R. P. PATRITII

SPORER

THEOLOGIA MORALIS.

CUM SUPPLEMENTIS,

ET NOVIS ADDITIONIBUS.

Ad simplicem Usum Patris Fratris Joseph à Cosandrino,
et pertinet ad Conventum S.ti Anthimi 1745.

35. Digitized by Google

R. P. PATRITII
SPORER
Paſſavienſis, Ord. FF. Min. Recollect. Prov. Argent. SS. Theologiæ Lectoris Jubilati

THEOLOGIA MORALIS
SUPER
DECALOGUM
AD PRÆCEPTA SECUNDÆ TABULÆ,
TOMUS PRIMUS
Continens tres Partes, ſeu Tractatus,

I. *De Conſcientia, Actu humano, & Peccato in genere,*
II. *De Fide, Spe, Charitate, Religione, & Peccatis oppoſitis,*
III. *De Juramentis, Votis, Obſervatione Feſtorum, & Jejuniorum, ac Obligatione Pietatis, & Obſervantiæ erga Majores: Charitate, & Miſericordia erga Proximum.*

Cui acceſſere Supplementa
R. P. KILIANI KAZENBERGER,

Necnon Propoſitiones damnatæ ab ALEXANDRO VII. INNOCENTIO XI. ALEXANDRO VIII. & CLEMENTE XI.

NAZIONALE DI NAPOLI

VENETIIS, MDCCXXXI.
Apud Nicolaum Pezzana.
SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO,

Digitized by Google

S E R I E S

Capitum, & Sectionum, ſeu Materiarum.

PARS PRIMA.

CAPUT I.

De Conſcientia. 1

SECTIO I. Conſcientia quid, & quotuplex. 1
SECTIO II. De Conſcientia recta, & erronea. 3
SECTIO III. De Conſcientia probabili. 7
SECTIO IV. De Conſcientia Dubia. 14
SECTIO V. De Conſcientia ſcrupuloſa. 25

CAPUT II.

De Actus Humani Natura, requiſitis, & impeditivis. 26

SECTIO I. Principium actus humani, liberum arbitrium obiter tangitur. 27
SECTIO II. Ratio, ſeu cognitio requiſita ad actum humanum. 28
SECTIO III. Voluntarium, ac liberum requiſitum ad actum humanum. 29
SECTIO IV. Impedientia voluntarium, ac liberum, ideoque ipſum actum humanum. 32
SUBSECTIO I. De Involuntario ex Ignorantia. ib.
SUBSECTIO II. De Involuntario ex Violentia. 34
SUBSECTIO III. De Involuntario ex Metu. 35
SUBSECTIO IV. De Involuntario ex Concupiſcentia. 39

CAPUT III.

De Bonitate, & Malitia Actuum humanorum; eorumque comparatione, & regulis externis. 39

SECTIO I. De Bonitate, & Malitia Actuum humanorum in genere. ib.
SECTIO II. Bonitas, & malitia moralis ex objecto. 40
SECTIO III. Bonitas, & malitia moralis ex fine. 41
SECTIO IV. Bonitas, & malitia moralis ex circumſtantiis. 43
SECTIO V. De comparatione actuum humanorum: ſcil. an detur actus indifferens in ſpecie, & individuo: & an externus addat diſtinctam bonitatem, vel malitiam interno efficaci in ordine ad eſſentiale præmium, vel pœnam? 46
SECTIO VI. De Regulis actuum humanorum. 47
SUBSECTIO I. Quinam actus humani cadant ſub lege, vel præcepto humano. ib.
SUBSECTIO II. Qualiter actus interni cadant ſub humana lege, vel præcepto. 48
SUBSECTIO III. Quaſi intentione actus humanus conformari debeat legibus, & præceptis; ſeu, Qualis intentio requiratur ad impletionem cujuſcumque legis, vel præcepti. 50
SUBSECTIO IV. Qualiter voluntas humana conformanda ſit cum voluntate divina. 52

CAPUT IV.

De peccati natura, diſtinctione, & diviſionibus. 53

SECTIO I. Peccati definitio, ratio formalis, & malitia. ib.
SECTIO II. Peccatorum unitas, & diſtinctio ſpecifica. 55
SECTIO III. Peccatorum unitas, & diſtinctio numerica. 56
SECTIO IV. Peccatorum diviſiones variæ indicatæ. 58

CAPUT V.

De Peccato mortali, & veniali. 60

SECTIO I. Peccati mortalis, & venialis definitio, & differentiæ. 61
SECTIO II. Peccatum mortale ex genere ſuo fit veniale in individuo per accidens. 62
SECTIO III. Peccatum veniale ex genere ſuo etiam fit mortale in individuo. 70
SECTIO IV. An, & quomodò venialia multiplicata conſtituant peccatum mortale. 72

CAPUT VI.

De Subjecto peccati, & peccatis maximè internis. 76

SECTIO I. Peccata interna, & externa; ſeu Cordis, Oris, & Operis. ib.
SECTIO II. Motus ad malum qualiter peccata. 77
SECTIO III. Propoſita, & deſideria mala, abſoluta, & conditionata. 79

SECTIO IV. Delectatio moroſa, rationalis, ſenſibilis, &c. 80
SUBSECTIO I. Delectatio ſpeculativa de ipſa cogitatione rei malæ. 81
SUBSECTIO II. Delectatio de re materialiter tantùm mala, ejuſve deſiderio. 82
SUBSECTIO III. Delectatio moroſa conditionata de re mala cogitata. 83
SUBSECTIO IV. Delectatio moroſa ſtatibus applicata. 85

CAPUT VII.

De Cauſis peccatorum, & peccatis capitalibus. 86

SECTIO I. Peccatum ex ignorantia, infirmitate, malitia, remiſſivè. ib.
SECTIO II. Peccatum ex conſuetudine. 87
SECTIO III. Peccatum ex contemptu. ib.
SECTIO IV. Peccata capitalia ſtrictim explicata. 88

PARS SECUNDA.

CAPUT I.

De Fidei Natura, & requiſitis. 93

SECTIO I. Fidei divinæ definitio. 94
SECTIO II. Fidei divinæ objectum materiale, ſeu materia. 95
SECTIO III. Fidei divinæ objectum formale. 96
SECTIO IV. Fidei divinæ propoſitio, & reſolutio. 97

CAPUT II.

De Fidei Divinæ neceſſitate, & obligatione, ſeu Præceptis. 98

SECTIO I. Qualiter Fides neceſſaria neceſſitate medii. ib.
SECTIO II. Primum Præceptum, & obligatio Fidei quoad ſcientiam credendorum. 100
SECTIO III. Secundum Præceptum, & obligatio Fidei quoad actum internum credendi. 103
SECTIO IV. Præceptum tertium, & quartum Fidei, quoad confeſſionem, & negationem Fidei externam. 103

CAPUT III.

De Infidelitate, & peccatis contra Fidem. 108

SECTIO I. Infidelitas generatim quid, & quotuplex. ib.
SECTIO II. Hæreſis materialis, formalis cum ſua Excommunicatione, & pœnis. 110
SECTIO III. Communicatio Catholicorum cum hæreticis in crimine, Sacris, Matrimonio, politicis. 115
SECTIO IV. Librorum hæreticorum Lectio, Retentio. 117

CAPUT IV.

De Spe Theologica, & peccatis oppoſitis. 120

SECTIO I. Spei definitio, & actus. ib.
SECTIO II. Spei Theologicæ neceſſitas, & obligatio. 122
SECTIO III. Peccatum deſperationis. 123
SECTIO IV. De peccato præſumptionis. 124

CAPUT V.

De Charitate Theologica. Quatenus ipſum Deum potiſſimum reſpicit. 125

SECTIO I. Charitatis definitio, actus, objectum, excellentia. ib.
SECTIO II. Charitatis Divinæ obligatio. 135
SECTIO III. Odium Dei. 138
SECTIO IV. Inordinatus amor creaturarum. 139

CAPUT VI.

De odio, & Inimicitia proximi. 140

SECTIO I. Quid, & quotuplex, & quantum peccatum odium proximi? ib.
SECTIO II. Ad quid teneatur homo inimico ſuo? 142
SECTIO III. Modus, & Regulæ reconciliationis cum inimicis. 147
SECTIO IV. De reliquis peccatis contra Charitatem proximi, invidia, ira, diſcordia, contentione. 149

CAPUT VII.

De Religione, & oratione generatim, ac Horis Canonicis remiſſivè. 151

SECTIO I. Quid ſit Religio, qui ejus actus, ibid.

SECTIO II. De Oratione generatim, 152

SECTIO III. Quis, quibus, pro quibus, & quid orandum, 153

SECTIO IV. Orationis efficacia, neceſſitas, & diviſio, 155

CAPUT VIII.

De Adoratione, & cultu, Deo, Sanctis, & Rebus ſacris debito, 156

SECTIO I. De Adoratione, & Cultu Deo debito. ibid.

SECTIO II. Latria, & Adoratio primo Præcepto mandata, 158

SECTIO III. De Cultu, & Invocatione Sanctorum, 160

SECTIO IV. Cultus ſacrarum Imaginum, & Reliquiarum, 163

CAPUT IX.

De Irreligioſitate ſecundùm exceſſum, ſeu ſuperſtitione, contra primum Præceptum, ut negativum eſt. 167

SECTIO I. De Idololatria, 168

SECTIO II. Divinatio ſuperſtitioſa. 170

SECTIO III. Obſervatio vana ſuperſtitioſa, 173

SECTIO IV. Magia, Maleficium, 177

CAPUT X.

De Irreligioſitate ſecundùm defectum contra I. Præceptum ut affirmativum eſt. 180

SECTIO I. Cultus Divinus indebitus, ibid.

SECTIO II. Tentatio Dei, 181

SECTIO III. Blaſphemia, 182

SECTIO IV. Sacrilegia. 186

PARS TERTIA.

CAPUT I.

De Juramentis, & Perjuriis. 192

SECTIO I. Juramentum quid, & quotuplex, ibid.

SECTIO II. Juramenti validi Conditiones, materia, & obligatio. 197

SECTIO III. Juramenti liciti Conditiones. 205

SECTIO IV. Perjuria, & Juramenta illicita, 211

CAPUT II.

De Voti Natura, Materia, Obligatione, & Tranſgreſſione. 217

SECTIO I. Voti Natura. ibid.

SECTIO II. Voti Materia. 221

SECTIO III. Voti Obligatio, & interpretatio. 228

SECTIO IV. Votorum Diviſio, & Violatio. 235

SUBSECTIO. Voti Violatio, 239

CAPUT III.

De Votorum, & Juramentorum deobligatione. 240

SECTIO I. Votorum, ac Juramentorum Extinctio. ibid.

SECTIO II. Votorum, ac Juramentorum Irritatio. 241

SECTIO III. Votorum, ac Juramentorum Diſpenſatio, ac Relaxatio. 246

SECTIO IV. Votorum, & Juramentorum Commutatio. 252

CAPUT IV.

De Obſervatione Feſtorum, 259

SECTIO I. Miſſæ audiendæ Obligatio. 260

SECTIO II. Cauſæ excuſantes ab auditione Sacri. 263

SECTIO III. Obligatio feriandi ab operibus ſervilibus. 264

SECTIO IV. Cauſæ excuſantes à feriis. 266

APPENDIX.

De Obſervatione Jejuniorum. 267

SECTIO I. Quid, & quotuplex Jejunium. ibid.

SECTIO II. Qualiter licita eſt Collatio cum refectiuncula veſpertina, in quantitate, & qualitate ciborum. 272

SECTIO III. Quinam obligentur ad Jejunium Eccleſiaſticum, & qualiter, 273

SECTIO IV. Quænam ſint cauſæ excuſantes à Jejunio. 275

CAPUT V.

De Obligatione Pietatis, & Obſervantiæ erga MAJORES. 278

SECTIO I. Pietas, & Obligatio Filiorum erga Parentes, & è contra. ibid.

SECTIO II. Pietas, & Obligatio Parentum erga Filios. 282

SECTIO III. Pietas, & Obligatio erga Majores, & Collaterales. 285

SECTIO IV. Obſervantia, & Obligatio erga Superiores, & è contra, 286

CAPUT VI.

De Obligatione Charitatis, & Miſericordiæ erga Proximum. 287

SECTIO I. Obligatio Charitatis quoad actum internum amandi, & externum benefaciendi Proximo generatim, ibid.

SECTIO II. Obligatio Eleemoſynæ corporalis. 290

SECTIO III. Obligatio Correctionis fraternæ. 295

SECTIO IV. De Ordine Charitatis, 299

NOI REFORMATORI
Dello Studio di Padova.

Avendo veduto per la Fede di Reviſione, & approbazione del P. F. Raimondo Aſperti Inquiſitore nel Libro intitolato, *P. F. Patritii Sporer Ordinis F. F. Min. Recollect. Prov. Argent. S. Theol. Lectoris Theologia Moralis Sacramentalis in IV. Partes diviſa* non v'eſſer coſa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, & parimente per Atteſtato del Segretario Noſtro, niente contro Prencipi, e buoni coſtumi, concedemo Licenza à Nicolò Pezzana, che poſſi eſſer ſtampato, oſſervando gli Ordini in materia di Stampe, & preſentando le ſolite Copie alle Pubbliche Librarie di Venetia, & di Padova.

Dat. 14. Aprile 1703.

(*Gio: Lando Kav. Proc. Ref.*

(*Sebaſtiano Foſcarini Kav. Proc. Ref.*

(

Agoſtino Gadaldini Segr.

THEO-

THEOLOGIÆ MORALIS DECALOGALIS

TRACTATUS SEU PARS I.

De Conſcientia, Actu humano, & Peccato in Genere.

CAPUT I.

DE CONSCIENTIA

SECTIO I.

Conſcientia Quid, & Quotuplex?

SUMMARIUM.

1 *Quid intellectus, Ratio, & Lex naturalis?*
2 *Quid Synderesis?*
3 *Quid Scientia moralis?*
4 *Quid Prudentia, & Conſcientia?*
5 *Eſt Dictamen intellectus*
6 *Practicum, ſcilicet judicans aliquid agendum, vel fugiendum, &c.*
7 *Ex principiis communibus in particulari, ſeu hic, & nunc,*
8 *Eſſe, fuiſſe, vel forè, ſcilicet agendum, vel fugiendum.*
9 *Diviſio conſcientiæ eſt quinaria; in rectam, erroneam, probabilem, dubiam, ſcrupuloſam.*

INTRODUCTIO.

I. Intellectus, Ratio, Lex naturalis.

1 INtellectus eſt potentia ſpiritualis animæ cognoſcitiva entis, ſeu cujuſcumque rei, idque quomodolibet; ſpeculativè, practicè, immediatè & ex terminis: mediatè & per diſcurſum: naturaliter, vel ſupernaturaliter per revelationem. Lumen Naturale, ſeu Ratio Naturalis eſt ejuſdem intellectus virtus innata, qua naturalibus propriis viribus, ſecluſa revelatione extrinſeca, potens eſt diſcernere verum a falſo, bonum a malo, adeòque adhùc latè, quippè comprehendens omnia naturaliter cognoſibilia, ſpeculativa, practica, principia per ſe nota, concluſiones inde deductas. Lex Naturalis denide *habitualiter* ſumpta, eſt ipſum Lumen naturale intellectus, ſeu ratio naturalis partialiter, quatenus nimirum ſe extendit ad omnia & ſola agibilia, ſeu practica naturaliter cognoſcibilia, tum principia, tum concluſiones inde deductas, quorum cognitione diſcernit bonum a malo: hominemque dirigit ad bonum perſequendum, & malum fugiendum in ordine ad ſuum ultimum finem. *Actualiter* verò Lex naturalis eſt ipſum dictamen rectæ rationis practicum: *& ſtrictè ſumpta*, continet ipſa prima principia practica nota ex terminis, & concluſiones inde neceſſariò, evidenter, & immediatè deductas quaſi quodam impercepcibili ſyllogiſmo: v. g. ex illo principio *malum fugiendum*: ſtatim immediatè, quaſi impercepcibili diſcurſu intelligis, blaſphemandum, vel mæchandum non eſſe: Qualia ſunt pleraque præcepta Decalogi. *Largè* autem ſumpta Lex naturalis continet illa omnia, quæ ex illis primis principiis non ita immediatè, & evidenter, ſed ſolùm multùm conſonè, & conformiter deducuntur. Vide *Scotum in 3. d. 37. q. unica num. 6.* Lex ergo naturalis complectitur Syndereſim, Conſcientiam, & Scientiam moralem ex parte.

II. Synderesis.

2 E*St habitus cognoſcitivus, ſeu notitia primorum principiorum practicorum:* ſcilicet generatim dictans bonum agendum, & malum fugiendum, ſeu, ut alii loquuntur, *inclinans ad bonum, & obmurmurans malo.* Communis doctrina *D. Th. 1. 2. q. 79. n. 12. Scot. in 1. d. 39. §. ad quæſtionem.* Explico: quemadmodum in intellectu noſtro reſpectu cognoſcibilium, eſt quidam habitus cognoſcitivus primorum principiorum ſpeculativorum, inclinans ad veritatem cognoſcendam, atque a falſitate diſcernendam, dictus eodem nomine *intellectus*, cui cognita ſunt ejuſmodi principia per ſe nota. *Quodlibet eſt, vel non eſt. Idem non poteſt ſimul eſſe, & non eſſe, Omne totum eſt majus ſua parte. Quæcumque ſunt eadem uni tertio, ſunt eadem inter ſe, &c.* Ita in eodem intellectu reſpectu agibilium, ſeu actuum humanorum eſt quidam habitus cognoſcitivus primorum principiorum moralium, ſeu practicorum, generatim inclinans ad bonum agendum, & malum fugiendum; cui cognita ſunt ejuſmodi principia practica per ſe nota. *Bonum honeſtum amplectendum; malum peccati fugiendum eſt. Deus colendus. Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Convenienter naturæ vivendum. Non plus iraſcendum, comedendum, &c. quàm oportet.* Quæ & ſimilia principia practica ſunt univerſales, & per ſe notæ actionum humanarum regulæ, & quaſi *Semina virtutum Incommutabilia*, inquit S. Aug. *l. 2. de libero arbitrio c.* 10. Ille autem habitus ad ejuſmodi principia inclinans dicitur Græca voce *Syndereſis*, Latinè *Converſatio*: quod ſcilicet ſuo dictamine naturam rationalem in bono conſervet alioquin naturali infirmitate facillimè declinaturam in malum.

III. Scientia moralis.

3 E*St habitus cognoſcitivus, ſeu notitia concluſionum univerſalium ex primis illis principiis deductarum:* E. g. Principium generale practicum dictat: *Convenienter naturæ vivendum eſt.* Subſumit Ratio naturalis: *convenienter naturæ vivere, eſt vivere temperatè*; non plus, minuſve ſumendo, quàm ad naturæ ſuſtentationem ſatis, & neceſſe ſit, & concludit: Ergo *temperatè vivendum eſt.* Item dictat Syndereſis, *Malum fugiendum eſt.* Subſumit Ratio: *furtum eſt malum*, & concludit: Ergo *furandum non eſt* &c. Ecce notitia ejuſmodi concluſionum, & habitus ad eas inclinans dicitur *ſcientia moralis*; eſtque duplex, naturalis, & ſupernaturalis. Quod ſi enim Ratio ſubſumat, & concludat ex motivo naturali; v. g. *temperatè vivendum eſt*, quia alioquin natura deſtruetur: *furtum malum eſt*, quia lædit jus alterius, & id nobis fieri nolumus; erit ſcientia moralis & naturalis, & philoſophica, dicta *Ethica*. Et definiri poteſt: *Habitus cognoſci-*

tionis concluſionum univerſalium practicarum ex principiis naturalibus, ſeu lumine naturæ notis. Quod ſi vero ratio ſubſumat, & concludat ex motivo ſupernaturali, ſeu revelato, v. g. temperatè vivendum, non furandum eſſe, quia Deus ita præcipit, vel prohibet, erit ſcientia moralis ſupernaturalis, & theologica, dicta communiter *Theologica moralis*, & definiri ſolita: *Habitus cognoſcitivus concluſionum univerſalium practicarum ex principiis ſupernaturalibus, ſeu revelatis*.

IV. *Prudentia, & Conſcientia.*

4 PRudentia Ariſtoteli eſt *recta ratio agibilium*, ſeu *habitus cum recta ratione activus*; quo nimirum intellectus principia, & concluſiones univerſales practicas applicat ad actionem in particulari, atque juxtà principia, & concluſiones, actiones in particulari dirigit ad ſuum debitum finem. Etenim neque ipſa principia prima practica, neque concluſiones univerſales practicæ de ſe ſunt ſufficientes ad dirigendas actiones in particulari propter earumdem diverſiſſimas circumſtantias, & ideò applicari debent in particulari per habitum Prudentiæ. Pergamus in exemplis datis. Ex illo principio: *Convenienter naturæ vivendum eſt*: ſcientia moralis univerſaliter concludit. *temperatè vivendum eſt*. Quia autem actiones in particulari temperatè vivendi habent diverſiſſimas circumſtantias: quod enim uni ſatis, alteri non ſatis, vel nimium eſt. ideo Prudentia conſideratis omnibus applicat in particulari, v. g. mihi in his circumſtantiis ætatis, complexionis, valetudinis, occupationis, ad conſervandam naturam tantùm cibi, ac potus neceſſe eſt, & ſufficit. Ergo *Tantum poſſum, & debeo ſumere*. Ergo *tanto jam ſumpto, ceſſandum*, &c. Similiter ex primo principio, *malum fugiendum eſt*, ſcientia moralis univerſaliter concludit: *furandum non eſt*. Quia autem actiones particulares auferendi diverſas quoque habent circumſtantias, in quibus modò poteſt eſſe furtum, modò non eſſe, ideò penſatis ſingulis Prudentia applicat, v. g. Hæc omninò res eſt alterius Domini, & quidem rationabiliter inviti, quod ei auferatur, vel detineatur: Ergo *hanc rem debeo non auferre, vel jam ablatam reſtituere*, &c. Notitia hujuſmodi concluſionum ſingularium eſt actus Prudentiæ, atque eſt ipſiſſima *Conſcientia*, ſaltem recta, & vera practicè, ut mox videbis.

ASSERTIO I.

COnſcientia eſt dictamen intellectus practicum ex principiis communibus judicans aliquid in particulari, ſeu hic & nunc *agendum, ut bonum honeſtum, vel fugiendum, ut malum inhoneſtum, eſſe, fuiſſe, vel fore*. Ex communi doctrina, uti docebit ſequens Explicatio.

§. I.

5 *DIctamen intellectus*. Conſcientiam, ſicut & Synderefim, ad intellectum pertinere, contrà Henricum, Durandum, & alios quoſdam, utramque ad voluntatem deducentes, eſt communis, & receptiſſima doctrina *D. Thomæ* 1. 2. *q.* 79. *art.* 13. *Scoti* 2. *d.* 39. *q.* 2. Probatur I. Ex ſcriptura Eccleſ. *Scit enim conſcientia tua, quia & tu crebrò maledixiſti aliis*. Gen. 43. aiunt fratres Joſeph. *Non eſt in conſcientia noſtra, quis poſuerit pecuniam in marſupiis noſtris*. 2. Corint. 1. *Hæc eſt gloria noſtra teſtimonium conſcientiæ noſtræ*. Rom. 2. *Teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum*: Atqui *ſcire, & teſtari*, ſine dubio ad intellectum pertinent: ergo II. Ex SS. Patribus D. Baſilius *Comment. in proverb. initio*: Conſcientiam vocat *naturale Judicatorium*. S. Juſtinus *ſer. de S. Mario*. Conſcientiam, dicit, nihil aliud eſſe, quàm *rationis Judicium*. D. Damaſcenus *l.* 2. *de fide c.* 12. Conſcientiam vocat *Legem intellectus noſtri*. D. Gryſoſt. *hom.* 17. *in Geneſ.* appellat *incorruptum Judicem*, &c. Atqui ea omnia ad intellectum ſpectant, non voluntatem. ergo. III. Ex Ethymologia: Conſcientia enim dicitur quaſi *cum alio ſcientia*, ſive Scientia conjuncta cum operatione, ut infra annotabimus: Scientia autem ad intellectum ſpectat: ergo IV. Ex ejus diviſionibus in *veram, erroneam, dubiam*. Item ex actibus eidem attributis, nimirùm *judicare, accuſare, teſtari*, ac cæteris infra *n.* 8. enumerandis. Quæ omnia probant conſcientiam & ad intellectum pertinere, & conſiſtere in actu judicativo, ac perindè rectè dici *Dictamen intellectus*.

§. II.

6 DIctamen intellectus *practicum*, nimirùm, *judicans aliquid agendum, ut bonum honeſtum, vel fugiendum, ut malum inhoneſtum*. Hic benè adverte Lector. Dictamina intellectus, ſeu judicia practica, quæ nimirùm verſantur circa veritatem rei operabilis, vel ipſam operationem, alia dicuntur impropriè, ſeu ſpeculativè practica; quæ ſcilicet verſantur circa operabile, vel operationem in communi, abſtractè a ſingularibus v. g. *Cuilibet jus ſuum reddendum, furtum eſſe malum*, &c. Et hæc ſi vera ſint, ad ſynderefim, vel ſcientiam moralem ſpectant. Alia dictamina dicuntur propriè, ſeu practicè practica, quæ ſcilicet verſantur circa ipſam operationem in particulari, ſeu *hic & nunc* exercendam in ſuis circumſtantiis v. g. *Mihi hodie jejunandum: hanc rem reſtituendam eſſe*, &c. Duplex autem formatur ordinariè, ſaltem in intellectu dictamen practicè practicum circa operationem in particulari. Unum ſecundùm rationem ſuperiorem, ſcilicet ſecundùm rationem honeſtatis v. g. *hanc rem non auferendam eſſe, quia malum inhoneſtum eſt, contra rectam rationem, contra legem Dei* &c. Et hoc dictamen licèt offenſivè ſemper ſit practicè practicum, non tamen ſemper efficaciter, ut nimis notum. Alterum dictamen formatur ſecundùm rationem inferiorem, ſcilicet ſecundum rationem alicujus boni utilis, vel delectabilis v. g. *hic, & nunc hanc rem auferendam eſſe, quia mihi valde utilis vel jucunda eſt*. Et hoc dictamen practicè practicum, heu nimis ſæpè efficax eſt! In illo ergo priori dictamine honeſtatis conſiſtit eſſentialiter conſcientia, quippè quæ eſſentialiter debet eſſe regula directiva actionum humanarum honeſtarum ad finem ſcilicet rectum, ſeu honeſtum. Poſterius dictamen utilitatis ſeu voluptatis, non conſcientia, ſed anticonſcientia, & actionum humanarum corruptela dici meretur.

Jam vides ergo nullum eſſe hoc argumentum adverſariorum. Si conſcientia conſiſteret in judicio practico intellectus; numquam contingeret operari contra conſcientiam, cùm omnis operatio moralis ſemper ſupponat aliquod judicium practicum dictans ita operandum eſſe. Quidquid ſit de hoc; *ſequela falſa eſt*. Non enim quodvis judicium practicum, ſed illud dictamen honeſtatis tantùm dicimus conſcientiam, contra quod dictamen honeſtatis, nos ſæpe operari nimis notum eſt, nimirum ſequendo oppoſitum dictamen rationis inferioris. Magis vitioſa hæc ſequela eſſet. Si conſcientia conſiſteret in judicio intellectus practico, ſequeretur, quòd plus ſciens in moralibus, eſſet magis conſcientioſus. Falſa ſequela. *Conſcientioſus* enim dicitur, non qui plus ſcit in moralibus, ſed qui habituatus eſt, ſcientias morales ad operationem in particulari rectè applicare, & conſcientiæ ſuæ conformiter operari, quod ſæpe non faciunt plus ſcientes in moralibus.

§. III.

EX principiis communibus judicans aliquid in particulari, ſeu hic, & nunc agendum. Conſcientiæ ergo dicta- 7
men diſcurſivum eſt, nitens non quidem ſemper formali, ſed ſæpe virtuali, & implicito tantùm diſcurſu, ſeu ſyllogiſmo, cujus *majorem* ponit Synderefis: *minorem* ſubſumit Ratio: *concluſionem* univerſalem infert ſcientia moralis, particularem verò, ſeu *de hic, & nunc* Prudentia, & conſcientia. Exemplo monſtratum habes ſupra n. 3. & 4. de temperantia, & furto. Diſcendi cauſa applica etiam in adulterio. Synderefis ponit majorem. *Malum fugiendum eſt*. Subſumit Ratio: *Adulterium eſt malum*, ex motivo, ſeu naturali, ſeu ſupernaturali, *ut ſupra n.* 3. Jam concludit univerſaliter ſcientia moralis: *adulterium fugiendum eſt*. particulariter verò conſcientia Prudentiæ actus. *ergo mihi hic cum hac non licet rem habere, non licuit* &c. Et hinc conſcientia ſecundùm Etymon dicitur ab aliquibus quaſi *concludens ſcientia*: quod ex principiis communibus concludat in particulari, quid agendum, vel non agendum. A D. Thoma autem, & Scoto dicitur quaſi *cum alio ſcientia*: quia ſcientiam practicam univerſalem applicat, vel conjungit cum actione in particulari. Item dicitur quaſi *cum ſeipſo ſcientia*, quòd quis per eam ſibi ipſi conſcius ſit rectè, vel malè factorum. Eleganter S. Thomas *in* 2. *d.* 5. *q.* 2. *ar.* 4. *corp.* inquit. *Et inde dicitur conſcientia, quaſi cum alio Scientia: quia ſcientia univerſalis ad actum particularem applicatur: vel etiam, quia per eam aliquis ſibi conſcius eſt eorum, quæ facit, vel facere intendit*. Hæc S. Doctor. Et hinc ulteriùs,

§. IV.

JUdicans aliquid agendum, vel fugiendum eſſe, fuiſſe, vel 8
fore. Conſcientia enim dictans in particulari bonum agere, & malum fugere reſpicit illud bonum, & malum non tantùm, ut præſens, ſeu hic, & nunc *eſſe*, ſed etiam ut præteritum, vel futurum, ſeu tunc, & ibi *fuiſſe, vel fore* quidpiam bonum, vel malum, licitum, vel illicitum. Atque hoc diverſo reſpectu diverſos illos exercet actus, quos ei attribuunt paſſim S. Litteræ, Patres, & Doctores. I. Conſcientia, prout reſpicit bonum agendum in præſenti, hos exercet actus: *inclinat, approbat, confortat*. Similiter quatenus reſ-
picit

picit malum in præſenti: *reprehendit, recalcitrat, obmurmurat*, II. Conſcientia prout reſpicit bonum in futuro, *conſulit, excitat, urget*. Similiter autem quatenus reſpicit malum in futuro, *retrahit, terret, ligat*. Unde conſcientia dicitur *lex ſcripta in cordibus, Magiſter, Pædagogus, Corrector, incorruptus Judex*. Origenes in c. 2. ad Rom. *Conſcientia ſpiritus corrector eſt, & Pædagogus animæ, ut de melioribus eam admoneat, & de culpis caſtiget, atque arguat*. D. Chryſoſt. hom. 54. in Geneſ. *Nullus prætendat, quod virtutem negligat, vel quod non habeat aliquem viæ Ducem, & Demonſtratorem. Sufficientem enim habemus magiſtrum Conſcientiam; & fieri non poteſt, ut quis illo adjumento privetur*. III. Conſcientia quatenus reſpicit bonum in præterito: *complacet, teſtatur, lætatur*, 2. Cor. 1. *Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ*. Prout verò reſpicit malum in præterito factum, *remordet, accuſat, convincit, condemnat*, Qui actus communiter dicitur *Vermis* conſcientiæ etiam in damnatis duraturus. Iſaiæ 66. *Vermis eorum non morietur*. Sap. 4. *Venient in cogitatione peccatorum ſuorum timidi, & traducent illos ex adverſo iniquitates eorum*.

Et jam ergo elucere tibi debet definitio conſcientiæ, & differentia ab aliis principiis moralibus, & practicis I. Differt maximè *lumine, ratione, lege naturali*. Hæc enim ſunt inſeparabilia ab intellectu, & uniformia in omni homine: Conſcientia vero eſt ſeparabilis, mutabilis, diverſa, non tantùm in diverſis hominibus, ſed etiam in eodem homine pro diverſo tempore. II. Differt *a Synderesi*, Quia hæc in genere dictat bonum proſequendum, malum fugiendum, neque ullam admittit ignorantiam, errorem, dubium, oblivionem; Conſcientia verò in particulari dictans hoc licere, vel non licere, maximè admittit ignorantiam, errorem, dubium &c. ut Sect. 2. conſtabit. III. Differt *a ſcientia morali*: quòd hæc univerſales, conſcientia autem particulares conclusiones practicas inferat, ut oſtenſum eſt. IV. Differt aliqualiter a *Prudentia*, Quia hæc tamquam virtus moralis abſolutè accipitur pro habitu, & ſemper eſt de veris, & bonis practicis; conſcientia autem præterquàm quod poſſit etiam eſſe de falſis practicis, ac moraliter mala, ſeu culpabilis, ut videbitur, abſolutè ſemper accipitur pro actu, & non pro habitu acquiſito. Conſcientia enim debet eſſe immediata regula actus humani, ſola autem conſcientia actualis, minimè verò habitualis eſt, immediata regula actus humani: ut patet. Denique quamvis prædicta maximè differant a conſcientia, omnia tamen ad conſcientiam formandam neceſſariò concurrere, vel ex dictis manifeſtum eſt. Undè nec mirum videri debet Sanctos Patres & Doctores tam variè appellare conſcientiam. Certè D. Hieronymus in caput. 1. Ezechielis, conſcientiam etiam vocat *ſynderesim, legem naturalem, ſcintillam rationis, quæ in Cain quoque peccatore non extinguitur, &c.* Accipiunt enim conſcientiam non præcisè, & formaliter, quatenus eſt immediata actionis humanæ Regula, ſed latiùs, vel cauſaliter pro præcipuis concurrentibus ad formandam conſcientiam in homine,

Conſcientiæ Diviſiones.

9 NOtiſſima, & congrua eſt Diviſio quinaria conſcientiæ in *Rectam, erroneam, Probabilem, Dubiam, Scrupuloſam*. Ratio diviſionis eſt: Quia quinque potiſſimùm modis contingit intellectum ex principiis communibus judicare, vel ſe habere circa actionem in particulari. Aut enim concludit ex principiis veris, & certis, & erit conſcientia *recta*: aut ex principiis falſis, creditis tamen pro veris, & certis; & erit conſcientia erronea: aut rationibus, ſeu fundamentis gravibus, & exit *probabilis*; aut intellectus nihil concludens, ſuſpenſus manet circa honeſtatem actionis, & erit conſcientia *dubia* aut denique intellectus mani motivo titubans malum ſolùm ſuſpicatur, & timet; eritque conſcientia *ſcrupuloſa*.

Altera neceſſaria eſt Diviſio Conſcientiæ in *obligantem, & conſulentem, & permittentem*. Conſcientia obligans, ſeu præcipiens, vel prohibens eſt, quæ dictat aliquid neceſſario eſſe agendum, vel omittendum ſub culpa, vel pęna: v. g. *Hodie jejunandum, non furandum eſſe*. Conſcientia conſulens, ſeu ſuadens, & diſſuadens eſt, quæ dictat quid agendum vel omittendum ſolùm ad melius eſſe, ſeu ut magis conveniens ad honeſtatem, vel ſalutem: ut *Cœlibatum ſervandum &c.* Conſcientia permittens dicitur, quæ ſolùm dictat aliquid hic, & nunc eſſe licitum: v. g. mihi hodie ob iter, vel labores licere ſolvere jejunium, &c. Conſcientia denique etiam dividi ſolet in bonam, & malam, & dupliciter intelligi poteſt. I. *Habitualiter*, in ordine ad actus præteritos, vel futuros. Sic enim bonæ conſcientiæ dicitur, qui ſibi conſcius eſt rectè factorum, aut habituatus ad rectè facienda; in contrario dicitur quis conſcientiæ malæ. II. *Actualiter*, conſcientia bona dicitur, quæ quoad fieri poteſt, ſecundùm rectam rationem, & legem Dei formata hominem ad bonum dirigit, & a malo revocat. Conſcientia mala verò dicitur, quæ vel culpabili ignorantia, vel malitia, malum ſub ratione boni proſequendum inculcat; quo ſpectat etiam conſcientia communiter dicta *perverſa, cauteriata, &c.* qualis ſolet eſſe Hæreticorum, malorum Juriſtarum, &c.

SECTIO II.

De Conſcientia Recta, & Erronea

SUMMARIUM.

10 *Conſcientiæ Rectæ, & Erroneæ definitio.*
11 *Quid dictamen verum ſpeculativè, quid verum practicè?*
12 *Ratio ad Synderesim ſæpè diverſimodè ſubſumit, & applicat,*
13 *Ex qua naſci ſolet conſcientia recta, vel erronea.*
14 *Conſcientiæ rectæ triplex gradus,*
15 *Non tantùm recta, ſed & erronea invincibilis obligat.*
16 *Pro tempore, quo agendum, dictat*
17 *Sub peccato pro ratione dictaminis, mortali, vel veniali,*
18 *Ac etiam erronea invincibilis actum bonum efficit.*
19 *Contra quod ſolvuntur objectiones.*
20 *Qualiter de malo erroneè invincibiliter facto delectari liceat.*
21 *Conſcientia erronea vincibilis ad ſui ſequelam non obligat poſitivè,*
22 *Bene autem negativè ad non faciendum contrarium, quandiu durat.*
23 *Et actum ſe ſequentem formaliter malum reddit.*
24 *Perplexitatem tamen, vel neceſſitatem peccandi non cauſat.*
25 *Subditus præceptum rectum Superioris, erroneè illicitum putans, id obſervare debet.*
26 *Confeſſarius Pœnitentem circa eſſentiale aliquod erroneum ſub mortali monere tenetur.*
27 *Tam in materia contra ſe.*
28 *Quàm in materia pro ſe, per ſe loquendo.*
29 *Præſertim quoad actus merè futuros, re adhuc integra.*
30 *Secùs re non ampliùs integra; caſus difficilis.*

ASSERTIO II.

COnſcientia Recta *eſt, quæ ex principiis veris, & certis cognitis; & rectè applicatis judicat in particulari aliquid agendum, vel fugiendum*: Erronea *verò, quæ ex principiis falſis, vel falsò applicatis, creditis tamen pro veris judicat aliquid agendum, ut bonum, vel fugiendum, ut malum, cum reverà non ſit. Hæcque duplex: Una* invincibilis, & inculpabilis *cujus error morali ſtudio vinci, ſeu deponi non potuit; ideoque adhuc practicè vera eſt: Altera* vincibilis, & culpabilis, *cujus error morali adhibita diligentia deponi poſſet, ideoque etiam practicè falſa eſt, & erronea*. Communis doctrina. *Explico*.

§. I.

JUdicia, ſeu dictamina intellectus poſſunt eſſe vera, vel falſa dupliciter: *ſpeculativè, & practicè*. Judicium verum ſpeculativè dicitur, quod eſt conforme: falſum verò, quod eſt difforme ſuo objecto, quod nimirum ita enunciat, vel dictat agendum, ſicut reverà res ſe habet, aut aliter; quàm res ſe habeat juxta tritum illud: *Ex eo, quòd res eſt, vel non eſt, dicitur propoſitio vera, vel falſa*. Judicium verum practicè eſt, quod eſt conforme rectæ rationi practicæ, formatum ſcilicet ex motivo rationabili, ac prudenti, juxta conditionem perſonæ operantis. Judicium verò falſum practicè eſt, quod eſt difforme rectæ rationi practicæ, formatum ſcilicet ſine ſufficienti, ac rationabili motivo ſecundùm conditionem operantis. Atque in judiciis practicis dirigentibus operationes humanas omnino ſufficit veritas practica; Neque enim divina bonitas, vel ratio patitur hominem obligari ad veritatem ſpeculativam circa actiones ſingulares, ob earum innumeras circumſtantias tam difficulter aſſequendam. Ideoque quoties intellectus adhibita debita diligentia ex aliquo rationabili motivo prudenter judicat quidpiam hic, & nunc in his circumſtantiis, eſſe bonum, vel licitum, etſi revera non ita ſit, illud judicium, ſeu dictamen practicè erit verum: è contra, cùm ſine debita diligentia, & rationabili motivo imprudenter judicat, judicium practicè erit falſum, eſto etiam res ipſa ita ſe haberet. Et hinc diſcernenda conſcientia erronea vincibilis, & invincibilis, ut mox intelliges amplius.

§. II.

12. IN conſcientia diſcurſivè formanda, modo explicato *nu.* 4. & 7. *Synderesis* quidem *majorem* ſemper ponit veram, utpote principium practicum univerſale, quod non poteſt eſſe falſum. At verò, quia ratio humana fallibilis principium

Digitized by Google

cipium illud aliquando quidem verè applicat, verum ſubſumendo, & concludendo, aliquando verò malè applicat, falſum ſubſumendo, & concludendo, hinc naſcitur conſcientia recta, & erronea. Exemplo id intelliges. Synderesis rectiſſimè dictat: *Quidquid Deus præcipit, hoc faciendum eſt*. Jam I. ſubſumit recte Ratio: *At Deus præcipit, parentes honorare, non furari: modò ergo hos meos parentes honorare, hanc rem non auferre debeo, &c.* Rectiſſima conſcientia: quia Ratio principium rectè applicat ſubſumendo, & concludendo. II. Subſumat Ratio. *Atqui Deus præcipit, diliges amicum tuum: Ergo amicos tantùm diligere, hunc verò inimicum meum odio habere debeo.* Erronea eſt conſcientia: quia Ratio veriſſimum principium malè applicat, falſum ſubſumendo. III. Iterùm ſubſumat Ratio. *Deus præcipit eleemoſynas dare, maleficum occidere, Superiori obedire. Ergo cum non habeam, furari debeo, ut dem huic pauperi: hunc maleficum propria auctoritate mactare: jubente Superiore mentiri vel pejerare debeo.* Conſcientia iterum eſt erronea. Quia ratio, etſi verum ſubſumat, tamen falsò applicat nimirum extendendo in concluſione. Subſumpta enim vera ſunt cum limitatione. DEUS præcipit eleemoſynas dare, ſed *de proprio*: maleficum occidere, ſed *auctoritate publica*: Superiori obedire, ſed *in licitis tantùm*. Vides hîc qualiter ex eodem vero principio, pro diverſa applicatione, ſequatur conſcientia modò recta, & vera, modo erronea, & falſa. Sed adverte ulteriùs.

§. III.

13. ILla porrò applicatio principii ad concluſionem practicam I. poteſt aliquando eſſe vera & ſpeculative, & practicè, & tunc emergeret conſcientia ſimpliciter *vera*, & *recta*. Talis fuit conſcientia Jacob petentis ingredi ad ſponſam ſuam Rachelem *Geneſ.* 29. veluti ratiocinantis. *Honeſtum, & juſtum eſt ingredi ad ſponſam, & uxorem ſuam propriam.* Principium veriſſimum. Sed *Rachel hæc eſt uxor mea propria, deſponſata ſeptemnali ſervitio jam abſoluto.* Applicatio etiam veriſſima & ſpeculativè, quia conformis ſuo objecto, & practicè, quia conformis rectæ rationi, fundata ſcilicet rationabili, & liquido motivo contractus legitimè facti. Ergo rectiſſima conſcientia infert Jacob; *Honeſtum, & juſtum eſt ingredi ad hanc*, dicens: *Da mihi Rachel uxorem meam, pro qua ſervivi tibi*. II. Applicatio illa poteſt eſſe ſpeculativè quidem falſa, practicè tamen vera, & tunc ſimulis ſequetur conſcientia, dicta *erronea invincibilis*. Talis fuit conſcientia ejuſdem Jacob *ibid.* ingredientis ad Liam loco Rachelis ſuppoſitam a ſocero Laban, ac ita fortè ratiocinantis. *Juſtum eſt ingredi ad ſuam*. Principium verum. Atqui *hæc eſt mea uxor:* applicatio hæc, ſeu *minor*, etſi ſpeculativè falſa, quia difformis ſuo objecto, practicè tamen vera fuit, quia ex ſufficienti, & rationabili motivo ſic judicavit, & ſecundùm rectam rationem nec debuit, nec potuit judicare aliter. Non enim debebat, nec licitè poterat ſine cauſa de proximo ſuo, præſertim conſanguineo, & ſocero Labano, judicare, vel ſuſpicari malam fidem, & fraudem in re tam gravi. Ergo, licèt ſpeculativè falſa, & erronea, practicè tamen omninò vera concluſione, & conſcientia intulit Jacob: *Licet mihi ingredi ad hanc*. Et dicitur hæc conſcientia erronea invincibilis, & inculpabilis: quia error ille ſpeculativus, eo ipſo, quia ex rationabili motivo proceſſit, ut recta ratione aliter judicari non poſſit, vel debeat cenſetur morali ſtudio, non poſſe vinci, vel deponi, nec conſequenter culpabilis. III. Denique applicatio illa poteſt eſſe etiam practicè falſa, & naſcetur conſcientia erronea vincibilis, qualis potuiſſet eſſe conſcientia Jacob ingredientis ad Liam, ſi a viro gravi, & fide digno de fraude præmonitus, aut ipſe fraudulentiam ſoceri ſæpiùs expertus fuiſſet, & tamen ſine alia adhibita diligentia inquirendæ veritatis ad Liam intraſſet. Eſto enim verum principium: *Juſtum eſt ingredi ad ſuam*, at applicatio: *Hæc eſt mea* falſa fuiſſet, non tantùm ſpeculativè, quia difformis ſuo objecto, ſed etiam practicè, quia difformis rectæ rationi practicè: quia ſine ſufficienti rationabili motivo ita judicaſſet, ſi habita probabili ſuſpicione fraudis, aliam diligentiam cognoſcendi veritatem non adhibuiſſet: Conſequenter conſcientia ſpeculativè, & practicè falſa, & erronea ad Liam intraſſet, & peccaſſet. Et dicitur talis conſcientia *vincibilis, & culpabilis*: quia eo ipſo, quo abſque ſufficienti motivo ſine debita diligentia inquirendi veritatem, erratur, cenſetur error morali ſtudio vinci, ac deponi potuiſſe, adeòque culpa non vacare in re, quam ſcire debemus: Ut ſi die jejunii dubitans de præcepto, abſque alia inquiſitione tibi perſuadas, *non eſſe jejunium, licere veſci carnibus*, &c. Conſcientia erronea vincibilis, & culpabilis eſſet, nec excuſaret a traſgreſſionis peccato: ut infra audies. Jam utique capis definitiones datas conſcientiæ *rectæ, & erroneæ, invincibilis, & vincibilis*.

§. IV.

COnſcientiæ rectæ triplex velut gradus eſt, penes tri- 14
plicis generis principia certa, & infallibilia practica, ex quibus procedere [...]bet. Conſcientia recta *primi gradus*, ac *naturalis* dicenda, quæ formatur ex principiis legis naturalis: v. g. *mihi non eſſe furandum*. Quia, *quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*. Unde ſicut ipſa lex naturalis, ita hæc inde evidenter deducta conſcientia omnibus communis eſt, nec unquam extinguitur: juxta illud Apoſt. Rom. 2. *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis ſunt, faciunt. Qui oſtendunt ejuſmodi opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum*. Conſcientia recta *ſecundi gradus* eſt, quæ formatur ex principiis Legis divinæ poſitivæ per S. Scripturam, vel traditionem infallibilem propoſitis intellectui, quæ quidem ſicut contingit ignorari, vel variis opinionibus involvi (unde tot hæreſes, & opiniones etiam in rebus fidei, & morum) ideò conſcientia inde deducta varia, & etiam erronea invincibilis eſſe poteſt. Conſcientia recta *tertii gradus* eſt, quæ formatur ex legibus poſitivis humanis Eccleſiaſticis, vel Politicis: quæ principia ſicut eatenus ſolùm infallibilia ſunt, quatenus Legi divinæ conformia apparent, ita conſcientia inde deducta eatenus tantùm certitudinem trahit: ideòque multo magis expoſita eſt errori. Conſcientiæ denique erroneæ gradus, vel principia non poſſunt aſſignari, cùm contingat infinitis modis errari. Cauſas lege apud S. Antonin. p. 1. Tit. 9. c. 12. P. Marchant. hic. Nunc verò utriuſque conſcientiæ obligatio explicanda venit.

ASSERTIO III.

COnſcientia non tantùm recta, ſed etiam erronea invincibilis tempore, quo durat, & agendum dictat actu, vel virtute, obligat ad ſui ſequelam ſub peccato, pro ratione dictaminis, mortali, vel veniali, actum verò conformatum honeſtum, ſeu moraliter bonum efficit. Hæc, quoad conſcientiam rectam eſt omnium extra controverſiam. Et quoad erroneam eſt communis DD.D. Th. 1. 2. q. 1. 9. a. 5. D. Bonav. in 2. d. 39. a. 1. q. 4. Azor. l. 2. c. 8. q. 3. Sanch. l. 1. Moral. c. 11. n. 1. Vaſq. diſp. 59. c. 2. qui cum aliis meritò etiam cenſet eſſe de fide.

§. I.

COnſcientia non tantùm recta, ſed etiam erronea invin- 15
cibilis præcipiens, vel prohibens, *obligat ad ſui ſequelam ſub peccato*. Id perſpicuè docet Apoſtolus Rom. 14. ubi cùm docuiſſet in Lege Chriſtiana nullum cibum eſſe *immundum*; nihilominus aſſerit, Judæos converſos, qui ex conſcientia erronea putant, cibos Gentilium eſſe immundos, ac vetitos, verè peccare, ſi comedant, *Scio*, inquit, & *confido in Domino Jeſu, quia nihil commune eſt per ipſum, niſi ei, qui exiſtimat, quid commune eſſe, illi commune eſt*. Hoc eſt prophanum, immundum, &c. & paulò poſt *Qui autem diſcernit, ſi manducaverit, damnatus eſt: Quia non ex fide Omne autem, quod non eſt ex fide, peccatum eſt*. Hoc eſt: peccat, quia non agit ſecundùm fidem, ſeu credulitatem, ac dictamen, licèt erroneum conſcientiæ ſuæ. Similia habet 1. Corinth. 8. de Idolothytis. Unde *c. litteras. De reſtit. ſpoliat.* dicit Innocent. III. *Quidquid fit contra conſcientiam, ædificat ad gehennam*, Lege D. Bernardum l. *de præcepto, & diſpenſatione*. Ratio manifeſta eſt. Quia ipſum dictamen conſcientiæ proponens voluntati aliquid, ut lege præceptum, vel prohibitum, bonum, vel malum, licitum, vel illicitum eſt immediata, & intrinſeca lex, & regula voluntatis in operando, ſeu actionum humanarum; atque adeò omnis lex præcipiens, vel prohibens aliquid, obligat ſub peccato, præcisè quatenus proponitur voluntati per dictamen intellectus ſaltem practicè verum: ergo non tantùm conſcientia recta, ſed etiam erronea invincibilis, practicè verè dictans aliquid eſſe præceptum, vel prohibitum, &c. obligat voluntatem ad ſui ſequelam ſub peccato, ut contrafaciens, v. gr. erroneè putans hodie eſſe diem feſtum, & Sacrum omittens, &c. verè peccet.

§. II.

COnſcientia etiam erronea *obligat pro tempore, quo a-* 16
gendum dictat. Nam ſicut alia lex affirmativa, ita etiam conſcientia recta, vel erronea præcipiens aliquid, obligat non pro ſemper, ſed pro certo tempore, quo agendum dictat: ut ſi Judæus converſus erroneè credat, ſe debere filium circumcidere, obligabitur ſolùm ſtata die octava, non aliàs. Et ſicut alia lex negativa ita etiam conſcientia erronea prohibens aliquid obligat & ſemper, & pro ſemper: ut ſi quis credat, eſſe illicitum veſci porcina, tenebitur ſemper abſtinere. Itaque *quamdiu durat*, & *dictat actu, vel virtute*. Quod ſi enim ea conſcientia erronea, aut omnino depo-

ſita

ſita ſit, & error correctus per oppoſitum rectum judicium; aut etiamſi habitualiter manet; attamen hic, & nunc actu, vel virtute non dictet, ſed quis planè immemor ſuæ prioris opinionis oppoſitum agat, utique prior conſcientia erronea non ampliùs obligabit: neque actus contrarius poterit eſſe contra priorem conſcientiam factus. Accedit, quòd homo immemor prioris conſcientiæ erroneæ operans ordinariè habebit judicium contrarium, nimirùm aliquid non eſſe illicitum: cui actui tunc actionem conformare debebit, & nullo modo opinioni priori, cujus ne recordatur quidem.

§. III.

17 CONſcientia omnis obligat ſub peccato, *pro ratione dictaminis, mortali, vel veniali*. Ut ſi conſcientia, ſeu vera, ſeu erronea dictet, aliquid eſſe præceptum, vel prohibitum ſub mortali, tranſgreſſio voluntaria erit peccatum mortale: ſi ſub veniali tantùm, veniale. Sin autem de his dubitet, tranſgreſſio adhuc erit mortalis, juxta dicenda infra *c.4. De Conſcientia Dubia*. At hic difficultas eſt: quid ſi conſcientia, ſeu recta, ſeu erronea generatim, confusè, & indiſtinctè dictet, aliquid eſſe malum, ſeu peccatum; v. g. mentiri, jurare &c. nihil cogitando de mortali, vel veniali, gravi, vel levi culpa, & ſic tamen operans quomodò peccabit, mortaliter, an venialiter tantùm? Mortaliter peccare affirmant Doctores communiùs, Sanch. *l.1. Moral. c.11. n.16.* Azor, Sayr. Regin. alii cum Bonacin. *diſp. 2. de peccat. qu.4. pu.6.* Franciſcus Bardi *diſcept. 3. de Conſc. c.8.* Eo quòd talis adhuc cenſeatur ſe exponere periculo peccandi mortaliter, ideòque mortaliter peccet. *Deinde* quandocumque intellectus apprehendit, vel judicat practicè aliquid eſſe malum, vel peccatum, ſemper ponitur in voluntate obligatio inquirendi, an malitia illa ſit gravis, vel non: ergo ſi abſque illo prævio examine operetur malum illud propoſitum, cujus gravitatem non agnoſcit, imprudenter agit, & periculo graviter peccandi ſe exponens hoc ipſo peccat mortaliter. At contrà talem venialiter tantùm peccare ſentiunt Nav. *Man. prælud. 9.* Cajet. Lopez, Valent. alii apud Salas hic *tr.8. diſp. un. ſect. 3.* qui probabile cenſet. Eo, quod tota ratio mali, ſeu peccati reperiatur etiam in peccato veniali: Ergo voluntas amplectens ſimpliciter malum, ſeu peccatum, ut ſic nulla cognita notabili gravitate, non debet cenſeri velle peccare graviter, ſed leviter tantùm. Neque cenſeri debet ſe exponere periculo peccandi mortaliter, quia ut ſupponitur, nullum hic tale periculum agnoſcitur. Utraque Sententia probabilis, imò vera eſt cum diſtinctione, ut benè reſolvit Thom. Tambur. *l. 1. in Decal. c.3. §.3. n. 32.* Nim. Doctores quidem eo ſtatu debere cenſeri peccare pro ratione materiæ mortaliter, ut *ſi tali ſtatu mentiantur cum juramento*; vel venialiter, ut *ſi mentiantur ſimpliciter*. Hi enim agnoſcunt obligationem illam inquirendi gravitatem mali operandi, atque adeò præſumuntur cognoſcere ſaltem virtualiter, & conſequenter velle objectum peccaminoſum in ea gravitate, quæ reverà eſt, adeòque peccare pro ratione materiæ gravis, vel levis, mortaliter, vel venialiter: At verò homines rudes, ſimplices, indoctos eo ſtatu ſolùm venialiter delinquere, probabiliſſimum eſt, cùm enim ii diſtinguere neſciant, nec conſequenter advertant obligationem inquirendi, utrùm malum apprehenſum mortale, vel grave ſit, an verò veniale, & leve, cenſendi ſunt velle ſolùm rationem imperfectam, & abſtractam malitiæ, qualis etiam reperitur in peccato veniali: ideòque ſolùm peccare venialiter. Idque etiam poſſe contingere Doctoribus eo ſtatu, quia gravitatem mali generatim propoſiti inculpatè non advertunt; non dubito cum Tamb. *cit. n.32. fine*. Quia etiam ſapiens non ſemper ſapit.

§. IV.

18 CONſcientia non tantùm recta, ſed etiam erronea invincibilis *actum ſibi conformem honeſtum, ſeu moraliter bonum efficit*. Communis DD. apud Franc. Bardi *De Conſc. diſcept.3. c.3.* Ratio eſt, quia actus humanus ſumit ſuam ſpecificationem, adeòque honeſtatem, ſeu bonitatem, & malitiam moralem ab objecto, non ſecundùm ſe, prout eſt à parte rei, ſed ut propoſito, ſeu repræſentato ab intellectu per dictamen rectæ rationis, ſi non ſpeculativè, ſaltem practicè verum: cùm enim voluntas potentia cœca non poſſit tendere in objectum, niſi ut propoſitum ab intellectu: intellectus autem noſter pro hoc ſtatu difficulter cognoſcat ſingularia, præſertim practica, ob eorum diverſiſſimas circumſtantias, nec ratio, nec bonitas divina permittit voluntatem inhoneſtè operando dependere ab objectis prout ſunt in ſe, ſed prout rationabiliter proponuntur ab intellectu: atqui etiam conſcientia erronea invincibilis practicè verè proponit aliquid eſſe bonum honeſtum, v. g. *mentiendum officioſe pro ſervanda vita proximi, furandum ditiori, ut det egenti, &c.* ergo voluntas in ſua operatione ſequens conſcientiam etiam erroneam invincibilem efficit actum honeſtum, ſeu bonum moraliter, illius nimirùm virtutis, cujus eſſe rationabiliter putantur: adeòque tunc mentiri vel furari erit verus actus moralis miſericordiæ, vel charitatis, & tunc etiam meritorius: ſicut è contra, non ſequens, vel contra faciens efficit actum peccaminoſum, contra illam virtutem. Ex dictis benè intellectus facilè ſolves ea, quorum poſſunt fieri.

OBJECTIONES.

I. MAlum non poteſt præcipi, vel obligare hominem; ſed id quod conſcientia erronea dictat, v. g. *mentiri ad liberandum hominem &c.* eſt verè in re, & intrinſecè malum: ergo illa conſcientia non poteſt præcipere, vel obligare hominem. II. Sequeretur, hominem tunc à DEO obligari ad aliquid verè coram ſe, & intrinſecè malum: conſequens eſt abſurdum, ergo. III. Præceptum Judicis inferioris non obligat contra præceptum Judicis ſuperioris: ſed conſcientia eſt velut Judex inferior: DEUS autem lege ſua rectè dictans, eſt Judex ſuperior: ergo conſcientia erronea non poteſt obligare tali caſu. IV. Si quis ex conſcientia erronea judicaret amorem DEI ſuper omnia eſſe illicitum, talis contra conſcientiam ſuam agendo, & amando DEUM ſuper omnia, utique non peccaret, cùm amor DEI ſuper omnia eſſentialiter excludat peccatum: ergo aliquando conſcientia erronea non obligat. Reſp. ad I. Diſtinguendo Maj. Malum formaliter ut malum, ſcilic. practicè propoſitum voluntati in ratione mali, non poteſt præcipi, vel obligare hominem: concedo M. Malum materialiter tantùm, quando formaliter practicè proponitur voluntati ſub ratione boni, non poteſt præcipi, vel obligare hominem: nego Majorem, & conſequentiam. Ad II. Etiam diſtinguo ſequelam M. Sequeretur hominem à DEO obligari ad malum per ſe, & quando proponitur ut malum: nego ſeq. M. Per accidens tantùm ratione conſcientiæ erroneè invincibilis prudenter proponentis illud ut bonum: concedo ſeq. M. & nego abſurditatem propter rationem paulò ante dictam *n.* 18. Ad III. Iterùm diſtinguo Majorem. Præceptum Judicis inferioris non poteſt obligare contra præceptum ſuperioris, quando conſtat præceptum contrarium Judicis ſuperioris concedo M. Quando præceptum contrarium ſuperioris ignoratur, & idem cum præcepto inferioris invincibiliter putatur, ut in propoſito: Nego M. & conſequentiam. Ad IV. nego ſuppoſitum, poſſe nimirùm per errorem invincibilem, quo homo judicet amorem DEI ſuper omnia eſſe illicitum. Quid enim lumine naturæ evidentius, quàm ſummum Bonum ſuper omnia eſſe amandum? Et gratis admiſſo tali errore invincibili; dic, eo ſtante, hominem non poſſe amare DEUM ſuper omnia propter ipſam rationem in objectione allegatam. Amaret enim DEUM ſuper omnia, & non amaret, quia agit aliquid DEO diſplicens, ſeu illicitum. 19

Quæſtio incidens.

Ergone licebit poſteà delectari de tali opere intrinſecè malo: v. g. perjurio, homicidio, adulterio, *tamen ex conſcientia erronea invincibili benefacto?*

CErtum eſt, licere, quamdiù durat conſcientia erronea invincibilis dictans fuiſſe bonum. At poſtquam, depoſito errore, cognoviſti, actum fuiſſe intrinſecè malum, ita diſtinguendum eſt; De tali actu præterito, materialiter ſumpto ſecundùm ſe, prout in ſe eſt, & jam cognoſcitur eſſe intrinſecè malus, poſteà delectari, eſt peccatum mortale ejuſdem ſpeciei cum ipſo actu, quemadmodum de pollutione in ſomnis inculpatè habita ſecundùm ſe delectari mortale eſt ſecundùm omnes. Objectum enim ſimpliciter malum eſt. At verò de tali actu præterito formaliter, quatenus nimirùm ita ex errore invincibili benè factus, & non cum cognita malitia malè peractus eſt, poſteà delectari, non ſolùm licitum, ſed etiam ſanctum eſt. Objectum enim honeſtum eſt. Perinde enim eſt, ac delectari, & ſibi complacere, quòd tali actu non peccaverit. Sed hæc infrà ex profeſſo diſces *c.6. de Peccatis*. 20

ASSERTIO IV.

COnſcientia erronea vincibilis, *non obligat* poſitivè *ad ſui ſequelam, ſed negativè tantùm ad non agendum contrarium, quamdiu durat*. Communis doctrina cum D. Thom. ſuprà *q. 16. a. 6.*

§. I.

NOn obligat poſitivè ad ſui ſequelam. Ratio eſt. Quia nulla poteſt eſſe obligatio ad malum formaliter: ſed actus factus ex conſcientia erronea vincibili, culpabili, culpabiliter dictante bonum, quod reverà malum eſt, & ipſe 21

for-

formaliter malus eſt, & indirectè ſaltem voluntarius in ſua cauſa, ſcilicet errore vincibili: Eo ipſo enim, quo, cùm potuiſſes, & debuiſſes vincere errorem inquirendo veritatem, culpabiliter neglexiſti, ſicut indirectè ſaltem voluiſti ipſum errorem, ac voluntariè malum pro bono habuiſti: ita operando cenſeris indirectè ſaltem voluiſſe ipſum malum voluntariè ignoratum: Ergo conſcientia erronea vincibilis non poteſt obligare poſitivè ad ſui ſequelam, quin potiùs actum ſequentem formaliter malum efficit.

§. II.

22 O*Bligat negativè ad non faciendum contrarium, quamdiù durat.* Ratio eſt. Quia nunquam licet agere id, quod actu proponitur eſſe malum: Sed conſcientia erronea etiam vincibilis, falsò licèt, dictans aliquid eſſe agendum, ut bonum debitum, v. g. *pejerandum ad liberandum hominem*: hoc ipſo dictat ejus oppoſitum, utpotè, *nolle pejerare ad liberandum hominem*, eſſe malum contra miſericordiam, vel charitatem: Ergo conſcientia erronea vincibilis, quamdiù durat, & dictat, obligat negativè ad non faciendum oppoſitum: idque pro ratione dictaminis, ut ſuprà *num.* 17. De conſcientia erronea invincibili explicatum eſt.

§. III.

23 C*Onſcientia* ergo erronea vincibilis, & actum ſe ſequentem, & actum contrarium formaliter malum efficit, ut ſive agas ſecundùm, ſive contra conſcientiam, ſemper pecces, ut in exemplo poſito, ſive pejeres, ſive pejerare nolis, ſemper graviter peccabis. Si enim falſum jures, peccabis peccato perjurii, à quo te, ſaltem in toto, non excuſat error vincibilis: Sin autem falsò jurare nolis ad liberandum hominem, peccabis contra conſcientiam actu dictantem non jurare eſſe malum contra miſericordiam, vel charitatem. Et quidem, cæteris paribus, gravius peccatum erit agere contra, quàm ſecundùm conſcientiam culpatè erroneam. Quia, cæteris paribus, gravius peccatum eſt, quod fit ex ſcientia, quàm quod fit ex ignorantia etiam culpabili, quæ, ſaltem non affectata, ſemper minuit voluntarium, & conſequenter eſt peccatum: atqui illud, quod fit ſecundùm conſcientiam erroneam vincibilem, fit ex ignorantia actuali etſi culpabili: Quod verò fit contra illam, fit ex ſcientia, ſeu actuali dictamine, malum eſſe illud: Ergo hoc illo gravius eſt, *cæteris paribus*. Quia verò in caſu ſingulari rarò ſunt cætera paria, ideò attendenda erit quantitas materiæ, & inde judicandum majus, vel minus peccatum: v. g. Si conſcientia erronea dictat officiosè mentiendum eſſe pro ſervanda vita hominis, gravius erit utique non mentiri, quàm mentiri: ſi verò dictet etiam pejerandum eſſe, gravius erit falsò jurare contra virtutem Religionis, quàm nolle jurare ſolùm contra miſericordiam actu prætenſam, ſed falsò, Sanch. *l.* 1. *mor. c.* 11. Vaſq. Azor. alii multi apud Franc. *diſcept.* 3. *cap.* 5.

§. IV.

24 C*Onſcientia* tamen erronea vincibilis non cauſat perplexitatem, ſeu neceſſitatem peccandi, ut quidquid homo agat, vel omittat, neceſſariò peccet, abſolutè, & ſimpliciter, ſed ſolùm ſecundùm quid, & ex ſuppoſitione talis conſcientiæ erroneæ, quamdiù durat: quam, quia poteſt, & debet deponere, ac corrigere, & agere ſecundùm rectam rationem, ſi culpabiliter retineat, nil mirum, ſtante uno abſurdo, ſequi & alterum. At quid ſi homo non poſſit ſe expedire, ſed perplexus manens invincibiliter in utramque partem, v. g. *mentiri, & non mentiri pro liberatione hominis: ſacrificare non jejunum, & non ſacrificare propter ſcandalum: Negligere Sacrum ob ſervitium infirmi, & non negligere &c.* putet eſſe peccatum? Reſpondetur, aut eligendum eſſe, quod minùs apparet peccatum, aut ſi, nec hoc quidem dijudicare poſſit, ſed utrumque æqualiter, & indiſtinctè putet eſſe peccatum, eligat ſive unum, ſive alterum, non peccabit. Quia nemo neceſſitate peccat: neceſſariò autem unam partem, v. g. aut mentiri, aut non mentiri eligere debet. Nec refert, quòd ipſe ſe judicet peccare: Quia peccatum non conſequitur ad judicium intellectus, ſed ad actum liberæ voluntatis: At in propoſito deficit libertas ſufficiens ad peccatum. Sanch. *cit. l.* 1. *mor. cap.* 11. *n.* 14. *alii communiter.*

Quæſtio incidens.

Quid ſi Conſcientia Erronea ſubditi putantis aliquid eſſe illicitum, concurrat cum præcepto Superioris idipſum rectè præcipientis?

25 C*Ertum* eſt, quando Conſcientia ſubditi eſt erronea invincibilis, eam plùs obligare, quàm præceptum contrarium quantumvis rectum cujuſcumque Superioris. Ratio patet. Quia ſubditus tunc ſequendo ſuum dictamen inculpatè quidem erroneum, ſed practicè, ut ſupponitur, omninò verum, non peccat, quia prudenter ſequitur immediatam regulam actionum humanarum: & conſequenter obediendo contrario præcepto Superioris peccabit, quia agit contra immediatam regulam actionis humanæ, ſcilicet dictamen rationis prudenter conceptum, quo ſolo mediante omnis lex, vel præceptum vim obligandi habet. Inſuper, etiam quando conſcientia ſubditi eſt erronea vincibilis, quamdiù actu dictat, adhuc intenſivè plùs obligat, quàm præceptum Superioris contrarium: Quia adhuc eſt actualiter immediata regula actionis humanæ, ſine qua, & contra quam durantem nulla lex obligare poteſt. At contrà extenſivè plùs obligat præceptum Superioris: Quia conſcientia erronea ſubditi ſolùm obligat ad unum, ſcilicet non agendum contra: At præceptum Superioris contrarium obligat ad duo: ſcilicet & ad deponendam, ac corrigendam conſcientiam erroneam culpabilem, & conſequenter ad obediendum præcepto contrario Superioris, uti benè cum aliis explicant Sanch. & Bardi. II. cc. Quo ſenſu intelligendus D. Bonav. *n.* 4. *d.* 39. *art.* 1. *qu.* 3. abſolutè docens, ampliùs ſtandum eſſe præcepto Prælati, quàm propriæ conſcientiæ. Intellige, ſi ſit erronea, & vincibilis &c. ut explicatum eſt. Exempla hìc conſultò omitto, quia ſolent eſſe odioſa.

A S S E R T I O V.

Incidentalis.

P*Oenitentem Conſcientia Erronea in re gravi laborantem per ſe ſemper tenetur informare, vel admonere Confeſſarius, Quòd ſi tamen prævideat informationem, vel admonitionem obfuturam moraliter potius, quam profuturam prudenter diſſimulare poteſt, & debet.* Communis doctrina apud Sanch. infra citandum.

Explicatio, & Regula.

I.

Q*Uandocumque* Pœnitens laborat conſcientia quavis erronea circa aliquid requiſitum ad validam abſolutionem à peccatis, v. g. *ſi ignorantia, vel errore vincibili, vel invincibili putaret, non eſſe explicandas ſpecies, vel numerum peccatorum; non requiri aliquem dolorem ſupernaturalem de peccatis commiſſis, aut propoſitum emendandi, vel reſtituendi injuſtè ablata, &c.* Confeſſarius id advertens ſub mortali tenetur eum inſtruere, vel admonere, ſecundùm omnes. Quia Confeſſarius, quantum eſt de ſe, graviſſimè obligatur curare, ut validè, & licitè adminiſtret Sacramentum. Eadem ratione quotieſcumque Confeſſarius advertit, Pœnitentem laborare conſcientia erronea, ſeu ignorantia vincibili, & culpabili in materia peccati mortalis, tenetur eum informare: Quia talis eſſet in malo ſtatu, & incapax abſolutionis. Communis cum Soto *in* 4. *d.* 18. *q.* 2. *art.* 4. 26

I I.

P*Oenitentem* laborantem conſcientia erronea, in materia peccati contra ſe, utpote putantem eſſe peccatum, quod non eſt: Aut eſſe peccatum mortale, quod ſolùm eſt veniale, tenetur Confeſſarius informare de errore, adhibita tamen debita cautela, ne conſcientias nimium laxet. Quia Confeſſarius, ut ſpiritualis Doctor, & Medicus, quantum eſt de ſe, tenetur Pœnitentem liberare à peccato: Sed qui putat ſe peccare, vel peccare mortaliter, cùm re ipſa non ita ſit, ratione tamen dictaminis erronei, reverà ita peccat, juxta dicta *num.* 17. ergo &c. Sanch. *l.* 2. *de Matrim. diſp.* 38. *nu.* 4. *Communis.* 27

I I I.

P*Oenitentem* conſcientia erronea invincibili laborantem in materia peccati pro ſe, putantem ſcilicet, aliquid eſſe licitum, quod non eſt; aut non eſſe peccatum, quod reverà eſt, per ſe quidem ſemper tenetur informare Confeſſarius, etiam quoad actus præteritos injuſtos, invalidos &c. ob rationem *num. præcedenti* allatam. *Niſi prævideat admonitionem ſuam moraliter obfuturam potiùs, quàm profuturam:* Seu gravius inde malum oriturum, de quocumque jure agatur. *Ita univerſaliter* Sanch. *lib.* 2. *diſp.* 38. *num.* 6. *qu.* 10. *Ex. gr.* Advertit Confeſſarius, Petrum contraxiſſe Matrimonium invalidum, ſive jure humano, ut cum Conſanguinea prioris conjugis intra quartum gradum; ſive jure divino, v. gr. priori conjuge nondum mortua &c. ex errore, vel ignorantia invincibili, & inculpata durante etiamnum bona fide: Advertit autem nihilominus, ſi ipſum infor- 28

informet, tamen conjugem putatitiam non derelicturum, continuo peccaturum, aut ſi derelinquat, oritura graviſſima ſcandala, alia incommoda, ac difficultates præſertim circa proles jam ſuſceptas. Et quamviſ etiam diſpenſatio impetrari poſſet, attamen, crede mihi, magna eſt difficultas, & periculum in renovando novo conſenſu: Quid ſi conjux nullitatem Matrimonii ſubodoratus denuò conſentire nollet, ut nonnullibi contigit? &c. Eo caſu & poteſt, & tenetur Confeſſarius prudenter diſſimulare, imò ſi opus ſit, etiam obligationem debiti docere. Sanch. *cit. nu.* 8. Ratio eſt. Quia ex duobus malis minus eſt eligendum. Minus autem malum eſt fornicari materialiter tantùm in bona fide, quàm accepta informatione imprudenti, formaliter peccare continua perplexitate; aut alia graviora mala cauſare. At quid ſi Pœnitens conſcius ſit nullitatis Matrimonii, atque facilè apprehendat, ſe debitum exigere non poſſe, invincibiliter tamen putet, ſe alteri exigenti debere reddere? Eadem ratione, meo quidem judicio à viris doctiſſimis firmato, tace, diſſimula præſertim ſi fœmina ſit, quibus debitum negare valdè difficile, & periculoſum eſt, donec intereà impetrata diſpenſatione eam de revalidando Matrimonii contractu inſtruas.

I V.

29 POenitentem ſimili conſcientia erronea invincibili laborantem quoad actus merè futuros, & re adhuc integra, Confeſſarius omninò tenetur informare de errore, etiamſi prævideret illum minimè pariturum, ſed peccaturum. Accipe idem exemplum. Confeſſarius advertit, Petrum velle ducere uxorem conſanguineam in gradu dirimente, (idemque eſt, de quovis alio actu, vel contractu illicito, aut iniquo merè futuro) qui tamen ex errore invincibili ita ſe poſſe putat: de facto tamen nondum duxit, & liberè non ducere poteſt: teneris, Confeſſarie, informare, etſi credas non pariturum, ſed graviſſimè peccaturum. *P. Marchant. hic ex communi*. Ratio eſt. Quia Confeſſarius, ut ſpiritualis Paſtor, Doctor, Medicus animarum, ex officio ſuo tenetur pœnitentem informare de erroribus conſcientiæ, niſi ſubſit rationabilis cauſa diſſimulandi: Atqui hìc nulla ſubeſt rationabilis cauſa diſſimulandi, ſicut in caſu priori: Ille enim, qui ex errore invincibili jam contraxit Matrimonium, v. g. eſt in poſſeſſione bonæ fidei, & ſi informetur, conſtituitur in perplexitate, & periculo, aut peccatorum, aut ſcandalorum, vel aliorum incommodorum, ac difficultatum, à quibus ſe moraliter extricare nequit, uti ſupponimus: Qui autem nondum contraxit, abſolutè liber eſt, extra anguſtias, & pericula præfata: Atque adeò, ſicut hic non habet cauſam non recedendi à ſuo errore, ita & Confeſſarius non habet cauſam diſſimulandi ſuum officium, ſeu non informandi eum de errore ſuo, & conſequenter ſecutorum peccatorum cauſa per ſe, nullo modo erit Confeſſarii Informatio, ſed malitia libera Pœnitentis informati. At hìc reſtat

Quæſtio difficilis.

Quid agendum in ſimili quoad actus futuros re non amplius integra?

30 CAſum ſingularem proponit Doctiſſimus ille Th. Sanchez *l. 2. de Matr. diſp. 40. n. 7. Accedit mulier manè ſaſſura, & reperitur habens impedimentum dirimens, cujus detectio infamiam notabilem produceret, & ſunt omnia jam parata ad nuptias veſperi celebrandas, & tentatis omnibus mediis nulla evadendi via aperitur, ſed ſuſpicio vehemens orietur alicujus criminis detecti in confeſſione, ſi fœmina abſtinere velit à nuptiis, aut differre, dum Pontificia diſpenſatio obtinetur*. Hæc ille, ibi ſua auctoritate docens eo caſu urgentiſſimæ neceſſitatis Epiſcopum poſſe diſpenſare. At ſi non pateat recurſus ad Epiſcopum, quid aget Confeſſarius? Si quidem videat Pœnitentem laborare errore, vel ignorantia invincibili, iterùm taceat, diſſimulet, & bona potiùs fide, quàm conſcientia conſternata agere ſinat, *uti ex* Navarro *in c. Si quis autem de pœnit. d. 7. num.* 83. optimè docet ſæpè laudatus Sanch. *cit. diſp.* 38. *num.* 6. *poſt medium*. At verò, quòd ſi advertat, pœnitentem duci errore, vel ignorantia vincibili, rationabiliter dubitare, vel ſuſpicari de impedimento latente, & maximè, ſi etiam interroget, ac conſilium petat: *Ex communi doctrina:* 1. Veritas omninò aperienda. 2. Permittendum contrahere cum intentione faciendi, quantum licet. 3. Simpliciter interdicenda conſummatio matrimonii tam reddendo, quàm petendo. 4. Ita tendendum privilegium primi bimeſtris: Intereà vel Roma diſpenſatio procurari poterit. Sed certè, crede mihi, experientia docuit, hoc ultimum moderno tempore eſſe difficillimæ, & periculoſæ praxis. O quàm inviſum, & ad audiendum grave eſt novis maritis privilegium iſtud: Imò pleriſque vix auditum. Quid ergo? Ecce! Eo caſu urgentiſſimæ neceſſitatis Epiſcopum poſſe diſpenſare docuit Sanch. *ſupra* etiam ad contrahendum. Si ergo mora ſuppetat, ſurge, curre, recurre, adjuva ſororem tuam in tanto periculo trepidantem. Si mora deſit, induc, ut ex tempore voveat Deo ſervare virginitatem ſuam, aut primo triduo matrimonii, juxta monitum ab Archangelo Raphaele datum Tobiæ juniori: Aut ſi longiori mora opus, primis novem diebus, in honorem novem menſium, quibus Virgo Deipara Deo gravis fuit: Vel aliquid ſimile ſanctæ intentionis. Quidni conſenſum ſaltem permiſſivum à novo marito nova nupta facilè eblandiatur? Utinam non ſæpè eblandirentur multa graviora, ſed iniquiora! Intereà, impetrata diſpenſatione, ſuavis quoque modus eſſe poterit, renovandi conſenſum. Quodſi tibi hæc in caſu aliquo non ſatisfaciant, conſule me doctiores. Sed interim ad exemplar, quod tibi in cauſa matrimoniali monſtratum eſt, diſce judicium ferre in aliis materiis, & caſibus conſimilibus.

S E C T I O II.

De Conſcientia Probabili.

S U M M A R I U M.

31 *Conſcientia probabilis ex principiis probabilibus.*
32 *Practicè certò dictat, & tutò ſequenda.*
33 *Si tamen te ante operationem practicè reſolvas.*
34 *Hinc ante operationem benè; ſed malè poſt, inquiris opinionem tibi faventem.*
35 *Opinionem pro libito mutare non potes, niſi quando res manet integra.*
36 *Licitum eſt ſequi opinionem verè intrinſecè probabilem.*
37 *Eſt verò illa intrinſecè probabilis, quæ conformis eſt principiis legis.*
38 *Extrinſecè tantùm probabilem non licet ſequi.*
39 *Opinio communis cuilibet tutò ſequenda in praxi.*
40 *A communi opinione in praxi non eſt recedendum.*
41 *Quomodo auctoritas unius reddat opinionem probabilem præſumptivè.*
42 *Dantur de eadem re duæ opiniones oppoſitæ probabiles, & practicè veræ.*
43 *Ex quibus (quantùm eſt de honeſtate actionis) quis etiam minus probabilem, & minus tutam ſequi poteſt.*
44 *Etiam contra propriam opinionem probabiliorem, & tutiorem viſam.*
45 *Et quandoque etiam debet.*
46 *Ut ſubditus obediendo Superiori, &*
47 *Confeſſarius ut Judex in judicio Sacramentali. Ac etiam*
48 *Confeſſarius ut Doctor in conſiliis dandis.*
49 *Aſſertionis limitatio:* Si aliundè nihil obſtet.
50 *Quando ſas eſt ſequi probabilem in vita, etiam ſequi eam licet in articulo mortis. Sed contrarium tutius.*
51 *Quando non de ſola honeſtate, ſed etiam de valore actionis agitur, relicta probabiliori, non licet ſequi minus probabilem.*
52 *Aliæ dicuntur tantùm probabiles ſpeculativè, aliæ practicè.*
53 *Miniſter Sacramentorum quoad eſſentialia tenetur ſequi tutiorem.*
54 *Aliàs peccat mortaliter, multipliciter.*
55 *Si tamen id fieri poſſit, & neceſſitas aliud non urgeat.*
56 *Sed intellige: Quoad* eſſentialia.
57 Miniſter *tantùm tenetur, non verò* Pœnitens *v. g.*
58 *Medicus, & Chirurgus in applicandis medicinis ſub mortali, tenentur ſequi ſententias probabiliores.*
59 *Apud infirmum tamen deſperatum aliquando dubiam adhibere poſſunt.*
60 *Judex in cauſis civilibus decidendis tenetur ſequi probabiliorem.*
61 *Nec, quando cauſa utrinſque partis litigantis eſt æquè probabilis, adjudicare poteſt, cui maluerit.*
62 *Conſiliarii Principis, vel Reipublicæ in dandis conſiliis probabiliorem ſequi tenentur.*
63 *Advocatus autem licitè defendit cauſam minùs probabilem.*
64 *Neque quoad hoc, eadem eſt ratio de Judice, & Advocato.*

A S S E R T I O VI.

C*Onſcientia probabilis eſt, quæ ex principiis, ſeu motivis probabilibus, ſeu veroſimilibus tantùm practicè certò dictat, aliquid licere, vel non licere.* Ex communi DD.

§. I.

E*X principiis probabilibus, ſeu veroſimilibus tantùm*, 31 applicatis, ſcilicet per opinionem probabilem infrà definiendam. Quemadmodum enim quando ſub principio Synderesis, Ratio ſubſumit aliud principium certum, vel

Digitized by Google

vel pro certo creditum, enaſcitur conſcientia recta, vel erronea, ita quando eadem Ratio aſſumit per opinionem probabilem principium incertum quidem cognitum, & cui fortè falſum ſubeſſe poſſit, attamen certò veroſimile, ac probabile, enaſcitur conſcientia probabilis, ſeu opinativa, & ipſa quidem incerta ſpeculativè, omninò tamen certa practicè: Idque (ne mireris) hac ratione. Quia opinio applicans principium probabile ad inferendam concluſionem, non eſt ſolùm judicium veritatis abſolutum, non enim abſolutè dicit, aliquid eſſe verum, vel falſum: Sed involvit ſimul judicium probabilitatis per modum enumerationis modalis, dicens nimirum; *probabiliter* aliquid eſſe verum, *ſeu eſſe probabile*, quòd quidpiam ita ſit, vel non ſit: Quamvis ergo dicta opinio ſimpliciter ſit incerta quod judicium veritatis, ſeu an res ipſa ita ſit, vel non ſit: eſt tamen, & debet eſſe certa quoad judicium probabilitatis (ſaltem alicujus tandem) quòd nimirùm opinio probabiliter ſit vera; & res veroſimiliter ita ſit. Certum rurſus eſt, conſcientiam poſſe ſequi opinionem probabilem in praxi: Et hinc ſequitur conſcientia probabilis practicè omninò certa. Patet in hoc diſcurſu. *Omnis contractus juſtus eſt licitus: Sed cenſus germanicus probabiliter eſt juſtus: ergo probabiliter eſt licitus*. Ubi minor, & concluſio opinativa, etſi incertæ quoad veritatem, certò tamen probabiles ſunt: Et quia rurſus certum eſt, conſcientiam poſſe ſequi opinionem probabilem, hinc ſequitur conſcientia practicè certa: *Ergo & mihi hic & nunc licet inire hunc contractum, exigendo annua quinque pro centum, ſalvo capitali.*

§. II.

32 P*Racticè certò dictat*. Et verò conſcientia probabilis in praxi tutò ſequenda debet ſemper formari per modum judicii reſoluti, & practicè certi, uti cum Navar. Suar. Leſſio ex communi DD. notat Lay. *hic l.1. c.5. §. 1.* March. *Tribun. p.1. tr.5. tit.5.* Ratio eſt. Quia conſcientia etiam probabilis debet eſſe regula actionis humanæ honeſtæ, atque operantem practicè, & moraliter ſecurum reddere de honeſtate ſuæ actionis, quòd ſcilicet ſic operando non peccet: Alioquin imprudenter ageret, & ſe periculo peccandi exponendo, reipſa peccaret: Atqui nullo modo poſſet eſſe regula actionis humanæ honeſtæ, aut operantem ita ſecurum reddere de honeſtate actionis ſuæ, niſi per modum judicii reſoluti, ac practicè certi dictet hic, & nunc licere ſic operari, abſque practica formidine de oppoſito, *ne fortè non liceat ſic operari hic, & nunc: Nè fortè peccet &c.* Nam eò ipſo, quòd quis ita practicè formidat de oppoſito, cenſetur practicè dubitare: cum conſcientia autem practicè dubia numquam licet operari. Ergo conſcientia probabilis debet eſſe judicium reſolutum, & practicè certum: Quantumvis maneat incertum ſpeculativè, & cum actuali etiam formidine vel dubitatione ſpeculativa de oppoſito: *Ne fortè res ita non ſe habeat, ne fortè erret in judicio, v.g. ne fortè cenſus germanicus reverà ſit injuſtus: Ne fortè res hæc ſit aliena. Ne fortè hodie ſit indictum jejunium*. Si habeas probabilem opinionem, quòd non practicè certò concludes, licere tibi *ſic contrahere, rem retinere, jejunium conſervare*. Atque hinc jam capere debes Conſcientiæ probabilis definitionem, & differentiam tum ab aliis conſcientiis, tum ab ipſa opinione: Quæ definiri ſolet: *Aſſenſus rationis ad alteram partem contradictionis ex motivo probabili, ſeu veroſimili tantùm*. Opinio enim ſpeculativa eſt, & univerſalis etiam in practicis; ideòque ſemper habet annexam formidinem de oppoſito: conſcientia autem opinativa ex opinione ducta practicè practica eſt, & practicè certò, ſine formidine, dictat operari in particulari, uti explicatum eſt.

§. III.

33 EX dictis advertant graviter, qui de aliqua materia, vel operatione v.g. attentione requiſita in Horis Canonicis &c. mente verſant diverſorum Auctorum opiniones, utpotè aliquorum dicentium *ſub mortalè requiri devotionem, & attentionem internam*: Aliorum, *externam tantùm*: aliorum, *neutram, ſed ſufficere prolationem verborum*: interim ipſi ſe non reſolvunt practicè, ſed manentes dubii, ac velut problematici, non curant, quid agant. Tales non habent conſcientiam ullam probabilem, cùm non forment ſibi aſſenſum, vel judicium certum practicè, quid agendum ſit: ſed ſolùm habent notitiam opinionum in aliorum judicio quaſi ſpeculativam, cum qua, abſque alia reſolutione practica, ſanè prudenter, & licitè operari nequeunt: ideòque labuntur, & peccant. Quæ verò eſt vanitas illorum, qui poſt actum commiſſum, vel omiſſum, antequam vadant ad confeſſionem, revolvunt Auctores, ut inveniant ſibi faventem ſententiam, vel opinionem? Quaſi opinio ſubſequens poſſit juſtificare præcedentem actionem. Aut enim anteà operati ſunt bona fide, & ex ignorantia, vel errore invincibili: Et ſic non peccarunt, nec confeſſione opus habent. Aut operati ſunt mala fide ex notitia, dubitatione practica, vel ignorantia vincibili, & culpabili mala, non adhibentes, ſcilicet debitam diligentiam, ut ſcirent, an actus ſit licitus, nec ne; & tunc certò peccarunt pro ratione notitiæ, dubii, vel ignorantiæ, ideòque abſolutè confiteri debent. Nihil ergo opinio ſubſequens ad finem confeſſionis ſuffragari poterit. Si verò ad alium rectum finem inquirant, v. gr. ut dignoſcant obligationem reſtituendi &c. culpandi non ſunt: & hinc

§. IV.

ANte factum, quòd ſi quis valdè propenſus ad aliquem 34
actum dubii juris, ſitne licitus, necne, data opera volvat, & inquirat varios Auctores, & opiniones, ut tandem inveniat ſibi faventem, ſiquidem bona fide procedat, ut inveniat ſententiam, vel opinionem ſibi faventem verè probabilem, & ratione, vel fundamento non levis momenti nixam; is inde conformata conſcientia tutò operabitur. Quia operans juxta probabilem ſententiam, non peccat. Sanch. *l.1. Moral. c.9.* aliiſque multis citatis Franc. Bardi. *Hic diſcept. 4. cap. 19.* Negari tamen non poteſt, modum iſtum procedendi eſſe valdè periculoſum. Nam vehemens illa inclinatio ad unam partem ſæpè facit, ut non conſiderentur omnes circumſtantiæ ad rem pertinentes, nec debitè ponderentur rationes in oppoſitum: affectu enim prædominante excæcatur judicium. Quòd ſi porrò talis procedat mala fide, ut modò inveniat aliquem Auctorem, vel opinionem ſibi faventem, ad colorandum factum ſuum, non curando, quo fundamento, vel ratione nitatur, is ex tali opinione neque conſcientiam practicè certam formare, nec conſequenter licitè, ac tutò operari poterit. Qua ratione veriſſima eſt ſententia negativa Navarri. *Man. c. 17. num. 83. & aliorum.*

Quæſtio incidens.

An in formanda Conſcientia probabili, quis pro libitu poſſit variare, modò hanc, modò illam opinionem probabilem de eadem re ſequendo?

REſpondetur breviter: Id quidem licere, quando res 35
manet integra, ut ex variatione opinionis nulla lex violata maneat: Non verò licere, quando res non manet integra, ſed ex variatione opinionis neceſſariò aliqua lex violata manet. Exemplis hoc capies. Sint rationes utrinque probabiles, aliquod vectigal eſſe juſtum, & eſſe injuſtum. Poteſt Titius ſequendo opinionem probabilem, *eſſe injuſtum*, illud defraudare, maximè cùm juvetur à poſſeſſione rei ſuæ: poſteà autem mutata opinione, *eſſe juſtum*, poſſet illud tributum emere, & ipſemet exigere. Quia adhuc manet ei integrum, & ſi demonſtretur tributum fuiſſe juſtum, ipſe anteà defraudatum reſtituere poſſit. At contrà, ſunt opiniones utrinque probabiles, voventem poſſe, & non poſſe propria auctoritate votum in aliud opus æquale commutare: Jam ſi Titius vovit jejunium in hac vigilia B. V. & ſequendo illam ſententiam, *quòd poſſit*, commutaſſet in eleemoſynam æqualiter Deo gratam æſtimatam, ſicque jejunium omittat: non poterit poſteà ſequendo aliam ſententiam, *quòd non potuerit ſic commutare*, etiam omittere eleemoſynam. Quia ſic votum nullo modo ſervabitur, ſaperetque fraudem, & illuſionem; Ita Bardi *cit. c. 14.* Lanus, & aliter explicat Thomas Tamburin. *lib. 1. in Decal. cap. 3. §. 5.* quem, ſi placet, vide.

ASSERTIO VII.

L*Icitum eſt in conſcientia, & operatione ſequi opinionem verè probabilem intrinſecè, non item extrinſecè tantum ex ſola auctoritate extrinſeca, abſque ulla ſaltem præſumpta probabilitate intrinſeca.* Communis, & in his terminis certiſſima doctrina.

§. I.

L*Icitum eſt ſequi opinionem verè probabilem intrinſecè*. 36
In hoc conſentiunt omnes; & *Ratio eſt*. Quia quidquid rectè, & prudenter creditur licitum, etiam licitè fit: quandoquidem rectum, & prudens judicium ſequens nemo peccet: atqui *opinio verè probabilis* intrinſecè, nixa ſcilicet motivo rationabili, etſi incerto ſpeculativè, rectè, & prudenter judicat aliquid eſſe licitum: & conſcientia inde formata eſt verus actus prudentiæ; etſi enim unà cum ſuo motivo maneat incerta ſpeculativè, eſt tamen certa practicè: ut *ſuprà num. 31. & 32.* explicatum eſt: Neque verò ad virtutem prudentiæ requiritur, ut in regulando ſemper ſit vera, & certa ſpeculativè ex parte objecti, cùm in rebus pleriſque moralibus ob innumeras circumſtantias particulares vix un-

nuam

quam poſſit haberi veritas, & certitudo ſpeculativa: ſed ſufficit, quòd ſit vera, & certa practicè ex parte motivi rationabilis, ac probabilis: alioquin vix unquam haberemus quietam conſcientiam; Ergo *licitum eſt in conſcientia, & operatione ſequi opinionem verè probabilem intrinſecè ſaltem*. Noſti jam opinionem probabilem vulgò dici illam, *quæ nititur ratione alicujus momenti*, & ſic vocatur probabilis intrinſecè; *vel auctoritate gravi*, & ſic vocatur probabilis extrinſecè. Jam verò prætermiſſis variorum de vera intrinſeca probabilitate opinionis opinionibus, ex mente P. Marchant. *ſupra citati* ſic accipe:

37 Opinio verè probabilis intrinſecè eſt, *quæ principiis legis divinæ naturalis, ac poſitivæ, atque in his fundatis juſtis legibus humanis conformis eſt, vel non repugnat*. Ratio eſt. Quia omnis opinio practica, ad hoc, ut cenſeatur probabilis practicè in ordine ad operandum, neceſſariò debet apparere conformis, vel ſaltem non diſſona regulæ, ac menſuræ actionum humanarum: ut patet ex terminis: atqui omnis, & ſola menſura, ac regula extrinſeca actionum humanarum eſt lex divina naturalis, ac poſitiva, atque in his fundatæ juſtæ leges humanæ, Eccleſiaſticæ, Politicæ: ergo omnis, & ſola his conformis, vel non repugnans opinio cenſeri debet verè, intrinſecè, ac practicè probabilis, eoque probabilior, quò magis, conformis, & minùs diſſona: minùs verò probabilis, quò minùs conformis, magiſque diſſona: omninò autem improbabilis, ſi omninò diſſona appareat, vel repugnans dictis legibus. Opinionis ergo verè probabilis conditiones, & ſigna potiſſima ſunt: ſi ſit *conformis, vel non diſſona*. 1. Juri divino innato, ſcripto, tradito, ob rationem datam. 2. Sacræ Scripturæ. Nam, *quæcumque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt*. Et omnis Scriptura legem divinam aut ſignificat, aut declarat, aut exemplis demoſtrat. 3. Actionibus Chriſti humanis ordinariis. Quia ipſe eſt via, veritas, & vita. 4. Senſui Eccleſiæ, & Conciliorum. Ipſa enim *eſt Columna veritatis*. 5. Doctrinæ SS. Patrum; Qui *ſicut ſplendor firmamenti ad juſtitiam erudiunt multos*. 6. Doctrinæ Theologorum in Eccleſia communiter auctoritatem ſortitæ.

§. II.

38 N*On licet ſequi opinionem extrinſecè tantùm probabilem*, &c. Hoc volumus dicere, Auctoritas quorumlibet Doctorum ſe ſola formaliter non fundat opinionem probabilem practicè, ſed ſolùm, vel concomitanter, vel præſumptivè, Navar. *Man. c.27. n.289.* Azorius *tom. 1. l. 2. c.16.* Arriaga *de Act. Hum. diſp.24. ſect.3.* Caſpenſ. *de Conc. diſp.3. ſect.1.* Marchant. *cit. Tit.5. q.4.* Bardi *cit. c. 2. alii communiter*. Sumi poteſt ex utroque jure. *c. Nicæna ſynodus d.* 32. Sententia Paphnutii præpotitur ſententiæ plurimorum in eodem Concilio interveniemtium. Et *l. penult. C. de veteri jure enucleando*, inquit Juſtinianus: *Sed neque ex multitudine Auctorum, quod melius, & æquius eſt, judicatote: cùm poſſit unius forſan, & deterioris ſententia multos, & majores aliqua in parte ſuperare*. Hæc ibi Imp. Et sanè experientia conſtat, multos alioquin doctos alicui opinioni ſubſcribere, non alio ductos motivo, niſi quia alii ſic ſenſerunt: unde tot opiniones olim à Sapientibus etiam receptæ, poſteà, rationibus ponderatis, judicatæ ſunt improbabiles, ac etiam falſæ. Ergo &c. *Ratio à priori, & fundamentalis eſt*. Quia nulla opinio poteſt cenſeri verè, & practicè probabilis, niſi appareat conformis, vel non repugnans rectæ rationi, vel legi, præſertim divinæ: ſed ex ſola auctoritate Doctorum quorumlibet formaliter non apparet conformitas ulla opinionis ad rectam rationem, vel legem, niſi hæc aliunde ſciatur, vel ſupponatur: ergo ſola auctoritas quorumlibet Doctorum non fundat opinionem practicè probabilem *formaliter*: ſed ſolùm, vel *concomitanter* ſimul cum rationibus ab ipſis allatis, quas quis examinavit, atque probabiles, ſeu rationi rectæ, vel legi conformes eſſe judicavit; auctoritas enim Doctorum adjuncta rationi multam habet energiam ad firmandam opinionem, & conſcientiam probabilem: vel *præſumptivè*; quia, cùm de veritate, vel falſitate non conſtat, ipſa auctoritas Doctorum facit præſumptionem pro probabilitate: quia præſumere debemus tot graves Auctores non eſſe hallucinatos, ſed rationes meliùs penetraſſe, quàm nos capiamus. Atque hac ratione, *præſumptivè* nimirum, Ariſtoteles definivit 1. Top. 1. *Probabilia ſunt, quæ videntur omnibus, aut pluribus, aut ſapientibus, & his, vel omnibus, vel pluribus, vel ſpectatiſſimis*.

§. III. *Opinio communis cuilibet tutò ſequenda in praxi*.

39 V*Erum eſt*. Quia auctoritas multorum Doctorum reddit opinionem probabilem, ideòque tutò ſequendam in praxi, præſumptivè, ut jam explicatum eſt. Unde neque ordinariè tenetur quivis ſequens opinionem Sapientum per ſe examinare opinionis rationes, ſed ſufficit præſumere illos non levi fundamento, & ratione niti. Dico *ordinariè*. Nam ſi viro docto occurrat aliqua ratio in contrarium, quam advertit cognitam, vel examinatam non fuiſſe ab aliis Doctoribus, non poterit prudenter ſtatim ſequi illorum opinionem in operatione, ſed veritas ulterius inquirenda erit, conferendo rationem ſuam cum rationibus aliorum, aut ipſis Doctoribus, ut ex communi notat Bardi *cit. diſcept. 3. c.2.* Cæterùm *opinio communis* tutò in praxi ſequenda cenſeri debet, non quæ à pluribus ſolo numero, ſed quæ à probatioribus numero competenti, arbitrio boni viri, ex profeſſo defenditur. Ut ſi ſex, vel ſeptem Doctores graves aliquam opinionem ex inſtituto doceant. Navarr. *cit. c. 27. num. 289.* Sanchez *l.1. Moral. c.9.* alii apud Bardi *cit. c.3.* Imò quinque ſufficere, ait Filliucius *Tractatione 21. c.14. num. 14.* Unde quando duæ oppoſitæ opiniones à probatis, & claſſicis Auctoribus defenduntur numero competenti, ita ut quælibet habeat ſex, vel ſeptem Patronos graves, tunc utraque opinio rectè dicetur *communis*, ut notant DD. *citati*. Sic contingit *de cenſu germanico licito, vel illicito: de attentione in Horis: de circumſtantiis aggravantibus tantùm confitendis: vel non confitendis, & ſimilibus*. Poterit ergo aliquis, cui non occurrit efficax ratio in oppoſitum, utramlibet tutò ſequi. Denique pauciores quinque, vel quatuor (præſertim unus, aut alter tantùm) contra communem aliorum ſententiam, per ſe loquendo, & ratione ſolius auctoritatis ſuæ, non reddunt opinionem probabilem *præſumptivè*. Quia leve cenſeri debet fundamentum authoritas unius, vel alterius, quando communis aliorum conſenſus eſt in contrarium. Ex communi Laym. hic *c. 5. §. 2. nu. 6.* Dico autem *per ſe*, aliter mox intelliges.

§. IV. *A communi opinione in praxi non eſt recedendum*.

V*Erum eſt, cæteris paribus*, quando quis ſolam auctoritatem Doctorum pro motivo præſumptivè opinandi habet, & aliunde non eſt motivum, vel ratio recedendi. Idque ordinariè conſultum, non tamen neceſſarium eſt. Etenim vir doctus licitè poteſt recedere à communi aliorum ſententia, inſpectis, & diligenter conſideratis, ac ſolutis ejus fundamentis, & amplecti opinionem ſingularem, quæ ſibi non levi motivo probabilis videtur. Alioquin non licuiſſet Recentioribus toties recedere ab opinionibus communibus Antiquorum. Ut contra Angelum, Sylveſt. & alios docent Sanchez *cit. cap.9. num.4.* Vaſq. *diſp. 66. c.4.* Azor. *to. 1. l.2. c.17. q.6.* Laym. *cit. n.6.* Nec obſtat, quod oppoſita ſententia communis Doctorum cenſeatur, & ſit probabilior, quia inter oppoſitas opiniones probabiles etiam minùs probabilem tutò ſequi poſſumus, ut *aſſert.* ſeq. videbitur. Quinimò, ſi Doctor gravis etiam unicus, rationes, & argumenta communis opinionis ſufficienter diluat, ac inſuper novas rationes, decreta, aliave motiva ab aliis Doctoribus non animadverſa afferat, tunc omninò reddet opinionem ſuam ſingularem probabilem quibuſvis, & tutò ſequendam in praxi. Uti notat *Vaſq.* & concedit noſter *P. Marchant.* ll. cc. Et hinc explicanda venit 40

Quæſtio incidens.

Qualiter Auctoritas unius Auctoris reddat opinionem probabilem præſumptivè.

R*Eſpondetur*. Auctoritas unius Doctoris, qui noſcitur verè doctus, & excellens in arte ſua, gravis, & maturus, probus, & timoratus; ſi rem ex profeſſo tractet, firmamque rationem afferat, nec appareat contra ipſum aliquid convincens, etiamſi doceat contra communem ſententiam, & innumeros alios, reddit opinionem ſuam ſingularem probabilem ſimpliciter, ut etiam vir doctus tutò ſequi poſſit, quamdiù non apparet aliquid convincens in oppoſitum: indoctus verò, & ſimplex licitè ſequitur opinionem ſingularem unius periti, & probi Doctoris, quamvis alios communiter oppoſitum tenere, nec rationes in oppoſitum ſolvere ſciat. Quia nimirum auctoritas viri docti, & probi eſt ſufficiens motivum homini illiterato, & ſimplici ad formandum prudens judicium: præſumere enim poteſt, Auctorem illum eſſe ejuſmodi doctrinæ, qui rationes utrinque meliùs penetrarit, quàm ipſe poſſit; & ejus probitas, qui non temerè, & ſine ratione opiniones effutiat: maximè, ſi ſit Superior, confeſſarius, præceptor, quem ſcio debere mei curam gerere. Semper enim diſcipulus, licitè, & tutò ſequitur opinionem ſui Magiſtri in ſcholis traditam, quem peritum, & timoratum virum judicat. Quin etiam in caſu, quo quis in re quapiam non poteſt inveſtigare veritatem, & tamen neceſſariò ad operandum reſolvere ſe debet in alterutram partem, poterit in praxi ſecurè ſequi opinionem illam, quam meminit, ſe in aliquo probato, & claſſico Auctore legiſſe, vel à viro docto, & probo audiviſſe, modò non conſtet evidenter eſſe falſam vel improbabilem. Uti notat Suar. *hic tom. 5. diſp.40. ſect.5.* Sanch. Vaſq. Azor. Laym. *ſuprà allegati*. 41

ASSERTIO VIII.

INter opiniones diverſas, & oppoſitas de eadem re, quarum quælibet eſt verè probabilis, per ſe loquendo, & quantum eſt de honeſtate actionis, licitè quilibet poteſt ſequi quamlibet; etiam minùs probabilem, & minùs tutam; etiam contra propriam opinionem probabiliorem, vel tutiorem viſam; & quidem aliquando etiam debet, præſertim Subditus, & Confeſſarius in judicio ſacramentali. Hæc etiam adhuc eſt communior, & tuta.

§. I.

42 O*Piniones oppoſitas de eadem re* dari nimis notum eſt: v.g. *cenſum germanicum eſſe licitum, & non eſſe licitum*. Et quamvis utraque opinio ſpeculativè non poſſit eſſe vera, ſed altera neceſſario falſa ſit: ſic enim ſunt contradictoriæ. poteſt tamen utraque eſſe probabilis, & vera practicè, ſic enim non ſunt contradictoriæ, contradictoria enim abſolutè affirmant, & negant idem de eodem. at opiniones probabiles oppoſitæ affirmant, & negant idem de eodem non abſolutè, & ſecundùm eamdem rationem, ſed modaliter, nimis *probabiliter*, & ſecundùm diverſam rationem, utpotè ſub diverſis motivis rationabilis propoſito, v. g. Cenſum germanicum eſſe illicitum, quia uſuram ſapit, & à gravibus Doctoribus reprobatur: è contra non eſſe illicitum, quia per modum cenſus explicari poteſt, & à gravibus etiam Doctoribus approbatur. Porrò opiniones illæ oppoſitæ quandoque ſunt æqualiter probabiles, & tutæ, quandoque verò una altera probabilior, vel tutior, aut minùs probabilis, vel minùs tuta. Opinio probabilior eſt, quæ apparet niti rationibus firmioribus, id eſt, rectæ rationi, vel legi conformioribus, aut auctoritate graviori: minùs probabilis, quæ minori ratione, vel auctoritate fulcitur. Opinio tutior dicitur, quæ ſequentem in operatione magis removet à peccato, vel peccandi periculo: minùs tuta, quæ magis videtur accedere ad peccatum, vel peccandi periculum. Poteſtque contingere, quòd opinio probabilior ſit minus tuta, & tutiori minùs probabilis, v.gr. Si bona fide poſſideas rem alienam, & poſteà ſuborto dubio hæſites, an ſit alterius? probabilior, imò in praxi certa eſt ſententia, poſſe te illam licitè retinere, ex illo principio: *In dubio melior eſt conditio poſſidentis*: attamen eſt minùs tuta. E contrà longè tutior eſt opinio, debere te illam reſtituere, ſaltem pro rata dubii: ſed & minùs probabilis, cùm nullus debeat ſpoliari poſſeſſione ſua in re dubia, donec evincatur. *Ratio patet*, Quia illa ſententia eſt tutior, quæ magis removet à peccato: ſed hæc poſterior ſententia *debere reſtitui*, ſine dubio magis removet à peccato: reſtituens enim excludit omne peccatum tam materialiter, quàm formaliter, & quidem certitudine omnimoda, & metaphyſica, impoſſibile enim eſt reſtituendo peccare: At verò non reſtituens ſecundùm ſententiam probabiliorem, excludit peccatum ſolùm formaliter, non materialiter, cùm revera poſſit eſſe res alterius, & id quidem ſolùm ſecundùm certitudinem moralem: ut patet: ergo, &c. *Aſſerimus* itaque, inter opiniones oppoſitas verè probabiles, & tutas *Licitum eſſe ſequi quamlibet*. Ubi pro certis habeto. I. Licitum, & laudabile eſt ſequi opinionem, & probabiliorem, & tutiorem, v. gr. *Cenſum germanicum eſſe illicitum*. II. Æquè licitum, & laudabile eſt ſequi opinionem tutiorem, licèt minùs probabilem; v. g. *rem dubiè alienam reſtituendam; commiſſo peccato mortali ſtatim confitendum, vel contritionem eliciendam*. III. Licitum æquè omnibus, etſi non ita laudabile ſit, ſequi opinionem probabiliorem, ſed minus tutam, ut in exemplis allatis, *rem dubiam retineri poſſe, patrato peccato non ſtatim debere confiteri, &c.* IV. Licitum etiam eſſe debet inter opiniones æquè probabiles, & tutas ſequi quamlibet, ſive quæſtio ſit de jure, ſive de facto, v.g. *Rem inventam, cujus Dominus invincibiliter ignoratur nec compariturus aliquando ſperatur, poſſe, vel non poſſe retineri*. Quia rationes utrinque probabiles æquè inclinant intellectum ad aſſentiendum prudenter uni, & alteri parti. Uti contra alios docet Tamb. *cit. l. 1. c.3. §.3. n.11.* Magis controverſa ſunt, quæ porrò *aſſerimus*

§. II.

43 E*Tiam minùs probabilem, & minùs tutam* v.g. Cenſum germanicum eſſe licitum. Circumſtantias aggravantes tantùm, non eſſe confitendas. Ita contra Gerſon. Herinc. Anton. Gabr. Major. Cordubam, Armil. Conrad. Sotum, & alios quos noviſſimè latè citat, & ſequitur Candidus Philaletus *lib. de opinionum praxi*, *c.5.* Docet modò communis Doctorum, Navarr. *in cap. Si quis autem diſt.7. De Pœnitentia*, Sanch. Vaſq. Laym. *ſuprà citati*. Tanner. *to.2. diſp.2. q.4. dub.3.* Et quinquaginta duos citans Paſqualigus *Deciſionum Moralium Deciſ.5. n.3. alii apud* Franc. Bardi *hic diſcept.4. c.10.* Ratio ſumitur ex dictis. Quia quilibet poteſt prudenter ſequi opinionem *verè probabilem*, quæ ſcilicet nixa ratione alicujus momenti, vel auctoritate gravi non eſt aliena à recta ratione: & *verè tutam*, quæ nimirùm excludat verum peccandi periculum: atqui opinio etiam minùs probabilis, & minùs tuta, eſt, & manet verè probabilis, & tuta, nihil obſtante, quòd alia opinio oppoſita ſit, vel appareat probabilior, ac tutior: quia major illa probabilitas, & ſecuritas oppoſitæ ſententiæ non deſtruit probabilitatem, & ſecuritatem, quamvis minorem opinionis alterius, quin maneat verè probabilis, & tuta: Sicut major bonitas unius actus *virginitatis* v. g. non deſtruit minorem bonitatem alterius actus *conjugalis*, quin ſit, & maneat verè bonus, & tutò amplectendus: ergo &c. Adde: quòd alia opinio appareat probabilior, ſæpè eſt apparens tantùm, vel ex ſubtilitate, vel pompa Doctorum aſſerentium. Et ſæpè, quæ apparent minùs probabilia, ſunt magis vera, & contra verum eſt illud: *Multa falſa ſunt probabiliora veris*. Eſt ſani conſilii, & perfectionis in actionibus moralibus ſequi ſemper id, quod optimum, atque tutiſſimum videtur, non tamen id eſt præcepti, vel obligationis, ſed ſufficit ſequi, quod eſt verè bonum, & tutum: alioquin conſilium non differt à præcepto: & nimis gravis obligatio homini operaturo incumberet. Non ergo hic locum habet illud: *In dubiis tutior pars eligenda*. Et *Oportet tenere certum, & dimittere quod incertum eſt*. Quia licèt hic intellectus maneat dubius, & incertus ſpeculativè de veritate, vel falſitate hujus opinionis, non tamen manet dubius, ſed omninò certus eſt de ejus probabilitate, atque practicè certò ſe reſolvit, licitè ſic operari conformiter ad opinionem verè probabilem, & tutam, etiamſi minùs probabilem, & tutam, quàm ejus oppoſita.

§. III.

E*Tiam contra propriam opinionem probabiliorem, & tutiorem viſam*. Adde, etiamſi rationem inſolubilem pro ea ſe habere credat; v.g. Vir doctus pro ſe habet opinionem, quam ex principiis intrinſecis, non tantùm probabiliorem, ſed etiam omnino veram judicat, utpotè in recitandis Horis requiri devotionem, & attentionem internam: nihilominus in praxi poterit ſequi oppoſitam ſententiam, quam ipſe non modò minùs probabilem, verùm etiam ſpeculativè falſam arbitratur. Vaſquez, Azorius, Sanchez, Tanner. aliis cit. Ratio eſt. Quia cùm hoc, quòd ſuam ſententiam probabiliorem, vel omninò veram, atque oppoſitam falſam judicet ſpeculativè, & ex principiis intrinſecis, ſeu rationibus, quæ ipſi apparent inſolubiles adhuc ſtat, quòd oppoſitam ſententiam aliorum Auctorum, extrinſecè ſaltem cenſeat verè probabilem practicè, & tutò ſequendam in praxi, ſuaſque rationes ab aliis eſſe ſolubiles, vel ſolutas, etſi ipſi ſolutio non occurrat. Nec valet *objectio*. Nullus licitè poteſt agere id, quod probabiliter putat eſſe illicitum: ſed ſequens opinionem minùs probabilem, & tutam, præſertim contra propriam magis probabilem, & tutam, æſtimatam, probabiliter, imò probabiliùs putat eſſe illicitum id, quod agit. Ergo &c. Reſp. *diſtinguendo Majorem*. Nullus poteſt agere id, quod putat eſſe illicitum practicè: *concedo M.* Quod putat eſſe illicitum ſpeculativè tantùm, *nego M. & ſimiliter diſtincta min. nego conſequentiam*. Quamvis enim talis juxta ſuam ſententiam probabiliorem, ſpeculativè judicet oppoſitum eſſe illicitum: v. gr. voluntariè diſtrahi in Horis: quia tamen etiam oppoſitam ſententiam cenſet verè eſſe probabilem, inde practicè certò ſe reſolvit, licitum eſſe ſic operari hic, & nunc, & nullo modo illicitum, quod valdè notandum eſt. Unde rectè inferunt Doctores citati, quòd vir doctus alteri conſilium petenti, conſulere poſſit, non tantùm ex propria opinione, quam ipſe ut probabiliorem, & tutiorem tenet; ſed etiam ex oppoſita probabili aliorum ſententia. Addit Layman *cit. 5. §. 2. nu. 9.* Etiamſi Doctor ille oppoſitam aliorum ſententiam omninò improbabilem, vel falſam judicet, eamque ipſe in praxi ſequi non poſſit, poſſe tamen conſilium petenti ſignificare, talem opinionem ab aliquibus viris doctis, & gravibus defendi, quam proindè ipſi ſequi liceat. Cùm enim conſulens in re dubia jus habeat ſe conformandi opinioni, quæ à viris doctis, ut probabilis defenditur, præſumendo, quòd rationabili fundamento nitantur, non obſtare, quòd alii contradicant poterit Doctus conſultus hoc ipſum jus conſulenti ſignificare. 44

§. IV.

E*T quandoque etiam debet*, ſeu tenetur quis ſequi opinionem minùs probabilem, vel minùs tutam, *etiam contra propriam &c. ut ſuprà*. Ratio eſt. Quia quilibet tenetur ſatisfacere ſuæ obligationi, quando id ſine peccato præſtare poteſt. Sed poteſt contingere, quòd quis obligetur ſatisfacere ſuo officio non obſtante opinione minùs probabili, & minùs tuta ſecundùm ejus judicium, ergo cùm talem opinionem ſine peccato ſequi poſſit, ut probatum eſt, etiam ſequi 45

qui tenetur. M. eſt certa. Minor conſtat maximè de Subdito, & Confeſſario.

I. *De ſubdito.*

46 SUperiori præcipienti ſecundùm ſententiam verè probabilem, ac tutam circa materiam præceptam, vel poteſtatem præcipiendi, omninò tenetur ſubditus obedire, etiam contra propriam opinionem ſpeculativè quantumvis probabiliorem, ac tutiorem viſam. Communis, & certa Doctrina, Corduba *lib. 3. Quæſtion. q. 4.* Vaſquez, *cit. diſp. 62. cap. 6.* Miranda *Man. Prælat. tom. 1. qu. 26. art. 5.* Laym. *cit. §. 2. num. 11.* ac multis citatis Franc. Bard. *hic Diſcept. 4. cap. 24.* Ratio eſt, quia in materia cadente ſub poteſtatem Superioris, quidquid ſubditus licitè agere poteſt, præcipiente Superiore, etiam debet: ſed quilibet poteſt agere ſecundùm ſententiam verè probabilem, & tutam, etiam contra propriam ſeutentiam probabiliorem ac tutiorem æſtimatam, ut dictum eſt: ergo præcipiente Superiore, ſubditus etiam debet: dummodò iſti illius ſententia etiam appareat probabilis, & tuta. Cùm enim certum ſit Superiorem poſſe præcipere ſecundùm ſententiam ſibi viſam probabilem, adeòque ſit in poſſeſſione ſuæ poteſtatis obligandi ſubditum: ſubditus autem non certò, ſed ſolùm probabiliùs putet oppoſitum, v. g. materiam præceptam eſſe illicitam, aut poteſtatem Superioris ſe ad hanc materiam non extendere; & certum per probabile impediri nequeat; ſubditus non poteſt formare judicium practicè probabile, nedum certum; licere ſibi non obedire, ſed non obſtante ſua oppoſita opinione debet formare judicium practicum, ſeu conſcientiam, quòd hic, & nunc & poſſit, & debeat obedire Superiori. Et quanta confuſio foret in quolibet regimine, ſi quilibet poſſet non obedire Superiori juxtà opinionem ſuam ſibi probabiliorem, & tutiorem viſam *ſpeculativè circa materiam præceptam, vel poteſtatem præcipiendi?* Secùs, eſt, ſi ſubditus haberet opinionem, vel potiùs conſcientiam oppoſitam probabilem *practicè circa ipſam obligationem*, qua rationabiliter judicaret ſe hìc, & nunc non obligari præcepto Superioris, ſaltem per modum Epikeiæ, qualis etiam in legibus divinis, multò magis humanis locum habet: poterit ergo tunc huic ſuæ opinioni ſe conformare, & non obedire.

II. *De Confeſſario Judice.*

47 C*Onfeſſarius in judicio ſacramentali*, etiam contra propriam opinionem ſibi magis probabilem, & tutam viſam, tenetur ſe conformare opinioni probabili, & tutæ Pœnitentis, quæ ſcilicet, cum bona fide nititur ratione alicujus momenti. vel auctoritate gravi, talemque opinionem ſecutum, vel ſequi volentem, ut ſi Pœnitens opinetur probabiliter. *Cenſum germanicum eſſe licitum: non requiri internam attentionem in Horis: Circumſtantias aggravanter tantùm non eſſe neceſſariò explicandas in confeſſione, &c.* Etſi Confeſſarius oppoſitam ſententiam omninò præferat, tamen poteſt, & tenetur ipſum abſolvere. Quòd poſſit, docet communiſſima contra Adrianum. Quòd etiam teneatur, eſt etiam communis, & certa ſententia Navarri *Man. cap. 26. numer. 4. Et cap. Si quis autem, diſt. 7. de pœnit. numer. 54.* Suarez, Sanchez, Vaſquez, *aliorum cum* Layman, *ſæpè cit. cap. 5. §. 2. numer. 10.* Bardi *cit. diſcep. 4. cap. 21. num. 5.* Ratio eſt. Quia cujuſlibet Judicis officium, & obligatio eſt, ferre ſententiam ſecundùm allegata, & probata ab actoribus, & defenſoribus: atqui in hoc judicio ſacramentali ſolus ipſe pœnitens eſt accuſator, advocatus, & teſtis, tam pro ſe, quàm contra ſe: ergo ſi pœnitens allegat opinionem verè probabilem, & tutam pro ſe, & operatione ſua, tenebitur ſe ei conformare, & juxtà illam ſententiam ferre etiam contra propriam opinionem veriorem viſam Confeſſarius, formando judicium practicum, quod Pœnitentem, oppoſitam opinionem ſecutum tamquàm exiſtentem in bona fide, ac bono ſtatu, ac proinde rectè diſpoſitum, cùm nemo ſequendo opinionem verè probabilem peccet, & maximè audita jam confeſſione, & poſſit, & debeat abſolvere. Ineptè proinde agunt Confeſſarii illi, qui non audentes, contra ſuam opinionem abſolvere, mittunt Pœnitentes ad alium Confeſſarium, qui ſit ejuſdem cum Pœnitente opinionis. Si enim alter poterit abſolvere, cur non etiam tu poſſis? aut cur tua ſpeculativa perſuaſio Pœnitenti in re tam gravi obeſſe debeat? DICES: Confeſſarius eſt verus, & legitimus ſuperior, & judex Pœnitentis, illiuſque eſt, de quantitate, qualitate, & modo peccati judicare, abſolvere, condemnare: ſed ſubditus contra propriam opinionem tenetur obedire ſuperiori: ergo, &c. Reſp. Confeſſarium non eſſe Pœnitentis Superiorem abſolutè, & ſimpliciter, ſicut alius Superior Eccleſiaſticus, vel Civilis, ſed ſolum limitatè, & reſpectivè in ordine ad peccata ab ipſo ad tribunal pœnitentiæ allata, ſeu quatenus ei Pœnitens ſe ſubſumittit in ordine ad judicium ſacramentale, ut de peccatis ſuis judicet ſecundùm allegata, & probata. Pœnitens autem non peccat ſequendo opinionem verè probabilem; quia à Doctoribus probabiliter defenditur; nec conſequenter tenetur Confeſſario ſubjicere opiniones ſuas probabiles, neque quoad hoc ei Confeſſarius tamquàm ſubdito quidquam præcipere poteſt.

III. *De Confeſſario Doctore.*

COnfeſſarius verò ut Doctor, Paſtor, & Medicus ſpiritualis Pœnitentis in conſiliis dandis de futuro, inter opiniones oppoſitas probabiles, debet ſemper illam conſulere, quæ utilitati ſpirituali Pœnitentis magis deſervit, etiamſi contra ſuam propriam opinionem. *Ratio ex dictis patet.* Ex. g. Videt Confeſſarius Pœnitentem eſſe inquietum, & anxium in lectione Horarum, verba, verſus, Horas, itidem repetere: Item in confeſſionibus repetendis, & multiplicandis: omnibus recenſendis, & enumerandis, numeris, circumſtantiis, &c. Tali conſulere debet opiniones Doctorum laxiores, dummodò verè probabiles cenſeat: *Non, ſaltem ſub mortali, requiri attentionem internam: Horas non phyſicè, ſed moraliter integrè legendas, &c. ſola mortalia eſſe confitenda: circumſtantias aggravantes tantùm non eſſe neceſſariò explicandas: Quando non certò conſtat, ut quaſi jurare poſſit, defectum fuiſſe in præterita confeſſione, confeſſionem non eſſe repetendam, &c.* At contra, ſi advertit Confeſſarius, Pœnitentem ex opinionibus laxioribus, etſi viſis probabilibus, ſenſim declinare in libertates noxias, & pericula peccatorum, tenetur ei inculcare opiniones oppoſitas ſtrictiores, & magis tutas: immò aliquando etiam præcipere. Quia reverà tunc aliæ opiniones laxiores reſpectu hujus ſubjecti, & ratione periculi imminentis ceſſant eſſe practicè probabiles, & tutæ. Ut ſi videat Confeſſarius, Pœnitentem ſuper lectione Horarum, vel confeſſione peccatorum eſſe hominem planè incurium, ſine omni affectu, vel emendatione, tenetur ei inculcare, & ſi opus eſſe videat, præcipere opiniones ſupradictas oppoſitas tutiores. Similiter etſi fortè probabile ſit, mulierem, ut placeat viro ſuo, uti poſſe profano illo ornatu moderno, & nuditate circà collum, & pectus, & juxtà hanc opinionem confitentem abſolvere debeat Confeſſarius, ſi tamen is advertat, eum ornatum fore cauſam ruinæ, vel proximum periculum peccati proprii, vel alieni in futurum, debet conſulere, immo & præcipere, ut abſtineat a tali ornatu, & nuditate, unde ſignanter ſuprà poſita fuit. 48

IV. *Aſſertionis Limitatio.*

P*Er ſe loquendo*: hoc eſt, ſi aliunde nihil obſtet, *Licitum eſt ſequi opinionem quamlibet probabilem ex oppoſitis.* 49
Per accidens multa hic obſtare poſſunt, I. Obſtat error proprius. Ut ſi quis opinionem verè quidem in ſe probabilem, apud ſe tamen omninò improbabilem, & falſam judicet, utique non poterit illam ſequi in praxi. II. Obſtat periculum peccati per accidens adjunctum opinioni, quantumvis de ſe probabili, & honeſtæ, v. g. Probabilis, & vera eſt opinio, poſſe te juxtà morem patriæ fœminas, præſertim cognatas, oſculo excipere: poſſe Confeſſarium cum fœminis ſpiritualis inſtructionis, vel conſolationis gratia, familiariùs converſari (alia exempla habes immediatè *num. præcedenti*.) Quòd ſi tamen ex hujuſmodi actione experiatur quis ſe labi, vel graviter tentari, tenebitur omninò abſtinere, etſi opinio de ſe probabilis, & actio ſecundùm ſe licita ſit. Prævalet hic ſententia Sapientis, *Qui amat periculum, peribit in illo.* III. Obſtat poſſeſſio alterius partis, quæ omninò enervat probabilitatem oppoſitam. Quantumvis enim probabile ſit, rem ab altera poſſeſſam eſſe tuam, non tamen eam licitè tibi vindicare, vel occultè compenſare potes, quin nec judex tibi adjudicare poteſt, donec tuam eſſe certò evincas. Idque ſemper verum eſſe credo, ſive quæſtio de facto ſit, ſive de jure, v. g. Sunt rationes, & opiniones utrinque probabiles, quòd legatum ex teſtamento minùs ſolemni ſit validum, & invalidum: ſiquidem rem relatam jam bona fide poſſides, licitè retines; quia juvat te poſſeſſio: at ab hærede poſſidente non vales licitè auferre, vel occultè compenſare; quia poſſeſſio juvat ipſum; quamvis oppoſitum opinentur Cardinalis de Lugo, & Joannes Sanch. apud. Tambur. *in Decal. l. 1. c. 3. §. 3. nu. 26.* qui tamen non approbat, & meritò: plura de hoc audies *cap. ſequenti*. IV. Obſtat etiam officium, vel pactum, ut non poſſis ſequi opinionem quamlibet probabilem, ſed cogaris ſequi, vel minùs probabilem, ut de Subdito, & Confeſſario jam audiviſti *n. 46. & 47.* aut certiorem, ut de Miniſtro Sacramentorum, Medico, Judice, docebit te aſſertio ſequens. Interim occurrit hic.

Quæſtio incidens notabilis.

An, quando fas eſt ſequi aliquam opinionem probabilem in vita, etiam liceat ſequi in articulo mortis?

50 AFfirmativam docent Joannes Sanchez *in Select. diſput.* 1?. *nu.* 8. Cardinalis de Lugo *de pænit. diſp.* 7. *Sect.* 13. *num.* 273. & 275. Antonius a Spiritu Sancto *in Directorio Confeſſar. par.* 1. *tract.* 5. *diſput.* 3. *Sect.* 8. apud non diſſentientes Dianam *par.* 2. *tr.* 13. *reſolut.* 9. & Gobat. *tr.* 1. *Clypei Judic. Clement. Sect.* 10. *num.* 162. Adeò ut neque in articulo mortis adigendi ſint homines ad ſequendas ſententias magis tutas; vel magis probabiles, quamvis ſic conſulendum ſit. Ratio eſt: quia opinio, quæ de peccato, & ſalute ſecuram reddit conſcientiam ad operandum in vita, tutam quoque reddere debet in articulo mortis; cùm in utroque tempore æqualiter conſtringatur homo vitare peccatum: alioquin ſequeretur, quòd homines in articulo mortis deberent conſiteri, ſe per decurſum vitæ citra neceſſitatem in operando fuiſſe ſecutos aliquas Sententias minùs probabiles, vel minùs tutas, deberentque facere tunc reſtitutiones, ſolutiones, & ultimas voluntates ex norma tutiorum, vel probabiliorum ſententiarum tantùm, quod eſt contra omnem praxim, & uſum & Pœnitentium, & Confeſſariorum. Quare *Antonius a Spiritu Sancto loc. cit.* ſecurum reddit Pœnitentem in articulo mortis, qui cum ſola attritione cognita ſuſcipit Sacramentum Pœnitentiæ.

Contrariam tamen negativam ſine dubio magis piè, & tutè cum aliis docet Sanch. *lib.* 2. *Moral. c.* 1. *n.* 6. Nam eo articulo mortis, & aditu æternitatis omnino Charitas Dei, & ſui ipſius exigere videtur, ambulare via, quoad poteſt, ſecuriori. Idque maximè ſi agatur de neceſſariis ad ſalutem neceſſitate medii, v. g. de dolore requiſito ad abſolutionem validam: quia, licèt opinionis probabilitas excuſet de peccato formaliter, non tamen ſupplet neceſſaria neceſſitate medii. Quare placet judicium Gobati *ibid. num.* 164. eſſe Confeſſariis omnibus modis ſuadendum Pœnitentibus, ut in eo articulo ſequantur tutiorem ex opinionibus contrariis, ſaltem neceſſariis neceſſitate medii. Quòd ſi tamen Confeſſarius Pœnitenti etiam moribundo nulla ratione, vel obteſtatione perſuadere poſſit, uſum opinionis practicè tutioris, aut etiam probabilioris, ei non neget abſolutionem, ſiquidem DD. tam communiter aſſerentes Confeſſarium debere ſequi opinionem Pœnitentis vere probabilem, non excludunt, vel excipiunt articulum mortis.

ASSERTIO IX.

QUando habetur, & practicari poteſt ſententia certa, vel probabilior practicè, numquam licet ſequi opinionem ſpeculativè tantùm, vel minus probabilem quoties agitur non de ſola honeſtate actionis reſpectu operantis, ſed etiam de valore, vel efficacia actionis ad aliquem effectum dubium cum periculo peccati, vel gravis mali, idque ſaltem vi pacti alicujus impliciti tali officio, vel exercitio annexi. Hanc nullibi ſic legi: collegi tamen ex communi doctrina apud Laymum, Marchant, Bardi, Tamburinus hîc.

EXPLICATIO.

51 RAtio generalis eſt; quia quoties adeſt, & practicari poteſt in caſu aſſertionis ſententia certa, vel probabilior practicè, oppoſita opinio practicè, nec probabilis, nec tuta cenſeri debet, ſed ſimpliciter improbabilis, & periculoſa: atqui voluntarie relinquens ſententiam certam, & tutam nullaque urgente neceſſitate, ſequens opinionem practicè incertam, ac periculoſam, convincitur ſe voluntarie exponere periculo peccati, & conſequenter actu peccare; ergo, &c. Ubi nota differentiam hujus, & præcedentis aſſertionis. Quia nimirum ipſa honeſtas actionis pendet directè a prudenti dictamine rectæ rationis, rectè, & licitè ſequimur quamcumque opinionem vere probabilem, & tutam, non obſtante, quòd ſit minus probabilis, vel tuta, quàm alia oppoſita, ſi nil aliud obſtet, juxtà *num. præc.* 49. annot. At verò valor, vel efficacia actus reſpectu ſui effectus, non pendent directè, & principaliter a dictamine noſtræ rationis, ſed aliunde ex propriis principiis, v. gr. valor Sacramentorum ad cauſandam gratiam, ab inſtitutione Chriſti per Eccleſiam tradita: efficacia medicinæ ad conferendam ſanitatem, ex natura, & qualitate rei applicatæ, æquitas judicii, ex merito cauſæ, &c. dependet: atque ad ejuſmodi actus valide, & cum effectu exercendos accedit diſtincta obligatio, Religionis, Charitatis, immò & juſtitiæ ex vi pacti ſaltem impliciti in tali officio, vel exercitio ſuppoſiti: uti mox per exempla explicabimus: & ideò in ejuſmodi exercendis actibus non ſufficit ſequi quodcumque judicium rationis noſtræ, quomodolibet probabile viſum, ſed oportet ſequi judicium, vel opinionem, quoad fieri poteſt, certiorem, vel ſecuriorem, ſe certiùs excludentem periculum nullitatis cum peccato, vel gravi damno proximi.

Antequàm ad particularia deſcendamus, obſerva, opiniones aliæ dicuntur tantùm ſpeculativè probabiles, quibus enim opinamur de re operabili ſecundùm ſe, abſtrahendo a circumſtantiis quibuſvis particularibus, atque ſine immediato ordine ad operandum, Nam: generatim aliquid poſſe, vel non poſſe eſſe, &c. Aliæ opiniones ſunt probabiles practicè, queis ſcilicet probabiliter, & cum ſufficienti motivo opinamur de re operabili, cum immediato ordine ad operandum: utpote aliquid hic & nunc, in his circumſtantiis licere, vel non licere. Et poſſunt de eadem re eſſe opiniones probabiles ſpeculativè, quæ tamen minime ſunt probabiles practice, ut ſupponunt DD. communiter, & ratio clara eſt. Poteſt enim intellectus noſter conſiderare objectum operabile ſecundùm ſe præſcindendo a circumſtantiis, & ſic judicare, eſſe licitum, vel rationi conſentaneum: poteſtque illud rurſus conſiderare ut hic immediate operabile in his circumſtantiis, & ob hanc, vel illam circumſtantiam judicare rationi diſſentaneum, ſeu illicitum: ergo prius judicium opinativum fuit probabile tantùm ſpeculativè, non practicè. Ex. g. Probabile eſt ſpeculativè, dari materiæ parvitatem circa caſtitatem, quoad aliquos aſpectus, vel tactus impudicos, minimè tamen eſt probabile practicè; immo certum eſſe peccatum mortale, ſaltem indirectè voluntarium, ob graviſſimum, & proximum periculum in materia tam picea. Item eſto probabile appareat venatori id, quod videt ibi, eſſe feram, inde tamen non ſit probabile practicè, quòd poſſit ejaculari in illud, ob periculum homicidii. Item ſit probabile mulieri, virum in bello eſſe occiſum: inde tamen non ſit probabile practicè, poſſe nubere alteri, quia adhùc poſſidet priùs Matrimonium, &c. Idem videbis evenire in ſequentibus. 52

§. I. *De Miniſtro Sacramentorum.*

MIniſter Sacramentorum, quoad eſſentialia, ſi fieri poteſt, tenetur ſemper ſententiam certam, vel tutiorem ſequi. *Ita generaliter communis DD.* Indicat D. Auguſtinus *lib.* 1. *de Baptiſmo*, contra Donatum dicens. *Graviter quis peccaret in rebus ad ſalutem animæ pertinentibus, eo ſolo, quod certis incerta præponeret*. Et apertè docet Scotus *in* 4. *d* 3. *q.* 2. *n.* 10. Ubi circà materiam, & formam Sacramentorum has tres regulas præſcribit. *Si poſſibilitas adeſt, via tutiſſima eſt eligenda. Si non adeſt poſſibilitas, via tutiſſimæ proxima eſt tenenda. Ceſſante impoſſibilitate, cautè ſupplendum eſt, quod impoſſibilitas prohibeat*. Hæc Scotus. Exemplum ab omnibus affertur de Baptiſmo. Sententia certa, & tutiſſima eſt ex inſtitutione, & uſu, ac ordinatione Eccleſiæ ad valide adminiſtrandum Baptiſmum requiri hanc materiam, ſcilicet *aquam naturalem*: & hanc formam: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*. Nihilominùs opiniones etiam ſpeculativè probabiles ſunt: etiam confici poſſe in aqua roſacea, cervſia, lixivio, carnis brodio, &c. probabile enim eſt, hæc eſſe ſubſtantialiter aquam: aut in hac forma: *Ego te baptizo in nomine Genitoris, & Geniti, & Spirati*: quia videtur æquipollere formæ priori. Attamen quia hæ opiniones ſunt merè ſpeculativæ nihil adhùc dictantes de operando hîc, & nunc: dicimus: 53

I. *Tenetur ſequi ſententiam certam, &c.* Adeò ut qui habita aqua naturali, & cognita debita forma, baptizaret in aqua roſacea, vel cum illa alia forma, peccaret mortaliter, graviſſimè, & multipliciter. 1. Contra Canonem, & ordinationem Eccleſiæ, in re tam gravi ſine dubio graviter obligantem, contra quam nulla opinio poteſt eſſe practicè probabilis, ut omnes fatentur. 2. Contra Charitatem, proximum ſine ratione exponendo tanto periculo ſalutis ſpiritualis. Communis DD. cum Sanch. *lib.* 1. *c.* 9. *n.* 33. 3. Contra Juſtitiam, ſaltem ſi ſit Miniſter ex officio obligatus ſuis miniſtrare Sacramenta, utique ex vi pacti officio ſuo annexi: certa, & non dubia. 4. Etiam per ſe, & contra virtutem Religionis, uti contra Sanch. cit. Vaſqu. & alios, veriùs docent cum aliis Suarez 3. *p. to.* 3. *diſp.* 21. *ſect.* 4. Fillinc. *tr.* 21. *c.* 4. Laym. *cit. c.* 5. §. 3. Bardi *diſcept.* 4. *c.* 31. Ratio eſt. Quia omnino irrationabile videtur, & virtuti Religionis directè repugnans, abſque ulla cauſa neceſſitatis, vel utilitatis, Sacramentum a Chriſto inſtitutum ad ſalutem animarum exponere periculo nullitatis, ſeu ut invalidè, & ſine effectu ſignificato, falsò adminiſtretur: Sed hoc fieret in propoſito, ut patet: ergo, &c. Excipiunt tamen Perez, & Joannes Sanchez, apud Dianam, *cit. p.* 2. *tr.* 3. *reſol.* 2. caſum, quo Miniſtro quis minitaretur mortem, aut aliud grave damnum, niſi relicta ſententia certa, juxtà probabilem tantùm conficiat Sacramentum, v. g. Baptiſmi in aqua roſacea: dummodò in contemptum Sacramenti, vel Religionis mortem non minitaretur. 54

II. *Si fieri poteſt*. Semper enim ſupponimus. *Quando practicari* 55

practicari

Digitized by Google

cticari poteſt ſententia certa. Quando ejus uſus eſt in noſtra poteſtate. Niſi neceſſitas aliud urgeat: quando vero ſententia certa practicari nequit, & neceſſitas urget, utique recurrendum erit ad opiniones ſaltem ſpeculative probabiles, & tentandum, quantùm prudenter tentari poteſt. Sic in caſu extremæ neceſſitatis, ſi aliud nihil occurat, niſi lixivium, cerviſia, &c. ad baptizandum, formando conſcientiam ita licere, potes, & debes ea adhibere, baptizando puerum potius in materia incerta cum periculo nullitatis Sacramenti, quàm puerum ſine Baptiſmo relinquere certæ damnationi. Similiter ſi nullus occurrat, qui formam ſciat, niſi Vetula balbutiens, poteſt, & debet, quam poteſt, formam proferre; nec talis Baptiſmus, niſi ſub conditione repetendus erit. Eadem ratione dijudicandum erit, qualiter moribundus præſente Parocho, contra certam ſententiam, poſſit confiteri ſimplici Sacerdoti: ſi nimirùm aliquid obſtet ex parte Parochi, ut ſi videatur imprudens, indoctus, vel alia de causâ ei confiteri horreat pœnitens, &c.

56 III. *Quoad eſſentialia*, ſcilicet dependentia ab ipſa inſtitutione Chriſti. Nam quoad juriſdictionem, vel aliud quid ſimile dependens a voluntate Eccleſiæ, licite quis poteſt ſequi opinionem vere probabilem, etſi minùs certam. Ut ſi habens opinionem probabilem, quòd vi privilegii tui, vel conceſſionis factæ a Papa, vel Epiſcopo, poſſis abſolvere a tali caſu, vel cenſura: aſſiſtere tali matrimonio, potes abſolvere, vel aſſiſtere ſine neceſſitate admonendi proximum de opinione contraria probabiliore. Quia quoties eſt probabilis opinio de ſimilibus dependentibus ab Eccleſiæ poteſtate, ipſa ex conſenſu tacito, & de præſenti ratihabitione ſupplet, ſeu confert juriſdictionem certam; ut fusè docent DD. præſertim Sanch. *l. 3. de Matr. diſp. 22. n. 65. & l. 1. in Decal. c. 9. n. 35.* Suar. Leſſius, alii apud Tambur. *ſup. cit. c. 3. §. 4. n. 2.*

57 IV. *Miniſter tenetur, &c.* Pœnitens vero in uſu paſſivo Sacramenti, quoad requiſita ex parte ſua poteſt ſequi opinionem minùs probabilem, & tutam, v. g. poteſt accedere cum attritione cognita, cum tamen probabilius, & longe tutius ſit, requiri contritionem, ſaltem æſtimatam; item poteſt omittere omnes circumſtantias aggravantes tantùm, ut jam conceſſimus ſupra *n. 47.* cum tamen haud dubie longe probabilius, & tutius ſit, aliquas circumſtantias aggravantes tantùm neceſſariò eſſe explicandas (uti *hujus tr. c. 3. ſect. 4. ex communiori ſententia docebimus*) ad validam confeſſionem, & abſolutionem. Ratio diſparitatis eſt. Quia miniſter in adminiſtratione Sacramenti, quoad eſſentialia requiſita ex parte te ſua, ſcilicet materiam, formam, & intentionem, nullam habet difficultatem practicandi ſententiam certam, vel tutiorem, ut ſupponit reſolutio noſtra: conſequenter ad id recte obligari poteſt etiam ex virtute Religionis ob reverentiam Sacramenti, ut dictum eſt, *n. 53.* At verò Pœnitens quoad requiſita ex parte ſua, *dolorem*, *confeſſionem*, *&c.* maximam poteſt habere difficultatem ſequendi ſemper certius, & tutius, ad quod proinde non poteſt rationabiliter obligari: Neque ex virtute Religionis ob reverentiam Sacramenti: hæc enim non poteſt obligare cum tanto gravamine, juncto periculo deficiendi contra reverentiam Sacramenti: neque ex virtute Charitatis, vel Juſtitiæ, ut patet; multo minus ex ordinatione Eccleſiæ piæ Matris. Quinimo Concilium Tridentinum ſtatuens ad Sacramentum Pœnitentiæ requiri *Contritionem, vel ſaltem attritionem:* & peccata *in ſpecie, & numero* neceſſario eſſe confitenda, moraliter, & practice certam reddit ſententiam, quòd ſufficiat attritio cognita, & valdè probabilem de circumſtantiis aggravantibus tantùm non neceſſariò confitendis.

§. II. *De Medico, & Chyrurgo.*

58 MEdicus, & Chyrurgus in medicinis applicandis tenentur ſub mortali ſequi ſententias certas, & ſecuras, relictis incertis, & dubiis: *ſecundum omnes:* quod ſi certa curatio non occurrat, tenentur ſectari opinionem probabiliorem, poſthabitis minùs probabilibus; uti contra Azorium, & alios nonnullos docent communiter Doctores cum Navarro *Man. c. 25. n. 61.* Sanchez, *l. 1. Moral. c. 9. num. 40.* Vaſquez, Bonacina, Layman, & alii apud Bard. *cit. cap.* 30. Ratio eſt. Quia ultra obligationem generalem Charitatis, qua tenemur meliori, ſeu efficaciori modo, quo poſſumus, auxilium ferre proximo graviter indigenti; hic etiam accedit obligatio juſtitiæ: cùm enim æger, vel læſus committit ſe curandum Medico, vel Chyrurgo; & hic illius curam ſuſcipit, intercedit inter eos pactum, ſaltem implicitum, & virtualiter, de adhibendis remediis, quæ magis ſalutifera videntur, & hîc, & nunc præ manibus haberi poſſunt: ergo Medicus, vel Chyrurgus peccat contra pactum, adeoque etiam contra juſtitiam, ſi omiſſo medio certo, & ſecuro, vel probabiliori, & ſecuriori adhibeat medium minùs probabile, incertum, vel periculoſum, cùm ſic periculoſe agatur de ſalute corporali proximi: graviſſime autem peccant, ſi ſolùm experiendi gratia, incerta, & inexplorata medicamenta infirmis adhibeant, & ut quidam ait *experimenta per mortes quærant*, ut notat Layman, *hic §. 3. num. 15.*

Quando ergo præſto eſt medicina parabilis, quam conſtat vel probabile eſt, poſſe mederi citra periculum mortis inferendæ, vel accelerandæ; occurrat autem & alia medicina, quam profuturam non ita probabile eſt, aut quamvis probabile ſit poſſe mederi, non tamen ſine periculo, ne ſit mortifera, tenetur Medicus adhibere priorem medicinam tutam, vel tutiorem ob rationem dictam. Quòd ſi verò ægrotus extreme laboret, ut certum, vel veroſimillimum ſit eſſe moriturum, niſi aliquo remedio adjuvetur, & nihil aliud occurrat, poterit Medicus adhibere quodcumque remedium, etſi minùs ſecurum, vel dubium, ne forte mortem acceleret; dummodo certe non conſtet, eſſe mortiferum, & probabilitas juvandi ſuperet periculum nocendi, atque ipſius infirmi, vel conſanguineorum conſenſus accedat. Quia cùm ex una parte vita infirmi jam deſperata ſit: ex altera autem parte aliqua ſpes ſit, vel probabilitas remedii: & adſit conſenſus aliquis in periculum illud accelerandæ mortis, prudenter, & ſine injuria aget Medicus adhibendo ejuſmodi medium dubium, & periculoſum, Sanchez, Vaſquez, Layman, *citati. Communis.* 59

§. III. *De Judice.*

JUdex in ferenda ſententia inter partes litigantes, in cauſis civilibus tenetur ſequi opinionem probabiliorem, jurique conformiorem, inſpectis allegationibus, & probationibus, ſive quæſtio ſit de jure, ſive de facto. Silveſter, Sotus, Vaſquez, Tannerus, alii cum Sanch. *cit. c. 9. n. 47.* Layman, *n. 16.* Bardi *c. 27.* Tamburinus, *cit. c. 3. §. 4.* Ratio eſt. Quia Judicis a Republica inſtituti officium, adeoque ex pacto tacito inito cum Republica obligatio eſt, ferre ſententiam ſecundum merita cauſæ, & rectam rationem; atqui recta ratione per ſe conſtat, quòd ea pars litigantium, quæ cauſam ſuam in judicio, ſive de jure, ſive de facto, probabiliorem oſtendit, ſecundùm leges, & rationes magis mereatur ſententiam pro ſe, quàm contra ſe, ergo Judex in ferenda ſententia ſemper debet ſequi opinionem probabiliorem, in favorem ſcilicet illius partis, pro qua ſtat opinio probabilior. *Confirmatur.* Alioquin ſequerentur maxima incommoda in Republica. Facilè enim Judex, affectu erga unam partem obnubilante intellectum, judicaret probabilem eſſe opinionem ex parte amici, cùm revera non eſſet. Et lata ſententia, quilibet ſe partem probabilem ſecutum fuiſſe facile prætendere poſſet; Quod utinam non fieret! ſed graviſſimo peccato, non tantùm contra juſtitiam legalem, ſed etiam contra juſtitiam commutativam; cùm a Republica inſtituti Judices ad jus dicendum, & cuilibet æqualiter tribuendum, quod ſuum eſt, ipſi iniquiſſimè lædant jus alterius, ſcilicet partis cauſam probabiliorem, & eo ipſo plus juris habentis. 60

Quòd ſi utrinſque partis litigantis cauſa, tam de jure, quàm de facto, æque probabilis ſit; Valentia, Sayrus, & alii volunt in Judicis arbitrio poſitum eſſe, judicare cauſam, cui parti maluerit, ſicut in arbitrio Collatoris beneficii eſt, quando concurrunt duo æque digni. Verum mihi omnino vera videtur oppoſita ſententia, non eſſe in Judicis arbitrio totam cauſam adjudicare cui parti maluerit, ſed debere concordare partes per tranſactionem, utpote dividendo rem controverſam inter partes in re, vel in pretio, &c. Sanch. Laym, Bardi, Tamburinus, *ſupra, alii apud ipſos.* Ratio eſt. Quia, juxta juris regulam in judiciis non eſt habenda acceptio perſonarum; quis autem non videat, eſſe veriſſimam acceptionem perſonarum, & ab æquitate alieniſſimum, quando duæ partes æquale jus habent, & æque probabiliter probant, Judicem juſtitiæ Miniſtrum, uni totum adjudicare, & alteri totum abjudicare? ergo, &c. Confirmatur hoc ex propoſitione 26. inter damnatas ab Alexand. VII. *Quando litigantes pro ſe habent opiniones æquè probabiles, poteſt Judex pecuniam accipere pro ferenda ſententia in favorem unius præ alio.* Atqui ſi tunc liberum eſſet Judici adjudicare cauſam, cui parti maluerit, non videretur eſſe ratio, cur non poſſit accipere pecuniam pro eo favore exhibito uni præ alio, certè ex juſtitia non debito; etſi enim Judex ex juſtitia teneatur ferre ſententiam juſtam, atque pro ea ferenda tamquàm pro re aliàs debita nihil accipere poſſit, certè tamen eo caſu ex juſtitia non teneretur ſententiam ferre pro uno potius, quàm pro altero; ergo relinqueretur locus favori indebito; cur ergo pro eo favore nihil accipere poſſet Judex? ergo ſupponit Pontifex id non eſſe licitum. Dixi; *ſi cauſa utrinque tam de jure, quàm de facto æque probabilis ſit;* Excipiendum enim ſemper eſt; *niſi altera pars litigans eſſet in poſſeſſione bonæ fidei.* Quia poſſeſſio pro poſſidente facit rationes præponderare, adeò ut non ampliùs maneant rationes utrinque æque probabiles, ſed melior evadat conditio poſſidentis. Dixi rurſus; *in cauſis civilibus;* Nam in cauſis criminalibus, quando agitur de pœna infligenda, 61

genda, & maxime capitali, inter oppoſitas opiniones probabiles, ſemper ſequenda eſt opinio favorabilis Reo, etiamſi alioquin minus probabilis videatur, juxta Regulam Juris Canon, 11. *in 6. Quando jura partium non ſunt clara, ſed obſcura, declinandum eſt in favorem Rei*; Et etiam Leges civiles præcipiunt, ut in pœnis accipiatur benignior interpretatio, teſtanturque, jura eſſe promptiora ad abſolvendum? quàm ad condemnandum. Denique etiam excipiendæ ſunt cauſæ favorabiles, cauſæ piæ, & maxime Religionem concernentes juxta *L. Sunt perſonæ, ff. de Relig. & ſumpt. fun. Summa eſt ratio, quæ pro Religione facit*. Ut bene obſervat Gobat, *tr. 1. Clypei Clement. Judic. Sect. 14. n. 211.*

§. IV. *De Conſiliario, & Advocato.*

62 CONſiliarii etiam in conſiliis dandis tenentur ſequi, quantum fieri poteſt, ſententias certas, vel probabiliores. Ex communiori Vaſq. *opuſc. de Reſt. c. 6. §. 3.* Fran. Bardi *diſcept. 4. c. 22. alii*. Ratio eſt. Quia Conſiliarii in conſiliis publicis de neceſſitatibus Principis, vel Reipublicæ, v. g. dum conſultatur de tributo aliquo imponendo ſitne vera neceſſitate juſtum, nec ne, habent ſe per modum Judicum inter Principem, vel Rempublicam, & ſubditos tamquam partes litigantes, ut conſultivum judicium ferant; ergo ſicut Judices inter partes litigantes, ita & Conſiliarii inter Principem, & ſubditos, tenentur ſequi ſententiam certam, vel probabiliorem, in favorem ſcilicet illius partis, pro qua ſtat opinio probabilior; & graviter peccant contra juſtitiam, ſi ex affectu, vel reſpectu humano, juxta ſententiam minus probabilem conſulant in favorem unius, vel alterius partis. Ratio omnino eadem, quæ de Judicibus; & incommoda e contrario ſecutura multò majora, ut conſideranti patet. Cæterùm in conſiliis circa negotia externa Conſiliarii jam non habent ſe per modum Judicum, ſed merè Conſultorum, ideoque Advocatorum conditionem partibus.

63 Advocatus autem in patrocinando partibus, non tenetur eligere partem, ſeu cauſam probabiliorem, ſed licite ſuſcipit defendendam cauſam minus probabilem, vel dubiam, dummodò non manifeſte iniquam, ſed probabilem judicet, etſi cauſam adverſariam probabiliorem, & facilius obtinendam arbitretur, Communis DD. Nav. *c. 25. n. 28.* Sanch. *l. 1. Mor. c. 9. n. 51.* Laym. *cit. c. 5. §. 3. n. 17.* Bard. *c. 2. alii apud ipſos.* Ratio eſt. Quia quandocumque cauſa dubia vel controverſia eſt, cuivis permittitur tueri ſeipſum, ſuamque partem, quamdiù poteſt, etſi cauſa ſua minus ſit probabilis, dummodo vere probabilis, & non manifeſte iniqua appareat: & conſequenter etiam permittitur ei litem cum adverſario conteſtari, atque propoſitis juribus, ac rationibus ſuis, Judicis dirimentis ſententiam poſtulare; atqui juxta regulam Juris 68. *in 6. Poteſt quis per alium facere, quod poteſt facere per ſe ipſum*; ergo etiam Advocato licebit defendendam ſuſcipere partis litigantis cauſam etiam minùs probabilem, & dubiam, dummodo manifeſte iniqua non appareat, ſed diligenter inſpecta, ac comperta cauſæ ſibi propoſitæ æquitate, Clienti ſincere aperiat; quantam probabilitatem, ſeu ſpem victoriæ habeat; paratus quamprimum abſiſtere, ſi in progreſſu litis iniquitatem manifeſte deprehenderit; quo caſu, ſi citra ſuam culpam cauſa cadat, ſalarium nihilominus jure merebitur, Ex communi DD. vide Layman, *loc. cit.*

64 Neque quoad hoc eadem eſt ratio de Judice, & Advocato, Quia Advocati officium non conſiſtit in definienda, vel decidenda controverſia, vel jure dicendo, ſed ejus officii ſolummodò eſt uni parti litiganti aſſiſtere, & Judici præſentare jura, & rationes pro ſua parte, ut iis inſpectis, poſteà Judex videat, quid decernendum ſit ſecundum jura. Et ſolet contingere, quod rationes, probationes, allegationes, quæ a principio Advocato videbantur minus efficaces, quàm adverſariæ, a Judice melius ponderante illas, exiſtimentur validiores, & ſic, ut dicitur, inter litigandum jus creſcat. Unde neque Advocatus intendit judicem inducere ad peccatum, ut nimirum injuſte judicet ſecundum opinionem minus probabilem, ſed ſolùm intendit repræſentare jura, & rationes ſuæ partis, ut inde Judex abſolute judicium juſtum ferat. Videtur tamen eadem de Judice, & Advocatò ratio, quoad cauſam ſanguinis, ut ſcilicet Advocatus non poſſit ex opinione minùs probabili agere contra Reum de vita, vel honore, quando rationes pro ipſo ſunt magis probabiles. Quidquid enim ſit de juſtitia, videtur omnino eſſe contra charitatem, proximo enim periclitanti, de vita maxime, debemus opem ferre, quantum poſſumus, Sotus, *de juſtitia l. 1. q. 8. art. 3, alii* Contrarium tamen docent Sanch. *cit. cap. 9. n. 53.* pluribuſque allegatis Turrianus, Lorca apud Dianam *cit. par. 2. tr. 13. reſ. 4.* qui probabiliorem, & in praxi tutam cenſet ſententiam. Ratio eſt: (inquit) Quia ſi cliens in hoc caſu poteſt juſte litigare: ergo & Advocatus illam cauſam poteſt patrocinari; cum non imprudenter agat, utpote quia ratione probabili ducitur. Dicendum igitur ſine trepidatione, poſſe Advocatum ſecundum opinionem probabilem patrocinari cauſæ actoris, etiam in cauſa ſanguinis, aut honoris, vel de cauſa civili maximi momenti: ut de omnium bonorum poſſeſſione, &c. Sic Diana, cui ego, quantum eſt ex juſtitia, omnino acquieſcere cogor: at certe non quantum eſt ex charitate in cauſa ſanguinis.

SECTIO IV.

De Conſcientia Dubia.

SUMMARIUM.

65 *Dubium negativum, & poſitivum, ex parte actus, ex parte motivi.*
66 *Dubium ſpeculativum, & practicum.*
67 *Dubium juris, & dubium facti.*
68 *Conſcientia intrinſece, & extrinſece dubia.*
69 *Cum conſcientia formaliter, & extrinſece dubia non licet operari.*
70 *In dubiis tutior pars eſt eligenda: quomodo hoc intelligendum?*
71 *In dubio practice practico ſemper eligenda eſt pars tutior;*
72 *Non verò in dubiis ſpeculativis.*
73 *Cum conſcientia extrinſece, objective, & ſpeculative tantum dubia, practice tamen certa, & reſoluta licite operamur.*
74 *Reſolutio practica fieri debet cum ratione.*
75 *In dubio melior eſt conditio poſſidentis, non tantùm in materia juſtitiæ, ſed & aliarum legum, ac virtutum.*
76 *Poſſeſſio tamen adjuvans in dubio ſit bona fide capta Exemplum in materia Juſtitiæ.*
77 *Exemplum aliud in materia Matrimonii.*
78 *In dubio non præſumitur factum, ſed demonſtrari debet.*
79 Regula generalis: *quod certum, vel prius eſt, poſſidet & præſumitur.*
80 Regula 1. ſpecialis, *ſi lex ſit dubia, voluntas poſſidet: ſecùs, ſi lex ſit certa.*
81 *Exempla primæ partis.*
82 *Exempla ſecundæ partis.*
83 Regula 2. ſpecialis: *in dubio facti fundantis legem, nemo poſſidet*: e contra: *in dubio facti ſupponentis legem.*
84 *Exempla primæ partis.*
85 *Exempla ſecundæ partis.*
86 Regula 3. ſpecialis: *in dubio circa tempus inchoandæ obligationis homo poſſidet: lex verò in dubio, circa tempus finiendi obligationem.*
87 *Exempla mixta utrinſque partis.*
88 Regula 4. *in dubio* de modo *obligationis contractæ, vel ſolutionis factæ præſume, quod tibi favet.*
89 *Exempla obligationis contractæ.*
90 *Exempla ſolutionis factæ.*
91 *Dubia miſcellanea.*
92 *Peccatum dubium.*
93 *Maleficium dubium.*
94 *Bellum dubium.*
95 *Subditus dubitans.*
96 *Quoad leges pœnales, etiam cenſurarum, & irregularitatum, tam in dubio juris, quàm facti, nemo cenſendus eſt ligatus.*
97 *Declaratur exemplis.*
98 *Excepta tamen ſola irregularitate ex delicto homicidii voluntarii, ubi dubio reus habendus eſt irregularis.*
99 *Quandocumque conſtat de corpore delicti; ſeu homicidii facti, & aliqua ſua cooperatione.*

ASSERTIO X.

COnſcientia dubia dicitur, quando intellectus de re agenda, vel non agenda, ſuſpenſus manens, nequit ſe in unam, vel alteram partem reſolvere: Unde proprie non eſt conſcientia, ſed potius privatio conſcientiæ ſuſpendens omne judicium, aſſenſum, vel diſſenſum. Aſſertio certa, ſolùm petit, ut fiat Dubiorum variorum brevis, & clara.

EXPLICATIO.

I. *Dubium negativum, & poſitivum.*

DUbium dicitur Suſpenſio mentis inter duo contradictoria ut in neutram partem. nec aſſentiendo, nec diſſentiendo ſe reſolvere poſſit. Aliud dicitur negativum, aliud poſitivum, duplici ratione, ex parte actus, & ex parte motivi. 65

Ex parte actus. Dubium negativum, ſeu, ut vocant, in actu exercito eſt, dum quis apprehenſa utraque parte, v. g. an aliquid liceat, vel non liceat, neutri parti aſſentiens, abſque ullo actu poſitivo, ſuſpenſus manet. Dubium poſitivum, ſeu, ut vocant, in actu ſignato, eſt, dum quis apprehenſa

henſa utraque parte, neotri volens, vel potens aſſentiri, vel diſſentiri, actu aliquo poſitivo indicat, ac veluti *ſignat*, rem eſſe dubiam, vel incertam de veritate, vel falſitate. In propoſito perinde eſt: at in materia fidei multum intereſt. Nam ſi negative ſolùm dubites in materia fidei per ſe non peccas: at ſi poſitive dubites, & peccas, & accedente pertinacia, hereticus es.

Ex parte motivi. Dubium negativum dicitur, quo intellectus (utrovis modo prædicto) ſuſpenſus manet inter utramque partem, ex eo quòd nullum omnino occurrat motivum, vel medium, nulla ratio, ſive aſſentiendi, ſive diſſentiendi, ſed intellectus mere ignoranter ſe habet, v. gr. An homines in hac civitate ſint pares, vel impares. Dubium poſitivum dicitur, quo intellectus ſuſpenſus manet inter utramque partem, ex eo quòd occurrant motiva, ſeu media omnino æqualia pro una, & pro altera parte, & ſic dum ambæ partes, velut trahentes ad ſe intellectum, ſe mutuo impediunt, manet ipſe intellectus velut ſuſpenſus in æquilibrio, quouſque occurrat potior ratio pro una, quàm pro altera parte, aut voluntas ſuo libero imperio intellectum ad uni potius, quamquam alteri parti aſſentiendum determinet, vel inclinet.

II. *Dubium ſpeculativum, & practicum.*

66 Dubium merè ſpeculativum eſt, quo dubitatur præciſe de veritate aliqua: v. g. *An mundus potuerit eſſe ab æterno: An ſi Adam non peccaſſet, nihilominus Verbum incarnatum fuiſſet, &c.* Dubium practicum eſt, quo dubitatur de re operabili. Et hoc, aliud dicitur ſpeculative practicum, quo dubitatur de re operabili, ſeu ipſa operatione, ejuſve honeſtate, ſecundùm ſe in abſtracto, abſtrahendo ſcilicet a circumſtantiis particularibus, & ſine immediato ordine ad operationem, ſeu praxim. *Ut: an matrimonium contractum ſit validum: an cenſus germanicus ſit licitus: an die feſto liceat bellare, pingere, iter agere: an die jejunii liceat ſumere collationem veſpertinam, &c.* Aliud dicitur dubium proprie, ſeu practice practicum, quo dubitatur de actione, ejuſve honeſtate in particulari, ſeu hic, & nunc exercendæ in ſuis circumſtantiis particularibus. *Ut: an debeam hanc confeſſionem repetere: an hic, & nunc liceat mihi pugnare, ludere, comedere.* Atque in hoc dubio formaliter conſiſtit conſcientia dubia.

III. *Dubium Juris, & dubium Facti.*

67 Dubium *Juris* dicitur, quo dubitatur de aliquo jure, lege, præcepto, ſtatuto: &c. præſuppoſito ad honeſtatem actionis exercendæ. *Ut: an ſit lata talis lex, quomodo obliget, an hunc etiam vel illum caſum comprehendat: an hic, & nunc me in his etiam circumſtantiis obliget, &c.* Idque rurſus dividunt in ſpeculativum, & practicum. Dubium *juris* ſpeculativum vocant, quo dubitatur, non immediate de honeſtate actionis alicuius, ſed de aliquo alio legitimo ſecundùm jura, & leges. *Ut: an Baptiſmus collatus in nomine Chriſti ſit validus: an matrimonium contractum ſit validum: an bellum, in qua milito, ſit juſtum: an quis in tali caſu ſit irregularis, v. g. ſi percuſſit Clericum non geſtantem habitum: an res quam poſſideo mea ſit, an aliena, &c.* Dubium *juris* practicum dicitur, quo dubitatur de obligatione, vel facultate legitime agendi, ſeu de ipſa honeſtate actionis, an licita ſit, nec ne. Et hoc rurſus aliud eſt, generale, & abſtractum, id ipſum, quod *num. præced.* diximus *ſpeculative practicum*: aliud eſt particulare, ſeu de hic, & nunc: & eſt ipſum ſupradictum dubium proprie, ſeu practice practicum: Dubium *Facti* denique dicitur quo dubitatur de aliquo facto, ejuſque conditione aliqua ſpectante ad honeſtatem actionis exercendæ. *Ut, an votum emiſſum ſit: an ſolutum: an Horæ recitatæ: an peccatum commiſſum ſit mortale, vel veniale; an jam confeſſum, nec ne, &c.*

§. IV. *Conſcientia intrinſece, & extrinſece dubia.*

68 Conſcientia dubia proprie dicta, nimirum formaliter, & intrinſece dubia, conſiſtit in ipſo *dubio practice practico*, ſeu *dubio juris particulari*, quando nimirum intellectus de honeſtate actionis hic, & nunc exercendæ, an ſcilicet honeſta ſit, vel licita, nec ne, omnino manet ſuſpenſus, & in neutram partem ſe reſolvit. Conſcientia objective, ſeu extrinſece dubia (poſſes dicere conſcientiam dubiam ſpeculative, niſi nomen *conſcientiæ* quid practicum ſonans repugnaret) dicitur quando intellectus ſolum de ipſo objecto ſecundùm ſe manet dubius dubio ſcilicet ſpeculativo juris, vel facti, non verò de ipſa honeſtate actionis hic, & nunc, dubio practico, v. gr. dubitas *ſpeculative*, an res, quam poſſides, ſit tua, *practice* verò an reſtituere tenearis: facta diligenti inquiſitione, nec inventa ulla ratione potiori pro una, quàm pro altera parte, ſed perſeverante dubio, an res ſit tua, nec ne: denique ex illo principio: *In dubio melior eſt conditio poſſidentis*: reſolviſte: *non debere reſtituere, poſſe licite retinere, uſurpare, &c.* Conſcientia hæc manet dubia objective, & extrinſece, ſtante ſcilicet adhuc dubio ſpeculativo, an res revera tua ſit: at formaliter, & intrinceſe non eſt dubia, ſed reſoluta: excluſo ſcilicet dubio practico. Jam videndum eſt, quomodo cum ejuſmodi conſcientiis dubiis liceat operari. Difficilia, mi Lector, difficilia! animum bene advertas neceſſe eſt. Sit ergo.

ASSERTIO XI.

Cum conſcientia formaliter, & intrinſece dubia, ſtante ſcilicet dubio practice practico, ſeu dubio juris particulari de honeſtate actionis hic, & nunc exercendæ, vel periculo peccati annexo, nunquam licet operari, ſed ſemper peccatur pro ratione materiæ, & dubii. Eſt certiſſima apud omnes. Significat Apoſtolus Rom. 14. *Quod non eſt ex fide, peccatum eſt.* Hoc eſt. Quod non ſit ex certa credulitate, ſeu determinato judicio intellectus, licitum eſſe; quod hic, & nunc agitur peccatum eſt.

§. I.

Ratio fundamentalis eſt. Quia omnis ſciens, & volens, 69
exponens ſe periculo peccati, peccat, & quidem eodem genere peccati, cujus periculo ſe exponit; uti docet communiſſima Doctorum cum D. Thoma, *Quod l. 8. art.* 13. Scoto, *in 3. d. 25. qu. un. & alibi.* Navarr. *in c. Qualitas, d. 5. de penit.* Ex illo *Eccl. 3. Qui amat periculum, peribit in illo.* Atqui agens cum conſcientia intrinſece, ſeu practice dubia de honeſtate actionis hic, & nunc exercenda, vel ſaltem periculo peccati annexo, is ſciens, & volens exponit ſe periculo peccati: elegit enim actionem indiſcriminatim, ſive bonam, ſive malam, quaſi dicat, ſit peccatum, vel non ſit, perinde eſt, ego volo agere, &c. Ideoque eo ipſo implicite cenſetur eligere malum: ergo eo ipſo peccat, *pro ratione materiæ*, de qua agitur: *& pro ratione dubii.* Ut ſi dubitet, an talis actio, vel omiſſio ſit peccatum mortale, & tamen operans, vel omittens peccabit mortaliter: ſi verò dubitet de veniali, tantùm venialiter. Quod ſi dubitet generatim, & indiſtincte, an ſit peccatum, vel malum, dic eodem modo, quo dictum eſt ſupra de conſcientia erronea *n.* 17., Atque hic maxime locum habet, & commode explicandum venit, celebre illud dictum.

§. II. *In Dubiis tutior pars eſt eligenda.*

Dictum hoc habetur variis locis Juris Canonici: *cap.* 70
ad audientiam, cap. Significaſti, cap. Petitio tua. Tit. de homicidio. Ubi in dubio de facto homicidio a Clericis, & irregularitate inde contracta, Pontifex ſemper reſpondet: *Tutius eligendum eſſe.* Textus dabimus infra *n.* 96. Item *cap. juvenis de ſponſalibus*: in alio caſu matrimonii dubii reſpondet Pontifex, *in his, quæ dubia ſunt, certius eſt tenendum.* Dictum hoc ſine dubio univerſaliter, & ſemper verum eſt, quantum ad conſilium, & perfectionem, ſemper enim conſultius, & perfectionis eſt, in quovis dubio eligere partem tutiorem: at certe non ſemper neceſſarium, ſeu de præcepto, vel obligatione: hoc enim nullus dicet. Unde ante omnia in dicto illo *To tutior* pars, non debet accipi comparative ad poſitivum, ſcilicet *tutior, quàm tuta*: quaſi ſenſus eſſet, quando utraque pars dubii eſt tuta, adhuc tutiorem partem eligendam eſſe. Quòd quamvis ſit perfectionis, non tamen poteſt eſſe neceſſarium, cum liceat in operando ſequi quamlibet partem vere tutam juxta dicta ſupra *n.* 43. Sed *To tutior* accipiendum eſt comparative ad oppoſitum, ſcilicet, *tutior, quàm non tuta, non ſecura, periculoſa, &c.* Ut ſenſus ſit. Quandocumque una pars dubii eſt certa, tuta, ſecura, verum ſcilicet peccati periculum excludit, altera autem pars non eſt certa, tuta, ſecura, ſed dubia, vel periculoſa de peccato, ejuſque periculo, tunc illam tutiorem eligendam eſſe. Et ſic ſine dubio verum eſt. Quemadmodum etiam ſi utraque pars dubii appareat periculoſa de peccato, ut contingit in Sacerdote, qui ex officio tenetur baptizare, dubitat, an non infans æger aqua conſperſus moriturus ſit, minus malum, & periculum, eoque quaſi tutius eligendum eſt, ſcilicet mortis corporalis potius, quàm damnationis.

§. III. *In quibus ergo Dubiis neceſſariò tutior pars eligenda.*

Certum eſt apud omnes, neceſſariò tutiorem partem 71
eligendam eſſe in dubio proprie, ſeu practice practico, ſcilicet de actionis hic, & nunc exercendæ honeſtate, an hic, & nunc aliquid liceat, necne: v. gr. *hodie comedere carnes, &c.* ſtante enim tali dubio, una tantum pars tuta eſt, ſcilicet *abſtinere*: altera autem pars, ſcilicet *comedere carnes*, ſimpliciter eſt non tuta, ſed periculoſa de peccato: ut

dicit aſſertio, & probatur *n.* 60. Certum etiam eſſe debet: tutiorem partem eligendam eſſe in dubio ſpeculativo, verſante circa valorem, vel efficaciam actionis exercendæ, juxta ſæpè dicta *Aſſert. præced. IX. per totam, de Miniſtro Sacramentorum, Medico, Judice, &c.* Ulterius etiam tutiorem partem eſſe eligendam in aliis dubiis ſpeculativis juris, & facti (excepta materia juſtitiæ, ubi melior eſt conditio poſſidentis) adeo ut ſtante dubio ſpeculativo v. g. an hodie ſit indictum jejunium, neceſſariò ut jejunandum ſit, aut dubium ſpeculativum deponendum, docent Vaſquez, Turrianus, Sayrus, alii apud Sanchez *l.* 1. *Moral. c.* 10. *n.* 10. Ratio eſt: Quia alioquin adhuc te exponeres periculo peccati. Deinde Pontifices in Canonibus citatis in reſolvendis caſibus allegant illud dictum: *in dubiis tutior pars, via, ſemita tenenda, vel eligenda eſt*, tamquam regulam univerſalem.

§. IV. *In Dubiis ſpeculativis non neceſſariò tutior pars eligenda eſt.*

72 SEd ſtante dubio ſpeculativo Juris, vel Facti, v. g. *an res hæc mea ſit, an matrimonium validè contractum, an cenſus germanicus ſit licitus, &c.* ſi poſt diligentem inquiſitionem dubium ſuperari nequeat, abſque ulla ſpeculativa reſolutione, poteris eligere partem minus tutam: ſcilicet *rem dubiam detinere: matrimonio dubio uti, &c.* Communior; & jam recepta Sententia Doctorum. Suarez, *de Cenſuris diſp.* 40. *ſect.* 5. Sanch. *l.* 1. *Moral. c.* 10. *n.* 11. Ratio eſt: 1. Quia oppoſita ſententia nimis dura eſt, & difficilis in praxi. Ergo ſine ſufficienti fundamento non aſſerenda. 2. Lex invincibiliter ignorata, vel non ſufficienter propoſita, ſeu intimata non obligat, ſecundùm omnes: atqui idem eſt de lege poſt ſufficientem inquiſitionem dubitare, ac eam ignorare: ergo in dubio Juris non adeſt obligatio ad tutiorem partem. 3. Miles de Juſtitia belli dubius, poteſt nihilominus militare, *c. Quid culpatur.* 23. *q.* 1. ergo idem dicendum de aliis ejuſmodi dubiis. 4. Secundùm omnes, etiam adverſarios, in dubio circa materiam juſtitiæ, v. gr. *An res quam hactenus bona fide poſſedi, ſit mea, necne*; non eſt neceſſario tutior pars eligenda, ſed licitè eam retineo, licèt id minus tutum ſit: atqui peccati periculum non minus vitandum eſt in materia, & lege juſtitiæ, quàm in materia; & lege cujuſcumque alterius virtutis: ergo, ſicut non obſtante dubio ejuſmodi ſpeculativo in materia juſtitiæ, poteſt occurrere ſufficiens ratio formandi conſcientiam practicè certam contra illud dubium: ſcilicet *non eſſe reſtituendum. Quia melior eſt conditio poſſidentis*: ac per hoc ſufficienter evitatur periculum peccati: ita etiam in materia aliarum virtutum, & legum occurrere poteſt ſimilis ſufficiens ratio contra dubium ſpeculativum formandi conſcientiam practicam certam, ſe non obligari, v. g. qui invincibiliter dubitat de voto emiſſo, die feſto, vel jejunio, ſe non teneri voto, feſto, jejunio, &c. eo quòd etiam in iis dubiis melior ſit conditio poſſidentis ſuam libertatem (de quo paulò infra) atque per hoc æque vitabitur periculum peccati. Nulla ergo eſt ratio oppoſitæ Sententiæ, talem adhuc ſe exponere periculo peccati. Deinde Pontifices in citatis Canonibus ſupponunt quidem illam regulam, *in dubiis tutior pars eſt eligenda*: non tanquam legem univerſaliter obligantem, ſed tamquam regulam convenientiæ: ob cujuſmodi majorem convenientiam rectè ſtatuunt in particulari dubio patrati homicidii, Clericum debere abſtinere a Sacris, tanquam irregularem ob reverentiam tanti Sacramenti, & Sacrificii. Et hiſce jam ſenſim introducta, præmunita, immo probata venit.

ASSERTIO XII.

CUm conſcientia dubia extrinſece, & objective tantùm, ſtante ſcilicet dubio ſpeculativo Juris, vel Facti, formando conſcientiam practicam contrariam licite operamur, ſi debitæ conditiones adſint. Eſt jam communis, & recepta Sententia, Sanch. *lib.* 1. *Moral. cap.* 10. *n.* 9. Laym. *cap.* 5. §. 2. Bard. *Diſcept.* 5. *cap.* 2. *alii apud ipſos.*

EXPLICATIO.

73 RAtio Aſſertionis ex dictis liquet. Quia in operationibus moralibus non tenemur immediate operari juxta judicia ſpeculativa, ſed juxta dictamina practica, ſeu hic, & nunc dictantia aliquid licere, vel non licere: ergo non obſtante dubio ſpeculativo de facto, vel de jure aliquo in communi, ſi conſcientia practice reſoluta hic, & nunc prudenter dictet aliquid licere agendum, vel non agendum, contra illud dubium ſpeculativum licitè operabimur. Quòd autem contra dubium ſpeculativum licite poſſimus nos practice reſolvere, & amplecti partem minus tutam, jam probavimus *n.* 72. Reſtat nunc explicandum, qualiter reſolutio practica contraria facienda ſit. Et ſane Aſſertio hæc maximi momenti, & innumerabilibus implicita difficultatibus, quas latiſſime perſequuntur noviſſime P. Franc. Bardi, *de conſcientia, Diſcept.* 6. *per totum*, & Thomas Tamburinus *in Decal. l. c.* 3. §. 6. *per tot.* diſcurrentes per omnes fere materias. Bone Lector, ego magno ſtudio ſelegi tibi hæc pauca ſequentia, quæ ad caſus conſcientiæ communius occurrentes expediendos magis neceſſaria, & ſufficientia putavi. Conare bene capere.

§. I. *Stante Dubio ſpeculativo, fiat reſolutio practica cum ratione.*

AD hoc, ut contra dubium ſpeculativum, intellectus prudenter ſe reſolvat practice, adeoque voluntas licite agat: duo omnino neceſſaria ſunt. Unum eſt, *ſemel pro ſemper*. Dubium ſpeculativum verum, & invicibile ſit; adeò ut adhibita debita, & pro conditione perſonæ, ac circumſtantiarum moraliter poſſibili diligentia inquirendi veritatem, nihilominus dubium perſeveret; alioquin ſi ſe reſolvere, & veritatem cognoſcere ſciat, aut ſcire poſſit, ac negligat, non erit vere dubius, nec conſequenter poterit formare conſcientiam practicam, & agere contra dubium. Alterum eſt. Non ſolo voluntatis imperio poteſt deponere dubium practicum contra ſpeculativum (niſi forte hoc ex futili motivo, vel ſcrupulo conceptum eſſet) ſed neceſſario debet adeſſe aliqua cauſa rationabilis movens ad eligendam alteram partem, & formandam conſcientiam practicam contra dubium ſpeculativum, ut ſupponimus, rationabiliter conceptum, *uti docent Doctores communiter cum* Sanch. *cit. lib.* 1. *c.* 10. Exempli gratia. Dubitas *ſpeculative*, an hac vigilia ſit indictum jejunium: *practice* vero: an tenearis jejunare, carnibus abſtinere, &c. Ante omnia debes adhibere moralem diligentiam ad vincendum dubium illud, & veritatem cognoſcendam. Si deprehendas, eſſe indictum jejunium, utique teneberis conſcientiam, & operationem conformare. Sin verò veritatem deprehendere nequeas, ſed dubium ſpeculativum maneat: tutiſſimum quidem eſſet, ſe adhuc practice conformare: ſcilicet jejunandum eſſe: at potes te etiam practice reſolvere in alteram partem contra dubium ſcilicet non eſſe obligationem jejunandi, &c. dummodo habeas aliquam cauſam rationabilem, vel motivum ad hoc, quale in particulari eſſet aliqua ratio veroſimilis, exemplum bonorum, auctoritas viri fide digni, &c. Generatim vero ad ejuſmodi practicas reſolutiones contra dubia ſpeculativa inſerviunt illa duo ſolemnia dicta ſequentia: 74

§. II. *In Dubio melior eſt conditio Poſſidentis.*

DIctum hoc varie repetitum in jure, ſecundùm omnes locum habet in materia juſtitiæ: quando nimirum dubium eſt, an res aliqua ſit hujus, vel illius dominii, ſeu proprietatis, & unus de facto bona fide poſſidet illam rem: tunc melior, ſeu potior eſt conditio poſſidentis, ut nec ipſe eam reſtituere teneatur, nec ei etiam in judicio auferri poſſit. Inſuper etiam habere locum in materia aliarum legum, & virtutum, contra Azorium, Sayrum, Vaſquez, Turrianum, & multos a ſe citatos late docent Sanchez (eadem opera, qua aliud dictum ſupra *n.* 72.) *lib.* 1. *Moral. c.* 10. *n.* 10. Filliuc. *tr.* 21. *c.* 4. *nu.* 159. Bonacina *de Reſtitut. diſp.* 1. *q.* 2. *p.* 2. Caramuel *de conſcientia dubia diſp.* 1. *reſol.* 3. Bardi *diſcept.* 5. *c.* 4. *alii apud ipſos.* Eſt jam communior, & recepta ſententia, quam ut certam ſupponunt paſſim mei Layman, Marchant. Ratio eſt, quia eadem prorſus ratio militat in materia juſtitiæ, & in materia aliarum virtutum, ac legum. Sicut enim in materia juſtitiæ, urgente dubio, an ſit res mea, nec ne: reſultat quædam æqualitas inter obligationem reſtituendi, & poteſtatem, ſeu libertatem retinendi, & ideo accedente poſſeſſione huic parti, debet pars illa prævalere; ita in materia aliarum virtutum, ac legum, quando urget verum dubium, an quis obligetur aliquid facere, nec ne v. g. *Jejunare, audire Sacrum, &c.* reſultat quædam æqualitas inter obligationem legis, & libertatem hominis. Quòd ſi ergo conſideratis omnibus, manet dubia obligatio legis, cùm ſecluſo illo ipſo dubio certa ſit libertas hominis, debet prævalere libertas hominis potiori conditione poſſeſſionis: idque etiam verum eſt, quando rationes in oppoſitum eſſent probabiliores, dummodo non ita efficaces, ut tollant probabilitatem partis poſſidentis, ſeu cauſæ diſparitas adeò faveat non poſſidenti, ut vincat alterius poſſeſſionem. Vide Sanchez, *cit. n.* 12. 75

§. III. *Poſſeſſio adjuvans in dubio ſit bona fide capta.*

UT in dubio melior ſit conditio poſſidentis, debet poſſeſſio fuiſſe bonæ fidei ante exortum dubium. Exempli gratia, in materia juſtitiæ. Quando quis rem alienam tanquam ſuam bona fide accepit, & poſſedit, poſtea verò 76

dubium

dubium oritur, an ſit aliena, & reſtitutioni obnoxia tenetur is quidem veritatem diligenter inquirere, & intereà rem conſervare: quòd ſi facta diligenti, & judicio boni viri, ſufficienti inquiſitione, veritas non appareat, durante, & non obſtante illo dubio ſpeculativo juris, practicè certò ſe reſolvere poteſt, licere ſibi rem illam retinere, uſurpare, abſumere, alienare: & quamvis poſtea aliena fuiſſe demonſtretur, dominuſque compareat, non tamen obligatur reſtituere, niſi quod adhuc extat, vel quantum inde ditior eſt factus. Communiſſima, & certa doctrina, Sanch. *lib.* 2. *de matrim. diſp.* 41. *q.* 2. *& lib.* 1. *Moral. c.* 10. *n.* 9. *aliiſque cit.* Laym. *lib.* 1. *tr.* 1. *c.* 5. §. 3. *n.* 21. Diana *par.* 4. *tr.* 3. *reſol.* 25. Ratio eſt: quia in tali caſu ſecundùm jura, dubius non eſt ſpoliandus in foro externo: ergo neque in foro interno; quia forum internum ſemper externo conformari debet, quando externum forum falſæ præſumptioni non innititur, ut latè probat Sanch. *c. l.* 2. *de matr. diſp.* 5. *n.* 20. & alii apud Dian. *cit.* Adde ex modò dictis, etiamſi eo caſu poſſeſſor bonæ fidei ſpeculativè probabilius judicet, & magis inclinet, rem eſſe alienam, ſeu ad alterum pertinere, tunc tamen moralem certitudinem non habet, ad nullam reſtitutionem obligari, neque in toto ſecundùm omnes, neque in parte, juxta ſcilicet inclinationem majorem, vel minorem, ut docuerunt Bannes, Ledeſma, Salon, Coninch, & ipſe Sanch. *cit. de matr. lib.* 2. *diſp.* 41. *n.* 10. apud Dian. *cit.* Ita Molina *to.* 1. *tr.* 2. *diſp.* 16. Idem Sanc. *ſe retractans lib.* 1. *moral. c.* 10. *n.* 9. aliiſque citatis Laym. *cit. n.* 21. Dian. *par.* 2. *tr.* 15. *reſol.* 10. Ratio eſt: quia non tenetur quis jure poſſeſſionis ſuæ ſeipſum ante omnem Judicis ſententiam privare, niſi conſtet rem ad alterum pertinere, ut etiam indicat S. Auguſt. *lib. de fide, & operibus, c.* 7. relatus, *c. ſi virgo* 34. *q.* 1. dicens: *bonæ fidei poſſeſſor rectiſſimè dicitur, quamdiu ſe poſſidere ignorat alienum:* dum autem certò non conſtat, rem eſſe alienam, tamdiu poſſeſſor ignorat ſe poſſidere alienum, & quamdiu partium jura incerta, vel obſcura ſunt, præſumptio eſt pro poſſidente: ergo &c. Confirmat praxis etiam bonorum: ſi enim aliquis rem bona fide tamquam ſuam poſſidet, & alius eam reſtitui petat, tamquam ad ſe pertinentem, ſi poſt diligentem inquiſitionem ipſi certò non conſtet, quidquid inclinet, vel probabilius appareat, rem ad alterum pertinere, ſolet poſſeſſor judicium experiri, & antea non reſtituere, quàm a judice cognita cauſa, condemnetur. Si autem partes eo caſu Judicem non habeant, res compoſitione tranſigenda erit, arbitrio bonorum.

Ex dictis ſequitur, ſi quis in tali dubio a bonæ fidei poſſeſſore rem ſine auctoritate Judicis auferat, ei injuriam, & injuſtum damnum inferre, & ad integram reſtitutionem obligari: ſicut & in judicio a Judice ante cognitionem cauſæ in integrum reſtituendus erit, ut ex Navarro *c.* 17. *n.* 117. Sanch. *cit. diſp.* 41. *n.* 26. & aliis notat Kaym. *lib.* 1. *tr.* 1. *c.* 5. §. 3. *n.* 21. At quid tandem; ſi poſſeſſor bona fide dubitans, rem eſſe alienam, dum neglexit culpabiliter inveſtigare verum Dominum, unde poſtea impotens factus eſt ad eum amplius cognoſcendum? talem teneri reſtituere, aut illi, cujus rem eſſe dubitat: aut eo ignoto, pauperibus, juxta proportionem dubii, & ſpei, quam ante habebat inveniendi Dominum, docent Sach. *lib.* 2. *Moral. c.* 23. *n.* 183. Molina *tom.* 1. *diſp.* 39. *concil.* 1. & alii apud Dian. *cit. p.* 4. *tr.* 3. *reſol.* 29. Ipſe tamen cum Caſtro-Palao *to.* 1. *diſp.* 3. *punct.* 2. *n.* 9. probabilem cenſet ſententiam oppoſitam Bonacinæ: *de contract. diſp.* 1. *q.* 2. *punct.* 2. *n.* 8. talem nimirum non teneri ad reſtitutionem; tum quia quamvis peccaverit negligendo inquiſitionem veritatis, tamen poſſidere cœpit bona fida, ut ſupponitur: ſed melior eſt conditio poſſidentis: ergo, &c. Tum quia non conſtat, an damnum alteri intulerit, non inquirendo rei veritatem: qui autem dubitat, an ſua actione, vel omiſſione fuerit aliis cauſa damni, non tenetur ad reſtitutionem: ergo &c. Sententia omnino probabilis: prior tamen tutior. At contra, ſi quis ab initio rem mala, vel dubia fide poſſedit, utpote dubitans eſſe fors alienam vel furtivam v. g. quia emit, vel dono accepit a perſona ſuſpecta, vel infami de furtis, jam aſſimilatur poſſeſſori malæ fidei, & poſt diligentem veritatis inquiſitionem, perſeverante dubio, non poterit totum retinere, ſed tenetur reſtituere pro rata, & proportione dubii juris, quod alius in illam rem habere putatur: & ſi comparente vero Domino demonſtretur fuiſſe aliena, tenetur reſtituere totum, in re, vel in æquivalenti, unà cum fructibus rei, tamquam poſſeſſor malæ fidei, cui ſua poſſeſſio nihil ſuffragari poteſt, etiam amiſſo pretio, quod pro re illa dubia dediſti, quia mala fide dediſti. Communiſſima DD. in materia de juſtitia: quos congerunt, & ſequuntur Sanch. *lib.* 2. *de matrim. diſp.* 41. *n.* 24. Layman. *c.* 5. §. 3. *n.* 22. Dian. *par.* 4. *tr.* 3. *reſ.* 27. Ratio eſt: quia ex una parte, qui rem aliquam accepit dubitans an accipiendi jus habeat, is non bonæ, ſed malæ fidei poſſeſſor eſt: juxta illud principium: *mala fide contractum iniri, poſſeſſionem inchoari ab eo, qui initio dubitat, num contrahendi, poſſeſſionem capiendi jus habeat:* ergo perſeverante hoc dubio, poſſeſſio ei ſuffragari non poteſt; ex altera autem parte, quia certus non eſt, rem ad alterum pertinere, & ipſe dubium in ea jus habeat, ex titulo emptionis, vel donationis: ideò perſeverante hoc dubio, non obligatur ad reſtituendum totum, ſed tantùm ſecundùm dubii proportionem, donec comparante vero domino, res ipſius eſſe certò demonſtretur. Sunt tamen caſus, quibus quis rem dubiè furtivam, vel alienam emptione, vel donatione accipere, juſtè poſſidere, & retinere poteſt. I. Si a poſſeſſore bonæ fidei accepit, intelligens nimirum venditorem, vel donatorem bona fide eam rem alienaſſe, quia poſt diligentem inquiſitionem is non poterat deprehendere rem eſſe alienam: nam eo caſu emptor ſuccedit in jure venditoris, ut ex Molina, & Sanch. cit. notat Layman. *ibid. n.* 22. *in fine.* II. Si quis dubitans, vel ſuſpicans rem eſſe furtivam, eam emit, vel dono accipit, cum propoſito eam Domino reddendi tamquam ejus negotium utiliter geſturus, & poſtea Domino reddens deducere poteſt pretium datum, dummodo pretium juſtum ſit, & aliàs Dominus rem ſuam ſine tantis expenſis non eſſet recuperaturus. Ita Sanch. *loc. cit. n.* 29.

Exemplum aliud in materia Matrimonii.

SI poſt matrimonium bona fide contractum, poſtea ſuperve- 77
veniat dubium de illius valore ob latentis alicujus impedimenti ſuſpicionem. 1. ſic dubitans ante omnia adhibere debet moralem diligentiam inquirendi veritatem, & interim, dum, ſpes eſt veritatis cognoſcendæ, a petendo debito abſtinere debet: attamen alteri conjugi bona fide petenti reddere tenetur; ut in ſimili mox iterum dicam. 2. Facta ſufficienti inquiſitione, dubio perſeverante, non ſolùm alteri conjugi petenti debitum reddere poteſt, & tenetur; cùm nemo privatus, alterum ſui juris poſſeſſione privare, poſſit, ob dubias, vel probabiles, non tamen certas rationes: Verùm etiam 3. Ipſemet debitum licitè exigere poteſt, ut contra Hurtad. & alios apud Dian. *cit. p.* 4. *tr.* 3. *reſol.* 15. docent communis DD. cum Sanch. *lib.* 2. *de Matr. diſp.* 41. *q.* 4. *n.* 46. Laym. *cit.* §. 3. *n.* 24. alii apud Dian. *ibid.* Ratio eſt: quia dubium ſuperveniens bonæ fidei poſſeſſori obeſſe non debet: neque hìc adeſt periculum peccati, ſeu fornicationis formalis; nam eſto matrimonium reipſa eſſet nullum, attamen probabilis, & vincibilis ignorantia in bonæ fidei poſſeſſore a peccato excuſat; atque ita colligitur ex S. Auguſtin. *lib. de fide, & operibus c.* 7. quod refertur 34. *q.* 1. *c. ſi virgo &c.* 2. *ut lite pendente*: ubi habetur: *quòd conjugum alteruter accuſatur* (de matrimonii defectu) *ante probatam accuſationem, jure, quod habet in altero privari non poſſit.* Et expreſſius *c. inquiſitioni de ſent. excommunicationis.* 4. Quòd ſi denique Matrimonii defectus alicui manifeſtè exploratus ſit, jam nec reddere, nec petere poterit: *quin debet potius excommunicationis ſententiam humiliter ſuſtinere, quàm per commercium carnale peccatum operari mortale* (ſcilicet fornicationis, petendo vel reddendo putatitiæ conjugi) ait Innocentius III. *cit. c. inquiſitioni.* At valdè difficile eſt, quod ibidem in fin. ſubjungit: *verùm cùm conſcientia pulſat animum ex credulitate probabili, & diſcreta, quamvis non evidenti, & manifeſta, debitum quidem reddere poteſt, ſed poſtulare non debet, ne in altero, vel contra legem conjugii, vel contra judicium conſcientiæ committat offenſam.* Hæc Pontifex. Varia eſt reſponſio DD. & Canoniſt. apud Laym. *cit. n.* 24. *fin.* Ipſe autem facilius reſpondendum cenſet, ibi Pontificem loqui de illo, qui ab initio mala fide contraxit matrimonium; quia videlicet jam tunc dubitabat, vel dubitare debebat, de ejus valore, ut proinde caſus ſit ſimilis illi, de quo agitur *c. Dominus*, mox allegando. Contra verò, ſi quis matrimonium ab initio contraxit mala, vel dubia fide ob latentis impedimenti ſuſpicionem perſeverante dubio, ipſe debitum petere non poterit, ob rationem datam: attamen alteri conjugi, quæ bona fide contraxerat, bona fide petenti reddere obligatur. Ita expreſsè reſolvit Pont. Alexand. III. *c. Dominus, de ſecundis nuptiis*: ubi dubitanti de valore matrimonii quod contraxerat, nondùm habita certitudine de morte prioris conjugis, reſpondet: *Ei quæ ſibi nupſit, debitum non deneget poſtulanti, quod a ſe tamen noverit nullatenus exigendum.* Communis DD. cum Sanch. *cit. n.* 42. Laym. Dian. *cit.* Porrò ſi uterque conjux mala fide contraxit, ſcilicet gnarus, vel dubius de impedimento dirimente, jam neuter poterit petere: multò minus alteri petenti alter reddere tenebitur, ut omnes advertunt. Ratio clara eſt; quia jam neutri ſuffragatur poſſeſſio mala, vel dubia fide incæpta. At quid ſi conjuges eo caſu habeant rationes aliquas probabiles, matrimonium valere, quamvis probabilius judicent, non valere? Poſſe ipſos reddere, & petere debitum, affirmat Sanch. *cit. diſp.* 42. *de matr. n.* 9. Negat autem mordicùs Merola apud Dian. *cit. p.* 4. *tr.* 3. *reſol.* 15. *fin.* qui utramque ſententiam cenſet probabilem. Ego ſententiæ Sanch. libens accedo propter rationem datam, *ſect.* 3. *de conſcientia probabili*. Conformiter ad prædicta reſolvendum erit in aliis materiis quibuſcumque. His ita ſuppoſitis, jam ſta-

ſtatuamus aliquod regulas *communes pro caſibus* particularibus innumeris reſolvendis.

§. IV. *In dubio non præſumitur factum, ſed demonſtrari debet,*

78 Dictum hoc habetur in jure civili *L. in bello, ff. de captivis poſtliminio reverſis*. Atque univerſaliter verum eſt, quando dubitatur de facto principali aliquo, ut, *an voveris, percuſſeris, &c.* ſolo excepto: niſi in caſu particulari jus aliud ſtatueret, ut de facto homicidii in ordine ad irregularitatem: de quo infrà *n.* 98. At verò, quando jam conſtat de facto aliquo principali, & dubitatur ſolùm de altero aliquo facto acceſſorio, vel ſecundario, non aſt univerſaliter verum, ſed amplam habet exceptionem: Accipe hanc generalem. *In dubio tale factum præſumitur, quando de jure faciendum erat: aut ſi ita, ut ordinariè fieri ſoleat: aut ſi ita fieri ſit favorabile facienti*. Ex Laym. *cit. c.* 5. §. 4. *n.* 32. & aliis Quò ſpectat & alia regula Gloſſæ *in L. de contraenda, ff. de regulis juris*. In dubio non præſumitur actum aliquem, v. g. *donationis, & legati, c.* interveniſſe. Si autem conſtet, tale aliquid actum potiùs, ut validum, quàm ut irritum pronuntietur. Quid ſi ergo conſtet, hominem quidpiam egiſſe, v. g. aliquid DEO voviſſe: matrimonium contraxiſſe: teſtamentum condidiſſe: rem alienaſſe, aliumve contractum celebraſſe, &c. & dubitetur ſolùm de acceſſoriis jure debitis, vel fieri ſolitis, ea meritò facta præſumuntur, v. gr. quòd adhibuerit ſufficientem deliberationem, animo ſe obligandi, & implendi, ſolemnitates de jure ad talem actum requiſitas, &c. Quia nimirum rationabile, eſt, ut magis exiſtimetur aliquem munus ſuum rectè obiiſſe, atque in eo, quod agit, nihil neceſſarium omiſiſſe. *Delictum enim, vel defectus non præſumitur, ſed demonſtrari debet*. Quæ maximè vera ſunt in materia favorabili operanti. Quò etiam referri debet, quod quandocumque conſtat de actu externo ritè peracto v. gr. matrimonii contractu, Religioſæ profeſſionis, teſtamenti, &c. in dubio præſumantur actus interni ſufficientes, & requiſiti adfuiſſe, niſi accedat alia præſumptio in oppoſitum, ob eamdem rationem. Ex dictis jam ſtatuamus aliquot regulas communes pro caſibus particularibus communiùs occurrentibus reſolvendis.

Regula Generalis.

79 *Illud, poſſidet, aut præſumitur in dubio, quod vel certum eſt, vel prius eſt, vel priori alicui regulariter acceſſorium, aut certè dubitanti magis favorabile*. Hanc rudem, ac velut ruſticam regulam credo Confeſſario ſimplici ſufficientem, certè facilè applicabilem ad pleroſque caſus: ſanè non omnes. Quænam enim univerſalis regula iſtum caſuum euripum, ac voraginem contineat? certè neque illa, quam ex Soto tradit Sanch. *cit. l.* 1. *c.* 10. *n.* 13. & ex eo Bardi *diſcept.* 5. *c.* 5. a præſumptione fori externi petitam: quam tamen difficulter applicabis.

REGULÆ SPECIALES.

Prima.

80 *Quandocumque verè dubitatur de lege aliqua lata, promulgata, recepta, aut de vero certo ejus ſenſu, homo manet in poſſeſſione ſuæ libertatis contra legem*. Contrà. *Quandocumque conſtat, legem aliquam fuiſſe latam, promulgatam, receptam; dubitatur autem ſolùm de ejus obligatione pro tali, vel tali caſu, vel de ejus abrogatione, Lex eſt in poſſeſſione ſuæ obligationis contra hominem dubitantem*. Ratio. Quia in primo certa eſt libertas, dubia obligatio; in ſecundo, certa eſt obligatio, dubia liberatio.

Exempla primæ partis.

81 I. Dubitas, an pro hac vigilia ſit indictum jejunium, aut hodie hujus Sancti Feſtum: non teneris jejunare, vel Miſſam audire, &c. jam ſæpiùs inculcatum. Item Germanus ſcit, in Quadrageſima eſſe indictum jejunium, dubitat autem, an debeat ſervari cum abſtinentia a lacticiniis, vel an liceat ſibi veſci ovis, caſeo, butyro: licitè iis veſcitur. Etſi enim lex ſit in poſſeſſione obligationis quoad jejunium, non tamen eſt in poſſeſſione illius ſtricti ſenſus, cui de facto univerſali uſu in Germania derogatum eſt.

II. Item legis in Diana, vel alio Auctore, novam aliquam conſtitutionem Romæ editam, neſcis autem, vel dubitas, an authenticè publicata ſit in tua Diœceſi, vel Patria, non obligaris. Quia licèt facilè credam, leges Pontificias Romæ in locis ſolitis publicatas jam ſortiri eſſentialem vim obligandi Chriſtianos per totum orbem, ex communiori ſententia: certum tamen puto, non habere vim actu obligandi in aliis partibus, niſi ubi obligatoriè publicatæ, vel intimatæ ſunt, utpote per Legatos, Epiſcopos, Prælatos Regulares, reſpectivè, quibus in eo negotio credere tenemur: De hoc autem nobis conſtare debet, Marchant. *Tribun. p.* 2. *tr.* 3. *tit.* 8. *q.* 5. *in appendice*.

III. Dubitas, an lex aliqua præcipiens, vel prohibens, præſertim cenſuram, vel irregularitatem inducens, nunquam uſu recepta fuerit, & vim obligandi obtinuerit, utpote quia nihil conſtat de ejus uſu, præſumi poteſt, non eſſe uſu receptam: idque maximè, ſi videas alios communiter agere oppoſitum, adeò ut nec tu peccati damnari poſſis, ſi eam non obſerves. Ratio eſt: quia jam dubitatur de aliquo eſſentialiter requiſito ad obligationem legis: dum enim dubitatur, an lex aliquando uſu recepta ſit, eo ipſo dubitatur, an aliquando obligaverit, ideoque poſſeſſio non ſtat ex parte legis, ſed pro ſubditis ſuam libertatem poſſidentibus: ita cum Azor. *tom.* 1. *l.* 2. *c.* 19. *q.* 12. Caſtro-Pal. aliiſque citatis probabilem, & in praxi tutam cenſet Diana, *cit. p.* 4. *tr.* 3. *reſol.* 14. Etſi contra ſentiant Sanch. *tom.* 1. *lib.* 1. *moral. c.* 10. Filliuc. *tom.* 1. *tr.* 21. *c.* 4. *nu.* 164. Bonacina, & alii apud Dian. *ibid.* eò quòd tunc præſumptio, & poſſeſſio videatur ſtare pro lege, quam conſtat eſſe latam, & dubitatur tantùm de ejus executione. Sed hoc negatur; dubitatur enim de ipſa obligatione legis aliquando habita, quæ niſi probetur, poſſeſſio ſtat pro libertate.

IV. Similiter quando verè dubitatur, an conſuetudo aliqua hactenus obſervata in Communitate v. g. Feſtum aliquod celebrandi, jejunium, vel abſtinentiam talis diei ſervandi, peregrinationem obeundi, habeat vim legis obligantis, an ſolùm devotionis, vel honeſtatis: potiùs inclinandum eſt in eam partem, quòd conſuetudo ſit devotionis, vel honeſtatis, quàm obligationis, quia generalis regula eſt, quòd in dubio nemo præſumitur velle obligari, neque expedit multiplicare præcepta, ubi moraliter certa non ſunt, vel probabilia. Ita verbotenùs Suarez *de legib. l.* 7. *c.* 15. Rebellus, eoſque ſequens Diana *cit. reſol.* 58. etſi oppoſitum ſentiat Azorius *to.* 1. *l.* 5. *c.* 15. *q.* 5. & ſine dubio tutiùs.

Exempla ſecundæ partis.

I. Conſtat eſſe legem latam de non portandis armis, de 82
non comedendo, vel bibendo extra monaſterium; dubito verò, an talis lex denuo abrogata ſit, vel per non uſum ceſſarit &c. teneor obligatione legis, pro qua ſtat poſſeſſio contra dubitantem. Quòd ſi tamen verè dubites, an talis lex unquam uſu recepta fuerit, & vim obligandi obtinuerit, puta quia, nihil omnino conſtat de ejus uſu, maximè ſi videas alios communiter agere contrarium, non potes peccati damnari, ſi tu quoque non obſerves, ut modò ante diximus. Item conſtat, rem, quam poſſideo, eſſe alienam vel reſtitutioni alioquin obnoxiam, dubito verò, an præſcribere, vel uſu capere poſſim, ut reſtituere non tenear, manente dubio, tenear reſtituere, quia certa lex reſtitutionis non poteſt eludi per meum dubium.

II. Conſtat, me emiſiſſe votum, vel juramentum, dubito autem, an diſpenſatum, vel irritatum ſit, aut ſi diſpenſatum, vel irritatum ſit, tamen dubia fuit poteſtas diſpenſandi, vel irritandi: certum eſt, me manere obligatum: quia certa obligatio voti, vel juramenti non poteſt tolli diſpenſatione, vel irritatione dubia quoad factum, vel valorem. At quid ſi dubitem, an votum illud, vel juramentum emiſſum ſit ante, vel poſt annos pubertatis, & ideò an a Patre, vel Tutore meo irritari poſſit? Adhuc poſſe a Patre, vel Tutore meo irritari contra Salas, & quoſdam alios docent communis, Suarez *de Relig. tom.* 2. *l.* 4. *c.* 15. *n.* 1. Sanch. *l.* 4. *Morel. c.* 32. *num.* 2. Joann. Sanch. Tamb. eoſque citant, *reſol.* 27. Ratio eſt: quia licèt votum maneat in poſſeſſione reſpectu ipſius voventis, eumque in eo dubio obliget, non tamen reſpectu irritantis: Pater enim retinet certam poſſeſſionem ſuæ poteſtatis dominativæ in filium ad ejus vota ante pubertatem edita irritanda: ergo quamdiu non conſtat de exemptione filii ab hac poteſtate Patris per certò elapſum tempus pubertatis, Pater non eſt privandus hac poteſtate ſua. At ulteriùs, quid ſi dubium ſit, an votum ſit confirmatum a filio poſt annos pubertatis; ut ſic amplius a Patre irritari nequeat? Reſp. Sive dubitetur de ipſa confirmatione facta, ſive ſolùm de tempore confirmationis factæ, an ſcilicet filius ante, vel poſt pubertatem votum confirmarit, adhuc poterit Pater irritare ob eandem rationem, certam ſcilicet poſſeſſionem ſuæ poteſtatis dominativæ, qua per illam dubiam exemptionem privari non debet, ut latiùs videre potes apud eundem Sanch. *c.* 1. *n.* 7. & 8.

III. Conſtat, hodie eſſe indictum jejunium, dubito verò, an me obliget ob laborem, vel iter peractum &c. teneor jejunare, quia certa obligatio, dubia excuſatione tolli non poteſt, vel petenda erit diſpenſatio a Superiore, & generaliter quandocumque cauſa excuſans ab obligatione legis certa eſt dubia, diſpenſatione opus eſt, Commu-

nis

nis DD. Sanch. *l. 2. de Matr. diſp. 41. n. 37.* Suarez *de Legibus l. 6. c. 8. n. 7.* Filliucius, aliiſque citatis Dian. *p. 4. tr. 3. reſol. 22. & 56.* Quòd ſi tamen eo dubio ageretur de damno notabili ſalutis alicujus, niſi carnes comedat, vel iterato reficiatur, non opus fore diſpenſatione, docet Joan. Sanch. *in ſelect. diſp. 51. n. 9.* ita ratiocinans: exiſtente cauſa manifeſta non egere jejunantem diſpenſatione comedendi carnes, omnes fatentur: eodem ergo modo dubia cauſa exiſtente, opus non erit diſpenſatione, cùm identidem jus habeat aliquis ad fugiendum damnum certò venturum, atque illud de quo rationabiliter dubitatur, an ſit futurum &c. ſic ille apud Dian. *cit. reſol. 56.* meritò addentem: *ſed an probabiliter, videant alii:* Certè mihi probabile non videtur. Habet quidem quiſque jus vitandi damnum etiam incertum, ſi tamen lex obſiſtat, diſpenſatio petenda eſt, atque id docet optima praxis Eccleſiæ, & Epiſcoporum: ſemper enim dubiè excuſati ex teſtimonio Medici diſpenſationem petere coguntur. Quòdſi tamen aliquis verè rationabiliter dubitans de damno ſecuturo ex jejunio ſine diſpenſatione carnes comederet, ſecluſo contemptu, non auſim ſtatim damnare peccati mortalis.

IV. Eodemque modo reſolvendum, quando dubia eſt cauſa excuſans ab auditione Sacri, a recitatione Horarum &c. At quid ſi dubites, an ob infirmitatem v. gr. totum, vel ſaltem majorem partem ſine nocumento valeas recitare 1. Reſp. cum Diana *cit. reſol. 67.* eo caſu te poſſe, & debere conformari judicio Medici, qui ſi aſſerat recitationem nociturum, certè deobligaberis; ſi ſecus, obligatus manebis, etiamſi poſſis ſolas Horas minores dicere, ſeu partem officii minorem; eſt enim inter ſententias ab Innocentio XI. damnatas expreſsè etiam hæc 54. *Qui non poteſt recitare matutinum, & laudes, poteſt autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad ſe minorem.* At quid ſi ipſe Medicus dubitet, an graviter nocitura ſit recitatio? Suarez cit. putat, te manere obligatum quia præceptum, ejuſque obligatio eſt certa, & cauſa excuſans dubia maximè, ideoque prævalet, & poſſidet præcepti obligatio. Sed Bonacina de *Horis Can. diſp. 1. qu. 6. punct. 1. num. 4.* negat, te eſſe obligatum: Idque probabilius judicat Caſtro-Palaus apud Dian. *ibid.* non diſſentientem. Ratio eſt; quia non teneris periculo gravis damni te exponere ob præcepti Eccleſiaſtici obſervationem: nam etſi ipſum damnum ſit dubium, attamen periculum illius gravis damni non dubium, ſed certum eſt; quo ſtante præceptum Eccleſiaſticum non obligat, nec poſſidet; ſed potius poſſidet præceptum naturale cavendi grave nocumentum proprium. Ego rursùs accedo ſententiæ Suarez ob rationem præcedenti exemplo indicatam: ideoque aio, opus eſſe diſpenſatione Superioris, quæ ſi haberi nequeat, tentandum eſſe, quouſque periculum damni verè advertatur. Tandem quando in ſimili caſu verè dubitas, an opus ſit diſpenſatione Papæ, Epiſcopi vel Superioris te non obligari ad eam petendam, ſed tutò procedere poſſe probabiliter docent Emmanu. Sà V. *diſpenſatio num. 1.* Laym. *l. 1. tract. 4. cap. 22. num. 4.* aliiſque citatis Caſtro-Pal. & Barboſa apud Dian. *cit. reſ. 46.* contra Bonacinam putantem, talem ſe exponere periculo peccandi in legem Superioris. Ratio eſt; quia in tali caſu, cùm incerta ſit neceſſitas diſpenſationis, adeſt præſumptio pro libertate, neque alicui morali periculo faciendi contra legem te exponeres; quia non debes te cenſere legi adſtrictum. Et conceſſo ex tutiori ſententia, eo dubio opus eſſe diſpenſatione in caſu alioquin Papali, adhuc poterit diſpenſare Epiſcopus, quia non videtur Pontifex ſibi reſervare caſus dubios, ſed certos, ait Caſtro-Pal. apud Dian. *ibid. fin.* Et in ſimili de votis iterum agam mox infrà.

REGULA SECUNDA.

83 *IN dubio facti fundantis legem, homo manet in poſſeſſione ſuæ libertatis.* Contra. *In dubio facti ſupponentis legem, lex manet in poſſeſſione obligationis.* Ratio Regulæ eſt eadem, quæ prioris.

Exempla primæ Partis.

84 I. *In pœnis.* Univerſaliter in omnibus juribus, & legibus pœnalibus, etiam cenſurarum, & irregularitatum, in dubio facti, quando verè invincibiliter dubitatur, an quis commiſerit tale factum: propter quod conſtat eſſe decretam pœnam, cenſuram, vel irregularitatem, &c. nemo cenſendus eſt ligatus: excepta ſola irregularitate, ex delicto homicidii voluntarii, conſtante corpore delicti, & non aliter: nam delictum commiſſum eſt factum fundans legem pœnalem; & quia in dubio ſpecialiter non præſumitur delictum commiſſum, non poteſt inducere obligationem pœnæ. Sic ſi verè invincibiliter dubites; an homo a te percuſſus, fuerit Clericus, nec ne, & ideò an ſis excommunicatus, non debes te cenſere excommunicatum, ſed licitè audire Sacrum, aliaque omnia excommunicatis prohibita facere potes: Quia nimirum in dubio non præſumitur factum, & melior eſt conditio poſſidentis; cùm ergo quilibet poſſideat jus communicandi cum fidelibus, in Sacris, & Politicis, non debet in dubio eo jure ſpoliari. Sed de his mox plura inferius aſſert. ſeq. Similiter ſi dubites, an alius ſit excommunicatus, aut ſi ſcias, eum excommunicatum, dubitas tamen, an ſit non toleratus, ſcilicet notorius percuſſor Clerici, aut jam nominatim denunciatus, non debet eum devitare, ſed ut eum evitare tenearis, requiritur notitia moraliter certa notorietatis, vel denunciationis factæ. Ex communi Filliuc. *tom. 1. tr. 13. c. 7. num. 129.* aliiſque citans Dian. *cit. reſol. 35. & 71.* Ratio iterum eſt: quia aliàs faceres illi injuriam, cum in dubio melior ſit conditio poſſidentis. Excipe tamen, niſi ageretur de valore actus, ut ſi velles confiteri ei, quem dubitas, eſſe excommunicatum non toleratum: tunc enim abſtinere deberes, ne te exponas periculo faciendi Sacramentum irritum, modò abſque ſcandalo, vel alio periculo abſtinere poſſis. Item ſi ſcias, hunc eſſe peccatorem, v. g. uſurarium, concubinarium, ſed dubitas, an ſit notorius, ſeu publicus, vel occultus, adhuc non eſt ei deneganda Euchariſtia, quia in eo dubio homo poſſidet libertatem accedendi ad hoc Sacramentum. Ita poſt alios Dian. *ibid.* Adde ſpeciale non rarum in praxi, ſi dubitatur, an infans fuerit validè baptizatus ob materiam, vel formam, vel intentionem dubiam, v. gr. quia fuit ablutus in ſolo pede, vel in aqua artificiali, vel a Sacerdote, aut alio ebrio, balbutiente &c. etſi ſupervivens debeat rebaptizari ſub conditione, attamen ſic mortuus non eſt privandus Eccleſiaſtica ſepultura, ſed in loco Sacro ſepiliri poteſt, & debet, ob eamdem ſemper rationem, ex communi Dian. *ibid. reſol. 69.*

II. *In votis, & ſimilibus:* Qui verò dubitat, an emiſerit votum, fecerit juramentum, vel aliam promiſſionem Deo, vel homini: aut (quod frequentiſſimum) conſtat quidem, te aliquid mente decreviſſe, dubitas autem invincibiliter, an nudè propoſueris, an verò verè promiſeris, ac animum te obligandi habueris, & omnibus conſideratis nulla pro voto præſumptio appareat, non teneris obligatione voti. Uti contra Cordubam, Vaſquez, Azoriam, & alios ſanè non paucos apud Dianam *p. 4. tr. 3. reſol. 10.* docet jam communior, & in praxi tuta ſententia, cum Suar. *tom. 2. de Religione l. 4. de voto c. 5.* Sanch. *l. 1. Moral. c. 10. du. 2.* Layman, Marchant. *citati.* Ratio eſt: quia nulla hic eſt poſſeſſio pro voto, vel juramento, ſed tota pro libertate voluntatis; nam illa facta fundant legem, quæ, quia in dubio non præſumuntur, non poſſunt fundare obligationem contra certam libertatem hominis. Et ſpecialiter *Obligatio voti, juramenti, promiſſionis, adſtruenda non eſt, niſi liquidò cognoſcatur.* Arg. *L. Quidquid, de verb. oblig.* Addunt DD. citati, verum eſſe, etiamſi aliquis ſuſpicetur, ſeu magis inclinet in eam partem, quòd voviſſet, juraſſet, promiſiſſet, dum tamen incertus manet non teneri. Immo Sanch. *cit. num. 37.* addit, verum eſſe, etiamſi quis ob rationes utrinque occurrentes probabilius opinetur, ſe voviſſe, dummodo etiam rationes probabiles habeat, quòd non voverit: poſſe, ſequendo opinionem etſi minus probabilem, & tutam, non implere. Ratio eſt: quia licèt pro voto fortiores urgeant rationes, & homo in eam partem magis inclinet, ſi tamen non ſint adeo efficaces, ut aſſenſum certum generent, ſed rem adhuc relinquant dubiam; ſi altera pars adhuc appareat probabilis, omnino debet prævalere poſſeſſio certæ libertatis.

III. *Ambigua circa vota.* I. Conſtat quidem, me emiſiſſe votum, ſed dubito, an habuerim intentionem me obligandi? teneor voto? Omnino ſic: quia poſſeſſio, & præſumptio ſtat pro voto; nam in dubio præſumitur quivis potius rectè voviſſe, vel promiſiſſe cum debita intentione eſſentiali promiſſionis, quàm ſtultè, & nugatoriè. 2. Dubito, an habuerim ſufficientem deliberationem, utpote quia votum factum fuit in aliqua animi perturbatione, v. g. ob metum mortis, ex morbo, naufragio, latrocinio, aut ob vehementem paſſionem iracundiæ &c. maneo ne obligatus? Omnino manes: quia in his caſibus rarò contingit defectus deliberationis requiſitæ, & ideo ex communiter contingentibus præſumitur, debitam deliberationem adfuiſſe, tanquam aliquid alteri certò regulariter acceſſorium. Ita Suarez *de Relig. tom. 2. l. 4. c. 6. n. 10.* Sanch. *lib. 4. Mor. c. 1. nu. 13.* Laym. *cit.* Diana *p. 4. tr. 3. reſol. 11.* 3. Dubito, an tunc temporis, quando vovi, habuerim uſum rationis, aut defectum deliberationis, ex tenera ætate, quia valde puer vovi? Diſtinguendum cum Sanch. modò *cit. nu. 14.* ſi vovens ſeptennium explevit tempore emiſſi voti, præſumendus eſt uſus rationis in ipſo (niſi occurrant præſumptiones in contrarium prævalentes) ac proinde obligabit votum, juramentum, vel alia promiſſio. Si autem tunc non explevit ſeptennium, præſumitur regulariter defectus rationis niſi in

ſi in

ſi in raro caſu de illo conſtaret) ac proinde non obligabitur. 4. Hoc ipſum dubito, an tunc expleverim ſeptennium, necne, quando vovi? Reſpondebitur mox *regul.* 3. Interim obiter nota, non ſolùm ejuſmodi vota dubia irritari, vel diſpenſari a poteſtatem habente, verùm etiamſi ejuſmodi vota dubia emiſſa eſſent in materia reſervata, utpote de caſtitate perpetua, aut Religione ingredienda, non cenſentur eſſe reſervata Pontifici, quia cùm reſervatio ſit odioſa, reſtringenda eſt ad caſus certos, non extendenda ad caſus dubios, ſine dubio non ex mente Pontificis univerſalis Patris. Communis cum Suar. *cit. l.* 6. *c.* 26. *n.* 6. Sanch. *cit. l.* 4. *c.* 40. *n.* 26. Quare in ejuſmodi, & quibuſvis dubiis votis diſpenſare poteſt Epiſcopus, vel alius Privilegiatus.

IV. *Ambigua circa profeſſionem*. Emiſi profeſſionem Religionis, ſed, 1. dubito, an metus interceſſerit, necne, præſumitur, non interceſſiſſe, & profeſſionem valere: ut in quovis actu decernitur, *L.* 2. *ff. de his, quæ metus cauſa* 2. Conſtat, metum interceſſiſſe, ſed dubito, an juſtè incuſſus fuerit, an verè gravis, vel levis, ideòque profeſſio valeat, necne? Iterùm præſumendum eſt pro valore profeſſionis, quia cùm conſtet de profeſſione, & excuſatio dubia ſit, poſſeſſio ſtat pro profeſſione, & generaliter quandocumque dubitatur de valore profeſſionis, judicatur in favorem Religionis. Communis DD. Suar. *tom.* 2. *de Relig. l.* 7. *c.* 2. *n.* 6. Sanch. *de Matrim. l.* 7. *diſp.* 37. *nu.* 12. Leſſ. aliique apud Dian. *cit. reſol.* 55. 3. Certè ex metu gravi injuſtè incuſſo, vel alia cauſa fictè profeſſus ſum, ſed dubito, an intrà quinquennium ratificaverim, necne? Diſtinguendum eſt, ſi ante elapſum quinquennium ſic dubites, non teneris ſtare profeſſioni, ſed adhuc reclamare, & exire potes, ſervatis, ſervandis, quia ante quinquennium elapſum, nec jus præſumitur ad ratificationem, ergo nec tu in dubio præſumere debes: ideoque in eo dubio poſſeſſio ſtat pro libertate. Contra verò, ſi poſt elapſum quinquennium primum ſic dubites, teneris profeſſione, quia jus, ipſumque *Conc. Trid. ſeſſ.* 25. *c.* 19. *de Regular.* præſumit, profeſſum ratificaſſe ſuam profeſſionem, ſi ante quinquennium non reclamavit: ergo & ipſe profeſſus dubitans, ita præſumere debet, & jam poſſeſſio ſtat pro Religione. 4. Volo ingredi, vel profiteri Religionem, ſed dubito, an neceſſitas parentum ſit gravis, ut mea ope neceſſariò egeant, necne? Potes licitè ingredi, & profiteri, & jam profeſſus egredi non poteris ſecundùm omnes, quia cùm eo caſu dubium ſit præceptum, & obligatio ſuccurrendi parentibus, poſſidet libertas filii ad ingrediendam Religionem. Vide latè Sanch. *l.* 4. *Moral. c.* 4. *n.* 8. Et nos iterum ſuo loco *p.* 3. *de votis*.

Exempla ſecundæ Partis.

85 I. Dubitans, an Veſperas, vel alias Horas hodie perſolverit: an votum ſuum, juramentum, vel aliam promiſſionem impleverit: an certæ alicujus obligationis remiſſio facta ſit, vel hic, & nunc excuſans cauſa adſit, &c. manet obligatus adhuc implere, ſecundùm omnes, nemine contradicente, teſte Tannero *hic diſp.* 2. *quæſt.* 6. *dub.* 4. *num.* 48. Certa enim fuit obligatio, dubia verò exſolutio, vel liberatio, quæ, quia ſunt aliquid facti, in dubio non præſumuntur: ideoque poſſeſſio, & præſumptio tota ſtat pro legis obligatione. Excipe tamen, niſi probabilem conjecturam habeas in contrarium, ut ſi dubitans de Hora aliqua recitata meminiſti, te habuiſſe propoſitum recitandi, librum tenuiſſe, Horas incœpiſſe &c. præſumere poteris, te recitaſſe; idque maximè, ſi ſcias, te Horam aliquam recitaſſe, dubitas autem ſolùm, an aliquem Pſalmum dixeris: immò ſi ſis timidæ conſcientiæ, malè faceres repetendo, aperis enim januam ſcrupulis, & ideò Confeſſarius tibi injungat, ut non repetas, & reliquum officium proſequaris, inquit benignus Homobonus apud Dian. *cit. reſol.* 68.

II. Idque univerſaliter verum eſt, quandocumque ex parte operantis ſupponitur certa obligatio, vel debitum aliquid faciendi, & dubia ſit impletio, etiam in materia juſtitiæ erga alterum, uti notat Vaſquez 1. 2. *diſp.* 66. *cap.* 7. ſaltem quando ſolus debitor dubitat, an v. g. debitum ſolverit, rem alienam reſtituerit, &c. creditor autem non dubitet, ſed vel exiſtimet non eſſe ſibi ſatisfactum, vel occulti ſibi debiti ignarus ſit. Tunc enim iterùm poſſeſſio ſtat ex parte debiti certi, & ſolutio dubia non præſumitur. At, quid ſi uterque tam debitor, quàm creditor dubitet de ſolutione facta? Debitorem adhuc teneri ad integram ſolutionem, affirmat Sanchez *cit. cap.* 10. *num.* 12. Eo quod creditor ſit in certa poſſeſſione ſui juris, quo per dubiam ſolutionem privari non poteſt. Contra, debitorem omni obligatione liberat Tanner. *cit. num.* 49. Eo quod in tali dubio melior ſit conditio poſſidentis: utraque opinio probabilis, adeo ut eo caſu, nec debitor condemnandus ſit, ſi omittat, nec creditor, ſi exigat integram ſolutionem, ut notat Laym. *cit.* qui tamen longè probabiliùs reſolvit, ad æqualitatem inter utramque partem ſervandam, debitorem teneri non ad integram ſolutionem, ſed tantùm ad partem debiti ſecundùm proportionem dubii. Quia æquitas non patitur, ut debitor ſine ſua culpa, magno periculo ſubjaceat ſolvendi bis integrum debitum; creditor autem & ipſe dubitans, unà cum dubio binæ ſolutionis, nulli periculo expoſitus ſit.

III. Titius, & Caius eodem fere tempore rem habuerunt cum Anna, nata inde prole, jam dubitatur, quiſnam eorum ſit Pater, & prolem alere teneatur? Reſponſio communis eſt, utrumque obligari pro parte rata, & æqualiter; cùm utrique conſtet de delicto, dubitent autem de excuſatione. Sic Vaſquez, Turrianus, Salas, & alii apud Dian. *ſæpe cit. reſol.* 31. Verùm mihi probabiliſſima viſa eſt ſententia aliorum, neutrum obligari ad quidquam; nam licèt conſtet de delicto, non tamen conſtat, ſed dubium eſt, quiſnam obligationem contraxerit, ideoque melior eſt conditio utriuſque poſſidentis res ſuas. Adde; quòd neuter infanti damnum intulerit, ſed potiùs alteruter magnum bonum præſtiterit: cùm meliùs ſit eſſe, quàm non eſſe. Alia eſt ratio de duobus adulteris reſpectu mariti, qui natam ex adulterio prolem alere cogitur. Ita præter alios fuſe Lugo *tom.* 1. *de juſtit. diſp.* 13. *ſect.* 2. *num.* 20. Oppoſita tamen ſententia utrumque obligans ad partem eſt communior, & certè in praxi tutior. Vide Bardi *diſcept.* 6. *cap.* 9. §. 21. Similiter in Concilio per ſuffragia ſecreta concluſa eſt res injuſta, in damnum Reipublicæ, vel privatæ perſonæ; dubito ergo, an meum votum fuerit ex primis majoribus ſufficientibus, an verò ex poſterioribus poſt damnum ſuffragiis ſufficientibus jam concluſum, tenebor ne ergo reſtituere, vel ſaltem concurrere ad compenſationem damni illati? Affirmat Petrus Navar. *l.* 3. *c.* 4. *n.* 35. eò quòd rurſus certum ſit delictum, & reſtitutionis debitum, dubia verò excuſatio. Sed æquè probabiliter negant Rebellus, & Gordonus, eoſque citans Diana *reſol.* 36. eò quòd ſit dubia obligatio, ideoque melior conditio poſſidentis: utraque ſententia probabilis.

IV. Ego nuper colludens Titio ad ſolutionem faciendam, per fraudem contra leges luſi, decipiens lucratus ſum decem aureos, & inſuper dubito, an non, ſi ego fraudem non adhibuiſſem, ipſe lucratus fuiſſet, ad quid teneor reſtituendum? ℞. Te obligari ſolùm ad reſtituendam illam pecuniam, quam per fraudem accepiſti, & nihil ampliùs, ſcilicet aliam pecuniam, quam ſecluſa tua fraude alter fortè lucratus fuiſſet. Ratio eſt: quia in tam incerto dubio melior debet eſſe conditio poſſidentis. Ita Leſſius *l.* 2. *de juſtit. cap.* 26. *dub.* 2. Filliuc. *tom.* 2. *tract.* 27. *cap.* 7. *num.* 113. Salas, Bonac. alioſque citans Diana *reſol.* 75. ubi rectè advertit, ſi aliquis ludens dubitet, an hoc lucrum per fraudem acquiſierit, eo dubio perſeverante, debere reſtituere; quia nemo poteſt in dubio acquirere, & melior eſt conditio alterius poſſidentis jus ſuum. Plura vide in materia de reſtitutione, itemque de homicidii dubiis *tr.* 4. & 5.

REGULA TERTIA.

IN dubio circa tempus inchoandæ obligationis, homò manet in poſſeſſione ſuæ libertatis. Contra. *In dubio circa tempus finiendi obligationem, lex manet in poſſeſſione obligationis*: Ratio Regulæ eadem, quæ præcedentium. 86

Exempla mixta utriuſque Partis.

I. Ipſo die jejunii, v. gr. Sabbati, vel Vigiliæ, dubitans, an 87
ſonuerit hora noctis duodecima, veſci carnibus non poteſt, donec certior fiat. Certum enim eſt, legem obligare tota die naturali, uſque ad horam noctis duodecimam, de qua dubitatur, nec in dubio præſumitur, ideoque poſſeſſio ſtat pro parte legis. Contra verò, die præcedente jejunium, v. g. Feria ante Cineres, in multam noctem cœnans, & dubitans, an impleta ſit hora duodecima, liberè poteſt pergere comedere, donec certior fiat (ſicut & in dubio ſubſequenti altera die, cenſere poteſt, ſe non violaſſe jejunium) quia poſſeſſio ſtat pro libertate, cùm certum ſit, liberum eſſe homini comedere carnes tota illa die uſque ad initium ſequentis, quo certo jure non poteſt privari per dubium de finito tempore libertatis, vel inchoato tempore abſtinentiæ.

II. At quid dicendum de Sacerdote ſequenti die celebraturo, vel alio communicaturo? Reſp. cum diſtinctione. In dubio antecedenti, an ſonuerit hora duodecima, nec ne, Sacerdos celebraturus, vel alius communicaturus ſequenti die, omninò ceſſare debet a cibo, & potu. Cùm in tam gravi præcepto, reverentiam tanti Sacramenti concernente, tutior pars eligenda ſit. Sanchez *l.* 2. *de Matrim. diſp.* 41. Layman, & alii. At verò in dubio ſubſequenti, an hac nocte horam duodecimam exceſſeris edendo, vel bibendo, probabile rectè cenſet Layman *num.* 36. Sacerdotem poſſe celebrare, vel alium communicare, etiam ex voluntaria devotione (quod ſi enim urgeret neceſſitas officii implendi, vel ſcandali vitandi, res certa eſt.) Eademque eſt ratio,

Digitized by Google

tio, ſi celebraturus, vel communicaturus dubitet, an os eluens, vel aliquid maſticans, aliquid aquæ, vel ſucci demiſerit. Quia lex Eccleſiaſtica de jejunio communicaturis ſervanda, non videtur tam arctè conſtringere conſcientias, in dubio præſertim facti, quod aliàs non præſumitur. Omnino probabiliter. Magis probabiliter adhuc reſolvunt Sanchez uterque, aliiſque citatis Diana *ibid. reſol.* 10. Quando ſunt diverſa horologia in aliquo loco, & unum jam ſonuit duodecimam, aliud verò non, eum, qui poſt ſonitum primi horologii ante ſonitum alterius comedit, & bibit, poſſe ſequenti die communicare, vel celebrare, dummodo conſtet, aliud horologium ſonuiſſe primo poſt eſum, vel potum completum. Ratio eſt: Quia ejuſmodi diverſa horologia habent ſe ſicut duæ opiniones probabiles, quarum utramlibet licet amplecti in praxi, & aliàs ſecundum jura in odioſis poteſt ad ultimum appellari.

III. Juvenis poſt diligentem inquiſitionem dubitans, utrùm expleverit annum ætatis vigeſimum primum, a quo incipit obligari jejunio, manet in poſſeſſione libertatis, nec eſt adſtringendus legi jejunii: cùm certa ſit ejus libertas uſque ad illum annum expletum, expletio autem incerta. Contra ſenex dubitans, an expleverit annum ſexageſimum, manet adſtrictus legi jejunii, cujus obligatio certa eſt, dubia autem liberatio. Item dubitans, an habeat annos requiſitos ad ſacros Ordines ſuſcipiendos, v. gr. vigeſimum quartum completum pro Sacerdotio, interim abſtinere debet, quia poſſeſſio ſtat pro lege Canonica certò prohibente ante expletos illos annos ordinari; expletio autem incerta, & dubia facta non præſumitur. Item, ſi moriatur Canonicus, aliuſve Beneficiatus ultima nocte menſis Epiſcopalis, in dubio, an ante, vel poſt medium noctis deceſſerit. Proviſio beneficii ſpectabit ad Epiſcopum, quia poſſidet menſis Epiſcopalis. Oppoſitum conſequenter dicendum eſſet, ſi ſimiliter moreretur ultima nocte menſis Papalis. Niſi putes, Pontificem nolle ad ejuſmodi dubia extendi reſervationem ſuam contra jus commune concedens Epiſcopo conferre omnia beneficia ſuæ Diœceſis, & ſic adhuc Epiſcopum poſſe conferre, Ita ſentire videntur graves Auctores apud Bardi *diſcept. 6. c. 6.* §. 11.

IV. Denique, in dubio ætatis ſufficientis, & requiſitæ ad contrahendam obligationem, v. g. ſeptennii completi, vel pubertatis, per ſe quidem præſumitur ætas minor, quæ prior eſt: at verò poſt factum, quando nimirum conſtat votum emiſſum, ſed dubitatur, an ante, vel poſt ſeptennium impletum; aut conſtat, contractum bona fide factum, dubitatur autem, an ante, vel poſt annos requiſitos impletos, omnino ſtandum eſt pro voto, vel contractu, Quia ſemper præſumendum eſt pro valore actus potius, quàm pro nullitate. Ex communi Sanchez *l. 4. Moral. cap. 1. num.* 14. Quamquam quoad votum aliqui contraſentiant, & probabile puto, quando dubitatur de ætate, & ſimul de deliberatione ſufficienti: tunc enim rationabiliter dubitatur de aliquo conſtituente eſſentiam voti in tam tenera ætate non facilè præſumendo. Caſtro-Pal. cum Tambur. *l. 1. cap. 3. §. 7. v. ætas, num.* 7. Denique jam ſuprà indicatum eſt, quando dubitatus, an pueri habeant uſum rationis, præſumendi ſunt habere, ſi ſeptennium certò expleverint; Secùs, ſi nondum expleverint. At quid ſi certò conſtet, puerum ante ſeptennium expletum verè habere uſum rationis, & eſſe doli capacem, tenebiturne tempore debito abſtinere a carnibus, confiteri, & alia hujuſmodi? &c. Affirmativè reſpondet Laym. *lib. 5. tract. 6. c. 4. num. 6.* aliique communiter loquendo de confeſſione puerorum. Omnino probabiliùs, & tutiùs: At certè ſatis probabiliter negat Joan. Sanchez apud Dian. *cit. reſol.* 52. hac notabili reſolutione: *quamvis ante ſeptennium puer doli capax ſit, nullo præcepto poſitivo obligari reor, cùm leges poſitivæ ante illam ætatem, in qua communiter lumen rationis oriri eſt ſolitum, non intendant obligare, & per accidens contingat in uno, vel altero puero uſum rationis accelerari; in quo abſque diſcordia puto conſentire Doctores.* Ita Sanch. certe in ultimo deceptus, quem tamen ſequitur Caſtro-Pal. aliique Recentiores.

REGULA QUARTA.

88 *IN dubio de modo obligationis contractæ, vel ſolutionis factæ; conſideratis omnibus, & nullo obſtante, præſumendum eſt id, quod dubitanti favorabilius, ſeu minus oneroſum eſt.* Ratio eſt. Quia favores ampliandi, odioſa reſtringenda ſunt; Et, nemo in dubio præſumitur, ſe velle gravare, &c.

Exempla de modo obligationis contractæ, maximè in Votis.

89 I. Univerſaliter, quandocumque poſſeſſio non ſtat pro verbis voti, tenetur vovens in dubio ad id, quod minus eſt, ut probat benè Sanch. *l. 4. Moral. c. 16. num.* 86. Et hinc qui vovet aliquid, & dubitat, an ſub mortali, vel veniali tantùm obligare ſe voluerit, idque neque ex vi verborum, neque ex materiæ quantitate, vel parvitate dijudicari certò poſſit, judica, eum obligari ſub veniali tantùm, vel potius diſpenſa, ne ſcrupuli hæreant. Item, qui vovit roſarium, dubius, an integrum 15. decadum, an verò tertiam tantùm partem, quinque, vel ſex decadum promiſerit, ad hanc ſolùm obligatur: quia etiam tertia pars roſarii, vel corona ſex decadum roſarium Virginis appellatur, & obligatio, cùm ſit dubia, ſtrictè interpretanda eſt Suarez *tom. 2. l. 4. c. 8. num.* 5. Laym. *l. 1. tr. 1. c. 5. §. 4. n.* 31. Diana *reſol.* 10. alii apud ipſos. Addit Sanchez *l. 4. Moral. c. 13. n.* 5. Si quis vovit orationem, vel eleemoſynam ſimpliciter, ſatisfacere, ſi oret unum *Pater & Ave*, aut det unum obolum. In quo exciperem, niſi tam modicum dare minimum dedeceret perſonam dantis. Eademque ratione, qui certus eſt, ſe emiſiſſe votum Religionis, ſed dubitat invincibiliter, an intenderit Religionem in communi, an verò hanc, vel illam in particulari, an ſtrictiorem, vel arctiorem? poteſt ingredi quamlibet, quia poſſeſſio ſtat pro libertate quoad electionem. Inſuper ſi dubites, an promiſerit ſolùm ingredi, an etiam profiteri, non tenetur profiteri, & perſeverare in Religione, ſed ſatisfacit ingrediendo, & probationem ſubeundo, quia votum in dubio obligat ad id, quod minus eſt. Suar. *cit. c.* 8. *nu.* 7. Sanch. *cit. c.* 16. *nu.* 8. & alii contra Navarr. *l. 3. conſ. de votis num.* 2.

II. Qui certus eſt, ſe voviſſe caſtitatem, ſed immemor verborum ſuorum, ſeu formulæ vovendi, conſideratis omnibus verè dubitat, an promiſerit caſtitatem perpetuam, an verò temporalem tantùm, uſque ad tempus opportunum conjugii, poteſt eligere, quod minus eſt; & tempore opportuno matrimonium contrahere. Sanchez *cit. lib. 4. cap. 16. à nu.* 16. Idemque eſt, ſi dubitet, an promiſerit caſtitatem omnimodam, an verò conjugalem tantùm, tenetur ad hanc ſolùm, quæ minor eſt. Similiter qui certò vovit, non acceſſurum ſe ad fœminam, non tacturum mulierem, &c. aut è contra fœmina, ſe non admiſſuram virum &c. & verè ſine dolo dubitet, utrum de acceſſu fornicario, & illicito tantùm, an verò etiam de conjugali, ac licito acceſſu intellexerit, non tenetur abſtinere a nuptiis, ſed poteſt adhuc matrimonium contrahere, eoque uti, quia rurſus poſſeſſio ſtat pro libertate. Sanchez *lib. 2. de Matrimon. diſput.* 41. *n.* 33. aliiſque citatis Dian. *reſol.* 10. Bardi *diſcept. 6. c. 1.* §. 9. & ita in ſimilibus. In dubiis enim ſemper poteſt quis eligere minus, præſertim in voto, quod velut oneroſum ſtrictè interpretandum eſt.

III. Dixi autem: *ſi immemor verborum ſuorum &c.* nam quoties vovens eſt memor ſuorum verborum exterius, vel interius prolatorum, in dubio judicandum eſt juxta communem eorum intellectum. Unde ſi is, qui vovit Deo caſtitatem, abſolutè protulit: *voveo, vel promitto caſtitatem*: cùm hæc verba perpetuitatem quamdam importent, omnino obligabitur ad perpetuam, & omnimodam, ut notavit Sanchez *l. 4. Moral. c. 13. citat.* & ibidem *c. 16. num.* 114. ad difficilem caſum, quo quis dubitat, an voverit caſtitatem independenter, vel dependenter a Religione ingredienda, optimè ita reſolvit. Si vovens memor verborum in eis expreſſit, & Caſtitatem, & Religionem, v. gr. dicendo: *voveo Deo caſtitatem ſervare, & religionem ingredi*, abſolutè conſebitur caſtitas promiſſa principaliter, & per ſe, etiam independenter a Religione, quia, cum in dubio intentionis vota dijudicanda ſint juxta communem verborum ſenſum, hæc pars poſſidebit in hoc dubio: ſi verò ſola Religio expreſſa ſit in voto, & dubitat vovens, an voluerit ſe etiam ad caſtitatem obligare; aut licèt memor ſit, ſuæ intentionis fuiſſe, ſe etiam obligare ad caſtitatem, dubitat autem, an dependenter, vel independenter a Religione, non obligabitur ad caſtitatem, niſi dependenter a Religione ingrediendа, quia nulla apparet hic poſſeſſio pro voto caſtitatis, niſi dependenter a Religione, cùm ſola Religio expreſſa ſit, & quando quiſpiam intendit, ſe ad utrumque principaliter velle obligare, ſolet utrumque exprimere. Ita verè *Sanchez, locis cit.*

IV. Qui certus eſt, ſe voviſſe Eccleſiæ verb. grat. decem menſuras frumenti, vel vini, & duplex menſura, major, & minor in communi uſu loci ſit; dubitatur autem, de qua menſura intellexerit, debetur a vovente, vel hærede ſolùm menſura minor, ut expreſſe habetur *c. ex parte de cenſibus*. Idemque eſt in ſimili de nummis verb. gr. Taleris, vel Ducatis majoribus, & minoribus, ex voto, vel legato debitis, ut decernitur *L. Nummis, ff. de Legat.* Ratio eſt, quia de minoribus ſolùm menſuris, vel nummis eſt certitudo, de majoribus autem eſt dubium: ergo pro illis tantùm, non pro his ſtat poſſeſſio, & præſumptio, & hic proprius eſt ſenſus Regulæ Juris in 6. *in obſcuris minimum eſt ſequendum*. Docetque communis DD. Sanchez *cit. lib. 4. Moral. cap.* 13. *num.* 8. *Valentia, Azorius, Rebellus, aliique citat. Layman apud Dian. reſolution.* 48. Similiter, qui vovit, vel legavit calicem Eccleſiæ, dubitat autem, an aureum, vel argenteum, vel cupreum, ſatisfacit dando argenteum, ſaltem

quoad

quoad cuppam, ſi mos loci ita ferat; quia talis calix eſt etiam cultui divino ſacratus: ita cum aliis Layman, & aliis citatis. Eademque ratione, qui promiſit vinum, vel frumentum Eccleſiæ, aut ad uſum Sacrificii, aut pro ſuſtentatione Miniſtrorum, aut Hoſpitali, vel pauperibus, & dubitat de qualitate, ſatisfacit dando mediocre, vel minus bonum: dummodò juxta morem loci decens, vel aptum ſit ad uſum intentum. Dian. *cit. in fine*. Excipe ſemper, niſi aliunde ſit ratio ſuadens, vel præſumptio mentem voventis, vel promittentis fuiſſe, obligandi ſe ſe ad id, quod majus, vel melius eſt, vide Layman. Plures caſus dubios congeram mox infra *num.* 91.

Exempla ſolutionis factæ.

90 I. Qui ex pluribus debitis diverſæ rationis, Titio v. g. ſolvit unum aliquod, vix habet locum conſcientia dubia, vel dubitatio, quodnam ex pluribus ſolutum maneat: conſtat enim, illud debitum prius extingui, quod magis gravat debitorem; quia quilibet cenſetur operari, quod ſibi utilius eſt. Hinc debitum ſolvens in dubio cenſetur prius voluiſſe ſolvere pro debito oneroſo, quàm gratuito: maturato, quàm maturando: liquido, quàm non liquido: anterius, vel nomine proprio contracto, quàm poſterius, vel nomine alieno contracto: pro eo, de quo currit intereſſe, quàm pro mero mutuo, &c. Quòd ſi tamen ſolvas partem debiti, pro quo currit intereſſe, cenſeris pro intereſſe ſatisfacere, non pro capitali, quia ad indemnitatem creditoris, ita meritò decernit. *l.* 1. *ff. de ſolut.*

II. At, quid ſi debeam tibi centum v. gr. ex quocumque titulo juſtitiæ, ſive ex contractu, ſive ex delicto, & inteim do tibi gratis centum, nihil exprimens, immò nihil cogitans de illo debito juſtitiæ ſolvendo, eritne per hoc extinctum illud debitum juſtitiæ, & ego liber ab alia ſolutione? Affirmant aliqui, quos tacito nomine allegat Sanchez *mox citat.* & ſequitur Tamburin. *lib.* 1. *Decal. c.* 3. §. 7. *v. ſolutio n.* 4. Ratio eſt: quia ſemper adeſt in homine voluntas generalis, & implicita ſatisfaciendi, prout poteſt per quemcumque actum ſuum quibuſvis ſuis obligationibus, quas habet. Idque omnino verum eſſet in caſu, quo debitor præſertim ex delicto fur, uſurarius rationabiliter præſumit, vel probabiliter ſibi perſuadet, quòd alter, ſi rem cognitam haberet, omnino contentus, & debitum libenter remiſſurus eſſet. Verum hac præſumptione ſecluſa per ſe loquendo.

III. Verior omninò eſt ſententia negativa communis DD. nimirum tali modo non extingui debitum Juſtitiæ, ſed debitorem remanere obligatum. Ita pluribus allegatis Sanchez *l.* 1. *Moral. c.* 13. *n.* 11. Leſſius *lib.* 2. *de Juſtit. cap.* 37. *n.* 11. Layman *lib.* 4. *tract.* 2. *c.* 12. *n.* 9. Ratio eſt: Quia debitum juſtitiæ non extinguitur niſi per ſolutionem, iſto autem modo donatio fit, non ſolutio: donatio autem gratuita, & debitum juſtitiæ omnino inter ſe repugnant; ſicut indicat Apoſtolus ad Roman. 11. dicens: *ſi autem gratia jam non ex operibus* (ideſt operum merito debita) *alioquin gratia jam non eſt gratia*, ſed debiti ſolutio, vel reſtitutio. Neque refert, quòd debitor ex juſtitia, ſi ſui debiti memor fuiſſet, gratis non donaſſet, ſed debitum exſolvere voluiſſet; quia actualis diſpoſitio voluntatis, non conditionalis in contractibus attendenda eſt, juxta commune dictum; *conditionalia nihil ponunt in eſſe*. Limitat tamen hanc ſententiam Layman *loco cit.* his verbis. Niſi obligatio reſtituendi, puta pauperibus, ex Jure tantum Eccleſiaſtico promanet; tunc arbitror, probabiliter dici poſſe eleemoſynas, quæ cum tali obligatione, quamvis non animo ſatisfaciendi factæ ſunt, tamen ad eam extinguendam prodeſſe. Exemp. grat. Venit Canonicus ad confeſſionem, qui toto anno Canonicum officium recitare neglexit, & ideò ad pias cauſas trecentos aureos reſtituere deberet; tali obligatione a Confeſſario illi ſignificata reſpondet, ſe, quamvis hujus obligationis immemorem, his diebus Statuam argenteam Eccleſiæ donaſſe, quæ trecentis, & amplius aureis æſtimetur: puto, quòd Confeſſarius contentus eſſe poſſit, tum quia non deſunt DD. qui ita ſentiunt, tum quia videtur eſſe virtualis intentio omnium dantium eleemoſynas ſatisfaciendi per eas omnibus obligationibus, quas ſuis peccatis, ac negligentiis contraxerunt; tum denique quia Leges Eccleſiaſticæ benignè interpretari debent. Sic Layman approbante Dian. & aliis communiter. Eadem ratio a fortiori erit in obligationibus aliis aliquid faciendi ex præcepto Eccleſiæ, ex voto, ex pœnitentia injuncta &c. ut ſi quis ex libera devotione viſitaret Eccleſiam, Sacrum audiret, Roſarium recitaret, daret Eleemoſynam, nullius obligationis memor, & poſtea primum recordaretur, eſſe diem feſtum, quòd eadem voverit, vel a Confeſſario impoſita ſint; jam cenſebitur per illam voluntatem generalem ſatisfeciſſe. Item, qui nihil aliud cogitans, eleemoſynam centum aureorum v. g. per totum annum ſparſim pauperibus diſtribuit, ſi dein advertat, ſe tantum debuiſſe reddere pauperibus, ob aliquam obligationem ad iterum largiendum non tenebitur. Sanchez, Layman *aliis citat.* Sed de hoc ex profeſſo alibi.

IV. Verum enim verò, ut prædicta notabilis doctrina Layman, etiam hoc tempore probabilis maneat, alia neceſſaria limitatione indiget, ut nimirum intelligatur ſolum de obligatione reſtituendi pro Horis omiſſis jam antea contracta ante talem indifferentem ſolutionem, prout revera ſe intelligere Layman ſignificat illis verbis: *his diebus &c.* minime verò de ejuſmodi obligatione primum poſtea contracta: eſt enim hæc expreſſa inter propoſitiones damnatas ab Alexandro VII. Anno 1666. Propoſitio 33. ita ſonans: *Reſtitutio fructuum ob omiſſionem Horarum ſuppleri poteſt per quaſcumque eleemoſynas, quas antea Beneficiarius de fructibus ſui beneficii fecerit*: cujus rationem noviſſimè optimè dat Nicolaus Dubois Regius, & primarius Profeſſor Lovanienſis, in examine dictarum propoſitionum; eò quòd hæ eleemoſynæ ante omiſſionem Horarum datæ non poſſunt habere rationem ſolutionis, vel compenſationis, quia hæ ſupponunt jam contractum debitum: deinde illæ plerumque effectum ſuum conſecutæ ſunt, antequam per omiſſionem Horarum contrahatur obligatio, in quam proinde non poſſunt imputari. Quia tolleretur magna ex parte finis Conſtitutionum Conc. Lateranenſis, & S. Pii V. qui fuit, per obligationem ejuſmodi conſtringere negligentes: parum autem conſtringerentur, ſi permiſſum eſſet, per quaſcumque quandocumque factas eleemoſynas ſatisfacere futuræ obligationi. Hæc doctiſſimus Nicolaus Dubois.

Dubia miſcellanea.

JUxta hactenus latè dicta in materiis odioſis reſolvi poteſt in favorem operantis, vel pro valore actus. Exemp. g. 1. Superior, quando dubitat, an cauſa diſpenſandi ſit juſta, nec ne; adhuc diſpenſare poteſt, quia declinandum eſt in clementiorem partem idque exigit bonum, & ſuave regimen Eccleſiæ, eſſet enim multis ſcrupulis expoſita poteſtas diſpenſandi, ſi ad ſolos caſus certos extenderetur: vix enim unquam Superior, vel Confeſſarius privilegiatus auderet diſpenſare. 2. Quando dubitatur, an diſpenſatio impetrata a Papa ſit validà, necne: aut an cauſa in diſpenſatione, vel gratia petenda tacita, vel falsò expreſſa, ſit facilis: ita ut ſine illa non concederetur diſpenſatio, vel gratia; an verò ſit tantum cauſa impulſiva, ita ut ſine illa adhuc concederetur diſpenſatio, vel gratia; licet fortè non tam facile, vel non gratis, &c. præſumendum, diſpenſationem, vel gratiam eſſe validam, & cauſam illam fuiſſe impulſivam tantum: ideoque obtentorem ea diſpenſatione, vel gratia licitè uti poſſe, contra Baldum, Molinam, & alios, probabiliſſimè docent Sanchez *lib.* 8. *de matrim. diſp.* 21. *num.* 20. Sanctarellus, Granado, Caſtro-Palaus, Portellus noſter, eoſque ſequens Dian. *cit. reſol.* 45. & 46. Ratio eſt: Quia in re dubia judicandum eſt in favorem valoris actus, ut potius valeat, quàm pereat; quia præſumptio prævalet in eo dubio poſſeſſioni legis contrariæ: & per hoc corruit fundamentum oppoſitæ ſententiæ. De dubio, an privilegium aliquod ſit reale, vel perſonale, vide Dian. *cit. reſol.* 51. 3. In dubio, an peccatum, vel caſus aliquis ſit reſervatus, necne, præſumitur non reſervatus, & poteſt abſolvi a Confeſſario approbato quocumque tamquam non reſervatus? quia reſervatio eſt odioſa, ideoque eſt ſtrictè interpretanda in favorem Pœnitentis, & Confeſſarii. Ita Suarez *de Relig. tom.* 2. *lib.* 4. *cap.* 5. *num.* 15. Sanchez (ſed limitatè) *lib.* 1. *Moral. cap.* 10. Fillucius *tr.* 21. *c.* 4. *nu.* 172. aliiſque citatis Portellus *de dub. Regul. v. caſus reſerv. nu.* 7. Dian. *par.* 4. *tr.* 3. *reſol.* 4. contra Armillam, Cordubam, & alios apud Sanchez citat. negativam tenentes, eo quòd hæc pars ſit tutior, & ſolius habentis poteſtatem abſolvendi a reſervatis ſit judicare, an caſus ſit reſervatus, necne: Sed ubi hoc ſcriptum eſt? 4. Idemque dicendum de dubio, an excommunicatio, vel cenſura aliqua, privatio, vel inhabilitas ſit latæ ſententiæ ipſo facto incurrenda, an verò ſententiæ ferendæ tantum per Judicem: judicandum enim eſt, eſſe tantum ſententiæ ferendæ, quia odia ſunt reſtringenda. Ita ex communiori Avila, Coninch. Hurtad. eoſque ſecutus Dian. *ibid. reſol.* 16. Denique, qui dubitat, an legitimè ſit natus, niſi id evidenter demonſtretur, non tenetur ſequi ſententiam tutiorem, ſed poteſt ſequi ſententiam mitiorem, præſumendo, ſe legitime natum, ſaltem in materia Juſtitiæ, v. gr. quando adeunda eſt hæreditas: ut probatur *ex L. filii, de his, qui ſui, vel alieni juris ſunt*, & docet communis DD. Sylv. Turrian. Malder. Caſtro-Pal. apud Dian. *cit. reſol.* 6. Sed vide de hoc latiùs dicta de adulterio, *par.* 4. *de Sacram. cap.* 2. *ſect.* 4. *a n.* 554. Addo adhuc alia dubia ſpecialia majoris momenti, ſed pleraque remiſſivè alibi tractanda. 91

1. Pec.

I. *Peccatum dubium.*

92 CElebris controverſia eſt, an peccata dubia: v. gr. ſi dubites, an heri Veſperas omiſeris, an cogitationi turpi conſenſeris: ut dubia confitenda ſint? Sed hæc jam fuſius tradita ſunt 3. *par. de Sacram. in materia de Pœnit. c.* 3. *qu.* 2. *a num.* 285. ubi affirmativam tenui, & etiamnum teneo, ac omnimodis conſulo in praxi. Ratio ſumitur ex ipſa auctoritate Doctorum tanti nominis, & multitudinis: Antiquorum omnium, Recentiorum fere omnium, exceptis paucis *locis cit.* recitatis. Ita enim docent D. Thomas *in* 4. *d.* 21. *q.* 2. *ad* 3. D. Bonaventura *ibid. par.* 3. *art.* 2. *q.* 1. Alenſis *par.* 4. *q.* 77. *memb.* 2. *a* 5. Navarr. *c.* 9. *num.* 14. Sotus, Azorius, Suarez cum Sanchez *l.* 1. *moral. c.* 10. *num.* 66. Cardin. de Lugo *de Pœnitentia diſp.* 16. *ſect.* 2. §. 3. *toto* Bardi *diſcept.* 6. *c.* 11. *par.* 4. §. 1. *Alii apud ipſos.* II. Ex univerſali omnium fidelium conſenſu, & praxi in lege nova, cujus initium ignoratur. Semper enim probis omnibus perſuaſum fuit, & ab antiquis tanquam certum ſuppoſitum, peccata iſta dubia eo modo, quo in conſcientia habentur, eſſe neceſſariò in confeſſione Sacramentali manifeſtanda: nuper ab uno, & altero Anctore res hæc in controverſiam vocata eſt: qui contra communem ſententiam Prudenti non poſſunt fundare practicè probabile judicium, niſi ratione evidenti oppoſitum demonſtretur, quod ſane non ſit. Nam III, Concilium Tridentinum ab Adverſariis allegatum, potius favet huic ſententiæ. Ita enim textus habet *l. c. Oportet a Pœnitentibus omnia peccata mortalia, quorum poſt diligentem ſui diſcuſſionem conſcientiam habent, in confeſſione recenſeri, etiamſi occultiſſima illa ſint.* Et poſt ſubdit. *Nam venialia, quibus a gratia Dei non excludunt, quamvis utiliter in confeſſione dicantur, taceri tamen citra culpam, multiſque aliis remediis expiari poſſunt.* Quibus verbis Concilium a neceſſariò confitendis ſolum excludit peccata venialia, quæ a gratia Dei non excludunt, & ea mortalia, quæ poſt diligentem ſui diſcuſſionem memoriæ non occurrunt: ergo peccata mortalia dubia, quæ poſt diligentem diſcuſſionem memoriæ occurrunt, ſecundum Concilium neceſſariò ſunt confitenda. Nam *excluſio unius eſt alterius incluſio*, ajunt Juriſtæ. *Confirmatur.* Concilium a neceſſariò confitendis excludens venialia, eò quòd iis a gratia Dei non excludamur, apertè ſupponit, omnia neceſſariò confitenda eſſe, quibus a gratia Dei excludimur: atqui peccatis mortalibus dubiis, ſuppoſito, quòd revera facta eſſent, revera excluderemur a gratia Deì, nihil enim facit ad amicitiam Dei præſens dubitatio de peccato præterito, an fuerit, necne: Nam ſicut ex eo, quòd dubitem, vel certò credam, me peccaſſe, ſi revera non peccavi, illud dubium me non excludit a gratia Dei: ita ex eo, quod dubitem, vel credam, me non deliquiſſe, ſi revera deliqui mortaliter, revera ſum excluſus a gratia Dei non obſtante illo dubio, vel judicio ſubſequenti, quod nullum poteſt habere influxum in actionem præteritam. Ergo etiam peccata mortaliter dubia manent neceſſariò confitenda. Interim fateor ſemper, etiam negativam eſſe probabilem, non tantum extrinſecè ab auctoritate DD. ſed etiam intrinſecè a ratione: an etiam ſatis tuta ſit, videant, qui experiri volunt: rationes in contrarium ſolutas vide *loc. cit.* non vacat hic omnia denuò repetere.

II. *Maleficium dubium.*

93 QUæſtio eſt, an liceat adhibere medium aliquod ad cauſandum aliquem effectum, v. gr. febrim, vel alium morbum curandum, quando dubitatur, an medium illud ſit naturale, vel ſuperſtitioſum, ſeu, an effectus talis fiat a cauſa naturali, vel a dæmone? Reſp. breviter cum *diſtinct.* quando media illa adhibita, ſunt res naturales, utpote herbæ, radices, lapides, in dubio præſumi poteſt, cauſare effectum naturaliter, & ſic licitè adhiberi, ſaltem cum proteſtatione contraria nolendi effectum, ſi non naturaliter, ſed a dæmone cauſandus ſit: quando autem media illa ſunt res artificiales, ſigna, preces, characteres, funis, è quo fur ſuſpenſus fuit, &c. regulariter præſumendum eſt, eſſe ſuperſtitioſa, non niſi dæmonis operatione ex pacto ſaltem implicito efficacia, ideoque iis uti illicitum ſimpliciter erit; quemadmodum & illicitum ſemper eſt, petere a mago, vel ſaga ſolutionem maleficii, quando dubitatur, an poſſit ſolvere ſine novo maleficio. Ita communis DD. in hac materia: juvat interim audire Sanchez *lib.* 2. *Moral. c.* 40. *num.* 44. ſi dubium eſt, an effectus a cauſa naturali proveniat, eo quòd non conſtet, an vires naturalis cauſæ excedat, necne, cenſendus eſt potius, eum a cauſa naturali provenire; quia, cum innumeræ agentium naturalium vires nos lateant, non eſt, cur ex eo, quod virtus illa nobis dubia ſit, effectum illum cauſæ naturali negemus, neque abſque neceſſitate confugiendum eſt ad occultum mali angeli operationem. Si autem conſtet, effectum illum vires cauſæ naturalis, excedere (ut ſi ſcheda appendatur collo contra febrim, peſtem &c.) exiſtimo, niſi maxima operantis ſanctitas, & alia urgentiſſima judicia ſuadeant, eum a Deo provenire, cenſendum eſſe in dubio ſuperſtitioſum, & a dæmone provenire, etiamſi verba adhibita ſint ſacra; quia quotieſcumque cauſa adhibita nequit effectum naturaliter producere, eſt ſuperſtitioſum, & ad tacitum cum dæmone pactum pertinet. Ita omnino Sanchez. At quid de noſtris (ut vocamus) Flagellis dæmonum, Brevibus &c.? nam & ipſa ab aliquo Juniore Scriptore ſuperſtitioſis annumerari audivi. Certum eſt, illa, quemadmodum & alias res ab Eccleſia benedictas, licitè adhiberi contra infeſtationes dæmonum, & maleficia avertenda, vel impedienda; at verò quando adhibentur ad curandos morbos hominum, vel animalium de facto contractos per modum cauſæ operantis cum certa ſpe effectus, certiſſimum eſt, eſſe ſuperſtitioſum: unde enim illa virtus, vel effectus? non a materia ut clarum eſt; non ab ipſo Deo, vel Angelo ejus; ubi enim Promiſſio, Bulla, vel Diploma? ergo a dæmone: ſecus dicendum, & ſaltem tolerandum, ſi adhibeantur contra morbos ſolum per modum cauſæ impetratoriæ, ut ab ipſo Deo effectus fiat intuitu Sacrarum Reliquiarum, & rerum ab Eccleſia benedictarum, ibi commixtarum cum ſola pia ſpe, & fiducia in ipſo Deo, Sanctorum, & Eccleſiæ meritis, dico, *ſaltem tolerandum eſſe:* nam certè conſulendum non eſt, ſed potius diſſuadendum ob graviſſimum periculum ſuperſtitionis.

III. *Bellum dubium.*

QUando cauſa belli dubia eſt, & controverſa, v. gr. de 94
Jure, vel Proprietate Regni, Provinciæ, Civitatis, vel alterius Juris poſt diligentem inquiſitionem, & conſultationem dubio perſeverante, refert, an altera pars bona fide hactenus poſſederit, nec ne? ſi ſic, bello juſto locus eſſe non poteſt; nam dubium ſuperveniens non nocet bonæ fidei poſſeſſori, neque cogi poteſt poſſeſſor ad rem reſtituendam, priuſquam manifeſtum fiat, eſſe alienam: quare, ſi eo caſu bello iniquo impetratur poſſeſſor, is tamquam vim paſſus injuſtam, non modò juſto bello defenſivo ſe defendere, & rem ablatam ſibi vindicare, verum etiam bello offenſivo injuriam illatam vindicare poterit, ut recte probat Victoria apud Layman mox cit. Quòd ſi verò neutra pars litigans rem bona fide poſſideat, tunc unus alterum cogere poteſt, ut vel mutuo conſenſu Arbitri conſtituantur, vel res inter partes dividatur per tranſactionem, juxta proportionem dubii Juris, quod cuique competere videtur: quod ſi juſtæ huic petitioni alter ſatisfacere renuat, jam injuſtus eſſe incipit, ideoque bello peti poterit. Quod ſi tamdem ob rationes utrinque occurrentes utraque pars ſuam cauſam juſtam eſſe certò exiſtimet, neceſſe quidem tunc eſt alteram partem decipi; ſi enim invincibilis error ſit, & non ex pravo affectu ortus, tunc quandoque fieri poteſt, ut bellum ex utraque parta ſit juſtum formaliter, nimirum per accidens propter errorem, vel ignorantiam invincibilem alterius partis, ita pluribus allegatis Layman. *lib.* 1. *tr.* 1. *c.* 5. §. 2. *a num.* 25. & nos latius in materia de homicidio, ubi etiam de militibus in tali dubio militantibus. Vide etiam Dian. *p.* 4. *tr.* 2. *reſol.* 7. & 50.

IV. *Subditus dubitans.*

QUadruplex hic poteſt eſſe dubium duplex ex parte Su- 95
perioris, & iterum duplex ex parte Subditi. *Ex parte Superioris.* I. Quando eſt dubium de ipſa Juriſdictione Superioris præcipientis, an nimirum præcipiens ſit verus, & legitimus Superior, necne? ſiquidem præcipiens ſit in poſſeſſione ſui officii, vel dignitatis, manet melior conditio poſſidentis, & eſt præſumptio pro Superiore: ideoque ſubditus obedire tenebitur. Ex communi Sanchez *lib.* 6. *Moral. c.* 3. *n.* 29. Layman, aliique citati. Ratio eſt. Quia cum is in poſſeſſione prælationis ſit, non poteſt ob ſolum dubium certa poſſeſſione ſpoliari denegando ei obedientiam, donec certus ſit defectus; etſi contrarium non improbabiliter doceant Vaſquez, & Salas apud Dian. *reſol.* 8. conſentientem, nimirum ſubditum eo caſu non teneri obedire. Ratio eſt. Quia ſubditus tunc tantum habet obligationem obediendi Prælato, quando Prælatus habet jus, & poteſtatem certam præcipiendi, ſed in noſtro caſu eſt dubium de ejus poteſtate legitima: ergo &c. Verum ego priori communi ſententiæ omnino adhæreo, præſertim ob graviſſima inconvenientia ex praxi contrariæ ſententiæ oritura, ut quivis facilè computabit. Denique ſi præcipiens non eſſet in poſſeſſione ſuæ prælationis, & officii, utique denegari poterit ei poſſeſſio, & obedientia, donec de legitima electione, vel confirmatione conſtaret; alioquin eo caſu, perſeverante poſt debitam inquiſitionem dubio, manebit poſſeſſio pro libertate ſubditi, qui proinde obedire non tenebitur. II. Quando conſtat de Juriſdictione Superioris præcipientis, & ſolum dubitatur, an ejus Juriſdictio,

dictio, vel poteſtas ad talem caſum, vel materiam ſe extendat, iterum manet poſſeſſio ex parte Superioris præcipientis, & præcepti: ideoque ſubditus obedire tenebitur, ſecundum omnes. Ratio eſt eadem: Quia nimirum certa eſt poteſtas, & præceptum, excuſatio verò dubia; & multò majora ſequerentur inconvenientia in quovis regimine, ſi in tali dubio, ſatis frequenter occurrente, liceret ſubdito non obedire. Excipe tamen caſum, quo ſubditus ita dubitans timeret, obediendo ſibi, vel tertio aliquid magnum in vita, fama, honore, vel rebus eventurum, ut ſi v. gr. Superior præceptivè interrogaret ſubditum de proprio, vel alterius delicto, & eſſet dubium, an juridicè ita interrogari poſſit, tunc enim ſubditus non tenetur illi obedire verum fatendo. Ita Leſſius *lib. 2. c. 4. dub. 9.* Vaſquez, Henriquez, Medina apud Dian. *cit. reſol. 9.* Ratio eſt: tum quia in dubio favendum eſt Reo: tum quia licèt ſubditus non ſit in poſſeſſione libertatis, eſt tamen in poſſeſſione ſuæ ſecuritatis, & Juris naturalis, quo poteſt ſe, & alium a damnis; & periculis conſervare; contraria autem obligatio dubia eſt. Eademque ratione, contra Leſſ. *lib. 2. cap. 33. dub.* 8. cum aliis probabiliſſimè reſolvit Molina *tom. 3. tract. 2. diſp. 674. num.* 7. quando tributa ſunt nova, & non conſtat de eorum juſtitia, non deberi a ſubditis in conſcientia, ſed poſſe defraudari, modò perjuria, & mendacia non interveniant: Immo denegari poſſe ceſſante ſcandalo. Ratio eſt. Quia in dubio melior eſt conditio populi poſſidentis, etſi non libertatem, attamen pecunias, & res ſuas; & omnia iſta nova tributa præſumuntur injuſta, quando de contrario non conſtat: unde *cap. quamquàm de cenſibus in 6.* dicitur: tributa regulariter eſſe contra Jura, tum Canonica, tum Civilia. Et *c. pervenit de cenſibus* ait Pontifex. *Neceſſe eſt ſcire prius cauſam, propter quam cenſus ſit ſolvendus, quam ſolvatur.* Sic Molina. Itemque alii apud Dian. *reſol.* 39. & nos ex profeſſo in ſeptimo præcepto. *Ex parte Subditi.* III. Quando eſt dubium ſpeculativum, utrum res præcepta ſecundum ſe ſit licita, necne: rurſus manet poſſeſſio ex parte Superioris, & præcepti, & ſubditus tenebitur, conformando ſuam conſcientiam practicè præcepto Superioris obedire: cùm certum ſit poſſe eum præcipere, incertum verò, & dubium, an hìc, & nunc non recta præcipiat. Unde in dubio, an bellum ſit juſtum, necne, ſubditus ſemper poteſt, & jubente Principe etiam tenetur militare. Quia judicium de juſtitia, vel injuſtitia belli, non ſpectat ad ſubditum, ſed ad Principem, vel Rempublicam, pro cujus proinde juſta cauſa meritò præſumere, & conſcientiam ſuam practicè conformare poteſt, & debet ſubditus. Externus verò, & liber non poteſt tunc licitè militare, niſi judicet ſaltem præſumptivè, & extrinſecè probabilem, & juſtam eſſe cauſam belli. Communis DD. apud citatos, & nos in materia de homicidio. Excipe rurſus, niſi & ipſe Superior dubitet de honeſtate actionis, quam præcipit, aut de exceſſu ſuæ poteſtatis in præcipiendo: tunc enim ſubditus id ſciens, & ſimiliter dubitans non tenebitur obedire, quia tunc Superior temerariè præciperet, ſeque, & ſubditum obedientem periculo peccati exponeret: ergo &c. Ita contra alios cum aliis Caſtro-Pal. apud Dian. *cit. reſol. 9. fin.* IV. Quando eſt dubium practicum, utrum hìc & nunc liceat obedire Superiori præcipienti in aliqua materia, certum eſt apud omnes, ſtante tali dubio, ſubditum non poſſe obedire: quia exponeret ſe periculo peccati. Quomodo autem teneatur illud dubium deponere, ita diſtinguendum eſt. Quòd ſi Superior ſit vir doctus, & prudens, ſubditus tenebitur dubium deponere, & obedire ſimpliciter, præſumendo, quòd Superior rem melius perpenderit. Quòd ſi verò Superior ſit indoctus, & imprudens, temere ſolens effutire præcepta, tunc ſubditus, vel per ſeipſum inquirendo veritatem, aut viros doctos conſulendo, debebit ſe extricare a dubietate. Quòd ſi in caſu urgenti, neque hoc ipſum fieri poſſit, dummodo non cognoſcat manifeſtè eſſe peccatum, debebit depoſito dubio, Superiori obedire ob ſæpè dictam rationem.

ASSERTIO XII.

96 I*N omnibus legibus pœnalibus, etiam cenſurarum, & irregularitatum, non tantum in dubio juris, quando dubitatur, an pro tali facto, vel caſu aliqua pœna, cenſura, irregularitas quacumque lege decreta ſit: ubi univerſaliter vera eſt* Regula prima tradita ſup. *n.* 80. *ſed etiam in dubiis facti, quando ſcilicet verè dubitatur, an quis commiſerit tale factum, propter quod conſtat, decretam eſſe pœnam, cenſuram, irregularitatem, nemo cenſetur ligatus, excepta ſola irregularitate ex delicto homicidii voluntarii* Communior jam, & ſecura ſententia Suarez *de cenſuris diſp. 40. ſect. 5. & 6.* Sanchez *l. 1. Moral. c. 10. latiſſimè* Filliuc. *tr.* 21. c. 4. Laym. *hic ſ. §. 4. num.* 39. Bard. *diſcept. 6. c. 7. §. 2. alii apud ipſos.*

§. I.

RAtio aſſertionis eſt. Quia in dubio factum non præſumitur, & ſpecialiter: *Nemo in dubiis præſumitur deliquiſſe. L. meritò, ff. pro ſoc.* Ergo delictum aliquod facto, vel eventu completum eſſe, indeque conſequens pœna, non præſumi, ſed demonſtrari debet. II. Leges pœnales, & cenſuræ tantùm feriunt delictum ſimpliciter, ſed delictum dubium non eſt delictum ſimpliciter; ergo &c. III. Omnia jura clamant: *Reum dubium eſſe abſolvendum: In dubio neminem condemnandum: In pœnis benigniorem interpretationem faciendam: Odia reſtringi, favores ampliari oportere, &c.* Quæ ſicut in aliis legibus pœnalibus, & foro externo, ita ſanè etiam in cenſuris, ac irregularitatibus ex delicto (niſi jura aliud exprimant) & foro conſcientiæ, locum habere debent: quòd ſi enim Judex neminem punire debet, ſed abſolvere, ſi delictum ob quod juris pœna decreta eſt, dubium, vel ſufficienter cognitum non ſit, multò minus in foro conſcientiæ aliquis ſe ipſum condemnare, & pœnam in ſe exequi cogitur, v. g. abſtinere a Sacris tanquam excommunicatus, ſuſpenſus, irregularis, donec delictum certum, & exploratum ſit. IV. Specialiter. Non eſt ſtatuenda irregularitas, niſi in caſibus a jure expreſſis, *c. 15. qui, de ſententia excommunicationis in 6.* ſed quod in dubio facti aliquis irregularis cenſeatur, de ſolo homicidio voluntario in jure expreſſum eſt, locis citandis. *num. ſeq.* 98. quando nimirum conſtat, & Clericum percuſſiſſe, & percuſſum mortuum eſſe; ſed NB. *c. ſignificaſti de Homicidio. Si diſcerni non poſſit, ex cujus ictu percuſſus interiit: IN HOC DUBIO, tanquam homicida debet haberi, cum IN HOC CASU ceſſare ſit tutius, quàm temere celebrare*, ergo particularis illa deciſio, quòd in dubio homicidii irregularitas præſumatur, cum odioſa ſit, non debet extendi ad alios caſus, ſicut nec debet extendi ad caſum dubium mutilationis, vel homicidii juſti, in bello v. gr. Quia Pontifices loquuntur de homicidio ſimpliciter, & prohibito.

§. II. *Exempla.*

97 COgnita quacumque lege pœnali contra adulterium, inceſtum, ſacrilegium, &c. quandiu verum dubium eſt, an commiſeris, utpote quia neſcis, an perſona complex fuerit ligata, conſanguinea, ſacra, in neutro foro, interno, & externo, obligari poteris. II. Verè dubitans, an homo ille Clericus ſit, quem percuſſiſti, quamvis temere percuſſeris, non ſine ſuſpicione, vel formidine, eſſe fortè Clericum, ſi tamen poſtea veritatem deprehendere non poſſis, non debes te excommunicatum reputare. Quia licèt conſtet de facto percuſſionis, non tamen conſtat de percuſſione Clerici, quæ ſola punitur excommunicatione. *Can. ſi quis ſuadente.* III. Similiter ratione: ſi quis etiam temere, & mala fide ſacrum Ordinem ſuſcepit dubitans, v. g. utrum ætatem requiſitam habeat; an legitimè natus ſit; an uxor unica virgo acceſſerit, ſi poſtea veritatem deprehendere non poſſit, non eſt cenſendus irregularis, vel ſuſpenſionis cenſuram incurriſſe: quamvis ſic temere ſuſcipiens peccarit, & perſeverante dubio, niſi neceſſitas urgeat, a ſacro miniſterio abſtinere debeat, donec certior fiat v. gr. de ætate legitima, quandiu ſcilicet certiorem fieri poſſe ſpes eſt. Ex communi Laym. *cit. §. 4. num.* 38. IV. Contra verò: ſi conſtet, quempiam excommunicatum, ſuſpenſum, irregularem fuiſſe, dubitet autem, utrum abſolutus, vel diſpenſatus ſit, abſtinere tenetur. Quia poſſeſſio ſtat ex parte legis, & abſolutio, vel diſpenſatio facta in dubio non præſumitur, juxta Regulam primam *Excommun.* ubi dicit: *Semel excommunicatus, ſemper præſumitur excommunicatus. Nam qualitas poſita, quæ ex ſolo curſu temporis non tollitur, præſumitur exiſtere, donec probetur ſublata.*

§. III. *Aſſertionis exceptio.*

IN ſolo ergo dubio commiſſi homicidii voluntarii dubitans habetur irregularis, idque ex ſpeciali conſtitutione Pontificum, ob ſpecialem deformitatem, & indecentiam, ſi poſtea innoteſceret, homicidam ad ſacri Ordinis miniſterium acceſſiſſe. Habetur in jure Canonico *Tit. de Homicidio*, diverſis locis *l. 1. ad audientiam*. Poſito caſu de Presbytero, qui famulum cingulo percutiens, cultro e cingulo pendente vulneravit, qui poſtea ſuperveniente morbo obiit: dubitantibus autem, utrum mors ex vulnere, an verò ex morbo tantum ſecuta ſit, & ideò Presbyter ſit habendus irregularis? reſpondet Pontifex, quòd ſic: niſi appareat, illum alia infirmitate obiiſſe. *Quia ſententia tutior in dubiis eſt eligenda. II. c. ſignificaſti.* Poſito ſimili caſu de Presbytero, qui furem ornamenta Eccleſiæ auferentem ligone percuſſit, poſtea a ſupervenientibus Parochianis cum gladiis, & fuſtibus penitus occiſum. Hinc orto dubio utrum ex ſola percuſſione Parochianorum, an verò ipſius Parochi obierit, ideoque Sacer- 98

dos

dos eſset cenſendus irregularis? reſpondet Pontifex, quòd ſic, cum certum ſit de vulnere a Parocho inflicto, rationem addens. *Certum in hoc caſu ceſſare ſit tutius, quàm temerè celebrare, pro eo, quod in altero nullum, in reliquo verò magnum periculum timeatur. III. c. petitio tua.* Proponit Clericus caſum: ſe cum cæteris Clericis, & Laicis occurriſse irruentibus hoſtibus Crucis Chriſti, & aliquos percuſſiſse, ſed dubitare, an aliquos occiderit, & ao irregularis ſit? reſpondet Pontifex: *ſi de interfectione cujuſquam illum ſua conſcientia remordeat, a miniſterio Altaris abſtineat, cum ſit conſultus in illo dubio abſtinere: quàm temere miniſtrare.* IV. Conſimiles caſus certæ irregularitatis eſse poſsunt. Aliquis applicavit cauſam ad abortum jam animati, effectu, ac vero homicidio ſecuto, poſtea dubitat, an cauſa illa a ſe applicata fuerit ſufficiens, vel efficax ad abortum cauſandum, an verò caoſatus fuerit vi alterius cauſæ, v. gr. compreſſione Prægnantis. Item Tiöus venenum porrexit cuidam, ut interiret, & eo inſcio, eidem ab alio efficacius venenum propinatum fuit, quo accepto, paucis poſt diebus mortuus eſt: dubitat ergo Titius, an venenum ſuum etiam efficax fuerit ad mortem, necne, an potius alterius venenum ſolum mortem cauſarit? Item Titius alteri conſilium dedit ad occidendum Caium: homicidio patrato, comperit Titius, ipſum occiſorem geſſiſse capitales inimicitias cum Cajo; dubitat ergo, an homicidium ſecutum fuerit vi ſui conſilii, an potius vi ſolius privatæ alterius inimicitiæ, &c. In his, & ſimilibus caſibus, dubitans habendus erit irregularis in otroque foro: omnes enim ejuſmodi caſus maniſeſtè comprehenduntur ſub allegatis Canonibus, ut intoenti, & applicanti patet: uti ex communi docet Bardi *diſcept. 6. c. 7. §. 5. & 8.*

§. IV. *Exceptionis Limitatio.*

99 EXceptio vera eſse debet, quandocumque conſtat de *corpore delicti*, ſeu homicidii facti, & aliqua ſua cooperatione: quando nimirum certum eſt, hominem eſse occiſum occaſione ſuæ actionis, dubitat autem, an ſua actio fuerit efficax, vel ſufficiens ad cauſandum homicidium, fortè etiam aliunde, ſecluſa ſua actione, ſecututum, talis dubitans irregularis omnino habendus eſt, & interim a Sacris abſtinere debet. Communis DD. apud Layman, *cit.* §. 4. *a nu.* 30. Bardi *cit.* §. 3. Nam de ejuſmodi caſibus expreſsè tantùm loquuntur Canones allegati: ſemper enim ſupponitur homicidium factum fuiſse: & ſolum dubitabatur, utrum Clerici illi ſufficienter, vel efficaciter cooperati ſint ad homicidium. Idemque eſt in aliis caſibus *ibidem num. præcedenti* ſubrectis. Contra verò, quando non conſtat, ſed verè dubitatur de ipſo *corpore delicti*, ſeu an homicidium revera ſecutum ſit; etſi conſtet de cauſa aliqua applicata: v. gr. ſcit aliquis, ſe percuſſiſse, exploſiſse in hoſtem, venenum alicui applicaſse, &c. dubitat autem, an aliquis inde mortuus ſit: ſcit quiſpiam, ſe cauſam applicaſse, conſilium dediſse, aut aliter induxiſse efficaciter fœminam ad abortum faciendum; dubitat autem, an abortus ſecutus ſit: vel ſi conſtet abortum eſse factum, dubitatur, ao fœtus fuerit animatus; ideoqoe homicidium patratum, oecne? debet quidem omnem poſſibilem diligentiam adhibere ad cognoſcendam veritatem, interim abſtinendo a Sacris, quantum poteſt: quòd ſi verò fruſtra adhibita diligentia dubium invincibile perſeveret (quamvis adhuc præſumptionem juris eſse pro irregularitate doceat communior, & tutior ſententia Soti, Navarri, Sanchez, &c.) probabilem tamen, & tutam puto ſententiam ferè communem Recentiorum apud Dianam, *p. 7. tr. 5. reſ.* 24. Bardi *cit.* §. 4. Tamburin. *cit.* §. 7. *v. Irregularitas n.* 2. Nimirum talem invincibiliter dubitantem, poſt debitam inquiſitionem eximendum eſse a pœna irregularitatis. *Ratio eſt.* Quia odioſa reſtringi convenit, non ampliari: atqui Canones allegati oomnes (ex quorum conſtitutione præciſè inducitur irregularitas in dobio homicidii) loquuntur ſolùm in caſu, quando conſtat de corpore delicti, ſeu homicidii patrati, & ſolùm de cooperationis ſufficientia dubitatur: ergo non ſunt extendendi ad caſum, quo de ipſo corpore delicti, ſeu homicidio ſecuto ambigitur.

SECTIO V.

De Conſcientia ſcrupuloſa.

SUMMARIUM.

100 *Conſcientia ſcrupuloſa, ſeu ſcrupulus definitur ſic.*
101 *Quod ſit, inani ratione nixa.*
102 *Apprehenſio* (propriè loquendo)
103 *Indeque natus timor, & anxietas mentis.*
104 *Alicubi peccatum eſſe, vel fuiſſe, ubi revera nihil eſt.*
105 *Contra ſcrupulum propriè dictum, quivis poteſt, & ſæpe tenetur operari immediatè, & directè.*
106 *Contra ſcrupulum verò latè ſumptum mediatè tantùm.*
107 *Remedium generale, & efficax contra ſcrupulos.*
108 *Objectio, ſeu ſcrupulus generalis ſcrupuloſorum.*

ASSERTIO XIV.

COnſcientia ſcrupuloſa, ſeu Scrupulus (ſic dictus, quòd 100
inſtar ſcrupuli, ſeu lapilli calceis incluſi, pedemque vexantis, animo inſidens eum vexet, & agitet) *eſt inani ratione nixa apprehenſio, indeque natus timor, & anxietas mentis, alicubi peccatum eſſe, vel fuiſſe, ubi revera nihil eſt.* Ex communi DD. Voce tantùm differunt, reipſa coincidunt diverſæ aliorum definitiones: Utpote, S. Antonini *p. 1. tit. 3. c. 10. §. 9. Eſt quædam vacillatio cum formidine ex debilibus conjecturis, &c.* Vaſq. *hic diſp. 67. c. 2. Eſſe levem quamdam ſuſpicionem, ſeu exiſtimationem ex levibus ortam rationibus, ſeu fundamentis.* Marchant. *Trib. p. 1. tract. 5. Tit. 6. q. 1. Eſt anxietas, & titubatio mentis conſcientiam torquens, & turbatam reddens ex levibus, & incertis conjecturis.* Clarior, & expeditior eſt noſtra definitio, cujus breviter hæc eſto *Explicatio.*

§. I.

E*St inani ratione nixa*, ſeu ut alii loquuntur; *ex debilibus*, 101
levibus, incertis conjecturis, rationibus, fundamentis. Ex quo capite tripliciter poteſt fieri ſcrupulus. I. Cum judicio determinato aliquid eſſe peccatum, quod revera non eſt. Quòd judicium falſum, quatenus ex inani motivo procedit, animumque affligit, & anxiat, poteſt ſanè dici ſcrupulus, vel conſcientia ſcrupuloſa, latè loquendo: proprie verò eſt conſcientia erronea vincibilis, ut advertit etiam S. Ignatius in fine libelli Exercitiorum de Scrupuloſis. II. Poteſt fieri ſcrupulus, cum vero dubio practico, ſit ne hoc peccatum, necne, ex inani motivo, ſuſpicando fortè eſſe peccatum, abſque ullo determinato judicio, quòd ſit, vel non ſit peccatum. Et ſic rurſus eſt ſcrupulus latè ſumptus, propriè autem eſt dubium, vel conſcientia dubia. III. Et propriè, ſit ſcrupulus, cum habito, vel ſufficienter propoſito judicio determinato, aliquid non eſſe peccatum, ſola ex levi motivo apprehenſione peccati mens anxiatur, & timet, fortè eſſe peccatum. Et hinc *dicitur*

§. II.

INaoi ratione nixa *apprehenſio*. Scrupulus enim, vel coo- 102
ſcientia ſcrupuloſa propriè dicenda eſt, quando intellectus neque determinatè judicat: neque dubitat practicè aliqoid eſſe peccatom: ſed potius habito judicio non eſſe peccatum ſola *apprehenſione*, vel ſuſpicione mali ex inani motivo, titubat, fluctuat, anxiè formidat eſſe, vel fuiſſe peccatum v. g. *fortè ſe conſenſiſſe tali ſuggeſtioni, &c.* Uti benè advertit *Greg. de Valentia l. 2. hic q. 14. punct.* 4. dicens: Etſi ſcrupulus nonnumquam accipiatur tam pro dubitatione de malitia, quàm pro opinione, quòd aliquid ſit malum: tamen propriè conſcientiam ſcrupuloſam nihil aliud eſſe, quàm anxiam quandam formidinem, ne fortè idipſum ſit malum, quod tamen licitum exiſtimatur. Ratio ſumenda eſt ex communi æſtimatione hominum, ſcrupulum propriè ita intelligentium. Unde rectè notat Layman, *hic c. 6. n. 1. Judicium hominis verè ſcrupuloſi eſſe, ſi contra ſapientium, immo, & proprium judicium, tale quidpiam agere peccatum non eſſe, nihilominus inquietus ſit.* Sola ſcilicet apprehenſione mali timens, & formidans, ne fortè peccet, aut peccarit. Unde ſcrupuloſi plerumque in aliena cauſa rectè judicare ſolent ſine formidine, & alios abſolvere a peccato: at verò, ſi idem caſus ipſis eveniat, illaóm formidare incipiunt peccatum ſubeſſe. Et jam hinc patere tibi debet differentia conſcientiæ ſcrupuloſæ ab aliis conſcientiis hactenus explicatis.

§. III.

I*Ndeque natus metus, ſeu anxietas mentis.* Quamvis enim, 103
ſecundùm omnes, conſcientia ſcrupuloſa, ſeu ſcrupulus formaliter, & principaliter conſiſtat in actu intellectus modò explicato: non tamen in eo ſiſtit, ſed completè conſiſtit in tali intellectus apprehenſione, ſuſpicione, vacillatione, ſeu titubatione alicubi peccatum eſſe, quatenus ſimul in voluntate caoſat, & conjunctum habet metum, formidinem, anxietatem, &c. de eodem peccato. Unde ſcrupulus adæquatè ſumptus, ſpectat ad utramque potentiam, intellectum ſcilicet, & voluntatem. Qua ratione rectè intelligitur doctrina veriſſima Caietani *tom. 1. opuſc. Tractat. 31. Reſp. 13. dub. 7. Scrupulum contingere poſſe, aliquando ex parte appetitus, uti evenit, quando quis timet in aliquo actu peccare, & ignorat cauſam:* (ex ſola nimirum prævia vana apprehenſione mali, ſæpè enim ſcrupuloſus non poteſt reddere rationem, vel motivum timoris, & anxietatis ſuæ.)

ſuæ.) *Aliquando ex parte rationis, cùm oritur ex aliqua ratione apprehenſa, & apparente*: inani tamen, levi, futili.

§. IV.

104 A*Licubi peccatum eſſe, vel fuiſſe, ubi revera nihil eſt*. Sicut enim quælibet conſcientia, ita & ſcrupuloſa, quamvis principaliter verſetur circa actiones hic, & nunc exercendas, tamen, hæc maximè, ſe extendit ad actiones etiam præteritas, dum ſcilicet inaniter apprehendit, & anxiè metuit, fortè ſe peccaſſe, fortè ſuggeſtioni conſenſiſſe, fortè aliculi peccatum fuiſſe, fortè peccata præterita nondum remiſſa eſſe, etiam poſt adhibita debita media; fortè ipſa media doloris, confeſſionis, non ſufficienter adhibita fuiſſe. Quem actum communiter remorſum ſcrupuloſum vocant, & plerumque vitioſus eſt. Sic benè advertit Vaſquez, *cit. diſp. 67. c. 2. n. 8. Sunt aliqui nimirum ſcrupuloſi circa præterita peccata, de futuris autem cavendis parum ſolliciti*. In quem ſenſum etiam veriſſimè dixit Sylveſter, *v. ſcrupuloſus initio. Scrupuloſus eſt duplex. Quidam enim eſt ſcrupuloſus in recognoſcendis peccatis præteritis, & timoratus in vitandis futuris, & iſte communiter benè finit. Quidam vero eſt ſcrupuloſus in recognoſcendis præteritis, & in cavendis futuris negligens, & efferatus, & iſte videtur æternæ damnationi propinquus*. Hæc ille.

ASSERTIO XV.

105 QUilibet licitè poteſt, & tenetur ſæpè operari contra conſcientiam ſcrupuloſam, ſeu ſcrupulum propriè dictum etiam immediatè, & directè. mediatè verò ſolùm contra ſcrupulum latè ſumptum: nimirum depoſito prius ſcrupuloſo judicio, vel dubio practico, & formato contrario judicio practico, quòd liceat ita operari. Ex communi doctrina Navar. *c. 27. n.* 282. Sanch. *l. 1. Mor. c. 10. n.* 80. Laym. *cit. c. 6. n. 2.* Marchant. *cit. q. 2.* Sumitur ex *c. Inquiſitionis, de ſentent. Excomm.* Ubi, quæſito, an conjux ſcrupulum habens de validitate Matrimonii teneatur abſtinere ab ejus uſu? reſponet ultimò Pontifex. *Conſcientia levis, & temerariæ credulitatis exploſa, poteſt non ſolum reddere, ſed etiam exigere debitum conjugale.*

§. I. *Contra ſcrupulum propriè dictum immediatè, & directè agendum.*

106 RAtio patet ex definitione. Conſcientia enim ſcrupuloſa, ſeu ſcrupulus propriè dictus eſt ſolùm inani ratione nixa apprehenſio, indeq; natus metus, aliquid eſſe peccatum, v. g. comedere die feſto ante Sacrum auditum: cum qua vana apprehenſione, & formidine ſtare poteſt, immo plerumque de facto ſtat judicium prudens oppoſitum, non eſſe peccatum: atqui rectâ ratione utique potius ſequendum eſt in operatione judicium prudens, quàm vana apprehenſio contraria: ergo ſemper licitè operamur contra ſcrupulum propriè dictum, etiam immediatè, & directè, nimirum adhuc ſtantem, & quantumlibet remurmurantem: immo plerumque ſcrupuloſus tenetur ita contra operari ad liberandum ſe a periculis, & moleſtiis ſcrupulorum, quas ordinariè experiuntur ſcrupuloſi; uti ſunt anxietates perpetuæ, tædia rerum ſpiritualium, pericula deſperationis, vel amentiæ, &c.

§. II. *Contra ſcrupulum latè ſumptum, mediatè tantùm agendum.*

107 SCrupulus enim latè ſumptus, quo nimirum intellectus ex inani motivo determinatè judicat, vel practicè dubitat aliquid eſſe peccatum (jam dictum eſt *nu.* 101.) non eſt propriè conſcientia ſcrupuloſa, ſed ſpectat ad conſcientiam erroneam vel dubiam: contra quas quamdiu durant, numquam licèt operari: alioquin peccatur juxta rationem judicii, vel dubii: prius ergo deponendum eſt inane illud judicium, vel dubium, & formandum contrarium judicium practicum, *non eſſe peccatum, &c.* atque ita mediatè contra ſcrupulum operandum. Eadem ratione a fortiori, qua *ſect. 3. & ſect. 4.* ſuprà diximus contra opinionem etiam probabiliorem, & contra dubium ſpeculativum, practicè reſolvendum, & operandum eſſe. Advertit tamen rectè *Marchant. l. c.* Poſt factum non eſſe facilè credendum ſcrupuloſis, etſi affirment, ſe ex determinato judicio, vel practico dubio operatos eſſe aut conſenſiſſe, &c. Sicut enim in uno turbati ſunt, ita etiam turbari poterunt in alio.

§. III. *Remedium generale ſcrupulorum*.

108 EFficaciſſimum, & ferè unicum contra ſcrupulos remedium eſt, ut ſcrupuloſus judicio, ac conſilio docti, & experti Confeſſarii, vel Directoris ſui, non obſtantibus quibuſcumque motibus, & trepidantis rationis ſuæ argumentis, omnino ſe ſubjiciat, & acquieſcat, judicium, ac operationem ſuam audacter conformet, fortiter agat, ac velut agonizet contra ſcrupulos ſuos, donec tandem ſubſidant, & ceſſent. Ita uno ore conſulunt Doctores. *Ratio eſt*. Quia quilibet in propria cauſa ſolet eſſe cæcus. Ergo perſuadeat ſibi ſcrupuloſus, quòd unuſquiſque conſilio Confeſſarii ſui, vel alterius viri docti, ac probi tutò acquieſcere poſſit. Addit rectè Navarr. *l. 5. Conſil. 2. de pænit. & remiſſ.* Poſtquam ſcrupuloſus unius Confeſſarii, vel boni viri reſponſum, vel exemplum accepit, quòd non debeat alios conſulere, ne animum aſſueſcat ad anxietates inutiles diutius fovendas. Unde, & Confeſſarius ſcrupuloſi curam gerens. 1. Ante omnia exigat promiſſionem firmam ſuis conſiliis acquieſcendi, & obtemperandi. 2. Doceat, certitudinem moralem requiri ad actiones humanas præſertim peccaminoſas; unde numquam judicandum, aliquid eſſe peccatum mortale, aut ſe in peccatum conſenſiſſe, niſi id certè conſtet. Sententias item laxiores, dummodò probabiles judicet, proponat, juxta dicta ſupra *n.* 48. 3. Non permittat Confeſſiones repetere, niſi afferat defectum certum, de quo quaſi jurare poſſit Pœnitens. Eſto enim fuiſſet aliquis defectus, non tamen teneretur cum tanto ſuo damno omnimodam Confeſſionis integritatem procurare, cùm ab ea minores interdum difficultates excuſent, uti cum Coninch notat Laym. *cit. c. 6. n. 2. remed. 6.* 4. Doceat ſcrupuloſum, juxta conſilium Sap. 6. *Sentire de Domino in bonitate*. Neque exiſtimare, eum Legislatorem tam rigidum, & durum, ut bonæ voluntatis hominibus peccata adſcribat, & pœnas decernat, niſi certò ſe reos ſciant. Neque Deum, vel Eccleſiam ſuis præceptis efficere velle, ut homo in tantas anxietates, & denique in ſtultitiam, vel deſperationem cadat, quod ſcrupuloſis denique contingit, &c. Sed contra hæc eſt.

§. IV. *Scrupulus Generalis ſcrupuloſorum*.

AJunt. *Si morti proximus eſſem, non auderem, cum hoc ſcrupulo ſaltem non confeſſus excedere, & coram Judice ſeveriſſimo comparere*. Confirmant. D. Gregorius Epiſt. ad S. Auguſtinum Anglorum Epiſcopum, ait: *Bonarum mentium eſt, ibi etiam culpas cognoſcere, ubi culpa non eſt*. 1. Reſp. Sylveſter v. ſcrupuloſus, *q. 3. In illo articulo multa faceret homo, quæ tamen neceſſe non eſt, neque expedit facere in vita, quia homo tandem deſperaret, vel fatuus fieret*. 2. Sanch. autem *cit. l. 1. Mor. c. 10. n.* 81. rectè reſpondet, etiam in illo articulo conſultius eſſe ſcrupuloſis, ut ſcrupulos contemnant: quos ſcilicet neque Judex juſtus judicaturus eſt. 3. Ad dictum D. Gregorii reſpondent *Navarr. Gerſ. & alii*. Eſſe quidem ſignum animi ad bonitatem propenſi, per ſe tamen bonum non eſſe, ſed ſcientiæ, atque judicii defectum. 4. Aliter reſpondet Laym. *cit. S. Gregorium* ibi nomine culpæ intelligere quemlibet defectum, quem in ſe ipſo homo agnoſcere, ac verecundari poteſt. Nam propoſita erat quæſtio, utrum mulier, dum menſtrua patitur, ad Eccleſiam, & S. Communionem accedere poſſit? Reſpondet Gregorius: *Si ex veneratione magna percipere non præſumit laudanda eſt, ſed ſi percipiat, non judicanda. Bonarum quippè mentium eſt, ibi etiam aliquo modo culpas ſuas agnoſcere, ubi culpa non eſt. Quia ſæpe ſine culpa agitur, quod venit ex culpa. Unde etiam cum eſurimus, ſine culpa comedimus, quibus ex culpa primi hominis factum eſt, ut eſuriamus*. Hæc Sanct. Doctor. Non ergo locutus fuit de culpa peccati propriè dicta. Denique ultra conſcientiam ſcrupuloſam, aliam aſſignant dictam fatuam, vel hypocondriacam: & nihil aliud eſt, quàm fatuitas mentis, & delirium partiale, ex pravo humore, vel alia mala diſpoſitione cerebri proveniens, qua homo in fatuos diſcurſus, & actiones prorumpit. Exempla nimis nota. Verùm hæc ex Teologia ableganda eſt ad Scholas Medicorum. 109

CAPUT II.

DE ACTUS HUMANI

Natura, Requiſitis, & Impeditivis.

SUMMARIUM.

1 *Actus humani Deſcriptio.*
2 *Actus humanus, liber, moralis, in re coincidunt, & ſolùm diverſo reſpectu differunt.*
3 *Debet eſſe actus creaturæ rationalis.*
4 *Ad actum humanum quatuor requiruntur.*

ASSER-

ASSERTIO I.

1 A*Ctus humanus eſt Actus creaturæ rationalis cum ratione liber*. Facilis deſcriptio reipſa coincidit cum aliis communiter aſſignatis.

§. I.

A*Ctus humanus*, *actio*, *operatio humana*, tripliciter dici poteſt. I. Latiſſime actus humanus dici poteſt omnis actio, quæ fit ab homine, ſive propria ea homini ſit, ſive communis cum brutis: ut comedere, bibere, ambulare & ex ſolo naturæ impulſu. II. Magis proprie, actus humanus dicitur omnis actio, quæ fit a ſolo homine, ut loqui, ridere, intelligere, velle, &c. qui ideò ſolent vocari *actus hominis*. III. Proprie, in propoſitio, actus humanus dicitur, qui fit ab homine, ut homo eſt, ſeu modo homini proprio, nimirum ex prævia deliberatione, & libera electione. Qua ratione actus puerorum, & amentium, etſi fiant ab homine, non tamen dicuntur actus humani, quia non fiunt ab homine, ut homo eſt, rationis, & libertatis actu compos, per deliberationem, ac liberam electionem.

§. II.

2 A*Ctus humanus*, *Actus liber*, *Actus moralis*, reipſa coincidunt: & ſolùm differunt diverſa ratione, vel reſpectu. *Actus* enim *humanus* dicitur, quatenus eſt proprius hominis, non tam quoad ſubſtantiam, quàm quoad modum operandi homini proprium, ſcilicet ex deliberatione, & electione, ut jam dictum eſt. *Actus liber* dicitur, quatenus procedit a principio operandi indifferenti ad agendum, vel non agendum, poſitis omnibus ad agendum requiſitis. Adeòque libertas actus conſiſtit in reſpectu ad voluntatem liberam, atque ita indifferentem ad agendum, & non agendum. *Actus moralis* dicitur, quatenus procedit a principio morali, ſcilicet regulabili per regulas rectæ rationis: ideòque moralitas actus conſiſtit in *regulabilitate per rectam rationem*, quæ dicit reſpectum ad voluntatem liberam, & ulteriùs ad intellectum, quatenus per regulas rectæ rationis eſt regulativus, ſeu directivus voluntatis in ſuis actionibus. Vides hæc omnia in re coincidere. Jam cape deſcriptionem datam.

§. III.

3 A*Ctus Creaturæ rationalis*. Actus enim illi, qui in homine dicuntur *humani*, revera conveniunt omni rationali creaturæ, etiam Angelis: quorum proinde actus volumus comprehenſos. *Cum ratione*, id eſt, prævia cognitione, & deliberatione intellectus ſecundùm regulas rectæ rationis. *Liber*, qui ſcilicet poſitis omnibus ad agendum requiſitis poſſit libere fieri, vel non fieri; cujus proinde abſolute dominus ſit, in eliciendo, continuando, vel omittendo, abrumpendo. Unde ab aliis definitur Actus humanus, *qui ex deliberatione libere fit: cujus homo per liberam electionem dominus eſt*: nec male ab aliis, eſſe *actus hominis voluntarius*, & *liber*, vel omiſſio ejus.

§. IV.

4 O*Mnes autem conſentiunt cum *S. Thoma*. 1. 2. *qu.* 1. *art.* 1. ad actum humanum quatuor requiri. Ut conveniat homini quatenus homo: ut dictum eſt. Ut ſit ſub dominio, ſeu poteſtate hominis. Ut fiat cum ratione, ſeu prævia cognitione, & deliberatione. Ut fiat a libera voluntate. Conformiter quatuor præcipue hoc capite explicanda ſunt. 1. Principium Actus humani, ſcilicet Liberum arbitrium obiter tangendum. 2. Ratio, ſeu cognitio requiſita ad actum humanum. 3. Voluntarium, ac liberum requiſitum ad actum humanum. 4. Impedientia illud voluntarium, & liberum requiſitum ad actum humanum.

SECTIO I.

Principium actus humani, liberum Arbitrium, obiter tangitur.

SUMMARIUM.

5 *Datur in homine liberum arbitrium;*
6 *Idque formaliter eſt ipſa ſola voluntas hominis.*
7 *Libera tam quoad exercitium,*
8 *Quàm quoad ſpecificationem.*

ASSERTIO II.

5 D*Atur in homine liberum arbitrium, formaliter eſt ipſa voluntas libera, quoad exercitium quidem, quoad omnia objecta bona, vel mala; quoad ſpecificationem verò quoad objecta bona, & mala particularia tantùm*. Aſſertio hæc ſpeculativa ex Philoſophia, & Theologia petita breviter tibi, quantùm opus habes, inſinuanda eſt.

§. I.

D*Atur in homine liberum Arbitrium*. Definitur a D. Auguſtino. l. 2. de Peccatorum meritis, *Facultas innata animæ rationali, qua homo poteſt eligere unum præ alio, vel unum, idemque acceptare vel non acceptare*. Hoc eſt: Intellectualis ſubſtantiæ poteſtas, poſitis omnibus ad agendum requiſitis agendi, vel non agendi. *Aſſeritur* verò contra Hæreticos ab omnibus Orthodoxis. De fide. Definita in variis Conciliis, etiam noviſſimo Trid. ſeſſ. 6. c. 6. *Probatur* 1. Ex Scriptura Num. 30. *in arbitrio viri erit, ut faciat, ſive non faciat*. Deuter. 30. *Teſtes hodie invoco cælum, & terram, quòd propoſuerim vobis vitam, & mortem, benedictionem, & maledictionem. Elige ergo vitam, ut & tu vivas, & diligas Dominum Deum tuum*. Joſue 24. *Optio vobis datur: eligite vobis, quod placet*. Eccleſ. 15. *Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit eum in manu conſilii ſui. Adjecit mandata, & præcepta ſua. Si volueris mandata ſervare, conſervabunt te. Appoſuit tibi aquam, & ignem; ad quod volueris, extende manum tuam, &c.* Et in nova Lege. Luc. 9. *Si quis vult venire poſt me, &c.* 1. Cor. 7. *Quod vult, faciat, non peccat, Nam qui ſtatuit in corde ſuo firmus, non habens neceſſitatem, poteſtatem autem habens voluntatis ſuæ, & hoc judicavit in corde ſuo ſervare virginem ſuam, benè facit, &c.* Quid clarius? II. Ultra Auctoritatem omnium SS. Patrum, quos late recitat Bellarm. *De gratia, & libero Arbitrio, l. 4. c. 6.* Ratione communiter aſſignata ab iiſdem Patribus, & Doctoribus. Quòd ſi enim homo careret libero arbitrio, quo pro libitu poſſet agere, & non agere, ſed omnia ageret neceſſitate naturali, fruſtra eſſent omnes leges, & præcepta, admonitiones, conſilia, quibus tamen plena ſunt ſacra Volumina, & utraque Jura. Neque homo actibus ſuis bonis præmium, neque actibus malis pœnam mereretur, neque ob ullum delictum juſte puniri poſſet; quæ omnia ſunt abſurda. Sequela patet. Quia fruſtra præcipitur, vel prohibetur, aut conſulitur, ut fiat, vel non fiat, quod, vel neceſſariò fit, & non poteſt non fieri; vel neceſſario non fit, ut non poſſit fieri. Neque ullus meretur laudem, vel præmium ob factum, quod non potuit non facere, neque juſte puniri poteſt ob factum, quod non potuit non facere, &c. Denique efficaciſſime argumentaberis; ſi protervè negantem libertatem hominis, tamdiù bene fuſtiges: donec fateatur te habere liberum arbitrium, & pro libitu poſſe cædere, vel non cædere, adeòque a cædendo ceſſare.

§. II.

L*Iberum arbitrium *formaliter eſt ipſa ſola voluntas hominis*. Communis DD. cum Scot. *in* 2. *d.* 25. & *alibi*. Ratio ſumitur ex data definitione liberi arbitrii, Sacra Scriptura, citatis locis, & SS. Patribus: Ubique enim liberum arbitrium tribuitur voluntati, & explicatur per actus voluntatis, utpote. *Velle, eligere, acceptare, non velle, &c.* Et clariſſime Auguſtin. *l. de Eccl. dogmatibus*, *c.* 2. *Liberum arbitrium eſt voluntas rationalis*. Quamquam verò liberum arbitrium formaliter ſit ipſa voluntas, non male tamen ab aliis radicaliter conſtituitur in intellectu, quatenus nimirum ipſa voluntas in libere volendo neceſſariò pendet a certa propoſitione intellectus, ut mox videbis, *n.* 7. & 8. Intellectus ergo, ſecundùm ſe quidem potentia naturalis, neceſſariò tendens in objectum ſufficienter propoſitum, quemadmodum viſus in applicatum coloratum, attamen comparatus ad voluntatem, denominatur liber duplici reſpectu. Primò *radicaliter*, quatenus voluntas in libere, volendo dependet ab ipſo, ut modò dictum eſt. Secundò *participativè*, quatenus ipſemet in operando hìc, & nunc ſubeſt imperio, motioni, & applicationi voluntatis. Ex. gr. Ut voluntas libere amet Deum ſuper omnia, neceſſariò intellectus priùs proponit Deum, ut ſummum Bonum ſuper omnia amandum. Quòd verò intellectus hìc, & nunc hoc objectum potiùs, quàm aliud conſideret, aut quòd contra naturalem rationem credat, & firmiter aſſentiatur Deum Unum in Eſſentia, & Trinum in Perſonis, opus eſt imperio, motione, vel applicatione voluntatis. Et hac ratione actus intellectus, (quemadmodum, & aliarum potentiarum) a voluntate participative fiunt liberi, morales, boni, mali, meritorii, demeritorii, ut in ſequentibus amplius intelliges. 6

§. III.

Q*Uoad exercitium, &c.* Libertas *exercitii* dicitur Poteſtas voluntatis indifferens ad agendum, & non agendum, poſitis omnibus ab agendum requiſitis. Unde dicitur etiam 7

libertas *contradictionis*: quia eſt indifferentia ad duo contradictoria, *ſcilicet agere*, *non agere*: *velle*, *non velle*: Atque hanc libertatem habet homo pro hoc ſtatu quoad omnia prorſus objecta, tàm ipſum ultimum finem, quàm media quæcumque. Quia nimirum nullum omnino objectum in hac vita tam neceſſariò apparet proſequendum, ut omiſſio actus circa illud non etiam aliquam rationem boni habeat; quin ipſam etiam beatitudinem, in hac vita, nec libet, nec expedit ſemper actu appetere.

§. IV.

8 Q*Uoad ſpecificationem*, *&c.* Libertas *ſpecificationis* dicitur indifferentia voluntatis, qua poſitis omnibus ad agendum requiſitis, poteſt ſic agere, vel oppoſitum agere, ſeu hunc, vel alium contrarium actum exercere circa idem objectum, unde etiam dicitur libertas *contrarietatis*: Quia eſt ad actus *ſpecie* diverſos, & poſitive *contrarios*. Ut: *velle*, *nolle*; *amare*, *odiſſe*; *conſentire*, *diſſentire*, *&c.* Atque hanc libertatem habet homo circa omnia objecta bona, & mala particularia tantùm. Quia nec ullum eſt particulare objectum, quod homini in hac vita adeò bonum appareat, ut non etiam in eo reperire, & intellectus proponere poſſit aliquam rationem mali: Quin etiam ipſum Deum in ſe undequaque optimum, & infinite bonum, reſpective ad operantem, homo apprehendere poteſt, ut malum ſibi, quatenus pœnam infligit, concupitis obſtat: atque ea ratione odiſſe, prout de facto oderunt damnati. Neque e contra ullum objectum in hac vita adeò undequaque malum apparet, ut non etiam in eo intellectus reperire poſſit aliquam rationem ſibi boni, vel convenientis. Quin ipſa privatio boni particularis, v. g. mors propria, vel aliena, ob certam rationem, puta, quia majori malo apprehenſo liberat, aut inimicum tollit, bona, & appetenda judicari, & de facto appeti poteſt. Non autem habet hanc ſpecificationis libertatem homo circa bonum, & malum, ut ſic, ſeu circa ipſam felicitatem, & miſeriam in communi conceptam. Ita docet *communis DD. cum S. Thom.* 1. 2. *q.* 10. *art.* 2. Ratio eſt. Quia objectum adæquatum voluntatis, volentis quidem eſt bonum, ſeu conveniens: nolentis autem, eſt malum, ſeu diſconveniens, juxta illud D. Dionyſii *c.* 4. *de divin. nomin. Nemo intendens ad malum operatur*. Et *Nemo ſponte eſt miſer*. Et tritum eſt illud Auguſtini. *Beati eſſe volumus; miſeri autem eſſe, nec volumus, ſed neque velle poſſumus*: Atqui in bono, ſeu felicitate, ut ſic, non reperitur ulla ratio mali, neque in malo, ſeu miſeria, ut ſic reperitur ulla ratio boni: ergo voluntas circa illa non eſt libera quoad ſpecificationem, ut poſſit etiam nolle bonum vel velle malum, ut ſic: ſed ſi circa tale objectum agere velit, quoad ſpecificationem neceſſitabitur ad tantum *volendum* bonum, ſeu felicitatem, & quodcumque objectum propoſitum ſub ſola, & præciſa ratione boni, v. g. beatitudinem æternam: & tantum *nolendum* malum, ſeu miſeriam, & quodcumque objectum propoſitum ſub ſola, & præciſa ratione mali, v. g. damnationem, vel ipſum peccatum formaliter.

SECTIO II.

Ratio, ſeu Cognitio requiſita ad actum humanum.

SUMMARIUM.

9 *Ad actum humanum requiritur advertentia ad ipſum actum; &*

10 *Cognitio omnium ad eum, qua talis eſt, concurrentium, utpote objecti, & circumſtantiarum;*

11 *Ac inſuper aliqua deliberatio.*

12 *Quæ aliud non eſt, quàm diſcurſus intellectus, formalis, vel virtualis,*

13 *Et ſaltem ut bonus eſſe poſſit, judicium practicum de honeſtate ejus.*

ASSERTIO III.

A*D actum humanum moraliter bonum, vel malum requiritur advertentia ad ipſum actum; cognitio omnium ad eum, qua talis eſt, concurrentium; aliqua deliberatio, formalis, vel virtualis, & denique, ſaltem, ut bonus eſſe poſſit, judicium practicum de honeſtate actus*. Certa apud omnes.

§. I.

9 R*Equiritur advertentia ad ipſum actum*. Quia actus humanus debet eſſe in pleno dominio, & poteſtate operantis. Sed nullus actus poteſt eſſe in dominio, & poteſtate operantis, ut nimirum eum elicere, vel non elicere, continuare, vel abrumpere poſſit, niſi advertat ad ipſum actum: unde primæ intellectus cogitationes, & motus primo primi, qui ex ſola apprehenſione objecti, abſque ulla ſui advertentia in voluntate: vel appetitu ſenſitivo, exurgunt, ut iræ, delectationes, &c. non poſſunt eſſe actus humani, nec liberi, nec boni, nec mali moraliter, ſecundùm omnes: ergo ad hoc requiritur advertentia ad ipſum actum, ut nimirum quis ſciat, vel advertat ſe ſaltem actum, bonum, malum, elicere, vel habere. Quia autem non poteſt cognoſci actus bonus, vel malus, niſi per ordinem ad objectum, & circumſtantias, hinc

§. II.

R*Equiritur Cognitio omnium ad eum actum, qua talis eſt, concurrentium*, utpote objecti, & circumſtantiarum; *Ratio eſt evidens*. Quia actus humanus debet voluntariè tendere in objectum, ideòque objectum debet eſſe volitum, & conſequenter præcognitum, ut tale, ſcilicet, ut affectum his circumſtantiis, in quantùm ad actum humanum, bonum, vel malum concurrit: Alioquin quacumque ratione aliquid ad actum concurrens non eſt cognitum, nec conſequenter volitum, eadem ratione actus non erit voluntarius, nec conſequenter humanus, bonus, vel malus. Exemplo id manifeſtum fiat. *Titius occidit Patrem gladio*. Ad hoc, ut actus iſte parricidii ſit humanus, & voluntarius, debet in primis cognitum eſſe objectum, ut nimirum ſciverit eſſe hominem, quem percutit, & non invincibiliter putaverit eſſe feram. Deinde debet cognita fuiſſe circumſtantia illa *quid*, nimirum illum hominem, quem percutit, eſſe patrem ſuum, & non invincibiliter putaverit eſſe alium hominem, verb. gr. inimicum ſuum. Tertiò debet eſſe cognitum inſtrumentum, nimirum ſe gladio percutere, & non inculpate putarit eſſe baculum, nervum, arundinem, &c. Alioquin, in primo, occiſio erit, non homicidium: in ſecundo, homicidium erit, non parricidium: in tertio, percuſſio tantùm, & nulla occiſio erit voluntaria, vel actus humanus. Atque hæc quidem cognitio objecti, & circumſtantiarum jam ſufficeret ad actum humanum, ſi illorum bonitas, vel malitia ſemper clare, & diſtincte proponeretur ſine admixtione oppoſiti. Et hinc 10

§. III.

R*Equiritur deliberatio*. Ratio iterum eſt. Quia actus humanus debet tendere in objectum, ut practice cognitum ſecundùm ſuam bonitatem, vel malitiam: (nihil enim volitum, niſi præcognitum.) Atqui non poteſt practice cognoſci, ut operabile ſecundùm bonitatem, vel malitiam, abſque aliqua deliberatione: quia, ut *ſupra n.* 8. indicatum eſt, nullum objectum particulare homini in hac vita proponitur, & apparet ita omni ex parte bonum, adeòque hic, & nunc neceſſario proſequendum, ſi felix eſſe velit, quin ſimul appareat admixta aliqua ratio mali: & e contra v. g. intellectus in objectis virtutum proponit quidem rationem boni honeſti, propter quam appetenda ſint, ſimul tamen mox reperit rationem aliquam mali, utpote moleſtiæ, difficultatis, contrarietatis ad appetitum, &c. propter quam fugienda videantur. Similiter in objectis vitiorum, proponit ſane rationem mali inhoneſti, ſeu turpitudinam; & reatum, propter quam rationem fugienda ſunt: at occurrit ſimul aliqua ratio boni convenientis, ſcilicet utilis, vel delectabilis, &c. propter quam rationem amplectenda videantur: quare tunc humanæ rationis officium eſt, conferre utrinque rationes convenientiæ, & diſconvenientiæ, & ſic *deliberare*, quid cui in operatione præferendum ſit: Et ſic ergo, ad actum humanum, ut voluntarius fiat, bene, vel male, requiritur *deliberatio aliqua*, *formalis*, *vel virtualis*. Explico. 11

Deliberatio, vel conſultatio nihil aliud eſt, quàm diſcurſus intellectus de re quapiam agenda, vel non agenda, conſiderando rationes in utramque partem, ut jam jam exemplificatum eſt. *Formalis* quidem, & explicata his fere actibus abſolvitur. 1. Eſt apprehenſio ſimplex objecti *furti*, *v. g.* ejuſque alicujus bonitatis, vel malitiæ, puta, eſſe bonum utile, at malum inhoneſtum. 2. Eſt conſultatio velut ſpeculativa: ſitne abſolute objectum illud, *furtum*, cenſendum potiùs bonum, vel malum, (hic ſtat dubium ſpeculativum, ſive deinde ſequatur, ſive non ſequatur reſolutio ejus ſpeculativa juxta dicta, *c.* 1. *ſect.* 4. *aſſert.* 12.) 3. Eſt conſultatio practica: ſitne objectum illud, *furtum*, mihi hic, & nunc amplectendum, ob rationes bonitatis, an fugiendum potiùs, ut malum, ob rationes malitiæ propoſitas (hic ſtat dubium practicum.) 4. Denique vi Syntereſis, ratio practice concludit, furtum omittendum eſſe, ut ſimpliciter malum, quæ concluſio, ſeu dictamen practicum eſt ipſa recta conſcientia. Ejuſmodi autem deliberatio formalis, & explicita, ſecundùm omnes prædictorum actuum differentias, quamvis ſæpe fiat: non tamen ſemper neceſſaria eſt, ſed frequenter ſufficit deliberatio *virtualis*, & implicita, ut dum quis facta apprehenſione objecti boni, vel mali, ob evidentiam rei, vel acumen intellectus, aut bo-

nam

nam diſpoſitionem voluntatis, ex Synderefi, abſque alio diſcurſu, ſtatim concludit, hoc bonum agendum, hoc malum fugiendum, &c. vide dicta, *c.* 1. *ſect.* 1. Et hinc

§. IV.

13 D*Enique ſaltem, ut bonus eſſe poſſit actus humanus, requiritur judicium practicum de honeſtate actus:* quo nimirum intellectus poſt deliberationem in utramque partem practice concludat hic, & nunc, hoc eſſe bonum, vel licitum, hoc malum, vel illicitum. *Ratio patet*. Quia abſque illo judicio practico: ſtante adhuc deliberatione, intellectus maneret practice dubius: cum dubio autem practico de honeſtate actus, non poteſt fieri actus bonus, ſed ſemper fit actus malus, juxta dicta *cap.* 1. *ſect.* 4. Atque hinc intelliges, quid ſit deliberate, vel ex deliberatione agere, bene, vel male. Deliberate enim agere dicitur, qui ex prævia deliberatione de re agenda, vel non agenda, conſideratis rationibus in utramque partem, atque formato judicio practico conſcientiæ, quid hic, & nunc fieri conveniat, operatur: & ſiquidem operatur juxta formatum judicium, dicetur agere deliberate, bene, & ex deliberatione: ſin verò contra judicium agat, dicetur agere deliberare male, at non ex deliberatione: ſi abſque deliberatione, vel judicio practico agat, dicetur agere imprudenter, & plerumque male. Hæc latius explicabimus, & applicabimus *infrà de peccatis præſertim c.* 5. *& 6.* Itaque poſtquam intellectus practice, facta deliberatione, concluſit, aliquid agendum, vel non agendum, ut bonum, vel malum, conveniens, vel diſconveniens ad propoſitum finem, manet in arbitrio, & libera poteſtate voluntatis, illud bonum propoſitum acceptare, vel non acceptare, aut etiam acceptare oppoſitum malum inconveniens, interim tamen etiam ab intellectu ſub aliqua alia ratione boni convenientis, utilis, vel delectabilis propoſitum: quin etiam ipſa voluntas intellectum movet, & impellit ad rationes in oppoſitum excogitandas, ponderandas, & ſecundùm illas contrarium ſibi favorabile, vel delectabile judicandum, ut monet etiam *Layman*, *hic l.* 1. *tr.* 2. *c.* 2.

SECTIO III.

Voluntarium, ac liberum requiſitum ad actum humanum.

SUMMARIUM.

14 Explicatur *voluntarium, & volitum.*
15 *Voluntarium imperfectum, & ſpontaneum.*
16 *Voluntarium perfectum, ac liberum;*
17 *Cui contradictorie opponitur:* non liberum:
18 *Liberum a coactione, & neceſſitate.*
19 *Actus humanus debet eſſe voluntarius, & liber ſimpliciter.*
20 *Voluntarium elicitum, imperatum, imputatum.*
21 *Voluntarium actuale, virtuale, habituale.*
22 *Digreſſio utilis bene notanda.*
23 *Voluntarium directe, & indirecte.*
24 *Quæ requirantur ad voluntarium indirecte?*
25 *Quando committatur peccatum indirecte voluntarium.*
26 *Voluntarium expreſſum, & tacitum.*
27 *Quando verum ſit illud* (qui tacet conſentire videtur?)
29 *Corollaria ex dictis.*

Explicatio Terminorum.

§. I. *Voluntarium, & Volitum.*

14 V*Oluntarium* proprie (*effective* dicunt alii) dicitur omne id, quod a voluntate procedit, ſeu quod ideo fit, quia voluntas aliquo modo vult, vel velle cenſetur. *Volitum* autem (voluntarium objective vocant alii, minus proprie) dicitur omne voluntatis objectum, ad quod ſcilicet volitio aliqua terminatur, ſive deinde a voluntate procedat, ſive non. Sic Deus ipſe, ſerena aura, bonum vinum, &c. *volita* nobis ſunt maxime; nemo tamen proprie dixerit *voluntaria*. Quia nullo modo a voluntate noſtra procedunt. *Voluntarium* ergo ſecundùm vocem quidem, ſoli homini voluntate prædito proprium, quoad rem ipſam dividitur in imperfectum, prout idem eſt, ac ſpontaneum, & perfectum liberum.

§. II. *Voluntarium imperfectum, & ſpontaneum.*

15 S*Pontaneum* hominibus, brutiſque commune, in homine dictum *voluntarium imperfectum* definitur ab Ariſtotele. 3. Eth. *c.* 1. Eſſe id, *cujus principium eſt in agente cognoſcente ſingula, in quibus eſt actio*. Duo ergo eſſentialiter requirit. Unum, ut fiat, ſeu procedat a principio intrinſeco ipſius agentis, & non ab aliquo intrinſeco, adeoque excludat omnem externam vim, vel coactionem. Si enim ab alio violenter movearis, traharis, impellaris, non erit tibi motus

iſte voluntarius, vel ſpontaneus. Alterum eſt, ut etiam fiat ex prævia cognitione ſingulorum ad talem actum concurrentium: utpote objecti, finis, ac aliarum circumſtantiarum: ut jam ſupra *n.* 10. explicatum fuit.

Voluntario ergo, & ſpontaneo ſic explicato, contradictorie opponitur *non voluntarium, non ſpontaneum:* quod dicitur omne id, quod alicui fit eo non volente, ſeu ad id ſponte, & ab intrinſeco non cooperante: adeoque convenit cuicumque rei, etiam irrationali, & inſenſibili. Vere enim lapis *non voluntarie, non ſpontanee* projicitur ſurſum. Contrarie verò opponitur *involuntarium, invitum, coactum, violentum:* quod eſt omne id, quod alicui fit renitente voluntate, apetitu, vel inclinatione ejus. *Involuntarium* proprie convenit ſoli homini: *Invitum, & coactum* ſolis cognoſcentibus, & appetentibus etiam brutis: *violentum* etiam, & proprie rebus inanimatis. Omne ergo *involuntarium &c.* eſt etiam *non voluntarium:* non e contra quodvis *non voluntarium*, eſt etiam *involuntarium*, etiam in eodem homine. Unde fit, ut omnis actio hominis neceſſarie ſit, aut *voluntaria*, aut *non voluntaria*, non item, aut *voluntaria*, *aut involuntaria* ex. g. Turpis motus abſque omni advertentia excitatus in parte ſenſitiva, eſt *non voluntarius*. Quia nihil voluntarium, niſi præcognitum: ſed neque etiam adhuc eſt *involuntarius* poſitive, quia in incognito non poteſt voluntas reſiſtere. Erit autem involuntarius, ſi poſt advertentiam renitente, & nolente voluntate perduret. Applica, ſi noſti differentiam inter album, non album, & nigrum; doctum, non doctum, & ſtultum, &c.

§. III. *Voluntarium perfectum, ac liberum*

D*Icitur*, & eſt id, quod a principio operantis intrinſeco, ex prævia cognitione ita fit, ut tamen poſitis omnibus ad agendum requiſitis, poſſit etiam non fieri, vel ejus oppoſitum fieri: ideòque; ultra duo requiſita ad voluntarium imperfectum, ſeu ſpontaneum, ut ſcilicet fiat *a principio intrinſeco, & ex prævia cognitione:* tertiò requirit indifferentiam ſui principii ad agendum, vel non agendum, aut etiam oppoſitum agendum, poſitis omnibus ad agendum requiſitis. Seu, quod idem eſt, requirit libertatem exercitii, & ſpecificationis: quam explicatam habes ſupra *n.* 7. *&* 8. v. gr. propoſito vino libere vis bibere: quia potes etiam non velle, aut ob cauſam nolle. 16

Voluntario perfecto, ac libero modo explicato, contradictorie opponitur *non liberum*, quod ſcilicet non fit a principio ita indifferenti, ut poſitis omnibus ad agendum requiſitis poſſit fieri, & non fieri: adeòque convenit omni rei; ſicut *non Voluntarium* ſupra. Contrarie vero eidem opponitur *neceſſarium*, ſeu naturale: & eſt id, quod a ſuo principio, poſitis omnibus ad agendum requiſitis, naturæ ordine neceſſariò fit, ita ut non poſſit non fieri: uti ſuas actiones omnium cauſarum naturalium, non tantùm inanimatarum, & irrationalium, ut ignis, brutorum, &c. ſed etiam in homine actiones potentiæ vegetativæ, & ſenſitivæ, ſenſuum externorum, & internorum, atque etiam ipſius intellectus; intellige ſecundùm ſe, & quatenus ab illis potentiis elicitive procedunt: Nam quatenus ſubſunt imperio libero voluntatis, libertatem participant, non quatenus ſunt actus eliciti ſuarum potentiarum, ſed quatenus fiunt, & ſunt actus imperii a voluntate: ut infra magis intelliges. 17

§. IV. *Liberum a coactione, & a neceſſitate.*

L*Iberum* a coactione dicitur, quod fit a principio intrinſeco, & prævia cognitione, ſecluſa ſolum vi, vel violentia extrinſeca, & hoc coincidit cum ſpontanea. Liberum a neceſſitate dicitur, quod fit a principio intrinſeco, & prævia cognitione, ſecluſa etiam neceſſitate naturali, ita ſcilicet, ut poſitis omnibus ad agendum requiſitis, non neceſſariò debeat fieri, ſed fieri, vel non fieri poſſit. Et eſt ipſum liberum perfectum modò ſupra poſitum. Aliter Authores. Aliud vocant liberum ſimpliciter, ſcilicet a neceſſitate naturæ, de quo modò diximus: aliud vocant liberum ſecundùm quid, & a neceſſitate legis tantùm, illud nimirum, quod ſub nulla obligatione legis eſt, ſed licite agi, vel omitti poteſt, uti cælibatus, profeſſio Religionis, & alia, quæ de conſilio: ſeu opera ſupererogatoria vocantur. 18

ASSERTIO IV.

A*Ctus humanus debet eſſe Voluntarius, & liber ſimpliciter, non tantùm a coactione, ſeu violentia extrinſeca, ſed etiam a coactione ſeu determinatione intrinſeca ad neceſſariò agendum, poſitis omnibus ad agendum requiſitis;* Unanimis Doctorum Catholicorum, ac SS. Patrum. Quinimo a S. Pio V. & Gregorio XIII. in ſpeciali Bulla, damnantur hæ propoſitiones, ut hæreticæ: *Quod voluntarie fit, etiamſi neceſſitate fiat, libere tamen fit*. Et: *Sola violentia repugnat* 19

pugnat libertati hominis naturali. Ut merito olim cenſuerit D. Thom. q. 6. de malo, a. un. *Hæreſim eſſe, non ſolum apud Theologos, ſed etiam apud Philoſophos, dicere, ad liberam electionem, ſeu actum humanum non requiri libertatem à neceſſitate.*

EXPLICATIO.

RAtio patet ex ipſo nomine, & notione actus humani. Omnium enim ſenſu & conſenſu actus humanus dicitur, quod ſit ita proprius homini, ut ſit in ejus libera poteſtate, ac dominio, quòd fiat, vel non fiat, duret, vel non duret. atqui ad hoc neceſſariò requiritur, ut ſit voluntarius, & liber ſimpliciter, non ſolùm a coactione, ſed etiam a neceſſitate: quòd ſi enim actus, poſitis ad agendum requiſitis, neceſſariò fiat, ut non poſſit non fieri, ſicut fit calefactio ab igne, viſio ab oculo aperto, &c. jam non erit in libera poteſtate, & dominio hominis, ut fiat, vel non fiat: ergo, &c. Hic commodè explicandæ veniunt voluntarii, ac liberi variæ diviſiones ad praxim, & varios caſus reſolvendos admodùm neceſſariæ.

§. I. *Voluntarium elicitum, imperatum, imputatum.*

20 VOluntarium *elicitum*, ſeu actus voluntatis elicitus, dicitur omnis actus voluntatis, ex prævia cognitione, ab ipſa voluntate immediatè productus, & in ea velut ſubjecto immanens. *Ut velle, nolle: amari: odiſſe: conſentire, diſſentire: imperare, revocare: &c.* Voluntarium *imperatum*, ſeu actus voluntatis imperatus, dicitur omnis actus, non immediatè productus a voluntate, ſed ad ejus imperium, ordinationem, conſenſum, factus ab aliis potentiis, ut putà, intellectu, phantaſia, appetitu ſenſitivo, ſenſibus, potentia loco motiva: ut voluntate volente, vel conſentiente aliquid *cogitare, credere, ſtudere, ambulare, eſſe, bibere, &c.* Voluntarium *imputatum*, ſeu *interpretativum*, dicitur omne, id quod nec immediatè fit a voluntate, neque ab ea poſitivè, directè, vel expreſſe imperatur, aut volitum eſt, tamen ob aliquam rationem, quia nimirùm, vel ad id voluntariè cauſam dedit, ut fieret, vel, cum potuiſſet, & debuiſſet impedire, ne fieret, non impedivit; ideò voluntati *imputatur*, & quaſi *interpretatur* voluntarium: ideòque comprehendit omne voluntarium indirectum, & tacitum mox explicanda, & exemplificanda *n. 23. & ſeqq.*

§. II. *Voluntarium actuale, virtuale, habituale.*

21 VOluntarium *actuale*, ſeu *actu* eſt, quod hìc, & nunc actu elicitur, vel imperatur a voluntate, v. g. nunc *volo celebrare, baptizare, orare, &c.* dicitur intentio actualis: quæ duplex eſſe poteſt: aut explicita, qua intenditur aliquid in terminis: ſeu conceptibus diſtinctis: qualis eſt illa Sacerdotum formula. *Ego volo celebrare Miſſam, & conficere, ac conſecrare Corpus, & Sanguinem Domini Noſtri JESU Chriſti, &c.* aut implicita, qua intenditur aliquid in conceptu confuſo, ſeu in aliquo generali volito. Ut conſecraturus, baptizaturus, abſoluturus, &c. intendat *facere id quod Chriſtus inſtituit, vel quod Eccleſia his facit vel intendit*. Si Clericus a Prelato miſſus ad ſuſcipiendos Sacros Ordines, intenderet ſolùm obedire, ſeu facere id, quod juſſit Superior, nullo alio elicito actu, interim dum ordinatur.

Voluntarium, *virtuale*, ſeu *virtute*, dicitur id, *quod vi actus præteriti nondum revocati in operatione morali perſeverat*. Atque adeò tria requirit. 1. Ut aliquando præceſſerit volitio, ſeu intentio actualis. 2. Ut illa intentio hactenus non fuerit revocata. 3. Ut illa intentio adhuc perſeveret in operatione morali, hoc eſt, ut reverà vi illius præcedentis actualis intentionis fiat opus, vel actus intentus, iſque humanus. & moralis, nimirùm ab homine perſiſtente in ea mentis diſpoſitione, qua moraliter agere, ejuſque actiones ſub ejus arbitrii poteſtatem cadere poſſint. Ut ſi Sacerdos modò actu intendens *celebrare, baptizare, orare*, poſteà vi illius actus numquam revocati pergit ad locum, paramenta induit, cæremonias agit, verba profert, &c. interim dudum ceſſante priori actu, etſi nullum alium actum intentionis eliciat, neque prioris actus actu recordetur, dummodò adhuc maneat in ea diſpoſitione mentis, ut reflectens ſe, vel interrogatus quid, vel quare agat, ſtatim priorem actum intentionis ſuæ allegaret: adhuc facta conſecratio, baptiſmus, oratio erunt ſufficienter voluntaria, valida, immo & meritoria, quantùm eſt ex hoc capite.

Voluntarium *habituale* tantùm dicitur, quod ſolo habitu ex præcedentibus actibus acquiſito perſeveret, abſque omni prorsùs influxu in aliquam moralem operationem. utpotè perſeverans etiam in homine nihil, vel non moraliter operante, dormiente, ebrio, amente. Ut in exemplo allato; ſi Sacerdos poſt illam actualem intentionem, etſi numquam revocatum, in ſomnum, ebrietatem, amentiam incidat, & in ea diſpoſitione verba conſecrationis, &c. proferat: aut licèt mentis compos maneat, tamen ab illo priori actu nihil penitùs ampliùs moveatur, ut ne interrogatus quidem eum allegaret, non erit ea actio ampliùs voluntaria virtualiter, vi præcedentis actus, ſed ſolùm, & ad ſummum habitualiter: quia non erit amplius actio moralis. Jam vides, quid ſint, & qualiter differant intentio *actualis, virtualis, & habitualis tantum*, Et quoad iſta, nota ſimul differentiam inter conferentem, & ſuſcipientem Sacramentum. Quia enim in agente conferente Sacramentum requiritur voluntas, & intentio effectivè, ut quid concurrens ad cauſandum effectum Sacramenti, ideò neceſſe eſt, ut intentio, ſi non actu, ſaltem virtualiter, & moraliter perſeveret in actione Sacramentali; at verò in ſuſcipiente Sacramentum requiritur voluntas, & intentio ſolùm diſpoſitivè ad recipiendum effectum Sacramenti, ideòque ſufficere poteſt intentio habita, nec revocata, ſaltem habitualiter perſeverans. Sic ſæpiùs vidiſti eos, quos conſtat habuiſſe intentionem ſuſcipiendi Sacramentum pœnitentiæ, nec revocaſſe poſtea ſenſibus deſtitutos, lethargo, vel phreneſi correptos, &c. nihilominùs abſolutos eſſe: quemadmodum in ſimili etiam baptizari poſſent, & deberent.

Digreſſio utilis.

UTique, *religioſe Lector*, pro certo habes, ad benè, & meritoriè operandum neceſſarium eſſe, ut non modo homo ipſe gratia, & Charitate præditus ſit, verùm etiam ipſa actio a Charitate imperetur, ſeu referatur ad Deum, ut ultimum finem *cui*: intentione, aut actuali, explicita, vel implicita, quod optimum, & conſultiſſimum eſt: aut ſaltem virtuali, nimirum vi præcedentis intentionis, ac imperii Charitatis, adeò tamen ut imperium, ſeu intentio præcedens ſit vera cauſa actionis ſubſequentis, & hæc verè fiat ex vi, & motione præcedentis intentionis, adhuc virtute perſeverantis, ſaltem ut re reflectens interrogatus, cur, opereris hoc, *ores, ſtudeas, ſcribas*, ſtatim recitata priori intentione, diceres *propter Deum: ad ejus placitum, ad gloriam Dei &c.* Quòd ſi ergo quis manè v. g. proponat hoc die, *hæc*, illa, ac omnia opera ſua facere ex Charitate, & propter Deum ad ejus gloriam, is quidem ipſo facto exercet actum præſtantiſſimum Charitatis, & Religionis, eòque præſtantiorem, quò magis extenſum objectum habet: at verò, ſi poſteà temporibus ſuis, prorsùs immemor matutini propoſiti ſui, & abſque ulla omninò relatione, vel dependentia ad illud propoſitum, ſed merè ob alias cauſas, v. g. ob metum pœnæ, ex arida conſuetudine, ex humano reſpectu, &c. operetur, oret, ſtudeat, laboret, &c. tunc illæ actiones, ſicut reverà non ſunt amplius actus Charitatis imperati, neque vi illius propoſiti, ut virtualiter intentæ, factæ, ita neque vi illius meritoriæ eſſe poterunt. Ita communiter Doctores, cum D. Bonavent. *in 2. d. 41. art. 1. q. 3.* Bellar. *lib. 5. de Juſtificat. c. 19.* Et optimè explicat. Joann. Buſſæus. *Virid. Virt. V. intentio recta, c. 4.* Verba ejus adnumero. Tu pondera. *Ad meritum boni operis requiritur, ut vel tunc, cùm fit actio, imperetur a Charitate, atque ad Deum ut finem ſupernaturalem, ac ultimum referatur, vel certè naſcatur ab actu imperato a Charitate, atque in Deum antea relato; quod eſt virtute referri. Tunc enim dicitur opus aliquod virtute in Deum relatum, cùm intentio antegreſſa verè eſt cauſa illius, ut fiat. Quare ſi quis generali tantùm intentione, initio anni, menſis, vel diei omnia futura opera ad gloriam DEI offerat, ut quidam laudabiliter faciunt, non ideò dicetur, virtuali intentione obtuliſſe, ſingulisque bonis operibus, licèt in gratia conſtitutus, vitam æternam promeruiſſe.* Hæc ille veriſſimè. Aſſueſce ergo, *religioſe Lector* ſæpiùs per diem, ſaltem ante quodlibet opus notabile, orationem, ſtudium, laborem, etiam cibum, recreationem, ſomnum, &c. elicere intentionem actualem, eſt res facilis praxis; ſed longè utiliſſimæ, de qua lege, & relege, *R. P. Hieremiæ Drexelii Aurifodinam*: interim vide, an hæc placeat; Actus ſingulos ordiri a ſigno Crucis, & verſ. *Deus in adjutorium &c.* ac Doxologia *Gloria Patri, &c.* atque etiam ita finire. Ita finiamus hanc digreſſionem, & ad lineam revertamur. 22

§. III. *De Voluntario directè, & indirectè, &c.*

VOluntarium *directè, & in ſe* dicitur, quidquid per ſe procedit a voluntate, ſeu omnis actus, qui per ſe intenditur, elicitur, imperatur, vel admittitur a voluntate: ut ſi deliberatè odiſti hominem, vis occidere, occidi imperas, occidere volenti conſentis, &c. de hoc nulla difficultas. Voluntarium *indirectè*, ſeu, *in alio*, ſeu *in ſua cauſa* dicitur, quidquid per accidens tantùm procedit a volunta- 23

Digitized by Google

luntate, ſeu quod quidem ſecundùm ſe, & in ſe non intenditur, elicitur, vel imperatur a voluntate, tamen ratione alicujus alterius per ſe voliti prævidetur neceſſariò conſequi, ideòque voluntati voluntarium cenſetur, & velut imputatur, undè & voluntarium interpretativum dicitur *ſupra n.* 20. Idque iterùm duplex eſt. I. Voluntarium indirectè *in cauſa poſitiva* eſt, quando homo voluntariè ponit cauſam, ex qua prævidet, vel prævidere deberet, ſecuturum talem effectum: aut etiam de facto jam ſequi experitur. Ut, qui indulget cogitationi vel lectioni turpi, &c. ſentiens periculum proximum ſecuturæ pollutionis, is, quamvis directè minimè velit, immo omnino nolit, indirectè tamen cenſetur velle pollui, ideòque ſecuta pollutio erit voluntaria indirectè. II. Voluntarium indirectum *in cauſa negativa* dicitur, quando homo, ſeu voluntas, cum poſſet, & deberet, ſolùm non aufert cauſam prævifi effectus, vel alio modo non impedit, quominùs effectus prævifus, ſequatur, ſive in ſe, ſive in alio; ut ſi ab aſpectu non amoveas imaginem turpem: non extinguas candelam præſo incendio, &c. Exempla nimis obvia.

Quænam requirantur ad voluntarium indirectè.

24 AD hoc ut ex cauſa poſita, vel non ablata, effectus ſecutus cenſeatur voluntarius indirectè, atque ad peccatum imputetur, tria requiruntur. I. Ut operans ſciat, & advertat, aut certè ſcire debeat, ſeu inculpabiliter non ignoret, ex tali cauſa a ſe poſita, ſeu non ablata conſecuturum talem effectum vel ejus adeſſe grave periculum. Quòd ſi enim id nullo modo ſciat, vel expertus ſit, effectus ſecutus non poterit cenſeri etiam indirectè voluntarius, quia nullo modo cognitum, nullo modo volitum: ut ſi quis ad ſarietatem bibens, ignarus fortitudinis vini, poſteà inebrietur, &c. II. Ut etiam poſſit impedire talem effectum, cauſam auferendo, vel non ponendo. Si enim non poſſis auferre cauſam, non imputabitur tibi effectus voluntarius, vel culpabilis, ſecundùm omnes. Ut ſi neceſſariò equitans advertas periculum pollutionis, vel ea de facto contingat. III. Ut etiam debeat impedire effectum non ponendo, ſeu auferendo talem cauſam: Quòd ſi enim nulla lege charitatis, vel juſtitiæ tenearis non ponere talem cauſam, vel abſtinere a tali actione, ex qua prævides effectum ſecuturum, quin potiùs ſit obligatio in oppoſitum; effectus ſecutus ſanè phyſicè adhuc erit voluntarius indirectè, in cauſa ſcilicet voluntariè poſita, at non erit voluntarius moraliter, neque ad culpam imputari poterit. Ut: ſi Confeſſarius audiat confeſſiones fœminarum, aut legat libros de tali materia pro neceſſaria inſtructione: ſi Chyrurgus medeatur in partibus verecundis, ſi etiam commoditatis tantùm gratia equites, &c. & immineat periculum carnis: quia nulla lege ii tenentur abſtinere a tali actione, quin potiùs ex officio debent agere, ideò effectus quicumque ſecutus (ſecluſo ſemper conſenſu, quo fieret voluntarius directè) omni culpa voluntaria vacabit. Similiter, etſi ſcias, & poſſis auferre cauſam, vel aliter impedire aliquem effectum, ſi tamen non teneris aliqua lege charitatis, vel juſtitiæ, permiſſio quidem ipſa poterit tibi eſſe voluntaria, at verò effectus ſecutus nullo modo cenſebitur tibi voluntarius, nec conſequenter, ut cauſæ morali ad culpam imputabitur. Quia permiſſivè, & negativè tantùm ſe habenti ad aliquem effectum, effectus ſecutus numquam imputatur ut cauſæ morali, niſi ille habeat obligationem aliquam impediendi illum. Alioquin ſequeretur abſurdum, nimirum omnium hominum, dæmonumque peccata Deo eſſe voluntaria, atque ut morali cauſæ imputanda, cùm ſciat, & poſſit, tamen impedire nolit; nimirum quia impedire non tenetur, ſed potiùs, ut cauſa univerſalis permittere debet ſingulas cauſas ſuos motus agere. Si caupo apponens vinum ſe inebriaturis, etſi ſciat, & poſſit, quia tamen non tenetur impedire ebrietates, & alia ſecutura, ei nec voluntaria, nec ad culpam imputari poterunt, ſecùs ſi eſſet Superior Potitantium.

Quando committatur peccatum indirectè voluntarium.

25 PEccatum indirectè voluntarium tunc committitur, quando culpabiliter poſita, vel non ablata cauſa (cùm quis ſcilicet, *& ſciat*, *& poſſit*, *& debeat* auferre) effectus prævifus factus eſt voluntarius indirectè, & non tunc, quando reipſa effectus ſequitur. Exempla diſce. 1. Quando potitans advertit, ſe ulteriori potu inebriandum, inſuper expertus ſcit, ſe in ebrietate ſolere rixari, & occidere, & tamen vult ulteriùs bibere, hoc ipſo puncto peccat mortaliter, & ebrietatis, & homicidii indirectè voliti peccatum: & non amplius tunc quando actu rationis uſu deſtituitur, aut plenè jam ebrius rixatur, & percutit. 2. Qui veſperi decumbens voluntariè vacat turpibus cogitationibus, prævidens, vel expertus jam ſciens ſecuturam in ſomno pollutionem, tunc quidem peccat mortaliter peccato impudicitiæ, & mollitiei, at ſine dubio non ampliùs tunc, quando dormienti reipſa turpitudo contingit. 3. Qui die Dominico, vel feſto manè voluntariè ſe inebriat, aut ſomno dedit prævidens omnino Sacrum negligendum, tunc quidem peccat mortaliter contra præceptum Eccleſiæ, non autem, quando ipſo jam ebrio, vel dormiente, Sacrum reipſa negligitur. 4. Qui ſciens, & volens per frequentatos actus contrahit conſuetudinem blaſphemandi v. g. tunc quidem dupliciter peccat mortaliter, at non amplius tunc quando vi involuntariè remanentis conſuetudinis, ac quaſi naturali impetu, omninò inadvertenter in blaſphemias prorumpit. Eademque ratio eſt, quandocumque quis ſciens & volens poſuit, vel non abſtulit cauſam effectus prævifi, ſive indirectè tantùm, ut in exemplis allatis, ſive etiam directè intenderit talem effectum, & poſteà, eo non ampliùs volente, ſequitur effectus. Potuit enim homo interim ſe revocare, de peccato dolere, & ſe in Dei gratia conſtituere: Impoſſibile eſt autem, hominem in gratia conſtitutum peccare vi præcedentis actus. aut quando effectus, ut fiat, vel non fiat, non eſt ampliùs in hominis poteſtate: ut ſi venenum propinaſti, lapidem projeciſti, ſagittam ejaculatus es etiam directa occidendi intentione: ergo etiam tunc peccatum committitur, non quando effectus ſequitur, ſed quando culpabiliter cauſa ponitur, aut non aufertur. *Ex communi Layman, hic tr.* 2. *c.* 3. *n.* 5. Cæterùm negari non poteſt, peccatum tale aliquo modo compleri effectu ſecuto ſaltem in ordine ad judicium Sacramentale, ideòque ordinariè neceſſarium eſt in confeſſione explicare, an talis effectus homicidii, pollutionis, &c. ſecutus ſit, nec ne; partim ut intelligatur gravitas peccati commiſſi quantum nimirùm fuerit periculum, cui ſe operans expoſuit partim etiam ut intelligatur obligatio contracta reſtitutionis, cenſuræ, irregularitatis, &c. quæ etiam poſt confeſſum, & remiſſum peccatum remanent. Undè ſpeculativè tantùm probabilis eſt opinio *Suarez* eum; qui tegulam ex tecto projecit cum periculo prævifo occidendi hominem, ſatisfacere, ſi hoc ipſum fateatur in confeſſione, nec debere exprimere, an mors ſecuta ſit, necne; quia tunc ſolùm peccavit, quando cauſam poſuit, non verò poſteà, quando non ampliùs eſt in poteſtate, quin effectus ſequatur, tametſi maximè velis impedire, ideòque in ſe coram Deo neque majus neque minus peccatum videtur, ſive effectus ſequatur, ſive non.

§. IV. Voluntarium expreſſum, & tacitum in ordine ad externam manifeſtationem.

VOluntarium *expreſſum* dicitur, quod verbis, vel ſignis æquivalentibus explicitè ſignificatur, ac velut exprimitur. Ut dum Superior expreſſis verbis quidpiam præcipit, prohibet, concedit, negat: dicetur voluntas expreſſa, conſenſus expreſſus, &c. Voluntarium *tacitum*, quod etiam fictione juris, interpretativum vocant, dicitur quod abſque expreſſione verborum, vel ſignorum æquivalentium, ſolùm ex facto aliquo, vel omiſſione voluntarium eſſe oſtenditur, vel intelligitur, adeòque comprehendit omne voluntarium indirectè ex cauſa poſitiva, & negativa, & inſuper ſilentium. Ut ſi Superior, vel Paterfamilias, concedat, non auferat, non prohibeat, aut tacendo diſſimulet nimium potum Suorum, cenſebitur tacitè conſentire in ebrietate, rixas, ac alia mala indè ordinariè conſequentia, vel prævifa, quò ſpectat tritum illud: 26

Qui tacet, conſentire videtur. Reg. 43. in 6.

NOn univerſaliter verum eſt: ut ſtatim notat ibidem. Reg. 44. *Qui tacet non fatetur; ſed nec utique negare videtur*. Etenim taciturnitas, ſeu ſilentium, de ſe neque aſſenſum, neque diſſenſum ſignificat, niſi accedant aliæ conjecturæ, quas affert *Sanchez lib.* 1. *de Matrim. diſput.* 5. *&* 6. & ex eo *Layman hic cap.* 3. *num.* 3. I. Tacens conſentire videtur, ſi agatur de ejus favore, vel commodo; non item, ſi agatur de ejus gravamine, incommodo, præjudicio. Ita ſi alio quidpiam tibi promittente vel donante taceas, cenſeberis conſentire: at verò ſi quidpiam ab alio tibi donari, vel promitti petas iſque taceat, non contradicat; non ideò cenſebitur conſenſiſſe. II. Tacens conſentire cenſetur; ſi conſentire nolens, negare, vel contradicere deberet: non item, ſi reſpondere, vel contradicere non teneatur. Sic Reus in judicio ad objectum crimen juſſus reſpondere, ſi taceat, fateri præſumitur, *cap. ſi poſt. de confeſſione in* 6. Item ſedens in Concilio, vel capitulo, ſi iniquæ Conſtitutioni, vel Electioni non reclamat, ſi utiliter poſſit, cenſetur conſentire: *Communis DD. apud Layman cit.* III. Si quis ex duobus ſibi objectis, unum tantùm negat, alterum tacitè fateri, ſi unum tantùm fateatur, alterum tacitè negare cenſetur, *cap. Nonne* 27

de præſumptionibus. Ubi ponitur auctoritas D. Gregorii *hom. 18. in Evang. Duo Chriſto illata fuerunt* (Samaritanus es, & dæmonium habes (*Unum negavit, alterum tacendo conſenſit*. IV. Principis ergo, Prælati, Superioris, &c. ſcientia, & patientia, ſeu taciturnitas, conſenſus æſtimatur, quando circa periculum alicujus incommodi, vel ſcandali impedire, aut contradicere poſſet: ſecus ſi impedire abſque incommodo non poſſit. Sic Prælatus, vel Superior, ſciens aliquid fieri contra leges, vel ſtatuta, ſeu tale, quod abſque licentia ſua fieri non poſſet, ſi taceat, & toleret, cùm commodè contradicere poſſet, cenſetur tacitè conſentire, vel licentiam dare: ejuſque licentiam, conſenſum, ratihabitionem ſubditus præſumere poteſt, Vide *Layman cit. c. 3. a. 4.*

Corollaria ex hactenus dictis.

28 I. OMnis ergo, & ſolus actus deliberatus voluntatis elicitus, imperatus, vel imputatus, qui nimirùm formaliter, vel interpretativè, actu, vel virtute, directè, vel indirectè, expreſsè, vel tacitè ſaltem ſit voluntarius, ac liber, eſt actus humanus, moralis, bonus vel malus: Omnis enim, & ſolus talis actus eſt in libera poteſtate agentis, ac regulabilis ſecundùm rectam rationem. II. Nullus actus intellectus, vel alterius potentiæ a voluntate, ſecundùm ſe poteſt eſſe humanus, cùm ſic fiant naturaliter, ac neceſſariò: ſed ſolùm fiunt actus humani, ac liberi participativè a voluntate, quatenus nimirum ab ea, vel directè voliti imperantur, vel admittuntur, vel eidem ſaltem, ut indirectè, & interpretativè voliti imputantur. III. Prima cogitatio intellectus in quovis negotio, non poteſt unquàm eſſe actus humanus, bonus, vel malus moraliter, cùm nullo modo poſſit eſſe volitus primus intellectus actus, alioquin daretur proceſſus in infinitum: cùm nihil ſit volitum, niſi præcognitum. IV. Etiam primus motus voluntatis, abſque intellectus ad ipſum advertentia inſurgens, (& a fortiori omnis primus motus, vel actus cujuſcumque alterius potentiæ) non poteſt eſſe actus humanus, nec bonus, nec malus moraliter. Quia non eſt in poteſtate voluntatis, nec conſequenter regulabilis per rectam rationem. Hæc magis ſigillatim applicabuntur, *infra præſertim c. 5. & 6.*

SECTIO IV.

Impedientia voluntarium, ac liberum, ideoque & ipſum actum humanum.

QUatuor communiter enumerantur: *Ignorantia, Violentia, Metus, & Concupiſcientia*. Quia enim voluntarium debet procedere ex prævia cognitione, hinc ei repugnat ignorantia. Et quia debet procedere a principio intrinſeco; hinc ei repugnat violentia. Et quia liberum debet procedere a principio indifferenti ad agendum, & non agendum, hinc illud impedire videntur metus, & concupiſcientia. Nunc ſingula percurramus.

SUBSECTIO I.

De Involuntario ex Ignorantia.

SUMMARIUM.

29 *Ignorantia eſt carentia notitiæ alicujus rei.*
30 Ex parte ſubjecti: *alia eſt negativa, alia privativa, alia poſitiva.*
31 Ex parte objecti: *alia eſt ignorantia* juris, *alia* facti.
32 Ex parte effectus: *alia eſt antecedens, alia concomitans.*
33 Ex parte voluntarii, & culpæ: *alia eſt invincibilis, alia vincibilis, levis, lata, affectata.*
34 *Ignorantia invincibilis, antecedens tam juris, quàm facti excuſat ab omni culpa.*
35 *Sicut etiam invincibilis concomitans.*
36 *Nulla verò vincibilis factum ex ea omninò excuſat.*
37 *Sed ſolùm minuit, ſaltem non affectata.*
38 *Ignorantia facti, & juris, ac pœnæ ſimul, non tantùm invincibilis, & vincibilis (non craſſa, lata, vel ſupina) excuſat a pœna per leges decreta.*
39 *Si verò eſt ignorantia ſolius pœnæ, non verò Juris, vel facti, pœna adhuc incurritur, ſi non ſit cenſura, vel pœna extraordinaria, & exorbitans.*

29 IGnorantia, nomine, & re nihil aliud eſt, quàm carentia notitiæ; ſeu cognitionis alicujus rei. Ejus variæ ſunt diviſiones.

I. Ex parte Subjecti.

Ignorantia negativa, privativa, poſitiva.

IGnorantia *negativa*, ſeu *puræ negationis* dicitur carentia 30
notitiæ in ſubjecto ex natura, vel ſtatu ſuo non apto habere talem notitiam. Ut ignorantia Dei in lapide, bruto, infante, amente. Ignorantia *privativa*, ſeu *meræ privationis* dicitur privatio, ſeu carentia notitiæ in ſubjecto ex natura, & conditione ſua apto habere talem notitiam, ut ſi homo adultus neſciat, quæ ſecundùm ſtatum ſuum ſcire poſſet, vel etiam deberet. Ignorantia *poſitiva*, ſeu *pravæ diſpoſitionis* dicitur carentia notitiæ veritatis cum poſitivo contrario errore. Ut ſi neſcias, Chriſtum eſſe Deum, putans purum eſſe hominem. Si neſcias animal a te repercuſſum eſſe hominem, putans eſſe feram.

II. Ex parte Objecti.

Ignorantia Juris, & ignorantia Facti.

IGnorantia *juris* eſt, qua ignoratur lex, ejuſve obligatio. 31
Ut ſi neſcias, pro tali Vigilia jejunium Eccleſiaſticum indictum eſſe. Ignorantia *facti* eſt, qua ignoratur factum aliquod, ſeu res particularis, ejuſve conditio ex qua actio moralis quoad ſuam bonitatem, vel malitiam dependet. Ut ſi neſcias, non advertas, non recorderis, hodie eſſe diem veneris, vel Vigiliæ, aut carnem eſſe, quod comedis &c. Nam nomine ignorantiæ, etiam inadvertentia, inconſideratio, oblivio comprehenduntur.

III. Ex parte Effectus.

Ignorantia antecedens, & concomitans.

IGnorantia *antecedens, & cauſa operis eſt*, quæ ſi abeſſet, 32
effectus non fieret. Ut ſi occidiſti amicum, ratum eſſe feram, & ignorans eſſe hominem, ac amicum tuum, ex ignorantia tamquàm cauſa occidiſti, quia ſi non ignoraſſes minimè occidiſſes. Hujus ſignum eſt, inquit Ariſtoteles. 3. Ethic. c. 1. *Quia facti te pœnitet, poſtquam ignorantia remota fuit*. Ignorantia *concomitans* tantùm, *& non cauſa operis*, dicitur, cum qua tantùm, non ex qua, vel propter quam ſit effectus, adeò ut etiamſi illa abeſſet, effectus adhuc fieret. Ut ſi inimicum, quem maximè occiſum velles, de facto occidiſti, ignorans tamen eſſe hominem, vel inimicum tuum, ſed putans eſſe feram: non ex ignorantia tamquam cauſa, ſed ſolùm cum ignorantia concomitante occidiſti: quia tamen etſi non ignoraſſes, adhuc occidiſſes. Cujus ſignum eſt, quia poſtquam cognoviſti, non doles, ſed gaudes.

IV. Ex parte Voluntarii, & Culpæ.

Ignorantia invincibilis, & vincibilis, levis, lata, affectata.

IGnorant *invincibilis, & inculpabilis*, etiam *juſta, pro-* 33
babilis, & antecedens dicta eſt, quæ morali ſtudio vinci, vel tolli, acquirendo oppoſitam notitiam, non potuit: utpotè, quia vel nunquàm venit in mentem cogitare, vel dubitare de tali re, vel etiamſi in mentem veniſſet, tamen morali, & ordinaria adhibita inquirendi diligentia, cognitio veritatis acquiri non potuiſſet. Et hæc ſimpliciter non eſt voluntaria, nec directè, nec indirectè: ideò etiam *antecedens* dicta, quia omnem actum voluntatis antecedit. Ignorantia *vincibilis, & culpabilis*, etiam *injuſta, improbabilis, & conſequens* dicta eſt, quæ morali adhibita diligentia ſuperari, acquirendo oppoſitam notitiam, potuiſſet, & debuiſſet; ideòque tria requirit. I. Ut ſit de re, cujus notitia, vel ſcientia in tali perſona, in talibus circumſtantiis haberi poſſit. II. Ut venerit in mentem cogitare, vel dubitare de tali re. III. Ut ignorans teneatur ſcire illam rem, utpotè ſpectantem ad ſuum ſtatum, vel officium, atque ad evitandum peccatum: alioquin, defectu hujus tertii, ignorantia quidem vincibilis erit, at culpabilis non erit. Hæc ergo ignorantia ſemper eſt aliquo modo voluntaria directè, vel indirectè, ideòque etiam dicta *conſequens*, quia actum aliquem voluntatis ſubſequitur. Atque hinc.

Ignorantia culpabilis, & vincibilis, alia dicitur *affectata*, & eſt directè voluntaria, cùm quis data opera vult ignorare & ideò non inquirere veritates, ſive ob tædium diſcendi, ſive ut liberiùs peccare, vel legis ignoratæ traſgreſſiones excuſare poſſit. Ut ſi data opera, & ex propoſito nolis diſcere præcepta Dei, vel Eccleſiæ, aut Regulæ tuæ, ob dictas cauſas. Alia eſt ignorantia culpabilis non affectata, & indirectè tantùm volita, qua quis non quidem vult ipſam ignoran-

Digitized by Google

ignorantiam in ſe, ſed ſolùm non vult adhibere ſufficientem, ac debitam diligentiam inquirendi, & cognoſcendi veritatem, ideòque eo ipſo indirectè velle ignorantiam convincitur. Et hæc alia dicitur *lata*, *craſſa*, *ſupina*, ad quam ſuperandam, veritatemque cognoſcendam, nulla prorſus diligentia, vel cura adhibita eſt: qualis plerumque eſſe ſolet ignorantia earum rerum, quæ communiter ab ejuſdem ſtatus, vel conditionis hominibus cognoſcuntur, vel etiam cognoſci debent. Alia dicitur ignorantia culpabilis non lata, vel craſſa, ſed *levis*, ad quam nimirum ſuperandam, aliqua non tamen ſufficiens diligentia eſt adhibita, vel tam facilè ſeparari non potuit. Hæc autem in particulari, coſinderatis circumſtantiis, prudentis judicio diſcernenda. Nulla enim poteſt tradi regula generalis.

ASSERTIO V.

Voluntarium, adeòque actum humanum, & peccatum omninò tollit ignorantia quævis invincibilis, juris, vel facti non tantùm antecedens, ſed etiam concomitans: non item tollit, ſed minuit tantùm ignorantia vincibilis, & culpabilis, ſaltem non affectata. Communis doctrina, uti docebit explicatio.

§. I.

34 *Ignorantia invincibilis, & inculpabilis, ſaltem antecedens, & cauſans opus omninò tollit voluntarium, atque excuſat ab omni culpa.* Omnes cum S. Thoma 1. 2. *q.* 76. *a.* 3. docet etiam S. Auguſtinus *l.* 3. *De lib. Arbitrio, cap.* 8. *& alib.* Ratio manifeſta eſt ex aſſertione præcedenti. Quia omne voluntarium ſufficiens, & requiſitum ad actum humanum neceſſario debet eſſe præcognitum, & quacumque ratione non eſt præcognitum, ea ratione non poteſt eſſe voluntarium, ſed ignorantia quævis invincibilis, & inculpabilis, juris, vel facti, ſaltem antecedens, ſicut ipſamet omnino involuntaria, & inculpabilis eſt, ita rem, ſeu objectum involuntariè, & inculpabiliter reddit incognitum, & conſequenter eadem ratione involuntarium: Etenim ignorantia facti (ut ſiquis die veneris comedat carnes, neſciens vel non advertens eſſe diem veneris, aut eſſe carnem, quod comedit) reddit incognitum, & conſequenter involuntarium actum, vel circumſtantiam prohibitam: Ignorantia autem juris (ut ſi hodie comedas carnes, neſciens eſſe prohibitum, *ut ſupra num.* 31.) reddit incognitum: & conſequenter involuntarium actum, quoad ipſam prohibitionem, ſeu malatiam: ergo ea ignorantia omninò tollit voluntarium in actu ſaltem cauſato, in quantùm ignoratur, & conſequenter etiam omnem culpam, ſeu peccatum; quia peccatum adeò voluntarium eſt, ut ſi voluntarium non ſit, eo ipſo peccatum non ſit.

§. II.

35 *Non tantùm ignorantia antecedens, ſed etiam concomitans &c. ut ſuprà.* Communis Suarez, Vaſquez, Azorius, alii cum Sanchez *lib.* 1. *Moral. cap.* 16. Layman *c.* 4. *num.* 8. Ratio eadem eſt, quæ ſuprà. Quia ignorantia invincibilis, & inculpabilis, etiam concomitans tantùm, & non cauſans opus, verè, & invincibiliter reddit incognitum id, quòd cum ignorantia agitur: ut ſi inimicum occidiſti, invincibiliter ignorans eſſe hominem illum, quantumvis alioquin maximè velles occidere, vel occiſum, de facto tamen verè, & invincibiliter ignoraſti, eum eſſe hominem inimicum tuum, & conſequenter tunc eò actu ſimpliciter non potuiſti velle illum occidere: ergo ignorantia etiam concomitans invincibilis verè tollit voluntarium, & actum cum tali ignorantia factum reddet ſimpliciter non voluntarium, & conſequenter etiam non peccaminoſum, ſeu ab omni culpa excuſatum. Neque obſtat, quòd ita occidens cum ignorantia concomitante, tantùm, ita affectus ſit, quod ſi ſciret, adhuc faceret: Deus enim non imputat homini peccata, quæ faceret, ſi hoc, vel illud in mentem ei veniret, ſed divinæ gratiæ adſcribendum eſt, quòd id animo de facto non incidat. Uti ex D. Auguſtino rectè docent Suarez *lib.* 3. *de juramento c.* 7. *&* Sanchez *lib.* 3. *Moral. c.* 5. ubi rectè refutant Cajetanum, Navarrum, Lopez, & alios volentes perjuria ver. gr. hic & nunc ex contracta conſuetudine omnino indeliberatè facta, nihilominus eſſe peccata mortalia ex eo, quòd licèt aſſuetus adverteret, & deliberaret, tamen adhuc pejeraret, quod falſum eſſe eadem ratione convincitur. Denique quòd ſi actus homicidii ver. gr. factus cum ignorantia concomitante tantùm, aut habeat adjunctum actualem affectum, vel propoſitum adhuc occidendi, etiamſi conſtaret, eſſe hominem inimicum ſuum, aut poſteà comperto, revera fuiſſe hominem inimicum ſuum; ſequatur gaudium, complacentia, approbatio: manent ſanè illa voluntaria, & peccata ſeorſim homicidii interni: at ipſe actus, ut homicidii externi, ſicut de facto eſt incognitus, ita involuntarius negativè ſcilicet, ſeu non voluntarius, & conſequenter non peccaminoſus manet.

§. III.

Non item tollit ignorantia vincibilis, & culpabilis &c. 36
Omnes cum S. Thom. *citat. a* 4. Rationem habes, *c.* 1. *n.* 2. *de Conſcientia erronea.* Adde; Illud voluntarium ſimpliciter, ſaltem indirectè, & peccaminoſum, cenſetur, quod ita procedit a voluntate, ut potuiſſet, & debuiſſet etiam non procedere: ſed quod fit ex ignorantia, vel cum ignorantia vincibili, & culpabili quacumque, ita procedit a voluntate, ut non procedere, ſeu vitare potuiſſet, & debuiſſet: potuit enim ut ſupponimus, & debuit voluntas facere inquiri veritatem: eaque cognita, non facere illum actum, conſequenter eo ipſo, quo voluntas advertenter ignorans aliquid, v. g. hodie eſſe diem jejunii, & cùm poſſit, & debeat, negligens inquirere, ac cognoſcere veritatem, & tamen eligit operari, v. gr. comedere carnes, cenſetur etiam ſaltem indirectè eligere, & velle objectum, quale de facto eſt, ſcilicèt malum, vel prohibitum: ergo ignorantia vincibilis, & culpabilis quæcumque non tollit voluntarium, nec conſequenter peccatum in toto: ſed

§. IV.

Minuit tamen, ſaltem non affectata: Seu ut loquuntur 37
Doctores: excuſat a peccato, non in toto: ſed in tanto. *Communiſſima.* Ratio eſt Quia per ſe loquendo, & in genere voluntarii, id ſemper minùs eſt voluntarium, quòd indirectè tantùm eſt voluntarium, quàm quod etiam directè voluntarium eſt: ſed quidquid fit ex ignorantia, quantumvis vincibili, & culpabili, etiam craſſa, vel ſupina, ſaltem non affectata, eſt tantùm indirectè voluntarium: ergo minùs voluntarium, & conſequenter etiam minùs culpabile, ſeu minùs peccatum, & quidem proportionaliter, quominus voluntaria, & culpabilis eſt ignorantia, uti eſt ignorantia levis, eò minus erit peccatum, utpotè leve, & veniale: e contrà quo magis voluntaria, & culpabilis eſt ignorantia, uti eſt ſupina, craſſa, lata, vel huic ſimilis, eo magis relinquet actum voluntarium, & peccaminoſum, ideòque non excuſabit a mortali toto, ſed ſolùm a tanto. Ignorantia affectata denique, directè voluntaria, & malitioſa, cùm procedat ex magna voluntatis propenſione ad malum, ſaltem tunc, quando expreſsè intenditur, & oppoſita cognitio reſpuitur, ut quis ſine ullo conſcientiæ remorſu liberiùs peccet, qua ratione dicunt impii apud Job. *c.* 21. *Recede a nobis ſcientiam viarum tuarum nolumus:* Talis, inquam, ignorantia cenſetur non minuere, ſed potiùs augere voluntarium, & peccatum. Cùm talis cenſeatur adeò adhærere peccato, ut etiam horreat ſcientiam avocantem a peccato; uti docent Doctores communiter cum S. Th. *cit. c.* 4. Navarro *in c. ſciendum d.* 2. *de Pœnit. n.* 4. Sanch. *l.* 1. *moral. c.* 17. Laym. *c.* 4. *n.* 9. Contrarium tamen docent D. Bonaventura, Corduba, Azorius, alii cum Fillincio *tr.* 21. *c.* 2. *p.* 7. Nimiam etiam ignorantiam affectatam minuere aliqualiter voluntarium, & peccatum: idque eadem ratione ſuprà, etiam hic urgente. Quia reverà etiam, quòd fit ex ignorantia affectata, eſt indirectè tantùm voluntarium quia de facto non eſt cognitum, quantumvis voluntariè ignoratum: Et *Confirmatur efficaciter.* Voluntas tanto minùs liberè vult, quanto magis ab objecto trahitur ad unam partem; ſed ignorantia etiam affectata eo ipſo, quòd occultat malitiam objecti, adulterii, v. g. homicidii &c. facit voluntatem magis trahi ab objecto illo: è contra, ſi intellectus actu oſtenderet malitiam objecti, utique retraheretur, & retardaretur ab illo amplectendo, cùm voluntas naturaliter refugiat malum. ergo, &c. Videntur tamen hæ ſententiæ facilè conciliari poſſe cum diſtinctione voluntarii dicendo: ignorantiam affectatam minuere quidem voluntarium perfectum, ac liberum reſpectu illius actus ignorati, uti convincit ratio aſſignata: augere tamen, & quidem malitioſè ex propoſito voluntarium ut ſpontaneum in ordine ad liberiùs peccandum, non ſolo illo actu, ſed quovis alio occurrente, durante illa ignorantia. Ideòque hæc affectata ignorantia meritò nihil patrocinatur delinquenti tam in interno quàm externo foro maximè.

QUÆSTIO INCIDENS,

Qualiter Ignorantia excuſet a Pœna per Leges poſitivas decreta,

I. De ignorantia Facti, & Juris, ac Pœna ſimul.

38 RElpondetur I. Ignorantia invincibilis, & juris ſtatuentis pœnam, & facti, ſicut ab omni culpa, ita etiam ab omni pœna excuſat, & liberat. *Omnes*. Quia nimirùm pœna decernitur ob culpam, ergo ceſſante culpa tamquam cauſa, ceſſare etiam debet pœna, tamquam effectus v. g. Si percuſſiſti Clericum, inculpabiliter ignorans, eam percuſſionem eſſe ab Eccleſia prohibitam ſub pœna excommunicationis, aut neſciens, vel non advertens illum eſſe Clericum, ſine dubio non incurris pœnam excommunicationis, vel quamcumque aliam in ſimili caſu. II. Etiam ignorantia facti, aut ipſius juris ſtatuentis pœnam, vincibilis, & culpabilis quæcumque non craſſa, vel ſupina excuſat a pœna per legem decreta: ut ſi in exemplo allato, dubitans, vel ſuſpicans fortè eſſe Clericum, abſque ſufficienti inquiſitione credas non eſſe & percutias, non incurris cenſuram, & ſic in ſimilibus. Communis Doctorum, Sotus, Suarez, alii cum Sanchez *lib. 9. de Matrim. diſp.* 32. *n.* 31. Layman *lib.* 1. *tr.* 4. *c.*20. *n.* 3. Ratio eſt, quia ignorantia quæcumque non craſſa cenſetur levis: ideòque ſicut culpæ gravitatem minuit, & venialem reddit, ita æquum eſt, ut & pœnam minuat, immo tollat, ſi pœna ſit latæ ſententiæ: ſi verò ſit ſententiæ ferendæ a Judice, is aut veniam delicti dare, aut aliam mitiorem arbitrariam imponere debebit, uti notat Laym. cit. III. Ignorantia Juris, vel facti craſſa, lata, ſupina; ſicut non excuſat a mortali peccato, ita neque a pœna per legem decreta, etiam ſi gravis illa ſit. *Communis Doctorum ex c. de conſt. in* 6. Excipe, niſi pœna decreta ſit cum hujuſmodi formulis: *Qui ſcienter, temerarie, auſu temerario contrà fecerit, vel contrà facere auſus fuerit, vel præſumpſerit*, &c. Tunc enim etiam ignorantia craſſa, vel lata, at non affectata excuſabit, uti cum communi Doctorum latè docet Sanchez *cit. diſp.* 32. *a n.* 36. Exemplum, præter alia, habes in Jure *c.* 1. *de eo, qui cognovit*. Si quis cum filiaſtra ſua ſcienter fornicatus fuerit, nec a matre debitum petere, nec filiam umquam poterit habere uxorem. Ex quo colligit Sanch. *cit. n.* 47. etiam ignorantiam facti craſſam excuſare ab incurrenda pœna privationis juris petendi debitum eum, qui conſanguineam uxoris ſuæ cognoviſſet. Denique ignorantia affectata, quia ſcientiæ æquipollet, nullam peccantibus excuſationem adfert: uti jam ſuprà *n.* 37. in fine notatum.

II. De ignorantia ſolius Pœnæ, non Juris, vel facti.

39 REſpondetur. I. Qui non ignorat legem latam, ſeu factum aliquod lege eſſe prohibitum, ignorat autem annexam pœnam: ſi illam legem prævaricetur, non culpæ ſolùm, ſed etiam pœnæ reus efficitur ordinariè. Ut ſi ſcias præceptum Eccleſiaſticum de annua Communione Paſchali, etſi ignores pœnas annexas, iis tamen juſtè puniris, ſi prævariceris. Si ſciat maritus, lege Eccleſiaſtica ſpecialiter interdictam eſſe copulam cum conſanguinea uxoris intra ſecundum gradum (idemque eſt de cognatione ſpirituali) etſi ignoret annexam pœnam abſtinendi a petendo debito, eam tamen incurrit, &c. Ex communi Molina *tr.* 5. *de Juſtit. diſp.* 71. Sanchez *ſupra n.* 21. Layman *n.* 6. contra Navarrum *c.*23. *n.* 47. & alios apud Tamburin. *lib.* 1. *in Decal. c.* 2. §. 10. *nu.* 12. quorum opinionem etiam probabilem cenſet Sanchez *loc. cit.* Ratio noſtræ ſententiæ eſt. Quia omnibus notum eſt, tranſgreſſorem juſtæ legis juſtè puniri pœna aliqua, ſeu ordinaria a lege ſtatuta, ſeu arbitraria judicis: ergo qui voluntariè legem tranſgreditur, eo ipſo implicitè cenſetur conſentire in pœnam, ſiqua lege decreta ſit, ſaltem ordinariam, & non exorbitantem, conſequenter juſtè ad illam obligatur. II. Excipitur in primis cenſura omnis, utpotè excommunicatio, ſuſpenſio, interdictum. Nullus enim incurrit cenſuram propter delictum, etiam contra notam legem, ſi ignoret illi annexam eſſe cenſuram ignorantia quavis non craſſa. vel affectata. Uti ex communi latè probat Sanch. *ſuprà n.* 13. Navarr. Suar. alii cum Layman *lib.* 1. *tr.* 4. *p.* 1. *c.* 5. *n.* 8. Ratio alibi aſſignanda eſt, quia ad incurrendam cenſuram requiritur contumacia: nullus autem poteſt cenſeri verè contumax contra legem Eccleſiæ cum comminatione tantæ pœnæ aliquid præcipientis, vel prohibentis, delinquens, ſi ipſam pœnam ignoret. Unde probabiliùs cenſet Layman proximè citatus, eo caſu adhùc incurri irregularitatem, non tantùm ex defectu, de quo nemo dubitat, ſed etiam ex delicto, v. g. homicidii voluntarii, quia irregularitas etiam ex delicto non imponitur ob contumaciam, ſed potiùs propter turpitudinem culpæ, qua criminoſus, ſecundùm Eccleſiæ Canonem inhabilis redditur ad Sacrum Altaris Miniſterium. Contrà tamen etiam non incurri cum multis aliis probabiliter ſuſtinet Sanch. *cit. n.* 17. III. Excipienda etiam eſt pœna extraordinaria, exorbitans, ſeu admodùm gravis plùs, quàm delictum abſolutè ſpectatum mereatur. Ratio in prima reſponſione inſinuata eſt. Quia in talem pœnam ignorans nullo modo cenſetur conſentire, ſi legem tranſgrediatur. Ut ſi peregrinus tranſeat per regionem, in qua ſub pœna mortis, vel alia graviſſima, prohibita eſt venatio ferarum: non erit tanta afficiendus pœna, ſi legem notam quidem violet, ſed ignorans gravitatem pœnæ. Unde etiam reſolvit Sanch. *lib.* 4. *in Decal. c.*22. *n.* 19. Si quis voveat non fornicari, v. g. ſub pœna profitendi Religionem, & poſteà, etiam memor voti, ſed immemor pœnæ, fornicetur, non obligabitur pœna, quia eſt exorbitans. Votum enim obligat ad modum legis; lex autem non obligat ad pœnam exorbitantem ignoratam. Secus in noſtra ſententia dicendum, ſi pœna voto annexa non exorbitans, ſed moderata fuiſſet, v. g. oratio, jejunium &c. Quod tamen ipſum non improbabiliter etiam admittunt alii *reſponſ.* 1. allati.

SUBSECTIO II.

De Involuntario ex Violentia.

SUMMARIUM.

40 *Violentia quid? & quomodo inter ſe conveniant, & differant violentum, coactum, involuntarium, & neceſſarium.*
41 *Violentia in actibus voluntatis elicitis poſitivè non tollit voluntarium.*
42 *Sed ſolùm in imperatis, ſeu potiùs imperabilibus.*
43 *Tollit omne voluntarium.*
44 *Adeòque & omnem culpam, ſeu peccatum.*

VIolentia eſt Vis ab extrinſeco illata alicui cogens ad aliquid agendum, vel patiendum contra ejus naturalem, vel elicitam inclinationem, ſeu appetitum. Non omninò conveniunt, ſed nonnihil differunt inter ſe.

Violentum, coactum, involuntarium, neceſſarium.

VIolentum definitur ab Ariſtotele 3. Ethic. *c.* 1. *Cujus principium eſt extra, paſſo non conferente vim.* Quod debet intelligi, non tantùm negativè, ſed etiam poſitivè, hoc eſt; paſſo vi, vel virtute ſua intrinſeca non modò non cooperante, ſed etiam renitente, ac reſiſtente actioni violentæ. Alioquin illuminatio aeris v. g. eſſet ei violenta. Hoc convenit omnibus rebus, etiam inanimatis, & potiùs dicitur, quod eſt contra naturalem rei inclinationem, ut motus lapidis surſum. *Coactum* etiam requirit, ut ſit a principio extrinſeco, & contra inclinationem paſſi potiùs elicitam, ideòque ſolis cognoſcentibus competit, hominibus, brutiſque commune. *Involuntarium*, præterquàm quòd ipſa voce ſoli homini competat, principaliter tantùm requirit, quòd fiat contra inclinationem voluntatis renitentis, ſive deinde ſit a principio etiam extrinſeco, ſive ab intrinſeco, ut motus primò primi poſt advertentiam repugnante voluntate perdurantes, verè ſunt involuntarii: at non coacti, quia non a principio extrinſeco. *Neceſſarium* contrà dicitur, quòd fiat a principio determinato ad unum ſive intrinſeco, ſive extrinſeco, & quidem ſemper ſecundùm naturalem inclinationem, non tamen ſemper ſecundùm inclinationem elicitam. Ut motus naturales hominis, voluntati aliquando non voluntarii, aliquando involuntarii, aliquando voluntarii. Vide dicta *n.* 17. 40

ASSERTIO VI.

V*Iolentum, ſeu coactum, non in actibus voluntatis elicitis, activè, & poſitivè, ſed imperatis tantum tollit omne voluntarium, omnemque culpam.* Certa apud omnes.

§. I.

N*On in actibus voluntatis elicitis; ut velle, nolle amare, odiſſe &c.* In his enim repugnat violentari voluntatem. Quia violentum eſt a principio extrinſeco, & contra inclinationem paſſi: atqui omnis actus voluntatis elicitus eſt a principio intrinſeco ſcilicet ipſius voluntatis, & maximè ſecundùm inclinationem ipſius, cùm ſit ipſa ejus elicita, & actualis inclinatio in objectum, ſi unum horum deſit, hoc ipſo non erit actus elicitus voluntatis. Aut dato, quòd Deus prævie poſſit determinare, & cogere voluntatem ad eliciendum aliquem actum renitente ipſa, erit ſanè ille actus involuntarius, at minimè violentus, quia non a principio extrinſeco immediatè, ut vides: ergo implicat voluntatem violentari, vel cogi quoad actum aliquem elicitum, nimirum *activè, & poſitivè*. Quia ſine dubio poteſt volun- 41

Digitized by Google

voluntas a Deo violentari. 1. *paſſivè* ad recipiendam aliquam forma contra ejus naturalem, vel elicitam inclinationem, uti de facto experiuntur animæ damnatæ. 2. Etiam *negativè*, ad non agendum, ſeu non producendum aliquem actum, ad quem maximè inclinatur. Poteſt enim Deus ſubtrahere ſuum concurſum, ſine quo nullum poteſt actum elicere.

§. II.

42 S*Ed imperatis tantum*, vel potius imperabilibus aliarum potentiarum, præſertim externarum actibus, ac moribus voluntas violentari, vel cogi poteſt, quatènus contra ejus inclinationem, & imperium potentiæ, vel membra externa poſſunt a principio extrinſeco illata vi compelli, vel compeſci ad agendum, non agendum, vel patiendum aliquid: hoc autem fieri poſſe, immò de facto fieri, nimis notum eſt; ergo &c. Quamquàm nec ſic quidem ipſæ potentiæ, ſeu membra ad agendum directè violententur, ſed indirectè tantùm, & applicativè, v. g. oculus vi apertus non violentatur ad eliciendam ipſam viſionem, quam neceſſariò elicit, ſed ſòlum quoad applicationem potentiæ ad objectum. Sed de his ſatis.

§. III.

43 T*Ollit omne Voluntarium*. Immò debet reddere ſimpliciter involuntarium, ex ipſa definitione violenti, & coacti, quòd nimirum fiat a principio extrinſeco contra ejus naturalem, vel elicitam inclinationem; nepotè appetitu, ſeu voluntate non modò minime cooperante, vel conſentiente, verum etiam omnimodis reſiſtente, renitente, nolente. Alioquin eo ipſo, quo voluntas quomodolibet expreſſè, vel interpretativè conſentiret ad aliud extrinſecum ſibi illatum, jam ceſſaret eſſe violentum ſimpliciter, & inciperet eſſe voluntarium ſaltem ſecundùm quid. Quia, ut optimè notat S, Thomas 1. 2. *q. 6. art. 5. Licèt, qui volens patitur, non conferat agendo, confert tamen volendo pati*. Unde Paſſio Chriſti, quamvis eatenus fuerit violenta, quatenus cauſata fuit ab extrinſeco principio contra inclinationem naturalem, ac elicitam appetitus inferioris, non tamen fuit ſimpliciter violenta, & voluntaria, ſed potius voluntaria ſimpliciter, quatenus acceptata a promptiſſima voluntate Chriſti, ſecundùm rationem ſuperiorem, & voluntatem Divini Patris.

§. IV.

44 O*Mnemque culpam*, ſeu peccatum tollit prædicta violentia, vel coactio: cùm nihil poſſit eſſe peccatum, niſi voluntarium. Nullo ergo modo peccat. 1. Qui violenter aperto ore, vinoque infuſo inebriatur. 2. Qui violenter incluſus cogitur omittere Sacrum. 3. Qui violenter tractus ad Idola per vim curvatur genibus, proſternitur, manus cum thure violenter prunis admoventur (ut quandoque factum SS. Martyribus) non committit Idololatriam formalem, ut habetur *c. Majores de Baptiſmo*. 4. Virgo vi oppreſſa non peccat, neque virginitatis Laureolam ammittit, ut ex S. Auguſtino, & aliis Patribus habetur cauſa *32. q. 5. c. 3*. Verum in his, & ſimilibus caſibus violentiæ, ad evitandum peccatum, duo neceſſaria ſunt. Unum, ut violentiam paſſus v. g. Virgo oppreſſa, habeat conſtantem voluntatem contrariam: quamprimum enim quocumque modo conſenſerit, jam ceſſabit violentia, & incipiet voluntarium, atque peccatum. Alterum, ut impediat exterius; v. g. reſiſtendo corporis conatu, atque conniſu, quatenus utiliter poteſt, & rationabiliter debet, Alioquin eo ipſo, quo tantum poteſt, & debet, non impedit, cenſebitur conſentire interpretativè, adeoque peccare, uti colliges ex *Deut. c. 22*. ubi ſtuprata in domo jubetur lapidari; in agro non. Quia nimirum in domo utiliter clamare potuiſſet: quod cum non fecerit, ſponte conſenſiſſe meritò præſumitur.

SUBSECTIO III.

De Involuntario ex Metu.

SUMMARIUM.

45 *Metus eſt inſtantis, vel futuri mali cauſa mentis trepidatio.*
46 *Metus alius eſt ab intrinſeco, alius ab extrinſeco.*
47 *Alius gravis, alius levis.*
48 *Alius reverentialis.*
49 *Metus quicumque non perturbans rationem, non cauſat involuntarium ſimpliciter.*
50 *Adeòque nec per ſe tollit actum bonum.*
51 *Nec in toto excuſat a peccato.*
52 *Niſi quandoque indirectè, quatenus in caſu graviſſimi mali lex ſubinde obligare ceſſat.*
53 *Et quacumque ratione excuſat a culpa, in toto, vel in tanto eadem etiam excuſat a pœna.*
54 *Nec infirmat promiſſiones, vota, contractus, &c.*
55 *Niſi ſit gravis, & injuſtè incuſſus ad extorquendum actum.*
56 *Unde probabiliſſimè etiam ipſo jure naturæ, irriti ſunt non tantùm omnes omninò contractus, vel promiſſiones tali metu extorta.*
57 *Sed etiam vota, quævis non jurata.*
58 *Non tamen juramenta.*
59 *Nec Sacramenta, ſic collata, & ſuſcepta (excepto matrimonio.)*

MEtus definitur à Juriſta *in l. 1. ff. De eo, quod metus cauſa. Inſtantis, vel futuri mali cauſa mentis trepidatio*. Adeoque agere ex metu, eſt ex timore mali imminentis, vel futuri aliquid agere, quod alià s agere nollet. 45

Metus ab intrinſeco, & extrinſeco.

MEtus *ab intrinſeco* profectus dicitur, cum quis ad avertendum aliquod malum a cauſis naturalibus, vel fortuitis imminens aliquid agit, quod alias nollet. Ut ſi metu naufragii merces è navi projicias, peregrinationem voveas, vel morte plectendus ex juſtitia, meretricem in matrimonium ducas, ut alicubi mos eſt. Metus *ab extrinſeco* incuſſus dicitur, qui a cauſa libera, ſeu ab homine directè incurritur ad aliquid agendum, quod alter aliàs nollet, & poteſt eſſe vel *juſtus*, incuſſus ſcilicet a perſona, quæ juſtè poteſt, & debet incutere: ut ſi is, qui ſponſalia contraxit, volens reſilire ſine juſta cauſa, a Magiſtratu Eccleſiaſtico intentata excommunicatione, compellatur ad matrimonium contrahendum: Si Princeps, intentato extremo ſupplicio compellat ad leges ſervandas. Vel *injuſtus*, incuſſus ſcilicet ab eo, qui nullum habet jus incutiendi; Ut ſi latro mortem intentet, niſi pecuniam des, vel promittas: Si alius mortem, vel aliud grave malum minetur, niſi filiam ſuam uxorem ducas, &c. 45

Metus gravis, vel levis.

MEtus *gravis juſtus, probabilis, & cadens in conſtantem virum* dicitur, quo grave malum vitæ, famæ, vel fortunæ timetur imminens, vel intentatum, quale nimirum malum etiam viro forti, & conſtanti meritò ſit formidabile. Uti eſt metus mortis, mutilationis, cruciatus atrocis, ſervitutis, exilii, carceris diuturni, gravis infamiæ, violenti ſtupri, amiſſionis ſtatus honorifici, amiſſionis omnium bonorum, vel notabilis partis, & denique excommunicationis injuſtæ, & alia his æqualia: eaque inferenda, aut propriæ perſonæ, aut valde conjunctæ, parenti, uxori, liberis. Univerſaliter autem metus, ut juſtus cenſeatur, neceſſe eſt, ut ſit majoris mali, quàm id, quod metus cauſa ſuſcipitur, v. g. mortis metu dare pecunias, metus juſtus eſt, in contrario eſſet metus injuſtus. Metus *levis injuſtus, improbabilis* dicitur, *& non cadens in conſtantem virum*, qui ob leviora mala imminentia & intentata ſuſcipitur. Verum de his univerſalis Regula tradi non poteſt, ſed prudentis judicio dijudicandum eſt, conſideratis circumſtantiis, præſertim perſonæ tam paſſæ, quàm incutientis metum, ſexus, ætatis, &c. Minor enim metus requiritur in fœmina, quàm in viro; in juvenili, quàm in matura ætate. Vide Navarr. *l. 1. conſil. 10. n. 3.* Sanch. *l. 4. de Matrim. diſp. 3. per totam*. 46

Metus Reverentialis.

MEtus reverentialis dicitur, quo filius timet offenſionem Parentum, pupillus Tutorum, ſubditus Principis, Monachus Prælati, Clericus Epiſcopi, uxor mariti. Hic metus, quamvis ſecundum ſe conſideratus gravis non ſit, atque in foro externo cenſeatur levis, revera tamen ſæpiſſimè evadit gravis, & injuſtus; ut ſi ſit gravis, & diuturnæ offenſionis, ſi accedant minæ, preces importunæ, imperioſæ, protervæ, timor malæ tractationis in futurum &c. prudentis judicio trutinanda. Placet judicium P. Marchant. *in reſol. notabili caſuum de Sacramento Ordinis caſu II.* Exſcribo tibi totidem verbis. 48

I. Reſp. metum reverentialem etiam reſpectu matris, maximè ſi conjungatur ſollicitationibus importunis, & aliis ſimilibus mediis reputari, & æquivalere in adoleſcente filio familias timorato, & meticuloſo ſub cura parentum degente, & ab iis dependente, metui cadenti in conſtantem virum. Hanc ſententiam docet, & pluribus allegatis Auctoribus, tamquam probabiliorem ſequitur Sanch. l. 4. de matrim. diſp. 5. n. 5. 7. 8. Et majori ratione eamdem ſequuntur, qui aſſerunt matrimonium,

Digitized by Google

nium, & profeſſionem annullari per preces importunas unà cum metu reverentiali conjunctas, ſicut annullantur per minas cum eodem metu &c.

II. Pro qua reſolutione perfectè penetranda, advertendum eſt, metum cadentem in conſtantem virum ex tribus menſurari debere. I. Ex perſona metum inferente, cui nimia obligatio debetur, ut eſt parens, maximè, ſi magna auctoritate, animoſitate, auſteritate, gravitate polleat apud filios, ita ut magno illis timori ſit, & formidini. II. Ex perſona metum patiente, quæ de ſe timida, & puſillanimis eſt, ut conſtat de filiis familias, qui interdum plus timent oculum parentum, pluſque feriuntur apprehenſione indignationis, moleſtiæ, & averſione ipſorum, quàm gravi malo ab externa perſona illato. III. Ex objecto vel modo inferendi. Etſi enim interdum nec minæ, nec verbera interveniant, torvus tamen vultus, indignatio, timor diminutæ dilectionis, vel damni alicujus in diſpoſitione bonorum, vel durioris tractationis, & hujuſmodi ſæpè metum cadentem in virum conſtantem cauſant: ut proh dolor! frequenter experimur in filiis familias, qui inviti ad Religiones, & ſtatus capeſſendos, contra propriam voluntatem, velut coguntur.

III. Ex quibus quidem capitibus, cum ſæpe metus, qui in uno cenſetur levis, in alio graviſſimus reputetur: Jure decretum eſt, ut ubi aliqua dubietas ſuppetit, arbitrio Judicis, vel Perſonæ gravis, in foro externo, in interno autem arbitrio Confeſſarii, aut viri prudentis relinquatur, ut tenent communiter DD. cum Gloſſa in c. cum dilectus. De his, quæ vi &c.

IV. Ubi igitur conſtat de gravi metu reverentiali, accedentibus ſollicitationbus gravibus, ratione quarum filius familias reformidat indignationem gravem, averſionem, torvum vultum, duriorem tractationem, privationem alicujus portionis notabilis in diſtributione bonorum, vel amicitiæ, maximè ubi pater, vel mater multa auctoritate in proles pollent, judicandum eſt, juxta circumſtantias rerum & perſonarum de metu reverentiali æquivalente metui cadenti in virum conſtantem. Dixi in reſolutione: Etiam reſpectu matris. *Solent enim matres ſæpe animoſiores eſſe, & ſeveriores in proles, ac imprudentiores, ita ut indignatio matris apprehenſa plus torqueat ſæpè, quàm Patris. utpote quòd matres ſoleant frequenter etiam Patres ad indignationem adverſus filios concitare. Hoc notat etiam Sanch. ſup. diſp. 6. n. 3.* Hactenus Marchant, quæ benè obſerva ad varios caſus applicanda.

ASSERTIO VII.

Metus quicumque non perturbans rationem, non cauſat involuntarium ſimpliciter, ſed mixtum ſimpliciter ſcilicet voluntarium, & ſecundum quid tantum involuntarium: adeòque per ſe nec tollit actum bonum, nec in toto excuſat a peccato; nec infirmat promiſſiones, vota, contractus, niſi ſit gravis & injuſtè incuſſus ad extorquendum. Hæc aſſertio ſan` magni momenti eſt, & ad caſus latè patens, ideòque accuratior debetur explicatio.

§. I.

49 *Non cauſat involuntarium ſimpliciter*. Omnes cum Ariſtotele 3. *Ethic. cap.* 1. Ratio eſt. Quia voluntarium eſt, quod deliberatè fit ab agente cognoſcente ſingula, ſed omnis ex quocumque metu agens, v.g. metu mortis dans pecuniam latroni: metu naufragii ejiciens merces, &c. is deliberatè omnino conſideratis omnibus, tamquam hic, & nunc bonum ſibi eligit pecunias dare, vel merces ejicere: ergo metus, quicumque relinquat actum ex eo factum verè voluntarium: conſequenter *non cauſat involuntarium ſimpliciter*. Contra. Involuntarium etiam eſt, quod fit cum aliqua nolitione, ſeu averſione actuali, vel virtuali voluntatis, ſed id, quod quis ex metu agit, alioquin minimè acturus, ſemper fit cum actuali, vel virtuali nolitione, averſione, diſplicentia, ac triſtitia voluntatis, uti experientia notiſſimum eſt: ergo metus reddit actum etiam aliquo modo involuntarium: ideoque *mixtum* ex voluntario, & involuntario, *Ulterius*. Illud, quod voluntas ſimpliciter, efficaciter, & actu vult, & exequitur, & ſolùm inefficaciter, ac conditionatè nollet, niſi aliquid urgeret, hoc ſimpliciter eſt voluntarium, ut ex terminis patet, ſed ſic eſt in propoſito: dum enim mercator metu naufragii ejicit merces, ſimpliciter, efficaciter, & actu vult, atque exequitur ejectionem, & ſolùm inefficaci, & conditionata nolleitate, ac averſione nollet ejicere, niſi metus urgeret gravioris mali. ergo metus cauſat voluntarium ſimpliciter, & ſecundùm quid tantùm involuntarium. Unde Juris Conſ. *in l. ſi mulier ff. de eo, quòd metus cauſa* dicit. *Si metus cauſa adii hereditatem, puto me heredem fieri. Quia, quamvis, ſi liberum eſſet, noluiſſem, coactus tamen volui.*

§. II.

Per ſe non tollit actum bonum. Eo ipſo nimirum, quo metus relinquit actum voluntarium ſimpliciter etiam relinquit bonum, ſi nihil aliunde deficiat: at bene adverte, dummodò involuntarium ſecundùm quid admixtum, ſeu nolleitas, averſio, diſplicentia illa talis actus tendat in actum non ut bonus vel præceptus eſt, ut quis ita comparatus ſit, ut niſi metus urgeret, nollet agere bonum, ſervare legem, ſed tranſgredi, ac peccare vellet, quæ nolleitas, vel velleitas ſine dubio inficit actum; ſed ſolùm tendat in actum, vel omiſſionem ejus, ut eſt difficilis, moleſtus, appetitui contrarius: ut quis ita affectus ſit, ut niſi metus urgeret, ſolùm non vellet, vel non moveretur ſubire talem moleſtiam, vel carere tali voluntate, quæ nolleitas, averſio, diſplicentia, vel repugnantia tantùm abeſt ut inficiat actum, quin ejus bonitatem, ac meritum augere poſſit: virtus enim tendit in ardua. 50

Unde collige, quid ſentiendum ſit de eo; qui ex metu gehennæ præcepta Dei ſervat, non ſine admixto involuntario ſecundùm quid, ſeu nolleitate, & averſione aliqua. Quodſi enim metus gehennæ ſit cauſa finalis, & principalis motiva implendi opus præceptum, adeò ut quis poſitivè nollet, aut per modum propoſiti efficacis ſecum ſtatueret, non implere opus præceptum, niſi metus gehennæ urgeret, talis metus omnino ſervilis, & malus ipſum opus inficeret. Eo enim caſu homo ſolam pœnam timet ſuper omne malum, ac ſeipſum, & proprium commodum amat ſuper omne bonum, quòd repugnat Charitati divinæ. At verò, ſi metus gehennæ ſit ſolum cauſa ſecundaria impulſiva ad implendum præceptum, adeò ut quis ſolummodo non vellet, non moveretur hic, & nunc ad ſervandum præceptum, & ſuperandam, ſubeundamque moleſtiam, & difficultatem, a qua ſimplici nolleitate, vel diſplicentia abhorret, niſi metus gehennæ extimularet: talis metus, & actus inde factus non eſt vitioſus, ſed honeſtus, ac virtuoſus eſſe Poteſt. Poteſt enim talis metus provenire ex habitu, & virtute ſpei Theologicæ, cum ejuſdem virtutis ſit, bonum ſuum proſequi, & fugere oppoſitum malum.

§. III.

Nec in toto excuſat a peccato. Eo ipſo nimirum, quo metus relinquit voluntarium ſimpliciter, in actione aliàs mala, etiam relinquit peccatum ſimpliciter: contra tamen, eo ipſo, quo metus, admixto involuntario ſecundùm quid, ipſum voluntarium minuit, etiam minuit culpam, ſeu excuſat a peccato *in tanto*, proportionabiliter, eò magis, quò gravior, vel injuſtior eſt metus. Ratio primi eſt. Quia nullus metus juſtus, & excuſans actum aliquem eſſe poteſt, niſi ſit majoris mali, quàm id, quod metus cauſa ſuſcipitur, atqui peccatum etiam minimum, majus eſt malum omni alio malo, etiam morte, &c. teſte *S. Auguſtino l. 1. de Civit. Dei c.* 18. relato *c. ita ne 32. q.* 5. ergo nullus metus, quantumvis graviſſimi mali poteſt excuſare a peccato, cùm juxta commune dictum, præſtet millies mori, quàm Deum vel leviſſimè offendere. Quare neque pro tuenda vita propria, vel aliena, officioſè mentiri fas eſſe, rectè docet idem *S. Auguſtinus in Pſal. 5. relatus c. Ne aliquis 32. q.* 1. Ratio ſecundi, quod metus excuſet in tanto per ſe manifeſta eſt. Inſuper. 51

52 Poteſt metus graviſſimi mali totaliter excuſare a peccato indirectè, quatenus in caſu tanti mali, vel periculi ipſa lex obligare ceſſat, ad quod diſcernendum accipe has veluti regulas. I. Nullus omnino metus cujuſcumque mali, etiam mortis atrociſſimæ, excuſat in lege naturali quoad illas actiones, quæ ſunt intrinſecè, & ex objecto malæ, ſicut nulla ratione cohoneſtari, vel licitè fieri poſſint, uti ſunt mendacium, odium Dei, abnegatio fidei, blaſphemia, idololatria, acceſſus ad non ſuam, pollutio, occiſio directa innocentis, &c. Et quamvis metus gravis minuens voluntarium, etiam in his minuat culpam, certè tamen, ſi adſit debita advertentia: numquam a mortali extenuabit uſque ad veniale, quia malitia intrinſeca gravis ab eis inſeparabilis eſt, ſuppoſito ſufficienti voluntario, uti cum aliis benè notat Tamburinus *lib. 1. in decal. c. 2. §. 9. n.* 1. II. Metus tamen gravis mortis, &c. excuſat etiam in lege naturali quoad illos actus, qui aliqua ratione cohoneſtari, ſeu in aliquo caſu licitè fieri poſſunt, ceſſante, ſcilicet tunc obligare ipſa lege naturali. Sic lex homicidii ceſſat obligare, quando imminet periculum propriæ mortis ab injuſto invaſore. Lex furti ceſſat obligare in caſu extremæ neceſſitatis. Lex reſtitutionis ceſſat obligare, quandò timetur grave damnum vitæ, vel famæ propriæ. Sic excuſantur Chriſtiani ad Turcas remigantes contra Chriſtianos, famuli cooperantes non proximè Dominis ad injuſtitias, vel alia peccata metu mortis, &c. *Communis doctrina*. III. Similis me-

Digitized by Google

metus gravis etiam excuſat in tranſgreſſione legis divinæ poſitivæ reſpicientis bonum, ſeu utilitatem propriam operantis: ut de integritate confeſſionis, de confeſſione præmittenda ante Communionem, de obſervatione votorum, ſe lorum, &c. Cum enim hæc, & ſimilia divinitùs jubeantur ob bonum ſpirituale operantis, non præſumitur bonus Deus velle obligare cum tanto rigore, & periculo operantis; Secùs eſt de legibus divinis principaliter reſpicientibus bonum commune Eccleſiæ: uti ſunt omnia Chriſti poſitiva præcepta de adminiſtratione Sacramentorum in debita materia, & forma, Conſecratione in duplici ſpecie, Sigillo Confeſſionis, &c. in quibus nullo metu excuſatur tranſgrediens. Suar. Vaſq. apud Bonacin. *diſp. 2. de peccat. q. 8. p. 2.* IV. Metus verò gravis mortis, &c. per ſe ſemper excuſat in tranſgreſſione legum, & præceptorum humanorum Eccleſiaſticorum, & Politicorum: quia hæc ex mente Legislatorum numquam cenſentur obligare cum tanto rigore, neque verò obligare poſſunt, quia non eſſent juſtæ, & rationabiles leges. *Communis doctrina in materia de legibus.* Dico autem *per ſe*. Per accidens enim lex humana, vel præceptum poteſt obligare, & de facto obligat etiam cum certo periculo ac diſpendio vitæ, famæ, fortunæ, nullo omnino metu excuſante, quandocumque concurrit aliqua lex ſuperior ita obligans. Utpote in primis, quandocumque ex legis humanæ obſervatione majus Reipublicæ bonum ſperatur, vel ex ejus neglectu majus malum Communitatis timetur, quàm æſtimari debet periculum, vel diſpendium vitæ, famæ, vel fortunæ unius hominis. Ut ſi ſummus Pontifex Sacerdoti præcipiat, ut etiam cum vitæ periculo fidem Paganis prædicet, ob ſperatum lucrum animarum. Si Epiſcopus Parocho, Princeps Medico inhibeat tempore peſtis, ne fugiat: ſi belli Dux militi præcipiat, ut ſtationem ſervet, tueatur præſidium ſibi commiſſum, hoſtem, aggerem, murum aggrediatur, tenetur parere etiam cum evidentiſſimo mortis, vel mutilationis periculo. *Secundum omnes.* Deindè quandocumque tranſgreſſio humanæ legis, vel præcepti ceſſura eſt in contemptum Legislativæ poteſtatis, fidei, aut Religionis Chriſtianæ detrimentum, grave ſcandalum, ac ruinam ſpiritualem proximorum, aut peccatum proprium. Tunc enim ipſa lex naturalis obligabit ad obſervationem legis humanæ, & tranſgreſſionem intrinſecè malam conſtituet, uti benè notant Sotus, Suarez, alii cum Layman *lib. 1. tr. 4. c. 14. n. 6.* Sic ergo metus mortis, vel alterius gravis mali per ſe quidem ſemper excuſat in legibus poſitivis, & præceptis Eccleſiæ, utpotè de jejunio ſervando, audienda Miſſa in die feſto: de celebrando cum talibus paramentis ſacris: de excommunicati ſegregatione, v. g. verſans inter hæreticos, die jejunii licitè poteſt comedere carnes, aut die feſto omittere Sacrum, ne agnitus Catholicus grave periculum, vel damnum incurrat: at ſi comeſtio carnis proponeretur in contemptum Religionis, aut ad profeſſionem ſectæ hæreticæ, utpotè dicendo; *quiſquis eſt averſus a fide Papiſtica, nobiſcum carnes comedat, &c.* Jam Catholicus obligabitur cum certo vitæ periculo abſtinere: quia in iis circumſtantiis carnes comedens ipſo facto fidem negaret, quod eſt intrinſecè malum. Similiter diſtinguendum eſt, ſi Tyrannus morte intentata compellat Sacerdotem celebrare non jejunum, vel ſine ſacris veſtibus Eccleſiaſtico jure requiſitis. Eadem ratione excommunicatus non tenetur cum periculo vitæ, vel famæ abſtinere a Communione fidelium etiam in Sacris: quin etiam Sacerdos, vel Parochus occultè excommunicatus tenebitur celebrare, vel Sacramenta miniſtrare, cum ex officio petitur, & abſque ſui infamia, vel aliorum ſcandalo negare nequit, uti docent *Auctores citati, cum Sanch. lib. 1. Moral. c. 18.* Secùs dicendum, ſi ad id metu urgeretur in contemptum Eccleſiæ. Ita denique aliquis metu mortis, vel alterius gravis mali adactus licitè contrahet matrimonium cum conſanguinea, affine, aliove impedimento jure poſitivo dirimente, cum intentione faciendi, quantum facere licet: vel, *ſi nihil obſtet*: Non tamen licitè conſummabit ante impetratam diſpenſationem, quia eſſet copula fornicaria lege naturali prohibita, & intrinſecè mala. *Sanch. l. 7. de Matr. diſp. 16. Laym. cit. n. 10. Communis.*

53 Tandem metus quacumque ratione excuſat a culpa, ſeu peccato in toto, vel in tanto, eadem ratione etiam ſine dubio excuſabit a pœna ei delicto decreta, vel decernenda. Quin etiam, qui ex gravi metu mortis, infamiæ &c. tranſgreditur legem, vel præceptum Eccleſiæ, eſto in ſe aliàs lege naturali prohibita a peccato etiam mortali non excuſetur, non tamen incurrit cenſuram annexam. Ut ſi quis gravi metu contrahat, & conſumet matrimonium cum conſanguinea non incurrit excommunicationem in jure latam. *Clement. un. De conſang. & affinit.* Ratio eſt, quia ad cenſuram incurrendam requiritur contumacia, & interpretativus contemptus: qui autem ex gravi metu peccat, alioquin non peccaturus, quamvis adhuc verè peccet, non tamen poteſt cenſeri contumax, aut ex contemptu Eccleſiaſticæ poteſtatis delinquere, ſed potiùs ex mera infirmitate. *Ita ex communiori Suarez lib. 3. de leg. c. 30. Laym. l. 1. tr. 5. p. 1. c. 5. n. 9.* ubi his contrarium locum difficilem Juris Can. explicat.

§. IV.

NEc *infirmat, vel invalidat promiſſiones, vota, contractus &c.* Ratio generatim eſt. Quia voluntarium ſufficiens ad actum humanum perfectum, & peccatum mortale, per ſe loquendo eſt etiam ſufficiens ad contrahendam obligationem promiſſionis, voti, contractus &c. niſi ſpecialis lex, vel ratio obſtet: ſed id, quod fit ex metu quocumque non perturbante rationem, adhuc eſt ſimpliciter voluntarium, ac ſufficiens ad actum humanum, ac peccatum mortale, ut hactenus *num. 1. 2. & 3.* declaratum: ergo per ſe loquendo, etiam eſt ſufficiens, ad contrahendam ejuſmodi obligationem, conſequenter non invalidabit promiſſiones, vota, contractus &c. ſaltem (eatenùs omnes conveniunt.) 54

Niſi ſit gravis, & injuſtè incuſſus Metus ad extorquendum actum.

I. NIſi *ſit metus incuſſus* ab extrinſeco nimirum. Certum enim eſt, nullum metum ab intrinſeco profectum, quantumvis gravem, invalidare vota, vel contractus, ut ſi metu mortis in naufragio, vel tempeſtate, tempore peſtis, vel periculoſi morbi, aut a juſtitia juſtè inferendæ voveas peregrinationem, Religionem, vel aliud; promittas, vel jures puellam pauperem ducere, vel dotare, &c. votum, vel promiſſio omni jure valebunt, & obligabunt. Quia nimirum ſufficienter voluntaria ab intrinſeco, & nihil eis obſtat ab extrinſeco. *Juxta communiſſimam Doctorum ſententiam.* Excipe ſemper. Niſi metus adeò gravis eſſet, ut etiam uſum rationis, ac deliberationem impediret, quod tamen rarò accidit, & in dubio non præſumitur, ſed probandum eſt. 55

II. Metus incuſſus *ad extorquendum actum*. Quòd ſi enim metus quantumvis gravis, & injuſtè incuteretur non ad extorquendum actum talem, ſed ad alium finem: ut ſi ad evadendum manus tyranni, latronis, inimici mortem minitantis, tu ſpontè aliquid Deo voveas, vel promittas: ſi ad evadendam mortem ſeu juſtè, ſeu injuſtè inferendam, tu ſpontè eligas, Judicis, vel lictoris filiam ducere, vel dotare, pecuniam dare, &c. Votum, contractus, promiſſio omni jure valida erunt, & obligabunt, ob eamdem rationem ſupra datam. Et quia licèt metus injuſtè incuſſus fuerit occaſio, non tamen fuit cauſa vera ita vovendi, vel promittendi, ſed ſola libera voluntas, quæ tale medium ad evadendum malum imminens elegit, præter intentionem metum incutientis. *Sanch. lib. 4. moral. c. 3. n. 4. Marcant. Tribun. p. 2. tract. 3. tit. 4. q. 1. dub. 2. Communis.*

III. Metus *gravis*, ſeu cadens in conſtantem virum, conſideratis prudentis judicio circumſtantiis, juxta prænotata *a nu. 47.* Metus ergo conſideratis circumſtantiis verè levis, nec cadens in hominem conſtantem, nullo jure irritat actus, vota, contractus, juxta communem, & veram Doctorum ſententiam, quam docet Sanchez *lib. 4. Moral. c. 3. n. 21. Et lib. 4. de Matr. diſp. 17.* Ratio ſolida eſt. Quia metus reverà levis, etiamſi injuſtè incuſſus, eſt in poteſtate operantis ex metu, ut eum facilè repellere, illique non acquieſcere poſſit, ideò enim eſt, & dicitur levis, atque a gravi differt: ergo qui eum, cum facilè poſſit, non repellit, ſed acquieſcit, præſumitur etiam in foro conſcientiæ, omnino liberè conſentire, promittere, contrahere, &c. ideòque liberè volens non pati notabilem injuriam, quæ ſufficere debeat ad irritandum actum; ſecus eſt de dolo etiam levi, quem homo ex ſe non poteſt repellere, ſicut metum levem, ideòq; meritò actum ſaltem in parte reſcindi poſtulat. Itaque non ſolùm votum ſolemne Religionis, matrimonium, ſponſalia, verùm etiam quævis alia vota, contractus, promiſſiones, donationes, &c. facta ex metu levi, etiamſi injuſtè contra libertatem admoto, v. g. a filio, vel filia familias, uxore, ſubdito, ex mero metu reverentiali erga Parentes, Maritum, Prælatum, quo præciſè verentur eis contradicere, abſque alio timore gravis offenſionis, vel gravis mali, (quo evaderet metus gravis juxtà prænotata *a n. 48.*) in utroque jure valida ſunt, & obligationem pariunt, atq; ſic accepta juſtè retinentur, ob rationem dictam. Quamvis contra ſentiant Leſſ. Card. Lugo, Caſtro-Palaus, & alii apud Tamburinum *cit. l. 1. c. 2. §. 6. & 7.* Nimirum contractus, matrimonium præſertim, etiam ex metu levi injuſto extorta in foro conſcientiæ irrita eſſe, & reſcindi: etſi de matrimonio probabile cenſeat etiam Sanch. *l. c.* Verùm in re tanti momenti, & periculi non recedendum a communi ſententia cenſeo.

IV. Metus gravis, *& injuſtè* incuſſus. Metus enim, quantumvis gravis, juſtè incuſſus non irritat actum extortum: idque non ſolùm certiſſimum eſt, quando metus juſtè incutitur alicui ad extorquendum id, quod aliàs debitum eſt: ut ſi Magiſtratus Eccleſiaſticus ſub pœna excommunicationis,

tua

Digitized by Google

aut Civilis ſub pœna mortis, vel carceris compellat ſtupratorem ad ducendam, vel dotandam virginem defloratam: aut ſi debitori tuo mineris juſtam accuſationem de crimine patrato, niſi debitum tandem ſolvat, ſed etiam verum eſt, quando metus juſtus incutitur intra, vel extra judicium, ad præſtandum quidpiam aliàs indebitum, & liberum: ut ſi Judex juſtè damnaturus ſit ad mortem, niſi velis vovere Religionem, aut pauperem puellam ducere, &c. Si mineris homicidam, vel furem juſtè accuſare, niſi aliquid Deo voveat, filiam tuam ducat, pecuniam det, vel promittat, &c. *Sanch. ll. cc. de Matr. lib. 4. diſp. 12. Moral. l. 4. c. 3. n. 21. Baſ. Pontius, Leſſ. Lugo, alii apud Tambur. cit.* §. 7. *n.* 3. Ratio eſt: Quia tota ratio irritandi tales actus eſſet injuria illata ad extorquendum: atqui hic nulla fit injuria alteri, quin potiùs favor, & beneficium, non enim ſub coactione, ſed ſolùm ſub conditione proponitur tibi, ut ſi evitare velis malum, cui tu liberè cauſam dediſti tamquam minùs malum eligendo, voveas, ducas, des, promittas, &c. Oportet quidem matrimonium, & vota maximè libera eſſe, ſed, intellige, libertate non læſa, vel impedita injuſte, non verò libertate omnimoda, & quodvis obſtaculum excludente, ut patet mille aliis caſibus. Interim tamen fateor, non improbabilem eſſe ſententiam in his contrariam Ponacinæ, Copinch. & aliorum apud Tambur. *cit. n.* 4. Nimirum matrimonium, & vota ſic extorta irrita eſſe ob apparentem injuriam contra libertatem illorum actuum. His ita declaratis, & ſuppoſitis, ſit,

ASSERTIO VIII.

Et Regula Generalis.

M*Etus verè gravis, & injuſtè incuſſus ad extorquendum actum irritat omnem actum requirentem conſenſum promiſſorium ad inducendam obligationem ex juſtitia ſeu Religione ſecluſo juramento, ipſo jure naturæ: non item actus requirentes ſolum conſenſum in opus præſens*. Hæc aſſertio collecta ex Doctoribus mox in particulari citandis, eſt contra Sanchez, Navarrum, & alios cum Layman. Hic *c.* 6. *n.* 8. qui volunt, vota, ac contractus metu gravi, & injuſto extortos jure naturæ eſſe validos, quia ſimpliciter voluntarii, tamen facilè reſcindendos a Judice, quia per injuriam extorti: & favent jura civilia. Interim conſentiunt cum communi, & certa ſententia, vota ſolemnia, matrimonium, & ſponſalia metu gravi, & injuſto extorta irrita eſſe per declarationem Eccleſiæ in jure Canonico.

§. I. *In Contractibus.*

56 NOn tantùm contractus facer matrimonii, item ſponſalia, promiſſio, vel datio dotis, item promiſſio, vel traditio bonorum Eccleſiæ, verùm etiam omnis omnino contractus, etiam oneroſus; ut venditionis, emptionis, mutui, maximè verò gratuitus, ut donationes, legata, teſtamenta, ac univerſaliter omnis promiſſio, vel traditio rei, aliàs obligatoria, ex metu gravi, & injuſto extorta: ipſo jure naturæ irrita ſunt, & invalida, nullamque ne naturalem quidem obligationem juſtitiæ pariunt in metum paſſo, neque ullum jus conferunt extorquenti, vel acceptanti. Ita Molina *diſp.* 267. Rebellus *p.* 2. *l.* 1. *quæſt.* 5. *concluſ.* 1. *univerſaliter quoad contractus etiam oneroſos*. Baſil. Pontius *l. 4. de Matr. c. 6. n.* 4. Diana *p.* 3. *tr.* 5. *reſ.* 118. Tambur. *c.* 2. §. 5. *n.* 15. *&* 20. *alii plures apud ipſos*. Ratio eſt. Quia naturali juri, rationi, & æquitati omnino repugnat ex injuria oriri juſtitiam, ſeu jus quodpiam: quòd nimirum homo per injuriam, & injuſtitiam, injuſto, & gravi metu incuſſo extorquens alterius promiſſionem, vel conſenſum, poſſit ſibi acquirere jus, & alteri imponere obligationem etiam naturalem juſtitiæ; ergo fatendum eſt, talem exactionem, & acceptionem intrinſecè, quoad ſubſtantiam, adeoque ipſo jure naturali injuſtam eſſe, ac invalidam, non ſecùs ac furtum, vel rapinam, atque acceptantem nullum omninò acquirere jus ad rem, vel in re, ſed ſecundùm communiſſimam, etiam Adverſariorum ſententiam, tali metu extortum, & acceptum in conſcientia ſine mora reſtituere obligatur, tamquam injuſtè acceptum: Quòd ſi ergo nullum jus exigentis, nulla erit obligatio promittentis, vel conſentientis: cùm hæc ſint correlativa, ſi nulla obligatio, conſequenter nulla promiſſio, contractus nullus quicumque: qui definitur; *ultrò, citroque obligatio*. Unde *Pontius cit. c.* 8. contra Sanch. benè probat, ejuſmodi contractus irritos eſſe, non ſolùm jure naturæ, & in foro conſcientiæ, ſed etiam jure poſitivo, & in foro externo: requiri tamen ad illorum reſciſſionem ſententiam Judicis, non tamquam irritantis, ſed ſolùm irritos declarantis. Neque plus probant jura civilia ab Adverſariis allegata, aut ſi dicant, tales contractus eſſe validos, loquuntur de metu levi, ſaltem ſecundùm præſumptionem fori.

§. II. *In Votis.*

57 VOta non tantùm ſolemnia profeſſionis Religioſæ, ſed etiam ſimplicia quæcumque non jurata, metu gravi & injuſto extorta ipſo jure naturali invalida ſunt, in utroque foro, unde ut non ſerventur, nulla indigent relaxatione. *Sotus l. 7. de Juſtit. q. 2. a 1. & alii apud* Sanch. *infra cit.* Marchant. *Tribun. to.* 2. *tr.* 3. *tit.* 4. *q.* 1. *dub.* 2. Significat etiam S. Bonaventura *in 3. diſp. 39. ar. 3. q.* 2. dicens, *Deus vult ſacrificia voluntaria, non coacta*. Ratio ergo eſt: tum quia votum debet eſſe ſpontaneum Dei obſequium; unde quàm maximè liberum eſſe convenit: tum quia a jure, & æquitate naturali, divina præſertim, omninò alienum videtur, quòd Deus acceptet ut obligantem promiſſionem hominis ab alio homine per malitiam metu gravi, & injuſto extortam; ut ſi frater fratrem intentata morte compellat, reſignata hæreditate, vovere Religionem: ſi Parentes filios gravi, & injuſto metu compellant intrare Religionem, &c. Eo ipſo enim, quo Deus acceptaret ejuſmodi promiſſionem injuſtè extortam, cenſeretur approbare injuriam, & iniquitatem injuſtè extorquentis: ergo etiam jure naturæ irrita ſunt ejuſmodi vota injuſtè extorta. Et quidquid ſit de hoc, certum eſt, irrita eſſe declarata ab Eccleſia *c. 1. Perlatum. De his, quæ vi*: juxta communem Doctorum cum Sanchez *l. 4. Moral. c. 3. nu.* 12. Inſuper *in Conc. Trid. ſeſſ. 25. c. 18. de Regular.* excommunicationis ſententia lata eſt in eos, qui virginem, aliamve mulierem, ad monaſterium ingrediendum, aut profeſſionem emittendam injuſtè coegerint, de quo latè Sanchez. *citat. c. 4. per totum*. Ex his rectè infert Sanch. *cit. c. 3. n.* 18. & docet noſter Marchant. *ſupra n. 48. allegatus*: initiatum Ordine ſacro ex metu viri conſtantis injuſto, non teneri voto caſtitatis (idemque eſt de debito divini officii) Ordini annexo. Atque ita poſſe ſine ulla diſpenſatione ad nuptias tranſire, ſi nolit in Ordinis ſacri uſu permanere: Quòd ſi tamen, ceſſante metu, vel ſemel Ordine ſacro uſus eſſet, jam reſilire nequibit, quia uſus ille eſſet Ordinis ratificatio.

§. III. *In Juramentis.*

58 JUramenta etiam per injuriam metu gravi, & injuſto extorta valida ſunt, & obligant ex virtute Religionis ob reverentiam divini Nominis, & Numinis in teſtimonium, ac velut fidejuſſionem promiſſionis factæ aliàs licitæ invocati, ſecundùm communem Doctorum ſententiam ex *c. ſi verò, de Jurejurando, & c. ad Audientiam de his, quæ vi*. Ubi ratio indicatur. Quia omne juramentum voluntarium non vergens in interitum ſalutis, ſed licitè, & honeſte ſervabile validum eſt, & licitum: tale autem juramentum ſimpliciter eſt voluntarium ex dictis, & quamvis conſenſus non eſſet ſufficienter voluntarius in promiſſionem vi extortam, ad inducendam obligationem juſtitiæ, ſupponitur tamen ſufficienter voluntarius ad invocationem divini Nominis, & ad inducendam obligationem ex virtute Religionis: Deinde etiam non vergit in interitum ſalutis; ſed licitè, & honeſtè ſervari poteſt, licet peccet extorquens, & acceptans: ergo &c. Quòd ſi ergo ita juraſti latroni dare pecuniam, Uſurario uſuram, &c. nec uſus es aliqua æquivocatione v. *g. dabo, ſi debeo*, obligaris juramento, ſed ob injuriam illatam, aut relaxationem petere, aut ſolutas pecunias in judicio repetere potes. Si juraſti etiam non repetiturum: iterum teneris, & actionem civilem inſtituere non potes; potes tamen inſtituere actionem criminalem accuſando de crimine ad vindictam, aut certè denuntiare Judici, ut ex officio procedat. *Gloſſ. in cit. c. ad Audientiam*. Quòd ſi etiam hæc dejeraſti, non poteris tamen etiam dejerare denuntiationem charitativam ad criminis emendationem, aut ad publicam, aliuſque pernicioſam injuriam latronis, vel uſurarii avertendam; aut maximè ſi ultrò in judicio interrogeris. Hæc ex Layman *l. 4. tr. 3. q.* 7. in reverentiam divini Nominis. Quamvis ſciam, tali juramento valorem, & obligationem denegare alios cum *Azorio to. 1. lib. 11. c. 7. q.* 2.

§. IV. *In Sacramentis.*

59 VAlida ſunt omni jure etiam ex metu quocumque gravi, ac injuſto collata, & ſuſcepta non fictè Sacramenta omnia, excepto matrimonio. Quia hoc ſolùm eſſentialiter in contractu conſiſtens requirit conſenſum promiſſorium ad inducendam obligationem juſtitiæ: reliqua Sacramenta ſolùm requirunt conſenſum voluntarium in opus præſens, Validè ergo baptizatur, metu gravi, & injuſto impulſus: obligatur autem ad fidem Chriſti, & obedientiam Eccleſiæ, non vi alicujus conſenſus injuſtè extorti, ſed vi abſoluti juris divini, quo adultus tenetur ſuſcipere fidem Chriſti ſufficienter propoſitam, & in ea obedire Eccleſiæ etiam antecedenter ad Baptiſmum, vel in caſu, quo Bap-

ptiſmus ſuſcipi non poſſet. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, &c.* Validè ſuſcipit Ordinem ſacrum metu gravi, & injuſto adactus: at non obligatur voto caſtitatis, vel debito Horarum, ut *n.* 57. dictum. Valida eſt abſolutio Sacramentalis metu gravi, & injuſto extorta: quin jure naturæ etiam valida videtur ſimilis extorta abſolutio ab excommunicatione, interdicto &c. ſed meritò invalidata eſt ab Eccleſia *c. un. de his, quæ vi in 6.* Valida denique eſt etiam ſententia alioquin juſta Judicis; etſi metu gravi, & modo injuſto extorta, cùm nihil ad valorem deſit. At quid de diſpenſatione, collatione juriſdictionis, beneficii, privilegii, &c. ſimili metu gravi, & injuſto extortis: Invalida eſſe, ſequitur ex noſtra Aſſertione hactenus declarata. Valida eſſe è contra, docent *Sanchez, & alii adverſarii*, nec improbabiliter, fateor, Lege Card. de Lugo, *to. 2. de Juſtitia diſp. 22. ſect. 7.*

SUBSECTIO IV.

De Involuntario ex Concupiſcentia.

SUMMARIUM.

60 *Concupiſcentia eſt paſſio, vel motus appetitus ſenſitivi, bonum delectabile proſequentis, aut malum fugientis.*
61 *Alia eſt antecedens, alia conſequens.*
62 *Nulla concupiſcentia: ſeu paſſio, ſive antecedens, ſive conſequens reddit actum involuntarium.*
63 *Sed potiùs voluntarium imperfectum, ſeu ſpontaneum auget.*
64 *Voluntarium verò perfectum, ac liberum minuit, & quandoque omnino aufert.*
65 *Antecedens quidem effectivè, ſubſequens verò a poſteriori, & notificativè.*

60 CONcupiſcentia hoc loco dicitur paſſio, ſeu motus appetitus ſenſitivi proſequentis aliquod bonum delectabile. ut *amor, deſiderium ſpes, audacia, gaudium*, ſeu voluptas, & delectatio. aut contra fugientis malum oppoſitum: ut *odium, fuga, timor, deſperatio, triſtitia & ira maximè*. De his conſulenda Philoſophia in libris de anima. Ad propoſitum ſolum diſtinguenda eſt

Concupiſcentia, ſeu Paſſio antecedens, & conſequens.

61 A*Ntecedens* paſſio dicitur, quæ ex ſola apprehenſione objecti delectabilis, vel contrarii, abſque ulla deliberatione intellectus, vel conſenſu voluntatis exurgit, vel durat in parte ſenſitiva, ac proindè ſic ſecundùm ſe nec menti, nec demeriti, ſeu peccati capax eſt. *Conſequens* paſſio dicitur, quæ deliberato arbitrio, & conſenſu voluntatis, vel jam excitata admittitur, vel etiam ex propoſito excitatur, ut ad promptiorem, ſeu intenſiorem operationem deſerviat. Sunt enim paſſiones velut animæ calcaria, & cotes, quibus humanæ actiones concitatæ magis vigent, & fervent ſive ad bonum, ſive (quod frequentius) ad malum. Videndum hic ſolùm generatim, quomodo ejuſmodi paſſiones ſe habeant ad voluntarium, ſeu liberum in actibus humanis: particularia differimus tractanda *infra c. 6. de peccatis internis tot.*

ASSERTIO IX.

C*Oncupiſcentia, ſeu paſſio quæcumque antecedens, vel ſubſequens non reddit actum involuntarium, ſed voluntarium quidem imperfectum ſpontaneum: voluntarium verò perfectum, ac liberum minuit, & quandoque omninò aufert.* Communis Doctrina ex Ariſtot. ſæpè citato D. Thoma 1. 2. *q.* 6. *a.* 7. Scoto in 4. *d.* 29. & alibi.

§. I.

62 N*On reddit actum involuntarium.* Ratio manifeſta eſt. Quia involuntarium eſt, quod fit a principio extrinſeco, aut ſaltem contra inclinationem voluntatis, ſeu cum nolitione, averſione, diſplicentia, ac quadam triſtitia illius: at quod fit ex paſſione concupiſcentiæ, ſimpliciter fit a principio intrinſeco, & ſecundùm inclinationem voluntatis, naturaliter ſcilicet inclinatæ in appetibilia appetitus ſenſitivi, & tantùm abeſt, ut fiat cum nolitione, vel averſione voluntatis, quin potiùs ejuſmodi paſſiones ſuperent, & abſorbeant nolitiones, & averſiones voluntatis, alioquin cum opere arduo, vel malo conjungi ſolitas, ut experientia notum eſt, præſertim in iracundis, ac libidinoſis: ergo &c.

§. II.

63 V*Oluntarium imperfectum, ſeu ſpontaneum auget potius.* Quia illud eſt, quod fit a principio intrinſeco ex prævia cognitione: Atqui paſſio concupiſcentiæ, voluptas, ira, &c. non ſolùm non impedit, ſed potiùs trahit voluntatem, ut principium intrinſecum, majori cum impetu ferri in objectum concupitum, juxtà illud Jacobi: *Unuſquiſque tentatur a concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus*, Neque ejuſmodi paſſiones turbant, vel impediunt rationem, quantùm ad cognitionem objecti concupiti, quin potiùs alliciunt, detinent, & occupant intellectum in conſideratione ſolius objecti concupiti, eumque impediunt, & turbant, quantùm ad deliberationem, & conſiderationem oppoſitorum, ut notum eſt: ergo augent potiùs voluntarium ſpontaneum. Sed contra; eo ipſo.

§. III.

V*Oluntarium perfectum, ac liberum minuit, & quandoque omnino aufert.* Ratio jam patet. Quia liberum conſiſtit in indifferentia voluntatis ad volendum objectum propoſitum nimirùm ab intellectu cum indifferentia ſub mixta ratione boni, & mali: atqui experientia notiſſimum eſt, quòd paſſiones illæ concupiſcentiæ. I. & impediant intellectus deliberationem, & judicium indifferens, ac faciant, quòd intellectus magis æſtimet, ac ponderet rationes, ac motiva pro parte concupita: minùs verò ponderet, ac velut cæcutiat circa rationes in oppoſitum: immò poteſt vehementiſſima paſſio concupiſcentiæ, vel iræ adeò intellectum perturbare, & ſola objecti concupiti conſideratione occupatum excæcare, ut non poſſit omninò deliberare, conſiderare, vel apprehendere rationes in oppoſitum, ut fit in furioſis, vel ebriis. II. Et conſequenter etiam impediant, & quandoque omninò tollant indifferentiam voluntatis ad volendum, & nolendum, ſed omninò fortiùs inclinent, & trahant ad partem concupitam, & quandoque toto impetu, & quaſi merè naturaliter rapiant in illam partem: ergo paſſiones illæ ſemper impediunt, & quandoque etiam omninò auferunt voluntarium perfectum, ac liberum, & conſequenter etiam proportionaliter minuent, vel omninò tollent culpam, ſeu peccatum; ſicut è contra etiam virtutis meritum circa objectum bonum, ut notat etiam Layman *hic c. 5. in fine.* Et jam communis perſuaſio eſt, minùs liberè egiſſe, minùs deliquiſſe, aliqua venia dignum eſſe, qui aut aliorum perſuaſione, vel blanditiis, aut propria gravi paſſione, vel tentatione victus in malum conſenſit: peccato infirmitatis potiùs, quàm malitiæ. 64

§. IV.

COncupiſcentia, ſeu paſſio conſequens, nimirùm voluntariè excitata, vel acceptata a voluntate, ſiquidem comparetur ad voluntatem antecedentem, excitantem, vel admittentem, effectus eſt, non cauſa voluntarii, ideòque effectivè non auget, nec minuit illud: dicitur tamen augere voluntarium, & conſequenter peccatum a poſteriori, & notificativè, ut optimè explicat D. Thomas 1. 2. *q.* 77. *art.* 6. dicens, *Signum eſt magnitudinis ejus*, (peccati) *Quia demonſtrat intenſionem voluntatis ad actum peccati. quo ſenſu verum eſt: quod quantò quis majori libidine, vel concupiſcentia peccat, tantò gravius peccat.* Hæc Sanctus Doctor. Eademque eſt ratio quoad actus bonos, & virtuoſos: ut ſi excites in te magnum miſericordiæ affectum, quo abundantiùs ſuccurras egeno: aut contrà concites magnum odium, vel iram, quo atrociùs invadas inimicum. Quòd ſi verò paſſio ſubſequens voluntaria referatur rurſus ad alios actus ſubſequentes, jam evadit paſſio antecedens, & ut talis ſe habebit reſpectu actuum ſequentium, a voluntate antecedente non intentorum, ſed vi paſſionis ipſius cauſatorum, juxtà dicta ſuperiùs. 65

CAPUT III.

DE BONITATE, ET MALITIA

Actuum humanorum; eorumque Comparatione, & Regulis externis, obiter.

MAteria hoc capite examinanda, ſcholaſtica potius eſt, quàm moralis: ne tamen omninò mancus videar, delibabo, qua potero brevitate, illa ſaltem, quæ pro moralibus intelligendis magis utilia, & neceſſaria videbuntur, & more ſolito locis opportunis ad moralia, & caſus applicabo. Et quia ad bonitatem, & malitiam, aut indifferentiam actus humani non tantùm objectum, finis, & circumſtantiæ concurrunt, ſed etiam regulæ extrinſecæ, commodè ſub uno capite hæc omnia breviter (quantum Theologo morali ſufficit) expediuntur per ſex diſtinctas Sectiones. Qua in re ſit hæc generalis

SE-

SECTIO I.

De Bonitate, & Malitia actuum humanorum in genere.

SUMMARIUM.

1 *Bonitas moralis actus humani eſt ejus rectitudo, ſeu perfectio, & integritas, conformata, & commenſurata,*
2 *Ad rectam rationem, ſeu actuale dictamen conſcientiæ,*
3 *Vel ad legem extrinſecam per illud dictamen voluntati applicatam.*
4 *Malitia è contra eſt privatio ejuſdem rectitudinis actui ineſſe debitæ.*
5 *Regula generalis.*

ASSERTIO I.

BOnitas moralis actus humani eſt rectitudo actus ſecundum rectam rationem, vel legem. Malitia verò moralis eſt privatio rectitudinis ſecundum rationem, vel legem debitæ ineſſe actui, vel potentiæ. Hanc ex communi doctrina, etiam Scoti, credo ſufficere Theologia Morali obiter intellectam, brevis ergo, & clara ſit explicatio.

§. I.

1 R*Ectitudo Actus*: hoc eſt: Perfectio, ſeu integritas actus conformata, & quaſi commenſurata ſuæ regulæ. Duplex enim eſt bonitas moralis, abſoluta, & reſpectiva. Bonitas moralis abſoluta, & quaſi fundamentalis eſt ipſa perfectio, ſeu integritas actus, ſecundùm quàm ipſi nihil deeſt eorum, quæ, in quantùm humanus, & liber eſt, habere debet: ſicut è contra malitia moralis oppoſita conſiſtit in defectu, ſeu privatione ejuſmodi perfectionis, & integritatis, qua nimirum actui, vel potentiæ aliquid deeſt eorum, quæ ſecundùm rectam ratinnem habere deberet. Uti optimè explicat S. Thomas 1. 2. *q.* 18. *ar.* 1. concludens: *Omnis actio, in quantum habet aliquid de eſſe, in tantùm habet de bonitate: in quantùm verò deficit ei aliquid de plenitudine eſſendi, quæ debetur actioni humanæ, in tantum deficit a bonitate, & ſic dicitur mala*, Et docet Scotus *in* 2. *d.* 40. *a.* 1. Ubi dicit bonitatem actus moralis eſſe *aggregationem omnium convenientium actui ſecundùm rectam rationem*. Et clariùs *in* 3. *d.* 36. *q. un.* dicit. Quòd bonitas actus moralis ſit quaſi quidam decor illius, includens debitam proportionem ad omnia, ad quæ debet actus proportionari: ad potentiam, ad objectum, ad finem, ad tempus, ad locum, ad modum, &c. Bonitas moralis reſpectiva, & quaſi formalis omnium conſenſu, & calamo conſiſtit in *conformitate* aliqua *ad rectam rationem, vel legem*, ut ſequitur,

§. II.

2 S*Ecundùm rectam rationem*. Hic aliqui cum Suarez *in Metaph. diſp.* 10. *ſect.* 2. intelligunt rectam rationem veluti radicalem, & in actu primo, nimirum ipſam naturam, ſeu ſubſtantiam rationalem. Alii communiter etiam Scotiſtæ cum Scoto ſuprà intelligunt rectam rationem in actu ſecundo, ſeu ipſum actuale dictamen rectæ rationis practicæ, quod dicitur *conſcientia*. Utrumque verum puto, & dicendum quòd bonitas moralis formaliter, & in actu exercito conſiſtat in conformitate actus ad dictamen rectæ rationis: objectivè verò, & velut in actu ſignato conſiſtat in conformitate actus ad ſubſtantiam rationalem, quatenus nimirum per cognitum ſibi lumen naturale; legem naturalem, Synderesim, &c. operativa eſt: ſicut è contra malitia moralis in oppoſita difformitate, vel conformitatis privatione ſimiliter diſtinguenda. Ideò enim actus formaliter, & exercitè bonus eſt v. g. dare eleemoſynam, aut malus, v. g. furari, quia conformis eſt, aut difformis actuali dictamini rectæ rationis. Et ideò recta ratio dictat, talem actum eſſe bonum, aut malum, quia ſupponit, & ſaltem natura priùs judicat, ipſum objectum in ſe eſſe bonum, aut malum, per conformitatem, aut difformitatem ad aliquam aliam regulam intrinſecam, certè nullam aliam aſſignabilem, niſi ipſam ſubſtantiam rationalem ita operari natutaliter exigentem, vel refugientem: quòd nimirum ita operari conveniat, vel diſconveniat, deceat, vel dedeceat ſubſtantiam rationalem ergo, &c. Video, non ſatis capis iſta. En tibi clariorem regulam extrinſecam.

§. III.

3 V*El legem*. Actus enim moralis, bonus, vel malus dicitur, quatenus fit a principio regulabili per regulas rectæ rationis, alioquin defectibili: atqui experientia notiſſimum eſt, non ſolùm ipſam voluntatem humanam eſſe defectibilem in operando, ſeu eligendo bonum præ malo, honeſtum præ inhoneſto: ſed etiam ipſum intellectum, ſeu rationem eſſe defectibilem in dijudicando bono, & malo, honeſto, & inhoneſto, decente, vel dedecente ſubſtantiam rationalem: & ideò poſitæ ſunt leges extrinſecæ velut regulæ, quæ regularent, ac dirigerent ſimul, & intellectum ad rectè judicandum, & voluntatem ad rectè operandum conformiter ad ſubſtantiam rationalem: ergo bonitas, & malitia actus humani objectivè, & ſecundariò ſaltem conſiſtit etiam in conformitate, aut difformitate ad legem Dei æternam: a qua omnis alia lex derivatur. Atque adeò in omni actu bono moraliter, præter bonitatem illam abſolutam, & fundamentalem, quæ eſt perfectio, ſeu integritas actus in ſuo eſſe morali *nu.* 1. explicata, eſt duplex bonitas reſpectiva, una primaria, ſed quaſi Philoſophica, ſcilicet conformitas ad rectam rationem jam *nu.* 2. explicata: altera ſecundaria quidem Philoſophica, ſed maximè Theologica, ſcilicet conformitas ad legem, præſertim divinam æternam, modò aſſignata. Eodem modò è converſo in omni actu malo moraliter reperitur quadruplex malitia oppoſita benè expreſſa in definitione mox explicanda.

§. IV.

M*Alitia moralis eſt. I. Privatio rectitudinis*. Hic jam 4
involvitur malitia moralis abſoluta, quæ eſt privatio perfectionis, ſeu integritatis actus debitæ explicata *n.* 1. *II. Rectitudinis ſecundùm rectam rationem, vel legem*. Exprimitur duplex malitia reſpectiva: una Philoſophica, & primaria, ac velut intimior actui, quæ conſiſtit in difformitate, ſeu privatione conformitatis ad rectam rationem explicatam *n.* 2. Altera Theologica, conſiſtens in privatione conformitatis ad legem, præſertim divinam æternam, cujus potiſſima habetur ratio in Theologia; ut *infra c.* 4. *ſect.* 1. explicante definitionem peccati, & iterum notabimus. *III. Rectitudinis debitæ ineſſe*. Non enim privatio cujuſvis rectitudinis potentis ineſſe actui eſt malitia moralis, ſeu peccatum: Sed illius tantùm rectitudinis, quæ ſecundùm rectam rationem, vel legem *deberet ineſſe*. *IV. Actui, vel potentiæ*. Ut nimirum comprehendatur omnis malitia peccati, non tantùm commiſſionis, ubi rectitudo deberet ineſſe actui: ſed etiam omiſſionis, ubi rectitudo deberet ineſſe potentiæ obligatæ ad actum non omittendum. Hic etiam facilè comprehendes actus ita intrinſecè malos, ut nullius capaces ſint bonitatis, vel rectitudinis, ut odium Dei, blaſphemia, mendacium, quibus proindè non poteſt ineſſe privatio, ſed ineſt mera negatio rectitudinis: ineſt tamen privatio vera rectitudinis debitæ ipſi potentiæ, ſeu voluntati, quæ ſecundùm rectam rationem, & legem, quàm maximè deberet iſtos omittere, Sed ſcio aliter explicari a Scotiſtis: at forſan non pro captu tuo. Hoc ſolùm advertas velim, nos in actu malo, ſeu peccato non negare etiam malitiam poſitivam, quæ conſiſtit in poſitiva difformitate, ſeu relatione diſconvenientiæ, vel repugnantiæ ad rectam rationem, vel legem: quam Scotus quodlibet. 18. *qu.* 1. relationem diſſonantiæ vocat: ſed hæc tunc ſolum propriè habetur, quando peccatur contra actualem dictamen rectæ rationis. At verò malitia privativa, ſeu privatio rectitudinis, vel conformitatis hactenus explicata univerſalis eſt omni peccato, ſive quis peccet cum actuali dictamine practico contrario, ſive ſine illo, utpotè cum dubio practico. Jam porrò videndum eſt, a quonam actus humanus ſumat hanc ſuam bonitatem, & malitiam extrinſecè, & cauſaliter.

Semper præ oculis habenda.

A Ctus humanus ſumit ſuam bonitatem, & malitiam ex- 5
trinſecè, & cauſaliter ab objecto, fine, & circumſtantiis. Atque ut bonus moraliter ſit, omnia hæc concurrentia, objectum, finem, ac circumſtantias, benè cognita eſſe neceſſe eſt: Ut verò malus moraliter ſit, ſufficit unum aliquid eorum malum cognitum eſſe, juxta celeberrimum, & receptiſſimum dictum *D. Dionyſii* lib. de divinis Nominibus *c.* 4. *Bonum eſt ex integra cauſa, malum verò ex defectu cujuslibet*. Hæc porrò ſigillatim explicanda ſunt.

SECTIO II.

Bonitas, & Malitia moralis ex objecto.

SUMMARIUM.

6 *Actus humanus bonitatem, aut malitiam* (in genere moris) *ſibi eſſentialem, ac*
7 *Specificam, ſeu primariam, ſolùm accidentaliter, & extrinſecè adhuc ulterius determinabilem, ſumit.*
8 *Ab objecto bono, vel malo, ut tali cognito:*
9 Hoc eſt: *ſub bonitate, vel malitia, præcepto, vel prohibitione ab intellectu voluntati oſtenſo, bonitate quidem directè, malitia verò indirectè volita, vel intenta.*

ASSER-

ASSERTIO II.

A*Ctus humanus ſumit ſuam bonitatem, aut malitiam eſſentialem, ac ſpecificam ab objecto bono, vel malo cognito, bonitate quidem directè, malitioſa verò indirectè volita, vel intenta.* Communis DD. cum D. Thoma 1. 2. 1. 2. *qu.* 18. *art.* 2. Scoto cit. Quodl. 18. *art.* 1. Explico,

§. I.

6 B*Onitatem, aut malitiam eſſentialem*, ac primariam. Quia ſicut omnis actus in eſſe naturæ accipit primariò ſuam eſſentiam, & ſpecificationem ab ipſo objecto, in quod tendit; ita etiam omnis actus humanus, & moralis in eſſe moris, ſeu quatenus conformis, vel difformis eſt rectæ rationi, hanc ſuam moralem eſſentiam, ac ſpecificationem, adeoque eſſentialem, ac ſpecificam bonitatem, aut malitiam primariò ſumere debet ab ipſo objecto, quod in ſe bonum, vel malum, conforme, vel difforme eſt rectæ rationi. Adeò ut ſi objectum bonum ſit certa quadam habitudine conformitatis ad rectam rationem, vel legem, etiam actus circa illud objectum moraliter bonus erit, certa quadam ſpecie virtutis: ut dare eleemoſynam in ſpecie miſericordiæ, &c. Contrà verò, ſi objectum malum ſit certa quadam ratione diſſonantiæ ad rectam rationem, vel legem, etiam actus circa tale objectum malus erit in certa ſpecie; ut furtum in ſpecie injuſtitiæ. Itaque

§. II.

7 B*Onitatem, ac malitiam ſpecificam*: bonitas, & malitia actus deſumpta ab objecto licèt revera ſpecifica completa eſſentialiter, nihilominus adhuc rectè dicitur bonitas, ac malitia *generica*, vel *ex genere*, reſpectu circumſtantiarum: non quòd quaſi eſſentialiter contrahatur per bonitatem, ac malitiam deſumendam a circumſtantiis, tamquam per differentias ſpecificas, hoc enim impoſſibile eſt: ſed quòd illa bonitas ac malitia ab objecto, accidentaliter adhuc determinabilis ſit per bonitates, & malitias accidentaliter convenientes ex circumſtantiis, v. g. dare eleemoſynam ex objecto habet bonitatem eſſentialem ſpecificam completam ſpecie virtutis miſericordiæ: attamen per finem, & circumſtantias poteſt ipſi aut advenire nova bonitas, ut ſi fiat ad gloriam Dei, aut poteſt nova malitia corrumpi, ut ſi fiat ad captandam vanam gloriam. Et hac ratione rectè Scotus *in* 2. *d.* 7. triplicem diſtinguit bonitatem moralem: *genericam*, quæ provenit ex objecto ſecundùm ſe ſumpto, modo jam explicato: *ſpecificam*, ſeu virtuoſam, quæ convenit actui ſumpto in ſuis debitis circumſtantiis: & *ſpecialem*, gratuitam, ſeu meritoriam, quæ convenit actui, ut facto ab homine in ſtatu gratiæ, & charitatis, ratione cujus meritorius eſt vitæ æternæ.

§. III.

8 A*B objecto bono, vel malo.* Bonitas ergo, & malitia moralis formaliter quidem eſt in ipſis actibus voluntatis elicitis, vel imperatis, fundamentaliter verò eſt in ipſis objectis, & cauſaliter ab objectis, ut dictum eſt, ad eum modum proportionaliter, ſicut veritas, & falſitas formaliter eſt in ipſis actibus intellectus, fundamentaliter verò, & cauſaliter eſt in ipſis objectis, quæ quia ita ſe habent, vel non ita ſe habent, ſicut cognoſcuntur, vel repræſentantur, cauſant cognitionem veram, vel falſam. Unde actus humani alii dicuntur boni, vel mali intrinſecè, & ex objecto per ſe: ut amare Deum, & proximum &c. ſunt actus boni intrinſecè, & ex objecto per ſe: quia ex natura, & objecto ſuo naturalem conformitatem habent ad rectam rationem; ſecluſa etiam omni alia lege. Et licèt etiam legibus præcipiantur, non tamen ideò boni ſunt, quia præcipiuntur; ſed ideò præcipiuntur, quia tam boni ſunt. E contra odium Dei, & proximi ſunt actus intrinſecè mali, & ex objecto per ſe, quia ex natura, & objecto ſuo naturalem habent deformitatem contra rectam rationem, ſecluſa etiam omni alia lege. Et licèt etiam legibus prohibeantur, non ideò tamen mali ſunt, quia prohibiti, ſed ideò prohibiti, quia mali ſunt. Alii actus dicuntur boni, vel mali ex obligatione legis tantùm, & ſumunt ſuam bonitatem, vel malitiam ex objecto per accidens, ſcilicet ratione legis per accidens ſupervenientis tali materiæ: ideòque præcisè boni ſunt, quia præcipiuntur, aut mali, quia prohibentur, v. g. die jejunii abſtinere, vel veſci carnibus. Unde actus per ſe mali, cæteris paribus, ſemper graviora peccata cenſendi ſunt, quàm actus mali ex ſola prohibitione legis, Vide *Marchant. Tribun. p.* 1. *tr.* 3. *tit.* 3. *q.* 2.

§. IV.

9 A*B objecto bono, vel malo cognito*, utique ſemper neceſſario ſecundùm bonitatem, vel malitiam, cum nihil poſſit fieri volitum, niſi præcognitum. At quoad volitum bonum, & malum hoc diſcrimen eſt. Ad hoc, ut actus ſumat bonitatem ab objecto bono, & honeſto cognito, debet objectum eſſe volitum, ut bonum, & honeſtum eſt, ſeu debet appeti a voluntate intuitu ipſius bonitatis, ac honeſtatis ſaltem implicitè, & virtualiter, ad minimum ſic, ut voluntas eo actu ita diſpoſita ſit, ut nullo modo agere vellet, ſi non eſſet bonum, & honeſtum, vel ſi eſſet licitum. Unde voluntas exercens aliquem actum, etſi ſecundùm ſe, & ex objecto ſuo honeſtum, (exempla obvia,) nulla tamen prorſus habita ratione ipſius honeſtatis, ſed præcisè propter ejus utilitatem, vel delectationem, fortè etiam actura, etiamſi minimè honeſtus, vel etiam inhoneſtus eſſet, reverà non faceret actum honeſtum. Ratio autem eſt: quia bonum eſt ex integra cauſa: atqui objectum eſt cauſa bonitatis actus, non materialiter ſumptum, ſed formaliter, ut bonum honeſtum eſt: & ſicut objectum volitionis ut ſic, eſt bonum ut ſic, ita ſanè objectum hujus in ſpecie volitionis bonæ honeſtæ eſt bonum honeſtum in ſpecie; ergo, &c. At contrà verò, ad hoc, ut actus ſit malus ex objecto minimè neceſſe eſt, ut tendat in objectum ut malum, vel inhoneſtum eſt: ſeu ut fiat propter ipſam inhoneſtatem, vel turpidinem directè volitam, & intentam, hoc enim impoſſibile eſt. Quia *Nemo intendens ad malum, operatur*: ſed ſufficit velle objectum, quod de facto proponitur ut malum, inhoneſtum, vel turpe, tametſi voluntas quàm maximè præſcindat, excludat, nolit, & deteſtetur ipſam malitiam, vel turpitudinem: Quia eo ipſo, quo voluntas vult actum circa objectum delectabile, vel utile, actu tamen propoſitum, ut malum inhoneſtum, indirectè convincitur velle ipſam etiam malitiam, vel turpitudinem peccati. Ratio è converſo eſt: quia malum eſt ex quolibet defectu. Adeòque ut actus circa objectum malum malus ſit, non opus eſt voluntatem omnia velle in objecto, etiam ipſam malitiam, ſed ſufficit velle ipſum objectum, vel aliquid in objecto, quod de facto proponitur, vel cognoſcitur eſſe malum.

SECTIO III.

Bonitas, & malitia moralis ex fine.

SUMMARIUM.

10 *Finis hic eſt id*, cujus gratia aliquid fit. *Alius operis, & intrinſecus; alius operantis, & extrinſecus.*
11 *Actus internus etiam primariam, & ſpecificam bonitatem vel malitiam ſumere ſolet a fine: externus verò ſolum ſecundariam, & accidentalem.*
12 *Finis ab aliis circumſtantiis in hoc præcipuè differt, quod is ſemper directè, & primariò ſit volitus; illæ verò indirectè, & ſecundariò.*
13 *Regulæ generales circa finem.* Particulariùs autem.
14 *Actus bonus propter finem bonum accipit ab eo novam ſpeciem bonitatis; immò tot, quot ei diverſi fines præfiguntur.*
15 *Sicut è contra, actus malus ob finem malum accipit duplicem malitiam, unam ab objecto, aliam a fine immò tot quot fines diverſi præfiguntur.*
16 *Actus bonus propter finem malum, amiſſa bonitate ex objecto, fit ſimpliciter malus.*
17 *Actus malus a nullo fine bono bonus fieri poteſt, ſed eſt, & manet ſemper malus.*
18 *Actus indifferens a fine bono fit bonus; a malo malus; ab indifferenti manet indifferens.*

F*Inis dicitur id, cujus gratia aliquid fit*: ſeu id propter quod 10
conſequendum operamur. Alius dicitur finis *operis, & intrinſecus*, & eſt id, ad quod ipſum opus, vel actus ex natura ſua ordinatur, atque in ipſo opere, vel ejus objecto intrinſecè includitur, ut dare eleemoſynam pauperi, miſeriæ corporalis ſublevandæ gratia: ſtudere, ſciendi: mederi, ſanandi: furari, habendi: fornicari, delectandi gratia. Et univerſaliter, actus moraliter boni finis intrinſecus dicitur ipſa honeſtas, actus mali verò, voluptas, vel utilitas, conjuncta inhoneſtati: juxta paulò ante dicta *nu.* 9. Alius dicitur finis *operantis*, & extrinſecus, quem nimirum operans mero arbitrio ſuo operi præſtituit. Ut dare eleemoſynam ob vanam gloriam captandam: ſtudere ob divitias, vel honores conſequendos. Porrò duo circa finem concurrunt actus: Intentio, & Electio. Intentio eſt actus voluntatis efficaciter volentis conſequi finem per media opportuna: ideòque habet ſuam bonitatem, aut malitiam ab ipſo fine, non ut finis eſt, ſed præcisè, ut objectum eſt, juxta dicta *ſect. præced.* Electio, vel uſus dicitur omnis alius actus, qui fit, vel ordinatur ad, & propter alium finem conſequendum tamquàm medium: & de hoc quæritur, quomodò ſumat ſuam bonitatem, & malitiam a fine bono, vel malo, propter quem fit?

A S S E R T I O III.

Actus humanus ſumit ſuam bonitatem, & malitiam; internus quidem primariam ſpecificam: externus verò ſecundariam, & accidentalem tantum a fine, propter quem fit. Communiſſima.

§. I.

11 Ratio aſſertionis eſt. Quia univerſaliter omnis actus accipit ſuam ſpecificationem, non tam ab objecto materiali, in quod tendit, quàm potius ab objecto, vel motivo formali, ſecundùm quod tendit in objectum: atqui finis intentus eſt veriſſimè objectum, & motivum formale, ſecundùm quod, ſeu propter quod voluntas actu interno vult per actum externum tendere in tale objectum: ergo actus humanus internus ſumit primariam, & ſpecificam ſuam bonitatem, & malitiam a fine, in quem tendit. Unde & Ariſtoteles ab omnibus receptus. 5. *Ethic. cap.* 2. ait: eum, qui furatur adulterandi gratia, magis adulterum eſſe, quàm furem. Quia juxta aliud ejuſdem dictum; *Propter quod unumquodque tale, ipſum eſt magis tale*. At in propoſito, propter adulterium furtum eſt volitum: igitur adulterium magis volitum eſt. Atqui ulteriùs ipſi ſoli actui interno per ſe primariò competit intendere finem, & propter finem agere eligendo media, & imperando actus externos in ordine ad talem finem, actibus verò externis merè per accidens eſt, quòd ita eligantur, ordinentur, & imperentur ad talem extrinſecum finem: ergo finis actui interno tantùm tribuit bonitatem, vel malitiam primariam ſpecificam, actibus verò externis imperatis ſolùm ſecundariam, & accidentalem, tamquam mera circumſtantia, Unde,

§. II.

12 Finis rectè quidem numeratur inter circumſtantias nomine CUR, & eſt veriſſima circumſtantia reſpectu actuum externorum, quibus ſicut quævis alia circumſtantia, ſeu directè, ſeu indirectè volita, accidentariam tantùm bonitatem, vel malitiam tribuit: differt tamen ſingulariter ab aliis circumſtantiis reſpectu actuum internorum. Finis enim ſemper directè, & primariò eſt volitus, ac intentus, ideòque tamquam objectum, & motivum formale primariam, & ſpecificam bonitatem, aut malitiam tribuit actui interno, & hoc mediante ſolùm ſecundariò, & accidentalem actui externo volito propter illum finem, ut dictum eſt. Aliæ verò circumſtantiæ. *Quis, quid, ubi, &c.* ut circumſtantiæ ſolùm indirectè, & ſecundariò ſunt volitæ cum actu externo, vel objecto ita circumſtantionato, ideòque bonitatem ſuam, aut malitiam accidentariam primariò tribuunt actui externo, & hoc mediante, ſecundariò ſolùm actui interno volenti actum externum, vel objectum cum talibus circumſtantiis, v. gr. Circumſtantia rei ſacræ in furto ſacrilego, malitiam ſuam primariò tribuit furto externo, & ſecundariò ſolùm afficit, & malum reddit actum internum, quo quis, cognita ea circumſtantia, nihilominùs vult furari. Cæterum, quòd ſi aliæ etiam circumſtantiæ directè volitæ, & intentæ ſint, ut ſi velis ideò furari rem, quia ſacra eſt, aut cognoſcere talem, quia aliena eſt, reſpectu actus externi quidem manebunt circumſtantiæ, ut finis, accidentalem tantùm malitiam tribuentes: at reſpectu actus interni deſinunt eſſe circumſtantiæ, & fiunt objectum ſaltem partiale principale, ideòque illi actui interno jam primariam quandam bonitatem vel malitiam tribuunt, ſicut finis. Et hac ratione intelligenda eſt ſententia Cajetani, & aliorum, qui volunt actum internum nullas habere circumſtantias, eò quòd omnis circumſtantia actus externi, reſpectu interni induat rationem objecti. Quod verum eſt de circumſtantiis directè, & primariò volitis, ut modò dictum fuit. Non item de circumſtantiis indirectè, & ſecundariò volitis. An enim hæ objectum potius, quàm circumſtantiæ actus interni dicendæ ſint, vana eſt lis de nomine. Sat hactenus ſpeculationi datum: porrò moralia conſectemur.

§. III. *Regulæ generaliores circa finem.*

13 Finis bonus non reddit actum bonum, niſi careat omni malitia ex objecto, & aliis circumſtantiis. Quia: *bonum eſt ex integra cauſa*. Finis autem malus ſemper reddit actum malum, etſi aliàs ex objecto, & omnibus aliis circumſtantiis optimum. Quia *malum eſt ex quolibet defectu*. Et univerſaliter verum eſt: *Cujus finis malus eſt, ipſum quoque malum eſt*. Non contrà: Cujus finis bonus eſt, ipſum quoque bonum eſt: ob eamdem rationem. Ex quibus enaſcitur alia triplex regula. I. Finis bonus ex ſe bono, vel indifferenti tribuit bonitatem. II. Nullus finis bonus actum de de ſe malum, bonum efficit. III. Omnis finis malus malum efficit actum ad ſe ordinatum. Verùm clarioris doctrinæ gratia in re maximè morali, ac communiſſimæ praxis operæ pretium eſt, ut fiat.

§. IV. *Applicatio particularis finis.*

Nota: actum ſeptem modis poſſe eſſe propter finem: ſeu, quod idem eſt: Intentio finis ſeptem modis poteſt ſe habere ad electionem mediorum.

I. *Actus bonus propter finem bonum.*

Accipit a fine novam ſpeciem bonitatis, immo tot ſpecies bonitatis accipit, quot ei diverſi fines boni præfiguntur: v. gr. dare eleemoſynam pauperi ad honorem Dei, ſimul ac ad ſatisfaciendum pro peccatis: ex objecto habet bonitatem eleemoſynæ, ſeu miſericordiæ: ex fine autem duplici, aliam duplicem habet bonitatem, ſcilicet virtutis Religionis, & Pœnitentiæ. Omnis ergo actus bonus propter finem bonum duplicem ad minùs bonitatem habet unam ex objecto, alteram a fine, & vera eſt communior ſententia? nimirum Electio boni medii ordinati ad bonum finem duplicem habet bonitatem, unam a fine, alteram ab objecto, ſeu medio electo. Quòd a fine habeat, omnes conſentiunt: quòd etiam a medio electo, probatur: Omnis actus voluntatis tendens in objectum bonum, & honeſtum, qua tale eſt, ita ut ipſa ejus bonitas, & honeſtas per ſe intendatur, ſumit inde bonitatem: atqui electio medii boni, v. g. temperantiæ ad conſervandam caſtitatem, &c. tendit in objectum bonum, & honeſtum qua tale, ſeu ut bonum, & honeſtum eſt hujus virtutis, ſeu propter ipſam ejus ſpecialem propriam bonitatem, & honeſtatem: ergo electio talis boni medii ab ipſo medio, ſeu objecto proprio, habet bonitatem propriam, & quidem formalem, non materialem tantùm, ut malè vocant adverſarii: quia bonitas per ſe intenta ab agente, eſt formalis bonitas: nec obſtat: quod non appetatur ultimatè propter ſeipſam, ſed ulterius propter alium finem bonum. Nam ſi appeteretur propter ſeipſam, non referendo ad alium finem, utique eſſet bonitas formalis electionis ex objecto: ſed hanc bonitatem non tollit, vel deſtruit; ſed potiùs perficit: quod ulterius referatur ad alium finem bonum: neque enim hoc facit illum actum minus, ſed potiùs magis conformem rectæ rationi: ergo electio boni medii ad bonum finem retinet propriam formalem bonitatem ex objecto, ſeu medio electo. Denique alioquin ſequeretur, quod ille non meliùs operaretur, qui eligeret medium melius, perfectius, & excellentius ad bonum finem, v. g. caſtitatem præ conjugio; quàm qui eligeret medium minùs perfectum, puta, conjugium præ caſtitate: quia idem finis eamdem tantùm utrivis bonitatem communicaret: conſequens eſt inconveniens, ergo dicendum eſt, electionem habere etiam propriam bonitatem ab objecto, ſeu medio electo bono: dummodo etiam ipſa ejus bonitas, ſeu honeſtas ſit per ſe directè intenta, ac volita, juxta generatim dicta ſupra *n.* 9. Alioquin, ſi aliquid, etſi bonum, minimè tamen attenta ejus bonitate morali, præcisè, ut medium utile arriperetur ad aliquem finem bonum, v. g. abſtinentia a vino, & calidis ad tuendam caſtitatem, fatendum erit, habere unam, & totam bonitatem ex fine, nullam verò ex medio electo.

II. *Actus malus propter finem malum.*

Duplicem accipit malitiam, unam ab objecto, ſeu medio malo electo, aliam a fine malo præfixo, & intento: immo tot malitias, quot fines mali diverſi præfiguntur; eaſque aliquando quidem ſpecie diverſas, utpote diverſis virtutibus repugnantes, ut ſi velis furari adulterandi gratia: occidere alterum, ut bona auferas, uxore potiaris: &c. aliquando verò ſolo numero diverſas, eidem ſcilicet virtuti repugnantes, ut huic furari claves, ſcalas, inſtrumenta, ut alteri fureris pecunias. Aliquando verò etiam eamdem numero malitiam conſtituunt; quando ſcilicet malitia medii ejuſdem ſpeciei cum fine malo ex natura ſua per ſe, vel ordinariè conjuncta eſſe ſolet: ut tactus impudici in ordine ad fornicationem. Illi enim per ſe ad fornicationem ordinantur: eamque ordinariè præcedere ſolent, tamquam media, diſpoſitiones, & inchoationes actus principalis intenti, ideòque cum ipſo actu idem numero peccatum conſtituunt, ut proinde in Confeſſione, explicato actu principali fornicationis, opus non ſit explicare tactus, & actus prævios ordinariè præcedere ſolitos. *Ex communi doctrina, Suarez 3. p. tot. diſp. 22. alii.* Cæterùm, ut actus malus propter finem malum ſumat duplicem malitiam ex objecto, & ex fine, minimè opus eſt, ut ipſa malitia, ſeu objecti, ſeu finis per ſe volita, & intenta ſit, ſicut in actu bono propter finem bonum: ſed ſufficit eſſe cognitam, ideòque volitam indirectè: ratio data eſt *ſuprà nu.* 9.

III. *Actus*

III. Actus bonus propter finem malum.

16 DEſtructa bonitate ex objecto, ſimpliciter redditur malus ex fine. ſeu ut dici ſolet, intentio prava, ſeu finis mali depravat, ſeu vitiat, & corrumpit opus, ac electionem cujuſcumque medii: Et. *Cujus finis malus eſt, ipſum quoque malum eſt*. Ad hoc autem neceſſe eſt, ut opus, vel electio medii vere afficiatur ab intentione mali finis, ac fiat primario, & directe propter illum malum finem tamquam veram cauſam finalem motivam: ut, ſi ita velis dare eleemoſynam ad captandam vanam gloriam, aut pauperi puellæ ad finem inhoneſtum, ut niſi pravum ejuſmodi finem intenderes, omnino poſitive eleemoſynam dare nolles. Tunc enim ſine dubio vitiatur actus eleemoſynæ, etſi ex objecto optimus. Quia malum eſt ex quolibet defectu: gravis autem, & pravus defectus eſt, actum etiam bonum principaliter fieri propter finem malum. Secus dicendum, ſi intentio finis mali haberet ſe ſolùm conſecutivè, vel concomitanter, vel etiam ut cauſa impulſiva tantùm ad actum bonum. Ut ſi abſoluta bona intentione velis orare Deum, & primò poſt orationem, vel interim dum oras, ſimul vanam gloriam captas, vel etiam antecedenter ſolùm impelleris ad orandum a vanagloria: non quòd principaliter intendas per orationem conſequi vanam gloriam, & aliter orare poſitive nolles, ſed ſolùm, quòd hic, & nunc non velles forte, vel non movereris ad orandum, niſi te vanagloria impelleret, ne aliis minus religioſus, vel devotus videaris: oratio illa manebit moraliter bona, immo etiam meritoria, quia proprie non afficitur ab illa Intentione prava, quæ, quia venialiter tantùm mala eſt, non tollit ſtatum merendi, niſi reſpectu actionis, quam inficit: alioquin certe puerorum, & Religioſorum etiam Tyronum actibus bonis plerumque negandum eſſet meritum.

IV. Actus malus propter finem bonum.

17 EST, & manet malus, neque ab ullo fine quantumvis bono ullius bonitatis capax eſt. Ut ſi fureris, ut des eleemoſynam. Eccli. 34. *Immolantis ex iniquo, oblatio eſt maculata*. Et Apoſtolus Rom. 3. dicit juſtam eſſe damnationem eorum, qui dicunt: *Faciamus mala, ut veniant bona*. Ex quibus D. Auguſtinus *Enchiridii c.* 22. oſtendit, mentiri, ut alteri proſis, ſemper eſſe peccatum. Et *lib. contra mendacium c.* 7. Univerſaliter concludit. *Ea, quæ conſtat, eſſe peccata, nullo bonæ cauſæ obtentu, nullo quaſi bono fine, nulla velut bona intentione facienda ſunt*. Ratio ſemper eadem eſt. Quia *Bonum eſt ex integra cauſa: malum ex quolibet defectu*. Magnus autem defectus eſt malitia ipſius objecti. Neque ſolùm mala manet electio medii mali ad finem bonum, verùm etiam inficit, & malam reddit ipſam intentionem *efficacem, & determinatam* finis boni per tale medium malum, ut ſi velis dare eleemoſynam efficaciter, & determinate per furtum rei alienæ, &c. non ſolùm velle furari ad dandam eleemoſynam, ſed etiam velle dare eleemoſynam per tale medium, furtum ſcilicet peccatum erit, ſecundùm omnes. Quòd ſi verò quis intenderet finem bonum, v.g. dare eleemoſynam, recuperare ſanitatem, &c. volitione ſolùm ſimplici, vel efficaci indeterminata, ad certum medium, ſed ſolùm in confuſo, *per media oportuna, vel congrua*, & poſtea alio diſtincto actu eligat medium malum, utpote furtum ad eleemoſynam, ſuperſtitioſum medicamen ad ſanitatem, hæc poſterior electio non poterit inficere intentionem priorem ſimplicem, vel indeterminatam. Animadvertendum etiam hic eſt. I. In legibus poſitivis, intentio boni, & neceſſarii finis ſæpe excuſat a tranſgreſſione. Ut ſi die feſto velis laborare ad ſuccurrendum pauperi, cui aliter commode ſuccurrere nequis: aut negligere Sacrum, ut ſervias infirmo, &c. quia in tali caſu cenſentur leges illæ Eccleſiaſticæ ceſſare obligare. II. Negari non poteſt univerſaliter, intentionem boni finis aliqualiter minuere culpam electionis mali medii, cujus malitiam aliqualiter occultat ſub ſpecie boni prætenti, ideòque minus cognitam, & voluntariam reddit. Qua ratione D. Auguſt. *l. contra mendacium c.* 8. dicit. *Pejor eſt, qui concupiſcendo, quàm qui miſerando furatur*. Nec contradicit idem *to.* 10. *hom.* 7. *relatus c. forte*. 14. *q.* 5. *Si totum fur tribuat pauperibus, quod abſtulerat, addit potius, quàm minuat delictum*. Verùm hoc enim eſt per accidens tantùm: Quia fur rem alienam, quam deberet reſtituere, pauperibus largiendo conſumens, reddit ſe impotentem reſtituere eamdem rem, vel in æquivalenti, ſuppoſito, quòd aliunde non habeat. III. Fatendum omnino eſt, hac in re ſæpiſſime ignorantiam, bonam fidem, ac ſimplicitatem omnino excuſare a peccato, ſecundùm omnes. De mendaciis in ſcripta relaptis, atque adeò commendatis multorum, conſulendi ſunt Interpretes, & Doctores in propria materia.

V. Actus indifferens propter finem bonum.

18 PRimam, & unicam bonitatem ſuam habet a fine bono: ut ambulare devotæ peregrinationis cauſa; comedere, bibere, dormire ad reficiendas vires in ſervitio Dei, &c. ſolam, & unam bonitatem habet virtutis Religionis. Vide D. Gregor. *l.* 18. *Moral. c.* 6. Ubi ad propoſitum bene explicat illud Chriſti. Matth. 6. *Si oculus tuus ſimplex fuerit, totum corpus lucidum erit*. Poteſt etiam fieri actus bonus propter finem indifferentem, ut oratio, eleemoſyna, &c. pro impetranda ſanitate, &c.

VI. actus indifferens propter finem malum.

HAbet etiam unicam malitiam ex fine, ut ambulare, loqui, donare, luxuriæ cauſa. Sicut e contra, ſi fieret actus malus propter finem indifferentem, ut medium magicum pro ſanitate: &c.

VII. Actus indifferens propter finem indifferentem.

UT ambulare, comedere, bibere, fricare barbam ſolius refectionis, vel recreationis gratia: in ſpecie omnino manet indifferens. An etiam in individuo, *infra n.* 21. mentio fiet. Ex dictis adnota, quando in confeſſione explicanda ſit intentio finis: Quando nimirum intentio mali finis afficiens actum, mortalis eſt, ut in 2. 4. 6. caſu, aliàs non.

S E C T I O IV.

Bonitas, & malitia moralis ex circumſtantiis.

S U M M A R I U M.

19 *Circumſtantiæ ſunt particulares conditiones, ipſum actum, operantem, vel objectum accidentaliter afficientes, & quaſi* circumſtantes.

20 *Actus humanus etiam internus efficax, non inefficax, ſumit malitiam a circumſtantiis cognitis, & etiam indirecte tantùm volitis.*

21 *Bonitatem verò non niſi a circumſtantiis cognitis, & directe intentis.*

22 *Circumſtantiæ aggravantes tantum dicuntur, quæ ſolùm augent, vel minuunt bonitatem, vel malitiam intra eamdem ſpeciem: mutantes vero ſpeciem, quæ actui novam, & diverſam bonitatis, vel malitiæ ſpeciem afferunt.*

23 *Circumſtantiæ communiter ſex numerantur, hoc verſu:* Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

24 Quis, *non perſonam ipſam operantem, ſed ejus conditionem, & qualitatem ſignificans, ſæpe mutat ſpeciem.*

25 Quid *pariter non ipſum objectum, ſed ejus conditionem, vel quantitatem ſignificans, etiam ſæpe ſpeciem mutat.*

26 *Similiter* ubi, *qualitatem loci denotans, ſæpè actui novam malitiæ ſpeciem addit.*

27 Quibus auxiliis, *quævis media, cauſas, vel occaſiones operandi ſignificans, aliquando auget tantum malitiam, aliquando etiam mutat ſpeciem.*

28 Quomodo *actionis modum magis, vel minùs voluntarium, ac liberum, intenſum, vel remiſſum, &c. ſignificans, plerumque ſolùm auget, vel minuit bonitatem, vel malitiam actus.*

29 Quando *propris qualitatem temporis Sacri, vel non Sacri ſignificans ratione ſui, & per ſe loquendo, parum confert actui.*

CIrcumſtantiæ dicuntur actuum humanorum, ac mo- 19
ralium particulares, & accidentales conditiones, & affectiones, ſic vocatæ, quod actum humanum, operantem, & objectum accidentaliter afficiant, & quaſi *circumſtent*. Accipe exemplum in actu bono, & malo, Eleemoſynæ, & Furti.

De ſubſtantia eleemoſynæ tantùm ſunt homo dans, egenus accipiens, & ipſa traditio pecuniæ, vel alterius medii apti ad ſublevandam miſeriam corporalem egeni. Hic verò tam ipſum actum, quàm operantem, & objectum variæ circumſtantiæ poſſunt afficere, & magis, vel minus bonum, vel etiam malum actum efficere. Utpote? *Quis* dat? dives, an pauper? *Quid* dat? multum, an parum? ſuum, an alienum? *Cur* dat? an ad debitum bonum, an ad indebitum malum finem: *Quomodo* dat? an magno, vel parvo affectu? An cum indignatione, exprobratione, &c.

Similiter in furto, de ſubſtantia actus ſunt homo accipiens, res aliena, & ejus ablatio invito domino. Hic rurſus actum, operantem, & objectum variæ circumſtantiæ afficere poſſunt, & furtum reddere magis, vel minus malum, licet nunquam bonum. *Quis?* Dives, an pauper? an gravi, an etiam extrema neceſſitate laborans? quo caſu furtum omnino ceſſaret. *Quid?* an multum, parum, pecuniam, rem ſacram, vel prophanam: *Ubi?* an in loco ſacro, vel prophano? *Quibus auxiliis*, an armata manu, inſtrumentis prohibitis, mediis magicis? *Cur?* an etiam ad alium malum

finem? *Quomodo?* an ex propoſito, vel ſubita ſubreptione, an occulte, vel dolo, an palàm, cum violentia, læſione, effractione? *Quando?* an tempore belli, famis, &c.

ASSERTIO IV.

***A**ctus humanus, etiam internus efficax, ſumit ſuam bonitatem, & malitiam etiam a circumſtantiis cognitis, & aliquo modo volitis, ſemper quidem accidentalem actui, ſed aliquando aggravantem tantum, aliquando verò etiam ſpeciem mutantem.* Communis doctrina.

§. I.

20 **A**ctus humanus, etiam internus efficax, *&c.* Omnis quidem actus internus efficax, & inefficax ſumit bonitatem, aut malitiam a circumſtantiis quibusvis directe volitis, & intentis, at primariam, ac ſpecificam tamquam ab objecto ſaltem partiali principali, non tamquam a circumſtantia, ut ſupra *n.* 12. notatum eſt. Solus autem actus internus efficax, non item inefficax, ſumit bonitatem, aut malitiam a circumſtantiis indirecte tantùm volitis, juxta *communem Doctorum apud Vaſquez hic diſp. 57. cap. 2. Tanner. tom. 2. diſp. 2. quæſt. 5. dub. 7.* Ratio eſt. Quia actus internus inefficax, ſimplex velleitas, complacentia, delectatio moroſa, &c. fertur in objectum præciſe, ut objective proponitur in intellectu, ideòque facile abſtrahit a circumſtantiis annexis quamvis cognitis. Unde qui moroſe delectatur de ligata, conſanguinea, Sacra, &c. præciſe, ut fœmina formoſa eſt, committit actum ſimplicis impudicitiæ, vel fornicationis mentalis, ut proinde in confeſſione circumſtantias perſonæ explicare opus non ſit. At verò actus internus efficax tendit in ipſum actum externum, ut ſubjective exercendum circa objectum, prout eſt a parte rei: ideòque minime poteſt abſtrahere a circumſtantiis annexis, ſed volens actum, neceſſariò ſimul vult circumſtantias annexas cognitas, v. g. efficaciter concupiſcens fœminam, quam ſcit, vel quomodolibet apprehendit ligatam, conſanguineam, ſacram, vere committit actum adulterii, inceſtus, ſacrilegii, proinde neceſſariò explicandum in confeſſione. Unde ulterius, qui efficaciter concupiſceret aliquam conceptu confuſo, cujuſcumque conditionis, aut aliquam quamcumque ex tota congregatione, in qua ſcit multas eſſe ligatas, conſanguineas, &c. vere committeret peccatum qualificatum neceſſariò aperiendum in confeſſione. Quòd ſi verò quis conceptu plane abſtracto concupiſcat fœminam in genere, nihil plane cogitando de ejus qualitate, probabilius committit actum ſimplicis fornicationis tantùm. Quia licèt non habeat circumſtantiam fœminæ ſolutæ, habet tamen totam, & ſolam malitiam ſimplicis fornicationis, & nullam aliam. Debet tamen explicare in confeſſione, ſe concupiviſſe fœminam in communi, non ob exprimendam aliquam ſpecialem malitiam, ſed ne mentiatur exprimendo certam perſonæ concupitæ qualitatem. Sic recte *Tamb. l. 1. Decal. c. 1. §. 4. n. 14. & 15.* Quamvis aliter ſentiat *Sanch. l. 1. Moral. c. 8. n. 5.* quem vide.

§. II.

21 **S***Umit bonitatem, & malitiam a circumſtantiis cognitis, &c.* Ratio jam inſinuata eſt. Quia actus humanus externus efficax in individuo tendit in objectum prout cognoſcitur eſſe a parte rei affectum ſuis circumſtantiis, quæ proinde conditiones individuantes actionum humanarum dicuntur: ac proinde omnis voluntarie eliciens talem actum in individuo in his circumſtantiis, cenſetur, etiam indirecte ſaltem velle omnes ejus circumſtantias cognitas, & per ſe conjunctas actui, operanti, vel objecto: atqui conſtat, illas circumſtantias eſſe aliquando bonas, & honeſtas; aliquando verò malas, & prohibitas ad talem actum, (ut circumſtantia loci ſacri eſt optima ad orationem, peſſima ad furtum) adeòque actum voluntarie ad ſe tendentem, aliqua bonitate, vel malitia afficient: ergo actus humanus ſumit ſuam bonitatem, & malitiam etiam a *circumſtantiis*, utique *cognitis*, & ideò *aliquo modo volitis*, ſcilicet, vel directe, vel indirecte. Ubi notandum diſcrimen eſt, quoad bonitatem, & malitiam: nam ad hoc, ut actus ſumat bonitatem a circumſtantia bona, v. g. ut orans in loco ſacro, dans eleemoſynam perſonæ ſacræ, vel religioſæ, addat actui novam bonitatem Religionis ex circumſtantia loci ſacri, vel perſonæ ſacræ, omnino neceſſe eſt, ut ipſa circumſtantia bona cognita, per ſe directe, explicite, vel implicite volita, ac intenta ſit. Alioquin, ſi quamvis cognita, tamen nullo modo attenta, vel etiam præciſa, ſeu excluſa ſit, nullam poterit conferre bonitatem. At contra, ut actus ſumant malitiam ex circumſtantia mala (per ſe tamen conjuncti actui, vel naturaliter conſequenter) ſufficit, illam eſſe cognitam, nec opus eſt, eſſe per ſe directe ullo modo intentam, vel volitam. Sic furans ſcienter rem ſacram, aut violans perſonam ſacram, contrahit malitiam ſacrilegii ex circumſtantia rei, vel perſonæ ſacræ, etſi illam circumſtantiam per ſe minime velit, & intendat, quinimo quàm maxime nollet eſſe ſacram. Ratio utriuſque aſſignata eſt ſupra de volitione ipſius honeſtatis, ac malitiæ objecti, *n. 9.* hic facile applicanda. Cæterum a circumſtantiis per accidens tantùm actui conjunctis, vel conſequentibus, nullam actus recipit malitiam, niſi ipſa per ſe directe volita, ac intenta ſit, ideòque objectum actus potius, quàm circumſtantia evadat. Aliàs enim nullo modo erit volita: non directe ut ſupponitur: nec indirecte, quia non neceſſariò ſequitur actum, vel objectum volitum. Sic prædicatio Chriſti, & Apoſtolorum multas habebat conſecutas blaſphemias, & peccata Judæorum, bene prævisa; at quia per accidens tantùm ſequebantur ex mera malitia Judæorum, nulla inde prædicationi acceſſit malitia. Sic, ſuadente neceſſitate, vel utilitate gravi, licite potes petere adminiſtrationem Sacramenti a tuo Parocho, quem concubinarium ſcis adminiſtrando peccaturum, aut mutuum ab uſurario, quem prævides non niſi cum uſuræ crimine mutuaturum, &c. Ut notat etiam *Scot. in 4. d. 5. qu. 2. Navar. c. 13. n. 18.* Sed de his in materia de ſcandalo.

§. III.

Actus ergo humanus ſumit bonitatem, & malitiam ex circumſtantiis *ſemper quidem accidentalem actui, aliquando tamen aggravantem tantùm*, ſeu intra eandem ſpeciem majorem, vel minorem: *aliquando verò ſpeciem mutantem*, ſeu diverſæ ſpeciei a bonitate, vel malitia ſubſtantiali actus. Atque exinde circumſtantiæ aliæ dicuntur aggravantes tantùm, aliæ verò ſpeciem mutantes, ſtylo communiſſimo. 22

Circumſtantiæ aggravantes tantùm dicuntur, quæ ſolùm augent, vel minuunt bonitatem, vel malitiam actus intra eamdem ſpeciem virtutis, vel peccati: quando nimirùm circumſtantia addita actui, in ſuo conceptu non involvit aliam ſpeciem bonitatis, vel malitiæ, diſtinctam à bonitate, vel malitia ipſius actus, ſed eamdem ſolùm auget, vel minuit. Uti ſunt generatim. 1. Majus, vel minus voluntarium, & libertas actus. 2. Major, vel minor intenſio, vel vehementia actus. 3. Major, vel minor duratio, vel mora actus boni, vel mali. 4. Major, vel minor quantitas materiæ, vel objecti: exempla habes infra in circumſtantia. *Quomodo*, & ſupra *de ignorantia, metu, concupiſcentia.*

Circumſtantiæ ſpeciem mutantes dicuntur, quæ actui novam, ac diverſam ſpeciem bonitatis, vel malitiæ afferunt: quando nimirum circumſtantia addita actui, ex ſe habet propriam, ac ſpecificam bonitatem, vel malitiam, ſeu conformitatem, vel difformitatem ad rectam rationem diſtinctam a bonitate, vel malitia propria ſpecifica ipſius actus, ideòque, actum ex materia unius virtutis, vel vitii, transfert in materiam alterius virtutis, vel vitii. Sic circumſtantia perſonæ ſacræ pauperis per ſe intenta actui eleemoſynæ addit bonitatem virtutis Religionis: actui verò fornicationis addit malitiam ſacrilegii. Tritiſſimum eſt exemplum in peccato carnali. Si enim fiat inter ſolutos, eſt ſimplex fornicatio. Si a vel cum ligata, eſt adulterium. Si a vel cum perſona Deo ſacra, eſt ſacrilegium. Si inter conſanguineos, vel affines, eſt inceſtus. Si cum Virgine invita, eſt ſtuprum. Si cum vi illata, eſt raptus. Si contra naturam cum ſeipſo, eſt mollities. Si cum eodem ſexu, eſt ſodomia: Si cum diverſa ſpecie, eſt beſtialitas. Hæc enim circumſtantiæ omnes diverſas plane malitias afferunt actui luxuriæ, contra diverſas omnino virtutes, ac diverſa præcepta, ſub motivo diverſarum virtutum obligantia, ut intuenti patet. Huc etiam ſpectant circumſtantiæ, quæ actum destructa bonitate efficiunt malum, ut ſupra de fine explicatum eſt *n. 16.*

§. IV.

CIrcumſtantiarum tam ſpeciem mutantium, quàm aggravantium ſufficiens eſt numerus ſeptenarius vulgari verſu comprehenſus, quamvis alii numerum addant. *Per qua, quoties*, loco *auxiliis*. 23

Quis, Quid. Ubi. Quibus auxiliis, Cur. Quomodo. Quando.

I. QUIS.

SIgnificat, non ipſam perſonam operantem ſecundùm ſe: hæc enim eſt de ſubſtantia, & non circumſtantia actus ſed conditionem, ſeu qualitatem perſonæ operantis, an ſoluta, vel ligata; Clericus, an Laicus, &c. Hæc circumſtantia ſæpiſſime mutat ſpeciem, & novam malitiæ ſpeciem confert in peccatis. Ut ſi perſona ligata peccet carnaliter; non 24

jam ſolùm contra caſtitatem, ſed etiam contra juſtitiam delinquit adulterio: ſi Sacra voto ſolemni caſtitatis adſtricta, etiam contra Religionem ſacrilegio. Si Prælatus, vel Parochus ſuis opem debitam ferre negligat, peccat non tantùm contra charitatem, vel miſericordiam, ſicut alius, ſed etiam contra juſtitiam. Si filius Parenti, ſubditus Principi, Prælato, Magiſtratui injuriam inferat, peccat non ſimpliciter contra juſtitiam, ſed etiam contra pietatis, & obſervantiæ virtutem: Et ſic de cæteris. Interdum verò intra eandem ſpeciem ſolùm auget, & aggravat malitiam. Sic cæteris paribus, gravius eſt peccatum fidelis, quàm infidelis. Clerici, vel Religioſi, quàm laici: Superioris, quàm ſubditi: Sancti, quàm non ſancti: Item ejus, qui multa a Deo ſingularia beneficia accepit: qui ſæpiùs jam veniam conſecutus relabitur, &c. ob annexam implicitam ingratitudinem: Item gravius eſt furtum divitis, quàm pauperis: aut contra, factum pauperi, quàm diviti: &c. Sed de his plura ſuo loco. Eadem circumſtantia interdum etiam actui bono addit novam ſpeciem bonitatis, ut juſtitiæ, ſi Parochus officium ſedulò exequatur: aut Religionis, ut ſi jejunium ex voto ſerves: aut humilitatis in perſona excellente, &c.

II. QUID.

25 Significat ſimpliciter non ipſum objectum actus, quippe quod ſpectat ad ſubſtantiam actus: ſed conditionem, vel quantitatem objecti, vel materiæ, circa quam actio bona, vel mala verſatur. Hæc circumſtantia actui malo ſæpe novam confert ſpeciem malitiæ, aut fornicationi cum aliena conjuge, furto rei ſacræ, percuſſioni Clerici, occiſioni Patris, accedit nova ſpecies injuſtitiæ, ſacrilegii, parricidii, ſeu impietatis. Aliquando verò intra eamdem ſpeciem actionis malitiam auget. Ut ſi injuriam inferas homini innocenti, vel ſancto; pauperi fureris. Et generaliter huc ſpectat quantitas major, vel minor materiæ, quæ ſicut peccati malitiam auget in furto v. gr. ita recti operis bonitatem auget, v. g. in eleemoſyna. Eadem circumſtantia interdum actui bono novam bonitatis ſpeciem addit, ut ſi pauperi Sacerdoti intuitu Sacerdotii ſacri des eleemoſynam, addis miſericordiæ bonitatem Religionis, ut jam bis indicatum.

III. UBI.

26 Significat qualitatem loci, ſacri, prophani, publici, privati, &c. Et quandoque actui novam malitiæ ſpeciem tribuit. Sic circumſtantia loci ſacri, ſeu Eccleſiæ, malitiam ſacrilegii tribuit in primis cuivis humani ſanguinis effuſioni per homicidium, mutilationem, vulnerationem. Et cuivis voluntariæ effuſioni humani ſeminis per quemcumque coitum, etiam licitum extra caſum gravis neceſſitatis, ac pollutionem voluntariam, idque non ſolùm jure Eccleſiaſtico, ſed probabiliter etiam jure divino naturali; cùm reverentiæ loci ſacri, ſpecialiter ordinati, ac conſecrati ad cultum divinum, & Sacrificium Agni immaculati, & innocentiſſimi, ex natura ſua quàm maxime repugnare videatur effuſio cruenta ſanguinis, & fœdiſſima, *Vaſquez, alii cum Suarez tom. 1. de Relig. l. 3. cap. 7.* etiam tactus, & actus valde fœdos in Eccleſia non poſſe excuſari a ſacrilegio mortali, ideoque eo caſu circumſtantiam loci ſacri in confeſſione aperiendam eſſe: id tamen negant alii communiter, *Cajetan. Navarr. Sanchez, Vaſq. &c. cum Diana p. 2. Tr. 17. reſ. 23.* Eadem circumſtantia malitiam ſacrilegii tribuit furto facto in loco ſacro, ſive ſit rei ſacræ, ſive non, ex lege Eccleſiaſtica tantùm, *cap. quæſivit. 7. qu. 0. Sacrilegium committitur auferendo ſacrum de ſacro: aut ſacrum de non ſacro, aut non ſacrum de ſacro.* Extra hos caſus vix ulla alia peccata, etiam detractiones, turpiloquia, aſpectus laſcivi, &c. cenſenda ſunt contrahere malitiam ſacrilegii mortalis contra Religionem, & reverentiam loci ſacri, Cæterum peccata facta in loco publico, & coram multis, ordinarie habent annexam malitiam ſcandali contra charitatem, ideòque neceſſariò explicandam in confeſſione, unà cum numero ſcandalizatorum quoad fieri poterit. Eadem circumſtantia loci interdum intra eandem ſpeciem malitiam actus auget tantùm, ut ſi publice coram pluribus alicui detrahas, vel calumniam ſtruas, augebitur malitia injuſtitiæ, de quo infra iterum. Similiter exemplicari poteſt in actibus bonis.

IV. QUIBUS AUXILIIS, vel PER QUÆ.

27 Significat quævis media, cauſas, vel occaſiones peccandi, (aut etiam bonum agendi, de quo nulla difficultas) ut ſunt. I. Inſtrumenta peccandi; quæ aliquando addunt novam ſpeciem malitiæ; ut ſi pecunia furtiva fornicatus es; ſi medio magico damnum intuliſti; ſi luſu prohibito alterum decepiſti; Aliquando verò intra eamdem ſpeciem malitiam augent tantùm, ut ſi armata manu prædatus es; ſi armorum genere ad lædendum, vel cruciandum exquiſito, vel prohibito alium invadas, &c. II. Alii homines, quos juſſu, conſilio, ſuaſu ad peccati ſocietatem perduxiſti, ubi præter malitiam illius peccati, ad quod alios induxiſti, etiam contrahitur malitia ſcandali neceſſariò explicanda in confeſſione; excepto caſu, quo vir fœminam non multum invitam ad peccatum induxit; tunc enim ſufficit dicere fornicatus ſum ex quo facile eſt intelligere ipſum ſollicitaſſe; ſecùs, ſi fœmina virum ſollicitaſſet; ut notat *Diana, p. 3. tr. 4. reſ. 114.* III. Occaſiones voluntariæ peccatorum, quæ ſolùm aggravant malitiam peccatorum; immo idem numero peccatum fiunt, quando quia voluntarie ſe expoſuit periculo peccandi, v. g. fornicandi, ſimul efficaciter volens peccare, & mox peccat: tunc ſufficiet dicere: *Ex propoſito fornicatus ſum*. Secùs eſt quando quis exponens ſe periculo peccandi, tunc nondum proponeret peccare, ſed poſtea periculo victus, nova intentione peccaret: tunc enim erunt duo diſtincta peccata neceſſariò enumeranda in Confeſſione, *Sanchez, l. 1. Moral. c. 8.*

V. CUR.

Significat finem bonum, vel malum, jam late explicatum *ſect. præc.*

VI. QUOMODO.

Significat modum actionis magis, vel minùs voluntarium, ac liberum: intenſum, remiſſum, violentum, moderatum, &c.: Hæc circumſtantia plerumque ſicut bonitatem in actibus bonis, amoris, doloris, &c. ita, & malitiam in peccatis ſolùm intra eamdem ſpeciem auget. Sic gravius peccatur ex certa deliberata, ac libera malitia, quàm ex infirmitate, paſſione, metu, ignorantia vincibili, &c. de quibus multa *cap. præc.* Item ſi majori intentione, ac vehementia indulgeas odio, iræ, aliiſque peccatis: ſi longiori mora peccatis inhæreas: quò ſpectat in peccato carnali uti modis nimiis, & extraordinarie laſcivis, dummodo talis modus aliunde ſpeciem non mutet, ut ſi inciperent contra naturam, &c. Eadem tamen circumſtantia modi interdum actui addit malitiam ſpecie diverſam; ut in furto violento, malitiam rapinæ, ſcilicet contumeliæ ſpecialis contra obſervantiæ virtutem: in ſtupro violento, malitiam raptus: Item in omni peccato facto ex formali contemptu, ſeu directa non obediendi voluntate malitiam formalis inobedientiæ; & in omni peccato facto in benefactorem Deum, vel hominem, expreſſa voluntate vilipendendi beneficium acceptum, malitiam formalis ingratitudinis, ut bene explicat *S. Thomas 3. p. q. 88. art. 3.* 28

VII. QUANDO.

Significat proprie qualitatem temporis ſacri, vel non ſacri. Et hæc circumſtantia confert actui bonitatem, vel malitiam ſolummodo per accidens, quando nimirum actus ſpecialiter eſt præceptus, vel prohibitus intuitu ipſius temporis ſacri. Ut diebus feſtis feriari, diebus jejunii carnibus abſtinere, bonum eſt ex lege præcipiente: ſicut e contra iis diebus laborare, aut carnes comedere, malum eſt ex lege eo tempore prohibente. Item quando actus fieret ex ſpeciali, & directa intentione, honorandi, vel inhonorandi tempus ſacrum. Ut ſi die feſto, tempore Adventus, quadrageſimæ ſpeciali devotione exerceas bona opera intuitu ſacri temporis, ac myſteriorum eo tempore in Eccleſia celebratorum; exerces ſpecialem actum virtutis Religionis. At contra ſi die, vel tempore ſacro committas peccatum aliquod directa intentione inhonorandi ſacrum tempus, aut in contemptum temporis ſacri, ſine dubio peccas mortaliter peccato ſpeciali contra Religionem: atque in confeſſione neceſſariò aperiendo; *ſecundùm omnes*. At verò ſecluſo omni præcepto, vel contemptu, ac per ſe loquendo, circumſtantia ſacri temporis non multum confert ad malitiam peccati; unde neque in Confeſſione explicanda eſt an nimirùm feſto, vel profeſto die peccaveris etiam carnaliter juxta communem Doctorum ſententiam, *Navar. Man. c. 6. n. 11. Layman. hic c. 8. in fine: Diana p. 1. tr. 7. reſol. 32. alii apud ipſos.* Nec eſt paritas inter tempus, & locum ſacrum. Quia locus tamquàm res permanens conſecrationis, moraliſque ſanctitatis capax eſt; cui proinde mali operis exercitium ſecundùm rectam rationem repugnat; & vere etiam a male agere volentibus facile vitari poteſt. At verò tempus res continuò tranſiens, nec ulla unquam ſui parte ſimul conſiſtens, non ita capax eſt conſecrationis moralis ſanctitatis, ſed dicitur ſacrum, vel ſanctum per accidens ratione ſacrorum myſteriorum, ac ſanctarum operationum, quæ eo tempore recoli, vel fieri ſolent, nec ſolæ ſanctæ actiones fieri deberent tempore ſacro, nec male agere volens, illud vitare poſſet. 29

Quamvis contrarium doceant *S. Antonin. Aleſ. Med. alii cum Leſſio l. 2. de Juſtit. c. 45. dub.* 4. & communis piorum perſuaſio ſit, peccata carnalia facta ſummis Feſtis Nativitatis Chriſti, Cœnæ Domini, Paſchæ, &c. item die Confeſſionis, Communionis, continere peculiarem ſaltem aggravantem malitiam, atque adeò in confeſſione explicanda, Laudandæ eiuſmodi timoratæ conſcientiæ, & conſulenda praxis, non tamen urgenda. Quæ circumſtantiæ neceſſariò ſint explicandæ in confeſſione, late videre potes *p. 3. Theol. ſacram. de Pœnit. p. 3. q. 4. a* n. 248.

SECTIO V.

De comparatione actuum humanorum: ſcilicet an detur actus indifferens in ſpecie, & in individuo: & an externus addat diſtinctam bonitatem, vel malitiam interno efficaci in ordine ad eſſentiale præmium, vel pœnam.

SUMMARIUM.

30 *Datur actus humanus non tantùm in ſpecie indifferens,*
31 *Sed probabilius etiam, in individuo.*
32 *Actus externus dupliciter ſe habere poteſt ad internum,*
33 *Actus externus juxta probabilem ſententiam Thomiſtarum nihil moralitatis addit interno.*
34 *Juxta verò probabiliorem Scotiſtarum, novam, & diſtinctam ei bonitatem, vel malitiam addit.*

ASSERTIO V.

D*Atur actus humanus non tantùm in ſpecie indifferens, ſed probabilius etiam in individuo.* Pariter: (comparando actum moralem internum cum externo, & e contrà) *Actus externus actui interno efficaci probabilius per ſe addit diſtinctam bonitatem, vel malitiam moralem ad eſſentiale præmium, vel pœnam.* Aſſertio hæc aliàs duplicanda, propter numerum tamen conſuetum Paragraphorum in unam congeſta, eſt communis Scotiſtarum, & RR. ut patebit.

§. I. *Datur Actus humanus in ſpecie indifferens, nec bonus, nec malus, moraliter.*

30 CErtum eſt apud omnes cum *S. Th.* 1. 2. *q.* 18. *art.* 9. *Scoto in 2. diſt.* 41. *q. un.* Ratio manifeſta eſt. Quia deliberate *loqui, ambulare, comedere, bibere, &c.* ſunt veri actus humani & tamen ex ſpecie, & objecto ſuo, ſecluſo fine, & aliis circumſtantiis, nec præcepti, nec prohibiti, adeòque nec boni moraliter, cùm nullam dicant ſpecialem conformitatem ad rectam rationem, vel legem: & æque poſſint fieri mali, ac boni: neque mali moraliter, cùm nullam dicant ſpecialem difformitatem ad rectam rationem, vel legem, & æque poſſint fieri boni, ac mali: ergo ſunt actus humani indifferentes in ſpecie ex objecto ſuo. Sed numquid etiam poterunt eſſe indifferentes in individuo, exercitii ſcilicet hic, & nunc in ſuis circumſtantiis particularibus?

Adverte autem. Actus indifferentes in ſpecie, aliqui ſpectant ad exercitium rationis humanæ, ut puta ad manifeſtandos, vel exequendos conceptus, ac motus internos: & hi natura ſua poſtulant, ut in individuo exerceantur rationabiliter ad finem neceſſitatis, vel utilitatis alicujus honeſtæ, *Ut loqui, ſcribere, cantare, ambulare, &c.* Quòd ſi ergo ita rationabiliter fiant in individuo, boni erunt: ſi ſecùs, eo ipſo erunt mali, & ad minimum otioſi: de quibus nota eſt ſententia Chriſti. Matth. 12. *Omne verbum otioſum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de illo in die judicii.* Verba enim inſtituta ſunt ad communicationem humanam utilem, ac honeſtam: quòd ſi ergo abſque omni fine utili, ac honeſto, omnino gratis, & otioſe proferantur, jam carebunt ſua rectitudine debita, & conformitate ad rectam rationem, ideoque moraliter mala, & peccata evadunt. Alii actus indifferentes in ſpecie ſpectant ad naturam, & vitam humanam conſervandam, ac tuendam; ut *comedere, bibere, dormire, mederi, &c.* Et hi etiam natura ſua poſtulant, ut in individuo exerceantur in modo, & medio convenienti ad dictum finem: atque ſi ita fiant, omnino boni, & honeſti erunt; ſi ſecùs, mali. In his ergo nullus erit actus indifferens in individuo. Alii denique ſunt actus indifferentes in ſpecie, ita ut neque in individuo ex natura ſua exigant aliquam peculiarem honeſtatem, vel conformitatem ad rectam rationem in ordine ad modum, vel medium, vel in ordine ad ullum finem honeſtum, niſi ad ſummum ad aliqualem commoditatem, vel relevationem naturæ. *Ut fricare barbam, ſcalpere dentes, expuere, emungere, deambulare in cubiculo, &c.* Et de his potiſſimum poteſt, & debet eſſe ſequens,

§. II. *Datur actus indifferens etiam in individuo.*

ITa probabiliùs docent D. Bonaventura *in* 2. *diſt.* 41. *art.* 1. *quæſt.* 3. Scotus *ibid. & quodl.* 18. *art.* 1. cum ſuis omnibus, & ex aliis Vaſquez, *tom.* 1. *diſp.* 52. *cap.* 6. alii apud ipſum. Docuit etiam expreſſe S. Hieronymus *Epiſt.* 11. *ad Auguſtinum*, iis verbis: *Sunt namque indifferentia inter bonum, & malum, ſicut Philoſophi diſputant. Eſt enim bonum continentia, malum luxuria: & inter utrumque indifferens ambulare, digerere alvi ſtercora, capitis purgamenta manibus projicere. Hoc neque bonum, neque malum eſt ſive enim feceris, ſive non feceris, neque juſtitiam habebis, neque injuſtitiam.* Hæc Sanctus: an non expreſſe loquens de actu in individuo? *ſive feceris, ſive non feceris, &c.* Violentia ergo eſt abſtractio actus ad ſpeciem. Ratio autem eſt, Quia hic, & nunc deliberate fricare barbam præciſe ad ſedandum pruritum, eſt actus humanus in individuo: ſed non eſt bonus moraliter, quia nullam dicit peculiarem conformitatem ad rectam rationem neque ex objecto, neque ex fine omnino indifferenti, aut alia circumſtantia, & alioquin in homine exiſtente in gratia poſſet eſſe meritorius vitæ æternæ, immo etiam materia voti; qua eſſet meliùs fricare, quàm non fricare: &c. quæ inconvenientia ſunt, Neque eſt malus moraliter; quia neque ullam habet peculiarem difformitatem ad rectam rationem, vel legem: neque otioſus cenſeri debet, cùm habeat congruum finem, etſi indifferentem: alioquin poſſet eſſe ſufficiens materia abſolutionis Sacramentalis. Quis autem unquam quantumvis delicatæ conſcientiæ confitetur, ſe fricaſſe barbam ad ſedandum pruritum tantùm, aut quis Confeſſarius ſanæ mentis ſolos eiuſmodi actus confitentes abſolveret? ergo dantur actus indifferentes in individuo etiam, Fundamentum præcipuum oppoſitæ communis aliorum ſententiæ eſt, Qua tenemur, omnes actus noſtros ex objecto non malos referre ad finem bonum, ac honeſtum. Sed ubi præceptum tale? Aliqui aſſignant illud 1. *Cor.* 10. *Sive manducatis, ſive bibitis, ſive aliud quid facitis, omnia in gloriam DEI facite.* Verùm hic conſilium, non præceptum agnoſcunt Patres, & Interpretes communiter, Alii dicunt, hoc præceptum contineri in primo præcepto Decalogi: *Deo ſoli ſerviendum eſt.* Mirum ſane, immo ridiculum, hominem toties, & ſingulis quaſi momentis peccare contra primum præceptum Decalogi, quoties deliberate barbam fricat, expuit, movet, &c. abſque relatione ad gloriam Dei, Alii denique cum Tannero hic dicunt, hoc eſſe præceptum naturale: quo homo ex natura ſua habet, ut deliberate agens agat rationabiliter, ſeu ſecundùm rectam rationem, adeòque non otioſe, ſed propter aliquem finem bonum. Et hoc eſt directe petere principium. De hoc enim ipſo quæritur, an homo ſemper teneatur agere propter finem bonum moraliter, an verò non etiam rationabiliter ſaltem negative, ſeu non irrationabiliter agat propter finem aliquem indifferentem, ut in exemplo allato fricare barbam ad ſedandum pruritum: id nos aſſerimus, cùm nulla appareat ratio vel lex in contrarium ſine qua nullum eſt aſſerendum peccatum. 31

§. III. *Quomodo ſe habeat actus humanus externus ad internum, quoad bonitatem, & malitiam moralem.*

REſp. dupliciter I. Actus externus, v. g. dare eleemoſynam, vel furari, conſiderari poteſt, ut objectum actus interni, ſcilicet volitionis efficacis dandi, vel furandi: & hac conſideratione actus externus habet bonitatem, vel malitiam fundamentalem, priorem formali bonitate, vel malitia actus interni: ideò enim velle dare eſt bonum, velle furari eſt malum, quia ipſum dare eleemoſynam eſt bonum conveniens rectæ rationi: & ipſum furari eſt malum diſconveniens rectæ rationi. II. Actus externus conſideratur, ut executio, vel effectus actus interni, quippe qui ideò fit, quia voluntas actu interno efficaciter vult, vel imperat, & hac conſideratione etiam actus externus habet formalem bonitatem, aut malitiam moralem, ac imputabilem ad meritum, ac præmium; aut peccatum, ac pœnam. Hic porro certum eſt apud omnes. 1. Actum externum in ſua bonitate, ac malitia neceſſariò pendere ab actu interno. Etenim bonitas, & malitia moralis per ſe primariò ſolùm competit actui interno voluntatis elicito, & non niſi ſecundariò, & participative actui externo, ut a voluntate imperato, vel eidem imputato: ut de ipſa libertate ſupra *c.* 2. dictum fuit. 2. Certum eſt, bonitatem, ac malitiam actuum internorum perfici, & compleri aliquo modo per actus externos; poſito enim actu externo martyrii v. g. vel furti, dicitur bonitas martyrii completa, ſicut & malitia furti: & quacumque de cauſa non poſito actu externo, non dicitur completa bonitas, vel malitia, ut omnes fatentur. 3. Certum eſt, actum internum, & externum bonum, vel malum moraliter, in genere moris non facere numerum, ſed 32

conſti-

conſtituere unum numero moraliter actum, vel peccatum. Quia nimirum actus internus efficax natura ſua petit perfici, vel compleri per actum externum efficaciter volitum, quo proinde poſito, unus numero actus moralis completus, ac conſummatus efficitur. Unde etiam in confeſſione, ſecundùm omnes, ſufficit explicare actum externum: v.g. *furatus ſum tot*: inde enim ſufficienter manifeſtatur voluntas interna efficax furandi: at non ſufficit ſolùm explicare actum internum, ſeu propoſitum furandi, vel adulterandi, quia ſic vere non exprimeretur peccatum conſummatum, nec poſſet intelligi, quàm firma, & efficax fuerit voluntas peccandi: neque gravitas injuriæ proximo illatæ: neque obligatio inde contracta reſtitutionis, item contracta cenſura, vel irregularitate, &c. 4. Certum item eſt, actum externum addere diſtinctam bonitatem, vel malitiam actibus internis non tantùm inefficacibus, de quibus nemo dubitat, ſed etiam efficacibus aliquibus per accidens: puta, quia actus externus in cauſa eſt, quod actus internus bonus, vel malus diutiùs continuetur, magis intendatur, ſæpiùs repetatur: aut quia actus externus novas, ac ſpeciales difficultates habet, ad quas ſuperandas opus eſt novis, & vehementioribus actibus, imperiis, ac motionibus voluntatis, &c. in quibus omnes conſentiunt. At nunc his ſuppoſitis ſit breviter.

§. IV. *Actus externus actui interno efficaci probabilius per ſe addit diſtinctam bonitatem, vel malitiam in ordine ad eſſentiale præmium, vel pœnam.*

33 SEntentia *negativa* quidem eſt D. Thomæ cum Suis, & Recentioribus communiter *apud* Vaſquez, *hic diſp.* 76. *cap.* 2. ac alios paſſim. Favent SS. Patres, Auguſtin. *lib.* 1. *de lib. arb. cap.* 3. dicens. *Si quis habet voluntatem concubandi cum uxore aliena, & non datur facultas, coram Deo tam reus eſt atque ſi opere compleſſet*. Chryſoſtom. *homil.* 26. *in Matth. Sola voluntas remuneratur pro bono, ac condemnatur pro malo*. Gregor. *hom.* 5. *in Evang. Exteriora namque noſtra Deo, quantumlibet parva, ſufficiunt: cor namque, non ſubſtantiam penſat*. Bernardus *Epiſt.* 77. *ad Hugonem Vict. Voluntas pro facto reputatur, ubi factum excludit neceſſitas*. Fundamentum præcipuum, & quidem verum, ut fatear, ſatis ſolidum, ac minime contemnendum eſt. Quia ſicut tota libertas, ac moralitas, ita ſane tota bonitas, & malitia moralis actui externo præciſe communicatur ab actu interno: ergo huic ille nullam poteſt addere diſtinctam bonitatem, vel malitiam moralem. Sed

34 *Affirmativam*, ut probabiliorem, docet Scotus *in* 2. *d.* 42. *quæſt.* 4. *&* *Quodl.* 18. *art.* 3. cum ſuis omnibus. Alenſis etiam *par.* 4. *quæſt.* 77. *memb.* 3. *articulo* 5. cum aliis. Favet S. Auguſtinus *lib.* 13. *de Trinitate cap.* 5. dicens: *mala voluntate ſola quilibet miſer efficitur: ſed miſerior poteſtate, qua deſiderium malæ voluntatis impletur. Profecto quamvis, & ſic male volendo miſer eſſet, minùs tamen eſſet, ſi nihil eorum, quæ perperam voluiſſet, habere potuiſſet*. Hæc Auguſtinus, manifeſte loquens, non de miſeria pœnali, quia qui malignum deſiderium ſuum implere non poteſt, potiùs plus habet pœnæ, quàm qui implere poteſt; ſed de miſeria culpæ: adeoque cenſet, actum externum ſuperaddere actui interno aliquam malitiam, ſeu reatum culpæ, qua miſerior ſit, qui malum deſiderium implet, quàm qui implere nequit: Et tritum eſt illud Gloſſæ *in cap.* 20. *Exodi*. Verſ. *Non mœchaberis*. *Qui ergo opus adjicit voluntati, iniquitatem addit iniquitati*. Fundamentum oppoſitum eſt. Quia licèt bonitas, & malitia moralis actus externi tota dependeat ab actu interno, revera tamen in actu externo diſtincta eſt a bonitate, ac malitia actus interni: Non enim ſolùm efficaciter velle; ſed etiam ipſo facto v.g. orare, eleemoſynam dare, martyrium ſubire &c. bonum eſt, & conforme rectæ rationi: nec ſolùm efficaciter velle, ſed etiam actu furari, occidere, mœchari, &c. malum eſt, & difforme rectæ rationi, ac legi divinæ: ergo cùm actui interno accedit actus externus, accedit ſimul aliqua conformitas; vel difformitas ad rectam rationem, vel legem, & conſequenter aliqua diſtincta bonitas, vel malitia formalis, ac voluntaria, etſi omnimodis dependens ab actu interno. Deinde per ſe, ex terminis, a ratione abſonum videtur, non plus mereri apud Deum illum, qui ipſum opus bonum exequitur: v.g. martyrium ipſo facto perfert, quàm illum, qui martyrium ſola voluntate efficaci deſiderat. Et fatentur adverſarii, actum externum martyrii mereri apud Deum præmium accidentale Laureolæ, quod non poteſt mereri ſolus actus internus, quantumvis efficax: ſed nullum omninò præmium datur a Deo, niſi ratione alicujus bonitatis: ergo &c. Similiter a ratione alienum videtur tandem pœnæ demereri in foro Dei illum, qui ſolùm efficaciter propoſuit actum malum, homicidium, adulterium, furtum; ac illum, qui tale crimen actu perpetravit: & quòd huic, etiam per ſe, & ſecluſo damno proximi, vel ſcandalo, in confeſſione non ſit injungenda major pœnitentia, quàm illi: credo etiam adverſarios majorem imponere pœnam ob mollitiem, fornicationem, ebrietatem &c. conſummatam, quàm ſolùm efficaciter propoſitam, & impeditam. Patres in contrarium allati ſolùm loquuntur de merito, & peccato, præmio, & pœna abſolute ſumptis, non autem comparative quoad quantitatem, ut ſenſus ſit, hominem ſolo actu interno efficaci, cùm non poteſt exire in actum externum, nihilominùs mereri præmium, ac pœnam æternam, ac ſi opere compleſſet, non autem dicunt, quòd tantumdem præmii, vel pœnæ mereatur. Qua ratione etiam explicari debet illud Jacobi 2. *Quicumque totam legem implevit, offendat autem in uno, factus eſt omnium reus*. Intellige nimirum quoad ſubſtantiam reatus, & pœnæ, ſine dubio non quoad quantitatem.

SECTIO VI.

De Regulis actuum humanorum.

REgula actionum humanarum: id nimirum, quo certificamur de rectitudine, vel obliquitate, ſeu de ipſa bonitate, vel malitia actionis humanæ, alia dicitur intrinſeca, quæ ſcilicet reperitur in ipſo operante; & eſt ipſum dictamen rectæ rationis, ſeu conſcientiæ, jam late explicatæ, *cap.* 1. per totum: alia dicitur extrinſeca, quæ ſcilicet non eſt in ipſo operante formaliter, ſed eum extrinſece, & objective dirigit ad operandum, & ſunt ipſæ leges divinæ, ac humanæ, ac tamdem generalis, & ultimata eſt ipſa voluntas divina. De his hìc generatim aliqua per quatuor Subſectiones ad praxim neceſſaria, atque utilia explicanda ſunt.

SUBSECTIO I.

Quinam Actus humani cadant ſub lege, vel præcepto humano.

SUMMARIUM.

35 *Humana lege, vel præcepto per ſe directe præcipi, vel prohiberi poteſt omnis, & ſolus actus humanus externus.*

36 *Bonus, vel malus moraliter, ſi non ex ſe, & ex objecto, ſaltem ex fine præcepti, utpote*

37 *Neceſſarius, vel ut plurimum valde utilis ad bonum commune, vel obſervantiam ſtatus cujuslibet Communitatis*

ASSERTIO VI.

L*Ege, vel præcepto humano per ſe directe præcipi, vel prohiberi poteſt omnis, & ſolus actus humanus externus bonus, vel malus moraliter, fieri, vel omitti neceſſarius, vel ut plurimum valde utilis ad bonum commune, vel obſervantiam ſtatus cujuslibet communitatis, vel ſubditorum*. Communis doctrina in materia de legibus.

§. I.

O*Mnis, & ſolus actus humanus externus*: qui nimirum ſuppoſito voluntario, ac libero ſufficienti, & requiſito ad actum humanum, actu externo ſenſibili conſummatur: adeò ut nullus actus mere internus per ſe directe præcipi, vel prohiberi poſſit humana lege, vel præcepto. D. Thom. 1. 2. *quæſt.* 91. *art.* 4. *&* *quæſt.* 100. *art.* 9. *ac alibi* Navar. *cap.* 23. *num.* 38. Suarez *l.* 4. *de legibus cap.* 12. Leſſius *l.* 2. *c.* 37. *dub.* 11. Tanner. *hic diſp.* 5. *dub.* 2. Layman *cap.* 4. *num.* 5. *Alii innumeri apud ipſos*. Quamvis alii contra ſentiant apud Leſſium *loc. cit.* non nihil faventem. Ratio communiter aſſignata eſt: Quia humana poteſtate, lege, vel præcepto illud tantùm poteſt præcipi, vel prohiberi directe, de quo homo humana virtute poteſt cognoſcere, & judicare tranſgreſſores, punire, &c. Alioquin fruſtra ferretur lex, vel præceptum Communitatis, ſi cognoſci non poſſet, an ſerventur: atqui de actibus mere internis, quippe ſuapte natura inſenſibilibus, & latentibus nullus homo humana virtute cognoſcere, vel judicare poteſt: juxta illud Reg. 16. *Homines vident ea, quæ patent, Deus autem intuetur cor*. Et *c. erubeſcant d.* 32. dicitur *Secretorum ſolus Deus cognitor, & Judex eſt*. Unde &c. *Sicut de ſimonia*, dicitur, *Eccleſiam non judicare de occultis*. Et ibidem *c. Tua nos*, inquit Innocentius Papa III. *Nobis datum eſt de manifeſtis ſolummodo judicare*: ergo tantùm actus externi per ſe directe præcipi, vel prohiberi poſſunt, minime verò actus mere interni, ut ſunt cogitationes, propoſita, volitiones, & mere interno, & nullo ſigno, vel conatu ſenſibili exteriùs ſignificata, vel manifeſtata, alioquin jam poſſent cadere ſub legem, vel pœnam humanam, etiam effectu non ſecuto. Cæterum ſermo eſt de legibus, vel præceptis humanis ex pura poteſtate gubernativa in ſubditos latis, & ſecluſo voto obedientiæ. Prælatus

latus enim Regularis majori poteſtate pollet in ſuo ſubditos Religioſos ratione voti obedientiæ, quod, quia Deo principaliter fit, ad actum etiam mere internum ſe extendere poteſt, & quandoque etiam debet. Quia ergo Religioſus principaliter Deo vovit, obedire ſuo Prælato in omnibus, quæ ſecundùm Regulam, & Ordinis conſuetudinem præcipiuntur, quæque ad puram Regulæ, & Status ſui obſervantiam conducunt, ideò Prælati regulares poſſunt etiam lege, vel ſtatuto præcipere aliquos actus etiam mere internos; utpote orationem mentalem ſtatis horis, examina conſcientiæ, &c. utpotè generaliter ad obſervantiam ſtatus religioſi ſumme neceſſaria. Item ut Sacrificia, orationes, jejunia Deo offerantur ad peculiarem aliquam intentionem: ut pro benefactoribus, ſpecialiter commendatis &c. ita ut contraveniens peccet, etiam pro ratione materiæ, mortaliter. Nec eſt ſubtilizandum, an peccet contra præceptum, an potiùs occaſione præcepti contra votum: hoc enim pejus illo.

§. II.

36 B*Onus, vel malus moraliter*. Intelligendum eſt, non quòd actus omnis cadens ſub præceptum, vel prohibitionem humanam, jam debeat eſſe bonus, vel malus ſecundùm ſe ex objecto, & ſecluſo præcepto, vel prohibitione humana; ſed ita, ut ſaltem poſſit eſſe bonus, vel malus ex fine, propter quem præcipitur, vel prohibetur. Ut bene explicant *Cajetanus, Sotus, Valentia, alii cum Tannero hic diſputat. 5. quæſt. 9. dub.* 2. Itaque humana lege, vel præcepto præcipi, vel prohiberi poſſunt non tantùm actus boni, & mali jam cadentes ſub præcepto divino naturali, vel poſitivo: ut alienum reſtituere, a furto, latrocinio, adulterio, blaſphemia, abſtinere, &c. cùm nihil prohibeat idem pluribus legibus, vel titulis deberi, neque ſolùm actus boni virtutum, alioquin liberi, ut jejunia, feſta, auditio Miſſæ: ſed etiam actiones de ſe indifferentes, præcipiuntur, vel prohibentur ad finem virtutis neceſſariæ Communitati, conſtituendo illas medium, & materiam talis virtutis v. g. ut publicæ preces tempore Paſchali ſtando perficiantur: ne die feſto Mercaturæ, vel Judicia exerceantur, ad finem virtutis Religionis, & Cultus Divini: ut die Veneris, & Sabbati carnibus abſtineatur ad finem Temperantiæ, &c. adeò ut qui contra fecerit, vere peccet contra Religionem, vel Temperantiam, quippe cujus intentione, & motivo actiones illæ, etſi de ſe indifferentes præceptæ ſunt, vel prohibitæ. Nulla autem humana lege, præcepto, aut præcipi poſſunt actus mali, & lege divina naturali, vel poſitiva prohibiti: aut prohiberi actus boni lege divina in talibus circumſtantiis præcepti: ut omnes conſentiunt.

§. III.

37 N*Eceſſarius, vel ut plurimum valde utilis ad bonum commune, &c.* Ratio eſt. Quia finis poteſtatis, legis, ac præcepti cujuſvis humani eſt dirigere Communitatem, & ſubditos ordinare ad bonum commune, juxta cujuslibet ſtatum, & obligationem: ideòque illa tantùm recte præcipi, vel prohiberi poſſunt, & debent, quæ facere, vel omittere neceſſarium, aut valde utile eſt ad bonum commune &c. non autem illa, quæ huic fini neceſſaria, vel multum utilia non ſunt. Hinc lege humana, ac lege Eccleſiaſtica, cujus finis eſt bonum commune ſpirituale animarum, præcipi, & prohiberi poſſunt ea omnia, quæ ad ſalutem animæ, & exactam obſervantiam mandatorum Dei neceſſaria, ac utilia ſunt, utpote, aut ipſa præcepta divina exequendo, declarando, aut de ſe indeterminata determinando ad certum tempus, & modum, ut de Cultu divino, Pœnitentia, Euchariſtia &c. aut alia ad obſervantiam mandatorum Dei neceſſaria, & utilia præſcribendo, v. g. cæremonias ſacras, jejunia &c. His enim quatuor finibus omnibus lex Eccleſiaſtica continetur. Similiter lege civili ea omnia, & ſola præcipi, vel prohiberi poſſunt, quæ ad finem boni communis naturalis, ſeu temporalis felicitatis humanæ, pacis & incolumitatis Reipublicæ, atque civium neceſſaria ſunt, vel utilia, ſive in materia juſtitiæ, ſive aliarum virtutum, quæ non eſt hujus loci proſequi.

§. IV.

38 V*El ad obſervantiam ſtatus cujuslibet Communitatis*. Utpotè peculiaris Religionis, Congregationis, Collegii &c. Ratio eadem eſt. Prælati ergo Religioſorum, legibus, ſtatutis, præceptis ſuis ea dumtaxat poſſunt præcipere, vel prohibere ſuis Religioſis ſubditis, quæ neceſſaria, vel ut plurimum valde utilia ſunt ad obſervantiam ſtatus ſui, & Regulæ, quam profeſſi ſunt. Non ergo poſſunt præcipere, ut arctius vivant, quàm Regula poſtulet, vel ad ejus obſervantiam valde utile ſit. Non poſſunt in communi præcipere opera mere ſupererogatoria, quantumvis bona, & meritoria v. g. ut toties in ſeptimana jejunent, diſciplinas faciant, & alia hujuſmodi, quæ nec in eorum Regula continentur, nec ad ejus obſervationem conducunt. Multò minus poterunt præcipere opera ex objecto, & circumſtantiis omnino indifferentia, atque inutilia. *Communis Doctrina D. Th. 2. 2. qu. 186. art. 9. Sylveſter, Angelus, Layman, alii paſſim.* Quo ſpectat celebris ſententia D. Bernardi, *l. de præcepto, & diſpenſ. c. 8. Nihil præcipiat mihi Prælatus eorum, quæ non promiſi: Nihil prohibeat eorum, quæ promiſi: nec augeat, nec minuat votum meum ſine mea voluntate.* Excipitur autem hic Religio Fratrum Minorum S. Franciſci: cujus Regulæ ſpeciale, & formale præceptum eſt, *c. 10. Præcipio firmiter Fratribus univerſis, ut obediant ſuis Miniſtris in omnibus, quæ promiſerunt Domino obſervare, ET NON SUNT CONTRARIÆ ANIMÆ SUÆ, ET REGULÆ NOSTRÆ.* Adeò ut nobis poſſint præcipere ea omnia: & nos teneamur obedire in omnibus illis, quæ non ſunt *contra animam*, ſeu Conſcientiam, *& Regulam*. Ita expreſſe declarant Summi Pontifices, Martinus V. & Leo X. in ſuis conſtitutionibus. Horus verba ſunt: *Volumus, & mandamus, prout in dicta Regula continetur, ut omnes, & ſinguli Fratres, in omnibus, quæ non ſunt contra Deum, animam ſuam, & Regulam Fratrum Minorum, teneantur obedire.* Arctiſſima ergo eſt obedientia Fratrum Minorum; unde quod in aliis Religionibus non poſſe fieri dictum eſt; in hoc Ordine etiam opera mere ſupererogatoria, aut indifferentia præcipi poſſunt. Quinimo eadem illa opera, quæ in aliis Religionibus ſunt ſupererogatoria, aut indifferentia, quia ad obſervationem eorum ſtatus non conducunt, in noſtro Ordine ſupererogatoria, vel indifferentia non ſunt, ſed omnia valde utilia ad perfectam obſervationem Regulæ, quoad obedientiam perfectiſſimam in ea præceptam: adeò ut etiam teneamur obedire in iis, quæ ad ſolum perfectæ obedientiæ exercitium, & omnimodæ abnegationi propriæ volontatis conducunt: qualia ſunt etiam opera ſupererogatoria, atque indifferentia; quippe quæ etiam ſunt ex *OMNIBUS, quæ non ſunt contra animam, & Regulam noſtram*. Immo, quo minus ſæpe opus injungitur, eo magis conducit ad exercitium perfectæ obedientiæ, & abnegationis propriæ voluntatis. Lege *Franc. Mayron. Quodl. 12. concl. 15.*

SUBSECTIO I.

Qualiter Actus interni cadant ſub humana lege, vel præcepto?

SUMMARIUM.

39 *Lege humana indirecte etiam præcipi, vel prohiberi poſſunt actus interni ad ſubſtantiam moralem exteriorum neceſſario requiſiti*, in genere: *vel*

40 In ſpecie: *ut intentiones, v. g. ut in contractibus, adminiſtratione, & ſuſceptione Sacramentorum, in oratione, & cultu divino.*

41 Et ſingulariter *gravis eſt quæſtio, an ad ſatisfaciendum præcepto Eccleſiæ in dicendis Horis, audienda Miſſa &c. requiratur ad ſubſtantiam orationis interna intellectus attentio?*

42 *Ubi ſine dubio verior, & in praxi omnino conſulenda eſt ſententia affirmativa.*

43 *Negativa tamen eſt etiam multorum (ab extrinſeco ſaltem practice; ab intrinſeco vero ſolum ſpeculative) probabilis.*

44 *Alii autem actus interni cum externis nullam neceſſariam connexionem habentes, humana lege præcipi, vel prohiberi non poſſunt.*

ASSERTIO VII.

H*Umana lege, vel præcepto indirecte etiam præcipi, vel prohiberi poſſunt actus interni, qui & quatenus requiruntur ad actuum externorum directe præceptorum, vel prohibitorum moralem ſubſtantiam in genere, vel in ſpecie: non item alius.* Ita communior, & ſine dubio verior ſententia Theologorum, quos unà cum Adverſariis recitabo infra §. 3.

§. I.

I*N genere*. Omnis lex præcipiens, vel prohibens aliquem actum, neceſſariò indirecte ſaltem etiam præcipit, vel prohibet omnia neceſſariò requiſita ad moralem ſubſtantiam illius actus: Atqui omnis humana lex, vel præceptum neceſſariò ſolùm præcipit, ac prohibet actus humanos voluntarios, ac liberos, ad quorum moralem ſubſtantiam *in genere* neceſſariò requiruntur actus interni voluntatis, ſeu voluntas, & propoſitum talem actum externum faciendi, vel omittendi, qui actus interni ſunt forma eſſentialis, ac principium formale actuum humanorum externorum, ut huma- 39

[illegible] ni, ac

Digitized by Google

ni; ac liberi ſunt; ſecundùm omnes: ergo præcipiens, vel prohibens actus humanos externos, etiam indirecte præcipit, vel prohibet illum actum internum, ſeu voluntatem, & propoſitum talem actum externum faciendi, vel omittendi: quod quidem eſſe extra controverſiam fatetur in aliis contrarius *Vaſq. diſp.* 160. *n.* 10. Exempli gratia Eccleſia die feſto præcipiens audiendum Sacrum, vel aliud opus externum, conſequenter indirecte etiam præcipit voluntatem, ac propoſitum audiendi Sacrum, vel aliud opus externum exequendi, adeò ut qui deliberate nollet audire, ſeu haberet propoſitum non audiendi Sacrum, revera peccaret mortaliter contra legem Eccleſiæ. Similiter Eccleſia prohibens die Veneris comedere carnes, conſequenter indirecte etiam prohibet voluntatem, ac propoſitum edendi carnes, adeò ut qui die Veneris ſolùm abſolute, & efficaciter vellet, vel proponeret comedere carnes, reverà peccet contra legem Eccleſiæ mortaliter. Unde *c. Nulli d.* 19. dicitur. *Nulli fas eſt velle, vel poſſe tranſgredi Apoſtolicæ Sedis præcepta.* Ubi adverte pro his, & ſequentibus omnibus, *ſemel pro ſemper*, quantum ad praxim in ordine ad forum conſcientiæ, omnino perinde eſſe, ſive dicatur actus illos internos præcipi, vel prohiberi indirecte a lege, humana, an verò, poſita lege humana, a lege divina naturali, vel poſitiva, quod contrafaciens peccet contra legem humanam, an occaſione legis humanæ contra legem divinam naturalem, vel poſitivam. Sufficit certum eſſe, occaſione legis humanæ etiam interno actu peccari mortaliter, quomodocumque tandem in foro conſcientiæ. In ordine autem ad forum, & judicium externum Eccleſiæ non poſſe peccari ſolo actu interno nimis quàm notum eſt.

§. II.

40 IN *ſpecie*. Humana lex, vel præceptum præcipiens actus humanos externos, conſequenter indirecte etiam præcipit illos actus internos, qui ad moralem ſubſtantiam actuum externorum *in ſpecie* neceſſariò incurrunt, uti ſunt peculiares intentiones actuum. Exempla ſunt. *I. In Contractibus.* Poteſtas Eccleſiaſtica, vel civilis juſte præcipiens aliquem contractum, v.g. ut, qui Virginem defloravit, eam aut ducat, aut dotet, &c. conſequenter indirecte etiam præcipit actum, ſeu conſenſum internum, atque intentionem ſeſe obligandi neceſſariò requiſitam ad ſubſtantiam moralem talis contractus in ſpecie. Quis enim, neget Eccleſiam, vel Rempublicam poſſe præcipere ſuis ſubditis, ut vere, & non ficte, ſeu fraudulenter contrahant? cùm ad utramque gubernationem, ac commune bonum maxime pertineat, ut contractus veri, & non ficti, vel fraudulenti fiant, adeòque cum vero interno conſenſu, ac intentione requiſita ad ſubſtantiam contractus. II. *In adminiſtratione Sacramentorum.* Quicumque lege, vel præcepto Superioris jubetur Sacramentum miniſtrare, baptizare, abſolvere, celebrare, &c. eo ipſo indirecte jubetur, & ſine dubio tenetur habere intentionem baptizandi, abſolvendi, conſecrandi, &c. quia ejuſmodi intentio eſt de intrinſeca ſubſtantia operis præcepti, ſine qua non Sacramentum, ſed ſacrilegium fieret, ſecundùm omnes. III. *In ſuſceptione Sacramenti.* Lex Eccleſiaſtica præcipiens fidelibus annuam Confeſſionem, conſequenter etiam indirecte præcipit actum internum doloris, ac propoſiti emendationis: item expreſſionem omnium peccatorum, etiam mere internorum, atque occultiſſimorum. Quis enim dicat ſatisfacere præcepto annuæ Confeſſionis in conſcientia eum, qui ficte, vel non integre confitetur? aut quid juvat dicere cum Adverſariis, eum quidem ſatisfacere præcepto Eccleſiæ, attamen peccare mortaliter contra præceptum divinum de integritate Confeſſionis? prout ſupra generaliter advertimus. IV. *In oratione, & cultu divino.* Præceptum Eccleſiaſticum de audienda Miſſa Dominicis, & feſtis diebus ab omnibus fidelibus, & recitandis Horis Canonicis a Clericis, Beneficiatis, Religioſis, omnino indirecte etiam præcipit actum internum devotionis alicujus ſaltem ex parte voluntatis, ut nimirum Miſſa audiatur, Horæ recitentur cum pia intentione aliqua explicita, vel implicita ea actione, vel recitatione colendi Deum: ea enim intentio pia eſt de intrinſeca ſubſtantia operis præcepti. Præcipitur enim actus Religioſus verus, verus cultus Dei, vera oratio, atqui ſine actu interno devotionis, ſeu piæ intentionis ad colendum Deum nullus eſt actus Religioſus, nulla oratio, nullus cultus Dei verus, ſed fictitius, & mortuus omnis actus externus, ſicut homo ſine anima mortuus eſt. Quis autem neget Eccleſiam præcipere poſſe ſuis Miniſtris, & fidelibus, ut vere, & non ſimulatorie Sacramenta miniſtrent, & ſuſcipiant: verè, & non ſimulatorie orent, & Miſſas audiant, ac pſallant? Atque in his terminis, & quantum ad intentionem colendi Deum, puto rem eſſe certiſſimam apud omnes, ea ſolùm inutili quæſtione de modo loquendi, an ea obligatio ſit ex vi præcepti humani, an potius ex jure divino, ſuppoſito præcepto humano, quæ nihil ad rem, ut ſuprà generatim advertimus. Sed hic ulterius.

§. III.

SIngulariter, quæſtio, & controverſia graviſſima eſt de attentione ex parte intellectus (a nobis jam fusè deducta *in 1. p. Theol. Sacr. tr. append. de Horis Canon. ſect. 2. a n. 72. per tot.* hic tamen in gratiam Lectoris ob quotidianum uſum breviter repetenda.) Utrum nimirum ad ſatisfaciendum præcepto Eccleſiaſtico de recitandis Horis, Miſſa audienda, &c. requiratur non tantùm intentio voluntatis interna ad colendum Deum, ſed etiam attentio intellectus ad rem præſentem, utpotè in recitationem Horarum ad verba recitanda, vel ad ſenſum, vel ad myſteria, vel ſaltem ad finem Deum, in auditione miſſæ ad actiones celebrantis, & ad myſteria, vel ſaltem ad finem Deum: excludendo voluntarias diſtractiones mentis ad alia objecta his adverſantia: adeò ut voluntarie diſtractus toto, vel notabili tempore non ſatisfaciat, ſed mortaliter peccet contra præceptum Eccleſiæ: In qua quidem magni momenti quæſtione: 41

Supponendum ut certiſſimum, quòd Eccleſia præcipiens ſuis recitationem Horarum Canonicarum Miniſtris, præcipiat veram orationem, verum cultum divinum: ſeu verum actum Religionis, quo Deus vere colatur (eadem eſt ratio de auditione Miſſæ.) Ratio inter alias ſolida eſt. Quia Eccleſia illo præcepto per ſe, & principaliter intendit ſatisfacere duplici ſuæ obligationi. I. Obligationi generali Religionis, ſcilicet colendi Deum nomine totius populi Chriſtiani. II. Obligationi ſpeciali juſtitiæ ſeu intentioni Fundatorum: Atqui ipſa Eccleſia ſine dubio tenetur colere Deum vero cultu Religionis externo, atque interno, cui obligationi intendit ſatisfacere præceptorie deputando certos Miniſtros, qui ipſius, & totius populi Chriſtiani nomine, per officia a ſe inſtituta, ſtatis temporibus Deum colant, atque intentio Fundatorum Eccleſiarum, ac Beneficiorum ſine dubio fuit, ut Deus vero cultu Religionis, vera oratione, ac Laude divina colatur, cui etiam obligationi Eccleſia, & abſolute tenetur, & ſuo præcepto intendit ſatisfacere per Horas Canonicas rite a ſuis Miniſtris perſolvendas: ergo Eccleſia præcipit veram orationem, ſeu verum cultum divinum, & conſequenter non ſolam externam materialem pronunciationem verborum quantumvis accuratam, quæ ſine omni interno actu vera oratio, ſeu verus cultus divinus dici nullo modo poteſt. Sane liquida ſunt verba Præcepti *c. Dolenter: Diſtricte præcipientis in virtute ſanctæ obedientiæ, ut Divinum Officium diurnum pariter, ac nocturnum, quantum illis Dominus dederit, STUDIOSE celebrent, &* DEVOTE. Ubi ſignificanter Gloſſa. STUDIOSE *quoad officium oris*, DEVOTE *quoad officium cordis.* Unde neminem reperi, qui negaret ad ſatisfaciendum præcepto requiri aliquam internam devotionem voluntatis, ſeu intentionem ad colendum Deum. Ubi jam advertis ab omnibus concedi aliquem actum internum per ſe requiſitum ad actum externum præceptum cadere ſub præcepto humano. Controverſia ergo fundamentalis eſſe debet, utrùm etiam attentio intellectus ſit de ſubſtantia veræ orationis, ſeu veri divini cultus, ut proinde indirecte etiam cadat ſub præcepto præcipiente veram orationem, verum cultum divinum. His ita poſitis.

Sententia affirmativa, & ſine dubio verior eſt D. Thomæ *in 4. d. 15. q. 4. art.* 2. Navarr. *c.* 14. *De Oratione n.* 19. Sotus, Cajetanus, Sylveſter, Azorius, Suarez, Leſſius, Layman, Caſpenſis, alii, & ex profeſſo ſolide meus Marchant. *Tribun. p. 2. tr. 2. p. 2. tit. 3. ſect. 4. q.* 1. Fundamentum eſt. Quia Eccleſia poteſt præcipere actum internum ſaltem indirecte, quoties actus internus eſt de ſubſtantia actus externi per ſe præcepti, ad hoc ut ſit actus virtutis, & idoneus ad finem præcepti ſupernaturalem; atqui attentio interna eſt de ſubſtantia veræ orationis, ſeu veri cultus divini, qualem præcipit Eccleſia: ergo, &c. Hanc Sententiam ut veriſſimam, & omnino veram amplector, atque ita *confirmo a priori.* Ex Communi Doctorum Sententia, & omnium ſenſu, in omni oratione jure divino naturali requiritur attentio interna, adeò ut omnis voluntaria diſtractio in oratione proprie dicta, ſit aliquod peccatum, non quidem niſi veniale, quando oratio non eſt obligatoria, niſi forte ſub veniali: mortali autem, quando oratio jure divino eſſet obligatoria ſub mortali, ut nominatim fatentur *Valentia tom. 3. diſp. 6. qu. 2. p. 6. de Religione lib. 3. c. 4. Leſſius lib. 2. de Juſtit. cap. 37. dub.* 11. Quòd ergo ſit aliquod jus divinum obligans ad orationem, ſeu cultum divinum, de ſe tamen indeterminatum, ſed determinandum ab Eccleſia quoad modum, & tempus, utique ipſum jus divinum, ut ſic determinatum ab Eccleſia adhuc obligabit ſub peccato, etiam mortali ad attentionem internam; atqui Eccleſia ſub præcepto obedientiæ præcipiens ſuis Miniſtris, ut Horas Canonicas tamquam veram orationem, & cultum divinum, *ſtudioſe celebrent, & devote*, eſt mera executrix, & determinatrix juris divini naturalis de colendo Deo, ſatisfaciendo fundationibus, ad divinum officium factis, utrumque enim eſt juris naturalis, hoc juſtitiæ, illud Religionis: ergo

præceptum illud ſaltem indirectè, & vi legis divinæ latentis determinatæ verè obligat ſub peccato, & quidem in materia tam gravi, mortali ad attentionem internam. Nihilominus,

Sententia negativa etiam multorum eſt, & ſatis gravium Doctorum. *D. Antonini, Durandi, Paludani, Medinæ, Sylveſtri, Tabienæ, Roſellæ, Angeli, aliorum, quam noviſſimè latè aſſerunt præter alios Diana par. 1, de Horis reſ. 2, Caramuel in Regulam S. Benedicti à n, 13. v. 3. Jo: de Lugo de Euchariſtia diſp. 22. ſect. 2. Tambur. Decal. l. 4. c. 2. §. 1. à n. 19. Et opuſc. 3. de Sacriſic. Miſſæ lib. 2. c. 5.* Fundamentum eſt, quia Eccleſia non poteſt præcipere, vel prohibere actus merè internos, ſaltem ad ſubſtantiam moralem actus externi per ſe præcepti non requiſitos. Supponunt attentionem non eſſe de ſubſtantia veræ orationis: & ſanè Auctores modò allegati variis rationibus ſpeculativè optimè defendunt, & confirmant, ut fateri cogar doctrinam hanc, non tantùm extrinſecè ab Auctoritate, ſed etiam intrinſecè à ratione omninò eſſe probabilem ſpeculativè. At verò practicè veram orationem, quæ ſit verus Dei cultus cum ſincera intentione colendi Deum, cum vera devotione, ſeu elevatione mentis in Deum, denique Religioſum cum Deo colloquium conſiſtere poſſe abſque omni attentione interna in homine, qui voluntariè diſtractus circà objecta qualibet etiam mala, ne quidem de Deo cogitare vult, non patiar mihi perſuaderi in æternum; nec quæſo, tibi perſuaderi ſine, Religioſe Lector. Repugnat ſanè in Scriptura Sacra optimè fundatus ſenſus Sanctorum Patrum, & Piorum omnium. Audias aureum D. Jo: Chryſoſtomum *hom. 79. ad Pop. Antioch.* in hæc omninò verba diſſerentem, *Quæ enim excuſatio, aut venia dabitur nobis, ſi cum amicis loquentes adſumus animo, mentemque adhibemus: cum Deo verò colloquentes animo in rebus indignis peregrinamur? Poſſetque tam fœda, ac turpis eſſe peregrinatio illa mentis, ut duplicis ſceleris, ſeu lethalis culpæ labem haberet: Unam verbi cauſa, cogitati, optatique ſtupri, ſeu omicidii, alteram inſignis injuriæ, qua Divinæ Preces, Pſalmi, Sacraque Scripturæ verba tunc afficiuntur.* Hæc Sanctus loquens de oratione in genere, quid dicturum putas de ipſo Officio divino?

§. IV.

44 NOn item alii. Actus nimirum interni, qui cum actibus externis præceptis, vel prohibitis nullam omnino neceſſariam connexionem habent, neque ad eorum ſubſtantiam moralem ullo modo concurrunt, nulla humana lege, vel præcepto præcipi, vel prohiberi poſſunt: Non enim directè, ut probatum eſt *n. 35.* Neque indirectè ratione actus externi præcepti, vel prohibiti, quippè cum quo nullam neceſſariam, vel moralem connexionem habere ſupponuntur, ſed manent æquè occulti, ut nullo modo actu externo prodantur, ac ſi nullum omninò reſpectum ad actus externos haberent. Non ergo ab homine præcipi, vel prohiberi poteſt, ut quis jejunet v. g. ex interno amore ad talem Sanctum: ne quis domo egrediatur ex interno affectu pravo fornicationis v. g. vel homicidii. Quia illi actus interni cum externis nullam omninò connexionem habent, nec ratione actuum externorum ſe produnt, ut cognoſci poſſint. Poteſt tamen lege, vel præcepto humano imponi pœna excommunicationis, v. g. in foro conſcientiæ incurrenda ob factum externum ſuppoſito certo actu, vel intentione interna tamquam conditione *ſine qua non*, non tamquam materia præcepta, vel prohibita. Sic in Jure Canonico *Clem.* 1. excommunicantur Inquiſitores, qui ex odio, gratia, avaritia, omittunt contra aliquem procedere in cauſa fidei. Et *Clem.* 1. *De ſtatu Monachorum* excommunicatur Monachus Benedictinus, qui ſine licentia Præpoſiti animo accuſandi illum ad Curiam Regiam ſe confert. Et *c, commiſſa de electionibus in 6.* conſtituitur, ut qui Parochialem Eccleſiam obtinuerit, ſine voluntate aſcendendi ad Sacerdotii Ordinem, beneficium ipſo jure omittat, & fructus non faciat, &c. Sed de his rarò contingentibus vide *Suarez l. 4. de Legib. c. 13.* Et *l. de Cenſur. diſp. 4. ſect. 2. & ex ipſo Laym. cit. ſuprà.* Verùm alia hìc emergit celebris, & ad praxim utiliſſima quæſtio, digna ut ei fiat,

SUBSECTIO I.

Quali intentione actus humanus conformari debeat legibus, & præceptis? SEU. *Qualis intentio requiratur ad impletionem cujuſcumque legis, vel præcepti?*

SUMMARIUM.

45 *Ad legem, vel præceptum quodvis implendum ordinariè neceſſaria eſt intentio faciendi ipſum opus præceptum.*
46 *Exceptio latè patens, in foro præſertim externo.*
47 *Non tamen requiritur intentio ſatisfaciendi præcepto.*
48 *Reſolvuntur exinde varii caſus.*
49 *Nec etiam requiritur intentio finis præcepti.*
50 *Sicuti nec intentio applicandi fructum, vel effectum operis præcepti*; per ſe loquendo, & ſecluſo voto, vel contractu.

ASSERTIO VIII.

AD implendam legem, vel præceptum quodcumque neceſſaria eſt intentio faciendi ipſum opus præceptum: non item intentio ſatisfaciendi præcepti: non intentio applicandi fructum, ſeu effectum operis præcepti per ſe, & ſecluſo voto, vel contractu. Hæc tota ſequitur ex aſſertione præcedenti. 45

§. I.

NEceſſaria eſt intentio faciendi ipſum opus præceptum. Hoc eſt, ut quis voluntariè exerceat, adeòque velit, ac intendat exercere talem actum, ſeu tale opus, quale præceptum eſt. Quòd ſi ergo quiſpiam faciat opus præceptum, v. g. Miſſæ interſit, Horas recitet, &c. I. Materialiter tantùm abſque omni intentione, vel voluntate faciendi opus pium, vel colendi Deum eo opere: 2. Dormiens in ſomnio: 3. Plenè ebrius: 4. Simpliciter involuntarius, ac invitus, quippè coactus, vel vi detentus in loco Miſſæ, vel concionis, &c. Talis nullo modo ſatisfaceret præcepto, ſed aliam Miſſam audire, vel Horas repetere obligatus manet. Certum apud omnes teſte L. Gaſpenſi hic *diſp. 3. ſect. 5. initio* Marchant. *Tribun. p. 2. tr. 1. tit. 7. q. 4. in Corollario.* Ratio ſupra data eſt. Quia ad implendum præceptum requiritur quidquid eſt de ſubſtantia præcepti; illud autem eſt de ſubſtantia præcepti, quod eſt de intrinſeca ratione operis præcepti, ſeu quod ad moralem ſubſtantiam operis præcepti neceſſariò requiritur. Atqui de intrinſeca ratione operis præcepti eſt intentio, ſeu voluntas faciendi ipſum opus, quod præcipitur: cùm omni lege, vel præcepto, utique præcipiatur actus humanus voluntarius, qualis eſſe nullo modo poteſt ſine dicta intentione: ergo quicumque non habet, vel etiam non habere poteſt dictam intentionem faciendi opus præceptum, ut in allatis exemplis, reverà non implet, nec ſatisfacit præcepto, pluſquam beſtia aliqua. Sicut enim nullum præceptum violari poteſt niſi per actionem, vel omiſſionem humanam liberam, ita neque impleri poterit, niſi per actum humanum liberum. Dixi *ordinariè*. Nam quoad forum externum præſertim poteſt eſſe,

Exceptio latè patens. Poteſt enim ſatisfieri legi, vel præcepto humano. I. Omiſſione involuntaria operis prohibiti: v. gr. Titius præ inopia, vel violentia impeditus die Veneris comedere carnes, cùm maximè vellet, adhuc ſatisfacit præcepto, quantùm ad principale intentum omiſſionis, adeò ut etiam evitet pœnam ob eſum carnium forte decretam. Quia licèt adhuc peccet ſecundùm internum affectum indirectè prohibitum à lege, non tamen ſecundùm externum effectum, & conſummationem operis prohibiti ſub tali pœna. *Communis Doctrina.* 2. Satisfit involuntaria ſolutione debiti realis: Ut, qui quomodolibet involuntarius v. g. decimas Parocho præbet, tributum ſolvit, debitum domino reddit: præcepto ſatisfacit, ac pœnam in non ſolventes decretam evadit. Quia in debito reali principaliter attenditur res præſtanda, quomodocumque præſtetur. In debito autem perſonali; ut in auditione Miſſæ, &c. principaliter attenditur actio exercenda ab homine, utpotè modo humano, & voluntario. *Sotus, Suarez, Sanchez, Azorius, alii cum Layman hic cap. 4. n. 9.* 3. Qui ex metu quocumque facit opus præceptum debitè, alioquin non facturus: ut ſi metu pœnæ à carnibus abſtineas: ſi puer metu verberum die Dominico Miſſam debitè audiat, &c. aliàs non facturus, talis ſatisfacere, ac formaliter implere præceptum cenſendus eſt: Quia ſimpliciter vult, & intendit facere opus præceptum, etſi non ſine involuntario mixto ſecundùm quid: quia nimirum non vellet, niſi metus urgeret. Vide dicta *ſuprà c. 2. n. 49. 50.* 4. Quin etiam ſi metus eſſet cauſa principalis faciendi opus præceptum, v. g. puero metus verborum audiendi Miſſam, ita ut poſitivè nollet, ſeu expreſſam intentionem haberet non audiendi Miſſam, niſi parens, vel præceptor adeſſet, interim tamen devotè audiat, reverà ſatisfacit, quia implet totum opus ab Eccleſia præceptum ſcilicet attentam, ac religioſam auditionem Miſſæ, ita ut poſteà aliam Miſſam audire non teneatur. Quamvis adhuc ſimul peccet peccato interno commiſſionis contra præceptum Eccleſiæ, quatenus directè præcipiens auditionem Miſſæ voluntariam, indirectè ſimul prohibet voluntatem, & propoſitum contrarium non audiendi Miſſam: juxta dicta ſuprà *num. 39. & 40.* Similis caſus eſt, ſi oblectatio piſcium ſit cauſa motiva principalis jejunandi, ita ut ſi tamen boni piſces non adeſſent, nollet quis ſimpliciter jejunare. Et ſimili ratione adhuc peccat, qui poſt legitimè impletum præceptum poſteà malitioſè dolet ſe v. g. Miſſam audiviſſe, carnibus abſtinuiſſe, 46

§. II.

§. II.

47 NOn item intentio ſatisfaciendi præcepto requiritur ad implendam legem, vel præceptum. *Contra Navarrum, Medin. Azorium, alios communior ſententia.* Suarez *l. 4. de horis c. 26.* Vaſquez 1. 2. *qu.* 100. *art. 9.* Sanchez *l. 1. Moral. c.* 13. Layman *c. 4. nu. 7. alii apud ipſos.* Ratio eſt: Quia intentio, ſeu voluntas ſatisfaciendi præcepto eſt actus internus non habens neceſſariam connexionem cum opere præcepto: non ex natura ipſius operis, ut conſtat; neque ex vi ipſius præcepti, quia lex, vel præceptum quodcumque ſolùm præcipit voluntariam operis executionem, ut nimirum voluntariè facias id, quod præceptum eſt, v. gr. devotè Miſſam audias, &c. minimè verò peculiari actu quaſi reflexo velis, vel intendas ſatisfacere ipſi legi, vel præcepto, vel explicita voluntate, ideò velis exercere tale opus, quia præceptum eſt, quod ſæpè imperfectionis eſt, & animi ſervilis. Facere autem opus ſimpliciter, quia bonum eſt, eſt perfectionis: quo ſenſu intelligi poteſt dictum Apoſtoli, 1. Tim. 1. *Lex juſto non eſt poſita, ſed injuſto.* Quia nimirum juſtus fertur in opus legis, animo ſpontaneo, & amore boni, non timore præcepti. Unde reſolvendi caſus.

48 I. Si die Dominica, ſola privata devotione ductus audias Sacrum, aut non recordans diei Dominicæ, aut nihil cogitans de obligatione, adeòque abſque omni poſitiva intentione ſatisfaciendi præcepto; nihilominus ſatisfacis, quia totum opus lege præceptum implevisti: nec poſteà recordatus diei, vel obligationis, teneris aliam Miſſam audire. Qua eadem ratione, eximendus ſcrupulus illis, qui tempore Paſchali ordinaria pietate confitentur, & communicant, nihil cogitantes de tempore, & obligatione præcepti, poſteà verò recordantes putant ſe non ſatisfeciſſe, cùm tamen revera opus præceptum impleverint. Unde neque poſteà tenentur elicere novam intentionem, qua velint ſatisfactum per priorem actum, in quo ipſo non tenebantur habere talem intentionem, ſed ſufficit, quòd mutata priori perſuaſione, judicent ſe jam ſatisfeciſſe priori actu. Alioquin quamdiù manerent in opinione, quòd non ſatisfecerint, utique ratione conſcientiæ erroneæ tenerentur adhuc ſatisfacere, denuo Miſſam audiendo, confitendo, communicando: at non ratione præcepti.

II, Quin etiam, ſi quis implens opus præceptum, v. gr. Dominica die Miſſam audiens, haberet actualem intentionem, ea Miſſa non ſatisfaciendi præcepto, ſed privatæ devotioni, attamen poſitivè non excludens voluntatem ſatisfaciendi præcepto, quia proponit poſteà intereſſe ſummo Sacro, &c. Idemque eſt, ſi quis ſimili animo confiteretur, & communicaret in feſto Annunciationis Beatæ Virginis Mariæ incidente tempore Paſchali, volens iterum confiteri ratione præcepti in Paſchate, &c. uterque verè ſatisfecit, ut non teneatur ad ſecundam Miſſam, Confeſſionem, Communionem, eademque eſt ratio in Horis. Ut ſi quis cum infirmo, hoſpite, vel alio legit Horas Canonicas, minimè intendens tunc ſatisfacere obligationi ſuæ, ſed volens poſteà denuò dicere in Choro, ſi ſciat, ſe prima vice ſufficienter dixiſſe, ſatisfecit, nec repetere tenetur. Similiter ſcrupuloſus inter recitandas horas involuntariè diſtractus, habet pro non recitatis, & proponit poſteà repetere: dummodò certò non conſtet diſtractiones fuiſſe voluntarias, non tenetur, immò prohiberi debet poſteà repetere. *Ex communi Layman, Marchant, cap. cit.* quamquàm, excepto ſcrupulo non pauci contradicant. Ratio omnium eſt. Quia obligatio legis, præcepti præcisè, pendet ex voluntate Superioris, Legiſlatoris, ſeu Præcipientis: unde non eſt in poteſtate inferioris prorogare obligationem legis, vel præcepti, aut facere, at lex, vel præceptum adhuc obliget, poſtquam opus præceptum reipſa quoad ſubſtantiam impletum eſt: atqui in caſibus propoſitis, & ſimilibus ſupponitur opus præceptum, jam priori actu reipſa impletum eſſe quoad ſubſtantiam: ergo tu inferior tua voluntate pro tunc non implendi, ſed poſteà alio actu, non potes facere, ut reverà non impletum ſit, ſed adhuc obliget præceptum: nec conſequenter ampliùs teneberis, dummodò perſuaſionem illam erroneam deponas, ut caſu priori jam monitus fuiſti.

III. Qui facit opus præceptum poſitivè excludendo intentionem ſatisfaciendi, atque adeò cum poſitiva contraria voluntate ſimpliciter non ſatisfaciendi præcepto: v. g. die feſto audis Sacrum ita affectus voluntate: *Nolo hac Miſſa implere præceptum Eccleſiæ*, idque abſque omni propoſito, vel ſpe poſteà implendi alio Sacro, atque in ea voluntate perſiſtens, tempus implendi præceptum effluere ſinit, is affectu interno, & formaliter ſine dubio non ſatisfacit præcepto, ſed peccat mortaliter peccato interno commiſſionis, nimirum formalis inobedientiæ, ac contemptus ipſius præcepti, ſaltem contra legem divinam naturalem prohibentem, nolle juſtis legibus, ac præceptis Eccleſiæ obedire; is tamen nihilominus in effectu impleret præceptum Eccleſiæ de audienda Miſſa, ut ſimpliciter de peccato omiſſionis contra præceptum Eccleſiæ argui non poſſit: quia ſupponitur opus præceptum ſecundùm ſubſtantiam impleviſſe, & ſua nolitione contraria, non potuit efficere, ut præceptum reverà, & in effectu impletum non ſit. Unde neque tenebitur poſteà audire aliam Miſſam, ſaltem ſi intra tempus, quo præceptum adhuc impleri poſſet audiendo aliam Miſſam, intentionem ſuam referret ad priùs auditam Miſſam, volendo per illam præcepto Eccleſiæ ſatisfactum, ut cum Suarez, & aliis exigunt Caſpenſis *cit. diſp. 3. ſect. 5.* Marchant. *Trib. p. 2. tr. 1. tit. 7. q. 4. in Corollario.* Quod tamen ipſum non neceſſarium eſſe ad implendum præceptum Eccleſiæ, quippè jam in effectu, & ſubſtantia impletum, ſed ſolùm ad emendandum illud aliud peccatum internum maligni affectus inobedientiæ, rectè conſequenter *cum Sanchez, Salas*, aliis docuit Card. de Lugo *de Euchariſtia diſp. 22. ſect. 2. n. 21.* ex quo Buſembaum *lib. 1. tr. 2. c. 3. dub. 4.* Eadem porrò ratio eſt in aliis legibus, & caſibus ſimilibus. At

IV. Non omninò eadem eſt ratio de obligatione ex voto, vel promiſſione. Quòd ſi enim quis obligatus voto recitandi Roſarium, immemor voti, & obligationis ſuæ, ideòque ſine intentione ſatisfaciendi, recitet devotè Roſarium, adhuc ſatisfacit, ſicut, & is, qui alteri promiſit donare rem quampiam, ſi poſteà immemor promiſſionis ſuæ donet, obligatione liberatur, eadem ratione de lege, vel præcepto *ſupra caſu* I. dictum eſt. Vide etiam dicta *c. 1. n.* 90. At verò, ſi recites Roſarium cum poſitivo animo tunc non implendi votum; quia proponis poſteà implere, vel omnino non vis implere, ſimpliciter non ſolvis, ſed denuò teneris recitare ad implendum votum. Sicut etiam, ſi debito pecuniario adſtrictus, creditori dans pecuniam, ſignifices, te pro tunc nolle ſolvere debitum, ſed gratis donare, manebis obligatus adhuc ſolvere, contrà, quàm de lege, vel præcepto dictum eſt *caſu II. & III.* Ratio diſparitatis eſt. Quia obligatio legis, vel præcepti præcisè pendet à voluntate Superioris præcipientis, non autem inferioris, in cujus proindè poteſtate non eſt extendere obligationem ultra intentionem obligantis, ſeu præcipientis, qui hoc ſolùm præcepit, at opus præceptum fiat, quo facto, obligatio extincta manet: at verò obligatio voti, & cujuſcumque promiſſionis, præcisè provenit ex voluntate, & intentione ipſius voventis, vel promittentis; qui, ſicut ab initio libera voluntate, & arbitratu ſuo, debitorem ſe conſtituere potuit, ſic etiam in debito, ſeu obligatione ſpontè ſuſcepta, libera voluntate, & arbitratu ſuo perſeverare poteſt: ideòque faciens opus cum intentione pro tunc non implendi votum, vel promiſſionem ſuam manebit obligatus, ſicut anteà, uti contra Sanchez, & alios rectiùs reſolvunt *cum aliis* Suarez *l. 4. de Horis c. 26.* Layman *hoc l. 1. tr. 4. c. 4. n. 7.*

§. III.

NOn intentio finis præcepti, ſeu à præcepto intenti re- 49
quiritur, ad implendam legem, vel præceptum, neque adeò obſtat intentio alterius finis, vel circumſtantiæ pravæ, ſed impleto opere præcepto, modo ex objecto, & ſecundùm ſpeciem bono, etiamſi ex fine, vel circumſtantia vitiato, præceptum tamen impletum manet. Communis Doctrina ex S. Thoma 1. 2. *q.* 100. *art. 9. &* 10. Ratio eſt: Quia lex, vel præceptum humanum ſolùm præcipit actum ſecundùm ſubſtantiam bonum, non autem præcipit modum actus, maximè internum, qui ad ſubſtantiam actus non neceſſarius, ſed omninò extrinſecus eſt: atqui intentio finis præcepti eſt actus omninò internus, & ad ſubſtantiam actus minime neceſſarius; ergo non requiritur, ad impletionem præcepti, & juxta commune dictum: *Finis præcepti non cadit ſub præceptum.* Exempl. grat. Præcepti Eccleſiaſtici de jejunio finis eſt refrænatio gulæ, & concupiſcentiæ, ut caro ſpiritui ſubjiciatur: Satisfacit huic præcepto, qui voluntarie debito modo jejunans, non tantùm ejuſmodi finem poſitivè minime intendit, ſed etiam qui intenderet oppoſitum finem pravum, ut ſi jejunet ad vanam gloriam, vel ut gulam piſcibus oblectaret, aut vino, quod jejunantibus daretur. Similiter, qui die Dominica Sacro cum debita intentione, & attentione aſſiſteret, ſatisfacit præcepto Eccleſiaſtico, etſi propter alium finem, vel circumſtantiam malam, puta vanam gloriam, ut oculos luxurioſè paſcat, ut quidpiam furetur, &c. peccaret etiam mortaliter contra aliam legem divinam. Ex communi Sanchez *l. 1. Moral. c.* 14. Layman *cit. n. 6.* Lugo *cit. ſect. 2. n.* 23. Caſpenſis *cit. ſect. 6.* Addentes eadem ratione impleri votum, vel juramentum Deo factum, & pœnitentiam Sacramentalem: actu ſcilicet ſecundùm ſpeciem bono etſi aliundè ex fine, vel circumſtantia vitiato, & peccaminoſo.

§ IV.

NOn intentio applicandi fructum, vel effectum operis
præcepti, requiritur ad implendum præceptum, ne- 50
que

que præcipi poteſt ulla lege, vel præcepto humano, verb. grat. ut Miſſæ, orationes, jejunia, aliaque opera pro hac, vel illa intentione fiant: *per ſe, ſecluſo contractu, vel voto.* Communis. *Suarez l. 4. de leg. c.* 13. *n.* 16. Layman. *alii ſuprà.* Ratio ſæpè dicta eſt. Quia ejuſmodi intentione ſunt actus omnino interni, nullam cum actibus externis habentes moralem connexionem per ſe ſecluſo contractu, vel voto. Alioquin Sacerdos, hoc ipſo, quo ſuſcipit Beneficium, Capellaniam, aliudve Officium Eccleſiæ, in qua Miſſæ ad certas intentiones v. g. pro fundatoribus, pro Familiis, in honorem certorum Sanctorum celebrari debent, vel ſolent, pacto, vel contractu, ſaltem implicito ſe obligat ad Sacra celebranda cum tali intentione, juxta præceptum, vel diſpoſitionem Superioris Eccleſiaſtici. Similiter Religioſus, hoc ipſo, quo profeſſus eſt Religionem in aliquo Ordine, vel Monaſterio, in quo Miſſæ, orationes, jejunia, aliaque pia opera ad certas intentiones pro Fundatoribus, Benefactoribus &c. applicari ſolent, & debent, etiam implicitè promiſit, & ſe obligavit Superiori obedire, ſi ejuſmodi intentiones præcipiat. Quemadmodum enim Superior redditus, & eleemoſynas a Fundatoribus, ſeu Benefactoribus collatas, in commune proportionaliter diſtribuere debet; ita etiam obligationem naturalem pro iiſdem ſacrificandi, orandi, &c. inter Religioſos proportionaliter diſtribuere poteſt, & debet: adeò ut Religioſus juxta intentionem a Superiore præfixam non celebrans, orans, &c. graviter peccet pro ratione materiæ, non tantùm contra legem naturalem gratitudinis erga Benefactores, ſed etiam contra obedientiam erga Superiores, qui ratione voti obedientiæ diſponere poſſunt non tantùm de omnibus actibus externis Religioſi, ſed etiam de internis illis, qui ad obſervationem Status, ac Profeſſionis ſpectant, ut ſuprà etiam *nu.* 35. notatum fuit.

SUBSECTIO IV.

Qualiter Voluntas humana conformanda ſit cum voluntate divina.

SUMMARIUM.

51 *Proponitur ſtatus difficultatis.*
52 *Sanctum quidem, & meritorium eſt voluntatem noſtram conformare cum divina in volito formali, volendo quidquid, & qua ratione Deus ipſe vult.*
53 *Ad id tamen non ſemper* poſitivè *tenemur, in volito ſive materiali, ſive formali.*
54 *Immo ne* negativè *quidem in volito materiali, quia illud affectu ſimplici, & ſub alia ratione ſemper licitè nolle poſſimus.*
55 *Ac etiam efficaciter, quoties objectum recta ratione eſt nolibile, & nobis de voluntate Dei efficaci abſoluta, & antecedente circa illud non conſtat, eſto conſtaret de voluntate ejus ſubſequente tantùm.*

51 CErtiſſimum eſt, voluntatem in rectè agendo neceſſariò debere eſſe conformem voluntati divinæ præcipienti, vel prohibenti aliquid; dubium autem non parvi momenti eſt, qualiter voluntas noſtra conformanda ſit divinæ voluntati ſolùm volenti, vel permittenti aliquid: aut in *volito materiali*, ut ſcilicet voluntas noſtra velit idem, quod divina; aut in *volito formali*, ut ſcilicet voluntas noſtra velit aliquid ſub eadem ratione, qua illud vult voluntas divina. Quæſtionem multiplicem una aſſertione conglobata breviſſimè reſolvo more conſueto.

ASSERTIO IX.

LIcitum, ſanctum, & meritorium eſt, voluntatem noſtram omnimodis conformare cum divina in volito formali, volendo ſcilicet quidquid, & qua ratione Deus ipſe vult: non tamen ſemper tenemur poſitivè in volito, ſeu materiali, ſeu formali, nec etiam negativè in volito materiali, ut illud numquam liceat nolle, ſemper affectu ſimplici, & ſub alia ratione licitè poſſumus nolle: etiam efficaciter, quoties objectum recta ratione eſt nolibile, & nobis non conſtat de voluntate Dei efficaci abſoluta, & antecedente circa illud. Aſſertio multiplex more ſolito explicatur breviter. Cape, ſi poſſis, ſin minùs, tranſi.

§. I.

52 *LIcitum, ſanctum, meritorium, atque perfectionis eſt, voluntatem noſtram omnimodis conformare cum voluntate divina in volito formali, volendo ſcilicet, quidquid Deus vult, ea ratione, qua ipſe vult.* Certum apud omnes. Quia voluntas divina eſt infallibilis honeſtatis, quæ non poteſt velle malum, ideòque quidquid eſt a Deo volitum, quatenus ab eo volitum, neceſſariò ſemper bonum, ac honeſtum eſt, immo conſideratis omnibus ſemper melius, quàm oppoſitum, ergo non tantùm licitum, ſed etiam ſanctum, meritorium, atque perfectionis eſt: juxtà quod oramus a Chriſto docti verbo, & exemplo: *Fiat voluntas tua*, omnimodis conformare voluntatem noſtram cum divina in quocumque *volito formali*, quin etiam in omni *volito materiali*, ſecundùm ſe recta ratione volibili, duobus ſolummodo exceptis, ſcilicet omni malo culpæ, & malo pœnæ proximi. Nam permiſſionem peccati proprii, vel alieni a Deo volitam, licitè quidem, & ipſi poſſumus velle, & approbare formaliter, ea nimirùm ratione, qua id Deus vult, & permittit, materialiter tamen ſecundùm ſe id velle non poſſumus, ſed nolle ſemper obligamur peccatum. Similiter malum pœnæ a Deo volitum proximo, immo ipſam æternam damnationem reprobis, formaliter eſt ratione, qua a Deo volita ſunt, & nos velle poſſumus, ſic enim ſunt abſolutè bona: at verò ipſa mala materialiter, ſecundùm ſe, etſi a Deo volita nos tamen proximo velle non poſſumus, multò minus facere: quia illud contra charitatem, hoc autem eſſet contra juſtitiam. Unde in illud Prov. 1. *Ego quoque in interitu veſtro ridebo*, eleganter D. Bernard. *ſerm.* 8. *in Pſalm.* Qui habitat; ſcribit. *Quid in inſipientium interitu credimus Sapientiæ placiturum, niſi juſtam ſuam diſpoſitionem? Sanè quod ſapientiæ tunc placuit, ſapientibus quoque placere neceſſe eſt univerſis. Non quòd immanitate quadam crudelitatis in ipſa ultione complaceant, ſed modus ipſe pulcherrimus divinæ ordinationis, ultra quam dici poteſt, oblectet.* Hæc Sanctus.

§. II.

NOn tamen tenemur poſitivè ſemper voluntatem noſtram conformare cum divina in volito ſeu materiali, ſeu formali, quia nullum habemus præceptum affirmativum nobis impoſitum, ut actu ſemper velimus, vel approbemus id, & ea ratione, quod, & qua ratione Deus vult: *niſi negativè ſolum quoad volitum formale*, ut ſcilicet poſitivè non nolimus, vel improbemus aliquid a Deo volitum ea ratione, qua a Deo volitum eſt. Ratio dicta eſt. Quia quidquid vult Deus, neceſſario vult ſub ratione boni, & honeſti, atque ad finem bonum: ſecundùm regulam divinæ ſuæ providentiæ, atqui voluntas noſtra numquam poteſt nolle aliquid ſub ratione boni, & honeſti, ſeu ad finem bonum, præſertim ſecundùm divinam providentiam, quo ſenſu verum eſt vulgatum illud dictum (mihi incertum, quo loco) D. Auguſt. *Impius eſt, cui non placet divina providentia.* Intellige: *cui non placet* contrariè per diſplicentiam poſitivam: non autem *cui non placet* negativè tantùm, qui ſcilicet actualem de divina providentia complacentiam non habet: hoc enim per ſe nulla lege requiritur. 53

§. III

NOn negativè quidem tenemur voluntatem noſtram conformare cum divina in volito materiali, ut illud numquam liceat nolle, ſed ſemper affectu ſimplici, & ſub alia ratione licitè poſſumus nolle. Communis DD. cum *S. Thom.* 12. *q.* 19. *art.* 10. Ratio eſt. Quia ſemper licitè poſſumus nolle malum, qua tale eſt, niſi aliquid obſtet, ſed volitum a Deo, quantumvis efficaciter, & ſub ratione optima, ſub alia tamen ratione poteſt nobis eſſe malum, vel diſconveniens, ut mors, tormenta, calamitas, morbi, & quodvis malum pœnæ: ergo volitum a Deo materiale, ſub alia ratione mali nobis propoſitum affectu ſimplici nolle ſemper poſſumus, etſi non ſemper affectu efficaci. Quinimò talis nolitio ſimplex ſub hac ratione mali, actu poteſt ſtare cum volitione abſoluta efficaci illius objecti ſecundùm illam rationem, qua a Deo eſt volitum. Patuit manifeſtè in ipſo Chriſto orante in horto. *Pater, ſi poſſibile eſt, tranſeat a me calix iſte: verumtamen non mea, ſed tua voluntas fiat:* apertè oſtendit, ſe quidem voluntate ſimplici inefficaci, & conditionata nolle, ac abhorrere paſſionem, & mortem, tamquàm malum naturæ; at verò voluntate abſoluta, & efficaci ſe omnino eſſe conformem voluntati divini Patris: *non mea, ſed tua voluntas fiat.* Sic D. Paulus etſi benè ſciverit, Deum velle ipſum diutiùs vivere, attamen affectu ſimplici contrario ſuſpirabat: *Cupio diſſolvi, & eſſe cum Chriſto.* Quo ſenſu dixit D. Auguſt. *Enchirid. cap.* 101. 3. *Aliquando bona voluntate homo vult aliquid, quod DEUS non vult: tamquam ſi bonus filius patrem vult vivere, quem Deus bona voluntate vult mori.* Nec contradicit idem in Pſalm. 35. ſic ſcribens; *Si quando ſanus es, dulcis eſt voluntas; & quando ægrotas, amara eſt voluntas, non recto es corde. Quare? Quia non vis voluntatem tuam dirigere ad voluntatem Dei, ſed eam vis curvare ad tuam.* Hæc Auguſtinus. ſed manifeſtè loquens de nolitione abſoluta, & excludente volitionem abſolutam conformem voluntati divinæ, ut ſigni- 54

ficant

ficant ipſa verba: *non vir, &c.* Neque his obſtat reprehenſio divina Samuelis lugentis reprobationem Saulis ſibi revelatam: *Uſquequo tu luges Saul, cùm ego abjecerim eum?* Reſpondent enim *Abulenſ. & Lyranus noſter* ad illum locum: Verba illa Dei ad Samuelem, non fuiſſe reprehendentia, ſed monentia, ne fortè Samuel putaret, revelatam ſibi reprobationem Saulis eſſe tantùm comminatoriam: ut ſolent eſſe ejuſmodi revelationes, & non abſolutam. Ulteriùs.

S E C T I O IV.

55 Q*Uandocumque non conſtat nobis de voluntate Dei efficaci abſoluta, & antecedente: etiamſi conſtaret nobis Deum aliquid velle efficaciter voluntate tantùm conſequente ſe, ex ſuppoſito noſtro conſenſu, vel cooperatione, poſſumus adhuc illud nolle etiam efficaciter, quando nimirùm objectum rectâ ratione eſt nolibile, ut maximè eſt ipſum peccatum, & damnatio æterna.* Communis Theologorum apud Vaſquez, *hic diſp.* 72. *c.* 3. Ratio eſt. Quia tunc Deus non vult illud efficaciter abſolutè, ſed ſolùm ſuppoſito noſtro conſenſu, vel cooperatione: ergo non contra voluntatem ipſius, ut illud, quantùm in nobis eſt, nolimus, & fugiamus. Exemplum habes in Apoſtolo Petro, cui Chriſtus Dominus aſſeveranter prædixit peccatum trinæ negationis. *Amen dico tibi, quia in hac nocte, antequam gallus cantet, ter me negabis*: Matth. 26. Conſtabat ergo permiſſionem illius peccati a Deo de facto eſſe volitam: at quia non erat volita voluntate abſoluta, & antecedente, ſed voluntate conſequenti ex prævíſo, & ſuppoſito conſenſu, & cooperatione Petri, ideò Petrus rectè efficaciter voluit contrarium, dicens *ibidem. Etiamſi oportuerit me mori tecum, non te negabo.* Alioquin Petrus ſimpliciter fuiſſet perplexus, ut quidquid voluiſſet, neceſſariò peccaſſet. Si enim noluiſſet, peccaſſet contra divinam voluntatem peccatum permittentem: ſi autem voluiſſet, peccaſſet contra eamdem voluntatem & legem divinam peccatum prohibentem: conſequens eſt falſum: ergo, &c. Unde ſequitur. Quòd ſi cui divinitùs revelata eſſet finalis reprobatio, & damnatio propria, nihilominus adhuc, non tantùm licitè poſſet, ſed etiam teneretur efficaciter nolle, & conari in contrarium ad evitanda peccata, & impediendam reprobationem. Quia reprobatio revelata ante mortem eſt actus divinæ voluntatis conſequentis tantùm ex ſuppoſitione propriæ cooperationis, & finalis impenitentiæ, & quia per talem revelationem reprobationis ab homine neque libertas, neque obligatio ad benè agendum tollitur, ideò homo adhuc manet, & potens, & obligatus ad benè agendum, & vitandum omne peccatum. Veruntamen talem propriæ damnationis certam revelationem divinæ Sapientiæ, ac Bonitati repugnare, piè, ac veroſimiliter opinatur S. Bonaventura *in* 1. *d.* 48. *in expoſitione textus Magiſtri*. Eadem ratione dicendum, ſi cui revelata eſſet reprobatio aliena, adhuc liceret pro eo orare, eum corrigere, ad bonum impellere tempore vitæ. At verò pro de facto jam damnato non licet amplius orare ſecundùm omnes, cum S. Auguſtino *lib.* 21. *De Civitate Dei c.* 24. Quia licèt damnatio nulli volita ſit abſolutè voluntate antecedenti, ſed tantùm voluntate conſequenti ex ſuppoſitione peccati mortalis, & impœnitentiæ finalis in tranſitu vitæ: poſito tamen eo peccato finali in morte peccatoris, decretum damnationis tranſit in antecedens, & abſolutum. Univerſaliter autem, quandocumque conſtat Deum aliquid velle voluntate efficaci abſoluta, & antecedente, independenter a conſenſu, vel cooperatione voluntatis noſtræ, conſtat, nunquam licitum nobis eſſe voluntate abſoluta, & efficaci velle contrarium ſub quacumque ratione. Et ne ſtultum ſanè eſſet nolle efficaciter, quod Deum conſtaret efficaciter velle? talis enim nolitio includit intentionem impediendi voluntatem Dei efficacem, & conſequenter deſtruendi voluntatem ejus, Omnipotentiam, & immutabilitatem. Abſint inſaniæ iſtæ falſæ a noſtris *Actibus Humanis* ſemper recta ratione, & ſecundùm voluntatem Dei dirigendis in ultimum noſtrum Finem Deum Optimum Maximum, Amen.

C A P U T IV.

D E P E C C A T I

Natura, Diſtinctione, & Diviſionibus.

PEccatum generaliſſimè ſumptum, eſt *defectus voluntarius creaturæ rationalis contra legem Dei*. Sive, ut definit Valentia *to.* 2. *diſp.* 6. *qu.* 1. Eſt defectus quidam voluntarius perfectionis debitæ ex lege Dei, ad conſequendam beatitudinem. Dividitur in *originale*, & *perſonale*: & hoc in *actuale*, & *habituale*. Peccatum originale definitur: *Privatio juſtitiæ, & ſanctitatis debitæ ineſſe ſingulis ex pacto facto a Deo cum Adamo*. Peccatum perſonale, & actuale dicitur, quod propria operantis voluntate committitur. Peccatum habituale vocatur, quod poſt actuale per modum habitualis defectus, & maculæ in anima perſeverat, donec remiſſione deleatur. Peccatum perſonale, & actuale tantùm eſt conſiderationis Theologiæ Moralis, cujus nunc naturam explicare aggredimur.

S E C T I O I.

Peccati definitio, Ratio formalis, & Malitia.

S U M M A R I U M.

1 *Peccatum a S. Auguſtino definitur:* dictum, factum, vel concupitum contra legem Dei æternam.
2 *Per* dictum, factum, concupitum *exprimitur materiale peccati, quod eſt actus, vel omiſſio.*
3 *Per ly* contra legem Dei æternam *exprimitur formale peccati.*
4 *Omne peccatum ultimatè eſt contra legem Dei æternam.*
5 *Et conſequenter etiam ultimatè contra ipſum Deum: ejuſque offenſa ſecundum diverſas rationes ad illum.*
6 *Et hinc omne mortale continet averſionem a Deo,*
7 *Ut ultimo fine* cujus, & cui.
8 *Et converſionem ad creaturam, ut ultimum finem* cujus, & cui.
9 *Indeque optimè (licèt non formaliter, & intrinſecè) extrinſecè tamen, & objectivè dicitur infinita malitia. Punitur pœna æterna: & extra Sacramentum non remittitur, niſi per amorem Dei ſuper omnia, vel contritionem perfectam.*

P*Eccatum eſt dictum, factum, vel concupitum contra legem Dei æternam*. Definitio tradita a D. Auguſtino *l.* 22. contra Fauſtum *c.* 27. eſt receptiſſima a Theologis, quam breviter, ſed præclarè explicat S. Thomas 1. 2. *q.* 71. *art.* 6. dicens: *In qua definitione Auguſtinus poſuit duo. Unum, quod pertinet ad ſubſtantiam actus humani, quod eſt quaſi materiale, cùm dicit*: Dictum, factum, concupitum; *Aliud, quod pertinet ad rationem mali, quod eſt quaſi formale in peccato, cùm dicit:* contra legem Dei æternam. *Hæc ille*. Verùm latior tibi neceſſaria eſt explicatio. 1

§. I.

D*Ictum, factum, concupitum*. Exprimitur materiale peccati, quod eſt actus aliquis, vel omiſſio. Ubi adverte. I. Licèt S. Auguſtin. directè ſolùm exprimat materiale peccati commiſſionis, *dictum, factum, concupitum*, obliquè tamen etiam comprehendit materiale peccati omiſſionis, *non dictum, non factum, non concupitum* contra legem Dei. Nam ſecundùm Philoſophum, affirmatio, & negatio reducuntur ad idem. II. Pulchrè ponit iſta tria. Omne enim peccatum aut in ſola voluntate immanet, ut volitiones, intentiones, & deſideria mala, & dicitur, generatim *concupitum*: aut verbo, vel ſigno erumpit, ut blaſphemiæ, detractiones, mendacia, & dicitur generatim *dictum*: aut etiam ipſo facto, vel opere externo patratur, & dicitur generatim *factum*: aliàs peccata cordis, oris, & operis. III. Abſque dubio etiam S. Auguſt. intelligit *dictum, factum, concupitum* voluntarium, quod ſcilicet ex prævia cognitione, ac deliberatione intellectus, ac libero voluntatis conſenſu *fit, dicitur, concupiſcitur*. Nam *l.* 1. *Retract. c.* 13. & alibi ſæpè repetit, uſque adeò voluntarium eſſe peccatum, ut, ſi voluntarium non ſit, nullo modo peccatum ſit. IV. Senſus ergo definitionis eſt, *Peccatum eſt defectus voluntarius creaturæ rationalis in operando*. Deficit autem creatura in operando contra legem Dei, aut commiſſione, faciendo, quæ prohibita, aut omiſſione, non faciendo, quæ præcepta ſunt: idque, ut confiteri ſolemus, *cogitatione, verbo, & opere*: vel, quod idem eſt: *dicto, facto, vel concupito*. Patet ergo bonitas, & congruentia definitionis quoad primam partem, & materiale peccati. 2

§. II.

C*Ontra LEGEM Dei æternam*. Exprimitur formale, ſeu ratio formalis peccati: ſcilicet ipſa malitia, vel inhoneſtas. Quamvis autem. I. Malitia moralis actus humani, quæ eſt ipſa ratio formalis conſtitutiva peccati, jam ſuprà *c.* 3. *n.* 4. definita ſit *privatio rectitudinis ſecundum rectam rationem, vel legem debitæ ineſſe*. II. Adeòque in actu humano malo, ſeu peccato duplex ſit malitia, & deformitas: una contra rectam rationem; ac conſequenter ipſum Deum. III. Et quidem illa malitia contra rectam rationem, philoſophicè loquendo ſit prior, & intimior actui altera malitia contra legem Dei. IV. Et inſuper, ſaltem quoad operantem, malitia contrà rectam rationem poſſit eſſe ſine malitia peccati contra legem Dei, ut patet in eo, qui invincibiliter igno- 3

rans

ſans Deum, peccaret: nihilominus S. Auguſtinus optime definivit peccatum eſſe *contra legem Dei æternam*. Quia de facto, & ſimpliciter omne peccatum involvit malitiam utramque, & contra rectam rationem, & contra legem Dei, ac ipſum Deum, & hæc potior, & principalior habetur in conſideratione Theologica. Uti optimè notavit S. Thomas *loc. cit.* dicens: *A Theologis conſideratur peccatum præcipuè prout eſt offenſa contra Deum: a Philoſopho autem naturali, prout contrariatur rationi. Et ideo Auguſtinus convenientius definivit peccatum ex hoc, quod eſt contra legem Dei æternam, quàm ex hoc, quod eſt contra rationem, præcipuè cùm per legem Dei regulemur in multis, quæ excedunt rationem, ſicut in his, quæ ſunt de fide.* Hæc S. Doctor. Ulterius

§. III.

4 *COntra legem Dei æternam*. Rectiſſimè S. Auguſtinus ſolam expreſſit legem Dei *æternam*. (quæ eſt ipſa ratio, & voluntas divina indefectibiliter ordinans honeſtum) prætermiſſa tam recta ratione, ſeu lege naturali; quàm omni lege poſitiva. Quia nimirum tam ratio, ac lex naturalis, quàm omnis lex poſitiva, divina, humana derivatur a lege divina æterna, tanquam radiis a Sole: adeò ut veriſſimè dicatur, omne peccatum ideò eſſe peccatum, quia eſt contra legem Dei æternam. Quamvis enim etiam ideò peccatum ſit, quia eſt contra rectam rationem, vel legem, eo ipſo tamen principaliter, & ultimatè eſt contra legem Dei æternam. Sic apertè S. Thomas *ſuprà cit. art. 6. ad 4. Cùm dicitur, quod non omne peccatum ideo eſt malum, quia prohibitum, intelligitur de prohibitione facta per jus poſitivum. Si verò referatur ad jus naturale, quod continetur primo quidem in lege æterna, ſecundario vero in naturali judicatorio rationis humanæ, tunc omne peccatum eſt malum, quia prohibitum.* Sic S. Thomas. Conſentit Scotus *in 4. d. 50. qu. 2. nu. 9.* inter alia dicens: *Quodcumque peccatum ideò eſt peccatum, quia eſt contra præceptum Divinum.* Id ipſum ſentiunt SS. Patres, qui ubiq; peccatum definiunt contra legem Dei. Ut D. Auguſtinus in propoſito, & *lib.* 2. de Conſenſu Evangeliſt. *c.* 4. Peccatum definit: *Transgreſſionem Legis*. Et D. Ambroſius l. de Paradiſo *c.* 8. *Quid eſt peccatum, niſi prævaricatio legis divinæ, & cœleſtium inobedientia mandatorum?* Idem denique docet ipſa Sacra Scriptura paſſim. Clariſſimè Apoſtolus ad Rom. 4. *Ubi non eſt lex, nec prævaricatio*. Et 1. Joan. 3. *Omnis, qui facit peccatum, iniquitatem facit, & peccatum eſt iniquitas.* Græcè *anomia*, ideſt, *tranſgreſſio legis*.

§. IV.

5 *COntra legem Dei æternam*. Hoc ipſo, quo omne peccatum eſt contra legem Dei æternam, conſequenter, & ultimatè eſt etiam contra ipſum Deum, eaque ratione omne peccatum dicitur offenſa Dei, quatenus eſt ſcilicet contra legem, & voluntatem Dei ſuper omnia nolentis, deteſtantis, ac punientis peccatum; ſicque, diverſos habet gradus, & reſpectus ad Deum offenſum, ſecundùm diverſas rationes Dei offenſi: I. Peccatum repugnat Deo, ut ſupremo Legislatori ſimpliciter prohibenti, ac deteſtanti peccata: II. Repugnat Deo ut ſupremo, & abſoluto Domino, jure ſupremi in omnes dominii exigentis a nobis debitum ſervitium, juxta regulas voluntatis ſuæ. III. Repugnat Deo, ut ſupremo Benefactori noſtro, communi Parenti, omnium bonorum Auctori, unde omne peccatum implicitam continet ingratitudinem erga Deum. IV. Repugnat Deo ut ſummo Bono noſtro beatifico, atque adeò, ut ultimo fini noſtro CUJUS, & CUI. Et hæc eſt extrema peccati malitia, ſeu extremus gradus offenſæ Dei, ratione cujus peccatum dicitur involvere aliam duplicem malitiam, ſcil. *averſionem a Deo, & converſionem ad creaturam*, Qua ratione S. Auguſt. *l. 1. de libero Arbit. c. 16.* peccatum definit: *Eſt converſio voluntatis indebita ad bonum commutabile, relicto incommutabili.* Juvat rem utiliſſimæ contemplationis tuæ propriæ, tum alienæ conſcientiæ concutiendæ explicatiùs aſſerere.

ASSERTIO II.

OMne peccatum mortale continet implicitam ſaltem averſionem a Deo ut ultimo fine cujus, *& cui. & converſionem ad creaturam, ut ultimum finem* cujus, *& cui: & hinc eſt, quod dicatur malitiæ quodammodo infinitæ, & juſtè puniatur pœna æterna &c.* Communis Doctrina Theologorum D. Thomæ 1. 2. *q.* 57. *art.* 3. Scoti *in* 1. *d.* 1. *q.* 5. *& alibi*.

§. I.

6 *COntinet averſionem a Deo, & converſionem ad creaturam &c.* Utrumque eleganter exprimunt Jerem. 2. *Obſtupeſcite cœli ſuper hoc, & portæ ejus deſolamini vehementer. Duo enim mala fecit populus meus. Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & foderunt ſibi ciſternas diſſipatas, quæ continere non valent aquas*, Q. d. Averſi ſunt a Deo bono incommutabili, & converſi ad creaturas, vanas, fluxas, tranſitorias. Idipſum ſignificare voluit Salvator Matth. 6. *Nemo poteſt duobus Dominis ſervire: Aut unum odio habebit, & alterum diliget, aut unum ſuſtinebit, & alterum contemnet. Non poteſtis Deo ſervire, & Mammonæ.* Q. d. Hoc ipſo Deum relinquetis, & contemnetis, quo vos inordinato amore convertitis ad creaturas, pura, divitias, voluptates, &c. Sola averſio a Deo paſſim inculcatur in Scriptura Jer. 2. *Scito, & vide, quia malum, & amarum eſt reliquiſſe te Dominum Deum tuum.* Ibid. c. 8. *Numquid, qui cadit, non reſurget, & qui averſus eſt, non revertetur? Quare ergo averſus eſt populus iſte in Jeruſalem averſione contentioſa?* Converſio ad creaturam etiam ſignificatur, Matth. 10. *Qui amat Patrem, vel Matrem plus quàm me, non eſt me dignus.* Joan. 12. *Ex Principibus multi crediderunt in eum, ſed propter Phariſæos non confitebantur; dilexerunt enim gloriam hominum magis, quam gloriam Dei.* Verùm hæc etiam ratione explicemus.

§. II.

COntinet averſiones a Deo, ut ultimo fine CUJUS, & CUI: Explico. Ultimus finis hominis CUJUS eſt beatitudo æterna: formalis quidem eſt beatifica Dei viſio, ac fruitio: objectiva verò eſt ipſe Deus, ut ſummum bonum noſtrum, homini ſuper omnia amandum amore concupiſcentiæ, ex virtute Spei Theologicæ; CUJUS conſequendi gratia omnia operari debemus tamquam media ad illum finem, ſaltem ex præſcripto *legis* divinæ neceſſaria. Finis verò ultimus hominis CUI, eſt idem Deus Optimus Maximus, ut ſummum, & infinitum bonum in ſe, ex virtute charitatis Theologicæ, ſuper omnia amandum amore amicitiæ, ſcilicet propter ſe ipſum, ipſamque ejus intrinſecam infinitam Bonitatem; CUI proinde per Charitatem omni actione noſtra uniri debemus, non quidem ſemper poſitivè, omnes actiones noſtras in ipſum, ejuſque gloriam referendo, quod pro hoc ſtatu impoſſibile eſt: ſed ſemper ſaltem negativè, nihil unquam agendo contrarium contra *legem* Dei, cujus obſervantia neceſſaria eſt ad illam charitatis conjunctionem obſervandam: Atqui palàm eſt, omne peccatum mortale contrariari *legi* Dei, cujus obſervantia neceſſaria eſt ad conſervandam conjunctionem cum Deo per charitatem, & gratiam, & obtinendam beatitudinem (illam enim tollit, ab hac excludit, uti ex fide conſtat) ergo omne peccatum mortale continet averſionem a Deo, ut ultimo fine CUJUS, & CUI, *implicitam ſaltem*. Conſtat enim peccatum mortale non ſemper continere formalem, & expreſſam a Deo averſionem, hoc enim eſt peccatoris deſperatiſſimæ malitiæ, & non poſſet eſſe in peccatore invincibiliter ignorante Deum: ſed ſat nimium eſt, quòd ſemper contineat virtualem, & implicitam averſionem a Deo. Ut dum quis peccat mortaliter ex infirmitate, vel etiam malitia, formaliter quidem, & directè non vult, ſed potiùs nollet averti a Deo: hoc ipſo tamen, quo liberè vult peccatum mortale, quod ſcit repugnare Deo, convincitur virtualiter, & implicitè velle averſionem a Deo. Et quia etiam tranſeunte actu peccati nihilominus malitia peccati in anima habitualiter perſeverat, donec per pœnitentiam deleatur, planè ſequitur, averſionem illam a Deo durare, quamdiù homo in ſtatu peccati mortalis perſeverat, ut veriſſimè dicatur, talem hominem non habere Deum pro fine ſuo, quæ extrema, & homini viatori incomprehenſibilis malitia, & miſeria eſt. Benè meditare. 7

§. III.

COntinet converſionem ad creaturam, ut ultimum finem CUJUS, & CUI. Explico. Ultimus finis *cujus* univerſim dicitur illud bonum, quod propter ſe tantùm amatur, & appetitur in operatione, & non in ordine ad aliud, quin omnibus aliis præfertur. Ultimus verò finis *cui* dicitur perſona, vel ſuppoſitum illud, *cui* propter ſe tantùm appetitur tale bonum: Atqui omnis peccans mortaliter appetit creaturam propter ſe & omnibus aliis anteponit, vel eo ipſo, quia anteponit ipſi Deo ſummo Bono omne bonum eminenter continenti: dum enim ejus legem violat, gratiam, & amicitiam reſpuit amore creaturæ, hoc ipſo plus amare creaturam, quàm Deum convincitur. Et ſane ipſa averſio a Deo cùm merum malum ſit, per ſe non eſt appetibilis directè, ſed ſolùm indirectè: propter aliud bonum appetitum Bono divino contrarium, & plus illo dilectum. Unde ſignificantiſſimè Apoſtolus *Epheſ.* 5. Avaritiam vocat *Idolorum ſervitutem*, Et Philip. 3. De guloſis, & carnalibus dicit: *Quorum Deus venter eſt*. Quo ſpectat acutiſſimum illud dictum D. Auguſt. *l.* 83. *Q. Q. qu.* 30. *Omnis humana perverſio eſt fruendis uti velle, atque utendis frui.* Quæ omnia ſignificant peccatorum, poſthabito Deo *fruendo*, hoc eſt propter ſe tan- 8

tùm

Digitized by Google

tùm appetendo, conſtituet ſibi ultimum finem creaturam, immo Deum, vel potiùs Idolum quoddam: Cùm illam appetas propter ſe contra, atque adeò ſupra Deum: cùm tamen creatura uti tantùm debeamus, non ſcilicet velle, vel appetere propter ſe, ſed propter Deum, & in ordine ad Deum, tamquàm verum ultimum finem: ergo omnis peccans mortaliter, averſus a Deo convertit ſe ad creaturam, tamquam ultimum finem CUJUS, & CUI. Ultimus finis CUJUS ſemper eſt aliqua voluptas peccandi. Heu, quàm momentaneum, quod delectat! Ultimus finis CUI, ordinariè eſt ipſe homo peccans, qui ſibi ipſi, ex improbo amore ſui, inordinatè appetit frui illicita voluptate creaturæ contra legem Dei: ut patet in omnibus peccatis; maximè luxuria, & avaritia: Unde amor ſui veriſſimè dicitur peccatum capitale generaliſſimum, fons, origo, radix, omnium omnino peccatorum. Quo ſenſu pulcherrimè S. Auguſt. *l. 14. De Civit. Dei, c.* 28. dixit. Quod duas civitates fecerunt duo amores. *Civitatem Diaboli amor ſui uſque ad contemptum Dei: Civitatem Dei amor Dei uſque ad contemptum ſui*, DIXI. *ordinariè*. Contingit enim aliquando, ut homo peccans ſeipſum, vitam, animam, omnia referat, aut referre paratus ſit ad creaturam aliam, v. g. concupitam Venerem, divitias, liberorum exaltationem, aut etiam ipſum Diabolum more ſagarum, &c. ut finem CUI. Hi nimirum, ne tantùm peccent, etiam inſaniunt.

§. IV.

9 E*T hinc, &c.* Ex dictis hactenus intelligere conare. I. Quamvis nullum peccatum mortale quantumvis grave, formaliter, intrinſecè, ac ſimpliciter ſit malitiæ infinitæ, ut benè probat Scotus ſupra citatus. Non enim poteſt eſſe malitiæ infinitæ ſecundùm ſuum materiale, ſic enim eſt actus hominis utique finitus, vel omiſſio ejus: neque ſecundùm ſuum formale; ſic enim eſt privatio rectitudinis, vel perfectionis debitæ ineſſe actui, vel potentiæ, utique etiam finitæ, ac limitatæ: nihilominus II. Omne peccatum mortale, in ratione offenſæ Dei, rectè dicitur malitiæ quodammodò infinitæ. *Sic Theologi communiter cum S. Th. 3. p. q. 1. art. 2. ad 2. Scoto in 3. ad* 20. *q. un.* Ratio eſt. Quia eo gravius eſt malum, quò majori bono opponitur, & privat: & eo major eſt offenſa, quò major eſt dignitas perſonæ offenſæ: atqui omni peccato mortali offenditur Deus infinitæ majeſtatis, & omne peccatum mortale eſt averſio a Deo, & privat Deo ſummo, & infinito Bono: ergo omne peccatum mortale in ratione offenſæ Dei, vel averſionis a Deo rectè dicitur malitiæ infinitæ *quodammodò*: Nimirùm non intrinſecè, & formaliter, comparando malitiam ad rectitudinem oppoſitam: ſed extrinſecè, & objectivè comparando malitiam ad Deum abſolutè, ut terminum offenſæ, & averſionis. III. Peccatum mortale etiam unicum juſtè punitur pœna æterna, Certum de fide. Sicut enim convertens te in operando ad ſummum bonum ſuper omnia dilectum, ex acceptatione divina jure mereris præmium æternum: ita ſanè peccato mortali avertens te a Deo ſummo, & infinito Bono, & convertens ad bonum creatum viliſſimum contra Dei legem, atque adeò ſupra Deum dilectum, non ſine graviſſimo, licèt implicito Bono infiniti contemptu, ex juſtiſſima indignatione divina jure mereris pœnam æternam: ut æternùm manens averſus a Deo, æternum miſer ſis in creatura. IV. Peccatum mortale commiſſum, extra Sacramentum, non remittitur per illum actum, niſi amoris Dei ſuper omnia, aut contritionis perfectæ. Ratio eſt. Quia oppoſita via, & ratione ad Deum revertendum eſt, qua ab eo averſi ſumus: Sed peccator peccato mortali avertitur a Deo ſummo bono plùs amando, & præferendo illi bonum creatum: ad Deum ergo, ejuſque gratiam reverti debet denuò amplectendo, & amando Deum, ut ſummum bonum ſuper omnia appretiativè, præferendoque omnibus bonis creatis etiam ſibi ipſi. Quod explicitè fit in actu amoris Dei ſuper omnia, & ſaltem implicitè fieri debet in actu contritionis perfectæ, qua dolemus, & deteſtamur peccatum commiſſum ſuper omne deteſtabile, quatenus eſt offenſa Dei ſummè Boni, nunc ſuper omnia dilecti. Denique ſermo ſemper fuit de peccato mortali, Peccatum enim veniale, quia non tollit conjunctionem, & amicitiam cum Deo per gratiam, & charitatem, ſed ſolùm quodammodò minuit ſimpliciter, non avertit hominem a Deo ultimo fine, nec conſtituit creaturam, quæ eſt materia peccati venialis, ultimum finem ſimpliciter: non enim illud bonum creatum præfert Deo, ſed ſolùm non refert in Deum, de quo plura *c. ſeq.*

SECTIO II.

Peccatorum Unitas, & Diſtinctio ſpecifica.

SUMMARIUM.

10 *Exponitur ſtatus quæſtionis.*
11 *Peccatorum unitas, & diſtinctio ſpecifica cauſaliter ſumitur ab objectis formalibus.*
12 *Formaliter verò, & quoad ipſam malitiam ab unitate, & diſtinctione ſpecifica rectitudinem, ſeu virtutum, oppoſitarum.*
13 *Ac etiam præceptorum formaliter, & ſpecie.*
14 *Non materialiter, & numero tantùm diverſorum.*

QUæſtio eſt de peccatis commiſſionis tantùm. Nam peccatum omiſſionis, quatenus dicit privationem actus debiti, ſpecificatur, ſeu ſumit ſuam unitatem, & diſtinctionem ſpecificam patenter ab ipſis actibus omiſſis, ut nimirum illa peccata omiſſionis ſint ejuſdem ſpeciei, quibus omittuntur actus debiti ejuſdem ſpeciei, ut iterata omiſſio Sacri, vel Horarum, &c. Illa verò peccata omiſſionis ſint diverſæ ſpeciei, quibus omittuntur actus debiti diverſæ ſpeciei: ut omiſſio Sacri contra virtutem Religionis, & omiſſio eleemoſynæ in neceſſitate proximi, contra virtutem miſericordiæ; omiſſio reſtitutionis contra virtutem juſtitiæ, &c. 10

ASSERTIO III.

P*Eccatorum unitas, & diſtinctio ſpecifica, cauſaliter, quoad actum peccaminoſum ſumitur ab objectis formalibus, formaliter verò quoad ipſam malitiam deſumitur ab unitate, & diſtinctione ſpecifica rectitudinum, ſeu virtutum oppoſitarum; etiam præceptorum formaliter, & ſpecie, non item materialiter, & numero tantùm diverſorum*, Sic Doctores citandi.

§. I.

C*Auſaliter, quoad actum peccaminoſum ſumitur ab objectis formalibus*. Communis doctrina cum S. Thoma 1. 2. *q.* 72. *a.* 1. Ratio patet. Quia notiſſimum eſt in Philoſophia, actus quoſcumque extrinſecè, & cauſaliter ſpecificari ab objectis: atqui actus peccaminoſus per ſe directè tendit in ipſa objecta vetita, & non niſi per accidens, & indirectè in ipſam malitiam, ſeu deformitatem contra rectam rationem, vel legem: Quia *nemo intendens ad malum operatur*. D. Dionyſ. *de Divin. Nom. c.* 4. Ut optimè obſervat S. Thomas modò citatus: ergo unitas, & diſtinctio ſpecifica peccatorum cauſaliter deſumitur ab objectis (ſive ſe ſolis, ſive ex fine, & circumſtantiis conſtitutis) formalibus tamen, quatenus nimirùm fundant malitias, ſeu deformitates ejuſdem, vel diverſæ rationis contra rectam rationem, legem, ſeu, quod idem eſt, contrà virtutem, vel præceptum. Illa ergo peccata omnia ſunt ejuſdem ſpeciei, quæ habent objecta formalia ejuſdem ſpeciei, fundantia ſcilicet malitiam, vel deformitatem ejuſdem rationis: ſic ejuſdem ſpeciei ſunt ſuperbia de bonis ſpiritualibus, & temporalibus: gula in cibo, & potu cujuſvis generis, furtum in quavis materia: etſi enim ipſi actus, & objecta materialiter ſint diverſæ ſpeciei, formaliter tamen fundant malitiam ejuſdem rationis utpote inordinatam excellentiam, exceſſum Temperantiæ, violationem Juſtitiæ, &c. E contrà illa peccata omnia diſtinguuntur ſpecie, quæ habent objecta formalia diverſæ rationis, fundantia ſcilicet diverſas malitias, vel deformitates contra rectam rationem, vel leges diverſas, ut patet in fornicatione, adulterio, inceſtu, ſacrilegio, & aliis innumeris. Neque de hoc eſt aliqua difficultas, vel controverſia. 11

§. II.

F*Ormaliter verò, quoad ipſam malitiam deſumitur ab unitate, & diſtinctione ſpecifica rectitudinum, ſeu virtutum oppoſitarum*. Sic Scot. in 2. *d.* 37. *qu.* 1. cum ſuis, & aliis. Nec diſſentit S. Thom. *n. præced. alleg.* Ratio eſt. Quia peccatum formaliter, ſeu malitia moralis, ratio formalis conſtitutiva peccati conſiſtit in privatione rectitudinis debitæ ineſſe ſecundùm rectam rationem, vel legem: quæ rectitudo in particulari reipſa nihil aliud eſt, quàm honeſtas virtutis alicujus in particulari: Unde peccatum, ſeu malum morale formaliter eſt privatio boni honeſti, ſeu virtutis, teſte D. Dionyſio *De Divin. nominib. c.* 4. atqui notum eſt privationes ſpecificari, & diſtingui per formas oppoſitas, quibus privant; ergo unitas, & diſtinctio ſpecifica peccatorum formaliter deſumitur ab unitate, & diſtinctione ſpecifica rectitudinum, ſeu virtutum oppoſitarum; adeò ut omnia illa peccata ſint ejuſdem ſpeciei, quæ eidem virtuti, & ſecundùm eamdem deformitatis rationem adverſantur: è contra verò illa peccata ſunt diverſæ ſpeciei, quæ diverſis virtutibus, aut etiam eidem virtuti, attamen ſecundùm diverſam rationem deformitatis adverſantur. Sic odium Dei, & proximi, blaſphemia, furtum, &c. ſunt diverſæ ſpeciei, quia repugnant diverſæ ſpeciei virtutibus, Charitati, Religioni, Juſtitiæ, &c. in quo nulla difficultas. Porrò etiam eidem virtuti, quamvis unam tantùm habeat integram conformitatem ad rectam rationem, quia *bonum eſt ex integra cauſa*, tamen adverſari poſ-

poſſunt diverſa ſpecie peccata, & vitia per diverſas difformitates, vel defectus: quia *malum eſt ex quolibet defectu*. Sic I. Eidem virtuti Charitatis, v. g. opponuntur diverſa ſpecie peccata per commiſſionem *odiſſe Deum*, *vel proximum*: & omiſſionem, *quando oportet*, *non amare*, *non ſuccurrere*. II. Eidem virtuti Religionis, penes diverſos modos inhonorandi Deum: puta directè in ſe, indirectè in rebus, vel actibus ipſi ſacris, &c. opponuntur diverſiſſima ſpecie peccata irreligioſitatis, blaſphemiæ, perjuria, ſuperſtitiones, ſacrilegia, violationes votorum, feſtorum, &c. III. Eidem virtuti Juſtitiæ, penes diverſos modos lædendi jus alterius in bonis vitæ, famæ, fortunæ, &c. oppoountur diverſiſſima ſpecie peccata injuſtitiæ, homicidia, adulteria, detractiones, furta, &c. IV. Eidem virtuti morali in mediocritate conſiſtenti ſemper opponitur duplex peccatum, per exceſſum, & per defectum. Ut liberalitati nimia profuſio, ſeu prodigalitas: & nimia tenacitas, ſeu avaritia: ſic de cæteris. Denique dantur peccata, quæ nulli virtuti in ſpecie opponuntur, ſed ſolùm ipſi virtuti, honeſtati, vel rectitudini in communi, ut voluntas univerſim malè vivendi, nihil boni agendi, nulla præcepta ſervandi, quodvis peccatum patrandi, &c.

§. III.

13 DEſumitur ab unitate, & diſtinctione *etiam præceptorum formaliter*, *& ſpecie diverſorum*. Communis apud Vaſquez *diſp.* 98. Sanch. *l.* 9. *de Matrim. diſp.* 15. Laym. *l.* 3. *c.* 2. Ratio iterùm eſt. Quia peccatum formaliter conſiſtit in privatione rectitudinis debitæ ineſſe ſecundùm rectam rationem, *vel legem*; ergo unitas, & diſtinctio ſpecifica peccatorum rectè etiam deſumitur ab unitate, & diſtinctione formali, ac ſpecifica legum, ſeu præceptorum: adeò ut illa peccata ſint ſpecie diverſa, quæ repugnant præceptis formaliter & ſpecie diverſis, prohibentibus ſcilicet talia peccata ſub diverſo motivo diſtinctarum virtutum. Sic homicidium, & furtum prohibentur lege naturali, divina, & humana ſub motivo virtutis Juſtitiæ; at verò homicidium Clerici, furtum rei ſacræ, ſpecialiter, & graviſſimè prohibentur lege Eccleſiaſtica formaliter, & ſpecie diverſa, ſcilicet ſub motivo alterius diverſæ Religionis, propter ſpecialem injuriam, ac irreverentiam perſonæ, ut rei Deo ſacræ in ipſum Deum redundantem, ideòque formaliter, & ſpecie duo diſtincta peccata ſunt etiam in eodem actu. Simili ratione adulterium commiſſum a Religioſo triplicem ſpeciem peccati continet. Verùm hæc ſpecificatio peccatorum a præceptis poſitivis deſumpta ſolùm a poſteriori eſt in iis peccatis, quæ intrinſecè, & ex objecto mala ſunt: ut fornicatio, furtum, homicidium, &c. Non enim ideò mala, quia prohibita, ſed potiùs ideò prohibita ſunt, quia mala, nihilominus tamen eo ipſo etiam mala, quòd ſic prohibita ſint: a priori autem eſt illa ſpecificatio in iis peccatis, quæ ſolùm extrinſecè ex prohibitione legis mala ſunt: ſic comedere carnes die Sabbati, & laborare die Dominico diſtinguuntur ſpecie a priori per diverſa ſpecie præcepta Eccleſiæ prohibentia illos actus ſub motivo diverſarum virtutum, ſcilicet Temperantiæ, & Religionis.

§. IV.

14 NOn item materialiter, *& numero tantùm*. Præcepta namque ſolùm materialiter, & numero diſtincta, quæ ſcilicet de eadem re formaliter, ac ſub ejuſdem virtutis motivo, ſolùm ponuntur a diverſis Legiſlatoribus, vel diverſo tempore, nihil omnino faciunt ad diſtinctionem peccatorum, ſive ſpecificam, ſive numericam: adeò ut peccata commiſſa contra talia plura præcepta ſemper ſint ejuſdem ſpeciei, ſecundùm omnes, & inſuper, ſi actus idem ſit, etiam idem numero peccatum. Si furtum ſimplex prohibetur lege divina, ac humana, Eccleſiaſtica, politica multipliciter; ſemper tamen ejuſdem ſpeciei, ac in eodem actu, idem numero peccatum eſt; quia leges omnes ſunt ejuſdem ſpeciei ac ſub eodem motivo ejuſdem virtutis Juſtitiæ furtum prohibent. Similiter ſi blaſphemia jam jure divino prohibitiſſima, etiam prohibeatur lege Eccleſiaſtica ſub pœna excommunicationis, v. g. manebit idem ſpecie & numero peccatum mortale. Non enim alia ratione, & motivo prohiberetur ab Eccleſia, quàm prohibita eſt lege divina, ſcilicet ſub motivo Religionis, propter graviſſimam irreverentiam divinæ Majeſtatis, ut benè notat *Laym. ſup.* Simili ratione, qui negligit Sacrum die feſto incidente in Dominicam, qui violat jejunium in die, quo concurrit Vigilia cum feria quatuor Temporum, vel Quadrageſimæ: qui omittit Officium divinum, ad quod tenetur ratione ſacri Ordinis ſimul, ac Beneficii; immo etiam præcepto Regulæ, &c. ſemper unum tantùm peccatum committit, etſi contra diſtincta præcepta, ſed materialiter tantùm. Item qui ſemel in anno fecit confeſſionem invalidam, peccat contra præceptum divinum de integritate Confeſſionis, & contra præceptum Eccleſiaſticum de annua Confeſſione, unum tamen peccatum committit: quinimo, qui ſumit Euchariſtiam in peccato mortali, peccat quidem contra duo præcepta: ſcilicet Pœnitentiæ obligantis tempore Communionis, & Religionis obligantis ad dignam ſuſceptionem tanti Sacramenti: quia tamen priùs ordinatur ad poſterius, unum tantùm peccatum committit; ut cum aliis docet *Diana par.* 3. *Tract.* 4. *reſol.* 35. *& part.* 2. *Tract.* 14. *reſol.* 24. Ratio omnium eſt. Quia in his omnibus, & ſimilibus caſibus, illa plura præcepta, aut ſunt ejuſdem ſpeciei, & ſub motivo ejuſdem virtutis impoſita, aut certè invicem ſubordinata: ideòque peccata oppoſita non poſſunt eſſe diverſæ ſpeciei, ut omnes conſentiunt: Et licèt illa præcepta ſint diſtincta numero, ideoque in uno actu contrario formaliter ſint diſtincti reſpectus difformitatis ad illa diſtincta præcepta, phyſicè loquendo; moraliter tamen concreſcunt in unum numero peccatum, *Uti contra Navarrum*, *Lopez*, *& alios jam tenet communis Doctorum ſententia apud Layman*, *cit. cap.* 2.

SECTIO III.

Peccatorum Unitas, *& Diſtinctio numerica*.

SUMMARIUM.

15 *Unitas*, *& diſtinctio peccatorum numerica generatim deſumitur ab unitate*, *& diſtinctione numerica ipſius actus*.

16 *In peccatis quidem merè internis phyſicè*.

17 *In externis verò morali tantùm*.

18 *Hoc eſt*: *ſecundùm moralem tantùm conjunctionem*, *vel diſparationem actuum externorum*. Sed magis ad praxim,

19 Moraliter, & in ordine ad Confeſſionem ſemper idem numero peccatum cenſetur. *I. Quando intento*, *& durante eodem actu externo circa idem objectum*, *ſolum internus ſæpius phyſicè*, *non verò moraliter*, *formaliter*, *vel interpretativè interrumpitur*.

20. *II. Quando viciſſim durante actu interno*, *phyſicè*, *vel moraliter eodem*, *multiplicantur ſolùm externi ad eamdem peccati conſummationem ſpectantes*.

21 *III. Quando plures tum*, *inquam*, *externi concurrentes ex natura ſua ad eumdem actum principalem intentum ordinantur*, *ac*

22 *IV. Quando delinquitur circa actiones ex natura*, *vel inſtitutione ſua integritas ex pluribus actibus conjunctis*.

ASSERTIO IV.

P*Eccatorum unitas*, *& diſtinctio numerica deſumitur ab unitate*, *& diſtinctione numerica ipſius actus*: *in merè internis quidem Phyſica*: *in externis verò peccatis morali tantùm*, *hoc eſt*, *ſecundùm moralem tantùm continuationem*, *vel interruptionem actus interni*; *& conjunctionem*; *vel diſparationem actuum externorum*. Communis doctrina, uti docebit ſolita explicatio.

§. I.

D*Eſumitur ab unitate*, *& diſtinctione numerica ipſius actus*. Ita nimirùm, ut idem numero actus conſtituat idem numero peccatum, & plures numero actus plura peccata in quibus terminis conſentiunt omnes. Certum quoque eſt, manere plura numero diſtincta peccata, etiamſi objectum ſit idem: ut ſi eumdem hominem iterato odio habeas, percutias, aliave injuria afficias. Controverſia ſpeculativa tantùm eſt, an maneat idem numero peccatum, quando idem actus tendit in plura objecta: ſive an multiplicatio objectorum in eodem actu multiplicet numero malitias: Quoad praxim omnino perinde eſt, ſive dicas, uno actu odiſſe decem homines, eſſe decem peccata formaliter, & ideò enumeranda in Confeſſione: ſic Azorius, Vaſquez, Bonacina, alii cum Diana *par.* 1. *tr.* 7. *reſ.* 29. ſive dicas, eſſe unum numero peccatum, ſed æquivalens decem, & ideò numerum objectorum, tamquam augentem malitiam ſubſtantialem actus neceſſariò explicandum in ſacro Tribunali: ſic Suar. Filliuc. alii cum Laym. *lib.* 1. *tr.* 3. *c.* 3. *num.* 2. Etiam perindè eſt, ſive objecta multiplicentur materialiter tantùm, ut ſi uno omnino actu plures homines odio habeas, occidas, infames, aliave injuria afficias: ſi uno propoſito velis omittere Officium per menſem, jejunium per Quadrageſimam, &c. ſive objecta multiplicentur formaliter, nimirum ſubdiſtinctis actibus externis intenta ab uno actu interno: Ut ſi voluntas uno quidem actu interno intendat, ac proponat, attamen per plures actus externos tendere in plura objecta v. gr. occidere plures, ſed diſtinctis vicibus, & occaſionibus; cognoſcere plures, modò hanc, poſteà aliam, &c. Quòd ſi tamen peccata externa conſummentur, ſine controverſia, illa erunt diſtincta numero peccata, nihil obſtante unitate actus interni. 15

§. II.

§. II.

16 *IN mere internis quidem phyſica*. Hoc eſt. Peccata merè interna, quæ ſcilicet ſola mala voluntate conſummantur, ſumunt unitatem, & diſtinctionem ſuam numericam a phyſica unitate, & diſtinctione ipſius actus, ut tot ſint numero peccata, quoties phyſicè, voluntariè tamen interrumpuntur actus. *Omnes*. Ratio eſt, quia peccatum toties multiplicatur numero, quoties perfectè conſummatur: ſed peccata merè interna toties perfectè conſummantur, quoties interrupta voluntariè repetuntur: ut actus odii, blaſphemiæ, hæreſis, invidiæ, &c. Item actus interni ſimplices, & inefficaces, velleitatis, conſenſus, complacentiæ, delectationis moroſæ, circa actus externos, & eorum objecta, &c. quoties repetuntur, & innovantur, ita ut poſterior a priori nullo modo dependeat, toties perfectè conſummantur, & conſequenter tot fient peccata numero diſtincta, etiamſi notabilis temporis mora non intercedat. Ut proindè fieri poſſit, hominem uno die, vel una hora committere mille peccata ejuſmodi interna odii, invidiæ, delectationis moroſæ, &c. Advertunt tamen Doctores, plerumque impoſſibile eſſe hujuſmodi internorum peccatorum numerum inire, nec conſequenter explicari poſſe in confeſſione, ſecundùm omnes: ergo ſufficit explicare moram temporis, qua quis in tali mala voluntate perſtitit; v. gr. *Integro anno in odio, & inimicitias contra proximum perſtiti: ſæpiſſimè cum memoria inimici recurreret, actus odii, rancoris, invidiæ, &c. renovavi*. Sic de cæteris. Immo hoc univerſaliter verum eſt, quando quis continua voluntate, longo tempore perſtitit in quibuſcumque peccatis internis, vel externis, ita toties frequentatis, ut eorum numerum inire nequeat. Sufficiet enim dicere in Confeſſione, *tanto tempore in continua voluntate, & propoſito talis peccati perſtiti: exercui toties, quoties potui, vel occaſio fuit, ſingulis etiam diebus, vel horis, &c*. Sic communis meretrix ſatisfacit dicendo: *Tot annos in ſtatu meretricio permanſi; quoties occaſio fuit, quibuſvis, etiam conjugatis, ſacris, &c. corporis copiam feci*. Nam ſpecies peccatorum, quantum poteſt, debere exprimere, rectè monet Diana *p. 3. tr. 4. reſol.* 89.

§. III.

17 *IN externis verò peccatis morali tantùm*. Hoc eſt: Peccata, quæ, poſito actu interno, opere externo conſummantur, ſumunt unitatem & diſtinctionem numericam ab unitate, & diſtinctione morali tantùm actuum tam internorum, quàm externorum. Et in primis, *ſecundùm moralem tantum continuationem, vel interruptionem actus interni*. Actus internus tamdiu cenſetur idem numero continuari, vel durare moraliter, quamdiu non eſt revocatus *formaliter*, vel *interpretativè*. I. Formaliter revocatur actus internus *per actum contrarium*, quando nimirùm voluntas actui priori malo alium actum contrarium, aut nolitionis efficacis, aut ſaltem ſimplicis diſplicentiæ, vel averſionis elicit. II. Interpretative revocatur actus per ejus *ceſſationem voluntariam*: quando nimirum voluntas ſe reflectens ſuper priorem actum, vel propoſitum malum, aut negativè ſe avertit, aut ad alium actum incompoſſibilem ſe divertit. Ut ſi propoſuiſſes hodie exire ad fornicandum, occidendum, &c. & memor hujus propoſiti, domi manere, aliud agere, vel cubitum te conferre velles: jam interpretativè cenſeberis revocaſſe actum priorem, etſi actualiter non revocaris. III. Addunt aliqui Recentiores apud Baſſæum. V. *Peccatum num. 6.* etiam *per ceſſationem involuntariam*, quando nimirum intercedente naturali inadvertentia, oblivione, diſtractione ad alia, ſomno, ebrietate, vel ſimili diſpoſitione, in qua, ceſſante uſu rationis actus voluntatis liber non videtur poſſe continuari, aliquis prioris propoſiti memor, illud approbat, & renovat. Verùm hæc ſententia non placet quoad actus internos efficaciter tendentes in externos, eo ipſo enim, quo animus ita involuntariè diſtractus ceſſat, moraliter, & interpretativè manet eadem voluntas, quippe voluntariè numquam revocata, vel abrupta: veriſſima tamen eſt, quoad actus mere internos, juxta dicta *num. præced.*

§. IV.

18 *ET ſecundùm moralem tantùm conjunctionem, vel diſparationem actuum externorum*. Qualiter autem actus ſeu interni, ſeu externi phyſicè multiplicati morali conjunctione, vel diſparatione conſtituant unum, vel plura numero peccata, pro re difficili, & maximè morali: en tibi, quatuor diſtinctas, & caſibus exemplificatas Regulas.

REGULA PRIMA.

19 *IDem numero peccatum cenſetur, quando intento, & durante eodem actu externo circa idem objectum ſolus actus internus ſæpiùs, immo millies interruptus repetitur: niſi quando formaliter, vel interpretativè revocatus, poſtea de novo aſſumitur*, Communis, Navarr. *cap. 6. n.* 16. Vaſquez *diſp. 75. cap.* 2. Layman, *cit. cap. 3. num.* 4. Ratio eſt, quia licèt ſinguli actus interni circa objectum malum per ſe peccata ſint, quamdiu tamen formaliter, vel interpretative non revocantur, cenſentur moraliter per modum unius continuari, & uniri in uno intento opere externo conſummando, Exemp. gr. Titius ſuccumbit tentationi carnis, conſentit, efficaciter proponit, pergit, &c. Interim dum fervet opus, hanc ſuam malam voluntatem millies repetit, numquam tamen revocat formaliter, vel interpretative, ſed ita conſtitutus manet, ut quotieſcumque ſe reflectat ſuper ſuum actum, ſemper conſentiat, approbet, complaceat, &c. ſemper idem numero peccatum: quia omnes motus, & actus ſequentes uniuntur moraliter cum primo actu in ordine ad eamdem primò intentam conſummationem externam. Similiter voluntaria retentio rei alienæ per annum, vel annos plurimos, tametſi voluntas retinendi, vel non reſtituendi infinities interrupta repetatur, ſemper tamen idem numero peccatum mortale manet, niſi quando voluntas non reſtituendi revocata de novo aſſumeretur. Simili modo diſcurrendum in quovis alio peccato externo. Contra verò quoties prior actus internus peccandi formaliter, vel interpretative revocatur, modo explicato *num.* 17. toties cenſebitur actus interruptus moraliter, & tot diſtincta numero peccata. Et quidem per ſe loquendo numerus ejuſmodi actuum eſſet explicandus in Confeſſione: ſed quia hoc plerumque moraliter eſt impoſſibile, ideò ordinariè ſufficiet exprimere moram temporis, v. g. *Integro menſe perſtiti in propoſito, & voluntate fornicandi, occidendi, furandi, non reſtituendi, quod ſæpiùs renovavi, antequam conſummarem, &c*. Vaſquez, Layman ſup. Unde patet, poſſe aliquem integro menſe, vel anno committere unum tantùm peccatum moraliter non interruptum: e contra verò una hora committere centum peccata moraliter interrupta, &c.

REGULA SECUNDA.

IDem numero peccatum moraliter cenſetur, quando durante uno, eodemque actu interno conſummandi peccatum externum multiplicatur ſolus actus externus ſpectans ad eamdem conſummationem peccati. Communis. Ratio 20
eſt. Quia unitas, idemque impetus actus interni ad conſummandum peccatum externum aliquod, in genere moris tribuit etiam moralem unitatem diſtinctis actibus externis habentibus ſe per modum partium ad unam totalem conſummationem. Exempla obvia. Qui eodem actu interno, eodemque commotionis impetu, alterum ſæpiùs verberat, unum tantùm peccatum committit, quamvis eò ſemper graviùs, quo ſæpiùs: ut ſi ita Clericum percuſſit, ſemel tantùm eſt excommunicatus, uti ex jure benè probat Navarrus *cap. 6. num.* 17. Item qui eodem motu, & impetu ſæpiùs Deum blaſphemat, ſæpiùs pejerat, ſæpiùs homini maledicit, eamdem calumniam ſæpiùs exprobat in eadem materia ſæpiùs detrahit, &c. unum tantùm peccatum committit ſaltem in ordine ad Confeſſionem Sacramentalem, ut ſufficiat dicere: ſemel blaſphemavi, pejeravi, maledixi, detraxi, &c. Nam illa repetitio fit, & impetu unius actus interni, & uno continuo quaſi actu externo, adeoque non niſi pro uno peccato reputanda, ut ex communi notant Navarr. Laym, *cit. cap.* Diana *par. 1. tr. 7. reſol.* 51. Secus dicendum, quando quis per intervalla, etſi vi prioris impetus iteratò acceſſit ad percutiendum, blaſphemandum, pejerandum, &c. aut eodem licèt continuo impetu, vel plures homines injuria affecit, aut eidem homini diverſæ rationis injurias intulit: v. g. appellando furem, adulterum, magum, &c. Tunc enim multiplicantur peccata externa, maximè in ordine ad Confeſſionem, ut latiùs videre potes *par. 3. Theol. Sacr. c. 3. anu.* 432. Univerſaliter ergo, quoties uno actus interni, vel commotionis impetu committuntur plura peccata externa omnino diſparata, quæ ſcilicet minimè ordinantur ad unam conſummationem externam, ſed per ſe integræ conſummationes ſunt, ut ſi quis uno iræ impetu plures occidat; ſi tota nocte verſans cum amaſia, eodem voluntatis propoſito continuato, peccandi toties, quoties poterit, actu ſæpiùs peccet, &c. ſine dubio tot diſtincta peccata mortalia committit, & in Confeſſione explicare debet: quia omnes iſti actus externi fuerunt mali, & voluntarii conſummati, nec refert, an diſtinctis, vel uno actu voluntatis: Ut proinde in caſu poſito minimè ſufficiat (ut ineptè vult quidam Recentior) dicere: *Fui per noctem cum amaſia, & feci, quantum potui*. Quod rectè refutat Diana *par. 3. tr. 4. reſ.* 67. Sed quid, ſi quis tota nocte verſans cum amaſia ſemel tantùm peccatum conſummet, & reliquum totum tempus aliis turpitudinibus conſumpſit: Quamvis videatur eſ-

ſe mo-

ſe moraliter unum numero peccatum, propter eumdem non interruptum actum malum voluntatis: puto tamen, id explicandum eſſe in Confeſſione tamquam quid augens malitiam ſubſtantialem actus: cùm impoſſibile videatur, totius noctis turpitudines ſub uno actu fornicationis uniri: ut proinde non ſufficiat dicere: *fornicatus ſum ſemel*. Quamvis oppoſitum opinetur cum aliis Diana *p. 3. tr. 4. reſol. 67.*

REGULA TERTIA.

21 I*Dem numero peccatum moraliter cenſetur, quando plures, vel plurimi actus tam interni, quàm externi concurrentes, natura ſua ad eundem actum principalem ordinantur, & ſub eodem intento, vel fine principali uniuntur*. Omnes. Ratio eſt. Quia licèt ſinguli actus ſecundùm ſe ſumpti ſint mali ex objecto, vel ſaltem ex illo uno malo fine intento, ad quem ordinantur, quatenus tamen omnes illi, tamquam media partialia, vel opera imperfecta ſpectant, & ordinantur ad unum finem, utrumque opus principale perfectè conſummandum, cenſentur moraliter integrare unum malum, & peccatum. Exempla obvia. I. Qui furatur integram Bibliothecam, vel ſupellectilem, v. gr. per totam noctem ſæpiſſimè renovatis actibus internis, & iteratis ablationibus, etiam ſingulis ad mortale ſufficientibus, unum tantùm numero furtum committit: quia omnes iſti actus uniuntur ſub uno intento principali, ſcilicet auferendi totam talem quantitatem. Unde in Confeſſione ſufficiet dicere. *Furatus ſum Bibliothecam, vel ſupellectilem tanti valoris:* tacita iteratione actuum, Navarrus *cap. 16. num.* 18. Bonacina *tom. 2. diſput. 2. quæſt. 4. prop.* 2. II. Titius efficaciter volens occidere Cajum inimicum ſuum: in primis plurimos exercet actus internos odii, iræ, vindictæ, inquiſitiones occaſionum, electiones mediorum, &c. eoſque ſæpiſſimè repetit actus, plurimos quoque exercet actus externos: pluribus diebus inſidias ſtruit, præſtolatur, arma expedit, ſocios convocat, equum aſcendit, proficiſcitur, deprehenſum inimicum verbis infeſtat, provocat, iteratò ferit, tandem occidit, etiam mortuo jam ictus infligit, &c. Similiter volens peccare carnaliter uſque ad conſummationem, phui! quot diſtinctiſſimos actus internos exercet, & agitat? quot etiam actus externos, verba impudica, ſollicitationes, tactus, &c. fœdum cogitare; Utrobique tamen omnes illi actus diſtinctiſſimi interni, & externi, unà cum ipſo actu principali, homicidio, fornicatione, &c. unum tantùm numero peccatum conſtituunt: ut ſufficiat confiteri actum principalem: *commiſi homicidium voluntarium ſemel: fornicatus ſum ſemel*. Nulla facta mentione actuum præcedentium, vel concomitantium, qui facilè a Confeſſario intelliguntur. Quia nimirum omnes actus iſti tam interni, quàm externi, quantumvis phyſicè diſtincti, natura ſua ad actum principalem homicidii, vel fornicationis ordinantur, & ſub illo, velut uno fine principali uniuntur. III. Secus dicendum erit, ſi actus accedant ad illum actum principalem natura ſua non ordinati, vel aliàs diverſam malitiam continentes. Ut ſi occidas adhibito veneno, vel maleficio: ſi velis occidere, ſed priùs egregie cruciare, vel torquere: ſi ad finem fornicationis obtinendæ uſus es philtris, vel mediis magicis? ſi anteà ſolùm habuiſti delectationes moroſas, aut inefficaces concupiſcentias ad fœminam: ſi exercuiſti oſcula, tactus, amplexus impudicos ſine intentione copulæ, & poſteà primo novo actu efficaci copula ſecuta eſt, &c. Tunc enim actus illi prævii interni, vel externi manent peccata ſeorſim, ſpecie, vel numero diſtincta, ideoque ſeorſim confitenda, niſi ignorantia, vel inadvertentia excuſet. IV. etiamſi actus illi prævii ad actum principalem homicidii, vel fornicationis ordinati ſint, ſi tamen, quacumque de cauſa non ſequatur actus ipſe homicidii, vel fornicationis, manebunt illi peccata ſeorſim diſſoluta, ac ſeorſim confitenda, ſecundùm omnes. Quia tunc non uniuntur in fine principali intento.

Hanc Regulam Doctores communiter, Navarrus *c. 6. num.* 17. Azor. *tom.* 1. *lib. 4. cap. 4. quæſt.* 6. Layman, *lib.* 1. *tract.* 2. *c.* 9. *num.* 8. extendunt ad actus malos ipſum actum principalem concomitantes, vel immediatè ſubſequentes tamquàm acceſſoria, vel complementa: uti eſt gaudium, vel complacentia de actu conſummato, colloquia, oſcula, tactus, &c. ſequentes actum venereum abſque intentione, vel ordine ad novam copulam: adhuc nimirùm conſtituere unum numero peccatum cum actu principali. Ideoque ſeorſim non debere narrari in Confeſſione, cùm difficulter, & vix decenter explicari a Pœnitente, minùs a Confeſſario inquiri poſſint, ut notat Laym. *loc. cit.*

REGULA QUARTA.

22 I*Dem numero peccatum cenſetur, quod committitur circa actiones ex natura, vel inſtitutione ſua integritas ex pluribus actibus conjunctis*. Exemp. gr. Celebrans in peccato mortali, etſi celebratio Miſſæ plures contineat actiones Sacramentales, utpote Conſecrationem, Sumptionem, & Communicationem aliorum, non tamen tria, ſed unum tantùm peccatum mortale committit: quia omnes iſti actus integrant unum numero miniſterium celebrationis Miſſæ: ut proinde ſufficiat confiteri: *celebravi in ſtatu peccati mortalis ſemel*. Idem omnino dicendum de Sacerdote, qui una vice, & intentione notabiliter non interrupta, ſe exponit excipiendis Confeſſionibus, aut diſtribuendo Sacramento Euchariſtiæ, exiſtens in peccato mortali (quidquid intolerabiliter alii dicant) quotcumque abſolvat, quotcumque ſacras Hoſtias diſtribuat, unum tantùm peccatum mortale committit: quia nimirum omnes illæ abſolutiones, aut diſtributiones, ut modò actu continuo ſucceſſivo fiunt, ad unum mortaliter pertinent miniſterium abſolvendi, vel communicandi. Hoc enim miniſterium ex natura ſua non determinat ſibi certas perſonas, vel Hoſtias, quin potiùs poſtulat per modum ſacri Tribunalis communis, ut omnibus ad tribunal accedentibus jus dicatur: omnibus ad menſam ſacram accumbentibus ſacrum ferculum apponatur; ac proinde in Confeſſione ſufficiet dicere: *Miniſtravi Sacramentum pœnitentiæ, aut Euchariſtiam* (poſita ſententia etiam hoc eſſe mortale) *in ſtatu peccati mortalis ſemel*. Aliud eſſet, ſi Sacerdos in mortali exiſtens ſæpius diſtinctis, & moraliter interruptis vicibus ſe præſentet ad abſolvendum, vel communicandum. Tunc enim, ſicut in peccato mortali cenſetur moraliter multiplicare miniſteria ſacra, ita ſanè, & multiplicabit peccata: qua ratione etiam is, qui in die Natali Domini omnes tres Miſſas celebraret in peccato mortali, ter peccet mortaliter, tria enim diſtinctiſſima ſunt miniſteria, ad invicem per modum unius minimè ordinata. Vide Dianam *par.* 5. *tract.* 6. *reſol.* 41. & 43. Sed de his omnibus latiùs vide *par. 3. Theol. meæ Sacram. cap. 3. quæſt. 5. u num.* 4. 26. *per totum*.

SECTIO IV.

Peccatorum Diviſiones variæ indicatæ.

SUMMARIUM.

23 *Peccatum perſonale, & actuale variè dividitur,*
24 *Explicatur peccatum commiſſionis, & omiſſionis.*
25 *Peccatum puræ omiſſionis phyſicè quidem poſſibile eſt.*
26 *Moraliter tamen ordinariè fit cum actu poſitivo, ſcilicet voluntate emittendi, vel alio, qui omiſſionis cauſa fore prævidetur.*
27 *Quos ſolos, & ſua tantùm malitia inficit omiſſio.*
28 *Non item alios merè concomitantes, niſi & ipſi ex objecto, vel aliundè ſint mali.*

PEccatum perſonale, & actuale ulteriùs dividitur. I. Penes *materiale:* in peccatum commiſſionis, & omiſſionis, de quibus hac ſectione. II. Penes *formale*, ſeu reatum culpæ, in mortale, & veniale, de quibus *cap. ſeq.* III. Penes ſubjectum peccati, in internum, & externum, ſeu peccatum cordis, oris, & operis, de quibus *cap.* 6. IV. Penes *cauſam peccati*, in peccatum ex ignorantia, infirmitate, & certa malitia, de quibus, & annexis, *cap.* 7. V. Penes objectum contra, vel circa quod peccatur, dividitur in peccatum contra Deum, contra proximum, & contra ſeipſum. Peccata contra Deum ſpecialiter dicuntur, quæ opponuntur virtutibus Theologicis, Fidei, Spei, Charitatis, atque Religionis, de quibus in primo præcepto Decalogi. Peccata contra proximum dicuntur, quæ Charitati, & Juſtitiæ repugnant, de quibus in præceptis ſecundæ Tabulæ. Peccata contra ſeipſum dicuntur, quæ Temperantiæ, & Fortitudini adverſantur, de quibus multa ſparſim infrà præſertim *c. 6. & 7.* VI. Peccata alia dicuntur carnalia, alia ſpiritualia. Peccata ſpiritualia appellantur, quæ conſiſtunt in concupiſcentia, ſed in inordinata delectatione ſpirituali, vel animali interna, ut ſuperbia, avaritia, &c. Carnalia dicuntur, quæ conſiſtunt in concupiſcentia, & inordinata delectatione externa, ut gula, & luxuria. Indicat hanc diviſionem Apoſtolus 2. *Chorint.* 7. *Mundemus nos ab omni inquinamento carnis, & ſpiritus*. Et docet S. Gregorius *lib.* 31. *Moral. cap.* 31. dicens ex ſeptem vitiis capitalibus quinque eſſe ſpiritualia; inanem gloriam, invidiam, avaritiam, iram, acediam: & duo carnalia; ingluviem, ſeu gulam, & luxuriam, de his *c. 7. ſect. 4. tota*. Sed hic primo loco explicanda veniunt. 23

Peccatum Commiſſionis, & Omiſſionis.

PEccatum commiſſionis eſt actus voluntarius malus, factus contra præceptum negativum: ut odium, homicidium, adulterium, furtum, &c. Hi enim actus ſunt contra præcepta negativa, *non occides, non mœchaberis, non furtum facies*. Quorum præceptorum negativorum, ſeu prohiben- 24

Digitized by Google

hibentium ea natura eſt, quòd obligent ſemper, & pro ſemper: quia ſcilicet nullo unquam temporis momento licet committere, quod univerſaliter prohibetur. Peccatum omiſſionis eſt privatio actus debiti ex præcepto affirmativo, ut *non amare Deum, vel proximum, quando oportet: non ſuccurrere proximo extreme egenti: non reſtituere alienum: negligere Sacrum, Horas, ſtudia, aliudve opus ex lege, officio, obedientia debitum.* Omnia ſunt contra præcepta affirmativa, ſeu præcipientia, quorum ea natura eſt, quòd obligent ſemper, at non pro ſemper, ſed ſolùm pro determinato tempore per legem, vel rectam rationem. Unde patet, peccatum commiſſionis poſſe fieri omni tempore, non item peccatum omiſſionis: v.g. ſemper in die poteſt quis blaſphemare, maledicere, &c. at die feſto, non poteſt niſi ſemel Sacrum omittere. De peccato commiſſionis generatim nihil hic dicendum ſpeciale, præter dicta, & dicenda in ſequentibus. Aliqua verò ad moralia ſpectantia explicanda ſunt de peccato omiſſionis, quæ poteſt eſſe voluntaria, aut directe, cùm quis directe, & ex propoſito vult omiſſionem, ut nolo hodie audire Sacrum, dicere Horas, &c. aut indirecte, cùm quis directe, & ex propoſito ſolùm vult actum aliquem incompoſſibilem cum executione actus debiti, vel cum impletione præcepti.

ASSERTIO V.

PEccatum omiſſionis puræ poſſibile phyſice: moraliter fit cum actu poſitivo, ſcilicet voluntate omittendi, vel alio actu, qui cauſa omiſſionis fore prævidetur: quos ſola ſua tantùm malitia inficit, non item alios actus mere concomitantes. Ita Auctores citandi.

§. I.

25 *PEccatum puræ omiſſionis poſſibile phyſice.* Hoc eſt. Simpliciter, & phyſice poteſt dari pura omiſſio voluntaria, libera, & culpabilis abſque omni actu poſitivo moraliter afficiente omiſſionem. Ita Scotus *in 4. diſt. 49. qu.* 20. cum Suis, & aliis apud Tanner. *tom.* 2. *diſp.* 4. *q.* 4. *dub.* 1. Ratio ſolida eſt. Quia voluntas libera eſt, non tantùm quoad ſpecificationem, ut, propoſito objecto, poſſit illud velle, vel nolle poſitive, ſed etiam, & multo magis quoad exercitium, ut propoſito quocumque objecto, poſſit illud velle, vel non velle, omnino negative ſe habendo: poſito ergo dictamine, *hic, & nunc Deum amandum, Sacrum audiendum eſſe, &c.* poterit voluntas non tantùm velle, aut nolle poſitive, ſed etiam ſuſpendendo omnem actum, & mere negative ſe habendo *non velle:* atqui hoc poſito, erit omiſſio pura, voluntaria, ac libera, ideòque culpabilis: *Voluntaria* quidem, non utique poſitive directe, vel indirecte, ut per ſe conſtat, ſed interpretative tamen, & tacite, quia nimirùm voluntarie non eſt nolita, cùm poſſet, & deberet: quidquid enim voluntas poteſt, & debet nolle, vel cavere, & non cavet, interpretative, & tacite velle cenſetur, ſecundùm omnes *Libera* verò, & culpabilis eſt, quia ineſt voluntati pro inſtanti, quo poteſt, & debet ei non ineſſe, quia pro eodem inſtanti poteſt, & debet ei ineſſe, actus oppoſitus, *velle amare Deum, velle audire Sacrum, &c.* Ergo datur omiſſio pura voluntaria, & culpabilis, ſaltem interna, abſque omni actu poſitivo moraliter concurrente. Atqui eadem eſt ratio de omiſſione externa Sacri v. gr. Nam aliquis die Feſto ſtudio vacans, & interim, audito ſigno, recordatus obligationis de Miſſa audienda, poteſt abſque omni actu poſitivo de Miſſa audienda, vel non audienda, ſimpliciter pergendo in ſtudiis Sacrum negligere, abſque eo, quod ex aliquo affectu poſitivo ſtudiorum negligat. Quo caſu iterùm erit omiſſio pura, voluntaria, libera, culpabilis, eadem ratione, qua ſupra: ergo datur peccatum puræ omiſſionis etiam externum abſque omni actu poſitivo moraliter afficiente ipſam omiſſionem, qui ſcilicet aliquo modo ſit cauſa omiſſionis, ſeu ex cujus affectu fieret ipſa omiſſio. Cæterùm evidens eſt, omiſſionem, præſertim externam, ſemper conjunctam eſſe cum alia actione, ſi actio late ſumatur, etiam pro ſomno, quiete, &c. Dum enim quis omittit Sacrum, interim neceſſariò aliquid cogitat, dicit, facit, ambulat, ſedet, jacet, &c. non tamen neceſſariò aliquid facit, propter quod velit omittere Sacrum.

§. II.

26 *MOraliter fit cum actu poſitivo, ſcilicet voluntate omittendi, vel alio actu, qui cauſa omiſſionis fore prævidetur.* Ita enim ordinarie fieri ſatis experientia probat: idque ſolùm probant Auctores adverſarii, & vult S. Thomas 1. 2. *quæſt.* 71. *art.* 5. Quæſtio hic ſolùm eſt, quando fiat peccatum omiſſionis? Contrariæ ſunt ſententiæ Doctorum. Alenſis, Richardus, alii cum Vaſquez, *diſput.* 49. *cap.* 2. abſolute volunt, fieri eo tempore, quo ponitur cauſa omiſſionis, & non quando fit omiſſio, quia tunc non eſt ampliùs in poteſtate agentis. Contra D. Thomas 1. 2. *qu.* 79. *art.* 3. *ad* 3. Sanchez *lib.* 4. *Moral. cap.* 17. *nu.* 9. *& alii* abſolute volunt, fieri eo tempore, quo præceptum eſt implendum, quia pro illo tempore duntaxat obligat præceptum. Utraque ſententia in ſuo ſenſu vera eſt. Nam I. certum eſt apud omnes, peccatum omiſſionis formaliter inchoari eo tempore, quo ponitur voluntas omittendi, vel actus, qui cauſa omiſſionis fore prævidetur, & ſaltem materialiter compleri, vel conſummari eo tempore, quo fit omiſſio actus præcepti. Ratio patet. Quia peccatum omiſſionis formaliter, & complere conſiſtit in voluntaria, & actuali privatione actus debiti pro tempore, quo obligat præceptum, v. gr. audiendi Sacrum manè, atque omiſſio illa incipit eſſe voluntaria eo puncto temporis, quo ponitur voluntas omittendi, vel cauſa ſecuturæ omiſſionis: actualis autem omiſſio fit, quando tranſit tempus ponendi actum præceptum, puta hora Miſſæ: ergo peccatum omiſſionis formaliter incipit, quando ponitur voluntas, vel cauſa omiſſionis, & completur ſaltem materialiter, quando fit ipſa omiſſio: idque maximè in ordine ad Judicium Sacramentale: ſemper enim neceſſarium eſt, & ſufficit confiteri ipſam omiſſionem voluntariam: item in ordine ad pœnas, vel cenſuras Eccleſiaſticas forte propter omiſſiones impoſitas, quæ non incurruntur, niſi tempore, & ratione omiſſionis completæ. II. Certum eſt apud omnes, peccatum omiſſionis formaliter durare, & conſummari eo tempore, quo fit omiſſio actus præcepti, quando eò uſque manet in poteſtate hominis implere præceptum, & mala voluntas directa, vel indirecta omittendi revocata non fuit. Quia tunc ipſa actualis omiſſio eſt adhuc plene voluntaria, aut directe in voluntate omittendi, aut indirecte in cauſa voluntarie poſita, & non ablata, cùm adhuc poſſet auferri. Et ſic veriſſima eſt ſecunda *Sententia*. III. Certum quoque eſſe debet, peccatum omiſſionis formaliter non poſſe ampliùs durare, vel compleri tempore, quo fit omiſſio, quando non eſt amplius in poteſtate hominis implere præceptum & ante tempus implendi præceptum voluntas mala jam revocata fuit: ut ſi jam ſis in itinere dolens, ſed non potens amplius audire Sacrum: tunc enim omiſſio ſecuta non poteſt amplius eſſe peccatum, cùm nullo modo ſit amplius voluntaria, nec directe in ſe, nec indirecte in cauſa poſita, quam velles, ſed non potes amplius auferre: de quo etiam *ſupra c. 2. de voluntario indirecto* mentio facta. Et ſic veriſſima eſt ſententia prima. IV. Ut verò, quando quis voluntarie poſuit cauſam omiſſionis, qua ſe reddidit impotentem implere præceptum: ut ſi die Feſto conferas te ad iter, potationes, ſomnum, prævidens te neceſſariò omiſſurum Sacrum, & poſteà ampliùs non potes audire, nec voluntatem malam revocans, omittis, ſiquidem tunc adhuc revocare poſſis, adhuc tunc formaliter complebitur peccatum omiſſionis: Quia tunc illa omiſſio licèt non ſit amplius actu voluntaria in ſe, vel in ſua cauſa, eſt tamen adhuc voluntaria virtualiter, in ſua cauſa voluntarie poſita, ſeu ante habita mala voluntate agendi aliquid incompoſſibile cum auditione Sacri nondum pœnitendo revocata, cùm tamen adhuc revocare poſſes, ut ſupponitur: quod ſi verò tunc ampliùs revocare non poſſis, ut ſi jam dormiens, vel plene ebrius omittas, ſane actualis omiſſio non poterit eſſe amplius peccatum, quia nullo modo ampliùs voluntaria. Et ſic rurſus utraque ſententia diverſa ratione vera eſt.

§. III.

QUos ſolos, & ſua tantùm malitia inficit, Hoc eſt, Ipſa voluntas, ſeu propoſitum omittendi, & omnis actus, qui eſt cauſa peccaminoſæ omiſſionis, peccatum eſt, juxta rationem omiſſionis, nullo tamen modo diſtinctum ab ipſo peccato omiſſionis. Communis cum S. Thoma 1. 2. *qu.* 71. *art.* 5. Ratio eſt: quia omnis voluntaria cauſa peccati peccatum eſt, juxta rationem peccati cauſati: ſed & ipſa voluntas omittendi aliquid debitum, v.g. Sacrum, Horas, &c. & omnis actus voluntarius cauſans omiſſionem actus debiti, ſeu cujus affectu operans omittit actum debitum, eſt cauſa voluntaria illius peccaminoſæ omiſſionis, ut ex terminis patet: ergo, & voluntas omittendi, & actus cauſans omiſſionem (etſi alioquin indifferens, vel etiam ex objecto bonus eſſet, ut ſi omittas Sacrum, ut interim ſtudeas, ægrum inviſas, aliudve opus pium non magis debitum præſtes) ſemper eſt peccatum pro ratione omiſſionis, nullo tamen modo, ſpecie, vel numero diſtinctum ab ipſa omiſſione peccaminoſa: quia nimirùm ſecundùm ſe nullam, ut ſupponitur, habet malitiam peccati, ſed præciſe relative ad omiſſionem: quatenus ſcilicet eſt cauſa, vel medium omiſſionis peccaminoſæ, ideoque omnino idem ſpecie, & numero peccatum conſtituit cum peccato omiſſionis. Unde licèt illi actus materialiter poſitivi ſint, & commiſſiones, formaliter tamen ut peccata, quia præciſe habent malitiam omiſſionis ſimpliciter peccatum omiſſionis dici debent; & in confeſſione ſufficit dicere omiſſionem. v. gr. *omiſi Sacrum, &c.* tacendo actus, qui cauſa fuerunt omiſſionis, & aliunde peccata non ſunt. 27

§. IV.

28 N*On item alios omiſſionem mere concomitantes*. Hoc eſt, Actui, qui nullo modo cauſa ſunt omiſſionis, ſed mere per accidens omiſſionem comitantur; ut ſi die feſto ob ſuſpectam tempeſtatem, vel aliam cauſam jam decreviſti omittere Sacrum, poſtea verò tempore Sacri audiendi, ut tempus teras, velis ambulare, ludere, ſtudere, ægrum inviſere, &c. nullo modo peccata ſunt: ſed manent actus indifferentes, vel etiam boni, quales ſunt ex objecto. Medina, Angles, Azorius, alii cum Layman. *lib. 1. tr. 3. c. 4. num. 3.* Ratio eſt: quia tales actus mere concomitantes omiſſiones, nullam omnino habent malitiam: neque ex ſe ipſis, ut ſupponitur: neque ratione omiſſionis, quia ad illam nullo modo concurrunt, vel referuntur; neque etiam ex circumſtantia talis temporis Sacri indebiti, quo nimirum eſt obligatio audiendi Miſſam, vel alterius Præcepti: nam ſecluſa omiſſione Sacri, ad quam talis actus omnino eſt impertinens, ſolùm tempus minime redderet actum malum: ergo, &c. Idemque dicendum, cùm actui, qui eſt cauſa omiſſionis, per accidens alius actus conjungitur. Ut ſi volens omittere Sacrum exſpatiandi gratia, caſu offendas ludentes, potantes, piſcantes, venantes, iiſque te præter priorem intentionem conjungas: luſus ille, potatio, piſcatio, venatio non fiunt mala ratione omiſſionis: quia ſecluſis illis, tamen vi prioris intentionis nihilominùs foris maneres, & Sacrum omitteres.

DICES cum adverſariis Valentia, Vaſquez, & aliis. Hoc ipſo, quo tali tempore audire Sacrum teneor, etiam teneor illo tempore abſtinere ab omni alio opere incompoſſibili cum auditione Sacri: ergo hoc ipſo, quo tempore Sacri exerceo opus incompoſſibile, pecco. Reſpondetur, diſtinguendo antecedens. Teneor tunc abſtinere, per ſe directe; nego antecedens. Per accidens, & indirecte, quatenus teneor audire Sacrum: concedo antecedens, & nego conſequentiam. Quia non pecco, vel tranſgredior legem audiendi Sacrum per illum actum contrarium incompoſſibilem, niſi quia, & quatenus eſt mihi aliquo modo cauſa voluntaria tranſgreſſionis, ſeu omiſſionis præcepti, quod non contingit in propoſito.

Excipiendum ſemper. Niſi actus cauſans, vel concomitans omiſſionem ipſe ex objecto, vel alia circumſtantia malus eſſet. Ut ſi velis omittere Sacrum, ut interim bibas, fornriceris, occidas. Tunc enim apud omnes conſtat eſſe duplex peccatum. II. Si quis actu cauſante, vel comitante omiſſionem, ſe etiam impotentem redderet multo tempore ad implendum præceptum. Ut ſi nolens dicere Horas in diuturna navigatione Breviarium in aquas projicias: aut nolens ſervare emiſſum votum ſimplex Caſtitatis, vel Religionis ingrediendæ, Matrimonium contrahas, &c. Talis actus eſt diſtinctum peccatum ab omiſſione, & ut diſtinctum in Confeſſione fatendum. Quia enim facile contingere poteſt, ut homo pœnitentia ductus malam voluntatem omittendi opus debitum revocet, & implere velit, nova, & diſtincta malitia eſt ultra voluntatem omittendi, etiam ſe pro tanto tempore, vel impotentem reddere ad implendum opus debitum, etiam cùm maxime volet, ut cum aliis notat Layman. *cit. num. 4.* III. Si quis tempore Sacri volens ludere, potare, venari, &c. tam inordinatum affectum erga ejuſmodi actus gereret, ut ideò paratus ſit legem Dei tranſgredi, ejuſque gratia, & amicitia privari, diſtinctum, & graviſſimum peccatum committeret contra Charitatem Dei: quia in eo actu ultimum finem conſtitueret ſecundùm omnes. Sed de hoc audies *cap. ſeq.*

CAPUT V.

DE PECCATO

Mortali, & Veniali.

SUMMARIUM.

1 *Peccata non ſunt æqualia;*
2 *Nec omnia mortalia;*
3 *Sed aliqua venialia tantùm;*
4 *Etiam ex natura ſua, non ſolùm ex miſeratione divina.*

ASSERTIO I.

P*Eccata non ſunt omnia æqualia: nec omnia mortalia: ſed aliqua venialia: etiam ex natura ſua.* Certa, & Orthodoxa doctrina: cujus brevis eſto explicatio.

§. I.

1 P*Eccata non ſunt omnia æqualia;* nimirum in gravitate, quoad propriam malitiam, ſed alia aliis graviora. Conſtat aperte ex Scriptura. Thren. 4. *Major effecta eſt iniquitas populi mei peccato Sodomorum*. Joann. 19. ait Chriſtus ad Pilatum: *Qui me tradidit tibi, majus peccatum habet*. Idemque ſignificat *Matth.* 5. infrà citando. Ratio eſt, quia pœna debet reſpondere gravitati peccati: ſed utroque jure divino, & humano graviori pœna punitur homicidium, quàm furtum; adulterium, quàm ſimplex fornicatio; convicium publicum in Imperatorem, vel Papam, quàm in civem plebejum, &c. Nam quoad generalem rationem offenſæ Dei, averſionis a Deo, privationis divinæ gratiæ, & beatitudinis, ſine dubio omnia peccata mortalia ſunt æqualia. Quia minimum peccatum mortale æque, ac maximum offendit Deum, avertit a Deo, privat gratia, & amicitia divina. Ad dignoſcendum autem, quæ peccata aliis graviora ſint, accipe breviter has Regulas.

I. Peccata per ſe, & intrinſece mala, cæteris paribus, graviora ſunt, quàm peccata ſolùm ex prohibitione legis mala. Illa enim naturalem deformitatem habent contra rationem, & ipſam legem naturalem: hæc non item, ſed quoad ſubſtantiam bona ſunt, vel indifferentia, ut comedere carnes die vetito.

II. Inter peccata per ſe, & intrinſece mala, graviora ſunt, quæ adverſantur majori bono, ſeu objecto nobiliori. Sic peccata contra Deum, odium DEI, hæreſis, blaſphemia, &c. longe graviora ſunt, quàm peccata contra hominem. Et inter peccata contra hominem, gravius eſt homicidium, quàm detractio, vel furtum, quia majus eſt bonum vitæ, quàm bona externa famæ, & fortunæ.

III. Inter peccata ex prohibitione legis tantùm illa graviora ſunt, quæ adverſantur præcepto majoris momenti, v. g. Die feſto præcipitur auditio Sacri omnibus, & ſimul certis perſonis cuſtodia oppidi: gravius peccatum eſſet negligere cuſtodiam civitatis, quàm negligere Sacrum: quia materia illius præcepti eſt majoris momenti, ad bonum commune, & gravius damnum evitandum.

IV. Univerſaliter, cæteris paribus, majus peccatum eſt, quod opponitur majori, ſeu nobiliori virtuti. Quare omnium graviſſimum peccatum eſt odium DEI, quia oppoſitum excellentiſſimæ virtuti. Et furtum, vel detractio gravius eſt peccato ebrietatis: quia illud opponitur Juſtitiæ, hoc Temperantiæ, quæ inferior eſt virtus, ut notat S. Thomas 1. 2. *q.* 23. *art.* 4. Intellige ſemper *per ſe, & cæteris paribus*. Nam per accidens peccata inferioris ſpeciei poſſunt eſſe graviora, quàm peccata ſuperioris ſpeciei, v. gr. odium Dei, vel blaſphemia ex ſubreptione, ſine ſufficienti deliberatione fit veniale, ideoque minus peccatum, quàm furtum deliberatum, vel detractio gravis. Et peccata ſub genere intemperantiæ maxima, v. g. beſtialitas, ſodomia, ſine dubio graviora ſunt peccatis ſub genere Juſtitiæ non maximis, ut ex communi notat Layman. *lib. 1. tr. 3. c. 2. n. 4.*

§. II.

N*Ec omnia mortalia*, Eſſe peccata mortalia, fide certiſſimum eſt. Sap. 26. *Homo per malitiam occidit animam ſuam* Ezech. 18. *Anima, quæ peccaverit, ipſa morietur*. Rom. 6. *Stipendia peccati mors*. Rom. 8. *Si ſecundùm carnem vixeritis, moriemini*. Gal. 4. *latè, ac alibi*. Ratio ergo a Scripturis petita eſt. Quia per peccatum mortale intelligitur id, quod excludit a gratia, & amicitia divina, & conſequenter a beatitudine æterna, mereturque pœnam æternam: ideoque dictum mortale, quòd privet animam ſpirituali vita gratiæ, & gloriæ, & inferat ſpiritualem mortem culpæ, & pœnæ æternæ: ſed talia eſſe peccata apertiſſime loquitur Scriptura, & nimis notum fidelibus: ergo. 2

§. III.

S*Ed aliqua venialia*. Non omnia peccata tam infidelium, quàm fidelium eſſe mortalia, ſed aliqua vere eſſe, & dici venialia, certum de Fide: Conc. Trid. *ſeſſ. 6. Can. 7. & 25.* Ratio iterùm ex Scriptura petita eſt. Quia per peccatum veniale intelligitur id, quod ex ſui levitate non excludit a gratia, & beatitudine, ſed ſtat cum gratia, juſtitia, & amicitia Dei, neque pœnam meretur æternam: ſed dari ejuſmodi peccata levia evidenter conſtat ex ſacris Litteris: Nam I. Juſtis etiam tribuuntur peccata. Prov. 20. *Quis poteſt dicere: mundum eſt cor meum: purus ſum a peccato?* Prov. 24. *Septies in die cadit juſtus, & reſurgit, impii autem corruent in malum*. 1. Joan. 1. *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, veritas in nobis non eſt*. Jacob. 3. *In multis offendimus omnes*. Joannes autem, & Jacobus ſine dubio juſti fuerunt. Denique ad omnem juſtum ſpectat orare: *Dimitte nobis debita noſtra, &c.* Atqui in juſtis non poteſt eſſe peccatum mortale, quod nullo modo poteſt ſtare cum juſtitia, & gratia divina: ergo. II. Chriſtus Dominus in Evangelio ſæpiùs diſtinguit peccata gravia, & levia, comparans camelo, & culici, Matth. 23. trabi, & feſtucæ, in oculo. 3

culo. Luc. 6. Sed expreſſius Matth. 6. *Ego autem dico vobis, quia omnis, qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit judicio. Qui autem dixerit fratri ſuo racha: reus erit concilio. Qui autem dixerit fatue: reus erit gehennæ ignis.* Ubi Salvator expreſſe ſignificat, aliquem per peccatum poſſe eſſe reum culpæ, & pœnæ, non tamen ſimul gehennæ, ſeu damnationis æternæ, quod non competit, niſi peccato veniali. Rurſus Matth. 12. ait. *Qui autem dixerit blaſphemiam contra Spiritum Sanctum, non remittuntur ei neque in hoc ſæculo, neque in futuro.* Ubi ſupponit Dominus aliqua remitti in futuro ſæculo: ſed certum eſt in futuro ſæculo non poſſe remitti mortalia; ergo intelligit venialia. III. Illuſtriſſimum, & invictum teſtimonium ponit Apoſtolus 1. Corint. 3. *Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Jeſus. Si quis autem ſuperædificat ſuper fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna, fœnum, ſtipulam, uniuſcujuſque opus manifeſtum erit. Dies enim Domini declarabit: quia in igne revelabitur, & uniuſcujuſque opus, quale ſit, ignis probabit. Si cujus opus manſerit, quod ſuperædificavit, mercedem accipiet. Si cujus opus arſerit, detrimentum patietur: ipſe autem ſalvus erit, ſic tamen, quaſi per ignem.* Sic Apoſtolus: apertiſſime oſtendens fidei formatæ in Chriſtum ſuperædificari poſſe non tantùm aurum, argentum, & lapides pretioſos, id eſt, opera juſta, & virtuoſa: ſed etiam lignum, fœnum, ſtipulas: id eſt, peccata aliqua levia, utique non mortalia: ergo venialia, & temporali tantùm pœna eluenda: *Salvus erit: Sic tamen, quaſi per ignem.* IV. Accedit conſenſus SS. Patrum: nominatim D. Hieron. *l.* 2. contra Jovinian. D. Joan. Chryſoſt. *hom.* 24. in Matth. D. Auguſtini Enchyridii *cap.* 27. Ubi dicit: *De quotidianis levibus peccatis*, ſine quibus hæc vita non ducitur, quotidie fidelium oratio ſatisfacit: &c. Plura vide apud Bellarm. *l.* 1. *de amiſſ. gratiæ c.* 13.

§. IV.

4 E*Tiam ex natura ſua*: Et non tantùm ex miſeratione, & bonitate divina peccata venialia ſunt *Omnis Orthodoxi*. Ratio ex dictis patet. Quia omnia peccata ex natura ſua, vel ſunt æque digna damnatione æterna, vel non: atqui non Primum. Si enim omnia peccata ſunt æque digna damnatione æterna ex natura ſua, cur per aliqua tantùm peccata, & non per omnia deſtruitur Fides formata, juſtitia, gratia, & amicitia cum Deo? ut apertiſſime docet Scriptura; Nec poteſt dici, ideò aliqua peccata non expellere juſtitiam, & gratiam Dei, quia Deus ex ſua bonitate ea de facto non imputat ad pœnam æternam: Non enim ideò peccata ſunt digna pœna æterna, quia Deus illa imputat, vel vult punire pœna æterna: ſed è contra, ideo illa Deus imputat, & vult punire pœna æterna, quia ſunt digna tali pœna æterna, ita exigente ratione juſtitiæ ſuæ, ideoque quæ de facto non punit pœna æterna, ex ſe non ſunt digna tali pœna æterna. Ergo dicendum eſt Secundum, ſcilicet, non omnia peccata eſſe æque digna pœna æterna, ſed venialia ex ſe, & natura ſua. Vide Bellarmin. ſupra, His ita pro fundamento ſuppoſitis, eſto

SECTIO I.

Peccati mortalis, & venialis definitio, & differentia.

SUMMARIUM.

5 *Peccati mortalis, & venialis differentiæ magis propriæ.*
6 *Eorum differentiæ ambiguæ.*
7 *Regulæ intrinſecæ ea inter ſe diſtinguendi.*
8 *Regulæ extrinſecæ ea diſtinguendi.*

ASSERTIO II.

P*Eccatum mortale eſt defectus contra legem, vel præceptum, cujus obſervantia neceſſaria eſt ſimpliciter ad conſervandam gratiam, & ſalutem finalem conſequendam: Veniale verò eſt defectus contra legem, vel præceptum, cujus obſervatio non ſimpliciter neceſſaria eſt, ſed tantùm ſecundùm quid, ad meliùs, vel citiùs conſequendam ſalutem finalem.* Hæc reipſa coincidit cum aliis definitionibus, & differentiis communiter a Doctoribus aſſignatis, quibus prior videtur, & potior. Explico.

§. I. *Peccati mortalis, & venialis differentiæ veræ.*

PEccatum mortale, & veniale communiſſime dicuntur differre in hoc, quòd mortale avertat a Deo ultimo fine ſimpliciter, veniale autem non avertat, niſi ſecundùm quid. Explicatum *ſupra Aſſert.* 2. *per totam*.

5 II. Differre in hoc, quòd mortale ſimpliciter tollat Charitatem, quæ eſt conjunctio cum Deo ultimo fine: veniale verò non tollat, ſed ſolùm minuat Charitatem. Unde peccatum mortale dicitur mors animæ, veniale verò languor, & infirmitas tantùm. Et hoc ipſum eſt dicere: quòd peccatum mortale ſimpliciter ſit averſio a DEO, ut ultimo fine, quatenùs nimirum ejus gratiam, amicitiam, & conjunctionem per Charitatem omninò deſtruit: veniale verò non ſit averſio a Deo ultimo fine ſimpliciter: quia illam conjunctionem non deſtruit, ſed ſolùm minuit, faciendo ut homo minùs fervide feratur in Deum ultimum finem per Charitatem.

III. Differre in hoc, quod peccatum mortale ſit contra præceptum, ſimul, & finem præcepti, ſcilicet Charitatem, quam tollit (*finis enim legis dilectio*) peccatum verò veniale ſit quidem contra præceptum aliquod, non tamen contra finem præcepti, ſcilicet Charitatem, quia illam non tollit, licèt ejus fervorem minuat. Communis modus loquendi: ſed, ut vides, omnino coincidens cum præcedentibus.

IV. Secundùm omnes differunt in reatu pœnæ: quòd nimirùm peccatum mortale mereatur per ſe pœnam æternam: veniale verò temporalem tantùm. Atqui his omnibus prior, & potior videtur differentia a nobis *aſſerta*. Ideò enim peccatum mortale meretur pœnam æternam, quia eſt averſio ſimpliciter a Deo, quatenus deſtruit Charitatem, ſeu conjunctionem cum Deo ultimo fine: & ideò deſtruit Charitatem, & conjunctionem illam cum Deo, quia eſt *contra legem, vel præceptum, cujus obſervantia eſt ſimpliciter neceſſaria ad conſervandam gratiam, & ſalutem finalem, ſeu Beatitudinem conſequendam*: non ſic peccatum veniale, uti poſitum in aſſertione.

§. II. *Peccati mortalis, & venialis differentiæ ambiguæ explicatæ.*

DIcuntur differre in hoc, quòd peccatum mortale ſit contra præceptum, veniale verò contra conſilium tantùm. In rigore accipiendo conſilium proprie, falſum eſt, alioquin nubere eſſet peccatum veniale, contra Apoſtolum 1. *Corinth.* 7. Sed verum in ſano ſenſu, accipiendo conſilium large, pro omni eo, quod non ſimpliciter neceſſarium, ſed tamen valde utile eſt ad conſequendam ſalutem finalem. Et ſic omnino coincidit cum modis ſupra poſitis. Atque ita ſeipſum explicat Scot. *in* 2. *diſp.* 21. *q.* 1. 6

II. Differre in hoc, quòd peccatum mortale ſit contra legem; veniale verò non ſit contra, ſed tantùm præter legem. Sic loquuntur magni Doctores D. Bonaventura, Alenſis, alii. In rigore etiam falſum eſt, cùm nullum poſſit eſſe peccatum, quod non ſit contra legem, vel præceptum aliquod: ut ex dictis conſtat. Verùm tamen ſano ſenſu; intelligendo agere *contra legem*, eſſe idem, ac agere contra finem legis, ſcilicet Charitatem: agere verò *præter legem*, eſſe idem, ac non agere contra finem legis, ſeu Charitatem. Et ſic coincidit cum tertio modo *ſup. numer. præc.* explicato.

III. Differre in hoc, quòd peccatum mortale ſit circa finem: veniale verò circa media tantùm. Itidem in rigore falſum, & meritò refellitur a Scoto *loc. cit.* Vaſquez *diſp.* 143. *c.* 2. *ac aliis*. Quia licèt omnia peccata circa finem, ſcilicet DEUM directè commiſſa mortalia ſint: multa tamen etiam peccata circa media, ſcilicet creaturas commiſſa mortalia ſunt, ut furta, homicidia, adulteria. At verùm tamen in ſano ſenſu ſupra poſito? quod nimirùm peccata mortalia ſint contra finem DEUM, quia tollunt conjunctionem cum Deo, ut ultimo fine per Charitatem: Venialia verò ſint circa media ad hunc finem ordinata, quia ſcilicet minuunt fervorem Charitatis, hominem ad media perfectiora, ac tutiora ſalutis capeſſenda, ac leves etiam defectus cavendos inclinantis.

IV. Denique conſtat apud omnes, peccatum mortale, & veniale intrinſece non neceſſariò differre ſpecie: ſive ſumantur materialiter pro ipſo actu peccaminoſo; cùm ſine dubio idem ſpecie actus poſſit eſſe modo peccatum mortale, modo veniale: ſive ſumantur formaliter, ſecundùm rationem ſpecificam malitiæ, ſeu deformitatis contra virtutem, vel legem: Sic enim furtum magnum eſt mortale, parvum veniale, etſi non tantùm actus, ſed etiam malitiæ ſint ejuſdem rationis contra eandem legem & virtutem Juſtitiæ: attamen rectè dicuntur ſpecie, immo toto genere differre, extrinſece, & objective, ſeu quoad objectum, & effectum ultimatum. Quia nimirum peccatum mortale avertit a DEO ut ultimo fine, & infinito bono, eaque ratione eſt malitiæ quodammodo infinitæ, ut ſupra explicavi: & ideo quodammodo infinite diſtat a peccato veniali, quod non avertit a DEO ſimpliciter, ſed ſolùm ſecundùm quid retardat. Item peccatum mortale eſt mors animæ: veniale levis infirmitas tantùm. Vide S. Thom. 1. 2. *q.* 72. *art.* 5. & *q.* 78. *art.* 5. *q.* 88. *art.* 2. & 6.

§. III. *Regulæ intrinſeca diſtinguendi peccatum mortale, & veniale.*

7 OMne peccatum cedens in gravem Dei, ſeu honoris, & cultus Deo debiti injuriam mortale eſt. Ut ſunt omnia peccata contra virtutes Theologicas, Fidem, Spem, Charitatem. Item contra Religionem, de quibus mox iterum *ſect. ſeq.*

II. Omne peccatum graviter lædens Charitatem, & Juſtitiam erga proximum in bonis animæ, corporis, famæ, fortunæ, ſeu cedens in grave nocumentum ſpirituale, vel temporale, mortale eſt: ſi leve nocumentum, veniale cenſeri debet.

III. Omne peccatum cedens in grave nocumentum ſalutis propriæ ſpiritualis, vel corporalis, mortale eſt, ut peccata luxuriæ, & ebrietatis perfectæ. At verò ſecluſo gravi detrimento ſalutis ſpiritualis, vel corporalis, omnia peccata commiſſa contra proprium bonum per ſe venialia ſunt. Ut inordinata diſpoſitio bonorum temporalium, prodiga profuſio, negligens cura, aut nimia ſollicitudo, tenacitas &c. nimia cura, vel neglectus propriæ famæ, & honoris, infamatio ſui ipſius &c. Quia tamen per accidens ſæpe fieri mortalia, nimis notum eſt. Ex communi Azorius *to.* 1. *lib.* 4. *c.* 9. *q.* 8. Sanch. *l.* 2. *Moral. c.* 24.

IV. In his ipſis diſcernendis ſemper tria attendenda ſunt. 1. Natura actus peccati. 2. Materia peccati gravis, vel levis, tam ex objecto, quàm ex fine, & circumſtantiis. 3. Perfectio, & imperfectio actus. Quæ omnia late exemplificabuntur in ſequentibus.

§. IV. *Regulæ extrinſeca diſtinguendi peccatum mortale, & veniale.*

8 OMnia peccata contra præcepta divina in Decalogo, Evangelio, vel alibi expreſſa, in materia gravi mortalia ſunt: in materia levi, ſi detur, venialia. Peccata verò contra præcepta humana, tunc ſolùm ſunt mortalia, quandò concurrunt & materia gravis; & intentio Legiſlatoris volentis obligare ſub mortali. *Communis doctrina in materia de legibus.*

II. Quæcumque peccata dicuntur in ſacris Litteris *excludere a regno cælorum: eſſe abominabilia, vel abominationem coram Deo, morte digna*: ut adjunctam habent comminationem mortis, aut maledictionem expreſſam, vel implicitam, utpote cùm dicitur: VÆ talia agentibus, &c. ſignum eſt, eſſe mortalia. Si autem mitioribus terminis utatur Scriptura, ſignum eſt, eſſe venialia tantùm. Exemp. gr. Epheſ. 5. *Fornicatio autem, & omnis immunditia, & avaritia nec nominetur in vobis, ſicut decet Sanctos: aut turpitudo, aut ſtultiloquium, aut ſcurrilitas, quæ ad rem non pertinent. Hoc enim ſcitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod eſt Idolorum ſervitus, non habet hæreditatem in regno Chriſti, & Dei.* Ubi Apoſtolus non repetit, ſed ſubticet ſtultiloquium, & ſcurrilitatem, contentus dixiſſe ſuprà: *quæ ad rem non pertinent*: ſcilicet vana, inordinata, imperfecta eſſe: idebque inter venialia computanda. At verò fornicationem, immunditiam, avaritiam, abominanda dixit, nec nominanda a Sanctis, & excludere a regno Dei: ac proinde peccatis mortalibus accenſenda.

III. Quando ex terminis præceptorum, vel Scripturæ ſacræ non conſtat de qualitate peccati mortalis, vel venialis, recurrendum eſt ad traditionem Eccleſiæ. Quidquid enim in Eccleſia Catholica communiter habetur pro peccato mortali, proculdubio pro tali habendum eſt. Inde enim cognoſcimus, omittere Sacrum, vel Horas, violare jejunium, communicare ſine prævia Confeſſione peccati mortalis cogniti &c. eſſe mortalia. E contra verò, quod communiter non habetur pro mortali, non neceſſariò confitendum, per orationem Dominicam, aquam benedictam, aliaque media ſatisfactoria expiari poſſe &c. veniale cenſeri debet. Quia nimirum Spiritus Sanctus Eccleſiam a ſe gubernatam, in re tanti momenti ſalutem animarum concernente non ſinit errare.

IV. Si neque ex traditione Eccleſiæ certò conſtet, recurrendum eſt ad ſententias SS. Patrum, & Doctorum, qui in Eccleſia communiter Auctoritatem ſortiti ſunt. Juxta illud Malach. 2. *Labia Sacerdotum cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirent ex ore ejus.*

SECTIO II.

Peccatum mortale ex genere ſuo fit veniale in individuo per accidens.

SUMMARIUM.

9 *Quid ſit mortale ex genere ſuo; & quid tale per accidens?*

10 *Peccatum alias ex genere ſuo mortale, fit veniale. ex conſcientia erronea.*

11 *II. Ex cauſa excuſante, v.g. ignorantia, neceſſitate, metu &c.*

12 *III. Ex imperfectione actus, debitæ ſcilicet advertentiæ in intellectu, vel conſenſus ex parte voluntatis. Et*

13 *IV. Ex parvitate, vel levitate materiæ.*

14 *Regula I.* In peccatis, quibus *directè* læditur perfectio Dei infinita, aut bonum quodvis magnum inviſibiliter, non datur parvitas materiæ.

15 *Ut I. In peccatis contra virtutes Theologicas*; Fidem, Spem, & Charitatem.

16 *II. In peccatis contra virtutem Religionis*, directè *in Dei injuriam vergentibus, ut in ſuperſtitione, blaſphemia, perjurio aſſertorio, ſacrilegiis &c.*

17 *III. Nec in homicidio, & vix in mutilatione.*

18 *IV. Nec in materia venerea deliberate*, directè *intenta.*

19 *Bene verò in materia venerea* indirectè *tantùm voluntaria admittenda eſt parvitas a mortali excuſans.*

20 *Reſolutio caſuum communiter contingentium.*

21 *Regula II.* In peccatis omnibus, quibus læditur bonum finitum diviſibile tantùm, dari poteſt parvitas materiæ a mortali excuſans.

22 *Ut I. In primo præcepto Decalogi quoad ſuperſtitiones ſolum ex ſimplicitate, levitate, vel curioſitate ſine certa fide adhibita exercitas.*

23 *II. In ſecundo præcepto, quoad violationem voti, & juramenti promiſſorii.*

24 *In tertio præcepto quoad celebrationem, & auditionem Miſſæ, ferias, jejunia, & generaliter in omni cultu divino.*

25 *In præceptis ſecundæ tabulæ, quoad læſionem proximi in bonis famæ, honoris, & fortunæ.*

26 *Materia in furto gravis* abſoluta *reſpectu cujuſcumque etiam opulentiſſimi, ſunt duo circiter ducati,* reſpectiva *verò ad conditiones perſonarum quantitas ſufficiens ad victum unius diei.*

27 *Regula III. Quantitas materiæ in omnibus peccatis (eam admittentibus) deſumi debet ex tribus*, 1. Ex ipſa re ſecundùm ſe. 2. Ex comparatione ad totum, quod præcipitur, & 3. maximè ex fine præcepti.

28 *Exemplificatur 1. in lectione, & 2. retentione librorum hæreticorum. 3. in percuſſione Clerici, & 4. in aliis cenſuris, ac caſibus reſervatis.*

29 *Regula IV.* Tertia, vel quarta pars cujuſcumque toties notabilis eſt, niſi ipſum totum ſit exiguum; non verò minor quarta, niſi ſecundùm ſe ſeorſim ſumpta ſit valde notabilis, vel officiens fini præcepti.

30 *Exemplicatur 1. In Horis Canonicis, 2. In Feriis. 3. In Jejunio, & 4. In Votis.*

PEccatum mortale ex genere dicitur, quod ex proprio 9 objecto ſuo, ſecluſa malitia alterius ſpeciei; eſt, vel poteſt eſſe mortale. Triplex aſſignari ſolet. I. Mortale ex objecto per ſe, quod ſcilicet ex ipſo objecto ſecundùm ſe habet intrinſecam malitiam mortalem: ſecluſa prohibitione legis. Ut blaſphemia, adulterium, furtum. II. Mortale ex præcepto, quod ideò ſolùm mortale eſt, quia lege poſitiva prohibetur, ut comedere carnes die Jejunii, omittere Sacrum, confeſſionem, Communionem annuam &c. III. Mortale ex accidente, vel circumſtantia: quod, licèt ſecundùm ſe, neque ex objecto, neque ex præcepto mortale ſit, ſed vel veniale, vel omnino indifferens, tamen ex accidente, vel circumſtantia aliqua malitiam mortalem contrahit: quod qualiter fiat, *ſect. ſeq.* dicetur. At hic videndum, qualiter ipſum peccatum mortale ex genere ſuo, quodque poſitis requiſitis, etiam in individuo eſſe mortale, hìc & nunc, defectu requiſitorum, vel mutatione circumſtantiæ alicujus, fiat veniale in individuo?

ASSERTIO III.

PEccatum mortale ex genere ſuo fit veniale in individuo potiſſimùm quatuor modis: ex conſcientia erronea, ex cauſa excuſante, ex imperfectione actus, & parvitate materiæ.

§. I. *Ex Conſcientia erronea.*

Regula generalis.

QUandocumque quis errore invincibili putat, peccatum 10 aliquod eſſe veniale tantùm, quod reverà mortale eſt: v.g. perjurium aſſertorium in re levi, is ſolùm venialiter delinquit. Quemadmodum, & è contra invincibili errore putans aliquid eſſe mortale, quod revera ſolùm veniale eſt, is reipſa mortaliter peccat. Explicatum *c.* 1. *ſect.* 2.

§. II.

§. II. *Ex cauſa excuſante.*

Regula generalis.

11 QUæcumque cauſa potens excuſare a peccato in toto, in modico ſui defectu excuſat, a mortali, & veniale conſtituit. Ratio eſt: quia, ſpectata humana fragilitate, in his moralibus difficillimum eſt medium, vel extremum tangere in puncto, & levem etiam defectum evitare, ideòque ad id hominem obligari ſub mortali ratio non permittit. Exemp. ſunt.

I. Ignorantia invincibilis excuſat a toto peccato; hinc ignorantia vincibilis, vel culpabilis levis ſeu non craſſa, vel affectata excuſat a mortali. *Supra ſuo loco, cap. 2. n. 37.*

II. Extrema neceſſitas omninò excuſat a peccato furti: hinc neceſſitas valde gravis excuſat ſaltem a mortali furtum rei tunc neceſſariæ, v. gr. ad victum, amictum, medicinam &c.

III. Neceſſitas propriæ defenſionis cum perfecto moderagine inculpatæ tutelæ omnino excuſat a peccato homicidium injuſti invaſoris: hinc eadem neceſſitas cum levi, non ſupino, vel affectato defectu dicti moderaminis ſimile homicidium excuſat a mortali, ſecundùm omnes.

IV. Metus gravis mortis, vel alterius graviſſimi mali indirecte excuſat a tranſgreſſione legum poſitivarum, ac etiam aliquarum naturalium, ut ſuo loco dictum eſt: hinc metus ejuſmodi mali non adeò gravis meritò excuſare debet a mortali, v. gr. metus morbi gravioris omnino excuſat ab audiendo Sacro, vel jejunio: metus autem morbi non ita gravis, vel gravioris catharri ſaltem excuſabit a mortali, & venialem efficiet tranſgreſſionem. Item metu mortis, vel mutilationis poteris ſine peccato furti domum inſcenſuro ſcalas tenere: at ſi metu verberum tantùm graviorem teneas, ſaltem excuſaberis a mortali. Simili ratione dicendum de quavis alia cooperatione materiali, & non proxima ad peccatum alterius.

§. III. *Ex Imperfectione Actus.*

Regula generalis.

12 OMne peccatum mortale ut ſit, requirit ex parte intellectus perfectam advertentiam, & deliberationem: ex parte voluntatis verò plenum conſenſum: quorum unum ſi deſit, & adſit ſolùm imperfecta deliberatio, aut ſemiplenus conſenſus, peccatum veniale erit, ex imperfectione actus, idque in quacumque materia, lege, præcepto. *Certum apud omnes.* Ratio eſt: quia ad peccatum mortale, quo homo ſimpliciter averſus a Deo æternam pœnam mereatur, utique requiritur actus moralis perfectus, ſeu voluntarius, ac liber ſimpliciter, qualis etiam poſſet eſſe meritorius vitæ æternæ: talis non eſt ſine perfecta deliberatione, & pleno conſenſu: ergo. Deinde ſpectata humana fragilitate, a recta ratione, & bonitate divina omnino alienum eſt, hominem velle æternis pœnis adducere, qui ſine plena deliberatione, & conſenſu aliquid peccaminoſum fecit. Cæterum

I. Deliberatio plena, & perfecta.

DIcitur, quando intellectus plene, ſine turbatione, vel impedimento actum, ejuſque malitiam agnoſcit, & dictat, vel ſaltem dictare poſſet, ac deberet. Et tunc etiam conſenſus voluntatis plenus, & perfectus eſſe ſolet: ac in materia mortali peccatum mortale, niſi aliunde conſtet de defectu conſenſus.

II. Deliberatio ſemiplena, & imperfecta.

DIcitur, quando ratio quidem aliquo modo advertit, & apprehendit in confuſo actum, ejuſque malitiam, & obligationem, non tamen plene, & reſolute judicat, vel dictat eſſe, peccatum mortale, eo quod motiva, & rationes in utramque partem perfecte proponere, & ponderare non poſſit: quod melius explicari non poteſt, quàm experientia in ſemidormiente, ſemiebrio, diſtracto, vel turbato variis cogitationibus, vel paſſionibus, ut ad id, quod agit, ejuſque malitiam advertere plene non poſſit. Et tunc etiam conſenſus voluntatis ſubſequens neceſſariò erit imperfectus, & ſemiplenus, atque in materia mortali, etſi non tollat totum peccatum, cùm omnis ſane qualiſcumque conſenſus in malum malus ſit, tollit tamen peccatum in tanto, & veniale reddit fragilitati humanæ, quæ licèt potuerit ſimpliciter, tamen in eo ſtatu difficulter admodùm potuit tale malum cavere.

III. Deliberationis imperfectæ ſigna, & conjecturæ.

SI tenuiter, & quaſi ſemidormiens apprehendiſti aliquid eſſe malum. II. Si vere ſemidormiens, vel ſemiebrius fuiſti. III. Si vehementiſſima paſſione, diſtractione, apprehenſione turbatus fuiſti. IV. Si poſt factum, rem melius conſiderans, judices te omnino non fuiſſe facturum, ſi ita apprehendiſſes, vel cognoviſſes, ſi plene vigilans, ſi ſobrius, ſi mente pacata fuiſſes. Tunc enim credere potes, te abſque perfecta deliberatione, & advertentia proceſſiſſe, ideòque venialiter tantùm deliquiſſe. Eadem conſequenter generalia ſunt ſigna imperfecti, & ſemipleni conſenſus: tùm deficiente deliberatione, neceſſariò deficiat conſenſus. At ſpecialia.

IV. Conſenſus ſemipleni conjecturæ, & ſigna.

SI ita diſpoſitus fuiſti, ut licèt facile potueris exequi peccatum, tamen non ſis executus: præſumere potes, te ante non plene conſenſiſſe, quia affectus pleni non ita facile mutantur. II. Si ſtatim reflectens te ſuper priorem actum, ſentis, in te triſtitiam, averſionem, horrorem aliquem, ob eamdem rationem. Secùs ſi complaceas, inhæreas, rumines &c. III. Si animum, & propoſitum firmum, ſæpius innovatum habeas numquam peccandi mortaliter, aut malis mori potius, quàm peccare mortaliter, in dubio recte præſumis, te non conſenſiſſe in peccatum. Nam quando aliquid ita firmiter odio habetur; ſi deinde plene ametur, facile advertitur. IV. Denique in dubio non præſumitur conſenſiſſe vir timoratæ conſcientiæ: aliàſque peccatum abhorrens, quia in dubio non præſumitur factum, delictum maxime. Secus ſi ſit homo perditis moribus. Hinc enim cùm bibat iniquitatem ſicut aquam, quam dubitat, præſumere poteſt, ſe vere ebibiſſe.

§. IV. *Ex parvitate, vel levitate materiæ.*

Regula generalis.

OMne peccatum mortale ut ſit, ex parte objecti requirit materiam gravem ſecundùm ſe, vel ex fine, aut circumſtantiis intentis. Quandocumque ergo materia, tam ſecundùm ſe, quàm ſecundùm finem, ac circumſtantias vere parva, vel levis eſt, ceſſat peccatum mortale, & fit veniale ex parvitate materiæ. *Omnes.* Ratio eſt: quia ubi materia prohibita parvi eſt momenti moraliter parva eſt offenſio. Verùm hìc duo maximi momenti explicanda ſunt. Unum, in quibus peccatis poſſit dari parvitas materiæ: alterum, unde ea deſumenda ſit. Pro re maxime practica, & ad caſus morales latiſſime patente, pono quatuor Regulas caſibus late exemplificatas. 13

REGULA PRIMA.

NUlla datur parvitas materiæ excuſans a mortali in illis peccatis, quibus directe læditur perfectio Dei infinita, aut bonum quodvis magnum indiviſibiliter. Verba hæc mea ſunt, ſed ſenſus, ni fallor, omnium, ac Ratio eſt: quia quoties ratio gravis malitiæ, vel offenſæ contra legem, vel rectam rationem, ſeu, ut alii non male dicunt, contra Charitatem DEI, vel proximi, æque reperitur in materia parva, ac in magna, toties etiam perſtat culpa mortalis in materia quamtumvis parva; ideòque non erit parvitas materiæ excuſans a mortali, atqui hoc tunc ſit, quando directe læditur, vel offenditur perfectio Dei infinita, ſeu bonorum quodvis magnum indiviſibiliter, uti eſt vita hominis. Ergo. 14

Nulla datur Parvitas materiæ excuſans a mortali.

I. In peccatis contra Virtutes Theologicas.

FIdem, Spem, Charitatem, utpote in infidelitate, deſperatione, odio, aut contemptu DEI: quia hæc directe, & actu elicito lædunt, ſeu offendunt perfectionem DEI infinitam. Quantulacumque enim infidelitas, & qualemcumque propoſitionem a DEO revelatam, etſi parvi momenti in ſe nolle credere, repugnat infinitæ DEI veracitati. Quantulacumque vera deſperatio de DEO repugnat infinitæ DEI Bonitati, ac Potentiæ. Quantuluncumque odium Dei, etiam ratione rei leviſſimæ repugnat ejus ſimpliciter infinitæ bonitati. Quicumque etiam leviſſimus, dummodo deliberatus contemptus Dei, aut perfectionis divinæ, etiam indirectus, qualis eſt in formali inobedientia ex contemptu legis, vel præcepti cujuſcumque, in formali ingratitudine ex contemptu beneficii divini, repugnat infinitæ Dei bonitati, ſapientiæ, æquitati. ergo ſemper eſt malitiæ mortalis. Semper enim eadem malitia mortalis ma- 15

net in qualibet etiam leviſſima materia: immo eo gravior evadit plerumque malitia: quo in minori materia læditur perfectio Dei infinita, ut ſi oderis, vel blaſphemes Deum ob leve incommodum tibi eveniens v. g. luſum perditum, gravius cenſeris peccaſſe omni recta ratione, quàm ſi odiſſes, vel blaſphemaſſes Deum ob ingens malum tibi immiſſum, ut omnes obſervant, & in ſimilibus iterum notabitur. Neque ſolum odium Dei, verùm etiam odium proximi quoad abominationem perſonæ ſemper peccatum mortale eſt, nulla excuſante parvitate materiæ, niſi ſola imperfectione actus: ſemper enim eadem eſt ratio malitiæ mortalis contra præceptum Charitatis Divinæ, & ipſam Bonitatem Divinam in proximo quoad naturam, & gratiam participatam abominari, vel averſari proximum ex diſplicentia perſonæ, tamquam indignum noſtro amore, vel amicitia, cùm tamen & ipſe nobiſcum ſit Imago Dei, capax gratiæ Divinæ, & Beatitudinis æternæ. Secus eſt de odio proximi, quoad abominationem qualitatis, quod indifferens eſt, & etiam bonum eſſe poteſt. Pſalm. 118. *Iniquos odio habui*. Secus etiam eſt de odio inimicitiæ, ſeu malevolentiæ, quo proximo deliberate malum volumus: hoc enim licèt ex genere ſuo peccatum mortale ſit; attamen parvitatem materiæ a mortali excuſantem admittit, cum ſcilicet proximo leve, & exiguum malum volumus, optamus, vel gaudemus, quod ètiam reipſa illatum, non niſi veniale eſſet, ut alibi notabitur.

II. In peccatis contra virtutem Religionis.

16 QUæ nimirum directè vergunt in injuriam Dei, vel perfectionis divinæ, nulla datur parvitas materiæ excuſans a mortali. Utpote I. In ſuperſtitione divinationis, vanæ obſervantiæ, magiæ, &c. Semper enim gravis Dei injuria eſt, cultum Deo debitum tribuere diabolo divinitatis hoſti, ac æmulo, ſive id fiat cum pacto expreſſo, de quo nullum dubium, ſive fiat cum pacto implicito cum dœmone, ſeu implicita dœmonis invocatione tantùm. Ut cùm quis ſcienter utitur mediis omnino vanis, & impertinentibus ad cauſandum aliquem effectum, vel cognitione occultorum, vel futurorum. Eo ipſo enim, quo uteris ejuſmodi mediis vanis, nullam omninò naturalem vim, vel proportionem habentibus ad cauſandum talem effectum, vel cognitionem, convinceris invocare aliquam virtutem, & intelligentiam ſuperiorem homine, atqui non Deum, qui talia prohibet: non Angelum ſanctum, qui nolente Deo nihil facit: ergo dœmonem, qui vel talia inſtituit, vel talibus libenter ſe immiſcet, ad decipiendum hominem, & cultum quaſi divinum ſibi arrogandum in injuriam divinæ Majeſtatis. Quod bene inculcandum illis, qui proteſtantur, ſe talibus nolle uti ope dœmonis, eſt enim proteſtatio facto contraria, & ideò vana, ac nulla. Nam tacita hæc invocatio, ſi plena deliberatio adſit, eſt ejuſdem rationis cum expreſſa, & quod in parva, vel ludicra re dœmon invocetur, per ſe non minus crimen eſt, quam ſi fiat in re magna, ſæpè tamen contingit, ut quando res eſt modica, non apprehendatur mali magnitudo, & ſic poteſt eſſe veniale ex defectu animadverſionis, ſicut etiam ex ignorantia, vel levitate actus, ut in Regula ſequenti videbimus. Vide Sanchez *in Sum. tom.1. lib.2. c.38. n.18.* Leſſium *lib.2. c.44. dub.4. n.25.* & alios apud Dian. *p.5. tr.5. reſol.20.*

II. In blaſphemia formali, ſemper enim graviſſima eſt injuria contra perfectionem Dei infinitam proferre verbum contumelioſum de Deo cum animo inhonorandi illum, ſive directè, ſive indirectè, & interpretativè, etiam in re minima: Deus enim dehonoratur non ſolùm, cùm blaſphemus ei res magnas falsò tribuit, ſed etiam cùm minimas: ergo blaſphemia in ratione materiæ non poteſt unquam eſſe peccatum veniale. Ita communiſſima DD. cum Suarez *de Relig. tom.1. tr.3. lib.1. c.6. n.2.* aliiſque citatis Diana *ſupra citatus reſol.3.* Addit Lorca *ibid.* id verum eſſe etiamſi ejuſmodi blaſphemiæ fiant joci cauſa, & non ſeriò; quoniam illicitus eſt jocus, in quo injuria Dei involvitur, nec propter jocum deficit ratio injuriæ: immo jocari in rebus tanti momenti ſpecialis blaſphemia eſt, niſi quis vocet jocum, quod non ex animo ſignificandi, quod verba ſonant, profertur, ſed per hyperbolem, ut qui fœminam pulchram vocat Deam: id enim veniale erit. Sic Lorca. Sed de hoc mitius dicam in 2. Reg.

III. In perjurio aſſertorio ſcienter falſum jurando cum vero animo invocandi teſtimonium divinum. Communis DD. apud citatos, ſemper enim graviſſima, & mortalis eſt injuria, & irreverentia adverſus infinitam Dei Veracitatem, velle DEUM inſtituere teſtem mendacii, ac falſitatis, ac ſi & ipſe DEUS mentiri, & falli poſſet: idque etiam in re minima; immo eo gravior cenſebitur injuria, quo minori in re falſum juratur. Quin id ipſum de juramento promiſſorio affirmant graves *DD. Cajetan. Medina, Gabriel. Leſſ. Valentia, alii apud Dianam part. 5. tract. 5. reſol. 70.* Ratio eorum eſt, quod etiam juramento promiſſorio non ſervato, etiam in re minima DEUS conſtituatur teſtis falſitatis. Sed oppoſitum ex oppoſito fundamento iterum mitiùs dicam in Regula ſecunda.

IV. In ſacrilegiis pleriſque non tantùm carnalibus, & maximè in ſollicitatione ad turpia facta in confeſſionali, nam ſi in materia venerea abſolutè non datur parvitas materiæ, ut infrà dicemus: multo minùs datur, ſi conjuncta ſit cum malitia ſacrilegii, verùm etiam in realibus pleriſque: utpote in ſimonia ſaltem juris divini; ſemper enim gravis DEI injuria eſt, rem propriè ſacram, ſeu ſpiritualem, ut gratiam DEI, Sacramentorum effectus, res ab Eccleſia conſecratas temporali pretio dato, vel accepto, etiam minimo (immo eo graviori injuria, quo minori pretio) ipſo facto vilem profiteri. Neque in irritatione Sacramentorum: in fractione ſigilli Sacramentalis: in jejunio naturali ad Euchariſtiam ſuſcipiendam præcepto, etenim valor Sacramentorum ad ſalutem animarum: ſecretum Confeſſionis auditæ, ne odioſum fiat Sacramentum tam neceſſarium ad ſalutem, & reverentia Auguſtiſſimi Euchariſtiæ Sacramenti, ut tamquam cœleſtis, ac divinus cibus ante omnem corporalem cibum, & potum ſumatur, bonum magnum eſt, & meritò, omne oppoſitum indiviſibiliter excludens, eadem ratione malitiæ ſemper etiam in re leviſſima perſiſtente, ſaltem habitualiter, juxta dicenda infrà *n. 30.*

Quoad Præcepta ſecundæ Tabulæ.

SOlùm de quinto, & ſexto poteſt eſſe quæſtio. In quinto quoad ipſum homicidium, quo ſemper læditur bonum magnum indiviſibiliter vitæ humanæ: utique nulla poterit dari parvitas materiæ excuſans a mortali; ideoque ut non ſolùm abortus fœtus jam animati quocumque breviſſimo tempore, verùm etiam nondum animati, peccatum mortale ſit, ſecundùm omnes. Et quidem in veriori ſententia omni caſu, & inexcuſabiliter vix quoque contingit parvitas materiæ in mutilatione, ſaltem prout in Jure intelligitur: bene tamen in vulneratione, percuſſione, vindicta, ſicut & in aliis injuriis contra proximum, ut infra notabimus. 17

De ſexto autem præcepto controverſia graviſſima eſt: non quidem quoad ipſum malum uſum ſeminis per illicitas copulas, vel pollutiones; in his enim nullus, niſi inſanus, vel forte Epicuri de grege porcus ſomniavit materiæ parvitatem a mortali excuſantem, ſed quo ad delectationem illam veneream ex commotione ſpirituum genitalium in parte inferiori conſurgente, & ad illam inductiva, & diſpoſitiva, ut ſunt turpes cogitationes, aſpectus, tactus, oſcula, amplexus, ſermones, lectiones, cantilenæ, &c. Noſti autem ſine dubio eam delectationem veneream poſſe aliquando *directè*, aliquando verò *indirectè* tantùm eſſe volitam, vel intentam: ſit ergo clara, & diſtincta reſolutio duplex.

III. In materia venerea directè *voluntaria.*

NOn tantùm quoad ipſam copulam, pollutionem, diſtillationem, ſeu quamcumque voluntariam effuſionem ſeminis illicitam, verùm etiam quoad delectationem veneream, ſeu libidinoſam deliberate, & directè intentam, quæſitam, acceptatam, practice nulla poteſt eſſe materiæ parvitas excuſans a mortali. Adeoque omnis impudicitia cordis, oris, aſpectus, tactus, oſcula, amplexus, &c. facta cauſa delectationis venereæ captandæ, ſicut omnis in illam deliberatus conſenſus, vel complacentia, ſemper eſt peccatum mortale. *Eſt in re communiſſima, & mihi planè certiſſima Doctrina, quam latiſſimè probat Rebellus de Juſtitia par.2. l.3. qu.19. Leſſius l.4. de Juſtit. c.3. n.119. Sanchez lib.5. Moral. c.5. Layman. lib.4. tr.5. c.8. n.2. Dian. part.3. tract.5. reſol. 1. & alibi.* Ratio eſt. Quia omnis delectatio venerea, & libidinoſa natura ſua ordinatur ad copulam, ſeu ſeminationem, immo reipſa, ut bene docet Galenus, eſt ipſiſſima inchoatio pollutionis: quid enim eſt, niſi motus humoris ſpermatici per ſpiritus generationi ſervientes incaleſcentis, & per certas arterias ad inſtrumentum generationis tendentis? &c. Ergo, ſicut deliberate velle copulam, ſeu ſeminationem illicitam ſemper eſt peccatum mortale, ita etiam deliberate velle eam delectationem, ſeu commotionem veneream in ſe, vel in alio ſemper erit peccatum mortale, & ſicut in ipſa copula, vel ſeminatione illicita: ita & in ea delectatione, vel commotione illicita per ſe ordinata, & inchoante ſeminationem illicitam nunquam poterit eſſe parvitas materiæ excuſans a mortali, ſaltem practicè loquendo. Neque enim in praxi audienda eſt diſtinctio *Caramuelis in Regul. S. Benedicti diſp.69. & 70.* delectationem veneream eſſe quidem peccatum mortale, quando pollutio graviter, & proximè inchoata eſt, non item ſi pollutio ſolùm leviter, tenuiter, & remote 18

inchoa-

inchoatè ſit. Etſi enim hoc ſpeculative defendi poſſe fatear: practice tamen nullo modo probari poteſt, ob evidentiſſimum periculum in re tam lubrica, & picea: hic enim veriſſimè, & certiſſimè: *Qui tangit picem, inquinabitur ab ea.* Etenim quantumvis minima delectatio, & commotio venerea ſua natura tendens in majorem, ac majorem delectationem ad ipſam copulam, & tam delectabiliter, voluntarie conſentientem, ac maxime excitantem, exponit proximo, & graviſſimo periculo conſentiendi in majorem delectationem, majuſque peccatum carnale. Qua etiam ratione *Sanchez lib. 5. Moral. c. 6. num.* 12. retractat ſuam contrariam ſententiam antea traditam (*lib. 9. de Matrimon. diſputat. 46. num. 7.*) dicens: *Quia in quavis delectatione venerea deliberate admiſſa apertum eſt periculum incidendi in majorem aliam delectationem manifeſte mortalem. Quare nec audeo, nec unquam auſus ſum excuſare a confeſſionibus hujuſmodi delectationum quantumvis modicarum declarationem.* Hæc ille. Qui ulterius eodem *citat. c. 6. num.* 12. ait: *unum tamen advertere volo, ſententiam, quam lib. 6. de matrimon. diſputat. 46. num. 7. dixi eſſe veriſſimam, nempe amplexus, & oſcula libidinoſa, quamtumvis ſola venerea delectatio, quæ in ipſis ſentitur, placeat excluſo alio ordine ad copulam, eſſe mortalia, & contrariam ab aliquibus appellari temerariam, & erroneam, hodie approbatam eſſe a Summis Pontificibus Clem. VIII. & Paulo V. qui inquiſitoribus fidei denuntiari juſſerunt aſſerentem in illis non committi crimen lethale.* Hæc Sanchez dicens *hodie*, ſuo tempore, at hodie noſtro tempore ſententia noſtra omnino certa evadit ex Decreto Alexandri VII. Anno 1666. in propoſitionibus damnatis doceri, & practicari prohibitis, quarum quadrageſima ſic habet. *Eſt probabilis opinio, quæ dicit eſſe tantùm veniale, oſculum habitum ob delectationem carnalem, & ſenſibilem, quæ ex oſculo oritur, ſecluſo periculo conſenſus ulterioris, & pollutionis.* Ubi ſine dubio ad minimum ſermo eſt de delectatione carnali venerea ex tali oſculo directe intenta, captata, vel admiſſa. Vide ſæpius laudatum Nicolaum Dubois in Examine dictarum propoſitionum a propoſitione 40.

Atque dicto ſenſu intelligendi ſunt Doctores omnes in hac materia abſoluta negantes materiæ parvitatem. Loquuntur enim ſemper de actibus venereis libidinoſis, & impudicis, ſive ex objecto, ut tactus partium verecundarum, quæ peccata mortalia ſunt, etſi delectatio venerea per ſe directe non intenderetur, quia natura ſua nimiùm ad libidinem provocant, & graviora peccata ſunt, ſi fiant circa perſonas ejuſdem ſexus, quàm diverſi, quia tunc ad gravius peccatum diſponunt, ut notat *Sanchez lib. 9. de Matrimon. diſp. 46. n.* 18. Sive ex intentione agentis, captantis ſcilicet directe delectationem veneream circa quaſcumque partes fiant, etiam alias honeſtas. Ut tactus faciei, compreſſio manuum, pulſatio pedum, &c. Et tunc tanta ſunt peccata, quanta eſt intentio facientis, utpote ſimplicis delectationis moroſæ, fornicationis, adulterii, ſodomiæ, &c.

IV. In materia venerea indirecte tantùm voluntaria.

19 ADmittenda eſt parvitas materiæ excuſans a mortali quoad impudicitiam, & delectationem veneream minime directe intentam, ſed indirecte ſolùm voluntariam, in cauſa levi poſita, vel non ablata, ſecluſo conſenſu, vel periculo conſenſus in ipſam delectationem, pollutionem, aliudve opus turpe. Ita præter Doctores illos, qui abſolute hìc admittunt parvitatem materiæ, & forte nihil aliud volunt (excepto *Caramuel* manifeſto adverſario) expreſſe docet *Vaſquez* 1. 2. *diſputat.* 108. aſſerens, hac de re nullam fuiſſe controverſiam, cum Doctores contrarium communiter aſſerentes, loquantur de delectatione venerea directe intenta, vel volita. *Item* Jacob. Marchant. *reſolut. Paſtoral. par.* 1. *cap.* 6. *quæſt.* 6. & ex parte noſter P. Marchant. *Tribun. tom.* 2. *Tract. 7. titul. 3. quæſt.* 2. §. 8. *dub.* 1. *reſolut.* 2. *in fine*. Ratio eſt. Quia valde rationabile, & conſonum eſt fragilitati humanæ, quod homo ſub peccato mortali non teneatur evitare omnem actionem levem, ex qua eſt periculum exurgendi aliquos motus delectationis venereæ, & cum hi motus longe facillime exurgant: ut ſint mortales, omnino requiri debet magis voluntarium, quàm indirectum, & virtuale in cauſa maxime levi, & ſe de veniali tantùm. Alioquin certe oporteret condemnare peccati mortalis omnem converſationem non neceſſariam virorum cum fœminis, juvenum cum puellis, colloquia familiaria, choreas, aliaſque recreationes etiam honeſtas, cùm in iis facillime intercurrant aſpectus blandi, verba lenia, tactus, oſcula, amplexus, & alia hujuſmodi venialia, ex quibus plerumque oriuntur motus aliqui venerei, quos tamen ſecluſo conſenſu, vel periculo conſenſus, una cum veniali cauſa ſua meritò cenſentur veniales: quemadmodùm & alia peccata mortalia, ut litigium ad homicidium, hauſtus ſuperfluus ad ebrietatem, venialia tantùm meritò cenſentur. Neque huic ſententiæ contrariatur ſupra allegatum Decretum Alexandri VII. Nam propoſitio illa 40. damnata manifeſte loquitur de delectatione carnali ſenſibili, utique venerea ex illis oſculis orta, & directe volita cum conſenſu in illam, ut conſtat ex illis verbis: *abſque periculo conſenſus ulterioris* (nimirum in fornicationem, aliudve opus turpe) *& pollutionis*: ergo ſupponitur jam conſenſus in ipſammet delectationem carnalem, ſeu veneream ex illis oſculis ortam, qui utique mortalis eſt, juxta ſupra dicta, & ita quidem non meo ſolius judicio, ſed plurium Virorum doctorum requiſito conſilio ſentio, ſalva ſemper Auctoritate S. Sedis.

REGULA ergo Doctoribus communiter aſſignata, & recepta de ipſa pollutione indirecte voluntaria, vel cauſata, etiam a fortiori locum habere debet in delectatione venerea indirecte tantùm voluntaria: nimirùm: *Quando cauſa poſita eſt licita, vel venialiter tantùm mala, etiam delectatio venerea præter intentionem ſubſurgens inculpata, vel venialis tantùm culpa erit.* Omni ergo culpa vacabunt aſpectus, tactus, oſcula, amplexus, aut *honeſtatis* pro more patriæ: aut *neceſſitatis*, ad medendum, naturam ſublevandam, &c. Venialem verò ſolùm culpam continent aſpectus, tactus, oſcula, amplexus, aut *levitatis*, vel *curioſitatis* tantùm gratia obiter facti, aut etiam cauſa *ſenſibilis voluptatis* captandæ: quando nimirum quis in aſpectu fœminæ, tactu manus, oſculo faciei, directe quærit delectationem ſenſibilem conſurgentem ex naturali proportione potentiæ viſivæ: vel tactivæ ad objectum conveniens delectabile, abſque ulteriori voluntaria tendentia in delectationem veneream, etſi præter intentionem ſubſequatur. Quia nimirùm, ejuſmodi delectatio ſenſibilis captata per ſe ſolùm continet venialem abuſum rei per ſe non malæ, & per accidens, ac remote tantùm diſponit ad voluptatem carnalem: ideòque ſpectare debet ad parvitatem materiæ in hoc genere peccati, & venialem culpam non excedere. Sanè difficillimum foret Confeſſario ſtatim peccati mortalis condemnare juvenes, & procos paſſim aliquibus tactibus, oſculis, amplexibus utentes erga puellas honeſte amatas, etſi inde aliquam voluptatem ſenſibilem captent, dummodo abſit periculum conſenſus in veneream. Et longè difficilius foret talibus, ſi ſimilibus abſtinere nollent, denegare abſolutionem. Ex dictis ergo ſequitur probabilis.

RESOLUTIO caſuum communiter contingentium. I. Oſcula inter omnino ſolutos obiter facta, venialia ſunt, etſi ſenſibilis aliqua voluptas captetur, ſecluſa delectatione, & conſenſu turpi. At vero facta cum ardore, & mora, utpote replicatis diu in ore oſculis, ob morale periculum libidinis, ordinariè mortalem culpam contrahunt. *Communis*. II. Oſculari pueros ex amore teneræ infantilis ætatis, aut tangere, captando delectationem ſenſibilem ex mollitie teneræ carnis, ſecluſo conſenſu turpi, nullum, vel veniale tantùm peccatum eſt. *Sanchez, Jacobus Marchant. citat.* III. Ancillæ puellos veſtientes, lavantes, eorumque pudenda tangentes, vel aſpicientes, etſi motus ſenſualis exurgat, ſecluſo conſenſu, vel complacentia turpi, aut non peccant, ſi ita officium exigat; aut ſolum venialiter, ſi ex curioſitate faciant: mortaliter autem peccarent, ſi id moroſe facerent, ob morale periculum conſenſus libidinoſi. IV. Aſpicere animalia coeuntia ex curioſitate tantùm; ſecluſa delectatione libidinoſa voluntaria, veniale eſt. Quia id non multùm excitare ſolet ad libidinem. Communis apud citatos, & mox citandos. Inſuper eadem animalia, minorata præſertim, ut catellos, catos, molliter tractare, demulcere, etiam eorum genitalia contrectare (res ſane pudicitiæ, & caſtitatis amatoribus meritò fugienda) ex curioſitate tantùm, vel levitate, nulla comperta impura delectatione, cum inde non excitetur tam vehemens delectatio, non niſi veniale eſſe docent Sanchez *lib. 9. de Matrimon. diſputat. 46. num.* 15. Diana *part. 2. tractat.* 17. *reſolut.* 37. addens, adhuc quidpiam fœdius, non eſſe mortale ita fricare, ut brutum ſemen expelleret, ex curioſitate illud videndi, cùm non ſit mortale, impedire generationem bruti, ſicut & ipſum occidere; brutorum enim Domini ſumus: ſed certe omnium ſenſu fœdum eſt cogitare, nedum facere, vide ipſum, & Tamburin. *lib. 7. Decal. cap.* 8. §. 2. *num.* 5. At vero affectu libidinoſo tangere eorum membra, non tantùm mortale eſt, ſed etiam ſpectat ad peccatum beſtialitatis, tamquam actus quidam inchoatus. V. Perſonæ ejuſdem ſexus ſimul balneantes, natantes, &c. ex curioſitate, vel levitate invicem, etiam in partibus verecundis, aſpicientes, etiam cum motu ſenſualitatis, ſecluſo conſenſu turpi, non ſunt condemnandi peccati mortalis. Secus eſt de perſonis diverſi ſexus; tunc enim eſt mortale periculum libidinis. Se ipſum autem aſpicere, vel tangere ex curioſitate, vel levitate, ſecluſa intentione, complacentia, vel conſenſu turpi, ordinarie veniale eſt, quia minor eſt indecentia, & minùs movent ad turpia propria, quàm aliena. Si vero neceſſitas aliqua, vel naturæ commoditas ita exigat, culpa vacabit, ſecundum

omnes.

omnes. VI. Choreas ducere, etſi aſpectibus, tactibus, oſculis, amplexibus ſolitis delectatio ſenſibilis captetur, ſecluſa ſemper intentione, vel conſenſu turpi, vel nullum, vel veniale tantùm peccatum eſt. Cajetanus *V. Chorea.* Filliucius *Tract.* 33. *cap.* 10. ubi *num.* 224. dicit. *Ruſtici diebus feſtis non ſunt prohibendi a choreis, modò fiant poſt Miſſam: tum quia aliter otio vacarent, quod pejus eſſet: tum quia fiunt pro more regionis, & publicè coram aliis, ideòque magna ex parte auſertur libidinis occaſio: tum quia videntur conciliatrices amoris, & benevolentiæ inter adoleſcentes, & puellas in ordine ad matrimonia.* Hæc ille. Addo ego experientia patuiſſe, poſt abrogatas illas choreas publicas multò majora mala patrata fuiſſe, quàm iis permiſſis. VII. Cantare, dicere, legere turpia, peccatum eſt juxta intentionem facientis. Si enim fiant cum intentione, vel complacentia turpi, mortalem; ſi ex curioſitate, vel levitate ſolùm, venialem culpam habent. At verò componentes cantiones, vel libros turpes ordinarie mortaliter peccant, ob ſcandalum, ſaltem aliquorum: quemadmodum etiam comœdias turpes exhibentes. VIII. Denique ſcribere, mittere litteras amatorias, munera, favores, ut vocant, ſimpliciter peccatum eſt juxta intentionem facientis. Si enim faciunt ex intentione libidinoſa, vel animo provocandi alterum ad illicitam venerem, mortale erit: ſi ex ſola levitate, joco, recreatione, veniale per ſe loquendo: ſi ad captandum, vel fovendum honeſtum amorem in ordine ad Matrimonium, culpa vacabit. Intellige *per ſe loquendo*, & ſecluſo periculo proprio, vel alieno, aut niſi ſcriptio, pictura, &c. de ſe valde turpis eſſet & ad libidinem provocatoria. Hæc tibi hìc latiùs deducere volui, quia in praxi ſunt frequentiſſima. Et latiùs videre potes *in 4. par. meæ Theol. Sacram. c. 3. per totum.*

Regula Secunda.

20 IN *omnibus peccatis, quibus læditur bonum finitum diviſibile tantum, poteſt dari parvitas materiæ excuſans a mortali.* Ratio eſt: Quia quando bonum, quod læditur, eſt diviſibile potens eſſe majus, vel minus, etiam malitia peccati proportionaliter creſcere, & decreſcere, & conſequenter quandoque unà cum materia adeò decreſcere poterit, ac minui, ut amplius mortalis, atque æterna pœna digna cenſeri non poſſit, ut patet in furto unius aſſis. Habet ergo Regula locum in omnibus peccatis contra præcepta ſecundæ tabulæ circa proximum, & ſeipſum (homicidio, & luxuria voluntaria jam exceptis) ut in percuſſione, furto, detractione, intemperantia, &c. & inſuper in præceptis primæ tabulæ circa cultum divinum, quia nimirum omnis noſter cultus divinus bonum quoddam finitum eſt, magnum quidem, ſed diviſibiliter majus, vel minus, pro ratione materiæ, ideòque etiam malitia peccati oppoſiti major, aut minor, & quandoque ſic modica eſſe poterit, ut ampliùs mortalis eſſe non poſſit. Jam exempla præſertim nonnihil controverſa viſa afferamus.

I. In primo præcepto Decalogi.

21 QUoad ſuperſtitiones magicas, nulla quidem proprie datur parvitas materiæ, ut *num.* 16. dictum: datur tamen aliqua (ut ſic vocem) levitas actus excuſans a mortali. Utpote I. Si fiant ex ſimplicitate, vel ignorantia, etiam vincibili non craſſa. Fateor me ſæpiùs uſum fuiſſe motu globuli plumbei, vel aurei annuli è filo inter extremos digitos ſuſtentato pendentis, & ad latera vaſis alliſi pro indicio horarum, certo ſemper eventu, ſed bona fide in ſimplicitate mea. Credidi enim id fieri naturaliter virtute arteriæ pulſus, & adhuc in ea opinione hæreo quoad motum ſecundùm ſe, ejuſque ſucceſſiva incrementa, & conſequenter aliquam alliſionem: at verò quoad alliſionum differentias ad diſtinctam deſignationem horarum, ſuperſtitioſum eſſe, omnino perſuaſit experientia. *Card. de Lugo apud Tambur. lib.* 2. *in Decal. c.* 6. §. 1. *n.* 38. Aliis ergo, maximè illis, quibus ut idem experirentur, imprudens auctor fui, jam pœnitens diſſuadeo. II. Si quis utatur ejuſmodi ſignis ſolùm ex levitate joci, vel riſus cauſa nullo expectato eventu, qualia multa jocoſa fieri ſolent in quibuſdam ſacris Vigiliis, ſanè non commendanda, ſed certe neque peccati mortalis ſtatim condemnanda, quia tunc non eſt vera ſuperſtitio, eſto enim ſigna illa ſint inſtituta a dœmone, ſi tamen joco, & non ſeriò expectando eventum uſurpes, irriſio potiùs eſt, quàm invocatio dœmonis. III. Si quis utatur ſigno, vel medio ſuperſtitioſo habito ex ſola curioſitate experiendi cauſa, v. g. ſemel, aut iterùm faciendo annulum moveri ſuper filum, aut alliði ad latera vaſis, &c. ut etiam fatetur Sanchez *l.* 2. *Moral. c.* 40. *n.* 13. *in fine.* Ratio eſt eadem, quæ ſupra. IV. Abſque certa fide adhibita, ex vana ſolùm formidine in agendis, vel cavendis, quandoque obſervare ejuſmodi vana ſigna, vel omnia, v. gr. ex ſternutatione, auris tinnitu, cantu corvi, occurſu vulturis, vel leporis, &c. item ex ſomniis, plerumque venialem culpam non excedit, ut cum aliis notat Layman *l.* 4. *tr.* 10. *c.* 3. *n.* 10. Et placet judicium Suarez *tom.* 1. *de Relig. l.* 2. *de ſuperſtitione c.* 13. *n.* 25. Ubi loquens de hac ſuperſtitione ita habet. *Poteſt hoc peccatum credentium in ſomniis a gravitate mortali excuſari, quando homo non omnino credit rem in ſomno oſtenſam eſſe veram, ſeu futuram, & nihilominus aliquid operatur ratione talis ſomnii, quod aliàs malum non eſt, nec contra præcepta Dei, vel Eccleſiæ (& ita non poteſt obeſſe, poteſt autem prodeſſe) ut evitet aliquod malum, quod ſomnium minatur, vel quid ſimile. Tunc enim licèt ſit aliqua levitas, vel ſimplicitas, aut nimia timiditas, non apparet gravis malitia, quia ille non tam credit illud eſſe a Deo vel eſſe verum, quàm poſſe eſſe, in quo multo minus erroris eſt, licèt multum ſit vanitatis. At verò, ſi quis ita ſit obſervator ſomniorum, ut ordinarie per illas indicationes, vel divinationes in agendis negotiis gubernetur, non poteſt excuſari gravi culpa, & ſuperſtitione.* Hæc ille. Idem judicium eſt de aliis ejuſmodi vanis obſervantiis.

II. In ſecundo Præcepto Decalogi.

I. DAtur parvitas materiæ in violatione voti: nec ſolùm quando materia parva eſt tantùm partialis materia voti, ut ſi ex voto recitans Roſarium, omittas aliquot *Ave Maria*, vel Decadem unam, in quo omnes conſentiunt: ſed etiam, quando materia parva eſt tota materia voti, ut ſi voviſſes quotidie recitare unum, vel tria *Pater, & Ave*, aut flectere genua coram tali S. Imagine, &c. & omittas, toties, quoties, non erit, niſi veniale ex parvitate materiæ. Uti contra *Cajet. Tolet. Armill. & alios*, docent Doctores communiter. Navarr. *c.* 12. *n.* 4. Sanchez *l.* 4. *c.* 12. *n.* 6. Layman *l.* 4. *tom.* 4. *c.* 3. *n.* 2. alii apud ipſos. Ratio eſt. Quia votum eſt privata quædam lex, & obligat per modum legis, ſed reſpectu legis, materia tam parva non eſt capax obligationis tam gravis ſub mortali: ergo neque reſpectu voti. 23

II. Datur etiam parvitas materiæ in violatione Juramenti promiſſorii excuſans a mortali, ut ſi Pater ſeriò juravit filium ita meritum virgis caſtigaturum, & ſine cauſa revocet, vel omittat: ſi jurando promiſiſti amico eius ad convivium accedere, &c. Sic contra *Cajet. Gabriel. Valent. Leſſium, & alios* probabilius docent *S. Antonin. Sotus, Sylveſt. Navarr. Rodriq. Suar. alii cum Sanchez l.* 3. *moral. c.* 4. *n.* 13. *Laym. l.* 4. *c.* 14. *n.* 6. Ratio eſt. Quia quandocunque peccatum ratione materiæ augeri, & minui poteſt, tunc in eo genere etiam venialiter peccari poteſt, atqui communis hominum etiam prudentum perſuaſio eſt, tantò majorem, vel minorem irreverentiam Deo irrogari, quantò major, vel minor promiſſio Deo jurata violatur, ſeu quantò major, vel minor res eſt, ad quam confirmandam quis Dei auctoritate uſus eſt, ſi poſteà non agat, quod promiſerat; ergo hìc etiam venialiter peccari poteſt ex parvitate materiæ, ut in exemplis allatis, & ſimilibus. *Confirmatur.* Quia major eſt obligatio voti, ſeu promiſſionis factæ ipſi Deo: quàm juramenti promiſſorii, ſeu promiſſionis factæ homini, interpoſito nomine, & auctoritate Dei, atqui in violatione voti datur parvitas materiæ excuſans à mortali, ſecundùm omnes: ergo etiam in violatione juramenti promiſſorii.

III. Notanda hìc eſt diſparitas inter juramentum aſſertorium de veritate rei, & promiſſorium de facienda re. Quia juramento aſſertorio invocatur Deus in teſtem veritatis, aut falſitatis; veritas autem, & falſitas conſiſtunt in indiviſibili; quod enim verum non eſt: neceſſariò falſum eſt, nec datur magis, vel minus falſum: ideoque Deum invocare in teſtem falſitatis cujuſcunque, ſemper eſt peccatum mortale, (quod non tantùm verum eſt in perjurio aſſertorio, quo ſcienter juratur falſum, ſed etiam in perjurio promiſſorio ficto, cùm quis juramento promittit aliquid facere, quantumvis leve, non habens animum, ſed voluntatem præſentem promittendi, vel adimplendi.) At verò in juramento promiſſorio non invocatur Deus in teſtem ipſius veritatis, vel falſitatis, ſed ſolùm quaſi in ſponſorem obligationis adimplendi rem promiſſam cum juramento, adeò ut objectum juramenti promiſſorii non ſit veritas, vel falſitas, ſed obligatio jurantis ad rem promiſſam adimplendam; atqui obligatio ad rem promiſſam adimplendam non conſiſtit in indiviſibili, ſed major, vel minor eſt, juxta rationem materiæ majoris vel minoris momenti; conſequenter etiam violatio talis juramenti promiſſorii majoris, vel minoris culpæ erit, pro ratione materiæ: ergo non ſemper mortale, ſed ex parvitate materiæ etiam veniale eſſe poterit.

IV. Incidenter pro praxi hìc obſerva. Homines ſimplices, & ruſticanos confundere vulgari idiomate, *Schweren*,

Schel-

Aulchen. 1. jurare. 2. blaſphemare. 3. maledice-*Schelt* imprecari ſignificat. Ad hæc ergo diſcernenda, re-,arius in primis petere debet, quibus verbis Pœui-C-ſſus ſit: deinde comperto, quòd ſint verba juramen-te ſonantia, quærendum, an habuerit veram intentio-ſn jurandi, vel Deum in teſtem invocandi, & hoc com-perto denique interrogandus eſt, an verum, vel falſum jurarit? Si dicat, verum juraſſe, vix unquam condemnandus eſt peccati mortalis, ſin fateatur, falſum juraſſe, per ſe cenſendus eſt, peccaſſe mortaliter, niſi excuſet imperfectio actus, inadvertentia, præcipitantia, idque maximè in mercatoribus, præſertim, cùm jurare ſolent *tanti, vel pluris ſibi mercem conſtare, &c.* Ubi plerumque non verè pejerant, cùm poſſit habere verum ſenſum: videlicet: tanti, vel pluris ſibi conſtare, æſtimato ſimul labore, periculo, &c. De quo ſubintelligendo inſtruendi ſunt, ſi omnino conſuetudinem jurandi deponere nequeant. De qua quidem conſuetudine *infrà cap.7.*

III. In tertio Præcepto Decalogi,

24 QUoad celebrationem, & auditionem Miſſæ, ferias, jejunia præcepta, vel votiva, & generaliter in omni cultu divino datur parvitas materiæ excuſans a mortali. *Certum apud omnes.* Ratio in Regula data eſt, Exempla obvia ſunt.

I. Veniale eſt die feſto in Miſſa audienda modicam partem, præſertim in principio, aut fine omittere, de quo *Regula quarta:* modico tempore diſtrahi, confabulari, &c. modico tempore laborare ſerviliter citra neceſſitatem, vel cauſam juſtam. Omnino excuſandi ſunt pauperes præſertim ancillæ, cùm die feſto una, aut altera hora veſtes reſarciunt: item Mechanici, ſartores, ſutores, &c. cùm quadam conſuetudine, die feſto materiam, ſequentibus diebus elaborandam, ſine magno labore, vel tumultu præparantes: item barbæ tonſores, ſi die feſto unum, aut alterum tondeant præſertim ruſticos, quibus aliis diebus otium non eſt, &c.

II. Veniale eſt in Miſſa, Horis, Oratione, ac quolibet cultu divino modico tempore voluntariè diſtrahi: modicum quid omittere, v. g. *Gloria, vel Credo* in Miſſa; *Preces* in Horis, &c. vel quid ſimile, quod tamen non ſpectet ad eſſentialem actionem Sacramenti. In Conſecratione Euchariſtiæ omittere ly ENIM ex incuria, vel etiam materiali contemptu, tamquam materiæ non magni momenti veniale non excedere cenſet *Sotus apud Tamburin. opuſc. De Sacrificio Miſſæ l.2.c.5. §. 2.* At verò omittere admixtionem aquæ ad vinum conſecrandum mortale agnoſcunt Doctores communiter. Grave enim eſt præceptum Eccleſiæ ratione finis, ſcilicet Myſterii ſingularis.

III. Quia etiam omnis cultus Dei ſuperfluus, ſeu indebitus, ſive is, quo Deus colitur modo, vel cæremonia, quæ de ſe prorſus eſt inanis, atque impertinens ad gloriam Dei, vel devotionis ſpiritum excitandum: ut non nere die Sabbati in honorem B. V. MARIÆ, cùm tamen aliàs ſerviliter laboret: Miſſam audire a Sacerdote, qui vocetur Joannes, certo candelarum numero, colore, &c. ſive is, qui contra, vel præter ordinationem Eccleſiæ exercetur; ut in officio, vel Sacrificio Miſſæ dicere plura Alleluia, facere plures cruces, quàm præſcriptum; ſic dicere *Gloria*, vel *Credo*, cùm omittendum eſſet, oſculandum Altare, præſignare cruce, oſculari pedem calicis elevati, & ſimilia, quæ ſuperflua, & inordinata devotio excogitat, ſecluſa ſpeciali gravi prohibitione, ſcandalo, contemptu, venialem culpam non excedit. Quia non eſt in iis gravis deformitas contra honorem, & cultum DEI, eaque, ſi qua eſt, bona intentione, vel ſimplicitate ita colentis minuitur. *Communis.* Navarr. *c.12.n.24.* Leſſius *l.1.c.34.n.1.* Sanch. Layman, alii.

IV. In Sacrilegiis etiam realibus, vel vocalibus parvitatem materiæ agnoſcunt omnes, cùm, & ipſa ſanctitas rei, vel loci ſacri bonum diviſibile ſit, majus, vel minus pro ratione materiæ: ideòque quoties materia levis, vel venialis eſſet contra aliam virtutem, v.g. juſtitiam, certè etiam in ratione ſacrilegii contra virtutem Religionis venialem culpam excedere non debet. Ut furtum modicum rei ſacræ, vel è loco ſacro ſolùm duplex veniale eſt. Idemque eſt de quavis levi in Sacris irreverentia: idemque de quibuſdam blaſphemiis quaſi materialibus, & jocoſis, ut eſt levis abuſus, vel jocoſus uſus ſententiarum ſacræ Scripturæ animi cauſa: jocoſa quædam dicteria de quibuſdam Sanctis, ut homines ſunt, ut de S. Petro, Criſpino, &c. Audivi a viris doctis etiam excuſari jocoſum illud dictum: *Stultus* es etiamſi DEUM Patrem haberes. Similiter dicendum de ſimilibus innumeris. Videntur enim velle dicere, quòd DEUS poſſit creare ſtultum, & ſic talis non obſtante, quod ſolum DEUM Patrem haberet, adhuc eſſet ſtultus, aut ſaltem accipiunt DEUM impropriè, & metaphoricè, ac ſi dicant; ſtultus es, etiamſi ſapientiſſimum, & quaſi divinum Patrem haberes; alioquin in proprio ſenſu comparando DEUM, ejuſque Filium Divinum, blaſphemiam contineret horribiliſſimam. quare dictum illud velut peſſimè ſonans menti graviter reprehendendum, & diſſuadendum eſt a Confeſſariis.

IV. In Præceptis ſecundæ Tabulæ.

IN his verſantibus potiſſimum citra injuſtam læſionem 25 proximi (homicidio, & materia venerea jam ſuprà exceptis) quoad alias læſiones proximi in bonis famæ, honoris, & fortunæ, ſine dubio datur parvitas materiæ excuſans a mortali: cùm præter vitam, & ſpeciem humanam, quam lædunt homicidia, & peccata venerea, omne aliud bonum proximi finitum diviſibile ſit majus, & minus, & quandoque adeò minutum; ut ejus læſio, vel ablatio non poſſit rectà ratione cenſeri capax malitiæ mortalis, utpote. 1. In judicio temerario: ut ſi temerè judices de proximo in re levi, v.g. mentiri jocosè, eſſe crapulatum, diſtractum in oratione. *Leſſ. lib. 2. c.29. dub. 2.* 2. In detractione, vel contumelia: ut ſi narres de altero præſente, vel abſente defectus veniales, vel naturales tantùm ſecluſo alio gravi incommodo: *Leſſ. c.11. dub. 3.* & communis DD. 3. In uſura, ut contra aliquos alibi probabimus. Et ſi enim uſura ſit *quidquid ultra ſortem mutuatam injuſtè accipitur;* attamen quidquid, quantumvis minimum acceptum ultra ſortem eſſe uſuram mortalem, a ratione prorſus alienum eſt. 4. Maximè in furtis omnium conſenſu datur parvitas materiæ a mortali excuſans, ut ſi homini diviti fureris unum, aut aliquos denarios: At difficultas magna, quænam ſit materia magna, & notabilis ſufficiens ad furtum mortale, & è contrà quænam materia a furto mortali certò excuſans? Hic ferè tot ſententiæ, quot capita. Omnes tamen ingenuè fatentur, non poſſe aliquam univerſalem certam Regulam ſtatui, ſed totum pendere ab æſtimatione morali, & judicio prudentis ex circumſtantiis in particulari definiendum eſſe: nimirum non ex ſola quantitate rei ablatæ, ſed etiam ex circumſtantiis perſonæ ditioris, vel egentioris, cui ablata eſt, indeque majori, vel minori damno cauſato. Unde materia gravis furti alia ſtatuenda eſt *abſoluta*, abſque relatione particulari ad perſonam ditiorem, vel pauperiorem: alia *reſpectiva*; quæ ſcilicet non ſecundùm ſe abſolutè, ſed ſolùm habita relatione, & reſpectu ad perſonam ditiorem, vel pauperiorem: alia *reſpectiva*, quæ ſcilicet non ſecundùm ſe abſolutè, ſed ſolùm habita relatione, & reſpectu ad circumſtantias perſonæ gravis eſt, & ſufficiens ad peccatum mortale. Qua quantitate aſſignata facilè apparebit quantitas materiæ parva, & excuſans à peccato mortali.

R E S O L U T I O.

MAteria furti gravis, & ſufficiens ad peccatum mor- 26 *tale* abſoluta, *& reſpectu cujuſcumque etiam opulentiſſimi, aut Regis, vel Principis potentiſſimi, ſunt duo circiter ducati:* reſpectiva *verò ad conditiones perſonarum eſt illa, quæ ſufficiat ad victum unius diei tali perſonæ, cui ablata eſt.* Velut ſi a mercatore valde divite fureris duos florenos circiter: a cive mediocriter divite florenum, aut duodecim pacios: a paupere mendico aliquos cruciferos, vel nummos, quibus ſe uno die utcumque aluiſſet. Ita ferè Layman *lib.3. tract.3. par.1. n.3.* alii apud ipſum. Et reipſa ferè coincidunt Bonacina, P. Navar. Dian. & alii cum Lugo *de Juſtit. diſp. 36. ſect. 2.* & conſentit noſter Marchant. *Trib. tom. 2. tract. 8. tit. 1. q. 5.* Ratio eſt.

1. Quia, ſicut alia peccata Reipublicæ pernicioſa prohibentur graviter, ut intrinſece mala, non propter damnum actuale præciſe, quod afferunt, quando ſemel fiunt, ſed etiam, & multò magis propter damnum habituale, quod afferrent ſæpius repetita, ſi ſemel ſine gravi culpa licerent. Ex. g. Pollutio voluntaria prohibetur graviter, ut intrinſece mala, quia licèt ſemel facta in raro caſu ad evitandam mortem, vel graviſſimam infirmitatem non afferret grave damnum ſpeciei humanæ; afferret tamen graviſſimum conſequenter ex eo, quod ſi ſemel in aliquo caſu liceret, homines ad illam delectationem proclives fingerent ſibi neceſſitates, & cauſas valde frequentes in maximum detrimentum ſpeciei humanæ: item revelatio ſigilli Confeſſionis prohibetur graviter, ut intrinſece mala, quia licèt ſemel facta ob graviſſimam cauſam, v. g. proditionis detegendæ non afferret detrimentum Sacramento, afferret tamen graviſſimum, & exoſum redderet Sacramentum ex eo, quod ſi vel in uno caſu, ob graviſſimam cauſam liceret, ſemper metueret Pœnitens, ne forte occurreret talis cauſa, aut ne Confeſſarius talem cauſam apprehendens peccata ſua reveler: ſic de cæteris. Atque eadem omnino ratione in propoſito furtum prohibetur ut intrinſece malum, & grave peccatum ex genere ſuo: non præciſe ob damnum actuale, quod afferret, furando, v. g. Principi unum, aut alterum duca-

ducatum, mediocriter Diviti unum florenum, aut victum unius diei, &c. ſed etiam ob damnum habituale, quod afferret ſæpiùs repetitum, ſi ſemel citra grave peccatum liceret in quantitate: jam

II. Atqui, licet revera furtum unius, vel alterius ducati a Principe, vel alio Ditiſſimo, unius floreni ab alio divite, &c. ſemel factum eidem nullum, vel exiguum afferret detrimentum, afferret tamen detrimentum maximum, ſi ſemel in tanta quantitate liceret. Tunc enim ex hominum malitia, & avaritia innata multiplicarentur ejuſmodi furta, ex quorum frequentia maximum detrimentum etiam Ditiſſimis ſequeretur. Ergo furtum in tali quantitate aſſignata cenſeri debet prohibitum graviter, & ſub peccato mortali. Accedit, quod hæc ſit communis hominum etiam prudentum perſuaſio, valorem unum, aut duos ducatos excedentem gravem eſſe abſolutè, ut vix aliquis etiam potentiſſimus reperiatur, qui ſpectatis omnibus impendiis, tantæ pecuniæ jacturam, ut ſibi damnoſam non juſtiſſimè ægrè ferat. Secus eſt de furtis minoris quantitatis. Non enim ſequitur tantum detrimentum ex eo, quòd homines ſciant, ſe ſine peccato mortali poſſe aliquid minutum furari. Quia minus peccatum veniale, licèt minùs abſterreat, tamen ob minus lucrum etiam minùs invitat ad illa furta minutiora.

III. Reſpectivè verò ad conditiones perſonarum per ſe notabile damnum infertur auferendo talibus eam quantitatem; quæ ad victum unius diei ſufficeret, juxta modos aſſignatos. Quin etiam operario pauperi, qui diurno labore ad ſui ſuſtentationem plus lucrari non poteſt, furari unum pacium, mortale erit: quia eo furto majus damnum infertur tali pauperi, quàm diviti furandi integrum florenum, vel ducatum. Item valdè pauperi etiam aliquot nummos furari, quibus ad victum valdè indigeret, lethale eſt, eadem ratione. Nam ſicut teſtimonio Chriſti *Marc.* 12. vidua illa, quæ duo æra minuta in gazophylacium miſit, plus omnibus dedit, quia totum victum ſuum dedit: ita qui illi hæc duo æra minuta furto ſubſtuliſſet; non quid modicum, ſed totum victum abſtuliſſet, ideòque grave damnum intuliſſet. Item eadem ratione peccatum mortale committetur auferendo alicui rem quantumvis modicam, ſi ipſi exinde grave damnum emergat, vel lucrum ceſſet: ut ſi auferas pauperi ſartoria cum, ſutori ſubulam, ſcribæ calamum, aliuve aliud inſtrumentum, cùm tamen ſcias, ipſum aliud non habere, nec intra aliquot dies acquirere poſſe, ad opera ſua neceſſaria exercenda. Uti ex communi notant *Navarrus cap.* 17. *n.* 2. *Layman cap.* 1. *nu.* 3. *Lugo cit. ſect.* 2. IV. Denique apud omnes conſtans eſt, eum, qui furatur quantumvis minimam rem, ſed animo accipiendi quid magnum, peccare mortaliter in intentione, & affectu etſi non in executione, & effectu. Unde ſi Pœnitens confiteatur, ſe modicum quid furatum, aliquando a Confeſſario interrogandus erit: an fortè non defuerit animus plura ſurripiendi, ſi copia, vel occaſio fuiſſet? Quia ut dicit S. Hieronymus in Epiſt. ad Titum *cap.* 2. relatus *cap. ult.* 14. *quæſt.* 6. *Fur non ſolum in majoribus, ſed etiam in minoribus judicatur. Non enim id, quod furto ablatum, ſed mens furandi attenditur.* De furtis minutis multiplicatis latè agemus *ſect.* 4.

REGULA TERTIA.

27 QUantitas magna, & parva in materia peccati mortalis ſufficiens, vel excuſans, prudenti judicio deſumenda eſt, ex tribus. *Ex ipſa re, ſecundùm ſe ſpectata, ex comparatione ad totum, quod præcipitur, & principaliter ex ordine ad finem præcepti* v. g. Cùm quæritur, an omittere unam Horam Canonicam, laborare una hora die feſto, ſit materia magna, vel parva? I. conſiderandum eſt, an ſecundùm ſe quid magnum, vel parvum ſit. 2. An comparatione ad totum Officium Canonicum, vel ad totum diem feſtum, una hora ſit notabilis, nec ne? 3. principaliter an fini intento præcepti, ſcilicet Cultui divino, & vacationi religioſæ multùm, vel parùm noceat, omittere unam Horam vel laborare una hora. Ex his conſideratis prudenti judicio determinandum erit, ut magna, ſeu notabilis ſit, & ſufficiens ad mortale, an verò parva, & a mortali excuſans cenſeri debeat. Exemplis mox applicabimus in Regula quarta, de Horis, feriis, jejuniis, votis. &c. Accipe hìc interim alia quatuor.

I. *In lectione librorum hæreticorum.*

28 QUænam cenſenda ſit materia notabilis ſufficiens ad mortale, & ad incurrendam excommunicationem latæ ſententiæ, vel parva a mortali, & cenſura excuſans, ſine dubio. 1. Perpendenda eſt materia lecta ſecundùm ſe valdè magna, vel valde parva. Nam viginti folia v. g. legere, ſine dubio mortale eſt: titulum tantùm, vel unam lineam, veniale. 2. Etiam ratio habenda totius libri hæretici. Sed 2. principaliter ratio habenda finis præcepti ſub excommunicatione prohibentis lectionem librorum hæreticorum, nimirum ad cavendum periculum ſubverſionis in Fide, quod maximè timendum eſt in lectione librorum hæreticorum. Sanè regulariter intolerabilis eſt ſententia hæretici aſſerentis, unam etiam, vel aliam lineam legere, ſufficere ad incurrendam cenſuram, eo quòd perfecta hæreſis etiam uno verſu contineri poſſit. Rectè reſpondet *Layman*, in lege præſertim pœnali ſpectari id, quod communiter, non quod raro contingit. Communiter autem non imminet grave periculum, ex tam modica libri hæretici lectione. E contra generaliter nimis laxè *Sanchez*, *Rodriquez*, *Sá*, *alii apud Dian. part.* 5. *tract.* 5. *reſolut.* 42. integram paginam majoris voluminis hæretici pro parva materia a mortali, & excommunicatione excuſantes. Certè *Vivaldus*, & *Sa*, quoad hanc ſententiam Romæ expurgati ſunt: unde non ſatis tutò *Layman. lib.* 2. *tractat.* 1. *de Fide cap.* 15. *nu.* 5. generaliter cenſet, Confeſſarium poſſe abſolvere eum, qui unam paginam libri hæretici legit, eò quòd præſumere poſſit, eum non incurriſſe excommunicationem Bullæ, juxta dictam opinionem *Sanchez*. Finis ergo conſiderandus eſt. Placet judicium *Marchant. Tribun. tom.* 2. *tr.* 2. *tit.* 2. *quæſt.* 2. Non eſſe hic attendendam materialem quantitatem penes numerum linearum, vel paginarum magnitudinem, ſed morale periculum infectionis, ex materia, quæ legitur contra finem præcepti v. g. Aperit quis librum, & primo ſtatim intuitu, in primo, vel altero paragrapho advertit hæreſim contra Fidem, & nihilominùs, ſive malitia, ſive curioſitate, vel levitate pergit legere etiam paucas lineas, is omnino peccat mortaliter, & anathemate feritur, quia & periculo ſeſe expoſuit, & contra totum finem legis proceſſit. At verò talis advertens materiam eſſe indifferentem, præſertim hiſtoricam, politicam, Ethicam, &c. ſine hæreſi, vel errore, etſi pergat legere unam, alteram, tertiam paginam: poſt factum non eſt condemnandus peccati mortalis, nec conſequenter excommunicationis: quia revera reſpectu totius libri, & finis præcepti eſt materia parva; cùm nullum periculum ſubfuerit. Non tamen eſt ſuadendum uti hac licentia propter periculum, quod ſubeſſe poteſt. Nam hæreticorum ſermo ſerpit ut cancer, teſte Apoſtolo.

II. *In retentione eorumdem librorum.*

ETiam hìc conſideranda ſunt mora temporis in retinendo, intentio retinentis, & principaliter finis legis eam retentionem ſub excommunicatione prohibentis ob idem periculum ſubverſionis in Fide, tenentia enim dat cauſam legendi, lectio cauſa ruinæ. Unde primùm agnoſcens quis hunc librum eſſe hæreticum, & ſolùm parvo tempore per aliquot horas, aut unum, vel alterum diem detinet cum propoſito tradendi illum poſteà, ex parvitate materiæ ſine dubio excuſatur a mortali, & a cenſura: & accedente aliqua cauſa rationabili, vel impedimento ab omni culpa: at verò ſi quis conſcius hujus legis habeat voluntatem abſolutè retinendi librum, ſanè quæcumque retentio etiam modiciſſimi temporis peccatum mortale erit, etiam ſi mutata mox voluntate breviſſimo tempore duret; quia voluntas illa peccatum mortale eſt, & ex illa procedit exterior retentio, & inſuper tunc incurrit cenſuram, docet *Suarez tract. de Fide diſputat.* 20. *ſect.* 2. Sed hæc probabilius negant *Sanchez*, *Reginaldus*, *Caſtro-Pal. alii cum Diana part.* 5. *tract.* 5. *reſol.* 43. Ratio eſt, quia cenſura non incurritur ob voluntatem retinendi, ſed ob ipſam voluntariam retentionem libri hæretici contra prohibitionem; & finem legis: ergo licèt intentio illa interna mortalis fuerit; ipſa tamen actualis detentio tam parvi temporis v. g. unius horæ, vel diei non poteſt cenſeri materia gravis, & ſufficiens ad peccatum mortale externum (quod ſolùm feritur cenſura) cùm id non adverſetur graviter fini legis.

III. *In percuſſione Clerici.*

SI percuſſio externa Clerici, conſideratis circumſtantiis perſonarum, ex ſe verè levis, & venialis fuit v. g. tenuiſſima alapa, modica retunſio hominis tibi importuni, eſto etiam interna mala voluntate graviter percutiendi, mortaliter delinqueres, ut ſi intentato graviſſimo ictu, Clerico declinante, ſolùm auriculam, vel ſcapulam leviter tetigiſti, manet materia levis, & excuſans a cenſura Canonis. Ita cum noſtro Portello *verb. excommunicatio numero* 11. Idem Diana *ibidem reſol.* 65. Ratio eadem eſt: quia Eccleſia non excommunicat propter actus internos, ſed propter actus externos mortaliter malos, & proinde requirit, ut actus externus ſit gravis, & capax peccati mortalis. Nec obſtat, quod jure communi excommunicatio ob percuſſionem levem committatur Epiſcopo abſolvenda; non enim intelligitur tunc percuſſio levis quæ non

ſit pec-

ſit peccatum mortale ſaltem dubie , ſed percuſſio levis, quæ nou ſit valde gravis, atrox , enormis.

IV. In aliis cenſuris , & caſibus reſervatis .

GEneraliter quandocumque actus externus , propter quem lata eſt cenſura, & reſervatio, ob parvitatem mareriæ excuſatur a mortali, & vere venialis eſt , etiam a cenſura , vel reſervatione , quidquid ſit de intentione interna mala, ob camdem rationem datam, cenſura enim non fertur, niſi propter peccatum mortale externum ; & non reſervatur, niſi peccatom mortale externum in effectu conſummatum : ut ſi fureris modicum quid ex Eccleſia, vel Monaſterio ; ſi obiter alloquaris Monialem, unico paſſu ingrediaris Monaſterium Monialium, aut ſimiliter Monialis egrediatur ſaltem altero pede in poſte ſubſiſtente , de quibus , & ſimilibus curioſis vide Dian. cadem *p.* 5. *tract.* 5. *reſol.* 46. *&* a *reſol.* 27. *uſque ad* 33.

REGULA QUARTA.

IN materia peccati mortalis , tertia , vel quarta pars cujuſcumque totius notabilis eſt , ideòque adhuc , mortalis , niſi ipſum totum ſit exiguum . Minor , quàm quarta pars non eſt notabilis , ſed ex parvitate materiæ venialis , evadit , niſi ſecundum ſe ſeorſim ſumpta valde notabilis ſit , aut valde officiat fini intento præcepti. Hac ſimplici Regula partim deſumpta *ex Nav. & Azorio* , & lumine naturali ſatis liquida multùm puto juvari poſſe ſimplicem Confeſſarium in reſolvendis caſibus. Applica exemplis communioribus in praxi.

I. In Horis .

29 OMittere quamlibet Horam Canonicam, etiam ex minoribus , vel laudes , aut integrum Nocturnum in Matunno, mortale eſt, ſecundùm communem DD. Ratio eſt. Quia licèt una Hora minor, *Nona verb. grat. vel Completorium* reſpectu totius Officii non videatur notabilis pars: attamen ſecundùm ſe ſumpta, & ſpectato fine Eccleſiæ , quæ præcipiendo voluit , ut a Clericis ſingulis ſtatis diei horis aliquid peculiaris cultus , & ratione peculiaris myſterii Deo offerretur , a quo fine notabiliter deficit , qui unam etiam Horam minorem , Laudes , vel Nocturnum uuum omittit, omnino cenſeri debet materia gravis. *Leſſius lib.* 2. *cap.* 37. *dub.* 9. *Bonacin. tom.* 1. *diſput. de Horis Canon. quæſt.* 5. *propoſ.* 1. *Tamburin. lib.* 2. *in* 2. *in Decal. cap.* 5. §. 2. *numer.* 11. E contra ergo minus , quàm integra Hora minor , non erit pars notabilis , adeò ut niſi omittas dimidium Horæ minoris, vel amplius, ſeu quantum notabiliter non adæquat Horam minorem , non eris condemnandus peccati mortalis . Communior DD. Leſſius , Bonacina ſupra: Marchant. Tribun. *par.* 2. *tract.* 2. *tit.* 3. *ſect.* 2. *quæſt.* 3. Ratio eſt. Quia omnes Horæ Canonicæ ex inſtitutione Eccleſiæ unum unius diei Officium conſtituunt, hinc notabilis pars omiſſionis, vel gravitas materiæ omiſſæ, non reſpectu ſingularum Horarum , ſed reſpectu totius Officii conjunctim expendenda eſt : quantùm nimirùm notabiliter noceat fini ab Eccleſia intento , ſcilicet colendi DEUM Officio diurno. Atqui , ſicut reſpectu totius Officii, & conſiderato fine ab Eccleſia intentu, quælibet Hora, etiam minor revera eſt notabilis pars; notabiliter minùs, quam Hora minor ; non poteſt ampliùs cenſeri pars notabilis , vel materia gravis , licèt revera quid notabile ſit reſpectu ipſius Horæ minoris. Nec veroſimile eſt, Eccleſiam piam Matrem velle æternis ignibus adducere eum, qui leviorem partem Officii, quàm diximus, negligit. Ceterùm ſi modicam tantùm partem Horæ minoris recites, v.g. initium hymni, aliquot verſus Pſalmi, cenſeris totam negligere , quia tam parùm pro nihilo reputatur ; ideò peccares mortaliter ,

II. In Feriis .

DIe dominico , vel feſto , una hora laborare ſerviliter veniale tantùm eſſe ex parvitate materiæ, rectè ſentit Suarez *tom.* 2. *de Relig. leg.* 2. *de Feſtis* , *cap.* 32. Maxime ſi labor non ſit nimis ſervilis, & fatigans corpus, ut notat Layman *leg.* 4. *tract.* 7. *cap.* 1. Immo communis jam ſententia duas horas permittit citra mortalem culpam. Filliucius *tract.* 26. *cap.* 11. *quæſt.* 1. Dian. cum Tambur. *leg.* 4. *cap.* 3. §. 2. Quia nimirùm labor unius, & alterius horæ comparatione totius diei naturalis, 24. horarum non videatur pars notabilis, aut ita officiens fini religioſæ vacationis, ut culpæ mortalis damnari poſſit. Scio aliquos etiam tres , etiam quatuor , & non neminem ſex horas permittere: ſed probare non poſſum. Quia dempto tempore quietis, quod in religioſa feriatione moraliter computandum non videtur : certe tres, vel quatuor horas ſerviliter laborare, pars valde notabilis emergit, & notabiliter officiens fini religioſæ vacationis ad cultum divinum . Excipe : niſi paupertas , vel alia juſta cauſa excuſet.

Similiter in die feſto omittere in Sacro audiendo introitum uſque ad Evangelium ; immo ſecundùm aliquos, uſque ad initium Offertorii , ſicut etiam poſt Sumptionem reliquum , veniale eſt ex parvitate materiæ : at verò tantumdem omittere tempore intermedio nemo a mortali excuſabit . Quia ſpectato fine Eccleſiæ principali , ut nimirum fideles religioſe aſſiſtant cultui divino latreutico per incruentum Sacrificium , partes illæ priores, etſi non modicæ, tamquam acceſſoriæ ad Sacrificium pro modico reputantur : partes verò Miſſæ mediæ ab Offertorio uſque ad Sumptionem , quia totam actionem Sacrificii continent, principales ſunt , ideoque in iis etiam modica pars ſecundùm ſe meritò quid notabile cenſetur . Simili ratione , ſi Sacerdos in Miſſa ex negligentia omittat *Gloria* , *vel Credo* , parum omittere cenſetur ; nec ultra culpam venialem : ac tantumdem omittens in S. Canone , grave quid omittet , & eſt culpa omnino lethalis , ſecundùm omnes, quos ſciam , apud Tamburinum ſupra. Cæterùm etiam in Canone dicendo aliquam parvitatem materiæ excuſantem a mortali admittunt DD. communiter , utpote omittere nomen unius Sancti , ſpeciale *Communicantes* , vel *Infra actionem*, omittere aliquam crucem, inclinationem, genuflexionem, tonſionem pectoris, ſecluſo ſemper ſcandalo , & contemptu formali . Vide Lugo *de Euchariſt. diſp.* 20. *ſect.* 4. *num.* 107.

III. *Jejunio*.

PRo collatiuncula veſpertina licita quoad quantitatem , libentiſſime admitto quartam partem ſolitæ , ſolidæque cœnæ, quam quis aliàs ſpectata ſua perſona, ætate, complexione , occupatione ordinarie ad ſufficientiam naturæ ſumere ſolet : Ut ſi pro cœna ordinaria ſumere ſoleas duas libras , poteris in collatione veſpertina ſumere ſine ſcrupulo mediam libram, idque in qualibet qualitate ciborum eſurialium. Eſt hæc regula plana, & univerſalis, ut cuivis hominum ſtatui, vel conditioni facile applicari poſſit: quam tradunt Filliucius *tract.* 17. *part.* 2. *cap.* 2. *quæſt.* 7. *Reginald. in praxi tom.* 2. *lib.* 4. *num.* 185. Layman. *cit. numer.* 9. Tamburin. *lib.* 4. *cap.* 5. §. 3. ait, receptam eſſe Recentiorum opinionem , cœnulam veſpertinam aſcendere poſſe ad octo circiter uncias ex conſuetudine legitime introducta : idque univerſaliter reſpectu omnium : ſive aliàs magna , ſive modica cœna utentium, ſive robuſtorum, ſive valetudinariorum, etiam eorum, quibus octo unciis fames omnino extinguitur : & ſi conſtaret de ejuſmodi conſuetudine legitime introducta, hæc ſententia multùm faceret ad eximendos ſcrupulos Religioſioribus: & in particulari convenit cum noſtra Regula. Si quis enim in cœna ſoleat ſumere ad triginta uncias , quarta pars licita aſcendet ad octo circiter uncias . Sed hæc incidentaliter :

Verùm enim verò hanc eamdem quantitatem ſine dubitatione admitto pro quantitate notabili in fractione jejunii : adeo , ut qui extra tempus refectionis ſumeret quartam partem ſolidi prandii, vel cœnæ, citra neceſſitatem, vel cauſam excuſantem, ſine dubio mortaliter frangeret jejunium ; quia notabiliter noceret jejunii fini , ſeu abſtinentiæ ad mortificationem carnis . Contrà verò tertia , vel quarta pars ejuſdem collationis veſpertinæ , & circiter duodecima : vel minor pars ordinariæ cœnæ , ſeu ut determinat Diana *part.* 5. *tract.* 4. *reſol.* 11. quantitas duarum unciarum circiter., omnino admittenda eſt pro parva materia a mortali excuſante : adeo ut niſi extra tempus ſumas circiter dimidium collationis veſpertinæ, vel plus, non debeas damnari mortalis fractionis jejunii . Ratio eſt Quia illa quantitas exigua, & minime notabilis eſt, & ſecundùm ſe, & in ordine ad totum , & in ordine ad finem jejunii, ſeu abſtinentiæ, quam non lædit notabiliter , ſeu ſimul , ſeu ſucceſſive ſumatur : læderet autem graviter, & mortaliter, ſi ſumeret ſæpiùs: ut *ſect.* 4. notabitur.

Denique ſermo fuit de fractione jejunii in cibis licitis eſurialibus. Nam in eſu carnium præcepto negativo ſpecialiter prohibito quantitatem hic aſſignatam pro parva materia certe nemo admittit. Omnes tamen aliquam admittere debent parvitatem materiæ a mortali excuſantem propter rationem Regulæ ſecundæ . Aliqui apud Dianam *cit. par.* 5. *tract.* 5. *reſol.* 32. nimium ſcrupuloſo rigore eam parvitatem materiæ aſſignant, quanta ſufficeret coquo ad guſtandum cibum, vel dapifero Principum ad prægustandum. Majores omnes concedunt licentiam miniſtris infirmorum , non tantùm ad prægustandum, ſed etiam ad excitandum appetitum, & faſtidium tollendum infirmis, ſi ita expedire videatur : tunc enim eſt urgentior ratio charitatis , quam Eccleſia impedire non intendit. Et quæſo te , velleſne pec-

Digitized by Google

ne peccati mortalis condemnare eum, qui abſque omni juſta cauſa, ex mera levitate, curioſitate, vel guloſitate, fruſtillum carnis, dimidium aviculæ, vel quid ſimile devoraret? Ego non. Certe enim a ratione alienum eſt credere, Eccleſiam piam Matrem velle filium ſuum lethali noxæ, & æternæ damnationi adſtrictum, ob tantillam tranſgreſſiunculam. *Nec obſtat;* quòd Præceptum Eccleſiæ de non comedendo carnes diebus vetitis ſit negativum, nam & ipſum Præceptum divinum naturale de non furando negativum eſt: neque eſt major obligatio præcepti poſitivi Eccleſiæ, quàm divini naturalis: ergo ſicut in hoc excuſat a mortali parvitas materiæ, ita etiam in illo.

Adverte tandem in eodem præcepto negativo non comedendi carnes die jejunii, nullam dari parvitatem materiæ excuſantem a mortali quoad tempus diei naturalis a media nocte uſque ad mediam noctem; nam poſt certò impletam duodecimam noctis præcedentis diei, vel ante certò impletam duodecimam noctis ipſius diei jejunii, quocumque minimo temporis ſpatio, v. g. dimidio *Ave Maria* comedens carnes in quantitate ſufficienti peccat mortaliter, quia nimirum præceptum illud negativum obligat toto die jejunii ſemper, & pro ſemper excludendo omnem partem temporis illius diei a comeſtione carnis. Eademque ratione in veriori ſententia nulla datur parvitas materiæ excuſans quoad tempora ætatis in jure præſcripta in ordine ad aliquos actus licite, vel valide exercendos, utpote ad ſuſcipiendos Sacros Ordines, ad Sponſalia, & Matrimonium contrahendum, ad Profeſſionem emittendam; quia tempus a jure taxatum conſiſtit in indiviſibili, ſicut pretium jure præſcriptum in indiviſibili conſiſtit. Unde Regula illa, *quod parùm diſtat, nihil diſtare videtur: Et parum pro nihilo reputatur;* non habet locum in taxatis a jure. Certe parùm diſtat dimidium Ave Maria poſt, & ante duodecimam noctis jejunii, & tamen in poſteriori licet, in priori mortale eſt comedere carnes, ſecundùm omnes. Sed ſcio contrarium doceri, & practicari tanquam probabile, ut videre potes apud Dianam *par. 5. tract. 5. a reſol. 16.* ubi in fine reſolvit, eum, qui in anno biſſextili implet ætatem die ordinario currente a vigeſimo quarto Februarii, non poſſe Profeſſionem eo die emittere, ſed debere expectare diem ſequentem biſſextum, eo quòd uterque dies pro uno computetur. Idemque dicendum eſſe de ſuſcepturo ſacros Ordines: ſed contrarium in utroque practicari vidi.

IV. *In Votis.*

QUi vovit B. Virgini recitare Roſarium 6. Decadum, ſi ommittat duas, non videtur peccare mortaliter: quia licèt duæ Decades ſint pars notabilis, nimirum tertia Roſarii, quia tamen Roſarium quidpiam exiguum eſt, nec multum videtur obeſſe cultui B. Virginis, ſi quatuor decades diligenter recitentur, meritò modicum cenſet Tamburin. *lib. 1. Decal. cap. 1. §. 3. num. 21.* II. Si quis ex voto deberet tria millia aureorum ad pias cauſas, & omitteret dare 50. peccaret utique mortaliter: quia licèt 50. reſpectu trium millium valde exigua pars ſit; at ſecundùm ſe ſumpta, & in ordine ad finem intentum, utpote ſublevationem pauperum, vel Eccleſiæ quid magnum, & notabile eſt. Contra ſi talis ſolùm nollet reddere tres aureos, non foret tranſgreſſio voti mortalis: quia licèt tres aurei ſecundùm ſe ſint notabilis quantitas: attamen comparatione ad totum illud grande debitum, morali æſtimatione ceſſat eſſe notabile. Simili ratione diſcurrendum in caſibus ſimilibus, & ſemper recurrendum ad moralem æſtimationem, & prudens judicium. III. Votum, vel juramentum non bibendi vinum tali die, vel tanto tempore, aut omni tempore, explicandum eſt quoad parvitatem materiæ, ſicut Præceptum Eccleſiæ de non comedendo carnes die jejunii, vel tempore Quadrageſimæ: quoad tempus enim nulla datur parvitas materiæ a mortali excuſans: ſicut enim comedere carnes, ita & ſtante hoc voto bibere vinum in quantitate notabili toties, quoties mortale erit. Quoad quantitatem verò vini potati certe admittenda eſt parvitas materiæ excuſans a mortali, & quidem amplior, quàm in comeſtione carnis: placet judicium Sanchez *lib. 4. Moral. cap. 12. numer. 21.* ad mortalem tranſgreſſionem ejuſmodi voti, vel juramenti requiri tantum vini potari, quantum in uno prandio ſufficere poſſet pro potu communiter utentibus temperate vino, v. g. dimidium, vel dodrantem menſuræ Paſſavienſis, cujus proinde quarta pars, vel triens potata levis erit. Sed id rursùs relinquendum prudentis judicio, & excipiendum, niſi conſtaret voventis, vel jurantis intenſionem fuiſſe, ſibi potum vini etiam in modica quantitate ſub mortali interdicere: non potuit tamen ſub mortali interdicere ſibi in quantitate modiciſſima, v. gr. unius vitrioli per ſe loquendo, ut patebit *Sect. ſeq. in fin.* IV. Similiter in voto, vel juramento non ludendi admittenda eſt parvitas materiæ a mortali excuſans, eaque menſuranda ex voventis, vel jurantis fine intento, atque periculo labendi contra illum finem, v. g. ſi finis voventis fuit, vel jurantis ſe privare ea delectatione ludi, ob ſui mortificationem, vel pœnitentiam, aut cavendi jacturam temporis, aut evitandi diſcordias, rixas, blaſphemias, &c. avide ludentibus valde familiares: attendenda eſt mora temporis & periculum excedendi: ſi enim modico tempore luſit, v. g. una hora ſine periculo incaleſcendi, & labendi contra dictos fines, veniale erit ex parvitate materiæ: ſecùs ſi notabili tempore, aut cum animadverſo prædicto periculo. Si verò finis voventis, vel jurantis fuit vitare jacturam pecuniæ, & prodigalitatem, vel diſpendium rei domeſticæ, &c. jam non mora temporis, ſed præcipue quantitas pecuniæ expoſitæ attendenda erit pro parvitate materiæ: ſi enim modica pecunia expoſita ſit, nec adſit periculum ita incaleſcendi in ludo, ut multum pecuniæ prodigatur, etſi multo tempore luſus duret, non erit culpa ſaltem gravis contra votum, vel juramentum. Ratio eſt: quia virtute talis voti, vel juramenti non includitur voluptas vitandi ludum in tam modica quantitate. Si autem notabilis pecuniæ quantitas exponatur, aut prædictum periculum ſubſit, etſi parvo tempore ludatur, utique mortalis erit tranſgreſſio voti, vel juramenti. Hæc omnia ſummarie ex eodem Sanchez *lib. 3. Moral. c. 18. num. 1. & 3.* quem vide.

SECTIO III.

Peccatum veniale ex genere ſuo etiam fit Mortale in individuo.

SUMMARIUM.

31 *Peccatum poteſt eſſe venialiter tripliciter. 1. Ex genere. 2. Ex imperfectione actus. 3. Et ex parvitate materiæ.*
32 *Peccatum ex genere ſuo veniale, fit mortale (præterquam ex conſcientia erronea, de qua ſuprà cap. 1. ſect. 2.) I. ex fine, vel effectu malo.*
33 *II. Ex periculo.*
34 *III. Ex ſcandalo, &c.*
35 *IV. Ex contemptu, & fine ultimo.*
36 *Peccatum veniale* per ſe quidem *prohiberi non poteſt ſub mortali.*
37 *Bene autem* per accidens: *ſcilicet ratione finis præcepti intenti.*

PEccatum veniale etiam triplex aſſignatur: *ex genere, ex imperfectione actus, & ex parvitate materiæ.* 31

Peccatum veniale ex genere ſuo dicitur, quod quantum eſt ex natura, & objecto ſuo, ita leve eſt malitiæ, ut ſecluſa malitia alterius ſpeciei non poſſit excreſcere in peccatum mortale. Quia nimirum ſecundùm ſe, & proprium objectum ſpectatum licèt ſit difforme rectæ rationi, & legi, non tamen graviter repugnat, quia nec in gravem Dei injuriam, neque in grave proximi, vel ſui ipſius damnum corporale, vel ſpirituale cedit. Ut ſunt vanæ cogitationes, verba otioſa, mendacia jocoſa, vel officioſa: & univerſaliter omnis exceſſus, vel defectus in paſſionibus animi de ſe indifferentibus, & uſu rerum aliàs indifferentium, vel licitarum; de quibus univerſalem regulam optime tradit Leſſius apud Layman, *leg. 1. tract. 3. cap. 5. nu. 7. Cùm aliquid per ſe malum non eſt, ſed indifferens, tunc exceſſus ejus in appetitione, uſuve peccatum eſt dumtaxat veniale per ſe loquendo, & ſecluſo gravi nocumento, aliave malitia extrinſeca.* Ut ſunt exceſſus non enormes in cibo, & potu, uſu matrimonii, ornatu veſtium, apparatu conviviorum. Item exceſſus in appetitu, & uſu divitiarum, pecuniæ, honoris, laudis, recreationis, aut voluptatis alias non prohibitæ, & ſimilium, in quibus mediocritatem tenere eſt difficile, & maxime verum illud Jacobi 3. *In multis offendimus omnes.* Intellige ſemper *per ſe.* Secluſa alia malitia, prohibitione, ſcandalo, nocumento gravi proximi, vel ſui ipſius; & exceſſus enormitate, ut fit in voracitate, ebrietate, & de quibus infrà *cap. 7. ſect. 4.*

Peccatum veniale ex imperfectione actus eſt, quod licèt ex genere ſuo ſit mortale, tamen ob defectum plenæ advertentiæ, & deliberationis intellectus, ac ideo ſufficientis voluntarii, ac conſenſus voluntatis veniale hic, & nunc in individuo evadit, ut blaſphemia ex impetu paſſionis.

Peccatum veniale ex parvitate, vel levitate materiæ eſt, quod etiam ex genere ſuo natum eſt mortale eſſe in ſufficienti materia, hic, & nunc autem deficiente ſufficienti materia veniale evadit. De hoc utroque late ſatis actum *ſect. præced.* Hic videndum, qualiter ipſum peccatum veniale ex genere ſuo fiat mortale in individuo.

ASSER-

ASSERTIO IV.

Peccatum veniale ex genere ſuo ſit mortale in individuo his fere modis. Ex conſcientia erronea, de qua ſupra: ex fine, vel effectu malo; ex periculo: ex ſcandalo: ex contemptu: ex ultimo fine conſtituto. Communis doctrina.

§. I. *Ex fine vel Effectu malo.*

32 UT ſi quis leviter, vel officioſe mentiatur ad obtinendam fornicationem, ipſum mendacium de ſe veniale ſit mortale ex fine, juxta dicta ſuo loco. Quemadmodum etiam ex effectu malo, ſeu gravi detrimento proximi, vel ſui ipſius præviſo, vel prævideri debito, veniale in mortale evadere poteſt. Ut ſi quis ex levitate garriat, ſive quid modicum furetur, unde graviſſimas ſuſpiciones, odia, ioimicitias, jurgia, &c. oritura prævidet, vel prævidere deberet, mortaliter peccat, cùm ſit voluntaria cauſa gravium incommodorum ſibi ſaltem indirecte voluntariorum. Similirer, ſi tranſiens per vineam cum multis, paucoſque racemos accipiens in cauſa ſis, ut alii exemplum tuum ſecuti notabile damnum inferant, mortaliter peccas ſecundùm omnes. Quin etiam, ſaltem ex charitate, ſub mortali teneris ad compenſandam partem a re ablatam, ſi ſpes ſit probabilis etiam alios damnum compenſaturos, Layman, *lib. 3. tract. 3. part. 1. cap. 1. num. 3.*

§. II. *Ex Periculo.*

33 PEccatum veniale (immo quæcumque actio indifferens) evadit mortale, ſi advertatur adeſſe proximum periculum labendi in mortale: juxta illud Eccli. 3. *Qui amat periculum, peribit in illo.* Et, quia talis ſalutem animæ contemnere cenſetur, cùm eius tam probabili periculo temere ſe exponit. Ut ſi excedendo in potu, etſi venialiter tantùm, certò prævideas te inebriandum, Horas omiſſurum, in fornicationem, aliudve peccatum lapſurum. Si frequentes converſationes de ſe quidem non malas, ſaltem mortaliter, quibus tamen mortaliter labi ſæpiùs expertus es, &c. eo ipſo peccas mortaliter, & quidem eodem genere peccati, cujus proximo periculo te expoſuiſti. Unde in confeſſiooe exponere debes ſpeciem peccati, cujus periculo re expoſuiſti: illud enim commiſiſſe ceoſeris; quaodoquidem eodem præcepto, quo vitare tenemur tale peccatum, tenemur etiam vitare illius proximum periculum, vel occaſionem. Debet autem ſemper ejuſmodi periculum eſſe moraliter grave, proximum, &, ur vocant, *obruens*: è quo, attentis circumſtantiis, difficulter poſſit evadi, & culpa lethalis evitari. Si enim periculum præviſum poſſit facile caveri, debitaque ad cavendum cautela adhibeatur, non erit gravius, ſaltem mortale peccatum, ſe illi committere. *Communis doctrina.*

§. III. *Ex Scandalo.*

34 SImiliter veniale peccatum mortale evadit, cùm prævidetur, vel prævideri deberet, cedere io grave proximorum ſcandalum, ſeu ruinam ſpiritualem. Sic levitates, etſi de ſe veniales tantùm Religioſi, vel Clerici coram Sæcularibus exinde graviter ſcandalizandis, evadunt mortales, ſecundùm omnes. Ubi obiter nota, ad malitiam mortalem ſcandali mioime opus eſſe, ot ruina proximi per ſe directa intendatur, quod proprie eſt ſcandalum diabolicum, omnium contra proximum peccatorum graviſſimum: ſed ſufficit, quòd indirecte ſaltem volita ſit; quod ſcilicet proximum quocumque modo, aut juſſu, conſilio, ſuaſu, prece, inducas ad agendum aliquid, quod eſt peccatum mortale, aut ſine mortali fieri non poteſt: aut ſaltem exemplo tuo provoces ad peccandum, utpote agendo, vel omittendo aliquid, ex quo prævides, vel prævidere deberes, proximum ſumpturum occaſionem ruinæ ſpiritualis: quæ eo ipſo indirecte tibi voluntaria imputabitur; ſive deinde opus tuum revera malum ſit, ſive ſolùm ſpeciem mali habeat. Ut ſi Clericus domi alat perſonam populo ſuſpectam, etſi ponatur nullum ſubeſſe peccatum, nec peccati periculum, aut ad ſummum levitates veniales appareant, tamen peccat, atque ad movendum publicum ſcandalum, & malum detractionis, atque contemptus ſtatus Clericalis, ex illa ſpecie mali oriturum, ſub mortali tenetur illam fœminam dimittere, ut ex *Concilio Trident. ſeſſ. 25. cap. 14. De Refor.* communiter docent Doctores.

§. IV. *Ex Contemptu, & ultimo Fine.*

35 QUæcumque tranſgreſſio legis, vel præcepti cujuſcumque etſi in materia leviſſima, & maxime veniali, ex formali, & gravi contemptu legis, vel præcipientis, ſemper eſt peccatum mortale, & ſpeciale formalis inobedientiæ, de quo ex profeſſo *cap. 7.* ubi de cauſis peccatorum.

Denique, ultimo, & peſſimo modo, veniale fir mortale, quando io eo conſtituitur ultimus finis: hoc eſt, quando peccans peccato veniali, v. gr. vanagloria, gula, potatione, luſu, uſu immodico conjugii, &c. ita ardenter affectus eſt ejuſmodi actibus, ut propterea paratus ſit quamcumque legem Dei tranſgredi, vel Deum quomodolibet offendere, ideoque gratia, & amicitia Dei privari. Quod aliquando quidem ſit explicite, præſertim in ardenter ludentibus, qui ſæpe priuſquam deſiſtaot, potiùs die feſto Sacrum negligere, vel quamvis legem violare parati ſunt, & non raro actu violant; aliquando verò, & ſæpiùs ſit implicite: ut dum quis quiddam acturus, ſuborto dubio, an non forte graviter peccet, & Deum offendat, ejuſque gratiam perdat, nihilominus facit, vel pergit: cenſetur is tunc interpretative dicere, ſive ſit grave peccatum, vel gravis offenſa Dei, ſive non: ego faciam: ideoque in eo peccato de ſe veniali ultimum finem conſtituit, quia plus creaturam, quàm Deum diligit, atque mortaliter graviſſime peccat contra Charitatem. Unde in hoc caſu non videtur ſufficere in Confeſſione ſolùm dicere propoſitum illud violandi quamcumque legem Dei, ſed opus eſt etiam explicare actum, propter quem, vel cujus amore habuiſti tam perverſum propoſitum offendendi Deum, v. gr. potum, luſum, &c. quo enim vilior res eſt, propter quam quis paratus eſt Deum offendere, eò gravior eſt injuria, & contemptus infinitæ Bonitatis, ac Majeſtatis divinæ. In aliis autem modis ſuperioribus plerumque ſufficit ſolùm exprimere rationem peccati mortalis, omiſſa ratione peccati venialis: ut ſi mentiendo fœminam induxiſti in peccatum, ſi exceſſu potus alios graviter ſcandalizaſti ſufficit dicere: *induxi fœminam in peccatum: graviter ſcandalizavi alios*: nec opus eſt exprimere mendacium, vel exceſſum in potu.

Dubium incidens.

Utrùm peccatum veniale poſſit prohiberi ſub mortali, ſeu fieri mortale ratione novi Præcepti prohibentis?

RESOLUTIO.

PEr ſe non poteſt. Ratio eſt. Quia accedente novo divi- 36
no, vel humano præcepto, materia in ſe minime mutatur, ergo actus, qui ſecundùm ſe, & circumſtantias ſuas omnes omnino levis, ac venialis eſt, ratione ſolius novi præcepti non poteſt fieri mortalis. Deinde quia ad omnem legem, vel præceptum eſſentialiter requiritur, ut ſit honeſta, juſta, rationabilis: at verò rem omnino levem, ac venialem velle prohibere ſub peccato mortali, eſſet omnino injuſtum, irrationabile, inconveniens, quod Deo repugnat, & hominem non decet. Ergo, &c. Unde noſter *Alphonſ. a Caſtro lib. 1. de lege pœnali, c. 5.* meritò reprehendit Prælatos Regularium, qui rem ita levem, utpote, ſilentium, tardum acceſſum ad Chorum: unius fructus, vel lactucæ comeſtionem, &c. præcipiunt, vel prohibent per obedientiam, ſub excommuoicatione, aliove modo gravem obligationem ſignificante: atque ejuſmodi præcepta comminatoria tantùm eſſe cenſenda, non obligatoria ad tantam culpam. Excipe tamen niſi accederet contumacia, & contemptus. Tametſi enim lex, vel præceptum Superioris primò de re levi ſit, gravis tamen orietur obligatio, & culpa tranſgreſſionis, quando poſt Superioris admonitionem repetitam, contumacia accedit, non ſioe contemptu ſaltem implicito, & gravi communis obedientiæ detrimento. Qua ratione *c. ſi quis, de vita, & honeſt. Cler.* jubetur excommunicari Clericus, qui comam outrierit: haud dubie, poſt præviam admonitionem contumaciter. Simili modo diſcurrendum de venantibus, vel piſcantibus contra prohibitionem Principis, vel Magiſtratus.

II. Per accidens autem poteſt. Sæpiſſime enim fit, quòd 37
materia ſecundùm ſe ex objecto ſuo omnino levis, & venialis, immo indifferens, per accidens tamen ratione finis, quatenus ſcilicet refertur ad Communitatis bonum, pacem, diſciplinam, famam ſervandam, ſcandala, & pericula peccati cavenda, omnino fiat materia gravis, & tanquam capax tantæ obligationis, juſte ſub peccato mortali, ſua pœna excommunicationis, vel alia graviſſima prohibeatur. Sic lex Eccleſiaſtica ſub excommunicatione latæ ſententiæ juſtiſſime prohibet detentionem, & lectionem librorum hæreticorum. Quia quamvis detentio ſimplex, vel modica lectio libri hæretici per ſe non ſit materia gravis; quia tamen deteotio eſt incentivum lectionis, & etiam modica lectio paucarum paginarum poteſt hæreſis veneno inficere, ideo per accidens ratione periculi efficitur materia gravis, & capax tantæ culpæ. Similiter in SS. Religionibus juſtiſſime ſub peccato mortali, per S. Obedientiam, quandoque etiam cum reſervatione, vel cenſura prohibetur ingreſſus in cellam alterius: ſcribere litteras, vel recipere ſine ſcitu Superioris, ingreſſus in certas domos: bibere,

vel

vel unicum hauſtum in domibus Sæcularium, ubi habentur Monaſteria, & alia hujuſmodi, tametſi ſecundùm ſe omnino levia, & ad ſummum venialia, per accidens tamen relata ad bonum commune, ad evitanda ſcandala, & peccandi pericula ſæpe omnino neceſſaria, vel maxime utilia: adeoque vere materia gravis, & culpæ mortalis capax. Neque obſtat, quòd in particulari caſu reſpectu hujus perſonæ non ſit proximum, vel ullum omnino periculum peccati, vel ſcandali: quia lex fertur ad bonum commune omnes concernens: & ad avertendum malum commune, ſeu tollendam omnem occaſionem mali generaliter reſpectu omnium, & non ratione certæ perſonæ: ideoque omnes in communi obligat: omnes enim bono communi tali lege intento perſtruuntur, omnes tale malum peccati, vel ſcandali incurrere poſſunt, eſto de facto unus, aut alter in particulari non incurreret. Uti ex communi Doctrina bene notat *Marchant. Tribun. part. 2. tract. 1. tit. 8. quæſt. 3. Reg. 1. in fine*. Vide etiam *Tamburin. lib. 1. in Decalog. cap. 1. §. 3. num. 18. ſeqq.* Licèt enim non ſit periculum in illo caſu, adeſt tamen periculum generaliter, & ut plurimùm, quod fuit ſufficiens cauſa imponendi illud præceptum: circa quod elegantem tradunt Regulam Juriſtæ apud Nicol. Dubois ad Propoſitionem ab Alexand. VII. damnatam 40. *Lex, quæ periculo occurrere vult, committitur etiam non ſecuta noxa*. Et *lex, quæ ob occaſionem noxiam factum damnat, ſi cauſam facti non diſtinguit, etiam non malo conſilio facientem conſtringit*, & ita docet communis Theologorum apud Baſil. Pontium *lib. 5. de Matrim. cap. 5. num.* 11. Tamburin. *lib. 1. Decalog. cap. 1. §. 3. a num.* 18. Atque eadem ratione reſolvendum erit in quæſtione, an vovens in materia levi poſſit ſe obligare ſub mortali: item an Confeſſarius poſſit imponere pœnitentiam levem v. g. *unum Ave Maris ſtella, &c.* ſub mortali implendum? Per ſe certe neuter poteſt, ſicut nec Superior ob rationem mox ante numero præcedenti datam. Poterit tamen per accidens ob gravis momenti finem, vel circumſtantias eadem ratione, qua modò de Superiore præcipiente explicatum eſt. Sed hæc inſinuaſſe ſatis ſit; latiùs tractanda in propriis materiis.

SECTIO IV.

An, & quomodo venialia multiplicata conſtituant peccatum mortale?

SUMMARIUM.

38 *Venialia multiplicata quidem ad mortale tandem diſponunt.*

39 *At verò ſine omni morali connexione in materia, vel effectu aliquo, etiam in infinitum multiplicata ratione ſolius multiplicationis mortale fieri non poſſunt.*

40 *Sic, Clericus quotidie in Breviario omittens aliquot verſus, &c. opifex ſingulis feſtis per totum annum una v. gr. hora laborans, &c. non peccat mortaliter. Idem eſt de jejunante.*

41 *Item qui toto anno parvam v. gr. orationem ex voto pro quovis die determinatim debitam, omittit, ſemper venialiter tantum peccat;*

42 *Eſtò quis talia una intentione, v. g. initio anni proponat quotidie facere: v. g. quotidie aliquot verſus omittere, laborare; orationem illam omittere: quavis occaſione leviter mentiri, &c. Idem eſt de eo, qui plures ad ſimilia facienda inducit.*

43 *Similiter, per ſe loquendo probabilius venialiter tantùm peccat, qui vult committere omnia venialia, & ſola mortalia vitare.*

44 *Quando verò habent moralem inter ſe connexionem ratione materiæ concreſcentis, vel effectus cauſati ſub aliqua una directa, vel indirecta intentione, mortale efficiunt.*

45 *Sic, qui directa intentione per furta minuta intendit ſucceſſive auferre notabilem quantitatem, is primò ſtatim, & ſingulis furtis peccat mortaliter: quæ tamen omnia, utpote continua unius malæ intentionis executio in unum mortale concreſcunt.*

46 *Similiter, qui ex ſola ſaltem indirecta intentione continuandi veniale uſque ad materiam notabilem, advertens, v. g. furando minuta, omittendo Verſus, vel Pſalmos, laborando die feſto, comedendo die jejunii &c. tandem concreſcere materiam notabilem, tamen pergit, ultimo actu illius materiæ completive peccat mortaliter.*

47 *Inſuper hoc ſpeciale eſt in materia furti, v. g. qui licèt non advertat a ſe auferri notabilem quantitatem per furta minuta, ſicque non peccet mortaliter auferendo, peccabit tamen mortaliter poſtmodùm cognitam eam quantitatem retinendo.*

48 *Et hæc per hos tres numeros dicta etiam vera ſunt, quando hujuſmodi furta minuta fiunt ab eodem pluribus Dominis; admiſſa tamen majore quantitate materiæ, ſi pluribus, quàm ſi uni fiant.*

49 *Si ſciens alios quoque modica furari, vel furatos eſſe, & ipſe nihilominus modica furatur, abſque tamen influxu; vel conſenſu in furta aliorum, probabilius ſolùm venialiter peccat.*

PEccata venialia multiplicata, tandem diſponere ad mor- 38
tale, omnes fatentur cum S. Tho. 1. 2. *qu.* 88. *art.* 3. Ratio ex dictis patet. Quia peccatum veniale eſt veluti ſpiritualis languor, & infirmitas animæ, quo nimirum fervor charitatis, & gratiæ, quæ eſt ſpiritualis animæ vita, langueſcit, & debilitatur: ergo quò magis multiplicantur venialia, eò magis diſponunt ad mortem ſpiritualem animæ per peccatum mortale facile incurrendam. Juxta illud *Eccl.* 19. *Qui ſpernit modica, paulatim decidet*. Et experientia nimis notum eſt, eum, qui facilis eſt in multiplicandis venialibus, paulatim declinare in mortalia: ſive ejuſdem materiæ, ut aſſuetus furtis parvis, tandem audet majora: incautus in aſpectu, lectione, locutione, tactu turpi, ſenſim declinat in deteriora: ſive diverſæ materiæ; ut aſſuetus multiplicare mendacia, declinat in perjuria; deditus intemperanter potui, luſui, &c. in neſcio, quæ flagitia. Sed quæſtio eſt, an peccata venialia multiplicata tandem ſeipſis efficiant mortale? Ita ſane univerſim videtur aſſerere *Gloſſa in c. tres ſunt, d. 1. pœnit. & D. Auguſt.* variis locis.

ASSERTIO V.

PEccata venialia omnino diſparata abſque omni morali connexione in materia, vel effectu aliquo, quantumlibet multiplicata in infinitum ratione ſolius multiplicationis, nullo eventu poſſunt fieri peccatum mortale. Communis doctrina. D. Thomas 1. 2. *qu.* 88. *art.* 4. Scot. *in* 3. *d.* 38. *qu.* 1.

§. I.

RAtio eſt. Quia ſola multiplicatio non variat propriam 39
rationem peccati in aliam rationem diverſam: atqui ratio peccati mortalis adæquate ſumpta omnino diverſa eſt, & quodammodò infinite diſtat a ratione peccati venialis: nam peccatum mortale, ex eo quòd ſit offenſa Dei, & averſio a Deo ſummo, & infinito Bono, ſimpliciter eſt quodammodò malitiæ infinitæ, ideoque meretur pœnam æternam: peccatum verò veniale, cùm non ſit averſio a Deo ſimpliciter, finitæ ſolùm, & levis eſt malitiæ, pœnamque temporalem, ac levem meretur: atqui ulteriùs finitum quantumlibet multiplicatum numquam adæquat infinitum: quia finiti ad infinitum nulla proportio: ergo peccata venialia quantumlibet multiplicata in infinitum, ratione ſolius multiplicationis nunquam fient peccatum mortale, nunquam adæquabunt unum peccatum mortale in ratione offenſæ Dei, quia nec omnia ſimul avertunt a Deo ultimo fine, ſicut unum peccatum mortale. Itaque verba otioſa, mendacia jocoſa, & ſimilia venialia quotidie millies repetita, nunquam per totum annum, nunquam per centum annos efficient peccatum mortale: quia illa venialia omnino diſparata ſunt, abſque omni morali connexione in materia, vel effectu aliquo. Sed afferamus exempla, & caſus ſpeciales.

§. II.

CLericus ex negligentia, vel incuria quotidie omittens 40
aliquot verſus, aut unum, vel alterum Pſalmum in Officio divino: opifex omnibus diebus Dominicis, & Feſtis per horam circiter ſerviliter laborans: qui per totam Quadrageſimam quotidie modicum extra refectionis tempus ſumit, &c. quantumvis per totum annum, vel Quadrageſimam notabilis quantitas omiſſorum Pſalmorum, laborum ſervilium, ciborum extra menſam ſumptorum, concreſcat, & coacervetur: ſemper tamen toto anno, immo quotcumque annis, ſolùm peccat venialiter, & nunquam mortaliter. Intellige ſemper, *per ſe*, ſecluſo ſcandalo, contemptu, periculo, aliave malitia. Sic *Suar. Vaſq. alii cum Sanchez lib. 1. moral. c. 4. Layman. l. 1. tr. 3. cap. 7. n. 4.* Quia nimirum tales actus non habent ullam moralem connexionem per diſtinctionem dierum, cùm eorum obligatio cum quolibet die extinguatur. Idem a fortiori dicendum, ſi plura venialia committantur contra diverſa præcepta: ut ſi in die Feſto incidente in diem jejunii, & in Miſſa audienda veniales defectus admittas, & modicum extra menſam comedas, & inſuper otieris, mentiaris, &c

§. III.

QUi vovit toto anno, ſingulis, aut certis diebus, puta 41
Dominicis, Veneris, Sabbati, &c. dicere unum, tria *Pater, & Ave*: dare modicam eleemoſynam, vel ſimile

Digitized by Google

mile opus bonum de ſe exiguum præſtare: idque determinatum, ita ut quælibet oratio, vel eleemoſyna cujuslibet diei onus ſit excluſa intentione omiſſam uno die ſupplendi altera die, etſi toto anno, vel maxima parte omittat orationem illam, vel eleemoſynam, ſemper peccat venialiter tantùm, & nunquam mortaliter. Ita DD. citati. Ratio iterùm eſt. Quia materia ejuſmodi voti ex ſe levis eſt, & inſufficiens ad peccatum mortale: neque per plures dies omiſſa ullam moralem connexionem, vel continuationem ſortitur, cùm ſit determinata ad ſingulos dies: ergo neque per plures dies, vel totum annum omiſſa unquam peccatum mortale conſtituet.

Secùs dicendum eſſet, ſi quis talia voviſſet, cum expreſſa intentione ſupplendi alio die, quod uno die omiſſum eſt. Aut ſi quis una principali intentione voviſſet orare 300. *Pater*, *&* *Ave*: dare pauperibus 300. denarios, &c. poſteà verò modificando actualem executionem, vel diſtributionem, quo ſuavius faciat, decreviſſet diſtinctis ſingulis diebus per annum dare ſingulos denarios, vel orare ſingula *Pater*, *&* *Ave*, &c. talis totum, vel longo tempore omittens ſine dubio peccaret mortaliter. Quia materia voti principalis gravis eſt, & ſufficiens, ad peccatum mortale: diſtributio verò per tot dies non eſt votum, ſed modificatio voti quoad executionem: eo ipſo autem, quo principaliter vovit orare 300. *Pater*, *&* *Ave*, aut dare trecentos denarios, etſi poſtea modificet per 300. dies, tamen intendiſſe debet, quòd ſi uno die omitteret, altero compenſaret. Et ideo vi intentionis principalis omiſſio unius diei continuatur moraliter cum omiſſione alterius diei: & ſic tandem evadit quantitas notabilis, & mortalis, eo modo, quo *aſſert. ſeq.* late dicetur.

§. IV.

42 ASſertio noſtra in prædictis, & ſimilibus caſibus vera eſt, etſi ejuſmodi peccata venialia multiplicata ſub una intentione principali unirentur: adeo ut ipſa intentio, ſeu propoſitum quotidie quacumque occaſione leviter mentiendi, &c. quotidie aliquot Verſus, vel Pſalmos in Officio divino omittendi: quotidie in Quadrageſima extra tempus, data occaſione modicum quid comedendi: ſingulis diebus Feſtis modico tempore laborandi: votum exiguum longo tempore non implendi, vel omnino omittendi, &c. modo dicto *nu. præced.* per ſe loquendo ſolùm peccatum veniale ſit. *Secura doctrina apud Suar. Sanch. Laym. citat.* Ratio eſt. Quia propoſitum non poteſt eſſe majoris malitiæ, quàm ſint actus intenti: ſed omnes actus intenti in propoſito ſolùm ſunt veniales: ergo nec propoſitum, vel intentio majoris culpæ eſſe poſſunt, per ſe loquendo.

Eadem ratione non erit mortale, ſi quis multos inducat ad venialia. Ut ſi efficias, ut multi eodem die jejunii ad hauſtum extraordinarium aliquid ſumentes modice jejunium frangant: vel ut multi eodem die Feſto modice laborent, &c. licèt omnium comeſtiones, vel labores conjunctim conſtituerent notabilem quantitatem. Qui eorum ſingulorum actum non eſt moralis connexio: & ſingulorum culpæ in particulari non excedunt venialem: ergo nec inducens plùs quàm venialem culpam committit. Hinc reſolvit, *Bonacina, de tertio præcepto Decal. diſp. 5. qu. un. p. 3.* non peccare mortaliter Dominum, qui die Feſto laborem duarum horarum injungit viginti famulis &c. Quia unius opus nequaquam unitur cum opere alterius. Eadem ratio videtur, ſi ſinguli ſucceſſive per modicum tempus in eodem die Feſto laborent, etiamſi uno poſt alterum laborante totus dies occuparetur: ut notat *noſter Portellus in dub. regul. 5. laborare in additione:* Verùm hæc videntur male ſonare piis mentibus, & fraudem ſapere.

Dubium incidens.

Quid dicendum de eo, qui vult committere omnia venialia, quæ committenda occurrent, & ſola mortalia vitare?

43 TAlem peccare mortaliter, ſane docent Auctores mei præcipui; Sanch. *lib. 1. moral. c. 5. num. 4.* Laym. *lib. 1. tr. 3. c. 5. num. 7. & alii apud ipſos.* Ratio eſt. Quia qui vult ſe exponere periculo peccati mortalis, is peccat mortaliter: ſed qui vult committere omnia venialia: vult ſe exponere proximo periculo peccati mortalis, cùm venialia ſint diſpoſitiones ad mortale: ergo. Unde celebre dictum D. *Auguſt. tr. 12. in Joann. minuta plura occidunt.* D. Thom. *ſupra art. 4.* dicit, eſſe intelligendum *diſpoſitive*.

Benignior tamen, & probabilior videtur oppoſita ſententia, talem, per ſe loquendo, adhuc non excedere culpam venialem. Ita Granado, Salas, Caſtro-Palaus *tom. 1. tr. 2. diſp. 2. p. 9. §. 3. n. 5.* alii cum Tambur. *l. 1. c. 1. §. 4. n. 12.* Ratio eſt. Quia malitia actus interni ſumitur ab objecto prout proponitur a ratione: ſed objectum hujus internæ voluntatis ſunt ſolùm omnia venialia, & nulla alia malitia proponitur a ratione: ergo &c. Neque verum eſt: venialia eſſe ita proximas diſpoſitiones ad mortale, ut quis volendo multiplicare venialia ſemper debeat, vel poſſit cenſeri velle aliquod mortale. Videmus enim plures, qui de venialibus non multùm curant; at quoad mortalia, vel ipſum nomen abhorrere, & reipſa diu abſtinere. Certe durum eſt peccati mortalis damnare illos, qui verbis, & factis ſignificant, ſe hoc uno eſſe contentos, non peccare mortaliter; cæterùm de venialibus non multum laborare. Ergo per ſe loquendo non eſt damnandus peccati mortalis, qui vult omnia venialia committere, hoc ipſo, quo efficaciter vult abſtinere a mortalibus. Excipienda tamen ſunt venialia illa, quæ in certa materia, luxuriæ præſertim, revera ſunt diſpoſitiones proximæ, proximumque inducunt periculum ad mortale. Apertiſſimum enim eſſet libidinis mortalis periculum, ſi quis ex propoſito admittat quaſvis confabulationes, aſpectus, tactus, &c. quoties de ſe veniales ſunt. *Et Sanch. lib. 6. moral. c. 4. nu. 20.* bene arbitrabatur peccare mortaliter Religioſum illum, qui haberet propoſitum nunquam parendi, vel abſtinendi ab ullo actu prohibito in Regula, vel a ſuo Superiore, niſi præcipiantur, vel prohibeatur ſub mortali. Quæ enim tunc facies Religionis foret? Vide *Baſſeum in florib. v. peccatum, n. 8.* Denique dictis contraria dicta D. Auguſtini intelligenda ſunt, vel per accidens, ratione periculi, quod ſubeſſe poteſt: vel per ſe in ſenſu Aſſertionis ſequentis.

ASSERTIO VI.

PEccata venialia multiplicata tandem mortale efficiunt, quando habent inter ſe moralem connexionem ratione materiæ concreſcentis, vel effectus alicujus cauſati ſub aliqua una directa, vel indirecta intentione. Ita cum aliis Sanchez *lib. 1. moral. c. 4. n. 10.* Et communiſſima doctrina, etiam Scoti *in 3. d. 38. qu. 1.* Ubi dicit: *unum mendacium jocoſum, vel officioſum a Prælato, vel Doctore prolatum non eſſe mortale ſed frequentatum: propterea quod tunc pereat ejus Auctoritas in docendo, vel judicando.*

EXPLICATIO.

RAtio eſt. Quia quamvis ſola multiplicatio venialium per ſe non poſſit variare rationem peccati venialis, ut dictum eſt, tamen per accidens, ex circumſtantia ſpecialis connexionis, vel conjunctionis moralis in materia, vel effectu cauſato, peccatum, quod alioquin ex genere ſuo foret veniale, hìc, & nunc in individuo mortale ſit, dummodo accedat advertentia, & intentio directa, vel indirecta circa illam materiam, vel effectum. Juxta ſequentes Regulas. 44

REGULA PRIMA.

PEccata venialia multiplicata ratione materiæ: vel effectus fiunt mortale, quando fiunt ex directa principali intentione congregandi notabilem quantitatem ſufficientem ad mortale, aut cauſandi effectum mortaliter malum. E. g. Qui furtis repetitis ſemper furatur quid modicum, ne forte notetur, ſed ex intentione corripiendi magnam quantitatem, & inde diteſcendi, is primo, & ſingulis furtis peccat mortaliter. Omnes cum Leſſio *lib. 2. c. 12. dub. 7.* Sanchez *lib. 7. moral. c. 21.* Layman *lib. 3. tract. 3. par. 1. cap. 1. n. 6.* Lugo *diſp. 16. ſect. 3. de Juſt.* (eademque erit ratio quoad effectus cauſatos. Ut ſi quis intentione principali proponeret violare jejunium, vel feſtum, ne tamen notetur, vellet repetitis vicibus ſemper modicum comedere, vel laborare, &c.) Ratio eſt. Quia qui habet propoſitum proximo nocendi in re gravi, peccat mortaliter, & media ſemper participant malitiam finis intenti: atqui talis habet, & retinet ſemper propoſitum nocendi proximo in re gravi, & ſingula furta minuta procedunt ex illo propoſito tanquam ejus continua executio: ſingulaque tamquam media ordinantur ad acquirendam rem alienam notabilem, ut finem mortaliter malum: ergo talis ſingulis furtis minutis peccat mortaliter: non tamen committit tot diſtincta furta mortalia ſed unum tantùm. Quia omnia furta minuta ſimul una intentione principali uniuntur tamquam continua una executio illius intentionis lethalis. 45

Quare judica, mortaliter peccaſſe eum, qui menſuras, & pondera falſificando modice, vino aquam, aliiſque mercibus deteriorem materiam miſcendo, &c. notabile lucrum collegit: qui alienas vineas circumcurſando uvarum multitudinem congregavit, &c. Quia in his caſibus unum eſt malignum propoſitum circa objectum grave, & mortale. Non autem ita facile judicabis, mortaliter peccaſſe eum qui hodie ab una non ita divite duos pacios furatus eſt, & abſumpſit, ac deinceps abſtinere propoſuit: nihilominus poſt aliquot dies iterùm nactus occaſionem duos pacios eidem, vel alteri abſtulit, & eodem modo ſæpiùs poſt propoſitum

abſti-

Digitized by Google

abſtinendi, ad ſummam unius v. g. floreni pervenit. Quia talis non unum propoſitum retinet, quod ſæpiùs revocavit: unde nec unum peccatum committit, ſed plura diſſoluta, & venialia, niſi denique perveniat ad quantitatem valde notabilem, & damnoſam, v. gr. duorum, vel trium florennorum. Tunc enim peccatum mortale non effugiet: ſi non ratione ablationis, quia forte non advertit, ſaltem ratione injuſtæ detentionis, quam utique aliquando advertere debebit: ut mox videbis ampliùs.

REGULA SECUNDA.

46 PEccata venialia multiplicata tandem efficiunt mortale ratione effectus, vel materiæ concreſcentis, ex ſola ſaltem indirecta intentione continuandi veniale uſque ad materiam notabilem, vel effectum mortaliter malum. Exemplum rurſus notiſſimum in furtis. Qui ſucceſſive repetitis vicibus furatur quid modicum, v. g. ſingulos denarios, pacios, &c. abſque quidem prævisa intentione congregandi magnam quantitatem, attamen advertens tandem concreſcere notabilem ſummam domino cauſaturam notabile detrimentum, quæ nimirum ſimul ablata ſine controverſia ſufficeret ad peccatum mortale: v. g. unius ducati, &c. eo ſtatu, ſi ſciens, & volens inſuper aliquid modicum auferat complens, vel excedens illam quantitatem, etiam unicum cruciferum, vel denarium, ipſo illo ultimo furto minuto peccat mortaliter: ſeu ipſum illud ultimum furtum minutum, alioquin ſeorſim ſecundùm ſe ſumptum veniale, hic, & nunc ratione conjunctionis volitæ cum præcedentibus eſt peccatum mortale: aut potiùs, & rectè ſonantiùs loquendo. *Intentio illa, ſeu voluntas continuandi furtum per illud minutum uſque ad quantitatem notabilem, lethalis eſt. Quia tunc cenſetur conſentire in totum damnum*, (ſunt verba formalia auro, & cedro digna Reverendiſſimi, & Ampliſſimi Domini D. JOANNIS MELCHIORIS Epiſcopi Domitiopolitani, Herbipolenſium Pro-Epiſcopi, Viri virtute, ac doctrina præſtantiſſimi, dum ante aliquot annos Tyrones meos, quæ ejus eſt erga Religioſos, pia humanitas, in ſacro, & celeberrimo illo Senatu Eccleſiaſtico Præſes, ipſos perſonaliter pro Cura examinaret.) Ratio ergo eſt. Quia illud opus, quo in uſum notabile damnum proximi completur, peccatum mortale eſt: atqui per illud ultimum furtum, quo quis advertit, ſe pervenire ad ſummam notabilem, v. g. furando ultimum pacium complentem Talerum, vel ducatum reſpective, completur notabile damnum proximi: ergo illud ultimum furtum mortale eſt, non quidem ſecundùm ſe abſolute, ſed cum habitudine ad furta præcedentia conſideratum. *Eſt jam communis doctrina. Sic enim Major, Medina, Sotus, Valentia, Vaſquez, Molina, alii cum Sanchez, lib. 7. Moral. cap. 21. num. 5. Layman, ſupra c. 1. num. 6. Lugo ſupra ſect. 3.* Quamvis contrarium ſentiant *Navarrus cap. 17. n. 139. Leſſius ſupra dub. 8. Marchant., Tribun. par. 1. tract. 3. tit. 1. q. 5. & alii negantes*, ullum ex illis furtis minutis fuiſſe peccatum mortale: quamvis fateantur, talem ſub mortali teneri reſtituere illam quantitatem notabilem per furta minuta congregatam: ideoque peccare mortaliter detinendo tantùm, non verò auferendo unquam: quod ipſum quidem poſſe fieri Regula ſequenti patebit. Sed hic interim confirmemus Regulam datam. Talis ergo ſecundùm omnes ſub mortali tenetur reſtituere ſummam notabilem furtis minutis congregatam; non quidem ſub mortali totam illam ſummam, ſed illam ſolùm partem, quæ conſtituit quantitatem notabilem in grave damnum proximi, quaque reſtituta, non retinetur ampliùs quantitas notabilis cum gravi damno proximi: ſecundùm communem DD. *apud Lugo, cit. num.* 41. Atqui quod ſub mortali reſtituendum eſt, etiam ſub mortali non auferendum erat: ſeu, cujus retentio eſt mortalis, illius etiam ablatio fuit, vel ſaltem potuit eſſe mortalis: ergo ſi illa pars complens ſummam notabilem ſub mortali reſtituenda eſt, eademque auferre fuit, vel ſaltem potuit eſſe mortale, niſi tunc inadvertentia excuſaſſet.

EXEMPLIS aliis Regula declaratur. I. Poteſt quis comedendo, vel bibendo pretioſa aliena, peccare mortaliter: ubi ſane ultima bucella, vel hauſtus ſecundùm ſe non eſt quid grave, tamen cum præcedentibus conflat damnum, & peccatum grave. Idemque eſt de ultimo hauſtu inebriante. II. Clericus eodem die interruptis vicibus omittens plures Pſalmos, vel Partes ſecundùm ſe non notabiles in Officio divino, quæ tamen ſimul ſumptæ conflent quantitatem notabilem, ultima omiſſione, etſi ſecundùm ſe modica, peccat mortaliter. III. Si eodem die Jejunii, iteratis vicibus modicum quid extra refectionem comedas, quæ tamen modica ſimul ſumpta conſtituant quantitatem notabilem ſufficientem ad tranſgreſſionem mortalem jejunii: aut ſi eodem die Feſto, diſtinctis vicibus per modicum tempus, v. gr. dimidium horæ, ſerviliter labores, ut tandem concreſcat tempus notabile ſufficiens ad mortalem violationem Feſti, v. g. trium, vel quatuor horarum, dummodò id advertas tandem peccas mortaliter, etiam modicum ſumendo, vel laborando. Quia tunc diverſæ illæ parvæ violationes morali connexione concreſcentes complent unam notabilem quantitatem: ut notat etiam *Sanchez, lib. 1. Moral. c. 4. n. 8. Portellus verb. Feſti dies, n. 2. id addit.* IV. Qui ſæpiùs modicum excedit limites temperantiæ in cibo, vel potu, & tandem advertit neceſſariò graviter lædendam valetudinem, etiam modico inſuper exceſſu, ratione effectus, ſeu notabilis damni cauſati, mortaliter peccat. Simili ratione, qui ſæpiùs iterat mendacia jocoſa, leves detractiones, levia convitia, vexatiunculas, &c. advertens tandem alium, vel alios excitandos ad gravem iracundiam, jurgia, lites, ſcandala, &c. tandem aliquo ejuſmodi actu, etſi ſecundùm ſe levi, & veniali, peccabit mortaliter, ratione mali effectus cauſati. Vide *Sanchez loc. cit. & alios apud ipſum.*

DICES I. Multiplicata venialia nunquam faciunt mortale. *Diſtinguo.* Si ſint omnino diſparata abſque omni connexione ad invicem in materia, vel effectu cauſato, ut in exemplis allatis *Aſſertione præcedenti*: concedo. Si autem ſint ita connexa, ut in exemplis hactenus allatis: nego. Neque etiam in propoſito, peccata venialia, ut talia in individuo faciunt unum mortale: ſed ultimum furtum, v. g. quod ſecundùm ſe ſolùm eſſet veniale, hic, & nunc adjectum præcedentibus fit mortale, quod valde notandum eſt. II. Ultimus actus furti, v. g. eſt ejuſdem rationis cum præcedentibus: ergo venialis tantùm, ſicut actus præcedentes. *Diſtinguo antecedens.* Eſt ejuſdem rationis ex objecto, & per ſe: concedo: Ex circumſtantia, & per accidens: nego. Rationem enim connexionis cum præcedentibus actibus habet ultimus actus aliquam circumſtantiam complentem ſcilicet materiam, & damnum notabile, quam non habent actus priores. III. Ultimum furtum non plùs nocet, quàm præcedentia, ergo omnia ſunt tantùm venialia. Iterùm *diſtinguo antecedens.* Non plùs nocet abſolute ſecundùm ſe ſumptum; concedo. Non plùs nocet reſpective, & ut eſt conjunctum cum furtis præcedentibus; nego. Nam ultimo furto minuto aufertur integer florenus, vel ducatus, qui non ablatus erat furtis præcedentibus. IV. Quomodo ergo ſalvabuntur famuli Magnatum continuò auferentes, male impendentes, vel conſumentes aliqua modica, & numquam reſtituentes? *Reſpondeo* illos excuſari a mortali, & onere reſtitutionis, partim per inadvertentiam: partim quia Domini Magnates in his non cenſentur valde inviti, nec ſuos famulos tam ſtricte obligare velle ad tam exactam adminiſtrationem rerum ſuarum etiam quoad modica. Alioquin illi peccant, ſicut alii homines.

PETES. Quid, ſi quis poſt notabilem quantitatem minutis furtis comparatam uſque ad peccatum mortale commiſſum, rurſus incipiat, & perget furari modica? Sic diſtinguendum eſt cum *Lugo ſupra citat.* Aut enim talis nondum pœnituit de furtis præcedentibus, nec reſtituit, vel reſtituere propoſuit, & ſic denuò furando modica ab eodem, peccat mortaliter toties, quoties. Quia tunc habet explicitam, vel implicitam voluntatem augendi damnum proximi, & retinendi notabilem quantitatem rei alienæ ſemper majorem, & majorem. Aut talis jam pœnituit de furtis præcedentibus, & vel defacto reſtituit, vel reſtituere, data occaſione, propoſuit: & tunc denuò furando minuta peccat tantùm venialiter, donec rursùs attingat quantitatem notabilem ſufficientem ad mortale furtum. Quia tunc per pœnitentiam, & reſtituendi propoſitum abrupit continuationem furtorum præcedentium cum ſequentibus, & ſequens materia non concreſcit ampliùs cum præcedenti; ſed manet per ſe ſola, & venialis, donec rurſus concreſcat cum alia materia ſequenti.

REGULA TERTIA.

INſuper hoc ſingulare eſt in materia furti, vel injuſtitiæ, 47
quod ex pluribus furtis minutis, & ſingulis defacto venialibus tantùm, tamen accreſcente notabili quantitate ſufficiente ad peccatum mortale, adhuc exurgat peccatum mortale, ratione injuſtæ detentionis tantùm. Ita nimirum: ut, licèt quis furtis minutis ſæpiſſime repetitis uſque ad notabilem ſummam, quia numquam recordatus præcedentium furtorum, non advertit, vel attendit ad accreſcentem quantitatem, ſingulis furtis, etiam ultimo ſolùm peccaverit venialiter, & numquam mortaliter ratione ablationis: poſtea tamen advertens aliquando quantitatem notabilem aggregatam, peccabit mortaliter ratione injuſtæ detentionis, ſeu non reſtitutionis rei alienæ. *Communis, & omnino certa doctrina apud Sanchez, ſupra*, & fatetur *Navarrus cap. 17. n. 139.* etſi alibi oppoſitum tenuerit. Ubi adverte, in furtis duo eſſe; Unum eſt injuſta ablatio rei alienæ invito Domino: alterum eſt injuſta detentio, ſeu non reſtitutio rei alienæ invito Domino: Et quamvis per ſe, & ordinarie ablatio, & detentio ejuſdem rei alienæ conſtituant unum numero peccatum, cùm utrumque per modum unius intendatur; nemo enim vult rem furari, quin ſaltem ad tempus eam detinere, ejuſ-

ejuſque uſu, ac poſſeſſione dominum ſpoliare intendat: per accidens tamen quoad rationem peccati ſæpe multum differunt. Ex. grat. Accipit quis mutuum a domino volente certo tempore reſtituendum; abſtulit gladium furioſo ad impedienda damna aliis inferenda, poſtea finito termino, vel furore, repetenti domino non reſtituit: is non peccavit auferendo: retinendo autem peccat mortaliter ex genere ſuo. Contrà. Furatur quis equum ſuo domino: poſtea ab eodem domino damno æquali, vel majori affectus non vult reddere: peccavit mortaliter auferendo; at non peccat detinendo, ſi alter damnum illatum quoque reſarcire nolit. Item abſtuliſti burſam intentione furandi aliquot denarios tantùm, poſtea repertos aliquot aureos detines: peccaſti ſolùm venialiter auferendo, ſed detinendo peccas mortaliter. Contra. Abſtuliſti burſam intentione furandi aliquot ducatos, poſtea repertos ſolùm aliquot denarios retines, peccaſti mortaliter auferendo, at non niſi venialiter detinendo. Ita in propoſito. Si furtis minutis, & venialibus ſæpe repetitis, omnino diſparatis, nec ulla intentione unitis, conquiſiviſti notabilem ſummam ſufficientem ad peccatum mortale, peccaſti ſemper venialiter tantùm auferendo; at peccabis poſtea mortaliter compertam ſummam notabilem detinendo, ſeu non reſtituendo invito domino. Ratio eſt. Quia velle detinere alienum in magna quantitate ſemper eſt mortale: atqui per plura repetita furta minuta, etſi omnia, & ſingula venialia tantùm, ut puta, ſi furans numquam recordatus furtorum præcedentium, non advertit ad materiam notabilem concreſcentem: aut licèt adverterit, tamen de præcedentibus jam pœnituit, & reſtituere propoſuit, nihilominus re ipſa aggregatur materia notabilis cum gravi damno proximi, verb. grat. ad unum, vel alterum ducatum: ideoque ſcienter retinens, vel reſtituere nolens peccabit mortaliter. Ergo ex pluribus furtis minutis, etiamſi omnia, & ſingula quoad ablationem fuerint venialia, tamen accreſcente materia notabili ſufficiente ad mortale, ratione injuſtæ detentionis, exurget peccatum mortale, & obligatio reſtituendi ſub mortali.

REGULA QUARTA.

48 FUrta minuta, ac venialia multiplicata prædictis modis conſtituunt peccatum mortale, cum obligatione reſtituendi ſub mortali, non tantùm, cùm fiunt ab eodem eidem, quod hactenus ſuppoſitum eſt: ſed etiam cùm fiunt ab eodem diverſis dominis. Et quidem quoad primum modum cùm quis ex directa, & formali intentione diteſcendi, ſeu notabilem ſummam congregandi, furatur a diverſis modica, videtur eſſe extra controverſiam. Quia talis intentio eſt peccatum mortale, ex qua ſingula ſequentia furta minuta, tamquam continua illius intentionis executio, eamdem malitiam mortalem participant; & tunc domini, quàm maxime cenſentur inviti. Quoad ſecundùm verò modum, cùm quis abſque ejuſmodi intentione principali, magnam quantitatem congregandi, a diverſis furatur modica uſque ad notabilem ſummam ſcienter concreſcentem: equidem *Joann. Medina, Angelus, Navarr. cit. cap.* 17. *nu.* 139. *Toletus lib.* 5. *cap.* 16. alii putant, talem numquam peccare mortaliter. Contrarium tamen longe verius docent DD. communiter *Leſſius lib.* 2. *de Juſtitia c.* 12. *dub.* 7. *Molina to.* 3. *diſp.* 689. *Sanchez, lib.* 7. *moral. c.* 21. *Layman, lib.* 3. *part.* 1. *c.* 1. *n.* 6. *Lugo, cit. diſp.* 16. *ſect.* 3. §. 1. Ratio eſt. Quia licèt talis minura furando à diverſis dominis non inferat notabile damnum ſingulis ſeorſim, & actualiter: infert tamen grave damnum omnibus collective, ſeu ipſi Communitati, vel Reipublicæ ſaltem, habitualiter, quatenus nimirum, ſi talis modus furandi non eſſet graviter prohibitus, maxima ſequerentur incommoda, & inconvenientiæ contra Bonum commune, & indemnitatem civium. Si enim cuilibet citra peccatum mortale liceret diteſcere tali modo, ſeu furtim magnam copiam congregare ex alieno, quæ foret facies Reipublicæ? qui mores? quæ ſecuritas? Deinde ſequeretur, poſſe aliquem ſine peccato mortali in venditionibus uti ponderibus, & menſuris modice falſificatis, & diminutis: quod tamen in omni Republica bene inſtituta meritò graviſſime prohibitum eſt. Item ſequeretur, non peccare mortaliter eum, qui ex granario, vel cellario totius Communitatis furaretur magnam quantitatem; aut qui ſine juſto titulo tributa, ſeu gabellas, etſi minutas exigeret a tota populoſa Communitate. &c. Quia talis ſingulos non graviter, ſed leviter admodum læderet: quæ tamen omnia ſunt abſurdiſſima: ergo, &c.

Cæterùm in favorem ejuſmodi furunculorum aliqua hic advertere debes. I. Univerſaliter, ſive quis furtis minutis furetur ab eodem, ſive a diverſis, ad contrahendum peccatum mortale majori quantitate opus eſt, quàm illa, quæ ſimul ablata conſtitueret peccatum mortale. Quia ſcilicet Domini non ſunt ita inviti ad furta ſucceſſive, ſeu per intervalla facta, quàm ad furtum rei notabilis ſimul factum; & ordinarie non tantum damnum infertur. Vide *Molinam, Sanch. Lugo citat.* II. Major item requiritur quantitas, ſi plura furta minuta diverſis, ac pluribus contingant; quàm ſi eidem. Quia tunc omnes, & ſinguli non tam grave damnum patiuntur actualiter, & communiter minus inviti ſunt. *Molina cit. diſp.* 689. determinat duplo, vel ad huc majorem quantitatem requiri in furtis diverſis dominis, quàm uni factis. *Layman, ibid.* a mortali excuſat eum, qui a triginta mercatoribus ſingulos pacios auferret, etſi uni ablati ſine dubio mortalis quantitas eſſent. III. Eo etiam major requiritur quantitas in furtis factis, ſive eidem, ſive diverſis, quantò fiunt per majora temporum intervalla. Quia eo magis deficit unius damni connexio, & domini minùs inviti cenſentur. Unde licèt florenus v. g. ſimul, vel ſucceſſive brevi tempore ablatus conſtitueret peccatum mortale, puta reſpectu mediocriter divitis: tamen ſucceſſive per longum tempus, utpote duorum, vel trium annorum, ſurreptus, non concreſcit in peccatum mortale. Etſi pluribus, tanto temporum intervallo, abſque diteſcendi propoſito, talia furta minuta fierent, etiam duo, vel tres aurei non ſufficerent ad peccatum mortale. Quæ tamen omnia prudentis, & probi viri, vel Confeſſarii judicio relinquuntur. De quo late *Molina, & Sanchez, citati.* IV. Addit *Joannes Medina*, & probabile cenſet *Leſſius, cit. dub.* 7. etiam requiri, ut taliter ſucceſſive, & præſertim a pluribus auferens non ſit valde pauper, & egens: alioquin excuſabitur ſemper a mortali peccato, & reſtitutionis debito.

Dubium incidens.

Quid de Furtis minutis factis eidem a diverſis?

EXempli gr. Plures tranſeuntes lineam, ſinguli paucos botros decerpunt: plures intrantes cellam vinariam, ſinguli modicum furantur vinum, vel furtive bibunt: plures famuli eidem Domino modicam pecuniam ſubtrahunt, &c. ita tamen, ut omnia ſimul ſumpta conficiant quantitatem notabilem in grave detrimentum Domini. Hic certum eſt, ſi plures communi conſenſu, conſilio, cooperatione ita furentur, ſingulos peccare mortaliter, & teneri ad reſtitutionem in ſolidum: ſcilicet in defectu aliorum. Quia ſinguli ſunt cauſa moralis totius damni. Quod ſi unus primus incipiens ejuſmodi furtum minutum, ſolo exemplo ſuo aliis cauſa fuit, ut alii grave damnum inferrent, jam mentio facta eſt *ſupra num.* 23. 49

Quæſtio ergo, & difficultas ſolùm eſt. Utrùm, quando quis ſciens alios quoque modica furari, vel furatos eſſe, nihilominus, & ipſe modica furatur, abſque omni conſenſu, vel influxu in furta aliorum, peccet mortaliter, & reſtituere teneatur ſuam partem, ex eo, quod advertat, ſuo, & aliorum furtis notabile damnum proximo inferri? Affirmativa ſane communior eſt ſententia. *Navarr. Medina, Major, Corduba, Angelus, Sayrus, Vaſquez, & alii cum Molina ſupra, Filliucio tr.* 31. *c.* 10. *n.* 249. eo, quod talis ſciens cooperetur ad grave damnum proximi.

Probabilior tamen videtur ſententia oppoſita negativa Leſſii, *lib.* 2. *cap.* 12. *dub.* 9. Sanchez, *lib.* 7. *moral. cap.* 21. *nu.* 22. Tanner. *tom.* 3. *d.* 4. *q.* 6. *dub.* 9. Lugo *d.* 16. *ſect.* 3. §. 2. *nu.* 55. Diana *par.* 2. *tract.* 17. *reſol.* 42. Ratio eſt. Quia talis nec infert grave damnum ratione ſui furti ſecundùm ſe quod exiguum, & veniale eſſe ſupponitur: nec ratione ſui furti ut conjuncti cum furtis aliorum: quia ſuo furto nullo modo cooperatur ad furta aliorum: & grave nocumentum ex omnibus reſultans non cauſatur per tuum furtum, ſed per furta aliorum, quibus nullo modo cauſa fuiſti. Alioquin ſequeretur: quòd poſito ad furtum mortale ſufficere viginti pacios, & Titius jam abſtuliſſet octodecim, tu autem conſcius, abſque ulla cooperatione auferens ſolùm duos, peccares mortaliter, & Titius venialiter tantùm: quo nihil abſurdius; ergo eo caſu non peccas mortaliter, nec conſequenter ſub mortali obligaris ad reſtitutionem aliquam. Aliud eſt, ſi unus, & idem tali modo furetur, tunc enim ipſe ſolus totius damni cauſa eſt. Aliud etiam eſt de eo, qui jam ægrotum, vel vulneratum, alioquin ſupervicturum, denuo leviter vulnerans occidit: quia infert graviſſimum detrimentum, quod morbus, vel vulnera priora non intuliſſent.

Fundamentum ergo oppoſitæ ſententiæ, ſeu principium illud: *Omnis ſcienter cooperans ad grave damnum alterius, peccat graviter*: Verum ſolùm eſt, quando quis influit in totum damnum moraliter, juſſu, conſilio, concurſu, &c. aut per ſe graviter damnificat, non item ſi leviter tantùm.

CAPUT VI.

DE SUBJECTO PECCATI,

Et Peccatis maxime internis.

SUMMARIUM.

1 *Subjectum peccati triplex aſſignari ſolet.*
2 *Formaliter, & primariò eſſe poteſt in voluntate*
3 *Eaque ſola.*
4 *Secundùm rationem, vel portionem ſuperiorem.*
5 *In aliis verò potentiis, & membris ſecundariò ſolùm.*

1 SUbjectum peccati triplex aſſignari poteſt. I. Subjectum peccati ultimatum, ſeu denominationis eſt ipſe homo, ſeu perſona peccans. II. Subjectum peccati immediatum, ſeu inhæſionis eſt potentia hominis eliciens, ſeu exercens actum peccaminoſum. III. Subjectum intrinſecum, ſeu potius materiale peccati eſt ipſe actus peccaminoſus, unde nata eſt alia celebris diviſio peccati, in peccata cordis, oris, & operis, de quibus infrà. Modo pro fundamento dicendorum ſit,

ASSERTIO I.

PEccatum formaliter, & primariò poteſt eſſe in voluntate ſola ſecundum rationem, vel portionem ſuperiorem: non item ſecundum portionem inferiorem, aut in aliis potentiis, & membris externis, niſi ſecundario tantùm. Communiſſima doctrina. D. Auguſtin. *l.* 12. *de Trinit. c.* 12. D. Thom. 1. 2. *q.* 15. *art.* 4. *ac re ipſa* Scotus *quodl.* 18. *art.* 3. *& in* 2. *diſt.* 42. *q.* 4.

§. I.

2 IN *Voluntate*. Obſerva hic ex S. Auguſtino proxime citato, mentem humanam, quoad rationem, & voluntatem, dividi in rationem, ac portionem ſuperiorem, & inferiorem. Ratio ſuperior (quam S. Auguſtinus comparat viro) dicitur intellectus, quatenus judicat ſecundùm rationes æternas. Utpote ſecundùm legem Dei, ſecundùm regulas honeſtatis, vel inhoneſtatis, in ordine ad gloriam, vel pœnam æternam. Ratio inferior (uxori comparata) dicitur idem intellectus, quatenus judicat ſecundùm rationes temporales, utpote commodi, vel incommodi ſenſibilis, & temporalis tantùm. Et ita proportionaliter in voluntate: Portio ſuperior dicitur, quatenus tendit in objecta, ut regulata per rationem ſuperiorem, ſecundùm rationes æternas, ſeu regulas honeſtatis, & inhoneſtatis. Portio inferior verò dicitur eadem voluntas, quatenus tendit in objecta, ut regulata, vel potius declinata per rationem inferiorem, ſecundùm rationes temporales commodi, vel incommodi ſenſibilis. Aliis verbis, ſed reipſa coincidentibus, explicat *Scotus*: Portionem ſuperiorem eſſe voluntatem quatenus tendit in ſua propria objecta, nimirum primariò in ultimum finem, & in omnia alia in ordine ad hunc finem: Atque ad hoc ipſum regulariter per rationem ſuperiorem ſecundùm rationes æternas; Portionem verò inferiorem eſſe eamdem voluntatem, quatenus tendit in objecta propria appetitus ſenſitivi, ſcilicet commodum ſenſibile, quod idem eſt, ac ſecundùm rationes temporales.

§. II.

3 IN *Voluntate ſola*. Ratio eſt. Quia omne peccatum eſſentialiter debet eſſe voluntarium, ac liberum. Peccatum enim adeò voluntarium eſt, ut ſi voluntarium non ſit, eo ipſo peccatum non ſit, uti docet *S. Auguſt. l.* 1. *Retract. cap.* 13. ergo peccatum formaliter, & primariò poteſt ſolùm in eſſe illi potentiæ, quæ formaliter, & primariò voluntaria, ac libera eſt: atqui ſola voluntas primariò formaliter, & eſſentialiter libera eſt, ſecundùm omnes: ergo in ſola voluntate formaliter, & primariò poteſt eſſe peccatum, non item in aliis potentiis. Unde in primis motibus concupiſcentiæ nullum poſſe eſſe peccatum, infra defendetur. Et quamvis Doctores, volentes actum externum addere aliquam malitiam ſuper actum internum, dicant, in potentia externa poſſe eſſe peccatum *formaliter*: at non dicunt *primariò*, ſed ſolùm *ſecundariò*, & dependenter a voluntate eſſe, omnes fatentur. Vide *de hoc dicta ſupra c.* 3. *q.* 4.

§. III.

4 IN ſola voluntate *ſecundùm rationem, ac portionem ſuperiorem*. Ratio iterum eſt. Quia peccatum debet eſſe voluntarium, & ideò præcognitum quoad ſuam malitiam, ſeu deformitatem contra rectam rationem, vel legem: atqui ſola ratione ſuperiori ſecundùm rationes æternas cognoſcuntur peccata formaliter ſecundùm ſuam malitiam, ſeu deformitatem contra rectam rationem, vel legem, ut ex terminis liquet: ergo in voluntate ſecundùm portionem ſuperiorem duntaxat, quatenus ſcilicet tendit in objecta, ut propoſita per judicium rationis ſuperioris ſecundùm ſuam malitiam, ac deformitatem, poteſt eſſe peccatum formaliter, & primariò: adeò ut ſicut actus numquam ſit bonus moraliter, & honeſtus, niſi fiat a voluntate ſecundùm judicium rationis ſuperioris juxta rationes æternas, ita nullum unquam poteſt fieri peccatum, ſeu actus malus moraliter, & inhoneſtus, niſi fiat a voluntate præter, vel contra rationis ſuperioris judicium, juxta rationes æternas proponens talem actum eſſe malum, & inhoneſtum: non ergo etiam in ipſa voluntate *ſecundùm portionem inferiorem*; ſic enim tendit in objecta præciſe ſecundùm rationem commodi, vel incommodi ſenſibilis, & temporalis, eodem prorſus modo, quo appetitus ſenſitivus, ſeu ſenſualitas etiam in brutis, ubi ſine dubio non poteſt eſſe peccatum ſecundùm ſe; multò minus *in aliis potentiis, & membris externis, formaliter & primariò*: ſed

§. IV.

SUppoſito ergo voluntatis, ſecundùm portionem ſuperiorem operantis imperio, conſenſu, vel permiſſione, *ſecundariò tantùm* peccatum poteſt eſſe in omnibus aliis potentiis, ac membris externis, quatenus in ſuis actibus ſubſunt imperio voluntatis: adeò ut primò, & formaliter peccata ſolùm ſint actus voluntatis eliciti: *imperantes, conſentientes, & permittentes*: actus verò aliarum potentiarum, & membrorum, ſolùm ut imperati, admiſſi, vel permiſſi a voluntate, adeòque *ſecundariò tantùm* peccata ſint. Itaque imperante, conſentiente, vel cùm poſſet, & deberet impedire, permittente voluntate, ſecundùm portionem ſuperiorem operante, peccatum ſecundario eſſe poteſt: I. In intellectu, ut cogitationes malæ, ſuſpiciones, judicia temeraria, hæreſis, &c. II. in phantaſia ſenſitiva, imaginationes turpes, &c. III. In appetitu ſenſitivo, ſeu ſenſualitate, appetitiones rerum malarum, delectationes moroſæ, maxime venereæ, &c. IV. In potentiis, & membris externis: ut voluntarie illicita, vel ad finem illicitum videre, audire, guſtare, loqui, tangere, ambulare, &c. Ratio omnium eſt. Quia in omni illo poteſt eſſe peccatum ſecundariò, cujus actus proprius aliquo modo voluntarius illicitus eſt, ſeu peccatum eſt: actus autem proprii intellectus, phantaſiæ, appetitus, ac potentiarum, membrorumque externorum, facti ſic imperante, conſentiente, vel permittente voluntate circa objecta illicita, vere illiciti, & peccata ſunt: ergo in iis omnibus poteſt eſſe peccatum ſecundariò, & quidem formaliter, non materialiter tantùm, ut cum *Scoto citat. quodlib.* 18. *artic.* 3. docent *Medina, Vaſquez, & alii, quos refert, & ſequitur Tanner. hic diſp.* 4. *q.* 8. *dub.* 1. Et hinc peccata alia interna, alia externa dicuntur. 5

SECTIO I.

Peccata interna, & externa, ſeu Cordis, Oris, & Operis.

SUMMARIUM.

6 *Diviſio peccati in cordis, oris, & operis, ut in ſpecies.*
7 *Ut in gradus diſtinctos.*
8 *Qualis ordinarie ſit proceſſus practicus ad peccatum internum?*
9 *Cogitationes, & imaginationes rerum malarum ſecundùm ſe indifferentes ſunt: factæ autem voluntarie, bonæ, vel malæ eſſe poſſunt.*

DIviſio hæc tradita a D. Hieron. *in Ezech. cap.* 43. dicente: *Aut enim cogitationibus, aut ſermone, aut opere peccamus*; duobus modis intelligi, & explicari poteſt, tamquam in ſpecies, & tamquam in gradus tantùm.

§. I. *Peccata cordis, oris, & operis, ut ſpecies diverſæ.*

PEccata cordis, ſeu interna univerſaliter dicuntur, quæ fiunt, & conſummantur (quaſi in corde) in potentiis internis, utpote voluntate, intellectu, phantaſia, appetitu ſenſitivo. Ut odium Dei, & Proximi, hæreſis, ſuperbia, avaritia, invidia, delectatio moroſa. Peccata oris dicuntur, quæ, ſuppoſito voluntario interno, conſummantur ſolo ſermone, vel prolatione verborum: ut blaſphemia, perjurium, maledictum, mendacium, &c. Peccata operis dicuntur, quæ, ſuppoſito voluntario interno, conſummantur opere externo, ſeu per exercitium potentiarum, ac membrorum externorum: ut furtum, homicidium, fornicatio, &c. 6

§. II.

§. II. *Peccata Cordis, Oris, & Operis, ut gradus diſtincti.*

7 UT ſenſus ſit: peccata aliqua ſunt, quæ incipiunt cordis cogitatione: incrementa capiunt in ſermone: & complentur, ſeu conſummantur opere, vel facto externo, ut fieri conſtat in fornicatione, homicidio, &c. Alius ſenſus eſſe poteſt, reſpectu diverſorum peccantium in ſimili genere peccati: v. gr. Unus delectatur corde tantùm in cogitatione fornicationis, nolens loqui, aut facere turpia. Alius delectatur, & loquitur. Tertius delectatur, & loquitur, & conſummat opus. De peccatis externis, ſeu oris, & operis in genere, nihil hic ſpeciale dicendum ſupereſt: multa verò, de peccatis internis, ſeu cordis, multa per omnem modum, & multùm difficilia; interim tamen ſcitu ſummè neceſſaria, quia in praxi frequentiſſima: confortare, conabor explicare ad captum tuum.

§. III. *Proceſſus practicus ad peccatum internum.*

8 ORdinarie talis eſt. I. Ex ſenſibus externis, vel alia cauſa excuſante ſit imaginatio rei delectabilis, vel contrariæ in phantaſia: atque ob naturalem, ac intimam connexionem potentiarum, ſtatim de eadem re ſit cognitio, vel cogitatio in intellectu; prius ſecundùm rationem inferiorem, ut res delectabilis, vel contraria eſt: deinde ſecundùm rationem ſuperiorem, ut quid malum, ſeu peccatum eſt, contra rectam rationem, vel legem Dei. II. Ex imaginatione phantaſiæ ſequitur aliquis motus amoris, vel odii; delectationis, vel triſtitiæ, aut iræ in appetitu ſenſitivo; & ob dictam connexionem potentiarum, ſtatim ſit ſimilis motus in ipſa voluntate. III. Voluntas conſentit; aliquando quidem conſenſu efficaci in ipſum opus, v.g. vindictam, copulam, &c. & dicitur propoſitum, vel deſiderium. IV. Aliquando verò conſentit conſenſu ſolùm inefficaci, & ſimplici complacentia in ipſum tantùm motum delectationis, iræ, &c. & dicitur delectatio moroſa. Hæc ergo quatuor accurate diſtinguenda, & explicanda ſunt. 1. Cogitatio, & imaginatio. 2. Motus internus. 3. Propoſitum, vel deſiderium, ſeu conſenſus in opus. 4. Delectatio moroſa, ſeu conſenſus in motum tantùm. Primum nullam habet Difficultatem. De aliis tribus, diſtinctis Sectionibus ſequentibus agemus.

§. IV. *Cogitationes, & Imaginationes malarum rerum.*

9 ETiam peſſimarum, ſecundùm ſe ſunt omnino naturales, & indifferentes, ac manent tales, quamdiu ſunt involuntariæ, factæ autem voluntariæ per imperium, vel conſenſum voluntatis, poſſunt eſſe tam bonæ, quàm malæ. Nam 1. ſi aſſumantur ad bonum finem, v. gr. ſtudendi, docendi, dolendi, &c. erunt bonæ, & meritoriæ. 2. ſi aſſumantur, vel permittantur ad malum finem, utpote operationem malam, vel delectationem inhoneſtam, erunt malæ mortaliter, pro ratione materiæ. 3. Si aſſumantur, vel permittantur ſine ullo bono ſive ex ſola curioſitate, vel levitate, erunt malæ venialiter, & otioſæ. 4. Cogitationes tamen, & imaginationes de rebus obſcœnis, practice loquendo fere ſemper ſunt malæ mortaliter, ſi voluntariè, & moroſè fiant, cum aliqua ſaltem ſpeculativa delectatione, ut infra dicam ex profeſſo, *n.* 29.

SECTIO II.

Motus ad malum qualiter Peccata.

SUMMARIUM.

10 *Motus, ſeu paſſiones in homine excitatæ, aliæ ſunt naturales, aliæ ſenſuales, aliæ rationales.*
11 *Motus primò primi ante omnem advertentiam, vel deliberationem rationis ſuperioris nullo modo peccata ſunt.*
12 *Motus verò ſecundò primi, veniales tantùm.*
13 *Motus autem deliberate admiſſi, vel quæſiti, in materia mortali, mortales ſunt.*
14 *Sicut & pure promiſſi, niſi voluntas ſaltem ſimplicem nolleitatem, vel diſplicentiam eliciat.*
15 *Habito autem tali actu contrario nolleitatis, vel diſplicentiæ ſimplicis, non tenetur voluntas poſitivè reſiſtere ſub mortali;*
16 *Sed ordinarie ſaltem: ſub veniali.*
17 *Applicatio practica.*

10 MOtus generatim dicuntur paſſiones, ſeu alterationes quædam excitatæ in homine, & brevi tranſeuntes: Alii ſunt mere *naturales*, qui ex naturalium qualitatum diſpoſitione oriuntur, ut calere, frigere, fames, ſitis, pigritia, vel torpor naturalis, &c. de quibus hic non eſt ſermo: Alii ſunt motus *ſenſuales*, qui ex apprehenſione potentiæ

imaginativæ, ſeu phantaſiæ circa objectum delectabile, vel contrarium ſenſibile excitantur in appetitu ſenſitivo, ſeu ſenſualitate, communes homini cum brutis: Alii denique ſunt motus *rationales*, qui ex cognitione ipſius intellectus circa objectum conveniens, vel diſconveniens, ſeu ſenſibile, ſeu quodcumque aliud, excitantur in ipſa voluntate. Utpote *amoris*, *odii*, *delectationis*, *triſtitiæ*, *iræ*, *&c.* Omnes quoque hi motus ſecundùm ſe naturales ſunt, & indifferentes, & morales, boni, vel mali, ſunt per ordinem, ad rationem, & voluntatem, & eo reſpectu, alii dicuntur *primò primi*, alii *ſecundo primi*, alii omnino *deliberati*: & hi, vel *admiſſi*, poſitivo conſenſu, vel imperio, vel *permiſſi* tantùm, voluntate ſe negative habente.

§. I. *Motus primò primi, ſine peccato.*

SUnt, qui ex apprehenſione objecti convenientis, vel 11
diſconvenientis excitantur naturaliter in appetitu ſenſitivo, vel ipſa voluntate, ante omnem tamen advertentiam, vel deliberationem rationis ſuperioris quod ſignanter dico. Nam ſicut ex imaginatione, ſeu apprehenſione ſenſitiva objecti convenientis, vel diſconvenientis, ob naturalem ſubordinationem potentiarum, ſtatim movetur intellectus ad cognoſcendum, vel cogitandum idem objectum ſub eadem ratione convenientis, vel diſconvenientis ſenſibilis præeſſe, hoc eſt, ſecundùm rationem inferiorem: ita etiam ex motu appetitus ſenſitivi, v. gr. delectationis, triſtitiæ, &c. ob eamdem ſympathiam potentiarum ſtatim ſolet moveri voluntas ad ſimiles motus delectationis, vel triſtitiæ, circa idem objectum, & ſecundùm eamdem rationem convenientis, vel diſconvenientis ſenſibilis, hoc eſt, ſecundùm portionem inferiorem. Quamdiu tamen intellectus non advertit ad eos motus ſecundùm rationem ſuperiorem, quatenus ſcilicet ſunt mali, inhoneſti, vel prohibiti, tamdiu manet motus primò primi. Hi ergo.

Motus primò primi, cùm nullo modo ſint voluntarii, ſed omnem voluntatis liberum aſſenſum, omnemque advertentiam, ac deliberationem rationis ſuperioris præveniant, nullo modo peccata eſſe poſſunt. Nullo enim modo eſt in poteſtate voluntatis, quin vel ex actibus ſenſuum externorum, & phantaſiæ, vel ex naturali diſpoſitione qualitatum, vel etiam operante diabolo in ſenſualitate, & ob naturalem connexionem, ac ſympathiam etiam in voluntate ſecundùm portionem inferiorem excitentur, vel continuentur; etiam poſt advertentiam, vel deliberationem rationis ſuperioris, ipſa voluntate maxime nolente, abhorrente, repugnante, ſecundùm portionem ſuperiorem, & rationes ęternas: quod etiam viri ſanctiſſimi experti ſunt, & experiuntur. Conqueritur D. Paulus Rom. 7. *Condelector legi Dei ſecundùm interiorem hominem. Video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati, quæ eſt in membris meis. Igitur ego mente ſervio legi Dei, carne autem legi peccati.* Et alibi: *Caro concupiſcit adverſus ſpiritum, & ſpiritus adverſus carnem.* Tali ergo ſtatu, tantum abeſt, ut motus illi peccata ſint, quin ſint materia maximi meriti.

§. II. *Motus ſecundò primi, veniales tantùm.*

SUnt, qui in appetitu ſenſitivo, vel ipſa voluntate excitan- 12
tur, cum aliquali quidem, ſed imperfecta tantùm, & ſemiplena advertentia, ac deliberatione rationis ſuperioris: qualis fere eſt in ſemidormientibus, ſemiebriis, diſtractis, turbatis variis, & vehementibus paſſionibus, qui licèt malitiam motus, vel actus ſui aliquo modo advertant, non tamen poſſunt perfecte attendere ad regulas rectæ rationis, & honeſtatis, ut plene, ac perfecte judicent, eſſe malum, vel inhoneſtum, quod agunt, vel quo occupentur. Ut etiam ſupra *cap.* 2. *num.* 42. explicavi. Hi ergo motus ſecundò primi, etſi jam ſubſint aliquali, & ſemipleno dominio voluntatis, ut teneatur eos impedire, ne facta deliberatione, ad plenum conſenſum pertingant; quod licèt voluntas negligat, & complaceat, vel conſentire videatur, tamen ob imperfectionem advertentiæ, & deliberationis, non poteſt eſſe perfectus, & liber conſenſus in malum, utpote non ſufficienter propoſitum, ideòque non niſi leviter, & venialiter peccare cenſeri poteſt. Signa autem imperfectæ deliberationis, ac ſemipleni tantùm conſenſus habes breviter ſupra, *dicto cap.* 5. *num.* 14. *De imperfectione actus a mortali excuſante.*

Juxta dicta intelligi, & explicari poteſt ſententia *D. Thomæ* 1. 2. *quæſt.* 7. *artic.* 4. & D. *Bonaventura in* 2. *d.* 24. *part.* 2. *artic.* 3. *quæſt.* 2. ubi negant, in ſenſualitate poſſe eſſe peccatum mortale, ſed tantùm veniale. Et forte etiam, ibidem *S. Thomas artic.* 3. *ad* 3. dicit, motus ſenſualitatis, qui præveniunt rationem, eſſe peccatum veniale. Verum enim eſt de motibus, & actibus ſenſualitatis, qui præveniunt rationem perfectam, ſeu plenam deliberationem intellectus

Digitized by Google

interim tamen ſtant cum aliquali imperfecta advertentia rationis, & ſemipleno, ſaltem interpretativo conſenſu voluntatis. Tales enim motus veniales tantùm ſunt: & eo ſtata non poteſt eſſe in ſenſualitate peccatum mortale, ſed tantùm veniale. Cæterùm eos motus, qui in ſenſualitate præveniunt ſimpliciter omnem rationem, hoc eſt, omnem intellectus advertentiam, omnemque voluntatis conſenſum, adhuc eſſe peccata venialia, ut volunt *Cajetanus*, *Scotus*, *& alii apud Vaſquez* 1. 2. *diſputat.* 106. *artic.* 2. *&* 3. meritò ab aliis communiter improbatur. Nam imprimis Concilium Tridentinum *Seſſione* 5. *in Decreto de peccato originali*, mihi *num.* 5. definit, concupiſcentiam non nocere non conſentientibus: atqui ſi motus ſenſualitatis ſecundùm ſe, ac ſecluſo voluntatis conſenſu eſſent peccata venialia, utique nocerent non conſentientibus. Et ibidem ſupponit Concilium, ut certiſſimum, parvulos ante uſum rationis non poſſe peccare: at ſi motus ſenſualitatis omnem rationem prævenientes eſſent peccata venialia, cur non etiam pueri ante uſum rationis poſſent peccare? Deinde S. Auguſtin. ſupra allegatus, & alibi ſæpius conſtanter aſſerit, omne peccatum neceſſariò eſſe voluntarium, ut ſi voluntarium non ſit, eo ipſo peccatum non ſit. ergo ſecundùm ipſum motus omnino involuntarii, omnem rationem prævenientes non poſſunt eſſe peccata ullo modo. Quòd verò idemmet *lib.* 5. *Contra Julianum Pelag. cap.* 3. & alibi, concupiſcentiam vocet peccatum, intelligit non proprie, & formaliter, ſed improprie, & originaliter, vel cauſaliter, quia nimirum ex peccato primorum parentum originem trahit, & ad peccatum trahit, ſi reginam mentem ſuperet, uti ipſemet pulcherrime explicat *l. de Nuptiis, & concupiſcentia c.* 23. dicens de concupiſcentia *Vocatur peccatum, quia peccato facta eſt, cùm jam in regeneratis non ſit ipſa peccatum. Sicut vocatur lingua locutio, quam facit lingua, & manus vocatur ſcriptura, quam facit manus. Itemque ſic vocatur peccatum, ſi vincit, facit, ſicut vocatur frigus pigrum, non quòd a pigris fiat, ſed quòd pigros faciat.* Hæc Auguſtinus ibi, & ſimilia alibi.

Dices cum Adverſariis. Quamvis homo, exorta jam cogitatione, vel apprehenſione objecti mali motum ſenſualitatis, ſeu appetitus omnino cohibere non poſſit, poteſt tamen impedire, ne talis cogitatio in animo exoriatur, occupando ſe aliis cogitationibus bonis. Ergo quando negligit impedire, cùm poſſet, & deberet, motus appetitus in malum indirecte voluntarius evadet, & ideò peccatum ſaltem veniale. *Reſpondetur concedendo totum.* Tunc enim motus talis non prævenit omnem rationem, ut patet. Interim tamen negari non poteſt, primam cogitationem objecti in quovis negotio minime eſſe voluntariam: ergo neque motus illam primam cogitationem immediate ſequens in appetitu, vel etiam ipſa voluntate ullo modo voluntarius, & peccatum erit, quouſque accedat advertentia rationis ſuperioris.

§. III.

Motus deliberati admiſſi mortales.

13 MOtus omnino deliberati dicuntur, qui poſt plenam deliberationem, intellectu ſecundùm rationem ſuperiorem jam plene advertente, ac proponente malitiam, a voluntate pleno, ac libero conſenſu admittuntur, aut etiam quod deterius eſt, ex propoſito, & directo imperio excitantur. Hi motus ita *admiſſi*, vel quæſiti, utpote libere, & directe voluntarii in materia mortali, verb. gr., odii, vindictæ, libidinis, ſine controverſia peccata mortalia ſunt, quia voluntarie tendunt in objecta mortalia: ut infra late ſpecificabitur in delectationibus moroſis. Quòd ſi porrò ejuſmodi motus deliberati ſint indirecte tantùm, vel interpretative voluntarii, ſcilicet in cauſa poſita, vel non ablata, v. gr. turpia cogitando, aſpiciendo, legendo, loquendo, audiendo, tangendo, aliamve actionem exercendo, unde vel jam de facto ſentis oriri, vel orituram prævides motum delectationis inhoneſtæ, tunc applicanda eſt generalis doctrina data *ſupra cap.* 2. *de voluntario indirecte*, & valebit regula *ſuperius cap.* 5. *num.* 19. inſinuata: Nimirum. Si cauſa poſita, vel non ablata licita, aut venialiter tantùm mala ſit, & abſit periculum conſenſus pleni, atque directi, etiam motus illi liciti, aut venialiter tantum mali erunt. Aut ergo. 1. exerces talem actionem ob cauſam honeſtam neceſſariam, vel utilem, ut ſtudendo, confeſſiones audiendo, medendo, naturam ſublevando, &c. tunc motus illi, excluſo conſenſu directo, culpa vacabunt. Aut 2. exerces talem actionem ex curioſitate, levitate, joco, & iterum abſit periculum conſenſus, motus illi venialem culpam non excedent: ut etiam docet *Sanchez lib.* 9. *de Matrimon. diſp.* 46. 3. Niſi actiones illæ ſecundùm ſe, & ex objecto eſſent valde turpes, & ad libidinem provocantes, ſeu notabiliter influentes in commotionem veneream; tunc enim ſine juſta cauſa exercere, ſeu non deſiſtere, mortale eſt, ſecundùm omnes, 4. ſi advertis, adeſſe periculum proximum conſentiendi in ipſum motum, vel opus turpe, & nihilominus pergis, vel non abrumpis actionem, cenſeris interpretative omnino conſentire in peccatum: & peccare mortaliter, ſecundùm omnes.

§. IV. *Motus deliberati permiſſi, an mortales?*

MOtus deliberati pure permiſſi dicuntur, quando voluntas, exurgente ejuſmodi motu v. g. libidinis, odii, vindictæ, poſt ſufficientem advertentiam, & deliberationem rationis ſuperioris abſque omni actu contrario poſitivo etiam ſimplicis diſplicentiæ, mere negative ſe habendo permittit v. gr. partem inferiorem delectari, pectus odio, & vindicta fervere, &c. 14

DICO I. Hi motus deliberati pure permiſſi, practice loquendo, omnino ſunt peccata mortalia: niſi voluntas ſaltem eliciat nolleitatem, ſeu ſimplicem diſplicentiam, averſionem, vel improbationem. Ita fatetur *Sanchez lib.* 1. *Moral. cap.* 2. *num,* 13. *ante medium*, & docent Doctores ab eo citati, *Layman. l.* 1. *Tract.* 3. *cap.* 6. Ratio eſt. Quia voluntas, ſi nullum omnino eliciat actum contrarium motui circa objectum malè, liberate, & perfecte propoſitum, ac valde afficiens, atque inclinans ad conſenſum illicitum, moraliter ſemper erit expoſita proximo periculo conſenſus, & contrarium credere, nimia ſui confidentia, & præſumptio eſſet; ut proinde, Deo ita in ſuperbiæ pœnam permittente, certior lapſus timeri debeat. Ergo ad evadendum morale periculum peccati mortalis; atque adeò ipſum peccatum mortale, ad minimum requiritur in voluntate actus contrarius nolleitatis, ſive ſimplicis diſplicentiæ, vel averſionis a tali motu. Qui nimirum actus licèt inefficax ſit ad reprimendum, vel depellendum ipſum motum illicitum, eſt tamen efficax ſatis ad cohibendum, vel impediendum liberum voluntatis conſenſum, quippe cui directe opponitur.

II. Habito tali actu contrario nolleitatis, ſeu diſplicentiæ ſimplicis, voluntas non tenetur ſub mortali poſitive reſiſtere, cohibere, reprimere dictos motus illicitos, ſed potes confiſus de conſtantia voluntatis tuæ, jam actualiter ab ipſis averſæ, ejuſmodi motus permittere, ac omnino contemnere, tamquam inſufficientes ad inclinandam voluntatem in conſenſum (dummodo ſemper abſit periculum pollutionis) & hoc ſenſu *Layman* ſupra allegatus recte approbat ſententiam communiorem Doctorum, *Cajetani*, *Toleti*, *Navarr. & aliorum*, *præſertim Recentiorum cum Diana part.* 1. *tract.* 7. *reſolut.* 33. *Tamburin. lib.* 10. *cap.* 2. Nimirum abſolute voluntatem non teneri ſub mortali reſiſtere ejuſmodi motibus. Certe hoc ſolùm, ſed bene probant eorum rationes, quarum potiſſima eſt. Quia hujuſmodi motus a natura proveniunt, ita ut omnes cohibere impoſſibile, aliquos difficillimum ſit: immo ſæpe tales motus poſitiva reſiſtentia magis exaſperantur, uti experiuntur tentati motibus blaſphemiæ, odii, luxuriæ, &c. Non igitur credendum eſt de divina bonitate, ſalutem æternam hominis his tam lubricis periculis expoſuiſſe, ut ſub jactura ſalutis ejuſmodi motus, a natura in malum proclivi tam facile exurgentes teneatur, non tantùm non admittere, ſed etiam poſitive cohibere. 15

III. Adhuc tamen ejuſmodi motus, cum facile poſſis, non reprimere reſiſtentia poſitiva, ſine juſta cauſa, peccatum veniale eſt, ut omnes fatentur. *Ratio eſt.* Quia omnis mali objecti inordinatus appetitus deordinatio aliqua eſt contra rectam rationem, ſecundùm quam voluntas tenetur appetitum ſenſitivum gubernare: non tamen poteſt cenſeri gravis deordinatio, vel culpa, quando præter voluntatem ex naturæ infirmitate oriuntur, & permittuntur, periculo conſenſus per actum contrarium nolleitatis jam excluſo, uti ſuppoſuimus. 16

IV. Omni autem culpa vacabunt motus iſti ita permiſſi, quando adeſt juſta cauſa permittendi, non reprimendi, aut non deſiſtendi ab actione cauſante; ut paullò ante de motibus indirecte voluntariis notavimus, eadem enim ratio. Idque maxime verum eſt, ſi timeas, ne, dum conaris poſitive reprimere, creſcat tentatio. Immo ſemper in talibus tentationibus, conſultiſſimum remedium eſt, animum, & cognitionem ſtatim avellere, & divertere ad alia objecta non mala, præſertim quæ te maxime afficiant: quod ipſum erit indirecta reſiſtere poſitive, ſanctum, & laudabile.

Applicatio.

ECce ut hæc recte capias, ſic applica. Voluntas circa motum venereum, v. g. ratione jam plene advertente, & proponente ejus malitiam, quadrupliciter ſe habere poteſt. I. Sic, ut refugiat, & poſitive reſiſtat, reprimere, repellere, aut mentem aliò divertere conetur. Et hoc ſtatu, etſi motus totis horis duret, tantùm abeſt, quòd homo peccet, quin præclare mereatur. II. Habita quidem diſplicen- 17

Digitized by Google

plicentia ſimplici, ac nolleitate talis motus, atque ita conſenſum negando, ejuſque periculum excludendo, attamen vel non, vel remiſſe nimis, & negligenter reſiſtendo, cùm tamen facile poſſet, & nulla juſta cauſa permitendi tales inordinatos motus ſubſit, & tunc ſaltem peccabit venialiter, ut dixi *ſupra num.* 15. III. Mere negative ſe habendo, & permiſſive, ſeu ſuſpendendo actum contrarium, permittendo motum impuræ delectationis, & jam peccabit mortaliter ob periculum, ut dictum *num.* 14. IV. Sic, ut ipſa plene, & poſitiva conſentiat, acquieſcat, eaque delectatione frui velit, & tunc certò erit peccatum internum conſummatum, mortale in propoſito, aliàs pro ratione materiæ, mortale vel veniale. Cæterùm ſi hic ſiſtatur, erit delectatio moroſa, de qua infra. Si verò ulterius in opus tendatur, erit propoſitum, vel deſiderium, de quo eſt

SECTIO III.

Propoſita, & deſideria mala, abſoluta, & conditionata.

SUMMARIUM.

18 *Propoſita, vel deſideria abſoluta, & efficacia de re quacunque ſive intrinſece, ſive extrinſece mala, ſemper ſunt mala, pro ratione materiæ.*

19 *Deſideria verò, ſeu propoſita conditionata (omneſque velleitates ſimplices) ſub conditione auferente malitiam actus mala non ſunt: ſaltem graviter.*

20 *Conditionata autem de intrinſece mala ſub conditione impoſſibili veriùs illicita ſunt. Ac*

21 *Certiſſime illicita ſunt deſideria conditionata de rebus quibuſvis malis, ſub conditione nullo modo auferente malitiam actus.*

PRÆNOTATIO.

Actus aliqui, quoad ſubſtantiam, & ex objecto ſuo omnino ſunt indifferentes, ac liciti. Ideò verò ſolùm mali, & illiciti, quia lege, vel jure poſitivo prohibentur. *Ut comedere carnes die jejunii, portare arma vetita, venari, piſcari in loco prohibito, &c.* Alii actus, quoad ſubſtantiam, & ex objecto ſuo, ita ſunt mali, & illiciti intrinſece, ut nulla abſtractione, nulla conditione, vel circumſtantia addita poſſint eſſe, vel concipi liciti. *Ut odium Dei, blaſphemia, hæreſis, adulterium, & univerſim ipſum peccatum formaliter.* Alii ſunt actus intrinſece quidem, & quoad ſubſtantiam mali, & illiciti, ita tamen, ut per oppoſitam circumſtantiam in aliquo ſtatu, vel caſu poſſint eſſe liciti. *Ut actus homicidii, furti, copulæ carnalis, &c.* liciti, & honeſti fiunt, auctoritate publica, diſpeſatione divina in Matrimonio, &c. His poſitis pono ſequentes quatuor.

RESOLUTIONES.

I. Propoſita, & deſideria abſoluta rei malæ ſemper mala.

18 Semper mala, & illicita ſunt propoſita, vel deſideria abſoluta, vel efficacia de re quacumque mala, ſive intrinſece, ut ſi proponas, vel deſideres *mœchari, furari, occidere*: ſive extrinſece tantùm, ut ſi die jejunii velis *comedere carnes, vel cœnare, &c.* Omnes. Ratio eſt evidens. Quia actus internus habet ſuam bonitatem, & malitiam ab actu externo, tamquam ſuo immediato objecto: atqui propoſitum, vel deſiderium abſolutum, & efficax tendit in externum, ut fiendum circa ſuum objectum a parte rei, ſecundùm omnem ſuam malitiam cognitam, neque poteſt abſtrahere a malitia, vel prohibitione ulla actus: ſicut ipſe actus v. g. occidere, vel comedere carnes, hic, & nunc non poſſet fieri, niſi malus, & prohibitus: ergo illa propoſita, vel deſideria ſemper ſunt mala, & peccata pro ratione materiæ: Unde in eorum Confeſſione ſemper aperiendæ ſunt omnes circumſtantiæ in Confeſſione ipſorum actuum neceſſariò explicandæ, v. g. propoſui, vel deſideravi cognoſcere conjugatam, monialem, conſanguineam: occidere patrem, fratrem, Clericum, furari rem ſacram, tanta quantitate, &c. *ſecundùm Omnes*. Cùm enim illi actus interni efficaces tendant in actum externum; ut finem, & terminum, ſemper totam eius malitiam participant. (Secus dicemus de actibus inefficacibus, & delectationibus moroſis.) Idem verò dicendum de gaudio, vel delectatione ex re illicita jam patrata, ob eamdem rationem. Unde caute legendus *Sa. v. Confeſſio num.* 16. dicens eum, qui delectatus eſt de peccatis præteritis jam confeſſis, id ſolùm debere confiteri, non autem exprimere, quæ fuerint peccata, quod in editione Romana deletum fuit. Denique locuti ſumus de propoſitis, & deſideriis illicitis efficacibus de præſenti, dum res revera illicita eſt. Conſtat enim apud Omnes, non eſſe per ſe illicita propoſita, vel deſideria de futuro, quando actus evadet licitus. Unde ſi die Veneris efficaciter proponas, vel

deſideres comedere carnes die Dominica. Si efficaciter proponas, vel deſideres ducere, eoque cognoſcere uxorem proximi, poſtquam maritus mortuus fuerit. Neque enim nono præcepto prohiberis concupiſcere uxorem pro imi, ejuve matrimonium deſiderare, pro tempore, quando erit libera a lege viri, ſed ſolùm pro hoc tempore, quando, & quatenus uxor proximi eſt. Qualiter autem liceat deſiderare rem materialiter malam ob neceſſariam connexionem materiæ, na idem bis repeti debeat, dicam infra, cùm de delectatione moroſa.

II. Conditionata licita.

Licita ſunt deſideria, & propoſita conditionata, omneſque volitiones, velleitates, ſimplices complacentiæ, &c. ſub conditione revera auferente malitiam actus propoſiti per intellectum, etſi reipſa non ſubſiſtente idque non tantùm in iis, quæ ſolo jure poſitivo prohibentur, ut *vellem hodie comedere carnes, niſi eſſet dies Veneris, niſi prohibitum, niſi peccatum eſſet, &c.* cùm enim comedere carnes, (ſic de cæteris) ſit intrinſece, & ſecundùm ſubſtantiam bonum, ac licitum, conditio illa appoſita aufert omnem malitiam: Verùm etiam de iis, quæ ſunt intrinſece mala, ita tamen, ut in aliquo ſtatu, vel caſu poſſint eſſe licita, & bona; ſi nimirum deſiderentur ſub conditione talis ſtatus, vel caſus, conditio enim rurſus aufert malitiam actus propoſiti. Unde culpa ſaltem graviori vacabunt hujuſmodi actus, *Vellem prædari, ſi Deus permitteret: vellem hunc ſuſpendere, hunc inimicum bene ita meritum occiderem, ſi judex eſſem: ducerem hanc, atque cognoſcerem, niſi antea uxoratus, niſi Sacerdos, Religioſus, voto aſtrictus eſſem, &c.* Communis Doctrina Sanchez *lib.* 1. *Moral. cap.* 2. *num.* 24. Vaſquez *diſputat.* 110. *cap.* 2. Layman *lib.* 1. *tractat.* 3. *cap.* 6. *num.* 10. Ratio eſt: Quia actus iſti inefficaces tendunt in actum externum non ut finem, vel terminum fiendum a parte rei, ſed præciſe ut in objectum propoſitum per intellectum, idèoque ab eo non plus malitiæ ſumunt, quàm proponatur per intellectum: atqui intellectus proponens objectum ſub tali conditione auferente omnem malitiam actus, nullam in actu malitiam proponit, ut patet: ergo nullam inde ſumit malitiam ejus deſiderium, vel volitio conditionata, & inefficax. Unde, quamvis tibi jure naturæ interdicti ſint iſti actus externi, v. g. Religioſo ducere, & cognoſcere uxorem: quia tamen non deſideras abſolute, & efficaciter, ſed ſolùm ſub conditione, ſufficit tibi matrimonium revera cogitari poſſe in eo ſtatu, quo tibi interdictum non eſſet; ut cum Vaſquez notat Sanch. *loc. cit.* 19

DIXI. *Culpa ſaltem gravi vacabunt*. Negari enim non poteſt, actus ejuſmodi, niſi bono aliquo fine veſtirentur, ordinatie ut minimum otioſos eſſe, & venialiter malos: *Sa. V. Peccatum*, meritò hæc vocat periculoſa: *Cajetanus V. eod.* fatuas, & diabolicas tentationes. Sane maxime cavendum in materia luxuriæ, ne quis ejuſmodi actibus, quantumvis conditionatis, & inefficacibus, diutius immoretur, & ſerio complaceat: quia ob ſæpe dictam ſympathiam potentiarum facile influerent in commotionem veneream, & inchoatam ſaltem pollutionem, non ſine mortalis culpæ periculo, & ob ipſum periculum, incurſu. Ulterius optime monet Tamburin. *lib.* 10. *cap.* 5. §. 4. alium hic ſcopulum cavendum periculoſiſſimum, ne ſcilicet ejuſmodi actus inefficaces, & velleitates procedant ex actuali voluntate abſoluta peccaminoſa. Tunc enim erunt peccata mortalia, non ex ſe, ſed ex principio, ſcilicet actuali malo affectu, a quo imperantur. Hac ratione ſine dubio peccares mortaliter, ſi ex actuali libidinoſo affectu, ſeu turpi amore in puellam diceres: *Hanc vellem amplecti, ſi mea uxor eſſet*. Nimirum, non ex ipſo actu conditionato, quem per appoſitam conditionem ab omni labe purgaſti; ſed ex illo turpi amore, qui illum actum imperavit. Idem eſſet: ſi ex hac actuali injuſto odio in inimicum diceres: hunc occiderem, ſi judex eſſem.

III. Conditionata veriùs illicita.

Veriùs, & mihi veriſſime illicita ſunt deſideria conditionata, ſeu velleitates quævis, de quavis re intrinſece mala, ſub ea ipſa conditione impoſſibili, *ſi non eſſet mala, ſi non eſſet peccatum, ſi non eſſet offenſa Dei, ſi liceret, &c.* Vellem v. gr. Deum odio habere, vel deſtruere: Idolum adorarem, hæreticus fierem, blaſphemarem, falſum jurarem, &c. Item fornicarer, adulterium committerem, furtum facerem, occiderem hunc (Hoc ſolùm hic diſcrimen adverto, quod in prioribus, quæ nullo caſu licere poſſunt, nulla alia ſubintelligi poſſit: in poſterioribus autem, quæ aliquo caſu licere poſſunt, poſſit ſubintelligi alia conditio auferens malitiam actus, ut ſi dicas: vellem occidere, ſi non eſſet peccatum, ſubintelligens nimirum, ſi 20

Digitized by Google

judex eſſem, vel Deus juberet, &c. tunc recidet in modum præcedentem) *Ita cum aliis* Sanchez *lib. 1. Moral. cap. 2. num. 23.* Layman *ſupra cap. 6.* Baſilius Pontius *lib. 10. de Matrimon. cap. 16. num.* 20. Ratio eſt, quia actus internus ſumit ſuam malitiam ab abrecto propoſito per intellectum malo; atque actus illi intrinſecè mali, ſeu habentes intrinſecè imbibitam malitiam, non poſſunt intelligi ſine ſua malitia intrinſece inhibita, atque conditio illa appoſita nullo modo aufert malitiam actus, ſed manifeſtam involvit contradictionem; perinde enim eſt dicere: *vellem fornicari*, ſi non eſſet peccatum; *ac volo peccatum, ſi non ſit peccatum:* affanniæ! ergo voluntas adhuc actuali ſuo affectu fertur in rem mortaliter malam, conſequenter adhuc peccabit mortaliter, ac ſi conditio nulla appoſita fuiſſet. Et ſane, quis non naturali criſi abhorreat, ut malum actum iſtum: *Velle deſtruere Deum, ſi liceret, &c.* Deinde ita conditionate velle nihil aliud eſt, quàm optare, ut jure naturæ vetita liceant, atque ita ordo naturæ, ipſæque naturæ rerum immutentur; quod ſane pejus eſt, quàm ipſa fornicatio, vel homicidium ſemel commiſſa: pejus enim eſſet hæc licere, quàm ſemel committi. Unde opinionem Vaſquez, non eſſe mortale, ſi quis deſideret, non eſſe prohibitas fornicationem, mollitiem, ebrietatem, &c. ad bonum finem, v. gr. quia expertus ſe fragilem, & ſæpius labi in tale crimen, ne ultrà Deum offenderet; rectiùs improbat Sanchez *citat. nu. 23. fin.* Quia bonum totius naturæ, ac naturalis ordinis non poteſt poſtponi, ejuſque immutatio, quæ graviſſimum malum eſt, deſiderari, ob peculiare hujus hominis bonum; maximè, quia hoc poteſt alia via conſequi, nimirum gratia divina ſe contra tentationes muniendo, inquit Sanchez allegatus. Advertendum tamen, etiam hic poſſe fieri (quod in ſequentibus) ut ejuſmodi locutione conditionata aliquando non exprimatur affectus voluntatis actualis in malum per modum optantis, ſed ſolùm per modum enunciantis ſignificetur propenſio voluntatis in talem actum prohibitum jure naturæ, atque intrinſece malum, niſi turpitudo peccati, vel offenſa divina abſterreret. (Et vide, quàm caute in hunc ſecundum modum declinet Tamburin. *lib. 10. cap. 5. §. 3. nu. 1.* ad finem, qui tamen cum Vaſquez, & aliis contrariam ſententiam tuetur.) Et tunc conſtat non eſſe peccatum, quin potius propenſio in peccatum ſancto motivo reprimitur.

IV. Conditionata certò illicita.

21 Illicita ſunt ſine dubio deſideria conditionata, omneſque volitiones, velleitates, ac complacentiæ ſimplices, de rebus quibuſvis malis, ſub tali conditione, quæ nullo modo aufert malitiam actus, etiamſi a parte rei poneretur, ac poni poſſit. V. gr. *occiderem te, ſi avolare poſſem.* Omnes. Sanchez, Layman *citat.* Ratio eſt: Quia etiamſi conſenſus conditionatus nihil ponat in rerum natura ex parte objecti voliti, in voluntate tamen ponit actualem affectum committendi aliquod peccatum, excepta ſola conditione illa, quæ minime aufert malitiam peccati, ac proinde eadem culpa erit, velle illud peccatum v. gr. homicidium cum tali conditione, qualis eſſet, velle illud abſque conditione abſolute: tunc eſſet mortalis utique: ergo & nunc. Advertendum autem *ſemel pro ſemper*, locutionem illam *vellem fornicari, occiderem, &c.* dupliciter ſumi poſſe. I. *Optative*, ut ſignificet actualem affectum voluntatis actu volentis, deſiderantis, ac optantis talem actum malum, ſub dicta conditione, & hoc peccatum eſſe dicimus. II. *Enunciative* tantùm, ut ſolum ſignificet propenſionem voluntatis ad talem actum, niſi hæc conditio obſtaret: & hoc conſtat non eſſe peccatum. Afferamus exempla.

I. *Frangerem jejunium, ſi carnes, vel cœnam haberem: vellem inebriari, ſcortari, mœchari, ſi pecunias, vel occaſionem haberem. Adulterium cum hac committerem, niſi pœnam, vel infamiam timerem. Hoc ſcelus patrarem, ſi nemo me aſpiceret. Vellem furari, ſi ſcalas, vel inſtrumenta haberem, &c.* In ſenſu optativo, & actuali affectu in tale peccatum, liquidò peccata mortalia ſunt. Omnes.

II. *Vellem fornicari, occidere, me ulciſci; &c. ſi Sacerdos, vel Religioſus non eſſem: aut niſi rationem mei ſtatus haberem, &c.* Similiter mortalia ſunt, ſi efferantur optative cum actuali affectu in illa peccata, a quibus præciſe ob rationem tui ſtatus te cohibes. At ſi ſolum proferantur enunciative, ut ſenſus ſit: ego infirmitatem meam agnoſcens fateor, niſi ab hoc ſancto, vel ſublimi ſtatu meo reprimerer, me omnino ita peccaturum, &c. nulla ſuberit culpa. Eadem eſt ratio, cùm aliqui dicere ſolent: *Si hoc mihi antea feciſſes, quando adhuc junior, ſtudioſus, ſæcularis, miles fui, vindictam ſumerem, occiderem, in duellum provocarem, &c.* Item: *ſi adhuc eſſem junior, fornicari cum hac vellem, &c.* ſiquidem adſit vera voluntas fornicandi, ulciſcendi, occidendi, dummodò occaſio priori tempore accidiſſet; aut quis ad eum malum finem vere optet adeſſe modò ad illuc prius tempus, vere lethale eſt, ſicut ſi optares te non eſſe Sacerdotem, vel Religioſum, quo fornicari, vel occidere poſſes. At ſi ſenſus iterùm ſit enunciatus: nimirum priori tempore talis eram, ut accepta tali injuria, omnino vindictam ſumerem: oblata tali occaſione omnino peccaſſem, &c. modò autem nullus adeſt voluntatis conſenſus, neque culpa ulla aderit. Memini ſimpliciſſimi, atque optimi Seniculi, qui ſubinde a junioribus irritatus, excuſſis lachrymis, manum in pugnum contractam oſtentans dicere ſolebat vernacule in hunc ſenſum, *O tu, gratias age Deo, quòd non ſim, qualis antea eram: quàm vellem tibi modo dare unum rotundum par alaparum?* Credo ipſum, ultra motum forte venialem iræ, præterea in quinto præcepto nihil deliquiſſe, & ſolùm enunciative locutum.

III. *Vellem peccare, furari, carnes comedere &c. niſi timerem Deum*: optativo ſenſu, cum actuali effectu peccandi, niſi ſervilis Dei timor abſterreret, lethale eſt: at ſenſu indicativo, ſignificare ſuam tantùm infirmitatem, & propenſionem in peccatum, utpote, *credo me omnino peccaturum*, niſi timor Dei refrenaret, malum non eſt: reſolvitur enim in hanc cauſalem: Quia Deum timeo, nolo peccare, aliàs forte peccaturus. Et ſi quidem ſit timor filialis ex motivo charitatis, & metu offenſæ Dei ſuper omnia amati, ſumme meritorius erit: ſi ſervilis tantùm ex metu pœnæ, ſaltem non malus. Atque eadem prorſus ratione, dicere: *Peccarem nunc mortaliter, ſi infernus non eſſet, &c.* optative, volendo peccatum, & quaſi optando infernum non eſſe, ut liberius peccare poſſis; mortale eſt ſine dubitatione: quia conditio appoſita nullo modo aufert malitiam actus. At enunciative tantùm oſtendere pronitatem in peccatum, niſi metus pœnæ coerceret: ut ſenſus iterùm ſit: Nolo peccare, quia infernus eſt; alioquin facile peccaturus, nec tentationem præſentem ſuperaturus, &c. culpa vacat. Rectè enim Caſtropalaus apud Tamburin. *cit. cap. 5. §. 5. num. 5.* dicit: *Numquam eſt peccatum velle relinquere peccatum ob timorem inferni, vel ob amiſſionem honoris. Ob quemcumque enim finem peccatum relinquatur, peccatum non eſt.* Quin communi doctrina Catholicorum, attritio ad Sacramentum Pœnitentiæ ſufficiens, utique non mala, fundatur in ejuſmodi timore. Vide etiam dicta de metu *ſupra cap. 2. num.* 50.

IV. *Si Deus vellet Petrum mori, gauderem, &c.* Si ſignifices affectum antecedentem ad divinam voluntatem, quia ſcilicet velles, ut Deus vellet Petrum mori; idem erit, ac optare ipſam mortem Petri, ideoque, ſi injuſtè, peccatum mortale. At verò ſi ſignifices affectum ſolùm conſequentem ad voluntatem divinam: quod nimirum poſtquam Deus voluiſſet Petrum mori, cum gaudio velles voluntatem tuam conformare cum divina, de ſe actus optimus eſt ſecluſo omni maligno affectu in Petrum, vel complacentia de malo ipſius: quod ſecutum eſt, ſi perſona chara ſit; ſuſpectum valde, ſi perſona ſit aliàs exoſa. Vide Sanchez *lib. 1. Moral. cap. 2. num. 29.*

SECTIO IV.

Delectatio moroſa, rationalis, ſenſibilis, &c.

SUMMARIUM.

22 *Delectatio moroſa quid ſit, rationalis, ſenſibilis, & qualis in ea ordinarie ſit proceſſus.*
23 *Omnis delectatio moroſa, rationalis, & ſenſibilis abſoluta eſt peccatum.*
24 *Pro ratione materiæ tamen: mortale, vel veniale.*
25 *Si ſit de ipſa re, cogitata formaliter (ſive intrinſece, ſive extrinſece) mala,*
26 *Et voluntaria.*

PRÆNOTATIO.

Delectatio moroſa definiri ſolet: *Simplex complacentia voluntaria de re illicita, ſine intentione eam opere implendi*, ideòque ſic dicta: non a mora temporis, cùm etiam fieri poſſit in inſtanti, ſed a mora, ac immoratione conſenſus, quòd nimirùm voluntas libero conſenſu in ſolo motu delectationis circa opus cogitatum immoretur, & acquieſcat, abſque intentione ulterius tendendi in opus ipſum. Duplex eſt, rationalis, & ſenſibilis. 22

II. Delectatio moroſa *rationalis*, potius gaudium, vel complacentia dicenda eſt, quæ exurgit in ipſa voluntate ex cogitatione intellectiva rei illicitæ, & poteſt eſſe, aut ſpeculativa, de ipſa cogitatione, vel cognitione mali actus, vel modi mirabilis: ut ſi videns amicum ridicule cadentem ex equo rideas, non lapſum, quem doles, ſed ſolùm lepidum, vel ridiculum cadendi modum: aut practica, & de ipſa re, vel actione illicita cogitata, ita ut objectum formale, & ratio delectandi ſit ipſa res, vel actio mala cogitata,

tata, cogitatio verò, ſeu cognitio ſit ſolùm conditio applicans objectum delectationis. Item poteſt eſſe, aut abſoluta de re cogitata, aut ſub conditione aliqua. De ſingulis determinabimus poſteà.

III. Delectatio moroſa *ſenſibilis*, & proprie delectatio dicenda eſt, quæ ex imaginatione phantaſtica rei, vel actionis illicitæ delectabilis exurgit in appetitu ſenſitivo, vel ſenſualitate; ſitque cum aliqua alteratione, vel immutatione corporis, per motum ſpirituum vitalium circa pectus, & in venereis, per motum ſpirituum generationi ſervientium in parte inferiori. Quamvis autem delectationem rationalem, & ſenſibilem de eadem re diſtinguere ſit difficillimum: propter naturalem enim connexionem, & ſympathiam voluntatis cum appetitu ſenſitivo, exurgente delectatione in una potentia, ſtatim movetur, & excitatur etiam delectatio in altera: re ipſa tamen diſtingui certiſſimum eſt: & ſufficit poſſe diſtinguere in ratione voluntarii. Conſtat enim, ſæpè delectante appetitu, non delectari, ſed triſtari voluntatem ſecundùm portionem ſuperiorem, & de multis delectari voluntatem, de quibus non delectatur, ſed abhorret appetitus. Huc revoca dicta ſuperius de primis motibus.

IV. In delectatione ergo moroſa hìc ferè proceſſus eſſe ſolet. 1. Voluntas vult, vel permittit intellectum cogitare de re illicita, v. gr. copula. 2. De copula ſic cogitata complacet, vel gaudet: & hìc eſt delectatio moroſa rationalis. 3. Voluntas etiam vult, vel permittit phantaſiam imaginari illam rem, & per ſpecies ſenſibiles veluti præſentem facere, ex quo naturaliter ſequitur motus in appetitu ſenſitivo, modo ſupra prænotato. 4. Voluntas etiam vult, conſentit, vel permittit appetitum ſenſitivum ita delectari, eamque delectationem acceptat, approbat, complacet, & hæc eſt delectatio moroſa ſenſibilis, cui ad verbum applicare debes omnia ſupra generatim explicata de motibus deliberatis admiſſis, & permiſſis.

A S S E R T I O II.

O*Mnis delectatio moroſa, rationalis, ſenſibilis, voluntaria, ac abſoluta de re cogitata formaliter mala, eſt peccatum pro ratione materiæ, mortale, vel veniale.* Communiſſima doctrina in his terminis. S. Thomas 1. 2. *qu.* 47. *art.* 8. Navarr. *c.* 11. *nu.* 13. Leſſius *lib.* 4. *de Juſtitia cap.* 3. *dub.* 15. Sanchez *lib.* 1. *Moral. cap.* 2. Layman *tract.* 3. *cap.* 6. Marchantius *Tribun. pag.* 1. *tract.* 3. *tit.* 2. *qu.* 6. *concluſ.* 4. *Regula* 2. Diana *p.* 1. *tr.* 17. *reſol.* 33. alii apud ipſos.

§. I. *Eſt Peccatum, &c.*

23 PRobatur I. Ex S. Scriptura, & Patribus Matth. 5. *Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, jam mœchatus eſt eam in corde ſuo.* Galat. 5. *Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, &c.* Certum autem eſt, delectationem moroſam veneream eſſe immunditiam, vel impudicitiam cordis: ergo eſt inter illa peccata, de quibus ibidem dicitur: *Qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt.* Et docent perſpicue Sancti Patres. D. Iſidorus *lib.* 1. *de ſummo bono cap.* 39. D. Gregorius *lib.* 21. *Moral. cap.* 3. D. Auguſtinus *lib.* 12. *de Trinit. cap.* 12. dicens: *Totus homo damnabitur, niſi hæc, quæ ſine voluntate operandi, ſed tamen cum voluntate animum talibus oblectandi, peccata per Mediatoris gratiam remittantur.* Accedit ratio. II. Omnis actus humanus accipit bonitatem, & malitiam ſuam per ſe primò a ſuo immediato objecto, ut nimirum ſit ejuſdem bonitatis, & malitiæ, cujus eſt objectum: atqui delectatio moroſa voluntaria eſt verus actus humanus, cujus objectum eſt res, vel operatio formaliter mala; ergo omnis ejuſmodi moroſa delectatio ejuſdem malitiæ peccatum eſt. Quippe ejuſdem bonitatis, & malitiæ ſunt operatio, & ejus delectatio, inquit Philoſophus 10. *Et hic cap.* 3. *ad finem.* III. Delectatio eſt quædam appetitus inclinatio in objectum: atqui rectæ rationi repugnat, appetitum rationalem eſſe deliberate, ac voluntarie inclinatum in objectum formaliter malum, inhoneſtum, turpe: Voluntati enim malum mortale a recta ratione diſcordans diſplicere, ſaltem non per moroſas delectationes placere, vel approbari debet: ergo. IV. Voluntarie, & deliberate delectari de peccato carnali cogitato eſt peccatum mortale, *ſecundùm omnes*: atqui eadem omnino eſt ratio de quacumque re illicita mortaliter: ut hæreſi, perjurio, blaſphemia, homicidio, furto, &c. Habet ergo delectatio moroſa peccaminoſa locum in omnibus præceptis Decalogi, & qua ratione ipſa peccata externa erunt mortalia, vel venialia, etiam delectatio de iiſdem moroſa mortalis, vel venialis erit. Quòd autem Doctores communiter doctrinam ſuam potius applicent delectationi venereæ, quàm aliorum peccatorum, ideò eſt, quòd ea delectatio frequentiſſima, & notiſſima ſit: addo etiam importuniſſima, & fœdiſſima, ob turpem carnis motum, &c. Videre tamen potes, *curioſe Lector*, ſententiam Vaſquez 1. 2. *diſp.* 110. & 111. *toto cap.* 3. & 4. docentis, delectationem moroſam ſumere malitiam peccati non ab objecto, ſed ſolùm ab oppoſitione ad aliquam virtutem. Ideoque delectatio venerea moroſa peccatum ſane mortale erit, quia natura ſua opponitur caſtitatis virtuti: at vero delectatio moroſa de homicidio, vel furto cogitato mortale non erit, niſi quatenus jungitur cum odio, ſeu malevolentia in proximum, contra virtutem Charitatis. In quam ſententiam, fateor valde propendeo, ſed in re tam practica non debui recedere a communiſſima, & receptiſſima Doctorum ſententia, cùm neque recedere voluerit doctiſſimus ille Sanchez *lib.* 1. *moral. cap.* 2. *nu.* 9.

§. II. *Pro ratione materiæ &c.*

SEmper ergo delectatio moroſa eſt peccatum ejuſdem 24
ſpeciei cum peccato cogitato. Unde in Confeſſione ſemper explicandum eſt objectum cogitatum, de quo quis delectatus fuit, quoad ſpeciem, & numerum. Sed numquid etiam quoad circumſtantias? Multi affirmant abſolute. Abſolute verò negant Vaſquez *citat. diſp.* 112. ex ſuo ſupra indicato fundamento, & ex eo Tamburin. *lib.* 10. *in Decalog. cap.* 3. *num.* 3. Sed rectius ex communi, & recepta doctrina apud Azorium *lib.* 4. *cap.* 6. *qu.* 3. Sanchez *citat. lib.* 1. *cap.* 2. *nu.* 11. ita diſtinguendum eſt. Quando delectatio moroſa fertur in objectum ſecundùm totam ejus malitiam, ita ut ipſæ etiam circumſtantiæ directæ volitæ, & intentæ ſint, utique neceſſariò explicandæ in Confeſſione erunt circumſtantiæ objecti, quamquam non tanquam circumſtantia, ſed tanquàm objectum partiale, uti ſuperiori *cap.* 3. *nu.* 20. explicui. Ut ſi delectatus es in cogitato parricidio, vel fratricidio; in cogitata copula cum conjugata, conſanguinea, ſacra &c. quatenus tales ſunt; teneberis ſane eas circumſtantias explicare. Quia tunc delectatio plenam, & integram operis externi malitiam, & ſpeciem ſortitur, ac proinde ſicut in ipſo opere externo, ita etiam in ejus moroſa delectatione eæ circumſtantiæ fatendæ ſunt. At verò quando delectatio moroſa fertur in objectum, non ſecundùm totam ſuam malitiam, ſed ſecundùm partem tantùm: ita v. gr. ut ſubſtantia tantùm, non autem circumſtantia volita, vel intenta ſit, licèt cognita, indirecte etiam volita cenſeri poſſit, ut ſi delecteris de cogitata copula cum fœmina apprehenſa præciſe, ut non tua, minime autem, ut alteri nupta, conſanguinea, vel ſacra eſt, ſed præciſe, ut formoſa, & amabilis fœmina: tunc quia non ſortitur totam operis externi malitiam, ſed ad ſpeciem ſimplicis fornicationis, vel impudicitiæ reducitur, circumſtantias illas explicare neceſſum non eſt. Azorius, Sanchez, Filliucius, Leſſius, Bonacina, Diana, alii cum Lugo *diſp.* 16. *de pœnit. num.* 363. Alia ratio fuit ſupra de propoſito, deſiderio, ſeu volitione efficaci: quia enim hi actus efficaces tendunt in opus externum, ut fiendum a parte rei, tanquam in finem, & terminum, ideòque neceſſariò ſecundùm totam ejus malitiam, ſemper ejuſdem ſpeciei cum illo: delectatio autem moroſa, cùm non feratur in opus externum, ut finem, & terminum, ſed præciſe ut objectum cogitationis præſentis, ideò non neceſſariò integram, ſed ſolùm tantam ejus maliam participat, quantam voluntas vult, vel intendit. Cæterum apud omnes in confeſſo eſt, eum, qui caſtitatis voto aſtrictus eſt, in Confeſſione delectationis moroſæ debere explicare circumſtantiam voti, vel ſtatus ſui, quia non ſolùm contra caſtitatem, ſed vere etiam contra votum, & virtutem Religionis deliquit. Sed numquid etiam ligatus, ſi delectetur de aliena, tenebitur ſe fateri ligatum? Affirmat Vaſquez *ſupra*. Ex eo, quòd fides matrimonii obliget non ſolùm corpus, ſed etiam mentem in aliud objectum turpe non collocare. Negat verò veroſimilius, & hoc fundamentum inſufficiens judicat Hurtadus apud Tambur. *lib.* 10. *cap.* 3. *num.* 6. Certe ſine urgente cauſa non eſt gravandum Sacramentum tam neceſſarium.

§. III. *De re mala &c.*

EAdem omnino eſt ratio, ſive ſit de re mala intrinſece, 25
& lege naturæ vetita, ſive ſit de re mala non intrinſece, ſed lege poſitiva tantùm prohibita: dummodò ſit de re formaliter mala, ſeu vetita, vel prohibita eſt. Ut ſi die Veneris delecteris de cogitata comeſtione carnis contra legem, vel in odium legis Eccleſiaſticæ. Hoc tamen grande diſcrimen eſt: quòd quando res eſt intrinſece mala, & lege naturæ prohibita, ut *fornicatio, homicidium &c.* tunc delectari etiam de ſubſtantia actus ſecundùm ſe, erit illicitum, & peccatum. Cùm enim malitia per ſe, & ab intrinſeco illi actui inſit, non ſtat delectari de ſubſtantia, & non de malitia, niſi per aliquam conditionem poſſibilem malitia ſeparetur, ut in deſideriis conditionatis explica-

cum eſt *ſupra num.* 19. & in delectatione rationali explicabitur *infra num* 37. At verò quando res eſt ſolùm mala intrinſece, quia lege poſitiva vetita, *ut comeſtio carnis*, *vel cœna in die jejunii*, quia ſubſtantia actus ſecundùm ſe bona, & licita eſt, licita quoque erit delectatio, ſeu rationalis, ſeu ſenſibilis de ſubſtantia talis actus, præciſa per intellectum prohibitione legis. Quia appetitus rationalis malitiam excludit: appetitus autem ſenſitivus malitiam, ſeu prohibitionem minime attingit, ſed in ſolam tendit comeſtionem externam ſecundùm ſe bonam. Alia eſt ratio, ſi delecteris de peccato omiſſionis contra legem poſitivam, v. gr. de omiſſione Sacri, vel Horarum; in his enim nulla eſt ſubſtantia actus, de qua præciſa malitia contra legem, delectari poſſes. Poſſes tamen delectari de omiſſione Sacri, abſtrahendo a Dominico, vel Feſto die. de omiſſione Horarum inculpabiliter facta, quantum ad carentiam illius laboris, eo caſu ab omni malitia ſeparatam, uti reſolvit Tamburin. *lib.* 10. *cap*, 5. §. 1. *num.* 8, quem conſule. Et ratio eſt eadem, quæ infrà dabitur de delectatione moroſa circa rem materialiter malam, ſub ratione bona.

§. IV. *Voluntaria abſolute*,

26 ASſertio denique ſignate ita expreſſit. I. Delectatio *voluntaria*, nimirùm cum conſenſu expreſſo, vel interpretativo, aut permiſſivo, modo explicato ſupra de motibus *admiſſis*, *& permiſſis*. 2. Delectatio *abſoluta*, 3. *De re cogitata*. 4. De re formaliter mala. Nunc de delectatione ſpeculativa circa cogitationem: circa rem materialiter tantùm malam; aut de re formaliter mala ſub conditione: item in ordine ad diverſos ſtatus, ſpecialia dicenda ſunt diſtinctis Paragraphis, & Regulis.

SUBSECTIO I.

Delectatio ſpeculativa de ipſa cogitatione rei malæ.

SUMMARIUM.

27 *Delectatio moroſa ſpeculativa de ipſa rei illicitæ cogitatione, vel cognitione.*
28 *Vel ejus modo, inventione, aut artificio, &c.*
29 *Per ſe loquendo mala non eſt; ſecluſo periculo labendi in aliam delectationem, vel conſenſum mortalem.*
30 *In dubio autem, an delectatio ſit ſpeculativa, an verò practica de ipſa re mala cogitata, judicandum eſt ex cogitantis affectu, ad ſolam cogitationem, vel ipſam rem magis propenſo.*

REGULA.

DElectatio moroſa ſpeculativa tantùm, de ipſa cogitatione, cognitione, ſpeculatione rei illicitæ, aut de rei illicitæ modo, inventione, artificio, ita ut objectum formale, & ratio delectandi minimè ſit ipſa res illicita, ſed ſolùm rei illicitæ cogitatio, vel modus per ſe mala non eſt, ſecluſo periculo labendi in aliam delectationem, vel conſenſum mortalem. Communis cum S. Thom. *ſupra cit.* Explico.

§. I. *Mala non eſt delectatio, vel gaudium de ipſa cogitatione, cognitione, ſpeculatione rei illicitæ.*

27 UT ſi legens, ſtudens, Confeſſiones excipiens intelligas varias peccatorum ſpecies, modos miros, & artificioſos, gaudeas, & oblecteris, non de peccatis, ſed de peccatorum cogitatione, ac cognitione acquiſita. *Ratio eſt*. Quia talis eſt delectatio, quale eſt objectum: ſed objectum hujus delectationis, nimirum ipſa cogitatio, vel cognitio rei malæ, per ſe minimè mala eſt; quia intellectus naturaliter fertur in objectum ſuum, ut verum, quod æque reperitur in rebus bonis, ac malis; nec minùs intellectui bonum eſt verum, ſeu veritas de malis, ac de bonis rebus: ergo &c.

§. II. *Aut dei re illicitæ modo, inventione, artificio &c.*

28 UT ſi legens libros, ſpectans comœdiam, duellum, pugnam injuſtam, contemplanſque miros, & artificioſos modos, ac inventiones furandi, hominem occidendi, fœminam decipiendi, ſponſam rapiendi &c. oblecteris, non de ipſis rebus malis factis, vel faciendis, ſed ſolùm de modo, vel inventione curioſa, ſubtili, artificioſa &c. *Ratio eſt*. Quia tunc voluntas non delectatur de malo, ut malum eſt, ſed de aliqua ratione boni in malo, ſeu peccato inventa, & conſiderata, utpote curioſa, ſubtili inventione, dexteritate, fortitudine, quæ æque reperiri, & oblectare poſſunt in rebus bonis, ac licitis. Quin fieri poteſt, quòd cogitatio, vel modus delectet, etſi res ipſa maxime diſpliceat. Ita enim, cùm audimus narrari furta, fraudes, inſidias, mirabili dexteritate patrata, ridere ſolemus, & delectatione affici: non quòd de malo gaudemus, ſed quòd curioſa naturaliter delectent. Sic ſpectans duellum, vel aliam rem malam, potes delectari, & ridere, quòd ſubtiliter, & ingenioſe aliquid agatur, etiamſi factum ipſum maximè deteſteris.

§. III. *Per ſe mala non eſt*,

EX ſe enim omnino indifferens eſt ejuſmodi ſpeculativa delectatio, potens eſſe bona, vel mala, 1. Bona, ac optima erit, ſi ita delecteris ob finem bonum, puta in ordine ad docendum, Confeſſiones excipiendum, ad tibi, vel proximo malum cavendum. 2, Mala venialiter erit, ſi ſit otioſa, curioſa, levis ad nullum bonum finem directa. 3. Mala mortaliter erit, ſi ita delecteris, aut ad finem mortaliter malum v. gr. ut peccatum imiteris; aut ſi adſit *periculum labendi in aliam delectationem*, *vel conſenſum mortalem*, quod maxime timendum in re venerea. Unde 4. Voluntaria talis ſpeculativa delectatio in imaginatione de rebus turpibus, & obſcœnis, (ſecluſo omni bono fine, qui mentem aliò diverteret) practice loquendo, ſemper peccatum mortale eſt. Uti rectiſſime advertit Tamburin. *lib.* 10. *cap.* 1. *nu.* 8. Ratio eſt. Quia delectatio de imaginatione rerum turpium, practice, & moraliter loquendo, numquam ſiſtit in ſola imaginatione, ſed ex ſe, propter ſympathiam, & connexionem potentiarum naturaliter concitat motus inordinatos appetitus ſenſitivi, atque ipſam commotionem libidinoſam ſpirituum genitalium. Quid enim magis commovet hominem ad turpia, quàm ipſa turpia ſeriò imaginari? Cùm ergo eam commotionem libidinoſam numquam liceàt procurare, numquam etiam licebit talia turpia imaginari, etiam cum ſola ſpeculativa delectatione imaginationis: idque non ſolùm poſitive volendo, ſed etiam negative permittendo, eadem omnino ratione, qua ſupra dictum de motibus malis *permiſſis*. 29

§. IV. *Quid ſentiendum in dubio?*

IN dubio autem, utrùm delectatio revera ſit ſpeculativa de ſola cogitatione, an verò practica de ipſa re mala 30
cogitata, dijudicandum erit ex cogitantis affectu, juxta has duas Regulas. I. Si delectatio oriatur ex affectu ad ipſam cogitationem, eo quod cogitans nihil ad res cogitatas afficiatur, ſed ſolùm ad ſpeculationes illas, & inventiones, ſignum eſt, delectationem eſſe de ipſa cogitatione tantùm. Hujus autem iterùm duplex indicium eſt: unum ex habitu; ſi nimirum cogitans ejuſcemodi ſpeculationes, vel inventiones æque libenter, vel libentius mente agitet in rebus bonis, ac in malis: alterum ex fine, & occaſione talis delectationis. Si enim cogites de rebus illicitis occaſione licita, vel ad finem bonum, v.g. ad concionandum, docendum, ſcribendum, diſputandum, &c. & veram doctrinam aſſecutus delecteris, vel gaudeas, in dubio certo præſume, te delectatum de ipſa cogitatione inculpate. II. Si verò delectatio oriatur ex affectu ad ipſas res cogitatas, eo quod cogitans potius afficiatur ad ipſas res malas, v.g. luxuriam, vindictam &c. quàm ad earum ſpeculationes, vel inventiones, ſignum evidens erit, delectationem capi de ipſa re cogitata. Hujus porrò, ex oppoſito, iterùm duplex eſt indicium. Unum ex habitu; ſi cogitans ejuſmodi ſpeculationes, vel inventiones libentiùs ruminet in rebus malis, quàm in bonis: alterum ex occaſione ipſius delectationis: ſi enim ex occaſione mala, v.gr. aſpectu turpi, vindictæ cupiditate &c. ortum habuit, ſignum eſt, eſſe de ipſa re mala cogitata. Alteram Regulam certiſſimam tradit Sanchez *cit. l.* 1. *cap.* 2. *nu.* 7. Si nimirum cogitans reflectat, vel non reflectat, ſive cogitet ſe cogitare.

SUBSECTIO II.

Delectatio de re materialiter tantùm mala, ejuſve deſiderium.

SUMMARIUM.

31 *Illicitum eſt delectari de re materialiter mala ſecundùm ſe.*
32 *Non item ſub aliqua ratione boni.*
33 *Deſiderare verò rem materialiter malam, ſemper illicitum eſt.*
34 *Excepta pollutione* mere, & pure naturali.

RE-

R E G U L A.

Illicitum eſt delectari de re materialiter mala ſecundùm ſe non item ſub aliqua boni ratione: deſiderare verò ſemper illicitum eſt, excepta tamen pollutione merè naturali. Sic Doctores citandi.

§. I. *Illicitum eſt delectari de re materialiter mala ſecundùm ſe*,

31 Utpote de pollutione, fornicatione, adulterio, homicidio, blaſphemia, perjurio &c. factis inculpatè in ſomno, ebrietate, amentia, ex ignorantia, vel errore invincibili. Ut ſi cognoviſſes fœminam, invincibiliter putans eſſe tuam, aut occidiſſes hominem inculpabili errore, credens eſſe feram. *Communis, & certa doctrina apud Sanchez. lib. 1. cap. 2. nu. 16.* Ratio, & Regula generalis ab *Azorio, & Sanchez* eodem *ibid.* rectè aſſignata, hæc eſt. Quoties cauſa excuſans a peccato factum exterius non etiam reperitur in ipſa delectatione (vel deſiderio) tunc licèt factum a culpa ſit liberum, non tamen erit libera a culpa ejus delectatio (vel deſiderium.) Atqui facta illa enumerata, & ſimilia de ſe, & natura ſua intrinſeca mortalia ſunt, & ex ſolo defectu rationis, ac voluntarii, vel ob ignorantiam invincibilem, excuſantur a culpa mortali; ipſa verò delectatio de iis voluntariè ſuſcepta caret omni ejuſmodi cauſa excuſante, ſed plena rationis libertate tendit in illa objecta ſimpliciter mala: ergo delectatio moroſa de re materialiter mala ſecundùm ſe ſemper illicita eſt, & peccatum, quale eſſet ipſum peccatum, ſi voluntariè fieret, mortale, vel veniale. Dictum ergo illud jam ſæpiùs repetitum: *Talis eſt delectatio, qualis eſt actus ipſe*; ſemper imbibitam habet hanc conditionem: *Quando cauſa a culpa actum liberans reperitur etiam in delectatione*. Sic licitè delectaris de furto facto in extrema neceſſitate; de homicidio facto ob neceſſariam defenſionem &c. quia eadem libertas eſt in facto, & delectatione, & cauſa liberans factum a culpa etiam currit in delectatione.

§. II. *Non item ſub aliqua ratione boni.*

32 In primis hæc poteſt eſſe Regula generalis. Licitum eſt, gaudere de re materialiter mala reduplicativè, quatenùs nimirum cum tali cauſa excuſanta facta, tantùm materialiter mala eſt, & non ſine cauſa excuſante, puta in vigilia cum uſu rationis, ac voluntatis, etiam formaliter mala eſt. Ut ſi evigilans, comperta pollutione exultes, quòd in ſomno facta ſit inculpatè, & non in vigilia, quia vigilans naturæ motæ fortè ceſſiſſes, & peccaſſes. Hoc enim perindè eſt, ac delectari, & gaudere, quòd eo facto non peccaveris, quo nihil ſanctius: prout etiam *cap. 1. num.* 20. incidenter notatum habes. Simili ratione a culpa immunis eris, ſi ita conditionatè optares: ſi pollui debeam, vel expediat, utinam in ſomnis, vel me inſcio eveniret &c. de quo neminem dubitare credo. Deinde conſentiunt Doctores, licitum eſſe gaudere de ejuſmodi re materialiter mala, quatenus cauſa *fuit* alicu us boni effectus ſecuti, ſeu potiùs de ipſo effectu ſecuto bono. Ut; quòd ex pollutione involuntaria ceſſarit tentatio vel infirmitas, quòd ex perjurio inculpatè ex ignorantia facto homo liberatus ſit: quòd ex homicidio inculpabiliter facto hæreditas tibi, vel alteri obvenerit &c. Talis enim delectatio, vel gaudium nullo modo tendit in objectum, ut malum eſt, ſed potiùs in ipſum effectum bonum ſecutum, ut patet ex communi Vaſquez 1. 2. *diſp.* 115. *cap.* 3. Sanchez *cit. lib.* 1. *cap.* 2. *nu.* 18. Leſſ. *l.* 4. *cap.* 3. *nu.* 140. Fonac. *de matrim. diſp.* 4. *qu.* 8. *nu.* 8. Lugo *de Pœnit. diſp.* 16. *num.* 389. Si autem gaudium, vel affectus animi tenderet in ipſammet rem, utique non liceret. Unde meritò damnata eſt ab Innocentio XI. hæc propoſitio 15. *Licitum eſt filio gaudere de parricidio parentis a ſe in ebrietate patrato propter ingentes divitias inde ex hæreditate conſecutas*. Utique non in hoc ſenſu, ſi de morte ejus quidem doleat, & ſolùm gaudeat de hæreditate, vel quòd ſic dolenter facta, fuerit potiùs cauſa ejus, quàm non cauſa. Unde notanter dixi, quatenus cauſa *fuit*: nam ut ſit cauſa talis effectus abſolutè optare non licet, juxta propoſitionem 14. immediatè præcedentem ab eodem Innocentio damnatam. *Licitum eſt abſolutè deſiderio cupere mortem Patris, non quidem ut malum Patris, ſed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura eſt pinguis hæreditas.* Dubium hîc incidens qualiter peccetur jactando ſe, vel gloriando de peccatis, reiicio in finem capitis.

§. III. *Deſiderare verò ſemper illicitum eſt.*

33 Nimirum deſiderare rem materialiter tantùm malam, ut fornicationem, homicidium faciendum in ſomno, ebrietate, ignorantia invincibili &c. peccatum mortale eſt ejuſdem ſpeciei cum actu deſiderato. *Ratio eſt*. Quia deſiderium illud deliberatè, ac voluntariè tendit in objectum natura ſua ſimpliciter malum ac peccatum mortale, & quòd formaliter non ſit tale, ex ſola indeliberatione, & involuntario excuſandum; adeò ut cauſa excuſans peccatum minimè reperiatur in ipſo deſiderio. Quia ergo ejuſmodi deſideria verè formaliter, & intrinſecè mala ſunt, nullo etiam fine bono cohoneſtari poterunt. Quis enim dicat licere, ad finem aliquem bonum, optare, & velle homicidium, vel adulterium committere in ebrietate? & ſi hoc, cur non etiam alium ebrium, vel amentem ad idem committendum inſtigare? cur non licebit virgini optare ſibi vim inferri ab ebrio ad bonum finem conſequendi ejuſdem utile conjugium? Quæ tamen omnium ſenſu abſurda ſunt. Attamen ex imaginaria ſuppoſitione, ſi talia ſolùm materialiter mala fierent, licitè deſiderari eorum bonum effectum aliquem, ut, in caſu dicto, utile matrimonium, ex homicidio inculpatè patrato hæreditatem, &c. dubium non eſt. Quia deſiderium eſt de re licita, & conditio intellectu tantùm ſuppoſita mala non eſt: immò ponatur eſſe mala formaliter, attamen, quia ſolùm ſupponitur, & minimè intenditur, nullo modo inficiet deſiderium rei non malæ.

§. IV. *excepta tamen pollutione merè naturali.*

Nimirum, licitum eſt affectu ſimplici deſiderare, ut 34
pollutio merè naturalis, & omnino involuntaria in ſomno eveniat, ob aliquem finem bonum, v. gr. tentationis ſedandæ, vel ſanitatis recuperandæ. *Communior doctrina*. Navarr. *cap.* 16. *num.* 7. 8. 9. *& plurimis citatis*. Sanch. Leſſius, Vaſquez *mox ſuprà* §. 2. *in fine allati*. Ratio autem ſpecialis, & differentia pollutionis a fornicatione, homicidio, & aliis peccatis eſt. Quia fornicatio, homicidium, &c. non ſunt actus merè naturales, ſed ex natura ſua petunt eſſe actus morales, ac liberi, ſeu hominis voluntati ſubditi, & cùm intrinſecè mali ſint, etſi ex defectu voluntarii poſſint excuſari a culpa, non ideò a culpa excuſabitur eorum deſiderium voluntarium, ut jam dictum eſt. At verò pollutio vi naturæ proveniens nullatenus eſt actus hominis, nec ejus voluntati ſubjectus, ſed eſt actus quidam, & evacuatio naturalis naturæ, ſicut ſudor, & aliæ expulſiones, & ſic facta omni prorſus culpa vacat, non ex defectu voluntarii, vel liberi, ſicut fornicatio, vel homicidium, ſed quia natura ſua effectus merè naturalis eſt, & ideò voluntariè in illam tendere nullam contrahit malitiam: ergo ſicut de ea ſic facta gaudere, ita etiam ut ſic naturaliter eveniat in ſomno (immo etiam in vigilia, Vaſquez, Sanchez citati) propter bonum finem, deſiderare licitè poſſunt; intellige ſemper *deſiderio*, vel *affectu ſimplici*, *& inefficaci*: & dummodo illud deſiderium ſimplex non ſit ita intenſum, ut moraliter evadat efficax, & probabiliter credatur fore cauſa ipſius pollutionis. Conſtat enim apud omnes, ob nullum finem bonum, vel cauſam (de morte evitanda aliqui contraſentiunt) licere efficaciter illam deſiderare, vel procurare, ut quomodolibet eveniat, ſive in ſomno, ſive in vigilia: tunc enim eo ipſo non eſſet evacuatio naturalis, ſed moralis, volita, ſeu procurata. Vide Navarr. & Sanch. *cit.*

S U B S E C T I O III.

Delectatio moroſa conditionata de re mala cogitata.

S U M M A R I U M.

35 *Quandocumque licita ſunt deſideria conditionata, ſeu velleitas rei malæ, ſub eadem conditione etiam licitæ ſunt delectationes moroſæ* rationales: *non tamen ſenſibiles ſemper. Sic*

36 *Utraque delectatio moroſa, rationalis, & ſenſibilis ſub conditione licita eſt de re tantùm* extrinſecè *mala.*

37 *Ac etiam per ſe loquendo rationalis de re* intrinſecè *mala ſub conditione auferente malitiam actus.*

38 *Non autem ſenſibilis de re intrinſecè mala, ſub quacumque conditione, quando res ſecundùm ſe, ut delectat ſenſum, imbibitam habet malitiam.*

39 *Unde ſemper illicita eſt mortaliter delectatio moroſa ſenſibilis venerea, directè voluntaria, ſub quacumque conditione actu non exiſtente, ſive poſſibili, ſive impoſſibili.*

R E G U L A.

Quandocumque licita ſunt deſideria conditionata, ſeu velleitates rei malæ, etiam licitæ ſunt delectationes moroſæ rationales de illa re ſub eadem conditione; quia nimirum non eſt alienum a recta ratione de eo gaudere, quod licet deſiderare: non item licitæ erunt delectationes ſenſibiles, & nullo modo venereæ.

EXPLI-

EXPLICATIO.

35 Ratio diſcriminis inter utramque delectationem eſt. Quia delectatio rationalis, ſeu gaudium in voluntate ſequitur immediatè cognitionem intellectus: intellectus autem poteſt apprehendere, & proponere voluntati objectum, ut veſtitum conditione auferente omnem malitiam; adeoque etiam delectatio voluntatis tendens in illud objectum, ſub ea conditione immunis erit a malitia. At verò delectatio ſenſibilis in appetitu ſenſitivo conſurgit ex imaginatione ſenſibili phantaſiæ, ſeu potentiæ æſtimativæ, quæ tendit in objectum ſenſibile abſolutè prout objicitur ſenſibus, nec ullam poteſt apponere conditionem: conſequenter, ſi objectum abſolutè malum ſit, etiam delectatio neceſſariò mala erit. Et licèt conditio apprehenſa ab intellectu purget voluntatem, quatenus conſentit in gaudium de objecto apprehenſo, non tamen poteſt purgare voluntatem quatenus conſentit in delectationem inferiorem ſenſibilem tendentem in objectum abſolutè, & illa conditione deſtitutum. Jam exemplis monſtremus.

§. I. *Utraque delectatio licita.*

36 Licita eſt delectatio moroſa, non tantùm rationalis, ſed etiam ſenſibilis de re jure tantùm poſitivo prohibita, ſub conditione, *ſi liceret*, vel *ſi prohibita non eſſet*. Ut ſi quis in Quadrageſima videns alios ex diſpenſatione carnes edentes, & ipſe de cogitato eſu carnium delectetur, etiam ſenſibiliter, & non ſine mota ſaliva. Si die jejunii ſimiliter delecteris de cogitata cœna. Idemque eſt, ſi Cartuſianus, vel aliquis voto obligatus jejunare, de eſu carnium, vel cœna cogitata ſe ſe oblectet: ſuppoſita ſemper dicta conditione: *ſi liceret*, *ſi prohibitum non eſſet*. Ut notant etiam *Leſſius lib. 4. cap. 3. dub. 14. Layman lib. 1. tr. 3. cap. 6. nu. 9.* Ratio eſt eadem, quæ ſuprà *nu.* 16. de deſideriis conditionatis. Quia nimirum delectatio rationalis abſtrahit, & per conditionem appoſitam excludit prohibitionem talis actus: delectatio verò ſenſibilis tendit in illum actum abſolutè, quatenus ſecundùm ſubſtantiam ſuam bonus eſt, & nullo modo tendit in ejus prohibitionem, quippe per imaginationem ſenſitivam minimè cognitam. Quemadmodum ergo Eccleſia in prohibitione non efficit malum ipſum eſum carnium ſecundùm ſe, ita neque delectationem de earum eſu cogitato ſecundùm ſe, malam reddidit.

§. II. *Ampliùs licita delectatio rationalis.*

37 Licita eſt delectatio rationalis de re etiam intrinſecè mala, ſub ea conditione, quæ ſi poneretur, revera auferret malitiam actus, etiam in materia venerea, per ſe loquendo, & ſecluſo periculo conſenſus in aliud peccatum grave: minimè verò ſub conditione impoſſibili, *ſi liceret*, *ſi peccatum non eſſet*: aut ſub alia conditione nullo modo auferente malitiam actus. Omnia dicta ſuprà *ſect. 3. num.* 19. 20. 21. de verbo ad verbum huc referenda ſunt. Eadem enim prorſus eſt ratio de deſideriis, ac de delectationibus rationalibus conditionatis: immo adeò ſimilis ratio eſt, ut diſcrimen verbis explicare difficile ſit. Confuſim exprimunt Doctores per verba *vellem*, *placeret*, *cuperem*, *liberet*, *&c.* At nonne hæc ſignificant deſideria, & velleitates? Meliùs ſic exprimes delectationem verbo indicativo: *delector*, *gaudeo*, *lætitia afficior*, cogitans hunc hominem occidere, ſi judex eſſem, ſpoliare hunc divitem avarum, ſi Deus licentiam daret, hanc uxorem ducere, niſi ligatus, vel Religioſus eſſem: hanc amplecti, ſi mea uxor eſſet, &c. Ubi tamen maximè in materia venerea cavendum periculum, juxta admonitionem factam *ibid. num.* 19.

§. III. *Non item licita eſt delectatio ſenſibilis hic.*

38 Illicita eſt omnis delectatio moroſa ſenſibilis de re intrinſecè mala, ſub quacumque conditione, etiamſi ſpeculativè auferret malitiam actus; ut ſi ſenſibiliter, non ſine mutatione corporis, & motu ſpirituum delecteris de cogitato homicidio proximi, ſi judex eſſet; de gravi vindicta ſumenda, ſi Deus permitteret; de copula cum aliena, ſi tua uxor eſſet, &c. mortalia ſunt eadem ratione, qua de delectatione abſoluta dictum eſt ſupra *nu.* 23. Multò magis, ſi conditio eſſet impoſſibilis, aut nullo modo auferret malitiam actus. *Sanchez cit. cap. 2. num. 33. Filliuc. Tract. 21. cap. 8. qu. 10. alii.* Ratio jam data fuit in explicatione; & accedit, quòd in ejuſmodi delectationibus ſenſibilibus deliberatis ferè accedant aliæ ſpecies peccatorum, ut iræ, odii, vindictæ, avaritiæ. In materia autem venerea vix credo poſſe eſſe delectationem ſenſibilem in corpore, quin fiat venerea. Sed numquid nulla hic locum habebit limitatio? Accipe hanc ingenioſam ex *Valentia 2. 2. diſp. 6. qu. 4. punct. 2. in fine, Sanchez lib. 1. Moral. cap. 2. nu.* 35. in hunc ferè ſenſum.

Illicita eſt delectatio ſenſibilis de objecto malo, quòd ſecundùm ſe, & ut delectat ſenſum, imbibitam malitiam habet, conditio verè excuſans a malitia, & non ſubſiſtens minimè percipitur. Sic eſt in exemplis allatis, vindicta enim, homicidium, furtum, copula cum aliena, &c. ſecundùm ſe, & ut delectant ſenſualitatem, implicant deformitatem: conditiones verò, quæ excuſarent a malitia, *ſi Deus permitteret*, *ſi judex eſſem*, *ſi mea uxor eſſet*, *&c.* minimè apparent ſenſui, ideò delectatio ſenſibilis de iſtis mala eſt mortalis, pro ratione materiæ. Non autem eſt illicita delectatio ſenſibilis de objecto malo, quando illud ſecundùm ſe, & prout delectat ſenſum, nullam implicat malitiam, vel deformitatem, ſed bonum eſt, vel in bonum ſonat; conditio autem requiſita, ut undequaque bona ſit, ſenſibus non apparet. Ut ſi Laicus imaginando ſe Sacerdotem, magnoque fervore Confeſſiones excipientem: aut ſe ex alterius pecunia numeroſam eleemoſynam diſtribuentem: aut ſe judicem rectiſſimè munus ſuum obeuntem, de malefactoribus ſuis juſtiſſimas pœnas exigentem: aut in bello injuſto ſe Ducem ſtrenuè ducentem exercitum, pugnantem, vincentem, &c. atque ita ſe ſenſibiliter maximè oblectaret: nemo talem peccati gravioris condemnabit, licèt objecta, ſeu actus ipſi revera jure naturæ eſſent illiciti mortaliter. Quare? Quia actiones illæ ſecundùm ſe, & prout delectant ſenſum, nimirum audire ſedulò Confeſſiones, eleemoſynas magnas dare, juſtitiam ſeriò exequi, ſtrennè pugnare, nullam implicant malitiam: ſed bonum ſonant: at verò conditiones requiſitæ, ad hoc ut omnino bonæ ſint, videlicet, *juriſdictio*, *licentia Domini*, *officium Judicis*, *juſtitia belli*, ex quarum defectu actiones illæ revera malæ eſſent, ſenſui, & delectationi minimè apparent, vel objiciuntur.

§. IV. *Et nullo modo venerea.*

Illicita mortaliter ſemper eſt delectatio moroſa venerea, 39
nimirum cum commotione carnis, & ſpirituum genitalium, directè voluntaria, ſub quacumque conditione actu non exiſtente, ſive poſſibili, ſive impoſſibili. *Certiſſimum.* Non enim vidi, qui contrarium apertè doceret, niſi de parvitate materiæ, de qua *ſupra num.* 18. Ratio ſolidiſſima eſt. Quia ad hoc, ut actus humanus, maximè externus, ſit licitus practicè, ſeu hic, & nunc, debent omnes ejus circumſtantiæ practicè, ſeu hic, & nunc eſſe licitæ: atqui delectatio moroſa venerea veluti inchoata quædam ſeminatio, verè eſt actus externus tendens in objectum prout eſt a parte rei, ergo ut licitus ſit, omnes ejus circumſtantiæ debent eſſe licitæ. Atqui ulteriùs conſenſus voluntatis in delectationem veneream ex cogitato concubitu cum non ſua, ſub conditione, *ſi eſſet ſua*, tendit revera in objectum practicè, ſeu hic, & nunc mortaliter illicitum: a parte rei enim eſt non ſua; conditio autem appoſita, *ſi eſſet ſua*, ſolùm eſt objectivè in intellectu: nec conſequenter quidquam facit ad actum præſentis delectationis: nec ullo modo practicè aufert, ſed ſolùm ſpeculativè cogitatur auferre malitiam talis actus: ergo ejuſmodi moroſus delectator, non quidem ſpeculativè, ſed tantùm practicè peccat mortaliter. Ais. Numquid non licet deſiderare uxorem alterius, ejuſque complexum, ſub conditione, ſi eſſet libera a lege viri; aut abſolutè in futurum, quando erit libera a lege viri? Ita licet. Sed diſpari ratione. Quia deſiderium, vel propoſitum, natura ſua, tendit in abſens, vel futurum; ſi ergo addatur conditio juſtificans actum in futuro, licitum erit deſiderium, quia rem licitam deſiderat: at verò delectatio moroſa natura ſua, tendit in rem præſentem, ac velut poſſeſſam, ſaltem in apprehenſione: ideoque ſimpliciter mala eſt, ſi objectum hic, & nunc illicitum ſit, non obſtante conditione objectiva, vel futura tantùm, quæ nihil poteſt facere ad præſentem actualem delectationem tendentem in rem, ut præſentem. Denique nono Decalogi præcepto *non concupiſces*, *&c.* non prohiberis deſiderare matrimonium, & complexum fœminæ, quæ modò uxor alterius eſt, ſub conditione, ſi non eſſet alterius, vel pro tempore, quando non erit ampliùs: ſed ſolùm prohiberis eam deſiderare pro hoc tempore, quando, & quatenus ejus uxor eſt, & conſequenter etiam prohiberis actualiter hic, & nunc delectari veneree de ejus amplexu, quamdiu alterius, & non tua eſt. Et dicendum tibi. Si talis eſſet revera tua, ſicut ſpecularis, & ſupponis, non utique peccares de ea delectando: at quia tu defacto delectaris, & ipſa defacto non eſt tua, ideò tu defacto tantùm peccas mortaliter. Ulteriùs, quia omnes judicabimur ex facto, ideò tu, in talibus pœnitens, non quidem ſpeculativè, vel de poſſibili, ſed practicè tantùm, & defacto ibis in infernum.

Digitized by Google

SUBSECTIO IV.

Delectatio moroſa Statibus applicata.

SUMMARIUM.

40 I. Solutis *mortaliter illicita eſt omnis delectatio moroſa ſenſibilis venerea; Sicut & deſideria, abſoluta, vel conſenſus in opus turpe de præſenti. Similiter*

41 II. Sponſis *etiam mortaliter illicita eſt omnis venerea delectatio* ſenſibilis; *non tamen* rationalis *in copulam futuram.*

42 III. Viduis *quoque mortaliter illicita eſt omnis delectatio moroſa venerea, æque ac ſolutis: licita tamen eis manent gaudium, vel delectatio* rationalis, *de copula præterita, & delectatione annexa.*

43 IV. Conjugatis *verò de ſe invicem, etiam abſentibus,* per ſe (*excluſo periculo pollutionis, & coitu innaturali*) *licita eſt delectatio moroſa, vel conſenſus in copulam, ſicut & alia ad eam diſpoſitiva, (ſaltem circa mortale.)*

44 *In actu autem conjugali ſibi imaginari aliam, vel alium, mortale eſt.*

45 *Jactare ſeipſum de opere mortaliter malo, mortale eſt: de veniali, veniale.*

46 *Quod verum eſt, ſive verè, ſive falsò quis ſe ita jactet.*

REGULA.

QUocumque ſtatu illicita eſt ipſa copula carnalis, nimirum extra matrimonium, etiam illicita eſt delectatio moroſa venerea ſub mortali: non item omnis delectatio rationalis.

APPLICATIO.

I. Solutis.

40 ILlicita mortaliter eſt omnis delectatio moroſa ſenſibilis venerea, captata, admiſſa, permiſſa, aut ex ipſa copula cogitata, ſive abſolute, ſive ſub conditione, ſi eſſet ſua, vel ſuus: aut ex quocumque alio actu, cogitatione, imaginatione, aſpectu, tactibus, oſculis, amplexibus; nulla etiam admiſſa parvitate materiæ a mortali excuſante. *Supra num.* 23. *& num.* 39. ac *ſuperiùs num.* 18. Abſque tamen directa intentione, vel conſenſu delectationis venereæ, in prædictis actibus parvitatem materiæ a mortali excuſantem jam admiſimus *cap. præced. nu.* 19.

II. Illicita ſunt eis mortaliter propoſita, & deſideria abſoluta, ſeu quivis conſenſus deliberatus in opus turpe de præſenti (non item deſideria, vel propoſita de futuro, quando contracto matrimonio, illi actus erunt liciti *ſupra nu.* 18.) Sicut & omnis delectatio rationalis de opere turpi cogitato, vel imaginato, ſive abſoluta, ſive ſub conditione impoſſibili, vel nullo modo auferente malitiam actus: immo etiam ſpeculativa de ipſa imaginatione rerum obſcœnarum, *ſupra nu.* 29. Non item illicita, periculoſa tamen ſunt Solutis propoſita, deſideria, velleitates, complacentiæ ſimplices, atque ipſæ delectationes rationales conditionatæ ejuſmodi rerum, ſub conditione auferente malitiam actus, *ſupra ſparſim præſertim numer.* 19. 20. 37.

II. Sponſis.

41 ILlicita mortaliter eſt omnis delectatio ſenſibilis venerea, & directè voluntaria, captata, admiſſa, permiſſa, tam ex ipſa copula futura cogitata, quàm ex cogitationibus, aſpectibus, tactibus, oſculis, amplexibus inter ipſos libidinoſos. *Navarrus cap.* 16. *num.* 9. *aliiſque citatis Sanchez lib.* 9. *de matrim. d.* 47. Ratio eſt. Quia delectatio venerea tendit in copulam ut præſentem, & pollutionem reipſa inchoat: at copula ipſis in eo ſtatu adhuc mortaliter illicita eſt, ſecundùm communem, & certam Doctorum ſententiam: ergo & delectatio. Cæterùm ipſa oſcula, amplexus, & tactus, non nimium impudici ex objecto, & notabiliter moventes libidinem, inter ſponſos ex ſponſalibus cohoneſtantur, maximè ſi fiant ad bonum finem, puta, amoris conciliandi, vel conteſtandi, etſi præter intentionem, & ſecluſo periculo conſenſus, aut pollutionis, ſequeretur commotio nonnulla ſenſibilis. *Navarrus cit. cap.* 16. *num.* 12. *aliiſque citatis Sanchez lib.* 9. *de matrim. d.* 4. *num.* 47.

II. Licita ſunt Sponſis, non tantùm conſenſus in ipſam copulam, ut futuram, cui talis conſenſus, ſaltem implicitus, in ipſo eſſentiali conſenſu contractus matrimonii includatur: ſed etiam deſiderium, gaudium, delectatio rationalis de futura copula, ejuſque delectatione capienda. Cùm enim ex ipſis ſponſalibus contractis, talis copula, & delectatio aliquando futura ſit, numquid debent de ea triſtari, vel eam averſari? Licitè ergo in eam conſentire de ea gaudere, complacere, & delectari poſſunt: cùm hoc nihil aliud ſit, quàm gaudere de ſpe boni futuri, quæ ſpes præſens eſt, & licita. Dummodò ſemper abſit periculum conſenſus turpis, aut pollutionis, *Sanchez cit. diſp.* 47. *Diana par.* 3. *tr.* 5. *reſol.* 2. *alii apud ipſos.*

III. Viduis.

ILlicita quoque mortaliter eſt omnis delectatio moroſa venerea captata, admiſſa, permiſſa ex cogitata copula 42
præterita tempore matrimonii, ſicut, ac omnis alia venerea voluptas, æque, ac ſolutis. *Navarr. cap.* 16. *num.* 10. *& cap. Si cui, de Pœnit. d.* 1. *num.* 2. *Corduba, Lopez, Vaſquez, alii cum Sanchez, dicta diſp.* 47. *numer.* 7. Ratio eſt eadem, quæ de ſponſis: Quia nimirum viduis non eſt ampliùs licita, immo nec poſſibilis illa copula delectabilis, itaque, nec licita erit actualis delectatio, natura ſua in copulam tendens, atque illam inchoans.

II. Licita tamen ipſis manent gaudium, complacentia, approbatio, ac delectatio rationalis tantùm voluntatis de copula præterita, & delectatione annexa, Habent enim objectum licitum. Licita enim fuit illa copula, & delectatio, nec tenentur illam modò reprobare, vel deteſtari. *Omnes.* DICES. Plus eſt approbare, quàm delectari tantùm: ſed viduis licet approbare copulam præteritam: ergo etiam de illa delectari. *Confirmas.* Conjugibus licet delectari ſenſibiliter de copula præterita, & futura: cur non etiam ſponſis de futura, ac viduis de præterita? *Reſpondetur diſtinguendo antecedens.* Plùs eſt approbare, quàm delectari delectatione rationali tantùm in voluntate: *concedo totum:* & hinc eam delectationem etiam ſponſis, & viduis conceſſimus. Plus eſt approbare, quàm delectari, delectatione ſenſibili venerea: *nego antecedens.* Hæc enim delectatio, quia natura ſua tendit in copulam, non poteſt eſſe licita, niſi quibus licita eſt copula. Et hinc ad *Confirmationem,* negatur conſequentia, & paritas. Quia conjugibus ſemper licita eſt copula, & ideò etiam ejus delectatio: ſponſis autem copula licet nondum, ſed licebit: Viduis non licet ampliùs, ſed licuit tantùm.

IV. Conjugatis.

SIcut per ſe ſemper licita eſt ipſa copula, ita etiam ſemper 43
eis licita erit delectatio moroſa de illa concepta quæcumque: quemadmodum eis etiam licent omnia alia ad copulam diſpoſitiva inter ſeſe, cogitationes, aſpectus, colloquia, oſcula, amplexus, tactus quicunque. Cui enim licitus eſt finis, etiam media ad illum finem naturaliter diſpoſitiva licita eſſe debent. Et quidem, ſi prædicta fiant ad honeſtum finem, utpotè præparandi ad copulam, aut etiam amorem conjugalem conteſtandi, omni culpa vacabunt: ſin autem fiant abſq; animo copulandi, ſolius delectationis gratia, culpam venialem continent, tamquam exceſſus in re aliàs licita: Duobus tamen ſemper ſub mortali exceptis. I. manifeſto pollutionis prævisæ periculo, niſi ſint in loco, ubi ſtatim copula haberi poſſit, aut niſi juſta cauſa excuſaret: v. gr. medendi: certè conjugem ad reddendum tales tactus alteri petenti excuſari cenſet *Sanchez lib.* 9. *de matrim. diſp.* 45. *num.* 33. I. Excluſo omni coitu innaturali, etiam leviter tantùm inchoato, & animo non extrà conſummandi, &c. De his legere poteris *Sanchez cit. lib.* 9. *diſp.* 17. 44. 45. *Dianam par.* 2. *tr.* 17. *reſol.* 37. *Marchant. Tribun. par.* 2. *tr.* 7. *tit.* 2. *in appendice, ac alios.*

II. Quin etiam conjugibus licita manent delectatio moroſa venerea (dummodò ſemper abſit periculum pollutionis) etiam quando, abſente altero conjuge, copula haberi non poteſt, aut aliunde ab extrinſeco impedita eſſet; uti ex communiori late docet *Sanchez cit. diſp.* 44. *a nu.* 13. Ratio jam ſæpè dicta eſt. Quia talis eſt delectatio, qualis eſt actus: ſed etiam tunc copula conjugibus ſuapte natura ab intrinſeco licita eſt, & hic, & nunc ſolùm per accidens impeditur ab extrinſeco, ut puta, per abſentiam alterius conjugis, per ſupervenientem impotentiam, infirmitatem, puerperium, &c. immo etiam, ſi ob inceſtum commiſſum conjux amiſiſſet jus petendi debitum, licet enim ei adhuc reddere: ergo etiam delectari. Licita, inquam, illa ſunt, ſaltem citra peccatum mortale: cùm ſine dubio ſint veniales deordinationes; ob defectum debiti finis, ſcilicet copulæ tunc impeditæ. Et duobus iterùm caſibus ſub mortali exceptis. I. Quando practicè dubitatur de valore matrimonii, tunc enim illicita eis ab intrinſeco eſt ipſa copula, ut incidenter monui *cap.* 1. *nu.* 77. *poſt medium.* II. Quando votum continentiæ eſſet emiſſum. Qui enim caſtitatem vovit conjux, tenetur abſtinere ab omnibus, quæ adverſantur caſtitati, ſalvo ſolummodò jure alterius conjugis debitum exigentis.

Denique apud omnes in confeſſo eſt, peccare mortaliter conju- 44

conjugem, dum in actu conjugali cum propria conjuge imaginanſ ſibi aliam fœminam, vel perſonam carnaliter dilectam, hoc eſt, aut efficaciter deſiderando eam hic, & nunc habere loco conjugis, quod eſt verum mentale adulterium; aut moroſè ſolùm delectando ſe in imaginatione alterius perſonæ, quaſi præſentis loco conjugis; eſt enim objectum hìc, & nunc mortaliter illicitum. Hoc enim eſſet imaginati *carnaliter dilectam*, uti loquuntur Doctores apud Sanchez mox allegandum. Quod ſi autem imaginatio, & delectatio conjugis verſetur circa aliam perſonam, non ut carnaliter dilectam ullo affectu turpi, ſed ſolùm ut naturaliter delectantem, ob naturalem pulchritudinem, ſeu formam amabilem, ea omnino ratione, qua etiam delectaret formoſa ſtatua, vel imago picta, idque ad honeſtum finem ſeſe provocandi, aut ut proles formoſior concipiatur, per ſe loquendo, nullam ſaltem lethalem culpam rectè agnoſcit *Sanchez eodem lib. 9. d.* 17. *num.* 4. ut etiam meritò fateatur rem eſſe plenam periculi, non facilè permittendum, cautiſſime conſulendum. Potiùs permittendæ imagines, ſed certè prophanæ, non ſacræ, ob graviſſimum blaſphemiæ periculum.

Dubium incidens.

Quale peccatum ſit jactantia, gloriatio, laus de re mala.

R E S O L U T I O.

45 SEipſum jactare, oſtentare, laudare, vane gloriari de opere malo mortali, mortale eſt, de veniali, veniale. *Excommuni Sanch. lib.* 1. *moral. c.* 3. *num.* 4. Ratio eſt. Quia jactantia de opere malo continet ejus approbationem, & quandam ſaltem implicitam complacentiam: ergo peccatum eſt, quale eſt peccatum jactatum: immo poteſt, & ſolet eſſe duplex peccatum mortale, unum ipſius jactantiæ, quærendo gloriam, vel laudem ex re mala, v. gr. homicidio patrato, vel adulterio; alterum actualis gaudii, complacentiæ, vel delectationis de admiſſo peccato mortali, & hoc ſpectat ad delectationem moroſam, jam latiſſimè explicatam. Unde ulteriùs in Confeſſione neceſſariò explicanda ſunt ipſa peccata, de quibus gloriatus es, atque eorum circumſtantiæ ſpeciem mutantes, ut ſi gloriatus es de percuſſione Clerici, de violatione Monialis, vel Conjugatæ, &c. Uti contrà Navarrum, & alios cum aliis docet Sanchez *ibid. num.* 13. Eadem enim prorsùs eſt ratio, quæ de delectatione moroſa *ſupra num.* 24. & non ſolùm, quando jactantia continet actualem complacentiam, & gaudium de malo admiſſo, ſed etiam ſine tali complacentia, ipſa jactantia ſecundùm ſe adhuc aliquam talis mali approbationem continet: ideoque ejus ſpeciem ſortiri debet: dummodò jactantia revera ſit de ipſo opere malo, quatenus talem malitiam fundat. Qui enim ſe jactat, vel gloriatur, non de ipſo opere malo, ſed de ſua tantùm fortitudine, ingenio, artificio, dexteritate in opere malo demonſtratis, non erit culpa lethalis, ut notat Sanchez *ibid. nu.* 12.

Reſolutionis Extenſio.

46 IDem dicendum, ſive quis verè, ſive falsò ſe jactet de opere malo, utrobique enim eadem militat ratio. *Navarrus cap.* 23. *num.* 13. *Sylveſt. Auguſt. alii cum Sanch. ibid.* Hoc tamen poteſt eſſe diſcrimen, quòd in jactantia veri criminis commiſſi ſæpius accedat actualis complacentia, & duplex peccatum fiat, quàm in jactantia falſa.

II. Idem etiam dicendum de jactantibus, vel laudantibus alium de peccato admiſſo, verè, vel falsò. Quia hoc eſt verè peccatum alterius approbare. Unde etiam mortaliter peccant, qui alium vituperant, quòd præclaram occaſionem peccandi, fornicandi, vindictam ſumendi, &c. prætermiſerit.

III. Etiam lethale eſt velle, vel acceptare laudem, ac gloriam ab aliis de opere mortaliter malo, ſibique, quòd ita laudetur, complacere: Non tamen ſolùm tacere ſemper. Quòd ſi cui enim ita laudato res ipſa diſpliceat, & ſolùm præ verecundia taceret, non peccaret. *Navarr. nu.* 15. *Sanch. cit. nu.* 10.

IV. Idem dicendum de audientibus alium ſe jactantem, vel jactatum de peccato mortali. Si enim admirentur, complaceant, ac velut laude dignum ſuſpiciant ipſum opus malum, mortaliter peccant: quia eſt vera approbatio operis mortalis. Secùs, ſi ſolum admirentur, ſuſpiciant, complaceant de male operantis viribus, arte, induſtria, &c.

C A P U T VII.

DE CAUSIS PECCATORUM.

Et Peccatis Capitalibus.

PEccatorum cauſæ, aliæ per ſe ſunt, & effectivæ, nimirum homo peccans, ejuſque libera voluntas, cum objecto, & cæteris concurrentibus requiſitis, hactenus latè ſatis explicatis. Aliæ ſunt cauſæ per accidens, & inductivæ: & hæ rurſus aliæ extrinſecæ, ut homo alliciens, dæmon tentans, addunt blaſphemè Hæretici, Deus permittens. Aliæ verò intrinſecæ ex parte ipſius hominis, & numerantur communiter tres: ignorantia, infirmitas, malitia. His affines ſunt conſuetudo, & contemptus. Denique vulgata illa ſeptem vitia capitalia ideò dicuntur, quòd plurium aliorum peccatorum cauſæ ſint. Quæ ſingula ordine, & ſtrictim explicanda ſunt. Alia de peccatorum cauſis, & effectibus ſcholaſtica ſunt, & ſpeculativa, ideoque, quia ſupra nos, nihil ad nos.

S E C T I O I.

Peccatum ex ignorantia, infirmitate, malitia, remiſſivè.

S U M M A R I U M.

47 *Peccatum ex ignorantia ex parte intellectus quid?*
48 *Peccatum ex infirmitate ex parte appetitus quid?*
49 *Peccatum ex certa malitia ex parte voluntatis quid?*
50 *Et hoc prioribus gravius.*

I. Peccatum ex ignorantia.

(*ex parte intellectus*)

DIcitur, quod committitur ex ignorantia juris, vel facti, vincibili, & culpabili, non tamen affectata. 47 Peccatum enim ex ignorantia affectata commiſſum, potiùs ex certa malitia dici meretur. Nam ut ait *S. Gregor. lib.* 21. *moral. c.* 11. *Neſcire ignorantia eſt: nolle autem ſcire, ſuperbia*. De his ſufficienter dictum, *cap.* 2. *ſect.* 4.

II. Peccatum ex Infirmitate.

(*ex parte appetitus*)

DIcitur, quod ex vehementi paſſione appetitus ſenſitivi, ſeu ſenſualitatis paſſione, ſive naturaliter, ſive ex inſtinctu diaboli excitata, committitur. 48 Ut ſi ex vehementi motu ſenſualitatis pecces contra caſtitatem: ex vehementi iræ paſſione percutias, occidas, &c. De his actum *ibid.* §. 4. Meritò autem paſſiones illæ dicuntur hominis infirmitas: quia debito ſtatui rectitudinis, ac velut morali valetudini hominis adverſantur, atque ad mortem ſpiritualem peccati diſponunt.

III. Peccatum ex certa malitia.

(*ex parte voluntatis*)

DIcitur, cùm quis, neque ex intellectus ignorantia, vel errore aliquo inductus, neque ex appetitus vehementi aliqua paſſione impulſus, ſed ſciens, volens, libere, ex mera voluntatis perverſitate peccat, v. g. inebriatur, ſcortatur, &c. 49 Et hoc

IV. Tertium prioribus gravius.

(*cæteris paribus*)

QUia enim ignorantia difficulter vincitur, ut plerumque homo ſe ſolo vincere non poſſit, ſed egeat ope, vel informatione extrinſeca, hinc peccatum ex ignorantia, cæteris levius eſt, & magis excuſabile. 50 Et quia infirmitas, ſeu paſſio appetitus ſenſitivi, multùm quidem, & valde inclinans ad peccatum, impediendo liberum indifferens, ut ſuo loco dictum, faciliùs tamen vincitur, *immo poteſt, & debet vinci* a voluntate, juxta illud Geneſ. 3. *Sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius*: hinc peccatum ex infirmitate, priori gravius eſt, minuſque excuſabile. Denique quando & ignorantia, & infirmitatis paſſio deeſt, ſed ſcientia, & libertas omnimoda, atque peccatum ex certa, & mera malitia, utique cæteris longè gravius, & nulla omnino excuſatione dignum erit. Lege *S. Thomam* 1. 2. *qu.* 76. 77. 78. *D. Bonav. in* 4. *d.* 22. *art.* 2. *qu.* 3.

S E C T I O II.

Peccatum ex Conſuetudine.

S U M M A R I U M.

51 *Peccatum ex conſuetudine explicatur.*
52 *Scienter conſuetudinem contrahens peccandi in materia aliàs mortali, dupliciter peccat mortaliter.*
53 *Et ſub mortali operam dare tenetur, ut eam deponat.*
54 *Ac illam etiam in Confeſſione fateri tenetur.*
55 *Si verò adhibito conatu: eam deponere non potuit, tunc actus ex ea naturali quaſi impetu erumpentes ad peccatum imputari non poſſunt.*

51 DEfinitur, quòd vi habitus per frequentatos actus acquiſiti, quaſi naturali impetu, & omnino indeliberate committitur. Ut ſunt jam toto orbe communiſſima peccata blaſphemandi, pejerandi, detrahendi, mentiendi, &c. addunt aliqui non malè conſuetudinem delectandi moroſe in venereis; quando nimirum quis toties conſentiendo voluntarie in eas delectationes, jam ita habitum induit, ut quacumque data occaſione, nihil ampliùs deliberando quaſi naturaliter admittat. Cæterùm ejuſmodi actus peccaminoſos, ex naturali impetu inveteratæ conſuetudinis, atque omnino indeliberate factos, formaliter peccata non eſſe, neque formales blaſphemias, perjuria, detractiones, &c. cenſeri poſſe, conſtat apud omnes, & notat etiam *Scotus in 3. d. 39.* Solùm ergo explicandum eſt, qualiter peccata ſint in ſua cauſa, ſcilicet ipſa conſuetudine contracta, & non depoſita. *Ex communi doctrina apud* Suarez, & Sanchez, *lib. 3. Moral. cap. 5. num.* 28. Laym. *lib. 1. tract. 2. cap. 3. nu. 6.* breviter ſic accipe.

§. I.

52 SCienter, & voluntarie frequentatis actibus contrahens conſuetudinem peccandi: v. g. qui deliberatè frequentat blaſphemias, ſimul advertens ſenſim ſibi conſuetudinem blaſphemandi ingenerari, graviter, & dupliciter peccat mortaliter. I. Ipſa actuali blaſphemia, vel ſimili peccato voluntarie ponendo cauſam ſecuturis blaſphemiis, vel ſimilibus malis. Licèt enim ſecutæ blaſphemiæ ex conſuetudine, vel habitu contracto formaliter peccata non ſint, ob defectum voluntarii, ſi omnino indeliberate, & naturali quaſi impetu fiant, ipſa tamen voluntas ponendi earum cauſam, ſcilicet conſuetudinem per frequentatos actus, ſufficienter voluntaria fuit, ideoque duplicatam ſortitur malitiam, & ab actu deliberate frequentato, & a prævisis ſecuturis actibus indirectè ſaltem volitis, etſi materialiter tantùm malis. Rationem pete ex dictis *cap. præc.* de delectatione, & deſiderio rei materialiter tantùm malæ, *nu. 31.* atque hinc porrò.

§. II.

53 ILle, qui voluntarie ita contraxit conſuetudinem peccandi, blaſphemandi, pejerandi, &c. tenetur ſub peccato mortali operam dare, ut eam conſuetudinem vincat, atque deponat. Quia advertens quis ſuam pravam conſuetudinem blaſphemandi, & quantum poteſt deponere non conatur, cenſetur eam velle, & approbare, & conſequenter etiam indirectè cenſebitur velle ipſas blaſphemias ex illa conſuetudine factas: ideoque peccat formaliter, & manet in continuo ſtatu peccati mortalis omiſſionis; atque ipſæ blaſphemiæ ſic factæ adhuc ei in peccatum imputantur, tanquam indirectè voluntariæ in ſua cauſa, mala ſcilicet conſuetudine voluntariè non ablata: graves deordinationes contra virtutem Religionis, & cultus divini: ea ratione, qua *ſupra cap. 2. ſect. 3. a nu.* 23. de voluntario indirecto dictum eſt. Et hinc ulterius.

§. III.

ILle, qui voluntarie contraxit conſuetudinem peccandi, blaſphemandi, pejerandi, &c. In primis non ſatisfacit in Confeſſione, ſi dicat ſe toties *trigeſies*, *centies*, deliberatè blaſphemaſſe, &c. ſed dicere etiam debet, ſe ita continuò frequentaſſe blaſphemias deliberatè, ut jam conſuetudinem ſibi blaſphemandi quaſi naturalem induxerit, ob rationem jam ſupra dict. *nu.* 52. Deinde, plerumque non ſufficit talem hominem dolere de præteritis peccatis, blaſphemiis, perjuriis, &c. atque firmum abſtinendi propoſitum concipere; ſed requiritur propoſitum ita efficax, quod ſe extendat etiam ad propinquas occaſiones, & pericula blaſphemandi, vel pejerandi cavenda, & tollenda, quatenus fieri poteſt ſine magno incommodo: uti cum *Sayro*, *Valentia*, *& aliis* optimè notat *Laym. cit. n. 6. ante fin.* Unde & Confeſſarius quoque talem complere poteſt, & debet ad fugiendum luſus, potiones, & ſimilia, quibus blaſphemandi, vel pejerandi conſuetudinem exercet, atque confirmat: non item ad deſerendam mercaturam, officium militare, aurigandi, vel ſimilia, quæ ſine gravi ſuo incommodo deſerere non poteſt. Vide *Sanch. loc. cit.*

§. IV.

DEnique poſtquam Pœnitens pravam conſuetudinem ita blaſphemandi, pejerandi, &c. efficaci propoſito retractavit, debitumque conatum eam deponendi, atque cautelam adhibuit, tunc conſequentes blaſphemiæ, &c. ex vi ejuſdem conſuetudinis, inculpabiliter contra voluntatem, & conatum tuum remanentis, quaſi naturali, ac neceſſario impetu erumpentes, nullo modo amplius ad peccatum imputari poterunt, quia tunc non ſunt ampliùs ullo modo voluntariæ, neque in ſe directè, ut ſupponitur: neque indirectè in ſua cauſa, ſcilicet conſuetudine, etiamſi voluntariè contracta, jam tamen voluntarie, & efficaciter retractata, ut ampliùs voluntaria cenſeri non poſſit. 55

S E C T I O III.

Peccatum ex Contemptu.

S U M M A R I U M.

56 *Quid ſit peccatum ex contemptu.*
57 *Tranſgreſſio cujuſcumque legis, in quavis materia, etiam minima, eſt peccatum mortale.*
58 *Et ſpeciale formalis inobedientiæ.*
59 *Si fiat ex contemptu, non item* cum *contemptu tantùm.*
60 *Ex contemptu ſcilicet* formali (*quo contemnitur lex, vel Superior ut talis.*)
61 *Et* injuſto.
62 *Quod maximè verum eſt, ſi talis tranſgreſſio ſit legis divinæ.*

PEccatum ex contemptu dicitur, quod ex contemptu legis, vel legiſlatoris committitur: ſive, uti explicat S. Thomas, cùm quis ideò peccat, legem, vel præceptum tranſgrediendo, quòd nolit eſſe ſubjectus legi, ex affectu indignationis erga legem, Legiſlatorem, ejuſve legiſlativam poteſtatem.

A S S E R T I O

TRanſgreſſio cujuſcumque divinæ, vel humanæ legis, vel præcepti, in quacumque materia, quantumvis minima ex contemptu formali injuſto ipſius legis, vel legiſlatoris præcepti, vel præcipientis eſt peccatum mortale, & ſpeciale formalis inobedientiæ. Doctrina certa, & Orthodoxa.

E X P L I C A T I O.

I. ASſertionem inter alios SS. Patres perſpicuè docet D. Bernardus *l. de præcepto, & diſpenſat.* inter alia dicens: *Contemptus in omni ſpecie mandatorum pari pondere gravis, & communiter damnabilis eſt. Sive enim Deus, ſive homo Vicarius Dei mandatum quodcumq; tradiderit, pari profectò obſequendum eſt cura, pari reverentia deferendum; ubi tamen Deo contraria non præcipit homo.* Item. *Ubique, & neglectus culpabilis, & contemptus damnabilis eſt.* Hæc Bernardus. Similia alii Patres paſſim. 57

II. Ratio ex Scriptura Sacra deſumpta eſt. Quia tranſgredi legem, vel præceptum ex formali, & injuſto contemptu legis, vel præcepti, aut legiſlatoris, vel præcipientis, eſt directè, & formaliter contemnere ipſam poteſtatem legiſlativam Superioris: atqui contemnere ipſam poteſtatem legiſlativam, utpote a Deo ordinatam, de ſe eſt graviſſima injuria in ipſum Deum, ejuſve ſapientiſſimam ordinationem, uti demonſtrat Apoſtolus Rom. 13. *Non eſt poteſtas, niſi a Deo. Quæ autem ſunt, a Deo ordinata ſunt. Itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt.* Utique pœnam peccati mortalis: maximè autem reſiſtunt poteſtati, qui etiam contemnunt: ergo ex formali contemptu tranſgredi legem, vel præceptum de ſe *peccatum mortale eſt*.

III. *Et ſpeciale formalis inobedientiæ.* Quemadmodum enim obedientia omnium virtutum in obſervatione præceptorum verſantium generalis conditio eſt, at ſpecialis virtus efficitur, cùm quis opus præceptum exequitur cum formali intentione ac motivo obediendi, & ſatisfaciendi præcepto, adeo ut talis eodem actu, v. gr. ſervando jejunium præceptum, ſimul exerceat actum duplicis virtutis, & temperantiæ, & obedientiæ formalis: ita quidem inobedientia omnium peccatorum contra leges, vel præcepta commiſſo- 58

rum

rum generalis quædam conditio eſt, at verò efficitur ſpeciale peccatum formalis inobedientiæ, ſi legem, vel præceptum violes formali, & directa intentione non obediendi: quod ipſiſſimum fit per formalem contemptum præcepti, vel præcipientis: adeò ut ex formali contemptu præceptum, v. g. jejunii violans, uno actu duplex peccatum committat, & intemperantiæ contra legem jejunii, & formalis inobedientiæ per contemptum legis: eſtque hoc poſterius peccatum gravius priori, ideoque in confeſſione neceſſariò explicanda hæc circumſtantia contemptus tanquam ſpeciem mutans, ſeu novam diverſam peccati ſpeciem conſtituens, ut cum Valentia & aliis obſervat Sanchez *lib. 1. Moral. cap. 5. n. 9.*

IV. Jam ulterius. Atqui etiam in re leviſſima reſiſtere divinæ ordinationi, eamque contemnere, ſemper eſt peccatum mortale, quia eſt injuria directè contra infinitam perfectionem Dei, nimirum ſapientiam, æquitatem (juxta dicta *ſupra c. 5. n. 14.*) ergo tranſgredi legem, vel præceptum ex formali contemptu, etiam in re leviſſima, ſemper erit peccatum mortale. Quod quidem adeò verum eſt, ut non ſolùm ea, quæ præcepta ſunt, ſed etiam, quæ ſub conſilio tradita ſunt a Chriſto, vel Eccleſia, puta, ſtatus Religionis, extrema Unctio, uſus aquæ benedictæ, &c. ex formali contemptu negligere mortale ſit ob eamdem rationem, teſte Caietano, *v. Contemptus*. Navarro *cap. 23. num. 41.* Conſentit gloſſa *in capit. Quis autem d. 10. Aliud eſt contemnere, aliud non parere. Nam conſilio ſine culpa non paretur; ſed non ſine culpa contemnitur.* Addit *S. Thomas 2. 2. q. 182. art. 9.* ab omnibus receptis: etſi ſtatuta Ordinis Prædicatorum (idemque eſt de ſtatutis Fratrum Minorum, exceptis iis, quæ per obedientiam, vel ſub excommunicationis pœna ſtatuuntur) non obligent ad culpam, ſed tantum ad pœnam, nihilominus eorum tranſgreſſionem ex contemptu formali eſſe mortalem, ob eamdem rationem. Jam verò, ut aſſertio rectè intelligatur, obſerva terminos, notanter enim dictum eſt.

§. I.

59 EX *contemptu*: non *item cum contemptu* tantùm. Differunt hæc. *Ex contemptu* tranſgredi legem, vel præceptum eſt, quando contemptus eſt cauſa tranſgreſſionis, ſic ut ideò quis nolit ſervare legem, vel præceptum, quia contemnit præceptum, vel præcipientem; & ſi abeſſet talis contemptus, non tranſgrederetur: & hoc eſt peccatum ſemper mortale, & ſpeciale inobedientiæ. *Cum contemptu* tantùm tranſgredi legem, vel præceptum eſt, cùm quis quidem defacto contemnit præceptum, vel præcipientem, is tamen contemptus non eſt cauſa, vel motivum tranſgreſſionis: ſed ſicut ſtante illo contemptu, poſſet adhuc ſervare legem, ex alio motivo, utpote, quia timet pœnam, vel obſervatio ipſi opportuna eſt: ita etiam: abſente illo contemptu, adhuc tranſgrederetur legem ex alio motivo, vel vitioſa affectione. Et hoc caſu ipſe contemptus legis, vel Superioris erit peccatum mortale, vel veniale, prout injuſtus, gravis, vel levis fuerit: & tranſgreſſio legis erit ſimplex, pro ratione materiæ gravis, vel levis, mortalis, vel venialis abſque ſpeciali peccato inobedientiæ formalis: quod benè notandum monet *Marchant. Tribun. tom. 2. tract. 1. tit. 9. q. 2. append. 2.*

§. II.

60 EX *contemptu formali*: quo nimirum contemnitur lex, vel præceptum ut tale, & Superior, quatenus legem ferens, vel præcipiens eſt: adeò ut quis ob hoc ipſum nolit obedire, faciendo præcepta, vel omittendo prohibita, quia præcepta, vel prohibita ſunt: vel quia Superior præcepit, vel prohibuit. Hoc enim eſt formaliter, & directè contemnere poteſtatem a Deo ordinatam, cum graviſſima injuria non tantùm Superioris, ſed etiam ipſius Dei, ideòque ſemper peccatum mortale. Ut cùm Eccleſia præcipit jejunium. Prælatus Religioſus ſilentium, Magiſtratus tributum, vel ne quis armatus noctu incedat, &c. Tu autem, fortè aliàs talia libenter facturus, tamen ob hoc ipſum, quia præcepta ſunt, non vis jejunare, ſilentium ſervare, tributum pendere, armatus incedis, &c. peccas ſemper mortaliter, quia ex formali contemptu legem tranſgrederis. Secus dicendum de tranſgreſſione legis ex contemptu materiali tantùm præcepti, vel præcipientis. Nam ex contemptu materiali ipſius legis, vel præcepti, tranſgreditur, qui ſolùm ipſam materiam præceptam parvi æſtimat, levem cenſet, vel inutilem, & ideò contemnens negligit præceptum. Ut ſi Religioſus frangere ſilentium, unum hauſtum in civitate facere, bona fide, levem materiam, & parvi momenti judicet & ideò ſecus faciat, culpam venialem minime excedet. Ex contemptu verò materiali ipſius Superioris legiſlatoris, vel præcipientis legem, vel præceptum tranſgreditur, qui ſolùm contemnit ipſam perſonam Superioris ſecundùm ſe, quatenus talis homo eſt ineptus, defectuoſus, malitioſus, & ideò ex quadam indignatione, vel averſione erga ipſum hominem talem, minime verò ipſam poteſtatem, præceptum ejus negligit, & tunc ſpeculative loquendo, ultra peccatum contemptus perſonæ majus, vel minus, vel forte nullum, ſi contemptus, vel indignatio juſta eſſet, manebit tranſgreſſio legis ſimplex, gravius, vel levius, pro ratione materiæ, abſque ſpeciali peccato formalis inobedientiæ: practice verò valde periculoſum eſt, ne ſubreptat contemptus etiam formalis ipſius poteſtatis in tali perſona contempta reſidentis. Ideoque ex contemptu perſonæ Superioris negligere, vel tranſgredi legem plerumque eſſe peccatum mortale, bene notat *Leſſius lib. 2. c. 46. nu. 45. communi Doctorum aſſenſu.*

§. III.

EX *contemptu formali injuſto*, qualis ſemper eſt, quando manifeſt: non conſtat de injuſtitia, vel inutilitate legis, vel præcepti. In dubio enim ſubditus tenetur ſe conformare ſententiæ Superioris, uti *c. 1. n. 95.* dictum fuit. Secus dicendum, quando contemptus eſſet juſtus: utpote, ſi abſque tergiverſatione conſtaret, præceptum eſſe injuſtum, inutile, reum tanta pœna minime dignum, &c. Tunc enim meritò contemneretur, ac negligeretur a prudenti, & probo viro, etiam formaliter. Neque talis contemptus ullo modo redundaret injuriam poteſtatis ordinatæ a Deo; cùm nulla poteſtas ſit a Deo ordinata, & collata homini ad præcipiendum aliquid injuſtum, vel inutile. Interim tamen monent omnes Doctores, maxime cavendum ſubditis, ne leges, vel præcepta Superiorum temere judicent; ſed ubi manifeſte non conſtat, legem eſſe iniquam, vel inutilem, ſemper in favorem legis, ac præcipientis judicent, atque ſupponant, Superiores cauſas habere, cur ita præcipiant. Alioquin facillime ignorantia, errore, vel pravo affectu, & inclinatione propriæ libertatis decipientur. Et hac ratione verum eſſe poteſt vulgatum illud dictum D. Gregorii *hom. 26. in Evang. Sententia Doctoris, ſive juſta, ſive injuſta fuerit, timenda eſt.* Hoc eſt, non temere ſtatim contemnenda, quouſque manifeſte eſſe injuſtam conſtiterit, uti communiter gloſſant Doctores. 61

§. IV.

HActenus de tranſgreſſione humanæ legis, vel præcepti potiſſimum ſermo fuit. Strictiùs omnino loquendum quoad tranſgreſſionem Legum divinarum. Nam 1. Omnis tranſgreſſio legis, vel præcepti divini etiam de re minima, v. g. non eſſe otioſe loquendum, mentiendum, &c. ex quocumque, ſeu formali, ſeu materiali contemptu ipſius Legiſlatoris Dei, ſine dubio ſemper eſt peccatum mortale graviſſimum. 2. Etiam ex contemptu formali ipſius præcepti cum relatione ad Deum, ac poteſtatem divinam; quia nimirum, ſervando illud leve præceptum, non vis Deo ſubdi, mortale eſt, & graviſſima Dei injuria. 3. Etiam ex contemptu ipſius præcepti divini, abſque explicata relatione ad Deum, vel abſque omni poteſtatis divinæ contemptu, ut ſi velis mentiri, quia præceptum illud vilipendis quaſi inutile, & vanum, iterum mortalis culpa eſt, ſecundùm omnes; continet enim gravem contra Deum blaſphemiam: qualem etiam contineret, ſi quis conſilia Chriſti Domini, quaſi inutilia, & vana negligens vilipenderet. 4. Denique ex contemptu mere materiali ipſius rei præceptæ, ut ſi velis tranſgredi præceptum, mentiendo non quod præcipientem ipſum, vel præceptum vilipendas, ſed quia rem ipſam, ſcilicet ita jocoſe, ſine ullius nocumento, mentiri leve quid judicas, cujus non multum interſit, ſolùm venialem culpam continere longè probabilius, contra *Sanch. lib. 1. Moral. c. 5. n. 11.* nimis rigoroſè locutum, cum *Laym. lib. 1. tract. 3. c. 7. n. 6.* docet *Tamburinus lib. 1. c. 1. §. 4. n. 8.* Ratio eſt, quia in hoc caſu non parvipenditur, niſi res levis, & non niſi remotiſſime redundans contra Deum. Tunc enim voluntas mea reſolvitur in hunc modum. Contemno rem levem, quia levis eſt: Nam ſi eſſet gravis, aut cederet in gravem injuriam Dei, non contemnerem.

SECTIO IV.

Peccata capitalia ſtrictim explicata.

SUMMARIUM.

63 *Peccata capitalia (ſic dicta, quod ſint omnium aliorum radices) ſunt ſeptem.* Superbia. Avaritia. Luxuria. Invidia. Gula. Ira. Acedia.

64 *Quid ſit* Superbia: *quando peccatum mortale, quando veniale?*

65 *Quid ſit* Avaritia: *quando mortale, quando veniale?*

66 De-

66 *Definitur, & explicatur breviter* Luxuria *cum ſuis ſpeciebus*; fornicatione: ſtupro: raptu: adulterio: inceſtu: ſacrilegio: peccata contra naturam, & impudicitia.
67 *Definitur, & explicatur* Invidia.
68 *Definitur, & explicatur* Gula. *Et occaſione hujus,*
69 *Definitur, & breviter explicatur* Ebrietas.
70 *Definitur, & explicatur* Ira.
71 *Explicatur* Acedia.

63 PEccata capitalia communiter enumerantur ſeptem, indicata hac dictione SALIGIA, ſingulis litteris, ordine indicantibus litteras initiales peccatorum. Superbia. Avaritia. Luxuria. Invidia. Gula. Ira. Acedia. Dicuntur autem Capitalia: vulgò etiam Mortalia, non quòd de ſe ſemper mortalia ſint, ſed quòd ſint velut *capita*, radices, origines, & cauſæ omnium aliorum peccatorum, & totius perditionis humanæ. Strictim ergo, & pure aſſertorie quid, & qualia peccata ſint, definiam abſque allegatione Auctoritatum, & rationum, cum nulla ſit ſpecialis controverſia.

§. I. *Superbia.*

64 DEfinitur: *Inordinatus appetitus propriæ excellentiæ*. Sic dicta; quod quis in donis naturalibus, vel ſupernaturalibus inordinate appetat ipſe excellere, vel eminere *ſuper alios* ac velut alios *ſuperare*. Hujus quatuor gradus aſſignantur *a D. Greg. & aliis*. 1. Cùm quis appetit habere, vel videri habere bona, quæ revera non habet. 2. Cùm quis appetit habere, vel videri habere bona a ſe ipſo, & non ab alio, maxime Deo. 3. Cùm quis agnoſcens ſe habere bona ſua ab alio, Deo maximè, tamen appetit habere, vel videri habere tamquam ſua, ſuiſque meritis, vel induſtriæ debita, non ex gratia. 4. Cùm quis bona ſua appetit habere, vel videri habere ſingulariter, & eminenter cum contemptu aliorum.

II. Superbiæ duæ ſunt filiæ: AMBITIO, quæ eſt appetitus inordinatus propriæ excellentiæ in honoribus, vel dignitatibus non debitis, vel debito majoribus, & VANAGLORIA, quæ eſt appetitus inordinatus manifeſtationis propriæ excellentiæ, ſeu humanæ laudis, & gloriæ. Hujus, penes diverſos modos, quibus quis conatur manifeſtare propriam excellentiam, rurſus quatuor ſunt ſpecies. 1. *Jactantia* eſt declaratio inordinata propriæ excellentiæ per verba tantùm. 2. *Oſtentatio* eſt declaratio inordinata propriæ excellentiæ per facta, vel ſigna, ut pompa geſtuum, veſtium, conviviorum, &c. quò ſpectat inventio novitatum. 3. *Præſumptio* eſt declaratio inordinata propriæ excellentiæ per aggreſſionem factorum, vires ſuas excedentium. 4. *Hypocriſis* eſt declaratio ficta propriæ excellentiæ per facta, vel ſigna ficta, & falſa: idque dupliciter. I. Cùm quis vult eſſe malus, foris tamen videri bonus, intuitu gloriæ. II. Cùm aliquis ſolum non exiſtens bonus, tamen foris vult videri bonus, ob intuitum gloriæ. Denique ad ſuperbiam pertinent, vel ex ea naſcuntur, pertinacia, diſcordia, contentio, inobedientia, aliaque innumera peccata.

III. Superbia completa, qua quis appetit excellere, ſeu eminere abſolute reſpectu omnium, etiam ipſius Dei, adeò ut neque ipſi Deo ſubeſſe velit, qualis de facto eſt ſuperbia diaboli, peccatum mortale longe graviſſimum, nemine dubitante: quemadmodum etiam quoties conjuncta eſt cum gravi injuria, & contemptu Dei: ut cùm quis bona ſua æſtimat ſe habere, vel vult videri habere non a Deo, ſed a ſe, aut dolet ſe ea habere a Deo, aut ſaltem mentis, & induſtriæ ſuæ debita æſtimat, vel æſtimari vult. Et quamvis incredibile videri poſſit, hominem rationalem creaturam eo dementiſſimæ ſuperbiæ progredi, ut in hujuſmodi appetitum deliberato, & pleno actu voluntatis conſentiat, certè tamen fit indirecte, & tacite, adeo nimirum extollendo ſe de bonis ſuis, maxime ingenii, induſtriæ, fortitudinis, divitiarum, fortunæ, &c. abſque omni relatione in Deum, ut revera cenſeatur æſtimare, ſe illa habere a ſeipſo, non a Deo; & dicere illud Deut. 32. *Manus noſtra excelſa, & non Dominus fecit hæc omnia*. Qui proinde non poſſunt excuſari á mortali, ob graviſſimam Dei, omnium bonorum principii, ac fontis, injuriam.

IV. Superbia incompleta, qua quis ſalva ſubjectione erga Deum, & eos, quibus ſubjectio debetur, in aliis inordinate ſuper alios excellere appetit, quemadmodum, & *ambitio, vanagloria, jactantia, oſtentatio, præſumptio, hypocriſis non pernicioſa* per ſe peccata ſolùm venialia ſunt. Quia appetitus propriæ excellentiæ habendæ, vel manifeſtandæ ex natura ſua indifferens eſt, & ordinatus in bonum finem, bonus, & meritorius eſſe poteſt. Licitè enim appetis habere, vel manifeſtare excellentiam tuam in virtute, ſcientia, dignitate, fama, in ordine ad Dei gloriam, proximorum ſalutem, ac propriæ famæ tutelam. Qua ratione viri Sanctiſſimi ſe laudarunt. Certè Apoſtolus, 2. *Corinth.* 11. Catalogum laudum ſuarum texit hoc exordio. *Hebræi ſunt? & ego. Iſraelitæ ſunt? & ego. Semen Abrahæ ſunt? & ego. Servi Chriſti ſunt? (ut minus ſapiens dico) plus ego*. Quòd ſi ergo talis appetitus inordinatus ſit, & ad finem debitum, ſcilicet ſolam propriam complacentiam, erit ſanè peccatum, non tamen per ſe grave, utpote exceſſus in re indifferenti. Per accidens autem peccatum grave, & mortale erit. 1. Si prædicta ſuperbia, vanagloria, jactantia, &c. conjuncta ſint cum gravi contemptu proximi, ut ſi ſuperbiendo de tua excellentia, aſperneris, ac reprobes vilem proximi ſtatum, quaſi complacendo tibi in ejus vilitate. 2. Si conjuncta ſint cum gravi damno proximi. Ut ſi jactes te magnum Doctorem, Concionatorem, juriſtam, Medicum, &c. cum detrimento aliorum Doctorum, &c. vel damno populi. 3. Si ſint cauſa aliorum peccatorum. Res nimis nota. 4. Si fiant ad malum finem, cum ſcandalo, vel alio modo ex iis, quibus veniale fit mortale, juxta dicta *c. 5. n. 32. & ſeqq.*

§. II. *Avaritia.*

I. AVaritia definitur, *appetitus inordinatus habendi*, ſeu immoderatus amor, cura, & ſollicitudo acquirendi, ac retinendi pecunias, divitias, ſeu bona temporalia. Opponitur virtuti liberalitatis ſecundùm exceſſum; & per ſe ex genere ſuo ſolùm peccatum veniale eſt: utpote exceſſus in re aliàs indifferenti, ac licita, juxta regulam traditam *c. 5. n. 31.* At verò per accidens nimis ſæpè mortale fit.

II. Avaritia fit peccatum mortale, quando repugnat Charitati Dei, quando ſcilicet homo adeò inordinate, & immodice appetit divitias, ut in eis ultimum finem conſtituat, paratus ob eas legem Dei violare; atque adeò amicitiam Dei, curamque ſalutis omnino poſtponat, vel excludat: quod ſignificare voluit Chriſtus Matth. 6. *Nemo poteſt duobus Dominis ſervire. Aut enim unum odio habebit, & alterum diliget; aut unum ſuſtinebit, & alterum contemnet* (ſtatim intulit.) *Non poteſtis Deo ſervire, & mammonæ*. Ita ſcilicet, ut in divitiis totum affectum, curam, ſollicitudinem, ſpem, ac velut ultimum finem conſtituatis; ſic enim Deo contempto, mammonæ pro Deo ſervietis. Unde emphaticè Apoſtolus avaritiam *Idolorum ſervitutem* appellavit. Idque verum eſt, etiamſi divitiæ injuſte acquiſitæ non eſſent. Nullus ergo glorietur avarus, quòd nihil rapuerit, nullum violentus oppreſſerit, &c. hoc ipſo enim quòd exceſſivo adeò amore in divitias fertur, ut dicto modo charitatem Dei excludat, peccat mortaliter, & ab Apoſtolo idololatræ comparatur.

III. Avaritia fit peccatum mortale, quando repugnat graviter charitati, vel juſtitiæ erga proximum. Utpote immodico habendi amore, aut injuſte auferendo, vel detinendo rem alienam, aut duriter non ſuccurrendo extremæ, vel gravi proximorum neceſſitati. Quin etiam, ut bene notat *Toletus lib. 7. c. 25.* Avaritia non tantùm ſævit in alios, ſed etiam in ipſum avarum prohibendo eum, ne vel ſuis utatur ad neceſſitatem, vel ſufficientiam. Hi nimirum ultra peccatum etiam inſaniunt.

IV. Avaritia denique, poſt ſuperbiam, meritò ſecundo loco numeratur inter capitalia, quia revera plurimorum peccatorum caput, & cauſa eſt. Ejus ſeptem ſpeciales filiæ numerantur a *S. Gregorio lib. 31. Moral. c. 31.* Obduratio, inquietudo mentis, proditio, fraus, perjurium, fallacia, mendacium. Quæ paſſim apud Summiſtas explicata habes.

§. III. *Luxuria.*

I. DEfinitur *Appetitus, vel uſus venereorum inordinatus, vel indebitus*. Tam quoad copulam illicitam, quàm quoad delectationem veneream moroſam directe voluntariam, eſt ſemper peccatum mortale, uti *cap. 5. num.* 18. probatum eſt. Hujus ſeptem ſunt ſpecies, fornicatio, adulterium, ſtuprum, raptus, inceſtus, ſacrilegium, peccatum contra naturam: quibus accedit impudicitia. Filiæ verò, & malæ ſoboles hujus maxime capitalis peccati enumerantur a D. Gregorio octo. Cæcitas mentis, præcipitatio, inconſideratio, inconſtantia. Amor ſui, odium Dei, amor mundi, horror futuri ſæculi. Species breviter definio ex ſexto præcepto Decalogi. 66

II. FORNICATIO ſimplex eſt Concubitus naturalis illicitus, ſoluti cum ſoluta. Eſt peccatum mortale ex natura ſua, adeoque non tantùm lege divina, vel humana poſitiva, ſed naturali jure prohibita. Alia dicitur vaga more pecudum, modò cum hac, vel hoc, modò cum illa, vel illo. Alia determinata ſaltem ex parte fœminæ dicitur concubinarius, & reſpective ſimplex, adulterinus, ſacrilegus, inceſtuoſus, &c. Cujus aggravans malitia eſt perſeverantia voluntatis in peccato, quòd nimirum concubinarius non tantùm peccet fornicando, ſed etiam in continuo ſaltem virtualis propoſito peccandi perſeveret, quandiu nimirum concubinam voluntarie detinet. Unde abſolvi non poteſt, niſi certe promittat illam dimittere, quamprimùm abſque graviori damno poterit: & ſecundò reverſo concubina

bina ſine juſta cauſa nondum ejecta, abſolutio neganda.

III. STUPRUM ſtricte ſumptum eſt Concubitus cum Virgine per vim coacta. Ideoque præter peccatum mortale fornicationis, continet aliam ſpeciem peccati contra juſtitiam, graviſſimæ ſcilicet injuriæ, & damni illati virgini, & conſequenter ejus parentibus, & inducentem obligationem ad omnia damna inde conſequentia compenſanda; ut nimirum ſtuprator vitiatam aut ducat uxorem, aut honeſte dotet. Quòd ſi tamen puella ob illatum ſtuprum nullum aliud damnum paſſa fuit, puta, quia factum occultum manſit, & æque honeſtum matrimonium conſecuta eſt, probabile eſt, ad nullam reſtitutionem obligari ſtupratorem ante judicis ſententiam. Quia pro injuria, ſecluſo damno, nulla debetur reſtitutio, ſed pœna a Judice.

IV. RAPTUS generatim dicitur abductio violenta fœminæ cujoſcumque in alium locum ad exercendam libidinem: quæ ſi virgo ſit, effectu violenter ſecuto, non niſi valde accidentaliter differt a ſtupro, eademque ratione culpæ, & obligationi reſtitutionis obnoxius erit raptor. Si conjugata, vidua, non virgo, cenſetur potiùs oppreſſio, parique ratione ſequetur obligatio compeſandi damna ſecuta fœminæ oppreſſæ. Strictius autem raptus dicitur ſimilis abductio violenta puellæ, ſeu Virginis, ſeu non virginis, è domo, vel poteſtate paterna in ordine ad contrahendum cum ea matrimonium, & ſic ultra peccatum mortale, novo jure, eſt impedimentum dirimens matrimonium; quod neque validari poterit, niſi puella loco tuto reddita de novo libere conſentiat.

V. ADULTERIUM eſt concubitus illicitus in alieno thoro: & ſive ſit, aut conjugati cum ſoluta; aut ſoluti cum conjugata; aut conjugati cum conjugata, quod dici ſolet adulterium duplex; eſt ſemper peccatum mortale graviſſimum multiplicis malitiæ mortalis, puta contra caſtitatem, & contra juſtitiam, violando jus alterius conjugis; & ordinarie inſuper cauſa maximorum, & vix compenſabilium damnorum, quando nimirum proles ab adultera concepta eſt. Ipſe quidem adulter, ſi ex aſſertione adulteræ ligatæ, aliiſve ſufficientibus argumentis, ac indiciis credat, vel credere debeat prolem ex ſe genitam eſſe, in conſcientia obligatur ad reſtitutionem faciendam, in primis patri putativo pro ſumptibus neceſſariis factis in alenda, educanda, dotanda prole ſpuria: deinde reliquis legitimis pro damno, quod per prolis intruſæ ſucceſſionem patiuntur: idque in toto, vel in parte, prout adultera ad reſtitutionem cooperari multùm, vel parùm potuerit. Ipſa autem adultera non tenetur aperire ſuum adulterium, neque marito, neque proli illegitimæ, ad avertenda damna inde emergentia marito, & proli legitimæ; tenetur tamen in conſcientia compenſare illa damna, quantum in ſe eſt, & ſalva vita, & fama ſua, eſt poſſibile.

IV. INCESTUS eſt Concubitus illicitus inter conſanguinitate, vel affinitate junctos. Peccatum mortale graviſſimum duplicis malitiæ, & contra caſtitatem, & contra pietatis perſonis conjunctis debitæ virtutem: eoque gravius, quo vicinior gradus eſt, & linea recta: omnium graviſſimum eſt in primo gradu lineæ rectæ, v. grat. patris cum filia, filii cum matre. Unde eas circumſtantias graduum, & lineæ in Confeſſione explicandas eſſe, monui c. 3. n. 20. Quòd ſi quis cognovit conſanguineam uxoris ſuæ, vel è contra, copula illegitima, intra primum, & ſecundum gradum, conſummata tamen intrà vas naturale, ante contractum matrimonium eſt impedimentum dirimens; poſt contractum verò amittit jus petendi debitum, quamvis adhuc reddere teneatur, quod obiter hic notare placuit.

VII. SACRILEGIUM carnale, & perſonale eſt concubitus illicitus perſonæ, aut ſacræ cum non ſacra: aut non ſacræ cum ſacra, aut ſacræ cum ſacra, iſque, vel naturalis, vel innaturalis, &c. intelligendo ſemper perſonam ſacram ſolemniter per Profeſſionem Religionis approbatæ, aut ſuſceptionem ſacri Ordinis. Peccatum mortale graviſſimum, & ſpeciale contra virtutem Religionis. Quamvis autem etiam voto ſimplici caſtitatis adſtrictus, caſtitatem violans contra Religionem peccet, & eam circumſtantiam in Confeſſione exprimere teneatur, ſecundùm omnes; quia tamen per illud votum, utpote ab Eccleſia ſolemniter non acceptatum, non fit perſona ſacra, ideò non dicitur committere ſacrilegium. Aliud dicitur ſacrilegium carnale locale, quod committitur in loco ſacro: ſed de eo alibi *cap. 3. num. 26.* ubi de circumſtantia *Ubi*, *& tract. 2. cap.* 10. *ſect. 4. per tot.* ex profeſſo.

VIII. PECCATUM CONTRA NATURAM. I. Beſtialitas eſt concubitus carnalis quicumque hominis cum bruto, aut (infandum!) cum dæmone incubo, vel ſuccubo. II. Sodomia perfecta eſt concubitus carnalis hominis cum homine ejuſdem ſexus, &c. III. Concubitus innaturalis, vel ſodomia imperfecta eſt coitus hominum diverſi quidem ſexus, ſed non ſervato debito vaſe, &c. phui monſtra infanda! Apage. IV. Mollities eſt procuratio pollutionis voluntaria in ſe, vel in alio, extra aliquem concubitum, ſolius voluptatis gratia. Omnia peccata mortalia graviſſima. Quin pollutio directe voluntaria, procurata, vel quæſita peccatum mortale eſt inexcuſabiliter, etiam ad mortem evadendam: indirecte verò cauſata tunc tantum peccatum mortale eſt, quando cauſa poſita pollutionis prævifæ, ſeu actio illa, ex qua prævidetur ſecutura pollutio, eſt peccatum mortale in genere luxuriæ: utpote aliquid per ſe turpe, & natura ſua multùm provocans libidinem, ut turpes cogitationes, aſpectus, & maxime tactus partium inhoneſtarum. Quando vero cauſa poſita, vel actio illa non eſt peccatum in genere luxuriæ, ut nimius potus, vel eſus calidorum, &c. tunc pollutio prævifa, ſed minime intenta culpam venialem non excedet. Denique quando cauſa poſita, ſeu actio illa eſt omnino licita, neceſſaria, vel utilis, utpote ſtudere, Confeſſiones excipere, mederi, equitare, certo, & commodo ſitu in lecto accumbere, &c. dummodò ſemper abſit periculum conſenſus, tunc pollutio prævifa, ac præter omnem intentionem mere naturaliter ſecuta nullam culpam adferet, ut alibi jam ſæpiùs monuimus.

IX. IMPUDICITIA generatim dicitur voluntaria occupatio potentiarum circa provocantia ad libidinem: & quadruplex diſtingui poteſt: ſcilicet *cordis*, *oris*, *aſpectus*, *tactus*, quò ſpectant oſcula, & amplexus. Sed de his ſufficiens mentio facta capite præcedenti toto, *& c. 3. n.* 18. & late 19. & ex profeſſo *p. 4. Theol. Sacram. c. 3. ſect. 6.*

§. IV. *Invidia.*

I. DEfinitur: *Odium alienæ felicitatis. Triſtitia de bono* 67
alieno inordinata. Sed clariſſime ex D. Th. 2. 2. q. 63. a. 1. Invidia eſt triſtitia de bono alieno æſtimato ab invidente, ut malo proprio; quatenus ſcilicet minuit, & obſcurat propriam invidentis excellentiam; quæ, licèt ſimillimum, tamen differt ab odio proximi. Odio enim quis male vult proximo, gaudet de ejus malo, & conſequenter etiam triſtatur de ejus bono, ſed abſolute, & in ordine ad ipſum tantùm proximum, quatenus nimirum proximi bonum eſt, invidia autem ſolùm triſtatur de bono proximi non abſolute, ſed in ordine ad ipſum tantùm invidentem, quatenùs nimirum invidus bonum proximi æſtimat malum proprium. Eſt ergo invidia genuina proles ſuperbiæ, cujus inordinatio conſiſtit in hoc, quòd quis ita inordinate amet, vel appetat ſibi propriam excellentiam in bonis veris, vel fictis, ut nolit ejuſmodi, vel ſimilia bona ineſſe proximo ſuo indeque, ſi videat ea proximo ineſſe, invidet, triſtatur, ac velut tingitur amarulento affectu. Præclare D. Aug. *l.* 11. *de Geneſi ad litt. c.* 14. *Amando quiſque excellentiam ſuam, vel paribus invidet, quòd ei coæquentur: vel inferioribus ne ſibi coæquentur: vel ſuperioribus, quòd eis non coæquetur.*

II. Invidia peccatum mortale eſt in genere ſuo, *ſecundum omnes*. Duplicem enim malitiam involvit: unam contra charitatem proximi: alteram ſpecialem contra voluntatem Dei; cùm enim voluntas Dei ſit immediata cauſa diſtributionis bonorum, ac donorum omnium, voluntati Dei repugnare convincitur, qui invidet, & triſtatur de bono, vel dono proximo a Deo collato: ideòque peccare mortaliter, niſi parvitas materiæ; vel imperfectio actus excuſet. Sunt enim quidam natura proni in invidiam (quod etiam in brutis advertimus) adeòque facile moventur invidia in proximum. Qui motus: ſi rationem omnino præveniant, culpa vacabunt, ſi aliqualis ſemiplena tantùm advertentia accedat, venialia evadunt, juxta ſuperiùs dicta. Nam, uti etiam advertit *S. Thomas cit. q. 63. art.* 3. conſtat, aliquos primos motus invidiæ inveniri quandoque etiam in viris perfectis, qui ſunt peccata venialia: Similiter, ob levitatem materiæ, proximo ſolùm leve aliquod bonum, lucrum, fortunam, &c. invidere, non tamen animo invidendi etiam majora, vel quævis bona (N. B.) non niſi veniale erit.

III. Invidiæ ergo peccati gravitas menſuranda eſt ex magnitudine boni corporalis, vel ſpiritualis, quod invidetur. Hinc omnium graviſſima eſt invidiæ ſpecies, atque peccatum in Spiritum Sanctum, quod dicitur *fraternæ charitatis invidentia*, qua ſcilicet ipſa bona ſpiritualia, ac dona Spiritus Sancti, atque adeò ipſam charitatem, & gratiam Dei, virtutem, & ſanctitatem proximo quis invidet: qui nimirum illa propriam ſuam excellentiam minuere, ſuis vilipenſionem cauſare, aut certe vitam, & actus ſuos redarguere, & condemnare videt, vel æſtimat. Unde odium, detractiones, temeraria judicia, perſecutiones bonorum. Talis fuit invidia mortifera Cain occidentis fratrem ſuum Abel, de quo 1. *Joan.* 3. *Hæc eſt annuntiatio, quam audiſtis ab initio, ut diligatis alterutrum. Non ſicut Cain, qui ex maligno erat, & occidit fratrem ſuum. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera ejus maligna erant, fratris autem juſta.* Simili invidia rabidi clamant impii *Sap.* 2. *Circumveniamus hominem juſtum, quoniam*

diſſi-

Digitized by Google

diſſimilis eſt operibus noſtris. Gravis eſt nobis ad videndum, quoniam diſſimilis eſt aliis vita illius. Vide S. Auguſtinum *lib. 1. de Sermone Domini in monte, cap. 43.*

IV. Invidia denique jure optimo computatur inter peccata capitalia: quippè plurimorum, & omnium ferè peccatorum contra proximum caput, & cauſa. Ejus a D. Gregorio quinque aſſignantur filiæ. 1. Odium, quo quis mala vult illi, cui bona invidet. 2. Suſurratio, quæ apud alios inviſum reddere molitur eum, cui invidetur, adeòque amicitiam diſſolvere. 3. Detractio, qua famam denigrat bonam, quam proximo quis invidet. 4. Exultatio in adverſis. 5. Afflictio in proſperis proximi. Et hæc eſt pœna continua invidi, qua ſuo livore tabeſcit, ac velut ſerpentina morſicatione cor exedit. Pſ. 111. *Peccator videbit, & iraſcetur, dentibus ſuis fremet, & tabeſcet. Deſiderium peccatorum peribit.* Et optime D. Damaſcenus *orat. 27.* inquit: *Solus in omnibus affectibus iniquiſſimus ſimul, & æquiſſimus invidia eſt. Iniquiſſimus, quia bonis omnibus adverſus eſt. Æquiſſimus, quia dominos ſuos exeſt, & conficit.* De his iterùm vide *Tract. 2. cap. 6. ſect. 4.* ex profeſſo fuſe.

§. V. *Gula.*

68 I. DEfinitur: *Inordinatus, ſeu immoderatus appetitus, uſuſque cibi, ac potus.* Hujus quinque modos, ſeu gradus ex D. Gregorio aſſignat *S. Thomas 2. 2. qu. 148. art. 4.* I. Quo ad *ſubſtantiam* cibi, ac potus, nimirùm lauta, & exquiſita appetendo. 2. Quoad *quantitatem*, ultra naturæ ordinarium appetitum ſumendo, ac ingurgitando. 3. Quoad *qualitatem*, & exceſſivam præparationem, nimis delicata appetendo. 4. Quoad *tempus*, nimirùm tempore indebito comedendo, & bibendo, aut exceſſive protrahendo, vel multiplicando comeſſationes, & potationes. 5. Quoad ipſam *delectationem* guſtus, in ea ſibi nimiùm complacendo, aut nimis avide, & impotenter vorando, potando, &c. Gulæ ergo duæ ſunt ſpecies quaſi, ſeu filiæ: commeſſatio, & potatio per exceſſivam frequentationem: & ebrietas, ac crapula, uſque ad rationis privationem, ſeù perturbationem, de qua infrà.

II. Gula, comeſſatio, potatio, ex genere ſuo peccatum ſolùm veniale eſt, juxta regulam traditam ſupra *cap. 5. n. 31.* Quia nimirùm exceſſus in re alias indifferenti, vel licita non niſi venialis culpa eſt. Per accidens tamen peccatum gulæ mortale evadit multipliciter. 1. Ratione enormis exceſſus, & deformitatis contra virtutem temperantiæ, qua homo ſtatum naturæ rationalis enormiter, & horrende deturpat: ut maxime, qui ſcienter, & ordinarie ſe infarciunt & ingurgitant uſque ad vomitum, qui ex propoſito comeſſant, & potante, ut vomant, & vomunt, ut rursùs comeſſare, & potare poſſint. Sane ratione hujus enormis deformitatis, gula, & comeſſatio in ſacra Scriptura numerantur inter peccata mortalia. *Rom. 13. Gal. 5. 1. Petri 4. & in Epiſtol. Judæ v. 12.* Dixi tamen, *ſcienter, & ordinarie.* Nam ſi ſubinde fieret, a mortali excuſant *Navar. Toletus*, alii, non diſſentiente *Laym. l. 3. ſect. 4.* II. Ratione gravis nocumenti corporis, ut qui ob nimiam ingluviem, ſciens, & advertens, vel advertere debens, graviter lædi valetudinem corporis. Nam *propter crapulam multi perierunt, Eccli. 37.* III. Ratione gravis nocumenti animæ: ut cùm quis advertens nimia ingluvie delicatorum ſibi cauſari graves motus libidinoſos cum periculo conſenſus, ſe ineptum reddi ad functiones neceſſarias, aut executionem aliorum præceptorum, &c. & univerſaliter omnes, quorum tota cura eſt in cultu ventris, ac ut deſcribit Apoſtolus, *quorum Deus venter eſt.* IV. Ratione præcepti ſpecialis, aut poſitivi, ut frangere jejunium; aut naturalis, ut comedere carnem humanam, quod quidem etiam in extrema neceſſitate famis licere negant *Victoria, Valent. alii apud Laym. cit. nu. 3.* Qui tamen cum aliis communius cenſet licere. Quia licet aliqua abſolute ſint aliena a natura, & ratione humana; ideoque lege naturali vetita, tamen in extrema neceſſitate permiſſa ſunt, ut abſcindere membrum pro tuenda vita, &c. ita etiam dicendum de comeſtione carnis humanæ, ſi habeatur jam mortua: nullo enim caſu licebit ad hunc finem occidere.

Ebrietas.

69 DEfinitur: *Exceſſus voluntarius in potu inebriante, voluptatis gratia uſque ad privationem, vel gravem perturbationem uſus rationis.* Dicitur I. *Exceſſus voluntarius.* Excluditur omnis ebrietas ex errore, vel inadvertentia proveniens, ideoque involuntaria, ut contingit iis, qui ad ſatietatem naturæ bibentes, ex mera debilitate naturæ, vel potus malitia inebriantur. qui fortitudinem vini non norunt, aut alia de cauſa futuram ebrietatem prævidere, vel advertere non potuerunt. Tunc enim committitur peccatum ebrietatis, quando quis advertens periculum probabile imminentis ebrietatis, eſto primo poſt horam, vel cùm in liberum aerem exeuntem ſecutura ſit, nihilominùs libere potare pergit: beſtia eſt, ſi etiam intendit. II. *Voluptatis gratia.* Ob alium enim finem honeſtum, v. g. ad recuperandam ſanitatem, vel dum uſtio, ſectio, aliave enormis medicina ſuſtinenda eſt, licitum eſt forti hauſtu ſe inebriare. Neque enim tunc abſurdum judicat recta ratio ad breve tempus uſu rationis deſtitui (quod etiam in ſomno accidit) ut reparata valetudine, munera rationis rectius præſtentur. Addit *Leſſ. lib. 4. c. 3. dub. 4.* etiam licitum fore ſe inebriare ad evadendam mortem intentatam, niſi propinanti reſpondeas. Sed aperte repugnat D. Auguſt. *Ser. 232. de temp.* dicens: *Etiamſi ad hoc veniretur, ut tibi diceretur, aut bibas, aut morieris: melius erat, ut caro tua ſobria occideretur, quam per ebrietatem anima moreretur.* III. *Uſque ad privationem uſus rationis.* Quod ſi enim, ſtante uſu rationis ſufficiente, ſolùm phantaſia nonnihil turbata ſit, etiamſi lingua titubet, pedes vacillent, oculi duplicata aſpiciant, feneſtræ circumagi videantur, imperfecta erit ebrietas, & peccatum veniale, etſi unum de gravioribus, ſi deliberate fiat. IV. *Vel gravem perturbationem rationis*; ut nimirum homo ampliùs dicernere inter bonum, & malum, & actiones ſuas ordinarias ſaltem dirigere nequeat (nam perficere non poſſe, ex ebrietate etiam imperfecta oriri poteſt.) Nam certe ad ebrietatem perfectam, & mortalem requiri non videtur, ut uſum rationis omnino tollat, & plane brutum, vel truncum efficiat. Pudendum eſt aliquorum exemplum; Eum, qui ebrietate velut ſepultus jacet in platea, ſi ſe movere poſſit, ne ſuper eum currus tranſeat, aut ſaltem ſignum dare, ut currus aliò divertat, non eſſe perfecte, vel mortaliter ebrium. Nonne hoc brutum facere poteſt? in quo ergo rationis uſu talis differet a bruto? Sic ergo explicata.

IV. Ebrietas perfecta eſt peccatum mortale. Communis, & receptiſſima doctrina cum *S. Th. 2. 2. q. 150. ar. 2.* Certe Sacra ſcriptura, *Galat. 5. 1. Pet. 4.* ebrietatem abſolute numerat inter peccata mortalia. Ratio autem eſt. Quia gravis revera deformitas eſt, & grande malum, ipſique Deo valde injurium, imaginem Dei ita deturpare, & abjecta rationis poteſtate, qua nihil in homine præſtantius, ad brutorum ſtupiditatem, ſolius voluptatis gratia, ultro ſe abjicere. Cùm ergo ebrietas per ſe intrinſece mala, & peccatum mortale ſit, evidens ſit, peccare mortaliter eos, qui alios juſſu, ſuaſu, propinationibus ad ſe inebriandum inducunt, & urgent, unde & SS. Patres tales graviter reprehendunt. Quin etiam illicitum manet alterum inducere ad ebrietatem formalem, & voluntariam: non item ad materialem tantùm, utpote propinando vinum fortiſſimum, cujus virtute incognita, præter intentionem, adeòque ſine peccato inebrietur, ad evitandum graviſſimum malum, v. gr. proditionis, homicidii &c. ut contra *Leſſ. ſup. cit.* probabilius docent *Laym. l. 3. ſect. 4. n. 4.* Quia univerſaliter numquam licet hominem inducere ad aliquam actionem, quæ intrinſece mala eſt, ut ſine peccato fieri non poſſit: talis eſt ebrietas voluntaria ſolius voluptatis gratia: ergo &c. Licitum quidem eſt inducere alterum ad minus malum, ut impediatur majus malum ab ipſo intentum, & aliter non impediendum: ſed tunc tantùm, quando minus malum formaliter, vel virtualiter includitur in illo majori, ſic volentem furari mille, occidere, adulterium committere, recte dehortaris, & inducis ad potius furandum centum, percutiendum tantùm, ſcortandum &c. Tunc enim non ſuades homini directe, ut malum faciat, ſed ſolùm dehortaris, ne tantum malum faciat. Falſum autem eſt, licere, aliquem ad evitandum peccatum majus inducere ad aliud peccatum minus, quod ille committere nec formaliter, nec virtualiter decreverat. Hæc enim eſſet vera inductio ad malum peccati, & ſcandalum activum, intrinſece malum, de quo ſuo loco. *Tract. 5. c. 1.*

§. VI. *Ira.*

I. DEfinitur communiter: *Inordinatus appetitus vindictæ,* 70
Sed explicatius *March. Trib. to. 2. tr. 6. tit. 2. q. 3.* Commotio inordinata animi, vindictam, vel quaſi vindictam inordinate appetentis. Iræ enim peccaminoſæ duplex eſt inordinatio. Una ex parte ipſius motus iræ, ſeu modi iraſcendi, ut ſi nimiùm interius excandeſcas, vel exterius per ſigna nimis patefacias: altera ex parte objecti, ſeu vindictæ, ut ſi proximo appetas vindictam injuſtam, vel juſto majorem.

II. Ira inordinata primo modo, quoad motum paſſionis, ſeu modum iraſcendi nimium, eſt peccatum veniale ex genere ſuo. Eſt enim exceſſus voluntarius in paſſione animi de ſe indifferente, quippe quæ etiam bona, & virtuoſa eſſe poſſit, ut ſi ea utamur ex motivo virtutis, & zelo juſtitiæ, ad propulſandum, vel vindicandum malum peccati in nobis, vel aliis noſtræ curæ commiſſis, juxta illud *Pſal. 4. Iraſcimini, & nolite peccare.* Exceſſus autem, vel inordinatio in re indifferenti per ſe culpam venialem non excedit, juxta re-

Digitized by Google

gulam jam ſæpiùs repetitam. Recte tamen docet *March. cit.* iram etiam hac inordinatione motus, etiam ſecluſa vindicta injuſta, evadere peccatum mortale ratione enormis exceſſus, & deformitatis in iraſcendo, cùm quis deliberate, ſciens, & volens motus iracundiæ adeò excreſcere ſinit, vel facit, ut erumpat in enormes geſtus, clamores, tunſiones, ſpumas, membrorum contorſiones, ut graviſſima injuria hominis conſtitutionem afficiat; talis utique peccat mortaliter, quia imaginem Dei, ac creaturam rationalem enormiter dehoneſtat, & deturpat, maximeque agit indecenter ſubſtantia rationali. Unde SS. Patres paſſim docent per iram hominem mutari in feram: immo in dæmonem. Et recte tres ſolent aſſignari iræ ſpecies. *Rancor*, *Inſania*, *Furor*. Rancor eſt ira, quatenus cauſat, & continet internam indignationem, averſionem, odium, vindictam, &c. Inſania, quatenus mentem rationis uſu privat. Furor, quatenus in ejuſmodi inordinatos, & enormes motus erumpit.

III. Ira inordinata ſecundo modo, quoad inordinatum appetitum vindictæ inferendæ, eſt peccatum mortale ex genere ſuo; quippe directe repugnans Charitati, quatenus proximi inordinate malum appetit: at etiam juſtitiæ, ſi actu in injuſtas vindictas erumpit. Hujus communiter quatuor aſſignantur gradus. I. Cùm quis appetit vindictam in immeritum. II. Etſi in immeritum, tamen ultra meritum. III. Etſi in quomodocumque meritum, tamen præter ordinem; ut ſi inimico appetas vindictam, vel pœnam propria auctoritate per te infligendam. IV. Etſi omnibus his ſervatis, tamen appetatur vindicta non ad debitum finem, ut juſta eſt, ex zelo juſtitiæ, ac odio iniquitatis, ſed mere ut ſatiativa animi tui malevoli, ex odio perſonæ, amore proprio, vindicandi libidine.

IV. Ira utroquis modo inordinata meritò computatur inter peccata capitalia, quippe plurimorum peccatorum, ac malorum caput, & origo, quæ nimis nota. Sex tamen ejus peculiares filiæ, ac ſoboles enumerantur a *D. Gregorio lib. 31. moral. c. 17.* nimirum. Indignatio, tumor mentis, clamor, contumelia, rixa, blaſphemia. Ira enim, aut remanet intus in corde, & ſic naſcitur 1. *indignatio*, ſeu averſio, & affectus inordinatus in proximum, ex eo, quòd apprehendat ſe indigne a tali tractari. Et conſequenter 2. naſcitur *tumor mentis*, quo quis moroſe excogitat diverſas vias vindicandi, iiſque cogitationibus animum tumefacit, & inflat, & tunc eſt peccatum pro ratione vindictæ cogitatæ gravis, vel levis, mortale, vel veniale. Indignatio autem plerumque veniale eſt, niſi ad gravem proximi contemptum procedat. Aut ira ulterius erumpit in os: & ſic naſcitur tertiò *clamor* indignationis index, cùm iratus vocem tollit, multa inordinate, & confuſe effundens: id Chriſtus Matth. 5. ſignificat per verbum *raca*, quod nihil diſtincte ſignificat, ſed ſolum motum indignationis exprimit. Et hic clamor per ſe peccatum veniale eſt. Conſequenter autem 4. naſcitur *contumelia*, interni contemptus index, qua quis proximo malum objicit intentione illum inhonorandi, quod Chriſtus expreſſit per verbum *fatue*, quo omnis contumelia aperta ſignificatur, Peccatum mortale ex genere ſuo. Aut ira erumpit in ipſum opus, & actualem vindictam, & ſic 5. naſcitur *rixa*, percuſſio, vulnera, cædes. Et conſequenter, maxime ſi vindicta non ſuccedat. 6. Etiam *blaſphemia* in ipſum Deum. Omnia mortalia ex genere ſuo: de his nulla controverſia.

§. VII. *Acedia*.

71 TRiplex diſtingui debet, naturalis, moralis, capitalis, I. Acedia naturalis, alia eſt mere corporalis, & definiri poteſt: Torpor, & hebetudo quædam virium naturalium deficientium reſpectu laboris ſuſcipiendi, orta nimirum ex ipſa complexione corporis male affecta: res nimis nota. Alia dicitur ſenſualis, eſtque paſſio, ſeu triſtitia appetitus ſenſitivi laborem, ſeu difficultatem operis refugientis. Ex eo enim, quod appetitus naturaliter fertur in bonum conveniens, vel delectabile ſenſui, naturaliter etiam abhorret ab omni diſconvenienti, vel moleſto ſenſui, indeque triſtitia quædam, & averſio a labore, & difficultate operis. Acedia hæc naturalis utraque ſecundùm ſe, quamdiu mere naturalis, & nullo modo voluntaria eſt, nullo modo peccatum eſt, ſed virtutis, ac meriti materia, & ſeges. Facta autem voluntaria, per liberum conſenſum voluntatis, jam evadet acedia moralis. Itaque

II. Acedia moralis, & peccaminoſa, rurſus alia eſt univerſalis, definiri ſolita: quidam remiſſi animi languor ad bene operandum in rebus ſalutis, ſeu in exercitio virtutum, quatenus laborioſum, & difficile eſt: poteſtque verſari circa quodcumque præceptum, vel virtutem, & ſic non eſt ſpeciale peccatum, ſed eatenus ſolùm peccatum eſt, quatenus cauſat tranſgreſſionem, vel negligentem executionem præcepti, vel virtutis, ac ſemper idem numero cum ipſa tranſgreſſione, vel negligenti executione. Ex. g. Petrus ex acedia, & torpore proveniente ex apprehenſione difficultatis, conſentit in omiſſionem, & omittit Horas, erit idem numero peccatum mortale: Si ſolùm negligentiùs, & oſcitantius perſolvat, idem erit peccatum veniale. Quòd ſi verò ſtante illa acedia, torpore, triſtitia, nihilominus præceptum perfecte impleat, etſi difficulter, acedia nullo modo erit peccatum, ſed augebit meritum. Alia eſt acedia moralis ſpecialis, etiam capitalis dicta, quæ inter ſeptem vitia capitalia ultimo loco numeratur: & hæc

III. Acedia ſpecialis, & capitale vitium, eſt triſtitia de bono ſpirituali, ac divino, quatenus hominem attinet, ſeu quatenus ab homine proſequendum eſt: utpote principaliter de ipſa gratia, ac amicitia divina conſervanda, & beatitudine conſequenda per virtutum exercitia laborioſa, & conſequenter, etiam ſecundariò, adhibendis mediis ad illum finem. Et hæc acedia, ſeu triſtitia, omnino voluntaria, ac deliberata, eſt peccatum ſpeciale, ac mortale graviſſimum: quia directe repugnat Charitati divinæ, eamque deſtruit, quatenus continet veram, & actualem averſionem a Deo ultimo fine. Cujus ſigna peſſima, & effectus ſunt: Amaritudo, tædium, acidus guſtus mentis ad omnia ſpiritualia, & divina, ac ipſam cogitationem Dei; averſio a verbo Dei, ut non niſi cum triſtitia quis audire poſſit de Deo, æterna beatitudine, ſalute procuranda; incuria ſalutis, tædium vitæ, & alia mox inter filias acediæ enumeranda. Cæterùm conſtat etiam hanc acediam poſſe eſſe peccatum veniale ex imperfectione actus, juxta dicta c. 5. *n.* 12. Similiter illa acedia, vel triſtitia, qua quis non avertitur a Deo, ſed ſtante efficaci voluntate tendendi in Deum ultimum finem per media congrua, & opera ſalutis, ſolùm inefficaciter ab eo fine abhorreret, ob difficultatem operum, eòque ea opera negligentius exequeretur, non eſſet niſi peccatum veniale. Talis enim triſtitia non pugnat contra Charitatem, ſed tantùm contra modum Charitatis, ſcilicet fervorem.

IV. Acedia denique jure meritiſſimo computatur inter peccata capitalia, & quidem poſtremo, id eſt peſſimo loco. Graviſſimorum enim, & extremorum malorum, & peccatorum cauſa eſt. Ejuſque ſpeciales filiæ a D. Gregorio enumerantur ſex. 1. *Malitia*, qua homo odio habet ipſa bona ſpiritualia ſecundùm ſe; vellet ea non eſſe, dolet, quod bene fecerit; cuperet non fuiſſe natum, vel creatum a Deo; non agnoviſſe Chriſtum, adeoque ipſa beneficia Dei contemnit. Malitiæ ſine dubio mortales, niſi imperfectio actus excuſet. 2. *Rancor*, quo ii ſunt faſtidio, qui hortantur ad ſpiritualia; ut Confeſſarii, Concionatores, Religioſi. Eſt ex ſe veniale, niſi conjungatur cum odio. 3. *Puſillanimitas* erga omnia bona ſpiritualia tamquam ardua, ea refugiendo, ab iis ſe ſubtrahendo, &c. eſt etiam de ſe veniale, ſecluſa tranſgreſſione mortali alicujus præcepti. 4. *Deſperatio* conſequendæ beatitudinis; peccatum mortale graviſſimum, ſi pleno rationis conſenſu fiat. 5. *Torpor* in obſervantia divinorum præceptorum. 6. *Evagatio mentis* ad illicita. De his vide *S. Th.* 2. 2. *q.* 35. *Laym. l.* 2. *tr.* 3. *c.* 9. *Marchant. Trib. tom.* 2. *tit.* 4. *ſect.* 1. *q.* 3. §. 2. Et hæc hactenus in hoc Tractatu Prooemiali pro apparatu, & faciliori ingreſſu ad ipſum Decalogum, ita late ſatis dicta Studioſo Lectori ſufficiant.

Ad Laudem Dei Optimi Maximi. Amen.

THEO-

THEOLOGIÆ MORALIS
DECALOGALIS
TRACTATUS SEU PARS II.

PROŒMIUM.

Quid ſit, & contineat Decalogus?

I. DECALOGUS vox græca, Latine quaſi decuplex verbum, vel ſermo, ſic dictus, quòd contineat decem præcepta divina partim lege naturali homini indita, partim lege poſitiva per Moyſem tradita populo Iſraelitico, & deinceps toti humano generi in ipſum credituro. De hoc Deut. 4. *Locutus eſt Dominus ad vos de medio ignis, ut oſtendat vobis pactum, quod præcepit, ut faceretis, & DECEM VERBA: quæ deſcripſit in tabulis lapideis &c.* Et hinc nata eſt diviſio, ut eorum præceptorum alia dicantur *primæ*, alia *ſecundæ tabulæ*.

II. Atque ſecundùm D. Aug. *quæſt. 71. in Exod.* communiter jam in Eccleſia receptam doctrinam Præcepta primæ tabulæ ſunt priora tria hominem ad Deum *in Sanctitate* ordinantia, videlicet, 1. *Non habebis* &c. 2. *Non aſſumes*. 3. *Memento* &c. Præcepta verò ſecundæ tabulæ ſunt reliqua ſeptem ordinantia hominem ad proximum in Juſtitia: videlicet *Honora patrem &c.* De excellentia, & ſufficientia Decalogi videri poſſunt SS. PP. paſſim. Et præſertim *D. Thom. 2. 2. quæſt. 100. art. 3.* Ubi late, & optime oſtendit, omnia præcepta moralia homini ad ſalutem neceſſaria actu, vel virtute contineri in Decalogo; conſimiliter *Scotus in 3. d. 37. qu. un. a num. 5.*

III. Præcepta Decalogi etſi ſecundùm ſonum litteralem omnia fere proponantur, ut præcepta negativa, ſeu prohibentia ſub negationibus; *Non habebis Deos alienos*: *Non aſſumes*: *Non occides* &c. præter tertium, & quartum, quæ proponuntur, ut affirmativa, & præcipientia: *Memento, ut diem Sabbati ſanctifices*: *Honora patrem, &c.* Reipſa tamen affirmativa, & negativa ſunt, ita, ut quodvis affirmativum includat negativum in eadem materia oppoſitum: Et ſimiliter quodvis negativum includat affirmativum: exemp. gr. primum Præceptum negativum: *Non habebis Deos alienos coram me*, includit hoc affirmativum: *Habebis me ſolum verum Deum: me ſolum ut Deum adorabis.* Similiter ſecundum negativum: *Non aſſumes nomen Domini DEI tui in vanum*, includit hoc affirmativum; *aſſumes nomen Domini Dei tui in reverentia, & veritate.* Sic de cæteris. E contra ſimiliter tertium præceptum affirmativum; *Memento, ut diem Sabbati Sanctifices*, includit hoc negativum *ne diem Sabbati profanè violes*, & ſic de cæteris, ut ſuis locis ſemper notabitur.

IV. Præceptorum affirmativorum, ſeu præcipientium ea natura, & conditio eſt, quòd obligent quidem ſemper, quia nunquam obligare ceſſabunt, ſed non pro ſemper, ſine omni temporis differentia. Ratio eſt; Quia ea præcepta præcipiunt agere bonum: non autem quodvis bonum quovis tempora exequi neceſſe, immo nec poſſibile eſt, ſed ſolùm ſtatuto, vel præcepto tempore, vel data occaſione, non etenim omni tempore Deus colendus, ſed ſtatuto tempore: Non ſemper, ſed data occaſione parentes honorandi &c. Præcepta verò negativa obligant, & ad ſemper, ſeu in perpetuum, & pro ſemper, ſeu pro omni temporis differentia, quia nimirùm ea præcepta prohibent agere malum, nullo autem tempore unquam licet, & omni tempore poſſumus non agere vel committere malum. Porrò peccata contra præcepta affirmativa dicuntur peccata omiſſionis. Contra præcepta verò negativa dicuntur peccata commiſſionis, ut ſuo loco explicatum.

His ita generatim prænotatis in nomine Unius, & Trini Dei Supremi Legiſlatoris aggredimur expoſitionem Decalogi.

TRACTATUS II.

DE FIDE, SPE, CHARITATE, & Religione, atque Peccatis oppoſitis contra Primum Præceptum.

Textus Præcepti.

Ego ſum Dominus DEUS tuus, qui eduxi te de terra Egypti, & de domo ſervitutis, non habebis Deos alienos coram me, non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem &c. Non adorabis ea, neque coles. Exod. 20.

Explicatio Præcepti.

SUbſtantia primi Præcepti Decalogi, ut affirmativi, eſt cognitione, & affectu Unum, Verum, ſolum Deum habere, eique ſoli verum Latriæ cultum exhibere; comprehendit ſub ſe quadruplicia præcepta Fidei, Spei, Charitatis, & Religionis erga Unum Verum Deum. Ut verò negativum eſt, prohibet, cognitione nihil uni vero Deo debitum, eidem denegare, aut alteri præter Deum tribuere; comprehenditque quadruplicia præcepta oppoſita prohibentia peccata contra Fidem, Spem, Charitatem, & Religionem. *Eſt in re omnium.*

Declaratur ex terminis præcepti: *Non habebis Deos alienos, non adorabis eos, neque coles.*

Inde infertur affirmativum, habebis me ſolum Deum, me ſolum adorabis, & coles. Sic enim hoc præceptum explicat Chriſtus Dominus Matth. 4. Diabolo dicens tentanti: *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies*: Atqui habere verum Deum, eumque adorare, & colere, ſine dubio requirit cognitionem intellectus, & affectum voluntatis erga verum & ſolum Deum. Ulterius cognitione, & affectu habere, & colere verum Deum quatuor neceſſaria requirit. 1. Fidem, qua agnoſcamus, & profiteamur ipſum verum, & ſolum Deum. 2. Spem, qua bonum ab ipſo expectemus, ſcilicet futuram Beatitudinem, & media opportuna ad illam conſequendam. 3. Charitatem, qua ipſum ſuper omnia amemus, & æſtimemus. 4. Religionem, qua ipſum debito cultu veneremur. His enim quatuor modis habemus Deum in via: ſimilibus proportionatis modis habituri in Patria: Utpote loco Fidei, clara viſione: loco Spei, ſecura æterna poſſeſſione: loco Charitatis imperfectæ, perfecta fruitione, ſeu amore beatifico: loco Religionis, & cultus temporalis, æterna laude, & glorificatione. Ergo a primo ad ultimum, ſubſtantia primi præcepti eſt; cognitione, & affectu habere unum verum Deum, & nullum alium; comprehendendo præcepta Fidei, Spei, Charitatis, & Religionis affirmativa, & negativa. Cæterùm primum præceptum quamvis litterali ſono, & explicite ſolùm videatur prohibere actum Religionis, ſeu cultum Latriæ idolis, ſeu Diabolo, aut cuivis alteri a Deo tribuere, & conſequenter uni ſoli vero Deo præſtandum præcipere. (Unde multi DD. *Navar. Fernand.* alii, hic nolunt primo præcepto comprehendi Præcepta Fidei, Spei, & Charitatis, ſed ea tamquam fundamenta ſupponi) quia tamen cultus Religionis erga verum Deum neceſſariò præſupponit Fidem, Spem, & Charitatem, ut meritò dicat D. Aug. *lib.* 1. Enchyr. *Deus maxime colitur Fide, Spe, & Charitate; nemo enim colit Deum, niſi credens in Deum, ſperans ab eo bonum, eumque diligens.* Hinc omnia quatuor ad unum Primum præceptum recte reducuntur. Quare & nos hic omnia complectentes præſentem Tractatum in decem capita, ſeu titulos dividemus. *Primum* de Fidei natura, & requiſitis: *Secundum* de Fidei neceſſitate, & obligatione. *Tertium* de Infidelitate, & Hæreſi. *Quartum* de Spe Theologica, & peccatis oppoſitis. *Quintum* de Charitate Theologica, peccatis oppoſitis reſpectu Dei tantùm: *Sextum* de odio, & inimicitia Proximi. *Septimum* de Virtute Religionis, & oratione. *Octavum* de adoratione, & cultu Deo, Diviſque debito. *Nonum* de peccatis contra Regionem, ſeu irreligioſitate ſecundùm exceſſum. Et *decimum* de irreligioſitate ſecundùm defectum.

CAPUT I.

De Fidei Natura, & Requiſitis.

FIdes (omiſſis variis acceptionibus videndis apud Auctores paſſim) hic propriiſſime ſumpta ſignificat aſſenſum

alicujus propoſitionis ob auctoritatem dicentis: aliaque eſt fides humana, qua credimus aliquid ob auctoritatem humanam, ſeu hominis dicentis: juxta illud Eccleſiaſtici: *Vir bonus fidem facit proximo ſuo*: alia eſt fides Divina, qua credimus aliquid ob auctoritatem Divinam, ſeu ipſius Dei dicentis, ſeu revelantis, de qua Apoſtolus ad Hebr. 11. *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo, credere enim oportet accedentem ad Deum, quia eſt*: Et mox eam definiens ait: *Eſt autem fides ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentum non apparentium*. Et hæc fides tam habitualis, quàm actualis hic conſideranda eſt,

SECTIO I.

Fidei divinæ definitio,

SUMMARIUM,

1 *Fidei divinæ habitualis, & actualis definitio*,
2 *Explicatio fidei divinæ habitualis*,
3 *Explicatio fidei divinæ actualis*,
4 *Ad eliciendum actum, vel aſſenſum prærequiritur in intellectu lumen ſupernaturale actuale*.
5 *Et ex parte voluntatis pius motus antecedens, & conſequens*.
6 *Explicatur definitio Fidei a S. Paulo data*,

ASSERTIO I,

1 *FIdes Divina habitualis eſt virtus Supernaturalis Theologica a Deo infuſa inclinans intellectum ad firmiter, etſi obſcure aſſentiendum omnibus a Deo revelatis, quatenus a Deo revelata ſunt: ſeu ob auctoritatem infallibilem ipſius Dei revelantis. Fides autem actualis eſt aſſenſus firmus, & certus, etſi obſcurus, quo homo Divino lumine illuſtratus firmiter aſſentitur omnibus a Deo, ut prima Veritate revelatis, quatenus ita revelata ſunt cum pio in illum affectu voluntatis*, Ita in re Omnes. Bonitas definitionis patebit explicatione,

§. I. *Fides Divina habitualis eſt virtus*, &c.

2 I. VIrtus generaliſſime definitur, *habitus indefectibiliter attingens bonum potentiæ rationalis*, nimirùm aut intellectus, cujus bonum eſt verum, aut voluntatis, cujus bonum eſt honeſtum. Unde virtus generatim dividitur in intellectualem, & moralem. Virtus intellectualis eſt habitus indefectibiliter attingens verum in cognoſcendo. Ut ſcientia, ſapientia, intellectus &c. Ad hanc etiam fides Divina aliquo modo ſpectat, quatenus nimirùm infallibiliter, etſi obſcure, attingit verum, Virtus moralis eſt habitus indefectibiliter attingens bonum honeſtum in operando, ſeu ut communiter definiri ſolet: *Eſt bona qualitas mentis, quæ habentem perficit, & opus ejus bonum reddit*.

II. *Virtus* rurſus alia dicitur naturalis, & Philoſophica, quæ ſcilicet, & naturaliter acquiritur, & circa actus, & objecta naturalis ordinis verſatur ut Prudentia, Fortitudo, Tamperantia, & Juſtitia: Quæ ideò dicuntur morales, quòd mores, ſeu actus humanos recte ordinent: Philoſophicæ, quòd lumine naturali ſint acquiſibiles, quatenus diſtinguuntur a virtutibus Theologicis. Aliæ dicuntur virtutes ſupernaturales, & Theologicæ, quæ ſcilicet, & ſupernaturaliter acquiruntur per infuſionem a Deo, & verſantur circa actus, & objecta ſupernaturalis ordinis, nimirùm circa ipſum Deum, & ea quæ ad Summum Bonum, ultimum finem noſtrum cognoſcendum, & proſequendum pertinent. Unde & dictæ Theologicæ ab objecto primario ipſo Deo; & hæ ſunt tres, Fides, Spes, & Charitas Divina, & hinc ulterius dicitur Fides.

III. *Virtus Supernaturalis Theologica a Deo infuſa*. His terminis jam jam explicatis; Fides jam differt a virtutibus moralibus, & tamquàm genere proximo convenit cum reliquis virtutibus Theologicis, Spe, & Charitate Divina.

IV. Inclinans intellectum ad firmiter aſſentiendum &c. Per hoc differt a reliquis virtutibus Theologicis Spe, & Charitate, differentia deſumpta a proprio actu, ad quem inclinat, ſcilicet firmiter aſſentiri omnibus a Deo revelatis, quatenus ita revelata ſunt. Qui aſſenſus eſt ipſa Fides Divina actualis, de qua mox. Fides enim tendit in Deum cognoſcendo, ut primam veritatem; Spes autem tendit in Deum proſequendo, ut Summum Bonum in ſe, & propter ſe. Ut latius patebit proſequendo: Ex dictis facile philoſophabis bonitatem definitionis.

§. II. *Fides Divina actualis eſt*.

3 I. A*Sſenſus firmus*: cum firma ſcilicet adhæſione potentiæ ad objectum, ſecluſa omni hæſitatione, dubitatione, vel formidine de oppoſito, ut infrà *c.* 3. latius patebit.

II. *Certus*: ſeu infallibilis, nimirùm ob certitudinem, & infallibilitatem motivi, ſcilicet veritatis Divinæ revelantis. Quibus excluditur fides humana, opinio, dubium &c. Quæ Fidei Divinæ ſimpliciter repugnant.

III. *Etſi obſcurus*: nimirum ob obſcuritatem rei revelatæ, & creditæ, quæ non proponitur, prout, in ſe eſt, ſed ſolùm creditur firmiter, ſic eſſe, ſicut revelatur, & proponitur, juxtà notiſſimum illud D. Auguſtini, *Quid eſt fides? niſi credere, quod non vides?* Sicque ſignificat definitio ſupra recitata Paulina, & infra explicanda.

IV. *Quo homo aſſentitur omnibus a Deo, ut Prima Veritate revelatis &c.* ſeu, ut alii aſſerunt, *firmiter aſſentitur primæ Veritati, & omnibus ab ea revelatis*: Sed perinde eſt: Significatur hìc Divinæ Fidei objectum, & materiale, quod eſt omnis Veritas revelata; & formale, quod eſt prima Veritas revelans, de quibus mox *Sect.* 2. & 3. Duo inſuper ad hanc fidem actualem, ſeu actum Fidei neceſſariò concurrunt in definitione expreſſa. Nempe,

§. III. *Divino lumine illuſtratus*.

INtellectus enim noſter ad eliciendum aſſenſum Fidei propter obſcuritatem objecti, neceſſariò indiget lumine, ac 4
robore Divino ſupernaturali, quod partim eſt ipſe habitus infuſus Fidei Divinæ; partim verò (maximè in prima converſione in rebus difficilioribus credendis) eſt concurſus ſpecialis Dei, & auxilium Spiritus Sancti illuſtrantis, & roborantis intellectum ad eliciendum, ſimulque moventis voluntatem ad imperandum intellectui aſſenſum veritatibus revelatis. De quo lumine, & auxilio paſſim loquitur Scriptura. Joan. 16. *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater meus cæleſtis traxerit eum*. 1. ad Corinth. 12. *Nemo poteſt dicere, Dominus JESUS, niſi in Spiritu Sancto*. Ad Epheſ. 2. *Gratia enim eſtis ſalvati per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim bonum eſt*. Et alibi ſæpiſſimè: Ut meritò Petrus Caniſius Fidem deſcripſerit: *Donum Dei, ac Lumen &c.* Hoc efficax lumen Divinum ad credendum expertus D. Auguſtin. in ſua converſione *lib.* 7. Conf. *c.* 19. dicebat: *Non erat prorſus, unde dubitarem: faciliuſque dubitarem, me vivere, quàm non eſſe veritatem, &c.*

§. IV. *Cum pio in illum affectu voluntatis*.

SIgnificatur neceſſarius concurſus voluntatis ad actum 5
Fidei ſaltem meritorium, idque dupliciter, antecedenter, & conſequenter.

I. Ad actum Fidei eſt neceſſarius pius motus voluntatis antecedens: etſi enim Fides ſit virtus intellectualis, & actus elicitus intellectus, neceſſariò tamen debet eſſe actus imperatus voluntatis pio motu imperantis, & moventis intellectum ad aſſentiendum obſcuris Fidei veritatibus: Juxta illud 2. ad Corinth. 10. *In captivitatem redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti*. Nam firma illa, & certa adhæſio Fidei ad veritates revelatas non provenit ex ſpeculatione objecti credendi, quæ obſcuritatem non tollit, ſed provenit ex determinatione liberi arbitrii Spiritus Sancti gratia adjuti. Et hinc actus Fidei meritorius eſt, & ſub præceptum cadit, non utique quatenùs præciſe eſt actus elicitus intellectus, qui de ſe omninò naturalis eſt, ſed quatenus eſt actus imperatus voluntatis, ac liberi arbitrii moventis, ac determinantis intellectum ad aſſentiendum rebus Fidei. Et hinc rurſus fit, quod Fides, licèt majorem certitudinem habeat, quàm Scientia, faciliùs tamen perdi, & in dubium vocari poſſit, cùm prædicto modo ex libera voluntate pendeat. Vide D. Bonav. *in* 3. *d.* 23. *a.* 1. *q.* 4.

II. Ad actum Fidei etiam pius motus voluntatis conſequi debet, etſi enim actus Fidei exerceatur ab intellectu, non tamen ſiſtit in ſola ſpeculatione intellectus, ſed ſemper pium in voluntate cordis motum excitare debet ad virtutem Spei, vel Charitatis pertinentem, ut quilibet pie eliciens actum Fidei *v. gr.* Symbolum attente recitans experiri poterit: Atque ratione hujus utriuſque motus voluntatis ad actum Fidei concurrentis actus Fidei a Sacra Scriptura ſæpe tribuitur voluntati, ſeu cordi, ut Apoſt. ad Rom. 10. *Corde enim creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem*. Et *act.* 8. ait Philippus ad Eunuchum: *Si credis in toto corde &c. licet*. Eadem de cauſa actus Fidei in Sacra Scriptura, & Symbolis communiter exprimitur per particulam *in*, affectum quemdam, & motum in Deum ſignificantem. Indeque SS. PP. pulchrè diſtinguunt hæc tria: *Credere Deum, credere Deo, credere in Deum*.

Credere Deum ſignificat tendentiam Fidei in Deum, ut objectum materiale, quatenus nimirum credimus Deum eſſe. *Credere Deo*, ſignificat tendentiam Fidei in Deum, ut objectum formale primarium, credimus enim principaliter Deo ut primæ veritati, revelanti nimirùm infallibiliter vera eſſe, quæ ipſe dicit, ſeu revelat. *Credere in Deum* ſignificat tendentiam Fidei in Deum, ut ultimum Finem, & Summum Bonum noſtrum, cum pio motu voluntatis, nimirùm

Spei,

Digitized by Google

Spei, Charitatis, Religionis. Audi pulchre explicantem D. Auguſt. Serm. 181. de tempore. *Credo in unum Deum. Non dicit: Credo Deum, vel credo Deo, quamvis & hæc ſaluti neceſſaria ſint, aliud enim eſt credere illi, aliud credere illum, aliud credere in illum. Credere illi eſt, credere vera eſſe, quæ loquitur; credere illum, eſt credere, quia ipſe Deus eſt; credere in illum, eſt diligere illum. Credere vera eſſe, quæ loquitur, multi, & mali poſſunt. Credere ipſum eſſe Deum, hoc & Dæmones poſſunt. Credere verò in Deum ſoli norunt, qui diligunt illum, quia ſine dilectione Fides inanis eſt.* Hæc Auguſtinus. Ex dictis patere debet ſenſus Paulinæ definitionis Fidei *ad Heb.* 11.

Eſt ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentum non apparentium.

6 III. *Eſt ſubſtantia*, grece hypoſtaſis, id eſt ſubſtantia, *rerum ſperandarum*: Cui ſcilicet tamquam baſi, & fundamento firmiſſimo Spes, & Salus noſtra innititur, quatenus ſcilicet ea, quæ ſperamus, per Fidem certiſſimam fiunt certa, & conſequenter per eam nos certè, & ſecuri reddimur. D. Chryſoſt. in illum locum (quem alii Græci ſequuntur) per ſubſtantiam, vel hypoſtaſim intelligit ſubſtantiam, ſeu exiſtentiam hoc ſenſu, quòd fides ſit velut *jam* exiſtentia rerum ſperandarum, eò quòd illa, etſi Spe adhuc pendente, non exiſtant, Fides tamen eas ipſas nobis quodammodo exiſtentes, & præſentes exhibeat, dum nos adeo de iis certificat, ac ſi re ipſa jam eſſent præſtitæ, & obtentæ. Unde Paraphraſis Syriaca habet: *Eſt autem fides perſuaſio ſuper iis, quæ ſunt in ſpe, etſi eſſent ipſis* (credentibus) *in actu, ſive effectu.* Sed tu intellige hæc quantùm eſt ex parte Dei, & revelationis, ac promiſſionis Divinæ, & (en grande niſi!) dummodò ex parte noſtra nihil deſit.

IV. *Argumentum*: ſeu, ut legit D. Auguſtinus, *convictio*, id eſt, certiſſima perſuaſio, oſtenſio, ac velut demonſtratio: *Rerum non apparentium*, intelligendo in ſenſu ampliativo, quòd nimirum Fides ſit firma adhæſio, faciatque nos firmiſſime adhærere, & certiſſime præcipere ob Divinam auctoritatem etiam illa, quæ aliunde non apparent nobis, immo quæ ſenſus humanus, ac intellectus naturaliter credere refugit, ut Deum eſſe Unum in Eſſentia, Trinum in Perſonis, Chriſtum unam perſonam ſimul eſſe Deum, & hominem, eſſe realiter præſentem in Euchariſtia, homines clare, viſuros Deum &c. Non autem voluit Apoſtolus fidem eſſe tantùm illarum rerum, quæ aliunde non apparent, ſeu id omne, quod Fide creditur ob auctoritatem Divinam, eſſe non apparens, cùm ſine dubio aliqua Fidei myſteria aliunde ratione naturali poſſint nobis eſſe evidenter nota: ut quòd Deus ſit, quòd unus tantùm ſit Deus. Quamvis hæc ipſa, quatenus iis ob ſolam auctoritatem, & revelationem Divinam aſſentimur, vere Fide Divina credantur: Attamen in iis credendis, non ita elucet virtus Fidei, quippe cùm illa etiam citra divinum teſtimonium præcipiantur, ut poſt alios bene obſervat *Herincx hic diſput. 2. q. 1. n. 5.* Hinc jam advertere debuiſti, hanc poſteriorem partem longe plura complecti, quàm priorem, nam plura creduntur, quàm ſperantur. Sperantur enim ſola bona, atque futura, & abſentia: ut æterna Beatitudo, perſeverantia, auxilium Divinum; creduntur autem bona, & mala tam præterita, & præſentia, quàm futura: quare Fides non eſt tantùm ſubſtantia rerum ſperandarum, ſed generaliter eſt argumentum omnium non apparentium, ſeu a Deo revelatorum, etſi aliunde ſperandorum. Senſus ergo adæquatus definitionis eſt: *Fides eſt certa, & firma perſuaſio omnium nobis revelatorum in ordine ad finem ſupernaturalem adhuc latentem ſperandum, & conſequendum.*

SECTIO II.

Fidei Divinæ objectum materiale, ſeu materia.

SUMMARIUM.

7 *Fidei objectum materiale duplex: complexum, & incomplexum.*

8 *Objectum materiale Fidei eſt verbum Dei immediatum, & mediatum: privatum, & publicum.*

9 *Verbum Dei publicum aliud eſt ſcriptum, aliud traditum; quid, ſeu quænam quodlibet comprehendat?*

10 *Quid, & quot ſint Fidei* Symbola?

11 *Quid*, & *quot ſint* Articuli *Fidei*?

7 FIdei objectum materiale dicitur omne id, quod Fide creditur, eſtque duplex. complexum, & incomplexum. Objectum Fidei complexum, ſeu ſubjectum Fidei dicitur omne id, de quo aliquid Fide Divina creditur affirmando, vel negando. Et ſic objectum Fidei primarium, & principale, & ut vocant, attributionis, eſt ipſe Deus, de quo

ſunt principales veritates Fidei, & articuli Fidei credendi, reliqua omnia ſunt objectum ſecundarium; quatenùs nimirum ad Deum, vel ut auctorem, vel ut finem ordinantur. Objectum Fidei complexum dicitur omnis veritas, ſeu propoſitio a Deo revelata, & Fide Divina credenda, & appellatur *verbum Dei*, accipiendo nimirum verbum Dei objective pro omni eo, quod Deus locutus eſt, vel revelavit frequentiſſima Scripturæ Phraſi: formaliter enim verbum Dei eſt ipſa locutio, vel revelatiò Divina, quæ eſt objectum Fidei formale immediatum, de quo ſequenti Sectione.

ASSERTIO II.

F*Idei Divinæ objectum materiale eſt verbum Dei univerſum, ſeu quidquid divinitus homini viatori quomodocumque revelatum, immediate, mediate, ſcripto, traditione &c.* Communiſſima DD. cum D. Thoma, & Scoto. Et patet ex ipſa Definitione Fidei Divinæ, qua nimirùm firmiter aſſentimur omnibus a Deo revelatis, quatenùs ita revelata ſunt: Atqui ea ipſa revelata dicuntur verbum Dei objective: ergo objectum materiale Fidei Divinæ recte dicitur Verbum Dei univerſum: Cùm omne, quod a Deo revelatum eſt, & nihil non a Deo revelatum credendum ſit. Solùm hic explicandæ ſunt aliquot diviſiones verbi Divini in Aſſertione indicatæ.

§. I. *Verbum Dei immediatum, & mediatum privatum, publicum.*

VErbum Dei (objective ſumptum) ſemper definitur: *Veritas a Deo inſpiratione, verbo, vel ſigno manifeſtata homini viatori.* Dividitur primò in immediatum, & mediatum. 8

Verbum Dei immediatum dicitur, quod Deus per ſe ipſum, nullo alio ut Legato, vel internuntio mediante, revelat. Qualia ſunt verba Dei facta ad Prophetas, Moyſin, Iſaiam, Jeremiam &c. Et vox illa lapſa de cœlo. *Hic eſt Filius meus dilectus.* Et talia ſunt etiam verba a Chriſto facta ad Apoſtolos, & Judæos. De quo Joann. 1. *Unigenitus, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarravit.*

Verbum Dei mediatum dicitur, quod Deus per alium tamquam Legatum, vel internuntium, ſive Angelum, ſive hominem loquitur, & revelat, ſic Deus olim verba ſua partim per Angelos loquentes Patriarchis, & Prophetis, partim per homines ipſos ſcilicet Patriarchas, & Prophetas reliquo humano Generi revelavit; de quo Apoſtolus ad Hebræos 1. *Multifariam multiſque modis Deus olim loquens Patribus in Prophetis, noviſſime diebus iſtis locutus eſt nobis in Filio.* Tamdem Deus, & Chriſtus locutus eſt nobis per Apoſtolos, & Evangeliſtas in Scripturis ſacris. De quo Apoſtolus 1. ad Theſſalon. 2. *Cùm accepiſſetis a nobis verbum auditus Dei, accepiſtis illud non ut verbum hominum, ſed ſicut eſt vere, verbum Dei, qui operatur in vobis, qui credidiſtis*: Omne ergo verbum Dei ſaltem publicum reſpectu noſtrum mediatum tantùm eſt.

Utrumque hoc verbum Dei aliud poteſt dici *privatum*, quod ſoli homini pro ſe revelatur, ut verba illa ad Ezechiam: *Diſpone domui tuæ, quia morieris.* Chriſti ad Petrum: *Ter me negabis.* Aliud *publicum*, ſeu publicam auctoritatem habens, omnes nimirum concernens, quodque ab omnibus recipi, & credi debet, hujuſmodi eſt Vetus, & Novum Teſtamentum, Traditiones, & Definitiones Eccleſiæ. Et hoc proinde verbum Dei publicum dividitur *in ſcriptum, & traditum.*

§. II. *Verbum Dei ſcriptum, & traditum.*

V*Erbum Dei ſcriptum* eſt, quod continetur in Scripturis Canonicis totius Veteris, & Novi Teſtamenti, cujus proin utriuſque ſententiæ omnes formaliter a Scriptoribus Canonicis enunciatæ, nimirùm in recta ſignificatione verborum ex mente ipſorum Scriptorum a Deo inſpiratæ ſunt de Fide Divina, & neceſſarie credendæ ſaltem negative, ut ſcilicet nulla ejuſmodi ſententia negetur, vel in dubium revocetur. Quænam autem ſententia, ſeu veritates Fidei neceſſariò etiam poſitive credendæ ſint a Fidelibus, videbitur *c. ſeq.* Secus eſt de ſententiis materialiter tantùm relatis a Scriptoribus Canonicis, nimirùm non ex propria, ſed ex aliorum non recte ſententium mente: Ut verba impiorum in Libris Sapientiæ, blaſphemiæ Judæorum contra Chriſtum, & alia innumera, quæ ſine dubio formaliter in ſua ſignificatione non ſunt de fide, immo falſiſſima, ſed ſolùm ſunt de fide materialiter, & hiſtorice, quod nimirùm ita ab aliis dicta ſint. 9

Vebum Dei *traditum*, ſeu non ſcriptum, dicitur, quod abſque ſcriptura a Deo, vel Chriſto per Apoſtolos ſuos, & Eccleſiam, Fidelibus ſuis voce conſequenter traditum eſt, quale neceſſariò admittendum contra Hæreticos, late, & efficaciter probant Controverſiſtæ. Accipe paucis. Nam

1. & ipſam S. Scripturam de facto habitam, eſſe verbum Dei, non conſtat nobis, niſi ex traditione perpetua Eccleſiæ. 2. Verbum Dei Novi Teſtamenti a Chriſto traditum non ſtatim ſcriptum, ſed ſola voce traditum eſt Fidelibus uſque poſt multos annos ab ejus Aſcenſione, quando primum ab Apoſtolis, & Evangeliſtis ſcriptum eſt, quando ſe tempus, & occaſio ſcribendi obtulit: Atqui ante illam ſcriptionem per tot annos ſine dubio erat verbum Dei Fide Divina credendum. 3. Non omnia, quæ Chriſtus docuit, & fecit ſcripta ſunt ab Apoſtolis, & Evangeliſtis, ut omnium ultimum in fine ſui Evangelii ſcribit Jo. 4. Id ipſum convincit unanimis conſenſus SS. PP. Sufficiant pro nunc duo illuſtria teſtimonia. D. Epiphanius Hæreſi 61. *Oportet autem & traditione uti, non enim omnia a Scriptura Divina accipi poſſunt. Quapropter aliqua in Scripturis, aliqua in Traditione per vocem Apoſtoli tradiderunt, quemadmodum dicit Sanctus Apoſtolus: Sicut tradidi vobis.* Et alibi: *ſic doceo, & ſic tradidi Eccleſiæ*. Hæc iſte. D. Jo. Chryſoſto. 2. ad Theſſal. 2. *Hinc patet, quòd non omnia per Epiſtolam tradiderunt, ſed multa etiam ſine litteris; ideoque Traditionem quoque Eccleſiæ fide dignam putamus. Traditio eſt; nihil quæras amplius.* Sic ille. Tandem accedit ratio: Nam ſignum, quo verbum Dei hominibus revelari, ac revelatum propagari poteſt, non eſt ſola Scriptura, neque ſe ſola in omni caſu ſufficeret; cum libri ſcripti vetuſtate corrumpi, vel omnino abſumi poſſint: ergo neceſſaria eſt Traditio vocis continuò per Eccleſias propagata per ſcripturas, tum ad ipſas Scripturas diſcernendas, tum etiam ad alia nonnulla credenda, v. g. parvulos eſſe baptizandos; ubi nam hoc ſcriptum in libris? &c.

Porrò ad verbum Dei publicum, & traditum, juxta communiſſimam DD. cum *D. Thom. 2. 2. q. 5. art.* 3. etiam revocantur Definitiones Eccleſiæ per Summos Pontifices, & Concilia generalia, populo Chriſtiano propoſitæ, & Fide Divina credendæ.

Probatur: Quia *Eccleſia* (ut ait Apoſtolus 1. ad Timoth. 3. *Dei vivi columna eſt, & firmamentum veritatis*. Et juxta promiſſionem Chriſti Matth. 16. *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adverſus eam*; Conſequens eſt, quòd quæcumque Eccleſia in rebus fidei, vel morum populo Chriſtiano decernit, ac proponit, firma eſſe, & infallibilia. Ulterius: quia Spiritus Sanctus ex promiſſione Chriſti Joan. 14. & 16. miſſus Eccleſiæ, ut maneat in æternum, doceatque omnem veritatem, eidem Eccleſiæ aſſiſtit, inſtruens, atque gubernans, prout etiam Apoſtoli in primo Concilio Jeroſolymitano congregati profeſſi ſunt. Act. 15. *Viſum eſt Spiritui Sancto, & nobis &c.* Ita efficaciter arguitur. Omnis ſermo, vel ſententia procedens ex infallibili aſſiſtentia Spiritus Sancti eſt verbum Dei revelatum, & Fide Divina credendum: Sed Definitio Eccleſiæ procedit ex infallibili aſſiſtentia Spiritus Sancti (ut modò dictum) ergo eſt verbum Dei habendum, & Fide Divina credendum. Unde D. Athanaſius *l. 6. Epiſt. ad Africanum Epiſcopum* ait: *Verbum Divinum per Œcumenicam Nicææ Synodum in æternum ſtat*. Et *D. Gregorius primus lib. 1. Epiſt.* 24. dicit: *Sicut ſancti Evangelii quatuor libros, ſic quatuor Concilia* (Nicænum, Conſtantinopolitanum, Epheſinum, Chalcedonenſe) *venerari me, ac ſuſcipere fateor*. Plura de his apud Bellarminum de Verbo Dei, aliosque Controverſiſtas paſſim. Denique hoc verbum Dei publicum, quoad objecta Fidei communiter ab omnibus credenda coordinatur per Symbola, & Articulos Fidei, de quibus.

§. III. *Fidei Symbola*.

10 Dicuntur certæ coordinationes præcipuorum Fidei objectorum communiter ab omnibus Chriſti fidelibus credendorum; Sic dicta quaſi teſſeræ militares Fidei, quibus Chriſti fideles ab infidelibus diſcernuntur, quantùm ad Profeſſionem Fidei.

Tria potiſſimum Symbola ſunt in uſu in Eccleſia Catholica. Apoſtolicum, Nicænum, & S. Atanaſii. Primum Symbolum Apoſtolicum ab ipſis Apoſtolis ante ſui diviſionem in omnem terram, pro generali teſſera compoſitum, omnia præcipua Fidei Divinæ capita continet. Recitaturque ab Eccleſia quotidie ter in Divino Officio ad initium Matutini, & Primæ, & ad finem totius Officii. Reliqua duo Nicænum, & S. Athanaſii aliquos ſolùm Symboli Apoſtolici Articulos contra emergentes tunc hæreſes clariùs explicant, & declarant. Symbolum enim Nicænum contra Arianos potiſſimum explicat Divini Filii Unitatem, & Conſubſtantialitatem cum Patre, *& in unum Dominum &c.* Item Divinitatem, & Proceſſionem Spiritus Sancti a Patre, & Filio. *Et in Spiritum Sanctum, & Dominum vivificantem &c.* Recitatur in Eccleſia ſolùm in Miſſa ſolemni. Symbolum S. Athanaſii potiſſimum explicat duo myſteria Fidei, ſcilicet SS. Trinitatis, & Incarnationis Verbi. Recitatur ab Eccleſia in Officio Dominicæ ad Primam.

Symbola porrò conſtant ſuis certis articulis quaſi parvis membris.

§. IV. *Fidei Articuli*.

Articulus Fidei (quaſi membrum parvum Symboli) dicitur verbum Dei particulare continens ſpecialem, & diſtinctam revelationem a Deo factam Eccleſiæ in ordine ad conſecutionem vitæ æternæ. Tria ergo requirit articulus Fidei. 1. ut contineat verbum Dei publicum toti Eccleſiæ propoſitum, & credendum. 2. Ut contineat peculiarem, & diſtinctam difficultatem credendi ſpeciali operatione, vel revelatione Divina ſuperandam. Hinc, ut optime notavit *S. Thomas citat.* Unicus eſt Articulus Fidei, de Chriſto paſſo, mortuo, & ſepulto; Quia in his una eademque eſt difficultas credendi, ut uno per Fidem ſuſcepto, non ſit difficile, & aliud credere. At verò de Chriſti morte, deſcenſu ad inferos, Reſurrectione, & Aſcenſione jam ſunt quatuor diſtincti Articuli Fidei, quia in his quatruplex diſtincta eſt difficultas credendi neceſſariò diſtincta revelatione ſuperanda; credita enim morte Chriſti, alia eſt difficultas credendi deſcenſionem ad inferos, alia Reſurrectionem &c. 3. Ut contineat veritatem Fidei per ſe revelatam in ordine ad conſecutionem vitæ æternæ, omnibus neceſſariò credendam; eſt enim Fides ſubſtantia rerum ſperandarum, & principaliter æternæ Beatitudinis. Unde proprie non dicuntur Articuli, nec in Symbolis ponuntur ea, quæ per accidens tantùm revelata ſunt, ut quòd *Abraham duos filios habuit*, & ſimilia hiſtorica innumera, etſi ad Articulos Fidei reducantur, ut eo ipſo, quòd Divinitus revelata ſint, ſi Fideli proponantur, Fide Divina credenda ſint, ſaltem negative, ut jam ſupra innui. 11

Articuli ergo Symboli Apoſtolici, etſi vulgò numerentur duodecim juxta numerum duodecim Apoſtolorum, a quorum ſingulis ſinguli compoſiti pie creduntur; reverà tamen quantùm ad diſtinctionem rerum credendarum quatuordecim ſunt. Septem ſpectantes ad Divinitatem, utpote, 1. ad Unitatem Eſſentiæ Divinæ. *Credo in unum Deum*, Tres alii ſpectantes ad Trinitatem Perſonarum. 2. *Credo in Deum Patrem*. 3. *Et in Jeſum Chriſtum Filium ejus*. 4. *Et in Spiritum Sanctum*. Tres alii pertinentes ad triplicem operationem Dei conferentis creaturæ triplex eſſe. Scilicet *eſſe naturæ*: 5. *Creatorem Cœli & terræ*. Deinde *Eſſe gratiæ*: 6. *Sanctam Eccleſiam, Sanctorum Communionem, Remiſſionem peccatorum*, ubi continetur Fides omnium Sacramentorum: Denique *Eſſe Gloriæ*: 7. *Carnis reſurrectionem, & Vitam æternam. Amen*. Septem alii Articuli pertinent ad humanitatem Chriſti. 1. Incarnatio, & Conceptio: *Conceptus de Spiritu Santo*. 2. Nativitas: *Natus ex Maria Virgine*. 3. Paſſio: *Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus*. 4. *Deſcendit ad inferos*. 5. *Reſurrexit a mortuis*. 6. *Aſcendit ad cælos &c.* 7. *Inde venturus eſt judicare vivos, & mortuos*. Ita unanimiter DD. cum S. Thom. 2. 2. *quæſt.* 1. *art.* 8. & Scoto *in* 3. *d.* 23. *quæſt.* 1. Ubi ait; *Sciendum, quod ſi articuli diſtinguantur quantum ad ipſa credita, ſic ſunt quatuordecim: Si autem diſtinguantur ſecundùm numerum eorum, qui primum articulos diſtinxerunt, ſic ſunt duodecim juxta numerum duodecim Apoſtolorum*. Sic ille. Verùm pro praxi fidelium retinenda eſt vulgaris duodenaria diviſio Articulorum Fidei ſecundùm ordinem verborum Symboli. Theologica, & ſpeculativa eſt illa prima diviſio, hæc poſterior cathechetica, & practica.

SECTIO III.

Fidei Divinæ objectum formale.

SUMMARIUM.

12 *Objectum Fidei formale, ſeu ratio credendi eſt prima, & ſumma Dei veritas in dicendo.*
13 *Principale nimirum, & ultimatum ipſa Dei veritas.*
14 *Proximum verò, & immediatum ipſa revelatio.*
15 *Eaque eſſentialiter obſcura, ſaltem ex parte rei revelatæ.*

SUBSECTIO I.

Fidei Divinæ objectum formale, ſeu principium formale, & ratio formalis credendi adæquate eſt prima ſumma Dei Veritas in dicendo: Seu quod idem eſt: Auctoritas Dei infallibilis revelantis aliquid obſcure: Principale nimirum, & ultimatum eſt ipſa Veritas, proximum verò, & immediatum eſt ipſa revelatio, eaque obſcura eſſentialiter ſaltem ex parte rei revelatæ. Communis DD. cum D. Thom. *cit. q.* 1. *art.* 1. Scot. *cit. d.* 23. *q.* 1. aliiſque quos late citat, & ſequitur Tannerus *tom.* 3. *diſp.* 1. *q.* 1. *dub.* 3. Explicabo breviter.

§. I. *Eſt prima, & ſumma Dei Veritas in dicendo*.

Ratio eſt: Quia objectum formale Fidei ſeu principium formale, ac ratio formalis credendi eſt illa ratio, ſecundùm 12

cundùm quam, & propter quam fidelis firmiter certò, & infallibiliter aſſentitur veritatibus Fidei, cuique innititur infallibilis certitudo aſſenſus Fidei: Sed illud nihil aliud eſſe poteſt, quàm prima Veritas Dei in dicendo, ſeu infallibilis Auctoritas Dei revelantis aliquid. Unde S. Scriptura paſſim pro motivis, & ratione aſſenſus Fidei aſſignat Divinam revelationem, veritatem & auctoritatem infallibilem. Matth. 16. *Beatus es Simon Barjona, quia caro, & ſanguis non revelavit tibi, ſed Pater meus, qui in cælis eſt*, 1. Jo: 1. *Si teſtimonium hominum accipimus, teſtimonium Dei majus eſt, quoniam teſtificatus eſt de Filio ſuo: qui credit in Filium Dei, habet teſtimonium Dei in ſe*. 1. ad Theſs. 2. *Cum accepiſſetis a nobis verbum auditus Dei, accepiſtis illud non ut verbum hominum, ſed ſicut eſt vere, verbum Dei, qui operatur in vobis, qui credidiſtis*. Et aliis locis innumeris. Ergo ſicut Fidei humanæ fallibilis objectum, & motivum formale, ſeu formalis ratio aſſentiendi eſt veritas, & auctoritas hominis dicentis, etſi fallibilis: ita omnino Fidei Divinæ infallibilis objectum, & motivum formale, ac ratio formalis aſſentiendi eſt prima, & ſumma Veritas Dei in dicendo, ſeu auctoritas infallibilis Dei revelantis aliquid obſcurum.

§. II. *Objectum ultimum, & proximum.*

13 OBjectum hoc formale adæquatum ſcilicet prima Veritas Dei revelantis duo includit, ipſam primam Veritatem Dei, & ipſam revelationem, ſeu locutionem Dei, nimirum verbum Dei formale: ita nimirum (uti ex communi recte notat *Tanner. cit. n. 34. i*) ut objectum formale, principale: & ultimatum ſit dicta prima Veritas, & auctoritas Dei. Objectum verò formale proximum, immediatum, & non ultimatum ſit ipſa Divina revelatio, ſeu verbum Dei formale. Etenim fidelis quiſpiam rogatus, cur credat talem propoſitionem, v. g. Deum eſſe unum, & trinum: Verbum caro factum &c. immediate, & recte reſpondet: Quia Deus revelavit: rogatus ulterius, cur credat Deo revelanti, ſeu verbo Dei? Reſpondet: Quia ipſe eſt prima, & ſumma Veritas, & infallibilis auctoritatis in dicendo. Et hic eſt ſtatus. Nam quærens ulterius, cur credat primæ Veritati, ſtulte quærit, nec eſt reſponſione dignus, ut bene notat *Cajet. hic q. 1. a. 1.*

§. III. *Dei Veritas, & revelatio.*

14 DEi prima Veritas, ſeu infallibilis Auctoritas in dicendo (objectum formale, principale Fidei) duas perfectiones Divinas includit, & connotat. 1. Infallibilitatem Divini intellectus in cognoſcendo vero: 2. Indefectibilitatem Divinæ Voluntatis in volendo dicere, & revelare verum; adeòque ut utrinque repugnet Deo, & in intellectu poſſe falli cognoſcendo aliquod falſum, & in Voluntate poſſe fallere volendo dicere, vel revelare aliquod falſum, & verbo poſſe mentiri. Ut late demonſtrant DD. communiſſime. Et hinc ſicut omnia a Deo revelata ſunt infallibilis veritatis, ut repugnet eis ſubeſſe falſum; ita actus, vel aſſenſus Fidei ob id ſortitur infallibilem certitudinem, etſi obſcurus ſit, ut ſupra in definitione notatum.

Ipſa quoque revelatio Divina, ſeu verbum divinum formale ſimiliter duo includit. 1. Locutionem Dei internam, hoc eſt, ipſum conceptum Divinæ mentis de veritate aliqua credenda. 2. Locutionem Dei externam ſeu manifeſtationem talis veritatis utpote per inſpirationem, per voces, per ſcripturas, uti nunc maxime ex Scriptura ſacra, quibus omnibus velut inſtrumentis Deus hominibus ſuos conceptus manifeſtat, atque revelatio, ſeu verbum Dei, prout utramque includit, eſt objectum formale proximum Fidei Divinæ.

§. IV. *Revelationis Divinæ obſcuritas.*

15 DIcta revelatio Divina, quatenus eſt objectum formale proximum Fidei, neceſſariò eſt obſcura: idque dupliciter, & obſcuritate revelantis & obſcuritate ipſius rei revelatæ: ut ſcilicet excludat, & evidentiam revelantis, & evidentiam rei revelatæ: ita videlicet, ut nec ipſe Deus revelans homini, nec res revelata clare fiat cognita; ſed ſolùm obſcure: etſi firmiſſime credatur, & Deum ita revelaſſe, & rem ſic eſſe, ſicut Deus revelavit; utramque obſcuritatem de facto habet fides noſtra. Et quidem obſcuritas rei revelatæ eſt de ratione eſſentiali Fidei, ita ut Fides divina ſimpliciter ſtare non poſſit cum evidentia objecti, ſeu rei revelatæ. Definitur ab Apoſtolo: *Subſtantia rerum ſperandarum: argumentum non apparentium*. Et D. Aug. tr. 40. in Joan. *Quid eſt Fides, niſi credere, quod non vides?* Greg. hom. 26. in Evang. *Fides illarum rerum eſt, quæ apparere non poſſunt: Quæ enim apparent, jam Fidem non habent, ſed agnitionem*. Et ibidem ad verba Christi: *Quia vidiſti me, Thoma, credidiſti*. Reſpondet: *Aliud vidit, aliud credidit, ſcilicet vidit hominem, credidit Deum*. Unde Fides non manet in Patria, ſed ut ait Apoſtolus, *evacuabitur*, quia nimirùm ibi clara viſio Dei. & evidentia rerum antea creditarum obſcure. Et inſuper actus Fidei cum actu ſcientiæ de eadem re ſimul ſtare poſſe cum communiſſima negat melior Philoſophia: quæ recole.

Altera autem obſcuritas Dei revelantis non eſt ita de ratione eſſentiali Fidei, quin poſſit ſtare cum evidentia Dei revelantis, ſeu evidenti cognitione, quòd Deus ipſe loquatur, revelet, vel revelaverit. Prophetæ enim, & Patriarchæ aliqui habuerunt evidentiam Dei revelantis, & loquentis ſibi, nihilominus vere crediderunt Fidei Divina myſteria ſibi revelata v. g. Meſſiæ venturi. Et licèt forte etiam intuitive, & clare viderint ea, quæ ſibi revelata erant (v. gr. Paſſionem Chriſti futuram, unde eam tam clare deſcripſerunt, David *Pſal. 21. Iſa. 35. alii*) unde, & *videntes* dicti ſunt, ea tamen viſio citò tranſiens, & non permanens erat, ideòque deinceps verè ſolùm crediderunt,

S E C T I O IV.

Fidei Divinæ propoſitio, & reſolutio.

S U M M A R I U M.

16 *Fides de lege ordinaria neceſſariò pendet a ſufficiente credendorum propoſitione per motiva humana ad perſuadendum efficacia.*

17 *Talia autem motiva olim fuere potiſſimum miracula; modo verò congregatio fidelium.*

18 *Ultimate autem fides reſolvitur in ipſam primam infallibilem veritatem Dei revelantis, ut motivum primarium & principale, & ſecundariò etiam in auctoritatem Eccleſiæ.*

A S S E R T I O IV.

FIdes Divina etſi primariam, & eſſentialem infallibilem veritatem, ac certitudinem ſuam habeat ab ipſo objecto formali ſcilicet prima veritate, & infallibili auctoritate Dei revelantis, tamen lege ordinaria neceſſario pendet a ſufficienti propoſitione credendorum, ut credibilium, per motiva humana efficacia ad perſuadendum. Ita omnes. Et ſignificat Apoſtolus ad Ro. 10. *Quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient ſine prædicante?* qui ſcilicet credenda de Deo proponat, & ſuadeat. *Et ratio eſt*. Quia debet eſſe aſſenſus firmus, etſi obſcurus, rerum a Deo revelatarum, ut revelatæ ſunt: ſed nemo poteſt, nec debet aſſentiri alicui tamquam revelato a Deo, niſi proponatur ipſi ea res eſſe revelata a Deo; & inſuper aliquibus motivis credibilis, & rationabiliter credenda ſuadeatur. Quòd ſi enim Doctor Chriſtianus prædicet infidelibus Deum eſſe Trinum, & Unum, Dei Filium incarnatum, mortuum &c. idque a Deo eſſe revelatum, ac proinde certiſſima fide tenendum, niſi aſſertionis ſuæ, & factæ a Deo revelationis indicia, & motiva afferat, nemo credere, nec credere poterit, minus debebit: Nam; *Fidei obſequium rationabile eſt*. Rom. 12. *Et qui citò credit, levis eſt corde*. Eccl. 19. Erga &c. 16

Talia autem motiva credendi olim quidem in prima propoſitione, & prædicatione fidei potiſſimum fuerunt miracula, & Sanctitas prædicantium, modò verò Eccleſia per orbem propagata præcipuum motivum credendi eſt, & ſemper fuit ipſa auctoritas Eccleſiæ, non tam prout eſt organum Spiritus Sancti, & ex infallibili aſſiſtentia Spiritus Sancti directa, credenda proponit, ac decernit: ſic enim dicit Verbum Dei Fide Divina credendum, & comitteretur vitioſus circulus, ut diſcurrenti patebit: Sed quatenus eſt congregatio plurimorum hominum vitæ innocentia, & virtute præſtantium, qui unanimi conſenſu tot continuis ſæculis toto terrarum orbe eamdem Fidei doctrinam, ab eo, quod mundus, & caro amare ſolet, adeo indubitate tenuerunt, & contra tam multos adverſarios invicte defenderunt, & ſæpiſſime ſanguine, & morte ſunt profeſſi, & atteſtati. Ita diſerte D. Aug. in variis locis *Ut lib.* contra Epiſt. Fundamenti *c. 4. Evangelio non crederem, niſi me Eccleſiæ moveret auctoritas*. Et ibidem c. 4. *Multa ſunt, quæ me in ejus* (Eccleſiæ Catholicæ ſcilicet,) *gremio juſtiſſime teneant; tenet conſenſus populorum, atque gentium: Tenet auctoritas miraculis inchoata, Spe nutrita, Charitate aucta, & firmata: Tenet ab ipſa Sede Petri Apoſtoli (cui paſcendas oves ſuas poſt Reſurrectionem Dominus commendavit) uſque ad præſentem Epiſcopatum, ſucceſſio Sacerdotum*. Hæc S. Auguſtinus. 17

Fides ergo Divina reſolvitur in ipſam primam Veritatem, ſeu infallibilem Auctoritatem Dei revelantis tamquàm in principium, & motivum per ſe primarium; ac principale, quantùm ad ipſum objectum creditum, & reſolvitur etiam in auctoritatem Eccleſiæ tamquàm motivum ſecundarium, ſeu conditionem ſine qua non, quantùm eſt ex parte credentis. Ita communis DD. Et omnino Scot.

Digitized by Google

in 3. d. 23. cit. Ratio clara eſt, quia reſolutio Fidei Divinæ nihil aliud eſt, quàm deductio veritatis creditæ uſque ad primum principium, & motivum formale aſſentiendi veritatibus Fidei, ſeu ad primam rationem, propter quam credantur veritates revelatæ: Sed primum illud principium, ac motivum, ſeu prima, & principalis ratio, cur credatur veritas revelata, eſt prima Veritas, & Auctoritas Dei revelantis. Nam, ut ſupra jam indicavi: Fidelis quæſitus, cur credat v. g. Deum eſſe Unum in Eſſentia, & Trinum in perſonis? Reſpondet: Quia Deus revelavit. Ulteriùs interrogatus: Cur credat Deo revelanti? Reſpondet: Quia ipſe eſt Prima, & ſumma Veritas, & infallibilis Auctoritatis in dicendo. Et hic eſt ſtatus rationis credendi: Nam ulteriùs quærens, cur credatur Primæ Veritati? reſponſione dignus non eſt.

At verò ulteriùs rogatus fidelis, cur, & unde credat talem propoſitionem eſſe a Deo, ut Prima Veritate revelatam: ordinarie, & pro moderno tempore reſolvit ſe in Auctoritatem Eccleſiæ, quia nimirum ſic credit, & ad credendum proponit Eccleſia, talis illuſtris Congregatio &c. juxta paulò ante dicta: ergo &c. Atque hoc omnino vult Scotus *l. c.* dicens: In reſolutione Fidei recurrendum ad Fidem acquiſitam propter Auctoritatem Eccleſiæ, quatenus eſt illuſtris Congregatio tot hominum excellentium. Non enim loquitur de reſolutione Fidei in principium, & motivum principale, ſed de reſolutione in motivum ſecundarium, ceu adjumentum extrinſecum tamquam conditionem ſine qua non, quaſi applicantem objectum, & motivum principale credendi.

Dices: Ipſa Prima Veritas Dei reſolvitur in Eſſentiam Divinam, ſeu Deitatem; ergo Fides Divina, in ipſam Eſſentiam Divinam, ſeu Deitatem ultimate reſolvitur, prout multi reſolvunt Thomiſtæ. Reſp. Diſting. Antecod. Prima Veritas reſolvitur in Deitatem tamquàm in ratione eſſendi Conc. antec. tamquàm in rationem credendi, Nego antec. & conſequentiam. Nam quærenti, cur Deus ſit Prima Veritas? utique rectè reſpondetur, quia Deus eſt Deus, At verò quærenti, cur credatur propoſitio a Deo revelata? non rectè reſpondetur: Quia Deus eſt Deus, ſed quia Deus eſt Prima Veritas.

CAPUT II.

De Fidei Divinæ neceſſitate, & obligatione, ſeu Præceptis.

SUMMARIUM.

1 *Neceſſitas Fidei duplex*: medii, & præcepti.
2 *Fides actualis, item duplex eſt*: explicita, & implicita.

1 Fidei (uti & aliorum ad ſalutem neceſſariorum) duplex neceſſitas, *medii & præcepti*. *Neceſſitas medii* dicitur, qua aliquid ita neceſſarium eſt ad finem, ſeu ſalutem conſequendam, ut eo deſtitutus homo ſecundùm legem Dei ordinariam, ſimpliciter ſalvari nequeat, ſtante quacumque impotentia, & ignorantia quantumvis invincibili, & inculpabili. Hoc modo ipſi habitus Fidei, Spei, & Charitatis, Baptiſmus infantibus, in adultis etiam peccatoribus pœnitentia, ſunt neceſſaria ad ſalutem.

Neceſſitas *præcepti* dicitur, qua aliquid ad ſalutem conſequendam etiam neceſſariò præſtandum eſt ex lege Dei, ſi tamen præſtandi facultas, & occaſio adſit: ita ſcilicet, ut quis propter impotentiam, vel ignorantiam excuſetur ab obligatione talis præcepti ad conſequendam ſalutem, & ſine ejus executione in tali caſu ſalvari poſſit. Sic obſervatio omnium præceptorum Divinorum, immo & Eccleſiæ eſt neceſſaria ad ſalutem conſequendam. Hic autem ſermo non eſt de Fide habituali, hanc enim, uti & cæteros habitus infuſos, Spem, Charitatem, & gratiam Sanctificantem cuivis homini ſimpliciter eſſe neceſſariam ad ſalutem conſequendam, certiſſimum eſt de Fide. Et noviſſimè definitum in Concilio Tridentino *ſeſſ. 7. c. 7.* Et ratio eſt: Quia homo in puris naturalibus abſque donis ſupernaturalibus ſimpliciter impotens eſt tendere in ſuum ſupernaturalem ultimum finem, qui eſt ipſe Deus Summum Bonum noſtrum, & Beatitudo objectiva.

2 Sermo ergo, & quæſtio tota eſt ad noſtrum propoſitum de fide actuali, quæ duplex eſſe poteſt: *explicita, & implicita*. Fides *explicita* dicitur, qua aliquid in ſe ipſo, & propriis terminis expreſſe creditur; ſive deinde cognitione confuſa, & generali ſignificatione terminorum, quomodò rudiores explicite quidem, attamen confuſe valde intelligunt, & credunt, Deum eſſe, Trinitatem, Incarnationem &c. ſive cum cognitione diſtincta ſub aliqua propria ratione terminorum, quatenùs homini naturaliter cognoſcibiles ſunt veritates Fidei, quod doctiorum eſt.

Fides *implicita* dicitur, qua aliquid creditur non in ſe, & propriis terminis cognitis, ſed in alio aliquo modo continente, Idque dupliciter 1. Ratione ipſius veritatis creditæ, ut qui credit, explicite Deum eſſe Creatorem omnium, eo ipſo implicite credit, eſſe Creatorem Angelorum, hominum, atque etiam Creatorem ſuum. 2. Ratione motivi credendi, ſeu principalis, quod eſt Auctoritas Dei revelantis, ſeu ſecundarii, quod eſt Auctoritas Eccleſiæ proponentis. Qui enim generaliter credit, quidquid Deus revelavit, vel quidquid credit, & credendum proponit Eccleſia, eo ipſo implicite credit omnes veritates credendas. Aut qui particulariter credit hunc Articulum, v. gr. Deum Hominem factum, ex Virgine natum, &c. quia Deus revelavit, vel quia Eccleſia credit, & credendum proponit, is ruſus implicite credere cenſetur omnes alios Articulos a Deo revelatos, vel ab Eccleſia ad credendum propoſitos: Quia ita animo diſpoſitus eſt, ut paratus ſit etiam credere quidvis aliud, quod Deus revelat, vel Eccleſia credendum decernit, dummodo ei proponatur. Simile habet in materia de Pœnitentia, de contritione, ſeu dolore univerſali eliciendo. Et hoc modo fides implicita omnium omnino credendorum ſine dubio omni homini adulto neceſſaria eſt ad ſalutem: eo ipſo enim, quo quis paratus eſſet aliquid a Deo revelatum, vel ab Eccleſia ad credendum, propoſitum non credere, infidelis eſſet, vel hæreticus; immo eo ipſo aliam illam veritatem non crederet Fide Divina ob Auctoritatem Dei revelantis, ſi aliquid ſimiliter a Deo revelatum paratus eſſet non credere, ut intuenti patet. Sermo ergo eſt de fidei Articulis, & explicite credendorum neceſſitate, ſeu quænam actu, & explicite neceſſariò credenda ſint neceſſitate tam medii, quàm præcepti.

SECTIO I.

Qualiter Fides neceſſaria neceſſitate medii?

SUMMARIUM.

3 *In omni ſtatu neceſſitate medii neceſſaria eſt ad ſalutem aliqua fides naturalis.*
4 *Et quidem* explicita, *unum, & verum eſſe Deum; Principium, & finem noſtrum ultimum.*
5 *Poſt lapſum etiam neceſſaria eſt fides in Chriſtum Mediatorem.*
6 *De neceſſitate præcepti quidem ſemper* explicita.
7 *An vero in eum etiam* explicita, *ſit neceſſaria neceſſitate medii, duplex eſt ſententia.*
8 *Proponitur ſententia affirmativa, probabilior.*
9 *Proponitur ſententia negativa, probabilis.*
10 *Qualiter fides neceſſaria ſit neceſſitate præcepti.*

ASSERTIO I.

Omni homini in omni ſtatu legis Naturæ, Scriptæ, & Evangelicæ neceſſitate medii ſimpliciter neceſſaria eſt ad ſalutem aliqua Fides Divina ſupernaturalis, & explicita, unum, & verum eſſe Deum, Principium, & Finem noſtrum ultimum: Et poſt lapſum etiam Fides in Chriſtum Mediatorem, ſaltem implicita. Eſt tota communiſſima cum D. Thoma, & Scoto; excepto ultimo validiſſime controverſo.

§. I. *Neceſſaria eſt aliqua Fides Divina ſupernaturalis.*

Hoc ipſum eſt de fide, quod late docet Apoſtolus tota 3
epiſtola ad Romanos, & ad Galatas, neminem ſcilicet eſſe juſtificandum, niſi per Fidem. Et ad Hebr. 11. *Sine Fide impoſſibile eſt placere Deo.* Et 1. ad Corint. 2. Omnem humanam, & naturalem cognitionem, ac ſapientiam tamquam ad ſalutem ſufficientem rejicit dicens: *Ut Fides noſtra non ſit in Sapientia hominum, ſed in virtute Dei. Sapientiam autem loquimur inter perfectos. Sapientiam verò non hujus ſæculi, neque Principum hujus ſæculi, qui deſtruuntur, ſed loquimur Dei ſapientiam in myſterio, quæ abſcondita eſt,* &c. Et rationem indicavit ibid. ad Hebræ. 11. *Fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum*, id eſt, fundamentum, ac baſis totius Spei, ac ſalutis noſtræ. Unde ſic argumentari licet. Salus, Beatitudo, & ultimus finis hominis eſt ſupernaturalis maxime; in quem tamen aſſequendum Fide, Spe, & Charitate tamquam mediis tendere debet homo: atqui implicat in finem ſupernaturalem aſſequendum tendere, eumque attingere per media naturalia tantùm: ergo homini in omni ſtatu neceſſitate medii neceſſaria eſt Fides aliqua ſupernaturalis ex triplici capite. Primò ex parte principii: ut ſcilicet eliciatur ab habitu ſupernaturali infuſo Fidei, aliove auxilio ſupernaturali Gratiæ divinæ. Secundò ex parte motivi formalis, ut ſcilicet concipiatur principaliter propter revelationem, & veritatem Dei infallibilem. Tertiò ex parte objecti, ſeu ipſius veritatis creditæ, ut ſcilicet res credita Fide Divina neceſſaria ad ſalutem, non ſit naturalis ordinis, ac naturaliter tantùm cognoſcibilis, ſed ordinis ſupernaturalis, ac ſupernaturaliter tantùm, ac Divina Fide cognoſcibilis, At nonne ſupra conceſſimus, Deum

eſſe,

eſſe, & unum eſſe, eſſe naturaliter cognoſcibile? Reſp. ita, ſed concipiendo Deum ſub ratione Primæ cauſæ, ſeu primi Motoris, ac primi Principii naturæ: minime verò ſub ratione Auctoris Gratiæ, & ultimi Finis Supernaturalis, quod ipſum tamen neceſſitate medii neceſſariò credendum, ut mox patebit, & nullus umquam Philoſophus lumine naturali aſſequi potuit.

§. II. *Et Explicita, unum eſſe verum Deum, Principium, & Finem noſtrum ultimum.*

4 UTpote omnium Creatorem, bonorum Remuneratorem, malorum Vindicem, etiam ſupernaturaliter in altera vita. Rationem indicat Apoſtolus Heb. 11. *Credere oportet accedentem ad Deum, quia eſt, & quia requirentibus ſe Remunerator ſit.* Nam ipſa lege naturali homini a principio ſuæ creationis indita, eumque ad finem ſupernaturalem æternæ Beatitudinis dirigente, tenetur omnis homo adultus tendere in ultimum finem, ad quem creatus eſt: ſed principium tendentiæ in ultimum finem eſt Fides juxta Apoſtolum cit. & implicat, hominem ullo modo tendere in ultimum Finem Deum, niſi credat, Deum eſſe ſuum Principium, & ultimum Finem, bonorum Auctorem, & Remuneratorem: Ergo Fides hæc explicita in unum verum Deum eſt neceſſaria ad ſalutem, non tantùm neceſſitate præcepti, ſed etiam neceſſitate medii, ut ſine hac Fide ſimpliciter ultimus Finis acquiri nequeat, ſtante etiam quacumque impotentia, vel ignorantia. Quia abſolute loquendo, nullam hìc in ullo homine adulto poſſe dare impotentiam, vel ignorantiam invincibilem aperte docet D. Paulus ad Rom. 1. dicens: *Revelatur ira Dei a cælo ſuper omnem impietatem, & injuſtitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in juſtitia detinent, quia quod notum eſt Dei, manifeſtum eſt in illis: Deus enim illis manifeſtavit; invißibilia enim Dei a creatura mundi per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoque ejus Virtus, & Divinitas, ita ut ſint inexcuſabiles, &c.* Hæc Apoſt. Certiſſima ergo Fide tenendum, abſq; Fide unius veri Dei neminem ſalvatum, nec ſalvari poſſe. Unde meritò reiicitur ab omnibus ſententia noſtri *P. Vegæ l. 6. in Conc. Trid. c. 7. & 20. Et Soti 2. De natura, & Gratia, c. 11.* Hominem, qui cognoſcens legem naturalem, faceret, quod poteſt, etſi invincibiliter ignoraret Deum, ſalvari poſſe. Atque inſuper ſub Innocentio XI. Anno 1679. damnata eſt hæc propoſitio 22. *Non niſi Fides unius Dei neceſſaria videtur neceſſitate medii: Non autem explicita Remuneratoris.*

§. III. *Et poſt lapſum, etiam Fides in Chriſtum Mediatorem.*

5 CErtiſſimum de Fide, Ex Scriptura paſſim. 1. Act. 4. *Neq; enim aliud nomen datum eſt ſub cælo hominibus, in quo oporteat non ſalvos fieri.* Rom. 3. *Quem propoſuit Deus Propitiatorem per Fidem* 1. ad Corinth. 15. *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita, & in Chriſto omnes vivificabuntur.* Et ipſe Salvator Io. 3. *Sicut Moyſes exaltavit ſerpentem in deſerto* (in figura ſcilicet futuri Mediatoris, in quem credentes ſalvi fiunt) *ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis, qui credit in illum non pereat, ſed habeat vitam æternam.* Et ratio eſt clara; Quia Fides manet neceſſaria neceſſitate medii etiam poſt lapſum: Atqui poſt lapſum, quando agnoſcit homo, ſe Divina gratia privatum, ex ſe non poſſe ampliùs conſequi ultimum finem, Fides, & Spes noſtra neceſſariò debet tendere in Deum etiam, ut Salvatorem, & Liberatorem ſuum, quocumque tamdem medio, vel mediatore ſibi placito, qui defacto eſt Chriſtus; ergo neceſſitate medii neceſſaria ſemper fuit, & eſt Fides aliqua in Chriſtum Mediatorem, explicita, vel ſaltem implicita: atque certiſſima Fide tenendum abſque Fide ſaltem implicita in Chriſtum Mediatorem, nullum umquam hominem ſalvatum, aut ſalvari poſſe.

6 Fidem autem explicitam in illum ſaltem neceſſitate Præcepti ſemper neceſſariam fuiſſe, juxta modum tamen, & menſuram revelationis factæ pro temporum, & perſonarum varietate, certum eſt apud omnes ex eadem ratione modò data: quia poſt lapſum etiam lege naturali tenetur homo tendere in ultimum Finem Deum, & conſequenter etiam in Mediatorem ſuum: atque a principio mundi Deus conſtituit Chriſtum Mediatorem humani generis, eumque pro omni ſtatu aliquo modo revelavit: ergo tenetur homo habere aliquam Fidem actualem, & explicitam in Chriſtum Mediatorem, & Salvatorem hominum pro quocumq; ſtatu; tamen juxta modum, & menſuram revelationis, & pro temporum, & perſonarum varietate. Nam quanto homines remotiores fuerunt a tempore Chriſti, eò obſcuriùs Myſteria Chriſti revelata crediderunt. Pro ſtatu enim Legis Naturæ, juxta communem Theologorum, ſolùm præcipuis Patribus, Adamo, Abrahamo, Job, &c. expreſſiùs revelatum eſt myſterium venturi Liberatoris, ſeu Meſſiæ; cæteris obſcuris figuris, & Sacrificiis eo directis ſufficiebat credere in confuſo ad futurum aliquando aliquem, ſive Deum, ſive Hominem, ſive Angelum, qui humanum Genus a peccato, & damnatione eriperet, ac Beatitudini reſtitueret, qua Fide etiam conſtabat Fides parentum pro remedio parvulorum a peccato originali, forte (ut divinat Scotus) ejuſmodi verbis expreſſa: *Venturus, Mediator, vel Meſſias te ſalvet, vel ſalvabit.* At vere in Lege Scripta per Moyſem Prophetam Myſterium Incarnationis, & venturi Meſſiæ apertiùs patefactum, jam magis explicita, & diſtincta Fides in Chriſtum neceſſaria erat, & etiam fuit. Unde Matth. 2. Scribæ Herodi ſciſcitanti, ubi Chriſtus naſceretur, expedite reſpondere poterant. *In Bethlehem Judæ, Sic enim ſcriptum eſt, &c.* Sed numquid ea Fides Explicita neceſſaria eſt ad ſalutem etiam neceſſitate medii? Dicimus in aſſertione.

§. IV. *Saltem implicita.*

CErtum videtur, olim quoad neceſſitatem medii ſuffeciſſe Fidem implicitam in Chriſtum Mediatorem, cùm certe non omnibus facta fuerit ea revelatio: Ut meritò dicat *D. Thomas loc. cit.* Si qui autem ſalvati fuerunt, quibus revelatio non fuit facta, non fuerunt ſalvati abſque Fide Mediatoris: Quia, etſi non habuerint Fidem explicitam, habuerunt tamen Fidem implicitam in Divinam Providentiam, credentes Deum liberaturum eſſe hominem ſecundùm modos ſibi placitos, & ſecundùm quod aliquibus veritatem cognoſcentibus ipſe revelavit. Hæc S. Thomas. Sed quæſtio difficillima eſt, an modò Lege Evangelica per orbem ſufficienter promulgata ſufficere poſſit Fides implicita, an verò etiam neceſſitate medii neceſſaria ſit ad ſalutem. Fides explicita in Chriſtum Mediatorem, atque etiam in ipſam SS. Trinitatem, ut ſine illa nullus ſalvari poſſit. ſtante quacumque ignorantia. 7

8 Sententia affirmativa eſt communior DD. apud Tanner. *to. 3. diſp. 1. q. 7. dub. 2.* qui probabiliorem judicat. Fundamentum ſumitur tum ex Scripturæ locis plurimis partim §. *præced.* citatis, quæ poſt Chriſti Aſcenſionem abſolutam neceſſitatem Fidei Chriſtianæ, ac in Chriſtum ad ſalutem exprimere videntur. Tum ex ratione, quia ſicut ſecundùm omnes Fides explicita in Deum eſt medium neceſſarium ad ſalutem, cùm Deus ſit cauſa principalis efficiens noſtræ ſalutis; ita Fides in Chriſtum ſufficienter propoſitum debet eſſe medium ad ſalutem; Quia ipſe eſt etiam cauſa meritoria noſtræ ſalutis. Confirmant: ſicut in veteri Teſtamento Fides ſaltem implicita in Chriſtum Mediatorem fuit medium neceſſarium ad ſalutem, ita in Nova Lege ſufficienter propoſita Fides explicita debet eſſe medium neceſſarium.

Si dicas: Tot Gentiles ignorantia invincibili Fidei Chriſtianæ laborantes, cùm eis Evangelium numquam annuntiatum fuerit, ob defectum Fidei, ſolùm damnari, non convenire infinitæ Dei Bonitati, & Miſericordiæ, *qui vult omnes homines ſalvos fieri.* Reſp. Non fuiſſe damnatos, vel defacto damnari ob defectum Fidei, vel infidelitatis peccatum, ſed ob alia peccata, quibus impedierunt Gratiam Dei, ne illuminarentur in Fide vera, & Chriſtiana. Deus enim cum gratia ſua omnibus ſufficienter præſtita, facienti quod in ſe eſt, ulteriorem gratiam non denegat: Quod ſi ergo Gentiles illi cum gratia ſibi præſtita cognoſcentes Deum, & ſervantes Legem Naturæ feciſſent, quod in ſe eſt, utique accepiſſent ulteriorem Gratiam Dei, & illuminati fuiſſent vera Fide in Chriſtum per media opportuna, prout hoc, & priori ſeculo in India, & America maxime mirabiliter factum videmus. Confirmant id tum variis Dei promiſſionibus 1. ad Timoth. 2. *Qui omnes homines vult ſalvos fieri.* Joann. 1. *Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Pſ. 9. *Non dereliquiſti quærentes te, Domine.* Apoc. 3. *Ego ſto ad oſtium, & pulſo, ſi quis aperuerit, introibo ad eum.* Iſa. 5. *Quid eſt, quod debui facere vineæ meæ, & non feci? &c.* Tum etiam exemplis Cornelii, Centurionis. Act. 10. Eunuchi Candacis Reginæ Act. 8. & Macedonum. Act. 16. Qui omnes facientes quod in ſe eſt, mirabilibus mediis a Deo ad Fidem perducti ſunt: alia exempla in hiſtoriis obvia præſertim proximis ſeculis: ergo, inferunt, Gentiles in Fide non illuminatos, ideoque damnatos non feciſſe, quod in ſe eſt, atque adeo cauſam culpabilem dediſſe ignorantiæ, & negatæ illuminationis: conſequenter negant defacto ullum hominem poſſe laborare ignorantia invincibili, & inculpabili Fidei Chriſtianæ; quia ſi facerent, quod in ſe eſt, illuminarentur. Sed hic non obſiſtoribus.

Mihi valde probabilis ſemper viſa eſt oppoſita ſententia negativa, videlicet etiam poſt promulgatam Legem Evangelicam Fidem explicitam in Chriſtum, adeoque etiam in SS. Trinitatem non eſſe neceſſariam ad ſalutem neceſſitate medii, ſed ſolùm neceſſitate Præcepti poſt factam ſufficientem propoſitionem, a quo proinde ignorantia invincibilis excuſet: ergo hominem defacto habentem Fidem explici-

tam

Digitized by Google

tam de uno vero Deo, & implicitam de Chriſto, Trinitate, aliiſque Myſteriis Fidei Chriſtianæ, tamen ſervata lege naturali ſalvandum fore. Hæc eſt etiam plurimorum, & graviſſimorum DD. quos recitant *Tannerus loc. cit. & Dian.* qui probabilem cenſent & facile defendi poſſe cenſet Laym. *hic tr.* 1. *c.* 8. *num.* 5. Et ſatis bene defendit noſter Herincx *hic q.* 5. Ratio ſufficiens eſt: Quia revera talis neceſſitas medii neque ex Scriptura, neque ex rei natura neceſſariò colligitur. *Non ex Scriptura*: nam omnia illa loca aſſignata, partim ſolùm ſignificant credentes in Chriſtum ſalvari per iſtam Fidem, per quod non negant poſſe alium excuſari ignorantia invincibili: partim excludunt a ſalute incredulos, ſeu non credentes in Chriſtum, quibus fides Chriſtiana ſufficienter propoſita eſt: partim optime intelliguntur de neceſſitate Præcepti tantùm. Nec plus convincit ratio oppoſitæ ſententiæ, adeoque facile negantur conſequentiæ. *Neque ex rei natura*. Nam ante Evangelium promulgatum ſine dubio homines credentes unum verum Deum, & ſervantes Legem naturæ, etſi ob invincibilem ignorantiam defectu promulgationis abſque omni explicita Fide in Chriſtum, ſalvati fuerunt: Atqui etiamnum de facto poſt promulgatum licèt Evangelium, poteſt quis cum Divina Gratia unum Deum Auctorem bonorum ſupernaturalium credere, in eo ſperare, eumque ſuper omnia diligere, naturæ legem ſervando, & tamen revera invincibiliter ignorare Chriſtum, ac Fidei Chriſtianæ Myſteria; neque enim Myſteria Fidei Chriſtianæ, maximè Trinitatis, & Incarnationis, poſſunt cognoſci, niſi revelatione divina: & debita promulgatione, ac propoſitione per prædicationem, ac inſtructionem legitimam: Certiſſimum autem eſt, promulgationem Fidei Chriſtianæ non perveniſſe ad omnes prorſus Regiones, ac nationes, etſi pervenerit ad præcipuas Orbis partes, juxta illud Pſalmiſtæ: *in omnem terram*, *&c.* Hodie etiam adhuc multæ partes Orbis nondum ſunt detectæ: & plurimæ, ac maximæ partes his ſæculis detectæ ſunt in India, & America, in quibus nullum veſtigium inventum eſt Fidei Chriſtianæ, Baptiſmi, vel aliorum mediorum ſalutis: ergo etiamnum ſaltem in aliquibus locis poteſt dari ignorantia invincibilis, & inculpabilis Chriſtianæ Fidei, & aliqui homines per illam excuſati ſalvari poterunt. *Confirmatur*: Non eſt conceptibile, quomodo promulgatio Fidei Chriſtianæ facta in his partibus Orbis poſſit inducere majorem neceſſitatem credendi in Chriſtum, in aliis Orbis partibus, ubi numquam facta eſt promulgatio, quàm fuerit ante omnem promulgationem Fidei Chriſtianæ: Sed ante omnem promulgationem Fidei Chriſtianæ ſine dubio apud multos ſufficiebat Fides implicita in Chriſtum Mediatorem, ut paulò ante dictum: ergo eadem etiam modò ſufficere poteſt illis, quibus nondum ea promulgatio, vel propoſitio facta eſt. Et hactenus de neceſſitate Medii utiq; ſatis ſpeculationi datum. Nunc tandem ad praxim procedendum, & videndum,

Qualiter Fides ſit neceſſaria neceſſitate Præcepti?

10 Fidei præceptum quintuplex aſſignatur, tria affirmativa, ſcilicet 1. Scire credenda. 2. credendis aſſentiri interiùs. 3. Fidem Profiteri exteriùs, dum opus eſt, quibus opponitur triplex præceptum omiſſionis contra Fidem, ſcilicet 1. ignorare credenda. 2. Non aſſentiri Articulis Fidei ſufficienter propoſitis tempore debito. 3. Non profiteri exteriùs, dum opus eſt. Alia duo ſunt præcepta negativa ſcilicet. 4. Non negare Fidem exteriùs. 5. Non ſentire contra Fidem interiùs per infidelitatem poſitivam. Quibus ſimiliter opponitur duplex præceptum commiſſionis, nimirum negare Fidem exteriùs, & ſentire contra Fidem interiùs. De hoc ultimo ſeorſim c. ſequenti. Reliqua priora hoc capite explicanda ſunt.

Primum Fidei præceptum affirmativum ſcire credenda, non habet oppoſitum negativum; quia non neſcire credenda, idem eſt, ac ſcire, cùm duæ negationes faciant affirmationem, & ſic affirmativa, & negativa reincidunt in id ipſum.

SECTIO II.

Primum præceptum, & obligatio Fidei quoad ſcientiam credendorum.

SUMMARIUM.

11 *Quilibet adultus ſub mortali tenetur ſcire, & credere explicite.*

12 *Præcipua Fidei myſteria, & capita. 1. ad rectè credendum. 2. ad debite ſperandum. 3. ad honeſte vivendum & 4. ad ſalutem conſequendam neceſſaria.*

13 *Saltem quoad ſubſtantiam, & vero aliquo conceptu, ſaltem confuſo, & craſſo.*

14 *Pro ratione ſtatus, & conditione perſonarum.*

15 *Praxis Confeſſarii quoad pœnitentes in his ignorantes valde notanda.*

ASSERTIO II.

Omnis Fidelis adultus tenetur ſub mortali ſcire, & credere explicite præcipua Fidei Chriſtianæ Myſteria, & capita ad rectè credendum, debite ſperandum, honeſte vivendum, & ſalutem conſequendam neceſſaria: Saltem quoad ſubſtantiam, & vero aliquo conceptu, etſi valde confuſo, craſſo, imperfecto: Alii tamen aliis plura, diſtinctiora pro ratione ſtatus, & conditionis. Communiſſima cum D. Thoma 2. 2. *q.* 2. *art.* 2. Aſſertio loquitur neceſſariò de ſolis fidelibus adultis præcepti capacibus. Nam baptizati pueri, & amentes perpetui, & omnis præcepti incapaces, ſalvantur Fide habituali, & gratia in Baptiſmo collata.

§. I. *Tenetur ſub mortali ſcire, & credere explicite.*

Ratio ſumitur ex verbis Chriſti, Marc. 16. *Euntes in mundum univerſum, prædicate Evangelium omni creaturæ, qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvus erit: Qui autem non crediderit, condemnabitur.* Et Matth. ult. *Docete omnes Gentes baptizantes eos in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti: Docentes eos ſervare omnia quæcumque mandavi vobis.* Unde facilis eſt ratio; Quia profeſſio eſſentialis Fidelis Chriſtiani eſt tendere in Deum ultimum Finem ſecundùm Fidem, & Legem Chriſti, credendo, & agendo; ita ut ſecùs credendo, & agendo, privatus ultimo Fine, æternam damnationem incurrat: ergo omnis Fidelis adultus ſub mortali tenetur ſcire, & credere præcipua Fidei Chriſtianæ Myſteria: nullus quippe tenetur explicite ſcire, & actu credere omnia prorſus revelata, & Fide credenda, ſed ſufficit, quòd reliquis habitu, & implicite creditis, paratus nimirum omnia credere quæcumque a Deo revelata ipſi proponuntur, ipſe ſciat, & explicite credat. 11

§. II. *Præcipua Fidei Myſteria, & capita neceſſaria.*

I. *AD rectè credendum*; utpote Symbolum Apoſtolorum, quo totam Summam Fidei Chriſtianæ, ſufficienter contineri pulchre docet *D. Auguſt. Serm.* 18. *De Tempor.* Continet enim omnia credenda, quæ ab Eccleſia tanquam ad ſalutem neceſſaria communiter omnibus proponuntur, & per annum celebrantur, utpote Myſteria, & Articulos SS. Trinitatis, Incarnationis, Paſſionis, Mortis, Reſurrectionis, Aſcenſionis Chriſti, Remiſſionem peccatorum, (ubi implicite continetur uſus Sacramentorum) futurum Judicium, pœnam, & Gloriam. Excipiunt articulum de communione Sanctorum, qui intellectu difficilis eſt ob varietatem expoſitionum; ut pluribus implicite credere ſufficiat: Sed certe communiori, & plano etiam rudibus noto ſenſu ſignificat communionem meritorum, orationum, & ſuffragiorum inter membra triplicis Eccleſiæ triumphantis, militantis, & purgantis. 12

II. *Ad debite ſperandum*: Nimirum Oratio Dominica: Hac enim pulcherrimo ordine omnia a Deo ſperanda, & petenda continetur, nimirum ipſe ultimus Finis, & omnia media ad eum conſequendum neceſſaria: uti præ aliis pulcherrime explicat D. Thom. cit. Quam explicationem in formam orationis pulchre redactam habes, in Paradiſo Animæ Iacobi Merlo-horſtii die Dominica 1. loco Salutationem Angelicam, etſi Eccleſia maxime commendet, & plerumque Orationi Dominicæ annectat, nullum tamen conſtat eſſe præceptum.

III. *Ad honeſte vivendum*: Nimirum præcepta Decalogi, & Eccleſiæ: his enim continentur omnia requiſita ad honeſte vivendum, in ordine ad ultimum Finem proſequendum, & obtinendum per gratiam, & Gloriam. De his per decurſum.

IV. *Ad ſalutem conſequendam neceſſaria*. Nimirum Sacramenta omnibus ad ſalutem conſequendam neceſſaria, videlicet Baptiſmus, Pœnitentia, & Euchariſtia: Cætera autem tunc tantùm ſcire, & credere oportet, quando quis vult ea ſuſcipere. Communiſſima cum Sanch. *lib.* 2. *Moral. c.* 3. *n.* 6. Laym. *lib.* 2. *tr.* 1. *c.* 9. *n.* 2. March. *hic to.* 2. *tit.* 2. *q.* 1. Hæc ergo omnia tamquam ad fidelis Chriſtiani in rectè credendo, & honeſte vivendo directionem ſpectantia in ordine ad ſalutem, ut ſine graviſſimo animæ periculo ignorari non poſſint, per ſe loquendo tenetur ſub mortali fidelis adultus ſcire, & credere explicite.

Dico autem I. *ſcire*. Certe non etiam memoriter tenere, & eo ordine ſcire, quo præſcribuntur: ſed ſufficit illa ita ſcire, & tenere, ut facta de iis inquiſitione, vel diſcurſu, & data occaſione iis utendi, ſtatim intelligat, credat, & inquiſitus rectè reſpondeat: ut contra aliquos docet communis ſententia DD. cum Sanch. Laym. *cit.* Non eſt ergo mortale non poſſe memoriter dicere Decalogum, Symbolum, Orationem Dominicam: eſt tamen craſſum nimis veniale (niſi hebetudo mentis, vel fragilitas memoriæ excuſet) præſertim ob textus Juris ita præcipientes; attamen ultra ve-

niale

niale non obligantes, conſuetudine ita interpretante: uti obſervant Navar. Lop. Buſemb. Alii apud Sanch. & Lay. *cit.*

Dico 2. *Et credere explicite.* Utique fideles communiter non tenentur credere, & intelligere Myſteria etiam præcipua Fidei conceptibus diſtinctis, ſecundùm proprias, & diſtinctas rationes terminorum, in quibus etiam Doctiſſimi laborant, & ſudant, ſed.

§. III. *Saltem quoad ſubſtantiam, & vero aliquo conceptu, etſi valde confuſo, craſſo, &c.*

13 V. G. Myſterium SS. Trinitatis quoad ſubſtantiam, & vero conceptu ſufficienter ſcitur, & creditur concipiendo Deum eſſe Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum. Et hos non eſſe tres Deos, ſed unum Deum. Item concipiendo Patrem ſub titulo Creatoris Omnipotentis: Filium ſub titulo Dei, & hominis nati ex Maria Virgine, pro nobis paſſi, &c. Spiritum Sanctum ſub titulo Sanctificatoris, qui nos ſpiritualiter ſanctificat, juſtificat, &c. Sub his enim rationibus terminorum ipſi Apoſtoli iſtud Myſterium, & Perſonas propoſuerunt, ut a quovis facile apprehendi poſſit, & ita de cæteris Articulis. Immo notat Sanch. *cit. c. 3. n. 16.* rudes facile præſumi poſſe ſcire, quantum ſufficit, myſteria Fidei, ut Baptiſmum, Pœnitentiam, Euchariſtiam. Decalogum, eo quòd ſe Chriſtianos baptizatos confiteantur, ad Confeſſionem accedant, Sacroſanctam Euchariſtiam adorent, atque inter Chriſtianos verſentur, cum aliquo timore peccandi: hæc enim ſunt ſigna, quod illa quoad ſubſtantiam ſciant.

Atque ſub ejuſmodi vera aliqua etſi imperfecta ratione, prædicta præcipua Fidei Myſteria fideli ſcienda, & credenda ſunt pro captu cujuſque ſub mortali: adeo ut ſi Fidelis culpa, & negligentia ſub notabili illa, vel illorum aliqua ignoret, ſit in ſtatu peccati mortalis omiſſionis, ob rationem ſuprà datam. Et ſane infidelibus inter Fideles habitantibus vix poſſibile eſt dari ignorantiam invincibilem excuſantem a peccato, & in communi, & quoad omnia Myſteria Fidei præcipua explicite ſcienda, & credenda, cùm continuò audiant immo quaſi videant prædicta Myſteria ab, & in Eccleſia proponi in Concionibus, & celebrari Feſtis per annum, ut meritò rejiciatur ſententia Roſellæ apud Sanchez *cit.* putantis rudibus ſatis eſſe præcipuos etiam Fidei Articulos præter neceſſarios neceſſitate medii,) credere implicite, credendo ſcilicet, quidquid S. Mater Eccleſia credit. Attamen in particulari, quoad aliqua etiam ex præcipuis Fidei Myſteriis poteſt ſane etiam in Fidelibus quandoque dari ignorantia inculpabilis, a peccato excuſans, idque ex duplici causa. *Primo* ob impotentiam naturalem, & hebetudinem ingenii aliquorum, qui etſi Dei, & Chriſti, ac aliorum obviorum Articulorum Fidei generalem quamdam apprehenſionem aſſequantur, multorum tamen præcipuorum, ut Trinitatis, Incarnationis, &c. ſubſtantiam, nec in confuſo capere, nec quovis modo explicare poſſint, contentis ipſis ſufficiente generali Fide implicita, qua quoad hæc credunt, quod credit Eccleſia, vel quod Paſtor eorum aſſerit. De quibus eſt vera ſententia communis; rudibus ſufficere aliquot ſaltem Articulos faciliores ſcire, & credere explicite, reliquos implicite: credendo ſcilicet, quod credit Eccleſia. *Secundo* fit ob defectum ſufficiens propoſitionis, & inſtructionis, utpote, vel quia habitantes inter infideles Paſtore, ac Inſtructore omnino carent, vel quod deterius, & non rarò contingit, etiam habitantes inter Fideles ſub Paſtoribus tamen de Articulis Fidei, aliiſque neceſſariis ad ſalutem non inſtruuntur, ob ignorantiam, vecordiam, aut etiam ſuperbiam Paſtorum, qui aut ipſi ignorant, aut detrectant, aut ſuperbe verentur explicare Catechiſmum, & Articulos Fidei, intenti, neſcio quibus declamationibus abſque omni, vel cum exiguo fructu animarum. Juvat audire verba *Emanuel Sa, V. Fides* ita loquentis: Eſſe neceſſe explicite credere Fidei Myſteria, quæ publice in Eccleſia celebrantur, ſentiunt multi cum *S. Thom.* Alii cenſent excuſari multos ignorantia, præſertim cùm deeſt, qui doceat, ſufficereque in illis cum Baptiſmo credere, quod credit Eccleſia. Quam opinionem, etſi ſolebam impugnare, nunc non auſim. Quid enim? dicemuſne perire infinitam Chriſtianorum alioquin bonorum multitudinem, qui de Myſterio Trinitatis, Incarnationis, &c. vix quidquam rectè norunt, immo perverſe ſentiunt, ſi interroges? Immo crediderim condemnari eorum Paſtorem ob negligentiam docendi eadem. Ita Sà. Et hinc ulteriùs dicimus denique.

§. IV. *Alii tamen aliis plura, diſtinctiora pro ratione ſtatus, & conditione.*

14 NAm imprimis Majores, & eruditi in Eccleſia tenentur ſub mortali plura & diſtinctiùs ſcire, & credere, quàm inferiores, & ſimplices. V. G. Epiſcopus (per ſe loquendo) plùs, quàm Parochus. Theologus, Prædicator, Confeſſarius plùs, quàm ſimplex Sacerdos, Clericus, Laicus, &c. uti ſignificat Salvator in Parabola talentorum varie diſtributorum, & vario lucro exacto. *Cùm enim augentur dona, rationes etiam creſcunt donorum*, ait Greg. Mag. *ibid. hom. 9. in Evang.* Deinde Curati, quorum eſt alios in Fide, & rebus neceſſariis inſtruere, vel de inſtructione providere, peccant ſine dubio mortaliter, ſi aut ipſimet neceſſaria Fidei ignorent, aut de neceſſaria inſtructione non provideant: & ſpecialiter, qui ſcienter promovent Paſtores ignaros, aut quos ſciunt, ſuos ſubditos non inſtruere in neceſſariis ad Fidem, & Salutem. Conſequenter peccant mortaliter omnes Paſtores (ad quos etiam parentes reſpectu filiorum familias reducuntur) qui ſuæ curæ commiſſos inſtructione indigentes culpabiliter non inſtruunt in neceſſariis ad Fidem, & Salutem. Contra quos omnes Paſtores, aut ignaros, aut negligentes terribiliter tonat S. Scriptura Iſa. 56. *Speculatores ejus cæci omnes, neſciunt univerſi, canes muti, non valentes latrare, &c.* Oſee 4. *Quia repuliſti ſcientiam, repellam te, ne Sacerdotio fungaris mihi.* Et Apoſt. 1. ad Cor. 9. *Væ mihi, ſi non Evangelizavero* 1. ad Tit. 4. monet id ipſum; *Attende tibi, & doctrinæ.* Et ibidem de Epiſcopo, & pari ratione de omnibus Curatis dicens: *Quod debet eſſe potens in doctrina ſana.*

COROLLARIUM.

Ad praxim Confeſſariorum pro ignorantibus pœnitentibus.

I. COnfeſſarius ergo advertens pœnitentem in Articulis Fidei præcipuis, ac neceſſariis uno, vel pluribus prorsùs ignarum, vel erroneum, vel defectuoſum, ſciat, ſe illum abſolvere non poſſe niſi exigat, & impetret firmum propoſitum addiſcendi, vel curandi ſe inſtrui: aliter abſolvens, & ipſe peccat mortaliter. Ratio clara eſt: Aut enim pœnitens eò uſque laboravit ignorantia culpabili, & ſic peccavit mortaliter, & conſequenter per ſe requiritur firmum propoſitum emendandi, & addiſcendi Articulos ſcitu neceſſarios, alioquin cenſebitur permanere in peccato mortali, & incapax abſolutionis. Aut laboravit ignorantia inculpabili neceſſariorum ad ſalutem ob ruditatem, vel defectum inſtructionis: & tunc de hac ignorantia informari debet, & adigi ad propoſitum addiſcendi, alioquin niſi ſic propugnat, ignorantia anteà inculpabilis fiet culpabilis, & pœnitens non proponens addiſcere, peccaret, & ſic rursùs fit incapax abſolutionis. Et ſi quidem ignorantia eſſet de aliquo eſſentialiter requiſito ad valorem Sacramenti, v. g. de dolore, vel propoſito requiſito, aut de aliquo neceſſario credendo neceſſitate medii, ut myſteria SS. Trinitatis, Incarnationis, &c. etiam Sacramentum eſſet nullum, graviſſimo ſacrilegio commiſſo ab utroque. Juxta latiùs dicta ſuo loco de Pœnitentia. Unde inter Propoſitiones damnatas ab Innoc. XI. ponitur & hæc 64. *Abſolutionis capax eſt homo, quantumvis laboret ignorantia Myſteriorum Fidei: & etiamſi per negligentiam etiam culpabilem neſciat Myſteria Sanctiſſimæ Trinitatis, & incarnationis Domini noſtri JESU CHRISTI.* 15

II. Si Confeſſarius abſque incommodo poſſit, debet pœnitentem ignarum breviter inſtruere de Articulo Fidei neceſſario ignorato, & actum credendi ab eo elicere. Sin verò id commode fieri nequeat, non tenetur, niſi pœnitens laboraret ignorantia alicujus Articuli Fidei ipſum Sacramentum Pœnitentiæ, vel ſumendæ Euchariſtiæ concernentis, tunc enim maxime tenetur, ut evitetur periculum ſacrilegii, ut modò innui. Optima autem, & facilis praxis eſt ignaro, ac rudi pœnitenti in Articulis Fidei neceſſariis abſque multis inculcationibus, & explicationibus tædioſis tam brevi tempore numquam ſatis capiendis, illius ignorantiam ſupplere proponendo illi Articulos præcipuos neceſſariò credendos, & ad ſingulos actum credendi exigendo hoc, vel ſimili modo: Credis Deum Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum eſſe tres Perſonas, & unum Deum? credo. Credis JESUM Chriſtum eſſe verum Filium Dei: verum Deum, & hominem pro te natum, crucifixum, mortuum & ſepultum? Reſurrexiſſe, aſcendiſſe, ſedere ad dexteram Dei Patris, venturum Judicem? credis unam Eccleſiam Sanctam Catholicam, extra quam non eſt Salus? credis in Eccleſia eſſe poteſtatem remittendi peccata, Sacramenta, Chriſtum vere eſſe in Euchariſtia ſub ſpeciebus panis, & vini? &c. Quòd ſi pœnitens ad ſingula cum pio affectu prompte reſpondeat, *credo*, vel: *ita mi Domine*: quantumvis, ignarus, & rudis ſit, cenſebitur ſufficienter eliciuiſſe actum explicitum Fidei ad Salutem neceſſarium, ac proinde cum propoſito ejuſmodi Articulos meliùs addiſcendi, quantum eſt ex hoc capite, ſatis diſpoſitus ad Sacramentum. Quæ quidem praxis maxime neceſſaria eſt in ejuſmodi rudibus moribundis, vel periculoſa infirmitate laborantibus: ſine dubio enim tales plurimi pereunt, quia numquam actum explicitum Fidei elicuerunt, de quo mox,

Digitized by Google

S E C T I O II.

Secundum Præceptum, & obligatio Fidei quoad actum internum credendi.

S U M M A R I U M.

16 *Quilibet adultus rationis compos tenetur aſſentiri explicite Articulis fidei ſufficienter propoſitis.*
17 *Idque quàm primùm* moraliter *poteſt, aut ſufficienter capit unus citiùs, aut tardius altero, pro conditione ſubjecti.*
18 *Quo aſſenſu ſemel habito, præceptum hoc affirmativum Fidei per ſe directè ampliùs non obligat.*
19 *Aſſignantur tempora, quibus per ſe obligat hoc præceptum.*
20 *Per accidens enim ſæpiſſime obligat.*
21 *Cujus, velut regulæ, ponuntur quatuor caſus.*

A S S E R T I O III.

O*Mnis homo adultus, & rationis compos tenetur actu interno aſſentiri articulis Fidei ſibi explicite, & ſufficienter propoſitis, quamprimum moraliter: eo aſſenſu ſaltem ſemel habito, præceptum hoc affirmativum per ſe directe amplius non obligat, per accidens aut ſæpiſſime.* Communis DD. ut patebit explicando particulatim.

§. I. *Tenetur aſſentiri articulis Fidei ſibi explicite, & ſufficienter propoſitis.*

16 VIdelicet tamquam revelatis a Deo, & credibilibus ob argumenta, & motiva adeo apparentia, ut ſecundùm regulas Prudentiæ omnino moveri debeat ad aſſentiendum ſeu ad Fidem talem acceptandam. Nullus enim, ſive jam fidelis, ſive infidelis tenetur, immo nec poteſt aſſentiri alicui Articulo Fidei tanquam revelato a Deo, niſi ſufficienter ſibi propoſito, ut credibili, juxta dicta *c. præc. Nota hic*, aliquem infidelem, vel ignarum adhuc rerum Fidei, varie poſse ſe habere ad Articulos Fidei credendos.

I. Poteſt ſe habere, ut *pure ignorans:* Utpote, quia, vel nunquam, aut cogitavit de rebus Fidei, vel ſi audivit, tamen non niſi confutando, irridendo, blaſphemando, ut ſolet fieri apud hæreticos, vel certe ſic, ut non apparuerit ſibi probabile, vel credibile, &c. Et talis ſine dubio non tenetur, immo nec poteſt in hoc ſtatu aſsentiri, juxta regulas Prudentiæ: *Quia qui citò credit, levis eſt corde.*

II. *Ut dubius:* quando audiens ſcilicet de rebus Fidei, incipit dubitare, an non forte in ſua Secta erret, & altera Fides Catholica vera ſit? Et hoc ſtato etiam nondum quidem tenetur aſsentiri ob eamdem rationem, jam tamen tenetur ſub mortali diligenter inquirere de veritate: aliàs enim eo ipſo ignorantia veræ Fidei fieret ipſi culpabilis voluntaria, quæ in rebus ad ſalutem neceſsariis ſine dubio eſt peccatum mortale: Atque in hoc ſtatu plurimi, immo forte plerique nunc ſunt apud hæreticos, præſertim inter Catholicos viventes.

III. *Ut ſuaſus* de majore probabilitate; Quando ſcilicet ob argumenta, vel motiva vere agnoſcit Fidem noſtram eſſe probabilem, ac probabiliorem, quàm ſuam ſectam: & hoc ſtatu jam incipit major obligatio credendi. Et quidem *communis ſententia cum Laym. cit. c.* 10. aſſerit tunc jam teneri aſſentiri, Sanch. *tamen l. 2. mor. c. 1. n. 6.* cum aliis pluribus negat, eum tunc teneri ſtatim aſſentiri, quamdiù ſua Secta adhuc ipſi probabilis apparet: ſed poſſe differre ad rem meliùs perpendendam, ut certior fiat in re graviſſimi momenti, extra tamen articulum, vel periculum mortis, quando ob periculum animæ partem tutiorem amplecti oportet. Certum autem eſt talem ſuaſum de majori probabilitate veræ Fidei, & falſitate ſuæ Sectæ, ob ſuam minorem probabilitatem poſſe etiam poſitive, & pertinaciter diſſentire veræ Fidei ſine peccato infidelitatis: cùm in rebus ad ſalutem adeo neceſſariis tutior pars eligenda ſit. Ut meritò ſub Innoc. XI. damnata ſit iſta propoſit. 4. *Ab infidelitate excuſabitur infidelis non credens, ductus opinione minus probabili.*

IV. Denique, ut *perſuaſus*, & quaſi convictus de veritate, quando nimirum ei Articuli Fidei Catholicæ adeo proponuntur credibiles, Scripturis, rationibus, miraculis, ſanctitate, & Sapientia talem Fidem ſectantium, aliiſque motivis, ut intellectus ipſius omnino convincatur agnoſcere, Fidem veram eſſe, & hoc ſtatu nimirum cenſentur articuli Fidei ei ſufficienter propoſiti, & is obligatus ad actum credendi, ſic ut renuens aſſentiri, adhuc ſine dubio peccet mortaliter contra dictamen conſcientiæ & hoc præceptum affirmativum Fidei nimirum peccato omiſſionis. Nam ſi inſuper pergat pertinaciter diſſentiri, & ſuæ falſæ Sectæ aſſentiri, peccabit etiam peccato commiſſionis, ſeu formalis infidelitatis, v. grat. hæreſis. Ratio ſumitur ex apertis verbis Chriſti Matth. ultimo: *Docete omnes Gentes, baptizantes eos in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvus erit: qui autem non crediderit, condemnabitur:* Quaſi aperte Salvator dicat, & præcipiat: cùm eos docueritis, ſive cùm veſtra doctrina debite informati fuerint de mea Fide, tunc, aut debent credere, aut condemnari: atqui condemnatio eſt pœna peccati mortalis; ergo ſub mortali adultus tenetur credere, & aſſentiri articulis Fidei ſufficienter propoſitis. Unde & ipſe Chriſtus in eis, quos vocavit, & Apoſtoli in eis, quos converterunt, ſemper exigebant actum Fidei circa Fidem propoſitam, ut paſſim videre eſt in Evangelio, & Actis Apoſtolorum, *v. gr.* Act. 8. Philippus Eunucho petenti Baptiſmum ait; *Si credis in toto corde, &c.*

§. II. *Quamprimum moraliter.*

POſtquàm nimirum Articuli Fidei ita ſufficienter propoſiti ſunt. Pueri ergo inter Fideles educati tenentur elicere aſſenſum Fidei, quando uſum rationis conſecuti perfecte Myſteria Fidei tamquam a Deo revelata ſufficienter apprehendunt. Infidelis autem Adultus tenetur elicere actum Fidei, quando, propoſitis ſibi Articulis Fidei, incipit jam prudenter agnoſcere, eam eſſe veram Fidem, ea Myſteria credita eſse vera, & contrarias Sectas eſse falſas juxta dicta immediate §. *præced.* Communiſſima DD. pluribuſque congeſtis Sanch. *cit. cap. 1. n.* 8. Lugo *De Fide d. 3. Sect.* 1. Tann. Laym. Tamb. *lib.* 2. 6. 1. §. 1. *nu.* 8. Sumitur aperte ex verbis Chriſti Matth. ult. modò allegatis. Et ratio eſt: quia Divino, & naturali jure ad ſtatum viatoris pertinet, ut ad propoſitum ſibi finem tendat, atque ab eo non aberret; hoc autem fieri non poteſt, niſi finem ſuum Deum per ea, quæ ad illum Finem obtinendum neceſſaria ſunt, cognoſcat, & credat: ergo homo adultus, & rationis compos tenetur ſtatim aſsentiri iis Articulis ſufficienter propoſitis; ſaltem tenetur non diù differre aſsenſum in re tanti momenti, ubi mora culpabilis, & mortalis æſtimari debet arbitrio prudentis, maxime in pueris. Unde notanter 17

Dixi *quamprimum moraliter*, recte enim monet Sanch. *cit. c. 1. n.* 3. in praxi cum pueris non eſse ſcrupuloſe agendum quoad impletionem hujus præcepti, & peccatum omiſſionis. Nam præterquam quòd frequenter accidat, pueros diu uſum habere rationis, & tamen eis Myſteria Fidei, ut Fide ſupernaturali credenda, ſufficienter non proponantur, & apprehendantur (quouſque a præcepto Fidei ſine dubio excuſati ſunt.) Inſuper ipſi revera non advertunt talem obligationem credendi: Unde vix evenit, ut peccent non eliciendo actum Fidei contra hoc præceptum. Adulti autem Fideles poſt Fidem veram ſufficienter, & plene propoſitam, ſi non ſtatim, aut brevi aſsentiantur, citius contra hoc præceptum peccabunt prudentis arbitrio; & vix ſiſtent in incredulitate negativa contra hoc præceptum affirmativum, ſed poſitive ſimul diſsentientur, & in ſua ſecta pertinaciter perdurabunt, poſitiva incredulitate, & peccato commiſſionis, hæreſis v. gr. contra præceptum negativum non negandi veram Fidem agnitam.

Denique tam pueri adulti, quàm infideles converſi, poſtquam didicerunt Myſteria Fidei, Feſta Chriſti coluerunt, Conciones, Miſsas, &c. audierunt, niſi prorsùs brutorum inſtar vixerint, omnino judicandi ſunt, præbuiſse ſaltem ſemel aſsenſum iis Fidei Myſteriis, adeoque ſatisfeciſse huic præcepto.

§. III. *Eo aſſenſu ſemel habito, Præceptum hoc affirmativum Fidei per ſe directe amplius non obligat.*

ITa contra Antiquos varios, communis RR. cum Card. de Lugo *d. 13. Sect. 2. nu.* 44. Tambur. *lib. 2. c. 1. §. in* 9. Ratio ſolida eſt: Quæ ex una parte, nullum poteſt aſſignari tempus certum, & determinatum, neque Chriſti, neque Eccleſiæ Lege, quo per ſe directe obligaret præceptum Fidei quoad actum internum, ut mox patebit: ex altera parte ſæpiſſime obligari per accidens, ut §. *ſeq.* videbitur. Ut vel ideò Chriſtus Dominus prudenter credatur non voluiſse imponere præceptum per ſe directum Fidei, ſed ſatis ſuperque judicaſse, eum ſæpiùs debere exerceri propter alios actus neceſsarios: quare Lugo cit. meritò cenſet inutilem hanc quæſtionem de tempore, quo tenentur Fideles actus Fidei repetere, ſatisfiat obligationi Fidei, cui non videtur ſatisfieri ſemel tantùm amplectendo Fidem, ejuſque Myſteria credendo; Quia nimirum non poteſt contingere moraliter, quòd homo Chriſtianus, qui ſemel Fidem Chriſtianam toto corde amplexus eſt, nec poſtea ab ea defecit, vel de ea dubitavit, non repetat ſæpiſſime actus Fidei tum per ſe, tum per accidens una cum aliis actibus bonis neceſsariis, vel liberis, ut orando, Miſſam audiendo, Sacramenta ſuſcipiendo: ut proinde hanc ſententiam minime involvere poſſe videatur propoſitio 17. damnata ab Innocentio XI. *Satis eſt,* 18

Satis eſt,

tir eſt, actum Fidei ſemel in vita elicere. Sicut nec alia 65. & ultima: *Sufficit illa Myſteria* (SS. Trinitatis, & Incarnationis) *Semel credidiſſe*. Cùm nullus ſit Catholicorum, niſi longe improbiſſimus, qui illa Myſteria quotidie non ſæpiùs credat in actu exercito, vel tot formationibus S. Crucis, & invocationibus SS. Trinitatis, &c. etſi in actu ſignato expreſsè non dicat: *Credo verum, & a Deo revelatum eſſe tale myſterium*: ut ſupra jam innui. Sed videamus tempora communiter aſſignata ab Antiquis, quibus per ſe obligat præceptum Fidei affirmativum ad actum internum credendi.

19 *Primum* tempus ab omnibus etiam nobis aſſignatum eſt, quando incipit uſus rationis, vel adulto vera Fides ſufficienter proponitur, juxta dicta §. *præced.* Verum id non fit tantùm neceſſitate præcepti, ſed etiam neceſſitate medii juxta dicta §. 1.

Secundum tempus aſſignatur articulo mortis, quia tunc Fidelis debet ſe contra Dæmonis tentationes infeſtiſſimas per actus Fidei munire, quod quidem per accidens libenter conceditur in caſu, quo tentatio aliter ſuperari nequit, aut alii actus actum Fidei neceſſariò ſupponentes (ut Contritio, Confeſſio, &c.) exercendi ſunt. juxta dicenda §. *ſeq.* De per ſe autem nullum plane eſt fundamentum ejus obligationis.

Tertium tempus aſſignatur his terminis: *Saltem aliquoties in vita*. Sed confuſe nimis, & ſcrupuloſe: Aliqui determinant, obligare hoc præceptum ſaltem ſemel in anno, ſicut præceptum Confeſſionis, & Communionis: Alii diebus Dominicis, & Feſtis, inter quos etiam dubitative Scotus. Alii aliter, ut late videre potes apud Suarez *hic d.* 13. *ſect.* 5. Et Sanch. *lib.* 2. *moral. c.* 1. *n.* 3. Qui optime refutant; cùm nullum ſit omnino fundamentum ejuſmodi obligationis per ſe: per accidens autem ratione aliorum actuum per annum, vel totam vitam exercendorum; nullum poteſt eſſe dubium, ut patebit.

Quartum tempus etiam communiter aſſignatum eſt, quando urget gravis tentatio contra Fidem, vel in communi, vel in particulari contra aliquod myſterium, quam quis non videatur poſſe ſuperare, niſi contrarium actum Fidei eliciendo; tunc nimirum ſub mortali obligari hominem actum Fidei elicere: quia alioquin relinquet ſe in periculo labendi in Fide, & conſequenter omittendo actum Fidei peccabit mortaliter. Verùm in primis caſus iſte rariſſimus eſt, quia ordinarie ejuſmodi tentationes multò ſecuriùs ſuperantur, mentem alio efficaciter convertendo, quàm per contrarios actus cum iis quaſi altercando, quibus tentatio plerumque intendi, & exaſperari ſolet, eſſetque nimis dura obligatio, maxime pro ſcrupuloſis, ut bene notant Lugo, & Tamburin. cit. Deinde dato caſu, aliter non poſſe ſuperari tentationem niſi per elicitum contrarium actum Fidei, adhuc obligatio credendi non erit per ſe directè ex præcepto Fidei, affirmativo de eliciendo actu interno Fidei; ſed per accidens, & indirectè, ratione ſcilicet præcepti negativi de Fide non abneganda, contra hoc ergo, non contra illud peccabit tentatus omittendo actum Fidei, ſicque ſe exponendo, vel relinquendo in periculo labendi in Fide. Unde in Confeſſione non opus erit confiteri peccatum commiſſionis v. g. dicendo: *Semel non elicui actum Fidei, cum neceſſe eſſet*; ſed tantùm peccatum commiſſionis contra præceptum illud negativum: Utpote; *Expoſui, vel permiſi me in periculo in Fide labendi talis, vel talis myſterii: etiam lapſus ſum*: Quod valde notandum eſt, & patebit mox ampliùs.

§. IV. *Per accidens autem ſæpiſſime.*

20 Regulam generalem optime tradit Card. de Lugo cit. ſect. 2. n. 43. *Toties erit obligatio eliciendi aſſenſum Fidei, quoties is neceſſarius eſt ad obſervandum aliud præceptum, quod tunc obligat*. Ratio eſt: quia qui tenetur ad aliquem finem, tenetur etiam ad ponenda media neceſſaria, & proportionata: atqui v. g. obligatus die Feſto audire Sacrum, non poteſt eum actum debitè exercere, niſi ſuppoſito actu Fidei, ut per ſe clarum eſt: ergo. Obligatio ergo hæc per ſe directè non erit ex præcepto aliquo Fidei, ſed ex obligatione alterius illius præcepti v. g. Miſſam audiendi, vel dicendi, communicandi, &c. ad ejus obſervantiam neceſſarius eſt actus Fidei: & contra illud ſolum præceptum peccabitur omittendo actum Fidei, atque non erit duplex peccatum explicandum in Confeſſione, ſed unum tantum contra illud aliud præceptum, v. g. dicendo: *Invalide, vel ſacrilege celebravi, communicavi, &c.* Ut cum Sanch. cit. Coninch. aliiſque docet Lugo *cit. n.* 34. *in fine*. Et jam accipe.

C A S U S.

Quibus per accidens eſt obligatio eliciendi aſſenſum Fidei.

21 Primus? Quando quis tenetur, vel vult juſtificari, ſeu gratiam amiſſam recuperare per contritionem, aut attritionem cum Sacramento. *Certum apud omnes*. Non enim poteſt quis actum Contritionis, vel Attritionis ſupernaturalis elicere, niſi credat in Deum cum Spe veniæ: niſi credat Deum eſſe Summum Bonum, cujus amore conteritur: aut niſi credat, eſſe pœnas æternas, & temporales a Deo peccatoribus decretas, quarum timore atteritur: denique niſi credat, eſſe Sacramentum pœnitentiæ, ac poteſtatem remittendi peccata, cujus ope liberari a peccatis intendit.

Secundus: Univerſaliter quandocumque homo tenetur elicere, vel exercere actum ſupernaturalem, qui neceſſariò ſemper ſupponit Fidem: Ut Spei, Charitatis, Religionis, v. g. orare, ſuſcipere, vel adminiſtrare Sacramenta: ob eamdem rationem facile applicabilem. Advertit tamen rectè Lugo *cit. d.* 13. *ſect.* 2. *n.* 51. In his omnibus neceſſariò quidem intervenire Fidem actualem, non tamen ſemper actum formalem explicitum, qua nimirum quis expreſſe dicat. Credo Deum eſſe, quem nunc oro. Credo Sacramentum eſſe, quod nunc miniſtrare, vel ſuſcipere volo, &c. Sed ſaltem implicite, & in confuſo, quatenus ex memoria notitiæ per Fidem comparatæ habet Fidelis intentionem Deum amandi, ſperandi, orandi, Sacrum audiendi, vel offerendi, Sacramenta ſuſcipiendi, aut adminiſtrandi, &c. ex Fide priùs, & toties exercita ſciens, Deum eſſe, &c. Quamvis autem ad valorem Sacramenti non requiratur ea Fides in miniſtrante, ut nimirum is ſciat, vel credat, illud eſſe Sacramentum, certum tamen eſt, requiri in fideli miniſtro ad licitam miniſtrationem intentionem abſolutam ex Fide, & doctrina Chriſti.

Tertius. Quandocumque urget gravis tentatio contra quamcumque virtutem, & maxime ipſam Fidem, ut revera aliter ſuperari non poſſe videatur, quàm ſcutò Fidei ſe muniendo, juxta illud 1. Petri 5. *Eſtote fortes in Fide, &c.* Et ſiquidem tentatio illa ſit contra aliquam virtutem, utpote Spem, Charitatem, Caſtitatem, &c. Obligatio Fidei erit omnino per accidens, & indirecta: ſin autem tentatio ſit contra ipſam Fidem, obligatio erit quidem directè ex ipſa virtute Fidei, ſed iterum non ex iſto præcepto affirmativo, ſed, ſi ſit periculum omnino deficiendi, vel negandi Fidem etiam interiùs, obligatio erit ex præcepto negativo non negandi Fidem exteriùs, vel interiùs: ad idem enim præceptum ſpectat non facere actum prohibitum & excludere ejus proximum periculum per media opportuna: Quale medium in propoſito ſupponitur eſſe, munire ſe actu Fidei elicito. Vide, quæ dixi §. *præced.* ſub finem. Et hinc eſt caſus,

Quartus. Quanto quis tenetur exteriùs confiteri Fidem, maxime coram Tyranno cum periculo deficiendi in Fide, quod aliter non poſſet vitari, niſi fortiter urgendo actum internum Fidei, ea obligatio eſt etiam per ſe directè ex virtute Fidei: ſed iterùm non ex præcepto affirmativo, ſed ex præcepto negativo non negandi Fidem interiùs, vel ſaltem exteriùs, prout fuerit periculum negandi, ob rationem modò datam.

S E C T I O IV.

Præceptum tertium, & quartum Fidei, quoad confeſſionem, & negationem Fidei externam.

S U M M A R I U M.

22 *Qualis ſit, aut eſſe debeat confeſſio Fidei externæ.*
23 *Præcepto divino naturali tenentur fideles Fidem exterius verbo, ſigno, vel opere confiteri ſub mortali.*
24 *Quoties id exigit honor Dei, vel Chriſto debitus, ut pulchre exemplificatur quatuor caſibus.*
25 *Et fidei confirmatio.*
26 *Aut quando Salus propria.*
27 *Vel proximorum periclitatur.*
28 *In perſecutione Fidei per ſe ſemper fugere licet, niſi officium obſtet.*
29 *Nullo unquam caſu, etiam mortis periculo, licet Fidem negare, ſive expreſſe, ſive interpretative verbo, ſigno, vel facto, &c.*
30 *Quando quis cenſeatur negare Fidem explicite: quando interpretative?*
31 *Quando quis obligante præcepto ſimulando, vel æquivocando in verbis cenſeatur interpretative negare Fidem?*
32 *Præcepto Fidei confitendæ etiam non obligante, Fidem tamen interpretative negat, qui utitur ſigno directè, vel indirectè manifeſtativo hæreſis.*
33 *Talia autem ſigna non ſunt, v. gr. ornatus, vel veſtimenta, gentis ſolùm, & non ſectæ diſtinctiva.*
34 *Immo eſto etiam ſint diſtinctiva ſectæ, modò non ſint proteſtativa ejuſdem.*
35 *Bene autem ſi ſint non tantùm diſtinctiva ſectæ, ſed, & manifeſtativa ejuſdem.*

Digitized by Google

36 *Et multò magis ſi inſuper contineant actualem cultum auctoris falſæ ſectæ.*

37 *Item Fidem interpretative negat, exercens opus, vel actionem ex natura ſua, inſtitutione, aut circumſtantiis hæreſis manifeſtativam, ut in ſacris gentilium, v.g. adorare idolum, &c.*

38 *Quando quis interpretative Fidem negare cenſeatur, communicando eorum cæna?*

39 *Frequentando eorum Eccleſias.*

40 *Comedendo carnes die prohibito.*

22 FIdei tertium præceptum affirmativum eſt *confiteri Fidem exteriùs*, cùm opus eſt; huic oppoſitum quartum, & primum negativum Fidei præceptum eſt, non negare Fidem eateriùs. Utrumque propter maximam connexionem explicabimus hac *Sectione* ſub gemina aſſertione. Quintum autem Fidei præceptum, & ſecundum negativum, Non negare Fidem etiam interiùs, importat infidelitatem poſitivam, ac præcipue hæreſim, & ei annexa: ideoque neceſſariò pluribus ſeorſim explicandum *Seq. cap. toto.*

Confeſſio externa Fidei eſt: *Manifeſtatio Fidei internæ ſigno aliquo externo ad hoc ſpecialiter ordinato, & comprobato*, Utpotè, vel apertis verbis, vel ſignis, & actionibus ex ſpeciali ordinatione ſignificantibus, exprimentibus, & diſtinguentibus Fidem. Etenim ad Confeſſionem Fidei Catholicæ de facto non ſufficit uti verbis, ſignis, vel actionibus communibus Fidei Catholicæ cum aliis Sectis, ut dicere ſe Chriſtianum eſſe, Symbolum Apoſtolorum, vel Orationem Dominicam recitare: ſacram Scripturam profiteri. Sed oportet uti verbis, ſignis, vel actionibus diſtinctè ſignificantibus, & diſtinguentibus Fidem Catholicam ab aliis Sectis, utpote dicendo, ſe eſſe Catholicum Romanæ Fidei, ſe cruce ſignare, Catholico more Sacrum facere, communicare, jejunare, &c. His poſitis, ſit

ASSERTIO IV.

23 P*Ræcepto Divino naturali tenetur Fidelis Fidem exteriùs confiteri verbo, quoties ita exigit honor Deo, vel Chriſto debitus, Fidei confirmatio, propria, vel proximi Salus.* Seu quod idem eſt: & regula generalis eſto. Quotieſcumque ex taciturnitete, vel diſſimulatione Fidei oritur detrimentum honoris Dei, Fidei, & Religionis Catholicæ, ſalutis propriæ, vel proximorum, quod profeſſione Fidei impediri poteſt, tenetur omnis Fidelis ad hoc idoneus ſub mortali Fidem ſuam profiteri, & defendere, etiam cum periculo mortis aut cujuſque boni temporalis detrimento. Ita D. Thom. 2. 2. q. 3. ab omnibus receptus. Et ſumitur clare ex verbis Chriſti Matth. 10. *Omnis ergo, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo. Qui autem negaverit, &c.* Et Apoſt. ad Rom. 10. *Si confitearis in ore tuo Dominum JESUM CHRISTUM, & in corde tuo credideris, quia Deus ſuſcitavit illum à mortuis, ſalvus eris, corde enim creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem.* Sic Apoſt. aperte ſignificans, confeſſionem externam Fidei neceſſariam eſſe ad ſalutem: adeoque obligare quandoque ſub mortali. Ratio ergo ex allegatis verbis Chriſti deſumpta eſt: Quia omnis homo Chriſtianus Chriſto in Baptiſmo nomen dedit, & ſe obligavit ad ejus Fidem tenendam, tuendam, & confitendam, etiam ſua morte, & ſanguine, ſi opus fuerit, velut juramento implicito. De quo Div. Hieron. Epiſt. ad Heliodor. *Recordare tyrocinii tui diem, quo Chriſto in Baptiſmate ſepultus, in Sacramento juraſti.* Et Apoſt. 1. ad Th. 6. *Certa bonum certamen Fidei, apprehende vitam æternam, in qua vocatus es, & confeſſus confeſſionem bonam coram multis teſtibus.* Et ad Hebr. 3. Vocat Chriſtum *Pontificem confeſſionis noſtræ.* Ergo, ſicut qui ſe Regi cuidam juramento Fidelitatis in militia, vel alio obſequio obſtrinxit, tenetur illud ſervare, etiam ſub pœna mortis, vel quamvis alia, ubi nimirum aliqua neceſſitas id exigit; certum enim eſt, præceptum affirmativum Fidei confitendæ non obligare pro ſemper, ſed ſolùm pro certo tempore, & ratione neceſſitatis ita exigentis, uti in aſſertione expreſſum eſt, nimirum quando ita exigit.

§. I. *Honor Dei, & Chriſti.*

24 FIdes confitenda eſt, quando ſic exigit, & alioquin notabiliter diminueretur honor Dei, & Chriſti: idque maxime quando quis a Magiſtratu, vel judice abſolute ad Fidem probandam, ſive ut ſciatur, cujus Fidei ſit, auctoritate publica interrogatus, an ſit Catholicus, vel quid de aliquo Articulo Fidei ſentiat? Sive id fiat publice, ſive privatim, ſive ad Finem bonum: ut inter Catholicos: ſive ad finem malum, ut ſi interrogetur apud hæreticos, vel infideles, tenetur ſub mortali Fidem ſuam confiteri, & profiteri poſitive, & explicite ſine ambiguitate, ſeu æquivocatione verborum, etiam cum mortis periculo, ob rationem datam. Nam alioquin Deo, & Chriſto magnus honor detraheretur. Vere enim magnus eſt honor Dei, & Chriſti, Principis, & Capitis Fidei noſtræ, quòd Chriſtianus coram Principibus, & Magiſtratibus hujus ſæculi contra oblatrantibus, & perſequentibus Fidem ſuam fateatur. Præterea, dum mortis, & periculorum minis in publico Judicio Fides nequaquam credit, mirum in modum ejus veritas confirmatur, atque in regnis radices agit: Quare ſi unquam ejus confeſſio urget, tunc certe maxime urgere rationabile eſt; atque is ſemper fuit ſenſus Eccleſiæ, quæ ſe in ejuſmodi caſu obligatam eſſe ad confitendam Fidem ſemper exiſtimavit. Sic Petrus, & Joannes Fidem, & virtutem Chriſti Nominis confeſſi ſunt contra Tribunalia Judæorum *Act.* 4. Et, cùm eis comminarentur, audacter reſponderunt. *Si juſtum eſt in conſpectu Dei vos potiùs audire, quàm Deum, judicate.* Quidquid contra perdite ſentiant politici noſtri temporis: immo etiam non nemo ex Catholicis. Certe, & meritò ab Innocenzio XI. damnata eſt hæc Propoſitio 18. *Si a poteſtate publica quis interrogetur, Fidem ingenue confiteri, ut Deo, & Fidei glorioſum conſulo: tacere, ut peccaminoſum non damno.*

II. At verò ſi privatus quiſdam infidelis, vel hæreticus interrogat, nullus per ſe loquendo tenebitur fateri, ſed vel tacendo, vel alio modo eludere poteſt. Cùm enim talis publicam auctoritatem non gerat, nullus inde honor Chriſti periclitabitur. Sic contigit, quod multis navigantibus in navi hæretica quidam hæreticus ſtricto gladio diſcurrens quæreret, quinam ex iſtis ſint Papiſtæ, minatus eos omnes velle obtruncare, aderant permulti Catholici, ſed nemo Fidem ſuam faſſus eſt. An rectè? Rectè factum reſpondet Sanch. *lib.* 26. Tabiena, Bonav. alii cum Tambur. *cit. cap.* 1. §. 2. *nu.* 3. Quia ſcurra ille cùm publicam auctoritatem nullam gereret, adeoque nullus inde honor Chriſti periclitaretur, explodendus potiùs fuit, quàm audiendus. Dixi autem *per ſe loquendo:* rectè enim monet D. Thom. Quòd ſi vir admodum gravis interrogaretur etiam a privatis hæreticis de ſua Fide, ipſe autem ſi taceat, vel diſſimulet, magnum aliquod ſcandalum oriri rationabiliter timeat, tacete ſane non poſſe, quia in illis circumſtantiis magnus Dei honor, aut ſaltem ſalus proximorum externam ejus Fidei confeſſionem exigit.

III. Quòd ſi quis interrogaretur, vel examinaretur ab hæreticis, quavis auctoritate publica, vel privatim, ſit ne Sacerdos, vel Monachus, an Sacrum dixerit, vel audierit, an die Veneris carnibus abſtineat, &c. Etiamſi Catholicus advertat ex mente interrogantis idem eſſe, ac quærere, an ſit Catholicus? Adhuc non obligaris reſpondere, ſed quoquo modo diſſimulare potes. Quia multi ſunt Catholici, qui non ſunt Sacerdotes, vel Monachi, qui Sacrum ſæpe non dicunt, nec audiunt, nec carnibus abſtinent. Secùs dicendum, ſi interrogeris, an ſis Papiſta? quia hæc interrogatio in terminis æquivalet huic, an ſis Catholicus, ideoque fateri debes, ſi publica auctoritate interrogeris, ſecùs ſi privata, juxta modò ſuprà dicta.

IV. Si Tyrannus, vel Princeps, aut Magiſtratus hæreticus generatim præcipiat, ut omnes ſe prodant Catholici, ut certas veſtes, vel ſigna ferant, quibus noſcantur eſſe Catholici, aut omnes Catholicos ex regno, vel regione exulare præcipiat, aut certas eis pœnas taxet; teneantur ne Catholici obedire, & ita Fidem profiteri? Reſp. Non teneri, quia ex una parte injuſte agit Tyrannus, vel Magiſtratus talis ex altera parte nemo non particulariter, ſeu perſonaliter interrogatus tenetur profiteri Fidem ſuam. *Excipe:* Niſi magnus Dei honor, & proximorum ſalus aliud requireret: Sicut contra teneberis, te occultare, ſi Spes ſit in futurum, te poſſe Fidem melius profiteri, ac promovere, præſertim ſi Sacerdos ſis. Communis apud Sanchez, & Tamburin. *cit.* De fuga in perſecutione Fidei dicam inferiùs in fine.

§. II. *Fidei Confirmatio.*

QUotieſcumque nimirum doctrina, Fidei firmitas, vel auctoritas Catholicæ Eccleſiæ periclitatur, præſens, & avertens, ſi prodeſſe poſſit, tenebitur Fidem profiteri, v. gr. Intervenit quis, vel intereſt colloquio, vel diſputationi Catholicorum cum hæreticis: advertit ob illorum ruditatem, doctrinam Fidei, & Eccleſiæ irriſioni, & blaſphemiis exponi: Si ſe ſufficientem, & prodeſſe poſſe patet, tenetur ſub mortali, etiam cum periculo vitæ, pro veritate decertare, Fidem ſuam profiteri, ac defendere. Hoc enim Fidelitas erga Chriſtum, & ejus Verbum poſtulat, ſcilicet, ut ait Apoſt. ad Tit. 2. *Ut non blaſphemetur Verbum Dei.* Et 2. Pet. 2. *Ne via veritatis blaſphemetur.* Eadem eſt ratio de tuenda veritate Eccleſiæ, de qua Dionyſ. Alexand. Epiſt. ad Novat. *Non eſt inferior gloria ſuſtinere Martyrium pro eo, ne ſcindatur Eccleſia, quàm eſt illa, ne idolis immoletur. Immo ſecundùm meam ſententiam majus hoc puto Martyrium: ibi enim unuſquiſque pro ſua tantum anima, in hoc verò pro omni Eccleſia Martyrium ſuſtinet.* Hæc ille. 25

Similiter, ſi videas infidelem, vel hæreticum, v. gr. ſanctam Euchariſtiam, ſacras imagines, Reliquias, Virgi-

nes ſacras violare, ſi poſſis, teneris illos cohibere, & te Chriſtianum, & Catholicum manifeſtate, etiam cum periculo vitæ: Quia ita expoſcit & Dei honor, & veræ Fidei indemnitas. Si potes, inquam ſemper? Nam ſi tuus conatus nihil profuturus prævidetur, non erit ratio, unde obligeris. Ita DD. *cit.*

§. III. *Salus propria.*

26 FIdes confitenda eſt, quandocumq; exigit propria ſalus, quæ aliàs periclitaretur; utpote ſi tacens, & diſſimulans, eo ipſo periculum ſubeas, ne Fidem abneges, juxta dicenda *Aſſertione ſeq.* Item ſi Fidem tuam diſſimulans, cogaris multa agete contra conſcientiam, & legem Dei, & ut plurimùm graviſſima peccata mortalia; v. g. Servit Catholicus Domino hæretico, ſi ſe Catholicum eſſe diſſimulet, cogetur profana conventicula hæreticotum adire cum Domino, conciones hæreticas audire, nefandæ cœnæ communicare, aliiſque actibus hæreticis; &c. tenetur ſub mortali profiteri ſuam Fidem, aut ſi nihil proficiat profeſſio Fidei recedere a Domino hæretico, quocumque periculo, vel damno imminente, cùm detrimentum animæ cuicumque damno corporali præponderare debeat.

§. IV. *Salus Proximorum.*

27 FIdes confitenda eſt, quotieſcumque ita exigit ſalus proximi, quæ aliàs periclitaretur: utpote, ſi proximorum ſcandalum, vel ruina ſpiritualis imminet, & tua profeſſione Fidei impedite potes e. g. Petrus Theologus adeſt convivio, & colloquio multorum Catholicorum, & hæreticorum, miſcentur profani ſermones, irriſiones, &c. contra Fidem, & Religionem Catholicam, comeduntur carnes die vetito, videt, & advertit, ſi taceat, corrideat, comedat carnes, ſcandalizandos Catholicos, eoſque labefactandos in Fide, Fidei ſuæ incertitudinem ſuſpicaturos, e contra hæreticos in ſua Secta confirmandos, & defectum Fidei ex ſua taciturnitate præſumpturos; talis omnino ſub mortali tenetur Fidem ſuam profiteri, falſis dictis, & ſannis contradicere, ab eſu carnium abſtinere: tum ex generali. *Cùm perſequentur vos in una civitate, fugite in aliam*, Sed & exemplo docuit ſæpiùs fugiens impiorum perſecutiones; & Sancti factis ſuis oſtenderunt. Lege præclaram Homiliam, & Apologiam D. Athanaſii de fuga ſua. Pars legitur in ſuo Feſto 2. Maji.

Dixi; *Per ſe ratione fugæ præciſe:* Nam aliunde ex ratione perſonæ, vel officii ſæpe non licebit fugere; Sic tempore perſecutionis Fidei non poteſt Epiſcopus, vel Paſtor fugere, ſi ex ejus fuga immineat periculum gregi ſibi commiſſo; nam bonorum Paſtorum eſt, animam ponere pro ovibus ſuis, & non tantùm *in pace*, ſed etiam (teſte S. Cypriano Epiſt. 54.) *in acie oves tueri*: idque ex obligatione Charitatis, & Juſtitiæ, adeo ut ſi opus fuerit, teneatur etiam ſanguine, & vita Fidem pro ovium ſuarum confirmatione firmare.

Regula ergo hic eſſe poteſt. Si ſis ejus conditionis, ut te fugiente, periclitetur honor Dei, vel Salus animarum, tuique muneris obſervatio, fugere non poteris, juxta modò dicta. Quòd ſi ſolùm eſſes utilis manendo, non tamen neceſſarius, potes manere, ſed non teneris cum tam gravi tuo incommodo, vel periculo. Quòd ſi denique remanendo potiùs obeſſe, quàm promoveres, peccares non fugiendo propter malum, quod inſers, niſi te bona fides excuſaret. Sic poſt alios Tambur. *cit. n. 6.*

Denique ſermo tantùm fuit de Fidei confeſſione externa, quatenus eſt de jure Divino ex virtute Fidei. Jure autem humano, & lege poſitiva Eccleſiæ etiam certæ perſonæ in certis caſibus tenentur præcepto Charitatis, tum ex ſpeciali præcepto Fidei confitendæ in caſu neceſſitatis: Exemplum pluſquàm Chriſtianum ante Chriſtum præbuit heroicæ plane Confeſſionis Fidei, & legis Dei Senex ille Eleazarus 2. *Machab. 6.* Qui cùm a Tyranno adigeretur carnes ſuillas comedere, & quidam amici ſuaderent id ſimulare, comedendo alias carnes licitas, generoſe reſpondit, & reſpuit dicens. *Non enim ætate noſtra dignum eſt fingere, ut multi adoleſcentes arbitrantes, Eleazarum nonaginta annorum tranſiiſſe ad vitam alienigenarum, & ipſi propter meam ſimulationem, & propter modicum corruptibilis vitæ tempus decipiantur.* (& addendo obligationem hujus ſub mortali ait.) *Nam etſi in præſenti tempore ſuppliciis hominum eripiat, ſed manum Omnipotentis, nec vivus, nec defunctas effugiam.*

COROLLARIUM.

38 EX dictis facile colligitur, qualiter urgente perſecutione Fidei, liceat, vel non liceat Catholico fugere, ne cogatur cum mortis, vel alio periculo Fidem ſuam confiteri. Per ſe enim, & ratione fugæ præciſe, ſemper licet; quia fuga de ſe non dicit negationem, vel diſſimulationem Fidei, multò minùs ſimulationem alterius Sectæ: quin immo hoc ipſo quo Catholicus fugit, ſe Catholicum fatetur, & prodit; quippe qui ad conſervandam illibatam Fidem ſuam fugit non vacillans in Fide, ſed diffidens de ſua fortitudine, & conſtantia ad perferendas perſecutiones, vel pœnas imminentes; atque omnino jure ſuo utens, quo licet omni modo licito tueri Fidem ſuam, quod Chriſtus non tantùm verbo Matth. 10. etiam ſub mortali profeſſionem Fidei facere, utpote omnes Beneficiarii, Canonici, Parochi, intra duos menſes adeptæ poſſeſſionis. Ex *Trid. Seſſ.* 24. *c.* 22. Item ordinandi, Doctores creandi, Reges, & Imperatores in ſua inauguratione, & alii nonnulli, idque ex gravi cauſa, nempe ut animabus, & populis commiſſis bene ſit proviſum: nec earum regimen ſpirituale, vel temporale hæretico, vel infideli committatur, quæ, cùm ſit graviſſima materia, præceptum tranſgredientes, ſeu ſcienter Fidem profiteri detrectantes ſine dubio mortali peccato adſtringit.

ASSERTIO V.

EX *præcepto Fidei Divinæ negativo ſub mortali nullo* 29
unquam caſu, vel periculo, etiam mortis, licet Fidem negare, ſive expreſſe, ſive interpretative, nimirum verbo, ſigno, vel facto aliam falſam Sectam ſimulando, etiamſi quis Fidem veram illibatam intus in corde retineat. Communiſſima, & certiſſima omnium Orthodoxorum cum D. Thoma ſupra. Et omnium quos vidi, optime, latiſſimeque Gregor. de Valent. *hic qu. 3. punct. 2.*

Expreſſe probat, & docet Chriſtus Matth. 10. *qui autem negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in cœlis eſt* Et Luc. 9. v. 26. *Qui me erubuerit, & meos ſermones; hunc Filius hominis erubeſcet, cum venerit in Majeſtate ſua, & Patris, & SS. Angelor.* Ubi notanter dicit 1. *qui me erubuerit*; quod non tantùm negationem expreſſam, ſed etiam diſſimulationem, vel iniquam ſimulationem ſignificat 2. *Me, & ſermones meos*: Erubeſcens ſcilicet confiteri non tantùm Chriſtum, ſed etiam Doctrinam Chriſti, & Fidem. 3. *Erubeſcet*, ſeu ut eſt apud Mat. *negabo eum &c.* quod ſine dubio pœnam peccati mortalis ſignificat: Ratio ergo eſt eadem, quæ in *Aſſert. præc.* a fortiori, cùm longe plùs ſit Fidem exteriùs negare, quàm ſolùm occultare, diſſimulare, & non confiteri exteriùs, cùm opus eſſet. *Deinde*, aut aliquis ſeriò, & ex animo Chriſtum, vel veram Fidem abnegat, falſamque Sectam profitetur: & tunc vere, & proprie committit peccatum infidelitatis graviſſimum, & mortale, exteriùs quoque conſummatum. De quo *c. ſequenti*; aut ficto animo, in corde verò veram Fidem retinendo ſolùm exteriùs verbo, ſigno, vel facto ſimulat, ſe veram Fidem negare, & falſam amplecti; & tunc licèt non peccet peccato interno infidelitatis, nec hæreticus, vel apoſtata formalis fiat, ut ex communi DD. bene probat Sanch. *li. 2. mor. c. 7. n.* 8. peccat tamen peccato externo infidelitatis contra præceptum negativum de non negando Chriſtum, & veram Fidem, quod & ad ſemper, & pro ſemper ſeu pro omni temporis differentia obligat: Et quia in re graviſſima, utique ſub mortali, ſimulque mentitur pernicioſe in re graviſſima, utpote contra Veritatem Divinam nobis revelatam, & agnitam. Etenim ſicut virtus veritatis generatim obligat nos affirmative, ut cùm opus eſt, & circumſtantiæ id requirunt, verum non celemus, ſed ſincere aperiamus, negative verò, ut nullo unquam tempore falſum verbo, vel facto mentiatur, vel ſimulemus: ita virtus Fidei Divinæ multò adhuc graviùs, & ſtrictiùs obligat, affirmative quidem, ut veritates Divinas nobis revelatas, cùm opus eſt, & circumſtantiæ exigunt, juxta dicta *Aſſertione præced.* palàm profiteamur: negative verò ne oppoſitam Fidei falſitatem ullo unquam tempore, ſeu verbo, ſeu facto mentiamur, vel ſimulemus negata, vel diſſimulata vera Fide.

Damnabilis ergo, & damnatiſſima eſt ſententia antiquorum hæreticorum, ac etiam noſtri temporis politicorum, ac libertinorum, quorum velut axioma eſt? Licere Fidem ſuam negare, & alienæ Religionis cujuſvis qualibet exercitia facere, modò quis Fidem ſuam in corde fixam, firmamque conſervet. Jam ergo Aſſertio quoad terminos ſigillatim explicanda eſt, & ad caſus applicanda.

§. I. *Expreſſe, vel interpretative.*

EXpreſſe, explicite, ac poſitive Fidem negat, & mor- 30
taliter peccat, quiſquis apertis verbis, ſive ſeriò, ſive ficte, aut negat ſe Chriſtianum, Catholicum, Pontificium eſſe, talem Articulum Fidei credere &c. aut aſſerit, ſe eſſe alterius Sectæ, Turcam, Calviniſtam, Lutheranum &c. vel credere talem Articulum contra veram Fidem, v. gr. Chriſtum non eſſe in Euchariſtia, nullum eſſe purgatorium &c. Quod ſi ſeriò, & ex animo fiat, vere eſt infidelis, & hæreticus formalis; ſi ficte, etſi verus infidelis, & hæreticus

Digitized by Google

ticus non ſit, tamen mortaliter peccat, juxta dicta pro Aſſertione.

Interpretative, ſeu implicite negat Fidem, & mortaliter peccat, quiſquis aut Fidem veram, quando obligat præceptum confeſſionis externæ, juxta *Aſſertione præcedenti* dicta diſſimulat, aut *verbo, ſigno, vel facto* falſam Sectam aliquam ſimulat. Differunt quàm maxime *diſſimulare verum, & ſimulare falſum*. Diſſimulare verum ob certas cauſas, quandoque licitum eſt, quando nimirum interroganti non teneris reſpondere, & juſtam celandi cauſam habes: ſic in propoſito extra caſus, quibus obligat præceptum confeſſionis Fidei, ſemper licèt celare, & diſſimulare Fidem, ſive ſilentio, vel verbis ambiguis, vel ſignis, veſtibus, &c. ut infrà exemplificabitur. Simulare vero falſum nunquam licèt, cùm id ſit mendacium intrinſece malum, uti docet *communiſſima DD. cum D. Thoma* ab omnibus recepto 2. 2. *q.* 111. *art.* 1. Unde quando vilis, & plebeus homo ab aliquo Fidei confeſſionem exigit, ſciſcitando, an ſit Catholicus, Pontificius &c. graviter quidem peccat contra confeſſionem externam Fidei, ſi neget eſſe Catholicum, aut dicat, vel ſimulet ſe eſſe hæreticum, Lutheranum &c. At verò non peccat, ſi diſſimulet verum, vel tacendo, vel eludendo, v. gr. dicendo; *Quid tua intereſt? quid tu me interrogare habes? &c.* Quia tunc nullam Fidem confitendi neceſſitatas cogit, ut ex communi docent Navarrus *comment. in caput Humanæ aures q.* 3. *in fine*. Azor. *t.* 1. *lib.* 8. *cap.* 27. *qu.* 1. Valent. *qu.* 3. *punct.* 2. *dub.* 3. *&* 4. Laym. *lib.* 2. *tr.* 1. *cap.* 11. *n.* 3. Secus eſſet, ſi Magiſtratus, vel Judex publica auctoritate interrogaret, ut jam ſupra audiviſti. Specificatum eſt in Aſſertione Fidem interpretative negari, ſimulare aliam falſam Sectam *verbo, facto, ſigno*. Pro quibus optime traditur a Tambur. *lib.* 2. *Decal. cap.* 1. §. 3. *num.* 2. *hac*.

Regula univerſalis: Omnia illa verba, ſigna, & facta, vel actiones ex hoc præcepto vitare debemus, quæ ex ſe; & circumſtantiis ſuis ſunt ſignificativæ internæ abnegationis Fidei, v. g. dicere non ſum Catholicus: communicare cœnæ lutheranæ. Quæ vero per accidens, & indirecte tantùm ſunt ſignificativæ negationis Fidei, v. g. geſtare veſtem Turcicam, vel prædicanticam &c. per ſe quidem vitanda ſunt, ne demus cauſam aliis credendi, nos Fidem negare, attamen ob juſtam cauſam neceſſitatis illi deceptioni præponderantis, licita ſiunt. Quæ verò plane non ſignificant abnegationem Fidei, v. g. dicere, non ſum Romanus, non ſum Sacerdos, Monachus, non audivi Sacrum, comedi carnes die Veneris, &c. per ſe ſecluſo ſcandalo, huic præcepto non adverſantur: his enim non negatur Fides ullo modo, ſed aliquid aliud. Verùm claritatis gratia percurramus ſigillatim, incipiendo a verbis.

§. II. *Simulando verbo.*

31 Fidem negat interpretative, & mortaliter peccat, qui quando obligat præceptum confeſſionis Fidei, utpote a Magiſtratu, vel publice interrogatus de Fide cum intentione Religionis explorandæ, reſpondet verbis ambiguis, & æquivocis, ut juxta mentem, & ſenſum interrogantis præſumatur, & intelligatur Fidem ſuam negare, aut falſam Sectam profiteri, v. g. qui interrogatus a Magiſtratu hæretico, an ſit Evangelicus? Reſponderet, quòd ſic: intelligendo per Evangelium, non Religionem illam novam, ut intendit interrogans, ſed veram Religionem ſuam juxta verum Evangelicum ſenſum. Item qui interrogatus in Anglia, an ſit Fidei Regiæ? Reſponderet quòd ſic: intelligendo non modernam Fidem Regum hæreticorum, ſed antiquam Catholicorum Regum, & ſimiles infiniti modi æquivocandi adferri poſſent &c. Peccat, inquam, mortaliter; quia juxta ſenſum, & mentem interrogantis vere publice præſumitur Fidem ſuam negare, & falſam profiteri cum detrimento honoris Dei, & veræ Fidei. Secùs eſſet, ſi privatus quiſnam privatim interrogaſſet, & ſcandalum abeſſet.

Ceterùm qui interrogatus, etiam publica auctoritate, vel tacet, vel obſcure, & ambigue reſpondet, vel dicit, ſe non teneri, vel non velle reſpondere, & dicere aliis cujus Fidei ſit, vel quod ipſe credat: aut dicit moderna multorum phraſi, ſe eſſe ejus Fidei, in qua confidat ſe ſalvandum; aut alio ſimili modo tergiverſatur, is quidem Fidem non negat contra hoc præceptum negativum non negandi Fidem, atque adeò non peccat contra præceptum hoc negativum, niſi in caſu, quo ipſum tacere, vel diſſimulare idem eſſet, ac negare: ut ſi plures interrogentur, an velint negare Fidem? aliis dicentibus, quòd non, tu taceas, utique interpretative negares: Talis tamen publica auctoritate interrogatus adhuc peccaret contra præceptum Fidei affirmativum de Fide Chriſti exteriùs confitenda, juxta *Aſſertione præcedenti* dicta.

§. III. *Simulando ſigno.*

Fidem negat interpretative, & mortaliter peccat, quiſquis, etiamſi non obliget præceptum confeſſionis Fidei, utitur ſigno aliquo directe, vel indirecte, manifeſtativo hæreſis, vel infidelitatis; talis enim eo ipſo cenſetur exteriùs confiteri, vel conſentire in hæreſim, vel infidelitatem, vel falſam ſectam tali ſigno manifeſtativo ſignificatam. Ejuſmodi ſigna conſiſtunt potiſſimum in veſtibus, vel ornatu, & poſſunt eſſe quadruplicis generis. 32

Signa primi generis.

Signa aliqua, vel veſtimenta ſolùm ſunt diſtinctiva Gentis, & non Sectæ. Sic veſtis oblonga Turcarum, & pileus faſcia circumvolutus, vulgò *Turbante*, diſtinguit Turcam ab aliis nationibus materialiter tantùm, non autem formaliter, quoad eorum Sectam, nam etſi omnes converterentur ad Fidem Chriſtianam, adhuc talis veſtitus perſeveraret. Idem eſt de veſtibus propriis certæ Nationis hæreticæ. Et hic conſentiunt omnes DD. Chriſtianum, atque Catholicum poſſe licite uti ejuſmodi veſtitu ad occultandam ſuam Fidem. Licèt quippe Chriſtiano eunti per Turciam, vel Mauritaniam uti veſte Turcica, vel Mauritana: eunti in Angliam incedere veſte Anglicana pro uſu uſurpata, hoc enim non eſt negare ſuam Fidem, & eorum Sectam profiteri, ſed eſt ſolùm diſſimulare, vel occultare ſuam Fidem, & ad ſummum ſimulare ſe eſſe talis nationis: eſto alii inde decipiantur, putantes eum eſſe talis Sectæ Turcicæ, Anglicanæ &c. Dummodò adſit aliqua juſta, & rationabilis cauſa præponderans illi deceptioni. V. g. ad ſecuritatem itineris, ad evadendum periculum vitæ, vel bonorum temporalium. Non enim ſine ſufficiente, & proportionata cauſa poſſumus permittere deceptionem proximi, præſertim in re tanti momenti, ut nos judicent falſæ Sectæ cultores: Ut cum Sanchez, Diana, & aliis recte monet Lugo *cit. diſp.* 14. *ſect.* 5. *n.* 70. Simili modo Sacerdos, vel Religioſus iter agens per terras hæreticorum, ob pericula evidentia, induit ſe veſte ſæculari, non utique intentione, ut ſe ſimulet laicum, ſed ut Religioſum, vel Sacerdotem eſſe ſe diſſimulet, & celet, cùm non teneatur ſtatum ſuum veſtimento prodere, ſed jus occultandi habeat, permittendo interim alios falli, exiſtimantes ipſum eſſe laicum ſæcularem, quod minus malum eſt, quàm periculum, quod rationabiliter timere debet. 33

Signa ſecundi generis.

Alia ſunt ſigna diſtinctiva quidem Sectæ a Secta, at non proteſtativa talis Sectæ: non enim ſunt inſtituta ad profitendam talem Sectam, ſed ad alium finem politicum: nimirum, vel ut dignoſcatur, quinam ſint talis Sectæ, vel Religionis, ut eſt Judæorum flavus pileus Romæ, vel annulus flavus in pallio Francofurti, vel ſolummodo ad ſignificandum eminentiorem ſtatum in tali Secta, ut eſt byretum, & ſagum multiplicatile Prædicantium in Germania, quibus non intendunt profiteri ſuam Sectam, ſed ſolùm oſtendere ſuum ſtatum. Et hic iterum contra Cajetanum, Toletum, Becanum, alioſque non paucos cenſentes ſemper eſſe mortale) *communior, & verior eſt ſententia DD.* ob graviſſimam cauſam, v. g. ad evadendam mortem, aliudve grave malum, & ſecluſo ſcandalo, & quando non obligat præceptum confeſſionis Fidei, licere Chriſtiano, vel Catholico uti ejuſmodi ſigno, vel veſtitu ad occultandam Fidem ſuam. Ita Sanch. cit. Suar. Coninch. aliis relatis, Layman. *lib.* 2. *t.* 1. *c.* 11. *nu.* 2. Lugo *cit. ſect.* 5. *nu.* 71. Alii RR. paſſim, Ratio: Quia licèt ea ſigna ſignificent v. g. Judæum, vel hæreticum, adeoque iis uti, ſit aliqua ſimulatio, & quidem longe major (unde & major, & gravior cauſa excuſans requiritur) quàm in caſu præcedenti: non tamen ſunt ſigna proteſtativa talis Sectæ, vel hæreſis, ita ut iis utens, a noſcentibus hominem, ſtatim debeat cenſeri talem Sectam, vel hæreſim profiteri; ſicut ſi Prædicans occultet ſe, & fugiat in habitu Monachi, non ideo cenſeretur a noſcentibus ipſum acceptare, vel profiteri Religionem, vel ſtatum Monaſticum in his circumſtantiis. 34

Signa tertii generis.

Alia ſunt ſigna non tantùm diſtinctiva Sectæ a Secta, ſed etiam ex inſtitutione, vel conſuetudine manifeſtativa, & proteſtativa talis Sectæ, vel hæreſis: V. gr. imago Mahometis in veſte, vel clypeo, eſt ſignum proteſtativum Sectæ Turcicæ: Similiter hæretici ſæpe certis ſignis utuntur pro conteſtatione ſuæ Sectæ, ut ſcilicet omnis tale ſignum geſtans, vel exhibens intelligatur ſe manifeſtare, ac profiteri talis Sectæ aſſeclam, ſive ejuſmodi ſigna conſiſtant in veſtitu, ſive in certis verbis, veſtibus &c. 35

Et ta-

Et tali ſigno nullo unquam caſu, vel periculo licere, uti citra peccatum mortale interpretativæ ſaltem negationis Fidei, docent DD. communiter cum Sanchez *cit. l. 2. c. 4. n.* 20. Sed placet diſtinctio Card. de Lugo *d.* 14. *ſect.* 5. *n* 82. Aut enim illa ſigna, ita ſunt determinata ad conteſtationem falſæ Sectæ, ut nullum alium uſum habeant: adeò ut omnes, qui perſonam eo utentem noverunt, omnino certo judicent eum Fidem negare, & falſam Sectam amplecti: ut eſt v. g. imago Mahometis, certa faſcia geſtata in pileo ad ſignificandam hæreſim: veſtis, vel ornatus Sacerdotalis Judæorum, vel Gentilium, & tunc certiſſimum eſt apud omnes, nullo unquam caſu, vel periculo licere uti tali ſigno, vel veſtitu ad occultandam Fidem. Sunt enim manifeſta negatio Fidei, & profeſſio falſæ Sectæ; Quemadmodum nullo unquam caſu, vel periculo licet proferre illa verba: *Abnego Chriſti Fidem*, *ſum Lutheranus*, aut ſolemnem precandi formulam Turcarum. *alla alla* &c. quia ejuſmodi verba ſunt omnino determinata ad ſignificandam abnegationem veræ Fidei, & profeſſionem falſæ ſectæ, & nullum alium uſum habent. Unde ſi Princeps infidelis, vel hæreticus volens omnes ſubditos ſuos infideles, vel hæreticos, inſtitueret univerſaliter, ut omnes portent tale ſignum in pileo, vel veſte in ſignum proteſtationis ſuæ Fidei, nullus omnino Chriſtianus, vel Catholicus poſſet eo ſigno, vel veſte citra graviſſimum peccatum abnegationis Fidei, etſi ficte, uti, non obſtante quocumque periculo. Quò ſpectat abominabilis praxis quorundam frigidorum Catholicorum, qui per terras hæreticorum peregrinantes, vel negotiantes a Magiſtratu hæretico acceptant ſalvos conductus, & ſyngraphas, quibus ſignificatur ejuſdem eos eſſe Religionis, vel juramentum Religionis præſtitiſſe, ſimiles infamibus illis Libellaticis tempore S. Cypriani, qui quidem Fidem non negarunt, tamen procurabant, & acceptabant a Magiſtratu infideli, vel gentili libellos, quibus ſignificabatur, eos Imperatoribus paruiſſe, idolis ſacrificaſſe, ut a perſecutione ſecuri eſſent: unde velut infames a Fidelibus Libellatici, vel libellis maculati dicebantur.

Aut illa ſigna, vel veſtimenta non ſunt ita determinata ad ſignificandam profeſſionem falſæ Sectæ, ſed alium uſum habere poſſunt, adeò ut qui noviſſet hominem eo utentem antea fuiſſe Chriſtianum, vel Catholicum, non ſtatim judicaret eum negaſſe Fidem ſuam, & aliam ſectam amplexum, ſed poſſet putare, vel dubitare, an non ad alium finem tali ſigno, vel veſte utatur, ut ſunt vexilla, & inſignia propria Turcarum, vel Hæreticorum, aut certa veſtis alioquin uſualis, inſtituta tamen ad profitendam talem ſectam, & tunc omnino probabile eſt ob graviſſimam cauſam (eoque graviorem, quo magis habet ſpeciem negationis veræ Fidei) v. gr. mortem, aliudve graviſſimum malum evitandum, ad juſtam victoriam de hoſtibus Fidei obtinendam, licere uti tali ſigno, vel veſte. Qua ratione Sanch. cit. defendit Chriſtianos, vel Catholicos, qui pugnantes contra Turcas, vel Hæreticos utuntur ſignis turcicis, vel hæreticorum, ad commodius invadendum hoſtem, & juſtam victoriam reportandam. Item ſi Princeps hæreticus inſtituiſset certum genus veſtis alioquin uſualis geſtandum a ſubditis in ſignum proteſtativum Sectæ ſuæ, Catholicus peregrinus tranſiens ob ſimilem graviſſimam cauſam, licite ea uteretur ad ſe occultandum. Qui enim noſſent eum ante Catholicum fuiſse, non ideo ſtatim judicarent eum Fidem negare, ſed potius occultare tantùm.

Signa quarti generis.

36 ALia denique ſunt ſigna non tantùm proteſtativa falſæ Sectæ, ſed etiam continentia actualem cultum auctoris illius Sectæ: ut imago Idoli Apollinis, Mahometis, Hæreſiarchæ, Lutheri, Calvini &c. geſtata in collo, clypeo &c. Quorum uſum ullo unquam tempore, aut caſu licere negant DD. communiſſime. Aliqui adhuc excuſant. Puto ego cum Lug. *cit.* poſse adhiberi eandem prædictam diſtinctionem: ſi enim illorum ſignorum nullus ſit uſus alius, quam ſignificare talem falſum cultum, ſine dubio mortaliter illicita erunt; ſi verò poſset eſse alius uſus, ob ſimilem cauſam graviſſimam uti liceret. Sic imaginem idoli, Mahometis, Lutheri &c. e collo geſtare ſemper illicitum eſt; ibi enim non habet alium uſum, quàm cultum illum falſum. At vero geſtare in clypeo, vel vexillo ad decipiendum hoſtem, probabiliter defenditur: quia hæc ibi non tantum ſignificant cultum auctoris falſæ ſectæ, ſed etiam armaturam talis gentis. Unde de his loquens Laym. *cit. c.* 11. *n.* 4. *ad finem* dicit: *Hanc profeſſionem falſi cultus generatim non cogimur agnoſcere, cum etiam apud Chriſtianos ejuſmodi ſigna, puta Mercurii &c. tamquam fabuloſa, ornatus gratia adhibeantur: ideoque non damnari milites noſtros, ſi illis tamquam indifferentibus inſidiarum cauſa in bello uterentur &c.* Sic Layman.

§. IV. *Simulando facto, vel opere.*

FIdem interpretative negat, & graviſſime peccat, quiſquis voluntarie exercet opus, vel actionem, quæ ex natura ſua, ex inſtitutione, aut certe ex circumſtantiis loci, temporis, perſonarum, falſam Fidem, Sectam, hæreſim manifeſtant, vel ſignificant, ut exemplis communioribus patebit explicatione.

I. Sacra Gentilium.

FLectere genu coram idolo, thus adolere, ſacrificare, ſi 37
voluntarie fiant abſque violentia phyſica, etiam ex quocumque metu, vel periculo mali cujuſcumque peccatum mortale eſt. Hæ enim actiones ex natura, & inſtitutione ſua exhibitæ coram idolo cultum idololatriæ deſignant. Eſt perpetuus ſenſus Eccleſiæ, & illuſtriſſima exempla Martyrum, & in defectu S. Marcellini Papæ. Neque obſtat exemplum Naaman Syri 4. Reg. 5. Qui ab Eliſeo ſanatus, & ad veram Fidem, cultumque veri Dei converſus petiit, ut liceret ſibi ex officio cum Rege ſuo intrare templum idoli, & cum eo genuflectere inquiens: *Et illo innitente ſuper manum meam, ſi adoravero in templo Remmon, adorante eo in eodem loco, ut agnoſcat mihi Dominus ſervo tuo pro hac re: qui dixit ei, vade in pace.* Non enim ibi permiſit Eliſeus, ut idolum adoraret, neque actio illa, ſeu genuflexio fuit ſignum proteſtativum, ſeu actus idololatriæ, ſed ſolùm fuit actus politicus, & cæremonia aulica exhibita Regi Syriæ, cujus mos fuit in adoratione idoli ſuſtentari manu primi Principis aulæ, qui proin neceſſariò cum Rege genuflectenre & ipſe genuflectere debeat, quod officium, ſeu famulatus aulicus tunc ad illum Naaman Syrum ſpectabat. *Ita communis DD. & Interpretum.*

II. Hæreticorum.

SIne dubio mortaliter peccat contra profeſſionem Fidei, 38
quiſquis profanæ hæreticorum cœnæ communicat: intellige tamen formaliter, quatenùs ſacra eorum cœna habetur; nam ex circumſtantiis cæremoniarum determinatur ea cœna ad profitendum cultum Religionis. Cæterum ceſſante ſcandalo, nemine vidente maxime, eos panes comedere, vel vinum epotare materialiter tantùm, res eſset indifferens: ut ex communi notat Layman ſupra. Itemque mortale eſt hæreticorum exercitiis cooperando aſſiſtere, miniſterium aliquod ad eorum Sectam ſpectans exercere: hæretico miniſtro parvulum ſolemniter baptizandum offerre: coram hæretico Miniſtro Matrimonium contrahere &c. Hæc enim omnia ex natura, vel inſtitutione ſua profeſſionem, & approbationem falſæ Sectæ, adeòque abnegationem veræ Fidei preſeferunt. Attamen in Germania, ubi hæretici tolerati cum Catholicis permixti ſunt, ſubinde audire conciones hæreticorum: aſſiſtere Baptiſmo eorum pro Patrino, in nuptiis paranymphum agere, funus comitari, etiam in lugubri habitu, immo ubi non adeſt Parochus Catholicus, ita permittente, vel diſſimulante Ordinario, etiam parvulos baptizandos Miniſtro hæretico offerre, ut in multis locis fieri vidi, non habetur pro ſigno proteſtativo falſæ Fidei, & ſecluſo ſcandalo, vel periculo ſubverſionis, licite fiunt. De quo plura *c. ſeqq.* cùm de communicatione Catholicorum, cum hæreticis, & infidelibus.

III. Frequentare Eccleſias hæreticorum.

SIne dubio mortaliter peccat, & Fidem implicite negare 39
cenſetur quiſquis ordinarie, & ſine legitima cauſa hæreticorum templa, conventus, conciones frequentat, ut merito intuentibus videatur tanquam unus ex illis. Quod adeò verum eſt, ut etiamſi Rex, Princeps, vel Magiſtratus hæreticus publico edicto ſub graviſſima pœna præcipiant ſubditis, ut omnes ad hæreticum conventum, & exercitium accedant, peccet mortaliter Catholicus accedens, ut bina reſponſione declaravit S. Pius V. ad Anglicos Catholicos apud Sanch. *cit. cap.* 4. *n.* 27. Cùm enim tale edictum directe, & ex propoſito tendat ad augmentum Religionis hæreticæ, & Catholicæ deſtructionem, atque ut inter Catholicos, & hæreticos diſtinctio appareat, certum omnino eſt, Catholicum non poſſe obedire, abſque peccato contra profeſſionem externam Fidei, & apertæ ſimulationis hæreſis; & quidem in re graviſſima, unde & Religionis vilipenſio, & ſcandalum proximorum pendet; ubi maxime obligat præceptum externæ confeſſionis Fidei. Quod vero aliqui aſſerant, tale ſcandalum, & peccatum evitari poſſe, ſi quis publice proteſtetur ſe ad eorum conventum, & exercitium accedere, non ut eorum Religionem profiteatur, ſed ſolùm ut Magiſtratui politice obediat, inſufficiens eſt: nam tunc proteſtatio inutilis erit ad pœnam evadendam, neque omne ſcandalum, & propriæ ſalutis periculum auferet, ut late proſe-

proſequitur, & declarat Sanchez *loc. cit.* Dici autem: *Ordinarie, & ſine legitima cauſa*. Qui enim ſemel, aut iterùm ex curioſitate intereſset: aut ex rationabili cauſa, utpote, ut errores Prædicantis annotet, & confutet, vel confutandos alteri referat, aut ut Dominum ſuum ex officio comitetur, ut Naaman ille Syrus ſupra, vel alia ſimili ratione, aut venialiter tantùm, aut nullo modo peccabit.

IV. Comedere carnes die prohibito.

40 CErtiſſimum eſt, non licere comedere carnes die prohibito, quando comeſtio carnis habetur pro ſigno proteſtativo Sectæ falſæ: ut ſi hæretici die jejunii cum Catholicis in hoſpitio conſidentes, vel convivantes, ad eorum Fidem explorandam dicant: Qui Evangelicus, vel Papæ inimicus eſt, ex hoc ferculo carnium, ex hoc capone, anſere, &c. comedat (idem eſt: ſi Catholico propinent in ſanitatem hoſtium Papæ, & Religionis Catholicæ, iſque reſpondeat) peccabit mortaliter comedens nulla uſus proteſtatione contraria, utpote, hoc non oportere, eſse ſignum explorandæ Religionis, cùm etiam Catholicis diebus jejunii ob certas cauſas carnes edere liceat: alioquin enim comedens vere interpretative Fidem negaret. Item mortaliter peccat, & implicite ſaltem Fidem negare cenſetur, quiſquis ordinarie, & ſine omni juſta cauſa aliis nota, cum hæreticis carnes comedit; etenim comedere carnes etiam feria ſexta, ex ſe eſt indifferens, & etiam Catholico cauſa neceſſitatis, vel infirmitatis licitum: Quia tamen abſtinere a carnibus feria ſexta eſt obſervantia communis, & propria Religionis Catholicæ, & oppoſitum hæreticorum; hinc qui ſine legitima, & omnibus manifeſta cauſa ab hæreticis invitatus, vel inter eos vivens per ſimulationem, & inſolentem libertatem paſſim carnes eo die comedit, cenſetur omnino Fidem Catholicam interpretative negare, & peccare mortaliter atque etiam inter Catholicos id ſæpius actitans merito cenſetur ſuſpectus de hæreſi, & pœnas de hæreſis ſuſpectorum incurreret juxta communem DD. apud Sanch. Laym. Lugo *cit. ſect.* 8. §. 2. Dixit iterùm: *Ordinarie, & ſine juſta cauſa*. Nam quando non urget præceptum confeſſionis Fidei, nec carnes appoſitæ ſunt ad explorandam Fidem, nec periculum gravis ſcandali imminet, vel ſubeeſt, licitum eſt Catholico etiam inter hæreticos carnes comedere, non tantum ab intrinſeco, puta infirmitatis, vel neceſſitatis cauſa, ſed etiam ab extrinſeco, utpote ad occultandam Fidem ſuam ob mortem, vel aliud grave damnum, vel periculum evadendum. *Communiſſima*. Talis enim non peccabit contra Præceptum Eccleſiæ, quod in tali neceſſitate non obligat; nec contra Præceptum confeſſionis Fidei, quando hìc, & nunc non urgere ſupponitur, & quia eſus carnium de ſe non eſt proteſtativus hæreſis, ſed ad hunc finem, ſcilicet Fidei profeſſionem, certis diebus interdictus eſt ab Eccleſia: Et licet hæretici inde colligere ſoleant, talem v. gr. feria ſexta carnes comedentem eſse catholicum, hæc tamen eorum deceptio ob gravem cauſam, qualem ſemper ſupponimus, permitti in te poteſt. Ita Sanchez, Azorius, Becanus, aliiſque citatis Layman *l. 2. t. 1. c. 11. n. 5.* Monent tamen DD. ſi Catholicus ſit apud hæreticus in hoſpitio, apud quos nullum grave periculum, ſed ſolùm irriſio, & jocus timeri poſſet, ſi quis inter eos a carnibus abſtineat (idem eſt de ſigno Crucis, aliiſque exercitiis propriis Catholicæ Religionis ſub præcepto obligantibus) tali cauſa abſtinendum eſſe, & Legem Eccleſiæ ſervandam. Simile judicium eſto de aliis ſimilibus actionibus, etſi ex ſe bonis, vel indifferentibus, tamen ex inſtituto, conſuetudine, vel uſu hæreſi appropriatis, ut orare in templis hæreticorum, canere Pſalmos Davidicos &c. more hæreticorum, aliaſve cantilenas hæreticis proprias, præſertim contra Religionem Catholicam blaſphemas &c. quæ exercere non licet Catholico aliis videntibus, vel audientibus, quia eo ipſo, quo hæreticis ſpecialiter propriæ ſunt factæ, ſignificant hæreſim ſaltem exteriùs cum periculo detrimenti Religionis, & ſcandali.

COROLLARIUM.

EX dictis denique ſequitur, eum, qui quoquo modo negavit Fidem cum gravi detrimento Religionis, vel ſcandalo, teneri, ſi poteſt, & prodeſſe videtur, ad revocationem verbo, vel ſcripto ſub mortali; quia qui cauſam mali dedit, tenetur eam tollere, quantum poteſt. Quomodo autem abnegans Fidem fiat infidelis, hæreticus, apoſtata, jam jam videbimus *cap. ſequenti*

CAPUT III.

De Infidelitate, & peccatis contra Fidem.

SECTIO I.

Infidelitas generatim quid, & quotuplex?

SUMMARIUM.

1 *Infidelitas pure negativa eſt carentia Fidei in homine pro tunc non apto habere illam.*
2 *Infidelitas privativa eſt carentia Fidei in homine apto habere illam.*
3 *Dubium in Fide eſt ſuſpenſio mentis inter aſſenſum, & diſſenſum &c.*
4 *Deliberate dubitans dubio poſitivo, ſeu poſitive judicans rem eſſe dubiam, vel minus certam, peccet mortaliter, & accedente pertinacia eſt formalis hæreticus.*
5 *Dubitans verò negative tantùm, ſuſpendendo omne prorſus judicium, eſto peccare poſſit mortaliter contra præceptum tunc obligans, non tamen fit hæreticus.*
6 *Niſi voluntas imperet talem ſuſpenſionem ex motivo difficultatum oppoſitarum ab intellectu.*
7 *Non vero, ſi illam ſuſpenſionem imperet ex alto motivo.*
8 *Quid ſit infidelitas poſitiva, materialis, formalis?*
9 *Quid Paganiſmus, ſeu Gentiliſmus, & quæ communicatio cum eis prohibita?*
10 *Quid Judaiſmus: & quæ communicatio cum eis prohibita?*
11 *Quid, & quotuplex apoſtaſia?*

ASSERTIO I.

I*Nfidelitas generatim dicitur peccatum, vel defectus contra fidem*: Et ſic latiſſime ſumpta dividitur *in negativam, & poſitivam*, vel diſtinctius, *in negativam, privativam, & poſitivam*. Explico breviter.

§. I. *Infidelitas negativa: Ignorantia.*

INfidelitas pure negativa dicitur carentia veræ Fidei in homine pro certo ſtatu non apto habere Fidem ob impotentiam, vel ignorantiam, prout eſt in carentibus uſu rationis, pueris, & amentibus, &c. invincibiliter, vel etiam vincibiliter ignorantibus. Huc ergo ſpectat ignorantia tam invincibilis, quam vincibilis credendorum. Ignorantia invincibilis, & inculpabilis credendorum, aut eſt credendorum neceſſariorum ad ſalutem neceſſitate medii, ut unius veri Dei, & in communi ſententia, Chriſti Mediatoris, ac SS. Trinitatis, & ob hanc homo etſi nihil peccet, tamen neceſſario damnatur ob defectum medii neceſſarii ad ſalutem, aut eſt credendorum neceſſariorum ad ſalutem neceſſitate Præcepti tantùm, & hæc a peccato excuſat, cùm ſit omnino involuntaria, nec ſalutem impedit, cùm non tollat medium neceſſarium ad ſalutem. E contrà ignorantia vincibilis, & culpabilis credendorum neceſſariorum ad ſalutem ſemper peccatum mortale eſt, ſimplex quidem in plebeis, & ſubditis; duplex vero in Paſtoribus, Prælatis &c. quorum officium eſt alios in Fide, & neceſſariis ad ſalutem erudire. Duplex inquam, & quia ipſe neſcit neceſſaria contra præceptum ſcientiæ credendorum, & quia ſic culpabiliter non præſtat ſuum officium contra juſtitiam. Hæc omnia probata, & declarata ſunt *cap. præced. Sect. 1. & 2. per totum.* 1

§. II. *Infidelitas privativa: Incredulitas &c.*

E*St carentia Fidei actualis in homine apto habere, ſeu qui poſſet, & deberet habere Fidem*; Utpote, cui credenda, ſeu Articuli veræ Fidei ſufficienter propoſiti ſunt; etſi poſitive non diſſentiatur, vel aſſentiatur contrario: Et ſic dicitur proprie *incredulitas*, ad quam proxime accedit dubium in Fide. Incredulitas ergo eſt negatio voluntaria aſſenſus prædicti præſtandi rebus, vel Articulis Fidei ſufficienter ad credendum propoſitis, abſque contradictorio, vel contrario aſſenſu. Hæc quidem, ſi abſit pertinacia, ſimplex peccatum eſt mortale contra præceptum affirmativum exercendi actum internum Fidei in caſibus, in quibus ejuſmodi præceptum obligat. Ut late declaratum eſt *c. præced. Sect.* 3. & 4. Quòd ſi vero ejuſmodi incredulitas conjuncta ſit cum pertinacia, ita ut quis nolit aſſentiri pertinaciter Articulis Fidei ſufficienter ab Eccleſia ad credendum propoſitis, tunc revocatur ad infidelitatem poſitivam, utpote, ſi incredulitas univerſalis ſit, & quoad omnia credenda, ad Paganiſmum: ſi verò incredulitas particularis ſit, & quoad aliqua credenda, pertinet ad hæreſim. Aliquo ejuſmodi incredulitatis genere (etſi aliqui excuſare conentur) pecca- 2
vit

vit Thomas Apoſtolus, aliis Diſcipulis, & SS. mulieribus oculatis teſtibus tam perſeveranter atteſtantibus, & omninò ſufficientiſſime proponentibus Reſurrectionem Chriſti, tamen noluit credere dicens: *Niſi videro &c. non credam.* Et audivit a Chriſto. *Noli eſſe incredulus, ſed fidelis.*

§. III. *Dubietas in Fide.*

3 E*St ſuſpenſio mentis inter aſſenſum, & diſſenſum de re, vel Articulo ad credendum ſufficienter propoſito:* adeòque dubius dicendus eſt omnis, qui propoſita ſibi ſufficienter Fide, vel Articulo aliquo Fidei voluntarie, & deliberate ſuſpenſus manet, & de ejus veritate in ſe ipſo diſputans, nec illi, nec ejus oppoſito aſſentitur; ſi enim aſsentiatur illi, jam non erit dubius, ſed Catholicus: ſi aſsentiatur oppoſito, tam non erit rurſus dubius, ſed hæreticus.

Hic duæ quæſtiones magni momenti reſolvendæ ſunt. *Prima*; an omnis deliberate in Fide, vel de aliquo Articulo Fidei dubitans peccet? *Secunda*; an etiam ſit hæreticus? Ad conciliandas diverſiſſimas DD. ſententias, ſuppoſita neceſsaria diſtinctione dubii poſitivi, & negativi tradita in materia de conſcientia dubia. *Tract.* 1. *c.* 1. *Sect.* 4. *n.* 65. Reſpondeo diſtincte quatuor dictis.

4 I. Certiſſimum eſt, omnem deliberate dubitantem de quacumque propoſitione Fidei ſufficienter ad credendum propoſita dubio propoſitivo, qui nimirum actu poſitivo judicat, res Fidei ab Eccleſia propoſitas ad credendum dubias eſse, incertas, & ambiguas, de quibus merito dubitari poſſit, an veræ ſint, peccare mortaliter, & accedente pertinacia (*Sect. ſequent.* explicanda) eſse formalem hæreticum, & hoc ſolùm volunt DD. ſatis communiter indiſtincte affirmantes dubitantem in Fide eſse hæreticum. Apud Azor. *l.* 8. *c.* 9. *q.* 5. Tolet. *lib.* 4. *c.* 4. Laym. *l.* 2. *tr.* 1. *c.* 13. *nu.* 5. Et ſignificatur *cap.* 1. *de hæret. Dubius in Fide infidelis eſt, nec ei omnino credendum eſt.* Ratio eſt: Quia quicumque aliquem Articulum Fidei ab Eccleſia receptum in dubium revocat, ſine dubio peccat contra Fidem, etſi enim non expreſse ipſam Fidei veritatem, tamen ejus firmitatem, & certitudinem eſsentialem tollit, & explicite negat, & conſequenter accedente pertinacia, formalis hæreticus, & infidelis eſt, ſed hoc facit dubitans deliberate poſitive de aliquo Articulo Fidei, ut ex terminis patet: ergo &c.

5 II. Dubitans deliberate de Fide, vel aliquo ejus Articulo ſufficienter propoſito dubio negativo tantùm, qui nimirum diſputans intra ſe de Fide, vel aliquo ejus Articulo ſolùm voluntarie ſuſpenſus manet inter aſsenſum, & diſsenſum, abſque omni judicio poſitivo de certitudine, vel incertudine rei, etſi poſſit peccare mortaliter contra præceptum affirmativum Fidei, nimirùm aſsentiendi actu interno, rebus Fidei ſufficienter propoſitis tunc obligans, eum tamen non fore hæreticum, poſt alios expreſse docet Filliucius *to.* 2. *tract.* 22. *cap.* 6. *qu.* 7. Et hoc ipſum volunt alii DD. communiter cum Sanchez *lib.* 2. *cap.* 7. *num.* 12. indiſtincte aſserentes dubitantem in Fide non eſse hæreticum: *Et Ratio clara eſt:* quia hæreſis eſt error poſitivus, ſeu aſsenſus falſus, & pertinax contra Fidem, vel veritatem revelatam, ſed ſolùm negative dubitans in Fide nullum habet errorem poſitivum, vel aſsenſum, & diſsenſum, ſuſpenſus manet: ergo non eſt hæreticus, conſequenter talis dubius, etſi hoc dubium ſuum exterius proferat, non incurrit hæreſim externam, ejuſque excommunicationem, ſed dicere poteſt cum D. Auguſtino. *Errare poſſum, hæreticus non ero.* Advertunt tamen DD. periculum ſubeſſe, ne talis negative dubitans, & voluntarie ſuſpenſus manens de re Fidei, acquirat dubium poſitivum, & pertinax, & ſic concomitanter fiat hæreticus pertinax. Certe res eſt delicata, & plena ſubtilis periculi, & mihi quoad hoc ipſum dubium negativum omninò placet neceſſaria alia diſtinctio, quam affert Cardin. de Lugo *De fide diſp.* 17. *Sect.* 5. & *diſp.* 20. *Sect.* 1. *n.* 15. Cum quo ulteriùs dico:

6 III. Etiam dubium negativum formaliter continet, malitia hæreſis, vel infidelitatis; quando voluntas imperat ſuſpenſionem aſſenſus in intellectu ex motivo difficultatum oppoſitarum ab intellectu, etiam per ſolam apprehenſionem propoſitarum abſque judicio, quaſi abſterrita, & verita periculum deceptionis, vel falſitatis: eo ipſo enim voluntas implicite, & virtualiter approbat illa motiva contra Fidem, quæ non deberet approbare, & ſuſpenſio ſic ſubſecuta in intellectu ab illa voluntate denominatur mala vera malitia hæreſis, vel infidelitatis, accedente nimirum pertinacia, qua quis nolit auctoritate Eccleſiæ induci ad aſſenſum reſolutum illius Articuli.

7 IV. Quando verò voluntas imperat ſuſpenſionem aſſenſus in intellectu, non ex motivo ejuſmodi difficultatum oppoſitarum, ſed propter aliam cauſam, puta, quia vult modo aliis intendere, aut quia non vult in re tanta modo fatigare caput, aut vult melius inquirere motiva commodius & ſuavius aſſentiendi &c. certe neque hæreſis, neque ullum peccatum erit. Excepto caſu, quo tunc urgeret præceptum affirmativum aſſentiendi rebus Fidei ſufficienter propoſitis, quibus aliquis numquam aſſenſum præbuiſſet. ſemper enim loquimur de rebus Fidei ſufficienter propoſitis modo infra explicando magis; nam quamdiù, res vel Articuli Fidei ſufficienter propoſiti non ſint, cùm tunc nemo teneatur aſſentiri, de iis tam poſitive, quam negative dubitare fas eſt.

§. IV. *Infidelitas poſitiva; Paganiſmus, Judaiſmus, Hæreſis.*

I*Nfidelitas poſitiva eſt error, vel aſſenſus poſitivus contrarius, vel contradictorius veræ Fidei in iis, quæ Divina Fide credenda ſunt.* Utpote cum quis poſitive aſſentitur contrario, vel contradictorio alicuius Articuli, vel propoſitionis a Deo revelatæ, & Divina Fide credendæ, v.g. non dari Purgatorium, Chriſtum non eſse in Euchariſtia. Dividitur in materialem, & formalem. Infidelitas materialis dicitur, quando quis ex ſola ignorantia infallibilis veritatis aſſentitur alicui contrario veræ Fidei. Formalis verò dicitur quando quis vel ignorantia culpabili, & craſſa vel etiam cum ſufficienti notitia veritatis, adeòque cum pertinacia aſsentitur contrario veræ Fidei, ut latius patebit infrà in declaratione hæreſis. 8

Infidelitatis poſitivæ, ac formalis communiter a DD. cum D. Thom. 2. 2. *q.* 10. *ar.* 5. numerantur tres ſpecies. *Paganiſmus, Judaiſmus, Hæreſis*, ſcilicet penes diverſos modos contrariandi, vel contradicendi veræ Chriſtianæ Fidei. Infidelitas enim aut contradicit veræ Chriſtianæ Fidei totaliter, & numquam ullo modo receptæ, & tunc eſt Paganiſmus vel Gentiliſmus: quò etiam ſpectat Turciſmus, ut ſupra inſinuatum eſt; aut contradicit veræ Chriſtianæ Fidei etiam totaliter, ſed aliquando ſuſceptæ in figura, & typo veritatis, non ipſa veritate expreſse revelatæ: & tunc eſt Judaiſmus; aut denique contradicit veræ Chriſtianæ Fidei in veritate ſuſceptæ, non tamen totaliter, ſed particulariter quoad aliquos Articulos: & tunc eſt hæreſis, vel apoſtaſia. Duo priora, cùm vix ad praxim faciant in his partibus, ſtrictim hic tangam. 9

Paganiſmus.

E*St infidelitas ante ſuſceptam Fidem, veritati Fidei univerſaliter contradicens.* Etſi enim Pagani, maxime Turcæ, in propoſitionibus materialibus quibuſdam credendis cum Chriſtianis conveniant, v. g. Unum eſse Deum, eſse futurum Judicium &c. non tamen conveniunt in ulla propoſitione formali Fidei, quatenus ſcilicet divinitus revelata eſt, ſed ſolùm quatenus propoſita a ſuo Mahomete &c. quo differt Paganiſmus a Judaiſmo, & hæreſi. Quoad communicationem cum Paganis breviter habendæ ſunt ſequentes Regulæ. 10

I. Jure Divino poſitivo, & Eccleſiaſtico prohibitum eſt fideli communicare cum infidelibus, ſeu paganis, in re quacumque Religionis, utpote doctrinis, ritibus ſacris, cæremoniis ethnicis &c. ſub peccato mortali. 2. Corinth. 6. *Nolite jugum ducere cum Gentibus.* Ratio eſt, quia talis interpretative abnegat Fidem ſigno, vel facto ſimulando Paganiſmum juxta ſupra generatim dicta.

II. Jure Divino, & Eccleſiaſtico, & civili ſemper prohibitum fuit inire connubium cum infidelibus Fideli, quia Sacramentum eſset nullum ob impedimentum dirimens diſparitatis cultus.

III. Communicare cum infidelibus in actionibus civilibus quibuſcumque, ceſsante periculo ſubverſionis, nullo jure prohibitum Fideli.

Judaiſmus

E*St infidelitas poſt ſuſceptam veram Fidem in figuris, & ſignis eidem veritati clare revelatæ etiam univerſaliter contradicens.* Quoad communicationem Fidelium cum Judæis tres ſimiliter ſunt Regulæ. 11

I. Communicatio in Sacris v.g. circumciſionis, ſeu agni Paſchalis, interdicta Fideli ſub graviſſimo peccato mortali, ob eamdem rationem ſupra.

II. Nulla lege, vel privilegio conceſsum eſt Fideli inire matrimonium cum perſona Judæa, in judaica perfidia permanente, etiam ſub ſpe converſionis illius, quia ſimiliter eſset ſacrilegium, & Sacramentum nullum, ob idem impedimentum *cultus diſparitatis.*

III. Omnis converſatio, commercium, convictus, famulatus Fidelis cum Judæis inducens, vel modicum periculum ſubverſionis in Fide, vel moribus, ſub peccato mortali vitanda ſunt Fideli. *Ratio:* Quia periculum, quod reverà eſt modicum in converſatione ordinaria Fidelis cum alterius Sectæ hominibus, grave eſt in converſatione cum

Digitized by Google

Judæis ob eorum perverſitatem, perfidiam, invidiam, ac innatum quaſi odium contra Chriſtianos, & ipſum nomen Chriſti. Unde tot Leges Eccleſiaſticæ, & civiles prohibentes omne commercium Fidelium cum Judæis. *Ne* (ut ait S. Ignatius Mart. Epiſt. ad Philipp.) *fieri videamur participes, & ſocii eorum; qui Dominum occiderunt, & Apoſtolos ejus.* Et Conc. Baſileenſe *ſeſſ.* 19. ob id præcipit, ut cogantur Judæi diſtinctum habitum ferre, & in locis ſeparatis habitare. Similia alibi. Et proh pudor! melius hæc hodie obſervantur ab hæreticis, quam a Catholicis. Denique licet ex diſſimulatione Eccleſiæ, & Magiſtratum hodie commercia cum Judæis permittantur Fidelibus, certiſſimum tamen eſt, leges illas in vigore manere, & ſub mortali obligare, ubicumque ſubeſt, vel modicum periculum ſubverſionis, vel ſcandali in Fide, & moribus, ob rationem datam.

Hæreſis.

De hac ſeorſim *Sect. ſequenti tota.*

Apoſtaſia.

11 LAtine idem ac *diſceſſio*, vel *defectio:* quatruplex communiter aſſignatur a DD. a Religione, a Sacro Ordine, ab Obedientia, & omnium graviſſima a Fide.

Apoſtaſia a Religione definitur: *Criminoſa, & mortifera diſceſſio a Religioſi Ordinis inſtituto ſine animo revertendi.* Apoſtaſia a Sacro Ordine, cùm quis a ſtatu Clericali, quem in manu Epiſcopi edito continentiæ voto aſſumpſerat, ad ſtatum Matrimonii, & laicæ converſionis propria auctoritate ſe transfert. Apoſtaſia ab obedientia, alia eſt particularis, cùm quis juſtis præceptis ſuperiorum ſuorum ſe opponit: alia univerſalis, cùm quis ab obedientia Summi Pontificis, & Eccleſiæ univerſalis ſe ſubtrahit, & dicitur proprio nomine *Schiſma*, de quo alibi. Verùm hæc omnia non ſunt hujus loci.

Apoſtaſia a Fide, *eſt diſceſſio a vera fide in Baptiſmo aſſumpta explicite profeſſa.* Unde Pagani, Judæi, ac etiam Hæretici ab infantia ſemper hæreſim profeſſi, non ſunt Apoſtatæ, ſed illi tantùm, qui baptizati Fidem veram Catholicam ſemel profeſſi ſunt, & poſtea ab illa diſceſſerunt. Dupliciter autem conſiderari poteſt apoſtaſia a Fide. I. Secundùm terminum a quo, ſeu quatenus eſt diſceſſus a vera Fide, & ſic eſſentialiter non differt ab hæreſi, ſed ſolùm accidentaliter tamquam majus a minore, extenſius a minus extenſo; nam apoſtata ſimpliciter dicitur, qui Chriſtum, & Fidem Chriſtianam, quam ſuſceperat, penitus abnegat? hæreticus autem non omnino negat totam Fidem, ſed ſolùm quoad aliquos Articulos. Unde omnes pœnæ in Jure in hæreticos decretæ etiam incurruntur ab apoſtatis, & inſuper plures, ut docent Canoniſtæ in *cap.* 1. De Apoſtatis & Theologi communiter. II. Apoſtaſia conſiderari poteſt ſecundùm terminum ad quem, ad quamnam ſcilicet ſectam ſe transferat Apoſtata a Fide tota, utpote ad Judaiſmum, vel Paganiſmum, vel omnimodum Atheiſmum, ad quas ſpecies infidelitatis reſpective pertinebit apoſtaſia, utique in confeſſione reſipiſcentis neceſſariò explicanda. Quòd ſi apoſtata a Fide Catholica transferat ſe ſolùm ad aliquam Sectam hæreticam, Lutheranam &c. erit ſolùm Apoſtaſia a Fide particulari, & idem una numero peccatum cum hæreſi aſſumpta. Iterùm tamen in confeſſione explicanda erit circumſtantia diſceſſionis a Fide vera aliquando profeſſa, cùm id valde augeat malitiam hæreſis, ſaltem in communi, & tutiori ſententia.

S E C T I O II.

Hæreſis materialis, & formalis cum ſua excommunicatione, & pœnis.

S U M M A R I U M.

12 *Differentia inter ignorantem, errantem, & hæreticum.*
13 *Quid ſit hæreſis generatim?*
14 *Quid ſit hæreſis materialis? in ea triplex eſt gradus, ſeu triplici modo poteſt quis eſſe hæreticus materialis.*
15 *Hæreſis formalis quid? conſtituitur formaliter in eſſe talis per pertinaciam.*
16 *Quando quis dicatur hæreticus pertinax.*
17 *Pertinaciæ triplex gradus ex parte perſonæ.*
18 *Pertinaciæ triplex gradus ex parte objecti.*
19 *Tres reſolutiones corollariæ.*
20 *Hæreſis formalis eſt peccatum graviſſimum, gravius paganiſmo, & Judaiſmo.*
21 *Ut quis incurrat excommunicationem in hæreticos, vel hæreſim lata debet eſſe* 1. *hæreticus formalis, (qualiter in hoc examinandus.)*
22 2. *Internus, & externus ſimul.*
23 *Silicet hæreſim interna voce, vel actione mortaliter mala exterius diſtincte, ac aſſertive manifeſtans.*
24 *Quando, ſeu quibus caſibus fiat, vel non fiat hæreticus formalis, & excommunicationem incurrat, vel non incurrat.*
25 *Recenſentur aliæ pœnæ huic excommunicationi annexæ.*

NOta in materia Fidei multum differre *ignorantem, errantem, & hæreticum.* Ignorans in materia Fidei dicitur, qui ex mera ignorantia veritatis aſſentitur errori alicui, ſeu propoſitioni erroneæ contra fidem abſque eo, quod ratione aliqua, vel argumento moveatur, & non aſſenſurus, ſi veritas ei conſtaret, vel proponeretur. Cujuſmodi ſunt innumeri, etiam inter Catholicos. Hi plane neque hæretici dici poſſunt, neque errantes proprie, cùm non formali, & poſitivo erroris motivo, ſed mera ignorantia rei ducantur. *Errans* proprie dicitur, qui alicui errori, ſeu propoſitioni erroneæ contra Fidem aſſentitur, & adhæret ob rationes quaſdam ſibi apparentes, cum imaginatione veritatis, vel etiam pietatis, paratus tamen corrigi, ſi ei veritas proponeretur, ac proinde neque hi hæretici ſunt formaliter, defectu pertinaciæ. De his utriſque eleganter D. Auguſt. Epiſt. 162. *Quis neſcit illo tempore,* (Arianorum) *obſcuris verbis multos pauci ſenſus fuiſſe deceptos &c.* Et *Qui ſententiam ſuam quamvis falſam, atque perverſam pertinaci animoſitate defendunt, præſertim quam non audacia ſuæ præſumptionis pepererunt; ſed a ſe ductis, atque in errorem lapſis parentibus acceperunt. Quærunt autem cauta ſolicitudine veritatem, corrigi parati, cùm invenerint, nequaquam ſunt inter hæreticos deputandi.* Hæc D. Auguſt. Hæreticus denique proprie dicitur homo baptizatus Chriſtiani nominis errori alicui contra veram Fidem voluntarie, & pertinaciter adhærens, ac correctionem excludens, ut mox latius. Et hinc communiſſima diviſio eſt hæreſis in materialem, & formalem. 12

A S S E R T I O II.

HÆreſis materialis *eſt hominis baptizati, & Fidem profeſſi erroneus aſſenſus contra aliquam veritatem Fidei ex ſola ignorantia, vel errore proveniens, abſque pertinacia voluntatis in eo perſiſtendi.* Hæreſis formalis vero, *eſt hominis baptizati, ac Chriſtianam Fidem profeſſi error voluntarius, ac pertinax contra aliquam veritatem Fidei: Peccatum mortale graviſſimum gravius Paganiſmo, & Judaiſmo.* Communiſſima Theologorum.

Jam advertiſti in utraque definitione, & genus, in quo conveniunt hæreſis materialis, & formalis, ſimul ac differentiam utriuſque. Explico.

§. I. *Hæreſis generatim.*

I. E*St hominis baptizati.* Hinc excluduntur Paganiſmus ac Judaiſmus hominum non baptizatorum, ac Fidem Chriſti numquam profeſſorum.

13 II. *Ac Chriſtianam Fidem profeſſi.* Excluduntur etiam baptizati, at Chriſti Fidem numqua amplexi vel profeſſi, utpote poſt Baptiſmum in infantia ſuſceptum, deinde educati ſemper inter infideles, Turcas, Judæos. At quid de Cathechumenis, qui ante Baptiſmum ſuſceptum Fidem Chriſti amplexi, & profeſſi ſunt, & errori alieni contra Fidem pertinaciter aſſentiuntur? Eos hæreticos eſſe affirmant multi. Plures negant, ſed lis eſt de nomine. Hi enim, etſi in conſcientia, & foro Dei contrahant peccatum hæreſis contra ſuſceptam veram Fidem Chriſti, in foro tamen Eccleſiæ, & in ordine ad cenſuras, ac pœnas Eccleſiaſticas proprie hæretici non ſunt; hæreticus enim proprie dicitur, qui ab Eccleſia, ejus membrum erat, contraria in Fide ſentiendo ſe ſegregat, ut propterea ſubjectus ſit pœnis Eccleſiæ. Cathecumenus autem ante Baptiſmum, licet per Fidem ſuſceptam inchoative membrum Eccleſiæ factus ſit, non tamen formaliter, & complete, cùm Fidem in Baptiſmo ſolemniter profeſſus non ſit (eſt enim Eccleſia Chriſti congregatio hominum fidem Chriſti ſolemniter profeſſorum) conſequenter nondum ſubjacet cenſuris, vel pœnis Eccleſiæ.

III. *Contra aliquam veritatem Fidei*, ſeu veritati Fidei ex parte repugnans. Nam error contra totam Fidem Chriſtianam non hæreſis, ſed Paganiſmus, vel Judaiſmus erit, aut apoſtaſia ad illos, aut denique Atheiſmus perfectus.

IV. *Erroneus aſſenſus*, ſeu error poſitivus, nimirùm aſſenſus intellectus contrarius, vel contradictorius veritati Fidei. Excluditur omnis infidelitas negativa tantùm, ignorantia, incredulitas, dubium negativum, modo tamen explicato. *Sect. præced.* Quæ licèt peccata ſint contra præceptum affirmativum Fidei de ſciendis, & credendis Articulis Fidei, quia tamen Fidei veræ poſitive non contrariantur, vel contradicunt; hæreſes eſſe non poſſunt. Ex

cluditur

cluditur quoque hæreſis, vel infidelitas poſitiva externa tantùm, qua quis intus in animo veram Fidem retinens abſque aſſenſu in contrarium, ſolùm exteriùs verbo, ſigno, vel facto veram Fidem negat, & falſam Sectam profitetur: cùm quis interius aſſentiatur, & judicet, v.g. Chriſtum non eſſe in Euchariſtia, etſi verbo, vel facto exterius ita ſignificet, v.g. non genuflectendo, non caput aperiendo, & conſequenter mortaliter peccet contra præceptum negativum non negandi Fidem contra virtutem Religionis, hæreticus tamen ſimpliciter non eſt: etſi præſumptive talis cenſeri poſſit in foro Eccleſiæ, ut infrà de excommunicatione hæreticorum notabitur. Atque in his terminis velut genere, vel potius materiali conveniunt hæreſis *materialis*, *& formalis*; & ſi in his terminis ſiſtatur, & nulla accedat pertinacia voluntatis re ipſa erit hæreſis materialis. Itaque

§. II. *Hæreſis materialis*.

14 EST ejuſmodi *erroneus aſſenſus contra aliquam Fidei veritatem ex ſola ignorantia, vel errore proveniens abſque pertinacia voluntatis in eo perſiſtendi, contra auctoritatem Eccleſiæ*. Et quia ignorantia illa, vel error poteſt eſſe, aut inculpabilis, aut culpabilis, & vincibilis, eaque vel levis, vel lata, craſſa, ſupina, vel denique etiam affectata, & directe voluntaria. Ideò triplicis gradus diſtingui poſſunt hæretici materiales.

Primi gradus hæretici materiales ſunt Chriſtiani, ſive aliàs illam veram Fidem Catholicam, ſive ſectam falſam, & hæreticam profeſſi, qui aſſentiuntur alicui errori contra veritatem Fidei ex invincibili omnino, & inculpabili ignorantia, vel errore, adeòque abſque omni pertinacia, qui proinde non tantùm a crimine hæreſis, ſed etiam ab omni peccatu contra Fidem immunes ſunt, & niſi aliunde deficiant, ſalutem non excidunt. Tales ſunt plurimi, maxime rudiores, non tantùm inter Catholicos, præſertim in explicandis rebus Fidei ſub vecordibus Paſtoribus degentes, ſed etiam inter hæreticos: nam omnes rite baptizati, ſive a Catholicis, ſive ab hæreticis, poſtea verò inter hæreticos, vel infideles educati, & continuo conſervati, ubi de vera Fide, & Religione Catholica, aut omnino nihil audiunt, aut audiunt ſolùm confutando, irridendo, blaſphemando referri, aut non audiunt, niſi abſurda, & infanda, ut Papam eſſe Anticriſtum, beſtiam, idolum, ut Deum adorari, adeòque vera invincibili ignorantia veræ Fidei Catholicæ laborant: hi ſane retinent habitum Fidei in Baptiſmo infuſum, qui non niſi per actum infidelitatis formalis amittitur. Deinde eas Fidei veritates, quas nobiſcum communes habent, unde de SS. Trinitate, Verbi Incarnatione, aliiſque myſteriis Symboli, Fide divina, & ſupernaturali credunt. Certe niſi aliunde peccent, a ſalute excludi minime poſſunt. Lege *D. Auguſt. ſupra cit.* Epiſt. relata *c. 126. dixit Apoſtolus 24. q. 3.*

Secundi gradus hæretici materiales ſunt Catholici illi, qui ſcilicet Fidem Catholicam Romanam profitentur, atque Catholicæ Eccleſiæ infallibilem Auctoritatem in rebus Fidei proponendis agnoſcunt, & tamen ex ignorantia vincibili, & culpabili, etiam quantumvis craſſa, lata, ſupina, opinionem aliquam contra Fidem veram tenent, eo ipſo tamen, quo univerſaliter veram Fidem profitentur, & Catholicæ Eccleſiæ Auctoritatem in rebus Fidei agnoſcunt, non pertinaces, ſed parati ſe corrigere, ſi contra Eccleſiæ ſenſum, & definitionem eſſe ſciant. Hi nimirùm etſi ob culpabilem, & craſſam ignorantiam voluntarie errantes in rebus Fidei mortaliter peccent contra virtutem Fidei, quia tamen pertinaces non ſunt, hæretici formales non ſunt, neque excommucationes, & pœnas hæreticorum incurrunt. Ita expreſſe *D. Auguſt. Epiſt.* 172. *Turrecremata, Canus Alphonſus a Caſtro*, aliiſque congeſtis Sanchez *l. 2. c. 7. n.* 20. Vaſq. 1. 2. *diſp.* 126. *c.* 2. Laym. *l.* 2. *tr.* 1. *c.* 13. *n.* 2. Ratio mox infra dabitur.

Tertii gradus hæretici materiales eſſe poſſunt iidem Catholici contra aliquam Fidei veritatem errantes ex ignorantia etiam affectata, non tamen pertinaciter contra Auctoritatem Eccleſiæ, ſed ſolùm ob tædium diſcendi, metum ſcrupulorum, vel ſimilem cauſam. Addit Lugo *de Fide diſput.* 20. *ſect.* 6. *nu.* 190. *& ſeq.* etiam ac liberius errandum in Fidem: etiam non ſine aliquo maligno in Eccleſiam, vel Pontificem affectu, ſecluſo tamen contemptu Eccleſiæ quoad Auctoritatem, nimirum adhuc parati ſe corrigere; ſi de contraria, mente, & propoſitione Eccleſiæ conſtaret. Sic non erit hæreſis formalis, ſed peccatum infidelitatis negativæ contra primum Fidei præceptum affirmativum de ſcientia credendorum neceſſariorum ad ſalutem.

Ratio omnium eſt: quia quamdiù aliquis erga Catholicam Eccleſiam recte affectus eſt agnoſcens ejus infallibilem Auctoritatem res Fidei proponendi, & paratus ab ea corrigi, tandiù ſe non opponit pertinaciter Eccleſiæ, aut ab ea ſe ſeparat: conſequenter formalis hæreticus non eſt? Sed qui ex ignorantia culpabili craſſa, vel etiam affectata ob diſcendi tædium, vel ſimilem cauſam tenet errorem aliquem contra Fidem, v.g. non eſſe purgatorium, vel infernum ante extremum Judicium, eum utique derelicturus, ſi intelligat Catholicæ Eccleſiæ repugnantem eſſe, talis adhuc Catholicæ Eccleſiæ recte affectus eſt; conſequenter nec pertinax, rebellis, nec hæreticus eſt. Eſſet autem, ſi ignorantia eſſet affectata ſic, ut nollet veritatem inquirere, quia, qui auctoritatem Eccleſiæ minoris æſtimat, contemnit, libere in rebus Fidei errare vult, ut de ſe patet. Quandocumque ergo ignorantia affectata eſt ex maligno in Eccleſiam affectu & contemptu Eccleſiæ quoad Auctoritatem, ex falſa nimirùm opinione de Auctoritate ejus fallibili in proponendis rebus Fidei, atque ita ad liberius errandum, ut ita mente affectus ſit, ut etiamſi conſtaret de mente Eccleſiæ contraria, tamen nollet a ſua opinione erronea recedere, tunc ſine dubio erit hæreſis formalis, & poſitiva infidelitas, etiamſi talis ignorans alioquin Fidem Catholicam profiteretur: unde eos, qui cum tali affectu, vel craſſa ignorantia Fidem, vel ſectam falſam profitentur, eſſe veros formales hæreticos, mox dicam inferius. Ita, cum aliis *Lugo cit.* recte ſic explicans *Sanchez*, *Vaſquez*, & alios communiter indiſtincte aſſerentes eſſe hæreſim formalem, quando ignorantia affectata eſt ex maligno in Eccleſiam affectu, vel ad liberius errandum in Fide.

§. III. *Hæreſis formalis*.

EST eiuſmodi *hominis baptizati, & Chriſtianam Fidem profeſſi contra aliquam Fidei veritatem aſſenſus erroneus, vel error voluntarius, & pertinax*. Hic exprimitur 15
ratio formalis proprie conſtitutiva hæreſis, & hæretici formalis, & excluduntur omnes hæretici materiales tantummodo ſupra aſſignati.

Debet ergo hæreſis formalis eſſe error voluntarius non tantùm voluntario communi, quo omne peccatum debet eſſe voluntarium, ſed etiam voluntario aliquo ſpeciali, & pertinaci oppoſito Fidei: nam ſicut ad Fidem requiritur pius motus voluntatis inclinantis intellectum ad aſſentiendum veritati Fidei obſcure revelatæ, ita ad hæreſim formalem requiritur prava affectio voluntatis ad aſſentiendum contrario, vel contradictorio Fidei pertinaciter contra Auctoritatem Eccleſiæ proponentis talem veritatem, in qua pertinaci voluntate conſiſtit ratio formalis conſtitutiva hæreſis formalis, & differentia eſſentialis ab hæreſi materiali tantùm, & cùm ſit res graviſſimi momenti, accuratiùs explicanda eſt ea

Pertinacia.

PERtinax hæreticus dicitur, eùm quis ſciens ſuam ſen- 16
tentiam, vel Sectam eſſe contra Eccleſiæ Catolicæ Definitionem, nihilominùs eam retinet, minime paratus corrigi ab Eccleſiæ Auctoritate, niſi forte evidenti ratione convictus, quacumque de cauſa id faciat, ſive ex contemptu, & odio Eccleſiæ, ſive ex ſuperbia, vel contradicendi libidine, ſive ex alio reſpectu, vel affectu quocumque, talis enim putat judicium Eccleſiæ non eſſe ſufficiens motivum credendi, ſuamque opinionem Eccleſiæ univerſalis Auctoritati præfert, quæ eſt veriſſima pertinacia. *Ita DD.* communiter cum Layman. *cit. lib.* 2. *tract.* 1. *c.* 13. Sed ut cum aliis brevius explicat Coninch. *hic diſp.* 18. *dub.* 7. *a. nu.* 78. quando quis etiamſi ei veritas Fidei ſufficienter, & credibiliter proponatur, ita ut de ea prudenter dubitare non poſſit, contrarium tamen judicat, a quo nollet avelli quavis auctoritate, niſi evidenter convictus.

Unde valde hic notandum. 1. Ad pertinaciam hæreſis minime requiritur mora temporis, cùm in inſtanti fieri poſſit talis voluntarius, & pertinax aſſenſus contra Auctoritatem, & propoſitionem Eccleſiæ. 2. Nec requiritur, ut quis talem ſententiam erroneam mordicus teneat contra factam admonitionem ab Eccleſia in foro conſcientiæ, in ordine ad peccatum hæreſis, & excommunicationis pœnam incurrendam, licet id requiratur in foro externo, & in ordine ad externas pœnas infligendas, ut notat communis *DD.* ſententia. *Vaſquez*, *Valentia*, aliiſque *cit.* Lugo eadem *diſp.* 20. *ſect.* 5. *n.* 157. 3. Neque requiritur ad pertinaciam hæreſis, ut quis cognoſcat oppoſitum ſuæ ſententiæ eſſe verum, aut proponi ab Eccleſia infallibilem Auctoritatem in rebus Fidei proponendis habente; id enim ordinarie non agnoſcunt hæretici: immo impoſſibile eſt tenere actu contrarium ſimul, & ſemel, ſi quis actu agnoſceret oppoſitum eſſe verum, aut ut verum propoſitum ab Eccleſia infallibilem Auctoritatem habente, ut cum aliis notat Lugo *cit. n.* 165. ſed ſufficit, quod alicui oppoſita veritas, & Eccleſiæ infallibilis Auctoritas ſufficienter propoſita vera ſit, ita ut de ea amplius rationabiliter dubitare non poſſit, juxta dicta *c.* 2. *ſect.* 3. §. 2. Unde ulterius. 4. Pertinacia hæreſis immediate, directo, & explicite non eſt contra veritatem, aut

veracitatem Dei, numquam enim volunt agnoſcere, vel fateri hæretici ſe agere, vel ſentire contra veritatem revelatam, verbum, aut ipſam veracitatem Dei, quin potius contendunt ſuos errores eſſe veritates revelatas a Deo per ipſum purum purum verbum Dei, ſed immediate, & directe ea pertinacia eſt, contra Auctoritatem, & propoſitionem Eccleſiæ, quam poſſent, & deberent agnoſcere, tamen agnoſcere pertinaciter nolunt. Attamen quia reverà Eccleſia Catholica defacto infallibiliter ſufficienter proponit veritates revelatas a Deo prima Veritate, quod ipſi poſſent, & deberent agnoſcere; eo ipſo tunc pertinaciter repugnant. 1. Auctoritati Eccleſiæ proponentis. Conſequenter, mediate, vel indirecte, & implicite ſaltem, 2. repugnant ipſi veritati revelatæ, & 3. Ipſi divinæ revelationi, ac 4. Ultimate repugnant ipſi primæ veritati, vel veracitati Dei infinitæ, quaſi & ipſi, velut fallibili non eſſet ſemper credendum, & in hoc conſiſtit formaliſſime malitioſiſſima hæreſis, ſeu graviſſima malitia hæreſis.

Pertinaciæ gradus.

17 EJuſmodi pertinacium hæreticorum ex modo repugnandi triplex gradus aſſignari poteſt, nimirùm *veritate neglecta*, *veritate ſufficienter propoſita*, *veritate agnita*.

Primus gradus formalis, & pertinacis hæreſis, eſt ſentire contra Auctoritatem Eccleſiæ, *veritate neglecta*, nimirùm per ignorantiam craſſam, & affectatam, per contemptum Eccleſiæ, ejuſque Auctoritatis, cùm ſcilicet quis incipiens dubitare de veritate Fidei, data opera, non inquirit veritatem, de qua ambigit, ex odio, & contemptu Eccleſiæ, ejuſque Auctoritatis, cujus judicio ſe ſubjicere nolit. Cujuſmodi formales hæretici, poſſunt etiam eſſe Catholici, alioquin veram Fidem Catholicam profitentes, ut §. *præced.* in fine explicatum eſt, & defacto ſunt hæretici, ſeu Chriſtiani illi, qui falſam Sectam Lutheri, Calvini &c. profeſſi, & ex ſimili ignorantia affectata, vel craſſa errores contrarios Fidei retinent: utpote (prout ſæpiſſime fit) qui inter hæreticos educati, poſtquam de Religionis ſuæ falſitate ſuſpicari cœperunt, vel dubitare, & intelligere aliquid de Doctrina Catholicæ Eccleſiæ, ideo tamen errores ſuos non deſerunt, quia veræ Fidei argumenta, & rationes credibilitatis cognoſcere culpabiliter omittunt, vel contemnunt, neque Eccleſiæ Catholicæ in rebus Fidei proponendis infallibilem Auctoritatem agnoſcere volunt, ſive deinde agatur in genere de tota Religione, ſive in particulari de hoc, vel illo Articulo Fidei. Hi ſunt, & manent vere hæretici formales, ac hæreticorum pœnis ſubjecti: quia eo ipſo, quo Sectam contradicentem Eccleſiæ Catholicæ, palam profiteri pergunt, & in ſua culpabili craſſa, vel affectata ignorantia verum inquirere, vel cognoſcere culpabiliter omittunt, veræ Eccleſiæ ſe pertinaciter opponunt, & formales hæretici ſunt. Communis DD. quos generatim loquentes teſte explicat Laym. *cit. c.* 12. *n.* 3. & *c.* 13. Et diſerte docet D. Auguſt. *lib.* 4. de Bapt. contra Donatum *c.* 16. inquiens; *Conſtituamus duos iſto modo: unum eorum ſentire id de Chriſto, v.g. quod Photinus opinatus eſt, & in ejus hæreſi baptizari, extra Eccleſiæ Catholicæ communionem. Alium vero hoc idem ſentire, ſed in Eccleſia Catholica baptizari, exiſtimantem ipſam eſſe Catholicam Fidem: iſtum nondum hæreticum dico, niſi manifeſtata ſibi doctrina Catholicæ Fidei reſiſtere maluerit, & illud, quod tenebat, elegerit; Quod antequam fiat, manifeſtum eſt, illum, qui foris baptizatus eſt eſſe priorem. Itaque in hoc ſola falſa opinio; in illo autem etiam ipſa diviſio corrigenda eſt: Sed in neutro ipſorum Sacramenti veritas repetenda.* Hæc S. Doctor.

Secundus; iſque communis gradus hæreſis formalis, ac pertinacis eſt ſentire contra Auctoritatem, & Definitionem Eccleſiæ, *veritate ſufficienter propoſita*, at numquam adhuc agnita: tales ſunt communiter hæretici in noſtris partibus, ſaltem prudentiores, & rerum periti. Habet enim Eccleſia Catholica pro ſe tot, & tanta motiva, ut ejus notitia ſe ingerat etiam nolentibus, ut volentes, nolentes ſæpe fateantur heretici ſuam fidem eſſe quidem meliorem in vita, at noſtram meliorem in morte; quare in mortis articulo eam facile amplectuntur, re ipſa comprobantes, non veritatis ſtudio, ſed alio terreno affectu, vel reſpectu duci ad hæreſim amplectendam. Tales ergo quamvis ſciant opiniones ſuas eſſe contra Auctoritatem Eccleſiæ, ſibi ſufficienter propoſitam, tamen velut oculis clauſis avertentem intellectum ad ſua motiva contraria, Eccleſiæ judicio ſtare nolunt, quod eam, ejuſque in rebus Fidei proponendis infallibilem Auctoritatem agnoſcere nolint, ſed ſua ſapientia, & rationibus nixi, ſententias ſuas Catholicæ Eccleſiæ Definitionibus præferre audent, ſimulantes ſe velle corrigi, cùm tamen re ipſa corrigi nec velint, nec poſſint, quamdiu Judicem ſuperiorem in Fidei rebus agnoſcere, & Eccleſiæ ſenſui, & definitioni ſtare nolunt. De quibus S. Auguſtin *lib.* de utilitate credendorum *c.* 18. dicit. *Nimis amando ſententiam ſuam, & invidendo melioribus; uſque ad hæreſis ſacrilegium pervenire, diabolica præſumptio eſt.*

Tertius gradus ſupremus, ac peſſimus, non tamen adeo communis, hæreſis formalis, ac pertinacis eſt ſentire contra Auctoritatem, & propoſitionem Eccleſiæ, etiam *veritate jam agnita*; utpote eorum, qui ſciunt etiam convincibiliter ex Scripturæ rationibus, & aliis motivis ſuam ſententiam eſſe falſam, ſententiam verò Eccleſiæ veram, nihilominus odio Eccleſiæ, vel Papæ, ſuperbia, vel malitia excæcati, contra propriam ſcientiam, & conſcientiam ſuam contrariam docere, & tueri conantur. Tales fuerunt Hæreſiarchæ, Lutherus, Calvinus &c. & modo fere ſunt miniſtri hæretici, qui licet quotidie in Scripturis verſentur, & Scriptura, maxime accedente ratione, SS.PP. & antiquæ Eccleſiæ univerſalis conſenſu eos convincat, ſua tamen malitia Scripturas contorquent, novas, falſaſque interpretationes comminiſcuntur, ſive ut docti appareant, ſive ut populum ſibi devinciant. Hos merito principaliter hæreticos definit S. Auguſt. *loc. cit. Hæreticus eſt, ut mea fert opinio, qui alicujus temporalis commodi, & maxime gloriæ, principatuſque ſui gratia, novas, & falſas opiniones gignit, vel ſequitur ſciens utique, eſſe falſas.*

Dices: Si veritas Catholica, ipſis ſufficienter propoſita ſit, & maxime etiam cognita, quomodo poſſunt diſſentire? & ſi ſciunt ſuas opiniones eſſe falſas, quomodo poſſunt iis aſſentiri? Reſp. Ideò poſſunt, quia facta quacumque poſitione; vel etiam agnitione veritatis, & ſuæ falſitatis, obſtinata, tamen voluntate ex cauſis indicatis, intellectum mox avertunt a conſideratione motivorum veritatis, ac velut eorum obliti, motivis ſuorum errorum toti incumbentes, manent æque, ac magis obſtinati in ſuis erroribus. Certum autem eſt, dum actu agnoſcunt veritatem Catholicæ Eccleſiæ, & falſitatem ſuæ fidei, non poſſe tunc ſimul, & ſemel aut veritati diſſentire, aut falſitati aſſentiri, quouſque præfato modo intellectum a motivis veritatis avertant, & ad contraria motiva tota vi convertant. Quæ bene nota.

Aliter ex parte objecti crediti triplex poteſt aſſignari gradus hæreticorum formalium, ac pertinacium. *Primus* eſt eorum, qui ſentiunt contra veritatem aliquam, quam de facto ſciunt ab Eccleſia eſſe definitam, & ad credendum propoſitam, & oppoſitum eſſe, damnatum, præfato modo agnoſcere nolunt. *Secundus* eſt eorum, qui etiam ante definitionem Eccleſiæ adeò firmiter, & tenaciter adhærent alicui opinioni ſuæ, ut poſitive concludant, quòd etſi Eccleſia contrarium definiret, tamen acquieſcere nollent, hoc ipſo pertinaces contra Eccleſiam, & hæretici, etſi non contra veritatem illius Articuli v. g. Beatiſſimam Virginem eſſe, vel non eſſe immaculate conceptam, qui poteſt eſſe verus, tamen contra Articulum univerſalem, nimirùm Eccleſiæ Auctoritatem in rebus Fidei proponendis eſſe infallibilem. Tales etiam poſſunt inter Catholicos, v. g. in diſputatione de dicta immaculata Conceptione Beatiſſimæ Virginis. *Certius* eſt eorum, qui erronee credentes aliquam ſententiam eſſe de Fide definitam, oppoſitam tamen tueri volunt: hi ſunt formaliter hæretici, quod nimis ſufficit, & non materialiter, cùm revera res non ſit de fide, & definita ut erronee putant. Denique de pertinacia ad hæreſim requiſita univerſaliter loquitur D. Auguſt. ſæpe dicta Epiſt. 162. *Qui in Eccleſia Chriſti morbidum aliquid, pravumque ſentiunt, ſi correcti, ut ſanum, rectumque ſapiant, reſiſtant contumaciter, ſuaque peſtifera, & mortifera dogmata emendare nolunt, ſed defendere perſiſtunt, hæretici ſunt.*

COROLLARIUM.

EX dictis, patet ſolutio unius, & alterius quæſtionis hic 19
proponi ſolitæ. *Prima.* An negans propoſitionem, vel concluſionem Theologicam, ſcilicet ex una præmiſſa de Fide certa, altera lumine naturali nota deductam, v. gr. concluſiones hujus Syllogiſmi. *Omnis homo eſt rationalis: Chriſtus eſt homo: ergo Chriſtus eſt rationalis.* Hanc, inquam concluſionem negans, an ideò ſit hæreticus? Affirmat Canus, Valent. *ſup. p.* 11. *n.* 1. At rectius negant alii communiter cum Laym. *cit. c.* 13. *n.* 7. Ratio eſt, quia talis, vel agnoſcit veritatem præmiſſarum, & bonitatem illationis, aut non cognoſcit? Si cognoſcit, non poteſt negare concluſionem: ſi non cognoſcit, non eſt ei ſufficienter propoſita concluſio, conſequenter eam negans non poteſt dici hæreticus, niſi ita pertinaciter negaret, ut facta quacumque propoſitione etiam per Eccleſiam univerſalem, nollet tamen admittere.

Secunda quæſtio. An revelationi divinæ ſibi privatim factæ aliquis pertinaciter diſſentiens ſit hæreticus? Negant aliqui apud Sanchez *lib.* 2. *moral. c.* 7. *n.* 13. ipſe verò cum aliis affirmat indiſtincte. Sed placet reſpondere diſtincte cum Laym. *cit. lib.* 2. *c.* 13. *n.* 6. talem vere formaliter, & poſitive eſſe infidelem, nam ſicut omnis ille, qui ob Auctoritatem Dei revelantis, tamquam unum formale credendi motivum,

vum, veritatem aliquam prudenter, & pie credit, vere fidelis eſt fidei Divinæ actum exercet: ita huic oppoſitum formalem actum infidelitatis exercet, quiſquis revelationi divinæ ſibi factæ imprudenter, & pertinaciter diſſentit. 2. Talem eſſentialiter non videri differre ab hæretico, quia revelationem rei credendæ a Deo fieri publice, & privatim, non eſt eſſentialis, ſed accidentalis tantùm fidei, vel infidelitatis differentia, 3. proprie, & in rigore loquendo talem non eſſe hæreticum formale, nec hæreticorum pœnis ſubjectum: hæreſis enim proprie eſt error contra fidem Catholicam, & ille proprie hæreticus dicitur, qui in dogmatibus fidei Eccleſiæ univerſali contumaciter reſiſtit: talis non eſt in propoſito; ergo &c. Hæreſis ergo formalis, & pertinax hactenus explicata eſt.

§. IV. *Peccatum mortale graviſſimum, gravius Paganiſmo, & Judaiſmo.*

20 CErtum apud omnes. Docet in primis ipſe Chriſtus Matth. 18. *Si autem Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus, & Publicanus.* Ubi licèt de correctione proximi delinquentis ſermo ſit, conſtat tamen nullos eſſe magis incorrigibiles, atque Eccleſiæ monitionibus, & doctrinis rebelles, quàm hæreticos 2. Petri 2. Hæretici dicuntur, *ſuperinducere ſibi celerem perditionem: portare adverſum ſe execrabile judicium filii perditionis, quibus caligo tenebrarum reſervata eſt in æternum:* Et addit diſerte Petr. v. 20. *Si enim refugientes coinquinationes mundi in cognitione Domini noſtri, & Salvatoris JESU Chriſti, his rurſus implicati ſuperantur, facta ſunt eis poſteriora deteriora prioribus. Melius enim erat illis non cognoſcere viam Juſtitiæ, quàm poſt agnitionem retrorſum converti ab eo quod illis traditum eſt ſancto mandato.* Ex quo facilis.

Ratio eſt: Pejus facit, qui Chriſto Salvatore cognito, ejuſque ſancto mandato, & Fide accepta poſt agnitionem veritatis, & juſtitiæ retrorſum revertitur, quàm qui Chriſtum Salvatorem, & viam juſtitiæ numquam agnovit, atqui hæreticus baptizatus, & Fide Chriſti inſtitutus a via Fidei, & juſtitiæ recedit, cujus veram notitiam numquam habuit Paganus, vel Judæus; ergo error hæretici pejor, graviuſque peccatum eſt, quàm Pagani, vel Judæi. Unde Paulus ad Tit. 3. v. 10. ſtatuit: *Hæreticum hominem poſt unam, & ſecundam correctionem de vita, ſciens, quia ſubverſus eſt, qui ejuſmodi eſt, & delinquit, cùm ſit proprio judicio condemnatus.*

Atqui hinc vi poteſtatis a Chriſto collatæ Petro, ejuſque Succeſſoribus Principibus Eccleſiæ Matth. 16. v. 19. *Quodcumque ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in cælis.* Antiquiſſimus mos in Eccleſia ſemper fuit, graves, & obſtinatos peccatores, ſed ſpecialiter hæreticos, excommunicandi, jam a tempore Apoſtolorum uſurpatus. Sic enim *Paulus 1. ad Tim.* teſtatur, ſe Hymenæum, & Alexandrum tradidiſſe Satanæ, quia circa Fidem naufragaverunt. Et hinc eſt

ASSERTIO III.

OMnis hæreticus formalis internus, atque externus, qui ſcilicet hæreſim animo conceptam voce, vel actione mortaliter mala exterius diſtincte, ac aſſertive manifeſtat, ipſo facto incurrit excommunicationem latæ ſententiæ, Papæ ſoli hodie reſervatam, nec non alias pœnas excommunicationi per ſe, vel per accidens annexas. Hæc eſt prima excommunicatio Bullæ Cœnæ ſic dictæ, quòd ſingulis annis feria V. Cœnæ Domini publice promulgetur Auctoritate Pontificia, quam ex profeſſo explicant Navarr. *c.* 27. *nu.* 55. Tolet. *lib.* 1. *c.* 19. Suarez *de cenſ. diſp.* 21. *ſect.* 2. & alii plures apud Sanch. *lib.* 2. *mor. c.* 9. Laym. *cit. c.* 14. *n.* 1. Conditiones autem requiſitæ ad hoc, ut hæreticus incurrat eam excommunicationem in Aſſertione expreſſæ nunc explicandæ ſunt.

§. I. *Omnis hæreticus formalis.*

21 UT quis incurrat eam excommunicationem, requiritur ut ſit verus, & formalis hæreticus, juxta definitionem hæreſis formalis *Aſſertione præced.* §. 3. late explicatam. Minime verò incurrunt eam hæretici materiales tantùm, qui ſcilicet errorem aliquem contra veram Fidem tenent ex ſola ignorantia craſſa, ſupina, affectata, abſque tamen pertinacia contra Auctoritatem Eccleſiæ juxta dicta ibid. §. 2. Quales plerumque ſunt homines plebei, & ruſticani, rudes, & ſimplices apud hæreticos educati: Quos male Confeſſarii, vel Parochi inſcii, aut laborem ſubterfugientes ſtatim remittunt ad alium habentem poteſtatem abſolvendi ab hæreſi, non ſine eorum confuſione, & terrore. ſed ipſimet prius examinare debent: & ſi ſolum errantes, vel ignorantes, adeoque materiales tantùm fuiſſe hæreticos deprehendant, in neceſſariis Fidei inſtruere, & confeſſos abſolvere debent. Iſtud autem facile deprehendunt ita examinando.

I. Quamdiu eſt, ex quo de Fide noſtra cogitaris, & ſaltem dubitare inceperis de Fidei noſtræ veritate, & ſuæ falſitate? Si numquam ita cogitavit, vel dubitavit, aut licet cogitaverit, vel dubitaverit, veritatem tamen inquirere non potuit defectu inſtructionis veræ, cujuſmodi plures ſunt apud hæreticos, & Lutheranos; ſimpliciter erit ignorans invincibiliter, adeòque hæreticus materialis tantùm primi gradus ſupra explicati, & ſic poſt neceſſariam inſtructionem abſolvendus a quolibet Confeſſario approbato a reliquis peccatis.

II. Si verò ita cogitavit, & dubitavit de ſuæ Fidei falſitate, & noſtræ veritate, quære ulterius, an veritatem inquirere, vel cognoſcere ſtuduerit, vel culpabiliter neglexerit? Si ex tunc veritatem inquiſivit, eaque utcumque cognita ad te acceſſit, vel a te primùm veritatem cognoſcere petit, habes rurſus innocentem hæreticum materialem. Inſtrue ergo, & abſolve. Sin verò veritatem inquirere culpabiliter neglexit: quare, ex quo motivo? Si ſolùm ex tædio diſcendi, ob affectus, & reſpectus humanos, ad liberius errandum, vel peccandum, &c. paratus tamen corrigi ab Eccleſia, ſi veritas proponeretur: rurſus manebit ignorans, vel errans, etſi culpabiliter ignorantia craſſa, vel affectata, non ſine gravi peccato mortali contra præceptum affirmativum Fidei de ſcientia credendorum, non tamen hæreticus formalis, ſed materialis tantùm ſecundi, & tertii gradus ſupra explicati: ideòque adhuc poſt inſtructionem competentem, & confeſſionem, a quovis Confeſſario approbato abſolvendus. Si vero neglexit inquirere veritatem ignorantia craſſa, vel affectata ex odio, & contemptu Eccleſiæ, ejuſque Auctoritatis, cujus judicio ſtare noluit, jam erit hæreticus formalis primi gradus ſupra explicati, ideoque remittendus ad facultatem habentem.

III. Tandem quæratur: an non ſubinde revera agnoverit veritatem noſtræ Fidei, & ſuæ Sectæ falſitatem, ſaltem ſibi ſufficienter proponi ad credendum, & tamen in ſua Secta quacumque de cauſa, affectu, vel reſpectu permanſerit? Si ſic: En habes hæreticum omnino formalem conſummatum ſecundi, aut tertii gradus ſupra explicati, ac proinde ſi facultate eum abſolvendi careas, neceſſariò remittendum.

§. II. *Internus ſimul, & externus.*

HÆreſis poteſt eſſe, aut interna tantùm, aut externa 22
tantùm, aut interna, & externa ſimul.

I. Hæreſis interna tantùm eſt error voluntarius, & pertinax in Fide, ſed intus reſervatus in corde, & nullo modo, vel non ſufficienter verbo, vel ſigno externo manifeſtatus. Et licèt talis hæreticus internus verus, & formalis hæreticus ſit coram Deo, & in foro conſcientiæ, non tamen talis eſt in foro externo Eccleſiæ, neque excommunicationem, aut alias pœnas ſpirituales ab Eccleſia hæreticis inflictas incurrit: Ratio eſt: quia Eccleſia non judicat de mere occultis; quare talis hæreticus internus, qui hæreſim ſuam nullo modo, vel non ſufficienter manifeſtavit exterius, a quovis Confeſſario approbato abſolvi poteſt, & debet; nec ad alium remittendus; niſi forte pro pleniori inſtructione.

II. Hæreſis externa tantùm dicitur error contra fidem, externo tantùm ſigno, verbo, vel facto oſtenſus, ſervata intus veritate Fidei: ut qui expreſſe, vel interpretative verbo, ſigno, vel facto falſam Sectam hæreticam profitentur, vel potius tantùm ſimulant, prout latius explicatum *c. præced.* §. 4. Et ejuſmodi hæretici externi tantùm, licèt revera coram Deo, & in foro conſcientiæ neque hæretici formales, neque excommunicati ſint, ſed ſimpliciter peccato mortali peccent contra præceptum externæ confeſſionis Fidei, a quolibet legitimo Confeſſario abſolvi poſſunt, per ſe loquendo; in foro tamen externo Eccleſiæ & pro excommunicatis habentur, & pœnis Eccleſiaſticis ſubjacere coguntur; quia Eccleſia judicat ſecundum exteriora, atque ex actibus externis propriis hæreſeos, meritò præſumit actus internos hæreſis, & punit; niſi oppoſitum aliunde conſtet, & probetur. Et ſi talis pro hæretico, & excommunicato publice declaretur, tamquam talis & vitari deberet, & abſolvi non poſſet, niſi Eccleſiæ reconciliatus.

III. Hæreſis interna, & externa ſimul eſt error pertinax contra Fidem, & intus animo conceptus, & foris verbo, ſigno, vel facto ſufficienter manifeſtatus. Et ejuſmodi hæretici interni, & externi ſimul, ultra peccatum mortale graviſſimum, incurrunt excommunicationem latæ ſententiæ in ipſo puncto, quo hæreſim mente conceptam exterius verbo, ſigno, vel facto manifeſtant, & profitentur, ſive in publico coram Communitate, & tunc dicuntur hæretici publici: ſive in privato coram paucis, & tunc dicuntur hæretici occulti, clancularii, atque pernicioſi, & excommunicati; per accidens enim eſt; tunc a nemine audiri. Hinc dicitur ulteriùs.

§. III. *Hæreſim diſtincte, & aſſertive manifeſtat.*

23 NImirùm, qui hæreſim vero animo conceptam voce vel actione externa diſtincte ſignificativa, & mortaliter mala, clarius aſſertive manifeſtat, & profitetur. Ratio: quia Eccleſia neminem excommunicat, ut hæreticum, niſi propter peccatum mortale hæreſis externum, ac ſenſibile: non poteſt autem peccatum mortale hæreſis eſſe externum, niſi quis hæreſim internam animo conceptam. 1. exterius diſtincte determinate ſignificat: utpote verbo, vel ſcripto, ſigno, vel facto, vel omiſſione facti, ſive ex natura ſua, ſive ex inſtitutione, ſive ex conſideratis circumſtantiis perſonarum, loci, temporis hæreſim internam diſtincte, & determinate ſignificantibus. 2. Et quidem affective, ſeu animo aſſerendi, ac profitendi ſuam hæreſim, & non habeat aliam intentionem, ut mox patebit: alioquin eo ipſo non erit peccatum hæreſis externæ, & conſequenter 3. *Actione mortaliter mala*: quippe ab hæreſi interna profecta, vel imperata. Ita DD. paſſim cum Sanch. *lib.* 2. *c.* 8. *n.* 7. *&* 17. Laym. *lib.* 2. *t.* 1. *c.* 14. *n.* 3. Quibus bene perceptis facile eſt intelligere caſus, quibus quis incurrat, vel non incurrat eam excommunicationem. Nam

24 I. Non fit hæreticus externus formalis, neque excommunicationem incurrit, qui ſuam præſentem hæreſim internam aperte manifeſtat Confeſſario, vel alteri, ſolùm conſilii, & inſtructionis gratia: quia talis manifeſtatio, cùm non fiat animo aſſerendi, vel profitendi hæreſim, ſed potius veritatem inquirendi animo, non eſt actus malus, ſed bonus, adeòque ab Eccleſia puniri pœna, præſertim tam gravi, non poteſt. Communis cum Sanch. Layman *cit.* Item non incurrit excommunicationem, qui hæreſim internam manifeſtat in ſomno, vel plena ebrietate, eſto quis in ebrietate occidens hominem puniri poſſit, & etiam excommunicationem incurrat. Diſpar ratio eſt, quia hæreſis conſiſtit, & completur in intellectu, & per verba externa ſolum ſignificatur, non poſſunt autem verba ſignificare hæreſim, niſi præſentem, & conſequenter prolatio heretici dogmatis non poteſt eſſe peccatum externum hæreſis, niſi ab interno peccato hæreſis directe procedat, & imperetur: neque hic ſufficit voluntarium indirectum, licet enim ſciat quis, ſe in ebrietate ſolere diſputare de Fide, & hæreticas ſuas opiniones effutire, quia tamen ea prolatio in plena ebrietate a præſenti peccato hæreſis non procedit, nec conſequenter præſens peccatum hæreſis ſignificat, non eſt formalis hæreſis externa, ut ex ſe patet. At verò homicidium, etſi præſupponat voluntarium internum, tanquam cauſam moralem, tamen conſiſtit, & completur in externo opere; & ideo eſt verum peccatum externum homicidii, etſi indirecte tantùm, & in ſua cauſa ſit voluntarium in ebrio; qui nimirùm ſciens ſe in ebrietate ſolere rixari, contendere, percutere, &c. ſe inebriando voluntariam cauſam poſuit homicidii ſecuti, ideòque in utroque foro, & conſcientiæ, & externo homicidii pœnis, ac cenſuris utpote excommunicationi, & irregularitati, &c. ſubjacet.

II. Hæreticus formalis externus fit, & excommunicationem incurrit, qui hæreſi interna vere infectus, diſtincte, & exterius profitetur verbo, vel ſcripto, v. g. dicens, vel ſcribens Chriſtum non eſſe verum hominem, non eſſe vere realiter in Euchariſtia, &c. At non incurreret, ſi uteretur verbo, vel ſcripto indifferenti, vel non determinate exprimente, v. g. ſi actu ſentiens Chriſtum non eſſe verum Deum, ſolum diceret exterius, non eſt vere Deus: vel caput concuteret, &c. aut ejuſmodi internam hæreſim ſcriberet ſignis aliis ignotis, & ſibi ſoli cognitis: talis enim revera non manifeſtat ſuam hæreſim, ſed occultam tenet malitiam. Sanch. *c.* 8. *n.* 8. *&* 10. Laym. *hic. c.* 14. *num.* 1. plures apud ipſos. Item non incurrit excommunicationem, qui aperte aſſerit ſe aliquando hæreſim Lutheri ſectatum eſſe, aut habere propoſitum eam ſectandi: talis enim non manifeſtat, vel profitetur præſentem hæreſim, ſed ſolum præteritam, vel propoſitum futuræ, cum quo ſtat, ut interea tunc veram Fidem in animo retineat. Sanch. *cit. nu.* 21. *&* 22. Azorius, alii cum Laym. *cit.* addentes tamen talem juſte puniri poſſe. Item non incurrit, qui dum ſcribit, diſputat, legit, dictat, &c. pronuntiat hæreſim, quam etiam ipſe tenet interius, ſed ipſe tunc ſolùm pronuntiat, ut hæreſim aliorum, nihil ad ſe referendo. Quemadmodùm etiam, ſi diſputes de tali hæreſi, quam revera intus habes, ita tamen ut ex tua diſputatione non appareat, te vere ex animo, & propria mente aſſerere, vel approbare velle talem hæreſim, ſed ſolùm diſputative loqui, non eris hæreticus externus, nec conſequenter excommunicatus, ut etiam notavit Tamburin. *cit. l.* 2. *in Decal. c.* 1. §. 4. *n.* 7. *&* 8.

III. Hæreticus formali externus fit, & excommunicationem incurrit; qui ſuam actualem hæreſim internam exterius *diſtincte ſignificat* ſigno, vel facto, ex natura ſua, ex inſtitutione, vel circumſtantiis perſonarum, loci, temporis, hæreſim ſignificantibus, utpote, qui intus hæretice credens Chriſtum non eſſe in Euchariſtia, Sacram Hoſtiam pedibus conculcaret, conſpueret, dum elevatur, vel transfertur, vel dum tranſit, genu non flecteret, caput non aperiret, ita quidem, ut appareat id fieri deliberate, & non poſſit præſumi factum ex inadvertentia, &c. Ut notant DD. communiter. Item qui hæreſi Lutherana infectus internus, ordinarie frequentat eorum conventus, conciones, & maxime eo ipſo, quo communicaret eorum cœnæ, coram eorum miniſtro matrimonium contraheret: Item qui numquam, aut rariſſime accederet ad Eccleſiam Catholicorum ſtatis temporibus Miſſam audire, communicare, &c. negligeret, niſi adeſſent tales circumſtantiæ, ut ejuſmodi omiſſiones oblivioni, vel juſtæ cauſæ in foro externo adſcribi poſſent. Azor. Tolet. alii cum Sanch. *&* Laym. *cit. n.* 4.

IV. Idem omnino dicendum de eo, qui hæreſi Lutherana jejunia Eccleſiaſtica reprobante infectus, diebus ab Eccleſia interdictis, carnem comedit paſſim, ſæpius aut etiam ſemel tantùm, ita tamen, ut non appareat, vel juſta, vel probabilis cauſa excuſans, vel ſaltem levitas, qua etiam Catholici quandoque jejunia violare licite, vel illicite ſolent: ſed ex indiciis, ac circumſtantiis evidenter appareat, eum nulla alia cauſa, quam ex perverſa mente, & hæretica id facere. Vide dicta *c. præc. ſub fin.* Sanch. *cit. n.* 17. hoc limitat dicens: *Si quis motus hæreſi interna, qua putat licere eſum carnium diebus prohibitis, tantillum carnium ederet, ut eſus ratione parvitatis materiæ tantùm veniale eſſet, non fore hæreticum externum, & excommunicatum*, Sicut leviter, & venialiter tantùm percutiens Clericum, excommunicatus non eſt. Sed recte notat Laym. *cit. n.* 4. hanc limitationem non eſſe univerſaliter in omni caſu veram, cùm poſſint quandoque tales circumſtantiæ concurrere, ut etiam exigua comeſtio carnis ſufficiens ſit proteſtatio hæreſis; utpote ſi expreſſa intentione explorandi, ac diſcernendi Fidem, publice apponantur carnes, ut ex iis comedentes diſcernantur a Catholicis: hic hæreticus occultus ſine contraria proteſtatione, vel modicum ex iis comedens, etſi peccet venialiter tantùm contra Eccleſiaſticam legem ex Temperantiæ motivo latam, tamen mortaliter delinquit, & excommunicationem incurrit, quatenus hæreſim ſuam internam ſufficienter manifeſtat, & profitetur. Ubi diſcrimen adverte eſſe inter peccatum externum hæreſis (quod ſolùm conſiſtit in ſignificatione, & manifeſtatione hæreſis in animo completæ, quæ manifeſtatio etiam in levi materia ſufficienter fieri poteſt, adeòque peccatum mortale erit,) & inter peccatum externum percuſſionis Clerici, quod conſiſtit in executione malignæ voluntatis, qualis executio in levi materia non poteſt fieri, ſufficienter ad peccatum mortale externum: eſto interna voluntas percutiendi graviter peccatum mortale fuerit, & in Confeſſione explicandum ſit, minime tamen excommunicationem inducit: quippe quæ fertur in percuſſionem externam mortalem, & non in ſolam malam voluntatem internam. Vide Navarrum in explicatione *Bullæ caſ.* 1. *n.* 3.

§. IV. *Omnesque pœnas excommunicationi per ſe, vel per accidens annexas.*

POEnæ excommunicationi per ſe annexæ, & veluti intrinſecæ ſunt. 1. Separatio a Corpore Chriſti, & Eccleſiæ quoad meritum, & quoad numerum. 2. Privatio uſus omnium Sacramentorum active, & paſſive excepto Pœnitentiæ. 3. Privatio ſuffragiorum Eccleſiæ communium omnium. 4. Privatio omnis conſortii Fidelium, excepto caſu neceſſitatis. 5. *Traditio Sathanæ in interitu carnis.* 2. Corinth. 5. Nam olim in Eccleſia primitiva excommunicati ſtatim a dæmone vexabantur. 6. Excluſio a Regno cœlorum, quod enim *ligatum eſt in terris, etiam ligatum eſt in cœlis*, niſi per veram contritionem cum voto abſolutionis, in foro Dei abſolvatur. 25

Pœnæ excommunicationi maxime hæreticorum per accidens annexæ, Eccleſiaſticæ ſunt. 1. Irregularitas, ſeu incapacitas ad ſacros Ordines ſuſcipiendos, & in ſuſceptis miniſtrandum. 2. Privatio omnis Beneficii, Juriſdictionis, & Dignitatis Eccleſiaſticæ. 3. Privatio Eccleſiaſticæ ſepulturæ. Pœnæ vero hæreticorum Politicæ ſunt. 1. Confiſcatio omnium bonorum. 2. Liberatio ſubditorum a juramento Fidelitatis. 3. Infamia. 4. Pœna capitis. De quibus ad noſtrum forum nihil ſpectantibus conſulendi Juriſtæ, & Legiſtæ. De pœnis autem excommunicatorum in communi ex profeſſo agitur in materia de Cenſuris.

SECTIO III.

Communicatio Catholicorum cum hæreticis in crimine, Sacris, Matrimonio, politicis.

SUMMARIUM.

26 *Mortaliter peccant, & excommunicantur communicantes cum hæreticis in ipſo crimine hæreſis, ut ſunt.*
27 *I. Eis in hoc credentes.*
28 *II. Eorum fautores.*
29 *III. Receptores, & defenſores.*
30 *In cauſa hæreſis: non autem in alia cauſa.*
31 *Quomodò, aut qualiter liceat, vel non liceat cum eis communicare in* Sacris, *v.g. concionibus, exequiis, Baptiſmo, &c.*
32 *Matrimonia Catholicorum cum hæreticis ſunt quidem valida, mortaliter tamen illicita ob varia pericula.*
33 *Niſi rationabili cauſa excuſentur.*
34 *Etiam quævis communicatio cum eis politica periculum ſubverſionis inducens eſt ſub mortali prohibita jure divino, & naturali.*

ASSERTIO IV.

Omnis communicatio cum hæreticis in crimine, in Sacris in Matrimonio, & Politicis actionibus cum periculo ſubverſionis in Fide, vel moribus mortaliter illicita eſt Catholico: at in crimine communicatio etiam inducit excommunicationem latæ ſententiæ in Bulla Cœnæ. Certum apud omnes. Ratio patebit ſingula explicando.

§. I. *Communicatio in crimine.*

26 COmmunicantes cum hæreticis in ipſo crimine hæreſis, hoc eſt credentes, fautores, receptores, & defenſores hæreticorum in cauſa hæreſis Jure Divino peccant mortaliter, Jure verò Eccleſiaſtico incurrunt excommunicationem latæ ſententiæ.

Ratio peccati nimis clara eſt: quia omnis conſentiens, & quomodolibet favens peccanti mortaliter in cauſa peccati, & cum evidenti periculo ſalutis propriæ ſine dubio peccat mortaliter: atqui hoc faciunt maxime credentes, fautores, receptores: & defenſores hæreticorum in cauſa hæreſis: ergo, &c. Jure verò Eccleſiaſtico hi ipſi nominatim, & expreſſis terminis excommunicantur in Bulla Cœnæ Domini ſtatim poſt excommunicationem ipſorum hæreticorum, ſuppoſita tamen ex dictis *ſemper pro ſemper*, quòd hi ſuam credulitatem, favorem, defenſionem erga hæreticos actu externo demonſtrent. Termini ergo explicandi ſunt.

Credentes.

27 HÆreticis dicuntur, qui eorum erroribus aliquo modo aſſentiuntur, ſaltem implicite, & in confuſo, v.g. dicendo vera eſſe, quæ Lutherus, ille, vel iſte hæreticus contra Eccleſiam Catholicam docuit, vel dixit, etſi in particulari eorum errores vel ignorent, vel iis non adhæreant, cujus credulitatis ſigna ſunt, ſi verbis hæretici Fidem præbeas, eum de ſua hæreſi dicentem libenter audias, approbes, ejus doctrinam apud alios laudes, &c. Quamvis autem tales credentes ordinarie ſint veri formales interni, & externi hæretici (ſicut formalis verus Catholicus eſt, qui Fidei Articulos implicite credit, credendo quid quid Eccleſia credit,) adeòque ipſa excommunicatione hæreticorum feriantur; quia tamen ex iſtis actibus non poteſt adhuc firma hæreſis concludi, & res diſputationi ſubeſſe poſſit, ne quis de horum hæreticis credentium excommunicatione dubitare poſſet, eorum etiam expreſſa mentio facta eſt in Bulla, cùm tales actus ex natura ſua peſſima, & ſaluti animarum, ipſique Eccleſiæ perniicioſiſſimi ſint. Vide Navarr. *c.* 27. *n.* 55. Toletum *lib.* 1. *c.* 19. Sanch. *lib.* 2. *c.* 10. *n.* 2.

Fautores

28 HÆreticorum dicuntur, qui aliquem illis favorem præſtant, quo eorum hæreſis, aut immunis permaneat, aut illam liberiùs diffundere poſſint, exercitia ſua hæretica, conventicula, aut alia quæque ad hæreſim promovendam ſpectantia exercere valeant. Ubi maxime peccant, & communicationi ſubjacent Principes, & Magiſtratus Catholici, qui hæreticos in ſuis terris graſſari ſinunt, non puniunt, cùm ſciant, & poſſint, non denuntiant, immo ad munia Reipublicæ promovent. Excepto ubi publica auctoritate ob gravem neceſſitatem, etiam inter Catholicos, ſub Magiſtratu Catholico, hæretici tolerari debent, ut nunc eſt in pluribus locis Germaniæ.

Receptores, defenſores

REceptores hæreticorum dicuntur, qui hæreticos domo, vel alio loco recipiunt, & abſcondunt, ne hæretici ob hæreſim legitime inquiſiti capiantur: Qui hæreticos ad domos ſuas admittunt, cùm ſciunt, eos hæreſim ſpargere, & dilatare, etiam ſub menſa, & inter pocula, maxime cùm ad id quomodolibet cooperentur. 29

Denique *Defenſores* hæreticorum dicuntur, mortaliter peccant, & excommunicationem incurrunt, qui hæreticos in, vel extra judicium quomodolibet defendunt, excuſant, impediunt quacumque ratione, ne cum eis juſtitia fiat. Ubi graviſſime, & dupliciter peccant ipſi Magiſtratus Catholici, & omiſſione juſtitiæ, & commiſſione favoris hæreticis exhibiti in perniciem animarum, & Reipublicæ Chriſtianæ. Quæ omnia, quia in Germania, ubi hæretici tolerati ſunt, raræ praxis ſunt, obiter indicaſſe ſufficiat. Late videre poterit, qui volet, apud Azorium, Sanch. *cit.* 5. 10. *a n.* 4. & alios.

In cauſa hæreſis.

NAm extra cauſam hæreſis quoad alia credere, favere, recipere, vel defendere hæreticos, ex his titulis, culpa non eſt. Comprehenduntur ergo ſolùm credentes, fautores, receptores, defenſores hæreticorum formaliter, quatenus hæretici ſunt, ſive ut hæreſim ſuam impune, vel faciliùs tenere, docere, ac diffundere poſſint, ut explicant DD. communiter cum Navarro *cit. c.* 7. *nu.* 5. Ad hoc tamen non requiritur formalis, & directa intentio propagandi hæreſim, ſed ſufficit indirecta, & interpretativa, ita ut peccent, & excommunicationem incurrant, qui hæretico in cauſa hæreſis favent, vel auxilio ſunt, etſi non directa intentione promovendi hæreſim, ſed alio motivo: e.g. amicitiæ, utpote ſi Judex, cùm poteſt, & debet, non capiat, non puniat hæreticum, ſive ex affectu amicitiæ, vel conſanguinitatis, ſive ex tædio laboris, &c. Sylveſter *V. hæreſis q.* 7. §. *Fautores*. Laym. *cit. n.* 5. Item qui amicitiæ, vel conſanguinitatis ergo hæreticum recipiens domo in cauſa eſt, ne capiatur, vel puniatur. Tolet. *lib.* 1. *c.* 19. *Tertium eſt.* Sylveſt. Laym. cit. Etſi contrà ſentiant Sanch. cit. & Tambur. *cit. c.* 1. §. 6. requirentes formale motivum favendi, ac fovendi, vel promovendi hæreſim: quia alioquin non faveret hæretico, ſed amico, & conſanguineo, &c. ex alia obligatione humana: & per accidens eſt, quòd redundet in favorem hæreſis. Sed hoc minùs probabiliter. Sic enim vix eſſent ulli fautores, vel receptores hæreticorum excommunicationi ſubjecti, niſi etiam ipſi ſint formales hæretici, ſicque illa ſpecificatio [illegible] vere eſſet fruſtranea. Illud verò probabile, receptorem perſonæ conjunctiſſimæ, utpote patris, filii, fratris, ne in manus juſtitiæ deveniat, etſi peccare poſſit, tamen excommunicationem non incurrere: quia perſonam adeo conjunctam, & quaſi eamdem cum illo non defendere in tanto periculo, valde difficile eſt. Ita Vivaldus, Azorius apud Layman cit. omnino probabiliter. 30

Magis adhuc probabile eſt, quod docet ipſe Sanch. *c.* 10. *n.* 9. & ex eo Laym. *c.* 14. *in fin.* Hæretici fautorem, receptorem, &c. non incurrere cenſuram, niſi malus effectus, vel eventus ſequatur, ſed requiri, ut ex tali favore, vel auxilio præſtito hæreticus, v.g. liber evadat, hæreſim liberiùs, ac latiùs effundat. Ratio eſt, quia quando in Canonibus Eccleſiæ factor alicujus rei principaliter, & omnes cooperatores acceſſorie excommunicantur, in excommunicationem non incurrunt, niſi affectu ſecuto, juxta communem DD. atqui hac prima excommunicatione Bullæ principaliter excommunicantur ipſi hæretici, acceſſorie verò ſolum eorum fautores, receptores, defenſores: ergo iſti non incurrunt excommunicationem, niſi ex favore, ſive auxilio præſtito ſequatur malus effectus hæreſis defenſæ, & propagatæ. Contrarium tamen rursùs probabilius cenſent Sayrus *lib.* 4. *c.* 4. Caſtro-Palaus, aliique citatis, Tambur. §. 6. *nu.* 7. Quia talis ex parte ſua poſuit totam proteſtationem: ergo ſimpliciter favens, vel receptor fuit, ideoque cenſuræ ſubjectus. Sed priorem ſententiam in conſcientia tutam cenſeo.

§. II. *In Sacris, &c.*

COmmunicantes cum hæreticis in ſacris hereticis, utpote in ſignis, ritibus, ceremoniis, & quibuſvis aliis hæreticorum propriis, utpote eorum conventiculis, concionibus, cœnæ, &c. ordinarie, & quaſi uni ex ipſis aſſiſtentes, &c. jure divino peccant mortaliter, & poſſunt incurrere excommunicationem: hoc enim proprie eſt *communicare operibus eorum malignis*, quod tantopere prohibet D. Joannes infra citandus. Ratio abunde patet ex dictis. Nam tales ita communicantes in profanis eorum ſacris, aut revera animo ſunt infecti hæreſi, aut ſaltem credentes, vel 31

fauto-

fautores hæreticorum: & tunc, cùm ſuam hæreſim internam, vel pravum in hæreſim affectum, vel favorem opere externo ſolemniter & proprie manifeſtent, præter peccatum mortale, incurrunt excommunicationem Bullæ, ex modo dictis: aut denique licèt animo nullo modo ſint affecti in hæreſim, ſed Fidem illibatam ſervent, tamen adeò ſolemni actu falſam ſectam ſimulando, graviſſime peccant, contra profeſſionem externam Fidei, & in foro externo pro hæreticis, & excommunicatis habentur, ac pœnis hæreticorum ſubjacere coguntur, ut jam ſæpiùs dictum.

Dixi autem: *in ſacris hæreticis:* nam in ſacris Catholicis per ſe licet Catholicis communicare cum hæreticis toleratis, ſeu non vitandis, uti ſunt noſtri in Germania; licite enim admittuntur ad conciones, exequias, &c. modò abſit periculum irreverentiæ, irriſionis, ſcandali, &c. idque maxime, quando ſperatur fructus. & affectus aliquis bonus, prout ſæpiùs compertum fuit. At verò nullo modo licet citra mortale cum eis communicare in Sacris Catholicis active, ut eis aliquo modo cooperentur; immo peccat mortaliter Catholicus, qui ad Baptiſmum, vel Confirmationem adhiberet, nedum Miniſtrum, ſed Patrinum hæreticum, cùm enim officium ſit Patrini infantem, vel puerum ſuſceptum quandoque, cùm opus fuerit in Fide enutrire, & conſervare, ſi hæreticum patrinum adhibeas præter ſcandalum inde oriri ſolitum, eo actu cenſeris perfidiæ illius conſentire, & filio tuo obligationem quamdam ad hæreticum acquiris. Communis DD. apud cit. Maxime verò peccat mortaliter Catholicus Clericus, vel ſæcularis hæreticum excommunicatum admittens ad participationem Sacramentorum quia cooperatur, vel conſentit eorum peccato, & ſacrilegio, & ſi hæreticus eſſet non toleratus, Clericus admittens eum ad Sacra incurrit excommunicationem juris communis.

§. III. *In Matrimonio.*

32 MAtrimonia Catholicorum cum hæreticis, etſi ſecundùm Leges Eccleſiæ facta valida ſint (de quo alibi) tamen jure Divino, & Eccleſiaſtico illicita ſunt ſub peccato mortali, niſi rationabilibus cauſis excuſentur. *Ita omnes Orthodoxi.* Ratio ſumitur primò ex jure Divino, quo quilibet homo ſub mortali tenetur devitare pro poſſe pericula proxima peccatorum ſalutis ſuæ: atqui in matrimoniis Catholicorum cum hæreticis ſunt ſane pericula proxima, & multiplicia peccatorum, & ſalutis. Nam

I. Eſt periculum maximum ſubverſionis in Fide conjugis Catholici; ſic enim in quavis converſatione familiari cum hæreticis tantum cenſetur periculum, ut jure Divino vitari debeat, ut mox dicetur, quantò majus erit periculum in ipſo matrimonio cum hæreticis, ubi ſunt duo in carne una, quàm facile uxor violentia viri, vir verò lenociniis uxoris in Fide pervertetur; Et iſtud quidem periculoſius. Unde Deus in veteri Lege ſpecialiter Hebræis prohibuit conjugia cum fœminis gentilibus ob evidentiſſimum periculum ſubverſionis. Deut. 7. v. 4. *Quia ſeducet Filium tuum, ne ſequatur me, & ut magis ſerviat Diis alienis.* Et 3. Reg. c. 11. *Certiſſime enim avertent corda veſtra, ut ſequamini Deos eorum.* Expertus nimirum mortalium ſapientiſſimus Salomon. Et hìc maxime urget præceptum Apoſtoli 2. ad Corinth. 6. *Nolite jugum ducere cum gentibus.* Et *Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea.*

II. Graviſſimum eſt periculum ſubverſionis prolium, quæ alterutro parente hæretico, aut poteſtate paterna Patris hæretici, aut blanditiis matris hæreticæ, vix fieri poteſt, quin pervertantur, aut ſaltem inficiantur. Sacrilegum autem pactum eſt, ſi perſona hæretica cum Catholica contrahat ea lege, ut filii in Fide ſequantur patrem hæreticum, filiæ verò matrem Catholicam, vel è contrà.

III. Tertium periculum eſt, aut condeſcenſionum perverſæ charitatis, aut gravium diſſenſionum: aut enim ejuſmodi conjuges conabuntur ſervare charitatem, & pacem, & quid non faciet, vel tolerabit contra conſcientiam maritus Catholicus in gratiam uxoris hæreticæ? Et quid è contra uxor Catholica ob gratiam, & metum viri hæretici: aut uterque conjux conabitur tueri conſcientiam zelo Fidei, & Religionis ſuæ: & quomodo hoc moraliter fiet abſque frequentiſſimis, & gravibus diſſenſionibus, rixis, ſcandalis mutuis, aliiſque peccatis, juxta illud D. Ambroſ. lib. 1. de Abraham cap. 9. *Quo modò poteſt congruere charitas, ſi deſit Fides?* Ergo. Jure divino, & naturali illicita ſunt ejuſmodi conjugia de ſe loquendo.

IV. Accedit Jus Eccleſiaſticum frequenter in Conciliis, & Canonibus prohibens ejuſmodi conjugia. Concilium Laodicenſe c. 14. inquit. *Non oportet cum hæreticis univerſis nuptiarum fœdera celebrare, aut eis filios dare, vel filias, ſed magis accipere; ſi tamen Chriſtianos ſe fieri promittant.* Et in Concilio Elibertino canone 16. definitur. *Hæreticis, ſi ſe transferre noluerint ad Eccleſiam, nec ipſis dandis Catholicas puellas.* Concil. Calced. can. 14. *Non oportet cum hominibus hæreticis miſcere connubia, & vel filios, vel filias dare, ſed potiùs accipere; ſi tamen profiteantur Chriſtianos ſe eſſe futuros, & Catholicos.* Idem prohibet late Stephanus Papa Epiſt. ad Francorum Regem cap. 46. Bonifa. VIII. cap. *Decrevit de hæret.* Et alibi. Vide Layman *lib. 5. tract. 10. p. 4. cap. 14.*

Dixi autem per ſe loquendo. *niſi rationabilibus cauſis excuſetur.* Matrimonium ergo perſonæ Catholicæ, ut & validum, & licitum ſit quatuor neceſſariò requiruntur 1. Ut fiat ſecundùm leges Eccleſiæ: videlicet ſecluſo impedimento dirimente etiam juris Eccleſiaſtici tantùm, coram Parocho, & teſtibus, de quibus ſuo loco: alioquin poſt Concil. Tridentinum receptum matrimonium eſſet nullum. 2. Requiritur, ut abſit, & quantùm fieri poteſt, excludatur periculum ſubverſionis in Fide expreſſo pacto, ut conjugi catholico liceat ſecure, & quiete in ſua Fide permanere, adeoque ſecuritas ſalutis, & ſalus animæ præferenda eſt omni incommodo temporali, aut etiam commodo. 3. Requiritur pactum expreſſum, ut educatio prolium in Fide, & moribus maneat penes conjugem catholicum, ſaltem uſque ad annos pubertatis, & emancipationis. Et quia his omnibus ſtantibus revera adhuc ſubſunt moraliter pericula ſuprà enumerata, propter quæ jure Divino, & Eccleſiaſtico prohibita ſunt ejuſmodi matrimonia. Hinc. 4. requiritur inſuper cauſa rationabilis excuſans, qualis potiſſimùm triplex eſſe poteſt: 1. Utilitas ſpiritualis, utpote ſi conjux hæreticus promittat, vel certe magna ſpes ſit illum Fidem Catholicam amplexurum. Ita expreſſe Concil. Elibertinum, & Laodic. ſuprà allata, & communis DD. cum Layman *cit. lib. 5. tract. 10. par. 4. cap. 14.* Marchant. *to. 2. tract. 2. ſect. 3. q. 11. in append.* Qui huc refert connubia cum hæreticis Regibus, & Principibus, ſi inde ſperetur converſio Regnorum, protectio Catholicorum, ceſſatio perſecutionum. 2. Moralis quædam neceſſitas, utpote dum quis habitat in Regionibus hæreticorum prædominantium, nec facile reperit perſonam catholicam ſuæ qualitatis, & conditionis, cui honeſte nubere poſſit. 3. Gravis damni evitatio, utpote quia aliàs eſſet periculum exhæreditationis, proſcriptionis, ruinæ totius familiæ, hæreditatis totius ad hæreticos devolvendæ, &c. In his, & ſimilibus caſibus permittuntur connubia Catholicorum cum hæreticis, conſulto tamen ſemper, cùm fieri poteſt, Pontifice, vel Ordinario. Attamen, *Azorius, Sanch. alii apud Laym. cit.* recte addunt in Germania, & cæteris locis, ubi hæretici tolerati cum Catholicis permixti ſunt: id licere ex conſuetudine, dummodò adſint conditiones quatuor enumeratæ. 33

§. IV. *In politicis.*

OMnis communicatio politica, ſeu quæcumque converſatio, commercium, convictus cum hæreticis, unde imminet periculum ſubverſionis Fidei, vel morum, Catholico jure Divino, & naturali ſub mortali eſt prohibita. 34 *Omnes.* Ratio datur, & fundatur in ipſa Lege Divina, & naturali: quia quilibet ſub mortali tenetur vitare omnia pericula peccati, & ſubverſionis in via ſalutis, quale periculum maxime eſt in communicatione, converſatione, convictu cum hæreticis. Unde & in S. Scriptura tam graviter prohibetur. Ad Tit. 3. *Hæreticum hominem poſt unam, & ſecundam correptionem devita, ſciens quia ſubverſus eſt.* 2. ad Timoth. 2. prohibet Apoſtolus omnem converſationem, & colloquium cum hæreticis dicens, *Profana, & inaniloquia devita, multùm enim proficiunt ad impietatem, & ſermo eorum ut cancer ſerpit, ex quibus Hymenæus, & Philetus, qui a veritate exciderunt.* Et alibi. Severus adhuc dilectus diſcipulus Joannis Epiſt. 2. *Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite eum recipere in domum, nec AVE ei dixeritis, qui enim ei dicit AVE, communicat operibus ejus malignis.* Unde idem S. Joannes advertens Cerinthum hæreticum in balneis, exclamavit, *Fugiamus, ne ruina domus opprimendo nos præveniat,* uti refert Irenæus *lib. 3. contra hæreſ. c. 3.* Peccant ergo graviter quicumque abſque legitima cauſa continuis commerciis, & converſatione cum hæreticis aſſueſcunt: nam licèt non omninò pervertantur, tamen eorum mores, modos, errores, &c. imbibunt, approbant, Articulos, & mores veræ Fidei aut obliviſcuntur, aut obiter æſtimant, vel vilipendunt. Et execrandus eſt mos parentum, qui filios ad partes hæreticorum deſtinant educandos, & conſequenter neceſſariò aliquo modo inficiendos in Fide vel moribus, prætextu addiſcendæ mercaturæ, converſationis politicæ, ſtudiorum, &c. Cæterum ubi abeſt periculum ſubverſionis in Fide, vel moribus, maxime ubi permixti vivunt hæretici cum Catholicis, nulla colpa erit communicare cum hæreticis in politicis aliàs indifferentibus. Ubi maxime excuſantur opifices juniores, qui artis ſuæ cauſa in civitatibus Imperii operas ſuas locant, alioquin parvi æſtimantur; excepto ſemper (quod

in his terris raro evenit) niſi eſſet hæreticus excommunicatus nominatim denuntiatus; adeoque non toleratus; talis enim jure Eccleſiaſticu ſub excommunicatione minori, quoad omnem excommunicationem evitandus eſt, extra caſus Jure expreſſos, & hoc verſu contentos.

Utile, Lex: humile, & res ignorata, neceſſe.

De quibus vide Auctores paſſim in materia de Cenſuris.

COROLLARIUM.

CONfeſſarius ergo advertens pœnitentem ſuum ex converſatione cum hæreticis adire periculum Fidei, morum, & ſalutis, debet ei injungere: nec poteſt abſolvere, niſi promittat devitare, vel abſcedere quamprimum, abſque gravi ſuo incommodo fieri poteſt.

SECTIO IV.

Librorum hæreticorum Lectio, Retentio.

SUMMARIUM.

35 *Quomodò differant liber hæreticus, liber hæretici, & liber prohibitus?*
36 *Mortaliter peccant, & excommunicantur.*
37 *Quicumque cujuſcumque conditionis, ſine facultate Sedis Apoſtolicæ ſcienter legunt, retinent, vel imprimunt, &c. librum hæreticum hæreſim continentem,*
38 *Atque adeò ad incurrendam hanc excommunicationem debet eſſe* 1. *Liber* hæretici; *non alterius infidelis, Turcæ, Judæi, &c.*
39 *II. Debet eſſe Liber. Ubi: quæ cenſeantur, vel comprehendantur nomine libri?*
40 *III. Debet eſſe Liber* hæreſim continens (*Quinam tales?*)
41 *IV. Aut de Fide, vel Religione tractans.*
42 *V. Debet quis ſcire eſſe talem librum: unde non tantum ignorantia invincibilis, ſed etiam culpabilis, craſſa, & probabiliter etiam affectata excuſat,* ſaltem *ab excommunicatione.*
43 *VI. Debet etiam legere* intelligibiliter. *Ubi: quando quis moraliter hic cenſeatur legere, per ſe, vel per alium, ipſum auſcultando?*
44 *Quæ quantitas requiratur, & ſufficiat in tali lectione ad peccatum mortale, & incurrendam excommunicationem?*
45 *Quandonam ita peccent, & pœnam excommunicationis incurrant* retinentes *tales libros.*
46 *Quandonam eos* imprimentes,
47 *Aut* defendentes.
48 *Aliorum librorum ſub mortali prohibitorum tres Claſſes.*

35 LIber *hæreticus*, liber *hæretici*, & liber *prohibitus* differunt ſicut magis, & minùs late patens. Liber *hæreticus* proprie dicitur, & definitur, qui Religionis materiam tangens in toto, vel in aliqua ſui parte hæreſim, vel contrariam Fidei Orthodoxæ ſententiam continet, & ex mente Auctoris docet, a quocumque ſit compoſitus. Liber *hæretici* verò latiùs patens, dicitur omnis ille, qui compoſitus, & editus eſt ab hæretico in quacumque materia; ſive Fidei, & Religionis, ſive alia. Liber *prohibitus*, adhuc latiùs patens, dicitur omnis ille, qui in Indice Romano Concil. Tridentino annexo prohibitus, deſignatus, vel adhuc legitime deſignandus eſt, a quocumque ſit compoſitus, ſive ab hæretico, ſive a Catholico, & de quacumque materia tractet, ſive Religionis, ſive alia pernicioſa, de quibus omnibus patebit.

ASSERTIO V.

36 Q*Uicumque hæretici librum hæreſim continentem, aut de Fide, & Religione tractantem, abſque Apoſtolicæ Sedis Auctoritate, ſcienter legunt, retinent, imprimunt, vel quomodolibet defendunt, jure naturali, Divino, & Eccleſiaſtico peccant mortaliter, & inſuper incurrunt excommunicationem latæ ſententiæ Summo Pontifici reſervatam.* Omnes.

De peccato mortali conſtat *in primis* jure Divino naturali, quod ſub mortali culpa, prohibet omne periculum proximum peccandi, maxime in Fide, & Religione, adeoque etiam prohibet legere libros hæreticorum, ſaltem hæreſim aperte docentes, ob graviſſimum periculum ſubverſionis: nam ſi teſte Apoſtolo hæreticorum ſermo ſerpit ut cancer, & venenum diffundit, ſane eorundem ſermo in libris ſcriptus, quo intimiùs penetrat lectus, eò magis inficit, & velut ſerpens in ſilentio mordet. II. Jure verò Eccleſiaſtico idem ſæpiùs, & ſeveriſſime prohibetur ſub excommunicatione, aliiſque pœnis ſolis peccatis mortalibus debitis diverſis conſtitutionibus Pontificum Pii IV. *conſtitut.* 77. Sixti V. *conſtitut.* 74. Clement. VIII. *conſtitut.* 36. quas legem Bullario Romano. Denique Bulla Cœnæ primo excommunicat hæreticos, deinde etiam fulminat legentes eorum libros. Textus Bullæ ſic habet; *Excommunicamus hæreticorum libros hæreſim continentes, vel de Religione tractantes ſine Auctoritate noſtra, & Sedis Apoſtolicæ ſcienter legentes, aut retinentes, imprimentes, ſeu quomodolibet defendentes ex quavis cauſa publice, vel occulte; quovis ingenio, vel colore.* Hæc Bulla, diſtincte ſatis exprimens conditiones requiſitas ad incurrendam hanc excommunicationem, & nunc breviter explicandas.

§. I. *Quicumque ſine facultate Sedis Apoſtolicæ.*

27 CUjuſcumque conditionis, dignitatis, doctrinæ, probitatis exiſtat, atque, ut loquuntur Bullæ Pontificum, quacumque dignitate Eccleſiaſtica, etiam Epiſcopali, vel Archiepiſcopali præfulgeat. Quamvis enim reſpectu alicujus particularis perſonæ, doctrina, probitate, & conſtantia præditæ nullum eſſet periculum legere ejuſmodi libros hæreticos, quia tamen Eccleſia advertit ſub tali prætextu quemlibet poſſe de ſe præſumere, & ſic plurimos ſeduci, ſicque populo Chriſtiano gravia pericula ſubverſionis imminere, hinc recte univerſaliter, doctis pariter, & indoctis lectionem librorum hæreticorum inhibuit, præter perſonas idoneas a Sede Apoſtolica ſpecialiter deputatas, vel deputandas. *Ratio* fundatur in communiſſima ſententia DD. quod nimirum ceſſante fine adæquato legis in una particulari perſona, non ideò ceſſat lex eam obligare, quia lex principaliter fertur propter bonum commune totius communitatis, & non propter bonum privatum hujus, vel illius: ut ſi Magiſtratus præcipiat, ne quis de noctu arma portet propter periculum rixarum, homicidiorum, etiamſi quis ob ſenium, vel mores pacatiſſimus eſſet extra omne periculum rixarum, adhuc obligatur lege ob dictam rationem; eadem ratio a fortiori eſt in propoſito. Inſuper tametſi fatear non improbabilem eſſe ſententiam multorum DD. nominatim *Dianæ*, variis locis apud Tamb. *cit. c.* 1. *n.* 38. nimirum quando ceſſat totus finis adæquatus legis in una perſona particulari, tunc in illa ceſſare obligationem legis: ſaltem in foro conſcientiæ: eſto ita in aliis: at in propoſito noſtro vix unquam poteſt ceſſare finis adæquatus legis prohibentis lectionem librorum hæreticorum (moraliter loquendo) nam præterquàm quod difficile videatur ceſſare omne periculum ſubverſionis in lectione illorum librorum: revera periculum ſubverſionis non eſt totus adæquatus finis illius tantæ prohibitionis: eſt enim etiam 1. hæreticorum contemptus ex exterminatione eorum librorum enaſcens: eſt 2. evitatio quantum fieri poteſt, omnis communicationis cum illis etiam in ſcriptis; eſt 3. ut ipſi, cùm videant ſua ſcripta a Fidelibus non legenda, a ſcriptione ceſſent. Accedit obedientia, & reverentia tam ſeveris Conciliorum, & Pontificum Decretis debita: quia ergo numquam ceſſat finis adæquatus illius prohibitionis, non eſt aperienda janua, qua ejuſmodi libros impùne evolvere poſſis, etſi putes, (nam quando, vel quis certus erit?) te in pericula errandi non lapſurum. Verùm quia nulla lex ſine *Epikeia*; nulla regula ſine exceptione. Ex ſententia P. Marchant. Tribun. *par.* 2. *tr.* 2. *ſect.* 4. *q.* 3. *dub.* 1. probabiliſſima *Epikeia* excipiendi ſunt Archiepiſcopi, & Epiſcopi; in locis, ubi a Sede Apoſtolica aliter proviſum non eſt, quibus tunc ex officio competat auctoritas legendi, corrigendi, condemnandi errores, & libros hæreticorum; ſiquidem Apoſtolus ad Titum 1. inter conditiones Epiſcopi maxime requirit, *ut poſſit exhortari in doctrina ſana, & eos, qui contradicunt, arguere:* Quomodo autem arguet eos, qui contradicunt, ſi non licet eorum doctrinas falſas legere? Idem ibidem in generali regula etiam probabiliſſima *Epikeja* excuſandum cenſet Theologum, Confeſſarium, vel Concionatorem ab omni peccato, & conſequenter etiam ab omni cenſura incurrenda, ſi ob rationabilem cauſam, utpote ad examinandam citationem hæreticam, ad ſatisfaciendum dubio juſte interrogantis, ad convincendum hæreticum ex propoſito ſuo, vel ſui hæreſiarchæ libro; & ſpecialiter quando ſperatur inde vincere, & ubi res moram non patitur, nec patet recurſus ad eum, qui habet licentiam legendi ejuſmodi libros; & maxime ſi inde ſperetur bonus effectus ad converſionem alterius errantis, ut meritò lex Charitatis debeat vincere legem Eccleſiaſticam, legat, quantùm ad id opus eſt, librum hæreticum. Layman autem *lib.* 2. *tr.* 1. *c.* 15. epikeiam hanc concedit cuilibet viro docto, & prudenti in Germania, legendi in libro hæretico, locum quærendo ad alium convincendum, ſi certò ſperet inde convertendum. Neque obſtat, quòd Bullæ Pontificum prohibeant ejuſmodi libros legere, *quavis cauſa, quovis ingenio, vel colore:* nam præterquàm quòd cauſæ allatæ non ſunt coloratæ, ſed veræ, & reales, ac in Charitate fundatæ, iſtæ particulæ potiùs ad defendentes, quàm ad legentes libros hæreticos referendæ ſunt. Ut monet *March. l. c.*

§. II.

Digitized by Google

§. II. *Hæretici librum hæreſim continentem, vel de Religione tractantem.*

AD incurrendam ergo hanc excommunicationem ex parte libri lecti requiritur. 1. Ut hæretici ſit. 2. Liber ſit 3. Hæreſim contineat. 4. Aut ſaltem de Religione tractet, etiamſi hæreſim manifeſtam non contineret. Percurramus breviter ſingula.

I. Hæretici, &c.

38 SEu ab hæretico compoſitum librum. Non enim hic comprehenduntur libri Infidelium, Turcarum, Judæorum, & quorumlibet non baptizatorum, quantumvis errores continentes contra Fidem, quia non ſunt libri hæreticorum: multò minùs libri Catholicorum hæreſes referentes tantùm immo hæreſim continentes, etiam hæreticorum ſcholiis, & magnis quidem infectos, adhuc enim abſolute ſunt libri Catholicorum, ſicut ſumma D. Thomæ ſimpliciter eſt ejus, licèt copioſiſſimas annotationes ipſo corpore maiores inſeruerit Cajetanus. Non ergo excommunicationem incurrunt, qui in libro auctoris Catholici, v. g. *Bellarmini*, *Becani*, *&c.* hæreticorum doctrinas ad verbum relatas legit, etiam prava intentione, vel affectu hæreſim diſcendi. Juxta communem DD. Navarr. *c.* 27. *n.* 56. Sanch. *cit. n.* 27. Azor. Laym. *lib.* 2. *tr.* 1. *c.* 15. *& alii*. Ratio eſt: quia lex Canonica non punit affectum, ſed factum legendi librum hæretici: talis autem non legit librum hæretici, ſed librum Catholici, adeoque non incurrit cenſuram, etſi ex mala intentione peccet graviter. Idem dic de eodem, qui in libro alicujus S. Patris, Scriptoris Catholici, vel quovis alio, aliàs non prohibito, legit adjecta ſcholia, vel annotationes alicujus hæretici, ut ſæpe occurrit: quia ſimiliter talis liber ſimpliciter non eſt hæretici, ſed Catholici, ut modo anteà dictum; *ita citat. ex communi*. Item licèt liber alicujus Catholici etiam ex mente auctoris hæreſim contineat, legens tamen non incurrit excommunicationem ob eamdem rationem, ut ex communi cum aliis notat *Laym. cit.* Et ſpecialiter opera *Origenis*, *& Tertulliani*; etſi apertas hæreſes contineant, tamen ob inſignem doctrinam, & quia modò illarum hæreſum non eſt periculum, ab Eccleſia omnibus, ſaltem prudentibus, & intelligentibus permittuntur.

II. Librum.

39 EA nimirum quantitate compoſitum, ut vere cenſeatur liber, ſive magnus, ſive parvus, dummodò vere liber ſit prudentis judicio. Decem foliorum magnitudinem requirunt aliqui apud *Tamb. cit.* ſive totus ſimul compactus, ſive ſolùm pars libri ſeorſim legatur: immo ut ex communi rectè monent *Sanch. & Laym. cit.* etiamſi ſolùm legatur præfatio ad lectorem, ſeu epiſtola dedicatoria, aut index annexus libro hæretico, ſaltem totas propoſitiones continens; ſunt enim veræ partes libri, & mentem auctoris hæretici, ac totam ſummam libri continent, & ſæpe pernicioſiores lectu, quàm magna aliqua pars corporis ipſius libri. Adde etiam: ſive impreſſus ille liber ſit, ſive manuſcriptus, dummodo ſit per modum operis completi, & per modum libri typis mandari ſoliti. Ita cum pluribus, Suarez *diſp.* 30. *De Fide*, *ſect.* 2. Sanchez *lib.* 2. *moral. c.* 10. *n.* 35. Quia etiam manuſcripta hominis, libri vocantur, & æque pernicioſa ſunt. Quamvis de hoc diſputet *Tamb. cit.* §. 14. ſatis bene ſuadens, legentes talia manuſcripta hæreticorum non incurrere hanc excommunicationem latam in legentes libros hæreticorum; fatemur tamen incurrere aliàs excommunicationes Pontificum, latas in legentes libros prohibitos, ſed in praxi perinde eſt. At quid de legente ſolùm brevem ſcripturam, epiſtolam, vel concionem hæretici, v. grat. apoſtatæ alicujus revocationem ſolemnem, ſeu ut vocant, profeſſionem, impreſſam ſeorſim, quæ non ſit pars alicujus libri hæretici, nec in formam alicujus libri, vel tractatus redacta, ſaltem minorem 10. foliis, ut determinarunt aliqui apud *Tambur. ſuprà Suar.* proxime *cit.* cenſet, talem incurrere etiam cenſuram, eò quòd ea prohibitio ſit favorabilis Fidei, ideoque extendenda, non coarctanda ad proprie dictum librum, idque maxime, quia eadem ratio periculi militat in iſtis opuſculis minutis hæreticorum, quæ in magnis libris. Sententia plane tutior, ſed mitius dicendum cum citat. *Sanchez*, *Laym. Marchant. Tamb.* quamvis certum ſit talem jure Divino naturali poſſe peccare, & ſæpe peccare ratione periculi, cui ſe mortaliter exponit, probabilius tamen non incurrere excommunicationem. *Ratio* è contra eſt: quia licèt illa lex prohibens favorabilis ſit Fidei, abſolute tamen odioſa eſt reſpectu libertatis humanæ, & per conſequens ſtricte interpretanda intra rigorem verborum, & reſtringenda ad proprie dictos libros: atqui una talis parva ſcripta epiſtola, concio hæretica, &c. proprie non eſt liber, niſi forte ad quantitatem decem foliorum accedat: ubi tamen bene notandum, talia legentem, etſi non incurrat excommunicationem latam in legentes libros hæreticos, poſſet tamen incurrere excommunicationem ejuſdem Bullæ, ut latam in credentes, faventes, vel defendentes hæreticos, ſi nimirum ejuſmodi ſcriptis credant, conſentiant, faveant, eam, vel eorum actorem defendant, idque exterius imprimant, juxta dicta ſuprà.

III. Hæreſim continentem: &c.

40 NImirum ex mente Auctoris hæretici expreſſa tractantem: idque etiamſi exigua ſui parte hæreſim contineat, cætera bonas materias tractet. Immo Sanchez *ſupra num.* 35. cenſet, quòd ſi quis habeat talem librum hæretici, in quo ſolùm legatur una, vel altera hæreſis, etiamſi illas omnino deleat, eradat, vel elaceret, non poſſit tamen deinceps legere, ſed adhuc ſub cenſura prohibitum debere exiſtimari. quia particularis expunctio non tollit communem libri prohibitionem. Dubium tamen eſt de ejuſmodi libris hæreticorum, quorum principale, & totale argumentum bonum eſt, tamen obiter, & per accidens hæreſes, & errores continent, ut ſunt vere libri Hiſtorici hæreticorum, utpote maxime *Centuriatorum Magdeburgenſium*, *Aventini*, *Slaidani*, *Munſterii*, *&c.* Unum præcipuum illorum intentum fuiſſe videtur ſtatum Eccleſiaſticum, & Monaſticum convellere, & denigrare; ideoque prohibentur ſub mortali in Indice 2. claſſis. At an etiam comprehendantur in Bulla cœnæ ſub excommunicatione reſervata? Sane valde conformiter verbis Bullæ affirmant Suar. *p.* 3. *tom.* 5. *diſp.* 21. *ſect.* 2. a. 10. Sanch. *lib.* 2. *c.* 10. a. 34. & alii: Bulla enim diſerte ſub disjunctione prohibet libros hæreticorum, qui aut hæreſim continent, aut de Religione tractant: ergo, &c. Attamen Germanus Moraliſta Laym. *cit. c.* 15. *n.* 4. cenſet in noſtris partibus Bullam cum tanto rigore non eſſe receptam: & oppoſita praxis eſt etiam proborum; qui tales libros ſine ſcrupulo & legunt, & retinent; quare ceſſante periculo excuſantur non tantùm a cenſura Bullæ, ſed etiam a prohibitione Indicis, & peccato.

IV. Aut de Fide, & Religione tractantem, &c.

41 UTpote Sacram Scripturam interpretando Commentariis, Poſtillis, Concionibus, quæſtiones Theologicas diſputando, de Fide, cultu Dei, & Sanctorum Juſtificatione, Sacramentis, ſtatu Clericorum, &c. Etiamſi contingeret, & certum ſit, in tali libro nullum errorem contra Fidem Orthodoxam concludi, nihilominùs Eccleſia juſtiſſime prohibet ſub mortali, & excommunicatione, partim in juſtiſſimum odium, & abominationem hæreticorum, quòd nolit filios ſuos ex illa turbida aqua bibere, & putrido luto margaritas colligere; partim etiam ob periculum licèt remotum, & omnem occaſionem lapſus præcludendam; hæretici enim ſemper ſunt hæretici, & quamvis in aliquo libro aperte hæreſim non doceant, ſemper tamen venena ſtillant, & ipſa phraſi, & modo loquendi legentis animum facile ineſcant, ut aut in perſona hæretici ſibi complaceant, aut ad alias doctrinas, & libros hæreticos animum apponant, unde graviſſima ſæpe pericula incautis eveniunt. Cæterùm hæreſiarcharum, & hæreticorum, qui nominatum damnati ſunt, ut *Lutheri*, *Calvini*, *Zuinglii*, omnes omnino libri prohibentur Regula. 2. Indicis, ſive de hæreſi, vel Fide, aut Religione, ſive de quacumque materia tractent. Sed de alia materia indifferenti, ut ſunt libri hæreticorum Philoſophici, Juridici, Medici, Grammatici, qui nec hæreſim continent, nec de Fide, vel Religione tractant, omnibus permiſſi, vel ſaltem prohibiti non ſunt. De libris prohibitis univerſim dicam ſeorſim inferiùs in fine.

§. III. *Scienter legunt,*

I. Scienter.

42 UTpote duplici ſcientia, ſeu notitia, & Juris, ſcilicet eſſe prohibitum legere ejuſmodi libros hæreticorum, & facti, nimirum hunc eſſe talem librum hæretici prohibitum. Excuſat ergo omnis ignorantia oppoſita juris, vel facti, prout late docetur in materia de Legibus. Nimirum 1. Excuſat ignorantia juris, vel facti invincibilis, vel inculpabilis; ſicut ab omni peccato: ita conſequenter a pœna excommunicationis. 2. Omnis ignorantia culpabilis levis excuſat a mortali, conſequenter etiam excuſat ab excommunicatione, quæ non poteſt infligi, niſi propter peccatum mortale: 3. Omnis ignorantia culpabilis etiam lata, craſſa, ſupina, etſi non excuſet a mortali, tamen excuſat ab excommunicatione incurrenda propter iſtam particulam *ſcienter*, revera enim non legunt *ſcienter*, qui quantumvis craſſa ignorantia, ignorant hunc librum

brum eſſe hæreticum, & prohibitum. Secus cenſet communis ſententia de ignorantia affectata, eo quòd ignorantia affectata æquiparetur ſcientiæ. & ſic tales quaſi æquivalenter legant *ſcienter*. Tamen 4. probabile, & tutum eſt, etiam ignorantiam affectatam excuſare ab excommunicatione ratione particulæ *ſcienter*, dummodò non ſit cum ingenti temeritate conjuncta, ut cum *Sanch. cit. Bonac. Caſtro-Palao* docet Tambur. *cit. li.* 2. *c.* 1. §. 7. *n.* 27. Et ego alibi *tr.* 1. *c.* 2. *De actib. humanis*, *a n.* 38. Ratio bona eſt: quia quando lex imponitur ſub hujuſmodi terminis, *qui ſcienter*, *conſultò temerarie*, *auſu temerario hoc fecerit*, lex non videtur ſolùm requirere ipſam meram tranſgreſſionem legis ad incurrendam pœnam, ſed etiam contemptum aliquem, & contumaciam, quod ſaltem veroſimillimum eſt in cenſuris, quæ finaliter, & principaliter feruntur ad frangendam contumaciam: atqui talis contemptus, ſeu contumacia non poteſt ſtare cum ignorantia quacumque, etiam affectata: nam in rigore verborum, *ſcienter*, & conſequenter contumaciter non facit, qui ex quacumque etiam affectata ignorantia facit: ergo, &c.

II. Legunt, &c.

43 UTique moraliter, & intelligibiliter. Nam I. non legit moraliter, nec conſequenter hujus prohibitionis pœnam incurrit, qui non percipit ſenſum libri, ut pote ſola voce legens in alieno idiomate ignoto; at verò legit moraliter, qui gnarus idiomatis ſolo viſu, & mente librum hæreticum percurrit, ideoque excommunicationi ſubjacebit? quia ad moralem, immo proprie dictam lectionem non eſt neceſſe, ut verba oretenùs proferantur. II. Non legit moraliter, qui alterum legentem librum hæreticum ipſum ſolùm auſcultat, ideoque non incurrit cenſuram latam in legentes libros hæreticorum, quia revera ipſe nullo modo legit, quamvis peccet mortaliter, quatenùs ſe idem cum legente periculo ſubverſionis exponit, & poſſit incurrere excommunicationem ejuſdem Bullæ, latam in credentes, vel faventes hæreticorum, quando nimirum doctrinæ hæreticæ auditæ ſeriò complacet, favet aſſentitur. At contra III. vere legit moraliter, qui alteri famulo, v. gr. vel puero, ſive intelligenti, ſive non intelligenti tradit librum hæreticum legendum coram ſe, ut ipſe audiat, vere, inquam, legit moraliter, etſi per alterius miniſterium; nam quod quis per alium facit, per ſe facere cenſetur. Nec dubium eſt, Eccleſiam, & Pontifices etiam hos comprehendere voluiſſe in cenſura, nam alias quilibet in fraudem legis ageret: cenſuramque ſubterfugere facillime poſſet: atqui ſecundùm Jura, & Canones *c. ultim. De Regul. Juris in* 6. caſus per quem lex eluderetur, ſemper cenſetur prohibitus per ipſam legem, ſeu per illius diſpoſitionem comprehenſus: non quidem cauſa una cum præcipiente, etiam ſponte legens, & intelligens excommunicationi ſubjacebit, ut notant DD. communiter, meique omnes. Contrà rurſùs IV. Non legit moraliter, nec conſequenter incurrit hanc excommunicationem latam in legentes libros hæreticorum, qui alteri tradit legendum librum hæreticum, permittens, etiam ſuadens, vel mandans, ut pro ſe legat: quia pœna, vel cenſura lata in facientes, non comprehendit mandantes, ſuadentes, conſentientes, &c. niſi exprimantur: cùm lex pœnalis ſtricte interpretanda ſit. Attamen talis maxime poteſt incurrere, & plerumq; incurrit eam excommunicationem, ut latam in fautores, vel defenſores hæreſis, ſi nimirum maligno effectu in hæreſim præcipiat, vel ſuadeat alteri legere peſtilentem librum.

III. Legunt, &c.

44 UTique in quantitate aliqua etiam notabili moraliter & ſufficiente ad peccatum mortale, tantamque conſequenter pœnam: nam in lectione librorum hæreticorum legentem a peccato mortali, & conſequenter ab excommunicatione incurrenda excuſari ex pravitate materiæ lectæ apud omnes in confeſſo eſt. At quænam hic cenſeri debeat materiæ parvitas? Quænam non excuſans? notabilis?. hoc opus, hic labor eſt.

Sane regulariter intollerabilis eſt ſententia Toleti *li.* 1. *c.* 19. *n.* 4. & aliorum aſſerentium unam etiam, vel alteram lineam legere ſcienter in libro hæretico ſufficere ad incurrendam cenſuram, eò quòd perfecta hæreſis etiam in uno verſu contineri poſſit. Sed recte reſpondet Layman *cit. nu.* 5. in lege præſertim pœnali ſpectari id, quod communiter, non quod rarò contingit: communiter autem non imminet grave periculum ex tam modica libri hæretici lectione. Dicit autem *regulariter*, *communiter*, nam recte obſervat Tambur. *cit. n.* 35. quòd ſi paucæ lineæ, vel verſiculi continerent totam doctrinam hæreticam, propter quam liber fuit proſcriptus, certò non poſſe liberari a peccato, & cenſura, qui illum locum ſcienter, liberate, & conſultò legeret; cùm enim illæ paucæ lineæ ſint tota cauſa prohibitionis tam gravis libri, inobedientia non levis, ſed gravis cenſeri deberet, ideoque etiam cenſuræ obnoxia. E contra generaliter nimis late *Sanch. Rodriq. Sa*, aliique apud Dianam *par.* 5. *tract.* 5. *reſol.* 42. integram paginam majoris voluminis hæretici pro parva materia a mortali, & cenſura excuſante admittunt.

Principaliter ergo ratio habenda eſt finis præcepti ſub excommunicatione prohibentis lectionem librorum hæreticorum, nimirum ad cavendum periculum ſubverſionis in Fide. Placet judicium noſtri Patris *Marchant. Trib. to.* 2. *tr.* 2. *q.* 2. *concluſ.* 1. non eſſe hic attendendum materialem parvitatem penes numerum linearum, vel paginarum magnitudinem, ſed morale periculum ſubverſionis ex materia, quæ legitur contra finem præcepti: v. g. aperit quis librum hæreticum & primo ſtatim intuitu, in primo, vel altero §. advertit hæreſim, vel errorem contra Fidem, & nihilominùs, ſive ex malitia, ſive ex curioſitate, vel levitate pergit, hìc legens etiam paucas lineas, omnino peccat mortaliter, & anathemate ferimr: quia & periculo ſe ſe expoſuit, & contra totum finem legis proceſſit. At verò talis advertens materiam eſſe indifferentem, Catholicis conſonam, præſertim hiſtoricam, politicam ſine hæreſi, vel errore, etſi pergat legere unam, alteram, tertiam paginam, *poſt factum* non eſt condemnandus peccati mortalis, nec conſequenter excommunicationis incurſæ; quia revera reſpectu totius libri, & finis præcepti materia parva eſt, cùm nullum periculum ſubfuerit. Dico tamen *poſt factum*, non enim ſuadendum eſt uti hac licentia in futuro propter periculum, quod ſubeſſe facile poteſt: nam ut ex Apoſtolo iteratè inculcatum: *Hæreticorum ſermo ſerpit, ut cancer.* Quod ſi denique quis in libro hæretico a principio quidem intenderet legere multum, vel totum opus, & poſteà defacto tantùm legeret parùm intra limites parvitatis materiæ modò definitæ, quacumque de cauſa ulteriùs non perrexerit peccaſſet quidem mortaliter ea modica lectione, ratione internæ intentionis mortalis ſeu in affectu; at non peccaſſet mortaliter ratione executionis externæ, ſeu in effectu; ideoque non incurret cenſuram; quia Eccleſia non punit intentionem internam malam, ſed executionem, & lectionem externam, ſecundùm omnes. Verum.

IV. Legunt, &c.

UTiq; rationabili *Epikeia* excipiendi ſunt caſus urgentis neceſſitatis, vel graviſſimæ utilitatis, prout de Epiſcopo, Confeſſario, Concionatore inquitur §. 1. *in fine*.

§. IV. *Retinent, imprimunt, vel quomodolibet defendunt.*

POſt ipſos legentes etiam excommunicantur ii, qui juxta hactenùs clara dicta, *librum hæreticum hæreſim continentem, vel de Religione tractantem, ſcienter.*

I. Retinent.

OMnis enim perſona ſingularis abſq; auctoritate Pontificis librum hæretici retinens, non tantùm formaliter ad lectionem, & uſum ſui, vel aliorum, ſuo vel alieno nomine, ſed etiam materialiter tantùm, v. g. ad ornatum, ob antiquitatem, vel aliam quamcumque cauſam, adeò ut Sanch. *lib.* 2. *moral. c.* 10. *a n.* 32. neq: excuſet aromatarios, librarios, &c. qui ſimiliter libros minime ad legendum, ſeu ad involvendum aromata, libros, vel alias merces retinent. Sed nunquid etiam retinentes pro uſu a poſteriori? credo *Sanch.* dicturum, quòd ſic, niſi forte ita dilaceret totum, ut nullus ſenſus inde legi poſſit. *Sed* credo, Germanos non admittere tantum rigorem: *Ratio eſt*. Quia Eccleſia, & Pontifex ſimpliciter prohibet aſſervare tales, vel illos libros, volentes illos penitùs aboleri, cum eorum aſſervatio ſemen quoddam ſit, & conſervatio hæreticæ Fidei, & continuatio, occaſio præſentibus, & poſteris eos legendi cum periculo lapſus. *Communis DD. Sanch. Layman, alii cit.* Interim tamen admiſſa ſemper parvitate materiæ excuſante, eaque ſane majori in retentione, quam in lectione, cùm longe minor ſit culpa retinere, quàm legere: excuſat enim parvitas moræ, vel temporis in retinendo, immo etiam longior mora juſta, dum expectatur tempus opportunum tradendi Inquiſitori, Ordinario, vel Confeſſario, vel Superiori Eccleſiaſtico. *Denique* quibus Auctoritate Apoſtolica licitum eſt legere libros hæreticos, utique etiam licere debet eos libros retinere, ſaltem quouſque illa licentia durat, quæ moderno ſtylo Romano non ſolet concedi, niſi ad quinquennium, exceptis ſemper peſtilentibus libris *Nicolai Machiavelli*, *& Caroli Molineri*, & tractatibus de Aſtrologia judiciaria: quo elapſo, & ipſi jubentur eos libros eis tradere, niſi nova licentia impetretur. Sed hoc intellige de perſonis privatis: nam in

Ger-

Digitized by Google

Germania, ob permixtionem hæreticorum toleratorum licet in Collegiis, Conventibus, Monaſteriis, eos libros ſeorſim aſſervare, etiamſi actu non adeſſet, qui habeat licentiam eos legendi, dummodò ſubinde adeſſe ſoleat, ut obſervat *Laym.* ſæpe cit. Unde notanter dixi initio: *omnis perſona ſingularis*.

II. Imprimunt.

46 PEccant hi, & excommunicationem incurrunt quomodolibet ad impreſſionem libri hæretici ſcienter propinque cooperantes. Utpote 1. qui librum imprimendum tradit. 2. Typographus, qui librum accipit. 3. Qui typos ordinat. 4. Qui imprimit. 5. Corrector, qui corrigit folia, ut emendata prodeant, nam & hic cenſetur imprimere, dum ad emendate imprimendum concurrit, præterquam quòd jam legat, ſi intelligat, librum hæreticum, vel partes. *Communiſſima apud Sanch. cit.* Cæterùm qui ſolùm expenſas facit ad impreſſionem, qui deſcribit exemplar ad imprimendum, qui characteres, atramentum, & ſimilia facit, ut ferat impreſſoribus, etſi hi fautorum hæreticorum cenſuram incurrere poſſint, non tamen ut imprimentes; cùm remote ſatis concurrant ad impreſſionem: idemque a fortiori dicendum de Bibliothecis, & Bibliopolis ejuſmodi librorum jam impreſſorum; nam nullo modo imprimunt, ſed ſolùm ut retinentes, vel hæreſi faventes cenſuram incurrere poſſunt.

III. Quomodolibet defendunt.

47 UTpote, qui librum ejuſmodi hæreticum ut talem, ſeu quatenus opus hæretici eſt, commendant, laudant, defendunt, tuentur verbo, ſcripto, facto impediendo, ne in manus Inquiſitoris tradatur, comburatur, &c. uti explicant Tolet. Sayrus, Suarez, Sanchez, alii

APPENDIX,

De Lectione aliorum librorum prohibitorum.

48 LIbri in Romano Indice ſub peccato mortali (quippe ob periculum ſubverſionis in Fide, & moribus, ſeu cauſam graviſſimam) prohibiti ſunt triplicis claſſis.

I.

PRimæ claſſis prohibiti ſunt libri omnium hæreticorum de Religione tractantes, ac hæreſim continentes (illi ipſi, de quibus hactenus) vel de hæreſi publice ſuſpecti, eò quòd contineant propoſitiones, ſeu doctrinas. 1. *Hæreſim ſapienter*, ex quibus ſcilicet hæreſis facile inferri poteſt. 2. *Male ſonanter*, quæ licèt in ſenſu Catholico intelligi poſſint, ſæpius tamen in ſenſu hæretico accipi ſolent. 3. *Temerarias*, ſeu inſolentes contra communem rationem, & auctoritatem. 4. *Scandaloſas*, ſeu cauſam erroris, vel lapſus in rebus fidei, & morum præbentes. Hi omnes libri hæreticorum editi, & impoſterùm edendi prohibiti ſunt ſub peccato mortali, & excommunicatione reſervata ſummo Pontifici. idque propter ipſos auctores hæreticos; damnato enim auctore in certo genere, puta Religionis, damnata cenſentur omnia ejus ſcripta in eodem genere, ſcilicet de Religione tractantia, quam Regulam tradit *Abbas argum. c. Fraternit. de hæretici*.

II.

SEcundæ claſſis ſunt certorum; & tertiæ claſſis incertorum Auctorum etiam Catholicorum libri prohibiti ob contentam doctrinam erroneam, ſuſpectam, periculoſam in Fide, & moribus Fidelium. Hi ergo libri prohibentur non propter auctores, ſed propter errores contentos tantùm, aliqui abſolute, & perpetuò: aliqui cum conditione, & reſtrictiona, donec expurgentur, prohibentur ſub mortali. Sed tunc, & illi tantùm, qui in Indicem relati ſunt, vel fuerint, prohibentur etiam ſub excommunicatione non reſervata, a qua quivis Confeſſarius abſolvere poſſit. Notat tamen Layman *hic c. 15. n.* 8. Indicem illum apud nos in Germania non eſſe cum tanto rigora receptum, quantùm ad excommunicationem.

III.

ULteriùs prohibentur abſque omni dubio ſub mortali omnes libri de magia tractantes, *Regul.* 8. *Indicis*. Item libri omnes tractantes de aſtrologia judiciaria. *Clem. VIII. conſt.* 20. *Urban. VIII. conſt.* 13. *&* 14. *in Bullar.* Item omnes libri cujuſcumque auctoris res obſcœnas, & laſcivas ex profeſſo tractantes *Reg. 7. Indicis*, uti ſunt *Aureus Aſinus Apuleii*, *Ametiſtus &c.* Permittantur tamen libri Poetarum Ethnicorum ejuſmodi materiam continentes ob ſermonis elegantiam, & proprietatem, ita tamen ut pueris non prælegantur, vel præbeantur, niſi purgati: quoad hos tamen libros legentes nulla extat cenſura excommunicationis, ſed ſolùm contrahitur peccatum mortale, ſi materiæ, & periculi gravitas adſit,

IV.

REgula quarta etiam prohibetur ſub mortali, ne fideles laici legant Biblia vulgari idiomate ſine Epiſcopi, Inquiſitoris, aut alterius Superioris licentia. Item ne legant controverſias contra hæreticos vulgari lingua editas. Item ne diſputent publice, vel privatim cum hæreticis; quod etiam ſub pœna excommunicationis prohibetur jure communi *cap. quicumq; tit. de hæreticis in 6.* Verùm licèt hæ prohibitiones æquiſſimæ ſint, cùm in iis parum, vel nihil utilitatis, multùm autem periculi ſubſit laicis, tamen in his noſtris Regionibus receptæ minime, maxime quoad lectionem Bibliorum, ut meritò dixerit Serrarius in prolegomenis Biblicis c. 20. q. 3. *Non puniuntur, ſed laudantur, qui in Germania noſtra nulla diſerte petita facultate, Biblia vulgata, & vernacula lingua Echii: Dietembergii legunt*, Sic ille. Secùs de verſionibus *Luteri*, *Calvini*, aut aliorum hæreticorum intelligendum, quæ ob corruptelas tanquam libri hæreticorum in 1. claſſe, & ſub excommunicatione reſervata prohibitæ manent.

CAPUT IV.

De Spe Theologica, & peccatis oppoſitis.

SPes apud Philoſophos ſignificat motum, ſeu paſſionem virtutis appretiativæ tendentis in bonum abſens, ut arduum aſſequendum. Apud Theologos proportionaliter ſpes ſignificat virtutem illam Theologicam, qua voluntas tendit in bona ſupernaturalia, maxime verò in ipſam Beatitudinem, ipſumque Deum, quatenùs eſt ſummum Bonum noſtrum, utique arduum a nobis aſſequendum. Dividitur ut cæteræ virtutes in *habitualem*, quæ eſt habitus infuſus divinitùs, inclinans ad ſperandum bona ſupernaturalia; & *actualem*, quæ eſt ipſa actualis expectatio bonorum ſupernaturalium. Unde tam varie accipitur in Sacra Scriptura *Spes*. 1. pro habitu ſpei 1. ad Corinth. 13. *Nunc autem manent Fides, Spes, Charitas, tria hæc, major autem horum eſt Charitas*. 2. Pro actu ſperandi, ad Rom. 8. *Spe ſalvi facti ſumus*. 3. Pro ipſo objecto materiali ſpei *ibid. Spes, quæ videtur, non eſt Spes*. 4. Pro ipſo Deo, cujus promiſſioni, & auxiliis innititur ſpes, tamquam objecto formali *Pſal.* 21. *Tu es ſpes mea*. Et alibi ſæpiſſime Thren: 3. *Spes mea Dominus, dixit anima mea propterea expectabo eum*.

SECTIO I.

Spei definitio, & actus.

SUMMARIUM.

1 *Definitio ſpei habitualis, & actualis.*
2 *Explicatur ſpes habitualis.*
3 *Objectum ſpei materiale.*
4 *Objectum ſpei formale.*
5 *Actus ſpei ſunt quinque.*
6 *Explicatio ſpei actualis.*
7 *Spei actus ſecundarius* timor.

ASSERTIO I.

SPes habitualis adæquate ſumpta quoad omnem ſuum 1
actum; *Eſt virtus Theologica ſupernaturalis, qua voluntas fertur in Deum, quatenus eſt Beatitudo noſtra ex promiſſione Divina per media ordinata obtinenda.*

Spes autem actualis quoad actum principalem rectè definitur communiter: *Certa expectatio futuræ Beatitudinis ex Dei gratia, & noſtris meritis*. Communis Theolog cum Magiſtro *in* 3. Scot. *diſt.* 36. *ibid.* D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 18. *a.* 2. §. 1.

§. I. *Spes habitualis adequata ſumpta.*

NImirum quoad omnes actus ab ipſa procedentes cir- 2
ca quæcumque objecta ſperanda, quæ ſcilicet ſupernaturali lumine Fidei provenire nobis poſſe credimus, & virtute ſpei proventura ſperamus, eſt.

I. *Virtus Theologica*, quia verſatur immediate circa Deum, ut ſummum Bonum noſtrum, tanquam proprium objectum principale. *Supernaturalis*: Quia eſt donum Dei ſupernaturale divinitùs nobis infuſum, neque enim ſine ſuperna-

tural

turali dono, & auxilio Dei ſpeciali poſſemus ſperare æternam Beatitudinem, bonum tam ſupreme arduum, omnemque captum naturalem tranſcendens. Prout definit *Concil. Trid. ſeſſ. 6. can.* 3. In his ergo terminis velut genere ſpes convenit cum Fide, & Charitate: reliqua explicant differentiam deſumptam ab actu proprio.

II. *Qua voluntas fertur in Deum, quatenus eſt Beatitudo noſtra* (ſignificatur objectum ſpei primarium) *per auxilia & media ordinata* (ſignificantur objecta ſpei ſecundaria) *ex promiſſione Divina obtinenda* (ſignificatur objectum ſpei formale, ut mox intelliges ampliùs.) Omnimodis ergo: quemadmodùm objectum materiale Fidei adæquatum ſunt omnia a Deo revelata in ordine ad ipſum Deum, qui eſt præcipuum, revelatum, & objectum Fidei principale: reliqua omnia ſunt objecta Fidei ſecundaria, & revelata velut media ordinata ad Deum: objectum verò Fidei formale proximum eſt revelatio divina; principale verò eſt prima veritas, ſeu infallibilis Auctoritas Dei in docendo, vel revelando, qui nec falli poteſt, cum ſit infinite ſapiens, nec fallere, cùm ſit infinite verax: ex qua cauſa Fides infallibilem credendorum certitudinem obtinet: ita plane, planiſſime.

3 III. Spei objectum materiale adæquatum ſunt omnia bona a Deo nobis promiſſa in ordine ad ipſum Deum, qui eſt præcipuum promiſſum, & objectum ſpei principale, quatenùs eſt ſummum Bonum noſtrum, Beatitudo, & ultimus finis noſter; reliqua omnia nobis promiſſa ſint objecta ſpei ſecundaria, tanquam media ad Deum ultimum finem noſtrum conſequendum, utpote gratia Dei per Chriſtum, ejuſque merita, auxilia divina, remiſſio peccatorum, converſio, juſtificatio, merita noſtra, quatenùs tamen meritis Chriſti, & gratiæ Dei innituntur. Et generaliter omnia media, & bona ſupernaturalia, ac etiam naturalia, vel temporalia, quatenus ad finem noſtrum ultimum neceſſaria, & utilia ſunt, quæ omnia a Deo nobis proventura, ſicut Fide ſupernaturali ſperamus certò, etſi obſcure, ita etiam ſpe ſupernaturali ſperamus certò, licèt obſcura propoſita: eſt enim *Fides ſubſtantia ſperandarum rerum, argumentum non apparentium*, adeoque ſicut Fidei, ita etiam ſpei objectum ſunt res non apparentes: Rom. 8. *Spes autem, quæ videtur, non eſt ſpes, nam quæ videt quis, quid ſperat? Si autem, quod non videmus, ſperamus, per patientiam expectamus.*

4 IV. Objectum verò ſpei formale, ſeu ratio formalis, & motivum formale ſperandi, proximum quidem, eſt ipſa Dei promiſſio, principale verò, & ultimatum, eſt ſumma Fidelitatis Dei promittentis, qui quod promiſit, poteſt præſtare, cùm ſit Omnipotens; & vult præſtare, adeoque certiſſime præſtiturus eſt, cùm ſit benigniſſimus, & fideliſſimus: unde aliàs communiter dicitur objectum formale ſpei eſſe ſummam Dei erga nos bonitatem, & benignitatem, atque hac quoqua ex cauſa ſpes Theologica conſtantem, & infallibilem firmitatem obtinet, utpote innixa Divinæ promiſſioni, & fidelitati tanquam infallibili fundamento. Ad Roman. 5. *Spes autem non confundit*, Ad Tit. 1. *In ſpem vitæ æternæ, quam repromiſit, qui non mentitur, Deus.* Ad Heb. 6. *Volens Deus oſtendere pollicitationibus hæredibus immobilitatem conſilii ſui, interpoſuit jus jurandum, ut per duas res immobiles, quibus impoſſibile eſt mentiri Deum, fortiſſimum ſolatium habeamus, qui confugimus ad tenendum propoſitam ſpem, quam ſicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam*, Et ad Roman. 4. extollens Fidem Abrahæ inquit Apoſtolus. *In repromiſſione Dei non hæſitavit diffidentia, ſed confortatus eſt Fide, dans gloriam Deo, pleniſſime ſciens, quia quæcumque promiſit, potens eſt & facere.* Denique objectum hoc formale ſpei exprimit Scriptura ſingulis fere lineis per verba, *Sperate in Deum, in Deo, in miſericordia, in adjutorio, &c.* ſperare autem Deum ſignificat objectum materiale.

§. II. *Spei adæquate ſumptæ actus varii.*

5 QUinque potiſſimùm ſunt: Tres prævii: Quartus principalis: Quintus ſecundarius, & concomitans, ſcilicet, timor. I. Spei actus prævii ſunt. 1. Amor Dei, ut ſummi Boni noſtri, quo ſcilicet voluntas affectu concupiſcentiæ fertur in Deum, ut ſummum Bonum noſtrum apprehenſum abſolute. 2. Deſiderium ſimplex, quo voluntas, fertur in Deum, ut ſummum bonum noſtrum, apprehenſum, ut abſens, quod cuperet eſſe præſens. 3. Deſiderium efficax, ſeu intentio efficax, quo voluntas fertur in Deum ut ſummum Bonum noſtrum aſſequendum per media opportuna. Quòd verò illud bonum aſſequendum eſt maxime arduum, nec in noſtra poteſtate poſitum. Hinc

II. Quartus, & principalis actus Spei eſt expectatio certa, qua ſcilicet voluntas tendit, & firma cum fiducia fertur in Deum, ut Summum Bonum noſtrum aſſequendum per gratiam, & auxilia divina, ac media nobis promiſſa: ut eleganter docet *D. Th. 2. 2. q. 17. a. 1. 2. 5. & 6.* Articulo quinto ſic habet: Spes reſpicit arduum alterius auxilio aſſequendum; nam ſicut omnis ſpes verſatur circa bonum arduum, quod ſcilicet conſequendi difficultatem habet, & tamen per media opportuna, ſive noſtræ, ſive alterius poteſtatis aſſequendum judicatur; ita Spes Theologica verſatur circa Deum, & Beatitudinem noſtram, ut Bonum arduum, tamen per media opportuna ex gratia, & auxiliis Dei conſequendum.

III. Cùm ergo ſpes, quoad omnes actus prædictos tendat in Deum, ut Bonum noſtrum, ſeu Beatitudinem, & ultimum finem noſtrum nobis conſequendum affectu concupiſcentiæ, hinc Spes dicitur amor concupiſcentiæ: Quo etiam differt, & imperfectior eſt charitate, quæ eſt amor amicitiæ, tendens in Deum, ut ſummum Bonum in ſe, & propter ſe ipſum ſuper omnia amatum prout rursùs eleganter explicat D. Th. *q.* 17. *a.* 8. Perfectus amor eſt, quo aliquis ſecundùm ſe amatur, puta, cum aliquis ſecundùm ſe vult alicui bonum, ſicut homo amat aliquid non ſecundùm ſe ipſum, ſed ut bonum illud ſibi proveniat; ſicut homo amat rem, quam concupiſcit. Primus amor pertinet ad Charitatem, qua homo inhæret Deo ſecundùm ſe ipſum, ſed Spes pertinet ad ſecundum amorem, quo ille, qui ſperat, aliquid ſibi obtinere intendit. *Hæc S. Doctor.*

IV. Hinc intelliges, quare objectum formale, & motivum Spei dicatur aliquando ſumma Dei bonitas erga nos, aliquando ſumma Dei Fidelitas; utrumque verum eſt diverſa ratione: Spei enim quatenùs includit amorem concupiſcentiæ erga Deum actibus illis potiſſimùm præviis, objectum formale eſt ſumma Dei Bonitas erga nos, ſeu ipſe Deus ut ſummum Bonum noſtrum. Spei verò quatenùs actu principali continet certam expectationem æternæ beatitudinis, objectum formale, & motivum eſt ſumma fidelitas Dei promittentis auxilia congrua ad illam conſequendam: ut mox patebit ampliùs.

§. III. *Spes actualis, ſeu actus principalis Spei.*

I. E*St expectatio æternæ Beatitudinis.* Rursùs ſignificatur objectum materiale primarium ſpei, quod eſt ipſa Beatitudo æterna, tum objectiva, quæ eſt ipſe Deus ſummum Bonum noſtrum a nobis æterna beatitudine fruendus, & nunc ſperandus: tum formalis, quæ eſt clara, ac beatifica Dei viſio, ac fruitio. 6

II. Expectatio *certa*: nimirum ob certitudinem motivi formalis, quod eſt ſumma Dei Fidelitas promittens nobis auxilia ſufficientia, & efficacia ad æternam Beatitudinem conſequendam, ut §. 1. indicatum, hac ſola differentia, quòd ſpei ſic acceptæ quoad actum primarium objectum formale proximum ſit ipſum auxilium divinum; mediatum ſit promiſſio divina; ultimatum, & principale ſit dicta Dei promittentis Fidelitas ſumma: nam ideò certò ſpero Beatitudinem, quia auxilia promiſſa ſcio: & ideò ſpero auxilia, quia Deus promiſit; & ideò fido promiſſioni Divinæ, quia eſt ſumme, & infinite fidelis in promittendo, potens, & volens præſtare, quod promiſit, quia omnipotens, & ſumme erga nos bonus, ac benignus eſt. Hoc nimirum ſenſu David in Pſalmis paſſim ſpem ſuam collocat in auxilio, adjutorio, gratia, & miſericordia Dei dicens: *Deum adjutorium Spei ſuæ; Deus auxilium meum, & ſpes mea in Deo eſt.* Et Concil. Trid. *Seſſ. 6. cap.* 13. dicit: *In Dei auxilio firmiſſimam ſpem omnes collocare debent.*

III. *Ex gratia Dei, & meritis noſtris*: nam æternam beatitudinem ſperare debemus, neque ex ſola gratia Dei ſine noſtra cooperatiòne, & meritis, uti ſperant hæretici, neque ex ſolis noſtris meritis, & operibus ſine gratia Dei; ſed in utroque, ita nimirum, ut gratia Dei ſit motivum principale ſpei noſtræ, noſtra verò merita motivum ſecundarium, non quidem quatenus præciſe a nobis, & noſtris viribus ſunt, ſed quatenùs & ipſa ſunt ex gratia Dei, ac Dei dona, & media ordinata ad Beatitudinem. Deus enim eſt, ait Apoſtolus ad Philipp. 2. *Qui operatur in nobis & velle, & perficere pro bona voluntate.* Et Chriſtus Joan. 15. *Ego ſum vitis vos palmites, &c.* quia *ſine me nihil poteſtis facere.* Et Concil. Trid. *ſeſſ. 6. c.* 16. diſerte ait: *Licet bonis operibus in S. litteris tanta tribuantur, abſit tamen, ut Chriſtianus homo in ſe ipſo vel confidat, vel glorietur, & non in Domino, cujus tanta eſt erga omnes homines bonitas, ut eorum velit eſſe merita, quæ ſunt ipſius dona.* Hæc Concil.

§. IV. *Spei actus concomitans*, Timor.

SPei Theologicæ tendentis in æternam Beatitudinem, ut bonum maxime arduum aſſequendum per alia Divina actus concomitans, & ſecundarius eſt *timor*, ne illo ſummo Bono excidamus. Etſi enim ſpes noſtra certiſſima ſit, quantùm eſt ex promiſſione Dei: quia tamen promiſſio non eſt facta nobis abſolute, ſed requirit noſtram cooperationem, merita, & perſeverantiam, de quibus nemo certus eſſe poteſt: 7

Digitized by Google

reſt: nam ut ait Eccleſiaſt. c. 9. *Neſcit homo, utrum amore, an odio dignus ſit, ſed omnia in futurum ſervantur incerta:* Et Apo. 1. Cor. 4. *Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc juſtificatus ſum;* hinc in homine ſemper conjuncta eſſe debet & ſpes firma ex parte Dei de ejus gratia, & auxiliis; & timor humilis ex parte noſtra, de noſtra ſufficiente cooperatione: Inde ne deſperemus, hinc ne præſumamus, ſed ut hortatur Apoſt. ad Phil. 2. *cum metu, & tremore ſalutem veſtram operamini.* Id ipſum paſſim hortantur S.S.P.P. Juvat audire unam, & alteram D. Hieron. Epiſt. ad Celantiam: *Quamdiu in hujus vitæ agone verſamur, nec peccator deſperare debet, cum uno die ſe juſtum efficere poſſit, nec Sanctus (id eſt, qui nullius culpæ ſibi conſcius eſt) ſecurus eſſe debet, ne de præteritæ juſtitiæ confidens remiſſior efficiatur, ſed exemplo Apoſtoli* ad Philip. 3. *Quæ retrò ſunt obliviſcens, ad ea, quæ priora ſunt, ſe extendat.* D. Auguſt. *lib.* de correpc. & grat. *c.* 13. *Propter hujus utilitatem ſecreti (ne fortè quis extollatur, ſed omnes, etiam qui bene currunt, timeant, dum occultum eſt, qui perveniant) credendum eſt, quoſdam de filiis perditionis non accepto dono perſeverandi uſque ad finem in fide, quæ per dilectionem operatur incipere vivere & aliquandiu fideliter, ac juſte vivere, & poſtea cadere.* D. Bernard. Serm. 1. in Septuageſima. *Quis poteſt dicere. Ego de electis ſum, ego de prædeſtinatis ad vitam; ego de numero filiorum? Reclamante Scriptura, neſcit homo, ſi ſit dignus amore, an odio? Certitudinem utique non habemus, ſed ſpei fiducia conſolatur nos, ne dubitationis hujus anxietate penitus cruciemur.* Hæc Sanctus, Lege D. Bonaventur. in 3. *diſt.* 26. *cap.* 1. 4. 5. Spei ergo Theologicæ actus principalis eſt ſperare, & confidere in Deo contra deſperationem, ſecundarius, & concomitans eſt timere, & diffidere de ſe contra præſumptionem. Ut infra patebit ampliùs.

SECTIO II.

Spei Theologicæ neceſſitas, & obligatio.

SUMMARIUM.

8 *Spes neceſſaria ad ſalutem neceſſitate medii, & præcepti in adulto.*
9 *Præceptum divinum naturale, & poſitivum obligat ad actum ſpei.*
10 Per ſe, *ſed ſub initium uſus rationis.*
11 Per accidens *autem ſæpius obligat.*
12 *Sicut & ad eliciendum actum timoris Dei, quoties imminet periculum proximum peccandi mortaliter.*

8 CErtiſſimum eſt de Fide, ſpem eſſe neceſſariam ad ſalutem uecesſitate medii, & conſequenter etiam in potente ſperare, neceſſitate præcepti. Ad Roman. 8. *Spe ſalvi facti ſumus.* Et late ad Hebr. 10. & 11. *Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit.* Ubi cum Fide Spes exprimitur. Ad Coloſſ. 1. *Si tamen permanetis in Fide fundati, & ſtabiles, & immobiles in Spe &c.* Ratio eadem eſt, quæ ſuprà de Fide: quia ad ſalutem neceſſitate medii omnino neceſſarium eſt homini adulto rendere in ultimum finem cognitione, & affectu; cognitione quidem per Fidem, affectu verò per ſpem, & Charitatem. Fide enim apprehendimus Deum ultimum finem: Spe expetimus, & expectamus eum, ut ſummum Bonum noſtrum: Charitate ei conjungimur, ut ſummo Bono in ſe; ergo &c. Præceptum ſpei quadruplex eſt, duplex affirmativum. 1. De eliciendo actu ſpei: 2. De eliciendo actu Timoris, certo tempore, & caſu exigente, & his opponitur duplex præceptum omiſſionis, nimirum non ſperare, & non timere, quando oportet; & de his dicam *in hac Sectione*. Eſt duplex negativum nimirum, de non deſperando, & non præſumendo contra Timorem Dei; quibus ſimiliter opponitur duplex præceptum commiſſionis, nimirum deſperatio, & præſumptio, de quibus dicam *Sect.* 3. *&* 4.

ASSERTIO II.

PRæceptum Divinum naturale, & poſitivum obligat ad eliciendum actum Spei ſolùm quatenus neceſſarius eſt neceſſitate medii ſub initium uſus rationis: non item poſtea; per accidens autem ſæpiùs, quemadmodum etiam ad eliciendum actum Timoris Dei, quoties imminet periculum proximum peccandi mortaliter. Communiſſima DD.

§. I. *Præceptum Divinum naturale poſitivum Spei.*

9 RAtio præcepti naturalis eſt, quia quidquid eſt neceſſarium ad ſalutem neceſſitate medii homini adulto, etiam eſt neceſſarium neceſſitate præcepti naturalis, quo homo tenetur tendere in ſuam ſalutem, & finem ultimum per media ordinaria; ſed Spes actualis Beatitudinis per media divinitus ordinata, & promiſſa obtinendæ, eſt neceſſaria neceſſitate medii, ut modo prædictum fuit: ergo præcepto naturali tenetur homo aliquando exercere actum Spei, ſaltem quatenùs eſt neceſſarius neceſſitate medii. De præcepto poſitivo non poteſt eſſe dubitatio homini legenti Scripturas, cùm nihil ſæpiùs inculcetur ſingulis fere paginis, quàm præceptum ſperandi, & timendi Deum, ut ſuperfluum ſit allegare. Cæterùm cùm hoc præceptum Spei affirmativum ſit, non utique pro ſemper, ſed ſolùm aliquando, & certo tempore aliquo per ſe loquendo, & eodem omnino modo, quo præceptum Fidei ad eliciendum aſſenſum rebus revelatis obligabit. Sed claritatis gratia breviſſime applico.

§. II. *Sub initium uſus rationis.*

CUm primùm nimirum homini rationis uſum adepto Deus, & Beatitudo æterna tanquam Finis, in quem bonis actibus, & mediis ordinatis tendere debet, ſufficienter proponitur, tunc enim non diù ſaltem differre debet, quin in hunc finem per actum Spei feratur, mora culpabili prudentis judicio æſtimanda *Communis DD.* maxime *Thomiſtarum apud* Sanchez *lib.* 2. *moral. c.* 39. *n.* 3. Quamvis ipſe contradicat cum multis aliis, & ſubdubitent *Scotiſtæ*: eo quòd tunc ſufficere videatur Spes implicita in pio motu voluntatis in Deum ipſum actum Fidei conſequente. Et certe ſufficienter cenſendi ſunt elicuiſſe actum Spei, & præcepto ſatisfeciſſe, cùm proponant abſtinere a peccatis, & Deum non offendere, ne ſalute excidant. Et quis hominum non ſæpiſſime elicit hunc actum? Vide, quæ in ſimili dicam *c. ſeq. de Charitate*, ubi explicabitur prima propoſitio inter damnatas ſub *Alexand. VII. Pontifice*. 10

§. III. *Non item poſtea per accidens autem ſæpiùs.*

HAbito ergo ſemel actu ſive explicito, ſive ſaltem implicito Spei, quo neceſſitati medii ſatisfactum ſit, quando deinceps per ſe obliget præceptum affirmativum Spei, vana, & inutilis eſt quæſtio; cùm ex una parte nullum tempus aſſignari poſſit, quemadmodùm de ipſo actu Fidei, ſicut ſuprà ſuo loco demonſtratum eſt *c.* 2. *ſect.* 3. Ex altera autem parte moraliter non contingere poſſit, quin homo non deſperatus ſæpiſſime eliciat actum Spei. Per accidens autem ſæpiùs obligari poteſt, & generaliter in duplici caſu. 11

I. Quotieſcumque homo gravi periculo, vel tentatione deſperationis affligitur, & urgetur, unde eripi non poſſe videatur; niſi animum contrario actu Spei Theologicæ, confirmet *Communiſſima*. Tenetur enim tunc homo tentationi reſiſtere, & periculum peccati fugere quantùm poteſt, ſub peccato mortali: at non poteſt reſiſtere tali tentationi, & evadere periculum, niſi exercendo oppoſitum Spei, ut ſupponitur: ergo &c. Quo quidem caſu non præceptum affirmativum ſpei per ſe, ſed negativum, obligans ad non deſperandum, obligat etiam ad ſperandum tanquam medium neceſſarium ad evadendum deſperationis barathrum ſub eodem numero peccato, ut in ſimili ſupra de Fide oſtenſum eſt.

II. Præceptum Spei per accidens obligat, quotieſcumque tenetur homo exercere actum neceſſariò requirentem Spem: utpote actum Orationis, Pœnitentiæ, Contritionis, vel Attritionis, &c. Actus enim veræ Orationis, Contritionis, &c. ſimpliciter ſtare non poteſt abſque formali, vel virtuali actu Spei de gratia, venia, miſericordia divina, ut per ſe manifeſtum eſt; nullus enim orat, vel petit aliquid a Deo, quòd non ſperet, & inanis eſt pœnitentia ſine ſpe veniæ. Item per accidens obligat præceptum Spei de auxilio divino; quoties imminet tentatio cujuſvis lapſus in peccatum, quamvis tunc omiſſio Spei non ſit peccatum diſtinctum ab illo peccato, v. gr. luxuriæ cum omiſſione Spei perpetrato; ut ex communi notat Layman *hic c.* 2. *num.* 1. *in fine*. Et nos aliquid mox iterùm.

§. IV. *Quemadmodùm etiam ad eliciendum actum Timoris Dei.*

PRæceptum timendi etiam frequentiſſime inculcatur in S. Scriptura. Eccleſiaſt. 1. *Timor Domini expellit peccatum: Et qui ſine timore eſt, non poteſt juſtificari.* Atque Matth. 10. *Timete eum, qui poteſt & animam, & corpus perdere in gehennam.* 1. Petr. 2. *Deum timete.* Ad Philipp. 2. *Cum timore, & tremore ſalutem veſtram operamini.* Et ratio præcepti eſt evidens: nam ipſum præceptum obligans ad proſecutionem boni conſequendi, hoc ipſo conſequenter obligat ſecundariò ad fugam, vel timorem mali oppoſiti incurrendi: atqui præcepto divino naturali poſitivo obligatur homo ad actum Spei, ſeu proſecutionis firmæ ſum- 12

Google

ſummi boni , ac beatitudinis per media ordinata conſequendæ : ergo ſimili præcepto divino homo quoque obligatur ad actum Timoris Dei, ſeu fugam oppoſiti ſummi mali, ſcilicet æternæ damnationis , & omnium, quæ nos a ſummo Bono abducunt , & ad æternam damnationem adducunt, uti ſunt omnia, & ſola peccata mortalia , eorumque propinqua, ac proxima pericula; & conſequenter præceptum timoris obligat per accidens (certe numquam per ſe , ſecluſo periculo labendi) quoties imminet periculum proximum peccandi mortaliter: toties enim tenetur homo cavere peccatum ; non cavet autem peccatum, niſi aliquo concuſſus timore Dei, ſive filiali, ſive initiali, ſive etiam ſervili tantùm. Timor filialis eſt, quo homo timet, & refugit peccatum ex amore Dei ſummi boni, & quaſi affectu filiali abhorret offenſam Dei cœleſtis Patris. Et hic dicitur Timor Domini Sanctus; eſtque effectus Charitatis. Timor initialis dicitur, quo homo timet, & refugit peccatum, ut eſt offenſa Dei, æterna , vel temporali pœna puniendâ . Dicitur initialis, quia talis timor eſt initium converſionis, juxta illud Iſa. 26. *A timore tuo , Domine concepimus , & parturivimus Spiritum ſalutis*. Et talis timor eſt effectus Spei tendentis in Deum , ut Beatitudinem , & ſummum Bonum noſtrum, & conſequenter etiam timentis per peccatum, & offenſam Dei ab illo ſummo Bono ſeparari, eſt utilis, & meritorius. Timor ſervilis tantùm dicitur , quo homo timet Deum , & peccatum ſolummodo ob metum , & ex metu pœnæ æternæ, vel temporalis a Deo comminatæ : & hic timor etſi ſufficiat in periculo labendi , ſeu peccandi mortaliter ad peccatum impediendum , adeoque ſatisfaciat in periculo labendi &c. præcepto Timoris Dei tunc exercendi ; quia tamen ordinarie eſt filius amoris proprii, inutilis eſt, non meritorius etiam ſæpe vitioſus mortaliter, quando nimirùm homo ita conſtitutus eſt, ut poſitive nollet fugere peccatum, ſed vellet hic, & nunc peccare, niſi illas pœnas timeret, ut alibi iterato explicatum eſt . Denique ex communi rectè hic concludit *Marchant*. non elicere actum timoris Dei, cùm periculum peccati urget , non conſtituit ſpeciale peccatum diſtinctum ab eo , quod ob defectum timoris Dei omiſſi committitur , quia nimirum utrumque præceptum, & de eliciendo actu timoris, & de cavendo quocumque peccato, uno eodemque fine determinatur . Etenim præceptum timoris Dei eſt generale remedium a Deo impoſitum, & in quolibet præcepto particulari virtualiter incluſum, generaliter movens ad cavendum peccatum committendum , & ad recedendum a peccato jam commiſſo. Ex dictis jam patet de duobus peccatis omiſſionis contra virtutem Spei . Quæ ſunt omiſſio actus ſperandi, & omiſſio actus timendi tempore debito . Porro ſicut in virtutibus moralibus uni virtuti opponitur duplex peccatum commiſſionis , unum per acceſſum , alterum per defectum (v. g. liberalitati opponitur per exceſſum prodigalitas , & per defectum avaritia) ita virtuti Spei Theologicæ opponitur duplex peccatum commiſſionis , deſperatio per defectum , & præſumptio per exceſſum , contra duplex præceptum Spei negativum non deſperandi , & non præſumendi , utrumque ad ſemper , & pro ſemper obligans .

SECTIO III.

Peccatum deſperationis .

SUMMARIUM.

13 *Quid deſperatio negativa, privativa, &* poſitiva *proprie dicta* deſperatio ?

14 *Deſperatio poſitiva deliberata de beatitudine , vel mediis ad illam , peccatum mortale ; magis tamen , vel minùs grave juxta diverſa motiva deſperandi .*

15 *Quatuor viæ , & regulæ particulares dignoſcendi gravitatem deſperationis .*

16 *Deſperare de propria virtute non ſemper eſt peccatum.*

13 DEſperatio , ſicut infidelitas *cap. præced. ſect.* 1. accipi poteſt negative , privative , & poſitive . Deſperatio negativa , ſed impropriè dicta , eſt carentia Spei in homine , qui non poteſt , vel non debet habere Spem actualem , ut in pueris, amentibus, infidelibus, qui nihil umquam audierunt de Beatitudine æterna, ac etiam in fidelibus eo tempore, quo non obligat præceptum Spei ; & ſic nullo modo eſt peccatum . Deſperatio privativa etiam impropriè dicta , eſt carentia Spei , vel omiſſio voluntatis actus ſperandi in homine, qui poteſt, & hic, & nunc deberet habere actum Spei, eo ſcilicet tempore, quo obligat præceptum ſperandi, juxta ſupra dicta ; & ſic etſi ſit peccatum mortale contra præceptum affirmativum ſperandi , non tamen poteſt dici propriè deſperatio, aut talem hominem deſperare , quippe qui Spem nunquam habuit . Omiſſis ergo his improprietatibus : poſitiva , & propriè dicta deſperatio definitur *abjectio poſitiva voluntaria , & deliberata omnis Spei conſequendi beatitudinem, vel media ſufficientia ad illam* . Cùm ſcilicet voluntas actu poſitivo deliberato deponit, & abiicit omnem ſpem conſequendi beatitudinem , vel media ad illam ; ideoque poſitive non vult amplius in operando tendere in illam , ſicut enim ipſius Spei, ita etiam oppoſitæ deſperationis objectum primarium eſt Beatitudo obtinenda ; objecta vero ſecundaria ſunt media omnia ad illam conſequendam ordinata, ut gratia Dei , remiſſio peccatorum, & emendatio vitæ, Juſtificatio &c. Non enim peccat minùs, qui deſperat de remiſſione peccatorum, gratia Dei, emendatione vitæ , vel quocumque medio conſequendæ Beatitudinis, quam qui directè deſperat de ipſa Beatitudine conſequenda .

ASSERTIO III.

DEſperatio poſitiva , ſcilicet deliberata, & voluntaria abjectio omnis Spei conſequendæ Beatitudinis , vel media ad illam eſt peccatum mortale graviſſimum , magis tamen, vel minùs grave juxta diverſa motiva deſperandi. Certa apud omnes. 14

Hoc nimirùm eſt peccatum primum in Spiritum Sanctum, quatenùs deſperatio procedit ex diffidentia de bonitate , & miſericordia Dei , Spiritui Sancto ſpecialiter appropriata : & eo ipſo , quo deſperans abiicit ſpem Beatitudinis , & mediorum ex Dei gratia , & ſua cooperatione præſtandorum, Spiritui Sancto omnem prorſus viam , & aditum per gratiam in animam ſuam intercludit . Neque ſolùm deſperatio de ſe graviſſimum peccatum eſt, cùm per eam homo totaliter, & directè ſe avertat ab ultimo Fine, & volens in damnationem præcipitet, juxta illud D. Iſidori *lib.* 2. *de Summo Bono , cap.* 14. *Perpetrare flagitium mors animæ eſt , deſperare autem eſt deſcendere in infernum* . Verùm eſt etiam multorum, & graviſſimorum peccatorum cauſa. Ad Epheſ. 4. *Qui deſperantes ſemetipſos tradiderunt impudicitiæ in operationem omnis immunditiæ &c*. Et Jer. 18. in perſona peccatoris ; *Deſperavimus , poſt cogitationes enim noſtras ibimus , & unuſquiſque pravitatem cordis ſui mali faciemus* . Fit namque ut deſperantes de miſericordia Dei, & ſalute conſequenda, abiecta omni cura ſalutis, abſque omni freno timoris ſe tradant omnibus peccatis, injuſtitiis, libidinibus, horrendis latrociniis &c. ut tandem conſcientia ſcelerum cruciati ; & vitæ pertæſi ſibi ipſis mortem inferant, ſequaces Judæ poſt traditionem Domini deſperantis , qui abiens laqueo ſe ſuſpendit . Dixi *eſſe peccatum magis , & minùs grave juxta motiva diverſa deſperandi* ; pro quo diſcernendo notentur ſequentes .

Regulæ Particulares .

I. QUiſquis deſperat ex eo, ut arbitretur, Deum illum ſalvare non poſſe, aut de facto nolle, aut illum de facto poſitive reprobaſſe abſque peccatorum prævisione , aut peccata ſua irremiſſibilia eſſe, aut ſuam malitiam, & operationem Dei gratia vinci non poſſe , ut dicat cum improbo Cain . *Major eſt iniquitas mea , quam ut veniam merear* : præter peccatum mortale deſperationis , etiam crimen hæreſis committit . *Ratio clara eſt* ; Omnis enim voluntarie , & pertinaciter adhærens propoſitioni hæreticæ , eſt formalis hæreticus , ſed omnes illæ propoſitiones ſunt hæreticæ, ut conſtat ex Sacra Scriptura , & Definitionibus Eccleſiæ: nullus enim eſt, quem Deus ſalvare non poſſit, aut nolit , aut poſitive damnare velit ante peccatorum , & finalis impœnitentiæ prævisionem : damnatio enim ſequitur judicium Dei : At Jacobi 2. *Miſericordia Dei ſuperexaltat Judicium* . Et Ezech. 18. *Nunquid voluntatis meæ eſt mors impii, dicit Dominus , & non ut convertatur a viis ſuis , & vivat?* Iſa. 1. *Lavamini , mundi eſtote , &c. ſi fuerint peccata veſtra , ut coccinum , quaſi nix dealbabuntur.* At quid ſi Deus peccatori revelaret ſuam damnationem? Speculativum dubium conſultò rejicio in finem. 15

II. Quiſquis deſperat ex eo, quòd credat ſe non eſſe de numero prædeſtinatorum , aut quia diffidit omnino ſe poſſe emendare vitam ſuam cum auxilio Dei, præter peccatum deſperationis etiam crimen temeritatis in materia Fidei committit , quia nimirùm in materia Fidei de occultis Dei judiciis judicare præſumit , quæ abſque revelatione ſciri non poſſunt , nam teſte ſapiente Eccleſiaſtic. 9. *Neſcit homo utrùm amore , vel odio dignus ſit* : & ideò juxta Apoſtoli præceptum, cum metu, & tremore quilibet ſalutem ſuam operari tenetur .

III. Qui deſperat de miſericordia , gratia , auxilio Dei abſque errore, vel temeritate in materia Fidei , utpote quia putat Deum de facto ſui non miſerturum , non ſalvaturum, auxilia efficacia non præſtiturum &c. aut ex puſillanimitate , ob difficultates apprehenſas, & infirmitatem ſuam tamdiù compertam arbitratur ſe non perſeveraturum , ideoque damnandum, ſicque ſpem omnem Beatitudinis conſequen-

de abjicit, mortaliter quidem peccat peccato deſperationis ſimplicis, tamen abſque peccato admixto hæreſis: quia nimirùm talis deſperatio nullo errore contra Fidem nititur: non enim eſt de Fide credendum, quòd Deus de facto ſit tui miſerturus, & te ſalvaturus, ſed tantùm quòd poſſit tui miſereri, teque ſalvare, atque etiam velit, ſi ex parte tua non deficias. nec eſt de Fide, quod tu ſis perſeveraturus, ſed ſolùm, quòd cum Divino auxilio perſeverare poſſis, & fieri poſſit, ut quis recta Fide quidem credat, quod credendum eſt, nimirùm omnes homines ex gratia, & auxilio Dei ſufficiente per merita Chriſti ſalvari poſſe, ipſe tamen in particulari ex puſillanimitate ob apprehenſionem difficultatum, & imbecillitatis ſuæ, ſe exiſtimet defacto ſalvandum non eſſe, ideòque animo deſpondens omnem conatum omittere velit. Tota ergo tunc ratio peccati conſiſtit in hoc, quod diffidat, & deſperaret, cùm tamen confidere, & ſperare deberet ex præcepto divino.

16 IV. Deſperatio de propria virtute ex conſideratione ſuæ infirmitatis, peccatorum gravitatis, ac multitudinis, frequentiſſimorum lapſum, inveteratæ conſuetudinis &c. ſi Spem Divinæ miſericordiæ, & auxilii non excludat, ſed retineat, vel apprehendat, peccatum non eſt, quin melioris vitæ incentivum; fieri enim poteſt, ut homo ex conſideratione ſuæ infirmitatis, gravium, & multiplicium peccatorum, ſentiens ſe omni virtute deſtitui, abſolute de ſe omnibus ſuis viribus deſperet, interim in ſolam Dei miſericordiam infinitam, & omnipotens auxilium animum convertat, cum Spe pleniſſima in unum Deum, qui illum ſalvare poteſt. Et hæc eſt vera Chriſtiani hominis Spes, & fortitudo confirmans ad ſalutem, tantopere commendata a Spiritu Sancto in ſacris Litteris. Pſal. 31. *Sperantem in Domino miſericordia circumdabit*. Pſal. 32. *In Domino ſperans non infirmabor*. Iſa. 40. *Qui ſperant in Domino mutabunt fortitudinem*. Et eleganter depingit Jeremias Tren. 3. *Et dixi: Periit finis meus, & ſpes mea a Domino. Recordare paupertatis, & tranſgreſſionis meæ, abſynthii, fellis. Memoria memor ero, & tabeſcet in me anima mea, Hæc recolens in corde meo, ideò ſperabo. Miſericordia Domini, quia non ſumus conſumpti, quia non defecerunt miſerationes ejus*. Ubi Propheta ex diffidentia, & deſperatione ſui aſſurgit ad ſpem in ſolo Deo collocandam, in quo ſane conſiſtit ſpecialiſſimum; & fere unicum remedium contra deſperationem in quantumvis gravi tentatione, Exempli gratia: proponit tibi Dæmon, vel ipſa mala conſcientia tua multa, & gravia peccata, recidivas continuas, peſſimos habitus, certam ex peccatis tuis damnationem, &c. prudenter ſaſis, ſi omnia concedas, & da viribus tuis ſimpliciter deſperes: verùm admiſſa in omnibus imbecillitate, & impotentia tua, animum converte ad Deum, qui ſolus te ſalvare poteſt, & qui infinitos peccatores, quorum ſalus deſperata fuit, ſalvavit; idem tibi præſtare poſſe per auxilia, & media opportuna, atque ex infinita ſua bonitate, & miſericordia, largiſque promiſſionibus etiam velle, firmiſſime confide. Itaque totaliter innixus Bonitati, & Miſericordiæ Divinæ, ejuſque auxiliis ſemper paratis, ne anxiè apprehendas omnimodam emendationem vitæ, & perſeverantiam uſque in finem, ſed velut diétim, ſeu de die in diem vivens cum Deo tuo ſemper, ſaltem hoc die propone efficaciter gratiæ Dei cooperari, & facere, quantùm potes, craſtinum verò, & reliquum committens Divinæ Providentiæ, & infinitæ Bonitati non volenti mortem hominis, ſed potius ut convertatur, & vivat. Lege *Marchant, hic tit. 3.4.5.* Et vide etiam dicta in materia de Pœnitentia, cùm de propoſito.

Dicta ſemper intelligenda ſunt de deſperatione *voluntaria, & deliberata* Beatitudinis, & mediorum ad illam, ut excludantur involuntariæ, & indeliberatæ tentationes, imaginationes, phantaſiæ melancholicæ, hypocondriæ, pro quibus curandis Medicus cum pharmacis advocandus eſt, Item deſperationes etiam voluntariæ ex aliis motivis, ut ex avaritia, ex libidine, ex intento quovis impudenter appetito, & non conſecuto. Ex quibus cauſis multi ſibi ſæpe mortem inferunt, quæ nefanda non pertinet ad deſperationem contra virtutem Spei Theologicæ, ut patet, ſed ad alia vitia, & homicidium ſui ipſius. Quòd ſi tamen quis ex deſperatione Divini auxilii in ſuis laboribus, vel tribulationibus, præ impatientia mortem ſibi optaret, vel inferret, is utique etiam peccaret peccato deſperationis contra virtutem Spei.

S E C T I O IV.

De peccato Præſumptionis.

S U M M A R I U M.

17 *Præſumptio quid, quale, & quando peccatum?*
18 *Ad dignoſcendum, qualiter peccetur, ſeu peccari poſſit peccato præſumptionis, ſtatuuntur quatuor* regulæ particulares.
19 *Corollaria.*
20 *An quis revelata ſua damnatione, adhuc ſperare poſſet? Reſpondetur ſub diſtinctione.*

A S S E R T I O IV.

PRæſumptio generatim *eſt actus voluntatis deliberatæ proponentis, ac confidentis Beatitudinem, remiſſionem peccatorum, aliave dona, vel beneficia conſequi abſque mediis a Deo ordinatis*. Specialiter autem: *Præſumptio eſt fiducia præpoſtera de bonitate, & miſericordia, excluſo rigore Juſtitiæ, peccatis liberiùs perpetrandis habenas laxans*. Omnes. 17

Speciali iſta præſumptio propriiſſime dicta eſt peccatum graviſſimum in Spiritum Sanctum, quam maxime repugnans Bonitati, & Miſericordiæ divinæ Spiritui Sancto attributæ: quippe virtualiter ſaltem negans Juſtitiam Dei, & ipſam infinitam Bonitatem, ac Miſericordiam divinam in occaſionem peccatorum, & malitiæ, ac impœnitentiæ anſam detorquens grandi blaſphemia. Talis enim ita de Miſericordia Divina præſumens habet hujuſmodi judicium cauſale: quia ſcio Deum ſumme Bonum, & Miſericordem, ac peccatoribus, quantumvis gravibus, propitium uſque ad mortem, facili remedio contritionis, confeſſionis &c. peccata remittere &c. ideò liberius pecco, peccata peccatis accumulo, pœnitentiam uſque ad mortem differo, facile tunc pœnitentiam acturus, confeſſurus; gratiam, remiſſionem peccatorum, ac ſalutem impetraturus: ideòque virtualiter ſaltem judicat infinitam Dei Bonitatem, & Miſericordiam dare occaſionem, vel anſam liberiùs peccandi, quæ graviſſima eſt blaſphemia. Quòd ſi tamen ejuſmodi fiducia Miſericordiæ Divinæ, confeſſionis, remiſſionis &c. non eſſet cauſa peccandi, ſed ſolùm haberet ſe concomitanter, vel conſequenter ad peccatum, neque præſumptio de Miſericordia Dei, neque peccatum in Spiritum Sanctum dicendum foret, ſed verus actus Spei Theologicæ, qua quilibet quantumvis gravis peccator quovis tempore uſque ad mortem Miſericordiam Dei ſperare tenetur. Vide rurſus in ſimili de Pœnitentia. Verùm hìc præſumptionis generatim ſumptæ motiva explicanda ſunt, pro quorum gravitate diſcernenda, ſint ſequentes.

Regulæ particulares.

I. QUicumque præſumit, ſe gratiam, juſtitiam, ac æternam Beatitudinem ex ſe ipſo, & ſolis ſuis viribus, virtute, & induſtria conſecuturum, præter præſumptionis peccatum mortale, etiam crimen hæreſis committit. Ideò enim dudùm damnata eſt hæreſis Pelagiana contra expreſſum verbum Dei: *ſine me nihil poteſtis facere*. Eaque præſumptio ſæpe damnatur in Scriptura. Judith. 6. *Præſumentes de ſe humiliat &c.* ſimiliter, qui præſumit de tanta Dei Miſericordia, ut confidat ſe æternam Beatitudinem conſecuturum abſque meritis, & cooperatione ſua propria, aut remiſſionem peccatorum ſine actibus propriis pœnitentiæ, aut cum hæreticis noſtri temporis credit ſe ſola fide in Chriſtum abſque ſua cooperatione, & meritis juſtificari, & ſalvandum eſſe; adeò ut quantumvis peccet, & in peccatis perſeveret, tamen virtute ſuæ fidei in Chriſtum præciſe, remiſſionem, & Beatitudinem conſecuturum, ſimul & præſumptionis, & hæreſis crimen mortale committit, *Ratio patet*, Hæreticum enim eſt credere, hominem adultum abſque meritis, & cooperatione propria ſalvari poſſe contra Verbum Dei, & Definitionem Eccleſiæ, præſertim Concilii Tridentini. Et notiſſimum eſt illud D. Auguſtini: *Qui fecit te ſine te, non ſalvabit*, (vel juſtificabit,) *te ſine te*. Quam clariſſimam ſententiam impoſtor Calvinus depravavit, addito *ſigno?* Quaſi loqueretur non negative, ſed aſſertive. Denique Jacob. 2. *Fides ſine operibus mortua eſt*. Et juxta Apoſtolum ſupra: ſola illa Fides juſtificat, quæ per Charitatem operatur. 18

II. Qui præſumit, aut de Miſericordia Dei credens, quòd quantumvis peccet, & in peccatis perſeveret, Deum tamen tandem miſericorditer liberaturum, & ſalvaturum, aut de ſua prædeſtinatione, credens ſcilicet pro certo ſe eſſe de numero prædeſtinatorum, & ideò ſibi perſuadet, quòd, quidquid egerit, tamen opportuno tempore Dei gratia convertendum, & ſalvandum, aut de propria juſtitia, meritis, & donis ſupernaturalibus etiam defacto habitis, credens ſe defacto certo perſeveraturum. & ſalvandum, nec gratia, & ſalute exciſurum, præter præſumptionis peccatum, temerarius eſt in materia Fidei, audens ſcilicet de occultis Dei circa ſe judiciis judicare, & præſumere, cùm neſciat homo, utrùm *amore, vel odio dignus ſit*. Et Apoſtolus tam ſerio hortetur: *Qui ſtat, videat, ne cadat*. Hæreſim tamen non committit, quia non eſt de Fidei credendum, quod non ſit convertendus, quantumvis peccet, aut quod non ſit prædeſtinatus, aut quod non ſit in bono perſeveraturus.

III. Quicumque Beatitudinem, gratiam, donum, ſeu effectum quemcumque a Deo certò expectat mediis inordinatis,

natis, & ſupernaturalibus miraculoſis, ſecluſis vel neglectis mediis ordinariis, ac naturalibus ultra peccatum præſumptionis, etiam Deum tentat. Sic peccant in primis, qui pœnitentiam, Confeſſionem, aliaque media ad ſalutem neceſſaria uſque ad mortem differunt, credentes, quod Deus in articulo mortis illos non derelinquet, ſed mirabiliter extraordinario modo, raro exercito, juvabit, uti contingit latroni in Cruce. Item qui abſque neceſſitate, vel graviſſima utilitate voluntarie ſe exponunt, vel permittunt evidenti periculo mortis corporalis, vel ſpiritualis animæ, id eſt proximæ occaſioni peccati mortalis, præſumentes, quod Deus illos miraculoſe eripiet, vel conſervabit. Item qui ſanitatem corporis, vel quemcumque effectum ſimilem, vel beneficium, quod naturalibus mediis acquirere poſſent, & deberent cum ordinario auxilio Dei, neglectis mediis naturalibus intendunt, & confidunt conſequi medio extraordinario ſupernaturali, & per miraculum. Denique omnium peſſima, & blaſphema eſt præſumptio, qui precibus, eleemoſynis, aliis bonis operibus, & mediis ſacris, ac tamdem ipſo Sacroſancto Miſſæ Sacrificio intendunt, & ſperant conſequi, quæ per ſe mala ſunt, v. g. poſſeſſionem bonorum injuſtorum, cauſæ manifeſte injuſtæ victoriam, injuſtam de proximo vindictam, amorem illicitum &c. Cùm tamen ſciant injuſta eſſe, & vetita, quæ ſperant, & poſtulant. Hi omnes nimirùm præter peccatum præſumptionis iniquæ contra virtutem Spei, qua dona a Deo per media ordinata ſperare debemus, peccant etiam graviſſimo peccato tentationis Dei contra virtutem Religionis, Divini nominis potentia, & Bonitate malitioſe abutentes, & inhonorantes. De quo ſuo loco amplius.

IV. Quicumque ſpem ſuam in creatura inordinate collocat, ſecluſa ſcilicet, vel poſtpoſita Spe in uno Deo, ejuſque ope, & auxilio: etiam peccatum mortale præſumptionis incurrit. De quibus Jerem. 17. *Maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium ſuum; qui confidunt in verbis mendacii, qui ſperant in incerto divitiarum ſuarum.* Et alibi ſæpiſſimè præſertim in Pſalmis. Hujus damnabili ſpei humanæ peſſimus eſt effectus, ut quidam ob amiſſionem creaturæ v. g. amaſiæ, pecuniæ, &c. mortem ſibi optent, & inferant, omni in DEUM abjecta fiducia. Dixi tamen, qui *inordinate* collocant: nam ſuppoſita principali Spe in Domino, ejuſque beneplacito, & auxilio, utique etiam licitum eſt ſecundario ſperare in creaturis, tamquam mediis nobis ab ipſo Deo ordinatis ad impletionem Spei noſtræ, tam quoad ſpiritualia, uti ſperamus in oratione, interceſſione, & meritis Sanctorum, quàm quoad corporalia, & temporalia; uti ſperamus in gratia Principis, in perito Medico, in bono amico, etiam in propria virtute, ope, induſtria &c. referendo ſemper in beneplacitum, & auxilium Divinum, tamquam primarium motivum Spei noſtræ.

Animadverſiones corrollariæ ad prædicta.

19 I. PEccata deſperationis, & præſumptionis, etſi formaliter ſint actus voluntatis, aut abjicientis omnem ſpem ſalutis, aut proponentis, & confidentis conſequi ſalutem, vel alia bona ſine mediis ordinatis, ſemper tamen innituntur alicui falſitati, ſeu judicio erroneo intellectus proponentis voluntati motiva falſa deſperandi, vel præſumendi: uti quoad deſperationem patuit in Cain Gen. 3. dicentis. *Major eſt iniquitas mea, quàm ut veniam merear.* Et quoad præſumptionem elegantiſſime exprimit Iſaias c. 18. in perſona impiorum dicens: *percuſſimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum, flagellum inundans, cùm tranſierit, non veniet ſuper nos: quia poſuimus mendacium ſpem noſtram, & mendacio protecti ſumus.*

II. Quoties ergo deſperatio, vel præſumptio innititur falſitati, ſeu judicio erroneo contra Fidem cum pertinacia, ſemper adjunctum habet crimen hæreſis, & deſperans, vel præſumens ſit hæreticus ſaltem internus, ut *utraque Sect. Reg.* 1. oſtenſum eſt. Quando vero innititur falſitati, præciſe contra veritatem, quæ non eſt de Fide Divina, erit peccatum ſimplex erroneum, vel ſaltem temerarium juxta reliquas regulas datas.

III. Quemadmodùm habitus infuſus Fidei amittitur per peccatum infidelitatis poſitivæ, hæreſis, apoſtaſiæ, &c. ita etiam habitus Spei perditur per peccatum deſperationis poſitivæ, & voluntariæ. Rurſus ſicut amiſſa Fide, quæ eſt fundamentum Spei, ſeu (ut loquitur Apoſtolus) *ſubſtantia rerum ſperandarum*, neceſſario ſemper ammittitur habitus Spei (de Charitate per ſe patet amitti per omne peccatum mortale) ita etiam amiſſo habitu Spei per deſperationem ex motivo hæretico erroneo, etiam amittitur habitus Fidei ob adjunctam hæreſim: non item per deſperationem ex motivo non hæretico, etſi erroneo, vel temerario, juxta dicta.

IV. Peccatum tam deſperationis, quàm præſumptionis licèt veniale eſſe poſſit ex defectu deliberationis, ſeu imperfectione actus, ſicut omnia alia peccata: ſemper tamen mortale eſt ratione materiæ; quia directe repugnat infinitæ Bonitati, Miſericordiæ, vel Juſtitiæ Divinæ (quibus non datur parvitas materiæ juxta dicta ſuo loco) neque ſolùm repugnat ſecundùm pravam voluntatis affectionem, ſed etiam ſecundùm erroneum intellectus judicium, ut viſum eſt.

Dubium incidens ſpeculativum.

QUod ſi alicui revelaretur ſua damnatio æterna certò futu- 20
ra, poſſetne tunc licite deſperare? An verò adhuc ſperare poſſet, o deberet? Voce dubium ſpeculativum, quia defacto non conſtat, factam eſſe alicui talem revelationem, & ſi fieret, accipienda eſſet in ſenſu comminatorio, uti aliæ pœnarum infligendarum comminationes, præſertim cum minùs congruat Bonitati Divinæ ejuſmodi revelatio: immo talem revelationem Divinæ Sapientiæ, & Bonitati repugnare pie opinatur S. Bonaventur. *in* 1. *diſtinct.* 24. *In expoſit. Magiſt.* Quamquam in hoc nullam repugnantiam meritò agnoſcant cæteri DD. omnes. Poſito ergo, certo conſtare ejuſmodi revelationem eſſe abſolutam, & non tantum comminatoriam, reſpondendum videtur cum diſtinctione.

I. Si cui reveletur damnatio incurrenda ob peccatum jam commiſſum, cum denegatione omnis etiam ſufficientis gratiæ ad pœnitendum, talis utique ſperare amplius non poſſet, ſed poſſet deſperare, ſeu non velle proſequi Beatitudinem, aut ad ejus aſſecutionem contendere, utpote impoſſibilem, cognitam ut talem; neque enim in hac cognitione eſſe turpitudo aliqua, quia eſſet cognitio rei inutilis, & impoſſibilis: immo velle eam proſequi eſſet malum. Non tamen eſſet licitum tunc ſe a Deo avertere, eum abominando, Beatitudinem contemnendo, teneretur que vitare nova peccata, quia revelatio iſta non præjudicat libertati: deſineretque in tali homine ex parte conditio viatoris, quatenùs non poſſet ampliùs tendere in finem ſuum, etſi adhùc poſſet augere ſuam damnationem.

II. Si cui damnatio revelaretur ob peccatum futurum, vel etiam præteritum incurrenda, unde tamen cum auxilio ſufficienti præſtando reſurgere poſſit, talis non poſſet deſperare, ſeu nollet tendere efficaciter, quantum eſt in ſe, ad Beatitudinem conſequendam, ſed potius deberet adhùc ſperare, & contendere ad illam per actus ab habitu Spei eliciendos, adeòque deberet confiteri, & pœnitere de peccato commiſſo, ob quod eſſet damnandus, aliudque nondum commiſſum, ſicut, & quævis alia peccata devitare. *Ratio eſt:* quia damnatio ſic revelata ante mortem eſt actus Divinæ voluntatis conſequentis tantùm, ex ſuppoſitione noſtræ operationis, & finalis impœnitentiæ: qua revelatione ab homine proin nec libertas, nec obligatio ad bene operandum, & peccatum vitandum tollitur: neque ipſa beatitudo impoſſibilis redditur: quare adhuc teneretur adhibere media ad Beatitudinem conſequendam, & damnationem impediendam, adeòque etiam non ponere, ſed tollere unicum, Beatitudinis impedimentum, & damnationis revelatæ cauſam, ſcilicet peccatum. Nec obſtat, quod certo ſciatur Beatitudo non eſſe futura, ſufficit enim, quod ſciatur eſſe poſſibilis, ac etiam futura, ſi media adhibeantur, quæ, non obſtante revelatione damnationis, poſſunt, & debent adhiberi. Cæterùm tamen certum videtur, talem non poſſe habere actum Spei principalem, & proprie dictum, qui eſt expectatio certa futuræ Beatitudinis, adeoque neceſſario videtur præſupponere judicium intellectus de apparente ſaltem futuritione Beatitudinis, quod ſane non conſiſtit cum oppoſito judicio infallibili. Talis ergo deſideraret quidem Beatitudinem per actus a Spe elicitos, non tamen ſperaret ut futuram: immo ſic ſperando peccaret, ac proin poſſet hac ratione deſperare, ſeu nolle proſequi Beatitudinem, ut ſimpliciter non futuram in ſenſu compoſito, & adhuc tendere in illam ut poſſibilem. Vide noſtrum Herincx *Tom.* 3. *tr.* 1. *d.* 3. *n.* 56. *& ſeq.*

CAPUT V.

De Charitate Theologica,

Quatenus ipſum Deum potiſſimum reſpicit.

SECTIO I.

Charitatis definitio: actus, objectum, excellentia.

SUMMARIUM.

1 *Charitas definitur eſſe* 1. *virtus Theologica.* 2. *ſupernaturalis.* 3. *effective a ſolo Deo procedens.* 4. *ab habitu gratiæ realiter indiſtincta.* Exemplar Seraphicum.

2 *Cujus actus proprius, & primarius eſt diligere Deum propter ſe.*

3 *Quid ſit diligere Deum ſuper omnia*, objective, appretiative, & intenſive.

Digitized by Google

4 *Quid ſit amor concupiſcentiæ, & amicitiæ?*
5 *Quid ſit amor Dei affectivus, & effectivus?*
6 *Amor Dei affectivus alius eſt affectu complacentiæ* (Exemplar Seraphicum.)
7 *Alius affectu deſiderii.*
8 *Quid amor Dei affectivus, practicus, ſeu obedientialis?* (exemplar Seraphicum.)
9 *Explicatur Mandatum magnum*, Diliges Dominum Deum tuum, &c.
10 *Quid ſit diligere ex toto corde, totalitate negativa, & poſitiva?* Exemplar Seraphicum.
11 *Charitatis objectum materiale, & formale eſt ipſe Deus, ut ſummum Bonum in ſe.*
12 *Charitas eſt omnium virtutum perfectiſſima.*
13 *Et omnium forma, ſeu anima.*
14 *Ac radix omnis meriti.*
15 *Et hinc nullus omnino actus quantumvis moraliter bonus, eſt meritorius gratiæ, & gloriæ, niſi ſit a Charitate elicitus, vel imperatus, & in Deum actu, vel virtute relatus.*
16 *Quid ſit* actu, *ſeu actualiter actiones ſuas in Deum referre? &c.*
17 *Quid ſit, ſeu quando quis cenſeatur eas virtute, ſeu virtualiter in eum referre?*
18 *Corollarium notabile.*
19 *Affertur ſententia* Suarez *volentis actus aliarum virtutum in homine etiam ex charitate non elicitos, vel imperatos, adhuc eſſe per ſe meritorios.*
20 *Charitatis objectum, & actus ſecundarius eſt* proximus.
21 *Quis intelligatur nomine* proximi?
22 *Proximus diligendus eſt* propter Deum.
23 *Amore ſcilicet amicitiæ, propter ejuſdem participatam a Deo bonitatem, ei volendo bona ſalutaria ſupernaturalia &c.*
24 *Qui amor amicitiæ debet eſſe ſupernaturalis tripliciter, ex parte* 1. Principii. 2. motivi. 3. objecti
25 *Hinc a Charitate Theologica alienus eſt omnis amor proximi. 1. ex motivo tantùm naturali. 2. de bono ad ſalutem non conducente; & 3. multò magis amor concupiſcentiæ ſolùm.*

ASSERTIO I.

CHaritas eſt virtus Theologica ſupernaturalis, qua Deus propter ſe diligitur, proximus autem propter Deum. Definitio eſt omnium: aſt paucis verbis, non tamen pauca, facilisque intellectu. Quatuor comprehendit explicanda. 1. Charitatis habitum. 2. Charitatis actum proprium primarium. 3. & Charitatis objectum psimarium. 4. Charitatis actum, & objectum ſecundarium.

§. I. Charitatis habitus.

Eſt virtus Theologica ſupernaturalis.

1 I. VIrtus: quia veriſſime, & omnium virtutum maxime Charitas eſt bona qualitas mentis, quæ habentem perficit, & opus ejus bonum reddit. Ut abunde patebit in ſequentibus. *Theologica*: quia actu ſuo elicito immediate tendit in ipſum Deum, quo velut genere conveniens cum Fide, & Spe, jam clara eminentia differt a virtutibus moralibus, atque ipſa virtutum moralium Principe, Religione, Fides enim actu ſuo elicito immediate credit Deum, Deoque primæ veritati aſſentitur: Spes actu ſuo elicito immediate concupiſcit, & intendit conſequi Deum, ut Summum Bonum noſtrum: Charitas actu ſuo elicito, immediate amplectitur Deum, at Summum Bonum in ſe. Religio autem actu ſuo elicito, ſcilicet devotione, immediata vult non ipſum Deum, ſed cultum Dei, orationem, adorationem Dei, Sacrificium &c. At nonne immediate oramus, & adoramus ipſum Deum? Ita. Sed Oratio, & Adoratio non ſunt actus immediate eliciti Religionis, ſed tantùm devotio, quæ eſt prompta voluntas exequendi ea, quæ ad cultum Dei ſpectant, orandi, & adorandi &c. Longius a Divino objecto diſcedunt reliquæ virtutes morales, quam ut claram differentiam advertere non debeas.

II. *Supernaturalis*, nimirùm a Deo per ſe infuſa, juxtà illud Apoſtoli ad Rom. 5. *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum Sanctum, qui datus eſt nobis*, Deum omnino ſupernaturaliter attingens, tamquam finem noſtrum, ſupernaturalem maxime. Secernitur ergo, & axcluditur hic omnis amor Dei, ſeu charitas naturalis, & acquiſita, qua nimirùm diligimus Deum ex principio, & motivo naturali tantùm; qualis naturalis charitas, & amor utique dari poteſt. Quemadmodum enim Deus, ſaltem ut unus, primum Ens, & omnium principium, infinitæ perfectionis, bonitatis &c. naturaliter eſt cognoſcibilis, quidni etiam ſic naturaliter cognitus a creatura rationali naturaliter ſit amabilis? Attamen non ſufficit ad ſalutem ejuſmodi naturalis, & acquiſita charitas, cùm implicet per medium naturale attingi finem adeo ſupreme ſupernaturalem: per charitatem enim non tantùm attingimus, ſed intime conjungimur ultimo, & ſupernaturali fini noſtro. III. Adeò quidem ſupernaturalis, & per ſe infuſus eſt habitus nobiliſſimus Charitatis, ut a ſolo Deo effectiva in nobis producatur: a nobis verò ſolùm acquiratur diſpoſitiva, vel meritorie, utpote per Sacramenta cum debita diſpoſitione ſuſcepta, aut extra Sacramenta per ſuum proprium actum, amorem Dei ſuper omnia, aut contritionem perfectam. Semel acquiſitus augeri poteſt perpetuo, tum per iterata Sacramenta, tum per actus ſuos elicitos, vel imperatos, ſeu quod idem eſt, per quoſvis actus meritorios, ut §. 3. videbimus. Deperditur autem ſolùm dementorie, directe quidem per odium Dei, indirecte autem per omne peccatum mortale; quatenùs unionem, & amicitiam cum Deo deſtruit, ut ex dictis de peccato mortali liquet, Hæc omnia certa apud Scholaſticos: hic ſummarie innuiſſe ſat ſit. Unum tamen adhuc adde. IV. Suavis, & facilis eſt ſententia Antiquorum Scholaſticorum cum *Magiſt. in 2. diſt. 27. Scoto ibid. q. unica*. Et plurium RR. habitum infuſum Charitatis Divinæ eſſe eumdem realiter cum gratia ſanctificante, ſeu gratum faciente, differre ſolùm ratione, reſpectu, vel connotato. Ita nimirùm ut idem realiter habitus nobiliſſimus a Deo infuſus dicatur Gratia in ordine ad ſubjectum, quatenùs ſcilicet animam, vel hominem formaliter ſanctum, juſtum, Deoque gratum, & dilectum reddit. Charitas vero dicitur in ordine ad operationem, quatenus nimirum inclinat hominem ad operationes ſanctas, Deo gratas, & meritorias, ſeu quod idem eſt *Gratia* dicitur quatenus hominem Deo, gratum, & dilectum facit, Deum velut inclinat, & movet; immo obligat ad hominem amandum, & tandem ſalvandum. *Charitas* vero dicitur, quatenus homini Deum reddit charum, & dilectum, illumque inclinat, & movet, ut Deum amet, gratiſque actibus in eum tendat. *Ratio eſt*: quia ſi ulibi, certe hic militare poteſt Achilles ille Phyſicus: non ſunt multiplicanda entia ſine neceſſitate; quænam autem hic neceſſitas ponendi duos realiter diſtinctos habitus pro Gratia, & Charitate? quin idem realiter habitus exercere poſſit utrumque prædictum munus? Atque ut recte dicit Scotus *loc. cit. n. 3. Quæcumque excellentiæ tribuuntur Gratiæ, & Charitati tribuuntur, utraque enim formaliter, & æqualiter dividit inter filios regni, & damnationis*, 15. *de Civitate c. 18. Utraque eſt etiam forma virtutis, & neutra poteſt eſſe informis: utraque etiam conjungit ultimo fini perfecta conjunctione, qualis poteſt eſſe in via: & ſi poneretur diſtincta, altera ſuperflueret, quia reliqua ſufficeret.* Hæc Scotus. Tu bene pondera. Alia huc ſpectantia qualiter nimirùm Charitas ſit omnium virtutum perfectiſſima forma, commodius dicam §. 3.

§. II. Qua Deus propter ſe diligitur.

Charitatis actus proprius primarius.

CHaritatis actus proprius primarius eſt amore amicitiæ proſequi Deum ſuper omnia, ac propter ſe ipſum irreferribiliter. *Omnes*. Ratio eſt: quia Charitatis Theologicæ proprium munus eſt, hominem aliquo modo pro ratione ſtatus conjungere cum Deo, ut ultimo Fine, ac ſummo Bono: ſed nullus amor conjungit nos, ita cum Deo, ut ultimo fine, & ſummo Bono, niſi is, quo amatur Deus ſuper omnia, & propter ſe ipſum irreferribiliter, ita nimirùm, ut ipſe non referatur ad aliud, ſeu ametur propter aliud quodcumque bonum creatum, ut motivum primarium, & finale, ut ſane ex terminis conſtat: nam eo ipſo, quo amatur Deus propter quodcumque bonum creatum, ut motivum principale, & finale, jam non amatur Deus ſuper omnia, ſed minùs, quàm illud aliud bonum: nec conſequenter talis amor conjungit nos Deo, ut ultimo fini, & ſummo Bono, ſed potius illi alteri bono propter quod amamus Deum. Nam propter quod unumquodque tale, ipſum eſt magis tale, atqui ſic amares Deum, teque conjugeres Deo propter aliquod aliud bonum, v. g. Beatitudinem, vel quod turpius, propter aliquod bonum, vel beneficium temporale, divitias &c. ergo magis amares illud aliud bonum, eique magis conjungereris, quàm ipſi Deo, conſequenter illud aliud bonùm eſſet tuus ultimus finis, & ſummum bonum, non ipſa Deus. Quod ipſum eſt *velle uti fruendis, & frui utendis*, omnis humana perverſitas. Ut alicubi acutiſſime dixit Seraphicus Doctor D. Auguſt. De hoc iterum neceſſario *ſect.* 4. 2

Amare Deum ſuper omnia.

SEu magis, vel plus, quàm omnia, tripliciter intelligi, & fieri poteſt: *Objective, appretiatiative, & intenſive*, 3

I. Ama-

Digitized by Google

I. Amare Deum ſuper omnia *objective*, eſt vero amicitiæ affectu velle Deo majora bona, quàm omnibus aliis: & ſic neceſſariò diligitur Deus ſuper omnia. Deo enim velle debemus ipſum infinitum, & omne bonum ſuum, nec alteri velle poſſumus. Etenim aliquod bonum Divinum Deo proprium eidem nolle, vel invidere, ad odium Dei ſpectat. Idem alicui creaturæ tribuere, ad idololatriam, vel hæreticam blaſphemiam. 2. Amare Deum ſuper omnia *appretiative, vel æſtimative*, eſt affectu amicitiæ Deum magis æſtimare, ſeu in omni majori æſtimatione, & quaſi pretio habere, quàm omnia alia: ideòque illi per amorem fortius, firmius, immobiliuſque adhærere, quàm omnibus aliis: adeò ut ſi opus fuerit, amans mallet omnia alia, & ſe ipſum potius perdere, quàm Deum ſummum Bonum ſuum ſupra omnia dilectum perdere, vel amittere, aut offendere, ut quandoque in mentis exceſſu factus, aut raptus, audeat, univerſam creaturam in duellum provocare cum Apoſtolo, dicens: *Quis nos ſeparabit a charitate Chriſti? &c.* Et ſic amare Deum ſuper omnia (*Sect. ſeq.*) videbimus eſſe neceſſarium de præcepto. 3. Amare Deum ſuper omnia *intenſive*, eſt intenſiori actu, vehementiori motu, teneriori, atque ardentiori affectu Deum diligere, proſequi, in Deum tendere, ferri, abripi, quàm in ulla alia. En perfectiones amoris ſecundùm ordinem.

Prima perfectio amandi Deum ſuper omnia *objective*, affectu benevolentiæ vult Deo ipſum ſuum eſſe, ſeu ipſum infinitum, & omne bonum ſuum, hoc ipſum vult quarta ſuper omnia *intenſive*, affectu, ſenſuque cordis, quàm intenſiſſimo, tenerrimo, flagrantiſſimo.

Altera perfectio, amandi Deum ſuper omnia *appretiative*, affectu concordiæ vult Deo ipſum, & omne velle ſuum: hoc ipſum vult quarta ſuper omnia *intenſive*, affectu, motuque cordis, quàm poteſt, contentiſſimo.

Tertia perfectio amandi Deum ſuper omnia *extenſive*, vult Deo nos ipſos, omneque velle, & operari noſtrum, affectu perfectæ tendentiæ. Hoc ipſum vult, & eſt quarta ſuper omnia *intenſive*, affectu, conatuque penitus ardente, & multa ſæpe ſuper vires moliente, uti docebit Aſſertio. Sed tu interim inſpice, & jam aſpira cum Seraphinis,

Exemplar Seraphicum.

DEUS MEUS, ET OMNIA.

O Quàm ſuper omnia *intenſive*! Audi alterum Seraphim ad alterum clamantem, & dicentem. Bonaventura *Vit. S.P.N. c. 9. initio Charitatem ferventem, qua ſponſi amicus Franciſcus ardebat, quis enarrare ſufficiat? Totus namque quaſi quidam carbo ignitus divini Amoris flamma videbatur abſorptus. Subitò enim ad auditum amoris Domini excitabatur, afficiebatur, inflammabatur, quaſi plectro vocis extrinſecæ chorda cordis interior tangeretur.* Quid amplius? ibid. §. 2. *Chriſtus JESUS Crucifixus intra ſuæ mentis ubera, ut myrrhæ faſciculus jugiter morabatur, in quem optabat per exceſſivi amoris incedium totaliter transformari.* Quid amplius officium SS. Stigmatum lect. 4. *Cum igitur Seraphicis deſideriorum ardoribus ſurſum ageretur in Deum, & affectus compaſſiva teneritudine in eum transformaretur, cui ex Charitate nimia crucifigi complacuit, vidit quaſi ſpeciem unius Seraphim &c.* Et quid tandem? Ibid. lect. 5. *Diſparens itaque viſio poſt arcanum, ac familiare colloquium, mentem ipſius Seraphico interius inflammavit ardore; carnem verò crucifixo conformi exterius inſignivit effigie: tamquam ſi ad ignis liquefactivam virtutem ſigillativa eſſet impreſſio ſubſecuta. Statim namque in manibus, & pedibus ejus apparere cœperunt &c.* Jam ſcis, quid velim.

Totus ergo amor Franciſcus, totus ardor, totus ignis, totus incendium, & verbo Hebræo, veriſſime totus SERAPH. *à charitatem ferventem* illam, *quis enarrare ſufficiat?* Ecquis verò vel cogitare aſſequatur, quam ſeraphica intenſiſſimi amoris flagrantia flammeum illud pectus, ſuccenſo corde, per totas noctes evaporatit illud ſuum DEUS MEUS, ET OMNIA? Conare cogitare, & ſuſpira.

Aſpiratio S. Auguſtini, Manualis c. 10.

AMo te Deus meus, amo te, & magis, atque magis amare volo. Da mihi, Domine Deus, ſpecioſe præ filiis hominum, ut diligam te, ut amem te, quantùm volo, & quantùm debeo. Immenſus es, & ſine menſura debes amari. O Amor, qui ſemper ardes, & nunquam extingueris! Dulcis Chriſte, bone JESU, Charitas Deus meus, accende me totum igne tuo, amore tui, dulcedine tua, dilectione tui, deſiderio tui, charitate tua, pietate, & ſuavitate tua, voluptate, & concupiſcentia tui, quæ ſancta eſt, & bona, & caſta eſt, & munda, ut totus flamma charitatis tuæ vaporatus diligam te Dominum meum dulciſſimum, & pulcherrimum ex toto corde meo, ex tota anima mea, ex totis viribus meis, & ex omni intentione mea.

Hic jam ipſe actus, & affectus amoris Divini, tamquam in proprio loco diligentius explicandus, & ad praxim applicandus eſt. Scripſeram quidem de hoc ex profeſſo in meo Seraphino Morali, ſed ad paucorum manus pervenit iſte libellus. Et rurſus nuper in meo Tyrocinio, ſeu Tract. 3. Sacramentali *a n.* 149. ſed incidentaliter, quatenus opus erat ad naturam perfectæ contritionis intelligendam. Meretur nobiliſſimus actus etiam tertio inculcari, nec leniter remittendus eſt.

I. Amor generatim.

AMor generaliter eſt proſecutio boni apprehenſi, ſeu 4
motus appetitus in alium, vel aliud tanquam bonum apprehenſum (ſicut è contra, odium eſt fuga mali apprehenſi, ſeu motus appetitus in malum apprehenſum, illud averſando &c.) Duplex eſt amor, concupiſcentiæ, & amicitiæ. *Amor concupiſcentiæ eſt*, quo alterum amamus, & benigno affectu proſequimur, quatenus nobis eſt bonus, utilis, delectabilis, &c. ac proinde eo amore amamus magis nos ipſos, & noſtrum commodum, quàm illum. *Amor amicitiæ eſt*, quo alterum amamus, ac bono affectu proſequimur, quatenus ipſe in ſe eſt bonus, ac propter ipſiuſmet bonitatem propriam, & cum affectu unionis, tanquam aliquid ad nos pertinens: idque duplici affectu: 1. *Complacentiæ*, de ejus bono habito complacendo, gaudendo, favendo, gratulando quaſi de noſtro. Sicut e contra de malo ejus triſtando quaſi de noſtro. 2. *Deſiderii*, bona, quibus caret, & eget, ei deſiderando, optando, ac pro poſſe etiam procurando, mala avertendo &c. Hæc omnia exigit verus amicitiæ amor. Itaque *Amor concupiſcentiæ erga Deum* eſt, quo diligimus Deum ut *bonum nobis*, quatenùs nimirùm nobis benefacit, & benefacturum ſperatur in hac, & altera vita, innumeris, immenſiſque bonis, naturæ, gratiæ, & gloriæ, ac beatitudinis: Et hic eſt actus Spei Theologicæ, qua Deum ut ſummum Bonum noſtrum, æterna Beatitudine perfruendum principaliter, & ſecundario etiam omnia ad eum finem conſequendum neceſſaria, ac utilia bona, ac media ſpiritualia, ac temporalia conſequi *concupiſcimus*, atque ex infinita Dei Bonitate, ac promiſſionibus conſequi confidimus, ac certa cum fiducia expectamus. Non ergo huc ſpectat hic amor: ſed ad caput præcedens de Spe Theologica. Vide interim *loco cit. Theolog. Sacram. par.* 3. *n.* 150. *Amor amicitiæ erga Deum eſt*, quo amamus Deum propter ſe ipſum, quatenus in ſe infinite bonus, ac ſummum Bonum eſt, propter ſuam intrinſecam, infinitam, omnimodam Bonitatem, Perfectionem, Excellentiam: nimirùm & affectu *complacentiæ* de omni bono habito complacendo, congaudendo &c. & affectu *deſiderii* bonum extrinſecum Gloriæ, & placiti deſiderando, optando, ac pro poſſe in nobis, & aliis procurando, ut mox explicabo latius.

Mihi in ordine ad praxim ſemper placuit, & placet facilis, & ſimplex modus, quo Aſcetici communiter amorem diſtinguunt in affectivum, & effectivum, ſeu practicum. Amor *affectivus* dicitur, quo affectu, & actu interno alteri (Deo vel proximo) bene volumus, de ejus bono habito gaudendo, bonum, nondum habitum deſiderando &c. Amor *effectivus & practicus* dicitur, qui ex affectu in opus procedit alteri (Deo, vel proximo) benefaciendo, bonum procurando, malum avertendo &c. Sic enim magnus Aſceſeos Magiſter D. Ignatius *in Libello Exercit. hebdom. quarta ante contemplationem* de Amore Dei, præſtanter dicit. *In primis duo notanda ſunt. Primum, quod amor ipſe ab operibus magis, quàm a verbis pendet. Secundum, notandum eſt, quod amor conſiſtit in mutua facultatum, rerum, & operum communicatione, puta, ſcientiæ, divitiarum, honoris, & boni cujuſcunque.* Sic Sanctus Ignatius: per *verba* utique intelligens affectus, atque hoc ipſo, quòd dicat amorem magis ab *operibus* pendere, non vult excludere amorem affectivum, quo in amati bonitate complacet ſibi quiſpiam &c. ſed vult indicare, quod amor affectivus non ſufficiat ad perfectionem, & ſalutem, niſi ei etiam amor effectivus, & practicus in opus procedens jungatur: nam teſte D. Greg. hom. 3. in Evangelia. *Nunquam eſt amor Dei otioſus: operatur enim magna, ſi eſt: ſi vero operari renuit, amor non eſt*, (perfectus intellige.) Et ipſe Salvator Joan. 14. Dixit: *Qui habet mandata mea, & ſervat ea, ille eſt, qui diliget me.* Habent ergo ſe amor affectivus, & effectivus ad invicem, ſicut Fides, & Charitas. Ac proinde ſicut Fides ſine operibus Charitatis mortua eſt: ita & amor affectivus ſine effectivo.

II. Amor Dei affectivus.

1. Affectu complacentiæ.

6 EST, quo Deo volumus, gaudemus, complacemus, ac velut gratulamur omne, & infinitum bonum ſuum cum affectu unionis. Nam, ut ait D. Thomas 2. 2. qu. 27. art. 3. *Amor importat unionem quandam ſecundum effectum amantis ad amatum, quodammodo, ut unum ſibi, vel ad ſe pertinens; & ſic movetur in ipſum, ut ei ſe uniat.* Utpote, dum ex conſideratione Divinæ Eſſentiæ, ſummæ, infinitæ Bonitatis, infinitarum perfectionum ejus, mirabilium ejus operum, beneficiorum, judiciorum, &c. anima inflammata amore, ac intimæ amicitiæ affectu, Deo Optimo Maximo vult, gratulatur, congaudet, & complacet omne, & infinitum bonum ſuum: gaudens, & exultans vult eſſe tantùm, quantus eſt: geſtit, jubilat, exultat habere Deum tam infinite bonum, potentem, ſapientem, excellentem, &c. ſe, ſuaque omnia offert, & devovet Deo. Optat per impoſſibile habere aliquid tribuendum Deo, quo ipſo careret, exemplo vulgo decantato vere Seraphici Doctoris, & Patriarchæ D. Auguſtini; idque totum cum affectu unionis in Deum tanquam ſuum, ad ſe pertinentem, & ſibi intime uniendum. Hunc affectum unionis optime exprimit amoroſus ille Abbas Ludovicus Bloſius *in Tabella ſpirituali* prope finem ita ſcribens. *Beatus ſane eſſes, ſi toto affectu dicere poſſes. O quantum bonum poſſideo! cum Deus meus, qui magis eſt mihi ego, quàm ego ipſe ſim, adeò immenſam gloriam, immenſaque bona poſſideat! Nam illum reverà pro meo magis habeo, ac teneo, quàm unquam quidquam habui, ac tenui, &c.* Et hic amor negative quidem, & quoad prohibitionem excutit longiſſime, & excludit damnatiſſimum peccatorum omnium odium Dei: poſitive verò, & quoad exercitium, continet actum amoris divini omnium perfectiſſimum, excellentiſſimum, ſupremum, formaliſſimum, amorem amicitiæ erga Deum. Affectum *benevolentiæ* vocant: verò Seraphino opus eſſet qui pro dignitate explicaret; Sed quis mortalium caperet explicantem? Simplici, & rudi conceptu, ita accipere iterato.

Amoris divini affectus benevolentiæ, quo amatur DEUS ſuper omnia objective, reipſa eſt, velle DEO ipſum ſuum eſſe infinitum, ac omne bonum ſuum, quod eſt, habet, operatur: niſi, dum ex conſideratione divinæ Eſſentiæ, Bonitatis, ac perfectionis infinitæ, ex mirabilibus ejuſdem operibus, beneficiis, anima inflammata, amore, ac intimo amicitiæ affectu, DEO Optimo Maximo vult, approbat, congratulatur, congaudet, condelectatur infinitum, & omne bonum ſuum, gaudio velut exultat, ac jubilat habere tam infinite bonum Deum, affectibus nullis verbis explicabilibus. Eſt enim amor hic vere *manna abſconditum*, quod nemo novit, niſi qui accipit; quem expertus mellifluus Bernardus in Jubilo canit. *Nec lingua habet dicere: Nec littera exprimere, expertus poteſt credere. Quid ſit, JESUM diligere.*

Atque hunc ajo eſſe actum amoris divini omnium perfectiſſimum, & excellentiſſimum. Quemadmodum enim nullus poteſt amor major eſſe, niſi quo DEUS ſe ipſum diligit, ſic amor noſter non poteſt eſſe melior, atque perfectior, quàm ſi ſit amori illi divino quàm maxime conformis: atqui Deus ſe ipſum amat volendo ſibi, & infinito modo complacendo, gaudendoque infinitum bonum ſuum: nobiſque dicitur: *Eſtote perfecti, ſicut & Pater veſter cæleſtis perfectus eſt*: ergo perfectiori, quam prædicto actu Deum amare non poſſumus. Et quonam perfectiori? Omnium præſertim Philoſophorum ſenſu, amor nil aliud eſt, quàm alicui *bonum velle*: tantò ergo majorem, perfectioremque amorem eſſe oportet erga aliquem, quanto majus ipſi bonum volumus: atqui Deo bonum immenſius velle non poſſumus, quàm quod ipſe eſt, bonorum omnium bonum immenſiſſimum: ergo neque Deum ardentius, perfectiuſque amare poſſumus, quàm ſua illi bona omnia velle, congaudere, gratulari, affectu, quo poſſumus, flagrantiſſimo.

Eſt præterea hic amor guſtus quidam, & prælibatio futuræ beatitudinis, fruitioniſque beatificæ, qua Beati ſummo illo, & infinito Bono perfruuntur: dum videlicet Eſſentiam divinam, ejuſdemque bonitatem infinitam, immenſiſſimaſque perfectiones beatifica viſione clare intuentes, mox in eandem amore beatifico abrepti, adeò eidem congaudent, condelectantur, gratulantur, ut totis viribus, & quàm ardentiſſime velint Deum eſſe, quod eſt, tam ſapientem, tam potentem, tam miſericordem, tam juſtum, quàm eſt, dignum omnis honoris, & gloriæ amplitudine, ac majeſtate, exultantes *lætitia inenarrabili, & glorificata, reportantes finem fidei ſuæ*, ut loquitur Apoſtolorum Princeps, 1. Petri 1. Hinc illi concentus in cœlo feſtiviſſimi. *Alleluja. Laus, & Gloria, & Virtus Deo noſtro eſt. Alleluja: quoniam regnavit Dominus Deus noſter Omnipotens. Gaudeamus, exultemus, & demus gloriam ei, &c.*

Quanquàm autem iſtiuſmodi perfectiſſimo amoris divini actu, ad plenum perfectumque, Deum proſequi, proprium ſit dictorum Beatorum amabile illud objectum clare intuentium; nos autem viatores, eo ipſo, quo Eſſentiam divinam, ejuſque infinitam bonitatem, & perfectiones clare non videmus, etiam eum amore benevolentiæ perfecte amare, ſuumque infinitum, ac omne bonum perfecte velle, & congaudere non poſſumus: quantùm tamen per Fidem apprehendimus, opitulante divina gratia, & nos in amore iſto ipſos Beatos imitari, ipſamque beatitudinem hic in terris prælibare, ac velut inchoare poſſumus. Praxim verò Tyronibus velut in os, ut ajunt, optime dictat Blaſius Palma Canon. Regul. In laudatiſſimis ſuis *Actibus Virtutum*, quem quæſo Lector familiarem habe. Actum Amoris ſic habet.

Et ego deſiderans exercere hunc excellentiſſimum actum amoroſiſſime, amabiliſſime Deus, ac Domine, ſumme gaudeo, mihi complaceo, tibique congratulor de tuis infinitis perfectionibus, & attributis, quod ſolus tu ſis, QUI ES: & ſummum infinitum bonum: ſiſque Deus inſcrutabilis, & immenſus, qui comprehendi non poteſt, neque ſatis ab ulla creatura cognoſci. Gratulor tibi tantam ſuper nos, & ſuper omnia poteſtatem, gloriam, dominationem, imperium, & quod hæc habeas a te ipſo; Profectò, Domine, ſi per impoſſibile aliquid ego poſſiderem, quo tu careres, illud omne tibi libentiſſime cederem, & tribuerem: immo ſi poſſem eſſe Deus, nollem, tantùm adeò, ut tu ſolus eſſes, &c. Sed quid aliena conſectamur? cùm nobis domi ſit

Exemplar Seraphicum.

DEUS MEUS, ET OMNIA.

O Quæ OMNIA DEUS tuus! quæ magna, quæ mira, quæ pulchra, quæ multa, quæ OMNIA DEUS tuus, quorum elevatiſſima contemplatione, guſtuque mirifico, quaſi quodam divinitatis hauſtu ebrius, aut potius immenſo infiniti boni pelago abſorptus, exultabundus, & gaudens in DEO tuo per noctes integras centies, & centies e ſuccenſo pectore eructabas illud *Verbum bonum*, illud tuum DEUS MEUS, ET OMNIA, ò verè vir Seraphice: ò FRANCISCE! Cœleſti rurſus Seraphino opus eſſet, qui exprimat. Certe non exprimit, ſed verbulo, velut digito veſtigium tantùm indicat alter Ordinis noſtri Seraph. Doctor Seraphicus Bonaventura *Vita S. P. N. Franciſci c. 9. Contuebatur in pulchris pulcherrimum, &c. Inauditæ namque devotionis affectu fontalem illam bonitatem in creaturis ſingulis, tanquam in rivulis deguſtabat.*

Sed vide, an non ſenſum illum Seraphicum proxime attingat Amoroſiſſimus ille Abbas Ludovicus Bloſius in ſuo illo *Sacello Animæ Tabell. Spirit.* longius poſt medium, ſic habet. *Convenit plane, ut voluntatem tuam inclines ad concipiendam ſanctam quandam complacentiam, & gratulationem, de incomprehenſibili gloria, & dignitate Domini Dei tui ita ut gaudeas, atque etiam pro perfecta beatitudine tua ducas, quod illa majeſtas tantam poteſtatem, tantas opes, tantamque claritatem obtineat: quem quidem affectum verus, & ſincerus amor Dei parit. Beatus ſane eſſes, ſi toto corde dicere poſſes: o quantum bonum poſſideo! cùm Deus meus; qui mihi magis eſt ego, quàm ego ipſe ſim, adeo immenſam gloriam, immenſaque bona poſſideat! Nam illum pro DEO magis habeo, ac teneo, quàm unquam habui, ac tenui, &c.* An non percipis ſublimem, & arcanum ſenſum Seraphici illius enthuſiaſmi, DEUS MEUS, ET OMNIA? Guſta, vide, & aſpira.

Aſpiratio D. Auguſtini 10. Confeſſ. 27.

SErò te amavi, pulchritudo tam antiqua, & tamen nova, ſerò te amavi; Et ecce intus eras, & ego foris, & ibi te quærebam, & in iſta formoſa, quæ feciſti, deformis irruebam. Mecum eras, & tecum non eram, ea me tenebant longe a te, quæ ſi in te non eſſent, non eſſent.

2. Affectu deſiderii.

AMor affectivus affectu deſiderii dicitur, quo Deus volu- 7
mus, appetimus, deſideramus omne etiam bonum extrinſecum tanquam nondum habitum, nimirùm ejus majorem gloriam extrinſecam. Bonum autem Dei extrinſecum, & gloria Dei extrinſeca in hoc ipſo conſiſtit, ut Deus ab omnibus, ſaltem quam plurimis, hic in via cognoſcatur, ametur, laudetur, ei perfecte ſerviatur, obediatur, eiuſque placitum ab omnibus, & in omnibus perfecte impleatur: ac tandem principaliter in Patria, æterna Gloria: viſione, ac amore, ſeu fruitione Beatifica a quàmplurimis ametur, laudetur, glorificetur in æternum, & in ſæcula ſæculorum: quemadmodùm in terrenis

Google

nis gloria Principis conſiſtit potiſſimum in copioſo, magnifico, ac ſplendido famulatu, multitudine Procerum, Nobilium, ac populorum ſibi ſervientium, obedientium, &c. Hic ergo Amor Dei affectivus affectu deſiderii non poteſt eſſe ſincerus, fervidus, efficax, quin eo ipſo neceſſariò ſimul tranſeat in amorem effectivum, & practicum, efficacemque conatum ad idem Dei bonum extrinſecum, ſeu Gloriam Dei extrinſecam in ſe;, & in aliis pro poſſe procurandam, promovendam, propagandam, &c. Quare & nos amori affectivo nihil ampliùs immorantes, ad effectivum tranſeamus.

III. *Amor Dei* effectivus, & practicus, *dictus etiam* obedientialis.

8 EST, quo efficaciter, & in effectu bonum Dei extrinſecum, ejus Gloriam, beneplacitum in omni actione noſtra intendimus, & procuramus: & in ſumma, efficaciter volumus DEO *omne velle ſuum*: voluntati, ac beneplacito Divino in omnibus conſentientes. Unde plena conformatio voluntatis noſtræ cum divina, eſt ſimplex, pura, ac Deiformis intentio ſolius gloriæ Divinæ, ac beneplaciti; ardens zelus, Gloriæ Dei, & ſalutis animarum; ardens deſiderium, conſtans voluntas, ac propoſitum, ut Dei voluntati, ac beneplacito, & maximè præceptis divinis in omnibus plane ſatisfiat, ſummumodium, ac deteſtatio peccati, & omnis illius, quod Dei voluntati, ac beneplacito contrarium, & vel leviſſime offenſivum eſt; & tandem ſumma perfectio, ac conſummata ſanctitas hominis viatoris. Ubi præcepti, & obligationis eſt, obſervatio mandatorum Dei, & ſaltem quoad ſubſtantiam, & excludendo peccatum: perfectionis autem, & conſilii eſt in omnibus agendis, omittendis, tolerandis pure ſpectate voluntatem, & beneplacitum Divinum, perfecta conformitate voluntatis noſtræ cum Divina, reſignatione, oblatione, & traditione plenaria noſtri in Divinum beneplacitum, & obſequium.

Dicitur autem hic amor Dei practicus, effectivus, & operativus, etiam amor *Obedientialis*: nimirùm a præcipuo ejus officio, & effectu, videlicet obedientia, & obſervantia amoroſa omnium præceptorum Divinorum, quia eo amore parati ſumus, & fervidi ad obediendum Deo in omnibus, ubique, & ſemper, quandocunque, & ubicumque obligabimur: idque non metu pœnæ, non ſpe præmii, vel mercedis, ſed puriſſimo amore amicitiæ, quia eum amamus, bonum volumus, optamus, & gaudemus: atque adeo etiam (nota per omnem modum) non ſolum, vel principaliter, ut nos Deo placeamus: hoc enim adhuc aliquid neſcio, quid humani, & proprii reſpectus, vel affectus redolet: Sed ſolùm, vel principaliter, quia Deo ſic bene eſt, ipſe ſibi complacet, ac velut delectatur, ac voluptate afficitur, ſi ejus beneplacitum impleatur, & fiat, & quod vult; & præcipit, indeque ejus gloria extrinſeca augetur: & verbo, ut ſerviamus DEO, ut per hoc principaliter non nobis, ſed ipſi Deo bene ſit. Et hinc eſt, quod in Sacra Scriptura paſſim amori Divino tribuatur obſervantia mandatorum. Ut Joann. 14. *Si diligitis me, mandata mea ſervate.* Item: *Qui habet mandata mea, & ſervat ea; ille eſt, qui diligit me:* Iterùm: *Si quis diligit me, ſermonem meum ſervabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus.* Et rursùs cap. 14. v. 10. *Si præcepta mea ſervaveritis, manebitis in dilectione mea, ſicut & ego Patris mei præcepta ſervavi, & maneo in ejus dilectione,* Similia reperies paſſim apud Joann. *Epiſt. 1. cap. 2. & 5.* Et concludit Apoſtol. ſuprà: *Qui diligit, legem implevit.* Hic eſt ſincerus amor Dei amicitiæ, & ſuper omnia appretiative, quo Deum ita ſuper omnia æſtimamus, ac velut appretiamur, eique per amorem fortius, firmiuſque conjungimur, quàm omnibus aliis, tantopere affectu nos DEO, ejuſque voluntati unimus, ut mallemus omnia, etiam nos ipſos, perdere, quàm Deum, ejuſque amicitiam, dicam uſque cum Apoſtolo: *Quis nos ſeparabit a Charitate Dei, &c.*

Summa ſummarum. Amore Dei affectivo, & effectivo ſimul juncto. 1. Volumus Deo *ipſum eſſe ſuum, ſeu omne bonum ejus intrinſecum, & extrinſecum*: modo explicato N. II. Volumus Deo *omne velle ſuum practicè, & quantum in nobis eſt, efficaciter*, modo declarato hoc N. III. Et eo ipſo conſequenter 3. Volumus Deo *nos ipſos, & omne velle, & operari noſtrum*, tanquam ſummo Bono, & noſtro ultimo Fini *cui*: cui ſcilicet ſumus, vivimus, & operamur, omnique actione noſtra per charitatem uniri appetimus, & intendimus; adeò nimirùm, ut homo omnibus ſuis potentiis, & facultatibus, earumque omnibus operationibus, affectibus, & motibus deliberatis conatur tendere in Deum, ut ultimum Finem ſuum, & ſummum Bonum ſuper omnia dilectum, ſolummodo ad ei ſerviendum, obſequendum, complacendum. Perfectionis verò, & conſilii in hoc affectu amoris divini eſt in omnibus agendis, omittendis, tolerandis, pure ſpectare voluntatem, ac beneplacitum divinum. O perfectionem votis omnibus expetendam, omni poſſibili conatu proſequendam! Hæc eſt illa in ſacris Litteris, & a ſanctis Patribus, ac rerum ſpiritualium Magiſtris toties, tantopere, tam prolixe commendata, laudata, prædicata, nunquam ſatis laudanda *conformitas humanæ voluntatis cum divina*: hæc illa perfecta ſui ipſius *reſignatio, oblatio, traditio in divinum arbitrium, beneplacitum, obſequium*: hoc denique eſt *integre ſe tradere Deo*. An neſcis, Lector, quid ſint hæc omnia? An vero compendio diſcere cupis? Scio tibi ad nova tantùm prurire aures. Ergo diſce verbis moderni, ſed eximii in ſpiritualibus Magiſtri, R. P. Pauli de Barrii *S. J. Solit. Hagioph. die 9. diſſ. pom.*

Tradere ſe Deo integre eſt: poſito firmo animi decreto illum non offendendi culpa aliqua, ſive mortali, ſive veniali, ſaltem deliberate, ferri maximo illi placendi ſtudio, idque contente, conſtanterque. Eſt: proculcare pedibus omnes conſiderationes humanas commodi, æſtimationis, ſatisfactionis propriæ, valetudinis, vitæ denique ipſius, ut ſimus id, quod a nobis Deus requirit. Eſt: ſpiritualibus oculis cuncta intueri, non regi alio lumine, quam divino, accuratiſſime obtemperando omnibus illius inſpirationibus. Eſt: cor habere ab omni creatura vacuum, nullo alio intentione, aut propoſito, quàm ut Deo impleatur, recta in illum tendat, illique uni laboret, & vivat. Eſt: ita nos Deo unire, ut nihil tam forte, validumque ſit in tota rerum natura, quod nos queat ab illo ſeparare, nihil boni, aut ſolatii quærentes, niſi in illo, & propter illum. Eſt: ſe omninò conjicere in ſinum divinæ illius providentiæ, committendo curam, & adminiſtrationem rerum omnium ad nos ſpectantium, in bonis fortunæ, in valetudine corporis, & animi, in ſtudiis, & propoſitis, in vita, in morte, in æternitate, ut pro arbitrio cuncta diſponat. Eſt: denique ſe in rebus omnibus divinæ illius voluntati conformare, nihilque aliud velle, vel deſiderare, quàm quod ille vult, & deſiderat: totum hoc eſt Deo ſe penitus, integreque tradere, Philothee Lector, agnoſcis in hoc ſpeculo? An potius lubet breviori compendio intueri ſequens.

Exemplar Seraphicum.

DEUS MEUS, ET OMNIA;

BENE, optime, & non ad inſipientiam tibi, Pater Seraphice, eſſe tibi DEUM TUUM OMNIA, qui eſt ſuper OMNIA, ut exultet cor tuum in Domino, & delectetur ſuper Deo ſalutari tuo: Pſallens cum cantico. *Pſal. 72. Quid enim mihi eſt in cælo; & a te quid volui ſuper terram? Defecit caro mea, & cor meum, Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum.* Seraphici iſtius aſpirii mihi inprimis ſemper placuit pia admodùm commentatio laudatiſſimi illius in Moralibus Scriptoris Hieremiæ Drexelii *S. J. in ſuo Horologio Angel. Tutel. Hora diei IX.* non indigna, etiamſi verbis pluſculis, tibi pro praxi exſcribi.

DEUS MEUS, ET OMNIA. *Millies hoc dicam, millies hoc cogitabo, millies hoc, & uſque millies repetam. Neque enim, vel dicere, vel cogitare majus poſſum, aut melius, quàm hoc ipſum, DEUS MEUS, ET OMNIA, alii alia quærant, alia deſiderent, unum ego Deum meum quæro, Deum deſidero! O DEUS MEUS, ET OMNIA, Opes aliis, & honores: voluptates aliis univerſas relinquo, Deum ego habeam, & omnia habeo: totos aliis ego mundos concedo: aureos, & gemmeos montes non invideo, ſummas delicias permitto: mihi Deus meus eſt omnia: nihil ita bonum, nihil ita pulchrum, aut jucundum, quin ſummum illud, & primum bonum, & melius ſit, & pulchrius ſit, ac jucudius, DEUS MEUS, ET OMNIA! quàm me varia ſæpe accendunt deſideria quàm diverſis ſubinde æſtuo cupiditatibus! ita ut cum lunatico illo adoleſcente, modo in ignem, modo in aquam rapiar. Sed quænam illa tanta bona ſunt, quæ ego tam anxie appeto? unum hoc, vel illud genus edulii, aut potionis. Deus meus, cibus meus, potus meus, & omnia. Num hoc, & illud genus relaxationis, aut voluptatis? Deus meus, gaudium meum, voluptas mea, & omnia. Num hoc, vel illud genus honoris, aut dignitatis? Deus meus, honor meus, mea dignitas, & mea omnia: quid eſt tandem, quod appetere poſſim, & cujus loco, mihi non Deus ſit, & ſit omnia? mihi epulatio, mihi oblectatio, mihi quies, mihi theſaurus Deus eſt, & mihi Deus eſt omnia, & plus quàm omnia: nam etſi cibis, quibus inhio, veſci: potu, quem ſitio, refici: voluptate, qua ardeo, frui; honores, quos ambio, aſſequi liceat; quid iſtud veſci eſt, quid illud refici, & frui, & aſſequi? DEUS MEUS, ET OMNIA: te frui, a te refici, eſt perfectiſſime refici, eſt frui, omnibus bonis: DEUS MEUS, ET OMNIA. At verò labor premit, dolor affligit, curæ diſtrahunt, homo turbat, & exagitat. Nihil horum metuendum, neque enim hæc omnia, etiamſi ſimul ingruant, mala ſunt, ſi ſum-*

ſummum iſtud bonum, opituletur, Deus, DEUS MEUS, ET OMNIA, Tu mihi, o bone Deus, o Bonitas; tu in labore quies, in dolore voluptas, in curis ſecuritas, tu mihi ab omni hominum inſultu propugnaculum tutiſſimum; tu mihi ab omni malo refugium; tu mihi es OMNIA, quæcunque tandem deſiderare poſſum. Ergo quandocunque impoſterùm, & quodcunque bonum appetiero, hoc ipſe mihi ſemper occinam: DEUS MEUS, ET OMNIA. Deſine, o homo, impuros rivulos ſectari, cùm fontem puriſſimum habeas; Deum habes, omnia habes, quæcumque habere concupiſcis.

Aſpiratio S. Auguſtini.

Med. cap. 35. nu. 8.

Dulcis Chriſte, bone JESU, reple ſemper, quæſo, cor meum inextinguibili dilectione tua, continua recordatione tua, adeò, ut ſicut flamma urens, totus ardeam in tui amoris dulcedine, quem & aquæ multæ in me nunquam poſſint extinguere. Fac me, dulciſſime Domine, amare te, & deſiderio tui deponere pondus omnium carnalium deſideriorum, & terrenarum concupiſcentiarum graviſſimam ſarcinam, quæ impugnant, & aggravant miſeram animam meam; ut poſt te expedite in odore unguentorum tuorum currens, uſque ad pulchritudinis tuæ viſionem efficaciter ſatiandus, quantocius te quoque duce merear pervenire.

Et hoc ipſiſſimum eſt, quod tot verbis ad litteram præcipit magnum mandatum Charitatis hic commode explicandum; & utinam & a me, & a te, mi Lector, tandem aliquando perfecte adimplendum.

IV. Magnum mandatum Charitatis explicatur.

Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. Matth. 22. Additur Marci 12. *Ex tota virtute tua.* Luc. 12. *Ex omnibus viribus tuis.* Et originaliter Deut. 6. *Ex tota fortitudine tua.*

9. HIc SS. PP. & Interpretes intelligunt omnes potentias, & facultates ſpirituales, & corporales hominis, varia terminorum applicatione, ſed hac convenientiori: per *cor* quidem omnium motuum corporalium principium intelligitur voluntas, quæ omnium motuum ſpiritualium, & actionum ſuarum principium, & radix eſt. Per *mentem*, cui maxime congruit contemplatio, intelligitur intellectus, ſeu intelligentia. Per *animam* intelligitur virtus ſenſitiva, & appetitiva hominis. Per *virtutem*, *vires*, *fortitudinem*, intelliguntur ſenſus, & potentiæ exteriores, & executivæ facultates, ſeu totum robur corporis, ut proinde ſenſus præcepti ſit: *Diliges Dominum Deum tuum ex tota voluntate, ex toto intellectu, ex toto ſenſu, & appetitu, & ex tota, & omni facultate corporis*, adeo nimirùm, ut quidquid voluntas vult, & appetit; quidquid intellectus concipit, quidquid ſenſus, & appetitus percipit, quidquid quævis externæ facultates operantur, totum illud per amorem, aut in Deum ſuper omnia dilectum referatur, & ordinetur, aut ſaltem a Deo ſuper omnia dilecto declinare, eique repugnare voluntarie non permittatur. Nam dupliciter intelligi poteſt in hoc magno mandato diligere Deum ex toto corde, tota anima, &c. 1. Secundùm totalitatem, ſeu perfectionem poſitivam, & univerſalem, 2. Secundùm totalitatem, ſeu perfectionem negativam, ſeu particularem tantùm. Sic enim antiqui, ut bene docerent, bene diſtinxerunt: præſertim *D. Bonav. in 3. diſt. 37. art. 2. qu. 6.* Jam explico.

Diligere Deum ex toto corde, ex tota anima, &c. ſecundùm totalitatem, ſeu perfectionem poſitivam eſt ita omnibus internis, & externis potentiis, earumque operationibus, & affectibus poſitive, & perfecte tendere in Deum, atque ita ordinare omnia in Deum ſuper omnia dilectum, ut excludas omnem prorſus actum, affectum, & motum a Deo extraneum, quin poſitive in Deum directus ſit: atque ita nihil prorſus ames, cogites, agas, niſi ipſum Deum, vel propter Deum, & conſequenter infra Deum, omnia nimirùm ſinceriſſima intentione actuali, aut ſaltem virtuali in Deum referendo. Et eleganter D. Auguſt. *Lib. 1. De Doctrina Chriſtiana cap. 22.* cùm ait *toto corde, tota anima, tota mente nullam vitæ noſtræ partem reliquit, quæ vacare debeat, & quaſi locum præbere, ut alia re velit frui; ſed quidquid aliud diligendum venerit in animam ſuam, illuc rapiatur, quò totus dilectionis impetus currit.* Hæc ille. Sed quis eſt hic, & laudabimus eum? Et hoc modo perfectiſſimo ex toto corde, anima, mente, virtute, &c. Deum diligunt Beati in Patria? non autem poſſumus nos, nec conſequenter eo præcepto obligamur ſic diligere Deum peregrinantes in via. *Ratio eſt evidens*, & indifferentia nimia, quia nimirùm Beati Deum ſummum Bonum ſuum viſione clara Beatifica ſibi ſemper propoſitum, ac intime ſibi præſens habent, eoque Beatifico amore perfruuntur, adeo ut nulla unquam ratio adſit, vel adeſſe poſſit, cur non voluntas eorum omnibus viribus continuo toto impetu in Dei amorem rapiatur, eoque detineatur: quid enim illis aliud occurrere poſſit extra Deum amandum? At verò in hac vita, & via ærumnoſa ob naturalem infirmitatem tam intellectus, quàm voluntatis, fieri non poteſt, quin ab actuali contemplatione, & amore Dei, continuaque omnium noſtrorum actuum ad ipſum relatione ſæpius abſtrahamur, deficiamus, deſiſtamus, & deſcendamus ad amandas creaturas, & circa eas intellectu, affectu, & operatione occupemur abſque actuali relatione ad Deum, ſicque agamus actus otioſos, & ſæpe venialiter malos, qui licèt Divinæ Charitati, & amicitiæ non repugnent omnino, ſed cum ea conſiſtere poſſint, tamen imperfectionem aliquam amoris ſemper ſecum adferunt.

Dices. Ad quid ergo hæc tanta perfectio amoris Dei ex toto corde, anima, &c. nobis tot verbis proponitur, & inculcatur, ſi ita perfecte amare Deum in via non poſſumus, nec conſequenter tenemur? Reſpondet laconice *D. Bonav. loco cit.* Ut ſciamus, quò per amorem debeamus tendere, & ut nemo perfectum ſe arbitretur, quouſque illam perfectionem fuerit aſſecutus. Hæc Sanctus. Certe huc conandum eſt, non tantùm omnibus ad perfectionem tendere ex profeſſione obligatis, ſed etiam univerſis, qui ſuis actibus ſecure apud Deum mereri volunt, ut mox patebit.

Diligere Deum ex toto corde, tota anima, ſecundùm totalitatem, & perfectionem negativam tantùm, eſt ita omni affectu, & omni actione nos ferri in Deum, ut ſaltem excludamus omnem affectum, & actum contrarium Deo, ſeu Dei offenſivum, nimirùm peccatum, atque ita amare Deum ſuper omnia, ut nihil amemus, ſeu velimus contra, & conſequenter ſupra Deum, aut æqualiter Deo. Sed vides jam hac ratione amare Deum ex toto corde, &c. eſſe ipſiſſimum amare Deum ſuper omnia appretiative. Et ſic omnem hominem poſſe, & debere amare Deum ex toto corde, &c. ex vi præcepti hujus nihil certiùs, ut ſtatim docebit Sectio, & Aſſertio ſequens.

Interim lubet hanc Seraphici Amoris doctrinam Seraphica penna deſcriptam tradere. D. Bonav. 3. d. 37. art. 2. q. 6. Sic habet: *Dupliciter enim poteſt intelligi, quod Amor Dei poſſideat totum cor, aut ita, quod excludat omnem affectum extraneum, & tunc dominatur plene, & perfecte cordi. Hoc autem eſt, quando omnes motus cordis per amorem referuntur in Deum, & hæc totalitas ponit dominium plenum. Alio modo dicitur Amor Dei totum cor poſſidere, quando excludit omnem affectum contrarium, hoc eſt, quod nihil diligatur ſupra Deum, vel æqualiter ipſi Deo, & ſic diligit Deum ex toto corde, qui diligit eum propter ſe, & ſuper omnia, &c.* & paulo poſt concludit. *Si ergo in illo præcepto intelligatur Deus diligi ex tota anima, & ex toto corde, & ex tota mente, quantùm ad primam acceptionem totalitatis, ſic modus ille non obligat ad ſui impletionem, ſed exponitur in præcepto, ut ſciamus, quò per amorem debeamus tendere, & ut nemo ſe perfectum arbitretur, quouſque illam perfectionem fuerit aſſecutus. Si verò dicatur diligere ex toto corde, ſecundùm ſecundam acceptionem, ſic tenemur ad illum modum implendum, &c.* Sic Doctor Seraphicus: poſt cujus Seraphicam doctrinam, inſpice, & fac ſecundùm.

Exemplar Seraphicum.

DEUS MEUS, ET OMNIA.

DEUS TUUS OMNIA TIBI! ò ergo qua Seraphica extenſionis latitudine, dilectionis latitudine OMNIA TUA DEO! ut in plenitudine dilectionis fabuleris cum anima tua: *Benedic anima mea Domino, & omnia, quæ intra me ſunt, Nomini ſancto ejus.* Extenſe ac præclare depingit penna ſua Seraphica D. Bonav. *Vitæ S. Franciſci cap. 9. §. 3. Non habebat aliud Chriſti pauper, niſi duo minuta, corpus ſcilicet, & animam, quod poſſet liberali charitate largiri. Sed hæc pro amore Chriſti ſic offerebat continue, ut quaſi omni tempore, per rigorem jejunii corpus; & per ardorem deſiderii ſpiritum immolaret, exterius in atrio ſacrificans holocauſtum, & in templo interius concremans thymiama. Sic autem eum charitatis exceſſiva devotio ſurſum in divina ferebat, ut ejuſdem affectuoſa benignitas ad naturæ conſortes, & gratiæ dilataret. Non ſe Chriſti reputabat amicum, niſi animas foveret, quas ille redemit. Saluti animarum nihil præferendum eſſe dicebat, eo maxime probans, quod Unigenitus Dei pro animabus dignatus fuerit in cruce pendere. Hinc ſibi in oratione luctamen, in prædicatione diſcurſus, & in exemplis dandis exceſſus.* Inſpice, inſpice, Philothee Lector, & magis fac ſecundùm hoc exemplar, ac interim aſpira.

Aſpira-

Aſpiratio S. Auguſtini.

Medit. cap. 35. nu. 4.

DA mihi, ut amem te ſemper, quantùm volo, & quantùm debeo, ut tu ſolus ſis tota intentio mea, & omnis meditatio mea. Te mediter per dies ſine ceſſatione: te ſentiam per ſoporem in nocte: te alloquatur ſpiritus meus, tecum fabuletur mens mea. Lumine ſanctæ viſionis tuæ illuſtretur cor meum, ut te rectore, te duce ambulem de virtute in virtutem, tandemque videam te Deum Deorum in Sion. (Idem Soliloqu. cap. 19. n. 1.) *o Ignis! qui ſemper ardes, & nunquam extingueris: ò Amor, qui ſemper ferves, & nunquam tepeſcis, accende me. Accendar inquam, totus a te, ut totus diligam te. Minus amat, qui tecum aliquid amat, quod non propter te amat.*

§. III. *Deus propter ſe diligitur.*

Charitatis objectum primarium.

11 ET materiale, & formale eſt ipſe Deus optimus, & Summum Bonum in ſe, propter ipſiuſmet intrinſecam ſuam, & infinitam Bonitatem, ac perfectionem omnimodam, adeoque propter ſemetipſum irreferribiliter ſuper omnia amandus amore amicitiæ. Hac nobiliſſima differentia Charitas eminet ſuper reliquas virtutes Theologicas, Fidem, cujus objectum eſt idem Deus, ut ſumma Veritas revelans: & Spem, cujus objectum formale eſt idem Deus, ut ſummum Bonum noſtrum, ſuper omnia amandus amore concupiſcentiæ, ut ſuo loco explicatum. Cæterùm cùm audis objectum formale Charitatis eſſe ſummam, & infinitam Dei Bonitatem in ſe, ne intelligas illam Bonitatem Dei ſpecialem, quæ eſt ſpeciale attributum Dei a cæteris attributis, & perfectionibus Divinis diſtinctum, importans ſummam Perfectionem Dei in operando; ſeu principium communicandi ſe optimo modo, quo convenit: ſed intellige Bonitatem univerſalem Dei, quatenùs ſumitur pro plenitudine, & velut cumulo innumerarum, & infinitarum perfectionum divinarum, ſeu tota, & infinita Dei Excellentia in omni genere perfectionis, qua amabilis eſt, ac diligibilis. Hæc enim eſt adæquata, & ſimpliciſſima ratio, quæ ſpecialem ſuper omnia dilectionem requirit: eſt enim Deus ſuper omnia amabilis, & diligibilis in infinita ſua Sapientia, Bonitate ſpeciali, Juſtitia, Miſericordia, pulchritudine, & qualibet perfectione ſua, & ſuper omnia in infinito omnium perfectionum infinitarum cumulo. Ex quo aliquot corollaria inferenda ſunt.

COROLLARIA.

De Charitatis excellentia.

12 I. CHaritas eſt omnium virtutum perfectiſſima, & excellentiſſima. Eſt de Fide 1. *ad Corinth.* 13. *Nunc autem manet Fides, Spes, Charitas, &c. major autem horum eſt Charitas.* Ad *Coloſſ.* 3. *ſuper omnia autem hæc, Charitatem habete, quod eſt vinculum perfectionis.* Ratio clara eſt: quia Charitas circa perfectiſſimum objectum verſatur, ſcilicet Deum, ut ſummum, & infinitum Bonum in ſe; & perfectiſſimo modo, nimirum amore amicitiæ adhærendo ſummo Bono, illudque velut præſens amplectendo, cùm Spes amore concupiſcentiæ ſolùm in futurum expectet Deum, ut ſummum Bonum noſtrum: Fides ut pure aſſentiatur Deo, ut primæ veritati revelanti. Longe infra Deum ſerpunt reliquæ virtutes morales, ut jam ſemel audiviſti. §. 1. *nu.* 1.

II. Charitas eſt forma omnium virtutum, reliquarum tam Theologicarum, quam moralium, utpote Fidei, Spei, Religionis, Prudentiæ, Juſtitiæ, Temperantiæ, Fortitudinis, & quæ ad has revocantur. Communiſſima cum *D. Thoma, D. Bonav. Scot. reliq. Scholaſt. in 3. diſt. 36.* Et ratio eſt, quia virtus hominis ſimpliciter, & perfecta eſt, quæ operationes ejus dirigit, & ordinat, ut convenienter fiant in ordine ad ſuum finem ultimum conſequendum, qui finis ultimus defacto eſt Beatitudo æterna ſupernaturalis, ſeu perfecta cum Deo conjunctio per viſionem, & amorem, ſeu fruitionem Beatificam: atqui per ſolam Charitatem operationes hominis proportionem habent ad illum finem ſupernaturalem, ſcilicet Beatitudinem conſequendam, & promerendam: idque ex ſapientiſſima Dei ordinatione paſſim in Sacris Litteris infrà, partim afferendis declarata, quod meritum vitæ æternæ a Charitate tanquam a radice dependeat; ut ſicut finis hominis ſummus, & excellentiſſimus eſt, ita etiam acquiri non poſſit, niſi per præſtantiſſimam virtutem, quæ eſt Charitas: ergo Charitas meritò dicenda eſt forma omnium virtutum cæterarum in ordine ad Beatitudinem conſequendam, ita nimirum, quòd licet cæteræ illæ virtutes ſecundùm ſe veram rationem virtutis, & honeſtatis moralis habeant, & hominem ſecundùm rectam rationem in operando rectè dirigant (qua ratione veræ virtutes morales reperiuntur in Infidelibus, ut agnoſcunt *Scot. & D. Th. alii*) nulla tamen alia virtus poſſit hominem ſine Charitate in ſperando dirigere ad ſuum proprium ſupernaturalem finem Beatitudinis æternæ. Adeò ut omnes aliæ virtutes in ſuis actibus ſecundùm ſe omnino ſteriles, informes, & inutiles ſint ad hunc finem, ac per ſolam Charitatem, ejuſq; motionem, & imperium velut informatæ, fœcundæ, utiles, ac validæ fiunt ad promerendam, & conſequendam Beatitudinem, ſeu ultimum Finem noſtrum. Et hinc.

III. Charitas eſt radix omnis meriti. Certiſſimum de Fide. Late docent Apoſt. 1. Corinth. 13. *Si linguis hominum loquar, & Angelorum &c.* ac alibi. Ratio jam ſatis deducta eſt. Verùm quamvis DD. omnes conſentiant, nulla reliquarum virtutum opera ſine Charitate poſſe eſſe meritoria vitæ æternæ: diſcrepant tamen maxime, in quonam conſiſtat ille concurſus, influxus, & velut informatio Charitatis ad aliarum virtutum opera meritoria reddenda. Quatuor diverſas opiniones bene refert, & dijudicat Laym. *l. 2. tr. 3. cap.* 1. Accipe breviſſime. *Prima ſententia* eſt, quod homo modò in gratia Dei conſtitutus, & habitu Charitatis præditus ſit, omnibus quibuslibet bonis operibus mereatur augmentum gratiæ, vitamq; æternam abſq; alio influxu, vel operatione Charitatis. Sed certe nimis evidenter repugnare videtur illud Apoſtoli ad Galat. 5. *In Chriſto enim JESU neque circumciſio aliquid valet, neque præputium, ſed Fides, quæ per Charitatem operatur.* 14

Secunda ſententia eſt, quòd homo juſtus, ſcilicet gratia, & Charitate habituali præditus, quibuſcunque bonis operibus mereatur augmentum gratiæ, & Gloriæ, modò procedant ex motivo aliquo ſupernaturali, ſaltem Fidei, aut Spei, vel Timoris Dei; etſi nullus Charitatis actus unquam anteceſſerit. Sed rursùs videtur repugnare eadem Apoſtoli ſententia. Adde tamen huic opinioni ſuam probabilitatem etiam a nobis inferiùs adſtruendam. *Tertia ſententia* eſt, quòd primus, & unicus actus Charitatis, quo homo juſtus ſe, & omnia ſua, etiam conſequentia opera in Deum refert, tanquam Summum Bonum, ac ultimum ſupernaturalem Finem jam ſufficiens ſit, ut ſequentibus omnibus quibuſcunque bonis operibus totius vitæ in Gratia Dei factis vim merendi tribuat. Ita *Valentia aliique apud eundem Layman.* In hanc ſententiam valde propendeo, & omnino crederem eſſe veram, niſi *Sacræ Litteræ, SS. PP. & DD.* actualem aliquam Charitatis operationem, ſive imperium requirerent ad hoc, ut opera aliarum virtutum evadant meritoria æternæ vitæ.

IV. *Quarta* ergo *ſententia* mihi omnino vera, certe omnium ſecuriſſima, ac per hoc ipſum in re graviſſimi momenti, & emolumenti, in praxi omnimode amplectenda urgenda, & conſulenda eſt, ad hoc, ut actus quilibet virtutum etiam de ſe boni, immo & indifferentes ex ſe, meritorii ſint Gratiæ, & Gloriæ, debere a Charitate, actu, vel virtute imperari, atque in Deum ultimum Finem referri. Hanc mihi chariſſimam ſententiam placet declarare, & ad praxim deducere.

ASSERTIO II.

NUllus omnino actus humanus quantumvis bonus aliàs moraliter, atque ab homine in Divina gratia conſtituto exercitus (atque adeò longe probabiliùs, etiam aliarum virtutum ſupernaturalium Fidei, & Spei) *eſt meritorius Gratiæ, & Gloriæ, niſi a Charitate omnium virtutum forma elicitur, vel imperatur, ſeu in Deum ultimum Finem relatus actu, vel virtute*, verbo: *niſi actuali, vel virtuali intentione fiat propter Deum ſuper omnia dilectum, ad ejus placitum, honorem, & Gloriam.* Ita Communis DD. præſertim antiquorum D. Thom. 1. 2. *qu.* 114. *art.* 4. Et alibi ſæpiſſime. D. Bonav. *in 2. diſt.* 41. *art.* 1. *queſt.* 3. Scotus eadem *diſt.* 41. *q. unic. & alibi.* Alexand. Alenſ. Durand. Gabriel. & alii quos ſequuntur plurimi Thomiſtæ, & Scotiſtæ communiter. Item Henriq. Lorca, ac optime Bellarmin. *lib. 5. De Juſtific. cap.* 15. *per tot Ockam. Communis.* Herincx. noſter *tom. 2. tr. 4. diſt. 6. qu. 2. n.* 28. ita ſubſcribit. Ut ob horum proinde graviſſimam auctoritatem Doctrina hæc non poſſit carere maxima probabilitate, ſecundùm quam, & jam apte intelligi poſſent ea, quæ pro altera ſententia allegantur ex Trident. infrà: Quod utique noluit derogare communi velut ſententiæ veterum, & quidem Principum Theologorum. Non mirum quoque videri debet, ſpectata immenſitate præmii, quòd Deus hanc in merito perfectionem exegiſſet. Hæc Henricx ſapienter, ſed caute.

I. Probatur ex Scriptura 1. *ad Corinth.* 13. *Si linguis hominum loquar, & Angelorum, Charitatem autem non habeam, factus ſum velut æs ſonans, aut cymbalum tinniens. Et*

ſi ha-

ſi habuera Prophetiam, & noverim myſteria omnia, & omnem ſcientiam & ſi habuera omnem fidem, ita ut montes transferam; Charitatem autem non habuero, nihil ſum. Et ſi diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas: & ſi tradidero corpus meum, ita ut ardeam, Charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt; Hæc Apoſt. Atqui non rectiùs explicatur tanta neceſſitas Charitatis ad meritum Gratiæ, & Gloriæ apud Deum, niſi quod ab illa ſola elici, vel imperari, atque ad Deum ordinari debeant omnes actiones noſtræ, qualis, & quantæcunque virtutis, ut ſic fiant meritoriæ gratiæ, & vitæ æternæ: quod ipſum indicans Apoſtolus ſtatim ſubjungit, quomodo per Charitatis imperium, ac motionem cæterarum virtutum opera utilia evadant dicens: *Charitas patiens eſt, benigna eſt, &c.* At Gal. 5. *In Chriſto JESU neque circumciſio aliquid valet, neque præputium, ſed Fides, quæ per charitatem operatur.* Oſtendit Apoſtolus Charitatis proprium eſſe imperare, & dirigere opera Fidei efficacia, & utilia ad ſalutem. 1. ad Corinth. 2. *Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparavit Deus his qui diligunt illum.* Conſonat Jacob *Epiſt. cap. 1. Beatus vir, qui ſuffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromiſit Deus diligentibus ſe.* Audis? Aperte ſignificant, Beatitudinem præparari, promitti, deberi Charitati, & diligentibus: & conſequenter ſola opera ex Charitate facta, atque in Deum relata eſſe meritoria vitæ æternæ, Quod ipſum haud obſcure ſignificat Chriſtus, dum in Evangelio mercedem Gloriæ promittit bonis operibus, patientiæ, miſericordiæ, &c. non ſimpliciter, ſed cum notabili addito: Si fiant *propter me propter nomen meum: Servis, vel fratribus meis minimis &c.* ideſt: mei intuitu, affectu, amore, mei honoris cauſa. Sic Matth. 10. *Qui recipit juſtum in nomine juſti* (ideſt, ea intentione, & reſpectu, quia juſtus amicus, ſervus Dei eſt) *mercedem juſti accipiet.* Alioquin Matth. 5. dicit: *Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis?* Et, quid quæſo homini juſto amicum redamanti ad mercedis meritum deſit, niſi Charitatis imperium, & relatio ejuſmodi amoris in Deum?

Deniquequænam, amabo, cauſa, cur Apoſtolus tam ſollicite hortetur 1. Cor. 10. *Sive erga manducatis ſive bibitis, ſive aliud quid facitis, omnia in Gloriam Dei facite.* Hoc eſt, per charitatem in Deum referte. Ruſsùs ad Col. 3. *Omne quodcumque facites in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini noſtri JESU Chriſti gratias agentes Deo, & Patri per ipſum.* Ad quid, inquam, hæc omnia, niſi ad meritum boni operis requireretur Charitatis aliqua relatio in DEUM?

II. Probatur ratione. 1. Meritum vitæ æternæ ita ex Divina ordinatione dependet, ut illa ſola opera proprie meritoria vitæ æternæ poſſint eſſe, quæ Deus ad vitam æternam acceptare dignatur: eſt enim vita æterna bravium quoddam, ut Scripturæ loquuntur, & in libera poteſtate Principis proponentis bravium, ut provideat, quibus operibus, curſu, certamine bravium obtineri velit: Atqui Deum ad meritum vitæ æternæ requirere, ut opera ex Charitate fiant, apertiſſime loquuntur Scripturæ allegatæ, aliæque plurimæ, brevitatis gratia omiſſæ; paſſimque docent SS. PP. quos nimis prolixum eſſet allegare: & confirmant rationes ſequentes; ergo. 2. Vi ſuavis providentiæ Divinæ Sapientiſſimus Deus illa media ordinare ſolet ad finem, quæ majorem cum illo proportionem, & conformitatem habent: atque ita ſapientiſſime ordinavit, ut finem vitæ æternæ, quæ in comprehenſione, ac fruitione Summi Boni conſiſtit, homo viator non mereatur, niſi per actum liberæ voluntatis proportionatum, quo ſcilicet in Deum ultimum finem, Summumque Bonum tendat per motum fruitionis, ſeu unionis, & amicitiæ: Atqui iſte motus, vel actus proprius eſt Charitatis, ut patet: ergo (ſunt verba formalia S. Thom. cit. art. 4.) *meritum vitæ æternæ primò pertinet ad Charitatem, ad alias autem virtutes ſecundariò, ſecundum quòd earum actus a Charitate imperantur.* Unde ruſsùs exclamat Apoſtolus Coloſſ. 3. *Super omnia autem Charitatem habete, quod eſt vinculum perfectionis.* 4. Illa tantùm opera ſunt meritoria vitæ æternæ, quæ ex natura ſua Charitatem augent; omne enim meritum vitæ æternæ ſimul etiam incrementum eſt Charitatis, & gratiæ ſecundùm receptam Theologorum ſententiam; Atqui Charitas non augetur niſi per actus, qui ab ipſa procedunt, ſeu ab ipſa eliciuntur, vel imperantur, id enim omnibus habitibus commune eſt, quòd non niſi per ſuos actus, augeantur: ergo illa ſolùm opera meritoria ſunt vitæ æternæ, quæ ſunt actus eliciti, vel imperati a Charitate. 4. Omnium ſenſu, & conſenſu, ad hoc ut opus meritorium ſit vitæ æternæ, neceſſe eſt, ut in Deum, ſeu Finem ſupernaturalem referatur: Atqui ſolius Charitatis eſt referre opera ad finem ſupernaturalem Deum; reliquæ enim virtutes Theologicæ Fides, & Spes reſpiciunt quidem Deum, ut objectum Supernaturale, ſed non referuntur in eum, ut Finem Supernaturalem, ſeu Summum Bonum; virtutes, autem morales ex natura ſua immediate Deum non reſpiciunt, ut patet: ergo reliquarum virtutum actus non ſunt meritorii vitæ æternæ, niſi a Charitate imperentur, moveantur, atque ad Deum referantur. Neque etiam ſufficit relatio habitualis ex eo, quòd ipſe operans ratione Charitatis habitualis ſit ordinatus in Deum; nam ſubjectum ordinatum per habitum aliquem in finem non communicat operi ordinationem in eundem finem, niſi operetur, & dirigat illud opus in eum finem adeoque neque Charitas, ſeu Juſtitia habitualis moralium virtutum actibus, talem ordinationem, ſeu habitudinem in Deum, ut Finem Supernaturalem conferre poterit, niſi in actum tranſeat, eaque opera dirigat; alioquin certe omnia opera peccatoris habitualiter a Deo averſi, & ad creaturam, ut finem ultimum converſi, eſſent ordinata ad perverſum ultimum finem, atque adeo peccatum mortale, quod falſum eſt, & hæreticum. Maneat ergo, nulla opera cujuſcunque virtutis eſſe meritoria vitæ æternæ, niſi a Charitate aut elicita, aut imperata, atque ad Deum ultimum Finem relata, idque *actu*, & vel *virtute*: qui modò termini explicandi, & ad praxim applicandi ſunt.

III. *Actu*, ſeu actualiter actiones in Deum ut ultimum 16
Finem, vel Charitatis imperium deferimus, quando ex præſenti actuali amore Dei ſuper omnia operamur, agimus, omittimus, patimur. Ponderoſa ſunt verba Scoti in 2. diſt. 41. qu. unic. *Sicut cogitans actualiter de fine diligit illum, & vult aliquid propter illum.* Sive deinde ſit formalis, & explicitus actus amoris DEI ſuper omnia, dicendo v. g. *Deus meus! Summum, & unicum Bonum meum! amo te ſuper omnia: tuique ſolius amore, tibi ſoli placendi gratia, ad tuam ſolius Gloriam, ad gratum tibi ex amore obſequium præſtandum, hoc aga, hoc omitto, hoc patior, &c.* quod quidem excellentiſſimum, ſumme meritorium, & accedente exigua praxi, præſertim cum exercitio præſentiæ Divinæ facile eſt; ſive ſit actus Charitatis implicitus, ſeu quicunque pius motus, vel affectus voluntatis in præſenti actione tendens in Deum, e. g. dicendo: *Mi Deus propter te, quia tibi placet: quia tu vis, præcipis, tibi, ad tuam Gloriam, &c.* Et generaliter cùm quis in ſua operatione de Deo cogitat, & quocunque motu, vel affectu in ipſum tendit: dummodò abſit omnis intentio prava propriæ quæſitionis, vel ſatisfactionis appetitus, &c. ſemper cenſetur actualiter ex Charitate referre actiones ſuas in Deum, ut ultimum Finem *cui*, quò etiam ſpectare videtur, quod Layman *cit. cap. 1. ante finem* annotavit, nimirum Religioſis, qui ob amorem Dei per obedientiæ, & reliqua voluntaria vota velut holocauſtum ſe Deo obtulerunt, omnia, quæ ex neceſſitate illius obligationis, in qua voluntarie perſiſtunt, opera exercentur, vel labores perferuntur, apud Deum meritoria fieri; etiamſi intentio formalis, & explicata ob amorem Dei, & gloriam ſperandi non repetatur, aut innovetur: continetur enim ea intentio ſatis explicite in voluntaria obſervatione ſuarum regularum. Verùm quia Religioſi etiam multas ſæpe actiones liberas exercent, ad quas vi ſtatus, & profeſſionis ſuæ non obligantur, ideò tam ipſius, quàm omnibus aliis conſulenda, & commendanda eſt intentio actualis, & explicita quàm creberrime, præſertim ante opera alicujus momenti repetenda. Ad praxim ergo revocanda ſanctiſſima antiquorum Chriſtianorum conſuetudo, qui omnia ſua opera (ſicut Eccleſia omnia officia Divina) inchoabant a ſigno Crucis, & laudatiſſimis illis Pſalmi verſiculis: *Deus, in adjutorium, &c.* Et Doxologia: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto, &c.* quo ſimul exercita Fide, Spe, & Charitate, & Divinum auxilium neceſſarium petitur, & ad Dei Gloriam opus amoroſe refertur. Placuit apud Anton. Sucquet in viis vitæ æternæ ſignificantiſſimum ſuſpirium, omniumque præcipuarum virtutum compendioſum exercitium. *Ex te, in te, pro te, ſunt omnia. Credo tibi, in te ſpero, ex toto corde diligo. Tibi placere cupio, ac intendo, O Deus meus, & omnia!* quò ſpectat illud: *Omnia ad majorem Dei Gloriam*, D. Ignatii. Sunt etiam qui contenti generali oblatione matutina omnium per diem agendorum, omittendorum, tolerandorum; deinceps ad occaſiones particulares brevi, ſed *ſuccoſa* emphaſi ſuſpirent: *JESU TIBI, ET TECUM.*

IV. Vel *virtute*. Virtute, ſeu virtualiter actiones no- 17
ſtras in Deum ultimum Finem referimus, quando vi intentionis, & imperii Charitatis præcedentis nunquam revocatæ, poſtea data occaſione operamur: ita nimirum, ut Imperium Charitatis, ſeu intentio præcedens vere ſit cauſa actionis ſubſequentis, & hæc vere fiat ex vi, & motione intentionis præcedentis adhuc virtute perſeverantis; cujus ſignum a poſteriori eſt, ſi re reflectens, vel interrogatus, cur *opereris hoc, ores, ſtudeas, ſcribas, labores, &c.* ſtatim recitata priori intentione diceres: *propter Deum, ad Dei Gloriam, ad Dei placitum, &c.* Et

certe

certe tamdiù durabit tua virtualis intentio, & relatio caritatis ad Deum, quamdiù in operando ſentis aliquam quantumvis tenuem reflexionem, vel motum ad Deum. Quòd ſi ergo quis mane v. gr. proponat hoc die, hæc, illa, ac omnia opera ſua facere ex Charitate, & propter Deum, ad ejus Gloriam, is quidem ipſo facto exercet actum præſtantiſſimum Charitatis, & Religionis, eòque præſtantiorem, quò magis extenſum objectum habet: at verò poſtea temporibus ſuis prorsùs immemor matutini propoſiti ſui, & abſque ulla omnino relatione, vel dependentia ad illud propoſitum, ut nec interrogatus quidem, cur modò operetur, ſcribat, comedat, &c. illius meminiſſet, ſed mere ob alias cauſas, v. g. ex metu ſervili pœnæ, ex mera conſuetudine, ex humano reſpectu operetur, oret, ſtudeat, laboret, &c. tunc illæ actiones, ſicut revera non ſunt ampliùs actus Charitatis imperati, neque vi illius propoſiti facti, ita neque vi illius meritoriæ eſſe poterunt. Ita communiter DD. cum D. Bonav. *in 2. diſt. 14. art. 1. quæſt. 3.* Bellarmin. *lib. 5. de Juſtif. cap. 19.* Laymao *cit.* Et optime explicat Joann. Butæus viridar. virtut. *v. Intentio recta cap. 4.* verba ejus adnumero, tu pondera. *Ad meritum boni operis requiritur, ut, vel tunc, cùm fit actio, imperetur a Charitate, atque ad Deum, ut finem ſupernaturalem ac ultimum referatur, vel certe naſcatur ab actu imperato a Charitate, atque in Deum anteà relato; quod eſt virtute referri; tunc enim dicitur opus aliquod virtute in Deum relatum, cum intentio antegreſſa vere eſt cauſa illius, ut fiat. Quare ſi quis generali tantùm intentione initio anni, menſis, vel diei omnia futura opera ad gloriam Dei offerat, ut quidam laudabiliter faciunt, non ideo dicetur virtualiter intentione obtuliſſe, ſingulíſque bonis operibus, licèt in gratia ſit conſtitutus, vitam æternam promeruiſſe.* Hæc ille veriſſime.

COROLLARIUM.

18 OMnis ergo actus hominis non tantùm de ſe virtuoſus, & bonus, ſed etiam indifferens, ut comedere, bibere, colloqui, recreare ſe ita actu, vel virtute in Deum a Charitate relatus eſt meritorius, & augmentum gratiæ in præſenti, & gloriæ in futuro, ut ſic Gloria in Patria reſpondeat Charitati in via: è contrà actus quantumvis bonus in genere moris cujuſcunque virtutis, Fidei, Spei, Religionis, Orationis, Eleemoſynæ, &c. qui non eſt imperatus a Charitate, neque ita actu, vel virtute in Deum ultimum Finem relatus, prorsùs vanus, & inutilis eſt ad meritum vitæ æternæ: cogitent proinde, qui hunc in ſuis actibus non obſervant, ſed in ſuo tempore arida conſuetudine, timore ſervili, reſpectibus, & affectibus humanis, propriæ ſatisfactionis quæſitione, appetitibus naturalibus (cætera taceo) procedunt, quanto theſauro meritorium gloriæ ſe omnino gratis, & ſæpe laborioſe privent: & quia tam tepide, & infideliter utuntur gratia & Charitate ſibi a Deo infuſa, quid mirum, ſi tam multi toties excidant? quòd ſane Chriſtus elegantiſſime ſignificavit in parabola minarum, quam (quia noſti) non exſcribo, ſed ſuſpiro cum D. Auguſtin. Manual. *cap. 4.* in initio. *Væ miſeræ animæ, quæ Chriſtum non quærit, nec amat! arida manet, & miſera. Perdit, quod vivit, qui te Deum non diligit; qui curat vivere non propter te Domine, nihil eſt, & pro nihilo eſt.*

Sententia mitior proponitur, ſed non ſuadenda.

19 FAtendum eſt, probabilem eſſe ſententiam Suarez apud Layman *cit. cap. 1. n. 1.* aliorumque RR. extra Scholam D. Thomæ, & Scoti, nimirum: actus aliarum virtutum ſupernaturalium, præſertim Spei in homine juſto eſſe per ſe meritorios; & conſequenter etiam probabiliter meritorii erunt actus virtutum moralium imperati per aliquam virtutem ſupernaturalem, v. gr. Spem: quemadmodùm quia actus Charitatis eſt de ſe meritorius, etiam meritorii ſunt actus ab illa imperati. Ratio ſatis bona ſumitur ab argumento negativo. Abſque urgenti fundamento vis merendi non debet adeò reſtringi, ut pleriqne Chriſtiani etiam boni, qui in ſuis operationibus ſupremum illud Charitatis motivum non habent præfixum, ſed aliud inferius; Spei, vel Timoris Dei, omni merito priventur: ſed nullum apparet urgens fundamentum ad opera meritoria neceſſariò requiri motivum Charitatis, & non ſufficere aliud motivum ſupernaturale. *Non ex Scriptura.* Quia Scripturæ loca allegata, & alia commode explicantur de neceſſitate ſtatus gratiæ, & Charitatis habitualis, ſine quo opera quantumvis præclata prodeſſe non poſſunt: aut certe de conſilio perfectionis. Neque Scriptura ſacra ullibi neceſſariò requirit motivum, vel imperium Charitatis, ſed ad ſummum, ut opera referantur in Deum, ut fiant in nomine Chriſti, &c. Atqui etiam alii actus virtutum ſupernaturalium Fidei, Spei, Timoris Dei, atque ab his imperati referuntur ad Deum, & fiunt in nomine Chriſti, ut patet: ergo. *Neque ex Concil.* Quia maxime favet Concil. Triden. *Seſſ. 6. cap. 16.* plenam rationem meriti adſcribens operibus bonis hominis juſti, *quæ in Deo ſunt facta*: fiunt autem in Deo, dum fiunt ex aliquo motivo Divino, ac ſupernaturali, quod latiùs patet, quàm Charitatis. Et ibidem definit *can. 33.* juſtos mereri augmentum gratiæ, & vitæ æternæ bonis operibus factis per Dei gratiam, & Chriſti merita: nec ullibi requirit, ut eliciantur, vel imperentur a Charitate: ergo. Denique actus virtutum ſupernaturalium omnium etiam Fidei, Spei, Timoris Dei, atque ab his imperati ſunt ejuſdem ordinis ſupernaturalis cum ipſo præmio, adeòque ſatis commenſurati eidem, accedente Dei promiſſione, & acceptione. Et certe ipſe Salvator paſſim in Evangelio, propoſito præmio, nos ad bene operandum invitat. Et Apoſtolus ad Hebr. 11. Moyſen laudans dicit: *aſpiciebat enim in remunerationem.* Et David Pſalm. 118. *Inclinavi cor meum ad faciendas juſtificationes tuas in æternum propter retributionem.* Quare in hac ſententia non tollit rationem meriti, quòd quis operetur ratione meriti, & præmii; nam deſiderare Beatitudinem, quæ eſt tantum bonum, adeòque intuitu deſiderii ejus operari, eſt honeſtum ſupernaturaliter, quamquàm utique non ſit tam perfectum, ſicut operari ex pura Charitate, in qua proinde vis meriti perfectiſſima conſiſtit, etſi cum proportione cæteris virtutibus ſupernaturalibus ſuus ſit merendi locus, & gradus, quamvis inferior.

Vides jam hanc ſententiam eſſe probabilem: ſed certe probabilem tantùm, noſtram verò longe probabiliorem, & ſimpliciter tutam, ſecuram, perfectam. Voleſne bone vir, præſertim Religioſe, perfectionis ſtudioſe, qualis certò ex profeſſione eſſe obligaris, ſequendo ſententiam probabilem tantùm, & minùs tutam, tot tuis bonis operibus, laboribus, mortificationibus, &c. te ſaltem exponere periculo nihil merendi? Vides etiam in utraque ſententia adeo communiſſimo DD. conſenſu ad meritum requiri, ut opus bonum aliquo modo referatur ad Deum, adeòque eliciatur, vel imperetur, aut dirigatur ab aliqua virtute ſupernaturali. Sed, & vide rursùs, quanto te meritorum cumulo prives, ſi in tuis operationibus nihil ad Deum te reflectas: at, ut ſupra notavi, in tuo tempore, arida conſuetudine, timore, reſpectu, affectu humano velut aſinus Clitellarius procedas.

Dices: video hæc bene, ſed rursùs video inde ſequi, pleroſque Chriſtianos bona opera ſua perficere ſine merito, cùm ea rarò ſic referant ad Deum. Non bene vides, & fortè alios tua regula metiris. Certe Chriſtiani juſti, timorati, etiam rudes, ac ſimplices frequentiſſime in ſuis actibus reſpiciunt motivum ſupernaturale, & in Deum tendunt, ſaltem confuſe, & virtualiter, quod ſufficit, juxta ſuprà dicta N. IV. Neque hoc eſt diſſentaneum humanæ fragilitati, ſed inſuper eſt conſentaneum ſublimitati præmii: quòd ſi plures fragilitati ſuæ ſuccumbentes defectu debitæ relationis ad Deum, magnam partem meritorum perdant, ſibi imputare debent quemadmodum & illi, qui bene operari omnino negligunt, & infiniti peccatores, qui defectu ſtatus gratiæ ſunt, & manent meriti incapaces, prout ſapienter advertit noſter Herincx *cit. qu. 2. n. 24.*

§. IV. *Proximus autem propter Deum diligitur,*

Charitatis objectum, & actus ſecundarius.

I. Proximus autem.

SIgnificatur objectum ſecundarium Charitatis, quod eſt 20
omnis noſter proximus: idem namque habitus infuſus præſtantiſſimus Charitatis inclinans primò, & principaliter quidem ad dilectionem, & amorem Dei ſuper omnia, *propter ſe ipſum*, ac propter ſui ipſius intrinſecam infinitam Bonitatem, tanquam ad actum principalem: etiam conſequenter, & ſecundariò movet, & inclinat ad dilectionem, & amorem proximi (imò & ſui ipſius) *propter Deum*, ſeu propter eandem Bonitatem Divinam participatam in proximo, tanquam actum ſecundarium neceſſariò cum priori connexum, ut deinde amplius explicabitur.

Proximus autem noſter intelligitur omnis creatura ra- 21
tionalis, gratiæ Divinæ, æternæque beatitudinis nobiſcum capax, vel particeps, uti in primis ſunt Angeli, animæ beatæ, ac etiam in purgatorio exiſtentes, quas novimus jam ſecuras de gratia, & Beatitudine æterna; deinde omnis homo viator fidelis, & infidelis, bonus, & malus, quantumvis peccator, vel inimicus noſter: hos enim omnes novimus adhuc nobiſcum capaces gratiæ, amicitiæque Divinæ, atque æternæ Beatitudinis, omnes proinde ex Cha-

Digitized by Google

ex Charitate diligendi ſunt *propter Deum*: omnis quippe comprehenſi magno mandato: *Diliges proximum tuum ſicut te ipſum*, nemine omnino excepto, niſi *non proximo*, qui ſcilicet nobiſcum gratiæ Dei, atque æternæ Beatitudinis capax ampliùs non eſt, ut ſoli ſunt Dæmones, & damnati.

Cur autem neque in communi definitione Charitatis Divinæ, neque in ejuſdem generali, & magno mandato, nulla fiat expreſſa mentio dilectionis ſui ipſius, rationem optime aſſignat D. Auguſt. *lib.* 1. de Doctrina Chriſtiana *cap.* 23. dicens: *Quatuor diligenda ſunt: unum, quod ſupra nos eſt, ſcilicet Deus: alterum, quod nos ſumus: tertium, quod juxta nos eſt, ſcilicet proximus: quartum, quod infra nos, ſcilicet corpus: de ſecundo, & quarto nulla præcepta danda erant: quantumlibet enim homo excidat a veritate, remanet illi dilectio ſui, & dilectio corporis ſui, quia nemo carnem ſuam odio habuit: nam viri juſti, qui corpus ſuum cruciant, non corpus, ſed corruptionem ejus, & pondus oderunt*. Sic Sanctus Auguſtinus.

II. Propter DEUM.

22 SIgnificatur objectum, & motivum formale propter quod diligendus eſt proximus: nimirum propter Deum ſic volentem ex infinita Bonitate ſua, & re ipſa propter ipſam eamdem Bonitatem Divinam participatam, ac velut elucentem in proximo, quatenùs nimirum, proximus eſt creatura Dei condita ad ejus imaginem, gratiæ, amicitiæ Divinæ, æternæque Beatitudinis capax: præſertim ut de facto præditus donis ſupernaturalibus, gratia, ſanctitate, juſtitia, & amicitia Dei, &c. Et hac ratione Chriſtus in Evangelio Matth. 22. Præceptum dilectionis proximi dicit eſſe ſimile præcepto dilectionis Dei; ſecundum autem ſimile huic, *diliges proximum tuum, ſicut te ipſum*. Nimirum: ſimile non *abſolute* quoad modum diligendi, ſic, ut quemadmodùm Deus diligendus eſt ſuper omnia propter ſe ipſum, ita & proximus diligendus ſit ſuper omnia propter ſe ipſum, hoc enim implicat, nam ſi proximus ſuper omnia, vel ſaltem abſolute propter ſe, abſque omni relatione ad Deum diligi deberet, jam Deus non amaretur ſuper omnia neque ex toto corde. Sed ſimile *reſpective*, & quoad motivum diligendi, ita nimirum: ut ſicut Deus diligitur propter ſe ipſum, & propriam intrinſecam Bonitatem; ita & diligatur proximus propter Deum, eandemque ejus Bonitatem in proximo participatam, ut dictum eſt, idque omni neceſſaria connexione, omnino ſimili, immo eadem obligatione: quia impoſſibile eſt diligere Bonitatem Dei in ſe ipſo, niſi etiam eadem diligatur, at participata in proximo: ut etiam indicare videtur Evangeliſta amoris 1. Joann. 4. *Hoc mandatum habemus a Deo, ut, qui diligit Deum, diligat & fratrem ſuum. Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, & fratrem ſuum odit, mendax eſt; qui enim non diligit fratrem ſuum, quem videt, Deum, quem non videt, quomodo poteſt diligere?* Quaſi dicat: qui non diligit viſibilem quaſi Dei Bonitatem in fratre ſuo participatam, quomodò poterit diligere ipſam inviſibilem Dei Bonitatem in ſe ipſo? Aliter ex D. Auguſt. explicat Magiſter *diſt.* 27. *Qui non diligit fratrem, caret Charitate; quomodo ergo carens Charitate poterit Deum diligere?* Sic ille: At ſic non explicatur vis argumenti a viſibili fratre ad inviſibilem Deum.

III. Propter DEUM diligitur.

23 CHaritatis ergo Divinæ in proximum tendentis actus elicitus ſecundarius eſt, amore amicitiæ nimirum propter ejuſdem a Deo participatam ſupernaturalem Bonitatem, proſequi omnem proximum; volendo ei vera ſalutaria, ac ſupernaturalia bona (utpote principaliter ipſum Deum, ac Beatitudinem æternam) aliaque bona ſpiritualia, ac media ſalutis, atque etiam bona temporalia, quatenùs ad illa referuntur, conducunt, neceſſaria, vel utilia ſunt. Idque duplici affectu: aut affectu, & amore complacentiæ eidem prædicta bona jam habita volendo, & congaudendo, nihil invidendo, nolendo, &c. aut affectu, & amore deſiderii eidem ejuſmodi bona nondum habita deſiderando, optando, ac cùm opus eſt, pro poſſe procurando. Et hoc ipſum volunt SS. PP. DD. docentes: proximum diligendum eſſe *in Deo*, & *propter Deum*: amicum in Deo, inimicum propter Deum: *in Deo* nimirum, quatenùs jam Dei per gratiam, ac juſtus eſt, amore, vel affectu complacentiæ. *Propter Deum* verò ut ſi nondum eſt, Dei eſſe per gratiam, & juſtitiam incipiat; ſic D. Auguſt. variis locis. Et indicat ipſe Salvator Joann. 13. *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, ſicut dilexi vos*. explicat D. Aug. *tract.* 65. in Joann. Hoc eſt: *ad quod dilexi vos, ut filii lucis ſitis, & lucem habeatis*. Et mox iterum: *Sicut dilexi vos. Quid enim niſi Deum dilexit in nobis, non quem habebamus, ſed ut haberemus? Sicut Medicus ægrotos, &c.* Et rursùs *lib.* de doctrina Chriſtiana *cap.* 2. explicans illud: *Diliges proximum tuum ſicut te ipſum*: dicit: *Hæc regula dilectionis divinitus conſtituta eſt, ut Deum propter ſe ex toto corde, & proximum diligas ſicut te ipſum: ad quod, & propter quod te ipſum diligere debes. Qui ergo amat homines, vel quia juſti ſunt, vel ut juſti ſint, amare debet: ſcilicet in Deo, vel propter Deum: ſic enim, & ſe ipſum amare debet in Deo, & propter Deum, id eſt: vel quia juſtus eſt, vel ut juſtus ſit*. Sic D. Auguſt. Denique mirifice mihi ſapit modus loquendi antiquorum DD. nimirum Charitate Divina proximum diligere idem eſſe, ac *velle proximum a Deo diligi, ſibique condilectum habere*: nimirum, aut affectu complacentiæ gaudendo, aut affectu deſiderii deſiderando habere condilectum a Deo, hoc enim vere eſt proximo velle verum, & omne ſalutare bonum in ipſo fonte ſuo; ac ſcaturigine. Advertis jam, unde ſanctorum, & Divina Charitate flagrantium virorum admirandus ille zelus in procuranda ſalute animarum; ſimulque notas miſerandos defectus tuos circa dilectionem proximi: ſed *propter juniores* nota manifeſtiùs.

IV. Proximus autem propter DEUM diligitur.

NImirum amore amicitiæ ſupernaturali, & quidem tri- 24
pliciter. 1. Ex parte *Principii*, amore ſcilicet elicito habitu infuſo Charitatis Divinæ, juxta dicta N. I. 2. Ex parte *motivi*, ut ſcilicet diligatur proximus propter ſupernaturalem, & ipſiſſimam Divinam Bonitatem in proximo participatam: & verbo: quatenùs aliquid Dei eſt, aut eſſe poteſt, juxta dicta N. II. 3. Ex parte *objecti*, *ſeu boni voliti*, ut ſcilicet proximo velimus principaliter ipſum Deum, ac a Deo ordinata bona ſalutaria tantùm, juxta N. III. Jam collige defectus amorum a Divina Charitate extraneorum.

I. Alienus a Charitate Divina Theologica eſt omnis amor proximi naturalis tantùm, ſcilicet ex motivo naturali, utpote quo diligimus hominem ob ejus naturalem honeſtatem, bonitatem, comitatem, vel quodcumque donum naturale, ei de ejuſmodi complacendo, vel deſiderando, abſque omni ordine ad Deum, adeoque nullo modo propter Deum; nec conſequenter eſt actus Charitatis Theologicæ, nec meritorius. etſi per ſe malus non ſit, immo honeſtus, & ad Charitatem mere naturalem, & acquiſitam ſpectans: hujuſmodi etiam erga Deum naturalem, & acquiſitam Charitatem ſuprà admiſimus. Cæterùm bona naturalia proximi, ut a Deo ſunt, vel ad Deum referuntur, eſſe motivum Charitatis Theologicæ, & amoris ſupernaturalis, jam ex dictis liquet.

II. Ad Charitatem Theologicam minime ſpectat velle proximo illa bona, quæ ei ſalutaria non ſunt, ſeu ejus ſaluti ſpirituali, vel aliorum minime conducunt, immo obſunt: quin talia ipſa Charitate Theologica poſitive ipſi nolle poſſumus: Titio v. gr. improbo licite potes nolle divitias, potentiam, dignitatem, ſcientiam, &c. Quia vides eum iſtis abuti contra ſalutem ſuam, vel etiam in aliorum ſpirituale, vel temporale detrimentum, vel abuſurum, ſic enim non male, ſed bene vis Titio, cùm ei ſecundùm rectam rationem melior ſit eorum bonorum privatio, quàm poſſeſſio; ſed de hoc latiùs in 4. Præcepto de Charitate Theologica proximi.

III. Magis adhuc a divina Charitate alienus eſt omnis erga proximum amor concupiſcentiæ tantùm, quo nimirum is diligitur, quatenùs nobis bonus, utilis, vel delectabilis eſt: quia hic amor naturalis eſt, & Politicorum, non Theologorum, etſi per ſe, & intra terminos honeſtatis minime malus, Quod ſi verò diligamus proximum, quatenùs eſt bonus, & utilis nobis ſpiritualiter; puta Patrem ſpiritualem, Confeſſarium, Prælatum bonum in ordine ad Deum, & ſalutem noſtram, erit ſane actus Charitatis Theologicæ: at non quatenus eſt amor concupiſcentiæ erga proximum, ſed quatenùs eſt amor amicitiæ erga nos ipſos, & ipſum Deum, nam amans proximum, ut bonum ſibi in ordine ad Deum, & ſalutem ſuam ſupernaturalem, plùs quàm proximum amat ſe ipſum; & ſe ipſo adhuc magis Deum: Quia *propter quod unum quodque tale, &c.*

IV. Omnis amor formaliter, vel virtualiter non relatus 25
in Deum Charitati Theologicæ extraneus, vel etiam adverſarius eſt, & peccaminoſus. *Amor formaliter* relatus in Deum dicitur, qui de facto concipitur ex motivo Charitatis, & bonitatis Divinæ, ſeu quo proximus defacto diligitur propter Deum, modo hactenùs explicato. *Virtualiter* verò relatus dicitur, quatenùs amor proximi, vel alicujus creaturæ continetur intra terminos honeſtatis ſecundùm rectam rationem, & Legem Dei, ſecluſa offenſa Dei, adeoque hoc ipſo jam aliquo modo propter Deum, & aptus ſtatim referri formaliter in Deum. Amor ergo ſolùm formaliter non relatus in Deum, qua talis, extraneus tantùm eſt a Charitate Theologica: at verò amor nec virtualiter quidem relatus in Deum, ſed terminos rectæ rationis, & honeſtatis ita ex-

ita excedens, ut neque aptus ſit referri in Deum, Charitati etiam contrarius eſt, & peccaminoſus, dictus amor creaturæ inordinatus, de quo Sect. 4.

Ratio omnium hactenùs dictorum de proximi dilectione a priori eſt: Quia Charitas Theologica pro ſuo per ſe primario objecto habet ipſum Deum, ideoque non poteſt ſe extendere etiam ſecundariò, niſi ad illa tantùm bona, quæ, & quatenus ad Deum referuntur: ergo quidquid præter Deum, vel non præter Deum diligimus, non ex vera Charitate diligimus, nam vera Charitas eſt, qua alicui verum bonum volumus: nullum autem verum bonum eſt, niſi ſolus Deus: ergo nihil niſi ſolus Deus, aut in ordine ad Deum diligi poteſt, & debet ex vera Charitate.

Et hæc quidem de dilectione proximi quoad definitionem actus ſatis: Nam cætera de obligatione Charitatis Divinæ erga proximum quoad actus internos, & externos ſpirituales, corporales, & peccatis oppoſitis, cùm nihil faciant ad primum præceptum Decalogi, conſultò differo ad præcepta ſecundæ tabulæ poſt quartum præceptum, quod alioqui breve eſt.

SECTIO II.

Charitatis Divinæ obligatio.

SUMMARIUM.

26 *Præceptum Charitatis, ut affirmativum, duo continet 1. amare Deum debito modo; & 2. debito tempore.*
27 *Præceptum Charitatis eſt omnium maximum; jure naturæ ſub mortali obligans ad amandum DEUM.*
28 *Super omnia* appretiative ſaltem.
29 *Et ſine dubio etiam* intenſive *convenientiſſimum eſt creaturæ rationali; quod tamen ob divinam Clementiam, & noſtram infirmitatem de præcepto non eſt.*
30 *Præceptum Charitatis* per accidens *ſæpius obligat, idque in triplici potiſſimùm caſu.*
31 Per ſe *verò nunquam obligare ad actum explicitum amoris Dei ſuper omnia*, olim *quidem probabile videbatur.*
32 *At* modò *non ampliùs poſt propoſitiones damnatas ideoq;*
33 *Omnino tenendum, etiam quandoque* per ſe *obligare.*
34 *Præſertim poſt adeptum uſum rationis ad id ſufficientem.*
35 *Et probabiliſſime in articulo mortis.*
36 *Ac valde probabiliter (immo modò certe) etiam aliàs in tempore, ſaltem aliquando in vita.*

26 PRæceptum Charitatis Divinæ: *Diliges Dominum Deum, &c.* quatenùs formaliter in terminis affirmativum eſt, duo continet: amare Deum debito modo, & debito aliquo tempore: & ſic ei unum tantùm opponitur peccatum omiſſionis, nimirum omittere, ſeu non exercere actum amoris Dei eo tempore, quo obligat præceptum amoris Dei ſuper omnia. Nam non diligere Deum debito modo, ſcilicet ſuper omnia, non poteſt eſſe purum peccatum omiſſionis, ſed neceſſariò involvit peccatum commiſſionis, ſcilicet, inordinate amare creaturam ſupra, vel contra Deum; unde Deus non diligatur debito modo, nimirum ſuper omnia, & ex toto corde. Item porrò præceptum Charitatis ſimul implicite negativum eſt, & duo peccata commiſſionis oppoſita habet, ſcilicet, odium Dei, & inordinatum amorem creaturæ. De quibus *Sect.* 3. & 4. *ſeorſim.* Nunc de affirmativo tantùm Charitatis præcepto quoad modum, & tempus amandi Deum ſermo eſt, & ſit.

ASSERTIO III.

P*Recepto Divino naturali poſitivo obligamur ſub mortali amare Deum quoad modum ſuper omnia appretiative ſaltem: quoad tempus verò certe aliquando in vita, etiam per ſe quandoque, ſaltem ſub initium uſus rationis.* Ita DD. citandi.

§. I *Præcepto Divino ſub mortali obligamur.*

27 PRæceptum naturale fundatur in primis viſceribus, & radicibus legis naturæ, & primo principio Syndereſis *bonum eſſe proſequendum*, & conſequenter ſummum, & infinitum bonum ſuper omnia proſequendum, & amandum eſſe tanquam ultimum finem noſtrum *Cui*. Præceptum verò poſitivum Charitatis primò promulgatum eſt divinitùs per Moyſem Deut. 6. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota fortitudine tua* (explicationem habes *Sect.* 1. §. 3. *nu.* 4.) Et repetit Chriſtus Matth. 22. addens: *Hoc eſt primum, & maximum mandatum.* Veriſſime enim præceptum Charitatis eſt omnium præceptorum maximum, idque triplici potiſſimùm ratione. I. Quia eſt de excellentiſſimæ virtutis primariò actu, eoque omnium maxime neceſſariò ad ſalutem. Et ne dubites de obligatione ſub mortali, clamat Apoſtolus 1. Joann. 3. *Qui non diligit, manet in morte, & c.* 4. *Omnis, qui diligit, ex Deo natus eſt, & cognovit Deum: qui non diligit, non novit Deum, quia Deus Charitas eſt.* In quæ verba D. Auguſt. *tract.* 5. in eandem epiſt. præclare dixit: *Charitas eſt, ſine qua nihil prodeſt, quodcumque habueris; quam ſi ſolam habeas, ſufficit tibi.* II. Quia Charitatis præceptum eſt principium omnium aliorum; etenim ex præcepto diligendi Deum ſuper omnia, & proximum propter Deum, tanquam ex principio concluſionis deducuntur omnia præcepta, & primæ tabulæ circa debitum Deo cultum, & ſecundæ tabulæ circa debitum officium erga proximum. Ex illo enim *diliges Dominum Deum tuum ex toto corde &c.* nonne ſtatim infertur; ergo eum ſolum adorabis, non blaſphemabis, non aſſumes Nomen Domini Dei in vanum? item ex illo *diliges proximum tuum, ſicut te ipſum*, & propter Deum an non neceſſariò infertur, ergo *non occides, non mœchaberis, non furtum facies?* Prout præclare diſſerit Apoſtolus ad Rom. 13. dicens: *Nemini quidquam debeatis, niſi ut invicem diligatis: qui enim diligit proximum, legem implevit. Nam non adulterabis, non occides, non furaberis, non falſum teſtimonium dices, non concupiſces: & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc verbo inſtauratur. DILIGES PROXIMUM TUUM SICUT TE IPSUM. Plenitudo ergo legis eſt dilectio.* Et ideò etiam Chriſtus ibi adjecit, *In his duobus mandatis univerſa lex pendet, & Prophetæ.* III. Quia præceptum Charitatis eſt finis omnium aliorum præceptorum, ad eum enim, ut unicum finem, ſunt omnia alia præcepta, ut eorum obſervatione maneat homo conjunctus cum Deo ultimo fine ſuo, hìc per Gratiam, & charitatem, poſteà per gloriam, juxta illud modò allegatum Apoſtoli, *Plenitudo legis eſt dilectio.* Quod ipſum hac ratione a priori eleganter probat D. Th. 2. 2. *qu.* 44. *art.* 1. Quocumque præcepto magis debitus eſt finis, quàm media ad illum: at finis hominis adæquatus, ad quem tanquam propriam perfectionem tendere debet, eſt conjunctio, & unio cum Deo, quæ fit per Charitatem; reliquæ omnes virtutes Theologicæ, & morales ſolùm media ad illum finem continent. ergo præceptum Charitatis eſt omnium aliorum maximum tanquam finis eorum 1. Timoth. 1. *Finis præcepti eſt Charitas.* Sic Angelicus Doctor. IV. Quamvis porro apud omnes in confeſſo ſit, præceptum affirmativum Charitatis de diligendo Deo ex toto corde, tota anima ab homine viatore pro hoc ſtatu perfecte impleri non poſſe, quoad modum perfectionis ſimpliciter, & poſitive, ut jam ſupra *ſect.* 1. §. 3. in fine inſinuavi; certum tamen etiam eſſe debet, poſſe a nobis perfecte impleri quoad ſubſtantiam obligationis, ſicut ad viatorem ſpectat, ita ut talimodo amans Deum vere præcepto ſatisfaciat, & maneat abſque peccato. Ut cum D. Auguſt. D. Thom. D. Bonav. Scoto docent DD. communiſſime. Et conſtat ex illo 1. Joan. cap. 2. *Qui ſervat verbum ejus, vere in hoc Charitas Dei perfecta eſt:* quatenùs ſcilicet perfecta haberi poteſt ab homine viatore. Nunc ergo ſequitur explicandum, qualiter hoc præceptum impleri debeat quoad ſubſtantiam obligationis, & modum diligendi Deum.

§. II. *Quoad modum: Super omnia appretiative ſaltem*

I. SUbſtantia obligationis præcepti Charitatis ſine dubio eſt, & requirit ſaltem amare Deum ſuper omnia appretiative, ita ut nihil ametur ſupra Deum, vel æqualiter Deo; & uno verbo, contra Deum. *Omnes.* Et ratio eſt clara, jam ſuprà indicata: Quia præceptum Charitatis obligat, dirigitque hominem debito affectu tendendi in Deum, ut ſummum Bonum, & ultimum finem ſuum: atqui affectus debitus tendendi in Deum, ut ſummum Bonum, & ultimum finem neceſſariò ſaltem eſt amare Deum ſuper omnia appretiative, ut nihil magis, vel æque ametur ac Deus: etenim ſummo Bono ipſa rei natura debetur ſummus amor, ut nimis manifeſtum; ergo. Ac proinde 28

II. Præcepto Charitatis divinæ quoad ſubſtantiam obligationis, & in amando omnino ſatisfacit, qui ita amat DEUM ſuper omnia appretiative, ſeu æſtimative, nimirum Deum magis æſtimat, ſeu in majori æſtimatione, & pretio habet, quàm omnia alia, adeo ut Deum ſummum Bonum, ſeu ultimum finem agnoſcens cum rebus omnibus anteponat, ut pro nulla re ſaltem mortaliter Deum offendere velit, omniaque peccata mortalia, velut impedimenta ſalutis, ac finis ſui conſtanti voluntate removeat. Juxta communiſſimam, & omnino ſecuram DD. doctrinam; quam optime explicat D. Bonavent. *diſt.* 27. *art.* 2. *qu.* 6. Ratio eſt: Quia per hoc adhuc vere diligitur Deus ex toto corde, tota anima, ſaltem quoad totalitatem, & perfectionem negativam, nihil Deo contrarium, vel ejus offenſivum admittendo.

III. Convenientiſſimum videtur eſſe creaturæ rationali, amare Deum ſummum Bonum ſuper omnia intenſive, intenſiori, vehementiori, ardentiori, ac teneriori affectu, & actu Deum proſequendo, amplectendo, atque in eum tendendo, quàm omnia alia: ſiquidem natura ſua conveniens, 29

Digitized by Google

piens, ut quantò majus eſt bonum, tantò magis, intenſiùs ametur, & conſequenter Deus, qui eſt ſummum Bonum, etiam ſumme, quoad fieri poteſt, ſaltem magis, & intenſiùs ametur, quàm omnia alia bona, quod omnino etiam ſuadetur ex magno præcepto diligendi Deum, *ex tota anima, tota virtute*.

IV. Attamen hoc neceſſarium, & de præcepto non eſt, quin ſine peccato contingat Deum quandoque minùs intenſe amari, quàm creaturam, v. g. parentem, filium, uxorem, amicum, aurum &c. juxta tenorem, & receptam ſententiam DD. Navarr. Tolet. Valent. Sanchez, alii paſſim cum Layman *lib. 2. tr. 3. c. 2. nu.* 3. Ratio petenda tum ex Divinæ clementiæ condeſcenſione, tum ex hominis naturali inclinatione, qui naturaliter ferventiori affectu fertur in ſenſibilia, & præſentia, quàm in inſenſibilia, & abſentia: Unde fit, ut licite quis revera amet Deum ſuper omnia appretiative, tamen naturali virtute feratur intenſiori affectu in aliquam creaturam abſque offenſa Dei, interim paratus, & reſolutus, ut ſi opus foret, aut Deum offendere, aut illam creaturam amittere, omnino hoc potiùs vellet, quàm illud. Ut exemplo oſtendit Laym. cit. Sicut fieri ſolet, ut quis catulum v. gr. intenſiùs, ac teneriùs amet, quàm proprium filium, at non firmiùs, aut magis æſtimative: quòd inde ſequitur, quia ſi vel catulus, vel filius amittendus foret, utique mallet catulum ſuum perdi, quàm filium. *Sic ille*. Et nihil communius, quàm dominos, heraſque, canes ſuos intenſiùs amare, quàm homines præſertim ſervos, ac ancillas, pauperes &c. (dummodò intenſiùs tantùm) plerumque excuſandi ſunt: juxta prædicta ergo intelligenda ſunt verba Chriſti Matth. 10. *Qui amat Patrem, vel Matrem plus quàm me, non eſt me dignus*. Quod ſecundum æſtimationem, non verò intenſionem accipi debet; juxta communem DD. Interpretum.

§. III. *Quoad tempus verò, vere aliquando in vita.*

30 CErtiſſimum eſt, hominem per totam vitam ſuam ſæpiùs debere elicere actum amoris Dei ſuper omnia, explicitum, vel implicitum, ſaltem per accidens. Ratio eſt evidens: quia tenetur homo aliquo tandem actu mereri vitam æternam, & ſe conſervare in ſtatu Gratiæ Dei: at non poteſt ullo actu mereri vitam æternam, niſi elicito, vel imperato a Charitate: nec moraliter poſſibile eſt, conſervare ſe in ſtatu Gratiæ, & Charitatis inter tentationes, & occaſiones, niſi ſæpiùs in vita eliciat actus Amoris Dei ſuper omnia, maxime quando adeſt, & urget periculum peccandi, & amittendi Gratiam Dei per peccatum: ergo tenetur homo ſæpiùs in vita elicere actum amoris Dei ſuper omnia, ſaltem per accidens: idque in triplici caſu potiſſimùm communiter aſſignato, & recepto. I. Principaliter, & univerſaliter quoties tenetur peccator juſtificari, & non eſt copia Sacramenti, utpote, cùm quis exiſtens in mortali celebraturus, Sacramenta miniſtraturus, aut in articulo, vel periculo mortis conſtitutus non habet copiam Confeſſarii. Non enim poteſt talis juſtificari, niſi eliciendo actum contritionis perfectæ, dolendo de peccato, quod eſt offenſa Dei ſummi Boni ſupra omnia dilecti, ideoque eſſentialiter ſaltem implicite, & virtualiter actum Amoris Dei ſuper omnia includentis, juxta alibi dicta. In hoc conſentiunt univerſi. II. Quando urget grave periculum incidendi in odium Dei, ut ſæpe evenit ex impatientia, indignatione, deſperatione, in adverſitatibus, pœnis, infortuniis, ubi facile quis erumpit in odium, vel indignationem erga Deum, niſi contrario actu amoris Dei ſuper omnia ſe muniat, eo caſu (licèt raro, ut in ſimili notavi ſupra de Fide) quo tentatio aliter ſuperari non poſſet, niſi per contrarium actum Amoris Dei, utique juxta communem DD. tenebitur homo ſub mortali elicere Amorem Dei ſuper omnia, & quidem per ſe a virtute Charitatis: at non per ſe ejuſdem virtutis præcepto affirmativo de amando Deo, ſed ex præcepto negativo de excludendo odio Dei. Unde ſi tentationi ſuccumbens erumpas in odium Dei, averſionem, blaſphemiam, non committis, duo peccata commiſſionis odii, & omiſſionis amoris, ſed unum peccatum odii tantùm contra præceptum negativum, propter quod ſervandum, odiumque excludendum; tanquam neceſſarium medium indirecte ſolùm, & per accidens te obligat præceptum affirmativum Amoris; ut in ſimili de Fide, & Spe etiam dictum eſt. III. Quandocumque actus heroicus virtutis exercendus, aut graviſſima tentatio ſuperanda, ut ſi aut fornicandum eſſet, aut moriendum, aut Fides neganda, aut carcer, exilium, mors ſubeunda, & in ſimilibus caſibus, quibus neceſſarium omnino ſæpe eſt elicere actum Amoris Dei ſuper omnia, ut dicas cum Apoſt. *Quis nos ſeparabit a Charitate Chriſti?* Ubi tamen iterùm ſuccumbens non committit duo peccata, ſed unum tantum v. g. contra caſtitatem, Fidem, vel aliam virtutem, quia tunc præceptum Charitatis per accidens, & generaliter tantùm obligat excludere omnem offenſam Dei. His ſuppoſitis ut certis.

Quæſtio difficilis valde, & controverſa eſt.

An, & quando hoc præceptum affirmativum Charitatis obligat per ſe?

PRobabilis mihi hactenùs ſemper viſa fuit Sententia, præ- 31
ceptum illud nunquam obligare per ſe quoad actum explicitum Amoris Dei ſuper omnia, ſed ei plene ſatisfieri per voluntariam obſervantiam præceptorum, & excluſionem omnis peccati propter Deum, uti docent multi, & graves DD. apud Tambur. *lib. 2. Decal. c. 3. §. 2. nu. 4.* Et *Nicol. Du Bois infra citand.* Ratio eſt, quia ex una parte volens propter Deum obſervare omnia præcepta ejus, & pro nulla re ipſum peccando offendere, vere diligit Deum ſuper omnia ſaltem implicite, & virtualiter, & ex toto corde negative: Juxta illud Joann. 14. *Qui habet mandata mea, & ſervat ea, ille eſt, qui diligit me.* Ib. c. 15. *Si præcepta mea ſervaveritis, manebitis in dilectione mea, ſicut & ego Patris mei præcepta ſervavi, & maneo in ejus dilectione.* 1. Joan. 2. *Qui ſervat verbum ejus, vere in hoc Charitas Dei perfecta eſt.* Ibid. cap. 5. *Hæc eſt enim Charitas Dei, ut mandata ejus cuſtodiamus, & mandata ejus gravia non ſunt.* Et alibi. Ex altera autem parte non eſt aſtruenda obligatio alicujus præcepti, & quidem gravis ſub mortali, abſque certo fundamento: nullum autem certum, & urgens adferri poteſt fundamentum, quòd præceptum dilectionis obliget aliquando per ſe ad actum formalem, & explicitum Amoris Dei, ut patebit expendendo fundamenta communiter allata.

I. Unum, & præcipuum fundamentum eſt ipſum magnum mandatum, & præceptum affirmativum Charitatis: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c.* quod ſane debet obligare aliquando ad actum ſuum proprium, ne fruſtra ſit. Agnoſcimus, & veneramur diviniſſimum mandatum, ejuſque exercitium perfectiſſimum, & frequentiſſimum nobis in omnibus optamus. Nulla tamen ratio, vel auctoritas convincit illud eſſe præceptum ſpeciale, & ſpeciali aliquo tempore per ſe obligatorie implendum, quin cum DD. relatis probabiliſſime dici poſſit, eſſe præceptum generale imbibitum in omnibus præceptis, ut proinde illi abunde ſatisfiat actibus Amoris DEI implicitis, contentis in obſervatione voluntaria præceptorum propter Deum, ut dictum eſt.

§. Eadem prorsùs ratione etiam alterum præceptum Charitatis. *Diliges proximum tuum, ſicut te ipſum*, non eſt ſpeciale, ſpeciali aliquo tempore per ſe obligatorie implendum per aliquem actum internum elicitum amoris erga proximum (quando enim hoc?) ſed eſt præceptum generale imbibitum in omnibus præceptis DEI erga proximum; eique abundanter ſatisfit, dum quis vult ſervare præcepta Dei circa proximum, & data occaſione de facto ſervat abſtinendo ab omni odio, offenſa, injuria; & dum opus eſt, exhibendo opera externa Charitatis. Is ſane proximum *propter Deum*, ſicut ſe ipſum de facto diligit, & frequenter etiam actu formali interno amoris, cùm illa opera Charitatis ſæpe exerceri recte non poſſint ſine aliquo actu interno amoris, & benevolentiæ erga proximum. De quo ſuo loco. Et propterea dixit Chriſtus: *In his duobus mandatis univerſa lex pendet, & Prophetæ.*

II. Alterum fundamentum eſt, quòd homo intima naturæ lege teneatur tendere in Deum ultimum Finem ſuum ſupernaturalem cognitione, & affectu aliquo tam neceſſitate medii, quàm Præcepti. Quod ſi ergo aliquem actum explicitum Fidei, & Spei neceſſariò eliciendum eſſe aliquando, ſaltem ſub initium uſus rationis, vel prima converſione, omnes meritò agnoſcimus, cur non idem ſentiamus de actu explicito Charitatis, & amoris Dei ſuper omnia? Verùm enim eſſe neceſſariò idem ſentiendum. Diſparitas manifeſta eſt; quia impoſſibile eſt, hominem tendere in Deum, & ultimum finem abſque aliquo formali explicito actu Fidei, & juxta communem ſenſum etiam Spei, in Deum ſaltem ut unum, & Remuneratorem ſupernaturalem; *Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia eſt, & inquirentibus ſe Remunerator ſit*, Ait Apoſt. *Heb.* 11. Et ideò neceſſariò ſemel ſaltem eliciendus eſt aliquis actus Fidei, Spei, juxta dicta ſuis locis. At verò maxime poſſibile eſt tendere in Deum, ut ultimum Finem abſque actu explicito formali Amoris Dei, utpote per amorem implicite contentum in voluntaria obſervatione præceptorum propter Deum, ut dictum: ergo &c.

III. Aliud novum urgentius fundamentum exhibet propoſitio omnino prima inter prohibitas, ac damnatas ſub Alexandro VII. Anno 1665. ita ſonans *Homo nullo unquam vitæ ſuæ tempore tenetur elicere actum Fidei, Spei, & Charitatis ex vi præceptorum Divinorum ad eas virtutes pertinentium.*

Digitized by Google

nitionum. Sic propoſitio damnata. Verùm nulla hîc expreſſa fit mentio de actu formali explicito amoris Dei ſuper omnia, & omnino ſufficere videtur, præceptum charitatis ſæpe obligare per ſe, ſaltem quatenùs eſt negativum, ut in caſibus ſuprà poſitis, etſi nunquam obliget ut affirmativum. Certe Nicol. Du Bois rigidiſſimus illarum propoſitionum examinator ad illam propoſitionem primam *a. 4. n. 20.* diſerte negat ſub illa propoſitione damnata comprehendi illam ſententiam plurium DD. quæ docet præceptum Charitatis divinæ impoſitum fuiſſe ob juſtificationem impii, & ſolùm tunc obligare, quando impius non habet aliam viam, qua juſtificetur, niſi eliciat actum contritionis, quæ ſemper involvit amorem Dei ſuper omnia: ex eo quod hæc ipſa obligatio ſit ex vi præcepti diligendi Deum: atqui nos longe plùs concedimus, ergo minùs damnata cenſeri debet noſtra ſententia.

IV. Sed ecce noviſſime Anno 1679. fundamentum urgentiſſimum, meo judicio, poſuit Innocentius XI. inter complures propoſitiones damnatas tanquam ſcandaloſas, & in praxi pernicioſas etiam has tres ordine repoſuit. 5. *An peccet mortaliter, qui actum Dilectionis Dei ſemel tantùm in vita eliceret? condemnare non audemus. 6. Probabile eſt, ne ſingulis quidem rigoroſe quinquenniis PER SE obligare præceptum Charitatis erga Deum. 7. Tunc ſolùm obligat, quando tenemur juſtificari, & non habemus aliam viam, qua juſtificari poſſimus*, Hic ego do victas manus ob Reverentiam, & Obedientiam Sacræ Sedis Apoſtolicæ, & dico tandem.

§. IV. *Etiam per ſe quandoque*,

33 Dico igitur I. Ex vi præcepti Charitatis tenetur homo per ſe quandoque in vita ſua elicere actum formalem amoris Dei ſuper omnia. Ita omnino communis DD. quos late congerit, & recitat Nicolaus Du Bois *cit. n.* 15. D. Th. S. Franciſcus de Sales, Suarez; Sanchez, Coninch. Valentia, Amicus, Tannerus hîc *diſp.* 2. *q.* 4. *dub.* 4. Layman, *lib.* 2. *tr.* 3. *cap.* 2. *num.* 6. Lugo *diſp.* 13. *De Fide, ſect.* 1. *in fine*. Et præter fundamenta ſuprà allata minime ſpernenda, mihi omnino videtur importare prima propoſitio damnata ſub Alexandro VII. Et tandem plene convincunt propoſitiones damnatæ ab Innocentio XI. Nam ſi damnata eſt ſententia non audens damnare peccati mortalis, qui actum dilectionis Dei tantùm ſemel in vita eliceret, & aſſerens, præceptum Charitatis Dei rigoroſe, ne ſingulis quidem quinquenniis per ſe obligare, ſequitur ineluctabiliter præceptum per ſe obligare aliquando in vita; & quidem multò ſæpiùs, quàm ſingulis quinquenniis: ut proinde jam multò magis damnata ſit cenſenda ſententia, aſſerens præceptum Charitatis, & dilectionis Dei per ſe obligare nunquam. Ratio autem potiſſima mihi videtur: quia virtus Charitatis divinæ non eſt tantùm imperativa actuum aliorum obſervantiæ mandatorum &c. ſed etiam eſt elicitiva affectuum, & actuum propriorum, ut per ſe conſtat: ergo etiam præceptum Charitatis divinæ: *Diliges Dominum Deum tuum &c.* non tantùm obligat ad actus imperatos, ſeu voluntariam obſervationem præceptorum divinorum, omneque peccatum evitandum, ſed etiam per ſe obligat quandoque ad actum proprium elicitum Charitatis, ſeu formalem amorem Dei ſuper omnia, idque omnino confirmari videtur variis Scripturæ locis 1. ad Corinth. 16. *Si quis non amat Dominum JESUM Chriſtum, anathema ſit*, Et 1. Joan. 4. *Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos*. Eleganter D. Auguſt. *lib.* 4. *Confeſſ. c.* 16. *Humana rea ſibi conſcientia eſt, ſi amantem non reamaverit*. Jam quoad tempus determinatum obligationis hujus duplex poteſt eſſe ſtatus quæſtionis: vel enim quæritur de obligatione ſimpliciter, & velut in actu primo, & ſic certum eſt, hominem adultum obligari ab initio uſus rationis: ſicut qui ſuſcipit Beneficium, vel Capellaniam cum onere celebrandi tot Miſſas per ſeptimanam, ab initio collationis acceptatæ ſtatim obligatur, ſed non ſtatim pro eodem momento. Vel quæritur de obligatione hîc, & nunc conſiderata, & velut in actu ſecundo, ſic ut ejus omiſſio nunc ſit peccatum grave, & hoc ſenſu:

34 Dico II. Præceptum amandi Deum ſuper omnia obligat poſt uſum rationis quoad hoc ſufficientem. Eſt ſententia D. Thom. & Summorum DD. quam etiam ſequuntur Laym. March. Trib. *part.* 2. *tr.* 2. *tit.* 4. *ſect.* 1. *q.* 2. Nicol. du Bois *a n.* 31. Ratio peti debet ex Regula juris *lib.* 14. *ff. De reg. juris. In omnibus obligationibus, quibus dies non apponitur, præſenti die debetur*; cùm ergo præceptum affirmativum Charitatis, ſeu amoris DEI ſuper omnia, quoad diem, vel tempus omnino indeterminatum ſit, intelligendum eſt, obligare præſenti tempore, vel die, quo homo perfectum uſum rationis aſſecutus, hujus obligationis primum capax fit, ſeu cùm ad eam perfectionem pervenerit, qua Dei cognoſcendi, & hujus præcepti agnoſcendi ſit capax: ſeu (ut rite explicat March. cit.) quando homo ad adultam ætatem perveniens, & ſufficienter inſtructus de Deo, & Dei Bonitate reflectitur, & apprehendit Deum ſuper omnia debere diligi. Quando autem id ſit, unuſquiſque apud ſe ipſum perpendere poteſt: neque enim omnium eadem eſt ratio, vel capacitas, *Sic ille*, Tunc enim recta ratio non patitur diù differri, ſed potiùs urget hominem, ut Deum tanquam ultimum finem, & ſummum Bonum ſuum ſufficienter propoſitum agnoſcens, etiam amore ſuper omnia proſequatur, & omnia ſua in Deum referat: adeò ut ſi notabiliter differat, meritò gravis peccati in Deum Summum Bonum reus fiat. Cæterùm gravitas hujus omiſſionis non eſt æſtimanda ex determinata aliqua differentia temporis, hora, die &c. ſed ex notabili negligentia, in qua plura conſideranda ſunt: nempe perfectio cognitionis, & judicii, iterata ſæpiùs propoſitio objecti, ſcilicet Dei ſummi boni, ſumme amabilis: noſtri amantiſſimi &c. internæ motiones, & inſpirationes, quæ ſunt vel ut aſſidua interpellatio, & inſtantia pro executione præcepti, quod ipſum materialiter intentum eſt in præceptis Fidei, Spei, &c. generaliter, & ſine præfixo tempore determinato obligantibus. Scio huic piiſſimæ ſententiæ contradicere quoſdam Scotiſtas, & DD. communiter, Nominatim Azor. Valentia, Suarez, Sanchez, Coninch, Caſtropal. eoſque citans Tambur. *cit. lib.* 2. *Decal. c.* 3. §. 2. Sed credo non contradicturos fuiſſe ſi propoſitionem illam damnandam ſciviſſent.

Dico III. Probabiliſſimum eſt; præceptum amoris Dei ſu- 35
per omnia etiam obligat pro articulo mortis: idque non tantùm per accidens, quando nimirum moriturus conſcius peccati mortalis, nec adeſt copia Sacramenti, cum qua ſufficeret attritio, neceſſariò debet elicere contritionem perfectam, ut apud omnes in confeſſo eſt: ſed etiam per ſe, etiamſi moribundus ſibi lethalis culpæ conſcius non ſit. Ita ex multorum opinione valde rationabiliter ſuadet noſter March. cit. cùm enim tunc ſpiritus revertatur ad Deum, qui creavit illum, & diabolus inſidietur calcaneo hominis, graviſſime ſane in præcepto tanti momenti negligentiæ arguetur homo, ſi non toto corde ſe convertat ad Deum per amorem, cui æterno amore ſperat conjungi in Beatitudine. Idque ſignificare voluiſſe videtur Chriſtus in parabola ſervi fidelis, Luc. 12. *Sint Lumbi veſtri &c. & vos ſimiles hominibus expectantibus Dominum ſuum, quando revertatur a nuptiis, ut cum venerit, & pulſaverit, confeſtim aperiant ei*. Ubi D. Greg. *Cui confeſtim aperimus, ſi hunc cum amore ſuſcipimus*. Et alibi Chriſtus docet fatuas virgines ob defectum olei, quo Charitas deſignatur, a nuptiis Sponſi fuiſſe excluſas, quia nimirum media nocte, quando venit Sponſus, oleo Charitatis actualis caruerint. Vide de hoc pluribus differentem ibi, & diſce moribundos ſuaviter diſponere ad frequentes, & teneros actus, & affectus amoris Dei.

Dico IV. Valde probabile, & modò (poſt Sententias, & Propoſitiones damnatas ab Alexandro VII. & Innocent. XI. ſuprà §. *præced.* allegatas) omnino certum eſt, præceptum Charitatis, & amoris Dei ſuper omnia etiam aliàs obligare in tempore, ſaltem aliquando in vita. Certe enim poſt adeptum uſum rationis vivens vix videtur excuſari poſſe a gravi negligentia in præcepto tanti momenti, ſi continuò amanti, & benefacienti Deo, & ad reamandum ſæpiùs diverſiſſimis modis interpellanti nunquam tota vita aliquis actus amoris retribuatur: etenim præceptum amoris tot verbis propoſitum *ex toto corde, tota anima, &c.* non tantùm intenſionem actus, ſed etiam ipſius agentis diligentiam requirere videtur, ut obſervat *Nicolaus cit. n.* 41. Ubi rursùs culpa omiſſionis non æſtimanda erit ex aliqua certa temporis differentia, ſed ex notabili negligentia propter ſæpe perceptas, & velut interpellantes motiones, inſpirationes internas, prout ſuprà de initio uſus rationis dixi. Nam certe nullum tempus determinatum aſſignari poteſt, ſingulis diebus Dominis de præcepto eliciendum eſſe actum amoris Dei ſuper omnia ſentire Scotum recitant multi, qui forte nunquam inſpexerunt. Inſpice: *in* 3. *diſt.* 37. *n.* 18. ſic habet. *Quantùm ad ſecundum, dico: quòd illud præceptum affirmativum:* Diliges Dominum &c. *non tantùm obligat ad ſemper oppoſitum fugiendum, ne ſcilicet inſit actus odii, ſed obligat aliquando ad actum eliciendum, quia hic actus eſt circa finem, ex cujus bonitate deſcendit omnis bonitas moralis in actus, qui ſunt ad finem; quando ſit autem hoc; forte determinavit illud Præceptum Divinum:* Sanctifica Sabbatum, & maneat unuſquiſque apud ſeipſum, *idest colligendo ſe, & aſcendendo ad Deum ſuum: & Eccleſia ſpecificavit, quantum ad Miſſam audiendam die Dominica*. Sic Scotus. Sed audis: forte dixit: ſignificans id eſſe intentum, ut reverà eſt: cum die Dominica præcepto ſufficienter ſatisfiat per actum Religionis abſque actu explicito amoris Dei ſuper omnia.

Varie denique alii variarunt tempus obligationis hujus diviniſſimi præcepti Amoris Dei ſuper omnia utpote. I. Omnes dies Feſtos, quibus debemus Deo ſpecialiter vacare. II. Tempus, quo adultus ſuſcipit Baptiſmum. III. Quando quis ſuſcipit Sacramentum. IV. Quando quis audit alterum contra Deum blaſphemantem. V. Quando quis ſubiret Martyrium.

Digitized by Google

tyrium. VI. Quando quis a Deo accepiſſet magnum beneficium. VII. Quando gravis oritur tentatio præſertim odii Dei cum periculo conſenſus. Omnia pie, ſed omnia ſine ſufficienti fundamento obligationis per ſe in re tanti momenti, per accidens præfatis caſibus obligationem jam faſſi ſumus §. *præcedenti ſub initium*. Et hactenus utique ſatis de præcepto affirmativo, & peccato omiſſionis Amoris Dei ſuper omnia. Nunc de peccatis commiſſionis Amoris Dei contra præceptum negativum breviter dicendum.

S E C T I O III.

Odium Dei.

S U M M A R I U M.

37 *Odium Dei eſt ſimpliciter omnium peccatorum graviſſimum.*
38 *Quid odium abominationis, & inimicitia?*
39 *Extreme peſſimum eſt odium inimicitiæ.*
40 *Paulo levius quidem, ſemper tamen mortale eſt odium abominationis.*
41 *Sicut & omnis motus deliberatus pravæ, vel malignæ affectionis in Deum.*

A S S E R T I O IV.

ODium Dei ſimpliciter eſt peccatum omnium graviſſimum, extremum quidem odium inimicitiæ: levius autem ſed ſemper mortale, odium abominationis, quemadmodùm & omnis motus deliberatus pravæ affectionis contra Deum. Tota nimis certa.

§. I. *Simpliciter eſt peccatorum omnium graviſſimum.*

39 RAtio clara eſt: quia optimo opponitur peſſimum, & tranſgreſſio omnium maximi præcepti neceſſariò omnium maximum, & graviſſimum peccatum eſt: ſed odium quodcumque Dei opponitur optimæ, & excellentiſſimæ Charitati, eamque ſolùm directe, & formaliter deſtruit, eſtque tranſgreſſio primi, & maximi mandati: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, &c.* quod eſt finis, & ſumma omnium aliorum præceptorum, ut ex dictis conſtat: ergo ſimpliciter eſt peccatorum omnium graviſſimum.

38 Duplex autem vulgò aſſignatur odium Dei, *abominationis, & inimicitiæ*. Odium *abominationis* eſt affectus malignus in Deum, quo non ipſum Deum ſecundùm ſe, ſed ſecundùm aliquem ejus effectum nobis contrarium, vel malum apprehenſum: utpote ob præcepta difficilia impoſita, ob pœnas, vel adverſitates immiſſas, ob cupita negata, vel impedita &c. Deum impius averſatur, & abominatur, quaſi ſibi malum: vel malevolum apprehenſum: & hoc odium opponitur amori concupiſcentiæ erga Deum; ſicut enim amore concupiſcentiæ proſequimur, & appetimus Deum, ut nobis bonum, & ſummum Bonum noſtrum; ita odio abominationis impius averſatur Deum, ut malum ſibi apprehenſum: quin ſæpe progreditur ad ipſum odium inimicitiæ. Odium Dei inimicitiæ eſt affectus malignus in Deum, quo improbus ipſum Deum ſecundùm ſe averſatur eique male vult: & hoc opponitur amori amicitiæ erga Deum hactenùs explicatæ. Quemadmodùm enim amore amicitiæ Deo, ut ſummo Bono in ſe, adhæremus, ei bene volumus, de ejus bono gaudemus &c. ita odio inimicitiæ impius Deum ſecundùm ſe averſatur, ei male vult, de ejus bonitate triſtatur. Quamvis autem Scotus, aliique recte doceant, Deum ſecundùm ſe abſolute (adde ſub vero aliquo conceptu) odio haberi non poſſe, quia nimirum Deo ſecundùm ſe vero, & infinito Bono nulla ineſt ratio mali vere apprehenſibilis, ſecundùm quam alicui diſplicere, vel odibilis eſſe poſſit: tamen ſicut boni ex amore concupiſcentiæ, quo amant Deum, ut bonum ſibi ob beneficia præſtita, & promiſſa, ipſamque Beatitudinem ſperatam, aſſurgunt ad cognitionem intrinſecæ infinitæ Bonitatis Dei, ipſumque amore amicitiæ diligentes ei bene volunt, complacent, congaudent ob ejus intrinſecam infinitam bonitatem, & perfectionem; ita impii ex odio abominationis, quo averſantur Deum, ut malum ſibi apprehenſum ob ejus effectus ſibi contrarios, ulteriùs aſſurgunt ad apprehenſionem, licèt falſiſſimam, alicujus mali in ipſo Deo, & inde ad verum odium inimicitiæ erga ipſum Deum ſecundùm ſe, quo nimirum ipſum Deum ſecundùm ſe averſantur, execrantur, blaſphemant, ei, quantùm in ipſis eſt, male volunt, vellent ſe poſſe nocere Deo, eumque mali alicujus capacem eſſe: vellent denique Deum diſperire, aut ſaltem juſtum non eſſe, ſe punire, ſeu nocere non poſſe, & alia hujuſmodi ſex centa infanda. Neque hoc odium ita proprium eſt damnatorum, & dæmonum per totam æternitatem, quin certum ſit deſperatos peccatores ſæpe in eam impietatem prorumpere, ut Deum ipſum odio proſequantur, ac velut rabie acti Deum, & omnia, quæ Dei ſunt, execrentur, vel vix nomen Dei audire ſuſtineant. Et de hoc ſequitur.

§. II. *Extremè quidem odium inimicitiæ.*

HOc enim vere extreme peſſimum opponitur optimo, 39
nam ſicut amore amicitiæ adhærere DEO ſummo Bono eſt ſumma bonitas moralis, & perfectio hominis viatoris, ita odio inimicitiæ averſari Deum ſummum bonum in ſe ob quacumq; rationem mali in eo falsò apprehenſam, eſt ſumma malitia hominis viatoris, ideoque peccatorum omnium omnino extremum. Quod vel hac ratione confirmari poteſt. Ratio formalis, & ſumma malitia peccati conſiſtit in offenſa Dei, ſummi Boni, & averſione a Deo ut ſummo bono, & ultimo Fine; atqui ſolùm odium inimicitiæ erga Deum formaliter, directe, & expreſſe eſt averſio a Deo ut ſummo Bono, & ultimo Fine, ex omnibus peccatis etiam directe contra ipſum Deum commiſſis. Nam (de aliis peccatis res clara eſt) infidelitas contra Fidem directe ſolùm eſt averſio a DEO, ut ſumma veritate: deſperatio directe ſolùm eſt averſio a DEO, ut ſumme fidelis, & bonus nobis eſt: odium abominationis directe ſolùm eſt averſio a Deo ſecundùm aliquem ejus effectum nobis contrarium, vel malum apprehenſum: alia omnia peccata ſolùm indirecte, & interpretative ſunt averſio a Deo, quatenùs ſcilicèt homo amore creaturæ legem Dei tranſgrediendo cenſetur ſe avertere a Deo ſummo Legiſlatore, qui idem eſt, & ſummum Bonum. Solum odium inimicitiæ directe, & formaliter eſt averſio a Deo, quin potiùs averſatio Dei ipſius ſummi Boni in ſe, etſi ſub aliqua ratione mali in ipſo falsò apprehenſi: Et hinc eſt

§. III. *Levius autem, ſed ſemper mortale, odium abominationis.*

LEvius eſſe peccatum odio inimicitiæ immediate audiviſti; 40
certe autem ſemper mortale eſſe apud omnes in confeſſo eſt, cùm & ipſum graviter repugnet magno mandato Charitatis, & dilectionis ſuper omnia. Et confirmari poteſt ratione deducta ex illo Matth. 19. *Quis enim bonus, niſi ſolus Deus?* Quia nimirum Deus omnimode eſt ſumme bonus, non tantùm ſecundùm ſe intrinſece, ſed etiam extrinſece in ordine ad quemcumque effectum a ſe procedentem; omnia enim, quæ a Deo procedunt, qua ratione procedunt bona ſunt; ideo Deus undique ex omni parte eſt objectum amoris, & nulla ratione, vel reſpectu objectum odii; ergo non tantùm odium inimicitiæ erga Deum ſecundùm ſe, ſed etiam odium abominationis erga Deum ſecundùm ejus effectum nobis contrarium, vel malum apprehenſum peccatum mortale eſt, contra divinam, & infinitam bonitatem pugnans. Intellige autem ſemper; dummodò tale odium, abominatio, indignatio, vere tendant in ipſum Deum, ut excludantur affectus abominationis, averſionis, indignationis, impatientiæ, rancoris, furoris &c. ſolùm contra ipſa mala, vel adverſa occurrentia, ut contra hoſtes, inimicos, infortunium, aliaſque res adverſas animatas, vel inanimatas, abſque ullo motu, vel reſpectu ad ipſum Deum: tales enim affectus minime ad odium Dei, ſed ad impatientiæ vitium, vel odium proximi ſpectare dignoſcuntur. Quod etiam pro ſequenti §. obſervatum volumus.

§. IV. *Quemadmodum & omnis motus deliberatus pravæ, vel malignæ affectionis erga Deum.*

ISque ſive in corde interiùs retentus, ſive verbo, vel ſigno 41
exteriùs manifeſtatus, atque adeò omnis blaſphemia, execratio, maledictum, murmur contra Deum, quatenùs ex deliberato, & maligno affectu procedunt, peccatum mortale eſt contra hoc præceptum dilectionis Dei ſuper omnia. Ratio clara eſt ex terminis præcepti: *Diliges Dominum Deum tuum &c.* quod ſub mortali obligat ad minimum, & quàm maxime negative ut nihil ſit in corde, anima, mente noſtra, quod repugnet amori Dei: atqui omnis pravus, & malignus affectus in Deum, etſi non eſſet explicitum, & formale odium Dei, ſed qualiſcunque confuſus in Deum rancor, commotio (quales ſæpe exurgunt in corde, & non rarò in ſigna externa erumpunt, maledicta, murmura, &c.) directe, & formaliter repugnat amori Dei, ejuſque ſummæ bonitati: ergo peccatum mortale eſt contra præceptum dilectionis Dei ſuper omnia, & conſequenter, quia qualis radix, talis ramus patet, omnem blaſphemiam, maledictum, murmur contra Deum (quatenùs ex tali malo affectu in Deum procedit) eſſe peccatum mortale, non tantum contra virtutem Religionis, & cultus debiti Divinæ Majeſtati, & Numini, ſed etiam directe, & formaliter contra idem præceptum dilectionis Dei ſuper omnia.

Dicta hactenùs ſemper intellige, ſi actus, vel motus talis ſit deliberatus; quemadmodùm enim in omnibus peccatis aliis, ita etiam in odio, vel malo affectu erga Deum imper-

fectio

fectio actus, ſeu motus primi abſque perfecta advertentia & deliberatione intellectus exurgentes, à peccato ſaltem mortali excuſant. Minimè autem omnium hic locum habet parvitas materiæ, ſed omnis omninò actus odii, vel pravæ affectionis erga Deum, dummodò deliberatus ſit, quantumvis levis in entitate, vel materia objecta, eo ipſo quòd directè repugnet infinitæ Dei bonitati, omninò mortalis manet; immo eò gravior malitia cenſetur, quò ob leviorem cauſam, vel rem in Deum malignè afficeris. Ut in materia de peccatis *tr. præced. c. 5. Sect. 2. à n. 14.* notandum eſt.

SECTIO IV.

Inordinatus amor creaturarum.

SUMMARIUM.

42 *Amor inordinatus creaturæ, quo illa formaliter, vel interpretativè DEO præfertur, eſt peccatum mortale.*
43 *Et ſine dubio ſpeciale, ſi talis prælatio creaturæ ſit formalis.*
44 *An, & quale peccatum ſit amare Deum propter creaturam?*
45 *An, & quale peccatum ſit velle, vel optare ſemper in hac vita manere?*
46 *Ad dignoſcendum, quando prælatio creaturæ* interpretativa *ſit ſpeciale peccatum, & quando non ſtatuuntur duæ regulæ.*
47 *Amor inordinatus creaturæ eſt cauſa omnium peccatorum, etiam ipſius odii Dei.*

ASSERTIO V.

Omnis amor inordinatus creaturæ, quo illa formaliter, vel interpretativè præponitur Deo, eſt peccatum mortale contra præceptum Charitatis Divinæ aliquando ſpeciale, aliquando non: & cauſa omnium peccatorum, atque etiam ipſius odii Dei. Contra apud omnes.

§. I. *Eſt peccatum mortale.*

42 Ratio notiſſima ex terminis, nam præceptum Charitatis ex ipſa natura rei obligat hominem ad amandum Deum ſuper omnia appretiativè, utique in re omnium graviſſima ſub mortali, nec fingi poteſt hîc materiæ levitas: quin potiùs (ut modò innueram) eò gravior injuria ſit Dei ſummi, & infiniti Boni, quò minor, & levior creatura v.g. voluptas, aut pecunia ei in amore præfertur: ergo mortalis eſt omnis ejuſmodi inordinatus amor, quo creatura Deo in amore præfertur, ſeu plus Deo amatur, ſeu *formaliter*, ſeu *interpretativè*, Explico: *Formaliter*, ſeu affectu formali creaturam in amore Deo præferret, vel æquaret, qui actu formali explicito, poſthabito, & minùs æſtimato, vel etiam contempto Deo, creaturam aliquam plùs æſtimatam amplecteretur, atque adeò eo ipſo ultimum finem ſibi conſtitueret, & ſic ſanè peccatum eſſet graviſſimum. Tolerabile fuit in Ethnicis, qui cùm verum ultimum Finem Deum, æternamque Beatitudinem ignorent, etſi fortè culpabiliter, in voluptatibus, aliiſque creatis bonis ſibi finem, ac Beatitudinem ſuam conſtituerunt. Neque longè ab his abſunt Politici noſtri temporis ſemathei: & utinam longiùs abeſſent etiam frigidi Catholici, & re ipſa tales non raro ſunt avari, & luxurioſi. *Interpretativè*, ſeu affectu interpretativo creaturam in amore Deo præponunt, vel adæquant, qui ita adhærent alicui creaturæ, divitiis, voluptatibus &c. ut ejus cauſa parati ſint Legem Dei tranſgredi, vel Deum offendere, aut certè ita omnem affectum curam, & ſolicitudinem in aliquam creaturam defigunt, ut DEI, ac ſalutis ſuæ notabiliter obliviſcantur. Hi nimirùm etſi formaliter, & expreſsè Deum non poſtponant, vel contemnant, interpretativè tamen, & implicitè reverà, poſtpoſito Deo, creaturam præferre, ac ultimum finem ſibi conſtituere convincuntur, ut alibi etiam demonſtratum eſt.

§. II. *Aliquando ſpeciale.*

43 Amor inordinatus creaturæ, quo illa Deo modo jam explicato formaliter præfertur, ſine dubio eſt peccatum ſpeciale contra Charitatem, & amorem Dei ſuper omnia, ſive tranſgreſſio alicujus præcepti accedat, ſive non, nec alia probatione indiget res de ſe clariſſima. Unum tamen, & alterum dubium magni momenti explicandum occurrit.

44 Dubium primum: *An, & quale peccatum ſit amare Deum propter creaturam, v. g. Beatitudinem, aliudve bonum creatum?* Reſp. cum diſtinctione. Amare Deum propter Beatitudinem v.g. tamquam cauſam finalem, motivam, ac motivum principale amandi, ita ut homo alioquin poſitivè omninò nollet amare Deum, ei ſervire, ejus præcepta ſervare, niſi intuitu Beatitudinis, atque mercedis, omninò amor mercenarius eſt, maximè inordinatus, & omninò mortalis, quo nimirùm homo ſimpliciter ſe ipſum, propriumque commodum plus quàm Deum diligit, adeòque creaturam verè, & formaliter præfert Deo, ut etiam *Sect. 1. §. 3.* obſervatum eſt; quo ſenſu veriſſimè quidam dixit. *Qui ſervit Deo propter Beatitudinem tantùm, vel propter infernum evadendum tantùm, certiſſimè illam non conſequetur, & hunc habebit.* At verò amare Deum propter Beatitudinem, aliudve beneficium, aut bonum creatum, tamquam cauſam impulſivam tantùm, & motivum ſecundarium ex parte amantis, quatenus nimirum homo ex conſideratione, & ſpe Beatitudinis, vel alterius beneficii divini ſolùm diſponitur, inducitur, excitatur, & impellitur ad cognoſcendam & conſequenter amandam infinitam Dei Bonitatem, atque ideò ad amandum Deum non jam propter aliud, ſeu proprio ſuo commodo, ſed propter ipſum Deum, ejuſque infinitam Bonitatem: qui homo aliàs fortè ſolum negativè non amaſſet Deum, non fuiſſet motus, excitatus, vel impulſus ad amandum Deum, tali, inquam, modo amare Deum propter beatitudinem, aliave beneficia divina, minimè malum, ſed ſanctum, & meritorium eſt, ut opus Sanctorum. Sic enim excitatus David dilexit Deum Pſ. 118. *Inclinavi cor meum ad faciendas juſtificationes tuas in æternum propter retributionem.* Sic & nos ob beneficia ab amico accepta diſponimur, & inducimur ad diligendum eum, non tantùm ob noſtrum commodum amore concupiſcentiæ, ſed etiam, & principaliter ob ejuſmet bonitatem, & virtutem vero amore amicitiæ, uti etiam docet, & exemplificat *S. Th. 2. 2. q. 27. a. 3.* & cum eo alii paſſim.

Dubium alterum. *An, & qualiter peccent, qui vellent, vel optarent ſemper in hac vita manere?* Reſp. iterùm cum diſtinctione. Si quis optet ſemper in hac vita permanere ea formali intentione, quòd hujus vitæ delitias, & commoda præferat æternæ Beatitudini, & fruitioni Dei, atque ita poſitivè excluſo ultimo Fine Deo, ſibi ultimum finem formaliter, & expreſsè in bonis creatis hujus vitæ conſtitueret, utique patenter peccaret mortaliter contra divinam Charitatem: quippè formaliter præferens bonum creatum ſummo Bono DEO, æterna Beatitudine fruendo. Uti annotavit Sanch. *lib. 2. moral. c. 35.* in fine. Neque de hoc aliquem dubitare credo. Quare planè mortalis impietatis arguendus nobilis ille Bavarus apud Hieremiam Drex. *lib. 1. de cælo c. 8. §. 5.* qui in convivio jam vino incaleſcens auſus eſt dicere: ſi mihi Deus facultates meas, & voluptates ea lege tranſcriberet, ut in annos mille meo arbitratu liceret iis frui, ego mehercle ſuum Deo cælum non inviderem, cantarem liberè: *cælum cæli Domino, terram autem dedit filiis hominum.* Vox hæc brevis, ſed epicurei de grege porci potiùs, quàm Chriſtiani hominis. 45

At verò ſi quis optet ſemper in hac vita manere præcisè deſiderando hac vita non privari, quatenus id ſecundùm ſe bonum eſt, abſque ullo expreſſo reſpectu, vel comparatione ad vitam, vel beatitudinem æternam, à peccato ſaltem mortali meritò excuſat Caſtro-Pal. apud Tambur. *lib. 2. Decal. c. 3. §. 1.* Et concedit, Sanch. *lib. 2. cit.* Et certè nemo negabit, nos licitè poſſe deſiderare longam vitam, quamvis eo tempore longiori neceſſariò privari ſimus beatitudine. quia nimirùm non intendimus delicias, vel commoda hujus vitæ præferre beatitudini pro tanto tempore (quod ſanè perverſum quoque eſſet, quia ſumma perverſitas eſſet etiam modico inſtanti Divinam fruitionem humanæ voluptati poſtponere) ſed ſolùm deſideramus hac vita tam citò non privari, præcisè ut nobis bonum eſt: ergo eadem ratione poſſet quis deſiderare ſemper durare in hac vita, & nunquam privari, ut ſibi bonum eſt, abſque eo, quòd cenſeatur voluptates hujus vitæ præponere beatitudini. Addit energicè Caſtro-Pal. cit. *Adde, te neſcire, an poſt hanc vitam ſalvandus ſis, an condemnandus: ergo cum deſideras in hac vita perpetuò manere, potes illud deſiderare, ut periculum damnationis effugias: Sed hoc periculum fugere non eſt malum; ergo non eſt mortale tale deſiderium abſolutè.* Sic ille ſapienter.

§. III. *Aliquando ſpeciale, & aliquando non.*

Amor inordinatus creaturæ, quo hæc ſolùm interpretativè DEO præfertur, aliquando eſt, aliquando non eſt ſpeciale peccatum, juxta duas faciles ſequentes regulas. 46

REGULA PRIMA.

Amor inordinatus creaturæ, quo quis ſciens, & volens (non ſola habituali diſpoſitione, ſed actuali conſenſu ſubinde elicito) paratus eſt legem DEI tranſgredi, ſeu Deum offendere in genere propter creaturam, abſque eo tamen, quòd actu tranſgrediatur, aut tranſgredi proponat aliquod præceptum in particulari: eſt peccatum mortale ſpeciale contra Charitatem Dei: mortale quidem eſt ob rationem manifeſtam ſuprà datam: ſpeciale verò contra Charita-

Digitized by Google

tam eſt, quia nulli alteri virtuti, vel præcepto in particulari repugnat, niſi Charitati.

REGULA SECUNDA.

AMor inordinatus creaturarum, ſui ipſius, parentum, conjugis, filiorum, bonorum temporalium, ſeu divitiarum, &c. quo quis actu vult tranſgredi, aut defacto tranſgreditur aliquod præceptum particulare v. gr. injuſtitiæ, impietatis, in materia gravi utique eſt peccatum mortale, quia eſt voluntaria cauſa peccati mortalis: non tamen eſt peccatum ſpeciale diſtinctum, ſed idem numero cum voluntate tranſgrediendi, vel actuali tranſgreſſione præcepti illius. Communis DD. Ratio eſt: quia licèt amor inordinatus illius creaturæ, v. gr. dum Titius amore filiorum, aut bonorum temporalium contempta lege Dei vult exercere, & exercet injuſtitias, reverà fit contra diſtincta præcepta; quia quatenus eo caſu creaturam plùs amat, quàm Deum, eſt contra præceptum Charitatis Dei; quatenus verò vult tranſgredi, vel tranſgreditur aliud præceptum, v. gr. ſeptimum, eſt contra illud aliud præceptum; quia tamen præceptum Charitatis intimè imbibitur in omnibus aliis præceptis Dei, cùm Charitas ſit finis omnium præceptorum, ut ſuprà dictum eſt; ideò non duo, ſed unum tantùm peccatum committitur contra ſeptimum præceptum.

§. IV. *Et cauſa omnium peccatorum, etiam ipſius odii Dei.*

47 VEriſſimè archicapitale peccatum eſt amor inordinatus, ac improbus ſui ipſius, ac creaturarum. Ratio indicatur à S. Th. 2. 2. *q.* 34. *a.* 5. dicente: quia in iis, quæ contra naturam ſunt, paulatim fit proceſſus à minori ad majus: atqui nimis averſio à Deo ſummo, & infinito Bono per peccatum, & omnium maximè ipſum odium Dei, eſt contra naturam hominis: horret enim naturalis ratio, & inclinatio, atque ipſa natura rationalis odiſſe Deum ſummum Bonum, aut peccato aliquo voluntariè ab ipſo ſe averti; ergo à minori incipiendum eſt. Primò ergo homo inordinatè occupatur, & capitur amore ſui, aut creaturæ alicujus, ac vult ſibi benè eſſe in tali creatura, v. g. voluptate, vel commodo ſenſibili. Deinde quia ſæpè non poteſt ſe ita benè eſſe in hac creatura, niſi tranſgrediendo legem Dei; ideò amore creaturæ illius utitur, conſentit in peccatum, & peccat legem Dei tranſgrediendo, juxta Jacob. 1. *Unuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua diſtractus, & illectus; deinde concupiſcentia, cùm conceperit, parit peccatum.* Et ſic jam interpretativè homo avertit ſe à Deo. Ulteriùs quia Deum ſeverum Legiſlatorem, ac Vindicem peccati experitur ſæpè impius peccator, procedit ad formale odium Dei, primò abominationis, & quandoque etiam inimicitiæ, ut *Sect. præced.* explicatum. Et hinc eſt, quod veriſſimè docent Theologi, omne peccatum mortale continere implicitam ſaltem averſionem à Deo, & converſionem ad creaturam: Et hinc tandem ſapientiſſimè, & acutiſſimè more ſuo dixit D. Auguſt. *lib.* 14. *de Civit. D. cap.* 28. Quod duas civitates fecerunt duo amores, *civitatem diaboli amor ſui uſque ad contemptum Dei; civitatem Dei Amor Dei uſque ad contemptum ſui.*

CAPUT VI.

De odio, & inimicitia proximi.

SECTIO I.

Quid, quotuplex, & quantum peccatum odium proximi.

SUMMARIUM.

1 *Quid odium proximi? aliud eſt* inimicitiæ: *aliud* abominationis *ipſius perſonæ, aliud* abominationis *qualitatis proximi.*
2 *Odium* abominationis *proximi quoad qualitatem eſt, quandoque bonum, malum, vel omninò indifferens.*
3. *Quoad ipſam vero perſonam proximi ſemper mortale.*
4 *Odium inimicitiæ erga proximum eſt ex genere ſuo mortale.*
5 *Ad hoc autem ut ſit mortale, requiritur, ut quis ei velit malum, quod reverà ei malum eſt, aut ex diſplicentia perſonæ.*
6 *Dubium: liceatne proximo velle malum, non quatenus ei malum eſt, velut ei malum ſit, ſed quatenus nobis, vel alteri bonum eſt, v. g. mortem Patri, Prælato &c. ut fiat heres, Prælatus &c.*
7 *Sententia communis eſt negativa.*
8 *Affirmativa ait, id licere* affectu ſimplici.
9 *Non autem efficaciter deſiderare: ſed*
10 *Reſpondetur cum diſtinctione.*
11 *Corollarium de maledicentia, ſeu imprecatione.*

ODium generaliter dicitur actus, vel motus deliberatus voluntatis, quo malevolè ferimur in proximum. Duplex eſt: *abominationis, & inimicitiæ.* Odium abominationis definitur à S. Th. 2. 2. *q.* 34. *a.* 1. Alienatio, ſeu averſio voluntatis ab eo, quod æſtimatur ut malum, & noxium; & haberi poteſt reſpectu cujuslibet rei: reſpectu hominis rursùs duplex eſt: ipſius perſonæ, & qualitatis. *Odium abominationis ipſius perſonæ proximi eſt*, quo ipſam perſonam ſecundùm ſe velut malum diſplicens, indignum noſtra dilectione, vel amicitia averſamur, vel abominamur. Et hoc ſemper mortale, ut mox dicetur. *Odium abominationis qualitatis proximi, ſeu odium proximi, quoad qualitatem eſt:* quo non ipſam perſonam proximi ſecundùm ſe, ſed ſolùm ſecundùm aliquam qualitatem malam ipſi adjacentem averſamur, & abominamur: utpotè quia ſceleſtus, vel hoſtis noſter eſt. *Odium inimicitiæ*, vel *malevolentiæ*; eſt actus deliberatus voluntatis, quo proximo ut malo apprehenſo etiam malum volumus, optamus, vel gaudemus (directè ſcilicet oppoſitum amori amicitiæ, quo proximo bonum volumus, & habitum gaudendo, & non habitum deſiderando) adeòque hoc odium inimicitiæ oritur ex odio abominationis. Sit ergo 1

ASSERTIO I.

ODium abominationis proximi quoad qualitatem indifferens eſt: Quoad perſonam ſemper mortale: odium inimicitiæ eſt mortale ex genere ſuo, dummodo proximo quis verè malum velit, quod ſcilicet, & quatenus proximo malum eſt, atque ex diſplicentia, & abominatione perſonæ. Certum apud omnes. Explico breviter.

§. I. *Odium abominationis proximi quoad qualitatem indifferens eſt.*

SCilicet de ſe nec bonum, nec malum, ſed vel bonum, vel malum eſſe poteſt, vel manere indifferens. *Omnes.* Ratio eſt; quia odium abominationis proximi quoad qualitatem tantùm, potiùs eſt odium ipſius qualitatis, quàm ipſius proximi: atqui non tenemur amare proximum ſecundùm omnes ejus qualitates: cùm reverà non ſecundùm omnes qualitates ſit noſter proximus, vel objectum amoris: ergo tale odium ſecundùm ſe indifferens eſt. Bonum ergo, & licitum, immo meritorium eſt odium proximi quoad qualitates reverà malas, & recta ratione odibiles, utpotè quatenus eſt peccator, injuſtus, avarus, rixoſus, contumax &c. Et univerſaliter bonum eſt odium peccatorum, quatenus peccatores ſunt. Pſ. 118. *Iniquos odio habui.* Pſ. 138. *Nonne, qui oderunt te, Domine, oderam; & ſuper inimicos tuos tabeſcebam? perfecto odio oderam illos &c.* eo ſcilicet ſenſu, ut dicitur Sap. 4. *odio ſunt DEO impius, & impietas ejus.* Malum verò eſt odium abominationis proximi quoad qualitates ſimpliciter bonas, & honeſtas, etſi tibi contrarias, utpotè propter juſtitiam, zelum, pietatem, virtutem majorem &c. quod proprium eſt impiorum, & ex natura ſua mortale contra Charitatem: immo peccatum in Spiritum Sanctum, ſi quis odiat in proximo tales qualitates, quatenus ſunt dona DEI, vel Spiritus Sancti, & dicitur fraternæ charitatis invidentia: de qua infrà mentio fit ſuo loco. Indifferens denique manebit odium abominationis proximi quoad qualitates indifferentes, utpotè quoad aliquos defectus naturæ, deformitatem, diſtortos mores, nimiam ſenſibilitatem &c. dummodò abſit contemptus proximi quoad perſonam, velut creaturæ DEI, vel malevolentia in ipſam perſonam, cujus magnum ſubeſſe ſolet periculum: nam alioquin tales qualitates ſunt naturaliter odibiles. 2

§. II. *Quoad perſonam ſemper mortale eſt peccatum.*

RAtio clara: odium abominationis proximi quoad ipſam perſonam directè repugnat Charitatis præcepto, quo tenemur diligere omnem hominem, quatenus eſt noſter proximus, naturæ noſtræ conſors, nobiſcum imago Dei, capax Gratiæ Dei, & Beatitudinis æternæ: atqui proximus quoad perſonam verè eſt conſors noſtræ naturæ, nobiſcum imago Dei, capax gratiæ, Beatitudinis: ergo proximum quoad perſonam odiſſe, averſari, vel abominari, & contemnere tamquam malum diſplicens indignum noſtro amore, vel amicitia, ſemper eſt graviſſimum peccatum mortale contra præceptum Charitatis, & ipſam divinam bonitatem in proximo participatam, æquè ac in nobis, & fortè excellentius participandam. Res valdè notanda, & alta meditatione menti imprimenda; idque ſecluſo etiam omni odio inimicitiæ, vel malevolentiæ: Intellige tamen ſemper de odio plenè deliberato cum advertentia ad malitiam. Nam ob imperfectionem actus, inadvertentiam, & ſubitam paſſionem &c. à mortali ſæpè excuſari apud omnes inconfeſſo eſt. 3

§. III.

§. III. *Odium inimicitiæ etiam eſt mortale in genere ſuo.*

4 CErtum apud omnes ex verbo Dei. Præter enim præceptum magnum: *Diliges proximum tuum ſicut te ipſum:* quo ſine dubio prohibetur ſub mortali in materia gravi malum velle proximo; alibi paſſim damnatur odium, & malevolentia in proximum, maximè apud Evangeliſtam amoris 1. Jo. 3. *Qui odit fratrem ſuum, homicida eſt. Et ſcitis, quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in ſemetipſo manentem.* Et c. 4. *Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, & fratrem ſuum oderit, mendax eſt, &c.* Et ne quis ſe excuſet, quòd ſigna odii exteriùs non oſtendat, monet rectè Sapiens Prov. 26. *Qui operit odium fraudulenter, revelabitur malitia ejus in concilio.*

Dixi autem, *etiam mortale ex genere ſuo;* hic enim non tantùm excuſat imperfectio actus frequentiſſimè, ut ſe indeliberatè, & ſubito motu proximo malum velis, optes, vel impreceris: verùm etiam levitas materiæ excuſat à peccato mortali: leve enim, & exiguum malum proximo velle, quod reipſa illatum, eſſet veniale tantùm, etiam volitum non niſi veniale erit. E contrà tantum malum in corpore, vel anima velle proximo, quod re ipſa illatum, eſſet peccatum mortale, etiam volitum peccatum mortale erit, ſive deinde tale malum velimus proximo optando, vel deſiderando, ut habeat, ſive gaudendo, vel complacendo, quod habeat. Sicut enim præcepto Charitatis jubemur benè velle proximo, & affectu complacentiæ de bono habito congaudendo, & affectu deſiderii bonum nondùm habitum deſiderando: ita prohibemur male velle proximo, tam effectu deſiderii malum proximo inferendum optando, quàm affectu complacentiæ, de malo illato, vel habito gaudendo, vel è contrà de ejus bono triſtando, quod ad invidiam ſpectat. Gravitas ergo peccati, odii, vel inimicitiæ in proximum menſuranda eſt ex qualitate mali ei voliti corporalis, vel ſpiritualis. In corporalibus graviſſimum malum eſt mors corporis, præſertim violenter inferendæ; in ſpiritualibus graviſſimum eſt mors animæ per peccatum mortale, & æternam damnationem, quam proximo deliberatè velle, deſiderare, vel gaudere, graviſſimum, & ferè diabolicum eſt odium. Cæterùm qui proximo ex odio inimicitiæ ſolùm in genere, vel in confuſo malum vult, non præſumitur velle mala levia venialiter, ſed mala quævis gravia, conſequenter peccare mortaliter.

§. IV. *Dummodò quis proximo verè malum velit &c.*

5 HÆc valdè notanda ſunt. Ad hoc ergo, ut odium inimicitiæ, ſeu malevolentiæ in proximum, malum mortale ſit, omninò requiritur, ut quis proximo inimico v.g. malum velit.

I. *Quod reverà ei malum eſt;* Sicut enim præcepto Charitatis: *Diliges proximum tuum ſicut te ipſum, &c.* tenemur ſolùm proximo velle vera, & ſalutaria, quatenùs proximo bona, & ſalutaria ſunt; ita ſolùm prohibemur proximo velle vera mala, & quatenùs ei mala, & nociva ſunt. Unde licet proximo cuivis, etiam inimico, velle malum, quod ipſi reverà non malum, ſed bonum eſt; v.g. minùs malum propter majus bonum, malum corporale propter bonum ſpirituale, &c. ſic ſanctè, & licitè potes alicui etiam inimico tuo deſiderare morbum, jacturam bonorum, tribulationem aliquam &c. quò ejus ſuperbia, inſolentia, peccandi licentia compeſcatur; immò ipſam mortem corporalem, ne diutiùs, vel graviùs Deum offendat, damnationem ſibi augeat, atque ita ipſi non malè, ſed meliùs ſit; ſic enim pater; vel mater effrænato filio licitè optat mortem, ne longa vita graviora peccata committat, graviùſque damnetur: ſic licet optare patri ſeni, infirmoque, aut filiis, vel aliis miſeris bonam mortem, ne in tormentis vivant. Et ita in ſimilibus. Quia hæc, & ſimilia deſideria formaliter ſunt de bono proximi, non de malo, ait Caſtro-Pal. *tom.1. tr.6. d.4. de Charit. p.1. n.11.*

II. *Et quatenùs ei malum eſt.* Licet enim proximo nocenti, vel inimico deſiderare malum quod reverà ei malum eſt: non tamen quatenùs ei malum eſt, ſeu ut ipſi malè ſit, ſed quatenùs tibi, vel alteri, proximo innocenti, vel Reipublicæ maximè bonum eſt, ſeu quatenùs per illud majora mala impediuntur. Omnes cum S.Th. 2. 2. *qu.66. art.* 2. Sic licet optare mortem inimici, quem ſcio graviter, & injuſtè me vexaturum, nec aliter liberare me poſſum; non enim opto mortem inimici, ut ipſi malum, ſed ut mihi juſtè debitum bonum, ſcilicet finis malorum meorum eſt. Qua ratione etiam abſque læſione charitatis ſui ipſius in gravibus afflictionibus licèt ſibi ipſi optare mortem, quatenùs finis malorum, adeòque mihi bonum eſt, ut ſuo loco videbimus.

III. *Aut ex diſplicentia perſonæ:* Licet enim proximo nocenti, vel inimico deſiderare, vel velle malum, etiam quatenùs ipſi malum, ſeu ut ipſi malè ſit: non tamen ex diſplicentia, odio, vel abominatione ipſius perſonæ; nec affectu vindictæ in ipſum proximum ob ipſius malum, ſed affectu, & zelo juſtitiæ, honoris Dei, boni communis &c. & ex abominatione qualitatis, ſeu vitii talis perſonæ. Sic licet furi optare furcam, hoſti injuſto ſtragem, &c. Quod enim Magiſtratus juſtè poteſt, & debet inferre, licitè quivis poteſt ei optare. Certè Superior tibi graviter delinquenti gravem, & afflictivam pœnitentiam injungens, vult tibi per hoc malè eſſe: at non ex diſplicentia, ſed amore potiùs perſonæ, ſalutis, ac boni communis.

IV. Denique univerſaliter ſic licitè abominamur homines malos quoad qualitatem, ſeu ut mali ſunt, ita iiſdem ut mali ſunt, ſeu ad deſtructionem eorum malitiæ licitè malum volumus. Patet exemplis Scripturæ. Pſ. 53. *Averte mala inimicis meis, & in veritate tua diſperde illos.* Pſ. 103. *Deficiant peccatores à terra, & iniqui, ita ut non ſint:* Quinimò amore, & zelo Dei licitum per ſe eſt peccatoribus deſperatis ex ſuppoſitione, quòd non ſint convertendi, velle deſiderare, & gaudere ipſam damnationem æternam: quod quidem beati tutò faciunt, juxta illud Pſ. 57. *Lætabitur juſtus, cum viderit vindictam, manus ſuas lavabit in ſanguine peccatoris.* Et in via auſus eſt David Pſ. 54. *Veniat mors ſuper illos, & deſcendant in infernum viventes, quoniam nequitiæ in habitaculis eorum &c.* Verùm hæc periculoſiſſima ſunt in viatore, ne ſub colore juſtitiæ, & juſti odii abominationis mali, lateat, vel ſubrepat verum odium inimicitiæ, & abominationis ad ipſam perſonam, verus affectus vindictæ &c. idque maximè reſpectu inimici. Dictum eſt hactenùs de malo licitè volendo proximo nocenti, vel inimico: At quid de proximo innocente?

Dubium incidens notabile, valdè difficile, & maximè practicum.

6 UTrùm liceat proximo optare, vel deſiderare malum, non quatenus ei malum eſt, ſeu ut ipſe malè ſit, abſit; ſed quatenus nobis, vel alteri bonum eſt? Exempla, & caſus ſunto. I. An filius poſſit licitè optare mortem patris, & de illa gaudere, ut hæreditate tandem fruatur? II. An ſubditus poſſit deſiderare mortem Prælati, ut in Prælatura ipſi ſuccedat, ſeu ut ab eo Prælato ſibi offenſo liberetur? III. An pater, vel Mater poſſit deſiderare mortem filiis, vel filiabus, ne eos alere, vel dotare cogantur? Aut quia filias ob deformitatem nuptui tradere pro libitu non poſſunt? IV. Specialiter: an Princeps poſſit deſiderare mortem matris viduæ, præſertim novercæ, ut dotales redditus tandem ad cameram communem, & uſus neceſſarios redeant? & ita in ſimilibus trecentis: intelligendo ſemper de deſiderio, & affectu ſimplici, & inefficaci, abſque omni deſiderio efficaci, vel cooperativo ad mortem proximi. Item intelligendo de morte naturali via ordinaria ab ipſo Deo diſponenda, & non injuſtè ab homine, vel dæmone: alioquin enim illicita eſſe, nimis certum eſt.

7 I. Sententia negativa eſt ſanè communis DD. Navarr. Manual. c.15. n.10. dicit, hoc ipſum ſentire omnes: Toletus, Sylv. Regin. Clavis Regia, alii, quos ſequitur Bonac. *to.* 2. *diſp. 6. circa 4. Decal. Præcep. qu. unica pu.3. propoſ. 2. n.3.* dicens: *ſecundò ſequitur, illum graviter peccare, qui grave aliquod malum corporis parentibus exoptat: Exempli gratia, cupiendo illis mortem, ut quamprimùm in hæreditatem ſuccedat.* Ratio eſt: quia vita proximi (præſertim tam conjuncti) debet præferri cuicumque commodo proprio temporali, juxta rectum ordinem charitatis: ergo optare mortem proximi propter proprium commodum, eſt peccatum contra Charitatem. *Confirmatur:* ſi licet optare malum proximo, ut mihi bonum, atque de eo gaudere, conſequenter etiam licebit triſtari de bono proximi, ut mihi malo apprehenſo, v.g. minuendo propriam meam excellentiam: ergo tolletur è medio peccatum invidiæ, quæ communiter definitur, triſtitia de alieno bono apprehenſo, ut ſibi malo, quatenus ſcilicet minuere videtur propriam excellentiam. Sententia omnino probabilis, & ſine dubio tutiſſima, ſed in praxi communi nimis dura, & vix ampliùs practicabilis Confeſſario: ideòque

8 II. Probabilis, & tuta ſatis eſt oppoſita ſententia affirmativa, licere nimirùm affectu ſimplici optare mortem, aut ſimile malum proximo in prædictis, & ſimilibus caſibus, præcisè, ut ſibi bonum, & naturaliter Deo diſponente eventurum. Ita Emman. Sà. *V. Charitas nu.* 8. Azor. *tom.* 1. *lib.3. c.12. q.2.* Caſtro-Pal. ſupra *nu.*11. Tambur. *lib.5. Decal. c.1. §.3. n.32.* Conſentit Joannes Sanch. *ſelect. diſp.* 2. *num.* 8. Et probabilem cenſet Eligius Baſſæus *in Floribus, ver. Charitas n.* 32. Ratio fundamentalis eſt, quia actus inefficaces, & velleitates ſimplices ſumunt ſuam ſpecificationem, ſeu bonitatem, vel malitiam non ab ipſo objecto, quòd ſecundùm ſe nullo modo appetunt, ſed à fine, vel motivo formali, ſecundùm quod, vel propter quod tendunt in tale objectum: ut ſi appetas mortem tuam, ut tandem à peccato liber Deo fruaris, actum optimum facis, non ab objecto, ſed à fine intento: ſic in propoſito, affectu ſimplici, & inefficaci

deſideranis, v. gr. mortem patris, ut acquirat hæreditatem præciſè appetit mortem ipſius, vel aliquid ſibi bonum ex fine intento, & nullo modo ut malum patris, quin ut tale adhuc efficaciter poteſt nolle, & ſimpliciter velle longam vitam patris, ſtante illo deſiderio inefficaci contrario: ergo hoc per ſe malum, vel illicitum non eſt. Eadem ratione licebit de tali morte gaudere, non ut patri mala, ſed ut ſibi bona, vel boni ſui cauſa, aut è contra de longiori vita patris triſtari, non ut patri bona, ſed ut ſibi mala, aut ſui commodi impeditiva.

9 III. Neque hinc ullo modo ſequitur poſſe, te talem mortem etiam deſiderare efficaciter, aut procurare. Ratio diſparitatis ingens eſt: quia actus inefficax ille deſiderii, vel gaudii tendit in mortem patris, v. gr. præciſè, ut objectivè proponitur, v. gr. per intellectum: intellectus autem poteſt mortem patris proponere mihi ſub præciſa ratione boni, ſeu commodi mei abſtrahendo ab omni ratione mali, ideòque eo ſtatu nullam ſumit ſpecificationem ab objecto ut malo, ſed tantùm à fine, ſeu motivo formali, propter quod volo mortem patris; quod, quia in propoſito malum non eſt, nullam actui malitiam adferre poterit: nam ſi proponeretur voluntati mors patris, ut ipſi mala, jam ſtatim averteretur voluntas, & nollet ea ratione etiam efficaciter. At verò efficacis actus efficax deſiderium, vel procuratio mortis paternæ tendit in mortem patris, ut ſubjectivè fiendam à parte rei: quæ, quia reverà eſt mala patri, & filio graviſſimè illicita, malitia inabſtrahibili, neceſſariò actui confert ſuam malitiam, non obſtante fine non malo, vel bono intento: quia malum eſt ex quolibet defectu; & hîc jam ruit ratio ſententiæ prioris. Advertis jam ſententiam hanc eſſe probabilem valdè; ſed adhuc, ut duriuſculam abhorres; ideò mitiùs loquendo, & utramque ſententiam non nihil conciliando mihi videtur.

10 IV. Dicendum cum diſtinctione. Mortem patris, v. g. optare propter meum commodum temporale affectu antecedenter, & abſolutè, volendo nimirum, & optando, ut Deus velit patrem meum mori, quò hæreditate potiar, omninò puto illicitum eſſe mortaliter, ob rationem primæ ſententiæ: quia nimirùm aſſumitur majus malum proximi, ut medium ad minus bonum meum, quod directè repugnat ordini Charitatis. Certè talis actus proximè accedit ad actum efficacem. Et ſi quis ad eum finem etiam oraret Deum pro patris morte, nonne oratio ejus fieret in peccatum? Atque hoc ſenſu meritò intelligo damn. ab Innoc. XI. Propoſ. iſtas: 13. *Si cum debita moderatione facias, potes abſque peccato mortali, de vita alicujus triſtari, & de illius morte naturali gaudere: illam inefficaci affectu petere, & deſiderare, non quidem ex diſplicentia perſonæ, ſed ob aliquod temporale emolumentum.* 14. *Licitum eſt abſoluto deſiderio cupere mortem patris; non quidem ut malum patris, ſed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura eſt pinguis hæreditas.*

At verò idipſum optare affectu conſequente, & conditionato: nimirùm ex ſuppoſitione, quòd ſi Deus vellet, vel faceret patrem meum mori, ò quàm id ipſum optarem! quam de eo gauderem, &c. propter meum commodum! per ſe illicitum non eſt, idque efficaciter probat Ratio ſecundæ ſententiæ. Et inſinuat *Baſſæus Capucinus loc. cit.* meo judicio veriſſimè. Ratio eſt: quia objectum hujus actus non eſt malum: eſt enim commodum ſequens ex morte; quod eſt bonum, & conforme rectæ rationi: & ideò mors eſt objectum deſiderii non abſolutè, ſed tantùm ex ſuppoſitione, quod ſit diſpoſitum à Deo, quod non eſt deſiderare malum proximi, ſed ſuppoſito, quòd ſit illud habiturus, gaudere de ipſo, ut de cauſa mei boni. Et in tali caſo non anteponitur commodum temporale proprium vitæ proximi, ſed eſt uti, quoad deſiderium, morte proximi ad commodum proprium ex ſuppoſitione, quòd à Deo ſit cauſanda. Atque hîc rursùs corruit ratio oppoſitæ Sententiæ non cum ſua confirmatione. Fateor licere triſtari de bono proximi præciſè apprehenſo, quatenùs reverà mihi malum eſt affectu ſimplici, & conditionato, ut modò dictum, non autem affecto abſoluto, & quatenùs bonum proximi eſt. Undè minimè tolletur è medio peccatum invidiæ; invidia enim triſtatur de bono proximi, non ea præciſa ratione, ut mihi malum falsò apprehenditur, affectu aliquo conditionato, aut dependenter à divina voluntate, ſed affectu planè abſoluto, ac contra divinam voluntatem omnium bonorum diſpenſatricem triſtatur, & non vult, & odit, ac velut ringitur, bonum illud ineſſe proximo, ut apprehenſo ſibi nocivo, ſeu propriæ excellentiæ diminutivo, ut infrà videbimus *Sect.* 4.

COROLLARIUM.

De Maledicentia.

11 ODio inimicitiæ, ſeu malevolentiæ in proximum tanquam actui interno illicito, & peccato cordis directè reſpondet maledicentia, ſeu malorum imprecatio, tanquàm actus externus imperatus, & peccatum oris, atque eadem prorſus ratione, qua illicitum, vel licitum eſt proximo malum velle, etiam illicitum, vel licitum erit proximo maledicere, vel malum imprecari. Nimirum

I. Omnis maledicentia, qua proximo ex vero odio inimicitiæ, ſeu ex vera maledicentia, & animo, ut eveniat, deliberatè in materia gravi malum quis imprecatur, peccatum mortale eſt. *Omnes.* Patet ratio ex dictis: quia maledicentia externa ſumit ſuam malitiam à malevolentia interna: atqui proximo ex animo malum velle in materia gravi, mortale eſt: ergo & idem malum proximo imprecari, mortale eſt. Excuſat autem à mortali: I. Materiæ levitas, ſive imprecatio levis, vel ridiculi mali. II. Imperfectio actus, inadvertentia, indeliberatio, &c. utpote ex ſubito motu iracundiæ, terroris, vel paſſionis vehementis proximo maledicere in quacunque materia, non poteſt eſſe plus, quàm veniale. III. Defectus malæ intentionis, ſeu voluntatis, ut eveniat; nam etiam advertenter, & deliberatè proximo maledicere, ſeu gravia quæcumque mala imprecari, non tamen animo ut eveniant, ſed ſolùm ad expreſſionem ſuæ indignationis, vel doloris de nocumento, vel injuria accepta, vel ſolùm ad terrorem alterius, maximè filiorum, ſubditorum, militum, &c. culpam venialem non excedit; neque verum peccatum contra Charitatem, vel juſtitiam, ſed potius defectus manſuetudinis, & patientiæ eſt. Ita Navarr. *c.* 23. *n.* 17. Molina; alii cum Laym. *lib.* 2. *tr.* 3. *c.* 8. *n.* 8. *§. Denique. IV.* Addunt Doctores, item ex ira, vel prava conſuetudine, & abſque animo, ut eveniant, etiam graviſſima quæque mala imprecari proximo, v. g. ut aliquem diabolus auferat, vel diſcerpat, fulmen percutiat, peſtis extinguat, rota frangat, &c. abſque tamen notabili perſonæ contumelia ſpectatis circumſtantiis perſonarum; utpote ſi pater filio, dominus ſervo, æqualis æquali ita imprecetur, non eſſe mortale ob rationem dictam. Secus eſſet, ſi inferior ſuperiori, filius patri, &c. ita in faciem imprecetur, & maledicat: tunc enim gravis contumelia contra juſtitiam, & pietatem eſſet. Inſuper addit Laym. *c. in fin. n.* 8. Eum, qui deliberatè ſeipſum dæmoni ita devovet quamvis abſque animo, ut ita eveniat, non eſſe excuſandum à peccato mortali, ob fœditatem, horrorem, ac perverſitatem rei.

II. E contrà quemadmodum odio abominationis juſtè, & licitè averſamur, ſeu abominamur proximum quoad qualitatem malam, quatenùs ſcilicet malus, injuſtus, & peccator eſt: ita ob eandem rationem etiam ei malè volumus, non quatenus ei malum, ſed quatenus, vel ipſimet, vel nobis, vel alteri proximo, vel Reipublicæ majus bonum, vel majoris mali impeditivum eſt, ut ſuprà explicavimus. Eadem ratione etiam juſtè, & licitè ei poſſumus maledicere, ſeu malum imprecari, v. g. fur ut ſuſpendatur, ut ſuprà §. 2. poſitum eſt & ſic in cæteris caſibus.

SECTIO II.

Ad quid teneatur homo inimico ſuo.

SUMMARIUM.

12 *Quilibet homo ſub mortali obligatur inimico ſuo ad tria.*
13 *I. Non odiſſe, ſeu non malum velle, (ubi*
14 *Quid ſit remittere offenſam?*
15 *Quid ſit offenſa, injuria damnoſa, non damnoſa?*
16 *Et quid reſtitutio, vel ſatisfactio pro ea?)*
17 *II. Obligatur ei remittere offenſam:*
18 *Non tamen injuriam, minus damnum illatum.*
19 *Sed de eis contra eum inſtituere poteſt actionem tam injuriarum, quàm civilem pro damno illato.*
20 *Immo per ſe loquendo etiam criminalem.*
21 *III. Obligatur ei exhibere actus, & ſigna Charitatis:*
22 *Communia ſaltem.*
23 *Niſi Charitas, vel juſtitia quandoque prudenter aliud ſuadeat,*
24 *Aut rationabilis cauſa excuſet.*
25 *Signa autem ſpecialia* per ſe loquendo *non tenemur exhibere inimico.*
26 *Ad dignoſcendum, quale peccatum ſit negare inimico ſigna Charitatis communia, inſpicienda eſt* intentio interna, *&* ſignificatio externa.
27 *Reſolvuntur varii caſus. Et ſpecialiter:*
28 *Quid ſentiendum de iis, qui fugiunt, declinant, vel*
29 *Aut nolunt, vel non poſſunt, ſalutare inimicum?*
30 *Caſus ſpecialis de duobus Religioſis.*
31 *Inimicum ſalutantem non reſalutare, vel gratias agere, quando, & quale peccatum?*
32 *Caſus ſpecialis Matronæ nobilis.*
33 *Quando, & quale peccatum ſit nolle alloqui, vel colloqui inimico.*
34 *Caſus ſpecialis de duabus Monialibus.*
35 *Quid faciendum illi, qui ſcit, vel prævidet, ſi ſalutet, propinet, &c. inimicum non reſalutaturum, gratias acturum, &c.*

ASSER-

Digitized by Google

ASSERTIO II.

12 **O**Mnis homo inimico ſuo, quantumvis in inimicitia, vel injuria perſeveranti obligatur ſub mortali: 1. *Non odiſſe ſeu malum velle, quod reverà ipſi malum, & quatenus ipſi malum eſt, aut ex diſplicentia perſonæ ipſius.* 2. *Offenſam remittere, non item injuriam, minus damnum illatum, quin juſtè tam actionem injuriarium pro ſatisfactione, quàm actionem civilem pro damno illato: Quin etiam per ſe loquendo, actionem criminalem ad juſtam ſceleris vindictam adverſus eum inſtituere poſſit.* 3. *Exhibere actus, & ſigna Charitatis communia (niſi ipſi charitas, vel juſtitia aliud ſuadeat, aut rationabilis cauſa excuſet) non item ſpecialia, per ſe loquendo.* 4. *Secus faciendo, peccabit pro ratione intentionis internæ: vel ſignificationis externæ offenſivæ inimici.* Eſt tota in re communis, & certa Theologorum doctrina: Et quia res valdè dedicata, & intricata in Confeſſionali eſt; ideo conabor accuratè explicare.

§. I. *Non odiſſe, non malum velle.* Remiſſivè.

13 I. **P**Ræcepto Charitatis divinæ teneri nos diligere omnem proximum, etiam quantumvis inimicum, injuſtum, & peccatorem, quatenùs noſter proximus æternæ beatitudinis comparticeps eſt, certiſſimum eſt ex generali mandato Charitatis: *Diliges proximum tuum, ſicut te ipſum*, nemine omninò excepto, niſi non proximo, qui ſcilicet nobiſcum gratiæ DEI, & æternæ beatitudinis capax ampliùs non eſt, ut ſunt diaboli, & damnati tantùm. Et de inimicis habemus ſpeciale præceptum Chriſti Matth. 5. *Audiſtis, quia dictum eſt: diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum*, (hoc fuit phariſaica depravatio præcepti divini:) *Ego autem dico vobis: diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos.* Et Joann. 13. *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, ſicut dilexi vos.* Chriſtus autem dilexit nos, *cùm adhuc inimici eſſemus*, ait Apoſtolus. Diligendus ergo eſt inimicus, & peccator quoad naturam, non quoad qualitatem, ſeu ipſam malitiam: ſic enim odio habendus eſt abominatione qualitatis, ut ſuprà diximus.

II. Præceptum hoc generale Charitatis, *Diliges proximum tuum, ſicut te ipſum*, quatenùs affirmativum eſt, dictans ſcilicet actu poſitivo amare proximum, ſeu benè velle proximo, præſertim inimico, per ſe nunquam obligat graviter; ſed tantùm per accidens, quando obligamur proximo inimico reconciliari, aut ei in neceſſitate corporali, ſeu ſpirituali ſuccurrere, de quo infrà. At verò quatenùs enim præceptum negativum eſt, prohibens ſcilicet: *Non odiſſe, non malum velle proximo*, etiam quantumvis inimico, ac injurioſo, obligat ſemper, & pro ſemper, cùm odium verum ſit intrinſecè malum, & nulla unquam, etiam quantalibet proximi inimicitia, vel injuria excuſari, vel cohoneſtari poſſit, neque ſolùm præcepto divino, ſed etiam rectè naturali rationi repugnet, odiſſe naturam propter culpam; & opus DEI propter opus hominis, & ſine dubio peccatum mortale ex genere ſuo, cùm adverſetur omnium excellentiſſimæ, & Theologicæ virtuti, ac præcepto maximo charitatis. Solùm hìc pro praxi explicandæ ſunt limitationes, quibus.

III. Obligamur proximo etiam inimico non malum velle. Nimirùm: 1. Quod reverà ei malum eſt. 2. Et quatenùs ei malum eſt. 3. Aut ex diſplicentia perſonæ; hæc enim generatim ſufficienter explicata, & amplificata ſunt *Aſſert. præced. n.* 5. ut huc de verbo ad verbum referri debeant.

IV. Leſſius *lib.* 2. *de juſt. c.* 47. *dub.* 5. *n.* 21. paulò aliter quatuor aſſignat, & probat actus licitos, quibus liceat inimico malum velle. *Primus*. Ex intentione, ut inimicus emendetur, qua ratione pater vult filio verbera infligere. *Secundus*. Ex intentione, ut inimicus à malè faciendo mihi, vel proximo avertatur. *Tertius*. Ex zelo juſtitiæ: quia bonum eſt, ut inimicus, vel qui malè agit, tantundem, pœnæ habeat, quantùm meretur ejus culpa; & ſic juſtitiæ æqualitas habeatur, vel cuſtodiatur: *Quartus* eſt: Optare malum inimico (ſunt verba Leſſii) ut fiat aliqua reparatio injuriæ, & ſatisfactio, dum enim ille punitur propter injuriam illatam, reſtituitur ex parte honor parti læſæ, eique aliqua ſatisfactio exhibetur. Qui enim lædit plus juſto, ſuo affectui indulget, ſibique ſumit, & alteri trahit: dum autem punitur, illud ei quodammodò adimitur, cùm contra voluntatem patiatur: & quia agitur in gratiam læſi, cenſetur ei donari. & ſic fit nonnulla compenſatio, ut experientia probat: tunc enim animus læſi acquieſcit, & ſibi ſatisfactum putat. Eſt igitur in vindicatione moralis quædam reſtitutio honoris, & injuriæ reparatio. Hactenùs Leſſius *ibid. n.* 15. rectè defendens hunc actum internum non eſſe verum odium. In odio enim deſideratur alterius malum, præcisè ut ei malè ſit, idque abſque debito modo, ac menſura: in hoc autem actu vindictæ deſideratur malum proximi ſecundùm menſuram delicti, & debito modo, nempè mediante DEO, vel homine poteſtatem habente ad hoc ut juſtitiæ æqualitas ſervetur, quæ ſanè magna eſt diverſitas. Et hinc mox dicemus, & explicabimus inimico eſſe remittendam offenſam, non item injuriam.

§. II. *Offenſam remittere, non item injuriam, &c.*

AT quæſo, quid eſt hoc? offenſam remittere: vel quod idem ſonat, veniam dare: Dico: eſt ipſiſſimum poſitivè nolle ampliùs odiſſe, vel malum velle inimico per modum injuſtæ vindictæ. Ubi graviter nota differentiam hujus obligationis poſitivè, à præcedente negativè. Nam negativè non odiſſe, non malum velle, vel vindictam injuſtam appetere inimico, obligaris ſemper, & pro ſemper præcepto negativo, ut dictum eſt; & ſatisfacis obligationi tuæ merè negativè te habendo, qualiter te habes, quando dormis, aut de inimico, vel offenſa ab eo tibi facta nihil cogitas. At verò poſitivè nolle ampliùs odiſſe, & malum velle inimico, ſed potiùs actu contrario eidem benè velle, vel eum amare, atque ita actu poſitivo Charitatis offenſam remittere: utique non potes obligari ſemper, ſed ſolùm per accidens in triplici caſu. 1. Quando teneris reconciliari inimico, juxta *Sect. ſeq.* dicenda. 2. Quando teneris inimico in gravi, vel extrema neceſſitate ſuccurrere. 3. Quando recordatus inimici, vel offenſæ, & injuriæ tibi illatæ gliſcens odium, rancorem, vindictam, &c. videris non poſſe ſuperari, niſi elicito actu contrario poſitivo Charitatis, eum nolis ampliùs odiſſe, vel ei malè velle, ſed potiùs amare, & benè velle, prout alibi explicuimus. Hæc ſunt valdè notanda Confeſſario, & pœnitentibus fragilibus diligenter explicanda, ne conſcientiæ nimis anguſtientur. Pro majori tamen diligentia accuratè hìc priùs diſtinguenda hæc tria. 14

Offenſa, Injuria, Damnum.

O*Ffenſa* generatim *eſt læſio, ſeu irritatio voluntatis alterius:* qua nimirùm aliquis alteri contra ſuam voluntatem moleſtiam infert, ſicque eum movet, eique ſufficiens motivum, ac velut jus quoddam tribuit ad diſplicentiam, indignationem, averſionem, ac iram adverſùs offendentem, poteſtque fieri, aut abſque læſione ullius juris alterius, & dicitur offenſa pura contra charitatem, & pacem humanam tantùm. Ex. gr. Amico petenti à me librum commodatò, quo is valdè indiget, ego facilè carere poſſem, nolo tamen commodare: procul dubio offendo amicum, & do ei ſufficiens motivum, ut avertatur à me, mihique indignetur, non tamen infero ei injuriam, cùm nullum ejus jus lædam, ſed tantùm voluntati ejus moleſtiam infero; ideòque eſt offenſa pura contra charitatem, & pacem humanam, pro qua proinde debetur ſolùm amica reconciliatio ex virtute charitatis, & pacis humanæ, nihil omninò ex juſtitia, nullaque actio in foro externo. Aut offenſa fit cum læſione juris alterius; & tunc ſpeciali nomine vocatur injuria. *Injuria* generatim *eſt læſio juris alterius:* qua nimirùm fit aliquid non ſolùm contra voluntatem, ſed etiam contra verum, & ſtrictum jus alterius. Et iterùm poteſt fieri; aut abſque damno alterius, nihil ſcilicet auferendo, quod ſuum erat: & dicitur injuria mera, vel non damnoſa: aut ſi cui ſoli, vel coram aliis nihil inde motis contumeliam inferas: ſi committas adulterium cum uxore Titii, nulla ſuſcepta prole, vel alia damnificatione ſecuta, utrique infers gravem injuriam: quia lædis jus illius ad ſuum honorem, iſtius ad corpus uxoris ſuæ: nullum tamen damnum infers; ideòque eſt injuria non damnoſa, attamen contra juſtitiam, pro qua proinde jam ex juſtitia ſaltem vindicativæ debetur ſatisfactio: & in foro externo datur ei actio injuriarum pro ea ſatisfactione, intra tamen certum tempus. *Aut* injuria fit cum damno alterius, auferendo ſcilicet aliquid, quod ſuum erat; & jam dicitur injuria damnoſa, ſeu damnificatio injuſta, cujus objectum, & effectus eſt ipſum damnum illatum. Itaque 15

Damnificatio, ſeu *injuria damnoſa* eſt *læſio ſpecialis, & ſtricti juris alterius per ablationem alicujus, quod ſuum erat, in bonis animæ, vitæ, famæ, fortunæ.* Ut ſi fureris Titio pecuniam, ejus domum incendas; ſi cognoſcas uxorem ejus, nata prole, quam in putativis pater alere debeat, gravi ſuo, & liberorum legitimorum damno, eſt injuria damnoſa contra juſtitiam commutativam, quæ ſuum cuique tribuit, pro qua proinde ex eadem juſtitiæ commutativæ virtute debetur ei reſtitutio, & in foro externo competit ei non tantùm actio civilis ad recuperandum jus ſuum, ſeu compenſandum damnum illatum, ſed etiam, ſi vult, actio criminalis ad vindictam ſceleris. *Omnia certè ex natura juſtitiæ.* Nunc neceſſariò explicandi ſunt duo termini, jam ſæpiùs nominati: Quid ſint, & in quo differant.

Reſtitutio, & Satisfactio.

R*Eſtitutio propriè eſt compenſatio damni illati alteri in bonis ipſius animæ, corporis, famæ, fortunæ*; cujus pro- 16

inde objecto eſt damnum alteri compenſandum per aliquid neceſſariò ipſi damnificato conferendum: finis verò eſt æqualitas reſtituenda ad rem ablatam, vel damnum datum, ideòque eſt actus juſtitiæ commutativæ, & in conſcientia ſemper debetur ante omnem ſententiam Judicis, vel actionem fori externi.

Satisfactio verò eſt compenſatio injuriæ, vel offenſæ tantum alterius: in hoc conſiſtens, quòd ſi alterum offendimus, vel injuriavimus contra voluntatem, vel jus ſuum moleſtando, ita nos viciſſim in gratiam illius, vel læſi aliquid moleſtum, contra propriam voluntatem agendo, vel faciendo, eum nobis reconciliemus. Cujus proinde objectum eſt injuria, vel offenſa compenſanda ex parte noſtra ſolùm aliquid moleſtum ſubeundo alterius conciliandi gratia, abſque eo, quòd neceſſariò re ipſa aliquid in alterum conferatur. Finis verò eſt reconciliatio cum altero offenſo, vel offenſæ remiſſio. (Nota hic obiter: cur DEO ſatisfacere, non autem reſtituere poſſimus? quia nimirùm, ſicut proh dolor! poſſumus DEUM offendere, non autem damnificare; aliquid in ejus gratiam moleſtum agere, vel pati, nihil autem ipſi non ſuum offerre poſſumus.) Unde ſatisfactio pro injuria *eſt actus juſtitiæ vindicativæ*, cujus exercitum ad publicam tantùm poteſtatem pertinet proinde ante Judicis ſententiam nulla per ſe eſt obligatio ſatisfaciendi pro injuria, præciſa à damno, ſecundùm communem DD. apud Laym. *lib.* 3. *tr.* 2. *c.* 1. *nu.* 3. Pro offenſa autem, (jam dictum eſt) debetur ſatisfactio amica ex charitate, & pacis humanæ virtute. His ſuppoſitis, & benè intellectis, dicimus in Aſſertione nos obligari inimico.

17 I. *Offenſam remittere*, modo jam explicato. Certiſſimum Fide divina, & ratione naturali. Hac enim conditione Chriſtus docuit, nos orare remiſſionem offenſæ ab ipſo Deo: *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.* Et ne putaremus hoc conſilium tantùm eſſe, non præceptum, & neceſſarium, ſtatim ſubjungit Salvator noſter, Matth. 6. terribilia verba: *Si enim dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater veſter delicta veſtra. Si autem non dimiſeritis hominibus, nec Pater veſter dimittet vobis peccata veſtra.* Sic Chriſtus. Et certè ſumma æquitas poſtulat, ut qui ſibi vult dimitti offenſam divinæ Majeſtatis infinitæ, & ipſe aliis remittat offenſam ſuæ voluntatis: ſicut è contra ſumma iniquitas videtur, ut qui ſibi vult remitti offenſas factas contra voluntatem Dei infinitæ Majeſtatis, cùm ipſe tamen nolit homini confratri ſuo remittere offenſam factam contra voluntatem ſuam præciſè, ſalvo ſcilicet jure ſuo quoad injuriam, vel damnum illatum, quæ DEUS remitti non præcipit, ut mox videbitur.

Ratio autem manifeſta eſt: Quia omni jure tenemur proximo non malum velle per modum injuſtæ vindictæ; hoc enim ad formale odium inimicitiæ ſpectat: atqui remittere offenſam reipſa nihil aliud eſt, quàm non odiſſe, vel non malum velle proximo per modum injuſtæ vindictæ. dum enim offenſus manes, ac offenſam retines, neceſſariò malum vis proximo, & utique vindictam proximo autem ob ſolam offenſam (ſecluſa omni injuria, vel damno illato) nulla ex ulla juſtitia debetur vindicta, ſed ille ſolùm, qui te offendendo dedit ſufficiens motivum ad iram, averſionem, indignationem, ex charitate debet tibi amicam ſatisfactionem, v. gr. petendo veniam, aliudve benevolentiæ ſignum, officia exhibendo: ergo & tu debes ex charitate ei remittere offenſam; odium quidem formale, & vindictam injuſtam omni tempore; iram verò, indignationem, averſionem ſaltem tunc, quando alter tibi ſatisfacit, & reconciliari cupit, juxta dicenda inferiùs; alioquin offenſam retinendo, & remittere nolendo peccabis mortaliter, ſecundùm omnes. Intellige tamen ſemper voluntariè, & deliberatè: ut excludantur impreſſiones, & averſiones ſolùm phantaſticæ in Phantaſia, etiam contra voluntatem remanentes, quas omninò expellere valdè difficile, & quibuſdam etiam impoſſibile eſt, ut notat Sylveſter *verb. Charitas q.* 6. Et infrà in regulis reconciliationis iterum notabitur.

18 II. *Non item injuriam, minuſque damnum illatum tenemur remittere inimico.* Communiſſima. Ratio evidens eſt: quia ex præcepto Charitatis teneris proximo remittere ſolùm malum ipſi indebitum, non item bonum tibi debitum: atqui ſola offenſa tua, averſio, indignatio animi, qua proximo malè vis ad juſtam vindictam, eſt malum indebitum inimico: ſatisfactio verò tibi pro injuria, facta, & maximè reſtitutio pro damno tibi illato eſt bonum tibi debitum. & licèt idipſum malum ſit inimico, tu tamen id vis, non quatenus illi malum eſt, ſed quatenùs tibi juſtè debitum, & bonum eſt, juſtè vis, & exigis: ergo non teneris remittere, ſed omni jure juſtè exigere potes, tam ſatisfactionem pro injuria, quàm reſtitutionem pro damno; dummodo offenſam deponas, & hæc non ut ipſi mala (de quo ſæpè periculum) ſed ut præciſè tibi bona expetis. Et hinc pergimus ulteriùs.

19 III. *Tam actionem injuriarum pro ſatisfactione injuriæ, quàm actionem civilem pro reſtitutione damni illati inſtituere contra inimicum quilibet poteſt.* De actione civili ad recuperandum jus ſuum, ſeu pro reſtitutione damni illati, nullus dubitat, nec probatione indiget. Certum eſt de actione injuriarum pro ſatisfactione debita injuriæ illatæ, quando inimicus injurians per ſatisfactionem congruam nollet dare, nec veniam petere. Ratio jam dicta eſt: quia petis, quod, & quatenùs tibi juſtè debitum eſt, & aliter tibi præſtari non vis: quin inſuper in rigore loquendo non teneris remittere, ſed adhuc juſtè coram Judice inſtituere potes actionem injuriarum, etſi alius inimicus injurians veniam peteret humiliter, & per ſe ſatisfactionem ſufficientem offerret pro injuria illata. Communis DD. Valent. Reginald. Tanner. *diſp.* 2. *q.* 3. *dub.* 1. *n.* 10. eoſque conſequens Baſſæus *verb. Charitas*, *n.* 16. Leſſius ſuprà cit. Suarez, Coninch, Caſtro-Palaus eoſque cit. Tamb. *lib.* 5. *c.* 1. *§.* 3. *n.* 9. Ratio eſt: quia ſatisfactio tibi juſtè debetur, nec teneris magis hanc, quàm illam ſatisfactionem acceptare pro injuria, præſertim, cùm ſatisfactio pro injuria ſit actus juſtitiæ vindicativæ, cujus exercitium propriè ad Judices, & Superiores ſpectat: ad hoc enim conſtituuntur Judices in Republica, ut puniant reos, injurias vindicent, & læſis ſatisfaciant: ergo ſepoſito odio, & vindicta, atque maligno affectu in proximum juſtè eam à Judice petere poſſes.

Dixi autem *in rigore loquendo*: Charitatis enim dulcore id in praxi omninò diſſuadendum eſt, & omnimodis conſulendum; ut juxta conſilium Chriſti Matth. 5. *Si quis te percuſſerit in maxillam, &c.* propter ejuſdem amorem huic tuæ tam rigidæ ſatisfactioni renunties, eamque proximo remittas: nam reverà pauci actionem injuriarum proſequuntur, depoſito omni odio, & vindictæ malevolo affectu, idque maximè urgendum, quando ſatisfactio tibi læſo prorsùs inutilis, & ſoli lædenti graviſſimè damnoſa eſſet, ut ſi deberet fieri per mortem, mutilationem, fuſtigationem, publicam confuſionem, vel ſimilem gravem pœnam. Niſi in caſu rariſſimo id neceſſarium eſſet ad tollendam infamiam magnæ familiæ, ut cum Tambur. notat Baſſæus proximè cit.

IV. Quinimò per ſe loquendo, etiam actionem criminalem ad juſtam ſceleris vindictam inſtituere poteſt læſus contra inimicum reum. Communiſſima DD. & Juriſtarum apud Layman *lib.* 2. *tr.* 3. *c.* 3. *n.* 3. alioſque cit. paſſim. Id enim naturæ, & gentium jure omnibus permiſſum, & ſæpè debitum eſt ob bonum commune: Nec eſt ratio, cur non liceat adverſus inimicum, dummodò fiat, non odio, vel vindictæ affectu in ipſam perſonam, ſed amore juſtitiæ, & odio abominationis ipſius mali perpetrati à proximo, & ne crimina impunita maneant cum Republicæ damno. Advertit tamen ex communi Layman *cit. §. deinde*, id periculoſum eſſe, & plerumque non conſulendum inter æquales actionem criminalem contra inimicum inſtituere, ſcilicet ad punitionem criminis, eo quòd pauci tam perfecti ſint, qui eo caſu ſolùm juſtitiam, bonum commune, & mali punitionem ſpectent, quin cupiditatem propriæ vindictæ, & odium in ipſam perſonam inimici explere velle cenſeantur. Vide noſtrum Gabrielem *in Can. Miſſæ lect.* 76. Secùs eſſet, ſi offenſus ſit ipſe Judex, vel Superior, cui ex officio competit malum punire: ſic Prælato, Patri, Marito, ordinariè non licet remittere punitionem mali, ſeu ſatisfactionem juſtitiæ ſuo Religioſo, filio, uxori. Vide Navarrum. 20

§. III. *Exhibenda actus, & ſigna communia Charitatis, &c.*

OMninò tenemur ſupradictam remiſſionem offenſæ, odii, ac malevolentiæ in inimicum non ſolùm ipſa re exercere in corde, ac anima interiùs, ſed etiam ipſi proximo inimico, oblata occaſione eam notam facere exteriùs iis actibus, ſignis, ac indiciis charitatis, ac benevolentiæ, quibus ipſe intelligat, ac advertat nos ad ipſum non ampliùs malè, vel malevolè affici, ſed potiùs benè: & ex horum ſignorum omiſſione meritò intelligeret, nos adhuc malè erga ipſum affici. *Omnes*. Ratio eſt clara: quia ex virtute Charitatis obligamur nulli eſſe ſcandalo, ſeu voluntariè occaſionem non præbere proximo, ut ipſe peccet: atqui niſi proximo inimico hunc noſtrum remittendi animum actibus, & ſignis externis Charitatis, ac benevolentiæ oſtendamus, quin iis ſubtractis eis oppoſitum ſignificemus, in cauſa ſumus, ut ipſe quoque perſeveret in inimicitia; & ideò diutiùs, graviùſque peccet: ergo, &c. Ratio ergo, & regula generalis horum ſignorum, & actuum ſemper præ oculis habenda hæc eſt. Illa tantùm ſigna, vel opera Charitatis proximo inimico exhibenda ſunt, ex quorum omiſſione is meritò intelligit, nos malè affici erga ipſum, & talia non niſi ex malo affectu odii, ſeu vindictæ omittere. Hæc regula ſuppoſita, dicimus in aſſertione, proximo inimico exhibenda eſſe. 21

I. *Actus, & ſigna Charitatis communia*. Nimirùm communiter omnibus abſque delectu exhiberi ſolita, ut orare pro omnibus, ſalutantem reſalutare, alloquenti reſpondere, poſtulanti merces vendere, communia officia, vel obſequia præſtare, quæ omnibus paſſim in Communitate, Civitate, Collegio, Monaſterio, vel domo aliqua exhiberi ſolent. Vulgaria ſunt obvia, ambigua poſteà ſeorſim diſcutiam. 22

Ratio

Google

Ratio ex Lege Charitatis ſumitur duplex. Nam ex una parte: quia hæc ſigna, & obſequia communi naturæ & ſocietati humanæ debentur; & non eſt particularis hominis hanc communem obligationem infringere etiam quoad inimicum abſque nota actualis odii, ideòque peccati mortalis. Ex altera autem parte ex hujuſmodi communium ſignorum, & obſequiorum ſubtractione proximus meritò intelligit, nos malè in ipſum affici, ideòque & ipſe in inimicitiæ peccato obfirmatur novo noſtro peccato ſcandali activi, ex genere ſuo mortali. Utriuſque peccati diſcernendi menſuram, exempla, & caſus particulares conſultò remitto, & abundè dabo *Sect. ſeq.* modò pergamus in explicatione terminorum.

23 II. *Niſi ipſa Charitas, vel juſtitia aliud prudenter ſuadeat.* Charitas quidem ipſamet, vel erga ipſum inimicum, vel erga ſe ipſum aliquando ſuadet, negare inimico ſigna communia Charitatis, ſalutationes, alloquia, reſponſiones: utpotè, vel quia inde ſperatur emendandus, errorem agniturus, & correcturus: vel quia timetur ex his ſignis deterior futurus injuriam illatam vilipenſurus, faciliùs denuò illaturus, aut certa ipſa ſigna Charitatis ſibi in deſpectum fieri, aut aliter malè interpretaturus, &c. ſic etiam prudenter, & charitativè erga te ipſum potes vitare conſortium, colloquium, aſpectum alterius tibi inimici, ne redeat recordatio injuriarum, ne novæ lites inſurgant, commotiones majores, mala graviora, &c. ſigna enim Charitatis non debent militare contra Charitatem. Immo quandoque ex juſta abominatione delicti notorii proximi poſſunt ei negari ſigna charitatis communia, uti de hæreticis præcipit ipſe Evang. amoris in Ep. 2. *Si venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite eum recipere in domum, nec ave ei dixeritis. Qui enim dicit illi ave communicat operibus ejus malignis.* Juſtitia porrò etiam ſuadet quandoque inimico reo ſubtrahere ſigna communia charitatis. Sic Pater, vel Superior ad juſtam punitionem filii, vel ſubditi delinquentis juſtè ei negat alloquium, aſpectum benignum, aliave beneficia, vel ſigna Charitatis aliàs filiis, vel ſubditis communiter exhiberi ſolita, correctionis gratia, ut ſuum errorem agnoſcat, ut eorum incuriam, proterviam, vel inſolentiam frangat, &c. Ex quibus patet ſolutio caſus non rarò contingentis. Filius, vel filia, Matrimonio indigno contra voluntatem parentum, vel conſanguineorum contracto, aut aliàs crimine alicujus infamiæ commiſſo, familiam non pravo dedecore affecit: Unde illum, vel illam parentes, fratres, conſanguinei nec ad domum, nec ad colloquium, vel aſpectum admittere volunt, etiam veniam petenti conſtanter ignoſcere recuſant. Hic duo perpendenda, & à Confeſſario inquirenda ſunt, *Unum*: Utrùm parentes, vel conſanguinei non ex animi odio procedant ad correctionem delinquentis, aliorum cautelam, familiæ honorem? *Alterum*: An non vindicta, vel pœna talis excedat modum delicti? non enim poſſunt illis negare reconciliationem, & veniam in perpetuum (tunc enim abſolvi non poſſent) ſed ſolùm ad tempus, quouſque videbitur expedire ad eorum emendationem, ac alias fines bonos propoſitos, poſteà ignoſcere, & in gratiam recipere. His poſitis non peccant, & à Confeſſariis abſolvi debent parentes, vel conſanguinei tales. Idemque dic de parentis, vel conſanguinei talis famulis, vel ancillis, qui eorum juſſu filium, vel filiam ream ad domum, vel conſortium non admittunt, tamquam juſtæ vindictæ paternæ executores. Ita ſapienter Laym. *lib. 2. tr. 3. c. 4. n. 4.*

24 III. *Aut rationabilis cauſa excuſet.* 1. Hic maximè frequenter excuſat imperfectio actus, ſeu inadvertentia. 2. Excuſat non tantùm parvitas materiæ, ſed etiam parvitas moræ: ut ſi inimico te offendenti ſolùm brevi tempore per unam, vel alteram horam, aut etiam diem loquelam, aliave ſigna charitatis neges: ex tam parva enim mora non debet præſumi verum, & deliberatum odium, ſed motus tantùm paſſionis ad ſummum venialis. Item præſumi poteſt expectari ſolùm interim, dum ira deferveat. 3. Excuſat etiam levitas cauſæ, vel rixæ, vel ſi ipſa levis ſit, ut patebit exemplis infrà afferendis. 4. Excuſat etiam ſignificatio juſti doloris, vel triſtitiæ ob acceptam injuriam: Ut ſi te offendenti neges loquelam, reſponſum, ſalutationem, &c. non in ſignum alicujus odii, vel vindictæ contra ipſum, ſed ſolùm in ſignum acceptæ, perceptæ, ac dolentis injuriæ, vel ex ingenti animi dolore ob acceptam injuriam: talem non peccare, ſaltem mortaliter, mihi certum videtur; immò quandoque a veniali excuſari poſſe, probabiliter (etſi in praxi periculosè) docet Diana *par. 2. tr. 15. reſol. 62.* citans Lorcam, & *par. 5. tr. 13. reſ.* 89. Hurtand. cujus hæc verba exſcribit: Ab hac obligatione, ſolvo *primò* parentum, aut Prælatum, aut Judicem, qui non in injuriam, ſed in pœnam juſtam, non reſalutat inimicum. Solvo *ſecundò* eos, qui ſine gravi incommodo honoris non poſſunt hoſtes ſalutare. *Tertiò*, ſolvo eum, qui infamem accepit injuriam, cujus æſtimatio digna petit auſteriorem vultum, atque triſtitiam, qualis eſſet, qui appellatus fuiſſet fur, judæus, ſodomita, aut ſimile quid enorme: tunc enim prudenter cenſetur negatio ſalutationis oriri non ex odio, ſed ex dolore juſto, & ingenti acerbitate, quæ juſtè admittit urbanitatis argumenta omnibus ejuſdem conditionis hominibus communia: item eſſet multis argumento, eum parvi æſtimaſſe tam acerbam injuriam. *Quartò*, ſolvuntur, qui ita ſimulant diſtractionem, aut oculorum habetudinem, ut prudenter judicetur, ſalutationem omiſſam non ex memoria inimicitiæ, ſed ex alio capite: Hæc Hurtandus. Hoc ultimum ego intelligo, tales tantùm excuſari à peccato ſcandali, quatenùs faciunt inimicum non advertere ſibi negari ſalutationem in ſignum inimicitiæ: à peccato autem odii interni ſalvari vix video: ad quid enim ita ſimulent iſta, niſi ad occultandum odium ſuum? ergo de facto peccant peccato odii. Quòd ſi tamen ob cauſam aliam juſtam id facerent, ſalvari permitterem, & ego, ne ſors novalis, vel rixa oriatur.

IV. *Non item ſigna ſpecialia* per ſe loquendo, *tenemur ex-* 25
hibere inimico. Nam ſuprà jam dictum eſt, præcepto Charitatis affirmativo, per ſe loquendo, nullum obligari ad exercendum actum charitatis, amoris, vel benevolentiæ erga proximum, præſertim inimicum, nec conſequenter per ſe loquendo, ullus obligatur etiam exteriùs aliquem actum, ſignum, vel beneficium ſpeciale Charitatis, vel benevolentiæ exhibere inimico, v. gr. inimicum ægrotum inviſere, mœſtum conſolari, egenti ſuccurrere, pecunias mutuare, hoſpitio, vel convivio excipere, ad familiare colloquium admittere, &c. hæc enim, & ſimilia, cùm nulli ſint debita ex generali præcepto Charitatis, non poteſt ex eorum omiſſione inimicus præſumere actuale aliquod tuum odium, averſionem, vel vindictæ affectum? Communis DD. cum S. Th. 2. 2. *q. 83. a. 8.* Dico autem, *per ſe loquendo*: Per accidens enim ſæpiùs obligamur inimicis exhibere ſigna aliqua, vel beneficia ſpecialia Charitatis: 1. Quando ipſe inimicus veniam petit, amicè ſalutat, alloquitur, &c. tunc enim teneris ad reconciliationem, adeòque ſpeciale ſignum charitatis exhibendum, ut ſentiat amicitiam reintegratam eſſe, communis cum S. Th. cit. 2. In quavis extrema, vel gravi neceſſitate corporali, vel ſpirituali cuivis quantumvis inimico, in defectum ſaltem aliorum, ſpecialia beneficia Charitatis exhibenda ſunt juxta exigentiam neceſſitatis, juxta illud Proverb. 25. *Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum, ſi ſitiverit, potum da illi.* 3. Ratione ſcandali vitandi; utpotè ſi negando ſigna charitatis inimico ſpecialia, quæ anteà exhibere ſolitus erat, majus in re hominis odium, vel inimicitiam concites, vel alios etiam advertentes ſcandalizes. 4. Quando exhibitione ejuſmodi ſigni, vel beneficii ſpecialis charitatis animum inimici tibi, ac principaliter Deo faciliùs reconciliandum ſperas, vel aliàs ſalutem ſpiritualem inimici proventuram. Sic Azor. & alii cum Laym. *lib. 2. tr. 3. c. 4. n. 2. §. Dixi autem.* Ubi *ex Navarro* addit etiam teneri aliquem ad ſpecialia ſigna, vel beneficia charitatis exhibenda inimico, quando id neceſſarium exiſtimat ad depellendum, vel operandum ſuum proprium odium, quod in homine gerit. Adde inſuper: Quoties ſigna illa ſpecialia charitatis omittere evaderet ſignum ſpeciale odii, vel inimicitiæ: ut ſi omnes cognatos, vel vicinos ad nuptias, vel convivium invites, omiſſo ſolùm inimico: ſi pro omnibus hujus urbis incolis ores, omnibus pauperibus hujus loci eleemoſynam de proprio, vel alieno legato diſtribuas, &c. & inter hos repertum ſolùm inimicum excludas, &c. jam in his circumſtantiis exhibes illi ſpeciale ſignum odii, ac inimicitiæ, quod ille facilè advertens in reciproco odio, & inimicitia obfirmatur, novo tuo, gravi ſcandali peccato, uti ex Suar. Valent. Coninch. rectè notat Tambur. *lib. 6. Decal. cap. 1. §. 2. num. 17.*

Omnia hactenùs dicta quoad obligationem dicta ſunt: interim certiſſimum manet excellentiſſimæ Charitatis, & maximæ perfectionis Chriſtianæ eſſe inimicis omni eventu benè velle, & benefacere; hoc enim ſaltem, & ſeriò conſulit CHRISTUS, Matth. 5. *Diligite inimicos veſtros, benefacite his, qui oderunt vos: & orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos: ut ſitis filii Patris veſtri, qui in cœlis eſt, qui ſolem ſuum facit oriri ſuper malos, & bonos, & pluit ſuper juſtos, & injuſtos. Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne & publicani hoc faciunt? Et ſi ſalutaveritis fratres veſtros tantum, quid amplius facitis? Nonne & Ethnici hoc faciunt? Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & Pater veſter cœleſtis perfectus eſt.* Denique hoc eſt, ut alibi dicitur, carbones ignitos ſuper caput inimici congerere, quibus, aut emollitus odium deponat, aut induratus inexcuſabilis fiat. Sed hic pergant Concionatores, ſimul & Confeſſarii ejuſmodi efficacia admonita pœnitentibus inculcanda in promptu habeant.

§. IV. *Secùs faciendo peccabit pro ratione intentionis internæ, vel ſignificationis externæ offenſivæ inimici.*

AD dignoſcendum ergo denique quale, & quantum 26
peccatum ſit negare inimico ſigna charitatis communia exhiberi debita in quovis caſu: duo hæc accuratè conſi-

deranda, & diſtinguenda ſunt: ſcilicet *intentio interna*, ex qua talia fiunt: & *ſignificatio externa offenſiva inimici*, quatenùs ſcilicet talia ſignificant odium, averſionem, vel vindictam in inimicum, unde is meritò in offenſa, inimicitia, ac peccato confirmatur.

Quoad intentionem internam, ex dictis *Sect. 1. de Odio*, ita diſtinguendum eſt: I. Si quis inimicum ſalutare, alloqui, &c. nolit ex odio abominationis, ſeu contemptu ipſius perſonæ, ut eum velut indignum ſuo alloquio, ſalutatione privet, idque deliberatè, mortale peccatum eſt inexcuſabiliter, juxta dicta §. 2. II. Si agas, ex odio inimicitiæ, ut ſic eum tuo alloquio, vel ſalutatione velut ſolatio privando, eum affligas, contriſtes, irrideas; & verbo, ut ſic ei per hoc malè ſit, iterum mortale eſt ex genere ſuo, niſi parvitas materiæ excuſet, juxta dicta *ib.* §. 3. III. Si ita agas ex odio abominationis qualitatis tantùm actus erit indifferens, malus, aut bonus prout qualitas odita indifferens bona, aut mala erit; ut ſi fugias inimicum, quia tibi moleſtus eſſe ſolet, rixoſus, pungitivus, aut diſtortis moribus eſt, ſecluſo alio malo affectu, actus erit indifferens. Si fugias, quia enormis peccator, hæreticus, excommunicatus eſt, actus eſt bonus. Si fugias, quia te ſanctior, vel melior eſt, actus erit malus ad invidiam ſpectans, juxta dicta *ib.* §. 1. IV. Denique: Si ita agas, ut in te, vel in altero evites occaſionem novæ rixæ, rancoris, vel alterius mali: actus erit Charitatis, & Prudentiæ; itemque ſi alia juſta cauſa excuſans accedat; juxta dicta ſupra §. 2. & 3.

Quoad ſignificationem externam tria conſideranda ſunt. 1. An talia agere, vel omittere reverà ſignificent internum odium, & inimicitiam, juxta dicta *ſ. præc.* 2. An inimicus advertat? 3. An etiam ſentiat, ſeu curet, ægrè ferat, & inde offendatur, ac ſcandalizetur, ſicque inimicitia obfirmetur multùm, vel parùm? 4. Denique; pro ratione ſcandali, ſeu offenſæ inimici gravi, vel levi menſuranda erit gravitas, vel levitas peccati tui; ſi enim multùm in te offendatur inimicus, & in inimicitia obfirmetur, mortale erit: ſin parùm, vel nihil curet, non erit plùs quàm veniale, quantùm ex hoc ſecundo capite. Atque ex dictis reſolvendi ſunt.

Caſus varii.

27 PEccant mortaliter contra Charitatem proximi ſequentes. 1. Qui orans pro omnibus, ſolùm inimicum quemdam excluderet poſitivè; idque maximè in Oratione Dominica, in Orationibus communibus Eccleſiæ, in Sacrificio Miſſæ, &c. Ratio abundè patet ex dictis. Secùs: ſi tantùm negativè excludat, ejus ſcilicet actu non recordando. 2. Qui eleemoſynas, ſive legatum in omnes civitatis pauperes diſtribuens, ſolos inimicos arceret, cùm tamen eleemoſyna ſufficeret. Secùs ſi non ſufficiat omnibus; tunc enim ſine culpa amicos, vel non amicos præferret: quia tunc præterire inimicos, non eſſet ſignum poſitivæ inimicitiæ, ſed tantùm ad ſummum non amicitiæ, quæ nulli debetur. 3. Qui cognatos omnes ad convivium, v. gr. vocans, ſolos excludit inimicos: iis enim circumſtantiis negare ſignum ſpeciale amicitiæ, vel charitatis, fit manifeſtum, & ſpeciale ſignum inimicitiæ, & odii, ut jam ſuprà notatum. 4. Qui aliàs ſolitus quoſvis ſibi notos in Civitate, Monaſterio, in domo ſibi occurrentes ſalutare, vel alloqui, inimico tantùm ſalutationem, vel alloquium negaret. Item, qui tribus occurentibus, & duobus ſalutatis, ſolùm tertium, qui inimicus eſt, non ſalutaret: ita tamen, ut appareat, eum ita facere ex odio, & non ex inadvertentia, diſtractione, vel ſpeciali negotio. Hi, inquam, & ſimiles peccant mortaliter, quia prædicta, & ſimilia in talibus circumſtantiis ſunt ſigna charitatis communia, eaque inimico ſpecialiter denegare, eſt ſignum actualis odii, averſionis, vindictæ in proximum; ideòque peccatum mortale plerumque duplex, & ratione odii, ſi adſit: & ratione ſcandali, & offenſę novę in inimicum, juxta jam ſatis dicta. Sed hìc utiliter diſcutiemus aliquot caſus particulares, in praxi frequentiſſimos, in gratiam ſimpliciorum.

I. Occurrere inimico.

28 SUnt, qui abhorrent occurrere inimico, ut eo, vel à longè conſpecto in via, platea, ambitu aliorsùm declinent, vel retrocedant: domum, conventum, convivium, &c. ubi ipſe degit, accedere nolint: idque deliberatè, & ex propoſito, peccantne mortaliter, quantùm ad ſignificationem externam odii, & peccato ſcandali? Reſponſio ex dictis eſt facilis. Si enim inimicus advertat id ſui fugiendi cauſa fieri, &, ut par eſt, graviter ſentiat, ſine dubio peccatum mortale eſt: quia ſic fugere inimicum advertentem, manifeſtum eſt ſignum odii, & inimicitię. Secùs dicendum, ſi id inimicus, vel omninò nō advertat, vel non advertat id fieri ſui cauſa, utpotè, quia aſtutè id ſimulas, te ob aliud negotium ſubitò occurrens, vel ab alio vocatum declinare, vel retrocedere: vel ſaltem non advertat, te inimicitiæ cauſa fugere, ſed ob aliam cauſam, v. g. ne exigat debitum, &c. vel denique etſi advertat, id inimicitiæ cauſa fieri, id tamen parùm, vel nihil curat. Sic enim graviter non delinques, quantùm eſt ex hoc ſecundo capite, ſignificatione externa.

II. Salutare inimicum.

COmmuniſſimum eſt inimicitias gerentibus, nolle, vel non poſſe ſalutare inimicum. Quoad intentionem internam odii ſatis patet. Quoad ſignificationem autem externam odii, peccantne ſemper mortaliter peccato ſcandali? Reſolutio *prima*: Per ſe loquendo, & regulariter non peccant ex hoc capite; cùm enim nulla ſit obligatio ſalutandi obvios quoſvis; ſalutationis omiſſio non eſt per ſe ſignum odii, vel inimicitiæ; nec per ſe excitat inimicum ad odio habendum non ſalutantem; idque maximè verum eſt, ſi tu moroſus homo vix unquam obvios ſalutare ſoleas. *Secunda*: Peccant ergo ſolùm non ſalutantes inimicum in iis circumſtantiis, ex quibus meritò colligitur, te tunc omittere ſalutationem ex odio, vel vindicta propter injuriam acceptam: utpotè, ſi anteà illum ſemper ſolitus eras ſalutare: nunc contra morem, poſt acceptam injuriam, vel rixam factam, à ſalutatione abſtineas: & maximè ſi alter ſit tuus Superior, conſanguineus, domeſticus, vicinus, &c. Item, ſi occurrentibus pluribus, inter quos eſt inimicus, omnes ſalutes, excepto inimico. Item, ſi ultra ſalutationem omiſſam oculis preter ſolitum morem torvis inimicum aſpicias, aut inſolito vaſtu pileum capiti imprimas; & ita de ſimilibus. Quia ſic ſine dubio homini cauſam novæ offenſæ promoves. Verùm huc referendæ ſunt etiam exceptiones, & excuſationes ſuprà poſitæ *ſ. 3. n. 23. & 24.* Et ſpeciatim huc faciunt verba Hurtadi *ibid. n. 24.* 29

Caſus ſpecialis.

DUo Religioſi cujuſdam rixæ cauſa ſe intra Monaſterium non ſalutant, nec alloquuntur, cùm tamen anteà ſalutare, & paſſim alloqui conſueverint, peccantne mortaliter? R. Ita ſanè: Quia par eſt ſcandalum, & ipſis invicem, & aliis Religioſis. Poſſent tamen excuſari à mortali ex hoc capite: tum ex parvitate moræ, ut ſi pauculis diebus ſalutationem, vel alloquium intermittant, juxta jam ſuprà dicta: tum etiam ex levitate rixæ aliis cognitę, unà cum ſua probata virtute; nam ſi aliis cognita ſit eorum bona conſcientia, & rixa, vel ejus cauſa levis fuit, meritò judicabuntur non ex odio gravi, ſed ex levi tantùm paſſione, vel in ſignificationem accepti gravaminis ſalutationem, vel alloquium omittere, præſertim parvo tempore. Eademque eſt ratio de aliis ſæcularibus præſertim domeſticis, vel ſibi conjunctis, ut cum aliis notat Tambur. *lib. 5. c. 1. ſ. 3. n. 13.* Sed dixi: *Quantùm eſt ex hoc capite*: ſcilicet externa ſignificatione odii, vel ſcandali. Nam ex alio capite intentionis internæ peccatum odii jam excludere ſanè periculoſum hìc eſt. 30

III. Reſalutare inimicum.

REſolutio. Inimicum te amicè ſalutantem, non reſalutare, vel pro ſalute, more patriæ, gratias agere, per ſe loquendo, utiq; mortale eſt, *ſecundùm omnes*. Quia poſita inimicitia, omiſſio reſalutationis non ſolùm imputatur inurbanitati, ſed manifeſtiſſimo odio; & quodnam evidentius odii ſignum eſſe poſſet, quàm ſalutantem reſalutatione, vel gratiarum actione non dignari? Excipiendum tamen rurſùs: niſi eæ concurrant circumſtantiæ perſonarum, ut omiſſio reſalutationis non odio, ſed alteri cauſæ imputaretur: ut ſi ita animo diſtractum te ſimules, ut verè videaris ſalutationem non advertiſſe, vel non audiviſſe: ſi ſalutans longè ſit te inferior, ut omiſſio reſalutationis imputetur non odio, ſed reputationi, ut ajunt, vel fortè veriùs, ſuperbiæ: ſi ſis ſuperior, & in juſtam vindictam reſalutationem, vel reſponſum neges: ſi ita facias non ex odio aliquo, ſed ad juſtum dolorem exprimendum ob acceptam injuriam; præſertim recentem; & nondum ſatisfactam, juxta ſuprà dicta *n. 29. & 31.* 31

Caſus ſpecialis.

NObilis Matrona, cui paris nobilitatis vir conſanguineum occiderat, quæſivit, an teneatur illum ſalutantem reſalutare, more patriæ, corpus genibus inclinando? R. conſulendum quidem omnimodis, quòd ſic: at in rigore certè non obligatur ſaltem ſub mortali, ſecluſo verò odio interno. In Matrona enim, vel muliere, cujus non eſt vindictam ſumere de injuriis, ordinariè illa denegatio reſalutationis non eſt ſignum odii, ſed ſenſus juſti doloris, vel faſtus muliebris, vel quid ſimile. *In rigore*, inquam; ego certè omnibus modis inducerem ad ſic faciendum, ob maximum periculum veri odii interni. 32

IV. An-

Digitized by Google

IV. *Alloqui, vel colloqui inimico.*

33 **F**Ieri ſolet, ut inimicitias gerentes, inimicum quidem more communi ſalutent, & reſalutent, de cætero tamen alloqui, vel colloqui omninò nolunt: peccantne mortaliter quantum eſt ex hoc capite ſignificationis externi odii.

Reſolutio. Per ſe non peccant. Quia inimicum non alloqui vel ei colloqui nolle, per ſe ſignum odii non eſt, cùm non omni proximo debita ſit colloquendi familiaritas. Quòd ſi tamen ante inimicitiam cum illo familiariter colloqui conſueveras, obligaberis te jam à colloquendo non ſubtrahere, jam enim nolle colloqui, evaderet ſignum novi odii, ac inimicitiæ, ut de ſe patet. Idemque eſt, quoties concurrunt ejuſmodi circumſtantiæ, ut non alloqui, vel colloqui nolle reputetur ſignum odii, iiſdem nimirùm modis ſuprà poſitis *caſu* 2. *De ſalutante* n. 29. Quibus adde, ut apud omnes certum. Si inimico colloquenti, vel interroganti non reſpondeas, non poſſe te excuſari à mortali: niſi excuſarent te aliæ cauſæ modò ſuprà poſitæ *caſu* 3. *De non reſalutante* n. 31.

Caſus ſpecialis.

34 **I**N Monaſterio Monialium duæ ex illis poſt rixam profitebantur publicè omnibus audientibus per multos annos non velle invicem colloqui, & defacto longo tempore non colloquebantur. Dubitavit earum Confeſſarius, an eæ in ſtatu mortalis peccati verſarentur, & idcircò obſtinatè ſic perſeverantibus abſolutio Sacramentalis, & SS. Communio deneganda ſit, necne? Reſp. Omninò quòd ſic, ſaltem, quando cauſa rixæ, vel ipſa rixa gravis fuit. Quia eo caſu ceſſatio loquendi per tantum tempus, vel tot annos meritò præſumitur ab odio gravi proficiſci: Quòd ſi tamen cauſa rixæ, ipſaque levis fuit, quantum eſt ex hoc capite ſignificationis odii, ac ſcandali, poterit omiſſio loquendi a mortali excuſari, & veniale reputari. Quia tunc, maximè in fœminis, iiſque alloqui in timoratis, non præſumitur oriri ex odio gravi, ſed ex naturali paſſione muliebri; quamvis iterum ex alio capite, ſcilicet veri odii interni, vel contemptus maximè poſſit eſſe mortale, idèoque ego talem ſaltem poſt unam, & alteram ſeptimanam adhuc recuſantem colloqui, non abſolverem. Quare omnimodis id diſſuadendum eſt omnibus, præſertim perſonis Religioſis ad perfectionem charitatis tendere obligatis. Unde benè *Tamb. cit. n.* 28. monet Confeſſarios, ut pœnitentes inducant, maximè ſimul conviventes, ut prodigi ſint in exhibendis ſignis charitatis, & amicitiæ; id enim reddit nos amabiles, ſicut oppoſita moroſitas reddit nos odibiles hominibus, Angelis, & DEO.

Caſus mixtus ex præcedentibus.

35 **Q**Uæſivit bonus vir, an teneantur ſalutare, in menſa propinare, vel aliàs more ſolito alloqui inimicum, quem tamen certò ſcit, vel prævidet non reſalutaturum, non gratias acturum, non reſponſurum ſibi eſſe? Certè quæſtio difficilis. Quod ſi tamen id omninò certè moraliter ſcias, utpotè aliquoties expertus, vel ex inimici illius aſſeveratione, non audeo te obligare cum *Tamb. ſuprà cit. n.* 25. Quia tunc ſibi debet imputare inimicus, qui ita ſe gerit erga te, ut certitudinem moralem habeas tibi ſalutanti, propinanti, vel alloquenti non reſponſurum. Deinde, denuò ſalutans, propinans, vel alloquens exponeres te periculo graviùs iraſcendi, vel invehendi in inimicum non reſpondentem. Contrà verò ſi prævideas ex tua iterata gratuita ſalutatione, propinatione, vel allocutione fore ut inimicus emollitus, odium deponat, & emendetur, utique obligaberis ex Charitate, ſi tamen ſine nimis magna moleſtia, & difficultate poſſis. *Ratio*: quia bonum ſpirituale proximi (uti eſt in propoſito depoſitio odii) tenemur ex Charitate procurare, etiam cum aliquali noſtro, non tamen cum magno incommodo, vel difficultate, quia eo caſu, proximus non eſt in vera neceſſitate, ſed in malitia potiùs voluntaria.

At quid ſi dubites, utrùm inimicus tuus eo caſu tibi reſponſurus ſit, nec ne: Aut ſi timeas, fortè non reſponſurum, & ſic te magis de novo exacerbandum fore, idque præſertim poſt Confeſſionem die Communionis? Reſp. Omninò urgendus es, ſaltem ſemel amicè ſalutando, vel alloquendo inimicum experiri, id enim Charitas ſuadet. Et, ſiquidem amicè, reſpondeat, lucratus es inimicum tuum, magno tuo ſolatio: ſi ſecus, deinceps excuſaberis, juxta prædicta.

S E C T I O III.

Modus, & Regulæ reconciliationis cum inimicis.

S U M M A R I U M.

36 Ex regula I. *à D. Cryſoſt. data pro reconciliatione cum inimico* à te *offenſo ſunt hæc notanda.*

37 *I. Inimicitia fuit tantùm interna, requiritur etiam interna ſolum reconciliatio.*

38 *II. Si verò inimicitia alterum læſiſti exteriùs ſigno, verbo, vel facto, teneberis ad reconciliationem quoque externam.*

39 *III. Veniam verò petere ab inimico læſo, vel offenſo, tunc ſolum neceſſe eſt, quando aliud remedium, vel modus commodus non occurrit.*

40 *IV. E duobus mutuò ſe offendentibus, vel inimicis factis, reconciliationem petere, vel procurare tenetur priùs ille, qui potiùs, vel graviùs offendit.*

41 Regula II. *Inimico te offendenti, quantumlibet offenſus, vel læſus ſis, teneris ſub mortali.*

42 *I. Ad veram, & ſinceram reconciliationem.*

43 *II. Internam ſimul, & externam.*

44 *III. Si is veniam petat. Non tamen ſtatim, ſed opportunè.*

45 *IV. Ac ſalva juſtitia, & jure tuo.*

46 Regula III. *Quando quis alteriùs tenetur ſe cum inimico reconciliare?*

47 Regula IV. *Pro Confeſſariis inimicorum an, & quando eos abſolvere poſſint.*

R E G U L A P R I M A.

Pro reconciliatione cum inimico à te offenſo.

REgula optimè traditur à D. Joann. Chryſoſtomo, ſeu 36
Auctore *Operis imperfecti in Matthæi ca.* 11. his verbis: *Qualis præceſſit offenſio, talis debet eſſe reconciliatio: ſi cogitatu offendiſti, cogitatu reconciliare: Si verbis offendiſti, verbis reconciliare: Si operibus offendiſti, operibus reconciliare; omne enim peccatum, quomodò committitur, eodem modo de ipſo pœnitentia agitur.* Hæc ille ſanctè. Ex quibus deduco breves reſolutiones particulares.

I. Inimicitia interna tantùm, qua quis ſolùm interno odio, 37
rancore, malevolentia alteri offenſus fuit, ſolùm requirit reconciliationem internam, ut quis ex corde omnem rancorem deponat, elicito contrario actu amoris, & benevolentiæ in proximum. *Ratio* patet. Quia reconciliatio nil aliud eſt quàm amoris, & amicitiæ reparatio: ſi ergo corde amorem, & amicitiam in proximum diſſipaſti, non facta ulla læſione externa, non niſi ſolo corde reparare teneris. Atque idem dicendum de eo, qui alteri inimicus factus eſt ſolùm, quia ab eo læſus fuit, ut per ſe patet. Et pulchrè docet D. Auguſtinus lib. 1. de ſerm. Domini in monte. *Si ille nos læſerit, non opus eſt pergere ad reconciliationem; non enim veniam poſtulabis ab eo, qui tibi fecit injuriam: ſed tantùm dimittas, ſicut tibi à Domino dimitti cupis, quod ipſe commiſeris.* Hæc S. Auguſtinus. Actus tamen heroicus Charitatis, & ſummè meritoriùs foret magnorum Sanctorum exemplo, eo caſu ab offendente reconciliationem procurare, vel veniam petere. Lege virtutem mirabilem *S. Joannis Eleemoſynarii.*

II. Qui ex inimicitia alterum læſit exteriùs ſigno, verbo, 38
vel facto, offenſam, injuriam, vel damnum intulit, idque alterum ſentire novit, tenetur ex Charitate ad reconciliationem externam, ut nimirùm, quantùm commodè poteſt, per ſe, vel per alium ſigno, verbo, vel facto ab ipſo veniam, & remiſſionem offenſæ poſtulet. *Omnes*. Et notant DD. communiter in illa verba Chriſti: *Si offers munus tuum, &c.* Ratio jam dicta eſt è *D. Chryſoſtomo*: Quia qua ratione Charitas deſtructa eſt, eadem reparari debet. Deinde accedit obligatio juſtitiæ, etiam ad ſatisfactionem injuriæ, & reſtitutionem damni, niſi alter gratis remittat: dixi, *Quantùm commodè poteſt*. Nemo enim tenetur ad reconciliationem hanc externam cum inimico offenſo cum gravi, vel graviori incommodo ſuo, quàm fuerit læſio illata proximo, uti eſſet gravis infamia, ſi læſio hoſtilis fuerit occulta. Item ſi læſus ſit abſens, nec facilè conveniri poſſit. Item ſi præſumas prudenter, quòd ablata à te reconciliatione, & ſatisfactione pro parte tua, alter non ſit correſponſurus; tunc enim titulo compenſationis retinere, quaſi in depoſitum, ſatisfactionem poteris, quouſque videas alterum paratum ſatisfacere, & debitum exhibere, ait Caſtro-Palaus *to.* 1. *tr.* 6. *diſp.* 1. *p.* 8. *n.* 10. *apud Tamb. cit. n.* 24.

III. Veniam humiliter petere ab inimico offenſo, vel læſo, 39
tunc ſolùm neceſſarium eſt, quando & gravis fuit læſio, & aliud remedium adhiberi ad reconciliationem, vel non poteſt vel omnibus prudenter conſideratis, non convenit: Utpotè ſi læſus ita rationabiliter petat: ſi Judex, vel Superior ita decernat: ſi alicubi ſic moris ſit, ut in ſacris Religionibus. Item ſi læſus ſit Superior, Pater, Prælatus, maritus, Dominus, tunc enim filius, ſubditus, uxor, ſervus, in gravioribus offenſis, vel injuriis ordinariè veniam petere debebunt: quia aliud reconciliationis medium vel non habent, vel non acceptatur.

Non ergo neceſſaria eſt ejuſmodi petitio veniæ. 1. Quoties aliam æquivalentem ſatisfactionem æquè gratam offendens exhi-

exhibet: utpotè per ſpecialia amicitiæ ſigna, & officia, per præventionem in honore, per pecuniam mutuatam, aliave beneficia per amicorum interventionem, &c. 2. Quoties injuriæ inter inimicos factæ invicem ſe compenſant; neuter quidem tenetur veniam petere, quod pœnam ſapit: uterque tamen tenetur aliis charitatis, & amicitiæ ſignis reconciliationem procurare. 3. Quando læſus petitionem veniæ, vel reconciliationis non curaturus, aut inde magis irritandus creditur, ut in ſimili ſuperiùs dictum, quò ſpectat expectatio commodi temporis, quo interim ira deferveat, & reconciliatio ſperari, ac ſuaviori modo impetrari poſſit, ut in ſimili dicam Regula ſequenti. 4. Quando lædens eſt Superior eximius, ut non conveniat à ſubdito veniam petere propter diminutionem auctoritatis; tenetur tamen, & facillimè poteſt aliis beneficii ſignis, & argumentis ſubditi læſi animum reconciliare, & ſcandalum impedire *ſecundùm Omnes*. Eaque media in promptu ſunt.

40 IV. Quid ſi duo mutuò ſe offenderunt, & inimici facti ſunt, quinam priùs tenebitur reconciliationem petere, & procurare, alterum alloqui, ſalutare, &c. aut ſi opus ſit, veniam petere? Reſp. ille utique, qui vel priùs, vel graviùs offendit: & vix contingit hîc ambos eſſe pares; aut enim injuriæ ſunt æquales, & tunc tenebitur, qui prior offendit, vel prior cauſa rixæ extitit, aut injuriæ ſunt inæquales, & tunc tenebitur, qui graviùs offendit, etiamſi poſteriùs. Quod ſi tamen contingerit injurias cenſeri moraliter ita pares, & ſimultaneas, ut non videatur major ratio, quòd potiùs unus incipiat, quàm alter, tunc utique utrique incumbet, data occaſione inchoare reconciliationem, ſalutationem, alloquium, &c. niſi contingat uni potiùs, quàm alteri competere, inchoare ſermonem ſecundùm mores patriæ, vel aliam circumſtantiam. Sic inter æquales ei incumbit priùs ſalutare, & alloqui, qui coram alio ſtante, vel ſedente tranſit, vel de novo accedit, vel qui aliquid vult petere, quàm illi, qui ſtat ſedet, vel rogandus eſt. Sed reliquuntur judicio prudentis.

R E G U L A II.

Pro reconciliatione cum inimico, qui te offendit.

41 OMnis inimicus alteri, à quo quantumlibet offenſus, vel læſus fuit, tenetur ſub mortali ad veram, & ſinceram reconciliationem internam ſimul & externam, illi veniam petenti, opportunè tamen, ac ſalva juſtitia, & jure ſuo. Hanc iterum docet Chriſtus Matth. 6. *Si enim non dimiſeritis hominibus peccata eorum, nec Pater veſter cæleſtis dimittet peccata veſtra*: & alibi poſt narratam parabolam de ſervo nequam, & crudeli, qui poſt dimiſſa ſibi à Rege decem millia talentorum, ſuo conſervo noluit dimittere centum denarios, & ideò ad carceres damnato, donec reddat noviſſimum quadrantem; concludit Chriſtus; *ſic & Pater veſter cæleſtis faciet vobis, ſi non dimiſeritis unuſquiſque proximo ſuo de cordibus veſtris*. Jam Regulam breviter explico.

42 I. *Tenetur ad veram, & ſinceram reconciliationem internam;* prout ſignificat Chriſtus verbis modò citatis. Hæc duo requirit. *Unum* velut negativum; ut ſcilicet ex animo remittat offenſam, deponendo omne odium, rancorem, pravum affectum, malevolentiam, vindictæ injuſtæ appetitum, ut nimirùm nolit vindicare per ſe ipſum, aut aliunde vindicare injuſtè: & uno verbo: ut non velit ei ullum malum ſpirituale, vel corporale, injuſtum, vel injuſtum inferendum, Quod quidem omni inimico, etiam in inimicitia perſeveranti debitum eſt, ut jam ſuperiùs dictum. *Alterum poſitivum*, ut ſcilicet exerceat actum poſitivum charitatis, amoris, & benevolentiæ erga ipſum, quo velit ipſi omnia vera, & ſalutaria bona, & uno verbo, eadem quæ, ſibi ipſi, juxta regulam magni mandati, *ſicut te ipſum*. Ratio utriuſque patet. Quia vera, & ſincera reconciliatio, ſeu amicitiæ deſtructæ reparatio, neceſſariò requirit ablationem odii, & poſitionem novi amoris. Excluduntur ergo reconciliationes non veræ, & ſinceræ, ſed falſæ, & fucatæ: dum vel foris tantùm reconciliatio ſimulatur, intùs verò odium, malevolentia, vindicta retinetur; vel ſimulat ſe libenter velle remittere, & reconciliare, interim varias fingunt, & prætendunt cauſas, quibus odium, & malitiam juſtè probant: manent hi in ſtatu peccati mortalis inimicitiæ: nam qui tam ſtrictè præcipit reconciliationem cum inimico, *DEUS, non irridetur*.

43 II. *Internam ſimul, & externam*, Neceſſe nimirùm eſt, ut offenſus inimico veniam petenti, hanc ſuam internam reconciliationem, ac remiſſionem odii, & offenſæ exteriùs oſtendat, non tantùm exhibendo ſigna charitatis communia (quippe inimico etiam in inimicitia perſeveranti debita) ſed etiam ſignum aliquod ſpeciale verbo, vel facto, quo ille intelligat perſpicuè, te inimicitiam depoſuiſſe, & amicitiam redintegratam eſſe, juxta dicta §. 2. & 3. Quare veniam petenti nolle dare, & negare ſigna aliqua, quibus te inimicitiam depoſuiſſe ſignifices, inter æquales ſaltem, nimis aperta odii retenti, & obſirmati demonſtratio eſſet, & ſine dubio peccatum mortale. Solus Superior offenſus poteſt ſubdito reo veniam, ſeu reconciliationem externam negare, vel differre potiùs, ut is delicto magis agnito emendetur, vel juſtè puniatur. Neque enim id tunc eſt ſignum odii, ſed potiùs amoris, utpotè ad emendationem conducens. Verùm hic multa prudentia, & diſcretione opus eſt, ne plùs æquo ſubditus exacerbetur, & ipſe Superior de affectu odii facilè convincatur, quod prætexebat ſe bono fine facere, utpotè ſi ad longum tempus, præſertim ſæpiùs humiliter petenti ſubdito veniam dare negare. Ut ex communi rectè notant Layman, *lib. 2. tr. 3. c. 4. n. 4. Filliucius, Sylvius, Bonacina*, & alii cum Baſſæo *verb. Charitas n. 14.*

44 III. *Veniam petenti, opportunè tamen:* Nam in primis offenſus utique per ſe non tenetur ad reconciliationem externam, niſi inimicus offenſus petat. Deinde non eſt coarctandus offenſus, ut ſtatim poſt injuriam illatam, atrocem præſertim petenti veniam dare teneatur: eſt enim ſupra humanam fragilitatem, & res violenta recenti vulnere, necdum ſedata animi perturbatione offenſum cogere ad poſitivam reconciliationem faciendam: ſufficiens ergo, & opportunum tempus prudentis judicio expectetur: intereà ſufficiet ipſi offenſo ſe negativè habere, deliberatum odium; ac malevolentiam, ſeu vindictam injuſtam excludendo, qua ratione tunc dilatio reconciliationis non erit ſignum odii, ſed potiùs indicium infirmitatis humanæ. Ut ex communi notat Tambur. *citat. §. 3. num. 22.*

45 IV. *Ac ſalva juſtitia, & jure ſuo*. Quia nullus tenetur diligere inimicum ultra terminos juſtitiæ, & charitatis erga ſeipſum; adeòque nullus tenetur remittere inimico jus ſuum ad ſibi ſatisfaciendum, vel compenſandum pro injuria, vel damno illato, juxta latè dicta §. 2. Quòd ſi ergo inimicus à te offenſo veniam quidem petat, attamen debitam ſatisfactionem non offerat, cùm tamen poſſet, & deberet eam exhibere, teneberis quidem ei oſtendere, te odium in animo nequaquam fovere, & offenſam remittere, interim tamen ſatisfactionem debitam exigere intra, vel extra judicium jure potes, & euſque reconciliationem differre: quia rem tibi debitam poſtulas: &, ſi alter exinde offenſus odium, ad inimicitiam innovet, non tibi, ſed ſibi ipſi imputet, qui ſatisfactionem, quam poſſet, & deberet dare, v. g. revocationem calumniæ, reſtitutionem famæ, vel honoris) immeritò negat. At verò ſi ſatisfactionem debitam vel non poſſit dare, quia impoſſibilis eſt, v. g. pro homicidio, ſeu occiſione filii, propinqui, vel amici tui; vel non debeat dare, quia exceſſiva eſt, tenetur offenſus petenti ſtatim veniam dare, & ſignis amicitiæ reſpondere: alioquin meritò judicaretur in odio gratis velle perſeverare, cum debito ſuo adverſarius ejus non deſit.

R E G U L A III.

Pro reconciliationis tempore.

46 JAm habes unum tempus reconciliationis debitæ cum inimico, quando nimirùm is opportunè veniam petit; quando ergo ulteriùs? Quotieſcumque tenetur homo ſe reconciliare cum Deo, aut vult facere opus meritorium apud Deum, toties tenetur ad reconciliationem, ſaltem internam cum proximo. *Omnes*. Ratio manifeſta eſt: Quia nullus poteſt reconciliari cum Deo, vel mereri apud Deum, hoc eſt, aliquo opere gratiam Dei conſequi, vel augere, voluntariè perſiſtens in peccato mortali: atqui gerens inimicitiam cum proximo voluntariè perſiſtit in peccato mortali, niſi reconcilietur, ſaltem interiùs odium deponendo, & offenſam remittendo, juxta dicta ſuis locis; ergo &c. Eſt ergo inimicitia voluntariè continuata abſque reconciliatione, ſaltem interna, & cùm opus eſt, etiam externa, unum continuum peccatum mortale, ſecundùm omnes. Clarum ex Scriptura; nam Apoſtolus ad *Galat*. 5. inter opera carnis, & peccata mortalia graviſſima numerat inimicitias, dicens: *Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum ſervitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, &c. quæ prædico vobis, ſicut prædixi; quoniam, qui talia agunt, Regnum Dei non conſequentur*. Hæc Apoſtolus. Excluſio autem à Regno Dei certiſſima eſt nota peccati mortalis. Et ratio clara eſt. Quia inimicitia nil aliud eſt, quàm odium continuatum, continua averſio, indignatio, malevolentia adversùs proximum, non quidem continuè actualiter, & formaliter, quaſi quis inimicus alteri continuò actuali odio alterum averſetur, eique malè velit, quod fieri nequit; ſed continuò habitualiter, & diſpoſitivè, ſicut inimicus alteri ita habitualiter diſpoſitus, & ab illo averſus ſit, ut quoties recurrit ejus memoria, aſpectus, mentio: ſemper eum execretur, eique malè velit: adeò ut gravis ſit, & ad videndum, & gravior ad colloquendum, abſque amaritudine vix de eo cogitare, vel loquentes de eo audire poſſit, &c.

Digitized by Google

&c. Aequi omne odium voluntariè retentum contra proximum eſt peccatum mortale: ergo inimicitia voluntariè continuata non erit, niſi unum peccatum continuum mortale; nimirum niſi formaliter, vel materialiter interrumpatur, prout in ſimili explicatum habes de peccato injuſtæ detentionis rei alienæ. Dicimus ergo hoc ſuppoſito.

I. Quoties quis tenetur ad contritionem, vel attritionem, utpotè in ſuſceptione, vel adminiſtratione Sacramentorum, in articulo mortis, &c. ſub mortali etiam tenetur interiùs ſaltem reconciliari proximo, odium deponendo, eique benevolendo, juxta dicta regulæ. Et docet perſpicuè ipſe Chriſtus *Matth.6. ſi enim dimiſeritis, &c. ſi autem non dimiſeritis, &c.*

II. Quotieſcumque quis vult exercere opus meritorium, v. g. orare, jejunare, eleemoſynam dare Sacrum audire, vel Sacrificium pro ſe utiliter offerri, &c. ut opus ei meritorium ſit, tenetur priùs reconciliari proximo. Eſt rurſus aperta doctrina Chriſti Matth. 5. *Si offers munus tuum ad Altare* (de omni opere bono Deo grato, & meritorio eſt eadem ratio.) *& ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adverſum te: relinque ibi munus tuum ante Altare, vade prius reconciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum.* Sic Chriſtus. Et optimè exponit D. Aug. Serm. de verbis Domini in monte Matth. 5. *Si abſens eſt frater tuus, vade non pedibus corporis, ſed animo humili te proſterne in conſpectu ejus, cui oblaturus es: ſi præſens, revocandus ad amorem, ab eo veniam petendo, ſi eum læſiſti; vel ſi te læſit, dimittendo cordis rancorem.* Hæc S. Pater, pauculis verbis omnem modum reconciliationis concludens.

R E G U L A IV.

Pro Confeſſariis inimicorum.

47 Confeſſarius penitentem in inimicitia perſeverantem, nolentem ſcilicet reconciliari proximo, ex animo odium, rancorem, vindictam injuſtam deponere item nolentem ſigna charitatis communia exhibere proximo inimico juxta *d. ſect. præc. §.3.* abſolvere non poteſt ſub peccato ſacrilegii tam ipſius confeſſarii abſolventis, quàm penitentis abſoluti. Eſt nimis certum: *& Ratio clara eſt:* Quia talis penitens actuali peccato odii, & inimicitiæ peſſimè diſpoſitus obicem ponit Gratiæ Sacramentali, ideòq; falſificatur forma, & Sacramentum irritatur graviſſimmo ſacrilegio. At, quid judicandum de penitente, qui Confeſſario dicit, ſe omninò velle ignoſcere, ſed non poſſe oblivìſci, non quidem odiſſe, non tamen poſſe aſpicere, alloqui, ſalutare? &c. Advertendum tales ſæpè ita conſtitutos eſſe, non ex vero odio voluntario interno in proximum, ſed ſolùm ex forti impreſſione phantaſtica, maximè melancholicos, & colericos, qui injuria accepta, in memoria impreſſa ſtatim ad recordationem, ad conſpectum, vel præſentiam inimici moventur ad motus amaritudinis rancoris, accenſionis contra ipſum, ſicut ejuſmodi motus, vel proveniant, vel perturbent rationem, & ſæpè in verba, geſtus, & ſigna atrocia erumpant, licèt reverà voluntate non conſentiant, quin etiam facti ſibi præſentes, & advertentes motus ſuos, reſiſtant contrario actu amoris, & benevolentiæ, ei benè velint, &c. Cùm his Confeſſario habenda patientia, & cautè eis credendum, cùm dicunt, ſe ex animo ignoſcere inimico, non tamen poſſe oblivìſci. Si tamen capaces ſint, interrogandi ſunt, qualiter non poſſint oblivìſci? an ſolùm quoad memoriam, & horrorem injuriæ acceptæ, vel malevolentiam? *Si primum*, credat Confeſſarius, & abſolvat, ſi *ſecundum*, nequaquam.

Unde penitentem talem rectè monet, & ſolvatur Jo: Sancius *Select. diſp.2. n.11. fine*, ex eo quod experiaris te trepidare coram eo, qui te offendit, immo & expalleſcere, & cupere eum non videre, vel ut longè diſcedat; non ſtatim putes te peccare, ſi ad malè illi deſiderandum non procedes: illi enim motus ſunt naturales, neceſſariò ſequentes ex præſentia objecti apprehenſi, ut ſibi moleſti; non verò actus voluntarii de malo alterius. *Sic Sanc. apud Tam. l.5.c.1. §.3.n.1.*

S E C T I O IV.

De reliquis peccatis contra Charitatem proximi.

Invidia, ira, diſcordia, contentione.

S U M M A R I U M.

48 Invidia, *quid, quale, & quantum peccatum?*
49 *Quid* timor, *primus invidiæ affectus?*
50 *Quid* zelus, *ſeu* æmulatio, *ſecunda invidiæ affectio?*
51 *Quid* Nemeſis, *ſeu* indignatio, *tertia invidiæ affectio?*
52 Ira, *quid, quando, & quale ſit peccatum?*
53 Diſcordia, *quid, quando, & quale ſit peccatum?*
54 Contentio, *quid, quando, & quale ſit peccatum?*

§. I. Invidia.

Definitur: *odium alienæ felicitatis. Triſtitia de bono alieno inordinata.* Sed clariſſimè ex S.Th. 2.2.q.63.a.1. *Invidia eſt triſtitia de bono alieno æſtimato ab invidente, ut malo proprio:* 48
quatenùs ſcilicet minuit, & obſcurat propriam invidentis excellentiam: quo, licèt ſimillimum, & valdè annexum, tamen differt à peccato odii proximi. Odio enim quis malè vult proximo gaudet de ejus malo, & conſequenter etiam triſtatur de ejus bono, ſed abſolutè, & in ordine ad ipſum tantùm proximum, quatenùs nimirùm proximi bonum eſt. Invidia autem ſolùm triſtatur de bono proximi non abſolutè, ſed in ordine ad ipſum tantùm invidentem, quatenùs nimirùm invidus bonum proximi æſtimat malum proprium. Eſt ergo invidia genuina proles ſuperbiæ, cujus inordinatio conſiſtit in hoc, quod quis ita inordinatè amet, vel appetat ſibi propriam excellentiam in bonis veris, vel fictis, ut nolit ejuſmodi, vel ſimilia bona ineſſe proximo ſuo: indeque, ſi videat ea proximo ineſſe, invidet, triſtatur, ac velut tingitur amarulento affectu. Præclarè D. Auguſt. lib. 11. de Geneſi ad litt. c. 14. *Amando quiſque excellentiam ſuam, vel paribus invidet, quod ei coæquentur: vel inferioribus, ne ſibi coæquentur: vel ſuperioribus, quod eis non coæquatur.* Hæc Sanctus. Jam ad penitùs intelligendam malitia hujus peccati frequentiſſimi, graviter advertendum eſt.

I. Invidia peccaminoſa, & mortaliter mala non conſiſtit in triſtitia de bono alieno ea præciſè ratione apprehenſo, ut malo proprio, ſeu minuente propriam invidentis excellentiam; hoc enim per ſe malum non eſt; nam ſuprà conceſſimus, licitè nos poſſe gaudere de malo alieno præciſè apprehenſo, ut bono proprio: cur non è contrà ſimiliter liceat triſtari de bono alieno præciſè apprehenſo, ut malo proprio? Plus ergo requirit invidia peccaminoſa, & in communiſſima Sententia mortaliter mala. Itaque directè, ſicut dicemus mox de ira (iram ſcilicet ſecundùm ſe eſſe paſſionem indifferentem: iram inordinatam, & exceſſivam in ipſo motu tantùm eſſe venialem ex genere ſuo; Iram tandem inordinatam, & exceſſivam in appetitu vindictæ injuſtæ eſſe mortalem ex genere ſuo contra charitatem) ita planè dicendum: invidiam quatenùs præciſè eſt triſtitia de bono alieno, ut malo proprio apprehenſo, eſſe paſſionem indifferentem, quippe, quæ etiam bona eſſe, & ad bonum finem dirigi poſſit: invidiam inordinatam in ipſo motu ſolo excedentem, vel amaram nimis, de ſe eſſe venialem: invidiam denique inordinatam adversùs proximum, quatenùs nimirùm procedit ad verum odium proximi, nocendo, & triſtando ei ineſſe tale bonum, etiam ut ipſi bonum eſt; ei malum volendo, etiam ad inſidias, detractiones, aliave mala procedendo, &c. omninò eſſe peccatum mortale, omnes fatentur. Et quia reverà in praxi talis ſolet eſſe invidia invidorum, ideò merito.

II. Invidia juxta communiſſimam ſententiam eſſe peccatum mortale, ex genere ſuo, nimirùm quatenùs præfato modo involvit odium proximi, & ſimpliciter non vult, dolet, & triſtatur tale bonum ineſſe proximo. Sic enim duplicem malitiam involvit. *Unam* contra charitatem proximi, ut palàm eſt: *Alteram* ſpecialem contra voluntatem Dei; cùm enim voluntas Dei ſit immediata cauſa diſtributionis bonorum, ac donorum omnium, voluntati Dei repugnare convincitur, qui invidet, vel triſtatur de bono, vel dono à Deo dato proximo, ideòque peccat mortaliter, niſi imperfectio actus, & parvitas materiæ excuſet. Imperfectio actus quidem: ſunt enim quidam natura proni ad invidiam (quod etiam in brutis advertimus) adeòque facilè moventur ad invidiam in proximum; qui motus, ſi rationem omninò provenient, culpa vacabunt; ſi aliqualis ſemiplena tantùm advertentia accedat, veniales evadunt; nam ut etiam advertit S. Th. *cit. a. 3.* conſtat, aliquos primos motus invidiæ inveniri quandoque etiam in viris perfectis, qui ſunt peccata venialia. Similiter ob levitatem materiæ, proximo ſolùm aliquod leve bonum, fortunam, lucrum &c. invidere, non tamen animo invidendi etiam majora, vel quævis bona, nonniſi veniale erit.

III. Invidiæ ergo peccati gravitas menſuranda eſt ex magnitudine boni corporalis, vel ſpiritualis, quod invidetur. Hinc omnium graviſſima eſt invidiæ ſpecies, atque peccatum in Spiritum Sanctum, quod dicitur *fraternæ charitatis invidentia*, qua ſcilicet ipſa bona ſpiritualia, ac dona Spiritus Sancti, atque adeò ipſam charitatem, & gratiam Dei, virtutem, ac ſanctitatem proximo quis invidet, & ineſſe triſtatur, quia nimirùm illa propriam ſuam excellentiam minuere, & vilipenſionem cauſare, aut certè vitam, & actus ſuos redarguere, & condemnare videt, vel æſtimat. Unde odium, detractiones, temeraria judicia, perſecutiones bonorum, tandem & homicidia. Talis eſt invidia mortifera Cain occidentis fratrem ſuum Abel, de quo 1. Joan. 3. *Hæc eſt annunciatio, quam audiſtis ab initio, ut diligatis alterutrum:*

Digitized by Google

utrum: Non ſicut Cain, qui ex maligno erat, & occidit fratrem ſuum. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera ejus maligna erant, fratris autem ejus juſta. Simili invidia rabidi clamant impii Sap. 2. *Circumveniamus hominem juſtum, quoniam diſſimilis eſt operibus noſtris. Gravis eſt nobis ad videndum, quoniam diſſimilis eſt aliis vita illius.* Vide *Sanctum Auguſtinum lib. 1. de ſerm. Domini in monte c.43.*

IV. Invidia denique jure optimo computatur inter peccata capitalia: quippe plurimorum, & omnium ferè peccatorum contra proximum caput, & cauſa. E us à S. Greg. *l. 31. Mor. c.17.* quinque aſſignantur filiæ. 1. Odium quo quis mala vult illi, cui bona invidet. 2. Suſurratio, quæ apud alios inviſum reddere molitur eum, cui invidetur, adeòque amicitiam diſſolvere. 3. Detratio, qua famam denigrat bonam, quam proximo quis invidet. 4. Exultatio in adverſis. 5. Afflictio in proſperis proximi. Et hæc eſt pœna continua invidi, qua ſuo livore tabeſcit, ac velut ſerpentina mortificatione cor exedit Pſ. 111. *Peccator videbit, & iraſcetur, dentibus ſuis fremet, & tabeſcet, deſiderium peccatorum peribit.* Et optimè D. Nazianzen. *orat.* 27. inquit: *Solus in omnibus affectibus iniquiſſimus ſimul, & æquiſſimus, invidia eſt: iniquiſſimus, quia bonis omnibus adverſus eſt: æquiſſimus, quia dominos ſuos exeſt, & conficit.*

Advertendum tandem hic, invidiæ perſimiles eſſe alias tres affectiones, Timoris, Zeli, & Nemeſis, multùm tamen differentes, prout optimè explicat S. Thom. 2. 2. *q.* 36. *a.*2. Accipe compendium.

Timor.

49 AFfectus timoris eſt triſtitia de bono alterius, quatenùs nobis alius, vel Reipublicæ noxium eſt, vel eſſe prudenter judicatur (ſecluſo nimirùm judicio temerario.) Et hæc affectio ex ſe bona, & licita eſt: licitè enim boni triſtantur de proſperitate, divitiis, potentia, dignitate, impiorum, quatenùs iis abutentes nobis, proximis, Reipublicæ, vel Eccleſiæ noxii ſunt, aut damna inferunt. Qua ratione D. Greg. *lib.* 22. *Moral. cap.* 6. dixit *Evenire plerumque ſolet, ut nos omiſſa charitate, & inimici nos ruina lætificet, & rurſus ejus gloria ſine invidiæ culpa contriſtet: cum & ruente eo quoſdam benè erigi credimus, & proficiente illo, pleroſque injuſtè opprimi formidamus.* Hæc Sanctus Doctor. Sic licitè triſtamur de doctrina, eloquentia, dexteritate hæretici quia his multos errorem inducit, vel in errore confirmat, ideòque Eccleſiæ, & ſaluti animæ noxius eſt. Certè S. Ambroſius contra Auguſtinum adhuc Manichæum in publicis Lytaniis oraſſe fertur: *Ab Auguſtini Logica libera nos, Domine.* Sic licitè triſtamur de dignitate, vel officio collato alicui, quem videmus, vel prudenter timemus officio non ſatisfacere, eove abuti in damnum noſtrum, proximorum, &c. vel Reipublicæ &c. (ſecus eſſet: ſi triſteris de officio collato alicui, quem ſcis juſtè acturum, tibi, tuiſque ſimilibus debitas pœnas inflicturum, abuſus non toleraturum &c.) Differentia hujus affectus timoris ab invidia manifeſta eſt. Juſta enim eſt cauſa triſtandi de bono proximi, quatenùs eo abutitur ad peccatum, noſtrum, vel aliorum damnum. At minime eſt juſta cauſa triſtandi de bono proximi, quatenùs putamus minui noſtram excellentiam, quod eſt ſuperbia, & contra Charitatem, qua ex proximi bono, & felicitate, ob amoris, & amicitiæ unionem, nobis potiùs aliquid excellentiæ accedere, judicare, adeoque gaudere deberemus: amicorum enim omnia communia ſunt, ſaltem quoad affectum, ſi non uſum.

Zelus.

50 SEu æmulatio: eſt triſtitia de bono proximi, non quia ipſius eſt, ſed quia ſimile bonum nobis deeſt; ſeu quia nos eo caremus. Quo patet differentia hujus affectus ab invidia; hac enim quis triſtatur de bono alterius, quia alterius eſt, & ideò ſuam excellentiam minuere putat: zelus autem, vel æmulatio non triſtatur de bono alterius in ſe, quaſi nolit habere ipſum bonum, & occaſionem boni alterius, ſed præcisè triſtatur de propria penuria, quòd quis ſcilicet non habeat ſimile bonum. Et hic affectus bonus eſt, ac laudabilis, non tantùm quoad bona ſpiritualia, virtutes, merita, bona opera: talem enim æmulationem præcipit Apoſtolus 1. Corinth. 12. *Æmulamini Chariſmata meliora:* Eoque ſenſu D. Hieron. Epiſt. ad Lætam. de ejus filia ſcripſit, *habeat ſocias, cum quibus diſcat, quibus invideat, quarum laudibus mordeatur.* verùm etiam quoad bona naturalia, vel corporalia, temporalia, utpotè quoad ſcientias, artes, induſtrias, lucra &c. ſtudentes enim, vel artes addiſcentes, videntes aliorum profectum meritò triſtantur de ſuo defectu, quo ipſi excitetur ad proficiens ſtudium. Artifex videns alios ſua induſtria familiam ſuam benè alere, diteſcere, meritò æmulatur, & dolet, ſe non poſſe ita proſperare. Mercator, vel caupo pleroſque, vel plurimos emptores, vel hoſpites ad ſuum vicinum divertere, licitè quidem dolet de illo concurſu, quatenùs ſuum detrimentum eſt, & ceſſatio lucri, quod alioquin juſtè habere poſſet, at non licitè, & abſque peccato odii, vel vindictæ doleret, quòd concurrant ad vicinum, quatenùs ille concurſus vicino ſuo bonus eſt. Quæ benè notanda, & diſcernenda ſunt Confeſſario.

Nemeſis.

SEu indignatio eſt affectus, quo quis triſtatur bona temporalia (nam in ſpiritualibus non poteſt habere locum) 51
ut divitias, dignitates, officia, beneficia &c. obvenire impiis, vel indignis. Quo ipſo differt ab invidia, qua quis triſtatur de bono alterius, non quatenùs alteri indignè obvenit, ſed quatenùs ſuam excellentiam obſcurat ex ſuperbia. Hæc affectio, & triſtitia vitioſa eſt, & mala, ſi tendat in bonum proximi indigni, aut quatenùs abſolutè bona proximi ſunt, ſic enim eſt contra charitatem, qua proximo quodvis bonum ſuum velle, & gaudere debemus, aut quatenùs talia bona ex diſpoſitione divina ob certos, & ſemper bonos fines, etiam indignis proveniunt: ſic enim ſapit blaſphemiam, & eſt contra Voluntatem Dei, cui voluntas noſtra in volito formali cognito ſemper conformari debet. Unde contra hanc triſtitiam dicitur Pſ.36. *Noli æmulari in eo, qui proſperatur in vita ſua, in homine faciente injuſtitias &c.* Bona autem, & licita poteſt eſſe hæc triſtitia, & affectio *Nemeſis* de bono indignis contingente, ſi bona conſiderentur, prout humana voluntate contra juſtitiam, & voluntatem indignis obveniunt, aut prout ei indignus ad peccandum abutitur. Sic Nav. *c.*23. *n.*118. cum Layman *l.*2. *tr.*3. *c.*10. *n.*2.

§. II. Ira.

I. DEfinitur communiter, inordinatus appetitus vindictæ. 52
Sed explicatiùs noſter Marchant. *t.*2. *tr.* 8. *tit.* 2. *q.* 2. *concl.* 2. Inordinata animi commotio vindictam, vel quaſi vindictam inordinatè, vel injuſtè appetentis. Iræ enim peccaminoſæ, duplex eſt inordinatio. Una ex parte ipſius motus iræ, ſeu modi iraſcendi, ut ſi nimiùm interiùs excandeſcas, vel exteriùs per ſigna nimis pateſacias. Altera ex parte objecti, ſeu vindictæ, ut ſi proximo appetas vindictam injuſtam, vel juſto majorem.

II. Ira inordinata primo modo, quoad motum paſſionis, ſeu modum iraſcendi animum, eſt peccatum veniale ex genere ſuo. Eſt enim exceſſus voluntarius in paſſione animi de ſe indifferente, quippè quæ etiam bona, & virtuoſa eſſe poſſit, ut ſi ea utamur ex motivo virtutis, & zelo juſtitiæ, ad propulſandum, vel vindicandum malum peccati in nobis, vel aliis noſtræ curæ commiſſis; juxta illud Pſalm. 4. *Iraſcimini, & nolite peccare:* exceſſus autem, vel inordinatio in re indifferenti per ſe culpam venialem non excedit, juxta regulam jam ſæpiùs repetitam. Rectè tamen docet *Marchant. cit.* iram etiam hac inordinatione motus etiam ſecluſa vindicta injuſta, evadere peccatum mortale ratione enormis exceſſus, & deformitatis in iraſcendo, cum quis deliberatè, ſciens, & volens motus iracundiæ adeo excreſcere ſinit, vel facit, ut erumpat in enormes geſtus, clamores, tunſiones, ſpumas, membrorum contorſiones, ut graviſſima injuria hominis conſtitutionem afficiat. Talis utique peccat mortaliter. Quia imaginem Dei, ac creaturam rationalem enormiter dehoneſtat, & deturpat, maximèque agit indecenter ſubſtantiæ rationali. Unde Sancti Patres paſſim docent per iram hominem mutari in feram: immo in dæmonem. Et rectè tres ſolent aſſignari iræ ſpecies. *Rancor, Inſania, Furor.* Rancor eſt ira, quatenùs cauſat, & continet internam indignationem, averſionem, odium, vindictam, &c. Inſania, quatenùs mentem rationis uſu privat. Furor, quatenùs in ejuſmodi inordinatos, & enormes motus erumpit.

III. Ira inordinata ſecundo modo, quoad inordinatum appetitum vindictæ inferendæ, eſt peccatum mortale ex genere ſuo: quippe directè repugnans Charitati, quatenùs proximo inordinatè malum appetit, ac etiam juſtitiæ, ſi actu in injuſtas vindictas erumpat. Hujus communiter quatuor aſſignantur gradus. 1. Cùm quis appetit vindictam in immeritum. 2. Etſi in meritum, tamen ultra meritum. 3. Etſi in quomodocumque meritum, tamen præter ordinem: ut ſi inimico appetas vindictam, vel pœnam propria auctoritate per te infligendam. 4. Etſi omnibus his ſervatis, tamen appetatur vindicta non ad debitum, ut juſta eſt, ex zelo juſtitiæ, ac odio iniquitatis; ſed merè, ut ſatiativa animi tui malevoli ex odio perſonæ amore proprio, vindicandi libidine. Tribus prioribus modis eſt peccatum contra juſtitiam, quarto modo contra charitatem tantùm, ubique mortale ex genere ſuo, de quo nulla difficultas.

IV. Ira utrovis modo inordinata meritò computatur inter

ter peccata capitalia, quippe plurimorum peccatorum, ac malorum caput, & origo, quæ nimis nota. Sex tamen ejus peculiares filiæ, ac ſoboles enumerantur à D. Greg. *lib.* 31. *moral. c.*17. Nimirùm *indignatio*, *tumor mentis*, *clamor*, *contumelia*, *rixa*, *blaſphemia* Ira enim aut remanet intus in corde, & ſic innaſcitur *indignatio*, ſeu averſio, & affectus inordinatus in proximum, ex eo quòd apprehendat ſe indignè à tali tractari. Et conſequenter. 2. naſcitur *tumor mentis*, quo quis moroſè excogitat diverſas vias vindicandi, iiſque cogitationibus animum tumefacit, & inflat: & tunc eſt peccatum pro ratione vindictæ cogitatæ gravis, vel levis, mortale; vel veniale. Indignatio autem plerumque veniale eſt, niſi ad gravem proximi contemptum procedat. Aut ira ulteriùs erumpit in os, & ſic. 3. naſcitur clamor, indignationis index; cùm iratus vocem tollit, multa inordinatè, & confuſè effundens. Id Chriſtus, *Matth.* 5. ſignificat per vocem *raca*, quod nihil diſtinctè ſignificat, ſed ſolùm motum indignationis exprimit. Et hic clamor per ſe peccatum veniale eſt. Conſequenter autem. 4. naſcitur *contumelia*, interni contemptus index, qua quis proximo malum objicit intentione illum inhonorandi quod Chriſtus expreſſit per verbum *fatue*, quo omnis contumelia aperta ſignificatur. Peccatum mortale ex genere ſuo. Aut ira erumpit in ipſum opus, & actualem vindictam, & ſic 5. naſcitur *rixa*, percuſſio, vulnera, cædes. Et conſequenter, maximè, ſi vindicta non ſuccedat; 6. etiam *blaſphemia* in ipſum Deum. Omnia mortalia ex genere ſuo, de his nulla controverſia. Hæc quidem jam ſupra Tractatu Proemiali in fine de peccatis Capitalibus deſcripta, hic propter ordinem repetere libuit.

§. III. *Diſcordia*.

53 DEfinitur *à S. Th. q.*37. *a.* 1. Diſſenſio voluntatum circa bonum, quod ex charitate amare debemus. Opponitur Charitati, quæ neceſſariò cauſat concordiam, conſenſionem, & pacem voluntatum in bonum. Et hinc dicitur.

I. Diſſenſio voluntatum *circa bonum*. Nam diſſenſio, & diſcordia voluntatum circa malum, non mala, & vitioſa, ſed bona, & laudabilis eſt. De qua Salvator Matth. *non veni pacem mittere, ſed gladium: venit enim ſeparare hominem adverſus patrem ſuum &c.* docens nimirùm, ne parentibus quidem, aut cognatis conſentiendum, aut obtemperandum eſſe circa malum, ſed generoſè repugnando, cùm ad malum inducere, vel à bono propoſito impedire vellent. Ut etiam alibi ſignificat, ſe ſequentibus præcipiens odium parentum, & cognatorum.

II. *Circa bonum, quod ex Charitate amare debemus:* ſeu in quo cum proximo conſentire tenemur, utpotè quod neceſſarium, & utile eſt ad Dei gloriam, & noſtram, ut proximorum ſalutem ſpiritualem, vel corporalem; in his enim ſcienter proximo diſſentire eſt peccatum contra charitatem, juxta rationem materiæ gravis, vel levis, mortale, vel veniale. Communis DD.

III. Nullum autem peccatum diſcordiæ erit diſſentire à proximo circa aliquod bonum, in quo concordare obligati non ſumus; utpote ſi ſocio petente, ut cum eo in Religionem intres, certam peregrinationem ſuſcipias, conſentire nolis, utique non peccas. *Omnes cum S. Th. cit.* Item, ſi nolis conſentire, ut proximus conſequatur aliquod bonum ipſi non debitum, non quòd ipſi bonum non faveas, ſed quòd tuam, vel alterius commoditatem præferas proximo.

IV. Denique diſſenſio voluntatum ea ignorantia inculpata orta, cùm ſcilicet unus hoc, alter aliud rationi magis conſentaneum, aut Dei honorem, vel proximi utilitatem convenientius judicat probabili ratione (qualis fuit diſſenſio inter Paulum, & Barnabam) culpa vacat per ſe loquendo; ſalva nimirùm aliàs charitate, & ſecluſo ſcandalo, ut ex *S. Antonino* notat Laym. *lib.*2. *tr.*3. *c.*11. *n.*1.

§. IV. *Contentio*.

54 DEfinitur à S. Thoma 2.2. *q.*38. *a.* 1. *Impugnatio veritatis cum confidentia clamoris*. Explico breviter.

I. Impugnatio veritatis dupliciter fieri poteſt, vel intentione formaliter: ut cùm quis veritatem cognitam, & agnitam impugnat, vel intentione virtuali, ut cùm quis impugnat doctrinam aliquam perinde habens, ſive falſa, ſive vera ſit, aut ignorantia colpabili, vel craſſa putat eſſe falſam, quam tamen poſſet, & deberet ſcire eſſe veram.

II. Contentio utroque modo (dummodò ſeriò fiat, non ſolùm exercitii, diſputationis, vel alterius ſcientiam examinandi, vel explanandi cauſa, quod licitè fit) ex genere ſuo mortale eſt contra charitatem, qua tenemur cum proximo conſentire in bonis ipſi neceſſariis, veritas autem ſæpe neceſſaria eſt proximo, cum quo contendimus, vel iis, qui audiunt; utpote ſi contendatur de re ad ſalutem animæ, vel corporis, ad famam, vel fortunam pertinente; tunc enim impugnare contentioſè veritatem; utique eſt peccatum contra charitatem. Et quidem ſcienter impugnare veritatem agnitam, maximè in rebus fidei, & ſalutis, eſt peccatum graviſſimum in Spiritum Sanctum, ſcilicet *agnitæ veritatis impugnatio*. Unde meritò Apoſtolus *ad Galat.* 5. inter peccata carnis Spiritui contraria, & à Regno Dei excludentia numerat contentiones, & rixas.

III. Additur: *cum confidentia clamoris*. Quod licèt ad eſſentiam contentionis non pertineat, eſt tamen circumſtantia accidentaliter aggravans, contentioni vitioſæ plerumque conjuncta. Et monet *S. Th. cit.* etiam falſitatis impugnationem de ſe bonam, & laudabilem, ſæpe tamen vitiari inordinatione clamoris, geſtuum &c. Item ex circumſtantiis perſonarum, loci, temporis non congruentibus, in quibus plerumque peccatum veniale, & quandoque etiam mortale intervenire poteſt ratione ſcandali alieni; aut lapſus proximi &c. idque maximè in contentione, vel diſputatione de rebus Fidei, dum aut non ſatis doctus, aut coram non doctis, & ſimplicibus contendit, ut alibi notatum eſt. Et hinc.

IV. In jure Canonico *c. Quicùmque de hæreticis §. inhibemus in 6.* ſub excommunicationis ſententiæ ferendæ prohibetur laicis, ne publicè, vel privatim de Fide diſputent, quòd tales plerumque in rebus Theologicis non ſatis verſati ſint. Verùm hæc prohibitio locum non habet in caſu neceſſitatis, vel utilitatis magnæ, aut ipſius hæretici, errantis adverſarii, aut Catholicorum ſimplicium audientium, ſi laicus ſatis doctus, & ſufficiens ſit, ut obſervat Sanch. *lib.* 2. *mor. c.*6. *n.*7. Idque maximè in noſtris partibus, ubi Hæretici tolerati cum Catholicis permixti ſunt, & conſuetudo viget, ut laici ſaltem privatim cum hæreticis diſputent; idque ſæpè utiliter, ac fructuoſè, immo ſæpè fructuoſiùs, quàm ſi Eccleſiaſtici, vel Religioſi ſint. Ut cum *Valentia* notat *Laym. cit. n.* 3.

C A P U T VII.

De Religione, & Oratione generatim, ac Horis Canonicis Remiſſivè.

S E C T I O I.

Quid ſit Religio, quis ejus actus?

S U M M A R I U M.

1 *Religio non pro certo ſtatu, ſed pro virtute ſumpta.*
2 *Eſt* virtus moralis, *inter omnes virtutes morales præſtantior.*
3 *Reductivè ſpectans ad virtutem juſtitiæ.*
4 *Ejus objectum materiale quod eſt cultus Deo, tamquam objecto* cui, *exhibendus;*
5 *Qui neceſſariò præſupponit duos actus intellectus, & perficitur duobus actibus voluntatis ordinariè*
6 *Elicito ſcilicet, & imperato.*

I. REligio ſic dicta, vel à religendo juxta Iſid. *l.*10. *Ethim. c.*17. vel à religando juxta Lactant. *lib.*4. *Divinarum inſtitutionum c.*28. vel à relegendo juxta Ciceron. *lib.*2. *de natura Deorum*. Dupliciter ſumitur. I. Pro virtute ſpeciali, qua Deo debitus cultus exhibetur: & de hac agimus in propoſito. II. Pro ſtatu certo, vel Congregatione hominum Deo vero cultum exhibentium, aut univerſali, ut olim fuit Synagoga Judæorum, & modò eſt Eccleſia Catholica: aut particulari, ut ſunt certi Status, vel Congregationes hominum per tria vota obedientiæ, Paupertatis, & caſtitatis ſpecialiter Divino cultui, & ſervituti mancipatorum, & velut religatorum; qui proinde velut antonomaſticè dicuntur Religioſi, & eorum Status vel Congregationes, Religiones. De Religione tantùm ut virtus eſt, ſermo eſt. Et ſit. 1

A S S E R T I O I.

R*Eligio eſt virtus moralis, qua Deo tanquam primo rerum omnium principio, ac Domino excellentiſſimo debitus cultus exhibetur, cujus proinde actus immediatus elicitus eſt Devotio: mediatus verò, & imperatus eſt ipſe cultus Dei internus, vel externus.* Communis.

§. I. virtus moralis.

V*Irtus* quidem, quia verè bona qualitas mentis, quæ habentem perficit, & opus ejus bonum, honeſtum, & laudabile efficit: colere enim Deum maximè bonum, honeſtum, ac laudabile. *Moralis* verò, non *Theologica*, quia actu ſuo immediatè elicito non tendit in Deum, ut immediatum objectum ſuum; ſicut virtutes Theologicæ, Fides, Spes, Charitas; ut ſuis locis explicatum eſt. Sed immediatè 2

Digitized by Google

diatè tendit in cultum Dei, tamquam immediatum objectum *Quod*; & ſolum immediatè, ac ultimatè tendit in Deum, ut objectum *Cui*, cui ſcilicet Religio tendit, & ſatagit debitum cultum exhibere. Vide dicta *c. 1. ſect. 1. in explicatione definitionis Fidei*.

Hoc ipſo tamen Religio eſt omnium virtutum moralium præſtantiſſima, quia licèt, ut cæteræ virtutes morales, immediatè ordinet hominem ad operationem moralem convenientem ſubſtantiæ rationali, ſcilicet debitum cultum exhibere Deo; tamen per hoc ipſum poſt virtutes Theologicas ſuper omnes alias virtutes morales, maximè, & perfectiſſimè hominem ordinat ad ipſum Deum, ut ex ſe patet, cùm reliquæ virtutes morales potiſſimum hominem ordinent ad ſe ipſum.

3 Reducitur tamen virtus Religionis ad virtutem Juſtitiæ quę reddit cuique, quod ſuum eſt, ſeu quod ipſi jure debetur. Differt tamen, & deficit à Juſtitia rigoroſa, & humana, quia hæc reddit alteri debitum ſecundùm perfectam æqualitatem, Deo autem non poteſt ab homine, vel creatura ulla reddi debitum ad perfectam æqualitatem, nec poteſt ei tantum exhiberi, quantum ei debetur. Redditur tamen ei debitus cultus ſecundùm conſiderationem humanæ facultatis, & acceptionis Divinæ, ut pulchrè explicat S. Thom. *2.2. q.81. a.5. ad 3.* Ubi jam obiter nota, Supremum Dei cultum eſſe Sacrificium Miſſæ, quia aliquatenùs æqualis Deo ob infinitam dignitatem Hoſtiæ oblatæ,

Hinc quamvis generatim differant hæc quatuor: *Religio*, qua Deo: *Pietas*, qua parentibus: *Obſervantia*, qua perſonis in dignitate conſtitutis: *Gratitudo*, qua Benefactoribus debitus cultus exhibetur; reſpectu tamen ipſius Dei omnia in ſe ſunt eadem virtus Religionis, qua nimirùm Deo ſupremo omnium Domino, Principio, ac Parenti, Benefactori debitus cultus exhibetur, ut benè notant Leſſ. *lib. 2. de Juſt. cap. 36. dub. 2. n. 15.* Tanner. *tom. 3. diſp. 5. q. 1. dub. 2.*

§. II. *Qua Deo, rerum omnium Principio.*

4 EXprimitur differentia Religionis ab omnibus aliis virtutibus moralibus nimis manifeſtè, ſimulque ſignificatus ejus duplex objectum proximum *quod*, & ultimatum *cui*, tam materiale, quam formale. Religionis objectum proximum *quod* materiale quidem eſt ipſe cultus Deo exhibendus, ſeu actiones illæ, quibus Deum colere intendit, & ſatagit Religio, ut inclinationes, genuflexiones &c. Objectum verò formale, ſeu ratio formalis, quam Religio in cultu Deo exhibendo per ſe requirit, eſt ratio debiti. Quemadmodùm enim Juſtitia humana reddens homini, quod ſuum eſt, in eo per ſe non reſpicit rationem boni ad proximum, ut nimirùm per illud redditum proximo benè ſit (hoc enim proprium eſt charitatis) ſed per ſe reſpicit rationem debiti, quia juſtum eſt, & jure illi debitum: ita Religio velut ſpecialis Juſtitia erga Deum, reddens Deo debitum in cultu Divino exhibendum per ſe non reſpicit rationem boni erga Deum, ut per illum cultum quaſi Deo benè ſit, quatenùs ipſi placet, & quaſi guſtum facit (hoc enim proximum eſt charitati Divinę) ſed per ſe reſpicit rationem debiti, quia nimirùm Deo ad ſummam ejus excellentiam, & ſupremum dominium in omnes, cultus tali jure debitus eſt. Tu, ſi ſapis, & in colendo Deo meriti avidus es, in cultu tuo junge rationem utramque & debiti, & boni, ſeu placiti Divini.

Objectum Religionis ultimatum *Cui*, *materiale* quidem eſt ipſe Deus unus, & Trinus quoad Eſſentiam, & omnem infinitam perfectionem ſuam. Objectum verò formale, ſeu ratio formalis, quam Religio in ipſo Deo colendo per ſe reſpicit, eſt ſumma, & infinita ejus excellentia, & eminentia ſuper omnia creata, & ſpecialiter ſuper hominem, quatenùs nimirùm eſt primum rerum omnium principium, & Eminentiſſimus Dominus vitæ, & mortis, &c. Quibus benè notatis liquidò patet differentia Religionis à Charitate, quæ amat Deum ut ſummum bonum, & actiones omnes refert ad Deum, ut bona, & placita Deo. Religio autem colit Deum, ut ſummè excellentem, & actiones refert ad Deum colendum, ut quid debitum Deo. Iterùm moneo, junge ſemper utramque rationem.

§. III. *Debitus cultus exhibetur.*

5 EXprimitur actus proprius virtutis Religionis, quæ licèt ſit virtus moralis voluntatis, neceſſario tamen preſupponit duos actus ex parte intellectus, & duos ad minimum actus exercet ex parte voluntatis, hoc ordine. I. Judicium ſpeculativum ex parte intellectus de ſumma Dei ſuper omnes excellentia, & noſtra omnimoda ſubjectione, quod ad Fidem ſpectat. II. Judicium practicum, ſeu dictamen intellectus, Deo ob ſummam ejus excellentiam debitum, & congruum cultum eſſe exhibendum, tum in genere, tum in particulari, ſeu hic, & nunc talem, vel talem v. g. Sacrificium Miſſę &c. III. Sequitur actus voluntatis huic judicio practico conſentientis, quo ſcilicet voluntas acceptat, vult, & ſtatuit Deo debitum cultum exhibere, tum in genere ſemper data occaſione, tum in particulari, ſeu hic & nunc talem, vel talem, v. gr. audire Miſſam &c. Et hic actus propriè dicitur, & eſt devotio, de qua mox. IV. Denique ordinariè debet ſequi alius actus ſive in voluntate, ſive in aliis potentiis internis, vel externis à priori imperatus, quo nimirùm voluntas religioſa hic & nunc vult, & intendit colere Deum v. g. orando, adorando &c. & hic dicitur actus Religionis imperatus: ſuntque diverſiſſimi interni, & externi.

§. IV. *Cujus proinde actus?*

REligionis actus immediatus, elicitus, & ſemper internus voluntatis eſt devotio, ſeu voluntas, & intentio colendi Deum. Devotio enim propriè nihil aliud eſt, quàm prompta voluntas, ſeu promptus, & fervidus voluntatis affectus faciendi ea, quæ ad Dei cultum, obſequium, ac ſervitium pertinent, quo nimirùm homo Deo ſe quaſi devovet, tradit, & mancipat ad ſervitium, & cultum ejus pro conditione ſtatus ſui, ſic enim olim apud Gentiles devoti dicebantur, qui ſe idolis devovebant ad mortem. 6

Religionis actus mediatus, & imperatus eſt ipſe cultus Dei, ſeu actiones illæ, quibus Religionis virtus intendit, & ſatagit colere Deum: eæque diverſiſſimæ: aliæ ſunt internæ tantùm, ut Orationes, & affectus mentales erga Deum; aliæ internæ, ſimul, & externæ (externæ ſine internis nihil valent) ut adorationes, genuflexiones, Sacrificia, & cætera innumera. D. Thom. *2.2. q.82. art. 4.* univerſaliter undecim enumerat actus Religionis: *Devotio*, *Oratio*, *Adoratio*, *Sacrificium*, *Oblatio*, *Primitiæ*, *Decimæ*, *Votum*, *Juramentum*, *Adjuratio*, & *Laus Dei*. Ad hos nimirùm referri debent omnes prorsùs obſervationes ſacræ, cæremoniæ ad cultum Dei ordinatæ: ut erectio Eccleſiarum, Altarium, celebratio Feſtorum, obſervatio jejuniorum, uſus rerum ab Eccleſia benedictarum, & maximè omnium uſus Sacramentorum à Chriſto inſtitutorum. Omnes enim hæ actiones quatenùs ad cultum Dei referuntur, ſunt actus ſpeciales virtutis Religionis. Verùm de aliis alibi præſertim in ſecundo, & tertio Præcepto per totum. Solùm oratio, & adoratio, ac cultus Dei ad primum Præceptum Decalogi, & noſtrum propoſitum ſpectat.

SECTIO II.

De Oratione generatim.

SUMMARIUM.

7 *Oratio propriè dicta, ſeu petitio ad aliquid impetrandum Deo facta*

8 *Eſt* actus virtutis Religionis.

9 *Ex parte intellectus duos actus* ſupponens, *ſcilicet cognitionem practicam ſummæ Dei Excellentiæ, Potentiæ, Bonitatis &c. & cognitionem noſtræ ſubjectionis, dependentiæ &c.*

10 *Duos verò neceſſariò, & velut* eſſentialiter *involvens: ſcilicet deſiderium in voluntate, & propoſitionem, vel expreſſionem in intellectu.*

ASSERTIO II.

ORatio propriè dicta eſt actus virtutis Religionis, quo homo Deo omnium bonorum Auctori, ac principio ſubditum ſe eſſe agnoſcens pro aliquo bono imperando ſupplicat, ideoque duos neceſſariò actus ſupponit ex parte intellectus: Et duos eſſentialiter involvit, nimirùm deſiderium voluntatis, & propoſitionem intellectus. Eſt in re communiſſima. Definitionem in terminis tradit noſter March. Tribun. *tom. 2. tract. 2. p. 2. tit. 2. qu. 1.*

EXPLICATIO.

I. ORatio *propriè dicta eſt &c.* Oratio enim generatim, & latè ſumpta dicitur quæcumque pia mentis affectio, & elevatio in Deum, propriè vero, & ſtrictè, dicitur petitio facta Deo pro impetrando aliquo bono. Unde tam variæ ſunt apud SS. PP. & DD. definitiones orationis. S. Damaſcenus *lib. 3.* Orth. Fid. *c. 24.* ait, *oratio eſt aſcenſus mentis in Deum*. D. Greg. Niſſen. in *lib.* de oratione: *Oratio eſt converſatio, ſermocinatioque cum Deo*. D. Auguſt. *ſerm. 230.* De tempore: *Eſt aſcenſio animæ de terreſtribus ad cæleſtia, inquiſitio ſupernorum, inviſibilium deſiderium*. Et Auctor libri de ſpiritu, & anima *cap. 50.* In operibus S. Auguſt. *tom. 3.* *Oratio eſt converſio mentis in Deum per pium, & humilem affectum*. Alii aliter. Omnes de Oratione largè ſumpta. De propriè verò ſumpta Oratione D. Baſilius orat. in Julitam 7

tam

Google

tam Martyrem *Oratio eſt boni cujuſdam petitio, quæ à piis ad Deum effunditur*. D. Bern. de ſcal. clauſtra. c. 1. *Oratio eſt devota cordis intentio in Deum pro malis amovendis, & bonis adipiſcendis*. D. Thom. 2. 2. q. 83. a. 1. & cum eo communis DD. *Eſt petitio rerum decentium impetrandarum à Deo immediatè vel mediatè ad eum directa*. Item, *eſt actus rationis practicæ, deſiderium animæ coram Deo explicantis, ut aliquid ab eo impetremus*. Alii aliter, ſed in re ferè coincidunt, omneſque verè. Præſtat noſtra claritate terminorum.

8 II. *Eſt actus virtutis Religionis*. Nam actus *primò* immediatè elicitus Religionis, ſcilicet devotionis, eſt prompta voluntas colendi Deum cultu debito ſummæ ejus excellentiæ. Actus ſecundò elicitus, vel, quod idem eſt, immediatè imperatus, atque excellentiſſimus Religionis eſt Oratio, quo homo perfectiſſimo modo ſummam excellentiam Dei, bonorum omnium Auctoris, & principii, ſuamque ſubjectionem, dependentiam, & egentiam agnoſcens, & proteſtans ab eo bonum ſimpliciter petit, & poſtulat: oratio ergo adæquatè ſumpta varios involvit actus in *Aſſertione* indicatos.

9 III. *Duos ſupponit actus ex parte intellectus*. I. Ex parte intellectus ſupponit cognitionem practicam Divinæ ſummæ Excellentiæ, Potentiæ, & Bonitatis, quam ſequitur firma Fides, & Spes, ſeu fiducia rem poſtulandam impetrandi à Deo: utpotè qui poſſit, quia ſummè potens, & qui velit, quia ſummè bonus, & fidelis in ſervandis tot, & tantis promiſſionibus factis orantibus ipſum. Hæc fiducia eſt ſimpliciter neceſſaria ad Orationem utilem, & efficacem: ut fuſè docet Salvator Luc. 11. in parabola de tribus panibus, Item Jacobi 1. *Poſtulet autem in fide nihil hæſitans, qui enim hæſitat, ſimilis eſt fluctui maris, qui à vento movetur, & circumfertur; non ergo æſtimet homo ille, quòd accipiat aliquid à Domino*. Et ad Hebræos 4. *Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ ejus, ut miſericordiam conſequamur*. Et quia hæc fiducia eſt actus Spei Theologicæ neceſſariò ad Orationem requiſitæ, ideò ratione hujus oratio etiam dicitur, & eſt actus Spei, atque ad illam reducitur. II. Ex parte intellectus oratio ſupponit practicam cognitionem noſtræ ad Deum ſubjectionis, dependentiæ, indigentiæ, ſeu impotentiæ, & infirmitatis, præſertim quoad hoc, vel illud bonum impetrandum; quam cognitionem ex parte voluntatis rurſus ſequitur humilis ſubmiſſio ſui ipſius ad Deum omnium bonorum Auctorem, & principium juncta cum devotione, ſeu humili voluntate Deum orandi pro bono impetrando; & hic actus eſt propriiſſimus Religionis, & neceſſariò debet concomitari orationem utilem, & efficacem: juxta illud: *Reſpexit in orationem humilium*. Pſalm. 101. Et Eccl. 35. v. 21. *Oratio humiliantis ſe nubes penetrabit*. Qua ratione ſuprà definita eſt Oratio: *Converſio ad Deum per pium, & humilem affectum*. Unde paſſim propriæ Orationis conditiones, & comites aſſignantur Fides, Spes, & fiducia impetrandi à Deo ex parte Dei; & humilitas, ſeu ſubmiſſio ex parte noſtra.

10 IV. Et duo neceſſariò involvit, & propoſitionem intellectus, & deſiderium voluntatis. Hoc jam eſſentialiter incipit Oratio ſerio voluntatis deſiderio, & intentione impetrandi hoc, vel illud, vel quodvis bonum à Deo, & ratione hujus actus. Oratio ſupra à SS. PP. definitur. *Converſio mentis in Deum, pius mentis affectus in Deum: Inviſibilium deſiderium &c.*

Denique neceſſarius eſt actus intellectus practicus illud voluntatis deſiderium coram Deo exprimens, quemadmodum deſiderium noſtrum coram homine exprimimus voce, vel ſcripto, & ratione hujus actus Oratio ſuprà definitur: colloquium, ſeu collocutio familiaris cum Deo expreſſi deſiderii. Certum porrò eſt, Orationem adæquatè ſumptam neceſſariò, & quaſi eſſentialiter includere utrumque actum, & deſiderium voluntatis, & expreſſionem intellectus, neque enim oratio conſiſtere poteſt in ſolo deſiderio, vel affectu voluntatis, quantumvis enim quis deſideret, ſi ſuum deſiderium non exprimat, non dicitur orare, vel petere: quod autem dicatur Pſalm. 9. *Deſiderium pauperum exaudivit Dominus*; non intelligendum eſt de deſiderio muto, ſed de deſiderio, actu, vel locutione mentis expreſſo, vel potiùs ſignificatur propenſio Dei ad audiendum; quia ſcilicet dum adhuc aliquid in deſiderium pauperum eſt, antequam etiam proponant, vel exprimant, Deus exaudit juxta illud Iſai. 65. *Antequam clament, ego exaudiam*. Et rectè notat S. Thom. *citat. quæſt.* 83. *artic.* 1. *ad* 1. Multò minus Oratio poteſt conſiſtere in ſolo aliquo actu intellectus, niſi ſimul etiam adſit deſiderium, ac pius affectus, vel motus voluntatis in Deum, ut omnes concedunt. Quæritur verò, an Oratio præcisè, & formaliter conſtituenda ſit in deſiderio voluntatis, an verò in actu expreſſivo intellectus? Quæſtio ſpeculativa eſt:

Scotiſtæ volunt eſſe actus voluntatis volentis, deſiderantis, jubentis, inſtituentis: Thomiſtæ verò, & plerique alii volunt eſſe actus intellectus practicos exprimentes actus voluntatis petentis, jubentis. Unde communiter definiant orationem eſſe actum rationis practicæ deſiderium animæ coram Deo explicantis, ut aliquid ab ipſo impetretur. Utraque ſententia bona eſt. ac per hoc patet reſponſio ad quæſtionem: an Oratio pertineat ad intellectum, vel ad voluntatem? Theologus Moralis dicit veriſſimè ſpectare ad utrumque: de formalitate metaphyſica permittit rixari Scholaſticos. Reliqua ad Orationem pertinentia per duas ſequentes, Sectiones breviter expediemus.

SECTIO III.

Quis, quibus, pro quibus, & quid orandum?

SUMMARIUM.

11 Abſolutè, & terminativè *orandus eſt ſolus Deus*.
12 *Angeli verò & Sancti, ſeu juſti tam in cœlo, quàm in terra adhuc exiſtentes, ſolùm* tranſitivè, & reſpectivè, *tanquam Patroni*.
13 *Uti probabilius etiam animæ in purgatorio*.
14 *Orare ſoli creaturæ rationali competit*.
15 *Et quidem utiliſſimè orant viatores etiam peccatores;*
16 *At etiam utiliter pro nobis Sancti in cœlis*.
17 *Uti & animæ in purgatorio pro ſe ipſis*.
18 *Pro quibus orandum, aut utiliter orari poſſit?*
19 *Quid orandum, ſeu licitè peti poſſit ab orante?*

§. I. *Quis orandus.*

I. SOlus Deus, Optimus, Maximus abſolutè, & terminativè orandus eſt; tanquam ſupremus, & abſolutus Auctor omnium bonorum Naturæ, Gratiæ, & Gloriæ. *Omnes*, Ratio eſt: quia ſolus Deus ſua Potentia, Providentia, & Bonitate pro libera voluntate omninò diſpenſat; ſolus habet poteſtatem vitæ, & mortis, ut proinde B. Virginem, vel alium Sanctum orare abſolutè, & terminativè tanquam Auctorem principalem alicujus boni, beneficii, verus ſit actus idololatriæ, ut ſuo loco videbimus. 11

12 II. Angeli, & Sancti in Cœlis utiliter orandi, & invocandi ſunt, ſed, ut jam innui, ſolùm tranſitivè, & reſpectivè tanquam Patroni, & Interceſſores noſtri apud Deum omnium bonorum Auctorem. Eſt de Fide Catholica, ex profeſſo latiùs aſſerendum, & defendendum *c. ſequenti*.

III. Etiam Sancti, ſeu Juſti in terris exiſtentes rectè, utiliterque orantur, ſeu invocantur ut Patroni, vel Interceſſores noſtri apud Deum. De Fide ex Scriptura paſſim. Jerem. 42. *Vos enim miſiſtis me ad Dominum Deum veſtrum, dicentes. Ora pro nobis ad Dominum Deum noſtrum &c.* ad Rom. 15. *Obſecro ergo vos fratres, per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, & per charitatem Sancti Spiritus, ut adjuvetis me in orationibus veſtris pro me ad Deum &c.* Jac. 5. *Orate pro invicem, ut ſalvemini: multum enim valet deprecatio juſti aſſidua*.

IV. Animæ in purgatorio non ſunt orandæ, vel invocandæ, eò quòd pro nobis orare non ſoleant, juxta communem *DD. cum D. Thom. citat. q. 83. art. 11. ad 3.* rationem dantes: illi, qui ſunt in purgatorio, nondum fruuntur viſione Verbi, ut poſſint cognoſcere ea, quæ nos cogitamus, vel dicimus, & ideo eorum ſuffragia non imploramus, orando. Contrarium tamen longè probabiliùs docent Joan. Medina *cap. de orat. qu. 4. verbo de animabus*. Bellarm. *l. 2. de purgatorio c. 15.* Suarez, & alii, tum quia poſſunt in genere orare pro iis, qui eis benefaciunt, vel earum Orationes implorant: tum quòd Angeli Cuſtodes eis Orationes noſtras deferre, vel alio modo Deus illis noſtras miſerias manifeſtare poſſit. Accedit, quòd ex Scriptura Sacra conſtet, animas Patrum veteris Teſtamenti, dum in Limbo detinebantur, pro populo orare ſolitas. Jer. 15. & 2. Machab. ultimo: ubi de Jeremia defuncto dicitur; *Hic eſt, qui multum orat pro populo*. Quidni probabile ſit? immo piorum praxi, & bono effectu ſæpiùs comprobatum. 13

§. II. *Quibus orandum?*

I. ORare ſoli creaturæ rationali competit. *Ratio* omnium eſt: quia Oratio eſt actus rationis, & ſubjectionis ad alterum, adeòque ſupponit indigentiam boni poſtulati, quæ duo ſoli creaturæ rationali competunt, Deo, brutiſque repugnant, ut per ſe clarum eſt. 14

II. Viatores juſti utiliſſimè orant, cùm ſint in ſtatu gratiæ, & amicitiæ cum Deo, ideòque faciliùs, & efficaciùs impetrent petita, & inſuper mereantur ſua oratione: quin etiam peccatores utiliter orant, & exaudiuntur. Communis cum D. Thoma 2. 2. q. 13. a. 16. Et expreſsè D. Auguſt. *tract. 44.* in Joannes dicens: *Si peccatores Deus non exaudiret, fruſtrà ille Publicanus oculos in terram dimittens, & pectus ſuum percutiens diceret: Deus propitius eſto mihi peccatori*. Et D. Chryſoſt. Auctor operis Imperfecti explicans verba 15

Chriſti

Chriſti Matth. 7. *Omnis, qui petit, accipit*: addit: *Sive juſtus ſit, ſive peccator*: dummodò ritè oret. *Ratio* eſt quia orationis proprius effectus impetratio non nititur juſtitia, ſeu ſtatu gratiæ, ſicut meritum ſolùm, ſed tantùm gratia, miſericordia, & liberali Dei promiſſione, qui dives eſt, ac pius in omnes, juſtos, ac impios. Ad illum cæci nati Joan. 9. *Scimus, quia Deus peccatores non audit*: Reſpondit S. Auguſt. *cit.* Eſſe dictum nondum Spiritu Sancto inuncti, ſeu perfectè illuminati, & ideò non eſſe ratum. Quamvis poſſit ratificari (ait S. Thom. *cit.*) ſi intelligatur de peccatore, in quantum peccator eſt: utpotè, qui vel cum actuali affectu peccati, vel pro ipſo affectu peccati petat: hunc enim Deus non exaudit ex mera miſericordia, niſi, quandoque ad vindictam: juxta illud D. Auguſt. *tract.* 73. in Joan. *Deus quædam negat propitius, quæ concedit iratus* Denique proprius ſenſus illius cæci videtur eſſe, quòd Deus peccatores non exaudiat ad patrationem miraculorum in confirmatione falſæ fidei, & conſequenter Chriſtum non potuiſſe tunc facere miraculum, niſi ejus vita, & doctrina eſſet juſta, vera, & à Deo.

16 III. Sancti in cœlis utiliter orant pro nobis. De Fide Catholica ex profeſſo probandum *c. ſeq.* Quia ipſe etiam Chriſtus ut homo, etiam nunc in cœlis, verè, & propriè orat Patrem pro nobis. Ut colligitur ex verbis ejuſdem Joan. 14. *Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis.* Ad Hebr. 7. *Salvare in perpetuum poteſt accedentes per ſemetipſum ad Deum ſemper vivens ad interpellandum pro nobis.* Roman. 8. *Chriſtus Jeſus &c. qui eſt ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.* Quamvis aliqui hanc interpellationem, vel interceſſionem Chriſti apud Patrem pro nobis intelligant non de oratione propriè dicta, eo quòd Chriſtus jam pleniſſimè peracto Redemptoris, & Mediatoris officio, nihil novi pro nobis Patrem poſtulare habeat, ſed de continua repræſentatione meritorum Paſſionis, & mortis Chriſti: idque ob vitandum ſcandalum in Fide Divinitatis Chriſti: ideò Eccleſia non orat de Chriſto: *Ora pro nobis*; ſed ſimpliciter ut ad Deum *miſerere noſtri*. Vide Suar. *de orat. diſp.* 54. *ſect.* 2. Leſſ. *lib.* 2. *c.* 37. *dub.* 5. ac alios.

17 IV. Denique de animabus in purgatorio certum eſt, eas orare pro ſe ipſis, pro liberatione à pœnis. *Suar. Laym. Leſſ. cit.* Cùm enim pœnam, & miſeriam ſuam agnoſcant, & ſint in deſiderio, ac ſpe liberationis; quid obſtat, quin hoc deſiderium ſuum humili ratione Deo repræſentent, ſaltem ut excitet fidelium mentes ad eas juvandas ſuis ſuffragiis, cùm juxta communem ſententiam ipſæ ſuam liberationem immediatè à Deo impetrare nequeant à pœnis debitis ad ſatisfaciendum Divinæ juſtitiæ. An verò illæ animæ pro nobis in terris exiſtentibus orent? vide dicta *§. præced.*

§. III. *Pro quibus orandum?*

18 I. PRo ſe quiſque viator, & homo homine viatore, in communi, & particulari, etiam peccature, quantumvis obſtinato, etiam inimico, orare poteſt, & quandoque debet. *Certum de fide.* Sumitur partim ex praxi Eccleſiæ, partim ex verbis Apoſtoli 1. ad Timot. 2. *Obſecro vos primum omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus.* Jac. 5. *Orate pro invicem, ut ſalvemini.* Et latè Chriſtus Mat. 5. *Orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos.* Ratio eſt: quia cùm omnes indigeant gratia Dei, ut ſalvi fiant, omnia eis auxilia ad ad neceſſaria deſiderare, & petere poſſumus: immo ex charitate, & ſpeciali occurrente neceſſitate, etiam debemus. Juſtis, quidem ut perſeverent, petere poſſumus, injuſtis autem, & peccatoribus, ac inimicis, ut convertantur, cùm Deo impoſſibile non ſit, etiam duriſſima corda emolliri. Et licèt in ſpeciali pro hoc, vel illo præſertim peccatore, vel inimico poſitivè orare non teneamur, ſecluſa ſpeciali ejus neceſſitate, in orationibus tamen communibus pro omnibus fuſis (ut ſunt Oratio Dominica, & Orationes communes Eccleſiaſticæ) tenemur etiam includere quoſvis peccatures, vel inimicos, ita ut mortaliter peccaret, qui aliquem eorum poſitivè excluderet. Juxta communem doctrinam in materia de charitate proximi. Vide Suarez *cit. c.* 15. §. 16. II. Pro animabus in Purgatorio, ut à pœnis liberentur, ſalubriter oratur. *Certum de fide*, etiam in veteri Teſtamento *cit.* Machab. 2. *c.* 12. *Sancta, & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis ſolvantur.* Quo loco D. Auguſt. *lib. De cura pro mortuis habenda c.* 11. addit. *Etſi id nunquam in Scripturis veteribus omnino legeretur, tamen ſufficere deberet univerſæ Eccleſiæ in hac conſuetudine clara auctoritas.* Et de verbis Apoſt. *c.* 32. ait: *Orationibus S. Eccleſiæ, & Sacrificio ſalutari, eleemoſynis, quæ pro eorum ſpiritualibus eroganter, ut non eſt dubitandum, mortuos adjuvari, ut cum eis miſericordius agatur à Domino, quàm eorum peccata meruerant: Hoc enim à PP. traditum univerſa obſervat Eccleſia.*

Neque ſolùm licèt, ſed etiam debet Chriſtianus quandoque orare, vel benefacere pro animabus in purgatorio in communi, & in ſpeciali pro ſpecialiter conjunctis, Parentibus, benefactoribus ſaltem ex charitate, & miſericordia, qua tenemur proximo in neceſſitate gravi ſuccurrere, cùm facilè poſſumus: nam animarum in Purgatorio miſeria, & neceſſitas verè gravis eſt, iiſque per orationes, eleemoſynas, Sacrificia, aliaque ſuffragia facilè ſuccurrere poſſumus, tanquam per medium ordinatum ad earum faciliorem liberationem. III. Nec excuſandi ſunt à mortali, qui nunquam vellent pro illis animabus, & maximè ſibi conjunctorum orare. Praxis faciliima eſt, ſi nihil ſpeciale velis orare, in Orationis Dominicæ ultima petitione: *Libera nos à malo*, piè te reflectas ad miſeras illas animas.

IV. Pro Beatis in cœlo fermè non eſt orandum, ſed eis potiùs pro interceſſione ſupplicandum, cùm enim nullo egeant, ſed ſint in termino ſuæ felicitatis, quivis ſua Beatitudine contentiſſimus, ideò ipſi noſtris orationibus minimè, ſed nos potiùs eorum orationibus indigemus, ait Innocentius III. *c. cum Martha. De celebr. Miſſarum.* D. Aug. *Serm.* 17. *De verbis Apoſt. & tr.* 84. *in Joann.* Dixi autem *fermè*, nihil enim obſtat alicui Sancto, v. g. ſpeciali Patrono, Fundatori Ordinis majorem gloriam accidentalem in terris, v. g. Canonizationem, effectum miraculorum à Deo deſiderare, vel petere, ut refert, & non improbat Innocentius *loc. cit.* Et explicat Suarez *l.* 9. *c.* 14. vide dicta *De Sacrificio in q. Pro quibus offerendum.* Memini cujuſdam devoti B. Virginis, qui, dum ageretur Romæ de definienda controverſia Immaculatæ Conceptionis, piè, & lepidè alios hortari ſolebat: *Orate pro B. Virgine, orate diligenter.* An culpandum, & non potiùs laudandum putas? Pro damnatis orare nefas eſt, cùm in ſuo ſtatu nec dilectionis Dei nec hominum, nec ullius orationis effectus capaces ſint, ut etiam monet D. Greg. *lib.* 4. *Dialog. c.* 34.

§. IV. *Quid orandum?*

I. BOna ſpiritualia gratiæ, virtutis, & Gloriæ principaliter, & abſolutè petenda ſunt, cùm ad hominem 19 viatorem quàm maximè pertineat deſiderare ultimum finem Beatitudinis, & media neceſſaria ad illum finem, uti ſunt bona gratiæ, virtutum, ac bonorum operum, atque ea, quæ oppoſita ſunt, deteſtari, & fugere, uti ſunt peccatum. Omneque peccati periculum, tentatio, occaſio. Omnia aut hujuſmodi bona ſpiritualia à Deo abſolutè, & ſimpliciter petenda Chriſtus plenè complexus eſt in Oratione Dominica omnium perfectiſſima: quippe in cujus prima petitione petitur Dei Gloria. Secunda noſtra Beatitudo. Tertia, & quarta media ad illam conſequendam neceſſaria, ſpiritualia, & temporalia. Quinta, ſexta, & ſeptima mala impedientia amoveri, utpotè malum culpæ factæ, vel faciendæ, ac malum pœnæ: ut paſſim explicant D. D. Et præ cæteris S. Aug. Epiſt. 162. ad Probam per totam. Ubi *c.* 12. addit: *Quamvis alia verba dicamus, quæ affectus orantis format, nihil aliud dicimus, quam quod in iſta Dominica Oratione poſitum eſt, ſi rectè, & congruenter oramus.* Abſolutè autem illa bona ſpiritualia, & ſine conditione petenda ſunt, quia illis nemo malè uti poteſt.

II. Quæ hominis bona abſolutè ſunt, ita tamen ut eis malè uti poſſit, ut ſcientia, artes, corporis vita, ſanitas &c. & alia ad eam neceſſaria etiam abſolutè à Deo nobis, & aliis petere poſſumus. Communis apud Suarez *cit. cap.* 17. *num.* 2. Ratio eſt; Quia dicta bona ſunt naturales perfectiones hominis, ideòque ſecundùm ſe, & abſolutè appetibilia recta ratione: ergo à Deo velut Auctore eorum rectè petuntur, etiam abſolutè dummodò animo quis ita affectus ſit, quòd in caſu, quo ſecundùm Dei providentiam ea bona ſibi non expedire intelligeret, petere nollet, ſed Divinæ diſpoſitioni acquieſcere.

III. Quæ omnino indifferentia ſunt, ut abondantes divitiæ, honores, ac dignitates &c. Etſi ob bonum finem, & deſiderari, & peti à Deo poſſint, cùm reverà ad bonos fines utilia ſint, adeòque licèt ſecundùm ſe indifferentia, tamen ex intentione boni finis bona honeſta, Deo placita, & ad ipſam ſalutem utilia fiunt, tamen ob ſummum periculum eis abutendi contra Dei gloriam in noſtram perniciem non abſolutè petenda ſunt, ſed ſub conditione expreſſa; ſi ita expediat ad Dei Gloriam, & noſtram ſalutem. Sic PP. & DD. omnes cum D. Aug. eadem *Ep.* 162. *c.* 12. S. Th. *cit. art.* 5. Ratio clara eſt: quia illa bona homini, ſuppoſita ejus infirmitate, revera periculoſa ſunt, ne iis in Dei offenſam, & ſuam perniciem abutatur. Quare Chriſtus pro majori perfectione; & ſecuritate ſalutis ea potiùs contemni docuit in Evangelio paſſim. Quamvis ergo quis intendat, & firmiter ſperet eis benè uti ad ſalutem ſuam, aliorumque utilitatem v. g. pingui beneficio, divite matrimonio, quia tamen de ſecuturo eventu incertus eſt, ideò ſolùm ſub conditione, ad in Dei providentiam, & bonitatem relata ea petere oportet.

IV. Licet ad bonum finem ſibi, vel aliis quandoque petere corporalia, vel temporalia mala: utpotè mortem, mor-

Google

morbum, adverſitatem, & alia hujuſmodi, quæ dicuntur mala pœnæ; quia licèt illa naturaliter mala ſint, ſupernaturaliter tamen ad finem altiorem, puta emendationem vitiorum, exercitium virtutis, adeòque Beatitudinem conſequendam, verè bona, & utilia eſſe poſſunt. At verò petere à Deo rem malam moraliter, ſeu peccaminoſam, quod dicitur malum culpæ, non ſolùm non eſt actus Religionis, & Oratio, quæ debet eſſe petitio bonorum, & decentium, ſed ſemper eſt peccatum mortale, non ſolùm quando res petita eſt mortaliter mala, v. g. injuſta vindicta, victoria injuſtæ cauſæ &c. ſed etiam ſi venialiter tantùm mala ſit, ut ſi petas, ut mendacio, vel ludo venialiter malo proximum decipere poſſis. Eſt enim graviſſima, & blaſphema in Deum irreverentia, petere ejus concurſum, vel auxilium ad rem quamcumque malam, ſicque ipſum facere auctorem mali.

SECTIO IV.

Orationis efficacia, neceſſitas, & diviſio.

SUMMARIUM.

20 *Ut oratio in impetrando ſit efficax, & infallibilis, quatuor requiruntur conditiones, 1. ut petatur quid neceſſarium, vel utile ad ſalutem, 2. pro ſe ipſo, 3. piè, 4. perſeveranter.*

21 *Oratio viatori adulto non tantùm utilis eſt, ſed etiam neceſſaria neceſſitate medii.*

22 *Ideòque etiam neceſſaria neceſſitate præcepti Divini, & naturalis.*

23 *Quando orandum?*

24 *Orationis veræ diviſiones.*

§. I. *Quæ, & quanta ſit Orationis efficacia?*

20 I. PRæter triplicem effectum omni bono operi communem: *meritorium, ſatisfactorium, & impetratorium:* ſpecialiter proprius Orationis effectus eſt impetrare rem petitam à Deo, ratione ſolius Dei Bonitatis, & miſericordiæ ex liberali ejus promiſſione. Atque ut efficacia Orationis in impetrando ſit infallibilis, ex Scriptura S. & SS. DD. communiter quatuor requirit conditiones, 1. ut ſcilicet id, quod petitur, ſit neceſſarium ad ſalutem. 2. Pro ſe ipſo. 3. Piè. 4. Perſeveranter. Explico. Prima conditio ſecundùm Dei promiſſionem Orationis certò impetrantis eſt petere neceſſaria, vel utilia ad ſalutem. Jo. 16. *c. Amen, amen dico vobis: ſi quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis, &c.* Quid autem eſt petere in nomine Salvatoris, niſi petere neceſſaria ad ſalutem? Uti exponit, & optimè proſequitur D. Aug. *tr.* 102. & 73. in Joan. ad eum locum dicens: *Non petitur in Nomine Salvatoris; quidquid petitur contra ſalutem ſuam: Et ideo contraria poſcentis non facit voluntatem, ut faciat ſanitatem: novit enim medicus, quid pro ſua, quid contra ſuam ſalutem poſcat ægrotus.*

Secunda conditio certò impetrantis eſt petere pro ſe ipſo non item pro alio: nam licèt promiſſio Chriſti generalis ſit, ut ſe etiam extendat ad Orationes pro aliis fuſas: juxtà illud Jacob. *cap.* 5. *Orate pro invicem, ut ſalvemini &c.* quia tamen petita, quæ ad alterius ſalutem pertinent, etiam multùm pendent ab arbitrio alterius, cùm ille alter facilè poſſit iis obicem ponere, facilè quoque contingere poteſt, ut Oratio pro ſalute alterius fuſa non ſit efficax, juxta illud Jerem. 15. *Si ſteterint Moyſes, & Samuel coram me, non eſt anima mea ad populum iſtum.* Sic Auguſt. *tr.* 102. in Jo. dicens: *Ita ſanè intelligendum, quod ait: dabit vobis; ut ea beneficia ſignificata ſciantur his verbis, quæ propriè ad eum ſpectant, qui petit: Exauditur quippe omnis Sanctus pro ſe ipſo, non autem pro omnibus exauditur, vel amicis, vel inimicis ſuis, vel quibuſvis aliis; quia non utcumque dictum eſt: dabit, ſed dabit vobis.*

Tertia Orationis certò impetrantis conditio eſt, ut ſit pia, ſcilicet cum devotione, & maximè cum firma fide, ſpe, & fiducia impetrandi, quod petitur. Hoc enim maximè, & ubique exigunt promiſſiones divinæ, ut Matth. 21. *Omnia quæcumque petieritis in Oratione, credentes accipietis.* Et clariſſimè exprimit. *D. Jacob.* 1. *c.* ſuprà in definitione Orationis allegatus. Benè ergo dixit *D. Thom. l. c.* Orationis meritum quidem pendere à Charitate, vim verò impetrandi principaliter pendere à ſpe, & fiducia in Deum. Non tamen neceſſariò requiritur, ut fiat Oratio in ſtatu gratiæ, cùm etiam peccatores utiliter petant, & certò exaudiantur pro neceſſariis ad ſalutem, ut ſuprà dictum.

Quarta conditio Orationis certò impetrantis, ut fiat *perſeveranter;* ut ſcilicet non ſtatim deſiſtamus non audiri viſi, ſed iterùm, iterùmque inſtemus juxta monitum Chriſti *Luc.* 18. *Oportet ſemper orare, & non deficere.* Et ex profeſſo latè *Luc.* 11. De amico, & tribus panibus. Item de Judice iniquo, & importuna vidua. De his vide PP. Interpretes, & Concionatores paſſim. His quatuor conditionibus concurrentibus Oratio ſemper infallibiliter impetrat, quas pulchrè complectitur D. Baſilius *lib.* de orando Deo dicens: *Ideo quandoque petis, & non accipis, quia perperam poſtulaſti, vel infideliter, vel leviter, vel non conferentia tibi, vel deſtiſti.*

§. II. *Quanta Orationis neceſſitas?*

I. ORatio homini viatori adulto, non tantùm utilis, & 21
ſalubris eſt, ſed etiam neceſſaria neceſſitate medii ad ſalutem, ſecundùm ordinarium à Deo ordinatum modum defacto homines ſalvandi. Omnes cum Suarez *cit. cap.* 28. Sumitur ex verbis Chriſti Luc. 11. *Petite, & dabitur vobis:* quaſi dicat, niſi petieritis, non accipietis, adeòque petitionem eſſe neceſſarium medium ad accipiendum. Item Apoſt. Rom. 10. *Omnis qui invocaverit nomen Domini, ſalvus erit:* mox addit: *Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt?* indicans non minùs, quàm Fidem, etiam invocationem Nominis divini, ſeu Orationem eſſe medium neceſſarium ad ſalutem.

Ratio autem eſt: Quia ſuavis Dei providentia, & ordinatiſſima diſpoſitio creaturis non ſolùm ſuos fines, ſed etiam media ad illos fines conſequendos neceſſaria, & congrua diſponens, creaturæ quoque rationali diſpoſuit, ut ad ſuum finem Beatitudinem non niſi per actiones liberas, & congruas, tanquam media perveniret: ſpecialiter autem congruit creaturis rationalibus, ut poſtquam agnoverunt Deum, ſui, & omnium bonorum Auctorem, ſuæque infirmitatis unicum Adjutorem, ſeſe humiliter ſubjiciendo, & ejus auxilia bona, & Gloriam deſiderent, & petant. Idque non quidem ut noſtra oratione immutetur Divina diſpoſitio, & providentia aliud impetrando, quàm ab æterno prævidit, & diſpoſuerit Deus; ſed ut impetretur id ipſum, quod Deus per Orationes diſpoſuit impetrandum, & nobis largiendum: uti eleganter explicat D. Greg. *lib.* 1. *c.* 8. relatus in Jure cauſa 23. *q.* 4. *Obtineri nequaquam poſſunt, quæ prædeſtinata non fuerant, ſed ea, quæ Sancti viri operando efficiunt, ita prædeſtinata ſunt, ut precibus obtineantur: Ut ſcilicet homines poſtulando mereantur accipere, quod eis Deus Omnipotens ante ſæcula diſpoſuit donare.* Hæc ille. Et D. Aug. *lib.* 2. de dono perſeverantiæ *c.* 16. *Conſtat, Deum alia non orantibus, ſicut initium Fidei, alia non niſi orantibus præparaſſe, ſicut uſque in finem perſeverantiam.* Non itaque oramus neceſſariò, ut vel Deo noſtras indigentias, vel deſideria anteà notiſſima, manifeſtemus, vel moveamus Deum ad aliquid largiendum quod largiri anteà non diſpoſuit, cùm ſit immutabilis, ſed ut & hac ratione noſtram erga Deum ſubjectionem, atque in ipſum finem, atque fiduciam proteſtemur, & mereamur impetrare illud ipſum, quod nobis per Orationes donare diſpoſuit, inter quæ principaliſſima eſt finalis perſeverantia: atque hæc eſt una, & principalis ratio.

II. Oratio quoque neceſſaria eſt neceſſitate præcepti Di- 22
vini, & naturalis. Communiſſima cum D. Th. *art.* 3. *ad* 2. Sequiturque ex dictis. Quod enim eſt neceſſarium ad ſalutem neceſſitate medii, conſequenter etiam adulto eſt neceſſarium neceſſitate præcepti Divini, & naturalis, quo tenetur adultus procurare ſuam ſalutem per media à Deo ordinata: atqui medium ordinatum à Deo ad impetranda auxilia, & dona Dei neceſſaria eſt ad ſalutem Oratio, ut dictum: ergo. Nec obligatio hujus præcepti naturalis ſolùm oritur ex Lege Charitatis erga nos ipſos, qua tenemur procurare noſtram ſalutem, ſed etiam ex Lege virtutis Religionis, qua tenemur debito cultu noſtram erga Deum ſubjectionem conteſtari: Idque præceptum naturale, adeò inſitum eſt naturæ rationali: ut in eo omnes gentes conſentiant; cùm nunquam fuerit gens tam barbara, ac infidelis, quæ Deum aliquem, ſeu verum, ſeu falſum, aliquo cultu coli negaret.

III. Tempora, quibus obligat præceptum hoc orandi 23
Deum, per ſe loquendo, & ex virtute Religionis, determinari non poſſunt: neceſſarium tamen eſt, ut non nimis diù ab oratione deſiſtamus: juxta verba Chriſti *Luc.* 18. *oportet ſemper orare, & non deficere.* 1. Teſſal. 4. *Sine intermiſſione orate.* Ratio eſt: quia nullum ferè tempus eſt, quo homo ex innata infirmitate inter tot neceſſitates, & pericula animæ, & corporis non egeat ſpeciali gratia, & auxilio Divino, ut vel convertatur, ſi malus, vel perſeveret, ſi bonus. Continuò ergo, & frequenter orandum eſt, ut ſaltem per longum tempus, prudentis judicio æſtimandum, ab oratione non ceſſetur. Et probabile eſt etiam obligare in initio morali perfecti uſus rationis, cùm ſcilicet homini practicè proponitur Deus Auctor omnium bonorum, ſuaque indigentia, & dependentia à Deo. Filliucius *tract.* 23. *cap.* 2. cum aliis.

IV. Per accidens autem, & ſaltem ex Lege Charitatis ſæpiùs tenetur homo orare ob occurrentem ſpecialem eventum. Quatuor caſus aſſignant DD. communiter. *Primus:* ſi

gravis tentatio ſuperanda ſit. *Secundus caſus* eſt: ſi eximium à Deo beneficium ad ſalutem neceſſarium homini impetrandum. *Tertius*: mortis propriæ imminente periculo. *Quartus*: ſi communitas in magno periculo, vel neceſſitate conſtituta ſit, ut Dei auxilium ad avertendum malum, implorandum eſſe videatur: cùm conſtet, Deum ſæpè ſuccurrere nolle, niſi per Orationes juxtà ſuam providentiam, ergo ad hoc medium à Deo ordinatum adhibendum ex Lege Charitatis quivis ex populo tenebitur, & quidem ſub gravi culpa, omnino tamen prudenti judicio æſtimanda. Addunt Sylveſter *verb. Oratio q.* 8. Navar. *c.* 13. *n.* 18. Suar. *cit. c.* 30. *in fine*. Si proximus in ſpirituali neceſſitate conſtitutus ſit, cui aliter ſuccurrere quis nequeat, teneri tunc illum pro eo orare. Exemplum ponunt in duello duorum, quod quis aliter impedire non poſſet. Hæc tamen obligatio aliis meritò videtur ſcrupuloſa. Denique ſermo fuit de præcepto Divino, ac naturali orandi communi, & univerſali reſpectu omnium: nam in particulari variis præceptis variè ſæpiùs obligamur orare: qui ad quatuor titulos revocari poſſunt: 1. Status, ut Clerici majores, Beneficiarii, Religioſi juxta ſuas Regulas: 2. Votum ſpeciale: 3. Pactum. 4. Præceptum impoſitum à Superiore, vel in Sacramento Pœnitentiæ.

§. III. *Oratio quotuplex.*

I. ORatio univerſim dividitur in mentalem tantùm, & mentalem, ac vocalem ſimul. Oratio mentalis, vel interna tantùm eſt, quæ fit ſolis internis actibus intellectus, & voluntatis (ſuprà initio explicatis) abſque eo; quod voce, vel ſigno externo manifeſtetur. Oratio mentalis, & vocalis, ſeu interna, & externa ſimul dicitur, quæ ſimul interno cordis affectu, & externa voce exprimitur, ut illa Publicani: *Deus propitius eſto mihi peccatori &c.* Et Luc. 11. *cùm oratis, dicite: Pater ſanctificetur nomen tuum.* Perperam additur Oratio vocalis tantùm: Oratio enim vocalis ad hoc, ut habeat veram rationem Orationis, neceſſariò debet habere adjunctam internam Orationem, ſeu devotionem, utpotè ex parte voluntatis intentionem colendi Deum, & orandi: ex parte intellectus verò attentionem ſaltem ad verba, & ad Finem ſcilicet Deum, prout in ſpecie de Oratione Canonica declaratur. Nam hoc modo Moniales perſolventes Divinum Officium in lingua latina, vel alii, ignoto idiomate preces formatas recitantes, verè utiliter orare poſſunt, & debent: quia licèt non habeant nec in intellectu actum internum intelligentiæ verborum, ſeu attentionem ad ſenſum verborum, nec conſequenter in voluntate explicitam petitionem, vel deſiderium impetrandi ea, quæ petuntur, habent tamen, ac habere poſſunt, & debent, & in intellectu attentionem ad verba pronunciata, & ad finem orationis, ſcilicet Deum, ut nimirùm advertant, & ſciant, ſe Deum orare, ac colere, eique ſupplicare pro ſua, aliorumque ſalute: Et conformiter in voluntate habent devotionem, ſeu voluntatem colendi, & orandi Deum, ac petitionem, vel deſiderium confuſum, & implicitum eorum, quæ petuntur.

II. Oratio hæc vocalis dividitur in privatam, & publicam. Oratio privata eſt, quam proprio ſuo motu, & nomine homo effundit ad Deum pro ſe, vel pro aliis, licèt enim cuivis ſufficiat Oratio mentalis coram Deo, cordium potiùs quàm verborum inſpectore; nihilominùs Orationi privatæ mentali rectè, utiliterque adjungitur Oratio vocalis, vel ut jam formata anteà, uti ſunt Oratio Dominica, & Pſalmi, vel ut Oratio formanda ab orante. 1. Ad excitandam interiorem cordis devotionem, verba enim prolata monent, excitant, & movent cor, intellectum, voluntatem ad internam devotionem, & attentionem maximè quando ſunt verba S. Scripturæ. 2. Ad reddendum debitum ſerviendi Deo & mente, & corpore: juxta illud Oſeæ 14. *Tollite vobiſcum verba, & convertimini ad Dominum, & dicite ei: Omnem aufer iniquitatem, & accipe bonum, & reddemus vitulos labiorum noſtrorum.* 3. Ob quandam redundantiam animæ in corpus ex vehementi affectione cordis, juxta illud Pſal. 15. *Propter hoc lætatum eſt cor meum, & exultavit lingua mea.* Oratio publica dicitur, quæ auctoritate publica Eccleſiæ inſtituta, & in perſona, ac numero totius Eccleſiæ à miniſtris ad id deputatis offertur: uti ſunt *Miſſæ, Horæ Canonicæ, Officium B. Virginis, Defunctorum, Pſalmi Graduales, & Pœnitentiales &c.* Et hæc Oratio neceſſariò debet eſſe vocalis, & externa, ut toto populo Chriſtiano innoteſcat, vel innoteſcere poſſit.

§. IV. *De Horis Canonicis*, remiſſivè.

DE his in gratiam Ordinandorum latiùs ſcripſi in Theologia Sacramentali parte 1. ſub finem, in Tractatulo in appendice. Quæ non videntur hìc opera inutili recudenda.

CAPUT VIII.

De Adoratione, & Cultu, Deo, Sanctis, & Rebus ſacris debito.

SECTIO I.

SUMMARIUM.

1 *Adoratio, ſeu Cultus dupliciter ſumi poteſt.*
2 *Adorationis definitio.*
3 *Adorationis actus: &*
4 *Diviſio in* Latriam, Duliam, Hyperduliam, & cultum politicum.
5 *Dulia dupliciter ſumi poteſt*, habitualiter, & actualiter.
6 Actualiter, *& propriè ſumpta definitur.*
7 *Ejus actus ſpecialiſſimi ſunt actus Sacrificii, Templa, Altaria, Sacerdotium, & omnes Ordines Sacri.*
8 *Quid* Dulia?
9 *Quid* Hyperdulia?
10 *Quid ſit Adoratio* abſoluta, & reſpectiva?

§. I. *Cultus, & Adoratio generatim.*

ADorationis nomen in Sacra Scriptura dupliciter ſumitur. 1
1. Et longè frequentiùs ſtrictè, & velut per antonomaſiam pro ſolo cultu debito, & proprio ipſi Deo: ut patet omnibus Scripturæ locis, quibus præcipitur ſolus Deus adorari, vel quibus prohibetur adorari creatura. Et non infrequenter accipitur generatim, & largè pro quocunque cultu, vel veneratione exhibita alicui ob ejus excellentiam ſpecialem, ut patet omnibus Scripturæ locis; ubi dicuntur Angeli, homines, Prophetæ, Reges, immo & aliæ creaturæ adorari: loca abundè recitabimus *Sect.* 2. 3. & 4. Eoſque ſenſu D. Hieron. Apolog. adverſùs Ruffinum; *Protinus*, inquit, *concito gradu Bethlehem meam reverſus ſum, & adoravi præſepe, & incunabula Salvatoris.* Et hac acceptione Adoratio generatim ſumpta, prout idem eſt, ac cultus, hìc breviter definienda, & dividenda eſt.

ADORATIONIS.

Definitio, & actus.

CUltus, ſeu Adoratio generatim *eſt conteſtatio externa, ſeu nota ſubmiſſionis erga alterum ob ejus æſtimatam excellentiam*: quo patenter differt ab honore, ſeu veneratione; honor enim, ſeu veneratio præcisè dicit conteſtationem ſubmiſſionis, vel ſubjectionis alicujus. Unde honorari etiam æqualis, vel inferior poteſt; coli verò, vel adorari minimè: cultus enim, vel adoratio dicit conteſtationem etiam noſtræ ſubmiſſionis, aut ſubjectionis erga alterum ob ejus æſtimatam excellentiam. Unde eodem ferè modo, quo ſuprà de Religione erga Deum explicatum eſt, cultus, ſeu adoratio quatuor neceſſariò importat actus: duos ex parte intellectus, & duos ex parte voluntatis. Ex parte intellectus 1. Judicium ſpeculativum, quo cognoſcitur alterius excellentia. 2. Judicium practicum dictans alteri illi hic, & nunc ob ejus excellentiam cognitam debitum, & congruum cultum exhibendum eſſe. 3. Sequitur actus voluntatis conſentientis huic dictamini, quo nimirùm vult voluntas alteri pro ejus excellentia cognita debitam reverentiam exhibere, & aliquo actu externo, vel geſtu ſuam erga alterum ſubjectionem conteſtari, & velut notam facere. 4. Denique ſequitur ipſe actus externus, vel geſtus aliquis ita imperatus à voluntate tamquam nota, vel conteſtatio ſubmiſſionis erga alterius æſtimatam excellentiam. Atque in hoc quarto actu, vel geſtu externo ita imperato à voluntate ad conteſtandam ſubmiſſionem erga alterius excellentiam propriè, & eſſentialiter conſiſtit cultus, ſeu adoratio ſive erga Deum, ſive erga hominem. Et patet clarus ſenſus definitionis traditæ. 2

Actus ejuſmodi externi cultus, vel adorationis communis tam erga Deum, quàm erga hominem poſſunt eſſe diverſiſſimi, ut paſſim videre eſt in Scripturis Sacris. *Primus*, & præcipuus actus adorationis eſt proſtratio in terram: ſic in Veteri Teſtamento ſæpiſſimè Sancti dicuntur adoraſſe & Deum & Angelos, & homines proni in terram: & in Novo Teſtamento Matth. 2. *Magi procidentes adoraverunt eum*, ſcilicet Chriſtum natum. Jo. 9. Cæcus ſanatus à Chriſto procidens adoravit eum. *Secundus*, ſola inclinatio capitis, & pectoris: ſic ſervus Abrahæ *Gen.* 24. inclinavit ſe, & adoravit. *Tertius*, genuflexio, modus communiſſimus. Iſai. 45. *Mihi curvabitur omne genu.* Philip. 2. *In nomine JESU omne genu flectatur &c. Quartus*, Adoratio olim etiam fiebat per oſcula, vel ipſi adorato, ejuſque veſti, vel manui propriæ, quæ adoratum tetigerat, impreſſas: etiam nunc eſt in uſu. Denique ad modum adorationis, & cultus tam ſacri, quàm 3

pro-

profani meritò ſpectat maximè apud Europæos capitis detectio; cùm enim pileus ſit libertatis inſigne, & ſuprema veſtis hominis, verè erga alterum ſubmiſſionem, ac velut ſubjectionem, ac ſervitutem profitetur, qui ipſi pileum deponit; quod ſi fiat cum vero interno affectu, & animo ſe alteri, Deo, vel homini ſubmittendi, erit verus actus adorationis, & cultus, aliàs ſimplicis honoris, maximè cùm facit æqualis æquali, vel inferiori.

§. II. *Adorationis, ſeu Cultus diviſio, & Species.*

4 CUltus, ſeu Adoratio generatim dividitur in tres Species ſcilicet; *Latriam*, *Duliam*, & *Cultum politicum*; quaſi in ſupremam, mediam, & infimam. *Adoratio ſuprema*, *Latria*, dicitur, qua redditur cultus proprius debitus Excellentiæ Divinæ infinitæ. *Media*, *Dulia* dicitur, qua redditur cultus debitus excellentiæ creatæ Supernaturali minori Divina, majori tamen humana naturali, ſcilicet Beatis. *Infima*, *politica*, ſeu cultus politicus dicitur, quo redditur cultus debitus excellentiæ creatæ purè naturali, ut Superioribus, &c. *Ratio* ergo diviſionis ſumitur ex ratione diverſa excellentiarum; cùm enim adoratio, ſeu cultus tribuatur alteri ob ejus æſtimatam excellentiam, tot neceſſariò erunt diverſæ ſpecies adorationis, ſeu cultus, quot ſunt diverſæ ſpecies excellentiæ. Sunt autem tres præcipuè. *Prima eſt Excellentia Divina*, ſuprema, infinita ſimpliciter. Huic reſpondet Adoratio, & Cultus Latriæ. *Secunda eſt excellentia creata, & ſupernaturalis* conſiſtens in gratia, & gloria Sanctorum, & huic reſpondet Adoratio, & Cultus Duliæ. *Tertia eſt excellentia* creata, humana, & naturalis tantùm, conſiſtens in humanis virtutibus, dignitatibus, poteſtatibus, & huic reſpondet adoratio, ſeu cultus politicus, quo coluntur homines virtuoſi, docti, devoti, Reges, Principes, Superiores, Majores quivis. Hæ tres ſpecies Adorationis, ſeu Cultus propriè, & eſſentialiter diſtinguuntur per actus internos voluntatis, volentis debitum cultum ſubmiſſionis exhibere alteri ob ejus tantam, vel talem excellentiam æſtimatam. Nam *prima ſpecies*, *Latria* dicit ſummam inclinationem, & demiſſionem voluntatis, velut in nihilum reſpectu ſui erga Deum apprehenſum ſub ratione ſupremæ, & undequaque in omni genere perfectionis, infinitæ excellentiæ, reſpectu cujus nos velut nihil æſtimamus; cùm nullius ejus propriæ perfectionis capaces ſimus: & reſpectu cujus reverà nihil ſumus: cùm finiti ad infinitum nulla ſit proportio; & ſubtracto ejus concurſu, ac influxu continuo conſervativo, mox in priſtinum nihilum recideremus.

§. Hunc affectum cultus Latriæ patheticè expreſſit S. P. N. Franciſcus ita Deum noſtrum adorare ſolitus. *O Domine quis tu? quis ego? Tu omnia, ego nihil! Tu abyſſus entis, & boni! Ego abyſſus nihili, & mali! Tibi ergo abyſſali humilitate, & veneratione me proſterno: O Deus meus, & omnia.* Apud Cornel. à Lap. *in cap.* 17. *Act. ad v.* 25. ſub finem.

Secunda ſpecies, *Dulia* dicit longè minorem inclinationem, & demiſſionem voluntatis erga Sanctos apprehenſos ſub ratione ſupernaturalis excellentiæ, nimirùm conſummatæ gratiæ, gloriæ, & amicitiæ Divinæ, majoris quidem humana, ſed adhuc infinitè minoris Divina: reſpectu quorum proinde non omninò nihil ſumus: quippè ejuſdem ſupernaturalis excellentiæ capaces, ea tamen adhuc carentes meriti ſubmittendi.

Tertia ſpecies, *Cultus politicus* dicit adhuc longè minorem inclinationem, ac ſubmiſſionem voluntatis erga alium hominem apprehenſum ſub ratione certæ excellentiæ humanæ, naturalis in virtute, dignitate, ſuperioritate; reſpectu quorum proinde non nihil, ſed benè aliquid ſumus: quippè ipſis natura, & capacitate ejuſdem excellentiæ æquales, & fortè in alio genere excellentiæ ſuperiores, interim tamen quatenus ipſi non excellunt meritò ſubmittendi. At verò non neceſſariò iſtæ tres ſpecies diſtinguuntur, nec facilè diſtingui poſſunt per actus, ſeu geſtus externos: omnes enim actus adorationis, ſeu cultus externi ſuprà aſſignati ferè communes ſunt omni adorationi, & cultui Dei, ſanctorum hominum, præter actum Sacrificii ſoli Deo debitum. Neque opus eſt: ſufficit ergo diſtingui per actus internos, qui ſunt forma, & velut anima actuum externorum adorationis, & cultus. Unde imperitè, & inſulsè Hæretici (nominatim Philipp. Haibronner *in ſuo Opere Acatholico*) petunt à Catholicis ſibi monſtrari, quomodò geſticulandum ſit in cultu Latriæ erga Deum, & quomodò in cultu Duliæ, vel Hyperduliæ reſpectu Sanctorum, vel B. Virginis?

§. Denique quoad nomina iſtarum ſpecierum ſciendum eſt, neque in Hebræa, neque in Latina lingua dari nomina propria diſtincta iſtarum ſpecierum, ſed omnia communia. Similiter, & Græca nomina Latria, Latreia, & Dulia in ſignificatione Græca communia ſunt, utrumque enim ſignificat ſervitutem, vel cultum.

§. III. Latria ſpeciatim, *Adoratio Deo ſoli debita.*

I. LAtreia vox Græca, Latinè idem eſt ac ſervitus: ex 5
uſu DD. ſignificat ſervitium, ac cultum ſoli Deo exhibendum. Et poteſt accipi habitualiter pro virtute, & habitu inclinante hominem ad exhibendum Deo debitum ſervitium, ac cultum externum: & ſic Latria idem eſt cum virtute Religionis, hoc ſolo diſcrimine; quòd Religio generaliùs reſpiciat omnem cultum Deo exhibendum, tam internum, quàm externum: Latria verò ſpecialiter reſpiciat ſervitium, & cultum Dei externum, ſimul tamen cum actu interno exhibendum.

I. Communiter tamen Latria accipitur actualiter pro actuali cultu, & adoratione Dei externa, & ſic idem eſt, ac adoratio ſtrictè ſumpta pro cultu ſoli Deo debito, in S. Scriptura paſſim omnibus locis, quibus, aut præcipitur ſolus Deus adorari, aut prohibetur adorari creatura, ut Deut. 6. Matth. 4. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies.* Apoc. c. 22. Joannes apparente ſibi Angelo ait: *cecidi: ante pedes ejus, ut adorarem, & dixit mihi: vide, ne feceris, conſervus enim tuus ſum &c. Deum adora.* In quem locum S. Aug. *q.* 61. *in Gen. Talis apparuerat Joanni Angelus, ut pro Deo poſſet adorari, & ideò fuerat corrigendus adorator.* Eodem ſenſu D. Hieron. lib. contra Vigilant. *Quis O inſanum caput! aliquando Martires adoravit? Quis hominem putavit Deum?* Eodemque ſenſu adorationem ſæpiſſimè accipiunt SS. PP. ſtrictè, prout & accipitur in illo trito verſiculo:

Effigiem Chriſti, cùm tranſis, ſemper honora.
Non tamen effigiem, ſed quem deſignat, adora.

Rectè denique *Perrer. in c.* 32. *Geneſ.* advertit Latinum verbum *adorari* non eſſe ferè in uſu, neque in vulgari Chriſtianorum ſermone, niſi in veri, ſoliuſque Dei cultu. Atque adeò adoratio propriè ſumpta, & Latria actualis omninò idem ſunt, & ſynonima: cujus proinde eſt,

Definitio.

III. L*Atria, ſeu Adoratio propriè dicta eſt actus externus* 6
Religionis, quo per convenientem corporis geſtum, aliave actione ſacra externa proteſtamur noſtram ſubjectionem erga Deum, ut ſummum omnium, & Excellentiſſimum Dominum ob ejus increatam, & infinitam excellentiam, adeoque tribuimus ei ſummum, & Divinum honorem. Sic ex communi Valent. *to.* 3. *diſp.* 6. *q.* 3. *p.* 2. Liquet definitio ſufficienter ex hactenùs dictis. Differentia Latriæ, & Adorationis hujus ſoli Deo propriæ principaliter, & univerſaliter deſumitur ab actu interno Religioſo voluntatis, volentis tali actu externo colere ipſum Deum, ac proteſtari ſuam infimam ſubmiſſionem, ac ſubjectionem erga Deum, ut ſupremum noſtrum Dominum ob ejus ſupremam, & infinitam excellentiam, ut *§. præced.* explicatum, quicumque deinde ſit ille actus externus; generaliter enim omnis actus externus moraliter bonus, immo & indifferens poteſt eſſe actus Latriæ, & adorationis, quatenùs à virtute Religionis ordinatur ad cultum Dei. Speciales actus ſunt proſtratio, inclinatio, genuflexio, &c. facti in cultum ipſius Dei.

IV. Specialiſſimi autem actus Latriæ ſunt actus Sacrificii, 7
& quæ ad ipſum referuntur; Templa, Altaria, Sacerdotium, ac Sacri Ordines omnes. Nam Sacrificium, quo Deo res ſenſibilis immutata, vel diſtructa offertur in recognitionem ejus ſupremi Dominii, profitemur, & conteſtamur noſtram omnimodam ſubjectionem erga Deum, ut ſupremum, & excellentiſſimum vitæ, & mortis Dominum: cùm autem nulli alteri, niſi ſoli Deo debeatur talis omnimoda ſubjectio, tanquam primo principio, & ſupremo Domino vitæ, & mortis, perſpicuum eſt, Sacrificium, (& maximè Sacroſanctum Miſſæ qua ipſa perſona Divina religioſè offertur) deberi uni ſoli Deo. Hinc eſt illa pulcherrima ſententia D. Auguſt. lib. 10. de Civit. Dei, cap. 4. *Multa de cultu Divino uſurpata ſunt, quæ honoribus deferuntur humanis, ſive humilitate nimia, ſive adulatione peſtifera, ita tamen, ut quibus ea deferuntur, homines habeantur, qui dicuntur colendi, & venerandi; ſi autem eis multum additur, & adorandi. Quis verò ſacrificandum cenſuit, niſi ei, quem Deum, aut ſcivit, aut putavit, aut finxit?* Hæc Auguſt. unde etiam Exod. 22. dicitur: *Qui immolat Diis, occidetur, præterquam Domino ſoli.*

§. Hæc de Sacrificio intellectu communiſſima. At ſingulari, & arcaniori intellectu Sacrificio conteſtamur tam omnimodam noſtram ſubmiſſionem, ſubjectionem, ac dependentiam erga Deum ſupremum, & undequaque excellentiſſimum Dominum, tantamque Dei ſuper nos eminentiam, poteſtatem, ac dominium, ut digniſſimum agnoſcamus, ac profiteamur nos ipſos deſtruere, ac immolare, ſicque velut in nihilum redigere in honorem, cultum, & obſequium Dei: neque enim aliter iſtam omnimodam dependentiam, & abyſſale nihilum noſtrum reſpectu Dei repræſentare, ac profiteri perfectè poſſumus. Verùm quia hoc non expedit, nec ipſe Deus vult, loco noſtri quaſi ſubſtituimus,

mus, immolamus, ac deſtruimus aliam rem ſenſibilem; in Veteri quidem Lege boves, oves, vitulos, hircos, &c. in figuram. In Nova autem Lege ipſum *Corpus*, *& Sanguinem Chriſti*, adeòque concomitanter *totum Chriſtum Deum*, *& Hominem*: Idque non ſolùm myſtica repræſentatione, velut mortuum ſub mortui ſpeciebus panis, & vini redactum, ac per modum cibi ac potus ſumendum; verùm etiam aliqualiter phyſicè ita conſummandum in nobis, quoad illud eſſe Sacramentale, ut ſi defacto non haberet eſſe aliud, niſi in Sacramento, reverà conſumptis ſpeciebus Sacramenti, deberet deſinere eſſe. Obſtupeſcite cœli ſuper hoc. Sed hoc piè incidentaliter. Ex dictis patet, quòd actus Latriæ, ſeu Adorationis Divinæ quoad differentiam ab aliis cultibus, etſi primariò, & univerſaliter, ut dictum eſt, dignoſcatur ab intentione interna voluntatis, ita ſingulariter volentis colere Deum, ſecundario tamen etiam dignoſcitur ex actu externo, qui ex natura, vel conditione ſua, aut conſuetudine communi ſoli Deo exhiberi debet. Ut ſunt maximè actus Sacrificii, & ſi qui alii.

§. IV. *Dulia*, *Hyperdulia*.

8 DUlia itidem vox græca ex primæva inſtitutione ſignificat ſervitutem generatim, unde Theodulus, Coſmodulus, ſervus Dei, ſervus mundi, ex uſu, & appropriatione DD. ſignificat eum cultum, qui creaturis exhibetur ob earum excellentiam creatam quidem, ſed ſingularem, ac ſupernaturalem. Poteſtque accipi aut habitualiter pro virtute, & habitu inclinante ad eum cultum, & actualiter pro ipſo actuali cultu Sanctorum, ut ſuprà Latria. & ſic nos accipimus.

Definitur.

I. DUlia eſt cultus ſacer externus, quo geſtu, vel actu aliquo externo conteſtamur noſtram ſubmiſſionem erga creaturas ſanctas ob earum excellentiam creatam ſupernaturalem gratiæ ſcilicet, & gloriæ; ac proinde ſolis Angelis, & Sanctis defunctis exhibendus eſt hic cultus, hiſque de quorum gratia, ſanctitate, & gloria ſolùm conſtat; exhibitus tamen olim Prophetis, & Sanctis viris, ut infrà videbitur.

Cultus hic Duliæ medius eſt inter Divinum Religionis, ſeu Latriæ, & cultum politicum: à cultu Divino differt, quia creaturam, ejuſque excellentiam creatam reſpicit, à cultu politico differt, quia ille reſpicit excellentiam ſacram ſupernaturalem, iſte verò naturalem, vel politicam tantùm. Denique ſubdividitur in Duliam ſimplicem, & Hyperduliam. Dulia ſimplex, & communis eſt cultus, quo coluntur Sancti communiter ob eorum ordinariam excellentiam ſupernaturalem gratiæ, & gloriæ.

Hyperdulia.

9 II. ESt, qua ſpecialiter colitur creatura ſancta ob extraordinariam aliquam excellentiam ſupernaturalem. Hoc nimirùm cultu Hyperduliæ defacto colitur B.V. Maria Mater Dei ob ejus duplicem extraordinariam excellentiam ſupernaturalem: 1. Gratiæ, & Gloriæ ſingularis ſuper omnes Angelos, & Sanctos. 2. Maternitatis Dei, ac proximæ conſanguinitatis cum Chriſto Filio Dei, quam Suarez *3. p. to. 2. diſp. 1. ſect. 2.* meritò vocat quamdam quaſi affinitatem cum Deo.

Eodem cultu Hyperduliæ colenda eſſet ſacra Chriſti Humanitas ſeorſim ſumpta à Verbo: Ut habet communi DD. cum S. Th. *3. p. q. 25. art. 2.* & Scot. *in 2. diſt. 25.* adeò, ut Chriſto duplex exhibendus ſit cultus, & adoratio: & Latriæ tamquam Deo ob excellentiam Divinitatis; & Hyperduliæ, ut Homini ob excellentiam ſupernaturalem maximam ſuper omnes creaturas ſacræ Humanitatis, nimirùm ſupremæ Gratiæ, & Gloriæ, & Unionis Hypoſtaticæ ad Verbum: attamen practicè, & abſolutè ſolùm cultu Latriæ adorandus eſt tamquam Perſona Divina, & non Hyperduliæ, niſi fortè à docto intelligente, ob periculum hæreſis duas perſonas in Chriſto fingentis, & ſcandali.

Adoratio abſoluta, *& reſpectiva*.

10 III. A*Doratio abſoluta*, *& per ſe* quoad Sanctos dicitur, quæ exhibetur Sanctis ob eorum propriam, & intrinſecam excellentiam gratiæ, & gloriæ, & hæc dicitur Duliæ, vel Hyperduliæ, diſtincta prorsùs ab adoratione Latriæ, ut ex dictis patet. *Adoratio reſpectiva*, & per accidens quoad eoſdem Sanctos, (& maximè res ſacras, Imagines, Reliquias, &c. de quibus *ſect. 4.*) dicitur, quæ exhibetur Sanctis ob reſpectum ſingularem ad Deum per modum ſingularis imaginis, filiationis, amicitiæ, templi Dei; & præcipuè ſic coli poſſet B. V. Maria ob ſingulariſſimum reſpectum ad Deum, non ſolùm perfectiſſimæ Imaginis, Filiæ, Amicæ, ſed etiam Matris Dei. Et hæc adoratio ſpectat virtutem Religionis, & Latriæ, tamquam ejus actus ſecundarius, quemadmodùm dilectio proximi propter Deum ſpectat ad virtutem Charitatis Divinæ tamquam actus ejus ſecundarius. Verùm etiam hìc rectè monent DD. in praxi præſertim à ſimplicibus non ſatis intelligentibus abſtinendum eſſe ab hoc cultu, adoratione reſpectiva Latriæ in Sanctis, atque etiam ipſa B. V. Maria ob periculum idololatriæ: uti docet etiam S. Th. *cit. a. 3. ad 3.* dicens: creaturæ rationali debetur reverentia propter ſe ipſam, & ideò ſi creaturæ rationali, in qua eſt imago Dei, exhiberetur adoratio Latriæ (reſpectiva nimirùm) poſſet eſſe erroris occaſio, ut ſcilicet motus adorationis ſiſteret in homine, in quantum res quædam, & non referretur in Deum, cujus eſt imago. Sic S. Doctor, qui tamen alibi *2. 2. qu. 84. art. 1. ad 1.* expreſsè fatetur: Deum olim in Angelis ipſum repræſentantibus potuiſſe coli Latria, & meritò.

Præmonitio.

IV. HIs ita neceſſariò prænotatis pro debita explicatione terminorum accedendum eſt ad materiam maximè propriam primo Præcepto Decalogi, quod ſicut affirmativè præcipit Deo debitum cultum exhibere, ita negativè prohibet cultum Deo debitum, ac proprium exhiberi ulli creaturæ. Videndum ergo, quis cultus Deo, quis verò Sanctis, ac rebus ſacris exhiberi poſſit, ac debeat, ſalvo primo Præcepto. Sectiones ergo tres ſequentes mixtæ erunt Theologico-controverſiſticæ, ſed ſummo compendio decerptæ ex Card. Bellarm. Becan. Greg. de Valent. Sunt enim controverſiæ omnium communiſſimæ, ſcitu admodùm neceſſariæ omni Fideli, Paſtori maximè.

S E C T I O II.

Latria, *& Adoratio primo Præcepto mandata*.

S U M M A R I U M.

11 *Præcepto divino poſitivo primo Decalogi obligamur adorare Deum Cultu Latriæ.*

12 *Affirmativè quidem tempore, & modo à Deo, & Eccleſia determinato.*

13 *Negativè verò ſemper obligamur non tribuere ulli creaturæ cultum, ſicut Deo.*

14 *Nihil ergo hoc 1. præcepto prohibetur tamquam idololatria, quàm cultum Deo debitum tribuere creaturæ, ſicut Deo.*

A S S E R T I O I.

P*Ræcepto Divino primo Decalogi naturali, & poſitivo Deus optimus maximus adorandus eſt adoratione Latriæ omnium perfectiſſima, qua nimirum conteſtamur noſtram ſubjectionem ad ipſum, ut ſupremum omnium Dominum, ſupremæ, & infinitè Excellentiæ ſuper omnes. Affirmativè quidem tempore, & modo determinato ab ipſo Deo, vel Eccleſia: negativè verò, ne ulli unquam creaturæ exhibeatur cultus, ſeu honor ſicut Deo. Nihil ergo primo Præcepto prohibetur: tamquam idololatria, quàm honorem Deo debitum, tribuere creaturæ ſicut Deo.* Ita omnes Orthodoxi. Explico breviter.

§. I. *Præcepto Divino primo Decalogi*.

11 NAm præceptum primum Decalogi licèt in terminis negativum, *non habebis Deos alienos coram me*, *non adorabis eos*, *neque coles &c.* virtute tamen ſimul eſt affirmativum: *habebis me*, *ſolum verum Deum*, *me ſolum adorabis atque coles*: prout clariùs exprimitur Deut. 6. & Matth. 4. *Dominum Deum tuum adorabis*, *& illi ſoli ſervies*. Præceptum verò naturale dictat ipſa ratio cuivis rationis capaci: quia conſtat cuivis perſonæ excellenti pro ratione ſuæ excellentiæ, & dignitatis dignum cultus honorem eſſe tribuendum. Cùm ergo Deus natura ſua ſit ſummæ, & infinitæ excellentiæ, conſequens eſt, eum ſumma, & perfectiſſima quadam adoratione eſſe colendum, quam proprio nomine vocamus Latriam, qua ſcilicet conteſtemur noſtram infimam ſubjectionem erga Deum, ut ſupremum omnium Dominum, Auctorem, Principium, & Finem univerſorum, ſupremæ, ac infinitæ prorsùs ſupra omnes excellentiæ. Unde D. Aug. *lib.* 1. de Trinit. *c.* 6. *jubemur*, *non ſervire creaturæ*, *ſed Creatori*, (ad Rom. 1.) Non eo modo, quo jubemur per charitatem ſervire invicem (*ad Galat.* 5.) quod eſt Græcè *dulevin*, ſed eo modo, quo Deo tantùm ſervitur, quod eſt Græcè *latrevin*. Secundùm hanc enim ſervitutem dictum eſt: *Dominum Deum tuum adorabis*, *& illi ſoli ſervies*. Quod autem Deo inviſibili, & inſpectori cordium etiam actu externo ſenſibili exhibendus ſit cultus, & adoratio, conſtat ex Scri-

pturis

pturis Sacris ejuſmodi cultum externum & commendantibus, & præcipientibus, præſertim diverſis Sacrificiis: cujus rationem benè dat D. Io. Damaſc. *l. 2. de Fide Orthodoxa cap. 13.* Quia ſicut ex duplici natura compoſiti ſumus, corporali, & ſpirituali, ita convenit, ut utriuſque naturæ operibus, internis ſcilicet animæ, & externis corporis proteſtemur nos omnia debere Deo. Et D. Auguſt. *lib. de cura pro mortuis habenda c. 5.* aliam indicat rationem dicens: quia externi ejuſmodi geſtus, & actus corporis habent miram vim ad fovendum, & augendum internum affectum erga Deum: ita loquens; *neſcio, quo pacto cuncti motus corporis, cùm non poſſint, niſi motu animi præcedente fieri, eiſdem exterius viſibiliter factis, ille interior inviſibilis, qui eos fecit, augeatur: ac per hæc cordis affectus, qui ut fierent hæc, præceſſit, quia facta ſunt, creſcit.* Hæc S. Doctor Auguſtinus.

§. II. *Affirmativè quidem, tempore, & modo ab ipſo Deo, vel Eccleſia determinato.*

12 NAm præceptum illud naturale poſitivum primum Decalogi de adorando ſolo Deo ex ſe non determinat nec certa tempora, nec certos ritus, vel modos, quibus colatur Deus, ſed in veteri quidem Lege ab ipſo Deo per Moyſen determinatum fuit diverſiſſimis, ac plurimis præceptis poſitivis cæremonialibus appellatis, quoad tempus ad diem Sabbati, & certa Feſta; quoad modum verò ad diverſiſſima Sacrificia, aliaſque cæremonias: in nova autem Lege (præter præceptum Chriſti de Sacrificio Miſſæ, & Sacramentis) ab Eccleſia determinatum fuit univerſaliter quidem pro omni populo Chriſtiano ad diem Dominicam, qua Deus auditione Miſſæ, & Religioſa feriatione colatur, de quibus ſpeciatim in tertio præcepto: ſpecialiter verò pro Clericis loco, & nomine totius Populi Chriſtiani ad quotidie perſolvenda divina Officia, alioſque certos ritus per annum.

§. III. *Negativè verò obligat.*

13 UT *nulli creaturæ tribuatur Divinus cultus, ſicut Deo.* In quo conſentiunt omnes Chriſtiani, & evidenter conſtat ex terminis præcepti: *Non habebis Deos alienos, non facies tibi ſculptile, non adorabis, &c.* De peccatis oppoſitis agetur *c. ſeq.* latè per totum. Verùm hic controverſia eſt graviſſima inter Catholicos, & Hæreticos noſtri temporis, quidnam præcisè, & adæquatè prohibeatur primo præcepto tamquam idololatria: Hæretici enim, ut evertant ritus religioſos Catholicorum impudenter, & malitioſè contendunt præcepto hoc prohiberi, tamquam veram idololatriam, omnem prorsùs cultum tam ipſius veri Dei, quàm Sanctorum, &c. qui ſine expreſſo verbo Dei exercetur, & uſurpatur: atque adeò non tantùm cultum, & invocationem Sanctorum, venerationem Sacrarum Imaginum, Reliquiarum, &c. verùm etiam Sacrificium Miſſæ, adorationem Sacroſanctæ Euchariſtiæ, omneſque ferè Catholicos ritus colendi Deum, blaſphemant, eſſe idololatriam primo Præcepto Decalogi prohibitam, quòd ſcilicet non extet expreſſum Dei verbum, ſeu mandatum ejuſmodi cultus. Idque confirmare nituntur obſcuris quibuſdam locis, quæ latiſſimè refert, & optimè explicat, & refutat Greg. Valent. *tom. 3. diſp. 6. q. 10. pu. 1. per tot.* quem conſule. Contra hos ergo pro fundamento dicendorum in ſequentibus, dixi ulteriùs in Aſſertione.

§. IV. *Nihil prohibetur eo præcepto tamquam idololatria, quàm honorem Deo debitum tribuere creaturæ, ſicut Deo.*

14 ITa omnes Orthodoxi. Ratio clara eſt: Quia primo Præcepto in terminis prohibetur idololatria: *non habebis Deos alienos coram me: non facies tibi ſculptile: non adorabis ea, neque coles;* ſed vera idololatria nihil aliud eſt, quàm creaturæ alicui, v. g. idolo, dæmoni, vel homini, Divinum cultum tribuere, ſicut Deo; ergo id ſolùm, & nihil aliud prohibetur primo Præcepto: minor præterquam quòd ex ipſa nominis ethimologia pateat.

I. Probatur ex S. Scriptura, quæ ubique cultum veri Dei per antitheſin opponit cultui idolorum, & falſorum Deorum: & idololatriam ceu phraſi Hebræa fornicationem vocat, cultum idolorum, ſimulacrorum, falſorum Deorum, adorare opera manuum hominum, quæ oculos habent, & non vident: Loca ſunt innumera, & ubique obvia: Ex. gr. Sap. 14. *Hæc fuit vitæ humanæ deceptio, quoniam, aut affectui, aut Regibus deſervientes homines, incommunicabile nomen lapidibus, & lignis impoſuerunt.* Et luculenter Jer. c. 2. ita invectus in idololatras: *mutavit gens Deos ſuos, & certè ipſi non ſunt Dii. Populus verò meus mutavit gloriam ſuam in idolum. Obſtupeſcite cæli ſuper hoc, & portæ ejus deſolamini vehementer: Duo enim mala fecit populus meus; me dereliquerunt fontem aquæ vitæ, & foderunt ſibi ciſternas, &c.* Non potuit Propheta clariùs exprimere idololatriam, non ſolùm continere averſionem à vero Deo, ſed etiam converſionem ad creaturam fragilem, ſcilicet idolum, ut ad Deum ſuum Divino honore colendum, quod mox magis exprimit dicens? *dicentes ligno: Pater meus es tu: & lapidi; tu me genuiſti. Verterunt ad me tergum, & non faciem, & in tempore afflictionis ſuæ dicent: ſurge, & libera nos: ubi ſunt Dii tui, quos feciſti tibi? ſurgant, & liberent te in tempore afflictionis tuæ, &c.* Ergo idololatria vera non poteſt conſiſtere cum cultu aliquo ipſius veri Dei, ſed dicit cultum creaturæ, vel idoli tamquam Dei.

II. Confirmatur id ipſum luculenter teſtimoniis SS. PP. Tertul. lib. De Idol. initio: *Idololatria Deo fraudem facit, honores illi ſuos negans, & conferens aliis &c.* Lactant. lib. 1. Divinar. Inſt. cap. 19. negat factum eſſe umquam, ut qui falſos Deos colit, etiam Deum coluerit: neque fieri poteſt: *quoniam ſi honor idem tribuatur aliis, ipſe omninò non colitur.* S. Greg. Nazianz. Orat. in Chriſti Nativ. Idololatriam definit: *Adorationis à Deo ad creaturam translationem.* D. Aug. lib. 1. De Trin. c. 6. *Jubemur ſervire, &c.* addit: *Unde Idololatriæ dicuntur, qui ſimulacris eam ſervitutem exhibent, quæ debetur Deo: ſecundùm hanc enim ſervitutem dictum eſt: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies,* D. Ambr. in c. 1. ad Epheſ. *Idololatria Dei honorificentiam uſurpat, & vindicat creaturæ.* Similia alii paſſim. Nullo ergo ſenſu Scripturæ vel SS. PP. cultus aliquis veri Dei poteſt vocari idololatria.

II I. Nihil urget principale fundamentum Hæreticorum ex Deut. 12. Ubi variis præceptis præſcripto cultu veri Dei adjicitur novum præceptum: *Quod præcipio tibi, hoc tantùm facito Domino: nec addas quidquam, nec minuas:* Ergo (inferunt) quidquid in cultu etiam veri Dei, in verbo Dei præceptum non eſt, prohibitum eſt, ſuperſtitioſum eſt, idololatria eſt, Idque confirmant aliis locis Scripturæ attamen re ipſa loquentibus de cultu idolorum, & non veri Dei, ut benè monſtrat *Valent. ſup.* Hoc Achille everſum, & proſtratum volunt omnem prorsùs cultum religioſum Catholicorum, etiam circa verum Deum Chriſtum, Euchariſtiam, nedum circa Sanctos, vel res ſacras. Reſponſio plana, patens, & facilis eſt: Nihil ad nos; præceptum enim illud: *hoc tantùm facito Domino, &c.* ex claro contextu præcisè reſpicit, & determinat illa præcepta cæremonialia data Judæis, & Sacrificiis, & ritibus in Dei cultu adhibendis: & prohibet aliquid addi, vel minui, ne ſcilicet populus ille carnalis in ſuperſtitiones, vel idololatriam deflecteret: atqui præcepta illa cæremonialia, ſicut & Legalia vetera per novam Legem abrogata nihil ad nos Chriſtianos: ergo neque illud præceptum ſuperadditum ad nos ſpectat: negatur ergo tota conſequentia. Sed neque verum eſt, omne peccatum contra illud præceptum in vero Dei cultu factum fuiſſe idololatriam: nam etiam prohibitum erat extra Templum, vel locum à Deo electum offerri Deo Sacrificia: At quis umquam dixit (præter malitioſos Hæreticos) extra Templum Sacrificium offerre Deo fuiſſe tunc idololatriam? Quod clarè ſignificatur 2. Paralip. 33. ubi dicitur deſcripta pœnitentia Manaſſis: *Qui poſtquam coanguſtatus eſt, oravit Dominum Deum ſuum: & egit pœnitentiam valdè, &c. & abſtulit deos alienos, & ſimulacra de domo Domini &c. præcepitque Judæ, ut ſerviret Domino Deo Iſrael.* Tandem ſubditur: *Attamen adhuc populus immolabat in excelſis Domino Deo ſuo.* Septuaginta habent: *populus immolabat: ſed Domino Deo ſuo.* Senſus manifeſtus eſt, etſi tunc idololatria ſublata fuerit, attamen adhuc peccabat populus extra locum debitum immolando, non quidem idolis, ſed Domino Deo, non utique ampliùs peccato idololatriæ, ſed alio inobedientiæ.

IV. Inſuper poſito (minimè conceſſo) præceptum illud etiam ſpectare ad nos Chriſtianos. *Reſpondetur:* Illo præcepto excludi non omnem prorsùs cultum qualicumque modo non præceptum, ſed illum tantùm, qui ita non eſt præceptus, ut etiam ſit prohibitus, quod tripliciter probatur. 1. ex toto contextu ejuſdem Deut. 12. Ex quo conſtat, Deum ſolùm voluiſſe excludere ritus impios gentium, utique prohibitos. 2. Ex phraſi Scripturæ in aliis locis, quibus non præceptum idem dicitur, ac contra præceptum, vel prohibitum, ut Deut. 17. *Cum reperti fuerint apud te &c. vir, aut mulier, qui faciant malum &c. & adorent ſolem, & lunam, & omnem militiam cœli, quæ non præcepi,* id eſt, prohibui. 3. Certiſſimè conſtat ex Scripturis cultus aliquos voluntarios eſſe Deo gratos, quamvis à Deo non ſint præcepti; ut votum, juramentum, obſervatio aliquorum Feſtorum ob beneficiorum memoriam, uti abſque omni Dei mandato factum eſt. *Judith. 15. Eſter. 9.* Item cœlebs vitæ ad puriùs ſerviendum Deo, de quo Apoſt. 1. *ad Corinth. 7. Præceptum Domini non habeo:* latè tamen commendat virginitatem, & vitam cœlibem. Denique etſi de multis ritibus colendi Deum nullum extet præceptum ſcriptum, ſunt tamen præcepta tradita ex traditione Apoſtolica, & Auctoritate Eccleſiæ

Digitized by Google

propoſita, quam fruſtra nituntur adverſarii avertere. Itaque quoad ritus Eccleſiæ in colendo Deo, Chriſto, Euchariſtia, nullam prorsùs poſſunt oſtendere idololatriam Hæretici, niſi ex falſiſſimo principio, modò everſo; omnem cultum etiam veri Dei abſque ejus expreſſo mandato, eſſe idololatriam. Hoc autem multò magis urget in cultu Sanctorum, & Rerum ſacrarum. Sit ergo

SECTIO III.

De Cultu, & Invocatione Sanctorum.

SUMMARIUM.

15 *Primo præcepto Decalogi non prohiberi, ſed licitum, & Sanctum eſſe cultum Duliæ Sanctorum.*
16 *Probatur 1. Ratione.*
17 *II. Ex Scriptura, & SS. Patribus multipliciter.*
18 *Objectiones Hæreticorum*
19 *Solvuntur.*
20 *Sanctos pro nobis orare,*
21 *Ac proinde ſalubriter à nobis invocari, probatur multipliciter.*
22 *Objectiones Hæreticorum*
23 *Diluuntur.*

ASSERTIO II.

15 P*Rimo Præcepto Decalogi minimè prohibitum, ſed licitum, & ſanctum eſt, Sanctos Angelos, & homines, ſeu animas beatas in cælis colere, cultu aliquo ſacro, & religioſo, majori, quàm civili, & politico; quem vocamus cultum, vel adorationem Duliæ.* Eſt de Fide Catholica, definita in variis Conciliis, maximè in *Synodo ſecunda Nicæna, &c.* Et noviſſimè in Conc. Trid. *ſeſſ.* 25. initio *in decreto de Purgatorio.* Eſt omnium Catholicorum contra omnes Hæreticos noſtri temporis, & paucos eorum veteres Anteſignanos: *Vigilant... Vvicleſum*, ac alios.

I. Probatur *Ratione*.

16 PRimo Præcepto prohibetur ſolùm idololatria, qua creaturæ divinus honor tribuitur ſicut Deo: utpotè animo proteſtandi ſuam ſubjectionem erga alterum, ut Deum, ſeu ſupremum Dominum ſuum: atqui talis cultus, ſeu adoratio minimè tribuitur Sanctis, ſed longè inferior, quo ſcilicet conteſtamur noſtram ſubmiſſionem erga Sanctos ob eorum excellentiam creatam ſupernaturalem, ut ſpeciales amicos Dei, Principes cœli, Patronos, & Advocatos noſtros apud Deum, ut conſtat omnium Catholicorum conſenſu, & confeſſione: Et Hæreticis oppoſitum impudentiſſimè mentientibus in Catholicos optimo jure reſpondetur, quod reſpondit *D. Hieron. Vigilantio* Hæretico, qui primus fermè cultum Sanctorum impugnavit, & idololatriam vocavit: *Quis o inſanum caput, aliquando Martyres adoravit? Quis hominem putavit Deum?* Deinde ipſa ratio dictat, cuivis perſonæ excellenti pro ratione excellentiæ debitum, ac congruum exhibendum eſſe cultum, honorem, vel venerationem: ſed Sancti Dei habent excellentiam peculiarem ſupernaturalem, etſi infinitè inferiorem Divina, tamen etiam multò majorem, & ſuperiorem omni prorsùs excellentia humana naturali, utpotè inamiſſibilis gratiæ, & amicitiæ Dei, ac ſempiternæ gloriæ: ergo debetur eis cultus aliquis, utpotè inferior cultu divino, major tamen cultu civili, & politico, adeòque inter utrumque medius, quem vocamus *Duliæ*.

Denique ſi honor civilis debetur civili, ſeu humanæ virtuti, ſapientiæ, potentiæ, nobilitati, &c. Ergo honor plus quàm civilis debetur ſupernaturali virtuti ſapientiæ, dignitati, &c. Sed Sancti in immenſum excellunt ſupernaturali virtute; & ſanctitate conſummata, ſapientia perfectiſſima in clara viſione Dei & omnium rerum in Deo velut ſpeculo relucentium, ac potentia, nobilitate, & dignitate velut Reges, & Principes cœleſtes. Luc. 22. *Ego diſpono vobis Regnum, &c.* Apocal. 3. *Qui vicerit, dabo ei ſedere mecum in throno meo.* Et alibi: ergo Sanctis debetur honor, ſeu cultus aliquis altior, & plùs quàm civilis, ac politicus.

II. Ex S. Scriptura, & Patribus.

17 CErtiſſimè conſtat ex Sacris Litteris, creaturis ſacris, plùs quàm civilem cultum eſſe exhibitum; etiam à Sanctis, & ſanctè, qualem nos volumus exhibendum Sanctis, & *Duliam* vocamus.

I. Pſal. 98. *Adorate ſcabellum pedum ejus, quoniam ſanctum eſt.* Quo ſcabello intelligitur arca Teſtamenti, uti vocavit Salomon 1. Paralip. 28. dicens: *Cogitavi ut ædificarem domum, in qua requieſceret arca fœderis Domini, & ſcabellum pedum Domini Dei noſtri.* Et Pſal. 131. *Introibimus in tabernaculum ejus, adorabimus in loco, ubi ſteterunt pedes ejus.* Et mox ſequitur: *Surge, Domine, in requiem tuam, tu, & arca ſanctificationis tuæ:* Atqui certum eſt; ibi ſermonem eſſe de aliquo cultu, utique non civili politico, ſed aliquo altioris ordinis, & ſacro ob excellentiam aliquam ſupernaturalem, *quoniam Sanctum eſt*, ait textus: ergo licitus, & ſanctus eſt aliquis cultus plùs quàm civilis creaturæ, qualem nos Sanctis exhibemus, ac *Duliam* vocamus.

II. In eadem Scriptura referuntur etiam Angeli adorati, etiam ab hominibus ſanctis, & prudentibus *Geneſ.* 18. *Abraham* tres Angelos in ſpecie hominum ſibi apparentes adoravit pronus in terram. Similiter *Geneſ.* 19. Loth duos Angelos adoravit pronus in terram. Nec veriſimilis eſt Hæreticorum reſponſio, dicentium Abraham, & Loth illos Angelos putaſſe homines eſſe, & ideo cultu ſolùm politico adoraſſe. Clarius n. 22. *Aperuit Dominus oculos Balaam, & vidit Angelum ſtantem evaginato gladio, adoravitque eum pronus in terram.* Audis, non priùs adoravit, quàm Angelum cognovit: ridiculum autem eſt dicere Angelis deberi, cultum humanum civilem, politicum. Item *Joſue* 5. cum vidiſſet Joſue virum ſtantem evaginato gladio, dixit? *Noſter es, an adverſariorum? Qui reſpondit: nequaquam: ſed ſum Princeps exercitus Domini, & nunc venio;* continuò *cecidit Joſue pronus in terram, & adorans ait, &c.* Non adoravit, ut Deum cultu Latriæ, quia Angelus dixerat, ſe eſſe miniſtrum Domini. Nec, ut hominem cultu civili, quia non priùs adoravit, quàm intellexit eſſe Angelum, Dei Legatum: ergo, aliquo cultu medio, ſacroque, quem *Duliæ* dicimus. Nec poteſt dici: Joſue male feciſſe, & idololatriam commiſiſſe, quia Angelus non ſolùm eum non prohibuit ab oratione, ſed etiam majorem reverentiam injungens dixit: *ſolve calceamentum tuum de pedibus tuis, locus enim, in quo ſtas, ſanctus eſt.* Nec locus ille alias profanus in campeſtribus Jericho erat ſanctus, niſi ex præſentia Angeli.

III. Eadem S. Scriptura refert etiam Sanctos homines adoratos 1. *Reg.* 28. Saul adoravit animam Samuelis ſibi apparentem: certum autem eſt animabus defunctis non competere cultum civilem politicum. Nec poteſt dici Saulem erraſſe, quia nec Samuel, nec Scriptura eum reprehendit. Item 3. *Reg.* 18. *Abdias* vir ſanctus *cecidit ſuper faciem ſuam* adorans Heliam. Nec poteſt dici adoraſſe cultu civili ob excellentiam humanam: major enim erat *Abdias*, unus ex Prinpibus Regni *Helia* privato homine; adoravit ergo cultu aliquo ſacro ob excellentiam ſupernaturalem, ſcilicet ut Prophetam, & hominem Dei ſingulari ſanctitate excellentem. Item 4. *Reg.* 2. *Videntes autem filii Prophetarum, qui erant in Jericho, è contrà dixerunt: Requievit Spiritus Heliæ ſuper Heliſæum: Et venientes in occurſum ejus adoraverunt eum proni in terram.* Quem locum aptiſſimum de adoratione hominis pluſquàm civili, & ſacra ob ſupernaturalem excellentiam ſuo more corrupit Lutherus in ſua verſione eraſa particula *eum*: cùm tamen habeatur in omnibus prorsùs exemplaribus Latinis, Græcis, & Hebraicis. Tandem *Daniel* 2. Nabuchodonoſor adoravit Danielem: Quis autem dicat potentiſſimum Regem adoraſſe Danielem unum ex ſuis captivis cultu civili politico ob humanam excellentiam? adoravit ergo cultu majori, & ſacro ob excellentiam ſupernaturalem, tamquam hominem Deo plenum, & minimè per errorem, nam adorans dixit: *vere Deus veſter, Deus Deorum eſt, Dominus Regum revelans myſteria, quoniam tu potuiſti aperire hoc Sacramentum.*

5. Nec refert (quod ineptiſſime cavillantur Hæretici) in Scriptura non referri adorationem hominum Sanctorum in cœlo, quia in Veteri Teſtamento nullus adhuc Sanctus fuit in cœlo; in Novo autem Teſtamento, quando ſcriptum eſt, adhuc pauci.

IV. Probatur auctoritate irrefragabili, ac unanimi conſenſu SS. PP. Græcorum, & Latinorum, totius Antiquæ Eccleſiæ. Ex Græcis omnes. Orig. hom. 3. in diverſos. *Horum* (SS. Martyrum) *memoria ſuper, ut dignum eſt, in Eccleſia celebrantur.* D. Athan. *li. de virginit. circa fin.* Baſil. *Orat. in S. Mamantem.* Et *Orat. in 40. Martyr.* D. Greg. Naz. *Orat. in Machab. & Julianum.* D. Epiph. *hæreſ.* 79. D. Chryſ. *hom. de SS. Juventio, & Maximo.* D. Cyrill. *de Alex. li. 6. ad Julian.* D. Damaſcen. *de Fide Orthodoxa li. 4. c. 16.* inter alia dicens: *Honorare decet Sanctos, & amicos Chriſti, ut filios, & heredes Chriſti.* Tertull. *li. De corona milit.* D. Cyprian. *lib. 4. Epiſt.* 5. inter alia dicens: *Martyrum paſſiones, & dies anniverſaria commemoratione celebramus.* S. Ambr. Serm. 6. in fine: *Quiſquis honorat Martyres, honorat & Chriſtum, & qui ſpernit Sanctos, ſpernit & Dominum.* D. Hier. Epiſt. ad Riparium: *Honoramus ſervos, ut honor ſervorum redundet ad Dominum:* Et in vita D. Paulæ: *Vale, o Paula, & cultorem tuum orationibus adjuva.* D. Aug. Serm. 1. De SS. Petr. & Paul. *Beatiſſimum Petrum piſcatorem modo genibus provolutis adorat gentium multitudo.* Idem docet *Epiſt.* 44. *& alibi.* D. Greg. l. 3. *Dial.* c. 24. Pernar. Ser. in illud Signum magn. *Amplecta-*

Digitized by Google

plectamur Mariæ veſtigia, & devotiſſima ſupplicatione beatis illius pedibus provolvamur. Et alibi ſæpiſſimè. Aliique Omnes. Textus ad longum lege *l. c.* vel deſcriptos apud Bellarm. *tr. 1. De Beatitudine Sanctorum Lib. 1, cap. 13. in toto*.

Objiciunt Hæretici.

18 I. LOca Scripturæ Deuter. 6. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies.* 1. ad Timoth. 1. *Soli Deo honor, & gloria.* Galat. 4. *His qui natura non ſunt Dei, ſerviebatis.* In Græco eſt verbum *Dulevin*, ut etiam Dulia excludatur eorum, qui non ſunt natura Dii, ſeu Deus verus. Alia loca minoris momenti, & nil urgentia conſultò omitto. II. Exempla Scripturæ objiciunt *Eſth.* 1. Mardochæus noluit adorare, ſeu genuflectere coram Aman, rationem reddens: *Timui, ne honorem Dei mei transferrem ad hominem, & ne quemquam adorarem, excepto Deo meo.* Act. 14. Paulus, & Barnabas vetant Lycaonios volentes ſe adorare. Et *Apoc.* 19. Angelus Joanni volenti ſe adorare dixit: *vide, ne feceris, conſervus tuus ſum, &c. Deum adora.* III. Dicta aliquot PP. *S. Athanaſ.* ex profeſſo docet: neque Angelos, neque SS. homines adoratione colendos eſſe. *D. Epiphan. in hæreſi Collyridiani* ſæpiùs repetit, Mariam non eſſe adorandam, ſed ſolùm Deum. D. Auguſt. lib. De vera Religione cap. 55. disertè dicit. *Non ſit nobis Religio cultus hominum mortuorum, quia ſi piè vixerunt: non ſic habentur, ut tales quærant honores, ſed illum à nobis coli volunt, quo illuminante lætantur meriti ſui nos eſſe conſortes.* IV. Rationem. Duplex tantùm eſt honor, vel cultus, religioſus Deo debitus; & civilis, debitus hominibus excellentibus: at Sanctis non convenit cultus religioſus, cùm non ſint Dii; nec civilis, cùm non verſentur nobiſcum civiliter: ergo nullus: Ita Calvin. *l. 1. Inſtit. c. 11. & 12.* Addens ineptam eſſe diſtinctionem Catholicorum: *Sanctos coli Dulia, & non Latria*, cùm enim Latria ſignificet, cultum, colere ſine Latria erit colere ſine cultu. Inſuper plus eſt Dulia, id eſt ſervitus, quæ tantùm Superiori debetur, quàm Latria, id eſt, cultus, qui etiam exhibetur æquali.

Reſpondent Catholici.

19 AD I. Omnia illa loca Scripturæ, & ſimilia debere intelligi de adoratione, ſervitute strictè ſumpta, prout ſoli Deo competit ob ſupremam ejus, & infinitam excellentiam, ac ſupremum dominium, prout hactenus explicatum eſt: tali autem cultu, & adoratione nos adorare Sanctos, mendacium, & calumnia eſt Hæreticorum. Ad II. Similiter reſpondetur, omnibus illis locis negatos, & recuſatos eſſe cultus Divinos Deo debitos. Nam Amon ſuperbiſſimus omninò ambiebat cultum aliquem Divinum. Lycaonii non ſolùm adorare volebant Paulum, & Barnabam, ſed etiam, ut Diis immolare boves adductos: ideòque meritò ſciſſis veſtibus præ horrore repulſi ſunt. Angelus ille apparebat in perſona Dei, dixerat enim: *Ego ſum primus, & noviſſimus, & vivus; & fui mortuus* (Apocalypſis 1.) *& ecce ſum vivens, &c.* adeòque meritò fuiſſet a Joanne adoratus pro Deo, vel Christo, niſi id explicaſſet, quis eſſet, ſicque eum cultum recuſaſſet, fortè non recuſaturus aliam venerationem ſibi competentem. Prout explicat D. Auguſt. qu. 61. in Geneſ. *Talis enim*, dicens, *apparuerat Angelus, ut pro Deo poſſet adorari, & ideò corrigendus erat adorator.* Quamquam aliter D. Greg. *lib. 17. moral. c. 11.* & Rupert. *in cap. 19. Apoc.* reſpondeant, Angelos, qui in Veteri Teſtamento paſſi ſunt ſe adorari ab hominibus, in Novo Teſtamento ob reverentiam Sacratiſſimæ Humanitatis Christi in Divinam Perſonam aſſumptæ præ moleſtia id recuſare.

III. Apertiſſimum eſt ex contextu ipſorum Locorum citatorum, SS. PP. loqui contra errores Gentilium, & ſuperſtitiones etiam quorumdam Chriſtianorum illorum temporum, qui B. V. Mariæ, vel Sanctis defunctis divinos honores detulerunt. Nam quòd Sancti aliàs debito honore proſequendi ſint, iidem SS. PP. ſexcentis aliis locis clariſſimè aſſeruerunt, & docuerunt, ex quibus aliqui ſuprà allegati ſunt. Hæretici autem diſſimulantes, nequiter plura, & clara, importunè, & impudenter pauca, & obſcura corrodunt. Vide P. Jacobum Keller *in ſuo Catholico Papatu to. 2. art. 7. per totum* latiſſimè.

Ad IV. Negatur Major ex dictis *ſect. præc.* Datur enim cultus medius inter religioſum, & civilem, ſicut datur excellentia media inter divinam, & humanam naturalem, ſcilicet ſupernaturalis creata Beatorum, Angelorum, Sanctorum. Deinde inepta eſt ſequela Calvini, non diſtinctio Catholicorum, qui cùm dicunt ſanctos coli Dulia, & non Latria: Latriam, etſi primæva ſignificatione Græca ſignificet quemvis cultum, non tamen accipiunt pro quovis cultu, ſed pro cultu illo, qui ſoli Deo debetur ob ejus excellentiam divinam: adeòque Sanctos colere abſque Latria, non eſt colere abſque omni cultu, uti ineptit Calvinus, ſed eſt colere abſque illo ſpeciali cultu ſoli Deo proprio, quem nos appropriato nomine vocamus *Latriam*. Denique quod Hæretici objiciant, nos Templa, Altaria extruere, Sacrificia offerre, Feſta agere Sanctis tamquam Diis more ſuo, impudenter mentiuntur, & imponunt Catholicis, cùm illa omnia principaliter fiant Deo, & non niſi ſecundariò in memoriam Sanctorum, & venerationem ipſis competentem, ut conſtat unanimi conſenſu, & doctrina Catholicorum. Et de Templis docet D. Auguſt. *l. 8. de Civit. Dei c. 7.* De Sacris, lib. 20. contra Fauſtum, c. 21. Eadem eſt ratio de Feſtis.

ASSERTIO III.

BEati Angeli, & Sancti, & orant pro nobis, & à nobis, rectè & ſalubriter invocantur tamquam Interceſſores apud Deum. Utrumque eſt de Fide Catholica, contra Hæreticos, eorumque archiducem *Vigilantium à D. Hieronymo* peculiari libro confutatum.

§. I. *Sancti pro nobis orant.*

I. PRobatur ex Scriptura Jerem. 15. *Si ſteterint Moyſes, & Samuel coram me, non eſt anima mea ad populum iſtum.* Ergo Moyſes, & Samuel jam defuncti poterant, & ſolebant orare pro populo Judæorum, alioquin ſi numquam oraſſent, vel orare non potuiſſent, inepta eſſet hæc Dei locutio, perinde ac ſi quis diceret: Si chariſſimum jumentum meum oraret pro te, tamen nihil impetraret. 2. *Machab. ult.* De S. Jeremia Propheta dudum defuncto dicitur: *Hic eſt fratrum amator, & populi Iſrael, hic eſt, qui multùm orat pro populo, & univerſa Sancta civitate Jeremias Propheta Dei.* Quòd ſi ergo tunc Sancti in Lymbo exiſtentes orabant pro viventibus, quantò magis orabunt nunc Glorioſi in cœlis pro nobis, neceſſitates noſtras olim experti, & modo in Deo videntes. *Apoc.* 5. deſcribuntur viginti quatuor Seniores in cœlo procidiſſe coram Deo habentes *phialas aureas plenas odoramentorum, quæ ſunt Orationes Sanctorum.* Apocal. 8. *Aſcendit fumus incenſorum de orationibus Sanctorum de manu Angeli coram Deo.* Ubi de interceſſionibus Sanctorum pro Eccleſia exponunt SS. PP. & Interpretes unanimiter. Deinde *ib. c.* 6. Animæ SS. Martyrum clamore magno petunt vindictam de interfectoribus ſuis; ergo multò magis petunt miſericordiam pro viventibus. 2. Petri 1. *Dabo operam, & frequenter habere vos* (commendatos, vel in animo meo) *poſt obitum meum, ut horum memoriam faciatis*: Ergo Sancti ſaltem gerunt curam. Quin inſuper *Luc.* 16. Dives in inferos orat pro fratribus ſuis, mitti ad eos Lazarum, qui eos commoneat, ne & ipſi veniant ad hunc locum tormentorum: ergo multò magis juſti, & Sancti in cœlis orabunt pro fratribus ſuis, & tota Eccleſia. 20

II. Probatur ratione duplici Theologica. Certiſſimum eſt ex Scriptura, Angelos orare pro nobis. *Tob.* 12. *Zachar.* 1. *Apocal.* 8. *Daniel.* 10. *Pſalm.* 90. *Matth.* 18. Ergo multò magis id faciunt Spiritus, & animæ Beatorum, cùm & habeant omnia quoad hoc, quæ habent Angeli: utpote intellectum, voluntatem, viſionem Dei, & gratiam, & charitatem erga nos. Et inſuper aliquid habent præ Angelis, quòd ſint confratres noſtri in Christo, & membra Eccleſiæ, nobis magis conjuncti, quàm ſint Angeli, atque experti miſerias, & pericula noſtra. Unde Ambroſ. lib. 8. in Luc. *Sicut Angeli præſunt, ita & hi, qui vitam meruerunt Angelorum.* Rurſus certiſſima fide conſtat in Scripturis, Juſtos viventes utiliter orare pro aliis, at patet de *Moyſe Exod. 32. Pſalm.* 105. ubi dicitur: *Et dixit, ut diſperderet eos, ſi non Moyſes electus ejus ſtetiſſet in confractione in conſpectu ejus.* Et Job. 42. Deus ipſe mandat amicis Job. *Ite ad ſervum meum Job, & offerte holocauſtum pro vobis: Job autem ſervus meus orabit pro vobis, faciem ejus ſuſcipiam, ut non vobis imputetur ſtultitia*: Ergo multò magis ſancti locati in cœlis orabunt pro nobis, nam, ut rectè ait D. Hier. lib. contra Vigilant. *Si Apoſtoli, & Martyres adhuc in corpore conſtituti, quando pro ſe adhuc debent eſſe ſolliciti, pro aliis orant, quantò magis poſt coronas, victorias, triumphos.* Et S. Leo Papa ſerm. 2. *Petrus tunc pleniùs, & potentiùs ea, quæ ſibi commiſſa ſunt, peragit.* Rationem dat *D. Thom. 2. 2. quæſt.* 83. *art.* 11. cùm Oratio pro aliis facta ex Charitate proveniat, idcircò quantò ſancti, qui ſunt in Patria, ſunt perfectioris Charitatis, tantò magis orant pro viatoribus, qui orationibus juvari poſſunt, & quantò ſunt conjunctiores Deo, tantò eorum orationes ſunt efficaciores, habet enim hoc divinus ordo, ut ex Superiorum excellentia in inferiora refundatur, ſicut ex claritate ſolis in aerem.

III. Probatur Auctoritate, & doctrina unanimi SS. PP. Cyprian. lib. 1. *Epiſt.* ex profeſſo. Greg. Naz. orat. 14. De obitu patris ſui dicit: *Nunc magis proficit nobis precibus, quam antea doctrina.* D. Chryſoſt. *ſerm. de SS. Juventio, & Maximo.* D. Hier. ex profeſſo *contra Vigilant.* D. Auguſt. *lib. 7. De Baptiſmo contra Donatiſtas.* S. Leo Papa *tr. 3. De anniverſ. & ſerm. 1. De SS. Petro, & Paulo.* Aliique paſſim, omnes citandi *§. ſeq.*

IV. Probatur Hiſtoriis authenticis, & Sanctorum appa-

ritionibus, qui aperte teſtati ſunt, ſe pro viventibus orare, ac beneficia impetrare. Sic D. Aug. lib. de cura pro mortuis habenda c.16. ait: *non ſolum beneficiorum effectibus, verum etiam ipſis hominum aſpectibus confeſſorem apparuiſſe Felicem, cum à Barbaris Nola oppugnaretur: audivimus non incertis rumoribus, ſed teſtibus certis.* Et Euſeb. *l.6. Hiſt. c.5.* deſcribit: S. Potamienam Martyrem carnifici orationes in cœlo promiſiſſe. Deinde triduo à morte apparuiſſe, coronam capiti imponendo in ſignum futuri martyrii. Similia paſſim habentur plurima apud S. Baſil. *Orat. de S. Mamante Martyre.* Greg. Naz. *Orat. 1. in Julian.* Et Oratione *de Cæſario*, Greg. Nyſſen. *Orat. De Vita S. Gregor. Neocæſar.* Theodor. *l.5. Hiſt. c.24.* S. Ambroſ. *de SS. Gervaſ. & Protaſ. Et ſermon. De S. Agnete.* Sulpit. *in vita S. Martini.* Qui omnes Auctores ſanctitate, & doctrina celebres ante mille annos floruerunt: eoſque omnes mendacii, ſeu falſitatis inſimulare, intolerabilis, ſed hæreticis non inſueta eſt impudentia.

§. II. *Sancti proinde invocandi.*

21 I. PRobatur ex Scriptura *Job 5. voca ergo, qui tibi reſpondeat, & ad aliquem ſanctorum convertere.* Exod. 32. *Ita oret Moyſes: recordare, Domine, Abraham, Iſaac, & Jacob ſervorum tuorum.* Pſal. 131. *Memento, Domine, David, & omnis manſuetudinis ejus: propter David ſervum tuum non avertas faciem Chriſti tui.* Dan. 3. *Ne auferas miſericordiam tuam à nobis propter Abraham dilectum tuum: & Iſaac ſervum tuum, & Iſrael ſanctum tuum.* §. Hic notandum, quia in Veteri Teſtamento ante Chriſti adventum Sancti, qui moriebantur, non intrabant cœlum, neque Deum videbant, nec conſequenter cognoſcere poterant ordinariè preces viventium, ideò non fuit conſuetum, ut vivi orarent eos alloquendo: v.g. dicendo: *Sancte Abraham, ora pro nobis*; ſed ſolùm orabant homines ejus temporis ad Deum allegando merita Sanctorum, qui jam obierant, ut ipſorum orationibus juvarentur. Unde D. Aug. q.194. in Exod. ait, *admonemur, cum merita noſtra nos gravant, ne diligamur à Deo, relevari nos apud Deum illorum meritis poſſe, quos Deus diligit.* Idipſum docet D. Chryſ. *Hom.42. in Gen. & hom.27. in Matth.*

II. Probatur ratione Theologica. Certiſſimum eſt ex Sacr. Script. homines ſanctos viventes à viventibus rectè eſſe invocates 1. *Reg.* 7. dicunt filii Iſrael ad Samuelem: *ne ceſſes clamare pro nobis ad Dominum Deum noſtrum, ut ſalvet nos de manu Philiſtinorum.* Job ult. *Ite ad ſervum meum Job.* Jer. 42. *Dixeruntque ad Jeremiam Prophetam: cadat oratio noſtra in conſpectu tuo, & ora pro nobis ad Dominum Deum tuum, &c.* Baruch 1. *Pro nobis ipſis orate ad Dominum Deum noſtrum, quia peccavimus Domino Deo noſtro.* Et in nova Lege frequentiſſime Rom. 15. *Obſecro vos, fratres, per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, & per Charitatem Sancti Spiritus, ut adjuvetis me in orationibus veſtris pro me ad Deum.* Et Jac. 5. *Orate pro invicem, ut ſalvemini: multum enim valet deprecatio juſti aſſidua.* Quod ſi ergo Sancti ac juſti adhuc in terra peregrinantes rectè invocantur: ergo multò magis eoſdem Sanctos nunc cum Chriſto regnantes licebit invocare. *Probatur conſequens.* Si ſancti nunc in cœlis non poſſent invocari à nobis, eſſet, vel quia nollent, vel quia non poſſent pro nobis intercedere, vel quia non ſcirent noſtras preces, & invocationes. *Non primum*: quia nunc ſunt majori Charitate præditi, quàm anteà; atque ut loquitur *D. Cyprian. ſer. de mortalitate*; ſoliciti. *Neque ſecundum*, quia ſi poterant, dum adhuc erant peregrini, quanto magis nunc poſſunt in Patria Beati, & inamiſſibili gratia, amicitia, ac beatifica fruitione Deo uniti? *Neque tertium*. quia ſancti in cælo beatifici, & intuitivè vident divinam eſſentiam, in qua tamquam vivo ſpeculo creaturæ omnes præſentantur, adeòque etiam preces à nobis ad ipſos fuſæ. aut certè alio modo ipſis à Deo revelantur. Certè Beati in Beatitudine æquales Angelis ea ratione, qua Angeli poſſunt cognoſcere pœnitentiam peccatoris in terra, de qua tantoperè lætantur in cœlis Luc. 15. *Gaudium erit coram Angelis Dei ſuper uno peccatore pœnitentiam agente* eadem ratione ſancti poterunt cognoſcere preces noſtras. Saltem denique ſanctis in cœlo regnantibus non denegandum eſt id perfectionis, quod ipſis in hac vita etiam ſæpè conceſſum fuit: atqui ſanctis in hac vita ſæpè conceſſum fuit cognoſcere occulta aliorum etiam abſentium. 1. *Reg.* 9. Samuel cognovit omnia, quæ erant in corde Saul. 4 *Reg.* 5. Eliſeus ſcivit omnia, quæ à ſervo Giezi abſente erant perpetrata cum Naaman Principe, &c. Item 4. *Reg.* 6. Idem ſcivit omnia conſilia Regis Syriæ, eaque detexit Regi Iſrael. *Dan.* 2. Daniel ſcivit occultum ſomnium Nabuchodonoſor. *Act.* 5. Petrus ſcivit occultam fraudem Ananiæ. Hoc argumentum numquam adhuc ſolvere potuerunt Hæretici: ſolùm obſcurè ajunt, aliam eſſe rationem vivorum, aliam mortuorum; at quænam ſit alia ratio, explicare nequeunt, niſi trita illa cantilena invocationem mortuorum eſſe invocationem, & cultum ſacrum in ſcriptura prohibitum. De quo mox *§. ſeq.*

III. Probatur Auctoritate antiquiſſima, & continua Conciliorum, & SS. PP. Conc. Calced. *actione 11. ſynod. 6. Generali can. 7.* ubi dicitur. *Solo Deo Creatore adorato, invocet Chriſtianus ſanctos, ut pro ſe intercedere apud Majeſtatem Divinam dignentur.* Similiter VII. Synod. Gener. act. 6. *Cum timore omnia agamus, poſtulantes interceſſiones incontaminatæ Deiparæ. Item SS. Angelorum, omniumque ſanctorum.* Conc. *Gerundenſe cap. 2. Aurelianenſe. Mogunt. ſub Carolo Magn. can. 33. Tolet. V. cap. 1. & VI. cap. 6. Braccar. II. c. 9.* quo inducuntur Lytaniæ cum invocatione Dei, & ſanctorum triduo ante Aſcenſionem, quæ Concilia ferè omnia conſenſu Eccleſiæ univerſalis celebrata ſunt ante mille annos. SS. PP. Sententias latè recitant Bellarm. *tom. 1. De Beatitud. Sanctor. l. 1. cap. 18.* Becan. *in Manualè controv. l. 1. cap. 1.* Jacob. Keller. *in Papatu Cathol. l. 1. art. 7.* per totum latiſſimè. Antiquiſſimos quoſdam audiamus, Origenes in Threnis, ſive planctu. *Incipiam me genibus proſternere, & deprecari omnes Sanctos, ut mihi non audenti petere Deum propter nimietatem peccati ſuccurrant. O Sancti Dei! vos lacrymis, fletu, & dolore deprecor, ut procidatis miſericordiis ejus pro me miſero.* S. Ephrem in Sermonibus de laudibus SS. Martyr. *Precamur, Beatiſſimi Martyres; qui pro Domino Salvatore, proque illius Charitate ſponte tormenta ſubiiſtis, ideoque familiarius Domino conjuncti eſtis, ut pro nobis miſerrimis peccatoribus, & negligentiæ ſqualore ſordentibus Dominum interpellare dignemini, ut ſuperveniat in nos gratia Chriſti, &c.* D. Greg. Naz. in Orat. S. Cypr. *Tu vero nos ab alto propitius reſpice, noſtrumque ſermonem, ac vitam dirige, & ſanctum ovile hoc paſce.* D. Chryſ. Hom. 26. in Epiſt. 2. Corint. *Nam & ipſe purpura indutus, peregrè proficiſcitur, ſepulchra illa SS. Martyrum complexurus, ſanctos rogans, ut ſibi patrocinentur apud Deum.* Et alibi ſæpiſſimè. D. Ambr. l. de Viduis: *Obſecrandi ſunt Angeli, qui nobis ad præſidium dati ſunt. Martyres obſecrandi, quorum videmur nobis quodam corporis pignore patrocinium vindicare: poſſunt pro peccatis noſtris rogare, qui proprio ſanguine etiam, quæ habuerunt peccata, luerunt.* D. Hier. Epiſt. 25. ad Euſtoch. in Epitaphio S. Paulæ. *Vale, ò Paula: & cultoris tui ultimam Senectutem orationibus juva: Fides, & opera tua Chriſto te ſociant, præſens facilius, quod poſtulas, impetrabis.* D. Auguſt. lib. 7. de Baptiſ. contra Donatiſt. c. 9. Ita invocat S. Cyprianum; *adjuvet itaque nos orationibus ſuis, in iſtius carnis mortalitate tamquam in caliginoſa nube laborantes, ut donante Domino, quantùm poſſumus, bona ejus imitemur. Obſecro vos per veſtram Charitatem qui ſecuri eſtis de vobis, ſolliciti eſtote de nobis. Intercedite conſtanter, atque indeſinenter pro nobis miſeris, multùmque negligentibus peccatoribus.* Atque SS. PP. omnes ante mille annos floruerunt. Greg. Magnus, qui Hæreticis in hac materia inimicus eſt, ut proinde impudenter mentiantur hæretici, & nominatim *in Apolog. Confeſſion. Auguſt. art. 1.* veteres ſcriptores ante Greg. Magn. nullam feciſſe mentionem invocationis ſanctorum.

IV. Confirmatur Hiſtoriis authenticis, & probatis. Deinde infinitis ferè miraculis, quibus Sancti demonſtrarunt ſe audire preces deprecantium, & viventium, ac eos velle, & poſſe juvare: præſertim apud Theodoret. *l. 1. Hiſtor. cap. 21.* S. Ambroſ. *ſerm. 90. de S. Agnete.* S. Auguſt. *l. 22. Civ. Dei c. 8.* Greg. Turonenſ. totis libris, *de Gloria Martyr. & Confeſſ.* Greg. Mag. *lib. 3. Dialog. cap. 22. 25. 24. 37.* D. Bonav. *in Vita S. Franciſci*: alioſque innumeros. Omnes autem, ac tantos PP. autem mendacii inſimulare, aut omnia iſta miracula, vel ficta fuiſſe, aut ope dæmonum facta aſſerere, omninò incredibile eſt, niſi apud illos, qui omnem fidem amiſerunt.

§. III. *Objiciunt Hæretici.*

I. INvocatio Sanctorum cedit in injuriam Dei, qui ſolus vult invocari: *Invoca me, &c.* Probant variis Scripturæ locis, quibus jubet ſe invocari. Sed ſingulariter urgent *Rom.* 10. Scriptum eſt: *Omnis qui invocaverit nomen Domini, ſalvus erit: Quomodo autem invocabunt, in quem non crediderunt?* ergo (ajunt), ille ſolus invocandus eſt, in quem creditur: atqui in ſolum Deum creditur: ergo ſolus Deus invocandus; aut certè invocando Sanctos facimus illos Deos horribili idololatria. 22

II. Invocatio Sanctorum cedit in injuriam Chriſti Mediatoris, qui ſolus eſt Mediator, & Advocatus noſter. 1. Tim. 2. *Unus eſt Mediator Dei, & hominum, Homo Chriſtus JESUS.* Rom. 8. *Chriſtus JESUS, qui eſt ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.* Joan. 14. *Ego ſum Via, Veritas, & Vita. Nemo venit ad Patrem, niſi per me.* Joan. 16. *Amen amen dico vobis, ſi quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* 1. Joan. 2. *Si quis peccaverit: Advocatum habemus apud Patrem JESUM Chriſtum juſtum.* In quæ verba D. Aug. l. 2. contra Parmenianum cap. 8. ſic ſcribit: *Si Joannes ita diceret: hæc ſcripſi vobis, ut non peccetis, & ſi quis peccaverit Mediatorem me habebitis apud Patrem, ego exoro pro peccatis veſtris: ſicut Parmenianus quodam loco Mediatorem poſuit Epiſcopum*

inter

Digitized by Google

inter populum, & Deum. Quis eum ferret bonorum, atque fidelium Chriſtianorum? Quis ſicut Apoſtolum Chriſti, & non ſicut Antichriſtum intueretur? Et infrà: *Si eſſet Mediator Paulus, eſſent utique, & cæteri Coapoſtoli ejus, ac ſic multi Mediatores eſſent; nec ipſius Pauli conſtaret ratio, qua dixerat: unus Deus, unus Mediator Dei, & hominum.*

III. Invocatio ſanctorum eſt ſignum diffidentiæ in Deum, qui & potens eſt, & paratiſſimus nos juvare, & toties nos invitat ad eum orandum. Et Paulus hortatur ad *Heb.* 4. ut cum fiducia accedamus ad thronum gloriæ ejus.

IV. Invocatio Sanctorum inutilis eſt omninò, cùm non ipſi, ſed ſolus Deus cognoſcat noſtras preces, & neceſſitates (1.) 3. Reg. 8. *Tu ſolus noſti corda omnium filiorum hominum.* (2.) Job. 14. dicitur de mortuis parentibus, *ſive nobiles fuerint filii ejus, ſive ignobiles, non intelliget.* (3.) Eccl. 9. *viventes ſciunt ſe morituros: mortui verò nihil noverunt amplius*, (4.) Iſa. 63. *Tu es enim pater noſter; Abraham neſcivit nos, & Iſrael ignoravit nos.* (5.) 4. Reg. 22. dicit Deus Joſiæ Regi: *Colligam te ad Patres tuos, ut non videant oculi tui omnia mala, quæ introducturus ſum in locum iſtud.* (6.) Accedit clara Auguſtini auctoritas lib. de cura mortuor. cap. 13. *Si parentes non interſunt, quid ſunt alii mortuorum, qui ſciant, quid agamus, aut quid patiamur? Iſaias enim Propheta dicit; Abraham nos neſcivit, & Iſrael non cognovit nos.*

Hæc ſunt præcipua argumenta Hæreticorum contra invocationem Sanctorum, quorum tria priora efficaciſſimè, & inſolubiliter retorquentur ex Scripturis ſuprà allatis, quibus conſtat licitè invocari Sanctos, & Juſtos adhuc viventes abſque injuria Dei, vel Chriſti Mediatoris, & abſque diffidentia in Deum: ergo licebit etiam Sanctos jam Beatos invocare abſque injuria Dei, Chriſti, & diffidentia in Deum. Sed veritatis gratia directè,

§. IV. *Reſpondent Catholici.*

23 AD I. *Neg. anteced.* Scripturæ enim præcipientes Deum invocare, probant ſolum Deum eſſe invocandum ultimatè, & principaliter tamquam principalem, & unicum auctorem bonorum, quæ ab ipſo petimus: petimus enim principaliter bona ſupernaturalia gratiæ, & gloriæ, quæ abſolutè dare in ſolius Dei, & nullius Sancti poteſtate eſt: juxta illud *Pſalm. 83. Gratiam, & gloriam dabit Dominus. Pſ. 120. Auxilium meum à Domino, qui fecit Cælum, & terram.* Jacob. 1. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens à patre luminum.* Et de tali invocatione, utpote fidem in Deum ſupponente, loquitur *Apoſt. l. c.* Tali autem modo Catholicos invocare B. Vir. & Sanctos tamquam principales Auctores bonorum à nobis petitorum, imprudens impoſtura eſt, & calumnia Hæreticorum, & ſine dubio cederet in injuriam Dei, veriſſima idololatria. Invocantur ergo Sancti à Catholicis ſolùm, ut Patroni, & interceſſores apud Deum, ut eorum meritis, & interceſſione tamquam medio ad id divinitùs ordinato faciliùs, quæ deſideramus, impetremus, ut patet omnibus omninò orationibus Eccleſiæ ad Sanctos, quibus ſolùm petitur, ut eorum interceſſione apud Deum beneficia impetremus; adeòque orantur ſolùm tranſitivè, ita ut oratio noſtra non ſiſtat in ipſis, ſed velut tranſeundo ultimò ad Deum terminetur: ſicque invocando Sanctos veriſſimè ultimatè, & principaliter invocamus ipſum Deum, ut patet confeſſione omnium Catholicorum. At verò ſic invocando Sanctos petere eorum interceſſionem apud verum Deum, nullo modo eſt injurioſum Deo, nec eſt Sanctos facere Deos, aut colere pro Diis, ut calumniantur Hæretici: ſicut petere interceſſionem Aulicorum apud Imperatorem, nullo modo eſt injurioſum Imperatori, nec eſt aulicum facere Imperatorem, aut pro Imperatore colere, vel adorare. Cæterùm hoc diſcrimen invocandi Deum, & Sanctos non debet ſemper attendi in nudis verbis, ſed in verborum ſenſu: ut cùm dicimus *S. Petre, miſerere mei, adjuva me, da mihi &c.* non eſt ſenſus, ut faciat authenticè per poteſtatem propriam, ſed ſupplicativè per interceſſionem; quamquam à talibus verbis conſulto abſtineatur.

Ad II. *Neg.* ſimiliter *Antec.* Duobus enim præcipuè modis poteſt quis mediare inter duas partes diſſidentes. 1. Solvendo debitum uni parti pro altera, & hoc modo ſolus Chriſtus eſt unicus, & principalis mediator inter Deum, & hominem, unus, & principalis Advocatus noſter apud Deum: quia nimirùm ſolus ſanguine ſuo nos redemit, & Deo Patri reconciliavit; adeòque ſolus pretium perſolvit pro noſtra ſalute, juſtificatione, gratia, & omni bono impetrando à Deo, prout ipſe Apoſtolus citat. explicat: cùm enim dixiſſet *unus mediator Dei, & hominum Chriſtus JESUS*, mox addidit: *quia dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus.* 2. Poteſt quis mediare inter duos ſolùm, orando unam partem, ut alteri debitum remittat, vel bona præſtet, & hoc modo Sancti, & juſti homines poſſunt dici mediatores inter Deum, & hominem ſecundariò; neque id cedit ullo modo in injuriam Chriſti, quaſi ejus mediatio non eſſet ſufficientiſſima, ſed eſt ex defectu noſtro: quia nos ſcilicet meditationis, & meritorum Chriſti non ſemper digni, & capaces ſumus; ideò invocamus Sanctos, ut eorum interceſſione, mediationis redemptionis Chriſti fructus applicentur. Deinde ipſi Sancti omnem ſuam apud Deum gratiam, & vim impetrandi habent ex meritis Chriſti; unde eorum invocatio potiùs cedit in honorem Chriſti. Et hinc patet ad locum Auguſtini allegatum, qui agit contra Donatiſtas putantes, gratiam Sacramenti pendere ex meritis Sacerdotis, & ſic faciebant eum quaſi mediatorem principalem inter Deum, & hominem, contra quos acutè arguit ibi S. Doctor.

Ad III. *Neg.* iterum *Anteced.* Quia invocatio Sanctorum nullo modo eſt ex diffidentia erga Deum, aut de ejus erga nos bonitate, charitate, promiſſionibus, ſed ex diffidentia erga nos ipſos, & noſtra merita, & gratiam apud Deum, quia non ſcimus, an amore, vel odio digni ſimus: cùm ergo conſtet majori longè, & certa gratia valere Sanctos apud Deum, adeòque longè faciliùs audiri, quàm nos, rectè invocamus eorum patrocinium, prout ipſe Deus juſſit amicos Job. *cap. ult. Ite ad ſervum meum Job.*

Ad IV. *Neg.* itidem *Anteced.* Omnibus enim illis, & ſimilibus Scripturæ locis ſolùm probatur, quòd ſolus Deus naturaliter, & propria virtute cognoſcat noſtra occulta, & nullus hominum, quod veriſſimum eſt. Non enim naturaliter, & propria virtute cognoſcunt Sancti in cœlis orationes, vel res noſtras, ſed ſolùm ſupernaturaliter, aut in ipſa viſione Verbi, aut ex peculiari Dei revelatione. De quo diſputant Theologi in 1. *ſent.* 1. *p. de viſione beatifica.* Cætera loca 2. 3. 4. 5. agunt de Sanctis, vel defunctis V. Teſt. qui, quia nondum Beati erant, nec Deum videbant, nullo modo ordinariè res vivorum cognoſcere potuerunt. *Sexto loco* Aug. ſolùm contendit mortuos non intereſſe rebus vivorum naturali conſervatione, ſicut fuerant in vivis contra quorundam errores, quod autem Beati ſupernaturaliter, & divina revelatione ſciant, quæ hìc aguntur (præter alia loca innumera) docet apertiſſimè eod. lib. moral. c. 15. & c. 16. dicens: *Non igitur ideò putandum eſt, vivorum rebus quoslibet intereſſe poſſe defunctos, quoniam quibuſdam ſanandis, vel adjuvandis Martyres adſunt; ſed ideò potius intelligendum eſt; quod per divinam potentiam Martyres vivorum rebus interſint: quoniam defuncti per naturam propriam vivorum rebus intereſſe non poſſunt.*

SECTIO IV.

Cultus ſacrarum Imaginum, & Reliquiarum.

SUMMARIUM.

24 *Imagines quid, & cur fiant?*
25 *Licitè habentur Imagines Dei.*
26 *Item imagines SS. Angelorum.*
27 *Ac Imagines Chriſti, & Sanctorum.*
28 *Licitèque, & ſanctè coluntur, & adorantur;*
29 *Cultu tamen, & adoratione* reſpectiva *tantùm.*
30 *Objectiones Hæreticorum*
31 *Solvuntur.*
32 *Reliquiæ ſanctorum*
33 *Licitè, & ſanctè etiam honorantur.*
34 *Cultu tamen item reſpectivo tantùm ad ipſos ſanctos.*
35 *Quo cultu caro, & Sanguis Chriſti ex Paſſione relictus, vel in Euchariſtia miraculosè apparens, & aliæ Reliquiæ ex contactu corporis Chriſti ſanctificatæ, ut Crux, Corona, & alia Paſſionis inſtrumenta adoranda ſint?*
36 *Objectiones Hæreticorum*
37 *Diſſolvuntur.*
38 *Qui Sancti, imagines, & Reliquiæ poſſint coli cultu publico, & qui privato?*

ASSERTIO IV.

SAcræ imagines Dei, Chriſti, & ſanctorum rectè habentur, licitè & ſanctè coluntur, & adorantur, ſed cultu, & adoratione reſpectiva tantùm conformi ad ſua prototypa. Eſt de Fide Catholica contra Hæreticos Iconoclaſtas antiquos, & modernos, definita in variis Conciliis, & noviſſimè *in Trident.* paulò anteà citato.

§. I. *Sacræ imagines rectè habentur.*

IMago propriè definitur figura picta, vel ſculpta, verè repræſentans aliud, cujus eſt imago, quo differt ab idolo, 24
quod falſum quid repræſentat, ut imago chimæræ. Tripliciter autem poteſt fieri, pingi, vel ſculpi imago, vel ſimilitudo alterius. 1. Ad exprimendam veram ſimilitudinem formæ, vel naturæ alterius; & hoc modo ſolùm rerum corporearum, & ſenſibilium, quæ lineamentis, & coloribus,

forma

Digitized by Google

forma, & figura præditæ ſunt, imagines fieri poſſunt, & tales inter ſacras imagines tantùm ſunt imagines Chriſti hominis, & Sanctorum, quoad formam, & figuram externam corporalem, indirecta tamen ſolùm repræſentantes animas ſacras, at nullo modo poſſunt eſſe tales imagines Dei, Angelorum, aut ullarum rerum ſpiritualium: & qui hac ratione, tentaret facere imaginem Dei, vere conſtitueret idolum: quia falſum repræſentaret. 2. Ad repræſentandam ſolùm hiſtoriam oculis exhibendam, ut qui vellet depingere expulſionem Adæ ex paradiſo, pingeret Deum in forma hominis ſenis, & gravis deambulantis: Angelum in forma humana juvenili gladium geſtantem, Adam, & Evam nudos, &c. non utique ad repræſentandam naturam, vel ſimilitudinem propriam Dei, vel Angeli, ſed ſolùm ad repræſentandum oculis in ſuis perſonis, ut in Scriptura legitur: & hoc modo Deum, & Angelos pingi poſſe; nullus nec Hæreticus, nec ipſe Calvinus, omnium acerrimus imaginum hoſtis, negat. 3. Etiam ſolitarie extra hiſtoriam ſolùm ad repræſentandam aliquam proprietatem, affectionem, operationem, vel myſticam ſignificationem alterius rei; & hac ratione depinguntur Imagines Dei, & SS. Triadis in forma viſibili, Divinus Pater in forma Viri ſenis; quia eſt antiquus dierum, & principium aliarum perſonarum: Divinus Filius in forma Viri juvenis; quia eſt filius Patris, & talem naturam humanam aſſumpſit: Spiritus Sanctus in forma columbæ, quia talis apparuit. Sic Angeli in forma juvenum alatorum: Chriſtus in forma Agni: Evangeliſtæ in forma quatuor animalium depinguntur, omnia ob aliquas proprietates, & myſticas ſignificationes, prout ex Scripturis, & SS. PP. noſſe debemus.

§. II. *Imagines Dei.*

25 CErtum omninò eſſe debet, licitum eſſe in Nova Lege Deum, & Sanctiſſimam Trinitatem depingere, & repræſentare in forma corporea, & viſibili prædictis modis, etiam extra hiſtoriam, juxta communiſſimam DD. Catholicorum, accedente jam uſu Eccleſiæ, in qua jam ubique fere ſunt receptæ ejuſmodi imagines: nec credibile eſt, Eccleſiam toleraturam univerſaliter aliquid illicitum. *Ratio* ſumitur ex S. Scriptura, qua conſtat, Deum ipſum hominibus apparuiſſe in forma corporea, & viſibili *Gen.* 3. Apparuit Adæ tamquam homo deambulans ad auram poſt meridiem *Gen.* 28. Jacob vidit Deum in forma viſibili *innixum ſummitati ſcalæ*. Iſa. c. 6. vidit *Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum*. Dan. c. 7. vidit *Antiquum dierum in throno ſedentem*, capite, & crine canum, ſeu capillis albis; prout pingitur divinus Pater. Denique *Matth.* 3. apparuit Spiritus Sanctus in ſpecie columbæ: atqui licitè depingitur, & repræſentatur, quod reverà geſtum eſt, ergo ſi Deus ipſe ita apparuit, ut ex tali forma corporea mentem hominis erigeret ad incorporea, & ſpiritualia apprehendenda, cur non etiam nobis liceat id pia recitatione pictis, vel ſculptis imaginibus imitari, repræſentare, & colere? Attamen fatentur Bellarm. *cit. lib.* 2 *c.* 8. de Sacris imaginibus. *Laym. lib.* 4. *tract.* 7. *c.* 5. non eſſe omninò certum, multò minùs de Fide, uſum talium imaginum in Eccleſia habendum eſſe. Unde non modò contradicunt hæretici, ſed etiam nonnulli Catholici. Abulenſis *in c.* 4. *Deuter. q.* 5. Henricus Gandavenſ. Durand. alii: idque maxime ob periculum idololatriæ; quamvis non adeò certum, & de Fide non ſit, ob Eccleſiæ tamen univerſalem conſuetudinem, & DD. Orthodoxorum conſenſum negari abſque temeritate non poteſt. Et licèt reverà ſubſit periculum idololatriæ maximè quoad rudiores (unde olim Judæis ad idololatriam valde pronis, uſus omnium imaginum interdictus videtur) attamen in nova Lege facile doceri poteſt, & omninò debet populus Chriſtianus, non propterea Divinitatem figurari imaginibus, quaſi corporeis oculis conſpici, vel coloribus exprimi poſſit. Ut ait *Trid. ſeſſ.* 25. *in Decret. de SS. Imaginibus veneratione.*

§. III. *Imagines SS. Angelorum.*

26 CErtiùs utique eſt, eos licite depingi, etiam extra hiſtoriam, forma corporea de facto præſertim conſueta honeſtiſſima: quia non modò Angeli in tali forma ſæpiſſime apparuiſſe deſcribuntur in Scripturis V. & N. Teſtamenti, verùm etiam in V. T. Cherubini corporali forma ad Arcam in templo, ac alibi etiam ex aura erecti, & repræſentati ſunt ergo rectè à nobis etiam ſic repræſentantur, ut mens ex forma viſibili, & ſimilitudine ſibi nota aſſurgat ad ſpiritualia æqualiter intelligenda: ubi tamen iterùm ſedula, & diligens populi inſtructio eſse debet, ne tales eſse putans Deum, & Angelos, quales in imaginibus repræſentantur, tamquam tales colat, & veneretur. Tunc enim eſset veriſſima idololatria, ſeu cultus Idoli falſum repræſentantis. Myſteria picturarum Angelorum videre potes apud Scripturiſtas.

§. IV. *Imagines Chriſti, & Sanctorum.*

CErtiſſimum eſt, eas licite ſculpi, pingi, haberi, & aſser- 27
vari à Chriſtianis, idque de Fide, ſicut de Fide certum eſt, eas imagines licite coli: ut certe conſtat, Iconoclaſtas antiquos, & modernos Calviniſtas, eorumque ſucceſsores omnem prorsùs uſum imaginum Chriſti, & Sanctorum extra hiſtoriam eliminare; Lutherani verò non prohibent uſum imaginum Chriſti, & Sanctorum, etiam extrà hiſtoriam ſolùm pro memoria, ſed tantùm prohibent, quoad cultum: Catholici verò, & pro memoria, & pro cultu eas admittunt. De quo agit Decretum Conc. Trid. *ſeſſ.* 25. *de cultu* Sanctorum, & imaginum ita dicens: *Imagines porrò Chriſti, Deiparæ Virginis, & aliorum Sanctorum in Templis præſertim habendas, & retinendas, eiſque debitum honorem, & venerationem impertiendam* (decernimus) *non quod credatur ineſſe aliqua in iis Divinitas, vel virtus, propter quam ſint colendæ, vel quòd ab eis ſit aliquid petendum, vel quod fiducia in imaginibus ſit figenda, veluti olim fiebat à gentibus, quæ in idolis ſpem ſuam collocabant: ſed quoniam honor, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræſentant: itaut per imagines, quas oſculamur, & procumbimus, Chriſtum adoremus, & Sanctos, quorum illæ ſimilitudines gerunt, veneremur. Id, quod Conciliorum præſertim verò ſecundæ Nicenæ ſynodi decretis contra imaginum oppugnatores eſt ſancitum.* Ita Conc. Trid. de Catholico ſenſu cultus, & adorationis ſacrarum imaginum. His pro fundamento poſitis, eſto.

§. V. *Licitè, & Sanctè coluntur, & adorantur.*

I. P*Robatur ex ſcriptura Exod.* 25. Erecti ſunt duo Che- 28
rubin ſuper Arcam Teſtamenti. *Num.* 21. Juſſu Dei erectus eſt in ſublime ſerpens æneus. Has imagines, ſeu ſigna ſacra honorata eſse, & honorari debuiſse conſtat ex Regula S. Auguſtini *lib.* 3. *de doctrina Chriſtiana c.* 9. dicentis ſigna utilia divinitùs inſtituta honoranda eſse, quia honor eorum ad prototypon tranſit: atqui imagines illæ Cherubin, & ſerpentis fuerunt quàm maxime utiles, & divinitùs inſtitutæ, ut ſacra Scriptura teſtatur: ergo fuerunt honoranda, & honorata. Jam verò ſi licuit venerari imagines Angelorum, cur non etiam Sanctorum? ſi licuit venerari Chriſtum in imagine ſerpentis (ſerpens enim ille æneus figura Chriſti fuit ipſo Salvatore teſtante Joann. 3. *ſicut exaltavit Moyſes &c.*) cur non potiùs venerabilis ſit imago Chriſti in forma propria hominis, vel ejus Crux, Crucifive imago.

II. *Auctoritate* SS. PP. D. Chryſoſt. in Liturgia inter alia: *Sacerdos ad imaginem Chriſti caput inclinat.* D. Ambroſ. ſerm. 10. in Pſal. 118. *Qui imaginem coronat Imperatoris, utique illum honorat, cujus imaginem coronavit*, &c. optime applicans de cultu imaginum Chriſti, & Sanctorum. D. Aug. *lib.* 3. *de Trinit. c.* 10. *latè, lib.* 10. *confeſſ. c.* 24. Et alibi S. Damaſcen. *de Fide Orthod. lib.* 4. *c.* 17. Et ſpecialiter Crucem, ac Crucifixi Imaginem ſemper fuiſse in Eccleſia honoratam, certiſſimum eſt apud SS. PP. Lactantius in carmine de Paſſione Domini: *Flecte genu, Lignumque Crucis venerabile adora.* D. Ambr. Orat. de obitu Theodoſii: *Sapienter Helena egit, quæ Crucem Chriſti in capite Regum levavit, & locavit, ut Crux Chriſti in Regibus adoretur.* S. Hieron. in vita Paulæ: *Proſtrata ante Crucem quaſi pendentem Dominum cerneret, adoravit.* D. Athan. *q.* 16. *ad Antioch.* Et Tertullian. *in Apologetico c.* 16. dicunt: Chriſtianos appellatos Religioſos Crucis.

III. *Miraculis inſignitis* ad imagines Chriſti Crucis, & Sanctorum patratis, beneficiiſque exhibitis earum cultoribus, quibus Deus oſtendit earum cultum ſibi gratum eſse. Antiquiſſima ſunt de ipſa Cruce Chriſti inventa. De ſtatua Chriſti erecta ab Hemorrhoiſsa: omnia autem ejuſmodi miracula, omnibus ſæculis huculque toto orbe facta, conficta, aut dæmonum ope facta eſse aſserere, intolerabilis eſt protervia Hæreticorum.

IV. *Ratione.* Homo dignus eſt veneratione: quia eſt imago Dei juxta illud Cyrilli catecheſi 12. *Imago linea terreni Regis honoratur; quantò magis rationalis imago Dei?* Ergo & cæteræ Imagines Dei, Chriſti, & Sanctorum veneratione dignæ ſunt; quod enim uni imagini convenit, quia imago eſt, omnibus imaginibus, quia imagines ſunt, convenire debet. Item imago Regis eſt venerabilis cultu civili; cur ergo Imagines Dei, Chriſti, & Sanctorum non etiam ſint venerabiles cultu aliquo religioſo competente ſuis prototypis? Denique imagines capaces ſunt injuriæ, & contumeliæ; ergo à contrario etiam honoris, atque cultus. *Ant.* patet innumeris hiſtoriis, & maximè de infelici exitu antiquorum Iconoclaſtarum.

§. VI. *Sed Cultu, & adoratione reſpectiva tantùm.*

CErtum enim eſt, imagines quaſvis non eſse colendas, 29
vel adorandas cultu, vel adoratione abſoluta propter

ſe ipſas, earumque intrinſecam aliquam excellentiam: omnes enim imagines ſunt ſecundùm ſe creaturæ irrationales, & inanimes; nulla autem creatura irrationalis capax eſt cultus, vel adorationis, quia nimirùm cultus, vel adoratio eſt ſignum, vel proteſtatio ſubmiſſionis, vel ſubjectionis erga alterum; homo autem nulli creaturæ irrationali, ſed omnis creatura irrationalis potiùs ipſi homini ſubjecta eſt.

II. Coluntur ergo, & adorantur imagines reſpectivè tantùm propter reſpectum ad ſua prototypa, uti explicat, & definit Trid. *ſeſſ.* 25. Imagines honorandas eſſe, quoniam honor, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illa repræſentant. Unde cultum ſacrarum imaginum à ſimilitudine cultus imaginis Imperatoris ad ipſum Imperatorem relati explicant SS. PP. D. Damaſc. *Orat.* 3. *de Imaginibus*. D. Ambroſ. paulò ſuprà cit. D. Auguſt. *l.* 3. de doctrina Chriſtiana *c.* 9. *Qui veneratur utile ſignum divinitùs inſtitutum, cujus vim, ſignificationemque intelligit non hoc veneratur, quod videtur, & tranſit, ſed illud potiùs: quò alia cuncta referenda ſunt.*

III. Coluntur ergo, & adorantur ipſæ ſacræ imagines ſolùm per accidens, & concomitanter ad ſuum prototypon, quatenùs nimirum in iis velut ſignis, vel ſpeculis apprehendimus Chriſtum, vel Sanctos, & ad eos colendos, & adorandos excitamur, & conſequenter adorando Chriſtum, vel aliquem Sanctum concomitanter, & per accidens, neceſſario etiam adoramus, & colimus Chriſti, vel Sancti illius imaginem. Quod D. Damaſcen. *Orat.* 1. de imaginibus eleganter declarat à ſimili dicens: *Quemadmodum purpura, & ſericum, & quod ex his veſtimentum conficitur, per ſe nihil aliud eſt, niſi tenue quoddam operimentum, quod tamen ſi Rex induerit, honoris, quo præſtat Rex, ipſum quoque particeps ſit. Ita vos ex materia conſtantes per ſe quidem adorandæ non ſunt; at ſi gratia plenus ſit is, quem illæ referunt, pro Fidei portione ipſæ quoque participes ſiunt.*

IV. Aliud ſimile indicat Athanaſ. Orat. 4. contra Arian. *Quia qui portat imaginem Regis, in illa adorat ipſum Regem: quippe cujus imago aliud non ſit, quàm regis forma, & ſpecies;* Ex. gr. qui regem in ſpeculo refulgentem videt, & adorat; uno motu & Regem adorat, & ſpeculum, ſive imaginem Regis: ipſum quidem Regem per ſe principaliter, ſpeculum autem concomitanter, & per accidens: ita eſt de adoratione imaginum Chriſti, & Sanctorum, quæ quidem materialiter ſumptæ, quoad ſuam materiam, lineamenta, coloreſque minimè, ſed formaliter ſumptæ, quatenus repræſentant ſua prototypa, coluntur, & adorantur reſpectivè cultu, & adoratione conformi ſuis prototypis, ita nimirùm, ut imagines Dei, & Chriſti (idem eſt de cruce, & Speciebus Euchariſticis) per accidens, & reſpectivè colantur, & adorentur cultu Latriæ. Uti docent DD. communiſſimè cum S. Th. 3. *p. q.* 25. *a.* 3. D. Bonav. *in* 3. *diſt.* 9. *q.* 2. Imagines ſimiliter B. Virginis, & Sanctorum per accidens, & reſpectivè cultu Hyperduliæ, ac Duliæ coluntur, adoranturque. Lege *Bellarm. Keller. Valentiam.*

§. VII. *Objiciunt Hæretici.*

30 INducunt variis locis S. Scripturam prohibentem fieri, ac coli imagines, ſed maximè urgent primum Præceptum Decalogi, Exod. 29. *Non facies tibi ſculptile: neque omnem ſimilitudinem, quæ eſt in cœlo deſuper, & quæ in terra deorſum, aut eorum, quæ ſunt in aquis ſub terra, non adorabis ea, neque coles.* Quo præcepto Hæretici, & præſertim Calvinus *l.* 1. *de Inſtit. cap.* 11. contendunt prohiberi non tantùm idola, ſeu imagines falſorum Deorum divino cultu coli, vel adorari, ſed omnes prorsùs imagines quovis modo coli, vel adorari tanquam per idololatriam: inſuper Judæos contra hoc præceptum idololatrantes, & adorantes vitulum aureum omninò intendiſſe ea imagine vituli colere verum Deum, quod colligi volunt ex verbis eorum *Exod.* 32. ubi dicunt de vitulo aureo: *Hi ſunt Dii tui, Iſrael, qui te eduxerunt de terra Ægypti;* Et Aaron indicens feſtum pro cultu vituli aurei præconi voce clamari juſſit: *cras ſolemnitas Domini eſt*, & quidem nomine Dei proprio. *Tetragramaton Jehova*: ergo, inferunt, cultus imaginum etiam veri Dei idololatria eſt. II. Objiciunt tria Concilia Elibertinum *c.* 36. ubi dicitur: *placuit in templis non haberi picturas: ne id, quod colitur, & adoratur, in parietibus depingatur.* Conſtantinopolitanum duplex, unum ſub Leone Iconomacho, alterum Conſtantinopolitanum ſub Conſtantino Copronimo. 338. Epiſcoporum, & Concilium Francofurtenſe 300. Epiſcoporum, quibus omnibus definitum ſit; *Imagines abolendas eſſe.* III. Objiciunt Libros Carolinos quatuor contra imagines ex profeſſo tractantes. 4. Objiciunt Auctoritates aliquot SS. PP. *Irenæus lib.* 1. *cap.* 24. Inter hæreſes Carpocratis ponit, quòd coleret imaginem Chriſti, & Pauli. D. Epiph. hæreſi 79. dicit, *hæreticos, qui imaginem B. V. circumferunt, & adorant.* D. Ambroſ. de obitu Theodoſii: *invenit Helena Crucem Domini, regem adoravit, non lignum utique, quia hic gentilis eſt error, ſed adoravit illum, qui pependit in ligno.* D. Hier. in *c.* 3. Daniel. *Cultores Dei, imagines adorare non debent.* D. Aug. de moribus Eccleſiæ *cap.* 36. de talibus dicit: *novi picturarum adoratores.* D. Greg. *lib.* 7. *Epiſt.* 54. & 109. expreſsè docet: imagines non eſſe adorandas.

Rationes hæreticorum nihil probant, niſi ſolùm imagines non eſſe adorandas abſolutè, & in ſe, quod jam ultrò aſſeruimus, ideòque prætterimus.

§. VIII. *Reſpondent Catholici.*

AD I. In omnibus illis locis prohiberi veram idololatriam, 31 qua coluntur idola, quæ habentur pro Diis, aut repræſentant pro Diis, qui reverà non ſunt Dii. Et certè primum præceptum Decalogi, quatenùs quid divinum naturale eſt, non prohibet plus quàm veram idololatriam, ſeu cultum vero Deo debitum tribuere idolis: quatenùs vero divinum poſitivum eſt, eſto quòd ſentiant multi DD. Deum in Veteri Lege Judæis prohibuiſſe omnes prorsùs imagines, eorumque cultum, utpotè populo nimium propenſo in idololatriam; certum tamen eſt illa præcepta quatenùs merè poſitiva, & cæremonialia per Moyſen promulgata ſunt, ceſſaſſe in Nova Lege, in qua Chriſtus Legiſer noſter nihil de novo ſtatuit quoad imagines, Eccleſię ſuę determinationi relinquens: ſicut etiam contingit in tertio præcepto. Contentioni hæreticorum, quòd Judæi per vitulum aureum intenderint adorare verum Deum, repugnat apertè textus ſcripturæ: ajunt enim: *hi ſunt Dii tui*, in plurali; noverant autem verum Deum eſſe unum tantùm: falſos ergo Deos intellexerunt, & coluerunt more Ægyptiorum. Unde Scriptura *Deut.* 32. hanc idololatriam ipſis exprobrans ait: *Deum, qui te genuit, dereliquiſti, & oblitus es Domini Creatoris tui.* Et Pſal. 105. *Et fecerunt vitulum in Horeb, & adoraverunt ſculptile. Obliti ſunt Deum, qui ſalvavit eos.* An hoc eſt colere verum Deum? Quòd autem dixerit Aaron: *Cras ſolemnitas Domini eſt;* varias expoſitiones potes videre apud Bellarm. *tom.* 1. *controv.* 7. *lib.* 2. *cap.* 13. Facilior videtur reſponſio *Cajetani in cap.* 32. *Exodi*: Quòd Judæi idololatræ ipſum verum nomen Domini tribuerunt idolo illi, & fortè hoc ſignificare Scripturam Sap. 14. cùm dicit: *Incommutabile nomen lapidibus, & lignis impoſuerunt.*

Ad II. Reſp. Concilium Elibertinum nullo modo abſolutè prohibere imagines, habere, & colere, ſed ſolùm pingere in parietibus, ne, imminente perſecutione tunc adhuc frequenter ſæviente, dum Chriſtiani imagines pictas ſecum auferre, & abſcondere non poſſent, Judæis, ac Paganis ludibrio fierent. Ita *Bellar. Suar.* & alii. Concilia verò duo Conſtantinopolitana ſub Imperatoribus Iconoclaſtis habita, non fuerunt legitima. Cùm non modò Summus Pontifex nec per ſe, nec per Legatos adfuerit (cùm tamen ex Regula concilii primi Nicæni ſine ſententia Romani Pontificis non liceat Concilia Generalia celebrare) verùm nec ulli Patriarchæ per ſe, vel per Legatos conſenſerint. Omnes porrò Auctores antiqui de Conciliis ſcribentes, illa duo Concilia vel omninò non memorant, vel apertè reprehendunt. Concilium autem Francofurtenſe, quidquid in hac re ſtatuerit, quia tamen (ipſis Magdeburgenſibus centuriatoribus teſtibus) Adrianus Pontiſex, & Legati ejus non modò non conſenſerunt, ſed acerrimè repugnarunt, conſtat nullius fuiſſe auctoritatis. Vide *Bellarm. Suar. Laym.*

Ad III. Reſp. Libros illos Carolinos dictos nihilominùs eſſe, quàm ipſius Caroli Magni Imperatoris (ut imponunt hæretici) ſed ab alio quopiam compoſitos, & à Carolo Magno Romano Pontifici ad examinandum tranſmiſſos, ut apertè conſtat ex eo, qui extat, libro Adriani I. Pontificis ad Carolum Magnum, in quo illi libri accuratè refelluntur, ut latiùs probat *Bellarm. cit.*

Ad IV. Evidens eſt. SS. PP. illos loqui aut de adoratione ſtatuarum more Gentilium: uti *Iræneus*, & *Hier.* aut de adoratione etiam Sacrarum imaginum; ſed abſoluta, & propter ſe ipſas: aut modis indebitis per Sacrificia, prout hæretici apud *Epiphan. cit.* adorabant imaginem B. Virginis. Et uno verbo, prohibent cultum imaginum ſuperſtitioſum. Idem tamen PP. locis ſuprà allegatis apertiſſimè aſſerunt, & defendunt, cultum ſacrarum imaginum competentem, & religioſum. Hæretici autem diſſimulatis claris auctoritatibus corradunt loca quædam obſcura.

A S S E R T I O. V.

REliquiæ Sanctorum licitè, & ſanctè coluntur, & adorantur, ſimiliter tamen cultu, & adoratione reſpectiva ad ipſos Sanctos. 32 Ita omnes Orthodoxi, eſt de fide Catholica definita in diverſis Conciliis in omnibus orbis partibus infrà recitandis contra omnes hæreticos, qui ſicut ipſis San-

ctis,

ctis, ita multò magis eorum Reliquiis omnem cultum, & adorationem negant.

5. Dicuntur autem Reliquiæ Sacræ, quidquid ex ſanctorum ex hac vita decedentium corporibus reliquum manſit, ſive ſint eorum corpora, vel cadavera, membra, oſſa, dentes, capilli, ungues, item cineres, ac pulveres, in quos eorum corpora immediatè converſa ſunt: nam ſi plures mutationes in alias res factæ ſint, amittitur omnis habitudo moralis, ad Sanctos, ut proinde illæ res adorabiles ampliùs non ſint, ſicut etiam ſi decenter adorari non poſſunt, ut vermes ſanctorum corporibus nati. Ut notant, *Suarez*, *Sanchez*, *Layman*, alii hic. Sive ſint eorum veſtes, varia utenſilia, quibus in hac vita uſi fuerunt: item panni, & quælibet res, quam in hac vita tetigerunt, vel quibus eorum corpora, vel membra ſive vivorum, vel mortuorum tecta fuerunt, prout docent DD. communiter in hac materia.

§. I. *Licitè, & ſanctè honorantur.*

33 I. PRobatur ex Scriptura. *Exod.* 13. Moyſes diſceſſurus cum populo Iſraelitico oſſa Joſephi dudum defuncti honorificè ſecum aſportavit. *Deut. ult.* Deus ipſe honoravit corpus Moyſis defuncti, dum illud propriis manibus ſepelivit, ut argumentatur *D. Hier.* contra Vigilantium. 4. *Reg.* 13. oſſa Eliſæi, cùm tetigiſſent mortuum quendam hominem, continuò is ad vitam revocatus eſt. Ita Deus honorat Reliquias ſanctorum. 4. *Reg.* 23. Cùm Joſias delubra idolorum everteret, aliorum oſſibus in cineres redactis, oſſa tamen ſancti Prophetæ ibidem reperta honorificè aſſervari juſſit, adeòque licèt intenderet omnem idololatriam extirpare, Reliquias tamen ſanctorum honorandas eſſe cenſuit. *Iſa.* 11. *de Meſſia* loquens ait: *in eum gentes ſperabunt, & erit ſepulchrum ejus glorioſum.* *Matth.* 9. Hemorrhoiſſa ſolùm fimbriam Chriſti fideliter, & religiosè tetigit dicens: *ſi ſolùm tetigero &c.* & ſanata eſt. *Act.* 5. Populi certatim contendebant ſaltem obumbrari ab umbra Petri pro ſanitate conſequenda, & conſecuti ſunt, & quæ vilior reliquia, quàm umbra excogitari poteſt? *Act.* 19. Pauli ſudaria, & ſemicinctia deferebantur ad ægrotos, ut modò etiam nos facimus cum Reliquiis, qui tamen omnes nullo modò reprehenſi ſunt, ut ſuperſtitioſi, ſed potiùs præmium Fidei, & devotionis ſuæ reportabant: cur ergo nos Catholici ab Hæreticis reprehendimur tanquam ſuperſtitioſi, & idololatræ ſimili devotione, & fide honorantes Sanctorum Reliquias?

II. Probatur ex pluribus Conciliis in omnibus mundi partibus habitis: in Oriente Concil. Nicæn. II. *Act.* 3. Item Gangrenſe ante annos 1200. *can. ult.* In Africa *Concil. Carthag. canon.* 14. ubi jubetur, ut nulla Altaria dedicentur, niſi ibi ſint Sanctorum Martyrum Reliquiæ. In Hiſpania Concil. Braccarenſe III. *can.* 5. ubi ſtatuitur thecam Reliquiarum in Proceſſionibus geſtari debere manibus Epiſcoporum. In Gallia Concil. Ephanenſe *can.* 25. In Germania Concil. Moguntin. tempore Caroli Magni *can.* 51. In Italia Concil. Lateran. ſub Innocent. III. *cap.* 62. Tandem Concil. Trident. *ſeſſ.* 25.

III. Probatur Auctoritate, & doctrina unanimi omnium SS. PP. Ex Græcis. D. Athan. *in vita S. Anton.* de pallio Pauli primi Eremitæ. Baſil. in Pſal. 115. *Pretioſa in conſpectu Domini &c.* Greg. Nyſſen. *orat. in Theodor. Mart.* Greg. Nazianz. *Orat.* 1. *in Julianum.* D. Chryſ. *ſerm. de SS. Juventio, & Maximo.* D. Damaſcen. *lib.* 4. *de Fide Orthodoxa cap.* 16. copiosè, & disertè id probans. Ex latinis verò D. Hieron. *lib. contra Vigilant.* ex profeſſo inter cætera objiciens: *dolet Vigilantius Martyrum Reliquias pretioſo operiri velamine, & non vel pannis, vel cilicio colligari, vel projici in ſterquilinium; ut ſolus Vigilantius ebrius, & dormiens adoretur* D. Ambr. *ſerm.* 97. *de SS. Nazar. & Celſo* diſertiſſimè D. Auguſt. *Epiſt.* 103. *ad Quinctianum.* D. Greg. *lib.* 5. *Epiſt.* 50. aliique plurimi, quos omnes cum textibus invenies apud *Bellarm. cit. l.* 2. *c.* 3. *Coccium, Becanum, Keller, & alios.*

IV. Denique probatur miraculis innumeris factis divinitùs ad Sacras Reliquias religiosè cultas: certè non fienda, ſi Deo earum cultus diſplicerent. Item miraculis ſuper ipſa Sacra corpora, vel Reliquias factis, quibus Deus oſtendit honorem ipſis debitum. Plena ſunt monumenta Sanctorum Patrum, & hiſtoriarum, ut ſuperfluum ſit hìc multùm de eis referre. *Ratio* denique ſumitur ab honeſto, & æquo: quia nimirùm illæ Reliquiæ fuerunt organa ſanctarum animarum ad omne opus bonum, inſtrumenta Dei ad miracula, &c. quare nullus ſanæ mentis eis honorem congruum denegare poteſt.

§. II. *Cultu tamen, & adoratione, reſpectiva ad ipſos Sanctos.*

CUm enim Reliquiæ ſecundùm ſe verè ſint res inanimes, 34
incapaces cultus, & adorationis ab homine, ob rationem ſuprà de imaginibus datam; hinc illæ non ſecundùm ſe, & propter ſe abſolutæ, ſed ſolùm reſpectivè ad Sanctos cultu, vel adoratione eis competente adorari, & coli debent; ita ſcilicet, ut Reliquiæ B. Virginis, & Sanctorum colantur cultu reſpectivo Hyperduliæ, & Duliæ: Reliquiæ vero Chriſti, quæ adhuc aſſervantur, cultu reſpectivo Latriæ, ut Chriſti præputium, ejuſque Sanguis adhuc aſſervatus in aliquibus Eccleſiis, poſito etiam quòd adhuc ſit verus Sanguis Chriſti, ut affirmant *D. Bonav. Gabriel. Suarez p.* 3. *t.* 2. *diſp.* 47. *ſect.* 2. Negant autem plures cum S. Th. 3. *p. qu.* 54. *art.* 2. certum enim eſt illum ſanguinem, ſicut & præputium non eſſe amplius unitum hypoſtaticè cum Verbo, ideòque non abſolutè, ſed reſpectivè tantùm adorari debere, ſicut & aliæ Reliquiæ propter contactum carnis Chriſti.

II. At quid de Carne, vel ſanguine Chriſti aliquando apparentibus, vel miraculosè factis ex S. Euchariſtia? Cultu Latriæ abſoluto adorari debere docent *Sot. Major. Gabriel.* apud Baſſæum *verbo Adoratio n.* 5. Quia putant eandem eſſe carnem unitam Verbo miraculosè ibi reproductam. Sed verior eſt communior ſententia cum S. Thom. 3. *p. qu.* 67. *a.* 3. *Suar.* poſt *Baſſæum cit.* debere adorari cultu ſolùm Latriæ reſpectivo: cùm enim ibi non ſint ampliùs ſpecies Euchariſticæ, & conſequenter nec Euchariſtia, nec ipſe Chriſtus, nec caro, vel ſanguis ejus, non ſunt eadem met Caro, vel Sanguis Chriſti, ſed illius imago tantùm; nimirùm alia ſubſtantia miraculosè producta à Deo; ideòque non cultu Latriæ abſoluto, ſed reſpectivo tantùm adorari poſſunt, quemadmodum Crux, & imagines Chriſti.

III. Eodemque reſpectivo Latriæ cultu adorari debent 35
aliæ Chriſti Reliquiæ ex contactu Corporis Chriſti ſanctificatæ, & honeſtè adorabiles. Ut Crux, Corona ſpinea, aliaque inſtrumenta Paſſionis Chriſti, Sudarium, Tunica, veſtes aliæ, vel illorum omnium particulæ aſſervatæ. At quid de imaginibus ejuſmodi Reliquiarum, ſeu rerum inanimatarum, quæ Chriſtum contigerunt, ut ſunt imagines Crucis, clavorum, coronæ, lanceæ, tunicæ, ſacræ ſindonis, &c. Reſp. Imaginem Crucis eſſe Latria reſpectiva adorandam: quia ſemper eſt imago Chriſti, & proponitur ad repræſentandam ejus Paſſionem: aliæ verò imagines inſtrumentorum, cùm non aſſumantur ad repræſentandam Chriſti Paſſionem, ſeu Chriſtum paſſum, ſed ſolùm ad repræſentanda illa ipſa inſtromenta, vel veſtimenta &c. quæ Chriſtum attigerunt, ideò non ſunt adorandæ cultu Latriæ, ſed ſolùm ut ſacra ſigna honoranda, ut ex D. Th. *cit.* notat *Baſſæus cit. num.* 7. Sermo eſt de ejuſmodi Reliquiis, ſeu rebus inanimatis, quæ Chriſtum tetigerunt. Nam

IV. Excipiendæ omninò ſunt creaturæ rationales, quæ Chriſtus etiam ſanctè tetigerunt, ut B. Virgo Maria, Joſeph, Apoſtoli, alter Joſeph, & Nicodemus, &c. Hi enim non ſunt adorandi cultu Latriæ reſpectivo propter periculum idololatriæ (*ut ſect.* 1. ſub finem notatum eſt) ſed cultu ipſis competente, nimirùm Duliæ, vel Hyperduliæ. Magis excipienda ſunt illa, quæ Chriſtum ignominiosè tetigerunt; ut os Judæ, manus alapam infligentis, crucifigentium Chriſtum &c. licèt adhuc exiſterent: hæc enim ex contactu Chriſti non participaverunt ejus ſanctitatem ob eorum incapacitatem, & impietatem. Certè etiam excipiendum foret jumentum illud, cui Chriſtus inſedit Hieroſolymam ingreſſus, ſi adhuc in toto, vel in parte exiſteret: quia licèt contactus Chriſti ſufficiens fuiſſet ad hanc adorationem reſpectivam, hoc tamen certè non decet, ut in pluribus aliis. Vide *Suarez ſuprà cit.* & optimè Candidum *v. Adoratio diſquiſit.* 7. *dub.* 5. His conformiter reſolvi debent aliæ quæſtiones curioſæ hìc proponibiles.

§. III. *Objiciunt Hæretici.*

I. SCripturam. *Matth.* 23. Arguuntur à Domino Judæi, 36
quòd ornarent ſepulchra Prophetarum. *Deuter. ult.* Deus ipſe abſcondit Moyſis corpus: cujus ratio ab omnibus redditur, ne Judæi illud adorarent. Hinc Judas in Epiſtola ſua refert, Michaelem Archangelum altercatum cum diabolo de Moyſis corpore: quia ſcilicet Diabolus volebat illud manifeſtare ut occaſionem præberet Judæis illud adorandi ergo &c. Addit *Heilbronner* ſuprà præceptum divinum Gen. 3. *Terra es, & in terram ibis:* ergo in terram, in ſepulchra pertinent Sanctorum cadavera, non ad Altaria, in thecas, monſtrantias, &c.

II. D. Paulus *Coloſſ.* 2. damnat omnem cultum arbitrarium, id eſt, à Deo non inſtitutum, quem vocat græcè ſtultitiam: cultus autem Reliquiarum, imaginum, non eſt inſtitutus à Deo, ſed inventus ab hominibus: ergo ab Apoſtolo damnatus, & damnandus.

III. D.

Digitized by Google

III. D. Aug. *lib. de moribus Eccleſiaſt. c.34.* reprehendit ſepulchrorum adoratores. *D. Hieron. Vigilantio* objicienti eſſe idololatriam accendere cereos coram Sanctorum Reliquiis, aliud reſpondere non potuit, quàm id fieri à mulierculis, quæ zelum habent, ſed non ſecundùm ſcientiam. Inſuper Conc. *Elibert. can.34.* dicit: ejuſmodi cereis Sanctorum Spiritus inquietari.

IV. Maxima pars Reliquiarum ſuppoſititia eſt, tum quia D. Aug. *lib. de opere Monach. c.28.* cùm dixiſſet quoſdam Monachos circumferre membra Martyrum, addidit: *Si tamen Martyrum*: Quòd ſi autem tunc temporis jam fiebant impoſturæ, quid nunc fieri credendum eſt? Tum quia tam multæ Reliquiæ ejuſdem generis reperiuntur, ut oporteat vel eundem Sanctum multa corpora, aut certè giganteum corpus habuiſſe, vel multas eſſe falſas Reliquias: nam inde illud: *Multorum Reliquiæ in terris honorantur, quorum animæ in inferno cruciantur.*

§. IV. *Reſpondent Catholici.*

37 I. **A**D I. Dominum non reprehendere Judæos, quòd ædificarent, vel ornarent ſepulcra Prophetarum, ſed quòd non imitarentur prophetas, ſed potius, eos qui illos occiderunt, & ſic ſe ipſos condemnarent. Uti exponunt eum locum omnes ferè SS. PP. Hilar. Hieron. Chryſ. Theophylact. *in c.23. Matth.* Et Ambr. *in c.11. Lucæ* dicens: Propheticorum ædificatione tumulorum ſceleris eos, qui occiderunt, arguebant, & ſimilium æmulatione factorum ſe quoque declarabant paternæ iniquitatis hæredes; non igitur ædificatio, ſed æmulatio ſceleris loco æſtimatur. Moyſis corpus abſconditum eſt, ne à Judæis in idololatriam proniſſimis coleretur pro Deo vera idololatria, ait Chryſ. *hom.8. in Matth.* Illud *terra es, & in terram ibis*, ſignificat hominem ordinari è naturali morte in pulverem reſolvendum, nihil de veneratione Reliquiarum: non autem ſemper cadavera ſub terra abſcondenda; alias & Deus malefaceret, eos aliquando reſuſcitando.

Ad II. Reſp. S. Paulum ibi prohibere non quemvis cultum voluntarium, ſed ſuperſtitioſum, ut noſtri Interpretes rectè vertunt, ſeu falſam Religionem, ut vertit Hieronymus *Epiſt. ad Algaſiam*. Deinde falſa eſt *minor*: cultus enim Reliquiarum non eſt omnino voluntarius, ab hominibus excogitatus, ſed à Deo, etſi non expreſsè præceptus, tamen inſpiratus, ut patet ex Scripturis allatis §. 1. Quibus approbatur cultus Reliquiarum: cultum autem ſuperſtitioſum & nos damnamus.

Ad III. Reſp. Aug. reprehendere illos ſepulchrorum adoratores, qui ſacrificia panis, & vini, aliarumque epularum manibus defunctorum ad ſepulchra offerebant, quibus deinde ſe ſe ingurgitabant: ſic enim loquitur: *Novi ſepulchrorum adoratores, novi multos eſſe, qui luxurioſiſſimè ſuper mortuos bibant, & epulas cadaveribus exhibentes ſuper ſepultos ſe ipſos ſepeliant, & voracitates, ebrietateſque ſuas deputent Religionem.* Sic ille. Abuſum ergo turpiſſimum reprehendit, non cultum debitum Reliquiarum, & ſepulchrorum SS. Martyrum, quem alibi ſæpiùs diſertiſſimè aſſeruit, & commendavit. Similiter *D. Hier.* & Concil. *Elibertinum* reprehendunt candelas oblatas, & accenſas Martyribus ſolùm propter adjunctam ſuperſtitionem: quòd mulierculæ putarent iis Sanctos Martyres illuſtrari. Ita enim objicienti Vigilantio: Magnum honorem præbent hujuſmodi homines Beatiſſimis Martyribus, quos putant de viliſſimis cereolis illuſtrari; reſpondet Hieronym. *confiteor, zelum Dei habent, ſed non ſecundùm ſcientiam.* Cæterùm ibidem pergit Hieronym. in noſtram ſententiam: *cauſabantur quondam, & Apoſtoli, quòd periret unguentum, ſed Domini voce correpti ſunt: neque enim Chriſtus egebat unguento, nec Martyres lumine cereorum, & tamen illa mulier in honorem Chriſti fecit, devotioque mentis ejus recipitur, & quicumque accendunt cereos, ſecundùm fidem ſuam habent mercedem.* Et ulteriùs objicienti: quòd etiam idolis accendebantur cerei in ſignum Divinitatis eorum idololatricæ. Reſpondet Hier. *Illud fiebat idolis, & idcircò deteſtandum eſt, ſed hoc fit Martyribus, & idcò recipiendum eſt.* Sic S. Doct. Neq; cerei accenſi ſunt ſemper ſignum cultus divini, veri, vel falſi, ſed generaliter ſignificant lætitiam, & gloriam: meritò autem colimus cum lætitia Gloriam Sanctorum.

Ad IV. denique negatur, Reliquias, quæ publica auctoritate in Eccleſia ad colendum publicè proponuntur eſſe ſuppoſititias: Quippe de quibus Eccleſia ſemper diligentiſſimè inquirit, ne fraudes fiant; eſto in privato ſubinde errores contingant, ut *l. c.* meritò ſuſpicabatur. Aug. de privatis Monachis Reliquias ita ita circumferentibus. Ex dictis patet, quid dicendum de oblationibus, & peregrinationibus ſanctis; eorumque imaginibus pictis: de votis factis ad Sanctos patebit, *tract. ſeq. in Præcepto ſecundo.*

ANNOTATIO MORALIS.

De Sanctorum, eorumque Imaginum, ac Reliquiarum cultu publico, & privato.

I. **C**Ultus publicus dicitur, qui Sanctis, eorumque imaginibus, ac Reliquiis ab Eccleſia inſtitutus, eſt atque ejus nomine exhibetur, adeòque ad colendum publico cultu (Sacrificio Miſſæ, Proceſſioni, Feſto, voto communi ad illum Sanctum; ejuſve Reliquias, vel Imaginem) debet neceſſariò ejus Sanctitas ab Eccleſia publicè eſſe propoſita fidelibus per Canonizationem, vel Beatificationem ſpecialem, aut approbationem generalem, uti præcipitur *c. finali, de Reliquiis, & veneratione Sanctorum*, aliorumque Pontificum Decretis: quia rectus ordo exigit, ut publicè ſolùm colatur, qui publicè eſt propoſitus Sanctus. Et de hoc cultu potiſſimùm hactenùs locuti ſumus. 38

II. Cultus privatus dicitur, qui Sanctis eorumque Reliquiis, vel imaginibus exhibetur ſolo nomine, & devotione privatorum fidelium, atque ad ejuſmodi privato cultu colendum aliquem Sanctum ſufficit, ſi prudenter nobis perſuadeamus, illum eſſe Sanctum, ſeu Dei amicum in gloria. *Ratio eſt.* Quia ſic non erit miraculum errandi, ſicut in cultu publico; alioquin abſque ejuſmodi prudenti perſuaſione, ſeu morali certitudine ſanctitatis, ſemper erit temerarium colere, vel adorare. Et hinc

III. Per ſe, & ſecluſo ſcandalo defuncti viri (non tamen adhuc vivi, abſque ſpeciali inſtinctu Spiritus Sancti) quem Sanctum credis, licitè poteris cadaver, vel Reliquias oſculari; eaſdem cum honore ſervare, ejuſdem imaginem depingere, & domi habere, diem mortis ejus privatim colere, in ejuſdem vigilia jejunare, eum orando invocare, preces privatas, *Pater, Ave, Roſaria, Pſalmos*, in ejus honorem recitare, votum privatum eis nuncupare in privatis colloquiis Sanctum, vel Beatum nominare, &c. & his ſimilia: quia hæc omnia publicum cultum minimè ſapiunt. At contra

IV. Non licet ejus nomen in Litaniis etiam privatis apponere: ejus imaginem in Altari, vel Eccleſia collocare ad cultum (ſecus ſi ſolùm ad memoriam, vel ornatum) nec in Miſſa de eo commemorationem facere, ſeu in collectis Miſſæ, vel Officii divini eum nominare, nec ei vota publica nomine communitatis nuncupare, nec diem Feſtum publicum, aut Proceſſionem in ejus honorem inſtituere, etiam auctoritate Epiſcopi, & his ſimilia: quia hæc omnia, & ſimilia vel publicum cultum ſupponunt, vel inſtituta ſunt ſolùm ad Sanctos canonizatos, ſeu publicè propoſitos, venerandos. Hæc omnia latiùs poſt *Suarez*, & alios, *Lezana v. Sanctorum cultus*, ex quo ſtrictim Tambur. *lib. 2. Decalog. cap.5. §.1. num. 11.* Et ex hoc ego.

CAPUT IX.

De Irreligioſitate ſecundùm exceſſum, ſeu ſuperſtitione contra primum Præceptum, ut negativum eſt.

I. **I**Rreligioſitas generatim eſt vitium oppoſitum Religioni ſeu Reverentiæ, & cultui Deo debito, quemadmodùm enim reſpectu Juſtitiæ datur vitium in communi oppoſitum, quod vocatur *injuſtitia*: & reſpectu temperantiæ datur vitium in genere oppoſitum, dictum *intemperantia*, &c. Et utrumque diverſas ſub ſe ſpecies complectitur: ita etiam reſpectu Religionis datur vitium in communi oppoſitum, quod generaliter vocamus *irreligioſitatem*, diverſiſſimas ſub ſe ſpecies complectentem. Generaliſſimè autem dividitur in duas ſpecies, ſcilicet: Irreligioſitatem ſecundùm exceſſum, & ſecundùm defectum.

II. Irreligioſitas ſecundùm exceſſum dicitur (non quidem quoad quantitatem cultus abſolutè, quantumvis enim homo Deum colat, minus eſt, quam ei debeatur, neque hic excedi poteſt), ſed, vel ſecundùm objectum, ut ſi aliquid pro Deo colatur, quod Deus non eſt; vel ſecundùm modum colendi, utpotè ſi verus Deus quidem colatur, ſed modo indebito; utroque modo facta proprio nomine dicitur *ſuperſtitio*, ſic dicta, quaſi aliquid ſuper convenientem Dei cultum *ſtatuens*: & definitur.

III. Superſtitio eſt falſa Religio, ſeu cultus vitioſus, quo vel colitur creatura cultu divino, vel Deus modo indebito. Ita communiter DD. cum *D. Th. 2. 2. quæſt. 92. ar. 1.* Quia enim vera Religio, & cultus Dei duo requirit: 1. objectum, ut ſcilicet verus tantùm Deus colatur cultu divino. 2. Modum colendi, ut ſcilicet Deus etiam modo convenienti, ſeu congruo colatur; ſi alterum horum deſit, exceditur contra Religionem veram, & efficitur Religio falſa, & ſuperſtitio; quæ proinde immediatè ſubdividitur in duas ſpecies: nimirùm ſuperſtitionem in objecto colendo, qua ſcilicet cultus divinus tribuitur creaturæ præſertim diabolo; cujus tres ſunt præſertim ſpecies: *idololatria divina-*

Digitized by Google

vinatio, & vana obſervatio, ſeu magia. Et ſuperſtitionem in modo colendi, qua Deo vero cultus indebitus tribuitur.

IV. Superſtitio ſecundùm defectum dicitur, qua Deo vero irreverentia irrogatur, cujus ſpecies ſunt *Tentatio Dei, Blaſphemia, Sacrilegium*. De quibus *cap. ſeq.*

SECTIO I.

De Idololatria.

SUMMARIUM.

1 *Idolatria eſt ſuperſtitio, qua divinus honor creaturæ tribuitur.*
2 *Ut ſit vera idololatria, quæ requirantur?*
3 *Eſt peccatum mortale graviſſimum, quandoque duplex.*
4 *Idololatriæ triplex ſpecies explicatur.*
5 *Qualiter hoc peccatum etiam committi ſoleat circa Sanctos, eorum Imagines, Reliquias?*
6 *Idololatria ſimplex, & mixta: implicita, & explicita quid?*
7 *Unde ſuperſtitioſæ divinationis, & magiæ malitia oriatur?*
8 *Superſtitioſa divinatio, & magia alia cum pacto expreſſo;*
9 *Alia cum pacto implicito, ſeu tacito.*
10 *Notanda Confeſſariis.*

ASSERTIO I.

IDololatria eſt ſuperſtitio, qua divinus cultus tribuitur creaturæ, ſeu eſt cultus, ſeu ſervitus, quæ Deo debita, creaturæ tribuitur; peccatum mortale graviſſimum, & quandoque duplex, mixtum ſcilicet infidelitate; alia ſimul & implicita, & explicita; alia mixta, & implicita ſaltem, Divinatio, & Magia; & hæc alia cum pacto explicito, vel expreſſo, alia cum pacto implicito, & tacito cum dæmone. Omnes.

§. I. *Eſt ſuperſtitio, qua divinus honor tribuitur creaturæ &c.*

1 I. PAtet vel ex ipſo nomine *idololatria*, compoſito ex *idolo, & Latria*: Latria enim propriè ſignificat Deo ſoli proprium honorem, cultum. Idolum autem propriè ſignificat ſimulacrum repræſentans falſum: ut imago chimeræ, hypocentauri: quo differt idolum ab imagine, quę eſt ſimulacrum repræſentans aliquid verum, ſeu quod ita ſe habet, ſicut figuratum: ut imago Chriſti hominis, B. Virg. &c. Unde communi jam ſenſu idolum dicitur omne illud, quod pro Deo colitur, eſtque non Deus; ideóque Idololatria propriè eſt cultus divinus tributus creaturę tanquam Deo, hoc eſt ſimulacro Deum falsò repræſentanti, aut aliquid Divinitatis habenti. Nam

II. Variè olim idololatrabant Veteres. I. Alioquin omnium ſtupidiſſimi adorabant ejuſmodi ſimulacra falſa abſolutè, & in ſe, quaſi aliquid Divinitatis in ſe habentia. 2. Alii prudentiores adorabant ea ſimulacra ſolùm reſpectivè ad aliquid aliud falsò pro Deo repræſentatum, quod tamen non erat Deus, ſed vel homines mortui: ut Jupiter, Mars &c. aut animalia, aut elementa, ſic enim antiqui in ſtatua Appollinis adorabant Solem; in ſtatua Dianę Lunam; in imagine Jovis aerem; Neptuni aquam. 3. Alii ſecluſis ſimulacris abſolutè adorabant creaturas, Solem, Lunam, Stellas, ignem, homines, immo beſtias crocodillos &c. tamquam Deos, vel Divinitatis aliquid habentes; adeòque adhuc ut falſa Divinitatis ſimulacra. Et quia omnia iſta fiebant ex inſtinctu dæmonis Divinitatis hoſtis, & æmulatoris, divinum honorem affectantis, ideò reipſa ultimatè adorabatur ipſe Dæmon, qui talibus ſe immiſcens reſponſa dans, aliaque præſtans pro Deo colebatur. Tandem eouſque res nefanda proceſſit, ut 4. Ipſe Dæmon in ſe ipſo forma viſibili apparens pro Deo adoraretur; & quidem etiamnum in Chriſtianitate ab infandis illis ſagis, & magis: unde factum, ut ſicut idolum jam communi ſenſu accipitur pro omni eo, quod pro Deo colitur ita idololatria accipitur pro omni honore, vel cultu exhibito cuicumque creaturæ, tamquam Deo, ſive ſimulacrum ſit, ſive res alia animata, inanimata, &c. ac tandem ipſe dæmon, ut cum *D. Th. cit.* notant DD. communiter.

2 III. Ad veram ergo idololatriam duo principaliter requiruntur. I. Ut id, quod creaturæ tribuitur, verè ſit cultus divinus, ſeu Latria ſoli Deo debita, qua nimirùm in creatura conteſtamur divinam aliquam excellentiam, noſtramque erga eam ſubjectionem, quod univerſaliter dignoſcendum eſt ex actu interno, & intentione colendi creaturam pro Deo, quocumque actu externo id fiat: actus enim illi cultui communes, nimirùm proſtrationes, genuflexiones, inclinationes, ſicut ad cultum Latriæ, Duliæ, & politicum, ita etiam ad idololatriam determinantur per actus internos. Deinde particulariter etiam cognoſcitur ex actu externo, ſi nimirùm talis actus ex natura ſua, vel conſuetudine ſoli Deo tribuendus ſit, ut ſunt omnia Sacrificia, omniaque ad ipſum pertinentia, ut Templa, Altaria. De quo eleganter S. Aug. *lib.* 20. contra Fauſtum *c.* 21. ait *Nulli Martyrum, ſed ipſi Deo Martyrum, quamvis in memorias Martyrum, conſtruimus Altaria*. Et paulò poſt: *illo cultu, qui grecè latria dicitur, latinè uno verbo dici non poteſt, cùm ſit quadam proprie Divinitatis debita ſervitus, nec colimus, nec colendum docemus, niſi unum Deum. Cum ad hunc cultum pertineat oblatio Sacrificii, unde idololatria dicitur eorum, qui hoc etiam idolis exhibent; nullo modo tale aliquid offerimus, aut offerendum præcipimus, vel cuiquam Martyri, vel cuiquam ſanctæ animæ, vel cuiquam Angelo*. Hæc ille.

IV. Requiritur 2. Ut talis divinus cultus verè exhibeatur, vel tribuatur creaturæ, tali nimirùm voluntate, & intentione huic creaturæ conciliandi, quantùm in ſe eſt, opinionem divinæ alicujus excellentiæ, qualis in ſolam divinam Majeſtatem cadit: non enim opus eſt ad idololatriam, omnem excellentiam, vel perfectionem divinam Deo defacto inexiſtentem explicitè tribuere creaturæ, ſcilicet diabolo, quod nunquam factum, nec fieri poteſt: ſed ſufficit aliquam quamcunque excellentiam, vel perfectionem Deo debitam creaturæ tribuere. Quemadmodum gentiles olim tam varios Deos colendo, non omnibus abſolutam ſupremam excellentiam, & dominium tribuere potuerunt, ſed ſingulis peculiarem, & ſupremam vim ad certum munus, vel effectum: Jovi ſuper Regna: Marti ſuper bella: Neptuno ſuper aquas: Apollini ſuper ſcientiam &c. quæ tamen ſingulæ etiam excellentiæ ſoli Deo propriæ ſunt. His ergo duobus concurrentibus, ut & cultus divinus ſit, & verè tribuatur creaturæ, dicimus

§. II. *Peccatum mortale graviſſimum, & quandoque duplex.*

3 POſt peccata contra Virtutes Theologicas ſuperiùs latiùs explicata, omnium graviſſimum eſt *idololatria*: quippe primum locum tenens inter peccata contra Virtutem Religionis, quæ eſt omnium virtutum moralium præſtantiſſima: quia, quantùm eſt in ſe, tollit honorem Deo, ut transferat in creaturam; eſt verum crimen læſæ Majeſtatis Divinæ, Apoſtaſia à Deo: unde ſæpè duplex involvit peccatum: idololatria enim tres præcipuè actus includit. 1. Exiſtimationem Divinitatis, ſeu perfectionis, vel excellentiæ alicujus divinæ in creatura. 2. Affectum adorandi, ſeu actum internum voluntatis, quo quis ſe creaturæ ſubmittit ut Numini, idque colere intendit. 3. Ipſam adorationem, ſeu actum externum, quo quis ſuam erga talem creaturam, tanquam Deum, ſubmiſſionem proteſtatur, & ſignificat: & hinc triplex eſt ſpecies adorationis idololatricæ.

4 *Prima* eſt idololatria externa ſimul, & interna quoad exiſtimationem, & affectum: cùm quis & intellectu exiſtimat erronee creaturæ aliquid ineſſe Divinitatis; & ideò voluntate intendit eam tollere, quæ eſt idololatria perfecta, & ſemper conjuncta cum infidelitate: adeòque duplex peccatum mortale, infidelitatis contra Fidem, & ſuperſtitionis contra Religionem, atque adeò talis idololatra v. gr. dæmonem pro Deo adorans, eſt verus infidelis, hæreticus, vel hæretica, & incurrit excommunicationem Bullæ Cœnæ; ideòque à Confeſſario etiam Regulari privilegiato non habente facultatem ſpecialem abſolvendi ab hæreſi, abſolvi non poteſt: quod valdè notandum.

Secunda eſt idololatria externa ſimul, & interna quoad affectum tantùm, non quoad exiſtimationem, cùm quis ſcilicet cognoſcit huic idolo &c. nihil ineſſe Divinitatis, unumque tantùm & verum Deum agnoſcens: tamen ex pravo affectu, utpotè odio erga Deum cupiditate aliquid à Diabolo impetrandi, idolo, vel ipſi dæmoni voluntarium deliberatum cultum externum tanquam Deo defert: qualis regulariter eſt idololatria, vel potiùs Dæmonolatria ſagarum, & magorum: & licèt hæc ſpecies deficiat à priori quoad exiſtimationem intellectus, non tamen deficit quoad affectum voluntatis, immo malitia excedit, longèque gravius peccatum eſt, quàm prior ſpecies, quæ ob ignorantiam utcumque excuſari poteſt: hæc verò contra propriam ſcientiam, & conſcientiam ex mera malitia procedit, Deo debitum cultum tribuens creaturæ: & ſi fiat ex actuali odio Dei, ac formali contemptu ipſius, erit peccatorum omnium graviſſimum: & quamvis talis idololatrans ſolo affectu ſine æſtimatione erronea intellectus non ſit infidelis, vel hæreticus, nec conſequenter incurrat excommunicationem Bullæ Cœnæ, excommunicationem tamen aliam incurrit, nimirùm latam à Joanne XXII. non tamen reſervatam Pontifici. Uti habetur in Directorio Inquiſit. adeòque à quovis Confeſſario legitimo tales abſolvi poſſunt.

Tertia eſt idololatria externa, & ſimulata tantùm, cùm quis abſque exiſtimatione Divinitatis, omnique affectu interno colendi aliquid pro Deo, tamen ex infirmitate, metu perſecutionis, tormentorum, mortis &c. idolo, creaturæ,

vel

Digitized by Google

vel dæmoni exteriùs tantùm exhibet cultum Deo debitum v. gr. ſacrificium thuris, qualis fuit idololatria S. Marcelli Papæ, & aliorum; & licèt hæc non ſit idololatria vera, & formalis, ſed materialis tantùm; cùm careat affectu interno colendi aliquid pro Deo eſſentialiter requiſitu ad omnem cultum formalem, eſt tamen graviſſimum peccatum mortale, tum contra profeſſionem externam Fidei, tum etiam contra virtutem Religionis; cùm ſit plenuſſimum mendacium, pernicioſum, in cultu publico Religionis Deo injurioſum, hominibus ſcandaloſum.

5 Neque hoc peccatum idololatriæ ita proprium eſt Gentilium, magorum, & ſagarum, falſos Deos, & ipſum dæmonem pro Deo adorantium, quin Chriſtianis, & aliis quoque commune ſit. Sic enim peccato idololatriæ, & etiam graviſſimè peccat mortaliter (ſi ſcienter, & voluntariè.) *Primò*: Quiſquis Sanctos adorat, & invocat pro donis, vel effectibus naturalibus, vel ſupernaturalibus, tanquam Auctores principales iſtorum donorum, vel effectuum, tanquam ſua propria virtute, & facultate præſtandorum; hoc enim verè eſt divinam excellentiam tribuere creaturæ: quod tamen non ex verbis nudis, ſed ex ſenſu verborum debet expendi, ut ſuprà etiam monui. *Secundò*: Quiſquis imagines, & alias quaſvis res ſacras, vel Reliquias adorat in ſe vel propter ſe, & non cum reſpectu ad ſua prototypa, Deum, vel Sanctos: talis enim neceſſariò tribuit creaturæ excellentiam ſupernaturalem, vel divinam. *Tertiò*. Quiſquis aliquam excellentiam ſupernaturalem, etiam creatam, & ideò cultum tali excellentiæ debitum falsò tribuit creaturę, in qua talis excellentia non reperitur. E. G. qui ſanctis falſis, vel fictis hominibus non beatis, vel damnatis cultum tribuunt veris Sanctis debitum. Qui falſas Reliquias obtrudunt adorandas; qui in ſignum falſi miraculi, vel beneficii miraculosè accepti tabellas ad ſepulchra, ad Altaria, vel aliàs in templo appendunt. Qui falſa miracula prædicant, vel evulgant &c. peccant omninò hi mortaliter, quamvis non propriè idololatriæ, ſed potiùs idolodulię peccato; quia gravis hìc veræ Religioni infertur injuria. Neque excuſatio duci poteſt à bona intentione propagandæ devotionis; cùm ea potiùs hoc modo diminuatur, dum aperitur via ad etiam vera miracula neganda, & confundenda, uti ſæpiùs experimur ab hæreticis; præterquam quòd verus Deus mendaciis honorari abhorreat: atque huic periculo ſe exponunt, qui Sanctos necdum publica auctoritate canonizatos, eorumque Reliquias, vel imagines colunt, vel venerantur cultu Sanctis debito: contra quos *Urbanus VIII.* edidit Bullam *Anno* 1625. 4. *Aprilis*, prohibens, ne talium imagines cum radiis pingantur, ne ad eorum ſepulcra vota appendantur. Deteriùs adhuc faciunt, qui hominum adhuc viventium Reliquiis, imaginibus cultum Sanctis debitum exhibent, quod non raro accidit noſtro tempore. *Quartò*: Quiſquis hujuſmodi cultus Deo, vel Sanctis debitos ſibi ipſi arrogat, exhiberi permittit, vel procurat quocumque medio ficta ſanctitate, miraculis, revelationibus falſis, peccat mortaliter peccato ſaltem idololatriæ ultra peccatum hypocriſis, mendacii, & falſitatis in rebus Religionis. Exempla illuſionis, & deceptionis plùs ſatis nota fuerunt. Sed de his ſatis.

§. III. *Idololatria ſimplex, & mixta, implicita, & explicita.*

6 IDololatria *ſimplex, & explicita* eſt, qua divinus cultus exhibetur creaturæ, diabolo præciſè animo ipſum colendi, ac honorandi, aliquam ejus excellentiam divinam, v. g. ſupremum dominium ſubmiſſè conteſtando. *Idololatria mixta, & implicita* dicitur, qua colitur dæmon, ipſum invocando pro aliquo opere à Deo tantùm petendo, & exhibendo: utpotè, aut pro notitia occultorum per divinationem; aut pro effectu aliquo præternaturali cauſando per magiam, ſeu vanam obſervationem: etenim diabolus hoſtis, & æmulus Divinitatis ex ſuperbia, & odio erga Deum divinum honorem affectans, omnibus modis, quibus Deus colitur, & ipſe coli vult: colitur autem Deus: aut purè adorando, & reverentiam debitam divinæ Excellentiæ, ac Majeſtati exhibendo, aut invocando, & petendo ab ipſo ea, quæ ad noſtræ mentis, & operationis directionem ſpectant: ita etiam diabolus homines edocuit. 1. Ut ipſi cultum, & reverentiam quaſi divinam exhibeant, & erit pura idololatria. 2. Ut ipſum invocent, & petant ab ipſo occultorum cognitionem per divinationem. 3. Ut ipſum invocent, & petant ab ipſo directionem operum, & effectus præternaturales per magiam, ſeu vanam obſervationem: unde omnis ſuperſtitioſa divinatio, & magia veriſſima eſt idololatria, aut mixta, ſæpè ſcilicet conjuncta cum actuali explicita adoratione dæmonis, ut patebit; aut ſaltem implicita, hoc enim ipſo, quo homo expreſsè, vel tacitè invocat, & petit à dæmone cognitionem occultorum, vel effectum præternaturalem, implicitè ſaltem, & interpretativè intendit ipſum colere, & defacto ipſum colit, nec requiritur intentio formalis explicita colendi cum cultu divino, ſed ſufficit intentio virtualis, & implicita faciendo nimirùm id, quòd reverà cedit in honorem ejus, ſemper affectantis honorem divinum.

Superſtitioſæ ergo divinationis, & magiæ malitia, & 7
ratio peccati mortalis graviſſimi conſiſtit in hoc, quod homo pro cognitione rerum occultarum, aut alio affectu obtinendo, relicto Deo, recurrat ad demonem, eum expreſsè, vel tacitè (modo mox explicando 6. *ſeq.*) invocans, atque expectans ab eo notitiam, vel effectus à Deo ſolo petendos, vel expectandos, quod ipſum neceſſariò cedit in contemptum Dei, ac honorem diaboli, divinum ſemper in his honorem affectantis, ac per hoc homo ipſo facto diabolo divinum quendam honorem exhibet, utique graviſſimo peccato idololatriæ, ſaltem implicitæ, Apoſtaſiæ à Deo, ac velut læſæ Majeſtatis divinæ crimine. Unde ulteriùs quamvis in rigore loquendo, vera, & formalis ſuperſtitioſa divinatio, & magia implicitè idololatria dæmoni divinum cultum exhibens tunc ſolùm videatur eſſe, quando ad diabolum recurritur pro notitia, vel affectu ſolùm à Deo haberi poſſibili, ut pro notitia futurorum contingentium, cogitationum cordium, pro reſuſcitatione mortui, extemporanea curatione morbi gravis, præſertim incurabilis &c. certum tamen videtur apud omnes, etiam illam divinationem, vel magiam eſſe veram ſuperſtitionem cum implicita, ſeu interpretativa idololatria, & peccatum mortale graviſſimum, qua petitur à diabolo cognitio earum rerum, quas is (utpotè ſubſtantia intellectualis perfectiſſima) naturaliter ſcire poteſt, ut auctorem furti, vel homicidii occultum, eventus naturales, aut effectus aliquos, quos naturaliter efficere poteſt, ut tempeſtates, curationem febris, intoxicationem hominis, vel pecoris &c. Ita cum D. Aug. & S. Thom. 2. 2. *qu.* 85. *art.* 2. Navarr. Sanchez, Suarez, Layman, alii hic. Ratio eſt: quia enim hac ratione homo relinquit Deum, honorat diabolum, eique cultum, ſaltem ex parte hominis ſoli Deo retribuendum, attribuit: etſi enim tunc non ſit propriè cultus divinus ex parte operis petiti, utpotè naturaliter poſſibilis, evadit tamen cultus divinus ex parte diaboli acceptantis, & in his ſemper affectantis cultum, & honorem divinum, ſeu aliquid uſurpare de excellentia divina, & honore Deo debito, ac per hoc ipſum homo interpretativè colit dæmonem cultu aliquo divino, quia cooperatur dæmoni in uſurpatione divinę excellentię, & cultus Deo debiti, ut poſt alios optimè explicat Filliuc. *tr.* 24. *in I. Præcept. Decal. cap.* 4. *qu.* 6.

§. IV. *Alia cum pacto expreſſo, alia cum pacto implicito, vel tacito tantùm.*

SUperſtitioſę divinationis, & magiæ cujuſvis duplex eſt 8.
ſpecies univerſalis jam nominata.

I. Divinatio, vel magia cum pacto expreſſo cum dæmone, ſeu expreſſa invocatio dæmonis, græcè NEKROMANTIA, eſt, cùm quis explicitè, & expreſsè petit rerum occultarum notitiam verbo, vel facto, ſive id fiat 1. ſimplici petitione, vel invocatione dæmonis, & idololatria implicita tantùm, vel petitione, inclinatione ſolemni, adjunctis adorationibus, ſacrificiis, ſuffitibus, aliiſque cæremoniis in honorem diaboli cum idololatria explicita, ſive fiat 2. expreſſo pacto, & conventione mutua cum dæmone, qua petens ſe obligat ad certa obſequia (certè nefanda) præſtanda dæmoni pro illo beneficio, dæmone è contrà promittente, ſe facturum, quod magus petierit. Idque 3. ſive magus petat, & dæmon promittat per ſe ipſum revelare occulta, vel cauſare talem effectum, ſive tandem modo ſolemni dæmon exhibeat, & magus ab eo accipiat certa ſigna, vel media ad tales effectus ope dæmonis cauſandos ab ipſo inſtituta per modum Sacramentorum, maguſque ea poſteà adhibeat pro aſſequenda notitia occultorum, aut alio effectu cauſando ope dæmonis, ut in ſingulis patebit ſigillatim. Atque ejuſmodi pactum, invocatione, vel petitione facta jam perpetratum eſt graviſſimum peccatum ſuperſtitionis cum pacto expreſſo, etiamſi poſtea effectus non ſequatur, & demon non reſpondeat, vel præſtet, quod promiſit, ſive quia à Deo non permittitur, ſive quòd dæmon ipſe mendax conventis non ſtet, ſive ob aliam cauſam.

II. Divinatio, vel magia cum pacto tacito, ſeu cum taci- 9.
ta, & implicita tantùm invocatione dæmonis dicitur ab aliquibus, cùm quis occultorum cognitionem, aliumve effectum conſequi nititur per media, vel ſigna non ab ipſomet, ſed ab alio conventa cum dæmone, tunc enim utendo conventu, ſignis, vel medio, cenſetur dæmonis voluntati conſentire, ipſoque facto dæmonem invocare. Verùm ſi ſcienter utatur ejuſmodi ſignis, vel mediis à dæmone cum alio conventis, vel inſtitutis, meritò DD. communiter videntur revocare ad pactum expreſſum. Deinde reverà con-

ſtat,

ſtat, dęmonem ſæpè operari per ſigna, & media nunquam anteà cum alio conventa, vel inſtituta ab ipſo dęmone, ſed ab aliquo vanè adhibita, ut pluribus etiam recentibus exemplis monſtrari poſſit. Itaque generaliùs.

III. Divinatio, vel magia cum pacto tacitu, vel implicito cum dæmone, ſeu tacita invocatione dęmonis dicitur, cùm quis occultorum notitiam, vel alium effectum conſequi nititur per ſigna, vel media omninò impertinentia, & vana; quæ ſcilicet, neque ex natura ſua, neque ex inſtitutione Dei, vel Eccleſiæ habent aliquam peculiarem vim, vel virtutem ad cauſandum talem effectum, ſive deinde illa ſigna, vel media defacto aliquàndo à dęmone cum alio conventa ſint, ſive non; dæmon enim ejuſmodi ſignis, vel mediis omninò vanis, & frivolis adhibitis ſentiens invocari aliquam occultam virtutem promptiſſimè ſe immiſcet, & operatur, ut plurimis etiam lepidiſſimis exemplis patet. Etiamſi ergo ejuſmodi ſignis, vel mediis utens, explicitè non ſciat, vel agnoſcat ea eſſe inſtituta à dæmone, aut dęmonem per illa operari; dummodo ſciat, vel intelligat ſigna illa, vel media neque ex natura ſua, neque ex inſtitutione divina, neque ex ordinatione Eccleſiæ habere ullam virtutem, vel vim ad talem effectum cauſandum, hoc ipſo poſſet, & debere ſcire habere vim ex ope dęmonis; adeòque eo ipſo, quo adhibet ea, convincitur implicitè invocare dęmonem, ejuſque opem advocare.

10 IV. Unde non obſtat, nec excuſat, quòd homines talia agentes putent, dicant, proteſtentur, ſe nullum omninò cum dęmone pactum, vel commercium intendere, nullo modo velle diabolum invocare, aut illius ope, vel auxilio aliquid velle conſequi; eſt enim proteſtatio facto contraria, & ideò de jure frivola, nam eo ipſo, quo utuntur ejuſmodi ſignis, vel mediis vanis nullam naturalem vim, vel proportionem habentibus ad cauſandam talem notitiam, vel effectum, convincuntur invocare aliquam aliam vim, vel virtutem homine ſuperiorem, & intelligentem. Non certè ipſum Deum, qui talia tam ſeverè prohibet. Non Angelum bonum, qui contra Dei placitum nihil poteſt facere, ut fateri coguntur, & in decurſu magis patebit: ergo convincuntur (ideòque ſcire poſſent, & deberent) ſe reipſa invocare malum Angelum, ſeu dęmonem, nulla enim alia virtus ſuperior homine, & intelligens defacto exiſtit in univerſo. Quod valdè notandum, & benè inculcandum eſt ejuſmodi ſuperſtitioſis. His pro fundamento generaliter propoſitis, & ſemper præ oculis habendis, ipſas reliquias ſuperſtitionis ſpecies porrò explicemus.

SECTIO II.

Divinatio ſuperſtitioſa.

SUMMARIUM.

11 *Divinatio quid ſecundùm nomen, & generatim*
12 *Quid in re, & propriè?*
13 *Ejus diviſio in ſpecies varias.*
14 *Divinatio per aſtra quid?*
15 *Aſtrologia judiciaria quid?*
16 *Quando ſuperſtitioſa, quando non?*
17 *Phyſiognomia quid, & quando ſuperſtitioſa?*
18 *Divinatio ex ſomniis quid? &*
19 *Quando ſuperſtitioſa, & mala mortaliter?*
20 *Divinatio per ſortes, ſeu* ſortilegium.
21 *Sortes diviſoriæ quid & quando licitæ?*
22 *Quid ſortes conſultivæ?*
23 *Quid ſortes divinatoriæ? ſemper illicitæ.*

11 D*Ivinatio* ſic dicta quaſi *divina notio*, vel *notitia*, rerum occultarum, aut quaſi *Divinitatis æmulatio* in cognitione rerum per ſe occultarum, vel futurarum ſoli Deo propria, juxta illud Iſa. 41. *Annunciate, quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus, quia Dii eſtis vos.* Et hinc rigoroſè ſumpta Divinatio definitur à S. Th. *qu. 95. ar. 4. Eſt prædictio inordinata eorum, quæ ad ſolum Deum ſpectant, ope dæmonis.* Verùm quia etiam prædictio eorum, quæ non ad ſolum Deum ſpectant (ut futura contingentia, occulta cordis) ſed quæ dæmon naturaliter ſcit, vel ſcire poteſt ope dęmonis habita ad veram ſuperſtitioſam divinationem, & idololatriam implicitam ſpectat, ut ſuprà generaliter prænotavi, ideo generaliùs definienda, & dividenda divinatio.

§. I. Definitio, diviſio, & ſpecies enumeratæ.

12 DIvinatio eſt ſignificatio, vel prædictio rerum per ſe homini occultarum, vel futurarum ex pacto cum dęmone, ſive deinde cum pacto expreſſo, & expreſſa, invocatione dęmonis, ſive cum pacto tacito, vel implicitu tantùm, nimirùm adhibendo media inutilia, & impertinentia, quæ ſcilicet nec ex natura ſua efficaciam habent ad manifeſtationem rei occultæ, vel futuræ, nec à Deo, vel divina ordinatione ad id inſtituta ſunt; nam generaliter quicunque res occultas hominis naturalem cognitionem ſuperantes ſcire, & prædicare vult, & tentat, idque ſecluſo Dei beneficio, ejus revelatione, vel mediis ab eo ad id ordinatis, neceſſe eſt, ut dæmonis ope addiſcere, & prædicere deſideret, & tentet, ideòq; ſocietatem, & pactum aliquod cum dæmone Dei, & humani generis hoſte expreſsè, vel tacitè ineat, contra illud Apoſt. 1. Corinth. 10. *Nolo vos fieri ſocios dæmoniorum.* Uti latè, & optimè docet D. Auguſt. *lib. 2. de doctrina Chriſtiana cap.* 23. Eſto etiam quis dæmonem expreſsè invocare minimè intendat, immo renuat; quia tamen ejuſmodi mediis vanis, & impertinentibus notitiam occultorum, humanam cognitionem ſuperantem acquirere tentat, eo ipſo non procedit via inventionis, ſed via diſciplinæ, ut talem notitiam ab alia intelligentiori ſubſtantia addiſcere tacitè deſideret, & petat, atqui non petit, nec invocat Deum, bonos Angelos; ergo dæmonem, cùm poſt eos nulla detur alia ſubſtantia homine intelligentior.

II. Divinationis ergo ſuperſtitioſæ duæ ſunt ſpecies genera- 13
les, ſcilicet per pactum expreſſum; & per pactum implicitum cum dæmone, jam ſuprà generatim explicatæ. Divinationis cum pacto expreſſo, ſeu expreſſa invocatione dæmonis pœnes diverſos modos, quibus ſolet dæmon reſpondere, & revelare occulta, variæ numerantur ſpecies materiales, & præcipuè novem, 1. *Præſtigium:* cùm dæmon divinatoriè reſpondens apparet variis imaginibus, aut corporibus aliundè aſportatis, vel compactis ex aere, vel ſolùm deludendo ſenſus, vel phantaſiam fictis imaginibus, de quibus vide *Delrium, Valent.* alios. 2. *Species* eſt per ſomnium: cùm à dæmone ex pacto expectatur revelatio occultorum futurorum fienda in ſomno. 3. *Necromantia* ſpecialis: cùm adhibitis certis ſignis, vel carminibus mortui videntur reſurgere, loqui, & docere occulta. 4. *Pytoniſmus:* cùm diabolus ex pacto docet per homines arreptitios. 5. *Geomantia:* cùm dæmon docet per certa ſigna apparentia in corporibus terreſtribus: ut in biviis, lignis, lapidibus, & aliis, plumbo fuſo, &c. 6. *Hydromantia*, cùm docet per ſigna apparentia in aqua. 7. *Æromantia:* cùm docet per ſigna apparentia in aere. 8. *Pyromantia*: cùm per ſigna apparentia in igne. 9. *Aruſpicium*: cùm per ſigna apparentia in arteriis, ſeu inteſtinis ſacrificatorum animalium dęmon reſponſa dabat. Huc ſpectant omnes ſpecies infra enumerandæ, quando ex pacto expreſſo cum dæmone, ejuſque invocatione fiunt.

III. Divinationis per pactum implicitum cum dæmone rurſùs duæ ſunt ſpecies generales, augurium, & ſortilegium. Augurium latè ſumptum eſt, cùm cognitio occultorum vanè quæritur ex conſideratione diſpoſitionis alicujus rei jam exiſtentis. Cujus itidem novem enumerantur ſpecies. 1. *Eſt Aſtrologia judiciaria:* cùm cognitio occultorum quæritur ex ſitu, & motu ſiderum, cujus pars genethliaca, qua ex ſitu ſiderum in nativitate divinatur de eventibus hominis. 2. *Augurium propriè dictum:* cùm ex hominis, animalium, avium vocibus, cantu, ſternutatione &c. divinantur occulta. 3. *Auſpicium*: cùm ex avium volatu &c. 4. *Omen:* cùm ex hominis vocibus præter intentionem dictis &c. 5. *Onyrocritica*: cùm ex ſomnis habitis &c. *Phyſiognomia:* cùm ex totius hominis ſignis &c. 7. *Metopoſcopia:* cùm ex fronte divinatur .. 8. *Chiromantia:* cùm ex manuum lineis &c. 9. *Spatulamantia:* cùm ex ſpatulæ ſignis occulta de ſtatu hominis præſenti, vel futuro divinantur.

IV. *Sortilegium* eſt divinatio ſuperſtitioſa, qua occulta ſcire tentantur ex diſpoſitione rerum ab hominibus ad id conſultò factarum, electarum, diſpoſitarum: ut projectione taxillorum, apertione fortuita libri, electione unius ex pluribus, ex ſignis reſultantibus in plumbo liquefacto, & in aquam projecto (eſt exemplum D. Thomæ &c.) Hujuſmodi ſpecies innumeræ ſunt, & plura ferè genera, quàm vetularum capita. Ex omnibus enumeratis ſpeciebus in particulari tres præcipuæ ſpecies divinationis pro praxi examinandæ ſunt: ſcilicet per aſtra, per ſomnia, per ſortes: his enim intellectis, facillimum eſt judicare de aliis omnibus.

§. II. Divinatio per aſtra, Aſtrologia judiciaria.

ASTrologia duplex eſt, naturalis, & judiciaria. Aſtro- 14
logia naturalis eſt, quæ ex motu, curſu, ſitu, conjunctione, oppoſitione aſtrorum, ratione eorum virtutis, & influentiæ naturalis, divinat effectus naturales, neceſſariò eventuros, ut eclypſes, vel contingentes tantùm per alias cauſas naturales facilè impedibiles: ut immutationes auræ, ventos, pluvias, tempeſtates, ſerenitates, ſiccitates, ſterilitates: item temperamentum hominis ſub tali conſtitutione aſtrorum concepti, vel nati. Atque hæc Aſtrologia & licita per ſe eſt, & utilis humano generi, maximè quoad tria neceſſaria: medicinam, agriculturam, navigationem.

Ne-

Digitized by Google

Neque illicita eſt, quatenus ex aſpectu aſtrorum in puncto nativitatis cujuſque hominis conjectat temperamentum ejus naturale, ingenium, & inclinationem in bonum, vel malum; cùm hæc ſcientia ad hoc ſe extendere poſſit. Juxta communem DD. apud Sanchez *l. 2. moral. c. 38. nu. 28.* Quamvis verum ſit, hanc Aſtrologiam quoad effectus contingentes eſſe incertiſſimam. cùm hi non a ſolis aſtris, ſed quoque cauſis dependeant, quæ facile variari, & aliis aſtrorum influxus impedire poſſunt; unde tanta diverſitas, & mendacitas Calendariorum, Exemplum notum Ferdinandi III. Maxime vero incerta eſt quoad conjecturam temperamenti, & propenſionis hominum ex aſpectu aſtrorum in puncto nativitatis. 1. Quia inclinatio prolis non ex ſolo influxu aſtrorum pendet, ſed multo magis ex materia conceptionis, & nutritionis. 2. Quia punctum illud nativitatis (quod Mathematici exactiſſime obſervandum ajunt) deprehendi certe non poteſt ob rapidiſſimum cæli motum, & alias cauſas, ut etiam obſervavit D. Aug. *lib. de doct. Chriſt. c. 22.* 3. Quia vis aſtrorum etiam in fœtum utero incluſum influit, adeòque etiam punctum conceptionis, & animationis fœtus obſervandum erit, cujus tamen obſervatio Mathematicis multo magis, & omninò eſt impoſſibilis. Veruntamen ſi Aſtrologi ejuſmodi effectus contingentes, tempeſtates, nati pueri propenſiones more ſolito prædicant majori certitudine, quàm ex aſtrorum aſpectu conſequi poſſunt, non committunt peccatum divinationis ſuperſtitioſæ contra Virtutem Religionis, & primum Decalogi Præceptum, ſed ſæpe peccatum temeritatis, & mendacii. Uti ex communi notat Sanch. *cit. n. 29.* Suar. Laym. alii.

Aſtrologia judiciaria.

15 SEu divinatoria dicitur, qua ex eodem aſpectu, motu, ſituque aſtrorum prædicuntur eventus omnino fortuiti, & liberi ab hominum libero arbitrio pendentes, cujus tres partes optime aſſignat Mart. Delri. *lib. 4. Diſq. Mag. c. 3. q. 1. Prima Aſtrologia revolutionum* quæ prædicit totius anni, belli, pacique viciſſitudines, annonæ, morborum qualitates, mortes Magnatum &c. *Secunda Aſtrologia nativitatis*, ſeu genethliaca, quæ ex aſpectu ſiderum in puncto nativitatis prædicit ſigillatim homini in vita eventura, &c. v. g. ad talem dignitatem promotum iri, tali Principi gratum fore, uxorem ducturum, divitem, pauperem, felicem, infelicem futurum; tali mortis genere, tali loco, tali tempore, anno, die periturum. *Tertia Aſtrologia electionum*, quæ ex aſpectu aſtrorum docet, quid in ſingulis rebus, & occaſionibus agendum, vel omittendum. quando domo egrediendum, quando manendum, quo loco, & tempore, quæque agenda, ut feliciter ſuccedant. Hic pro praxi aliqua ſtatuenda ſunt.

16 I. Aſtrologia hæc judiciaria prædicens certo ex aſpectu aſtrorum effectus liberos a libero arbitrio pendentes, vel caſus omnino fortuitos, ſuperſtitioſa eſt, & pactum ſaltem implicitum cum dæmone involvit; ideoque ipſius uſus, ex genere ſuo mortalis, omni jure prohibitus eſt. *Omnes.* Jus divinum patet variis locis S. Scripturæ præſertim Deuter. 4. Iſa. 47. Jer. c. 10. ubi dicitur: *juxta vias gentium nolite diſcere, & a ſignis cæli nolite timere, quæ timent Gentes, quia leges populorum vanæ ſunt.* Jus Eccleſiaſticum *c. igitur cauſa 26. q. 3. ibid. c. non licet q. 5. Et alibi.* Ac noviſſime Motus proprius Sixti V. contra Aſtrologiam editus. Jus civile *tit. Cod. de Maleficis, & Mathematicis*, & alibi. Ratio generalis eſt: quia ejuſmodi effectus liberi, & fortuiti, ſi poſſent divinari ex aſpectu aſtrorum, vel poſſent, quia aſtra eſſent cauſa naturalis, adeoque ſigna naturalia eorum effectuum (ut iris pluviæ) vel quia ſunt ſigna mera ex inſtitutione tantùm. Primum dici nullo modo poteſt: quia effectus liberi ſuppoſito omni ad agendum requiſito, poſſunt fieri, vel non fieri; ergo non poſſunt determinate prævideri in aſtris futuri, tanquam cauſa, & ſignis naturalibus, alioquin tolleretur libertas, & illi effectus eſſent liberi, & non eſſent liberi. Effectus ſimiliter fortuiti non a ſolis aſtris, vel ab una cauſa, ſed ex plurium cauſarum concurſu fiunt, quas Aſtrologi nec in aſtris, nec ulla alia ratione antecedente naturaliter deprehendere poſſunt; ergo dicendum ſecundum, ſcilicet iſtos effectus videri in aſtris tanquam ſignis ex inſtituto, atqui non ſunt ſigna inſtituta a Deo, vel bonis Angelis, quin potiùs in Scripturis prohibita eorum obſervatio, ergo debent eſſe ſigna inſtituta à dæmone cum pacto expreſſo, vel tacito cum hominibus, conſequenter divinatio futurorum effectuum liberorum, ac fortuitorum, & eadem ratione præſentium occultorum: ut notitia occulti theſauri, furis, virginitatis &c. ex aſtris, ſuperſtitioſa eſt cum pacto ſaltem implicito cum dæmone, & tacita ejus invocatione, ſi nimirùm talia ut certa, & infallibilia prædicuntur, & creduntur, aſſeruntur ex aſtris.

II. Etiamſi talia non ut certa, & infallibilia prædicantur ex aſtris, ſi tamen prædicantur abſolute, & cum majori firmitate, quàm ex aſtris haberi poſſit; utpote tanquam abſolute probabilia, adhuc eſt ſuperſtitio, & quidem lethalis ex genere ſuo: Quia ſic adhuc tranſcenditur vis aſtrorum, quæ ſolùm leves conjecturas pariunt, & non probabilitatem; eo ipſo ergo, quo tale judicium abſolute probabile ex ſolis aſtris haberi nequit, tacite cenſetur peti ex diſciplina dæmonis. Ut recte docent Suar. Valent. Delrius, alii cum Sanch. *lib. 2. moral. c. 38. nu. 34.* Dico autem *ex ſolis aſtris*: nam ſi una cum aſtris conſiderentur temperamentum perſonæ, qualitates, & circumſtantiæ aliæ, non erit ſaltem mortale, aliquid liberum contingens futurorum probabiliter aſſerere: v. g. videt Aſtrologus ex aſpectu aſtrorum portendi, hunc Prælatum fore &c. is attentis circumſtantiis perſonæ, nobilitate, bonis moribus, grata indole, poterit probabiliter pronunciare, hunc, ſi Clericatum aſſumat, bonis litteris operam det, loco, & tempore opportuno ſe accommodet, v. gr. Romæ in Curia &c. eligendum in Prælatum, Epiſcopum &c. & conſequenter neque alter graviter peccaret, ſi id ut probabile crederet, & ideo Romam ad talem Curiam, & locum accederet, ſeque accommodaret cum aliqua ſpe, non tamen certitudine ejuſmodi dignitatem conſequendi. Sic Tambur. *lib. 2. Decal. c. 6. §. 1. n. 18. & 19.*

III. Quod ſi tamen ejuſmodi occulta prædicuntur ex aſtris ſolùm ſecundùm tenuem illam conjecturam, quæ revera ex aſtris conjiciendo de inclinatione naturali, ac temperamento hominum tenuiter etiam conjici poteſt de eorum eventibus liberis, & fortuitis, non erit ſuperſtitio, nec Jure divino, aut humano antiquo prohibitum. Juxta communem DD. cum S. Thom. 2. 2. *q. 95. ar. 5.* Sanch. *loc. cit.* Attamen id ipſum prohibitum eſt Jure novo in motu proprio Sixti V. contra Aſtrol. ibi. *Statuimus, ut contra facientes judicia, & nativitates hominum, quibus de futuris contingentibus ſucceſſibus, fortuitiſque caſibus, aut actionibus ex humana voluntate pendentibus aliquid eventurum affirmare audent, etiamſi id ſe non certo affirmare aſſerant, & proteſtentur &c. inquirant, & procedant, & in eos ſeverius canonicis pœnis, & aliis eorum arbitrio animadvertant.* Hæc Pontifex. Ratio prohibitionis eſt: Quia etiam hic modus eſt valde pernicioſus, & expoſitus proximo periculo ſuperſtitionis ob naturalem curioſitatem tam ex parte divinatorum, quàm ex parte aliorum credentium: ergo merito prohibitus, idque in utroque foro, & per ſe loquendo ſub mortali, ut volunt multi cum Sanch. *cit. n. 34.* Quamvis Suar. Valent. Delr. & alii, probabilius ſolùm quoad forum externum reſtringant eam prohibitionem ob præſumptionem de ſuperſtitione interna.

IV. Quocunque dictorum modo res ſe habeat, ſicut certum eſt, eum, qui in ſuis actionibus ſemper, & ordinarie, aut frequenter ſecundùm ejuſmodi prædictiones, ſeu prævisione ex aſtris ſe geret, peccaturum mortaliter, quia ſic eſſet certum indicium credulitatis indebitæ, & conſequenter commercii cum dæmone; ita probabiliſſimum, immo mihi certum eſt ſemel & iterùm; & ſub incertitudine eventus ita agere, non fore mortale, quia non eſt gravis deordinatio aliquid agere, vel omittere ob ſpem, vel metum etiam levem. Ut ſi in caſu paulo ante dicto accederes Romam ad Prælaturam ex aſtris prædictam cum aliqua ſpe expectandam. Si tibi ex aſtris prædictum eſſet, te hoc anno periclitaturum in aquis, & ideò hoc tempore navigare nolles. Item, ſi tibi negotii alicujus promitteretur felix eventus pro hoc tempore, aut contra infelix prædiceretur, & ideo velles, vel nolles hoc tempore illa negotia aggredi, & ſimilia ſexcenta: ut mox iterùm de ſomniis notabo. Hæc enim non ut certa, ſed tantùm, ut conjecturalia credere, ſperare, vel timere non videtur prohibitum ullo jure, etſi ea prædicere ſit prohibitum in ſupradicto motu proprio Sixti V.

5. Eadem prorſus ratione, qua de Aſtrologia dictum aſt, diſcurrendum, & dijudicandum eſt de

Phyſiognomia.

ALia enim ſimiliter eſt Phyſiognomia naturalis, ac Philoſophica, per quam ex corporis, & membrorum habitudine, inceſſu, &c. vultus, item frontis, manuum, aliarumque partium lineamentis; de corporis valetudine, temperamento, conſequenter etiam ingenium, affectiones, vel inclinationes mentis probabiliter conjectantur, eaque per ſe licita eſt, Sanch. *cit. n. 44.* Delr. *lib. 4. q. 4.* Communis. Alia vero Phyſiognomia eſt divinatoria, & ſuperſtitioſa, quæ ex iiſdem ſignis corporis prædicit proſperos, vel adverſos hominis caſus, longam, vel brevem vitam, divitias, paupertatem, præſentem mentis ſtatum; an fur, an meretrix, &c. nec ne? Hujuſmodi contingentia libera, quæ ex talibus ſignis naturaliter nullo modo cognoſci poſſunt, niſi interventu commercii ſuperſtitioſi cum Dæmone, eſt omni Jure damnata. Magis ſuperſtitioſum eſt ex fortuito accidentibus homini, v. g. ex ſter- 17

nuptatione, ruptura ligulæ, ſiniſtri pedis ante dextrum a lecto, vel domo expoſitione, certorum animalium, lupi, leporis, funeris, vetulæ occurſu, &c. proſpera, vel adverſa divinare. Hæc enim omnia fortuito fiunt, nec ullam habent connexionem cum eventibus hominis, bonis, vel malis, niſi per modum ſignorum ex diſciplina de inſtitutione ſaltem implicita Dæmonis. Denique ex vulatu, vel cantu avium, aliorumque animalium vocibus, ac motibus, etſi ſubinde effectus naturales, ut pluviæ, vel ſerenitas recte conjiciantur, nec omnino ſuperſtitioſe, ex mora corvorum ſuper tectum domus, in qua decumbit ægrotus, conjicitur propinquitas funeris, ob eorum acutiſſimum olfactum ad odores cadaveris. Veruntamen ex iis eventus liberos fortuitos quoſcumque, cum quibus nullam habent naturalem connexionem prædicere ſemper ſuperſtitioſum, & ſi ſerio cum firma fide fiat, peccatum mortale eſt. Idemque eſt de petentibus, & conſulentibus ejuſmodi divinatores, Aſtrologos, Ægyptiacos, vulgo cignos: ſi nimirùm fiat animo credendi, & ſe ſe inde dirigendi: ſecùs ſi fiat ex curioſitate, joci, vel riſus cauſa, & ſecluſo ſcandalo. De quo generaliter in fine Sectionis.

§. III. *Divinatio ex ſomniis, Onyromantia, vel Onyrocritica.*

18 I. DUplex eſt ſomnium naturale, & præternaturale. Somnium naturale nihil aliud eſt, quàm ſopitis ſenſibus externis, & ligato uſu rationis in potentia imaginativa concurſus ſpecierum phantaſticarum de diverſis rebus, ortus ex naturalibus cauſis, utpote, vel ex præcedentibus cogitationibus, & occupationibus mentis in vigilia, ut experientia notiſſimum: vel ex varia corporis conſtitutione, temperamento, & motu humorum: unde ſanguinei, læta ſomniant; cholerici, qui flava bile abundant, ſæva, lites, jurgia, cædes, &c. Melancholici, qui atra bile abundant, triſtia, mortes, infirmitates, oppreſſiones, &c. Phlegmatici, aquas, merſiones, ambulationes graves, &c. Atque ex ejuſmodi ſomnio naturali licite divinantur, & conjiciuntur illa, quæ naturaliter reverà ſignificant, utpote ipſæ eorum cauſæ: ſic ſomnia, quæ naturaliter ſignificant humorem prædominantem, licite obſervantur ad dignoſcendam naturalem complexionem corporis, morbum, vel a morbo convaleſcentiam, atque ad eum finem minime ſuperſtitioſe Medici ſomnia infirmorum percontantur. Item ſomnia recte obſervantur ad dignoſcendam bonam, vel pravam animi affectionem: ut iræ, odii, timoris, libidinis, &c. Etiam ad dignoſcenda dubia circa ejuſmodi actus in vigilia. Sic teſtantur etiam ſpirituales Magiſtri, eos, qui impudica ſomniant, & videntur ſibi tunc, aut fortiter reluctari, aut prompte conſentire, meritò poſſe conjicere, ſe etiam vigilantes tali modo ſubinde habuiſſe. Et ita in ſimilibus. Vide late Sanchez *cit. a num.* 49.

19 II. Somnium præternaturale dicitur, quod non oritur in dormiente ex prædictis naturalibus cauſis, ſeu vel eſt immiſſum ab ipſo Deo, quale fuit ſomnium Gedeonis, Jacob Joſeph, Danielis, item S. Joſephi, Magorum, &c. Aut eſt immiſſum, vel excitatum a Diabolo hominis phantaſiam concurſu ſpecierum dirigente: uti magis, & ſagis, ac aliis etiam fieri ſolet. Utrumque diſcernere prudentis, diſcreti, & experti viri eſt. Nec diſcrimen peti debet tantùm ab objecto, vel fine bono, vel malo: nam etiam ſatanas transfigurat ſe in Angelum lucis; ſed magis ex ſomniantis, & expergefacti diſpoſitione, & immutatione mentis, ſi enim excitatus a tali extraordinario ſomnio ſentiat in ſe inſolitam illuſtrationem, conſolationem & tranquillitatem mentis, devotionem, promptitudinem ad bonum, & ſervitium Divinum, evidens eſt indicium ſomnii a Deo immiſſi. Quòd ſi contrà ſentiat, ſe ex tali ſomnio animo perturbatum, perplexum, protervum ad bonum, & ſervitium Dei tardiorem redditum: certum debet eſſe, ſomnium a dæmone eſſe immiſſum. Quòd ſi ergo probabiliter conſtet, ſomnium eſſe immiſſum a Deo, utique fides adhibenda eſt, & actiones ſecundùm illud dirigendæ, adhibito tamen ſemper prudenti judicio, præſertim Confeſſarii, vel Patris Spiritualis. Quod ſi verò econtra conſtet probabiliter, ſomnium eſſe immiſſum a dæmone: utique fides abſolute neganda erit, alioquin enim tali ſomnio fidem adhibens, ſeque juxta illud dirigens in agendo, eo ipſo init commercium, & ſocietatem cum dæmone, peccatque mortali peccatu ſuperſtitionis. Quando tamdem dubium eſt, ſit ne ſomnium a Deo, vel diabolo, vel ex naturali cauſa, nulla fides habenda, nec præſumendum eſſe a Deo: Deus enim cùm immittit ſomnia, ſimul etiam reddit hominem certum, quòd a ſe immittantur: juxta illud Eccleſ. *Niſi ab Altiſſimo fuerit emiſſa viſitatio, ne dederis in illis cor tuum: multos enim errare fecerunt ſomnia*: c. 34. Unde ſomniorum obſervantia (præter divinitus immiſſa) ſimpliciter prohibetur in ſacris Litteris. *Levit*, 19, *Deut*, 18 Et in Jure Canon. *cap. non obſervetis cauſ.* 26. *q.* 7. omnia ex communi DD. Vide latiſſime, & optime Delr. *lib.* 4. *c.* 1. *q.* 3.

III. Divinatio ergo futurorum, vel occultorum per ſomnia ſuperſtitioſa eſt, & peccatum mortale cum pacto explicito, vel implicito cum dæmone. 1. Quando fides habetur ſomniis, quæ conſtet ſaltem probabiliter eſſe immiſſa a dæmone. 2. Quando ejuſmodi ſomnia a dæmone immittenda animo eis fidem habendi deſiderantur explicite, vel implicite; & certò ſaltem implicite deſiderare, vel petere ſomnia a dæmone convincuntur peſſima ſuperſtitione, qui certo corporis ſitu ſomnum capiunt, adhibitis nonnullis cæremoniis, ut eis per ſomnium occulta, vel futura manifeſtentur, utique non Deo, vel bono Angelo: ergo a dæmone. De ſimili ſuperſtitione nupturientium dicam infra ſuo loco. 3. Quandocumque quis ſomniis quibuſvis a Deo parenter non immiſſis firmam fidem adhibet, ita nimirum certò ſibi, vel aliis eventurum quoad eventus liberos, vel fortuitos, ſicut ſomniavit propter rationem mox dandam. Et optime monet Valentia, & Sanchez *cit. num.* 54. tunc vel maxime cavendum, ne fidem habeamus ſomniis, quando eventu probari videntur, eo quòd, vel caſu res poſtea accidant, vel certe procurante dæmone, ut homines ad fidem ſomniis ſuperſtitioſe habendam faciliùs inducat, & illaqueet. 4. Similiter quicumque ex ſomniis certa divinant de occultis, vel futuris mere liberis, vel fortuitis, ſeu caſualibus, v. g. ſi ſomnies tibi dentem excidere, conſanguineum tibi certò moriturum, & ſimilia innumera. Et tandem quicumque ex ſomniis habitis ordinarie ſe in ſuis actionibus dirigunt ad captanda proſpera, vel cavenda mala, ut innumeris exemplis obviis palam eſt.

IV. Ratio dictorum, & ſimilium omnium eſt. Quia ſomnia nullam omninò habent vim naturalem ſignificandi, niſi ſuas cauſas, ex quibus oriuntur, juxta dicta *n.* 1. Nullo autem modo habent vim naturalem ſignificandi eventus liberos, vel caſuales præter leviſſimam conjecturam ſuſpicionis limites non egredientem: ergo, qui ſomniis certam fidem habet, inde divinat, aut ſe in ſuis actionibus ſecundùm illa dirigit, convincitur ſomnia acceptare tanquam ſigna inſtituta, & immiſſa ſibi a ſubſtantia intelligente: atqui non a Deo, vel bono Angelo (ut ſupponitur) ergo a dæmone, & conſequenter pacto ſaltem implicito cum atro genio. Eſtque peccatum mortale ex genere ſuo, a quo tamen excuſat, & veniale reddit ignorantia non omnino craſſa, vel affectata. Item ſi non adhibeatur certa fides, ſed ſolùm ſuſpicio, & formido aliqua, poſſe forte ita evenire, ſicut ſomniaſti; & ideò ſolùm ad cautelam ſemel, & iterùm actiones tuas ſecundùm tale ſomnium dirigas: v. gr. ſi hac nocte ſomniaſti te ſubmerſum in aquis, & ideò hodie nolis navigare, quod licèt plerumque vanum, & inutile ſit, a mortali, & gravi culpa excuſant, Cajet. *verb. ſomniorum obſervatio*. Navarr. *man. c.* 11. *n.* 13. Suarez *lib.* 2. *de Superſtit. c.* 13. *n.* 25. Vide dicta Tract. 1. proœm. cap. 5. Sect. 2. n. 22. de parvitate materiæ ſub Regula II. & accipe hunc caſum: Quidam bis, vel ter in ſomniis admonitus fuit ab apparente ſibi puella incognita, ut ad certum locum accederet, ibique terram foderet, certò ollam auro plenam reperturus; tandem flexus ad locum acceſſit, fodit, ollam quidem invenit, ſed nigris carbonibus plenam. Quæritur: an hic peccaverit? certe non, ſaltem graviter ob modò datam doctrinam. Sed quid ſi ille certò ſibi perſuaſiſſet, puellam illam non a Deo, ſed a dæmone eſſe immiſſam? Adhuc non peccaſſet mortaliter: quia ipſe illam notitiam a dæmone non petiit, vel procuravit, ſed ſolùm notitia jam ultroneè habita uſus eſt, quod non eſſe illicitum patebit infrà, cùm de ſolutione malefICII, &c.

§. IV. *Divinatio per ſortes*, Sortilegia.

SOrtes nihil aliud ſunt, quàm actio, qua aliquid fit, ut 20
ejus eventu conſiderato aliquid aliud fiat, vel innoteſcat. Unde triplices ſunt ſortes, *diviſoriæ*, *conſultivæ*, & *divinatoriæ*.

Sortes diviſoriæ.

SUnt, quæ mittuntur a ſortientibus, ut ſciatur, quid culque tribuendum in electionibus controverſis: & hæ ſortes per ſe licitæ ſunt, niſi in caſu jure humano interdicto. *Ratio eſt*: quia ejuſmodi ſortilegium nihil aliud eſt, quàm contractus humanus, quo communi conſenſu contrahentium jus ad aliquam rem habentium, ea inter ipſos ſorte dividitur, ut illius ſit, cui ſors contigerit. Hic contractus nihil ſuperſtitionis, aut mali in ſe habet de ſe, cùm ad nullam rem occultam cognoſcendam ordinetur (quod ſane non eſt in poteſtate ſortientium, ſed aliunde peti deberet) ſed ſolùm, ut fiat aliquid, quod, ut fiat, eſt in poteſtate ſortientium: ergo per ſe licitæ ſunt ſortes in caſibus, in quibus jure humano non interdicuntur. Interdicun- 21

Digitized by Google

cuntur autem ſortes ſolùm jure Canonico quoad electiones Eccleſiaſticas eo tit. De elect. cap. finali. *Sortis uſum in electionibus perpetua prohibitione damnamus.*

Licitæ ergo ſunt ſortes. 1. In electionibus civilibus ad officia ſæcularia. Communis DD. cum D. Th. *art.* 8. *q.* 97. Sanch. *n.* 58. Quia id nullo Jure prohibetur, dummodo mittantur ſortes pro tali munere inter perſonas ſingulas tali munere dignas. 2. Ad dirimendas controverſias inter hæredes, & legatarios, & alios quoſcumque *l. ſi ambo ff. de judiciis*. Etiam inter Clericos in cauſis Eccleſiaſticis præter electiones ad munera Eccleſiaſtica paſtoralia. Communiſſima. De his vide latiſſime Sanchez *cit. a num.* 70. juxta illud Proverb. 18. *Contradictiones comprimit ſors, & inter potentes quoque dijudicat*. Dummodo in iis omnibus litigantes, jus æquale habentes in ſortitionem conſentiant. 3. Tempore peſtis, vel perſecutionis recte mittuntur ſortes inter Parochos, vel Sacerdotes, quiſnam permanere debeat in loco peſtis, vel perſecutionis ad ſerviendum ovibus. *D. Aug. Epiſt.* 108. *D. Thom. cit.* Idemque dicendum de mittendis in Indiam, Angliam, &c. Simili ſortilegio Apoſtoli orbem terrarum inter ſe diviſiſſe ad prædicandum ſcribuntur. Et ſimiles ſortes juſtiſſime ſiunt in bello pro extremis ſtationibus, pro prima invaſione hoſtis, muri, fortalitii. 4. Quando plures ſunt rei mortis, neque expediat omnes puniri, ſive ex gratia, ſive aliam ob cauſam, licite mittuntur ſortes, quiſnam, vel quinam occidi debeant: praxis communis in bello. Quòd ſi tamen inter duas perſonas lateat delictum, nullo modo licet id ſortibus indagare, quænam illud commiſerit; tunc enim eſſet divinatio ſuperſtitioſa cum periculo puniendi innocentem, ſive caſu, ſive ope diaboli innocentibus maxime infeſti ſors caderet. Communis apud Suar. & Sanch. cit. 5. In certo periculo communis naufragii, niſi pro allevianda navi aliqui emittantur in aquas, communi conſenſu ſortes mitti poſſunt, quinam ejiciendi. Delr. Laym. Sanch. alii. Neque hoc eſt ſe ipſum occidere, ſed mortis evadendæ incertum ſibi, aliis autem certum ſubſidium relinquere: quòd ſi quis conſentire nollet, loco ejus alii ſortes mittant, & exequantur, cùm ſit irrationabiliter invitus, ſi enim poſitive reſiſteret, & ſortes impedire conetur, ipſe ab aliis in mare ejici poteſt: tunc enim aliis in extrema neceſſitate injuſtam vim inferret, contra quam alii ſe defendere poſſunt. Ita poſt alios Laym. *cit. c.* 3. *n.* 8. 6. Denique in omni licito, & honeſto ludo licitæ quoque, & honeſtæ ſunt ſortes hæ diviſoriæ pro ordine ludentium, & plerique ludi non ſunt niſi ſortes cum ingenio moderandæ.

Sortes conſultivæ.

22 SUnt, quibus occultæ veritatis manifeſtatio, aut conſilii alicujus directio, aut denique voluntatis divinæ indicium inquiritur, ut ſciatur, quid in negotio aliquo agendum, cavendumque ſit, ab ipſo Deo implorata, quæ conſultatio dupliciter fieri poteſt. 1. Sic intendendo expreſſe, vel tacite petendo a Deo ſignum aliquod extraordinarium, quo rem petitam manifeſtet, quod, ut liceat, non ſufficit neceſſitas, ſed requiritur vel juſſio, & ordinatio Dei, vel inſtinctus ejus ſpecialis, & extraordinarius: qua ratione ſortes conſultivæ factæ leguntur in ſacris Litteris: ut in inveſtigatione furis *Achan. Joſue* 7. In electione *Saul.* 1. *Reg.* 10. *c.* In Electione *Matthiæ* pro *Joſeph* juſto *Act.* 2. cujus electionem ſigno viſibili a Deo demoſtratam fuiſſe teſtatur D. Dionyſ. *lib. de cœleſti Hierarch. c.* 5. 2. Sic ſolùm intendendo, & precando a Deo occultam ſortium directionem per ſpecialem providentiam. juxta illud Proverb. 16. *Sortes mittuntur in ſinum, ſed a Domino temperantur*. Quod etſi miraculum non contineat, dicit tamen ſpecialem Dei gratiam, & beneficium, atque ea fiducia petitur, ut petens ſecum ſtatuat, quidquid ſors tulerit, amplecti, tamquam Dei beneplacitum atque ad hoc, ut licite fiat, non quidem requiritur ſpecialis inſtinctus Dei, requiritur tamen neceſſitas, vel utilitas aliqua gravis ſpiritualis, vel temporalis in dubio alio modo ordinario commode non experiendo; & ut fiat cum debita reverentia, præmiſſa ad Deum oratione, &c. Qua ratione *S. P. N. Franciſcus*, & alii Sancti ſæpiùs in cauſa ſpirituali dubia ſortes miſiſſe apertione libri Evangeliorum, vel aliis modis leguntur: alioquin ſortes hæ conſultivæ non eſſent licitæ, cùm Deus ordinarie velit indagari ſuam voluntatem non per ſortes, ſed per ſacram Scripturam, Eccleſiam, SS. PP. aut Viros pios, & prudentes conſulendo: ideoque extra rationabilem cauſam ſortes conſultivas utraſvis mittere erit peccatum, non quidem ſuperſtitionis, ſed tentationis Dei, de qua infrà.

Sortes divinatoriæ.

23 SUnt, quibus occultorum manifeſtatio, vel conſilii alicujus directio petitur per media vana, & impertinentia, minime ad Deum relata, conſequenter ad diabolum pacto expreſſo, vel tacito; & hæ ſuperſtitioſæ, & illicitæ ſemper ſunt. Probibitæ enim graviter in Jure Canonico *cap. ſi quis Epiſcopus*. Et *c. ſortes, cauſa* 26. *q.* 5. Et in motu proprio *Sixti V.* Quæ quidem ſortes aliquando mere ſpeculativæ ſunt, ordinatæ ſcilicet ad ſolam cognitionem alicujus rei occultæ capeſſendam. Et tunc ſolùm continent malitiam ſuperſtitionis: aliquando vero practicæ ſunt, ordinatæ ad aliquid agendum: v. g. ad deprehendendum, vel puniendum occultum furem, ut variis modis fit: & tunc præter peccatum ſuperſtitionis, etiam continent peccatum mortale injuſtitiæ: utpote injuſtæ infamationis, vel punitionis delicto debite non probato. Quo ſpectat damnatiſſima praxis in bello, maxime qua litigantes, ſeu rixantes coguntur duello de cauſa ſua decidere, ut ſuccumbens cenſeatur fuiſſe nocens, vel injuſtam cauſam habuiſſe, graviſſima ſuperſtitione, & injuſtitia. De quo in V. Præcepto; exempla, & praxes aliæ paſſim notæ, & innumeræ ſunt, ut pigeat iis chartam illinire.

SECTIO III.

Obſervatio vana ſuperſtitioſa.

SUMMARIUM.

24 *Quid vana obſervatio?*
25 *Vana obſervatio per ſigna, ſeu ſignorum quid, & qualiter peccaminoſa?*
26 *Vana obſervatio per preces, & characteres quid?*
27 Regula generalis, *quando mala, & ſuperſtitioſa ſit hæc obſervatio per preces, & characteres?*
28 *Afferuntur caſus varii, & frequentiores.*
29 *Obſervatio vana per media innaturalia quid?*
30 Regula generalis, *quando certo illicita?*
31 *In dubio, an medium, vel res applicanda vel applicata habeat vim naturalem, nec ne, ad cauſandum effectum ſperatum, præſumi poteſt, quod habeat.*
32 *Afferuntur caſus varii.*
33 *Quando certo, vel probabiliter conſtat, rem applicatam non habere quidem vim naturalem ad effectum intentum: dubitatur autem, an non ſors habeat a Deo vel dæmone, cenſenda eſt ſuperſtitioſa.*
34 *Quædam notabilia.*

VAna obſervatio dicitur, quæ mediis inutilibus, & impertinentibus a divina providentia, minime ordinatis, intendit tamen, & certo expectatur aliquis effectus, puta, aut conſequi aliquod bonum, aut vitare, vel avertere aliquod malum, aut inferre aliquod damnum: circa hæc tria namque verſatur omnis vana obſervatio, & magia. *Vana* obſervatio dicitur, vel quia non conſequitur effectum intentum: vel ſi conſequitur, ſemper plus nocet, quàm proſit, prodeſt quandoque corpori, at ſemper obeſt animæ ob ejus malitiam, & offenſam Dei: huic ergo iterum applica generaliter prædicta *ſect.* 1. §. 2. 3. & 4. quoad ejus malitiam, & pactum explicitum, ac implicitum, & inſuper nota. 24

Vana obſervatio, & magia in re omnino idem ſunt, & differunt ſolùm diverſo reſpectu ad media, & effectum; nam vana obſervatio dicitur, quatenus comparatur ad ipſa ſigna, & media vana, quæ pro certo effectu conſequendo ſuperſtitioſe obſervantur, & applicantur: & hoc reſpectu commode dividimus in tres claſſes, vel ſpecies materiales: ſcilicet vanam obſervationem ſignorum, eventuum, præcum, & characterum, & mediorum innaturalium: de quibus hoc reſpectu claritatis gratia agam ſeorſim. Magia verò dicitur eadem ineptia, quatenùs comparatur ad ipſos effectus per talia ſigna, vel media vana, obſervata, & applicata cauſandos ope dæmonis, & hoc reſpectu rurſus commode dividemus in tres claſſes, vel ſpecies materiales. ſcilicet artem notoriam, mirificam, & maleficam, ſeu maleficium. De quibus ſeorſim *ſect. ſeq.* cum neceſſariis pro praxi.

§. I. *Vana obſervatio ſignorum, eventuum &c.*

DIcitur, cùm quis ex obſervatione variorum ſignorum divinans de proſpero, vel adverſo eventu aliquid facit, vel vitat. Hæc in re, & malitia prorſus idem eſt cum divinatione ſuperſtitioſa, differt ſolo hoc reſpectu, quod divinatio ſit ſpeculativa, & verſetur ſolùm in cognoſcendo, conjiciendo, & prædicendo effectus, vel eventus occultos ex talibus ſignis impertinentibus. Vana autem obſervatio eſt practica, & verſatur in obſervatione talium ſignorum in agendo, vel omittendo. Ex. gr. dobet te Ariolus in egreſſu e domo, ſi ſiniſter pes præ dextero exponatur; aut ſi initio itineris lepus, vel lupus occurrat, ſi anus vetula primo ſalutet, &c. eſſe ſignum alicujus infortunii, vel adver- 25

Digitized by Google

ſitatis ; hac inſtructione accepta tu ſtudioſe obſervans in egreſſu e domo ſemper dexterum pedem prius exponis, ſi initio itineris lepus occurrat, non pergis, ſed reverteris metu alicujus infortunii impendentis. Hic Ariolus divinator eſt, tu vanus obſervator, uterque ſuperſtitioſus, & pacto ſaltem implicito dæmoni ſtudioſus. Tot ergo ſunt ſpecies vanæ obſervationis ejuſmodi ſignorum, quot ſunt ſpecies, & ſigna divinationis ſupra allata, & enumerata: Et multa enumerat D. Auguſt. lib. de doctr. Criſtian. cap. 20. *Si membrum aliquod ſalierit; ſi junctim ambulantibus amicis lepus aut canis, aut puer medius venerit, &c. Hinc ſunt etiam illa: limen calcare, cum ante domum ſuam tranſit: redire ad lectum, ſi quis, dum ſe calceat, ſternutaverit; redire domum, ſi procedens offenderit: cum veſtis a ſoricibus roditur; plus timere ſuſpicionem futuri mali, quàm præſens damnum dolere.* Hæc Auguſt. quem etiam utiliſſime leges *lib. de rectitudine Cathol. converſat.* late, & optime diſſerentem. Ad hanc ergo obſervationem pertinent ſuperſtitioſæ obſervantiones dierum, vel temporum, quaſi quidam dies, vel horæ fauſtæ, aliæ infauſtæ eſſent. Quomodò peccant, qui die Martis, vel quovis die inter horam undecimam, & duodecimam, meridianam nolunt exire domum: quod talis dies, vel hora infauſta ſit, quod vere ſuperſtitioſum eſt, & prohibetur in *Jure Canon. cap. non obſervetis: cauſa 26. q. 7.* Item nolentes die Veneris ungues præſcindere, aut die Sabbati nere, ſeu fila ducere (cum tamen alias laborent ſerviliter) in honorem B. Virginis. Aquæ benedictæ Dominicis Quatuor Temporum majorem vim tribuere, quàm aliis benedictis ad quoſdam effectus. Similiter aquæ benedictæ in alia Parochia. Item ſervantes ova die Paſchatis a gallinis parta ad extinguendum incendium, vel alios effectus. Horrendum eſt audire inter Catholicos ſuperſtitionem vanarum obſervationum etiam irrepſiſſe in tremendum Miſſæ Sacrificium. Lege Martin. Delr. *l. c.* noſtrum Marchant. *Trib. tom. 2. tr. 2. p. 3. tit. 1. q. 2.* §. 2. P. Gobat, *de ſuperſtit. caſ. 22. & 23.* Non enim expedit talia denuo deſcribere. Huc etiam referri debent omnes ejuſmodi, quibus mulierculæ nupturientes futuri mariti notitiam procurare nituntur certis diebus, & ritibus; maxime in noctibus SS. Andreæ, Thomæ, Natalis Domini, Trium Regum, S. Joannis Baptiſtæ: ſi ſerio, & cum aliqua expectatione eventus fiant, & non levitatis, & joci tantùm gratia, ut infra generaliter notabo. Item obſervatio certi numeri tamquam infauſti in conſeſſu, vel comitatu, v. g. aliqui convivio excepti nolunt accumbere numero tredecenario, tamquam infauſto, eo quod importet unum ex ipſis brevi moriturum, exemplo ultimæ cœnæ, quia ibi unus ex tredecim brevi mortuus: nimirùm Chriſtus Dominus. Immo cur non præſagiunt etiam unum ſe ſuſpenſurum, ſicut Judas unus ex tredecim brevi ſe ſuſpendit? & alia innumera. Nec deſunt, qui numerum imparem in pillulis ſumendis tamquam neceſſarium obſervatum ſuperſtitionis damnent apud *P. Gobat. cit.*

Hic concludit Navarr. *c. 11. n. 38.* cum aliis: omnes eas vanas obſervationes dierum, temporumve de ſe eſſe peccata mortalia: intellige, quando fiunt cum indubitata, & certa fide, & efficacia; ſecùs ſi ſolùm ex ſuſpicione, vel timore: ut ſi quis die Martis, vel inter horam undecimam, vel duodecimam ſemel, aut iterùm non auderet domo egredi, vel negotium aliquod inchoare, ut certe communiter faciunt homines: tunc enim non eſſe plùs, quàm veniale, recte docet etiam Sanch. *cit. c. 40. num. 15.* Cæterùm omni peccato ſuperſtitionis vacabit obſervare dies, menſes, annos, quibus convenientior ſit cœli diſpoſitio ad aliquos effectus, vel negotia: ſicut in naturalibus licite obſervantur tempora colligendis herbis, ſumendis medicinis, cædendis lignis, ſeminandis ſeminibus; cùm certùm ſit aſtra influere in inferiora varie pro vario tempore, aliqua quidem benigne, alia vero maligne: unde & herbæ certo tempore ſunt efficaciores: & dictum Galeni eſt, eamdem herbam, quæ hoc tempore ſumpta ſanat, ſi alio tempore ſumeretur, mortiferam eſſe poſſe ratione diverſæ influentiæ. Denique ex ſpeciali devotione erga aliquem Sanctum ejus natalem eligere pro auſpicio gravis negotii, v. g. pro primo Sacro, pro ſolemnitate matrimonii, omni ſuperſtitione, vel culpa caret omnium conſenſu.

§. II. *Vana obſervatio precum, & characterum.*

26 Alias incantatio dicta eſt, cùm pro aliquo effectu conſequendo adhibentur certæ preces, vel characteres, vel verbo proferendæ, vel ſcripto geſtandæ in collo, brachio, &c. Pro quibus omnibus ſuper unum cumulum hæc ſit veriſſima, & certiſſima.

REGULA GENERALIS.

Quandocumque ejuſmodi preces, characteres, ſigna aut ignota ſunt, aut vana, vel frivola, vel falſa; aut ſi nota, bona, & ſancta ſint, ſunt tamen admixta circumſtantiæ vanæ, inutiles, & omnino impertinentes ad talem effectum, qui intenditur, aut denique ſi totum ſanctum, & bonum ſit, ſi tamen in iis conſtituatur certa, & infallibilis fiducia per eos conſequendi talem effectum, v. g. ſanitatem, vel quodvis bonum corporale, vel ſpirituale, certum eſſe debet eſſe ſuperſtitionem cum pacto ſaltem implicito cum dæmone, adeoque ex genere ſuo peccatum mortale. Ita in re omnes. Sanch. Delr. Layman. Ratio Regulæ data eſt ſupra generaliter, cùm de ſuperſtitione, &c.

Regula habet tres partes.

Prima: certa eſt ſuperſtitio, quando characteres, vel ſigna ſunt ignota: dum enim continent notam, & expreſſam invocationem dæmonum, nomina propria Diabolorum: Aſtaron, Zabulon, &c. tunc uſus eorum erit expreſſa invocatio, & pactum explicitum cum dæmone. Aut vana, & frivola, qualia ſæpe reperiuntur in ſchedis contra febres, & alios morbos appendi ſolitis, & apertis, &c. Mira, & lepida refert P. Gobat *cit. caſ.* 23. Aut ſigna falſa; ut quod Chriſtus habuerit febrim. Quò etiam ſpectant ineptæ oratiunculæ de, neſcio, quibus itineribus factiſque Chriſti, B. Virg. S. Petri, quas incantatrices vetulæ ſuper ægros vel vulnera demurmurare ſolent. Hujuſmodi enim ignota, vel vana ſigna non poſſunt referri ad alium intelligentem, niſi dæmonem: quippe non ad Deum, vel bonos Angelos, qui non gaudent ejuſmodi nugis; nec ad aliquem hominem, ut de ſe patet; neque ad ipſos morbos, qui nihil percipiunt: ergo &c.

Secunda. Etiamſi iſtæ preces, characteres, vel ſigna de ſe ſint bona, & ſancta; ſi tamen admiſceantur circumſtantiæ vanæ, & omnino impertinentes ad talem effectum ex parte loci, temporis, modi ſcribendi, legendi, alligandi, tamquam neceſſariæ ad talem effectum conſequendum, ita ut in iis fiducia, & vis precum conſtituatur, certiſſima ſuperſtitio eſt. Communiſſima cum D. Thom. 2. 2. *qu. 96. art. 4. ex c. non licet.* Exempla innumerabilia afferri poſſunt: v. gr. Evangelium S. Joannis e collo geſtandum, ſcriptum debere eſſe a virgine in membrana virginea, oriente ſole, & tribus funiculis talis coloris, ac materiæ, tali certo modo factis collo appenſum, &c. Item orationes bonas, & ſacras dici debere ad aures jumenti ægri certo numero, ſitu, geſtu, tot crucibus permixtis, ita ut in ipſo numero, vel ſimili vana circumſtantia vis orationis, & fiducia effectus collocetur: quin ejuſmodi vanis circumſtantiis abuti contingit ipſo tremendo Sacrificio Miſſæ ad certos effectus: ut nimirùm legantur certo numero, continuis diebus, certis horis ab uno, duobus, tribus determinatis Sacerdotibus, talis nominis, accenſis candelis certo numero, colore, forma, &c. ita ut in iis circumſtantiis ponatur efficacia Miſſæ ad talem effectum, & una omiſſa, ceſſet eſſe efficax; quæ ſuperſtitio etiam damnatur in Concil. Trid. Seſſ. 22. in Decreto de obſervandis, & vitandis in celeb. Miſſ. ibi: *quarundam Miſſarum, & candelarum certum numerum, qui magis a ſuperſtitioſo cultu, quàm a vera religione inventus, eſt omnino ab Eccleſia Epiſcopi removeant.* Ubi tamen non damnatur certus numerus Miſſarum, vel candelarum ex devotione in honorem alicujus myſterii, v. gr. quinque in honorem quinque vulnerum Chriſti. Duodecim in honorem duodecim Apoſtolorum, aut ſponte electus, abſque eo quod in eo velut neceſſario numero vis aliqua, vel efficacia collocetur. Quo etiam ſpectat frequens, & damnatiſſima praxis, qua ſolent nummos, aliaſve res ſub mappa Altaris abſcondere, ut ſuper ipſas certo numero Miſſæ legantur ad diverſos, & ſubinde infandos effectus, quare recte monet P. Gobat, Dominos, Parochos, & Æditu os curare debere, ne ſæcularibus nemine præſente in templo aditus ad altare pateat.

Tertia. Etſi totum, quod adhibetur, oratur, dicitur, ſcribitur, bonum, & ſanctum ſit, verumque erga Deum cultum præſeferat: v. gr. ſola oratio ad Deum, unicus e Pſalmo verſiculus, Evangelium S. Joannis, vinum ex Sacerdotis ablutione, ova in Sabbato ſancto crucifixo applicata, flores ex Altari, vel Monſtrantia deſumpta, aqua, cera, ſal, vel alia res benedicta ab Eccleſia, Reliquiæ ſacræ, Agni Dei: ſi tamen in ſola eorum, vel ſimilium applicatione conſtituatur certa vis, & fiducia Sanitatis, vel alterius affectus, vel commodi temporalis, & non principaliter in Deo, & fide Eccleſiæ, adhuc certa ſuperſtitio eſt: quia talis certa vis, & virtus illis omnibus neque ex natura rei, neque ex inſtitutione Dei, vel Eccleſiæ ineſt, conſequenter aliunde peti cenſenda eſt, neque ab alio, quam a dæmone, qui libenter ſe transfigurat in Angelum lucis, ut ſpecie pietatis, & ſanctitatis rerum facilius, & periculoſius decipiat. Communiſſima DD. Suar. *hic c. 15. n. 25.* Leſſ. *lib. 2. de Juſtit. c. 44. dub. 3.* Delr. *lib. 3. diſq. mag. part. 2. q. 4. §. 7. & ſeq.* latiſſime. Laym. Alii RR. paſſim omnes. Ex quibus patet jam ad diverſiſſimos caſus. Aliquot frequentiores adfero.

I. Quo-

28 I. Quomodo intelligendum id, quod ſcribit Caſſiod. *Pſal.* 115. multis in variis morbis efficax remedium fuiſſe trinam recitationem illius verſus: *Dirupiſti vincula mea, tibi ſacrificabo hoſtiam laudis?* ita nimirùm, ut non ipſi trinæ recitationi, ſed Fidei, ac devotioni, ſingulariter erga SS. Trinitatem, Deus effectum contulerit. Similiter chirurgi ſiſtendo ſanguini pronuntiantes illud Chriſti in Cruce: *conſummatum eſt*: Si ſolùm pro eo effectu non infallibiliter expectato, ſed pie tantùm impetrando deprecentur Chriſtum per illam conſummationem Paſſionis, & Sanguinis ſui in Cruce, ſuperſtitionis damnari non poſſunt. Secùs omnino, ſi ex illo per modum operis operati effectum infallibiliter expectent. Audivi alios ſiſtere ſanguinem recitato verſu Pſalmi 50. *Libera me de ſanguinibus, &c.* Et eodem modo explicandum eſt illud, quod equitantes contra pericula lapſus portent ſecum galerum S. Gregorii: & equum aſcendentes pronuntiant illud; *os non comminuetis ex eis.* A morbo caduco quidam liberant inſuſurrando in aurem, *O creatura Dei, memento creatoris tui.* Siquidem ea verba recitentur ſubmiſſe, & cum certa expectatione effectus per modum operis operati, omnino certæ ſuperſtitionis condemnandi ſunt. Secùs dicendum ſi ea verba alta voce inclamentur, ut morbo correptus audire poſſit, ad ſe reverti, ſeque Deo commendare, & pro remedio ſupplicare. Unde ſimilia verba auribus equi, vel alterius jumenti aliquo morbo correpti ingerere a ſuperſtitione mortali excuſari nullo modo poteſt: ſicut nec ille, qui ad ſiſtendos latratus canum pronuntiat illum verſiculum: *in camo & freno maxillas eorum conſtringe*: quo audito illi ſtatim obmuteſcunt, ut ipſe ſemel attonitus aſpexi. Niſi forte iterùm fieret per modum ſimplicis invocationis auxilii divini.

II. Quid ſentiendum de illis, qui certas preces quotidie recitant, aut deſcriptas ſecùm portant pro felici negotii ſucceſſu ad avertenda infortunia, pericula, aut etiam certos morbos? Quod ſi enim praxes bonæ ſint. 1. aut ex Scriptura, & nominatim *Pſal.* 50. *Miſerere. Et* 90. *Qui habitat in adjutorio altiſſimi, &c.* aut ſint ab Eccleſia approbatæ, aut pie compoſitæ. 2. Abſint omnes circumſtantiæ, & conditiones vanæ, & ſuperſtitioſæ ſupra inſinuatæ. 3. Non inde expectetur certus effectus per modum ex opere operato, ſed ſolùm pie ſperetur per modum impetrationis, ſuperſtitionis damnari non debet. Verùm quia raiò hæc omnia concurrunt, præſertim quoad preces ſcriptas ſecum geſtandas, raro ejuſmodi permittenda, minùs conſulenda ſunt. Certæ, & pernicioſæ ſuperſtitionis damnanda eſt recitatio orationum, etſi alioquin ſanctiſſimarum, S. Brigittæ quotidie per integrum annum, cum certa fiducia, quod exinde morti æternæ non erunt ſubjecti, qui ita recitarunt, aliiſque privilegiis potientur, prout in quibuſdam libellis falſo ſcribitur a Chriſto fuiſſe revelata ſanctiſſime illi viduæ: per hoc enim homines retrahuntur a Sacramentis, & inanem fiduciam concipiunt ſæpiſſime peſſimo effectu, ut alibi expertum, teſte Anton. de Spirit. S. *Direct. Confeſſ. p. 3. tr. 4. diſp. 2. ſect. 5.*

III. Quid ſentiendum de hominibus incantatoribus, & incantatricibus, cùm certas preces ſuper morbos, & vulnera recitant, & adjurationes ſacras? Quòd ſi enim ſimul applicando medicinas naturales ſolum Deum orant, vel adjurant per Crucem, Paſſionem, vulnera Chriſti, ut proſint medicinæ applicatæ abſque vana aliqua circumſtantia admixta, nihil ſuperſtitioſi, vel vani continebunt, Uti obſervat Navarr. *c.* 11. *num.* 36. Sylveſt. Angel. *verb. Superſtitio*, aliiſque Sanch. *cit. n.* 39. Qui tamen recte monet, eas plerumque ſuperſtitioſa miſcere, adeòque nonniſi cautiſſime admittendas: ſimpliciter autem repellendæ ſunt, ut ſuperſtitioſæ, quoties abſque adhibitis medicinis naturalibus ſolis ſuis precibus, vel adorationibus quantumvis ſacris, morbos, vel vulnera curare nituntur, cùm iis orationibus nec ex natura rei, nec ex ordinatione Dei, vel Eccleſiæ tanta vis inſit, ideòque alionde petatur.

IV. Quid dicendùm de certis conſuetudinibus locorum certorum, maxime in noſtra patria, v. gr. certo die feſti alicujus Sancti equis fœnum ſecare, equum ter circa templum circumequitare, vel alia jumenta, aut etiam per templum certo numero traducere; die S. Joannis Baptiſtæ flores, vel herbas decerpere tamquam ſalutiferas magis cæteris; ex auro, argento, vel alio metallo Crucifixo in die Paraſceve applicato, annulum fabricare contra certos morbos, præſertim chiragræ? &c. Hæc, & ſimilia omnia ſine dubio ſuperſtitioſa ſunt, & niſi bona fides, ignorantia, vel ſimplicitas excuſet, peccata mortalia, ſi animus ſit adhibendi eas circumſtantias, vel cæremonias tamquam per ſe neceſſarias, vel efficaces ad ſanitatem, vel ſimiles effectus conſequendos; cùm Deus lege ordinaria non operetur per ejuſmodi media, & conditiones, in quibus aliquid vanitatis apparet. *Omnes cum Sanchez, cit. & aliis.* Quòd ſi tamen animus ſit utendi iis circumſtantiis ſolum ut ſignis, vel inſtrumentis ſuæ devotionis, & fiduciæ erga Deum, Crucifixum, Sanctos aliquos, cùm tamen reverà ſanitatem, incolumitatem rerum ſuarum, aliumve effectum ſperatum minime ratione iſtarum conditionum, ſed a ſolo Deo per merita Crucifixi, vel Sancti alicujus expectent, & poſtulent, utique a ſuperſtitione excuſari poterunt: at vero ſi ob inveteratum uſum, & conſuetudinem communem talia omnino abrogari, vel diſſuaderi non poſſunt ſine offenſa populi; ſaltem docendi ſunt, quo animo prædicta fieri conveniat: inexcuſabilis autem eſt ſuperſtitio illarum ſupplicationum, quibus Sancti alicujus imago in flumen projicitur, vel in ripa deponitur, donec pluat v. g. &c.

§. III. *Obſervatio vana mediorum innaturalium.*

Cum nimirùm ad certum effectum cauſandum adhibentur res quædam per modum cauſarum naturalium ad certos effectus, cùm tamen revera nullam ad id cauſalitatem habeant. Pro quibus itidem diverſiſſimis, innumeriſque, eſt hæc certiſſima. 29

REGULA GENERALIS.

30 *Quidquid adhibetur ad quemcumque effectum certo expectatum, ad quem tamen nullam vim, vel virtutem habet, neque naturalem ex natura ſua, neque ſupernaturalem ex inſtitutione Chriſti, vel ordinatione Eccleſiæ, ſive ſe toto, ſive aliqua ſui parte, vel circumſtantia inutili admixta, certiſſime ſuperſtitioſum eſt, cum pacto ſaltem implicito cum dæmone, adeoque ex genere ſuo peccatum mortale.* Ita omnes cum D. Th. 2. 2. quæſt. 96. art. 2. Tolet. aliiſque congeſtis Sanch. ſæpe *cit. lib.* 2. *moral., cap.* 40. *num.* 44. Laym. *cap.* 4. *num.* 3. *Ratio eſt*: Quia talis res quæcumque ſit, non adhibetur ut cauſa naturalis, cùm ſupponatur ipſa nullam naturalem virtutem, vel cauſalitatem ad talem effectum continere: ergo habetur ſolùm, ut ſignum talis effectus aliunde producendi ex alterius inſtitutione, ordinatione, vel pacto: atqui non adhibentur, ut ſigna divina, quaſi per illa divinitus deberet talis effectus produci ex inſtitutione Dei, vel Eccleſiæ, ſicut ſunt Sacramenta, & Sacramentalia: cùm illæ res revera, nec a Deo, nec ab Eccleſia inſtitutæ ſint, ſed potius damnatæ, & vetitæ: conſequens ergo eſt adhiberi, ut ſigna dæmonis, ſeu ut ſigna effectus ope dæmonis impetrandi vi occultæ ejus inſtitutionis, vel cooperationis, adeòque pacti expliciti cum dæmone.

Colligitur ergo in his certa ſuperſtitio, & Magia. 1. Cùm res applicata de ſe eſt plane inutilis ad talem effectum, v. g. funis, de quo fur pendebat, pro morbo hominis, vel jumenti curando: lignum de tumba, in qua mulier cum fœtu extincta jacebat, & alia innumera. 2. Cùm quidem res de ſe eſſet, vel cenſetur eſſe utilis ad talem effectum, v. gr. medium naturale, adhibentur tamen circumſtantiæ vanæ, & impertinentes, loci, temporis, modi applicandi, &c. v. g. herbam debere eſſe foſſam certo die, & hora: die veneris inter horam undecimam, & duodecimam noctis: aquam portari a Virgine pro ſalubri balneo, &c. eundo ſilente, &c. Item quando adhibentur ignota verba, vel characteres, certæ preces, certus numerus crucum, ſacra verba, modo tamen, & intentione ſupra explicatis. 3. Quando conſtat rem etſi alias operativam, tamen hic, & nunc non poſſe operari tali modo, in tanta diſtantia, in tanta celeritate, in momento. 4. Denique ratione effectus ſperati, qui nulla naturali virtute, ſed ſolùm a ſpiritu bono, vel malo effici poteſt: ut ſubitanea infuſio ſcientiæ, loquela ſtatuæ, &c. Hac regula bene animo impreſſa, facile eſt reſolvere caſus in hac re nimis innumerabiles; majoris tamen doctrinæ gratia ſit.

§. IV. *Regulæ in dubiis circa prædicta, & ſimilia.*

Quia in ſupradictis caſibus ſæpiſſime dubium eſt, an ſigna, vel res applicatæ revera habeant aliquam naturalem, vel ſupernaturalem vim, vel virtutem cauſandi talem effectum, aut etiam ſignificandi talem eventum: & in ejuſmodi dubiis omnia reprobare durum; quodvis autem arripere, vel permittere periculoſum ſit; tutiſſime ſervabuntur duæ ſequentes Regulæ.

REGULA PRIMA.

Quando prudenter dubitatur, utrum res applicanda, 31
applicata ad effectum aliquem cauſandum habeat vim naturalem cauſandi illum effectum, nec ne, licite præſumi poteſt, quod ſic: cùm enim miræ ſint naturalium cauſarum virtutes, præſertim herbarum, lapidum, &c. etiam doctos ſæpiſſime latentes, non eſt ratio cur ex eo, quod virtus illa nobis ignota, vel dubia ſit, ſtatim eam negemus, & tamquam ſuperſtitionem magicam virtute dæmonis operativam condemnemus. Communiſſima DD. cum D. Auguſt. *lib.* 14. *de Civit. Dei c.* 24. Sanch. *cit. n.* 44. Laym. *lib.* 4. *tr.*

10. *c.* 4. *nu.* 6. Qui tamen recte conſulunt cuilibet, qui ejuſmodi re dubia ad ſanitatem, vel alium effectum conſequendum uti vellet, ut expreſſe proteſtetur, ſi ulla vis diabolica ex quocunque pacto ſubſit, nolle ſe effectum conſequi. Qua ratione Caiet. *verb. Incantatio*, aſſerit, ſe deprehendiſſe ſuperſtitioſum eſſe motum annuli ſuper filum pronunciãdo certo verſiculo Pſalmi: cùm enim proteſtaretur nolle ſe verſum recitare propter illum motum ſecundùm diaboli virtutem, ſed pure ad Deum laudandum, annullus motus minime fuit. Placet aliquos caſus particulares adferre pro curioſis.

32 I. Herbas certis temporibus, feſtis diebus, horis, &c. colligere ſine dubio ſæpiſſime eſt ſuperſtitioſum, utpote quandocunque illæ circumſtantiæ temporis omnino ſunt impertinentes ad naturalem virtutem conferendam, vel augendam: ut quod debeant colligi, vel effodi feria ſexta inter undecimam, & duodecimam noctis: ea hora, qua tres Sacerdotes in uno templo ſimul celebrant, In die S. Margaritæ, S. Joan. Baptiſtæ. Secus dicendum, quando ipſa circumſtantia temporis conducit ad naturalem herbarum virtutem, maturitatem, vel aliam qualitatem: ſine dubio enim potentior eſt virtus plurium herbarum collectarum in vere, quàm in hyeme, in æquinoctio, quàm in ſolſtitio; ſpecialiter autem pleræque herbæ medicæ, & ſalutiferæ maturitatem, & virtutem conſequuntur verſus æquinoctium autumnale, quo tempore celebratur Triceſimus B. V. Mariæ. Non eſt ergo ſuperſtitioſum colligere herbas intra illum Triceſimum S. V. Mariæ; eademque ratione aſſervare ova eodem tempore excluſa. *Communis apud cit.*

II. Quid ſentiendum de virga avellana indice de theſauro occulto, vel aqua latente? Uſus ſimplex abſque alia ſuperſtitioſa circumſtantia admixta damnari minime poteſt, maxime quoad fontium, & metallorum venas indagandas, & conſequenter etiam theſaurum occultum auri, argenti, aut alterius metalli. Obſervant tamen naturales, ſeu Phyſici, non quamlibet ejuſmodi virgam ubilibet natam, ſed tantùm natam in tali loco, & fundo, ſub quo latent ejuſmodi venæ fontium, vel metallorum, habere hanc virtutem, & ſympathiam occultam, ut vehementi illo motu, & ictu ſuo verſus talem locum etiam alibi prodant latentes illas venas, metalla, theſauros. Quare prout defacto ejuſmodi virgæ applicantur, præſertim a militibus, & furibus. 1. Indifferenter undecumque arreptæ. 2. Ad detegendos theſauros quoſvis, vel res latentes, etiamſi ibi nullum eſſet aurum, argentum, aliudve metallum, ſed veſtes, aliæve res. 3. Et ubilibet locorum, etiam ſupra terram, in domibus, inter parietes. 4. Præſertim in talibus impertinentibus, ac ſuperſtitioſis circumſtantiis, ſectionis, & applicationis, omnino damnandus eſt uſus, ut meritiſſimum opus diaboli.

III. Annullo, vel globulo e filo intra extremos digitos, pollicem, & indicem, ſuſtentato pendente intra vaſculum quoddam ſucceſſivo motu tandem ad unum latus alliſo, velut horologio quidam utuntur pro indicio horarum: & ipſe uſus ſum ſæpiſſime aliquot annos certo ſemper effectu, quia credidi, id fieri naturaliter occulta virtute arteriæ pulſus, & influentiæ cœleſtis, & adhuc ita opinor quoad aliquid, ſcilicet quoad motum ipſum, ejuſque ſucceſſiva incrementa: at vero quoad determinatum alliſionum numerum horis ſingulis reſpondentem omnino ſuperſtitioſum eſſe experientia propria convincit Cardinalem de Lugo: nam eo medio uſus in Hiſpania ad indicium horarum ſecundùm horologium commune Aſtronomicum, ſcilicet viginti quatuor horarum a media nocte uſque ad alteram media noctem, cùm poſtea brevi tempore appulisſet ad Italiam, eodemque medio vellet noſſe, quota hora eſſet, ecce comperit eam ictus jam ſecundùm horologium artificiale Italicum longe diverſiſſimum, indeque, & merito concluſit, illud artificium eſſe ſuperſtitioſum: in tanta enim vicinitate locorum, neque pulſus arteriæ, neque aſtrum ullum tantam mutationem cauſare naturaliter potuiſſet: ergo non naturæ opus; quod enim eſt ſemper facit idem circa idem, ſed alterius virtutis eſſe manifeſte convincitur: ſed neque alterius, niſi dæmonis, ut jam ſæpe dictum.

IV. Filo etiam a Virgine ducto, vel neto aliqui utuntur ad aliquam curationem: certe primo intuitu apparet ſuperſtitioſum maxime, & eſt revera, ſi aliæ conditiones vanæ accedant, aut effectus nimis improportionatus inde ſperetur. Alioquin ſani ſunt, qui non audent omnino condemnare: & audi, quæſo, quid in ſimili ſcribat celeberrimus Doctor Rupertus Tuitienſ. *lib.* 1. *tom.* 3. *de Trin. cap.* 1. in illa verba Geneſ. 3. *Ponam inimicitiam inter te, & mulierem, ipſa conteret caput tuum* inquiens: *Si nuda mulieris planta dentem ſerpentis prævenerit, & vivaciſſimum caput ejus vel leviter preſſerit, ſtatim totum cum capite corpus repente interit, ita ut omnino motus nullus, nullus ſenſus in aliena parte reſiduus ſit; id quod non malleis, aut vectibus aut gladiis concidentibus citò, ac leviter effici poteſt, ſiquidem exciſum caput cum tribus, aut duobus, digitulis vivere, & abire perhibetur; hoc, quod prædictum eſt, ita eſſe ipſorum, qui per induſtriam exploraverunt, fide, & relatione comperimus.* Hactenus Rupertus. Quod ſi ergo mulier, non autem vir id efficaciæ habeat, cur non poſſit virgo innocens, non vero mulier corrupta, alicujus efficaciæ nobis incognitæ particeps eſſe, ut ſuis manibus, immo etiam ſuo ſputo, quo fœminæ ſolent nendo filum inungere, occultam virtutem ad aliquem morbum propellendum communicare? ait Tambur. *lib.* 2. *Decal. cap.* 6. §. 1. *n.* 6. *&* 7. Ego certe, ſi vera adſit neceſſitas, & aliud medium non ſuppetat, adhibita proteſtatione ſupradicta ita facile permitterem, facerem, certe damnare non auderem. Idemque eadem ratione damnari explicite non poſſunt curationes factæ virtute emplaſtri magnetici per actionem in diſtans, dum loco membri vulnerati obligatur inſtrumentum, quo vulnus inflictum erat, ea probabili ſententia DD. Phyſicorum. Et ita de his, & ſimilibus ſexcentis judicandum erit.

R E G U L A II.

QUando certo probabiliter conſtat, rem applicatam ad effectum aliquem, v. g. morbum aliquem curandum non habere ullam vim naturalem ad illum effectum cauſandum, dubitatur autem, an habeat vim a Deo, vel dæmone, cenſenda eſt, eſſe ſuperſtitio ex pacto cum dæmone, ideoque ſimpliciter abſtinendum. Ita poſt S. Thom. *cit. q.* 96. *a.* 2. plurimis congeſtis late, & optime probat Sanch. *lib.* 2. *c.* 40. *n.* 4. Et ipſum ſequuntur RR. torrentis inſtar. Ratio eſt: Quia in dubio non præſumitur factum; cum ergo res illa certo non ſit cauſa naturalis effectus, nec de virtute aliqua ſupernaturali conſtet, erit ſolummodo ſignum, ut ad ejus poſitionem, vel Deus, vel dæmon effectum ponat: atqui non Deus, quia de ſolis Sacramentis, vel Sacramentalibus tale quid per revelationem habemus: reſtat ergo, illum effectum fieri a dæmone per ejuſmodi ſigna tacite invocato, idque omnium maxime in obſervatione precum, vel characterum, *ſup.* §. 2. Quare ſapienter Gerſon. apud Sanch. *cit.* ubi quærens, an verſiculus ille: *Dirupiſti vincula mea, &c.* habet efficaciam ad ſanitatem? ait. Reſpondeo pro Regula circa talia, quæ ſunt innumera: quòd nunquam attribuenda eſt aliqua virtus ſupernaturalis talibus rebus quibuſcunque, niſi hoc trahi poſſit ex Scriptura Sacra, vel revelatione divina: & oppoſitum credo, habet ſpeciem ſuperſtitionis. Aliqua hic breviter notanda occurrunt. 33

I. Licet ejuſmodi ſigna dubia non poſſint ſcienter adhiberi abſque tacita invocatione dæmonis ob rationem dictam, poſt factum tamen non debet ſemper judicare, effectum eſſe cauſatum ope dæmonis; potuit enim fieri caſu, vel fortuitu: experientia enim conſtat, aliquos impoſtores, & male ſeriatas vetulas proprio ingenio componere ejuſmodi nugas, v. g. contra febres, ſpaſmos, alioſve morbos, ſi quando effectum caſu ſortiantur, virtutem jactant; ſi fallat effectus, defectum applicationis debitæ oſtendunt: ex. g. aliquis ſumpta charta certis notis, & circulis inſcripta brevi convaluit a quartana, male argueretur: hæc ſanitas non eſt a medio naturali, neque a Deo: ergo a dæmone: potuit enim caſu evenire, tunc deficiente humore peccante. Prudenter ergo hic judicandum eſt, quàm maxime vero cavenda illa ſtupida ſequela: Hanc juvit aliquando tale medium dubium; ergo & me, & te, & alium juvabit, quaſi dicas: hic in tali via caſu invenit aurum; ergo & ego, & quivis alius inveniet.

II. Rem ita dubiam ſecluſa certa expectatione effectus ſemel, aut iterùm tantùm applicare, merito a peccato mortali ſuperſtitionis poſt alios liberat Tamburin. *nu.* 70. Quia tunc aut eſt actus imperfectus, aut non eſt grave periculum commercii cum dæmone, vel alterius notabilis inconvenientiæ. Conſentit Gobat. *caſ.* 2. *n.* 935.

III. Qui etiam ob juſtam cauſam neceſſitatis gravis deficiente alio medio naturali certo, non ſuperſtitioſo, ejuſmodi rem dubiam applicare ad pellendum morbum, ſtrumam, rupturam curandam, adhibita proteſtatione contraria ſupradicta, ab omni peccato liberant boni DD. eoſque ſequens Tamb. *cit. n.* 72. Et Leſſ. *lib.* 2. *de Juſt. c.* 44. *nu.* 45. inſinuat dicens: *Non eſt licitum uti remedio, de quo dubium eſt, an contineat tacitam dæmonis invocationem, hoc enim eſt, ſe exponere manifeſto periculo ſuperſtitionis, niſi forte id fiat cum expreſſa voluntatis contrariæ proteſtatione.* Vides ſentire Leſſium, te cum tali proteſtatione poſſe uti eo remedio ob neceſſitatem, nempe recuperandæ ſanitatis. Et ratio videtur: Quia quamdiu eſt dubium medium, proteſtatio expreſſa contraria tollit invocationem, & commercium dæmonis, & remanet ſpes aliqua effectus aliunde obtinendi, vel cauſandi. Debui practicari aliquoties.

IV. Denique quando certum eſt, medium eſſe ſuperſtitioſum, certum quoque eſſe debet, numquam licere eo uti ob quamcumque neceſſitatem, adhibita etiam quacumque proteſtatione contraria. Ratio clara eſt: Quia ſuperſtitio eſt

Digitized by Google

eſt intrinſece mala, involvit etiam contemptum Dei, dæmonis reverentiam, & cultm §. 1. in fine explicatum: quæ nullo unquam caſu licere poſſunt, & proteſtatio eſt ipſi facto contraria, ideòque de jure frivola, ac nulla: ac ſi dicas: Scio equidem hoc medio adhibito debere operari dæmonem, non Deum, vel naturam; eo tamen adhibito proteſtor me nolle uti ope dæmonis, O ſtultitia! Quare valde pœnitet, me ſemel permiſiſſe pro remedio rupturæ, ejus expoſitionem verſus lunam creſcentem cum iis verbis: *Quod video creſcat, quod tango, decreſcat*, recitatis poſtea 5. Pater, & Ave, præmiſſa tamen illa proteſtatione contraria; etiam enim tunc dubius aliquatenus; ut nunc inveni caſum in ſpecie apud ſolertiſſimum Gobat, judicantem certo eſſe ſuperſtitionem.

S E C T I O IV.

Magia, Maleficium.

S U M M A R I U M.

35 *Magia quid, & quotuplex.*
36 *Quid ars notoria?*
37 *Quid ars mirifica, ſeu magia ſanifica?*
38 *Quid, & quotuplex maleficium?*
39 *Maleficii ſolutio tripliciter fieri poteſt,*
40 *Semper licite ſolvitur per ſe, vel per alium, etiam maleficum, vel ſagam, quoties id ſine novo maleficio, vel peccato fieri poteſt.*
41 *Adhibendo etiam ſignum poſitivum, aliunde non illicitum, maleficio tamen ex pacto conditionato diaboli contrarium*
42 *Numquam vero licet illud ſolvere novo maleficio, etiam transferendo in canem, catum; vel ipſumet maleficum.*
43 *Quando conſtat, maleficum poſſe ſolvere maleficium ſine novo, & ſolùm dubitatur, an ſine novo ſoluturus ſit, licitum eſt petere, ut ſolvat.*
44 *Omnes divinationes, vanæ obſervantiæ, ac magia per ſe ſunt peccata ejuſdem ſpeciei formaliter,*
45 *Omnis ſuperſtitioſa divinatio, ac magia cum pacto, vel invocatio dæmonis expreſſa, voce, ſigno, vel facto, non tantùm eſt peccatum mortale graviſſimum.*
46 *Sed etiam ordinarie graviſſimas peccatorum ſpecies adjunctas habet.*
47 *Qualiter tales examinandi a Confeſſario?*
48 *Omnis etiam ſuperſtitio, divinatio, vel magia cum pacto, vel invocatione dæmonis implicita tantum, ex genere ſuo quidem peccatum mortale eſt, frequentiſſime tamen fit veniale ex ignorantia, levitate, curioſitate, &c.*
49 *Acquiſita per magiam citra damnum tertii licite retinentur*

35 MAgia generatim dicitur ratio operandi mira præter communem, & ordinarium modum in natura. Duplex eſt, *naturalis*, & *ſuperſtitioſa*. *Magia naturalis* eſt ratio operandi mira per applicationem agentium naturalium, applicando ſcilicet activa paſſivis, unde effectus hominibus miri naturaliter oriuntur: cujus præcipua pars eſt Alchimia, qua ex metallis levioribus mediante mercurio aurum etiam verum effici poſſe concedunt communiter DD. quamquam etiam hæc ars Jure Canonico merito ſit prohibita, tum quod ſit incertiſſima cum jactura tantorum ſumptuum, tum quòd ſit periculoſiſſima, ne ſubrepat pactum, vel invocatio dæmonis ex deſperatione, ac nimia aviditate effectus, adeòque fiat magis ſuperſtitioſa. *Magia ſuperſtitioſa* ergo eſt ratio operandi mira ope dæmonis; videlicet per ſigna. vel media a dæmone ad ejuſmodi inſtituta: adeoque eo ipſo cum pacto explicito, vel implicito ſaltem cum illo atro genio. Sicut enim Chriſtus Dominus ſenſibilia ſigna Sacramentorum gratiæ effectiva inſtituit ad ſalutem, & ſanctificationem animarum, ita diabolus malitioſus Chriſti æmulus, & ſimia, ſenſibilia plurima inſtituit ſigna ad diverſiſſimos effectus ad eorum exhibitionem, vel uſum ſua ope producendos ad perditionem animarum, reſpectu quorum effectuum proprie dicitur magia. Quòd ſi autem magia comparetur ad illa ipſa ſigna, vel media a diabolo inſtituta, & obſervanda, ac applicanda ad certos effectus, idem erit magia, ac obſervatio ſuperſtitioſa, cujus ſpecies ſcilicet obſervare ſigna eventuum, obſervare preces, vel characteres, & obſervare medis innaturalis: omnia huc referenda; confuſionis vitandæ gratia ſeorſim explicata ſunt *ſect. præc.*

Magia ergo proprie dicta, quatenùs comparatur ad ipſos effectus per talia ſigna, vel media dæmonis ope procurandos, rurſus dividitur in tres ſpecies materiales; ſcilicet artem notoriam, mirificam, & maleficam. Explico breviſſime, adeòque neceſſaria, qualiter liceat petere ſolvi maleficia; & tandem reſolutiones practicas circa prædicta omnia quoad peccata, ut ſic tetræ materiæ finis imponatur.

§. I. *Ars notoria, & mirifica.*

ARs notoria dicitur, qua per certa verba, preces, aut alia ſigna variæ ſcientiæ, vel doctrinæ ſubitaneæ, & abſque labore acquiruntur, vel certo acquirendæ expectantur: quale ſingulare non ita pridem contigit Romæ in ſeptenni puero. Et notum eſt ea arte uti ſolitos Anabaptiſtas, qui profanæ cœnæ ſuæ ſumpto poculo ſubito ſcientiarum profanarum notitiâ imbuuntur, ut ſcripturas varias legere, & ad verba memoriter recitare poſſint, ita nimirùm ſuggerente dæmone, adeò ut etiam doctos quoſdam eludant. Unde ſæpe evenit, ut Catholici exorciſmis ſuis ipſis eorum ſcientiam cum confuſione magna adimant; & experientia conſtat, quando (licèt tardè) abjecta ſua ſecta, ad fidem Orthodoxam redierunt, eos in priſtinam inſcitiam relapſos eſſe. Ad hanc magiam ſpectat, quòd quidam in nocte S. Jo Baptiſtæ ſub aviculis ſuis vigilant, certis cæremoniis, & precibus intendentes, & expectantes eas meliorem garritum, vel cantum acquiſituras; utique ope dæmonis. 36

Ars mirifica, magia ſanifica, obſervatio ſanitatum, &c. dicitur, qua ſanitas, morborum, vel vulnerum curatio in hominibus, vel jumentis, aliarumve rerum incolumitas, aut quodvis bonum corporale procuratur per media, vel ſigna prorſus vana, inutilia, & impertinentia, quæque nullam naturalem, vel ſupernaturalem vim ad talem effectum habere ex vera Philoſophia, & Fide conſtat: utpote per verba, preces, characteres, incantationes, inſufflationes, ligaturas, &c. Ex. gr. ferrum, quo læſus es, infigatur in proximum pratum, &c. Loco pedis vulnerati ligetur pes ſcamni, vel arbor, & ſalvus eris. 37

Ad hanc ſpeciem magiæ ſpectant procurationes quorumcumque effectuum, vel commodorum in utilitatem corporis, quæ naturaliter tali modo provenire non poſſunt: ut augumentatio, vel acquiſitio pecuniæ ope vermis cujuſdam; tranſvectio per aera ad campos, hortos, etiam cellas vinarias, &c. dæmonis auxilio ſine ſtrepitu reſeratis cellis, iterùmque clauſis; exhibitio, neſcio, quarum epularum, plerumque phantaſticarum tantùm, vel ex veriſſimis quibuſdam rebus apparentium. Quamvis enim ejuſmodi magis, & ſagis plerumque eveniat, ut per phantaſticam eluſionem dæmonis imaginentur ſibi ſe eſſe alibi, comedere, bibere, &c. cùm tamen domi in ſuo lecto dormiant, nihilominùs eos vere, & corporaliter de loco ad locum transferri, epulati, ſaltare, &c. & fœdiſſima quæque peragere cum dæmonibus, nimis multiplici experientia conſtat, & communiter docent DD. apud Sanch. Laym. Delr. ſæpe cit. contra Navarr. & Rodriq. *num.* 2.

§. II. *Ars malefica, maleficium.*

ESt, quo per certa ſigna, & media opera, & poteſtate dæmonis alicui nocumentum infertur. Dividitur in veneficium, & amatorium: veneficium dicitur, quo per certa ejuſmodi ſigna ope dæmonis hominibus in ipſo corpore, vel rebus ſuis nocumentum infertur. Quò ſpectant omnes morbi occulti, peſtes, intoxicationes, contractiones membrorum, tabes, & tandem mortes hominibus, vel jumentis a dæmone illatæ ad poſitionem ſignorum maleficorum, qualia plerumque compinguntur ex capillis, fragmentis ovium, oſſiculis murium, ſerpentum, &c. Ex certe compertum eſt per ejuſmodi veneficia, etiam faſces capillorum, fragmenta cultrorum, &c. intra corpora, vel oſſa hominum ingeſta fuiſſe. Item tempeſtates, grandines, pluviæ immodicæ ad deſtructionem fructuum, graviſſimumque damnum hominum per ſigna malefica cauſata a dæmone. Item impotentia coeundi inter conjuges, quod communiter vocant maleficium ligaminis. Venefica autem dicuntur ejuſmodi, quia talia nocumenta dæmon fere communiter in hominibus cauſat per venena, etſi etiam aliis mediis noceat. 38

Maleficium amatorium dicitur, quo per certa ejuſmodi ſigna, vel media ope dæmonis immutatio in affectibus cauſatur: utpote, vel exceſſivi, vel impotentes amores carnales, vel philtra, ſeu pocula amatoria, aliaque ſigna, characteres, aliaſque res, v. g. cantharides, &c. Aut e contra capitalia odia, & inimicitiæ, præſertim inter conjuges. Dicitur tamen ſimpliciter amatorium maleficium a potiore parte, ſeu principaliori paſſione animæ, ſcilicet amore, & caſu frequentius contingente. Atque hæc magia malefica non tantùm continet malitiam ſuperſtitionis contra Religionem, & primum Præceptum Decalogi, ſed etiam malitiam graviſſimam injuſtitiæ, cum onere reſtitutionis integræ totius damni, ita ut quidquid damni proximo ex maleficio illatum eſt, teneatur maleficus in integrum reſtituere; quia licet dæmon illud damnum cauſarit phyſice, maleficus tamen cauſavit moraliter, ad id movendo, inſtigando dæmonem, &c. ſecundùm Omnes. Similiter tenetur, & a Judice cogi debet ad deſtruendum,

vel auferendum maleficium poſitum, quando nimirùm abſque novo maleficio deſtrui, vel auferri poteſt. Hinc proinde res graviſſimi momenti explicanda: an, & qualiter liceat ſolvere, vel ſolvi petere maleficia.

§. III. *Maleficii Solutio.*

39 MAleficium ſimpliciter ſolvi poteſt. 1. Præciſe auferendo ſigna magica. 2. Ponendo ſigna contraria poſitiva, quibus diabolus ſolùm cogatur abſtinere a maleficio inferendo, vel illato continuando. 3. Novum maleficium ponendo, ſeu ſigna contraria poſitive, quibus diabolus de novo invocetur, vel ex pacto cogatur de novo operando aliquod novum maleficium, vel effectum cauſare pro illo priori tollendo, quod certe frequenter fit. Quæſtio ergo hic duplex eſt: 1. An, & qualiter liceat per ſe ſolvere maleficium? 2. An liceat petere a malefico, vel mago, ejuſque opera uti ad ſolvendum maleficium? Pro re difficili, & ſatis frequenti caſu pono breviter quatuor claras.

Reſolutiones.

40 PRima. Certiſſimum eſt, ſemper licitum, immo meritorium eſſe per ſe, vel per alium etiam maleficum, vel ſagam ſolvere maleficia ſolummodo auferendo, vel deſtruendo ſigna magica, defoſſiones, ligaturas, figuras, characteres, philtra, &c. ex quibus maleficia ex dæmonis pacto, & operatione dependent, inferuntur, continuantur: Quinimo hoc modo ipſi malefici, magi, ſagæ obligantur, atque omnimodis tam a Confeſſario in foro conſcientiæ, quam a Judice in foro externo cogi debent ad ſolvendum, auferendum, vel deſtruendum maleficium, quando omnimirùm abſque novo maleficio deſtrui poteſt. Ratio clara eſt: Semper enim ſunt deſtruenda opera dæmonis, & tam grave damnum proximo tam injuſte illatum auferendum, quando ſine nova ope dæmonis, vel peccato fieri poteſt; ſic autem eſt in propoſito: ergo &c.

Secunda. Certum quoque mihi videtur licere ſolvere maleficium per ſe, vel per alium (etiam maleficum, vel ſagam) adhibendo ſignum poſitivum contrarium maleficio ex pacto conditionato diaboli, ita diſſolvendo, vel impediendo; quo nimirùm ſigno diabolus præciſe cogatur abſtinere a maleficio inferendo, vel continuando abſque alia ejus operatione, vel effectu novo malefico, dummodo illud ſignum de ſe ſit licitum, vel indifferens. Ita graviſſimi DD. pluribuſque congeſtis Suar. *cit. c.* 17. *n.* 19. Leſſ. *lib.* 2. *de Juſtit. c.* 44. *dub.* 6. *n.* 45. Sanc. *lib.* 2. *moral. c.* 41. *n.* 5. Mart. Delr. *diſ. mag. lib.* 6. *c.* 2. *ſect.* 1. *q.* 2. Laym. *cit. l.* 4. *tr.* 10. *c.* 4. *n.* 9. alii RR. paſſim. Ex. gr. ſolet diabolus paciſci cum mago, vel ſaga, inficiam, quem incantaveris, inſufflaveris, tetigeris, percuſſeris, &c. niſi ille mox ſe cruce ſignet, aqua lavet, vel te repercutiat, &c. licet tunc non tam ſe cruce ſignare, verùm etiam aqua abluere, ſagam repercutere, non utique intentione eo medio, vel ſigno aliquid efficiendi ope dæmonis in ſe, vel in alio, ſed præciſe intentione diſſolvendi pactum diabolicum, ac impediendi ſignum magicum noxium, adeòque ſolvendi maleficium non aliqua dæmonis operatione, ſed ſolùm ceſſatione ab operando noxie. Ratio eſt: quia & talis intentio bona eſt, & medium, ac ſignum eſt licitum: neque enim dæmon iſta ſigna inſtituit tamquam operativa, ſed talia ſigna nocentia inſtituit nocitura ſub conditione, niſi illis alia ſigna contraria adhibita fuerint: Quin pie creditur, dæmonem, DEO ejus malitiam cohibente, debere plerumque talia contraria ſigna maleficio apponere: ergo licite adhibentur. §. Hac ratione Judices reos torquendos, ne maleficio ad tormenta inſenſibiles ſint, aut plane muti nihil fateri poſſint, curant exui, lavari, capillos ebradi, non ſolùm, ut tollant ſignum magicum dæmonis fortaſſe ſub veſtibus, vel capillis, aut unctione corporis latens, ſed etiam quia potuit pa[c]tum cum dæmone fuiſſe, ut ad nudationem, vel ablutionem corporis, aut raſionem capillorum ceſſaret pactum, & effectus ille magicus; ut præter cit. recte monet Tambur. *c.* 6. §. 2. *n.* 13. Ibidemque *n.* 17. lepidum caſum referens. Senex quidam theſaurum noctu terræ infodit magicis artibus a dæmone cuſtodiendum, hac nimirùm cum dæmone conventione, ut nullum permitteret auferre, niſi illum, qui ſtans ſuper locum bona pulte ſe reficeret, vinumque hilariter biberet: audit hoc ruſticus non longe inde decumbens, ſtatimque mane cum pulte & vino apparens theſaurum nemine impediente abſtulit: ſene nimis ſero veniente. Et reſolvit recte Tamburin. potuiſſe hoc facere ruſticum citra ſuperſtitionis peccatum (an etiam potuerit licite retinere ſine injuſtitia? alia quæſtio eſt, aliò ſpectans.) Quia hoc ſolùm erat apponere ſignum contrarium maleficio, quo poſito dæmon promiſerat non ampliùs theſaurum cuſtodire, ipſumque ſignum de ſe indifferens, & licitum fuit. Eadem denique ratione explicari, & excuſari poſſunt ſigna pleraque, & ritus, quibus milites, vel alii ſolvunt maleficium hoſtium magice induratorum, & invulnerabilium, diverſa novi, ſed non vacat mihi dicere.

Tertia. Numquam licet maleficium ſolvere novo maleficio, ſcilicet applicando novum ſignum magicum, quo dæmon moveatur ad novum aliquid operandum ad prius maleficium tollendum; v. gr. ut febris, vel alius morbus hominis transferatur, in canem, vel catum, vel alium hominem, aut etiam in ipſum maleficum, vel maleficam, qui, vel quæ maleficium intulerat, prout fieri conſtat pro recuperando butyro, magice ſubtracto lacte: coquendo nimirùm, & agitando lac ad ignem, toto calore tranſlato in ſagam, ut cogatur petere ceſſationem, & alia innumera. Ratio nimis nota eſt: Quia non ſunt facienda mala, ut eveniant bona; novum autem maleficium intrinſece malum eſt, ergo; Et conſequenter non licet petere, vel jubere magum, vel ſagam, ut maleficium maleficio novo ſolvat: nec abſolute licet petere ſolvi maleficium, quando certo, vel probabiliter conſtat, maleficum abſque alio maleficio ſolvi non poſſe; immo neque ſi dubitetur, an ſolvi poſſit: aut ſi conſtet ſolvi poſſe: ignoretur tamen, vel dubitetur, an hic, vel hæc ſolvere poſſit abſque novo maleficio; ſemperque peccat mortaliter, qui petit, vel jubet tunc maleficium ſolvi. Ita ex communi DD. late, & optime probat Sanchez cit. *lib.* 7. *de matrim. diſp.* 95. & *lib.* 2. *moral. c.* 41. Ratio clara eſt; quia numquam licet petere, jubere, vel quomodolibet alterum inducere ad id, quod ab eo ſine peccato fieri non poteſt, eſſet enim verum activum ſcandalum: atqui uti novo maleficio, ſeu ſigno magico cum pacto dæmonis operativo per ſe intrinſece malum eſt, adeoque a nemine unquam ſcienter ſine peccato fieri poteſt, cùm repugnet primo præcepto negativo juris naturalis: ergo inducere aliquem ad ſolvendum maleficium novo maleficio, ſemper illicitum eſt, & peccatum mortale; cùm ſit inductio ad grave malum; idque etiam verum eſt in dubio, an ſolvi poſſit abſque novo maleficio, adeòque eo ipſo peccaret mortaliter. Practice ergo in tali dubio examinari debet magus, vel ſaga, qua ratione maleficium ſolvere poſſit, & velit: ſi recuſet explicare, jam præſumendum eſt de novo maleficio: Si explicet, videndum erit, an licita, vel illicita media habeat. Atque, ut recte monent DD. citt. Suarez, Leſſius, Sanchez, Layman; facilius præſumendum eſt de his, qui maleficium poſuerunt, quod ſciant debitum modum auferendi ea. Secùs eſt de aliis magis, qui ipſi maleficium non poſuerunt, hi ante omnia examinari debent, an, & unde ſciant, quo locò, vel modo poſitum ſit? ſi ignorent, & dicere nolint, abſolute non licet eorum operam petere: eſſet enim tacite petere a tali, ut alio novo maleficio a dæmone id diſcat, & ſolvat; quid ſi verò jam norit (eſto ab ipſo diabolo, prout in ſimili dicetur in Regula quarta,) & media licita ſolvendi proponat juxta reſolutionem primam, & ſecundam, jam tutò ejus ope uti poteris. Quæ omnia valde notanda ſunt.

Quarta. Quando conſtat maleficium defacto ſoluturum: aut certe poſſe ſolvere maleficium abſque novo maleficio, etiamſi ſuſpicetur, vel credatur ipſum non eſſe ſoluturum modo licito, ſed novo maleficio magico, licitum erit petere, immo jubere illum, ut ſolvat. Communis DD. cum Suarez, Leſſio, Sanchez, Layman. cit. Ratio eſt: quia ſemper licitum eſt petere pro ſuo commodo, vel neceſſitate ab alio, quod alter licite, & ſine peccato præſtare poteſt; etſi is ex mera malitia non ſit præſtiturus abſque peccato, juxta communem doctrinam in materia de ſcandalo: tunc enim peccatum alterius non ſequitur ex tua petitione per ſe, ſed mere per accidens ex ſola alterius malitia, quam tu moraliter nullo modo cauſas, ſed juſta neceſſitate urgente, & excuſante vere, & licite permittis, quamvis ex lege charitatis in propoſito caſu tenearis magum admonere, facta petitione, & conventione, ut licito modo ſolvat, ſi ſpes ſit illum obtemperaturum: cùm hac ratione facile peccatum proximi impedire poſſis. Addit Sanchez, utroque loco *ſup. cit.* quòd quemadmodum petens mutuum ab uſurario nolente dare, niſi cum uſura, poteſt acceptare mutuum cum conditione uſuræ ſecundum communem DD. ita petens ſolvi maleficium a mago, qui poteſt ſolvere, & tamen nolit ſolvere abſque novo maleficio, poſſis illud acceptare permiſſive te habendo, quod utrobique pari prorſus ratione non ſit cooperatio ad peccatum alterius, ſed ſolùm ob propriam neceſſitatem, & graviſſimam cauſam permiſſio peccati alterius ex ſola alterius malitia perpetrandi: nemo autem tenetur impedire peccatum alterius cum tam gravi ſuo incommodo.

Dices, qui petit a malefico diſſolutionem maleficii etiam modo quantumvis licito, is ſane conſulit maleficum: at conſulere maleficum eſt per ſe malum, & in ſacris Litteris graviſſime prohibitum: ergo, &c. Reſpondeo, tunc conſuli maleficum non formaliter, ut talem, & malefice, & magice aliquid operaturum, ut in priori caſu *n.* 42. ſed ſolùm conſuli maleficos materialiter, ut homines in tali materia ſcientes, & expertos, & per ſe nihil niſi licitum acturos.

Digitized by Google

ros. Nec obſtat, quòd ipſi eam notitiam diſſolvendi modo illicito comparaverint a dæmone, commercio illicito. Quia licèt tunc peccaverint graviſſime illo illicito commercio cum dæmone, communi hoſte, non tamen peccant poſtea utendo illa ſcientia de ſe bona, & in materia licita, ut hìc ſupponitur: alioquin non poſſem legitimum medicamentum, aut bonas, & utiles ſcientias addiſcere ab eo, qui hæc a dæmone habuiſſet; cujus oppoſitum docent probatiſſimi DD. Theologi cum ſup. cit. Suarez, Delr. Sanch. Quare etiamſi tumetipſe a dæmone immediate didiciſſes modum ſolvendi maleficia, peccaſti ſane graviſſime peccato illo, & commercio damnabili cum dæmone; at tranſacto illo pacto licite poteris uti ea ſcientia in tuum commodum ad maleficia in te, vel in aliis tollenda, dummodò denuò dæmon nec expreſſe, nec tacite invocetur. Quemadmodum ergo eadem ratione licite potes equo tuo, vel alia re tua perdita, & per artem magicam inventa uti, licite frueris ſanitate per eandem artem nigram acquiſita, immo & licite retines pecuniam a dæmone acceptam, modò conſtet eam ab alio non eſſe ablatam. Ratio ſemper eſt, quia licèt graviter peccaris in illis a dæmone obtinendis, attamen poſtea ſecluſa omni dependentia, vel pacto cum dæmone, ejuſve nova aliqua operatione, illis rebus ex ſe bonis utendo, peccatum non committis; ſicut nec committit meretrix, dum retinet pecunias, & utitur iis, illicite ex ſuo peccato comparatis: De hoc iterùm aliquid §. *ſeq.*

§. IV. *Reſolutiones generales practicæ circà prædicta omnia.*

P R I M A.

44 OMnes divinationes, vanæ obſervationes, ac magiæ univerſæ ſuper unum cumulum, per ſe ſunt peccata ejuſdem ſpeciei formaliter, & differunt ſolùm materialiter penès diverſitatem mediorum adhibitorum, & effectuum cauſatorum, quæ proinde ſigillatim in Confeſſione explicandæ non ſunt, ſecluſa alia malitia diverſa apoſtaſiæ, hæreſis, blaſphemiæ, ſacrilegii, aut injuſtitiæ in proximum. Communis DD. cum Suar. *lib. 2. de ſuperſtit. c.* 14. Ratio eſt: quia per ſe in ratione ſuperſtitionis tota ratio formalis malitiæ eadem eſt in omnibus, ſcilicet cultus Deo debiti diabolo tributi: per divinationem enim quamcumque petitur a dæmone cognitio rei occultæ, ideòque cultus Deo debitus, ob cognitionem Deo propriam, tribuitur creaturæ, diabolo. Et per magiam, ſeu vanam obſervationem quamcumque petitur a diabolo operis alicujus effectio, ideoque cultus Deo debitus, ob potentiam Deo propriam, tribuitur eidem peſſimæ creaturæ diabolo; utrobique eadem formalis malitia, & difformitas, utrobiq; admixta implicita idololatria, & apoſtaſia a Deo, & expreſſum, vel tacitum pactum cum dæmone. Unde in S. Scriptura magi, & arioli, ſeu divinatores ſemper ferè conjunctim prohibentur. Levit. 19. *Non declinetis ad magos, vel ab ariolis aliquid ſciſcitemini.* Ibid. 20. *Anima, quæ declinaverit ad magos, & ariolos, &c. interficiam illam.* Attamen in communi, & veriori ſententia in confeſſione explicandum erit, an ſuperſtitio, vel divinatio, vel magia facta ſit cum pacto expreſſo, vel implicito tantùm: nam pactum explicitum, & expreſſa dæmonis invocatio nimium auget malitiam ſubſtantialem actus, ut mox patebit.

S E C U N D A.

45 OMnis ſuperſtitioſa divinatio, & magia, quæ fit cum pacto expreſſo cum dæmone, ſeu cum expreſſa invocatione dæmonis, aut voce, vel ſigno, aut ipſo facto adhibendo ſcilicet ſigna, quæ quis ſcit a dæmone eſſe inſtituta, ac ipſum per illa operari, ſive deinde ſecum ipſo, ſive cum alio conventa ſint, & maxime ad ſimiles uſus ipſum dæmonem aſſervando in vitris, annulis, animalculis, graviſſimum, & ſemper eſt peccatum mortale, incomparabiliter gravius ea, quæ fit cum pacto implicito tantùm. *Omnes unanimiter.* Ratio manifeſta eſt: Quia malitia ejuſmodi ſuperſtitionum in eo conſiſtit, quod homo, relicto Deo, virtuali, ſeu interpretativa ſaltem apoſtaſia, diabolum invocet pro notitia, vel effectu aliquo conſequendo, atque ideò eo ipſo illum divino honore afficiat, mixta, & implicita ſaltem idololatria, ut *Sect.* 1. §. 3. explicatum habes; quod bene penetrari debet. Utraque malitia ex ſe graviſſima eſt, & incompatabiliter gravior, & evidentior, cùm dæmon ita explicite invocatur, & cum eò expreſſe paciſcitur, quàm cùm tacite tantùm; ergo ſemper graviſſimum mortale. Nulla hìc fingi poteſt parvitas materiæ, cum in quavis etiam minima materia contineat ſemper formalem, vel virtualem ſaltem a Deo Bono infinito averſionem, & converſionem ad dæmonem Divinitatis æmulatorem, deique juratum hoſtem; neque ſane inter fideles ulla poteſt excuſari ignorantia, cùm malitia ipſa natura ſit horribilis, & nihil ſæpiùs docentur fideles, quàm vitare conſortia dæmonis capitalis, & infeſtiſſimi Dei, hominumque hoſtis. Solùm in caſu particulari excuſari poſſet imperfectio actus, indeliberatio, præcipitantia, utpote ex graviſſima perturbatione, anguſtia, terrore, &c. dæmonem invocantis, ſicut & in cæteris omnibus peccatis, etiam odio Dei, blaſphemia &c.

Neque verò talis ſuperſtitio cum expreſſo pacto, & invocatione dæmonis de ſe ſolùm eſt peccatum graviſſimum cum implicita ſaltem apoſtaſia a Deo, & idololatria dæmonis, verùm etiam ordinarie ſecum conjunctas habet graviſſimas peccatorum ſpecies. 1. Formalem apoſtaſiam a Deo, Chriſto, Baptiſmo, Fide Sanctorum, & Eccleſiæ communione, eorumque omnium in perpetuum abjurationem, abnegationem cum graviſſima blaſphemia contra Deum, Sanctos, Sacramenta &c. 2. Formalem idololatriam, adorationes, ſacrificia, aliaſque cæremonias &c. Diabolo, tanquam Deo offerendas, & exhibendas. 3. Pactum perpetuum, & perpetuam traditionem ſui cum corpore, & anima in perpetuum diaboli ſervitium, & proprietatem, certis conditionibus utrinque pactis: ut nimirum diabolus hæc, vel illa aut ſemel, aut toties, quoties, præſtet, quoad ſuperſtitiones, magias; homo verò hæc, vel illa obſequia, neſcio, quæ horrenda, contra Deum, & proximum exhibeat. Quò ſpectat abuſus infandiſſimus Sacramentorum, maxime Euchariſtiæ, nocumento proximorum, in anima, & corpore, per veneficia, Baptiſmi nomine diaboli &c. 4. Diabolicum conjugium, & commixtiones carnales cum dæmonibus incubis, vel ſuccubis &c. horribiliſſima, ex quibus omnibus nefandiſſimis ſceleribus ordinarie compacti ſunt magi, & ſagæ noſtræ in confeſſione, ſi caſus ferat, de omnibus diligentiſſime examinandi? Quando ergo contingit pœnitentem in confeſſione ſe accuſare de aliqua ſuperſtitione, divinatione, magia, incantatione, maleficio facto &c. quatuor a confeſſario examinanda ſunt.

Primò, an id factum fuerit cum expreſſa invocatione, pacto, vel commercio Dæmonis, id enim graviſſimam hujus peccati malitiam continet, ut dictum eſt. *Secundò*. An acceſſerint reliquæ malitiæ modò enumeratæ, aut aliqua ex illis: ut formalis apoſtaſia, idololatria, ſeu adoratio dæmonis. *Tertiò*. Si fateatur, ſe Deum, veram Fidem abnegaſſe, dæmonem pro Deo adoraſſe, ei ſe devoviſſe, accurate diſcendum erit, an ita fecerit ſola voluntatis mala affectiono, an etiam aſſenſu intellectus. Quod ſi etiam intellectu ſimul, & voluntate Deum, veram Fidem, Sacramenta, alioſve Articulos Fidei abnegavit, ſicque dæmonem pro Deo habuit, adoravit, erit formalis hæreticus, vel hæretica, comprehenſus, vel comprehenſa, ſub excommunicatione Bullæ Cœnæ, ideoque abſolvi non poterunt, niſi ab habente poteſtatem abſolvendi ab hæreſi. ſi verò non intellectu, & aſſenſu interno, ſed ſola malitioſa voluntate, & exteriùs tantùm Deum negarunt, adoraverunt dæmonem &c. prout communiùs fit, ſaltem inter Catholicos, non erunt formales hæretici, vel apoſtatæ, nec conſequenter in excommunicatione Bullæ Cœnæ, ſed tantùm in excommunicatione Joan. XXII. non reſervata, & in caſu reſervato communiter Ordinariis. Ut *ſup. ſect.* 1. §. 2. etiam innui.

Quartò. Denique ſi fateantur maleficia a ſe aliis ope dæmonis illata, examinandi erunt, an, quale, quantum damnum aliis intulerint? tunc enim cogendi ſunt in primis ad ablationem maleficii, ſi abſque novo maleficio poſſint. Deinde ad omnia damna temporalia reſarcienda omni modo poſſibili, juxta regulas generales reſtitutionis ex damno dato. Omnia certa apud omnes. Si placet, lege latiùs DD. præſertim Sanch. Delr. & alios.

T E R T I A.

OMnis ſuperſtitio, divinatio, magia cum pacto implicito tantùm cum dæmone, ſeu cum implicita, & tantùm tacita invocatione dæmonis ex genere ſuo peccatum mortale eſt: quippe, & ipſa repugnans virtuti Religionis, & cultus Deo debiti, contra primum Præceptum Decalogi. *Omnes*. Neque unquam poteſt excuſari ex parvitate materiæ proprie loquendo, juxta communem DD. cum Sanch. *li. 2. mor. cap.* 44. *n.* 13. Quia licèt implicite, vere tamen cedit in injuriam Dei, cultumque dæmonis, eo ipſo quo quis ſcienter utendo ſignis, vel mediis vanis, inutilibus, impertinentibus ad aliquam notitiam, vel effectum conſequendum implicite dæmonem invocat, ut ſupra ſolide oſtenſum eſt: atqui in injuria Dei, & cultu dæmonis nulla poteſt dari parvitas materiæ: ergo. 1. Excuſatur tamen hoc peccatum, & veniale redditur frequentiſſime ex ignorantia, ſeu errore etiam culpabili, levi, non tamen craſſa, vel affectata: malitia enim ejuſmodi ſuperſtitionem in divinationibus, vanis obſervationibus, & magiis, licèt revera in ſe gravis ſit, non tamen ſemper omnibus manifeſta eſt in caſibus particularibus, ut patuit per hactenus dicta; ideoq; facile ſubeſſe poteſt ignorantia, 48

vel

vel defectus inquiſitionis debitæ, culpabilis quidem, non tamen mortalis culpæ arguendus. Experiuntur Confeſſarii, quantæ ſæpe molis ſit perſuadere hominibus hoc, vel illud medium eſſe ſuperſtitioſum, vel magicum, 2. Excuſat etiam levitas actus, ut ſi quis utatur ejuſmodi ſignis ſolùm ex levitate, riſus, vel joci cauſa, prout facere ſolent in certis noctibus &c. Quia tunc non eſt ſuperſtitio, cùm nulla fides adhibeatur, nec effectus expectetur, ut ſupponitur: ideoque diabolus nullo modo, nec tacite quidem, invocatur, ſed potiùs eluditur, & eſt mera animi levitas 3. Excuſat etiam curioſitas in re levi, ut ſi quis utatur ſigno, vel medio ſuperſtitioſo habito ex ſola curioſitate experiendi cauſa, v. g. ſemel, vel iterum faciendo annulum moveri ſuper filum, aut allidi ad latera vaſis: atque in hoc dicto, & exemplo conſentiunt DD. communiter. Differunt tamen in modo loquendi. Valentia enim vult, hæc, & ſimilia eſſe venialia ex ipſa parvitate materiæ, quod ex ſolo tacito, tam parvo commercio cum dæmone non immineat notabile ſalutis damnum ita operanti. Sanch. proxime *cit.* etiam concedit eſſe veniale, ſed non ex ſola parvitate materiæ (quod reiicit nobiſcum) ſed ex eo, quòd actus non fiat ſeriò cum certa expectatione effectus, ſed ſolùm experiendi cauſa: ideoque non eſſe ſuperſtitionem, cùm dæmon ſic non invocetur, ſed potiùs illudatur; & eſſe animi levitatem, ut ſupra in priori caſu 4. Excuſat etiam ſola cautela ad ſemel, vel iterum: ut ſi abſque certa fide adhibita ex ſola vana formidine in agendis, vel cavendis obſerves ejuſmodi vana ſigna, vel nomina &c. cùm non videatur gravis deordinatio aliquid operari, vel cavere ob metum vanum, maxime ſemel, vel iterum tantùm, uti cum aliis notat Layman *li. 4. tr.* 10. *c. 3. n.* 10. prout in ſuperioribus ſparſim, præſertim de divinatione ex aſtris, auguriis, & ſomniis notatum, & ſummarie congeſſi in materia de peccatis, cùm de parvitate materiæ ſub Regula 2. *Tract.* 1. *c.* 5. *ſect.* 2. *num.* 22.

QUARTA.

4 Quidquid quis per ſuperſtitionem, divinationem, magiam acquirit, vel obtinet, aut per modum effectus de ſe non mali (de quo §. *præced.* in fine) aut per modum pretii ab aliis lucratus eſt, ſciendo tamen, & recte utendo ſua arte, & citra damnum tertii, licite retinet, nec tenetur deſerere, vel reſtituere. *Communis apud cit. omnes*: Ex. gr. acquirit quis arte magica ſcientiam naturalem, & utilem, ſanitatem corporis, utile matrimonium, divitias, vel pecunias veras citra damnum tertii &c. poſteà etiam pœnitens licite omnia retinet: nam arte bona, male licèt acquiſita, bene quis uti poteſt. Dico tamen: *pecunias veras, & citra damnum tertii*; ſolet enim diabolus ſuis præbere pecunias, vel falſas, & apparentes tantùm, & illuſorias, poſteà convertendas in carbones, ſtercora &c. quibus ſine dubio uti non poteſt, nec licet: aut aliis ſubtractas, ſi veræ ſint, quibus, ſi conſtaret, utiq; reſtituendæ forent, quod tamen rariſſime conſtat, niſi cùm ipſi magi arte magica furantur. Similiter divinator, vel magus operam ſuam locat alicui, pacta mercede, etſi peccet paciſcendo, & opus ſuperſtitioſum exequendo, non peccat tamen retinendo mercedem datam, nec ullo Jure (quemadmodum & meretrices) reſtituere tenetur, etiamſi effectus non fuerit ſecutus, dummodò, ut ſuprà dictum, artem ſciverit, & diligentiam adhibuerit: quòd ſi autem artem neſcit, vel diligentiam non adhibuit, utique reſtituere tenebitur; quemadmodum Medicus, ſi artem ſuam callet, & diligentiam adhibet in curando, mercedem pactam licite recipit, & retinet etiam effectu non ſecuto: ſecùs ſi artem non calluit, vel diligentiam non adhibuit. Communis DD. cum Sanch. Laym. aliis *cit.* intellige ſemper ſalvo jure tertii damnum paſſi.

5. Hactenus de ſuperſtitione, ſeu irreligioſitate ſecundùm exceſſum in objecto colendo, quo ſcilicet cultus Deo debitus tribuitur creaturæ præſertim diabolo. Sequitur nunc ſuperſtitio, & irreligioſitas ſecundùm exceſſum in modo colendi, quo ipſi verò Deo quidam cultus, ſed indebitus tribuitur. Sit ergo

CAPUT X.

De Irreligioſitate ſecundùm defectum contra I. Præceptum, ut affirmativum eſt.

Irreligioſitas ſecundùm defectum dicitur, qua aut cultus vero Deo debitus omittitur, aut ipſi Deo irreverentiam irrogamus contra primum præceptum, ut affirmativum eſt; *Dominum Deum tuum adorabis &c.* Contra quod quadruplicia peccata eſſe poſſunt. *Primum omiſſionis*, ſcilicet Deo debito tempore non exhibere debitum cultum; quomodo peccant Clericis omittentes Horas, & omnes fideles diebus Dominicis, & Feſtis omittentes alias res debitas; de quibus patet partim ex ſuperioribus, partim patebit ex Tertio, & Quarto Præcepto. *Secundum cultus falſi*, cùm quidem Deo vero exhibetur cultus, ſed indebitus, ſuperſtitioſus, vanus. *Tertium* irreverentiæ ipſi Deo exhibitæ, ut tentatio Dei, blaſphemiæ. Item perjuria, votifragia &c. *Quartum* irreverentiæ exhibitæ rebus ſacris, & Deo dicatis nimirum ſacrilegia. Nam ſicut virtus Religionis duplices actus habet, quoſdam primarios, quibus ipſe Deus ſecundùm ſe, & directa colitur, ut Oratio, Adoratio, Sacrificium, &c. Quoſdam verò ſecundarios, quibus aliæ res ſacræ, & Deo dicatæ ob ejus honorem coluntur, ut Sancti, Sacerdotes, ſacræ Reliquiæ, ſacra vaſa, &c. ita irreligioſitas ſecundùm defectum duplicia peccata continet: aliqua, quibus ipſe Deus ſecundùm ſe inhonoratur, ut tentatio Dei, blaſphemiæ: alia, quibus res ſacræ inhonorantur, ut Sacrilegia: & inter hæc late patens Simonia. De his ordine.

SECTIO I.

Cultus Divinus indebitus.

SUMMARIUM.

1 *Cultus Divinus indebitus eſt duplex, alius* falſus, *alius* ſuperfluus.
2 *Omnis cultus falſus per ſe ſemper eſt peccatum mortale.*
3 *Superfluus vero per ſe veniale tantùm.*
4 *Fit tamen quandoque mortale per accidens.*
5 *Cultus Dei inordinatus.*

Cultus Divinus indebitus ſecundùm D. Thom. 2. 2. *qu.* 93. *a.* 1. & DD. communiter duplex eſt, *falſus*, & *ſuperfluus*. Cultus falſus dicitur, quo colitur Deus per aliquod falſum ſignificans. Iſque rursùs duplex: *unus eſt cultus falſus ex parte objecti ſignificati*, qui variè poteſt contingere. 1. Si Deus etiamnum coleretur antiquæ Legis ſacrificiis, cæremoniis, ut immolatione, & eſu agni paſchalis, circumciſione, &c. his enim omnibus olim ex divina inſtitutione ſignificabatur adventus, ac Paſſio Chriſti, ac gratia per ipſum conferenda, quæ poſtquam jam facta ſunt, illa omnia de facto falſum ſignificant, adeòque ſunt cultus falſus. 2. Quando in Sacramentorum adminiſtratione, & uſu hæreticæ falſitates permiſcentur, ut fit maxime apud Calviniſtas in Sacramentis Baptiſmi, & Cœnæ. 3. Quicunque falſa miracula, ſigna, revelationes proponunt; iiſque res Fidei confirmare volunt; qui falſas Reliquias venerandas exhibent, quæ cum omnia divinæ Potentiæ proteſtativa ſint, ad cultum Dei pertinent; cumque falſa ſint, cultum Dei falſum conſtituunt, & quidem falſitate admodùm pernicioſa. Inde etiam fit, ut veris etiam miraculis, revelationibus, Reliquiis fides minor, vel nulla adhibeatur. 4. Qui falſas cæremonias, quaſi ſibi a Deo dictatas (ſomniatas, ſi non a dæmone ſuggeſtas) ad Deum colendum exhibent, aliiſque ad utendum proponunt. Lege horrenda apud S. Bonavent. *Opuſculo de modo confitendi, & de puritate conſcientiæ c. 14. de fictionibus pſeudo-ſpiritualium quorundam.* Hùc referendi ſunt, qui inter Officia divina admiſcent cantus turpes, & obſcœnos; hi enim præter peccatum ſcandali publici peccant mortaliter peccato ſuperſtitionis, ſeu cultus falſi: idque non tantùm, quando per talia intendunt colere Deum cultu falſo, immò falſiſſimo, ſed etiamſi per hæc non intendant colere Deum, ſed alium finem inhoneſtum, cultu falſo adhuc, quia Officio Divino ſaltem admiſcetur id, quo non colitur Deus, ſed offenditur, & potiùs colitur dæmon, ut ſingulariter notat Tambur. *cit. l.* 2. *c.* 5. 2. Alius *cultus falſus ex parte cultus tantum*, ut ſi quis Deum colat tanquam publicus Eccleſiæ Miniſter ab ea inſtitutus, cùm tamen talis non ſit, nec talem commiſſionem habeat: ſicut enim falſarius cenſetur, qui aliqua exercet nomine alterius, a quo tamen commiſſionem non habet, ita falſitatis crimen incurrit, qui nomine Eccleſiæ cultum Deo exhibet abſque ejus, vel contra ejus commiſſionem, voluntatem, vel formam conſtitutam. Hujuſmodi falſo cultu peccant. 1. Qui non Sacerdotes Sacrificium offerre præſumunt: ut olim Saul Reg. 13. modò autem eſt Sacrilegium graviſſimum ratione Sacramenti annullati, ſicut & abſolutionis. 2. Cùm Sacerdos excommunicatus, & ab Eccleſia præciſus nomine Eccleſiæ ſacrificat, vel alia Sacramenta adminiſtrat, quæ illi prohibita ſunt. 3. Cùm quilibet Sacerdos etiam non prohibitus in Sacrificiis, aliiſque publicis officiis agit, vel orat aliquid contra voluntatem, ac ordinationem Eccleſiæ in re gravi: v. gr. immutando rationem Officii, publice orando pro excommunicatis non toleratis. Vide Suar. *cit. c.* 2. *n.* 11. & 12. Cultus *ſuperfluus eſt*, quo Deus colitur, vel honoratur per aliquid ſuperfluum, vel inane, aut inutile: ſimiliter duplex eſt; *Unus*, quo Deus colitur eo modo, vel cæremonia, quæ de ſe prorsùs inanis eſt, neque ad ipſius Dei gloriam, neque ad ſpiritus devotionem

Digitized by Google

nem excitandam quidquam inſervit, ut non nere die Sabbati in honorem B. Virginis, cùm tamen aliàs ſerviliter laborent, orare ante ſolis ortum, audire Miſſam a Sacerdote, qui vocetur Joannes, &c. Hùc refert dicta *Sect. præced.* de vana obſervatione precum, candelarum, & ſimilium cæremoniarum. *Alius* eſt cultus ſuperfluus ex eo, quod fit contra, vel præter ordinationem Eccleſiæ: utpote in Officio, vel Sacrificio dicere plura *alleluja*, facere plures cruces, quàm præſcriptæ ſint, dicere *Credo*, cùm omittendum eſſet: Altare oſculando ſemper præſignare cruce: oſculari pedem calicis, cùm poſt Elevationem demittitur; addere ſuperfluas Orationes in Miſſa, vel Officio, & ſimilia ſexcenta, quæ ſuperflua, & inordinata devotio excogitat, & adinvenit contra, vel præter præſcriptum, & conſuetudinem Eccleſiæ, & piorum. Et licèt ejuſmodi ſecundùm ſe ſpectata, non inania, ſed idonea eſſent ad Dei gloriam, & ſpiritus devotionem; poſito tamen Eccleſiæ contrario decreto, vel uſu, inutilia ſunt, ſuperflua, & peccato obnoxia, ut notant Cajetan. Laym. Marchant. &c. circa utrumvis hunc cultum quoad rationem peccati pono breves has.

Reſolutiones.

2 PRima. Omnis cultus falſus (quem D. Th. *cit.* etiam perniciosum vocat) ſive ex parte ipſius cultus, ſive ex parte colentis, de ſe eſt peccatum mortale ſemper: quia falſitas in re Religionis eſt res graviſſima, pernicioſa, immo ſæpe ſacrilega, ut in explicatione patuit. Communiſſima DD. cum D. Auguſt. *lib. de mendacio*. D. Th. *cit.* aliiſque congeſtis Sanch. *lib. 2. moral. c. 27. n. 5.* Niſi ignorantia, & aliquando etiam parvitas materiæ excuſet, aut veniale reddat.

3 *Secunda*. Cultus omnis ſuperfluus (ſecluſo tamen ſcandalo, contemptu, tranſgreſſione notabili præcepti Eccleſiæ, aliave notabili deformitate) per ſe eſt tantùm peccatum veniale; quia non eſt ibi gravis deformitas contra honorem, & cultum Dei, eaque ſi qua eſt, bona intentione, vel ſimplicitate ita colentis minuitur: adeoque nec habet rationem veræ ſuperſtitionis. Communiſſima DD. cum Navar. *c. 1. n. 24.* Leſſ. *lib. 2. c. 35. dub.* 1. Suar. Sanch. Laym. *cit. alii paſſim.*

4 *Tertia*. Fiet autem talis cultus ſuperfluus peccatum mortale. 1. Ratione ſcandali, inde oriundi, ſicut in omnibus aliis peccatis. 2. Ratione contemptus Eccleſiaſticæ ordinationis & diſciplinæ. 3. Ratione notabilis tranſgreſſionis Præcepti Eccleſiaſtici; poſſet enim eſſe tanta perverſio in cæremoniis, aut ordine Breviarii, ut eſſet culpa lethalis: cùm omnis notabilis alteratio cultus Divini ab Eccleſia inſtituti ſine dubio peccatum ſit mortale; uti docent, ac monent DD. *cit.* aliique. 4. Ratione notabilis deformitatis, vel turpitudinis ipſius rei; ut ſi res furtiva Deo offeratur; ſi in Eccleſia inter Divina Officia admiſceantur cantus profani, & turpes, aut vocum mutilationes, organorum, vel inſtrumentorum ſoni notabiliter laſcivi, & ad impuritatem provocantes, certe minime poſſe excuſari a mortali, rectè monent DD. *cit.* vide Concil. Trid. *Seſſ. 32. in Decreto de obſervand. & vitand. in Celebrat. Miſſæ*. Et D. Hieron. *lib. 3. comment. in c. 5. Epheſ.* Utrumque hunc cultum falſum, & ſuperfluum pulchre deducit Cajetan. *verb. ſuperſtitio c.* 1. ex verbis Chriſti Joan. 4. *Veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu, & veritate:* Cultus falſus eſt contra veritatem, cultus ſuperfluus recedit a ſpiritu.

5 *Quarta*. Cultui ſuperfluo a noſtro Marchant. & aliis non male additur *cultus inordinatus*, ſic dictus quòd, etſi ſit verus Dei cultus ab Eccleſia publica auctoritate inſtitutus, & approbatus, ordinatur tamen ad finem, ad quem nec ex ſe, nec ex inſtitutione divina ordinatus eſt: v. g. legere, vel curare legi Sacrum de B. V. ſingulis Sabbatis eo fine, & ſpe, ut B. Virgo ipſis ante mortem appareat, & alia hujuſmodi innumera, quæ quidem venialem culpam non excedunt, dummodò abſit ſuperſtitio vanæ obſervationis, nec in iis certa, & indubitata fides ponatur, juxta dicta *c. præced. ſect.* 1.

SECTIO II.

Tentatio Dei.

SUMMARIUM.

6 *Tentatio Dei generatim, & proprie quid?*
7 *Alia eſt formalis, & expreſſa: alia interpretativa ſolum.*
8 *Formalis, & propria dicta ſemper eſt peccatum mortale.*
9 *Interpretativa verò ex genere ſuo quidem etiam eſt peccatum mortale.*
10 *A quo tamen ſæpe excuſatur.*

6 TEntatio alia dicitur ſeductionis, ſeu inducens ad errorem, vel peccatum; qualis & activa, & paſſiva repugnant Deo: activa enim repugnat ejus infinitæ Bonitati, juxta illud Jac. 1. *Ipſe autem neminem tentat*; paſſiva verò repugnat ejus Sapientiæ, quæ ſeduci nequit. Alia dicitur tentatio probationis, ſeu experimenti capiendi de aliquo in altero latente, & talis activa convenit Deo, eique tribuitur in Scriptura Sacra, Deut. 13. *Tentat vos Dominus Deus veſter, ut palam fiat, utrùm diligatis eum, an non &c.* Sic olim dicitur Deus tentaſſe Abraham, Tobiam, Job, &c. & ſuos Electos maxime. At verò paſſive, ita tentari Deum a creatura, peccatum eſt contra virtutem Religionis, ac Reverentiæ Deo debitæ, & prohibita in Scriptura, Exod. 17. *Tentaverunt Dominum, dicentes: eſt ne Deus in nobis, an non?* Duplex autem eſt tentatio Dei, una proprie dicta, eaque vel formalis, vel interpretativa: alia impropriè dicta. Explico breviter, & addo reſolutiones practicas.

I. Tentatio propriè dicta definitur irreligioſitas quædam, per quam ex dubitatione de aliquo attributo Divino, vel perfectione Dei, verbis, aut factis petitur experimentum, an Deus illam perfectionem habeat, vel exerceat: v. gr. An Deus ſit ſummè Bonus, omnipotens, Omniſcius, ubique præſens; ideoque multiplicem malitiam involvit, & dubitationis contra Fidem, & præſumptionis contra Spem per exceſſum, & principaliter irreligioſitatis, & irreverentiæ contra virtutem Religionis, ſeu contra honorem, ac cultum Deo debitum, ut bene docet ab omnibus receptus S. Th. 2. 2. *q. 97. a.* 3. ſicut enim ad Religionis Virtutem ſpectat ex Fide, & Spe in Deum concepta, debitum ei cultum, & reverentiam exhibere divinæ Excellentiæ per adorationes, &c. ita è contra ad irreligioſitatis vitium pertinet ex defectu Fidei, vel Spei, irreverenter explorare aliquam divinam ejus Excellentiam, & Perfectionem.

II. Tentatio hæc Dei, alia eſt formalis, & expreſſa, qua quis re ipſa dubitando, vel diffidendo de Divina aliqua perfectione ex propoſito, & expreſſa intentione, tentaret Deum, aliquid ab eo petendo, vel agendo, animo illam perfectionem experiendi. Exod. 17. *Tentaverunt Dominum, dicentes: eſt ne Deus in nobis, an non?* Pſal. 77. *Tentaverunt Deum in cordibus ſuis &c. Numquid poterit Deus parare menſam in deſerto?* Sicque tentaret Deum, qui ſe projiceret in puteum, animo experiendi, an Deus ſit omnipotens, vel bonus, ut eum velit, vel poſſit eripere. Rarior eſt hæc Dei tentatio. 7

III. Alia eſt tentatio Dei interpretativa, cùm quis, etſi actu non dubitet de perfectione divina, neque expreſſe intendat de Deo experimentum ſumere, re ipſa tamen id agit, vel petit, quod ſuapte natura refertur ad tentandum Deum, ſeu divinam perfectionem experiendam. Quod duobus modis fieri poteſt. Uno modo, cùm prætermiſſis modiis ordinariis a Deo, & natura ordinatis, effectus a ſolo Deo expectatur utpote, qui in morbo pericuoſo, vel lethali, reſpuit medicinam commode parabilem, a ſolo Deo miraculoſe ſalutem ſperans, magna ſane præſumptione, & tentatione Dei. Navarr. Suar. Leſſ. Sanch. alii. Quis abſque prævio ſtudio, nec juſta cauſa coactus prædicare præſumit, confidens temere, Deum, ſeu Spiritum Sanctum inſpiraturum? Navarr. *c. 11. n. 80.* vult hoc eſſe mortale. Sanch. autem *cit. li. 2. c. 34. n. 16.* cum aliis rectè cenſet, ſi non fiat animo tentandi, & ceſſante ſcandalo, aliove detrimento proximi, eſſe veniale tantùm: & ita de ſimilibus. Hùc referantur irreverenter orantes, tamen ſperantes a Deo impetrare, quæ communiter orari, & impetrari ſolent. Juxta illud: *ante orationem, præpara animam tuam, & noli eſſe quaſi homo, qui tentat Deum.* Tales enim cenſentur experiri velle divinam Potentiam, & Bonitatem, an etiam male, & irreverenter oranti Deus ſubvenire poſſit, & velit? quod tamen communiter ob levitatem materiæ, ſolùm veniale eſſe cenſent DD.

IV. Alio modo fit tentatio interpretativa Dei, cùm quis ſe ſponte periculo exponit, a quo liberari non poſſit, niſi a ſolo Deo: quomodo Deum tentant, & graviſſime peccant, qui ſe temere, abſque juſta cauſa neceſſitatis, vel utilitatis ad Martyrium offerunt. Juſta cauſa neceſſitatis eſt, quando profeſſio Fidei eſt neceſſaria, ad tuendam ipſam Fidem, Religionem, ſalutem aliorum, avertendas blaſphemias, juxta dicta profeſſionis Fidei, & dum Martyrium in præcepto eſt. Juſta cauſa utilitatis, eſt Dei Gloria, Fidei exaltatio, promulgatio, ædificatio proximi, & dum Martyrium eſt in conſilio: extra caſum talis neceſſitatis, vel utilitatis ſe Martyrio exponere, peccatum mortale eſt, non tam tentationis Dei contra Religionem, ſed etiam ſcandali contra Charitatem, cum ſic abſque juſta cauſa provocentur infideles ad peccandum mortaliter. Unde S. Th. 2. 2. *q. 24. a. 1. & 3.* ſapienter ait; non præbendam eſſe infidelibus occaſionem injuſte agendi, ſed patienter ſuſtinendum, ipſi injuſte agentibus. Exempla Sanctorum in contrarium extraordinario fervori, & inſtinctui DEI adſcribenda ſunt. Navarr. *c. 11. n.* 40. aliiſque *cit.* Sanch. *c. 24. n.* 25. Hùc denique ſpectant omnes probationes innocentiæ cum miraculo, per ferrum candens, aquam ebullientem, duellum: item, per applicationem ad corpus occiſum, ſi ſanguinem emittat, necne, pro occiſore indagando, quæ omnia prohibentur in Jure Canonico *c. conſuluiſti, c. 2. q. 4.* Et *c. ex duarum de purg. canonica*

Et

Digitized by Google

Et c. finali de purg. vulgari. Quia nimirum ſic vere tentatur Deus abſque neceſſitate, cùm ad bonum commune tuendum, ſatis ſit uti medus humanis a jure conſtitutis ex quibus innocentia, vel deliĉtum, probari poſſit. Vide Delr. *li. 4. diſquiſ. mag. c. 4. q. 4.* Ubi bene oſtendit, quod Deus quidem interdum per ejuſmodi purgationes, innocentiam aliquorum miraculo oſtenderit, ſed factum ob ſimplicitatem innocentium, & quia ad tales purgationes compellebantur. Quod autem ipſe Deus *num.* 5. fœminam de adulterio ſuſpectam, aquis purgandam juſſerit, Dei lex fuit, non tentatio, ſed lex cæremonialis vetus, modò abolita.

Alia denique eſt tentatio Dei impropriè dicta tantùm, cùm quis ſecluſa omni dubietate, vel diffidentia de aliqua perfectione Dei, ex ſola præſumptione, vel nimia confidentia abſque cauſa neceſſitatis, vel utilitatis, a Deo petit, voluntatis divinæ, aut alterius rei miraculoſam manifeſtationem: differt maxime a tentatione Dei propria dicta, quòd hæc aut actu dubitet, aut ſaltem ſine juſta cauſa experimentum capere tentet de aliqua perfectione divina: nunquam autem licet dubitare de aliqua perfectione Dei; alioquin vel illam explorare, ſemper eſt iniqua tentatio Dei: hæc autem impropriè dicta ſolùm intendit explorare Voluntatem Dei, vel alterius rei, petendo per miraculum aliquod ſignum; de his autem ſæpe dubitare contingit; ideoque non eſt ſemper vera tentatio Dei peccaminoſa, ut mox dicam inferiùs, Ad dignoſcenda ergo peccata ejuſmodi tentationum Dei, iterum pono quatuor breviculas

Reſolutiones.

8 PRima. Tentatio Dei propriè dicta, & formalis, ſemper eſt peccatum mortale, & quidem unum ex graviſſimis contra Deum, nulla parvitate materiæ veniale, vel excuſabile: Quia directè, & ex intentione dubitando, & tentando, lædit perfectionem aliquam Dei infinitam, in quo nihil parvi fingi poteſt; quin etiam, ſi dubium eſſet poſitivum, & pertinax, quo incertam, & dubiam judices aliquam perfectionem divinam, niſi experimento cognoveris, aliàs non paratus corrigi, eris hæreticus formalis, & id exteriùs manifeſtans, etiam excommunicationi Cœnæ obnoxius, ſecundum omnes.

Secunda. Tentatio Dei interpretativa tantùm (atque etiam impropriè dicta, qua citra caſum neceſſitatis, vel utilitatis petitur ſignum a Deo manifeſtativum Divinæ Voluntatis, vel alterius rei) ex genere ſuo quidem peccatum mortale eſt, quia abſque neceſſitate ulla, aut utilitate gravi miraculum, vel ſignum extraordinarium petere a Deo, eſt agere cum Deo, tanquam ludione, vel curioſitatum fautore; prout quondam egit Herodes cum Chriſto, ſperans ab eo ſignum videre, quæ gravis eſt irreverentia, & injuria contra divinam Sapientiam, & Majeſtatem. *Omnes* Quare tentati Dei, & peccatum grave eſſet petere a Deo miraculum, ad Fidem hæreticis confirmandam; quia non eſt cauſa neceſſitatis, cùm non deſint alia ſigna, & argamenta veritatis cognoſcendæ, neque utilitatis, cùm miracula paſſim excludant. Similiter ſic tentaret Deum, qui coram gentibus peteret miraculum, ſi eorum converſio probabiliter non ſperetur, quia deficeret cauſa juſtæ utilitatis. Ut notat Tolet. *lib. 4. c.* 19. Qua ratione ipſe Chriſtus negavit ſignum petentibus Judæis, dæmoni in deſerto, tentanti Herodi, &c.

10 *Tertia*. Eadem tamen interpretativa, vel impropriè dicta tentatio Dei, ſæpe excuſatur a mortali, & fit venialis, non tantùm ex imperfectione actus, in deliberatione, ſimplicitate, ignorantia, ſed etiam ex levitate materiæ: ut ſi quis in levi morbo reſpuat medicinam, confidens a Deo ſanitatem conſequi generali providentia, nullo petito miraculo. Tolet. *cit. n.* 7. Sanch. Leſſ. *ſup.* Laym. *cit. c. 5. in fine*.

Quarta. Inſuper ex ſpeciali inſtinctu Divino, aut ex juſta cauſa neceſſitatis, vel utilitatis gravis ad noſtram, vel aliorum ſalutem, atque ad ipſam Voluntatem Dei implendam, a Deo ſignum, vel miraculum petere nullo modo erit peccatum tentationis Dei, ſed actus Spei, & fiduciæ in Deum. Ita *Gloſſa in c. 6. Deuter.* D. Thom. *q. 97. art.* 1. & 2. alii communiter. Vide circa hæc dicta ſuprà *c. 4. Sect. 4. de Spe Theologica, cum de præſumptione.*

SECTIO III.

Blaſphemia.

SUMMARIUM.

11 *Blaſphemia*, convicium, ſeu verbum contumelioſum adversùs Deum, *tripliciter fieri poteſt.*
12 *Blaſphemia alia eſt formalis, directa, & indirecta* ex parte voluntatis.
13 *Alia materialis tantùm, & externa.*
14 *Blaſphemia indirectæ contra Deum.*
15 *Sunt maledicta in Sanctos.*
16 *In Sacramenta, & res Deo Sacras,*
17 *Ac etiam homines, aliaſque res, ut Dei creaturas.*
18 *Maledicta in Sanctos, & res Deo Sacras, ſemper ſunt blaſphemiæ, non item maledicta in homines, vel alias creaturas.*
19 *Referuntùr formulæ blaſphemandi Germanis propriæ* contra Deum, & adjuncta:
20 *Per Sacramenta*, & adjuncta.
21 *Non tantum blaſphemia quacumque directa.*
22 *Sed etiam indirecta feriò, & advertenter prolata, eſt peccatum mortale.*
23 *Quamvis blaſphemiæ omnes ſunt ejuſdem ſpeciei in ratione blaſphemiæ, ſæpe tamen quoad circumſtantias, & modum explicari debent in Confeſſionali.*
24 *Qualiter circa blaſphemias examinandi ſint pœnitentes a Confeſſario?*
25 *Maledicia, convicia, imprecationes in homines, jumenta, & alias creaturas, rationales, vel irrationales, quando, & qualia peccata?*

BLaſphemia definitur *convicium, ſeu verbum contumelio-* 11
ſum adverſùs Deum. Sicut enim laus Dei conſiſtit in hoc quod dicatur aliquid ad honorandum, & glorificandum Deum; ita laudi Dei oppoſita, blaſphemia conſiſtit in hoc, quòd dicatur aliquid in contumeliam, & inhonorationem Dei. Accuratiùs ex D. Th. 2. 2. *qu.* 13. *art.* 1. definiunt Valent. Sanch. alii: Blaſphemia eſt peccatum, quo divinæ Bonitatis Excellentiæ detrahitur, dicendo aliquid falſum Deo ineſſe, quod non ineſt, vel negando ineſſe, quod ineſt. Aut denique dic breviter: *blaſphemia eſt falſa locatio de Deo, per modum convicii*. Eſſentia ergo, & malitia graviſſima blaſphemiæ conſiſtit in hoc quòd aliquid falsò dicatur de Deo in ejus contumeliam, ſeu diminutionem Divinæ ejus Majeſtatis, Excellentiæ, & Bonitatis: nihil enim rerum, ut verum poteſt dici de Deo, in ejus contumeliam. Et generaliter poteſt fieri tribus modis.

1. Per verba indicativi modi, aut falsò aliquid tribuendo Deo: v. g. Deus eſt injuſtus, mendax, deceptor, &c. aut negando aliquam perfectionem Dei: v. g. nulla eſt apud Deum Providentia, Miſericordia, Juſtitia, vel etiam conditionate. ut DEUS non eſt juſtus, niſi hoc fiat, &c. Quia tunc derogatur Juſtitiæ divinæ, quaſi pendenti ab aliquo contingente, aut denique aliquid Deo proprium, tribuendo creaturæ: v. gr. dicendo Cæſarem eſſe omnipotentem: hanc creaturam eſſe ſuum ſummum bonum. Ubi obſerva incidenter, omnem ſuperſtitionem, idololatriam, magiam, quatenùs excellentiam aliquam, Deo propriam, ut Potentiam Sapientiam, Bonitatem, creaturæ, vel diabolo tribuit ſimul eſſe peccatum blaſphemiæ.

II. Per verba imperativi, & optativi modi, ſeu per modum imprecandi: v. g. maledictus Deus, diſpereat Deus, ad deſpectum Dei, tædeat, pudeat, pœniteat, Deum talia fieri, &c. Quo ſpectat ille impiiſſimus modus loquendi: velit, nolit Deus, hoc faciam, hoc fiet: Quia hæc verba important diminutionem divinæ Potentiæ, quaſi Deus non poſſit impedire, quin hoc, vel illud facias, vel fiat.

III. Per verba facta abſque affirmatione, vel negatione, vel imprecatione: utpote, cùm per deſpectum, ac indignationem probroſe nominantur, aut attributa Divina, ut, vah! Dei Potentiam! proh Dei Bonitas, Sapientia! Juxta illud: *vah! qui deſtruis templum Dei*. Aut Sacramenta, Sanguinem, Vulnera, Membra Chriſti: modus communiſſimus Germanis, de quo ſpecialiùs infra. Aut creaturæ cum nomine Dei: *Gotts Chryſam Sacrament*. Aut denique horrendiſſime: (membra pudenda Chriſti, B. Virginis, imma ipſius Dei) aut alia horrenda ipſis repugnantia. Mos diabolicus Gallis, & Italis communis. Quò etiam ſpectat blaſphema illa vox Juliani Apoſtatæ: *viciſti Galilæe, viciſti*. Item illa tyranni Japonenſis ſæpiùs dicentis: *O! ſi haberem Deum Chriſtianorum, his ſævius tractarem eum*. Jam quoad rem ipſam, & malitiam. Hæc quidem quoad modum proferendi blaſphemiam. In primis, blaſphemia alia eſt formalis, quæ fit cum directa, vel ſaltem indirecta aliqua intentione inhonorandi Deum: alia materialis, quæ ſine omni tali intentione, vel advertentia Dei inhonorandi, erumpit. Blaſphemia formalis alia eſt directa, alia indirecta, idque dupliciter. 1. Ex parte voluntarii: 2. Ex parte objecti.

§. 1. *Blaſphemia formalis directa & indirecta ex parte voluntarii ac Materialis tantum.*

BLaſphemia formalis directa, ſeu interna, & externa ſi- 12
mul, eſt, quæ fit cum directa intentione inhonorandi Deum, ſeu derogandi Divinæ Majeſtati. Eaque triplex: *ſimplex, & hæreticalis, & hæretica*. Blaſphemia ſimplex

eſt lo-

eſt locutio contumelioſa de Deo, nullam tamen ſignificans hæreſim; & poteſt eſſe, vel enunciativa: v. g. in contemptu Dei volo hoc facere; vel deſpectiva, ſeu deteſtativa: ut pereat Deus, diſpliceat Deo, &c. ut ſuprà. Vel irriſoria: *vah! qui deſtruis templum Dei*, &c. vel juratoria: ut pereat Deus, ſi non ita ſit. Sed de hujuſmodi blaſphemiis, juramentis, *Tract.* 3. in ſecundo Præcepto. Blaſphemia hæreticalis dicitur verbum contumelioſum adversùs Deum; hæreſim ſignificans, ſed ſine interno aſſenſu erroneo contra Fidem, ſed ſolùm ex pravo voluntatis affectu: jam duplex, & quandoque triplex peccatum mortale, & blaſphemiæ contra Religionem, & infidelitatis externæ, contra profeſſionem Fidei, & alterius maligni affectus, ex quo profertur, v. g. ex odio Dei, deſperatione, aliave maligna affectione contra Charitatem Dei, vel Hominis. Hæreticalis autem blaſphemia, dicitur, quia ad ſimilitudinem hæreſis falſum Deum ſignificat, & hominem ita blaſphemantem, de hæreſi ſuſpectum reddit. Unde ubi Inquiſitio viget, etiam taliter blaſphemantes immediatè abſque prævia correctione denunciandi ſunt Inquiſitori, intra ſex dies, a die notitiæ, ex Decreto Alexand. VII. *de ſuſpectis, de hæreſi*. Blaſphemia denique hæretica dicitur verbum contumelioſum adversùs Deum, hæreſim ſignificans, & cum aſſenſu interno erroneo; idque rurſus ad minimum duplex peccatum mortale, & blaſphemiæ, & infidelitatis internæ, ac externæ, ſeu hæreſis formalis; immo & triplex, ſi accedat etiam aliquis malignus affectus erga Deum, vel hominem, juxta paulo ante dicta. Exemplum utriuſque, ſi dicas: Deum eſſe injuſtum, non curare res noſtras. O Deum injuſtum, inſipientem! vellem ſapientiùs hæc facere, quàm Deus. Si ſolo malo affectu voluntatis in Deum proferantur, dicuntur blaſphemiæ hæreticales; ſi verò etiam cum aſſenſu erroneo interno, blaſphemiæ hæreticæ. Hinc patet differentia ab hæreſi, infidelitate, quòd nimirum hæreſis, vel infidelitas eſſentialiter conſiſtat in aſſenſu erroneo contra Fidem: blaſphemia verò ſolùm conſiſtit in locutione mala, contra Deum, ad quam etſi ſæpe concurrat, non tamen neceſſariò requiritur aſſenſus erroneus contra fidem, ſed poteſt ſtare cum vera fide: ſicut enim hominem per contemptum, ſeriò vocare poſſem furem, adulterum, &c. probe tamen ſciens non ita eſſe. Uti optime explicat Val. *t.* 3. *diſp.* 1. *q.* 13. *pu.* 2. Et ſcite noſter Alph. a Caſtro *li.* 1. de juſta hæreticorum punitione, *c.* 12. dicens; *ſi quis dixerit aliquid, Divino honori contrarium credens ita eſſe, erit ſimul hæreticus, quatenùs credit, & blaſphemus, quatenùs dicit: Si credit, & non dicit, erit hæreticus tantùm; ſi verò dicit, & non credit, erit tantùm blaſphemus.* Sic ille. Non ergo omnis blaſphemia contra Deum dicta, eſt hæreſis; ac omnis hæreſis contra Deum dicta, eſt blaſphemia. Quin univerſaliter omnis enunciatio maligni erga Deum affectus, contra Virtutes Theologicas, Fidem, Spem, Charitatem: utpote: abnego Deo: deſpero de Deo: odi, deteſtor Deum, &c. formalis blaſphemia eſt: Hoc enim actu derogatur divinæ perfectioni infinitæ, Veritati, & Fidelitati, & Bonitati, &c.

Blaſphemia formalis indirecta dicitur, quæ fit cum indirecta ſolùm, ſeu virtuali tantùm intentione inhonorandi Deum: cùm quis nimirum ſcienter, & ſeriò loquitur verba, quæ ex propria ſignificatione, modo proferendi, aliiſque circumſtantiis divinæ Majeſtatis contemptum, vel honoris divini diminutionem, ſignificant, vel continent, etſi ea proferens id minime intendat, dummodò advertat, & tamen quocumque alio motu, ſeriò proferat, eo ipſo enim indirectè, & virtualiter inhonorationem Dei intendere convincitur: ideoque ſic adhuc eſt vera formalis blaſphemia, atque ſit excluditur omnis ſequens.

§. II. *Blaſphemia materialis tantum, & externa, &c.*

13 Dicitur, quia licèt verba de ſe contumelioſa in Deum proferuntur, abſque tamen omni directa, vel indirecta intentione, ſeu voluntate inhonorandi Deum: utpote 1. Si proferantur ſolùm docendi gratia in ſcholis, in cathedra, &c. 2. Si proferantur ſolùm recitative, ſeu referendo per modum hiſtoriæ, ſeu in comedia. 3. Si proferantur omninò inadvertenter, & indeliberate, in ebrietate perfecta, in amentia, ſomno, phræneſi, & tandem ex vehementiſſima paſſione, uſum rationis perturbante, ex impetu naturali inveteratæ conſuetudinis involuntariæ, & inculpabiliter remanentis. De qua expreſſè, & ex profeſſo in materia de peccatis. 4. Univerſaliter ſi nullo modo advertatur ad injuriam, vel inhonorationem Dei; ut ſi quis ex ira rixæ, indignatione erga alterum, hominem, pecus, &c. enunciat verba maledicta, quæ tamen ſaltem non contineant falſitatem hæreticam: v. gr. Sacramenta, Vulnera, Crucem, Deum, &c. Si affectus indignationis nullo modo tendat in Deum, ſed tantùm contra hominem, vel jumentum, cui iraſcitur, non eſt proprie blaſphemia, cùm hic abſit omnis motus malus erga Deum: eſt tamen peccatum irreligioſitatis, & quaſi ſacrilegii, contra ſecundum Præceptum: *Non aſſumes nomen Domini Dei tui &c.* Sed de hoc ſpeciaiùs *inſ. Reſol. pract.* 4.

Blaſphemia directa, & indirecta ex parte objecti.

Blaſphemiæ, rurſùs, aliæ ſunt directæ contra ipſum Deum, vel aliquid ipſius Dei, quales hactenùs ſuppoſuimus: aliæ ſunt blaſphemiæ indirectæ tantùm contra Deum, quatenùs nimirum tendunt in aliquid Deo ſacrum, vel ad Deum peculiariter relatum, adeo ut contumelia, vel injuria illis illata, peculiariter etiam redundet in ipſum Deum, utpote. 14

I. Maledicta in Sanctos Dei, nam ut rectè ait S. Thom. 2. 2. *qu.* 13. *art.* 1. *ad* 2. *Sicut Deus in Sanctis ſuis laudatur, in quantum laudantur opera, quæ Deo in Sanctis efficit: ita & blaſphemia, quæ fit in Sanctos, ex conſequenti in Deum redundat*, adeo ut blaſphemia in Deum, & Sanctos mortaliter ſint ejuſdem ſpeciei, quæ eandem rationem malitiæ participant, videlicet divini honoris diminutionem. Quod tamen intelligendum de maledictis in Sanctos formaliter, quatenùs Sancti ſunt, adeoque cum habitudine ad Deum formali, vel virtuali, ut rectè monet Sanch. *cit. nu.* 27. Secùs eſt ſi contumelia jactetur in Sanctos, non ut Sancti, ſive beati ſunt formaliter, ſed ut quidam homines in terris fuerunt quibus nunc excellentia Sanctitatis accidentalis eſt: v. gr. ſi quis dicat: Adamum, & Evam fuiſſe gulones, debuiſſe aliquid aliud comediſſe: Petrum calvum, Criſpinum, & Criſpinianum ſutores, Carolum Borromæum Naſonem, &c. Sic enim non eſt proprie blaſphemia contra Religionem ad Deum, cùm hic nullus ſubſit reſpectus ad Deum, ſed eſt irreverentia contra virtutem Duliæ, & obſervantiam Sanctis debitam, eò magis, quò majorem a Deo excellentiam gratiæ, gloriæque conſecuti ſunt. Et quidem ſi ex odio, indignatione vel maligno affectu in aliquem Sanctum fiat, ſine dubio erit mortale; ſi ex joco ſolùm, vel levitate, veniale, rectè cenſet cum *Sanch. cit. Laym. lib.* 4. *cap.* 6. 15

II. Maledicta in ſacramenta, & res quaſcunque Deo ſacras (Chryſma, Calices, &c.) quatenùs Deo ſacræ ſunt, quia ſicut eorum cultus, & veneratio, ita & contumelia ipſis irrogata reſpective, eſt in Deum Auctorem Sacramentorum, omniſque Sanctitatis redundans. *Omnes* cum Sanch. *cit. n.* 22. Eademque ratione dicendum eſt de contumelia illata imaginibus Dei, Chriſti, Crucifixi, & Sanctorum, verbo, ſigno, facto: res nota improbis. 16

III. Maledicta etiam in homines per quaſcunque creaturas, quatenùs Dei creaturæ, vel aliquid Dei ſunt, ſeu cum aliqua relatione ad Deum, ut apud Germanos videtur ſignificari per additionem nominis DEI, *Gotts Element, Gotts Peſtilenz*, aut per modum imprecationis: ut te elementa perdant, &c. Non enim creata ſunt a Deo elementa, ut hominem perdant, ſed ut homini ſerviant, in ordine ad ultimum finem; ideoque vera eſt blaſphemia contra Deum, idque maxime verum eſt, quando ipſæ Res ſacræ ita proferuntur: *Das dich Gotts Sacrament Schends*. Sed de his Germanorum blaſphemandi formulis in gratiam Confeſſariorum, mox dabo aliquid ſpeciale ſeorſim. 17

IV. Unde jam vides maledicta in Sanctos, & Res DEO ſacras, ſemper eſſe blaſphemias, non item maledicta in homines, vel alias creaturas, quia nimirum Sancti, & Res Deo ſacræ ſemper referuntur, vel apprehenduntur referri ad Deum, ut Auctorem ſuum, &c. non item ſemper homines, vel aliæ creaturæ Dei, quare maledicta in homines, vel alias creaturas abſolute, & abſque relatione ad Deum, blaſphemiæ non ſunt, ſed alia peccata eſſe poſſunt, v. g. qui maledicit parenti, impius erit contra virtutem pietatis, & reverentiam parentibus debitam, contra quartum Præceptum; at non blaſphemus contra hoc primum Præceptum. Maledicta, vel imprecationes in homines, vel ejus res, non ad blaſphemiæ, ſed ad odii, vindictæ, iracundiæ peccata ſpectant. De quibus ſeorſim dabo appendicem. 18

§. III. *Formulæ blaſphemandi communiores, Germanis propriæ, per Deum, & adjuncta.*

I. *Bey Gott, beym Herr Gott* (idemque) *beym Sacrament beym Chryſam*: non eſt blaſphemia, ſed juramentum, prout expreſſiùs dicunt: *iſt bey Gott Vvahr, iſt beym Sacrament Vvahr*, attamen juramentum plerumque non neceſſarium, ideoque carens ſecunda conditione requiſita ad juramentum licitum, ſcilicet *in judicio*, & proinde peccatum ex ſe veniale, quamvis ratione ſcandali in homine religioſo; a mortali excuſare meritò nolint, ut notavit Gobat *cap.* 20. *num.* 734. Præſertim illud ſæpiùs repetitum; *beym Sacrament.* 19

II. *Bey*

Digitized by Google

II. *Box Herr Gott*, *box Hundert Herr Gott*, illud *box* ex ſe nihil ſignificat, ſed eſt tantùm interjectio, & ſignum plerumque admirationis, ideoque *box Herr Gott* dicere, non eſt blaſphemia; eſt tamen venialis irreligioſitas aſſumptionis Nominis Divini in vanum. At verò dicere *box Hunderr Herr Gott*, certò eſt blaſphemia eo ſenſu, quem verba grammaticaliter præſeferunt: ſiquidem honori divino plurimum, & falsò derogatur: ſi ſerio dicatur eſſe centum Domini Dei, aut cum ſolœciſmo, centum Dominus Deus. At verò ſi proferantur, non attendendo ullatenùs ad ſignificationem illam grammaticalem, ſed ſolùm volendo tale ſignum admirationis, vel alterius paſſionis, rursùs intercedere culpam venialem irreverentis nominationis Dei, cenſet Gobat *nu.* 737. Et conſtat, pleroſque proferre hoc modo. Unde quidam, ut certius evitent periculum blaſphemiæ, dicunt: *box Hundert Herget:* mutando *o in e*. Igitur erit Confeſſarii quærere, quid cogitaverit pœnitens, dum ita loquebatur; & hortari, ut deſiſtat ſaltem propter liberos, & hæreticos facile inde ſcandalizandos.

III. *Gotts Sacrament*, *Gotts Creutz*, *Gotts Vvunden*, *Gotts leyden*, *Gotts Marter*, *&c.* Hæc, & ſimilia de ſe non ſunt propriè blaſphemiæ, ſed irreligioſitates contra reverentiam Divini Nominis, & contra ſecundum præceptum Decalogi; ideoque per ſe loquendo eſſe tantùm veniale ita dicere, contra Suarez, & alios veriùs docent Cajetanus *verb. blaſphemia*, aliis *cit.* Sanch. *cit. c.* 32. *nu.* 33. Layman *lib.* 4. *tr.* 4. *c.* 10. Quamvis hæc ob maximum periculum formaliter blaſphemandi, vel ob ſcandalum, ſæpe mortale fieri poſſint. Sane P. Buſembaum Medull. *Theolog. hic c.* 1. §. 2. loquens de dicente. O Dei mors! Dei Vulnera, &c. ita concludit: *Propter periculum incidendi in blaſphemias, & quia raro abeſt ſcandalum, & nihilominùs apud audientes, Deus, ejuſque Sacra cenſentur inhonorari, raro excuſarem.* Sic ille. Utique intelligens a mortali; nam de gravi veniali jam priùs damnaverat poſt Cajetan., & alios.

IV. *Das dich Gott Schend*, *Sacrament Schend; das dich Sacrament*, *Gotts Chryſam*: *Gotts Blut*: *Gotts Herr*, *Gott Schend*, *&c.* Blaſphemia eſſet horribiliſſima, ſi talia proferentur eo ſenſu (prout proferri cenſuit quidam apud Tanner. *t.* 3. *diſp.* 5. *q.* 8. *dub.* 7.) imprecando ſcilicet, ut Deus, vel Sacramentum turpi, ſeu venereo modo corrumpat hunc, vel hanc, ſed certe non eſt iſte ſenſus communiter, teſte eodem Tanner. ſed iſte potiùs; Deus, Sacramenta, &c. te perdant, deſtruant, confundant, hoc enim vulgò ſignificat germanicum illud *Schenden Zu Schanden machen:* eoque ſenſu reſpectu Dei, quidem non eſt blaſphemia, cùm nihil falſum Deo attribuatur, & Deo ſupremo Jure æque proprium ſit perdere, & ſalvare, ſed eſt ſolùm imprecatio, & maledictio utique ex genere ſuo mortalis in hominem: reſpectu autem reliquorum, præter eandem malitiam mortalis imprecationis: mortalis eſt vera blaſphemia indirecta: cùm Dei Sacramenta, Sanguis, Paſſio, Cryſma, &c. non ſiut ordinata a Deo ad perdendum, ſed ad ſalvandum hominem, ut meritò Sanct. Gallenſes apud Gobat. *num.* 741. cenſeant eſſe peccata mortalia ſatis gravia, quia graviter lædunt honorem divinum.

Per Sacramenta & adjuncta.

20 SOlemnis mos Germanorum eſt blaſphemare Sacramenta, vel per Sacramenta, ut plurimis continua, quaſi intercalaris vox ſit, & quidem quandoque proferunt abſolute, & ſolitarie, & ſic per ſe loquendo non continet plus, quàm irreverentem uſurpationem ſacri illius Nominis, juxta dicta ſuprà *n.* 3. Longe autem frequentiùs pronunciant cum addita aliqua particula, vel ad initium, vel ad finem, præter jam audita: *beym Sacrament*, *Gotts Sacrament*, *Sacrament Schand*; adſero alia communiora.

I. *Hundert tauſent Sacrament*, eſt omnino habenda pro vera blaſphemia, propter hæreticam ex ſe, & cum vilipenſione, & contemptu multiplicationem Sacramentorum. Ita Germani, Tanner. *cit. q.* 8. *dub.* 7. *nu.* 134. Layman *cit.* Gobat *citat.* Idque certiſſimum de illis patibulo, ligno, igne, & orco dignis ribaldis, qui conſueverunt eructare tonnas, milliones, galeras Sacramentorum. De his lege Drexel Phaeton *cap.* 6. §. 5. Quorum linguæ proprie ſunt vehicula Diaboli, prout indigitat D. Chryſoſtom. apud eundem *ibid. c.* 7. §. 2.

§. At quid de illa forma multis uſitata: *Tauſent*, *hundert tauſent Safframent?* Ex ſe nihil mali continet, cùm ſit vox nihil ſignificans, ſolita tamen uſurpari a Germanis eo fine, ut oſtendant, ſe ſeriò loqui, præcipere, iraſci, minari, & ob reverentiam Sacramenti non audentes integre pronunciare, ita corrumpunt vocem *Sacrament*. Neque aliquis inde ſcandalizatur, ſed potiùs ſæcularis habetur pro conſcientioſo, qui ſic loquitur, volens vitare blaſphemiam; at Religioſus ita loquens meritò pro irreligioſo, Gobat *cit. num.* 745.

II. *Blut Sacrament*: Hæc ex ſe, vi verborum quidem nihil falſi, vel indecori ſignificat; cùm Sacramentum Euchariſtiæ ſit propriſſime Sacramentum ſanguinis, & omnia reliqua rectiſſime dicantur Sacramenta ſanguinis: cùm omnia ſuam vim, & energiam habeant ex Sacroſancto Chriſti Sanguine. Attamen certum eſt omnium piorum aures graviſſime offendi eo dicterio, omniumque Germanorum ſenſu horrendum, & blaſphemum, quid ſignificari, in gravem contemptum, vel deſpectum Sacramentorum, adeoque in ea connexione latere, aut blaſphemiam proprie dictam, aut ſaltem ſacrilegium, & Confeſſarium debere exquirere numerum ejuſmodi caninorum, & ſtygiorum latratuum. In hac materia ſingularis Gobat *nu.* 736.

III. *Donner*, *Sacrament*, *Blitz*, *Strahl*, *Stern*, *Sacrament*, De hoc idem fere pronunciandum, quod de præcedenti ob eandem rationem, & ſpecialiter ob aliquem contemptum, abominationem, vel execrationem Sacramentorum. Ultimum videtur importare vilipenſam multiplicationem Sacramentorum, inſtar ſtellarum.

IV. *Du Sacraments*, *Huer du Sacramens*, *Schelm*, *du Sacraments*, *&c.* Hæc, & ſimiles omnino cenſendæ ſunt veræ blaſphemiæ, ob nimis contemptibilem combinationem, & graviſſimam irreverentiam Sacramentorum. Nec eſt verus Chriſtianus, cui non moveatur bilis, & aures horreant ad ejuſmodi voces, æternis ſuppliciis mulctandas: ideoque accenſendum eſſe blaſphemis, qui vel ſemel ita deliberate, & ſeriò loquitur, meritò cenſet Gobat *nu.* 742. Vide infrà §. *ſeq. nu.* 4. Jam tandem quoad prædictas blaſphemias omnes, ratione peccatorum ſint ſequentes.

§. IV. *Reſolutiones practicæ.*

I. BLaſphemia quæcumque directa, ſeu cum directa intentione inhonorandi Deum, ſemper eſt peccatum mortale graviſſimum ineluctabiliter. *Omnes*. Legi enim Divinæ Naturali, ipſique rationi nihil magis repugnat quàm Creatori maledici a creatura. Lege Divina poſitiva nihil ſeveriùs prohibetur, quàm blaſphemia, ut Levit. 24. *Qui blaſphemaverit nomen Domini, morte moriatur*: ſpecialiter autem interdicta blaſphemia repugnat primo Præcepto Decalogi, præcipienti Deo debitum cultum exhibendum, cujus è diametro oppoſitum facit blaſphemia. Eminenter etiam prohibetur ſecundo Præcepto Decalogi: *Non aſſumes* &c. quo etiam communiter refertur: multò enim magis, & deteriùs nomen Domini in vanum aſſumit qui ipſi Deo falſum injurioſe attribuit, quàm qui per Deum falsò jurat, vel Deo promiſſum votum violat. Inſuper in hoc horribili blaſphemiæ directæ peccato excluditur non tantùm omnis parvitas materiæ a mortali excuſans: cùm qualiſcumque contumelia etiam minima, directa in Deum infinitæ Majeſtatis, revera ſit graviſſima, ſed etiam omnis imperfectio actus: Quia ſupponitur facta ex directa, & perfecta, adeoque deliberata intentione inhonorandi Deum. Cæterum in ipſis verbis blaſphemis contra Deum prolatis, poſſe excuſare imperfectionem actus, indeliberationem, præcipitantiam, &c. jam ſupra conceſſum eſt, ſed tunc eo ipſo non erit blaſphemia formalis, ſed materialis tantùm. 21

II. Blaſphemia etiam indirecta ſeriò, & advertenter prolata, ſine dubio eſt peccatum mortale, etſi minùs grave, quam prædicta directa ob ipſum minùs perfectum, & indirectum tantùm voluntarium. Juxta communem DD. cum S. Thom. & Sanch. *cit.* attamen omnino admittit imperfectionem actus a mortali excuſantem: ut ſi fiat cum ſemiplena tantùm advertentia, & deliberatione, ex ſubito vehementi impetu paſſionis, iracondiæ, terroris; conſuetudinis inveteratæ, involuntarium reddente, & alia ejuſmodi, quæ etiam blaſphemiam materialem tantùm efficere poſſunt, ſecundùm communiſſimam DD. apud *cit.* Quamvis videatur negare noſter Marchant. *Tribun. tom.* 2. *tract.* 2. *tit.* 4. *ſect.* 1. *q.* 3. in appendice ob naturalem horrorem ſceleris execrandi, tantum quidem, ut a Chriſtiano Deum agnoſcente, & mentis compote vix unquam poſſit dici blaſphemia. Et ſane teneretur creatura rationalis, ſaltem adeo attendere Creatori ſuo, & ultimo fini Deo, in omni ſua actione, ut ſaltem horribile hoc ſcelus blaſphemiæ præcaveat. Verùm ex his ſolùm ſequitur, raro admodum, & difficulter excuſari a mortali, & multò rariùs, quàm in aliis peccatis, non verò, quòd omnino nunquam: cùm revera contingat in primis moribus iracundiæ, hominem ſibi non eſſe præſentem, ita ut ſe ſemper ad regulas rectæ rationis reflectere poſſit tam citò, quin interim quandoque erumpat verbum blaſphemiæ: in foro autem externo, non obſtante allegatione cujuſque motus, vel indeliberationis ſecundùm leges puniri debet: quia ibi judicatur ſecundùm externa. Unde ulteriùs ſane fatendum eſt, omnem blaſphemiam etiam joco prolatam deliberate, & advertenter ad inhonorationem Dei, ordinarie eſſe peccatum mortale; quia etiamſi joco prolata vergit in diminutio-

nutionem Divini honoris, ut cum aliis docet Sanch. *lib.* 2. *cap.* 32. *nu.* 41. Dico tamen: *Ordinarie*: niſi nimirum, in raro caſu, talis eſſet jocus, ut omnibus expenſis, nulla appareret diminutio Divini honoris: tunc enim blaſphemia vera non eſt: quippe cui deeſt eſſentia blaſphemiæ, & de ſimili raro caſu intelligendus Valent. *t.* 3. *diſp.* 1. *qu.* 13. cum aliis docens, Blaſphemiam joco prolatam non eſſe blaſphemiam, nec conſequenter peccatum mortale.

23 III. Quamquam (ſicut ſupra de ſuperſtitionibus, & magiis) probabile ſit, omnes blaſphemias in ratione blaſphemiæ eſſe ejuſdem ſpeciei infimæ, ob eandem ſemper malitiam formalem inhonorandi Deum; ideoque in confeſſione non eſſe neceſſariò explicanda maledicta in ſpecie, ſed ſufficere, ſi dicas: *Blaſphemavi graviter toties*. Attamen in primis certum eſt, debere explicari circumſtantias ſpeciem mutantes: ut, ſi blaſphemia fuit hæretica, procedens ex actuali aſſenſu erroneo contra Fidem, aut ſi procedit ex actuali odio Dei, deſperatione, ex gravi odio proximi, &c. tunc enim ſemper eſt duplex ſpecies, & quandoque triplex peccatum, ut jam ſupra indicatum fuit. Deinde etiam longe probabilius, & tutius eſt, intra genus blaſphemiæ, etiam explicandum eſſe modum blaſphemandi: utpote ſi blaſphemia facta ſit cum directa intentione inhonorandi Deum, vel indirecta tantùm; ſi facta directe in ipſum Deum, vel indirecte tantùm per Sacramenta, Sanctos, creaturas, &c. Hi enim modi maximè differunt in gravitate injuriæ, contumeliæ, & deſpectionis erga Deum, ut ex ſe patet. Addit Sanch. *cit.* etiam explicandum in blaſphemiis indirectis, an blaſphemaverit in B. Virginem, vel in alium Sanctum, quia illud veriſſima æſtimatione longe gravior cenſetur injuria Dei, quàm hoc.

24 IV. In praxi ergo, quando pœnitens abſolute dicit; ſe blaſphemaſſe, Confeſſarius in examinando, ſic procedet: 1. Quærat quomodo, vel quibuscum blaſphemaverit? nam homines plebei ſolent confundere verba germanica: *Schelten, Fluchen Schwören*: Primum blaſphemare, ſecundum imprecari, ſeu maledicere, tertium jurare proprie ſignificat. Auditis verbis blaſphemiam ſignificantibus. 2. Quærat, qua intentione ſic blaſphemaverit; an vere intenderit ipſum Deum inhonorare, vel ex maligno affectu in Deum ita protulerit? Si ita fatetur (quod certe rarò apud plebeos, & ruſticos.) 3. Examinandus erit, qua ratione motus fuerit erga Deum, an ex odio, deſperatione, an cum, vel ſine aſſenſu erroneo contra Fidem, juxta ſuprà dicta? Et ſi fateatur blaſphemiam hæreticam cum aſſenſu erroneo, & pertinaci contra Fidem, ſcias eſſe hæreticum formalem, excommunicationi Bullæ Cœnæ obnoxium, ideoque remittendum ad habentem facultatem abſolvendi, ſi ipſe non habeas, ſed hæc, ut dixi, rara ſunt. 4. Si neget, ſe intendiſſe Deum inhonorare, adhuc quærendus erit, an ſaltem adverterit ejuſmodi verba a ſe prolata, revera eſſe inhonorativa Dei, cedere in deſpectum, vel injuriam Dei. &c. & tamen ſic ſcienter protuliſſe? ſi ſic, adhuc cenſendus eſt peccaſſe mortaliter. Tandem ſi dicat, ſe nec intendiſſe, nec advertiſſe inhonorationem Dei, neque affectum indignationis ſuæ, ullo modo erga Deum extendiſſe, ſed ſolùm erga hominem, vel jumentum, nihilominùs attendendum erit ad verba, quibus homo uſus fuit; ſi enim verba talia, vel tali modo prolata ſunt, ut enormem contumeliam Dei, aut Sacramentorum exprimant: v. gr. atroces maledictiones in ipſum Deum: *Ganz Tonnen, Gallenwolt, Bliz, Blut, Strahl. Sacrament*, rarò excuſari poterit a mortali; certe ſevere, & acriter increpandi erunt, & non niſi firmo propoſito concepto abſolvendi. Quòd ſi verba non contineant adeò enormem contumeliam Dei, vel Sacramentorum, nec falſitatem aliquam hæreticam v. g. ſimpliciter nominando: Sacramenta, Dei Sacramenta, Crucem Chriſti &c. omnino a peccato mortali excuſari poterit. At iterum ſeriò dehortandus ob periculum blaſphemiæ formalis. Ita poſt alios Layman ſæpe *cit. c.* 6. *n.* 8. ubi ponit caſum, quo confeſſarius pœnitentem abſolvere poterit, etſi tali conſuetudine, utpote non mortaliter mala, abſtinere nolit: ex. g. Dux, vel Officialis belli dicit in Confeſſione ſe milites ſuos ita male aſſuetos ad officium cogere non poſſe, niſi velut vehementer iratus verba ſacra effundat, v. g. Sacramenta, Chriſma (idem de verbis imprecatoriis intelligendum) quæ verba teſtatur ſe proferre non alia mente, niſi ut militibus metum tandem iratus incutiat. Hæc in Chriſtiano homine laudanda non ſunt; non tamen peccati mortalis condemnari ſemper poſſunt, qua proinde conſuetudine diſſimulata, minime tamen poſitive conſulta, talem confeſſarius abſolvere poterit. Sic Layman. Eadem prope ratio ſemper eſt de Heris, & Magiſtris reſpectu ſervorum, immo & parentibus reſpectu filiorum. Similiter Gobat *cit. caſu* 20. *a n.* 704. late excuſat Medicum ingenioſum, qui Canonicum quemdam morbo Hypochondriaco laborantem, & continuò mortem tento cum arcu ſibi ſpiculo minitantem, imaginantem, metuentem &c. ut humores noxios depelleret, fingens ſe animo iratum, quòd monitis parere nolit, ſubito invadens in hæc verba erupit: *Du Hundert tauſent, Sacraments Pfaff, das dirs der Teuffel geſegne*: Quo audito primo attonitus, & exardeſcens Canonicus, deinde fraude cognita, in riſum ſolutus, diſſipatis malis humoribus, nihil ampliùs de morte cogitavit, felici proinde ſucceſſu. Excuſat enim Gobat eum, eò quòd ea verba non ſeriò protulerit, nec formaliter, ut inhonorativa Sacramentorum, ſicut nec ipſius Canonici, ſed mere materialiter, ut ſigna fictæ iracundiæ: cui ego aſſentior. Tandem de malitia, & pœnis blaſphemorum divinitùs, & humanitùs inflictis vide horrenda apud eundem Gobat *cit. Alph. quadruplici p.* 3. *de blaſphem. caſu* 21. *per tot.*

APPENDIX.

De Maledictis in creaturas rationales, & irrationales.

IAm ſupra dictum eſt, maledicta, convicia, imprecationes in homines, vel jumenta, aliaſque creaturas rationales, vel irrationales abſolute abſque ullo ordine, vel relatione ad Deum, non eſſe proprie blaſphemias, ſed alia peccata eſſe poſſe, circa quæ aliqua hic utiliter notanda ſunt; cùm ea in confeſſione plerumque cum blaſphemiis exprimi ſoleant. 25

I. A peccato omnino excuſantur, qui honeſto fine, vel affectu bono cohoneſtant maledictiones lugubres rerum inſenſibilium, qua ratione David maledixit montibus Gelboe ob occiſos ibi Saulem, ac Jonatam. Job, & Jeremias maledixerunt diei, ac nocti, in qua nati, & concepti ſunt, nimirum ob peccatum originale tunc contractum, & initium tantarum miſeriarum, ut cum Molina, & aliis communiter obſervat Laym. *loc. cit.* Sic & tu ſancte malediceres horæ illi, loco, occaſioni &c. quibus in grave peccatum lapſus es. Eadem ratione maledicere diabolo rarò peccatum eſt, ſecluſo iracundiæ, impatientiæ, aliove vitio, quia ſemper ſolet maledici, ut auctor malorum, Dei, hominumque juratus hoſtis.

II. Quando maledicuntur homines, eiſque mala imprecantur, vel optantur, ut v. g. pereant morte, fulmine, rota, furca &c. a dæmone poſſideantur, rapiantur, lacerentur &c. ordinarie tantùm veniale eſt, præſertim reſpectu aliàs, non inimicorum: nam ordinarie non maledicuntur homines, tanquam aliquid Dei, nec animo deliberato, & ſerio, ut eis talia eveniant, ſed præciſe ad manifeſtationem iracundiæ, vel indignationis ſuæ. Quòd ſi tamen deliberate vere deſiderarentur ejuſmodi mala proximo, eſſet ſane peccatum contra Charitatem, & utique mortale in exemplis poſitis; alioquin grave, vel leve, mortale, vel veniale, juxta gravitatem, vel levitatem materiæ, ſeu mali imprecati. Juxta communem DD. Et optime obſervat Eſcob. *in ſummat.* 1. *exam.* 3. *c.* 6. *n.* 6. Do ejus verba: Aſſoles interdum in amicos indignari, ut filios, famulos, vicinos, domeſticos &c. interdum in inimicos; cùm ex inimicitiæ affectu maledicta prodeunt, plerumque cum plena advertentia feruntur; cùm autem in amicos, rariſſime ex intentione oriuntur, ſed ſolùm ex perturbatione &c. Unde & alia peccata non erunt, ſi interrogeris mox poſt prolationem maledictionis; num intendas filium, vel famulum a diabolo abripi? Reſpondebis: minime plane.

III. Cùm maledicuntur, & diris devoventur jumenta, aliæque res irrationales, ſiquidem res ſint proximi; & ex odio in ipſum prodeant maledicta, & ſerio animo, ut vere pereant illa, erit ſane peccatum odii contra proximum, pro ratione materiæ gravius, vel levius, quod tamen rariùs accidit, alioquin non niſi veniale, ſicut etiam quando res noſtræ ſunt, vel nullius, etiamſi ex animo deliberate deſideretur eis malum, ut pereant &c. erit tantum veniale, actuſque otioſus, vel ad ſummum iracundiæ, vel impatientiæ vitium.

IV. Maledicere vento, tempeſtati, pluviæ, igni, tali diei, horæ, vel cuilibet creaturæ eſſet ſane mortale blaſphemiæ peccatum, ſi illa malidicerentur, quatenùs aliquid Dei, ſeu quatenùs a Deo, divinaque diſpoſitione proveniunt, ut quatenùs iis, ut mediis utitur DEUS ad nos puniendos, aut denique periculum ſubſit, ne indignatio ſit contra ipſum Deum. At quando nihil horum adeſt, rurſus ſolùm veniale erit, ut ſuprà: quia ſic maledictio, vel affectus maledicentis nullo modo redundat in Deum: quòd ſi redundet in parentes, ut ſi maledicas diei, vel horæ, in qua te parentes genuerunt &c. erit peccatum contra Charitatem, & Pietatem parentibus debitam, & ſane grave, ſi cum ſerio contemptu fiat, aut aliàs pietas in parentes graviter lædatur, ut ſi ita in faciem malediceres, ſi per hoc eos ſubſannes, confundas, irrideas. Aliàs iterum leve tantum, ut ſupra.

S E C T I O IV.

Sacrilegia.

S U M M A R I U M.

26 *Sacrilegium generatim* eſt rei Sacræ violatio.
27 *Sacrilegium perſonale quatuor modis committi ſolet.*
28 *Locale verò tribus.*
29 *Sacrilegii realis, ſeu rerum Sacrarum quatuor gradus.*
30 *Sacrilegium reale*, indigne *tractando res ſacras, varie fieri poteſt.*
31 Injuſte *verò uſurpando, vel furando, tripliciter.*
32 *Etiam injuſta occupatio, vel detentio bonorum Eccleſiæ, mobilium, & immobilium, piorum legatorum, & bonorum pauperum &c. aliqualiter Sacrilegium ſapit.*
33 *Sacrilegium profanæ emptionis, & venditionis rei Sacræ, ſeu* Simonia *quid?*
34 *Quæ ſit res, ſeu materia Simoniæ?*
35 *Quale debeat eſſe pretium, &*
36 *Quale pactum, ad hoc ut committatur Simonia?*
37 *Quid ſit Simonia Juris divini intrinſece mala?*
38 *Quid ſit, vel quando fiat Simonia Jure poſitivo humano prohibita?*
39 *Quid ſit Simonia* mentalis,
40 Conventionalis,
41 Realis, &
42 Confidentialis? *& quæ hujus pœna?*
43 *Quid ſit ſimonia cum prætio, vel munere a manu.*
44 *a Lingua, &*
45 *Ab Obſequio?*
46 *An, & quando Simonia ſit dare beneficium Eccleſiaſticum pro obſequio?*
47 *Quando ex ſimonia accepta debeant reſtitui?*

26 SAcrilegium, definitione ab omnibus recepta, *Eſt rei ſacræ violatio*, ſeu irreligioſitas, qua res ſacra, quatenùs Deo ſacra eſt, violatur: eſt enim peccatum contra Virtutem Religionis, quæ ſicut primariò inclinat ad debitum cultum, & reverentiam exhibendam ipſi Deo; ita ex conſequenti, & ſecundariò inclinat ad debitam reverentiam exhibendam rebus Deo ſacratis. nam ut ait D. Th. 2. 2. *q.* 99. *a.* 1. *Ex eo, quòd aliquid deputatur ad cultum Dei, efficitur aliquo modo divinum, quamobrem ei reverentia debetur, quæ redundat in Deum: atque etiam irreverentia, ſeu indigna tractatio rerum ſacrarum redundat in injuriam Dei: conſequenter erit ſpeciale peccatum Religioni oppoſitum.* Sic S. Doctor.

Res ergo ſacra dicitur omnia illa, quæ publica inſtitutione, auctoritate, & ritu ad Dei cultum deputata eſt; uti ex JurisConſulto notavit Suar. *de Relig. li.* 3. *tr.* 3. *c.* 2. adeoque non quælibet privato inſtituto, propoſito, vel voto res ſacra efficitur, ſed neceſſe eſt, ut publicam deputationem, vel conſecrationem habeat. Ejuſmodi autem rerum ſacrarum, atque publica autoritate ad cultum Dei conſecratarum triplex eſt genus, perſona, locus, & res, indeque triplex ſpecies materialis Sacrilegii, Perſonale, locale, & reale. De his ordine.

§. I. *Sacrilegium perſonale.*

27 DIcitur, quo perſona ſacra, ſeu publica auctoritate, & ſolemnitate ad cultum Dei conſecrata (videlicet per ſacram ordinationem, vel ſtatum Religionis, ejuſque aliquam participationem) indigne violatur: idque contingit quatuor modis.

I. Inferendo manus violentas in Clericum, vel Religioſum: percuſſione, mutilatione, occaſione, aut alia atroci injuria, utpote non ſolùm in faciem, ſed etiam in contemptum in terram ſpuendo, contra privilegium Canonis, *ſi quis ſuadente*, *&c.* 17. *q.* 4. ex motivo Religionis perſonis Eccleſiaſticis, atque Deo ſacratis conceſſum, addita excommunicatione latæ ſententiæ ipſo facto incurrenda. De hoc in materia de Cenſuris.

II. Perſonas Eccleſiaſticas ſubjiciendo fori ſæcularis judicio, ſeu ad tribunalia ſæcularia indebite trahendo, contra Privilegium Exemptionis, & Immunitatis Eccleſiaſticæ.

III. Ab iiſdem perſonis Eccleſiaſticis tributum exigendo contra eandem Immunitatem, & Exemptionem. Sed hoc extra caſum publicæ neceſſitatis, ut in bello; tunc enim lex naturæ præponderat legi Eccleſiaſticæ.

IV. Luxurioſe violando corpus perſonæ Deo ſacratæ per votum ſolemne continentiæ perpetuæ, idque quocunque concubitu, pollutione, tactibus ad hoc ordinatis. Ideòque ſacrilegium committitur non tantùm a perſona, quæ contra proprium votum peccat, ſed etiam ab alia, ſeu altera complice, etſi ipſa voto Deo ſacrata non ſit. Sed de hoc ex profeſſo dictum eſt inter ſpecies luxuriæ *p.* 4. *Theol. Sacram. de Matrim. c.* 3. *ſect.* 4. *& fors infrà in* 6. *Præcepto*, neque res fœda hic repetenda. Id hic ſolùm obiter nota ex Laym. *l.* 4. *tr.* 10. *c.* 7. Quòd Clericus, vel Religioſus fornicans contra continentiam, & ſextum Præceptum præter peccatum luxuriæ duplicem, in rigore loquendo, aliam malitiam committet contra Virtutem Religionis; una eſt violatio voti Deo conſecrati contra ſecundum Præceptum, altera eſt ſacrilegii proprie dicti, nimirum perſonæ ſacræ violatio, ſeu voto ſolemni publica auctoritate ad cultum Dei acceptatæ, contra hoc primum Decalogi Præceptum, quæ malitia gravior eſt priori, & omnino in confeſſione explicanda, ſic ut non ſufficeret abſolute: dicere peccavi contra votum caſtitatis carnaliter, ſed neceſſe ſit exprimere circumſtantiam Ordinis ſacri, vel Profeſſionis religioſæ. Ut contra Suarez, Sanch. & alios, ex communiori aliorum docet Layman *cit. n.* 4.

§. II. *Sacrilegium locale.*

DIcitur: Eccleſiæ, vel loci ſacri publica auctoritate ad cultum Dei deputati indigna violatio. 28

§. Eccleſia proprie eſt locus publica auctoritate, aut conſecratione Epiſcopi, aut Crucis erectione, vel alia ratione deputatus ad publice peragenda Officia divina, Miſſas celebrandas, & verbum Dei audiendum, Sacramenta adminiſtranda, & recipienda. Locus verò ſacer latiùs patens, generatim dicitur omnis locus ad uſum pium, & religioſum publice deſtinatus, & Deo dedicatus. Comprehendit & Eccleſias omnes, & inſuper Sacella, Cæmiteria, Monaſteria, & Xenodochia, quæ Epiſcopi auctoritate erecta ſunt: nam ſola ſæculari auctoritate erecta abſque auctoritate Epiſcopi non cenſentur religioſa. Sacrilega ergo violatio Eccleſiæ, vel loci ſacri contingit generatim in tribus modis.

I. Violando immunitatem Eccleſiæ, & locorum ſacrorum, fores effringendo, deſpoliando, & ſpecialiter eò confugientes, atque legitimo refugio, ſeu aſylo ibidem gaudentes violenter, & doloſe extrahendo ad judicium, vel punitionem: id tamen extra caſus, quibus, ad ipſa Jura permittunt: videlicet 1. ſi crimen grave in Eccleſia quis commiſiſſet. *c. ultim. de immunit. Eccleſ.* cùm in eo, in quo deliquit, puniri quis debeat, & fruſtra legis auxilium invocet, qui deliquit in legem. 2. Item ſi publicus latro fuit, aut nocturnus depopulator agrorum, *c. inter alia, eodem tit.* 3. Item, qui alium proditorie occidit ex inſidiis, putà ex latibulo a tergo invadendo, veneno &c. *c.* 1. *de homicidio*, & fuit olim juris Divini; *Exod.* 21.

II. Polluendo Eccleſiam, aut Cæmeterium, idque dupliciter: 1. Per injurioſam ſanguinis effuſionem, aut homicidium etiam ſine ſanguinis effuſione factum; dummodò intra Eccleſiam factum, ſive deinde ab exiſtente intra Eccleſiam, ſive extra: utroque enim modo æqualiter contra ſanctitatem loci peccatur. 2. Per illicitam, & voluntariam humani ſeminis intra Eccleſiam effuſionem, *c. ult. de conſecrat. Eccleſ.* Copula tamen carnalis conjugalis excuſatur a mortali, ſi fiat ob urgentem neceſſitatem, vel probabile periculum pollutionis, utpote ſi conjuges officii, vel refugii cauſa longo tempore intra Eccleſiam cohabitare cogantur. Communis DD. cum Sanch. *l.* 9. *de matrim. diſp.* 50. *n.* 9. Denique per ſepulturam infidelis non baptizati, aut excommunicati non tolerati, *c. conſuluiſti eod.* Atque ad peccatum mortale ſacrilegii ſufficit prædicta, vel aliquid eorum fieri etiam occulte: ad hoc autem, ut Eccleſia cenſeatur polluta in foro externo, requiritur, ut factum ſit notorium de jure, vel de facto.

III. Exercendo actionem profanam, quæ vel ex natura ſua, vel juris Canonici prohibitione loci Sanctitati repugnat, licèt per eam Eccleſia non polluatur: uti ſunt, omnis actio judicialis, & maxime criminalis, *c. unic. de immun. Eccleſ. in* 6. Peccaret ergo Judex ſacrilege, & inſuper invalide ageret, qui in Eccleſia ſententiam ferret, etiam ad mulctam pecuniariam: ſi etiam ad mortem, excommunicandus foret. Altera actio in Eccleſia ſacrilega, eſt negotiatio, mercatura, emptio, & venditio ſolemnis, *cit. cap. decet, eodem*. Hac ratione etiam Chriſtus *Matth.* 21. *& Joan.* 2. ejecit omnes vendentes, & ementes ex Templo dicens: *auferte iſta hinc*, &c. Peccaret ergo mortaliter ſacrilegio, ſi quis per ſe, ex inſtituto templum deligeret tanquam locum mercaturæ, & nundinarum, in eo officinam erigendo, merces exponendo; quod ſi tamen ſolùm fiat contractus emptionis in Eccleſia, merce alibi exiſtente: aut per accidens tantùm in tranſeundo, vel recedendo ob pluviam non niſi veniale, aut nullum peccatum eſt. Ex communi Layman *c.* 7. *n.* 9. Tertia actio in Eccleſia ſacrilega, ſunt tripudia, clamores profani, *c. cum decorem, de vita, & honeſt. Cleric.* Quarta actio in Eccleſia prohibita eſt commeſſari, cap. non oportet 2. diſt. 24. *Non oportet in Baſilicis, ſeu Eccleſiis Agapen facere, & intus manducare.* Extra ergo caſum neceſſitatis, vel pietatis univerſim prohibitum eſt in Eccleſia comedere, vel bibere more ſolito pro refectione, quod tamen ſe-

cluſo

cluſo ſcandalo, vel contemptu culpam venialem non excedere cum Caetan. Sà, & aliis notat Layman *cit.* Præter prædicta peccata in hac triplici claſſe, alia peccata in Eccleſia committere, v. g. detrahere, nutu, vel verbis ſollicitare ad inhoneſta alibi patranda, ſecluſo contemptu, omnique voluntate loci ſacri inhonorandi, ſpeciale peccatum ſacrilegii non conſtituit, etſi gravem contra loci ſanctitatem contineant, meritò à timoratis explicandam in confeſſione irreverentiam, eòque graviorem, quò gravius peccatum committitur: idque etiam etſi naturalis turpitudinis quidpiam fiat.

§. III. *Sacrilegium reale.*

29 DIcitur rerum quarumvis publica auctoritate ad Cultum Divinum ſacrarum, vel deputatarum indigna violatio. §. Rerum autem ejuſmodi ſacrarum, prout excludunt perſonas ſacras, & loca ſacra, quatuor veluti gradus aſſignat D. Th. *q. 99. a. 3. Primum, & ſummum locum inter res ſacras obtinent Sacramenta, quibus homo ſanctificatur: quorum præcipuum eſt Eucharistiæ Sacramentum, quod Chriſtum ipſum continet: & ideo ſacrilegium, quod contra hoc Sacramentum committitur, graviſſimum eſt inter omnia.* Secundum locum poſt Sacramenta, tenent vaſa conſecrata ad miniſterium, & uſum Sacramentorum: deinde Ædes ſacræ, Altaria, Crux, & Imagines Chriſti, ac Sanctorum, eorumque Reliquiæ; quia etiam hæ ſecundùm uſum Eccleſiæ æſtimantur, ut inſtrumenta Divini cultus, & ideò habentur ſacræ, non tantùm in ordine ad Sanctos, ſed etiam in ordine ad Deum. Ait Suar. *lib. 3. c. 6. num. 7.* Huc etiam ſpectant ſacri liquores, Chryſma, oleum, aqua, & alia benedicta. Item Nomina Dei, Chriſti, & Sanctorum, SS. Evangelia, & omnis Scriptura Canonica. Ut notat Suar. *ibid. nu. 9.* Tertium locum retinent omnia, quæ pertinent ad ornatum Altarium, & miniſtrorum, & ordinata ad miniſterium Divini cultus, & indignè violata ad ſacrilegium ſpectant. Quartum locum, ſed remotiorem cæteris in rebus ſacris obtinent omnia bona mobilia, quæ deputata ſunt ad ſuſtentationem Miniſtrorum Eccleſiæ, Templorum fabricam, &c. item depoſito in Eccleſiis, pia legata ob pias cauſas, bona pauperum in xenodochiis, & his ſimilia. Etiam enim hæc omnia non ita propriè ſint Res ſacræ, quæ vel ſpeciatim ad Dei cultum conſecratæ, & benedictæ, vel tanquam inſtrumenta Divini cultus ſpecialiter inſtitutæ ſunt, tamen remotè ſaltem ad Deum, & ejus cultum præ ceteris rebus profanis ſpecialiter deputatæ, & eorum injuſta uſurpatio in Jure paſſim ſacrilegium uſurpatur. Harum omnium rerum ſacrarum indigna, & ſacrilega violatio fit, & contingit generatim tribus modis, ſcilicet *indignè tractando; injuſtè uſurpando; profanè vendendo, vel emendo per ſimoniam.*

Sacrilegium indignæ tractationis rerum Sacrarum fit variè.

30 I. CIrca Sacramenta: ea miniſtrando, vel ſuſcipiendo 1. *Invalidè* Sacrilegium omnium graviſſimum, ſacratiſſima illa ſigna, à Chriſto ad infallibiliter ſanctificandum hominem inſtituta, invalidè, & fictè applicando, falſa reddere, & annullare, ſcilicet defectu debitæ materię, formæ, intentionis, aut diſpoſitionis neceſſarię. 2. *Indignè* in cognito ſtatu peccati mortalis celebrando, communicando, alia Sacramenta adminiſtrando, vel ſuſcipiendo: aut aliàs notabiliter irreverenter, vel negligenter circa illa ſe habendo. 3. Tangendo illicitè, & irreverenter neceſſitate ſecluſa, SS. Euchariſtiæ Sacramentum (hoc utique peccatum mortale) & omnia immediatè ad ejus contactum conſecrata, & benedicta: ut Calicem, Patenam, Ciborium, Lunulam Monſtrantiæ, Purificatorium jam ſæpè uſurpatum, Corporale, &c. Item Chriſma benedictum, Sacras Reliquias, Agnos Dei, &c. non tamen horum vaſa: quamquam ſecundùm communem DD. præter tactum illicitum Euchariſtiæ in ceteris omnibus ſecluſo contemptu rerum ſacrarum, vel præcepti Eccleſiæ ratò ſit plus, quàm veniale, excuſatque omnis neceſſitas. De his in ſuis propriis materiis.

II. Circa Vaſa ſacra, & Paramenta, ea convertendo ad profanos uſus propria auctoritate, ſive tranſmutando in aliam formam, ſive ſolùm abutendo ad profanos uſus (juxta *c. ligna, de conſec. diſt. 1.*) v. g. ſacris Vaſis ad potationes, ſacris Paramentis ad profana ſpectacula, &c. Quin etiam materiam rerum anteà ſacrarum, lapides, ligna, pannos, &c. profanè uſurpare, peccatum mortale eſt ex genere ſuo, niſi ignorantia excuſet, aut neceſſitas publica belli, famis, &c. Quo caſu teſte Ambroſio, etiam ſacra Vaſa alienare, vendere, conflare licet, ob majus præceptum Charitatis.

III. Circa ſacram Scripturam, eam ſcienter pervertendo, vel ejus ſententiis abutendo ad irriſiones, jocos, mendacia, alia peccata, & maximè laſciviam: uti impius Beza abuſus eſt Canticis Canticorum horribili ſacrilegio, voceque blaſphemiæ in Spiritum Sanctum. Ut notat Suar. *citat. tr. 3. lib. 3. c. 6.* Et meritò Gobat *de blaſph. c. 20. n. 718.* Fulmine dignas cenſet meretriculas illas, quæ ſæpiùs alicui aſſuetę, neſcio à quo dęmonis mancipio edoctę, dicunt: *Domine probaſti me:* ſicut, & illum, qui verbis illis, *bibite, & inebriamini Chariſſimi, &c.* abuteretur ad perſuadendum alicui ebrietatem, vel potum exceſſivum, aliàs non: nam à mortali excuſant DD. cit. communiter, ſi honeſti joci cauſa ſubindè fiat, ut ſi amico dicas: *ſede à dextris meis;* aut in convivio diù nemine loquente dicas: *factum eſt ſilentium magnum, &c.* aut homini melancholico, moroſo: *à facie frigoris ejus, &c.* vide Gobat. *cit. n. 719. & ſeq.* Dico tamen *ſubindè*: nam ordinariè, conſuetudinariè, toties, quoties, ita abutentes Divino Verbo ob ejus implicitum ſaltem contemptum, à mortali excuſari non poſſunt, teſte noſtro P. March. *ſup. cit.*

IV. Quacumque irreverentia, deſpectu, vel abuſu abjiciendo Res ſacras Divino cultui deſtinatas, & ſuprà enumeratas 1. 2. & 3. loco; quia enim illa omnia peculiari ratione ad Deum, ejuſque cultum referuntur, & ideò cultum in Deum redundantem merentur; ita eorum inhonoratio, ſeu indigna tractatio in Dei inhonorationem redundat, & ad ſacrilegii crimen pertinet, idque tantò graviùs, quantò & Res ſacra major, & irreverentia illata major eſt.

Cęterùm ad hoc peccatum ſacrilegii committendum in indigna adminiſtratione, vel tractatione Rerum ſacrarum non eſt neceſſe, ut quis habeat ſemper directam intentionem inhonorandi, vel contemnendi Res ſacras, quod proprium eſt infidelium, & hęreticorum, ſemperque mortale, nulla parvitate materię excuſante; ſed ſufficit intentio indirecta, dum quis Res ſacras ſcienter ob quemcumque alium finem, indignè tamen tractat, modis ſuprà dictis, quamvis hoc excuſari ſæpiſſimè poſſit ob parvitatem materię: cùm ſacrilegium natura ſua magis, vel minus grave ſit pro ratione materiæ.

Sacrilegium injuſtæ tractationis, ſeu uſurpationis Rerum ſacramentalium.

FUrtum Rei ſacrę triplici membro exponitur c. quiſquis 31
17. *q. 4. Sacrilegium* (id eſt furtum ſacrilegum) *committitur, aut auferendo de loco ſacro ſacrum, vel ſacrum de non ſacro, vel non ſacrum de ſacro:* Furtum enim, ſeu injuſta ablatio rei alienę eſt de ſe peccatum injuſtitię contra ſeptimum Pręceptum: duobus modis ſecundùm Canones qualificatur, ut fiat ſacrilegium contra Virtutem Religionis: 1. Ratione ipſius Rei ſacræ, ut ſi fureris Calicem, Reliquias, &c. 2. Ratione loci ſacri, cui ſpecialis reverentia, & immunitas, adeòque ſecuritas ab omni injuria debetur, & hinc illa tria membra.

I. Furari Rem ſacram è loco ſacro, v. gr. Calicem ex Templo, Ciborium ex Tabernaculo, utramque malitiam ſacrilegii continet, ſcilicet violationem Rei ſacræ, & violationem loci ſacri, ideòque in communi, & noſtra ſententia, neceſſariò exprimendam in confeſſione.

II. Furari Rem ſacram è loco non ſacro, vel extra locum ſacrum, v. g. Calicem ex privato Oratorio, ciſta domeſtica, præter furti, aliam unam ſimplicem malitiam, veri tamen ſacrilegii dicit. Juxta communem DD. cum Laym. *cit. n. 16. & 17.* Ubi rectè monet, non eſſe audiendos Legiſtas ad ſacrilegium utrumque requiri: & quòd res ſacras ablata ſit, & è loco ſacro.

III. Furari rem non ſacram, nec ad Dei cultum ulla ratione pertinentem, tamen è loco ſacro, Templo vel Eccleſia, ſimiliter unam tantùm, at veram habet malitiam ſacrilegii, ſcilicet violationis loci ſacri. Juxta communiſſimam DD. Sumitur ex Scriptura 2. *Machab. 5.* ubi Heliodorus horribiliter ab Angelo flagellatus legitur, quòd voluiſſet ſpoliare ærarium Templi, in quo depoſita viduarum, & pupillorum erant: quod proinde certum videtur quoad res in templo depoſitas, & in ejus fidem, atque immunitatem ſuſceptas. Quoad alias verò res in Templo non ſub cuſtodia, ſed per accidens, & caſu exiſtentes, ablatas, v. gr. in Eccleſia, abſcindere crumenam; an ſit furtum ſimplex, vel qualificatum ſacrilegii, adeòque in confeſſione exprimendum, etſi non ita certa, tamen communis, & probabilior eſt ſententia affirmans. Angel. Sylveſt. Armil. Sà *verb. ſacril.* Navar. *c. 6. n. 4.* Suar. Laym. *cit.* Ratio petenda eſt ex reverentia Eccleſiarum, quę merito exigit omnem injurię immunitatem ſtatuendam, eamque de facto ſtatutam eſſe ſatis conſtare videtur ex *citat. cap. Quiſquis, & c. Sacrileg. de immun. Eccl.* Et quia mercaturę in Eccleſia prohibitę ſunt, eam maximè ob cauſam, quia in iis fraudes committi ſolent, ſanctitatem loci valdè dedecentes; tantò magis ipſa furta in Eccleſiâ decet eſſe ſpecialiter prohibita.

IV. Quoad bona Eccleſiaſtica mobilia, & immobilia. 32
Item pia legata, bona pauperum, &c. etſi propriè res ſacrę non ſint, nihilominùs quia bona illa ex ſua inſtitutione, ac ſun-

fundatione atque fundatorum, teſtatorum, ac offerentium expreſſa voluntate ad Dei, & Chriſti honorem oblata, & deſtinata ſunt, ſic, ut in nullum alium uſum, niſi pium, converti poſſint, certum eſt, quòd injuſta eorum occupatio, detentio, defraudatio non ſit ſimplex peccatum furti, vel injuſtitiæ, ſed qualificatum; & circumſtantiam ejus eſſe exprimendam in confeſſione, adeòque ſi non propriè ſacrilegium, aliquam ſaltem rationem ſacrilegii habet; certè paſſim in Jure Canonico ſacrilegium appellatur, ſpecialiter *c. nulli liceat*, 12. *q.* 2. *&* 17. *q.* 4. *Can.* 4. dicitur: *ſacrilegium, & contra leges eſt, ſi quis, quod venerabilibus locis relinquitur, pravæ voluntatis ſtudio ſuis tentaverit compendiis retinere*. Accedit, quòd invaſio, & ſpoliatio bonorum Eccleſiaſticorum ſit contra immunitatem Eccleſiæ, cujus violatio eſt ſacrilegium; & *Conc. Trid. Seſſ.* 12. *can.* 11. in tales decernit excommunicationem Papæ reſervatam, donec reſtituant.

Sacrilegium profanæ emptionis, ac venditionis rerum, ſacrarum ſpiritualium.

HOc, amiſſo generali nomine ſacrilegii, ab inſigni illo rerum ſpiritualium empturitore. Simone Mago, peculiari ſibi nomine vindicato, *Simonia* appellata eſt. Eſſet res prolixiſſimæ, & intricatiſſimæ tractationis, præſertim quoad praxim noſtrorum temporum; verùm quia materia maximè eſt canonica, ideo ſiſtendo in terminis Theologiæ moralis, breviter claro compendio delibabo communiter neceſſaria Confeſſario ſcitu in confeſſionali.

§. IV. *Simonia.*

33 DEfinitur in Jure: *ſtudioſa voluntas emendi, vel vendendi aliquid ſpirituale, vel ſpirituali annexum*. Clarius exprimit Suar. to. 1. de Relig. tr. 3. lib. 4. c. 1. Simonia eſt *ſacrilegium quo per emptionem, & venditionem, vel ſimilem contractum res ſpiritualis, ut talis pro temporali commutatur*; ideòque ad peccatum ſimoniæ neceſſariò tria concurrunt, materia, pretium, pactum; in quibus explicatis patebit definitio, & eſſentia ſimoniæ.

34 I. Materia ſimoniæ debet eſſe res ſpiritualis, vel annexa ſpirituali: res autem ſpiritualis, & materia ſimoniæ ſunt. 1. Omnis gratia gratum faciens, & gratis data. 2. Omnia Sacramenta, & ſacramentalia, ſeu ſacræ cæremoniæ in adminiſtratione Sacramentorum, & Sacrificio Miſſæ ex inſtitutione Eccleſiæ exercenda. 3. Omnia Divina Officia, & Orationes publicæ, & privatæ. 4. Omnis actus Juriſdictionis Eccleſiaſticæ, ut abſolutio à peccatis, & cenſuris: collatio Indulgentiarum: collatio cujuſcumque Beneficii, Officii, ac Dignitatis Eccleſiaſticæ. 5. Omnia Beneficia Eccleſiaſtica, & ipſis annexa: ut jus Patronatus, redditus Beneficiorum, qui dantur propter ſpirituale Beneficium. 6. Denique omnia Vaſa, & Paramenta ſacra, quà talia, omnia benedicta ab Eccleſia: ut Agni Dei, ſacræ Reliquiæ, &c.

35 II. Pretium ſimoniæ debet eſſe quid temporale, ſive pecunia, ſive quodcumque aliud per modum pretii æquiparatum ipſi rei ſpirituali, ſeu ſacræ, ut talis eſt: unde non eſt ſimonia, dare rem ſpiritualem pro ſpirituali, Reliquias, pro Reliquiis, Calicem pro Ciborio, unum Beneficium cum alio commutare, auctoritate tamen legitima. Item dare rem temporalem pro ſpirituali materialiter tantùm, ut pecuniam pro Calice, quantum valet argentum, & ars. Item dare rem temporalem pro ſpirituali officio, Sacris, Orationibus, Sacramentis, &c. non pretium æquiparatum ipſi rei ſacræ: ſed ſolum in ſtipendium ſuſtentationis Miniſtrorum. Sumitur, *ex cap.* 10. *Matth.* dicente Chriſto: *Dignus eſt operarius mercede ſua*. Et 1. ad Corinth. 9. *Quis militat ſuis ſtipendiis numquam? ſi vobis ſpiritualia ſeminavimus, magnum eſt, ſi carnalia veſtra metamus?*

36 III. Pactum, ſeu contractus ſimoniæ debet eſſe pactum oneroſum, & obligatorium per modum emptionis, & venditionis; vel cujuſvis commutationis, ſeu retributionis oneroſæ, obligatoriæ, quomodocumque exprimatur, v. gr. Do tibi pecuniam, agrum, &c. ea conditione, ut data prima occaſione Beneficium eo pacto, ut centum ducatos numeres; nec ſalvant, etiamſi addant, per modum gratitudinis tantùm, dummodò intercedat verum pactum obligatorium: ſecluſo autem hoc pacto, non erit ſimoniacum accipere, vel dare rem temporalem pro ſpirituali, & è contrà: v. g. ei, qui contulit Beneficium ſpirituale: gratuitò, & ſponte rependere rem temporalem, v. g. pecuniam, vel aliam, aut è contra pro re temporali accepta, ſponte ex gratitudine rependere rem ſpiritualem, Beneficia, Sacra, &c. Nec ſimoniacum erit alteri conferre rem ſpiritualem cum ſpe tamen ab illo recipiendi rem temporalem per modum gratitudinis tantùm, ſecluſo omni prævio pacto expreſſo, vel implicito. Quale pactum expreſſum, vel tacitum utique ſupponitur in Prop. damn. ab Innoc. XI. 45. *Dare temporale pro ſpirituali non eſt Simonia, quando temporale non datur tamquam pretium, ſed dumtaxat tamquam motivum conferendi, vel efficiendi ſpirituale: vel etiam quando temporale ſolum ſit gratuita compenſatio pro ſpirituali; aut è contrà. Et* 46. *Et id quoq; locum habet, etiamſi temporale ſit principale motivum dandi ſpirituale: immo etiamſi ſit finis ipſius rei ſpiritualis ſicut illud pluris æſtimetur, quam res ſpiritualis*.

IV. Juxta hæc tria ad peccatum ſimoniæ eſſentialiter requiſita, triplex eſt diviſio ſimoniæ. 1. Ex parte materiæ in ſimoniam Juris Divini, & poſitivi. 2. Ex parte pacti, vel contractus in mentalem, conventionalem realem, & his immixtam confidentialem. 3. Ex parte pretii in ſimoniam, quæ fit cum munere *à manu, à lingua, & ab obſequio*. Explico breviter, ordine.

I. Simonia Juris divini, & poſitivi.

SImonia Juris divini intrinſecè mala, atque prohibita propter malitiam ſuam intrinſecam eſt omnis illa, qua venditur, & emitur res propriè ſpiritualis, ut talis, ut Sacramentum, ſacræ Reliquiæ, &c. cujus ratio, & malitia mortalis conſiſtit in hoc, quòd res ſacra, vel ſpiritualis indignè, & irreligiosè tractetur hoc ipſo, quòd emptione, vel venditione cum pretio, vel re temporali commutetur, perindè, ac ſi tam vilis ſit, ut inſtar rerum, vel mercium temporalium pretio venalis exponi debeat. *Quis enim non vile putat eſſe quod venditur?* ait Hormida Papa *ad Epiſcopos Hiſpaniæ in Epiſtola*. Deindè cùm res ſpiritualis pro temporali commutatur impiè præſumitur, ac ſi illa non minùs quàm res temporalis, libero hominum dominio, ac poteſtati ſubjecta ſit, & non à ſolius Dei gratuita voluntate, & poteſtate dependens; quamobrem Petrus Simonem magum increpans ait act. 8. *Pecunia tua tecum ſit in perditionem, quia donum Dei exiſtimaſti pecunia poſſideri poſſe*. Eſt ergo ſimonia unum ex peccatis graviſſimis ſacrilegii contra Religionem, & valdè pernicioſum Eccleſiæ. Unde & in SS. Canonibus appellatur *execrabile flagitium, turpiſſimum lucrum*, &c. eſtque ex natura ſua peccatum mortale, atque juxta Navar. Suar. cit. & alios, neque ex parvitate materiæ excuſabile, cùm ſit graviſſima in Deum irreverentia quodcumque donum gratiæ ſpiritualis ita tractare, ac ſi ſit res vilis, & ab arbitrio, & poteſtate humana dependens, ut pretio æſtimari, ac vendi poſſit; committiturque hoc peccatum ſimoniæ quoad malitiam ſacrilegii tam ab emente, quàm vendente rem ſacram: uterque enim ipſo facto inhonorat, & vilipendit rem ſacram, & qui pro ea pretium temporale exhibet, & qui exigit pro ea: at verò ex parte vendentis præter malitiam ſacrilegii, etiam accedit peccatum injuſtitiæ, quatenùs pretium temporale pro re ſpirituali recipit ſine ullo Jure accipiendi. Ut notat Suar. *cit. lib.* 4. *c.* 4. *n.* 7. Et Leſſius *lib.* 2. *c.* 35. *dub.* 28. *n.* 162. 37

Simonia juris poſitivi humani, & ideò mala, quia probibita ob inconvenientiam extrinſecam.

ESt omnis illa, qua venditur non quidem res aliqua propriè ſpiritualis, ſed rei ſpirituali annexa, vel ad eam ordinata, utpotè ſunt: 1. Venditio Beneficiorum etiam ſecundùm id, quod in ipſis temporale eſt: nimirùm quoad jus percipiendi fructus ex bonis Eccleſiæ. 2. Venditio Officiorum Eccleſiæ extrinſecè tantùm ordinatorum ad res ſacras: ut Sacriſtæ, Oeconomi, Theſaurarii, advocati Eccleſiæ. 3. Oblatio pecuniæ alteri facta, ut ſuadeat alteri tertio, ut det tibi Beneficium. 4. Pactio de reſignando Beneficio tibi, vel ex eo ſolummodò penſione, ſi alter Beneficium tibi impetret. 5. Permutatio, & reſignatio Beneficiorum: item reſervatio penſionis ex Beneficio reſignato, ſi abſque Superiorum auctoritate fiat, hac autem accedente, licita erit. 6. Acceptio munerum etiam ſponte oblatorum pro examine ad Parochiam. Eſt Trid. *Seſſ.* 24. *can.* 18. Item pro collatione Ordinum, pro prima tonſura, pro litteris dimiſſoriis ex eodem Trident. *ſeſſ.* 21. *can.* 18. Excipitur autem decima pars aurei pro Notario, ſi ſalarium non habeat, & conſuetudo permittat. 7. Exactio pecuniæ pro admiſſione ad Religionem, non tantùm pro ipſo ſtatu, (is enim ſpiritualis, & jure naturali invendibilis) ſed etiam pro onere ſuſtentationis: niſi Monaſterii tenuitas, vel conſuetudo contraria excuſet apud Moniales pleraſque, & multos alios Ordines. Vide Laym. *tr.* 10. *c. ult.* Quare hoc tempore ob ingreſſum Religionis raró committitur peccatum ſimoniæ, nec conſequenter incurruntur pœnæ in jure ſtatutæ. 38

II. Simonia mentalis, conventionalis, realis, confidentialis.

SImonia mentalis eſt voluntas, ſeu propoſitum internum, quo quis, dum confert alteri rem ſpiritualem, intendit illum obligare ad reddendum aliquid temporale, aut è contrà, dum confert aliquid temporale, intendit illum obligare ad 39

Digitized by Google

re ad reddendum aliquid ſpirituale, v. g. Beneficium bonum ſpirituale pro mutuo; vel alio beneficio præſtito, ſine ullo pacto externo, ſed ſolùm cum ſpe certa recipiendi aliquid temporale pro ſpirituali, vel è contrà, tamquam ex debito ab altero præſumendo: ut ſi Prælatus conferat Beneficium Clerico, ut ideò in compenſationem obligatus ſit ei ſervire, aut Clericus ſerviat Epiſcopo ea intentione, ut ei in mercedem debitam conferat Beneficium, & tandem Beneficium conferatur, nulla tamen exteriùs verbis, vel ſignis facta conventione, vel pacto, erit ſimonia mentalis, & peccatum ſine dubio: nullam tamen in quacumque materia inducens pęnam Canonicam: quia in foro externo probari non poteſt. Communis DD. cum Sanch. *conſil. mor. lib.* 2. *c.* 3. *dub.* 10. Leſſ. Layman.

40 II. Simonia conventionalis dicitur, quæ fit cum externo pacto, vel conventione expreſſa, vel tacita dandi, vel recipiendi quidpiam ſpirituale pro temporali; aut temporale pro ſpirituali, quà conventione externa differt à ſimonia mentali: conventione tamen nondum impleta ex utraque parte, adeòque jam gravius peccatum, adhuc tamen nullam inducens pœnam Canonicam, non ſolùm quando conventio ex neutra parte impleta eſt (ſecundùm omnes) ſed etiamſi ex una parte impleta ſit: idque non ſolùm, ſi quis rem temporalem, v. g. pecuniam dediſſet, ſpirituale tamen, v. g. Beneficium, vel ſacrum Ordinem nondum accepiſſet, quia jura imponentia pęnam ſimoniacis requirunt traditionem rei ſpiritualis: verùm etiam ſi ſpirituale jam datum eſſet, ſed temporale (ſaltem in totum) nondum receptum. Ut ex communi docet Sanch. *cit. c.* 3. *dub.* 10. *nu.* 106. teſtans ita ſervare ſtylum Curiæ, quo merito vel correcta, vel abrogata cenſeri debent antiqua jura in contrarium ſonantia.

41 III. Simonia realis tandem dicitur, quando conventio ex utraque parte completa eſt, ſaltem inchoativè, ſpirituali ſcilicet dato, & temporali ſaltem ex parte recepto, ut ſi collatio Beneficii facta jam ſit, & pretii ſaltem pars ſoluta: & hæc realis, & completa ſimonia inducit pœnas graviſſimas Canonicas; in triplici tamen ſolùm caſu: ſimonia nimirùm commiſſa ſit in ingreſſu Religionis: in ſacro Ordine, & Beneficio: quoad ingreſſum Religionis: jam ſuprà mentio facta. Ob ſimoniacam collationem, & ſuſceptionem ſacrorum Ordinum, etiam primæ tonſuræ, incurritur excommunicatio, & ſuſpenſio Papalis: & ordinantis, & ordinati. *Extravag. cum deteſtabile, de Simonia*. Ob ſimoniam realem in Beneficio Eccleſiaſtico à conferente, & acquirente incurritur eadem excommunicatio Papalis Papæ reſervata. *Eodem Extravag.* irrita eſt Electio, Confirmatio, Præſentatio, Inſtitutio, nullumque jus tribuit: unde ſic recipiens Beneficium non facit fructus *ſuos*, ſed reſtituere tenetur, etiamſi crimen ſit occultum, efficiturque inhabilis ad illud Beneficium, etiam ex diſpenſatione Epiſcopi obtinendum; aliis tamen Beneficiis ritè obtentis, ipſo jure non privatur, nec ad alia obtinenda fit inhabilis ante ſententiam judicis. Omnia ex Navarro, Suarez, Sanchez, compendiosè Layman *lib.* 4. *tr.* 10. *cap. ultim.*

52 IV. Simonia confidentialis ſpecialiter dicitur, cùm quis alteri dat, vel confert, vel reſignat, vel ad illud præſentat, eligit: inſtituit cum certa confidentia, & obligatione, ut tamquam ex debito illud ſibimet, vel alteri in ſui favorem, certo tempore reſignet, aut ex eo penſionem, vel certam partem fructuum tribuat. Et rursùs poteſt eſſe, aut *mentalis* tantùm; cum quis ita dat, vel reſignat alteri Beneficium cum intentione interna, ita alterùm obligandi, ſed ei hanc ſuam intentionem non manifeſtat conventione aliqua externa. Aut *conventionalis*, cùm pactum, vel conventio initur de dando, vel reſignando beneficio cum onere, ut ſibi, vel alteri reſignetur, vel penſio ſibi, vel alteri ſolvatur. Aut *realis, & completa*, dùm re ipſa Beneficium confertur, vel reſignatur cum eodem pacto, ut ſibi, vel alteri reſignetur, vel ex eo pars fructuum rependatur. Et hæc tandem ſimonia confidentialis realis completa, dato ſcilicet, & accepto Beneficio cum tali pacto, etiamſi accipiens promiſſionem nondum impleverit, inducit pœnas Canonicas decretas in motibus propriis *Pii IV. & Pii V.* nimirùm excommunicationem Papalem utrique parti contrahenti, annullationem collationis, & reſignationis Beneficii illius ipſo facto, adeò ut accipiens non faciat fructus *ſuos* (ut ſuprà,) & inhabilitationem ad impoſterùm obtinendum illud ipſo jure; inſuper privat omnibus beneficiis, & penſionibus antè obtentis: ſed hoc per, & non ante ſententiam Judicis. Denique Beneficia ſic ſimoniacè collata, ſoli Pontifici reſervantur. Hæc omnia compendio ex Navarro, Suarez, Sanchez, Layman certè ſolùm curioſitatis, & admirationis gratia.

III. Simonia cum pretio, vel munere à manu, à lingua, & ab obſequio.

I. PRetium, vel munus *à manu* dicitur pecunia, aurum, 43
argentum, veſtes, equus, & ſimilia, emi, & vendi ſolita, ſeu mobilia, ſeu immobilia. Item remiſſio debita, aut promiſſio remittendi illud. Item mutuatio pecuniæ, dilatio debiti hic, & nunc ſolvendi, aut è contrà anticipata ſolutio debiti nondum finito termino, & his ſimilia, ſi nimirùm quis tribuat Beneficium, v. g. cum pacto, vel conditione, ut ſibi debitum quis remittat, pecunias mutuet, &c. tanquam indebitum pretium pro Beneficio collato; ſecùs ſi fiat ex ſpontanea oblatione, ex gratitudine. Item promiſſio rei nondum debitæ pro tempore, vel caſu, quo ſibi erit debita; ut ſi Canonicus eligendus à Capitulo in Parochum, promittat, ſe remiſſurum dimidiam partem præbendæ reliquis Canonicis electoribus.

Pretium, vel munus *à Lingua* dicitur omnis laus, com- 44
mendatio, patrocinium, advocatio, interceſſio, &c. apud alium, v. g. Principem ex pacto conventa, & facta in compenſationem pro re ſpirituali, v. gr. Beneficio, ut ſi quis conferat Beneficium, vel ad illud præſentet aliquem cum pacto expreſſo, vel tacito, aut previa prece, animo inducendi obligationem, ut pro ſe apud Principem intercedat, ſe commendet, laudet, cauſam ſuam promoveat, &c. veram committit ſimoniam, ſiquidem hi actus ſunt aliquid temporale, & pretio æſtimabiles, ergo pro illis dare Beneficium, erit ſimonia, ſecus rursùs ſi hæc ſeclußo pacto, vel animo obligandi fiant, ſolùm ex gratitudine. *Omnes* cum Sanch. *lib.* 2. *concl. c.* 3. *dub.* 38.

III. Pretium, vel munus *ab obſequio* in ſimonia dicitur 45
quodcumque miniſterium temporale, uti eſt famuli, pecuniarii, ſcribæ ex pacto expreſſo, vel tacito, petitum, & datum pro re ſpirituali, maximè Beneficio, ita nimirum, ut beneficium detur, & acceptetur in compenſationem ejuſmodi obſequiorum; velut mercedem, & ſolutionem obligatoriam ex juſtitia, loco alterius mercedis temporalis ſolvendæ. Sic erit veriſſima ſimonia: quia verè datur temporale pro ſpirituali, vel è contra. Secùs ſi detur tantùm gratis, licèt ex motivo obſequiorum, quia tunc nec beneficium datum habet rationem pretii, vel ſolutionis, ſed tantùm præmii gratuiti; neque obſequia præſtita, vel præſtanda habent rationem pretii, vel ſolutionis pro beneficio, ſed præcisè rationem meriti de congruo, & æquo morali: quod verum eſt, etiamſi obſequia præſtita fuiſſent turpia: nam licet beneficium ex hoc motivo conferre ſit indignum, non tamen eſt ſimonia: cùm non habeat rationem pretii, vel favoris, ſed præmii gratuiti. Ut notat Suarez *cit.* & alii. Unde tali modo conferens Beneficium non ſe eximit ab obligatione Juſtitiæ compenſandi præſtita ſibi obſequia, niſi aliter ſpontè, & libera gratitudine remittat.

IV. At quid ſi detur Beneficium Eccleſiaſticum ob ali- 46
quod obſequium ſpirituale jam factum, vel faciendum, eritne ſimonia? Reſp. quòd ſic, ſi detur pro obligatione præſtandi tale obſequium ſpirituale, aliàs non: Ratio eſt; quia cùm talis obligatio ſit quid temporale, & pretio æſtimabile, jam erit Beneficium dare pro munere *ab obſequio*, adeòque ſimonia: ut ſi Patronus det alicui Beneficium cum onere, & obligatione, ut pro ſe celebret tot Miſſas, &c. Suarez cit. Excipe, niſi tale onus Miſſarum antecedenter annexum fuerit tali Beneficio, vel præbendæ ab eo, qui talem annexionem efficere poteſt, juxta *cap. ſignificatum de præbendis*. Et Trid. *Seſſ.* 14. *cap.* 10. *de Reformatione*.

IV. Simoniacè acceptorum reſtitutio.

NIhil Spirituale ſimoniacè acceptum pro pretio tempo- 47
rali reſtituendum eſt, neque Jure Divino, neque Eccleſiaſtico, præter ſola Beneficia Jure Eccleſiaſtico dimittenda. Communiſſima DD. cit. omnes. Ratio eſt: Quia res Spirituales, aut reſtitui non poſſunt: ut Sacramenta, Ordines: aut certè non ſunt reſtituendæ, niſi in pœnam delicti per ſententiam Judicis, cùm Jure Divino naturali validè tranſlatæ ſint in alium; nec Jus Eccleſiaſticum, ſeu ſacri Canones aliud ſtatuerint de ullis rebus Spiritualibus; exceptis tantùm Beneficiis Eccleſiaſticis, quę ſimoniacè accepta, in conſcientia ante omnem ſententiam Judicis retineri non poſſunt, ſed dimittenda ſunt, unà cum fructibus perceptis, cùm nullo juſto titulo percepti ſint, eò quòd adeptio Beneficii ſimoniaca, ipſo facto ſit irrita ex ſpeciali conſtitutione Juris *Extravag. cum deteſtabile de Simonia*. Quare ſi quis ſimoniacè pretio temporali comparavit Reliquias Sanctorum, numiſmata Indulgentiarum, grana benedicta, Jus Patronatus, licentiam eligendi Confeſſarium, &c. non tenetur talia dimittere, quia non peccavit contra Juſtitiam pro talibus dando pretium temporale, ſed ſolùm peccavit contra Religionem indignè tractando Res ſacras *Communis apud cit.*

II. Pretium ſimoniacè acceptum pro conferendo Benefi- 48
cio

cio (vel alia quacumque re ſpirituali) nondum ſecuta collatione, ſeu non impleta conditione, certum eſt, ipſo Jure naturali reſtitui debere: quia deeſt titulus retinendi, cùm non præſtetur, nec licitè præſtari poſſit id, pro quo eſt datum; & quidem ipſi danti, quia nullibi eſt cautum, alteri reſtitutionem faciendam eſſe. At verò facta jam collatione Beneficii, & ſimonia utrinque completa, pretium acceptum pro hujuſmodi Beneficii collatione, præſentatione, reſignatione, &c. Jure Eccleſiaſtico ſtatim in conſcientia ante omnem Judicis ſententiam reſtituendum eſſe, non ipſi danti, quia Eccleſia intendit utrumque punire, & dantem, & accipientem, ſed illi Eccleſiæ, in qua eſt Beneficium, ut conſtat ex *cap. de hoc, de Simonia*. Eſt communis DD. ſententia cum S. Thom. 2. 2. *q.* 62. *art.* 5. Licèt Sotus, Bannes, Sà, alii apud Layman *cit. cap. ult. num.* 48. probabiliter doceant ante Judicis ſententiam reſtitui poſſe ipſi danti, eò quòd nulla lex Eccleſiaſtica afferri poſſit, ſtatuens ante Judicis ſententiam Eccleſiæ reſtituendum eſſe. Vide Layman *loc. cit.* & alios apud ipſum. Ulteriùs quantùm eſt de Jure Eccleſiaſtico pro quacumque re ſpirituali, etiam ſacris Ordinibus, etiam ingreſſu, vel Profeſſione Religionis, excepto ſolo Beneficio Eccleſiaſtico, pretium temporale accipiens, reſtituere obligatur ante Judicis, ita in pœnam delicti juſtè condemnantis, ſententiam; cùm nullum adferri poſſit jus ita ſtatuens, ut contra Sanchez cit. docent DD. communiter, Suarez, Leſſius, Layman *lib.* 1. Quantum vero eſt de Jure naturali, & Divino, pono duas reſolutiones, & velut Regulas.

49 III. Qui ſimoniacè vendit rem ſpiritualem, in qua aliquod temporale jus, vel commodum habet, nec alteri gratis conferre tenetur, is ſpectato jure Divino naturali, pretium acceptum retinere poteſt, nec reſtituere tenetur, ſi neque à jure poſitivo (ut ſuprà in Beneficiis) neque jure Eccleſiaſtico ad id condemnetur. Ita Suarez, Leſſius aliique citt. Layman *cit. cap. ult. num.* 82. Ratio eſt quia licèt venditio ejuſmodi rei ſpiritualis habentis annexum commodum temporale, ut Beneficium, vel Officium Eccleſiaſticum, verè ſit ſimoniaca, & contra Virtutem Religionis, non tamen eſt injuſta, ſi temporalis commoditas, quæ in alterius gratiam datur, vel dimittitur, juſto pretio compenſetur: obligatio autem naturalis reſtitutionis non oritur ex quolibet delicto, ſed tantùm ex delicto injuſtitiæ: ergo &c. *Contrà* ſi quis reſignet, vel renuntiet alteri Beneficium Eccleſiaſticum, cui certè gratis renuntiare non tenetur, jure naturali pretium acceptum retinere poteſt, ſecùs eſt de conferente: quippè qui ex proprii muneris obligatione, Eccleſiæ Officia, & Beneficia dignis gratis diſtribuere debet. Ut ex Soto, & Suar. notat Layman *ib.* Ideoque ſi conferens, pretio illa vendat, verè peccat contra juſtitiam; quia vendit non ſuum, ſed alteri gratis debitum: ſicut ſi judex pro ſententia juſta pretium exigeret, ac proinde jure Divino naturali, ad reſtitutionem uterque obligaretur, & quidem ipſi danti, à quo accepit, niſi jus, vel Judex aliud decerneret.

IV. Qui ſimoniacè vendit, ac tradit rem merè ſpiritualem, in qua nullum temporale jus, vel commodum habet, is pretium acceptum jure naturali, ac Divino reſtituere tenetur, nec retinere poteſt in conſcientia ante omnem judicis ſententiam. D. Th. 2. 2. *qu.* 32. *art.* 7. *& quæſt.* 62. *art.* 5. *ad* 1. & communis DD. Ratio eſt: quia verè peccat contra juſtitiam, cùm ejuſmodi res merè ſpirituales nullum commodum temporale annexum habentes; ut Sacrificium, Sacramentum, Sacri Ordines conſecrationes, Benedictiones, &c. non ſint pretio æſtimabiles, & vendibiles, & Eccleſiæ Miniſtri non ſunt Domini ejuſmodi rerum ſpiritualium, ſed Miniſtri, & Diſpenſatores tantùm. At cuinam tunc reſtitutio facienda erit? Communior ſententia eſt, pretium ſimoniacè acceptum reſtituendum eſſe Eccleſiæ, vel pauperibus (verbo) ad pias cauſas, ſicut & accepta per uſuram. Ita D. Thom. cit. Sylveſter, Navarrus, Covarruvias, Leſſius, alii apud Laymam mox citandi. Rationem, & Regulam dat Navarrus *lib.* 5. *conſ.* 89. *de Simonia*. turpiter acceptum reſtituendum non eſt turpiter danti, cùm ſit in pari turpitudinis cauſa: quando enim turpitudo delicti tam dantem, quàm accipientem afficit (ut in propoſito) dans indignus eſse videtur, ut reſtitutio ipſi fiat. Et ſententia omnino probabilis. 50

Attamen æquè probabilis, & tuta videtur oppoſita ſententia graviuni, & multorum DD. cum Laym. *cit. n.* 79. *&* 81. ante condemnationem Judicis Eccleſiaſtici pretium reſtituendum eſſe ipſi danti, à quo acceptum eſt, niſi ſpontè remittat, vel condonet. Ratio eſt: quia ex una parte juſtitia commutativa læſa (ut eſt in propoſito dans pecuniam) exigit reſtitutionem fieri ipſi parti læſæ tantum, quantum eſt de jure naturali. Ex altera autem parte, nulla lex Eccleſiaſtica adferri poteſt, quæ ante omnem Judicis ſententiam obliget in conſcientia, ut acceptum ſimoniacè, ad pios uſus convertatur, ſicut decernitur de acceptis per uſuram: quamvis hoc ipſum in pœnam delicti, in propoſito à Judice juſtiſſimè decernatur. Quare rectè generaliter dixit Emmanuel Sà, *verb. Simonia*, *n.* 10. ante ſententiam ei, à quo accepta eſt ſimoniacè pecunia, reſtituenda eſt, poſt ſententiam pauperibus, vel Eccleſiæ. Regula illa Navarri pro priori ſententia allata, locum ſolùm habet in foro externo, in quo Judex in pœna delicti turpiter dantem, juſtè privat beneficio reſtitutionis, quæ ipſi alioquin naturali jure deberetur, cùm titulus accipiendi in altero injuſtus, & irritus fuerit. Unde rectè ipſe Navarrus cit. in fine conſilii dicti, addit (an conſequenter ſuæ doctrinæ, neſcio) ſi is, cui reſtitutio fieri deberet, eam liberaliter remittat, ceſſare omnem reſtituendi obligationem. 51

TRA-

Digitized by Google

TRACTATUS III.

In II. III. & IV. Præceptum Decalogi.

De Obſervatione, & violatione Juramentorum, Votorum, ac Feſtorum: Pietate, & obſervantia Majorum.

TEXTUS II. PRÆCEPTI.

Non aſſumes Nomen Domini Dei tui in vanum. Exod. 20.

EXPLICATIO PRÆCEPTI.

I. SEcundum etiam Præceptum in terminis negativum, virtute, & implicitè affirmativum eſt: in illo enim negativo; *Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum*, virtualiter continetur hoc affirmativum: *aſſumes Nomen Domini Dei tui* in reverentia, & veritate. Dupliciter ergo generatim contingit aſſumi, vel proferri Nomen Dei; licitè, & illicitè, ſeu in vanum.

ASSUMPTIO LICITA.

II. IN *reverentia, & veritate*, adeòque licitè, & ſanctè aſſumitur Nomen Dei, generaliter duobus modis: contestationem affectus noſtri, & in teſtimonium veritatis. Aſſumptio Divini Nominis, in conteſtationem affectus noſtri, erga Deum videlicet, contingit quadrupliciter, juxta quadruplicem virtutem erga Deum; nimirum. 1. In conteſtationem Fidei, confitendo ipſum tanquam Deum, & Dominum noſtrum coram hominibus; & ſpectat ad virtutem Fidei. 2. In conteſtationem Spei, ac fiduciæ noſtræ erga Deum, invocando, & petendo beneficia, & favores à Deo; & ſic ſpectat ad virtutem Spei, & Orationis. 3. In conteſtationem amoris, & dilectionis noſtræ erga Deum, qualis fuit aſſumptio S. P. N. Franciſci: *Deus meus, & omnia!* & ſic ſpectat ad virtutem charitatis. 4. In conteſtationem noſtræ erga Deum devotionis, cultus, reverentiæ, honoris, gratitudinis, Deum honorando, laudando, prædicando, gratias agendo; & ſic ſpectat ad virtutem Religionis, & Latriæ. Aſſumptio Divini Nominis in teſtimonium veritatis contingit etiam quadrupliciter. 1. In aſſerendo tantùm: cùm invocatur Nomen Dei præciſè, in teſtimonium veritatis, ſeu verum eſſe, quod dicimus; & dicitur *juramentum aſſertorium*. 2. Promittendo; cum invocatur Nomen Dei ad confirmandam promiſſionem factam homini; & dicitur *juramentum promiſſorium*. 3. Vovendo: cùm invocatur Nomen Dei, ipſique aliquid promittendo, aut ad confirmandam promiſſionem factam ipſi Deo, & dicitur *votum*. 4. adjurando; cùm aſſumitur nomen Dei ad ipſum Deum, vel creaturam rationalem aliquam movendam, ad aliquid agendum, vel non agendum; & dicitur *adjuratio*. His continentur omnes fines boni, quibus Nomen Domini aſſumere, proferre, & nominare licitum, bonum, ſanctum, & meritorium eſt, vel ſaltem eſſe poteſt, juxta dicenda.

ASSUMPTIO ILLICITA.

III. IN *vanum*, adeòque illicitè nomen Dei aſſumere dicitur: 1. Qui aut nullo, aut 2. inutili, aut 3. indebito, aut 4. perverſo fine Sacroſancta Nomina Dei, Chriſti JESU, vel Sanctorum profert, & nominat. 1. *Nullo fine*, utpotè qui ex mera loquacitate, vel prava conſuetudine abſque omni advertentia, vel reflexione religioſa, omnique affectu reverentiæ, Nomina Dei, JESU, &c. proferunt. 2. *Inutili fine*, quando ſcilicet nulla prorsùs eſt ratio neceſſitatis, utilitatis, vel congruitatis proferendi ſacra Nomina extra, vel intra juramenta, v. gr. qui ad ſingula ferè verba, proferunt per verba *Deum: bey Gott, VViſs Gott, ſtraff mich Gott.* 3. *Indebito fine*, quando abſque juſta cauſa neceſſitatis proferuntur Nomina Dei, & Chriſti; utpotè in juramentis ad res futiles, promiſſiones leviculas confirmandas 4. *Perverſo fine*, idque dupliciter; ut ſuprà, 1. ad conteſtationem pravi in Deum affectus: utpotè vel perfidiæ contra Fidem, vel deſperationis contra Spem, vel odii, & abominationis contra Charitatem Dei, vel cujuſvis irreverentiæ, contemptus, ac deſpectus Dei, vel Divini honoris contra Religionem, & Cultum Dei. Omnis talis aſſumptio Divini Nominis, ex pravo affectu, ſpectat ad blaſphemiam, contra Virtutem Religionis directè, & reſpectivè ſimul annexam habet malitiam, vel hæreſis, vel deſperationis, vel odii Dei. De quibus patet ex latè dictis, Tract. 2. de primo Præcepto. 2. Ad confirmationem falſitatis in perjuriis aſſertoriis, & promiſſoriis, in votis falſis, vel violatis, &c.

RESOLUTIO.

IV. SUbſtantia ſecundi præcepti Decalogi: *Non aſſumes*, &c. eſt ex Virtute Religionis, & cultus Deo debiti, non niſi rationabiliter, & religioſè aſſumere Nomen Domini, maximè in juramentis, & votis. Quod præceptum Divinum naturale, & poſitivum, quatenùs affirmativum, eſt ſolùm conditionatum, videlicet ſi jurandum, & Nomen Dei aſſumendum ſit: id fiat rationabiliter, & reverenter: & ſi quid nomine Dei aſſumpto, juratum, vel promiſſum eſt, religioſè præſtetur, juxta illud Jeremiæ 4. *Jurabis, vivit Dominus, in veritate, & in judicio, & in juſtitia.* Abſolutè verò, & quoad exercitium actus, Nomen Domini aſſumere in juramento, vel voto, non ſolùm non obligat pro ſemper, more aliorum præceptorum affirmativorum, verum etiam qua tale, nullum omninò tempus determinat. Determinatur autem per alia præcepta, vel Divina, Charitatis, vel Juſtitiæ, v. gr. ad ſervandam vitam proximi, vel etiam humana Eccleſiaſtica, vel civilia, ut patet in praxi. Quatenus verò negativum eſt, obligat ad ſemper, & pro ſemper, prohibens, ne umquam irrationabiliter, & irreverenter aſſumatur Nomen Domini, & maximè in juramentis. *Res certa apud omnes.* Et hinc peccata contra ſecundùm Præceptum Decalogi communiter ita enumerantur. 1. Aſſumptio Divini Nominis vana, inutilis, & indebita. 2. Omnis blaſphemia in Deum, Sanctos, &c. 3. Omnia perjuria, vel juramenta illicita. 4. Omnis violatio cujuſcumque voti. Quoad primum, ſit hæc brevis.

REGULA.

V. QUiſquis Nomen Dei, & Chriſti JESU, &c. non ad conteſtationem pii erga Deum affectus, neque ad debitam confirmationem veritatis, ſed nullo, vano, inutili, vel indebito fine, abſque ratione, & reverentia aſſumit, profert, nominat, &c. peccat ad minùs venialiter contra Virtutem Religionis, & Cultus Deo debiti. Similiter vanè aſſumens Nomina B. Virginis, Sanctorum, rerumque ſacrarum, &c. peccat venialiter contra Virtutem Duliæ, aut Hyperduliæ, reſpectivè; eſt enim irreverens, & irreligioſa tractatio rei ſacræ, per modum ſacrilegii. *Dico autem ad minùs venialè*; ſi enim deliberatè continuò fiat, aut generali quodam propoſito ita vane toties, quoties, aſſumendi ſacra Nomina, ob implicitum contemptum ſacratiſſimorum Nominum, & facilè oriundum inde ſcandalum, etiam mortale fieri poſse, dubium non eſt. De quo rectè noſter March. *Tribun. tom. 2. tract. 3. tit. 1. quæſt. 4. append.* 1. monet eos, qui ad ſingula verba, ad riſus, jocos, & alia vana conſueverunt proferre ſanctiſſima Nomina Dei Jeſu Chriſti, Jeſu Mariæ, ſive ex levitate, ſive ex hypocritica, & ficta devotione, quòd certiſsimè peccent venialiter, & ratione circumſtantiarum, periculo peccati mortalis ſe exponant: ſanctum enim eſt, & dulce Nomen JESU ſæpiſſimè nominare, & invocare, ſed religioſè, devotè non tantùm ore, ſed corde, amore, & pio affectu pleno, ut ſit Jeſu *mel in ore, in aure melos, in corde Jubilus.*

Quoad ſecundùm, blaſphemia directè militat contra primum Præceptum Decalogi, præcipiens, Deum Virtute Fidei, Spei, Charitatis, & Religionis in debito honore habendum, cui è diametro repugnat omnis blaſphemia, ideòque ibi jam explicatum habes. Reſtant ergo pro ſecundo Præcepto explicanda juramenta, & vota cum peccatis oppoſitis per tria capita. 1. De juramentis, & perjuriis. 2. De votis, & peccatis oppoſitis. 3. De votorum, & juramentorum ceſſatione, irritatione, diſpenſatione, commutatione. 4. Addetur de obſervatione, & violatione dierum Feſtorum, circa Tertium Præceptum, & ob connexionem materiæ, fortè etiam Jejuniorum. Ac tandem (pro majore horum opuſculorum æqualitate :) Quartum Præceptum etiam in hoc ſtatim Tractatu explicabunt Caput 5. de obligatione Pietatis, & obſervantiæ erga Majores : Et 6. de obligatione Charitatis, & Miſericordiæ erga proximum.

CAPUT I.

De Juramentis, & Perjuriis.

SECTIO I.

Juramentum quid, & quotuplex?

SUMMARIUM.

1 *Juramenti definitio.*
2 *Eſſentialiter tria requirit, I. ut fiat per Deum verum tantum ;*
3 *II. Cum voluntate invocandi Deum in teſtem :*
4 *III. Petitione teſtimonii divini.*
5 *Juramenta explicita, quæ,*
6 *Eorum formulæ ambiguæ, præſertim Germanis uſitatæ.*
7 *Juramenta implicita, &*
8 *Quæ eorum formulæ ambiguæ Germanis uſitatiſſimæ.*
9 *In quovis juramento per quæcunque verba expreſſo, in foro conſcientiæ, ſemper attendenda eſt intentio jurantis.*
10 *Juramentum* aſſertorium *quid?*
11 *Quid, & quotuplex Juramentum* promiſſorium?
12 *Quæ dicantur Juramenta* ſimplicia, &
13 *Quæ* execratoria?
14 *Item quæ dicantur Juramenta* ſolemnia ; &
15 *Quæ* judicialia?
16 *Juramentum ſuppletorium aliud* neceſſarium, *aliud* voluntarium.

ASSERTIO I.

JUramentum rectè definitur: *Invocatio Divini Nominis in teſtimonium veritatis:* adeoque tria eſſentialiter requirit: *ut fiat per Deum verum tantum, cum vera voluntate invocandi Deum in Teſtem, & petitione teſtimonii Divini.* Certum apud Omnes. Explico breviter.

§. I. *Invocatio Divini Nominis.*

1 DEfinitio tradita à D. Auguſtin. *lib. de ſerm. Domini in monte c.* 17. optimè explicata à D. Th. 2. 2. *qu.* 89. *art.* 1. ab omnibus recepta. Undè dictum eſt juramentum à *jure*, quod ſcilicet id, quòd juramento, & teſtimonio ipſius Dei invocato aſſeritur, vel promittitur, omni jure pro vero, aut inſtar firmiſſimi juris, vel decreti haberi debeat: quare & jusjurandum dici ſolet. De quo Cicero lib. 3. de officiis ait: *Nullum vinculum ad ſtringendam fidem jurejurando arctius, Majores eſſe voluerunt.* Etiam vocatur Sacramentum, quod ſit ſacra quædam, & religioſa affirmatio, vel teſtimonium ipſius Dei, vel ſacræ rei. Undè explicatiùs ex *Cov. & Azorio* definit Filluc. hic tract. 25. cap. 2. *Juramentum eſt affirmatio, vel negatio rei ſacræ, atteſtatione firmata, ad fidem faciendam, vel promiſſionem firmandam:* per rem ſacram, ſcilicet intelligendo, & ipſum Deum, & alias res Deo ſacras, vel quatenus in eis relucet Deus, ſeu quatenus ſunt aliquid Dei, ut mox patebit ampliùs. Nunc conditiones requiſitæ explicandæ ſunt.

§. II. *Per Deum verum tantùm.*

2 AD veram eſſentialem rationem juramenti, ante omnia requiritur, ut fiat per Deum verum tantùm, directè ſcilicet, vel indirectè, cùm ſit invocatio divini Teſtimonii, idque indicatur Deuteronom. 6. *Dominum Deum tuum timebis, & illi ſoli ſervies, ac per nomen illius jurabis.* Ratio eſt: quia juramentum inventum eſt ad confirmandam veritatem, quatenus fieri poteſt teſtimonio firmiſſimo, & infallibili; atqui ſolius Dei teſtimonium poteſt eſſe, & eſt firmiſſimum, & infallibile ; ergo &c. Cùm enim omnis juramenti finis, & effectus ſit confirmatio rei dubiæ, & controverſæ, teſte Apoſtol. Hebr. 6. *Omnis controverſiæ finis, ad confirmationem, eſt juramentum:* actiones verò, & pacta hominum ſæpè ſint incertæ veritatis, nec per neceſſariam rationem probari poſſint, ideò neceſſe fuit recurrere ad teſtes. Humanum porrò teſtimonium, cùm non ſit ſimpliciter ſufficiens ad indubitatam, certamque confirmationem, tum defectu cognitionis, quia decipi, & falli homines poſſunt; tum defectu fidelitatis, & veritatis, quia mentiri, & fallere poſſunt: Quare neceſſarium fuit, & eſt ad certam, & indubitatam confirmationem rei dubiæ, vel controverſæ, recurrere ad teſtimonium ipſius Dei, qui nec falli poteſt ; cùm nihil eum lateat, ut rectè diſcurrit *D. Thom. cit.* Quare blaſphemum, & idololatricum omninò eſt jurare, aut apertè per falſos Deos, utpotè per Jovem, Mahometem &c. aut per ullam creaturam abſolutè, & abſque relatione ad Deum. At quid ſi quis juraſſet per hæc Sancta Evangelia, poſtea deprehendiſſet non eſſe librum Evangeliorum, ſed fortè vanum aut omninò ligneum? Reſp. Hunc verè juraſſe, quia intendit per vera Evangelia jurare, ideòque Deum verum in teſtem invocare, & error ille tantùm materialis fuit.

§. III. *Cum vera voluntate invocandi Deum, in teſtem.*

AD veram eſſentialem rationem juramenti, ſecundò requiritur animus, ſeu voluntas jurandi, ſeu verum 3
Deum in Teſtem invocandi, non ſufficit verba, juramentum ſignificantia, ſolùm materialiter exteriùs proferre, tunc enim niſi doctrinæ, vel joci cauſa, aut ſolùm materialiter fiat, erit perjurium, ſeu juramentum fictum, quod etſi nullam ex virtute Religionis obligationem contineat, interdum tamen ratione ſcandali, vel damni indè cauſati, obligare poteſt: & ſic jurans ſervare compellitur in foro externo, ubi judicatur ſecundùm exteriora. E contrà verò ſi animus, & voluntas jurandi, verumque Deum in Teſtem invocandi adſit, etſi abſque omni verborum, vel ſignorum expreſſione, jam coram Deo verum juramentum eſt, non ſecus ac votum, ſola mente conceptum, atque in foro conſcientiæ verè obligat, etſi in foro externo utique nulla de hoc poſſit dari actio. Communis DD. cum Sanchez cit. *lib.* 3. *cap.* 1. *num.* 2. Layman *lib.* 4. *tr.* 3. *cap.* 1. Unde infertur, eum vere jurare, qui voluntatem, & animum habens Deum invocandi in Teſtem, adhibet verba, vel ſigna aliàs juramenti vim minimè habentia, v. gr. dicens: *in veritate ſic eſt, hoc faciam:* vel ſi Chriſtianus cum infideli coram lapide jurans, intentionem non ad lapidem, ſed ad Deum referat, quem caſum videtur velle D. Auguſt. *ſerm. cap.* 28. 12. *de verb. Apoſt.* ut notant *Sanch. Layman ſuprà cit.*

§. IV. *Et petitione Teſtimonii Divini.*

AD veram rationem juramenti, tertiò requiritur vera, formalis, vel virtualis petitio, vel invocatio di- 4
vini teſtimonii, non quidem abſolutè, & determinatè, ut nimirùm Deus veritatem tui dicti jurati actuali aliquo ſigno, hic ſtatim conteſtetur: hoc enim eſſet peccatum tentationis Dei, niſi ex urgentiſſima cauſa, vel ſpeciali motione Spiritus ſancti fieret, exemplo nonnullorum etiam Sanctorum; ſed indifferenter, ut nimirùm teſtetur Deum, quomodo, & quando voluerit, ſaltem tunc, quando *illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium*, 1. *ad Corinth.* 4. Non autem ſufficit ad juramentum nuda aſſertio divini teſtimonii, vel ſcientiæ, v. gr. *coram Deo hoc dico: Deus ſcit, me verum dicere: Deus videt, ita eſſe: Deus mihi teſtis eſt:* per modum ſimplicis aſſertionis, ut ſenſus ſolùm ſit, quòd Deus ſit cognitor eorum, quæ dicuntur, non eſt juramentum: & ſi falſum dicatur, non erit perjurium, ſed mendacium, & blaſphemia contra Divinæ ſcientiæ infallibilitatem. *Communis cum Sanch. cit. cap.* 2. *numer.* 21. Quamvis hi modi loquendi ſæpè etiam accipiantur per modum invocationis, & juramenti. Cæterùm poteſt ejuſmodi invocatio Divini teſtimonii fieri verbo, nutu, facto, mente tantùm. Verbo, ut cùm quis ore profert: *Juro per Deum.* Nutu, ut ſi tibi dicatur: *Juras per Deum?* & tu capite, vel alio modo annuas. Facto, ut ſi tibi offeratur juramentum per Crucem, librum Evangeliorum, ſceptrum &c. & tu illa tangas, eò ipſo, etſi nihil proferas, vere jurare cenſeris, idemque evenit, ſi ſubſcribas ſcripturæ juramenti formam continenti: tunc enim propria ſubſcriptio ipſiſſimum eſt juramentum, at vix niſi in cauſis graviſſimis in uſu. Mente, ut ſi quis intra ani-

Digitized by Google

animum ſuum juret aliquid facere, vel omittere, modo paulò ante ſupradicto. §. 3. *in fine*.

ASSERTIO II.

Juramenta variè dividuntur. 1. In explicita, & implicita. 2. In aſſertoria, & promiſſoria. 3. In ſimplicia, & execratoria. 4. In ſimplicia, & ſolemnia: Judicialia, & extrajudicialia. Nimis certa; indiget ſolùm explicatione terminorum.

§. I. *Juramenta explicita.*

5 Dicuntur, quæ fiunt cum directa, & expreſſa invocatione Dei, quando nimirùm ad ipſum Deum Teſtem immediatè recurritur, quod quidem principaliter pendet ab intentione jurantis: deinde etiam ex formula jurandi dignoſcitur. Expreſſæ formulæ jurandi citra controverſiam ſunt hæ, & ſimiles: *Juro per Deum: Deum teſtem invoco: Deus mihi teſtis eſto: In Deo, in Chriſto Jeſu, &c.* Roman. 9. *Veritatem dico in Chriſto Jeſu &c.* Expreſſa etiam ſatis formula jurandi eſt, quoties veritas aliqua Fidei adducitur ad confirmandam veritatem noſtri dicti illi comparatam. *Quàm verè Deus vivit, Juſtus, Miſericors, &c.* Et uſitatiſſimum illud veterum: *vivit Dominus*: & modò uſitatum: *So VVahr Gott lett: So VVahr Gott in Himmel iſt: So VVahr Gott Kein laid thut: So VVenig Gott nicht luegen kan: So VVahr Gott menſch VVorden, &c.* Ubi notandum, comparationem fieri inter veritatem Divinam, & noſtram, non quantitativè comparando tantam quantitatem cum tanta, ut ſenſus eſſet, tantam eſſe veritatem, & certitudinem noſtri dicti, quanta eſt certitudo veritatis Divinæ, quod eſt falſiſſimum, & blaſphemum foret; ſed ſimilitudinariè, & abſolutè ſolùm comparando verum cum vero, ut ſenſus ſit: ſicut verum eſt Deum vivere, juſtum eſſe, &c. ita ſuo modo verum eſt, quod dico: unde tutior eſt modus dicendi: *vivit Deus*; vel *ſicut vivit Deus*; quàm *verè Deus vivit*, &c. Tales formulæ magis ambiguæ jurandi explicandæ ſunt.

6 In primis ambiguæ ſunt illæ formulæ jurandi ſuprapoſitæ: *Coram Deo dico: Deus ſcit, vel videt, hoc verum eſſe: Deus mihi teſtis eſt, &c.* Quòd ſi enim ejuſmodi proferantur ſolùm per modum enunciationis, ut ſenſus ſit, Deum noſſe ea, quæ dicuntur, non erunt juramenta, ut jam ſupra dixi. Quòd ſi tamen proferantur per modum invocationis Divinæ ſcientiæ, & teſtimonii, quod clarius patet, ſi proferantur in modo optativo, vel imperativo, *Coram Deo dictum eſto: Deus mihi teſtis eſto: Deus ſciat hoc*, vulgò: *VVeis Gott: Gott Sey mein zeug:* ſine dubio erunt juramenta, & ſi malè fiant, perjuria. Verùm in his primis ſpectanda eſt intentio proferentis, an ejuſmodi dictis intenderit Deum invocare in teſtem, ſi hæc non conſtet, judicandum erit ex moribus proferentis, ſi enim rarò, vel ferè nunquam jurare ſoleat; aut è contra ſepè, & ordinariè, cenſebitur reſpectivè jurare, vel non jurare talia proferendo, aut ex communi loquendi conſuetudine. Et revera prædicti modi per modum juramenti, & invocationis Divini teſtimonii communi conſuetudine uſurpantur etiam in S. Scriptura. 2. ad Timoth. 2. *Teſtificor coram Deo, & Chriſto Jeſu.* Gal. 1. *Ecce coram Deo dico, quia non mentior.* Rom. 1. *Teſtis eſt mihi Deus*, Et alibi. Audi D. Aug. ſerm. 28. de verb. Apoſt. *Quantum ad me pertinet, juro: ſed quantum mihi videtur, magna neceſſitate compulſus, &c. cum magno timore dico: coram Deo, aut teſtis eſt mihi Deus, aut ſcit Chriſtus, ſic eſſe in animo meo.* Unde prædictos modos abſolutè inter juramenta ponunt D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 89. *art.* 1. *ad* 3. *Azor, Navarr. alii.* Verùm allatum noſtrum diſcrimen inter modum enunciationis, & invocationis obſervandum eſſe, rectè docent, *Cajet. Sotus, Ledeſm. Suar. Valent. Leſſ.* alii communiter *cum Sanch. lib. 3. capit. 2. num.* 30. Denique ipſum verbum *juro* abſolutè prolatum, cùm non exprimat per quem, vel quid juretur, juramentum non eſt, niſi proferatur cum animo, & voluntate Deum in teſtem invocandi, aut ex circumſtantiis ea intentio colligitur: ut ſi cui dicenti: *Jura mihi per Deum vivum*: reſpondeas, *Juro*, optimè verè jurare cenſeris. Vide *Tamb. lib. 3. Decal.*

II. Jurare per vitam Dei, & Sanctorum abſolutè blaſphemum eſſe, multis allegatis, docet, *Sanch. lib. 2. moral. cap. 32. num.* 25. Et ſine dubio eſt, ſi ſenſus ſit execratorius, ut nimirùm Deus, vel Sanctus talis vitam perdat, vel amittat, *ſi hoc non ita ſit*; neque ſalvat, ſi dicatur, ſenſum mediatum eſſe: quàm chara Deo, vel Sanctis vita ſua eſt, *tam verum eſt, quod dico.* Hoc enim ipſo ſupponit Deum, vel Sanctos poſſe amittere vitam ſuam, vel caput ſuum; quod ipſum blaſphemum eſt. Contra tamen non eſſe blaſphemum abſolutè cum aliis docet *Tamb.* apud Gob. *cit. num.* 489. eò quòd (ſaltem ſemper) non ſit ille ſenſus execratorius, ſed invocatorius, ſimilis illi, ſine dubio, legitimo juramento: *Vivit Deus, vivit Dominus.* Id eſt, *ſicut verè Deus vivit, ſic verum eſt, quod dico.* Quemadmodum etiam ſi jures per vitam patris tui, te aliquid facturum, eum ſenſum habes ſicut pater meus vivit, ejuſque vita mihi chara eſt, ſeu eum vivere volo, & gaudeo, *ita certò hoc facere promitto.* Denique per Deum jurare ſecundùm omnes licitum eſt, & cur non etiam per vitam Dei? aut quæ differentia inter hæc, *quam verè Deus eſt*; &: *quàm verè Deus vivit.*

III. Jurare per caput, cor, aliave membra honeſta Chriſti, B. Virginis, Sanctorum: per vulnera, per Sanguinem Chriſti, per ubera B. Virginis, per ejus Virginitatem, &c. Item per Sacramenta, alias res ſacras, ſi reverenter fiat, & non in ſenſu execratorio (quod ſcilicet illa pereant, vel non ſint, niſi verum dicas) ſed in ſenſu aſſertorio, & invocatorio in teſtimonium veritatis, ut modo ſuprà, quod nimirum, quàm vera illa ſunt, tam verùm dicas, blaſphemum, & illicitum per ſe non eſt, ut contra alios diverſa ſentientes rectè docet *Sanch. cit. num.* 29. Sed dixi *per membra honeſta.* Damnatiſſima enim, & diabolica eſt blaſphemia jurare per inhoneſta membra Chriſti, vel attributa B. Virginis, vel Sanctorum, more Italorum, & Gallorum, ut pudeat ſcribere. Item ſi quis per ejuſmodi juret irriſoriè, vel per modum ſpernentis, qua ratione illa graviſſimè prohibentur utroque Jure Canonico *cap.* 10. 22. *quæſt.* 1. *Si quis per capillum Dei, vel caput juraverit, vel alio modo blaſphemia contra Deum uſus fuerit, ſi in Ordine Eccleſiaſtico eſt, deponatur: ſi laicus anathematizetur*, Et Civili authentica, ut non luxurientur homines. Collat. 6. *Nemo juret per membra Dei, aut alio modo Deum blaſphemet. His enim delictis, & fames, & terræmotus, & peſtilentiæ fiunt: præcipimus ergo tales comprehendi, atque ultimis ſubdi ſuppliciis.* Hæc ibi. Liceat modò exclamare: *O tempora! O mores!*

IV. Denique quid ſentiendum de illis jurandi formulis? *non credo Deum, abnego Deum, Deus eſt injuſtus, Deus non ſit Deus, niſi hoc verum ſit, vel niſi hoc fecero.* Sanch. *eod. cap.* 32. *num.* 24. cum aliis abſolutè eas cenſet blaſphemas, eò quòd ſenſus videatur eſſe quòd fides mea in Deum, aut de Juſtitia, aut exiſtentia Dei dependeat à veritate hujus mei dicti, ſeu rei, prout ego aſſero, quod utique blaſphemum eſſet. Gobat *hic caſ.* 15. *n.* 485. cenſet eſſe blaſphemiam in ima tartara detrudendam. Contrà tamen *Salazar, aliique cum Tamb. cit. ibid.* cenſent non eſſe blaſphemias: Non eſt enim ille ſenſus allatus, ſed potiùs iſte: *Sicut eſt mihi certum ex Dei gratia, me non receſſurum à fide vera, ita certum eſt, quod aſſero.* Et *ſicut certum mihi eſt Deum non poſſe eſſe injuſtum, aut non eſſe Deum, ita certò ſtatuo hoc facere*; non ergo talis offert ſe ad negandam Fidem, ſi res non ita ſit; ſed potiùs certitudinem ſuæ fidei aſtruit hac ratione: *Nego fidem, ſi non ita ſit*: atqui per gratiam Dei certum habeo, me Fidem non negaturum: & hoc ergo certum eſto.

§. III. *Juramenta implicita.*

Seu cum indirecta ſolùm invocatione Dei in teſtem, ſunt 7
cùm juratur per creaturas, non quidem abſolutè ſecundùm ſe ſpectatas, ſed reſpectivè, & in Deum relatas, quatenus nimirùm in eis divinum Numen, divina Majeſtas, Potentia, Sapientia ſpecialiter elucet, & verbo: quatenus ſint aliquid Dei, ſic, eum jurando, & in teſtimonium invocando creaturas Dei, implicitè, & indirectè, ac virtualiter invocatur ipſe Deus, ut manifeſtum eſt: Cujuſmodi ſunt juramenta. 1. Per beatos Angelos, & Sanctos Dei, quatenus Beati, gratia, & gloria Deo uniti ſunt, tanquam amici, & domeſtici Dei, in quibus divina Majeſtas perfectiſſimè elucet, & ſic verè juramentum erit ad virtutem Religionis pertinens. Quòd ſi quis juret per Angelos, Sanctos, B. Virginem abſolutè ſecundùm ſuam creatam perfectionem, & excellentiam gratiæ, & gloriæ, non referendo ad Deum; non eſſet verum juramentum virtutis Religionis, eſſet tamen ſacra conteſtatio virtutis Duliæ: neque adducerentur illi, ut infallibiles teſtes ex ſe, ſed aliunde nempè à Deo, quem intuitivè vident, & in eo omnia ad ſe pertinentia: conſequenter etiam obligatio orta ex tali juramento, & perjurium factum, non ad virtutem Religionis, ſed Duliæ pertineret, ut rectè notat Sanch. *cit. lib.* 3. *c.* 2. *n.* 9. 2. Juramentum per quaſvis res ſacras Deo ſpecialiter conſecratas, ut per Crucem Chriſti, per Sacramenta, per ſacram Scripturam, per Evangelia, *c. quoties cordis* 1. *q.* 7. Quippe in quibus infallibilis Dei veritas nobis manifeſtata continetur. Item per ſacras Reliquias Sancto-

rum, ſepulchra tacta, quatenus ad ipſum Deum referuntur, juxta paulò antè dicta. 3. Juramentum etiam per creaturas irrationales, ſpecialiter tamen excellentes, & in quibus divinum numen ſpecialiter eluceat, vel reſideat: ut per cœlum, & terram; per Elementa Dei. Sicut juravit Moyſes Deut. 3. & 4. *Teſtes invoco cœlum, & terram.* Et Chriſtus apud Matth. c. 5. prohibens ſupervacanea juramenta dicit: non jurandum *per cœlum, quia thronus Dei eſt; neque per terram, quia ſcabellum eſt pedum ejus; neque per Hieroſolymam, quia eſt civitas magni Regis.* Et Matth. 23. *Quicunque juraverit in templo, jurat in illo, & in eo, qui habitat in ipſo. Et qui jurat in cœlo, jurat in throno Dei, & in eo, qui ſedet ſuper eum,* videlicet potentiam ſuam clariùs demonſtrando. Quòd ſi quis juret per creaturas ignobiles, & viles in teſtimonium inductas, cenſebitur juramentum jocoſum, ſeu illuſorium: ut *juro per has paleas*: teſte Navarr. *c.12. nu.* 5. Niſi alia eſſet jurantis intentio, vel expreſsè addatur relatio ad Deum, ut *Juro per hunc ignem Dei.* Quia ſic Deus invocatur conditor ejus, ait Sylv. V. *Juramentum* 1. *q.*4. Sanch. *lib.3.c.2. n*ro. 4. Juratur etiam per creaturas Dei per execrationes invocando ſcilicet Deum, ut judicium ſuum, vel vindictam in nos ipſos, vel alias creaturas ad nos pertinentes ſpecialiter exerceat, niſi verum ſit, quod dicimus; ut *Deus me puniat, &c.* De his verò infra. Non ergo juramentum, ſed blaſphemia eſt, & idololatria jurare per ullas creaturas, abſolutè tanquam infallibiles teſtes veritatis, & conſtituendo in eis finem juramenti: blaſphemia quidem ex parte intellectus perfectionem Dei propriam, ſcilicet infallibilem veritatem tribuendo creaturæ; idololatria verò ex parte voluntatis, hoc ipſo facto Divinum quendam cultum creaturæ deferendo: idque multò maximè verum eſt de juramentis per ipſos falſos deos, vel idola; atque hac ratione in jure Canonico diverſis locis etiam ſub excommunicatione prohibetur fidelibus jurare per creaturas, nimirum (ut rectè explicant *Suar. Sanc. alii*) tamquam Deos more gentium. Unde tale juramentum ex virtute Religionis nullam prorsùs obligationem parit per ſe loquendo, ſed tantùm per accidens ob erroneam conſcientiam, quòd putent ſe jurare per aliquem verum Deum: quo errore depoſito, ceſſabit obligatio juramenti ex virtute Religionis, etſi in ejuſmodi pactis juratis aliàs honeſtis, & licitis poſſit manere obligatio Juſtitię, & veritatis, ut ex communi docent *Laym. Sanch.* alii contra Innocent. Abbat. & alios Canoniſtas *in cap. Et ſi Chriſtus de jurejurando*, ubi ajunt, etiam Chriſtianum per falſos deos jurantem juramento obligari: falſum eſt, niſi accedat conſcientia erronea juris, vel facti. Cæterùm rurſus hic explicandæ ſunt aliquot.

Juramenti formulæ ambiguæ.

8 I. Quid cenſendum de uſitatiſſima Germanorum formula jurandi: *Auff mein Ayd, bey meinem Ayd*, quaſi dicant, *per meum juramentum*, aut *volo dictum meum Juramentum eſſe*. Tractat ſolus, quem ſciam, Germanus Doctor Laymann. *Lib.*4. *tr.*3. *cap.* 2. Et poſt ipſum Gob. *cit. caſ.*25. *n.*488. atque ita reſolvunt I. ea verba ſine dubio juramenta, ſi quis ea proferat animo, & intentione per illa jurandi; quia ad verum Juramentum, ſi animus, & intentio jurandi adſit, ſufficit ſolùm verbum *juru*, ut ſupra dictum: plus autem eſt dicere, *Auff mein Ayd.* II. Etiam ſine dubio erit verum juramentum, quando ea verba exiguntur, & proferuntur in foro judiciali. ut quando Judex dicit: *Schvvere, Sag, oder gelobe an auff dein ayd*, id eſt, *jura, dicas, vel promittas juratus*: ſi alter annuat, & dicat, omnino cenſebitur jurare: Quia hæc eſt judicis intentio verum juramentum exigentis; juxta regulam traditam à Sanchez *lib. de Juram. cap.* 2. *num.* 4. III. Ea verba etiam in vulgari ſermone extra Judicium, ſi deliberatè, & ſerio proferantur, plerumque juramentum continent, quia juxta aliam regulam traditam à *Sanch. cit. n.* 1. ad juramentum ſufficit, velle uſurpare verba eo ſenſu, quo communi aliorum jurantium conſuetudine uſurpari ſolent: atqui communis apud Germanos conſuetudo eſt, maximè in judiciis, ut illa formula verborum pro juramento uſurpetur; ergo deliberatè, & ſerio ea proferens verè juraſſe, & falsò perjuraſſe, præſumendus eſt, niſi de alia uſurpantis intentione conſtet. Nam IV. Senſus eorum verborum: *Auff mein Ayd*, poteſt eſſe, *tam certo eſto dictum, & promiſſum, ac ſi juratum ſit*, adeò ut non adſit intentio actu jurandi; ſed habendi dictum, vel promiſſum inſtar juramenti, quo ſenſu etiam quandoque exigi ſolet: *Gelobe an an Ayd Statt*, & tunc non eſt juramentum; ſicut ſecretum extrà confeſſionem commiſſum, & acceptatum inſtat ſigilli ſacramentalis, re ipſa non ſit ſigillum ſacramentale, ac proindè talia juramenta non inducunt obligationem Virtutis Religionis, ſed ſolùm fidelitatis, & juſtitiæ. Ita ferè *Layman cit.*

II. Formula jurandi per interpoſitionem fidei, & honoris, non ſunt juramentum, ſecundùm *communem DD. apud Sanch. contra Canoniſtas*. Ratio eſt: Quia hic non intelligitur Fides divina, per quam ſine dubio verè juratur, ſed intelligitur fides, vel fidelitas humana, quæ ex vi verborum, vel loquendi conſuetudine, nec ad Deum refertur, nec invocationem divini teſtimonii continet, niſi talis eſſet proferentis expreſſa intentio, prout explicat Cajet. citat. dicens: *Qui enim dicit, per fidem meam hoc faciam, non de fide Theologica ſed morali loquitur, hoc eſt, fidelitate, & perinde eſt, ac ſi diceret: ita hoc faciam, ſicut fidelis ſum, aut haberi volo; ſe ipſum ergo offert in teſtem, non Deum. Sicut Reges promittentes in fide regia non jurant, ſed propriam excellentem dignitatem adſerunt ad confirmationem.* Hæc Caietanus. Similiter ergo neque juramentum erit dicere per fidem ſuam, cum quocumque addito excellentiæ humanæ: ut apud Nobiles *Bey unſern Adelichen Eheren und Treu*: Apud milites: *bey Cavaliers glauben*. Apud Magnates: *bey unſern Koniglichen, Furſtlichen, Graffichen Treven*: Quia licèt ejuſmodi juramenta non ſint, nec ex virtute Religionis obligent, obligant tamen ex virtute Fidelitatis, aut juſtitiæ, & eò graviùs, quo major excellentiæ fides interponitur; & quoad perſonam Principes, ac illuſtres in foro externo tanquam juramenta accipiuntur. Idem dicendum de juramento in fide, vel per fidem boni Chriſtiani, Religioſi, Sacerdotis: Quia nec ibi intelligitur ſimiliter Fides divina Chriſtiana, quam Chriſtianus, Religioſus, Sacerdos profitetur; ſed fides moralis, ac fidelitas, quæ maximè deceat Chriſtianum, Religioſum, Sacerdotem, ut cum aliis docet Sanch. *cit. c.* 2. *num.* 72. Idemque dicendum de omnibus ſimilibus per fidem jurandi formulis, ſive per modum atteſtationis: ut, quòm verè ſum honeſtus, fidelis, nobilis, Chriſtianus, Religioſus, Sacerdos, &c. Sive per modum execrationis: ut, non ſim honeſtus, nobilis, Chriſtianus, Sacerdos: ſim, vel habear perfidus, hæreticus, &c. Non enim eſt vera execratio, vel invocatio divini judicii ad hæc, ſed eſt ſolùm permiſſio: quaſi dicatur, Habeas me pro tali, niſi verum ſit, quod dico. Sicut non eſſet juramentum, ſi dicas alteri: Occide me; naſum, ambas aures detrunca, niſi verum dicam.

III. Formula jurandi per interpoſitionem Fidei Sacerdotalis, ſeu per fidem, dignitatem, conſecrationem ſacerdotalem, &c. magis ambigua eſt. Et ſi quidem per illa juretur, ut ad Deum relata, quatenùs ſcilicet ad Dei miniſterium ſpecialiter ſpectant, abſque dubio erit verum juramentum; quòd ſi verò juretur per illa abſolutè, quatenus talem dignitatem creatam humanam conſtituunt, abſolutè dicendum, non eſſe vera juramenta cum Theologis: quia ipſum Jus Canonicum expreſsè à juramento diſtinguit, prohibens Epiſcopos, & Presbyteros paſſim more laicorum jurare: *c. ſi quis Presbyter* 2. *q.*4. *Laicus* (quocum Presbyter controverſiam habet) *per Juramentum, ſi neceſſe, ſe purget: Presbyter verò vice Juramenti per ſanctam conſecrationem interrogetur: quia ſacerdotes ex levi cauſa jurare non debent. Manus enim, per quam Corpus, & Sanguis Chriſti conficitur, Juramento polluatur? abſit.* Ubi expreſsè dicitur, interrogationem per conſecrationem non exactionem juramenti propriè dicti: Eſt ergo exactio fidei præſtandæ, vel veritatis dicendæ, ſicut Sacerdotem conſecratum decet, *Bey ihren Geiſtlichen VVurden und Ehren.* Nihilominus tamen utrinque vim aliquam Religionis, aut ſaltem majoris, obligationis tribuit, quàm ſit fidei merè humanæ, ut *cap. ad aures, de his, quæ fiunt*, ubi decernitur, ut electio ob laicorum terrorem facta irrita cenſeatur, niſi juramento, vel fide interpoſita confirmata ſit, vide *Layman cit.*

IV. Formula illa jurandi: *In veritate ſic eſt*, non eſt juramentum, ſecundùm *communem DD. cit.* Eſt enim ſimplex aſſertio, ſeu proteſtatio hominis vera loquentis, ſicuti ſi dicas: Verè res ita ſe habet, uti narro. Aliud, & maximè juramentum eſſet, ſi vel expreſsè addatur, vel intelligatur veritas divina; ut in veritate Dei, in veritate Chriſti. Aut ſi ex conſcientia erronea aliquis ea verba, vel alia æqui vera juramenta continere crederet. Similiter nec juramentum continet per ſe illa formula: In conſcientia mea, per conſcientiam meam &c. ſi ſenſus ſolùm ſit, hoc, quod dico, ſentio in conſcientia mea, dictat mihi mea conſcientia. *Sot. Ledeſ. Leſſ. Sanch. cit.* At verò jurare per animam, vel in animam, vulgò: *Auff mein Seel, bey meiner Seel*, vi verborum ordinariè eſt verum juramentum, aut enim juratur per modum atteſtationis per animam, quatenùs eſt perfecta creatura Dei, in qua ſpecialiſſimè divinum Numen, atque imago Sanctiſſimæ Trinitatis elucet, & ſic eſt verum juramentum cum indirecta invocatione divini teſtimonii, aut juratur per modum execrationis per animam, ut ſenſus ſit: pereat anima mea, niſi verum ſit, & ſic iterum eſt juramentum execratorium, & implicita invocatio divini judicii in teſtimonium veritatis. Ita poſt *Baldum, & alios* Sanch. *c.*32. *n.*29. Jurare autem in animam, vel ſuper animam ſpecialem modum execrationis exprimit, nimirùm, niſi hoc verum ſit, ſit ſuper animam meam, ani-

ma

ma mea Deo reſpondeat, ſatisfaciat, luat, & rurſus eſt eadem ratio juramenti, & invocationis divini judicii in teſtimonium veritatis. In quibus tamen omnibus requiritur deliberatio, & voluntas jurandi juxta dicta à principio; his enim formulis paſſim utuntur homines ex mala conſuetudine, joco, levitate, mera loquacitate abſque ulla cogitatione juramenti. Inſuper quia in praxi ſæpè difficile eſt diſcernere, an tales formulæ verum juramentum contineant, ipſæ formulæ cùm innumeræ, & diverſiſſimæ ſint, ideò pro Confeſſariis ſtatuuntur utiliter aliquot univerſales, & claræ.

R E G U L Æ.

9 I. PEr quæcumque verba etiam expreſſum juramentum continentia juretur, in foro conſcientiæ omninò ſemper attendenda eſt mens, & intentio jurandi ad dignoſcendum, an verè juraverit, nec ne. Aut enim poſitivè quis intendit invocare Deum in teſtem, aut poſitivè noluit invocare Deum, aut negativè ſe habens, vel ignorans præſcindit ab invocatione Dei. Si *primum*: certum ſemper eſt juramentum. Si *ſecundum*: certò non eſt juramentum in foro conſcientiæ, ſed tantùm mendacium, ſi falſum ſic aſſeruit. Si *tertium*: iterùm non eſt juramentum, quia eo ipſo Deus non invocatur, ut teſtis, alioquin ſemper jurarent, & ſæpiſſimè perjurarent, qui ad ſingula ferè verba effutiunt illud ſuum. *Per Deum: per Sacramentum* &c. Unde Confeſſarius audiens pœnitentem falsò juraſſe ſe accuſante, non ſtatim perjuraſſe cenſere debet, ſed interrogare, an intenderit Deum invocare in teſtem, & quidem falſitatis; & longè ſæpiſſimè deprehendet, non fuiſſe perjuria, ſed tantùm mendacia ex materia ſua dijudicanda, aliquando officioſa, aliquando jocoſa, & ſic venialia; aliquando pernicioſa in nocumentum tertii, eaque ex genere ſuo mortalia. Loquimur in foro conſcientiæ; nam in foro externo judicantur ſecundùm allegata, & probata.

II. Qui verba verum juramentum non ſignificantia, v. gr. *verè*, *in veritate*, *per fidem meam &c.* profert, attamen per illa intenderet verè jurare, & verum juramentum facere, utique verum juramentum faciet in foro conſcientiæ, dummodò is ſciat, quid ſit jurare, nimirum ipſum Deum in teſtem ſui dicti, vel promiſſi invocare, ſi enim id ſciens intendat verè jurare, implicitè ſaltem jam vult jurare, & defacto invocat Deum in teſtem, etſi id verba expreſſè non ſignificent; at verò ſi talis neſciat, quid ſit jurare, prout ſæpiſſimè neſciunt rudiores, ruſtici, pueri &c. non efficitur juramentum. Ratio manifeſta eſt, quia eſſentia juramenti non poteſt conſiſtere ſine aliqua invocatione Divini Numinis in teſtem: Atqui hic nulla eſt invocatio Divini Numinis in teſtem; non ex vi verborum, ut ſupponitur, neque ex intentione proferentis, qui enim ignorat, jurando invocari Deum in teſtem, quomodò poteſt velle Deum invocare, cùm nihil ſit volitum, niſi cognitum?

III. Qui jurat per creaturas, aut ſiſtit in creaturis tamquam teſtibus infallibilibus, ſic blaſphemia eſt, non juramentum, ut dictum: aut ſiſtit in creatura tamquam teſte veritatis, ſed fallibili, & ſic teſtimonium tantùm eſt, non Juramentum, quia ſic nullo modo, nec implicitè invocatur Deus: aut non ſiſtit in creatura, ſed ulteriùs tendit in Deum, atque illas, ut aliquid Dei, in quo majeſtas Dei ſpecialiter elucet, in teſtes veritatis invocat, & jam verum juramentum eſt, ut ex prædictis conſtat. Ad hoc autem diſcernendum, alia traditur *Regula*.

IV. Quoties juratur per aliquam creaturam, quæ aliquam inſignem habet dignitatem, & excellentiam à Deo, & in qua peculiari quodammodò in nobis excitatur memoria Dei, vel attributorum ejus, tunc fit relatio ad Deum, adeòque verum eſt juramentum, ſecus ſi non ita. Vides jam hac regula univerſali regulari omnia exempla allata hoc toto §. Si enim jures per Evangelia, Sanctos, Templa, Altaria &c. per cœlos, elementa &c. verè juras. Secùs, ſi jures per tuam barbam, annulum, equum &c. Similiter ſi Clericus habitu clericali indutus jurat per hunc habitum, juramentum eſt, quia ſpecialiter fit relatio ad Deum, ejuſque memoria excitatur; ſecus, ſi laicus juret per ſuam veſtem. Et ſic de cæteris.

§. III. *Juramenta aſſertoria, & promiſſoria.*

10 I. JUramentum *aſſertorium* eſt invocatio Divini Numinis ad faciendam fidem de veritate ſui dicti, de actione præſenti, & præterita contingenti, quod dupliciter: primò de veritate ipſius actionis præſentis, vel præteritæ propriæ ipſius jurantis, ut juro me credere in Deum: juro me interfuiſſe Sacro. Secundò ſolùm de notitia actionis præſentis, vel præteritæ, ut dum quis jurat de actione alterius facta, ut juro, quòd Petrus non occiderit Paulum, ſenſus eſt: juro me ſcire, vel certò credere non feciſſe. Unde in judicio reus juramento ſe purgans, debet jurare de veritate ipſius actionis, ſe ſcilicet tale crimen non commiſiſſe, teſtes verò ad ejus innocentiam probandam producti (vel è contrà ad ejus crimen demonſtrandum) ſolùm jurant de veritate ſuæ notitiæ, vel credulitatis, ſe nimirùm noſſe, vel certò exiſtimare, ipſum eſſe innocentem, vel è contrà criminoſum. Et hac ratione juramentum aſſertorium etiam extendit ſe ad actionem alterius futuram: v. g. juro Cæſarem in bellum profecturum, ſenſus eſt, ſe certam, vel probabilem notitiam habere de profectione Cæſaris. Unde ſi præter jurantis intentionem profectio illa non ſequatur, non erit perjurus, quia non juravit immediatè de veritate iſtius actionis, ſed de ſua credulitate, vel notitia, quam tunc verè habuit.

11 II. Juramentum *promiſſorium* eſt invocatio Divini Nominis ad faciendam fidem de actione propria futura, ut, juro me Religionem ingreſſurum, non ampliùs luſurum &c. hoc juramentum promiſſorium ſemper includit etiam aſſertorium de veritate præſenti, ſe nimirum in præſenti verè habere voluntatem tale opus faciendi, & inſuper re ipſa facturum. Dupliciter talis Deum invocat. 1. Ut teſtem veritatis præſentis, ſe nimirum habere voluntatem tale opus faciendi. 2. Ut fidejuſſorem veritatis futuræ, quòd illud opus re ipſa ab eo faciendum ſit. Quare perjurium promiſſorium carens utraque veritate, duplò gravius eſt peccatum, quàm aſſertorium ſolùm, quantùm eſt contra virtutem Religionis, ut notat Suar. *l. 1. de juram. c.* 8. Unde ulteriùs, ſi quis ſolùm intenderet jurare, ſe nunc habere voluntatem, ſeu propoſitum tale opus faciendi, hac v. g. forma: Juro me nunc velle hoc facere, eſſet ſolùm juramentum aſſertorium præſentis propoſiti, ad cujus veritatem ſufficeret veritas præſentis propoſiti, etiamſi illud poſtea mutaret, prout etiam mutare liceret. Verùm id rariùs contingit, & vix præſumendum eſt in praxi, præſertim in confeſſionali, ſic enim quodvis juramentum promiſſorium, ejuſque obligatio facilè eludi poſſet, dicendo, ſe ſolùm juraſſe de præſenti voluntate, vel propoſito aliquid faciendi, non autem re ipſa facturum eſſe.

III. Duplex autem eſt juramentum promiſſorium: unum *abſolutum*, ſimplex per ſe ſtans, quo quis abſolutè jurat, ſe aliquid facturum, vel omiſſurum, ſine ulla promiſſione, vel pacto erga alterum: v. g. juro me Religionem ingreſſurum, talem pecuniam pauperibus daturum, non bibiturum vinum, &c. Quò etiam ſpectant juramenta comminatoria, quibus alteri pœna commerita comminatur: non enim ibi fit promiſſio, vel pactum, ſaltem non acceptatur, & hoc juramentum continet unam ſimplicem obligationem verum faciendi aliquando ſuum dictum, vel propoſitum ex virtute Religionis tantùm, ob reverentiam ſcilicet Divini Nominis in teſtimonium invocati, juxta Præceptum Dei. *Non aſſumes &c.* Levit. 19. *Non perjurabis in Nomine meo, nec polluet Nomen Dei tui*. Nulla autem eſt hìc annexa obligatio ex virtute Fidelitatis, & Juſtitiæ. Unde patet, in juramentis ſeparari poſſe obligationem ex virtute Religionis, & obligationem ex virtute Fidelitatis, & Juſtitiæ.

IV. *Alterum* eſt juramentum *confirmatorium* promiſſionis factæ alteri determinatè: Idque tripliciter. 1. Juramentum confirmatorium promiſſionis factæ ipſi Deo tantùm, & dicitur *votum juratum*, & duplicem obligationem habet ex virtute Religionis: unam ex vi promiſſionis factæ Deo, ſeu voti fideliter reddendi; alteram ex vi Divini Nominis in teſtimonium, & confirmationem illius promiſſionis invocati, ſeu juramenti; conſequenter talis juramenti prævaricatio duplicem quoque malitiam habet contra virtutem Religionis, unam infidelitatis erga Deum; alteram perjurii, & nominis Dei in vanum aſſumpti. 2. Juramentum confirmatorium promiſſionis factæ homini tantùm, dicitur *pactum juratum*, & duplicem obligationem habet; unam ex virtute Religionis, ex vi juramenti, ſeu Divini Nominis in teſtimonium invocati; alteram ex virtute Fidelitatis, & Juſtitiæ erga alterum promiſſarium, quia promiſſio cadit in debitum, conſequenter ejus prævaricatio duplicem ſimiliter malitiam continet, & perjurii contra Religionem, & infidelitatis, ac injuſtitiæ. 3. Juramentum confirmatorium promiſſionis factæ Deo, & homini determinatè ſimul, dicitur *votum cum pacto juratum*: ut, cùm quis cum juramento vovet, & promittit Deo ſe tali determinato pauperi adſcienti, & acceptanti talem eleemoſynam daturum, alimenta præbiturum &c. & continet triplicem obligationem, duas ex virtute Religionis, ſcilicet ex vi voti, & juramenti, ut in primo caſu; tertiam ex virtute Fidelitatis, & Juſtitiæ erga illum pauperem, ut in ſecundo caſu: conſequenter talis juramenti prævaricatio triplicem quoque continet malitiam oppoſitam infidelitatis, & perjurii erga Deum, & infidelitatis, ac injuſtitiæ erga alterum pauperem. Ubi nota obiter infidelitatem, & injuſtitiam erga proximum cenſeri pro una moraliter malitia, etſi ſpeculativè, & reipſa diſtinctæ ſint: infidelitas enim dicitur, quatenùs promiſſum violat, injuſtitia autem, quatenus alteri debitum non reddit ejuſque jus lædit, quia utraque neceſſariò, & inſeparabiliter connexa eſt. Atque hæ diviſiones in praxi valde notandæ.

§. IV.

Digitized by Google

§. IV. *Juramenta ſimplicia, & execratoria.*

12 JUramenta alia dicuntur ſimplicia, ſeu ſimpliciter conteſtatoria, quæ fiunt per ſimplicem Divini Numinis invocationem, vel conteſtationem in confirmationem rei aſſertæ, vel promiſſæ, prout fit in omnibus ferè hactenùs allatis modis, & formulis. Alia dicuntur juramenta,

Execratoria.

13 ET ſunt illa, quibus jurans ad fidem faciendam de re aliqua malum imprecatur ſibi ipſi; ut aliis ad ipſum ſpecialiter pertinentibus, vel dilectis à Deo veritatis teſte, & vindice falſitatis per ſe, vel per creaturam inferendum, ni verum ſit, quod dicit. Differt à juramento ſimplici aſſertorio, vel promiſſorio ſolùm accidentaliter, & ſecundùm ampliùs, ut ſcilicet per juramentum execratorium invocetur Deus, non tantùm ut prima Veritas, & omnis veritatis teſtis infallibilis, ſed etiam ut vindex falſitatis in ipſo jurante, vel rebus ſuis, ſi falſum dicat, vel fidem violet; poteſtque fieri triplici formula.

I. Expreſsè imprecando ſibi malum ab ipſo Deo: Deus me puniat, perdat, damnet, nunquam mihi Deus parcat, Deus in me partem non habeat, maledictus ſim à Deo &c. olim uſitatiſſima forma fuit: *Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat*; modò in jure Canonico conſueta forma eſt. *Ita me Deus adjuvet, & hæc Sancta Evangelia*: Subintelligitur execratio graviſſima, ſcilicet: Deus me non adjuvet, ſi falſum juro. Sic juravit Apoſtol. 2. *Corinth.* 2. *Teſtem Deum invoco in animam meam*. Aliæ vulgares formæ ſunt obviæ.

II. Imprecando ſibi malum inferendum à Creatura, ſubintelligendo tamen, ac intendendo permiſſionem Dei vindicis, ut diabolus me rapiat, in mille partes laceret, fulmine peream, ſacer ignis me invadat, Sic juravit David Pſalm. 7. *Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis*. Ubi eleganter D. Aug. l. *Jurare videtur per execrationem, quod eſt graviſſimum jurisjurandi genus: cùm homo dicit, ſi illud fecit, illud patiar.*

III. Imprecando ſibi malum abſolutè, ſemper tamen intelligendo, ac intendendo permiſſionem Dei (quòd ſi enim homo ſolùm intendat permiſſionem ſuam, dicendo: v. gr. ſuſpendar, ambas manus abſcinde, &c. ſi verum non dico, non eſſe juramentum, jam ſupra innui) ut malè peream, non bona morte, vel ſubitanea moriar, non dignè ampliùs communicem, non vivam uſque in craſtinum, non movear hinc, non hinc abibo vivus, ardeam in inferno &c.

IV. Huc ſpectat modus jurandi, per vitam, per manus, per barbam ſuam, aut alterius ad ipſum ſpecialiter pertinentis: v. g. Patris, Principis, Cæſaris &c. ſenſus enim eſt execratorius, pereat vita, ſalus, anima mea: Parentis, Cæſaris, ſi hoc non ita ſit. Sic juravit Joſeph per ſalutem Pharaonis, *Gen.* 43. Et olim Chriſtiani per ſalutem Cæſaris jurare ſolebat: ut refert Tertullian. Sic quoque juravit Apoſt. 2. *Corinth.* 1. Eademque ratione Chriſtus monuit *Matth.* 5. non temerè jurandum per proprium caput dicens: *neque per caput tuum juraveris: quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum*. Univerſaliter neque juramento execratorio debet quis malum imprecari, aut ſibi ipſi juranti, aut perſonis, vel rebus ad ipſum ſpecialiter pertinentibus, aut ſaltem valde dilectis, & talis mali capacibus. Non eſt ergo juramentum, ſed maledictum jurando alteri ad ſe non pertinenti malum imprecari: ut ſi adverſario dicas: Diabolus te rapiat, niſi verum dicam. Nec juramentum, ſed blaſphemia eſt imprecari malum ipſi Deo, Angelis, vel Sanctis, qui talis mali incapaces ſunt, ut ſuprà jam notatum eſt. Nec juramentum eſt malum imprecari dæmoni, quia non ſpecialiter *noſter*, ſed hoſtis, & adverſarius eſt. Denique ipſo juramento execratorio imprecando nobis, vel aliis mala, implicitè, & conſecutivè intendimus nos, vel alios honorare, ut intuenti patet.

Solemnia.

14 JUramenta iterùm alia ſunt ſimplicia, vel communia, quæ fiunt forma communi, & placita jurandi; alia ſunt juramenta ſolemnia, quæ fiunt forma aliqua, & ritu ſolemni ex præſcripto juris. In veteri lege fuere varii: manus levatio, *Gen.* 14. Tranſitus per duas partes diviſæ victimæ *Jerem.* 34. Poſitio manus ſub femore exigentis juramentum *Gen.* 24. & 47. ad ſignificandum juramentum fieri in fide Meſſiæ, qui in lumbis Patriarcharum continebatur. Modo verò ritus jurandi ſolemnes ſunt in foro Eccleſiaſtico tactus Sacroſancti Evangelii; & in cauſis graviſſimis etiam Sacroſanctæ Euchariſtiæ cum forma conſueta: *Sic me Deus adjuvet*. In foro verò civili ritus jurandi eſt: aut tangere ſceptrum, ut ſignum poteſtatis à Deo traditæ cum forma: *Ich gelobe an auff mein Ayd.* Aut erectio priorum digitorum cum forma. *Ich Schwere zu Gott ein Ayd.* Et hinc DD. communiter cum Sylveſt. *verb. jurament. q.* 1. Triplex diſtinguunt juramentum: *verbale tantum, reale tantum, & mixtum ex utroque.*

Juramentum verbale tantum eſt, quod fit ſolùm per verba divini Numinis conteſtationem ſignificantia, de quibus late §. 1. *Juramentum reale tantum*, quod fit ſola actione, vel ritu aliquo juramentum ſignificante, v. g. ad alterius juramentum exigentis intentionem, digitos elevando, Evangelium, vel Crucem tangendo; qua ratione non ſolùm muti neceſſariò jurant, ſed etiam alii verè jurare cenſentur. *Juramentum mixtum*, ſeu verbale, & reale ſimul, quod in jure vocatur corporale, eſt, quod præter verba etiam actionem corporalem juramentum exprimentem adhibet, ut in exemplis allatis. Requiritur autem præter verba juramentum ſufficienter ſignificantia ejuſmodi actio corporalis, ut majori cum deliberatione, reverentia, & timore juramentum præſtetur. Unde & obligatio juramenti ſic præſtiti creſcit, & violatio multùm aggravatur, majoremque pœnam meretur, uti notavit S. Aug. *Ep.* 154. dicens: *quanto id, per quod juratur, magis ſanctum eſt, tantò magis eſt pœnale perjurium*. Et S. Th. *cit.* 2. 2. *qu.* 89. *a.* 3. *ad* 2. *Gravius eſt, ſi quis juret ſolemniter per Evangelium, quàm ſi per Deum in communi ſermone, tum propter ſcandalum, tum propter majorem deliberationem.*

Judicialia.

JUramenta dicuntur, quæ in judiciis præſtantur, & ſunt triplicis generis. I. *Juramentum calumniæ*, quod in principio litis alterutri partis Judex referre debet actori, ut juret, non calumniandi animo litem ſe moviſſe, ſed exiſtimando ſe bonam cauſam habere: reo verò, ut juret, quòd petente bona inſtantia ad reſiſtendum actori ſuo jus habere, *lib.* 2. *C. de jurejur. propter calumniam*: ubi utrinque juratur aſſertoriè de credulitate, & opinione ſua tantùm, non de ipſa actione controverſa, quippe primùm per Judicem excutienda. II. *Juramentum in litem*: idque triplex. 1. Juramentum veritatis, ſeu veræ æſtimationis rei, quo ſcilicet juratur de vera quantitate, vel valore rei amiſſæ, vel dolo alterius. 2. Juramentum affectionis, quo juratur de pretio rei amiſſæ per alterum, ſibi valde charæ, vel utilis quoad ſuam privatam affectionem, ſe ſcilicet tanti æſtimaſſe, tanti nulli daturum fuiſſe &c. 3. Juramentum ſuper intereſſe ſingulare, quo jurat quis de damno emergente, vel lucro ceſſante ex injuſta detentione rei ſuæ, per alterum cauſata. III. Tertium eſt *Juramentum litis deciſivum*, quo deficiente probatione, vel teſtimonio, juratur de innocentia alterius partis, idque in cauſis criminalibus dicitur juramentum purgatorium: in cauſis autem civilibus vocatur juramentum ſuppletorium probationis: idque rurſus duplex, neceſſarium, & voluntarium. 15

Neceſſaria, & voluntaria.

GEneraliter *neceſſarium* eſt, quod à jure, vel ſuperiore defertur, puta ad fidei profeſſionem, ad ſubjectionem, & obedientiam præſtandam, vel in judicio ad criminis probationes, litis deciſionem, &c. *Voluntarium* verò, quod in, vel extra judicium, ſponte ſuſcipitur, adeòque minùs obligat, quàm illud per ſe loquendo, cæteris paribus. Sed ſpecialiùs: judiciale juramentum neceſſarium dicitur, quod in cauſa dubia, ob inopiam plenæ probationis, à Judice defertur, ſive ex officio, ſive ad inſtantiam partis, & dicitur neceſſarium, tum quia Judex quandoque deferre cogitur ex officio, cùm aliter lis dirimi, & partes componi nequeunt; tum quia delatum recuſari non poteſt abſque juſta cauſa, qualis eſt præcedens ſufficiens probatio, ignorantia, vel oblivio probabilis allegata. Hoc juramentum neceſſarium ad probandam innocentiam, ordinariè Judex deferre debet reo, non actori, quia nimirum promptiora ſunt jura ad abſolvendum, quàm ad condemnandum; alioquin ſi actori paſſim permittatur jurare contra alterius innocentiam, grave eſſet periculum ſubverſionis, cùm homines callidi, & malitioſi eadem facilitate, qua calumniantur, etiam perjurare poſſent: nunquam autem licet utrique parti deferre juramentum deciſivum litis; tum quia una pars induceretur ad perjurium, & eo ipſo, quo utraque pars juraret, æquales manerent partes, & ſic lis non decideretur. Juramentum judiciale *voluntarium* dicitur, quod in judicio, Judice nec deferente, nec approbante, fit, & ſic delatum ab altera parte, ſimpliciter recuſari poteſt æquè ac ſi fieret extra judicium; ſi tamen ſponte ſuſcipiatur, reo juramenti exceptionem, actori verò jurandi actionem tribuit, prout juribus allegatis, videre potes apud Laym. *cit. c.* 5. Quòd ſi autem in judicio, juramentum à parte parti deferatur, Judice approbante, tunc fit quaſi neceſſarium, & is, cui delatum eſt, neceſſariò jurare debet, aut juramentum delatori referre, alioquin lis contra ipſum, velut devictum, deciſa erit. Nam ut dicitur *l.* 58. *ff.* de jurejur. 16

mutui-

Digitized by Google

manifeſtæ turpitudinis, & confeſſionis eſt, nolle jurare, nec jusjurandum referre. Is autem dicitur juramentum deferre, qui primus alteri offert, ut juret: hic ſi nolit jurare, ſed offerat adverſario, qui priùs obtulit, dicitur referre.

SECTIO II.

Juramenti validi conditiones, materia, & obligatio.

SUMMARIUM.

17 *Juramentum promiſſorium, ut ſit validum, & obligatorium, eſſentialiter debet eſſe,* I. liberè *perfectè.* II. *cum intentione Deum invocandi, & ſe obligandi.* III. *non item implendi.* uſque ad 20. *Unde*

20 *Juramentum ex errore, vel dolo, ſive antecedenti, ſive concomitante, circa ipſam rei ſubſtantiam, invalidum eſt.*

21 *Secus ſi error, vel dolus ſolùm ſit circa qualitatem, vel circumſtantiam accidentalem.* & 22.

23 *Juramentum quovis metu, etiam gravi, & injuſtè extortum, validum eſt, & obligatorium.*

24 *Juramentum etiam ob injuriam alterius factum obligat.*

25 *Non tantum captivus ad tempus, ex carcere ſub Juramento reverſionis dimiſſus.* uſque ad 28.

28 *Sed probabilius etiam, qui Tyranno jurat redire in injuſtum carcerem, cum præviſo mortis periculo, redire obligatur.* uſque ad 31.

31 *Juramentum, ut valeat, debet eſſe de re honeſta, & licita.*

32 *Unde materia Juramenti Deo facti, neceſſariò debet eſſe moraliter bona, majoris boni non impeditiva.*

33 *Ideòque nullum eſt Juramentum de re omninò indifferenti, ut tali.*

34 *Sicut etiam irrita ſunt Juramenta abſoluta, vel ſoli Deo facta de re minùs bona, actu excludente majus bonum; niſi rationabilis cauſa ſubſit.*

35 *Ea tamen Juramenta, ſi actu non excludant majus bonum obligant quidem, tamen pro arbitrio Jurantis mutari poſſunt in melius.*

36 *Juramentum ſemel irritum factum, non convaleſcit.*

37 *Juramentum promiſſorium homini acceptanti, in utilitatem Eccleſiæ, vel communitatis factum in quavis materia licita, etiam indifferenti, obligat.* & 38.

39 *Juramenta Parentum, Dominorum, ac Dominarum in filios, ſervos, & ancillas, &c. ſæpiſſimè non ſunt Juramenta, nec obligant.* & 40.

41 *Sicut nec Juramenta urbanitatis gratia facta, aut mercatorum, ementium, & vendentium paſſim fieri conſueta.*

42 *De Juramentis non propalandi aliquam ſpecialem artem, diſtinguendum eſt.*

43 *Juramentum non ludendi, quando obliget, quando non?*

44 *Reſolvuntur varia dubia.* uſque ad 48.

48 *Juramentum promiſſorium de re illicita, vel actione prohibita lege aliqua, ſub* culpa *obligante, nullum eſt.*

49 *Quæ, vel quando leges aliquam actionem ſub culpa prohibeant, vel infirment?* & 50. *ideòque,*

51 *Univerſaliter Juramentum contra leges aliquid prohibentes, non valet: valet vero Juramentum contra leges permittentes tantùm.*

52 *Quando Juramentum additum contractui irrito valeat, quando non?* & 53.

54 *Juramentum promiſſorium, etſi ex parte actus illicitè, & peccaminosè factum, ſi tamen ſit de re aliàs licita, valet: unde*

55 *Reſolvuntur varii caſus.* uſque ad 59.

59 *Juramentum promiſſorium obligat ſub mortali ex genere ſuo.*

60 *Cujuſcumq; juramenti obligatio unde, quæ, & quotuplex?*

61 *Quando obligent in foro externo, quando non?* uſq; ad 65.

65 *Juramenti promiſſorii obligatio principalis ex virtute Religionis perſonalis, non tranſit ad hæredes, benè autem obligatio ex virtute juſtitiæ.*

66 *Reſolvuntur varii caſus.* uſque ad 70.

70 *Juramenta in dubio, qualiter interpretanda?*

71 *Exempla, & caſus varii.* uſque ad 74.

74 *Juramentum ſortitur conditiones, & qualitates actus, cui adjicitur.* & 75.

76 *Juramenti promiſſorii conditiones ſubintellectæ ſunt,* I. ſi potuero. & 77.

78 II. Salvo jure, & auctoritate Superioris.

79 III. Si is, in cujus gratiam juratum eſt, voluerit acceptare, aut niſi remittat. *uſque ad* 81.

81 IV. Si res in eodem ſtatu permanſerit, ſeu notabiliter mutata non fuerit, &

82 V. Si alter quoque promiſſis ſteterit.

83 *Caſus.*

JAm ſuprà patuit Juramenti aſſertorii materiam, eſſe actionem præteritam, vel præſentem propriam, aut alienæ notitiam, ſeu credulitatem, adeòque nullum alium valorem, vel obligationem habet, præter veritatem; de qua latè *ſect. ſeq.* juramenti autem promiſſorii materia eſt actio, vel omiſſio futura jurantis, ideòque valorem requirit, & obligationem inducit; ad quam varia requiruntur, tam ex parte jurantis, quàm ex parte materiæ, Quoad requiſita ex parte jurantis eſto.

ASSERTIO III.

JUramentum promiſſorium, ad hoc, ut validum, & obligatorium ſit, eſſentialiter debet eſſe voluntarium, ac liberum perfectè cum intentione, & Deum invocandi, & ſeſe obligandi: non item implendi promiſſum, niſi ſolùm, ut licitum ſit, Omnes.

§. I. *Eſſentialiter debet eſſe liberam perfectè &c.*

I. LIbertate nimirùm perfecta, qualis ſufficeret ad peccatum mortale, cùm enim juramenti obligatio graviſſimas ſit, & ſub mortali, conſequens eſt, ad ejus valorem, & obligationem requiri tantam deliberationem, & libertatem, qualis ſufficit, & requiritur ad peccatum mortale. Qualiter autem hæc libertas ſtet, vel non ſtet cum errore, metu, injuria, &c. latiùs explicandum erit mox §§. *ſequentib.* 17

Hoc ipſo tamen jam reſoluta manet alia quæſtio, quiſnam poſſit validè jurare? nam jure naturæ, jurare poteſt omnis adultus ratione utens, deliberationis capax, propria, vel alterius libera poteſtate legitimè utens, ut ſunt procuratores, &c. Excluduntur ſolùm pueri ante uſum rationis, amentes, ſimplices inſtar amentium, & plenè ebrii, quorum, quia deliberationis capaces non ſunt, ipſo naturali jure invalida ſunt quæcunque juramenta: jure autem poſitivo, etiam excluduntur impuberes omnes, & notorii perjuri. 18

II. *Cùm intentione, & Deum invocandi,* (hoc enim eſſentialiter ineſſe omni juramento, jam conſtat ex *ſect.* 5.) *& ſeſe obligandi.* Etiamſi enim quis juret cum intentione, Deum in teſtem invocandi, abſque tamen intentione ſe ſe obligandi ad aliquid præſtandum, nimirùm poſitivè nolens ſe eo juramento obligare ad implendum promiſſum, juramentum nullum eſt. Cùm enim hæc obligatio neceſſariò ſequatur naturam juramenti promiſſorii, eo ipſo, quo quis jurat, ita tamen, ut inde non maneat obligatus, deſtruit naturam juramenti: nec conſequenter inde per ſe obligatur: ſicut quia naturam matrimonii neceſſariò ſequitur obligatio cohabitandi, debitum reddendi, vel fidem ſervandi, eò ipſo, quo quis contrahit matrimonium, excluſa obligatione, debitum reddendi, vel fidem ſervandi, deſtrueret naturam, & eſſentiam Matrimonii, nec conſequenter ligaretur in foro conſcientiæ, ut dicitur ſuo loco.

III. *Non item intentio implendi promiſſum* requiritur ad valorem juramenti, ſed tantùm, ut licitum ſit. Unde ſi quis juret, cum intentione jurandi, & ſe ſe obligandi, abſque tota intentione implendi promiſſum, juramentum validum eſſet, & obligatorium, etſi graviter illicitum, de quo infrà. *Ratio,* quia de eſſentia juramenti eſt ſolùm obligatio implendi, non autem actu implere, ſicut de eſſentia Matrimonii ſolùm eſt obligatio reddendi debitum, non autem actu reddere: conſequenter ſicut verum eſt Matrimonium contractum cum intentione ſe obligandi, ac reddendi, etſi intendat actu non reddere: ita verum eſt juramentum cum intentione ſe obligandi ad aliquid præſtandum, etſi quis intenderet actu non præſtare; quamvis per hoc graviſſimè peccaret peccato perjurii contra veritatem juramenti. Vide Suar. *l. 2. de juramento.* 19

IV. His tribus conditionibus ex parte juranti poſitis, validum jam, & obligatorium erit omne juramentum promiſſorium abſolutum, ac per ſe ſtans, ac etiam confirmatorium promiſſionis factæ ipſi Deo: at verò juramentum confirmatorium promiſſionis factæ homini, ut valeat, & obligatorium ſit, requiritur ulteriùs, ut ea promiſſio à perſona, cui ſit, acceptetur. Omne enim juramentum promiſſorium, omniſque promiſſio tacita includit illam conditionem, *juro, promitto, oblige me,* ſi promiſſione acceptet alter: ſi ſecùs, ceſſat obligatio; Undè qui ſecum jurat aliquid dare certæ perſonæ abſenti, nullo ejus nomine promiſſionem acceptante, antequàm ea reſciat, & promiſſionem acceptet, juramentum non obligat, ſed revocari liberè poteſt, non tantùm, quantùm eſt ex virtute Juſtitiæ, ut per ſe patet, ſed etiam, quantùm eſt ex virtute Religionis, quia tali juramento invocatur Deus, in teſtimonium promiſſionis homini faciendæ: atque induit conditionem promiſſionis factæ homini, cui accedit: videlicet ſi ab altero acceptetur. *Excipe:* niſi promiſſio jurata facta eſſet Deo, & homini ſimul; tunc enim eſſet ſimul votum ſtatim à Deo acceptatum, quod proinde revocare ampliùs nefas eſſet: *Communis DD. cum Sanch. cit.*

§. II.

§. II. *Juramentum ex errore, vel dolo.*

JUramentum præſtitum, vel ex errore proprio jurantis, vel ex dolo juramentum exigentis, an valeat, & obliget? ita reſolutoriè diſtinguendum eſt.

20 I. Juramentum promiſſorium, et ex errore, vel dolo, ſive antecedenter, ſive concomitanter, verſante circa ipſam ſubſtantiam rei juramento promiſſæ, invalidum eſt, nullius roboris, ac obligationis. *Communiſſima.* Ratio eſt, quia ad valorem juramentorum, ac promiſſionum quarumvis, requiritur eſſentialiter conſenſus voluntarius poſitivus, circa rem juratam, vel promiſſam: atqui error, vel dolus, non tantùm antecedens, ſed etiam concomitans tullit conſenſum voluntarium poſitivum, circa rem juratam, vel promiſſam, quatenus talem: error quidem, & dolus antecedens omninò reddit involuntarium juramentum, quia aliquis non juraret, niſi erraret, vel dolo induceretur; error autem, vel dolus concomitans, etſi non reddat involuntarium poſitivè, quia quis adhuc juraret, vel promitteret, etſi non eſſet error, vel dolus, reddat tamen non voluntarium, ſeu involuntarium negativè, quia ſicut de facto non ſcit rem eſſe talem, v. g. annulum aureum; ita de facto non poteſt velle promittere, vel jurare talem rem dare, cùm nihil poſſit eſſe volitum, niſi cognitum; quarè nullum eſſet juramentum, ſi jurares alicui donare nummum, vel annulum, aut proprio errore putans, aut alterius dolo perſuaſus credens eſſe æneum, cùm reverà ſit aureus, cùm enim non cognoveris eſſe aureum, non potuiſti velle dare aureum, ſed tantùm æneum, quia error, vel dolus verſatur circa ſubſtantiam rei. Idem eſt de ſimilibus.

21 Juramentum verò promiſſorium ex errore, vel dolo, ſive antecedenter, ſive concomitanter, verſante ſolùm circa accidentalem circumſtantiam, vel qualitatem rei juramento promiſſæ validum eſt, & obligat, niſi relaxetur auctoritate Epiſcopi, vel conſenſu ejus, cui juratur. Communis DD. Molina *t.* 1. *t.* 2. *d.* 147. Suar. *cit. l.* 2. *c.* 11. *n.* 11. Sanch. & Lugo *cit.* Ratio eſt, quia hic adeſt conſenſus ſubſtantialis, in rem, quem irritare non debet error, vel dolus accidentalis tantùm. Sic Iſraelitæ Joſ. 9. validè jurarunt, & ſervare debuerunt Gabaonitis pacem, non obſtante dolo accidentali, vel ſimulatione, quaſi de valdè remotis veniſſent. Excipien-
22 dum tamen, niſi accidentalis illa qualitas, vel circumſtantia, rei quidem ipſi accidentalis, & extrinſeca, tamen à jurante per ſe principaliter intenta ſit, atque ſecundùm intentionem jurantis, ita fiat intrinſeca objectio, ut nullo modo intendat jurare, vel promittere talem rem; niſi cum tali qualitate, vel circumſtantia: v. gr. jurat quis ducere Virginem, quam putat eſſe Nobilem, ſicut ſimpliciter nolit ducere, niſi Nobilem, poſtea comperit eſſe plebeam: item jurat quis alere Studioſum, dotare puellam, putans eſſe cognatum, vel cognatam; poſteà comperit non eſſe; non tenetur juramento. *Ratio eſt*, quia generaliter actus agentium non ſe extendunt ultra eorum intentionem: & ſpecialiter juramentum non extenditur ultra ea, de quibus jurans cogitavit. Gloſſa *in c. veniens de jurejur.* DD. citati communiter. Vide de his dicta generatim in materia de actibus humanis, & ſpecialia exempla in materia de Contractibus, & Matrimonio, ac rursùs infrà in Votis.

§. III. *Juramentum ex metu.*

23 ETiam gravi, & injuſto extortum validum eſt, & obligat. Exemplum vulgare: Latroni mortem minitanti juraſti, te daturum pecuniam, v. gr. centum florenos ſuppoſita vera intentione jurandi, & promittendi, nullaque adhibita (hìc maximè licita) amphibologia, ſeu reſtrictione mentali licita: v. gr. dabo, ſi quid debeo, vel dabo, niſi mihi hoc juramentum relaxetur, &c. per ſe reneris juramento, ſecundùm communiſſimam, & receptiſſima ſententiam DD. apud meos *cit.* omnes. *Ratio eſt*, quia omne juramentum voluntarium non vergens interitum ſalutis, ſed licitè, & honeſtè ſervabile, validum eſt, & licitum: atqui tale juramentum in primis ſimpliciter eſt voluntarium, cùm metus non tollat voluntarium ſimpliciter, ſed tantùm reddat involuntarium ſecundùm quid, ut ſuo loco dictum: deinde etiam non vergit in interitum ſalutis, ſed licitè, & honeſtè ſervari poteſt: ergo &c. Ita expreſsè habetur *c. ſi vero de jurejur. c. ad audientiam, de his, quæ vi, metuſque cauſa.* Nec obſtat, quòd *c.* 2. *de jurejur.* Pontifex reſpondeat, Epiſcopum Laodicenſem, ab Arnulpho Comite rebus ſuis ſpoliatum, & jurare compulſum, quòd ablata non repeteret, nullius juramenti vinculis poſſe conſtringi. Reſpondit enim Gloſſa ibidem, juramentum præſtitum fuiſſe de rebus Eccleſiæ non repetendis, quod ſine peccato ſervare non poterat, quia de re illicita, ideòq; nullum. Addit rectiſſimè *Suar. cit.* Etiamſi Epiſcopus juraſſet de rebus ſuis propriis ablatis non repetendis, juramentum tamen non obſtitiſſet, quominus ad Pontificem pro paterno ſubſidio, & relaxatione recurreret. Unde hìc benè notandum, juramentum, maximè vi injuſta extortum, ſtrictiſſimè eſſe interpretandum quoad obligationem. Unde. I. ſi juraſti latroni pecuniam dare, ſolvere teneris, ut dictum eſt, niſi tibi relaxetur juramentum. At quia hæc ipſa conditio, *niſi relaxetur*, in omni juramento, ſubintelligitur, ſi poteris à Superiore diſpenſationem petere, & ſic nihil dare. II. Si relaxationem non petiiſti, ſolvere quidem rurſus debes, attamen ſatisfacis momentanea ſolutione, ad ſervandum Deo, & juramento reverentiam, ſolutumque ſtatim judicio repetere poteris, ut habetur *cit. c. ad audientiam, &c.* Et docet communis DD. cum S. Th. *q.* 94. *nu.* 7. Ratio, quia ex una parte non juraſti non repetere; ex altera autem parte ipſe injuſtè, & invalidè recipit, cùm nullum jus exigendi, & recipiendi habeat, non enim aliquo ipſius jure, ſed ſola juramenti tui religione dare debeas, & datione illa momentanea jam ſatisfeciſti: immo priùs petita relaxatione ſuperioris, nil dare poteras. III. Quidſi etiam juraſti, te non repetiturum? teneberis rurſus juramento, & civilem actionem inſtituere non potes; potes tamen inſtituere actionem criminalem accuſando de crimine, ad juſtam publicam vindictam. Si etiam non accuſaturum de crimine juraſſes, poteris tamen denunciare, ut ex officio Jndex procedat; ut obſervat Gloſſa in *cit. c. ad audientiam.* IV. Quid ſi denique etiam juraſses, te non denunciaturum omninò, ſed planè taciturum? tunc juramento non obligaberis in caſu, quo Judici denunciare neceſsarium videtur, & judicatur, aut ad publicam aliiſque pernicioſam latronis injuriam avertendam; aut ſi ultrò in judicio interrogeris, aut denique denunciatione charitativa ad criminis emendationem. Sed hæc ex communi ſententia, ob reverentiam divini Nominis, & Sacramenti. Quamvis ſciam, RR. quoſdam non improbabiliter docere oppoſitum, & ſic jurantem omninò liberare.

§. IV. *Juramentum ob injuriam alterius.*

ETiam validè obligat juramentum ob alterius injuriam 24
præſtitum: v. gr. Uſurario nolenti alteri pecuniam mutuare, niſi cum uſura iniqua, decem pro centum florenis, juraſti has uſuras ſolvere; teneris juramento, ſecundùm Omnes. Habetur expreſsè in Jure canon. *in cap.* 1. *& c. debitores de jurejur.* ubi dicitur: *debitores ad ſolvendas uſuras, in quibus ſe obligaverant, cogi non debent; ſi verò de ipſarum ſolutione juraverint, cogendi ſunt Domino reddere juramentum.* Ubi Abbas *nu.* 3. hanc Regulam dat: Juramentum obligat, etſi turpitudinem contineat ex parte recipientis, non autem jurantis ſe tenentem; quamvis autem ex tali juramento promiſsorio uſurario, non oriatur obligatio juſtitiæ erga uſurarium, ſiquidem nullum jus, vel titulum accipiendi uſuras habet: unde nec dominium uſurarum acceptarum acquirit, *c. duas de uſur.* oritur tamen obligatio Religionis erga Deum, ut, quod juratum eſt, re ipſa verum efficiatur, ne nomen Dei in teſtimonium falſum adductum fuerit, uti optimè explicat S. Th. *q.* 89. *art.* 7. *ad* 3. Neque id ſolùm verum eſt, quando turpitudo eſt ex parte ſolius uſurarii, non verò jurantis, quippè qui juſtam cauſam neceſſitatis habet conſentiendi, ac etiam jurandi in uſuras, ſed etiam cùm turpitudo aliqua ſe teneret ex parte ipſius jurantis, utpotè, qui ſine cauſa neceſſitatis, ad luxum tantùm conſentit, & jurat uſuras, aut ipſa promiſſione uſurarum, alterum ad mutuandum induxit: etſi enim tunc juramentum fuerit illicitum, non tamen fuit de re illicita; uſuras enim alteri reddere, vi juramenti, non eſt illicitum, & ſine peccatu fieri poteſt, ipſique promittenti eſt laudabile, ut cognoſcatur, quantum ſuorum dictorum, ac juramenti fidem habeat. Ita alii cum Suar. *c.* 9. *n.* 7. Sanch. *l.* 3. *c.* 11. *nu.* 5. Laym. *cit. cap.* 7. quamvis contrarium non improbabiliter doceant *Abbas cit. Cajet. Val. alii apud Sanch. cit.*

Ex dictis reſolvendum eſt de captivo, qui dimiſsus ad tempus ex carcere, vel captivitate, juravit, ſe iterùm rediturum, an obligetur juramento ad redeundum etiam cum certo mortis periculo præviſo? Pono diſtinctas reſolutiunculas.

I. Certum eſt, teneri ob juramentum ſub mortali, ad 25
redeundum, ſi carcer juſtus, vel captivitas juſta ſit, ac etiam mors juſtè inferenda. Ita omnes Theologi, teſte *Suar. de jur. l.* 2. *cap.* 10. Ratio eſt quia juramentum ſortitur naturam, & conditionem actus, cui adjunctum eſt: atqui promiſſio talis juſtè exacta, certò valida, & licita eſt; & cùm ſit de re gravi, ac plurimùm concernente bonum publicum, de ſe obligat graviter: ergo etiam juramentum illi additum, graviter obligabit ſub peccato mortali irreligioſitatis erga Deum, in teſtem invocatum, eſto ex reditu immineat mors juſta, & priùs promerita. *Confirm.* à fortiori ex dicendis *num.* 4.

II. Certum eſt, obligari ſpeciali titulo juſtitiæ, ſi jura- 26
mentum præſtitum ſit cuſtodi innocenti; aliàs ſi jurans non rediret, grave damnum, vel fortè etiam talionem indè paſ-

paſſuro; hunc enim indemnem ſervare Juſtitiæ, & fidelitatis opus eſt, & debitum graviſſimum.

27 III. Univerſaliter, ſeu juſtus, ſeu injuſtus ſit carcer, maximè obligabit juramentum illud, ſi promiſſus juramento reditus, ſerviat pro bono communi, v. g. Religionis Catholicæ, ad avertendum publicum ſcandalum, vel Fidei Catholicæ, contemptum, cùm bono communi poſtponendum ſit bonum privatum: idque maximè interveniente juramento. Atque his caſibus omninò obligat juramentum, ut neque relaxatio ei concedi debeat: ut cum aliis docet Sanch. *cit. c. 11. à n. 25.* Laym. *cit. c. 7. nu. 5.*

28 Inſuper, probabilius eſt, etiam eum, qui Tyranno jurat redire in injuſtum carcerem, cum præviſo periculo mortis, vel alterius graviſſimi mali, ab eo injuſtè inferendi, obligari juramento ad redeundum, dummodò illud periculum, dum jurat, ſciat, vel prævideat (ſecus eſſet, ſi poſtea primum comperiat, tunc enim ob mutatam circumſtantiam graviſſimam, ceſſaret juramentum.) Ita communis DD. *Tolet. Suar. cit.* aliiſque congeſtis Sanch. Laym. *lib. 4. tr. 3. cap. 7.* Ratio eſt, quia & ipſum juramentum validum, & licitum eſt, quippe ob urgentem cauſam, & juſtam rationem neceſſitatis emiſſum, ut nimirùm captivus iniqua detentione, ac vexatione ad tempus liberetur, & eſt de re licita, & honeſta, cùm talis reditus ſit actus virtutis, nimirùm fortitudinis, patientiæ, magnæ quoque veritatis, ac fidelitatis, ob præcedentem promiſſionem juratam: ergò eſt materia capax obligationis ex juramento. *Dein*, qui jurat ſe ex carcere injuſto non fugiturum, obligatur ex juramento, etiam cum periculo mortis, dummodò jurans id prævideat, ut ex communi notat *Suar. cit.* ergo ſimiliter obligatur, ſi ſe rediturum juravit, ſiquidem redeundo, reſtituere ſe in ſtatum, in quo anteà fuit.

29 Contrariam tamen negativam docent graves DD. Gloſſa, *Abb. D. Anton. Nav. Silv. Sà alii apud Laym. cit.* eò quòd abſque cauſa neceſſitatis, vel publici boni, ſe ad mortem iniquam offerre, ſit opus temeritatis, & repugnet legi Charitatis, tum erga ſe ipſum, tum erga Tyrannum, cui quantumvis parato, materiam peccati, ſine urgente cauſa, de novo afferre non licet; ergo juramentum fuit de re illicita, ideòque irritum: idque etiam mihi, vel hac ratione probabile videtur, quia licèt quis jurans prævideriт mortem, vix tamen contingere poteſt, ut qui jurat redire, abiens concipiat mortem, ejuſque periculum eo horrore, quo concipiet, quando redibit: quare jam ratione ipſius, mutatur notabilis circumſtantia, conſequenter ceſſabit obligare Juramentum.

30 *Reſpondetur* tamen, reditum ad carcerem, & mortem non eſſe intrinſecè malum, quin juxta cauſa, qualis certè eſt impletio juramenti, & teſtimonii divini invocati, cohoneſtari poſſet. *Deinde* ob id ipſum juramentum exactum eſt, ut ille major metus, & horror redeuntis excludatur: ſecus autem eſſet, ſi quis Tyranno non exigenti, ſpontè juraſſet rediturum, tunc enim juramentum nullum eſſet: quia eſſet de re illicita, ſcilicet temeraria acceſſio ad mortem, & vera cauſa novi peccati Tyranni, ut habet oppoſita ratio. Et hactenus de requiſitis ad validum juramentum ex parte jurantis. Nunc quoad requiſita ex parte materiæ, ſeu rei juramento promiſſæ, ſequitur.

ASSERTIO IV.

31 *Juramentum promiſſorium, ut validum, & obligatorium ſit, debet eſſe de re honeſta, & licita, ſaltem non mala moraliter, atque adeò omne juramentum promiſſorium de opere malo mortaliter, vel venialiter, irritum eſt, & nullum, immo peccaminoſum, juxta dicenda.* Omnes.

Aſſertio habetur ſæpiùs in Jure Canon. c. quando, de jurejur. ubi: *Juramentum inſtitutum non fuit, ut eſſet vinculum iniquitatis*, & regul. 50. in 6. *Non eſt obligatorium contra bonos mores præſtitum juramentum. Et c.* ſi vero *cap.* quamvis de pactis in 6. dicitur: *Juramenta obſervanda eſſe, niſi eorum obſervatio fuerit in interitum ſalutis æternæ.* Quod non tantùm verum eſt de opere malo mortaliter, ſed etiam de peccato veniali, quod etiam ſalutem æternam impedit, & ad mortale diſponit, ut notarunt *Sanch. Suar. cit.* Ratio eſt, quia contradictio eſt aliquem obligari ad rem illicitam faciendam, quæ quia illicita eſt, facienda non eſt. Inſuper graviſſima injuria Dei eſt, Deum invocare in teſtem, & velut Patronum ſuæ iniquitatis, ſive mortalis, ſive venialis, ut non immeritò concludat noſter March. *Trib. t. 2. c. 3. tit. 3. q. 2. dub. 1. regul. 2.* Juramentum promiſſorium de re illicita, non tantùm in materia peccati mortalis, uti v. gr. fornicandi, &c. ſed etiam in materia peccati venialis, v. gr. mentiendi, &c. eſſe peccatum mortale, dummodò deliberatè fiat. Sed de ratione peccati agemus *ſect. ſeq.* Nunc ſermo ſolùm eſt de valore, pro quo diſcernendo, & innumeris caſibus reſolvendis, tradendæ ſunt aliquæ generales regulæ: idque potiſſimum quoad materiam indifferentem, nam nimis manifeſtè invalida ſunt juramenta in materia illicita, v. gr. adulterandi, occidendi, vindictam injuſtam ſumendi, nunquam inimico ignoſcendi, abominandi, eum nunquam ſalutandi, ad conſpectum, vel colloquium admittendi, & hujuſmodi innumera: immo etiam non rarò juramentum non accedendi ad nuptias conſanguinei, vel vicini, factum propter offenſam acceptam, nullum eſt; tunc enim eſt ſpecies vindictæ illicitæ Chriſtianis, ut notat Gobat. *Alph. quadruplici caſu 17. n. 520.* ſecus ſi ex alia cauſa juſta factum fuiſſet.

REGULA PRIMA.

Materia juramenti abſoluti, ut per ſe ſtantis, aut confirmatorii promiſſionis factæ ipſi Deo, neceſſariò debet eſſe res honeſta, ac bona moraliter, atque etiam majoris boni non impeditiva. Omnes. Ratio eſt quia juramentum abſolutum, aut ipſi Deo factum, æquivalet voto ideòque eaſdem conditiones habere debet, quas habet votum: votum autem eſſentialiter, ut ſuo loco videbimus, debet eſſe de meliori bono: ergo & tale juramentum. Et hinc 32

I. Irritum, & nullum eſt omne tale juramentum de re omninò indifferenti, quatenus talis eſt ut ſi jures talem certam veſtem comparare, vel uſurpare etiam: talem domum non intrare, &c. Navar. Tolet. Suar. Sanch. Laym. *cit.* Ratio, quia talis actio omninò indifferens eſt, inutilis, & otioſa: at divini Nominis invocatio non poteſt eſſe vinculum rei inutilis, & otioſæ, quin & injuriam facit divinæ Veritati, qui eam in teſtem vanitatis invocat ſuper re vana, & otioſa. 33

Dixi autem *quatenus talis*: nam ſi actio ex ſe, & objecto ſuo indifferens, referatur ad bonum finem alicujus virtutis, fiet actus virtutis, ideòque capax obligationis, juramenti, & voti: v. gr. ſi jures te ædes alicujus non ingreſſurum, cum aliquo non locuturum, cauſa vitandi peccati: Item ſi jures, non alterius, ſed hujus certi egentioris officinam aditurum ex motivo honeſto, miſericordiæ, & charitatis: ſi jures, certum genus veſtis non geſtaturum ex motivo modeſtiæ, & humilitatis: ſi jures, non ampliùs luſurum, vel ob mortificationem, vel ob vitanda pericula peccati jam experta. Similiter invalida ſunt juramenta, vel ſoli Deo facta die certò non nendi, non ſuendi, non laborandi, non navigandi tali die, non comedendi hæc, vel illa, donec v. g. maritus redeat: ſi fiunt ob ſolos fines temporales, puta ob malum eventum formidatum, tali die, in tali negotio, ob avaritiam, ob mæſtitiam mariti abſentis, nulla, inquam, juramenta ſunt talia, nec obligant. At verò ſi fuiſſent emiſſa ob bonum finem, v. g. ut tali die, vel tempore Deo meliùs ſerviatur, vel peccatum aliquod evitetur: v. g. abſtinebo à vino, ut felix reditus mariti, vel filii à Deo impetretur, valida erunt, & obligabunt, quia ſunt de re bona, ex bono fine præfixo.

II. Irrita etiam ſunt juramenta abſoluta, vel ſoli Deo facta de re minùs bona, actu excludente majus bonum, utpotè quando opus oppoſitum ſimpliciter eſt melius, & præſtantius, ut univerſaliter, ſi jures omiſſionem operis, cujus oppoſitum eſt in conſilio: ut ſi jures abſolutè, te uxorem ducturum, non daturum eleemoſynam tali pauperi, non patrinum fore: etiam amicè invitatum non accedere ad convivium vicini &c. hæc enim facere, ſunt in conſilio charitatis, & abſque omni rationabili cauſa omittere, charitati repugnat. Secus dicendum, ſi rationabilis cauſa, ita dejurandi ſubeſſet, ut in ſimili modo ſuprà notatum. Unde Gobat *nu. 521.* meritò excuſat eum, qui ex fidejuſſionibus graviſſima damna paſſus juraret, ſe ampliùs non fidejuſſurum, dummodò exciperet, niſi clarè exigeret debitum Charitatis Chriſtianæ: idemque eſt in ſimilibus &c. non tutelam ſuſcipiendi &c. 34

Huc ſpectat, ſi jures multas orationes, jejunia peregrinationes cum detrimento obedientiæ, officii, honoris Dei, ſalutis animarum. D. Thom. *quæſt. 99. art. 7.* Navarr. *c. 12. n. 16.* Sanch. Laym. *lib. 4. cap. 6. num. 5.* Ratio omnium data eſt in regula; & ſpecialis ratio eſt, quia non pertinent ad divini Nominis reverentiam, ut fiat opus minùs bonum, omiſſo opere meliori, & Deo gratiori: conſequenter ad id vi juramenti nemo obligari poteſt.

III. Juramenta tamen ejuſmodi abſoluta, vel ſoli Deo facta de opere minùs bono; actu tamen excludente majus bonum, obligant quidem, ſed pro arbitrio jurantis commutari poſſunt in aliud melius, Deoque gratius bonum opus pro tempore, vel occaſione occurrens, v. gr. juraſti, vel voviſti quotidiè certa hora orationi, vel meditationi vacare, occurrat autem tali hora occaſio, ut ægroto aſſiſtas, confeſſiones excipias, idque intelligas Deo gratius fore, non ligaris ampliùs juramento, ſed licitè commutatur, hoc ipſo, quod Deo gratius eſſe intelligas; non enim violas juramentum, ſed opere meliore compenſas, Deo ſemper acceptante, quod melius eſt: ut ex communi notat March. *cit. dub. 1. regul. 5.* Et ſaniùs in ſimili dicetur de voto. 35

IV. Ju-

Digitized by Google

36 IV. Juramentum ejuſmodi de re indifferenti minùs bona, aut etiam mala, ſemel irritum, aut invalidum factum, licèt illud opus poſtmodùm mutata circumſtantia bonum, honeſtum, ac utile fiat, non ideò convaleſcet, ſeu validum fiet juramentum: juxta regul. juris 18. in 6. *Non firmatur tractu temporis, quod de jure ab initio non ſubſiſtit*, v.g. aliquis contra fidem primorum ſponſaliorum, aut voto caſtitatis adſtrictus, cum juramento contrahit ſponſalia cum alia, is mortua priori ſponſa, conjuge, aut impetrata poſteà diſpenſatione, vi juramenti præcedentis non obligatur ad ſecunda ſponſalia, quippe quæ à principio nulla, & illicita fuerunt. Sanch. *l.1. de matrim. diſp.* 50. *& l.3. moral. c.9. num.* 26. Item ſi conjux invito, vel ignorante altero conjuge Religionem intravit, vovit, vel jam profeſſus eſt, & ideò è Religione reductus, poſtea mortuo altero conjuge, non eſt cogendus regredi ad Religionem profeſſam, quippe quæ ab initio irrita fuit, ut habetur *c. quidem*, & *c. placet*, de conv. conjug. Ubi Abbas pulchram tradit regulam: *Votum emiſſum tempore inhabili non obligat tempore habili*. Eadem eſt ratio juramenti. Similiter jurâſti ſine omni prorsùs cauſa honeſta, te aliquas ædes non aditurum, juramentum nullum fuit: poſtea ſupervenit juſta cauſa tales ædes non ingrediendi quia ibi habitat perſona, quæ peccandi cauſam præbere ſolet: non obligaris abſtinere ab ingreſſu, vi prioris juramenti, quia ab initio vacuum, & irritum fuit. Ita contra Navarr. *cap.* 12. *num.* 10. rectè docent Suar. *hic lib.* 2. *cap.* 19. *nu.* 17. Laym. *lib.* 4. *tr.* 3. *cap.* 6. *num.* 4.

REGULA II.

37 *Juramentum promiſſorium factum homini acceptanti, aut abſolutè emiſſum in utilitatem, & commodum certi hominis, Eccleſiæ, Communitatis, valet, & obligat in quacumque materia licita, & non mala moraliter (quæ nimirum ſine peccato mortali vel veniali impleri poſſit) etiamſi minus bona, vel omninò indifferenti: neque in aliud opus, quantumvis melius, Deoque gratius, arbitrio jurantis commutari poteſt:* juxta communiſſimam DD. & *cit.* omnes. Eſt enim receptiſſima Juris regula: *Juramentum homini præſtitum ſervandum eſſe, quotieſcumque ſine peccato, ſeu ſalutis diſpendio ſervari poteſt*. Ratio diſparitatis hujus, & prioris Regulæ eſt: quia juramentum Dei dumtaxat intuitu emiſſum, in qualecumque opus melius, Deoque gratius commutari poteſt; quia ſemper præſumitur Deus eſſe contentus, & remittere obligationem prioris juramenti, ut opus illi acceptius fiat. At verò juramentum in hominis utilitatem editum, non poteſt mutari in aliud opus, etſi abſolutè melius, illi tamen, cui juratum eſt, minùs, vel omninò non utile, quia de hoc contentus eſſe haud præſumitur. Unde qui juravit Titio daturum decem florenos, etſi poſteà advertat longè melius fore, ſi erogaret inter pauperes, obligatur tamen juramento, niſi Titius ſponte remitteret, ſiquidem omne juramentum hac tacita conditione fiat, *niſi is, in cujus gratiam juratur, remittat, aut aliud opus acceptet.* Unde rectè reſolvit Navar. *l.3. conſil.4. de Regul.* Alumnos Collegii Anglicani Romæ, qui jurant, ſe abſolutis Studiis, in Angliam ituros Fidei propagandæ gratia, non poſſe ſine diſpenſatione Religionem ingredi, quia juramentum editum fuit in utilitatem Eccleſiæ Anglicanæ.

38 Malè tamen idem ibidem *num.* 17. reſolvit: illum, qui juravit ſe ducturum hanc puellam, non poſſe juſtè Religionem ingredi, niſi priùs eam ducat: contra communem ſententiam apud Sanch. *lib.1. Matr. diſput.* 43. *qu.* 1. Nam juramentum ſortitur rationem actus, cui apponitur, *cap. quemadmodum de jurejurand.* contractus autem, & promiſſio Matrimonii ſemper tacitam hanc conditionem includit: *duco vel ducam te, niſi Religionem ingrediar:* ergo etiam juramentum additum ita, & cum tali conditione intelligendum eſt.

Nec obſtat caſus *c. commiſſum de jure jurand.* Nam vir ille juravit intra biennium ſe nuptias contracturum cum tali, & appropinquante termino, cùm de Religione mox ingredienda nil certi ſtatuiſſet, rectè reſpondit Pontifex: *tutius ei eſt, religione juramenti ſervata, prius contrahere, & poſteà ſi elegerit, ad Religionem migrare*. Sic Pontifex, quia nimirùm id etiam facere poteſt, matrimonio contracto ante conſummationem, ſaltem intra duos primos menſes.

Hic incidenter nota duo: I. Eum, qui juravit puellæ acceptanti matrimonium, adhuc poſſe Religionem ingredi, ſi promiſſio liberalis fuit: non item ſi alio titulo debita, utpotè quia puellam deſloravit, aut etiam impraegnavit cum gravi ejus infamia, aut damno, niſi ipſam ducat: tunc enim non poterit ingredi Religionem, quia injuſtum eſſet, & malum. II. Talem etiam liberaliter promittentem matrimonium, præſertim cum juramento, non poſſe ſuſcipere ſacros Ordines, quia de ſolo Religionis ingreſſu id à Jure eſt ſtatutum, & nullibi de ſacrorum Ordinum ſuſceptione. Et hinc rurſus reſolves, & explicabis varia juramenta ad praxim.

I. Juramenta Parentum, ac Dominorum, quibus jurant, ſe filium, vel ſervum tali, vel tali modo punituros, verberaturos, domo ejecturos: &c. ſæpiſſimè non ſunt juramenta, nec obligant: utpotè 1. quia ſæpiſſimè non adeſt intentio jurandi, ſed tantùm terrendi. 2. Sæpè fiunt ex ira, paſſione, vel vindicta, & ſic ſunt de re ſaltem venialiter mala, ideòque nulla. 3. quia ſæpè ſupervenit cauſa excuſans, utpotè, quia filius, vel ſervus ſe emendavit, veniam deprecatus eſt, alii pro eo interceſſere (præſertim matres, quarum lamentis domus implenda eſt, ſi filius albæ gallinæ ejiciatur) aut quia aliunde Pater, vel Dominus videt poſtea melius eſſe abſtinere à verberibus, alia ratione filium, vel ſervum commodius caſtigandum, corrigendum, vel emendandum. His ſecluſis, etſi vera juramenta ſint, & obligent, materia tamen levis eſt, ideòque & levis obligatio. juxta dicenda *ſect. ſeq.* ex communi Sanch. Laym. *cit.* 39

Idemque ſentiendum de juramentis Hærarum, &c. quibus jurant, ſe dimiſſuras, diutiùs non ſervaturas hanc, vel illam ancillam: plerumque enim jurant non ex motivo virtutis, vel animo jurandi, ſed ex iracundia, impatientia &c. ideòque non obligantur, nec peccant poſtea retinendo, ut ſingulariter obſervat Gobat. *cit. n.* 527. & ita ſæpius in confeſſionali reſpondent. Idem dic de fratre, vel condiſcipulo jurante, ſe apud Patrem, vel Magiſtrum accuſaturum fratrem, vel condiſcipulum: vel enim ex ſola æmulatione, vel vindicta ſic jurat, vel poſteà advertit occaſionem criminis alia ratione emendabilis fore ſibi inutilem, damnoſam, vel probroſam, ut paſſim audiat delator, vulpinator &c. is ibidem. 40

Eademque ratione generaliter explicanda ſunt juramenta de accuſando, vel non accuſando altero, nam generatim, juramentum de nunquam accuſando, vel paſſim quemvis accuſando, irritum eſt, & de re mala: nunquam enim accuſare, eſt contra bonum commune, cùm ſæpè accuſare neceſſarium, vel utile ſit bono communi; ſemper autem accuſare quemvis, eſt contra Charitatem, & Prudentiam. In particulari autem accuſare, & non accuſare hunc, vel illum, valebit, vel non valebit juramentum, prout ipſa accuſatio licita, honeſta, vel illicita, & inhoneſta erit, ſi nimirum accuſatio neceſſaria, vel valdè utilis foret bono communi, aut ipſius rei, aut tertii, valebit juramentum accuſandi, ſi ſecus, valebit juramentum non accuſandi.

II. Juramenta urbanitatis gratia facta, quibus Viri Nobiles, ac alii honorati jurant, ſe nolle præcedere in ſedendo, egrediendo, ingrediendo &c. plerumque non obligant; quia tacitam includunt conditionem, *quantum ad me attinet, non præcedam*. Deinde juramentum cedens in alterius honorem, aut favorem, poteſt ab ipſo remitti: ergo & reverà remitti præſumitur, quando alter jure ſuo cedere contendit, ut alter, qui juraverat, præcedat. Cajet. aliique cum Sanch. Laym. *cit.* 41

Similiter, & juramenta mercatorum, ementium, & vendentium: non vendendi minoris, aut non emendi pluris, ordinariè non ſunt juramenta, nec obligant, quia neque in honorem Dei, neque in proximi utilitatem cedunt: quòd ſi cedant in utilitatem propriam jurantis, jam ille ſibi ipſi poteſt remittere. Quòd ſi tamen in raro caſu ita jurares in utilitatem tertii, vel ad bonum commune, v. gr. ne pretium frumenti nimiùm creſcat, ne merces nimis viloſcant, certè obligareris.

Adverte autem hic, etſi prædicta, & ſimilia non ſint juramenta, plerumque tamen non carere gravi culpa irreverentiæ divini Nominis in vanum aſſumpti, immo eſſent vera peccata mortalia perjurii, ſi ita ſeriò jurantes non haberent intentionem faciendi, quod facere, vel non velle facere jurant: de qua proin intentione, præſertim mercatores circumforaneos examinare ſe ſolitum, meritò teſtatur Gobat. *n.* 529.

Denique iidem mercatores dum aſſertoriè jurant tanti, vel pluris ſibi mercem conſtare, ſæpè non pejerant, cùm poſſit habere bonum ſenſum, nimirùm tanti, vel pluris ſibi conſtare, non ſolo pretio mercis, ſed æſtimato ſimul labore, cura, periculo, expenſis &c. de quo ſubintelligendo inſtruendi ſunt quandoque à confeſſario, ſi eam conſuetudinem deponere nequeant. Alioquin ſi abſolutè ita falsò jurent ſeriò, perjuros eſſe mortaliter, nimis certum eſt.

III. Juramenta non propalandi artem (v.g. ſpeciale medicamentum contra febrim, podagram, calculum &c. quæ didicit ab alio Titius ſub juramento non communicandi ulli alteri) abſolutè non obligare, docent alii cum S. Thom. *ſup. qu.* 19. eò quòd eſſet contra charitatem, & reverà eſt communiter. At diſtinguendum cenſen cum Suar. Fagund. Tamb. *l.3. cap.3. §.5. n.* 65. Gobat. *nu.* 555. ſiquidem bono publico, vel tertio tali morbo laboranti non ſatis provideretur, niſi communicata illa arte, utique juramentum non obligat, utpotè de re mala, & contra charitatem. Quòd ſi verò bono publico, vel tertio tali morbo laboranti aliunde ſatis provideretur, ſive per alia medicamenta, ſive per illum unum talis artis conſcium, omni- 42

omninò obligavit juramentum ; quia tunc ex una parte non eſt contra charitatem, & ex altera parte eſſet contra juſtitiam, & jus illius Magiſtri, lucrum ex ſua privata ſcientia reportandi, quo abſque juſta cauſa privari non poteſt. Unde cum *Buſembao* credo obligare juramentum ſervandi ſecretum pillularum Francofurtenſium, quia ex illa una officina toti Patriæ, immo toti Europæ, & ultrà, ſufficienter providetur.

43 IV. Juramentum non ludendi quocumque luſu, etiam honeſto & moderato, validum eſt, & obligat, *juxta communem* DD. etſi enim luſus honeſtus, & moderatus licitus ſit, ac bonus moraliter ad virtutem Eutrapeliæ ſpectans, vulgò (*Freindſelig ſeit:*) attamen melius, & perfectius eſt eo abſtinere mortificationis gratia, ut in aliis licitis, adeòque materia ſufficiens juramenti, ſicut & voti. De his latè Sanch. *lib. mor. c.* 18. Certè tamen non valeret juramentum non ludendi ullo unquam caſu cujuſcumque rationabiliſſimæ cauſæ; cùm ſine dubio poſſit contingere caſus, in quo melius, & Deo gratius eſſet ludere luſu quopiam honeſto, quàm non ludere, ut vero exemplo S. Franciſci Xaverii patet. Cæterùm ex fine à jurante intento reſolvi debent hîc varia dubia.

44 I. An jurans, ſolùm luſum immoderatum excluſerit, an verò omnem luſum? Reſp. Si ſolùm intendit vitare jurgia, jacturam bonorum, ſimiliaque mala, ſolùm uſum immoderatum excluſit: ſin verò voluit ſe cohibere ab illa delectatione, jactura temporis &c. omnem etiam moderatum luſum excluſiſſe cenſendus eſt.

45 II. Quantitas, vel parvitas materiæ, & peccati, ſi talis contra juramentum ludat, undè deſumenda? Reſp. Si dejuraſti luſum, ne pecuniam, vel rem familiarem prodigè perderes, ab ipſo damno magno, vel parvo, quod ex tali luſu pateris, vel cujus periculo te ſcienter exponis, gravis, aut levis metienda eſt culpa, & non à mora temporis. Certè Gobat. *n.* 526. non damnat te peccati mortalis, ſi ſine periculo amittendi magnam ſummam, integrum diem luſu alearum conſumas: damnat autem te lethalis culpæ, ſi contra talem juramentum, vel unam horulam inſumas ludendo aleis cum periculo amittendi notabilem quantitatem, ſtatui tuo nocivam reſpectivè, v. g. viginti, vel triginta florenorum neceſſariorum conſervationi familiæ, debitis ſolvendis &c. Si autem dejuraſti luſum, ne tempus inutiliter conſumeres, à tempore inſumpto notabili (certè duarum horarum) vel non notabili (horulæ, vel dimidiæ) culpa penſanda erit. Denique ſi ſolùm dejuraſti ob mortificationem illius delectationis, venialem vix excedes culpam, ſemper enim manet materia levis.

46 III. An tale juramentum non ludendi includat etiam non ludere per perſonam intermediam, ut ſi des alteri pecuniam, ut pro te aſſidente, & condelectante ludat? Reſp. Non includit, niſi finis fuiſſet evitare jacturam pecuniæ, ſeu prodigalitatem, aut ita maniſtè expreſſiſſes, non enim tu ludis, ſed alius. juramenta autem ſtrictè interpretanda ſunt in favorem jurantis.

47 IV. An tale juramentum includat etiam non ludere nomine alieno? Reſp. Includit, ſi jurando habuiſti rationem jacturæ temporis, diſcordiarum, & ſimilium. Non includit, ſi habuiſti rationem, vel jacturam rei familiaris tantùm. Quòd ſi finis fuit, ne in blaſphemias, rixas, perjuria, vel illicita juramenta erumperes, rixosè cum colluſore ageres &c. attendendum erit, an, quando nomine alieno ludis, & tuam pecuniam non perdis, hæc tamen ſoleas committere, nec ne: ſi ſic: includit; ſi ſecùs: non includit. Ita cum *Caſtro-Pal. Tamb. cit. §. 5. num.* 63. Ubi hunc ſubdit caſum: Titius profecturus Romam, recipit juramentum à Filio, ſe non luſurum aleis, donec Pater redierit, is Romæ peſte mortuus, redire non poterit. Quærit filius, an deinceps ludere poſſit? Reſp. Bonac. nunquam poſſe: Tamb. rectiùs reſolvit, poſſe. *Ratio*, quia juramentum eſt ex animo, & intentione jurantis interpretandum: atqui omninò videtur mens, & intentio filii jurantis non fuiſſe, niſi abſtinere à luſu per aliquod tempus, illud nimirùm, quo eſſet ſub poteſtate Patris abſentis, & non in perpetuum; atque ita ſine dubio reſpondiſſet, ſi tunc, quando juravit, interrogatus de hoc fuiſſet; ergo mortuo Patre, juramento ampliùs obligandus non eſt. Quod clariùs patet, ſi filius juraſſet non ducere uxorem, niſi Pater Roma rediiſſet, aut non exire domum, donec Pater à foro rediiſſet, & is Romæ, vel in foro ſubito extinctus fuiſſet.

REGULA III.

48 *JUramentum promiſſorium de re illicita, actione prohibita, vel infirmata lege humana, civili, vel Eccleſiaſtica; ſiquidem illa lex obliget ſub culpa, irritum eſt, & nullum*: juxta Regulam Canonicam: *non obligat juramentum præſtitum contra bonos mores*, quo ſcilicet juratur opus turpe, vel peccaminoſum: ſi verò illa lex non obliget ſub culpa, juramentum valebit, & ſaltem ex virtute Religionis obligabit. Regula certiſſima eſt, & communiſſima Theolog. & Canoniſtaꝝ. Ut autem poſſis univerſim diſcernere, quandonam leges poſitivæ humanæ obligent in conſcientia, & ſub culpa, vel non obligent, ſanè hoc opus, hic labor eſt. Ex communi Sanch. *l.* 3. *cap.* 9. *nu.* 31. Has duas tradit Regulas.

I. Leges prohibentes aliquam pactionem, vel quamvis actionem, quarum finis proximus eſt commune bonum Reipublicæ, v. gr. quibus Clericorum immunitas, publicorum judiciorum integritas, rerum ad communem victum neceſſarium pretia ſtatuuntur, aut in favorem tertii: ut, quòd liberis certa portio debeatur; ne libri ab alio quàm certo Typographo imprimantur, &c. obligant ſub culpa, ita ut eis, nec accedente juramento, contraveniri poſſit, 49
Ratio, quia tale juramentum verè eſt de re injuſta, & illicita, adeòque irritum, ac nullum. Ex. gr. juravit Clericus propria auctoritate renunciare privilegio fori, immunitatis Eccleſiæ, aut alienare bona Eccleſiaſtica, Item juraſti crimen aliquod non manifeſtaturum Judici legitimè interroganti, aut alterum de crimine Reipubl. pernicioſo non accuſaturum: uxorem, & liberos domo ejecturum. Item juravit Mercator, frumenta extra provinciam diſtracturum contra legem inhibentem, aut Typographus librum impreſſurum, cujus privilegium habet alter &c. juramenta nulla ſunt, & irrita, quia de re illicita, ac prohibita per leges latas in bonum Reipubl. & favorem tertii, adeòque ſub culpa obligantes.

II. Leges prohibentes, vel infirmantes aliquam pactio- 50
nem, vel actionem quamcunque in favorem ipſius paciſcentis, vel promittentis, ne ſcilicet is gravetur, vel detrimentum patiatur: ut non eſſe ſolvendas pecunias luſu vetito perditas, uſuras non reddendas &c. non ſolent obligare ſub culpa, adeòque accedente juramento eis contraveniri non poteſt; idque ex ipſa juris communis diſpoſitione, juxta communem regulam, *c. ſi verò &c.* cum contingat, de jure jurand. *Omne juramentum editum in alterius utilitatem ſervandum eſt, ſi ſine ſalutis diſpendio* (id eſt ſine peccato) *ſervari poteſt:* atqui ſi lex contraria in conſcientia ſub culpa non obliget, tam juramentum de tali re prohibita ſine ſalutis diſpendio ſervari poteſt: ergo debebit. Exempla plurima ſunt in Jure utroque. Lex civilis reſcindit obligationem ſolvendi pecunias luſu alearum perditas, ac reddendi uſuras in favorem utique ipſorum ludentium, vel mutuantium: at ſi quis inter ſe ſoluturum, tenetur juramento vi Religionis, quia Deum in teſtem invocavit: & eſt de re licita, quæ ſine ſalutis diſpendio ſervari poteſt: Item alienatio fundi dotalis ſecundùm leges civiles irrita eſt, ſi tamen ea mulier ſine vi, aut dolo juramento confirmet, valida evadet, *cap. Cum contingat*. Item pactum renunciationis de non ſuccedendo in paterna hæreditate, ſecundùm leges irritum eſt: at accedente juramento obſervandum, *cap. quamvis pactum, de pact. in* 6. Item contractus Minoris ſine Curatoris auctoritate in alienatione rerum immobilium, jure Civili inefficax eſt, & reſcindi poteſt: at accedente juramento inviolabiliter obſervari debet *Authentica: Sacramenta puberum*. Idemque eſt de filio-familias mutuum accipiente ſine conſenſu patris. Item ſi mulier pro alio fidejubeat, non obligatur efficaciter ob privilegium *Senatus Conſulti Vellejani*, adhibito tamen juramento obligatur; *argumentum c. ex præſcripto, de jurejurand.* Plurima alia exempla congerit ex Sanch. Laym. *cit. c.* 6. *n.* 7. Ratio omnium eſt, quia illæ leges latæ in favorem promittentis, non obligant ſub culpa, cùm quilibet poſſit renunciare ſuo favori, adeòque relinquunt actionem licitam, & conſequenter capacem obligationis juramenti, quantum eſt ex virtute Religionis, etſi non ex virtute Juſtitiæ, cùm enim eæ pactiones ex ſe ſint jure reſciſſæ, non poteſt oriri obligatio Juſtitiæ, nec alter jus acquirit, juxta communiorem ſententiam DD. Omnia quidem veriſſima ſunt; at quia in praxi adhuc manet difficile diſcernere ſemper in particulari, utrùm hæc, aut illa lex in particulari reſpiciat bonum commune, vel privatum, talis hominis, cùm certè omnis lex tendat ad bonum publicum, ideò

III. Clarior, & expeditior Regula traditur à Caſtro-Palao 51
apud Tamb. *ſæpè cit. l.* 3. *c.* 3. *§.* 5. *nu.* 42. Juramentum contra leges prohibentes aliquid non valet, nec obligat: at verò juramentum contra leges permittentes tantùm validum eſt, & obligatorium. *Ratio eſt:* quia non valet juramentum contra bonum publicum: atqui jurare rem prohibitam lege humana juſta, ſeu civili, ſeu Eccleſiaſtica, ſemper eſt contra bonum publicum, omni lege juſta prohibente principaliter intentum, non item jurare aliquid contra legem permittentem tantùm, etſi ultimatè quoque ob bonum publicum, tamen immediatè regulariter in favorem operantis, quo nemo uti tenetur: ergo. Vides hac Regula clariùs regulari exempla utriuſque regulæ præcedentis: quia enim in exemplis primæ regulæ juratur contra leges prohibentes, nullum eſt juramentum: at quia in exemplis ſecundæ regulæ juratur contra leges permittentes tantùm (non enim prohibent, ſed permittunt tantùm leges

uſu-

uſuras, vel per luſum perditas pecunias non ſolvere, vel ſolutas repetere, non ſolvi à filiofamilias mutuum, inſcio Patre, acceptum &c.) ideò validè, ac obligatoriè juras tale mutuum reddere, uſuras vel tales pecunias luſu perditas ſolvere, ac ſolutas non repetere, non enim facis contra legem prohibentem, ſed permittentem tantùm. Similiter in alio exemplo: prohibent quidem leges fundum dotalem alienari: at non prohibent, ſed permittunt tantùm, ſi fundus defacto alienatus ſit, reſciſſionem petere. Hinc ſi juraſti, te fundum talem venditurum, nullum eſſet juramentum, quia contra legem prohibentem: at ſi defacto vendis, validè juras, te non petiturum reſciſſionem, quia hoc eſt tantùm contra legem permittentem.

52 IV. Juramentum additum contractui irrito per leges poſitivas tantùm, valet, & obligat ex virtute Religionis ad implendum, niſi lex illa contractum etiam juratum, ſeu cum juramento factum irritet: quemadmodùm Conc. Trid. *ſeſſ. 25. c. 16. de Reg.* irritavit renunciationem etiam juratam Novitii, niſi certis conditionibus aſſignatis; & matrimonium gravi injuſto metu extortum, accedente etiam juramento, invalidum decernitor, *c. 2. de eo, qui duxit*. Ratio: Quia tunc Eccleſia velut antecedenter propter Bonum commune, ſive irritavit, ſive relaxavit illud juramentum. *Ratio* hujus ex dictis patet, quia irritatio contractuum ſemper fit in favorem contrahentis, ideòque in conſcientia non obligat, & conſequenter accedente juramento confirmatur. Exempla habes mox ſuprà *nu.* 50.

53 At hic quæſtio valdè Juridica, & intricata eſt, an contractus jure poſitivo humano invalidus addito juramento ita confirmetur, ut non tantùm ex Religione, ſed etiam ex juſtitia obliget, ſeu jus Juſtitiæ tribuat illi, in cujus favorem juratur? v. g. alienavit uxor fundum dotalem: contractus jure poſitivo invalidus eſt: ſi addatur juramentum; ſervandus erit ex virtute Religionis, ut jura clarè decernunt. Quæritur jam, an etiam ſervandus ex juſtitia, ut alter jus juſtitiæ habeat ad fundum retinendum, etiamſi juramentum relaxaretur? Affirmat ſanè communior ſententia DD. cum Sanch. *l. 3. mor. c.* 12. *nu.* 5. *&* 11. latè Lugo *de juſt. t. 2. diſp. 22. ſect.* 8. *à n.* 202. *&* 206. non contemnendis fundamentis. Quos videre potes. Sed reverà probabilis, & in conſcientia tuta eſt ſententia negativa, apud Tamb. *cit. c. 3. §. 6. n. 6.* Ratio ſolida eſt; quia quòd juramentum addat vim juſtitiæ, non habetur ex vi juramenti, quia juramentum eſt acceſſorium contractui, & relinquit illum ſicuti eſt, nec quidquam addit firmitatis, niſi quantum ex ſe habet, nimirùm vim religionis: neque id habetur ex jure poſitivo, nulla enim jura dicunt, ita confirmari contractus juramento, ut novum jus juſtitiæ inducant, ſed ſolùm dicunt, debere ſervari inviolabiliter, & quandoque diſertè addunt, in reverentiam juramenti, vel quid ſimile. ergo ſolùm Religionis obligationem agnoſcunt jura, juſtitiæ autem jus addere, non Juris, ſed Juriſtarum commentum eſt. Denique ſermo tantùm fuit de actibus, vel contractibus jure tantùm poſitivo prohibitis, vel irritis; minus enim certum eſt, non valere juramenta de actibus, vel contractibus facta contra jus naturale, vel divinum, utpotè uſurariis, ſimoniacis, &c.

R E G U L A IV.

54 *JUramentum promiſſorium etiamſi ex parte actus illicitè ſeu peccaminosè emiſſum, dummodò ſit de re licita, quæque abſque peccato, vel injuria Reipublicæ, vel tertii adimpleri poſſit, validum eſt, & obligat ad ſui impletionem*, v. g. ſi juraſti cum magna irreverentia, vel blaſphemia, adeòque non ſine mortali culpa, alteri juſto pretio vendere equum, aliudve, licitum eſt præſtare: juraſti abſque neceſſitate, vel rationabili cauſa uſurario uſuras ſolvere &c. peccaſti jurando, ſed juramento teneris, quia de re licita, quæ ſine peccato impleri poteſt, juxta regulas canonicas ſanè repetitas, Exemp. particularia adferamus.

55 I. Juramentum factum ad finem malum: v. g. Adoleſcens jurat puellæ, tot ducatos dare, ſi corporis copiam faciat: juraſti alteri certam ſummam dare, ſi inimicum tuum occidat, mutilet, maleficio inficiat &c. juramenta in actu mortaliter mala ſunt ex malitia finis, & ante opus turpe impletum omninò reſcindenda: attamen poſt opus turpe impletum ad ſolvendum promiſſum omninò convaleſcunt, & obligant: ſecundùm communem, & receptam ſententiam DD. cum Sanch. *cit. lib. 3. cap. 9. nu.* 22. Laym. *cap. 6. n.* 2. Ratio eſt, quia juramentum, ſeu divini Nominis invocatio non applicatur ſuper ipſum contractum, vel promiſſionem operis inhoneſti, vel peccaminoſi ipſius (quod ſacrilegum, blaſphemum, & utique irritum eſſet) ſed cadit ſolùm ſuper promiſſionem ſolvendæ mercedis ſub conditione operis turpis promiſſi: atqui ſolutio talis mercedis de ſe eſt licita, & abſque peccato, vel injuria Reipublicæ, vel tertii impleri poteſt; ergo valet illud juramentum juxta receptam Juris Regulam: *omne juramentum editum in utilitatem alterius ſervandum eſt, ſi ſine ſalutis diſpendio ſervari poteſt*. Impropriè ergo loquuntur quidam DD. præſertim Canoniſtæ, dum dicunt: juramentum illicitum ſervandum non eſſe, cùm dicere deberent: juramentum de re illicita ſervari non debere, ut rectè notat Laym. *cap. 6. num.* 2.

II. Juramentum contra legem, vel præceptum ſuperioris, v. g. donandi aliquid, ſeu obſequium aliquod præſtandi, diſtinguendum eſt: quòd ſi enim lex, vel præceptum Superioris (idemque eſt de voto proprio non jurandi) ſolùm prohibeat ipſa juramenta fieri, non autem ipſam rem promiſſam, juramentum contrà factum, etſi illicitum validum tamen erit, & obligabit; quia manet de re licita juxta rationem datam ſuperiùs: at verò ſi lex, vel præceptum Superioris non ſit tantùm de non jurando, ſed etiam ipſam rem promiſſam prohibeat, vel excludat, v. g. non donare, vel tale obſequium non præſtare, &c. jam juramentum contrà factum erit nullum; quia non ſolùm ipſum eſt illicitum, ſed etiam eſt de re illicita, utpotè juſto præcepto prohibita, ſeu voto excluſa factum. Atque eadem ratione. 56

III. Juramentum contra aliud juramentum, vel votum, v. g. juraſti, vel voviſti caſtitatem, poſtea cum juramento promittis ducere hanc puellam &c. ſine dubio irritum eſt, & non obligat; quia non ſolùm ipſum juramentum in actu illicitum eſt, & peccatum, ſed eſt etiam de re mala, & illicita facta per prius juramentum, vel votum. Audi caſum: Petrus juravit ducere Annam, poſtea contra hoc juramentum jurat ducere Catharinam, juramento pro nunc irrito, ob dictam cauſam, interim Anna prior ſponſa ſpontè remittit promiſſionem Petro, teneturne poſtea Petrus vi juramenti ducere Catharinam? Reſp. non teneri, quia *quod ab initio invalidum fuit, tractu temporis non firmatur, aut convaleſcit*: at poſterius juramentum cum Catharina ab initio invalidum fuit, quia fuit de re illicita facta per prius juramentum cum Anna: ergo poſtea convaleſcere non poteſt. Interim tamen valent contractus, & diſpoſitiones actuales de præſenti factæ contra prius juramentum promiſſorium tantùm de futuro, ut in caſu poſito: juraſti ducere Annam, & poſtea cum, vel ſine juramento Catharinam de facto ducis, juraſti non vendere tuum equum, aut vendere Petro, poſtea tamen vendis Paulo, poſteriùs matrimonium, ac venditio poſterior valida ſunt: quia per prius juramentum non tollitur poteſtas à jurante validè agendi, quod aliàs validè poſſet, ſed ſolùm, ut non poſſit ampliùs licitè. Sed de hoc plura alibi. 57

IV. Juramentum nimis prodigum, ut ſi abſque ulla ratione, adeòque non abſque prodigalitatis vitio juraſti, alteri donare grandem ſummam, v. g. mille florenos, utique illicitum fuit. At obligatne? affirmat cum aliis Sanch. quia licèt promittendo peccaris prodigè jurans, non tamen peccabis exequendo, ac ſolvendo debitum contractum juramento. Negat cum aliis Tamb. *cit. §. 5. n.* 20. Quia quando promiſſio eſt prodiga, etiam ipſa datio, ſeu donatio erit prodiga; ideòque juramentum eſt de re venialiter mala, eoque ipſo nullum. Alii diſtinguunt: Juramentum nimirùm valere quoad partem, qua promiſſio prodiga non eſt, non item quoad exceſſum. *Ratio* quia juramentum ob reverentiam divini Nominis aſſumpti alteri ſervari debet, quando, & quantùm poteſt ſine peccato ſervari: at hic ſine peccato ſervari poteſt quoad partem non prodigam, quoad exceſſum verò non poteſt ſervari ſine peccato veniali ſaltem prodigalitatis, ideòque pro hac parte non valebit. Nec obſtat, quòd promiſſio mille florenorum fuerit facta per modum unius ſummæ, vel quantitatis, hanc enim conditionem videntur includere promiſſiones illæ factæ ad certam quantitatem, vel numerum: *tantum dabo, ſi tantum potero: ſecùs, dabo, quantum potero*. Certè qui mille florenos voviſſet Deo, & non poſſet, niſi quinquaginta florenos dare, ab omnibus obligatus manet. Simile videtur in propoſito. Sed tu elige ſententiam, quæ magis placet. 58

A S S E R T I O V.

JUramentum promiſſorium obligat ad promiſſionem juratam ſub mortali aliquem, ſaltem ex genere ſuo, omnium DD. conſenſu: quia res eſt graviſſimi momenti, reddere verum invocatum Divinum Teſtimonium, & fidejuſſionem adimplendo rem juramento promiſſam, *Ita omnes*. Excepta controverſia, an ex parvitate materiæ poſſit fieri venialis juramenti promiſſorii violatio? de quo, & tota ratione peccati ex profeſſo §. ſeq. Hic ſolùm ad naturam hujus obligationis diſcernendam tradendæ iterùm ſunt aliquot regulæ. 59

REGULA PRIMA.

60 **J***Uramenti cujuſcumque obligatio principaliter eſt ex virtute Religionis, & ſecundi præcepti Decalogi, de non aſſumendo Nomen Dei in vanum, multo minus in falſum, ſed rationabiliter cum reverentia, & veritate*: & quidem juramentum promiſſorium abſolutum per ſe ſtans, aut confirmatorium promiſſionis factæ ipſi Deo, ſolam habet obligationem ex virtute Religionis, ut *ſect.* 1. §. 4. explicatum eſt: At vero juramentum promiſſorium factum homini, ſeu confirmatorium promiſſionis factæ homini, eam promiſſionem acceptanti, duplicem habet obligationem, & ex virtute Religionis ratione juramenti, & ex virtute Fidelitatis, & Juſtitiæ reddendi alteri, quod ſuum eſt pactum promiſſum cadat in debitum: *Deinde* prorſus omne juramentum valide factum juxta Regulas *Aſſert. præced.* obligat ſemper in foro conſcientiæ: at non ſemper etiam in foro externo, ita ut de eo in judicio actio inſtitui poſſit, Quando ergo, & quando non? late videre potes apud Mol. Laym. Sanch. *aliiſque cit.* Tu accipe compendio.

61 I. Juramenta abſoluta per ſe ſtantia, & ſolùm ipſi Deo, facta, ut ſi juraſti abſolute te Eccleſiam ædificaturum, Eleemoſynam daturum, &c. nemine promiſſionem acceptante, non obligant in foro externo, neque actionem in judicio pariunt. *Omnes*. Ratio clara eſt: quia actio eſt jus proſequendi in judicio, quod ſibi debetur: ſed in tali juramento per ſe ſtante, aut ſolùm ipſi Deo facto, nulla obligatio, ſeu debitum juſtitiæ erga hominem (nullo enim homine acceptante, nullum jus oriri poteſt in foro, aut judicio externo) ſed ſolùm adeſt obligatio Religionis erga Deum: ergo hic non eſt locus obligationi civili, & proprie dictæ actioni: Nihilominus tamen in foro externo Eccleſiæ Judex tanquam curam gerens divini Honoris, & Religionis ex officio talem compellere debet ad ſervandum juramentum: quod judicis officium, is, in cujus gratiam juratum eſt, implorare poterit, ut ex communi notat Laym.

62 II. Omne juramentum confirmatorium promiſſionis factæ homini legitime factum, in materia ſcilicet honeſta, & licita, atque acceptatum, obligat in foro externo, ut de eo actio concedatur in judicio. *Omnes*: Ratio eſt: quia hoc juramentum non tantùm inducit obligationem Religionis erga Deum, ſed etiam confirmat naturalem obligationem fidelitatis, & juſtitiæ erga hominem, quam jus tam civile, quam Eccleſiaſticum acceptat, & ad ejus impletionem compellit, maxime ob reverentiam juramenti.

63 III. Juramenta confirmatoria promiſſionis factæ homini & acceptatæ, de re prohibita, aut infirmata Lege humana, non tamen obligante in conſcientia, ſed permittente tantum (juxta dicta *Aſſet. præced.* Regula III. N. III. & IV.) etſi alioquin valida ſint, & in foro conſcientiæ obligent, ut etiam ſuper iis obſervandis officium Judicis implorari poſſit; non tamen obligant in foro externo, neque de eis actio conceditur: quia nimirum in noſtra ſententia illis contractibus juramentum nullum addit jus juſtitiæ, ſed ſolam obligationem Religionis. Oppoſitum dicetur in ſententia oppoſita. Idque certiſſimum eſt, quando juramentum continet turpitudinem ex parte exigentis: ut ſi juraſti uſuras ſolvere, & negligas, non poteris compelli in foro externo ad ſolvendum. Idemque univerſaliter dicendum de omni juramento per injuriam, dolo, vel metu injuſto extorto.

64 IV. In neutro, neque interno conſcientiæ, neque externo judicii foro obligant juramenta facta de re alioquin licita, ſed prohibita, aut infirmata Lege humana prohibente, ſeu ſub culpa obligante, juxta dicta ſupra loco cit. Hæc compendio.

REGULA II.

65 **J***Uramenti promiſſorii obligatio propria, & principalis virtute Religionis in utroque foro omnino perſonalis eſt, neque ad hæredes, vel ſucceſſores jurantis tranſit; ſecus eſt de obligatione ex virtute Juſtitiæ*. Communiſſima cum Sanch. *lib.* 3. *mor. n.* 13. *init.* Caſtro-Pal. Tambur. *cit.* §. 6. *n.* 1. *alii*. Ratio generalis eſt: quia nullus poteſt contrahere obligationem ex vi juramenti, niſi habeat intentionem jurandi: atqui ſolus ipſe jurans, non autem ejus hæres, vel ſucceſſor jurantis unquam habuit intentionem jurandi, etſi ſubinde habeat, & habere debeat intentionem contrahendi debitum juſtitiæ; ergo &c. Hinc reſolves.

66 I. Si juramentum ſit abſolutum, & per ſe ſtans, v. gr. te Eccleſiam ædificaturum, puellam aliquam dotaturum, pauperem aliquem aliturum, abſque promiſſione Deo, aut homini determinate facta, &c. nulla omnino obligatio oritur ad hæredes, jurante defuncto; quia ibi ſola eſt obligatio virtutis Religionis, quæ una cum jurante extinguitur. *Communiſſima*. Quamvis Abbas *in c. cum contingat*, *n.* 8. pie probabiliter doceat, ſi juramentum tale in gratiam alterius editum ſit, hæredem poſſe conveniri, non actione aliqua proprie dicta contra eum ex obligatione Juſtitiæ, ſed obligatione Charitatis, ad exonerandam defuncti conſcientiam, dicens: *licet juramentum non tranſeat ad hæredes, ſervare tamen tenentur, ne lædant defuncti conſcientiam.* Eſt ſane ſic conſulendum a confeſſario; at non urget, ſicque nec vix urgebit.

II. Juramentum confirmatorium promiſſionis factæ Deo, 67
ſeu votum juratum, perſonale quidem de actione ab ipſo jurante exercenda: ut ingrediendi Religionem, talem puellam ducendi, &c. manet perſonale, neque ad hæredem tranſit ob eandem rationem. At vero tale juramentum reale de aliqua re præſtanda, quæ per alterum præſtari poteſt, v. g. tantam eleemoſynam erogandi, vel talem pauperem alendi, &c. omnino tranſit ad hæredes jurantis, non quidem vi juramenti ex virtute Religionis, ſed vi contractus alicujus: vel quia Deus ipſe tale juramentum, ſeu votum juratum ad utilitatem Eccleſiæ, vel pauperis, pro ipſis acceptavit, ut pie vult Sanch. *cit. n.* 5. Vel potius, quia Jus Canonicum, & Civile ſtatuit non adiri hæreditatem, niſi ſub conditione exequendi omnia onera realia, adeòque etiam juramenta, & vota realia decedentis: dummodo hæc non ſint per injuriam extorta: ut vult, & bene probat *Caſtro-Palaus* apud Tambur. *cit. lib.* 3. *cap.* 3. §. 7. *n.* 5.

III. Juramentum promiſſorium, & confirmatorium pro- 68
miſſionis factæ homini acceptanti, omnino tranſit ad hæredes jurantis; ſed iterum non quoad obligationem datam, ſed ſolum ex virtute juſtitiæ, vi pacti, aut contractus impliciti, quo hæres debet in ſe ſuſcipere omnia onera realia, ſeu reales obligationes decedentis, ſecundùm vires hæreditatis aditæ, ſicut ſuccedit in omnia commoda, & jura. Quod inſuper verum eſt, quando præceſſit a jurante ſpecialis contractus: ut ſi tu cum juramento equum vendidiſti Petro acceptanti, eoque nondum tradito, defungeris, utique tuus hæres tenetur equum extradere Petro, non vi juramenti, ſed vi contractus, ut dictum eſt, Quin etiam, ſi quis expreſſe juraſſet (ut ſæpe fit) pro ſe, & ſuis hæredibus, adhuc tamen obligatio non tranſit ad hæredes vi juramenti, & ex virtute Religionis, ſed tantùm ex vi pacti, vel contractus prædicti ex virtute Juſtitiæ. Unde hæredes non implentes juramenta promiſſoria realia defunctorum non peccant perjurio contra Virtutem Religionis, ſed tantùm injuſtitiæ peccato, contra virtutem juſtitiæ.

IV. Inſuper juramenti promiſſorii facti homini acceptanti, 69
obligatio etiam tranſit ad hæredes hominis illius, cui juratum eſt, non tantùm in interno conſcientiæ, ſed etiam in externo judicii foro, ut ii actionem inſtituere poſſint, juxta communem DD. apud Lay. *cit. lib.* 4. *tr.* 3. *c.* 10. *n.* 5. & ſimiliter ex leg. *ſi paſſum*, *ff. de prob.* ubi habetur: pactum tibi factum, ad hæredem quoque tuum extendi, licet expreſſum non fuerit; juramentum autem ſuſcipit naturam, & conditiones pacti, ſeu promiſſionis, cui apponitur; ergo &c. Ex *c. veritatis*, *de jurejur.* dicitur: Vaſſallum, qui juravit ſuo Prælato fidelitatem, aut obedientiam, etiam eandem ſine novo juramento debere ſucceſſoribus, quamvis eorum expreſſa mentio facta non fuerit. Unde qui tibi juramento promiſit equum, & non præſtitit ante mortem tuam, tenebitur vi ipſius juramenti præſtare hæredibus tuis. Denique in his omnibus ſemper excipiendum eſt, niſi juramentum per injuriam extortum ſit; nam univerſaliter ex juramento turpitudinem continente, ex parte exigentis juramentum, vel acceptantis rem juratam; ut ſi juramentum metu gravi, vel injuſto extortum ſit, v. g. ſi juraſti uſuras ſolvere, pecuniam dare latroni, datas non repetere, &c. nulla omnino oritur obligatio ad hæredes jurantis defuncti (multo minùs ad hæredes illius, cui juratum eſt.) Ratio ex dictis patet: quia ibi fuit ſola obligatio Religionis ex juramento, nulla autem obligatio juſtitiæ erga alterum. Communis DD. cum Sanch. Lay. *aliis cit.*

REGULA III.

JUramenta in dubio ſtricte interpretanda ſunt, ſeu in fa- 70
vorem jurantis, ut ſervata proprietate verborum, quanto minor poteſt, obligatio inducatur. Communiſſima DD. cum Suar. *l.* 2. *de juram. c.* 32. *n.* 7. Sanch. Laym. *cit. c.* 9. *n.* 1. alii paſſim. Eſt enim notiſſima Regula Juris in 6. *odia reſtringi, favores convenit ampliari*: juramenti autem obligatio pertinet ad materiam odioſam, ſeu oneroſam, ideoque reſtringi debet in favorem ipſius jurantis, cùmque graviſſima ſit obligatio juramenti, meritò ſtricte interpretari debet ob periculum perjurii. Nec obſtat, quod juramentum videatur cedere in favorem Religionis, ſicut votum, ideoque late interpretandum. Negatur enim conſequentia: Nam Religio non promovetur interpretando juramenta, vel vota latius, quam intendat jurans, vel vovens, aut quam ejus verba cogunt interpretari; immo quo fuerit magis benigna interpretatio, eo frequentius obſervabuntur: tanto autem infrequentius, quanto durior fuerit interpretatio;

Digitized by Google

ut ſapienter obſervat, *Suar. l. c.* Accipe exempla, & inſuper pro nimis variis caſibus aliquot regulas ſpeciaṡiores.

71 I. Qui jurat ſe ingreſſurum Religionem indefinite quamlibet, etiam minùs ſtrictam ingredi poteſt. Qui jurat Eccleſiæ dare calicem, poſtea dubitans, an aureum, vel argenteum, ſatisfacit dando argenteum. Juramentum de ſervandis Statutis alicujus Communitatis, debet interpretari de Statutis jam factis, non faciendis, niſi id exprimatur, vel aliunde conſtet, tam amplam eſſe juramenti obligationem. Communis apud Laym. *c. 9. n. 1.* Qui jurat ſe alicui obtemperaturum in omnibus, interpretandum eſt, niſi illicita, vel nimis ardua, vel ſtatui ſuo non convenientia imperet. Item qui jurat ſe ſtaturum prudentum virorum judicio, interpretandum eſt, niſi manifeſte inique judicent: ut habetur *c. quintavallis de jurejur.* Quò ſpectant communiter axiomata DD. *Juramentum bona fide præſtitum, non eſt extendendum ultra intentionem jurantis veroſimiliter præſumendam. Juramentum non eſt extendendum ad incognita, ſeu de quibus jurans non cogitavit. In generali promiſſione, vel juramento non veniunt ea, quæ quis veroſimiliter non promiſiſſet, ſi in mentem veniſſent, aut promittere non potuiſſet.*

72 II. Juramentum præſtitum circa materiam juris interpretandum eſt ſecundum limites Juris: v. g. Si juret Clericus reſidentiam abſolute, poteſt tamen non reſidere in caſibus à Jure conceſſis. Qui jurat ſervare Statuta Collegii, Univerſitatis, &c. poteſt non ſervare ea, quæ legitima deſuetudine abrogata ſunt. Et univerſaliter juramentum de ſervandis ſtatutis alicujus Communitatis interpretandum eſt ſecundùm differentiam ſtatutorum ex intentione Legislatoris, & loci conſuetudine, communique interpretatione obligationis: utpote ſi ſtatuta obligant ſub mortali, vel veniali, obligatio quoque juramenti, ejuſque tranſgreſſio mortalis, vel venialis erit; ſi ſub nulla culpa, ſed ſub pœna tantùm obligent, obligatio quoque juramenti, ejuſque tranſgreſſio nullius culpæ erit, dummodo paratus ſis pœnam ſolvere. Item juramentum de ſervando ſecreto actorum in Concilio, Capitulo, &c. interpretandum eſt, quatenus materia ſecretum poſtulat: ita ut circa materiam magni momenti, quam multum interſit non evulgari, obliget ſub mortali juramentum, circa materiam levem, ſub veniali, circa materiam nullius momenti, cujus evulgatio nullum omnino incommodum adferre queat, ſub nulla culpa. Gloſſ. & Abb. *in c. Ego de jurejuran.* Communis DD. apud Sanch. & Laym. *cit.* Item qui jurat ſe ſtatutum ſententiæ Eccleſiæ, vel judicis alicujus, non obſtante hoc juramento, vel ſententia lata, appellare poteſt, ſicut ei jura concedunt. Item juramentum Epiſcopi de non alienandis bonis Eccleſiæ, interpretandum eſt de alienatione illicita tantum, utpote ſine cauſa neceſſitatis, vel utilitatis, & ſine requiſita juris ſolemnitate. *Innoc. in c. cùm omnes, de conſtit.*

III. Juramentum nunquam cenſetur factum in præjudicium tertii: quia fuiſſet illicitum. Habetur *in Jure tit. de jurejur.* Hinc qui juravit ſecretum ſervare alicujus, ſi ex ſecreto immineret alteri tertio malum, poteſt ei revelare: quia hunc juvare, & alteri non obeſſe poteſt. Qui juravit ſolvere creditorem poſteriorem, poteſt & tenetur ſolvere creditorem priorem, poſthabito altero, ſi utrique non ſufficiat. Qui juravit non diſcedere ab hoc loco, aut longam peregrinationem inſtituere, poteſt, & tenetur ſecus facere; ſi legitimus Superior ſecus jubeat, quia alias eſſet in præjudicium Superioris ſecus jubentis, ideòque de ſe illicita, & nullum.

74 IV. Principalis, & ſemper præ oculis habenda regula ſit, *juramentum promiſſorium ſortitur conditiones, & qualitates actus, cui adjicitur.* Communi linea DD. apud Gob. *cit. Caſ. 10. n. 504.* & late Suar. *cit. lib. 2. de juram. c. 32.* ac Sanch. *lib. 1. de matr. diſp. 52.* Et Barboſ. *in axiom.* merito axiomatibus juridicis accenſet has duas propoſitiones. I. *Juramentum regulatur ſecundum naturam actus, cui additur.* Et II. *Juramentum non auget obligationem, ſed ei intra ſuos limites manenti addit Religionis vinculum*: nimirum juramentum non auget obligationem actus extenſive, quia promiſſionem non ſolet extendere ad plures caſus, quàm ea extenderetur, ſi non veſtiretur juramento: ſed auget tamen ſemper intenſive, quia efficit, ut promiſſio, cui additum eſt juramentum, obliget arctius, & ſeverius, quia juramentum ſuperadditum vinculo ſolius fidelitatis, vel juſtitiæ, ſuperaddit vinculum Religionis. Unde juramentum eodem modo interpretandum erit, quo interpretatur, & explicatur ipſa promiſſio per ſe, ſecluſo juramento.

75 Excipe tamen cum Leſſio *l. 2. de juſtit. c. 42. dubitat. 6. n. 32.* caſum, quo exigitur juramentum ea ipſa intentione, ut excludantur conditiones, quæ inerant, aut non inerant nudæ promiſſioni: Ut ſi Medicus promiſit ſervire Communitati, vi nudæ promiſſionis, non tenebitur ſervire tempore peſtis, ſi juramento exacto promiſſionem ad eum caſum extendat, jam obligabitur, & ita in ſimilibus.

REGULA IV. GENERALIS.

Juramentum promiſſorium quantumvis abſolute, & in terminis generaliſſimis conceptum, tacite tamen ſemper includit, & ſubintellectas habet conditiones, ſeu limitationes aliquas, quas exprimunt partim Gloſſ. in *c. quemadmodum, de jure jurand.* partim DD. citati, & citandi. 76

Prima conditio: *ſi potuero*: Quia impoſſibilium nulla eſt obligatio: quod intelligendum eſt, non ſolùm de potentia, vel impotentia naturali, & phyſica, ſed etiam de potentia morali; eaque duplici: I. *ex jure*: videlicet ſi potuero ſine peccato: moraliter enim dicitur eſſe impoſſibile, quod facere non poſſumus ſine peccato: & id ſolùm poſſe dicimur, quod de jure, & honeſte facere poſſumus. *L. Nepos, ff. de verb. ſignif.* Et *juramentum non debet eſſe vinculum iniquitatis. c. cùm contingat de jurejurand.* II. *Ex facto*: Ut nimirùm poſſimus ſine grandi difficultate, & incommodo, etenim univerſim cenſentur impoſſibilia moraliter, quæ impleta pietatem, exiſtimationem, aut verecundiam noſtram lædunt, inquit Paulus, *L. Generaliter, ff. de verb. obligat.* ſi tamen ejuſmodi difficultas, ſeu impoſſibilitas moralis de facto tibi erat perſpecta, quando juraſti, v. gr. inire militiam, ſervire infirmis, &c. cenſeris te obligaſſe etiam ad illam exantlandam, ſecus ſi tunc non fuit prævisa, ut bene notat Gobat. *n. 406.* Quòd ſi una pars rei promiſſæ, & juratæ ſit impoſſibilis, vel illicita, altera vero poſſibilis, vel licita, & una ſine dependentia ab altera promiſſa eſt, & ſervari poſſit, tunc pars poſſibilis, & licita ſervanda erit: quia *utile per inutile non vitiatur*, juxta regul. Juris: ſi nimirum utile ab inutili ſeparari poſſit, & ſine dependentia ab illo promiſſum fuerat. DD. communiter *in regulam Juris 37. in 6.* v. gr. peregrinationem ad Ædem Lauretanam, & ſimul oblationem centum florenorum, ſi hanc non potes, potes autem illam, teneris. 77

Secunda conditio: *Salvo jure, & auctoritate Superioris.* ſi nimirum is juramentum ſibi præjudicans irritare, aut alias ob juſtam cauſam relaxare, vel in eo diſpenſare, aut quomodolibet ex juſta auctoritate aliter diſponere voluerit, *cap. veniente, c. ad noſtram 2. de jure jurand.* Et *c. non eſt de voto: ibid.* ubi dicitur: *Non eſt dicendus tranſgreſſor voti, qui, quod vovit, auctoritate Sedis Apoſtolicæ diſtulit adimplere.* Idem eſt de juramento. 78

Tertia conditio. *Si is, in cujus gratiam, & utilitatem juratum eſt, voluerit acceptare*: aut *niſi is obligationem expreſſe, vel tacite remittat.* Ubi nota, juramentum promiſſorium poſſe fieri homini, aut in gratiam hominis dupliciter: 1. non directe in ejus utilitatem, ſed ſolum ad honorem Dei, ac ſalutem propriam jurantis: ut ſi quis juret confeſſario, ſe tale opus bonum facturum, Religionem ingreſſurum, tali peccato impoſterum abſtinere velle, &c. Et hoc caſu rectè inquit S. Thom. *2. 2. qu. 89. art. 9.* ille, cui promittitur, non poteſt abſolvere promittentem, quia promiſſio non eſt facta ei principaliter, ſed Deo. 2. Directe in ejus utilitatem, ut ſi jures, te non aliam ducturum, niſi Titiam: Titio centum aureos daturum, &c. & tunc omnium conſenſu, altero remittente obligationem, ceſſat obligatio juramenti. 3. Denique juramentum promiſſorium poteſt fieri principaliter Deo per modum voti jurari in ejus honorem, ſimul tamen in utilitatem alicujus certi hominis, utpote de præſtando aliquo opere Charitatis, aut miſericordiæ erga certum hominem, v. gr. te puellæ pauperi dotem daturum, tali Eccleſiæ, aut Monaſterio tantam ſummam daturum, &c. & tunc rurſus certum eſt, ceſſare obligationem juramenti, ſi altera perſona, in cujus utilitatem Deo juraſti, beneficium reſpuat, vel acceptare nolit. 79

At dubium valde eſt, ſi illa perſona beneficium quidem non reſpuat, ut ſibi non acceptum, nolit tamen te jurantem ad id obligare, ſed in tui gratiam obligationem remittat, & liberum relinquat: an id ſufficiat ad relaxationem juramenti? Affirmant Navarr. Henriq. alii cum Sanch. *l. 1. de Matrim. diſp. 53. num. 6.* quia Deus acceptat ejuſmodi votum, vel juramentum in ordine ad hominem, in cujus utilitatem fit; quare ſi ipſius hominis voluntati ſatisfactum ſit, etiam voluntati Dei, & obligationi erga Deum ſatisfactum cenſetur. Non improbabiliter, & in conſcientia tutum cenſet Tambur. *lib. 3. cap. 7. §. 2.* Gobat. *num. 499.* pulchrum reſolvens caſum. Probabilius tamen & tutius negant Abb. Angelus, Sylveſter, Azor. Suar. alioſque citans Laym. *cap. 9. nu. 5.* quia Deus talem promiſſionem acceptavit, ſicut facta eſt principaliter ad ſuum honorem, & ſecundario ſolùm ad utilitatem hujus hominis, adeoque etſi homo non obliget, acceptet tamen, ſervanda erit; ſecùs, ſi nollet acceptare. 80

Quarta conditio: *Si res in eodem ſtatu permanſerit, ſeu notabiliter mutata non fuerit.* Ex c. *veniens.* Et *c. quemadmodùm, de jurejurand. §. quoad.* Ratio: quia jurans cenſetur jurare de rebus in eo ſtatu, quo ſunt, dum jurat; notabilis autem mutatio quaſi aliud objectum facit, ad quod non præſumitur 81

Digitized by Google

tur, ſe jurantis intentio extendiſſe: v. gr. ſi ſponſus cum juramento promittat matrimonium Margaritæ, ſi illa poſtea fornicetur, ſi in lepram, vel in morbum incurabilem, ſi in paupertatem notabilem, &c. incidat, ſi inveniatur non habere competentem dotem, aut, ut exemplificat Pontifex l. c. ſi Sponſa poſt ſponſalia amittat oculos, vel naſum, &c. non tenetur juramento. Item promiſſio gratuita, etiam jurata, revocari poteſt ob ſupervenientem ingratitudinem promiſſarii. Item qui cum inimico juratus pacem init, non obligatur juramento, ſi novam ille offendendi cauſam præbeat, vel publice proſcribatur. Item juraſti donare alteri mille ſi in paupertatem incidas, non teneris amplius. Juraſti non loqui, vel converſari cum tali perſona, quia tibi cauſa certi peccati exiſtit, v. gr. fornicationis; ſi mutentur ejus mores, ut non ſit amplius ejuſdem peccati periculum, non teneris amplius evitare; quia mutatio notabilis facta eſt. Quia rebus notabiliter mutatis, ſicut non obligat promiſſio, ita neque juramentum promiſſioni acceſſorium.

82 Denique huc ſpectat alia ſpecialis conditio in contractibus mutuis oneroſis, & conſequenter etiam juramentis additis ſemper ſubintelligenda eſt, *ſi alter quoque promiſſis ſuis ſteterit, c. pervenit primo de jurejurando. Quia frangenti fidem, fides frangatur eidem.* Quoad mutuas promiſſiones etiam diſparatam, etſi non per modum contactus factas, extendit Sanch. cit. v. g. Petrus mihi heri juravit donare equum gratuito: ego hodie juro ei donare ſiclum, vel ſchyphum argenteum; ſi ille promiſſo ſuo non ſtet, & ego me juramento meo liberum cenſere poſſum. Denique, ut ſupra innui, juramentum fidejuſſoris ſemper includit exceptionem, ut prius principalis debitor conveniatur, & excutiatur, & juramentum non expellendi conductorem, tacitam conditionem habet: *niſi is biennio penſionem ſolvere intermiſerit.* Communis DD. apud Sanch. late *lib. 3. cap. 17. n. 14.* Laym. *cit. cap. 9. num. 6.*

Pro pleniori intellectu dictorum, accipe caſum. Cajus jurejurando promiſit, ſe ad honorem Dei, certo Monaſterio donaturum quingenta ſcuta, vel taleres imperiales, ſed poſtmodùm promiſſi pœnitens, efficit per interceſſionem cujuſdam alterius Prælati, ut Abbas cum Conventu remittat promiſſum, reddatque chyrographum, quo ſe obſtrinxerat. Quæritur, an Cajus in conſcientia ſit tutus, & ſecure ſtare poſſit illa condonatione? Negat ſane probabilius Suar. *lib. 2. de jurament. cap. 39. n.* 8. ob rationem ſupra allatam. Sed certe probabiliter affirmat Sanch. *loc. cit. num.* 7. atque in conſcientia tutum cenſent Tambur. *lib. 3. Decalog. cap. 7. §. 2.* Gobat. *num.* 479. Ratio: quia licet juramentum principaliter factum ſit ad honorem Dei, tamen neceſſarium habuit reſpectum ad Monaſterium, ejuſque utilitatem, ac voluntatem: ergo ſi Monaſterium ſine vi, aut dolo juri ſuo cedat, ceſſat eſſentialis dependentia a Monaſterio, & conſequenter ceſſat & ipſa obligatio ad jus divinum: certe qui ita vovit, non intendit ſe obligare Deo in caſu, quo Monachi recuſabunt donationem, aut remittent non inviti ad inſtantiam mediatam, aut immediatam promittentis. Eadem omnino eſt ratio de tali juramento. Secus eſſet; ſi illa quingenta ſcuta eſſent Deo promiſſa, & Monaſterio in aliquem certum pium uſum, v. g. ad erigendam Aram cultui alicujus Sancti, tunc enim Monaſterium non poſſet valide remittere juramentum, ſibi non præjudicioſum: quippe, cujus remiſſio cederet in diminutionem cultus illius Sancti. Secus quoque eſſet, ſi juraſſet Deo in honorem ejus daturum quingentos aureos pauperibus indeterminatis, etſi enim tunc aliqui, & multi quidem pauperes tibi remitterent obligationem, non eſſes ideò liber quia hi non repræſentant moraliter alios pauperes, qui ſine dubio acceptabunt. Vide plura in hanc rem apud Sanch. *lib. 5. cap.* 20.

SECTIO III.

Juramenti liciti conditiones.

SUMMARIUM.

84 *Licita ſunt juramenta debito modo facta.*
86 *Chriſtus ſolum prohibuit juramentum ſine rationabili cauſa factum* uſque ad 89.
89 *Juramenti liciti conditiones ſunt. I. ut fiat in veritate. II. in juſtitia, & III. in judicio. Et in his conditionibus.* uſque ad 93.
93 *Eſt actus virtutis Religionis.*
94 Uſque ad num. 97. *Quæ veritas, & certitudo requiratur in juramentis, tam ex parte rei juratæ, quàm ex parte jurantis.*
97 *Præſertim, cum quis jurat de facto alterius: aut*
98 *Indiciis facti ejus.*
99 *Tres propoſitiones damnatæ, circa uſum amphibologiæ.*
100 Uſque ad 104. *Amphibologiæ triplex ſpecies, ſeu gradus.*
104 *Amphibologiæ prima, & ſecunda ſpecies ſemper vera, & ſine mendacio eſſe aſſeritur, & probatur uſque ad nu.* 107. *ideoque.*
107 *Juramentum taliter amphibologicum non eſt perjurium.*
108 *Illicitum tamen, niſi juſta, & rationabilis cauſa ſubſit.*
110 *Tertia ſpecies, vel gradus amphibologiæ ſemper eſt cum mendacio, ideòque, & juramentum additum ſemper eſt perjurium.*
112 *Et in hoc tertio ſenſu intelligendæ ſunt* propoſitiones damnatæ.
113 Juridice, & legitime *interrogatus in judicio amphibologice jurans probabilius ſemper peccat, mortaliter tamen.*
115 *Adhuc probabiliter in cauſis ſaltem capitalibus, citra mortale ſaltem, uti licet amphibologia primæ, vel ſecundæ ſpeciei* uſque ad 117. *Pariter.*
117 *Quoties quis* illegitime *interrogatus, intra, vel extra Judicium, graviter urgetur ad jurandum, uti poteſt amphibologia primæ, vel ſecundæ ſpeciei,*
118 *Quando cenſeatur quis* illegitime *interrogari, & urgeri?*
120 Uſque ad num. 125. *reſolvuntur varii caſus.*

ASSERTIO VI.

Licita ſunt juramenta debito modo facta, ſervatis trium conditionibus, ipſo Jure divino requiſitis: in veritate, & juſtitia, & judicio. Ita omnes Orthodoxi

§. I. *Licita ſunt Juramenta, &c.*

Sic loquitur ipſa S. Scriptura variis locis. Deut. 6. *Illi ſoli ſervies, & per Nomen illius jurabis*, Jeremiæ 4. *& jurabis: vivit Dominus in veritate, & judicio, & juſtitia.* 84
Pſal. 62. *Laudabuntur omnes, qui jurant in eo, &c.* In novo Teſtamento paſſim juravit Apoſtolus, ad Rom. 1. *Teſtis eſt mihi Deus, cui ſervio in ſpiritu meo.* 2. Corinth. 1. *Teſtem invoco Deum in animam meam, &c.* Gal. 1. *Quæ autem ſcribo vobis, ecce coram Deo; quia non mentior.* Quin ipſe Chriſtus in Evangelio, ſæpiſſime dicta ſua confirmavit geminato verbo: *Amen, Amen:* quod ore Hebræorum affectum jurantis, ac ſub juramento aliquid affirmantis exprimit.

Nec obſtant ſeria verba Chriſti, Matth. 5. *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis: non perjurabis, reddes autem Domino juramenta tua. Ego autem dico vobis, non jurare omnino, neque per Cœlum, quia Thronus Dei eſt: neque per Terram, quia ſcabellum eſt pedum ejus: neque per Jeroſolymam, quia civitas eſt magni Regis: neque per caput tuum juraveris, quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum: ſit autem ſermo veſter, eſt, eſt, non, non quod autem, his abundantius eſt, a malo eſt.* Sic Salvator. Cui conſonat Jacob. cap. 5. *Ante omnia autem fratres mei, nolite jurare neque per cœlum, neque per terram, neque aliud quodcumque juramentum: ſit autem ſermo veſter, eſt, eſt, non, non; ut non ſub judicio decidatis.*

Reſpondet, & explicat SS. PP. & Expoſitores varii.

I. Chriſtus Dominus præcipiens *non jurare omnino*, id eſt, 85
nullo jurandi modo, vel forma, nempe neque per cœlum, &c. In primis perſtringit Phariſæos, qui ſe jurare non arbitrabantur, ſi per cœlum, per terram, per templum, per Jeroſolymam jurarent, oſtendens eos, qui per ejuſmodi nobiles Dei creaturas jurant, etiam reſpective, & conſequenter jurare per ipſum Deum Creatorem illarum, ut rurſus exemplificat Matth. 23. dicens: *qui jurat in Altari, jurat in eo, & in omnibus, quæ ſuper illud ſunt: & quicumque jurat in templo, jurat in illo, & in eo, qui habitat in ipſo. & qui jurat in cœlo, jurat in Throno Dei, & in eo, qui ſedet ſuper eum.*

II. Non ſimpliciter prohibuit Chriſtus omne juramen- 86
tum juſtum, & bene circumſtantionatum, ſed tantum juramentum, abſque omni rationabili cauſa neceſſitatis, vel utilitatis factum. Ita D. Aug. *Epiſt. 89. & l. 1. de ſerm. Domini in monte, cap.* 17. D. Bern. *ſerm. 65. in Cant.* D. Th. *quæſt. 89. art.* 2. Innoc. III. *in cap. Et ſi Chriſtus*, & communis DD. Ratio, quia abſque juſta, & rationabili cauſa fruſtra, & levi de cauſa, divinum Numen in teſtimonium aſſumere, magnam divini Numinis irreverentiam, & abuſum ſacri juramenti continet. Dein, quia frequenter, & ſine cauſa jurando, in perjurii peccati periculum, quaſi infallibiliter incidimus, juxta illud Eccl. 23. *Jurationi non aſſueſcat os tuum, multi enim caſus in illa. Nominatio vero Dei non ſit aſſidua in ore tuo: & nominibus Sanctorum non admiſcearis. Quoniam non eris immunis ab eis. Sic omnis jurans, & nominans in toto, a peccato non purgabitur.* Hæc ille. Lege D. Aug. ſerm. 30. de verb. Apoſt. de hoc late, & optime diſſerentem, ubi concludit. *Duo ſunt, quæ damnabo nunquam; veram jurationem, & nullam jurationem, damno autem falſam jurationem: falſa juratio exitioſa eſt, vera juratio periculoſa eſt, nulla juratio ſecura eſt.*

III. Voluit Chriſtus, chriſtianos maxime elongari a per- 87
jurio, & inſuper ad ſimplicitatis humanæ primævam ſinceritatem reducere, ſignificans, melius omnino eſſe, ſi nul-

lum juramentum fieret, aut nullo juramento opus eſſet: quandoquidem jurandi uſus, ſolùm ex naturæ noſtræ infirmitate, atque ad mentiendum, & fallendum promptitudine per peccatum inducta, originem traxit: cùm ex una parte homines ſæpe fallant, & hinc ex altera parte homines difficultet dictis credant: ideòque confirmatione juramenti opus ſit. Quod ſi autem inter homines, uti deberet, & veritatis ſimplicitas in dicendo, & fidei ſinceritas in credendo conſtaret, nullo omnino juramento opus eſſet, ſed ſimplex affirmatio ejus, quod eſt, & ſimplex negatio ejus, quod non eſt, ſufficeret. Et hoc voluit Chriſtus conſulere, dicendo: *ſit autem ſermo veſter: eſt, eſt: non, non: quod his abundantius eſt*: (id eſt, quod amplius in confirmationem dicti, jurando additur,) *a malo eſt*. Nota: non dixit Chriſtus: malum eſt, ſed *a malo eſt*, ſcilicet a malo jurantis, ob defectum veritatis; vel a malo non credentis, ob defectum fidei ſinceritatis.

88 IV. Addit Theophylactus hic *in cap. 4. Matth.* Chriſtum Diſcipulos ſuos hortari voluiſſe, ut vitam ſuam ita inſtituant, ut eorum ſimplici aſſertioni *eſt, eſt: non, non*: non minus credatur, quàm aliorum juramentis; nam nulli minus creditur, quam ei, qui frequenter jurat; e contra ei facile fides habetur, qui bona vita præditus, ſemper verum dicere, & nunquam jurare conſuevit. Quamobrem etiam D. Baſil. in Pſalm. 14. dicit: *Turpe ſane omninò, & ſtultum eſt, ſeipſum accuſare, ut indignum fide, & firmitatem ex juramentis adferre.*

§. II. *In veritate, & juſtitia, & judicio.*

89 JUramenti liciti conditiones, ipſo jure divino cit. c. 4. Jeremiæ ſunt tres. *Jurabis: vivit Dominus in Veritate, & Juſtitia, & judicio.* Ubi D. Hieron. cap. 4. *advertendum eſt, quòd Juramentum, hos habeat comites, Veritatem, Juſtitiam, & Judicium.*

90 I. Veritas juramenti in eo conſiſtit, ut veraciſſimi divini Numinis, & Nominis teſtimonium non adducatur in confirmationem falſi, aut mendacii; adeòque in veritate jurat, qui in juramento aſſertorio rem, quam certo ſcit, vel omnino credit eſſe veram, veram affirmat, vel ſimiliter falſam negat. In juramento autem promiſſorio, nunc, & in præſenti habet veram voluntatem, & propoſitum adimplendi, quod promittit, & credit etiam in futuro, ſe adimpleturum: hic enim duplex eſt veritas, & de præſenti implenda voluntate, & de futura adimpletione promiſſi. Ut latius patebit infra de perjuriis.

II. Juſtitia, ſeu æquitas juramenti conſiſtit in hoc, ut juſtiſſimi, & ſantiſſimi Numinis, & Nominis divini teſtimonium non adducatur in confirmationem dicti, vel facti injuſti, iniqui, & peccaminoſi: adeoque jurare in juſtitia dicitur, qui rem licitam, juſtam, & honeſtam jurat. Si enim jures, ac promittas rem injuſtam, ac prohibitam, ſicut non licet tibi illam implere, ita injuſte, & impie cenſeris jurare, cùm juramentum non ſit vinculum iniquitatis.

92 III. Judicium, ſeu diſcretio juramenti conſiſtit in hoc ut divini Numinis, & Nominis teſtimonium non adducatur temere, & irreverenter ſine juſta cauſa, & reverentia: adeòque jurare in judicio dicitur, qui non niſi cum prudenti intellectus conſideratione, juxta regulas Chriſtianæ prudentiæ, ac cum pia, & reverenti voluntatis affectione, non ſine neceſſitate, vel magna utilitate jurat, utpote cùm alicujus dicti, vel promiſſi veritas aliis non manifeſta, vel dubia eſt, quam tamen certam habere, & exploratum eſſe, publice, vel privatim multùm intereſt. De quo eleganter D. Aug. cit. ſer. 28. de verb. Apoſt. *c. 9. Quantùm ad me attinet, juro: ſed quantum mihi videtur, magna neceſſitate compulſus, cùm video mihi non credi, niſi faciam, & ei, qui mihi non credit, non expedire, quòd non credit: hac perpenſa ratione, & conſideratione liberata, cum magno timore dico: coram Deo aut teſtis eſt mihi Deus: aut, ſcit Chriſtus, ſic eſſe in animo meo, &c. Sed tamen aliud habet humana peſſima conſuetudo, & cùm tibi creditur, juras, & cùm nemo exigit, juras & horrentibus hominibus, juras, non taces jurando; vix es ſanus non perjurando.* Hæc S. Doctor. His conditionibus poſitis.

93 IV. Juramentum licitum eſt, & actus bonus virtutis Religionis, Deo debitum cultum, & reverentiam exhibentis; pertinet enim ad cultum, & venerationem Dei, ejus primevam infallibilem veritatem agnoſcere, prædicare, proteſtari, quod maxime fit juramento, ejus teſtimonium in confirmationem veritatis invocando, ac allegando cum certis, & debitis conditionibus. Unde nota: juramentum eſſe actum virtutis Religionis: & inſuper ſub præcepto ſecundo Decalogi, *non aſſumes, &c.* ſolùm quantùm ad modum conditionatum actus: utpote ſi jurandum ſit, fiat debito modo, in veritate, juſtitia, & judicio, ſcilicet ratione infallibiliter, ac reverenter; at vero juramentum quoad exercitium actus, quod nimirùm hic, & nunc jurandum ſit abſolute, non eſt ſub præcepto Religionis, nec unquam ulla per ſe obligatio, ſed ſolùm poteſt eſſe ſub virtute, & præcepto; aut Charitatis, ſi nimirùm gravis neceſſitas, aut utilitas propria, aut proximi exigat, aut juſtitiæ, ut ſi Magiſtratus exigat juramentum. Harum autem trium conditionum una, aut altera, vel omnibus deficientibus, naſcetur perjurium, aut ſaltem juramentum illicitum, de quibus mox ſect. ſeq.

§. III. *Veritas, & certitudo requiſita in juramentis.*

IN juramento aſſertorio, non tam requiritur veritas objectiva, ſcilicet conformitas dicti ad objectum, prout opponitur falſitati; quàm veritas formalis, nimirùm conformitas dicti ad mentem jurantis, prout excludit mendacium. Contingit enim ſæpe, rem juratam non ita ſe habere, ſicut juratur, attamen ita ſe habere in mente, & opinione, ſeu credulitate jurantis; quo tam abſque perjurii culpa juramentum licitum manet. Solùm hic quæritur, quænam veritatis certitudo requiratur ad licitum juramentum aſſertorium. Dico ergo breviter. 94

I. Ex parte rei juratæ veritas ſufficiens ad juramentum licitum habetur, ſi res ſecundùm modum, & ſenſum humanum ſumpta, ita ſe habet, ſicut juratur v. g. juras hodie laute comediſſe, Petrum eſſe iracundum, Joannem Sacerdotem quotidie celebrare, &c. non eſt opus ad veritatem juramenti, ut convivium fuerit lautiſſimum, ut Petrus quovis momento iraſcatur, ut Sacerdos integro menſe, vel anno nunquam omittat Sacrum, ſed ſufficit convivium ſecundùm patriæ morem fuiſſe lautum, Petrum facile, & ſæpe iraſci, Sacerdotem quaſi quotidie celebrare. Non ergo condemnandus eſt Parochus, qui jurat ſuum Sacellanum, per totum annum Eccleſiæ interfuiſſe, primam Miſſam celebraſſe, Concionem habuiſſe, &c. etiamſi aliquoties intermiſerit, quia parum pro nihilo reputatur, & humano ſenſu totus annus æſtimatur, etiamſi modicum quid abfuerit. Vide Tambur. *cit. lib. 3. Decalog. cap. 2. §. 1.* 95

II. Ex parte jurantis, ut quis licite juret, nec perjurus ſit, certiſſimum eſt, eum debere eſſe certum moraliter de veritate rei, quam jurat. Quare qui dubitat, vel non adhibita, ad veritatem indagandam, ſufficienti diligentia, tamen rem talem, ut certam jurat, omnino cenſetur jurare falſum, practice loquendo, peccato mortali perjurii: ſecundùm omnes. Etiamſi alioquin res ſpeculative vera eſſet. Quia, ut in initio dixi, attenditur hic conformitas potius ad mentem jurantis, quàm ad rem juratam. Verùm difficile explicatu eſt, qualis debeat eſſe illa moralis certitudo. Omnes conſentiunt, majorem requiri certitudinem, & plerumque evidentiam facti, cùm quis jurat de facto proprio, quàm ſi juret de facto alterius. Dico igitur 96

III. Cùm quis jurat de facto alterius, de quo certa notitia haberi poſſit, & inquiritur; requiritur notitia certa, &c. experimentalis, qualis habetur per viſum, *c. Teſtes, cauſ. 9.* Non ergo ſufficit ſola opinio probabilis, vel fides, ſeu credulitas ex auditu ad tale juramentum, etiamſi ſufficeret ad ſimplicem aſſertionem; v. g. Probabile eſt, Sacerdotem Religioſum alias ſolitum celebrare quotidie tali hora, etiam hoc mane ea hora celebraſſe; poſſum quidem ſine culpa mendacii prudenter judicare, ac affirmare, eum hoc mane, ſeu hora Sacrificium obtuliſſe; at non poſſum id ipſum jurare. *Ratio eſt*: quia ad prudenter agendum, loquendum, &c. ſatis eſt certitudo, quam humana prudentia requirere ſolet: ad jurandum vero requiritur ea certitudo, quæ digna ſit reverenti invocatione Dei in teſtem, quod aliquid plus exigit, quàm probabilitatem quamlibet. Quòd ſi accedat dictum alicujus viri fide digni, qui v. g. mihi teſtetur, illum Sacerdotem hodie mane celebraſſe, poſſem quidem jurare extra Judicium, quia tale teſtimonium facit rem moraliter, & ſuo modo certam; at nondum poſſem jurare idipſum in Judicio, ex ſolo auditu cujuſcunque, etiam fide digniſſimi viri, quia in Judiciis non petitur fides ex auditu, ſed certa ſcientia: hæc enim, non illa facit ſemiplenam probationem. Audi caſum. Quidam pro certo credito, aliquot centum aureorum a debitore negato, rogat duos amicos fidiſſimos, ut ſibi de illo credito, apud Judicem teſtentur, & teſtati ſunt cum juramento, debito poſtea facile impetrato. Licitene jurarunt ob ſolam fidem certiſſimam habitam fide digniſſimo illi creditori? Reſp. Minime; ſed perjuraſſe: quia, ut dictum eſt, in Judicio non petitur; an quis aliquid noverit quacunque certitudine morali, ſed certitudine ſua propria, qualis habetur ex viſu: idque ad bonum publicum, cui ex Juſtitia legali cedere debet quæcunque particularis utilitas: atqui illam certitudinem non habuerunt illi teſtes: ergo; &c. At tenebantur ne illi poſtea ad reſtitutionem? Reſp. Minime, quia non peccarunt contra Juſtitiam commutativam, cùm debitum reipſa verum fuerit, ſed contra Juſtitiam legalem foro, bonoque publico debitam peccavere: illius tantùm, & non hujus violatio inducit obligationem reſtitutionis.

IV. Quan-

Digitized by Google

98 IV. Quando non de ipſo facto, de quo nimirùm certa notitia haberi nequit, ſed ſolùm de indiciis facti, infamatione perſonæ, vitæ, famæ, &c. jurandum eſt; ſufficit notitia certa moraliter, etiam ex auditu, fama, relatione aliorum, indiciis antecedentibus, conſequentibus, & ſimilibus. In his enim a Judice non intenditur, nec poteſt intendi ſcientia ex viſu: ergo debet ſufficere certitudo moralis ex auditu, vel opinione probabili, ut infra iterum de fure occulto oſtendam.

§. IV. *Juramentum amphibologicum.*

99 HIc candide fateor, bone Lector, libentius omnino ſiſterem, aut tecum bonum ſaltum facerem, ſi ſequi velles, hanc materiam (eſto in praxi frequentem, & ſcitu neceſſariam) totam tranſiliendo, quam periculoſe, per particularia incedendo: terret enim noviſſimum fulmen, quo S. D. N. INNOCENTIUS Papa XI. inter alias propoſitiones prohibuit, & damnavit etiam has tres ſequentes, amphibologiæ uſum admittentes.

Prima, quæ inter alias damnata, eſt 26. dicit: *Si quis vel ſolus, vel coram aliis, ſive interrogatus, ſive propriæ ſponte, ſive recreationis cauſa, ſive quocunque alio fine juret, ſe non feciſſe aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra ſe aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec eſt perjurus.*

Secunda, quæ eſt 27. dicit: *cauſa juſta utendi his amphibologiis eſt, quoties neceſſarium, aut utile eſt ad ſalutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita, ut veritatis occultatio cenſeatur tunc expediens, & ſtudioſa.*

Tertia, quæ eſt 28. dicit: *qui mediante commendatione, vel munere ad Magiſtratum, vel Officium publicum promotus eſt, poterit cum reſtrictione mentali præſtare juramentum, quod de mandato Regis a ſimilibus ſolet exigi, non habito reſpectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.*

100 Hæc, inquam, terrent; quia licet excommunicationis pœna impoſita affirmantibus, tanquam licitos caſus nominatos in dictis propoſitionibus damnatis, non ſit extendenda ad caſus non nominatos, quia odia non ſunt amplianda, prout jura clamant, tamen caſus nominati ſe habent, ut exemplum demonſtrans, non licere alios caſus ſimiles, quoad forum animæ, unde dici ſolet, quod exempla non excludant ſimilia §. *hactenus, Inſtit. de gradib.*

Nihilominus in re maxime practica, & Confeſſariis ſcitu ſumme neceſſaria (ſalva reverentia S. Sedis) audeo tibi, quod audet Joann. de Cardenas in Criſi Theol. hic Differ. 19. & alii moderni Doctores, & Profeſſores, præfatas, & alias damnatas propoſitiones, prout iacent, nimis laxas explicantes, & ſenſum, ac mentem Summorum Pontificum interpretantes. Quoad præſens ergo prænotandum:

101 Amphibologiam tripliciter fieri, vel ſummi poſſe. I. Cum æquivocatione in verbis ex ipſa inſtitutione, & uſurpatione ſua æquivocis, ac diverſum ſenſum generare aptis, uſurpando illa in ſignificatione rariori, ac ab audientibus minime intenta, ut ſi jures, te non occidiſſe gallum, intelligendo *gallinacium*, cùm tamen eſſet quæſtio de homine gallo, ſeu nato in Gallia: aut vulgari luſu, ſi jures, te millies vidiſſe Cæſarem, intelligendo, *non ipſum Cæſarem*, ſed ejus *ſtatuam vel imaginem*. Sive quando verba habent duplicem, vel multiplicem ſignificationem externam, ab ipſis verbis importatam, unde ſecundùm unam ſignificationem proferuntur a loquente, ſed ſecundùm aliam intelliguntur ab audiente, qui tamen poſſet etiam illa intelligere in ea ſignificatione, ſecundùm quam loquens, illa dicit.

102 II. Alio modo verba ſunt ambigua, ſcilicet ex circumſtantiis, quatenus verbum unam tantùm ſignificationem falſam importat, veram tamen ex circunſtantia. Ut ſi jam hic, & nunc Patrem tuum indagans, dicam tibi, *ubi eſt, vidiſtine Patrem tuum?* tu reſpondeas, *non vidi*, & hanc reſponſionem firmes juramento. In tali caſu verba *non vidi*; ſunt falſa in ſe, nam ut ſupponitur, quotidie vidiſti Patrem tuum: nihilominùs in illa circumſtantia ſunt vera illa tua verba, *non vidi*, quia quæro, an eum videris viſione valente hic, & nunc mihi demonſtrare, ubi reperiatur Pater; ſi ergo eum hic, & nunc tali viſione non vidiſti, prout in illa circumſtantia interrogaris, tua reſponſio, *non vidi*, eſt vera, ratione circumſtantiæ, licet verba in ſe abſolute eſſent falſa: eſto enim verba ex ſe ſint determinata ad unum tantùm ſenſum: ex modo tamen loquentis, vel interrogantis, vel ex adjunctis circumſtantiis, determinantur ad faciendum alium ſenſum: ubi verba ſic ſolùm vera propter circumſtantias, illam ſuam veritatem important externe in ſe ipſis; ideòque hæc veritas intelligi poteſt ab audiente, ad quem ſecundùm importatam veritatem, verba vadunt. Hæc autem veritas ob circumſtantias a verbis importata, interdùm explicite intelligi poteſt ab audiente, interdum verò tantùm confuſe, ſi prudens ſit, & perſpicax, quod ſi talis non ſit, ſibi imputet, quod non intelligat,

III. Fit amphibologia cum reſtrictione, vel reſervatione mentali in verbis, vel ſententiis, ex inſtitutione, vel uſurpatione ſua, quidem determinatis ad unum ſenſum, univoca ſignificatione, tamen reſtrictione, vel reſervatione mentali aliqua, ad alium omnino diverſum ſenſum detortis, ita ut jurans non intendat ſuo juramento confirmare ſenſum verborum proprium, & uſitatum, quem alius intendit: vel ſupponit, ſed alium ſenſum a ſe doloſe ſubintellectum ſua reſtrictione mentali; ita ut verba, nec ex ſe, nec ex circumſtantiis, externis ullam importent veritatem, ſeu cum quis utitur verbis, nullum alium ſenſum in ſe externe importantibus, niſi illum, ſecundùm quem ab audiente percipiuntur; at per mentem loquentis ſecundùm alium ſenſum proferuntur, ad quem nec ex ſe, nec a circunſtantiis, ſed a ſola loquentis intentione mentaliter reſtringuntur, & trahuntur, quem proinde audiens non valet percipere; ut ſi dicas, vel jures ſine cauſa, non uſus, &c. te non habere pecunias, vel librum, &c. ſubintelligendo: *ad tibi dandum*. Et in hoc modo loquendi, conſiſtit vera eſſentia amphibologiæ, de qua ſtant propoſitiones damnatæ: nam juxta Moraliſtas. *Amphibologia prorie eſt locutio, quæ ſua ſignificatione generat in audiente conceptum diverſum ab eo, quem loquens retinet in mente.* His tribus modis ſuppoſitis pro re difficili, & nimis frequenti in praxi, pono ſequentes reſolutiones, 103

RESOLUTIO I.

PRima, *& ſecunda ſpecies æquivocationis, vel amphibologiæ, ſemper vera eſt, ſine mendacio: ideòque & juramentum taliter amphibologicum non eſt perjurium; niſi tamen juſta ſubſit cauſa celandi, vel diſſimulandi veritatem, ſemper illicitum eſt, perverſum, &* quaſi *perjurium.* Communis DD. Navarr. *c. humanæ aures*, 22. *q.* 5. *in q.* 3. *n.* 9. & 16. Pereira in *c.* 27. *Gen. diſp.* 5. *n.* 57. Sotus *de ſecret. memb.* 3. *q.* 3. *fin.* Valent. 2. 2. *diſp.* 5. *p.* 11. *pu.* 2. *in ſolut. ad* 2. Leſſ. *de Juſt. lib.* 2. *c.* 42. *dub.* 9. *n.* 48. Sayr. *in clav. reg. lib.* 12. *c.* 17. *n.* 26. Azor. *inſtit. mor. par.* 1. *lib.* 11. *c.* 4. *qu.* 5. *reg.* 2. Bannes. 2. 2. *q.* 69. *ar.* 2. *dub. penult.* Suar. *t.* 2. *de Relig. lib.* 3. *c.* 11. *fin.* aliique plures in hanc materiam ſcribentes, cùm quibus reſolutionem breviter probo, & explico. 104

I. *Prima ſpecies æquivocationis eſt ſemper vera.* Ratio eſt: quia verba juxta hanc ſpeciem prolata, important in ſe, & externe omnem ſenſum, quem loquens intendit exprimere; ergo talis locutio non eſt contra mentem, & conſequenter non mentitur, cùm mentiri ſit contra mentem ire. Conſ. prob. qui enim verbis utitur, ſecundùm aliquam veram ſignificationem externam, quamvis non utatur ſecundùm omnem eorum ſignificationem, tamen vere externam ſignificationem menti internæ conformat: ergo ſic loquens, non mentitur, nec eſt perjurus, ſi juramentum adhibeat. *Tum quia*: de facto in Scriptura Sacra extant plures locutiones ambiguæ, & obſcuræ, quæ ab Eccleſia debuerunt declarari, quo ſenſu ſint intelligendæ, quia ab Hæreticis intelligebantur in ſenſu errorem inducente: ergo hic modus per ſe non eſt illicitus, nec conſequenter ſub damnatione comprehenſus. 105

II. *Etiam ſecundus modus, vel ſpecies amphibologiæ, eſt vera, carens mendacio, & perjurio*, ideòque ex cauſa juſta, non ſolùm ab hominibus licite uſurpari poteſt, ſed etiam ipſe Chriſtus uſus eſt illa, Joan. c. 7. dicens: *Non aſcendam ad diem Feſtum*, cùm tamen ſtatim aſcenderit occulte. Nec in hoc mendacium fuit, quia verba illa ſeorſim, a reſtrictione mentis veritatem habebant, ex circumſtantia mentis eorum, cum quibus loquebatur; nam juxta mentem ipſorum dixit Chriſtus, ſe non aſcenſurum ad diem feſtum, nimirùm palam, & cum manifeſtatione ſui ipſius per ſigna, & per publicam prædicationem, prout cognati eum rogabant. Similiter Marc. 13. Diſcipulis de die judicii interrogantibus reſpondit: *De die autem illo, vel hora nemo ſcit, neque Angeli in cælo, neque filius hominis*; cùm tamen omnia ſciebat. Quæ reſponſiò vera fuit per externam ſignificationem veram ſeorſim, ratione circunſtantiarum: nam vere Chriſtus ignorabat diem illum, ut Legatus Patris, & Doctor hominum, cujus muneri notitia illa demandata non fuerat, & diem illum ignorabat ad publicam notitiam, quam Diſcipulorum interrogatio requirebat: ergo idem dicendum eſt in aliis locutionibus ambiguis, cùm verba ex circumſtantiis accipiunt externam ſignificationem veram, licet illa ſignificatio ſit rara. Sic Jo. Baptiſta dicitur Elias: & imago Cæſaris Cæſar. Nec refert, quòd verba non ſint vera in ſenſu magis communi, ſi non teneris in alio ſenſu ea accipere, aut proferre, ſed cùm adeſt vera, & juſta cauſa, nec alia urget obligatio, ſufficit uti verbis in aliquo ſenſu vero; ſive dein illa verba veritatem illam importent externe ex ſe, ſive ex circumſtantia aliqua loquentis, ſive interrogantis, ut ſi Confeſſarius dicat pœnitenti, *feciſtine furtum?* pœnitens illud jam ante confeſſus dicendo *non feci*, ſubintelligendo, quod nunc debebam confiteri, prout in me interrogas, verum dicit:

nam, eſto verba *non fecit*, ex ſe ſint falſa, ſunt tamen vera ex circumſtantia, quia Conſeſſarii interrogatio communiter intelligitur de furto non confeſſo. Alios caſus difficiliores in praxi, lege famoſum P. Jo: de Cardenas, Societatis Jeſu, in Criſi Theologica, Coloniæ impreſſa 1690. Diſſ. 19. c. 6. hic ſat liberalem, & dictas Propoſit. fuſe explicantem,

107 Ideòque *Juramentum taliter amphibologicum, non eſt perjurium*. DD. citati. Ratio clara eſt. Quia perjurium proprie dictum, neceſſario includit voluntatem invocandi Deum, in teſtem, in confirmationem falſi: ſed ita jurans amphibologice non intendit Deum invocare in teſtem propoſitionis falſæ, ſeu ex ea parte, qua falſa eſt, ſed qua vera eſt, ſeu alterius propoſitionis veræ animo retentæ, exterius tamen ſaltem hic, & nunc ob has circumſtantias veræ, v. g. ſe non habere pecunias tales, quas tibi latroni, vel hoſti velit, aut teneatur dare. Ergo non eſt perjurium proprie. Eadem ratione evincitur non eſſe mendacium: Quia ratio eſſentialis mendacii conſiſtit in difformitate judicii a verbis: atqui tali amphibologia utens, non habet judicium difforme a verbis, quibus utitur, ſed revera habet in mente id, quod ejus verba æquivoce ipſi ſonant, & exterius, vel ex circumſtantiis, vel ex ſe veritatem illam important, ut patet in exemplis allatis: qui enim jurat ſe vidiſſe Cæſarem, intelligendo per Cæſarem ejus ſtatuam, vel effigiem, quam revera vidit, dicit ipſiſſimam veritatem, & nihil contra mentem, nec obligatur ſemper adhibere verba ſecundùm omnem ſenſum, & veritatem, quam habere poſſunt: ergo, ut ſic non mentitur.

Dices: At alii inde decipiuntur, putantes ipſum jurare, vel aſſerere revera Cæſarem in perſona vidiſſe. Verum eſt: at certe non neceſſariò intendit formaliter, ut alii decipiantur (quod ſane nunquam poſſet eſſe licitum) ſed ſolum prævidet, quod alii inde decipiantur, ſeu dat occaſionem deceptionis, & falſi judicii aliorum, quam deceptionem ob juſtam cauſam permittere poſſumus, ut patebit. Sed certe communiter dare non licet; quia inde everteretur commercium ſocietatis humanæ, aliaque gravia mala orirentur: quare apud omnes in confeſſo eſt, nefas eſſe, paſſim uti ejuſmodi amphibologicis æquivocationibus, quæ communiter ab aliis intelliguntur in alio ſenſu, quam habeat proferens, idque maxime in juramentis. Unde

108 IV. *Juramentum tale amphibologicum, niſi juſta ſubſit cauſa celandi, vel diſſimulandi veritatem, illicitum eſt, perverſum, & quaſi perjurium;* Ita DD. *in Reſolut. citat.* Ratio eſt: qui amphibologice jurans, v. g. ſe non habere pecunias, nimirùm, *quas tibi velit dare*: in primis etſi ſpeculative, & abſtracte loquendo, neceſſariò non mentiatur, nec intendat directe alterum decipere, ſed ſolùm occaſionem det, & permittat alterius deceptionem, tamen hæc ipſa prævisa, & permiſſa alterius deceptio, abſque omni juſta cauſa, omnium conſenſu illicita eſt, & contra bonum ſocietatis humanæ, æque, ac mendacium: ut ſupra dictum. Attamen moraliter, & practice loquendo talis revera dupliciter quaſi mentitur, & decipit. 1. Quia ad aliorum ſenſum, & intellectum enuntiat aliter, quàm ipſe in animo ſentiat, 2. Quia ſimulat ſe ſuo juramento confirmare ipſum ſenſum communem ab aliis intellectum, quem tamen animo ſuo non confirmat, ſed alium diverſum mente doloſe reſervatum. Nonne enim tu ſine juſta cauſa, jurans te non habere pecunias cum tua reſtrictione mentali, optas id alterum credere in tuo ſenſu reſtricto, (*quas tibi vellem dare*) hoc enim parum tibi prodeſſet: atqui utrumque hoc pernicioſum eſt bono communi ſocietatis humanæ, cùm enim juramentum finis ſit confirmatio veritatis actorum, ac promiſſionem inter homines: hinc illorum vim omnino deperdunt, & deſtruunt, qui iis abutuntur ad ſimulandam falſitatem, vel ad veritatem ſine juſta cauſa celandam. Deinde graviter talis peccat contra virtutem Religionis, quia nimirum juramento, ſeu divini teſtimonii, ac Numinis invocatione abutitur pro inſtrumento alterum decipiendi, & falſa apprehenſione ſenſus communes verborum confirmandi, adeoque ſi id fiat in re alicujus momenti, maxime accedente gravi damno proximi, aut gravi aliorum ſcandalo, peccatum mortale eſt: idque multiplex, & contra Religionem propter prædictum abuſum juramenti, & contra ſinceritatem ſocietatis humanæ, contra juſtitiam, & Charitatem: & denique quaſi perjurium in foro externo non immerito punitur. Et generaliter vere dixit D. Iſidorus *l. 2. ſent. c.* 31. Quod talis dupliciter reus ſit, & quia Nomen Dei in vanum aſſumit; & quia proximum dolo capit, Unde recte notat, *Laym. citat. c.* 14. *n.* 8. Eum, qui ita amphibologico, ac doloſo juramento alteri promiſit quidpiam abſque animo præſtandi, in proprio ſenſu ab alio intellecto, etſi nullam contrahat obligationem adimplendi promiſſionem in illo proprio ſenſu ab alio intellecto ex vi juramenti, & virtute Juſtitiæ per ſe, poſſe tamen obligari per accidens ad implendam rem exterius promiſſam, partim ratione ſcandali, ne ab aliis perjurus cenſeatur, vel ut talis puniatur; partim ratione nocumenti alteri perſonæ proventuri; ut ſi quis ſimulato juramento promiſſorio nuptiarum puellam decepiſſet, v. g. juraſti puellæ te eam ducturum ad Eccleſiam, & intelligas de vulgari manuductione, non de Matrimonio contrahendo, ut vulgo intelligi ſolet; ſi ſimili fraude juraſti ſolvere debitum creditori ad Paſcha, intelligens non Paſcha proximum, ſed ad alios annos, &c. teneberis juramentum implere in proprio ſenſu, ſolvere debitum ad proximum Paſcha, vere ducere puellam in Matrimonium, ſi alioquin eis grave nocumentum oriatur, utpote ſi creditor ex dilatione ſolutionis lucrum ceſſet, vel aliud grave damnum emergat: ſi puella deflorata, infamata, & vilis facta, niſi eam ducas, aliud honeſtum Matrimonium inire nequeat, aut ſi grave ſcandalum oriturum ſit, &c.

109 Quænam verò ſit cauſa juſta utendi amphibologiis, diſtinguendum, & bene notandum eſt. Si loquamur de amphibologiis veritate carentibus in ſua externa ſignificatione, licèt veritatem habeant per mentis reſtrictionem, nulla datur cauſa pro eorum licito uſu, *Ratio eſt*: quia ejuſmodi amphibologiæ ſunt ſemper cum mendacio, & juramentum illis additum ſemper eſt perjurium, ut ſtatim *reſ. ſeq.* videbimus. Si verò loquamur de amphibologiis per verba vera in ſe, vel ex circumſtantiis, primæ ſcilicet, vel ſecundæ ſpeciei, tunc cauſa juſta pro licito earum uſu, quantum eſt præciſe, ut ſint licitæ ratione cauſæ exactæ, dici poterit juſta cauſa quælibet ex enumeratis in ſupra allata propoſitione 27. Videtur autem tunc talis juſta cauſa adeſſe, quando attento eo motivo loquendi ſic ambigue, melius eſt amphibologiam adhibere, quam omittere. & hæc regula eſt certiſſima. In dubio autem, an melius ſit, nec ne, ob tale motivum uti amphibologia, depoſito dubio, motivum illud erit, vel non erit cauſa juſta, quod judicabitur potiori jure amplectendum, vel reiiciendum, ita DD. citati.

RESOLUTIO II.

110 I. *Tertius modus, ſeu ſpecies amphibologiæ ſemper eſt cum mendacio, ideoque & Juramentum ei additum ſemper perjurium*. Ita Cajet. 2. 2. q. 89. art. 7. Sanchez lib. 3. Decal. c. 6. nu. 12. Azor. Lopez. Coninch. & alii plures. Ratio illius eſt: 1. Quia locutio conſtituitur externa verborum ſignificatione, quam non poſſunt tollere, vel deſtruere verba interna, quæ neque ſunt voces, nec cum verbis externis componunt unam locutionem, vel ſignificationem: in hoc enim conſiſtit eſſentia amphibologiæ proprie dictæ, & tertiæ ſpeciei: ergo verba externa vadunt ad audientem ſecundùm ſignificationem, quam tantùm in ſe, & externe habent, & quin ſic vadant ad audientem, impediri non poſſunt ab addito pure mentali, & conſequenter, ſi externa verborum ſignificatio eſt falſa, etiam ipſa locutio in genere locutionis eſt falſa: ideoque ſic loquens mentitur & eſt perjurus, ſi juramentum ſuo dicto addat. 2. Tunc quis mentitur, quando dicit verba non conſonantia menti: ſed hujuſmodi ſunt verba hujus tertiæ ſpeciei æquivocationis: ergo per eam mentitur, & eſt perjurus, ſi juramento dicta firmentur. Major eſt certa. Min. probatur: illa verba, quæ non connectuntur cum internis, eo ipſo, quod in ſe ſint falſa, non poſſunt habere verum ſeorſum ex ſe, ut ſupponimus: nec ex intentione dicentis, ſeu ex oratione mere interna, quam loquens ſubintelligit dictis verbis externis: ergo verba externa vadunt, nec mutari poſſunt, quin vadant ad audientem ſecundùm ſolam, & præciſam eorum ſignificationem falſam, cùm verba interna nullatenus externe exprimantur, nec ſaltem confuſe inſinuentur, uti fieri ſupponimus in hac tertia amphibologiæ ſpecie: ergo ea verba non ſunt conſonantia menti, ideoque ſic loquens ſemper mentitur, & eſt perjurus, ſi juret. Nequit enim perſona privata imponere verbis aliam ſignificationem, nec eorum ſignificatio ab intentio dicentis pendet; unde quidquid verba ex communi acceptione ſignificant, hoc ſemper ſignificant, quacunque intentione proferantur, ideòque non interna, ſed ſola externa locutio proprie aliquid ſignificat, cùm enim interior non poſſit eſſe alteri ſignum rei ignotæ, nihil ei ſignificare poteſt; nam ſignificare aliquid alicui, eſt ei eſſe, vel dare, alicuius rei ſignum; quod juxta Philoſophos, & D. Auguſt. *l. de Doct. Chriſt. c.* 1. *præter ſui ſpeciem, quam ingerit ſenſibus, facit aliquid aliud in mentem venire*, id eſt, conceptum internum: ergo ſi eum verba nullo modo exterius, nec ex ſe, nec ex circumſtantiis manifeſtent, ſed ſolummodo aliquid aliud, erunt menti diſſentanea, ſicque mendoſa, & cum perjurio, ſi ſub juramento proferantur; ideòque meritiſſime damnata eſt quæ is talis amphibologica locutio hujus tertiæ ſpeciei. 3. Tunc quis mentitur, quando verba externe profert cum certa ſcientia interna, quòd ab audiente accipiantur ſecundùm ſenſum falſum, quia alium ſenſum exterius non important, qui ab audiente poſſit percipi, ſaltem in confuſo, ſeu in genere, licet non in ſpecie: at hoc totum contingit in hac tertia ſpecie amphibologiæ, ut patet: ergo &c.

Digitized by Google

go &c. M. Prob. nam eo ipſo, quod locutin non eſt externe vera, ſed tantùm in mente dicentis, eſt falſa, & contra internam ſcientiam proferentis illam: ergo proferens loquitur contra mentem ex parte verborum, quæ dicit alteri, quamvis loquatur juxta mentem intra ſe: ergo mentitur, cum mentiri, ſit contra mentem ire, ut ſit in propoſito. Et certe ſi hic tertius modus non reiiceretur, nunquam poſſet humanum commercium eſſe cum certitudine, quia ignoratur mens alterius, & verba externa ſunt falſa: ergo &c. *Tum quia* juxta communem, intentio mente retenta nihil operatur in humanis contractibus; ſed verba falſa in ſe, & vera in ſola intentione, ita retinent in mente veritatem, ut nihil de ipſa externe importent: ergo ratione internæ veritatis non perdunt externam falſitatem, ſecundùm quam limitate vadunt ad audientem. *Tum quia*, nemo per verba interna poteſt loqui niſi ſibi, vel Deo internas cogitationes cognoſcenti, nullo autem modo homini, qui verba non videt: ergo per illa nihil dico, vel affirmo, & conſequenter, ſi alteri dicam verba habentia unum tantùm ſenſum falſum, hæc vadunt, ut ſonant externe, non interne, ad ipſum audientem. *Tum quia*: locutio eſt ſignificativa præciſe, quatenus exterius profertur, quia cùm hac ratione poſſit ab alio cognoſci, etiam hac præciſe ratione poteſt alteri eſſe ſignum rei alicujus, nihil enim poteſt alicui eſſe ſignum, niſi quatenus poteſt ab eo cognoſci: ergo locutio mere interna non poteſt complere ſignificationem locutionis externæ, efficiendo, ut hæc plus, aut aliud ſignificet quàm ſine illa ſignificaret. Prob. concl. cùm enim verborum ſignificatio non pendeat ab intentione loquentis, nec ab ejuſdem intentione poteſt immutari, niſi externum aliquod ſignum addatur; ſi enim locutio illa mere interna nullam habeat rationem ſigni, nec quidquam aliqua ratione ſignificabit: ideoque externa locutio in ſe falſa nullam recipit veritatem in ſe a mentis reſtrictione facta ab ipſo dicente, ac proinde ſic amphibologice loquens ſemper mentitur: eſtque perjurus, ſi jurat. 4. Tunc quis vere mentitur, quando per externam locutionem alium taliter decipit, ut deceptus ſibi ab ipſa deceptione cavere, vel ſubtrahere ſe non poſſit: at per amphibologicam locutionem hujus tertiæ ſpeciei audiens ita decipitur: ergo ſic loquens mentitur: & ſi juret, eſt perjurus. M. patet, nam qui verba dicit unum ſolùm ſenſum habentia, qui ſenſus eſt falſus, taliter decipit, ut deceptus vitare nequeat, aliter intelligendo verba habentia unicum ſenſum. Min. conſtat, quia hæc tertia ſpecies amphibologiæ conſiſtit in ejuſmodi verbis falſis in ſe, quidquid ſit de mente nullatenus externe expreſſa: ergo ſi audiens omnimode deceptus remaneat, ſine ſua culpa, ſed ex defectu ſolius locutionis, optime arguitur ſic loquens mentiri, & jurando eſſe perjurus.

111 II. *Dices* I. Loquens non tenetur ſuam mentem aperire, ſed poteſt unam ſolam partem declarare, & alteram intus per mentis reſtrictionem ſilere: ſed hoc non eſt mendacium, cùm non ſit contra, ſed juxta mentem: ergo, &c. 2. Mentiri ita eſt contra mentem ire, ut verba ad rationem mendacii ſe ſolùm materialiter habeant, nihilque referat, ſive in ſe vera, ſive falſa ſint, tantùmque attendenda ſit ipſa mens proferentis taliter, quod in deformitate verborum per ordinem ad mentem ratio mendacii dicatur conſiſtere: ſed in hac tertia ſpecie locutionis amphibologicæ mens non intendit aliud alteri dicere, niſi ſecundùm quod ipſa concipit: ergo verba non erunt menti contraria, ideòque nec erit mendacium. Reſp. *ad* 1. *miſſa majore*, quæ univerſaliter vera non eſt, cùm interdum quis teneatur totam mentem aperire, *diſt. min.* Si verba externe prolata importent in ſe duplicem ſignificationem, quarum altera mente retinetur, & ſecundùm aliam ſit locutio, hoc non eſt mendacium, nec contra, ſed juxta mentem, *con. min.* Si verba externe prolata unam tantùm ſignificationem falſam importent, licet loquens aliud verum in mente habeat &c. hoc non eſt mendacium, & contra mentem, *N. min. cum conſeq.* Ad 2. in quo eſt potiſſimum fundamentum opinionis oppoſitæ, dicendum eſt, taliter æquivoce juxta hanc tertiam ſpeciem loquenti non deficere intentionem ſignificandi alteri objectum, quod verba per ſe ſignificant, ſicut neque deficit formalis locutio de illo objecto, etiamſi intentio illud ſignificandi reperiatur in mente poſitive contrariare. *Ratio eſt* quia vocibus exterius prolatis competit objectum illud ſignificare independenter, & ſeorſim a voluntate proferentis, ideòque eas proferre minime poteſt ſine voluntate manifeſtandi alteri earum ſignificationem, ſimulque notitiam objecti earum ſignificationis neceſſario connexam, ſuppoſito, quod velit ea verba proferre, quæ unam tantùm ſignificationem important; neque ad formalem locutionem alia voluntas neceſſaria eſt: hinc ſicut ſine dubio mentiretur, qui vellet verba proferre ſine mentali reſtrictione, cùm dicta verba habeant unam ſolum ſignificationem falſam; ita eodem modo mentiretur, qui ea diceret cum mentis reſtrictione, nam ſive reſtrictio aponatur per mentem, ſive non, in utroque eventu adeſt eadem ſignificatio vocum, & voluntas formalis ſignificandi. Et hac reſponſione evertuntur omnia alia fundamenta contraria, quæ hic opponi ſolent.

III. Atque ex hactenus dictis jam clare patet, quàm meritò damnandæ fuerint ſupra allatæ propoſitiones, ut *jacent*, 112
quia nimis generaliter, & univerſaliter loquuntur. Prima quidem, quatenus licitum facit promiſcuum uſum amphibologiæ in omni ſpecie, etiam tertia hactenus rejecta, dum generaliter loquitur, in qua ampla generalitate utique ſcandaloſa eſt, eo quod tertia ſpecies amphibologiæ ſemper ſit cum mendacio, unde qui ea utitur, eſt vere mendax, &, ſi juramentum addat, perjurus, contra dictæ propoſitionis doctrinam. Et ideo etiam *ſecunda ſeu* 27. meritò eſt damnata tanquam ſcandaloſa, quia cum priori connexa, facit licitum uti amphibologiis etiam tertiæ ſpeciei, ſi aliqua habeatur cauſa ex enumeratis in eadem propoſitione: ſi enim amphibologia tertiæ ſpeciei ſemper eſt cum mendacio, ut oſtenſum, utique perjurium erit eam jurare, etiam ex quacunque cauſa, malum enim intrinſece talem non habet cauſam, ob quam ceſſet eſſe malum; quare cùm mendacium, & perjurium ſint intrinſece peccaminoſa, conſequenter ſcandaloſa eſt illa propoſitio, quæ aſſignat cauſas, ob quas licitum dicit eſſe uti amphibologiis ſic promiſcue, & univerſaliter, ut docebat propoſitio prior, pro cujus uſu cauſas aſſignat. Hinc meritò etiam *tertia ſeu* 28. propoſitio fuit damnata; nam & ipſa non loquitur cum debita diſtinctione, ſed aliqua docet in nimia generalitate; ſic comprehendit promiſcuum uſum reſtrictionis mentalis, cùm numquam tamen liceat ſaltem reſtrictio tertiæ ſpeciei. Item non diſtinguit de juramento legitime, vel illegitime exacto. Item nimirùm generaliter ponit illam rationem, *quia non tenetur fateri, crimen occultum*: quod univerſaliter falſum eſt.

Adeoque cum uſus amphibologiæ non ſit abſolute, & ſimpliciter omnis prohibitus, & damnatus, ſed ſolummodo uſus ejus promiſcuus, & tertiæ ſpeciei, ut in arbitrio cujuſque eſſet amphibologice loqui toties, quoties cauſa occurreret, ſequitur adhuc eſſe licitum uti diſcrete, ac virtuoſe ex rationabili cauſa amphibologiis primæ, & ſecundæ ſpeciei. Nunc ergo in ſpecie videndum, quando liceant, aut non liceant ejuſmodi amphibologica juramenta primæ, & ſecundæ ſpeciei.

RESOLUTIO III.

I. *IN Judicio Juridice, & legitime interrogatus juxta com-* 113
muniorem ſemper peccat mortaliter amphibologice jurans in re gravi; tum contra virtutem Religionis publice, & ſolemniter aſſumendo Nomen Dei doloſe, tum contra virtutem Juſtitiæ, licet verba amphibologica, quibus utitur, habeant in ſe veritatem, ſicque non ſit perjurus. Ratio eſt. Quia qui juridice interrogatur ſub juramento, jam perdidit jus celandi ſuos conceptus, & ea, quæ putabat ſecreta, cùm jam ad forum externum perducta ſint, ut de iis ad juramentum cogi poſſit; ideòque talis ad mentem juridice interrogantis tenetur reſpondere, & jurare ea lege, qua tenetur in his, quæ ad forum contentioſum pervenerunt, legitimæ poteſtati obedire; idque maxime verum eſt in materia Fidei ex ſpeciali præcepto Fidei externæ confitendæ; de quo jam ſupra *Tract.* 2. *in II. Præcept. c.* 2. *ſect.* 4. Et propter hanc obligationem ſincere reſpondendi, & propter alias rationes jam adductas fuit damnatus promiſcuus uſus amphibologiæ: ſi enim liceret amphibologice ſemper loqui in judicio, nunquam certo fieret a parte rei recta juſtitia, unde & innumera ſequerentur inconvenientia.

Idque etiam verum eſſe volunt de eo, qui juridice, & 114
legitime (utpote poſt infamiam, vel indicia contra ipſum probata; ſaltem per ſemiplenam probationem, quam facit unus teſtis idoneus ex viſu) de crimine a Judice interrogatur, non obſtante periculo vitæ, vel certi exilii. Ita DD. maxime Antiquiores. D. Thom. Navarr. Sotus, aliiſque congeſtis, Sanch. *tom.* 2. *Conſ. moral. l.* 6. *c.* 4. Ratio eſt: quia inter partes Juſtitiæ potiſſima eſt obedientia, qua tenetur quis obedire Superiori, juſte, & legitime præcipienti: ſed hic ſupponitur, Judicem, ut ſuperiorem juſte, & legitime præcipere, idque agnoſcere reum: ergo obligabitur ad parendum, & reſpondendum ſincere. Addunt non vulgare Reipublicæ detrimentum fore, ſi talis obligatio fatendi crimina negaretur, aut facultas negandi permitteretur, paſſim enim hac immunitatis ſpe graſſarentur vitia, & ſcelera. Admittunt tamen DD. hujus ſententiæ, reum, qui crimen ſuum Judici occultavit, non teneri coram Judice retractare, ſeu abſolvendus, ſeu condemnandus ſit, ſeu lite pendente ſuſpenſus maneat. Hanc quidem ſententiam, utpote communiorem, eoque tutiorem, ego ante hac, & docendo, & practicando ſecutus ſum.

II. Cæterum pro nunc eam limitant, & uti poſſe reum 115
amphibologia primæ, vel ſecundæ ſpeciei in judicio ſine peccato ſaltem mortali, ubi agitur de cauſis capitalibus, &

gravioribus, ſi ſit ſpes evadendi, & nullum grave damnum reipublicæ timeatur, probabiliter docent RR. plerique, Card. de Lugo *t. 2. de Juſtit. diſp.* 4. *ſect.* 1. *n.* 15. Joan. Sanch. *in ſelect. d.* 43. *n.* 23. Tambur. *lib.* 3. *c.* 4. §. 3. *n.* 5. cum aliis viginti duobus. Buſembaum *l.* 4. *c.* 3. *dub.* 7. & alii etiam poſt damnatas propoſitiones ſcribentes, Cardenas Diſſert. 19. *a n.* 81. Ratio ſatis ſolida eſt: quia nemo obligandus eſt concurrere ad ſeipſum occidendum, cùm ſit de jure naturæ, non ſolùm vitam ſuam tueri verùm etiam ad mortem ſuam, quantum poteſt, non concurrere, ergo ad id poteſtate humana obligari non poteſt. *Confirmatur*: ex communi omnium Doctrina, res multum difficilis reputatur moraliter impoſſibilis, ad quam proinde præcipiendam, per ſe loquendo, & ſecluſo pacto, nulla poteſtas humana ſe extendere poteſt: At in propoſito veritatem fateri cum tanto incommodo, eſt res multùm ſane difficillima; ideòque moraliter cenſenda impoſſibilis; ergo ad illam præcipiendam non poteſt ſe extendere præceptum humanum Judicis interrogantis, quantumvis juridice, & legitime. Dixi *in cauſis capitalibus*; nam aliud eſt in cauſis, ubi agitur de pœna Eccleſiaſtica. Dixi etiam, *ſi ſit ſpes evadendi*, quia ſine tali ſpe ceſſat ratio allata. Jam ergo vides ruere rationem oppoſitæ ſententiæ: negatur enim Judicem eſſe Superiorem legitimum ad rem tam arduam præcipiendam; negatur etiam id requiri magnopere ad bonum commune Reipub. (ſunt enim alia via, utpote inquirendo teſtes, aut torturæ horrore reum ad fatendum, veritatem compellendo) cui ſane ſufficienter poteſt provideri, & melius omninò, quàm per obligationem peccati mortalis. Nam quotuſquiſque maleficus hactenus ob peccati timorem crimen ſuum faſſus eſt? At plerique fatentur timorem tormentorum.

116 Ulterius ſententia omninò probabilis a periculo vitæ extenditur ab iiſdem DD. ad quodcumque grave malum, utpote exilium, triremes, bonorum amiſſionem, gravem infamiam &c. ad hæc enim tam gravia mala, proin ac ipſam mortem, avertenda, jus naturæ nos armat. Sed quid de malo levi? Ut ſi Superior præcipiat cum, vel ſine juramento ut fatear aliquod crimen, ſive leve, ut mendacium, temulentiam, furtum alicujus eſculenti, vel poculenti: ſive per ſe grave, ut percuſſionem, fornicationem, adulterium &c. ex cujus tamen confeſſione certus ſum leve tantùm malum ſecuturum, v. gr. aliquot dierum cuſtodiam, diſciplinam, vel ſimilem pœnam monaſticam: licebitne negare etiam jurando cum æquivocatione? Rectiſſime negat Lugo *citat. n.* 6. ob rationem datam *Reſol.* 2. Quia hìc nulla eſt legitima cauſa excuſans malitiam hujus amphibologiæ. Attamen a mortali excuſari poſſe videtur, ſaltem ſine juramento negans, vel quia jus naturæ habere videtur, ut ne leve quidem malum mihi ipſi infligam, vel quia quando agitur de pœna levi infligenda, videtur leve, nec tam rigoroſum ſuperioris præceptum, vel quia non oritur grave malum Reipub. vel Communitati, ſi ſolûm levis pœna ſubterfugiatur. Intellige autem ſemper de æquivocatione primæ, vel ſecundæ ſpeciei, qua negatio poſſit verum ſenſum habere, &c. juxta exempla mox inferenda. Nam rotunde mentiri negando, nunquam licere cujuſcumque evitandi mali gratia, certum eſt apud Omnes, & nimis eſt certum in juramentis.

RESOLUTIO IV.

117 *Quoties quis illegitime, & abſque ſufficienti, & legitima cauſa cogitur, vel graviter urgetur ad jurandum intra, vel extra judicium, toties poteſt quis uti amphibologia primæ, vel ſecundæ ſpeciei, ita ſcilicet ut ſenſus verborum talis ſit, qualem habet, vel habere poſſet, aut deberet interrogans, idque ſemper animo ſolum veritatem diſſimulandi, non autem falſum ſimulandi* (quod nunquam licet abſque periculo perjurii, & peccati) ita DD. communiter Sylv. Sotus, Navarr. Buſembaum, & alii infrà citandi: *Ratio eſt*, quia nemo debet expectare reſponſionem, niſi a ſubjecto legitime interrogato: ergo ſi judex non legitime, & juridice interrogat, interrogato liberum eſt interrogata congrua æquivocatione primæ, vel ſecundæ ſpeciei declinare: in his enim circumſtantiis homo adhuc poſſidet jus ſuum naturale celandi ſuos mentis conceptus, & quodvis ſuum ſecretum ſervandi, & ſe, vel proximum contra omnem injuriam, vel injuſtas inquiſitiones tuendi, cùm nullus per injuriam jure ſuo privari poſſit; adeòque talis habet juſtam cauſam celandi veritatem, & reſponſio eſt de ſubjecto non ſupponente, hoc eſt, non obligato ad reſpondendum. Pro quo eſt.

REGULA GENERALIS.

118 Illegitime cenſeris urgeri ad reſpondendum, vel jurandum, *In judicio quidem*: 1. quando Judex non eſt legitimus. 2. ſi a ſeipſo litis proceſſum inchoet, ſine prævia accuſatione, ſaltem virtuali. 3. Si non præceſſit ſemiplena probatio, nec infamia, nec manifeſta criminis indicia extent, ſeu quando de aliquo crimine non es vere infamatus, aut res ad ſemiplenam probationem non pervenit. Item 4. quando reus extractus fuit ab Eccleſia, nam Judex tunc non habet jus interrogandi, & procedendi. Sotus *cit. c.* 5. Idem eſt ob eandem rationem, quando Judicis juriſdictio eſt ſuſpenſa per appellationem: ita Sanchez *c.* 10. *n.* 4. Item 6. quando Judex interrogans eſt excommunicatus denunciatus, aut notorius percuſſor Clerici, quia in his caſibus eſt ſuſpenſa Judicis Juriſdictio. Ita Doctores paſſim.

Extra judicium vero, vel privatim, quando juramentum, 119
aut reſponſio cederet in damnum jurantis, vel tertiæ perſonæ, aut non expedit, ut is, qui juramentum exigit, de rei veritate informetur; tunc enim ſemper jurans habet juſtam cauſam celandi veritatem, & ſi juramentum, vel reſponſum omnino detrectare non poſſit, licite utitur amphibologia primæ, vel ſecundæ ſpeciei, ut poſt alios recte explicat noſter Marchant. *to.* 2. *trib. tr.* 3. *tit.* 2. *q.* 4. *concluſ. ult.* Et notiſſimus eſt caſus de Confeſſario in materia de ſigillo; qui eo uſque ad actus de auditis in Confeſſione, ut aliter ſubterfugere non poſſit, non ſolùm ſimpliciter negare, ſed etiam jurare licite poteſt, & debet: ſe nihil ſcire, ſubintelligendo, ſcientia utili in converſatione externa, ſeu qua ſcientia extra forum internum uti liceat,
Hinc reſolves. 120

I. In judicio reus (& a fortiori extra judicium quis) etiam cum juramento, ſed cum æquivocatione primæ, vel ſecundæ ſpeciei negare poteſt, ſe crimen aliquod commiſiſſe, ſi id crimen omninò occultum ſit, aut ſi ob aliquam circumſtantiam ab omni culpa immunis: v. g. ſi per inculpabilem ignorantiam hominem pro fera occidiſti, vel injuſtam compenſationem debiti, vel damni illati rem alienam ſubtraxiſti, jurando negare potes, te id feciſſe, ſubintelligendo eo modo, ac fine, quo a Judice interrogaris, nimirum culpabiliter, vel criminoſe: nam de hoc Judex interrogat, & ſic amphibologica reſponſio eſt vera ex circumſtantia, nempe quia eſt ad mentem interrogantis. Ex communi Leſſ. *de juſtit. lib.* 2. *c.* 31. *dub.* 3. *n.* 14. Sanch. *cit. n.* 14. Item negare potes verum crimen commiſiſſe, ſi Judex contra leges procedat, ut ſi ſemiplena probatio contra te non adſit, ſi Judicis poteſtas ſuſpenſa ſit ob excommunicationem, aliamve cauſam. Item negare potes indicium criminis, quod tamen crimen ipſum non commiſiſti, etſi indicium verum ſit; ſi interrogeris, an per illam viam tranſieris; an illam domum ingreſſus ſis, ubi aliquis occiſus eſt, vel furtum commiſſum; etiamſi tranſieris, vel ingreſſus ſis negare tamen potes cum juramento, ſubintelligendo ea ratione, qua a me interrogaris, nimirùm ut occiſor, vel fur, vel quatenus illa circumſtantia eſt indicium delicti. Et his ſimilia ſexcenta.

II. Eadem ratione in judicio teſtes, vel alii etiam cum 121
juramento adhibita ſimili æquivocatione negare poſſunt, quotieſcunque legitime non interrogantur, ut ſi interrogeris de crimine alterius occulto omnino, tibi ſoli cognito, vel de crimine, de quo non teneris teſtificari, quia alioquin tibi notabile damnum ſequeretur, potes jurare, te neſcire, ſubintelligendo: ita ut tenearis Judici aperire &c. Sic, ſi quis aliquid ſubtraxerit a fiſco, vel tributis, aut gabellis ex vera neceſſitate non ſolùm ipſe pro ſe, ſed & alii pro ipſo jurare poſſunt, nihil ſubtraxiſſe, ſubintelligendo, quod teneretur dare. Sic Religioſus Clericus portans, vel vehens aliquid, unde tamen ſolvere gabellam non tenetur, vel ratione immunitatis, vel quia injuſta eſt gabella, interrogatus ab exactore, jurare potes, te nihil portare, vel vehere, mente intelligendo: nihil porto, vel veho mecum, ex quo tibi gabellam ſolvere debeam. Ita *Ledeſ. apud Goba. n.* 631. Sic Clericus coram ſæculari Judice conventus non ſolùm ipſe pro ſe, ſed etiam alii pro ipſo jurare poſſunt, eum nihil deliquiſſe: ſubintelligendo, ita ut coram
tali Judice deponi debeat. Ita citati paſſim. 122

III. Intra, vel extra judicium etiam cum juramento negare potes, te aliquid promiſiſſe, etiamſi promiſeris, ſi promiſſio v. g. ſponſalia aliunde irrita fuerunt. Qui pecuniam ſibi mutuo datam fideliter ſolvit, is, poſtea ſi judicio conveniatur, & aliæ probationes ſolutionis factæ deſint, jurando negare poteſt ſe talem pecuniam non mutuaſſe, ſubintelligendo: *cum tali obligatione, ut bis ſolvere debeat*. Covarr. Azor. Navarr. alii cum Suar. *c.* 9. *n.* 6. Sanch. Laym. *cit.* Item qui gravi metu coactus, vel ſine ulla intentione ſe obligandi contraxit matrimonium, dicendo mulieri: accipio te in meam: poſtea a Judice ſub juramento interrogatus, negare poteſt, ſe talia verba dixiſſe ſubintelligendo: *eo ſenſu, quo putatur eam in matrimonium libere accepiſſe*, uti reſolvit Navarr. *in cap. humanæ aures* 22. *q.* 5. *in q. ſua* 1. Tol. *l.* 4. *cap.* 21. Laym. *cit. c.* 14. *n.* 8. Item ſi in juramento interrogatur, an veniat ex tali loco, qui falſo exiſtimatur peſte infectus, jurare poteſt, ſe inde non venire, ſubintelligendo: *eo loco, qualis exiſtimatur, nimirùm peſte infecto*. Navarr. Tolet. Rodriq. Suar. alii cum Sanc. *cit. lib.* 3. *cap.* 6. *n.* 35. Immo

addunt

addunt plerique *Toletus*, *Leſſius*, tametſi talis locus infeſtus eſſet, ſi tamen celeriter tranſiens, certò crederes, te nihil inde luis contraxiſſe, jurare potes, non tranſiiſſe, eadem reſtrictione, ſcilicet: *ut ab ipſo periculum timeri debeat*.

123 IV Licita poteſt eſſe ejuſmodi equivocatio in juramentis ob juſtam cauſam evitandi damni proprii: abſque damno injuſto alterius, v. g. ad juſtam compenſationem. Audi caſum, diſcurre ad ſimilia. Joannes equum generoſum centum aureis credito vendidit Petro conſobrino: is ſolutionem ſpontaneam extorquere non volens, & per Judicem urgere ob conſanguinitatis reverentiam nolens: hanc excogitavit artem; facta occaſione, ut filiam nuptui daret, è Petro centum aureos mutuo petit ad ſumptus, cum juramento aſſeverans intra tres menſes ſe ſoluturum, cum hac reſervatione mentali: *ſi & tu æquivalens æqui pretium ſolveris?* elapſis tribus menſibus Petrus mutuum repetit, juramenti religionem obtendit, hominis alioquin religioſiſſimi fidem implorat, ſed Joannes jus compenſationis in ſuo juramento ſub intellectum reponit, & ea compenſatione ſe non velle, ac poſſe reſpondit. Quæritur, an rectè, licite? Reſp. quod ſic: ita Juriſtæ, & Theologi plures cum *Sanch. Mol. Azor. Suar. Bonac.* eſque citans Tambur. *lib.* 3. *c.* 3. §. 5. *n.* 34. Ratio, quia: ut rectè tradit Bartolus in L. *amplius*, *ff. rem ratam habere*. Non eſt cenſendus perjurus, qui juſte impeditur a promiſſis implendis: at juſte impedior ſolvere centum aureos tibi, a quo alia centum mihi debita extorquere commode non poſſum: quæ enim, per fidem tuam! æquitas poſtulat, ut te non ſolvente debitum mihi, ego ad tuum debitum ſolvendum compellar, atque hæc ratio æque convincit, ſive debitum tuum contractum ſit ante juramenti obligationem, ut in noſtro caſu poſito, ſive poſtea primo: ut conſideranti patebit.

125 Ratio autem generalis dictarum, & ſimilium reſolutionum probabilium eſt: quia conſuetum, & debitum inter homines eſt; ut reſponſio non expectetur in ſimilibus niſi a legitime interrogato, & eadem conformetur intentioni interrogantis, quam habet, vel rationabiliter habere debet, atqui in dictis, & ſimilibus omnibus caſibus, quis non legitime interrogatur, ut ſemper ſupponitur, & ideò reſponſio reſtricta conformatur intentioni interrogantis, quam vel defacto habet, vel habere deberet, ut attente conſideranti patet: ergo &c. Quòd ſi vero Judex, vel alius interrogans ſuam intentionem, vel interrogationem manifeſte ulterius extenderet, & tuam reſtrictionem mentalem quamcunque omninò excluderet: v. g. in ultimo caſu: an omninò, & nullo obſtante velis ſolvere intra tres menſes: tunc dictis modis æquivocando eludere, non ampliùs amphibologia licita, ſed mendacium erit, & perjurium. Non ergo amphibologia, ſed aptum mendacium, ſi cui a te pecuniam mutuo petenti, vel librum commodato, juramento negas, te non habere, ſubintelligendus. *quod tibi dare velim*: quia tunc verba per manifeſtam intentionem petentis, & ex ipſis circumſtantiis determinantur ad ſignificandum, te ſimpliciter non habere pecunias, vel librum, quem mutuares.

S E C T I O IV.

Perjuria, & Juramenta illicita.

S U M M A R I U M.

126 *Perjurium quid, & quotuplex? &* 127
128 *Perjurium, ſeu Juramentum carens veritate ſemper eſt mortale in quavis materia*, & 129 *ſicut*
130 *Etiam ordinarie Juramentum temerarium rei dubiæ, & incertæ*.
131 *Juramentum incautum ex genere ſuo mortale eſt*. & 132
133 *Juramentum promiſſorium omnino fictum, abſque omni animo jurandi, & promittendi &c. ſemper eſt peccatum, ſaltem veniale*.
134 *Juramentum factum cum intentione quidem jurandi, ſed non promittendi, & obligandi, non eſt verum Juramentum, nec peccatum mortale*.
135 *Si verò fiat cum animo, & jurandi, & promittendi, ſeu obligandi, non tamen implendi, ſemper mortale eſt*.
136 *Juramentum promiſſorium carens veritate futura, ſcilicet non implendo, quod prius ſeriò promiſſum eſt, ex genere ſuo quidem mortale*.
137 *Probabilius tamen ſæpe ex levitate materiæ veniale evadit*, & 138
139 Uſque ad n. 146. *Juramentum carens* juſtitia, *ſeu de re, vel actione mala, & illicita, quando, & quale peccatum?*
146 *Juramentum alias verum, & de re licita, ſine tamen judicio, diſcretione, & cauſa rationabili factum, per ſe veniale eſt*. & 147
148 *Conſuetudo culpabilis jurandi ſine cauſa, verum tamen, & cum advertentia veritatis, veniale eſt*.
149 *Conſuetudo verò culpabilis jurandi indiſcrete, & inadvertenter ſive verum, ſive falſum mortale eſt*. & 150
151 Uſque ad n. 157 *An, & quando conſuetudo culpabiliter retenta jurandi ſit peccatum diſtinctum ab ipſo peccato actuali perjurii?*
157 *An, & quando liceat, vel non liceat exigere, vel inducere alium ad jurandum?* Uſque ad n. 162.
162 *Adjuratio quid, & quotuplex?* & 163
164 *Adjuratio deprecativa ad Deum, Sanctos, & homines, quando licita?* & 165
166 *Adjuratio imperativa, vel coactiva, quibus, & quando licita?*
167 *Adjuratio imperativa dæmonum licita, & ſancta eſt*.
168 *Adjuratio verò creaturarum irrationabilium vana, ſuperſtitioſa*.

PErjurium apud Juriſtas eſt Juramentum falſum, ſeu mendacium juratum, & communiſſime jusjurandum violatum, ſeu juramentum promiſſorium, non ſervatum; apud Theologos verò perjurium ſumitur, & ſtricte, & large. 126

Perjurium ſtrictè ſumptum definitur, *mendacium Juramento confirmatum*. Sic D. Th. *q.* 89. *art.* 1. & ſignificat D. Hieron. *in c.* 4. Jerem. *Mentiendo jurare nihil aliud eſt, quàm pejerare*: nam perjurium proprie dictum, directe, & contrarie opponitur juramento vero; juramentum autem verum eſt invocatio divini teſtimonii in confirmationem alicujus veritatis ergo perjurium propriè dictum eſt invocatio divini teſtimonii in confirmationem falſitatis, & mendacii, ſeu quod idem eſt, mendacium juramento confirmatum.

Juramentum late ſumptum accipitur pro omni juramento illicito, & perverſo, videlicet deſtitutio una, vel altera illarum trium conditionum ad omne juramentum licitum requiſitarum, quæ ſunt *Veritas*, *Juſtitia*, *& Judicium*: ſi enim iſta defuerint, nequaquam juramentum erit, ſed perjurium, ait *D. Hieron. l. c.* Unde triplex diſtinguitur perjurium. 1. Perjurium contra veritatem, quod eſt proprie, & ſtricte ſumptum perjurium, quod veritate caret. 2. Juramentum carens Juſtitia: ſi quis rem prohibitam, vel illicitam jurat. 3. Juramentum carens judicio, ſi quis ſine juſta cauſa temere jurat: hæc duo poſteriora impropriè perjuria ſunt, quatenùs aliquam falſitatem, & divini Nominis in vanum aſſumpti irreverentiam continent. Sed qui rem injuſtam, ſeu illicitam jurat tenetur dictum ſuum falſum efficere, non faciendo quod juraverat: qui abſque judicio indiſcrete jurat, is ſe exponit periculo falſitatis. Sit ergo

A S S E R T I O VI.

PErjurium proprie dictum, ſeu Juramentum aſſertorium carens veritate, quo nimirum deliberate juratur falſum (ſicut & Juramentum promiſſorium carens veritate præſenti) ſemper eſt peccatum mortale in quavis materia: non ita ſemper Juramentum promiſſorium carens veritate futura tantum: neque ſemper Juramentum carens Juſtitia: rarò Juramentum carens Judicio tantùm, ſed plerumque veniale. Communis DD. ut patebit explicando ſingula. 127

§. I *Perjurium aſſertorium*.

SCilicet juramentum aſſertorium carens veritate, quo deliberate juratur falſum, ſemper eſt peccatum mortale in quacunque materia, neque ex levitate materiæ unquam poteſt fieri parvum, ſeu veniale. D. Th. *cit. art.* 2. *Cajet. Navar. Tolet. Suar. Sanch. Laym.* aliique. Ex quibus hæc infallibilis ſtatuitur regula. *Quotieſcunque id, quod aſſeritur, vel rogatur, mendacium eſt, Juramentum additum peccatum mortale perjurii eſt*. Ratio, quia veraciſſimi Divini Numinis, & Nominis, atque ipſius primæ Veritatis teſtimonium ſcienter adducere ad falſitatem confirmandam, ipſumque Deum teſtem falſitatis invocare, & allegare, graviſſima ſemper eſt irreverentia contra Deum, primam, ſanctiſſimam, & infinitam veritatem, neque ulla poteſt hic excuſare materiæ levitas, cùm directe peccetur contra perfectionem infinitam Dei: etſi enim in mendacio jocoſo, aut officioſo, aut rei futilis, ut ſi dicas, eſſe viginti nuces, cùm ſcias eſſe tantùm novendecim; ſecundùm ſe ſit materiæ levitas; at ſi juramento confirmes Deum in teſtem invocando, fit materia graviſſima, & perfecta ratio perjurii. Et bene addit D. Th. *cit. art.* 3. in mendaciis iſtis jocoſis, & levibus juramento confirmatis majorem includi malitiam, & irreverentiam contra Deum, cùm abſque ulla ratione, vel cauſa rationabili Dei Nomen adducatur in teſtimonium falſitatis, quàm in rebus magni momenti. Atque inter propoſitiones damnatas ab INNOCENTIO XI. meritò numeratur & hæc 24. *Vocare Deum in teſtem mendacii levis, non eſt tanta irreverentia, propter quam velit, aut poſſit damnare hominem*. Deus, ſubaudi. Intellige autem ſemper, *ſi deliberate fiat*; ſola ergo ignorantia invincibilis; aut inadvertentia inculpabilis, nimirum falſum eſſe, quod juratur, 128

excu-

Digitized by Google

excuſat ab omni peccato perjurii, ſi reliquæ duæ conditiones juſtitiæ, & judicii adſint: ignorantia autem, vel inadvertentia culpabilis, ſi exigua, vel non craſſa, vel non affectata, poteſt aliquando excuſare, & veniale reddere hoc peccatum perjurii: Pro quo nota tres eſſe gradus, & velut ſpecies perjurii culpabilis, quantum eſt ex hoc capite, nimirum *perverſum*, *temerarium*, & *incautum*.

129 I. Perjurium, ſeu juramentum perverſum dicitur, quo juratur falſum cognitum, ut tale, & hoc ſemper inexcuſabiliter in quacunque materia mortale eſt peccatum, ut jam dictum, neque hìc aliquid eſt addendum.

130 II. Juramentum temerarium dicitur, quo juratur de re dubia, & incerta juranti, dum quis ſcilicet actu dubitans, & pro incerto habens, ſitne res juranda vera, vel falſa, nihilominùs temerarie jurat in unam partem tanquam veram, & certam, & hoc item ſemper eſt peccatum mortale, non ſolùm eo ipſo, quo ita dubitans, & jurans proximo ſe exponit periculo, verùm etiam, quia vere jurando mentitur; jurans rem, ut certam, & veram, cùm tamen in mente habeat incertam, & dubiam. Secus eſſet, ſi quis inclinans in unam partem, allegatis certis motivis ſolùm juraret de probabilitate alterius partis, v. g. Joannes requiſitus de furto Petri, poteſt jurare, ſe Petrum vidiſſe intrantem domum, in qua factum eſt furtum, ſuſpecto tempore, & inde probabiliter conjicere, & opinari, illum furti eſſe reum, & ſi hoc in dubium, & certum ſit, non eſt perjurus, quia non jurat de facto dubio pro certo, ſed de ſua credulitate, vel opinione probabili ex motivo allegato.

131 III. Juramentum incautum, quo juratur ſine debita conſideratione, & examine, verumne ſit, an falſum, quod juratur, cùm quis ſcilicet, etſi actu non dubitet, tamen non reflectit, vel conſiderat, & examinat, an omnino verum ſit ac certum, nec ne, quod juratum eſt, & tamen ſimpliciter jurat, & hoc etiam ex genere ſuo mortale eſt. licèt enim tali juramento veritas ſubeſſet, tamen re non examinata, vel conſiderata jurans certus eſſe non poteſt, quin falſitas ſubſit, ſicut revera ſubeſſe poteſt, & conſequenter proximo ſe exponit perjurii periculo, gravi Deum afficiens irreverentia, ejus primam, & infallibilem veritatem in teſtem vocans rei revera fallibilis, cujus veritatem ſufficienter non examinavit. conſequenter ex genere ſuo peccatum mortale erit, ſi nimirum negligentia, & defectus examinis notabilis ſit, ſi levis ſit defectus, excuſatur a mortali, & veniale erit. Secundùm communem DD. cum *Sanch. Suar. cit.* Et adde in foro conſcientiæ nihil referre, quid jurans poſteà comperiat, ſe falſum juraſſe, vel verum: dummodò, quando juravit, advertent periculum falſitatis ob conſiderationis, vel cognitionis ſuæ defectum.

132 Cæterùm poſito (quod contra communem DD. probabiliter docet Vaſq. 1. 2. *diſp.* 127. *cap.* 3.) perjurium temerarium, vel incautum formaliter non continere malitiam perjurii, quia perverſum formaliter definitur *mendacium juratum*, *confirmatum*: at qui jurat aſſerens id, quod dubitat, vel non ſufficienter examinat, an verum, vel falſum ſit, non mentitur, quia nihil aſſerit contra mentem directe, niſi rem dubiam talem directa intentione juret tanquam certam: ergo &c.

Certum eſt tamen continere malitiam perjurii reductive, & virtualiter, quatenùs nimirum ita temerarie, vel incaute jurans ſe exponit periculo perjurii, quod prævidet, vel prævidere deberet. Unde recte inferunt idem Vaſq. & Laym. *cap.* 14. *nu.* 4. Nec ebrios poſſe pejerare formaliter, quia non poſſunt formaliter mentiri defectu deliberationis: neque eos pejerare formaliter: qui ex conſuetudine culpabili falsò jurante ſine rationis advertentia; etſi enim hi peccent jurando, cùm illa perjuria materialia ſint illis voluntaria in ſua cauſa, ſcilicet mala conſuetudine culpabiliter retenta, non tamen formaliter, & actu pejerant, quia non mentiuntur, cùm nihil aſſerant contra mentem, quia revera non advertunt, rem juratam eſſe falſam, nec ne. Sed de hoc iterùm.

§. II. *Perjurium promiſſorium.*

133 SEu juramentum promiſſorium poteſt carere duplici veritate, præſenti, & futura. De utriſque diſtincte, ac breviter dicendum, & reſolvendum.

I. Juramentum promiſſorium omnino fictum, cum ſola verba juramentum ſignificantia exteriùs proferuntur abſque omni animo jurandi, ſeu Deum in teſtem invocandi, & promittendi, ac ſe obligandi, (quemadmodum etiam juramentum amphibologicum cum verbis æquivocis, & reſtrictionibus mentalibus.) 1. Si ex juſta cauſa neceſſitatis, vel utilitatis gravis fiat, mihi ante hac licitum videbatur, ſed erroneè: nam & hanc propoſitionem damnatam comperio ab Innocentio XI. 25. *Cum cauſa licitum eſt jurare ſine animo jurandi, ſive res ſit gravis, ſive levis.* 2. Si ſine omni cauſa fiat ex levitate tantùm, joci, vel officii cauſa, veniale eſt: quia levis abuſus divini Nominis, juxta regulam datam in principio hujus Præcepti. 3. Si ſeriò fiat in re alicujus momenti, cum damno alterius, vel ſcandalo, peccatum mortale eſt, & quidem multiplex, cum tunc evadat mendacium pernicioſum, juxta dicta *Aſſert.* 5. §. 4. *de jurament. amphibologico num.* 109. certum apud omnes, & ſatis liquidum ex dictis.

II. Juramentum promiſſorium fictum, & factum quidem cum intentione jurandi, ac Deum in teſtem invocandi, attamen cum expreſſa intentione non promittendi, nec ſeſe obligandi, neque juramentum verùm eſt, neque peccatum mortale eſt, ſed vel veniale, vel omnino nullum. 1. Non juramentum verum eſt; neque enim eſſe, vel concipi poteſt juramentum promiſſorium abſq; promiſſione, & intentione ſeſe obligandi, ſeu ut inductivum eſt obligationis: ſi ergo promiſſionem, ſeu obligationem poſitive excludas, expreſſe convinceris, nolle promiſſorie jurare. Vide de hoc dicta ſuprà *in definitione juramenti promiſſorii* 2. Secus eſt, ſi animum jurandi habens, & ſciens, quid ſit jurare, verba juramentum promiſſorium ſignificantia proferas, poſitive non excludens animum promittendi; tunc enim ſemper cenſeberis velle promittere, & te obligare, etſi expreſſum animum, vel promittendi intentionem, & te obligandi non habeas. Neque peccatum mortale eſt, cùm non ſit verum perjurium. 3. Sed vel veniale, ſi nimirum abſque omni animo ita aliquid faciendi fieret, ſic enim eſſet mendacium ſimplex. 4. Vel omnino nullum: ſi nimirum ita jurans ſine animo promittendi juramento tuo ſolùm velles confirmare propoſitum, ſeu voluntatem tuam præſentem efficiendi aliquid, tamen ſine obligatione: tunc enim evaderet purum juramentum aſſertorium, vel de præſenti voluntate, vel propoſito, abſque obligatione in futurum, quod licitum eſſe poteſt. 133

III. Perjurium aſſertorium, ſeu juramentum promiſſorium factum cum animo & jurandi, & promittendi, ſeu te obligandi, ſed carens veritate præſenti, ſeu intentione adimplendi rem promiſſam, cùm ſcilicet aliquid juramento promittis, hìc & nunc non habens animum, ſeu voluntatem adimplendi, vel præſtandi id, quod jurans promiſiſti, eſt verum perjurium promiſſorium, ſemper in quacunque materia peccatum mortale, neque unquam ex materiæ parvitate veniale fieri poteſt; ſecundùm *omnes*. Quia ſic juramentum promiſſorium reſpectu præſentis veritatis, ſeu voluntatis adimplendi rem promiſſam, habet rationem juramenti aſſertorii, ideòque in propoſito eſt proprie veriſſime perjurium: atqui in perjurio aſſertorio nulla datur parvitas materiæ excuſans ob rationem datam §. *praeced.* ergo neque in hoc perjurio promiſſorio. Si ergo ſerio mihi jures, te velle cras me comitari ad venationem, non habens animum id præſtandi, vere pejeras, & mortaliter peccas. 135

IV. Juramentum promiſſorium carens veritate futura tantùm, cùm ſcilicet quis libere, deliberate, & culpabiliter non adimplet id, quod antea ſeriò juramento promiſerat, vel contrarium agit, etiam ſine dubio eſt peccatum mortale ex genere ſuo, & perjurium minùs proprie dictum, cùm ſine dubio ſit gravis irreverentia erga Deum, propoſitum, ac promiſſionem divini Numinis, & Nominis auctoritate, & velut fidejuſſione firmatam, abſque cauſa immutare, ac violare; nam homo per promiſſionem talem velut ſibi legem fert ſua libera voluntate, quam juramento, ſeu divini Numinis auctoritate velut ſigillo firmat, ac corroborat: eſt autem gravis irreverentia Dei auctoritate abuti ad inſtabilitatem animi, & infidelitatem: conſequenter peccatum mortale, ſaltem ex genere ſuo, & quidem ob hanc ipſam rationem graviſſimi DD. *Cajet. Med. Gabriel. Leſſ. Valent. Sanch. & alii* apud citandos, probabiliter volunt, ita ſemper eſſe peccatum mortale, ut nunquam ob materiæ levitatem veniale fieri poſſit, eo quod allata ratio irreverentiæ videatur urgere in quacunque materia: adeoque etiam pater, qui juravit filium ita meritum virgis cæſurum, & poſteà ſine cauſa id, quod juravit, omittit, peccet mortaliter. Sed contra 136

Dico: *Longe probabilius, & in praxi omnino tutum eſt, perjurium promiſſorium ex materiæ levitate excuſari a mortali, & reddi veniale.* Sic communior DD. S. Anton. Sylveſt. Sot. Nav. Rodriq. Suar. alii cum Sanch. *lib.* 3. *moral. c.* 4. *nu.* 23. Layman *lib.* 4. *tr.* 3. *c.* 14. *n.* 6. Ratio eſt, quia quandocunque peccatum ratione materiæ augeri, vel minui poteſt, tunc in eo genere etiam venialiter peccari poteſt: atqui communis hominum etiam prudentum perſuaſio eſt, tantò minorem, vel majorem irreverentiam Deo irrogari, quantò major, vel minor promiſſio Deo jurata violatur: nam in juramento promiſſorio alicujus operis exequendi, Deus non adducitur proprie, ut teſtis veritatis, quantùm ad ipſam adimpletionem operis, ſed ſolùm ut ſponſor, vel auctoritatem præbens obligationi ad eum modum, quo ſi ſponſalia in præſentia Principis quaſi auctoritatem interponentis celebrentur, certum autem eſt tantò majorem, vel minorem irreverentiam committi, quantò major, vel minor res eſt, ad quam con- 137

confirmandam quis alterius etiam ipſius Dei auctoritate uſus eſt, ſi poſteà non impleat, quod promiſerat: ergo tali perjurio etiam venialiter peccari poterit contra virtutem Religionis, ſi nimirum valde levis promiſſio jurata violetur, v.g. ſi jurando amico promiſiſti ad convivium accedere, & ſine cauſa maneas. Ut etiam vides in exemplo allato.

Confirmatur efficaciter: major eſt obligatio voti, ſeu promiſſionis factæ ipſi Deo, quàm juramenti promiſſorii, ſeu promiſſionis factæ homini: in illo enim fides immediate datur ipſi Deo, in hoc autem fides datur ſolùm homini interpoſito Nomine, & auctoritate Dei: longe autem major eſt irreverentia erga ipſum Deum infidelem eſſe, quam erga hominem fidem violando abuti auctoritate Dei, atqui violatio voti in materia levi non niſi venialem irreverentiam erga Deum continet, ut ex communi DD. videbimus *cap. ſeq.* ergo ſimiliter violatio juramenti promiſſorii in materia levi venialem tantùm erga Deum irreverentiam continet, adeoque culpam venialem non excedet.

138 *Dices*: Non datur parvitas materiæ excuſans in juramento aſſertorio, cur ergo detur in promiſſorio? Reſp. Diſparitas grandis eſt; quia in juramento aſſertorio invocatur Deus in teſtem veritatis, aut falſitatis, veritas autem, & falſitas conſiſtunt in indiviſibili, quod enim verum non eſt, neceſſariò falſum eſt, nec datur magis, vel minùs falſum: ideoque Deum invocare in teſtem falſitatis cujuſcunque, ſemper eſt peccatum mortale: at verò in juramento promiſſorio, quoad veritatem futuram non invocatur Deus in teſtem ipſius veritatis, vel falſitatis, ſed ſolùm quaſi in ſponſorem obligationis adimplendi rem promiſſam cum juramento, adeò ut objectum juramenti promiſſorii non ſit veritas, vel falſitas, ſed obligatio juramenti ad rem promiſſam adimplendam: atqui obligatio ad rem promiſſam adimplendam non conſiſtit in indiviſibili, ſed major, vel minor eſt, juxta rationem materiæ majoris, vel minoris momenti; conſequenter etiam violatio talis juramenti promiſſorii non conſiſtit in indiviſibili, ſed majoris, vel minoris culpæ erit pro ratione materiæ, ergo non ſemper peccatum mortale, ſed ex parvitate materiæ etiam veniale eſſe poterit.

§. III. *Juramentum carens juſtitia.*

139 NOn eſt ſemper mortale, ſeu aſſertorium, ſeu promiſſorium ſit, veritate conſtans, & ſola juſtitia carens, ſcilicet factum de re mala, inhoneſta, injuſta; non enim proprie, & ſpecifice hic accipitur juſtitia pro ſpeciali virtute reddente unicuique, quod ſuum eſt, ſed late pro quavis honeſtate, juxta illud Chriſti: *Oportet me implere omnem juſtitiam*. Et Matth. 5. *Niſi abundaverit juſtitia veſtra pluſquam Scribarum, & Phariſæorum &c.* Ideoq; & oppoſita injuſtitia accipitur pro quavis re, vel actione illicita, vel inhoneſta in quacunq; ſpecie peccati. Ita reſolves breviter.

140 I. Juramentum aſſertorium de actione mala, vel iniqua propria, vel aliena (ut diverſa ſentientes clare concilientur) ita diſtinguendum eſt: 1. Si juramentum aſſumatur non ut medium ad peccandum, ſed præciſe ad veritatem rei malæ propriæ, vel alienæ confirmandam, tunc quantum eſt ex virtute Religionis, ſolùm eſt peccatum veniale, eſto aliunde ex objecto mortale ſit, aut veniale pro ratione materiæ: ſic intelligendi Suar. aliique communiter cum Sanch. *c. 4. n. 33.* Laym. *c. 14. n. 9.* abſolute ita docentes. V.g. Juras te heri egregie fuiſſe ebrium, aut fornicatum cum tali &c. aut juras te velle occidere hominem, fornicari, adulterium &c. committere (caſus non rarus Maritis uxore negante debitum) hìc ratione malæ jactantiæ, vel complacentiæ de peccato, vel voluntatis peccandi, peccaſti mortaliter pro ratione materiæ, & virtutis oppoſitæ: at ratione juramenti, & quantum eſt contra virtutem Religionis, peccas tantùm venialiter. *Ratio eſt*, quia eo caſu juramentum non aſſumitur, nec Deus invocatur ad teſtimonium peccati, ſed præciſe in teſtimonium, ſeu confirmationem veritatis talis rei malæ, vel voluntatis malæ: atque ad fidem faciendam audientibus de tali re, vel voluntate tua mala: veritas autem, ac fides rei malæ per ſe mala non eſt: ergo quantum eſt ex virtute Religionis, non continet gravem, aut plus quàm venialem irreverentiam contra Deum.

141 Quòd ſi verò juramentum aſſumatur, ut medium ad peccatum vel gravius peccandum in ſe, vel in alio, certum omnino eſſe debet, eſſe peccatum mortale ex genere ſuo: v.g. Si cum juramento proximum injuſte infames: jures hunc commiſiſſe homicidium &c. etiamſi verum, ſed occultum ſit, (nam ſi falſum, etiam perjurium erit graviſſimum) ſi cum juramento, etſi veriſſime conteſteris amorem tuum, vel promiſſiones tuas, ut aliam, vel alias in peccatum inducas &c. peccas utique mortaliter etiam contra virtutem Religionis, & præter peccatum injuſtitiæ, infamationis, vel luxuriæ, in confeſſione aperire teneris. Et hoc cum aliis docet Tamb. *l. 3. Decal. c. 1. §. 4.* Et fatetur Laym. *cit.* Ratio manifeſta eſt: quia licèt vere jurent, tamen injuſta, & inique jurant, Deum in teſtem inducendo ſuæ iniquæ narrationis, ad proximum graviter, & injuſte infamandum, aut alios in grave peccatum inducendum, quæ ſane graviſſimam in Deum irreverentiam continent. Dixi autem, *eſſe peccatum mortale ex genere ſuo*: nimirum in materia gravi, nam ſi fieret in materia levi, v.g. ſi jures, Petrum heri habuiſſe ſtrepitum; aut ſi jures alicui quidpiam, aut alium inducas ad mendacium: probabiliter ſolùm peccatum veniale erit, juxta mox dicenda N. III. ſicut etiam gravis eſt irreverentia teſtimonium Dei adducere tanquam medium ad grave peccatum, ita ſi ad leve tantùm, levis cenſeri debet irreverentia.

II. Juramentum promiſſorium de re mortaliter mala, ac 142
injuſta facienda: præter peccatum pravæ voluntatis juxta ſpeciem ſuam, ſpeciale peccatum mortale eſt injuſti juramenti contra virtutem Religionis, & ſecundùm præceptum Decalogi. *Omnes*. Ratio patet: quia taliter jurans primùm Veritatem, Deum conſtituit teſtem, ſponſorem, & fidejuſſorem, & ideò velut complicem iniquitatis ſuæ, graviſſima erga Deum, ejuſque infinitam ſanctitatem irreverentia. Quomodo ſine dubio peccant mortaliter ſpeciali peccato contra virtutem Religionis in confeſſione neceſſariò explicando, qui promiſſione jurant ſe fornicaturos: etiam conditionate v. g. ſi uxor debitum non reddat &c. occiſuros, duellum injuſtum inituros, offenſam non condonaturos proximo, etiam ſimpliciter veniam petenti, & ſatisfactionem offerenti, & his ſimilia.

III. Probabilius eſt juramentum promiſſorium de re, vel 143
actione ſolùm venialiter mala, v.g. te in gratiam mei officioſe mentiturum, filium, famulum, uxorem non ita meritos verberaturum, ſolùm eſſe peccatum veniale. Ita contra noſtrum March. *Sect. præced.* allatum communis DD. Sylv. Cajet. Navar. Leſſ. Suar. aliiſque congeſtis Sanch. *cit. c. 4. n. 26.* Laym. *cit. c. 14. n. 9. aſſert. 6.* Ratio eſt, quia tantò major, vel minor irreverentia Deo irrogatur contra virtutem Religionis, quantò majus, vel minus peccatum eſt, quod quis juramento committere proponit, promittit, ac confirmat; ergo ſicut juramento promittere peccatum mortale, eſt peccatum mortale diſtinctum contra virtutem Religionis; ita juramento promittere ſolùm veniale, ſolùm veniale peccatum erit, diſtinctum contra virtutem Religionis. Ubi inſuper obſervandum: quòd ſi quis rem mortaliter, vel venialiter malam juramento confirmet, vel poſtea juramentum adimplet, quaſi quid Deo debitum, gratum, & acceptum, erit ſpeciale peccatum blaſphemiæ, & ſi rem malam antea juratam, poſtea opere complet, quaſi ad id teneatur ex vi juramenti, & virtute Religionis, velut quid ſpectans ad cultum, & obſequium Dei, erit ſpeciale peccatum ſuperſtitionis, ceu cultus indebiti, ac falſi, utrumque ex genere ſuo mortale eſt, niſi ignorantia, error, & ſimplicitas, ita perſuadens a mortali excuſet, & venialem, vel etiam nullam culpam efficiat. Cæterùm abſque illa intentione blaſphema, vel ſuperſtitioſa rem malam juratam ſimpliciter implere, erit peccatum mortale, vel veniale pro ratione materiæ, quia in his non intercedit, niſi continuatio ejuſdem voluntatis, quæ habita fuit, quando factum eſt juramentum, ut patet conſideranti.

IV. Juramentum promiſſorium de opere, vel omiſſione in- 144
differenti, vel oppoſito conſiliis Evangelicis per ſe ſolùm veniale eſt ob juſtitiæ defectum. Cajet. Navar. Azor. Suar. Leſſ. *alii* cum Sanch. *c. 4. n. 30.* apud Laym. *c. 14. n. 10.* Etſi enim aliqua, non tamen gravis eſt irreverentia, jurare rem non malam, tamen incapacem obligationis juramenti, ſcilicet indifferentem, aut oppoſitam conſiliis Evangelicis: ut ſi jures, hodie non jejunare, hodie non bibere aquam, non fore Religioſum &c. juramenta invalida ſunt; non tamen mortaliter, ſed venialiter tantùm ſunt illicita. Quamvis oppoſitum ſentiant. Sylv. Angelus, *verb. juramentum*. Rurſus tamen hic recte monet Sanch. *cit. n. 32.* minus malum eſſe jurare rem venialem, indifferentem, vel oppoſitam conſiliis Evangelicis animo illam adimplendi, ſic enim ſolùm peccatum veniale eſſet duplex, vel ſimplex tantùm, quàm jurare talem rem ſine animo adimplendi, ſic enim eſſet peccatum mortale perjurii contra veritatem juramenti. E contra verò majus malum eſt jurare rem mortaliter malam v.g. adulterium, animo eam adimplendi; quia ſic duplex eſt peccatum mortale juramenti ſcilicet injuſti, & adulterii propoſiti, quàm jurare talem rem ſine animo eam adimplendi, quia ſic eſt unum ſimplex peccatum mortale perjurii. Unde vides in confeſſione explicandum eſſe, ſi peccatum mortale juraſti *cum animo implendi*; tunc enim peccatum mortale duplex eſt. Non item, ſi juraſti *ſine animo adimplendi*, tunc enim eſt ſimplex perjurium, & ſufficiet dicere; ſemel perjuravi, vel juravi falſum, ut notat Tambur. *cit. c. 3. §. 3. n. 0.*

Petes: Quòd ſi quis promittat rem phyſice, vel morali- 145
ter impoſſibilem, ſeriò tamen, & animo jurandi, v.g. ſe cras volaturum, vel centum daturum, aliudve debitum

ſolutu-

Digitized by Google

ſoluturum, cum tamen ſibi conſtet, non fore poſſibile moraliter: caſus debitoribus frequens.

Reſp. Peccare ſine dubio mortaliter peccato perjurii contra veritatem juramenti: talis enim non poteſt habere voluntatem adimplendi illud, quod moraliter impoſſibile judicat: eademque eſſet ratio, ſi jures temere non advertendo, an res ſit poſſibilis, nec ne, quia ſic virtualiter falſum juras, quòd ſi tamen adſit intentio adimplendi promiſſum, *ſi poſſibile ſit*, veniale tantùm rectè cenſet cum aliis *Tam cit.* Tunc enim non contra veritatem, vel juſtitiam, ſed tantùm contra judicium juramenti delinquitur: de quo mox.

§. IV. *Juramentum carens judicio ex conſuetudine jurandi.*

146 JUramentum ſive aſſertorium, ſive promiſſorium veritate, ac juſtitia conſtans, ſolo carens judicio, ſeu diſcretione, utpote quia ſine cauſa rationabili neceſſitatis, vel utilitatis propriæ, vel alienæ profertur, per ſe eſt ſolùm peccatum veniale plerumque: *Communis*. Etenim rem veram, ac juſtam, ſeu licitam juramento, etſi non neceſſario confirmare, non adeò gravis irreverentia eſt contra Deum ex virtute Religionis, ſed eſt ſolùm venialis abuſus divini Nominis aſſumpti in vanum: qua ratione plerumque excuſantur juramenta Mercatorum, quando jurare ſolent tanti, vel pluris ſibi mercem conſtare, etſi enim jurent abſque Judicio, & ratione neceſſitatis, adeoque venialiter delinquant: non tamen pejerant, cùm poſſit habere bonum ſcopum: videlicet æſtimato ſimul labore, periculo, ſumptu &c. tanti, vel pluris ſibi conſtare, ut jam ſupra etiam eſt explicatum.

147 Dixi autem, *per ſe eſſe plerumque veniale*: per accidens etiam enim mortale fieri poſſe certum eſt: utpote 1. ſi juramentum eo etiam judicio, & diſcretione careat, ut non attendatur, an verum, vel falſum juretur, an bonum, vel malum promittatur, eo ipſo enim carebit veritate, & juſtitia, juxta dicta ſuperiùs. 2. Ratione contemptus Dei, vel Religionis formalis, aut virtualis; utpote ſi res adeò vilis, vel abſurda eſſet, ut ſine gravi injuria Dei non poſſit Nomen Domini aſſumi, maxime accedente ſcandalo, ut poſt Sanch. *cit.* notat March. *cit. q. 3. regul.* 2. 3. Si quis ita abſque judicio ad quodvis verbum jurare ſolitus advertat ſe poni in probabili periculo etiam falſorum juramentorum, & perjuriorum, quod ſane plerumque fit, quo ſenſu dixit *Iſidorus l. 2. ſent. c. 32. dum uſum jurandi facimus, perjurii crimen incurrimus*: conſentiunt SS. PP. paſſim. 4. Cùm quis advertit ita abſque judicio, ratione, & diſcretione jurando ingenerari ſibi habitum, & conſuetudinem vitioſe jurandi, eo ipſo enim cenſetur velle ſecutura vitioſa juramenta, ſeu mortalia, ſeu venialia: ideoque peccare mortaliter; ut generaliter de peccatis ex conſuetudine explicatum habes *Tract. 1. c. 6. n. 52.* de peccatis. Sed ſpecialiter hic quoad conſuetudinem jurandi explicandum eſt.

Quæ, & qualis conſuetudò jurandi conſtituat hominem in ſtatu peccati mortalis: ideoque ſpecialiter explicanda in confeſſione?

RESOLUTIONES.

148 I. COnſuetudo culpabiliter retenta jurandi ſine cauſa, attamen verum, & cum debita advertentia, & conſideratione ad veritatem rei jurandæ, non conſtituit hominem in ſtatu peccati mortalis, ſed venialis tantùm *Communis*. Ratio eſt, quia (ut optime docet Scot. *3. d. 39. q. unica n. 1.*) cùm habitus totam ſuam malitiam deſumant ex actibus, ex quibus generantur, & ad quos inclinant, non poſſunt habere majorem malitiam, quàm ipſi illi actus habent: atqui actus ipſi jurandi ſine cauſa rationabili, cum debita tamen advertentia ad veritatem rei jurandæ, ſunt ſolùm peccata venialia, ut dictum eſt: ergo etiam habitus, & conſuetudo ita jurandi ex illis actibus generata, atque ad illos inclinans ſolùm conſtituit hominem in ſtatu peccati venialis, non mortalis, quamdiù non advertitur periculum pejerandi mortaliter: ac proin non erit materia neceſſaria confeſſionis.

149 II. Conſuetudo culpabiliter retenta jurandi, indiſcrete, & inadvertenter ſive verum, ſive falſum, conſtituit hominem in ſtatu peccati mortalis, itant homo voluntarie eam extirpare, vel emendare omittens, ſit in continuo ſtatu peccati mortalis omiſſionis; & inſuper omnia ejus juramenta vi talis conſuetudinis culpabiliter retentæ ita indiſcrete, & inadvertenter ad veritatem, vel falſitatem facta (ſive reipſa vera, ſive falſa ſint) ſunt peccata mortalia. Ita communis DD. *Ledeſm. Suar. Val. alii cum Sanch. & Laym. lib. 1. tr. 2. cap. 3. n. 6.* Et Ratio eſt, quia omnis voluntarie ſe conſtituens, aut relinquens in periculo proximo peccati mortalis, peccat mortaliter: ſed talis culpabiliter retinens, vel omittens extirpare conſuetudinem talem, ac vi illius ita indiſcrete verum, vel falſum jurans, is voluntarie ſe relinquit, & ſemper conſtituit in proximo periculo peccati mortalis, ſcilicet perjuriorum, ac juramentorum falſorum, ut per ſe manifeſtum eſt, quæ omnia ipſi in illa conſuetudine voluntarie, & culpabiliter retenta, tanquam in cauſa indirectè ſaltem voluntaria, adeoque ut peccata mortalia imputantur, juxta communem doctrinam in materia de voluntario indirecto; ergo eſt in ſtatu peccati mortalis.

Verùm hic gravis difficultas eſt, an ejuſmodi conſuetudo culpabiliter retenta jurandi falſum, ſeu pejerandi conſtituat peccatum diſtinctum ab ipſis falſis juramentis, ſeu perjuriis factis, ſpecialiter in confeſſione aperiendum? ſeu, quod in idem recidit, an is, qui ita ex conſuetudine pejeravit, eademque ratione blaſphemavit, detraxit, &c. teneatur explicare eam circumſtantiam pravæ conſuetudinis, ſe nimirum ex mala conſuetudine ita feciſſe? Et certum videtur, quòd ſic, ſi conſuetudo illa prava pejerandi, blaſphemandi &c. eſſet directè voluntaria, ſeu actu poſitivo volita, vel intenta ad majorem habendam facilitatem in peccando, quæ certe nimia eſſet perverſitas, & ſine omni dubio, diſtinctum numero peccatum ab ipſo peccato actualis perjurii, blaſphemiæ &c. Sed hoc rarius. Quæſtio ergo ſolùm eſt, quando conſuetudo prava jurandi culpabiliter retenta, tantùm eſt indirectè, ſeu permiſſive voluntaria, quatenùs nimirum quis non curat talem conſuetudinem impedire, vel extirpare receptam. Dico igitur 150

III. Conſuetudo culpabiliter retenta jurandi falſum deliberate, ſeu indifferenter verum, vel falſum, probabiliùs non eſt peccatum diſtinctum aperiendum in confeſſione ab ipſo peccato actuali perjurii, ſed ſufficit confiteri ipſum actum perjurii, *pejeravi, aut falſum juravi toties*. Ita poſt *Vaſq. Joan. Sanch.* alios Tamb. *l. 3. c. 1. §. 5.* Ratio, quia licèt ſit obligatio extirpandi illum habitum pravum conſuetudinis ex eo, quia eſt cauſa facilitans ad peccata ſequentia, & ſi negligas, ſis in ſtatu peccati mortalis omiſſionis, ut dictum eſt: attamen illa obligatio extirpandi conſuetudinem eſt imbibita in ipſa obligatione non ampliùs pejerandi, & cum illa moraliter confunditur (neque enim in moralibus ita ſubtiliſandum eſt, ut numero diſtincta phyſice, ſemper cenſeantur diſtincta moraliter, ut alibi vidimus) ergo etiam illud peccatum omiſſionis extirpandi conſuetudinem pejerandi moraliter imbibitur, & confunditur cum ipſo peccato novo perjurii; neque ut diſtinctum ab eo in confeſſione aperiendum eſt. Certe peccatum eſſe factum ex conſuetudine, non eſt circumſtantia ſpeciem mutans, *ſecundum omnes*; ſed neque notabiliter aggravans; quinimò, ſi attente conſideretur, potiùs diminuens; moraliter enim minùs deliquiſſe cenſendus eſt, qui conſuetudinis contractæ impetu pejeravit, quamvis deliberate, quàm qui recenti, & ſpontanea mente, ac libertate. 151

Dices: Habens occaſionem proximam peccandi (v. g. concubinam domi, malam ſocietatem &c.) teneris illam tollere obligatione diſtincta, & ſub peccato diſtincto ab obligatione evitandi ipſum peccatum, adeò ut ſciens, & volens non cures tollere talem occaſionem proximam peccandi, eo ipſo pecces peccato diſtincto ſive aliud peccatum ſequatur, ſive non, & diſtincte aperiendo in confeſſione, *ſecundùm omnes*: atqui ipſa conſuetudo pejerandi, vel aliter peccandi, maxime eſt occaſio proxima peccandi: ergo teneris illam tollere ſub peccato diſtincto ab ipſo actuali peccato perjurii. Sic doctiſ. *Caſtro-Palaus apud Tamb. cit.* concludens, peccas mortaliter, quoties illius pravæ conſuetudinis recordaris, illamque extirpare non procuras, ſicut, ſi domi concubinam haberes, & advertens ad periculum peccandi, illam non removeres, cùm poſſes &c. *Hæc ille*. 152

Cæterùm Reſp. *negando min. rotunde*: multùm enim per omnem modum differunt occaſio, & conſuetudo peccandi; nam occaſio peccandi eſt quid extrinſecum homini ſenſus movens, atque directe, & velut active ad peccatum alliciens, inducens, vel ejus periculum exponens; ut concubina domi retenta, mala ſocietas, pecunia furari expoſita &c. ideoque per ſe vitanda eſt; & non vitare voluntarie, peccatum diſtinctum eſt a peccato occaſionato. At verò conſuetudo, ſeu habitus peccandi eſt quid intrinſecum homini, ſemper de ſe quieſcens, nec unquam hominem ad peccatum ſe ſola inducens, ſed tantùm excitans occaſione extrinſeca per ſenſus, & phantaſiam ſolummodò inclinans, & facilitans ad actum, promptiùs, ſeu liberiùs peccandi. Unde quamvis adſit obligatio eum habitum omnino extirpandi pro poſſe, a Confeſſariis omnimodis urgenda, eam tamen non extirpare, ſed puræ negligentiæ permittere, non eſt novum diſtinctum moraliter peccatum ab ipſis perjuriis cauſatis, ut dictum eſt. Hanc doctrinam inſinuat Joan. Sanchez apud Tamb. *cit. n. 3.* dicens: *Igitur impertienda eſt pœnitenti abſolutio, volenti, & proponenti ceſſationem peccati, & nullam externam habenti occaſionem, quantumcunque conſuetudini peccati addicto*: Sic ille. 153

Intel-

Digitized by Google

154 Intellige tamen, dummodò actu poſitivo illam pravam conſuetudinem non acceptet, vel approbet, ſed ſolùm negative ſe habens eam vincere negligat, vel deſperet, quod ſane non rarum, & valde notandum Confeſſario, ne nimium, vexet conſcientias afflictas: & ideo hìc accuratiùs explicare libuit.

154 IV. Conſuetudo culpabiliter retenta, indeliberate falſum jurandi, &c. ex naturali quaſi impetu vitioſi habitus præcipitantis, & deliberationem prævenientis, omnino peccatum diſtinctum eſt per ſe aperiendum in confeſſione. quamvis ſæpiſſime excuſetur pœnitens. *Communis*. Ratio eſt, quia tunc non ipſa perjuria actualia vi illius conſuetudinis omnino indeliberate facta, & conſequenter in ſe minime voluntaria, peccata ſunt, ſed ipſa ſola conſuetudo culpabiliter retenta, & extirpan neglecta, quatenùs eſt cauſa illorum materialium perjuriorum, peccatum eſt, & quamdiù ea conſuetudo culpabiliter retinetur, ipſa enim perjuria facta imputantur ad peccatum, tanquam indirecte volita in ſua cauſa, ſcilicet conſuetudine illa: qui enim culpabiliter retinet, ſeu extirpare voluntarie negligit pravam conſuetudinem pejerandi, cenſetur indirecte velle etiam ipſa perjuria (idemque eſt etiam in aliis peccatis) ergo tenetur illam conſuetudinem in confeſſione aperire, tanquam per ſe peccatum; & omnino ſufficit dicere; contraxi, ac habeo conſuetudinem talem malam pejerandi &c. nec eſt opus explicare ipſa peccata v. g. perjuria; quia ut dixi, in ſe directe peccata non ſunt, ſed ſolùm indirecte in illa conſuetudine retenta; quamquam conſultum ſit illa explicare, præſertim ſi valde frequentia ſint, ſaltem ut Confeſſarius intelligat, quanta ſit vis illius malæ conſuetudinis.

155 Dixi autem, *ſæpiſſime excuſari*: quia revera communiter non advertunt homines ad obligationem, quam habent, illam extirpandi conſuetudinem, ne ſit cauſa proxima illorum malorum, ſeu perjuriorum materialium; & conſequenter cum excuſantur a peccato, etiam excuſabuntur a confeſſione.

156 *Dices*; Si ipſa perjuria v. g. vi conſuetudinis indeliberate facta non ſunt peccata formaliter, ſed tantùm materialiter juxta *Communem*, quare conſuetudo, ita indeliberate jurandi ſit peccatum formaliter, & in confeſſione aperiendum? aut unde major malitia conſuetudinis, quàm ipſorum actuum? Reſp. hinc eſt: quia cauſa excuſans ipſa perjuria, & a peccato formaliter, nimirum ipſa indeliberatio, non reperitur etiam in ipſa conſuetudine pejerandi, quæ ſemper ſupponitur culpabiliter, ideo ſcienter voluntarie, deliberate retenta. Res in moralibus millies inculcanda, & mox iterum in corollariis.

Audiſti, ſemper ſermonem eſſe de conſuetudine pejerandi (vel aliter peccandi) *culpabiliter retenta*: nam conſuetudo inculpabiliter retenta quomodocumque jurandi, vel pejerandi, vel aliter peccandi, videlicet jam revocata per pœnam, & efficax propoſitum emendationis, ac conatus adhibendi ad eam extirpandam, non conſtituit ampliùs hominem in ſtatu peccati ullius, quia ſimpliciter non eſt ampliùs voluntaria, & quæcunque juramenta, perjuria, aliave peccata vi, & naturali impetu talis conſuetudinis abſque omni inadvertentia, vel deliberatione facta, peccata non ſunt, quia ſimpliciter quoque non ſunt voluntaria, neque in ſe directe, ut ſupponitur, neque indirecte in ſua cauſa, ſcilicet conſuetudine, quippe jam revocata, & involuntaria facta.

COROLLARIUM NOTABILE.

Quid dicendum de Inductione aliorum ad jurandum?

RESOLUTIO.

157 I. NUllo caſu licitum eſt alterum inducere ad jurandum, vel ab altero juramentum exigere, niſi quando alter licite poteſt jurare, juxta tres regulas poſitas ſcilicet *in veritate, in juſtitia, & judicio*: adeoque inducens alterum ad jurandum illicite, ſcilicet aut in re falſa, aut illicita, aut ſine neceſſitate, cùm poſitive cooperetur alteri ad malum, peccabit mortaliter, vel venialiter, juxta rationem perjurii, vel juramenti illiciti, ad quod alium induxit: in quo ſane Magiſtratus indiſcreti ſæpe graviter peccant, abſque omni cauſa, vel neceſſitate juramenta, præſertim a rudibus exigendo, ac multorum perjuriorum cauſa ſiunt.

158 II. Etiam nunquam licet alterum inducere ad jurandum, vel ab eo juramentum, ſeu aſſertorium, ſeu promiſſorium exigere, ſeu parato, ſeu imparato, quem ſcis, vel probabiliter credis pejeraturum, vel falſum juraturum, ſeu promiſſis juratis non ſtaturum, etſi alioquin licite jurare poſſit, abſque juſta, & urgente cauſa: ſic enim vere proximus inducitur in peccatum: at verò, ſi juſta, & proportionata cauſa adſit, licet: quia ex juſta cauſa licite petimus ab alio opus, quod is ſine peccato præſtare poteſt, etſi prævideatur non ſine peccato præſtiturus, nimirum juſta cauſa excuſante ſolùm permittendo peccatum alterius. Communis DD. cum S. Th. 2. 2. *q.* 89. *a.* 4. Suar. Sanch. Laym. *cit.* Tamb. *cit.* 1. §. 6. *n.* 1. Sic *in primis* in judicio, quando aut lex in particulari decernit, ut aliqua controverſia juramento finiatur, aut una pars juramentum juſte poſcit ab altera parte, tenetur Judex (ne ſe ſuſpectum reddat) exigere juramentum ab illa altera parte, etiamſi privatim ſciret, vel probabiliter crederet, illam pejeraturam: nullo tamen caſu licet exigere juramentum ab utraque parte de re inter ipſas mutuò controverſa, quia neceſſariò altera pars deberet pejerare. Sic 2. etiam extra judicium, etiam privatus ratione ſui juris tuendi licite exigit juramentum ab eo, quem probabiliter credit pejeraturum; v. g. cùm quis in gravi neceſſitate ſuam innocentiam contra alterius injuriam aliter probare non poteſt: ut ſi injuſte, & graviter infameris ab alio, pro veraci, & fideli habito apud alios, ut oſtendas ejus perfidiam, potes ab eo exigere, ut juret in re, quam alii ſciunt eſſe falſam, etſi ſcias ipſum prompte pejeraturum, quia uteris jure tuo tuendi tuum jus, vel innocentiam contra alterius injuriam. Sic *denique* Imperator, vel Princeps ratione fœderis firmandi juſte juramenta exigit, & recipit, nimis ſæpe a pejeraturis. Denique ſi ſolùm dubitetur, an alter pejeraturus ſit, etiam ſine gravi cauſa juramentum peti poterit, omnium conſenſu: cùm in dubio nemo præſumendus ſit pejeraturus.

III. Etiam non licet alterum inducere ad jurandum fal- 159
ſum, quod tamen ipſe alter omnino credit eſſe verum, citra peccatum mortale inducentis. Ita communiſſima DD. cum Suar. *li.* 3. *de juram. c.* 1. *q. n.* 8. Ratio eſt, quia talis ſciens, & volens facit, ut Deus revera in teſtem falſi adducatur, quamvis jurans propter bonum finem excuſetur a peccato. Accipe exemplum unicum, & applica ad ſimilia ſane non rara. Titius ſcit, ſe eſſe illegitime natum, alii communiter putant eſſe legitimum pro certo (hic enim non datur certitudo ſcientiæ ex viſu) is ergo promovendus ad Ordines, aliudve officium, vel dignitatem, inquirit de Natalibus, inducit amicos, ut pro ſe jurent: jurant ii bona fide, & ille obtinet intentum. Omnino peccavit mortaliter Titius inducendo alios ad jurandum falſum, vel perjurium, etſi materiale tantùm. Qua ratione, inquis? ipſe non jurat: jurantes non peccant; quare ergo inducens peccat? Omnino peccat: quia cauſa excuſans jurantes a peccato perjurii formalis, nempe error invincibilis, & bona fides, non reperitur in ipſo inducente, ac ſuam illegitimam nativitatem probe ſciente, ideoque perjurium reſpectu inducentis perjurium formale eſt, quia & cognitum, & volitum, immo per ſe intentum. Accipe ſimilia. Tu ſobrius induc ebrium, vel ſtultum ad blaſphemandum, vel alterum occidendum; induc, & doce puerum blaſphemare Deum, vel maledicere Patri; die feſto ſervum ignarum compelle laborare, negligere Sacrum &c. peccas tu, utique: non iſti. Quare? quia cauſa excuſans reperitur in iſtis, non in te. An capis hæc? capio, inquis; at durus eſt hìc ſermo, quis poteſt eum audire in praxi? audi ergo loquentes molliora, ſed an probabiliter, tu videris.

IV. Contra tamen ejuſmodi inductionem probabiliter eſ- 160
ſe licitam, docuit Petrus Hurtado, quem ſequitur Diana *part.* 5. *tract.* 7. *de ſcandalo reſolut.* 14. & Tancred. apud Tambur. *cit. n.* 6. Ratio jam indicata eſt: quia talis inductio non habet malitiam ſcandali, cùm nulla detur juranti occaſio peccandi, licite enim ſine peccato juratur, neque etiam habet malitiam contra Religionem, cùm potiùs Deus colatur a jurante, id quod credit eſſe verum, nec aliunde poteſt oſtendi malitia: ergo non eſt illicita. Sed hæc ratio jam ſoluta eſt *n. præc.* Nam negatur minor pro altera parte: non enim licet inducere alterum ad rem etiam materialiter tantùm malam, quam inducens ſcit eſſe malam, ut patet irrefragabiliter in exemplis allatis. Nihilominùs tamen Tamb. quoque tandem probabilem cenſet eam ſententiam, conaturque dare diſparitatem inter noſtrum caſum, & exempla allata: nam inducens ebrium ad percutiendum, puerum ad blaſphemandum, ſervum ad laborandum die feſto, ſcit res eſſe materialiter malas, & factas nullam inducere bonitatem, quare ad eas alium inducere non poſſumus. At in noſtro caſu inducens alterum ad jurandum falſum, quod tamen is optima fide putat eſſe verum, inducit ad actum, etſi materialiter malum, tamen formaliter bonum, & verum actum Religionis, quod bonum formale proportionata ſaltem cauſa licite intendere poterimus. Sic ille ſummarie. Sed non acquieſco. Quæſo, ob graviſſimam cauſam morbi v. g. vel peſtis animalium, induc ſervum ignarum ad applicandum medium certò ſuperſtitioſum, ſpecietenùs tamen valde religioſum, quo ſimplex ſervus, vel maxime putet ſe colere Deum, & revera colat ob bonam fidem: an ideò licite induces? certe non. Idem ſit in propoſito.

Tandem ſubtiliori modo, & magis apparenter hanc ſen- 161
tentiam defendi poſſe, cenſet ipſe Lugo *cit. t.* 2. *de juſt. diſp.* 39. *ſect.*

39. *ſect.* 3. *n.* 21. ex eo quòd taliter inductus non juret de ipſo facto, ſed tantùm de notitia facti, quam ipſe revera habet, ideoque inducitur ad actum nec formaliter, nec materialiter malum. Accipe verba Lugonis; *Ego non video cur in prædicto caſu non liceret petere a teſte, ut non juret rem ita eſſe, ſed ſolùm ſe exiſtimare, rem ita eſſe, tunc enim procul dubio nec formale, nec materiale perjurium conſuleretur, ſed veriſſimum teſtimonium nempe de exiſtimatione actuali, quam revera habet. Hæc tamen ad praxim non facile applicari poſſent, quia eo ipſo, quod teſti cum illa reflexione juramentum conſuleres, inciperet fortaſſe formidare de falſitate ſuæ exiſtimationis.* Sic more ſuo acute Lugo: Tu conſidera. Ego perſiſto in communi ſententia, ſimpliciter non licere: etſi in caſu difficili aliquando conniverim. Tandem in praxi iterùm nota, homines ſimplices, & ruſticanos vulgari idiomate: confundera plane juramenta, blaſphemias, & maledictiones, vulgò *ſceltem, ſtuchen, ſchrvveren,* cùm tamen maxime differant, ut ex dictis conſtat: ad hæc ergo dignoſcenda in confeſſionali, cùm pœnitens abſolute dicit: *ich hab geſcholten, geſtucht, geſchrvvoren,* Confeſſarius in primis petere debet, quibus verbis uſus ſit; dein comperto, quòd ſint verba juramentum ſignificantia, quærendum eſt, an ſciat, quid ſit jurare, an habuerit veram intentionem jurandi, vel Deum in teſtem invocandi? (ex decem vix reperies unum) & hoc comperto, denique interrogandus erit, an verum, vel falſum juraverit? ſi dicat, verum juraſſe, rarò condemnandus erit peccati gravis, juxta dicta hactenùs: ſi autem fateatur, ſe falſum juraſſe ſive ſcienter, & deliberate, ſive in dubio, vel incaute plerumque cenſendus erit peccaſſe mortaliter, juxta late dicta hucuſque. Pœnæ civiles, & canonicæ in perjuros nullæ ſunt ſententiæ latæ, ſed tantùm per Judicem inferendæ, ideòque nihil ad nos.

APPENDIX.

De Adjuratione juramento affini.

162 ADjuratio definitur: *Invocatio Dei, vel alicujus ſacræ rei ad alterum petendo, vel jubendo inducendum, vel cogendum ad aliquid agendum, vel omittendum:* juxta illud Apoſtoli ad Rom. 12. *Obſecro vos per miſericordiam Dei.* Adeoque duplex eſt adjuratio: *deprecativa,* qua ſolùm petendo, & *imperativa,* qua jubendo nitimur aliquem inducere ad aliquid agendum, vel omittendum invocatione Dei vel rei ſacræ. Jam vides differentiam adjurationis a juramento, & ſimul affinitatem: quia ſicut juramento divinum Numen, vel res ſacra invocatur ad veritatis aſſertæ, vel promiſſionis factæ confirmationem, ac majorem firmitatem: ita adjuratione divinum Numen, vel res ſacra invocatur ad majorem confirmationem, & efficaciam noſtræ petitionis, vel juſſionis. In omni ergo adjuratione tria omnino neceſſariò concurrunt, *adjurans, adjuratus, & id per quod juratur.* 1. *Adjurans* eſt ipſe homo (de humana enim adjuratione loquimur) quamquam univerſaliter omnis natura intellectualis adjurare poſſit, utpote ipſe Deus, Sancti, Angeli, quin & dæmones, ut Marci 5. dæmon Chriſtum adjuravit: *Adjuro te per Deum vivum, ne me torqueas.* 2. *Adjuratus* ſimiliter debet eſſe res intellectualis, Deus, Angeli, Sancti, Homo, dæmon. *Ratio eſt clara:* quia is tantùm poteſt adjurari, qui poteſt moveri adjuratione: nullus autem poteſt moveri, niſi percipiat adjurantem, & id, per quod, & ad quod adjuratur, quod proprium eſt naturæ intelligentis. 3. *id, per quod adjuratur,* eſt aut ipſe Deus, ejuſque Nomina, Attributa, Perfectiones, aut Angeli, & Sancti, aut juſti viatores, quatenùs apud Deum plurimum valent, veluti Amici Dei, aut quæcumque res ſacræ, in quibus Deus ſpecialiter adoratur, ut Sacramenta, Altaria, Templa &c. Quòd ſi alium adjures per ſuam vitam, honorem, uxorem, liberos &c. non erit adjuratio ſacra, ſed politica, & civilis. De hoc ſit

ASSERTIO VII.

163 A*Djuratio tam deprecativa Dei, ac Sanctorum; quàm imperativa, vel coactiva reſpectu ſubditorum, etiam dæmonum, etiam ſuo ſenſu creaturarum irrationalium; licita eſt, & ſancta, ſi debitæ conditiones ſerventur.* Sic omnes Catholici.

§. I. *Adjuratio deprecativa.*

164 ADjuratio deprecativa ad Deum, Sanctos, Angelos, & quoſvis homines, licita eſt, & actus virtutis Religionis, quando nimirum adjuratio fit per Deum ipſum, vel explicite, ut per nomen, Attributa, Perfectiones, Opera Dei, vel Chriſti, aut implicite, ut per Sanctos, & res Sacras ad Deum relatas, & quatenùs in eis Deus relucet. Omnes cum D. Thom. 2. 2. *a.* 1. *q.* 90. Ratio eſt: Quia ejuſmodi adjuratione tribuitur Deo honor, & cultus debitus, dum ejus Auctoritas, quæ & apud ipſum Deum, & apud omnes plurimùm valet, aſſumitur, & interponitur ad aliquid obtinendum ſive ab ipſo Deo, ſive a creatura rationali, Angelo, Sancto, homine quovis. Quoad ipſum Deum eſt perpetua praxis Eccleſiæ omnes Orationes concludentis adjuratione, *per Dominum noſtrum JESUM Chriſtum,* & frequentiſſimas adjurationes reperientis in Litaniis, Benedictionibus &c. Quoad Sanctos, & homines, per ſe honeſtum eſt ad eos inducendos ad aliquod bonum, uti Auctoritate, & reverentia divini Nominis.

Cæterùm ut licita, & ſancta ſit adjuratio, eaſdem ſuo modo conditiones requirit, quas juramentum, ſcilicet *veritatem, juſtitiam, & judicium, Veritas* adjurationis conſiſtit in hoc, quòd homo vere intendat aſſequi, quod adjurando petit, & vera ſit cauſa, ob quam petit: quòd ſi autem quis non habet intentionem impetrandi, aut fictam allegat cauſam, v. g. fingens paupertatem, vel morbum, & per Deum petens eleemoſynam peccat: rarò tamen erit plus quàm veniale, ut bene docet Sanch. *cit. lib.* 2. *Decal. c.* 42. *n*° 5. quia in adjuratione non aſſumitur Auctoritas divina ad confirmandam talem fictionem, (ſicut in juramento, quod ſane mortale eſſet, & verum perjurium) ſed ſolùm ad inducendos alios ad præbendam eleemoſynam, utique actum bonum ex parte dantium; adeoque non committitur gravis irreverentia erga Deum. *Juſtitia* adjurationis in eo conſiſtit, ut adjurando petatur, vel exigatur res juſta, & licita: quare ſicut de juramento dictum eſt, ſi adjurando petatur res illicita mortaliter, ut concubitus, furtum &c. ſane mortale erit, ſi verò petatur res illicita venialiter ut mendacium officioſum, compotatio non tamen exceſſiva &c. erit ſolùm veniale: irreverentia enim, & injuria Dei eſt, Dei auctoritate velle uti ad inducendum alterum ad malum: gravis quidem: ſi ad malum mortale: non autem tam gravis omnium æſtimatione, ſi ad veniale tantùm, *Judicium* denique adjurationis conſiſtit in hoc, ut adjuratio, ſicut & juramentum fiat rationabiliter, reverenter, & non temere paſſim abſque cauſa, & reverentia ubi tamen, ſicut in juramento, defectus per ſe ſolùm eſt venialis, ſcilicet ſine neceſſitate, vel reverentia aliquid adjurando a Deo vel homine petere, ut ex communi docent Sanch. *cit. l.* 2. *Decal. c.* 42. *n.* 5. *ad finem.* Tamb. *l.* 3. *c.* 8.

§. II. *Adjuratio imperativa.*

ADjuratio imperativa, vel coactiva licita eſt ſolis Superioribus contra ſubditos ſuos, in quibus illi ſubduntur, & ſi cauſa juſta ſic adjurandi adſit. Utpote in re gravi pertinente ad bonum commune, vel ſalutem animæ. *Omnes cum* Div. Th. *cit. a.* 1. Ratio clara eſt, quia adjuratione imperativa imponitur obligatio ad præſtandum id, ad quod quis adjuratur: ſoli autem Superiores reſpectu ſuorum ſubditorum in iis, in quibus ſubduntur, habent poteſtatem obligandi, & conſequenter etiam adjurandi imperative, ut divini Nominis interpoſita reverentia inducantur magis ad præceptum exequendum; vi autem ſolius adjurationis per ſe non imponitur obligatio, ſed ſolùm motivum; ut quis Dei reverentia, amore, vel honore moveatur ad aliquid agendum, vel omittendum; unde ſubditus tranſgrediens præceptum Superioris cum adjuratione impoſitum, ſolùm peccat pro ratione materiæ contra obedientiam, non autem contra virtutem Religionis, quia, ut modò dictum, per adjurationem nulla ſpecialis obligatio imponitur, ſed ſolùm motivum, ut quis Dei reverentia, amore, vel honore moveatur ad obſequendum, ne contra D. Anton. Armill. *alios ex communi recte docet* Sanch. *cit.* 166

§. III. *Dæmonum,*

ADjuratio imperativa, ſeu coactiva dæmonum, arcendo illos tanquam hoſtes, ne hominibus corporaliter, vel ſpiritualiter noceant, licita eſt, & ſancta &c. quippe Eccleſia habet ſpecialem poteſtatem a Chriſto collatam in dæmones ad eos imperandos, arcendos, expellendos &c. ex illo Marci ult. *In nomine meo dæmonia ejicient &c.* & Luc. 10. *Domine, etiam dæmonia ſubjiciuntur nobis &c.* & conſtat ex Exorciſmis ad hoc ab Eccleſia inſtitutis. Ubi tria nota. Dæmones adjurari non deprecative, ut divini Nominis amore, & reverentia, vel ad Dei honorem aliquid faciant, vel omittant, hoc enim fruſtra peteretur ab eis abjuratis Dei hoſtibus, ſed tantùm imperative, ut nimirum Dei timore, & in virtute, ac poteſtate Nominis divini aliquid facere, vel recedere cogantur. 2. Poteſtas hæc adjurandi, & ejiciendi dæmones non omni homini, ſed ſolùm Miniſtris ad hoc ordinatis, nimirum Exorciſtis eſt tradita, ſumitur ex *Act. c.* 19. ubi filiis Scevæ talem poteſtatem exercentibus 167

obje-

ob'ecit dæmon, *Jeſum novi, & Paulum ſcio, vos autem, qui eſtis?* 3. Effectus ejus poteſtatis adjurandi, vel ejiciendi dæmones non innititur per ſe ſanctitati, vel meritis Miniſtri, etſi plurimùm conferat ex opere operantis, ſed invocationi divini Nominis, Fidei, & ſanctitati Eccleſiæ tales adjurationes, vel Exorciſmos inſtituentis, & uſurpantis Miniſtros tanquam ex opere operato. De quo late vide Sanch. *cit. l.* 2. *c.* 42. *num*, 16. ubi mirabilia leges.

§. IV. *Creaturarum irrationabilium.*

168 ADjurare res irrationales nocivas, ut lupos, locuſtas: nubes, tempeſtates &c. directe, tanquam moventes ſeſe, vanum eſt, & ſuperſtitioſum, cùm tales res aut omnino ſe ipſas movere non poſſint, aut ſaltem non ex intentione ad nocendum: nec conſequenter ad adjurationem a ſuo motu poſſit deſiſtere. At verò licitum, & ſanctum eſt, eaſdem res irrationabiles adjurare indirecte, tanquam motas ab alio, utpote Deo, Angelo, dæmone: ita ut directe adjuretur, aut deprecative ipſe Deus, vel Angelus, ut tale malum avertat, aut tale bonum conferat per talem creaturam aut imperative dæmon, ne per tales res malum inferat. Atque ita ſane intelligendi ſunt Exorciſmi Eccleſiæ directe ad res irrationales, ſalem, aquam, herbas, tempeſtates &c. Vide Sanch. *cit. l.* 2. *c.* 24. *a n.* 37. & Tamb. *l.* 3. *Decal. ca.* 8.

CAPUT II.

De Voti natura, materia, obligatione, & tranſgreſſione.

1 VOtum varie accipitur: 1. Apud Grammaticos accipitur pro quovis bono deſiderio, ut Prov. 31. *quid, dilecte, votorum meorum?* ideſt, deſideriorum. Et in Canone Miſſæ. *Tibique reddunt vota ſua*: ideſt, pia deſideria, preces. 2. Apud Juriſtas votum ſignificat ſuffragium, vel calculum in electionibus, vel conſiliis. 3. Apud Theologos proprie, & ſtricte votum ſignificat promiſſionem Deo factam. Ecc. 5. *Si quid voviſti Deo, ne moreris reddere: diſplicet enim ei infidelis, & ſtulta promiſſio.* Pſal. 49. *Redde Altiſſimo vota tua*, & alibi paſſim. Et hoc modo votum eſt actus ſpecialis, virtutis Religionis Deo debitum cultum exhibentis: etenim maxime ſpectat ad cultum Dei, hominem ſpeciali promiſſione, & velut lege privata ſe alligare Deo ſuo, ad aliquid bonum in ejus obſequium præſtandum. Idque intuitu, & vi promiſſionis Deo factæ exequi reipſa. Itaque emiſſio voti quidem, ſeu aliquid vovere, eſt ſolùm in conſilio, & in nullo præcepto: at verò voti impletio, ſeu actu exequi, quod quis ſponte voverat, eſt de præcepto divino, naturali, & poſitivo, & ſpecialiter de ſecundo Præcepto Decalogi, *non aſſumes &c.* graviſſime autem abutitur Divino Nomine, qui ipſi Deo vovit, & id implere negligit: quod ſuo loco patebit ampliùs. Jam ergo hoc Capite per quatuor Sectiones videbimus. 1. voti naturam 2. materiam. 3. obligationem. 4. diviſiones, & tranſgreſſiones.

SECTIO I.

Voti Natura.

SUMMARIUM.

2 *Votum eſt* promiſſio deliberate facta Deo de meliori bono.
3 *Eſſentialiter debet eſſe promiſſio vera. Unde*
4 *Voluntas promittendi, & ſe obligandi eſt eſſentialis voto, ita ut verba voti ſine tali animo prolata non ſint votum.*
5 *Sic etiam ſi proferens verba voti, habens quidem voluntatem aliquid promittendi, ignorans autem, voto annexam eſſe obligationem, non facit votum.*
6 *Secus ſi ſciat iis verbis, ſeu voto annexam eſſe obligationem.*
7 *Si vovens habet voluntatem promittendi, & ſe obligandi, non tamen implendi; votum adhuc valet.* uſque ad 10.
10 *Ad votum validum itaque requiritur intentio promittendi, & ſe obligandi, non quidem neceſſario actualis, explicita, ſed*
11 *Sufficit actualis implicita in conceptu confuſo; immò*
12 *Etiam virtualis tantùm;*
13 *Non verò ſolùm habitualis.*
14 *Minùs interpretativa, & indirecta tantùm.*
15 *Quid præſumendum, quando dubitatur, an vovens habuerit veram intentionem promittendi, & ſe obligandi?* uſque ad 20.
20 *Promiſſio voti eſſentialiter debet eſſe* deliberata: *deliberatione perfecta.*
21 *Tanta ſcil. quanta requiritur ad peccatum mortale:*
22 *Unde invalidum eſt votum emiſſum ex motibus primò, vel ſecundò primis.*
23 *In dubio deliberationis ſufficientis quid judicandum?* uſque ad 25.
25 *Votum eſſentialiter debet eſſe promiſſio* voluntaria. *Unde*
26 *Irritum eſt omne Votum factum ex ignorantia, errore, vel dolo verſante circa ſubſtantiam rei promiſſæ.*
27 *Secus, ſi ignorantia &c. verſetur ſolum circa accidentia rei promiſſæ.*
28 *Quid de votis metu extortis?* uſque ad 30.
30 *Votum eſſentialiter debet eſſe promiſſio;* ipſi Deo facta uſque ad n. 35.

ASSERTIO I.

VOtum recte definitur *Promiſſio deliberate facta Deo de meliori bono*: Omnes cum S. Thom. 2. 2. *q.* 88. *a.* 1. Scoto 4. *diſt.* 48. Quod aliqui addunt: *cum intentione ſe obligandi*: jam eſſentialiter includitur in ipſa voce *Promiſſio*, ut patebit: Votum ergo ex parte actus eſſentialiter quatuor requirit: ut ſit *promiſſio vera, deliberata, voluntaria, facta Deo*, Explico ſeorſim. 2

§. I. *Promiſſio* vera.

VOtum eſſentialiter debet eſſe vera promiſſio, hoc eſt, voluntas firma, & conſtans ſeſe obligandi ad aliquid agendum, vel omittendum: ita nimirum ut ex tali promiſſione ad Promiſſarium: utpote ipſum Deum, obligatio, & quaſi jus acquiratur. *Ita omnes Theologi, & Canoniſtæ* unanimiter. Ratio eſt, quia votum eſt quædam lex privata, quam homo ſua ſponte ſibimet imponit, eaque ſe obligat Deo: intentio autem obligandi eſt de eſſentia legis cujuſcunque &c. Excluduntur ergo a ratione voti omnia propoſita ſimplicia tantùm, quantumvis firma, & ſancta, quibus ſimplex voluntas intendit aliquid facere abſque intentione ſe ad id obligandi. Jam notas diſcrimen inter propoſitum, & promiſſionem: Propoſitum enim eſt voluntas aliquid agendi in futurum ſimpliciter: Promiſſio eſt etiam voluntas aliquid agendi, vel omittendi in futurum, ſed tanquam debitum, ſeu ex obligatione: definitur enim promiſſio: *deliberata, & ſpontanea fidei obligatio facta alicui de re bona, & poſſibili.* Ac proinde licèt millies firmiſſime proponas hoc, vel illud bonum opus ad honorem Dei præſtare; hoc tamen propoſitum nunquam conſtituetur votum, quandiù abeſt voluntas ſe obligandi, prout, aperte ſignificatur e *litterarum, de voto, & voti redemptione*: Ubi cuidam Magiſtro conſulenti, ita reſpondit Alexander III. Pontifex. *Cùm ex quadam miſſione ſanguinis nimis fuiſſet mortis horrore perterritus, hæc verba protuliſti. non diù hic morabor: proponens in animo, quid Religionis habitum eſſet aliquando ſuſcepturus. Tibi igitur reſpondemus, quòd ſi plùs non eſt in voto proceſſum, tranſgreſſor judicari non poteris, ſi non impleas, quod dixiſti.* Sic Pontifex, manifeſte ſignificans ſolo propoſito, quantumvis ſancto, non conſtitui votum; quinimò etiamſi non habeas propoſitum, ſeu voluntatem aliquid faciendi, ſi tamen id ſeriò Deo promittas, voti reus eris, ut mox patebit. Ubi nota triplicem in voto voluntatem, ſeu intentionem diſtingui poſſe, *promittendi, ſe obligandi, & implendi promiſſum*. Hoc ultimum propoſitum eſt. Pono breves Reſolutiones. 3

RESOLUTIO I.

4 *VOluntas promittendi, & ſe obligandi eſt eſſentialis voto*, cùm ſit eſſentialis omni promiſſioni. Simpliciter ergo nullum eſt votum, cùm quis exteriùs ſolùm profert verba votum ſignificantia abſque omni animo, ac voluntate promittendi, ſeu obligandi ſe, ſed ſolùm, aut per modum propoſiti, deſiderii pii, aut joci, vel etiam mendacii. Quia hic ratio formalis voti, ſcilicet promiſſio deeſt: nec conſequenter ullam inducit obligationem ex virtute Religionis ex ſe, ſed ſolùm quandoque per accidens, ut ſuperiùs de juramentis dictum. Quod ſi quis proferens verba voti, habeat quidem voluntatem, aliquid promittendi, ſed non habeat voluntatem, vel intentionem ſe obligandi, ita diſtinguendum eſt.

5 I. Si quidem ita faceret ex ignorantia; quia nimirum neſciret voto, ſeu promiſſioni tali eſſe annexam obligationem, ſive deinde ſolùm negative ſe habeat, nullum eliciendo actum volendi ſe obligare, ſive etiam poſitive excludendo voluntatem obligandi, & eliciendo actum contrarium nolendi ſe obligare tali voto, vel promiſſione a ſe facta, nullum erit, & irritum votum in omni foro, in quo ejus ignorantia conſtat. Ita communis DD. Suar. *l.* 1. *de voto.* 5. *n.* 3. *&* 6. *&* 7. Sanch. *lib.* 4. *moral. c.* 1. *n.* 27. Laym. *l.* 4. *tr.* 4. *c.* 1. *n.* 2. alii apud ipſum. Ratio eſt: quia ignoti nulla voluntas: & error circa ſubſtantiam rei vitiat actum; atqui intentio, ſeu voluntas ſe obligandi eſt de ſubſtantia voti validi, & obligatorii: ergo eam obligationem ignorans, & con-

by Google

conſequenter nullo modo directe, vel indirecte eam volens, vel intendens, aut etiam poſitive excludens, deſtruit eſſentiam voti, & invalidum reddit, ſicut & in quacunque alia promiſſione, vel contractu.

6 II. Si quis autem proferens verba voti, aut volens promittere, ſimulque conſcius obligationis ex tali voto, vel promiſſione exurgentis ſolùm ſe negative haberet, non eliciendo actum volendi ſe obligare, &c. votum omnino valebit, & obligabit: talis enim eo ipſo, quo voluntarie emittit votum conſcius obligationis virtualiter, & implicite etiam cenſetur intendere, ac velle ipſam obligationem: quòd ſi verò talis conſcius obligationis voti ex mera malitia vellet quidem promittere, ſed poſitive nollet ſe obligare, vel obligari: tunc probabiliùs votum eſſet rursùs nullum, & invalidum: quia contraria illa voluntas poſitiva deſtruit quid eſſentiale voti, ſcilicet intentionem ſe obligandi, conſequenter votum annullat. Eſt enim votum lex privata, quam ſibi quis in Dei obſequium imponit: lex autem non obligat ultra imponentis intentionem; ergo ſi obligationem a te excludas, non eam contrahis.

RESOLUTIO II.

7 CUm habet vovens voluntatem promittendi, & ſe obligandi, ſed non habet voluntatem, ac intentionem votum implendi, etiam poſitive, cum voluntate contraria non implendi, ſeu prævaricandi illud, votum nihilominùs erit validum, & obligatorium, etſi graviter illicitum pro ratione materiæ. Communiſs. DD. cum Navarr. Man. *c.* 12. *n.* 27. Sanch. *l.* 4. *Moral. c.* 1. *n.* 23. Laym. *cit. c.* 1. *n.* 2. Ratio eſt: quia ſicut obligatio aliquid faciendi, & ipſa executio ſunt valde diverſa, nec ad ſubſtantiam ejuſdem contractus concurrunt, ita etiam intentio obligandi, & intentio implendi, diverſa ſunt: illam dicimus requiri ad votum validum: hanc ad votum licitum tantùm. Quemadmodùm enim aliquis voto caſtitatis v. g. de facto adſtrictus, poteſt tamen illam non ſervare: ita ſine dubio fieri poteſt, ut quis veram habeat intentionem adſtringendi ſe voto caſtitatis, & ſimul voluntatem eam quandoque non ſervandi, etſi malitioſiſſime, attamen valide. Alioquin ordinatus Sacerdos, animo tamen non dimittendi concubinam, adeoque non ſervandi caſtitatis votum annexum, non valide emitteret illud votum: aut profitens Religionem aliquam, ſolùm ut præbenda fruatur, abſque animo illius Statum obſervandi, non fieret valide Religioſus: quæ apud omnes abſurda ſunt.

8 *Nec obſtat*: quòd votum alioquin ex objecto, & ſpecie ſua opus bonum, hìc in individuo ob gravem circumſtantiam ſimpliciter fiat actus malus, & vitioſus. Sic enim etiam ſi quis ex motivo vanæ gloriæ vovit eleemoſynam, vel continentiam, &c. votum vitioſum eſt propter ſuperbiam, attamen validum eſt, & obligat ex virtute Religionis; quia eſt de re licita, & bona: & licèt ipſum votum diſpliceat Deo, res tamen voto promiſſa ei placet, & accepta eſt: eadem ratione, qua ſuprà de juramento illicito, tamen emiſſo de re licita, dictum eſt: ut bene notat Laym. *cit. lib.* 4. *c.* 1. *n.* 2.

9 *Nec obſtat*, *rursùs ſi dicas*: Deus debet acceptare votum: at non poſſet acceptare tale votum vitioſum; ergo nullum eſt votum. Reſp. *diſting. minorem*. Deus non poſſet acceptare tale votum ad debitum, ſeu obligationem: *nego minorem*: Eſt enim vera promiſſio. Non poſſet illud acceptare ad meritum, & præmium, qua malum eſt: *concedo minorem*: & nego conſequentiam, neque enim opus eſt tali modo; omne votum validum acceptari a Deo.

RESOLUTIO III.

10 AD validum porrò votum requiritur, & ſufficit ejuſmodi intentio promittendi, & ſeſe obligandi; aut actualis, explicita, aut implicita, aut virtualis; non item habitualis, vel interpretativa tantùm. *Omnes*. Optima quidem, & certiſſima eſt intentio actualis explicita, & formalis, ut cùm quis vovens actu, & explicite vult ſe ſuo voto, vel promiſſione obligatum Deo: at certe non requiritur neceſſariò: ſed

11 I. Sufficit intentio actualis implicita in conceptu confuſo: ut ſi, etiamſi actu ignorans, vel non cogitans obligationem voti, ideoque eam explicite velle non potens, ea tamen intentione proferas verba voti, qua cæteri proferunt, vovent, vel promittunt, eo ipſo implicite intendis te obligare, ſicut cæteri. Quod maxime verum eſt, cùm quis actu ſciens, aut ſaltem dubitans, vel utcumque apprehendens obligationem voti, nihilominùs voluntarie emittit votum, ſeu verba voti profert; eo ipſo etiam implicite vult ejus obligationem, quam ſcit, vel advertit, aut ſaltem advertere deberet voto annexam, etſi explicite non exerceat actum volendi ſe obligare, ſeu intentionem explicitam obligandi ſe.

12 II. Sufficit intentio virtualis tantùm, ſcilicet vi præcedentis intentionis actualis habitæ, & nunquam revocatæ adhuc virtute perſeverans in operatione morali, ut nimirum vere vi illius præcedentis intentionis modò fiat votum, v. g. Novitius hodie mane habet deliberatam, expreſſam, & actualem voluntatem vovendi, ſeu Profeſſionem emittendi, & vi hujus intentionis poſtea tempore congruo ſe comparat, ad Altare accedit, aliaſque prævias cæremonias obit interim, ut ſolet fieri, circa varia diſtrahitur, angitur, aliis attendit, & tandem verba Profeſſionis ex tabula profert mente omnino diſtractus, nulla ampliùs actualem habens intentionem vovendi, & ſe Deo ita obligandi; valida omnino manet Profeſſio, ac votum ſolemne: quia remanet intentio virtualis perſeverans in operatione morali, revera enim vi illius præcedentis intentionis non revocatæ fit præſens votum, vel Profeſſio in homine manente in ſtatu operandi moraliter. Cujuſmodi virtualis intentio etiam ſufficit ad Confeſſionem Sacroſanctorum Sacramentorum.

13 III. Non ſufficit intentio habitualis tantùm nimirum antea quidem habita, & non revocata, ſed nullo modò perſeverans in operatione morali, ita ut vi illius intentionis præhabitæ minime fiat votum, vel opus præſens, ſed aliunde: ut ſi hodie mane propoſuiſti vovere in craſtinum, & poſtea in ſomno, vel plene ebrius verba voti enunties, nullum erit votum omnium conſenſu; quia nullum eſt voluntarium actu, vel virtute, ſed mere eſt habitu.

14 IV. Multò minùs ſufficit intentio interpretativa, & indirecta tantùm; habita ſcilicet non in ſe, ſed in alio: quando nimirum votum nunquam ullo modo in ſe directe, ſed ſolùm indirecte in ſua cauſa aliqua eſt volitum: v. g. aliquis expertus ſcit, ſe ebrium multa Deo vovere, vel hominibus promittere, etiam jurato: nihilominùs poſtea ſe inebrians, in ebrietate vovet, jurat, promittit, &c. nulla, & irrita erunt illa vota, vel juramenta, nec iis obligabitur: quia ad votum, vel promiſſionem validam eſſentialiter requiritur vera, & libera ſe obligandi voluntas, quæ cùm in ebrio deſit, votum, vel promiſſio nulla eſt. Secùs eſt de homicidio in ebrietate commiſſo a præſciente ſe ebrium ſolere rixari, & percutere: homicidium enim, cùm in actione externa, quomodocumque volita conſiſtat, etiam indirecte volitum, verum eſt homicidium, irregularitatem, aliaſque pœnas inducens, ut ex profeſſo explicabitur ſuo loco.

RESOLUTIO IV.

15 QUando oritur dubium, an quis habuerit veram intentionem ita promittendi, & ſe obligandi, adeoque an verum votum emiſerit; an verò ſolùm habuerit ſimplex propoſitum aliquid faciendi, vel omittendi: obſervandæ ſunt ſequentes Regulæ.

I. Quando quis adhibita debita diligentia morali abſolute dubitat, an emiſerit verum votum, an verò ſimplex ſolùm propoſitum conceperit, non obligatur voto: quia tunc melior eſt conditio dubitantis poſſidentis ſuam libertatem: & in dubio non præſumitur factum, niſi aliunde oriatur præſumptio: ex communi recepta doctrina in materia de conſcientia dubia.

16 II. Quando quis certus eſt ſe emiſiſſe votum, ſeu deliberate protuliſſe verba verum votum, ſeu veram promiſſionem ſignificantia, v. g. *Promitto Deo, & B. V. MARIÆ ſervare caſtitatem*: adhibita tamen diligentia, dubitat, utrùm habuerit intentionem, ſeu voluntatem ſufficientem ſe obligandi, votum obligat: quia tunc melior eſt conditio voti poſſidentis ſuam obligationem: nam homo deliberate proferens verba ſignificantia votum, ſeu promiſſionem veram, ſemper præſumitur habuiſſe voluntatem promittendi, & ſe obligandi; nullus enim præſumitur dicere, quod in corde non habet, niſi aliunde probetur oppoſitum: ideoque hoc ipſo jam ſpoliavit ſe ſua libertate, & voto ſuccumbit: Ut plurimis citatis late, & optime probat Sanch. *l.* 1. *de Matr. diſp.* 9. *a n.* 13. *& l.* 4. *Moral. c.* 1. *n.* 13. Ubi tamen recte addit: quod ſi in tali dubio poſitivo pro utraque parte eſſent rationes æque probabiles, quin etiamſi probabiliores eſſent pro parte oppoſita, ſeu pro ipſo voto, dubitanti tamen liberum eſſe reſolvere ſe non obligari voto, ſequendo nimirum ſententiam vere etſi minus probabilem. De quo latiùs ſuo loco.

17 III. Cùm quis ſcit ſe mente, vel ore protuliſſe verba, quæ ſuapte natura non ſignificant votum, ſeu promiſſionem obligatoriam, ſed ſolùm propoſitum; v. g. *Domine Deus, in tui honorem hoc faciam, orabo, dabo, &c.* aut, *firmiter propono hoc facere*; dubitat autem, an habuerit intentionem ſe ad id obligandi, judicandum eſt, non habuiſſe, ideoque non eſſe votum, ſed tantùm propoſitum. Cùm enim verba non ſignificent votum, vel promiſſionem, nec de mente conſtet, nulla eo in dubio ſtat poſſeſſio pro voto, ſed remanet dubitanti poſſeſſio ſuæ libertatis. Communis DD. apud cit.

IV. Notanda autem hic per omnem modum eſt limitatio, quam ex Navar. *l.* 3. *conſ.* 5. *de voto* tradit Sanch. *cit. c.* 1. *n.* 35. *Niſi verba illa aliàs nudum propoſitum ſignificantia, ore,*

aut

aut mente enuntientur per modum pacti: v. g. *Domine DEUS! ſi ſanitatem conceſſeris; dabo, tantam eleemoſynam*, vel, *da ſanitatem, & ingrediar Religionem, &c.* votum verum erit: quia hæc verba *faciam, cum feceris:* cùm pactum importent, idem ſignificant, ac promitto; nam contractus illi innominati in Jure nominati, *do, vel dabo, ut des; faciam, ut facias, &c.* ut vera pacta, ſine dubio veras promiſſiones continent. Unde rectè advertit Navar. ibid. ebrium illum, qui dixerat: *Da mihi, Domine, ſalutem, & ego ſerviam tibi*, intelligendo mente de ſtatu caſtitatis, & continentiæ, reverà fuiſſe obligatum voto ad ſervandam caſtitatem, ob rationem datam. Vide latè Gobat. *Alph. quadruplici, p.* 1. *Caſ.* 1. *n.* 12.

19 V. Regulam ponit Valentia *in* 2. 2. *d.* 6. *quæſt.* 6. *pun.* 1. Quandocumque quis paulò poſt, poſtquam quibuſcumque verbis aliquid facere ſtatuit, ſtatim dubitat, an voluerit, promittere, & ſe obligare, an verò ſolùm proponere; poteſt probabiliter judicare, non eſſe votum vel promiſſionem, ſed tantùm propoſitum. Nam talis voluntatis deliberatæ ſe obligandi ad aliquid agendum, non ſolent homines tam facilè, & citò oblviſci: ideòque ſi de ea, tam citò quis dubitat, præſumitur non habuiſſe talem voluntatem.

§. II. *Promiſſio* deliberata.

20 V*Otum eſſentialiter debet eſſe promiſſio deliberata, perfecta, & plena deliberatione*: ut nimirùm quis ſciens naturam, & obligationem voti, plenè deliberet, & judicet, an materia voti conveniens, & an ſibi conveniens ſit, ſe tali voto in tali materia obligare: qua deliberatione deficiente, votum (quod maximè debet eſſe liberum) nullum erit: ita *Omnes*. Ratio eſt: quia votum eſt lex, quam ſibi vovens ipſe imponit: atqui imponere ſibi obligationem, grave quid eſt, nec rationabile eſt, eam poſſe ſine plena deliberatione maturo judicio, ac libertatis imperio imponi: ergo &c. Ad hæc melius intelligenda ſint ſequentes Regulæ.

21 I. Regula ab omnibus recepta eſt: Tanta deliberatio requiritur, & ſufficit ad votum, quanta requiritur & ſufficit ad peccatum mortale, excluſis nimirùm motibus primò primis, in quibus nullum peccatum; & ſecundò primis, in quibus ſolùm peccatum veniale fieri poteſt. Sic Gloſſ. communiter recepta in caput Mulier. 32. q. 2. *Qui poteſt ſe obligare diabolo* (per culpam ſcilicet lethalem) *poteſt ſe etiam obligare DEO*, nempè per votum. Unde ſi quis ira, vel alia paſſione commotus voveat, ſi tantùm ſit motus ut rationis judicium, & deliberationem ad peccatum mortale requiſitam impediat, vel omninò tollat, ita ut ſi tunc homicidium committeret, peccatum mortale non eſſet; etiam votum invalidum erit defectu deliberationis: ſi verò motus non ita impediat rationis uſum quin quis deliberatè advertat, hic, & nunc homicidium ſibi mortaliter eſſe illicitum, ideòque tunc commiſſum eſſet peccatum mortale, etiam votum tali motu editum erit validum: Quare, ſicut ad peccatum mortale, ita etiam ad votum non requiritur deliberatio omninò matura, & diuturna intellectus expendentis omnes circumſtantias, omnia concomitantia, & conſequentia, &c. dummodo ſit deliberatio plena quoad uſum rationis, ut nimirum quis ſciens obligationem voti, & deliberatè judicet materiam hanc voti eſſe competentem, & ſibi tali voto obligari eſſe conveniens. Unde rectè notat Navarr. *n.* 36. votum ex calore iracundiæ editum eſſe validum, modò talis paſſio rationis uſum non impediat. Nec obſtat, quòd tale votum abſque exacta diſcuſſione editum venialem ſaltem culpam imprudentiæ involvat; acceptat enim Deus tale votum; non quidem ad meritum, quia defectuoſum, attamen ad obligationem, ac debitum, utpotè validum, ſeu ſufficienti cum deliberatione editum, ut ſuprà in ſimili notatum eſt.

22 II. Omni ergo jure invalidum eſt omne votum emiſſum, non tantùm ex motibus primò primis terroris, timoris, & ſimilium paſſionum plenum uſum rationis, & deliberationem, omnemque intellectus advertentiam prævenientibus, qui peccata eſſe non poſſunt; ſed etiam ex motibus ſecundò primis cum aliquali ſemiplena advertentia intellectus (qualis eſt in ſemidormiente, ſemiebrio, &c.) in quibus motibus, etſi peccatum veniale eſſe poſſit, votum tamen emiſſum ſimpliciter eſt irritum, ita ut nec ſub peccato veniali obliget ita voventem: uti contra Paludanum, Navarr. & alios ex communi rectè docet Sanch. *lib.* 4. *moral. c.* 1. *n.* 8. Ratio diverſitatis eſt: quia ad peccandum venialiter ſufficit defectus quicumque quomodocumque volitus, qualis etiam eſt in motibus ſecundò primis circa objectum malum: at vero ad obligationem voti requiritur directa, & deliberata voluntas: quia ad hoc, ut quis obligatoriè diſponat de ſuis actibus, requiritur, ut habeat perfectum dominium ſuorum actuum, quale non habetur in primis motibus, ac etiam ſecundò primis.

23 III. In dubio deliberationis ſufficientis ad votum validum requiſitæ, regula univerſalis eſt. *Quandocumque quis certus eſt, ſe emiſiſſe votum cum intentione promittendi, & obligandi ſe ad id, quod voto promiſſum eſt, dubitat autem, an habuerit ſufficientem deliberationem, plerumque votum cenſetur obligare:* quia tunc melior eſt conditio voti poſſidentis ſuam obligationem; & homo voluntariè faciens votum, jam ſpoliavit ſe poſſeſſione ſuæ libertatis: quia rarò admodùm contingit defectus deliberationis ſufficientis: ideò ex communiter accidentibus præſumitur debitam deliberationem adfuiſſe: ut multis citatis latè Sanch. *lib.* 1. *de Matr. diſp.* 8. *n.* ... *& lib.* 4. *moral. c.* 1. *à n.* 10. Dixi autem *plerumque*: nam regula hæc ad caſus particulares non ſemper locum habet, ſed exceptiones patitur. Igitur

IV. In caſu particulari attendendæ ſunt cauſæ prætenſæ cauſantes indeliberationes, ſeu defectum deliberationis ad votum requiſitæ. Eæ cauſæ poſſunt eſſe, aut ætas tenera, aut paſſio vehemens ſubita, aut ebrietas, ſomnus phreneſis, aut amentia diuturnior. 1. Quando dubitatur de ſufficienti deliberatione ob defectum ætatis, ita diſtinguunt DD. communiter: ſi vovens, quando emiſit votum, exceſſit annum ſeptimum, præſumitur defectus uſus rationis, & deliberatio, adeòque votum validum, & obligatorium; ſi autem certus ſit, tunc non attigiſſe annum deliberationis ſufficientis, ideòque votum nullum. At quid ſi de hoc ipſo dubitetur, an ſcilicet quis attigerit annum ſeptimum, nec ne? Sanch. quidem *cit. lib.* 4. *Moral. c.* 1. *n.* 14. eoque, & aliis citatis Diana *p.* 4. *tr.* 3. *reſol.* 10. volunt pro voto præſumendum eſſe, eò quòd de voto conſtet, excuſatio autem dubia ſit: & quia rariſſimè ante ſeptimum annum emittuntur vota, vel juramenta, ideòque in tali dubio ex communiter contingentibus præſumendum in favorem voti, eſſe nimirùm emiſſum poſt ſeptennium, & iden validum. *Omnino probabiliter*. Certè tamen æquè probabiliter oppoſitum tenent Caſtro-Palaus cum Tamb. *lib.* 1. *Dec. c.* 3. *§.* 7. *verb. ætas n.* 7. Quia reverà hic non poteſt conſtare de vero voto, quia rationabiliter dubitatur de aliquo conſtituente eſſentiam voti, ſcilicet deliberatione ſufficienti, in tam tenera ætate non præſumenda. Huic ego aſſentior: moneo tamen facultate præditum, ut pro majori ſecuritate diſpenſet. 2. Quando dubitatur de ſufficienti deliberatione, eò quòd votum, vel promiſſio facta fuerit tempore ſubitæ paſſionis, iræ, terroris, &c. item tempore ebrietatis, ſomni, phreneſis, &c. iterùm præſumendum pro voto, & voventem obligari probabiliùs, & tutiùs tenet Sanch. *lib. cit.* eò quòd rurſus conſtet de promiſſione, dubitetur autem de excuſatione. Deindè qualitas, quæ naturaliter ineſt, ſemper ineſſe ſupponitur, niſi clarè conſtet de oppoſito: at uſus rationis naturaliter homini ineſt: ergo in ſuis actionibus ſemper ineſſe præſumi debet, niſi aliundè conſtet oppoſitum. At rurſus non improbabiliter negat cum aliis Caſtro-Palaus *cit. tom.* 1. *tract.* 1. *d.* 3. *p.* 11. Non enim omninò eſt verum, tunc conſtare de promiſſione; cùm enim dubitatur, an adfuerit ſufficiens deliberatio, dubitatur de eo, quod eſſentialiter requiritur ad promiſſionem: ergo dubitatur de ipſa promiſſione: atqui promiſſio facta in dubio non præſumitur: ergo &c. 3. Quando dubitatur de ſufficienti deliberatione ex eo quòd dubitetur, an votum fuerit emiſſum tempore amentiæ, vel ſanæ mentis: iterùm ſic diſtinguit Sanch. *cit. n.* 15. Quòd ſi amentia circa tempus voti emiſſi diuturna fuit, v. g. aliquot menſium, etſi conſtet habuiſſe lucida intervalla, nihilominùs habita diligentia debita, verè dubitat quis, quando emiſerit votum, præſumitur emiſiſſe tempore amentiæ, adeòque, ſine ſufficienti uſu rationis, & deliberatione, & conſequenter votum eſſe invalidum. Secùs dicendum, quando amentia tantùm brevi tempore duravit, ut in phreneſi, vel ebrietate: tunc enim in dubio non cadit præſumptio in tempus amentiæ tam brevi durantis, ſed præſumitur votum emiſſum tempore ſanæ mentis, cum ſufficienti deliberatione, ac proinde eſſe validum, niſi aliundè probetur defectus. Dicta hactenùs utroque §. de intentione, ac deliberatione requiſita ad votum, eadem prorſùs ratione, iiſdemque caſibus intelligi, & applicari debent de intentione, & deliberatione requiſita ad juramentum promiſſorium, & quamvis promiſſionem, pactum, vel contractum validum, & applicatio eſt facilis. 24

§. III. *Promiſſio* Voluntaria.

V*Otum eſſentialiter debet eſſe promiſſio voluntaria, ſeu cum libero voluntatis conſenſu facta*. Omnes. Ratio ſæpiùs data eſt: quia votum eſt lex privata, quam quis ſibi ipſi imponit: atqui lex eſſentialiter conſiſtit in imperio voluntatis per intellectum enuntiatum, ergo etiam votum requirit liberum voluntatis imperium, ſeu decretum, quo vovens ſe Deo obligatum velit ad quidpiam præſtandum, vel omittendum. Hinc breviter reſolves ex latiùs dictis in materia de actibus humanis. 25

I. Omni jure irritum eſt votum emiſſum ex ignorantia, errore, vel dolo verſante circa ſubſtantiam rei promiſſæ: quia incogniti nulla voluntas. Ut ſi quis ſacrum Ordinem 26

ſuſcipiat, ignorans ei eſſe annexum, vel erroneè credens ei non eſſe annexum votum caſtitatis, non tenebitur voto, quòd nullum eſt, ſed ſolùm ex præcepto Eccleſiæ, ſi talis in Ordine ſuſcepto miniſtrare velit. Ex communi Layman *hic l.4. tr.4. c.1. n.5.* Si quis religionem profiteatur ignorans in ea eſſe interdictum, vel putans licere in ea conjugium. Si voviſti peregrinationem Lauretanam, erroneè putans tantùm diſtare decem milliaribus, cùm tamen diſtet ſexaginta, vel ampliùs. Si voviſti peregrinationem in Terram ſanctam, putans poſſe confici itinere pedeſtri per terram, cùm tamen mare transfretandum ſit, &c. irrita ſunt vota, quia ignorantia, vel error verſatur circa ſubſtantiam rei promiſſæ, ſaltem quoad magnam partem.

Cape caſu vulgari. Tenuis Opifex in præſenti periculo ſubmerſionis vovit, ſi evaderet, ad proximum Sacellum B. Virginis offerre nummum, quem manu in ſacculum miſſa apprehenderet, putans monetam eſſe argenteam aliquot crucigerorum; ſed aperta manu deprehendit nummum aureum, ſeu ducatum, quem nuper in operæ ſuæ mercedem acceperat, anxius interrogat Parochum: an ex voto ſuo teneatur hanc totam ferè ſuam opulentiam B. Virgini offerre? Rectè reſponſum eſt, non teneri, ſed ſatisfacere, ſi offerat nummum argenteum ejuſdem, vel paulo majoris quantitatis; quia verè error erat circa ſubſtantiam, & intentio voventis non poterat ſe extendere ad illum nummum aureum, de quo minimè cogitabat. Eadem ratione dicendum ſi erretur in fine principali intento à vovente, ſeu cauſa principali motiva vovendi, ut aliàs quis poſitivè nollet vovere. Ut ſi voviſti alere hunc pauperem, erroneè putans eſſe tuum conſanguineum, cùm tamen minimè ſit. Si voviſti eleemoſynam dare peſte laborantibus in hac civitate, & reverà nullus laboret peſte, &c. irrita manent vota tua, quia deficit finis principalis à te intentus. Sed de hoc latiùs *cap. ſeq.* ubi de ceſſatione votorum.

27 II. Si ignorantia verſetur ſolùm circa accidentia rei promiſſæ, votum nihilominùs erit validum. Cùm enim accidentalia ſint connexa ſubſtantialibus rei promiſſæ, qui ipſam ſubſtantiam vovet, cenſetur etiam vovere accidentalia, quæ expreſsè non excipit. Ut ſi voviſti Religionem Carthuſianam, ſolùm ignorans in ea eſſe perpetuam à carnibus abſtinentiam, etſi fortaſsè non voveres, ſi ſcires, obligaris voto. Ita Suar. *l.1. de voto, c.12. n.3.* Sanch. *cit. l.4. c.2. nu.6.* Valent. aliiſque citatis. Laym. *ibid. nu.5.* Secus dicendum de errore poſitivo, vel dolo: hic enim irritat votum, non tantùm ſi circa ſubſtantialia, ſed etiam ſi verſetur circa accidentalia voti, quæ ſecundùm voventis intentionem notabiliter objectum immutant. Ut ſi voviſſes eamdem Religionem Carthuſianam proprio errore, vel alterius dolo deceptus, poſitivè credens in ea licere eſum carnium; alioquin ſi ſcires non licere, minimè voviſſes, non teneris voto, utpotè irrito. *Communis apud cit.* Ratio, quia ſic Religionem illam non abſolutè voviſti, ſed ut affectam, vel modificatam tali conditione, vel circumſtantia: quæ licèt ſit accidentalis reſpectu objecti materialis voti, eſt tamen eſſentialis reſpectu objecti formalis voti, & per ſe à vovente intenta: quæ, ſi deſit, notabiliter immutat objectum voventis: ut optimè explicat Suar. *c.11. nu.11.* Excipitur tamen votum ſolemne Profeſſionis, quod ob nullum errorem, vel dolum ſubſtantiam rei non attingentem infirmatur: atque in eo, cùm ſemper matura, & diuturna totius anni deliberatio præcurrat, vix unquam admittitur ignorantia invincibilis.

28 III. Omni jure validum eſt votum emiſſum ex quocumque metu, ſive ab intrinſeco orto, ut in periculo mortis, ex infirmitate, naufragio, peſte, &c. ſive ab intrinſeco incuſſo ab homine, ut ab hoſte, latrone, &c. dummodo rationem non perturbet (quo caſu ipſo jure naturæ maximè irritum eſſet votum, ſed hoc rarum, & non facilè præſumendum, niſi tempore voti quis manifeſta perturbationis ſigna dederit) aut ipſum votum injuſtè non extorqueatur. *Ratio eſt.* quia talis metus actum à ſe cauſatum relinquit ſimpliciter voluntarium, etſi ſecundùm quid cauſet involuntarium: ſimpliciter enim vult vovere, & ſolùm affectu inefficaci nollet vovere, niſi metus urgeret, ut latiùs explicatum ſuo loco; votum autem voluntarium ſine dubio eſt validum: ergo &c.

29 IV. Excipitur ſemper: *niſi ipſum votum metu gravi, & injuſto extortum ſit:* tunc enim irritum, & invalidum eſt votum, non tantùm jure humano canonico expreſſo *c. Perlatum, & aliis de his, quæ vi*, ſed etiam jure naturali. Ratio enim naturalis eſt; quia ut ait D. Bonav. 3. diſt. 39. ar.3. q.2. *Deus vult ſacrificia voluntaria, non coacta.* Non enim acceptat DEUS tale votum metu injuſto extortum: ut ſi frater fratri mortem minetur, niſi reſignata hæreditate Religionem, vel Clericatum voveat, &c. ne videatur approbator injuriæ, & iniquitatis, tale votum extorquentis per metum injuſtè incuſſum: quemadmodum neque homo probus promiſſionem ſic injurioſè, & injuſtè aliundè extortam ſibi factam acceptaret, & talis promiſſio irrita cenſeretur, & ad arbitrium promittentis revocabilis. Communis DD. Inſuper in Conc. Trid. *ſeſſ. 25. c.18. de Regularibus*, excommunicationis ſententia lata eſt in eos, qui virginem, vel aliam fœminam ad Monaſterium ingrediendum, vel Profeſſionem emittendam injuſtè coegerunt.

Dictum notanter 1. Votum ex metu *gravi*; nimirùm cadente in conſtantem virum, ut mortis, amiſſionis hæreditatis, &c. juxta dicta ſuo loco: quæ tamen gravitas metus expendenda eſt etiam maximè ex qualitate perſonæ, ex metu voventis. Interdum enim apud filios, vel filias familias plùs valet timor reverentialis erga Parentes, vel Tutores, quàm apud alios timor per minas, vel verbera incuſſus. Ideoque tali timore voventes in foro ſaltem conſcientiæ liberi cenſendi ſunt. 2. Votum metu gravi, & *injuſto*. Si enim metus incutiatur, vel naturaliter, ut in periculoſo morbo, naufragio, &c. vel moraliter ob juſtam cauſam, ut ſi Magiſtratus reum mortis damnat ad ſupplicium, niſi Religionem vovere vellet, v.g. votum validum erit; quia metus juſtè incuſſus eſt, & quidem in favorem Rei. 3. Votum metu gravi, & injuſto *extortum*. Debet enim metus incuti directè eo fine ad *extorquendum* votum, ad hoc, ut votum invalidet. Quòd ſi enim alio modo, vel fine, quantumvis gravis, & injuſtus incutiatur metus, votum tuum factum validum manebit: v.g. ſi ad evadendum manus latronis, vel inimici mortem minantis, vel intentantis, Deo aliquid voveas, validum erit votum: quia etſi fiat ex metu, cùm metus non fuerit incuſſus eo fine, ut tu voveas: ſed occaſione metus injuſtè incuſſi, tu ſponte elegiſti votum ad Deum, ut medium evadendi eodem prorſùs modo, quo in morbo, vel naufragio voveras: quod benè notandum. Atque eadem ratione reſolvendum in Matrimonio, ſponſaliis, aliiſque contractibus ex metu factis, ut ſuo loco latiùs eſt oſtenſum.

§. IV. *Promiſſio facta Deo.*

30 PRomiſſio eſſentialiter conſtituens votum propriè dictum *debet eſſe facta ipſi Deo*, ſeu directa ad ipſum Deum (ſaltem ultimatè) ita ut per eam homo maneat principaliter, & immediatè obligatus ipſi Deo. Omnes cum S. Th. *2.2. q.88. ar.5. ad 3.* Ratio eſt: quia votum eſt actus Religionis, ſeu Latriæ, quo homo ſpeciali cultu ſe Deo obligat ad aliquid agendum, vel omittendum: homines enim propriè voventes intendunt præſtare immediatè Deo obſequium, reverentiam, & cultum ſupernaturalem. Quod autem etiam B. Virgini, & Sanctis vota fiant, intelligi poteſt omnibus modis iiſdem ferè, quibus ſuprà juramenta per Sanctos fieri poſſe, dictum eſt. Applico breviter.

31 I. Sic: Ut vota fiant B. Virgini, vel Sanctis non abſolutè & in ſe, ſed ut relatis ad Deum, & quatenùs in eis ſpecialiter Deus relucet: adeò ut promiſſio per ſuos Sanctos primariò, & ultimatè fiat ipſi Deo; vel, (quod ferè coincidit) quemadmodùm Altaria, & Templa dicuntur Sanctis dedicari, cùm tamen principaliter dedicentur ſoli Deo, & ſecundariò ſolùm in honorem, & memoriam Sanctorum; ita dicantur vota Sanctis nuncupari, cùm tamen reverà propriè fiant ſoli Deo principaliter, & ſecundariò ſolùm in honorem, vel memoriam alicujus Sancti. Vel adhuc faciliùs explicant alii: Sic, ut votum principaliter fiat ipſi Deo, & Beatæ Virgini, vel Sanctis ſolùm ut teſtibus, Advocatis, & interceſſoribus apud Deum. Sic enim Suares & alii explicant ſolemnem vovendi formulam Religioſorum: *Voveo, & promitto Deo Omnipotenti, & B. Virgini MARIÆ, & omnibus Sanctis, &c.* ſenſum habere: *Voveo Deo, coram B. Virgine, & Sanctis, tamquam teſtibus, & Advocatis.* Et ſic facta erunt verè vota propriè dicta; utpotè verè ipſi Deo facta, ut etiam notavit D. Th. *cit. q.88. ar.5. ad 3.*

32 II. *Sic*: ut vota fiant Sanctis abſolutè ad eorum honorem & conteſtationem eorum excellentiæ ſupernaturalis, gloriæ, beatitudinis abſque actuali relatione in Deum, & abſque ulla intentione tali voto ſe obligandi ipſi Deo, ſed ſolùm ipſi B. Virgini, vel tali Sancto: & ſic non erunt vota propriè dicta, & actus virtutis Religionis, ut ex ſe patet; erunt tamen promiſſiones ſacræ, & actus virtutis *Duliæ*, ſeu obſervantiæ ſingularis Sanctis debitæ, atque ex eadem Duliæ, vel Hyperduliæ virtute obligantes: atque omninò licita. Si enim B. Virginem, & Sanctos licitè poſſum adorare, ſeu colere cultu aliquo ſacro ipſis competenti, ut ex dictis in primo Præcepto conſtat, cur non poſſum etiam licitè eis aliquid promittere ob eorum excellentiam ſupernaturalem honorandam? promiſſum autem, præſertim tam ſacrum, utique cadet in debitum ſacrum: ergo &c. Notanda eſt hæc doctrina maximè propter reſervationem votorum. Si enim hoc ſecundo modo materiam reſervatam, utpotè continentiam perpetuam, Religionem, peregrinationem, unam ex tribus illis voveas B. Virgini, vel Sancto alicui, votum non erit reſervatum Pontifici, ſed diſpenſabile ab Epiſcopo, vel Privilegiato,

III. Ca-

Digitized by Google

33 III. Cape hoc practico caſu. Puella annorum quindecim cupiens B. Virgini præſtare aliquid gratum: dicit expreſsè: *Sanctiſſima, & Puriſſima MARIA, promitto tibi meam virginitatem in perpetuum*. Quale nam hoc votum? optimè ponit Gobat *Alph. quadrupl. p. 1. de voto caſu* 10. *nu.* 237. & Sanch. Similes puellas, & pueros (caſus enim valdè frequens) debere reflexè interrogari, utrùm, quando ejuſmodi verba protulerunt, reverà cogitaverint tantùm de Dei Matre, & non de DEO? ſi ita affirmant, judicandum eſt, non eſſe votum propriè dictum, nec conſequenter reſervatum, ſed actum Hyperduliæ, ſicut, & univerſaliter quotieſcumque conſtat, eos tali actu reverà intendiſſe colere ſolùm B. MARIAM Virginem, atque ei ſoli ſeſe immediatè obligare juxta paulò antè dicta. Quòd ſi verò aſſerant, ſe quidem tunc etiam cogitaſſe de DEO: at non cogitaſſe de promiſſione facienda ipſi DEO, ſed ſolùm ejus Matri etiam tunc erunt cenſendi non feciſſe votum propriè dictum, quia nihil volitum, niſi præcognitum, vel præcogitatum.

34 IV. Tandem in dubio; an talis intenderit ſua promiſſione ſe obligare ipſi DEO, an ſolùm B. Virgini, præſumetur ſe obligaſſe, ſuamque caſtitatem verè obtuliſſe ipſi DEO ad honorandam ejus Matrem, uti reſolvit idem Gobat *ib. caſ.* 1. *n.* 21. Ratio ſumenda ex dictis: quia qui profert verba verum votum ſignificantia, niſi aliud aliunde conſtet, præſumendus eſt verè voviſſe & ipſi DEO, etſi in honorem ipſius Matris, vel alterius Sancti. Atque ex dictis conſtare debent definitionis voti priores particulæ. *Promiſſio deliberata facta Deo*. Particulæ reliquæ: *de meliori bono* objectum, ſeu materiam voti exprimunt, jam latiùs explicandum.

SECTIO I.

Voti Materia.

SUMMARIUM.

35 *Materia voti debet eſſe voventis* poſſibilis, & 36. *Unde*
37 *Invalidum eſt votum nunquam peccandi, nec venialiter*, & 38.
39 *Validum tamen eſt votum vitandi omnia mortalia, aut certa venialia &c.*
40 *Invalidum eſt votum emiſſum de facto alieno, ut alieno*, & 41. *unde*.
42 *Filii non obligantur votis parentum pro ſe factis.*
43 *Voti materia debet eſſe res* moraliter bona, uſque ad 46. *Unde*,
46 *Invalidum eſt votum de re quantumvis bona, factum ob finem malum afficientem ipſam rem, ſeu executionem voti.*
47 *Valebit autem, ſi is afficiat ſolùm ipſum votum, ſeu voventem, non rem ipſam*, & 48.
49 *Item invalidum eſt omne votum emiſſum pro re illicita impetranda, vel jam impetrata*, ut illicita eſt.
50 *Secùs eſt, ſi res illa ſit ſolùm conditio.*
51 *Pariter invalidum eſt votum de re indifferenti*, ut tali. *Exempla varia. Adeòque*,
52 *Materia voti debet eſſe* de meliori bono; *hoc eſt*
53 *De re bona, & Deo grata, licèt actu impediat opus melius, modò non excludat, & impediat illud aptitudine, ita ut in illud commutari poſſit. Unde.*
54 *Invalida ſunt vota omittendi* 1. *opera bona de conſilio*. 2. *honeſtè ludendi, moderatè comedendi*. 3. *nunquam vovendi*. 4. *procurandi Epiſcopatum, Prælaturam*, uſque ad 58.
58 *Votum Matrimonii, ſeu nubendi quando valeat, quando non?* Uſque ad n. 63.
63 *Votum continentiæ, & caſtitatis etiam ſimplex juxta communem valet, eſto voventi ob aſſiduas tentationes, & lapſus melior eſſet ſtatus matrimonii.*
64 *Reſolvuntur duo caſus, in quibus votum continentiæ ob tales tentationes videtur non valere*. uſque ad 67.
67 *Si una pars voti independenter ab alia promiſſa, fiat inepta, votum adhuc obligat ad partem aptam*,
68 *Si verò partes voti promiſſæ ſunt copulatim per modum unius, tunc ſi una pars fiat inepta, corruit totum votum.*
69 *Regula juris*: acceſſorium ſequitur principale, *variis exemplis, & caſibus explicatur.*

ASSERTIO II.

35 *VOti materia debet eſſe quid poſſibile voventi: bonum moraliter, ac melius ſuo per ſe oppoſito, vel jam habito à vovente: in materia mixta votum valet quoad partem bonam diſparatam, alioquin totum corruit*. Communis doctrina, ut patebit.

§. I. *Poſſibile voventi.*

MAteria voti debet eſſe poſſibilis, & in poteſtate voventis: 36
talis nimirùm, quæ ab homine fieri poſſit communi concurſu, & ordinario auxilio gratiæ Dei. Quæ enim poteſtatem hominis ſuperant, aut extraordinarium concurſum Dei exigunt, aut aliàs in poteſtate hominis non ſunt, ut opera aliena, ut aliena ſunt, ſub votum non cadunt. *Eſt omnium*. Et ratio clara eſt ex natura voti: votum enim eſt promiſſio facta Deo cum intentione ſe obligandi ad aliquid præſtandum: nullus autem poteſt ſe obligare ad id, quod non eſt in ſua poteſtate: quia *impoſſibilium nulla obligatio*: ſeu, *ad impoſſibile nemo tenetur*. Et hinc omiſſis caſibus cuilibet obviis, ſpeciatim reſolves.

I. Invalidum eſt omni jure votum nunquam omninò peccandi, nec mortaliter, nec venialiter: eſt enim de re moraliter impoſſibili, ſpectata naturali fragilitate hominis poſt lapſum: cùm homo ſecundùm legem ordinariam, & cum ordinario concurſu, & auxilio Dei non poſſit omninò omne peccatum etiam veniale evitare. Ita communiſſima DD. Nav. *c.* 12. *n.* 65. Tol. *l.* 4. *c.* 17. *n.* 10. Sanch. *l.* 4. *c.* 5. *n.* 10. Lay. *lib.* 4. *tr.* 4. *c.* 2. *n.* 2. alii apud ipſos; contra tamen noſtrum Angles, & alios nonnullos, qui tenent tale votum omnia peccata evitandi valere, & obligare, non quidem ad omnia omninò vitanda, ſed ad ea, quæ poteſt: ſicut vovens jejunare totam Quadrageſimam, ſi totam non poteſt, tenetur tamen jejunare partem poſſibilem. *Deinde*. Lex divina naturalis obligat ad omnia peccata vitanda quoad fieri poteſt: ergo etiam lex privata voti ita obligare poteſt. Verùm rectè reſpondet Sanch. *cit.* negando utramque paritatem. Quia illud votum jejunandi tota Quadrageſima eſt de tota re moraliter poſſibili, & per accidens tantùm fore impoſſibili; qua impoſſibili facta, non conſtante contraria voluntate voventis, intelligitur ſe obligaſſe ad partem poſſibilem. Secùs eſt de voto nunquam peccandi, quod cùm ſit ſecundùm ſe de objecto moraliter impoſſibili: ſicut nec ad totum, ita ad nullam ejus partem obligare poteſt. *Dein* præcepta divina non ſupponunt liberam voluntatem hominis vitandi omnia peccata, ſed potiùs peccandi facilitatem, & pronitatem: & ideò meritò obligant ad vitandum omnia peccata quoad fieri poteſt: votum autem liberum deberet continere omnia peccata vitandi liberam voluntatem, & conſequenter etiam facultatem, ſeu potentiam moralem, qualis defacto homini non competit.

II. Inſuper invalidum manet votum vitandi omnia peccata mortalia, & venialia ſolùm ad certum, præſertim longum tempus, v. g. per integrum annum, per totum Adventum, totam Quadrageſimam, ut proinde ſi emiſſo tali voto, nihilominus peccetur, circumſtantia voti explicanda non ſit, uti contra Navar. *num.* 34. cum aliis docet Sanch. *loc. cit.* Eadem enim ratio de *ſemper*, militat etiam de *longo tempore*. 38

At validum erit votum 1. Vitandi omnia peccata mortalia. 39
Hoc enim homini etiam cum communi ordinario concurſu, & auxilio gratiæ poſſibile eſt. Ita DD. *cit.* Qui tamen rectè monent, etiam tale votum non eſſe conſulendum, præſertim homini fragili, cùm etiam peccata mortalia, maximè interna cogitationum, & affectionum, præſertim in materia odii, & luxuriæ valde difficilè omninò caveantur. 2. Validum eſt votum vitandi certa peccata venialia in ſpecie determinata, v. g. nunquam mentiendi nunquam ſine gravi neceſſitate jurandi, nunquam, vel minimum furandi, & his ſimilia, quorum evitatio non eſt valdè ardua: Secùs, ſi eſſet valdè ardua: ut nunquam otioſa cogitandi, nunquam diſtrahendi in Oratione, ob eandem rationem ſuprà datam, &c. At ſi quis voveat ſolùm indeterminatè aliqua, vel pleraque peccata vitare. Certè votum nullum erit, quia quocunque peccato veniali aſſignato, non erit major ratio de illo, quàm de alio quocumque. Simile eſt de volente conſecrare aliquot hoſtias ex pluribus appoſitis, & non determinante quales. 3. Validum eſt votum etiam nullum omninò peccatum veniale cum plena deliberatione patrandi, Suar. & Lay. *citt.* Quia licèt fragili homini poſſibile non ſit vitare omnia peccata venialia, quæ fiunt ex ſubreptione; poſſibile tamen eſt cum ordinaria gratia Dei, ut in nullum omninò peccatum, etiam veniale, cum plena deliberatione, ex propoſito, & quaſi mera libera malitia conſentiat: quale votum emiſſum legitur à pluribus viris ſanctis. 4. Similiter eſt validum votum adhibendi ſpecialem curam diligentiæ vitandi omnia peccata etiam venialia: hoc enim moraliter fieri poteſt, & ſatisfit, etiamſi adhibita morali diligentia, & reſiſtentia ſedula, nihilominus ex infirmitate labaris. Ita Sanch *cit. num.* 13.

III. Invalidum eſt omne votum directè emiſſum de facto alieno, ut alieno, & diſtincto à facto proprio; non item indirectè emiſſum de facto alterius, ut procurando per factum proprium, adeò ut votum directè de ipſo facto proprio emittatur, v. gr. ut alius quis Religionem ingrediatur, peregrinationem inſtituat, eleemoſynam det, certum vitium emendet, &c. nullus directè vovere poteſt, quia factum liberum alterius non eſt in poteſtate voventis; at benè indirectè poteſt vovere talia, ut ſcilicet ſuo facto proprio procuranda, ita ut directè ſolùm voveas, te omnem moralem 40

diligentiam adhibiturum, ut alterum diſponas, inducas, & perſuadeas ad tale opus exequendum: obligaberis tali voto ad hujuſmodi diligentiam adhibendam ſeriò, & abſque fraude. Quòd ſi alter nihilominùs nolit, tu voto ſatisfeciſti, & liber manes. Idemque eſt de juramento in ſimili caſu; ut latè, & optimè probat Sanchez *lib. 1. de matrim. diſp. 24. & lib. 4. mor. cap. 5. num. 9.*

41 Atque hac ratione intelligenda ſunt vota Parentum, filios vel filias Religioni voventium: item Patrum familias, dum vovent, ut familiæ certis vigiliis, & feſtis jejunent, & confiteantur, communicent, &c. Vovent enim directè ſolùm de facto proprio, & indirectè de facto alieno, ſuo ſcilicet proprio facto, ſuaſu, vel juſſu procurando.

42 IV. Conſequenter filii verb. gr. non obligantur votis parentum, qui eos ad Religionem voverunt, niſi ratificent, ſicque votum Parentum *ſuum* efficiant. Nam juſta regulam juris: *Ratihabitionem retrotrahi, & mandato æquiparari, non eſt dubium.* Sed neque ratificare tenentur, quamvis id eis conſulendum ſit: maximè quando ejuſmodi votum in ipſorum commodum efficaciter eſſet editum; ut ſi tali voto eis ſanitas in gravi morbo, vel etiam ipſa nativitas impetrata ſit à parentibus: tunc enim ſaltem ex æquo, & bono deberent ratificare votum Parentum, tanquam negotium ſibi utiliter geſtum. Certè ſecundùm jura in foro externo quilibet cogitur ratificare negotium ſibi utiliter ab alio geſtum: ut notat Gobat. *eod. Alph. 1. cit.* Cæterùm qualiter vota communitatis, Religioſorum, & aliorum obligent ſucceſſores, videbitur *Sect. ſeq.* Item qualiter filiifamilias, impuberes, Religioſi, Uxores, aliique ſub aliorum poteſtate conſtituti, validè vovere poſſint, vel non poſſint eadem opera, videbimus *cap. 3.* cùm de irritatione votorum. Item quid agendum, quando quis emittit duo vota incompoſſibilia pro eodem tempore, dicam mox *§. 4.* ubi de materia mixta ex poſſibili, & impoſſibili.

§. II. *Bonum moraliter.*

43 V*Oti materia eſſe debet res bona moraliter*, comprehendendo & actus bonos poſitivos, & omiſſiones actuum malorum, & minùs bonorum: ut abſtinentiam à vino, luſu, matrimonio. Neque ſolùm comprehendit actiones, vel omiſſiones bonas, quæ ſunt in conſilio, ut eleemoſyna, cælibatus, &c. ſed etiam, quæ ſunt ſub præcepto naturali, vel poſitivo, ut ſingulis diebus feſtis audire Sacrum, non fornicari, &c. communis DD. cum D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 88. *art.* 2. Ratio hujus eſt: quia cùm neceſſitas præcepti non ſit ſimpliciter, ſed ſolùm ex ſuppoſitione finis: nimirum ſi peccatum homo evitare, gratiam conſervare, & ſalutem conſequi velit, juxta illud Salvatoris. *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata*: ut proinde voluntas ſimpliciter maneat libera ad tale opus præceptum, vel prohibitum faciendum, vel omittendum: aut è contra: ideò juſtè, & rationabiliter voluntas poteſt ſe magis determinare per votum voluntariè Deo factum ad tale opus præceptum faciendum, vel prohibitum omittendum, adeò ut duplici obligationis vinculo aſtringatur, & generali obedientiæ ratione præcepti, & ſpeciali vinculo Religionis ratione proprii voti. Neque enim obſtat, eandem rem ex diverſis obligationum capitibus debitam eſſe; ac debitorem pluribus, ac diverſis vinculis aſtringi ad idem, ut notant DD. *in L. ſcire, §. Si à fure, ff. de verb. obligat.* Conſequenter quoque tranſgreſſio talis voti, verb. gr. fornicatio, duplex peccatum erit, & contra continentiam juris naturalis, & contra Religionem proprii voti.

44 *Excluditur ergo* à materia voti validi, in primis omne opus malum, ſive intrinſecè malum, ex natura ſua, ut occidere, fornicari, furari, &c. ſive extrinſecè, ex prohibitione legis tantùm, ut die feſto non audire Sacrum, die jejunii veſci carnibus, &c. Item ſive illud opus ſit malum ex natura, & objecto ſuo, ut in allatis exemplis: ſive ſolùm ex circumſtantia: ut ſi voveas peregrinari in die feſto, vel jejunii, ſic ut impediatur majus bonum præcepti Eccleſiaſtici de audienda Miſſa, vel ſervando jejunio, &c. votum irritum erit: excepto caſu, quo talis peregrinatio majoris momenti foret ad Eccleſiæ utilitatem, ad honorem Dei, vel ſalutem animæ, ut præcepto Eccleſiæ incompoſſibili, ac proinde in tali caſu non obligandi, præponi poſſit. Ut etiam notavit Sanchez *cit. c. 6. nu.* 2.

45 Inter circumſtantias autem votum afficientes, potiſſima eſt finis intentus: pro quo recole obiter: ſicut generaliter duplex eſt finis, *alius intrinſecus, & ipſius operis:* alius *extrinſecus, & ſolius operantis*: ita in propoſito, alius eſt finis intrinſecus ipſius voti, ad quem ſcilicet opus voto promiſſum ex natura ſua ordinatur: alius eſt finis extrinſecus, & ipſius voventis tantùm, ad quem ſcilicet opus voto promiſſum non ex natura ſua, ſed ex libero voventis arbitrio ordinatur. Cape exemplo ſcholari. Titius jam tertio anno Grammatices aſſeſſor, tandem vovit B. MARIÆ Virgini ſingulis Sabbati diebus confiteri, ut ejus patrocinio impetrato, hoc anno ad altiorem claſſem aſcendat, ſicque Parentum offenſam, & apud alios confuſionem devitet: hic finis intrinſecus voti eſt reconciliatio cum Deo, & puritas conſcientiæ: finis autem extrinſecus, & ipſius voventis tantùm, varius fuit. 1. Impetratio B. M. Virginis patrocinii: 2. Aſcenſio ad altiorem claſſem. 3. Evitatio offenſæ parentum, confuſionis, &c. Et de ejuſmodi fine extrinſeco, & ipſorum voventium hic ſermo eſt. Ubi duo ſunt explicanda: Unum qualiter finis malus inficiat votum, alioquin bonum, & de re bona: Alterum contrà, qualiter finis bonus perficiat votum, alioquin de re indifferenti factum. Nam de re mala votum factum non poſſe perficere finem bonum, nimis certum eſt, Pono aliquas claras Regulas.

REGULA I.

I*Nvalidum manet omne votum emiſſum de re quantumvis bona, ob finem malum afficientem ipſam materiam promiſſam, ſeu executionem voti: utpote, quando vovens intendit per ipſam rem promiſſam conſequi illum finem malum. *Certum apud omnes*. Ratio eſt clara: quia tunc ipſa res promiſſa redditur mala ex illo pravo fine intento, ut ſine peccatu executioni mandari non poſſit: ideòque verè votum eſt de re mala, nec acceptabilis Deo materia voti. E. g. Voves eleemoſynam dare, Templum ædificare, ut ipſa eleemoſynæ largitione, aut Templi fabrica vanam gloriam apud homines aucuperis: voves dare eleemoſynam pauperi puellæ, ut ea largitione ad turpem conſenſum inducas: voves Templum frequentare, ut ibi oculos luxurioſè paſcas, &c. vota nulla ſunt, & peccata, pro ratione materiæ, ſeu finis mali intenti; quia ibi finis malus mortalis, vel venialis afficit ipſam materiam voti, ſeu executionem operis promiſſam: quippe per ipſam executionem operis promiſſi aſſequendi, quod bene notare debes. 46

REGULA II.

VAlidum manet omne Votum emiſſum de re alioquin bona, etſi ob finem malum afficientem ſolùm ipſum votum, ſeu voventem, & nullo modo ipſam rem promiſſam; ita nimirùm, ut vovens intendat conſequi finem illum malum, non per rem voto promiſſam: ſed ſolùm per ipſum actum vovendi. Ut ſi quis coram multis præſentibus, aut laudaturis, aut miraturis voveat eleemoſynam magnam, peregrinationem, ædificationem Templi, aut (quod non rarum) Profeſſionem ſolemnem emittas, atque ipſo actu vovendi vanam gloriam, laudemque hominum captes, vel aliud quid ſimile vitioſum, de cætero tamen vota tua redditurus Deo, debito modo, votum ejuſmodi omninò validum erit; quia de re bona, & ab illo pravo fine minimè infecta, ſed licitè, & ſanctè implenda, attamen ob ipſum vanæ gloriæ finem præfixum, venialiter ſaltem malum, ideòque vacuum meriti, ſimiliter diſcurrendum in ſimilibus, dummodò ſemper intelligatur verè finis malus, ſeu cauſa finalis, & principalis motiva vovendi, adeò ut quis poſitivè alioquin nollet vovere, niſi ob talem finem; ſic enim votum malum erit. Secùs dicendum, quando vana gloria, vel quid ſimile vitioſum non eſt finis, ſeu cauſa finalis motiva, ſed ſolùm cauſa impulſiva ſecundaria vovendi, ſine qua nimirum quis aliàs ſolùm non vellet vovere, ſeu non excitaretur, moveretur, vel impelleretur ad vovendum, attamen defacto excitatus vana gloria, vel ſimili cauſa, voves eleemoſynam, peregrinationem, &c. cum aliis debito modo, principaliter ad honorem Dei, & ſalutem tuam, votum ſanè licitum, & validum manebit, non obſtante cauſa ſecundaria impulſiva vitioſa, ipſum tamen votum minimè inficiente. Quod ſanè valdè eſt notandum. 47

Certè plerique etiam Religioſi, maximè Tyrones, ſæpiſſimè operantur moti aliqua vana gloria, vel excitante, vel ſaltem concomitante titillati, ſed quia non ut cauſa motiva finali, ſed impulſiva tantùm, ipſo opere, alioquin ritè facto ad gloriam Dei, boni operis mercedem non perdunt. Eodemque modo diſcurre de metu pœnæ, & cape, caſu particulariore.

Voves Religionem aliquam, quia in ea lautè vivitur, aut Religionem Carthuſianam ex inordinato appetitu veſcendi bonis piſcibus. Siquidem lautitia illa, vel eſus piſcium ſit ſolùm cauſa impulſiva vovendi, ſine qua aliàs non fuiſſes motus ad vovendum, vel ſaltem tam promptè: non voveres, votum tuum, & validum, & licitum manebit: ſin verò ſit cauſa finalis, & principalis motiva ipſius voti, ſine qua aliàs poſitivè nolles vovere, votum quidem vanum, & illicitum, attamen validum erit, quia de re licita, & ſancta, &, ut ſupponitur, ſanctè implenda; non enim votum tuum terminatur ad ipſam lautitiam, ſeu eſum piſcium vitioſum, ſed ad talem Religionem, & Regulam debitè ſervandam, etſi motivo vitioſo impellente ad vovendum. Denique ſi lauti- 48

tia

tia illa eſſet cauſa finalis motiva, ac finis ipſius rei promiſſæ, ſeu per ipſum ingreſſum, ac profeſſionem talis Religionis aſſequendus, ita ut ideò præcisè velles ingredi, ac profiteri talem Religionem, ut ea lautitia fruaris, jam votum nullum erit, quia de re vitioſa ex fine malo, & vano præfixo ipſi rei promiſſæ juxta primam regulam. Ergo jam iterùm vides verum eſſe, omne votum de re illicita eſſe invalidum; at non omne votum illicitum invalidum eſſe: quia licèt votum ſæpè edatur malè, poterit tamen ſervari benè, & aliundè etiam poteſt eſſe votum validum, etſi ſit summè illicitum: ut patet exemplo filii, qui ſciens patrem ægerrimè laturum, ſi fiat Religioſus, fortè verberatus à patre, ut ei dolorem inferat, & ſe vindicet, vovet, vel jurat coram illo, ſe fore Monachum: graviter ſanè peccat contrà pietatem parenti debitam, valet tamen votum, ſi impellente licèt verberatione paterna, & vindictæ cupiditate, tamen votum illud ritè edat ad honorem Dei, ut obſervat *Gobat hic caſu* 2. *n.* 77.

R E G U L A III.

49 INvalidum ſpecialiter eſt omne votum emiſſum ad conſequendum, vel impetrandum ab ipſo *Deo rem illicitam, quatenus illicita eſt*; aut in gratiarum actionem pro *obtenta re illicita, quia talis eſt*, ut in datis exemplis, ſi voveas eleemoſynam ad vanam gloriam, ſive ad laudem hominum ab ipſo Deo procurandam. ſi voveas Deo eleemoſynam, ſeu jejunium, ſacræ Religionis ingreſſum, ad impetrandam victoriam in lite, duello injuſto, ad lucrum in ludo, vel contractu injuſto, ad injuſtam vindictam ab inimico ſumendam, ad impetrandum illicitum concubinatum perſonæ concupitæ. Item, ſi meretrix voveat partem quæſtus meretricii; aut uſurarius partem lucri iniqui dare pauperi in eleemoſynam, vel Eccleſiæ ex intentione, vel movendi Deum ad majorem horum proventum tribuendum, vel in gratiarum actiones talium proventuum, velut Deo attributorum, ut ex communi docent Suar. *c.* 5. *n.* 8. Sanch. *c.* 6. *n.* 16. & 21. Laym. *c.* 2. *n.* 7. Et Ratio eſt: quia dare eleemoſynam, vel quodvis opus bonum facere ad impetrandam à Deo rem illicitam, vel iniquam, vel in gratiarum actionem pro tali re illicita, velut per Dei ſpeciale auxilium acquiſita, reverà non eſt actio bona, ſed mala, & blaſphema, quia talis, quantùm eſt in ſe, Deum auctorem peccati facit: conſequenter, nec licitè, nec validè voveri poterit.

50 Dixi autem notanter: *cum intentione impetrandi, vel gratias agendi, & quatenus illicita eſt*. Nam 1. ceſſante tali intentione: per modum puræ conditionis, abſolutè vovere eleemoſynam v. gr. Si inimicum occiderit, quæſtum turpem, vel iniquum fecerit, &c. validum erit votum: quia patrato homicidio, vel lucro turpi acquiſito, dare eleemoſynam, res bona eſt, & benè impleri poteſt. 2. Verùm, ſecluſa intentione illa, ſolùm per modum pœnæ vovere eleemoſynam, vel quodvis bonum, ſi aliquod delictum commiſeris, v. gr. fornicatus, vel pollutus fueris, &c. Votum validum, & licitum, immo ſanctum, & meritorium eſt, ut notant DD. cit. 3. Etiam cum intentione impetrandi à Deo rem, vel gratias agendi Deo pro re, quæ reverà eſt illicita, non tamen quatenùs eſt illicita, ſed quatenùs aliquid licitum, ac donum Dei continet, vovere aliquod bonum, validum Votum erit, etſi ratione adjunctæ malitiæ illicitum, v. gr. voves Deo eleemoſynam, ſi in duello occiſus non fueris: ſi ex adulterio prolem non ſuſceperis, aut ſi fœmina in fornicatione nulla prole ſuſcepta, infamiam evitaverit, &c. Vota valida ſunt: quia licèt malum ſit hominem occidere, velle vincere in duello injuſto, adulterari, fornicari, &c. attamen in duello incolumen conſervari, ex aliena prolem non ſuſcipere, infamiam evitare, reverà non malum, ſed bonum, donum, ac beneficium Dei eſt, ad quod proindè impetrandum, vel in gratiarum actionem pro eo impetrato eleemoſynam v. g. dare, ſicut bonum, & honeſtum eſt, ita materia Voti valida eſſe poteſt. Vide *Navar. Laym.* alios cit. Denique ex dictis ſolves hunc caſum. Barbara videns filiam ab amaſio impræegnatam, vovet B. Virgini mille aureos, ſi filia ante partum moriatur, ad avertendum nimirùm grande familiæ dedecus. Filia è contrà vovet Deo, niſi ipſam parentes permittant nubere amaſio, cui nuptias promiſerat, ſe non nupturam ulli alteri. Quid de utroque hoc Voto? Reſolvit rectè Paulus Comitolus *reſponſorum moral. l.* 1. *qu.* 15. Votum matris fuiſſe invalidum, quia impium: volebat enim impia ſua promiſſione inducere Deum, ut non ſolùm filiæ, ſed etiam inocenti fœtui ante Baptiſmum vitam adimeret. At verò validum Votum fuiſſe filiæ; quia de re honeſta, nec quidquam indecens apparet in illo Voto.

R E G U L A IV.

51 INvalidum, & nullum eſt omne votum *de re omninò indifferenti, quatenus indifferens eſt*: ſic enim omninò vanum, ac inutile, nec honeſtum, nec Deo gratum eſſe poterit. At contrà validum evadet ejuſmodi votum, ſi fine, vel circumſtantia bona addita, res indifferens bona, ac Deo grata evadat. *Omnes*. Exempla obvia ſunt. 1. Anna nobilis Matrona voto ſe obſtrinxit Deo, nunquam ſpuere in Eccleſia. Si nihil addatur, certè vanum, & nullum votum apparebit: certò tamen validum, Deoque gratum votum pronuntiandum eſt, ſi Matrona illa ſputationum omiſſionem vovit, ne ſuis ſputis fœdaret Eccleſiam, cum nauſea, offendiculo, vel malo exemplo aliorum. 2. Regulariter nullum, & vanum eſt votum mulierculaturn non nendi, vel fila ducendi die Sabbati in honorem B. M. Virginis: relicta interim ſibi, & ſuis facultate aliis ſervilibus operibus laborandi, cùm non nere ſit omninò indifferens, nec ſpecialem ullam proportionem habeat ad cultum B. Virginis. At validum erit votum, ſi perſona vovens, v. g. eſſet nimis affecta ad nendum, ſicque voveat non nere, ut interim orationi, aut aliis exercitiis vacare poſſit. 3. Similiter nulla, & vana ſunt vota non veſcendi capita animalis in honorem S. Joan. Baptiſtæ: aut in feſto S. Laurentii non comedendi carnes aſſatas relicta interim ſibi facultate veſcendi aliis carnibus æquè, vel magis delicatis ad ſatietatem, vel etiam ingluviem. Ita Navar. *in man. c.* 12. *n.* 28. & 37. Tolet. *l.* 4. *c.* 17. *nu.* 14. aliiſq; citatis, Sanch. *lib.* 4. *mor. c.* 7. *n.* 6. Laym. *tr.* 4. *c.* 2. *n.* 8. Qui duo rursùs rectè monent, validum fore tale votum, ſi vovens nimis affectus ſit ad tale ciborum genus, & ideò mortificationis ergo voveat Deo abſtinere ad talis Sancti honorem: tunc enim abſtinere à tali cibo, opus bonum erit, aptumque ad Sancti honorem; adeòque materia apta voti: aliàs minimè. 4. Nullum, & vanum eſt votum non intrandi certam domum, vel non ludendi cum tali perſona, relicta ſibi libertate ludendi cum aliis, At validum erit votum illud, ſi juſta ſubſit cauſa, utpotè ſi ex tali domo, vel cum tali perſona certum periculum peccati, diſſidii, jurgiorum, &c. timeatur. Ita DD. cit. Nam licèt non intrare talem domum, aut non ludere cum tali perſona abſolutè ſit indifferens; at verò non intrare, vel non ludere velle ad evadendum certum peccati periculum, omninò opus bonum eſt ex fine honeſto, adeòque apta materia voti. Votum nunquam ludendi plerumque validum eſt; quia plerumque concipitur honeſto fine, ut nimirùm bonorum prodigalitas, aliaque peccata, vel damna evitentur: ut animus tali oblectatione abſtinens expeditior ſit ad vacandum Deo, vel officio ſuo. Ex communi Navarr. *lib.* 3. *conſ.* 36. *de voto, edit.* 2. Suar. *lib.* 2. *c.* 8. *n.* 7. Sanchez *lib.* 1. *de Matr. diſp.* 4. *n.* 5. Excipe tamen: niſi conſtaret, voventem nullam habuiſſe honeſtam intentionem, vel finem bonum abſtinendi ab omni luſu: tunc enim rursùs votum inane erit, & nullum. Sed tu revide, & ad verbum omnimodis huc refer dicta *c.* 1. *num.* 34. de juramento non ludendi: eadem enim eſt ratio de non ludendi voto. *Tandem*, invalidum, & nullum eſt votum etiam rei bonæ, & honeſtæ, tamen ob finem omninò indifferentem, & temporalem, vel non ut impetrandum à Deo per illud opus bonum, ſed potiùs ut naturaliter conſecuturum, ut ſi voveas jejunium, abſtinentiam à vino, vel cibis certis lautioribus, de die tantùm ſemel comedere, eo præcisè fine, ut ſumptibus parcas, vel ſanitatem naturaliter conſerves, vel recuperes, vel etiam ad impetrandum quid à Deo per illud opus bonum, ſed tamen à Deo rationabiliter non poſtulabile: ingentes divitias, lucra in ludis, uxorem omnium pulcherrimam, &c. At contrà valebit votum, ſi quis jejunia, orationes, eleemoſynas Deo voveat tanquam medium impetrandi à Deo etiam bona temporalia, & indifferentia, honeſtè tamen, & rationabiliter petibilia à Deo, ut ſanitatem corporis, divitias congruas, utile matrimonium, officium, vel beneficium bonum, &c. vel ad gratiarum actionem pro ſimilibus impetratis. *Omnes*. Ratio: quia hæc à Deo, tanquam omnium, & eorum etiam bonorum Auctore petere, vel pro impetratis gratias agere bonum, & honeſtum eſt, ideòque materiam voti non inficiunt. Et hinc tandem concludes, validum fuiſſe votum Patricii noſtri Grammatici, quia, & de materia ſancta: ſcilicet confeſſione Sabbatina, & ad finem minimè malum, ſcilicet ob B. V. M. ope impetrandum à Deo aſcenſum ad altiorem claſſem. Vide plura pulchra, & curioſa apud Gobat eodem caſu toto.

§. III. Et melius ſuo per ſe oppoſito, vel jam habito à Vovente.

MAteriam voti validi debere eſſe *de meliori bono*, ipſa definitio voti loquitur, & omnes requirunt cum S. Th. *cit. art.* 2. Et ratio eſt: quia votum eſt promiſſio facta Deo: Deo autem (cujus voluntas eſt ſanctificatio noſtra 1. *ad Theſſ.* 4.) gratius eſt, & magis placet opus, quod majus, & melius eſt, quàm oppoſitum minùs bonum: conſequenter Deo acceptum non erit, ſi homo voveat, & ſe obliget ad faciendum minùs bonum, omiſſo majori, quia hoc ipſo ſe 52

obligaret, ad omittendum oppoſitum, quod majus, & melius eſt, & Deo magis placet: ergo tale votum, vel promiſſio minoris boni, velut Deo non acceptum, invalidum erit. Itaque per melius bonum materiam voti validi, non intelligitur opus melius quocumque alio bono opere diverſo; ſic enim nullum votum valeret, niſi factum de opere omnium perfectiſſimo, quo nullum aliud melius eſſet. ſed intelligi debet melius, ſeu perfectius *ſuo per ſe oppoſito*, utpotè contradictorio, ſic votum dandi eleemoſynam valet, & non dandi, non valet quia melius eſt dare, quàm non dare. Item votum non nubendi valet, nubendi non valet (de quo mox) quia melius eſt non nubere, quàm nubere, &c. *Vel jam habito à Vovente*. Sic ſæcularis, etiam Clericus, licitè vovet quamlibet Religionem, etiam minùs ſtrictam, ſeu laxam: quia quælibet Religio melius bonum eſt, quàm jam habitum à vovente. Sic exiſtens in Religione laxiore validè vovet, ſtrictiorem; quia hoc eſt melius bono habito à vovente: è contrà exiſtens in Religione ſtrictiore non validè vovet minùs ſtrictam: quia licèt hoc ſit majus bonum ſuo oppoſito, eſt tamen minùs bonum illo, quod jam habet vovens. Eademque ratione, cùm dicitur materiam voti validi debere eſſe non impeditivam majoris boni: non debet intelligi de majori bono quocumque; ſed non impeditivam majoris boni, quod defacto habet vovens, quando vovet, ut patet in exemplo modo dato.

53 Juſta eſt ergo Regula aſſignata communiter à Doctoribus ex Sanch. *lib.*4. *c.*8. *n.*40. Votum validum eſſe, ſi habeat materiam bonam, & Deo gratam, licèt *actu* excludat, vel impediat aliud opus dignius, Deoque gratius, dummodò non excludat *aptitudine*, ut in illud commutari poſſit. Sic validum eſt votum, v.g. perpetuò peregrinandi, ſerviendi infirmis, &c. etſi enim hæc actu excludant multiplex majus bonum, v.g. ſtatum Religionis, non tamen excludunt aptitudine, quin ſtatim in illud majus bonum arbitrio voventis commutari poſſit. His notatis, adferamus aliquot exempla.

54 I. Invalida ſunt vota omiſſionis cujuſcumque operis boni, quod eſt in conſilio: ut non ingredi Religionem, non jejunandi, non dandi eleemoſynam certis pauperibus, non fidejubendi, non mutuandi indigenti, &c. quia in iis gratius eſt Deo opus, quàm ejus omiſſio: adeòque votum ſimpliciter eſt de minori bono, minùſque accepto Deo, neque de hoc dubium eſſe poteſt. Sed vide, & huc refer in ſimili dicta ſuprà *cap.*1. *Sect.*2. de juramentis promiſſoriis.

55 II. Invalida ſunt vota ludendi honeſtè, comedendi moderatè; contrà verò valida ſunt vota non ludendi, abſtinendi, ſeu jejunandi, &c. quia licèt ludere honeſtè, comedere temperatè, ſint actus boni, & honeſti: eorum tamen, ac ſimilium delectationum carentia, vel abſtinentia melior, & Deo gratior eſt, majoriſque virtutis, & meriti exiſtit. Ita communis cum Suar. *l.*2. *de voto*, *c.*8. *n.*7. Sanch. *l.* 1. *de matr. diſp.*4. *n.*5. Laym. *cit. n.*11. *in fine*. Excipe, niſi ejuſmodi vota emittantur conditionatè: v.g. voveo, ſi luſero; honeſtè, & ſine fraude, vel contentione me luſurum: quoties comedero, temperatè me comeſturum. Tunc enim materia voti non eſt ipſum ludere, vel comedere, ſed ipſa honeſtas in ludendo, vel comedendo, quod ſine dubio melius eſt ſuo oppoſito, ut notant Suar. & Laym. cit. Itaque voto de ludendo honeſtè v.g. duo opponi poſſunt: *Non ludere omninò*: & reſpectu hujus, utpotè melioris, votum ludendi honeſtè, nullum eſt. 2. *ludere inhoneſte cum fraude*, *&* *rixis*, *&c.* & reſpectu hujus, utpotè deterioris, votum ludendi honeſtè validum eſt, & virtute negativum eſt ſcilicet non committendi inhoneſtatem in luſu, comeſtione, &c.

56 III. Votum nunquam vovendi utique invalidum eſt, cùm abſolutè ſit melius vovere, quàm nunquam vovere: at certè validum erit votum non vovendi indiſcretè, temerariè, ſine conſilio Confeſſarii: quia vovere cum tali cautela honeſtum eſt ad virtutem Prudentiæ ſpectans, ac melius quàm oppoſitum. E.g. Aliquis expertus ſe eſſe valde pronum, multiſque votis ſe intricaſſe, quorum poſteà eum pœniteat, vovit, ſe poſteà nullum omninò votum editurum, niſi cum conſilio, vel approbatione prudentis Confeſſarii, omninò validum eſt votum: quia eſt de objecto bono, & meliori ſuo oppoſito: multò enim melius eſt non vovere tali homini, niſi cum conſilio Confeſſarii, quàm temerè, ſeu malè vovere. Ita Sylveſter, Azorius, cum Sanch. & Layman, cit. At quid, ſi talis illud votum poſteà tranſgrediatur, v.g. inconſulto Confeſſario vovens abſtinentiam à vino, vel ingreſſum Religionis? Reſp. Si memor voti prioris, utique peccat contra Religionis virtutem, pro ratione materiæ, etiam mortaliter, quia tranſgreditur votum ſciens in re gravi, quod anteà validè, & licitè conceperat. At nihilominùs illud votum poſterius, contra prius votum, illicitè editum, de abſtinentia è vino, v.g. validum eſt, & obligat, ut rectè docent cum aliis Sanch. Laym. cit. Quia ad valorem voti non requiritur, ut licitè, & ſine peccato fiat, ſed ſufficit, quòd habeat objectum bonum, & melius ſuo oppoſito, quod contingit in noſtro caſu. Excipiendum tamen niſi talis in priori voto non amplius vovendi inconſulto confeſſario haberet expreſſam voluntatem ſe nolle impoſterùm ullum ſuum votum eſſe validum, niſi cum tali circumſtantia, ut nimirùm cum conſilio, & approbatione Confeſſarii fiat. vi enim talis voluntatis vota ſequentia ſine tali circumſtantia facta erunt invalida, donec ea voluntas expreſsè, vel tacitè, ſeu virtualiter revocetur. Virtualiter autem, ſeu tacitè revocari cenſebitur, eo ipſo, quo quis memor illius voluntatis prioris, nihilominùs poſteà voveat aliquid: tunc enim valebit votum poſteriùs: hoc enim ipſo prior voluntas retractatur, quando contrarium deliberatè agitur, ut rectè docet Laym. *cit. in fine*. Inſuper Sanch. *lib.* 4. *c.*8. *n.*21. negat valere votum nunquam petendi diſpenſationem illius voti, cùm ſine dubio caſus poſſit contingere; in quo homini melius eſſet petere diſpenſationem, quàm non petere. Et eſto valeat (ut contendit Caſtro-Palaus apud eundem Gobat) certiſſimò tamen tale votum manebit diſpenſabile ab habente poteſtatem ordinariam, vel delegatam, jure, vel privilegio, cui utique vovens, privata ſua voluntate præjudicare non potuit: quod valdè notandum contra ſcrupuloſos criticos, etiam mihi non ſemel occurrentes.

IV. Invalidum eſt votum procurandi, vel ſuſcipiendi; ut verò validum eſt votum non procurandi, vel ſuſcipiendi Epiſcopatum, vel aliam Prælaturam, aut Dignitatem, niſi quatenùs obedientia Superioris, publica neceſſitas, ac lex charitatis aliud exigeret: tunc enim prius validum, quia de meliori bono, poſterius verò votum invalidum eſſet, utpotè bonis moribus repugnans. Ita contra Sylveſtrum, Navar. Azorium, alios, rectiùs docent, & diſtinguunt cum D. Thoma 2. 2. *q.* 185. *art.* 2. *ad* 3. aliiſque relatis Sanch. *lib.* 4. *c.*8. *n.*37. Suar. *lib.*2. *c.*11. *n.*10. & patet ex praxi virorum bonorum, maximè etiam Societatis JESU. Ratio eſt: quia, licèt juxta Apoſtolum 1. Timoth. 3. v.1. *Si quis Epiſcopatum deſiderat*, *bonum opus deſiderat*: melius tamen eſt homini, & tutiùs ad humilitatis cuſtodiam, & ambitionem excludendam, non appetere ejuſmodi dignitates. Dicitur quidem Epiſcopatus ſtatus perfectionis, & perfectior Statu Religionis, ſed intelligendum eſt non formaliter, quaſi Epiſcopatus hominem *formaliter* conſtituat in ſtatu perfectionis, aut ad perfectionem conſequendam multùm per ſe promoveat; ſed *ſuppoſitivè*, quòd ob ſui eminentiam requirat, & præſupponat perfectionem in ſuſcipiente: ut poſt alios rectè reſpondet Laym. *cit. c.* 2. *in fine*. Atque hinc infert Suarez, *l.c.* etiam votum non ſuſcipiendi beneficium, vel quodcumque regimen animarum, ratum eſſe, quia etiam in his dictum periculum adeſt. At verò votum non ſuſcipiendi ſacros Ordines irritum eſſet, quia & Ordinum ſuſceptio, maximè ob annexum votum caſtitatis, majus bonum eſt, & non affert illud periculum. Sic Suar. Certè tamen putarunt, & hoc votum validum eſſe, ſi finis ſit humilitas, & reverentia Sacrorum, qualem, reſpexit S. Franciſcus ad Ordinem Sacerdotii nolens aſcendere. Sed reſtant ſpecialia explicanda de voto Matrimonii, & Caſtitatis. 57

Votum Matrimonii.

ORdinariè per ſe invalidum eſt votum de Matrimonio ſuſcipiendo: quia non eſt de meliori bono, cùm ſtatus ipſe oppoſitus continentiæ, & caſtitati in cœlibatu, ſacro Ordine, Religione, abſolutè, & ſimpliciter melior ſit, Teſte Apoſtolo 1. *Corinth.* 7. ac velut certum de fide definitur in Concil. Trid. *ſeſſ.* 24. *Can.* 10. quia ſcilicet animum à curis ſæcularibus, & carnis voluptatibus liberum; ac magis expeditum reddit ad vacandum Deo, ut clarè docet Apoſtolus *loc. cit.* Dixi tamen: *ordinariè*, *&* *per ſe*: excipiendi enim ſunt caſus. 58

Primus. Quoties alicui obligatio Matrimonii ex aliquo præcepto incumbit, validum quoque erit votum de illo contrahendo. E.g. cùm quis abſque gravi damno, injuria, infamatione ſponſæ, vel prolis ex ea ſuſceptæ, à ſponſalibus reſilire non poteſt: tunc ſicut ex juſtitia obligatur eam ducere, ita validè idipſam vovebit. Item, ſi Matrimonium Reipublicæ valdè utile futurum exiſtimetur: utpotè, ſi ex eo Pax inter Chriſtianos Principes, hæreticorum, vel infidelium converſio, Eccleſiæ, ac Fidei Catholicæ conſervatio eventura ſit, vel ſperetur, &c. his, & ſimilibus caſibus validè vovetur Matrimonium, voveniſque obligatur: quamvis ibi materia voti non tam ſit Matrimonium ipſum, quàm bonum commune, vel jus alterius. Communis DD. Suar. Laym. cit. 59

Secundus. Qui vovit ſe ducturum puellam pauperem intuitu ſolius pietatis, & miſericordiæ, obligatur voto: non quidem abſolutè, ut eam omninò ducat, cùm ipſi voventi abſolutè meliùs ſit non ducere, quàm ducere, ſed conditionatè, *ſi nimirum aliquam ducere velit*, *ut hanc ducat*; ſeu ne aliam ducat, quàm iſtam. Hac enim ratione meliùs, magiſque meritorium eſt voventi ducere iſtam pauperem, quàm aliam opulentiorem: eaque ratione ad iſtam 60

du-

ducendam etiam ab Epiſcopo compelli poteſt, ſi votum notorium ſit. Ita (contra meum Sanch. *lib. 1. de matr. diſp.* 4. *n.* 12.) Suar. *lib.* 4. *c.* 7. *n.* 27. Lay. *cit. c.* 2. *n.* 12. *in fine.* Alii communiter. Ubi tamen iterùm materia voti non eſt tam Matrimonium, quàm opus miſericordię, ac pietatis in pauperem puellam, ut notant iidem DD. Interim tali voventi in omni foro externo, & interno liberum manet eligere Religionem, Sacros Ordines, vel Statum cœlibatus tanquam perfectiorem.

61 *Tertius* eſſe ſolet. Qui expertus credit ſe non poſſe continere, & ideò vovit Matrimonium: tamen probabiliùs talis non obligatur voto abſolutè, dummodò paratus ſit adhibere alia remedia. Ita poſt Sotum, & alios Laym. *l. c.* Ratio: quia votum debet eſſe de meliori bono: ſed ſtatus Matrimonii tali homini abſolutè melior non eſt (alioquin ſequeretur, quòd ſi talis homo tunc votum continentiæ emitteret, illud eſſet invalidum, utpotè non de meliori bono, quòd eſt contra *communiſſimam*, ut mox patebit) ſed ſolùm melior eſt illi ſtatus matrimonii conditionatè, ſi nimirùm nolit adhibere alia remedia continendi: non ergo obligat tale votum abſolutè, ſed

62 *Quartus*: Obligat ſolùm conditionatè: videlicet ſi in tali ſtatu peccandi perſeveret, ſi non media efficacia adhibeat, & tamen cum Dei gratia adhibere poſſit, adeò ut talis homo aliud vovere cenſendus non ſit, quàm hoc ſaltem remedium incontinentiæ adhibere, ſcilicet matrimonium, ſi aliud melius adhibere nolit: quanquam etiam hoc melius cum Dei gratia adhibere poſſit, & ſi firmo propoſito adhibere ſtatuar, voto liberatur. Sic intelligendum illud Apoſtoli loc. cit. *Melius eſt nubere, quàm uri*, Non dixit abſolutè: melius eſt nubere, quàm continere: ſed ex hypotheſi pręmiſſa: *Si ſe non continent, nubant: melius eſt enim nubere, quàm uri*. Sic explicant SS. PP. D. Hieron. in Apol. contra Jovinian. ad Pammach. *Melius eſt maritum ducere, quàm fornicari*. Et auctor comment. apud S. Ambroſ. in eundem locum: *Viri eſt deſideriis agi, vel vinci. Cùm enim voluntas deſideriis carnis conſentit, uritur: Nam deſideria pati, & non vinci, illuſtris viri eſt, & perfecti*. Ita communiter DD. apud Layman cit.

Votum Continentiæ, & Caſtitatis.

63 SAnctiſſimum, & ſine dubio validum eſt votum caſtitatis & continentiæ perpetuæ tam ſimplex, quàm ſolemne. At quid ſi vovens, vel jam aſtrictus voto Caſtitatis patiatur graviſſimas difficultates, tentationes aſſiduas, lapſus frequentes, adeò ut omninò videatur ipſi votum Caſtitatis eſſe de minori bono, ſed Matrimonium potiùs eſſe de meliori bono? quales, proh dolor! frequenter ſunt in Sæculo, in Clauſtro, in Clero, perpetientes tam atrocem tribulationem carnis, ut quamvis alioquin alieni ab omni alio peccato mortali, relabantur tamen perſæpè, & poſt ſeria, & frequentia integræ emendationis propoſita ſuccumbant fœdiſſimo hoſti. Quis pronuntiabit eorum votum, vel fuiſſe ab initio irritum jam ſubſiſtente ea difficultate, vel deſiiſſe eſſe validum tanta difficultate ſuperveniente?

Communiſſima ſententia, & perſuaſio Theologorum eſt, votum illud eſſe, & manere validum, cùm omnia habeat requiſita ad votum validum, & tota difficultas poſita pendeat à libero conſenſu voluntatis in peccatum, quem quilibet cum ordinario auxilio gratiæ divinæ cohibere poteſt, & debet: poteſt enim inter brutaliſſimos motus mens in ſua ſtatione manere; idque habet communis ſenſus Eccleſiæ, totius Chriſtianitatis, ut in ejuſmodi votis tanquam validis, etiam ab ęgerrimè continentibus petatur, & concedatur diſpenſatio, & quidem ſemper mixta arduæ ſatis, & rigidæ commutationi in alia onera. Et certè quoad vota ſolemnia Religionis, & ſacri ordinis, nullus hactenùs Theologorum, quantùm ſcio, oppoſitum docuit, nec fortè docebit: Quoad vota autem ſimplicia ſæcularium, referam tibi unum, vel alterum Theologum modernum, ſuis propoſitis verbis.

Pater Adamus Burghaber Centuria 1. Selectorum caſuum, caſu 66.

64 PArthenius Adoleſcens vehementer libidinoſis vexatur tentationibus, & frequenter iis ſuccumbit, & quamvis inde advertat ſtatum conjugalem multò utiliorem ſibi futurum, quàm cælibem; facit tamen votum Caſtitatis: idque graviter violat, ut illud jam vellet, non eſſe factum.

Quæritur, utrùm hoc votum reverà ſit validum? Videtur illud votum validum eſſe, cùm omnibus requiſitis conſtet, ut plerique ſentire videntur, quos refert, & ſequitur Sanch. *l.* 4. *c.* 8. *n.* 9. Reſp. Etſi allata ſententia communior, & probabilior ſit, nihilominus probabile eſt, illud votum non eſſe validum. Illud Trullencus, Ledeſma, Martinus à S. Joſepho, Leander apud Dianam *p.* 10. *tr.* 11. *reſol.* 47. Homobonus *Vol.* 1. *p.* 2. *reſp.* 28. Bonac. *t.* 2. *diſp.* 4. *qu.* 2. *punct.* 1. *n.* 26. & nonnulli alii. Ratio eſt, quia hoc votum, omnibus conſideratis: non eſt de meliori bono; quippè melius, & ſalubris eſt voventi matrimonium, quàm abſtinentia à matrimonio. Ita P. Burghaber. Jam audi, quid in ſimili doceat.

P. Antonius Quintanadvenas ſingularium tract. 9. ſingulari 12. his formalibus.

UTrùm conjugatus impeditus ad petitionem debiti ob votum, aut inceſtum, aut cognationem ſpiritualem, poſſit petere, quoties vehementibus carnis ſtimulis agitur, ne periculo exponatur in gravia luxuriæ peccata labendi? Communis ſatis ſententia negativam partem tuetur. Sic Covarruvias, alii cum Sanch. *l.* 9. *de Matr. diſp.* 7. *n.* 7. Sed affirmativam ſequor, ſi ita vehementibus carnis ſtimulis conjugatus agitetur, ut proximo periculo ſe exponat incidendi in peccatum fornicationis, vel aliud turpius, niſi debitum petat. Probatur in illo, qui poſt Matrimonium, vel ante illud vovit caſtitatem. Quia ſicut votum, ex communi DD. cum S. Thom. debet eſſe de re meliori, ita etiam obſervatio voti: ſed votum, & ejus obſervatio in prædictis circumſtantiis non ſunt de re meliori. ergo non obligant. Major eſt certa, & ſatis probatur ex iis, quæ Thom. Sanch. *l.* 4. *in Decal. c.* 1. *n.* 1. & Azor. *l.* 21. *inſt. moral. c.* 14. *q.* 10. docent. Minor eſt certa, quia cùm ex obſervatione voti periculo proximo quis exponatur incidendi in aliqua peccata luxuriæ intrinſecè malæ, & tunc non obſervatio voti, (ſcilicet petere debitum à propria uxore) non ſit intrinſecè malum, manifeſtum eſt, nec votum, nec obſervationem voti eſſe de re meliori &c. Hæc, & longè plura in hanc rem doctiſſimus *P. Quintanadvennas*: eadem prorſùs ratione ſine dubio idem pronunciaturus in noſtro caſu quæſito. 65

Judicium P. Gregorii Gobat, Alphabeto Quatruplici 1. *caſu* 8. *num.* 280.

Perdifficile mihi nunc videtur negare omnem practicam probabilitatem ſententiæ *P. Quintanadvennæ* munitæ tot rationibus non ſpernendis. Idcirco, ſi offerretur tali perſonæ Matrimonium, quod repudiare nequiret ſine prudenti timore non reperiendi brevi aliud aptum, non negarem abſolutionem deſtinanti illud arripere abſque diſpenſatione, ſed cum animo hanc petendi (ſaltem ad cautelam) proximo quoque tempore: cùm etiam Gotonius *lib.* 1. *controverſia* 12. *c.* 1. expreſſè ſcribat, eſſe in tali caſu adeundum Epiſcopum, *& quidem ſolùm ad ſecuritatem conſcientiæ*. Ita expertiſſimus Caſiſta Gobat, cui ego meritò aſſentior, & tu utiliſſimè leges *loc. cit.* 66

§. IV. In materia mixta, votum valet quoad partem diſparatam.

QUando votum emiſſum eſt de materia mixta, partim apta, partim inepta, hoc eſt, partim impoſſibili, vel non bona: ut ſciatur, quando votum corruat, quando verò validum maneat, & obliget quoad partem aptam. Pono breves reſolutiones, & velut regulas.

REGULA I.

QUando partes voti promiſſæ ſunt diviſim, ſeu diſparatim, ſine dependentia ad invicem, ita ut ſingulæ partes ſint per ſe materia voti virtute quaſi multiplicis, tunc ſi una pars ſit, vel fiat inepta, impoſſibilis, vel minùs bona, votum tamen validum manet, & obligat ad alteram partem poſſibilem, & bonam remanentem. Quia tunc locum habet regula juris 37. in 6. *Utile per inutile non vitiatur, ſi utile ab inutili ſeparari poſſit*. Exempla ſunto: 1. Qui vovit dare Eccleſiæ, vel pauperibus certam ſummam, v. gr. decem aureos, & factus impotens non poteſt dare totum, tenentur dare partem poſſibilem: quia res natura ſua dividua cenſetur voveri diviſim; niſi alia expreſſa intentio conſtet. *Omnes*. 2. Qui vovit ſingulis horis diviſim orare unum Pater, & Ave, multis horis impoſſibile erit implere votum, ob neceſſarium ſomnum, inculpabiles diſtractiones, obliviones: nihilominùs tenetur implere votum iis horis, quibus poteſt. 3. Qui vovit jejunare totam ſeptimanam, vel ſingulis feriis ſextis, vel Sabbatis, per totam vitam, eſto certis diebus occurrat jejunandi impoſſibilitas, tenetur tamen jejunare his diebus, quibus poteſt; quia ſingulorum dierum jejunium ſenſu diviſo vovit. Simili ratione reſolvit Sanchez *cit. c.* 4. *num.* 8. Si Adoleſcens vovit jejunium omnibus diebus vitæ ſuæ, quod ſæpiſſimè erit impoſſibile, obligatur nihilominùs jejunare diebus, quibus poteſt ſine detrimento corporis, & Officii ſui, quamvis talibus conſultius eſſet petere diſpenſationem ab Epiſcopo, vel Regulari privilegiato, aut tempore Jubilæi. 4. Idemque judicandum in omnibus votis pœnalibus, vel afflictivis jejuniorum, peregrinationum, corporis caſtigationum &c. immoderatè factis, quæ non obligant ſecun- 67

dùm exceſſum homini moraliter impoſſibilem, quatenùs ſcilicet damnum ootabile corpori, vel impedimentum officio ſuo afferunt; obligant tamen quoad reliquum ſeu partem moderatam poſſibilem, quatenùs commodè præſtare poteſt. Excepto caſu, quo manifeſta fuerit intentio voventis, promittere iſta copulatè per modum unius, ita ut vel totum tale opus præſtetur, ſi fieri poſſit, ſi ſecùs totum omittatur. Ita ex S. Thom. Sylveſt. Soto, & aliis Sanchez *cap. 6. num. 4.* Laym. *cap. 2. num. 3.*

REGULA II.

68 QUando verò partes voti promiſſæ ſunt copulatim per modum unius totius, ita ut obligatio partis dependeat ab obligatione alterius, ac totius promiſſi, tunc ſi una pars ſit, vel fiat inepta, impoſſibilis, minùs bona, ruit & obligatio alterius partis, ac totius voti. Non enim tunc fuit voventis intentio ſervare unam partem ſine altera. Exempla iterùm ſunto. 1. Qui vovit jejunium in Vigilia feſti B. V. MARIÆ, ſi eo die ob cauſam jejunare non poſſit, ſed bis refici neceſſe ſit, non tenetur abſtinere à carnibus. Similiter è contrà: ſi eo die à carnibus abſtinere non poſſit, neque ab altera refectione abſtinere cogitur. 2. Quia neutrum ſeorſim, & per ſe vovit, ſed utrumque ſimul collectivè per modum unius, quatenùs utrumque in forma perfecti jejunii Eccleſiaſtici includitur: ideòque deficiente uno per impotentiam, deficit etiam obligatio alterius. Ita DD. cit. niſi ſemper conſtet de alia intentione voventis. 3. Item, qui vovit Confeſſionem, Communionem, Peregrinationem &c. cauſa Jubilæi, vel Indulgentiæ conſequendæ, (caſu quo Jubilæi gratiam, vel Indulgentiam quam principaliter voviſſe ſupponitur) conſequi non poſſit, non tenetur confiteri, vel communicare. Quia *ruente principali, ruit & acceſſorium*. Et *ceſſante fine, ceſſat, & obligatio mediorum:* talis autem vovit Confeſſionem, & Communionem ſolùm, ut quid acceſſorium, vel medium ad conſequendas Indulgentias. 4. Item, qui vovit certo die jejunare, Sacrum legere, vel audire: ſi intentio fuit in ſenſu compoſito cum dependentia à tali die ob ſpecialem rationem, v. g. in die, vel Vigilia S. Sebaſtiani pro peſte, S. Appolloniæ ob dolorem dentium: in die Animarum pro defunctis &c. ſi eo die legitimè impeditus non poſſit, non tenetur facere alia die. Aliud eſſet, ſi id voviſſet in ſenſu diviſo, & per modum duorum: ut ſi voto emiſſo ſimpliciter jejunandi, tot Miſſas audiendi, vel legendi, deinde quaſi nova voluntate ad certum diem, vel dies determinaret: tunc enim tali die impeditus tenetur alia die exequi. 5. Item, qui vovit ædificare Eccleſiam, vel Altare, & poſteà ſuperveniente paupertate non poſſit præſtare totum promiſſum, liberatur toto voto, nec aliquam partem præſtare poſſibilem tenetur. Eſt communis Suar. *c. 2. n. 5.* Sanch. *cit. lib. 4. c. 10. n. 7.* Laym. *cit. n. 3.* 6. *Exempla poſterioris*. Secus eſſet de eo, qui vovit mille aureos, daturum Eccleſiæ, vel ad pias cauſas, tunc, enim (niſi manifeſtè conſtet intentionem voventis fuiſſe non aliter dare, niſi totam ſummam) ſi poſteà totum dare nequeat, tenetur dare aliquam partem poſſibilem, notabilem tamen, v. gr. centum aureos. Ratio diſparitatis eſt, quia ædificatio Eccleſiæ, vel Altaris eſt materia individua, quæ proinde per modum unius copulatim promiſſa præſumitur; at verò mille aurei ſunt materia ſua natura dividua, quæ proinde diviſim, & per modum plurium promiſſa præſumitur: niſi ſemper de contraria voventis intentione conſtet.

REGULA III.

69 MAximè huc facit, & obſervanda eſt regula juris: *Acceſſorium ſequitur ſuum principale;* non è contrà. Et; *Ruente principali, ruit & acceſſorium;* non è contrà. Quare ſi pars principalis voti ſit, & maneat apta materia, licèt pars acceſſoria ſit, vel fiat inepta, impoſſibilis, inhoneſta, obligatio principalis manebit. Contra, ſi pars principalis voti ſit, vel fiat inepta, licèt acceſſorium aptum ſit, & maneat, obligatio tota corruit. E. g. 1. Qui vovit peregrinationem nudis pedibus, in cilicio, in pane, & aqua &c. ſi juſta de cauſa peregrinari nequeat, non tenetur eo tempore nudis pedibus incedere, cilicium geſtare, in pane, & aqua jejunare &c. hæc enim promiſſa ſunt ſolùm, ut acceſſoria ad peregrinationem tanquam principale: ruente autem principali, ruit & acceſſorium. Contrà. 2. Qui vovit peregrinationem obeundam nudo corpore; ſolutis crinibus, ſuperſtitioſo numero candelarum &c. tenentur ſolùm ad peregrinationem, omiſſis illis vanis, & vitioſis circumſtantiis; quippe, quæ acceſſoriè tantùm promiſſæ ſunt, & principale utile vitiari non debet. Niſi tamen conſtaret expreſſam intentionem voventis fuiſſe, non aliter vovere peregrinationem, niſi cum tali aliqua circumſtantia; adeòque copulatim, & per modum unius: tunc enim totum votum corruet, & nullum erit. Similiter, qui ut ſuprà, vovit ſe peregrinaturum nudis pedibus, cilicio indutum, toto itinere nihil comeſturum, vel aqua, & pane contentum fore, & tali modo votum exequi non poteſt, vel quia indecens, vel quia nimis difficile; tenetur tamen perficere peregrinationem ſecundùm ſubſtantiam modo ſibi commodo: quia præſumitur eam voviſſe principaliter, & independenter à tali modo velut acceſſorio: quare impedimentum acceſſorii non debet redundare in principale; *ne minùs dignum, majus, aut acceſſorium principale ad ſe trahere videatur:* ut habetur *cap. un. de conſecrat. Eccleſiæ in 6.* & docet communis cum Navar. *cit. c. 13. n. 43. §. ex his infertur*. Excipe rurſus. 1. Niſi expreſſa voventis intentio fuerit non aliter ſe obligare ad peregrinationem, niſi tali modo. 2. Niſi modus adjectus fuerit ad minuendam difficultatem rei promiſſæ, ita ut deficiente modo acceſſorio, res principalis reddatur notabiliter difficilior; tunc enim cadit ſimul obligatio ejus implendi, ut ſi voviſti peregrinationem Romam, vel Lauretum equo, vel curru vehendus, & poſteà quacunque de cauſa equo, vel curru vehi nequeas, non teneris ire pedibus. Ex communi Suar. *l. 2. de voto c. 2. n. 11.* Sanchez *l. 4. c. 10. n. 11.* Laym. *cit. c. 2. n. 3.*

REGULA IV.

DEnique in his, & ſimilibus omnibus principaliter attendenda eſt intentio voventis, quæ eſt cauſa voti, ſicut intentio legiſlatoris eſt anima legis. Quòd ſi de intentione voventis non ſatis conſtet, attendenda eſt ipſa materia, utrùm ne ex natura ſua, vel ex communi æſtimatione hominum apta ſit promitti, & impleri copulatim, vel diviſim; v. gr. ex natura ſua copulatim promittitur ædificatio Eccleſiæ; ex æſtimatione hominum, abſtinentia à carnibus, & ſecunda refectione in jejunio. Ex natura ſua diviſim promittitur ſumma pecuniæ; ex æſtimatione hominum Pſalterium B. M. Virginis, & ſic proportionaliter vovens judicari debet obligari, vel non obligari ad implendam partem poſſibilem, ſi totum implere nequeat. At, quid ſi de hoc ipſo dubium ſit, ut neque ex intentione voventis, neque ex natura materiæ, neque ex æſtimatione hominum colligi poſſit, ſitne tota materia voti copulatim, vel diviſim promiſſa? Azorius, aliique cum Sanch. *cit. l. 4. c. 14. n. 38.* cenſent judicandum eſſe in favorem voti: cùm enim certum ſit, votum emiſſum eſſe, poſſeſſio videtur ſtare pro voto. Sed magis placet ſententia Cajetani, eumque ſecuti Laymani *cit. n. 3. in fine*, judicandum eſſe in favorem, voventis nimirum votum non obligare ad alteram partem, ſed ceſſare totum. Etſi enim certum ſit, votum eſſe emiſſum de utraque parte, & omnino votum ſit in poſſeſſione, ſi utraque pars ſit poſſibilis; attamen dubium eſt, an ſit emiſſum pro utraque parte copulatim, vel diviſim; adeòque ſi una pars fiat impoſſibilis, nulla erit poſſeſſio voti pro altera parte, ſed melior conditio voventis poſſidentis ſuam libertatem. Ut ſi voviſti Monaſterio, vel Hoſpitali dare unum bovem, ſi non poſſis dare totum bovem aliquem, ſtante illo dubio, non teneris aliquam partem carnium dare, ſed voto te liberum reputa. Accipe rurſus aliquot caſus. 1. Si ruſticus vovit ſe ad Ædem B. M. Virginis peregrinaturum, & vaccam daturum, ſi vacca poſteà pereat, & ea pars voti impoſſibilis fiat; tenetur tamen obire peregrinationem, utpotè principaliter promiſſam: niſi conſtaret eam ſolùm per accidens, & acceſſoriè promiſſam, utpotè vaccæ offerendæ cauſa: qua cauſa ceſſante, ceſſat obligatio peregrinationis. 2. Qui vovit jejunare in pane, & aqua, & bibendo vinum, prævaricatus eam partem impoſſibilem reddit, tenetur adhuc ſervare jejunium Eccleſiaſticum, quod communi æſtimatione hominum cenſetur voviſſe principaliter, modum autem illum *in pane, & aqua* acceſſoriè tantùm, niſi conſtet alia intentio voventis. 3. Si puella vovit perpetuam virginitatem cum intentione promittendi omnia, quæ Virginitas in ſe complectitur, ſcilicet ipſam perfectam caſtitatem, & continentiam ab omni actu venereo: ſi poſteà fornicata fuerit, & pars voti de ſervando integro clauſtro virginitatis impoſſibilis facta, tenetur tamen de cætero ſervare caſtitatem, niſi expreſſa intentio voventis fuerit ſervare ſolùm ipſam Virginitatem, ſeu integrum clauſtrum virginale. Nam hoc ſemel violato, votum ampliùs ſervari nequit: ideòque corruit. Ex communi Navar. Laym. Sanch. cit. 4. Si conjux ignaro, vel invito altero conjuge religionem ingreſſus, & profeſſus eſt, profeſſio quidem invalida eſt, & conjugi petenti reſtitui debet, eaque mortua ad Monaſterium redire compelli non debet; nihilominùs & vivente conjuge à debito petendo, & eo mortuo, à ſecundis nuptiis abſtinere debet. Id tamen certè non ex natura rei, ut ex dictis ſatis liquet, ſed ex ſpeciali conſtitutione juris, *capit. quidam, & c. placet, de converſ. conjugat.* Ubi ratio additur. *Licèt votum undequaque non tenuerit, eatenus tamen fuit obligatorium, quatenùs ſe poterat, obligare:* eo autem voto potuit ſe obligare ſaltem ad non petendum debitum, & mortua conjuge, alteri non nubendum. Vide Laym. *l. c.* 70

Du-

Digitized by Google

Dubia quædam ſpecialia circa vota incompoſſibilia.

71 *PRimum dubium*. Si quis emiſit duo vota incompoſſibilia concurrentia eo tempore, quæ utraque pro tali tempore ſervari non poſſunt, quodnam erit ſervandum? Reſp. omninò univerſaliter validum manebit, & obſervandum erit, quod priùs tempore emiſſum eſt: alterum ſubſequens, tamquam de re impoſſibili factum, invalidum cenſendum. Et hoc certiſſimum apud omnes, quando ambo vota manifeſtè ſunt æquè digna, ac grata DEO. Immo etiam quando dubium eſt, utrùm prius, vel poſterius votum ſit dignius, Deoque gratius, adhuc prius obſervandum eſſe conſentiunt DD. Quando enim conſtat, votum validè emiſſum eſſe, dubitatur autem, utrùm extinctum ſit, ſtandum eſt pro voto, atqui in propoſito conſtat, votum prius validè eſſe emiſſum, idque non poteſt extingui per votum poſterius, niſi ad ſummum, quando hoc manifeſtè eſt melius, & gratius DEO: ergo ſi dubitatur, an ſit melius, ſervandum erit votum prius. Difficultas ergo ſolùm eſt, quando unum votum manifeſtè eſt melius, & DEO gratius altero. Et quidem ſervandum ſemper dignius, etiamſi poſterius emiſſum, neglecto minùs digno prius emiſſo, docent communius DD. cum S. Th. aliiſque cit. Sanch. *lib.4.c.5.n.24.* Laym. *c.2.n.4.* V.g. Voviſti peregrinari, vel jejunare triduo Hebdomadæ ſanctæ, ſed poſtea vovens eodem triduo vacare Concionibus, aut Confeſſionibus excipiendis, quæ peregrinationem, vel jejunium non compatiuntur: hoc poſterius votum ſervandum erit. Ratio eſt quia tunc prius votum non valet, cùm ſit impeditivum majoris boni. *Deinde*, quando concurrunt duo præcepta, quorum utrumque ſervari non poteſt, dignius ſervandum eſt, neglecto minùs digno: ergo idem dicendum in propoſito. *Denique*, univerſaliter poteſt quis ſuum votum, vel promiſſionem factam DEO in aliud manifeſtè melius, Deoque gratius commutare: ergo ſi poſtea defacto voviſti quid melius, & DEO gratius, quàm anteà voveras, ad illud teneberis, ſi utrumque ſervare non poſſis. *Nihilominus* maneat noſtra reſolutio generalis, adhuc prius votum valere, & ſervandum eſſe. Ratio in oppoſitum eſt: quia votum ſemel validum ſemper valet, niſi deſtruatur: at hoc votum prius non deſtruitur per poſterius quantumvis melius ipſo factum: votum enim non debet eſſe de omni meliori bono, ſed tantùm de meliori bono, quàm ſit ejus per ſe oppoſitum, vel quod defacto habet vovens: votum autem prius tale eſt: melius eſt enim peregrinari, jejunare, quàm non peregrinari, ſed otiari; non jejunare: ſed comedere: ergo &c. Et ſic ruit prima ratio oppoſita. Secunda nihil valet. Falſum enim eſt hìc concurrere duo vota: negatur enim valere ſecundum votum, utpotè emiſſum, de re impoſſibili facta per prius votum. Tertia ratio vera eſt, ſed nihil ad rem. Nos enim non loquimur de commutatione voti, ſed de valore per ſe, qui omninò ſtat pro priori voto. Quia tamen vovens poſterius majus bonum, ſi recordetur prioris voti minùs digni, cenſetur ſic commutare velle, ideò in praxi ſæpè vera eſt prior ſententia.

72 *Secundum dubium*. At quid ſi quis eodem tempore ſimul, & ſemel voviſſet duo vota incompoſſibilia pro eodem tempore: v.g. proximo die Dominico peregrinari, & aſſiſtere amico infirmo? Reſp. Siquidem vovit copulatim, utrumque implendum, patenter (ne dicam ſtultè) impoſſibilia vovit; ſicque totum votum corruit, ut neutrum implere teneatur. Sin verò vovit diviſim per modum duorum disjunctim implendorum, ſcilicet hoc, aut aliud, tenebitur voto quoad unum, quod & poſſibile, & de meliori bono eſt, ut in exemplo dato aſſiſtere infirmo tali ope indigenti. Semper enim majus bonum à DEO acceptari præſumitur. Quòd ſi vero utrumque votum æqualem, vel quaſi æqualem bonitatem continere videatur, alterutrum præ altero eligere licebit: Quia tunc nulla eſt urgens ratio, pro uno potiùs, quàm pro altero, neque ratione dignitatis, neque ratione temporis, ut in priori caſu. Ita com pluribus Sanch. modò citatus *num.* 28. Cape hunc caſum. Titius vovit jejunare ſingulis feriis ſextis in ſolo pane. Item vovit jejunare in Vigilia alicuius S. Patroni ſolis fructibus, ſine pane. Jam Vigilia iſta incidit in feriam ſextam, quid faciet bonus Titius? Reſolvit pluribus Tamb. *in Decal.l.3.c.15.à n.18.* Si quidem Titius illam coincidentiam prævidit, quando vovit, niſi ſtultè voviſſe cenſeri velit, ſervet utrumque & illo die nihil comedat, ſi tamen poſſit: nam ſemper impotentia excuſat: Si verò non prævidit, vel cogitavit illam coincidentiam aliquando futuram, eligat quod ſibi melius, Deoque gratius videbitur, aut utrum libet. Sic ille. Sed pace tanti Viri, ego cum Gobat. hic *Alph. cit. caſ. 3. nu. 99.* maneo in reſolutionibus datis. Si enim vota diverſo tempore emiſſa ſunt, prius ſervandum erit: ſi eodem tempore ſunt emiſſa, eligatur, quod magis placet.

73 *Tertium dubium*. Quid ſi quis vovit disjunctivè duas materias partim aptas, ſeu bonas, partim ineptas, ſeu malas? v.g. Vovet aut furari, ut dives fiat, aut Religionem ingredi, aut huius amplexu frui, aut jejunare toto die. Diſtinguendum eſt. Si enim disjunctio cadat æquè in utramque partem, ut quis æquè promittat aut furari, aut Religionem ingredi, totum votum irritum erit, quia *malum eſt ex quolibet defectu*. Sin verò disjunctio non cadat æquè in utramque partem, ſed ſolùm ſub conditione unius partis determinatę, intendatur altera pars bona per modum voti conditionati, ut ſenſus ſit, delectat me furari, vel fornicari, quòd ſi tamen facere non potero, promitto Religionem ingredi, vel jejunare, hoc votum omninò validum erit: illud autem malum propoſitum manebit peccatum ſeorſim.

Quartum dubium. Quid ſi quis voveat rem bonam, ſeu 74
disjunctivè bonam. vel malum, vel bonum? v.g. femina ferri rubiginoſi vovet eleemoſynam, vel jejunium DEO, ſi aut marito potiatur à DEO, aut ſaltem amaſio? Reſp. Liquido votum invalidum erit, niſi ex ignorantia ita voviſſet, & deinde à Confeſſario inſtructa determinaret ſe ad ſolam partem licitam, ſcilicet maritum tantùm obtinendum: tunc utique votum evadet validum vi novæ voluntatis.

Monita generalia circa hactenus dicta.

I. AN materia voti in toto, aut in parte ſit apta, nec 75
ne? non eſt dijudicandum ex tempore, quo votum emittitur, ſed ex tempore, *pro quo* votum emittitur, ſeu quo implendum eſt. Ut ſi hodie voveas, cras audire Miſſam. Videndum, an cras audire poſſis, quando eſt tempus audiendi Sacrum, non verò hodie. Si juvenis voveat, abſolutis ſtudiis, ingredi Religionem, ſuppoſito omni jure, ſi parentes ope eius non egeant, videndum erit, an poſt abſoluta ſtudia parentes egeant, non verò anteà, quando votum eſt factum. Qui vovit ſequenti anno, aut ſoluto matrimonio, dare certam eleemoſynam, obligabitur ad totum, vel ad partem, quam ſequenti anno, vel ſolutus matrimonio, poſſibilem invenerit, non, quam hoc anno.

II. Quando materia voti à principio fuit inepta in toto, 76
vel in parte, utpotè impoſſibilis, illicita, minùs bona, vel vana, etiamſi poſteà mutata circumſtantia, apta, poſſibilis, bona, & utilis fiat; votum tamen, ſicut fuit, ita manet irritum, & non convaleſcit, juxta receptam regulam juris in 6. 18. *Non firmatur tractu temporis, quod de jure ab initio non ſubſiſtit*, prout in ſimili etiam de juramentis dictum, & eodem exemplo videre potes. Voviſti non ingredi certam domum, nullo bono fine motus; ideòque voto irrito, etiamſi poſteà adveniat bonus finis vitandi illam domum, ut ſi intret perſona periculum adferens, votum tamen manebit irritum; nec obligationem adferet: etſi aliàs jure divino naturali tenearis fugere illud periculum. Secus dicendum eſſet, ſi votum à principio validum ſit quoad materiam, & ſolùm quoad executionem circumſtantia aliqua extrinſeca aliquandiù impediatur: ut ſi in morbo, in mari, in excommunicatione voviſti audire Sacrum quotidie per annum: certum eſt, te ceſſante morbò, navigatione, excommunicatione, obligari voto: ea enim præſumitur, & debet eſſe intentio voventis: alioquin votum à principio fuiſſet nullum, & ſtultum.

III. Quando materia voti à principio fuit apta, & poſteà 77
inepta, impoſſibilis, illicita, inutilis fiat: ſiquidem fiat inepta in perpetuum, votum omninò extinctum manebit, ut *cap. ſeq.* patebit. Quando verò ſolùm fit inepta ad tempus, votum ſolùm pro eo tempore ſuſpenditur: unde redeunte, aptitudine, ſeu circumſtantia illa, ob quam votum validum fuerat; votum reviviſcit, & obligat. Communis. Ratio, quia pari paſſu ambulant obligatio voti, & aptitudo materiæ. Exempla ſunt obvia, ſed maneo in eodem. Voviſti juſtam ob cauſam, & ob honeſtum finem, non ingredi ampliùs certam domum, ob commorantem ibi infamem puellam, hac mortua, extinguitur tuum votum. Si autem ſolùm ex domo diſcedat per annum, & redeat: interim votum ſolùm ſuſpenditur, & poſteà reviviſcit, iterùmque obligat. At, quid ſi non eadem, ſed alia ſimilis Damicella redeat, idem, vel majus periculum adferens? Reſp. Votum manebit extinctum. Non enim extendebat ſe ad omne periculum, ſed ad illud tantùm ex illa individua perſona promanans.

IV. In dubio denique de materia voti, hæc ſit regula ge- 78
neralis. *Quandocunque conſtat votum ex parte voventis deliberate, & voluntariè emiſſum eſſe, dubitatur autem tantùm de legitima materia voti poſt diligens examen, remanente dubio ſemper judicandum eſt in favorem voti*. Ratio eſt, quia eo ipſo, quo quis ſcit ſe ex parte ſua adhibuiſſe neceſſaria ad validum votum requiſita, jam ſua libertate ſpoliatus eſt, & poſſidet jus ad obligationem voti; etiamſi dubitetur de materia, an utilis, vel etiam licita, aut peccaminoſa ſit: v.g. voviſti certa bona dare pauperibus,

bus, dubitas autem, an ſint tua, vel aliena, obligaris voto, habitualiter, non tamen actualiter per executionem obligaris, donec tibi conſtet, an reverà bona ſint tua. Si dubium invincibile perſeveret, agendum erit juxta opiniones DD. in materia de reſtitutione.

RESOLUTIO COROLLARIA.

79 E*Xecutio voti ritè facta ſemper duplici bonitate prædita eſt*: nimirùm aliqua bonitate requiſita ad ipſam materiam validi voti, & nova bonitate ſuperveniente ab ipſo voto ex virtute Religionis, adeò ut cæteris paribus, meliùs magiſque meritorium ſit opus factum ex voto, quàm ſi ſine voto ſpontè fiat. Communiſſima cum S. Th. 2. 2. *q.* 88. *art.* 6. Ratio, quia in primis nobilioris virtutis nobilius eſt opus: Religio antem eſt nobiliſſima virtutum moralium; ergo opus v. gr. temperantiæ, jejunii, continentiæ &c. ex voto factum in Dei honorem concepto, nobilius eſt, & melius, quàm ſi ſine voto fieret, vel ſervaretur. Unde eleganter D. Auguſt. *lib. de ſancta Virginitate* ait: *Virginitatem non tam honorari, quia Virginitas eſt, quàm quia Deo dicata eſt*. Quemadmodùm è contrà opus bonum voto promiſſum omittens graviùs peccat, ita tale opus obſervans majorem virtutem, & præmium obtinet. Deinde qui ex voto bonum operatur, magis ſe Deo ſubjicit, & impendit, quia non opus tantùm, ſed etiam operandi voluntatem, & facultatem Deo obligat, conſecrat: ſicut plus dat, qui non tantùm fructum, ſed etiam arborem donat; ut notavit D. Anſelm. *lib. de ſimilitudinibus c.* 48. Quemadmodùm etiam è contrà graviùs peccat, & majorem pœnam meretur, qui mente obſtinata, & omninò ad malum determinata malum agit, & juxta Scripturam: *venumdatus eſt, ut ageret malum;* ita meliùs agit, majuſque à Deo præmium meretur, qui voluntate per votum ad bonum terminata, & obfirmata bonum agit. Sed contra.

80. *Dices*: Qui ex voti obligatione operatur. 1. magis ex neceſſitate, quàm libera voluntate operatur. 2. Sæpè inde accidit, ut eum voti emiſſi pœniteat. 3. Et ideò cum tædio, & triſtitia operatur bonum, contra conſilium Apoſtoli 2. Corinth. 9. *Non ex triſtitia, aut ex neceſſitate: hilarem enim datorem diligit Deus*. Reſp. Negando omnia aſſumpta. Nam 1. Neceſſitas legis, & obligationis orta ex voto minimè tollit libertatem voluntatis, nec minuit: quia homo juſtus ſpontè, ac liberè operatur, quod lex jubet, etſi fortè non operaturus, niſi lex juberet. 2. Votum Deo prudenter factum non præbet homini cauſam pœnitendi, vel dolendi, ſed gaudendi potiùs, ut ſignificatur 1. Paralipomenon *cap.* 29. *Lætatus eſt populus, cùm vota ſponte promitterent, qui corde toto offerebant ea Domino*. 3. Tametſi aliquem pœniteat voti ſui, velit, vel optet ſe non voviſſe, nihilominus, quia vovit, poteſt alacri, & prompto animo votum ſuum exequi, ſuperando difficultatem, non ſine meriti augmento. Lege Auguſtinum *Epiſt.* 45. *ad Riparium*. Ubi poſt multa egregiè dicta in hanc rem, ita concludit. *Nec ideo te voviſſe pœniteat; immo gaude jam tibi ſic non licere, quod cum tuo detrimento licuiſſet. Aggredere itaque intrepidus, & dicta imple factis: ipſe adjuvabit, qui vota tua expetit. Felix eſt neceſſitas, quæ in meliora compellit*.

SECTIO III.

Voti obligatio, & interpretatio.

SUMMARIUM.

81 *Votum obligat ſub mortali ex genere ſuo*. & 82.
83 *Ratione tamen materiæ ſæpiùs ſolùm ſub veniali*. & 84. *In quo*
85 *Semper principaliter attendenda eſt intentio voventis; & deinde materia. Unde*
86 Uſque ad num. 90. *reſolvuntur varii caſus*.
90 Uſque ad num. 95. *in dubio, an obligatio voti ſit gravis, vel levis, interpretatio ſemper ſtrictè facienda eſt habita ratione materiæ, & verborum*.
95 *Omnibus verò conſideratis, & nullo obſtante, favendum eſt voventi. Unde*
96 Uſque ad num. 99. *reſolvuntur varii caſus*.
99 *Qui ex voto tenetur peregrinari ad certum locum, ſatiſfacit, ſi illuc proficiſcatur ſimul ex alia cauſa*. & 100.
101 *Quando tempus voto præfixum, ita determinatum eſt ratione ipſiuſmet temporis, ob ejus ſcilicet ſpecialem devotionem, cenſetur præfixum ad finiendam obligationem*.
102 Uſque ad num. 106. *Exempla varia in peregrinatione, & jejunio*.
106 *Quando verò, non ratione temporis, ſed ipſius voti implendi, præfixum eſt, cenſetur præfixum ſolùm ad non differendam obligationem*.
107 Uſque ad num. 111. *Reſolvuntur quædam dubia*.
111 *Vota emiſſa abſque omni certo tempore præfixo obligant ad impletionem tempore proximo commodo, & opportuno*.
112 Uſque ad num. 116. *Referuntur varii caſus; quando liceat, vel non liceat differre impletionem voti*.
116 *In votis obſequium temporale ſolùm continentibus, dilatio quæcumque ſine alio incommodo, probabiliter ſolùm venialis eſt*.
117 *Secus eſt in votis perpetuum Dei obſequium continentibus*.
118 *Obligatio voti eſt ſimpliciter perſonalis*. uſq. ad 121. *Unde*
121 *Voluntariè in ſe ſuſcipiens obligationem exequendi votum alterius, non obligatur ex vi voti, ſed communiter*.
122 *Ex virtute fidelitatis*.
123 *Sub mortali, vel veniali, prout intendit eam in ſe ſuſcipere*.
124 *Nullus per ſe directè vovere poteſt factum alterius*.
125 *Obligatio voti perſonalis ita perſonalis eſt, & ipſius voventis, ut ei nullatenùs ſatisfacere poſſit per alium. Unde*
126 *Qui illud per ſe ipſum, ſive culpabiliter, ſive inculpabiliter implere nequit, non tenetur ſubſtituere alium*.
127 *Nec ejus obligatio tranſit ad hæredes;*
128 *Niſi vovens expreſſerit per alium ſatisfacere: è contrà*.
129 Uſque ad num. 133. *Obligatio voti realis, quoad miniſterium ſaltem (etſi non quoad ſubſtantiam rei promiſſæ) etiam per alium impleri petit, & ad hæredes tranſit: circa quos*
133 *Quædam notantur*.
134 Uſque ad num. 138. *Quæ, quando, & qualis ſit obligatio votorum mixtorum*.

ASSERTIO III.

V*Otum ritè factum obligat ad ſui impletionem ſub mortali ex genere ſuo. Principaliter ſemper attendenda* 81
eſt intentio voventis, deinde materia. In dubio, habita ratione materiæ, & verborum, interpretatio ſemper ſtrictè fieri debet, & in favorem voventis: ſervato tamen tempore præfinito, vel proximo commodo. Eſt tota communis, & ſecura doctrina, ut patebit. Quatuor autem hìc non levis momenti explicanda ſunt.

§. I. *Obligat ſub mortali ex genere ſuo*.

O*Mnes*. Et certum de Fide. Deut. 23. *Si nolueris pollice-* 82
ri, abſque peccato eris: quando autem ſemel egreſſum eſt de labiis tuis, obſervabis. Rursùs ibidem. *Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus tuus: Et ſi moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum*. Eccleſiaſt. 5. *Si quid voviſti Deo, ne moreris reddere: diſplicet enim Deo infidelis, & ſtulta promiſſio*. Et ſeveriùs in nova Lege 1. Timoth. 5. Dicitur de viduis contra votum continentiæ nupturientibus: *Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt*. Et Actorum 5. Ananias, & Saphira conjuges ob violationem voti conferendi omnia in communi ſubitanea morte puniti ſunt, dicente Petro: *Non es mentitus hominibus, ſed Deo*. Tandem definitur ab Innocentio III. *cap. licet, de voto*. Et approbat totius Eccleſiæ conſenſus deteſtantis, ut graviſſimum peccatum, matrimonium aliàs licitum, iniri contra votum caſtitatis. Ratio eſt, quia obligatio voti oritur ex virtute Religionis, & fidelitatis Deo præſtandæ, adeòque de ſe gravis eſt, ejuſque tranſgreſſio ex genere ſuo mortalis, & quaſi ſacrilegium contra ſecundum præceptum Decalogi, *Non aſſumes* &c. verè etiam in vanum aſſumit Nomen Domini, qui promiſſionem ipſi Deo factam violat.

Dixi autem *ex genere ſuo*: nam ut votum in ſpecie, ac in 83
individuo ſub mortali obliget, omninò requiritur materia gravis, & tantæ obligationis ſecundùm rectam rationem capax: adeò ut ſi materia ſimpliciter tam ex natura ſua, quàm ex circumſtantiis levis ſit, & exigua: v. g. voviſti recitare quotidie aliquot Pater, & Ave, Litanias B. M. Virginis, genuflectere coram imagine ſacra, cùm tranſis, quotidie ſemel viſitare Venerabile multùm diſtans &c. voti quoque obligatio exigua, & levis erit, ejuſque tranſgreſſio venialis tantùm: idque non ſolùm quando materia parva eſt ſolùm partialis materia voti: ut ſi voviſti dicere Roſarium, & omittas unam decadem, vel aliquot Ave Maria: tunc culpam venialem non excedere, omnes agnoſcunt: ſed etiam, quando materia parva eſt tota materia voti, ut in exemplis allatis. Uti (contra Armillam, Toletum, & nonnullos alios) docet communis DD. & ipſe Navarrus *c.* 12. *n.* 40. Sotus *lib.* 7. *qu.* 2. *art.* 1. *§. concluſio ergo*, plurimiſque congeſtis Sanch. *lib.* 4. *cap.* 12. *n.* 5. & Laym. *cit. c.* 3. *n.* 2. Ratio eſt, quia votum, cùm ſit lex quædam privata, obligat per modum aliarum legum latarum à Deo, vel Eccleſia: aliæ autem leges non obligant ſub mortali in materia ſimpliciter levi, & exigua,

ut pa-

Digitized by Google

ut patet facili inductione, etiam ſeptimo, & octavo præcepto Decalogi, ſed requiritur materia ex natura ſua, vel circumſtantia gravis, ideòque ſecundùm rectam rationem capax obligationis mortalis: ergo idem dicendum de obligatione voti, & quidem à fortiori; non enim recta ratione præſumi poteſt de bonitate divina, Deum acceptare promiſſionem liberam hominis ſub mortali obligatione, & æternæ damnationis reatu, de re ſimpliciter levi, & exigua.

84 Dixi rurſus: *quando materia voti eſt levis ſimpliciter tam ex natura ſua, quàm ex circumſtantiis*. Quòd ſi enim materia voti, etſi ex ſe levis, tamen ratione circumſtantiæ, vel finis gravis cenſeatur, votum totum obligat ſub mortali v. g. non intrare certam domum, non ludere, Religioſum non bibere in domibus ſæcularium, etiam unicum vitrum &c. etſi ex natura ſua ſint materia leviſſima, tamen ratione circumſtantiarum, periculorum, vel damnorum inde emergentium, cenſentur materia gravis, & per hoc, ſicut poſſunt eſſe materia præcepti obligantis ſub mortali, ita & erunt ſufficiens materia voti obligantis ſub mortali. Ex communi doctrina in materia de legibus.

§. II. *Principaliter ſemper attendenda eſt intentio Voventis, deinde materia &c.*

85 VOti obligatio quoad qualitatem, & quantitatem principaliter menſuranda, & interpretanda eſt ex intentione voventis, & poſteà primò ex materia. Ratio, quia votum eſt lex quædam privata, à vovente ſibi ipſi voluntariè impoſita per modum Legiſlatoris, atqui intentio Legiſlatoris eſt anima legis, neque obligatio legis unquam excedit mentem, & intentionem Legiſlatoris: ergo obligatio voti ſemper principaliter menſuranda eſt ex intentione voventis, neque ea obligatio eam intentionem unquam poterit excedere, quantùm ſcilicet, ad quid, & qualiter ſe obligare voluerit. Ulteriùs, ſicut aliarum legum, ita etiam voti obligatio menſurari debet, non præcisè ab intentione legiſlatoris, ſed habita etiam ratione materiæ capacis, talis, vel talis obligationis. Ex hinc reſolves,

86 I. Quando vovens abſolutè intendit ſe obligare ad aliquid faciendum, vel omittendum, nec determinat, an ſub mortali, vel veniali, aut poſt factum ignorat, vel dubitat, an ſub mortali, vel veniali ſe obligare intenderit; recurrendum eſt ad materiam, quam vovit, quæ ſi ex natura ſua, vel circumſtantia gravis ſit cenſebitur obligari ſub mortali: ſi verò levis, ſub veniali tantùm. Nam ut latè probat Menochius *de præſumptionibus lib. 6. præſumptione* 11. per totam. *Actus præſumitur in dubio factus ſecundùm ejus naturam*. Cenſebitur autem communiter res gravis, quæ ſpectatis omnibus circumſtantiis, cenſeretur gravis, ſi de ea lex aliqua publica à Pontifice, vel Eccleſia ferretur. Quare votum de annua confeſſione, annua Communione, audiendo Sacrum, jejunio unius diei, &c. cenſetur de re gravi, & obligare ſub mortali: quia leges Canonicæ de Confeſſione & annua Communione, Sacro audiendo die feſto, de jejunio &c. obligant ſub mortali. Contra verò vota orandi quotidie quinque Pater, & Ave, vel Litanias B. M. Virginis, dandi duos, aut tres crucigeros egentibus &c. cenſetur eſſe de re levi, & ſub veniali tantùm obligare, quia etiam reſpectu legum publicarum cenſerentur eſſe de materia levi, & eorum executio non multùm confert, nec eorum omiſſio multùm derogat honori divino. Sed accipe caſum, & applica ad ſimilia. Titius in ebrietate patravit turpe crimen, à quo priùs multum abhorrebat; redditus ſibi vovet per integrum menſem abſtinere ab omni potu vini, voto utique de re gravi, & obligante ſub mortali, ſed poſteà in gratiam hoſpitis bibit ſubinde unicum vitrum: an, & quantùm peccavit? Reſp. cum Gobat. *cit. caſu 3. n. 91.* Si vitrum parvum fuit, unum ex illis, quale etiam ſobrius uno hauſtu exhaurire ſolet, non peccaſſe mortaliter: id enim communi æſtimatione, maximè apud Germanos, cenſetur eſſe res levis. At quanta vini quantitas eo caſu requiretur ad inducendam noxam lethalem? Certè nimis laxè, etiam Germanorum ſenſu, Caſtro-Palaus requirit eam quantitatem, quæ alicui viro temperatè utenti ſufficeret pro uno prandio, nimirùm dimidium, vel tres partes noſtratis menſuræ. Placet ergo comparatio cum collatione veſpertina communiter admiſſa; nimirùm quarta parte juſtæ refectionis: ita ut eo voto aſtrictus ſibi bibendo vinum quartam partem vini ſoliti adhiberi pro juſta refectione non excedens, ſolùm venialiter: at verò notabiliter excedens, lethaliter delinquat. Applicatio eſt facilis etiam in praxi. Vide circa hanc materiam mirè pulchra, & curioſa apud Gobat. *in Theologia Juridica cap. 4. tract. 5. ſect. 2. num. 19.*

87 II. In quacunque materia quantumvis gravi poteſt vovens, intentione reſtricta, ſe ſolùm obligare, & reſtringere ſuam obligationem ad veniale tantùm. Ratio dicta eſt, quia votum eſt lex privata ex intentione, & arbitrio voventis ſibi impoſita: ideòque nunquam poteſt excedere intentionem voventis. nam ſicut *Nemo ſe obligat, qui non habet intentionem ſe obligandi*, *cap.* litteraturam, de voto, & voti redemptione: ita nemo ſe obligat graviter, ſed expreſsè leviter tantùm, & ſub veniali ſe obligandi v. gr. potes vovere jejunium quatuor dierum, ea tamen expreſſa intentione, ut velis te ſolùm obligare ad peccatum veniale, ſi fueris tranſgreſſus in toto, vel in parte. Quinimò eadem ratione poteſt vovens in quacunque materia intentione reſtricta ſe obligare ſolùm ad pœnam, vel pœnitentiam aliquam, ſi prævaricetur, & ad nullam culpam: uti de facto ſunt totæ Regulæ Tertiariorum. Et tali etiam modo conduntur Leges, & Statuta Religioſorum. Sed adhibe limitationem mox *num. ſeq.* apponendam.

88 III. Inſuper eadem ratione poteſt quis vovere aliquid facere, vel omittere aliàs de præcepto naturali, vel poſitivo ſub peccato mortali faciendum, vel omittendum: v. g. diebus Dominicis audire Sacrum, non fornicari, non ampliùs adulterium committere; eadem tamen intentione, ut vi voti ſui tantùm obligetur, vel ad venialem culpam, vel ad ſolam pœnam aliquam, ſi tranſgreſſus fuerit. Quo caſu tranſgreſſus tale votum, peccabit quidem mortaliter contra illud præceptum: at vi voti contra virtutem Religionis ſolùm venialiter delinquet, aut ſolius pœnæ impoſitæ reus erit. Verùm, hæc dicta intelligenda ſunt de votis ſimplicibus tantùm: nam votum ſolemne, cùm ex inſtitutione Eccleſiæ ſit abſolutum, & ſtatum mutans, ſub obligatione mortali inſtitutum eſt; & ideò non pendet ex ſola intentione voventis, ſed vovens intentionem ſuam inſtitutioni Eccleſiæ, votum per Prælatum ſolemniter acceptantis, conformare tenetur, ſecluſa omni conditione contraria. Alioquin ſi non intenderet vovere juxta inſtitutionem, & acceptationem Eccleſiæ, votum eſſet irritum, & nullum.

89 IV. Verumtamen votum manens in re levi, & exigua tam ex natura, quàm ex circumſtantiis (v. gr. orare tria Pater, & Ave ex gratuita devotione) non poteſt, etiam de expreſſa intentione voventis volentis ſe obligare ſub mortali, ad peccatum mortale obligare. *Communis apud cit.* Ratio patet ex dictis; Quia quantitas obligationis non præcisè ex intentione Legiſlatoris menſuranda eſt, ſed etiam ex materiæ capacitate ad talem obligationem: adeòque licèt obligatio nunquam poſſit excedere Legiſlatoris intentionem, poteſt tamen materia eſſe incapax tantæ obligationis, quantam intendit legiſlator, vel vovens: atqui certum eſt materiam omninò, & ſimpliciter levem, non eſſe capacem obligationis ſub peccato mortali, & æternæ damnationis reatu, id enim omninò repugnat infinitæ bonitati, & benignitati divinæ, ergo &c. *Deinde ſpecialiter:* Obligatio voti eſſentialiter non tantùm pendet ex intentione voventis, ſed etiam ex acceptatione ejus, cui fit votum, ſcilicet Dei: atqui votum, vel promiſſio rei omninò levis ſub peccato mortali, utpotè imprudenter, & ſtultè facta in materia incapaci tantæ obligationis, non acceptatur à Deo tanquam obligans ſub mortali, diſplicet enim ſtulta iſta promiſſio: ergo &c. Vide Suarez, Laym. Sanch. *ll. cc.* Adverte tamen hic eum, qui vovit rem levem ſub mortali, utique etiam formare ſibi conſcientiam erroneam, ſe ad id obligari ſub mortali: quare ſi cum hac conſcientia erronea poſteà tranſgrediatur votum, utique peccabit mortaliter. At non vi voti, quod fuit incapax tantæ obligationis, ſed vi conſcientiæ erroneæ dictantis ſe ad id obligari ſub mortali, qua ratione quælibet materia venialis, immo omninò non peccaminoſa poteſt fieri mortalis. Res nota in materia de conſcientia.

§. III. *In dubio, habita ratione materiæ, & verborum, interpretatio ſemper ſtrictè fieri debet.*

QUando ex intentione voventis non conſtat, ſed dubium manet, qualiter, vel quantum is intenderit ſe obligare, tunc

90 I. Obligatio interpretanda eſt ſecundùm verborum, quibus uſus eſt, proprietatem, ſeu communem, & uſitatam acceptionem, dummodò vovens talem ſenſum verborum perceperit: non enim per verba ſignificat, niſi quod iis ſignificari intelligit. V. gr. Qui vovit Eccleſiæ calicem, in dubio interpretatur obligari dare calicem argenteum: utpotè qui ad cultum divinum, & reverentiam Sacramenti magis idoneus ſit, & vulgari uſu ſignificatur nomine *Calicis*: non ergo aureum, ſed nec cupreum, vel ſtanneum; *argum. cap. calix d. 1. de conſecrat.* Communis DD. Sanch. *cap. 23. num. 13.* Laym. *cit. cap. 3. num. 4.*

91 II. Quando neque ex intentione voventis, neque ex forma verborum voti conſtat, ſed dubium manet, ad quid, vel qualiter intenderit ſe obligare vovens, tunc materia voti inſpicienda eſt, & voti obligatio interpretanda juxta materiæ promiſſæ naturam, & conditiones, vel circumſtan-

tias

Digitized by Google

tias neceſſariò requiſitas. Omnis enim promittens aliquid, præſumitur tali modo ſe ad id obligare voluiſſe, ſicut rei promiſſæ natura poſtulat. V. g. Qui vovit recitare Roſarium, vel alias quaſcunque preces, tenetur recitare attentè, & devotè, ſicut ad naturam orationis requiritur. Communis DD. cum modo citatis. Vide in Tractatu de Horis Canonicis.

92 III. Quando nec ex intentione voventis, nec forma verborum, nec natura materiæ voti ſatis conſtat, qualiter votum obliget, tunc votum interpretandum, & obſervandum erit eadem ratione, modo, & circumſtantiis, ac ſi lex eſſet divina, vel Eccleſiaſtica de illa re, ut plurimis citatis optimè docet Sanch. *cit. c.* 11. *à n.* 30. Ex. gr. Qui vovit legere, vel audire Sacrum, recitare Horas canonicas, aut alia officia, tenetur ea facere eadem intentione, eadem integritate, iiſdemque modis peccaret contra voluntatem, quibus peccaret contra præceptum Eccleſiæ, utpotè omittendo, immutando, tranſponendo, differendo, &c. iiſdemque modis ſatisfaciet, v. g. legendo Horas cum ſocio &c. ut notat ibid. Sanch. *nu.* 37. Similiter ergo, qui vovit jejunium certo die, tenetur illud ſervare ſecundùm formam jejunii Eccleſiaſtici, videlicet una refectione, & abſtinendo à carnibus, admiſſa collatiuncula veſpertina, eadem quantitate, & qualitate, ſicut in jejunio Eccleſiaſtico. Unde ſaltem in Germania, vovens jejunium, tam intra, quàm extra Quadrageſimam, poteſt veſci ovis, & lacticiniis: quia lex jejunii Eccleſiaſtici in Germania aliter non obligat. Qui vovit jejunium in Vigilia certi Sancti, eaque incidat in Dominicam, poteſt, & rectiùs facit, jejunando Sabbato præcedenti: quia ſic habet mos Eccleſiæ in Vigiliis Feſtorum. Qui vovit jejunium ſingulis feriis ſextis, vel Sabbatinis, ſi eo die incidat Natalis Domini, non tenetur jejunare more Eccleſiaſtico, niſi expreſſa contraria fuerit intentio, aut conſuetudo, ut modò eſt apud Fratres Minores. Qui vovit jejunare per integrum menſem, vel 40. dies, non obligatur jejunare diebus Dominicis incidentibus: is enim eſt mos Eccleſiæ, Tamb. *lib.* 3. *cap.* 15. *§.* 6. Qui vovit jejunare perpetuò, ſeu tota vita, non obligatur ampliùs ſexagenario major, ſicut nec ampliùs obligatur jejunio Eccleſiaſtico, niſi expreſsè aliud intenderit. Idque etiam de Profeſſis Regulam S. FRANCISCI benè docet Marchant. noſter *Tribunali part.* 2. *tr.* 12. *tit.* 3. *qu.* 4. *§.* 1. Item principaliter, qui voto jejunii adſtrictus formam jejunii Eccleſiaſtici ſemel violavit, aut ſecundò reficiendo, aut carnibus veſcendo, non tenetur deinceps abſtinere, ſed comedere poteſt toties, quoties, eò quòd formam jejunii Eccleſiaſtici ſemel violatam ampliùs ſervare nequeat: idque quoad cibos eſuriales, certum apud omnes.

93 Controverſum verò, an liceat deinceps etiam ſæpiùs comedere carnes, an verò abſtinere teneatur, ſicuti in jejunio Eccleſiaſtico? Affirmat Suarez *lib.* 4. *de voto cap.* 8. *nu.* 12. eò quòd votum jejunii intelligatur more jejunii Eccleſiaſtici, quòd ita præcipit jejunium, ut prohibeat eo die comedere carnes pro ſemper. Contrarium tamen, nempè talem deinceps non teneri abſtinere à carnibus, probabiliter docet Sanch. *lib.* 4. *cap.* 11. *num.* 42. & conſentit Layman *cit. cap.* 3. *nu.* 3. Ratio eſt, quia eſt differentia aliqua quoad hoc inter præceptum Eccleſiæ, & votum jejunii: quòd nimirùm præceptum Eccleſiaſticum præter jejunium unius refectionis, diſtinctè, & ſeparatim obliget ad abſtinentiam à carnibus, etiam non jejunantes, aut à jejunio unius refectionis excuſatos: at verò votum jejunandi certo die, utrumque & unicam refectionem, & abſtinentiam à carnibus, copulatim per modum unius comprehendit: quare ſi alterum, ſeu juſta, ſeu injuſta cauſa violatum ſit, obligatio, & obſervatio voti omninò corruet. Probabilis omninò Sententia, ſed oppoſita communior, & tutior.

94 Cæterùm alia longè eſt ratio, cùm quis expreſsè, & directè vovit certo die abſtinere à carnibus, à vino, & luſu. Talis enim, etſi ſemel violato voto, peccaverit, tenetur tamen deinceps ſervare, ita ut peccet toties, quoties carnes comederit, vel vinum biberit, vel contra votum luſerit, juxta rationem materiæ, mortaliter, vel venialiter. Communis cum Navar. *cap.* 12. *num.* 23. Suarez *cit. num.* 12. Sanch. *num.* 41. Laym. *cit. num.* 7. *in fin.* Ratio autem eſt, quia votum abſtinentiæ negativum eſt, ut ſenſus ſit: voveo, me tali die nunquam carnes comeſturum, vinum bibiturum, luſurum, &c. Adeòque per modum præcepti negativi *ſemper*, & *pro ſemper*, intra tale tempus obligat: votum verò jejunandi formaliter eſſe affirmativum: nimirùm ſemel tantùm comedendi de die, cum abſtinentia à carnibus, quod non pro ſemper, ſed certa hora tantùm obligat. Unde conſequenter reſolves, eum, qui vovit jejunare in pane, aqua (N. B. in his terminis) ſi ſemel jam bibendum vinum votum violavit, non teneri deinceps abſtinere à vino, ſed ad libitum bibere poſſe (ſervato tamen deinceps jejunio Eccleſiaſtico, quòd principaliter voviſſe cenſetur) ut reſolvit Sanch. *cit. cap.* 11. *num.* 41. ob rationem datam. At verò qui vovit expreſsè tali die abſtinere à vino, voto omninò negativo, & pro ſemper obligante, omninò peccabit toties, quoties bibendo, ut dictum eſt in ſimili.

IV. Denique omnibus conſideratis, & nullo obſtante, in dubio votum ſemper ſtrictè interpretandum eſt in favorem voventis, ita ut illi liberum ſit utramlibet partem dubii eligere. *Communis*. Ratio, quia in tali dubio, quando nec ex intentione voventis, nec ex forma verborum, nec ex natura materiæ, neque ex reſpectu ad præceptum, aliquid certi pro voto conſtare poteſt, melior eſt conditio poſſidentis ſuam libertatem. Deinde *l. quidquid adſtringendæ, ff. de verb. oblig.* dicitur: *cùm de obligatione agitur, ſtrictè interpretatio facienda eſt*. Votum autem graviſſimam continet obligationem: ergo &c. Nec eſt contra voti ſavorem, ac reverentiam: quin potiùs pro: Sic enim homines magis provocabuntur ad vota in honorem Dei nuncupanda, ipſaque vota meliùs obſervabuntur, ſi benigna eorum interpretatio, & exactio potiùs, quàm rigida fieri ſoleat: uti etiam exemplo docetur in Jure Canonico c. Ex parte, de Cenſibus. Ubi dicitur. *In dubio, de qua menſura, majore ne, an minore, vota edita ſint, volentes ſolvere minorem, cogendos non eſſe, ut majorem perſolvant: quoniam cùm ejuſmodi vota gratuita fuerint ab initio, benigniùs ſunt à viris Eccleſiaſticis exigenda, ne tanquam exactores videantur lucris temporalibus inhiare*. Ubi Gloſſa ait: *Ideò pro eis bona ſit interpretatio, ne ipſorum munificentia erga Eccleſias retardetur*. Argumentum verò ejuſdem capitis rectè excipit: *Niſi ex conſuetudine habitatorum talis loci major menſura intelligenda ſit*. Hæc ibi. Eadem ratione reſolvendum in aliis caſibus. Sed in gratiam juniorum afferamus exempla. 95

I. Qui vovit Roſarium, & dubitat, an totum quindecim decadum, an verò partem tantùm, quinque, vel ſex decadum, poteſt eligere tertiam partem tantùm, quia & hæc communiter Roſarium appellatur. Item poteſt recitare Roſarium cum ſocio alternatim, quia ſic jam eſt uſus apud nos. Qui vovit audire Sacrum quotidie die Dominico, vel Feſto, non tenetur audire duo Sacra unum pro præcepto, alterum pro voto: quia intentio voventis ſolum fuiſſe cenſetur, nullum diem tranſire ſine Miſſa. Et ipſa Eccleſia, Feſto incidente in Dominicam, non obligat ad duo Sacra. Qui vovit peregrinationem, in dubio de modo, poteſt implere peregrinationem equeſtri: nam & hæc in rigore peregrinatio eſt. Qui vovit abſtinere à vino, etiam ad evitandam ebrietatem, non tenetur abſtinere à cerviſia, mulſo, vel ſimili potu, etiamſi inebriante. Hæc enim non ſunt vinum, & finis extrinſecus voti non cadit ſub obligatione, ſicut nec finis præcepti ſub præcepto cadit. 96

II. Qui vovit caſtitatem, dubitat verò, an in, vel extra Religionem: an perpetuam, vel temporalem tantùm? poteſt eligere temporalem, vel ſæcularem extra Religionem. Monent tamen DD. hìc, eum, qui abſolutè dicit: *voveo caſtitatem*: intelligi de caſtitate perpetua. Similiter qui vovit non accedere, vel tangere fœminam: dubitat autem, an intellexerit de acceſſu fornicario, vel illicito tantùm? an etiam maritali? poteſt minus eligendo, ducere uxorem, & in ſimili fœminæ nubere. Item qui vovit Religionem, dubitat autem, an tantùm ingreſſum, aut etiam Profeſſionem voto intenderit: vi voti non tenetur perſeverare. Similiter qui vovit abſolutè Religionem ingredi, dubitat autem, vel non determinavit, quamnam in particulari: poteſt quamlibet etiam laxiorem, dummodò obſervantem, eligere. *Omnia communiter DD. & citati omnes*. 97

III. Univerſaliter. Qui vovit quamlibet rem indeterminatè, ſive in quantitate, numero, menſura, ut dare eleemoſynam; ſive in qualitate, ut vinum, frumentum, panem &c. non decernendo, cujus bonitatis, ſive in individuo, ut ovem, vaccam &c. non determinando quamnam: votum utique validum, & licitum eſt, cùm indeterminatio non tollat bonitatem materiæ: attamen ſatisfacit dando in quacumque, etiam minori, quantitate, qualitate, vel individuo ſtatui ſuo non repugnante. *V. g.* Qui vovit orationem indeterminatè, ſatisfacit dicendo Pater, & Ave. Qui vovit eleemoſynam indeterminatè, ſatisfacit dando quamlibet, ſtatum ſuum non dedecentem. Qui vovit dare oleum Eccleſiæ, dubitat autem, an oleum olivæ, vel lini, poteſt hoc deterius dare, ſi hujus uſus ſit in ea Eccleſia: Qui vovit dare vinum Eccleſiæ ad Sacrificia, ſatisfacit dando vinum mediocre Sacrificio aptum, & in tali Eccleſia aliàs adhiberi ſolitum. *Caſus recens*. Vovit quis vinum pro Miſſis dare certis Religioſis, onere perpetuo ad hæredes tranſmiſſo. Hi (ut fit) non dederunt, niſi vinum infimæ qualitatis: certè non ſatisfecerunt voto defuncti, niſi vinum bonum, & Sacrificio dignum miniſtrent, ideòque ſaltem mediocre: præſertim cùm defunctus ipſe ſemper præcipuum dederit, Tambur. *ſuprà cit.* Alius caſus difficilior. Quidam duas vaccas alens, unam ex illis Deo ad ſacram quamdam Ædem devovit: ante electionem altera vacca periit: tenebiturne dare alteram? Integrè dandam, docent Caſtro-Palaus, & Bonacina. Dividendam in re, vel in pretio putat Molina, & cum aliis Sanch. *lib.* 4. *De-* 98

calogi

Digitized by Google

calogi cap.13. num.19. Utramque probabile, ſi homo ſatis dives ſit. Si ſecus, crederem cum Tamburinn, voventem ad nihil teneri: quia tunc ejus intentio cenſetur fuiſſe: dabo unam de duabus, ſi utraque ſit ſuperſtes, ut ſic etiam meæ neceſſitati proviſum maneat.

99 IV. Probabilis omninò, & in praxi, ac conſcientia tuta eſt ſententia, illum, qui ex proprio voto tenetur peregrinari ad aliquem certum locum, ſatisfacere huic ſuæ obligationi, itinere ad illum locum facto alia de quacumque cauſa, v. g. recreationis gratia ad amicum viſendum, ad nundinas &c. etiam ad alia negotia ibi peragenda, ab alio ſtipendio conductus, & obligatus, v. gr. nuncius ad portandas litteras, ad alium peregrinantem comitandum, vel vehendum: immo etiam ad alterius votum, ſimul cum ſuo proprio voto explendum, dummodò ſimul habeat animum ſuum votum explendi, & alioquin voto ſuo debitè ſatisfaciat. Ita abſolutè Caſtro-Palans apud Gobat, *caſu 7. n.241.* conſentientem, & Tamb. *lib.1. in Decal. cap.3. §.7. nu.23.* in caſu, quo ſcis quidem, te emiſiſſe illod votum, ut dubitas, an in illo voto incluſeris laborem peregrinationis. Et ipſe Sanch. *lib. 4. de voto c. 11. n.68.* in caſu, quando abſtraxiſti à labore itineris ſpecialiter obeundi in honorent B. V. Mariæ. Quando etiam de labore ſubeundo in tali perigrinatione vovens cogitavit, Sanchez, quidem negat tunc voventem ſatisfacere ſimul ſuo voto, & obligationi pro ſtipendio. Sed conſtanter affirmat P. Caſtro-Palans, ibid. & probabiliter. Ratio eſt, quia receptum eſt apud Theologos in materia de legibus, per ſe generaliter nihil obſtare, quo minùs poſſit uno actu, extra materiam juſtitiæ, ſatisfieri duabus diſtinctis obligationibus: cur igitur uno itinere non poſſim explere obligationem votivam peregrinandi Lauretum v. gr. & ſimul obligationem ſtipendiariam illuc, vel illac alterius negotii cauſa commeandi: modò ibidem religiosè viſitem ſacram Ædem, & perficiam, quæ ibidem facienda promiſi Virgini Matri Mariæ? Ex hac probabili ſententia reſolves hunc caſum recentem. Hermenegildus Viennæ emiſit duo vota: unum peregrinandi ad B.V. Oettinganam: alterum ad Deiparam Paſſavienſem. In dubio intentionis habitæ ſatisfacietne eodem itinere inviſendo utramque ſacram Ædem? Reſp. Affirmativè. Idque omninò certum videtur, ſi Hermenegildus memor prioris voti, emiſit poſterius, v. g. memor voti Oettingani, dixit: *Voveo inſuper viſitare B. Virginem Paſſavii*; non è contrà autem. Tunc enim non poteſt eſſe dubium de intentione unius tantùm itineris. At ſi immemor prioris voti, emiſit poſterius, Sanch. *loc. cit. n. 68.* obligabit ipſum ad binas peregrinationes Vienna obeundas, omninò tutiùs. Sed certè probabiliter quoque hujus Viennenſis libertati patrocinabitur P. Caſtro-Palans, conſentiente P. Gobat. *cit. n.256.* Nam in dubio generaliter odioſa ſunt reſtringenda; & huic reſtrictioni nihil obſtare videtur ob rationem modò datam. Cæterùm ibidem Gobat. *n. 243.* non audet affirmare, eum, qui vovit ſe bis viſitaturum Ædem Sacram Oettinganam, ſatisfacere uno itinere eò pergendo, & ibidem ex hoſpitio bis eandem ſacram Ædem viſitando. Nam communiter ſaltem intentio voventis fuiſſe videtur bis conficere illud iter, idque maxime, ſi verba voventis hoc ſonent: *v. g. bis peregrinatum ibo ad illum locum.* Lege eundem eodem caſu 7. per totum.

§. IV. *Servato tamen tempore præfinito, vel proximo, commodo.*

100 RES certa apud omnes, votum obligare ad ſuam impletionem, aut pro tempore præfinito, ac determinato ab ipſo vovente; aut ſi nullum tempus determinavit, tempore proximo, ac opportuno. Verùm duo hic valde intricata, & controverſa explicanda ſunt. *Unum:* utrùm, ſi votum tempore determinato impletum non ſit, adhuc maneat obligatio implendi poſteà? *Alterum*; quanta debeat eſſe dilatio, ut cenſeatur tranſgreſſio voti mortalis? Pono quatuor Reſolutiones, ac regulas caſibus exemplificatas.

REGULA I.

101 QUando tempus voti implendi præfixum, ac determinatum eſt ratione ipſius temporis; puta, ob ſpecialem devotionem talis temporis, vel aliam peculiarem connexionem cum tali tempore, cenſetur determinatum ad finiendam obligationem; ideòque ſi eo tempore, vel die non adimpleatur, vel omittatur votum, jam peccatum commiſſum eſt grave, vel leve, pro ratione materiæ: obligatio autem voti prorsùs extinguitur, ut non ampliùs tenearis implere poſteà. Communis DD. cum Sanch. *lib. 4. moral. cap.14. à num. 25.* Ratio eſt, quia tunc votum per modum unius copulatim comprehendit, & rem promiſſam, & hanc circumſtantiam temporis velut intrinſecam voto: ergo cùm illo tempore tranſacto, ſit impoſſibile votum implere cum illa circumſtantia, tota obligatio ceſſabit. Exemplis res clara fiet.

I. Voviſti audire Sacrum, vel jejunare &c. die Veneris ob ſpecialem devotionem Paſſionis Chriſti. die Sabbati ob devotionem erga B. V. MARIAM: die S. Sebaſtiani ob patrocinium contra peſtem: die S. Apolloniæ ob devotionem contra dolorem dentium, & ſic de cæteris: in his tempus, & dies cenſetur determinari ad finiendam obligationem, ut ſi eo die negligas, altero ſupplere, nec debeas, nec poſſis. Sicuti ſi voviſſes recitare Roſarium coram determinata Imagine B. Mariæ Virginis, propter ejus Imaginis peculiarem devotionem, ſi coram illa Imagine recitare non poſſis, non teneris coram alia Imagine recitare, quia nimirùm illa promiſiſti pro tali die, vel coram tali Imagine copulatim, & non aliter. 102

II. Votum peregrinandi Romam hoc Anno ſancto, illo tranſacto, omninò ceſſat: quia inſeparabiliter conjuncta eſt res promiſſa cum illo anno. Simile eſt, ſi viduus, vel vidua quidpiam voveant pro toto tempore viduitatis uſque ad novas nuptias: ſi eo tempore non poſſint, vel negligant, non tenentur ſupplere poſt tempus viduitatis novo Matrimonio contracto. 103

III. Si voviſti jejunare per totam vitam ſemel in Septimana: ſi una ſeptimana ſemel non jejunaſti, cum, vel ſine culpa, non teneris ſupplere in alia hebdomada jejunando bis. Quia ex prima intentione tua addicitur jejunium illis ſingulis Septimanis, cùm finis principalis tuus fuerit te ſingulis Septimanis ſemel mortificare pro peccatis, in memoriam Paſſionis Domini, vel quid ſimile. 104

IV. Si voviſti jejunare ſingulis feriis ſextis toto hoc anno, & aliquot feriis ſextis hoc anno non potes, vel negligis, non teneris ſupplere altero anno, ſed totum votum cum priori anno extinguitur: quia copulatim, & inſeparabiliter cum hoc anno jejunia fuere promiſſa. Secus eſſet, ſi voviſſes jejunare per unum integrum annum principaliter, & ſecundariò ſolùm hunc annum determinaſſes: tunc enim ſi hoc anno aliquoties omittas, v. gr. duobus Menſibus, teneberis ſupplere totidem menſibus ſequenti anno: hoc enim caſu materia voti eſſet dividua ab hoc anno, conſequenter pars omiſſa tranſibit ad annum ſequentem. Idem poſſet contingere in eleemoſyna: Ut ſi voviſſes ſingulis diebus eleemoſynam dare, vel in honorem Sancti eo die occurrentis, vel ut nulla dies ſine eleemoſyna tranſeat: ſi uno die quacumque cauſa omitteres, non tenereris ſupplere. Verùm quia eleemoſynæ plerumque ſolent promitti, non ratione temporis principaliter, ſed ob ipſam miſericordiam, ac inopum miſeriam ſublevandam, ideò rectè monet Sanch. *cit. num. 37.* communiter eum, qui ſic vovit, teneri ſupplere, ſi quid uno die fortè omiſit, niſi de alia expreſſa intentione conſtet. In dubio placet regula communis apud Dian. *p.5. tr.5. reſol. 53.* In votis perſonalibus cenſetur obligatio eſſe annexa diei: in realibus prorogari, niſi aliud aliunde conſtet. His denique addendum, ut certum, qui tali modo aliquid vovit pro certo die, vel tempore, etiamſi prævideat ſe votum ſuum ſtatuto die, vel tempore non poſſe adimplere, non tenetur, nec poteſt prævenire citiùs; ſicut nec poſteà ſupplere tenetur, quia votum ſignatè de tali die, vel tempore eſt editum, non de alio. Nec poteſt etiam prævenire, quia ſic non ſatisfacit voto, quoad circumſtantiam illam temporis ſimul copulatim promiſſam. Excipe niſi vellet anticipare animo commutandi votum priùs quoad hanc circumſtantiam temporis: regulariter enim ſemper melius, Deoque gratius cenſetur opus bonum hodie facere, quàm cras, vel poſteà. 105

REGULA II.

QUando tempus votum adimplendi determinatum eſt, non ratione ipſius temporis ob ullam ſpecialem connexionem, vel devotionem talis temporis, ſed ſolùm ratione ipſius voti adimplendi, cenſetur, & dicitur determinari tempus ſolùm ad non differendam obligationem: ideòque vovens omninò eo tempore tenetur implere, prout ſeſe obligaverat, & inſuper eo die, vel tempore cum, vel ſine culpa elapſo, abſque impletione voti, adhuc manet obligatio voti adimplendi tempore proximo commodo. Communiſſima DD. quos latè congerunt Sanch. Laym. cit. Ratio eſt, quia res voti promiſſa, circumſtantia temporis non voventur per modum unius, & copulatim, ſed per modum duorum, & ſunt virtualiter quaſi duo vota, & de tali re facienda, & tali tempore facienda, non ultrà differenda: non enim tempus determinatum erat ob ſpecialem devotionem, connexionem, vel reſpectum ipſius temporis, ſed ſolùm ut terminus executionis, intra quem votum implendum ſit, ita ut ultrà protrahere non liceat, atque adeò, licèt tranſacto tempore, impoſſibile ſit ſervare eam circumſtantiam temporis, adhuc tamen manet obligatio rei promiſſæ principalis. Sumitur ex jure *L. Celſus, ff. de Receptis arbitris.* Ubi habetur: Juſſum dare 106

decem

decem certo tempore, duo præcepta habere, unum dandi; alterum, eo tempore, ac proinde tranſgreſſorem poſterioris, adhuc teneri ad prius. Idem eſt in propoſito noſtro. Itaque talis ſtatuto tempore, vel die non ſolvens votum ſuum, eo ipſo peccat, & tamdiù, tantòque graviùs peccat, quò diutiùs differt ſolvere culpabiliter: retenta tamen voluntate ſolvendi, & ſecluſo contemptu, non erit damnandus peccati mortalis, niſi à principio ad ipſum tale tempus ſe intenderit obligare ſub mortali, aut nimia fiat dilatio, judicio prudentis æſtimanda, aut ſubſit periculum oblivionis, vel omiſſionis: de quo mox plura in ſimili. Exemplis cape. Qui vovit intra annum ingredi Religionem, proximo menſe confiteri, proxima ſeptimana dare eleemoſynam &c. elapſo illo termino adhuc obligatur voto ob rationem regulæ datam. Item, qui vovit Religionem ingredi in ipſo feſto S. Ignatii, & eo die negligit, tenetur poſteà: quia licèt illa dies contineat particularem devotionem, ex mente tamen voventis, perpetuum Deo obſequium promittendi, clarè apparet illam devotionem non fuiſſe finem principalem, ſed ſecundarium tantùm. Secus eſſet, ſi pro eo die voviſſet communicare, Sacrum audire, juxta regulam præcedentem. Item, ſi voviſti jejunare tot diebus, quot ſunt feriæ ſextæ per annum: ſi hoc anno omiſiſti, teneris ſupplere altero anno, quia iterum apparet votum non fuiſſe propter devotionem hujus anni, vel huic anno addictum. Et ita in ſimilibus. Verùm hic aliqua magis dubia explicanda ſunt.

107 I. Qui prædicto modo aliquid vovit pro certo tempore, & prævideat, ſe votum non poſſe implere ſtatuto tempore, vel die, non ſolùm licitum, ac laudabile erit prævenire, *ſecundùm omnes*, ſed etiam prævenire tenebitur anticipando ad antecedens tempus, vel diem commodum: Ut contra alios, cum aliis communius, probabiliùs, & ſine dubio tutiùs docet Sanch. *cit. c.* 14. *num.* 18. Ratio eſt, quia licèt tunc anteà nondum advenerit tempus implendi præfixum explicitè, adeſt tamen ſemper tempus implendi præfixum implicitè. Qui enim vovit communicare, v. gr. proximo die feſto, ſolùm ad non differendam ulteriùs obligationem, cenſetur etiam implicitè velle anticipare, ſi eo die non poſſit, tanquam medium neceſſariò requiſitum, ne ulteriùs differatur opus votivum. Excipe: niſi præcedens tempus eſſet minùs commodum voto; ut ſi voviſſes jejunare proxima feria ſexta, non teneris anticipare in feriam quintam, quia dies ille jejunio minùs commodus eſt, quòd eo die eſuriales cibi non præbeantur (adde ſic præter intentionem fieri tres dies eſuriales) ut ideò ad illud ſe obligare voluiſſe cenſeri non poſſit.

108 II. Illud autem certum eſt, quòd, qui vovit aliquid facere intra aliquod certum præfinitum tempus, v. g. intra hanc ſeptimanam ſemel jejunare, intra ſingulos menſes ſemel confiteri, aut communicare, intra annum ſemel peregrinari &c. ſi prævideat impedimentum in fine illius temporis, ſeptimanæ, menſis, anni &c. teneatur omninò prævenire, & anticipare, quia obligatio tunc cadit in totam latitudinem ſeptimanæ, menſis, anni &c. & ſic cum libertate ſingulorum dierum, quemadmodùm ſi die Dominica prævideas te impediendum ab audiendo Sacro, non teneris quidem audire die Sabbati, ut notum eſt: at, ſi ipſo die Dominico manè prævideas, te impediendum, ut nequeas audire Sacrum ſummum, aut aliud circa meridiem, teneris aliud matutiùs, ſi facultas adſit, audire, *ſecundùm omnes*.

107 III. Quando dubium eſt, an vovens determinaverit tempus, vel diem ratione temporis ad finiendam obligationem, an verò ratione ipſius voti ad non differendam, nec conſtet de intentione voventis, attendendum erit, an res voto promiſſa habeat ſpecialem aliquam connexionem cum tempore præfinito, nec ne? ut in exemplis allatis monſtratum eſt. Et, ſi adhuc perſeveret dubium, cenſeri debet, tempus non eſſe præfinitum ratione temporis, ſed ratione voti ad non differendum. Quia de voto jam certi ſumus, dubitamus ſolùm de tempore: ergo prævalet poſſeſſio voti, quare tranſacto tempore adhuc obligabit. Tamburinus.

110 IV. Quando dubium eſt, an vovens aliquid facere, omninò determinaverit tempus, nec ne? neque id aliundè colligi poſſit, (nam ſi voviſti ſervire peſtiferis, ambigens de tempore, utique ab eventu doceberis) proinde eſt, ac ſi nullum tempus omninò ſtatueris: ideòque votum implendum eſt tempore proximo commodo, juxta regulam ſequentem. Unde v. g. ſi voviſti jejunare, confiteri &c. die Sabbati certo aliquo, aut in quocunque: dubitas autem, quodnam ſignatè illud Sabbatum fuerit? jejunandum, & confitendum erit proximo Sabbato ſequenti, eoque proximo die elapſo, obligatio voti manebit, vel non manebit, prout votum emiſſum fuit, ratione temporis, vel ratione voti non differendi, juxta regulas præcedentes.

REGULA III.

Vota emiſſa abſque omni certo tempore, vel die præfixo, v. g. aliquando ingrediendi Religionem, dandi eleemoſynam, peregrinandi ad talem locum &c. obligant ad impletionem *tempore proximo commodo, ac opportuno*; ſeu *quàm primùm ſine notabili incommodo poteris*. Omnes cum S. Th. 2. 2. *q.* 88. *ar.* 3. *ad* 3. *& qu. ult. a.* 3. Sumitur ex Scriptura Deut. 23. *Cum votum voveris Domino, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus Deus tuus: & ſi moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum*, & alibi. Ratio, quia hoc commune eſt omni promiſſioni abſolutæ, & non limitatæ, ut ſtatim obligationem pariat, & conſequenter ſtatim exigi poſſit, ut habetur in jure *L. Promiſſor. ſ.* 1. *ff. de conſtituta pecun.* Atqui Deum ſtatim quoad fieri poteſt exigere ſolutionem voti ſibi facti conſtat ex Scriptura allegata; ergo vovens abſolutè abſque determinato tempore, tenetur ſtatim exequi ſuum votum, cùm primùm commodè poterit. Et, niſi dicatur obligari ſtatim, cùm commodè potuerit, non poterit deinceps aſſignari certum tempus, neque ex parte voventis, neque ex parte Dei, quo teneatur vovens perſolvere ſuum votum, certum autem eſt teneri: ergo ſtatim cùm commodè poteſt, ac ſine notabili incommodo. Vovens enim non præſumitur tam rigoroſè velle ſe obligare, ut cum magna incommoditate ad voti executionem faciendam, nedum maturandam, adſtringatur. Commoditas autem illa implendi votum, non debet ſumi ſimpliciter, ſed moraliter, & commodè, neque requirit cauſas omninò neceſſarias, impedientes impletionem voti pro illo tempore, ſed ſufficiunt cauſæ congruæ utilitatis alicujus corporalis, vel ſpiritualis ipſius voventis, vel alterius, quæ omnia relinquuntur prudentis arbitrio. Unde reſolves 111

I. Sufficiens cauſa differendi tale votum ſine certo tempore præfixo factum, eſt, ſi ſpes ſit, ut votum poſteà commodiùs, utiliùs, & maximè devotiùs impleatur: id enim cedit ad majorem Dei gloriam, ac honorem, ad quem omne votum ordinatur. Communis cum Sanch. cit. v. g. Qui vovit peregrinationem ad aliquam Ædem ſacram, expectare poteſt, etiam per longum tempus, uſque dum feſtum aliquod incidat, aut proceſſio eò fiat. Qui vovit eleemoſynam notabilem dare pauperibus, expectare poteſt tempus majoris neceſſitatis, vel caritatis annonæ &c. 112

II. Adoleſcens, qui vovit Religionem ingredi, licitè expectare poteſt, & aliquando etiam debet uſque ad tempus magis aptum: utpotè, donec pater conſentiat: donec ætate, & viribus convaleſcat ad rigorem Ordinis perferendum: donec neceſſariis ſcientiis imbuatur, ſi Clericus futurus ſit, aut donec utilem artem addiſcat, quæ Ordini, vel Monaſterio magis utilis ſit: dummodò ſemper non fiat in fraudem inutiliter differendo votum. Vide latè Sanch. *cap.* 14. *à nu.* 8. Ac optimè noſter Corduba apud eundem *nu.* 19. dicit, duodecim annos natum Juvenem voventem Religionem Fratrum Minorum poſſe ingreſſum differre uſque ad 17. vel 18. annum, ut interim robur ſufficiens ad onera Ordinis acquirat. 113

III. Habita omninò opportunitate implendi tale votum abſque determinato tempore præfixo emiſſum, ulteriùs abſque omni cauſa differre ſcienter, ſanè culpa eſt, ob rationem regulæ datam; non tamen facilè cenſenda mortalis (ob rationem mox dicendam regula ſeq.) niſi ſcienter eò uſque differatur, ut prævideatur impedimentum perpetuum illud adimplendi: v. gr. ſenium, periculum oblivionis, aut omiſſionis omnimodæ. Hoc enim caſu ſcienter, & ſponte differre, eſt virtualiter, ac implicitè conſentire in ipſam omiſſionem, ideòque peccatum mortale, juxta rationem materiæ, in quo omnes conſentiunt. 114

IV. Ulteriùs advertunt, & ſupponunt DD. communiter Suar. Layni. Sanch. cit. culpabilem, & irrationabilem dilationem voti ad aliquod perpetuum Dei obſequium, v. gr. Religionem ingrediendi, ſacros Ordines ſuſcipiendi, perpetuò miniſtrandi in Hoſpitali, vel aliàs infirmis &c. citiùs ad mortalem culpam pertingere poſſe, quàm dilationem votorum ad aliquod temporale tantùm, certo tempore, vel ſimul implendi, v. g. eleemoſynam, jejunium, peregrinationem. Hæc enim, etſi multùm differantur, tamen adhuc integrè impleri poſſunt. In illis autem votis, quia homo ſe obligat ad perpetuum Deo obſequium præſtandum, ideò quantò diutiùs quis ejus executionem differt, tantò majorem partem promiſſi Deo obſequii aufert, votumque ſuum non niſi imperfectè, & ſecundùm partem vitæ ſuæ exequi vult, non abſque injuria Dei ſuum votum acceptantis. Verùm, quanam tandem ratione cognoſcemus tam in uno, quàm in altero, tantam eſſe dilationem culpabilem, ut cenſeri debeat peccatum mortale? Res ſanè difficilis, & apud Doctores valdè incerta, & obſcura. Sit tamen benignior, & clara. 115

RE-

Digitized by Google

REGULA IV.

116 IN votis continentibus obſequium temporale tantùm, ex dilatione nullum patiens incommodum aliud, niſi meram temporis moram, quantacunque dilatio culpabilis, (ſecluſo periculo omiſſionis ſuprà dicto) probabiliter nunquam excedet culpam venialem. Secus eſt in votis perpetuum Dei obſequium continentibus. Ita Tamb. *lib. 3. Decal. c. 12. §. 3. n. 11.* Et ſanè re ipſa non multùm diſſentire videntur DD. allati à Sanch. *cit. l. 4. in Decal. c. 14. n. 21.* dicentes tunc eſſe dilationem mortalem; *quando eſt notabilis negligentia*, ait Sylv. Sed quando erit illa notabilis negligentia? *Quando eſt notabilis, & valdè longè longa mora*, ait noſter Angelus; Sed quæ iſta valdè longa mora? *Quando fit dilatio per longa tempora, & ex ipſa nimia dilatione eſt periculum oblivionis, vel impotentiæ implendi;* ait S. Antoninus conſentiente Sanch. *loc. cit.* Sed vides jam coincidere cum regula à nobis data: ſequitur enim; ergo ſi non ſit tale periculum, dilatio, etiam per longa tempora, non erit mortalis. Ratio ergo eſt, quia nemo, cùm dat totum, quod promiſit, & nullum damnum ex mora creditori, vel promiſſario facit, condemnandus videtur eſſe gravis culpæ, ſed tantùm de levi negligentia, at in prædictis votis, poſt quamcunque dilationem, ſecluſo periculo oblivionis, vel omiſſionis, adhuc vovens dat totum, quod promiſit, neque ex illa dilatione, ſeu mora ullum damnum Deo facit (diſpar eſt ratio de creditore humano, cui ſemper ferè officit aliquid dilatio longa debiti) ergo illa dilatio non gravis, ſed levis tantùm malitiæ cenſeri debet. *Confirmatur.* Votum eſt lex, quam privatim ſibi quiſque imponit: atqui eo ipſo, quo quis tempus in ſuo voto non determinat, cenſetur ad nullum tempus, ſeu terminum certum, ſaltem graviter, aſtringere ſe voluiſſe, ſed ſolùm ad rem ipſam, quocunque tandem tempore præſtandam; etſi facilè intelligat abſque alicujus negligentiæ labe non debere votum Deo factum abſque ulla cauſa in longum tempus differre. Neque plus convincunt Scripturæ, in Regula præcedenti allatæ. *Ne tardes reddere: & ſi moratus fueris, reputabitur in peccatum:* Intellige de peccato mortali, ſi tempus certum determinatum fuit, vel ex mora periculum ſubſit tranſgrediendi: de veniali verò, ſi tempus implendi determinatum non ſuit, & ſimile periculum omiſſionis non timeatur. Sententia omninò probabilis, & tuta, ac vel ideo mihi accepta, quòd oppoſita ſententia communis infinitis ſcrupulis ſit obnoxia.

117 Secus dicendum in votis perpetuum Dei obſequium continentibus, ut Religionis ingrediendæ, ſuſcipiendi ſacros Ordines, perpetuò inferviendi in Xenodochio, &c. In his enim notabilem dilationem tandem mortalem eſſe, nimis certum eſt; quò enim diutiùs quis differt, eò plus aufert de obſequio Deo devoto, ut ſuprà dictum. Sed quænam tandem dilatio erit mortalis? Aliqui apud Sanch. univerſaliter moram trium annorum non afferre dilationem mortalem cenſent: certè generaliter nimis laxè. Ipſe Sanch. *cit. n. 22.* in fine univerſaliter dicit. Quare in his votis perpetuis cenſerem notabilem negligentiam, ac mortalem, quando habita opportunitate differretur dimidio anno. Certè, & hoc univerſaliter nimis ſtrictè. Placet media incedere via. Nimirum conſiderandam eſſe ætatem voventis. Si enim vovens Religionem, v. g. annum ætatis agat 15. vel 16. concedendum videtur trium, vel quatuor annorum dilationem non eſſe mortalem. Eſſe autem mortalem maximè, ſi vovens annum excedat vigeſimum quintum, vel trigeſimum. Immo ſi quadrageſimum excederet, etiam dilationem ultra ſex menſes notabilem, ac mortalem videri. Ita Tambur. *cit. c. 12. §. 3. n. 10.* Ratio eſt: quia tres, vel quatuor anni, ſi demantur à ſervitio totius vitæ ab adoleſcentia in ſenium, poſſunt meritò videri parva materia; at minimè poſſunt videri materia parva, ſi demantur ab ætate perfecta, & virili, v. g. triginta circiter annorum. Sermo ſemper fuit de dilatione facta poſt habitam omnimodam commoditatem, & abſque ulla rationabili cauſa; ſi rationabilis cauſa ſubſit, jam ſuprà excepimus Regula præcedenti.

ASSERTIO IV.

118 *VOti obligatio ſimpliciter perſonalis eſt, & propria voventis, ut proindè nullus per ſe poſſit obligari voto alterius.* Communiſſima Theologorum Scholaſticorum, ac Moralium, cum S. Thoma, & aliis. Et ſignificat illud Pſ. 65. *Reddam tibi vota mea, quæ diſtinxerunt labia mea.* Pro hac Aſſertione explicanda.

119 *Nota:* Quadruplicem hic poſſe fieri quæſtionem. 1. An quis poſſit vovere factum alterius, ſeu alteri voto ſuo obligare? 2. An quis voto ſuo poſſit ſatisfacere per alterum? 3. An ſi ipſe nequeat, teneatur implere votum ſuum per alterum? 4. An eo mortuo, ejus voti obligatio tranſeat ad hæredes, filios &c. Pro quorum ſolutione rurſùs notanda eſt communis diſtinctio voti in perſonale, reale, & mixtum. *Votum perſonale* dicitur promiſſio facta Deo de aliqua actione, vel omiſſione exercenda perſona iterab ipſo vovente, ita ut ipſi moraliter nullo modo idem ſit, ſi fieret ab alio, ut ſunt vota orandi, jejunandi, peregrinandi, caſtitatem ſervandi, Religionem ingrediendi &c. *Votum reale eſt* promiſſio facta Deo de aliqua re ſua danda, expendenda, vel fieri curanda, ſive per ſe, ſive per alium; ita ut ipſi moraliter idem ſit, ſive per ſe, ſive per alium fiat dummodò de ſuo fiat: ut votum certæ eleemoſynæ, dandi Eccleſiæ calicem, ædificandi Templum, vel Altare. *Votum mixtum* eſt factum Deo, & de propria actione exercenda, & ſimul de re aliqua ſua præſtanda: ut propriis manibus ædificare Templum, peregrinari ad B. Virginem, & ſimul offerre certum calicem, lampadem &c. His notatis explico, & exemplifico Aſſertionem.

§. I. *Voti obligatio ſemper eſt perſonalis, & propriè voventis.*

RAtio communis eſt: quia obligatio voti, ſicut & cujuslibet alterius promiſſionis, debet oriri ex propria voluntatis intentione, & conſenſu: ergo votum non poteſt obligare alium, niſi ipſum voventem, & conſentientem. Et hinc, 120

I. Quòd ſi voluntariè conſentiens ſuſcipiat in ſe obligationem exequendi votum alterius, jam non ex vi voti, & voluntatis alterius, ſed ex vi propriæ voluntatis, & promiſſionis obligabitur. Caſus frequens eſt, præſertim apud moribundos: v. g. Pater vel maritus in extremis dicit filio, vel uxori: Promiſi Deo duas peregrinationes ad illum, vel iſtum Sacrum locum, neutram peregi: rogo, ut meas vices obeas pro ſecuritate, & ſolatio animæ meæ; ſi filius, vel uxor promittat, eos obligari non eſt dubium. At 121

II. Qualis tunc erit obligatio ad implendum votum alterius in ſe ſuſceptum, & cujus Virtutis? Reſp. Non erit ex vi voti, & virtutis Religionis, niſi animus eſſet formalem voti obligationem in ſe ſuſcipere, & ſic virtualiter ſaltem ipſi Deo promittere, ſe voto alterius ſatisfacturum. Quo caſu locum habet, quod dicitur c. licèt, de voto. *Subrogatum ſapit naturam ejus, in cujus locum ſubrogatum eſt.* Ideòque eo caſu obligatio eſſet mortalis ex genere ſuo. At hoc certè rarum. Communiter enim ſuſcipiens in ſe obligationem voti alterius non vovet, vel promittit ipſi Deo, ſe impleturum, ſed tantùm promittit alteri, Patri, vel Marito &c. adeòque ſolùm promittit rem illam ab altero votam materialiter præſtare. Eſt igitur communiter obligatio ex virtute fidelitatis tantùm, & contra hanc ſolùm delinquitur, ſi non ſtetur promiſſis. At rurſùs. 122

III. Quanta erit iſta obligatio, anne ſub mortali? Certè erit, ſi promittens intendit ſe aſtringere graviter, vel expreſsè ſub mortali. At ſi non ſub mortali, vel graviter ſe aſtrinxit, ſed ſimpliciter promiſit, Caiet. Henriq. apud Leſſium mox citandum, negat adeſſe obligationem ſub mortali, cùm virtus fidelitatis erga hominem per ſe non obliget ſub mortali: at verò ipſe Leſs. *l. 2. de juſt. c. 18. dub. 8. num.* 55. aliique multi affirmant, eſſe obligationem in re gravi, & ſaltem in re pergravi conſentit P. Gobat. *caſu* 1. *num.* 44. Et certè talis, videtur ſtatui eodem *c. Licet.* Ubi Alexander III. Andreæ Hungariæ Regi ſub anathematis, & juris ad Regnum amittendi pœna, mandat executionem voti paterni in ſe ſuſcepti, de peregrinatione in ſubſidium Terræ ſanctæ. At, inquies: ego fictè promiſi, me patris mei votum impleturum. Nequam, peccaſti venialiter tua fictione: nec ficta promiſſione obligaberis, ne ſub veniali quidem, per ſe loquendo, ut in ſimili ſæpiùs dictum. 123

IV. Per ſe directè nullus poteſt vovere factum alterius quomodocumque conjuncti, etiam filii, vel filiæ, niſi is ratificet, & eo ipſo votum alterius ſuum efficiat: quod *Sect. præc. §. 1.* ſatis dictum eſt. Qua ratione Sacri Canones, & Concilia antiqua, maximè Toletanum IV. *c. 48.* cùm dicunt filios paterno voto Religioni devotos obligari Religioni, nec poſſe ad ſæculum reverti; intelligenda ſunt cum hac conditione; modò filii conſenſerint, & conſenſum ſuum paterno voto accommodent. Ut decernit Cœleſtinus *c. cum ſimus de Regularibus.* Hinc ulteriùs ſequitur: Quando Communitas aliqua vovit aliquid, v. g. Monaſterium certa jejunia, civitas, vel pagus certas peregrinationes, vel ferias &c. vi voti, & Religionis ſolùm obligantur primi perſonaliter voventes: Succeſſores autem non obligantur vi voti, niſi ratificarint; ſed ſolùm poſſunt obligari vi ſtatuti, vel conſuetudinis vim legis habentis, aut ad tale votum acceptandum, aut ad adimplendam ſaltem illam rem voto promiſſam, dummodò accedat expreſſa, vel tacita approbatio Epiſcopi, vel Prælati, qui talia etiam abrogare poteſt. Suar. *n. 12.* Sanch. *l. 4. mor. c. 15. n. 19.* 124

§. II.

Digitized by Google

§. II. *Vota perſonalia.*

HOrum obligatio adeò perſonalis eſt, & ipſius voventis, ut

125 I. Nullus poſſit per alterum ſatisfacere voto ſuo perſonali rogando, vel quomodolibet inducendo alterum, ut ſuo loco impleat, v.g. Qui vovit tali die jejunare, peregrinari, non ſatisfacit rogando alterum, ut loco ſui impleat. *Omnes*. Ratio patet ex terminis. quia voto perſonali factum proprium promiſit: ergo facto proprio ſatisfaciendum, non alieno. Neque valet hic commutare votum, ut alium rogando, vel pretio inducendo ſibi ſubſtituat: quia hoc eſt minoris difficultatis, & meriti, quàm quod promiſit, proprium factum.

126 II. Qui votum ſuum perſonale ipſemet implere nequit, ſive culpabiliter, ſive inculpabiliter in eam impotentiam inciderit, non tenetur rogando, vel conducendo alium ſubſtituere, qui loco ſui impleat, etſi facilè poſſit. Ita contra S. Antoninum, & quoſdam alios communis DD. Navar. *c.* 12. *n.* 15. Suar. Sanch. cit. Laym. *c.* 3. *nu.* 9. Ratio eſt: quia generaliter actus ſe non extendunt ultra intentionem agentium, & maximè voventium votum liberum ultra intentionem voventis extendere ſe nequit: atqui voventis votum perſonale intentio fuit ſe facturum aliquid, v. gr. jejunaturum, oraturum, peregrinaturum &c. ergo ſi præſtare ipſe non poſſit, non tenetur aliud præſtare, ſcilicet alterum ſubſtituere. Excipe ergo: niſi etiam ad hoc ipſum voto ſuo obligare ſe intenderit vovens, vel expreſſè vovendo tale quid facere per ſe, vel per alium; vel implicitè, ut ſi quid vovens ſciens ſuam perſonalem impotentiam; tunc enim votum, ne illuſorium habeatur, interpretari debet, quod intenderit per alium exequi: ut notat Abbas *in c. Licet de voto*, *n.* 13. Nec obſtat, quòd quis culpabiliter in talem impotentiam ſui voti exequendi inciderit: quia culpa commiſſa in obligatione voti non eſt, niſi ſit de aliquo contento in voto: explere autem per alium non eſt contentum in voto perſonali, ergo &c.

127 III. Obligatio voti perſonalis, vovente mortuo, nullo modo tranſit ad hæredes. *Omnes*: quia hæres ſuccedit defuncto tantùm in realibus, ſicut commodis, & juribus, ita oneribus, & debitis, *L. Hæredem ff. de regulis juris*. Non item in Privilegiis, & obligationibus perſonalibus, quæ ſcilicet Perſonæ illius cohærent, cujuſmodi ſunt etiam vota perſonalia orationum, jejuniorum, peregrinationum. Excipe: niſi hæres neceſſarius ſe ſponte obligarit ad defuncti vota perſonalia implenda; ut hæres non neceſſarius ſub ea conditione inſtitutus ſit, ut talia vota exequatur. DD. communiter in *cit. cap. Licet*.

128 IV. Rectè tamen addit Marchant. *tom.* 2. *tract.* 3. *tit.* 4. *qu.* 1. *dub.* 6. Quòd ſi defunctus voverat expreſsè per ſe, vel per alium implere votum aliquod, v. gr. peregrinationem Lauretanam, hæres tenetur præſtare ſumptus alteri, ad exequendum votum: quia tunc defunctus non implens ipſe votum, contraxit obligationem præſtandi ſumptus alteri, ut loco ſui votum impleat; & ſic ex ea parte votum reale eſt, cujus obligatio ſemper tranſit ad hæredes, ut mox videbitur.

§. III. *Vota realia.*

129 IN his duo conſideranda ſunt. 1. Subſtantia rei voto promiſſæ, v.g. eleemoſyna, Calix, &c. ut nimirùm fiat de proprio ipſius voventis, quod eſt eſſentiale voto reali. 2. Miniſterium, ſeu executio rei voto promiſſæ, ut nimirùm fiat, vel ipſius voventis, vel alterius miniſterio, v. gr. Vovens eleemoſynam, vel ſuis, vel alterius manibus eroget, Calicem offerat &c. & hoc omninò eſt per accidens voto reali, niſi quis expreſsè voviſſet per ſe ipſum talia facere, atque in propria perſona tale votum implere: tunc enim deſinit eſſe votum merè reale, & incipit eſſe mixtum ex reali, & perſonali. Quoad reale ſic breviter reſolves.

130 I. Obligatio voti realis quoad miniſterium, vel executionem tantùm, non eſt perſonalis ipſi tantùm, ſed ſi vel non poſſit, vel non velit per ſe ipſum exequi, poteſt, & tenetur exequi miniſterio alterius. *Omnes*. Ratio patet ex dictis: quia id eſt omninò per accidens voto reali: &, dummodò illud fiat de proprio ſuo, ſemper verum erit dicere: *Quod quis per alium facit, per ſe facere cenſetur*.

131 II. Obligatio voti realis, quoad ſubſtantiam rei promiſſæ, eſt omninò perſonalis voventi, ut nimirùm votum fiat de proprio ipſius voventis, ita ut nec teneatur per alios implere de proprio ipſorum, &c. (immo neque hac ratione ad hæredes tranſit, ut ipſi de ſuo proprio non relicto à vovente impleant) communis DD. Suar. *c.* 10. *n.* 10. Laym. *c.* 3. *n.* 10. Ex. gr. vovit quis eleemoſynam pauperibus, Calicem Eccleſiæ &c. ſi ipſe implere de ſuo nolit, non ſatisfacit voto rogando alios, ut pro ſe dent: &, ſi depauperatus de ſuo implere non poſſit, non tenetur ab alio mendicare, ut pro ſe det: eoque caſu nulla tranſit obligatio ad hæredes. Ratio ſæpè dicta eſt: quia nullus poteſt promittere rem alienam: & quia votum non extenditur ultra intentionem voventis: quilibet autem vovet dare de ſuo: ergo nec poteſt, nec tenetur dare de alieno. Interim tamen probabile eſt, quod poſt Abulenſem docet Sanch. *cit. nu.* 15. Si alius voventis nomine, ejuſque voti implenda cauſa eleemoſynam det, voto ſatisfieri: nam ille alter, dum obligationem eleemoſynæ dandæ, in gratiam voventis, in ſe ſuſcipit, perinde facit, ac ſi pecuniam erogandam voventi donet, ut adhuc eleemoſyna facienda rectè cenſeatur fieri de proprio voventis: quippè per gratuitam promiſſionem jure ſibi acquiſito, & per anticipationem ſoluto, directè, ac ſi quis in mei gratiam promittat mea debita ſolvere, & defacto ſolvat.

132 III. Obligatio voti realis, vovente mortuo, & ſufficiente ſubſtantia relicta, tranſit ad hæredes, ſive is culpabiliter, ſive inculpabiliter in vivis ſolvere omiſerit. *Omnes*. Habetur in utroque jure, *c. Ex parte*, *De cenſibus*, *& L.* 2. *ff. De pollicitationibus*. Ubi dicitur: *Si fortè, qui decimam bonorum vovit, deceſſerit, hæres ipſius hæreditario nomine decima obſtrictus eſt: Voti enim obligationem ad hæredem tranſire conſtat.* Ratio patet: quia hæres voluntariè adeundo, & acceptando hæreditatem defuncti, ſicut omnia ejus commoda, & jura acquirit, ita etiam omnia ejus onera, debita, & obligationes reales in ſe ſuſcipit: atqui inter eas obligationes reales eſt etiam votum reale, ſeu promiſſio facta DEO de aliqua re in ejus honorem præſtanda; ergo &c. Immo, licèt teſtator prohibuerit hæredi, ne realia ſua vota perſolvat, nihilominùs tenetur, atque ad id à Judice cogi poteſt ſub pœna amittendi hæreditatis. *arg. c. licet de voto*. Abbas ibidem *nu.* 5. Navar. *c.* 12. *n.* 56. Sanch. *cit. l.* 4. *c.* 13. *n.* 28. Laym. *cit. c.* 3. *n.* 12.

133 IV. Porrò aliqua hìc obſervanda ſunt. 1. Obligationem, qua hæres tenetur ad ſolvenda vota realia defuncti, non eſſe ex virtute Religionis quippè quæ ſolùm voventem adſtringit, ſed ex virtute juſtitiæ ratione acceptæ hæreditatis una cum omnibus ejus juribus, & oneribus, ut ſignificatur in cit. L. 2. *Hæreditario nomine adſtrictus eſt*. 2. Hæres non tenetur vota defuncti ſolvere ultra vires hæreditatis traditæ; id eſt, non niſi ex eo, quod deductis aliis debitis, & neceſſariis expenſis funeris, &c. ſupereſt: de hoc enim ſolus defunctus diſponere poterat vovendo, vel legando ad pias cauſas: daturque hìc locus Falcidiæ juxta communem DD. 3. Ordine ſolvendi, hæres debita juſtitiæ præferre debet votis, ut omnium primò ſolvendæ ſint expenſæ funeris: deinde merces ſervitiorum: tum æs alienum: deinde legitima aſcendentium: & poſteà primò vota; Ratio eſt, quia vota ſolvenda ſunt de bonis defuncti: bona autem cujuſcumque cenſentur, quæ ſuperſunt, deducto ære alieno, ut habetur in jure L. *Mulier junct. Gloſ. ver. alieno*, *ff. de jure dotium*. 4. Perſolutio votorum præferenda eſt omnibus legatis, etiam piis, cùm prior, & potior ſit obligatio votorum; quippè, quæ ipſum defunctum adſtringebat, dum viveret, non ita obligatio legatorum. Ex communi Sanch. *cit. c.* 15. *n.* 39. Laym. *cit. c.* 3. *n.* 13. Quod ſi ſoluto ære alieno, hæreditas non ſit ſolvendo omnia defuncti vota, non eſt ſolvendum unum, aut alterum, & alia omittenda, ſed ſingula pro rata. Cùm enim omnia æqualiter ex virtute Religionis debeantur, non eſt ratio, cur unum alteri præferatur. Idemque eſt in legatis. Communis apud cit. Caſum novum ſingularem ponam in fine. Denique meritò monent DD. quemlibet teneri vota ſua realia perſolvere, dum adhuc vivit, atque etiam moribundum ad hoc à Confeſſario inducendum eſſe, & non ſufficere, ut hæredibus committat, ut paſſim, ſed peſſimè fit, ob morale periculum defraudationis. Dicta autem ſemper intelligenda ſunt cum hac exceptione; niſi defunctus eorum votorum abſolutionem, diſpenſationem, vel commutationem impetraverit: vel aliter vota extincta ſint, juxta dicenda cap. ſeq. Non enim obligatur hæres ad vota extincta, ſicut nec ampliùs obligatus fuit ipſe.

§. IV. *Vota mixta.*

134 I. OBligatio votorum mixtorum quoad perſonale, omninò etiam perſonalis eſt ipſi voventi, nec poteſt, nec tenetur per alium implere, nec ad hæredes tranſit, ut ſi voviſti peregrinari Lauretum, & ibi Calicem offerre, non peregrinatio, ſed Calix tantùm offerendus ad hæredes tranſit. *Communis*.

135 II. Obligatio votorum mixtorum, etiam quoad reale, ſi hoc ſolùm acceſſoriè promiſſum fuerit ad perſonale tantùm principaliter promiſſum, perſonalis manet, nec per alium implere poteſt, vel tenetur: nec ad hæredes tranſit, v. g. Vovit quis ſe peregrinaturum Romam, contra hoſtes Fidei militaturum: principale promiſſum eſt perſonale, acceſſorium autem tantùm eſt reale, ſcilicet ſumptus neceſſarios expendere in peregrinatione, vel militia; ſi ipſe non poſſit peregrinari, vel militare non tenetur ſumptus mittere

ad il-

ad illam Eccleſiam, vel militiam: neque eo defuncto, tenentur id præſtare hæredes: ut (contra Sanch.) ex communi docet Suar. *l. 4. c. 11. de voto in fin.* Lay. *cit. c. 3. n.* 14. Si enim ipſemet vovens vivens ad id non tenebatur, multo minus defuncti hæres ad id tenebitur. Nec obſtat, quod dicitur *cap. quod ſuper. de voto*. Quod habentes votum in ſubſidium Terræ Sanctæ in propria perſona, & expenſis militare, ſi ob impedimentum perpetuum eo proficiſci non poſſint, cogi debeant, *ut, quas facturi erant impenſas, tranſmittant, exequentes per alios, quod per ſe nequeunt expedire*. Reſpondens enim recte Innoc. *in c. Licet de voto*. Abbas in ipſum c. *Quod ſuper n.* 5. Navar. *c.* 12. *n.* 55. alii poſt ipſos; illud non fuiſſe ex natura voti illius, quod principaliter perſonale, & acceſſorie tantùm reale eſt; ſed ex ſpeciali conſtitutione juris facta eo tempore in favorem Terræ Sanctæ ob graviſſimam neceſſitatem, ut, qui Cruce ſuſcepta, votum militandi ſuſciperent, quocunque modo poſſent, ſive per ſe, ſive per alios auxilium polliceri cenſerentur. Ideoque in aliis caſibus locum non habet. Excipe ſemper: Niſi expreſſa eſſet talis voventis intentio, ut ſi ipſe non poſſit, tamen collatis expenſis, per alium faciat.

136 III. Obligatio votorum mixtorum quoad reale principaliter, & per ſe promiſſum manet, etiam impedita, vel ceſſante obligatione perſonali voti: ſi nimirum, aut reale ſit principaliter promiſſum, & perſonale acceſſorie tantùm: aut utrumque per ſe, & diviſim promiſſum ſit: eaque obligatio ad hæredes tranſit. *Omnes*. E. g. Vovit quis propriis manibus eleemoſynam dare, proprio labore & ſumptu Altare conſtruere: principale promiſſum eſt reale, ſcilicet eleemoſyna, erectio Altaris; perſonale verò eſt acceſſorium, quo impedito, ſi ſcilicet ipſemet eleemoſynam dare, vel laborare non poſſit, tenetur tamen pecuniam illam adminiſtrare ad eleemoſynam, vel Altare conſtruendum. Item vovit quis ad Limina Apoſtolorum peregrinari, & lampadem argenteam offerre: in bellum ſacrum proficiſci, & tot ſocios milites ſecum ducere, &c. Si peregrinari, vel ad bellum proficiſci nequeat, tenetur tamen nihilominus mittere lampadem ad illam Eccleſiam, ac milites promiſſos ad bellum: quia, ut ſupponitur, reale hoc votum per ſe diviſim, ac independenter a perſonanali editum eſt, Sanch. *n.* 13. Laym. *n.* 11. Atque eo mortuo idem præſtare tenentur hæredes; quia verè vota realia ſunt, juxta dicta §. præcedenti; excipe rurſus ſemper, niſi alia fuiſset voventis expreſſa intentio.

137 IV. Tandem accipe caſum ſingularem, ac recentem, Titius periclitans, vovet certo loco Sacellum B. M. Virgini: eamque in rem pecunias deſtinat, curat candelabra argentea, aliamque ſuppellectilem ſacram pretioſam. Diù poſt hoc votum nondum perſolutum rapitur in vincula ob perduellionis crimen, cujus adhuc viventis bona addicuntur fiſco. Tenebiturne fiſcus ſecularis votum illud ratum habere, ſic ut non poſſit illas pecunias, & ſuppellectilem ſacram in profanos uſus convertere? Reſpondet affirmative P. Gobat *hic caſu* 1. *n.* 47. Ratio eſt, quia fiſcus licèt non ſit proprie hæres Reorum læſæ Majeſtatis, habetur tamen loco hæredis, & tenetur ad omnia debita Rei. Expreſſo text. *L. Non poſſunt, ff. de jur. fiſci*. Imò etiam ad omnia legata, *L. Dicitur, eod. cum Gloſſ.* Ergo tenetur etiam ad omnia vota realia Rei, quandoquidem hæres, (cui comparatur fiſcus) debeat realia vota defuncti præferre legatis, ut ſup. dict. ex Sanch. & Layman.

S E C T I O IV.

Votorum diviſio, & violatio.

S U M M A R I U M.

138 Uſque ad n. 140. *Votorum varia diviſio*.
140 *Votum conditionatum obligationem imperfectam, & ſuſpenſam parit*.
141 *Quæ impleta conditione perficitur, & abſolvitur*.
142 Uſque ad n. 146. *Quam tamen obligationem vovens, niſi aliunde peccatum ſit, licite impedit, ſecluſa vi, vel fraude*.
146 *Cùm quis vi, vel fraude impedit, ne voti conditio ponatur, tutior quidem ſententia eſt, votum adhuc obligare*, & 147.
148 *Nihilominus tamen valde probabile eſt, tunc obligationem adhuc ceſſare*.
149 *Ubi tamen ſemper accurate exploranda eſt intentio voventis; & an res adhuc ſit integra, quia tunc tenetur non impedire conditionem. Et hinc ſequitur.*
150 *Qualiter intelligenda ſit communis illa conditio, v.g.* Si patri placuerit, &c.
151 *Votum pœnale quid, & quotuplex?*
152 Uſque ad n. 154. *Si in voto pœnali opus principale illicitum, vel impoſſibile fiat, aut ejus obligatio diſpenſetur, eo ipſo ruit etiam obligatio pœnæ.*
154 *Ignorantia, vel oblivio excuſans a culpa, excuſat etiam a pœna.*
154 *Votum, ſi blaſphemavero, &c. dabo hoc, vel illud in eleemoſynam, & ordinarie intelligitur toties, quoties.*
156 Uſque ad n. 161. *Ad quid, & qualiter teneatur, qui vovit generatim, & indeterminate aliquam Religionem?*
561 *Ad quid teneatur, qui vovit aliquam Religionem, vel Monaſterium determinate?*
162 *Qui vovit aliquam Religionem determinate, quando licite poſſit, vel non poſſit, etiam jam profeſſus, exire, & intrare aliam?*
163 *Dubius an voverit ſolum ingreſſum, & probationem, an vero etiam profeſſionem in Religione, præſumere poteſt ſe tantum voviſſe ingreſſum.*

Votum varie dividitur 1. In *perſonale, reale, & mixtum*: jam explicata aſſert. præcedenti. 2. In temporale, & perpetuum. *Votum temporale* eſt, quod ex intentione voventis ſolum ad certum tempus, vel pro certo tempore obligat: ut non bibendi vinum per totam Quadrageſimam, vel Hebdomadam ſanctam. *Votum perpetuum* eſt, quod ex intentione voventis perpetuo, ſeu tota vita obligat, & ſervandum eſt. Ut votum Caſtitatis perpetuæ, numquam bibendi vinum, numquam ludendi, &c. 3. *In ſimplex, & ſolemne*. Votum *ſimplex* eſt, quod ſolùm privata voventis voluntate, & auctoritate concipitur, non interveniente publica Eccleſiæ acceptatione, ut in hactenus exemplis allatis. Votum *ſolemne* dicitur, quod concipitur cum publica Eccleſiæ auctoritate, & acceptatione ſolemni, ſuſceptioni alicujus ſtatus immutabiliter conjunctum, ut vota Profeſſionis Religioſæ, votum Caſtitatis in ſuſceptione Sacri Ordinis, una cum ſuſceptione Sacri Ordinis ex inſtitutione Eccleſiæ, ſaltem implicite conceptum. Aliud votum ſolemne de facto in Eccleſia non habetur. 4. In *abſolutum, & conditionatum*. Votum *abſolutum* eſt, quod ex intentione voventis abſolute obligat, nulla admixta conditione arbitraria extrinſeca. Nam conditiones in voto ex natura rei, vel diſpoſitione juris imbibitæ, non faciunt votum conditionatum, ſicut & in aliis actibus. Votum *conditionatum* eſt, quod ex intentione voventis obligat dependenter ab aliqua conditione arbitraria extrinſeca ponenda. Idque rurſus duplex: *ſimplex, & pœnale*. Votum conditionatum *ſimplex* dicitur, quod dependet a conditione favorabili, ſeu quæ non ſit pœna. Ut voveo me peregrinaturum, Religionem ingreſſurum, ſi DEUS me de naufragio, vel infirmitate liberet. Votum conditionatum *pœnale* eſt, quò vovetur aliqua pœna ſub conditione lapſus ſubeunda. Ut, ſi denuo luſero, me inebriavero, in peccatum carnis lapſus fuero, &c. voveo me jejunaturum tot diebus, &c. Votum conditionatum, & pœnale, itemque ingrediendi Religionem, hic particulariter explicanda ſunt. Vota ſolemnia ſupponuntur ſuis nota. 138

§. I. *Votum conditionatum*.

A S S E R T I O V.

Votum conditionatum, quod nimirum ex intentione voventis obligat ad aliquid faciendum, vel omittendum, dependenter a conditione in ipſo voto appoſita obligationem imperfectam, & ſuſpenſam parit, quæ perficitur, ac abſolvitur, poſita, ſeu impleta illa conditione: quam tamen (niſi aliunde peccatum ſit) licite impedit vovens, ſecluſa vi, vel fraude: cum hac tamen etiam probabiliter ceſſat obligatio. Hoc ultimo excepto, reliqua certa ſunt, ut breviter patebit explicatione. 139

§. I. *Obligationem imperfectam, & ſuſpenſam parit*.

Utpote dependentem ab eventu futuro in conditione appoſito. Requiritur ergo. I. Ut conditio apponatur in ipſo actu vovendi, ſeu promittendi. Nam ſi ſemel promiſſio abſolute facta eſt, votum jam perfectum, vel abſolutum eſt, nec licebit, nec poterit deinde aliqua conditio, vel reſtrictio adjungi: nam ut in ſimili habetur L. 4. Cod. De Donat. quæ ſub modo: *Perfecta donatio conditiones poſtea non capit*. Ex communi. Sanch. *lib. 5. de matr. diſp. 6. n. 3. & lib. 4. de voto, c. 23. nu.* 7. II. Conditio addita debet eſſe de aliquo eventu futuro. Nam votum editum ſub conditione eventus præſentis, vel præteriti, v.g. *Si pater meus vivit*; vel, *ſi pater jam mortuus eſt, &c.* non eſt proprie conditionatum, ſed vel ſtatim parit abſolutam obligationem, ſi conditio poſita exiſtat, etſi per accidens ſuſpenſam, ſi conditio adhuc ignoretur; vel nullam obligationem parit, ſi conditio appoſita non exiſtat. III. Quia votum conditionatum non parit quidem ſtatim obligationem perfectam, parit tamen obligationem imperfectam, ſuſpenſam, quæ ſuperveniente conditione perficitur, & abſolvitur; ideo qui vovit conditionate, v. g. *Religionem ingredi, ſi pater moritur*: tenetur ſervare propoſitum 140

Digitized by Google

implendi voti, quando conditio evenerit. Alioquin ſi ante eventum conditionis propoſitum mutet, nolens ſcilicet implere, etiamſi conditio eveniat, jam liquido eſt tranſgreſſor voti ſui, peccatque pro ratione materiæ. IV. Interim, dum eventus in conditione poſitus, & a libera voventis voluntate non pendens expectatur, & ſperatur, tenetur vovens ſe non reddere inhabilem, non impotentem, ad executionem voti: v. g. Qui vovit ſe Religionem ingreſſurum, ſi pater ex India redierit: ſi ſanatus, vel mortuus fuerit, &c. is matrimonium contrahere non poterit, tametſi pater longo tempore manſerit, &c. donec de ejus reditu, vel morte certior factus fuerit. Navarr. *l. 3. conſ. 15. de voti edit.* 2. Sanch. *cit. c. 23. concl. 6. arg. in præſentia, c. Ex tua, de ſponſal.* Layman *c. 6. n.* 1. Secus dicendum, ſi conditio honeſta, & licita, ex libera voventis voluntate pendeat: tunc enim eventum illius vovens expectare non tenetur, v. g. voviſti Religionem ingredi, ſi Doctor creatus fueris; vel, ſi luſeris amplius, ſi inebriatus, ſi fornicatus fueris; aut ſi Religionem ingredi velis, Carthuſianum futurum: tunc enim nullo expectato eventu libere potes ad nuptias tranſire: quia conditiones iſtæ pendent ex libera tua voluntate, honeſte, vel etiam debite illas omittis: non ita pendent ex tua voluntate reditus, ſanitas, vel mors patris tui: quare peccabis mortaliter, ſi non expectato eventu uxorem ducas, & ſic impotentem te ad ingreſſum Religionis voto promiſſum reddas. Nota hic obiter ex Sanch. cit. non inutile, ſed validum eſſe votum illud inſinuatum: Si in Religionem aliquam ingreſſus fuero, Carthuſianam ingrediar: quiam melius eſt etiam conditionate eſſe obligatum DEO ad aliquod majus bonum, quam nullo modo eſſe obligatum. Attamen votum illud conditionatum ſtatim pro libitu commutare poteris in votum abſolutum ingrediendi Religionem minus ſtrictam: v. g. Canonicorum Regularium. Quia rurſus melius eſt eſſe abſolute obligatum DEO ad aliquod bonum, quam ſub conditione libera ad quodcumque majus bonum.

§. II. *Perficitur, & abſolvitur poſita, ſeu impleta conditione.*

141 POſita nimirum, ſeu impleta conditione in voto appoſita, votum conditionatum omnino evadit abſolutum, & completum, ſtatimque obligat pro tempore, aut præfinito a vovente, aut proximo commodo, juxta ſuperius dicta. Si duplex conditio appoſita fuit in voto, videndum, an utraque ponatur copulative: & tunc utraque expectanda eſt: ut hic; *voveo peregrinari Romam, ſi ſanatus fuero, & pecunias habuero.* Si vero conditiones appoſitæ ſunt disjunctive, ut *voveo peregrinari Romam, ſi vel pater mortuus fuerit, vel aliunde pecunias acquiſiero*: una tantum conditione impleta, votum obligat: quia etiam logice ad veritatem disjunctionis ſufficit unam partem eſſe veram. Nec de his poteſt eſſe Difficultas. Difficultas tamen non levis eſt: an votum conditionatum obliget, ſi conditio impleatur non determinate, ſed æquivalenter, v. g. voviſti certam ſummam eleemoſynæ, vel decimam partem lucri, ſi lucrum ex hac negotiatione tua cum frumento tuleris; & tu aliunde lucrum capias, & diteſcas, v. g. hæreditate, vel alia negotiatione: teneberiſne voto? Item voviſti Religionem ingredi, ſi pauper pater tua ope indigens tandem moriatur: interim pater inopinate evadit dives, ut tuum ingreſſum non impediat amplius, an nihilominus obligaberis voto tuo? Certum eſt, quod non, ſi votum emiſſum fuit, ſub illa conditione omnino determinata, ſcilicet ſi omnino ex hac negotiatione diteſcas: ſi omnino pater moriatur, &c. ſic enim non ponitur conditio; quam præciſe intendebas. Quod ſi vero votum emiſſum eſt, non tam propter illas conditiones determinate, quam propter finem habendi facultatem dandi eleemoſynas, aut Religionem ingrediendi, jam te votum obligare cenſet Sanch. *eodem c. 23. nu.* 26. Quia per illam æquivalentiam revera jam habet facultatem dandi eleemoſynam, vel Religionem ingrediendi, quod in tuo voto principaliter intendebas. Contra tamen te non obligari cenſet Caſtro-Palaus cum Tambur. *l. 3. Decalogi cap.* 12. *§. 6. n.* 4. eo quod vovens non intenderit ſe obligare, ſi quomodocumque ceſſante impedimento facultas illa fiat (niſi ita expreſſiſſet) ſed ſi fiat modo de facto expreſſo per hanc negotiationem, per mortem patris: hoc autem modo non fit facultas: ergo &c. Satis probabiliter: ſed prius eſt tutius.

§. III. *Quam tamen, niſi aliunde peccatum ſit, licite impedit vovens, ſecluſa vi, vel fraude.*

SOlemnis eſt quæſtio, utrum vovens peccet, ſi per eum ſtet, vel ipſe obſtet, quominus conditio in voto poſita impleatur? Dicimus ergo:

142 I. Si conditio bona, ac licita pendeat ex libera voluntate voventis, non peccat vovens, ſi eam evitet, & impediat, ob eam ſolum cauſam, ne voti obligationem contrahat. E.g. Vovit quis ſe eleemoſynam daturum, ſi luſerit, ſi juraverit, ſi talem domum intrarit, &c. non peccat, etſi ideo luſu, juramento, ingreſſu talis domus ſtudioſe abſtineat, ne voto obligetur, *Omnes*, etiam citati. Ratio eſt; quia cùm talis vovens adhuc liber ſit a ſuo voto implendo, poterit ejus obligationem ſubterfugere quocumque modo non illicito: atqui licitum eſt ei non ſuſcipere doctoratum, non ludere, non jurare, &c. ergo: Idque verum eſt, etiamſi talis conditio impediatur, cum directa intentione obligationem voti effugiendi, v. g. fœmina vovit dare eleemoſynam, quoties, domo egreditur; alia, quoties ingreditur Eccleſiam: Utraque poſtea pœnitens ſtudioſe abſtinet egreſſu domus, & ingreſſu non neceſſario Eccleſiæ, ne eleemoſynam dare cogatur, neutra peccat: idemque eſt in allatis exemplis.

II. Si conditio voti licite impediri nequeat, peccat utique dupliciter: qui conditionem impedit, ne voto obligetur. E.g. Vovit quis Religionem ingredi, ſi toto hoc anno a fornicationis peccato divina gratia præſervatus fuerit: ſi talis intra annum fornicetur eo animo, ut voti obligationem ſubterfugiat, peccat utique non tantùm contra caſtitatem, ſed etiam contra votum, & virtutem Religionis, violando aliquo modo pactum cum Deo initum: quia tali modo vovendi cenſetur tacite promiſiſſe, quod ſaltem aliquem vitandi peccati conatum, & divinæ gratiæ cooperandi adhibere, ac ſine dolo ſincere cum Deo agere velit. Ex communi Suarez apud Layman *cap. 6. num.* 2. 143

III. Si conditio voti non mala ex naturalibus cauſis, aut libero alterius hominis conſenſu, vel voluntate pendeat, non peccat vovens contra votum, ſi illam conditionem impediat, ſecluſa fraude, vel vi. *Communis apud eoſdem.* Ratio eſt: quia vovens conditionate non cenſetur ſe obligaſſe ad promovendam, ſeu nullo modo licito impediendam conditionem voti, ſed tantum modo illicito, doloſo, vel violento, v. g. Voviſti Religionem, ſi valetudinem Deus reſtituat, non peccas contra votum, ſi ex fragilitate excedendo in cibo, vel potu ſanitatem impedias, ſi dolus, & maligna intentio eludendi votum abſit; ſecus ſi doloſe, & data opera valetudinem lædas, ne voto tenearis: tunc enim non ſinceriter agis cum Deo tuo. Item voviſti Religionem, ſi pater conſenſerit: non peccas contra votum, ſi voti pœnitens patri diſſuadeas, ne conſentiat bona fide, ac ratione: ſecus ſi fraude, vel vi patrem circumvenias, ut diſſentiat: quia tunc non relinquis ei liberam arbitrii ſententiam, ex qua tamen votum tuum pendere volebas. Suar. *& alii cit.* 144

IV. Conſtat ergo apud omnes graviter peccare eum, qui conditionem voti per vim, vel dolum impedit, ne voto teneatur: talis enim nimis manifeſte Deo illudere convincitur. Inſuper dicimus. 145

§. IV. *Cum hac tamen etiam probabiliter ceſſat obligatio voti.*

DIfficilior jam quæſtio eſt, an, qui per dolum, vel vim impedit, quominus conditio voti ponatur, nihilominus teneatur voto, non minus, quam ſi conditio impleta fuiſſet? *Exempla.* Vovit quis Religionem, ſi pater conſentiat, ſi Confeſſarius conſulat, ſi ſpatio unius anni Deus a fornicatione præſervet, ſi a morbo moleſto liberet: ſed poſtea pœnitens voti, doloſe falſis allegationibus, patrem, vel confeſſarium circumveniat, ut aſſenſum, vel conſilium non præbeant, aut aliter vi, vel fraude illos impedit, poſtea ſtudio fornicatur, vel intemperanter vivendo ſanitatem impedit, omnia doloſe ob eam cauſam, ne voti reus cucullum induere teneatur: an tamen nihilominus obligetur? 146

I. Affirmat communior probabiliter, & ſine dubio tutior ſententia DD. Navarr. *c.* 12. *n.* 42. Sanch. *l. 4. c. 23. n.* 47. & tredecim citans probabilius ſuadet Diana *par. 4. tr. 4. reſol.* 101. Et omnino favent jura. L. in executione. §. ultim. ff. de verb. obligat. *Quicumque ſub conditione obligatus curaverit, ne conditio exiſteret, nihilominus obligatur.* Conſentit Regul. 66. in 6. *Cum non ſtat per eum, ad quem pertinet, quominus conditio impleatur, haberi debet perinde, ac ſi impleta fuiſſet.* V. g. Promiſiſti alicui centum florenos, ſi ædem tuam acceſſerit, ſi is ingredi volens, a te per vim, vel fraudem repellatur, perinde ei obligatus es, ac ſi ingreſſus fuiſſet. Eodem modo res ſe habet in caſibus propoſitis, & ſimilibus. Ratio a Sanchez aſſignata eſt. Quia quoties apponitur conditio ab aliis cauſis, ſive naturalibus ſive liberis dependens, verus ſenſus ejus conditionis, atque adeo virtualis ſaltem intentio voventis debet eſſe; voveo talem rem, ſi per alias cauſas mihi involuntarias non ſteterit, quominus hoc fiat: ideo enim talis conditio non dependet a voluntate, ſed ab aliis cauſis, ut etiam contra tuam voluntatem evenire poſſit: atqui cum tu per dolum, vel vim impedis, ne ponatur conditio, revera per alias cauſas tibi involuntarias non ſtat, quominus fiat votum tuum: ergo conditio cenſetur impleri, & tu obligaris, ac ſi impleta eſſet. Vide, quæ notabo mox N. III. 147

II. Nihilominus maneat probabilis noſtra reſolutio, tunc ceſſare obligationem. Sic Major *in 4. d. 38. q. 1. propoſit. 1. coroll.* 7. Suarez, *cit. l. de voto, c. 17. n.* 20. Laym. *l. 4. tr. 4. c. 6. num.* 4. 148

Diana:

Diana: Caſtro-Palaus, alii cum Tamburino *cit. c.* 12. *lib.* 3. §. 6. *nu.* 7. Ratio eſt, quia vel talis obligaretur ad impletionem voti ratione conditionis impletæ, vel ratione peccati commiſſi. Non primum: quia revera, & ſimpliciter non adeſt, nec impletur conditio, quam omnino, & expreſse reſpexit intentio voventis: atqui votum non obligat ultra expreſſam intentionem voventis: & immerito recurritur ad illam intentionem tacitam, & virtualem, quod conditio præciſe per alias cauſas, & voventi involuntarias debeat impediri, cum adſit expreſſa intentio contraria, ſi conditio ipſa non ponatur, quomodocumque non ponatur: ergo nulla eſt obligatio ratione conditionis impletæ: ſicque ruit, vel ſaltem non convincit ratio allata Sanch. ibid. Neque ſecundum: hoc enim diſcrimen eſt inter violationem promiſſionis factæ Deo, & factæ homini quod violatio promiſſionis factæ homini quidem obliget ad compenſationem, ſeu reſtitutionem damni illati, ſemper enim homini per violationem uriſſui infertur damnum in bonis ſuis utilibus, quod compenſari poteſt, & debet. At verò violatio promiſſionis factæ Deo ſolum obligat ad pœnitentiam, & ſatisfactionem pro peccatu, & injuria illata Deo, & non ad aliquam compenſationem, ſeu reſtitutionem: Deo enim tranſgreſſione voti nullum infertur damnum, quod reſtitui poſſit, ac debeat, ſed tantùm honor, & cultus debitus auferetur, qui per pœnitentiæ ſatisfactionem eidem reſtituitur; ergo ratione peccati commiſſi in doloſa illa voti eluſione, nulla alia eſt obligatio voti implendi, ac velut compenſandi. Jura autem ſupra allegata ſolum ita ſtatuerunt de promiſſionibus humanis ad indemnem ſervandum promiſſarium, & non in promiſſionibus Deo factis, in quibus tota obligatio pendet ab expreſſa intentione voventis, quæ in propoſito non impletur, ut dictum eſt.

149 III. Cæterum duo hic valde advertenda ſunt. *Primum*: accurate exploranda eſt intentio voventis, quæ interdum eſſe poteſt omnino ſe obligare, v. gr. ad Religionis ingreſſum. *Si pater conſenſerit*, *vel*, *niſi pater contradixerit*: ut proinde nihil aliud impedire eum debeat præter patris contradictionem, vel diſſenſum. Hoc caſu, ſi vovens dolo circumveniat patrem, ut contradicat, qui alioquin non contradiceret, voto nihilominus obligabitur, eo quod conditio, conſiderata voventis intentione, ſatis impleta cenſeatur, quando pater non ex ſe ipſo voluntarie, ſed tantum fraude voventis circumventus contradicit. Atque hoc caſu locum habet ratio Sanchez ſupra allata. *Secundum*; Quando res eſt adhuc integra, certum eſt voventem debere ceſſare ab impediendo, & expectare, an ponatur conditio: ut ſi in dicto caſu pater non ſtatim contràdicat, ſed deliberet; interim tu a doloſa perſuaſione ceſſare debes, & expectare ejus mentem. Unde qui de induſtria ſe male gerunt in Religione, ut ſic dimittantur, non ſunt tuti in conſcientia dimiſſi, ſed poſt dimiſſionem debent inſtanter petere receptionem, ut voto ſatisfaciant. Quia res adhuc ſemper eſt integra: ſemper enim poſſunt ſe emendare, & idoneos receptioni reddere, quamdiu ſpes eſt receptionis, donec ultimare repulſi excuſentur.

150 IV. Denique ex dictis explicandum eſt, quomodo intelligenda, & impleri cenſenda ſit ſolemnis illa conditio in votis (idemque in aliis promiſſionibus) filiorum: *Si Patri placuerit? &c.* Hanc quæſtionem late tractat Sanch. *lib.* 5. *de Matrim. diſp.* 7. *q.* 7. Ex quo accipe compendio. I. Si pater re cognita, voto, vel promiſſioni primo ſtatim conſentiat, cenſetur impleta conditio, & obligatio contracta: quæ minime tollitur, etſi is poſtea, mutata ſententia, diſſentiat, niſi filius forte adhuc ſit impubes, juxta dicenda *cap. ſeq.* e contra ſi pater primo ſtatim diſſentiat, deficit conditio, & obligatio, neque revaleſcit, etſi pater poſtea conſentiat. Ita poſt Azorium, & alios, Sanchez, & Layman citt. contra Sylveſtrum, & Navarr. Quod ſi verò voventis, vel promittentis intentio fuerit obligandi ſe omnimodis, dummodo ſine patris offenſione fieri poſſit, tunc, etſi pater primo ægre ferat, & diſſentiat, poſtea vero conſenſum præbeat, obligatio contrahetur, ſi interim nulla mutatio notabilis ſit facta; ut cum aliis bene notat Laym. *cit. num.* 3. II. Si pater, nec conſenſum, nec diſſenſum exprimat, ad alia ſigna, & conjecturas attendendum eſt. Nam in quibuſdam perſonis, conſideratis circumſtantiis, taciturnitas mærorem animi indigne ferentis ſignificat; & ſic deficiet conditio, & obligatio. In aliis vero ſignificat tacitum conſenſum, vel ſaltem non repugnandi voluntatem, ut notant DD. citt. Et ſic palam impletur conditio. *niſi pater contradixerit* non ita liquido: *ſi pater conſenſerit*: vel, *ſi patri placuerit*. Ideoque in praxi mens ejus magis exploranda eſt. Ubi nota differentiam inter has duas conditiones: *ſi pater conſenſerit*: *&*, *niſi pater contradixerit*. III. Si pater expreſſe dicat, ſe quidem non contradicere, vel diſſuadere, ſed etiam non ſuadere, vel conſulere. tunc cenſetur eſſe impleta voti conditio, *ſi patri placuerit*: niſi conſtaret aliam fuiſſe voventis, vel promittentis intentionem. Qui enim vovit, vel promiſit ſub conditione paterni placiti, vel conſenſus, ejus animus fuiſſe cenſetur obligare ſe, *niſi pater contradicat*, *diſſuadeat*, *vel ægre ferat poſitive*, quod in propoſito non fit. Nam, ut ait Juris Conſultus Regula juris 142. ff. *Qui autem tacet*, *non utique fatetur*, *ſed tamen verum eſt*, *eum non negare*, ſive contradicere. Vide Laym. *cit. c.* 6. *num.* 3. IV. At, ſi pater moriatur forte priuſquam ejus placitum, conſenſum, vel ratihabitionem petas? Reſp. ſaltem ſi pubertatem ingreſſus es, ipſa mors patris habebitur pro aſſenſu, qui ſine dubio non volet amplius te impedire ab opere bono; neque aliter conſenſum, vel placitum ſuppoſuiſti, niſi quatenus ejus poteſtati ſubes: nunc autem non amplius ſubes.

§. II. *Votum pœnale*.

151 VOtum pœnale eſt, quatenus vovetur pœna ſub conditione ſubeunda. ſeu ut deſcribit Sanch. *l.* 8. *de matrim. diſp.* 10. *nu.* 1. Cùm vovens minime alioquin affectus ad rem, quam in pœnam vovet; ſed ideo eam ita promittit, ſi crimen aliquod commiſerit, ut illius incurrendæ timore retrahatur a crimine committendo. Duobus modis fieri poteſt. *Primo modo*, ſi quis duplex votum emittat, ſcilicet rem aliquam abſolute faciendi, vel omittendi, ad quam animus inclinatus eſt; & deinde, ſi non id præſtiterit, aliud quidpiam, ad quod animus inclinatus non eſt, tamquam in criminis pœnam præſtandi: ut ſi voveas, te non fornicaturum, ſi autem fornicatus fueris, Religionem ingreſſurum: aut te non luſurum, ſi autem luſeris, tantam eleemoſynam daturum. *Secundo modo*: Uno ſimplici voto ſolum vovetur, ac promittitur pœna, tamen ſub conditione, ſi id, quod proponit, non præſtiterit, v. g. voveo me Religionem ingreſſurum, ſi fornicatus fuero: eleemoſynam daturum, ſi denuo luſero, &c. Circa quæ breviter ita reſolvendum eſt.

152 I. In voto pœnali, ſi res a vovente principaliter intenta, aut impoſſibilis, aut Deo accepta non ſit, vel fiat, tunc cadit etiam obligatio pœnæ, v. gr. voviſti, vel juraſti, te jejunaturum, vel eleemoſynam daturum, ſi vindictam ſumpſeris. ſi cum inimico locutus fueris, ſi in talem domum ingreſſus fueris, &c. ſecluſa juſta cauſa non ingrediendi, &c. nulla eſt obligatio pœnæ. Ratio eſt quia pœna ſolùm acceſſorie ſub conditione rei principalis promittitur: ſi ergo res principalis præſtanda non ſit, neque pœna locum habebit.

153 II. Si obligatio voti per diſpenſationem ſublata fuerit, eo ipſo cadit etiam obligatio pœnæ, licet de ea in diſpenſatione nulla ſit facta mentio. Ratio eſt: quia pœna habet ordinem ad tranſgreſſionem: ſed poſt diſpenſationem voti non habet locum tranſgreſſio, ergo neque obligatio pœnæ. Secus dicendum, ſi tranſgreſſio voti jam ſemel accidiſſet, v. g. Voviſti te non luſurum, & ſi luſeris, eleemoſynam daturum, &c. ſi luſiſti ſemel, jam reus es tam voti, quam pœnæ, & poſtea abſolutus a voto, non abſolveris a pœna antea contracta, ſed ſolum a pœna contrahenda impoſterum, ut bene notat Laym. *cit. c.* 5. a. 2.

154 III. Quandocumque aliquis ob ignorantiam, vel oblivionem inculpabilem rem principalem perficere omiſit, non obligatur pœna, quippe quæ locum non habet, niſi ubi voluntaria tranſgreſſio eſt, v. g. Voviſti ſingulis feſtis audire Sacrum, tali Vigilia jejunare, &c. omittis inculpare ignorans eſſe feſtum, vel Vigiliam eo die, aut oblitus, vel non recordatus Voti tui, &c. non teneris pœnam ſolvere: perinde enim eſt, ac ſi alias juſte impeditus fuiſſes. Nemo quippe cenſetur voviſſe pœnam, niſi ob culpabilem tranſgreſſionem, &, *Omnis pœna*, *ſi juſta eſt*, *peccati pœna eſt*, ait S. Auguſt. *l.* 1. *Retractat. c.* 9. At vero, qui memor Voti ſui: v. g. non ludendi, non fornicandi, &c. etſi non recordatus pœnæ annexæ, violaret Votum ſuum, adhuc tenebitur pœna appoſita ſaltem moderata, & non exorbitante. Secus, ſi pœna eſſet exorbitans, & graviſſima, v. g. ingreſſus Religionis, difficillima peregrinatio, ſi fornicatus fueris, &c. Ex communi Sanch. *l.* 4. *moral. c.* 82. *n.* 17. Laym. *cit. n.* 3. Ratio eſt; quia Voti obligatio eſt inſtar alterius legis humanæ, atqui qui legem latam vovit, etſi ignoret, vel obliviſcitur annexam pœnam, nihilominus eam incurrit, eaque juſte punitur, niſi pœna exorbitans ſit, aut cenſura: ut alibi notavimus.

155 IV. Quoad pœnam ſolvendam ita diſtinguendum eſt. 1. Si quis duplex Votum edidit, v. g. ſe non blaſphematurum, & ſi blaſphemaverit, eleemoſynam daturum, liquido tenetur ad ſolvendam pœnam toties, quoties blaſphemandi Votum tranſgreſſus fuerit. *Omnes*. Sanch. *cit. n.* 21. Laym. *cit. n.* 4. Ratio eſt: quia ſicut Votum principale non blaſphemandi ad omne tempus ſemper refertur, ita & Votum acceſſorium de ſolvenda pœna ad omne tempus tranſgreſſionis referendum eſt. Qua ratione etiam illud Votum accipi debet. *Voveo me omnibus diebus Sabbati Miſſam auditurum*: *&*, *ſi non audiero*, *me talem eleemoſynam daturum*. Qui unum tantum votum edidit de pœna ſolvenda, ſi tale quid commi-

ſerit: conſideranda eſt intentio voventis, quæ ordinarie etiam eſt perpetuo ſibi interdicere talem rem ſub propoſita pœna, ita ut quoties tranſgreſſio fiat, toties pœna ſolvatur. Sin vero ſpectatis omnibus circumſtantiis, de intentione voventis conſtare non poſſit, ſed dubium maneat, an vovens intenderit ſolvere pænam pro omni, an vero pro prima tantùm tranſgreſſione, probabile eſt, ſolum pro prima vice tranſgreſſionis debere pænam ſolvere. Ita Eman. Sa *V. Votum n.* 26. approbante Laym. *cit. n.* 4. Ratio: quia cum de obligatione voti agitur, benignior pars amplectenda eſt in dubio in favorem voventis, ſalva verborum proprietate: atqui verba iſta Voti: v. g. *ſi blaſphemavero, voveo me aureum daturum pauperibus*, propria, & uſitata acceptione intelligi poſſunt de prima tantùm tranſgreſſione: ergo ſi vovens de intentione ſua dubitet, hanc benigniorem partem amplecti potent. Verum mihi arridet regula collecta ex *Sanch. Laym.* ſæpe citatis apud Tamburinum *cit. cap.* 12. §. 7. *n.* 2. Quando pæna eſt ex ordinariis, quæque iterari ſolet, intelligitur toties; quoties. Quare, ſi voviſti jejunare, moderatam eleemoſynam dare, ſi ebrius, vel fornicatus fueris, obligandus es, quoties ebrius, vel fornicatus fuiſti. Quando autem eſt ex pœnis gravioribus extraordinariis, quæque iterari non ita ſolent, in prima tantum tranſgreſſione pœna urgebit, non in ſequentibus: ut ſi voviſti peregrinari Romam, ſi fornicatus fueris, &c. *Ratio eſt:* quia non eſt veroſimile voventis intentionem fuiſſe ſibi imponere toties, quoties, pœnas iſtas inſolitas: veroſimile autem eſt, voluiſſe moderatas, & ſolitas.

§. III. *Votum ingrediendi Religionem.*

RESOLUTIONES.

156 PRima. Qui generatim, & indeterminate vovit ſe aliquam Religionem ingreſſurum, ex communi doctrina cum *S. Th.* 2. 2. *q.* 88. *art.* 3. *ad* 2. tenetur moralem adhibere diligentiam, ut in aliquem Religioſorum Ordinem recipiatur adeoque repulſus ab una, debet alium Ordinem, & interdum unius Ordinis plura Monaſteria, adire, & receptionem ſerio petere; quamdiu ſpes probabilis ſupereſt, ſe alicubi receptum iri: dummodo exinde non oriatur magna, & improviſa difficultas. Etenim obligatio Voti, ſicut & cujuslibet ſpontaneæ promiſſionis, benigne, & ſtricte interpretanda eſt, ut non extendat ſe ultra voventis, vel promittentis intentionem, etiam tacitam, ſeu probabiliter præſumptam: adeoque nec ad ſpeciales, & improviſas difficultates ſe extendat, quas vovens probabiliſſime excepiſſet, ſi ei in mentem veniſſet, vel ſuper his interrogatus fuiſſet. Et hinc reſolves.

157 I. Talis ita generaliter Religionem vovens, ſicut poteſt quamlibet minus ſtrictam eligere; ita ſi in nulla moderata Religione reciperetur, non tenebitur ingredi ſtrictiſſimam, v. g. Carthuſianorum, etſi facilè recipiendus, ſi affirmet, vel ex qualitate perſonæ colligi poſſet, non fuiſſe ipſi mentem etiam ad tales Religiones ſtrictas ſe obligare. *Sylveſter, Angelus*, aliiſque cit. Sanch. *l.* 4. *moral. c.* 16. *n.* 49.

158 II. Si talis in ſua civitate, vel Provincia non recipiatur, non tenebitur adire Provincias extraneas cum gravi incommodo, ſi affirmet, vel ex qualitate perſonæ colligi poſſit, ſuam intentionem eo uſque ſe non extendiſſe: utpote, quia inops, debilis, externæ linguæ imperitus, & maxime ſi fœmina ſit, quibus peregrinari incommodum, & indecorum eſt.

159 III. Si talis idoneus ad Clericatum non reciperetur, niſi ad ſtatum laicalem, non tenetur ingredi, ſi id ſe non intendiſſe affirmet, vel ex qualitate perſonæ colligatur, utpote, ſi nobilis, delicatus, ingenio, doctrina præditus. Vide Sanch. Laym. *lib.* 4. *tract.* 5. *de ſtatu Religionis c.* 6. *n.* 1.

160 IV. Qui ſic Religionem abſolute vovit, ſi non recipiatur, niſi in Monaſterio, vel Ordine, cujus diſciplina collapſa eſt, ut nec ſubſtantialia quidem Vota obſerventur, non tenebitur: immo licite non poterit ingredi, ob pericula ſubverſionis, ut notat etiam Navarr. *c.* 12. *nu.* 45. aliique cum Sanchez, & Layman *cit. n.* 5.

RESOLUTIO II.

161 QUi Religionem aliquam determinate vovit, S. Benedicti, S. Franciſci, &c. vel certum aliquod Monaſterium ingredi. 1. Tenetur in primis ſincero animo petere, ut recipiatur: atque etiam ſemel, iterumque repulſus ſolum conſtantiæ probandæ cauſa, non ſolvitur Voto: ac ſi poſtea Religioſi, mutata voluntate, eum recipere parati ſunt, obligatur Voto ad ingrediendum. Sanch. *cit. nu.* 70. Leſſius *l.* 2. *c.* 41. Laym. *cit. n.* 2. Excipe: Niſi interea notabilis mutatio facta fuerit ſine fraude voventis: ut ſi interim diſciplina collapſa, Monaſterium deſtructum: ſi vovens interim deſperans receptionem, bona fide aliam Religionem ingreſſus fuerit, ſponſalia inierit, vel crimine commiſſo, infamis factus fuerit. 2. Qui ita certum Ordinem, vel Monaſterium ingredi vovit, examinare debet intentionem ſuam: Quodſi enim principaliter intendit vovere Statum Religioſum, vel Religionem abſolute, & ſolùm ſecundario determinavit ad hunc Ordinem, vel aliud Monaſterium ſe conferre, tènebitur, juxta dicta *Reſolut. præced.* 3. Quod ſi vero principaliter intendit hunc ſpecialem Ordinem, vel locum ingredi, ob ſpecialem affectum ad illum, adeoque Religionem non abſolute, & diviſim, ſed omnino copulatim cum dependentia a tali Religione, vel Monaſterio promiſit: tunc in eo Ordine, vel Monaſterio ſerio repulſus: omnino liberatur voto, juxta communem DD. cum S. Thoma *cit. qu.* 88. *art.* 3. *ad* 3. *Navar. Sanch. Laym. cit.* Ratio utriuſque patet ex dictis ſupra de materia mixti Voti diviſim, vel copulate promiſſa. 4. Denique non tenetur ingredi ultra ſuam intentionem: utpote, ſi intendiſſet ingredi hunc Ordinem, vel tale Monaſterium, quia credebat in eo obſervantiam eſſe ſtrictam, poſtea comperit eſſe relaxatam; aut quia credebat eſſe moderatam, poſtea comperit eſſe valde rigidam: ut etiam ſupra de materia voti notatum.

RESOLUTIO III.

162 QUi vovit determinate ingredi unam Religionem laxiorem: I. Licite, & optime ingreditur, ac profitetur aliam ſtrictiorem. *Omnes. Arg. c. Licèt. De Regularib.* quin, ut ibidem habetur: etiam ſolemniter profeſſi unam laxiorem, licite ingrediuntur aliam Religionem ſtrictiorem, petita tamen, ob reſpectum ſacræ obedientiæ, licite non obtenta Superioris licentia. II. Profeſſus Religionem ſtrictiorem, in qua tamen non ſervatur Regula, nec ſpes eſt Reformationis, licite ingreditur aliam minus ſtrictam, in qua ſervatur Regula, petita ſimiliter, etſi non obtenta Superioris licentia: uti docent *Ludovicus Lopez*, aliiſque cit. Rodriquez tom. 3. *QQ. Regularium*, *q.* 52. *art.* 5. *Sanch. Laym. cit. n.* 10. Contra vero, qui vovit ingredi, & profiteri Religionem ſtrictiorem obſervantem, utique peccat ingredièndo, & profitendo laxiorem, quia minus præſtat, quam Deo voto promiſerat: attamen profeſſio valida erit, & voventem a priori voto liberat; quia nimirum votum ſolemne Profeſſionis, quo Religioni laxiori jus acquiſitum eſt, derogat voto priori ſimplici, quo alteri Religioni ſtrictiori nullum jus acquiſitum fuit. Ut habetur *c. qui poſt. De Regula Juris in* 6. III. Similiter peccat, qui vovit ſe Religionem ingreſſurum ſtrictiorem experiendi cauſa, poſtea ingrediendo laxiorem ſine intentione, & obligatione perſeverandi, & profitendi: quia minus iterum præſtat, quam promiſit: cum plus ſit Novitium eſſe in Religione ſtrictiore, quam in laxa. Attamen votum ingrediendi, & experiendi Religionem ſtrictiorem ipſemet vovens licite commutare poteſt in votum ingrediendi, & experiendi Religionem laxiorem. Quemadmodum etiam, ſi tempus ingrediendi Religionem ſtrictiorem ex Voto nondum adveniſſet: v. g. ſi voviſſes, abſolutis ſtudiis, ingredi Carthuſiam, interim non prohiberis ingredi, & experiri Ordinem laxiorem, v. g. S. Benedicti, cum intentione vel in eo Ordine profitendi, vel prius Votum, Carthuſiam ingrediendo, exequendi. Ut cum *S. Antonino*, & aliis bene docet *Sanch. cit. c.* 16. *n.* 18. & 20. Quia nimirum Votum profitendi Religionem etiam laxiorem, cum contineat perpetuum Dei obſequium, abſolute melius eſt, & plus obligat, quam Votum ſolum ingrediendi, & experiendi Ordinem quantumcumque ſtrictiorem, quod per ſe ſolum temporale Dei obſequium continet: juxta illud *c. ſcripturæ de o Voto*, &c. *Reus fracti Voti aliquatenus non habetur, qui temporale obſequium in perpetuum noſcitur Religionis obſervantiam commutare. IV.* Eum, qui Religionem ingredi, & profiteri vovit, non poſſe ſuſcipere Epiſcopatum, ſed ſuſceptum dimittere, ac Votum ſuum exequi debere, contra *Abbatem, Henriq. Rodriq.* & alios, communis, & vera eſt Sententia DD. cum *Sanch. Leſſio: Laym. cit. n.* 15. Ratio eſt: quia non eſt de meliori bono, ut ſupra de materia Voti oſtenſum eſt. Intellige tamen: ſecluſa diſpenſatione, quam Papa concedere poteſt, & re ipſa concedere cenſetur, ſi conſcius talis Voti, voventem aſſumat ad Epiſcopatum.

RESOLUTIO IV.

163 QUi abſolute Religionem vovit, intentionem ſuam non ſatis exprimens, ſed dubius manens, an voluerit ſe obligare ſolum ad ingreſſum, & probationem, an vero etiam ad profeſſionem, præſumendus eſt tantum ſe voluiſſe obligare ad experiendum, non item ad profitendum abſolute. Uti contra Nav. & Rodriq. &c. docet communis, & ſecura ſententia DD. cum Suar. *l.* 4. *de Voto c.* 8. *n.* 7. Sanch. *cit. c.* 16. *n.* 86. Quos ſequitur Laym. cit. Ratio eſt, quia voventium Religionem, niſi aliud exprimant, ea communiter eſſe ſolet intentio, nimirum ingrediendi, & experiendi,

Digitized by Google

ſti, utrùm ipſis expediat, nec ne. Deinde Vota, & pacta ſecundùm jus commune & conſuetum morem interpretanda ſunt in dubiis: atqui jus commune diſponit ingredientibus anni ſpatium ad experiendum; ergo &c. Denique cùm Votorum obligatio ſit ſtrictæ interpretationis, & benignæ in favorem voventis, ſicut in dubio, utrùm aliquis ſimpliciter voverit, cenſetur eſſe liber: ita etiam in dubio, utrùm aliquis unum ſolùm, an verò duo voverit, nimirùm & ingreſſum, & profeſſionem, cenſendus eſt liber ab altero, de cujus obligatione dubitat. Inſuper hic aliqua obſervanda ſunt. 1. Is, qui ſic vovit, Religionem ſincero animo ingredi, & aliquem moralem conatum adhibere, debet ſe accommodare moribus Religionis, cum propoſito perſeverandi, & profitendi, ſi eam ſibi convenientem expertus fuerit. Quare licèt is, qui abſque Voto Religionem ingreſſus, abſque omni juſta cauſa egredietur, peccet ſolùm venialiter ob levitatem animi: is tamen, qui cum tali Voto Religionem ingreſſus, ſine omni rationabili cauſa egreditur, peccat mortaliter ob tranſgreſſionem voti. *Caj. Nav. alii cum Sanch. cit. c.16. n. 90. Laym.* quòd ſi tamen bona fide ingreſſus, ex juſta cauſa egrediatur, tali Voto omninò liberatur. Satis eſt enim ſemel præſtitiſſe, quod promiſit, ſcilicet ingredi, & experiri Religionem, an ſibi conveniens ſit. 2. Qui verò expreſsè vovit Religionem non tantùm ingredi, ſed etiam profiteri, ſeu in ea perſeverare ita aſtringitur Voto ad profeſſionem, & perſeverantiam (etſi Religio non uſque adeò conveniens ſit) ut exire ſpontè nequeat, & annus probationis non tam ſibi, quàm Ordini ſerviat: adeò ut licèt ex juſta cauſa egrediatur, ſi tamen ſpes ſit, ipſum denuò receptum iri, teneatur adhuc ex Voto ſuo ingredi: cùm Votum abſolutè conceptum impedimento temporali non extinguatur, ut ſi quis ob morbum eſſet egreſſus iſque morbus penitus ceſſet. 3. Qui abſolutè, & expreſsè vovit, & Religionem, & continentiam; aut Caſtitatem vovit principaliter, & independenter à Religione; is impeditus, vel liberatus à Religione, adhuc obligatur Voto Caſtitatis. Qui verò Religionem vovit principaliter, & Caſtitatem ſolùm acceſſoriè, & independenter à Religione, is impeditus, vel liberatus à Religione, liberatur etiam à Voto ſimplici Caſtitatis acceſſorio. Quia *Ruente principali ruit acceſſorium*. De quo nulla controverſia. 4. In dubio autem, quonam modo talis voverit Caſtitatem cum Religione, ſi neque ex verbis voventis, neque ex circumſtantiis conjectura capi poſſit, poſt adhibitam diligentiam, poterit vovens eligere ſenſum, quem vult, ſibique magis faventem: nimirùm voviſſe Caſtitatem dependenter à Religione: uti ex *Sanch. & Laym.* §. præcedenti indicatum eſt.

S U B S E C T I O.

Voti violatio.

S U M M A R I U M.

164 *Quale peccatum ſit, vovere aliquid inconſideratè, ſine intentione promittendi, obligandi, vel implendi;* uſque. 167.

167 *Qualiter peccet vovens rem malam, & impoſſibilem, & indifferentem?* uſque ad n.170.

170 *Quale peccatum ſit tranſgreſſio, & dilatio Voti, ac de Voto emiſſo pœnitere?* uſque ad n.173.

173 *In Confeſſione votorum violatorum opus non eſt explicare eorum materiam.*

174 *Niſi ea aliundè præcepta, vel prohibita ſit.*

175 *Licèt Votum Caſtitatis ſimplex, ſolemne, & ſacri Ordinis ſint ejuſdem ſpeciei, tamen in confeſſione probabiliùs exprimi debet Votum ſolemne.*

§. I. *In ipſo actu, & modo vovendi peccari poteſt tripliciter.*

164 PRimò. Temerè, leviter, inconſideratè, & ex repentino quoque motu, vel ob reſpectum humanum aliquid vovere, peccatum eſt, plerumque tamen veniale tantùm. *Communis DD. cum Sanch. l.3. c. 1. n. 9.* Peccatum eſſe, ſumitur ex illo Eccleſiaſtici 5. *Diſplicet Deo infidelis, & ſtulta promiſſio*. Votum autem ex levi metu, ac ſine ſufficiente deliberatione emiſſum cenſetur promiſſio ſtulta: *Accedit*, quod ſit abuſus Voti, ita temere, & ſine matura conſideratione vovere. Quia tamen non cedit in gravem injuriam Dei, vel cultus divini, venialem culpam per ſe excedere non poteſt.

165 *Secundò*. Vovere abſque intentione promittendi, & ſe obligandi ad rem promiſſam, ceſſante ſcandalo, & gravi irreverantia Dei, probabiliùs tantùm eſt peccatum veniale. Ita Sanch. *cit. n.*10. Cajet. *V. votum n.* 2. Qui rectè determinat tunc ſolùm eſſe peccatum mortale, quando Votum eſt ſolemne, ut in ſuſceptione Ordinis ſacri, ac profeſſione Religionis: in his enim, ſi externè voveas, juxta intentionem Eccleſiæ, ac Religionis vovere ex juſtitia debes: aut etiam quando eſt votum ſimplex, ſitque publicè coram aliis; quia tunc eſſet mendacium pernicioſum, & periculoſum, ratione divinæ irreverentiæ coram aliis, & gravis ſcandali.

166 *Tertiò*. Vovere aliquid abſque intentione, & voluntate illud implendi in re gravi, ſine dubio eſt peccatum mortale, omnium DD. conſenſu, ob graviſſimam reverentiam, & virtualem irriſionem Dei: quaſi Deus omniſcius, ac corda intuens falli poſſit. Attamen in re levi probabilius eſt tantùm peccatum veniale, excuſante parvitate materiæ; nec adeò gravem irreverentiam erga Deum inducente. Ita communis cum *Sanch. cit. nu.* 8. contra noſtrum *March.* & alios quoſdam nimis ſtrictos.

§. II. *Circa materiam Voti peccatur itidem tripliciter.*

167 PRimò. Vovere rem mortaliter malam, ſive ex objecto, ſive ex fine, vel circumſtantiis, eſt peccatum mortale, & quidem duplex. Unum contra præceptum aliquod particulare; alterum contra virtutem Religionis: quia eſt graviſſima irreverentia Dei, & formale ſacrilegium, fidelitatem ſuam velle ipſi Deo obligare ad ejus offenſam: at verò vovere rem ſolùm venialiter malam, vel ad finem venialiter tantùm malum: eſt tantùm peccatum veniale; ſimiliter duplex: & contra aliquod præceptum particulare: & contra virtutem Religionis. Communis DD. *Armilla, Sylveſter, Sotus, Navar. Tolet.* aliiſque cit. *Sanch. l.4. mor. cap. 6. n.9. Laym. tr.4. c.2. n.6.* Dian. *p.4. tr.4. reſol.* 160. Ratio eſt: quia cùm tale Votum ſumat totam ſuam malitiam à re mala promiſſa, tale peccatum erit Votum, quale eſt res promiſſa: adeoque ſi hæc mortalis, mortale; ſi venialis, veniale.

168 *Secundò*. Vovere rem impoſſibilem ſub ratione impoſſibili apprehenſam, eſt peccatum mortale: quia rem impoſſibilem Deo promittere, eſt veriſſima Dei irriſio, & graviſſima irreverentia. Secùs dicendum, ſi illa res per errorem apprehenderetur, ut bona, ac poſſibilis: v.g. naturale jejunium ſervare per totam Quadrageſimam.

169 *Tertiò*. Vovere rem indifferentem, quatenùs indifferens eſt: v.g. curare ſibi novas veſtes; aut minùs bonam: v.gr. Matrimonium inire, non dare eleemoſynam certo pauperi indigno, &c. eſt tantùm peccatum veniale: quia hic nulla notabilis intervenit irreverentia, vel injuria Dei.

§. III. *In executione, vel tranſgreſſione Voti ſimpliciter peccatur, tripliciter*, omittendo, differendo, pœnitendo.

170 PRimò. Omnis tranſgreſſio Voti (ſive per commiſſionem ſive per omiſſionem) in re tamen ex natura ſua, vel circumſtantia gravi, eſt peccatum mortale: in re levi (ſive ea tota, ſive partialis tantùm materia voti ſit) eſt tantùm peccatum veniale. Vide *ſect.* 3. *n.*89.

171 *Secundò*. Dilatio voti, aut ex intentione voventis ad certum tempus ſub mortali obligantis; aut cum abjectione voluntatis illud implendi; aut cum periculo non implendi, vel impedimenti perpetui, abſque omni cauſa probata, eſt peccatum mortale aliàs veniale tantùm. Vide eadem *ſect.* 3. §. 4. *toto.*

172 *Tertiò*. Pœnitere efficaciter de voto emiſſo, cum voluntate, aut propoſito illud deinceps non ſervandi, aut quærendi quamlibet occaſionem, & cauſam, ſive juſtam, ſive injuſtam, ſe à voti obſervatione eximendi in re gravi, eſt peccatum mortale, *ſecundùm omnes*. Ratio eſt: quia ejuſdem malitiæ eſt tranſgredi velle, & tranſgreſſio ipſa: qui autem ſic efficaciter pœnitet, dictæ voluntati liberè conſentit, cenſetur habere voluntatem tranſgrediendi votum emiſſum, adeòque juxta rationem materiæ, peccare mortaliter. At verò pœnitere tantùm inefficaciter, cum ſimplici tantùm diſplicentia, triſtitia, ac nolleitate voti emiſſi, ſuſtinendo quaſdam difficultates, vel anxietates in voto ſuo, dummodò perſeveret firma voluntas ſemper implendi votum, peccatum non eſt, per ſe loquendo, ſed lucta contra incentivum peccati, ſicut enim ab initio poterat homo non vovere, ita poſteà optare poteſt, quòd non voviſſet. Adeòque propoſitiones illæ: *utinam non voviſſem! Si non voviſſem, amodò non vovere amplius*, &c. etſi magnæ imperfectiones ſint, tamen ſtante firma voluntate implendi votum peccata non ſunt, *per ſe loquendo*. Per accidens tamen, quatenùs talis diſplicentia voti redundat in ejus executionem, ut homo ſegniter, negligenter, & cum tædio Votum exequatur peccatum veniale: accedente verò periculo prævaricandi, erit mortale. Sic ex communi Laym. *lib.4. tr.4. c.4. n. 3.*

§. IV. *Circa Confeſſionem Votorum violatorum.*

173 PRimò. In Confeſſione ſufficit enumerare tranſgreſſiones Votorum, omittendo, vel committendo, neque neceſſe eſt explicare materias votorum aliundè non præceptas, vel prohibitas. E. g. Titius vovit certo die jejunare, Miſſam audire, & recitare coronam B. M. Virginis, omnia omittit. Cajus vovit tali die non bibere vinum, non lude-

re, non domo egredi recreationis gratia: at data occaſione, vinum bibit, ludit, recreatum exit. Utrque ſatisfacit in Confeſſione dicendo: tria vota a me emiſſa ſemel tranſgreſſus ſum. Ita cum aliis Lugo *de Pœnit. diſp.* 16. *n.* 115. Ratio eſt, quia omnia vota edita de rebus ex ſe non præceptis, vel prohibitis, ſunt ejuſdem ſpeciei, conſequenter etiam tranſgreſſiones ejuſdem ſpeciei erunt: ergo ſufficit in Confeſſione exprimere numerum tranſgreſſionum mortalium, nec opus eſt explicare materias aliunde non præceptas, vel prohibitas.

174 *Secundo*, At vero, ſi materia votorum aliunde præcepta vel prohibita ſit, utique explicanda erit: Ut ſi voviſti non fornicari, non blaſphemare, numquam pejerare, numquam die feſto omittere Sacrum: omnia tranſgreſſus, utique non ſufficit dicere ſimpliciter *violavi tot Vota ſemel, toties*; ſed materias explicare debes: quia non ſolum contra vota tua, ſed etiam contra alia præcepta Dei, vel Eccleſiæ deliquiſti. At, quid ſi voviſti certo die jejunare, & audire Sacrum, & abſtinere ab illicita venere: & omnia tranſgreſſus in Confeſſione dicas, *ſemel tranſgreſſus ſum tria Vota:* & poſtea interjectis aliis, addas, *ſemel commiſi fornicationem?* Reſpondet Gobat *caſu* 1. *n.* 24. te ſatisfeciſſe: quia nihil ſubſtantiale omiſiſti. Sed ego addo, te etiam exceſiſſe; quia ſic revera Confeſſario ingeris notitiam diſtincti peccati fornicationis, ultra triplicem illam tranſgreſſionem Votorum.

175 *Tertio*. Quamvis autem etiam Votum Caſtitatis ſimplex & ſolemne Profeſſionis, ac ſacri Ordinis, eſſentialiter ſint ejuſdem ſpeciei: attamen juxta communem, & mihi omnino veram DD. Sententiam, ſi Voto ſolemni Caſtitatis adſtrictus, lapſus es, non ſufficiet dicere. Semel tranſgreſſus ſum votum Caſtitatis, ſed (niſi Confeſſario notus ſis) explicare debes Votum ſolemne: quippe cujus ſolius violatio proprie conſtituit ſacrilegium carnale, non item violatio Voti ſimplicis, ut alibi eſt dictum: quamvis oppoſitam ſententiam. *Sanch. Dianæ, Baſſæi, Tamburini* alibi, in ſua materia, ut probabilem admiſerimus.

Denique ad praxim appoſite monet Sanch. *c.* 1. *de Voto n.* 31. Quando pœnitentes moniti a Confeſſario, ut a peccatis certis deſiſtant, reſpondent: *promitto me amplius hoc, aut illud non facturum, &c.* communiter non edere Votum, ſed tantum velle ſignificare ſuum firmum propoſitum. Si quis tamen vere velle promittere, & de nuovo obligare ad emendationem talis, vel talis peccati, utique verum votum edidit, cùm promiſſio non fiat Confeſſario, ſe coram illo ipſi Deo, ſaltem promiſſio non fit Confeſſario ut homini, ſed ut Judici loco Dei, adeoque adhuc principaliter ipſi Deo: & conſequenter, non ſecuta emendatione, deberet ſe agere reum facti, & fracti Voti: ut etiam obſervat P. Gobat *ib. n.* 25. Quam quidem novam obligationem Confeſſarius præditus facultate diſpenſandi, vel commutandi Vota, ut prudenter relaxet, definiet ex ipſa experientia, utrum nimirum memoria Voti nuncupati retraxerit pœnitentem a recidiva, nec ne. Si enim retraxit, non relaxet, ſi ſecus, relaxet in nomine Domini, quia Votum iſtud, & nova obligatio nihil ipſi proficit, niſi ad graviorem culpam.

CAPUT III.

De Votorum, & Juramentorum deobligatione.

VOta ceſſant obligare voventem generatim quatuor modis: *extinctione, irritatione, diſpenſatione, ac commutatione*. Iiſdemque omnino modis ceſſant obligare juramenta promiſſoria, ſive abſoluta, ſive confirmatoria promiſſionis factæ Deo non item ſemper factæ homini, ut infra patebit,) & inſuper ſpeciali modo ſibi proprio, ceſſant per remiſſionem, ſeu condonationem alterius, cui, vel in cujus commodum promiſſio jurata facta eſt, ut infra ſuo loco notabimus.

SECTIO I.

Votorum, ac Juramentorum extinctio.

SUMMARIUM.

1 *Obligatio votorum, ac juramentorum extinguitur.*
2 *I. Ablatione, vel mutatione notabili ipſius materiæ: aut*
3 *II. Finis principalis Voti, aut*
4 *III. Circumſtantiæ per ſe principaliter intentæ.*
5 *IV. Aut alterius æquivalentis ex improviſo accidentis.*
6 *Talis autem mutatio, vel impedimentum occurrens debet eſſe quid notabile; ſe tenens ex parte materiæ, non voventis tantum.*
7 *Unde nullum incommodum, vel periculum, etiam mortis liberat ab obligatione voti, ſi id fuit prævíſum.*
8 *Si tamen talis mutatio, vel impedimentum ſit perpetuum, obligatio omnino extinguitur, ſecus ſi temporale tantùm.*

ASSERTIO I.

VOtorum, ac juramentorum obligatio extinguitur; ſeu expirat, oblatione, ſeu notabili mutatione materiæ, aut finis principalis, aut cujuſvis circumſtantiæ per ſe principaliter intentæ a vovente, aut alterius æquivalentis ex improviſo accidentis. Communiſſima Sanch. *l.* 4. *cap.* 2. *a nu.* 18. Laym. *l.* 4. *cap.* 8. *nu.* 3. 1

§. I. *Ablatione, vel mutatione notabili ipſius materiæ.*

UTpote, ſi fiat ex poſſibili, impoſſibilis: ex licita, illicita. ex bona, & meliori, indifferens, minus bona, majoris boni impeditiva: idque vel in toto, vel in parte per ſe diviſim promiſſa. Ut ſi voviſti peregrinationem annuam, & jam ſenio confectus amplius perficere nequeas, aut ſi perficias, ſuo officio ſatisfacere non poſſis, aliudve majus bonum omittere deberes: eo ipſo extinguitur, ac ſe ipſo ceſſat obligatio voti, vel pro ſemper, vel pro interim ad tempus, prout impotentia implendi perpetua, vel temporalis tantùm fuerit. Exempla alia copioſe obvia ſunt in ſuperioribus, præſertim *Sect.* 2. *c. præced.* de materia mixta voti, quæ revide, & refer. 2

§. II. *Aut finis principalis.*

CEſſante enim fine principali voti, ſemper ceſſat obligatio voti (itemque juramenti) non item ceſſante fine ſecundario tantùm. *Communis DD. apud cit.* E.g. Vovit quis, vel juravit quotidie Petro pauperi eleemoſynam daturum ad ſublevandam ejus inopiam: interim Petrus fit dives, vel non amplius eget tali ope, ceſſat tuum votum, quia ceſſat finis totus voti, qui erat ſublevatio ejus inopiæ. Item voviſti certam eleemoſynam dare Petro pauperi: ſi finis principalis tantùm fuerit bonum, ſeu ſublevatio inopiæ iſtius individui pauperis, mortuo illo, obligatio voti ceſſat. At vero, ſi finis principalis illius eleemoſynæ devotæ fuerit facere opus bonum in honorem Dei, & bonum animæ tuæ, & ſolùm ſecundario ob aliquam cauſam elegiſti illum pauperem, Petrum potius, quam alium, mortuo, vel non egente amplius illo paupere, debetur eleemoſyna alteri pauperi: eadem ratione, ſicut in legatis docent *Bartolus*, aliique Juriſtæ *in Legem Pater*, *ff. de Legatis*. 3. Abbas, alii Canoniſtæ *in c. Nos quidem de Teſtamentis n.* 14. Atque in dubio hoc poſterius præſumitur de tali intentione. Exemplum habes *in Jure c. magnæ de Voto, & Voti redemptione*. Epiſcopus Trecenſis votum fecit peregrinationis Hieroſolymitanæ ſimul animo obtinendi libertatem ſuæ Eccleſiæ a comite Campaniæ ibi commorante. Ut autem mortuum illum Comitem eſſe perlatum fuit, nulla judicata fuit promiſſio. Pontifex tamen conſultus votum tamquam non extinctum commutavit in alia bona opera, eo, quod finis impetrandi auxilii a comite non videbatur ſolus principalis, ſed etiam alius ex motivo Religionis, & cultus exhibendi locis ſacris forte etiam per ſe intentus independenter ab illo auxilio impetrando: aut certe ita fecit Pontifex ad majorem conſcientiæ ſecuritatem: prout explicant DD. communiter, Suar. Sanch. Laym. *l.* 4. *tract.* 4. *c.* 8. *n.* 2. 3

§. III. *Aut cujuſvis circumſtantiæ per ſe principaliter intentæ.*

VErb. grat. Vovit fœmina peregrinationem longinquam, ut filio ſanitatem impetret, mortuo interim filio, ceſſat obligatio voti, quia illa circumſtantia per ſe principaliter intenta fuit a vovente. Huc refer dicta omnia de voto conditionato. Item votum factum ad tempus determinatum ratione ipſius temporis, & ad finiendam obligationem utpote ob ſpeciale reſpectum & honorem talis temporis, vel diei, elapſo illo die, vel tempore, extinguitur, & omnino ceſſat. Secus eſt, ſi votum factum ſit ad determinatum tempus, non ratione temporis, ſed ſolùm ratione voti implendi, atque ad non ultra differendam executionem voti. Rationem, & exempla habes abunde *c. præc. ſect.* 3. §. 4. 4

§. IV. *Aut alterius æquivalentis ex improviſo accidentis.*

PRo quibus omnibus eſto *Regula Generalis*. Quotieſcunque tanta intercedit mutatio, novumque, ac improviſum impedimentum, vel accidens ſupervenit, quod ſi ab initio fuiſſet, voti valorem, & obligationem impediviſſet; aut rationabiliter præſumi poſſet voventis intentionem ſe ad talia non extendiſſe, ſed ſine dubio excepturum, vel negaturum fuiſſe, ſi in mentem veniſſet, vel de eo interrogaturum fuiſſe: aut denique tale quid occurrat, quod excuſaret, & tolleret obligationem præcepti Eccleſiæ de tali re facienda: tunc etiam ceſſat, & extinguitur obligatio voti 5

de ejuſ-

de eiuſmodi re facienda. Communiſſima DD. Abbas *in c.* 1. *de Voto*, *Sylv. Angelus Azorius*, aliique cit. Suar. *l.* 4. *de Vo-tec.* 19. & optime explicans Sanch. *l.* 4. *c.* 2. *a n.* 18. & ex eo Laym. *cit. c.* 8. *n.* 3. Sumitur ex *L. Pluribus* §. *etſi placeat ff. de verb. oblig.* Ubi dicitur: *Obligatio extinguitur, ſi in eum caſum inciderit, a quo incipere non poteſt.* Ratio fundamentalis eſt, quia in votis, alioquin ſtricte interpretrandis, iſta conditio ſemper intelligi debet: *In quantum eſt licitum rationabile, & moraliter poſſibile.* E. g. Voviſti Religionem Juvenis, & poſtea voti tranſgreſſor uxorem duxiſti: ea mortua, in ſenectute tua, quando admodum difficilis, & inſolitus videbitur ingreſſus Religionis, & maxime ſi Religioni, ineptus, & inutilis factus, ſolutus eris a voto. Ita citati omnes. Voviſti magnam eleemoſynam, Altare, Templum ædificare &c. poſtea vero depauperatus, aut gravem jacturam paſſus, votum tuum impoſſibile moraliter evadit, ut valde difficulter exequi poſſes, &c. ſolutus eris, durante ea impoſſibilitate. *Omnes.* Voviſti certa jejunia, Sacra, peregrinationes annuas, poſtea ſuperveniente tanta infirmitate, ſenectute, gravi neceſſario labore, quo excuſareris ab obligatione præcepti Eccleſiæ de jejunio, vel Sacro audiendo, etiam excuſaberis ab obligatione voti, durante tali impedimento. Voviſti jejunare ſingulis feriis ſextis perpetuò, nihil cogitans de Natali Domini, interdum in feriam ſextam incidente; non teneris jejunare illa die occurrente feſto Nativitatis, quia ſic etiam permittit lex Eccleſiæ. Secus eſſet; ſi vovens de eo cogitaſſes, & tamen abſolute ſingulis feriis ſextis jejunare voviſſes: tunc enim etiam illum diem comprehendiſſes tuo voto: uti contingit apud Fratres Minores: & ita in ſimilibus aliis caſibus reſolvendum aſt. Revide etiam dicta ſupra de intepretatione voti. Porro tria hic obſervanda ſunt.

6 I. Mutationem illam, vel impedimentum occurrens debere eſſe quid notabile, tenens ſe ex parte materiæ, vel executionis voti, in ordine ad ipſam facultatem, vel vires voventis, & non tantùm in ordine ad voluntatem; manente enim ipſa re poſſibili moraliter, regulariter ſemper manet obligatio, etiamſi voluntas mutata, vel pœnitens totaliter ab illa avertatur, v.g. Voviſti Caſtitatem, vel obedientiam in Religione, poſtea expertus difficultatem tuam in ſervanda Caſtitate, in obediendo, in Religionis auſteritate, pœnitentia ductus voluntatem primam retractas, & ſi hanc difficultatem, vel auſteritatem a principio expertus fuiſſes, utique non voviſſes: non obſtante tali difficultate, manes voto obligatus quia mutatio illa, & difficultas nova non eſt in ordine ad poteſtatem, ſed tantùm in ordine ad voluntatem voventis, quæ ſi ſufficeret ad extinguendam obligationem voti, vel alterius promiſſionis, nullum erit firmum votum, vel promiſſio, cujus obligatio, mutata voluntate voventis, vel promittentis, non facillime eludi poſſet ob exiguas cauſas.

7 II. Nullum grave incommodum, vel periculum etiam mortis liberat ab obligatione voti, ſi tale incommodum, vel periculum prævisum fuit, vel ut rationabiliter ſubeundum prævideri potuit, ac debuit, quia tunc eſt virtualiter intentum V.g. Vovit quis ſervire certis infirmis in noſocomio, etiamſi timeatur contagio, adveniente peſte, & immineat periculum mortis, non liberatur a voto, quia tale periculum ejuſmodi obſequia per ſe comitari ſolitum prævidit, vel prævidere debuit. Unde & quidam dicunt Votum Carthuſianorum abſtinendi a carnibus obligare etiam in periculo mortis, quia eam obligationem, & periculum prævidere poſſunt.

8 III. Conſiderandum eſt, an impedimentum, vel mutatio talis circa materiam, vel circumſtantiam voti ſit perpetuum, an temporale tantum. Si enim perpetuum impedimentum fuerit, extinguitur omnino, & tollitur obligatio. Si vero temporale tantùm, vel ad tempus certum duraturum, non extinguitur omnino obligatio voti, ſed tantùm ſuſpenditur, & ceſſat pro eo tempore, quo durat impedimentum, quo ceſſante reviviſcit obligatio. Expreſſe *c. Quo ſuper* §. *Unde credimus diſtinguendum, de Voto &c.* v.g. Qui vovit eleemoſynam, Altare, Lampadem, Peregrinationem &c. poſtea in paupertatem incidit, ceſſat pro eo tempore obligatio voti: at redeunte meliori fortuna, redibit etiam obligatio. Quod etiam obſervatur in civilibus debitis. Similiter qui vovit Religionem, & poſtea uxorem duxit; mortua brevi conjuge, adhuc ſanus, & valens, voto obligatur. Ita in ſimilibus.

SECTIO II.

Votorum, ac Juramentorum irritatio.

SUMMARIUM.

9 Uſq; ad n. 12. *Votorum, ac juramentorum irritatio triplex*
12 *Irritatio Voti, vel Juramenti quid?*
13 *Omnia Vota Religioſorum, etiam Prælato non præjudicantia irrita eſſe voluere Antiqui. Sed verius.*
14 *Illa tantum Vota ſimplicia Religioſorum invalida ſunt, quæ Superiorum præceptis præjudicant.*
15 *Non verò alia non præjudicantia.*
16 *Prælatus tamen, ſeu Superior, etiam localis, per ſe directe irritare poteſt iu ejuſmodi vota,* uſque ad 18.
18 *Religioſorum ſcilicet ſibi actu Voto obedientiæ ſubditorum, non Novitiorum, aut ſuorum ante profeſſionem facta &c.*
19 *Quinam dicantur* impuberes, minores, vel minorennes?
20 *Omnia Vota impuberum per ſe directe irritari poſſunt a Patre, vel Tutore.*
21 *Etiam poſt annos pubertatis, ſi puber factus ea non confirmavit, vel ratificavit.* & 22.
23 *Illa vero ſolum Vota filiorum puberam poſt pubertatem emiſſa a patre irritari poſſunt, quæ ei iu familiæ adminiſtratione præjudicant.*
24 *Quæ patria poteſtas irritandi Vota filiorum impuberum in defectu patris extenditur etiam* 1. *ad Tutorem,* 2. *ad Curatorem,* 3. *ad Avum, &* 4. *in horum defectu etiam ad matrem.*
25 *Quæ, & qualiter vota uxoris irritari poſſint a marito,* uſque ad 28.
28 *Et e contra vota mariti ab uxore.*
29 *Maritus non poteſt irritare Votum uxoris de non petendo debito; bene vero uxor quandoque votum tale mariti.*
30 *Quæ vota ſervorum, & qualiter irritari poſſint a Dominis?*
31 *Quilibet habens poteſtatem irritandi vota, eadem denuo irritare poteſt etiam jam poſt datam licentiam vovendi.*
32 *Immo; etiamſi licentiam vovendi dederit cum expreſſa promiſſione non irritandi vota permiſſa.*
33 *Peccet tamen, ſaltem venialiter, talis, ſi licentiam taliter datam ſine cauſa revocet.* & 34.
35 *Quæ vota ſemel irritata, poſtquam vovens liberatus eſt a poteſtate irritantis reviviſcant, quæ non?*
36 *Habens poteſtatem irritandi Vota, quæ, & qualiter etiam poſſit irritare Juramenta alterius ſibi ſubjecti?*

VOtorum, ac juramentorum irritatio triplex diſtingui poteſt: *Intrinſeca, de jure naturali: extrinſeca, de jure humano communi: extrinſeca de jure perſonali.* Irritatio intrinſeca, & de jure naturali eſt, quando vota, vel juramenta ſunt invalida, irrita, ac nulla ob defectum conditionis alicujus, eſſentialiter ad votum, vel juramentum validum requiſitæ. Ut, ſi vota, vel juramenta fierent abſque debita deliberatione, & voluntario, abſque intentione obligandi, abſque ſufficienti materia, de quibus late *c.* 1. *&* 2. Tunc enim talia vota ex natura ſua intrinſeca, & ipſo jure naturæ eſſent irrita, & nulla. Et univerſaliter, ſicut jure divino naturali valida ſunt omnia vota, ac juramenta cujuſvis hominis adulti, ratione utentis cum debita deliberatione, intentione, & materia facta: ita jure divino naturali irrita, invalida, & nulla ſunt omnia vota, & juramenta puerorum, amentium, ebriorum, aut quorumvis ſine debita deliberatione, vel intentione, vel materia facta. Quoad pueros autem notanda eſt communis Regula DD. vota, vel juramenta ante ſeptimum annum ætatis completum facta irrita cenſentur, niſi in rato caſu probabiliſſimæ conjecturæ ſuadeant ſufficientem rationis uſum in ea tenera ætate non defuiſſe. At vero poſt ſeptennium completum emiſſa, præſumuntur valida quantum eſt ex parte voventis, niſi probabilia indicia oſtendant, defuiſſe rationis diſcretionem: quod etiam in ſponſalibus locum habet, ut notat Sanch. *l.* 1. *de matr. diſp.* 8. *&* 16. Verum de his nihil amplius dicendum. 9

Votorum, ac juramentorum irritatio extrinſeca de jure communi dicitur, quando illa ipſo facto ſunt irrita, invalida, & nulla ob defectum conditionis, vel qualitatis ſolum lege Eccleſiaſtica requiſitæ ad valorem voti, vel juramenti, quæ alioquin ad eſſentiam, & valorem voti, vel juramenti, non requireretur. Neque idcirco Eccleſiaſtica poteſtas juri divino aliquid derogat, quia Deus non acceptat vota, vel juramenta, quæ ab Eccleſia ob juſtam cauſam infirmantur, vel irritantur, ſicut etiam remittit obligationem votorum, vel juramentorum, in quibus Eccleſia ob juſtam cauſam diſpenſat. idque vi promiſſionis a Chriſto factæ Petro *Matth.* 16. *Quodcunque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis:* ut optime oſtendit Suar. *l.* 5. *c.* 4. Hac ergo ratione, jure communi Eccleſiaſtico irrita, & invalida ſunt vota ſolemnia, quæ ex gravi, & injuſto metu fiunt, v.g. Religionis profeſſio ab impuberibus facta. *cap. ad noſtras. De Regularib. c.* 1. *&* 2. *eod. in* 6. *c.* 20. *q.* 2. Hodie verò poſt Concil. Trid. *ſeſſ.* 25. *c.* 15. *De Regular.* irrita eſt etiam profeſſio, quæ fit ante decimum ſextum ætatis annum completum, vel ante tempus annuæ probationis exactum. Similiter jure humano quoſdam contractus, ita infirmari ob injuriam, vel turpitudinem contrahentis, vel ob detrimentum boni communis, ut nec accedente juramento valida fiant, jam 10

explicatum eſt, *cap. 1. ſe. 2. De materia juramenti*. Neque de his ergo aliquid amplius dicendum.

11 Votorum, ac juramentorum irritatio extrinſeca, & de jure perſonali eſt, quando illa irritantur, & annullantur, quatenus ea cedunt in præjudicium poteſtatis alterius, qui dominativam, vel quaſi dominativam poteſtatem habet in perſonam voventis, vel jurantis, vel in materiam voti, vel juramenti. Unde duplex eſt irritatio hæc. Prima *directa*, qua homo irritat vota, vel juramenta alterius hominis, quia poteſtatem habet in ipſam perſonam, vel voluntatem ipſius: Sic Prælatus, Pater, Tutor, irritat vota profeſſi, filii impuberis, pupilli. Horum enim ipſa voluntas ſecundùm omnes actiones ſuas ſubjecta eſt alienæ voluntati: Religioſus enim propriæ voluntati ſponte renunciavit, atque alterius, nimirùm Prælati voluntati ſponte ſe ſubdidit per votum obedientiæ, *cap.* ſi Religioſus. De electionibus in 6. *cum velle, & nolle non habeat, ſed ex illius, quem vice Dei ſuper caput ſuum poſuit, & cujus imperio ſe ſubjecit, voluntate dependeat*. Impubes quoque ſecundùm Juris diſpoſitionem, plenum ſuæ voluntatis dominium non habet, ſed ſubditur per ſe Patri, vel ejus loco Tutori, in cujus poteſtate exiſtit, & a quo infirma ejus voluntas regitur. quamobrem voluntas Patris eſt quaſi filii voluntas, *c. 1. & 2. 20. q. 2.* Altera eſt irritatio *indirecta*, qua homo irritat votum, vel juramentum alterius, ſolùm quatenus hæc verſantur circa materiam ſibi, ſuoque juri, ac poteſtati ſubjectam. Sic Prælati, Parentes, Mariti, Domini irritare poſſunt vota Novitiorum, filiorum, puberum, uxorum, famulorum. Hi enim non quoad ipſam perſonæ voluntatem, ſed ſolum per accidens ratione materiæ ſubjectæ, ſubjiciuntur illis, ut proinde eorum vota, & juramenta circa talem materiam facta jure reſcindi poſſint ab illis, ut mox patebit.

ASSERTIO II.

12 *Irritatio Voti, vel Juramenti eſt ablatio obligationis ejus per poteſtatem alterius dominativam, vel quaſi dominativam, in perſonam voventem, vel jurantem, aut in rem, de qua fit Votum, vel juramentum. Atque adeo quicunque habet poteſtatem dominativam, vel quaſi dominativam in perſonam voventem, vel jurantem, aut in ipſam rem promiſſam Voto, vel Juramento, poteſt irritare omnia alterius Vota, vel juramenta promiſſoria*. Communis cum S. Thoma 2. 2. *qu.* 88. & 89. Sanch. *lib. 3. Moral. c. 9.* quoad juramenta, & *l. 4. Moral. c. 24.* quoad vota Laym. *l. 4. tr. 3. c. 11. & tr. 4. c. 7. nu. 3.* & alii paſſim. Ratio patet ex terminis. Quia vota, & juramenta eorum, qui alteri quoad perſonam ſuam, vel ſaltem quoad materiam voto, vel juramento promiſſam, perfecte ſubjecti ſunt, ſunt veluti conditionata, & tum ex natura rei, tum etiam ex diſpoſitione juris communis hanc annexam habent conditionem; *Voveo, vel juro hoc, vel illud præſtare: ſi ſuperior, vel is, cujus intereſt, non contradixerit*. Eo proinde contradicente, irrita, invalida, & nulla erunt omnia ejuſmodi Vota, ac juramenta promiſſoria. Quorum hæc ſigillatim explicanda ſunt.

§. I. *Vota Religioſorum*.

13 Eſt ſane communis ſententia Antiquorum, omnia vota Religioſorum (ſicut & impuberum) etiam Prælato, vel diſciplinæ Regulari minime præjudicantia, eſſe invalida, nullamque obligationem parere, niſi poſitive ipſe Prælatus, vel Pater conſentiat, ac approbet: ideoque ad valorem ejuſmodi votorum requiri poſitivum conſenſum ſuperioris ſcientis, & non ſufficere, ut Superior ſolum negative non diſſentiat. non contradicat, ſive ſciens, ſive ignorans. Ita docere videtur ipſe S. Th. 2. 2. 88. *a. 2. ad 3.* dicens: *Nullum votum Religioſi eſt firmum, niſi de conſenſu Prælati*. Et habetur ſatis aperte in jure *c. Monach.* 20. *q. 4.* ubi ex S. Baſilio refertur: *Monacho non licere vovere ſine conſenſu Abbatis: ſi autem voverit, frangendum eſſe Votum*. Ratio potiſſima eſſe poteſt, quia ex eo, quod Deus acceptavit votum ſolemne profeſſionis in ſui obſequium, veroſimile videtur, ipſum Deum non amplius acceptare obligationes privatas Monachorum profeſſorum, niſi iis, quibus propter Deum ſubjiciuntur, conſentiant. Eadem ratio fieri poteſt de filiis impuberibus, quos Deus propter ætatis fragilitatem parentum poteſtati voluit eſſe ſubjectos. Verùm jam non tenetur hæc ſententia communiter. Auctoritates commode explicari poſſunt, & ratio plus non convincit, quam quod Religioſi, ac impuberes nihil poſſint vovere, præjudicans poteſtati Superiorum, aut contradicente Prælato, vel Patre. Itaque ex communi, & recepta ſententia pono breves reſolutiones.

RESOLUTIO I.

Religioſorum Vota ſimplicia illa tantùm ſunt ipſo facto irrita; quæ conſtitutionibus Regulæ, præceptis Superiorum, & monaſticæ diſciplinæ repugnant, vel præjudicant: ut ſi Religioſus, præſertim incluſus, aut Monialis vovit longinquam peregrinationem, ſervitia pia extra clauſtrum &c. Ratio eſt, quia votum debet eſſe de opere bono, immo meliori, quam ſit ejus oppoſitum: agere autem contra Regulam, juſtum præceptum ſuperioris, aut diſciplinam monaſticam, non eſt bonum; ergo &c. Et licet Superior, diſpenſando in Regula, talia permittere poſſet, adhuc tamen melius eſt Regulæ, ac diſciplinæ Religioſæ humiliter ſe accommodare, quam ad contraria, etſi alioquin bona, diſpenſationem impetrare? ideoque non ſunt materia voti validi, ut recte obſervat Suar. *l. 3. c. 6. de Voto n. 19.*

RESOLUTIO II.

Omnia alia Vota Religioſorum, quæ Regulæ, præcepto 15
Superiorum, & diſciplinæ Monaſticæ non adverſantur; ipſo facto valida ſunt, & licita, juxta communem DD. cum Laym. *l. 4. tr. 4. c. 7. n. 6.* Ratio eſt quia habet omnia ad validum, licitumque votum requiſita. Quoad validum quidem: nam quod Religioſi dicantur eſſe ſub poteſtate Prælati quoad voluntatem ſuam, non debet intelligi, quod omninò poſſint nihil valide velle, vel nolle, niſi is poſitive conſentiat, ut patet mille exemplis, ſed quod nihil poſſint velle, vel nolle, contradicente Prælato, quodque Prælatus non poſſit, vel firmum relinquere, vel irritum reddere ad ſuum placitum. Quoad licitum autem ſupponuntur ejuſmodi vota emitti, de materia honeſta, & ſufficiente ad votum licitum, & quidem ejuſmodi vota quoad illas actiones bonas, ſive in præcepto, ſive in conſilio poſitas, per ſe conceſſa Religioſo, ita ut, nulla petita Prælati licentia, eas exercere licite, & laudabiliter poſſit, ut ſunt certæ orationes, genuflexiones, mortificationes moderatæ, ſtatim valent, obligant, & impleri poſſunt, & debent, præſumpto nimirum conſenſu Superioris minime contradicturi, ſi noſſet. Vota autem circa actiones de ſe bonas, ita tamen Religioſo prohibitas, ut non exerceantur ſine petita Superioris licentia, non difficulter concedi ſolita, ut extraordinaria jejunia, peregrinationes, eleemoſynæ de rebus, quas Religioſus continere poſſet: ſtatim quidem valent, & obligant in actu primo, & ſub conditione, *ſi Superior conſenſerit*. non tamen obligant in actu ſecundo, & abſolute, niſi præſtito Superioris conſenſu, quo conſenſu præſtito omnino convaleſcunt, eoque negato omnino extinguuntur, ac velut irritata corruunt. Communis DD. cum *S. Th. Nav. Lay. cit. ll.* Ratio eſt, quia vota potius ita interpretari debent, ut valeant, quàm ut non valeant, atqui talia vota invalida eſſent, niſi ſubintelligeretur ea conditio, ſi Superior conſenſerit, vel licentiam dederit, ut patet: ergo &c. Unde Religioſus vi talis Voti tenetur licentiam petere a Superiore illud opus promiſſum, jejunium, peregrinationem &c. exequendi: qui enim ſe obligat ad finem, obligat ſe etiam ad media ordinaria neceſſaria ad illum finem: ſed tale medium in propoſito eſt licentia Prælati; ergo tenetur illam petere Religioſus, niſi jam expreſſam, vel tacite præſumptam habeat. At tenebiturne etiam Prælato Votum ſuum aperire? tunc enim facilius forte Superior licentiam concedet. Reſp. Omnino conſultum eſſe, ſed non neceſſarium, niſi in ipſo voto ſe ad id obligare intenderit. Non enim eſt extendenda obligatio voti ultra intentionem voventis. Sicut, ſi Religioſus homini promiſiſſet eleemoſynam dare, nonne ſatis erit petere licentiam dandi, ſine neceſſitate explicandi ſe promiſiſſe? ita eſt in propoſito. Sic contra *Sotum, Azorium, Leſſium*, & alios *Navar. Cajet. Sanch. Laym. cit.* eoſque ſecutus *Tambur. l. 3. Decal. c. 12. n. 7.*

RESOLUTIO III.

Omnia tamen ejuſmodi Vota Religioſorum per ſe directe 16
irritari poſſunt a Prælato, ſeu Superiore Generali, Provinciali, Locali, (ſecundum Suar. & alios etiam Monialium ab Abbatiſſa, ſeu Matre ſpirituali: nam his etiam vovent obedientiam, & certum eſt, poſſe irritare vota præjudicantia ſuæ diſciplinæ.) *Ratio*, quia Religioſus in perſona ſua quoad omnes actiones perfecte ſubjicitur Superiori, ita ut ex communi ſenſu, & uſu Eccleſiæ, ac interpretatione juris, omnibus ejus votis, ac promiſſionibus quibuſcunque hæc cenſeatur intime annexa conditio: *Niſi Superior contradixerit*. Immo poteſt talis Prælatus antecedenter, vel a principio ſtatim irrita facere omnia vota ſuorum, v. g. prohibendo, ne quis quidpiam voveat, conſenſum negando, vel contradicendo. Si enim jam edita vota infirmare poteſt, multo magis edenda. Suar. *cit. c. 3. n. 15.* Sanch. *l. 4. c. 4. n. 49.* Eaque omnia vera ſunt; non tantum quoad vota circa a-

ctiones

ctiones liberas, vel in conſilio poſitas, ſed etiam quoad actiones poſitas ſub præcepto Dei, Eccleſiæ, vel Regulæ. Ut contra *Cajet. & Tamb.* docet communis DD. *Sot. Navar. Suar. Sanch. Laym. cit.* Nam licèt talis materia voti, quatenùs eſt ſub poteſtate Dei, Eccleſiæ, vel Regulæ, non ſit ſub poteſtate Superioris, eſt tamen ſub poteſtate ejus, quatenùs eſt ſub ſpeciali obligatione voti ſubditi: adeoque licèt a tali materia non poſſit tollere obligationem, quæ eſt ex præcepto Dei, Eccleſiæ, vel Regulæ; poteſt tamen tollere illam ſpecialem obligationem novam, qua ſubditus ad illam ſe voto aſtrinxit, ita ut deinceps contrafaciens non ampliùs duplici, ſed ſimplici tantùm peccato peccet. Idemque dicendum de irritatione voti ſubditorum non peccandi mortaliter, vel certum peccatum devitandi.

17 Ab hac univerſali Regula duo excipiuntur. *Primò:* Vota ipſa eſſentialia, & conſtituentia ſtatum regularem, illique annexa: in his enim, cùm ipſum ſtatum regularem conſtituant, quem Superior evertere non poteſt, ſed ipſe ſervare tenetur, Religioſus non eſt ſubjectus Prælato ſuo, ſed tantùm ſummo Pontifici pro caſu raro Epiſcopatus aſſumendi, vel rariſſimo matrimonii ineundi. *Secundò;* excipitur votum Religionem ſtrictiorem ingrediendi: nam quoad hoc ſubditus Religioſus ex ſacris Canonibus *cap. licet de Regularibus*, eſt ſui juris, nec a Superioribus impediri poteſt. Hoc enim ob majorem perfectionem ſemper eſt in poteſtate inferioris. Quin ipſum votum ſolemne Religionis intelligitur cum hac conditionate: *Niſi in melius commutare voluero:* cùmque talem tranſitum ad Religionem ſtrictiorem, etiam nolente Superiore, jura permittant, cenſentur in hoc Religioſum eximere, & ſui juris facere.

RESOLUTIO IV.

18 R*Eligioſorum ſubditorum tantùm Vota ita irritari poſſunt a Prælato, vel Superiore, cui nimirum Voto obedientiæ actu obſtricti ſunt.* Hinc 1. Non poſſunt Prælati, vel Superiores irritare vota Novitiorum tam perſonalia, quàm realia, ſive in ipſo Novitiatu, ſive ante emiſſa. Hi enim nondum per votum obedientiæ ſunt ſubjecti poteſtati dominativæ Superiorum quoad voluntatem, & actiones ſuas, ſed abſolute ſunt ſui juris: quamquam alioquin vi privilegiorum, in favorabilibus, reputentur Religioſi. Poteſt tamen Superior eorum vota perſonalia irritare indirecte, vel potiùs ſuſpendere, quatenùs eorum gubernationi, & exercitiis probationis, ad quam ſe Superiori ſponte ſubjiciunt, impedimento, vel præjudicio forent: adeo ut ſi Novitius egrediatur, obligatio voti, utpote non extincta, ſed ſuſpenſa tantùm pro interim, redeat. Si autem profiteatur, omnia ejus vota ſimplicia, & perſonalia ipſo facto commutantur in votum ſolemne Religioſæ profeſſionis, qua ſe auctoritate, & acceptatione Eccleſiæ, devovent in perpetuum, & univerſale obſequium Dei, quod eminenter, quaſi omnia alia ſervitia particularia includit: juxta communem, & certam DD. Sententiam. Navar. *c.* 12. n. 65. *Rodriq.* noſter t. 2. *Q. Q. R. R. q.* 25. *art.* 8. *Suar. Sanch. Laym.* ſæpe cit. 2. Non poſſunt iidem Prælati irritare vota etiam Religioſorum Profeſſorum ante profeſſionem, ſeu ſubjectionem emiſſa, quia tunc vota non fuerunt facta cum illa conditione conſenſus Superioris; ſed perſonalia, ut jam eſt dictum, commutantur in votum profeſſionis: realia verò, ſicut alia debita, ad hæredes tranſeunt: Excipe. Niſi illa vota fuiſſent facta in ætate impuberi, ſeu pupillari: nam ut optime docet Leſſius *l. 2. de Juſt. c. 40. dub.* 15. Si Novitius in ſæculo antea emiſit vota in ea ætate, in qua Parens, Tutor, vel Curator potuiſſet ea irritare, eadem poterunt etiam irritari a Prælato Religionis, cùm in illorum poteſtatem ſuccedat, ut Sanch. *lib. 9. de matrim. diſp. 49. n.* 4. notat. *Hæc Leſſius*. 3. Non poſſunt Prælati, vel Superiores irritare Vota Religioſorum etiam in ſubjectione facta, eo tempore, quo jam a ſubjectione talis Prælati, vel Superioris exempti ſunt, aut quoad perſonam, ut ſi deſinat eſſe Superior, aut ſimpliciter quoad Religionem, ut ſi Religioſus fiat Epiſcopus, aut abſolute dimittatur ad ſeculum. Sic enim Prælatis Regularium non ampliùs ſubditi ſupponuntur: ideoque ipſi Prælati revera non remanent Superiores reſpectu talium. Secus eſt de Patre reſpectu filii, qui ſemper manet Pater, ideoque vota filii in ſubjectione facta, ſemper poſtea irritare poteſt, ut mox videbitur. 4. Denique Prælatus omnium Religionum univerſalis, auctoritate irritare poteſt Summus Pontifex, qui eſt generaliſſimus Prælatus omnium Religioſorum, ſibi principaliter, & ultimate per votum obedientiæ per Eccleſiam acceptatum ſubjectorum: non autem poteſt irritare vota aliorum fidelium, ſed tantùm poteſt ea diſpenſare. Ratio diſparitatis patebit *ſect.* 3.

§. II. *Vota Filiorum, & Clientum.*

19 FIlii reſpectu Patris, Clientes verò, vel pupilli reſpectu Tutorum, vel Curatorum dicuntur: uſque aut impuberes, aut minores, vel minorennes tantùm. *Impuberes* dicuntur maſculi quidem uſque ad annum XIV. fœmellæ verò uſque ad XII. ætatis annum completum. Ea enim ætas impubertatis utroque Jure Civili, & Eccleſiaſtico definita ſimpliciter attendenda eſt quoad irritationem votorum, & ſimilia jura innumera: non obſtante, quòd reipſa, ante dictam ætatem alicui pubertas, ſimulque judicii maturitas advenerit, vel poſtea primum adventura ſit, ut notant DD. Jurium, & Theologiæ, communiter. *Minores autem*, vel *Minorennes* dicuntur ab anno XIV. uſque ad XXV. completum. Quibus temporibus, ſi Patre deſtituantur, Tutor datur impuberibus uſque ad XIV. principaliter quidem ad perſonam filii tuendam, ut honeſte educetur, & ſecundariò ſimul ad ejuſdem bona adminiſtranda. Curator verò datur Minorennibus ab anno XIV. uſque ad XXV. principaliter ad bona pupilli adminiſtranda, & ſecundariò etiam ad perſonam tuendam. Quibus perceptis, puno breves.

RESOLUTIONES.

20 PRimò: *Omnia vota impuberum per ſe directe irritari poſſunt a patre, vel ejus loco, Tutore.* Sumitur *ex capitulo n. 30. Numeri*, & docent communiter DD. cum *S. Th. citato*. Ratio, quia ipſo naturali gentium jure introductum eſt, atque jura poſitiva ita diſpoſuerunt, ut impuberes in illa tenera ætate, ob rationis, judicii, & diſcretionis imbecillitatem, aliena patris, vel Tutoris voluntate, & auctoritate regantur, adeoque in omnibus eorum votis, juramentis, pactis, ac promiſſionibus quibuſcunque, ſemper intelligatur illa conditio: ſi pater, vel Tutor, aut is, qui patriam in eos poteſtatem habet, & exercet, conſentiat, aut non contradicat: ſi ergo pater libere hanc conditionem non ponat, jam omne votum, juramentum, pactum, vel promiſſio corruit. Valide ergo, & licite pater irritat vota impuberis filii. 1. Etiamſi illa vota implenda eſſent primùm poſt annum pubertatis; ut ſi puer decem, vel duodecim annorum voveat jejunare, eleemoſynas dare, peregrinari &c. quando grandior, vel ſui juris erit, quando bona propria habebit, &c. Ratio eſt, quia poteſtas hæc irritandi fundatur in imperfectione voventis, at hæc imperfectio voventi jam adfuit, quando votum emiſſum fuit: ergo &c. 2. Idque etiamſi filius contradixerit irritationi, aut patrem poſſe irritare vota ſua non crediderit: (quod pro praxi bene notandum,) quia hæc patris poteſtas non pendet in ſuo uſu a filii voluntate, vel conſenſu. Secus eſt in commutatione, in qua vovens debet acceptare materiam ſubrogandam, ad quod omnino requiritur conſenſus voventis, adeoque eo invito, vel inſcio fieri non poteſt. 3. Requiritur tamen ad validam irritationem, ut filius votum ſuum Patri, vel alteri irritaturo explicet. Si enim is ſolùm exponat propoſitum ſuum, ingrediendi Religionem v. g. tacito voto quantumvis Pater contradicat, non cenſebitur irritaſſe votum, de quo cognitionem nullam habuit, nam ignoti nulla voluntas, ac proinde vovens poſtea tenebitur votum implere, niſi aliunde excuſetur, juxta communem DD. apud cit. 4. Non tamen ad validam irritationem requiritur ulla cauſa immo neque ad licitam, niſi illa ſola, ut filius voto ſuo ſe gravatum ſentiat, ut ampliùs videbitur §. 4.

21 Secunda: *Inſuper omnia vota ab impubere in ipſa impubertate edita, non ſolùm durante impubertate, ſed etiam poſtea quocumque tempore pubertatis a Patre irritari poſſunt, ſi puber factus ea non confirmavit, vel ratificavit.* Ita contra Sotum, Angles & alios, communis ſententia DD. Nav. Leſſ. Suar. Sanch. Gobat. & alii paſſim. Ratio; quia in his primordialis natura, & obligatio actus inſpicienda eſt: votum autem impuberis ob ætatis, & judicii imperfectionem ab initio dependebat a Patre, ſemperque hanc conditionem annexam retinet. *ſi pater non contradixerit:* quæ conditio tractu temporis quocumque non aufertur, niſi poſt pubertatem nova ratificatio accedat, qua votum præcedens quaſi novo voto repetatur, & ſtabiliatur.

22 Ubi incidenter pro his, & ſimilibus plurimis caſibus accurate obſerva, tria requiri ad veram, & obligatoriam voti, & cujuſvis promiſſionis ratificationem. *Primum:* Ut vovens ſit conſcius debilitatis prioris voti, vel promiſſionis. *Secundum:* Ut velit de novo ſe obligare firmiter, perinde, ac ſi nunquam obligatus fuiſſet. *Tertium:* Ut ita diſpoſitus, verbo, vel ſaltem mente votum irritum repetat, niſi hæc concurrant, manebunt præterita vota ejus prorsùs eo modo, quo antea erant: at, his poſitis, novam obligationem contrahat, neceſſe eſt. Unde quamvis aliquod votum ſæpiſſime renovaverit, non ideo illud ratificavit, hoc enim

nihil

nihil aliud eſt, quàm prius vinculum approbare, & non de novo ſuſcipere. Quare, ſi illud infirmum, & irritabile ab initio fuit, remanebit ſemper tale. Similiter ex eo, quòd vovens votum ſuum in impubertate factum, factus pubes velit vel incipiat exequi, aut ſæpius repetat, non ideo cenſetur illud ratum facere, ac confirmare, quia ſola voluntas exequendi, ipſa executio, aut repetitio voti, non poteſt præcedenti voto obligationem novam inducere. Contra verò, ſi quis immemor ſui voti anteà facti, & infirmi, v.g. in impubertate, non ex vi prioris obligationis, ſed mere de novo idipſum voveat, omnino valebit votum. Tunc enim votum recens factum ſuam novam obligationem independenter ab antiqua pariet. Caſus ſingularis videri poteſt apud Gobat. *hic caſu 6. n. 176.* non enim vacat exſcribere.

23 Tertia: *Vota filiorum puberum poſt pubertatem emiſſa, illa ſolùm a Patre indirectè per accidens, & ratione materiæ irritari poſſunt, quæ, & quatenus præjudicant liberæ Patris poteſtati in libera, & expedita familiæ, rerumque ſuarum adminiſtratione* (in quibus etiam puberes filiifamilias Patris poteſtati ſubjecti ſunt) ſic irritari poſſunt vota eorum de multis jejuniis, longis peregrinationibus, immò & orationibus prolixis, quibus familia perturbatur, neceſſaria obſequia negliguntur, aut filius infirmari timetur, & maxime vota dandi eleemoſynam de bonis paternis, & univerſaliter vota realia de diſpoſitione rerum temporalium, quandiù ſcilicet ſub patria poteſtate eſt. Nam in eo ſtatu filius etiam in adminiſtratione bonorum temporalium *ſub Parentibus, & Tutoribus eſt*. Excepto, ſi habeat bona caſtrenſia, vel quaſi caſtrenſia, de quibus libere diſponere poteſt, & vota de his facta a Parentibus, vel Tutoribus irritari nequeunt. Alia verò vota puberum, ſub patria poteſtate, vel quaſi patria manentium, quæ eidem poteſtati, & gubernationi paternæ non præjudicant ullo modo, ut Religionis, Caſtitatis, Sacrorum Ordinum, Confeſſionis, Communionis menſtruæ &c. a parentibus irritari nequeunt. *Ratio omnium eſt*: quia circa illa filius non habet diſponendi, nec conſequenter vovendi poteſtatem, in aliis autem, in quibus ſui juris eſt, diſponere, atque adeò vovere ſine dependentia ab alio poteſt. Communis DD. cum S. Th. 2. 2. *q.* 88. *a* 8. *ad* 2. Navar. Laym. *cit. c.* 7. *n.* 13. meique citati omnes: contra *Angles* docentem: Omnia vota, ſaltem filiarumfamilias a Patre poſſe irritari: innititur c. 30. Num. *Mulier, ſi quidpiam voverit, & ſe obſtrinxerit Juramento, quæ eſt in domo Patris ſui, & in ætate adhuc puellari, ſi cognoverit Pater votum, & tacuerit &c. voti rea erit: ſi autem ſtatim ut audierit, contradixerit Pater, Vota, & Juramenta ejus irrita erunt*. Sed reſpondent rectè DD. cum Gloſſa ibidem, textum ibi loqui tantùm de filia impubere, ut ſignificat vox, *in ætate puellari*.

24 Quarta: *Patria hæc poteſtas irritandi vota filiorum impuberum in defectu Patris, ad plures extenditur*. 1. Tutor, quandiù Tutoris officio fungitur, omnia pupilli vota in impubertate facta irritare poteſt, quæcumque irritare poteſt Pater: quippe, cujus loco ſuccedit. 2. Curator etiam irritare poteſt vota minorennis concernentia bona temporalia, vel præjudicantia adminiſtrationi ſuæ, in his enim Patris, vel Tutoris vicem ſubit Curator, dum Curatoris munus obit. Unde Sanch. *lib. 4. de voto c.* 30. *n.* 15. probabiliſſime docet Curatorem poſſe etiam irritare ejuſdem minorennis vota in impubertate emiſſa directe, & per ſe, quia licet directe, & principaliter detur Curator ad adminiſtrationem bonorum temporalium, tamen ſecundariò etiam datur ad gubernationem perſonæ Clientis. 3. In defectu Patris, vel Tutoris, vel Curatoris, Avus etiam vota nepotis irritare poteſt, eademque omnium ratione, qua poteſt Pater, vel Tutor, vel Curator, & avo deficiente idem poſſunt aſcendentes in linea recta. 4. In defectu Patris, Tutoris, Avi, ac aſcendentium in ſexu virili, tandem Mater irritare poteſt vota filii, & in ejus defectu Avia &c. *ſecundùm omnes*. Licèt enim, defuncto Patre, Mater eo ipſo non acquirat hanc poteſtatem in filium, niſi ipſamet inſtitueretur Tutrix, attamen in defectu & Patris, & Tutoris, ac aſcendentium, ad Matrem ipſo jure naturæ hæc cura ſpectat, ut filium loco Patris gubernet, eique loco Tutoris ſit: adeoque filii vota in impubertate emiſſa irritare poteſt, ſaltem durante tempore impubertatis: & probabiliter etiam poſtea, ſicut de Curatore paulò ante dictum eſt & conſequenter etiam aliqua vota puberis realia ſuæ gubernationi præjudicantia quemadmodum Curator, uti contra *Sanch.* probabiliter docet Tamb. *l.* 3. *c.* 16. §. 3. *n.* 23. Eò quòd Mater in defectu aliorum, ſicut in locum Tutoris tempore impubertatis, ita etiam poſtea in ætate minorem in locum Curatoris ipſo naturali jure ſuccedere videatur. Denique non deſunt probabiliter opinantes in defectum horum omnium, etiam maritum uxoris, Dominum ſervi: Magiſtrum diſcipuli, vel alium, ſub cujus gubernatione impubes exiſtit, vota in impubertate emiſſa irritare poſſe, ut videre eſt apud *Suar. & Sanch. cit.* Ratio eſt, quia Maritus, Dominus, Magiſter, indefectu aliorum ſuccedere videntur uxori, ſervo, diſcipulo, in locum Parentis, Tutoris, vel Curatoris. Verùm hæc rarioris praxis obiter indicaſſe ſatis eſt, latiùs videnda apud citatos.

§. III. *Vota uxoris, mariti, ſervorum.*

OMnia uxoris vota etiam non præjudicantia, conſtante Matrimonio edita, per ſe directe irritari poſſe a Marito, non minùs, quàm vota Religioſi a Prælato, vel impuberis a Patre, vel Tutore &c. docent ſane, nec improbabiliter graves *DD. Sotus, Roſella, Angles, Arragonius*, alioſque citans Sanch. *l. 4. moral. c.* 34. *n.* 3. Et probabile cenſent *Bonac. Leſſius*, cum Tamb. §. 3. *n.* 48. Ratio eſt, quòd mulier ex primæva Matrimonii inſtitutione ſubdatur viro, ut capiti ſuo, a quo tanquam intellectu infirmior in omnibus gubernetur, ut filius impubes a Patre, adeoque propter bonum regimen domus, pacemque, ac concordiam ei plene ſubdatur in omnibus votis, promiſſionibus, pactis, ac contractibus, ut proinde omnia ejus vota cenſeantur emitti ſub conditione, *ſi vir non contradixerit*. Nam favet lex illa Nu. 30. *Uxor in domo viri ſui cum ſe voto obſtrinxerit, vel juramento: ſi audierit vir ejus, & tacuerit, nec contradixerit, ſponſioni: reddet quodcumque promiſerat: ſin autem extemplo contradixerit, non tenebitur promiſſionis rea.* Hæc ibi. 25

Excipit tamen *Sanch.* 1. votum Religionis, quando ab uxore impleri poteſt, conjuge invito, utpote primo bimeſtri ante conſummationem: item viro adulterante. 2. Vota ab uxore emiſſa ante Matrimonium: præjudicantia marito, ſolùm ſuſpenduntur pro tempore durantis Matrimonii. 3. Vota emiſſa ante Matrimonium, & expreſſe primò poſt Matrimonium implenda, nullo modo ſpectant ad poteſtatem mariti, niſi forte in impubertate emiſſa eſſent, juxta paulò ſuperiùs dicta. 4. Vota tamen emiſſa durante matrimonio, & poſt Matrimonium primò implenda adhuc a marito irritari poſſe, cenſent Sanch. *cit. c.* 31. *n.* 17. Tamb. *n.* 49. eò quòd maritus poſſit ſolvere omne vinculum, quod ſuſcipit mulier, dum eſt ſub ipſius poteſtate; atqui hoc votum etiam tale; ergo &c. Probabilis omnino doctrina, & ſervire poteſt Confeſſario non habenti facultatem diſpenſandi, vel commutandi vota, immo etiam ſæpe habenti. Verum ne fœminas nimirum ſubjiciendo maritis offendamus, ex communiori, ac tutiori doctrina, iterùm pono breves. 26

RESOLUTIONES.

PRima: *Vota uxorum ſolùm per accidens indirectè, ac ratione materiæ irritari poſſunt a maritis, quæ, & quatenus nimirùm ipſis in conjugii uſu familiæ gubernatione, & rei familiaris adminiſtratione præjudicare poſſunt*: ut votum continentiæ, vel non petendi debitum, multorum jejuniorum, in periculum prolis generandæ, & educandæ, multarum orationum, peregrinationum, eleemoſynarum maxime: & ſimilium in diſpendium gubernationis, & rei domeſticæ. Vota autem, quæ juri maritali nullo modo præjudicant, tam perſonalia, quam realia, in quorum exercitio uxor non eſt ſubjecta viro, v. g. eleemoſynæ de bonis paraphernis, aut iis, quorum adminiſtratio ad ipſam uxorem pertinet; item certæ, & moderatæ Orationes, Communiones, peregrinationes, vitandi certum aliquod peccatum, vel peccati periculum &c. hujuſmodi, ſicut uxor abſoluta libertate vovere poteſt, ita a marito irritari nullo modo poſſunt, quamvis ea vota aliquando ceſſent obligare uxorem, ſi maritus ægre ferat, vel contradicat, non quòd contradicentis auctoritate irrita reddantur, ſed quia tunc majus bonum pacis, ac amoris conjugalis impediunt. Ita communis DD. *Innocentius, Sylveſter, Navar. Valentia, Azorius*, aliiſque congeſtis Suar. *lib. 6. de Voto c.* 5. Laym. *cit. n.* 12. Ratio eſt, quia uxor non eſt ſubdita viro per ſe, & ſimpliciter, atque in omnibus actionibus liberis, ſed ſolùm, & præciſe, quatenùs exigit vinculum, & jura matrimonii, ut nimirum in vitæ ſocietate, uſu corporis, prolium educatione, familiæque adminiſtratione, mulier viro ſuo tanquam capiti ſubdita ſit. Omnimoda autem illa ſubjectio, ac dependentia uxoris ad maritum nullo jure fundata eſt. Non jure naturali, vel gentium, quali impuberis voluntas ſubjecta eſt patri, vel tutori, quia mulieres longe majorem rationis diſcretionem obtinent, quàm impuberes: alioquin ipſæ, ſi conjugatæ non ſint, ſemper Tutoribus eſſent ſubjiciendæ, quaſi perpetui impuberes. Neque jure poſitivo, cùm nullum tale exiſtat. Lex autem allata ex N. 30. optime intelligitur de votis, vel promiſſionibus uxoris juri matrimoniali præjudicantibus, utpote facta de eleemoſynis, vel oblationibus, ex bonis communibus faciendis. Et licèt tale jus fuiſſet in veteri Lege, modò tamen una cum aliis judicialibus abolita eſſet. Nec denique ex contractu, & vinculo matrimonii, quia hæc tantùm extendunt ſe ad corporis 27

poris

poris uſum, & familiæ adminiſtrationem, ut ſupra dictum.

28 *Secunda:* Etiam uxor ita indirecte poteſt irritare vota mariti, quæ juri ſuo matrimoniali derogant, vel præjudicant ut ſi maritus voveret continentiam, non reddere debitum, longa jejunia, auſteritates, longinquas peregrinationes, alioſve inſolitos actus, quibus ille ineptus redderetur ad debitum conjugale, officia domeſtica, aut mutuam ſocietatem notabiliter violarent. Addunt aliqui apud Tamb. *cit. n.* 54. etiam votum geſtandi Habitum religioſum, verbi gratia Tertiariorum S. Franciſci. Quia ob horrorem veſtis, ajunt, retraheretur uxor a debito petendo. Denique omnia vota realia mariti, ſi cederent in detrimentum dotis, vel aliorum bonorum ſuorum, quorum adminiſtratio penes maritum eſt. Excipitur votum peregrinationis Hieroſolymitanæ in ſubſidium Terræ ſanctæ, quo caſu Canones juri uxoris derogarunt, ut etiam ea invita, tale votum a marito edi poſſit, & ſervari debeat, *cap.* Quod ſuper, &c. ex multa de voto. §. *In tanta neceſſitate populi Chriſtiani, ne Terræ ſanctæ ſubſidium impediatur.* In alia autem mariti vota nihil juri ſuo præjudicantia, nihil poſſe uxorem, omnes conſenſerunt. Et ratio eſt clara, quia vir nullo modo ſubjicitur uxori quoad perſonam, vel voluntatem ſuam, ſed tantùm quoad materiam, ſi ſit matrimonio præjudicans.

29 *Tertia* Maritus quidem non poteſt irritare votum uxoris de non petendo debitum, etiam ſine mariti licentia editum: quia conjux conjugi non obligatur ad conjugii uſum petendum, ſed tantùm ad reddendum petenti. Etſi tale votum aliquando ceſſet obligare uxorem, ſi maritus ægre ferat, & diſcordiæ cauſam præberet, cùm votum non debeat eſſe majoris boni impeditivum, ut in ſimili paulò ante dictum eſt. At verò uxor votum mariti de nunquam petendo debitum aliquando irritare poterit, quia hoc votum poteſt cedere in præjudicium, & gravamen uxoris verecundæ, præ pudicitia non audentis petere, ſi maritus nunquam petat. Ita cum *Henriquez*, & aliis, Sanch. *lib. 9. de matr. diſp. 7. n.* 4. Layman. *cit. cap.* 7. *n.* 16. Cæterum votum continentiæ ab utroque conjuge mutuo conſenſu editum, abſolute valet, ut mutua, vel alterius conjugis contradictione ampliùs irritari non poſſit. Ex communi Abbas *in c. Chariſſimus n.* 6. Sanch. *l.* 8. *diſp.* 37. *n.* 10. Layman. *cit.* Et docet D. Auguſt. relatus *cap.* Quod Deo. 33. *quæſt.* 5. *Quod Deo pari conſenſu voveratis, perſeveranter uſque in finem reddere debuiſtis: a quo propoſito ſi ille lapſus eſt, tu ſaltem inſtantiſſime perſevera.* Et ratio eſt, quia ſic uterque conjux juri ſuo ad reddendum, vel petendum debitum per mutuum conſenſum in votum ceſſit: unde niſi legitima Superioris diſpenſatione reſtitui non poſſunt. Quare recte monet Sanch. *cit. n.* 14. talem conjugem petentem debitum peccare mortaliter, non tantùm violatione voti contra Religionem, ſed etiam contra juſtitiam exigendo tanquam ſibi debitum, cùm tamen exigendi jus ampliùs non habeat. Quòd ſi verò conjux ita voveat de licentia, vel conſenſu alterius conjugis, dicam mox infrà in extenſionibus.

30 *Quarta:* Vota denique ſervorum ſimiliter non per ſe directe irritari poſſunt a Dominis, ſed ſolùm indirecte, & per accidens illa, quæ, & quatenùs obligationi ſervitutis, & famulatus, ac juri, quod in ſervos habent Domini, officiunt, & præjudicant, pro tempore, quo iis ſubduntur. Uti ſunt vota Religionis, ſacri Ordinis, longæ peregrinationis, recitandi Horas Canonicas, quotidie audiendi Sacrum &c. & alia hujuſmodi, quibus ſervus redditur minus aptus ad ſervitium Domini, aut ſemper, aut certis horis impeditur ejus famulatus, ac libertas Domini. Vota autem dandi eleemoſynas de rebus Domini ſimpliciter nulla ſunt. Secus eſt de aliis ſervorum votis ad ſervitium Domini nihil pertinentibus, ut ſervandi Caſtitatem, evitandi certum peccatum, frequentationes Sacramentorum, moderatæ orationes, dandi eleemoſynam de proprio peculio, ſi quod habeut, & ſimilia, a Dominis irritari nullo modo poſſunt, quia in his ſervus eſt ſui juris, neque talia obſervando communiter Domini obſequiis nocet. Denique univerſaliter vota ſervorum edita ſive durante ſervitute, ſive ante ſervitutem, & ſubjectionem, ſed implenda, ſeu implebilia poſt ſervitutem, durante quidem ſervitute ſuſpenſa, poſteà verò ſine dubio convaleſcunt, & ſervanda ſunt, neque ullo modo a Dominis irritari poſſunt: ea enim ratione, ut ſcilicet primò poſt ſervitutem impleantur, ſervitio Dominorum nullo modo præjudicant. Idem modò mox dicemus de ipſis votis, durante ſervitute, a Dominis irritatis.

§. IV. *Extenſiones.*

31 P*Rima:* Quicunque vota irritandi facultate præditus, utpote Prælatus, Pater, Tutor, Maritus, Dominus, poſtquam ſubdito, filio, uxori, ſervo, vovendi quidpiam licentiam dedit, votumque approbavit, nihilominùs poſtea ante voti executionem, mutata ſententia, & revocata licentia, votum illud irritare, & reſcindere valide poteſt. *Ratio eſt*, quia dando licentiam, præſenti conſenſu, non cenſetur ſe privaſſe jure ſuo gubernandi, præcipiendi, & prohibendi, adeoque etiam poteſtate irritandi vota ſuorum, quæ ſemper annexam habent conditionem: *Si ſuperior non contradixerit.* Communiſſima cum Navarr. *cap.* 12. *n.* 6. Suar. *l.* 7. *c.* 4. *n.* 19. Sanch. *l.* 4. *de voto cap.* 27. Leſſius *l.* 2. *cap.* 40. *dub.* 10. Laym. *cit. c.* 8. *n.* 14. Qui recte applicant: multò magis Succeſſorem, Prælatum, Tutorem, Maritum, Dominum, vota ſubditorum, etiamſi cum licentia Anteceſſoris edita fuerint, pro arbitrio irritare poſſe, cùm enim non habeat imperium par in parem, *c. innotuit, de electionibus:* Anteceſſor non potuit juri ſui Succeſſoris præjudicare. Adde ampliùs. Etiamſi unus Superior dediſſet licentiam vovendi cum promiſſione non revocandi, adhuc poteſt revocare ſuccedens Superior æqualis ob rationem modò dictam. Secus eſt univerſaliter: quando major Superior licentiam vovendi dedit, tunc enim nullus inferior Prælatus irritare poterit, ut ſi Generalis licentiam dedit, non poteſt irritare Provincialis, minùs localis: ſi Provincialis licentiam fecit, nihil poterit Superior localis: & ſic de cæteris. Ratio nota eſt, quia Superiore majore conſentiente, non valet contradicere Superior minor.

Secunda: Qui habet facultatem irritandi vota directe, 32
per poteſtatem dominativam in ipſam perſonam, ac voluntatem voventis, ut Prælatus reſpectu Religioſi, Pater, vel Tutor reſpectu filii, & ſecundùm aliquos, maritus reſpectu uxoris, adhuc valide irritare poteſt votum alterius, etiamſi licentiam vovendi dederit cum expreſſa promiſſione non revocandi, neque irritandi vota permiſſa, vel quomodolibet approbata. Ex communi Suar. *cit. c.* 8. Sanch. *c.* 27. Tamburin. *cit. n.* 36. quia Prælatus, vel Pater etiam per illam promiſſionem non ſe abdicavit, immo non potuit ſe abdicare ſua poteſtate, quam a natura, vel jure communi habet in filium, vel Religioſum: ergo non obſtante etiam illa promiſſione, adhuc valide irritare poterit, niſi forte Pater dando talem licentiam filio vovendi quidpiam reale, tacite, vel expreſſe rem promiſſam filio donaſſet, atque adeo a ſuo dominio abdicaſſet; tunc enim non poſſet ampliùs revocare licentiam, vel promiſſionem factam, ut bene obſervat Tamb. *ibid. n.* 15. Secus dicendum eſt de iis, qui indirecte tantùm, ac ratione materiæ poſſunt irritare vota aliorum. Quòd ſi ergo Pater filio puberi, Dominus ſervo, & in noſtra ſententia, etiam maritus uxori ſemel licentiam dedit vovendi quidpiam, alioquin ſibi præjudicans cum promiſſione non revocandi, vota omnino conſtabunt, nec deinceps, revocata licentia, valide irritari poterunt. Ratio eſt, quia ideò hi poſſunt irritare vota ſuorum, quia illa vota ſibi præjudicant ratione materiæ, vel obſequii debiti, atqui per promiſſionem non revocandi acceptatam, illi omnino cedunt cum præjudicio, & juri ſuo circa talem materiam, vel obſequium: ergo jam non poterunt ampliùs revocare, & irritare, ne valide quidem, multò minùs licite. Denique ſpecialiter hic eximium eſt votum continentiæ editum ab una conjuge, etiam uxore, cum conſenſu approbativo alterius conjugis, & aliqua ſaltem virtuali voluntate renunciandi juri ſuo, & etiamſi expreſſa promiſſio non revocandi non adeſſet, tamen poſtea irritare nequit, ſecundùm communem DD. apud cit. & habet Gloſſa in *c.* Manifeſtum. 33. *q.* 5. *Vota verò continentiæ ita alterius permiſſione ab altero valent offerri, ut poſt permiſſionem non valeant in irritum deduci.* Ratio eſt, quia quoad uſum matrimonii, vir non habet majus jus in uxorem, quàm uxor in virum, quare ſi unus conjus jam alteri ſemel licentiam dedit conſenſu approbativo, cum aliqua voluntate cedendi juri ſuo, velut jam jure ſuo privatus, licentiam revocare nequibit. Secus eſſet; ſi daret licentiam conſenſu ſolùm permiſſivo, dicendo v. g. ſe contentum eſſe, nec contradicere, ut altera votum continentiæ edat, interim nolit præjudicare juri ſuo, tunc enim poſtea non prohibetur debitum exigere, ut notat Innocentius *c. 1. de converſatione conjugatorum.* Navar. *c.* 16. *man. n.* 31. Coninch, Laym. *cit. n.* 15. recte addens, ſi conjux conjugi dederit facultatem vovendi caſtitatem abſolute, & ſimpliciter, eo ipſo cenſeri renunciaſſe juri ſuo ad exigendum debitum, cùm aliàs abſolute Caſtitas ſervari non poſſit; perinde, ac ſi ambo mutuo conſenſu caſtitatem voviſſent, ut ſupra notatum eſt. Addit inſuper Laym. *cit. n.* 15. *in fine.* Si uxor dedit marito licentiam aliud quidpiam vovendi, quod juri ſuo præjudicet, v. g. longam peregrinationem, cenſendam eſſe juri renunciaſſe, ut deinde licentiam revocare non poſſit. Et hactenùs de valore.

Tertia: Quicunque vota irritandi poteſtate præditus, abſ- 33
que omni cauſa, vel ratione neceſſitatis, aut utilitatis alicujus, votum alterius irritat, aut datam ſemel vovendi, vel voti exequendi licentiam revocat, & maxime ſi acceſſit promiſſio non revocandi, peccat ad minus venialiter. 1. Certum eſt apud omnes votum irritare, aut datam licentiam ſine cauſa revocare, contra promiſſionem, non revo-

candidatam, & acceptatam, eſſe peccatum; & quidem in communiori ſententia ex genere ſuo mortale, pro ratione ſcilicet materiæ. Similiter 2. ſimpliciter etiam datam ſemel licentiam vovendi, vel votum exequendi abſque omni cauſa revocare peccatum eſſe, omninò communis eſt Sententia; nam *Numer.* 30. de viro, qui taciturnitate ſua voto uxoris conſenſum dederit, & poſteà primùm contradicit, dicitur, *portabit ipſe iniquitatem ejus.* Atque eſſe mortale pro ratione materiæ, iterùm tenent graviſſimi DD. Cajet. Navar. Arragonius, meique Sanch. Laym. *ll. cc.* quòd nimirùm conſenſu, ac licentia Superioris jam ſemel data (& maximè cum promiſſione non revocandi) votum jam confirmatum erat ad cultum DEI: revocato autem conſenſu ſine juſta cauſa, denuò infirmatur, & velut violatur votum, & cultus Dei non ſine gravi Divini Numinis irreverentia. Fateor magis piam, ac tutam eſſe ſententiam.

34 Attamen ſolùm ſine cauſa irritare ſimpliciter, ſecluſa promiſſione de licentia antè data non revocandi, eſſe culpam venialem tantùm, communiùs, & probabiliùs docent DD. Medina, Sotus, Valentia, & alii apud Layman citatum. Et ratio eſt, quia tunc licèt Superior, Pater, maritus, &c. utatur jure ſuo, tamen malè utitur, vel potiùs abutitur jure ſuo, abſque omni cauſa promptitudinem ſubditi ad exhibendum Deo cultum, & obſequium per votum, vel voti executionem ſua gratuita irritatione impediendo. Ex quo inferunt hi DD. etiam ſubditum peccare venialiter, ſi abſque omni juſta cauſa reſciſſionem ſui voti à Superiore petat. 4. Nihilominus probabile ſatis judico, ſine omni cauſa vota irritare, etiam licentiam datam revocare, nullum eſſe peccatum, & ſolùm veniale, ſi fiat contra promiſſionem non revocandi. Ita de ſola irritatione, Arragonius, Sylv. Navar. Angles, Azorius, alii apud Laym. *cit. n.* 18. ſed diſſentientes de revocatione licentiæ, Caſtro-Palaus, Tambur. Et ratio omninò manet, quia Superior irritando utitur jure ſuo, & etiam dando licentiam vovendi ſimpliciter, minimè privavit ſe jure ſuo: ſemper enim licentia conceſſa intelligitur ſine præjudicio juris proprii, atqui nemo peccat utendo jure ſuo, per ſe loquendo, & ecluſo ſcandalo, vel contemptu: ergo &c. Quodſi etiam promiſſio non revocandi facta eſt, erit ſanè peccatum poſteà revocare, ac irritare votum; at non apparet ratio malitiæ, pluſquam venialis. Tota enim ratio hujus malitiæ, conſiſtit in infidelitate, & quadam levitate, vel inconſtantia, qua conceſſio promiſſa ſine cauſa revocatur, atqui infidelitas, & inconſtantia per ſe non excedit culpam venialem, niſi aliud quid grave accedat contra juſtitiam, & Religionem: accedere autem hìc gravem irreverentiam divini Numinis, eſt ſanè piorum perſuaſio pia, ſed nulla convincens ratio: ſupponunt tantùm, non demonſtrant Adverſarii. Lex illa vetus Judicialis nihil ampliùs ad nos.

35 *Quarta.* Obligatio votorum ſemel irritatorum per ſe directè, per poteſtatem nimirùm dominativam in ipſam voluntatem voventis, utpotè vota Religioſi irritata à Prælato, vota impuberis irritata à Patre, vel Tutore, non reviviſcit, poſtquam vovens à poteſtate irritantis liberatus eſt: in quo omnes conſentiunt. At verò obligatio votorum irritatorum ſolùm per accidens, indirectè, & ratione materiæ, uti ſunt vota Novitii, filii puberis, uxoris, ſervi irritata à Prælato, Patre, marito, Domino, manente re integra, omninò reviviſcit, poſtquam vovens à poteſtate irritantis liberatus eſt. Ita (contra Panormit. Cajet. Arrag. Sylveſt. Navarrum, ipſumque Sanch. *cit. cap.* 25. *num.* 4.) probabiliùs docent Innocentius, Roſella, Valentia, aliiſquo citatis Suarez *l.* 6. *de voto cap.* 1. *nu.* 4. *Et c.* 4. *num.* 17. Leſſius *cit. cap.* 40. *dub.* 10. *num.* 82. Et ſumitur ex *cap. Placet, De converſatione conjugatorum:* Ubi habetur: uxorem, quæ ignorante, vel invito marito Religionem profeſſa, & ab eo revocata eſt, poſteà marito mortuo ad Monaſterium quidem compellendam non eſſe, quia profeſſio irrita fuit, repugnante viro: nihilominus à debito petendo, & ſecundis nuptiis arcendam. Quia nimirùm in profeſſione Religionis, etſi aliàs irrita, tamen votum continentiæ virtualiter ſeorſim obligans manebat, ex ſpeciali juris interpretatione, quod à marito non ſimpliciter poteſt revocari, ſed quatenùs in ejus præjudicium ceſſit, ut conjugi debitum exigenti reddere teneatur, manente obligatione de cætero continendi, quæ mortuo conjuge, tota reviviſcit. Eadem autem eſt ratio in aliis ſimilibus caſibus. Ratio verò eſt, quia erga illas perſonas, Novitios, puberes, uxorem, ſervos, in Prælato, Patre, marito, Domino, non eſt poteſtas irritandi vota ſimpliciter, ſed ſolùm indirectè, quatenùs eæ perſonæ quoad certa obſequia ipſis obligatæ ſunt, quare ceſſante hac obligatione, votum anteà impeditum omninò reviviſcit. Cæterùm à fortiori certum eſt apud omnes, vota, quæ ejuſmodi perſonæ ediderunt, antequam ſubjicerentur poteſtati alterius, v. g. uxor ante nuptias, ſervus ante ſervitutem, etiamſi poſteà à marito, vel Domino irritata fuerint, quatenus in eorum præjudicium cedebant, poſteà verò mortuo marito, vel Domino totaliter reviviſcere, dummodò voventis intentio ſe ad ejuſmodi extenderit, & alioquin res maneat integra.

Extenſio ſpecialis ad juramenta.

REGULA

QUicunque, & quacunque ratione habet poteſtatem irritandi vota alterius per ſe, vel per accidens, is etiam habet poteſtatem eadem ratione irritandi omnia alterius juramenta promiſſoria: non tantùm abſoluta, & per ſe ſtantia, in honorem Dei, vel utilitatem hominis facta; nec ſolùm confirmatoria promiſſionis factæ ipſi Deo, quæ dicuntur *vota jurata*; ſed etiam confirmatoria promiſſionis factæ homini, quantumvis acceptatæ, quæ dicuntur *pacta jurata.* Ita omnes in ipſa Aſſert. citati. Et ratio manifeſta eſt, quia juramentum recipit naturam, & conditiones actus, cui apponitur: ideòque appoſitum actui irritabili, ipſum quoque irritabile redditur, ac irritato, vel quomodolibet ruente ipſo actu, promiſſione, pacto, contractu, jam irritatur, ac ruit juramentum appoſitum; atqui quicumque poteſt irritare per ſe, vel per accidens ipſa alterius vota ipſi DEO facta, conſequenter à fortiori eadem ratione poterit irritare omnes alias ejus promiſſiones, contractus, & pacta homini facta, ergo quicunque poteſt irritare vota, poteſt etiam irritare juramenta, ſeu abſoluta, ſeu addita ipſis votis, ſeu aliis promiſſionibus, pactis, ſponſionibus. Intellige ſemper, eadem ratione proportionaliter, ſicut poteſt irritare vota, ſeu ſicut habet poteſtatem in voventem, v. gr. Prælatus, Pater, Tutor poteſt irritare omnia prorsùs juramenta, vota, ac pacta jurata Religioſi, & impuberis per ſe directè, quia habent directam poteſtatem in voluntatem voventium, ſic, ut omnes eorum promiſſiones DEO, non homini factas, infirmare poſſunt, conſequenter, & juramenta addita. Item Pater, Maritus, Dominus, poteſt ſolùm indirectè, & per accidens irritare vota puberis, uxoris, ſervi, quatenùs cedunt in præjudicium ipſorum: hac enim ſola ratione poteſt infirmare eorum promiſſiones, vel pacta, & conſequenter juramenta addita. Denique univerſaliter: omne juramentum verſans circa materiam alterius poteſtati, & liberæ diſpoſitioni ſubjectam irritari poteſt ab illo alio, quemadmodùm & vota. Sic Summus Pontifex poteſt ſuo arbitrio irritare omnia juramenta edita circa beneficia Eccleſiaſtica inſtituenda, diſtribuenda, augenda, minuenda: quippe in quibus pleniſſimam poteſtatem noſcitur habere *c.* 2. *De præb. in* 6. Item Epiſcopus juramenta ſuorum Clericorum circa res ſuæ poteſtati ſubjectas; ut ſi Clericus juravit ſe veſtes ſacras commutaturum, loco non receſſurum, niſi debita ſolveret, libere ſcindere poteſt. Quia & ſæcularis poteſtas hac ratione quoque poteſt irritare juramenta, v. g. cogendo aliquem ad Magiſtratum, non obſtante juramento, ut habetur in jure, apud Laym. *cit.* in fine.

SECTIO III.

Votorum, ac Juramentorum Diſpenſatio, ac Relaxatio.

SUMMARIUM.

37 *Ad validam voti, vel juramenti diſpenſationem requiritur juſta, & rationabilis cauſa, quales præcipuè ſunt,* & 38.

39 I. Imperfecta deliberatio *ſeu imperfectio actus vovendi.*

40 II. Notabilis difficultas *exequendi votum.*

41 III. Damnum ſpirituale, vel corporale voventis; *&*

42 IV. Majus bonum proventurum.

43 Uſque ad nu. 47. *aſſignantur quatuor regulæ diſpenſanti benè obſervandæ.*

47 *Eſto obligatio votorum ſit juris naturalis, datur tamen in Eccleſia Dei certa poteſtas in eis diſpenſandi.*

48 *Et quidem* I. Ordinaria *reſpectu omnium fidelium in omnibus omnino votis in* Summo Pontifice, *ut univerſali Paſtore.*

49 *Ac pariter* Ordinaria *in Epiſcopis reſpectu ſuorum Diœceſanorum in omnibus votis Pontifici non reſervatis.*

50 *Sicut & Prælati Regulares Exempti, ut Generales, Provinciales, Abbates, & Præpoſiti abſoluti* ordinariam poteſtatem *habent diſpenſandi in omnibus votis Papæ non reſervatis ſuorum ſubditorum;* & 51.

52 *Non item Prælati Religionum non Exemptarum, niſi id eis, vel ex conſuetudine, vel Epiſcopi licentia commiſſum ſit.*

53 *Cum quibus, & qualiter diſpenſare poſſint habentes poteſtatem delegatam?*

54 *In quibus, & qualiter in votis diſpenſare poſſint* privilegiati, *ſeu Confeſſarii Mendicantes?* & 55.

56 *Vo-*

56 *Vota Papæ reſervata de facto ſunt quinque*; I. *Votum* Religionis. 2. Caſtitatis integræ, & perpetuæ. 3. Peregrinationis *ad S. Sepulchrum*. 4. Romanæ ad limina Apoſtolorum *Petri*, *&* *Pauli*, *&* 5. Compoſtellanæ *ad S. Jacobum*.
57 *Quorum reſervatio cum ſit odioſa, ſtricte interpretanda eſt, ita ut tunc ſolùm hæc vota reſervata cenſeantur*.
58 I. *Si ſunt* vota proprie dicta, *hoc eſt*, Deo facta, *non ſi facta ſint B. Virgini, vel Sanctis (doctrina notabilis.) Et*
59 II. *Si ſint* vota perfecta, *hoc eſt perfecte voluntaria*, N. B. *Et*
60 III. Determinata: & 61 *Ac*
61 IV. Abſoluta; *unde reſervata non ſunt, ſi ſint pœnalia, vel ſolùm conditionata hoc eſt per modum pœnæ, vel ſub conditione emiſſa*. N. B. Uſque ad 67.
67 Uſque ad n. 71. *circa prædicta vota Papæ reſervata reſolvuntur varii caſus, Confeſſariis valde notabiles*.
71 *Quando in prædictis votis Pontifici reſervatis diſpenſare poſſit Epiſcopus, urgente neceſſitate?* uſq; ad 74.
74 *Quando Epiſcopus diſpenſare poſſit, ſaltem per accidens*. I. *Votum Caſtitatis, vel Religionis emiſſum, & diſpenſandum ante Matrimonium*.
75 II. *Quando tale votum emiſſum* ante, *& diſpenſandum poſt Matrimonium?*
76 III. *Quando emiſſum, & diſpenſandum poſt matrimonium?* uſq; ad 79.
79 *In quo Privilegiati conveniant cum Epiſcopis quoad diſpenſationem votorum, & in quo differant ab iis*.

ASSERTIO III.

37 *Diſpenſatio voti, ac relaxatio juramenti, eſt ablatio, ſeu remiſſio obligationis totalis eorum, ob juſtam, & rationabilem cauſam, facta ab habente poteſtatem ſpiritualem juriſdictionis in perſonam voventis, vel jurantis in caſu, ut alioquin vota, vel juramenta valida eſſent, & obligarent*. Eſt in re omnium brevis Aſſertio, ſed multæ ſatis explicationis.

§. I. *Ob juſtam, & rationabilem cauſam*.

38 TAm ad validam, quàm ad licitam diſpenſationem voti, vel juramenti relaxationem, requiritur juſta, & rationabilis cauſa. *Omnes*. Ratio, & differentia diſpenſationis ab irritatione eſt; quòd irritatio fiat per poteſtatem dominativam in perſonam voventis, vel jurantis, aut ipſam materiam voto, vel juramento promiſſam ab alio, alioquin irritans velut Dominus, ac proprio ſuo nomine diſponit de alterius promiſſione, vel re ab altero promiſſa, tanquam de re ſua, propriumque jus, ac poteſtatem exercet. & ideò irritatio etiam abſque omni juſta, ac rationabili cauſa facta, ſemper tamen valida eſt, immo plerumque etiam licita, ut ex probabili ſententia ſuprà dictum. At verò diſpenſatio fit per poteſtatem ſpiritualem, & Eccleſiaſticam gubernativam, ſeu juriſdictionem tantùm ab ipſo DEO collatam Miniſtris Eccleſiæ, qua virtute clavium per modum judicis, & abſolutionis tollitur obligatio voti, vel juramenti, ſeu vinculum illud, quo quis ſe DEO devinxerat per promiſſionem DEO factam, vel invocationem Divini Numinis confirmatam: ideoque diſpenſans, vel relaxans votum, vel juramentum minime agit nomine proprio, & tanquam de re ſua, ſed agit nomine, & auctoritate ipſius DEI talem poteſtatem ad bonum regimen, & ſalutem animarum committentis, vi illius *quodcunque ligaveris* &c. Atqui DEUS non confert talem poteſtatem homini, ſeu Prælatis Eccleſiæ ad diſſolvendas obligationes ſibi factas per vota, vel juramenta, temere, & abſque omni juſta, vel rationabili cauſa, neque enim poteſtas diſpenſandi in jure Superioris, nempe ipſius DEI, Prælato Eccleſiaſtico collata eſt in deſtructionem, ſed in ædificationem, quatenùs nimirum ad ſalutare regimen animarum, bonum commune, juſta, & rationabili cauſa, neceſſarium, vel utile quandoque dignoſcitur, ejuſmodi vincula ſubinde relaxare: ergo diſpenſatio voti, vel relaxatio juramenti abſque juſta, & rationabili cauſa facta, non tantùm illicita, ſed etiam invalida eſt, quippe excedens poteſtatem homini collatam a DEO.

Cauſæ legitimæ diſpenſandi vota.

39 PRæcipue ſunt ſequentes. Imperfecta deliberatio: Notabilis difficultas exequendi: Damnum ſpirituale, vel corporale voventis: Majus bonum ex diſpenſatione proventurum. Percurro breviter ſingula.

I. *Imperfecta deliberatio*, ſeu imperfectio actus vovendi, eaque ex triplici capite. Ratione *teneræ ætatis*. Ut ſi quis in tenera adhuc ætate poſt tamen ſeptimum annum votum emiſit, præſertim ante pubertatem, meretur diſpenſationem etiam totalem ſine commutatione aliqua adjuncta. Nam benignitas eſt Dei non ita rigide acceptare votum in teneræ ætate conceptum, ut nequeant Superiores remittere. Quo autem imperfectior eſt ætas, eò major erit cauſa, quia eò majus involuntarium, vel imperfectius voluntarium timetur. 2. Ratione *perturbatæ mentis*. Ut cùm quis ira, triſtitia, metu oppreſſus imprudenter vovit, quo etiam ſpectat facilitas, ſeu levitas vovendi, præſertim in fœminis. *Ratio eſt*, quia in ejuſmodi votis non omnino voluntariis non eſt magna affectio ad rem promiſſam, quare ſemper adeſt periculum illa prævaricandi, ideoque conſulta diſpenſatio, ſed cum admixta commutatione. 3. Ratione *erroris, vel doli* circa accidentalia voti, vel in cauſa impulſiva vovendi (nam error, vel dolus circa ſubſtantialia, vel cauſam finalem motivam de ſe irritat vota, vel juramenta) quia etiam ille error, vel dolus multùm minuit voluntarium, ideoque præſtat periculum tranſgrediendi, ut diſpenſatio conſulta ſit, ſaltem addita aliqua commutatione, juxta *Regulam* infrà ponendam.

II. *Notabilis difficultas exequendi votum*, quæ etſi tanta non ſit, ut votum irritet, tamen, ſecundùm Dei benignitatem debet eſſe cauſa diſpenſandi: idque non tantùm, ſi prævifa non fuit a vovente ejuſmodi difficultas, verùm etiam regulariter, ſi prævifa fuit. Semper enim multò difficilior apparet res, dum inſtat executio, quàm quando remote prævidetur facienda. *O quoties dum mente, & cogitatione tantum prœliamur, in quæque magna aſſurgimus, in quæcunque pericula ruimus, ad quorum tamen primum occurſum trepidamus, & terga etiam volentes vertimus*: inquit Thom. Tambur. *l. 3. in Decal. c.* 16. §. *3. n.* 18. Cæterùm ſolam majorem commoditatem, vel inclinationem ad aliud opus pium, ut ſi quis adſtrictus voto jejunii, offerat ſe magis promptum ad eleemoſynas, vel orationes &c. meritò negamus eſſe cauſam ſufficientem ad diſpenſationem voti, quæ ſemper requirit aliquod obſtans ad executionem voti, quale hic non adeſt, eſt tamen cauſa ſufficientiſſima ad commutationem voti, ut ſic alacriùs DEO ſerviatur. 40

III. *Damnum ſpirituale, vel corporale voventis*. Utpote ſi votum, ſpectata qualitate perſonæ, ac naturæ fragilitate, ei periculum majus ruinæ adferret; è contra diſpenſatio ad ſpiritualem ejus utilitatem, hic præcipue ſpectandam, ceſſura videatur. Sic rationabiliter diſpenſatur votum continentiæ, vel non petendi debitum in perſona conjugata; (difficulter enim quis in tanta occaſione ſe cohibet) ipſumque votum Caſtitatis in perſonis ad carnis lapſum valde pronis, ac fragilibus: ut ſi, ſive ex fragilitate, ſive ex malitia, prævideas tale votum ſæpiùs a te violandum. Ex quocunq; enim capite tibi votum pernicioſum, vel occaſio ruinæ ſit; opus eſt, ut pia mater Eccleſia ſubveniat per diſpenſationem. Itemque vota, in quorum executione vovens multis ſcrupulis divexatur, id enim damnum ſpirituale eſt, cui pium eſt ſuccorrere. Ac tandem etiam vota, quorum executio eſt cauſa damni etiam temporalis tibi, tuis, vel aliis: ut de longis peregrinationibus, eleemoſynis exceſſivis, jejuniis nimis auſteris, ſi hæc te, vel familiam tuam notabiliter lædant, vel gravent: ipſumque votum Caſtitatis, ſi ideo continuo morbo quodam vexeris, aut illuſtris familia interiret, &c. *Ratio eſt*, quia tibi, familiæque tuæ contra damna providere, ad charitatem, pietatemque ſpectat, ideoque juſtam præbet cauſam diſpenſandi, ſaltem cum adjuncta commutatione, ut etiam Romæ perpetuò obſervat ſacra Pœnitentiaria. 41

IV. *Majus bonum proventurum*. Si nimirum diſpenſatio voti ceſſura ſit ad majorem DEI honorem, utilitatem Eccleſiæ, vel Reipublicæ. Ut cùm Religioſi aſſumuntur ad Epiſcopatum, vel Cardinalatum, diſpenſatis votis paupertatis, Obedientiæ ad Prælatos Regulares: ſi unicus hæres Regni, vel Ducatus Religionem voviſſet, aut etiam major natu, ſi ex alterius electione turbæ timerentur: ſi longinquam peregrinationem voviſſet aliquis, quem tamen præſtare Reipublicæ, vel familiæ præſtò eſſe &c. Communis Doctrina, Navar. *c.* 12. *n.* 77. Suar. *lib. 6. de voto*, *c.* 17. Sanch. *lib. 4. Moral. tr.* 45. *a n.* 50. Laym. *l. 4. tr. 4. c.* 8. *n.* 5. 42

Regulæ diſpenſanti obſervandæ.

PRima. In diſpenſatione tria præcipue attendenda ſunt (ait *Innocent. III. c. magnæ. De voto, & voti redempt.*) Quid liceat ſecundùm æquitatem: Quid deceat ſecundùm honeſtatem, & quid expediat ſecundùm utilitatem: Unde quò majus, & dignius votum eſt, ut Religionis, Caſtitatis perpetuæ, &c. eò major cauſa requiritur ad diſpenſationem validam, & interdum una ſola, præſertim teneræ ætatis, vel imperfectæ deliberationis non ſufficit, niſi etiam aliæ cauſæ concurrant, puta gravis neceſſitas, vel utilitas, periculum prævaricandi &c. ut monent DD. cit. Quæ tamen neceſſariò prudentis judicio relinquuntur, & ſervire poteſt Regula ſequens. 43

Secunda. Ut diſpenſatio totalis fiat, conſiderata gravitate, voti, omnino cauſa gravis ſit, ut plures de ſe leves, unam gravem conſlent, neceſſe eſt judicio prudentis. Ego exiſtimo, 44

mo, tunc eſſe ſufficientem cauſam diſpenſationis totalis, quando tanta adeſt circumſtantia ex parte voventis, aut materiæ, vel finis voti, ut rationabiliter dubitari poſſit, utrùm non votum per ſe ceſſet, aut irritum ſit. Cæterùm quando adeſt quidem cauſa, ſed expenſis omnibus, non adeo ſufficiens, diſpenſationi ſemper admiſcenda eſt aliqua commutatio: ſubrogandum nimirum aliquid operis boni, quod diſpenſantis judicio, gravitatem voti compenſare, prudenter videatur. Rariſſime ergo Confeſſarii Privilegiati diſpenſare debebunt in toto, ſed ſemper quaſi commutando votum, aliquam obligationem imponere, ſaltem ad tempus ne arctiſſimum vinculum obligationi ad DEUM temerè annihiletur omnino.

45 *Tertia*. Quando cauſa diſpenſandi dubia eſt, ſive in actu ſignato, & velut *de jure*, ſitne ſufficiens, necne: ſive in actu exercitio, vel *de facto*, v. g. an votum damnum adferat, majus bonum impediat, &c. nihilominus, ſi aliqua ex diſpenſatione ſperetur utilitas, & abſit periculum ſcandali alicujus, ſemper in clementiorem partem inclinare poterit diſpenſans, uti poſt alios notant Sanch. & Laym. *ll. cc.* Nam benignitas DEI petit, ut in obligatione incerta facilitas ſit eam remittendi. Quòd ſi bona fide data ſit diſpenſatio, & deinde inveniatur fuiſſe ſine ſufficiente cauſa data: aut ſi data cum cauſa dubia, & deinde inveniatur fuiſſe nulla: nihilominùs manere validam diſpenſationem omnino probabiliter, & ſuavitati regiminis Eccleſiæ conformius reſolvunt cum aliis Leſſius *p.* 2. *de Juſt. c.* 40. *dub.* 17. & Sanch. *c.* 44. *n.* 10. Ratio, quia pertinet ad DEI bonitatem approbare, & ratum habere, quod bona fide conceſſum & acceptatum fuit, licèt revera tunc nulliter egerit diſpenſans.

46 *Quarta*: Quemadmodùm diſpenſans ſine omni juſta, & rationabili cauſa (uti & diſpenſationem hujuſmodi, ſcienter petens, & acceptans) præter nullitatem actus, peccat mortaliter pro ratione materiæ, *ſecundùm omnes*: quia uſurpatur auctoritas ſibi non conceſſa: ita è contrario, quando adeſt juſta cauſa diſpenſandi, Prælatus, vel quivis diſpenſandi facultate præditus, tenetur concedere diſpenſationem etiam ſub gravi culpa. Quia poteſtas diſpenſandi ipſis data eſt ad bonum ſubditorum: quare eam ſine cauſa denegantes ſubditis injuriam inferunt, & cauſa culpabilis fiunt damnorum, vel peccatorum ex negata diſpenſatione ſecutorum. Quod valde notent, & dicta hactenùs etiam aliarum obligationum diſpenſationibus accommodent moroſi, & rigidi diſpenſatores.

§. II. *Ab habente poteſtatem, &c.*

47 Eſt ſane obligatio votorum Juris naturalis. Lex enim naturalis jubet, præſtare fideliter Deo id, quod ei prudenter, piéque promiſſum eſt: attamen id non jubet ſemper, & ubique, ſed ſolùm quando non adeſt juſta cauſa eximens a præſtatione: adeſt autem juſta cauſa eximens, quando Papa, vel alius loco Dei, remittit id, quod Deo debebatur. Certa eſt in Eccleſia poteſtas diſpenſandi in votis, ac juramentis: eaque duplex. *Ordinaria*, annexa ipſi Officio, vel dignitati diſpenſanti: & *Delegata*, ab alio nimirum habente poteſtatem Ordinariam, vel per privilegium a Summo Pontifice alicui collata. Percurramus breviter.

Summus Pontifex.

48 Ordinaria poteſtas diſpenſandi in omnibus omnium Fidelium omnino votis, ſeu reſpectu totius Eccleſiæ, etiam ſolemni Caſtitatis edito, non tantùm in ſuſceptione ſacri Ordinis, ſed etiam in Profeſſione Religioſa (non utique, ut Monachus eo ſolutus voto pergat eſſe Monachus, ſed ut deſinens eſſe Monachus, incipiat eſſe legitimus maritus) reſidet in Summo Pontifice Romano tanquam univerſali Paſtore totius Gregis Dominici, ac Succeſſore D. Petri, cui datæ ſunt claves Regni cœlorum: & dictum eſt a Chriſto Matth. 16. *Quodcumque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis.* Ubi particula univerſalis diſtributiva, *Quodcumque*, comprehendit omnia vincula, quæ poteſt homo contrahere in ordine ad Deum. Quemadmodùm enim DEUS ad utilitatem Fidelium commiſit poteſtatem ſolvendi omnia vincula culpæ, & pœnæ, ita non minùs neceſſarium erat paſtorali regimini Animarum, ut committeret DEUS poteſtatem ſolvendi vincula votorum, ut & juramentorum, ac ſimilium promiſſionum, ubi juſta, & rationabilis cauſa id poſtularet. Unde vides etiam Pontificem Summum non poſſe valide diſpenſare, minùs licite, ſine juſta cauſa. Et obiter adverte, non diſpenſare eum proprie in Lege divina de ſolvendo voto, ſed in voluntario humano ſubſtrato: ob juſtam cauſam tollendo voluntatem ſe obligandi ad hanc materiam: qua voluntate ſublata, corruit obligatio Legis divinæ, ut latiùs docetur in materia de Legibus.

Epiſcopi.

Hi etiam habent ordinariam poteſtatem diſpenſandi in omnibus Summo Pontifici non reſervatis votis, omnium ſuorum ſubditorum Diœceſanorum. Epiſcopi enim ſuccedunt Apoſtolis, quibus dictum eſt a Chriſto Matth. 17. *Quæcumque alligaveritis, &c.* Et *quæcumque ſolveritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælis.* Quia verò poteſtas Epiſcoporum, qui ſunt Succeſſores Apoſtolorum, ſubordinata eſt poteſtati Papæ Succeſſoris D. Petri in Hierarchia Eccleſiaſtica, ideo reſervatio Summi Pontificis poteſtatem Epiſcoporum in actu ſecundo reſtringere poteſt, & de facto reſtrinxit, ut non poſſint diſpenſare in iis votis, quorum diſpenſationem ſibi Papa reſervavit. Eamdem poteſtatem diſpenſandi in votis habent Legati Pontificii, & Nuntii Apoſtolici in Provinciis ſuis. Archiepiſcopi etiam communi Jure diſpenſant in votis Epiſcoporum, Suffraganeorum, non autem cum eorum ſubditis, niſi per modum appellationis conveniantur in caſu, quo Epiſcopus diſpenſationem juſta ex cauſa petitam, & concedendam denegaſſet. Vide Laym. & apud ipſum citatos *l.* 4. *tr.* 34. *c.* 8. *n.* 6. & 7. 49

Prælati Regulares.

Prælati etiam Religioſorum Exemptorum, utpote Generales, & Provinciales Ordinum, Abbates, & Præpoſiti abſoluti, habent poteſtatem ordinariam diſpenſandi in omnibus votis Papæ non reſervatis ſuorum ſubditorum ex Jure communi poſitivo. Cùm enim hi omnes habeant poteſtatem, & juriſdictionem quaſi Epiſcopalem in ſuos ſibi communicatam: hinc quidquid poteſt Epiſcopus in ſuos ſubditos, poteſt etiam Prælatus major in ſuos Religioſos, ut ſint illis in cura Animarum loco Epiſcoporum, à quorum juriſdictione Privilegio Pontificio eximuntur. Eamdem ordinariam poteſtatem extendit Sanchez *lib.* 4. *Moral. cap.* 40. etiam ad Superiores locales, & in eorum abſentia ad Vicarios, cùm plene vicibus Prælatorum funguntur. Sed credo, eam poteſtatem eſſe potiùs communi conſuetudine delegatam, quàm Jure communi ordinariam. Prælati autem Religionum non Exemptarum id Jure communi non poſſunt, niſi quatenùs ex conſuetudine, vel Epiſcopi commiſſione eis conceſſum eſt. 50

Videri poſſet hæc poteſtas Prælatorum Regularium diſpenſandi in votis ſuorum Religioſorum ſupervacanea. Nam vota eorum ante Profeſſionem edita commutantur in votum ſolemne Profeſſionis, & vota poſt profeſſionem edita per poteſtatem dominativam irritari valent. At certe non omnia. Nam. 1. Votum Religioſi ingrediendi ſtrictiorem Religionem a Superiore irritari nequit; poteſt tamen diſpenſari, vel commutari, cùm non ſit ex reſervatis Papæ, ut infrà patebit, & plurimis citatis probat Sanch. *l.* 4. *cit. c.* 41. *n.* 2. 2. Votum Religioſi a Prælato ſuperiore approbatum, vel de ejus licentia editum, a Prælato inferiori, irritari nequit, quia irritatio pertinet ad poteſtatem dominativam, qua inferior Superiori præjudicare nequit: poteſt tamen diſpenſare inferior alioquin diſpenſandi facultate præditus, ut præ aliis optime docet Suar. *l.* 6. *de voto*, *c.* 10. *in fin.* concludens. Quia per approbationem, vel confirmationem Superioris extrahitur quidem votum a poteſtate dominativa inferioris, ſed non a juriſdictione voluntaria. 3. Non omnino certum eſt, Prælatum irritare poſſe votum ſubditi anteà ſua licentia emiſſum, vel poſtea approbatum: ac certum eſt, poſſe in voto diſpenſare, ob rationabilem cauſam: licèt enim ſua licentia, vel approbatione præjudicaſſet ſuæ poteſtati dominativæ, tamen poteſtati ſpirituali juriſdictioni a Deo collatæ præjudicare non potuit. 4. Certum eſt: Prælatum nullum poſſe irritare vota Novitiorum, cùm eorum poteſtati dominativæ nondum perfecte ſubdantur: poteſt tamen in eorum votis Papæ non reſervatis diſpenſare Prælatus Religionis exemptæ, eo quòd Novitii in favorabilibus gaudeant privilegiis ſui ordinis; juxta communiorem, & probabiliorem ſententiam DD. Navar. *c.* 12. *n.* 65. & late probat, & defendit Sanch. *cit. l.* 4. *mor. c.* 33. *n.* 28. Vide ergo non ſupervacaneam eſſe hanc poteſtatem. 51

Cæterùm Prælati Religionum non exemptarum neque cum Profeſſis ſuis, minùs cum Novitiis diſpenſare poſſunt, niſi vel ex conſuetudine, vel Epiſcopi commiſſione id eis conceſſum ſit. Communis cum Navarr. *c.* 12. *n.* 75. §. 3. Suar. Sanch. *l.* 4. *c.* 39. *n.* 9. Leſſ. Laym. *cit. c.* 7. *n.* 9. Neque ullum Prælatus etiam exemptus diſpenſare poterit in votis ſubditorum Religioſorum, poſtquam exempti ſunt ab eorum juriſdictione: utpote ſi ad Epiſcopatum aſſumpti, ſi Religionem aliam legitime profeſſi, ſi in perpetuum ex Ordine ejecti ſunt, ut docet communis DD. apud cit. Denique Abbatiſſis etſi ſupra conceſſa ſit poteſtas irritandi vota ſuarum Monialium, eò quod poteſtatem dominativam in illas obtineant vi voti Obedientiæ, poteſtas tamen diſpenſandi, vel commutandi vota negatur omnino: quia hæc eſt poteſtas 52

ſtas juriſdictionis ſpiritualis, qua de facto carent Abbatiſſæ, ſeu Prælatæ Monialium.

Delegati.

53 POteſtatem delegatam diſpenſandi in votis habent omnes illi, quibus id ab aliis habentibus poteſtatem ordinariam, utpote Papa, (quo ſpectamus Privilegiam) Epiſcopo, Prælato, committitur. Hi tamen id ulteriùs aliis committere non poſſunt. Quia delegatus non poteſt ſubdelegare, quando cenſetur electa induſtria perſonæ. Quando tamen alicui ratione Officii, & dignitatis ſuæ abſolvere, & generaliter conceditur facultas, ſeu privilegium abſolvendi, diſpenſandi, vel commutandi vota ſuorum, tunc talis poteſtas trahitur in ordinariam, eamque in caſu alteri committere poterit. Secùs, ſi talis poteſtas ſolùm alicui committatur reſpectu certæ perſonæ in particulari; quia hoc caſu non juriſdictio, ſed nudum miniſterium commiſſum cenſetur *c. ult. §. ceterùm de offic. Deleg.* ut cum aliis notat Laym. *cit. c.* 8. *n.* 27. Unde eſt & alia differentia inter Ordinarios, & Delegatos: quòd nimirum Delegati tantùm poſſint diſpenſare alios, reſpectu quorum eis poteſtas commiſſa eſt: ipſi verò neceſſariò diſpenſantur a ſuis Superioribus. At verò habentes poteſtatem ordinariam diſpenſandi, ut Epiſcopi, & prælati Regulares, non tantùm poſſunt diſpenſari a ſuis Majoribus (ut Epiſcopus ab Archiepiſcopo, Provincialis a ſuo Generali, &c.) ſed etiam poſſunt diſpenſare ipſi ſecum, ſaltem indirecte, committendo poteſtatem ſuam Confeſſariis ſuis, ut ſecum, etiam extra Confeſſionem, diſpenſent. *Ratio eſt*: quia ex una parte non repugnat hanc juriſdictionem diſpenſandi exercere in ſeipſum ſaltem indirecte, & mediate, (& quidni etiam immediate?) cùm ſit voluntaria, non contentioſa, neque de ſe Sacramentalis, ut diſtinctionem perſonarum requirat: ex altera autem parte Prælati illi habent plenam diſpenſandi in votis facultatem quoad hoc minime reſtrictam: ergo neque a nobis eſt reſtringenda: Uti contra Suar. late probat Sanch. *l.* 8. *de Matr. diſp.* 3. *tota.*

Privilegiati.

54 PEr privilegium Confeſſarii approbati Ordinum Mendicantium habent poteſtatem diſpenſandi in omnibus votis, in quibus poſſunt diſpenſare Epiſcopi jure ordinariò, quæ nimirum Papæ non ſunt reſervata. Tria autem ejuſmodi privilegia reperiuntur. Primum eſt *Innocentii VII.* qui conceſſit Mendicantibus poſſe diſpenſare in omnibus votis, in quibus poſſunt Epiſcopi, exceptis votis peregrinationis ultra duas dietas, ſeu viginti leucas. Id ipſum abſque hac reſtrictione conceſſerant *Martinus V.* & *Eugen. IV.* ut videre eſt in Bullario Rodriq. & compendiis privilegiorum. Secundus eſt *Pauli III.* qui conceſſit Confeſſariis Societatis JESU (& conſequenter per communicationem omnibus Mendicantibus) poſſe commutare omnia vota, exceptis quinque Pontifici reſervatis: quod *Gregor. XIII.* extendit ad vota etiam jurata. Tertium eſt *S. Pii V.* qui vivæ vocis Oraculo conceſſit Provincialibus Mendicantium, ut poſſint concedere ſuis Confeſſariis juxta Conc. *Tr.* approbatis facultatem diſpenſandi ad petendum debitum cum iis, qui ante matrimonium voverunt caſtitatem. Scio alioquin ejuſmodi vivæ vocis Oracula ſublata eſſe per Concil. Trid. ac etiam de illius Oraculi authentica certitudine dubitari: ſed novi etiam pleraque aliunde per Bullas, & Brevia conceſſa eſſe, adeoque reipſa valorem obtinere, prout inſigniter demonſtratum vidi a Cardinali de Lugo *in M. SS. de pænit.* etiam quoad hunc caſum noſtrum. Sed quidquid ſit de Oraculis, mihi perſuaſiſſimum eſt, idipſum adhuc poſſe Confeſſarium Regularem vi Generalis Privilegii Bullati diſpenſandi in omnibus votis, in quibus poſſunt Epiſcopi: in dicto enim caſu certò poſſunt diſpenſare Epiſcopi, etſi non ex jure communi, tamen ex conſuetudine, quod nihil refert. Nam Privilegium Mendicantium, dicit, poſſe diſpenſare in votis, *in quibus poſſunt Epiſcopi* abſolute (meritò tamen intelligendo in proprietate terminorum) ex vi ordinariæ ſuæ juriſdictionis; atqui Epiſcopi, poſita illa conſuetudine, jam ex vi ordinariæ juriſdictionis, per conſuetudinem acquiſitæ diſpenſant: conſuetudo enim dat juriſdictionem ordinariam, ut præter alios bene probat Sanch. *l.* 8. *de matr. diſp.* 12. Ergo idem per ſuum privilegium poterunt Regulares. Ita communior DD. & pro certo perſuaſum habent Dian. *p.* 11. *tr.* 8. *reſol.* 16. & Tamb. *l.* 3. *Decal. c.* 16. §. 4. *n.* 54.

55 Dictum porrò Privilegium Mendicantium diſpenſandi in omnibus votis, in quibus poſſunt Epiſcopi, cùm ſit in materia favorabili, late interpretandum, & extendendum eſt etiam ad vota Summo Pontifici reſervata, quoties in eis Epiſcopus Jure ordinario, ſeu vi ordinariæ ſuæ Juriſdictionis diſpenſat: nimirum (ut optime explicat Sanch. *l.* 4. *Mor. c.* 43. *n.* 7. quoties ratione alicujus circumſtantiæ mutatur, vel deficit vera ratio, ac materia voti reſervati Papæ, ideoq; recidit in Juriſdictionem ordinariam Epiſcopi, prout late declarabo §. *ſeq.* Secùs dicendum, quando ſervata vera ratione, ac materia voti reſervati Papæ, ſolùm per accidens, ratione urgentis neceſſitatis, ac impoſſibilis acceſſus ad Pontificem, Epiſcopus jam non ex aliqua juriſdictione ordinaria: ſed plane extraordinaria, ex ſola præſumpta Pontificis voluntate diſpenſat, tunc enim nihil poſſumus Privilegiati, de quo ſeorſim dicam. §. 4.

Ratio utriuſque partis eſt: Quia in priori caſu, vota illa revera non manent reſervata Pontifici, ſed ſimpliciter ſiunt caſus Epiſcopales; ideoque comprehenduntur in privilegio diſpenſandi Mendicantium: at in poſteriori caſu, vota illa manent reſervata ſimpliciter, & ſolùm per accidens ratione neceſſitatis ab Epiſcopo tanquam Pontificis tacite Delegato diſpenſantur: ideoque in privilegio Mendicantium, nomine votorum, in quibus poteſt diſpenſare Epiſcopus, intelligi ſane non poſſunt. Adde, quòd poteſtas tunc diſpenſandi ex vi urgentis neceſſitatis radicetur in juriſdictione ordinaria, quam habent Epiſcopi, alioquin in vota fidelium ſibi ſubditorum: at hac quoad ſæculares non gaudent Regulares. Ita communis DD. Rodriq. *tom.* 1. *Q. Q. R. R. q.* 63. *ar.* 3. Ludovic. Miranda, *in Man. Prælat. to.* 1. *q.* 48. *n.* 4. Suar. Sanch. Laym. *cit.* Et ſi ſciam contrarium docere noſtrum P. Brunonem Chaiſſing *de privil. Regul. tr.* 5. *c.* 5. *propoſ.* 2. *citatis Caſarubio, Leſſio, Corduba, aliis*: ea ſola ratione, quòd privilegium abſolute dicat: *Poſſunt Mendicantes, quod poſſunt Epiſcopi.* Sed non acquieſco. Quia termini intelligendi ſunt in propria ſignificatione, ſcilicet: *quod poſſunt Epiſcopi*, ut Epiſcopi ſunt vi ordinariæ ſuæ Juriſdictionis, ut dictum eſt.

§. III. *Vota Papæ reſervata explicantur.*

VOta, quorum diſpenſatio Jure communi, vel conſue- 56
tudine ſoli ſummo Pontifici reſervata eſt, ſunt defacto tantùm quinque: nimirum, Votum Religionis, approbatæ ab Eccleſia Catholica Romana: Votum Caſtitatis, ſeu Continentiæ integræ, & perpetuæ: & vota trium Peregrinationum, Hieroſolymitanæ ad S. Sepulchrum, Romanæ ad limina Apoſtolorum Petri, & Pauli, & Compoſtellanæ ad D. Jacobum. Et licèt *in Jure c. ex multa, & ſuper his de voto*, ſolùm expreſſe reſervetur peregrinatio Hieroſolymitana in ſubſidium Terræ Sanctæ, tamen conſuetudo jam extendit, ut illa, & aliæ duæ Peregrinationes etiam ſint reſervatæ, quando ex ſola devotione voventur. Uti colligitur ex *Extravante, & ſi Dominici, de Pænit. & remiſſ.* Ubi excommunicantur ea quinque vota commutantes abſque Summi Pontificis licentia, Quamobrem etiam in generali conceſſione, vel Indulto diſpenſandi, vel commutandi omnia vota, v. g. tempore Jubilæi, vel aliàs, non intelliguntur illa quinque vota, ut eadem Extravagante prohibet Pontifex, & docet communis DD. Sylv. Suar. & plurimis citatis Sanch. *l.* 4. *c.* 40. *n.* 6. Ubi retractat, quod anteà docuerat *l.* 8. *de matr. diſp.* 9. *cum* Soto, Rodriq. & aliis, nimirum in generali conceſſione diſpenſandi in omnibus votis, etiam contineri diſpenſationem trium illarum Peregrinationum, ſed falſum: Quia quæ ſpeciatim reſervata ſunt, ſpecialem, & expreſſam conceſſionem, ſeu mentionem poſtulant, ut habetur *c. Si Epiſcopus, de pænit. & remiſſ. in* 6. Quòd ſi tamen in generali conceſſione diſpenſandi in omnibus votis, ſolùm expreſſe excipiantur vota Religionis, & continentiæ, intelliguntur permiſſa vota trium peregrinationum, ex tacito conſenſu Pontificis, & communi uſu DD. tale Indultum ita explicantium. Ut ex communi docent Suar. *l.* 6. *c.* 25. Sanch. modò *cit. l.* 4. *c.* 40. *n.* 19. Jam verò ad plenum intellectum illorum votorum, qualiter reſervata, vel non reſervata ſint, pro re graviſſimi momenti eſto.

Reſolutio, & Regula Generalis.

REſervatio dictorum votorum, cùm odioſa ſit, utpote 57
ordinariam poteſtatem reſtringens, omnino ſtricte interpretanda eſt, ut ſolummodò comprehendat illa quinque vota, cùm ſint ſtricte talia, utpote: *vota proprie dicta, perfecta, determinata, abſoluta quoad ſubſtantiam, & integritatem eorum: & hoc totum extra caſum urgentis neceſſitatis.* Adeo, ut, quandocumque in iis deficit materia, & ratio voti reſervati, ſimpliciter reſervata non ſint, ſed diſpenſari poſſint ordinario Jure ab Epiſcopo, & per Privilegium a Confeſſario approbato Ordinum Mendicantium, excepto tamen caſu ſolius neceſſitatis juxta ſuprà dicta. Percurro breviter ſingula.

Vota proprie dicta.

58 CUm votum eſſentialiter ſit promiſſio facta DEO, actuſque proprius virtutis Religionis, non ſunt vota propre dicta, nec conſequenter Pontifici reſervata, promiſſiones ſacræ (utique licitæ, atque ex virtute Duliæ, etiam graviter obligantes) factæ B. MARIÆ Virgini, ac Sanctis abſolute ſecundùm ſe, ſiue relatione ulla, vel tendentia promiſſionis ad ipſum Deum, etiamſi concipiantur in materia alioquin reſervara, ut Religionis, Caſtitatis, &c. v. g. Puella devota B. Virgini, cupiens eidem præſtare rem pergratam, dicit præciſe: *Sanctiſſima, & Puriſſima Virgo MARIA, promitto tibi ſervare perpetuam Virginitatem.* Non eſt ſtatim cenſenda voti reſervati rea, vel non rea, ſed reflexe examinanda, utrùm, quando illa verba protulit, reverà tantùm cogitaverit de Beata DEI Matre, & non de DEO; ſi ita aſſirmet: aut etiamſi aſſerat, ſe quidem etiam tunc cogitaſſe de DEO, at non cogitaſſe de promiſſione facienda ipſi DEO, ſed ſoli ejus Matri: ne judices eſſe votum proprie dictum, & conſequenter, nec reſervatum, ſed mere actum Hyperduliæ, ideoque promiſſionem diſpenſabilem ab habente facultatem; quod in ſimilibus valde frequenter contingentibus, probe obſervandum eſt Confeſſario. Quòd ſi dubium ſit, an tales intenderint ſua promiſſione ſe obligare ipſi DEO, an ſolùm Beatæ Virgini v. g. Judice P. Georgio Gobat *Alphab. 1. de voto, caſu 1. n. 21.* præſumendi ſunt feciſſe verum votum, ſuamque caſtitatem vere obtuliſſe ipſimet DEO: nam in dubio præſumendum eſt pro actus perfectione potiùs, quàm defectu: idque maxime, ſi verba promittentis aliquam relationem ad DEUM ſignificent.

Vota perfecta.

59 REſervata ſunt tantùm illa quinque vota emiſſa cum perfecto voluntario, aliiſque requiſitis, ſic, ut de eorum valore certò conſtet. Non ergo ſunt reſervata illa vota, ſed ab Epiſcopo, vel Privilegiato diſpenſabilia, quotieſcumque eſt dubium, ſive juris, ſive facti de valore voti emiſſi, v. g. ratione imperfectæ deliberationis, inſufficientis intentionis, vel poteſtatis: an votum ſe ad talem caſum extendat, ſeu hìc, & nunc me obliget: etiamſi tale dubium aliàs per ſe voventem non liberet, ſed diſpenſatione opus ſit. Nam reſervatio Papæ ſtricte interpretanda, ad caſus certos reſtringenda eſt, ut dubia non comprehendat. Itemque vota metu injuſto extorta, etſi levi, ac non cadente in conſtantem virum, (alioquin per ſe irritata, non indigerent diſpenſatione) non ſunt reſervata, juxta communiorem, & omnino probabilem Sententiam DD. Navarr. *c. 12. num. 59.* Sanch. *l. 4. c. 40. n. 30.* Leſſius *l. 2. de juſtit. c. 40. dub. 18.* Laym. *cit. c. 8. n. 11.* Ratio eſt, quia præſumendum non eſt Pontificem reſervare voluiſſe tale votum, quod aliàs debet eſſe facilis diſpenſationis, tum ob imperfectionem conſenſus, tum in odium injuſtè extorquentis, ſaltem, ne illud ſibi reſervando, iniquitati favere videatur Pontifex.

Vota determinata.

60 NOn eſt ergo reſervatum, ſed diſpenſabile ab Epiſcopo, vel Privilegiato votum alternativum, cujus altera pars non eſt reſervata; v. g. Voveo Romam peregrinaturum, vel quinquaginta aureos in eleemoſynam daturum: voveo, aut Religionem ingredi, aut certe Sacerdotem futurum, &c. *communis apud citatos.* Nam tale votum non eſt determinate de re reſervata, neque ad eam ſimpliciter obligat: quia *in alternativis debitoris eſt electio: & ſufficit alterutrum impleri.* Regul. 70. in 6. Neque refert, quòd progreſſu temporis altera pars non reſervata impoſſibilis fiat, & ſic vovens determinate obligetur ad partem reſervatam, quia id non provenit ex intentione voventis, ſed ex eventu, per accidens, ideoq; adhuc Epiſcopus, vel privilegiatus diſpenſare poteſt. Secùs eſſet, ſi ipſemet vovens intentionem, & obligationem ſuam a principio indeterminatam ad unam partem reſervatam determinaſſet, (ideoque velut novo voto, ſeu nova promiſſione, & animo obligandi ſe ad illam partem: Secùs, ſi ſimplici propoſito, ac voluntare hanc partem elegiſſet: ſic enim votum maneret in ſua primæva natura (tunc enim fieret votum reſervatum. Quia juxta Regul. 21. in 6. *Quod ſemel placuit, ampliùs diſplicere non poteſt.*

61 Inſuper, poſtquam Summus Pontifex ipſe votum aliquod determinatum reſervatum in aliud commutavit, jam Epiſcopus ob juſtam cauſam in illo diſpenſare, vel in aliud commutare poterit. Ex communi Suar. *l. 6. de voto c. 20. nu. 15.* Sanch. *l. 8. de matr. diſp. 9. n. 20.* & alii. Nam hoc ipſo, quod prius votum commutatum eſt cum voventis conſenſu, quaſi aliud, ſive novum votum evadit, cujus materia reſervata non eſt: ut ſi Pontifex votum continentiæ perpetuæ commutaſſet in perpetuum jejunium. Neque reſervatio prioris voti, cùm odioſa ſit, debet extendi ad materiam ſubrogatam, abſque ſpeciali declaratione ſubrogantis, minùs ad ejuſmodi accidentia odioſa detorquendum illud: *ſubrogatum ſapit naturam ejus, in cujus locum ſubrogatur*, arg. c. Eccleſia. Vide Card. de Lugo, *l. 6. Reſponſ. Moral. dub. 1.* Ubi inter cætera recte monet, eum, qui petit diſpenſationem, vel commutationem materiæ ſubrogatæ voto, maxime reſervato, debere explicare ipſum votum, ut diſpenſans, vel commutans gravitatem vinculi cognoſcat, ne plùs æquo de ſacra promiſſione temere remittat.

Vota abſoluta.

62 NOn ſunt reſervata vota pœnalia; & valde probabiliter, nec quævis conditionata. *Ratio* eſſe debet. Quia reſervatio illa odioſa ſtricte interpretanda ſolùm comprehendere cenſenda eſt vota perfecte voluntaria, emiſſa ſcilicet cum plena, & directa voluntare, atque affectu erga rem honeſtam voto promiſſam, ſeu quando emittuntur primariò, & directe ex amore honeſtatis rei promiſſæ ipſa vota veſtieatis: non verò quando emittuntur ex amore alterius boni, aut timore alicujus mali temporalis, vel ſpiritualis: ſic enim minùs voluntaria reſervatione urgere, minùs expedire videtur: atqui ſola vota abſoluta ita perfecte ſunt voluntaria. Qui enim dicit abſolute: *Voveo Deo Caſtitatem*: fertur directo amore, & affectu in honeſtatem ejus virtutis, vultque abſolute Deo gratum obſequium præſtare; non ita, qui ſolùm conditionare dicit: *Voveo Deo caſtitatem, ſi inebriatus fuero, ſi morbum evaſero, &c.* ut conſideranti patet. ergo ſola vota abſoluta reſervata cenſeri debent. Et hinc

63 I. Vota conditionata pœnalia; v. g. ſi fornicatus fuero, voveo me in pœnam Romam peregrinaturum, ac Religionem ingreſſurum, &c. non tantùm ante, ſed etiam poſt admiſſam culpam, non eſſe reſervata, ſed ab Epiſcopo, vel Privilegiato diſpenſari poſſe, communis fere, & probabiliſſima eſt ſententia DD. quos congerunt, & ſequuntur Suar. Sanch. Laym. *ll. cc.* nimirum: quia vota illa pœnalia non tendunt in rem promiſſam directa voluntare, primariò & per ſe ex affectu, & amore honeſtatis illius, ſed tanquam in rem ſibi pœnoſam, & afflictivam, cum aliqua averſione animi, quippe quam mallt potiùs non incurrere, ut ſic timore, & velut *ſacro horrore* illius incurrendæ vovens retrahatur a crimine.

64 II. Etiam vota quævis proprie conditionata, ſub conditione de futuro (eaque accidentaria, non a natura, vel jure ipſi voto annexa) v. g. *Si morbum evaſero: ſi uxori ſuperſtes fuero, &c. voveo Religionem ingreſſurum; caſtitatem ſervaturum: Romam peregrinaturum, &c.* ante impletam conditionem non eſſe reſervata, ſed diſpenſabilia, cùm non ſint vota ſimpliciter, nec de facto obligantia, ſed ſub conditione pendente in futurum. Itidem communis, & tuta eſt Sententia *apud cit.*

65 III. At verò poſt conditionem impletam, incipere eſſe reſervata, poſt alios ſane probabilius, & tutius docet Laym. *cit. n. 10.* Quia votum conditionatum, impleta conditione, perficitur, & abſolvitur, ſicut omnes alii contractus, & promiſſiones factæ ſub conditione, ea eveniente, perficiuntur, omnemque obligationem pariunt, ac ſi ſine conditione factæ fuiſſent: juxta *L. potior ff. Qui potiores in pignore.*

66 IV. Contra tamen valde probabile, & tutum exiſtimo, ejuſmodi vota etiam poſt impletam conditionem reſervationi non ſubjacere. Ita poſt Sayrum, Ledelmam, Suar. & alios, conſtanter Sanch. *l. 4. Mor. c. 40. a.* 1. Ratio eſt: tum quia quævis vota conditionata non tendunt directo, plenoque affectu in honeſtatem rei promiſſæ, ſed vel ex amore alterius boni, vel timore alicujus mali: ideoque minùs perfecte voluntaria. Tum quia ejuſmodi vota, cùm ſint cum conditione de futuro, imbibunt imperfectum conſenſum, utpote dependentem a futuro eventu: atqui adventus conditionis non facit, quin revera conſenſus fuerit imperfectus, nec ejus naturam mutare poteſt; ergo licèt ea vota quoad alios effectus tranſeant in abſoluta, ut bene probatum eſt; attamen ſemper primævam imperfectionem retinent: atque adeò non ſubjacebunt reſervationi, quæ reſtringenda, cadit ſolùm in vota perfecte voluntaria.

Quoad ſubſtantiam, & integritatem ſuam.

67 I. NOn ſunt reſervata illa quinque vota quoad circumſtantias aliquas accidentales, a vovente voto reſervato additas, v. g. voviſti peregrinari Romam *intra certum tempus peditando, mendicando, &c.* diſpenſare poteſt Epiſcopus, ac Privilegiatus, ut votum differas, equites, expenſas facias: Ex communi Sanch. Laym. *cit.* ipſa enim peregrinatio Romam, quoad ſubſtantiam reſervata eſt ſummo Pontifici, non autem ille modus accidentalis *tali tempore, peditando, mendicando, &c.* ideoque non diſpen-

ſpenſatur in voto reſervato ſimpliciter, ſed tantùm ſecundùm quid quoad modum, & citeumſtantiam, ſecundùm quam illa vota reſervata non ſunt. Ulterius, quia dictæ peregrinationes reſervatæ ſunt, ſi fiant devotionis cauſa, ut ſuperius notatum; ceſſabunt ergo reſervata eſſe, ſi non fierent devotionis cauſa, ſed ob alium finem. Sed quia hæ peregrinationes raræ, ideo non inhærendum.

68 II. Reſervatum eſt Pontifici votum Religionis *approbatæ* tantùm, (non ergo Religionis alicujus, vel inſtituti nondum approbati) ab Eccleſia Romana, quoad *ſubſtantiam ipſam, & integritatem* Religioſi ſtatus. Non ergo reſervata, ſed diſpenſabilia ſunt vota Religionis partialia: ut ſi voviſti Paupertatem tantùm, vel Obedientiam tantùm, tuo v. g. Confeſſario præſtandam. Item vota Religionis quoad modum tantùm: ut votum ſæcularis, vel Religioſi ingrediendi Religionem ſtrictiorem, diſpenſatur ab Epiſcopo, vel Prælato Exempto reſpective, ut ingrediatur Religionem minus ſtrictam ſæcularis, vel in Religione minus ſtricta permaneat Religioſus. Sot. Sylveſt. Navar. Rodriq. aliiſque cit. Sanch. *lib. 4. Moral. c.* 42. Laym. *cit. cap.* 8. *n.* 8. Item, ſi quis vovit intra certum annum, vel ad certum tempus Religionem ingredi, diſpenſare poteſt Epiſcopus, ut juſta ex cauſa differre liceat, Sanch. *c.* 40. *n.* 76. immo etiam cum Religioſo profeſſo voto ſolemni, ut ad aliam Religionem etiam laxiorem tranſeat, juſta, & gravi ex cauſa diſpenſare poſse Epiſcopum, vel Prælatum ejus Exemptum cum Epiſcopi conſenſu, docet Layman *cit. num.* 8. *in fine*.

69 III. Reſervatum eſt ſummo Pontifici votum continentiæ, ſeu caſtitatis *perpetuæ* tantùm. Non ergo reſervatum, ſed diſpenſabile ab Epiſcopo, vel Confeſſario Mendicante eſt votum caſtitatis *temporalis* tantùm, ſive ad certum tempus, v. g. uſque ad tempus opportuni conjungii, vel tempore conjugii tantùm, cum conſenſu alterius conjugis. Ex communi Sanch. *cit. & lib.* 5. *de Matr. diſp.* 9. Similiter votum continentiæ mutuo conſenſu conjugum editum, at non ſimpliciter ſed cum limitatione, vel conditione, v. g. niſi proles maſcula moriatur: quin etiam votum continentiæ perpetuæ unius conjugis editum cum alterius conſenſu permiſſivo tantùm, ita ut juri ſuo præjudicate non intendat: ſic enim manebit obligatio reddendi debitum ex parte voventis. At vero votum continentiæ perpetuæ ſimpliciter editum, aut ab uno conjuge cum conſenſu approbativo alterius conjugis renunciantis juri ſuo, aut editum mutuo conſenſu tali ab utroque conjuge, utique manet reſervatum Pontifici, cùm ſit votum continentiæ perpetuæ, ac integræ, ideoque nulla parte ſub diſpenſationem ordinariam Epiſcopi cadit. Ita docet communis DD. contra noſtrum Rodriquez. Et veriſſimum judico quoad diſpenſationem totalem illius voti, quoad diſpenſationem partialem ad petendum debitum tantùm, §. ſequenti mentio erit.

70 IV. Reſervatum eſt votum continentiæ, ſeu caſtitatis *integræ* tantùm. Non ergo ſunt reſervata, ſed diſpenſabilia ab Epiſcopo, vel Privilegiato vota partialia tantùm continentiæ, & caſtitatis: utpote, votum caſtitatis conjugalis tantùm: votum non petendi debitum conjugale: votum virginitatis ſolùm intendendo integritatem clauſtri: votum non nubendi, vel non ducendi uxorem: votum non fornicandi, vel mulierem non tangendi, & his ſimilia: & tandem ipſum votum ſuſcipiendi Sacri Ordinis, cui acceſſorium tantùm eſt votum caſtitatis; nam qui vovit ſacrum Ordinem ſuſcipere, non vovet actu, & directe caſtitatem, ſed ſolum actu, & directe vovet ſuſcipere talem ſtatum, cui votum caſtitatis tacite annexum eſt. Omnia reperies apud Auct. cit. Suar. Sanch. Laym. alios. Ratio omnium eſt ſæpius inculcata. Quia reſervatio votorum, cùm ſit odioſa, & a communi Jure, & alias ordinaria poteſtate Epiſcoporum exorbitans, ſtrictæ interpretationis eſſe debet, adeoque reſervatio votorum continentiæ, & caſtitatis intelligenda de continentia ſimpliciter dicta, id eſt, *perpetua, & integra:* atqui omnia enumerata vota hoc, & priori numero, non ſunt continentiæ, & caſtitatis ſimpliciter *perpetuæ, & integræ*: adeoque, deficiente vera ratione, & materia voti reſervati, non reſervata. Adde, hactenus quidem in diſpenſatione ejuſmodi votorum, cùm deficiat vera materia voti reſervati Pontifici, pari paſſu ambulant Epiſcopus, & Confeſſarius privilegiatus: at non in ſequentibus ob rationem datam.

§. IV. *Idque totum extra caſum urgentis neceſſitatis.*

71 ETiam manente vera materia, & ratione voti reſervati Summo Pontifici, adhuc quandoque per accidens diſpenſat Epiſcopus tamquam Delegatus Pontificis, quando nimirùm eſt impedimentum adeundi Summum Pontificem, & vera neceſſitas cogit maturare diſpenſationem, juxta communiſſimam, receptamque ſententiam, & praxim. *Ratio* ſumitur ex Epikia, & rationabiliter præſumpta mente Pontificis, nolle eum ſibi vota reſervare in quocunque caſu, ſed potius contentum eſſe, ut urgente gravi neceſſitate cum impedimento ipſum adeundi poteſtas diſpenſandi devolvatur ad Epiſcopum proprium, & velut recidat in ejus primævam poteſtatem, ſicut eadem ratione in aliis Legibus Pontificiis, Cenſuris, &c.

Epiſcopus in ejuſmodi caſu neceſſitatis diſpenſate poterit, etiamſi Legatus Pontificius, vel Nuncius, in Provincia ſit: ut docet (contra noſtrum Rodriq. *p.* 2. *ſum. cap.* 100. *concl.* 3. *& alior*) Suar. *lib.* 6. *de voto*, *c.* 26. *n.* 10. & Sanch. *cit. lib.* 8. *de Matr. diſp.* 9. *n.* 25. Laym. *cit. c.* 7. *n.* 17. Ratio eſt, quia Legatus Pontificius, etiam a Latere, ordinario Jure, vi dignitatis, & Officii ſui non habet majorem diſpenſandi facultatem, quam Epiſcopus: ideoque liberum erit voventi in tali neceſſitatis caſu pro diſpenſatione voti reſervati recurrere vel ad Epiſcopum, vel ad Legatum, ut cum Suar. & aliis docet Sanch. *lib.* 8. *de Matr. diſp.* 9. *n.* 25. At, quid ſi Legatus ſpecialem commiſſionem habeat diſpenſandi in votis reſervatis, aliiſve Legibus Pontificiis? Communior, & ſine dubio probabilior, ac tutior ſententia cum Sanch. *ibid. & alibi*, negat Epiſcopum tunc diſpenſate poſſe, ſed recurrendum ad Legatum, vel alium ſimili poteſtate pollentem. *Ratio urgens eſt*: quia eo caſu Epiſcopus ſolum diſpenſate poteſt ratione neceſſitatis: at hæc ratio neceſſitatis ceſſat, ſi Legatus, vel alius adiri poſſit, qui ad id ſpecialem commiſſionem habeat, ut in caſu neceſſitatis ad illos recurri poſſit. Contra tamen etiam tunc Epiſcopum diſpenſare poſſe non improbabiliter affirmant alii, Henriq. Avila, apud Laym. *cit. cap.* 8. *num.* 17. Eo quòd reſervatio Papæ ſtricte interpretanda, ad Legatum detorquenda non ſit. 72

Neceſſitas hujuſmodi, ob quam Epiſcopus in voto Papæ reſervatu legitime diſpenſate poterit omnium conſenſu, debet eſſe vere gravis, quam nimirum Pontifex merito præſumitur non voluiſſe comprehendere in reſervatione ſua: ejuſmodi neceſſitas vix contingit in votis triplicis peregrinationis, frequenter vero in votis continentiæ, & Religionis in ordine ad Matrimonium, ejuſve uſum. Ubi notanda differentia: quod votum continentiæ impediat & contractum, & uſum Matrimonii. adeo ut eo votu adſtrictus peccet, & contrahendo Matrimonium, & debitu peritu utendo, tametſi alteri petenti reddere teneatur. Votum vero Religionis ineundæ ſolùm impedit contractum matrimonii, non vero ejus uſum: ita ut eo voto obſtrictus peccet quidem mortaliter Matrimonium ineundo, eoque ſe impotentem reddendo ad executionem voti ſui: at deinceps Matrimonio libere, & licite utitur, & petendo, ac reddendo debitum. Non enim fecit votum caſtitatis ſervandæ, ſed ſolum de vovenda caſtitare: id, quod modo, culpabiliter licet, contracta impotentia, præſtate non poteſt. Jam res valde practica particulatim explicanda eſt. 73

Votum emiſſum, & diſpenſandum ante Matrimonium.

SI ſolutus, vel ſoluta, ante contractum Matrimonium, caſtitatem, vel Religionem vovit, nullus, niſi Pontifex Summus Jure ordinario diſpenſat, neque abſolute, neque ad effectum Matrimonii, *ſecundùm omnes*. Solus Epiſcopus (non Privilegiatus Mendicans) per accidens diſpenſat ratione urgentis neceſſitatis, & impoſſibilis recurſus ad Papam. Neceſſitas ordinaria, & ſufficiens eſt, ſi ex dilatione Matrimonii uſque ad reſponſum Pontificis ex parte voventis, ſeu inter contracturos urgeat periculum incontinentiæ, ſcandali, vel alterius mali. Si Matrimonium differri nequeat ſine gravi ſponſi, vel ſponſæ, vel eorum familiæ dedecore; ſi ſponſa deflorata, proleſve naſcenda infamanda ſit, &c. maxime ſi Titius jam morti proximus, niſi Bertam ſuam ducat, relinqueret filios illegitimos, vel orirentur graves diſcordiæ inter cognatos, & his ſimilia, de quibus late Sanchez *lib.* 2. *de Matrim. diſp.* 40. 74

Votum emiſſum ante, & diſpenſandum poſt Matrimonium.

SI quis, vel quæ voto continentiæ antea emiſſo, nulla obtenta diſpenſatione, adeòque cum gravi culpa, contraxit Matrimonium, etiamſi nondum conſummaverint, multò magis, ſi jam conſummarunt, liquidò diſpenſat Epiſcopus ad petendum debitum ſolum (remanente firmo voto quoad alia; utpote ad non ſe polluendum, non fornicandum, ſervandam caſtitatem conjuge mortua) idque non amplius per accidens, ſed per ſe poteſtate ordinaria per conſuetudinem legitime obtenta: adeòque idem poterit per Privilegium Confeſſarius Mendicans, ut §. 2. oſtenſum eſt, nec aliud hic addendum. 75

Votum emiſſum, & diſpenſandum poſt Matrimonium.

SI quis, vel quæ poſt contractum Matrimonium votum caſtitatis emiſit ſine licentia alterius conjugis cedentis juri ſuo, jam ex dictis liquet, Jure ordinario poſse diſpen- 76

ſare Epiſcopum, & per conſequens etiam Privilegiatum. Non enim potuit vovere abſolutam, & integram caſtitatem in præjudicium alterius conjugis, cui reddere debitum ex juſtitia obligatur, vovit ergo ſolùm caſtitatem partialem, & ſecundum quid, ſcilicet non petere debitum, quale votum reſervatum non eſt. At vero ſi quis, vel quæ vovit caſtitatem integram cum conſenſu alterius conjugis approbativo, accedentis juri ſuo: ut cum ambo conjuges mutuo conſenſu idem votum emittunt, dubium non eſt, Epiſcopum poſſe diſpenſare per accidens, ratione urgentis neceſſitatis ob periculum incontinentiæ imminens, antequam poſſit recurri ad Pontificem: probabiliſſimum etiam poſſe diſpenſare per ſe, Jure ordinario per conſuetudinem quæſito, ſicut ſi votum eſſet emiſſum ante contractum Matrimonium: eadem enim utrobique eſt ratio periculi incontinentiæ. Ita expreſſe ſupponit noſter Rodriq. *QQ. Regul. tom.* 1. *quæſt.* 62. *diſp.* 2. Et cum aliis docet Tambur *lib.* 3. *cap.* 16. §. 4. *num.* 45. contra alios ideo negantes, quod tunc non teneantur cohabitare ſimul (ſicut ſi votum ab uno ante Matrimonium contractum eſſet emiſſum) ideoque non urgeat periculum incontinentiæ, quod eſt radix dictæ conſuetudinis. Sed

77 Reſp. Facile negando conſequentiam. Quia licet illud periculum fuerit radix, tamen occaſione illius inducta eſt abſoluta conſuetudo, qua in conjugatis poſſit ab Epiſcopis diſpenſari: & revera ſemper viva conjuge, ſive cohabitante, ſive non, urget adhuc illud periculum. Sed nunquid eo caſu poterimus etiam diſpenſare Privilegiati? Negat diſerte Rodriq. loc. cit. *Quia* inquit, *facultas impetrata tantum fuit pro illis, qui ante Matrimonium contractum votum ſimplex caſtitatis emiſerunt: non tamen pro illis, qui poſt contractum Matrimonium votum continentiæ fecerunt.* Hæc ille. Et veriſſimum eſt, non poſſe vi Privilegii illius S. Pii V. vivæ vocis Oraculo conceſſi: probabile tamen, & ex dictis inferri videtur, poſſe vi alterius privilegii diſpenſandi in omnibus votis, in quibus poſſunt Epiſcopi poteſtate ordinaria. Sed ego nihil affirmare auſim: ordinaria, & tutiſſima via ad Epiſcopum recurrendum cenſeo.

78 Advertendum autem hic ſemel pro ſemper: quod diſpenſatio hujuſmodi in voto caſtitatis, ſive ante, ſive poſt Matrimonium; ſive ab Epiſcopo, ſive a Privilegiato conceſſa, non ſit totalis, & abſoluta, ſed partialis tantùm pro uſu hujus Matrimonii, quandiu durat. Cùm enim tota ratio iſtius facultatis diſpenſandi ſit urgens neceſſitas, ipſa diſpenſatio conceſſa, non poteſt ſe amplius extendere, quam ipſa neceſſitas poſtulet. Unde talis, cum quo ad Matrimonium contrahendum, vel poſt contractum, ad eo utendum ab Epiſcopo, vel Privilegiato diſpenſatum eſt in voto continentiæ, ſolum durante Matrimonio debitum petere, ac reddere poteſt: de reliquo remanente voto firmo, & reſervato, ut interea teneatur ſervare caſtitatem conjugalem (non fornicando, polluendo, moroſe delectando in aliis, &c. & poſt obitum conjugis, ſervare caſtitatem integram, etiam abſtinendo ab alio conjugio: quia nec prior neceſſitas, nec conſequenter diſpenſatio ſe eo uſque extendebat. Secus vero faciendo peccabit contra votum ſuum non ab alio, quam Summo Pontifice integre diſpenſabile. Lege utiliſſime Card. de Lugo *reſponſ. Moral. lib.* 6. *dub.* 1. Ubi late explicat, quod etiam, quando ſummus Pontifex diſpenſat cum illigatis voto ſimplici caſtitatis, non diſpenſet integre, ſed ſolum in parte, nimirum reſpectu copulæ conjugalis, & unius tantùm Matrimonii: indeque recte infert votum illud, etiam poſt diſpenſationem Pontificiam, quoad reliquas partes caſtitatis manere reſervatum.

79 Tandem quoad diſpenſationes votorum alias Epiſcopi, & Privilegiati conveniunt in hoc, quod utrique poſſint vota diſpenſare, vel commutare, etiam extra Sacramentum Confeſſionis, immo etiam abſentibus. Quia pro neutris ullo jure, vel clauſula iſtud exercitium ad ſolùm forum Sacramentale reſtringitur: ut videre eſt apud Sanch. *lib.* 4. *Moral. c.* 43. *& alios paſſim*. Præter autem differentiam particularem in votis reſervatis §. 2. in fine aſſertam, generaliter differunt ſicuti excedentes, & exceſſi. Ex una parte, Epiſcopi poſſunt ſuam poteſtatem diſpenſandi, vel commutandi vota aliis delegare: quia in ipſis hæc poteſtas eſt ordinaria: at Mendicantes non poſſunt, quia Delegati ſunt. Ex altera parte, Mendicantes poſſunt exercere ſua Privilegia circa omnes Fideles ad ipſos undecumque accedentes, agunt enim nomine Pontificis. Epiſcopi autem, qui per ſuam Juriſdictionem agunt, ultra ſuos Diœceſanos ſe extendere nequeunt. ¶. *Extenſionem facultatis diſpenſandi in votis ac juramenta, combinabo infra Sect.* 4. §. 2. *Regula* 3. *cum facultate commutandi.*

SECTIO IV.

Votorum, ac juramentorum commutatio.

SUMMARIUM.

80 *Voti commutatio eſt translatio obligationis ab una materia ad aliam, &c.*

81 *Eaque in opus manifeſte* melius, *Deoque* gratius *licite, & ſancte fieri poteſt ab ipſomet vovente.*

82 & 83. *An vero ab ipſomet vovente fieri poſſit in opus priori* æquale, *utrumque probabile eſt:*

84 *In opus autem minus, neceſſario fieri debet ab alio poteſtatem habente.*

85 *Quam vota commutandi poteſtatem habet, quiſquis habet diſpenſandi in iis: ut Pontifex reſpectu omnium, Epiſcopi, & Prælati Exempti reſpectu ſuorum.*

86 *Ac etiam Confeſſarii privilegiati, ſeu Mendicantes.*

87 *Quæcunque autem vota, & qua ratione reſervata ſunt Pontifici quoad diſpenſationem, eadem ratione ei reſervata ſunt quoad commutationem.*

88 *Et e contra quacunque ratione eorum diſpenſatio ceſſat eſſe reſervata, eadem ceſſabit eſſe reſervata commutatio.*

89 Uſque ad num. 94. *Qui in Jubilæo a ſe obtento oblitus eſt, vel etiam noluit petere voti ſui commutationem, eam petere poteſt, etiam poſt multos annos, a quovis Confeſſario tunc approbato.* Doctrina Confeſſariis ſumme notanda.

94 *Qua ratione poteſtas diſpenſandi vota extenditur ad juramenta pia, & vota jurata, eadem ratione etiam extenditur ad ea commutanda.* Uſque ad num. 102. *iterum doctrina multum notabilis; quæ ſcilicet, & quando ita commutari poſſint juramenta pia?*

102 *Quæcunque vota, vel juramenta in præjudicium tertii diſpenſari non poſſunt, nec etiam ordinarie commutari poſſunt.* Uſque ad num. 104.

104 *Excipiuntur, & reſolvuntur varii caſus valde notabiles*, Uſque ad num. 115.

115 Uſque ad num. 121. *An, quando, & qualis requiratur cauſa commutandi vota, &c.*

121 Uſque ad num. 126. *traditur modus, & quatuor Regulæ vota commutare volenti plurimum obſervandæ.*

126 Uſque ad num. 134. *recenſentur exempla authentica, & caſus varii.*

134 *Obſervationes, corollaria, & caſus varii.*

ASSERTIO IV.

VOtorum commutatio, omnium ſenſu, eſt translatio obligationis a materia voti prius facti ad aliam materiam priori ſubrogandam: ea in opus manifeſte melius, Deoque gratius propria voventis auctoritate fieri ſemper poteſt; non item probabilius in æquale: certo non minus, ſed requiritur poteſtas ſuperior, cauſa rationabilis, moduſque conveniens. Idemque dicendum de commutatione Juramentorum, ſalvo jure tertii. 80

§. I. *Propria auctoritas.*

I. VOtorum commutatio in opus manifeſte melius, Deoque gratius proprio voventis arbitrio, non licite modo, verum & ſancte ſemper fieri poteſt. Negent licet graves DD. antiqui, Innocent. Hoſtienſ. Abb. D. Bonav. Richardus, alii: eſt tamen jam communis recepta, & certa ſententia DD. Leſſ. *lib.* 2. *cap.* 40. *nu.* 101. Et optime declarans Sanch. *lib.* 4. *Moral. cap.* 49. *n.* 4. Suar. *lib.* 6. *de voto cap.* 18. *n.* 4. Laym. *cit. c. n.* 19. alii paſſim. Sumitur ex *cap.* 1. *de vot. & ex c.* 2. *de jurejurand.* Ubi dicitur: *Propoſitum*, ſive promiſſum, *non infringit, qui illud in melius commutat*. Ratio eſt: quia votum eſt promiſſio facta Deo de meliori bono; at conſtat, quanto melius, & præſtantius eſt bonum, tanto Deo gratius, & acceptius eſſe: quamobrem qui opus Deo promiſſum in melius commutat, is Deo abundantius ſatisfacit. Quemadmodum enim bonum melius continet in ſe ſemper eminenter minus bonum, ita conſequenter ſolutio melioris eminenter continet ſolutionem minoris boni: dummodo ſit manifeſte melius, & gratius Deo, ita ut voventi ſine tergiverſatione, vel dubitatione conſtet ſe votum ſuum in melius commutare, ut ſi voviſti eleemoſynam certo pauperi, qui tamen nondum acceptavit, libere potes dare alteri magis egenti. Si voviſti linteamen Eccleſiæ, libere potes commutare in Calicem, vel aliud ornamentum pretii majoris. In dubio autem ſtabit poſſeſſio pro obligatione voti jam determinata ad certam materiam, quæ privata voventis auctoritate mutari non poteſt. Ut ſi voviſti jejunium, non potes arbitratu tuo commutare in Orationem, ſi non conſtet Deo tunc eſſe gratiorem Orationem, vel ſaltem 81

tem manifeſte æque gratam, juxta dicenda N. III. Excipienda autem hic ſunt vota reſervata, & præjudicantia tertio, de quibus *§. ſeq.* patebit.

82 II. Verius eſt, commutationem voti in opus quantumvis æquale viſum, non poſſe propria voventis auctoritate fieri. Eſt itidem communis, & ſine dubio probabilior ſententia DD. cum Suarez, Sanchez, Layman *cc. ll.* Ratio: quia non poteſt aliud pro alio ſolvi, niſi conſtet de creditoris, vel promiſſarii conſenſu: at non conſtat nobis Deum conſentire, ut pro determinato voto ſolvatur ipſi aliud, etiamſi æquale: quin potius videtur velle, ut votum in determinata ſpecie fideliter reddatur. Neque enim hic adeſt ratio interpretationis divinæ Voluntatis, ſicut adeſt in commutatione voti in melius. Quod ſi occurat cauſa ita commutandi votum in aliud, eam cognoſcere ad Superiorem pertinebit.

83 III. Certe tamen etiam probabilis eſt ſententia oppoſita affirmans, quemlibet proprio arbitrio commutare poſſe votum ſuum in aliud opus manifeſte æquale. Sic Major, Henriq. Rodriq. Medina, aliiſque cit. Diana *par.* 3. *tr.* 11. *reſol.* 48. Tambur. *lib.* 3. *Dec. c.* 16. §. 5. *n.* 14. & probabile fatetur Suar. *cit. l.* 6. *cap.* 20. *n.* 4. Ratio eſt: quia ſi materia eſt evidenter æqualis, non poteſt non eſſe Deo æqualiter grata, nobiſque proficua, neque enim cultui Dei, neque ſaluti noſtræ aliquid derogatur, quando aliud æque bonum præſtamus, Adde etiam homini per æquale ſatisfieri, ſi ipſe invitus non ſit. At Deum non eſſe invitum ad opus æqualiter bonum, ſatis ob ſuam benignitatem præſumere debemus, ergo & ipſi ſatisfiet: Eſt quidem opus promiſſum Deo, eo ipſo, quo promiſſum eſt, cæteris paribus, melius non promiſſo: at certe vovens volens ſatisfacere Deo per aliud æque gratum Deo, eam bonitatem operis promiſſi transfert in opus ſubrogatum, & ſic efficit etiam formaliter æquale. Cæterùm notant Doctores hujus probabilis ſententiæ opus ſubrogatum debere eſſe manifeſte, & evidenter æquale operi promiſſo per votum: & quia hoc dignoſcere plerumque difficile eſt, ne fallamur in ſubrogando, conſulendum eſſe, ut aliquantò plus ſubrogetur, cum quis propria auctoritate vult commutare votum ſuum. Vides jam, quàm conſultius ſit eo caſu petere commutationem ab habente poteſtatem commutandi, quippe qui in hoc aliquantò liberior eſt, ut infra patebit. Maneat ergo prior ſententia, & probabilior, & tutior.

84 IV. Tandem certum apud omnes eſt, voventem propria auctoritate non poſſe commutare votum ſuum in opus minus bonum quomodocumque: ſed id neceſſario deberi fieri auctoritate Superioris Eccleſiaſtica ordinaria, vel delegata. Quia quemadmodum omne votum contrahit vinculum ſpiritualis obligationis ad Deum, ita omnis voti ſolutio ſpectat ad poteſtatem ſpiritualem juriſdictionis, ſive ea ſolutio fiat per diſpenſationem, ſive per commutationem tantum: alioquin fruſtra Confeſſariis conferrentur Privilegia commutandi vota. Et quidem commutatio voti in aliquid notabiliter minus non poteſt fieri, niſi per poteſtatem diſpenſandi: tunc enim remittitur partialis obligatio voti, quæ utique eſt partialis diſpenſatio. Commutatio autem voti in aliquid non notabiliter minus, ſeu paulo minus (cùm parum pro nihilo reputetur) adhuc poteſt, & debet fieri per poteſtatem commutandi, ut §. 3. videbimus.

§. II. *Poteſtas commutandi vota.*

REGULA PRIMA.

85 **Q***Uiſquis habet poteſtatem diſpenſandi vota; etiam commutandi habeto.* Res liquida de poteſtate ordinaria; nimirùm ſummum Pontificem in tota Eccleſia, Epiſcopum in ſua Diœceſi, Prælatum exemptum reſpectu ſuorum Religioſorum, ſicut diſpenſandi, ita a fortiori etiam commutandi vota poteſtate ordinaria pollere, ob rationem mox reddendam. Nec amplius dubia res de poteſtate delegata, quod videlicet, cuicunque per delegationem, vel Privilegium commiſſa, vel conceſſa eſt poteſtas diſpenſandi, etiam cenſeatur eſſe, & reipſa ſit commiſſa, vel conceſſa poteſtas commutandi vota proportionaliter. Sic (contra *Navarr. Sylveſt. Azorium, Sanchez, & alios*) communis, & recepta jam ſententia DD. *Sotus, Henriquez, Sylv.* aliiſque congeſtis, Suarez *lib. 6. de voto, cap.* 12. *n.* 10. Laym. *cit. num.* 20. & alii moderni paſſim. Rationem dat Regula 53. in 6. *Cui licet, quod eſt plus, licet utique, quod eſt minus.* Quod maxime locum habet, ſi minus ſubordinetur majori, ſeu in eo contineatur, tanquam imperfectum in perfecto: atqui voti commutatio eſt velut imperfecta diſpenſatio, & multo minor illa: ſiquidem per diſpenſationem vinculum voti ſimpliciter tollitur, per commutationem autem ſolum ſecundùm quid: quia ab una in aliam materiam transfertur: & certe, qui poteſt remittere totum debitum, poteſt & partem. Accedit: quod raro admodum adſint cauſæ, ob quas vota ſimpliciter relaxari, vel diſpenſari debeant, aut poſſint; ſed plerumque diſpenſationi commutatio aliqua adjungi debeat, & ſoleat: quare præſumendum eſt, mentem Pontificis conferentis alicui poteſtatem diſpenſandi in votis, eſſe, ut hæc facultas exerceatur ſecundùm conſuetum Eccleſiæ morem: nimirum, cùm juſta ratio totum condonandi non ſubeſt, commutando in aliud opus minus: quod ſi minus, cur non etiam in æquale, ut prudenter arguit Laymanus *ſæpe cit. cap.* 8. *num.* 10.

Certùm ergo eſto Confeſſarios approbatos Ordinum Mendicantium, ſicut privilegio generali habent facultatem delegatam diſpenſandi, ita etiam habere proportionaliter facultatem commutandi omnia vota, quæ poteſtate ordinaria diſpenſare, vel commutare poteſt Epiſcopus. Quamvis autem Delegatus, vel Privilegiatus non poſſit alteri ſubdelegare poteſtatem ſuam commutandi voti: attamen, præſertim ob cauſam, v. g. occupationem, multitudinem confitentium, &c. poteſt dicere commutationem poſtulanti: *Commuto hoc tuum votum in illud opus, quod ille Sacerdos* (quidni etiam Sæcularis?) *doctus deſignaverit, cujus judicio te ſtare volo.* Ita poſt *Vivaldum, Sanchez, Leſſium, alios* Laym. *cit. num.* 27. Gobat. *de Jubilæo cap.* 39. *n.* 305. *in fine.* Ratio eſt: quia ille alius deſignando opus ſubrogatum non exercebit actum Juriſdictionis, ſed nudum miniſterium intellectuale ſubſtinendi, quod cuicunque viro docto committi nihil prohibet. At, quid ſi intereà, antequam ab illo alio viro docto fiat actualis ſubrogatio, occurrat occaſio voti obſervandi? V. g. Voviſti ſingulis feriis ſextis jejunare in pane, & aqua. Jam hodie eſt feria ſexta, & nondum illum alium virum doctum conveniſti, vel convenire potuiſti. Reſpondeo. Non peccabis non obſervando votum tuum: nam reipſa jam facta eſt commutatio, ideoque jam ceſſavit voti prioris obligatio, & adeſt jam alia nova obligatio, ſcilicet acceptandi, & deinceps exequendi onus, quod ab illo viro docto imponetur: quod quidem onus non debes ſubire antequam imponatur. Ita (contra *Rodriquez*) optime *Sanchez, Leſſius, Portellus noſter*, eoſque citans Gobat. *eodem cap.* 39. *num.* 306. 86

REGULA SECUNDA.

Q*Væcunque vota, & qua ratione, quoad diſpenſationem Pontifici reſervata ſunt, eorundem etiam, eademque ratione, commutatio reſervata eſto*, ſic, quòd ea neque inter ſe, neque inter alia opera, quantumvis manifeſte meliora ſine Summi Pontificis licentia commutati poſſint ab ulla poteſtate inferiori ordinaria, vel delegata, multò minùs propria voventis auctoritate: eò quod eorum etiam commutationem ſibi reſervarit Pontifex. Immo *Extrav. Et ſi dominici: de pænit. & remiſſ. in 6.* excommunicantur ea vota commutantes ſine Pontificis licentia. De quibus late Suar. *l. 6. c.* 21. Azorius *l.* 11. *c.* 18. *q.* 4. *aliis cit.* Excipitur tamen ſemper votum ſolemne Religionis: in illud enim omnia prorsùs alia vota, etiamſi alioquin reſervata, etiam propria auctoritate commutari poſſunt, & ex diſpenſatione Juris de facto commutantur, cap. Scripturæ de voto. *Reus fracti voti non habetur, qui temporale obſequium in perpetuam agnoſcitur Religionis obſervantiam commutare.* Docetque unanimis fere Doctorum ſententia cum S. Th. 2. 2. *q.* 88. *c.* 12. Et univerſaliter quoad vota tam realia, quàm perſonalia cum aliis docet Pellizarius *in Man. Regul. to.* 1. *tract.* 3. *cap.* 4. *n.* 19. Ratio ſcilicet eſt; quia votum Religionis, quo homo ſeipſum, & omnia ſua Deo in perpetuum obſequium conſecrat, ſua univerſalitate actionum, & temporum omnia omnino alia vota in ſe eminenter concludit, & etiam jam facta, cùm emittitur, velut in ſe abſorbet. 87

Contrà vero quibuſcunque modis, & caſibus eorumdem votorum diſpenſatio per ſe, vel per accidens ceſſat eſſe reſervata Pontifici, & ad Epiſcopos, vel Privilegiatos devolvitur, iiſdem etiam conſequenter ceſſabit eſſe reſervata commutatio. Modo ergo illi, & caſus *Sectione præced.* §. 3. & 4. late explicati quoad diſpenſationem, per omnia applicandi ſunt commutationi. Porrò quamvis in generali conceſſione, vel indulto diſpenſandi, vel commutandi omnia vota, non intelligantur illa quinque reſervata, ut habet communis intellectus Doctorum cum Sanchez *lib. 4. moral. cap.* 40. *n.* 6. quando tamen in generali conceſſione diſpenſandi, vel commutandi omnia vota excipiuntur dumtaxat vota Religionis, & continentiæ, prout vidimus fieri in noviſſimis Jubilæis pleriſque, omnino intelliguntur etiam permiſſa reliqua vota trium peregrinationum, ſaltem durante tempore Jubilæi. Sed nunquid non etiam poſteà? En tibi ſecuram, & ſalutarem doctrinam. 88

¶. Quiſquis aliquando lucratus eſt Jubilæum, præſtitis nimirum omnibus ad lucrandos Jubilæi favores requiſitis, poteſt multis etiam annis poſt Jubilæi tempus tranſactum a quovis id temporis approbato Confeſſario obtinere commutationem omnium votorum, quorum commutationem 89

prius oblitus eſt, petere, aut etiam tunc petere noluit, exceptis dumtaxat caſtitatis perpetuæ, & Religionis votis, adeòque non exceptis votis triplicis peregrinationis. Ita *Sanchez*, *Leſſius*, *Sanctarellus*, *Portellus*, *Caſtro-Palaus*, *Diana*, eoſque recitans P. Gobat. *Quinari tract. 3. de Jubilæo cap.* 32. Doctrina hæc duplici innititur fundamento.

90 *Fundamentum unum eſt*. Licèt in Jubilæi Bullis fiat mentio Confeſſarii in ſingulari numero: attamen poteſt quis favores Jubilæi petere a diverſis Confeſſariis ſingulos a ſingulis. Ita in terminis Card. de Lug. *de pænit. diſp.* 28. *num.* 170. ubi aſſerit: quod tempore Jubilæi poſſit quis quemlibet ex approbatis Confeſſariis, etiam cui non ſolet, vel non vult confiteri, eligere, & quidem, vel ad omnes effectus in Bulla conceſſos, vel ad aliquos tantum, nec neceſſe eſſe, ut quem eligit ad unum, eligat ad reliquos omnes. Conſentit Sanchez *lib. 4. Moral. cap.* 54. *num.* 17. & quoad operum præſcriptorum, & quoad votorum commutationem. *Ratio* hujus fundamenti eſt, quia Bullæ Jubilæi, quas noviſſimi Pontifices edunt, non indicant ullam neceſſitatem petendi hos favores ab uno, eodemque Confeſſario: ergo nec nos debemus illam fingere: cùm præſertim favores Jubilæi ſint ampliſſime interpretandi, ut bene oſtendit idem Gobat. *eodem tract. num.* 24.

91 *Fundamentum alterum eſt*. Jubilæum ſemel obtentum dat jus omni tempore, etiam poſt Jubilæum, eligendi Confeſſarium pro his gratiis acquirendis, quæ tempore Jubilæi obtineri poterant, & obtentæ non ſunt. Ratio hujus fundamenti fundamentalis eſt: Quia licèt Pontifices in Bullis jubilæi operum præſcriptorum executionem aſſignent certo tempori, ſcilicet ſpatio duarum hebdomadum, gratias tamen, & favores, quos intuitu illorum operum impertiuntur minime alligant ulli certo tempori. Dicunt enim quidem: *qui intra duas hebdomadas deſignatas jejunaverit*, *Eccleſias viſitaverit*, *confeſſus fuerit*, *&c.* At non dicunt: poterit eligere Confeſſarium, *qui intra illas duas hebdomadas illum abſolvat*, *vota commutet*, *&c.* Sed abſolute: *qui illum abſolvat*, *vota commutet*, *&c.* Ergo cum ipſe Pontifex non reſtringat; & alioquin privilegium Principis ſit ampliſſime interpretandum, & propoſitio indefinita in materia Juriſdictionis æquiparetur univerſali: non eſt facultas eligendi Confeſſarium pro commutatione votorum reſtringenda ad tempus Jubilæi præſcriptum, ſed late extendenda ad quodvis tempus, & reſpectu quorumvis favorum, qui tempore Jubilæi acquiri potuerunt, & ſalva legitima operum præſcriptorum executione, obtenti non ſunt. Juvat audire ipſum *P. Gobat.* ex propria praxi practice ſuadentem *ibid. n.* 243. *poſt medium*.

92 *Unde ego non ſemel dicentes mihi, ſe ante octo, vel decem annos edidiſſe hoc, vel illud votum, quo nunc liberarentur libenter propter hanc, vel illam non irrationabilem cauſam: mox interrogavi, an non interea eſſent potiti aliquo Jubilæo? Reſpondentibus affirmative, commutavi illud votum ob vim, & energiam obtenti Jubilæi. Et ſi quippe ego polleo poteſtate Ordinibus Mendicantibus communi commutandi vota pænitentium omnium: quia tamen commutatio facta vi Jubilæi non exigit tam gravem commutandi cauſam*, (ipſa nimirum impletio operum præſcriptorum præbet ſufficientem cauſam commutandi vota ita volenti nulla alia allegata cauſa, ut habet *ibidem num.* 202.) *quam quæ fit vi privilegiorum Apoſtolicorum: idcirco prudenter uſurpatur doctrina traditi fundamenti, ſingulariter quando Confeſſarius intelligit pœnitentem ſat crebro egiſſe contra ſuum votum, idque propter aliquam novam, etſi non gravem, circumſtantiam ſupervenientem*. Sic ille ſapienter.

93 ¶. A fortiori ergo Confeſſarius ipſo tempore Jubilæi, quando vult attentius conſiderare, vel qualitatem cauſæ, vel modum commutationis, potent ipſammet commutationem differre in unam, alteramque hebdomadam poſt Jubilæum, dicendo pœnitenti: *Commutabo tuum votum ubi maturius cogitavero, quid ad animæ tuæ ſalutem, & profectum expediat*. Ita Suar. *lib. 6. de voto, c.* 16. *n.* 15. Sanch. *lib. 4. cap.* 14. *n.* 33. Gobat *c.* 39. *n.* 307. Ratio eſt, quia ſicut cum quid prohibetur, omnia prohibentur, quæ ſequuntur ex illo: *Reg. 39. in 6.* ita etiam, qui dat poteſtatem, dat ſimul omnia, quæ ad illam moraliter conſequuntur, ſeu ad ejus convenientem uſum neceſſaria ſunt. Quinimo poteſt hoc facere Confeſſarius, etſi nullum in ſpecie votum intelligat. Si enim pœnitens dicat ſe habere plura vota: in quibus juvari cupiat, poteſt Confeſſarius aliis negotiis implicitus reſpondere: illa vota mihi poſt exactum Jubilæum indica, & commutabo, &c. Ita Sanchez *cit. num.* 37. & *Caſtro-Palaus cum* Gobat. *loc. cit.* contra *Suarez*.

REGULA TERTIA.

94 QUibuſcumque modis extenditur poteſtas diſpenſandi vota ad juramenta pia, iiſdem etiam a fortiori extenditur poteſtas commutandi vota ad eadem juramenta: atque adeo quicumque habet poteſtatem ordinariam, vel delegatam diſpenſandi, &, per dicta conſequenter, etiam commutandi vota.

95 I. Is poteſt diſpenſare, & commutare eadem vota etiam jurata, ſeu juramento confirmata. De poteſtate *ordinaria* nemo ambigit. De delegata poteſtate per Privilegium, vel jubilæum tuto docent communius Doctores. Sanch. *lib. 8. de Matrim. diſp.* 2. *n.* 21. Suarez *lib. 6. de voto cap.* 14. *num.* 19. Laym. *lib. 4. tr. 3. c.* 11. *n.* 3. Diana *par. 1. tr.* 11. *reſol.* 43. Gobat. *de Jubilæo* Quinarii *tr. 3. cap.* 48. *n.* 287. Hanc dans rationem. *Quia juramentum voto firmando ſuperadditum non parit Deo majus jus, quam ſi votum firmaretur per ſui renovationem: ſicut igitur votum millies renovatum poteſt per Bullam Jubilæi commutari, ita & firmatum per mille juramenta*. Sic ille. Idem erit de privilegio. Ratio autem communis eſt: quia votum, etiam accedente juramento, eandem naturam obtinet: & juramentum additum actui induit naturam, & conditiones illius, cui additur, eoque ruente, etiam ipſum corruit; ergo non obſtante juramento, habens poteſtatem, ſive ordinariam, ſive delegatam diſpenſandi, vel commutandi vota, adhuc poterit diſpenſare, vel commutare illud votum, quo ſublato, neceſſario etiam corruet juramentum additum. Verùm quia contrarium docent graviſſimi DD. *Henriq. Rodriq.* ipſeque Leſſius *lib. 2. de juſtit. cap. 40. dub.* 11. ad majorem ſecuritatem Gregorius XII. Privilegium conceſſum Societati Jeſu commutandi omnia vota Pontifici non reſervata extendit ad vota etiam jurata, attamen ſine præjudicio tertii, quod per communicationem privilegiorum etiam cæteris Mendicantibus conceſſum cenſetur. Et ſic res rurſus ſalva eſt, cùm rariſſime conveniat fieri diſpenſationem, maxime a Delegato, vel Privilegiato, abſque aliqua commutatione.

96 II. Is poteſt etiam diſpenſare, vel commutare juramenta abſoluta, & per ſe ſtantia principaliter in honorem Dei edita de aliquo faciendo, vel omittendo (ſaltem in materia non reſervata Pontifici) etſi ſecundario in commodum proximi tenderent, ut ſi abſolute jures, *te Oettingam peregrinaturum*, *non amplius luſurum*, *vinum non bibiturum*, *tantam eleemoſynam daturum*, *&c.* De poteſtate ordinaria rurſus in confeſſo eſt: De poteſtate delegata per privilegium vel Bullam Jubilæi, plurimis allegatis, docent Suar. *cit. cap.* 14. *n.* 6. Sanch. *l. 4. Moral. c.* 53. *n.* 8. Tannerus *tom. 3. diſp. 5. q. 5. n.* 38. *contra Leſſium*, *Azorium*, *alios*. Ratio eſt: quia votum, & juramentum in honorem Dei abſolute facta, maximam ſimilitudinem habent, difficile diſcernuntur, atque in jure etiam æquiparantur, eo quod utriuſque plane ſit ſimilis obligatio erga Deum tantum ex virtute Religionis: in voto quidem, quia Deo vovens fidem ſuam dedit de faciendo aliquo in ejus honorem: in juramento vero, quia jurans Deum invocavit ſponſorem ſuæ promiſſionis etiam principaliter ad honorem Dei factæ: adeoque diſpoſitum de uno (ſaltem in favorabilibus) merito cenſeatur etiam diſpoſitum de altero, ut proinde dans poteſtatem ſolvendi unum, cenſeatur dare ad ſolvendum alterum: nam certe Pontifex quando dat poteſtatem diſpenſandi, vel commutandi vota, habet rationem ſolius Juris, quod Deus per votum acquiſivit: Idem autem, ac ſimillimum jus acquiſivit per tale juramentum. *Confirmatur efficaciter*. Dans Privilegium Greg. XIII. *extenſione* ſupra dicta commutandi vota jurata; concedit poſſe commutare duo vincula & voti, & juramenti; ergo etiam concedit, poſſe illos commutare, quando adeſt unum tantum vinculum, ſcilicet juramenti tantùm: quid enim tollit, vel addit iſta conjunctio juramenti cum voto, ſi æque ſit ſine præjudicio tertii? Quare merito Baſilius Pontius *l. 9. de Matr. c.* 11. *n.* 4. aſſerit, ſibi videre certam Regulam; quoties datur poteſtas ad diſpenſandum in voto, toties dari ad diſpenſandum etiam in juramentis, eo quod Juramenta votis æquiparentur, & pro votis habeantur, in quibus Deus conſtituitur creditor.

97 ¶. Dixi per parentheſim: *ſaltem in materia non reſervata*. Communior enim, & in praxi magis recepta eſt Sententia *Cajet. Tolet. Valent. Azorii*: aliorum cum Laym. *c. cit.* 11. *n.* 4. quod Papalis reſervatio votorum extendatur etiam ad reſervationem juramentorum in eadem materia, ſcilicet Religionis, Continentiæ perpetuæ, & triplicis illius peregrinationis, ob prædictam æquiparationem juris, & conſuetudinem Eccleſiæ. Contra tamen ſentiunt *Petrus Ledeſma*, *Navar. Tabiena*, *alii cum Sanch. ſupra*, *Tamb. l. 3. c. 7. §. 3. n.* 7. Cainſſing. *de priv. Regul. tr. 5. prop.* 2. Nimirum reſervationem papalem votorum, aliàs ſtricte interpretandam, non debere extendi ad reſervationem juramentorum in iiſdem materiis, quippe diverſæ rationis, & minoris obligationis: atque adeo privilegiatum Confeſſarium Ord. Mend. adhuc diſpenſare poſſe in juramentis piis circa illas quinque materias. Agnoſco probabilitatem ſaltem extrinſecam, ſed oppoſitum tutius.

98 III. Is etiam diſpenſare, & commutare poteſt vota, & juramenta pia abſoluta per ſe ſtantia (nulla promiſſione facta homini) etiam ſimul edita in utilitatem hominis, vel

Eccle-

Eccleſiæ, ſeu cum ordine ad certam perſonam, Eccleſiam, Monaſterium, ſi nondum acceptata ſunt. Ut ſi voviſti, vel juraſti abſolute hunc pauperem alere, huic Eccleſiæ Calicem dare, &c. *Communis apud cit.* Ratio eſt: quia cum illa ſint juramenta pia, retinent æquiparationem cum votis; & cùm nondum acceptata ſint nullum jus juſtitiæ acquiſitum eſt illi certæ perſonæ, vel Eccleſiæ: ergo ſine injuria, vel præjudicio cujuſquam, ob cauſam rationabilem, ab alias habente poteſtatem diſpenſandi, vel commutandi vota, & juramenta pia, relaxari, vel commutari poterunt. Sed vide mox N. IV.

99 ¶. At vero juramenta ejuſmodi abſoluta non ita pia, ſeu intuitu Dei facta, ſed præciſe, & principaliter in utilitatem hominis edita: ut ſi abſolute jures, te *Titiam ducturum, vel dotaturum: Cajo pecuniam daturum, &c.* Cùm & hæc nullum jus ſtrictum alteri ante acceptationem pariant, poſſunt quidem jure ordinario ab Epiſcopo, aliiſve Prælatis ſimilem poteſtatem juriſdictionis habentibus, ob gravem cauſam relaxari, vel commutari, juxta communem DD. *Cajet. Navar. Sylveſt. Sa, Suar. Sanch.* eoſque citans Lay. *l. 4. c. 11. n. 8.* At certe probabilius minime a Delegato per Privilegium, vel Jubilæum: ut contra *Rodriq.* & alios, pluribus citatis docent iidem Sanch. *l. 1. de matr. diſp. 37. n. 17. & Laym. cit. n. 8. §. Veruntamen.* Ratio eſt: quia talia juramenta, licèt per illa nullum jus efficax alteri parti acquiſitum ſit, ob defectum acceptationis, vel etiam injuriam: nullam tamen cum votis ſimilitudinem, vel juris æquiparationem obtinent: quæ tamen æquiparatio præcipua, ac tota eſt ratio extendendi facultatem diſpenſandi, vel commutandi vota, ad juramenta. Unde mihi non placet, nec tutum videtur, quod Dian. *par. 5. tr. 12. reſol. 56.* & Tamb. *l. 3. Dec. c. 7. §. 2. nu.* 10. extendunt ad caſum, quo juramenta ob injuriam tertii, metum, vel dolum, (*v. g. ſolvendi uſuras uſurario, pecuniam latroni, &c.*) relaxari poſſunt ab Epiſcopo, poſſe tunc etiam a Privilegiato, vel virtute Jubilæi commutari, eo quòd & hic commutatio fieri poſſit ſine præjudicio tertii. At certe in his nulla adeſt ſimilitudo, vel æquiparatio cum votis.

100 IV. Quin etiam ejuſmodi vota, vel juramenta pia ipſe vovens propria auctoritate commutare poteſt in aliud manifeſte melius, & ſecundùm probabilem Sententiam, etiam manifeſte æquale. Idque de votis, & juramentis piis abſolutis principaliter ipſi Deo factis, ex dictis liquidum eſt, & probabiliſſimum etiam de juramentis piis, in hominis utilitatem editis, ſed nondum acceptatis, v. g. vovit, vel juravit quis eleemoſynam certo pauperi, calicem certæ Eccleſiæ, &c. antequam fiat acceptatio, poteſt vovens, vel jurans propria auctoritate, & arbitrio, mutato conſilio, eleemoſynam dare alteri pauperi, calicem aliæ Eccleſiæ egentiori. Quia ex una parte Deus ſemper eſt contentus de meliori bono: & ex altera parte talis commutatio non fit in præjudicium hominis, vel Eccleſiæ illius, quippe cui nondum acceptanti nullus jus acquiſitum fuit.

101 ¶. Hic rectiſſime monet Layman *cit. c. 11. nu. 7. in fine:* in commutatione ejuſmodi votorum, ac juramentorum in utilitatem certi hominis, vel Eccleſiæ editorum, etiam habentibus poteſtatem cavendum, ne, ſi ea aliis innotuerunt, ſcandalum, vel offenſio aliorum oriatur. Item ne a privilegiatis Officio Ordinarii præjudicetur; poſtquam talia vota, vel juramenta in publicum devenerunt. Etſi enim ea vota, vel juramenta nullum pariant jus proprie dictum, vel actionem in judicio tanquam quid ibi jure debitum exigendi, pariunt tamen jus quoddam generale officium judicis implorandi, ut ita vovens, vel jurans compellatur ad executionem. Unde & Judex Eccleſiaſticus hominem ad impletionem hujuſmodi voti, vel juramenti compellere debet, niſi vel ipſemet, vel alius ſimili poteſtate, quamvis delegata tantùm, præditus ob juſtam cauſam relaxandum, vel commutandum judicarit, ut notat ibidem Laym. *n. 6. in fine.*

REGULA QUARTA.

102 Q*Uæcunque vota, vel juramenta in præjudicium tertii diſpenſari nequeunt, etiam commutare nefas eſto.* In utroque enim eadem erit ratio præjudicii. Hic certa a minus certis ſeparanda ſunt.

103 I. Certum apud omnes, juramenta promiſſoria facta homini, ſeu confirmatoria promiſſionis factæ ipſi homini, vel Eccleſiæ, Monaſterio, &c. ejuſque ad utilitatem principaliter edita, & legitime acceptata ordinarie nulla poteſtate ordinaria, vel delegata relaxari, vel commutari poſſe, ſine conſenſu ejus, cui tale juramentum præſtitum eſt. *Ratio clara eſt;* quia tali juramento legitime acceptato, homini, vel Eccleſiæ verum, & proprie dictum jus acquiſitum eſt: quo proinde ſicut in aliis bonis, privari non poteſt abſque ſuo conſenſu, vel culpa. Unde & in privilegiis, vel indultis diſpenſandi, vel commutandi vota, vel juramenta, ſemper additur, & niſi addatur, ſubintelligi debet: ut id fiat *ſine præjudicio tertii.* Tunc autem diſpenſatio, vel commutatio veriſſime fit cum præjudicio tertii, quando alteri parti promiſſionem juramento ſibi factam acceptanti verum jus juſtitiæ acquiſitum eſt. Unde & hæc juramenta ante acceptationem relaxari, vel commutari poterunt: quia id commune eſt omnibus pactis, ut, niſi ab altera parte acceptata ſint, nullam obligationem pariant. Ratio autem diſparitatis a prioribus eſt. Quia vota, & juramenta pia, etiam in gratiam hominis edita, principaliter ipſi Deo fiunt: adeoque Deo, non homini (qui habet ſe ſolùm ut materia, *circa quam* voti, vel juramenti) per ea jus, & obligatio acquiritur: at vero juramenta promiſſoria facta homini, vel Eccleſiæ acceptata, jus, & obligationem ipſi homini, vel Eccleſiæ pariunt: Atqui Deus obligationem remittere cenſetur, ſi Eccleſiæ Prælatus ita judicet expedire, ut relaxentur, vel commutentur vota, vel juramenta ſibi facta: homo autem non cenſetur remittere jus, & obligationem ſibi factam ex juramento alterius acceptato: Ideoque ejus voluntas, & commodum ſpectari debet, ut eo invitu, vel non volente, relaxari, vel commutari nequeat.

¶. Dixi: *Ordinarie.* Excipiendi enim ſunt caſus ex com- 104
muni DD. apud Laym. *cit. c. 11. n. 5.* 1. Si bonum commune Eccleſiæ, vel Reipublicæ (cui quodvis bonum privatum poſthaberi debet) relaxationem talis juramenti poſtulet. Tunc enim ſummus Pontifex ex plenitudine poteſtatis in cauſis bonum totius Eccleſiæ, & proportionaliter Epiſcopus in cauſis bonum ſuæ Diœceſis concernentibus, ejuſmodi juramenta, etiam invita altera parte, relaxare, vel etiam commutare poterit: & quidem hi ſoli, ſpectando poteſtatem directam relaxandi juramenta per modum judicii, & abſolutionis, quippe omnino ſpiritualem, adeoque ad ſolos Eccleſiaſticos Prælatos pertinentem. Indirecta autem Poteſtas relaxandi juramenta ratione materiæ, aut ſupplendo vicem ejus, qui remittere deberet, etiam ad poteſtatem ſæcularem pertinere poteſt. Ut ſi Laica poteſtas ob juſtam, & publicam cauſam aliquid alicui præcipiat, *v. g. Magiſtratum ſuſcipere, militiam inire, &c.* quæ forte dejeravit, non obſtante, ſed eo ipſo indirecte relaxato juramento, ſubditus parere debet. De quo pluribus Laym. *cit. nu. 9. & alii apud ipſum.* 2. In pœnam criminis ab eo commiſſi, cui
juratum eſt. Sicut enim criminoſus a judice ſua pecunia 105
mulctari poteſt, ita & jure ſuo, quod ex promiſſorio juramento acquiſivit, ſpoliari. Qua ratione *c. Nos. Sanctorum. Et c. Jurator.* 15. *qu. 6.* abſolvuntur a juramento fidelitatis ſubditi excommunicatorum, donec illi ad ſatisfactionem
veniant. 3. Ratione gravis injuriæ, quam jurans paſſus eſt, 106
utpote, quia injuſto metu, ſeu a promiſſorio, ſeu ab altera perſona ad jurandum adactus eſt, vel quia dolus, vel enormis læſio in contractum incidit, v. gr. Emptor ultra dimidium pretii juſti læſus eſt: tunc enim petita, & impetrata ab Epiſcopo juramenti relaxatione, adigi poteſt ad contractus reſciſſionem, vel juſti pretii ſupplementum. 4. Ad-
dit D. Thomas 2. 2. *q. 89. ar. 9. ad 3.* communiter receptus. 107
Quandocunque aliquid juramento promittitur, de quo dubium eſt, utrum ſit licitum, aut illicitum, proficuum, vel noxium, in illo poteſt quilibet Epiſcopus diſpenſare. Eadem erit ratio de votis in ſimilibus caſibus.

¶. Tandem omne ejuſmodi promiſſorium, & acceptatum 108
juramentum, omnium conſenſu, tollitur libera alterius partis condonatione, vel remiſſione: nam in omni juramento quantumvis abſolute facto, inter alias etiam hæc tacita intelligitur conditio: *ſi is, cui, ac in cujus gratiam, & utilitatem juratum, eſt, velit acceptare:* aut, *niſi is obligationem expreſſe, vel tacite remittat.* Nota copulationem: *in cujus gratiam, & utilitatem juratum eſt* hinc ſi quis alicui quidem juret aliquid, at non *in ejus utilitatem*, ſed potius in honorem Dei, vel ſalutem propriam: ut ſi jures Confeſſario te opus bonum facturum, Religionem ingreſſurum, &c. Eo caſu rectiſſime dixit D. Thom. *cit. ar. 9. ille, cui promittitur, non poteſt abſolvere promittentem, quia promiſſio non eſt facta ei principaliter, ſed Deo.* Rurſus, ſi juramentum fiat quidem *in alicujus gratiam*, at non in ejus, ſed alterius *utilitatem*: v. gr. Petrus in gratiam ſui Confeſſarii intercedentis jurat huic pauperi eleemoſynam, vel victum daturum, poſtquam acceptavit pauper, Confeſſarius obligationem remittere non poterit: quia non ipſi, ſed pauperi jus acquiſitum eſt. Cæterum quando duo ſibi invicem juraverunt in mutuam utilitatem, ac gratiam, mutuo conſenſu ſibi invicem obligationem condonare poterunt. At vero, ſi ambo juraverunt in gratiam, & utilitatem tertii, v. g. pauperis, Eccleſiæ, &c. Ut ſi duo jurarunt collatis expenſis *educare pauperem ſtudioſum, dotare puellam, calicem dare Eccleſiæ, conſtruere Altare, &c.* poſt acceptationem alterius partis, ſibi mutuo obligationem condonare non poſſunt, ſed requiritur condonatio tertii, in cujus utilitatem juratum eſt, ob rationem modo dictam.

¶. Quid ſi quis juraſſet principaliter in ſuum proprium 109
commodum. *v. g. ſe velle ire Romam pro Beneficio, vel diſpen-*

ſatione impetranda: velle petere eleemoſynam a tali divite &c. poteritne remittere ſibi ipſi? Negat *Suar. lib. 2. de juram. c. 12.* & ante ipſum Abbas *in c. Quanto de jurejur. nu. 3.* poſt alia dicens: *Secus puto, ubi quis ſimpliciter juraret ad proprium commodum. Nam non poterit ſibi ipſi remittere juramentum, ne auctorizet in facto proprio.* Sed placet Sententia Tambur. *l. 3. Dec. c. 7. §. 2. n. 5.* his verbis: *Profecto diſcrimen non inſpicio cur recipiens juramentum alterius in ſuum commodum remittere poſſit, non poſſit autem remittere recipiens juramentum ſuum. Et mirabile mihi eſt, Patri juranti ſe empturum equum in commodum filii, licere non emere, filio remittente: at juranti eundem ſe empturum in commodum ſuum, non licere, ſe volente commodum illud renunciare. Puto igitur, propter paritatem rationis licere. Neque id eſt auctorizare in facto proprio; ſed ſua ſponte ſuam utilitatem negligere. Confirmatur. Quia ſupra docuimus ex Sanch. lib. 3. Dec. c. 9. n. 15. Juramentum de non vendendo minoris poſſe remitti ab ipſo jurante, quando in utilitatem propriam eſt emiſſum: ergo & univerſaliter in caſu noſtro.* Hæc Tamb. cui aſſentior.

110 II. Univerſaliter quævis vota, & juramenta, etiam pia & principaliter in honorem Dei facta, attamen in hominis vel Eccleſiæ utilitatem determinate edita, præſtandi nimirum aliquid certæ perſonæ, vel Eccleſiæ, ab altera parte cognita, & acceptata, ut *ſi voviſti, vel juraſti ob amorem, & honorem Dei huic pauperi eleemoſynam, huic Eccleſiæ calicem dare &c.* eaque acceptata ſint ordinario jure nulla poteſtate ordinaria, vel delegata, diſpenſari, vel commutari poſſe, multo minus propria voventis, vel jurantis auctoritate; etiam in quodvis melius converti, communis, probabiliſſima, & ſecuriſſima eſt Sententia Doctorum apud *Sanch. & Lay. ſæpe cit.* Ratio enim ſupra data videtur etiam hic urgere univerſim. Quia per ipſam acceptationem altera pars acquiſivit jus, quo privari nequit nolens: omnis enim promiſſio etiam jurata, relaxari, vel commutari poteſt cum conſenſu ejus, cui, vel in cujus gratiam, & utilitatem facta eſt: atqui Deus quidem ſemper contentus eſſe cenſetur, ſi votum, vel juramentum ipſi principaliter factum in aliud melius, aut legitima auctoritate, in quodvis aliud commutetur: homo autem certe non cenſeri poteſt eſſe contentus, ſi promiſſio, vel juramentum in ſuam utilitatem factum, & acceptatum, in aliud, etſi abſolute præſtantius, at non ipſi commodius, ſed ſecus, commutetur: ergo ſi poſt acceptationem, eo non volente relaxetur, vel commutetur in aliud, quantumvis abſolute melius, verum patitur præjudicium, quod in omni hujuſmodi diſpenſandi, vel commutandi facultate excluſum eſſe diximus. Excipiendi tamen rurſus hic ſunt caſus *n. præced. deſignati.* Verùm non ita certum eſt hæc generalis reſolutio, ſicut præcedens particularis, ut mox videbitur *n. 113.*

111 ¶. Dubium hic incidit: utrum ejuſmodi votum, vel juramentum pium principaliter editum in honorem Dei, & ſimul in utilitatem certæ perſonæ, vel Eccleſiæ, poſſit ab illa perſona remitti, eaque remiſſione vovens, vel jurans obligatione ſua liberari? Ut ſi quis ob honorem, & amorem Dei vovit, vel juravit hunc pauperem alere: ob amorem Beatæ Virginis hanc pauperem puellam dotare &c. certum eſt, promittentem liberari, ſi pauper, vel puella promiſſum poſitive nolit acceptare, aut jam acceptatum renunciet, & reſpuat. At ſi promiſſum Beneficium quidem non reſpuat, vel recuſet, tanquam ſibi non acceptum, ſed ſolum nolens promittentem obligare, in ejus gratiam remittat, eique liberum relinquat: tunc promittentem liberari negant ſane probabilius cum aliis Suar. *lib. 2. de Juram. c. 30. n. 8.* Layin. *tr. 3. c. 9. n. 5.* ea ratione quod Deus ejuſmodi promiſſionem acceptet, ſicut & facta eſt, principaliter ad ſuum honorem, & ſecundario ad utilitatem hominis: adeoque etſi homo non obliget, acceptare tamen velit, ſervanda erit: ſecus, ſi acceptare nollet. Contra tamen tunc promittentem liberari ſatis probabiliter affirmat Navar. *c. 22. n. 25.* Sanch. *l. 1. de Matr. diſp. 52. a n. 6.* Tambur. *lib. 3. Dec. c. 7. §. 2. alii apud ipſos.* Ratio eſt, quia tali juramento, licet principaliter in honorem Dei facto, vere tamen in commodum hujus pauperis juratur, & Deus ipſe acceptat ejuſmodi juramentum, vel votum in ordine ad hunc hominem, in cujus utilitatem fit: ergo ſi homo ille te obligare nolit, neque Deus te obligare volet, & ſi illius hominis voluntati ſatisfactum ſit, etiam divinæ voluntati, & obligationi erga Deum ſatisfactum erit. Sed declaro rem amplius vero caſu facto, & propoſito a P. Gobat. *Alphab. 1. caſ. 16. de Juram. n. 499.*

112 ¶. *Quod vult Deus Juramento promiſit, ſe ad honorem Dei eſſe donaturum certo Monaſterio quinquaginta ſcuta, aut imperiales taleros: at poſtmodum pœnitens promiſſi efficit per interceſſionem, cujuſdam alterius Prælati, ut Abbas cum Conventu remittat promiſſum, reddatque ſyngrapham, qua ſe obſtrinxerat. Quæſitum fuit, an quod vult Deus poſſit ſecure ſtare illa condonatione?* Certe probabilius negabit *Suar. l. cit.* ob rationem datam. At certe etiam probabiliter concedet Sanch. *l. c. ac rurſus l. 3. de juram. c. 20. n. 7.* ac practice tutum cenſent *Tamb. & Gobat. ll. cc.* Ratio iterum eſt: quia licet juramentum illud ſit principaliter factum ad honorem Dei, attamen habuit neceſſarium reſpectum ad Monaſterium, ejuſque utilitatem, ac voluntatem: ergo ſi Monaſterium ſine vi, vel fraude juri ſuo cedat, ceſſat eſſentialis dependentia a Monaſterio: ergo ceſſat & ipſa obligatio, ipſumque jus divinum. Sane; qui ita vovet, non intendit ſe obligare Deo in caſu, quo Monachi, vel recuſabunt donationem tanquam fortaſſis ſementem diſcordiarum, vel oblocutionum, aut alias ſibi incommodam, vel remittent non inviti ad inſtantiam mediatam, vel immediatam, promiſſoris: eadem autem eſt ratio de tali juramento pio. Secus eſſet, ſi in caſu noſtro *ſupra*, nullus certus pauper, vel puella deſignata fuiſſet, ſed quis indefinite voviſſet, vel juraſſet alere aliquem pauperem, vel dotare aliquam honeſtam puellam; aut ſi voviſſes, vel juraſſes ad honorem Dei dare centum aureos pauperibus indeterminatis: tunc enim etſi hic pauper, vel iſta puella, vel aliqui ex pauperibus remitterent, non eſſes idcirco liber, quia hi non repræſentant alios, qui ſine dubio acceptabunt, neque ullus hic determinatus promiſſarius aſſignari poteſt, niſi ipſe Deus loco omnium pauperum acceptans.

III. Inſuper ejuſmodi vota, & juramenta pia etiam poſt acceptationem pauperis, vel Eccleſiæ, in cujus utilitatem propter Deum facta eſt promiſſio, poſſe non ſolùm auctoritate Superioris, ſed etiam proprio promittentis, vel jurantis arbitrio in melius commutari, dando ſcilicet rem promiſſam pauperi, vel Eccleſiæ egentiori, poſt *Rodriquez*, & alios docet Fagundez *tom. 1. in Decal. l. 2. cap. 49.* Rationes adferens his omnino verbis. I. *Quia hæc vota, & juramenta principaliter, ac ultimate in Deum diriguntur tanquam finem* Cujus, *& ſolum pauper eſt finis* Cui: *atque adeò acceſſorius, ac minus principalis, cum ergo acceſſorium ſequatur principale, ſi poteſt votum propter reſpectum, ac principale commutari in melius propria auctoritate, nil obſtabit acceptatio ejus, qui fuit finis acceſſorius.* II. *Quia etiamſi dirigas intentionem ad hunc peculiarem pauperem, id fit propter Deum, & ſic tota ratio promiſſionis eſt Deus, & per accidens eſt, quod pauper acceptaverit, & quod jus aliquod acquiſierit, acquiſivit etiam dependenter a beneplacito Dei, cui non poteſt non eſſe gratius, quod melius eſt.* III. *Quia in omni voto illa conditio eſt, voveo hoc, niſi in melius voluero hoc votum commutare, quam conditionem alterius minus principalis acceptatio tollere nullo modo poteſt.* IV. *Quia qui in aliqua Religione profitetur, eum Religio acceptat, & tamen poteſt ad meliorem tranſire, petita, etſi non obtenta venia a ſuo Prælato, adeoque invita Religione, juxta ſacros Canones. Cujus rei rationem reddens Caietanus* 2. 2. *qu.* 88. *art. 12. dicit in eo capite nihil novi Juris ſtatui, ſed declarari naturam ipſius voti, nempe poſſe quempiam votum ſuum etiam acceptatum in melius ſua propria auctoritate commutare. Et ratio, cur poſſit in tali caſu præjudicari Prælatis, ac Religioni priori, eſt (inquit Cajetanus) quia non propter illos, ſed propter Deum Prælatis, ac Religionis data eſt Poteſtas, & propter hoc ſolius Dei ratio habetur in hujuſmodi commutatione.* Hæc & plura Fagundez. Vides quam probabiliter, ac prope efficaciter. Noli ergo damnare ita practicantes, etſi ſubinde diſpliceat, vel doleat.

IV. Ex hac probabili opinione, idem a fortiori dicendum eſſet, ſi votum, vel juramentum pium initio factum ſit in utilitatem hominis indeterminate, poſtea primum facta ſibi intimatione, acceptantis. Caſum proponit, & reſolvit Tamb. *lib. 3. Decal. c. 7. §. 6. num. 3.* Petrus propter amorem, & honorem Dei vovit, juravitque ducere, vel dotare aliquam pauperem puellam indeterminate. Item Paulus vovit, juravitque alimenta, vel eleemoſynam propter DEUM præbere alicui pauperi indeterminate: uterque poſtea ſignificat certæ puellæ, certo pauperi; & illa, & ille acceptavit gaudens. Poteritne Petrus ducere, vel dotare aliam puellam? Paulus alimenta, vel eleemoſynam dare alteri pauperi? Non tantum habentem poteſtatem, Epiſcopum, vel Privilegiatum, hic poſſe diſpenſare, vel commutare, ſed ipſummet Petrum, ac Paulum id poſſe propria auctoritate. Quia cùm hæ promiſſiones directè non niſi Deo factæ ſint, non poteſt puella, vel pauper illa valide acceptare, ut ei ſoli debeantur. Illud enim legitime, & valide acceptat aliquis, quod ei promittitur: iis autem determinate, nihil promiſſum eſt, ſed ſolum intimata promiſſio facta Deo, ut ſupponitur: ergo eorum acceptatio non poteſt præjudicare libertati voventis. Ita quidem *Tambur.* meo judicio probabiliter. Sed ſtandum videtur communi, & tutiori Sententiæ *a num.* 10. propoſitæ.

§. III. *Cauſa rationabilis commutandi.*

Regula generalis bene traditur a P. March. hic *q. 4. dub. 3. reſol. 5. Ad commutationem voti in melius ſufficiens cauſa, eſt ſola voluntas voventis: in æquale, propenſio major* 115

volun-

voluntatis, ac devotio voventis ad illud aliud in minus, gravis moleſtia in exequendo voto, aut voventis fragilitas, aut periculum illud non implendi. Reddo breviter explicatius.

116 I. Ad commutationem voti in opus manifeſte melius, nulla alia requiritur cauſa, niſi bona voluntas voventis. Siquidem opus ipſum Deo gratius eſſe, ſufficientem cauſam præbet commutandi voluntas. Optima autem cauſa erit, ſi illud opus melius ſubrogatum ſit conducibilius ſaluti, maxime ad finem particularem a vovente intentum. ut ſapienter obſervat P. Gobat. *hic caſu* 11. *n.* 356. declarans hoc exemplo. *Qui pro obtinendo dono caſtitatis per interceſſionem Deiparæ vovit ſe quotidie oraturum parvum Officium de Conceptione Immaculata, licite commutabit in votum de faciendo quotidie accurato examine circa caſtitatem, & facienda bona diſciplina, quoties cogitatione, verbo, vel opere deliquerit deliberate venialiter contra illam Angelicam virtutem. Ratio eſt, quia ſi placuiſti Deo, offerendo ipſi rem minus conducibilem tuæ ſaluti, & conſequenter minus hic, & nunc gratam illi, cujus voluntas eſt Sanctificatio noſtra, utique magis placebis offerendo ipſi aliquid, ſpectatis omnibus circumſtantiis, manifeſte magis futurum ad tuam perfectionem.* Sic ille.

117 II. Ad commutationem voti in aliud non manifeſte melius, ſed quomodolibet etiam æquale, vel quaſi æquale, ſive fiat ab habente poteſtatem, ſive in probabili Sententia ab ipſo vovente, requiritur aliqua cauſa rationabilis. Communis DD. *Suar. Sanch. Laym. cit.* Ratio eſt, quia in tali commutatione ſemper aliqua obligatio remittitur, ut ſcilicet votum, vel non in propria materia, vel non in eadem quantitate fiat, ad quam vovens ſe ex virtute Religionis, ac fidelitatis Deo obſtrinxerat, ſed vel in alia materia, vel minori quantitate: quod ut ſine omni cauſa concedatur, ac fiat, Deus non poteſt rationabiliter cenſeri eſſe contentus.

118 III. Ad commutationem voti in aliud evidenter æquale, ſufficit quæcunque rationabilis cauſa, etiam levis ad Dei honorem, vel utilitatem, aut conſolationem voventis ſpectans: immo ſufficiens cauſa eſt, ſi vovens majori cum promptitudine, ac ſolatio voti ſui debitum in alia materia impleturus ſit: aut ſi inſtanter commutationem petat, ut ejus fragilitati conſulatur, etſi nulla adferatur cauſa gravis executionem voti impediens, vel aggravans notabiliter. Ac proinde ad commutationem voti in aliud æquale raro ſufficiens cauſa deeſſe poterit. Communis DD. apud cit. Cùm enim in tali commutatione nulla ſit abſoluta voti obligantis remiſſio, ſed illius obligationis in aliam materiam translatio, quæcunque etiam levis cauſa ſatis ſuperque eſſe debet: idque etiam verum eſt, etiamſi votum (ſed per habentem poteſtatem, non propria voventis auctoritate) commutetur in non evidenter æquale, ſed quaſi æquale, & non notabiliter minus. Quia & parum pro nihilo reputatur, & in his æqualitatem attingere difficile eſt: ergo ad Dei benignitatem ſpectat, & hanc commutationem ex quacunque rationabili, etiam levi cauſa fieri poſſe. Certe quando dubitatur, an opus ſit æquale, ſufficit notabilis moleſtia in exequendo, vel magna fragilitas cum periculo violandi, vel repugnantia Patris, vel mariti, etiam circa vota non præjudicantia eorum poteſtati. Leſſius *lib.* 2. *c.* 40. *nu.* 105.

119 IV. Ad commutationem voti in aliud opus aliquanto notabiliter minus, requiritur, & ſufficit cauſa gravior, aut impediens, aut notabiliter aggravans executionem voti. Et generaliter, cùm commutatio voti in minus ſit diſpenſatio partialis, & a nemine, niſi habente facultatem diſpenſandi concedi poſſit, ideo ad eam requiruntur, & ſufficiunt eædem omnino cauſæ *Aſſert.* 3. §. 1. *a num.* 38. poſitæ: nimirum, *imperfecta deliberatio, difficultas exequendi, damnum ſpirituale vel corporale voventis, majus bonum ſperatum*; tali nimirum ſervata proportione: ut, quo cauſa apparet gravior, eo minor fiat commutatio, ſeu eo minus opus bonum ſubrogetur, quo vero minus gravis apparet cauſa, eo commutatio major fiat, ſeu opus bonum majus ſubrogetur, quæ tamen omnia prudentis judicio neceſſario relinquuntur. Cæterum palam eſt, nunquam requiri tantam cauſam ad voti commutationem, quæ obligatio voti non relaxatur totaliter, ſed in aliam materiam, etſi minorem, transfertur; quanta requiritur ad diſpenſationem totalem, qua, obligatio voti abſolute, & totaliter tollitur, ideòque omnino gravem requirit cauſam, & non adeo frequenter occurrentem.

COROLLARIUM.

120 Commutare votum in melius, validum, licitum, & meritorium eſt. Commutare votum in æquale, vel non notabiliter minus abſque omni cauſa etiam validum, & non niſi venialiter illicitum eſt, quia eſt abuſus poteſtatis in re leviſſima: ut poſt *Suar. Sanch.* alios, etiam habet Diana *p.* 2. *tr.* 16. *reſol.* 8. Commutare votum in notabiliter inæquale, & minus, v. gr. jejunium unius diei: in quinque Pater, & Ave, abſque juſta cauſa, ſine dubio mortaliter illicitum eſt, quia hoc eſt abuti poteſtate in re gravi; immo potius uſurpare poteſtatem non conceſſam: cum nulla data ſit poteſtas diſpenſandi ſine juſta cauſa, commutatio autem in minus partialis ſit diſpenſatio: hoc ipſo autem, quod ſic commutans partialiter tantum abutatur poteſtate, rectius dicitur talem commutationem adhuc eſſe validam, conjunctam tamen cum gravi obligatione ſupplendi id, quod deeſt ad æqualitatem materiæ ſubrogatæ ad materiam voti: ducta nimirum ſimilitudine a contractu permutationis, aut venditionis, qui non annullatur ex inæqualitate rei, vel pretii, cum re, ſed ſolum eſt onus ſupplendi id, quod ad æqualitatem deeſt. Ita Sanch. *l.* 4. *mor. c.* 51. §..... Dicta hactenus eadem ratione intelligenda ſunt in commutatione Juramentorum piorum, quando ab habente poteſtatem, vel ipſo jurante commutari poſſunt juxta dicta §. *præced. Regula* 3.

§. IV. *Modus competens commutandi.*

Difficultas non eſt, quando votum commutatur in no- 121
tabiliter minus, cum nimirum & adeſt cauſa gravis commutandi, & commutans ſimul poteſtate diſpenſandi pollet, ſed gravis certe difficultas eſt, quando commutatio debet fieri in æquale, quippe cum aliqualis quidem, ſed non gravis adeſt cauſa commutandi, aut commutans nullam diſpenſandi, ſed tantum commutandi vota facultatem habet: prout concedi ſolet in Jubilæis, iis ordinarie verbis: *Poſſint approbatos Presbyteros eligere, qui valeant vota quæcumque ab eis emiſſa, Caſtitatis, & Religionis dumtaxat exceptis, in alia pietatis opera commutare.* Audis: *commutare: nihil diſpenſare.* Pro re ſatis difficilis praxis, pono aliquot velut regulas.

Prima. Commutatio Regulaliter debet fieri in rem æqua- 122
lem, vel quaſi æqualem, aut ſaltem non notabiliter minorem. Communis DD. Ratio eſt, quia ex una parte *commutatio* vi vocis apud omnes ſignificat æqualitatem. Jura autem, & privilegia non debent extendi ultra verborum proprietatem, & communem acceptationem. Ex altera autem parte, quia commutatio non tantum eſt actus juſtitiæ reſpectu voti commutandi exigens æqualitatem, ſed etiam eſt actus benevolentiæ in favorem, & aliquam allevationem voventis; hinc non requiritur æqualitas ſtricta, & phyſica (& quis hanc attingat?) ſed moralis tantùm, ſcilicet in aliud non notabiliter minus, ſed juxta prudentis arbitrium, æque bonum, ac gratum Deo, etſi reipſa aliquantulum minus. Certe, cum quilibet propria auctoritate commutare poſſit votum ſuum in manifeſte melius, & ſecundum probabiliſſimam ſententiam, etiam manifeſte æquale: ne facultas commutandi vota tantum fruſtra videatur conceſſa contra rationem *c. ſi Papa, de privilegiis in* 6. omnino concedendum eſt, ea facultate pollentem, ob aliquam rationabilem cauſam quamcumque, poſſe commutare vota in aliquanto minus, dummodo non ita notabiliter, ut moraliter æquivaleat alicui diſpenſationi. Ita Leſſius *l.* 2. *c.* 40. *n.* 103. aliiſque multis cit. Diana *p.* 1. *tract.* 11. *reſol.* 40. Tambur. *lib.* 3. *Decal. c.* 16. §. 5. *nu.* 20. Gobat. *de Jubil. num.* 296. Neque aliud velle videntur Sanch. *l.* 4. *moral. c.* 54. *num.* 13. *& alii communiter* docentes; vota commutari debere in æquale, vel quaſi æquale, non in minus: quid enim eſt *quaſi æquale*, niſi non notabiliter minus, ut moraliter, Prudentis judicio, diſpenſationi æquiparentur? Eſt quidem ea commutatio quaſi contractus inter commutationem nomine Dei, & voventem, non tamen in eo requiritur tanta æqualitas, qualis requiritur in politica commutatione rerum inter homines: quia in hac commutatione nulla intervenit poteſtas Juriſdictionis, ſicut in noſtra commutatione votorum. Unde a fortiori, quando dubitatur de qualitate rei ſubrogandæ voto, nihilominus commutatio optima fide fieri poteſt: nam tam parum minus, ut de æqualitate dubitetur, merito pro nihilo reputabitur, cum alioquin æqualitatem in rebus his moralibus attingere perdifficile ſit.

Secunda. In commutatione voti non eſt ſpectanda ſola 123
excellentia virtutis in materia ſubroganda, quaſi melior eſſet commutatio, quæ fieret in opus excellentioris virtutis, ſed tantum id ſpectari debet, quod ad honorem Dei, & ad ſalutem animæ eſt melius ipſi voventi hic, & nunc, ſeu in his circumſtantiis perſonæ, loci, temporis, v. gr. Voviſti diſciplinam ad edomandam carnem: melius commutabitur tibi in jejunium, quam in Orationem: magis enim ad carnis mortificationem conducit jejunium quam Oratio, licet hæc ſit excellentioris virtutis. Sed neque commutatio fieri debet neceſſario in opus æque difficile, aſperum, auſterum: nam longe peregrinationes convenienter commutantur in jejunia, vel Orationes, & maxime confeſſiones, Communiones, cum eleemoſinis: magis enim hæc conducunt ſaluti. Atque adeo omnia fere vota perſonalia regulariter commutari in frequentiam Sacra-

mentorum conſultum eſto: quia Sacramenta ad ſalutem voventis magis ſunt efficacia, quam cætera opera.

124 *Tertia*. In commutatione votorum, præſcindendo a vinculo voti (quippe quod non aufertur, ſed transfertur tantum in materiam ſubrogandam) ſolum attendenda eſt ipſa materia voti commutandi, non tantùm nuda ſecundum ſe, ſed etiam ſecundum difficultatem implendi, v. g. in peregrinatione labor, & moleſtiæ itineris, atque expenſæ faciendæ in eundo, & redeundo, ut illæ jubeantur dari pauperibus, aut certe in aliud opus commutentur, ſi majores erant faciendæ in itinere, quam domi. Ita expreſſe *cap. Magnæ de voto*. Ubi dicitur: *Tibi pro te, & famulis tuis concedimus licentiam, votum peregrinationis* (Hieroſolymitanæ) *taliter commutare, ut expenſas, quas fueras in eundo, morando, & redeundo facturus, alicui Religioſo committas in neceſſarios uſus Terræ illius ſine diminutione aliqua transferendas*. Docetque communis Doctorum Suarez *lib. 6. de voto cap. 19. num. 19. fine*, Sanch. *lib. 4. Moral. cap. 56. nu. 11*. Et quoad expenſas in itu conſentiunt omnes Theologi, & Canoniſtæ. Nam certe illæ expenſæ caduot iotra votum peregrinandi, niſi expreſſe quis excluſerit, vel mendicando ire voverit. At quoad expenſas in reditu negant *Graffis*, *Henriquez*, *Rodriq. Angles* apud Sanch. *citat.* eo quod vovens peregrinationem voveat itum, non reditum: ergo expenſæ in reditu faciendæ non indigent commutatione. Dicto autem *cap.* Pontifex in favorem Terræ Sanctæ extraordinario rigore uſus videri poteſt. Audebiſne huic Sententiæ gravium DD. denegare probabilitatem? Hinc ulterius in commutatione voti pœnalis ſimplicis quidem, v. g. *ſi luſero, voveo eleemoſynam dare* &c. ſolius pœnæ, ſeu eleemoſynæ promiſſæ quantitas attendenda eſt; At vero in commutatione voti pœnalis duplicis, v. g. *voveo non ludere, & ſi luſero, dare tantum eleemoſynæ &c.* utriuſque voti materia, nimirum & bonitas non ludendi, & bonitas eleemoſynæ promiſſæ attendenda erit, & quidem ad qualitatem moralem, ſi facto luſu, pœna jam contracta fuit: ſi nondum contracta pœna fuit, adhuc ſane habenda pœnæ ratio, ſed longe ioferior, vix ad dimidium, cùm enim nondum incurſa ſit, ſed ab eventu futuro pendeat, multum a ſua gravitate deficit in morali æſtimatione.

125 *Quarta*. Convenientius plerumque eſt vota perſonalia commutari in perſonalia, & realia in realia. Quia nimirùm in votorum commutatione, quoad fieri poteſt, ſervari debet materiæ æqualitas, idemque finis, ſeu intentio voventis, quæ plerumque melius ſervantur pariformiter commutando votum perſonale in perſonale v. gr. votum geſtandi cilicium mortificationis gratia, in jejunium: & reale in reale, v. gr. votum ædificandi Eccleſiam, vel Altare, in eleemoſynas, vel alias fundationes pias. Item mixta in mixta: v. gr. votum peregrinationis in jejunium æquivalens fatigationi itineris, &c. in eleemoſynas reſpondentes expenſis eo itinere faciendis, juxta dicta *num.* 119. Non tamen neceſſarium eſt ſervare hunc modum pariformem in commutandis votis, quin votum reale io perſonale, & contra perſonale in reale rite commutari poſſit: ut patet *cap. 2. de voto*. Ubi votum peregrinationis ſolis eleemoſynis redimitur. Nam ut provide advertit Leſſius *l. 2. c. 40. num.* 107. in commutandis votis principaliter attendendum eſt, quid ſit conducibilius ſaluti voventis, & æqualitas moraliter tantùm æſtimanda, habito reſpectu ad Dei gloriam, ſpiritualem voventis utilitatem, conſolationem, fragilitatem, ne plus æquo gravetur. Quin ſæpe expedit (maxime tempore Jubilæi, quo laxatur ſinus Miſericordiæ, & Benignitatis Divinæ) ut vota commutarentur in res quas vovens ſolebat ex devotione facere: v. g. quotidianam recitationem Roſarii, auditionem Sacri, Confeſſionem, & Communionem menſtruam alias ſolitam. Proderit etiam relinquere libertatem, ne determinato tempore, vel die obligetur, ſed in alium diem differre, vel ſupplere poſſit, aut plura opera proponere pœnitenti, ut loco ſui voti, modo hoc, modo illud faciat, modo illo, modo alio die &c. ut ſic facilius, & promptius vota ſua exequantur homines infirmi: uti obſervant communiter DD. *Sanchez*, *Layman*, *Gobat ll. cc.* Tandem ut Confeſſarii, præſertim tempore Jubilæi expoſiti, aliquibus regulis practicis potius, quam ſpeculativis ſe juvare queant, ne vel nimis gravent ſuos pœnitentes, vel non ſint fideles diſpenſatores, adſero aliquot.

Exempla authentica commutationum Votorum.

126 I. EX Jure, *Tit. de Voto, & voti redempt. c. Venientes*. Votum peregrinationis Hieroſolymitanæ cujuſdam in pueritia emiſſum, ita (ſane rigidius, quam hoc tempore fieret) commutat Pontifex. *Nos autem ipſum a voto, quod in ætate tenera facilitate potius, quam ex arbitrio diſcretionis promiſit, abſolvimus: ita tamen, quod idem votum eleemoſynis redimat, & juxta conſilium noſtrum, toto vitæ ſuæ tempore uni pauperum Chriſti* (*dummodo ad hoc ſuæ facultates ſufficiant*) *debet providere*. Idem votum Hieroſolymitanum Epiſcopi Trecenſis *eodem c. magnæ* commutat Pontifex, ut expenſas eundo, redeundo, ibique commorandu faciendas, integre in ſubſidium Terræ Sanctæ mittat, laboremque itineris compenſet ſolicitius inſtando vigiliis, Orationibus, jejuniis.

II. Votum Caſtitatis ad effectum Matrimonii ſolet a Pontifice commutari in perpetuum jejunium certi diei, v. g. feriæ ſextæ cum competente eleemoſyna, vel alio pio opere, ſed ſine dubio cum admixta diſpenſatione Nam votum abſolutum Religionis, & Caſtitatis nunquam poſſe proprie commutari, cum omne aliud opus ſubrogandum minus ſit; ideoque ſemper admiſcendam diſpenſationem, cum aliis notat Sanch. *lib. 4. Moral. cap. 56. num.* 41. 127

III. Votum non ineundi Matrimonium, commutari poteſt in Confeſſionem ſingulis menſibus biennio, aut triennio faciendam, & novem Sacra extra ordinem facienda. Ita *Sanchez cit. nu.* 42. At certe merito alii cenſent, addendum aliquod opus pium in perpetuum, ſicut & votum erat perpetuum. Quamquam alioquin voto perpetuo non neceſſario opus perpetuum ſubrogandum eſſe, dummodo alioquin ſervetur æqualitas, conſentiant DD. communiter. 128

IV. Voto ſuſcipiendi Sacerdotii ſubrogari poteſt quotidiana recitatio officii Beatiſſimæ Virginis, vel Roſarii, præterea Communio decimo quinto quoque die obeunda, procurandaque unius Sacri quot menſibus celebratio, & inſuper faciendum votum caſtitatis in ſtatu laicali, vel certe ſingulis hebdomadibus ſemel jejunandum. *Viri docti apud Sanch. cit. cap.* 43. 129

V. Votum peregrinationis pedeſtris ita comutari poteſt, ut labor itineris compenſetur totidem dierum jejunio; equeſtris vero, quatuor dierum iter, unius diei jejunio: una cum expenſarum ſaltem eundo faciendarum (juxta dicta ſupra) in pauperes erogatione. Ita poſt *Sayrum*, *Azorium*, *Angles*, *alios*, *Sanch. cit.* 130

VI. Voto jejunandi omnibus per vitam feriis ſextis rite, ſubſtitues Communionem annuam ſingulis quindenis obeundam, triumque Sacrorum procurationem, vel ſi mavis recitationem Roſarii cum moderata eleemoſyna ſextis quibuſque feriis per totam vitam. Ita viri docti apud eundem Sanch. *ibid. num.* 44. 131

VII. Votum jejunandi in pane, & aqua pro una vice iidem Viri docti *ibid.* commutandum cenſent in recitationem integri Roſarii genibus flexis, cum verberatione corporis, vel eleemoſyna competente facultatibus: aut melius in Confeſſionem, Communionem &c. P. Gobat. *Alphab. 1. de voto, Caſu 13. num.* 414. idem votum ſolo pane, & aqua tranſigendi ſingulas ferias ſextas cuidam Sacerdoti debili magnam inde difficultatem patienti commutavit in prandium cum aqua, & collationem veſpertinam cum vino, & examen conſcientiæ veſpertinum eo die faciendum, ac per octo ſequentes dies, ſi in feriam ſextam incidat jejunium Eccleſiaſticum. Prudenter, & ſalubriter. 132

VIII. Voto non admittendi peccatum adverſus Caſtitatem, non fornicandi, non ſe polluendi amplius &c. ſiquidem voventi multum proſit ad vitandam impuritatem, recte ſuccedat confeſſio menſtrua per totam: ſi vero tale votum non multum proſit, ſed potius obſit, ideo quod illo obſtrictus crebro ex fragilitate labatur in peccata carnis, ſubſtituatur recitatio calculorum Virgineorum ſemel quolibet menſe per triennium. Ita ſapienter idem P. Gobat. *de Jubilæo cap. 42. num.* 326. Hæc pro exemplari attuliſſe ſatis eſto. Facile prudens Confeſſarius applicabit ad plures ejuſmodi commutationes. 133

Obſervationes Corollariæ.

PRima. Votum & abſolutum, & pœnale etiam poſt tranſgreſſionem, vel pœnam contractum commutari poteſt, v. g. vovit quis quondie Roſarium dicere vel eleemoſynam dare &c. & longo tempore intermiſit: Confeſſarius privilegiatus, pœnitentia pro prioribus tranſgreſſionibus impoſita, votum deinceps in aliud commutare poterit, immo, comperta jam hominis fragilitate, etiam debebit. Item vovit quis ſe non luſurum, non vinum bibiturum, ſi ſecus faciat, eleemoſynam certam daturum; vel jejunaturum in pœnam: interea ſæpius tranſgrediendo pœnæ obligationem ex voto incurrit, nec perſolvit; Confeſſarius vel habens poteſtatem commutandi vota ob juſtam cauſam, non tantum commutare poteſt votum quoad obligationem facti, & pœnæ in futurum, ſed etiam poteſt commutare obligationem pœnarum præteritis tranſgreſſionibus incurſarum. Sic contra Navar. & alios Suar. *lib. 6. de voto cap. 20. num.* 19. Sanch. *lib. 4. moral. cap. 52. num. 10. & cap. 56. num.* 33. Laym. *cap. 8. num.* 26. Ratio eſt, quia votum prius magis obligat ad directam materiam, in quam cadit, quam ad pœnam: ſi ergo poſſum commutare votum quoad materiam directe promiſſam, cur non poſſim quoad pœnam? 134

nam? Quando tamen abſolute diſpenſatur, vel commutatur tale votum pœnale, non cenſetur diſpenſata, vel commutata ſimul obligatio præteritæ pœnæ, niſi exprimatur.

135 *Secunda*. Facta commutatione voti etiam a poteſtatem habente, liberum eſt voventi, aut prius votum exequi, aut opus, in quod prius votum commutatum eſt, quin etiam ejuſdem operis novam commutationem ob cauſam petere, & obtinere poterit, remanente eadem libertate. Ex communi Leſſius *l. 2. cap. 40. dub. 11. n. 97.* Sanchez *lib. 4. cap. 55. n. 26. & lib. 8. de matr. diſp. 9. n. 21.* Laym. *cit. nu. 27.* Ratio eſt, quia quomodocunque commutatio facta ſit, ſemper facta eſt in favorem voventis. *Quiſvis* autem *favori ſuo renunciare poteſt, & quod in gratiam alicujus conceditur, non eſt in ejus diſpendium retorquendum*. Regul. 61. *in 6.* Et quamvis facta commutatione ab habente poteſtatem prius votum fuerit extinctum, tamen ex benigno interpretativo conſenſu benigniſſimi Dei præſumimus hanc libertatem eſſe nobis conceſſam, ſaltem per modum arbitrariæ commutationis, cùm ſere melius ſit exequi ipſum votum, quàm materiam ſubrogatam. *Hinc ſequitur* (ait Leſſius *loc. cit.*) *ſi ſæpius facta ſit commutatio, poſſe ſervari quidvis illorum, in quæ facta fuit, v. g. votum peregrinationis annuæ commutatum eſt in Menſtruam Confeſſionem: Menſtrua Confeſſio in jejunium hebdomadarium: jejunium hebdomadarium in certas preces quotidianas, poteſt vovens ſatisfacere voto, vel precibus, vel jejunio, vel Confeſſione, vel peregrinatione.* Hæc Leſſius.

136 *Tertia*. Facta commutatione voti a poteſtate habente legitime in aliud, ſi iſtud opus ſubrogatum poſtea fiat impoſſibile, vel inutile, etſi per culpam voventis, vovens tamen omnino liberatur, neque tenetur redire ad prius votum ſuum, quippe quod per legitimam commutationem jam extinctum eſt. obligatio enim ſemel extincta non reviviſcit. *L. Qui res §. aream ff. de ſolut.* Docet communis DD. apud cit. Ut ſi peregrinatio annua commutata ſit in jejunium certorum dierum: iiſque diebus, ſive ob juſtam cauſam excuſantem, ſive ex cauſa culpabiliter contracta, jejunare nequeas, immo etiam ſi culpabiliter jejunare negligas, atque pecces, non teneris iterare peregrinationem. Idque etiam locum habet in votis ſæcularis commutatis in votum ſolemne Profeſſionis, quæ profeſſus, ſive ſine, ſive cum culpa a Religione dimittatur, non tenetur reſumere, quia ſemel vere extincta non reviviſcunt.

137 *Quarta*. Qui propria auctoritate votum ſuum commutavit in aliud opus, aut aliud opus ſubrogatum jam implevit, aut nondum implevit, aut implere ampliùs non poteſt. Si jam implevit opus ſubrogatum majus, vel æquale, voto jam ſatisfactum eſt. Quòd ſi commutaſſes in minus, teneberis ſupplere, quod deſuit, niſi malis reaſſumere prius votum. Si nondum impleviſti opus ſubrogatum voto, idque vel majus, vel æquale, potens præſtare quodlibet, aut opus ſubrogatum, aut prius votum exequi. Sin autem minus ſubrogaſti, v. g. jejunio votivo Roſarium, jam teneberis aut addere aliquid operi ſubrogato ad æqualitatem, aut ipſum prius votum reaſſumere. Si non potes ampliùs exhibere opus ſubrogatum voto v. g. jejunium ſubrogatum voto peregrinationis &c. poſſis autem adhuc exequi ipſum votum, omnino teneberis redire ad prius votum. Ratio eſt, quia per commutationem propria auctoritate factam non transfertur vinculum voti ad rem ſubrogatam, ſed ſolùm per æquipollens ſatisfit benigniſſimo Deo: cùm ergo ei jam non poſſis ampliùs ſatisfacere per materiam ſubrogatam, quæ tibi impoſſibilis facta eſt, conſequens eſt, adhuc urgere vinculum voti tui, quod per tuam commutationem nunquam corruit, ſicut corruiſſet per commutationem legitimæ poteſtatis Superioris ordinariæ, vel delegatæ.

138 ¶. Dicta quoad modum ſubrogationis, & materiam ſubrogatam pariformiter intelligenda ſunt etiam in commutatione juramentorum piorum, quando juxta dicta legitime fieri poteſt. Attamen quoad peccatum in omiſſione materiæ ſubrogatæ differentia aliqua eſt notanda. Quòd nimirum omittens materiam ſubrogatam voto, ſemper vere peccet contra votum: quia ex eo, quòd qui acceptat materiam ſubrogatam voto commutato, cenſetur promittere Deo illam ſervare, atque adeo conſentit transferri vinculum, ſeu obligationem Religionis ex voto in materiam ſubrogatam: at verò qui omittit materiam ſubrogatam juramento legitime commutato, eo ipſo per ſe non peccat contra juramentum, neque perjurus eſt, quia rem ſubrogatam neque juravit, neque, ut ſuppono, ſub novo juramento acceptavit, ſed ſimpliciter loco rei juratæ ſervare promiſit: non autem eo ipſo, quo promitto aliquid loco rei juratæ, immo in vim, & vicem juramenti (vulgò *an Undſtatt*) id ſub juramento cenſeor promittere, ut patet eſt. Tenetur ergo talis implere rem juramento ſubrogatam ex pacto cum commutante, quo rem illam loco materiæ juratæ obligatorie implendam conſenſit. Unde ſi res ſubrogata gravis erat, graviter contra pactum peccabit omittens: quòd ſi levis, & loco rei juratæ, levis ſubrogata, venialiter tantùm, *ſecundum communem*. At quid ſi res levis loco rei juratæ, vel devotæ gravis ſubrogata ſit: v. g. Quinque Pater, & Ave pro jejunio? Adhuc probabile eſt venialiter tantùm peccaturum omittentem: ſupponitur enim ex juſta cauſa rem levem ſubrogatam, & ſuadet paritas a Pœnitentia Sacramentali, quæ ſi levis ſit, licèt pro peccatis gravibus impoſita, ex probabili opinione non obligat, niſi ſub veniali. Hæc de juramentis, & votis finio tandem in monito divino

Vovete, & reddite
Domino Deo Veſtro. *Pſal. 75. v. 11.*

CAPUT IV.

IN TERTIUM PRÆCEPTUM DECALOGI.

De obſervatione Feſtorum.

TEXTUS.

Memento, ut diem Sabbati Sanctificer,
Exodi 20.

EXPLICATIO.

PRæceptum hoc tertium, adhuc ordinans hominem ad Deum ultimum finem ſuum, partim Divinum, partim naturale eſt.

I. Hoc præceptum, quatenùs Divinum, naturale, ac morale eſt, ſubſtantialiter præcipit, Deum aliquo tempore, & aliquo tandem cultu eſſe colendum. Quod ſane ipſa ratio naturalis, ſeu lumen naturæ homini inditum dictat, adeout nulla unquam Gens fuerit tam barbara, quæ non cognoverit Deum, vel Deos ſuos aliquando, & aliquo cultu eſſe colendos: ac proinde ipſum illud præceptum naturale tria importat. Primò, ut aliquis die colatur, ſeu ad colendum Deum applicetur. Secundò, ut aliquo cultu, ac opere poſitivo illo die Deus colatur, & honoretur. Et conſequenter: Tertiò, ut eo die ab operibus profanis, ſeu ſervilibus ceſſetur. Quæ omnia clare indicat ipſum verbum (*ſanctificer*) quod non tantùm ceſſationem otioſam ab omni opere deſignat, ſed etiam cultum aliquem poſitivum Sanctificationis Dei importat, ac proinde hoc præceptum in terminis quidem affirmativum eſt, præcipiens diem certum in Dei cultum ſanctificandum, vel potiùs ipſum die ſibi ſanctificato colendum, implicite ſimul negativum eſt, prohibens illum diem violare, vel profanare, atque hac ratione, hoc præceptum ſemper idem, & immotatum manſit in veteri, & nova lege. 1

II. Idem præceptum tertium, quatenùs poſitivum eſt, & cæremoniale ſolùm determinat, & diem certum ſanctificandum, qui fuit dies Sabbati, ſeu ſeptimus hebdomadæ inſtitutus ob memoriam abſolutæ creationis omnium rerum, quo nimirum die *requievit Deus ab omni opere, quod patrarat, eique benedixit*, Geneſis 1. Et modum, quo nimirum Deus die ſeptimo colendus erat in Veteri Lege, qui varius erat per varias leges deſcriptus, præſertim in Exodo. Et hac ratione hoc Præceptum, quatenùs hic poſitivum, & cæremoniale erat, unà cum Veteri Lege ceſſavit, & in Nova Lege gratiæ immutatum eſt, tam quoad diem, quàm quoad modum Deum colendi. 2.

III. Loco die Sabbati in Nova Lege ad Deum colendum inſtitutus eſt dies Dominica, idque ipſa jure divino, ut colligitur ex Scriptura, & certiſſime conſtat traditione Apoſtolica, & Eccleſiaſtica: nam primò D. Joannes Apoc. 1. teſtatur viſiones ſuas initium ſumpſiſſe die Dominica propter honorem Dei: *Fui in Spiritu in Dominico die, & audivi vocem magnam poſt me, tanquam tubam, dicentis, quod vides, ſcribe*. Secundò. Paſſim dicuntur fideles conveniſſe ad divina Officia, Verbum Dei, & fractionem panis: *Una Sabbati*: ideſt, phraſi hebræa, prima die poſt Sabbatum. Ut Actorum 20. *Una autem Sabbati, cùm conveniſſemus ad frangendum panem, Paulus diſputabat cum eis*. Et 1. ad Corinth. 16. Hortatur Paulus, ut populus collectas eleemoſynarum faciat Sabbati, quo nimirum conveniebant ad divina Myſteria. Tertiò. Idem late docent SS. Patres, quos videre potes apud *Math. tom. 2. tract. 4. tit. 1. quæſt. 1. initio*. Unum, & alterum exſcribo. Clemens I. Lib. 2. conſtitutionum Apoſtolicarum *cap. 63.* dicit, *Dominico die diligentiùs convenite, laudem Deo laturi, qui per Jeſum cuncta condidit, & illum ad nos miſit, atque mori permiſit, & a mortuis excitavit*. Et lib. 5. cap. 20. *Feſtum diem agite, quo Jeſus a mortuis eſt excitatus, idque ſit vobis legitimum, ſolemneque in perpetuum &c.* 3.

IV. Quoad modum colendi diem Dominicum, loco cæremo- 4

Digitized by Google

remoniarum Sabbati, in Nova Lege jure humano Eccleſiaſtico multa ſunt ordinata opera ad cultum divinum. De quibus Clemens I. Lib. 2. Conſtit. Apoſt. cap. 63. *Quam excuſationem afferre poteſt Deo, qui in hoc die non convenit ad audiendum ſalutarem de Reſurrectione ſermonem: in quo tres orationes ſtantes concipimus, in memoriam illius, qui tertio die reſurrexit. In quo Prophetarum lectio habetur, & Evangelii prædicatio, & Sacrificii oblatio; atque Sacri Cibi diſpenſatio.* Et Juſtinus martyr Apol. 2. pro Chriſtianis ad Antoninum Pium loquens de die Solis inquit: *Illo die Urbanorum, ac Ruſticorum cœtus fiunt, ubi Apoſtolorum, & Prophetarum litteræ, quoad fieri poteſt, prælegantur. Deinde ceſſante Lectore Præpoſitus facit verba adhortatoria, ad imitationem tam honeſtarum rerum invitans. Poſt hæc conſurgimus omnes, & preces offerimus. Quibus finitis profertur panis, vinum, & aqua, ſcilicet ad Sacrificium, & Communionem.* Ex quibus liquet olim ad cultum Dei, & ſolemnitatem diei Dominicæ illa opera uſitata fuiſſe, ſcilicet ſacras Lectiones, & Prædicationes, Orationes communes, Miſſarum ſolemnia, & ſacram Communionem, utique cum feriis religioſis. De quibus omnibus etiam frequenter loquitur *Concil. Trid. præſertim ſeſſ. 22. in Decreto* de obſervandis, & evitandis in celebratione Miſſarum. Item *ſeſſ.* 24. & alibi. Unde quæſtio eſt, ad quidnam teneantur fideles die Dominica ex tertio Præcepto, ut modò in Nova Lege determinato, an ſcilicet ad omnia illa opera olim in Conſtitutionibus Apoſtolicis, & antiquis Eccleſiæ conſuetudinibus præſcripta, utpote ad Miſſam, Concionem, Communionem, Orationes publicas, Veſperas &c.

Reſolutio III. Præcepti.

5 TErtio Præcepto Decalogi modò in Nova Lege quoad diem, & modum Deum colendi ab Eccleſia determinato, omnes Chriſtifideles, impedimento ceſſante legitimo, obligantur ſub mortali ad audiendam Miſſam, & feriandum, ſeu abſtinendum ab operibus ſervilibus (horum obligatio mox probabitur, & declarabitur diſtinctis ſectionibus) non item ad audiendam Concionem, Sacram Communionem, vel Orationes alias publicas. Ad hæc enim neminem obligari per ſe die Dominico, inde ſufficienter probatur, quòd nullum exiſtat præceptum obligans fideles in conſcientia. Quod enim de Concione audienda decernit Concil. Trid. *Seſſ.* 24. *c.* 4. de Reformatione dicens: *Moneatque Epiſcopum populum diligenter, teneri unumquemque Parochiæ ſuæ intereſſe, ubi commode id fieri poteſt, ad audiendum Verbum Dei*: *ly teneri* non accipitur ſtricte per modum præcepti obligantis per ſe ad audiendum Verbum Dei omnibus diebus Dominicis, ſed accommode per reſpectum ad neceſſitatem cujuſque. Utpote quia quilibet fidelis jure divino, naturali obligatur ad acquirendam ſibi notitiam neceſſariam Fidei, & ſalutis ſuæ, utique tenetur interdum audire Verbum Dei, quando commode poteſt, & offertur occaſio, dum ſcilicet prædicatur diebus Dominicis, & Feſtis. Unde aliquis conſcius ruditatis ſuæ in rebus neceſſariis ad Fidem, & ſalutem ſuam, & tamen ordinarie negligens Conciones audire, peccabit quidem mortaliter: non tamen præciſe ratione illius ſtatuti Eccleſiæ, ſed principaliter ratione præcepti divini naturalis ex virtute Fidei comparandi ſibi ſcientiam neceſſariam, cujus occaſionem negligit, negligendo Conciones. Quoad Sacram Communionem cùm præceptum Eccleſiæ ſemel in anno pro tempore Paſchali obliget, certum eſt, non obligari ſingulis Dominicis. Quoad Veſperas, aliaſque Orationes publicas nullum præceptum, ſed conſuetudines piæ ſunt, meritò urgendæ a Parochis, præſertim pro juventute alioquin otioſa &c.

6 Eadem porrò ratione, qua de Dominicis, etiam dicendum eſt de Feſtis, quibuſdam præceptis ſive univerſalibus totius Eccleſiæ, ſive Diœceſalibus, triplici tamen adverſo diſcrimine. 1. Diei Dominici inſtitutio fundamentaliter eſt Juris divini naturalis in Decalogo, & formaliter eſt Juris divini poſitivi ex traditione Apoſtolica, ut ſupra *n.* 5. indicatum eſt: Feſtorum autem inſtitutio, & obſervantia eſt ex mero Jure poſitivo humano Eccleſiaſtico. Et hinc 2. Eccleſia poteſt abolere omnia Feſta, eorumque obſervantiam pro libitu mutare: non item Dominicas. Unde ulteriùs. 3. Cùm quis Miſſam non audit die Feſto, non tenetur ad alium cultum Dei poſitivum, ſicut teneri die Dominico probabimus infra in fine *Sect.* 2.

SECTIO I.

Miſſæ audiendæ Obligatio.

SUMMARIUM.

7 *Tertio Præcepto modò ab Eccleſia determinato obligatur quivis fidelis adultus ſub mortali audire Sacrum.*
8 *Exhibendo præſentiam moralem.*
9 Uſque ad n. 13. *quando quis cenſeatur moraliter præſens, quando non?*
13 *Non ſufficit præſentia materialis tantùm, & corporea, ſed*
14 *Requiritur præſentia religioſa, & devota.*
15 Uſque ad num. 19. *Qualis requiratur intentio, & attentio ad audiendam Miſſam?*
19 *Audienda eſt Miſſa integra.*
20 Uſque ad n. 23. *Quando quis cenſeatur omittere partem notabilem, ideoque peccare mortaliter, quando non?*
23 *Non ſatisfacit præcepto, qui duas Miſſæ partes ſimul a diverſis celebrantibus audit.*
24 *Qualis, & quo loco audienda ſit Miſſa?*

ASSERTIO I.

TErtio præcepto modò determinato ab Eccleſia obligatur omnis homo fidelis adultus ſub mortali audire Sacrum, exhibendo præſentiam moralem religioſam ad Miſſam integram, quamcumque tandem. 7

Quoad obligationem ſub mortali, conſentiunt omnes Doctores Catholici (contradicente ſolo, quem ſciam, noſtro Angelo V. *feriæ n.* 42. Ubi etiam perperam cenſet Sacram Concionem præferendam eſſe Miſſæ, ſi utraque audiri non poſſit.) Eſtque ſententia modò damnata *n.* 52. ſub Innocentio XI. *Præceptum ſervandi feſta non obligat ſub mortali ſepoſito ſcandalo, ſi abſit contemptus.* Et probatur in primis ex traditione Apoſtolica, uti refert Clemens I. ſuprà citatus. Ubi ait: *Quam excuſationem afferre poteſt Deo, qui hoc die non convenit?* Deinde ex conſuetudine, & conſenſu totius antiquitatis Eccleſiæ. Et definitur in Concilio Agathenſi *c.* 31. relato de conſecratione *diſt.* 1. *c.* Miſſas. *Miſſas die Dominico ſecularibus totas audire ſpeciali ordinatione præcipimus, ita ut ante benedictionem Sacerdotis egredi populus non præſumat: quod ſi fecerint, publice ab Epiſcopo confundantur.* Eſtque hoc præceptum, & mandatum receptum uſu Eccleſiæ univerſalis abſque ulla contradictione. Ratio eſt, quia præceptum eſt de re gravi ex objecto, nempe debitiſſimum naturali jure divinum cultum concernente, unde licèt hoc præceptum de audiendo Sacro Die Dominico, formaliter, & explicite ſit Eccleſiaſticum tantùm, fundamentaliter tamen, & implicite eſt de jure divino naturali, quo omnis homo adultus tenetur aliquo actu poſitivo Deum quandoque colere, quod de ſe indeterminatum ex inſtitutione Chriſti, Eccleſia determinavit quoad modum, & tempus, ſcilicet ad audiendum Sacrum die Dominico, ut recte notat Filliucius *Tract.* 27. *cap.* 8. Cæterùm adulti tantùm hoc præcepto obligari poſſunt, & incipiunt, quamprimùm ad eum uſum rationis perveniunt, ut bonum a malo diſcernere, Deum ſuum agnoſcere, vel aliàs, mortaliter peccare poſſunt. anteà enim ſicut peccati, ita etiam obligationis ſub peccato incapaces ſunt, juxta communem doctrinam in materia de legibus. Jam verò termini præcepti in aſſertione poſiti explicandi ſunt.

§. I. *Exhibendo præſentiam moralem.*

AD ſatisfaciendum præcepto audiendi Sacrum requiritur in primis præſentia moralis, ut nimirum quis moraliter æſtimando rem, vere cenſeatur præſens aſſiſtere, & audire Sacrum, ut nimirum corpore ſit, vel intra Eccleſiam, vel in proximo loco tali, ex quo judicatur moraliter poſſe videre, audire, vel aliquo modo percipere: immo nec requiritur, ut ſacrificantem videas, vel audias, modò ita præſens ſis moraliter: ut ex ſignis quibuſdam colligere poſſis, quid in Sacrificio agatur. Hinc cœci, & ſurdi non excuſantur, ſed tenentur, & cenſentur Miſſæ intereſſe moraliter, ſi ſint in loco, unde aliàs poſſent videre, audire, vel advertere celebrantem, ſi earum potentiarum uſu gauderent. Comm. Doct. Navar. *cap.* 21. *n.* 8. Tol. *lib.* 6. *c.* 6. Laym. *lib.* 4. *tract.* 7. *cap.* 3. Diana *part.* 4. *tract.* 6. *cap.* 6. *reſol.* 154. Atque hinc inferendum: 8

I. Moraliter præſens ſatisfacere cenſetur etiam extra Eccleſiam, vel locum Sacri exiſtens, ut in atrio exteriori Eccleſiæ, in Cancellis, Oratoriis, vel Cameris annexis Eccleſiæ, aliove loco etiam profano contiguo per feneſtras: item extra Eccleſiam non omnes capientem, in publica platea, vel campo, ita tamen, aſſociando ſe ad alios præſentes, & audientes Miſſam, ut ex ſignis, & geſtibus, quid in Miſſa agatur, colligere poſſit, & ad multitudinem aſſiſtentium cenſeatur moraliter pertinere. 9

II. Non cenſetur moraliter præſens, nec ſatisfacere, qui in magno templo Miſſa celebrata exiſteret in Sacello, Sacriſtia, ambitu omnino ſeparato. Quia tanta diſtantia, & diviſio inter te, & celebrantem nullis aliis intermediis tollit præſentiam moralem. Contra verò ſatisfaceres, ſi adeſſet magna eadem Eccleſia, quia tunc moraliter faceres unum 10

cum

cum ea multitudine præſentium. Fagnndez, & alii cum Tambur. *lib. 4. in Decal, cap.* 4. §. 1. *num.* 12,

11 III. Si è feneſtra tuæ domus poſſis advertere ad Sacrum in Eccleſia vicina celebratum, & parva ſit diſtantia, etiamſi via publica intermedia, adhuc te poſſe ſatisfacere cenſet Cardin. de Lugo, gravis, & accutatus Doctor, *de Euchar. diſp.* 22. *Sect.* 2. quia ſic adhuc cenſeris moraliter præſens Sacro. Negant alii Recentiores cum Tamburin. *opuſc. de Sacr. Miſſa lib.* 3. Et videtur magis habere pius ſenſus fidelium, Et certum eſt, non ſatisfacere, ſi magna ſit diſtantia arbitrio prudentis æſtimanda, propter oppoſitam rationem.

12 IV. Non cenſetur moraliter præſens, nec ſatisfacere, qui Sacramentaliter confitetur, dum Miſſa celebratur, majori, vel magno tempore. Quia ad aſſiſtentiam moralem Miſſæ non ſatis eſt pietas actionis, ſi hæc diſtrahat, ſeu excludat moralem aſſiſtentiam: diſtrahit autem in caſu propoſito, quia ipſa actio externa confeſſionis ipſum externum cultum attendendi ad Miſſam impedit, nedum internam attentionem communi Sententia requiſitam.

13 Denique Univerſaliter non ſufficit, vel ſatisfacit præſentia materialis tantùm, & corporalis, qualis eſt non tantùm toto tempore dormientis, ebrii, nugantis, verùm etiam illorum, qui vere, ut ajunt, ſolo corpore Miſſæ interſunt, utpote, propter honeſtum tantùm conſortium, curioſitatem, pompam, propter ſolùm civile obſequium: quomodo fere faciunt, qui ſolùm Dominos ſuos comitantur, aut ſolùm veniunt, ut videant, quæ agantur, quæque perſonæ conveniant, vel ut ſolùm cœtus funebres honorent abſque ulla devotione, vel intentione Miſſæ, ac cultus divini. Item qui quidem animo audiendi Miſſam, accedunt, tamen toto, vel pleroque tempore Miſſæ fabulantur, litteras, nova, libros impertinentes legunt, & cætera hujuſmodi. Quales præterquam quòd propter irreverentias, & alia peccata Deum offendant, præcepti audiendi Miſſam in Dominica. vel Feſto die minime ſatisfaciunt in omni Sententia, etiam lata illa non requirente attentionem internam. Tenentur ergo ulteriùs exhibere.

§. II. *Præſentiam Religioſam.*

14 AD ſatisfaciendum præcepto Miſſæ audiendæ requiritur ulteriùs præſentia, ſeu aſſiſtentia religioſa, & devota, ut nimirum cum pio motu in Deum, ſeu animo Deum colendo Miſſæ interſis. Ad quod duo requiruntur, intentio ex parte voluntatis, & attentio ex parte intellectus. Quoad intentionem omnes conſentiunt: Quo ad attentionem verò eſt communis, & apud me omnino vera ſententia DD. atque eadem ratione probatur, ſicut probatur de Horis Canonicis, utrobique enim Eccleſia determinat præceptum divinum naturale colendi Deum: adeoque ſicut Clericis præcipiendo Horas Canonicas, præcipit veram Orationem devotam, ac religioſam, utrumque cultum Dei: ita & Laicis præcipiendo audire Miſſam, vel aſſiſtere Miſſæ, præcipit omnino præſentiam, ac aſſiſtentiam religioſam, piam, devotam, quæ ſit verus cultus Dei: veraque Oratio cum Sacerdote celebrante, atqui de eſſentia veræ Orationis, verique Dei cultus neceſſaria eſt interna devotio, nimirum interna voluntatis intentio ad colendum Deum, atque intellectus intentio ad rem præſentem; ut pluribus explicatum habes *Theol. Sacrament. part.* 1. *in appendice a n.* 75. & rurſus *part.* 1. *Decal. cap.* 3. *a n.* 41. Ergo.

15 I. Intentio audiendi Miſſam non tantùm debet eſſe materialis ſpectandi gratia cæremoniam aliquam, ſed formalis, & religioſa, quatenùs actio ſacra, & cultus Dei eſt, ut nimirum quis intendat, vel explicite ea actione Deum colere, vel ſaltem implicite facere id, quòd hic facere intendit Eccleſia. Quia, ut dictum eſt, auditio Sacri præcepta ab Eccleſia eſſentialiter debet eſſe actus humanus, religioſus, ſeu verus cultus Dei: talis autem non eſt, niſi quis voluntarie Deum illo actu colere intendat, non tamen requiritur intentio formalis præcepti, ut nimirum quis explicite, vel poſitive intendat eo actu ſatisfacere præcepto Eccleſiæ: hoc enim ipſo, quo quis facit, quod Eccleſia præcipit, ſatisfacit præcepto Eccleſiæ, dummodò expreſſam voluntatem contrariam ſaltem non habeat. Ut ſi quis audiret Miſſam Dominico die pia conſuetudine, non advertens omnino eſſe Dominicam, vel Feſtum, tamen ſtatuens poſteà audire aliam Miſſam, utpote Sacrum ſolemne, nihilominùs jam ſatisfecit, nec tenetur audire aliam, quia fecit, quod præceptum eſt. Pluribus, & plura huc ſpectantia in ſpecie habes. *Tract.* 1. *in Decal. de actibus hum. c.* 3. *n.* 41. *cit.*

16 II. Attentio hìc requiſita, & ſufficiens triplex eſſe poteſt: *prima*, & minima eſt, ad ipſam Miſſam, ſeu verba, & acta Sacerdotis, animo tamen, & intentionem eo modo Deum colendi. Neque enim tenetur audiens Sacrum, formare preces proprias, ſed ſolùm devote aſſiſtere Sacerdoti celebranti, & oranti in perſona omnium præſentium, & totius Eccleſiæ. *Secunda*, eſt attentio ad ſenſum, & myſteria per verba, & actiones ſacras Miſſæ ſignificatas, & repræſentatas, præſertim verò Paſſionis, & Mortis Chriſti; & hæc perfectior, ſed non niſi intelligentium, & magis inſtructorum eſt. *Tertia*, eſt attentio generalis finis, durante Miſſa, ad ipſum Deum colendum, orandum, deprecandum, laudandum, per orationes, meditationes, alioſque pios mentis motus, & affectus. Conſulunt tamen DD, nominatim Suar. & Laym. hic, tales privatim orantes ſaltem ad partes eſſentiales Sacrificii, ſcilicet, Conſecrationem, & ſumptionem ſpecialiter attendere debere. Infra Sacrum inſuper non ſolùm licet preces privatas voluntarias, ſed etiam obligatorias, utpote Horas Canonicas, pœnitentiam a Confeſſario injunctam, aliaſque preces ex voto, vel quacunque obligatione debitas perſolvere juxta commune DD. Navar. Tolet. *loc. cit.* Filliuc. Laym. March. hic contra Angelum, & Sylveſt. Ratio eſt, quia attentio ad audiendam Miſſam requiſita æque ſtat cum orationibus obligatoriis, ac cum voluntariis, & nihil prohibet duobus præceptis uno eodemque actu, & tempore ſatisfieri: maxime verò cùm illæ duæ obligationes nullo modo ſibi opponuntur, ſed ſimul ſtant; immo ſe mutuò adjuvant. Multò maxime verò ſcrupulus eximendus miniſtrantibus ad Sacrum ſolemne, dum occupantur circa cæremonias etiam ſæpiùs abeundo, quærendo, vel diſponendo ea, quæ ad miniſteria ſpectant: dummodò non deſit intentio colendi Deum: idemque dic de Muſicantibus, qui omnino ſatisfaciunt, quia ipſi Miſſæ cooperantur, & quia omnia, quæ agunt, ad Sacrificium aliquo modo ſpectant, moraliter, & Religioſe aſſiſtere cenſentur.

III. Sicut intentio, ita nec attentio requiritur formaliter, & actu ſemper continuata, ſed ſufficit attentio virtualiter continuata, nunquam ſcilicet revocata, atque excludens voluntarias diſtractiones tam internas, quàm externas, ſeu actiones incompoſſibiles cum actu religioſo cultus divini ſaltem per notabile ſpatium. Quare licèt reprehendendi, non tamen ſtatim peccati mortalis condemnandi ſunt aulici, mercatores, & alii, qui inter Miſſarum ſolemnia modò attendunt ad partes principaliores maxime, modò verò confabulantur per ſpatium in actione Miſſæ non adeo notabile, uti etiam monent Sotus *in* 4. *diſt.* 12. *q.* 2. *art.* 1. Suar. *diſp.* 88. *de feſtis Sect.* 3. Layman *tr.* 7. *cap.* 3. Ratione hujus conditionis peccant mortaliter, quotquot per notabile tempus, vel per notabilem Miſſæ partem, utpote in mea ſententia plus, quam quartam, vel tertiam circiter occupantur, tam internis voluntariis diſtractionibus in communi, & veriori ſententia, quàm diſtractionibus externis, ſeu actionibus quibuſcunque a divino cultu alienis, jam enim præcedenti enumeratis. 17

IV. Quamvis autem hanc ſententiam de interna attentione requiſita contra diſtractiones voluntarias omnino veriſſimam judicem, ſicut in Horis, ita etiam in auditione Miſſæ: monendus tamen Confeſſarius pro pœnitentibus (non pro ſe) non eſſe condemnandam oppoſitam ſententiam ſane gravium Doctorum, *S. Antonini*, *Sylveſt. Medinæ*, & ex Recentioribus *Coninch. Hurtad. Dianæ*, *Caramuel.* & noviſſime bonis rationibus ſuadet Card. de Lugo *diſt.* 20. *de Euchariſt. ſect.* 2. nimirum ad ſatisfaciendum præcepto audiendi Miſſam citra peccatum mortale non requiri internam, ſed ſufficere externam attentionem, quæ conſiſtat in negatione diſtractionis externæ, hoc eſt cujuſcumque negotii, vel occupationis externæ, quæ ex ſe diſtractiva ſit mentis ab auditione Miſſæ, & colendo Deo, qualia eſſent a nobis prædicta, confabulari, legere novas hiſtorias, ſcribere, pingere, ludere, &c. Fundamentum eſt, quòd Eccleſia non poſſit præcipere actum mere internum ad eſſentiam actus externi moralis præcepti per ſe non requiſitum, in hoc conſentimus omnes: atqui ad eſſentiam veræ orationis, & cultus Dei requiri attentionem internam aſſerimus nos cum communiori, & veriori: (negant Adverſarii ſane non improbabiliter, ſaltem ſpeculative, uti faſſus ſum jam ſuprà *tr.* 1. *c.* 3. *n.* 43.) Interim pœnitenti oppoſitam ſententiam ſequi volenti abſolutionem non deneges. 18

§. III. *Ad Miſſam integram.*

AD ſatisfaciendum præcepto audiendi Miſſam, requiritur aſſiſtentia integra: ut quis nimirum integram Miſſam præſens audiat ab Introitu uſque ad Benedictionem Sacerdotis. Habetur in Jure variis locis *cap. Miſſas de Conſecr. Diſt.* 1. *ex Concil. Agatenſi ſup. cit.* Ibid. *c. omnes fideles, ex Canone* 9. *Apoſtolorum. Et c. cùm celebrandus ex Concil. Aurelianenſi I. Can.* 28. quibus ſemper prohibetur, ne ante Benedictionem Sacerdotis diſcedatur. Adeo ut omnium conſenſu peccetur mortaliter omittendo partem notabilem, ſecus, venialiter tantùm, cùm certum ſit hìc dari parvitatem materiæ, juxta regulas *tract.* 1. *Decal. cap.* 5. *n.* 24. aſſignatas Dicendum igitur. 19

I. Terminus Miſſæ ſub mortali audiendæ eſt ab Evangelio uſque ad Communionem Sacerdotis: ita ut quis culpabiliter

biliter ultra Evangelium, vel ante Communionem Miſſam omittens cenſeatur omittere partem notabilem, & peccare mortaliter. Ante verò Evangelium, & poſt Communionem omittere communi conſenſu cenſetur pars non notabilis, & venialis culpæ. Navar. *c.* 20. *n.* 1. Tol. *lib.* 6. *c.* 6. Layman. & March. *cit.* alii apud ipſos. Sumitur ex cap. *omnes fideles*. Ubi ſpecificatur: *Scripturas Apoſtolorum, & Evangelium audiant, & non egrediantur ante perceptam Communionem*. Et licèt ibi per Scripturas Apoſtolorum videatur intelligi moderna Epiſtola, tamen & hæc particula cenſetur levis eſſe reſpectu totius. Inſuper & Evangelium citra peccatum mortale omitti, ſi illud poſteà privatim legas, putat *Navar. loc. cit. Suar. & Laym.* tamen potiùs volunt ſuppleri audiendo ultimum Evangelium S. Joannis, ante quod, poſt benedictionem Sacerdotis alioquin egredi potuiſſes. Imò, abſolute poſt Evangelium, vel Credo ad Offertorium accedentem (ibi enim incipit Miſſa Chriſtianorum, priora enim dicebantur olim Cathecumenorum) non eſſe condemnandum gravis peccati docet Amalarius *lib. 3. de Eccleſiaſt. officiis c.* 36. Saltem talem peccati mortalis damnate, duriuſculum videri fatentur Laym. *cit. cap.* 3. *n.* 3. & Diana *par.* 4. *tr.* 5. *reſol.* 196. Ego aſſentint, quamvis a communi ſententia non recedendum cenſeam: de futuro quidem nulli conſulo, de præterito tamen neminem peccati gravis damno.

21 II. Etiam intra Sacrum principale definitum per partem non notabilem abeſſe, non niſi veniale erit. Quod maxime verum eſt, quando pars illa non adeò pertinens eſt ad ſubſtantiam Miſſæ: utpote, dum poſt recitatum Credo, vel Canonem cantus nimiùm prolongatur, vel dum Sacerdos in Memento, vel intra Sumptionem nimis diù orat, certe contra ordinationem Eccleſiæ in Rubricis. Erat alicubi Sacerdos, cui infra Memento, & Communionem ſolebat ferè orare per horam: tempori aſſuetus miniſter interim in vicinum hortum digreſſus tubo aves jaculabatur, tempeſtive ſemper regreſſus ad miniſterium. Utique talis etiam die Dominico, vel Feſto præcepto audiendi integram Miſſam ſatisfecit. Similiter abſolute ſatisfaciunt, qui tempore Miſſæ miniſtrantes ſubinde abeunt quærendo, vel diſponendo ea, quæ ad Sacrum pertinent, ut ſuprà dictum, immo etiam, qui tempore Miſſæ confitentur, dummodò non ita occupentur per magnam partem Miſſæ in enarrandis peccatis, ut ad Sacrificium attendere commode non poſſint, tunc enim non ſatisfacere jam ſuprà *n.* 12. dictum eſt. Quia actus ipſe Miſſam audiendi, & intentio neceſſaria, tantam, & tam diſparatam actionem moraliter non compatitur, quantumvis aliqui de hoc diſputent. Similiter etiam non ſatisfaceret, qui abeſſet tempore partis ſubſtantialis Sacrificii, utpote tempore Conſecrationis, & ſumptionis: talis enim nullo modo aſſiſterer Sacrificio, ut cum aliis monet Lugo *cit. d.* 22. *Sect.* 1. Diana *p.* 5. *tr.* 13. *reſol.* 41. Quòd ſi tamen quis abeſſet aut a ſola Conſecratione, aut a ſola Sumptione, poſſet adhuc videri ſatisfacere citra peccatum mortale, quia poſſet adhærere opinioni aſſerenti, eſſentiam Sacrificii conſiſtere vel in Conſecratione ſola, vel etiam in ſola Sumptione ut cum Lugo cit. advertit Tamburin. *lib.* 3. *cap.* 2. §. 1. *nn.* 3.

22 III. Ille, qui ſive culpabiliter, ſive inculpabiliter venit ad Sacrum prima ſub Præfatione, vel Canone adhuc ante Conſecrationem, omnino tenetur reliquum Miſſæ audire. Quia tunc adhuc pars principalis Miſſæ, eaque a Præcepto potiſſimùm intenta audiri poteſt; ut cum Suarez, & aliis contra nonnullos recte docent Lugo *cit. Sect.* 1. *nn.* 6. Diana *part.* 3. *tract.* 6. *reſol.* 6. Non ergo audiendus *Joan. Sanch.* oppoſitum tenens, & dicens eſſe communem uſum fidelium etiam timoratorum, ſed dicens tantùm, non probans. Contrarium habet proborum fidelium uſus. Contrà verò, qui primò poſt Conſecrationem accedit, non obligatur ad aſſiſtendum parti reliquæ. Tunc enim deficit pars principalis, & ſubſtantialis Miſſæ. Quemadmodùm feria 6. Paraſceve; licèt in Miſſa adſit Communio, & quædam alia, quia tamen non adeſt Conſecratio, non tenemur audire, etiamſi tunc incideret dies feſtus: ita ergo in caſu noſtro.

23 IV. Probabile, & tutum erat antehac, ſatisfieri huic præcepto audiendo duas partes Miſſæ a duobus Sacerdotibus ſucceſſive: v. g. ſi audiviſti unius Sacerdotis Miſſam a Conſecratione uſque in finem, ſufficiebat, ſi poſtea audiſti Miſſam alterius Sacerdotis uſque ad Conſecrationem. Quia talis totam Miſſam in ſubſtantia audivit: ergo ſatisfacere viſus eſt præcepto quoad ſubſtantiam, etſi non quoad modum, & perfectionem præcepti, ideoque ſi abſque omni rationabili cauſa, vel neceſſitate fiebat, non ſine culpa veniali: erat ſane communior. Navar. *cap.* 22. *n.* 2. Tolet. *lib.* 6. *cap.* 7. Sà *verbo Miſſæ auditio n.* 2. Laym. *cit. cap.* 3. *in fine.* Marchant. *cit. tr.* 4. *tit.* 2. *quæſt.* 1. *dub.* 2. Meritò tamen alii, qui apud Dianam *cit. par.* 5. *tract.* 13. *reſol.* 41. limitant, dummodò partes eſſentiales, ſcilicet Conſecratio, & Sumptio non dividerentur, ſed ab uno Sacerdote audirentur; quia aliàs non aſſiſtitur uni Sacrificio. Alii tamen communiter non diſtinguebant. Inſuper *Azor. Bonac. Hurt. alii cum* Diana *in ſumma V. Miſſam audire n.* 13. concedebant etiam ſatisfacere præcepto eum, qui duas partes Miſſæ ſimul audivit a duobus Sacerdotibus ſimul celebrantibus, utpote uno incipiente ab Introitu, altero verſante circa Conſecrationem, & ſic utrumque audiendo uſque ad finem hujus, & Conſecrationem prioris: eò quòd audiatur adhuc tota Miſſa quoad ſubſtantiam, & quoad attentionem, poteſt quis ad utramque animum intendere. Et conſequenter quidam apud eundem Dianam concedunt, obligatum eodem die audire tres Miſſas, unam ex præcepto, alteram ex voto, tertiam ex pœnitentia injuncta, ſatisfacere, ſi omnes ſimul a tribus Sacerdotibus ſimul celebrantibus audiat: eodemque modo fieret in Natali Domini, ſi eſſet obligatio audiendi tres Miſſas. Sed quidquid ſit de hoc: illud certe de una Miſſa mihi omnino videtur improbabile, & meritò abſurdum reputat Suarez *de feſtis diſp.* 88. *ſect.* 2. ſaltem longe probabiliùs, & tutius id negant DD. communiter. Tambur. *cit. n.* 10. March. *cit. d.* 2. Et jam certùm eſſe debet, damnata ab Innocenzio XI. hac ipſa propoſitione 53. *Satisfacit præcepto Eccleſiæ de audiendo Sacro, qui duas ejus partes, immo quatuor ſimul a diverſis celebrantibus audit.* Ratio eſt, quia auditio Miſſæ ex natura, & inſtitutione ſua, ac etiam ratione myſteriorum repræſentatorum eſt res ſucceſſiva, quæ ſuas partes ſimul habere non poteſt: duæ verò medietates Miſſæ ſimul celebratæ unius ſucceſſivæ partes non ſunt, & conſequenter ad eandem auditionem Miſſæ ſpectare non poſſunt. Idemque ſentiendum judico in altero caſu non ſatisfieri audiendo illas Miſſas ſimul, niſi ex intentione aliud conſtaret.

§. IV. *Miſſam quamcunque tandem.*

PRæcepto audiendo Miſſam ſatisfit audiendo Miſſam quamcunque, dummodò Catholico Romano ritu celebratam, ſive ſolemnem, ſive privatam, ſive ordinariam de tempore, vel feſto, ſive votivam, vel pro defunctis, ſive in Eccleſia Parochiali, ſive in alia quacunque Eccleſia, Sacello, Oratorio per ſe loquendo. Communiter Doctores *S. Antoninus, Sotus, Sylveſt. Navar. Tolet. Laym. Marchant. Lugo cit.* Ratio eſt, quia præceptum de audienda Miſſa per ſe omnino abſtrahit a tali: vel tali particulari Miſſa, & a loco publico, vel privato. Neque Sacri Canones quidquam de hoc definierunt. Quamquam omnino conveniens ſit, & conſulendum fidelibus, ut aliquando ſaltem Dominicis, & Feſtis principalioribus Parochiales ſuas Eccleſias adeant, Miſſæq; ſolemni, & Parochiali interſint, ut monet Concil. Trid. *Seſſ.* 22. *in Decreto de obſervandis, & vitandis in celebratione Miſſarum.* Et in Jure *cap.* 2. *de Parochis*, reprehenduntur, & puniri jubentur, qui contempto proprio Parocho, vel ex injuſta indignatione erga ipſum, Divina apud ipſum non frequentant. Inſuper addunt Doctores citati, Epiſcopos, vel Parochos non poſſe præcipere, talique præcepto non obligari ſubditos, ut Miſſas audiant tantùm in propria Parochia, & non in Eccleſiis Regularium, aut alio Sacello, vel Oratorio. Quia (ita *Navar. cit.*) Epiſcopus non poteſt tollere Jus commune, & generalem conſuetudinem totius Orbis, atque ita in favorem Regularium declaratum a Congregatione Cardinalium Sacrorum Rituum, refert Card. de Lugo citatus *d.* 22. *de Euch. ſect.* 1. *n.* 3. Tandem quòd in Brevibus Pontificiis excipiantur Feſta Paſchatis, Aſcenſionis, Pentecoſtes. Nativitatis Domini, & Aſſumptionis B. V. Mariæ (quibus aliàs conceditur facultas legendi, & audiendi Miſſam in Oratoriis privatis, & domibus.) Et quòd alii præter domeſticos illius, cui facultas conceſſa eſt, ibidem Miſſam audientes, non cenſeantur liberi a præcepto audiendi Sacrum diebus Dominicis, & Feſtis, commode explicat noſter Marchant. *cit. tit.* 2. *q.* 1. *dub.* 1. mentem Pontificis non eſſe proponere novam, vel augere obligationem audiendi Miſſam, præcepti alioquin indeterminati ad quemlibet locum, ſed ſolùm ad Parochiæ, ut Parochialibus juribus per tale privilegium non derogetur, ſive ne fiat cum præjudicio Parochiæ, vel Parochi: utpote ſi exinde Parochia magna parte populi deſtituatur, ſi oblationes tam Parocho, quàm pauperibus fieri ſolitæ, ideo deficiant &c. Alioquin præcepto Miſſæ ſatisfieri in illis Oratoriis cum aliis docet Azorius *tom.* 1. *lib.* 7. *cap.* 6. Sed contrarium mihi plane verius, & apertis verbis brevibus conformius docent Bonacina, & alii cum Diana, & Tamb. *lib.* 1. *cap.* 4. §. 4. *n.* 3. *de Sacrif. Miſſ.* ex profeſſo. Ideò ſoleo ſuadere in praxi, nolentes tamen non urgere. 24

SECTIO II.

Cauſa excuſantes ab auditione Sacri.

SUMMARIUM.

25 *Cauſa ab auditione Sacri excuſantes generatim ſunt quatuor.* 1. Impotentia. 2. Charitas. 3. Officium, & 4. Conſuetudo.
26 Impotentia *alia eſt ſpiritualis, ut excommunicatio, interdictum &c.*
27 *Alia* naturalis, *ſeu* Phyſica: *(ubi qui ea excuſentur?)*
28 *Alia* moralis: *hac ubi, & quando adeſſe cenſeatur?*
29 Uſque ad n. 33. *an, & quando quis poſſit, vel non poſſit impedimentum ponere auditioni Miſſæ, v. g. ſuſcipere, iter, vel aliud negotium?*
33 *Quando ab auditione Miſſæ excuſet* Charitas?
34 *Quando, & quos excuſet* Officium? *ac*
35 *Quando, & quos conſuetudo?*
36 *Ab auditione Miſſæ, etiam legitime impediti, & excuſati, probabilius ſub mortali adhuc aliquo alio cultu Deum colere obligantur illo die.*

ASSERTIO II.

25 C*Auſa excuſantes ab auditione Sacri die Dominico, vel Feſto omnes commode revocantur ad has quatuor:* Impotentia, Charitas, Officium, Conſuetudo: *ſic in re omnes, etſi varie varient in terminis.*

§. I. *Impotentia, eaque triplex, Spiritualis, Naturalis, Moralis.*

26 I*Mpotentia Spiritualis*, qua excuſantur ab audiendo Sacro, qui excommunicationi, vel interdicto ſubjacent, quamdiù per eos non ſtat, quominùs ab excommunicatione, vel interdicto liberentur: quin etiamſi per ipſos ſtet dummodò non ex intentione, & directo fine non audiendi Sacrum, abſolutionem procurare negligant, juxta communem DD. apud Suar. *diſp.* 88. *de feſtis ſect.* 6. *Laym.* ſuprà. Quin etiam (ut hoc obiter hic advertam) ſi Sacerdos, a quo ſolo quis Miſſam audire poſſet, ſit notorie excommunicatus, vel concubinarius notorius, potes ab ipſius Sacrificio abſtinere, ob juſtam ſcelerum deteſtationem, *cap. Veſtra de cohabitatione Clericorum, & mulierum.* Et *cap. præter diſt.* 32. ubi id videtur præcipi. Attamen jure novo poſt Concil. Conſtantienſe nemo ad id tenetur, niſi Sacerdos eſſet notorius Clerici percuſſor, vel nominatim denunciatus, tanquam excommunicatus vitandus. Communis DD. apud Laym. *cap.* 4. *n.* 4.

27 II. *Naturalis*, ſeu Phyſica, & ſimpliciter dicta impotentia: hac excuſantur ab audiendo Sacro in primis, qui gravi infirmitate lecto defixi ſunt. Quin etſi talis privilegium haberet Sacrificii celebrandi in domo ſua ſuper Altare portatile, tamen ad id non obligatur, quia nemo Privilegio ſuo adversùs legem communem uti cogitur. *Suar. & Laym.* paulò ante citati. Alii apud Dianam *p.* 9. *tr.* 1. *reſol.* 19. Item qui mare navigant, qui carceribus includuntur, aut juſto Superioris mandato, vel pacto domi ſe continere coguntur. Item qui habitant in locis, ubi nullus Sacerdos, nulla audiendi Sacri commoditas. Quoad illos autem, qui voluntarie eligunt habitare, negotiari, ſervire in locis iis infidelium, vel hæreticorum, in quibus non poſſint audire Miſſam, recte reſolvit *March. hic q.* 2. Quòd ſi id faciant abſque juſta cauſa, non excuſari a præcepto Eccleſiæ, & conſequenter eſſe in continuo ſtatu peccati mortalis, quamdiù in tali loco voluntarie permanent. Juſtam autem cauſam hic excuſantem eſſe, aut ſpiritualem pro eorum converſione, aut temporalem, ad conſervanda bona temporalia, & familiam: ad neceſſaria vitæ ſuæ, vel familiæ procuranda, quæ quis alibi obtinere non poteſt pro mercatura juſta, & rationabili, Reipublicæ, neceſſaria, vel utili. Excuſari etiam poterunt juvenes opifices ex conſuetudine peregrinandi ad proficiendum in arte ſua, maxime ſi apud Catholicos, non æque bene proficere poſſint, ut modò eſt perſuaſio (certe indignatus ſum, etiam apud Catholicos minùs æſtimari, & in Matrimoniis poſtponi illos, qui non laborarunt in civitatibus imperialibus hæreticis.) Eo tamen ſemper ſalvo, ut ne quis periculo fidei ſe exponat, & aliis ſub obedientia Eccleſiæ in aliis præceptis ſervandis permaneant, attendentes, nihil prodeſſe, immo immenſum nocere, ſi univerſum mundum lucrentur, animæ verò ſuæ detrimentum patiantur.

28 III. *Moralis impotentia* ab auditione Miſſæ etiam excuſans dicitur, cùm quis Miſſam audire non poteſt, niſi cum magna difficultate, & labore, ut qui ruri degentes, nimis longe diſtant a loco, ubi Miſſa audiri poteſt, habita ratione quidem itineris, ſed certe non ſolius, (fruſtrà hìc aliqui terram menſurant) ſed etiam magis perſonarum, ſexus, ætatis, tempeſtatis, conſuetudinis &c. ſicut bene reſpondet Nav. *l.* 1. *Conſ.* 3. *de feriis*; aut nonniſi cum gravi detrimento, damno, periculo: Aut ipſius vitæ, ut quia hoſtis timetur in via, quia peſtis graſſatur, cujus incurrendæ magnum eſt periculum in communi populo ad Templum confluente. 2. Aut ſanitatis, ut cùm probabiliter timetur recidiva, aut tardior convaleſcentia, aut qui infirmæ ſunt valetudinis, ratione intemperiei aeris notum aliquod accidens timent; hae etiam ratione mulieres gravidæ, dum partui appropinquant, a Miſſa excuſantur. 3. Aut famæ, vel honoris ſui: ut quando perſonæ quædam non poſſunt prodire in publicum, niſi cum magno ſuo pudore, dedecore, vel periculo, ob crimen commiſſum, vel criminis ſuſpicionem. Hac ratione excuſantur perſonæ honeſtæ, præſertim nobiles, quæ non poſſunt præ inopia ſe decenter, & ſtatui ſuo convenienter veſtire. Item mulier ex occulta fornicatione prægnans, &c. ut ex communi notant *March. & Laym. cit.* 4. Aut bonorum fortunæ: qua ratione excuſantur ruſtici ruri habitantes, præſertim ſolitarie, ut ſaltem in familia mutatis vicibus Eccleſiam adeant pro audiendo Sacro. Item quando milites, vel prædones in via graſſantur. Item quando quis ducem, vel comitem itineris valde utilem, vel commodam navigandi occaſionem amiſſurus eſſet, dum interim Miſſam audiret. Alioquin autem ſi nulla accelerandi neceſſitas urgeat, omnes die Dominico, vel Feſto iter acturi priùs Miſſam audire debent, niſi exiſtiment ſe alibi, vel in itinere audiendi Miſſam occaſionem habituros. Sic etiam de cæteris. Dictorum omnium. Ratio eſt, quia Eccleſia pia Mater non cenſetur voluiſſe filios ſuos obligare cum tanta difficultate, vel onere.

IV. Verùm circa hanc impotentiam audiendi Sacrum ſpecialis eſt difficultas, qualiter quis obligetur non ponere impedimentum audiendi Sacrum: ſeu an quis ſponte, & abſque urgente cauſa alios ab auditione Miſſæ excuſante, poſſit ſuſcipere iter, vel aliud aliquod, unde prævidet fore, ut die Dominico, vel Feſto Sacrum audire non poſſit? duo hic certa ſunt, tertium valde ambiguum, & perplexum. 29

Primò certum eſt, poſſe quempiam tale impedimentum ponere tempore remoto a die Feſto V. G. ante 3. vel 4. dies etiam directe eo fine, ne audire tenearis Sacrum. Ratio eſt quia tunc præceptum non obligat, neque eſt in proximo, ut obliget: ergo tu uteris jure, & libertate, & ponendo, etiam cum illa intentione impedimentum, non tam cenſeris velle impedire executionem præcepti, quod non urget, quàm te eximere a præcepto ſeu effugere, ne obligeris ad præceptum, quod certe in his præceptis humanis de audienda Miſſa, feriando, jejunando, & ſimilibus nullibi habetur prohibitum. 30

Secundò certum eſt, non poſſe quempiam impedimentum ponere ipſo die Feſto, vel tempore proximo, quo poſito non valeat intereſſe Sacro. Ratio eſt, quia eodem die, vel tempore proximo, quod moraliter ad eundem diem pertinere videtur (ut omnium ſenſu, & conſenſu eſt veſpera præcedens) urget præceptum audiendi Sacrum, & conſequenter tollendi impedimenta præcepti executioni per ſe obſtantia: qui enim obligatur ad finem, etiam obligatur ad media per ſe, & proxime neceſſaria ad illum finem; ergo multò magis urgebit præceptum ad ejuſmodi impedimenta de novo non ponenda. Et ſane moraliter quis non cenſeat te nolle audire Sacrum, & obedire præcepto, ſi videat te eodem die, vel pridie veſperi a loco, ubi Miſſa habetur, recedere, atque ad alium locum, ubi nulla erit Miſſa, te conferre? 31

Tertiò ambiguum, & maxime perplexum eſt, quodnam ſit cenſendum tempus præciſe proximum diei feſto? Certe tempus proximum toto die proximo ante Dominicam, vel feſtum extendere, ſatis arctum: contra tempus remotum intra eundem diem proximum concludere, ſatis laxum videtur univerſaliter loquendo. Ergo in caſu particulari id ex circumſtantiis variis varie dijudicandum erit, attenta nimirum gravitate præcepti, praxi piorum, ac operis neceſſitate, honeſtate, utilitate, & ſufficiet tunc ſequi judicium probabile quodcunque in re tam perplexa Certe audivi ſemel ſtudioſis nobilibus pro pridie feſti ad venationem profecturis, ideoque Sacrum neglecturis, plane oppoſita ratione licere, & non licere reſpondiſſe Præfectum Congregationis, & Præfectum Scholarum. Et quòd tunc non intellexi, nunc judico utrumque probabiliter. Vide Tambur. *lib.* 4. *Decal. c.* 2. §. 2.

§. II. *Charitas.*

HÆc etiam cenſetur excuſare a Miſſa audienda, quando quis Miſſam audiens operi Charitatis, & miſericordiæ aliàs ex communi præcepto Charitatis debito ſatisfacere non poſſet. Qua ratione excuſantur, qui ſerviunt infirmis graviter laborantibus, aut qui ſoli ſine periculo relinqui non poſſunt, aut quibus tali tempore medicina aliqua eſt miniſtranda. Item qui incendio, periculo proximi, & 33

maxi-

Digitized by Google

maxime communitatis, avertendo, vel quovis neceſſario opere miſericordiæ occupantur. Item fœminæ, quæ ad vitandum alienum peccatum, aut viri zelotypiam domi ſe continent, juxta latiùs dicenda in materia de ſcandalo. *Ratio horum, & ſimilium eſt*, quia cum concurrunt eodem tempore duo præcepta incompoſſibilia, majus præferendum eſt: majus eſt præceptum divinum Charitatis exercendæ, quàm Eccleſiaſticum Miſſæ audiendæ.

§. III. *Officium*

34 ETiam excuſat ab audienda Miſſa, quando officium aliàs honeſtum, & licitum non poteſt debite exerceri, ſi Miſſa audiatur. Quomodo apud omnes excuſantur milites ſtationarii, vigiles, cuſtodes oppidorum, pagorum, Paſtores gregum, Curſores veredarii. Item laborantes in fuſoriis vitriariis, quorum opera ſemel cœpta ſine damno interrumpi non poſſunt, nec abſentiam patiuntur operariorum, ſaltem diebus feſtis infrà ſeptimanam occurrentibus: immo etiam ſæpe diebus Dominicis, de quo infrà iterum. Item Matres, & ancillæ, quæ infantibus aſſiſtere debent. Item famuli, & ancillæ in actuali, & neceſſario obſequio Dominorum occupati: dummodò impedimentum non naſcatur ex eorum negligentia, & incuria. Quando Domini verò injuſte eos detinent, vel occupant, ne Sacrum audiant, illi quidem peccant mortaliter per ſe loquendo, famuli autem, & ancillæ erunt innocentes, dummodò id non fieret in Religionis contemptum, quo caſu nullo modo parere poſſent. Item ſi frequenter, & quaſi ordinarie ſic fieret ſine juſta cauſa, tenebitur famulus, vel ancilla, cùm primùm commode potuerit, abſque ſcilicet ſuo gravi detrimento ſub impotentia comprehenſo, miniſterium, vel ſervitium relinquere, alium Dominum adire, apud quem præcepta Eccleſiæ ſervare poſſit. Ex communi *Suarez*, *Laym. Marchant. citati.*

§. IV. *Conſuetudo*

35 ETiam excuſat interdùm ab audiendo Sacro, rationabilis tamen, & ſcientibus Prælatis introducta, qua juxta morem patriæ certæ perſonæ ſe domi certo tempore continent: ut in aliquibus locis viduæ tempore luctus, puellæ nubiles tempore ſponſaliorum, puerperæ poſt partum communiter ſex ſeptimanis domi ſe continent, etſi jam ante ſatis convaluerint, uſque dum a Sacerdote benedicantur: & ſi quæ ſunt ſimiles. Vide Suar. 3. *p. T.* 3. *d.* 88. *de Feſtis ſect.* 6. per totam. Quibus tamen omnibus ſatis late patentibus excuſationum titulis, monendi ſunt fideles, ut iis in veritate utantur, ne mentiatur iniquitas ſibi. Arguit S. Joannes Chryſoſtomus quodam loco negligentiam, & ingratitudinem Chriſtianorum, quòd centum ſexaginta ſex habente ſeptimana horas, unam tantùm horam ſuo cultui poſtulet Deus, & tot excuſationes prætendat homo.

36 Denique veriſſima mihi videtur ſententia noſtri Patris March. *Tom.* 2. *tract.* 4. *tit.* 2. *quæſt.* 3. nimirum eos, qui etiam legitime impediti, & excuſati Miſſam die Dominico audire non poſſunt, teneri tamen ſub peccato mortali Deum aliquo alio ſpeciali cultu externo, vel interno colere: non quidem ex vi præcepti Eccleſiaſtici, quo plus non præcipitur, quàm Miſſam audire, & feriari; ſed ex divini præcepti naturalis vi, ac tertii Decalogi: *memento, ut diem Sabbati ſanctifices*, quod licèt Eccleſia determinarit ad certum illum cultum, ſcilicet auditionem Miſſæ, & ſi hæc audiri non poſſit, ceſſet obligatio præcepti Eccleſiæ: non tamen ideo cenſetur etiam ceſſare præceptum divinum naturale de ſanctificando illo die, ſeu Deum colendo aliquo cultu religioſo, etſi nullæ certæ preces, vel modi præſcripti ſint. Unde D. Auguſtinus *ſerm.* 251. de tempore dicit: *Obſervemus diem Dominicum, & ſanctificemus illum, ſicut antiquis præceptum eſt de Sabbato, &c.* & infrà agens de iis, qui non poſſunt venire ad Eccleſiam illo die dicit. *Qui verò hoc non poteſt, ſaltem in domo ſua oret, & non negligat Deo ſolvere votum, & reddere penſum ſervitutis ſuæ.* Hæc ille. Et hinc non adeo improbabilis eſt ſententia Scoti *in* 3. *d.* 37. *qu. unic.* nimirum hominem die Dominico teneri ad actum amoris Dei ſuper omnia. Quòd ſi intelligatur de quocumque pio motu dilectionis, cultus, vel converſionis mentis ad Deum, in ratione, Patribus, & Conciliis omnino fundata eſt opinio. Secus dicendum eſt de diebus feſtis, in quibus non tantùm modus colendi, ſed ipſum etiam tempus præciſe eſt juris poſitivi Eccleſiæ.

S E C T I O III.

Obligatio feriandi ab operibus ſervilibus.

S U M M A R I U M.

38 *Laborare die feſto quando peccatum mortale, quando veniale?*
39 & 40 *Feriatio, ſeu vacatio ab operibus ſervilibus qualiter debeat eſſe religioſa? quæ*
41 *Durat toto die naturali, ſcilicet, a media nocte ad mediam noctem.*
42 *Quænam cenſeantur opera ſervilia quæ non?*
43 *Licita ſunt omnia opera non ſervilia: qualia etiam ſunt.*
44 I. Scribere, tranſcribere,
45 II. Pingere, *& ſimilia. Item licet*
46 III. Iter facere, *pedibus, equo, curru, navi, &c. ac etiam*
47 IV. Venari, aucupari, piſcari, bellare, *ſaltem ſi non fiant cum magno apparatu, & tumultu.*

A S S E R T I O III.

TErtio Præcepto Eccleſiæ, ut modo determinato ab Eccleſia etiamnum obligantur omnes fideles ſub mortali feriari, ſeu religioſe vivere, & vacare integro die Dominico, vel feſto ab omnibus operibus ſervilibus ad quotidianum uſum, ac neceſſitatem vitæ humanæ non pertinentibus, quæque commode non poſſunt, vel ſolent differri, vel prætermitti. Omnes. 37

§. I. *Omnes obligantur ſub mortali.*

HAbetur in variis Conciliis, & ſacris Canonibus, *Conc. Aurelian. tertium*, *c.* 21. *Conc. Sveſſionens. Conc. Triburienſe, & Cap. omnes de feriis.* Ratio obligationis eſt, quia eſt obligatio ex virtute Religionis ad Dei debitum cultum, & venerationem inſtituta: adeoque eſt gravis ex genere ſuo, ejuſque in quantitate notabili tranſgreſſio mortalis. Abſque dubio autem hìc admittitur materiæ parvitas excuſans a mortali. Una hora laborare ſerviliter ſecluſo ſcandalo veniale tantùm eſſe, recte, ſentit Suar. communiter receptus *to.* 2. *de Religione l.* 2. *de feſtis c.* 31. maxime ſi labor non ſit nimis ſervilis, & fatigans corpus, ut notat Laym. *l.* 4. *tr.* 7. *c.* 2. Immo communis jam ſententia duas horas permittit citra mortalem culpam. Filliucius *Tract.* 26. *c.* 11. *q.* 1. Diana *p.* 5. *tr.* 5. *reſol.* 6. Tambur. *l.* 4. *Decal. c.* 3. §. 2. *n.* 1. Quia nimirum labor unius, & alterius horæ comparatione totius diei naturalis viginti quatuor horarum, non videtur pars notabilis, aut ita officiens fini religioſæ vacationis, ut culpæ mortalis damnari poſſit. Scio etiam aliquos tres, etiam quatuor, & non neminem ſex horas, quartam nimirum partem permittere. Sed probare non poſſum, quia dempto tempore quietis, quod in religioſa feriatione moraliter computandum non videtur, certe tres, vel quatuor horas ſerviliter laborare, pars valde notabilis emergit, & notabiliter officiens fini religioſæ vacationis ad cultum divinum. Excipe, niſi paupertas, vel alia juſta cauſa excuſet, de quo infra. 38

§. II. *Feriari, ſeu religioſe vacare.*

FEriari hoc loco nihil aliud eſt, quàm vacare, vel abſtinere ab operibus ſervilibus: Opera autem ſervilia dicuntur, quæ & corpore exteriùs exercentur, & corporis uſui, & commoditatibus potiſſimùm deſerviunt: ſic dicta quòd per ſervos exerceri ſoleant: ſicut è contra opera liberalia dicuntur, quæ vel mente exercentur, vel licèt corpore exerceantur, tamen ad animum excolendum potiſſimùm ſpectant, ideoque homini libero digna cenſentur: ut ſtudere, orare, docere, cantare, cæterique actus, & exercitia artium liberalium, ſcientiarum, virtutum, &c. 39

Vacatio ergo, ſeu feriatio hæc debet eſſe religioſa, quippe ad colendum Deum, & ad ſanctificationem illius diei ordinata. Otioſitas enim inhoneſta, ſicut aliàs, ita maxime diebus feſtis, & Dominicis peccaminoſa eſt. Cæterùm ſacros dies luſibus immodicis, comeſſationibus, compotationibus, aliiſve operibus malignis inſumere, etſi accidentalis inordinatio ſit contra honorem Dei, non tamen inducere novam peccati ſpeciem in confeſſione neceſſario exprimendam communis doctrina eſt in materia de actibus humanis, ubi de circumſtantiis ſpeciem mutantibus. 40

§. III. *Die Dominico, vel Feſto.*

FEriatio debet eſſe, vel dicitur eſſe totius diei naturalis viginti quatuor horarum a prima media nocte Dominicæ, vel feſti uſque ad alterius noctis dimidium, Sic enim feſta in Europa obſervari teſtantur Abbas *in c.* 1. *de feſtis n.* 1. Navar. *c.* 13. *Suar. Laym. cit.* Olim tamen mos fuit feriari a 41

primis

Digitized by Google

primis Veſperis Dominici, vel feſti, ut habetur cit. *c. omnes de feriis*. *Omnes dies Dominicos a Veſpera in Veſperam cum omni veneratione decernimus obſervari, & ab omni illicito opere abſtinere*. Hinc ubi talis conſuetudo vigeret inchoandi ferias a primis Veſperis ex obligatione (prout in noſtris partibus plerique ad hora ſaltem quinta ferias laudabiliter incipiunt tunc adveniente altera Veſpera laborare conceſſum erit, quia feſtum unius diei viginti quatuor horarum ſpatinm excedere non debet, Cæterùm parvitatem temporis a mortali excuſantem jam ſuprà aſſignatam habes.

§. IV. *Ab omnibus operibus ſervilibus.*

42 SCilicet ad quotidianum uſum, & neceſſitarem vitæ humanæ non pertinentibus, uti ſunt omnia opera artium illiberalium: ut lignariæ, ferrariæ, &c. Item omnia opera ruralia, ut expreſſe ſpecificant Canones, & Concilia. In Concilio Sueſſionenſi ſic habetur: *Statuimus, ſecundùm quod in lege Dominus mandavit, ut opera ſervilia diebus Dominicis non agantur, nec viri ruralia exerceant, nec vineta colendo, nec in campis arando, vel metendo, vel fænum ſecando, vel ſepem ponendo, nec in ſylvis ſcirpando, &c.* licita autem ipſo jure, & conſuetudine ſunt etiam opera ſervilia, quæ ad quotidianum uſum ac neceſſitatem vitæ humanæ pertinent, quæque vel commode non poſſunt, vel non ſolent differri, vel anticipari, utpote, quæ requiruntur, ad quotidianum victum, & diſpoſitionem corporis, habitus, domus, v. g. coquere cibos eo die comedi ſolitos etiam in furno, utpote placentas, tortas, mundare domos, lectos ſternere, veſtimenta purgare, corpori aptare, etiam ſi aliquid aſſuendum ſit. Quibus omnibus conſentit. *Concilium Aurelianenſe III. ſub Vigilio*, ubi habetur. *Quia perſuaſum eſt populis cum caballis, & bobus, & vehiculis die Dominico itinerare non debere, neque ullam rem ad victum præparare, vel ad nitorem domus, vel hominis pertinentem ullatenus exercere. (Quæ res, quia ad Judaicam magis, quàm ad Chriſtianam obſervantiam pertinere probatur) id ſtatuimus die Dominico: quod antea licuit, licere*. Cæterùm opera ſervilia, quæ commode poſſunt, & ſolent communi uſu differri, vel præveniri, quantumvis ad quotidianum uſum, ac neceſſitatem vitæ ſpectent, ut veſtes, vel calceos conſuere, & ſarcire, panes pinſere, aquas comportare, &c. diebus Dominicis, ac feſtis prohibita manent, cùm non ſint ex ſe quotidiana, nec eorum confectio, ſed ſolùm jam confectorum uſus requiratur, ut notant *Marcant. & Laym.* citati. Quantum autem hic conſuetudo ulteriùs permittat, videbitur §. ſequenti inter cauſas excuſantes, & partim mox dicetur.

Licitæ ergo ſunt omnia opera non ſervilia.

43 GEneraliter diebus Dominicis, & feſtis licitum eſt exercere omnia opera non ſervilia, ſed ſpiritualia, vel liberalia, uti ſunt opera omnium virtutum ac artium liberalium, ut ſtudere, docere, concionari, cantare, organa pulſare, &c. Inſuper (ut hic generatim præmoneam) eadem opera ſnapte natura liberalia jam enumerata, ac mox enumeranda, non ſervilia, ac illicita die feſto, eò quòd propter lucrum, & mercedem exerceantur. Uti contra Abbatem, & alios Canoniſtas *in cap. 1. de feriis*. Angel. Sylveſt. *V. feriæ*, docet jam communis, & recepta Doctorum ſententia. Cajet. 2. 2. *Q.* 122. *art. 4. Navar. Medin. Lop. Suar. cum Laym. cit.* Ratio eſt, quia lucrum, & merces non facit opus ſervile, cùm enim opera liberalia, ſeu homine libero digna pretio æſtimari poſſint: ſicut è contrà opera ſervilia, non ideò ceſſant eſſe ſervilia, & in feſto illicita, quia ſine mercede fiunt: merces ergo, vel lucrum omnino per accidens ſe habent, ad opus ſervile, vel non ſervile. Alioquin damnare oporteret. Profeſſores, & Cauſidicos, qui iis diebus in ſcribendis ſuis lectionibus, &c. occupantur: quòd licèt affirmet *Abbas*, & *Angelus*, repugnat tamen conſuetudo, & praxis piorum. Cæterùm hic aliqua opera dubia: ſintne ſervilia, adeoque prohibita, nec ne, examinanda breviter ſunt.

I. Scribere, tranſcribere.

44 SCribere præſertim ex proprio conceptu, non eſt opus ſervile, juxta communem Doctorum ſententiam. Cajet. *ſuprà*, Navar. *c. 13. n. 13.* Medina, *Lopez, alii cum Suar.* & *Laym. cit.* Confirmat praxis, & ratio eſt: quia ſcribere ad artem grammaticam pertinet, quæ prima eſt inter artes liberales. Eademque omnino eſt ratio de tranſcriptione: adeo ut Notarii, Commiſſarii, Officiales Curiæ, aliique ſcribæ, etiam mercede, vel ſalariis conducti diebus feſtis tranſcribentes non peccent, ſaltem mortaliter, quia tam ſcribere, quàm tranſcribere per ſe eſt actio liberalis; & per accidens eſt, quod ex proprio conceptu, vel alieno, ex hac vel illa intentione fiat: ut contra *Cajet. Navarr. Azor.* relatos docens alii Doctores communiter cum *Laym. cit.* Diana *p. 2. tr. 15. reſol. 35.* Eademque, vel major eſt ratio de ſcribendis, vel deſcribendis notis muſicis; pertinet enim ad artem liberalem Muſices. At verò lineas pro iiſdem notis ſeribò, & per ſe ducere non audet permittere *Tambur. l. 4. c. 3. §. 1. n. 7.* eò quòd ſit mechanicum, & apparatus ad ſcribendum, at non ipſum ſcribere. Sed Germani non ita anguntur meritò ſcrupulis italicis; & mirum, quòd ipſe *Tamb.* poſteà nobiſcum ſentiat de pictura.

II. Pingere, & ſimilia

PRobabiliſſimum eſt, quòd, etſi contra communem, doceant *Medina*, *Lopez*, eoſque citans *Laym.* hic, & approbat Tamb. *cit. c. 3. n. 8.* etiam pingere in tabula ſine apparatu, & magno labore, non eſſe opus ſervile, ideoque nec prohibitum in die feſto per ſe loquendo, & ſecluſo ſcandalo. Quia talis pictio æque, ac ſcriptio conſiſtit in ducendis lineis, & figuris. Deinde æque pingentes, ac ſtudentes animi voluptate in opere detinentur, quod ſignum eſt artem pingendi liberalem eſſe. Denique *Angelus*, *Armilla*, *S à V. feſtum*, concedunt licitum eſſe pingere recreationis animi, temporis ſallendi, vel artis addiſcendæ gratia? ergo fatentur, pingere non eſſe opus ſervile: alioquin etiam opera ſervilia exercere, ligna findere, ferrum cudere liceret die feſto, ob ſimilem cauſam, quapropter damnandi non ſunt pictores, ſi poſtquam rei divinæ ſatisfecerunt, artem ſuam ſine magno apparatu privatim, ac ſine ſcandalo exerceant ob probabilem ipſorum perſuaſionem artem ſuam eſſe liberalem. Sed dictum eſt *ſine magno apparatu* puta quo teruntur, ac miſcentur colores, parantur, extenduntur tabulæ, &c. ut bene obſervat *Tamb. §. 1. n. 9.* Idemque probabiliter ſentiendum de quibuſdam aliis operibus picturæ, vel ſcripturæ valde ſimilibus. Uti ſunt acu pingere in tela, opere (ut vocant) Phrygio. Id enim licere ſaltem nobiliſſimis Matronis, ac puellis concedunt *Azor. cit. Pellizarius*, *apud Dianam*. Qui tamen non omnino affirmat. *Tamb. cit.* ſuadet, ut faciant tàlia pro neceſſitate pauperis Eccleſiæ vel egenorum. Item Typographos die Dominico, vel feſto licite poſſe ordinare characteres, etiam concedit *Laym. tr. 7. c. 2.* ipſa autem impreſſio ſine dubio opus ſervile, & quidem valde fatigativum eſt, ideo die feſto prohibitum manet. Similiter ſculpere, horologia conficere, auro cælare: quantumvis artificioſum ſit, & liberale jactent: reipſa tamen opera ſervilia ſunt, & ad artem ſabrilem ſpectant: ideoque prohibita die feſto, ita interpretanre conſuetudine, & uſu hominum. Exciperem tamen, quando in materia modica valde ſubtilia ſculpunt, ut nullus fere corporis, totus autem animi, & ingenii labor eſſe videatur. Item cenſendum eſt de calcographis ob paritatem rationis ex dictis. 45

III. Iter facere

PEdibus, æquo, curru, navi, &c. non eſt opus ſervile, quia naturale, & omnibus hominibus commune, ideoque nec prohibitum die Dominico, vel feſto. *Cajet. in ſumm. V. feſtum*, *Navar. c. 16. Suar. Laym. Diana*. Et conſequenter licebit opera ad ejuſmodi itinera neceſſaria præſtare. V. G. equos parare, currum jungere, remigare in aqua, onera convehere, &c. quia acceſſorium ſequitur naturam principalis. At verò currus, equos, mulos onuſtos agere opus ſervile eſt, & die feſto inchoare abſque juſta cauſa non licèt. Anteà tamen inchoatum continuare licebit: ſi commode deſiſti non poſſit, ut notat *Cajet. Angel. Suar. Laym. cit.* Inſuper meritò *Diana* eos vectores excuſat a mortali, qui audito Sacro curribus, vel jumentis onuſtis iter ineunt, quòd in labore ſervili imponendi onera non multum temporis inſumatur, & ſic excuſat levitas materiæ. Diana *p. 2. tr. 2. reſol. 36.* 46

IV. Venari, Aucupari, Piſcari, Bellare.

HÆc quidem eſſe opera ſervilia, negant *Navar. Lopez*. alii: affirmant tamen Doctores communiùs. Et ſine dubio prohibita ſunt, die Feſto, cùm fiunt cum magno apparatu, tumultu, gravi labore ſervili in comportandis, & deponendis inſtrumentis. Secluſo tamen ejuſmodi tumultu, & labore, conſuetudo jam obtinuit, ut licitum ſit venari, piſcari, aucupari diebus Dominicis, & feſtis, ſaltem recreationis, & animi cauſa, ut ex communi docet Laym. cit. *tr. 6. c. 2. n. 6.* March. *cit. Qu. 4. ante finem*. Imò etiam lucri cauſa, juxta ſuperiùs dicta, Diana *p. 4. tr. 4. reſol.* 222. Similiter & bellare per ſe opus ſervile eſt, & per ſe illicitum ſaltem olim fuit extra caſum urgentis neceſſitatis, ut habetur *cap. 4. extra de Regulis juris*. *Quod non eſt illicitum in lege neceſſitas facit licitum. Nam & Sabbatum cuſtodire præceptum eſt: Machabæi tamen ſine* 47

culpa

culpa ſua in Sabbato pugnabant. Conſuetudo tamen etiam artem militarem jam cohoneſtavit: ut ſaltem ſine peccato mortali ſecluſa neceſſitate, liceat diebus feſtis & pugnare, & militares exercitationes, luſtrationes, & ſimilia inſtituere, *juxta L. Divus ff. de feriis*, Vide Molinam *tom.* 1. *tr.* 2. *diſp.* 111. Becan. 2. 2. *c.* 25. *qu.* 17, Layman. *cit. c.* 2. *n.* 6.

48 Denique quatuor opera, etſi de ſe minime ſervilia, tamen ſpeciali jure poſitivo prohibita ſunt in die feſto *juxta caput Omnis de feriis*. 1. Mercatus, præſertim publicus, & cum ſtrepitu. Nam ſemper licuit diſtractio rerum ad victum quotidianum neceſſariarum, ſicut & privati contractus emptionum, & venditionum, etiamſi fiant ſolemniter coram Notariis: quia neceſſitas illos excuſat: cùm aliis diebus homines plebei operi intenti convenire tam facile non poſſint, maxime ruſtici. Et privilegio excuſantur nundinæ ſolemnes. Denique conſuetudine hoc præceptum fere uſque ad tempus divinorum officiorum videtur eſſe reſtrictum 2. Placita, ſeu actiones forenſes. 3. Judicium ad mortem, 4. Juramenta in Judicio præſtanda, de quibus videre potes Laym. *c.* 2. *n.* 7.

SECTIO IV.

Cauſæ excuſantes a feriis.

SUMMARIUM.

49 *Cauſæ excuſantes a feriatione ſunt generatim quatuor*. 1. Neceſſitas. 2. Charitas. 3. Officium, & 4. Conſuetudo.
50 *Quæ, quando, & quos a feriatione excuſet* Neceſſitas, *ita ut ob eam laborare liceat die feſto?* & 51
52 Uſque ad n. 55. *Quando excuſet a feriatione* Charitas *ſeu pietas*. 1. *erga Deum*. 2. *erga proximum, &* 3. *erga ſeipſum?*
55 *Quale, & quos excuſet* Officium? *&*
56 *Qualis, & quos excuſet conſuetudo?*
57 *Circa prædicta* quædam bene notanda.

ASSERTIO IV.

49 *CAuſæ excuſantes a feriis, propter quas liceat Dominicis, & Feſtis diebus ſerviliter laborare, commode etiam ad quatuor capita revocantur, ſcilicet*, Neceſſitas, Charitas, Officium, Conſuetudo.

EXPLICATIO.

§. I. *Neceſſitas*.

50 EXcuſat neceſſitas aut publica V. G. reficiendi fontes, pontes, aggeres fluminum, imminente hoſte valla extruendi, muros reparandi, &c. Item piſcandi certum genus piſcium, nominatim halecum, quod non niſi diebus opportunis capitur, aliquando in Dominicas, vel feſta incidentibus *Cap. Licèt de feriis*. Item parandi aliqua ad communem populi feſtivitatem, V. G. in adventum Principis, & quæcunque ſit neceſſitas publica, vel juſtum Magiſtratus imperium: aut privata, qua excuſantur pauperes, qui ſi tot feſtis occurrentibus ferientur, ſe ſuamque familiam ſuſtentare non poſſunt: ſimiliter pauperes, præſertim famuli, & famulæ, qui diebus feſtis ſuas veſtes reſarciunt, quantocumque etiam tempore, cùm aliis diebus non poſſint, vel non permittantur, ut notavit Laym. *c.* 4. *n.* 1. Item agricolæ, qui ob diuturnam pluviam præteritam, vel ſuperventuram diebus Dominicis, & feſtis fruges, & fœnum metere, ſecare, congregare coguntur, vel ob aliud grave damnum cavendum ruri laborant. Item aurigæ, nautæ, vitriarii, ſalinatii, laborantes in fuſoriis, &c. quorum opera ſemel cœpta, ſine damno interrumpi non poſſunt, ut etiam ſuperiùs quoad Miſſam notatum eſt. Item qui ſuperveniente hoſte debent muros munire, &c. Vide ſimiles caſus *cit. c. licèt de feriis*. Item Medici, Chirurgi, cùm pro infirmis laborare debent. Item fabriferrarii, dum equos ſoleant, & curruum rotis laminas imponunt ob neceſſitatem iter facientium. Item ſartores, cùm diebus feſtis quandoque poſt mediam noctem in multum diem laborare coguntur, ut veſtes promiſſas expediant, præſertim ſi aliis diebus bona fide abſolvere non poterunt. Laym. *c.* 4. *n.* 2. Diana *p.* 2. *tr.* 15. *reſolut.* 34. Quòd etiam famuli Magiſtris parere debent: quod ſi autem abſque juxta cauſa fieret ſemel quidem, & iterùm parere poterunt cauſa vitandi odii, contentionis, incommodæ dimiſſionis, ſi autem frequenter, & per conſuetudinem fiat, ſi aliam Magiſtrum acquirere poſſunt, tenebuntur alterum deſerere; alioquin excuſabuntur a præcepto Eccleſiæ piæ Matris. Similiter excuſantur quilibet famuli, & ancillæ, & uxores, ſi a Dominis, vel maritis ad laborandum coacti (modò id non fiat in contemptum Religionis) ſine incommodo imperium detrectare non poſſunt, neque ſervitium mutare: certe conſortium non poſſunt uxores. Laym. *proxime cit.*

Denique univerſaliter quivis ſerviliter laborare poterit, ne 51 aliquod notabile damnum patiatur, ſecundùm omnes: immo etiam, ne magno aliquo extraordinario lucro privetur: nam revera etiam notabile lucrum amittere, damnum grave eſt, ut ſi opportuna, & lucrativa ſit occaſio vendendi ut notant cum Tambur. *cit.* §. 3. *n.* 8. Diana, *& alii*. Neque enim exiſtimandum eſt, Eccleſiam piam Matrem velle obligare fideles ſuos ad rem ſane difficillimam, qualis eſſet abſtinentia ſervilium operum, lucrum multorum aureorum, aliàs non ita facile obvium, amittere, Idque maxime fatendum, quando lucrum aliàs ab aliis caperetur, v. g. in locis diverſarum Religionum. Et favet Pontifex *cit. cap. licèt de feriis*. Quod licèt communiter trahatur ad neceſſitatem publicam, ab aliis tamen etiam reducitur ad neceſſitatem lucri privati capiendi.

§. II. *Charitas*

SEu pietas etiam hic excuſat, eaque triplex. I. Erga Deum 52 ac cultum divinum: ut ſi Altaria ornanda, templum verrendum, parietes aulæis ornandi, aliave ad feſtivitatem ordinanda ſint. Idque etiamſi præcedenti die fieri potuiſſent, ideoque non ſine veniali peccato, vel culpa neglecta, & in diem feſtum tranſlata ſint: ut cum aliis obſervat Diana *p.* 2. *tr.* 5. *reſ.* 8. Ratio facilis eſt: quia præceptum hoc, quo divinus cultus attenditur, non debuit prohibere ea, quæ & ipſa ad divinum cultum proxime ſpectant (*Nota proxime*) non item ea, quæ remote nimis ad divinum cultum referuntur. Quis enim dicat, licere ligna ſecare, laborare, in ordine ad Eccleſiam, vel Aram conſtruendam, niſi notabilis Eccleſiæ neceſſitas id exigeret; ſimiliter ſepulchra Chriſti pro Hebdomada Sacra, præſepe pro Feſto Nativitatis, Aras, ac moles artificioſas ad exponendam Euchariſtiam: item vias publicas ad eum finem ornare, ſcenam ad repræſentationem Sacram erigere, die Feſto, ſaltem ſine mortali, etſi non ſine veniali, ſi potuiſſent ante fieri, Doctores concedunt communiter, & praxis obtinuit. Attamen non poterunt eadem de novo fabricari die feſto: intellige ſemper, ſecluſa neceſſitate. Ratio patet: quia illa erigere proxime, eadem verò ædificare ſe remote habent ad actualem Dei cultum. II. Charitas erga proximum; ut Lucæ 14. ad extrahendum bovem, vel aſinum proximi è puteo in Sabbato. Ad extinguendum incendium, aliudve malum proxi- 53
mi avertendum. Item ad tumbas, ac veſtes funebres faciendas, inſignia, aliave paranda pro funere. Item ad ſuccurrendum proximo in extrema, vel gravi neceſſitate laboranti, cùm aliunde ſuccurrendi media non ſuppeditant, licet ſerviliter laborare: certum apud omnes. Addunt communiter etiam licere ad eleemoſynam pauperi dandam. Et ſoleo permittere juvenibus opificibus, ſimul in ordine ad otium, ac aliorum peccatorum occaſiones evitandas: alioquin in ſola communi neceſſitate pauperum id licere rectiùs negant Diana, & alii cum Tamburino *cit. c.* 3. §. 2. *n.* 16. Ratio eſt, quia obligatio hujus præcepti gravis eſt, ideoque non videtur rationabiliter vinci poſſe a quovis proximi communi neceſſitate, ſicut vinci cenſetur in neceſſitate gravi, vel
extrema. III. Charitas erga ſeipſum quandoque etiam ex- 54
cuſare poteſt, non tantùm in neceſſitate corporali, ſic enim excuſat cauſa præcedens, ſed etiam in neceſſitate ſpirituali. Qua ratione *Sylv. Sà, & alii apud Laym. cit.* excuſant eos, qui poſt divina moderate laborant ratione otii, vel probabilis periculi peccandi evitandi, præſertim puellas die feſto nentes, vel acu pungentes, ne otio vacent, vel ad feneſtras conſpiciendas ſe præbeant. Jam ſuprà monui conſulendum ſemper, ut talia laborent ad pias cauſas pro Eccleſia, vel proximo egente. Alioquin inde rarò accidere, ut peccatum aliter evitari non poſſit, & ſic per ſe vix ſufficientem cauſam eſſe, recte cum aliis notat *Laym. c. cap.* 4.

§. III. *Officium*

EXcuſat generaliter illos, ad quos ex officio pertinet 55 prædicta, aut aliqua eorum facere: etiamſi alii adeſſent, qui ſponte facere vellent. Item Officiales militiæ, dum in die Dominico, vel feſto exercitus diſponunt, aliaque quantumvis ſervilia per milites curant fieri ad officium militiæ pertinentia. Item barbitonſores, quibus diebus Dominicis, vel feſtis tondere, & radere licitum eſt ex multiplici capite. 1. Ex parvitate materiæ, ſi unum, aut alterum tonderent. 2. Ratione lucri ceſſantis, ſi negent eo die petentibus. 3. Ratione neceſſitatis ruſticorum, vel aliorum qui per occupationes aliis diebus accedere non poſſunt. 4. Eadem ratione conſuetudinis jam ubique fere toleratæ. Fernandez hic, & alii cum Diana *p.* 2. *tr.* 5. *reſol.* 34. Eadem fere eſt ratio de coquis communibus, piſtoribus, cauponibus,

bus, lanionibus, quorum opera ſervilia die feſto, aut aliorum neceſſitas, aut propria indigentia, ſeu lucrum ceſſans notabile, aut denique conſuetudo tolerata à conſciis Prælatis plerumque excuſant, adhibito ſemper prudenti judicio. Quamquam de iis Auctores, præſertim aliarum nationum, & ſæpè nimis rigidè loquantur.

§. IV. *Conſuetudo.*

56 ET hæc tandem excuſat, cùm in aliquibus locis aliqua ſolent fieri, etiam præter neceſſitatis rationem ſola conſuetudine approbata, vel tolerata, aut quòd mercatores diebus feſtis, ac Dominicis publicè vendant, ſaltem poſt tempus Sacrorum, & mentè alicubi poſt Concionem meridianam primò: quòd opifices feſtis diebus ad veſperam materiam præparent ſequentibus diebus laborandum, ut notat *Laym. & March. cit.* Item quòd diebus Dominicis, & feſtis etiam molant, partim neceſſitas, partim parvitas materię in labore hominum, partim etiam conſuetudo excuſat. Item quæ paulò ſuprà de barbitonſoribus, coquis, &c. & ſuperiùs de venatione, piſcatione, bello annotata ſunt. Item de gladiatione rectè ſta cenſet *Fagundez* apud Dianam cit. *Conſuetudo facit actionem hanc licitam: addiſcunt enim Juvenes artem digladiandi diebus Dominicis, videntibus, & conſentientibus Prælatis.* Denique Sanch. lib. 5. Conſ. dub. 18. cap. 2. nu. 12. Ita habet. *Etiam ceſſante neceſſitate ex conſuetudine antiquiſſima, ſunt licita aliqua minuta, quæ ſolent facere Agricolæ in vere, & dum habent ſegetes in area: ſcilicet trituram vertere, extendere, aut ſeparare, & idem eſt de conſuetudine hortulanorum rigantium olera in die feſto, &c.* Hæc Sanch. ſimile ergo judicium eſt in ſimilibus innumeris, quæ recenſere, nimis longum foret.

Advertenda circa prædicta.

57 I. CAuſæ excuſantes hactenùs explicatæ ſemper præſupponunt, ut prædicta, & ſimilia bona fide fiant, non in fraudem feſti, minùs in contemptum, & ſcandalum vitetur. Alioquin peccari mortaliter nimis certum eſt. Undè. II. Si opus præcedenti die fieri poteſt, minimè licet differre in Dominicam, vel feſtum ex intentione, eo ipſo enim fieret in fraudem: ſi tamen per oblivionem, vel negligentiam jam dilatum ſit, & non poſſit commodè differri ulteriùs, tunc die feſto ſine culpa fieri poterit: urgebit enim neceſſitas aliqua non obſtante culpa præcedente. III. Si cauſa excuſans eſt manifeſta, non opus eſt petere licentiam, vel diſpenſationem à Superiore, Epiſcopo, vel Parocho, niſi ex concedenti, vel ad majorem ſecuritatem, ad cavendum ſcandalum. *Omnes.* Si verò cauſa dubia ſit, vel patenter non ſufficiens, diſpenſatione opus erit, quam ex conſuetudine recepta ſeu generali commiſſione conferre poteſt Epiſcopus, & in ejus abſentia Parochus proprius: Confeſſarius autem ſolùm pro foro conſcientiæ declarare poterit, an cauſa juſta, & ſufficiens ſit, nec ne, juxta Regulas prædictas. IV. Regulares, eorumque Prælati reſpectu ſæcularium, etiam famulorum, vel domeſticorum ſuorum poteſtate ordinaria nihil poſſunt, niſi quatenùs haberent rationem Parochorum: cùm alioquin ſæculares ſub illorum juriſdictione ſpirituali non ſint. Per Privilegium modicum quid nobis conceſſum habes apud noſtrum Portellum in dubiis Regularium V. *laborare*, his verbis: *Eugenius IV. Conceſſit, quod ſæculares abſque peccato poſſint laborare in noſtris Conventibus in die Sanctæ Crucis Septembris, in die Sancti Michaelis, Sanctorum Innocentium, S. Sylveſtri, quando non incidunt in Dominicam. Unde videant Prælati ſe peccare mortaliter, & facere peccare mortaliter alios, ſi contra prædictam explicationem invitent, vel patiantur, quod in ſuis Conventibus ſæculares laborent, etiam gratis.* Hæc Portellus.

A P P E N D I X.

De Obſervatione Jejuniorum.

POſt tertium Præceptum, aliàs ſatis breve, & quoad modum, & tempus ab Eccleſia determinatum, aptiſſimus locus eſt tractandi, & à pleriſque tractatur de Præceptis communibus Eccleſiæ. Quinque autem ſunt generalia Præcepta Eccleſiæ omnes Chriſtianos ſub mortali obligantia. *Primum:* ſtatutos ab Eccleſia Dies Feſtos celebrandi. *Secundum:* Miſſam Diebus Dominicis, & Feſtis reverenter audire (de his duobus jam hic ſatis actum.) *Tertium:* indicta ab Eccleſia certis diebus jejunia, & à quibuſdam cibis abſtinentiam obſervare. *Quartum:* peccata Sacerdoti proprio, aut aliqui approbato ſingulis annis confiteri (de hoc in materia de Pœnitentia.) *Quintum:* Sacroſanctam Euchariſtiam ad minus ſemel in anno, idque circa Feſtum Paſchæ ſumere (de hoc item jam actum *part. 2. Theol. Sacrament. cap. 6. Sect. 7.*) Addunt aliqui *Sextum:* de nuptiis tempore prohibito non celebrandis, aut de Decimis ſolvendis? verum quia, nec omnes fideles nubunt, nec omnes agros, vel bona decimata habent, ideò hæc duo inter univerſalia Præcepta Eccleſiæ cenſenda non ſunt. Manet ergo nobis explicandum ſolum Tertium Præceptum Eccleſiæ de obſervatione jejuniorum. Sit ergo.

S E C T I O I.

Quid, & quotuplex Jejunium.

S U M M A R I U M.

1 *Ethymologia, & diviſio jejunii generatim ſumpti.*
2 *Jejunium Eccleſiaſticum.*
3 *Eſt* I. Religioſa obſervatio (*ideòque actus Religionis.*)
4 II. Abſtinentiæ à cibo, & certa ciborum qualitate (*ubi quid nomine cibi intelligatur?*)
5 III. Statuto tempore (*quodnam illud?*)
6 IV. Ab Eccleſia ordinata. *Ideoque*
7 & 8 *Jejunium Eccleſiaſticum requirit, vel præcipit abſtinentiam à carnibus; &*
9 *In quadrageſima ab ovis, & lacticiniis, niſi privilegium, vel conſuetudo contraria hæc admittat, ut eſt in Germania. Ubi*
10 *Licèt ova, & lacticinia comedere liceat, probabiliùs tamen non licet hoc ipſo etiam veſci ſagimine, ſeu pinguedine è lardo, nec adipe, vel ſanguine, &c.*
11 *Obligatio jejunii eſt ſub mortali, toties, quoties, niſi parvitas materiæ, vel alia cauſa excuſet. Inſuper*
12 *Jejunium Eccleſiaſticum requirit etiam* unicam tantùm refectionem.
13 Moraliter continuatam, *niſi paupertas, officium, vel negotium excuſet. Adeoque*
14 *Excludit alias refectiones iteratas, veras tamen non alias ſumptiones per modum medicinæ. Reſolvuntur varii caſus.*
15 *Vinum, cerviſia, muſtum &c. etiam ad ſedandam famem ſumpta, non frangunt jejunium.* uſque nu. 17.
17 *Obligatio unius refectionis eſt pariter ſub mortali, ex genere ſuo.*
18 *Probabiliter tamen, qui ſæpiùs in die reficitur, tantùm ſemel peccat mortaliter, in prima ſcilicet iterata refectione.* uſque ad nu. 20.
20 *Hora refectionis modo eſt meridies, ſeu hora undecima.*
21 *Quæ hora tamen non eſt, de eſſentia jejunii Eccleſiaſtici, ſicut eſt abſtinentia à carnibus, & unica refectio, ideò ex juſta cauſa mutari poteſt.*
22 *Sine juſta cauſa autem eam horam mutare, vel notabiliter anticipare peccatum mortale eſſe, volunt aliqui:*
23 *Probabiliter tamen ſolum veniale eſt.*

JEjunium quoad vocem dictum eſt à *jejuno* inteſtino 1
quodam animalis, quod ſemper vacuum, & ſubtile eſt, quod nimirùm jejunium hominem cibo vacuum, & conſequenter non pinguem, ſed macrum, & ſubtilem reddat: adeoque ſecundùm hanc ethymologiam jejunium propriè ſignificat abſtinentiam ab omni cibo, & potu. Illi enim propriiſſimè dicuntur jejunii pro tali die, vel tempore, qui eo die, vel tempore nihil omninò guſtarunt, comederunt, vel biberunt, quod jejunium naturale vocant. Verùm latiùs extenſum nomen jejunii variè accipitur, & potiſſimùm quatrupliciter, & vulgò quatruplex jejunium diſtinguitur *ſpirituale, naturale, morale, & Eccleſiaſticum.* I. Jejunium *ſpirituale* impropriè, metaphoricè dicitur abſtinentia à vitiis, & voluptatibus quibuſvis in Scriptura paſſim. Iſaiæ 58. *Nonne hoc eſt magis jejunium, quod elegi? diſſolve colligationes impietatis.* Unde D. Aug. tract. 17. in Joann. *Jejunium magnum, & generale, eſt abſtinere ab iniquitatibus, & illicitis voluptatibus ſæculi.* Similia habent alibi, & alii Patres, & pulcherrima D. Bernard. *ſerm. 1. in Quadr.* II. Jejunium *naturale* dicitur abſtinentia ab omni prorſus cibo, & potu in ſtomacum tranſmiſſo, quale jejunium à tempore mediæ noctis graviſſimo Eccleſiæ præcepto requiritur ad dignam celebrationem, & ſumptionem Euchariſtiæ. Nam ut ait D. Auguſt. Epiſt. 118. *Placuit Spiritui Sancto, ut propter honorem tanti Sacramenti priùs in os Chriſtiani Dominica Caro intraret, quàm cæteri cibi.* Quale etiam erat jejunium Ninitivarum Jonæ 3. indicente Rege. *Homines & jumenta, & boves, & pecora non guſtent quidquam, nec paſcantur, & aquam non bibant.* III. Jejunium *morale*, ac Philoſophicum dictum, eſt actus temperantiæ moderantis appetitum, & uſum cibi, ac potus ſecundùm regulam rectæ rationis, cujus velut partes ſunt abſtinentia & ſobrietas. Abſtinentia enim moderatur affectum, & uſum ciborum: ſobrietas verò moderatur affectum, & uſum potus potentis inebriare. Cæterum hoc jejunium morale, aut eſt *generale*, prædictam ſcilicet actus temperantiæ, ſeu abſtinentiæ moderans abſtinentiam, & appetitum ciborum ſecundùm re-

ctam rationem: ne ſcilicet excedatur, vel deficiat: aut eſt *ſpeciale*, ſcilicet actus abſtinentiæ ſpecialis ſubtrahens alimenta corpori magis, quàm ratio temperantiæ alioquin requireret in ordine ad certos fines, utpote ad cultum Dei, mortificationem carnis &c. Et hoc rursùs, aut eſt *arbitrarium*, ac liberum, quoad modum jejunandi, & abſtinendi à cibo, & potu pro cujuſvis libitu, affectu, devotione, de quo varia & mira habentur in libris, & Vitis Sanctorum: aut eſt *ordinarium*, vel regulare, ſcilicet certa lege, vel conſuetudine conſtitutum quoad modum jejunandi, & abſtinendi prò certa hominum communitate, ſocietate, Religione: qualia fuerunt jejunia Judæorum in veteri lege, & etiam eſt jejunium in Nova Lege: prætereà ſpecialia jejunia diverſorum Ordinum, ſeu Religionum. Jam vides jejunium Eccleſiaſticum etiam eſſe jejunium morale, & ſpeciale. IV. Jejunium Eccleſiaſticum ergo definitur communiter: *Abſtinentia cibi ſecundum Eccleſiæ regulas aſſumpta*: apud Bellarmin. l. 2. de bonis oper. cap. 1. Aut *Abſtinentia ciborum ſecundum modum ab Eccleſia omnibus fidelibus præſcriptum*: apud Filliuc. tr. 27. p. 2. c. 1. q. 1. Aut *Abſtinentia à carnibus, & prandii, ac poſt cœnam cujuslibet cibi ſubtractio uſque in diem ſequentem*. Sic Canoniſtæ communiter apud Azor. t. 1. l. 7. c. 8. q. 1. Teneatur definitio, quæ magis placet: ſed explicemus accuratiùs.

§. I. *Quid eſt Jejunium Eccleſiaſticum*.

ASSERTIO I.

2 Jejunium Eccleſiaſticum, prout de facto in Eccleſia Romana indicitur, rectè definitur: *Religioſa obſervantia abſtinentiæ à cibo, & certa ciborum qualitate, deſignato tempore ad Deum colendum, & carnem propter Deum mortificandam ab Eccleſia ordinata*. Eſt in ore omnium, & in terminis March. *to. 1. tr. 12. tit. 3. q. 1.* Explico particulatim.

3 I. *Religioſa obſervantia abſtinentiæ*. Indicatur vera natura jejunii Eccleſiaſtici: etenim jejunium Eccleſiaſticum non eſt præcisè actus temperantiæ, vel abſtinentiæ, ſed etiam actus Religionis, ſpectans ad obſervantias ſacras, quippè ad cultum Dei, & carnem propter Deum mortificandam, ordinata tamquam ad ſuum proprium finem: nullum enim eſt jejunium in Eccleſia Dei inſtitutum, quod ſingulari Dei cultui dedicatum non ſit, ut de jejunio Quadrageſimæ, quatuor temporum, Vigiliarum mox patebit *§. ſeq.* Excluditur ergo à jejunio Eccleſiaſtico in primis jejunium neceſſitatis, qui vel non habet, quod manducet, vel ex morbo cibos abhorret, abſtinet &c. Item jejunium avaritiæ, quo quis ſolùm parſimoniæ cauſa abſtinet: item jejunium medicinale, quo quis ſolùm ſanitatis gratia abſtinet: item jejunium merè morale & Philoſophicum, quo quis ſolo temperantiæ motivo abſtinetet, etiamſi alioquin ſervata forma ab Eccleſia præſcripta: talis enim tantùm neceſſitatis, avaritiæ, ſanitatis, vel temperantiæ gratia jejunans abſque ulla prorsùs expreſſa, vel implicita intentione DEUM honorandi, aut carnem propter DEUM mortificandi, jejunium Eccleſiaſticum reverà non celebrat: immo ſi haberet voluntatem expreſſam tali jejunio DEUM non colendi, aut Præceptum Eccleſiæ non implendi, etiam affectu Præcepto Eccleſiæ non ſatiſfaceret, ſed peccaret mortaliter in foro conſcientiæ, quamvis in foro externo condemnari non poſſet ab Eccleſia, de occultis non judicante.

4 *Abſtinentia à cibo, & certa ciborum qualitate*: ſcilicet carnibus, & in Quadrageſima omnibus, quæ ex carne procedunt, utpotè lacticiniis, & ovis, de quibus *infrà*. Nomine autem cibi intelligitur, quidquid ſumitur, & in ſtomachum trajicitur ad finem corporis alendi, ſeu nutriendi, ſive deinde ſumatur per modum potius ſorbendi, ut lac, mel, juſcula. Jejunium ergo non comprehendit abſtinentiam alicujus non ad nutriendum corpus, ſed ſolùm ad concoctionem juvandam: reſtringendam ſitim: refrigerandam naturam, ut aqua, vinum, cerviſia, quamvis enim vinum, & cerviſia etiam nutriant, tamen per ſe non ad nutriendum, ſed ad alios fines prædictos ſumuntur: neque comprehendit abſtinentiam à medicina, ſeu pharmacis, ſeu iis, quæ ſumuntur non per ſe ad alendum corpus, ſed ad morbos pellendos, vel evitandos tanquam ſuum proprium finem. Jejunium ergo Eccleſiaſticum ſolius cibi abſtinentiam per ſe requirit, juxta communem Eccleſiæ ſenſum, & Sententiam DD. cum D. Thom. 2. 2. *q. 147. art. 6.* Rationem indicat Divus Leo *ferm. de jejun. ſeptimi menſis* dicens: *Licèt jejunium generali nomine ad omnem continentiam pertinere videatur, propriè tamen ad edendi diminutionem cibi refertur, ut proſit nunc voluntate non ſumere, quod ab initio contra vetitum nocuit uſurpaſſe, & ſicut illis concupiſcentia vulneri, ita hic abſtinentia ſit ſaluti*. Hæc ille.

5 III. *Statuto tempore*. Triplex hic tempus ſtatutum eſt: Primum tempus jejunii obſervandi, ſeu dies, quibus jejunandum eſt: ut ſunt dies Quadrageſimæ, quatuor Temporum, Vigiliarum, & quoad ſolam abſtinentiam, Feria ſexta, & Sabbato. Secundum, eſt tempus inchoandi, & finiendi ſtatuto die, & eſt tempus à media nocte præcedenti uſque ad mediam noctem ſequentem illius diei, ita ut ante mediam noctem præcedentem, & poſt mediam noctem ſequentem jejunii quis omni lege jejunii ſolutus ſit. In dubio tamen ex alibi dictis hic obiter diſtinguendum eſt: ante mediam noctem præcedentem jejunii, v. gr. Feriæ quintæ, vel Feriæ tertiæ ante Cineres, ſi tunc dubitatur, an ſonuerit duodecima, ſtante dubio, non teneris abſtinere, ſed potes pergere, & comedere carnes, quia poſſeſſio ſtat pro tua libertate, cùm certum ſit, te liberè poſſe tota illa die comedere carnes; incertum autem, an ille dies omninò finitus ſit per mediam noctem: at verò nocte ſequenti jejunium, cùm dubitatur, num ſonuerit duodecima, teneris adhuc abſtinere, nec potes comedere, præſertim carnes, donec de tempore conſtet, quia tunc è converſo poſſeſſio ſtat pro lege jejunii, cùm certum ſit te obligari toto die Sabbati v. g. jejunare, incertum autem, an ille dies per mediam noctem finitus ſit. Tertium eſt tempus refectionis in jejunio, ut ſcilicet fiat hora competenti, non ante tempus meridianum, ſed ab hora undecima incipiens, de quo ex profeſſo infrà.

IV. *Ab Eccleſia ordinata*: ſcilicet quoad tempus, & modum abſtinendi. Dicitur autem *ordinata* non *præcepta*: quia jejunium Eccleſiaſticum dicitur non illud tantùm, quod ab Eccleſia præcipitur, ſed omne illud, quod obſervatur, vel aſſumitur ſecundùm formam ab Eccleſia ordinatam, ſeu præſcriptam, ſive dein obſervetur tali tempore ex ipſo præcepto Eccleſiæ, ſive ex voto, vel Regula, ſive omninò liberè ex voluntaria devotione. Ex hac definitione ita explicata, & communi DD. Sententia apud Azorium *cit. lib. 7. c. 8.* Leſſ. *l. 4. de juſtit. c. 2. dub. 2.* Filliuc. *cit. c. 2.* tria eſſentialiter requiruntur ad omne jejunium Eccleſiaſticum. 1. Unica refectio continua. 2. Ut una illa refectio fiat hora competenti, ceu ſit cœna, & non prandium. 3. Ut habeatur delectus ciborum, ſeu abſtinentia à carnibus, de quibus per diſtinctos §§. Et incipiendo ab hoc ultimo ſit. 6

§. II. *Quis delectus ciborum habendus, ſeu à quibus abſtinendum in Jejunio Eccleſiaſtico?*

ASSERTIO II.

Jejunium Eccleſiaſticum de præcepto requirit delectum ciborum, ſpecialiter abſtinentiam à carnibus, & in Quadrageſima etiam ab ovis, & lacticiniis ſecluſo privilegio, & conſuetudine contraria: idque ſub mortali toties, quoties.* Eſt omnium Catholicorum contra Hæreticos noſtri temporis, qui jejunia Sanctorum, & veteris Eccleſiæ ſolùm explicant de abſtinentia generali à cibis nimiis, vel nimis lautis. 7

I. *Requirit delectum ciborum, ſpecialiter abſtinentiam à carnibus*. Jejunium Eccleſiaſticum antiquiſſima lege, & conſuetudine requirere delectum ciborum, ſeu abſtinentiam particularem à certis in ſpecie cibis ampliſſimè probant Exempla Scripturæ, & PP. omnium, ut latè videre potes Controverſias apud Bellarm. *lib. 2. de bon. oper. in particulari*. Specialiter autem requirere abſtinentiam à carnibus, teſtantur omnes ferè SS. PP. quos latè congerit idem *Bellarmin. ibid.* Idque ſtatuitur variis Can. & CC. *Cap. ſtatuimus diſt. 4. cap. utinam, diſt. 76. Concil. Tolet.* VIII. *cap. 9. &c.* Confirmat perpetua, & univerſalis conſuetudo Eccleſiæ. Et denique ratio naturalis eamdem perſuadet; nam finis jejunii eſt corporis concupiſcentias edomare, & in ſervitutem redigere, ut docet D. Auguſt. *lib. 30. contra Fauſtum cap. 5.* & omnes etiam Adverſarii fateri debent: atqui non poterat certa, & communis regula conſtitui circa quantitatem, & lautitiam ciborum in genere, in ordine ad mortificandam carnem, hæc enim infinitis modis variantur, & quod uni eſt multum, alteri eſt parum: quod uni eſt lautum, alteri non eſt lautum: ergo debuit conſtitui certa regula circa abſtinentiam ſpecialem ab aliquo genere cibi, qui ex genere ſuo, & ut plurimùm magis nutrit, & magis delectat: talem cibum eſſe pecorum carnes, & volucrum; omnes fatentur: rectè ergo in jejunio Eccleſiaſtico indicta eſt abſtinentia ſpecialis à carnibus. 8

II. *Et in Quadrageſima ab ovis, & lacticiniis*. Jejunium Eccleſiaſticum tempore Quadrageſimæ, non item aliis diebus jejuniorum: quando jure communi etiam requirit abſtinentiam ab ovis, & lacticiniis, videlicet lacte, butyro, & caſeo, & quidquid ex lacte conficitur, hanc enim abſtinentiam tempore Quadrageſimæ tam Clericis, quàm Laicis ſeverè præcipit *Synodus 6. Trullana Can. 56. Et cap. denique diſt. 4. D. Gregorius ad Auguſt. Anglorum Epiſcop.* ait: *Par eſt, ut quibus diebus à carne animalium abſtinemus, ab omni quoque, quæ ſementinam carnis trahunt originem, jejunemus, lacte videlicet, caſeo, & ovis*. Quam quidem abſtinentiam de jure communi pro ſolo tempore Quadrageſimæ, non item pro aliis diebus jejuniorum obligare adver- 9

tunt

tunt DD. communiſſimè cum S. Th. 2. 2. *qu.* 147. & alii apud Caſtro-Palaum *p.* 7. *diſp.* 3. *pu.* 2. *§.* 1. Qui etiam obſervant, quoad hoc non eſſe conſuetudinem eandem Eccleſiarum particularium: in quibuſdam enim Eccleſiis eſus ovorum, & lacticiniorum, omnibus jejuniorum diebus æqualiter prohibetur: in aliis autem etiam tempore Quadrageſimæ permittitur, & ideò dictum.

10 III. *Secluſo privilegio, vel conſuetudine contraria:* quali de facto gaudemus Germani in omnibus Provinciis ſuperioribus, nimirùm ob penuriam ciborum quadrageſimalium, præſertim olei, & piſcium. Sed hìc Quæſtio gravis eſt utrùm in noſtra Germania, vel aliis locis, ubi lege, conſuetudine, vel ſpeciali privilegio licitum eſt comedere ova, & lacticinia, hoc ipſo etiam liceat veſci ſagimine, ſeu pinguedine expreſſa è lardo porcino, item adipe anſerum, ac aliorum animalium item ſanguine animalium, farciminum &c. Ita affirmant graves DD. Gloſſ. *in c. Præſbyter diſt.* 82. *v. ſagimine.* Hoſtienſis *in ſumma Rub. de obſervat. jejunii* Abbas *in c. conſuluit num.* 2. *de Judæis.* Sylv. *V. Jejunium q.* 5. *n.* 26. Ubi hanc Regulam tradunt: Cui conceditur uſus ovorum, caſei &c. intelligitur etiam uſus ſanguinis, ſeu lardi conceſſus. Et aliis cit. conſentit Diana *p.* 1. *tr.* 9. *reſol.* 21. Nec improbat Azor. *p.* 1. *lib.* 7. *cap.* 10. *q.* 18. Ratio eſt: quia, ut etiam docet Ariſtoteles, talis pinguedo non eſt caro, licèt ex carne originem trahat, perinde, ac ova, butyrum, ac alia lacticinia, conſequenter quando licet unum, licebit, & alterum, & quidem à fortiori: mirum enim videatur licere veſci butyro longè meliori, & non licere veſci ſagimine porcino, vel alia animalium adipe longe deteriori: & ſi liceat veſci lacte, quod ſubſtantialiter ſanguis eſt, accidentaliter tamen mutatus, &ælioratus: cur non liceat etiam veſci ipſo ſanguine? Quæ Sententia quamvis ſpeculativè, & Philoſophicè omninò probabilis ſit, practicè tamen, & Theologicè oppoſita negativa longè probabilior, & tutior eſt, quam tenent Medina *lib.* 1. *inſtruct. c.* 14. *§.* 10. Filliuc. *tr.* 27. *c.* 3. *q.* 9. Tabiena V. Jejunium *§.* 8. dicens *nullo jure probari, ea comprehendi ſub lacticiniis, quia cùm ſit adeps carnis, potiùs ad carnes pertinet.* Et Laym. hìc c. 1. n. 5. qui rectè advertit quòd conſuetudo in noſtris partibus, conſentientibus Prælatis, inducta, ideoque pro lege tenenda, in diebus Quadrageſimæ, & jejuniorum permittat quidem uſum ovorum, & lacticiniorum, non tamen ita uſum ſanguinis, lardi, &c. cùm ergo jure communi talia non liceant in Quadrageſima ſaltem, nec in noſtris Regionibus vi conſuetudinis introductæ licita fieri poſſunt. Accedit, quod magnum ſubſit periculum, ne data ſemel facultate utendi ſanguine, & lardo, homines facilè extendant ad ſimilia v. g. farcimina ſanguinis, & alia ob ſimilem cauſam, quod quidem ab aliquibus concedi, & à doctiſſimo quodam Patre Societatis Jeſu in aula viennenſi fortiter defendi audivi, ſed certè non ſine gravi ſcandalò, & jejunii Eccleſiaſtici detrimento. Nihilominus prædicta ſententia affirmativa, quia ſpeculativè probabilis eſt, ad tria, Confeſſariis ſervire poteſt. *Primò*, ut pauperibus eam licentiam veſcendi ejuſmodi ſagina diebus jejuniorum facilè concedere poſſint ob cauſam paupertatis, & defectum butyri. *Secundò*, quòd ancillis, coquis, aliiſque famulis, & ſervis facilè permitti poſſit, ut & coquant, & cocta comedant de ſagimine, aliave pinguedine animalium, cùm à Dominis jubentur, eiſque comedenda proponuntur. *Tertiò*, ut etiam ditiores propter uſum ejuſmodi ſaginimis in cibis condiendis diebus jejuniorum non facilè peccati mortalis condemnent, ne nihilominus utantur, & graviùs peccent contra conſcientiam. *Ratio eſt*, quia etſi conſuetudo in noſtris Regionibus non ita permittat uſum ſaginimis, ſicut uſum ovorum, & lacticiniorum, eſt tamen etiam communis perſuaſio, minorem eſſe prohibitionem ſaginimis, quàm ipſiuſmet carnis, ut proinde in his Regionibus, quibus eſus ovorum, & lacticiniorum conceſſus eſt, propter magnam æquiparationem, vel ſimilitudinem eſus ſaginimis cenſeri poſſit non ita gravis, & ſufficiens ad peccatum mortale, ut rectè obſervat *Laym. cit. c.* 1. *n.* 5. Denique planè divitibus abſque prorſùs rationabili cauſa ſimpliciter eſus ſaginimis nunquam permitti, ſed ſemper diſſuaderi debet ob rationem dictam: multò minùs eſus juſculi carnium, aut farciminum ex ſanguine.

11 IV. *Itaque ſub mortali toties, quoties.* Ita communis ſenſus, & conſenſus Eccleſiæ, & DD. ac fidelium omnium, ut alia probatione vix indigeat: nam grave peccatum alioquin mortale ex genere ſuo eſſe ſine juſta cauſa diebus jejuniorum comedere carnes, conſtat ex Can. 18. *Apoſt. Synodo. Trullana. Can.* 56. *& Tollet.* 8. *& Can.* 9. Ratio eſt: quia materia præcepti gravis eſt. Toties autem committi peccatum mortale, quoties quis ſine juſta cauſa diebus jejuniorum carnes comedit, docet communis Doctorum cum Nav. *c.* 21. *n.* 14. ubi ait: quoties quis edit cibos vetitos, toties peccat mortaliter: ſecundùm omnes. Et ratio eſt: quia præceptum abſtinentiæ à carnibus in diebus jejuniorum negativum eſt, obligans ad ſemper, & pro ſemper, cùm ſine dubio mens Eccleſiæ ſit diebus jejuniorum abſolutè prohibere carnes: ut ſenſus ſit, nunquam die jejunii comedentur carnes: ergo toties, quoties quis carnes comedit, contra præceptum, peccat mortaliter. Sed dixi *ex genere ſuo*. Nam ſine dubio in hoc præcepto non edendi carnes in die jejunii datur aliqua parvitas materiæ à mortali excuſans, ſicut & in præcepto negativo non furandi: ut cum aliis docent Dian. *cit. p.* 5. *tr.* 5. *reſ.* 32. Tamb. *lib.* 4. *c.* 1. *§.* 3. Volunt autem eam cenſendam eſſe parvam quantitatem excuſantem à mortali, qualis coquo ad guſtandum vel dapiferis Principum ad prælibandum ſufficit: ſed certè nimis ſtrictè, & ſcrupuloſè. Ego non damnarem peccati mortalis eum, qui abſque ulla neceſſitate, etiam ex mera levitate, curioſitate, vel guloſitate die jejunii modicum fruſtillum carnis, v. g. inſtar nucis communis, mediam aviculam, vel quid ſimile devoraret, quia præceptum Eccleſiæ piæ Matris non obligat cum tanto rigore. Quod ſi rationabilis cauſa accedat, omni culpa vacabit, ut in coquis tunc diebus jejunii cibos carnium prægustantibus. Addit benè *Diana cit. fin.* etiam infirmorum miniſtros poſſe quandoque licitè aliquid de carnibus edere, non tantùm ad prælibandum, ſed etiam ad excitandum infirmorum appetitum, & tollendum faſtidium, ſi ita commodum videatur: nam in his eſt urgentior ratio charitatis, quam Eccleſia non intendit impedire, quàm in coquis, & dapiferis, ut ex Navarro, & aliis etiam docet Sanch. *in opuſc. tom.* 2. *lib.* 5. *c.* 1. *d.* 22. *n.* 10.

§. III. *Qualiter in Jejunio Eccleſiaſtico requiritur una tantùm refectio.*

JEjunium Eccleſiaſticum ex Veteri Lege, & conſuetudine *requirit unam tantùm refectionem moraliter continuatam, excludendo refectionem iteratam ſub mortali, ſed probabiliter prima tantùm refectione iterata incurrendo.* Eſt 12
itidem communis DD. Unicam enim refectionem requiri eſſentialiter ad jejunium Eccleſiaſticum omnes conſentiunt, & ita univerſali conſuetudine Eccleſiæ interpretatum eſt præceptum jejunii, ut non liceat, niſi ſemel in die comedere, ut patet paſſim in Conciliis. Sancti Patres, & Doctores. Rationem aſſignat D. Th. *cit. c.* 7. Quia jejunium Eccleſiæ inſtitutum eſt, ut corpus dometur, & non deſtruatur: domatur autem, & non deſtruitur corpus, ſi aſſuetum bis ſumere, ſemel tantùm ſumere debeat: non domaretur, ſi nihil omitteret, & deſtrueretur, ſi nihil ſumere deberet: ergo rectè indicta eſt unica refectio: ſed in hac unica refectione, hoc ipſo, quòd unica ſit, & alia ſequi non debeat, plus cibi accipi poteſt licitè, quàm aliàs ordinariè ſumitur, intra tamen limites temperantiæ, ut omnes verè conſentiunt. Quòd ſi quis in ea refectione limites temperantiæ excederet, nimirùm bibendo, vel edendo, peccaret quidem contra virtutem temperantiæ pro ratione exceſſus, plerumque venialiter, at non contra legem Eccleſiaſticam jejunii, quia reverà unica refectione contentus fuit, etſi ageret contra finem jejunii, ſcilicet mortificationem carnis, finis enim præcepti non cadit ſub præcepto: & meritum jejunii amittet ſaltem ex parte, ſi exceſſus comedendi, vel bibendi tantùm venialis fuit: in toto autem, ſi fuit exceſſus mortalis, ut optimè admonet etiam S. Thomas. Et jam reliqui termini ſpecialiter explicandi ſunt.

I. Requirit unam tantùm refectionem moraliter continuatam.

PRæceptum Jejunii Eccleſiaſtici eo ipſo, quòd requirat 13
refectionem unicam, etiam neceſſariò requirit continuam refectionem, non quidem mathematicè continuam abſque ullo temporis intervallo, ſed moraliter continuam abſque notabili intervallo: ſi enim notabili mora interrumpatur, non unica, ſed duplex refectio eſſet contra præceptum jejunii: idque non tantùm verum eſt, quando utraque, vel alterutra refectio, ſe ſola ſufficiens eſt homini ad cibandum, tunc enim frangeretur jejunium quoad ſubſtantiam peccato mortali ſecundùm omnes, ſed etiam, quando neutra refectio eſt de ſe ſufficiens: tunc enim adhuc frangitur jejunium quoad modum refectionis unicæ ab Eccleſia præceptum: idque ſi abſque rationabili cauſa fiat, peccato ſaltem veniali, ſi mora modica ſit, vix mortali, niſi nimia eſſet mora, v. g. aliquot horarum. Cæterùm multa hìc excuſare poſſunt à peccato, potiſſimum paupertas, officium, negotium. 1. *Paupertas* quidem, qualis eſt eorum, qui oſtiatim mendicant, & omnium aliorum, qui non habent, quo unica refectione ſufficienter reficiantur, utique poterunt refectionem ſuam interrumpere, & iterare, ut cum D. Thoma omnes admittere debent. 2. *Officium*, quomodò in Monaſteriis lectores, & miniſtri menſæ, & aliàs famuli miniſtrantes menſæ, qui licitè poſſunt offam, vel aliud priùs accipe-

re, tum ad confirmandas vires, ut commodiùs ſerviant, vel etiam famem non nihil ſedent, ut notant *Azor. Nav. Diana p.4. tr.4. reſ.*142. Tum etiam, quia ſumptio illa prævia cenſetur inchoatio moralis cœnæ, quam poſteà juſta de cauſa ad implendum ſervitium interrumpunt, ut notant Leſſ. Laym. *cit. n. 6.* 3. *Negotium* denique, ut ſi refectione, ſeu cœna nondum finita ob occurrens negotium diſcedere cogaris nondum ſatur, & abſque intentione finiendi, confecto negotio reverti putes ad eam finiendam, præſertim intra modicum tempus, v. gr. unius horæ: cenſetur enim moraliter unica refectio propter intentionem, conſideratis etiam circumſtantiis negotii, loci, temporis: *communis apud cit.* Quin etiam ſi quis, etſi utcumque, non tamen abundè ſatur, animo refectionem finiendi à menſa recedat cum, vel ſine negotio, adhuc mutata intentione durante adhuc cœna, redire poſſe, & comedere abſque fractione jejunii, probabiliter docet Leſſ. *l.4. c.2. dub.2. nu.*11. *Filliuc. hic*, qui addit inſuper, etiamſi cœna finita fuiſſet, ſi tamen non omninò ſatis ediſſes intra modicum tempus, v. gr. unius quadrantis, poſſe te refectionem inſtaurare, quia moraliter cenſeretur unica refectio. nec diſſentit Diana *p.2. tr.9. reſ.* 32. Oppoſitum tamen docent Nav. *c.*21. *n.*14. Valentia, & alii cum Laym. talem non poſſe redire citra peccatum ſaltem veniale, quia in hoc caſu repetitio comeſtionis non fit per accidens, nec una intentione unitur moraliter, ſed fit ex nova intentione contra priorem, adeoque reſpectu hujus hominis non una moraliter, ſed plures comeſtiones ſunt. Sed tu elige ſententiam quæ magis placet.

II. Excludendo refectiones iteratas.

14 JEjunium Eccleſiaſticum, ita requirit refectionem unicam continuam, ut ſolùm excludat alias iteratas veras refectiones, ſeu ſumptiones alicujus per modum cibi ad nutriendum corpus. Minimè verò excludit alias ſumptiones non per modum cibi, vel refectionis, ſed vel per modum medicinæ, vel per modum potus: ut etiam *ſect.*1. in definitione jejunii generaliter prolatum, & hîc particulariùs explicandum eſt. In primis ergo non frangit jejunium, quidquid ſumitur extra tempus refectionis purè per modum medicinæ, ut non tantùm ſunt ipſa medicamenta, ſeu pharmaca præciſè ad avertendos morbos ordinata, ſed etiam quidem veri cibi, alioquin ad nutriendum corpus apti, cùm tamen in paucitate modica ſumantur extra, vel ante tempus refectionis, non ut cibi ad nutriendum, ſed ut medicina ſolùm ad fovendam naturam. Ut ſi quis ad confortandum ſtomachum debilem, vel præ vacuitate defectionem metuens, vel ad tollendum oris fœtorem, vel ſimilem cauſam manè ſumat offam, fruſtum panis, electuarium, aromata, ſaccarum &c. Item ſi muſicus ad conſervandam vocem manè ſumat ovum recens, offulam, confectiones ſaccarias. Eadem ratio eſt de Profeſſore publico, de Concionatore, qui plus à jejunio excuſantur, ut *ſect. ult.* videbitur. Item cùm quis extra tempus refectionis bibit quacumque de cauſa, licitè addit bolum panis, amygdala, vel aliud quid: quia id rationem medicinæ potiùs habet, ne noceat hauſtus, etſi per accidens nutriat, ut notant communiter DD. Apud Laym. *cit. l.4. tr.8. c.1. n.7.* Item univerſaliter electuaria: ſeu confecta ſumere, non frangit jejunium, cùm principaliter non ſumantur ut alimenta, ſed ut medicamenta, ut docet communis DD. cum ipſo S. Thoma *cit.* 2. 2. *q.*147. *ar.6. ad* 3. Qui meritò excipit omnes, niſi magna quantitate accipiant, adeoque plùs per modum cibi quàm medicinæ, & conſequenter in detrimentum jejunii. Eadem denique ratione ſumere fructus aliquos extrà tempus v. g. uvas, ficus, poma domeſtica, vel peregrina in quantitate non magna, & non per modum cibi ad ſatiandum, ſed potiùs per modum medicinæ, vel per modum potus ad refrigerandam naturam, vel ſitim reſtinguendam &c. non frangere jejunium, rectè notat Diana *p.9. tr.7. reſol.*24. Excipe rursùs, niſi in magna quantitate, adeoque per modum cibi ſaturantis potiùs accipiantur.

15 Deinde non frangit jejunium extra tempus refectionis bibere quemcumque purum potum, etiam vinum, cerviſiam, mulſum: uti contra noſtrum Alenſem docet communiſſima DD. cum *D. Th. cit. a. 6.* Ratio eſt: quia tantùm eſt in præcepto una comeſtio, non autem una potatio, uti communis jam uſus interpretatur, & licèt veteres Chriſtiani diebus jejuniorum etiam vini uſu abſtinere debebant, ut latè probat Bellarm. *l. 2. de operibus*, modò tamen id Chriſtianis conſuetudo à tempore immemorabili concedit, ut licitus ſit vini uſus, etiam extra tempus refectionis, ſive ante, ſive poſt; ut habet communis Theol. & Canoniſt. cum Azor. *lib.7. c.*10. *q.7. Laym. cit. c.*1. *nu.* 1. Idque certum videtur, ſi bibatur vinum, vel alius potus præciſè per modum potus ad ſedandam ſitim. At quid, ſi ſumatur vinum, cerviſia, mulſum, non ad ſedandam ſitim, ſed etiam aliqualiter ad famem ſedandam, & nutriendum (cum reverà aliqualiter nutriant cerviſia rubra, & mulſum) extra tempus refectionis? Frangere jejunium, & illicitum eſſe docent S. Antun. Richardus, Roſella, alii, cum Azorio modò *cit. c.*10. *q.4. in fine*. Oppoſitum tamen longè probabiliùs docent DD. communiter cum D. Th. *cit. art.* 7. Nav. *c.*21. *n.*13. Laym. *cit. n.*7. & plurimis citatis Diana *p.1. tr.9. reſol.* 23. Ratio à S. Thoma data eſt etiam: quia Eccleſia diebus jejuniorum tantùm prohibet ea, quæ per ſe ordinantur ad nutriendum corpus, potus autem quicumque purus per ſe non ordinatur ad nutriendum corpus, ſed potiùs ad ſitim extinguendam, naturam refrigerandam, & cibi concoctionem adjuvandam: & quamvis vinum, cerviſia, mulſum, per accidens aliquantulum nutriant, eorum tamen Eccleſia rationem non habuit: ergo ſi quis diebus jejunii bibat vinum, cerviſiam, mulſum &c. famis ſedandæ gratia, adeoque quaſi per modum cibi, non agit contra præceptum Eccleſiæ, etſi agat contra finem præcepti, quem non tenetur aſſequi. Alia eſt ratio de lacte, melle, pulte amygdalina, juſculo carnium &c. quæ ad nutriendum principaliter ordinantur, adeoque pota ſine dubio jejunia violant, ſecundùm omnes.

16 Inſuper vinum, cerviſia, mulſum &c. immoderatè, & exceſſivè bibens, puta uſque ad ebrietatem, vel vomitum, peccat quidem contra virtutem temperantiæ pro ratione exceſſus, mortaliter, vel venialiter, non tamen contra præceptum jejunii, quippè quo potus non prohibetur, ut dictum eſt: etſi deficiat à fine præcepti, ſcilicet mortificatione corporis, alioquin pro ratione exceſſus mortalis, vel venialis, meritum jejunii in toto, vel in parte perdat (ut ſuprà de una refectione exceſſiva dictum eſt) unde dici ſolet potum exceſſivum jejunium non frangere, ſed ſubmergere tantùm. Ita communiter DD. apud ſæpè citatos: etſi contrarium doceat noſter Marchant. *Trid. p. 2. tr.12. tit.3. q.1.* quem vide, & ſi placet, ſequere.

III. Sub mortali ex genere ſuo.

17 COmmunis DD. apud Bellarm. *lib.2. de bonis operibus c.7* Laym. *hic c.1. n.*12. Ratio eſt: quia hæc eſt vera lex, & præceptum Eccleſiæ in materia gravi, adeoque juxta rationem materiæ obligans ſub peccato gravi ex genere ſuo: adeò ut extra tempus competentis refectionis ſumere aliquid cibi in quantitate notabili ſit peccatum mortale, in quantitate verò modica, & notabili, veniale tantùm, niſi rationabilis cauſa omnino excuſet; etenim in hoc præcepto dari parvitatem materiæ à mortali excuſantem, omnes conſentiunt, quamvis in aſſignanda illa parvitate materiæ maximè diſcrepent.

Placet judicium Dianæ *p. 5. tr.5. reſ.*11. Materiam parvam hic cenſeri circiter duarum unciarum: quæ eſt pars quarta collationis, ſeu refectiunculæ veſpertinæ: adeò ut ſicut pro collatione veſpertina damus quartam partem cœnæ ordinariæ, ita ejuſdem collationis quartam partem admittimus pro parva materia, veniali culpa in fractione jejunii: ita ut ejuſdem collationis quantitatem totam, vel plus, quàm mediam comedere, abſque omni cauſa extra tempus refectionis, aſcenderet ad peccatum mortale in fractione jejunii. Ubi tamen nota ex materia de peccatis: multas materias parvas diſtinctis vicibus extra tempus refectionis ſumptas, tandem concreſcere in materiam gravem, & frangentem jejunium mortaliter, quia continuantur in affectu refectionis, nec opus eſt, ut fiant ex prævia intentione voluntatis, ſed ſufficit, quòd quis ſæpiùs extrà tempus quid modicum comedens advertat tandem ſe notabilem quantitatem congregare, quo animadverſo, ſumpta adhuc buccella peccabit mortaliter, eadem ratione, ſicut in materia furti communiter explicant DD.

IV. Sed probabiliter prima tantùm refectione iterata incurrendo.

18 QUæſtio hic præcipua eſt; an ſicut de præcepto abſtinentiæ à carnibus dictum eſt, ita etiam in præcepto refectionis unicæ peccetur mortaliter, toties, quoties, quis extra tempus refectionis aliquid ſumit in quantitate notabili, an verò in prima ſumptione tantùm?

Reſolutio pendet ex mente Eccleſiæ. Potuit enim Eccleſia ita præcipere unam refectionem, ut ſimpliciter prohibeat omnes alias (quemadmodùm præcipit unam tantùm in die communionem, vel celebrationem) adeò ut, quoties quis ultra eam reficitur, toties peccet contra præceptum negativum, & ita quidem eſſe affirmant *Medina*, *Covarruvias*, *& alii nonnulli*. Vel potuit Eccleſia ita præcipere unam refectionem, ut alias refectiones ſolùm excludat limitatè, quatenus nimirùm deſtruunt formam jejunii quoad unitatem refectionis: & ſic certum eſt ſola ſecunda comeſtione notabili peccari mortaliter, & non aliis ſequentibus. Atque ita affirmat jam communis, & verior ſententia

tia DD. Nav. ſæpè cit. Cajet. Sylveſt. Angelus, aliique plurimi apud Leſſ. cit. *lib.* 4. *c.* 2. *dub.* 3. Laym. *c.* 1. *n.* 13. Diana *p.* 1. *tr.* 9. *reſolut.* 44. Ratio eſt, quia eatenùs peccatur contra præceptum jejunii, quatenùs frangitur jejunium: atqui jejunium, quatenùs conſiſtit in una refectione, ſemel tantùm poteſt frangi, ſcilicet in ſecunda refectione, non item in aliis ſequentibus: poſtquam enim ſemel altera vice ſufficienter refectus fuiſti, jam periit forma jejunii quoad unicam refectionem: & ſicut non poteſt ampliùs reſarciri, ut ſit una refectio, cùm altera præceſſerit, ita etiam non poteſt ampliùs frangi per ſubſequentes refectiones, ut evidens eſt: ergo in ſola ſecunda refectione notabili peccatur mortaliter contra præceptum jejunii, conſequenter, poſtquàm quis ſemel ſecunda vice refectus, jejunium fregit: non tenetur ampliùs abſtinere à comedendo (exceptis carnibus) ſaltem ſub mortali (probabiliter enim Filliuc. cit. cenſet in aliis refectionibus adhuc peccari venialiter, quia videntur ſecundariò adhuc prohibitæ.) Addunt Laym. & Diana cit. eandem eſſe rationem, ſive quis ſcienter juſta, vel injuſta ex cauſa, ſic & ignoranter, vel inadvertenter, v. gr. non recordatus jejunii, altera vice reficiendo jejunium fregit, non teneri ampliùs abſtinere, nec peccare ulteriùs comedendo: ſemper enim verum eſt dicere, jejunium fractum eſſe quoad unicam refectionem, & ceſſat finis præcepti, ſcilicet mortificatio carnis, ut talis deinceps ſervari non poſſit, ſecundùm formam Eccleſiæ. Eandem rationem eſſe de eo, qui voviſſet jejunare in pane, & aqua, & jam ſemel vinum bibendo votum fregit, jam audiviſti ſuprà in materia voti.

§. IV. *Qua hora debet fieri refectio in Jejunio Eccleſiaſtico.*

19 JEjunium Eccleſiaſticum ex antiqua Eccleſiæ inſtitutione, & conſuetudine requirit, ut refectio illa unica ſit cœna, non prandium, adeoque fiat hora competenti, qualis olim fuit in Quadrageſima quidem veſpertina, in aliis jejuniis hora 9. poſt meridiem. Ita exemplo Scripturæ affirmant, & probant teſtimonia Sanctorum PP. paſſim, quos latè videre potes apud Bellarm. *cit. c.* 2. & meum March. *l. c.* Inſtar omnium ſit D. Bern. *ſerm.* 3. *Quadr. Hactenùs uſque ad nonam jejunavimus ſoli: nunc autem uſque ad veſperam jejunabunt nobiſcum univerſi, Reges, & Principes, Clerus, & populus, nobiles, & ignobiles ſimul in unum dives, & pauper.* Et negari non poteſt olim horam determinatam illam, tanquam quid ſubſtantiale requiſitum ad jejunium obligaſſe ſub peccatu mortali, atque ut obſervat Laym. *cit. c.* 1. *n.* 11. olim peccatum mortale fuiſſe tempus refectionis notabiliter anticipando jejunium, ſolvere, ſeu cœnam in prandium commutare ſine juſta cauſa. Verùm nunc de jejunio Eccleſiaſtico, prout moderno tempore obſervari debet, pono breves.

R E S O L U T I O N E S,

20 I. HOra competens refectionis capiendæ in omnibus jejuniis Eccleſiaſticis in, & extra Quadrageſimam ex recepta jam conſuetudine, & indulgentia Eccleſiæ, cui omnino ſtandum eſt, eſt hora ſexta proxima meridiei; apud nos undecima. *Omnes.* Cùm enim homines ob corporis, & naturæ ſemper magis declinantis infirmitatem, ampliùs tam diù in jejunio non perſeverarunt, Eccleſia pia Mater jus commune relaxavit, & refectionem aliàs tanquam cœnam hora veſpertina, vel nona ſumendam, hora ſexta ſumi indulſit: & reipſa quidem in prandium commutavit: attamen ob memoriam antiquitatis edendo nomine cœnæ. Unde & ordinavit, ut in ipſa refectione meridiana dicantur preces menſales pro cœna aſſignatæ, & ut in Quadrageſima Veſperæ, & aliis diebus jejunii Nona ſemper ante refectionem meridianam dicantur. Cœpit ea conſuetudo in meridie reficiendi ferè temporibus S. Thomæ Aquinatis circa annum Chriſti 1270. Ut inſinuat ipſe S. Thomas ſæpè *c. q.* 77. *a.* 7. & referunt DD. communiter etiam *cit.* &c. Obſervandum autem eſt, horam meridianam nunc ad jejunium Eccleſiaſticum requiri, & præcipi negativè tantùm: nimirùm, ne ante illam horam cibus ſumatur, ut mox declarabitur, non verò poſitivè, quaſi neceſſe ſit hora meridiei cibum ſumere, & non liceat diutiùs abſtinere, & jejunium protrahere. Non enim tantum licitum, ſed ſine dubio ſanctum, & meritorium, longeque præſtabilius eſt, jejunium veteri more protrahere uſque ad Veſperas, vel ſaltem Nonam: Tum quia conformius eſt veteri Eccleſiæ, & Sanctorum jejunio: Tum quia eſt major mortificatio carnis; adeoque conformius intentioni Eccleſiæ, & fini jejuniorum, ut rectè monent *Navar. Leſſius, & Filliucius citati.*

21 II. Hora determinata refectionis, ſcilicet modò meridiana, non eſt de eſſentia jejunii Eccleſiaſtici, ſicut eſt abſtinentia à carnibus, & unica refectio. Communior, & probabilior ſententia DD. *cum Leſſ. Fill. Laym. cit.* Ratio eſt, quia Jejunium Eccleſiaſticum hactenùs ſemper perſeveravit idem, & immutatum, quoad abſtinentiam à carnibus, & unicam refectionem, at quoad tempus comeſtionis hactenùs ſæpiùs mutatum fuit, nam in primis hora veſpertina mutata eſt in nonam, modò utraque retracta eſt in ſextam, ſeu meridianam, ejuſque ſignum eſt, horam determinatam non eſſe ita de eſſentia jejunii, ſicut eſt abſtinentia à carnibus, & unica refectio. Deinde illud non eſt de eſſentia jejunii, quo prætermiſſo non frangitur, ſed adhuc poteſt, & debet obſervari jejunium, ſed ſi quis reliqua ſervavit, ſcilicet abſtinentiam à carnibus, & unicam refectionem, etſi horam competentem notabiliter præveniret, is non frangeret jejunium, ſed poſſet, & teneretur adhuc jejunare reliquo die: quis enim dicat, eum, qui cum, vel ſine cauſa horam refectionis una, vel aliquot horis anticipavit, non teneri ampliùs eo die jejunare, ſicut eum, qui ſecunda vice refectus eſt jejunium fregit: ut perperam docuit quidam: ergo hora determinata refectionis non eſt de eſſentia jejunii, ſed ſolùm conditio accidentalis, cum cujus violatione ſubſtantia jejunii Eccleſiaſtici conſiſtere poteſt, ipſumque jejunium non quoad ſubſtantiam, ſed quoad modum tantùm ſecundarium præceptum violatur, & hoc ſolùm probant Canoniſtæ, & DD. num. ſeq. adferendi &c. Itaque qui ſive voluntariè eum, vel ſine juſta cauſa, ſive involuntariè, & inadvertenter ſcilicet ignorans, vel non recordans eſſe diem jejunii, & uno verbo, qui cum, vel ſine culpa ante horam determinatam meridianam ſe reficit v. g. manè ſumit jentaculum (dummodò carnes, vel cibos vetitos non comedat) ſicut poteſt adhuc præceptum jejunii quoad ſubſtantiam ſervari, ſic etiam tenetur obſervare, & ſic deinceps. Aut enim ſumptum manè jentaculum fuit ſufficiens refectio, & tunc contentus eſſe poteſt, & debet veſpertina collatione infrà admittenda, aut non fuit ſufficiens refectio, & tunc nullam cauſam habet, vel circa meridiem moderatè prandendi, aut intermiſſo prandio veſperi cœnandi, jentaculo illo matutino pro collatiuncula veſpertina reputato, & commutato. Communis DD. Nav. *c.* 21. *nu.* 23. Leſſ. *l.* 4. *c.* 2. *dub.* 3. Laym. *cit. n.* 14. Diana *p.* 1. *tr.* 9. *reſ.* 48. Quare non placet Sententia Palud. Sylv. & aliorum, quòd ſi quis neſciens, aut immemor eſſe diem jejunii, manè jentaculum ſumpſit, poſſe nihilominus abſolutè cum aliis prandere, ac ſi nihil omninò ſumpſiſſet, propterea quòd jejunium non voluntariè, & formaliter, ſed materialiter tantùm violetur. Non placet, inquam. Talis enim ſumendo jentaculum, vel comedendo ante tempus refectionis, adhuc nullo modo jejunium violavit, cùm poſſit adhuc ſervari quoad ſubſtantiam: poſteà autem, ſi ſumptu bono jentaculo iterùm prandeat, violavit jejunium omni modo, & formaliter, & materialiter, ac quoad ſubſtantiam, iterata ſcilicet tantùm refectione notabili.

III. Jejunium Eccleſiaſticum quoad horam determinatam 22
in Eccleſia modo meridianam, ſeu undecimam, obligare ſub peccato, omnes agnoſcunt, & quidem etiam hodie obligare ſub mortali, adeò ut peccatum mortale ſit, eam horam notabili tempore, ſaltem unius horæ præveniendo ſine juſta cauſa reficere, docent ſanè graviſſimi Doctores Nav. *c.* 21. *n.* 37. *Covar. Palud. Sancius*, & alii, & mordicùs noſter Marchan. hic *tr.* 12. *tit.* 3. *q.* 2. aſſerens eſſe communem Eccleſiæ ſenſum, à quo recedere temerarium ſit. Rationem dant. Quia qui Eccleſiaſticum jejunium notabiliter violavit, peccat mortaliter: ſed notabili anticipatione refectionis ante horam determinatam notabiliter violatur jejunium; nam & olim præveniens reficiendo horam veſpertinam, vel nonam non cenſebatur jejunare, adeoque ſimpliciter violare jejunium: nunc autem refectio meridiana ſucceſſit veteri refectioni veſpertinæ, conſequenter, & hanc notabiliter ſine juſta cauſa præveniens cenſebitur non jejunare, ſed frangere jejunium. Deinde præſcriptio horæ meridianæ facta eſt tanquam notabiliter conducens ad finem jejunii, ſcilicet mortificationem carnis, atque augens jejunii difficultatem, & jejunantis meritum, atqui notabiliter præveniendo horam præſcriptam tollitur iſte finis, adeoque violatur jejunium: ergo notabiliter præveniens horam præſcriptam peccat mortaliter. Cæterùm omnes conſentiunt, notabilem præventionem eſſe unicam horam, & ampliùs ante horam ordinariam: præventionem autem non notabilem, adeoque veniale tantùm, eſſe unius quadrantis, vel mediæ horæ circiter ob parvitatem materiæ, ut fatetur ipſe March. *l. c.* Sententia utique probabilis, tutior, & magis pia, adeoque in praxi conſulenda.

IV. Nihilominus æquè probabilis eſt ſententia negativa 23
nimirùm horam præſcriptam etiam notabiliter, & ſine etiam juſta cauſa prævenire reficiendo, eſſe ſolùm peccatum veniale. Ita communior DD. *Innoc. Angel. Tolet. Medina, alii cum Leſſio, & Laym. ſuprà cit. & plurimis citatis.* Diana *part.* 1. *tr.* 9. *reſ.* 33. Ratio eſt: Quia ſic præveniendo non violatur jejunium quoad ſubſtantiam, ut N. II. probatum, ſed

ſolùm quoad conditionem accidentalem ex præcepto requiſitam: & quamvis hæc ipſa conditio non reficiendi, niſi hora ſtatuta, ſcilicet veſpertina, vel nonam olim obligarit ſub mortali, quin etiam dato, quod tunc fuerit de ſubſtantia jejunii Eccleſiaſtici, ut volunt Auctores oppoſitæ Sententiæ, erat enim graviſſima mortificatio, quæ ſemel anticipata notabiliter hora, poſteriori abſtinentia non poterat compenſari: attamen ſpectata hodierna Eccleſiæ conſuetudine, qua cœna in prandium, ſeu tempus meridianum, quo homines communiter prandere ſolent, tranſlata eſt in tempus ordinarium, non videtur ampliùs admodùm ad ſubſtantiam pertinere jejunii, neque ad ejus finem, cùm mortificatio, ſeu difficultas, quæ minuitur anticipando refectionem ante meridiem è contrà poſteà augeatur, & compenſetur ulteriori dilatione collatiunculæ veſpertinæ: adeoque tempus ſtatutum eſſe ſolùm quid accidentale, & ſecundariò requiſitum ad jejunium Eccleſiaſticum: cujus proinde prætermiſſio, ſeu anticipatio etiam notabili tempore facta ſine juſta cauſa cenſeri debeat tantùm culpa venialis: ut rectè infert Laym. *c. n.*11. In hac ergo probabiliſſima ſententia horam refectionis meridianam prævenire per tempus non notabile, utpotè quadrantem, vel mediam horam circiter, nullum omninò peccatum erit cùm enim neque notabili tempora prævenire ſit culpa gravis, tempore non notabili prævenire nulla eſſe poteſt culpa. Prævenire autem tempore notabili horam v. g. jam incipit eſſe culpa venialis, eòque gravior, quantò ab eo longiùs receditur; nunquam tamen pertinget ad culpam mortalem ob cauſam dictam. Intellige ſemper *abſque cauſa legitima;* quòd ſi enim cauſa juſta, & rationabilis interveniat, nulla omninò culpa erit, tempus refectionis etiam notabiliter prævenire: Cujuſmodi cauſæ ſunt, 1. Iter inchoandum ex juſta cauſa etiam liberæ devotionis, peregrinationis. 2. Impedimentum, vel negotium urgens, quod refectionem meredianam impediat, ut quando Concio habenda, lectio frequentanda, aliudve negotium in meridie. 3. Item infirmitas corporis, quæ non permittit tantum temporis expectare, & manere jejunum, 4. Hoſpitalis, ſeu Urbanitas, ut ſi amicus, viator, vel alius veniat ad te, qui cauſa itineris, vel alterius negotii debeat anticipare comeſtionem, & ei condeſcendere, vel ſe coaptare conveniens ſit &c. In his, & ſimilibus nullum agnoſcant peccatum Doctores communiter, etiam Marchant. *cit. q.* 2. *n.* 3.

S E C T I O II.

Qualiter licita eſt Collatio, ſeu refectiuncula veſpertina, in qua quantitate, & qualitate ciborum?

S U M M A R I U M.

25 Collatio veſpertina licita eſt *ex conſuetudine*.
26 In quantitate tamen modica; *quæ communiter cenſetur eſſe quarta pars cœnæ ordinariæ*, Uſque ad 30.
30 Uſque ad num. 33. Et in quantitate ciborum: *ubi; quos cibos ſumere liceat in collatione?*
33 *Tempus veſpertinum collationis ex rationabili cauſa cum prandio commutare licet.*

A S S E R T I O III.

24 *LIcita modò eſt collatio, ſeu refectiuncula veſpertina in quantitate modica, & qualitate ciborum competente; tametſi ex rationabili cauſa eam cum refectione meridiana commutare liceat.* Comm. DD. Explico breviter.

§. I. *Licita eſt collatio &c.*

25 NUllo quidem Jure communi, cùm de Jure communi ipſa refectio unica jejunii Eccleſiaſtici debuerit ſumi tempore veſpertino: poſtquam nihil omninò cibi licebat ampliùs ſumere (unde Jejunium definiri ſolet: *Prandii & poſt cœnam cujuſlibet cibi ſubtractio;*) ſed ſolùm conſuetudine legitima præſcripta, licita eſt modò illa collatio; ut obſervat *communis DD. apud citatos*. Nam poſtquam ipſa refectio unica jejunii à tempore veſpertino tranſlata eſt in horam meredianam: quia fideles, ſi poſt tam maturam refectionem toto reliquo die nihil amplius cibi ſumere deberent, difficulter poſſent ſomnum capere, & potus ad refrigerandam naturam, ſitimque ſedandam neceſſariò ſumendus facilè nocere poſſet valetudini. Simili conſuetudine rationabili jam ubique recepta, & præſcripta introducta eſt illa cœnula, ſeu refectiuncula veſpertina, non tantùm per modum medicinæ ad conciliandum ſomnum, vel ne potus noceat, verùm etiam per modum cibi ſumenda. Quia etiamſi illa conſuetudo à principio inceperit ex neceſſitate, ne ſomnus impediatur, & potus noceat, tamen conſuetudo ita invaluit, ut abſolutè liceat per modum cibi reficientis, etiamſi hîc, & nunc non eſſet neceſſaria ob ſomnum, vel nocumentum potus, ubi obſervant DD. communiter cum Nav. *Leſſ. lib.* 4. *c.* 2. *dub.* 2. Porrò ſicut illa ipſa collatiuncula veſpertina preciſè introducta, & licita facta eſt per conſuetudinem, ita etiam ejuſdem quantitas, & qualitas licita ſecundùm conſuetudinem, & æſtimationem piorum, & DD. regulanda, & definienda eſt, ut ex Abbate rectè notat *Laym. cit.*

§. II. *In quantitate modica.*

MOdicam debere eſſe quantitatem, omnes conveniunt, 26
quò minor: eò melior: at verò quantum, & in quanam quantitate modica liceat cibum capere in refectiuncula illa, tot ſunt Sententiæ, quot capita. Aliqui menſuras mathematicas præfigunt. Nam *Graffis* permittit tres uncias, *Homobonus* permittit quatuor, *Villalobos* concedit ſex, *Fagund. & Tamb.* infrà citandi octo uncias admittunt, ideſt, ferè mediam libram noſtram in refectiuncula veſpertina. Alii alia comminiſcuntur. Alii rectiùs docent, non poſſe unam generalem pro omnibus quantitatem ſecundùm pondus, & menſuram determinari, ſed variam eſſe poſſe pro varietate perſonarum, & ætatis, educationis, occupationis; item regionis calidioris, vel frigidioris, & ſanè veriſſimum eſt, ſine dubio enim plus indiget, & ſumere poteſt homo provectæ ætatis, quàm puer; homo nobilis pluribus, & delicatioribus aſſuetus, quàm vulgaris; homo pluribus occupationibus, vel laboribus exercitatus, quàm vacans: homo degens in his regionibus frigidioribus, quàm in regionibus calidis Italiæ, Hiſpaniæ &c. Ad hoc tamen, ut aliqualis recta regula aſſignetur pro omnibus, placet Sententia Reginaldi in praxi ſua *tom.* 2. *l.* 4. *nu.* 185. Filliuc. *tr.* 2. 1. *p. c.* 2. *q.* 7. & Laym. *hic c.* 1. *n.* 9. Quantitatem modicam pro collatione veſpertina licitè, & ſine ſcrupulo, cenſeri quartam partem cœnæ ordinariæ, quam quis alias, ſpectata ſua perſona, ætate, conditione, occupatione, regione, ordinariè ad ſufficientiam naturæ ſumere ſolet. *Ratio eſt*, quia etiam in aliis præceptis, ut auditione Miſſæ, & recitatione horarum, ſemper quarta pars cenſetur modica, & non notabilis (niſi totum eſſet valdè notabile magnum) cùm ergo homo pro cœna ordinaria non ita magnam quantitatem edere ſoleat, meritò quarta pars cœnæ ordinariæ cenſeri poteſt quantitas modica, quam quis pro refectiuncula veſpertina ad confortandam naturam licitè ſumere poſſit, v. g. Si in cœna ordinariè ſolas ſumere libram, poteris in collatiuncula ſumere quadrantem libræ, & qualitate competente infrà aſſignanda. Et hæc regula plana, & univerſalis, ut cuivis hominum ſtatui, & conditioni facillimè applicetur, eſtque hæc recepta opinio DD. in Germania; quamvis Auctores *cit. Diana*, *Turrianus*, & alii nimis laxam, improbabilem, & minùs tutam in praxi proclament. Mittant illi Germanis tempore jejunii ſuum calidum cœlum, cibum, & vina pinguia, fructus, & confecta &c. & jejunabimus cum ipſis.

Nec etiam nimis recedit à noſtra ſententia opinio Vil- 27
lalobi, & Tamb. *l.* 4. *c.* 5. *ſ.* 3. qui ait receptam eſſe RR. opinionem, cœnulam veſpertinam aſcendere poſſe ad octo circiter uncias, ideſt, mediam circiter libram ex conſuetudine legitimè introducta, idque univerſaliter reſpectu omnium, ſive aliàs magna, ſive modica cœna utentium, ſive robuſtorum, ſive infirmorum, etiam eorum, quibus octo unciis fames omninò extinguitur. Et ſanè ſi conſtaret de ejuſmodi conſuetudine legitimè introducta, hæc Sententia multùm faceret ad eximendos ſcrupulos religioſoribus. Atque in particulari convenit cum noſtra regula: ſi quis enim in cœna ſoleat ſumere ad triginta uncias, duas circiter libras, quarta pars licitè aſcendet ad octo uncias, mediam circiter libram.

Itaque in hac noſtra probabili, & tuta ſententia tunc 28
demùm in cœnula nocturna excedi, & jejunium frangi cenſebitur, quando id, quod ſumitur, notabiliter excedit quartam partem ejus quantitatis, quæ ad integram cœnam ſufficit, ſeu ultra mediam libram, niſi & hoc aliqua cauſa excuſet à peccato, uti eſt corporis teneritudo, aſſuefactio &c. qua ratione perſonis nobilioribus plus permitti poteſt. Item occupatio diurna, qua ratione aſſiduò ſtudio occupatis plus permittitur. Item occupatio futura nocturna: qua ratione in Vigilia Nativitatis Domini permiſſa eſt collatio duplò major propter Officium nocturnum, cui omnes fideles intereſſe ſolent: ut obſervat *Filluc. cit. Turrian.* & aliis cum Diana *punct.* 5. *tract.* 5. *reſol.* 12. Eadem eſt ratio de aliis ſimilibus caſibus.

§. III. *In qualitate ciborum.*

EXcluſis carnibus, vel aliis cibis vetitis, inſuper in col- 29
latione etiam quoad cibos eſuriales delectum habendum, ut non liceat quemcunque ſumere, docet ſanè com-

munis

munis Doctorum Sententia, & oppoſitum falſum, & improbabile cenſet *Diana p.* 1. *tract.* 9. *reſ.* 1.

30 I. Communis ergo eſt ſententia Navarri *c.* 21. *n.* 13. Toleti *l.* 6. *c.* 2. Filliuc. *c.* 2. *dub.* 6. & aliorum cum Diana *cit.* & *p.* 10. *tr.* 14. *reſ.* 57. collatiunculam ſumendam eſſe in modico pane, fructibus arborum, herbis bellariis tantùm, quæ nimirùm ſolum in jentaculis, vel merendis apponi ſolent, vel in refectionibus præmitti ad excitandum appetitum, vel poſtponi ad ſigillandum cibum, ait *Diana cit.* adeò ut jejunans etiam in refectiuncula veſpertina teneatur abſtinere ab omnibus cibis propriè dictis, qui nimirùm ad ſuſtentandam naturam, in ipſis refectionibus, ut fercula apponi ſolent, ut ſunt omnes piſces cocti, ova, lacticinia, legumina cocta, aliique cibi ſubſtantiales idque (ut plerique docent) ſub peccato mortali ex genere ſuo: niſi parvitas materiæ excuſet. *Ratio eſt*, quia conſuetudo, quæ ipſam collationem introduxit, etiam quantitatem, & qualitatem cibi licitè ſumendi præſcripſit, atqui (ait Azor. *l.* 7. *c.* 8. *qu.* 7.) communi uſu receptum eſt, ut parum panis edatur, vel ſeorſim, vel una cùm fructibus, herbis, vel aliis cibis levioribus, ut ſunt ficus, uvæ paſſæ, nuces, pira, poma, vel ſaccaro, & melle confecta, vel piſciculus parvulus (intelligit non coctum, ſed fumo duratum, vel maceratum aceto, qualis etiam inter leviores cibos numeratur in Jure, ut obſervat Laym. *cit. n.* 9.) & *q.* 8. poſteà ait Azor. *corruptelam eſſe, ſi ii cibi ſumantur, qui potiſſimùm ad nutriendum valent, qualia ſunt legumina, & piſces*. Hæc ille.

31 II. Plerique tamen, præſertim pro noſtris partibus aliquantulum plus indulgent. Modicum caſei, butyri, lactis, pultis amygdalinæ concedunt *Filliuc.* & *Laym. cit.* hic addit placentas noſtras. Panem coctum cum amygdalis concedunt *Azor.* & alii cum Diana *p.* 1. *tr.* 9. *reſ.* 34. quamvis alii non pauci negent apud eundem. Graviter autem controvertunt: an in collatione ſaltem liceat ſumere juſcula cocta, ex ipſis illis, quæ licita ſunt in collatione, v. g. ex vino, vel cerviſia, pane, herbis, fructibus, oleo, vel butyro condita? Affirmant multi, Azor. *cit. q.* 8. Drexelius *ſuo Aloe*. Baſſeus *de Jubilæo q.* 4. *caſu* 18. & probabile cenſet Laym. *cit. n.* 9. Quòd ſi enim in collatione licitum eſt ſeorſim bibere vinum, vel cerviſiam, & comedere panem, fructus, herbas, ac modicum butyrum, cur non liceat ex ejuſmodi commixtis, & cale factis confectum juſculum, vel pultum comedere? cum nihil referat, calidumve, vel frigidum ſumat.

32 Verum negant licere æquè multi, Filliuc. *cit. qu.* 6. aliique cum Diana proximè *cit.* & mirabile dictu! ipſe Laym. *cit. n.* 8. Ratio eſt, quia tunc fieret aliud genus ferculi, quod non ingredi ſolet jentaculum, ſed apponitur in menſis ad alendum: negari enim non poteſt, quòd ignis concoctio plurimum mutet materiam ſubjectam, ut alium ex eo cibum efficiat, nutritioni magis inſervientem. Hæc, & ſimilia plura diſputant DD. quilibet in ſuo ſenſu abundans. Et ſine dubio in rigore loquendo, & ſpectata antiqua conſuetudine collationis introductæ veriſſima ſunt, & omnibus probis conſulenda ceſſante neceſſitate, vel cauſa legitima. At verò ſpectata moderna conſuetudine, præſertim in noſtra Germania jam diù tolerata, & planè invaleſcente, cenſeo, non tantùm omnia prædicta licitiſſimè abſumi in collatione, ſed etiam omninò probabilem, & tutam eſſe ſententiam oppoſitam, nimirùm in collatione veſpertina jejunii non eſſe attendendam qualitatem ciborum, ſed quantitatem tantùm: adeò ut ex omnibus cibis, qui die jejunii licitè poſſunt ſumi in prandio, etiam piſcibus, leguminibus, placentis, ovis, lacticiniis &c. in quantitate modica antè determinata, etiam liceat ſumere in cœna; ita expreſsè docent Cajet. *V. Jejunium c.* 1. *fin.* dicens: *non refero, quid quis in ſerotino jentaculo ſumat, ſi modum non excedat*. Et aliis citatis Bonac. *de legibus diſp. ult. pu.* 3. *q.* 1. & noviſſimè noſter Petrus March. *Trib. p.* 2. *tract.* 12. *tit.* 3. *q.* 3. *dub.* 1. his omninò verbis: *Reſpondeo ego, in collatiuncula veſpertina de qualitate cibi non eſſe altercandum, ſed de quantitate duntaxat:* fundor: *quia collatiuncula illa tolerata, vel permiſſa eſt ad aliquam confortationem naturæ propter infirmitatem humanam: quid igitur refert, quo cibo illa confortatio fiat? modò non excedatur, & cibus abſtinentiæ jejunii ſit accomodatus, &c. Ideo cenſeo qualitatem cibi (modò ex prohibitis in diebus jejuniorum non ſit) collationem non vitiare, ſi in quantitate non excedatur*. Hæc ille.

Ego miror Patrem Paulum Layman, aliàs tam bonum Germanum in hac ſola materia patriotis ſuis fuiſſe tam auſterum.

§. IV. *Quam ex rationabili cauſa cum refectione meridiana commutare licet.*

33 REfectiunculæ veſpertinæ tempus ordinarium ſine dubio eſt veſpertinum: adeò ut abſque omni cauſa pro mero libitu eam commutare, manè ſumendo, & veſperi cœnare non licere citrà veniâle, doceat communis, & vera ſententia DD. *Cajet. Navar. Tolet. Filliuc. Laym. ll. cc.* quia violaretur aliqua circumſtantia jejunii per conſuetudinem inducta, idque contra modernam uniformitatem Eccleſiæ. At verò ſi quæcunque cauſa rationabilis accedat, licitum eſſe, omnes uno ore concedunt: etiam noſter Marchant. *cit. q.* 3. *dub.* 3. dicens: *Ratio mihi clara eſt: quia ſi Mater Eccleſia cum comedente in meridie diſpenſet, ut collatiunculam veſperi ſumat ad confortationem, ne deficiat, in hoc condeſcendens humanæ infirmitati: potior ſanè diſpenſationis ratio eſt in eo, qui ut in die iter agat, aliudve negotium commodè exerceat, ad veſperam uſque ſuam cœnam transfert, & manè collatiunculam ſumit, & in eo eſt majus periculum deficientiæ. Ubi igitur eadem ratio militat, idem omninò ſecura conſcientia concludi exiſtimo. Et hæc praxis communi uſu timoratorum in dies confirmatur.* Hæc Marchantius veriſſimè.

S E C T I O III.

Quinam obligentur ad jejunium Eccleſiaſticum, & qualiter?

S U M M A R I U M.

34 Uſque ad num. 37. *Qui, quando, & qualiter obligentur ad Jejunium?*

37 *Tranſgreſſus Jejunium accidentaliter tantùm, illud adhuc ſervare tenetur de reliquo.*

38 *Tranſgreſſus autem illud ſemel quoad ſubſtantiam, id amplius ſervare non tenetur, niſi quoad carnes.* Unde

39 *Qui illud fregit comedendo carnes, etiam ſemel tantùm, tenetur deinceps abſtinere à carnibus, non verò ab aliis cibis.*

40 *Diſpenſatus ad carnes ob* infirmitatem, *cenſetur etiam diſpenſatus ad alteram refectionem: non verò ſi diſpenſatus ſit ad carnes ob alias cauſas.*

41 *Obligatio Jejunii ita affixa eſt diei ſtatuto, ut privata auctoritate transferri non poſſit.* Unde

42 *Qui ſtato die non jejunavit, ſive culpabiliter, ſive inculpabiliter, non tenetur ſupplere alio die. Aliud eſt de Jejunio ex voto, vel Pœnitentia debito.*

43 *Qualiter tranſgreſſio jejunii explicanda in Confeſſione?* &

44 *Quando ea unum numero peccatum, vel multiplex?*

45 *Quando, & qualiter peccent alii proximè cooperantes ad frangendum Jejunium: ut Patres, & Matresfamilias, Domini, Superiores, Caupones &c.*

A S S E R T I O III.

O*Mnis Chriſtianus adultus rationis compos, obligatur ſub mortali ſervare jejunia Eccleſiaſtica, quoad eſſentialia ſtatis diebus, neque aliis ad frangendum jejunium proximè cooperari*. Hæc tota ſequitur ex hactenùs dictis, ideòque breviter explico, & ad praxim applico. 34

§. I. *Omnis Chriſtianus adultus rationis compos.*

INfideles enim, ſicut non ſubjiciuntur Eccleſiæ, ita non 35 poſſunt obligari ejus legibus, qualis eſt etiam præceptum jejunii. Item infantes ante ſeptimum annum completum: cùm adhuc cenſentur rationis impotes: ſimiliter, & perpetuò amentes, ſicut non poſſunt obligari, præſertim poſitivis legibus, & præceptis, ita neque obligantur lege Eccleſiaſtici Jejunii: adeòque eis licitè poſſunt dari etiam carnes, & refectiones toties, quoties, (intellige per ſe, niſi ex parte dantium ſcandalum oriatur, aut contemptus præcepti intendatur,) Comm. DD. cum Sanch. *l.* 1. *in Decal. c.* 12. *nu.* 9. Fill. *c.* 3. *d.* 7. Diana *p.* 1. *tr.* 9. *reſ.* 42. Addit Sancius hic *d.* 41. *num.* 31. etiam verum eſſe, etiamſi puer ante ſeptennium rationis, & doli capax ſit, nam per accidens eſt, quòd uſus rationis in aliquo acceleretur: Jus autem poſitivum non intendit obligare, niſi in illa ætate, in qua communiter uſus rationis acquiritur, qualis ferè eſſe ſolet ſeptennium completum. Adde etiam. nec poſſe demum obligari jejunio etiam quoad carnes, ſi certò conſtet, eos uſum rationis nondum accepiſſe, ob rationem datam, qua reverà manent incapaces præcepti. At verò poſt ſeptennium quamprimùm pueri uſum rationis conſecuti ſunt (quod etiam in dubio præſumitur) etſi nondum teneantur jejunio, quoad unicam refectionem, tenentur tamen abſtinere à carnibus, quia ita teſtatur communis conſuetudo, optima legum interpres: niſi aliunde excuſentur: iis ergo exceptis, & ſecluſa cauſa legitima excuſante aliqua (de quibus *qu.* ſtatim *ſeq.* & *ult.*) omnes Chriſtiani adulti cujuſcunque ſtatus, vel conditionis obligantur præcepto jejunii Eccleſiaſtici, ut docent unanimiter DD. cum D. Th. *qu.* 147. *a.* 4. Canoniſtæ, Rubrica de obſervatione jejunii. Summiſtæ *V. Jejunium*. Et habetur Canone 68. Apoſtolorum, & Synodo 7. *Can.* 56. Et Divus Leo ſerm. 11. de quadrageſ. *Adeſt dilectiſſimi maximum ſacratiſſimumque jejunium, quod obſervantiam ſui univerſis fide-*

libus ſine exceptione denunciat &c. Ratio eſt; Quia finis hujus præcepti, & jejunii Eccleſiaſtici eſt mortificatio corporis, ad id ſubjiciendum ſpiritum, & ſatisfaciendum Deo pro peccatis, atqui finis omnibus communis eſt: ergo & medium præſcriptum jejunium omnibus commune eſſe debet, quod licèt non omnibus ſit æquè neceſſarium, eſt tamen omnibus valdè utile, & meritorium: quia, ut inquit S. Leo *loco citato*. *Nemo ſanctus eſt, ut non ſanctior: nemo tam devotus, ut non debeat eſſe devotior*. Conſequenter Eccleſia potuiſſet pro omnibus præcipere, & de facto præcepit. Sermo ergo tantùm eſt de jejuniis Eccleſiaſticis communibus toti, Eccleſiæ indictis; jejuniis autem particularibus Diœceſis, vel territorii, ſolommodò obligantur cives ſubjecti præſentes: non ipſi cives abſentes, neque extranei, vel advenæ, & hoſpitantes tantùm, ut docetur in materia de legibus. Sed neque Religioſi exempti, hoc ipſo, quòd exempti, ſeu ſubjecti non ſint: quod etiam tacitè inſinuat Conc. Trid. *ſeſſ. 25. c. 12. de Regular.* ubi obligans Regulares ad Feſta Epiſcopalia, nullam facit de jejuniis mentionem, ut cum Suarez obſervat Diana *cit.* Sed iterùm intelligo per ſe, & ſecluſo ſcandalo, quod ſanè facilè intervenire poteſt ut aliqui experti ſunt: item ſecluſo ſpeciali ſtatuto Ordinis.

§. II. *Obligantur ſub mortali ſervare Jejunia Eccleſiaſtica quoad eſſentialia.*

36 NImirùm quoad abſtinentiam à carnibus, & unicam refectionem, in quantitate tamen notabili; uti probatum eſt ſuprà *Sect. 1. §. 2.* Item quoad horam refectionis ſervandam, & notabiliter non præveniendam; ſecundùm communiorem, & ſanctiorem ſententiam, ſed nobis probabiliter ſolùm ſub veniali, ut diximus ibidem *§. 4.* Etiam quoad collatiunculam non exceſſivè faciendam, quia eſſet contra voluntatem Eccleſiæ, & limites refectionis, adeòque mortale ex genere ſuo; ut *Sect. 2. §. 2.* eſt dictum. Atque ex ibidem ſpaſſim dictis patet ad quæſtionem, quomodò, qui præceptum jejunii transgreſſus in uno, adhuc teneatur, vel non teneatur, ſervare jejunium de reliquo. Pono tamen adhuc breves aliquot.

RESOLUTIONES, *&* *velut* Regulas.

37 I. U*Niverſaliter transgreſſus Jejunium non quoad ſubſtantiam, ſed accidentaliter tantùm, tenetur adhuc ſervare jejunium de reliquo.* Ut ſi quis ob parvitatem materiæ modicum quid comedendo extra tempus etiam pauxillum carnis, ſolùm venialiter jejunium violat, ſecundùm omnes ſine dubio ſub mortali tenetur deinceps ſervare jejunium quoad omnia ſubſtantialia. Item qui horam refectionis notabiliter præveniendo, ſive mortaliter, ſive ſecundùm nos venialiter, jejunium violaſſet, tenetur adhuc ſervare jejunium quoad ſubſtantialia: ſcilicet non tantùm abſtinendo à carnibus, ſed etiam ab altera refectione, *ut ſect. 1. §. 4. num. 3.* probatum eſt. Similiter qui extra Germaniam noſtram, ubi jus commune viget, in Quadrageſima ova, vel lacticinia comediſſet, etſi peccaſſet mortaliter contra præceptum Eccleſiæ, jejunium tamen totaliter, & ſubſtantialiter non fregiſſet, teneretur deinceps ſervare quoad ſubſtantialia, ſcilicet abſtinendo à carnibus, & altera refectione, quia præceptum de abſtinendo ab ovis, & lacticiniis eſt quid accidentale diſtinctum à præcepto jejunii, cùm extra Quadrageſimam ſine illa abſtinentia verè ſervetur ſubſtantia jejunii: ut docet communis DD.

38 II. *E contrà univerſaliter transgreſſus ſemel jejunium Eccleſiaſticum quoad ſubſtantiam, ſcilicet comedendo carnes, vel ſecundò reficiendo, non tenetur ampliùs ſervare jejunium de cætero:* cùm ſemel fractum, iterum reſarciri, & conſequenter denuò ſervari impoſſibile ſit (excepta ſemper abſtinentia à carnibus diſtinctè, & individuè præcepta:) Qui ergo ſecunda vice refectus jejunium fregit, non tenetur ampliùs jejunare, ut probatum eſt *ſect. 1. §. 3.* tenetur tamen adhuc abſtinere à carnibus. Similiter legitimè excuſatus, vel diſpenſatus ad binam refectionem, non ideò etiam excuſatus, vel diſpenſatus eſt ad carnes, ſi iis carere poſſit, quia præceptum abſtinendi à carnibus eſt negativum, & dividuum à jejunio: ut patet in juvenibus ante vigeſimum primum, ſeu tertium ſeptennium completum, qui excuſantur, vel diſpenſantur à jejunio quoad unam refectionem, non item quoad abſtinentiam à carnibus, ut pluribus patebit *Sect. ſeq.*

39 III. *E converſo, qui Jejunium fregit comedendo carnes, etiam ſemel tantùm, tenetur quidem deinceps abſtinere à carnibus, quia hoc eſt præceptum negativum obligans pro ſemper, & toties, quoties ſub mortali, non tamen tenetur deinceps jejunare, ſeu abſtinere ab ulteriori refectione.* Quia abſtinentia à carnibus eſſentialiter includitur in jejunio Eccleſiaſtico: adeòque comedendo carnes voluntariè ſubſtantialiter fregit jejunium æquè, ac ſi bis refeciſſet: ac perindè ſecundùm formam ſubſtantialem reſarciri, ac ſervari nequit, ut omnes fatentur. Intellige ſemper, ſi quis culpabiliter, ac voluntariè comedit carnes, adeòque formaliter fregit jejunium. Quòd ſi verò ignoranter, vel inadvertenter, adeòque inculpabiliter comediſſet, manè v. gr. ignorans eſſe diem jejunii, quia tunc jejunium non formaliter, ſed materialiter tantùm fregit, utique tenebitur deinceps jejunare, ne ſimul etiam formaliter frangat, ut probabiliùs docet *Diana cit.* etſi oppoſitum etiam ſit probabile: ſicut de eo, qui etiam ignoranter, & inculpabiliter bis ſe refeciſſet, non teneri ampliùs jejunare, diximus *ſect. 1. §. 3. num. 4.* Eſt tamen aliqua diſparitas ratione mortificationis: adeòque prior ſententia tenenda, ut tenet praxis omnium proborum.

IV. Utrùm autem legitimè excuſatus, & diſpenſatus jam in jejunio ad comedendas carnes, hoc ipſo etiam cenſeatur excuſatus, vel diſpenſatus ad alteram refectionem ſumendam, non conveniunt DD. abſolutè: affirmat communior DD. quos citat, & ſequitur Azor. Diana ſæpè *cit. tr. 7. reſol.* 25. & probabiliorem cenſet Fill. *cit. c. 3. q. 4.* Ratio eſt, quia abſtinentia à carnibus eſt de eſſentia jejunii: ergo ſublata illa neceſſariò aufertur ipſum jejunium, ut ampliùs ſervari ſecundùm formam Eccleſiæ non poſſit, & conſequenter non debeat. Abſolutè verò negant *Medina, Sotus, Nugnus*, & alii apud *Azorium citatum:* eò quòd ſint duo præcepta dividua, quæ ſeorſum ſervari poſſunt, conſequenter debent. Sed placet ſententia media ita diſtinguens. Quando quis excuſatus, vel diſpenſatus ad carnes abſolutè, cauſa debilitatis, vel infirmitatis naturæ ut ordinariè fit; cenſetur etiam excuſatus, vel diſpenſatus ad binam refectionem: quia ad conſervationem naturæ non tantùm facit quantitas, ſed etiam repetitio cibi. Quando verò quis diſpenſatur ad carnes reſpectivè tantùm; ut quia alii cibi eſuriales nocent, vel quis ab iis abhorret, vel tempore bellorum haberi &c. non poſſunt, non ideò excuſatus, vel diſpenſatus cenſebitur ad binam refectionem, ſed jejunium quoad unam refectionem adhuc ſervare tenebitur: quia excuſatio, vel diſpenſatio non debet extendi ultra caſum neceſſitatis, & finem ſuum bonum. Ita *Graffis, Toletus, Leſſius*, alii cum Layman *c. 3. nu.* 8. Filliuc. *cit. cap. 3. quæſt. 4. num.* 53. 40

§. III. *Statis diebus.*

I. OBligatio jejunii ita affixa eſt ſtatis diebus, ut illud de uno die transferre in alterum privata auctoritate nunquam liceat, quacunque etiam ex cauſa. *Omnes*. Quod autem Leo X. Fratribus Minoribus privilegium dederit, ut itinerantes poſſint ſuum jejunium transferre in alium diem, videtur potiùs factum ad ſedandos ſcrupulos, quàm ex neceſſitate, vel enim itinerans ob itineris labores, & incommoda excuſatur à jejunio; & tunc non eſt opus diſpenſatione, vel translatione jejunii: vel non ſunt tanti labores itineris, quin ſimul commodè jejunare poſſit, & tunc ſervet ſuum jejunium: ſi tamen voluerit uti hoc privilegio, utatur in nomine Domini. Addit Marchant. *cit. q. 3. dub. 4.* Superiores ex cauſa rationabili poſſe in translatione jejunii diſpenſare: quemadmodùm Eccleſia anticipat jejunia Vigiliarum incidentium in Dominicam, & Epiſcopi jejunium Vigiliæ S. Mathiæ incidentis in Bacchanalia anticipare ſolent in Sabbatum præcedentem. 41

II. Qui ſtato die jejunii non jejunavit, ſive ignoranter & involuntariè, ſive ſcienter, & voluntariè, cum, vel ſine peccato, non tenetur poſteà jejunare alio die ſequenti ſimili jejunio non obligato (ſecus enim eſt in Quadrageſima, ubi uno vel pluribus diebus non jejunans ſine dubio tenetur jejunare reliquis diebus, quibus poteſt) *Omnes*. Ratio eſt, quia jejunium eſt onus auctoritate Eccleſiæ publica ſtatuto diei alligatum, quod ſi non ſervetur, præceptum jam violatum eſt, ut ampliùs ſervari non poſſit, nec conſequenter debeat. Eadem eſſet ratio, ſi quis voviſſet certo die jejunarè ratione ipſius diei, ut diebus Sabbati in honorem B. V. in Vigilia certi S. Patroni ſui &c. adeòque dies ſtatuta eſſet ad finiendam obligationem: tunc enim eo die neglecto jejunio, ceſſaret omninò obligatio. Alia verò eſt ratio, ſi dies ſtatuta eſſet ſolùm ad implendum votum, & non differendam obligationem: uti ſi quis voviſſet pro unica ſeptimana ter jejunare: tunc enim ſi ea ſeptimana neglexit, tenetur ſequenti, ut latiùs dictum in materia de votis. Idemque dicendum, ſi cui in pœnitentia Sacramentali injunctum eſſet feria ſexta una, vel aliquot jejunare; tunc enim jejunium imponitur principaliter non in honorem diei, ſed in ſatisfactionem pro peccatis: adeòque dies ſolùm ſtatuitur ad non differendam obligationem, & ideò ſi ſtatuto die negligatur, alio die ſervandum erit: ut ex communi notat Filliuc. *q. 5. n.* 85. 24

III. Qui, ſtato die jejunium violavit totaliter; ſeu quoad omnia requiſita, ſcilicet & carnes comedendo, & ſæpiùs reficiendo, ſine dubio longè graviùs peccat, quàm qui violat 43

quoad unum tantùm requiſitum, v. g. vel tantùm carnes comedendo, vel tantùm reficiendo ſine carnibus, vel tantùm refectionem notabiliter anticipando, quia in priori caſu peccatur contra diſtincta præcepta, ideòque ea circumſtantia, ſeu modus in violatione jejunii neceſſariò exprimenda eſt in Confeſſione. Similiter, qui in Quadrageſima pluribus diebus jejunium violavit, numerum dierum explicare tenebitur, quia præceptum Quadrageſimæ fertur ſupra totam quadrageſimam, & ſingulos dies diviſum, adeò ut jejunium cujuslibet diei ſit in diſtincto per ſe præcepto: ideò peccatur toties, quoties uno die non jejunatur, diſtincto per ſe peccato mortali. Quòd ſi quis autem unico voluntatis actu ſtatuiſſet tota Quadrageſima nunquam jejunare, & reipſa nunquam jejunaſſet, equidem unum tantùm peccatum contra committeret, ſed adeò grave, ut æquivaleat quadraginta numero peccatis diſtinctis, adeòque adhuc neceſſariò exprimendum in confeſſione: juxta dicta ſuo loco.

44 IV. Tranſgreſſio jejunii Eccleſiaſtici quatenùs talis, ſemper manet idem numero peccatum mortale, etiamſi plura præcepta Eccleſiaſtica eodem die ſtatuto occurrant: ut ſi Vigilia S. Mathiæ incidat in feriam quatuor temporum Quadrageſimæ, concurrunt tria diſtincta præcepta Eccleſiæ; tranſgreſſio tamen manebit idem numero peccatum mortale, adeòque ea circumſtantia non erit neceſſariò confitenda. *Communis DD. in Materia de peccatis.* Quia peccata multiplicantur numero de multiplicatione præceptorum tunc tantùm, quando plura præcepta reſpiciunt diverſas virtutes, & fines diverſos, non item quando reſpiciunt eundem finem, eamdemque virtutem: at verò præcepta illa diverſa Eccleſiæ jejunandi in Quadrageſima, in quatuor temporibus, & in Vigiliis, ſingula reſpiciunt eundem finem, eandemque virtutem, ſcilicet abſtinentiam religioſam, & mortificationem carnis propter Deum: ergo tranſgreſſa non multiplicant peccata. Idemque dicendum de Fratre Minore, qui feria ſexta in regula præcepta occurrente in Vigilia, quatuor temporibus, Quadrageſima, non jejunaret; nimirùm unum tantùm peccatum committeret: ut contra plures alios benè probat noſter March. *Trib. p.1. tr.3. tit. 3. qu. 4.* nam licèt Frater Minor voveat ſervare Regulam, non tamen vovet omnia contenta in Regula ſervare tamquam vota, ſed eo modo, quo in Regula proponantur: non autem omnia contenta in Regula proponuntur ſervanda ut vota, ſed aliqua quidem ut vota, nimirùm tria eſſentialia *vivere in obedientia, ſine proprio, & in caſtitate*: alia ut nudè præcepta, inter quæ eſt etiam præceptum jejunii feriæ ſextæ, & utriuſque Quadrageſimæ: alio verò ut conſilia, & monitiones ſalutares tantùm. Atqui jejunium in Regula eodem planè fine præcipitur Fratri Minori, quo ab Eccleſia præcipitur omni fideli: nimirùm abſtinentiæ, & auſteritatis religioſæ ad mortificationem carnis propter Deum: ergo illa diverſitas præceptorum non multiplicat peccata tranſgreſſionis jejunii. Alia verò eſſet ratio, ſi quis ſtatuto die violaret jejunium Eccleſiaſticum præceptum, ad quod ſimul etiam teneretur ex voto ſpeciali, ut Carthuſianus, vel Minimus; aut ex pœnitentia à Confeſſario injuncta: tunc enim concurrerent præcepta diverſa, reſpicentia diverſos fines, & virtutes; ſcilicet etiam Religionis, & Pœnitentiæ: adeòque committeretur duplex ſpecie, & numero peccatum eodem actu, utique neceſſariò exprimendum in Confeſſione. Idemque dicendum, ſi ad violationem jejunii Eccleſiaſtici accederet ſcandalum, vel contemptus, tunc enim accederet nova ſpecies peccati contra Charitatem, & obedientiam.

§. IV. *Neque aliis ad frangendum jejunium proximè cooperentur.*

45 PEccant ergo mortaliter non tantùm ipſi, qui ſtatutis diebus jejunium violant, ſed & omnes, qui ad violandum jejunium aliis proximè cooperantur, inducunt, aut cum poſſint, & debeant non impediunt: utpotè. I. Patres, & Matres Familiæ, Domini, Superiores, die jejunii ſuis domeſticis cœnam, vel carnes miniſtrantes ſine cauſa excuſante; aut abſque neceſſitate ſic laborare cogentes, ut jejunium ſervare nequeant, item ſuos ad jejunium ſervandum non compellentes, vel impedientes &c. *Communis*. II. Quiſquis alium obligatum ad jejunium, invitat ad cœnandum, vel cibos vetitos comedendum, etiamſi is alioquin jejunium frangere paratus ſit. *Communiſſima DD.* Ratio eſt, quia licet talis non ſit cauſa mali propoſiti, eſt tamen cauſa ipſius mali actus, ut hìc, & nunc ſit, qui te non invitante, potuiſſet etiam non fieri. Quamquam à mortali excuſent eum, qui certò ſciens alium violaturum jejunium alibi, ipſum ſolùm urbanitatis, vel amicitiæ gratia invitat: ut apud ſe comedat. Filliuc. *cap.3. q.7. num.94.* Diana *p.3. tr.5. reſolut.3.* III. Caupones, ſeu Cauponarii in locis Catholicis miniſtrantes carnes, vel cœnam iis, quos ſciunt à jejunio non excuſari, & quando ſine ſuo gravi incommodo, & ſpe fructus recuſare poſſent. Ita Tolet. *l.6. c.5.* Leſſ. *l.4. c.2. dub.4.* alii paſſim. Excuſantur autem à peccato, ſi cœnam, vel cibos vetitos miniſtrant ei, quem credunt à jejunio excuſatum, ut verè ſunt itinerantes: item cùm ſine gravi incommodo recuſare non poſſunt, ut ſi Caupo ideò eſſet ab hoſpitibus deſerendus. Item in locis permixtis hæreticis, ubi communia jejunia non ſervantur, & hoſpites petunt, neque tunc tenetur Caupo ex eis requirere, cujus Fidei ſint. *Communis DD. Filliuc. Diana cit.* IV. Similiter famuli, ancillæ, coqui, dominis ſuis eorum juſſu cœnam, vel carnes coquentes, miniſtranteſque excuſantur à peccato ſecundùm communiorem ſententiam, apud Dianam *part.5. tr.7. reſ.13.* Quia nimirùm ſolùm materialiter concurrunt ad peccatum, exhibendo materiam de ſe indifferentem, idque ex officio, quod Dominis præſtare ſolent, & ſi ipſi nollent, infallibiliter fieret ab aliis; ergo non poſſunt cenſeri vera cauſa cooperans ad peccatum, nec conſequenter peccare; idque maximè cùm juſtam habent cauſam neceſſitatis, vel utilitatis perſeverandi in tali ſervitio.

SECTIO IV.

Quænam ſint cauſæ excuſantes à Jejunio.

SUMMARIUM.

46 *Cauſæ à jejunio excuſantes particulatim ſunt quatuor*, 1. ætas. 2. infirmitas. 3. labor, & 4. pietas.

47 & 48 *Ratione ætatis excuſantur quoad* ſecundam refectionem tantùm non quoad carnes *à jejunio Eccleſiaſtico. I. Omnes ante completum annum* 21.

49 *Non tamen ab aliis jejuniis ex voto, Profeſſione, vel Pœnitentia debitis.*

50 *Item II. Senes omnes poſt annum* 60. *completum, non tantùm à jejunio Eccleſiaſtico quoad ſecundam refectionem: ſed*

51 *Probabiliter etiam ab aliis jejuniis ex voto, vel Profeſſione debitis.*

52 Uſque ad n. 57. *Quando, qualiter, & quinam excuſentur ratione infirmitatis? item*

57 Uſque ad n. 62. *Quando qualiter, & quinam excuſentur ratione* laboris?

62 Uſque ad n. 69. *Quando, qualiter, & quos excuſet* Pietas.

Regula Generalis.

OMnis, & ſola vera neceſſitas, ſeu impotentia moralis excuſat à præcepto jejunii Eccleſiaſtici, pro modo neceſſitatis, aut ad binam refectionem tantùm, aut etiam ad comedendas carnes, ut cùm alii cibi eſuriales haberi nequeant, vel ratione temporum, vel ratione locorum inter hæreticos v. g. &c. 46
In particulari autem quatuor communiter aſſignantur cauſæ excuſantes à jejunio, *ætas, infirmitas, labor, & pietas.* Ratio generalis eſt, quia Eccleſia pia Mater ſuis legibus, & præceptis non intendit obligare fideles cum magno ſuo gravamine, & incommodo: magnum autem gravamen, & incommodum, adeòque moralem impotentiam, ſeu neceſſitatem non jejunandi communiter adferunt illa quatuor *ætas, infirmitas, labor, & pietas*: ergo &c. Nunc explico ſigillatim.

§. I. *Ætas.*

PRima cauſa excuſans à jejunio, ſed quoad binam refectionem tantùm, non autem quoad comedendas carnes, eſt *Ætas* minor tertio ſeptennio, ſeu viginti unius, & major nono ſeptennio, ſeu ſexaginta annorum, Itaque 47.
I. Adoleſcentes minores tertio ſeptennio, id eſt, ante vigeſimum primum ætatis annum completum, à jejunio Eccleſiaſtico excuſantur, ut ſæpius reficere poſſint, abſtinendi tamen à carnibus, niſi alia cauſa excuſans accedat. *Sic omnes Theologi, Canoniſtæ, & Summiſtæ* cum D. Th. *ſæpè cit. diſt.* 147. Ratio eſt, quia juvenes tunc ſunt in via augmenti, & creſcentis corporis, ideò frequentiori, & abundantiori alimento indigent, & ideò Eccleſia pia Mater indulſit, ut non obligarentur præcepto Eccleſiæ, & quidem hi excuſantur abſolutè etiamſi ante dictum terminum impletum, ſcilicet, vigeſimum primum annum, eſſent ſatis robuſti, & potentes ſufferre jejunium. Quia ordinariè cenſentur eſſe inhabiles ob dictam rationem, ut contra Durandum docet *Communis DD.* Et excuſantur uſque ad vigeſimum primum annum mathematicè completum, quia favores non debent reſtringi, ſed ampliari. Unde Juvenis ætatis annum vigeſimum primum complens in ipſo die jejunii, etiam ſummo manè, manet tamen exemptus illo die, quia præceptum reſpicit totum diem, ut advertit Sanchez *libr. 7. de matrim. diſput.* 17. *cum aliis*. E contrà autem ſi juve- 48
nis

nis compleat vigeſimum primum in media Quadrageſima, ſequentibus diebus, etiamſi unus tantùm dies ſupereſſet, quia jam pervenit ad debitam ætatem, & præceptum Eccleſiæ obligat pro ſingulis diebus Quadrageſimæ diviſim, ut rectè obſervat Filliuc. *c.4. q.4.*

49 II. Excuſantur autem Juvenes prædicti à Jejunio Eccleſiaſtico, ſeu ab Eccleſiæ præcepto tantùm. (Idemque eſt de jejuniis particularibus Diœceſis ex lege conſuetudine, vel voto communitatis inductis) non autem excuſantur ab aliis jejuniis, ad quæ aliudè obligantur ſecluſo præcepto Eccleſiaſtico: utpotè ex proprio voto, vel profeſſione Regulæ, ut Juvenes in ordine Fratrum Minorum à die profeſſionis obligantur ad jejunia Regulæ, ut obſervant omnes DD. communiter. Ratio eſt. Quia Eccleſia pia Mater conveniens adoleſcentibus, non intendit eos obligare ea ætate, cum tanto eorum gravamine, cui indulgentiæ, & quaſi privilegio ſuo juvenis jejunium vovens, aut emittens profeſſionem Regulæ ad jejunia obligantis voluntariè cedit, adeòque voto ſuo, & obligatione Regulæ profeſſæ obligatus manet. Similiter ſi Confeſſarius poſt annos pubertatis, præſertim ad petulantiam carnis compeſcendam in Sacramento Pœnitentiæ jejunium injungat, tenebitur is ſub præcepto implere. Item ex ſuppoſitione, quòd ſi ejuſmodi juvenis vellet acquirere indulgentias Jubilæi alicujus, utique tenebitur implere jejunia in forma Jubilæi præſcripta: ut obſervat *Filliucius citatus*.

50 III. Senes majores decimo ſeptennio: hoc eſt, ſeptuaginta annorum, ſecundùm antiquos communiter, aut nono ſeptennio, hoc eſt, ſexaginta duobus, ſecundùm alios, immo abſolutè ſexaginta annorum completorum, ſecundùm communem jam DD. ſententiam excuſantur à jejunio. Navar. *c.21. n.16.* Tolet. *l.6. c.4.* Sanch. *cit. c.3. nu.1.* Diana, & March. *cit.* Ratio eſt: quia juxta Pſal. 89 *dies annorum noſtrorum in ipſis ſeptuaginta anni:* cùm ergo anno ſexageſimo jam incipiat denarius ultimus ætatis, & vitæ communiter humanæ, eo anno cenſetur jam incipere, vel incepiſſe vera ſenectus, ſenectus autem ipſa eſt morbus, ac morborum omnium, & infirmitatum congeries ut natura tunc deficiens neceſſariò corroboranda ſit modica quidem, & crebra refectione. Cæterum ſenes poſt ſexageſimum ætatis annum completum, etiam excuſari à jejunio abſolutè, ita ut etiamſi quis poſt ſexageſimum, immo ſeptuageſimum ætatis annum ſatis adhuc firmo corpore exiſtens, jejunii difficultatem facilè perferre poſſet (quales ſæpè reperiuntur ſenes: nam & Navarrus de ſeipſo teſtatur, quod 80. annorum tam facilè ejunet) nihilominùs tamen jam excuſetur à jejunio: ita affirmat probabiliùs, ſatis tuta, & à me hactenus in Confeſſionali practicata ſententia. Sanch. *cit. t.2. l.7. de matr. d.32. n.17.* Angles *de jejunio q.6. dub.6.* Suar. & alii apud Dian. *p.1. tr.9. reſ.20.* March. *cit. q.4. §.1.* addens hanc ætatem eſſe declaratam à S. Pio V. vivæ vocis oraculo. Et in Bullis Cruciatæ prohibens Regulares ab earum privilegio, quoad uſum ovorum, & lacticiniorum in Quadrageſima, excepit ſexagenarios, quos declaravit ad jejunium non teneri: ut ſub aſſeveratione infallibili tamquam teſtis ocularis refert Hier. Lamas, *p.3. methodi c.5. §.20.* addens. *Gratias Deo, quod regula deinceps certa à ſummo Eccleſiæ Paſtore decreta.* Ratio eſt, quia generatim expedit legis obligationem ita definitam eſſe, ut ſciatur, quinam ea comprehendantur, vel non: ne ex una parte facilè humana negligentia, ex altera verò nimia ſollicitudo, & anxietas oriatur: ergo ſicut Juvenibus certa ætas definita eſt, antequam jejunii lege non obligentur: ita etiam ſanè ſenibus definienda erat ultra quam non obligantur, idque ſanè potiori ratione, cùm majus ſit periculum deficientiæ in ſenectute, quàm juventute: ætas autem illa rectiſſimè definitur 60. annorum: nam ejuſmodi robur ſenum, eſt illuſivum, & ambiguum, & crebra ſuſtentatione indiget, nec eſt expectandum ulteriùs, ne omninò deficiat. Nec obſtat, quod aliqui ultra eam ætatem robuſti, & ad jejunia habiles reperiantur, quia Eccleſia pia Mater intendit obligare ſecundùm communem curſum roboris, & deficientiæ humanæ. Nihilominùs negare non poſſum, æquè probabilem, & magis piam, & tutam eſſe oppoſitam ſententiam negativam, nimirùm ſenem ultra dictam ætatem ſatis robuſto corpore exiſtentem, non excuſari adhuc à jejunio, Nav. Cajet. Tolet. Sylv. Azor. uterque Medina, Valent. Leſſ. Laym. apud Dianam cit. nullam rationem firmam adferunt præter diſparitatem inter juvenes, & ſenes. Itaque priori ſententiæ adhærens ſecurè maneo.

51 IV. Senes ultra ſexagenarios non tantùm excuſari à jejunio Eccleſiaſtico, ſed etiam à jejuniis debitis ex voto, ut ſi voviſſet toto tempore vitæ ſuæ jejunare feria ſexta, & poſt ſexageſimum annum adhuc ſatis valens eſſet ad jejunium, docet quidem Sanchez *l.4. moral. cap.11. nu.54.* eò quòd votum obliget inſtar legis Eccleſiaſticæ de jejunio: Lex autem Eccleſiaſtica non obligat ſexagenarios ad jejunium: ergo nec votum. Sed rectè refutat Laym. *cit. c.3. n.2.* Quia licet votum jejunii obliget inſtar Legis Eccleſiaſticæ, quoad modum, & formam jejunii, non tamen quoad perſonas, & durationem: nam perſonæ, quæ pro tali tempore non obligantur jejunio, poſſunt ſe ſine dubio ad jejunium obligari voto voluntario. ut patet in juvenibus ſaltem poſt annum pubertatis: ergo etiam ſenex poſt annum ſexageſimum manebit obligatus ſuo voto jejunandi perpetuò ſexta feria, poſito quòd ſatis robuſtus ſit ad jejunandum, eſto eo tempore Lege Eccleſiaſtica jejunii non obligaretur. Cæterùm idem videbatur dicendum de ſenibus ultra ſexagenariis, ſi adhuc ſint ſufficientis valetudinis ad jejunandum. Attamen univerſim omnes ſenes ſexagenarios à jejuniis regularibus excuſat ipſemet March. *cit. tr.12. tit.3. qu.4. §.1.* conſentit Diana *p.9. tr.6. reſol.16.* Ratio eſt quia jejunia regularia, ut ſuprà dictum eſt, non ſunt vota, ſed præcisè præcepta Regulæ ad modum aliorum præceptorum Eccleſiæ obligantia, & ob eaſdem cauſas diſpenſabilia. Cùm ergo Pontifex abſolutè declaraverit, ſexagenarios ad jejunium non obligari ob communem naturæ deficientiam, eademque ſit ratio deficientiæ ſenum in ſæculo, & in Religione, eadem quoque erit ratio excuſationis. Inter juvenes autem, & ſenes ea eſt diſparitas; quia juvenis manens in ſæculo excuſatur à jejunio, non ratione infirmitatis, vel deficientiæ, ſicut ſenex, ſed ex mera indulgentia Eccleſiæ indulgentis binas refectiones propter naturæ incrementum. Et hinc voluntariè emittens profeſſionem Regulæ obligantis ad jejunia, ſponte renunciat ſuæ libertati, & indulgentiæ conceſſæ ad non jejunandum; maneat ergo obligatus, at ſenex ſexagenarius non poteſt ita renunciare infirmitati, & deficientiæ imminenti naturæ ſuæ, ut patet; maneat ergo cum cæteris excuſatus. Vide latiùs *Marchant. & Diana cit.* Probabilis opinio, non tamen ita conſulenda ſenibus ſatis valentibus, nec à viginti annis ab ullo vidi practicari, niſi aliundè excuſentur ratione infirmitatis, adeòque non tam ſenectutis, vel ætatis, quàm ſequentis.

§. II. *Infirmitas.*

Secunda cauſa excuſans à jejunio Eccleſiaſtico in toto, vel in parte proportionaliter eſt *infirmitas*, qua excuſantur omnes de facto ægroti, & à morbo primùm convaleſcentes, idque pro modo infirmitatis, debilitatis naturæ vel exigentiæ morbi, aut ad ſolam iteratam refectionem, aut etiam ad carnes, vel alios cibos vetitos juxta conſilium prudentis, & conſcientioſi Medici, aut alterius boni viri, aut evidentiam ipſius neceſſitatis, in quo omnes conveniunt, quia Eccleſia dicta lege jejunii intendit ſolam mortificationem carnis rebellis, non oppreſſionem vel deſtructionem naturæ. 52

Cæterùm infirmis excuſatis à lege jejunii adnumerandi ſunt. I. Qui infirma admodum ſunt complexione, debili ſtomacho laborant, ut jejunium in toto, vel in parte tolerare nequeant, quive ob jejunium moleſta inſomnia patiuntur, ut notat Laym. *cit. n.3.* 53 II. Prægnantes, ſeu lactantes, ſeu nutrientes parvulos, quia indigent pleniori cibo pro ſe ſimul, ac fœtu, vel prole ſua, juxta communem Doctorum apud Azor. *l.7. cap.15. q.6.* Filliuc. *cit. q.5.* Lay. *n.3.* Diana *cit.* alii paſſim. Solent enim ſæpè appetere aliqua, quæ ſi negentur, periculum proli imminet, adeòque etiam vetita die jejunii permitti poterunt, reſte Fill. *cit. n.114.* 54 III. Pauperes, & mendici oſtiatim mendicantes, & quicumque non habent, quo ſemel ſufficienter reficiantur, excuſantur utique à lege jejunii, quoad unam refectionem: *quia bis male comediſſe, ſufficienter eſt jejunaſſe*, ait germanicum proverbium, quod ſi nihil aliud occurrat ſedandæ fami, etiam ad carnes diſpenſabit neceſſitas, quæ non habet legem, ſecundùm omnes. Diana cum aliis *p.10. tr.14. reſol.59.* putat, quòd ſi pauperes homines ruſticani, vel alii, pani aſſueti, habeant ſufficientem panem ad ſuſtentandam naturam, eos non excuſari ad comedendas carnes, ſecus dicendum de Magnatibus, aliiſque hominibus delicatis, qui ſolo pane vitam alere non aſſueverunt. 55 IV. Laborantes, & famulantes in oppidis hæreticorum in diebus jejuniorum poſſunt etiam carnibus veſci, quamdiù rationabilem quampiam cauſam habent in illis locis perſeverandi, dummodò curent ſcandalum impedire, ſi v. g. dicant ſe in tali caſu neceſſitatis, cum alii cibi non ſuppetant, Eccleſiæ præcepto non obligari, uti notat Laym. *cit. num.3.* addens ad majorem ſecuritatem Societatem à Summo Pontifice privilegium accepiſſe, quoad hoc in his partibus, diſpenſandi quod per communicationem etiam aliis Religioſis Mendicantibus commune eſt. Addit iterum tolerari apud nos conſuetudinem ut finitis diebus Bacchanaliorum carnium reliquiæ à ditioribus dentur pauperibus adſumendæ. Addo ego, utinam divites hanc conſuetudinem ſervarent, ut non ipſi carnes reliquas, etiam ſtudio 56

copio-

Digitized by Google

copioſiùs in bacchanalibus præparatas, in Quadrageſima devorarent, ut experimur Confeſſarii.

§. III. *Labor*.

57 TErtia cauſa excuſans à jejunio Eccleſiaſtico, vel quolibet alio, ſed regulariter tantùm ex parte, ad iterandam ſcilicet refectionem, eſt labor, iſque gravis, corporalis, vel ſpiritualis, neceſſarius, vel utilis, debitus, indebitus, immo etiam inutilis, vel illicitus, tamen ſemel factus, à jejunio excuſat.

58 I. Labor gravis fatigativus, ſeu debilitativus virium ut cum jejunio commodè exerceri, vel conſiſtere non poſſit. Cujuſmodi, ſecundùm omnes, eſt labor fabrorum ferrariorum, lignariorum &c. ſutorum, textorum, & ſimilium laborioſorum opificiorum. Item labor omnium agricolarum, ſua opera ruralia exercentium: item labor vehementior, & diuturnus famulorum, & famularum, præſertim, ut tota die in publica caupona miniſtrare, coquinam, cellariam agere, quorum omnium diuturna fatigatio non facilè conſiſtit cum jejunio, ut ab Eccleſia pia Matre excuſati haberi cenſeantur. Item curſores; & omnes iter agentes laborioſè, & cum fatigatione, ſive deinde pedites, ſive equo, ſive curru. Quamvis enim Doctores communiter, cùm de iter agentibus agunt, ſolos pedites à jejunio excuſatos cenſeant, rectè tamen monent Recentiores, ut Fill. *cit. c. 6. qu.* 8. Laym. *cit. cap. 3. n. 4.* March. *cit. q.* 4. §. 4. interdum equo, vel curru itinerantes pro ratione circumſtantiarum, perſonæ, viæ, & temporis, tantum fatigari, quantum alius pede itinerans, & è contra. Neque etiam ex longitudine viæ certa regula ſtatui poteſt, cùm pro diverſitate circumſtantiarum perſonæ, viæ, naturæ aliqui duabus horis peditantes magis fatigentur, deficiant, & reſtauratione alimenti egeant, quàm alius quatuor, vel ſex horis ambulans. Quare ait Laym. *cit.* in hac re certa regula tradi non poteſt, niſi quam ſæpiùs dedi: Eccleſiaſticam legem nunquam per ſe obligare cum magna difficultate, & incommodo. Marchant. *cit.* hanc commodam aſſignat regulam. *Quandocumque iter ita hominem alterat, ut abſque aliquo detrimento ſuo, vel negotii rationabilis, pro quo vadit, jejunium ſervare non poſſit commodè, excuſari à jejunio.* Una ergo generalis menſura excuſationis à jejunio in quovis labore, vel itinere eſt *fatigatio*, vel *deficientia* naturæ reficientism poſtulantis, in quo ſibi ipſi quis bonus ſit ſincerus arbiter, aut ſi non poſſit, credat bono viro. Ait rectè Marchant. Ratione ergo laboris non excuſantur à jejunio opifices, & artifices, quorum opera quieta ſunt, nec multum fatigant corpus, ut pictores, ſartores, ſericorum textores, ut notant Leſſius *citatus cap. 2. n.* 43. Lay. *cit. n.* 3.

59 II. Labor gravis excuſat, ſive corporalis ſit, ut in dictis exemplis, ſive etiam ſpiritualis, & ingenii ut in continuo ſtudio vacantibus Concionatoribus, Profeſſoribus: ſæpè enim labor ſpiritualis excedit corporalem. Etſi enim labor corporalis fatigando corpus magis conſumit ſpiritus vitales labor tamen ſpiritualis magis conſumit ſpiritus animales, qui magis ad vitam, & valetudinem corporis ſunt neceſſarii. Unde corporali labore vacantes, vegetiores ſunt, quàm qui continuis ſtudiis occupantur. Unde Concionatores integræ Quadrageſimæ ſimpliciter excuſantur à jejunio. Itemque Profeſſores, quarum labor improbus eſt, & complexio debilis, uti ex communi notant Cajet. *quæſt.* 147. *art.* 3. Bonac. *de legibus diſp. ult. qu. un.* Laym. Diana *p. 1. tr. 9. reſ.* 10.

60 III. Labor gravis excuſat, corporalis, & ſpiritualis ſive debitus ſit ex officio, ſive non debitus, ſive pro mercede fiat, ſive gravis, ſive neceſſarius ſit, ſive utilis, utpotè ad bonum commune corporale, ſive ad bonum privatum: utpotè ad ſuam, ſuæque familiæ ſuſtentationem, ad lucrum honeſtum capiendum &c. dummodò catenùs neceſſarius, vel utilis ſit, ut commodè non patiatur jejunium abſque aliquo detrimento perſonæ, operis, rei domeſticæ, boni communis, vel alicujus tertii, in cujus gratiam laboratur. Quia Eccleſia non intendit ſua lege obligare cum tali aliquo detrimento, vel incommodo. Communis. Laym. *cit. num.* 4. March. *cit. q.* 4. §. 3.

61 IV. Quin etiam etſi labor gravis, & fatigans eſſet omninò non neceſſarius, nec utilis, ſed omninò inutilis, ut luſus pilæ, paleſtræ, gladiatoriæ, aut etiam illicitus, & inhoneſtus: adeòque exercens talem laborem peccet non tantum in illo genere peccati, ſed etiam contra præceptum jejunii, ſi nimirùm taliter laborans prævideret, ſe impotentem futurum ad jejunandum, & maximè ſi faceret in fraudem jejunii, nimirùm directè intendens, ſe tali labore ad jejunandum impotentem reddere, poſtquam tamen ejuſmodi labore exercito verè fatigatus, & ad jejunium ſufferendum moraliter impotens factus eſt, manet à jejunio excuſatus, ut non peccet amplius non jejunando. Quia tunc reverà ſufficiens cauſa excuſationis jejunii adeſt, ſcilicet defatigatio, quamvis ex alia mala cauſa proceſſerit, uti eum Paludan. Medina, & aliis docent Laym. *cit. c. 3. num.* 5. Diana *p. 1. tract. 9. reſolut.* 40.

§. IV. *Pietas*.

QUarta cauſa excuſans à Jejunio Eccleſiaſtico, ſed regulariter etiam quoad iteratam refectionem tantùm, eſt *Pietas*: ut nimirùm quis operi præſtantioris virtutis, & majoris momenti incumbere poſſit, quòd cum jejunio non facilè conſiſtit, nec commodè differri poſſit. *Communis omnium*. Ratio eſt; quia jejunium præcipitur, ut promotivum ad bonum, & non ut impeditivum majoris boni, & mens Eccleſiæ eſt, ita jejunium præcipere, ut tamen alia pietatis exercitia, quæ pro tempore, & loco occurrunt, non impediant: ergo. Hujuſmodi autem opera 62
pietatis à jejunio excuſantia ſunt. *Primò*, opera miſericordiæ corporalia, & ſpiritualia, propter quæ commodiùs exercenda excuſantur Concionatores, Lectores, Ludimagiſtri, Confeſſarii, Cantores, &c. ſi ſuum officium agere nequeant cùm jejunio, etſi ejuſmodi propter mercedem fierent. Cajet. Leſs. Navar. Filliuc. Laym. *cit.* 63

Secundò, opera juſtitiæ: ut ſi maritus jejunans uxori conjugii debitum reddere non poſſet, quia infirma complexione eſt, excuſatur, ut notant Cajet. & Sà. Tolet. *l. 6. c.* 4. Leſs. *cit. n.* 14. Filliuc. *cit. c. 6. q.* 7. Laym. *c. 3. n.* 4. Sanch. *lib. 9. de matrimonio diſp. 3. num.* 10. addens eo caſu etiam obligari maritum ad ſolvendum jejunium, ſi intelligat, uxorem debitum inſtanter exacturam, aut ſi negetur, incontinentiæ periculum ſubituram. 64

Tertiò, opera Charitatis: ut ſi uxor mariti iram, & contentionem effugere non poſſit, niſi cum ipſo cœnet: modò jejunium non prohibeat ob Religionis contemptum, ſed aliam ob cauſam. Cajet. & Sylv. Nav. *c. 21. n.* 19. Medina, Leſs. Filliuc. Laym. *cit. nu.* 4. *Quartò*, opera Religionis, 65 66
& devotionis, ſic peregrinationem longinquam licet inchoare, & continuare, etſi per accidens dies jejunii intercurrat, quod ob defatigationem ſervari non poſſet, ſecundùm omnes. Quis etiam eodem die jejunii non ſervandi liceret inſtituere peregrinationem, ſi videatur valdè utilis ad cultum divinum, & ædificationem populi, ut notat Cajet. *cit.* aut ſi peregrinatio debeatur ex voto, vel pœnitentia à Confeſſario injuncta, & alioquin jejunii die commodè inſtitui, atqui cum jejunio impleri non poſſit: uti obſervat Nav. *cit. cap. 21. num.* 18. Cæterùm peregrinationem omninò liberam, neque multùm utile non eſſe ſufficientem cauſam ſolvendi jejunium, ex communi DD. rectè docent Cajet. Nav. Filliuc. Laym. *cit.* Nam opus jejunii ferè ſalubrius eſt animæ, quàm ejuſmodi peregrinatio voluntaria, & Eccleſiæ præcepto ſatisfacere ad obedientiæ virtutem pertinet, adeoque melius opus eſt, quàm voluntaria peregrinatio. Ubi iterùm obſerva, quamvis illicitum ſit ejuſmodi peregrinationem inſtituere die jejunii, quod commodè ſervari non poſſe prævidetur, poſtquam tamen jam cœpta peregrinatione verè fatigatus es, ac refectione indigeas, excuſatus manebis à jejunio: ut ſuprà de labore dictum eſt. Hæ omnes cauſæ, & ſimiles excuſant à lege jejunii per rationabilem epikiam, & per benignam interpretationem mentis S. Eccleſiæ. Adeò ut, ſi de ejuſmodi cauſa exiſtente certò conſtet, nulla opus ſit diſpenſatione, vel recurſu ad Superiorem. In dubio autem juſtæ cauſæ ad Prælatum recurrendum eſt pro diſpenſatione, qui in univerſa Eccleſia eſt Pontifex, in Diœceſi Epiſcopus, in ejus abſentia Parochus in ſua Parochia, in Religionibus Superior localis: ut dicitur in materia de Epikiis. Ultimò hìc admonenda ſunt aliqua.

Unum ex Toleto *l. 6. c.* 4. Nav. *c. 21. nu.* 20. Sylv. & Cajet. 67
Laym. *c. 3. nu.* 6. Tametſi ex prædictis cauſis excuſantibus, reipſa nulla adſit, ſi tamen bona fide, & probabili ratione adeſſe exiſtimetur, & ideò aliquis non jejunet, vel in collatione quantitatem excedat: non debet peccati ſaltem mortalis condemnari, moralia enim præcepta moraliter ſunt interpretanda, neque mens Eccleſiæ eſt, grave jugum conſcientiis fidelium imponere. Alterum: in dubio Prælatos in diſpenſando non debere eſſe ſcrupuloſos, & difficiles ob eandem rationem. Sanch. *l. 8. de matrim. diſp.* 2. Laym. *cit. c. 3. in fine*. Ultimum: Confeſſarii penitentes, non ni- 68
mis urgeant, ſi rationem, vel cauſam ſibi viſam probabilem afferant, ac non jejunent, vel in Quadrageſima tantùm bis, vel ter in ſeptimana jejunent: ne alioquin, vel omninò non jejunent, vel ob conſcientiam non jejunando graviùs peccent, qui alioquin ſine culpa ſaltem mortali fuiſſent. Cajet. *v. jejunium*. Quoad tertium Laym. *cit. nu.* 6. qui addit à Pio IV. conceſſum eſſe privilegium Societati JESU ad diſpenſandum cum iis in his partibus, qui ad jejunium tota Quadrageſima adduci non poſſunt; ut nimirùm aliquoties ſaltem ter in ſeptimana eis jejunare ſufficiat. Hæc de jejunio dicta ſufficiant ad honorem

Chri-

Chriſti, qui quadraginta diebus, & noctibus jejunavit in deſerto.

C A P U T V.

IN QUARTUM PRÆCEPTUM DECALOGI.

De Obligatione Pietatis, & obſervantiæ erga MAJORES.

ABſolutis tandem DEI Gratia tribus prioribus Decalogi Præceptis, quæ dicuntur primæ Tabulæ, & ordinant hominem ad Deum *in Sanctitate* per actus virtutum Theologicarum Fidei, & Spei, Charitatis, & Religionis: progredimur nunc ad Præcepta ſecundæ Tabulæ ordinantia hominem ad Proximum *in Juſtitia*: latè ſumendo juſtitiam, prout etiam comprehendit non tantùm pietatem, & obſervantiam erga Majores, ſed etiam Charitatem erga Proximum. Meretur quidem hæc materia proprium Titulum, ſeu *Tractatum*: quia tamen ſuprà in primo præcepto agentes de Charitate, & odio DEI, jam ſtatim etiam egimus de odio, & inimicitia Proximi, ac de ſcandalo, & annexis acturi ſumus Tractatu V. ideò ob majorem horum opuſculorum uniformitatem, reliquam hujus quarti præcepti materiam ſub hoc tertio Tractatu per duo ſequentia Capita breviter explicare libuit.

T E X T U S.

Honora Patrem tuum, & Matrem tuam, ut ſis longævus ſuper terram, quam Dominus DEUS tuus dabit tibi. Exo. 20.

E X P L I C A T I O.

1 I. PRæceptum hoc: *Honora Patrem &c.* formaliter, & in terminis quidem affirmativum eſt: debitum honorem, & cultum præcipiens exhiberi parentibus: virtualiter verò, & implicitè ſimul negativum eſt: quaſi dicat. *Non inhonorabis Patrem tuum, & Matrem tuam*, prohibens ſcilicet omnem irreverentiam, vel injuriam, parentibus irrogandam.

2 II. Nomen *Patris* in S. Scriptura tripliciter accipitur. 1. Propriè ſignificat Parentes, qui nos ſecundùm carnem genuerunt. 2. Suppletivè Pater ſignificat eos, qui in parentum jus, locum, & officium erga filios ſuccedunt, ut adoptantes, patrini, Tutores, Curatores. 3. Similitudinariè Patres dicuntur, qui ſe reſpectu noſtri quoad aliquid per modum parentum habent, utpotè aut ratione ætatis, ut ſenes omnes 1. Timoth. 5. *Seniorem ne increpaveris, ſed obſecra ut Patrem, Juvenes ut fratres, anus ut Matrem, Juvenculas ut ſorores in omni caſtitate.* Aut ratione generis, vel gentis, ut avi, proavi, abavi, ac primi gentis. Ut Exodi 3. *Dominus DEUS Patrum veſtrorum apparuit mihi, DEUS Abraham, DEUS Iſaac, & DEUS Jacob.* Ubi Patres appellantur remotiſſimi, aut ratione ſpiritualis doctrinæ, vel educationis. 1. ad Corint. 4. *Si decem millia Pædagogorum habeatis in Chriſto, ſed non multos Patres: nam in Chriſto Jeſu per Evangelium ego vos genui.* Aut ratione poteſtatis, quomodò olim Reges, & Principes vocati ſunt Patres, etiam in Scriptura 4. *Reg.* 5. Naamon Syrus Princeps militiæ vocatur à ſuis Pater: ſic quoque apud Romanos dicti ſunt Patres conſcripti.

3 III. Quamquam omnia Præcepta Decalogi pro primo principio, & ultimo fine habeant Charitatem: ex illo enim magno mandato: *Diliges Dominum Deum tuum &c.* & altero: *Diliges proximum tuum, ſicut te ipſum*; tanquam ex principiis concluſiones inferuntur omnia Præcepta Decalogi primæ, & ſecundæ Tabulæ, ut intuenti patet, omniumque Præceptorum finis eſt, ut eorum obſervatione homo conjunctus maneat Deo ultimo fine ſuo per Charitatem, & Gratiam, ut in primo præcepto explicatum eſt. Specialiter tamen Præcepta primæ Tabulæ ordinant hominem ad Deum *in Sanctitate*, ſcilicet per virtutes Theologicas Fidem, Spem, ac Charitatem, & virtutum moralium præſtantiſſimam Religionem, Deo cultum debitum exhibendo: præcepta verò ſecundæ Tabulæ ordinant hominem ad Proximum *in juſtitia*, dirigendo nimirùm hominem ad reddendum cuilibet, quod ſuum eſt.

4 IV. Juſtitiæ virtus reddens unicuique, quod ſuum eſt, duplex eſt, una perfecta reddens alteri ſuum ſecundùm æqualitatem exigentiæ debiti, & hæc habetur reſpectu proximi ut nobis æqualis ſpectatque ad ſequentia Præcepta. Altera imperfecta, reddens etiam alteri, quod ſuum eſt, ſed non ſecundùm æqualitatem exigentiæ debiti, ſed pro facultate debitoris. Nam juxta ſapientis dicta: *Deo, & Majoribus nemo par reddere poteſt.* Et hujus ſunt quatuor ſpecies, ſeu virtutes annexæ juſtitiæ. 1. *Religio*, virtus inclinans ad Deo debitum ſuum cultum reddendum, & hanc dirigunt tria priora præcepta primæ Tabulæ. 2. *Pietas*, virtus, qua Parentibus principaliter, aliiſque Majoribus carnalibus debitum cultum, honorem, obſequiumque impendimus. 3. *Obſervantia*, virtutis, quà Superioribus poteſtatem ſuper nos habentibus debitum pro ratione ſuperioritatis cultum, obſequiumque impendimus. 4. *Gratitudo*, virtus, qua Benefactoribus pro acceptis beneficiis grati ſumus, & cultum exhibemus, puta beneficia agnoſcendo, laudando, & cùm poſſumus etiam recompenſando. Et hæc omnia comprehenduntur hoc quarto Præcepto. Et hinc brevis eſto.

R E S O L U T I O.

QUarto hoc Præcepto, ut affirmativo præcipitur principaliter, & 1. pietas in parentes carnales. 2. Secundariò, & ex conſequenti pietas in eorum locum tenentes, & Majores noſtros. 3. Obſervantia erga Superiores ſpirituales, & temperales. 4. Gratitudo erga Benefactores. Ex conſequenti autem prohibentur omnia his oppoſita, de quibus per decurſum. Eodem ferè modò ex Conc. Colon. enumerat *Tolet. l. 5. c.* 1. Nimirùm hoc præcepto nomine Parentum comprehendi quatuor genera Perſonarum. 1. Parentes, qui nos ſecundùm carnem genuerunt. 2. Superiores ſpirituales, Epiſcopos, Paſtores, Confeſſarios. 3. Superiores ſæculares, Reges, Princepes, Magiſtratus, Dominos. 4. Omnes eos, qui ſuper nos aliquam poteſtatem, vel eminentiam habent, ut Tutores, Magiſtros, Benefactores. Ratio autem ſumenda eſt ex ordine Decalogi. Sicut enim tribus prioribus præceptis per virtutem Religionis ordinatur homo ad Deum Auctorem, & Superiorem divinum increatum: ita quarto Præcepto ordinatur homo ad Superiores, & Majores ſuos creatos, quorum primum locum obtinent Parentes, deinde alii enumerati, per virtutem juſtitiæ ſecundùm illas ſpecies pietatem, obſervantiam, & gratitudinem. Reliqua denique ſex Præcepta ordinant hominem ad proximum, ut æqualem per juſtitiam ſecundùm ſpeciem perfectam. 5

S E C T I O I.

Pietas, & obligatio filiorum erga Parentes, & è contrà.

S U M M A R I U M.

6 *Quarto hoc Decalogi Præcepto filii obligantur Parentibus* 1. *ad* amorem. 2. obedientiam, & 3. reverentiam. & 7.

8 *Obligatione* Amoris *obligantur.* I. *eis benè velle ſaltem negativè, nihil male volendo, optando, imprecando &c.* (*qualiter hic peccent?*)

9 *II. Etiam benè velle* poſitivè, *benefaciendo, ſuccurrendo, ſpiritualiter, & corporaliter, &*

10 *III. Malum avertere: ac*

11 *IV. Poſt mortem eorum debita relicta, Sacra, & non Sacra, juxta vires hæreditatis, quàm citiùs commodè poſſunt ſolvere. Item*

12 *Obligatione* obedientiæ *filii debent Parentibus*,

13 *Sub mortali ex genere ſuo*, Uſque ad n. 17.

17 *Obedire in omnibus licitis, & honeſtis ad eorum curam pertinentibus: non in aliis malis, illicitis, & inhoneſtis, ſeu etiam licitis ad curam paternam non pertinentibus*, & 18.

19 *Unde quoad certum vitæ ſtatùm eligendum, vel capeſſendum, ſimpliciter eis obedire non tenentur, &*

20 *Graviter peccant Parentes I. filios, vel filias ad Religionem compellentes: aut*

21 *II. Ab ejus ingreſſu injuſtè impedientes, aut*

22 *III. Sine* juſta cauſa *ad matrimonium compellentes.*

23 *Vel IV. è contra ab eo impedientes.*

24 Uſque ad n. 29. *Quando, & qualiter peccent filii, vel filiæ matrimonium contrahentes, Parentibus invitis, & juſtè contrariantibus.*

29 Uſque ad nu. 34. *Quam* reverentiam *filii debeant*, verbis, ſignis, & factis?

34 Uſque ad n. 38. *Quando, & qualiter peccent filii, vel filiæ agentes aliquid ex odio, injuria, irreverentia, vel contemptu erga parentes?*

Pietas, & obligatio filiorum erga Parentes, & è contrà.

A S S E R T I O I.

P*Ræcepto hoc quarto Decalogi, & ex virtute pietatis obligantur filii honorare parentes exhibendo, amorem, obedientiam, reverentiam: & cavendo, quidquid hic adverſatur, affectu, ſigno, opere.* Ita reipſa omnes. Tolet. *lib. 5. cap.* 1. Marchant. *tom.* 2. *tract.* 5. *q.* 1.

§. I. *Exhibendo Amorem, Obedientiam, & Reverentiam.*

7 HÆc tria ſub titulo honorandi Parentes ubique inculcat S. Scriptura. Eccleſiaſt. 3. *Fili, ſuſcipe ſenectam Patris tui, & non contriſtes eum in vita illius, & ſi defecerit ſenſu, veniam da, & ne ſpernas eum in virtute tua.* Ibidem: *Qui timet Dominum, honorat Parentes, & quaſi Dominis ſerviet his, qui ſe genuerunt.* Ibidem: *In opere, & ſermone, & omni patientia honora Patrem tuum, ut ſuperveniat tibi benedictio ab eo, & benedictio illius in noviſſimo maneat.* Ibidem Eccleſ.7. *Fili, honora Patrem tuum, & gemitum Matris tuæ ne obliviſcaris: Memento, quoniam niſi per illos natus non fuiſſes, & retribue illis, quomodo, & ipſi tibi.* Alibi ſæpiſſimè, & in nova Lege Chriſtus frequenter in Evangelio, & Apoſt. ad Epheſ. 6. *Filii obedite parentibus in Domino, hoc enim juſtum eſt.* Adverte ibi. *Retribue illis: & hoc juſtum eſt*: ſignificari obligationem hujus præcepti de honorandis parentibus per amorem, obedientiam, & reverentiam, non tantùm fundari in virtute Charitatis, ſed etiam in virtute juſtitiæ (ſpecialis unius ſcilicet, quæ dicitur pietas) ex eo enim, quòd cum Deo nobis dederint eſſe, alimenta, & omnem ſolicitudinem in conſervatione, & educatione naturali, & morali impendant, obligatione juſtitiæ tenemur eis rependere amorem, præſtare obedientiam, & reverentiam exhibere. Conſequenter omnia peccata contra honorem parentum non ſunt tantùm contra Charitatem, ſed etiam contra juſtitiam illam ſpecialem, & quandoque etiam contra juſtitiam propriè dictam. Nunc ergo hæc triplex obligatio pro frequentiſſima praxi, accuratè explicanda eſt.

§. II. *Amorem.*

8 OBligatio amoris filiorum erga Parentes in tribus conſiſtit.

I. *Eis benè velle*, ſaltem *negativè*, ſcilicet nihil malè volendo, optando, imprecando: adeò ut ex hoc capite peccent mortaliter, & graviſſimè, quicumque odio, malevolentia, gravi indignatione, vel quovis affectu pravo in parentes feruntur deliberatè, v. g. Qui ejus mortem, vel aliud grave malum optant: qui de notabili eorum malo gaudent. quicumque opere, vel ſigno externo odium, indignationem, malevolentiam, vel pravum erga eos affectum oſtendunt, v. g. alloquio duro, aſpectu torvo, geſtu protervo eos affligunt, vel contriſtant: qui contemnunt, ſubſannant, irrident, deſpiciunt: qui verbis injurioſis, contumeliis, maledictis afficiunt: qui quidvis eis ad inſultandum faciunt. Intellige ſemper deliberatè, & ſeriò, & in materia notabili; ut infrà notabitur. Patet Exodi 21. *Qui maledixerit Patri ſuo, vel Matri, morte moriatur.* Prov. 20. *Qui maledicit Patri ſuo, & Matri, extinguetur lucerna ejus in mediis tenebris.* Prov.23. *Audi Patrem tuum, qui genuit te, & ne contemnas, cùm ſenuerit Mater tua.* Ibid. c.30. *Oculum, qui ſubſannat Patrem, & qui deſpicit partum Matris ſuæ, effodient illum corvi de torrentibus, & comedent eum filii aquilæ.* Alibi ſæpiſſimè. Vide Nav. *c.*14. *nu.* 11. Tolet. *l.* 5. *c.* 1. Marchant. *cit. tr.*5. *tit.*1. *q.* 2.

9 II. *Eis etiam poſitivè benè velle*, ac reipſa benefacere, atque ſuccurrere, cùm facultas adeſt, in quavis eorum neceſſitate: Aut *ſpirituali*: ut in articulo mortis curando, ut confiteantur, & neceſſariis Sacramentis muniantur, ut teſtamentum utile condant, &c. adeò ut peccent mortaliter, qui negligunt eos Sacramentis neceſſariis provideri: qui eos à Teſtamento condendo, à piis legatis, vel eleemoſynis faciendis, aliiſve diſponendis pro ſalute animæ ſuæ ſine juſta cauſa impediunt: qui eorum legata, aliaque Teſtamento, vel ultima voluntate ordinata, cùm primum fieri poteſt, non implent; non dicam omittunt: Nam etiam ſine juſta, & gravi cauſa differre, mortale eſt, ipſiſque Defunctis juſto DEI judicio in altera vita ſæpè damnoſum. Navar. Tol. cit. Filliuc. *tr.*28. *c.*1. Aut *corporali*, ut in infirmitate, aliiſque occurrentibus adverſis caſibus, viſitando, conſolando, eis aſſiſtendo, per ſe, vel per alios opitulando, neceſſaria providendo, è carcere liberando, in paupertate alimenta præbendo, domi ſuæ excipiendo, &c. Denique in quacumque neceſſitate non tantùm extrema, cùm ipſa vita, vel fama periclitatur, v. g. ſi ob debita parentes eſſent ad perpetuos carceres damnandi: ſed etiam in gravi, cùm ſcilicet abſque gravi incommodo etiam tenuiter vitam ſuſtentare non poſſunt, ut ſi cogerentur mendicare, aut ſervitio, vel laboribus ſuæ ſortis, & ætatis hominibus incompetentibus victum quærere, eis etiam ex propriis bonis, pro facultate, & ſecluſa ſemper ſua æquali neceſſitate, ſubveniendo. *Omnes* cum S. Thom. 2.2. *q.*122. *art.* 4. Atque eam obligationem parentibus alimenta præbendi, & opitulandi non tantùm eſſe de jure gentium, ſed etiam de jure naturæ, contra Filliuc. & alios, rectè oſtendit Marchant. *cit. q.* 2. *dub.* 2. ex illis verbis Eccl.7. *Retribue illis, quomodò, & illi tibi.* Et Tobiæ 4. *Honorem habebis Matri tuæ omnibus diebus vitæ ejus: memor enim eſſe debes, quæ & quanta pericula paſſa ſit propter te in utero ſuo.* Idque naturale jus oſtendit ipſa natura in ciconiis, aliiſque brutis, animantibus, parentes ſuos in ſenectute alentibus. In dictis ergo, & ſimilibus omnibus filii, & filiæ culpabiliter, & notabiliter deficientes, vel omittentes ſuccurrere parentibus, citra dubium peccant mortaliter contra Legem DEI naturalem, & naturam ipſam. Imino parentibus in ejuſmodi extrema neceſſitate exiſtentibus, peccat mortaliter filius Religionem ingrediendo, vel profitendo; etiam ex voto prævio. Idque contra jus divinum naturale, quod antecedit omne opus ad voluntarium, & liberum quantumvis ſanctum. Etiam jam ingreſſus, vel profeſſus, invitis quoque parentibus ſub peccato mortali egredi tenetur, ſi neceſſitas ſit extrema. Si verò gravis ſit neceſſitas jam exiſtens tempore ingreſſionis; adhuc tenetur egredi petita licentia Superioris: dummodò ſpes ſit egrediendo poſſe ſuccurrere, aut manendo in Religione non æquè ſuccurrere poſſit. Si poſt profeſſionem primò in gravem neceſſitatem inciderint, non tenetur egredi per ſe; at ſemper juſtiſſimè dari poterit licentia. Sic Doctores latè, præſertim noſter March. *tr.* 5. *q.* 2. & ſuperiùs *tract.* 2. *tit.* 4. *ſect.* 2. *qu.* 1. *propoſ.* 6. in corollario optimè, & ſolidè.

III. *Etiam omne malum, omnemque injuriam notabilem* 10
à Parentibus propulſare; necdum ab injuria propria inferenda abſtinere ſub mortali eadem Lege divina naturali obligantur filii pro poſſe. Lege, & huc applica latè dicenda in materia de Juſtitia.

IV. Ad prædicta refertur etiam, debita parentum reli- 11
cta, ſacra, & non ſacra juxta vires hæreditatis, fideliter, & quantùm commodè poteſt, citiùs ſolvere, ne Defunctorum fama in mundo, & ſubindè etiam animæ in altera vita patiantur. Unum hic dubium, & apud Juriſtas controverſum eſt: An, ſi Pater nulla bona reliquit filio, teneatur filius de ſuo proprio ſolvere ejus debita, v. g. pecuniam mutuò acceptam: & ſpecialiter illam, quæ expenſa fuit pro alimentis filii, domi, vel foris, in ſtudiis, &c. Reſpond. negativè ex communiori Juriſtarum; & communi Theologorum Sententia. *Ratio eſt* Univerſaliter quidem; quia mutuum repetendi obligatio perſonalis eſt: atqui non filius, ſed Pater pecuniam illam mutuò accepit: ergo &c. Specialiter verò: quia Pater jure naturæ tenetur alere filium: iſque jus habet adversùs Patrem expoſcendi alimenta; ergo mutuum illud acceptum à Patre pro alendo filio ſemper cadit contra Patrem, nunquam contra filium. Quod, autem in Jure L. *His ſolis, ff. de conditionibus indebiti*, ſtatuitur. *Si quis rem alienam acceperit, & res illa in utilitatem alterius converſa fuerit, teneri hunc tertium ad ſolutionem, ſi is, qui accepit, ſolvendo non fuerit.* Hoc intelligi debet: ac verum eſt, quando hic tertius accepit titulo gratuito, ſeu lucrativo, verb. grat. per donationem, legatum, &c. non item ſi accepit titulo oneroſo, ſeu tanquam aliundè ſibi debitum. At filius à parente alimenta accipit titulo oneroſo, ac tamquam jure naturæ ſibi debita, ut dictum eſt.

§. III. *Obedientiam.*

OBligatio obedientiæ filiorum erga Parentes exigit uni- 12
verſaliter, ut in omnibus licitis, & honeſtis ad eorum curam pertinentibus filii perfectè obediant parentibus, idque ſub mortali ex genere ſuo: adeo nimirùm, ut omnis obedientia, rebellio, contumacia contra expreſſa; & ſeria mandata Parentum, ſit peccatum mortale, niſi levitas materiæ, inadvertentia, vel humana quædam negligentia excuſet. Communis DD. Tolet. *cit. c.* 1. March. *cit. tr.*5. *tit.* 2. *q.* 1. 2. & 3. Eam obligationem obedientiæ ſæpè inculcant S. Scripturæ. Ad Eph. 6. *Filii obedite Parentibus veſtris in Domino, hoc enim juſtum eſt.* Ad Coloſſ. 2. *Filii obedite parentibus per omnia, hoc enim placitum eſt in Domino.* Eccl. 3. *Filii ſapientiæ, Eccleſia juſtorum, & natio illorum, obedientia, & dilectio, Judicium Patris audite filii, & ſic facite, ut ſalvi ſitis.* Ratio fundamentalis ſumitur ex jure naturali correlativo. Cùm enim parentes teneantur filios inſtruere, & educare in iis, quæ ſunt honeſtatis, & ſalutis, adeò ut parentes pro filiis ſæpè puniantur, ut Heli 1. *Reg.* 2. ita ex correlativo filii teneantur obedire parentibus in omnibus curam parentalem concernentibus. ut exprimit Scriptura citata. *Hoc enim juſtum eſt: Hoc enim placitum eſt in Domino:* id eſt; hoc exigit jus ipſum naturale, & voluntas DEI. Verùm termini hujus obligationis latiùs explicandi ſunt.

I. *Sub mortali ex genere ſuo.*

EAm obligationem eſſe de ſe gravem, & ſub mortali, in- 13
dicat ipſa Scriptura. *Eccl.*3. *Et ſic facite, ut ſalvi ſitis.*

Qua-

Quaſi dicat, alioquin ſalvi eſſe non poteritis. Et deindè confirmat graviſſima pęna à DEO Lege lata, qua filii inobedientes olim puniebantur. Deut. 21. *Si genuerit homo filium contumacem, & protervum, qui non audiat Patris, aut Matris imperium, & coercitus obedire contempſerit, apprehendet eum, & ducent ad Seniores civitatis illius, & ad portam judicii, dicentque ad eos: Filius noſter iſte protervus, & contumax eſt, monita noſtra audire contemnit, commeſſationibus vacat, & luxuriæ, atque conviviis: lapidibus eum obruet populus civitatis; & morietur, ut auferatis malum de medio veſtri.* Deniqꝫ Apoſt. ad Rom. 1. Inter graviſſimos peccatores traditos à DEO in reprobum ſenſum, numerat etiam parentibus non obedientes. Et 2. *ad Tim.* 3. Inter graviſſima peccata recenſet: *In noviſſimis diebus erunt homines ſe invicem amantes, cupidi, elati, blaſphemi, parentibus non obedientes.*

14 Dixi autem notanter 1. *Contra expreſſa, & ſeria mandata.* Agere enim ſolùm contra voluntatem, monitiones, vel ordinarias directiones parentum, etſi aliquando peccatum ſit, non eſt tamen ſpeciale peccatum contra obedientiam parentibus debitam, v.g. hortatur Pater filium, ne frequentet tabernas, ob pravas converſationes, ebrietates, aliaque pericula: filius contra tabernam intrans, etſi peccet exponendo ſe periculo ebrietatis, vel luxuriæ, v.g. non tamen peccat peccato ſpeciali inobedientiæ. Si autem expreſsè ipſi fuiſſet prohibitum à Patre peccaret duplici peccato mortali, & ebrietatis, v. g. vel luxuriæ, & inobedientiæ contra præceptum parentis in re gravi.

15 2. *Niſi levitas materiæ vel inadvertentia excuſet.* Nam etiam expreſſum præceptum parentis, tamen in re levi, vel omninò indifferenti, quæ ſcilicet, nec peccatum ſit, nec ad peccatum inducat, non poteſt obligare ad peccatum mortale: hoc enim commune eſt omni Legi, Præcepto, Voto, de quo ſuis locis: adeòque filius in his contrave-
16 niens non peccabit plùs, quàm venialiter, ſecluſo ſemper contemptu formali præcepti, vel parentis. 3. *Vel humana quadam negligentia.* Nam ad peccatum mortale inobedientiæ requiritur, ut quis omninò deliberatè, & ex propoſito præcepto paterno conveniat cum virtuali aliquo contemptu, vel contumacia: idque peccatum mortale tanto gravius erit, quanto gravior erit contemptus, vel contumacia, & maximè ſi formalis, cùm quis ex profeſſo ideò contravenit, quia Pater præcepit. At verò ex aliqua negligentia, vel ſocordia fragilitatis humanæ, juvenilis præſertim, præceptum paternum tranſgredi, ſemel, iterùm, aut ſæpiùs, non tamen ſæpiſſimè, & ordinariè (tunc enim accederet virtualis, ſaltem contemptus, & pertinacia) non cenſetur peccatum mortale inobedientiæ: cùm obedientia paterna tali modo non cenſeatur lædi graviter: quamvis etiam ſic meritò paternę punitioni ſubjacere debeant, quæ rectè notat March. *cit. q.3.* 4. Termini quoque ejus obedientiæ filiorum erga parentes, quouſque ſe extendat; ſuprà expreſſi, attendendi, & pro re maximè practica, ac latè patente, accuratiùs explicandi ſunt.

II. In omnibus licitis, & honeſtis ad eorum curam pertinentibus.

17 I. MInimè enim debent, vel poſſunt filii obedire parentibus in iis, quæ manifeſtè quomodocumque mala, illicita, inhoneſta, vel injuſta ſunt. Sicut enim Pater tale quid imperans peccat, ita filius in iis obediens peccabit pro ratione materiæ. In his debent filii odiſſe parentes juxta præceptum Chriſti *Matth.* 10. & *Luc.* 14. de quo vide D. Gregor. *Hom. 37. in Evang.* Et ſervandum eſt illud axioma Apoſtoli Actorum 5. *Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus.* De his quoque intelligendum eſt *Deuter. 33. qui dixit Patri ſuo, & Matri ſuæ: neſcio vos, & fratribus: ignoro vos, &c. hi cuſtodierunt eloquium tuum, & pactum tuum ſervaverunt.* Et principaliter converſione ad veram Fidem, vel Religionem, non tenentur filii obedire parentibus contrarium pręcipientibus, vel ſuadentibus, quin iis invitis, ad eam tranſire, & in ea perſeverare, & poſſunt, & debent, exemplo plurimorum Sanctorum: & illuſtre eſt illud apud S. Gregorium *lib. 2. Decal. c.* 13. de S. Hermenegildo Martyre, & Rege. Denique rectè approbat Marchant. *cit. q.*4. Sententiam Scoti 4. *diſt.*4. *q.*9. licere Principibus pueros infidelium ſubditorum etiam invitis parentibus curare baptizari: modò eorum debita, & ſufficiens cura deinceps geratur, ne in infidelitatem relabantur, aut alia gravia damna incurrant. Per hoc enim non tam patria poteſtate, quàm à parentibus tyrannide eripiuntur, ut libertati filiorum DEI, & fini, ad quem creati ſunt, reſtituantur, merito omni paternæ poteſtati, ac juri præferendum.

18 II. Non tamen in omnibus licitis, & honeſtis, ſed tantùm *ad curam paternam pertinentibus*, obedire tenentur filii. Ad curam autem paternam tria tantùm pertinent, in quibus obedire tenentur. 1. In omnibus, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, & obſervantia Mandatorum Dei, in quibus, ſi expreſſum accedat pręceptum paternum, filius inobediens ſemper duplici peccato peccabit juxta rationem malitiæ, mortali, vel veniali, ut jam ſuprà notatum eſt. 2. In omnibus pertinentibus ad morum honeſtatem: ut ſi pater præcipiat vitare certam converſationem, domum, luſum immoderatum, filius tranſgrediens juxta rationem malitiæ tranſgreſſionis iterùm peccabit mortaliter, vel venialiter. 3. In omnibus, quæ pertinent ad familiæ adminiſtrationem, & diſciplinam domeſticam; tam in temporalibus, v.g. quòd certo tempore filii domum redeant, pręſertim veſperi non vagentur, de rebus domeſticis nihil deſtruant, vendant, donent, in domum aliquas perſonas non inducant, &c. quàm in ſpiritualibus, v.g. ut certo tempore orent, Miſſas audiant, litteras Fidei, & pietatis rudimenta addiſcant, &c. In quibus omnibus non obedire parentibus ex propoſito, adeòque cum aliqua contumacia, vel contemptu virtuali, iterum peccatum erit pro ratione materiæ mortale, vel veniale à prudentis Confeſſario æſtimandæ, eaque inobedientiæ paternæ circumſtantia ſemper in confeſſione mortalium explicanda erit. Præter enumerata, alia quædam ſunt, in quibus filii puberes ſunt ſui arbitrii, nec tenentur ſequi paternam voluntatem. Ut in eligendo vitæ ſtatu, in ſtudiis honeſtis, & maximè in vocationibus ſalutaribus capeſſendis: in quibus filiorum eſt divinam inſpirationem, & ductum primariò attendere, quamvis etiam in his parentum conſilium audire filialis ſit reverentiæ. Unde ulteriùs hic ſpecialiter examinanda occurrunt duo.

III. Quid in electione Status.

QUamvis parentibus competat ſuadere, & conſulere 19
filiis de ſtatu vitæ eligendo, puta Religione, Clericatu, vel Matrimonio: & etiam decens, rationique conſentaneum ſit, filios, eos ſuper hoc conſulere, conſiliumque rationabile ſequi: attamen ſimpliciter eis obedire, vel acquieſcere non tenentur. *Omnes.* Ratio eſt: quia in eligendo vitæ ſtatu filius naturaliter liber eſt, & eſſe debet: ut proinde parentes cogentes filios ad quemvis ſtatum mortaliter peccent, utpote

I. Peccant mortaliter parentes, ſi filios, vel filias invitas 20
compellant ad ingrediendam Religionem, vel ſtatum Clericalem aſſumendum, quocumque modo, metu, vi, vel fraude, etiam indirectè, ut ſi Pater malè agat cum filiis in victu, veſtitu, verbis, ſignis, eo animo, ut tędio affecti ad Religionem, vel Clericatum confugiant. Ratio eſt: quia contra juſtitiam, & gravis ex genere ſuo injuria, eſt aliquem ad id cogere; ad quod non tenentur, quandoque DEUS ipſe liberum cuique eſſe voluit. Inſuper cauſa fiunt omnium malorum conſequentium, heu! ſæpiſſimè graviſſimorum. Unde meritò à Concil. Trid. *ſeſſ.* 25. *cap.* 18. *de Regularibus*, rigidiſſima prohibitione lata eſt ſententia excommunicationis contra eos, qui fœminas ad religionem cogunt, ut nimirùm Religionis ingreſſus liber ſit omninò.

II. Similiter è contrà peccant mortaliter parentes (ſicut 21
quicumque alii) ſi filios, vel filias à Religionis ingreſſu attentato injuſtè impediant: non tantùm cum, ſed etiam ſine vi, vel fraude, importunis precibus, ſuaſionibus, blanditiis, &c. Communis DD. apud *Molin. to.* 5. *tr.* 4. *de Juſtitia, diſp.*51. *n.*2. cujus formalia juvat exſcribere: *Graviter peccant parentes, qui ſolo carnali affectu permoti, abſque omni cauſa, nullum non movent lapidem, ut filios à Religione, quam ingreſſi ſunt, extrahant, lachrymis, & aliis viis conando à tam ſancto propoſito illos avertere: ſoletque Deus illos, ac filios ita extractos graviter, etiam in hoc ſæculo punire.* Sic Molina de jam ingreſſis in Religionem loquens: eadem autem ſed paulò minor eſt ratio de ingreſſuris: quia nimirùm proximum, præſertim filium ſine juſta, ac rationabili cauſa impedire à meliori bono, ac majori Dei obſequio, ordini Charitatis divinæ directè repugnat, & graviter nimis, ideòque mortale eſt ex genere ſuo, niſi fieret ob juſtam, & rationabilem cauſam, qualis præcipua eſt etiam, ſi ipſi parentes extrema, vel gravi neceſſitate laborantes utilis prolis ope egerent, ut paulò ante dictum eſt. Verùm de his impedientibus generaliùs diſſerendum in materia de juſtitia.

III. Etiam mortaliter peccant parentes, ſi filios, vel filias 22
abſque juſta cauſa compellunt ad Matrimonium ineundum, neque hi tenentur obedire. Ratio generatim eſt dicta. Addo verba Sanch. lib. 4. de Matr. diſp.22. n. 4. *Non poſſunt parentes cogere filios ad Matrimonium, vel ad tales nuptias, ſed liberè contrahere filii debent, vel alium ſtatum eligere.* Sic fatentur omnes cum S. Thoma, qui rationem hanc inſuper reddit. *Quia Matrimonium eſt ſervitus quædam perpetua: & ideò cùm homo liberæ conditionis ſit, nequit à*

Pa-

Patrem ad hanc ſervitutem compelli. Quòd ſi arguat, poſſe filium à parente in neceſſitate conſtituto vendi, & ita ſua libertate privari: Dic, diſparem eſſe rationem. Quia hæc ſervitus non exigit mutuum amorem, neque eſt perpetua, poteſt enim redimi, quæ ſecùs ſe habent in matrimonio. Hæc Sanchez. Jam ſubſume: atqui in re tam gravi alterum invitum privare jure ſuo, mortale eſt: ergo &c. Dictum ſemper intelligendum eſt de coactione ſine juſta cauſa. Fatendum enim cum *Bellarmino*, & aliis, poſſe parentes non quidem abſolutè cogere, ſed paternè filium, vel filiam ad nuptias invitare, inducere, perſuadere ob juſtam cauſam, puta familiam propagandi, nepotes procreandi, facultates amplianđi, aut inopiam familiæ ſic ſublevandi, &c.

23 IV. Denique etiam ſine dubio graviter peccant parentes, ſi filios, vel filias abſolutè à Matrimonio contrahendo impediant, & abſtinere cogant, ſive fiat animo compellendi ad Religionem, vel Clericatum, ſive ob finem alium. *Communis.* Ratio eſt: quia ſanè graviſſima eſt injuria velle hominem, proprium præſertim filium, vel filiam contra voluntatem privare libertate eligendi ſtatum à DEO, & natura inſtitutum, non tantùm ad propagationem humani generis, ſed etiam ad remedium incontinentiæ. Unde meritò Sanch. *ſuprà cit.* concedit eo caſu filiam etiam minorem, invitis quoque parentibus, etiam indigno licitè nubere poſſe, ne detur infirmis occaſio occultè delinquendi. Sic etiam rectè notat D. Th. 2.2. q.104. ar. 3. *In iis, quæ ad propriam ſuſtentationem, prolisque generationem pertinent, omnes homines eſſe pares, atque adeo neque filios quidem in his duobus ſubjacere parentibus.* At verò, ſi parentes ſolummodò impediant à talibus nuptiis, cum tali, vel tali, relicta libertate ad alias nuptias, quoad peccatum parentum nihil gravius definiunt Doctores. Sed quid tum de obligatione filiorum, vel peccatu? Hic nodus, hic ſaltus eſt.

IV. *Quid in electione talis Matrimonii?*

24 Electo ergo ſtatu Matrimonii, proles debent petere conſilium, & aſſenſum parentum, atque etiam expectare, & obtinere, niſi illi injuſtè contrarientur, vel nimium ſuſpendant, adeò ut peccent filii, ac filiæ maximè ſi inconſultis parentibus, ac juſtè contradicentibus tale ineant Matrimonium. In his terminis ſanè omnes conſentiunt. Et ratio clarè ſumitur ex patria poteſtate, cui jure naturæ impoſitum videtur, ut nuptui tradant filios, & filias. Idque eis apertè tribuunt S. Litteræ. Eccl.7. *Trade filiam, & grande opus feceris, & homini ſenſato da illam.* Et S. Paulus expreſsè docet 1. *ad Corinth.* 7. à parentibus tradendas eſſe filias nuptiis. Idque paſſim demonſtrant Exempla S. Scripturæ, præſertim *Gen.*24. & 28. Ubi Patriarchæ præcipua quadam cura curarunt Matrimonia filiorum. Accedit Jus Canon. c.7. *Aliter* 30. *q.*5. ubi ſtatuit Evariſtus Papa, *ut pro nupta nequaquam habeatur puella, quam Pater ipſe non deſponſat.* Ibidem *cap. qualis.* S. Leo Papa, & *c. Honorantur* 32.*q.*2. S. Ambroſius, dicunt: *Non eſſe virginalis pudoris maritum eligere, ſed judicium parentum eſſe expectandum.* Ex quibus omnibus ſatis rigidè loquuntur DD. in hac materia, præſertim quoad puellas, ſeu filias: quæ omninò operæ pretium eſt diſtinctè proponere.

25 I. Filios, ac filias peccare mortaliter, niſi in Matrimoniis eligendis conſilium, & conſenſum parentum expoſcant, cum aliis docet Sanch. *lib.*4. *de Matr. diſp.*23.*n.*9. Sed profectò tantam obligationem ad conſilium petendum, quod nemo ſequi tenetur, nec hactenùs allata convincunt, nec ratio urget ulla. Aut enim dignè contrahere volunt, aut indignè, aut dubiè. Si dignè contrahere volunt, parentes, nec juſtè contradicere poterunt: & ſi contradicant, illi non tenebuntur obedire. Ad quid ergo tantum peccati mortalis onus ad petendum? ſi in dubio conſilio opus ſit, an non poterunt petere ab alio prudentiori, (ſed hic Confeſſarius caveat ſcandalum puſillorum frequentiſſimum) & ſic non egeret paterno? Ad quid ergo obligatio ſub mortali? Si indignè contrahere volunt, adeoque peccare, ſi ſub mortali obligamus filios ad patris conſilium poſtulandum, an non regulariter eos conjiciemus in pericula rixarum? Cùm certum ſit Patrem contradicturum, quia agitur de ſuæ familiæ dedecore. Idque maxima, ſi filius, vel filia in arrepto propoſito contra Patris conſilium conſtans ſupponatur, & certè contra ſolum conſilium Patris filium in propoſito licitè perſtare poſſe, fatetur ipſe *Sanch. loc. cit.* An non ergo ſatiùs erit curare, ut ignoret, Pater, quàm ut conſultus rejiciat, & ejus auctoritas coram deſpiciatur? Certum ergo mihi videtur, non eſſe obligationem ſub mortali, quidquid ſit in communi apprehenſione hominum.

26 II. Filios, ac filias peccare mortaliter, ſi invitis, diſſenſentientibus, ac contradicentibus parentibus, Matrimonium cum indignis ineant, eſt ſanè communis, & ſine dubio probabilior Sententia DD. *Navar. Soti, Cordubæ*, aliorum cum Sanch. *cit. n.*9. Et latè, ac optimè Bellar. *lib.*1. *de Matr. c.*19. *Propoſit.* 3. Et ſine dubio veriſſimum eſt, quando ultra parentum diſſenſionem alia gravia mala ſequuntur, ut ſcandala publica, grave dedecus parentum, ac familiæ: ſi connubium ipſis filiis damnoſum ſit corporaliter, vel ſpiritualiter: ſi parentes ipſi graviter, & diù exacerbandi, contriſtandi, affligendi, aut peccaturi, &c. tunc enim peccari mortaliter ſaltem contra Charitatem nimis certum eſt. Quomodò graviter peccaſſe cenſetur Eſau *Gen.* 26. quia quadragenarius accepit uxores de filiabus Chanaam cum gravi offenſione parentum Iſaac, & Rebeccæ. Quia verò ejuſmodi mala regulariter eo caſu occurrunt, cùm filii invitis parentibus indignè contrahunt, ideò hæc ſententia in praxi regulariter vera eſt.

27 III. At verò ſecluſis illis aliis malis ratione ſolius involuntarii, diſſenſionis, vel contradictionis parentum, non peccare mortaliter filios, vel filias, ſi indignè contrahant, utpotè ſi filius ducat indignam, & filia nubat indigno, probabiliſſimum eſt. Ratio fundamentalis, & invicta eſt: Quia in electione ſtatus, & maximè Matrimonii, filii ipſo jure naturæ omninò liberi ſunt, & nemini ſubjiciuntur: ergo quamvis tales invitis parentibus indignè contrahentes valdè indecenter agant, & à veniali paternæ irreverentiæ ſaltem culpa vindicare non poſſint; (unde ob id etiam dote, vel hæreditate privari jure poſſunt) at peccati mortalis diram neceſſitatem imponere naturalis eorum libertas probabiliſſimè non permittit; neque ſanè convincunt ſuprà initio allegata, ut intuenti patet. A fortiori ergo.

28 IV. Certum, exploratumque ſit, ſi filii invitis parentibus ineunt Matrimonium cum dignis, & alioquin nullum ſequatur grave incommodum, niſi aliqualis indignatio parentum, non peccare mortaliter, immo ne venialiter quidem, ſi priùs à parentibus modeſtè facultatem petierunt, tametſi nequaquam impetrarint. Ratio rursùs eadem: tenetque communis DD. Ac tandem univerſaliter quoties parentes injuſtè contrariantur, filioſque privare contendunt optato bono, ac Matrimonio ſibi utili, ac ſalutari, ſufficere eis reverenter aſſenſum petiiſſe, de cætero ſui juris eſſe, non teneri obedire, adeòque neque peccare Matrimonium ineundo invitis parentibus, omnes ferè conſentiunt. Nav. *cap.*14. *n.* 15. Tolet. *lib.*5. *c.* 1. alii cum Sanch. *cit.* Marchant. *cit. concl.* 4.

§. IV. *Reverentiam.*

29 Obligatio reverentiæ filiorum erga parentes univerſaliter exigit, ut eis juxta regulas honeſtatis, & morem gentis, debitam, ſeu competentem reverentiam exhibeant. Contra quam quatuor ferè modis, & juxta rationem materiæ mortaliter, vel venialiter peccare poſſunt filii, *verbo, ſigno, facto, & defectu.*

30 I. *Verbo* irreverentiam exhibent Parentibus filii, qui duris, aſperis, inurbanis, contumelioſis verbis, jocis, maledictionibus eos afficiunt in præſentia, vel abſentia, ut §. 1. de amore parentibus debito exemplificatum eſt. Nam hæc, uti, & ſequentia omnia, quatenùs exteriùs parentibus exhibentur, peccata ſunt contra reverentiam parentibus debitam: quatenùs verò etiam internam malevolentiam, averſionem, contemptum adjunctum habent interiùs, ſpectant ad peccata contra amorem parentibus debitum. Hoc quoque adde, longè graviùs ſit peccari in præſentia, quia accedit ſpecies contumeliæ.

31 II. *Signo* Parentibus irreverentiam exhibent, quicumque riſibus, ſubſannationibus, geſticulationibus, ſimulatis eorum actibus, illis illudunt, præſentibus, vel abſentibus, gravi utique peccato, juxta illud ſuprà *cit. Prov.* 30. *Oculum: qui ſubſannat patrem, &c.* Item, qui evecti ad dignitates, vel divites facti, parentes deſpiciunt, recognoſcere nolunt, abnegant, quocumque modo, vel ſigno, ex ſuperbia, & cum aliquo contemptu, peccatum mortale graviſſimum: aſſerit communis DD. *Nav. Tol. Filliuc.* alii, & nemo excuſat. Excuſat autem ſi ex nullo contemptu, optimo in parentes affectu retento fieret ob juſtam cauſam, puta ad vitandum aliquod ſuum incommodum (etiam erubeſcentiam à mortali vindicat *Tamb. lib.*4. *cap.*2. §. 2. *nu.* 17. non audeo aſſentiri) grave, inquam, incommodum, ut ſi aliquod damnum notabile filio imminueret in vita, honore, fortuna, ex eo, ſi parentes noſcerentur: aut ſi graviſſimi criminis, præſertim hæreſis, vel proditionis infeſti eſſent, aut publico ſupplicio affecti, aut infideles: tunc enim non erit peccatum negare parentes, dummodò eos corde cum contemptu non neget filius.

32 III. *Facto* Parentibus irreverentiam exhibent, in primis, qui eos verberant, etſi leviſſimè fiat percuſſio: etiam, qui ſolùm levat brachium, vel inſtrumentum ad percutiendum, non ſecuta percuſſione, idque deliberatè, & cum plena advertentia, omninò peccant mortaliter. Et meritò *Exod.* 21. reus mortis pronuntiatur talis. Hæc enim omnia deli-

bera-

Digitized by Google

beratè moliri, eſto in æquales levem injuriam contra juſtitiam contineat; at in parentes graviſſimam malitiam contra pietatem continet. *Communis*. Item qui accuſat patrem in judicio, ſive civiliter, ſive criminaliter, peccat mortaliter. Neque filius auditur, exceptis duobus caſibus læſæ Majeſtatis divinæ, & humanæ, per proditionem: *Omnes*. Poteſt tamen injuſtè offenſus à patre filius, v. g. alimentis privatus, &c. judicis officium nudè, & ſimpliciter, implorare ipſo jure naturæ, & notat *Toletus cit.*

33 IV. *Defectu* denique irreverentiam exhibent parentibus, qui eis juxta morem patriæ conſueta reverentiæ paternæ ſigna, & cæremonias non exhibent, v.g. non aſſurgunt, caput aperiunt, locum cedunt, non ſalutant, certis temporibus non benè precantur, in quibus tamen ſecluſo pravo affectu plerumque inadvertentia à mortali excuſat. In his vero omnibus confitendis exprimendum, & à Confeſſario examinandum eſt, utrùm proceſſerint ex interno maligno affectu, odio, vel contemptu in parentes: tunc enim etiam peccant contra amorem parentibus debitum, utique mortaliter. Videre potes, & huc applicare dicta de obligatione Charitatis quoad ſigna exhibenda proximo, & diſtinctionem maximè notandam, quoad intentionem internam, & ſignificationem externam.

Corollarium, & Regula univerſalis.

34 OMne odium, injuria, irreverentia, contemptus, quæ in alium proximum cenſetur mediocris, vel levis, gravis eſt in parentes, & quæ cenſetur gravis in alium proximum, eſt ſumma in parentes: (excipitur ſola materia furti.) Ratio ſumitur ex ordine graduum. Quia poſt Deum primus gradus, conjunctionis ad nos eſt parentum. Adeòque odium, injuria, & irreverentia ipſis illata, ſemper, cæteris paribus, gravior eſt, quàm illata aliis proximis, etiam propinquis. Porrò (ſummoperè hic notandum, præſertim in confeſſionali) ad gravitatem peccati odii, irreverentiæ, injuriæ in parentes menſurandum, non ſufficit æſtimare ipſum actum ſecundùm ſe præcisè, odium ſcilicet, irreverentiam, &c. ex natura, & objecto ſuo, atque intentione agentis, ſed debet inſuper attendi effectus exacerbationis, contriſtationis, vel afflictionis, inde meritò cauſatus in parentibus, dummodò prævíſus fuerit, juxta has tres Regulas.

35 *Prima*. Quandocumque filius, vel filia abſque juſta cauſa deliberatè aliquid agit, vel omittit, etiamſi alioquin per ſe malum non ſit, ex quo tamen ſcit, parentes graviter offendendos, vel contriſtandos, aut fortè etiam peccaturos nimia ira, indignatione, blaſphemiis, &c. ipſo facto peccat mortaliter contra amorem, obedientiam, reverentiam parentibus jure divino naturali debitam. Ex. g. ſciebat Eſau Patrem ſuum Iſaac graviter contriſtandum, ſi accepiſſet uxorem de filiabus Chanaam: etſi per ſe malum non eſſet, peccavit tamen mortaliter ex communi Patrum, ac Interpretum ſenſu, accipiendo ſibi talem uxorem, quia faciebat id ſine omni juſta cauſa; unde ſciebat parentem meritò graviter offendendum. Quod valdè notent filii: in his enim ſæpiſſimè contingit eos peccare mortaliter, etſi res ipſæ alioquin malæ, vel ſaltem graviter malæ non ſint, v. g. ſine licentia domo exire, aliquid auferre, &c. neque ipſi offenſionem parentum formaliter, & expreſsè intendant, quod planè deterrimum, non tamen rariſſimum eſt, ideòque ſubinde à Confeſſario interrogandum.

36 *Secunda*. Etiam in dubio, an ſit juſta cauſa agendi aliquid, ex quo parentes offendendi, vel contriſtandi ſint, tenetur filius abſtinere: immo etſi quandoque juſta cauſa ſubſit, ſi tamen nulla urgeat neceſſitas tale aliquid agendi, decebit, & adhuc laudabiliter, poterit parentibus condeſcendere: idque etiam in operibus ſanctis etiam in ingreſſu Religionis aliquamdiù differendo. *Ratio eſt*: quia in tali dubio ſtat poſſeſſio, & obligatio reverentiæ debitæ, quæ neceſſariò exigit, ne filii Parentes ſine neceſſitate contriſtent.

37 *Tertia*. Quando tamen juſta cauſa omninò urget aliquid agere, & conſtat, offenſionem, vel contriſtationem parentum ex mera eorum moroſitate, melancholia, apprehenſione, vel etiam malina irrationabiliter, vel iniquè oritura, non peccant filii illud agentes; idque maximè in ſequenda vocatione divina, exemplo ipſius Chriſti in Templo remanentis, inſciis, & triſtiſſimis parentibus: Jonathæ, ægerrimè licèt ferente Patre Saul, tamen juſto, & tenerrimo amore David adhærentis, &c. Rectè tamen monet March. *cit. quæſt. 2. dub.* 2. Videant filii ne mentiatur iniquitas, ſibi attendantque præceptum ſapientis Eccleſ. 3. *Ne contriſtes Patrem in vita tua, & cum defecerit ſenſu, veniam da ei.*

SECTIO II.

Pietas, & obligatio Parentum erga filios.

SUMMARIUM.

38 *Parentes naturali jure debent filiis* naturaliter amorem, & educationem, *corporalem, & ſpiritualem.*

39 *Quoad* amorem, *tenetur eis benevelle, benefacere, & omne malum avertere.*

40 *Quoad* educationem corporalem *debent eis*. I. providentiam vitæ, *nihil agendo, quod vitæ, vel ſanitati prolis conceptæ, vel jam natæ, obeſſe poſſit. (Ubi quomodo in hoc peccent parentes.)*

41 II. Providentiam victus, *ſeu alimenta, veſtitum, inſtructionem in diſciplina, vel honeſta arte addiſcenda, &c. Et*

42 III. Providentiam ſtatus *in futurum.*

43 Uſque ad n.47. *Quoad* educationem ſpritualem *parentes debent filiis*. 1. doctrinam *in rebus ad ſalutem neceſſariis*. 2. Exemplum, & 3. correptionem.

47 Uſque ad num. 52. *ad quid teneatur* Pater *filiis illegitimis, ſeu ſpuriis?*

52 Uſque ad num. 57. *ad quid* Mater *teneatur ſpuriis?*

57 *De hæreditate, ſeu portione legitima filiis debita? ubi* Uſque ad num.61. *reſolvuntur tria dubia.*

61 *Cauſæ negandi hæreditatem, vel alimenta filiis.*

ASSERTIO II.

JUre divino naturali obligantur parentes filiis exhibere 38
amorem, & educationem duplicem, corporalem, & ſpiritualem. Ita in re omnes. Quamvis enim variè enumerent officia parentum erga filios, omnia tamen ſub his tribus capitibus comprehenduntur. *Ratio* aſſertionis, & obligationis ſumitur ex ipſis viſceribus naturalis legis, qua omnia animantia, etiam bruta, fœtus ſuos diligunt, & educant. Homini autem rationis compoti, ſeu creaturæ rationali ad finem ſupernaturalem creato duplex debetur educatio: una corporalis ad eſſe naturæ: altera ſpiritualis ad eſſe gratiæ, in ordine ad ultimum finem ſuum Deum. Agnovit id Heva *Geneſ*. 4. Quæ primogenitum ſuum appellavit Cain, dicens: *poſſedi hominem per Deum*. Quod hebraicè ſonat. *Acquiſivi hominem Deo*. Unde eſt illud D. Chryſoſtomi l. 2. contra vituperatores vitæ Monaſticæ. *Tunc maximè, & veriſſimè habemus filios noſtros, cùm Deo noſtro illos tradiderimus*. Jam termini explicandi ſunt: & deinde ſpecialia aliqua ex jure poſitivo addenda.

§. I. *Amorem, ſeu dilectionem.*

OBligatio amoris parentum erga filios tria requirit. 1. 39
Filiis benè velle, ſaltem negativè, excludendo omne odium, averſionem, rancorem, omnemque pravum affectum deliberatum. 2. Etiam quantum opus, & poſſibile eſt, iis benefacere. 3. Omne malum ab iis, vel damnum corporale, vel ſpirituale avertere. Peccant ergo parentes pro ratione materiæ, etiam mortaliter, qui filios gravi, & injuſto odio proſequuntur: iis male volunt, maledicunt, ſeu malè imprecantur feriò, ſeu animo, ut eveniant: qui in gravi, vel extrema neceſſitate eis non benefaciunt, non ſuccurrunt, vel mala, & damna eorum corporalia, vel ſpiritualia non avertunt, cùm poſſint: qui nimis durè tractant, ſine cauſa verberant, affligunt, &c. ſicut ſuprà de amore filiorum erga parentes ſpecificatum eſt. Majori enim, & ſtrictiori jure obligantur parentes amare filios, quàm è contrà; unde nec ſpeciale præceptum datum eſt parentibus de amore filiorum, ſicut datum eſt filiis. Quia juxta commune dictum: *Amor deſcendit, non aſcendit*. Parentes enim filios ſuos tamquam aliquid ſui, naturali prorsùs inſtinctu, & impulſu diligunt, tantoque affectu, ut ſæpiſſimè excedant: ideòque non fuit opus expreſſionis de hoc præcepto: quemadmodùm ob eamdem rationem etiam non fuit datum ſpeciale mandatum homini de diligendo ſeipſo.

§. II. *Educationem corporalem.*

ETiam hæc tria requirit: triplicem nimirùm providen- 40
tiam *vitæ, victus, & Status.*

I. *Providentia vitæ*. Ut nimirùm ab ipſo conceptu parentes ſedulam curam gerant, nec quidquam agant, quod prolis vitæ, ſanitati, & naturali perfectioni obeſſe poſſit ante, & poſt nativitatem: præſertim uſque ad triennium. Peccant ergo mortaliter parentes. 1. Qui tempore menſtrui, aut aliàs impuris, & importunis commiationibus vacant cum evidenti periculo abortus, aut prolis vitiatæ, monſtruoſæ, infirmæ, fatuæ concipiendæ, vel generandæ. 2. Patres crudeles in uxores, qui eas prægnantes vexant,

exaſ-

exaſperant, percutiunt, in graviſſimum damnum fœtus in utero exiſtentis. 3. Matres, quæ prægnantes currunt, ſaltant, noxia edunt, vel bibunt: nimiùm laborant, portant, onera levant, extra urgentem neceſſitatem; vel quidquid faciunt cum prævifo, vel prævideri debito periculo abortus, vel prolis vitiandæ. 4. Eædem matres, quæ negligunt filios per ſe lactare: quod quidem per ſe non niſi veniale eſt: quia dummodo infans commodè nutriatur, per ſe non apparet gravis defectus: immo ab omni culpa liberat rationabili cauſa, utpote matris imbecillitas, vel mos patriæ, vel gentis. Contra verò mortalis peccati labem non effugient, ſi nutrices adhibeant infecti ſanguinis, pravorum humorum, & morum, in periculum vitæ, ſanitatis, & morum infantis. Quibus occini poteſt illud Thren. 4. v. 3. *Sed & lamiæ nudaverunt mammam, lactaverunt catulos ſuos: filia populi mei crudelis, quaſi ſtruthio in deſerto.* Item quæ tempore lactationis ſeipſas non obſervant: quæ infantes in lecto incautè penes ſe collocant periculo oppreſſionis, (quod alicubi valde frequens comperi.) Ex quibus omnibus, ſi prævifo, vel prævideri debito periculo, mors ſequatur, vere homicidii rei, vel reæ erunt, immo parricidii: quod bene obſervandum in confeſſionali.

41 II. *Providentiam victus, ſeu alimenta.* Ubi I. nomine alimentorum quinque comprehenduntur; ſcilicet pertinentia ad cibum, & potum; ad veſtitum, & lectum, ſeu habitationem: ad medicinas tempore morbi: diſciplinas, vel honeſtas artes addiſcendas, de quibus infrà. Cujuſmodi omnia ad vitam humanam neceſſaria tenentur præſtare filiis parentes, quouſque ad robuſtam ætatem pervenerint proles, ut ſeipſas arte, opificio, officio vel ſervitio alere poſſint pro ratione ſtatus ſui: per accidens autem etiam toto vitæ tempore, quoties extrema, vel gravis neceſſitas urget. Quod ſi tamen filius apud alium educatus fuerit, pater quidem in foro conſcientiæ non tenetur poſtea filio compenſare alimenta, niſi filius debita contraxiſſet: at in foro externo poteſt filius alimentorum compenſationem petere a patre, aut in diviſione hæreditatis ſibi deducere: quod juſtè ita ſtatuitur, ne parentes tam facile filios aliis alendos relinquant. 2. Eadem debentur filio, etiamſi auctoritate Principis fuerit proſcriptus: etiamſi fuerit excommunicatus: etiamſi diſſipaverit ea, quæ pater eidem aſſignaverat pro alimentis: etiamſi filius potuiſſet ſibi ſuo labore, induſtria, vel aliunde providere, de facto tamen non providit. *Ratio omnium eſt:* quia adhuc filius, vel filia eſt, & pars patris, de jure naturæ patri commendata. Excipe juſtas cauſas exhæredītandi, de quibus infrà. 3. Quod ſi Pater bonis careat, polleat autem mater, ea ſuccedit in hac obligatione: utroque deficiente, Avi, aliique progenitores paterni: & his deficientibus, Avi, ac progenitores materni: & in horum defectum conſanguinei proximiores, ſic enim ipſa natura dictat, & ordo Charitatis exigit. 4. Peccant ergo mortaliter parentes, qui filiis in ætate infirma, aut alia gravi, vel extrema neceſſitate preſſis alimenta, vel alia neceſſaria denegant, niſi filius aliunde ſe alere poſſit: qui comeſſationibus, & potationibus omnia dilapidant, ut filii mendicare cogantur: qui ſecluſa neceſſitate vera, ac æquali propria, filios captivos non redimunt: qui inſuper vendunt: qui in viis publicis, aut in hoſpitalibus publicis, alendos exponunt. De peccato mortali hic omnes conſentiunt. Inſuper, ſive culpabiliter ex avaritia, v. g. ſive inculpabiliter ex vera neceſſitate, vel timore infamiæ ita exponant proles in hoſpitalibus alendas, eidem hoſpitali (non aliis pauperibus, ut male Baſſæus Capuccinus *in floribus v. adulterium n. 9.*) parentes tenebuntur ad reſtituendas impenſas in educandis liberis expoſitis, ſecundùm communiorem DD. cum Sanch. *conſ. t. 1. lib. 1. c. 5. d. 4. & d. 5. n. 74.* Etſi alii negent. Sed mihi placet diſtinctio Laym. *lib. 3. de juſt. tr. 3. cap. 14. n. 4.* Id omnino verum eſſe, ſi hoſpitale non dives ſit, ſecùs, ſi ſit opulentum. Tunc enim rationabiliter præſumpta voluntas Fundatorum cenſetur fuiſſe in ejuſmodi hoſpitalium erectione, cujuſcunque generis hominum neceſſitatibus voluiſſe conſulere, atqui infantes ipſi expoſiti in vera neceſſitate ſunt, quocumque tandem ſtatu expoſiti ſint a parentibus, ergo &c.

42 III. *Providentiam Status, ſcilicet in futurum.* 1. Si plebeus ſit, curet filios addiſcere honeſtam artem, opificium, vel diſciplinam ſtatui eorum competentem. 2. Si filius talentum, & animum habeat ſtudendi pro facultatibus expenſas præbeat, aut ſaltem non impediat. Quia filius rationabiliter eligit talem ſtatum: conſequenter parentes debent ipſi ad hoc opem ferre, & non impedire. 3. Tenentur filiis theſaurizare. 2. *ad Corinth.* 12. quantùm poteſt fieri, ſalva juſtitia, in futurum, ut honeſte ſecundùm ſtatum ſuum vivere poſſint. In quo dupliciter ferè peccant parentes: aut per defectum, in neglectu, & diſſipatione bonorum temporalium, quo filiis ſunt cauſa paupertatis, & multorum inde conſequentium malorum; aut per exceſſum, nimia cupiditate bonorum temporalium per fas, & nefas pro filiis congregandorum, quæ ipſis filiis poſtea fiunt in laqueum, ſcandalum, ac ruinam: atque ita ſibi ipſis, & filiis æternam damnationem theſaurizant. Specialia huc facientia, præſertim ex jure poſitivo, conſultò rejicio in §. 4.

§. III. *Educationem ſpiritualem.*

Omnibus gravius tenentur parentes filiis educationem 43 ſpiritualem, ſeu diligens regimen, & inſtructionem filiorum in bonis moribus, obſervatione mandatorum Dei, & omnibus ad ſalutem neceſſariis. Ad hoc autem rurſus tria requiruntur: Scilicet *Doctrina*, *Exemplum*, *& Correptio*: juxta illud *Eccli. 7. Filii tibi ſunt? erudi illos, & curva illos a pueritia illorum.*

I. *Doctrina.* Ut nimirùm parentes inſtruant, vel inſtrui 44 curent, in primis in omnibus neceſſariis ad ſalutem, nimirùm in rebus Fidei, & Sacramentorum, mandatorum Dei, & Eccleſiæ, itemque exercitiis communibus omnibus fidelibus: deinde etiam in honeſtate morum, & virtutum, & iis, quæ in humana ſocietate, & conſuetudine neceſſaria ſunt, juxta morem patriæ, & conditionem ſtatus.

II. *Exemplum.* Ut nimirùm parentes curent ipſis filiis 45 exemplo bonorum morum, & operum præire, & ſummè caveant malo exemplo, & ſcandalo eis cauſam, vel occaſionem præbere ruinæ, peccati, & malorum morum. De hoc vide paſſim S. Scripturam, præſertim *lib. Tobiæ.* Eccleſiaſticum *cap.* 13. 30. 41. ac *SS. PP.* D. Hieron. *Epiſt. ad Lætam, ubi inter* cætera dicit: *Mementote vos parentes magis exemplo docere filios, quàm voce* (& infra de filia) *Nihil inte, & patre ſuo videat, quod ſi fecerit, peccet.* Pro! quot peccatis ſcandalorum hic ſe intricant mali, & incauti parentes.

III. *Correptionem.* Ut nimirùm parentes ſerio, directè 46 tamen, & prudenter emendent peccata filiorum, & vitia. Prov. 13. *Qui parcit virgæ, odit filium ſuum: qui autem diligit illum, inſtanter erudit, & c. 32. Noli ſubtrahere a puero diſciplinam: ſi enim percuſſeris eum virga non morietur. Tu virga percuties eum, & animam ejus de inferno liberabis.* Lege *Eccl. cap.* 30. Diſcreta tamen, & prudentem oportet eſſe correctionem, ut nec ſeveritate nimia in odium, puſillanimitatem, & deſperationem adducantur proles: nec indulgentia nimia neglectui, contemptui, ac vitiis filiorum occaſionem præbeant. Unde monet Apoſtolus ad Epheſ. *6. Et vos patres, nolite ad iracundiam provocare filios veſtros, ſed educate eos in diſciplina, & correptione Domini.* Et ad Coloſſ. 3. *Patres nolite ad indignationem provocare filios veſtros, ut non puſillo animo fiant, &c.* Juxta dicta ergo ratione hujus officii parentes peccant mortaliter, qui filios in bonis moribus, & neceſſariis ad ſalutem inſtruere, vel inſtrui non curant. Qui malo exemplo eis cauſæ ruinæ, & occaſio peccatorum ſunt. Qui vitia filiorum corrigere notabiliter negligunt: in his enim parentes non tantùm peccant contra virtutem Charitatis, ſicut alii quivis proximos ſcandalizantes, vel corrigere negligentes, ſed etiam contra virtutem juſtitiæ, quia parentes jure divino naturali obligantur educare filios ad bonum. Addit exempla Navar. *cap.* 14. *num.* 18. nimirùm peccare mortaliter parentes, qui permittunt, filias habere amatores ad malum finem: frequentare ſuſpecta conſortia, vel alias turpem vitam agere. Item omnium conſenſu peccant mortaliter, ſi filios, vel filias contra voluntatem ſuam cogant, vel ad Religionem ingrediendam, cùm vellent nubere, vel ad Matrimonium ineundum, cùm vellent Religionem ingredi, uti propter connexionem jam ſupra inſertum habes.

§. IV. *Specialia quædam, præſertim ex Jure poſitivo.*

I. *Quoad filios illegitimos.*

Filii *illegitimi* generatim dicuntur, qui extra legitimum 47 Matrimonium generantur; alii naturales, alii ſpurii vocantur. Filii *naturales* dicuntur, qui naſcuntur ex copula, nec approbata, nec reprobata per leges poſitivas: nimirùm ex ſolutis, qui ad invicem nubere poſſint, unde & ſecuto Matrimonio, eo ipſo legitimantur. *Spurii* dicuntur, qui naſcuntur ex copula damnata per leges, puta ex adulterio, inceſtu, ſacrilegio: & generatim a talibus, qui ſecundùm leges ad invicem nubere non potuiſſent. De his ad propoſitum breviter aliqua adnota.

I. Filiis naturalibus omnium conſenſu tenetur præbe- 48 re alimenta pater: immo deficiente prole legitima, iis omnia bona ſua donare, vel hæreditate relinquere poteſt. Ut fuſe probant DD. cum Sanchez *tom. 2. lib. 4. cap. 7. dub.* 16.

II. Etiam ſpuriis tenetur pater præbere alimenta pro- 49

portionata ſuo ſtatui. Communis Theol. cum Laym. lib. 3. part. 3. cap. 14. *Ratio eſt:* quia de jure naturæ eſt, ut pater alat filium, quocunque tandem modo ſit genitus. Unde quòd Leges civiles prohibentes patrem ſpurio aliquid donare mortis cauſa, vel hæreditate relinquere, ne ſcilicet legitimis hæredibus decreſcat hæreditas, inſuper etiam alimenta prohibere videatur, quoad hoc correctæ ſunt a Jure Canonico.

50 III. Pater etiam filiæ ſpuriæ tenentur dotem conſtituere, (hæc enim ſuccedit loco alimentorum) ſed ipſis alimentis reſpondentem juxta conditionem ſtatus, ut honeſte nubere poſſit. Non enim poteſt exceſſive dotare, quia exceſſum ejuſmodi ipſa filia ſpuria, ac ejus maritus tenebuntur, etiam ante Judicis ſententiam, legitimis hæredibus reſtituere; niſi forte hi liberiùs remittant. Vide late Molinam *tom. 2. de Juſtit. diſp.* 168, Sanchez *ſupra*, *& lib. 4. de Matrim. diſp.* 16.

51 IV. Pater tenetur ſpuriis alimenta, & filiæ ſpuriæ dotem prædictam conſtituere non tantùm ex bonis propriis patrimonialibus, ſed etiam ex fructibus redituum Eccleſiæ a patre perceptis; idque ſaltem, ſi ſpurii aliunde ali non poſſint. Qua ratione intelligenda eſt conſtitutio S. Pii V. prohibentis ejuſmodi ſpuriis alimenta præberi, intellige, ſi aliunde ali poſſint. Eademque eſt ratio de Religioſis, qui bonorum liberam adminiſtrationem habent. Secùs de aliis; tunc enim improba Berta ſibi imputet, quòd conſenſerit illi, quem ſcivit, neque ſe ducere, neque prolem alere poſſe.

II. *Quoad Matrem.*

52 MAter debet filium etiam ſpurium alere, lac præbendo uſque ad triennium, reliquæ impenſæ omnes ſunt a patre faciendæ, etiam ipſius lactationis, ſi mater ipſa lactare nequeat: & patre impotente ſecundario tantùm a matre, ut ſupra dictum eſt. Ergo ſine patre potente alere filium, vel tutore exiſtente, mater alat, poteritne poſtea repetere impenſas factas a patre, filio, vel in diviſione bonorum? an etiam æſtimationem laboris ſui? Dicendum breviter,

53 I. Si vivente patre alioquin divite, vel exiſtente tutore, mater filium aluit, & proteſtata eſt ſe alere animo repetendi expenſas, omnino repetere poteſt, ut jura decernunt *L. Neſennius, ff. de negotiis geſtis*. Ratio patet: quia pro re utiliter geſta impenſæ debentur. Quia etiam eo caſu mater, ſi aliter expenſas facile impetrare nequeat, poterit occulte compenſare de bonis patriis, vel hæreditatis auferendo.

54 II. Si tunc mater nihil proteſtata eſt, præſumitur amore patris, aut filii potiùs liberaliter feciſſe, & ſic impenſas repetere non poterit in foro externo: at in foro conſcientiæ adhuc repetere poterit, vel occulte compenſare: ſi hæc duo concurrant: *unum*: ſi poſitivo animo repetendi impenſas, aluit: *alterum*: ut omiſſio proteſtationis non fuerit cauſa damni in patre, vel tutore, puta quia alioquin ipſi aluiſſent nullis, vel paucioribus expenſis. Vide Azorium apud Tambur. *lib. 5. cap. 3. §. 2. num.* 4.

55 III. Si mortuo patre, nulloque tutore exiſtente, mater filii bona adminiſtrans, animo poſitivo ſe compenſandi, filium aluit, (quod maxime præſumitur: ſi bona jam diviſa fuerant, & cuique ſui rationum libri reſpondebant) iterum poterit impenſas repetere. Si autem non habuit ejuſmodi animum poſitivum ſe ſe compenſandi, reputatur id amore filii liberaliter feciſſe, idque in dubio præſumitur, ſi bona Matris, & filii non erant diviſa. Dicta hactenus etiam intelligenda ſunt de patre viduo in Jure Canonico.

56 IV. Æſtimatione ſui laboris in alendo filio nequit mater repetere. Quia Mater pro filio laborem ſuum gratis impendere jure præſumitur, immo fortaſſe jure cogitur, ait Tambur. *cit. num. 6. in fine*.

III. *Hæreditas, ſeu portio legitima filiis debita.*

57 FIliis legitimis jure debetur tota hæreditas relicta a patre dividenda ex æquo per capita in filios, filiaſque, aut his mortuis in nepotes per ſtirpes. Quòd ſi pater de bonis ſuis aliter diſponat, tenetur tamen illis relinquere integram legitimam nullo aggravatam onere, eodem modo dividendam ex bonis relictis, deductis tamen ære alieno, ac expenſis funeris. Pars autem, ſeu portio legitima debita Filiis, Jure Cæſareo eſt tertia pars, ſeu triens bonorum æqualiter diſtribuenda inter liberos, ſi ſint quatuor, vel pauciores: ſi vero ſint quinque, vel plures eſt pars dimidia, ſeu ſemiſſis; unde ſunt verſus.

Quatuor, aut infra dant natis jura trientem:
Semiſſem verò dant natis quinque, vel ultra.

Una, & altera difficultas hîc breviter expedienda.

58 *Prima:* Quid ſi pater vivens ſua bona prodige diſſipaverit cum præjudicio legitimæ filiorum, poteritne filius nihilominus integram legitimam petere, quantam fuiſſet conſecuturus, ſi diſſipatio facta non fuiſſet? Reſpond. cum diſtinctione: Poſſe, ſi pater mala fide, ac eo animo, ut filio ſuo legitima decreſcat, bona ſua diſſipavit. Si non mala fide, non poſſe. *Ratio eſt:* quia exiſtente mala fide, pater peccavit in jus debitum filiis; ergo injuriam propellere poterunt: at non peccavit, ſi bona fide diminuit pater: ergo tunc filius non habet jus contra bona patris ſine fraude diminuta,

Secunda: Quid ſi pater vivens poſtulanti filio, vel filiæ ſuam legitimam integram tradidit juxta facultates, quibus tunc fruebatur, poteſtne deinde filius, vel filia patre mortuo, petere aliquid ampliùs, ſi poſtea amplificatum fuerit patrimonium patris? Reſpond. poſſe, quia legitima debetur filiis omnino ex bonis, quæ mortis tempore parentes relinquunt: neque hoc jure ſe privaſſe cenſentur filii, exacta, & accepta prius aliqua portione legitima. Sic ex communi Navar. *in cap. Quamvis de pactis, in 6. part. 3. §. 1.* 59

Tertia: Quid ſi filius, vel filia renuntiaverit futuræ patris ſucceſſioni? Certe contingere ſolet, ut filii, & maximæ filiæ; dum matrimonium ineunt, vel Monaſterium ingrediuntur, & pactum ineant cum parentibus, at contenti ſint ſua dote, & ſic renuntient cuicunque juri, quod alias haberent in parentum bonis, poteruntne adhuc regreſſum habere poſtea ad bona paterna? Reſp. ſine dubio poſſe, ſi vi, metu, dolo, importunis perſuaſionibus inducti, vel inductæ ita renuntiavere, etiam cum juramento, quippe tunc facile relaxando, ut patet ex dictis ſuo loco. At vero, ſi voluntarie abſque vi, vel fraude renuntiarunt ſine juramento, irritam ejuſmodi renuntiationem ipſa jura decernunt. Si vero juramentum acceſſit, valebit renuntiatio, atque a jurante ſervari debebit, niſi ipſe pater, quippe in cujus gratiam juratum eſt, remittat. Quia omne juramentum homini præſtitum ſervari debet, quoties ſine peccato ſervari poteſt: at poteſt ſervari in caſu noſtro: neque enim filia, v. g. peccat, ſi ſua dote contenta velit reliqua parentibus cedere; ergo &c. Nec obſtat lex irritans ejuſmodi renunciationem. Rationem habes in materia de juramentis. Plura curioſius vide apud citat. *Navar. Molinam, Sanchez, alios.* 60

IV. *Cauſæ negandi hæreditatem, vel alimenta filiis.*

CAuſæ juſtæ exhæreditandi filium, vel filiam, (item nepotem, aut neptem reſpectu Avi) quatuordecim enumerantur in Jure, in *Authentica de appellat. cognoſcendis, §. cauſas autem*, 1. Si manus graviter in patrem injiciat. 2. Si contumelia gravi afficiat. 3. Si accuſet, extra caſum proditionis patriæ, vel Principis. 4. Si cum maleficis ſe intermiſceat. 5. Si inſidietur vitæ patris. 6. Si patris uxorem (Novercam ſcilicet) violet. 7. Si in judicium deferat patrem cum ejuſdem gravi detrimento. 8. Si requiſitus a patre incluſo filius (non autem filia) illum non adjuvet. 9. Si prohibeat patrem teſtari. 10. Si hiſtrionicam, vel gladiatoriam exerceat, quando pater non eſt ejuſdem artis. 11. Si patre offerente dotem ad nuptias, filia minor viginti quinque annis luxurioſe vixerit. 12. Si parentis forte furioſi curam filius negligat. 13. Si eundem captivum non redimat, cùm poſſit. 14. Si fiat hæreticus, patre exiſtente Catholico. Verùm huic ultimo præjudicatum eſt in noviſſima pace Germanica. 61

Ob eaſdem omnino cauſas licite, ac juſte pater (vel in ſuo caſu Mater) filio negare poteſt alimenta, aut filiæ dotem non conſtituere. *Communis DD. apud Bonacinam tom. 2. diſp. 4. in 4. præceptum, q. unic. Propoſit. 6. §. 3. num.* 1. Solum lis eſt, an tunc pater poſſit negare omnia alimenta etiam ad vitam ſuſtentandam neceſſaria? Affirmat Mol. ac alii cum Sanch. *lib. 4. de Matr. diſp. 29. num.* 1. Quia tunc filius, vel filia ob ſuam ingratitudinem non habetur amplius pro tali: ſolùm igitur perinde, ac alii proximi in extrema neceſſitate erit a patre adjuvandus. Contra tamen neceſſaria alimenta eis deberi, docet *Covar. apud eundem Sanch. cit.* eo quod eſſe phyſicum re ipſa filii non amittatur, atque adeo ſemper aliqua major obligatio ad ipſos in patre reſidet, quam in aliis. Hæc ſententia magis pia; utraque probabilis eſt. An etiam ob alias cauſas juſte poſſit filius, vel filia exhæreditari, dote, vel alimentis privari, videantur *Auctores cit.* Mihi certe videtur poſſe in foro conſcientiæ, ob alia ſimilia, vel etiam graviora delicta. Legem enim ad ſimilia trahi poſſe, cùm ſimilis, vel gravior cauſa exiſtit, fatentur DD. communiter. Vide Azorium *par. 2. lib. 2. cap. 19. quæſt. 6. verſ. Duo hîc merito.*

S E-

SECTIO III.

Pietas, & obligatio erga Majores, & Collaterales.

SUMMARIUM.

63 *Ad quid filii, & pupilli teneantur I. Tutoribus, & patrinis, & e contra hi illis.*
64 *II. Ad quid conſanguineis, Avis, Proavis, aliiſque Majoribus, & è contra?*
65 & 66. *Ad quid ſibi invicem obligentur conſanguinei collaterales, ut fratres, ſorores, patrueles, conſobrini, aliique conſanguinei, & affines?*
67 Uſque ad num. 72. *Ad quid ſibi invicem obligentur conjuges?*

ASSERTIO III.

62 P*Ietas colendi parentes ulterius ſe extendit ad colendos. 1. Quaſi parentes, ut Tutores, & patrinos. 2. Majores, Conſanguineos, ut Avos, Avias, &c. 3. Conſanguineos collaterales, ut fratres, ſorores, &c. 4. Ipſos conjuges adinvicem: quibus omnibus ex eadem pietatis virtute etiam ſub mortali debetur amor, reverentia: &, cùm præſunt, obedientia, ac in neceſſitate obſequium, ſeu beneficentia. Similiter autem e contra proportionaliter.* Aſſertio omnium, nec indiget niſi explicatione particularum.

§. I. *Quaſi Parentes, Tutores, Patrini.*

63 FIlii pupilli tenentur Tutoribus ſuis exhiberi amorem, reverentiam, & obedientiam in iis, quæ concernunt tutelam ſuam, adeò ut in iis deliberate inobedientes peccent etiam mortaliter, eodem modo proportionaliter, quo peccarent non obedientes parentibus, juxta modos ſupradictos. Tutores autem e contra tenentur pupillis amorem, & curam in corporalibus, & ſpiritualibus: ut nimirùm bona eorum juſte, & fideliter adminiſtrentur, & ipſi in fide, lege Dei, & bonis moribus inſtruantur, ſicut obligantur parentes. In quibus omnibus notabiliter negligentes peccant mortaliter, & ſi bona pupillorum aut diſſipent, aut culpa ſua perire ſinant, etiam ad reſtitutionem obligantur. *Omnia omnes.* Ratio eſt. Quia Tutores ex officio ſuo ſuccedunt parentibus, adeoque ex naturæ, & gentium jure æqualem parentibus obligationem contrahunt, tam ex parte ſui erga pupillos, quam ex parte pupillorum erga ipſos. Patrini porro, ſeu compatres, cùm ipſi ex officio ſuo teneantur, aliis deficientibus, ſub mortali curam gerere eorum, quos ex Sacramento Baptiſmatis, vel Confirmationis ſuſceperunt, ut in fide, & neceſſariis ad ſalutem inſtruantur, & conſerventur, uti pulchre docet S. Auguſt. ſerm. 215. de *tempore*, dicens: *Filios, quos in Baptiſmo excipitis, ſcitote vos Fidejuſſores pro ipſis apud Deum extitiſſe; & ideò tam illos, qui de vobis nati ſunt, quàm illos, quos in fonte except iſtis, ſemper caſtigate, & corrigite, ut caſtitatem cuſtodiant, juſtitiam diligant, charitatem teneant.* Hæc Sanctus. Ita ex correlativo filii ſuſcepti ex baptiſmo, vel confirmatione tenentur patrinis ſuis amorem, reverentiam, ac obedientiam proportionatam obligationi eorum, nimirùm in fide moribus, & neceſſariis ad ſalutem addiſcendis, & tenendis. Verùm hæc obligatio quoad obedientiam modo raro venit ad praxim; at maxime viget quoad amorem, & reverentiam, ſaltem negative, excludendo contraria, etiam ſub mortali, non ſolùm ex charitate, vel juſtitia, ſed etiam ex pietate.

§. II. *Conſanguinei, Majores, Senes.*

64 FIlii obligantur avis, aliiſque Majoribus aſcendentibus, ſive in linea recta, ut ſunt proavus, proavia: ſive tranſverſa, ut patruus, amita, Avunculus, Matertera, &c. exhibere amorem, reverentiam, obſequium, & cùm ii parentum locum occupent, etiam obedientiam; idque ex genere ſuo ſub mortali, adeo ut omnis gravis indignatio, irreverentiæ, injuria erga ejuſmodi Majores ſit peccatum mortale: non tamen æque grave, ac contra parentes ob remotiorem gradum. E contra autem illi Majores, deficientibus parentibus, immediatis, vel eorum locum tenentibus, quantum eorum poſſibilitas commode permittit, obligantur filiorum minorum, ſeu nepotum paternam curam gerere. Quia ex natura ſanguinis, & lege naturali tunc ea cura ad eos devolvitur. Exempla habentur paſſim in Scriptura: v. g. de Abraham, quantam curam geſſerit de Loth filio fratris ſui, &c. Tales peccant ergo graviter, ſi deficientibus parentibus nepotum curam negligunt, eiſque in neceſſitate ſpirituali, vel corporali non ſuccurrunt. Ut rectè monet March. *tr.* 5. *tit.* 7. *quæſt.* 4. &c. Senibus porro etiam tanquam patribus ob ſenectutem tenentur amorem, & reverentiam ſervare, juxta legem Dei, Levit. 19. *Coram cano capite conſurge, & honora præſentiam ſenis, & time Dominum, &c.* ad 1. Timoth. 5. *Seniorem ne increpaveris, ſed obſecram ut Patrem, &c.* Et licet hic per omiſſionem talis amoris, & reverentiæ erga ſenes raro peccetur plùs, quàm venialiter: niſi accederet contemptus, vel abominatio ipſius perſonæ ſenis, utique mortalis; tamen per commiſſionem deliberate, & cum contemptu ſenes irridere, ſubſannare, provocare, contriſtari, vel quavis notabili injuria afficere, peccatum mortale eſſe contra virtutem pietatis, rectè concludit March. *loc. cit. in fin.*

§. III. *Conſanguinei Collaterales.*

NImirùm fratres, ſorores, patrueles, conſobrini, alii- 65
que conſequenter conſanguinei, & affines tenentur ſibi invicem exhibere amorem, reverentiam, & obſequium, ſeu auxilium in neceſſitatem: nimirùm in defectu aliorum, juxta ordinem graduum, ac ordinem Charitatis, ſuo loco infrà explicandum. Adeò ut etiam hi in iſtis notabiliter contrafaciendo, puta, vi, gravi odio, irriverentia, injuria, negatione ſubſidii in vera neceſſitate, graviter peccent, non tantùm contra Charitatem, vel juſtitiam communem, ſed etiam contra virtutem pietatis: ideoque & ipſi in confeſſione eam circunſtantiam perſonæ, utpote ſpeciem mutantem, explicare tenebuntur.

Unde ulterius in defectu parentum, vel quaſi parentum, 66
ac aſcendentium, conſanguinei hi laterales etiam ſuccedunt in obligatione præbendi alimenta egenti: adeo ut tunc frater fratri, vel ſorori (& ſic conſequenter de aliis) non tantùm extreme, vel graviter egenti, ubi obligatio ſuccurrendi communis eſt omnibus proximis: ſed etiam ordinaria paupertate laboranti ſuccurrere teneatur præbendo convenientia alimenta, quando frater ea, vel ſoror, vel ſimilis conſanguineus aliunde habere non poteſt. Quia nimirùm, vel conſanguineo, quam pro aliis. Nec refert: plùs urget pietas in tanta propinquitate ſanguinis pro fratre, quod frater tuus, vel ſoror male ſua diſſipaverint, aut ſua culpa in eam neceſſitatem inciderint: dummodo impræſentiarum vera neceſſitate laborent: omnino naturalis pietas urgebit ad ſuccurrendum. Certe contingit alicubi quendam vere prodigum filium totum patrimonium a patre pro ſe, & fratre ſuo relictum diſſipaſſe vivendo luxurioſe: poſtea ipſe graviter egens ad fratrem, qui propria induſtria exhauſtam hæreditatem ſibi feciliter compenſator, pro alimentis recurrit: & adhuc deberi reſponſum eſt a Theologis fratri conſultanti, in quantum nimirùm urgebat actualis neceſſitas ob rationem datam. Cæterum fatendum eſt, ſi frater, vel ſoror in mala vita perſeverent, aut flagitia comiſerint cum familiæ dedecore, ob quæ ab ipſo Patre exhæredari, ac alimentis privari poſſe dictum eſt, ut a malo reſipiſcant, ut labori, ac induſtriæ aſſueſcant, ſalubriter poſſe illis ad tempus alimenta negari: dummodo fame non pereant, id enim ipſum majoris pietatis opus erit. Unde ſi ſoror in turpi proſtibulo familiam ſuam infamavit: ſi frater per grave, & familiæ dedecoroſum flagitium depauperatus eſt: ſiquidem in ſcelere perſeverent, deſerantur, ut hac medicina ſanentur, ſin autem defacto ſatis emendati, & pœnitentes ſint, veraque neceſſitate, quantumvis culpabiliter contracta, laborent, eos deſeri pietatis virtus non permittit, præſertim ſi ſine detrimento poſſit ſuccurrere frater, vel ſoror ſimiliſque conſanguineus.

§. IV. *Conjuges adinvicem.*

COnjuges ex quarto Præcepto, virtute pietatis gravi 67
obligatione tenentur ſibi invicem exhibere *amorem, & honorem, fidem, & cohabitationem: debitum conjugale, alimenta, & gubernationem.*

I. *Amorem, & honorem.* Epheſ. 5. *Viri diligite uxores, veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam, &c.* Et infra: *Ita viri debent diligere uxores ſuas, ut corpora ſua. Qui ſuam uxorem diligit, ſeipſum diligit.* Ad Coloſ. 3. *Viri diligite uxores veſtras, nolite amari eſſe ad illas.* Ubi peccant mortaliter conjuges, gravibus odiis, indignationibus, contemptibus, injuriis, maledictionibus, imprecationibus, aut quibuſvis injuriis alterutrum afficientes. Huc ſpectat peccatum zelotypiæ inordinatæ, ſeu temeræ ſuſpiciones de fide alterius. Item viri graviter, & ſine cauſa ſufficiente verberantes uxores: nam ob juſtam cauſam ad debitam emendationem moderate uxorem percutere, aut verbis duris increpare, ſecluſo maligno affectu, culpa vacabit, ut notat etiam Filliuc. *tr.* 25. *c.* 9. Item a fortiori uxores, ſi viros ſuos graviter inhonorant, irrident, offendunt, aut, quod enorme eſt, etiam percutiunt.

II. *Fidem, & cohabitationem.* Fidem ſcilicet in ſervando 68
contractu Matrimonii, & miniſtratione bonorum dotalium ac rei domeſticæ: cohabitationem verò quoad thorum, &

menſam, ut ajunt, juxta illud Matth. 5. *Qui dimiſerit uxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari.* Peccat ergo mortaliter conjux abſque urgentiſſima cauſa conjugem deſerendo, aut omnino, aut ad longum, & notabile tempus, citra alterius conſenſum. Juſta autem cauſa cenſetur, quando vir a Rege, vel Principe in bello, Legationibus, aliiſve publicis negotiis diutius occupatur; cùm mercaturæ, vel negotiationi Reipublicæ, & familiæ ſuæ neceſſariæ in longinquis terris vacare cogitur, & ita in ſimilibus caſibus.

69 III. *Debitum conjugale.* 1. Corinth. 7. *Uxori vir debitum reddat, ſimiliter autem & uxor viro. Nolite fraudare invicem, niſi forte ex conſenſu ad tempus, ut vacetis Orationi, & iterum revertimini in idipſum.* Ubi peccat mortaliter conjux conjugi debitum tempeſtive petenti ſine cauſa denegans. De quo alibi ex profeſſo. Solùm peccatum hic annotaſſe opus erat.

70 IV. *Alimenta:* & neceſſaria vitæ ſtatus. Quæ quidem obligatio per ſe, & principaliter incumbit viro, juxta illud Apoſtoli *ad Epheſ.* 5. *ita viri debent diligere uxores ſuas, ut corpora ſua, &c. Qui ſuam uxorem diligit, ſeipſum diligit. Nemo enim unquam carnem ſuam odio habuit, ſed nutrit, & fovet eam.* Nihilominùs etiam concernit uxorem, ut ſuum etiam præſtet, maxime viro impotente, infirmo, captivo &c. ut ſic uterque conjux ſub mortali teneantur ſibi invicem curare alimenta, & mutua onera ferre. Ubi ſæpe graviſſime peccant viri omnia ſua abliguriendo, interim uxorem cum liberis famem pati ſinendo. Specialia hic quoad alendam uxorem ratione dotis utiliter leges apud Sanch. *l.* 9. *de Matr, diſp.* 4. 5. 6. & ſequentibus latiſſime.

71 Denique ſpecialiter tenetur maritus uxori *gubernationem debitam* in iis, quæ ſpectant ad obſervantiam Mandatorum Dei, bonos mores, & adminiſtrationem familiæ, ac rei domeſticæ. In quibus e contra uxores tenentur maritis obedientiam proportionatam: adeo ut ſicut peccat maritus mortaliter permittendo Legem Dei tranſgredi, vel impediendo eam ab obſervantia Mandatorum Dei, & Eccleſiæ, aliiſque ad ſalutem neceſſariis, ita e contra uxor peccat mortaliter, notabiliter non obediendo Marito in his, quæ ad ejus gubernationem ſpectant, modo enumeratis.

Hæc pro examine peccatorum conjugum circa quartum præceptum, hic ſummatim enumerata latiùs recenſent in propria materia de magno Sacramento Matrimonii.

SECTIO IV.

Obſervantia, & obligatio erga Superiores, & e contra.

SUMMARIUM.

73 *Ad quid obligentur ſubditi Superioribus ſuis* ſpiritualibus, *& e contra hi ſubditis? &* 74.

74 *Ad quid ſubditi ſuis ſuperioribus* temporalibus, *ac è contra?*

75 *Ad quid famuli, & Ancillæ Dominis ſuis, ſeu Heris, ac hi e contra illis.*

76 *Quid debeant diſcipuli Magiſtris, & e contra?*

77 *De gratitudine, & ingratitudine erga Benefactores.* uſque ad n. 80.

ASSERTIO IV.

72 S*Uperioribus ex quarto præcepto Decalogi, & virtute obſervantiæ debetur generatim a ſubditis amor, reverentia, & obedientia in omnibus, ad quæ eorum poteſtas, & officium ſe extendit. Quemadmodùm, & ipſi viciſſim ſubditis debent amorem, & officii ſui adminiſtrationem.* Eſt nimis certa. Percurro breviſſime.

§. I. *Superiores Spirituales.*

73 EPiſcopis, Prælatis, Paſtoribus, Sacerdotibus curam Animarum gerentibus: ſeu Patribus ſpiritualibus tenentur ſubditi, & filii ſpirituales amorem, reverentiam, & obedientiam in his, quæ ad curam eorum ſpectant: item ſubſidium neceſſarium. Ita præcipit Scriptura, Deuteron. 17. *Qui ſuperbierit nolens obedire Sacerdotis imperio, &c. morietur homo ille, & auferes malum de Iſrael.* Ad Hebræos 13. *Obedite Præpoſitis veſtris, & ſubjacete illis. Ipſi enim pervigilant quaſi rationem reddituri pro vobis.* 1. Timoth. 5. *Qui bene præſunt Preſbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in Verbo, & Doctrina. Dignus eſt enim operarius mercede ſua.* Peccata ergo ſubditorum, vel filiorum ſpiritualium erga Superiores, vel Patres ſpirituales, juxta rationem materiæ, mortalia, vel venialia ſunt: odium, malevolentia, irreverentia, contemptus, vel injuria quævis irrogata, inobedientia deliberata in iis, quæ ad eorum curam ſpectant, & negatio ſubſidii, vel mercedis debitæ de jure, vel conſuetudine: notatis etiam hic, quæ hactenus ſemper notavimus. E contra Superiores, vel Patres ſpirituales tenentur ſubditis, vel ſuis filiis, *curam, doctrinam, & exemplum &c.* Quorum proinde peccata ſæpiſſime mortalia ſunt, neglectus Animarum in cura, & adminiſtratione Sacramentorum, in doctrina, & correctione, & ſcandala præbita, quæ hic non tantùm contra charitatem, ſed etiam contra juſtitiam, & Officium ſuum committuntur.

§. II. *Superiores Temporales.*

MAgiſtratibus quibuſvis legitimis tenentur ſubditi amorem, reverentiam, & obedientiam in iis, quæ ad eorum officium pertinent, & juſta tributa, vel obſequia. In quibus omnibus contraveniendo peccant pro ratione materiæ mortaliter, vel venialiter, & accedente contemptu formali, ſemper mortaliter. Quæ requirunt ampliorem tractationem in materia de Legibus. Hic ſolùm notanda exceptio. Quod ſi magiſtratus, vel Superiores quilibet ſolùm præcipiant, vel prohibeant aliquid ſub pœna, vel mulcta ſolvenda, ſubditi contravenientes, & parati pœnam, vel mulctam ſolvere, ſi deprehendantur, non peccant, quia præſumitur, ipſos non voluiſſe obligare in conſcientia ad culpam, ſed in foro externo ad pœnam tantùm. Quod maxime verum debet eſſe his temporibus, in tanta multitudine exactationem, ac onerum. E contra Magiſtratus temporales tenentur ſubditis amorem, ſeu benevolentiam, adminiſtrationem juſtitiæ commutativæ, & vindicativæ: curam indemnitatis, & pacis, ſeu defenſionem ab omni damno. Ubi rursùs frequenter, peccata mortalia committuntur per omiſſionem, negligentiam, conniventiam, & maxime per poſitivam injuriam, oppreſſionem &c. Quidquid ſit de conſuetudine, nunquam potui excuſare venationes, & libertatem ferarum cum tanto damno Agricolarum, ſine ulla compenſatione. De quibus ex profeſſo in 7. & 8. Præceptum, nam, ut jam ſemel monui, hæc ſolùm hic ſummarie moneo pro examine pœnitentium ſub 4. Præcepto. 74

§. III. *Domini, Heri.*

SErvi, ſeu famuli, Ancillæ, (nihil hic de mancipiis, ſeu propriè ſervis) tenentur ſuis Dominis reverentiam, obedientiam, & obſequium fidele. Ita expreſſe Scriptura ad Epheſ. 6. *Servi obedite Dominis carnalibus cum timore, & ſimplicitate cordis veſtri, ſicut Chriſto. Non ad oculum ſervientes, quaſi hominibus placentes, ſed ut ſervi Chriſti facientes voluntatem Dei &c.* Ad Tit. 2. *Hortare ſervos Dominis ſuis ſubditos eſſe, in omnibus placentes, non contradicentes, non fraudantes; ſed in omnibus fidem bonam oſtendentes.* Et 1. Pet. 2. *Servi ſubditi eſtote in omni timore Dominis, non tantùm bonis, & modeſtis, ſed etiam diſcolis.* Peccata ergo ſervorum pro ratione materiæ, mortalia, vel venialia ſunt: irreverentia, vel contemptus: infidelitas, vel fraudulentia: inobedientia, irritatio, vel provocatio Dominorum ad iram, blaſphemias &c. E contra Domini tenentur ſervis amorem, ſeu benevolentiam, beneficientiam & mercedem: *cit. cap.* 6. Epheſ. *Et vos Domini eadem facite illis, remittentes minas, ſcientes, quia & illorum, & veſter Dominus eſt in Cœlis*, peccata erga Dominorum ſunt iracundia nimia, & auſteritas: averſus, & indignabundus animus: percuſſio gravis, & injurioſa: merces defraudata, vel negata injuſte. Moderata percuſſio ad debitam pœnam, vel emendationem juſta eſt: & juſte ſubtrahitur, vel negatur merces proportionate, vel ob fraudem, vel infidelitatem commiſſam, vel neglectum debitum obſequium, vel ob infirmitatem eorum pro rata temporis. Denique neglectus, vel impedirio eorum in ſpiritualibus neceſſariis ad ſalutem: omiſſio correctionis peccantium, de quibus patet ex ſuperioribus. 75

§. IV. *Magiſtri, Præceptores.*

HIs Diſcipuli tenentur amorem, reverentiam, & obedientiam, ſeu diligentiam in his, quæ ad eorum curam pertinent. Peccata erga Diſcipulorum ſunt injuſta indignatio, contemptus, irritatio Præceptoris: inobedientia in pertinentibus ad eorum curam, v. g. ſtudiis, convicia, contumelioſa verba, aliæque injuriæ illatæ. Quamvis in his pueri plerumque levitate, imprudentia, paſſione &c. a mortali excuſentur, ut non ad infernum, ſed ad fornacem tantùm damnandi ſint. E contra Magiſtri, ac Præceptores tenentur ſuis diſcipulis amorem, doctrinam, correctionem, exemplum. Patet ex natura eorum officii. Quorum proinde peccata ſunt: odia, indignationes, objurgationes injuſtæ, vel indiſcretæ, negligens, incauta, falſa doctrina, omiſſio correctionis debitæ, ſcandala puſillorum: væ illis, &c. Ad plura adhuc tenentur Magiſtri, ſeu Præceptores Academici, quæ ipſi ex ſtatutis, ac jure communi noverint. 76

SUBSE-

SUBSECTIUNCULA.

De Gratitudine, & obligatione erga Benefactores.

77 GRatitudo, (uti definit *S. Thomas* 2. 2. *q.* 106. *a.* 1.) eſt ſpecialis virtus, qua gratiæ habentur, & referuntur benefactori. Ejus tres ſunt gradus. 1. Acceptum beneficium agnoſcere, 2. Laudare, & gratias agere. 3. Compenſare, ſeu retribuere pro facultate, loco, tempore, in quibus ſemper magis attendendum ad effectum benefacientis: quam ad effectum beneficii. Quia gratitudo, vel gratia reſpicit beneficium, ſecundùm quod eſt gratis impenſum. Beneficium non conſiſtit autem in eo, quod fit, vel datur, ſed in ipſo dantis, vel facientis animo, inquit Seneca *lib.* 1. *de benef. c.* 7. Omnis ergo homo benefactori ſuo, accepto beneficio, ſtatim obligatur ad gratitudinem, ut nimirùm acceptum beneficium recognoſcat, gratias agat, & compenſandi affectum habeat. Actualis autem compenſatio beneficii non niſi pro facultate, & tempore opportuno præſtanda eſt. Lege Sanctum Thomam *citatum articul.* 4. & *Senecam l.* 4. *de benef.*

78 Ingratitudo ergo eſt ſpeciale vitium gratitudini oppoſitum, benefactori debitas gratias denegans. Cujus proportionaliter tres ſunt gradus oppoſiti gradibus gratitudinis, ſed ordine inverſo, quia ultimum in generatione, eſt primum in corruptione. Idque dupliciter: 1. Negative, ſeu per omiſſionem: *primo* beneficium acceptum non compenſare, vel retribuere: *ſecundo*, diſſimulare, ſe nullo indicio laudare, vel gratias agere: *tertio*, etiam non recognoſcere, 2. Poſitive, vel per commiſſionem: *primò*, Retribuere mala pro bonis: *ſecundò*, Beneficium acceptum vituperare: *tertio*, etiam maleficium æſtimare, quod omnium extremum eſt.

79 I. Ingratitudo per omiſſionem tantùm per ſe plerumque peccatum veniale eſt: at fit mortale, ſi fiat ex interno contemptu, aut ſi omittatur aliquid benefactori retribuendum ex neceſſitate debitum, juxta regulas Charitatis. Ingratitudo vero per commiſſionem, ſcilicet retribuendo mala pro bonis, vituperando beneficium, aut etiam maleficium reputando plerumque peccatum mortale eſt, quia ordinarie malitiam, & internum contemptum admixtum habet: unde ſunt tot in hoc vitium invectivæ Sacræ Sacripturæ, Sanctorum Patrum, ac ſapientum Ethnicorum. Et ſpecialiter in gravibus injuriis benefactori illatis, ſemper explicanda erit circumſtantia ingratitudinis, utpote ſpeciem mutans. Cæterùm ſicut in aliis, ita & hic excuſat imperfectio actus, & levitas materiæ. Vide Tanner. *tom.* 3. *diſp.* 6. *q.* 1. *dub.* 3. *a n.* 38.

80 ¶. Denique ſermo fuit ſolum de pietate, obſervantia, & gratitudine erga hominem, ſeu creaturam. Nam pietas obſervantia, ac gratitudo erga Deum, ut ſupremum noſtrum Parentem, Dominum, ac Benefactorem ſpectat ad virtutem Religionis, immo in re cum virtute Religionis, coincidunt, & ſolùm ſpeciali reſpectu excellentiæ divinæ ſuper nos differunt, ut ſupra ſuo loco notatum in primo Præcepto, ſic conſequenter impietas, inobſervantia, & ingratitudo erga DEUM ad peccata contra virtutem RELIGIONIS reducenda ſunt.

CAPUT VI.

De obligatione Charitatis, & Miſericordiæ erga proximum.

1 CHaritas eſt virtus Thelogica, & ſupernaturalis, qua Deus propter ſe diligitur, proximus autem propter Deum. Definitio communiſſima late explicata eſt in primo præcepto Decalogi *c.* 5. *ſect.* 1. tam quoad actum principalem amoris Dei ſuper omnia, quàm quoad actum ſecundarium dilectionis proximi propter Deum. §. 4. *toto*. Hic ſolùm de obligatione Charitatis, & dilectionis proximi agendum erit, & neceſſario aliqua explicanda.

2 II. Præceptum Charitatis, & dilectionis proximi frequentiſſime inculcatum in Scripturis, ſed ſpecialiter expreſſit Salvator, Matth. 22. ubi poſt magnum Mandatum: *Diliges Dominum Deum tuum, &c.* ſtatim ſubjungit, *ſecundum autem ſimile huic: diliges proximum tuum, ſicut te ipſum.* Ubi *ſicut te ipſum*, non ſignificat æqualitatem dilectionis, quaſi homo ſibi æqualiter in omnibus teneatur diligere proximum, ſicut ſeipſum: nam Ordine Charitatis homo tenetur magis diligere ſeipſum, quàm proximum, cæteris paribus, ut *ſect.* 4. videbimus, ſed ſignificat proportionem, & æqualitatem in modo, & motivo diligendi, ut nimirùm in iis, quibus nos ipſos diligere debemus, etiam diligamus proximum, juxta univerſalia principia Legis Naturæ. *Quæcunque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris.* Et ſicut nos ipſos propter Deum, & in ordine ad Deum tantùm diligere debemus, volendo nobis ipſum Deum, & ad ipſum ordinata ſalutaria bona tantùm, oppoſitaque mala fugienda, ita & diligamus proximum.

III. Præceptum dilectionis proximi ſimul affirmativum & 3 negativum, quatruplicem continet obligationem. Ut affirmativum eſt, obligat, ut proximo bene velimus interius, & cùm opus ſit, etiam benefaciamus exterius in ſpiritualibus, & corporalibus. Ut autem eſt negativum, prohibet proximum odiſſe, ſeu ei male velle interiùs, & non malefacere, vel ei nocere exterius. Præcipitur ergo duplex actus Charitatis erga proximum: unus internus, & elicitus proximo bene velle; alter externus, & imperatus, proximo, cùm opus eſt, benefacere, tam ſpiritualiter, quàm corporaliter. His opponitur duplex peccatum omiſſionis, ſcilicet non amare vel bene velle proximo; & non benefacere, cùm oportet. Et de his *agimus hoc capite*. Prohibetur autem duplex ſimiliter actus oppoſitus, nimirùm odiſſe, vel male velle proximo interiùs, & ei malefacere exteriùs. Ubi committitur duplex peccatum commiſſionis, nimirùm male velle proximo per odium &c. de quo *tract. præc. c.* 6. Et malefacere, vel nocere proximo, aut in ſpiritualibus per ſcandalum, de quo *tr.* 5. *c.* 1. Aut in corporalibus per injuriam, & injuſtam læſionem proximi, in bonis vitæ, famæ, fortunæ, & hoc neceſſario ſimul eſt peccatum contra juſtitiam, de quibus in reliquis omnibus Præceptis ſecundæ Tabulæ.

IV. Charitati denique Theologicæ admodùm eſt affinis 4 alia virtus moralis, dicta *Miſericordia*, definitur a D. Aug. *lib.* 9. de Civit. Dei *cap.* 5. *Miſericordia eſt alienæ miſeriæ in corde noſtro compaſſio, qua utique ſi poſſumus ſubvenire, compellimur.* Hujus actus externus generatim dicitur græce *eleëmoſyny*, quaſi *miſerans ſubventio:* & quia homo conſtans anima, & corpore in utroque miſeriam pati poteſt, & miſericordiæ ſubventione indigere; hinc duplex eſt miſericordia, corporalis, & ſpiritualis, & opera miſericordiæ duplicia, corporalia, & ſpiritualia, atque utrinque communiter enumerantur ſeptem, de quibus latiſſime *S. Thom.* 2. 2. *qu.* 32. *art.* 2. & ſequentibus. Opera miſericordiæ corporalia ſunt: Paſcere eſurientem, potare ſitientem, veſtire nudum, viſitare infirmum, redimere captivos, ſepelire mortuos. Verſus

Viſito, Poto, Cibo, Redimo, Tego, Colligo, Condo.

Quæ omnia comprehenduntur nomine eleemoſynæ corporalis; de qua mox *ſect.* 2. Opera Miſericordiæ ſpiritualia ſunt: docere ignorantem, conſulere dubitanti, conſolare mæſtum, corrigere errantem, tolerare oneroſum, remittere injurias, pro omnibus orare. Verſus

Doce, Conſule, Caſtiga, Solare, Remitte, Fer ora.

Inter hæc præcipua eſt correctio fraterna, de qua *ſect.* 3. *&* 4. *Sect.* agemus de ordine Charitatis.

SECTIO I.

Obligatio Charitatis quoad actum internum amandi, & externum benefaciendi proximo generatim.

SUMMARIUM.

6 Uſque ad num. 9. *Amor proximi debet eſſe ſupernaturalis tripliciter. I. ex parte principii. II. ex parte motivi. III. ex parte objecti.*

9 *Debet eſſe amor*, amicitiæ, *et volendo bona ſalutaria in ordine ad Deum.* 10. *Et*

11 *Non ſufficit amor* concupiſcentiæ *tantùm*, & 12.

13 *Tenemur Præcepto Charitatis diligere omnem proximum, etiam peccatorem.*

14 *Etiam inimicum.*

15 *Præceptum diligendi proximum obligat ſemper, & pro ſemper* negative, *excludendo omne odium.*

16 Uſque ad n. 22. *Quando obliget* poſitive?

22 *Quilibet ſub mortali obligatur.*

23 *Ex Charitate, & Miſericordia*, & 24.

25 *Benefacere proximo corporaliter, & ſpiritualiter.*

26 *Quando id vera neceſſitas exigit:* Ubi

27 Uſque ad n. 31. *Quæ, & quando ſit vera neceſſitas?*

31 Uſque ad n. 36. *Quando quis cenſeatur moraliter poſſe, teneri ſuccurrere proximo;*

ASSERTIO I.

PRæcepto Divino Charitatis tenetur homo amore ſupernaturali, & amicitiæ diligere quemcunque proximum, ſaltem negative excludendo odium, & malevolentiam; poſitive vero, actu interno, non niſi quandoque per accidens. 5 Ita communis DD. apud citandos. Termini modo explicandi ſunt.

§. I. *Amore ſupernaturali*.

5 AMor proaimi hoc Præcepto intentus, debet eſſe ſupernaturalis tripliciter ex parte principii, motivi, & objecti.

6 I. *Ex parte principii*. Scilicet elicitus ex habitu infuſo Charitatis, qua nimirum Deus propter ſe, proximus autem propter Deum diligitur. Idem namque habitus infuſus præſtantiſſimus Charitatis inclinans principaliter quidem ad dilectionem, & amorem Dei ſuper omnia, propter ſe, ſeu propter ſui ipſius intrinſecam, infinitam, & irreſetibilem bonitatem, tanquam ad actum principalem, etiam inclinat ſecundario, & movet ad dilectionem proximi, atque ſui ipſius propter eandem bonitatem Divinam, ut participatam in proximo, & nobis ipſis, tanquam ad actum ſecundarium cum priori connexum, ut ſuo loco latiùs explicatum. Et hinc.

7 II. Debet eſſe ſupernaturalis *ex parte motivi*: ut nimirùm diligatur proximus propter Deum, ſeu propter bonitatem ſupernaturalem a bonitate divina in proximo participatam; quatenus nimirum eſt creatura Dei, condita ad imaginem Dei, capax nobiſcum gratiæ divinæ, beatitudinis æternæ, & uno verbo: *quatenus eſt aliquid Dei*. Unde totius Charitatis Theologicæ inclinantis ad dilectionem Dei, & proximi, ac ſui ipſius objectum, & motivum formale, & adæquatum eſt Bonitas Dei. Bonitas enim Dei, quatenus proprie ineſt ipſi Deo, eſt objectum formale Charitatis amantis ipſum Deum propter ſe: eademque Bonitas Dei quatenus ſuo modo participata eſt, & velut relucet in proximo, ac nobis ipſis, eſt objectum formale, ac motivum Charitatis amantis proximum, & nos ipſos propter Deum.

8 III. Debet eſſet ſupernaturalis *ex parte objecti voliti*: ut nimirùm proximo velimus bona ſupernaturalia, utpote principaliter ipſum Deum, æternamque beatitudinem, & omnia ad hanc ordinata, ut mox ſpecificabitur. Excluditur ergo omnis amor proximi naturalis tantùm ex motivo, vel objecto naturali præciſe, quo ſcilicet diligimus aliquem propter bonitatem naturalem tantùm, abſque ordine ad Deum. Qui amor, etſi per ſe malus non ſit, non eſt tamen actus Charitatis Theologicæ, qui non eſt propter Deum, ideòque nec meritorius, nec conſequenter ſatisfacit præcepto Charitatis divinæ diligendi proximum propter Deum formaliter, & poſitive: ſed tantùm ſatisfacit materialiter, & negative, quatenùs excludit tranſgreſſionem præcepti dilectionis, odium, malevolentiam &c.

§. II. *Et amicitiæ*.

9 I. TEnemur amare proximum vero amore amicitiæ, ei bene volendo, nimirùm volendo, vel deſiderando ipſi vera bona ſalutaria in ordine ad Deum: nimirùm principaliter ipſum Deum, gratiam, ac beatitudinem æternam, aliaque bona ſpiritualia, ac etiam corporalia; quæ ad hæc conducunt, & ordinantur. *Ratio eſt*: Quia præceptum dilectionis proximi eſt ſimile præcepto dilectionis Dei (nimirùm non abſolute, & quoad modum diligendi, quaſi ſicut Deus propter ſe ipſum ſuper omnia, ſic etiam proaimus amari debeat: hoc enim implicat, ſed reſpective quoad motivum diligendi, ut ſicut Deus diligitur propter ſe, ſuamque bonitatem infinitam, ita propter ipſum, ejuſque bonitatem diligatur proximus) atqui actus Charitatis divinæ eſt vero affectu amicitiæ Deo velle ſeipſum, & omne bonum ſuum: ergo eadem ratione Charitatis Theologicæ in proximum actus debet eſſe vero affectu amicitiæ proximo velle omne verum, & omne ſalutare bonum; utpote gratiam, ac gloriam, &c. idque vel amore, vel affectu complacentiæ, congaudendo ei, quatenus talia bona jam habet, aut amore, & affectu deſiderii, quatenùs aliquid eorum nondum habet, ei deſiderando, & cùm opus eſt, & occaſio, etiam procurando.

10. II. Non ergo præcepto Charitatis tenemur velle, vel optare proximo ea bona, quæ ei ſalutaria in ordine ad Deum non ſunt, quin potius nociva: immo ex ipſa vera Chatitate, ei poſitive nolle poſſumus, v. gr. Titio potes nolle divitias, potentiam, dignitatem, ſcientiam &c, quia vides eum iſtis contra ſalutem ſuam, vel aliorum, aut in aliorum detrimentum abuti. Sic enim non male, ſed vere bene vis Titio, cùm ei ſecundùm rectam rationem melior ſit eorum privatio, quam poſſeſſio, prout latius patet ex dictis *tr. 2. cap. 6.* in explicatione odii.

11 III. Excluditur ergo, & præcepto dilectionis proximi minime ſatisfacit amor concupiſcentiæ tantùm, quo nimirùm diligimus proximum præciſe, quatenus nobis bonus, conveniens, utilis, vel delectabilis eſt, quia hic amor pure naturalis eſt omni homini, etiam Ethnico communis. Quod ſi diligamus proximum quatenus eſt nobis bonus, vel utilis ſpiritualiter in ordine ad Deum, vel ſalutem noſtram, v. g. bonus Superior, vel Confeſſarius, erit ſane actus Charitatis Theologicæ: at non quatenus eſt amor concupiſcentiæ erga proximum, ſed qatenus eſt amicitiæ erga nos ipſos, & ipſum Deum. Nam amans proximum, ut bonum ſibi ſpiritualiter in ordine ad Deum, & ſalutem, magis quam proximum, amat ſeiſpum, & ſeipſo adhuc magis amat ipſum Deum. Quia, *Propter quod ununquodque tale, & illud magis tale*.

IV. Tandem in præcepto dilectionis proximi etiam implicite contineri præceptum dilectionis ſui ipſius, notum eſt ex terminis præcepti. Cùm enim dictum eſt: *Diliges proximum tuum ſicut te ipſum, & tui ipſius dilectio prætermiſſa non eſt*; ait D. Auguſt. *l. de Doct. Chriſtiana c.* 2. 12

§. III. *Quemcunque Proximum*.

I. PRæcepto Charitatis tenemur diligere omnem proximum, etiam quantumvis peccatorem, etiam inimicum noſtrum: Certum de fide, & omnium Theologorum cum S. Thom. 2. 2. *quæſt.* 25. *art.* 6. Scoto 3. *diſtin.* 30. & 38. Ratio ſumitur ex generali Mandato: *Diliges proximum tuum ſicut te ipſum*: nemine excepto; niſi non proximo, qui ſcilicet gratiæ Dei, & æternæ beatitudinis nobiſcum amplius capax non eſt, ut ſunt ſoli dæmones, & damnati: Omnis autem proximus noſter eſt creatura rationalis nobiſcum capax gratiæ, & beatitudinis, uti ſunt in primis Angeli, Beati, ac etiam animæ in purgatorio, quas novimus jam certas gratiæ, ac beatitudinis: & deinde omnis homo viator, tam fidelis, quam infidelis, bonus, malus, etiam quantumvis peccator, vel inimicus noſter. Hos enim novimus adhuc gratiæ, & amicitiæ Dei, atque beatitudinis æternæ capaces. Omnes ergo ea Charitate diligendi ſunt propter Deum, eiſque bene volendum, prædictis modis. 13

II. Et quoad inimicos ſpeciale habemus mandatum a Chriſto Matth. 5. *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis: diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum* (fuit hoc Phariſaica depravatio præcepti divini. Levit. 19. *Diliges amicum tuum*.) *Ego autem dico vobis: diligite inimicos veſtros, benefacite iis, qui oderunt vos: orate pro perſequentibus, & calumniantibus. vos*. 14

III. Sed ne terrearis Mandato tanto, notanter dixi in Aſſert. *ſaltem negative, excludendo odium, & malevolentiam, &c.* Sic enim ſine dubio præceptum divinum Charitatis obligat ſemper, & pro ſemper. ita ut nunquam liceat proximo, etiam quantumvis inimico male velle per odium, aut ei bonum nolle, vel de ejus bonis triſtari per invidiam: de quibus late *tr. 2. cap. 6. ſect. 1. de odio, & inimicitia*, ubi fuſe explicatum, qualiter homo teneatur amare inimicum, offenſam remittere, ſigna Charitatis exhibere &c. Poſitive vero actu interno formali explicito proximum, præſertim inimicum amare, ei bene velle, bona gaudere, vel deſiderare, per ſe ex profeſſo numquam obligamur ea præcepto affirmativo Charitatis. Nam huic præcepto dilectionis proximi generaliter imbibito in omnibus præceptis divinis circa præceptum, præſertim ſecundæ Tabulæ, abunde ſatisfit: dum quis vult ſervare propter Deum, & data occaſione defacto obſervat præcepta divina circa proximum abſtinendo ab omni odio, & injuria, & cum opus eſt, etiam exhibendo opera externa Charitatis: is ſane ipſo facto diligit proximum, ſicut ſeipſum: & ſæpe etiam actu interno formali amoris, ſeu benevolentiæ, ipſum diligit, cùm illa opera Charitatis ſæpe fieri non poſſint ſine aliquo actu interno amoris, & benevolentiæ, ut mox patebit. Et hinc ſequitur. 15

§. IV. *Poſitive vero, actu interno, non niſi quandoque per accidens*.

POſitivo, & formali actu interno amoris, ſeu benevolentiæ, ea præcepto Charitatis per accidens ſolùm tenemur quandoque amare proximum, quando nimirùm ita exigit, aut periculum odii evitandum, aut opus externum Charitatis exhibendum: adeòque in triplici potiſſimùm caſu: 16

Primo. Quod ſi urget gravis tentatio odii, vel affectus maligni in proximum, quæ prudenti judicio rem æſtimando, aliter ſuperari non poſſe videatur, quàm contrario actu amoris proximum proſequendo, teneris tunc poſitive amare, juxta communiſſima DD. Teneris enim tunc reſiſtere peccato contra Charitatem proximi; nec aliter poſſe ſupponitur, niſi actu contrario amoris. Ubi tamen, ſi omiſſo amore; tentationi odii ſuccumbas, omiſſio amoris, & commiſſio odii non duo, ſed unum tantùm numero peccatum contra Charitatem conſtituunt, ut in ſimili alibi ſæpius notatum eſt. 17

Secundo, Quotieſcunque homo jam habito odio, & inimicitia erga proximum, tenetur reconciliari eidem, maaime veniam petenti (juxta dicta *tract. 2. cap. 6.*) Implicat 18

enim

Digitized by Google

enim fieti reconciliationem veram cum inimico, niſi per elicitum novum actum amoris, ac benevolentiæ erga ipſum: alioquin erit reconciliatio ficta, qualem non præcipit, ſed prohibet Lex Chriſtianæ Charitatis.

19 *Tertio*. Quotieſcumque tenemur ex Charitate benefacere, vel ſuccurrere proximo, ut in extrema, vel gravi neceſſitate conſtituto. Actus enim externus benefaciendi neceſſariò præſupponit actum internum Charitatis, ac bene volendi: ſine quo benefacere non Charitas eſt, ſed hypocriſis. Extra hos caſus actualiter amare proximum, amicum, vel inimicum, eſt in conſilio pro majori merito, ac perfectione Charitatis. Et ſane, quo quis intenſius, ac frequentius exercet actus amoris Dei, eo etiam frequentius exercebit actus amoris proximi propter Deum, ut experientia diſces.

20 Vides hanc noſtram doctrinam nihil commune habere cum propoſitionibus damnatis ab Innocentio XI. 10. *Non tenemur proximum diligere actu interno, & formali*. 11. *Præcepto proximum diligendi ſatisfacere poſſumus per ſolos actus externos*. Quod nos nullo modo dicimus, aut ſentimus.

21 Patet ergo jam de obligatione Charitatis quoad actum internum amandi, & oppoſito peccato omiſſionis: illud nimirùm per ſe vix unquam committi, ſed ſolùm per accidens in dictis caſibus. De peccatis internis commiſſionis contra Charitatem proximi, odio, inimicitia, vindicta &c. in commodum Confeſſariorum jam dixi ſatis *tract. 2. cit. cap. 6.* Nunc quoad actum internum Charitatis erga proximum, ſcilicet benefaciendi corporaliter, & ſpiritualiter, ſequitur

ASSERTIO II.

22 *Omnis homo jure naturali, & divino poſitivo ſub mortali obligatur ex charitate, & miſericordia proximo benefacere corporaliter, & ſpiritualiter, ſeu bonum præſtando ſeu malum injuſtum impediendo, quando vera neceſſitas proximi ita exigit, & moralis poſſibilitas adeſt, quando nimirum concurrunt hæc*: Notitia Neceſſitatis, facultas ſuccurrendi, indemnitas ſuccurrentis, & ſpes fructus. Certa apud Omnes. Ratio obligationis clara eſt. Quia præceptum divinum naturale poſitivum eſt: *Diliges proximum tuum ſicut teipſum*: Atqui hoc præcepto non ſolùm præcipitur actus internus Charitatis, & benevolentiæ, ut excludat omne odium, & malevolentiam, ſed etiam maxime actus externus beneficentiæ erga proximum in neceſſitate, vel miſeria conſtitutum; hoc enim exigit neceſſario præſtituta menſura diligendi proximum, *ſicut ſeipſum*: juxta principia univerſalia legis naturæ; *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*: &, *Quæcumque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis*: quotuſquiſque autem vult ſibi tantùm bonum velle proximum, & non multo magis etiam benefieri in neceſſitate, vel miſeria conſtituto? Ergo &c. Plenæ ſunt hoc præcepto Sacræ Litteræ, maxime apud Evangeliſtam amoris. 1. Joan. 3. *Qui habuerit ſubſtantiam hujus mundi, & viderit fratrem ſuum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo Charitas DEI manet in illo?* Quaſi dicat, non manet. (Charitatem autem, & gratiam Dei non manere in homine, eſt effectus peccati mortalis &c.) Ibidem. *Filioli mei non diligamus verbo, neque lingua, ſed opere, & veritate*. Et Jacobi 2. dicitur: *ſi frater, & ſoror nudi ſint, & indigeant victu quotidiano, dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefacimini, & ſaturamini, non dederitis autem eis, quæ neceſſaria ſunt corpori, quid proderit?* Ergo tenemur etiam ipſo opere proximo benefacere. Conditiones autem obligationis accurate exprimuntur in Aſſert. Explico breviter.

§. I. *Obligatur ex Charitate, & Miſericordia.*

23 Nimirùm etiam ſecluſa juſtitia. Nam duplex poteſt eſſe obligatio benefaciendi proximo, ſolius Charitatis generalis, vel ſpecialis, & Charitatis, ac juſtitiæ ſimul. *Titulo Charitatis communis*, videlicet ex communi innato affectu, & communicatione naturæ, tenetur homo homini ſimpliciter benefacere, vel ſuccurrere, ſit barbarus, vel Scytha. *Titulo Charitatis ſpecialis*, ratione ſpecialis conjunctionis naturæ, tenetur homo benefacere, vel ſuccurrere præ cæteris ſibi ſpeciali ratione conjunctis, ut parentes filiis, filii parentibus, fratres, ſorores, cognati, affines invicem; Chriſtianus Chriſtiano, civis civi &c. tam notis, quam aliis extraneis, ut patebit de ordine Charitatis. *Titulo vero mixto Charitatis, & juſtitiæ ſimul*, tenetur benefacere proximo, qui ex officio, vel pacto aliis ad benefaciendum, & ſubſidium adferendum adſtricti ſunt. Sic Rex, Magiſtratus populo, Prælatus, Paſtor, Superior ſibi commiſſis, tenentur, ſuccurrere duplici titulo, & Charitatis, & Juſtitiæ: quia nimirùm vi officii ex juſtitia Superiores tenentur ad conſervationem ſuorum ſubditorum, ſive quoad temporalia, in Magiſtratu ſæculari, ſive quoad ſpiritualia, in Magiſtratu Eccleſiaſtico, vel Religioſo: ideoque in his, ſicut major, & duplex eſt obligatio, ita & major, & duplex erit peccatum, ſcilicet, & contra Charitatem, & juſtitiam, ſi tales non ſuccurrant proximo, neceſſitate exigente, v. gr. Magiſtratus civibus, bello, vel fame periclitantibus, Parochus ſubdito in peſte, vel periculo mortis Sacramenta petenti.

Porrò quamdiu adſunt, qui vel ex titulo mixto Charitatis, & juſtitiæ, vel ex titulo ſpeciali Charitatis, tenentur proximo in ſpirituali, vel corporali neceſſitate ſuccurrere, atque etiam ſuccurrere poſſe, & velle creduntur, tamdiu alii titulo communi Charitatis, & Miſericordiæ non obligantur ſuccurrere proximo illi, quia tunc reſpectu illius nulla eſt neceſſitas exigens, ut nullus alius ſuccurrat. At vero, quando, vel deſunt, qui titulo juſtitiæ, vel Charitatis ſpecialis teneantur ſuccurrere, vel licèt adſint, tamen non poſſunt, vel non volunt ex malitia ſuccurrere, tunc nimirùm omnis homo, cui innoteſcit vera, gravis, vel extrema neceſſitas corporalis, ſpiritualis proximi, titulo, & præcepto Charitatis communis ſub mortali obligatur pro poſſe ſuccurrere; ut mox patebit amplius. Idque bene explicat Chriſtus *Luc.* 10. Parabola de eo, qui incidit in latrones: cui (forte Judæo) cùm Sacerdos, & Levita titulo Charitatis ſpecialis obligati, tamen tranſeuntes gravi culpa non ſuccurriſſent, Samaritanus extraneus ſolo titulo Charitatis communis opem tulit: concluditque Chriſtus: *Vade, & tu fac ſimiliter*. 24

§. II. *Proximo benefacere corporaliter, & ſpiritualiter.*

PRout nimirùm neceſſitas, & miſeria proximi exigit, ſeu bonum præſtando, ſive malum injuſtum impediendo: æquipollent enim proximo bonum facere, & malum impedire: adeoque ſicut omnis, qui poteſt, tenetur ex Charitate proximo bonum facere, ita & malum ejus injuſtum, vel injuriam (non item malum juſtum v. g. juſtam pœnam &c.) impedire, juxta univerſalem legem Dei, Eccleſiaſt. 17. *Et mandavit illis unicuique de proximo ſuo*. Et olim varias tulit Leges Deus de conſervatione rerum proximi, etiam inimici, ut Exodi 23. *Si occurreris bovi inimici tui, aut aſino erranti, reduc eum &c.* 25

Tenetur ergo homo impedire malum proximi non tantum ſpirituale, videlicet peccatum, vel peccandi periculum, ut patebit infra de correctione fraterna, & ſcandalo, ſed etiam quodvis malum injuſtum corporale, vitæ, famæ, vel fortunæ: quatenus nimirùm *abſque proprio detrimento poteſt*, v. g. Videt quis latronem, vel hoſtem gladio aggredi proximum, ſi abique ſui evidenti periculo poteſt clamore, armis, vel alio modo impedire, ne occidatur, tenetur ſub mortali. Item poteſt quis innocentem a morte liberare commode, utpote teſtimonio, juramento juſto, pecunia ſibi non multum neceſſaria, tenetur ſub mortali, cùm ſit vera, & extrema neceſſitas proximi. Item vides furem domum proximi invadentem, potes commode impedire, clamore, vel alio medio, teneris etiam ſub mortali, ſi æſtimes grave damnum inferendum proximo: ſecus, ſi leve tantùm, v. g. panem, vel fructus ablaturum. Item vides quoſdam publice detrahere proximo, atque ex illa detractione eum injuſte gravem infamiam, aliudve malum ſubiturum, potes autem efficaciter, & ſine gravi, vel æquali tuo incommodo impedire, teneris eum defendere ſub mortali. Secus, ſi ſcires, te nihil profecturum; aut, ut contingere ſolet, te æquale periculum ſubiturum: tunc enim non teneberis te exponere periculo, juxta ordinem Charitatis. *Ex communi* nominatim Marchant. *hic tract. 2. tit. 4. ſect. 2. quæſt. 1. §. 4.*

§. III. *Cùm vera neceſſitas proximi exigit.*

PRæceptum benefaciendi proximo, ut affirmativum eſt, præcipiens nimirùm actu proximo benefacere, ſeu malum auferre, utique non obligat pro ſemper, ſed ſolum certo tempore, vel caſu: neque hìc aliud tempus, vel caſus aſſignari poteſt, niſi tempus, & caſus veræ neceſſitatis ita exigentis. Vera autem neceſſitas cenſenda eſt: *Cum homo alieno ſubſidio neceſſario indiget ad vitam ſpiritualem, corporalem, ſive moralem, & civilem conſervandam*, Quam Regulam bene tradit Marchant. *cit. quæſt. 1. dub. 1.* Dicitur autem. 25

I. *Cum homo*. Comprehendendo omnem hominem, noſtrum proximum, amicum, inimicum, fidelem, catholicum, infidelem, hæreticum, &c. omnes enim proximi intelliguntur, & omnibus in vera neceſſitate ſuccurrendum, juxta tamen dicta §. 1. & dicenda infra de ordine Charitatis. 27

II. *Alieno ſubſidio indiget*. Quocumque corporali, vel ſpirituali. Quamdiu enim homo ſibi ipſi ſuccurrere, vel ſe ipſum juvare poteſt ut ſi pauper mendicans ſuo labore, induſtria, vel miniſterio aliquo ſibi neceſſaria acquirere poteſt, tamdiù non cenſetur veram neceſſitatem pati, ob quam 28

alieno ſubſidio neceſſario egeat. Fieri tamen ſolet, ut homo, etſi antea potuerit ſibi providere labore, & induſtria, adeoque ſua culpa, & negligentia, poſtea tamen in veram neceſſitatem incidat, qua durante, ope, & ſubſidio, vere, & neceſſario egeat.

29 III. *Neceſſario ad vitam ſpiritualem, corporalem, ſive moralem, & civilem conſervandam.* In his tribus concluditur omnis omnino vera neceſſitas, quæ homini contingere poteſt. Vita ſpiritualis dicitur vita animæ per gratiam, & alia ad hanc neceſſaria, ad quam conſervandam homo ſæpe neceſſario indiget ſubſidio alieno, utpote adminiſtratione Sacramentorum, neceſſaria inſtructione, correctione &c. Vita corporalis ſimiliter indiget alimentis, veſtimentis, aliiſque neceſſariis ad ſui conſervationem, ſæpe per alienum ſubſidium acquirendis. Vita moralis, & civilis conſiſtens in honeſtate morali, integra fama, honeſto ſtatu, ſæpe etiam indiget ſubſidio alieno, ut nimis manifeſtum.

30 IV. Quotieſcunque ergo occurrit tanta neceſſitas proximi, ut vitam ſuam ſpiritualem, vel corporalem, vel civilem conſervare non poſſit, omnis homo ſciens, & potens ex Charitate obligatur ſuccurrere, etiam ſub mortali pro ratione materiæ. Patet in allatis exemplis. Sacerdos etiam ſimplex, vel non curatus, ſi alius non adſit, qui facere debet, homini ad mortem laboranti ſub mortali tenetur Pœnitentiæ Sacramentum miniſtrare, paratum diſponere ad Sacramentum, & bonam mortem; ſimiliter infantem baptizare &c. Homini extrema, vel gravi neceſſitate laboranti alimento, vel veſtimento ſuccurrere quicunque ſciens, & potens tenetur ſub mortali. Idemque eſt in exemplis modo dictis ſupra.

§. IV. *Et poſſibilitas adeſt moralis.*

31 Utique non phyſica tantùm, ſed moralis, qua quis hic, & nunc commode poſſit: Charitas enim ordinata plus non obligat. Ad hoc autem, ut quis vere cenſeatur moraliter poſſe, & teneri proximo ſuccurrere, ſeu ut moralis poſſibilitas adſit, quatuor requiruntur in Aſſertione expreſſa, & ſunt ſequentia.

32 I. *Notitia neceſſitatis proximi.* Ubique enim a lege excuſatur ignorans; qui ergo, vel omnino neſcit proximum eſſe in neceſſitate, aut ſi hoc ſciat, ſcit tamen alios debere, & poſſe, & velle ſuccurrere, ipſe non tenetur ſuccurrere, quia non ſcitur, & revera non eſt neceſſitas proximi, ut ab ipſo ſublevanda. At vero cum primum ei innoteſcit neceſſitas proximi vera, ac gravis, & quamdiu non eſt, vel neſcitur eſſe alius, qui debeat, poſſit, & velit ſuccurrere, tamdiu tenetur quilibet ſuccurrere pro poſſe. Attamen vi præcepti Charitatis nullus tenetur inquirere proximos neceſſitatem patientes, ut eis ſuccurrat, ut inſinuatur 1. Joan. 3. *Qui habuerit ſubſtantiam hujus mundi, & viderit fratrem ſuum habere neceſſitatem &c.*

33 II. *Facultas ſuccurrendi.* Ut nimirum debens ſuccurrere proximo, habeat, vel poſſit id, quo ſuccurrere debet. Nam impotentia excuſat a Lege; Et *Qui nihil habet, nihil debet.* Sic non poteſt, nec conſequenter debet ſuccurrere pauperi, qui ipſe pauper non habet pecuniam, panem &c. Sic Sacerdos excuſatur, qui in infirmitate ipſe detentus, nequit accedere infirmum ad Sacramenta adminiſtranda.

34 III. *Indemnitas ſuccurrentis.* Ut nimirum quis ſine gravi, vel æquali ſuo damno, aut periculo poſſit ſuccurrere alteri. Sic nimirùm in ſpirituali, vel corporali neceſſitate tenetur quis alteri ſuccurrere, ut tamen ipſe eandem, vel ſimilem ex hoc neceſſitatem non incurrat: nam ex ordine naturali Charitatis quilibet tenetur magis amare ſeipſum, quam alterum in eodem genere. E. g. Proximo extrema neceſſitate laboranti teneris ſuccurrere, etiam ipſe gravi neceſſitate preſſus, ſic tamen, ut ipſemet inde extremam neceſſitatem non incurras. Vides alterum in periculo mortis, in latrocinio, naufragio, &c. teneris ſuccurrere, dummodo non ipſemet periculum mortis ineas. Sacerdos non curatus tenetur alteri in periculo mortis ſuccurrere, Sacramenta miniſtrando, non tamen periculo mortis ſuæ. Secus eſt de Sacerdote curato, ſeu Parocho proprio ex juſtitia obligato: ut infra magis patebit de ordine Charitatis.

35 IV. *Spes, fructus, ſeu effectus futuri.* Ut nimirum quis ſciat, & ſperet ſe ope ſua proximi neceſſitatem ſublevare poſſe, vel ſublevandam eſſe. Quod ſi enim nulla ſpes ſit proximum in neceſſitate ſublevandi, ceſſat jam poſſibilitas, & conſequenter obligatio ſuccurrendi. V. gr. Non teneris pauperi cibum deferre, quem ſcis jam animam agere, aut ſi ſcias a militibus in via rapiendum omne, &c. Et ita in ſimilibus. His ita generaliter poſitis circa obligationem benefaciendi, vel ſuccurrendi proximum corporaliter, & ſpiritualiter: nunc ad ſpecialia deſcendendum.

SECTIO II.

Obligatio Eleemoſynæ corporalis.

SUMMARIUM.

36 *Eleemoſynæ definitio.*
37 *Eſt opus ſumme meritorium, ſatisfactorium, & impetratorium.*
38 *Ad quod homo ex præcepto divino naturali, & poſitivo aliquando obligatur juxta rationem neceſſitatis alienæ, & facultatis propriæ. Unde*
39 *Obligatio dandi eleemoſynam pendet, & metienda eſt a duobus, ſcilicet* ex facultate propria, & neceſſitate aliena.
40 Uſque ad num. 43. *Quæ bona dicantur neceſſaria, vel ſuperflua, naturæ & ſtatus?*
43 *Neceſſitas eſt triplex:* extrema, gravis, communis.
44 Uſque ad num. 48. *reſolvuntur quidam caſus.*
49 *Proximo neceſſitate* extrema *laboranti tenetur quis ſuccurrere ſub mortali, non tantum de ſuperfluis, ſed etiam de aliquibus neceſſariis ſtatui. Unde*
50 Uſque ad num. 55. *reſolvuntur varii caſus.*
55 *Quando, & qualiter quis teneatur ſuccurrere proximo* in neceſſitate gravi.
56 Uſque ad num. 60. *exceptiones, & caſus varii.*
60 *Habentes bona ſimpliciter ſuperflua naturæ, & ſtatui, probabiliſſime etiam ſub mortali teneri quandoque facere eleemoſynam pauperibus communem tantum neceſſitatem patientibus.*
61 *Probatur varie,* Uſque ad num. 66.
66 Uſque ad num. 70. *Exceptiones, & caſus.*
70 *Corollarium quod divites.*
71 *Eleemoſyna ordinarie ſolum fieri poteſt de bonis propriis, & juſtis.*
72 *Exceptiones, & caſus* Uſque ad num. 75.
75 *Quando, & qualiter eleemoſynas facere poſſint uxores? &*
76 *Qualiter filii familias de bonis parentum? Item*
77 *Qualiter ſervi, & ancillæ de bonis Dominorum? ac*
78 *Qualiter Religioſi de bonis Monaſterii?*
79 *Corollarium.*

Eleemoſyna definitur a S. Thom. 2. 2. *qu.* 32. *art.* 1. *Opus, quo datur aliquid indigenti ex commiſeratione propter Deum.* Non enim conſideratur hic eleemoſyna, ſeu beneficentia in proximum, quatenus præciſe eſt actus miſericordiæ, virtutis moralis, compatiens miſeriis proximi, præciſe ratione communicationis naturæ, ſed conſideratur præcipue, ut eſt actus imperatus Charitatis Theologicæ proximo benevolentis, ac benefacientis, & conſequenter etiam ejus miſerias condolentis, ac pro poſſe ſublevantis *propter Deum,* ſeu quatenus proximus miſer eſt aliquid Dei, divinam bonitatem participans: adeoque quatenus opera miſericordiæ a Charitate imperantur, atque apud Deum meritoria ſunt. Quod valde notandum, & plebi explicandum eſt, ne operum miſericordiæ meritum, & mercedem amittant. Hic certa aliqua præſupponenda ſunt. 36

Primum certum.

Certum eſt eleemoſynam quàm maxime eſſe in conſilio, utpote opus ſumme meritorium, Deo gratiſſimum, maxime ſatisfactorium, & impetratorium, quo nihil ſæpius in Scripturis commendatur, eique præſtantiſſimi apud Deum effectus tribuuntur, & ſpecialiter etiam remiſſionis peccatorum. Tobiæ 4. *Quoniam eleemoſyna ab omni peccato, & a morte liberat, & non patitur animam ire in tenebras.* Ibidem 12. *Quoniam eleemoſyna a morte liberat; & ipſa eſt, quæ purgat peccata, & facit invenire miſericordiam, & vitam æternam.* Ecclei. 3. *Eleemoſyna reſiſtit peccato.* Danielis 4. *Peccata tua eleemoſynis redime.* Et ipſe Chriſtus Luc. 12. *Quod ſupereſt, date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis.* Et alibi ſæpiſſime. Ubi tamen ſciendum, eleemoſynam non habere vim remittendi peccata per ſe infallibiliter, neque ex opere operato, ut Sacramenta, neque ex opere operantis, ut amor Dei ſuper omnia, & contritio perfecta: ut conſtat ex illo 1. Corinth. 13. *Et ſi diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, &c. Charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt.* Et tandem hæreticum eſſet dicere, eleemoſynam ſine pœnitentia remittere peccata. Dicitur ergo eleemoſynam remittere peccata duobus modis. 1. Per accidens, & infallibiliter ratione adjunctæ Charitatis, quando ſcilicet ſubvenitur proximo ex actuali amore Dei ſuper omnia, ſeu *propter Deum* ſuper omnia dilectum: ut notant DD. cum *S. Thoma cit.* 2. Impetratorie per ſe quidem, non tamen infallibiliter; quatenus homo etiam peccator per eleemoſynam debite frequentatam, impetrat auxilia gratiæ actualis; quibus plerumque efficaciter gu- 37

ter gu-

ter juvatur, & movetur ad converſionem, pœnitentiam; & juſtificationem, juxta illud Chriſti Matth. 5. *Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur*. Et conſtat ex exemplis Sacræ Scripturæ, ut de Cornelio, Centurione, & aliis.

Secundum certum.

38 CErtiſſimum eſt de Fide, etiam Præcepto Divino naturali, & poſitivo obligari hominem ad dandam aliquando eleemoſynam juxta rationem neceſſitatis alienæ, & facultatis propriæ. *Omnes*. Præceptum naturale continetur generali illo principio Legis naturæ. *Quæcumque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis*. Quilibet autem in vera neceſſitate conſtitutus optimo iure naturæ, ſeu, ut vocant, jure poli, vult & exigit ſibi ſubveniri ab habente facultatem: ergo &c. Præceptum poſitivum autem præter mandatum: *Diliges proximum tuum, ſicut te ipſum*: frequenter, & ſevere fertur in Scripturis. Proverb. 21. *Qui obdurat aurem ſuam ad clamorem pauperis, & ipſe clamabit, & non exaudietur*. Eccl. 4. *Eleemoſynam pauperis ne defraudes*: quaſi dicat quia ei jure debes. Ezech. 16. *Hæc fuit iniquitas Sodomæ ſororis tuæ, ſuperbia, ſaturitas panis, & abundantia &c. & manum egeno, & pauperi non porrigebant*. 2. Jo: 3. in Aſſert. præcedenti *cit.* ac alibi ſæpiſſime. Sed omnium graviſſime Chriſtus ipſæ Lucæ 16. in Parabola Epulonis: ac Matth. 25. *Venite benedicti &c. Eſurivi enim, & dediſtis mihi manducare &c.* Et contrà. *Ite maledicti in ignem æternum &c. eſurivi enim, & non dediſtis mihi manducare*: & conſequenter omnes ſpecies eleemoſynæ, ſeu miſericordiæ corporalis enumerans, pœnam æternam damnationis, utique ſolis peccatis mortalibus debitam, impiis ob ſolùm defectum eleemoſynæ in tremendo judicii die infligendam denunciat. Ergo præcepto divino, naturali, & poſitivo etiam ſub mortali obligatur homo ad dandam quandoque eleemoſynam: utique tamen, juxta modum facultatis ſuæ, & neceſſitatis alienæ. Nam;

Tertium certum.

39 CErtum eſt obligationem eleemoſynæ corporalis a duobus pendere, & metiendam eſſe, a *neceſſitate aliena, & facultate propria*: nimirum ex parte dantis, ut habeat bona aliqua ſuperflua, & ex parte accipientis, ut habeat veram aliquam neceſſitatem;

Ex parte dantis.

40 BOna poſſunt eſſe neceſſaria, vel ſuperflua dupliciter quoad naturam, ſeu vitam, & quoad perſonam, ſeu ſtatum. Bona neceſſaria naturæ ſuæ, ſeu vitæ ſunt, quæ requiruntur neceſſariò ad conſervandam vitam, & naturam ſuam, ac familiæ ſuæ. Superflua autem naturæ, & vitæ dicuntur, ſine quibus quis ſuam, familiæq; vitam congrue conſervare, ac tueri poteſt. Adeoq; bona ſufficientia naturæ, & vitæ habere cenſetur, qui habet congruum victum, veſtitum, & domicilium pro ſe, & familia ſua, juxta illud 1. Timoth. 6. *Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſumus*. Reliqua bona ultra iſta dicuntur ſuperflua naturæ.

41 Bona neceſſaria perſonæ, vel ſtatui dicuntur, quæ neceſſaria ſunt ad decentem conſervationem ſtatus, vel conditionis perſonæ, utpote honeſti civis, Magiſtratus, Nobilis &c. Hi enim ipſo jure naturæ ad ſtatum, vel conditionem ſuam tuendam plus requirunt, quàm privatus civis plebejus, ruſticus &c. ſecluſo tamen abuſu moderni temporis, quo nobiles, & potentes ſummum quemque luxum cenſent eſſe de ratione ſtatus ſui. Bona ergo ſuperflua perſonæ, vel ſtatui dicuntur, ſine quibus talis ſuum, familiæque ſuæ ſtatum ſufficienter conſervare, ac tueri poteſt; quæ proinde ſimpliciter dicuntur bona ſuperflua.

42 Ubi tamen advertendum ex communi cum S. Thoma *cit. q.32. art.1.* 1. Sub bonis neceſſariis vitæ, vel ſtatus non tantùm intelligi neceſſaria vitæ, vel ſtatui propriæ perſonæ, ſed etiam propriæ familiæ, utpote parentum, filiorum, conjugis, neceſſarii famuli. 2. Non tantùm neceſſaria vitæ, vel ſtatui in præſenti, ſed etiam quoad futuram neceſſitatem, quæ communiter accidere ſolet, & moraliter certò accidet: ut pro tempore morbi, ſenectutis, pro educandis, elocandis, & dotandis liberis &c. (non item pro extraordinariis, vel imaginariis neceſſitatibus: ut ſi cæcus fieret, ſi domus combureretur &c.) 3. Addunt *Vaſq. Filliuc.* alii cum Diana *p. 1. tr. 15. reſol.* 32. ſub bonis neceſſariis ſtatui, etiam comprehendi illa bona, quæ conſervantur pro augendo ſtatu, cùm bono communi expediat mutatio ſtatus. Meritò tamen hic damnata eſt ab Innoc. XI. inter alias, propoſitio hæc 12. *Vix in ſæcularibus invenies, etiam in Regibus, ſuperfluum ſtatui; & ita vix aliquis tenetur ad eleemoſynam, quando tenetur tantum ex ſuperfluo ſtatui*.

Ex parte accipientis.

TRiplex communiter diſtinguitur neceſſitas; *extrema*, 43
gravis, communis.

Neceſſitas extrema dicitur, qua vita ipſa periclitatur, vel certe quid æquivalens: ita ut, vel mors certò ſecutura ſit, vel morti ſimile malum, puta, gravis, periculoſus, vel incurabilis morbus, amiſſio membri principalis, vel ſenſus corporis, duriſſima, ipſaque morte gravior v. g. Turcica captivitas &c. niſi homo ope congrua adjuvetur. *Neceſſitas gravis* dicitur, qua quis vitam valde difficulter, ſtatum verò omnino tueri non poteſt: ut ſi gravi, & diuturno morbo, vel fame labores, ob debita diuturno carceri includendus ſis, ſi notabiliter caſurus a ſtatu tuo, ut ſi Nobilis ſervire, vel laborare ſerviliter cogatur, honeſtus civis mendicare: denique quandocunque ſubeſt periculum cujuſcunque mali, vel damni emergentis gravis, quo amittas aliquid jam habitum, vel tibi debitum. Secus eſt de lucro ceſſante, vel occaſione acquirendi aliquid nondum habitum, vel debitum, ut magnam ſummam, ſtatum nobiliorem &c. hæc enim non eſt neceſſitas, ſed potiùs cupiditas. *Neceſſitas communis* dicitur, qua homo communiter, non decidendo notabiliter a ſtatu ſuo, laborat, & cui cum aliqua morali ſollicitudine, ac induſtria ipſius patientis, vel aliàs communi, & ordinario modo ſuccurri poteſt: qualis eſt pauperum, qui mendicare ſolent, & mendicando a ſuo ſtatu non decidunt. Item aliorum egenorum, qui duro licèt labore, ægre tamen ſe, ſuoſque ſuſtentant: quales neceſſitates communiores, vere ſunt nimis communes hoc tempore apud plebejos. His intellectis, ſit.

Quartum certum.

CErtum denique eſt, quòd habens ſola neceſſaria ſibi 44
quoad naturam, vel ſtatum, numquam tenetur facere eleemoſynam pro ſimile neceſſitate proximo laboranti. Fundatur in naturali Charitatis ordine, quo quilibet quoad bona ejuſdem ordinis magis poteſt, & debet amare ſeipſum, quam proximum. Et hinc

I. Habens tantùm neceſſaria naturæ, non tenetur, nec 45
poteſt facere eleemoſynam proximo, etiam extrema neceſſitate laboranti: Quia quilibet ſuum, ſuorumque vitam poteſt, & debet aliorum vitæ, & incolumitati præferre. Excipit tamen D. Thom. *cit. quæſt.* 32. caſum his verbis: *Si quis ſubtrahendo ſibi daret alicui magnæ perſonæ, per quam Eccleſia, vel Reſpublica ſuſtentetur: quia pro talis perſonæ liberatione ſeipſos, & ſuos laudabiliter mortis periculo exponeret, cum bonum commune ſit proprio præferendum*.

II. Similiter habens neceſſaria ſtatui ſuo, non tenetur 46
cum æquali, vel ſimili detrimento ſui ſtatus alteri facere eleemoſynam in neceſſitate gravi, vel ſtatus, ob eandem rationem, niſi rurſus alter egens eſſet perſona publica Reipublicæ neceſſaria, ut paulò ante dictum.

III. Multò minùs tenetur quis in communes neceſſitates 47
pauperum deferre opes, vel bona ſua neceſſaria ſuo ſtatui pro præſenti, vel futura ordinaria neceſſitate, vel etiam pro rationabiliter augendo ſtatu: immo non liceret cum notabili detrimento ſtatus, vel familiæ, niſi quis vellet paupertatem Evangelicam amplecti, juxta conſilium Chriſti Matth. 19. *Si vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus &c.* Communiſſima cum *S. Thom. cit. art. 6.* His ut apud omnes certis ſuppoſitis, pro generali Regula ſit.

ASSERTIO III.

P*Recepto Charitatis, & miſericordiæ tenetur ſub mortali* 48
homo facere eleemoſynam, non tantùm in neceſſitate proximi extrema, etiam de neceſſariis ſtatui, ſed etiam in gravi, & probabiliſſime etiam in communi neceſſitate, de bonis ſuperfluis: ſed propriis, & juſtis tantum. Ratio præcepti generalis data eſt in ſuppoſito ſecundo certo, & ſatis patet ex dictis. Aſſertio nunc per partes explicanda, & probanda eſt.

§. I. *In neceſſitate extrema*.

PRoximo extrema neceſſitate laboranti ſub mortali tene- 49
ris ſuccurrere, non tantùm de ſuperfluis, ſed etiam de aliquibus neceſſariis ſtatui. *Omnes*. Ratio clara eſt: Quia ordo Charitatis poſtulat, per ſe loquendo, & cæteris paribus, ut proximi vitam pluris faciamus, quàm dignitatem proprii ſtatus, & multò pluris, quàm opes ſimpliciter, etiam ſtatui ſuperfluas. Hic enim veriſſimum illud

Am-

Digitized by Google

Ambroſii: *Paſce fame morientem, ſi non paviſti, occidiſti.*

Exceptiones, & Caſus.

50 I. NUllus tenetur inquirere tali extrema neceſſitate laborantes, ſed ſufficit ſuccurrere, & juvare notos. *Vaſq. aliis cit.* Diana *par. 5. tract. 8. reſol. 7.* Qui tamen dubitaret de alicujus proximi extrema neceſſitate, teneretur ſub mortali inquirere veritatem, quia aliàs relinqueret ſe in periculo peccandi mortaliter contra præceptum ſuccurrendi proximo in extrema neceſſitate, ut notant Sanchez aliique cum Laym. *lib. 2. tract. 3. cap. 6.* Quòd ſi facta inquiſitione, dubium perſeveret, non teneris ſuccurrere: quia poſſeſſio ſtat pro libertate *Sanchez, aliique cum Diana cit. reſol. 9.* Qui recte notant, pauperibus publice expoſitis, nuditate, morbo, defectibus membrorum &c. extremæ neceſſitatis ſigna oſtentantibus rarò debere ſuccurri ſub mortali, quia illa ſigna communiter exagerantur, ſi non omnino finguntur. Cæterùm, cùm plures ſciunt extremam neceſſitatem proximi, omnes tenentur ſuccurrere per æquas partes: ſi nolint alii, omnes tenebuntur inſolidum, omneſque ſcientes, & omittentes peccabunt mortaliter. Si unus velit totum præſtare per ſe, alii liberabuntur. Quòd ſi verò aliis de contribuendo admonitis, & recuſantibus, unus totum præſtitit, poterit partes ratas ab aliis jure exigere, vel etiam compenſare. Ita multis *cit.* Diana *eod. tract. 8. reſol. 2.* & ſequentibus.

51 II. Habens tantùm neceſſaria vitæ, & ſtatui abſque ſuperfluo, tenetur quidem ſub mortali ad extremam proximi neceſſitatem ſublevandum aliquid detrahere de neceſſariis ſuo ſtatui, ut dictum eſt, non tamen cum gravi detrimento ſui ſtatus, multò minùs tenetur ideo ſe de ſuo ſtatu dejicere, ſeu illa bona expendere, quibus amiſſis deberet notabiliter a ſuo ſtatu cadere; ut ſi Nobilis ideo ſervire, honeſtus opifex mendicare deberet: *ſecundum omnes.* Ratio eſt: Quia non teneris magis vitam proximi conſervare, quàm tuam, ſed tuam vitam non teneris ſic conſervare: non enim teneris v. g. ad ſanitatem recuperandam omnes tuas opes expendere, ut poſtea ſanus factus, omnino miſer evadas, quia id moraliter morti æquiparatur: ergo minùs alienam. Quinimò etiam de bonis ſimpliciter ſuperfluis nemo tenetur etiam in extrema neceſſitate proximi expendere magnam pecuniæ ſummam, ad emendum v. gr. exquiſitiſſimum, & pretioſiſſimum medicamentum, etſi neceſſarium, qualem nec ipſe infirmus, ſi pecunias haberet, juxta rationem ſtatus ſui ſibi comparare deberet, ut cum aliis notat Laym. *cit. num.* 4. Nec ullo caſu pro alicujus privati vita quis tenetur exponere magnas divitias: v. grat. ter, vel quater mille aureos. Quia tantis divitiis in Republica plus boni cauſari poteſt, quàm ſit unius privati hominis vita; ut ex communi notat *Diana cit. reſol. 6.* Denique ordinariis tantùm mediis ſuccurrere præcipit Charitas, non extraordinariis: eſto etiam hoc, ut quid perfectius ſuadeatur. Excipiendum tamen videtur, ſi perſona eſſet conjunctiſſima: ut ſi filius Patrem, vel pater filium ab injuſta morte certò aliàs inferenda etiam aliquot millibus, ſtatui tamen ſuo non valde neceſſariis, vel ſuperfluis redimere poſſit, omnino videtur ex Charitate, & pietate obligandus: quia plùs ſibi invicem ſine dubio debent Pater, & filius, quàm alii non ita conjuncti.

52 III. Eleemoſyna etiam in extrema neceſſitate non debetur ex juſtitia, ſed ſolùm ex Charitate, neque enim aliud eſt *jus populi*, quàm naturalis, & generalis obligatio charitatis. Unde qui etiam in extrema neceſſitate non dedit eleemoſynam (niſi aliunde ex juſtitia obligatus fuiſſet, ut Magiſtratus, Pater, &c.) ſecuta morte, vel damno proximi, non tenetur ad reſtitutionem ullam. Ita communior DD. Navarrus *cap. 24. num. 7. Bellarm. Valentia, Filliuc.* aliiſque plurimis citatis Diana *ibid. reſol.* 2. Ratio eſt: Quia nullum poteſt aſſignari idoneum argumentum tam ſtrictæ obligationis. Non tamen licet emere in ſervum ſe volentem vendere in extrema neceſſitate, ſed ei ex charitate gratis ſuccurrendum eſt, ut cum *Azor.* & aliis docet Diana *reſol.* 7.

53 IV. Pauper extremam neceſſitatem patiens jure naturæ poteſt auferre ſibi neceſſaria ſufficientia ad tollendam neceſſitatem a quovis ſimilem neceſſitatem non patiente: nec poſtea ad pinguiorem fortunam rediens, tenetur reſtituere quidquam. *Omnes.* Ratio eſt: quia jure naturali in extrema neceſſitate omnia ſunt communia, & omnibus debita quoad uſum ſic neceſſarium. Similiter non tenetur reſtituere, qui in extrema neceſſitate conſumpſit id, quod antea acceperat commodatum, vel mutuum, vel emptum nondum ſolutum: immo quod antea furatus fuerat. *Ex communi Leſſius, & aliis citatis Diana ibidem reſol.* 8. Secus eſſet, ſi quis in ipſa neceſſitate extrema cum ſpe certa poſſibilis aliquando reſtitutionis accepiſſet mutuum, vel commodatum, de quo inferiùs. Hæc obiter hic indicata latiùs explicabuntur in materia de Juſtitia in ſeptimo Præcepto.

Porrò quamvis ſuprà dixerimus, neminem teneri rem 54
pretioſiſſimam, aut ingentem ſummam expendere ad ſublevandam extremam proximi neceſſitatem: nihilominùs ipſum in extrema neceſſitate conſtitutum ſimilem rem pretioſiſſimam, vel ingentem ſummam ſibi tunc neceſſariam poſſe auferre a divite (dummodò per hoc dives non conjiciatur in ſimilem extremam, vel graviſſimam neceſſitatem) probabiliſſimum eſt. Id enim omnino probat ratio ſuprà data: ſi enim in extrema neceſſitate omnia ſunt communia quoad neceſſarium uſum: ergo etiam res pretioſiſſima, etiam duo, tria, quatuor millia communia erunt, & licite auferri poterunt (dummodò per hoc alter non conſtituatur in æquali neceſſitate) etſi alter dives per ſe non teneatur tunc talem ſummam erogare: quia nimirum jus extremæ neceſſitatis eſt in rem neceſſariam, & non in perſonam Domini rei. At poteritne Dominus rei tunc impedire, & prohibere auferentem? Hic nodus difficilis, & mihi nondum liquidò ſolutus. Certum tamen eſt poſſe, ſequendo oppoſitam ſententiam, etiam probabilem, quòd alter tantam ſummam auferre non poſſit. Qua ratione datur bellum ex utraque parte juſtum, non abſolute per ſe, ſed per accidens ratione oppoſitarum opinionum probabilium. De quo in materia de Conſcientia, & juſtitia.

§. II. *In neceſſitate gravi.*

HAbens ſuperflua naturæ, & ſtatus, tenetur ſub mor- 55
tali facere eleemoſynam proximo gravem neceſſitatem patienti (ſi nimirum ipſe ſciat neceſſitatem, & alius non adſit, qui debeat, & poſſit, ac velit ſuccurrere, juxta ſupra dicta) *Communiſſima DD. Azorio, Sanch. & aliis congeſtis, Laym. lib. 2. tract. 3. cap. 6. num. 4. & Diana par. 5. tr. 8. reſol.* 14. contra paucos ibidem relatos. Ratio generalis Charitatis, etiam hic militans eſt: Quia lex Charitatis obligat ſuccurrere proximo in vera neceſſitate, quando ſine noſtro incommodo, vel detrimento poſſumus: tenemur enim diligere proximos, ſicut nos ipſos: & non tantùm *verbo, & lingua, ſed opere, & veritate*, inquit S. Joan. ſuprà allegatus, ſed qui habet ſuperflua naturæ, & ſtatus poteſt ſuccurrere proximo ſine gravi ſuo incommodo, vel detrimento: ergo in vera gravi ejus neceſſitate etiam tenetur. Adde: Quòd ſi in gravi neceſſitate nullus ſuccurrat, etiam proximo imminere neceſſitatem extremam. Unde S. Scriptura tam ſtricte præcipiens eleemoſynas in neceſſitate proximi, non facit mentionem extremæ tantùm neceſſitatis, ut nimirum intelligatur omnis vera, & gravis neceſſitas proximi, prout ubique intelligunt SS. PP. Sic D. Ambroſius *lib.* 1. de officiis, cap. 13. ait: *Grandis culpa eſt, ſi, ſciente te, fidelis egeat: ſi ſcias eum fame laborare, ærumnam pati, præſertim ſi mendicare erubeſcat.* Sic ille. Quin etiam cum S. Thoma, aliiſque *cit.* Laym. *cit. num.* 4. & Tamb. *lib. 5. Decal. cap.* 1. §. 1. recte docet in valde gravi neceſſitate proximi teneri divitem ſuccurrere, etiam de aliquibus neceſſariis: non tamen valde neceſſariis ſtatui, ſic ut ipſe ſuccurrens inde deberet incurrere neceſſitatem: hoc enim lex, & ordo Charitatis nunquam præcipit.

EXCEPTIONES, ET CASUS.

I. ETſi gravi, immo etiam extrema neceſſitate omnimoda 56
laboranti, qui ſcilicet te, & ſpe pauper eſt, habens ſuperflua ex præcepto eleemoſynæ teneatur dare gratis, quæ neceſſaria ſunt ad neceſſitatem ſublevandam: quando tamen gravi, vel extrema neceſſitate laborans non ſpe, ſed re tantùm, ſeu actu hic, & nunc pauper eſt, puta, quia vel alibi in Patria v. g. habet bona, vel ita conſtitutus eſt ut probabiliter credatur poſtea acquiſiturus, vel non ipſa re, ſed ſolùm uſu rei indiget, ut equo, curru &c. nemo tenetur gratis dare, ſed ſufficit accommodare, vel vendere cum onere reſtitutionis, vel ſolutionis, ſub conditione cùm aliquando poterit. Ita ſatis *communis DD.* Navar. *cap.* 24. Leſſ. *lib. 2. de juſtit. cap. 16. dub. 1. Vaſquez, Tannerus*, aliiſque citatis Diana *eodem tract. ſuprà.* Ratio: Quia præceptum Charitatis, & eleemoſynæ ſolùm præcipit ſuccurrere neceſſitati proximi: hac autem ratione vere ſuccurritur neceſſitati proximi, etſi non per ſimplicem eleemoſynam, tamen vero opere Charitatis, & Miſericordiæ: idque maxime verum eſſe debet, quoties notabilis ſumma pecuniæ, vel res magni pretii v. g. ultra viginti florenos inter præſentem neceſſitatem eſſet expendenda. Nam licèt quis in extrema neceſſitate licite accipiat neceſſaria, accipienti tamen rem magni pretii non juſte imponitur hæc gravis obligatio reſtituendi aliquando, cùm poterit, ſeu ad pinguiorem fortunam pervenerit, ut notant *DD. cit.*

II. Ha-

57 II. Habèns ergo ſuperflua naturæ, & ſtatus, videnſque proximum gravem neceſſitatem pati v. g. fame, vel morbo affligi, ob debita diuturno carcere macerari: eum ab hoſte raptum &c. tenetur ſoccurrere, ſaltem mutuando, maxime cùm alter petierit, & alius, qui jure poſſit, & velit, non adſit. Ubi tamen gravitas peccati omiſſionis ex circumſtantiis expendenda eſt prudenti judicio. Neque (uti jam ſuprà dictum) tenetur quis inquirere de gravi neceſſitate proximi, ſed ſufficit miſereri occurrentibus: nec tenetur juvare omnes, ſed quibus placet, ſervato ordine Charitatis, neque totam neceſſitatem ſublevare, ſed pro facultate, & arbitrio aliquid contribuere, ut ex communi notant DD. *cit.* Et optime *Vaſquez Opuſculo de eleemoſyna*.

58 III. Ægroto gravi, & maxime extrema neceſſitate laboranti, tenetur Medicus gratis ſubvenire, ſaltem arte, ſi ſumptu nihil poſſit. Univerſaliter Advocatus tenetur gratis in judicio patrocinari proximo, non tantùm in extrema neceſſitate, & cauſa capitali, ſed etiam in gravi, ut ſi putetur injuſte damnandus ad gravem mulctam, publicam fuſtigationem, triremes &c. niſi in judicio defendatur. Ex communi Suar. *de Charitate diſp. 7. ſect. 4. num.* 4. Leſſius *lib. 2. cap. 31. dub. 7.* Laym. *cit. cap. 6. num.* 5.

59 IV. Captivum apud Turcas nemo tenetur ſub mortali, etiam de ſuperfluis redimere, quia ad id magna ſumma requireretur, & facile pretium redemptionis augeretur; tenetur tamen tali petenti, utpote in vera gravi neceſſitate poſito aliquid dare. Excipe: niſi captivus talis eſſet injuſte occidendus, præ triſtitia, vel aliis ærumnis conficiendus: tunc enim vere eſſet in extrema neceſſitate, ideoque de ſuperfluis ſtatus neceſſariò juvandus: ut cum aliis notat Diana *eod. tract. reſol. 6.* Cæterùm an egens etiam in gravi neceſſitate licite poſſit auferre ſibi neceſſaria? ſuo loco videbitur.

§. III. *In neceſſitate communi.*

60 PRobabiliſſimum eſt, habentes bona ſimpliciter ſuperflua naturæ, & ſtatus, etiam ſub mortali teneri quandoque facere eleemoſynam pauperibus, communem tantùm neceſſitatem patientibus. Ita communiſſima DD. præſertim Antiquiorum. S. Thomas *2. 2. q. 32. art.* 5. Navar. *c.* 24. *n.* 5. *Richard. Sotus, Bannes, Covarruvias, Valentia, Arragonius, Azorius, Filliucius*, aliiſque relatis Bellarminus *lib. 2. de bonis operibus cap.* 7. Tannerus *tom. 3. diſp.* 2. *q.* 5. *dub.* 2. Laym. *lib. 2. tract. 3. cap. 7. nu.* 5. (Etſi contrarium ſentiant plerique moderni, ut videbitur.) Eſt hæc Sententia, uti longe communior, ita ſine dubio tutior, Sacræ Scripturæ, & SS. PP. conformior, & ideo paulò latiùs confirmanda in gratiam mendicantium.

61 I. Sumitur ex S. Scriptura *Lucæ* 3. Joannes Baptiſta cùm dixiſſet: *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur*; Quærentibus turbis, quid igitur faciemus? non utique ſolo conſilio, ſed præcepto, reſpondit: *Qui habet duas tunicas, det non habenti, & qui habet eſcas, ſimiliter faciat.* Ubi per duplices tunicas, & eſcas, intellexit bona ſuperflua. Nec dixit; *Det frigore, vel fame morienti*, ideſt, extremam, vel gravem neceſſitatem patienti, ſed ſimpliciter, *non habenti*, communem ſcilicet etiam neceſſitatem concludens. Rurſus *cap.* 12. diviti illi habenti plurima bona, & cogitanti de amplificandis conditoriis, dictum eſt: *Stulte, hac nocte repetent animam tuam a te; quæ autem paraſti, cujus erunt? Si eſt, qui ſibi theſaurizat, & non eſt in Deum dives.* Quem locum exponens D. Auguſt. *l. quinquagint. homiliarum homil. lib.* 7. docet; Divitem illum non ob aliud peccatum eſſe damnatum, niſi quia ſuperflua retinebat, & ſic perituros ſui ſimiles, Denique 1. Timoth. ultimo. *Divitibus hujus ſæculi præcipe non ſublime ſapere, neque ſperare in certo divitiarum, ſed in Deo vivo, qui præſtat nobis omnia abunde ad fruendum; bene agere, diviter fieri in bonis operibus, facile tribuere, communicare, theſaurizare ſibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant vitam æternam.*

62 II. Probatur clariſſima SS. Patrum auctoritate. D. Baſilius in Oratione in illud Lucæ 12. *Deſtruam horrea mea*: inquit: *At tu nonne ſpoliator es, qui, quæ diſpenſanda accepiſti, propria reputas. Eſt panis famelici, quem tu tenes: nudi tunica, quam in conclavi ſervas: diſcalceati calceus, qui apud te marceſcit: indigentis argentum, quod poſſides inhumatum. Quocirca tot pauperibus injuriam facis, quot dare valeres.* D. Chryſoſt. hom. 34. ad populum Antiochenum. *Numquid grave quidpiam, & onerolum a nobis requirit? Neceſſitatem excedentia vult nos facere neceſſaria, & quæ ne quicquam, & inutiliter poſita ſunt, hæc vult bene diſtribui.* Et infrà: *Tuarum rerum es, ò homo, diſpenſator, non minùs, quàm qui bona Eccleſiæ diſpenſat. Non ad hoc accepiſti, ut in delicias abſumeres, ſed ut in eleemoſynam erogares &c.* Div. Ambroſ. Serm. 18. *Sed ais, quid injuſtum eſt, ſi, cùm aliena non invadam, propria diligenter ſervem? O impudens dictum! propria dicis? quæ? Ex quibus reconditis in hunc mundum detuliſti? Non minus eſt criminis habenti tollere, quàm cùm poſſis, & abundes, indigentibus denegare.* D. Auguſt. in illud Pſalm. 147. *Confortavit ſeras portarum tuarum*: ait; *Superflua diviti, neceſſaria ſunt pauperi. Aliena retinet, qui iſta tenet.* Div. Gregor. 3. *part.* Paſtoralis, Admonitione 22. inquit: *Admonendi ſunt, qui nec aliena appetunt, nec ſua largiuntur, ut ſciant ſolicite, quòd ea, de qua ſumpti ſumus, cunctis hominibus terra communis eſt, & idcirco alimenta quoque omnibus communiter profert, & idcircò in caſſum ſe innocentes putant, qui commune Dei munus ſibi privatim vindicant.* Plura pulcherrima confert Valent. *tom. 3. diſp. 3. quæſt. 9. punct.* 4.

III. Probatur Ratione deſumpta ax ipſo præcepto Charitatis, quo tenemur proximum diligere, ſicut nos ipſos, ideoque cùm facile poſſumus, etiam ei in quavis miſeria conſtituto ſuccurrere, ſicut vellemus nobis ſuccurri, ſed divites habentes bona ſuperflua facile poſſunt ſublevare miſeriam pauperum, etiam communem neceſſitatem patientium. Neque fieri poteſt, ut diligant vere proximos, ſicut ſeipſos, ſi neque ſuperflua quidem velint cum illo in neceſſitate communicare: Juxta illud 1. Joan. 3. *Qui habet ſubſtantiam hujus ſæculi, & viderit fratrem ſuum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodò Charitas Dei manet in illo?* Ergo ad hoc obligantur ex præcepto Charitatis. Accedit ſpecialis ratio aſſignata a SS. Patribus etiam *citat.* Divites habentes bona ſuperflua, etſi reverà ſint Domini opum ſuarum juſte acquiſitarum, ſi comparentur ad Deum, non tam Domini, quàm diſpenſatores dicendi ſunt: Dei enim omnium Conditoris providentia fiunt homines divites, aut pauperes, & illi divites Deo de divitiarum uſu rationem redditurí ſunt, ut Chriſtus docuit multis parabolis, maxime villici iniquitatis: ergo divites tenentur bona ſua diſpenſare ſecundùm voluntatem, & ordinationem Dei. Atqui Deus omnium Pater voluit, & ordinavit, ut alii ſuperfluis abundent, alii neceſſariis egeant perpetuò, ſed infinita providentia divitias inæqualiter diſtribuit. alios voluit divites, alios pauperes, ut illi per miſericordiam, iſti per patientiam Regnum Dei conſequantur: ergo contra voluntatem Dei peccant divites, bona ſuperflua retinentes, derelictis pauperibus, etiam communem neceſſitatem patientibus. Addunt denique recte DD. *cit.* in communi neceſſitate pauperum moraliter ſemper eſſe aliquam neceſſitatem gravem, & recte: ſi enim in communibus neceſſitatibus nullus ſuccurrat, neceſſariò oriuntur neceſſitates graves, & denique extremæ, quo caſu omnes tenebuntur ſuccurrere: ergo etiam in communi neceſſitate tenebitur quivis aliquando ſuccurrere, tum quia forte gravis eſt: tum quia certe facile gravis, & tandem extrema fieri poteſt. 63

IV. Minùs ergo probabilis, minùs tuta, minùs pia eſt oppoſita ſententia ſane etiam gravium DD. *S. Antonin. Alenſis, Gabriel, Rodriq.* aliorum cum Vaſquez *opuſculo de eleemoſyna cap.* 1. & octodecim citantis *Dian. par. 5. tract. 8. reſol.* 37. Ratio potiſſima eſt: Quia non teneor alicui erogare mea bona, quando vel prudenter æſtimo eius neceſſitatem valde levem, & tolerabilem eſſe, vel eſſe ſublevandam ab aliis: Atqui omnis neceſſitas *Communis ideo dicitur*, quia vel ſupponitur aliis mediis ordinariis facile ſublevabilis, vel quia de ſe modica, levis, & tolerabilis eſt, ut ei ſuccurrere non tam videatur ſublevare neceſſitatem, quàm procurare felicitatem: ergo non eſt obligatio faciendi eleemoſynam in neceſſitate communi: ſaltem ſub mortali: immo nec ſub veniali, concludit *Diana cum aliis lib. cit.* Confirmatur: Quia alioquin ſequeretur infinitos divites damnari, qui communes illas pauperum neceſſitates parvi faciunt, & niſi gravem neceſſitatem apprehendant, eleemoſynam omittunt. Et tandem intolerabile eſſet onus diviti ſingulis ſuccurrere neceſſitatibus communibus, cùm hæ frequentiſſimæ ſint, & innumeræ. Fatendum omnino eſt etiam hanc probabilem eſſe ſententiam, & omnino tutum, ut ſaltem Confeſſarius ſecundùm eam poſſit ſe accommodare pœnitenti eam ſequenti, ut inferiùs iterum notabo. 64

Ad fundamentum tamen facile Reſp. Ea ratione ſolùm probari, quòd dives non teneatur facere eleemoſynam, aut determinate huic pauperi, quamdiù ſupponitur ejus neceſſitas ſublevanda ab aliis, vel eſſe valde levis, & tolerabilis, aut generaliter omnibus pauperibus communem neceſſitatem patientibus, quod nos non aſſerimus, ſed notanter diximus, *Quandoque*. Minime autem probatur, eos non teneri unquam facere eleemoſynam in communi neceſſitate, cùm S. Scripturæ, & SS. Patrum doctrinæ manifeſte repugnet. Et noviſſime omnino convincere videtur ab Innoc. XI. damnata hæc propoſitio 12. *ſup. cit. Vix in ſæcularibus invenies, etiam in Regibus, ſuperfluum ſtatui, & ita vix aliquis tenetur ad eleemoſynam, quando tenetur tantùm ex ſuperfluo ſtatui.* Audis? Damnatur ſententia aſſerens. *vix ali-* 65

Digitized by Google

aliquem teneri ad eleemoſynam de ſuperfluo ſtatui. Ergo a fortiori damnata videtur ſententia aſſerens: *teneri nunquam*. Sunt tamen etiam hic

EXCEPTIONES, ET CASUS.

66 H*Abentes bona ſuperflua &c.* Excuſantur ergo ab eleemoſyna danda in communi neceſſitate, qui licèt habeant bona ſuperflua ſtatui præſenti, neceſſaria tamen ſunt ſtatui futuro, ut pro dotandis, & elocandis liberis, &c. aut alia pro altiori ſtatu per media licita probabiliter acquirendo. Cum enim Reipublicæ expediat fieri mutationem ſtatuum, licite quis ad altiorem ſtatum poteſt tendere, atque ad eum obtinendum, & conſervandum ſuperfluas anteà opes conſervare, dummodò conſervatio non fiat tempore extremæ, vel gravis neceſſitatis Reipublicæ. *Communis DD. cum S. Thoma, Nav. Laym. cit.* Quare rursùs fatendum eſt, ſæculares raro habere ſuperfluas opes ſtatui ſimpliciter, ſicque raro peccare in neceſſitate communi eleemoſynas omittendo. Unde rectè monent DD. cum Layman. *cit. art. 6. n. 5.* Confeſſarium non facile aut vix unquam abſolutionem negare debere divitibus, qui in communi tantùm neceſſitate eleemoſynas facere recuſant: tum quia de hac obligatione, an, & qualis ſit, Doctores non conſentiunt, & oppoſita Sententia gravium DD. damnanda non eſt: tum quia, ut dictum eſt, divites raro habent bona ſimpliciter ſuperflua, & vix accidit, quin cauſam aliquam habeant, cur eleemoſynam facere recuſent.

67 II. Tenentur *quandoque facere eleemoſynam*: utique non ſemper, & ubique, & omnibus communem neceſſitatem patientibus, alioquin certe, & ditiſſimus quiſque ipſe facile in gravem neceſſitatem incideret, ad quod neminem adſtringit Charitas, licèt alliciat. Satisfacies ergo, o Dives huic obligationi dando *quandoque* eleemoſynam de bonis ſuperfluis communi neceſſitate laborantibus pro ratione facultatum tuarum. Tambur. *l. 5. c. 1. §. 1. n. 17.* bene putat ſatis eſſe, ſi ex centum aureis annuis dies duos, ex ducentis quatuor, (ſed certe non eadem proportione, ſi multùm excedant tuæ divitiæ.) Id enim videtur ſatis pro neceſſitate adeò non urgente. Pro plebeis optimum conſilium eſt, ex lucris quibuſque decimam partem ſe ponere in honorem Dei pauperibus erogandam; tum in gratiarum actionem, tum pro impetranda benedictione in futurum. Id enim perfacile, & ſine dubio ſufficiens eſt.

68 III. In caſibus particularibus, huic, vel illi pauperi, cùm facillime poſſis, abſque ulla cauſa, eleemoſynam negare in communi neceſſitate, non niſi veniale eſt: debitum enim faciendi eleemoſynam in neceſſitate communi reſpecta unius, & alterius cenſetur materia levis, quæ tamen reſpectu omnium gravis eſt; ut ex communi notant *Tanner. & Laym. cit.* Omni autem culpa vacabit communiter indigenti negare eleemoſynam, ſi aliqua ſubſit cauſa rationabilis: utpote, cùm nimis multi, & ſæpe petunt: cùm differs, ut tempore commodiori, vel aliis des, qui magis placent, & indigent: cùm in communi neceſſitate neges eleemoſynam, ut differas in neceſſitatem prævisam gravem. Ita ſi ſtatuiſti bona tua ſuperflua applicare ad alios pios uſus, excuſaberis ab eleemoſyna danda in communi tantùm neceſſitate, minime verò in gravi, vel maxima.

69 IV. Quantitas, & modus erogandi eleemoſynam æſtimari, & regulari debet ex quatuor. 1. *Ex quantitate facultatum*: juxta illud Tobiæ. 4. *Quomodò potueris, ita eſto miſericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: ſi exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri ſtude.* 2. *Ex neceſſitate pauperum*: Quo enim major eſt neceſſitas, & indigentia proximi: eò plus erogandum erit pro facultate, utpote plus in extrema, quàm gravi, & plus in gravi, quàm communi. 3. *Ex numero pauperum* Si enim magna eſt multitudo pauperum, neceſſitas communis, minùs erogandum erit inter ſingulos, ut plures juves. Si verò multorum, & ſit neceſſitas gravis, vel extrema, & plures ſufficienter juvare nequeas, præſtat uni, vel paucis dare, quod proſit (aliis Dei, & piorum curæ relictis) quàm inter plures diſpergere, quod non proſit. 4. *Ex ordine Charitatis*: Suppoſita enim neceſſitate æquali, extrema, gravi, communi aliis præferendi ſunt nobis corpore, vel ſpiritu magis conjuncti; ut magis patebit. *Sect. 4.*

COROLLARIUM,

70 P*Eccant* ſine dubio divites habentes bona ſimpliciter ſuperflua & vitæ, & ſtatui, qui ex propoſito ſtatuunt in communibus neceſſitatibus nullam nunquam eleemoſynam facere; aut ſaltem implicito ejuſmodi propoſito reipſa nunquam eleemoſynam erogant indigentibus, atque abſque ulla rationabili cauſa omnes omnino pauperes a ſe inhumaniter depellunt. Tales enim inordinato divitiarum amore affecti, omni Dei, & proximi charitate exuti videntur, juxta verbum Chriſti: *Non poteſtis Deo ſervire, & Mammonæ.* Ex communi *Valent. Tanner. cit.* idque abunde probant. Quomodò ergo excuſandi a mortali, qui panes, veſtimenta, &c. potiùs corrumpi ſinunt, vel canibus inutilibus dant, quàm pauperibus amore Dei petentibus? ſuperfluis contra ſtatum conviviis, aliiſve modis magnas opes dilapidant, pauperi interim ordinarie nummum, vel fruſtulum panis inhumane negantes, veri illius Epulonis Evangelici nepotes? Juvat audire D. Auguſtinum ſerm. 231. ſuper illa verba Tobiæ 4. *Quomodo potueris, ita eſto miſericors:* exclamantem: *O infelicitas generis humani! quàm multi inveniuntur, qui ebrioſos, & luxurioſos ampliùs, quàm oportet, cogunt bibere, & ante oſtium pauperibus petentibus unum calicem diſſimulant dare: nec attendunt, quia illud quod luxurioſis videntur ingerere, Chriſtus in pauperibus deberet accipere.* Et poſt: *Sed qui tales ſunt, quando alios in nimio potu ſepeliunt, pauperi eleemoſynam petenti dicunt: vade in ante & dabit tibi Deus. Et utique, dum ambulaverit, Deus ei daturus eſt. Quid eſt ergo, quod dicit: vade in ante, & dabit tibi Deus? Niſi vade ad illum hominem, qui habet Deum, quia daturus eſt Deus. Ac ſi ore ſuo ipſe confitetur apud ſe Deum non eſſe, quo inſpirante poſſit erogare pauperibus.* Hæc S. Doctor. Cui liceat ſubſumere: atqui apud quem DEUS non eſt, certiſſime diabolus eſt: ergo &c. Tandem ſpecialiter Epiſcopi Beneficiati tenentur ſtrictiſſima obligatione facere eleemoſynas de bonis, & divitiis ſuperfluis Eccleſiaſticis ſtatui, & ſuſtentationi ſuæ congruæ: quia tum ex ſententia, & mente fundatorum, tum ex Sacrorum Canonum Decretis, redditus Eccleſiaſtici ſpeciali ratione pauperibus ſunt obligati, de quo in materia de juſtitia. Hic ſolum obiter *Notandum*: Prædictos Beneficiatos non obligari totum reſiduum ſuſtentationi erogare pauperibus, ſed ſufficit errogare, aut medietatem ſuperfluorum, aut quartam partem omnium redditunm, quod tutius eſt, ne Beneficiati totos redditus laxiori ſuſtentationi laxa conſcientia applicent, ut cum aliis bene probat *Diana ſup. cit.* Loquimur autem de communi neceſſitate, nam in neceſſitate gravi eos ad ampliùs obligari, certum eſt apud omnes. Tandem eadem ratione Monaſteria quædam, & domus Religioſæ ratione fundationis inſtituta ad faciendam eleemoſynam. & hoſpitalitatem, dare tenentur utique ſub peccato mortali.

§. IV. *De bonis propriis, & juſtis tantùm.*

N*Imirum* tantùm habens propria, & juſta bona, aut de licentia expreſſa, vel rationabiliter præſumpta habentis, poteſt, & tenetur facere eleemoſynas communi ſaltem neceſſitate. *Omnes*. Ratio patet: Quia eleemoſyna eſt gratuita largitio: nullus autem poteſt alteri largiri, niſi quod ejus proprium eſt, aut de aliqua licentia ejus, cujus proprium eſt, niſi extrema, vel forte etiam gravis neceſſitas aliquid permittat, de quo mox; ergo &c. Unde Prover. 3. dicitur: *Honora Deum de tua ſubſtantia*. Et vulgare dictum eſt: *Ex alieno liberalem eſſe, ſpecies furtis eſt*. Vulgò ajunt: Furari corium, & calceos dare pauperibus. 71

EXCEPTONES, ET CASUS.

I.

Quoad neceſſitates.

I*N* extrema neceſſitate proximi quivis poteſt, & tenetur ſuccurrere, ſi propria bona non habeat, etiam de bonis alienis, etiam inſcio, ſi commode conſuli non poſſit, etiam invito Domino. *Communiſſima cum S. Thom. ſæpe cit. q. 23. art. 7.* Quia nimirum in extrema neceſſitate, quoad uſum neceſſarium, omnia ſunt communia: & ſicut ipſe extrema neceſſitate laborans a quovis licite poteſt auferre ſibi neceſſaria, ſine onere reſtitutionis: ita quivis poteſt ei ſuccurrere, ſi ex proprio nequeat, ex alieno, ut alienum auferendo, aut alienum ante, etiam injuſte habitum, aut per furtum, aut uſuram, largiendo, quantum ad extremam ejus neceſſitatem ſublevandam opus eſt; nec quoad hoc tenebitur ad reſtitutionem: uti cum S. Thoma notant Valent. *to. 3. diſp. 3. pu. 4.* Tanner. *cit. dub. 2.* Laym. *cit. c. 6.* Quo patet a fortiori, in neceſſitate extrema, quoad opus eſt, eleemoſynas facere poſſe uxores, filiosfamilias, Religioſos, Servos, inſciis, vel etiam invitis Maritis, Parentibus, Prælatis, Dominis: tali enim caſu ſunt irrationabiliter inviti. 72

73 In neceſſitate gravi, res controverſa eſt nonnihil. Communis enim Sententia negat egenum in gravi neceſſitate poſſe licite auferre ſibi neceſſaria a divite inſcio, vel invito; & ſic conſequenter non licebit alteri de alieno, vel injuſto dare eleemoſynam, inſcio, vel invito Domino. Contra

Contrà

trà alii cum Diana *part.* 2. *tract.* 3. *reſolut.* 27. *&* *part.* 5. *tr.* 8. *reſolut.* 2 . id licere affirmant: & conſequenter concedunt, te de alieno poſſe ſuccurrere gravi neceſſitati proximi, ſi non poſſis de proprio. Sed de hoc agendum in ſeptimo Præcepto.

74 In neceſſitate communi, conſentiunt omnes, neminem poſſe, vel teneri facere eleemoſynam de bonis alienis, vel injuſtis, ac obnoxiis reſtitutioni certæ perſonæ faciendæ: exceptis caſibus. 1. De conſenſu expreſſo, vel tacito Domini. 2. De rebus, quæ non eadem numero, ſed ſpecie tantùm reſtitui debent: verb. gr. de pecunia, furto, vel uſura acquiſita, poteſt interim fieri eleemoſyna, ſalva obligatione reſtituendi æquivalens. 3. De alienis incertis, ſeu certæ perſonæ non obnoxiis, quorum ſcilicet Dominus ignoratur, vel abeſt, ut ei reſtitui nunquam poſſint, poteſt, & debet fieri eleemoſyna pauperibus: ſicut etiam de bonis acquiſitis per uſuram, & ſimoniam, ex peculiari diſpoſitione Juris. Sed tunc non eſt proprie eleemoſyna, vel opus miſericordiæ, cùm ſit debitum ex juſtitia, ut ex S. Auguſt. *Epiſt.* 54. *ad Macedonium* notavit D. Thom. *cit. q.* 7. *ar.* 7. 4. De illicite tantùm acquiſitis, at non injuſte, nec obnoxiis reſtitutioni, ut lucra meretricum, lenonum, hiſtrionum, &c. quæ licet turpiter, & illicite acquirantur; tamen patrato ſcelere licite acceptantur, & poſſidentur, eleemoſyna fieri poteſt, & in neceſſitate vera etiam debet. *Communiſſima cum S. Thoma* aliiſque cit. apud Layman. cit. nu. mer. 7.

QUO AD PERSONAS CERTAS.

I. Uxores.

75 HÆc etiam extremam, in omni neceſſitate poſſunt facere eleemoſynam. Ex communi doctrina Div. Thomæ cit, Navar. *cap.* 17. *n.* 155. Diana *par.* 5. *tract.* 8. *reſolut.* 34. In his caſibus. 1. De bonis ſuis paraphernalibus, ſeu ultra dotem marito allatam habitis, vel acquiſitis ante, vel durante Matrimonio, utpote ex hæreditate, donatione, propria induſtria familiæ non debita, neque nociva. Limitat *Navar. cit.* Niſi ipſa familia egeret, quæ ordine Charitatis aliorum neceſſitati, cæteris paribus, præferenda eſſet. 2. Cùm uxor ipſa familiam gubernat, vel conſentiente marito, ut paſſim ſolet, vel marito abſente, ægroto, amente, aliave cauſa impedito. Quo tamen caſu non debet facere majores eleemoſynas, quàm vir, ſi gubernaret, faceret, vel facere deberet. Adde etiam pro ſalute corporali viri fœminam licite facere eleemoſynam, exemplo Abigaelis. 1. *Reg.* 25. 3. Quando a marito aſſignatur uxori certa ſumma pro ſua, vel etiam liberorum ſuſtentatione, quod ſupereſt, vel quod ſubtrahit, ſancte arogat in eleemoſynas, & licite in honeſtas donationes, etiam liberales, inſcio marito. 4. Quotieſcumque occurrit neceſſitas, in qua maritus ipſe teneretur eleemoſynas facere, tamen nolit, utpote non tantùm in neceſſitare extrema, vel gravi, ſed etiam in communi, quando adſunt bona ſuperflua ſtatui, & maritus nunquam vellet dare eleemoſynas, ſervato debito moderamine, poteſt & debet facere uxor: tunc enim quoad hoc velut in viri locum ſuccedit: ejuſque defectum ſupplet; idque ipſo jure divino, quo uxor data eſt in adjutorium viro: & quia major eſt obligatio communis præcepti Charitatis ad ſuccurrendum proximo, quàm ſubjectionis, & dependentiæ in gubernatione rei domeſticæ, ad maritum: ideoque ceſſare debet hæc ſubjectio, urgente priori præcepto Charitatis. Extra hos caſus abſque expreſſa, vel interpretativa mariti licentia, vel conſenſu, non licet uxori facere eleemoſynas de bonis communibus, quippe quorum adminiſtratio ad maritum ſpectat.

II. Filiifamilias.

76 DE ipſis bonis parentum, quorum proprietas, vel ſaltem uſus fructus ad parentes ſpectat, per ſe nullas poſſunt facere eleemoſynas, niſi 1. de expreſſo, vel interpretativo, ſeu præſumpto eorum conſenſu, qui in rebus levibus ut panum fruſtis, vel nummis, facile præſumitur, *ſecundùm omnes*. 2. Quando peregrinantur, aut reſident in Scholis exteris, poſſunt facere eleemoſynas de ſumptibus paternis, quas alii ſuæ conditionis faciunt. 3. Quando a parentibus habent deputatam ſummam pro ſua ſuſtentatione, quod ſupereſt, vel quod ſubtrahunt, ſicut in alios quoſvis uſus licitos, ita maxime licite in pauperes erogant. 4. Per ſe eleemoſynas facere poſſunt de peculio ſuo caſtrenſi, vel quaſi caſtrenſi, quod ſcilicet acquirunt, aut per militiam, aut per officium publicum liberale, ut Medici, Advocati, &c. vel per donationem Principis. Non item de peculio profectitio, quod ratione perſonæ, vel bonorum parentis acquirunt: nec de adventitio, quod ſibi intuitu aliorum donatione habent: quorum enim uſus fructus ad patrem ſpectant, quamdiù vivit eorum curam gerens. Excipitur ſemper extrema neceſſitas.

III. Servi, & Ancillæ.

77 DE bonis Dominorum ſimiliter per ſe non poſſunt facere eleemoſynas, cùm nullam habeant adminiſtrationem bonorum Domini ſui, niſi ſimiliter, de expreſſo, vel tacito eorum conſenſu, qui hic facile præſumi debet de rebus parvis, quæ aliàs inutiliter perirent, & maxime ea, quæ ſibi de victu conceſſo ſubtrahunt: & denique de proprio peculio per ſe poſſunt, quod placet.

IV. Religioſi.

78 DE bonis Monaſterii, quorum adminiſtrationem non habent, non poſſunt abſque licentia, vel conſenſu expreſſo, vel præſumpto Superioris facere alias eleemoſynas in materia gravi ſub mortali peccato proprietatis, excepto ſolo caſu extremæ neceſſitatis. *Ratio eſt evidens*: Quia nullum habent jus in illa bona; nec habere poſſunt in particulari ratione voti paupertatis. Poſſunt autem Religioſi facere eleemoſynas de bonis Monaſterii. *In primis* cùm adminiſtrationem habent juxta cujuslibet Ordinis, vel Monaſterii morem. 2. Cum conſenſu, & licentia Prælati etiam præſumpta: utpote ſi occurrente gravi neceſſitate, Superior commode adiri non poteſt; aut exiguum quid erogandum eſt, rationabiliter præſumitur de conſenſu. 3. Denique cùm peregrinantur extra Monaſterium Studiorum, vel aliorum negotiorum cauſa, ut ſuprà de filiisfamilias dictum.

Hæc omnia ex communi, & certa DD. Sententia hic obiter, & ſummarie pro integranda materia *de eleemoſyna* ad neceſſariam notitiam Confeſſarii annotata ſufficiant: aliàs ex profeſſo eorum fundamenta tradenda ſunt in Materia *de juſtitia*, maxime ad ſeptimum Præceptum.

COROLLARIUM.

79 EX dictis patet de operibus Miſericordiæ corporalibus. Etenim paſcere eſurientem, potare ſitientem, veſtire nudum, colligere hoſpitem: hæc veriſſime comprehenduntur nomine eleemoſynæ: in quibus omnibus poteſt eſſe neceſſitas, vel communis, vel gravis, vel extrema, adeoque obligatio ſub peccato mortali. De redemptione captivorum innocentum ſuprà aliquid tactum eſt, & in his partibus rarus caſus. Viſitare infirmos, & ſepelire mortuos, ſunt beneficia communia Charitati: quorum omiſſione, ſecluſo odio, vel inimicitia, aut ſcandalo aliorum, rarò poteſt contingere peccatum mortale. Procedendum ergo nunc ad opera Miſericordiæ ſpiritualia.

SECTIO III.

Obligatio correctionis fraternæ.

SUMMARIUM.

80 Uſque ad n. 85. *Explicatur correctionis, vel correptionis fraternæ definitio.*

85 *Ex Charitate quilibet obligatur ſub mortali corrigere proximum: ubi*

86 I. Adeſt materia ſufficiens. *Quæ illa?* uſque ad n. 91.

91 II. Certa notitia peccati proximi. *&* 92.

93 III. Spes emendationis. *Caſus varii uſque ad nu.* 97. *&*

99 IV. Opportunitas. *Quando hæc cenſeatur adeſſe*, uſque ad n. 103.

103 *Corollarium.*

104 *In correctione fraterna obſervandus eſt ordo.*

105 *Ut ſi peccatum proximi eſt occultum, correctio fiat occulta, inter te, & ipſum ſolum, ſi emendatio ſperatur.*

106 *Si te non audierit, adhibe tecum adhuc unum, vel duos.*

107 *Quòd ſi non audierit eos, dic Eccleſiæ, hoc eſt, Superiori.*

108 Uſque ad n. 112. *Quando peccatum eſt publicum, perniciosum, ſeu contagioſum Reipublicæ, ut proditiones, conſpirationes, &c. aut privata monitio inutilis: prædictus ordo ſervandus non eſt, ſed ſtatim denuntiari poteſt ſuperiori.*

112 *Corollarium.*

80 COrrectio, vel correptio fraterna definitur: *Admonitio conveniens, qua ex Charitate, & miſericordia proximum a malo, vel periculo peccati ad bonum honeſtatis convertere nitimur*: Nimirum vel ad proximi peccatum emendandum, ſi jam perpetratum ſit: vel impediendum, ſi in proximo ſit perpetrandum. Dicitur

Digitized by Google

81 I. *Correctio, vel correptio:* Etſi enim hæc duo proprie in rigore differant. Correptio enim proprie ſignificat ipſam admonitionem factam ad emendationem proximi, velut medium. Correctio verò ſignificat ipſam emendationem proximi factam per correptionem, tanquàm finem, Multi enim poſſunt corripi, qui tamen non corriguntur. Aliter apud *S. Thom.* & alios. *Correptio* propriæ ſignificat admonitionem fraternam, quæ eſt fratris ad fratrem, & actus Charitatis. *Correctio* verò ſignificat admonitionem judicialem, quæ eſt Superioris ad ſubditum, & actus juſtitiæ ordinatus ad bonum commune. Communiter tamen *correctio*, & *correptio*, cum addito, *fraterna* pro eodem ſumuntur.

82 II. *Eſt admonitio conveniens*: facta nimirum, cum debitis conditionibus, quæ communiter aſſignantur tres, ut ſcilicet ſit *ſecreta*, *charitativa*, & *opportuna*, de quibus in aſſertione. Neque correctio fraterna conveniens ſit ſolo ſermone, admonendo, corripiendo, dehortando proximum de peccato, ſed etiam ſigno, vel quocunque modo utili ad proximum a peccato removendum.

83 III. *Quæ ex charitate, & miſericordia:* Correctio enim fraterna eſt actus *charitatis* volentis proximo bonum maxime ſpirituale; & nolentis malum oppoſitum, adeoque pro poſſe conantis amovere, juxta illud D. Auguſtini Ser. 16. De verbis Domini. *Debemus autem amando corripere, non nocendi cupiditate, ſed ſtudio corrigendi*. Lege totum, eſt homilia 16. Pentecoſtes. Et eſt actus *miſericordiæ* condolentis proximi miſeriam, maxime ſpiritualem peccati, eandemque pro poſſe conantis ſublevare, juxta illud Pſalmi 140. *Corripiet me juſtus in miſericordia*, &c.

84 IV. *A malo, ſeu periculo peccati convertere nitimur*. Correctio enim fraterna per ſe ordinata eſt ad peccatum proximi, vel emendandum, ſi jam perpetratum ſit: vel impediendum, ſi jam in proximo periculo, vel procinctu peccati perpetrandi proximus exiſtat. Tametſi enim omne peccatum libera voluntate perpetretur, quia tamen peccator propter naturam, vel infirmitatem, paſſionum vehementiam, intellectus cæcitatem, peccandi conſuetudinem, & facile peccat, & difficulter reſipiſcit: hinc proximum admonitione noſtra, & correctione, vel impedire, ne peccet, vel poſtquam peccavit, excitare, ut reſipiſcat, magnum ſane charitatis, & miſericordiæ opus eſt. Jam quoad obligationem ſit.

ASSERTIO I.

85 P*Ræcepto divino naturali, & poſitivo omnis homo ex charitate obligatur ſub mortali corrigere proximum errantem, vel peccantem, aut peccaturum*, ſi nimirum adſit, *materia ſufficiens*, *certa notitia peccati proximi*, *ſpes emendationis*, & *opportunitas*. Certa de Fide, & omnium doctrina cum D. Thom. 2. 2. *q*. 33. *art*. 1. & 2.

Præceptum naturale patet. Nam ſicut Præcepto naturali ex charitate, & miſericordia obligamur ſublevare proximi miſeriam corporalem per eleemoſynam, & quidem in gravi neceſſitate ſub mortali: ita eodem præcepto naturali multò magis obligamur ex charitate, & miſericordia ſublevare miſeriam proximi ſpiritualem in peccato, vel proximo periculo peccandi conſtituti: utique potiori jure ſub mortali, ſi adſunt conditionis poſitæ.

Præceptum verò poſitivum divinum ſæpiſſime inculcat S. Scriptura, præſertim in Eccleſiaſtico, & Epiſtolis S. Pauli, ſed clariſſime ipſe Chriſtus Matth. 18. *Si peccaverit in te frater tuus, vade & corripe eum*. Ubi per particulam *in te* non ſignificatur, ſolùm peccatum proximi, commiſſum, contra te, ſed omne peccatum proximi commiſſum, vel committendum coram te, vidente, aut ſciente te: & recte hæc dicuntur etiam fieri *in te*, vel *contra te*: tum quia tibi ſcandalum ponit, vel ſaltem juſtam indignandi cauſam præbet: Tum quia obligat te ad correptionem; ne ejus peccati fias particeps: unde mox ſubjungit præceptum: *Vade, & corripe eum, &c.* Sic explicant *Gl. in c. Si peccaverit*, 2. *q*. 1. PP. & DD. communiter cum D. Auguſt. *ſerm. 16. de verbis Domini*. Textum habes homilia Dominicæ 6. poſt Pentecoſten. Nunc conditiones requiſitæ ad hoc, ut quis hoc præcepto obligetur corripere proximum, breviter explicandæ ſunt.

§. I. *Si adſit materia ſufficiens*.

86 MAteria ſufficiens ad hoc, ut quis ſub mortali obligetur corripere proximum, eſt ſolùm peccatum mortale nondum emendatum, aut ejus committendi grave periculum. *Omnes*. Solùm enim peccatum mortale eſt ſpiritualis animæ mors, quam velut ſummam proximi miſeriam ſpiritualem, quilibet ad id idoneus, meritò ſub gravi culpa tenetur ſubmovere per opportunam correctionem. Et hinc

87 I. Peccata venialia ſolùm nemo non Superior tenetur corrigere, niſi ad ſummum ſub veniali, cùm facillime poteſt: *Communis*, *Cajet. Valent.* alii cum Laym. *l*. 2. *tr*. 3. *c*. 7. *n*. 3. Ratio hujus eſt: Quia lex charitatis poſtulat, ut quodvis proximi malum, etſi per ſe ſit exiguum, cùm facillime, & abſque ullo noſtro incommodo poſſumus, ſubmoveamus ſaltem ſub veniali. Sub mortali autem obligari poteris per accidens, quando adverteres venialia proximi per ſe eſſe ordinata, ac proximam diſpoſitionem ad mortale, ac probabiliter cenſeres procedere ex affectu mortali, ut tactus, vel aſpectus laſcivi, &c.

88 II. At verò Superiores maxime Religioſi, ex officio ſemper tenentur corrigere etiam venialia ſubditorum, & quidem etiam ſub mortali, ſi impunitas, & licentia peccandi venialiter nimiùm invaleſceret, cum notabili damno Religionis, & Religioſæ diſciplinæ detrimento. Similis eſt ratio de Patrefamilias reſpectu filiorum, ut ex communi notant *Tanner. & Laym. cit.* In particulari tamen cum uno, vel altero in ejuſmodi defectu, præſertim occulto, ſecluſoque aliorum ſcandalo, diſſimulare, meritò a graviori culpa excuſat cum aliis Dian. *cit. part*. 4. *tr*. 3. *reſol*. 71.

89 III. Neque tenetur quis corrigere proximum de peccatis mortalibus, ſi ſciat, vel credat, eum emendaſſe, & reſipuiſſe, vel mox ſe emendaturum, aut ab alio corrigendum, tunc enim, ſi vel a ſeipſo, vel ab alio emendatus, vel emendandus ſit, non eſt ei neceſſaria noſtra correctio. Addit Layman. *cit. n*. 2. valde probabilem eſſe ſententiam *Gl. in c. Si peccaverit*, 2. *q*. 1. peccatum præteritum, ſi non ſit periculum reiterandi, non cadere ſub præceptum correptionis, cùm nec ipſe pœnitens obligetur ſtatim per pœnitentiam peccatum commiſſum emendare, ſecundùm communiorem ſententiam.

90 IV. De ſe mortalia, at jam commiſſa ex ignorantia invincibili non cadunt ſub præceptum correptionis, niſi ex eorum commiſſione grave ſecutum eſſet ſcandalum, aut detrimentum proximi: ſed peccata committenda ex ignorantia invincibili corrigenda ſunt, maxime ſi ſint contra jus divinum, niſi deſperetur fructus, vel majus inde malum ſit ſecuturum: ubi etiam Confeſſarius quandoque diſſimulare debet, prout notavimus *tr*. 1. de Conſcientia erronea *Sect. 2. a num. 26.*

§. II. *Certa notitia peccati proximi*.

91 AD hoc, ut quis teneatur corrigere proximum, requiritur notitia certa, & probabiliter convincens proximum peccaſſe, vel peccare velle. Nam temerariis judiciis, ſuſpicionibus, incertis rumoribus eredendum non eſt. Multò minùs ex profeſſo in aliorum vitam inquirere debet privatus ad finem correctionis, ſed ſolùm Superiores, quibus ex officio incumbit vigilare ſuper gregem ſuum, adeoque etiam dubiis malis occurrere.

92 In dubio ergo, an proximus peccarit, aut peccaturus ſit necne, ſolus Superior per ſe inquirere debet, & ſtante etiam dubio, admonere poteſt: privatus autem per accidens quandoque poterit. 1. Quando peccatum dubium cederet in magnum detrimentum tertii, vel communitatis, ut proditio, hæreſis, &c. 2. Quando mors immineret corrigendo, 3. Quando probabiliter putares proximum non ægre laturum, ſi etiam in dubio moneatur; alioquin res periculoſa eſt: & ſæpe etiam magnarum tricarum cauſa ſunt correctiones imprudentes ex dubiis, & incertis indiciis, ut monent DD. *cit.* Additque *Diana* citatus, etiam Superiores non facile debere credere ſpontaneis delatoribus, nec ſuper hoc in particulari inquirere, niſi alia ſigna pateant.

§. III. *Spes emendationis*.

93 AD hoc, ut quis teneatur corrigere proximum, neceſſariò requiritur ſpes probabilis emendationis in correpto, ac fructus correctionis noſtræ. Et hinc

94 I. Non tenetur corrigere proximum privatus (aliud eſt de Superiore, Confeſſario, Concionatore, quorum officium poſtulat præſtare, quantum præſtare poſſunt) quoties in affulget ſpes emendationis, vel ullius utilitatis, etiamſi non putetur deterior futurus. *Omnes*; contra unum, quem ſciam *Adrianum*. Nam ceſſante fine, ceſſat ratio operandi propter finem: correptionis autem finis eſt emendatio, & utilitas correpti, qua deſperata, fruſtra adhiberetur illa: quia hoc ipſo, quòd non prodeſt, obeſt correptio; quia facta correptione, non reſipiſcens graviùs peccat, majoremque pœnam ſibi adſciſcit. Et ratione hujus a præcepto correptionis excuſantur ubique perſonæ non magnæ auctoritatis, ac etiam alii reſpectu nequitiæ: ut etiam obſervat *Diana cit.*

95 II. Minùs tenetur privatus corrigere peccantem, quando non modo abeſt ſpes emendationis, ſed etiam prævidetur

tur

tur deterior inde futurus, odio, iracundia, vindicta exarſurus, contempturus, audacius peccaturus. Proverb. 9. *Noli arguere deriſorem, ne oderit te.* Quòd ſi tamen corrigendus ad tempus quidem videatur exacerbandus, poſtea, ſedata paſſione, corrigendus, & melior alia occaſio expectari nequeat, omninò corrigendus eſt, ob majus ejus bonum interim permiſſo peccato: quòd multò magis verùm eſt, ſi ſolùm triſtitia, vel pudore videatur afficiendus, ſed tamen emendandus: juxta illud 2. Corint. 7. *Quoniam etſi contriſtavi vos in Epiſtola, non pœnitet, &c. Non quia contriſtati eſtis, ſed quia contriſtati eſtis ad pœnitentiam.*

96 III. Quòd ſi dubium ſit, an correctio ſit profutura, nec ne, dummodò conſtet, non eſſe obfuturam, nihilominùs abhibenda eſt: Quia tunc præceptum correptionis de peccato certo eſt in poſſeſſione: & de fructu bono bene ſperandum. *Communis apud citt.*

97 IV. Si vere dubium ſit, an correptio ſit profutura, vel obfutura, an correptus inde deterior futurus, an majus malum ſecuturum? conferenda eſt utilitas ſperata cum damno timendo, & majus minori præferendum. In æqualitate correptio omnino omittenda: quia tunc major eſt obligatio præcepti negativi, de non nocendo proximo, quàm affirmativi, de ejus bono procurando. Excepto tamen caſu extremæ neceſſitatis, ſi talis corripiendus in peccato eſſet moriturus: tunc enim ob imparitatem mali incurrendi præponderat præceptum affirmativum, exemplo Medici corporalis in extrema neceſſitate licite adhibentis media etiam dubia. *Communis DD. apud Tannerum, & Laym. cit.*

98 In omnibus verò excipiuntur Superiores, quorum officium eſt corrigere ſubditos, non ſolùm ex Charitate ad ipſorum bonum, ſed etiam ex juſtitia ad bonum commune, etſi talis correctio ſæpe non proſit, ſed obſit correpto; ut recte monet etiam *S. Thom. cit. q. 7. art. 7.*

§. IV. *Opportunitas.*

AD hoc, ut quis teneatur corrigere proximum, tandem requiritur *opportunitas*, ſecundùm omnes circumſtantias perſonæ, temporis, loci, Ex parte perſonæ corripientis,

99 I. Requiritur, ut ipſe opportune poſſit, ſeu prudenti judicio idoneus cenſeatur ad hìc, & nunc corrigendum proximum. Quòd ſi adſit magis idoneus, non tenetur minùs idoneus. Ad hoc tamen, ut quis ſit idoneus ad corrigendum ex fraterna charitate, non requiritur, ut ſit par, vel æqualis corripiendo, quin etiam inferior Superiorem peccantem, poſitis dictis conditionibus, corrigere poteſt, & debet: ut ex *S. Aug.* etiam docet *D. Thom. a. 4.* Optime tamen notat ex noſtro Gabriele Laym. *cit. cap. 7. n. 2.* aliter corripiendum eſſe inferiorem, aliter æqualem, aliter Superiorem. Inferior plerumque increpandus, poſtea manſuete hortandus, oleo cum vino in vulnus infuſo. *Galat. 6. Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui ſpirituales eſtis, hujuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis.* Æqualis verò amicè commonendus. Superior humillime rogandus. *1. ad Timoth. 6. Seniorem ne increpaveris; ſed obſecra ut patrem.* Excipe ſemper, niſi gravitas delicti, malitia, periculum, ſcandalum, &c. aliud exigat. Lege S. Thom. *lib. citat.*

100 II. Quamvis munus correptionis proprium ſit juſtorum, juxta illud Pſalmi 140. *Corripiet me juſtus:* ideoque peccator in ſimili, vel majori peccato conſtitutus minùs idoneus cenſeatur ad munus correptionis, cui dicitur Lucæ 4. *Medice, cura teipſum:* nihilominùs poſitis conditionibus, in defectum aliorum, etiam peccator tenetur corrigere peccantem, ita tamen ut in ipſa correptione peccatum non appareat; ut quid enim notorius fornicarius, ebrioſus, &c. alium forte ſic peccantem corripiat? Quin tali dicatur Matth. 7. *Hypocrita: ejice primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis ejicere feſtucam de oculo fratris tui.* Et certum eſt, Superiores, cùm ſuo verbo, exemploque ex officio præire debeant, ad finem utilis correctionis teneri per pœnitentiam emendare vitam ſuam: idque valde probabile etiam de privato, ſaltem in raro caſu, ſi videat proximum correctione ſua graviſſime indigere, ut ex *Navar. Valentia, aliis* notat Laym. *cit. c. 7. fine.*

101 III. Quoad corripientem porrò requiritur opportunitas ut commode poſſit corrigere proximum abſque ſuo gravi incommodo, vel periculo. Nemo enim, (niſi ſuperiores: quorum officii eſt, animas pro ovibus ponere) cum gravi ſuo incommodo, vel periculo, maxime mortis tenetur corrigere peccantem, niſi forte in extrema neceſſitate, ſi corrigendus eſſet moriturus in peccato mortali, & correcturus in ſtatu gratiæ? ut probabiliter docent D. Thom. *ar. 6. Navar. alii;* ſed de hoc *ſect. ſeqq.*

102 IV. Ex parte perſonæ corrigendæ denique requiritur opportunitas loci, temporis, & illarum circumſtantiarum, quibus prudenter ſperari poſſit, utiliter corripiendus, & commodior opportunitas aliàs expectari vix poſſit, quæ omnia prudenti judicio relinquuntur. An etiam liceat differre occaſionem, & correctionem proximi peccantis, ut inde ſæpiùs peccet, & poſtea efficaciùs corripiatur, & emendetur. ex hoc præciſe capite conſultum non eſt, niſi in caſu raro, quando nulla prorsùs eſſet alia ſpes utiliter corripiendi, & emendandi proximum, præſertim ſubditum, maxime de gravi, & ſcandaloſo peccato, ut cum aliis etiam notat *Navar. c. 3. n. 13.*

C O R O L L A R I U M.

HIs ergo quatuor conditionibus ita explicatis concur- 103
rentibus, quilibet etiam homo privatus idoneus ſub mortali obligatur corrigere, vereque mortaliter peccat, & alicui peccati participem ſe facit, quando ſcienter, & culpabiliter libere omittit facilem ſibi correctionem proximi peccantis. Excuſatur autem ſaltem a mortali, qui aut ob inadvertentiam, aut naturalem paſſionem timoris, verecundiæ, puſillanimitatis, non advertentes, ſe ad hoc tam ſtricte obligari, vel ad hoc minùs ſe idoneos exiſtimantes, correptionem omittunt: ut ex S. Thom. *cit.* notat *Tann. Laym. & alii.* Certum ergo eſt apud ſæcularem privatum non adeo ſæpe concurrere omnes conditiones, ut ſub mortali obligetur corrigere proximos. At nimis ſæpe apud Superiores, tam ſæculares, quam Eccleſiaſticos, ac Religioſos, quippe ſub duplici titulo, & charitatis, & Juſtitiæ, ratione muneris ſui obligatos, ideoque culpabili omiſſione dupliciter graviſſime peccaturos, quin etiam ad reſtitutionem obligandos, ſi ex eorum negligentia in corrigendo ſubditos, aliquod damnum inferatur aliis, ut ſuo loco probabitur. Sub nomine autem, & obligatione Superiorum etiam comprehenduntur parentes reſpectu filiorum, Tutor reſpectu pupillorum, Dominus reſpectu mancipiorum, ſervorum, non autem reſpectu famulorum, operariorum: quos, quia liberi ſunt, non ex juſtitia, ſeu charitate ſolùm corrigere tenentur: ut notat *Diana p. 7. tr. 3. reſol. 9. & 31.*

A S S E R T I O V.

IN correctione fraterna peccati occulti de præcepto, & 104
ſub præcepto ex genere ſuo mortali obſervandus eſt ordo præſcriptus a Chriſto Matth. 18. *Si autem peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipſum ſolum. Si te audierit, lucratus es fratrem tuum. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum, vel duos, ut in ore duorum, vel trium teſtium ſtet omne verbum. Quod ſi non audierit eos, dic Eccleſiæ: ſi autem Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus, & publicanus.* Ratio hujus præcepti, & ordinis fundatur in jure naturali de non nocendo proximo, ut nimirum correctio fraterna fiat, quantum poteſt, cum minimo damno proximi: hoc autem fit ſervando hunc ordinem præſcriptum a Chriſto: ergo eſt obligatio eum ſervandi ex ſe gravis. Ita communiſſima cum *S. Thoma c. qu. 33.* contra paucos aliquos, qui volunt eum ordinem ſolùm eſſe in conſilio. Itaque juxta verba Chriſti pono ſequentes regulas.

R E G U L A P R I M A.

C*Orripe eum inter te, & ipſum ſolum.* Quandocunque 105
peccatum proximi eſt occultum, nec Communitati ſpecialiter pernicioſum, nec in damnum tertii cedens, & correctio ſecreta ſatis profutura ad emendationem ſperatur, adhibenda eſt correctio ſecreta, &, ea prætermiſſa, denuntiare Superiori, mortaliter illicitum eſt. Communiſſima cum S. Thom. *cit. art.* 8. & ipſo D. Auguſt. *ſerm. 16. de verbis Domini.* Ratio a Divo Auguſtino indicata eſt: *Nam ſi ſolus noſti, quæ peccavit in te, non es corrector, ſed proditor.* Nimirum: quia omnis injuſta infamatio eſt peccatum mortale. atqui ſecreta correctione ſufficienter poſſet corrigere, & emendare proximum, eaque omiſſa, immediate denuntiat Superiori, injuſte infamat proximum in materia gravi; ergo peccat mortaliter, *per ſe loquendo.* Nam ſi probabile videatur, quòd correctio ſecreta nihil, vel non ſatis profutura ſit, quòd ſubſit periculum relapſus, aut maxime, ſi peccatum ceſſurum ſit in detrimentum Communitatis, aut tertii, in publicum ſcandalum, &c. jam omiſſa correctione ſecreta, licite denuntiatur Superiori, adhuc tamen denuntiatione fraterna, *charitativa*, non judiciali, nimirum Superiori, non ut perſonæ publicæ, & Judici ad punitionem, ſed ut perſonæ privatæ, & pro patri, qui meliùs ad emendationem, & efficacius ſciat corrigere errantem: quo caſu & ipſe Superior in terminis correctionis charitativæ ſiſtere debet, nec ad punitionem publicam procedere poteſt; niſi comperiat correctionem hanc paternam

nihil

Digitized by Google

nihil proficere. Quod valde notent indiſcreti, & inſulſi Superiores. Lege S. Thom. *Quodlibeto* 11. *artic.* 13. Adde etiam caſum: cùm quis ſponte cedit juri ſuo, ut defectus ſui immediate denuntientur Superiori, ut ex Conſtitutionibus Pontificiis accidit in Societate Jeſu. Et etiam noſtra Statuta volunt, ut Fratris in itinere delinquentis defectum, ſocii Superioribus denuntient: tunc enim licite fiet; quia volenti, & talem Ordinem ſcienter ſuſcipienti, non fit injuria. Alias Exceptiones ponam ſub regula quarta.

REGULA SECUNDA.

106 S*I te autem non audierit, adhibe tecum adhuc unum, vel duos, &c.* Quandocumque ad correctionem, vel emendationem delinquentis fruſtra adhibita eſt correctio ſecreta, & profutura ſperatur adhibitio unius, vel alterius teſtis privati, adhibendi ſunt, antequam denuntietur Superiori, ut Perſonæ publicæ, ſeu Judici. *Ratio:* Quia correctio fraterna ex charitate ad utilitatem proximi præcepta, fieri debet cum minori, quo poteſt, incommodo: minus autem ordinarie eſt incommodum proximi, peccatum ſuum innoteſcere, & corrigi coram uno, vel altero privato, quàm coram Superiore, ut perſona publica, & judice, &c. ergo ad hoc corrigens obligatur, etiam ſub peccato gravi, juxta incommodi rationem. Ubi tamen obſervandum, ſi peccatum proximi aliquibus ſit notorium, illi conſcii adhiberi debent teſtes ad correctionem, ut ſine peccato infamationis non poſſint adhiberi alii inſcii. Si verò peccatum omnino ſit occultum, & inemendatum cum periculo relapſus, aut damni tertii, vel Communitatis, poſſunt adhiberi alii, qui non norunt: tum, ut ipſimet obſervent peccatum fratris; tum, ut iis adhibitis, peccans efficaciùs corrigatur: Tum denique, ut peccante te in peccato omnino pertinaci, ad Superiorem delato, poſſint eſſe teſtes. *Communis Doctorum apud Tanner. Laym. Dianam citat.* Ratio eſt: Quia illud aliquale damnum famæ debet cedere majori utilitati ſpirituali delinquentis, &c. Advertunt tamen DD. *cit.* eo caſu, quo adhiberi poſſunt, & debent teſtes ignari criminis ad correctionem proximi, apud Regulares ordinarie crimen denuntiari poſſe ipſi Superiori, ut perſonæ privatæ, & ſpirituali Patri, ſi ſit vir vere prudens, diſcretus, ſpiritualis, non habens rancorem, ſeu odium adversùs ſubditum delinquentem (ait ipſe S. Thomas Quodlibeto 13.) Rationem dat *Layman.* Quia Prælatus, ut ſpiritualis pater præſumitur magis idoneus ad fratrem juvandum, quàm alii: neque decet, ut alii in Congregatione crimen fratris reſciant, & de eo loquantur; & is, ad quem ex officio pertinet, & meliùs juvare poſſet, ignoret.

REGULA TERTIA.

107 Q*Uòd ſi non audierit eos, dic Eccleſiæ*: Hoc eſt, Superiori, ſeu Rectori Eccleſiæ, vel Communitatis. Quandocumque fruſtra adhibita eſt correctio privata, aut etiam coram teſtibus, crimen proximi, etſi occultum, ſed inemendatum manens, denuntiandum eſt Superiori tanquam *Patri ſpirituali* primariò, & per ſe, & ſecundariò ſolùm, ac per accidens, *ut Judici*: ad hoc nimirum, ut crimen denuntiatum ab eo paterne, & ſecretò corrigatur; & ſi fruſtrà ſit, debito modo judicialiter puniat. *Communiſſima cum Sancto Thoma artic.* 8. Ratio patet: Quia tenemur ex Charitate ſuccurrere proximo in miſeria, maxime ſpirituali conſtituto, quantum poſſumus: atqui in propoſito nullum ſupereſt medium juvandi proximum, niſi denuntiatio ad Superiorem: & illa aliqualis apud Superiorem infamatio dicitur cedere majori bono ſpirituali proximi a peccato emendandi. Unde (ut jam ſuprà innui) ex hac ſola denuntiatione charitativa, & ſecreta peccati, Superior nullo modo poteſt procedere ad pœnas ordinarias, neque crimen denuntiatum publicare in Capitulo; ſed tenetur errantem in ſecreto corrigere, admonere, & juvare modis opportunis, dummodò peccatum fateatur, & obedire velit. Si autem peccatum omnino neget, aut obedire nolit; ſiquidem peccatum occultum nemini perniciosum ſit, nec periculum relapſus ſubſit, ceſſandum erit: ſi verò perniciosum ſit Communitati, vel tertio, (prout certe in Religionibus eſt peccatum carnis cum complice, maxime extranea, &c.) procedendum erit ad teſtes, ſigna, indicia inquirenda, & cætera juxta ordinem juris.

REGULA QUARTA.

108 P*Rædictus* ordo charitatis fraternæ ſervandus non eſt in his maxime caſibus.

I. Quando peccatum eſt publicum, notorium, ſcandaloſum in aliqua Communitate. Tunc enim publice arguendus eſt reus, ſi quis ad hoc idoneus putetur, aut immediate Superiori denuntiandus. Quo ſenſu præcipit Apoſtolus 1. Timoth. 2. *Peccantes coram omnibus argue, ut & cæteri timorem habeant.* Quæ verba *D. Auguſt. Serm.* 16. *de verbis Domini*, conferen. cum verbis Chriſti: *Corripe eum inter te, & ipſum ſolum*: ait: *Corripienda ipſa ſunt coram omnibus, quæ peccantur coram omnibus, ipſa verò corripienda ſunt ſecretiùs, quæ peccantur ſecretiùs. Diſtribuite tempora, & concordate Scripturas.*

109 II. Quandocumque peccatum eſt perniciosum Reipublicæ, aut contagioſum, ut proditiones, conſpirationes, hæreſes, in Religionibus etiam fornicationes, aliaque peccata carnalia, maxime facta cum complice extranea, &c. ſi ſecreta admonitione corrigi nequeat, quiſquis ſit, & ſibi credendum fore exiſtimat, tenetur ſub mortali denuntiare Superiori, vel ei, ad quem ſpectat tale malum avertere. *Omnes.* Quia ex ordine charitatis bonum commune præferendum eſt malo privato; & conſequenter etiam averſio mali communis averſioni mali privati. Similiter, quando peccatum cedit in detrimentum tertii, quod detrimentum præponderet malo aliquali peccantis apud Superiorem incurrendo, & ſecreta admonitione præveniri non poſſit, immediate denuntiandum eſt Superiori, aut illi ipſi tertiæ perſonæ, ut ſibi caveat, intimandum: hoc enim poſtulat ratio charitatis, nec teneor proximi nocentis ſervare famam cum tertii detrimento, vel Communitatis.

110 III. Quandocumque proximi peccatum mortale inemendatum manet, & ſecreta admonitio, vel etiam teſtium adhibitio inutilis omnino videtur; immediate denuntiandum erit Superiori, modo jam dicto regula prima, & tertia. Nam opus eſt, ut bonum proximi procuretur per media magis efficacia, ubi minora ad effectum inutilia ſunt: neque Chriſtus præcepit eum ordinem correctionis debere ſervari inutiliter. *Communiſſima apud DD. citatos.*

111 IV. Quandocumque quis poteſt licite peccatum proximi denuntiare Superiori, etiam ſub mortali tenetur denuntiare: quando legitime interrogatur, maxime præcepto Superioris. Quando verò proximi peccatum occultum non poteſt licite denuntiare, etiam accedente Superioris mandato, illicitum manet. Communis cum S. Thoma *a.* 33. *a.* 7. *ad* 5. *Navar. Sylv. Sanchez* alii cum Laym. *lib.* 3. *de juſtit. tract.* 3. *par.* 2. *c.* 4. *n.* 8. Unde nullus licite poteſt denuntiare Superiori interroganti peccatum occultum proximi, ſi firmiter credat, eum omnino jam emendaſſe, nec eſſe periculum relapſus: tunc enim ceſſat finis præcepti, & ſervanda eſt fama fratris, ut cum *Navar.* notat Laym. *citat. corollario* 1. E contrà verò Marchant. hic *tr.* 2. *tit.* 4. *ſect.* 2. *q.* 1. *in corollario*, meritò invehitur in perfidiam, & abominandam charitatem aliquorum, qui peccata aliorum vergentia in damnum, vel ſcandalum Communitatis, Religionis, & aliorum, etiam inquiſiti, verbi gratia in viſitationibus, celant, ne peccans aliquod famæ diſpendium, aut pœnam incurrat; cùm certiſſima regula ſit in intimis charitatis, & legis naturæ viſceribus firmata, *ſub peccato mortali præferri debere bonum commune bono particulari.*

COROLLARIUM.

112 EX dictis patet de cæteris quoque operibus Miſericordiæ, & Charitatis ſpiritualibus. Nam: *Docere ignorantem, conſulere dubitanti, corrigere errantem*, liquidò ſpectant ad correctionem fraternam, & in materia ad ſalutem neceſſaria, minimum peccati mortalis, obligant idoneum ſub mortali, ob rationem ſæpiùs repetitam. *Remittere injuriam.* Qua ratione quis tenetur, late dictum *Tr.* 2. *cap.* 1. *ſect.* 2. *Solari mæſtos, ſupportare oneroſos, pro omnibus orare*, &c. poſitive loquendo, conſilia potiùs ſunt, quàm præcepta Charitatis. Patet etiam omnia peccata externa omiſſionis contra charitatem, & miſericordiam, tam in corporalibus, quàm in ſpiritualibus. Quorum præcipua capita ſunt: *omiſſio eleemoſynæ*; vel cujuſvis beneficii corporalis in neceſſitate proximi, & *omiſſio correctionis fraternæ*, & cujuſvis auxilii ſpiritualis in neceſſitate proximi debito tempore, circumſtantia, &c. exhibendi. Cæterùm peccata externa commiſſionis contra charitatem proximi, utpote læſio proximi in bonis animæ, vitæ, famæ, fortunæ, &c. ſunt neceſſariò etiam peccata contra juſtitiam. De quibus in Tractatu 5. per totum Caput quintum.

S E-

S E C T I O IV.

De Ordine Charitatis.

S U M M A R I U M.

113 *Qualis ordo ſervandus in diligendo proximo?* uſq; ad 116.
116 *Poſt Deum, ceteris paribus, homo tenetur magis diligere ſeipſum, quàm proximum æqualem.*
117 Uſque ad num. 120. *Ceteris diſparibus, tria obſervanda ſunt.* 1. Quantitas neceſſitatis. 2. Quantitas boni neceſſarii, & 3. Conjunctio perſonæ.
120 & 121 *Ordo Charitatis quoad bona ſpiritualia.*
121 Uſque ad num. 125. *Ob nullam cauſam poteſt homo velle peccatum, carere gratia, vel beatitudine.*
125 *Quoad bona ſpiritualia ad ſalutem neceſſaria tenetur homo plus diligere proximum, quàm ſeipſum quoad bona temporalia.*
126 Uſque ad num. 129. *reſolvantur, & excipiuntur varia.*
129 *Caſus notabilis de Saga confitente ſe plures infantes baptizaſſe in nomine diaboli.*
130 *Ordo Charitatis quoad bona temporalia.*
131 Uſque ad num. 135. *an, & quando liceat vitam corporalem exponere pro vita corporali proximi.*
135 *Inter proximos plus diligendi ſunt magis conjuncti.*
136 *Primò magis conjuncti conjunctione ſpirituali.*
137 *Secundò magis conjuncti conjunctione carnali.*
138 *Ordo inter conjunctos carnaliter, ſervandus.*

113 CHaritas divina in diligendis objectis ſuis adeò inequalibus neceſſariò exigit, & ſervat ordinem aliquem juxta illud Sponſæ Canticorum. 2. *Ordinavit in me Charitatem.* Et Salvator ipſe *Matth.* 22. aſſignans præcepta Charitatis, præceptum dilectionis Dei vocat primum mandatum, præceptum verò dilectionis proximi vocat, *Secundum autem ſimile huic, &c.* At ubi eſt primum, & ſecundum, ibi eſt ordo. De ordine verò ſervando hic agendum. & neceſſariò.

114 *Prænotandum.* Charitatis, ſeu dilectionis proximi duplex eſt actus, vel affectus: *Complacentiæ, & deſiderii:* Amor, & affectus complacentiæ dicitur, quo proximo volumus bonum jam habitum, ei complacendo, gratulando. Et hic amor hunc ſolùm requirit ordinem, ut magis diligantur ii, qui meliores, ſanctiores, Deoque ſimiliores exiſtunt, ideòque majori cultu, reverentia, honore, & amore afficiendi. Qua etiam ratione magis diligendi ſunt parentes, quam liberi: Benefactores, quàm ii, quibus benefacimus, &c. Quia nimirùm majorem illi cum Deo ſimilitudinem habent, quàm iſti. In hoc nulla controverſia, vel difficultas. Amor, vel affectus deſiderii eſt, quo proximo volumus, vel deſideramus bonum nondum habitum, cui reſpondet charitatis actus externus beneficentiæ, qua ex charitate prompti ſumus proximo etiam benefacere corporaliter, vel ſpiritualiter, cùm opus eſt, & facultas adeſt, juxta hactenùs latè dicta. Et quoad hunc ordinem eſto.

A S S E R T I O IV.

115 C*Haritatis ordo eſſentialis, & univerſalis eſt*, ut primò *diligatur Deus:* ſecundò *nos ipſi:* & tertiò *proximus:* & uterque priùs *quoad animam*, poſteà *quoad corpus*, & tandem *quoad temporalia*. Sed clariùs, & diſtinctiùs. Ordine Charitatis poſt Deum ſuper omnia diligendum, ceteris paribus, quiſque tenetur diligere. 1. *Seipſum ſecundùm bona ſpiritualia.* 2. *Proximum, quoad eadem bona ſpiritualia.* 3. *ſeipſum quoad bona corporalia.* Tandem *ſeipſum*, & ultimò *proximum quoad bona temporalia externa*. In imparitate autem tria potiſſimùm obſervanda ſunt. 1. *Quantitas neceſſitatis.* 2. *Qualitas boni neceſſarii.* 3. *Conjunctio perſonæ.* Communiſſima Doctrina cum S. Th. ſæpè cit. qu. 26. Ratio Theologica fundamentalis ſumitur ex modo participandi rationem formalem diligendæ Charitatis Theologicæ, quæ eſt bonitas divina. Cùm enim hæc bonitas per ſe formaliter, & eſſentialiter ſolùm inſit ipſi Deo; nobis autem, & proximis tantùm participativè, quatenùs ad imaginem Dei creati divinæ ejus bonitatis per Beatitudinem participes eſſe poſſumus: & ulteriùs eadem bonitas divina, ut mihi participata, quaſi vicinior, & intenſior eſt, quàm ut participata proximo meo, hinc ordo Charitatis naturalis exigit, ut primò per ſe irreſiſtibiliter, & ſuper omnia diligatur Deus tamquam per ſe ſummè bonus: ſecundò verò diligat quis ſeipſum quatenùs particeps eſt, & eſſe poteſt bonitatis divinæ, ac principaliter æternæ beatitudinis: tertiò denique diligamus proximum, quatenùs ſic nobiſcum eſt, & eſſe poteſt particeps ejuſdem divinæ bonitatis. Quia verò ejus bonitatis, beatitudinis ſola anima per ſe particeps eſſe poteſt, corpus verò ſolùm per accidens, per dotes ex animæ beatitudine redundantes, conſequens eſt, ut tam in nobis, quàm in proximis priùs, & potiùs diligatur, anima, quàm corpus. Unde DD. communiter cum S. Auguſtino *lib.* 1. *de Doctrina Chriſtiana c.* 23. 26. 27. Quatuor aſſignant ex Charitate diligenda. 1. *Quod eſt ſupra nos, Deus.* 2. *Quod ſumus nos ipſi.* 3. *Quod juxta nos, proximus.* 4. *Quod infra nos, corpus noſtrum.* De primo: ſcilicet Deo diligendo ſuper omnia: jam latè dictum eſt in primo præcepto cap. 5. toto. Solùm hic agitur de ordine Charitatis inter nos, & proximos ſervando, & quidem in paritate neceſſitatis, ac bonorum res liquida, & facilis eſt, ac

R E G U L A U N I V E R S A L I S, ET C E R T I S S I M A.

P*Oſt Deum ſuper omnia directum, & ceteris paribus, quoad neceſſitatem, & æqualitatem boni neceſſarii, omnis homo tenetur magis amare ſeipſum, quàm proximum æqualem.* Omnes. Ratio Theologica jam data eſt, & ſumitur ex ipſis verbis præcepti divini. *Diliges proximum tuum ſicut te ipſum.* Ubi velut Regula, & exemplar dilectionis proximi conſtituitur amor erga ſeipſum. *Regula autem prior, & potior eſt, quàm regulatum*, ait *D. Thom. quæſt.* 26. *art.* 4. ergo prior, potior, magiſque à Charitate intentus eſt amor erga ſeipſum, quàm amor in proximum, ſaltem æqualem, propter infrà dicenda. Unde ſunt illa vulgata: *Charitas incipit à ſeipſo. Proximus ſum egomet mihi. Qui ſibi nequam, cui bonus? &c.* Eccleſiaſtici 14. Sed dixi: *ceteris paribus:* nam in imparitate neceſſitatis bonorum, & conjunctionis tria illa potiſſimùm ſemper obſervanda ſunt. 116

I. Quantitas neceſſitatis.

NImirùm major neceſſitas ſemper præferenda eſt minori, extrema gravi, gravis communi: idque independenter à qualitate boni neceſſarii, vel conjunctionis perſonæ. Ita ſcilicet, ut extrema, vel graviſſima neceſſitas proximi corporalis præferatur minori neceſſitati noſtræ propriæ, vel proximi, etiam in ſpiritualibus bonis: extrema, vel graviſſima neceſſitas ſpiritualis, vel corporalis cujuſvis etiam extranei præferatur minori neceſſitati propriæ, vel conjunctæ perſonæ: ſic de cæteris. *Ratio eſt:* Quia totum fundamentum, & finis præcepti Charitatis, qua tenemur proximo benè velle, & benefacere, eſt ſublevare neceſſitatem; ergo in ordine Charitatis ante omnia primò attendenda eſt quantitas neceſſitatis ſublevandæ. 117

II. Quantitas boni neceſſarii.

SUppoſita jam æquali, vel quaſi æquali neceſſitate, ordo Charitatis immediatè reſpicit qualitatem boni neceſſarii, quod nobis ipſis, & aliis velle, vel facere debemus: Quod triplex eſt: *Spirituale*, gloria, gratia, virtus, &c. *Corporale*, vita, ſalus, ſanitas, & ad hæc requiſita. *Et temporale externum:* fama, honor, opes, ſeu bona fortunæ: ita nimirùm, ut in æquali neceſſitate bonum ſpirituale ſemper præferatur bono corporali; & hoc bono externo temporali: idque adhuc independenter à perſonæ conjunctione: ſuppoſita enim æquali neceſſitate extrema, v. g. potiùs curandum eſt bonum ſpirituale proximi cujuſvis, quàm bonum corporale, vel temporale proprium vel perſonæ conjunctiſſimæ, & ſic in cæteris, ut mox patebit ampliùs. 118

III. Conjunctio Perſonæ.

SUppoſita eadem, vel ſimili neceſſitate: & in eadem qualitate boni neceſſarii, ordo Charitatis tandem reſpicit perſonam, vel perſonæ conjunctionem, ut nimirùm tunc quiſque ſibi ipſi ante omnes alios, juxta regulam generalem ſuprà datam; deinde aliis magis conjunctis priùs, juxta rationem graduum conjunctionis, quàm cæteris, ſuccurrat. Quæ conjunctio itidem triplex eſt: *Spiritualis, Carnalis, & Civilis.* Atque in his valde benè notandis conſiſtit totum fundamentum ordinis Charitatis. Attamen pro applicatione ad caſus, ſanè difficiles, ac intricatos, in gratiam tenuiorum, pono ſequentes Regulas ſpeciales. 119

R E G U L A I.

O*Rdine Charitatis, quoad bona ſpiritualia neceſſaria ad ultimum finem, ut eſt immunitas ab omni peccato gratia Dei, & ipſa beatitudo, omnis homo tenetur magis amare ſeipſum, quàm omnem ſimpliciter proximum* 120

in communi, & in particulari, quoad alia bona ſpiritualia, vel corporalia. Omnes cum Sancto Thoma cit. art. 4. & D. Auguſtin. ſuprà allegato, Docetque expreſsè Chriſtus Matth. 16. *Quid enim prodeſt homini; ſi univerſum mundum lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur? aut quam dabit homo commutationem pro anima ſua?* Et hinc reſolves,

121 I. Ob nullam prorsùs cauſam, etiam ſalutis, totius mundi, poteſt homo velle peccatum, non tantùm mortale, ſed etiam, vel leviſſimum veniale. Quia nimirùm implet contradictionem, ullum peccatum, in ullo caſu fieri licitum: & Charitas inclinans in ordine ſuo principaliter ad amandum Deum ſuper omnia, in nullo caſu poteſt inclinare ad offenſam Dei, vel aliquid repugnans, aut diſplicens Deo: omne autem peccatum, etiam leviſſimum veniale repugnat, vel diſplicet Deo: neque hic locum habet illud, *ex duobus malis minus eſt eligendum*: Cùm omnium malorum graviſſimum ſit peccatum proprium.

122 II. Ob nullam ſimpliciter cauſam poteſt etiam homo ad tempus velle carere gratia Dei, vel beatitudine cum peccato. *Ratio eſt eadem*: quia nimirùm repugnat Charitati per ſe inclinanti ad amandum Deum ſuper omnia, vel aliquando non eſſe conjunctum Deo, vel ſeparatum à Deo per privationem gratiæ, vel peccatum. At verò licitè poteſt quis velle ad tempus, carere beatitudine, eamque differre ſine peccato, exemplo Apoſtoli ad Philippenſes 2. *Coarctor è duobus: deſiderium habens diſſolvi, & eſſe cum Chriſto, &c. Permanere autem in carne neceſſarium propter vos*. Uti & alia bona ſpiritualia, quæ ſub præceptum non cadunt, vel ad ſalutem neceſſaria non ſunt, licitè, & meritoriè poſſunt, immo aliquando debent differri vel omitti, ob gravem neceſſitatem, vel utilitatem proximi, maximè Communitatis, ſpiritualem, vel corporalem, v. gr. ingreſſus Religionis, orationes, contemplationes, peregrinationes, &c. *Ratio eſt*. Quia tunc ipſo ordine Charitatis majus, ac magis neceſſarium bonum proximi præferendum eſt bono proprio minùs neceſſario: quale eſt & ipſa beatitudo, ut citiùs obtinenda.

123 III. Ob nullam cauſam, etiam ſalutis totius mundi, licet abſoluta voluntate velle carere perpetuò æterna beatitudine, etiam poſito, quòd ea carentia ſine omni peccato ſtare poſſit. Quia hoc multò maximè repugnat Charitati diligendi Deum ſuper omnia, vel ipſo æternùm carere. Et licèt ea carentia ſine peccato ſtare poſſet, tamen objectivè mala eſt, ut homicidium involuntarium; quod proinde nunquam velle licèt. Sed dixi: *abſoluta voluntate*. Nam

124 IV. Velleitate ſimplici, conditionata, ſi nimirùm Deus vellet, ſi ei placeret, ad ejus gloriam faceret, liceret velle, etiam carere Beatitudine, præſertim ad majus bonum ſalutis animarum. Talis enim conditio addita purgat actum, immo eſſet actus heroicus Charitatis tam erga Deum, quàm proximum. Et hoc ſenſu applicanda videntur illa verba Moyſis Exod. 32. *Aut dimitte eis hanc noxam aut ſi non facis, dele me de libro tuo, quem ſcripſiſti*. Et illud Apoſt. ad Rom. 9. *Optabam ego ipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis*. Intelligenda nimirùm ſunt, aut conditionatè, *ſi ita Deo placeret*: aut per exaggerationem, quomodò ſolemus dicere; *potiùs me occide, quam ut hoc faciam*. Adde ex Vaſquez 1. *par. qu.* 24. *art.* 3. Verba Moyſis intelligi poſſe de libro Principum Iſrael, & non de libro Prædeſtinationis. Et verba Apoſtoli referri poſſe ad tempus præteritum ſui Judaiſmi, quo ex zelo indebito, & amore in Judæos ſuos, perſequebatur Chriſtum, & Eccleſiam.

REGULA II.

125 *ORdine Charitatis, quoad eadem bona ſpiritualia neceſſaria ad ſalutem, & ultimum finem, tenetur homo magis amare proximum, quàm ſeipſum quoad bona corporalia, utpotè vitam, ſanitatem corporis, &c. & conſequenter multò magis, quàm quoad bona temporalia externa*. Communiſſima cum S. Thoma cit. quæſt. 36. art. 5. & Div. Auguſt. lib. 1. de Civitate cap. 27. Atque adeò proximo in extrema neceſſitate ſpirituali conſtituto, dum nimirùm verſatur in certo periculo æternæ damnationis, ex quo ſine diſcrimine aliquis eripi non poſſit, tenetur homo idoneus ſuccurrere cum certo periculo vitæ, ſi nimirùm ſit ſpes æquè certa eum juvandi, & aliunde majus incommodum non timeatur. Item communiſſima cum *D. Thom. citat.* Conſtat ex verbis Chriſti Joan. 15. *Hoc eſt præceptum meum, ut diligatis invicem, ſicut dilexi vos*. Explicatur 1. Joan. 3. *In hoc cognovimus Charitatem Dei, quoniam ille animam ſuam pro nobis poſuit; & nos debemus pro fratribus animas ponere*. Hinc *D. Auguſt. lib. de mendacio cap. 6.* ait: *Temporalem vitam ſuam pro æterna vita proximi non dubitavit Chriſtianus amittere*. Item ſignificant Scripturæ, & SS. PP. paſſim. Et ſine dubio obligatoriè, ſaltem de extrema neceſſitate ſalutis proximi intelligenda ſunt. Ac inſuper aliqua ſunt advertenda.

I. In tali extrema neceſſitate cenſentur conſtituti, & cum vitæ periculo juvandi ſunt: 1. Infantes alioquin ſine Baptiſmo morituri: juxta communem DD. *Navar. Val. Suar. Tanner.* alii cum Laym. *lib.* 2. *de Charitate tract.* 3. *cap.* 3. *num.* 3. 2. Multi infideles apud Indos, v. gr. maximè invincibili fidei Chriſtianæ, & neceſſariorum ad ſalutem ignorantia laborantes, ut notavit etiam Navarr. *cap.* 24. *Manualis num.* 10. 3. Populus rudis, cùm inter eos hæreſis occultè ſpargitur. Ex communi Tannerus *diſp.* 2. *t.* 3. *q.* 3. *dub.* 4. *n.* 61. Excipe tamen cum Diana *par.* 3. *tract.* 5. *reſol.* 50. Niſi ſeducti vincibili, & culpabili errore, vel ignorantia laborent: tunc enim nemo niſi proprius Paſtor cum periculo vitæ ſubvenire obligabitur. 4. Peccatores notorii in articulo mortis adeò rudes, ut neſciant elicere contritionem, de quo ſi conſtet, tenebitur quis etiam ſimplex Sacerdos cum periculo vitæ ſuccurrere Sacramento abſolutionis: alioquin ſi ſciant conteri, rursùs nemo, niſi Paſtor, tenetur. Ex communi *Navar. & Diana cit.* At verò ex deliberata deſperatione ſeipſos ſuſpendentibus, ſubmergentibus, &c. nemo cum periculo vitæ tenetur ſuccurrere, cùm non ſint in extrema neceſſitate, ſed potiùs malitia, ut ajunt DD. 126

II. Dicta obligatio ſemper intelligenda eſt cum iis conditionibus ſuprà inſinuatis. 1. Dummodò ſit ſpes certa juvandi: alioquin ſi ſpes nulla, vel incerta ſit, non teneberis ſuccurrere cum certo tuæ vitæ periculo. 2. Niſi aliunde majus incommodum ſequeretur: nam ſi tua opera aliis pluribus, toti communitati neceſſaria eſt, v. g. tempore peſtis, perſecutionis, &c. nec teneberis, nec poteris pro unius tantùm ſalute vitam tuam exponere. 3. Salva ſalute propria. De vita enim corporali ſermo eſt, nam vitam ſpiritualem animæ nemo tenetur, nec poteſt periculo exponere pro ſalute alterius, ut ex præcedenti Regula conſtat. Hinc qui eſt in ſtatu peccati mortalis, nec poteſt commodè ſibi procurare ſtatum gratiæ (ad quod certè tenetur, ſi poſſit) non tenetur ſe exponere periculo vitæ pro ſalute proximi in quacumque neceſſitate; cùm ordine charitatis in extremo periculo magis, & citiùs teneatur quis providere ſibi, quàm proximo. 4. De neceſſitate extrema tantùm ſermo eſt; nam in ſola gravi neceſſitate ſpirituali proximi nemo tenetur cum proprio periculo vitæ ſuccurrere, niſi Paſtor ſit. *Ratio eſt*. quia nimis durum, & contra Domini noſtri ſuavitatem, eſſet urgere fidelem ad amittendam vitam, (immo & alia vitæ bona, famæ, vel fortunæ) ob neceſſitatem, ex qua ſe ſe ipſemet proximus, etſi magna cum difficultate, liberare poteſt. Nam propterea ad meretricem, vel peccatorem convertendum, non tenemur cum gravi incommodo noſtro, quia ipſi per ſe converti cum ſuo conatu poſſunt cum gratia Dei, quæ facienti, quod in ſe eſt, nunquam non præſto eſt. Et nota: Etiam in extrema neceſſitate ſpirituali, v. g. infantem moriturum baptizare neminem, qui non ſit proprius Paſtor, teneri cum certo vitæ periculo, non omninò improbabiliter *ex Soto, Sa*, aliiſque docet *Joan. Sanch.* approbante Tambur. *lib.* 5. *Decal. cap.* 1. *de Charitate proximo debita* §. 2. *à num.* 8. Ubi etiam nititur ſolvere rationes pro communi ſententia *Caſtro-Palao* allatas. Vide, ſi placet, ego à communi ſententia non recedo. 127

III. Semper ergo ſermo fuit de obligatione ex charitate tantùm. Plus enim requirit obligatio juſtitiæ. Nam Paſtores ſpirituales, Epiſcopi, Prælati, Parochi ex officio curam animarum habentes, adeòque ex juſtitia obligati ad proſpiciendum ſaluti ſibi commiſſorum, non tantùm in extrema, ſed omnium conſenſu, etiam in gravi neceſſitate ſpirituali tenentur ſuis opem ferre; etiam cum periculo propriæ vitæ corporali; juxta illud Joan. 10. *Bonus Paſtor animam ſuam dat pro ovibus ſuis: Mercenarius autem fugit*. Unde Paſtores Animarum tempore perſecutionis Fidei, (de quo alibi,) tempore peſtis non poſſunt fugere, vel tunc officium deſerere, ſed tenentur eis etiam cum periculo vitæ Sacramenta neceſſaria miniſtrare, niſi alium idoneum ſubſtituant, quod licitè poſſe, & egrè ferre non debere ſubditos, rectè docent, *Valentia, Capeavilla, Tannerus citat. numer.* 65. alii cum *Laym. citat.* Ratio eſt, quia Paſtores ob hoc ipſum maximè, dato ſtipendio conducuntur, & aluntur, ut in neceſſitate ſpirituali eis ſubveniant: ideòque non magis licèt eis fugere, quàm militibus ad bellum conductis, hoſte imminente. Ubi tamen iterùm ſervandæ ſunt conditiones ſuprà poſitæ, *ſi nimirùm ſpes fructus adſit, & majus incommodum non ſequatur*. Cavere enim debet eo caſu Paſtor, ne ob unius ſalutem imprudenter ſe periculo 128

vitæ

vitæ exponat, & plures aliis ex illius occubitu graviorem jacturam ſpiritualem patiantur. Unde non facilè debet adminiſtrare Sacramenta non neceſſaria ad ſalutem, ſive ſecundùm ſe, ut eſt Extrema Unctio, ſive reſpectu perſonæ, quippè quàm ex nuper habita confeſſione credit non eſſe in ſtatu peccati mortalis, vel alias per contritionem benè diſpoſitam eſſe, &c. vide *Doctores citat.*

129 IV. Dicta de obligatione ex officio, pariter intelligenda ſunt de obligatione ex delicto, utpotè cum quis grave damnum ſpirituale proximo intulit, (præſertim in materia hæreſis (cum certo, vel probabili periculo æternæ damnationis; is enim etiam cum periculo vitæ damnum reſarcire tenebitur. En caſum ſingularem non rarum in Germania, ſed difficilem. Saga obſtetrix confitetur Sacerdoti, ſe quadraginta circiter infantes baptizaſſe in nomine Belzebub, Zabulon, Aſtaroth, poſteà à Parocho non rebaptizatos: modò verò partim mortui ſunt, partim per varia loca diſperſi, ut nullus ſit modus ſignificandi illis defectum Baptiſmi, niſi mulier ſe prodat Magiſtratui, adeòque extremi ſupplicii, & certo vitæ periculo ſe exponat. Quid hìc agendum Confeſſario? Reſpondet Laym. *lib. 2. tract. 3. cap. 3. num. 3.* Quòd Confeſſarius in primis mulieri debeat explicare enormem gravitatem peccati ſui, & damnum graviſſimum animabus illatum: deinde inducere ad renuntiandum diabolo, & concipiendum firmum propoſitum impoſterùm abſtinendi ab ejuſmodi ſacrilegiis, & ſatisfaciendi, atque præſtandi ea, ad quæ Confeſſarius eam obligatam eſſe judicaverit: ſi hæc omnia promittat; eamque aliàs ſufficienter diſpoſitam judicaverit, abſolvenda erit. Deinde vero conari debet Confeſſarius excitare in illa deſiderium plenè ſatisfaciendi, & reparandi ingens damnum ſpirituale, quod innocentibus intulit; adeòque libentes ſuſtinendi extremum ſupplicium pro ſuæ, & aliarum animarum ſalute, ſeque ipſam ad hoc offerendi. Et ſanè abſolutè loquendo, ad hoc non tantùm ex Charitate, ſed etiam ex juſtitia videtur obligata, cùm ipſa homines illos innocentes in diſcrimen ſalutis per ſummam injuriam conjecerit. Quod ſi autem advertat Confeſſarius, fœminam, natura infirmam, ab hoc tam heroico facto omninò abhorrere conſpiciat, non inſtet ampliùs urgere, v. gr. dicendo: *aliter ſalvari non poſſe;* ſed contentus eſſe poterit propoſito impoſterùm emendandi. Tum, quia ejus periculum mortis eſt certiſſimum, aliorum periculum ſalutis non ita certum: cùm Dei ope per contritionem ſalvari poſſint. Tum etiam, quia mulier in hoc caſu de ſe non agnoſcit obligationem tantam ſeipſam ad mortem offerendi: docere autem ſic probabiliter ignorantem in re omninò non certa, cum tanto diſcrimine, non videtur conſultum. Ita ſapienter *Laym.* Quem ſequuntur Recentiores, etiam Diana *par. 3. tr. 5. reſol. 51.*

REGULA III.

130 O*Rdine Charitatis quoad bona corporalia, ſeu vitam, & ſalutem corporis quilibet debet magis amare ſeipſum, quàm proximum æqualem, cæteris paribus: atque adeò nullus tenetur vitam corporalem certo periculo exponere pro ſola vita corporali proximi, minus ſpontè amittere.* Ita omnes juxta dicta Regulæ 1. Et ipſe D. Auguſt. lib. de mendacio ad Conſentium cap. 6. *Si quis pro alterius temporali vita ſuam ipſam temporalem perdidit, non eſt jam diligere illum, ſicuti ſeipſum, ſed plus, quàm ſeipſum;* quod ſanæ doctrinæ regulam excedit. At, quid de licito?

131 I. Multorum graviſſimorum DD. Sententia eſt, intuitu amicitiæ, honeſtum, & laudabilem eſſe vitam corporalem pro vita corporali amici exponere. Ita ipſe D. Th. *in 3. diſt. 29. qu. 1. art. 5.* & rursùs im Summa 2. 2. *q.* 26. *art.* 4. *Banner, Arragonius, Victoria, Valentia, Molina,* alii cum Leſſio *lib. 2. de juſt. cap. 9. dub. 6. num.* 29. & ſequentibus. Favet illud Chriſti: *Joann.* 15. *Majorem hac dilectionem nemo habet, quàm ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.* Et ratio datur. Quia honeſtas virtutis amicitiæ majus bonum eſt, quàm vita corporalis: adeòque qui motivo honeſtatis amicitiæ pro amico vitam exponit, proprium majus bonum præferendo minori, adhuc magis diligit ſeipſum, quàm proximum.

132 II. Contrà tamen: Non ſolùm neminem teneri, ſed neque licere corporalem vitam exponere, vel amittere ob ſolam vitam corporalem amici, poſt D. Auguſt. *loc. cit.* docet communis Recentiorum, poſt Navarr. aliis citat. *Laym. cit. c. 3. num.* 4. Ratio eſt: quia ſi virtus, & ordo Charitatis dictat, ut propriam vitam quis præferat alienæ, ut omnes concedunt, ſequitur, nullam virtutis, & honeſtatis rationem eſſe contrarium agere, & ſic ruit fundamentum oppoſitæ ſententiæ. Dixi autem: *Pro ſola vita corporali.* Licebit enim vitam exponere corporalem pro vita corporali proximi, ſi ejus morti annexa eſſet mors ſpiritualis animæ: v. gr. ad impediendam æternam damnationem injuſti aggreſſoris tui, quem jure occidere poſſe, potiùs permittere propriam mortem corporalem abundantioris Charitatis opus eſt; *ex communi doctrina in Materia de homicidio.* Dictum etiam erat ab initio: *Quàm proximum æqualem, ſeu privatum.* Nam

133 III. Pro ſalute Perſonæ publicæ, ex qua multùm dependet bonum commune, ſicut, & univerſaliter, pro bono communi totius Reipublicæ, Eccleſiaſticæ, vel ſæcularis, vitam propriam exponere non ſolùm honeſtum, laudabile, ſed etiam debitum in extrema neceſſitate Reipublicæ. Regula enim univerſaliſſima eſt: Bonum commune præferendum eſſe bono privato, & maximè locum habet quoad corporalia, vel temporalia. Etenim bonum quantò univerſalius, tantò etiam eſt dignius, & majus. Et pars naturaliter plùs diligit totum, quàm ſeipſum, adeòque ſicut in naturalibus una pars ſe periculo exponit pro ſervando toto corpore, ita & membrum Reipublicæ pro ſervanda ſalute totius Reipublicæ periculo ſe exponere tenetur. *Sic DD. communiter cum S. Thoma citat.* Unde multò magis teneberis pro bono communi Reipublicæ in extrema, vel graviſſima neceſſitate conſervando, exponere bona externa temporalia tua omnia, ſi neceſſitas ſic exigat, ut te praxis benè docebit.

134 IV. Verùm hìc iterùm contrarius *Joann. Sanchez* apud Tambur. cit. §. 1. num. 4. ſic habet. *Immo nec ob conſervandum bonum commune, adſtringi quem propriam exponere vitam reor: eſt namque jus propriam tuendi vitam adeò ſtrictum, quòd à nullo jure conſervandi alienæ vinci poſſit. Miles verò murum occupare cum periculo vitæ tenebitur ratione pacti, & pecuniæ acceptæ.* Sic ille. Tandem Regula data eſt quoad bona corporalia tantùm: Nam quoad bona temporalia externa fortunæ, vel famæ, quia eorum homo dominus eſt, ut de iis liberè diſponere poſſit, extra caſum neceſſitatis propriæ, vel alienæ, non eſt ſervanda, ſed, ſe neglecto, proximo cuivis largiri poteſt. Qualiter autem etiam teneatur homo propria bona temporalia largiri ad ſuccurrendum extremæ, gravi, communi neceſſitati indigentis proximi, latè explicatum habes *Section. 2. de eleemoſyna per totam.*

REGULA IV.

135 O*Rdine Charitatis poſt Deum, & ſeipſum, in paritate neceſſitatis, bonique neceſſarii inter proximos magis, diligendi ſunt, qui nobis magis conjuncti ſunt juxta triplicem conjunctionem, ſpiritualem, carnalem, & moralem, ſeu civilem.* Certum apud omnes. Significat Script. Galat. 6. *Operemur bonum ad omnes, maximè ad domeſticos Fidei.* 1. Timot. 5. *Si quis autem ſuorum, & maximè domeſticorum curam non habet, fidem negavit, & eſt infideli deterior.* Itaque in hoc conjunctionis ordine ita procedendum eſt.

136 I. Conjuncti nobis ratione conjunctionis, cæteris in amore præferendi ſunt ſecundùm illa tantùm bona, in quibus conjunctio, vel amicitia fundatur: quia communicatio bonorum eſt fundamentum amicitiæ, & Charitatis. Unde conjuncti nobis conjunctione ſpirituali fundata bono ſpirituali gratiæ, præferendi ſunt cæteris in bonis ſpiritualibus tantùm: unde majora ſpiritualia, & ſubſidia debemus velle, & cùm opus eſt, præſtare Patribus, filiis, fratribus ſpiritualibus, quàm carnalibus. Conjuncti verò conjunctione carnali fundata in natura, præferendi ſunt cæteris omnibus quoad bona pertinentia ad naturam, & vitam corporis: unde cæteris paribus in his magis ſubveniendum eſt Patri, filio, fratri carnali, quàm ſpirituali tantùm. Conjuncti verò conjunctione civili, & morali tantùm, fundata in humana ſocietate, & communicatione civili, præferendi ſunt cæteris ſolùm in rebus pertinentibus ad communicationem civilem. Sic concivi, commilitoni, domeſtico in rebus ad eam commutationem pertinentibus, potiùs ſuccurrendum eſt, quàm aliis extraneis.

137 II. Nihilominùs conjunctis ſpiritualiter tantùm, non tantùm in neceſſitate corporali, ſed etiam in neceſſitate ſpirituali extrema, præferendi ſunt conjuncti proximi conjunctione carnali, parentes, filii, fratres ſorores, maritus, uxor. Communis cum S. Thoma *quæſt. 26. artic. 7.* & 8. Tanner *cit. dub. 5. num. 77.* Laym. *cit.* Ratio eſt: quia conjunctio carnalis proxima ad patres, filios, fratres, &c. etiam fundatur in bonis ſpiritualibus, & eſt fundamentum, ac baſis conjunctionis ſpiritualis, eaque ſuâptè natura prior, & ſtabilior. Gratia enim charitatis non deſtruit inclinationem naturæ, ſed perficit, atque ad finem ſupernaturalem dirigit: ergo conjunctio carnalis

proximi naturali inclinatione omnibus aliis præferenda quoad neceſſitates corporales, & adveniente gratia charitatis etiam omnibus aliis præferenda eſt quoad bona ſpiritualia. Notant tamen *DD. cit.* hunc ordinem quoad ſpiritualia tranſgredi non eſſe grave peccatum, eſſe autem mortale tranſgredi quoad corporalia: ſub mortali enim tenetur homo in extrema neceſſitate potiùs ſuccurrere corporaliter patri carnali, quàm ſpirituali, & ſic de filiis, fratribus proportionaliter.

138 III. Inter conjunctos carnaliter in extrema neceſſitate corporali, vel ſpirituali ante omnes ſubveniendum eſt Patri. *Secundò*. Matri. *Tertiò*: filiis. *Quartò*: conjugi: deinde fratribus, ſororibus, cæteriſque conſanguineis, & affinibus juxta ordinem graduum. Communiſſima cum D. Thom. *citat. art. 9.* & ipſo Magiſtro in *3. diſt. 29.* Ratio eſt: Quia ordo Charitatis in conjunctos debet ſequi ordinem conjunctionis magis, vel minùs excellentis: atqui hic prima, & excellentiſſima conjunctio eſt erga parentes, qui nobis exiſtendi causa, & principium fuerunt. Unde æquitas poſtulat, ut in extrema neceſſitate eos ab interitu ante omnes alios liberando, eis velut vicem reddamus: & quidem patri priùs, & potiùs quàm matri, quia ille & priorem, & excellentiorem principii locum, & ordinem obtinet, quàm mater; ut etiam notat D. Hieron. *in cap. 44. Ezech.* & ex eis *S. Thom.* Secunda maxima conjunctio vice verſa eſt parentum ad filios tamquam aliquid ſui exiſtentes. Tertia porrò maxima eſt conjunctio conjugis ad conjugem, quippè qui per commercium conjugale facti ſunt una caro. Hos ſequuntur aliæ conjunctiones juxta gradus ſuos.

139 Extra caſum extremæ neceſſitatis, quoad obſequia communia, & neceſſaria in bonis ſpiritualibus, & corporalibus; ordo omninò invertendus eſt. 1. Uxor præferenda eſt parentibus, & filiis, cum qua ſcilicet maritus fit una caro. Geneſ. 2. *Quamobrem relinquet homo patrem ſuum, & matrem, & adhærebit uxori ſuæ*. 2. Filii præferendi ſunt parentibus, cùm parentum naturale officium ſit providere filiis. 2. Corinth. 12. *Non enim debent filii parentibus theſaurizare, ſed parentes filiis*. Et D. Thom. *cit. art. 9.* dicit: *Parentibus debetur major honor, filiis autem magis cura*. 3. Hi omnes præferendi ſunt omnibus conſanguineis ob dictam rationem. 4. Fratres ſorores, cæterique conſanguinei, & affines ſemper tamen in eodem gradu præferendi ſunt conſanguineo affini; poſt hos ſequuntur domeſtici, concives, aliique conjuncti ſimiliter, etſi moraliter cæteris non ſint conjuncti, & in paritate præferendi. Vide omnia latiùs apud *S. Thomam*, & *Commentatores* ejus.paſſim. Addunt denique Doctores cum Diana *citat.* eum, qui bona fide illum ordinem tranſgreditur, ut in neceſſitate pari, verb. grat. matrem patri, filios parentibus, ſororem conjugi anteferret, &c. non peccare plùs quàm venialiter: cùm obligationes illæ omnes reverà magnæ ſint, & non tam facilè ſit diſcernere magis, & minus. Neque illicitum eſſe poteſt ſingularem amicum, & benefactorem in caſu præferre conſanguineo, & valdè propinquo: aut conjunctum ſpiritualiter etiam in neceſſitate corporaliter conjuncto non admodum propinquo, ut notat etiam Layman cit. cap. 3. Et hæc tandem in Secundùm, Tertium, & Quartum Præceptum communi Confeſſario ſufficiant, ad laudem, & gloriam DEI Optimi Maximi, & perennem Animarum ſalutem. Amen.

I N-

INDEX RERUM

Notabilium in Primo Tomo Theologiæ Moralis Decalogalis contentarum.

Numerus primus folium demonſtrat, ſecundus marginem.

Abſtinentia.

Aſtinentia à carnibus in jejunio, f. 268. n. 7.

Acedia.

Acedia quid, & quale peccatum, f. 92. n. 71.

Acceſſorium.

Acceſſorium ſequitur principale, variis caſibus, & exemplis explicatur, f. 226. n. 69.

Actiones.

Actiones ſuas in Deum referre actu, ſeu actualiter quid, f. 132. n. 16. quid virtute, ſeu virtualiter, ib. n. 17. corollarium, ibid. n. 18.

Actus.

Actus, ut ſit meritorius, debet procedere à Charitate, f. 131. num. 15. Sententia oppoſita probabilis, f. 133. num. 19. & ſeqq.

Actus Religionis qui, f. 152. n. 6. ſeqq.

Actus ſpei Theologicæ varii, f. 121. à n. 5.

Actus humanus.

Actus humanus quid, f. 27. n. 1. liber moralis, ib.

Ut poſſit eſſe bonus, requiritur advertentia, & cognitio omnium ad eum, quà talis eſt, concurrentium, f. 28. num. 9. & deliberatio, ibid. nu. 11. ac judicium practicum de honeſtate ejus, f. 29. n. 13.

Debet eſſe voluntarius, & liber, f. 29. à n. 19.

Actus bonus.

Actus bonus propter finem bonum, dupliciter, bonus, fol. 42. nu. 14. ſeqq. & actus malus propter finem malum pariter malus dupliciter, ib. num. 15. actus bonus propter finem malum, fit malus, f. 43. num. 16. actus malus propter finem bonum manet malus, ib. n. 17. actus indifferens propter finem bonum, fit bonus, ib. num. 18. & propter malum malus, ib.

Actus humanus in ſpecie indifferens, f. 46. n. 30. actus indifferens in individuo, ib. n. 31.

Actus externus comparatus ad internum, ib. num. 32. addit diſtinctam bonitatem, vel malitiam interno, f. 47. n. 33.

Actus externus ſolùm directè præcipi poteſt, ib. num. 35. & ut præcipi poſſit, debet eſſe bonus, vel malus moraliter, f. 48. n. 36. ac neceſſarius, vel valdè utilis ad bonum commune, ib. nu. 37. ſeq. vel obſervantiam ſtatus cujuslibet Communitatis ib. n. 38. Actus indifferens, ſeu opera ſupererogatoria, quæ in aliis Religionibus præcipi non poſſunt, in Ord. FF. Min. præcipi poſſunt, ib.

Solùm actus interni ad ſubſtantiam moralem externorum neceſſarii indirectè præcipi, vel prohiberi poſſunt, ibidem num. 39.

Actus autem interni cum externis nullam connexionem habentes humana lege præcipi non poſſunt, f. 50. n. 44.

Advertentia ad actum humanum requiſita, f. 28. n. 10.

Adjuratio.

Adjuratio quid, & quotuplex, f. 216. n. 163. Adjuratio deprecativa ad Deum, Sanctos, & homines quando licita, ib. Adjuratio imperativa, vel coactiva quibus, & quando licita, ibid. num. 166. Adjuratio dœmonum licita, ibidem n. 167. Adjuratio autem creaturarum irrationabilium ſuperſtitioſa eſt, fol. 217. à n. 168.

Adoratio.

Adoratio quid, f. 156. ſeqq. ejus diviſio in ***Latriam***, ***Duliam***, ***Hyperduliam***, f. 157. n. 4. ſeq.

Adoratio reſpectiva, f. 164. n. 29.

Advocatus.

Advocatus licitè defendit cauſam minùs probabilem, f. 14. à nu. 62.

Adulterium.

Adulterium quid, f. 90.

Ætas.

Ætas qualiter, & quos excuſet à jejunio Eccleſiaſtico, f. 275. à n. 47. *vid. ſeqq. jejunium.*

Amare Deum.

Amare Deum ſuper omnia objectivè, appretiativè, intenſivè, extenſive, &c. fol. 126. nu. 3. ſeqq. Exemplar Seraphicum f. 127.

Amare Deum juxta magnum Mandatum, ex toto corde, ex tota anima, &c. quid, f. 130. n. 9. Exemplar Seraphicum, ib.

Amor.

Amor concupiſcentiæ, complacentiæ, deſiderii quid, fol. 127. num. 4.

Amor Dei affectivus, f. 128. n. 6. affectu complacentiæ, ibid. affectum Benevolentiæ quid, ib. ſeqq. Exemplar Seraphicum, ib. ſeqq.

Amor Dei affectivus affectu deſiderii quid, ib. n. 7.

Amor Dei effectivus, & practicus, ſeu obedientialis quid, f. 129. n. 8. ſeqq. Offerre, vel tradere ſe Deo, ib. Exemplar Seraphicum, ib.

Amor proximi, ſeu amare proximum, propter Deum, f. 134. n. 23. ſeqq. Quomodo amandus, ibidem n. 24. qui amor proximi à Charitate alienus, ib.

Amor inordinatus creaturarum, quando, & quale peccatum, f. 139. num. 42. ſeqq. amare Deum propter creaturam, quale peccatum, ib. num. 44. aliquando ſpeciale, aliquando non ib. n. 46.

Amor proprius ſui ipſius, ac creaturarum eſt cauſa omnium peccatorum, f. 140.

Amor proximi.

Amor proximi debet eſſe ſupernaturalis tripliciter, 1. ex parte principii, 2. ex parte motivi, & 3. ex parte objecti, fol. 288. n. 6. & debet eſſe amor amicitiæ, ei volendo bona ſalutaria in ordine ad Deum, ib. à num. 9. & non ſufficit amor concupiſcentiæ tantùm, ib n. 11.

Amphibologia.

Amphibologiæ tres ſpecies, f. 207. à num. 99. ſeqq. *vide Juramentum Amphibologicum.*

Ancillæ.

Ancillæ ad quid obligentur ex quarto præcepto ſuis Heris, & è contrà, f. 286. n. 75.

Angeli.

Angeli, & Sancti orant pro nobis, ideòque licitè invocantur, f. 161. n. 20.

Apoſtaſia.

Apoſtaſia quid, & quotuplex, f. 110. n. 18.

Arbitrium liberum.

Arbitrium liberum datur, f. 27. n. 5. formaliter eſt ipſa voluntas, ib. n. 6.

Articulus Fidei.

Articulus fidei, quid, & quæ ejus requiſita, fol. 96. num. 11. qui neceſſariò credendi neceſſitate medii, fol. 98. à num. 3. quinam neceſſariò neceſſitate præcepti, fol. 100. à numer. 11.

Articuli fidei quando cenſeantur ſufficienter propoſiti, ut quis teneatur eis aſſentiri, fol. 102. num. 17. quid in praxi judicandum, vel agendum cum pueris, ibid. & infidelibus adultis, ibid.

Aſpicere.

Aſpicere animalia coeuntia, quale peccatum, f. 65. ſeq. aſpicere turpiter ſe, vel alias perſonas, ib.

Aſſenſus fidei.

Aſſenſu fidei ſemel habito *per ſe* quis non ampliùs obligatur *directè*, f. 102. n. 18. per accidens autem ſæpiſſimè, f. 103. n. 20. aſſignantur varia tempora hujus obligationis, ib. nu. 21. Caſus, quibus quis per accidens obligatur, ib.

Aſſumere.

Aſſumere, vel aſſumptio Divini nominis quando licita, f. 191. quando illicita, ib.

Aſtrologia judiciaria.

Aſtrologia judiciaria quid, f. 170., n. 14. quando ſuperſtitioſa, quando non, ib. n. 16.

Attentio.

Attentio qualis requiratur in recitandis Horis, audienda Miſſa, &c. f. 49. num. 41. & ſeq. probabiliùs interna intellectus, ib. num. 42. compoſitum ſpeculativè tantùm probabile eſt, f. 50. n. 43.

Avaritia.

Avaritia quid, quale, & quando peccatum f. 89. n. 65.

Blaſphemia.

Blaſphemia quid, & qualiter fiat, f. 182. n. 11. alia formalis, directa, & indirecta ex parte voluntarii, ibid. nu. 12. alia materialis tantùm, & externa, f. 183. n. 13.

Blaſphemiæ indirectæ contra Deum ſunt maledicta in Sanctos, Sacramenta, &c. ibid. à n. 14.

Blaſphemandi formulæ Germanis propriæ per Deum, & adjuncta, ib. n. 19. item per Sacramenta, f. 184. n. 20.

Blaſphemia quævis ſeriò prolata eſt peccatum mortale, ibidem à num. 22.

In blaſphemia formali non datur parvitas materiæ, ib. n. 21.

Bona neceſſaria.

Bona neceſſaria vitæ, naturæ, ſtatui, & ſuperflua quæ, f. 291. n. 40. ſeq. Habentes bona ſimpliciter ſuperflua naturæ, & ſtatui probabiliſſimè ſub mortali teneri quandoque facere eleemoſynam pauperibus communem tantùm neceſſitatem patientibus, probatur variè, f. 293. à n. 60. Exceptiones, & caſus, f. 294. à n. 66. Corollarium quoad divites, ib. n. 70.

Bonitas moralis.

Bonitas moralis actus humani quid, ſeu in quo formaliter conſiſtat, f. 40. à n. 1.

Bonitas actus humani ex objecto, f. 41. à n. 6.

Bonitas actus humani ex fine, ib. à n. 10.

Carnes.

CArnes comedere, an, & quando liceat Catholico cum hæreticis die prohibito, f. 108. n. 40.

Caſus varii.

Caſus varii circa inimicos, f. 146. n. 27.

Cauſæ excuſantes.

Cauſæ excuſantes ab auditione Miſſæ, f. 263. à nu. 26. ſeqq. vide *Miſſa*.

Cauſæ excuſantes à feriatione die Dominico, & feſtivo, f. 266. à n. 49. vide *Feriari*.

Cauſæ excuſantes à jejunio ſunt *ætas*, *infirmitas*, *labor*, *pietas*, f. 275. à n. 47. quando, & quos excuſent vide *Jejunium*.

Circumſtantiæ.

Circumſtantiæ qualiter actum humanum afficere poſſint, f. 43. n. 19. ut tribuant actui bonitatem, vel malitiam, debent cognoſci, f. 44. n. 20. & ſuo modo intendi, ib. n. 21.

Circumſtantiæ aggravantes, quæ, ib. n. 23. & quæ ſpeciem mutantes, ib.

Circumſtantia *quis*, qualitatem perſonæ denotans, quando, & qualiter actum afficiat, ib. à n. 24.

Circumſtantia *quid*, objecti conditionem ſignificans, quomodò actu afficiat, f. 45. n. 25.

Circumſtantia *ubi*, ſæpè novam ſpecie malitiam addit, ib. n. 26.

Circumſtantia *quibus auxiliis*, media ſignificans ib. n. 27.

Circumſtantia *quomodò*, modum actionis ſignificans, ib. n. 28.

Circumſtantia *quando* qualitatem temporis ſignificans, ibid. num. 29.

Charitas.

Charitas eſt virtus Theologica, f. 126. n. 1. ſupernaturalis, ibid. ejus actus proprius primarius eſt diligere Deum ſuper omnia amore amicitiæ, ib. à n. 2.

Charitas objectum proximum materiale, & formale eſt ipſe Deus ſub qua ratione, f. 131. n. 11.

Charitas omnium virtutum perfectiſſima, ib. num. 12. forma omnium virtutum, ib. num. 13. radix omnis meriti, ita ut ſine ea nullus actus ſit meritorius vitæ æternæ, ib. n. 15.

Charitas ob ectum materiale ſecundarium eſt omnis proximus, f. 133. à n. 20. formale divina Bonitas in proximo relucens, f. 134. n. 22.

Charitatis præceptum, ut affirmativum duo continet. I. amare Deum debito modo. II. debito tempore, f. 135. n. 26. ſub mortali obligat ad amandum eum, ib. n. 27. appretiativè ſaltem, ib. n. 28. certa aliquando in vita, f. 136. n. 30. ſeqq. quando obliget per accidens, ib. & quando per ſe, ib. n. 31.

Charitas proximi.

Charitas proximi quid, f. 287. à n. 1. ejus obligatio quoad actum internum, ib. Præcepto Charitatis diligere tenemur omnem proximum, etiam peccatorem, f. 288. à nu. 13. etiam inimicum, ibid. Obligat ſemper & pro ſemper, *negativè*, ib. n. 15. quando obliget *poſitivè*, ibid. à n. 16. Quilibet ſub mortali obligatur, ibid. ex Charitate, & miſericordia, f. 289. à n. 23. benefacere proximo corporaliter, & ſpiritualiter, 299. nu. 115. quando id vera neceſſitas, ibid. à num. 116. Ubi: quæ, & quando cenſeatur vera neceſſitas, ib. ſeqq. Quando quis cenſeatur moraliter poſſe, & teneri ſuccurrere proximo, f. 290. à n. 31.

Charitatis ordo quis, & qualis ſervandus in diligendo proximo, f. 299. à n. 113. quoad bona ſpiritualia, ib. num. 120. ſeqq. quoad bona temporalia, f. 301. n. 130.

Cogitationes.

Cogitationes rerum malarum quando peccata, f. 77. n. 9.

Cognitio.

Cognitio ad actum humanum qualis, f. 28. n. 10.

Collatio veſpertina.

Collatio veſpertina licita eſt ex conſuetudine f. 272. à nu. 24. in quantitate tamen modica quæ cenſetur eſſe quarta pars cœnæ ordinariæ, ib. n. 26. Quos cibos ſumere liceat in collatione, ib. à n. 29. Tempus collationis ex rationabili cauſa mutari poteſt cum prandio f. 273. n. 33.

Commutatio.

Commutatio voti quid, 252. à n. 80. qualiter, & à quo fieri poſſit, f. 253. à n. 85. vide *Voti Commutatio*.

Communicare cum infidelibus.

Communicare cum Paganis, quando, ſeu in quibus ſit prohibitum, f. 109. à n. 9.

Communicare cum Judæis, quando, qualiter, & in quibus ſit prohibitum, ib. à n. 11.

Communicatio cum hæreticis, quæ, quando, & qualiter ſit illicita, f. 110. n. 12.

Communicare cum hæreticis in Sacris eorum, ſignis, ritibus, cæremoniis, concionibus &c. quando, & quale peccatum, f. 115. num. 31. item in Matrimonio, f. 116. n. 32. & politicis, ib. n. 34.

Concupiſcentia.

Concupiſcentia, ſeu paſſio antecedens, & conſequens quid, f. 39. à n. 60. concupiſcentia, vel paſſio nulla reddit actum involuntarium, ibid. num. 62. Voluntarium imperfectum, & ſpontaneum auget, ibid. nu. 63. Voluntarium perfectum, & liberum minuit, & quandoque omninò auſert, ibidem num. 64.

Confeſſarius.

Confeſſarius monere, & informare pœnitentem per ſe loquendo, ſemper tenetur, quando is laborat conſcientia erronea circa aliquod eſſentialiter requiſitum ad validam abſolutionem, f. 6. num. 26. item quando putat eſſe peccatum, quod non eſt, aut eſſe mortale, quod eſt veniale, ib. n. 27. aut aliquid non eſſe peccatum, quod eſt peccatum, n. 28. non verò tenetur, quando prævidet ſuam monitionem, vel informationem potiùs obfuturam, f. 7. num. 29. niſi quoad actus merè futuros, re adhuc integra, ib. num. 30. caſus difficilis, ib.

Confeſſarius debet etiam contra propriam mentem ſequi opinionem probabilem pœnitentis in judicio Sacramentali, f. 11. n. 47. ac quandoque in conſiliis dandis, f. 11. n. 48.

Confeſſarius qualiter, vel quid agere debeat, aut poſſit cum pœnitente ignorante Articulos fidei neceſſarios, f. 63. nn. 15.

Confeſſarius qualiter examinare debeat hæreſim, ſeu hæreticum, f. 113. n. 21.

Confeſſio fidei.

Confeſſio fidei externa, f. 104. n. 22. quando obliget, ib. n. 23. nimirùm, quoties exigit honor Dei, & Chriſti, ib. nu. 24. Fidei confirmatio, ibid. n. 25. Salus propria, f. 105. nu. 26. Vel proximorum, ibid. n. 27. ſeqq.

Conjuges.

Conjuges ad quid ſibi invicem obligentur ex quarto Præcepto Decalogi, f. 285. n. 67.

Conſanguinei.

Conſanguinei collaterales, ut fratres, ſorores patrueles, aliique conſanguinei: & affines ad quid ſibi invicem obligentur ex quarto Præcepto, ib. n. 65.

Conſcientia.

Conſcientia quid, f. 2. num. 5. dividitur in rectam, erroneam, probabilem, dubiam, ſcrupuloſam, f. 3. n. 9.

Conſcientia recta, & erronea quæ, ib. à n. 10. quomodo formetur, f. 3. à n. 12.

Tam recta, quàm erronea invincibilis obliget, f. 4. nu. 15. ſub peccato pro ratione dictaminis, f. 5. nn. 17. erronea invincibilis actum bonum reddit ib. n. 18. vincibilis malum, fol. 6. n. 23.

Conſcientia erronea laborans à Confeſſario quando monendus, & informandus quando non, f. 6. à num. 26. Vide V. *Confeſſarius*.

Conſcientia probabilis quid, & quomodò formetur f. 7. n. 31. ut quis eam in praxi tutò ſequi poſſit, debet ſemper formari per modum judicii reſoluti, & practicè certi, f. 8. n. 32. unde malè agunt, qui ante actum ſe practicè non reſolvunt inter duas opiniones, ib. n. 33. aut poſt actum commiſſum, vel omiſſum primum ante Confeſſionem opinionem ſibi faventem inquirunt, f. 8. n. 34. non ita, qui antè inquirunt, ib.

Informanda conſcientia probabiliter opiniones probabiles variare non licet, quando ex variatione neceſſariò aliqua lex violata manet, ib. n. 35.

Plura, vide *Opinio*.

Conſcientia dubia quid, f. 14. à n. 65. intrinſecè, & extrinſecè dubia, f. 15. à n. 68.

Cum conſcientia formaliter, & intrinſecè dubia operari nunquam licet, ib. à n. 69.

Cum conſcientia verò extrinſecè dubia practicè tamen certa licitè operamur, f. 16. à nu. 73. De his plura vive V. *Dubium*.

Conſcientia ſcrupuloſa quid, f. 25. à num. 100. contra ſcrupulum propriè dictum quis immediatè, & directè agere poteſt, & ſæpè etiam debet, f. 26. nu. 106. contra ſcrupulum verò latè ſumptum mediatè tantùm, ib. n. 107. Scrupuloſorum remedium, ib. n. 108. Scrupuloſorum communis reſponſio, ib. n. 109.

Conſenſus.

Conſenſus ſemipleni ſigna, & conjecturæ, f. 63.

Conſuetudinem.

Conſuetudinem ſcienter contrahens peccandi in materia aliàs mortali, peccat mortaliter dupliciter, f. 87. n. 51. & eam ſub mortali tenetur deponere, ib. nu. 53. ac in Confeſſione fateri, ib. n. 54.

Con-

In hoc primo Tomo contentarum.

Conſuetudo.

Conſuetudo paſſim jurandi quæ, & qualis conſtituat hominem in ſtatu peccati mortalis; ideòque ſpecialiter explicanda in Confeſſione, f. 214. à n. 148. an, & quando culpabiliter retenta ſit peccatum diſtinctum ab ipſo peccato actuali perjurii ib. n. 151.

Contemptus.

Contemptus veniale efficere poteſt mortale, f. 71. n. 35. ex contemptu formali legem, vel præceptum tranſgredi ſemper mortale eſt, etiam in materia levi, f. 88. n. 60. non item ſi fiat *cum* contemptu tantùm, ibid. n. 59.

Contentio.

Contentio quid, & quando peccatum, f. 151. n. 54.

Correctio.

Correctio, vel correptio fraterna, quid, f. 296. ejus obligatio quæ, & qualis, ib. à n. 80. quæ ſit materia ſufficiens, & obligans aliquem ad corrigendum proximum, ib. à n. 86. ſeq. debet eſſe certa notitia peccati proximi ib. à n. 91. & ſpes emendationis, ib. à n. 93. Caſus varii ib. ac opportunitas quando hęc adeſſe cenſeatur, f. 297. n. 99. & ſeqq.

Corollarium, ib. n. 103.

In fraterna correctione qualis ordo ſervandus, ſeu quando proximus immediatè denunciandus Superiori, quando non, ib. num. 104.

An, & quando liceat vitam corporalem exponere pro vita corporali proximi, f. 301. n. 130. ſeqq.

Inter proximos qui plùs, vel priùs diligendi ib. à n. 135.

Credere Deum.

Credere Deum, Deo, in Deum, quid, & quomodò differant, fol. 94. à n. 5.

Cultus.

Cultus Divinus indebitus alius falſus, f. 180. à n. 1. Alius ſuperfluus, ib. Falſus per ſe ſemper eſt peccatum mortale, f. 181. n. 2. Superfluus verò per ſe veniale tantùm, ib. n. 3. quandoque tamen mortale per accidens, ib. n. 4.

Cultus Latriæ quid, f. 157. n. 4. quando, & qualiter ad eum obliget primum præceptum Decalogi, f. 158. n. 11.

Cultus reſpectivus, f. 164. n. 29.

Cultus Sacrarum imaginum, & Reliquiarum, f. 163. n. 24.

Cultus SS. utilis, & licitus multipliciter probatur, f. 164. n. 28.

Decalogus.

DEcalogus quid, f. 93. Præcepta ejus alia primæ, alia ſecundæ Tabulæ, ibid.

Decalogi Præceptum primum quænam ſub ſe comprehendat, ib.

Delectus ciborum in jejunio Eccleſiaſtico habendus qualis, f. 268. à num. 7.

Delectatio.

Delectatio moroſa, rationalis, ſenſibilis, quid, f. 81. n. 23. qualis in ea ordinariè proceſſus, f. 80. n. 22. omnis delectatio moroſa voluntaria, abſoluta, rationalis, & ſenſibilis eſt peccatum, ib. n. 23. Mortale, vel veniale, pro ratione materiæ, ib. ſive ſit de re intrinſecè, ſive extrinſecè tantùm mala, ib. n. 24.

Delectatio moroſa ſpeculativa de cogitatione, intentione, vel modo, & inventione rei malæ per ſe mala non eſt, f. 82. n. 27. Quid ſentiendum in dubio, an fuerit ſpeculativa, vel practica ſeu de ipſa re, ib. n. 30.

Delectari de re materialiter mala ſecundùm ſe illicitum eſt, f. 83. n. 31. non item ſub aliqua ratione boni, ib. n. 33. niſi fortè pollutionem porè naturalem affectu ſimplici, ib. n. 34.

Delectationes moroſæ rationales conditionatæ eadem ratione licitæ ſunt, qua deſideria conditionata, f. 84. n. 35. de re extrinſecè mala utraque delectatio, rationalis, & ſenſibilis licita eſt, ibid. n. 36. immo de re etiam intrinſecè mala licita eſt delectatio moroſa conditionata rationalis ſub conditione malitiam auferente, ib. n. 37. non item ſenſibilis, ib. n. 38. & nunquam venerea, ib. n. 39. Delectatio moroſa applicata ſtatibus, f. 85. n. 40. Delectatio ſenſibilis mortaliter illicita eſt ſolutis, ib. n. 40. ſicut, & ſponſis, ib. n. 41. Quid, & qualiter hoc liceat viduis, ib. n. 42. & quid, ac qualiter conjugatis, ib. n. 43.

Deliberatio.

Deliberatio ad actum humanum qualis requiratur, f. 28. n. 11. deliberatio perfecta, imperfecta ib. deliberationis imperfectæ ſigna, & conjecturæ, ib.

Deliberatio ad votum requiſita, f. 219. à n. 20.

Deſperatio.

Deſperatio quid, & quale peccatum, f. 123. n. 13.

Deſideria.

Deſideria abſoluta rei malæ ſemper mala, f. 79. n. 18. deſideria conditionata ſub conditione auferente malitiam actus mala non ſunt, ſaltem graviter, ib. n. 19. deſideria conditionata de re intrinſecè mala ſub conditione impoſſibili veribs illicita ſunt, ib. nu. 20. certò autem illicita ſunt deſideria ſub conditioe nullo modo conferente malitiam, f. 80. n. 21. exempla ben notanda, ibid.

Dictamen.

Dictamn ſpeculativè verum, & practicè verum, vel falſum, f. 3. 111.

Diſcordia.

Diſcordia quid, & quale peccatum, f. 151. n. 53

Diſpenſatus.

Diſpenſatus ad carnes, ob *infirmitatem*, cenſetur etiam diſpenſatus ad ſecundam refectionem; non vero ſi diſpenſatus ſit ad carnes ob alias cauſas, f. 274. n. 40

Diſpenſare in votis, quæ, quando, & quis poſſit, f. 247. à n. 37. vide *Votorum deobligatio.*

Diſtinctio.

Diſtinctio peccatorum ſpecifica, f. 55. à n. 10

Diſtinctio peccatorum numerica, f. 56. à n. 15. vide V. *Peccatum.*

Divinatio.

Divinatio generatim quid, f. 170. n. 11. quid propriè, ib. n. 12. divinationis ſuperſtitioſæ malitia unde, f. 169. n. 7. ejus diverſæ ſpecies, f. 170. num. 13

Divinatio per aſtra quid, f. 170. n. 14. quando ſuperſtitioſa, & mala, quando non, f. 171. n. 16.

Divinatio phyſiognomiæ, ſeu ex ſignis corporis ſuperſtitioſa, ib. num. 17

Divinatio ex ſomniis quid, f. 172. n. 18. quando ſuperſtitioſa, ib. num. 19

Divinatio per ſortes, ib. à num. 20

Dolus.

Dolus quando invalidet juramentum, quando non, f. 19?. à n. 20

Dubium.

Dubium negativum, & poſitivum, f. 14. n. 65. ſpeculativum, & practicum, f. 15. n. 6. dubium juris, & facti, ib. n. 67

Quando in dubiis tutior pars eligenda, ib. n. 70. in dubio practicè practico tantùm, ib. n. 71. non ſpeculativo, f. 16. n. 72

Dubium quomodò debeat deponi, ib. n. 74

In dubio melior eſt conditio poſſidentis, ib. n. 75. poſſeſſio ſit bona fide cœpta, ib. n. 76. Exemplum notabile in materia juſtitiæ, f. 17. Exemplum aliud notabile in materia Matrimonii, ib. num. 77

In dubio factum non præſumitur, ſed demoſtrari debet, f. ·S. num. 78

In dubio, quod certum, vel prius eſt, poſſidet, ib. n. 79. ſi lex ſit dubia, voluntas poſſidet; ſi lex certa, lex poſſidet, ib. n. 8.. ſic dubitans, an ſit dies jejunii, feſtivus, lex lata, recepta, conſuetudo vim legis habeat &c. non tenetur, ib. n. 81. dubitans verò, an lex ſit abrogata, votum diſpenſatum, à jejunio, Miſſa, Horis &c. excuſatus &c. obligatus manet, ib. à n. 82. & f. 19. n. 83. dubitans, an factum commiſerit, ib. à n. 8.. votum, vel juramentum fecerit &c. non obligatur, f. 20.

Dubia ambigua circa vota, ib. circa profeſſionem, ib. dubius, an obligationem impleverit, adhuc obligatur, ib. à n. 85. dubius an ipſe, vel alius ſit pater prolis, ib. dubius de tempore obligationis finito, vel incępto, ib. n. 86. dubius de jejunio, an poſſit celebrare, vel communicare, ib. à nu. 87. dubius de legitima ætate ad contrahendam, vel finiendam obligationem, f. 21. dubius an graviter, vel leviter ſe obligaverit, ib. nu. 89. parum, vel multùm promiſerit, ib. caſtitatem perpetuam, vel temporalem voverit, ib. dependenter, vel independenter à Religione, ib. majorem, vel minorem menſuram frumenti &c. vinum melius, vel debilius &c. ib. dubius de ſolutione facta, f. 22. à nu. 90. an donaverit, vel ſolverit, ib. dubius de cauſa diſpenſandi, & ipſa diſpenſatione, ib. num. 91. dubius, an ſit caſus reſervatus, poteſt abſolvere, ib.

Dubius, ut dubia confitenda. f. 23. n. 92. dubius an medium ſit licitum ad pellendum maleficium, vel morbum, &c. ib. num. 93.

Dubinm bellum, ib. num. 94

Dubius an pro tali facto pœna, cenſura, vel irregularitas lata ſit an ipſe tale factum commiſerit &c. non ligatur, f. 24. à n. 96. *Excipe:* in ſolo dubio commiſſi homicidii voluntarii, habetur dubitans irregularis, ib. n. 98. quando ſcilicet conſtat de corpore delicti, ſeu homicidio facto, & dubitatur ſolùm de ejus cauſalitate, f. 25. n. 99

Dubius de abortu, ibid.

Dubium in fide quid, ſeu quis in ea dubius dicendus, f. 109. n. 3

Dubitans in fide *poſitivè* ſemper peccat mortaliter, & accedente pertinacia eſt formalis hæreticus, ib. n. 4. non item dubins ſolùm *negativè*, ib. nu. 5. niſi quando voluntas ex motivo difficultatum ab intellectu propoſitarum imperat ſuſpenſionem aſſenſus, ib. num. 6.

Dulia.

Dulia quid, f. 157. à n. 4. & f. 158. n. 10

Ebrietas.

EBrietas quid, & quando peccatum, f. 91. n. 69

Ebrietas perfecta peccatum mortale, ib.

Eleemoſynæ definitio.

Eleemoſynæ definitio, f. 290. num. 36. eſt opus ſummè meritorium, ſatisfactorium, & impetratorium, ib. n. 37. ad quod homo ſep: obligatur, f. 291. n. 38. cujus obligatio metienda eſt ex duobus, ib. à n. 39. quinam, & quando ad eam obligentur, ſeu in qua neceſſitate proximi, ib. à n. 48. Ordinariè ſolùm fieri poteſt de bonis propriis, & juſtis, ib. nu. 38. Excipiuntur tamen varii caſus, in quibus aliquis etiam dare

poteſt de bonis alienis ibid. ſeq. Unde reſolvitur, quando, & qualiter eleemoſynas facere poſſint uxores, f.295. n.75. & qualiter filii familias de bonis parentum, ib. Item qualiter ſervi, & ancillæ de bonis Dominorum, ib. n.77. ac qualiter Religioſi de bonis Monaſterii, ib. n.78. Corollarium, ib. n.79.

Epiſcopus.

Epiſcopus quomodò, & quando diſpenſare poſſit in votis Papæ reſervatis, f.251. à n.72.

Errans in materia Fidei.

Errans in materia Fidei quis dicendus, f.110.

Erroneus pœnitens.

Erroneus pœnitens, in quibus, & quando debeat doceri, & moneri, f.6. n.25. vide V. *Confeſſarius.*

Error.

Error quando invalidet juramentum, quando non, f.198. à num. 20.

Excommunicatio.

Excommunicationem in hæreticos latam ut quis incurrat, debet eſſe hæreticus formalis, f.113. nu.21. internus ſimul, & externus, ib. n.22. eam diſtinctè, & aſſertivè, manifeſtando, f.114. n.23. in quo qualiter rudes examinandi à Confeſſario, ib. n.24.

Excommunicationem hanc quando hæreticus formalis eam incurrat, & quando non, f.114. n.24. In primis eam incurrunt communicantes cum hæreticis in ipſo crimine hæreſis, f.115. n.26. deinde eis credentes, ib. nu.27. eorum fautores, ib. n.28. receptores, & defenſores in cauſa hæreſis, n.29.

Excommunicantur legentes libros hæreticos, f.117. vide *Liber hæreticus.*

Item quando excommunicentur eos retinentes, f.119. n.45. & imprimentes, f.120. nu.46. aut quomodolibet defendentes, ib. num.47.

Extinctio Voti.

Extinctio voti, vide *Votorum deobligatio.*

Famuli.

FAmuli ad quid teneantur ex quarto Præcepto ſuis Dominis, f.286. n.75.

Feriari.

Feriari ab operibus ſervilibus, & qualis obligatio, fol. 263. n.31. ſeqq. vide *Laborare.*

Cauſæ à feriatione excuſantes ſunt quatuor, *Neceſſitas, Charitas, Officium, & Conſuetudo, f.*266. n.50. quando excuſet neceſſitas, ib. & ſeqq. quando Charitas, ib. n.52. ſeqq. quando Officium, ib. n.55. & quando Conſuetudo, f.267. n.56.

Fides.

Fides alia humana, alia divina, f.93.

Fides divina habitualis eſt *Virtus,* f.94. n.2. *ſupernaturalis* Theologica à Deo infuſa. ib.

Fides actualis eſt aſſenſus firmus, certus, etſi obſcurus, ib. à n.3. elicitus cum illuminatione intellectus. ib. n.4. & ab affectu voluntatis, ib. n.5.

Fides *eſt ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentum non apparentium, &c.* quomodò intelligendum, f.95. n.6.

Fidei ob ectum materiale eſt omne, quod fide creditur, ib. n.7. ſeu verbum Dei immediatum, & mediatum, ib. nu.8. ſcriptum, & traditum, ib. n.9.

Fidei obiectum formale principale, & ultimatum eſt ipſa ſumma Dei Veritas in dicendo, f.96. nu.12. proximum; immediatum ipſa revelatio, f.97. n.14. adeòque includit Veritatem Dei, & revelationem; quæ neceſſario debet eſſe obſcura, ib. nu.15.

Fides actualis explicita, & implicita, f.98. n.2.

Fidei Articulus quid, & quæ ad eum requirantur, f.96. n.11.

Fidei Symbola quid, & qnot, ib. n.10.

Fides etiam pendet à ſufficienti propoſitione, f.102. n.16. motiva reddendi, ib. n.17.

Fidei ultimata reſolutio, ib. n.18.

Fidei neceſſitas medii, & præcepti, f.98. n.1.

Fides aliqua ſupernaturalis pro omni ſtatu neceſſaria fuit neceſſitate medii, ib. n.3. & quidem *explicita* unum eſſe verum Deum, Principium, & finem noſtrum Ultimum, f.99. n.4. & etiam poſt lapſum: in Chriſtum Mediatorem, ib. n.5. explicita neceſſitate præcepti, ib. n.6. & de neceſſitate medii ſaltem implicita, ib. n.7. Tamen æquè probabiliter, etiam poſt promulgatam legem Evangelicam neceſſaria non eſt fides explicita in Chriſtum, & Ss. Trinitatem, neceſſitate medii, ſed ſolùm neceſſitate præcepti, ib. n.9.

Fidei Præceptum quintuplex, f.100. n.10.

Fidelis adultus quilibet ſub mortali obligatur credere Symbolum Apoſtolorum, ib. n.11. Orationem Dominicam, ib. n.12. Sacramenta ad ſalutem neceſſaria, non tamen neceſſariò, ſcire memoriter, ſecundum ordinem, ib. ſed ſolùm credere, ſaltem quoad ſubſtantiam, conceptu aliquo confuſo, f.101. n.13. & culpabiliter ignorans peccat mortaliter, ib. non item ignorans inculpabiliter, ib. rudibus ſufficit ſcire, & credere ſaltem aliquot Articulos Fidei explicitè, & reliquos implicitè, ib. n.14. alii tamen aliis plura, & diſtinctiora pro ratione capacitatis, ib.

Fidei Articulos neceſſarios ignorans, an, & quando abſolvi poſſit, ib. n.15.

Fidei Articuli quando cenſeantur ſufficienter propoſiti, ut quis teneatur eis aſſentiri, f.102. n.16.

Fidei confeſſio externa quid, f.104. n.22. quando quis ad eam obligetur, ib. n.23.

Fides exterius ſub mortali confitenda verbo, ſigno, vel opere, ib. quoties id exigit honor Dei, & Chriſti, n.24. fidei confirmatio, ib. n.25. ſalus propria, f.105. n.26. vel proximorum, ibid. n.27. interrogatus quando teneatur fateri fidem ib. quando liceat Catholico fugere in perſecutione Fidei, ib. à n.28.

Fidem exteriùs negare nullo caſu licet, ib. n.29. nec expreſſè, nec interpretativè, ib. n.30. nec ſimulando verbis ambiguis, vel æquivocis, ib. num.31. nec ſignis, ſive directè, ſive indirectè hæreſis manifeſtativis, ib. nu.32. nec facto, vel opere, f.107. n.37.

Quando quis cenſeatur negare fidem verbis, f.106. n.31. quando ſignis, ib. à num. 32. ubi aſſignantur quatuor genera ſignorum, ibid.

Fidem negare interpretativè quando quis cenſeatur, f.105. n.30.

In fide quis dicatur ignorans, errans, & hæreticus, f.110. n.12.

Filii.

Filii quarto Decalogi Præcepto obligantur Parentibus exhibere amorem, & obedientiam, & reverentiam, f.278. à n.6 Obligatione *amoris* obligantur eis bene velle: ſaltem negativè, nihil mali volendo, optando, imprecando &c. qualiter hìc peccent, f.279. n.8. etiam benè velle poſitivè, benefaciendo, ſuccurrendo ſpiritualiter, & corporaliter, ib. n.9. omne malum avertere, ib. n.10. & poſt mortem eorum debita relicta, ſacra, & non ſacra juxta vires hæreditatis, quam citiùs commodè poſſunt, ſolvere, ib. n.11. Idem obligatione *obedientiæ* Filii parentibus debent ſub mortali ex genere ſuo, ib. nu.13. obedire in omnibus licitis, & honeſtis, f.280. n.17. ad eorum *Curam* pertinentibus, ib. n.18. non in aliis malis illicitis, & inhoneſtis, ſeù etiam licitis, ad curam tamen paternam non pertinentibus, ib. Unde quoad certum vitæ ſtatum eligendum, vel capeſſendum ſimpliciter eis obedire non tenentur ib. à n.19. Et graviter peccant parentes filios, vel filias ad Religionem compellentes, ib. aut ab ejus ingreſſu injuſtè impedientes, ib. nu.21. ſine juſta cauſa ad Matrimonium compellentes, ib. à num.22. vel è contrà ab eo impedientes, f.281.

Quando, & qualiter, peccent filii, vel filiæ matrimonium contrahentes, parentibus invitis, & juſtè contrariantibus, ib. num.25.

Quam reverentiam filii Parentibus in verbis, ſignis, & factis debeant, ib. à n.29.

Quando, & qualiter peccent filii, vel filiæ agentes aliquid ex odio, injuria, irreverentia, vel contemptu erga Parentes, f.282. à n.34.

Filiis illegitimis, & ſpuriis ad quid teneantur Parentes, f.283. à n.47.

Filii, & pupilli ad quid teneantur Tutoribus, Patrinis, & è contra hi illis, f.285. à n.62. Ad quid conſanguineis, Avis, Proavis, aliiſque Majoribus, & è contrà, ib. n.64.

Finis.

Finis alius intrinſecus operis; & alius operantis, & extrinſecus 41. tribuit actibus bonitatem, vel malitiam, 42.

Formulæ.

Formulæ jurandi expreſſæ quæ, f.193. n.5. quæ ambiguæ, ib. n.6. & n.8.

Fornicatio.

Fornicatio quid, f.89. n.66.

Frangere.

Frangére jejunium, vide *Jejunium.*

Furta.

Furta minuta directa intentione notabilem quantitatem auferendi facta, ſunt ſingula mortalia; etiam primum ſtatim; f.41. n.10. Furans indirecta intentione continuandi furta minuta incipit peccare mortaliter, quando materiam notabilem complet, f.73. n.44. declaratur exemplis, ib. num.45. Qui per furta minuta auferendo notabilem quantitatem peccavit venialiter tantùm, peccat mortaliter eam retinendo, f.74. n.47.

Furans minuta pluribus, f.75. n.48. Quid quando plures furantur minuta eidem, ib. à n.49.

Gratitudo.

GRatitudo eſt ſpecialis virtus, habens tres gradus, f.187. n.77. ingratitudo vitium ei oppoſitum quale peccatum, ib. n.78.

Gloriatio.

Gloriatio, ſeu gloriari de opere malo, quando, & quale peccatum. f.86. n.45.

Gula.

Gula quid, & quale peccatum, f.91. n.68.

In hoc primo Tomo contentarum.

Hæreditas.

HÆreditas, ſeu portio legitima filiis debita quæ, f.284. à n. 57. qualiter eam filii petere poſſint, ib. n. ſeqq. Cauſæ negandi eis hæreditatem, ib. n. 61.

Hæreſis.

Hæreſis generatim quid, f. 110. num. 13.
Hæreſis materialis quid, f. 111. num. 14. quid formalis, ibid. num. 15.
Hæreſis interna tantùm, f. 113. à num. 22. externa tantùm, ibid.
Hæreſis interna, & externa ſimul, ibid.
Hæreſis quantum peccatum, fol. 113. n. 20.

Hæreticus.

Hæreticus quis dicatur, fol. 110. n. 12.
Hæreticus formalis quis eſſe debet, ut incurrat excommunicationem, f.113. à n. 21. internus ſimul, & externus, ib. n.22. manifeſtando eam aſſertive, f.114. n.23
Hæreticorum ſacra, f.118. n. 38. vel Eccleſias frequentando, an & qualiter quis peccet, ib. n. 39
Hæreticus pertinax quando quis dicatur, f.111. n.16
Quinam dicantur hæreticis illicitè communicare, f.115. n. 26 eorum credentes, ib. n. 27
Honorem Deo debitum creaturæ tribuere, ſicut Deo, tanquam idololatria prohibetur, f.159. à n. 14.

Hyperdulia.

Hyperdulia quid, f. 158. à n. 8.

Horæ Canonicæ.

Horæ Canonicæ debent dici cum attentione interna intellectus, f.40. num. 41. oppoſitum eſt tantùm ſpeculativè probabile, f. 50. num. 43
Horas dicens cum alio v. gr. infirmo, vel hoſpite, non intendens ſatisfacere, ſatisfacit tamen, f. 51. à n. 47
In Horis Canonicis quæ ſit pars notabilis, f. 69. n. 29

Jactantia.

JActantia de opere malo quale peccatum, f.86. n. 45

Idololatria.

Idololatria quid, f.168. nu. 1. quæ ad eam requirantur, ib. n.2. eſt peccatum mortale graviſſimum, quandoque duplex, ib. n.3. ejus triplex eſt ſpecies, ib. n. 4. ſæpè committitur circa Sanctos, eorum Imagines, & Reliquias, f.169. n.5

Jejunium.

Jejunii Ethimologia, & diviſio generatim, f. 267. n.1
Jejunium Eccleſiaſticum eſt *religioſa obſervantia*, f.268. à n.2 *abſtinentia à cibo, & certa ciborum qualitate* (ubi quid nomine cibi intelligatur, ibid. n.4.) *ſtatuto, ſeu certo tempore*, ib. nu. 5. *ab Eccleſia ordinata*, quoad tempus, & modum, ib. num. 6
Jejunium Eccleſiaſticum requirit abſtinentiam à carnibus, ib. à n.7. & in Quadrageſima ab ovis, & lacticiniis, niſi privilegium, vel conſuetudo contraria hæc admittat, ut eſt in Germania noſtra, f. 269. n. 10. Et eſto ova, & lacticinia licita ſiot, ob id tamen non licet veſci ſagimine, ſeu pinguedine, adipe, vel ſanguine, ib. Obligatio jejunii eſt ſub mortali, toties, quoties, niſi parvitas materiæ, vel alia cauſa excuſet, ib. n. 11
Jejunium Eccleſiaſticum requirit inſuper unicam refectionem tantùm, ib. n. 12. moraliter continuatam, ib. n. 13. niſi paupertas, officium, vel negotium excuſet, ib. ſeqq. Ideoque excludit alias refectiooes iteratas, veras tamen, non alias ſumptiones per modum medicinæ, f. 270. nu. 14. reſolvuntur varii caſu, ib. vinum, cereviſia, mulſum, &c. etiam ad ſedandam famen ſumpta, non frangunt jejuoium, ibid. num. 15.
Refectio unica ad jejunium requiſita, f. 260. n. 12. debet eſſe moraliter continuata n. 13. plura vide *Refectio*.
Collatio veſpertina licita, f. 272. à n. 24. in qua quantitate: ib. num. 26. ſeq. & qualitate; ib. à nu. 29. Tempus collationis ex rationabili cauſa cum prandio commutare licet, fol. 273. num. 33
Qui, quando, ib. à nu. 34. & qualiter obligentur ad jejunium, ib. num. 36
Tranſgreſſus jejunium accidentaliter tantùm, illud adhuc ſervare tenetur de reliquo, f. 274. n. 37. non item, qui ſemel illud fregit quoad ſubſtantiam, niſi quoad carnes, ib. n. 38. Unde, qui illud fregit comedendo carne etiam ſemel tantùm tenetur deinceps abſtinere à carnibus, non verò ab aliis cibis, ib. n. 39
Diſpenſatus ad carnes ob infirmitatem, cenſetur etiam diſpenſatus ad ſecundam refectionem, non verò ſi diſpenſatus ſit ob alias cauſas, ib. n. 40.
Obligatio jejunii ita affixa eſt diei ſtatuto, ut privata auctoritate transferri non poſſit, ib. n. 41. Unde, qui ſtatuto die non jejunavit, ſive culpabiliter, ſive inculpabiliter, non tenetur ſupplere alio die, aliud eſt de jejunio ex voto, vel pœnitentia debito; ib. n. 42
Qualiter tranſgreſſio jejunii explicanda in confeſſione, f. 275 n. 44. quando unum peccatum, vel multiplex, ib.
Quando, & qualiter peccent aliis proximè cooperantes ad frangendum jejunium: ut Patres, Matresfamiliæ, Domini, Superiores, Caupones &c. ib. n. 45
Cauſæ à jejunio excuſantes ſunt *ætas, infirmitas, labor, & pietas*, ib. n. 47. ratione ætatis excuſantur quoad ſecundam refectionem tantùm, non quoad carnes, à jejunio *Eccleſiaſtico* omnes ante completum annum vigeſimum primum, ib. n. 48. non tamen ab aliis jejuniis ex voto, profeſſione, vel pœnitentia debitis, f. 276. n. 49. Item ſenes poſt annum 60. completum, non tantùm à jejunio Eccleſiaſtico excuſantur quoad ſecundam refectionem, ib. n. 50. ſeqq. ſed probabiliter etiam ab aliis jejuniis ex voto, vel profeſſione debitis, ib. n. 51
Quando, qualiter, & quos excuſet *infirmitas*, ib. n.52. infirmis adnumerari ſolent etiam prægnantes, lactantes, mendici oſtiatim mendicantes, laborantes, & famulantes apud hæreticos &c. ib. ſeqq.
Quando, qualiter, & quos excuſet *labor*, f. 277. à n. 57. & quos *Pietas*; ib. à n. 60
In jejunio quæ ſit pars notabilis, f. 271. n. 23

Ignorantia.

Ignorantia, quid negativa, poſitiva, privativa, f. 32. n.30
Ignorantia juris, & facti, ib. n. 31. antecedens, & concomitans, ib. n. 32. invincibilis, & vincibilis, nu. 33. lata, craſſa &c. ibid.
Ignorantia iovincibilis antecedens excuſat à culpa, f.33. n.34. etiam concomitans, ib. n. 35
Ignorantia vincibilis non tollit, ib. n. 36. ſed minuit culpam, ib. num. 37
Ignorans in fide quis dicendus, f. 110. num. 12
Ignorans præcipua Myſteria fidei, quomodò peccet, f. 100. à num. 11.
Ignorantia facti, juris, ac pœnæ ſimul, invincibilis excuſat ab omni pœna, f. 34. n. 38. etiam vincibilis, ib. non verò craſſa, ibid.
Ignorantia ſolius pœnæ, non juris, vel facti, non excuſat à pœna, ib. n. 39. benè autem ab omni cenſura, ib. & pœna extraordinaria, ib.

Imago.

Imago quid, & cur fiant imagines, f.163. no. 24. rectè habentur Imagines Dei, f.164. n. 25. Angelorum, ib. nu.26. Chriſti, & Sanctorum, ib. n. 27. licitèque, ac ſanctè coluntur, & adorantur, ib. à n. 28. cultu ſcilicet, & adoratione reſpectiva tantùm, ib. à n.29. Objectiones hæreticorum, f. 166. à n. 36. ſolvuntur, f.167. à n. 37.

Imprecatio.

Imprecatio, ſeu imprecationes qualia peccata, f.142. n. 11

Impuberes.

Impuberum vota à quo qualiter, & quando irritari poſſunt, fol. 243. à num. 20

Impudicitia.

Impudicitia, fol. 89.

Inceſtus.

Inceſtus quid, fol. 90.

Infidelis.

Infidelis purè ignorans, dubius, ſuaſus, perſuaſus, f. 102. à num. 16
Infidelis adultus quando teneatur elicere actum fidei, ibid. num. 17
Infidelitas negativa qoid, f. 108. num. 1. quid privativa, ſeu incredulitas, ib. nam. 9
Infidelitas poſitiva, fol. 109. à num. 8

Inimici.

Ioimici qualiter, & quando teneantur ſe reconciliare, f.147. à n. 36. eorum Confeſſarius, f. 149. n. 47.
Inimico ſub mortali ad tria tenemur, f. 143. num.12. *primò*, non odiſſe, ib. à num. 13. & non malum velle, ibid. *ſecundò*, offenſam remittere, non item injuriam, ibid. à n. 14. *tertio*, exhibere ſigna Charitatis communia, f.144. à num. 21. non item ſpeciali per ſe loquendo, f. 145. à num. 25. ſecus faciendo peccatur pro ratione intentionis internæ, vel ſignificationis externæ offenſæ inimici, ibib. à num. 26
Caſus varii, f. 146. num. 27.
Inimicum occurrentem declinare, ib. nom.28. eum non ſalutare, ib. à nu. 29. vel ſalutantem non reſalutare, ib. à n. 31. item nolle alloqui, vel colloqui &c. quale, & quando peccatum, f. 147. à n. 33

Injuria.

Injuria quid, fol. 143. num. 15.

Intellectus.

Intellectus, ratio, & lex naturalis, quid: f. 1. num. 1

Intentio.

Intentio faciendi opus præceptum neceſſaria eſt ad legem implendam, f. 50. à nu. 45. intentio ſatisfaciendi non requiritur, ib. nu. 47. nec intentio finis à præcepto intenti neceſſaria eſt, f. 51. n. 49. neque intentio applicandi fructum, vel effectum operis præcepti, ib. n. 50. ſecluſo contractu, vel voto ib.

In-

Intentio de manè elicita, an virtualiter duret toto die per omnia opera, f. 66. num. 22
Intentio ad votum qualis requiratur, & ſufficiat, f. 218. à num. 10. in dubio quid: ib. à num. 15

Invidia.

Invidia quid, & quale peccatum, f. 149. à num. 48
Invidiæ affectiones, ſeu comites *Timor*, f. 150. n. 49. zelus, ib. num. 50. & *Nemeſis* quid, ib. num. 51

Invocatio Sanctorum.

Invocatio Sanctorum utilis, & licita probatur variè, f. 162. à n. 15. ſolvuntur objectiones hæreticorum, f. 161. à n. 18
Angeli, & Sancti licitè invocantur, ib. à n. 20. Objectiones hæreticorum, f. 162. à n. 22. ſolvuntur, f. 163. à n. 23

Involuntarium.

Involuntarium, invitum, f. 29. num. 15.

Ira.

Ira quid, & quale peccatum, f. 91. & f. 92

Irreligioſitas.

Irreligioſitas ſecundùm defectum, f. 120

Irritatio votorum.

Irritatio votorum, ac juramentorum, & quis irritare poſſit, vide *Votorum deobligatio*, f. 241.

Judaiſmus.

Judaiſmus, quid, f. 109. à num. 10

Judex.

Judex in ferenda ſententia tenetur ſequi opinionem probabilem, f. 13. num. 60

Juramenta.

Juramentum quid, f. 192. num. 1. eſſentialiter tria requirit. I. ut fiat per Deum verum, ib. n. 2. II. cum voluntate eum in teſtem vocandi, ib. n. 3. III. & petitione divini teſtimonii, ib. num. 4.
Juramenta *explicita*, f. 193. n. 5. & ſeq. eorum formulæ ambiguæ, præſertim Germanis propriæ, ib. n. 6. & 8. Jurare per vitam Dei, Sanctorum, ib. Item eorum caput, cor, membra &c. quale, & quando peccatum, ib.
Juramenta *implicita* quæ, ib. num. 7. fieri poſſunt per Beatos, Sanctos &c. ib. per res Sacras, Crucem, Sacramenta, creaturas irrationales &c. ib. eorum formulæ ambiguæ, f. 194. num. 8
In quovis juramento per quæcunque verba expreſſa ſemper attendenda eſt intentio jurantis, f. 195. n. 9. Juramentum aſſertorium quid, ib. n. 10. quid promiſſorium, ib. num. 11. ſeqq. & unum abſolutum, aliud confirmatorium, ib.
Juramenta ſimplicia, & execratoria, ſeu imprecatoria quæ, f. 196. num. 12
Juramenta ſolemnia quæ, ib. num. 14.
Juramenta judicialia quæ, & quotuplicia, ib. n. 15. alia neceſſaria, alia voluntaria, ib. num. 16
Juramentum ut ſit validum, eſſentialiter debet eſſe liberum perfectè, cum intentione Deum invocandi, & ſe obligandi non implendi, f. 197. num. 17
Juramentum ex errore, vel dolo, quando validum, quando non? f. 198. à num. 20
Juramentum metu quovis extortum valet, & obligat, ib. n. 23
Juramentum etiam ob injuriam alterius factum obliget, ib. nu. 24. Unde non tantum captivus ad tempus ex carcere ſub juramento reverſionis dimiſſus, ib. à n. 25. ſed etiam, qui juravit Tyranno redire in injuſtum carcerem, prævíſo mortis periculo, redire tenetur, f. 199. à n. 28

Juramenti materia.

Juramentum ut valeat, debet eſſe de re honeſta, ib. à n. 31. unde materia juramenti quæ, & qualis, ib. n. 32. de re omninò indifferenti, qua *tali*, nullum eſt: ib. nu. 33. reſolvuntur varii caſus, vid. nullum eſſe juramentum: ſe ducturum uxorem, non daturum eleemoſynam tali pauperi, non jejunaturum, non fidejuſſurum, non fore patrinum, non acceſſurum convivium &c. ibid. Item ſi jures multas orationes, jejunia, peregrinationes &c. cum detrimento obedientiæ, officii &c. ib. n. 35.
Juramentum irritè factum nunquam convaleſcit; uti ſi contra votum caſtitatis, vel priora ſponſalia, cum juramento promittas alteri: conjux invito, vel ignorante altero conjuge juret, vel voveat Religionem &c. nec eo mortuo, tenetur, f. 200. num. 36
Juramentum promiſſorium factum homini acceptanti, vel abſolutè emiſſum in certi hominis, vel Eccleſiæ &c. utilitatem, in quavis materia licita obligat, nec propria auctoritate in aliud mutari poteſt ib. n. 37. Qui tamen juravit puellæ matrimonium, licitè ingreditur Religionem, ib. n. 38. non tamen licitè ſuſcipit Ordines Sacros, ib.
Juramentum Parentum, Dominorum, Herarum &c. ſe filios, ſervos, ancillas &c. ita punituros, verberaturos, domo ejecturos &c. regulariter non ſunt vera juramenta, ib. à n. 39. ſicut nec juramenta accuſandi, vel non accuſandi alterum; non prius ſedendi, egrediendi, non pluris emendi, vendendi &c. ib. nu. 41. Juramentum non propalandi artem diſtingui debet, ib. num. 42
Juramentum non ludendi quando, & qualiter obliget, f. 201 à n. 43. ſeqq. reſolvuntur varia, ib. ſeq.
Juramentum de re illicita ſub culpa prohibita nullum eſt, ib. n. 48. quando leges aliquam actionem ſub culpa prohibeant, ib. n. 49. Reſolvuntur varia, ib.
Juramentum contractu per leges irritato, quando valeat quando non, ib. num. 52
Juramentum de re quidem licita, ſed illicitè, & peccaminoſè factum valet, f. 202. n. 54. ſicut & juramentum factum ob malum finem, v. g. puellæ pro copia corporis, vel alteri, ut occidat, mutilet &c. inimicum tuum &c. ante impletionem reſcindendum, re tamen impleta, valet, n. 55
Juramentum contra leges, vel præceptum Superioris, v. g. donandi, vel aliud faciendi, quando valeat, quando non, ib. num. 56
Juramentum contra votum, vel aliud juramentum factum, & contrarians irritum eſt, ib. n. 57
Juramentum nimis prodigum v. g. ſine ulla ratione donandi mille &c. an, & qualiter obliget, ib. nu. 58. Juramentum promiſſorium obligat ſub mortali ex genere ſuo, ib. n. 59
Juramenti cujuslibet obligatio unde, quæ, & quotuplex, ib. n. 60. quando obliget in foro externo, quando non, ib. n. 62
Juramenti promiſſorii obligatio propria, & principalis, ex virtute Religionis, perſonalis non tranſit ad hæredes, benè autem obligatio ex virtute juſtitiæ, f. 203. n. 65. Caſus varii, ibid. à num. 66
Juramenta ſtrictè interpretanda, ib. n. 70. Exempla, & caſus varii, f. 204. à n. 71
Juramentum nunquam cenſetur factum in præjudicium tertii, ib. num. 73

Juramenti conditiones.

Juramentum ſortitur conditiones, & qualitates actus cui adjicitur, ib. 74
Juramenti promiſſorii cujuslibet conditiones ſunt: *ſi potuero*, ib. n. 76. *Salvo jure, & auctoritate, Superioris*, ib. n. 78 *ſi non remiſerit ſponte is, cui promiſi*, ib. n. 79. ſeq. *ſi res in eodem ſtatu permaneat*, ib. n. 81. ſeq. & *ſi alter quoque promiſſis ſteterit*, ib. n. 82. Exempla, f. 205. n. 82
Juramenti liciti conditiones ſunt tres. I. ut fiat in *veritate*, II. in *juſtitia*, III. in *judicio*, f. 206. à n. 89. ſeq. his ſuppoſitis eſt actus virtutis Religionis, ib. n. 9?. & ſeq. Quæ, & qualis veritas, & certitudo in juramentis, ſeu ad licitè jurandum requiritur, ib. n. 94. Juramentum amphibologicum, ib. à nu. 99. ſeq. quando perjurum, quando non, f. 2?7. à n. 104. Idem quando licitum, quando illicitum, ib. Quæ ſit juſta cauſa amphibologicè jurandi, ib. n. 102. Tres amphibologiæ ſpecies, ib. à n. 1?2. prima, & ſecunda ſemper eſt vera, & ſine mendacio, ib. à n. 104. Tertia verò ſemper cum mendacio, ideòque & juramentum ei additum, ſemper perjurium, f. 208. nu. 110. quo ſenſu intelligendæ ſunt tres propoſitiones damnatæ, f. 209. n. 112
In judicio juridicè, & legitimè interrogatus, quando poſſit, vel non poſſit uti amphibologia, f. 208. à n. 108. Interrogatus illegitimè, quando poſſit, vel non poſſit uti amphibologia, f. 210. à n. 117. Interrogatus illegitimè ſemper uti poteſt amphibologia primæ, vel ſecundæ ſpeciei, ib.
Quando quis cenſeatur illegitimè urgeri ad jurandum, ibid. n. 118. Reſolvuntur caſus varii, ib. à n. 119
Juramentum carens veritate, temerarium, incautum, &c. quale peccatum, f. 211. num. 127
Juramentum omninò fictum, abſque animo jurandi quale, & quando peccatum, f. 212. n. 133. factum quid cum intentione jurandi, non tamen ſe obligandi, nullum eſt, ib. n. 134. Factum cum intentione, & jurandi, & obligandi ſe, ſed non ſervandi, ſemper mortale, ib. n. 135
Non implens juramento promiſſum qualiter peccet, ib. n. 136
Juramentum carens *juſtitia*, ſeu de re, vel actione mala, & illicita, quando, & quale peccatum, f. 213. n. 139. de opere, vel omiſſione indifferenti, vel oppoſito conſiliis Evangelicis, per ſe veniale eſt, ib. n. 144. Similiter juramentum aliàs verum, & de re licita, ſine tamen judicio, diſcretione, & cauſa rationabili factum, per ſe veniale eſt, f. 214. à n. 146. Quæ, & qualis conſuetudo jurandi conſtituat hominem in ſtatu peccati mortalis, ideòque ſpecialiter explicanda in confeſſione, ib. à nu. 148. An, & quando liceat, vel non liceat exigere, vel inducere alium ad jurandum, f. 215. à n. 157

Laborare.

Laborare die Feſto quæ ſit pars notabilis, f. 264
Laborare die Feſto quando peccatum mortale, quando non, ib. n. 38. Feriatio, ſeu vacatio ob operibus ſervilibus debet eſſe religioſa, ib. nu. 40. durans toto die naturali, ib. num. 41
Quæ cenſeantur opera ſervilia, quæ non, f. 265. nu. 42. non ſervilia licent, ib. n. 43. qualia etiam ſunt ſcribere, tranſcribere, pingere, & ſimilia, ib. à n. 44. & 45. Item licet etiam iter facere pedibus, equo, curru, navi &c. ib. num. 46. An, & quando venari, aucupari, piſcari, bel-

late,

lare, ſint opera ſervilia, ideòque prohibita die feſto, vel non: ib. num. 47.
Cauſæ excuſantes à feriatione quæ, f. 266. à num. 49. ſeqq. Vide *Feriari*.
Labor quando, qualiter, & quos excuſet à jejunio, f. 277. à num. 57.

Latria.

Latria quid, f. 157. à n. 6. ejus cultu Deum adorare primo Præcepto obligamur, f. 158. à nu. 11. *affirmativè* quidem tempore, & modo à Deo, & Eccleſia determinatio, f. 159. nu. 12. *Negativè* verò, ut nulli creaturæ tribuatur cultus divinus, ſicut Deo, ib. nu. 13. quod tanquam idololatria prohibetur primo Decalogi Præcepto, ib. n. 14

Liber hæreticus.

Liber hæreticus propriè quis dicatur, f. 117. num. 35. & 118. num. 38
Librum hæreticorum legens, retinens, imprimens &c. mortaliter peccat, & excommunicatur, f. 117. n. 37. ubi, quiſnam cenſeatur liber, f. 118. n. 39. Hæretici, ib. n. 38. hæreſim continens, ib. n. 40. aut de fide, vel Religione tractans, ib. n. 41. Et qui cenſeatur legere, f. 119. n. 43. ſcienter, ib. n. 42. in quantitate ſufficienti, ib. n. 44
In Librorum hæreticorum lectione quæ ſit materia parva, vel magna, f. 68. n. 28. & quæ in eorum retentione. ib.

Librorum prohibitorum.

Librorum prohibitorum tres Claſſes, f. 120. n. 48. ubi de eorum lectione.
Liberum à coactione, & neceſſitate quid, f. 25. n. 19

Libertas.

Libertas exercitii, & ſpecificationis, f. 27. n. 7

Luxuria.

Luxuria quid, f. 89. num. 66

Magia.

MAgia quid, f. 177. num. 35. ars notoria, mirifica quid, ib. à num. 36
Magiæ malitia unde, f. 169. nu. 7. ejus ſpecies duplex, alia cum pacto expreſſo, ib. n. 8. alia cum pacto implicito, vel tacito tantùm, ib. à n. 9
Magiæ, divinationes, vanæ obſervantiæ omnes formaliter ſunt per ſe ejuſdem ſpeciei, f. 179. n. 44. peccata mortalia graviſſima, ib. n. 45. & ordinariè alias graviſſimas peccatorum ſpecies adjunctas habent, ib. n. 46. tamen venalia fieri poſſunt quandoque ex imperfectione actus, ib. n. 45
Qualiter tales examinandi à Confeſſario, ib. n. 47

Maledicentia.

Maledicentia, ſeu imprecatio quale peccatum, f. 142. n. 11

Maledicta.

Maledicta in homines, & alias creaturas, quando, & qualia peccata, f. 185. à n. 25

Maleficium.

Maleficium quid, & quotuplex, f. 177. num. 38. ejus ſolutio tripliciter fieri poteſt, & quando licitè, f. 178. à num. 39. ſeqq. quando illicitè, ib. n. 43
Quando à malefico, vel ſaga maleficii ſolutio peti poſſit licitè, ib. à n. 43

Matrimonium.

Matrimonium contrahentes contra voluntatem parentum quando peccent, f. 281. à n. 24
Matrimonia Catholicorum cum Hæreticis ſunt quidem valida, mortaliter tamen illicita, f. 116. n. 32. niſi rationabilibus cauſis excuſentur, ib. n. 33

Malitia moralis.

Malitia moralis actus humani quid, f. 40. n. 4
Malitia Actus humani ex objecto, f. 41. à n. 6
Malitia actus humani ex fine, f. 42. à n. 11

Materia.

Materia Juramenti validi, quæ, & qualis eſſe debeat, f. 199. n. 32. vide *Juramentum*.
Materia voti, quæ, & qualis vide *Votum*.
Materiæ parvitas non datur in peccatis infinitam Dei perfectionem directè lædentibus, f. 67. n. 14. ut in peccatis contra virtutes Theologicas, ib. n. 15. in peccatis contra virtutem Religionis directè in Dei injuriam vergentibus, f. 64. n. 16. Superſtitione, ib. blaſphemia formali, perjurio ib. & multis ſacrilegiis, ib. in homicidio, ib. n. 17. in materia venerea directè voluntaria ib. n. 18. benè verò in materia venerea indirectè tantùm voluntaria, f. 65. n. 19
Reſolutio notabilis variorum caſuum in praxi frequentium, 70
Materiæ parvitas dari poteſt in omnibus peccatis bonum finitum diviſibile lædentibus, f. 66. à n. 21. ut in violatione voti, & juramenti promiſſorii, ib. n. 23. (non aſſertorii: nota diſparitatem, ib.) Item in tertio præcepto Decalogi, celebratione, & auditione Miſſæ, feriis, Jejuniis, & generaliter in omni cultu divino, f. 67. n. 24. in ſacrilegiis realibus, & localibus, ib. n. 24. in læſione proximi, in bonis famæ, honoris, fortunæ, ib. n. 25
Quæ ſit materia gravis in furtis *abſoluta*, ib. n. 26. quæ gravis *reſpectiva*, f. 68
Materiæ quantitas, ſeu gravitas, & levitas, deſumtribus, ib. n. 27
Quæ ſit materia gravis in librorum hæreticorum lectione ib. n. 28. & eorum retentione, ib.
Quando ſit materia levis in percuſſione Clerici, ib. & quando in aliis cenſuris, ac caſibus reſervatis, f. 69
Regula generalis, quæ materia, vel pars cenſenda ſit notabilis, ib. num. 29. v. g. in Horis Canonicis, ib. in feriis, ſeu laborando die Feſto, ib. in jejunio, & collatione, ib. in violatione voti, f. 72

Media ſuperſtitioſa.

Media ſuperſtitioſa quæ certò illicita, f. 175. nu. 30. quando dubia, quid judicandum, ib. n. 31. Caſus varii, f. 176. n. 32

Medicus.

Medicus in dandis medicinis tenetur ſequi ſententias probabiliores, f. 13. n. 58

Mendicantes.

Mendicantes qualiter diſpenſare poſſint in votis, f. 248. n. 45. vide *Voti diſpenſatio*.

Metus.

Metus, quid, ab intriſeco, & extrinſeco, f. 35. n. 45
Metus gravis, cadens in virum conſtantem, ib. n. 46
Metus levis cadens in virum inconſtantem, ib.
Metus reverentialis, ib. num. 48
Metus non cauſat involuntarium ſimpliciter, f. 36. num. 49. ideòque nec per ſe tollit actum bonum, ib. nu. 50. nec in toto excuſat à peccato, ib. nu. 51. niſi quando lex ceſſat obligare, ib. n. 52
Nullus omninò metus excuſat in lege naturali quoad actiones intrinſecè malas non cohoneſtabiles, f. 37. benè quoad cohoneſtabiles, ib. ſic metus verè gravis etiam per ſe excuſare poteſt in tranſgreſſione legis divinæ poſitivæ, ib. & à fortiori in tranſgreſſione legum humanarum, f. 38
Metus qua ratione excuſat à culpa, eadem excuſat à pena, f. 37. num. 53
Metus non infirmat, vel invalidat promiſſiones, vota, contractus, ib. n. 54. niſi ſit gravis, injuſtè incuſſus ad extorquendum actum, ib. n. 55
Metus gravis injuſtè incuſſus ad extorquendum actum jure naturæ irritat contractus, & promiſſiones omnes, f. 38. n. 56. & vota omnia non jurata, ib. n. 57. non tamen invalidat juramenta, ib. n. 58. excepto Matrimonio, ib. n. 59
Metus nullus invalidat juramentum, f. 198

Miſſa.

Miſſæ audiendæ obligatio, f. 260. à n. 7. exhibendo præſentiam moralem, ib. nu. 8. Quando quis cenſeatur moraliter præſens, quando non, ib. n. 8. non ſufficit præſentia materialis tantùm, & corporea, f. 261. n. 13. Sed requiritur religioſa, & devota, ib. n. 14. Qualis requiratur intentio, & attentio audiendi Miſſam, ib. n. 15. Audienda eſt Miſſa integra, ib. nu. 19. Quando quis cenſeatur omittere partem notabilem, ideoque peccare mortaliter, quando non, ib. n. 20. Non ſatisfacit præcepto, qui duas partes Miſſæ ſimul à diverſis celebrantibus audit, f. 262. n. 23
Qualis, & quo loco audienda ſit Miſſa, ib. n. 24. Cauſæ ab auditione Miſſæ excuſantes ſunt quatuor: *Impotentia: Charitas: Officium: & Conſuetudo*, f. 263. nu. 25. Impotentia triplex: *Spiritualis: naturalis: moralis*. Qui excuſentur ſpirituali, ib. n. 26. qui naturali, ib. nu. 27. & qui morali, ib. n. 28. Hæc quando adeſſe cenſeatur, ib. n. 29. An, & quando quis poſſit, vel non poſſit impedimentum ponere, auditioni Miſſæ, v. g. ſuſcipere iter, vel aliud negotium, ib. num. 30. Quando, & quos ab auditione Miſſæ excuſet Charitas, ib. n. 33. Quando, & quos officium, f. 264. n. 34. & quos conſuetudo, ib. n. 35
Miſſam audiens non recordans diei Dominicæ, vel obligationis ſatisfacit præcepto, f. 271. n. 15. immo etiam nolens ea auditione ſatisfacere, ſatisfacit tamen. ib.

Mors.

Mortem optare proximo qualiter, & quando liceat, f. 141. à num. 6

Motiva.

Motiva credendi quæ, f. 97. num. 17

Motus.

Motus deliberatus malæ affectionis, maledictum, murmur, &c. in Deum peccatum mortale, f. 138. n. 41
Motus primò primi ſine peccato, f. 77. n. 11. motus ſecundò primi veniales tantùm, ib. n. 12. motus deliberatè admiſſi, vel quæſiti in materia mortali, mortale ſunt, f. 78. n. 13. ſicut & purè permiſſi, ib. n. 14. Qualis in iis reſiſtentia neceſſaria ſit, ib. n. 15

Neceſſitas.

NEceſſitas triplex: extrema, gravis, & communis, f. 291. n. 43. In qua neceſſitate proximi teneatur quis dare eleemoſynam: caſus varii, f. 292. n. 50. & n. 56
Neceſſitas medii, & præcepti, f. 98. n. 1
Neceſſitate medii in omni ſtatu neceſſaria fuit aliqua fides ſupernaturalis, f. 98. n. 3. vide V. *Fides*.

Nega-

Negare.

Negate fidem verbo, f.106. n.31. ſigno, ib. à n.31. & facto, quando quis cenſeatur? f. 105. n. 29

Nomen Dei.

Nomen Dei, Chriſti, Sanctorum &c. in vanum aſſumere, proferre, nominare &c. quale peccatum, f.191.ſeqq. Quinam dicatur nomen Dei in vanum aſſumere, ib.

Nomen Dei quando illicitè aſſumatur, ib.

Obedire.

OBedire Parentibus &c. vide V. *Filii*, f. 279

Objectum Fidei.

Objectum Fidei materiale eſt omne, quod Fide creditur, f.95. n.7. ut verbum Dei immediatum, & mediatum, ib. à nu.8. publicum, & privatum, ſcriptum, & traditum, ib.

Objectum Charitatis primarium, f. 131. n.11. ſecundarium, f. 133. à num.20

Objectum Spei materiale, f.121.n.3. formale, n.4

Obligatio Fidei.

Obligatio Fidei quando per ſe, f. 102. à nu. 18. quando per accidens, f. 103. à num. 21

Obligatio juramenti, f.202. à n. 59. ſeq. Quæ, quando, & qualiter tranſeat ad hæredes, f. 203

Obligatio jejunii, vide *jejunium*, f. 269. à n. 11

Obſcuritas.

Obſcuritas Fidei, f.97. num. 15

Obſervatio.

Obſervatio vana quid, f.173. n.24. alia ſigna, qualiter peccaminoſa, f.174. n. 26. alia per preces, & characteres, ib. à n. 26. quando illicita, ib. n. 27

Caſus varii, f. 175. num. 28

Alia ſit per media innaturalia, quando illicita, ib. à n.29

In dubio, an ſigna, vel media ſint naturalia, nec ne; quid judicandum, ib. à num. 31

Odium.

Odium Dei peccatorum omnium graviſſimum, f.138. à n.37. extremè quidem odium inimicitiæ, ib. n. 39

Odium abominationis, & inimicitiæ quid, ib. n. 38

Odium abominationis eſt peccatum levius odio inimicitiæ, ſemper tamen mortale, ib. n. 40

Odium proximi item duplex, abominationis, inimicitiæ, f. 140. num. 1.

Odium abominationis proximi quoad qualitatem indifferens eſt, ib. n. 2. quoad perſonam verò ſemper mortale, ib. n. 3

Odium inimicitiæ proximi ex genere ſuo mortale, f. 141. à n. 4. quando mortale, vel veniale in individuo, ſeu hic, & nunc: ibid.

Offenſa quid.

Offenſa quid, f. 143. n. 14

Offenſam remittere quid, f. 144. n.17. vide ſuprà V. *Inimicus*.

Offerre.

Offerre ſe Deo, f. 129

Opera.

Opera ſupererogatoria, & indifferentia in Ordine *Fratrum Minorum* præcipi poſſunt, f. 48

Opera ſervilia die feſto prohibita quæ cenſeantur, quæ non, f. 265. num. 42

Cauſæ excuſantes à feriatione, f. 266. à n. 49. vide V. *Feriari*.

Opinio.

Opinio probabilis pro libito mutari non poteſt, f.8. n.35. Intrinſecè probabilem licet ſequi, f. 9. à num. 37. non verè extrinſecè tantùm probabilem, ib. n.38

Opinio communis in praxi totò ſequenda, ib. nu. 39. & ab ea recedendum non eſt, ib. n. 40

Opiniones oppoſitæ de eadem re ambæ probabiles, & practicè veræ eſſe poſſunt, f.10. n. 42. & ex iis minùs probabilem ſequi licet, ib. n.43. etiam contra probabiliorem, ib. n.44. & quandoque etiam quis debet, ut ſubditus, f. 11. à n. 46. Confeſſarius, & Judex, f.11. n. 47

Etiam in articulo mortis opinionem probabilem ſequi licet, f. 12. num. 50

Opinionem minùs probabilem ſequi non licet, dum agitur de valore actus, ib. à n.51. ut Miniſtro Sacramentorum, ib. à n. 53. Medico, & Chirurgo, f.13. à n. 58. Judici in cauſis civilibus, ib. 60. & Conſiliariis Principis, vel Reipublicæ, f. 14. à num. 62

Opinio alia probabilis ſpeculativè, alia practicè, f.7. à n. 31

Optare.

Optare mortem proximo, qualiter, & quando liceat, f.141 à num. 6

Optare ſemper vivere, quale peccatum, f.139. n. 45

Orare.

Orare quando obligemur, f. 163. num. 23

Orandus quis, f.153. à n.11. an etiam Sancti, & qualiter, ib. n. 12. an etiam animæ in purgatorio, ib. n. 13

Quibus orandus ſit, ib. à n.14. an etiam Sancti, & animæ in purgatorio utiliter orent, f. 154. à n. 16

Pro quibus orandum, ib. à num. 18

Orandum, ſeu petendum quid in oratione, f.154. à n. 19

Oratio.

Oratio actus Religionis, quid, f.153. n.8. quibus conſtet actibus, ib. n. 10

Oratio quotuplex, f. 156. n. 24

Orationis efficacia quæ, & quanta, f. 155. à n. 20

Oratio qualiter neceſſaria neceſſitate medii, ib. n. 21. & neceſſitate præcepti, ib. n. 22.

Ordo.

Ordo ſervandus in diligendo proximo qualis, f.299. à n. 113. Poſt Deum, cæteris paribus, tenetur quis magis diligere ſe, quàm proximum æqualem, ib. à n.116

Ordo Charitatis quoad bona ſpiritualia, f. 300. à num.125. quoad bona temporalia, f. 301. à n. 130.

Inter proximos qui plùs, vel priùs diligendi, ib. à n. 135

Oſcula.

Oſcula qualia peccata, f. 65. quomodò liceat ſolutis, f. 85. num. 40. quomodo ſponſis, ib. num. 41

Paganiſmus.

PAganiſmus quid? f. 109. à nu. 9

Parentes.

Parentibus obedire, vide V. *Filii*, f. 279. à n. 13

Parentes graviter peccant, filios, vel filias ad Religionem compellentes, f.280. à n.19. vel ab ejus ingreſſu injuſtè impedientes, ib. n. 21. ſine juſta cauſa ad matrimonium compellentes, f.281. n.23. vel è contra ab eo impedientes, ib. n.24

Parentes debent filiis amorem, & educationem corporalem, & ſpiritualem, f. 282. à n. 38. ſeq. Quoad amorem tenentur eis benè velle, benefacere, & omne malum avertere, ib. n. 39

Quoad *educationem corporalem* debent eis providentiam vitæ, nihil agendo, quod vitæ, vel ſanitati prolis conceptæ, vel jam natæ obeſſe poſſit (ubi quomodo in hoc peccent) ib. n. 40. Item providentiam victus, ſeu alimenta, veſtitum, inſtructionem in diſciplina, vel honeſta arte addiſcenda, f.283. num.41. Et providentia ſtatus in futurum, ib. n. 42

Quoad *educationem ſpiritualem* debent eis I. Doctrinam in rebus ad ſalutem neceſſariis. II. Exemplum, & III. Correptionem, ib. à n. 43

Quid teneatur Pater filiis illegitimis, & ſpuriis, ib. à n. 47. Quid Mater, f. 284. à n. 52

Paſſio.

Paſſio, ſive *Concupiſcentia*, f. 39. à n. 61

Peccatum.

Peccatum indirectè voluntarium quando committatur, f. 31. num. 25

Peccatum quid, f.53. à n.1. quid ejus materiale, ib. num.2. quid ejus formale, ib. nu. 3. omne peccatum ultimatè eſt contra legem Dei æternam, f. 54. nu. 4. & conſequenter contra ipſum Deum, ib. n. 5

Peccatum mortale continet averſionem à Deo, & ultimo fine *cujus, & cui*, ib. nu. . & converſione ad creaturam, & ultimum finem *cujus, & cui*, ib. n. . & ideò extrinſecè, & objectivè rectè dicitur infinitæ malitiæ, f. 55. n. 9

Peccatorum diſtinctio ſpecifica cauſaliter ſumitur ab objectis formalibus, ib. n. 11. formaliter à ſpecifica diſtinctione rectitudinum, ib. n.12. ac etiam à diverſitate ſpecifica præceptorum, f. 56. num. 13

Peccatorum unitas, vel diſtinctio numerica ſumitur ab unitate, vel diſtinctione numerica actus, ib. n.15. phyſica in merè internis voluntariè interruptis, f. 57. num.16. morali verò in externis, ib. n. 17

Unum numero peccatum ſunt actus interni phyſicè ſolùm multiplicati ad unum externum directi, ib. n. 19

Item unum numero peccatum ſunt plures actus externi ad eamdem peccati conſummationem ſperantes durante interno eodem, ib. n. 19

Unum etiam peccatum ſunt plures actus interni, & externi ex natura ſua ad unum principale ordinati, f. 58. n. 21

Unum quoque peccatum eſt, quando peccatur circa actiones ex natura, vel inſtitutione ſua integratas ex pluribus actibus conjunctis, ib. n. 22

Peccatorum diviſio varia, ib. n. 23

Peccatum commiſſionis, & omiſſionis, ib. n. 24

Peccatum puræ omiſſionis phyſicè poſſibile, f. 59. n. 25. ordinariè fit cum actu poſitivo, ib. n. 26. peccatum omiſſionis ſua malitia inficit ſolos actus, qui ſunt cauſa ejus, ib. n. 27. non alios concomitantes, f. 60. à n. 28

Peccata ſunt inæqualia, ib. nu. 1. Regulæ dignoſcendi, quæ ſint aliis graviora, ib.

Peccati mortalis, & venialis differentiæ veræ, f. 61. num. 5. differentiæ ambiguæ, ib. n.6

Peccatum mortale fit veniale ex conſcientia erronea, f. 62. n.10. ex cauſa excuſante, f. 63. à nu. 11. ex imperfectione actus, ib. ex parvitate materiæ, ib. à n. 13

In peccatis contra virtutes Theologicas non datur parvitas materiæ, ib. nu. 15. nec in peccatis contra virtutem Religionis directè in Dei injuriam vergentibus, f.64. à n.16. ut in blaſphemia formali, perjurio aſſertorio, ib. plerique Sacrilegiis, ib. n. 17. nec in materia venerea directè volun-

taria, ib. nu. 18. benè verò in materia venerea indirectè tantùm voluntaria, f. 65. num. 19.
Reſolvuntur varii caſus in praxi frequentes, f. 65
Peccatum veniale fit mortale ex fine, vel effectu malo, f. 71 n. 32. ex periculo, ib. n. 33. ex ſcandalo, ib. n. 34. ex contemptu, & ultimo fine, ib. n. 35
Peccatum veniale per ſe non poteſt prohiberi ſub mortali, ib. n. 36. benè autem per accidens, ib. n. 37
Peccata venialia multiplicata ad mortale diſponuntur, f. 72. n. 38 ſed ratione ſui, ſeu ſolius multiplicationis mortale non evadunt ſine morali connexione in materia, vel effectu aliquo, ib. n. 39. ſic venialiter tantùm peccat quotidie per totum annum aliquot verſus in Horis omittens, vota parva quotidie expirantia &c. ib. n. 41. licèt quis talia una intentione principali intentat ſic facere per totum tempus, f. 73. n. 42
Qui vult omnia venialia committere, peccat venialiter tantùm, ib. n. 43
Peccata venialia ob connexionem in materia, vel effectu mortale efficiunt, ib. n. 44. exemplicatur in furtis minutis continuatis, ib. n. 45
Peccatum formaliter primariò eſſe poteſt in ſola voluntate, f. 76. n. 2. in aliis potentiis ſecundariò, ib. n. 5
Peccatum cordis, oris, & operis, ib. à n. 6. proceſſus practicus ad peccatum internum, f. 77. n. 8
Peccatum ex ignorantia, & infirmitate, f. 86. à n. 47
Peccatum ex certa malitia, ib. n. 49
Peccata capitalia, f. 89. à n. 63
Peccatum ex contemptu, f. 87. n. 56
Peccatum contra naturam, f. 89. n. 66.
Peccatum ex conſuetudine, f. 87. à n. 51

Perjurium.

Perjurium quid, quotuplex, f. 211. n. 126. Perjurium, ſeu juramentum aſſertorium carens veritate ſemper eſt peccatum mortale, ib. n. 128. & ordinariè juramentum temerarium rei dubiæ, & incertæ, f. 212. n. 130

Pertinax.

Pertinax hæreticus quando quis dicatur, f. 111. n. 16
Ad pertinaciam quæ requirantur, ib.
Pertinaciæ gradus, f. 112. n. 17

Phiſiognomia.

Phyſiognomia alia naturalis, & alia ſuperſtitioſa, f. 171. n. 17

Pietas, & Obligatio.

Pietas, & obligatio erga Majores, & collaterales, fol. 285. num. 62
Pietas quos, quando, & qualiter excuſet à jejunio, f. 277. à num. 69

Pœna.

Pœnæ excommunicationi hæreticorum annexæ, f. 114. n. 25

Pœnitens.

Pœnitens ignorans Articulos Fidei neceſſarios abſolvi non poteſt, f. 101. à n. 15. quomodò cum tali agendum Confeſſario, ibid.
Pœnitens erroneus in quibus, & quando monendus, f. 6. à n. 25

Præcepta.

Præcepta affirmativa, & negativa, f. 93
Præceptum primum Decalogi quid ſub ſe comprehendat, ib.
Præceptum Spei quale, f. 122. num. 9. quando, & qualiter obliget, ib. à n. 10
Præceptum Charitatis quomodò obliget, f. 135. n. 27. quando per accidens, f. 136. n. 30. quando per ſe, ib. n. 31. vide ſupra V. *Charitas.*
Præcepti ſecundi Decalogi explicatio, f. 191. ejus ſubſtantia in quo conſiſtat, ib.
Præcepti tertii explicatio, f. 259. ſeq.
Præcepti quarti explicatio, f. 278. ſeqq.

Præſentia ad Miſſam.

Præſentia ad Miſſam qualis requiratur, f. 260. à num. 8. quando quis cenſeatur moraliter præſens, ib. & ſeq. vide *Miſſam.*

Privilegiati.

Privilegiati, ſeu Confeſſarii Mendicantes qualiter diſpenſare poſſint in votis, & in quibus, f. 224. à n. 54

Profeſſio.

Profeſſio dubia ob metum, n. 7

Propoſita.

Propoſita mala abſoluta, conditionata, vide *Deſideria.* f. 79

Prudentia.

Prudentia, quid, f. 2. n. 4

Præſumptio.

Præſumptio quid, & quale peccatum, f. 124. à n. 17

Proximus.

Proximus noſter eſt omnis creatura rationalis nobiſcum beatitudinis capax, f. 133. à n. 20
Proximus quomodò diligendus propter Deum, f. 134. num. 23 amore amicitiæ tripliciter, ib. n. 24
Proximo velle malum, quando, quale peccatum, f. 141. à n. 5
Proximo mortem optare qualiter, & quando liceat, ib. à n. 6
Quale peccatum ſemper in hac vita velle manere, f. 139. n. 45

Raptus.

RAptus quid, f. 90

Reconciliatio.

Reconciliatio qualiter facienda cum inimico *à te* offenſo, f. 147. à n. 36. vel è contrà cum eo, qui *te* offendit, f. 148 à num. 41. ſeq.
Quando inimici teneantur ſe reconciliare, ib. à n. 46

Refectio.

Refectio unica ad jejunium Eccleſiaſticum requiſita, f. 269. n. 12. debet eſſe moraliter continuata, niſi paupertas, officium, vel neceſſitas excuſet, ib. n. 13. Obligatio unius refectionis eſt ſub mortali ex genere ſuo, f. 270. nu. 17. ſeq. Qui ſæpiùs in die reficitur, probabiliter tantùm ſemel peccat mortaliter in prima, ſcilicet iterata refectione, ib. n. 18. Hora refectionis modò eſt meridies, ſeu undecima, f. 271. à n. 19. quæ de eſſentia jejunii Eccleſiaſtici non eſt, uti eſt abſtinentia à carnibus, & unica refectio, ib. n. 21. ſeq. & ideò ex juſta cauſa mutari poteſt, ib. ſine ulla cauſa eam mutare, vel notabiliter anticipare mortale eſſe volunt aliqui, ib. n. 22. ſeqq. ſed probabiliter ſolùm veniale eſt, ib. n. 23

Regulæ.

Regulæ cognoſcendi, quando plures actus ſint unum numero peccatum, f. 57. à n. 19
Regulæ intrinſecæ diſtinguendi peccatum mortale, & veniale, f. 61. à n. 6
Regulæ extrinſecæ ea diſtinguendi, f. 62. à n. 8
Regula notanda Confeſſariis inimicorum, f. 149. n. 47

Religio.

Religio quid, f. 151. à n. 1. ejus objectum materiale, & formale, f. 152. n. 4. ejus actus, ib. n. 6

Reliquiæ Sacræ.

Reliquiæ Sacræ quid, f. 165. n. 32. Sanctè honorantur, f. 166. à n. 33. cultu reſpectivo, ib. à n. 34
Objectiones hæreticorum, ib. à nu. 36. ſolvuntur, f. 167. à num. 37

Remedium.

Remedium contra ſcrupulos, f. 26. n. 108

Reſervatio.

Reſervatio, ſeu reſervatum votum, vide *Votorum diſpenſatio.*
Reſervatio, ſeu reſtrictio mentalis, f. 207. à nu. 99. vide *Juramenti conditiones.*

Reſolutio.

Reſolutio Fidei, f. 98. num. 18

Reſtitutio.

Reſtitutio quid, f. 143. num. 16

Res Sacræ.

Res Sacræ quæ, f. 186. num. 26

Sacrilegium.

SAcrilegium quid, f. 186. n. 26. aliud perſonale, ib. à n. 27. aliud locale, ib. nu. 28. quot modis committi poſſit, ib. aliud reale, f. 187. n. 29. variè fieri poteſt, ib. à n. 30
Res ſacras *indignè* tractando, ib. & *injuſtè* uſurpando, ibid. num. 31

Sacrum.

Sacrum, vide *Miſſam.*

Saga

Saga confitens plures infantes baptizaſſe in nomine diaboli, fol. 300. num. 129

Satisfactio.

Satisfactio, quid, f. 143

Scandalum.

Scandalum veniale, reddit mortale, f. 86

Scientia.

Scientia moralis, quid, f. 1. num. 3

Scrupulus.

Scrupulus quid, f. 71. num. 34. contra ſcrupulum propriè dictum immediatè, & directè agendum, fol. 26. num. 106. contra ſcrupulum verò impropriè dictum, agendum eſt mediatè, ib.
Scrupuloſorum remedium, ib. num. 108
Scrupulus ſcrupuloſorum, ib. num. 109

Signa.

Signa Charitatis exhibenda inimico quæ, f. 144. à n. 21. vide *Inimicus.*
Signa ſuperſtitioſa, f. 173. à n. 25. per præces, & characteres, quando illicita, quando non, f. 174. nu. 26. quid in dubio, f. 175. à n. 30
Signa ſemiplenæ deliberationis, f. 43. à n. 22. ſigna ſemipleni tantùm conſenſus, ib.

Simonia.

Simonia quid, f. 188. num. 33. quæ ejus res, vel materia circa quam, ib. n. 34
Quale debeat eſſe pretium, & pactum, ut Simonia committatur, ib. n. 35. Quæ jure divino, ib. n. 37. quæ humano prohibita, ib. n. 38
Simonia mentalis, ib. n. 39. conventionalis, f. 189. n. 40. realis, ib. n. 41. & confidentialis quid, n. 42
Simonia cum pretio, vel munere *à manu*, n. 43. *à lingua*, n. 44.

Digitized by Google

Index Rerum notabilium.

n. 44. & *ab obſequio*, n. 45. quid, & quando committatur, ib. num. 46
Simoniacè accepta an, & cui reſtitui debeant, ib. à n. 47

Solutio maleficii.

Solutio maleficii quomodò, & qualiter fieri poſſit, f. 178. à n. 39. vide *Maleficium*.

Sortes.

Sortes diviſoriæ quid, f. 172. à n. 21
Sortes conſultivæ, f. 173. n. 22
Sortes divinatoriæ, ſemper illicitæ, ib. n. 23

Spes.

Spei habitualis, & actualis definitio, f. 120. à n. 1
Spei objectum materiale, f. 121. n. 3. formale, ib. nu. 4. eius actus varii, ib. à n. 5
Spei Theologicæ neceſſitas, & obligatio, f. 122. nu. 8. quando, & qualiter quis ad eius actum obligetur, ib. à nu. 10

Subditus.

Subditi ad quid ex quarto Præcepto obligentur ſuis Superioribus Spiritualibus, f. 286. nu. 73. & temporalibus, & hi è contrà Subditis, ib. nu. 74. quid famuli, & ancillæ Dominis &c. ib. n. 75. quid Diſcipuli Magiſtris, & hi è contrà illis, ib. n. 76
Subditus dubitans an teneatur obedire, f. 23. n. 95

Subjectum.

Subjectum peccati primarium eſt voluntas, f. 76. n. 2

Superbia.

Superbia quid, quando, & quale peccatum, f. 89. n. 64

Superſtitio.

In ſuperſtitionibus per ſe non datur parvitas materiæ, niſi ex levitate, vel imperfectione actus, f. 66. n. 22. Vide *Magia*, & *vana obſervantia*.

Stuprum.

Stuprum quid, f. 90. n. 65

Symbolum.

Symbola Fidei quid, & quot, f. 122. num. 10. Signa Fidei negationem ſignificantia quæ, f. 116. à nu. 32. ſeqq. Vide *Negare Fidem*.

Synderesis.

Syndereſis quid, f. 1. num. 2

Tacens.

TAcens conſentire videtur, quando verum, f. 31. à n. 27

Tentatio.

Tentatio Dei quid, f. 181. à n. 6
Alia eſt formalis, ib. à n. 7
Alia interpretativa, ib.
Formalis ſemper eſt peccatum mortale, f. 182. n. 8. à quo tamen ſæpè excuſatur interpretativa, ib. n. 10

Verbum.

Verbum Dei immediatum, & mediatum, f. 95. à n. 8. Scriptum & traditum, ib. n. 9

Violentia.

Violentia, violentum, quid, f. 34. à n. 40
Violentum in actibus voluntaris elicitis non tollit voluntarium ib. à nu. 41. in imperatis autem tollit omne voluntarium, f. 35. n. 43. ideòque & omnem culpam, ib. n. 44

Virtus.

VIrtus generaliter quid, f. 91. n. 2
Alia naturalis, & philoſophica, alia ſupernaturalis, & Theologica, ib.

Voluntas.

Voluntas humana quomodò, & quando conformanda cum voluntate divina, f. 52. à n. 51

Voluntarium.

Voluntarium, & volitum quid, f. 29. à nu. 14. imperfectum, & ſpontaneum, ib. n. 15
Voluntarium perfectum, & liberum, ib. à n. 16
Voluntarium elicitum, & imperatum, f. 30. n. 20
Voluntarium actuale, ib. num. 21. virtuale, ib. habituale, ibid.
Voluntarium directè, & indirectè, ib. n. 23
Ut aliquid ſit alicui voluntarium indirectè, & imputabile, quæ requirantur, ib. n. 24
Peccatum indirectè voluntarium quando committatur, f. 31. num. 25
Voluntarium expreſſum, & tacitom, ib. n. 26

Votum.

Votum eſt promiſſio deliberatè facta Deo de meliori bono, f. 217. n. 2. eſſentialiter debet eſſe promiſſio, ideòque voluntas promittendi, & ſe obligandi eſſentialiter voto, ib. num. 3. itaque verba voti ſine tali animo prolata non ſunt votum, ibid. n. 4. Si proferens verba habet quidem voluntatem promittendi, ignorat autem voto annexam eſſe obligationem, non facit votum, ib. ſecùs ſi id ſciat, ib. nu. 5. Si vovens habet voluntatem promittendi, & obligandi, non tamen implendi, votum adhuc valet, f. 218. nu. 7. ideòque ad votum validum requiritur intentio promittendi, & ſe obligandi, ib. n. 10. non quidem neceſſariò actualis explicita, ibid. ſeqq. ſed ſufficit actualis implicita, ib. num. 11. immò virtualis, ib. num. 12. non tamen habitualis, ib. num. 13. minùs interpretativa, & indirecta tantùm, ib. num. 14. in dubio de intentione quid præſumendum, ib. à n. 15
Voti promiſſio debet eſſe perfectè *deliberata*, f. 219. num. 20. Unde invalidum eſt votum emiſſum ex motibus primò, vel ſecundò primis, ib. n. 22. In dubio deliberationis ſufficientis quid judicandum, ib. n. 23
Votum eſſentialiter debet eſſe promiſſio *Voluntaria*, ibid. à n. 25. Undo irritom eſt omne votum factum ex ignorantia, errore, vel dolo verſante circa ſubſtantiam rei promiſſæ, ib. n. 26. Secùs, ſi ignorantia &c. verſetur ſolùm circa accidentia, f. 220. n. 27
Quid de votis mero extortis, ib. n. 29
Votum eſſentialiter debet eſſe promiſſio *facta Deo*, ib. à n. 30. ita ut B. Virgini, & Sanctis fieri non poſſint abſolutè, & in ſe, ſed ut relatis ad Deum, ib. à nu. 31. qualiter de hoc examinandi pœnitentes, f. 221. nn. 33. in dubio præſumuntur voviſſe ipſi Deo, ib. n. 34
Vota dubia an ſint emiſſa, f. 19. N. 11.
Vota dubia quoad deliberationem, & intentionem ſe obligandi, ib. num. 3
Vota dubia quoad ætatem legitimam, ib.
Vota, vel juramenta dubia quoad impletionem, fol. 20. à num. 85
Vota dubia quoad quantitatem obligationis, vel rei promiſſæ, f. 21. num. 89
Vota dubia quo ad caſtitatem, ib.
In votis quæ cenſeatur materia parva, f. 70
Vota parva quotidiana omittens, quomodò peccet, f. 72. n. 41

Voti materia.

Voti materia debet eſſe *poſſibilis* voventi, f. 221. n. 36. hinc invalidum eſt votum nunquam peccandi, etiam venialiter: ib. n. 37. valet tamen votum vitandi omnia mortalia, & certa venialia, ib. nu. 38. Invalidum etiam eſt votum de facto alieno, ut alieno, ib. n. 40. Unde filii non obligantur votis parentum pro ſe factis, f. 222. n. 42
Voti materia debet eſſe res *moraliter bona*, ib. n. 43. Unde invalidum eſt votum de re quantumvis bona, factum ob finem malum, afficientem ipſam rem, ſeu executionem voti, ib. n. 46. valet autem, ſi is afficiat ſolùm ipſum votum, ſeu voventem, non ipſam rem, ut v. gr. eſt vana gloria &c. ib. n. 47. Exempla varia, ib. n. 48
Votum pro re illicita impetranda à Deo, vel jam impetrata gratias agendi, quando valeat, quando non, f. 223. à n. 49
Votum de re indifferenti *qua tali*, ut non ſpuendi in Eccleſia: non nendi in Sabbato: non veſcendi capita animalium, &c. in honorem S. Joannis &c. invalidum eſt, niſi ex fine, vel alia circumſtantia bonum evadat, ibid. n. 51. Ideoque materia voti debet eſſe de *meliori bono*, ibid. nu. 52. hoc eſt, de re bona, & Deo grata, ibid. Unde invalida ſunt vota omittendi opera de concilio, v. g. non ingrediendi Religionem, non jejunandi, non dandi eleemoſynam certæ perſonæ, non fidejubendi, non mutandi &c. f. 224. a nu. 54. At quid de votis ludendi, vel non ludendi honeſte, comedendi, vel non comedendi moderate, non vovendi paſſim, ib. n. 55. non bibendi vinum, procurandi, vel non procurandi, ſuſcipiendi, vel non ſuſcipiendi, Epiſcopatum, Prælaturam, vel aliam dignitatem, ib. nu. 57.
Votum Matrimonii, ſeu nubendi, quando valeat, quando non, ib. à n. 58.
Votum continentiæ, & caſtitatis, etiam ſimplex, juxta communem valet, eſto voventi ob continuas tentationes, & lapſus melior eſſet ſtatus Matrimonii, f. 225. n. 63. Reſolvuntur duo caſus, in quibus votum continentiæ ob tales tentationes videtur non valere, ib. a n. 64.
In materia mixta votum valet quoad partem diſparatam. Ut ſi una pars voti independenter ab alia promiſſa, fiat inepta, impoſſibilis, vel minùs bona, votum adhuc obligat ad partem aptam, & poſſibilem, ib. n. 67. Exempla varia, ib. ſi verò partes voti promiſſæ ſunt copulatim per modum unius, tunc ſi nna pars fiat inepta, impoſſibilis, &c. corruit totum votum f. 226. n. 68. Exempla varia, ib. & ſeq. U. regula juris *acceſſorium ſequitur principale*, variis exemplis, & caſibus explicantur, ib. n. 69. An res diviſim, vel copulatim promiſſa ſit, inſpicienda eſt intentio voventis, aut ipſa natura materiæ, & in dubio favendum voventi, ib. n. 70. Caſus varii notabiles, ib. Reſolvuntur varia dubia circa vota ſimul incompoſſibilia, quæ ſimul ſervari non poſſunt, f. 227. a num. 71.
An materia voti, in toto, vel in parte ſit apta, nec ne, non eſt diiudicandum ex tempore, quo votum emittitur, ſed ex tempore, pro *quo* emittitur, ib. n. 75. & 76. Quando materia a principio fuit inepta in toto, vel in parte, utpote impoſſibilis, illicita, minùs bona, eſto poſtea fiat apta, votum tamen manet irritum, ib. At quid, ſi materia voti a principio fuit apta, & poſtea inepta, impoſſibilis &c. evadat, ib. num. 77.
Quid in dubio de materia voti, ib. n. 78.
Executio voti rite facta ſemper duplici bonitate prædita eſt, f. 228. a num. 79.

In hoc primo Tomo contentarum.

Voti obligatio, & interpretatio.

Votum ritè factum obligat ad ſui impletionem ſub mortali ex genere ſuo, f.228. n.82. ratione tamen materiæ ſæpiùs ſolùm ſub veniali, ib. n.83. Ubi ſemper principaliter attendenda eſt intentio voventis, & deinde materia, f.229. n.85 Quando cenſeatur res gravis, quando levis, ib. n.86. applicatio ad caſus, ib. n.87. Poteſt quis ſe obligare ad rem gravem ſub veniali tantùm, ib. n.88. pariter poteſt quis ſe obligare ad rem aliàs ſub mortali debitam, ib. Ad rem ex ſe, & ex circumſtantiis levem non poteſt ſe vovens obligare ſub mortali, ib. n.88. In dubio an obligatio voti ſit gravis, vel levis, interpretatio ſemper ſtrictè facienda eſt, habita ratione materiæ, & verborum, ib. n. 90. Caſus varii. ib. Quando autem nec ex intentione, nec ex forma verborum, nec ex natura materiæ conſtat, qualiter votum obliget, obſervandum eſt, ac ſi lex Eccleſiaſtica illam rem præciperet, f. 230. n. 92. in dubium autem, omnibus conſideratis, & nullo obſtante favendum eſt voventi, ib. n.95. Exempla, & Caſus varii, ib. à n. 96. Quid de eo qui vovit rem aliquam indeterminatè, dubitat vero in qua quantitate, qualitate, & numero, ib. n. 98

Qui ex voto tenetur peregrinari ad certum locum, ſatisfacit, ſi illuc proficiſcatur ſimul ex alia cauſa, f. 231. n.99

Quando tempus voto præfixum, ita determinatum eſt ratione ipſiuſmet temporis, ob ejus ſcilicet ſpecialem devotionem, cenſetur præfixum ad finiendam obligationem, ibid. n. 101. Exempla varia præſertim in peregrinatione, & jejunio, ib. à num. 102

Quando tempus cenſeatur voto præfixum non ad finiendam, ſed ſolùm ad non differendam obligationem, ib. nu. 106. Afferuntur exempla, & dubia varia reſolvuntur, ib. à n. 107

Quid in dubio, an vovens determinaverit tempus ad finiendam, vel ſolùm differendam obligationem, f. 232. n. 109

Vota emiſſa abſque omni certo tempore præfixo obligant ad ſui impletionem tempore proximo commodo, & opportuno, ſeu quamprimùm ſine notabili incommodo fieri poteſt, ib. num. 111.

Referuntur varii caſus, quando liceat, vel non liceat differre impletionem voti, ib. n. 112. In votis obſequium temporale ſolùm continentibus, dilatio quæcunque ſine alio incommodo, probabiliter ſolùm venialis, f.233. n.116. Secùs dicendum in votis perpetuum Dei obſequium continentibus, ib. num. 117

Votum perſonale, reale, mixtum, ib. à n.118

Voti obligatio eſt ſimpliciter perſonalis, ib. n.120. Unde voluntariè in ſe ſuſcipiens obligationem exequendi votum alterius, non obligatur ex vi voti, ib. n.121. ſed communiter ex virtute fidelitatis, ib. n.122. ſub mortali, vel veniali, prout, intendit eam ſuſcipere, ib. n.123. Nullus per ſe directè vovere poteſt factum alterius, ib. n.124

Obligatio voti perſonalis ita perſonalis eſt, & ipſius voventis, ut nullatenùs ſatisfieri poſſit per alium, f. 234. n.125. Unde qui illud per ſe ipſum, ſive culpabiliter, ſive inculpabiliter, implere nequit non tenetur ſubſtituere alium, ib. n.126. nec ejus obligatio tranſit ad hæredes, ib. n.127. niſi vovens expreſſerit per alium ſatisfacere, ib.

E contrà obligatio voti realis, quoad miniſterium ſaltem (etſi non quoad ſubſtantiam rei promiſſæ) etiam per alium impleri poteſt, ib. n.129. & ad hæredes tranſit, ib. n.132. circa quos aliqua notantur, ib. n. 133

Quæ, & qualis ſit obligatio votorum mixtorum, ib. à n. 134

Votorum diviſio, & violatio.

Votorum diviſio varia eſt, in temporale, perpetuum, ſimplex, ſolemne, abſolutum, conditionatum, pœnale, &c. f.235. n.138. Conditionatum obligationem imperfectam, & ſuſpenſam parit, utpotè pendentem ab eventu futuro in conditione appoſito, ib. n.140. Perficitur autem, & abſolvitur poſita, ſeu impleta conditione, f.236. nu.141. quam tamen, niſi aliunde peccatum ſit, licitè impedit vovens ſecluſa vi, vel fraude, ib. n. 142. cum qua vi, vel fraude probabiliter etiam ceſſat obligatio voti, ib. nu.144. tamen æquè probabiliter non ceſſat, ib. à nu. 146. in quo ſemper accuratè exploranda eſt intentio voventis; nam re adhuc integra, tenetur non impedire conditionem, ib. nu. 143. & hinc qualiter intelligenda eſt illa conditio, v. gr. *ſi patri placuerit* &c. f. 237. n. 150

Votum pœnale quid, & quotuplex, ib. n.151. Si in voto pœnali opus principale illicitum, vel impoſſibile fiat, aut ejus obligatio diſpenſetur, eo ipſo ruit etiam obligatio pœnæ, ib. n.152. Ignorantia, vel oblivio excuſans à culpa, excuſat etiam à pœna, ibid. num. 154. Votum, ſi blaſphemavero, me inebriavero &c. *dabo, faciam hoc, vel illud &c.* ordinariè intelligitur, toties, quoties, ib. n. 155

Ad quid, & qualiter teneatur, qui vovit aliquam Religionem generatim, & indeterminatè, f. 238. nu. 156. Poteſt eligere quamlibet minùs ſtrictam, ib. n. 157

Ad quid teneatur, qui vovit aliquam Religionem, vel Monaſterium determinatè, ib. n. 161

Quando licitè poſſit, vel non poſſit, etiam jam profeſſus exire, & intrare aliam Religionem, ib. n.162. Dubius an voverit ſolùm ingreſſum, & probationem, an verò etiam profeſſionem in Religione, præſumere poteſt, ſe tantùm voviſſe ingreſſum, ib. ubi quædam notantur, ib.

Voti violatio.

Quale peccatum ſit vovere aliquid inconſideratè ſine intentione promittendi, obligandi, vel implendi, f. 239. n. 164. Qualiter peccet vovens rem malam, impoſſibilem, & indifferentem, ib. à num. 167

Quale peccatum tranſgreſſio, & dilatio voti, ac de voto emiſſo pœnitere, ib. à n. 170

In confeſſione votorum violatorum opus non eſt explicare eorum materiam, niſi ea aliunde præcepta, vel prohibita ſit, ib. num. 173

Licèt votum Caſtitatis ſimplex, ſolemne, & Sacri Ordinis, ſint ejuſdem ſpeciei, tamen in confeſſione probabiliùs exprimi debet votum ſolemne, f. 240. n. 175

Votorum, ac juramentorum deobligatio.

Quadrupliciter fieri poteſt: I. *Extinctione*. II. *Irritatione*. III. *Diſpenſatione*, ac IV. *Commutatione*, f.240

Votorum extinctio.

Obligatio votorum, ac juramentorum extinguitur, I. ablatione, vel mutatione notabili ipſius materiæ, ib. nu.2. Ubi quando talis. II. aut finis principalis voti, ib. n.3. III. aut Circumſtantiæ per ſe principaliter intentæ, ib. nu. 4. IV. alterius æquivalentis ex improviſo accidentis, ſeu impedimenti ſupervenientis, ib. nu. 5. talis autem mutatio, vel impedimentum occurrens debet eſſe quid notabile ſe tenens ex parte materiæ, non voventis tantùm, f. 241. num. 6. unde nullum incommodum, vel periculum, etiam mortis, liberat ab obligatione voti, ſi id fuit prævisum, ib. n.7. Si tamen talis mutatio, vel impedimentum ſit perpetuum, obligatio omninò extinguitur: ſecus ſi temporale tantùm, ib. num. 8

Votorum irritatio.

Triplex: *Intrinſeca de jure naturali: Extrinſeca de jure humano communi: Extrinſeca de jure perſonali*, ib. à n. 9

Irritatio voti, vel juramenti eſt obligationis ablatio, &c. f. 242. num.12

Omnia vota Religioſorum, etiam Prælato non præjudicantia irrita eſſe volebant Antiqui, ib. n.13. Sed veriùs, illa tantùm vota eorum ſimplicia invalida ſunt, quæ Superiorum præceptis, conſtitutionibus, monaſticæ diſciplinæ præjudicant, ib. nu. 14. non verò alia non ſic præjudicantia, ib. n.15. Ea tamen Prælatus, ſeu Superior, etiam localis, per ſe directè irritare poteſt, ib. n. 16. Excepto voto ingrediendi ſtrictiorem Religionem, f. 243. n. 17. tamen *Religioſorum* ſolùm, ſcilicet ſibi actu vi obedientiæ Subditorum vota talia irritare poteſt Superior, non Novitiorum, aut Suorum ante profeſſionem emiſſa, ib. num. 18. Vota filiorum, & Clientum, ib. nu. 19. Quinam dicantur impuberes, minores, minorennes, ib.

Omnia vota impuberum per ſe directè irritari poſſunt à Patre, vel tutore, ib. n. 20. etiam poſt annos pubertatis, ſi pubes factus ea non confirmavit, vel ratificavit, ib. n. 21. Vota verò filiorum poſt pubertatem emiſſa illa ſolùm à Patre irritari poſſunt, quæ ei in familiæ adminiſtratione præjudicant, f. 244. num. 23

Quæ patria poteſtas irritandi vota filiorum impuberum in defectu Patris extenditur etiam ad Tutorem, Curatorem, Avum, & in horum defectu, etiam ad Matrem, ib. n.24

Quæ, & qualiter vota Uxoris irritari poſſint à marito, ib. à n.25 & è contrà mariti ab uxore, ib. n. 27. Maritus non poteſt irritare votum uxoris de non petendo debito, benè verò uxor quandoque votum tale mariti, f. 245. n. 29

Quæ vota ſervorum, & qualiter irritari poſſint à Dominis, ib. num. 30

Quilibet habens poteſtatem irritandi vota, eadem denuò irritare poteſt etiam poſt jam priùs datam licentiam vovendi, ib. n. 31. immo etiamſi licentiam vovendi dederit cum expreſſa promiſſione non irritandi vota permiſſa, ib. n.32. & ſeqq. peccat tamen, ſaltem venialiter talis, ſi licentiam, taliter datam ſine cauſa revocet, ib. n. 33

Quæ vota ſemel irritata, poſtquam vovens liberatus eſt à poteſtate irritantis, reviviſcant, quæ non, f. 246. n. 35

Habens poteſtatem irritandi vota, quæ, & qualiter etiam poſſit irritare juramenta alterius ſibi ſubjecti, ib. n. 35

Votorum diſpenſatio.

Diſpenſatio voti, & relaxatio juramenti quid, f. 247. nu. 37. Ad validam voti diſpenſationem requiritur juſta, & rationabilis cauſa, ib. à n. 38. Cauſæ legitimæ diſpenſandi vota, ib. à n. 37. Quatuor regulæ diſpenſanti obſervandæ, ib. à n.43. Quid in dubio an cauſa ſit ſufficiens, nec ne, f. 248. num. 45

Datur poteſtas diſpenſandi, ib. n. 47. & quidem *ordinaria* reſpectu omnium fidelium in omnibus omnino votis in Summo Pontifice, ut univerſali Paſtore, ib. nu. 48. ac pariter

etiam

Digitized by Google

Index Rerum notabilium in hoc primo Tomo contentarum.

etiam *ordinaria* in Epiſcopis reſpectu ſuorum Diœceſanorum diſpenſandi in omnibus votis Pontifici non reſervatis, ib. n. 49. Sicut & Prælati Regulares Exempti: ut Generales, Provinciales, Abbates, & Præpoſiti abſoluti ordinariam poteſtatem habent diſpenſandi in omnibus ſuorum ſubditorum votis Papæ non reſervatis, ib. nu. 30. non ita Prælati non Exempti, ib. n. 51.

Cum quibus, & qualiter diſpenſare poſſint habentes poteſtatem delegatam, f. 249. n. 53

In quibus, & qualiter diſpenſare poſſant Privilegiati, ſeu Confeſſarii Mendicantes, ib. n. 54

Vota Papæ reſervata de facto ſunt quinque. I. *Votum Religionis*. II. *Caſtitatis integræ, ſeu perpetuæ*. III. *Peregrinationis ad S. Sepulchrum*. IV. *Romanæ ad limina Apoſtolorum Petri, & Pauli*, & V. *Compoſtellanæ ad S. Jacobum*, ib. num. 56. quorum reſervatio cùm ſit odioſa, ſtrictè interpretanda eſt, ib. num. 57. ut nunc ſolùm reſervata cenſeantur, ſi ſint vota propriè dicta, hoc eſt, *Deo facta*: f. 250. num. 58. & ſi ſint *perfecta*, ibid. num. 59. *determinata*, ibid. num. 60. & *abſoluta*, ibid. num. 62. Unde reſervata non ſunt, ſi ſint pœnalia, vel ſolùm conditionata, ibid. à num. 63. Reſolvuntur caſus varii, ibid. à num. 67

Quando in prædictis votis Pontifici reſervatis diſpenſare poſſit Epiſcopus urgente neceſſitate, fol. 251. à num. 71. Votum emiſſum, & diſpenſandum poſt Matrimonium, ibid. num. 75

Quis diſpenſare poſſit in voto Caſtitatis emiſſo poſt Matrimonium jam contractum, ib. num. 76

Votorum commutatio.

Eſt tranſlatio obligationis ab una materia in aliam, f. 252. num. 80. eaque in opus manifeſtè melius licitè, & ſanctè fieri poteſt ab ipſomet vovente, ib. num. 81. An verò in æquale ab ipſomet vovente fieri poſſit, utrumque probabile eſt, f. 253. à num. 82. In opus autem minus, neceſſariò fieri debet ab alio poteſtatem habente, ibid. num. 83. quam habet quiſquis diſpenſandi, Ut Pontifex reſpecto omnium: Epiſcopus, Prælati Exempti reſpectu ſuorum, ib. num. 85. ac etiam Confeſſarii Privilegiati, ſeu Mendicantes, ib. num. 86

Quæcunque autem vota, & qua ratione reſervata ſunt Pontifici quoad diſpenſationem, eadem ratione ei reſervata ſunt quoad commutationem, ibid. num. 87. & è contrà quacunque ratione eorum diſpenſatio ceſſat eſſe reſervata, eadem ceſſabit eſſe reſervata commutatio, ibid. num. 88

Qui voti ſui commutationem in Jubilæo à ſe obtento noluit, aut oblitus eſt petere, poteſt eam petere vi illius etiam poſt plures annos à quovis Confeſſario tunc approbato, ib. à num. 89

Confeſſarius in Jubilæo poteſt voti commutationem differre in aliud tempus, f. 254. n. 93

Qua ratione poteſtas diſpenſandi vota extenditur ad juramenta pia, eadem poteſtas commutandi vota extenditur ad eadem juramenta pia, & vota jurata: Ubi: à quo, quando, & quæ juramenta pia commutari poſſint, latè exemplificatur, ib. à num. 94

Quæcunque vota, vel juramenta in præjudicium tertii diſpenſari non poſſunt, nec etiam ordinariè commutari poſſunt, fol. 255. à n. 102. Excipiuntur, & reſolvuntur caſus varii valdè notabiles, ib. à n. 104

An quando, & qualis requiratur cauſa commutandi vota, f. 256. à num. 115

Corollarium, f. 257. num. 120

Modus, & regula commutandi vota, ib. num. 121

Qualiter, & in quid, ſeu in quæ opera vota commutari debeant, ib. à num. 122

Exempla Authentica commutationum votorum, fol. 258. à num. 126. Obſervationes corollariæ, & caſus varii, ibid. à num. 134.

Ad Majorem Dei, Deiparæque Virginis MARIÆ Honorem, & Gloriam.

A0A 1468268

Digitized by Google